COMPENDIUM ABSOLUTISSIMUM TOTIUS SUMMAE THEOLOGIAE D. THOMAE AQUINATIS, ...

Lodovico Carboni, Tommaso : d'Aquino santo, Alberto Massari, ...

Al Padre Mro Alberto
Mazzon Carmelitano

COMPENDIVM ABSOLVTISSIMVM TOTIVS SVMMÆ THEOLOGIAE D. THOMÆ AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI.

IN QVO VNIVERSA EIVS DOCTRINA partim Conclusionibus quæstionum, partim vero argumentorum solutionibus, contenta proponitur.

ACVRATISSIME OMNIA QVAE VEL IN Sacris paginis obscura, vel in grauissimis SS PP. monumentis dubia, vel olim, & hodie ab hæreticis in controuersiam vocata admirabili cum breuitate & claritate explicans.

AVCTORE.

R. D. LVDOVICO CARBONE A COSTACIARO SS. THEOLOGIAE in Gymnasio PERVSINO PROFESSORE.

Nunc primum in Germania editum.

Cum Indice rerum memorabilium copiosissimo.

COLONIAE,
SVMPTIBVS CONRADI BVTGENII,
ET PETRI CHOLINI.
Anno M. D C I X.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. IVLIO

VVIRCEBVRGENSI EPISCOPO Franciæ Orientalis Duci, &c. Domino ac Mæcenati nostro clementißimo.

INuictam illam & inexpugnabilem Rē.me Ill.me Princ. veritatem allatrarunt semper infernales cerberi & nunquā opprimere eam quantumuis cœlestibus minis verberarentur, destiterunt. Ita nimirum fatale est & iustitiam ab iniustitia lacerari & à mendacijs veritatem. At incasso conatu, nō enim vt arietarijs machinis mœnia, aut balistis sternūtur: ita sternere adamantinos gemmatosque Ecclesiæ fideique muros potuerunt. Quid enim si ab incunabilis retexere dictionem liber, sanguinarij Tyranni profecerunt? Fuderunt illi sanguinem fidelium, at non confuderunt: vtpote quos à sanguine gloria, à morte excepit vita talis, quæ miseriarum expers omnium gloriosum perpetim triumphum agitaret. Illos porrò in illa adulta Ecclesiæ ætate (vbi iam pinguiores à sanguine Martyrum campi, & à semine Doctorum vberes) Ecclesiastici scriptores sunt insecuti, qui infructuosum mundum excolerent, & senescentem primigenium Charitatis amorem reuocarent. In quibus quis non Augustini acumina, Ambrosij grauitatem, Hieronymi flumina demiratur? quis non græcorum patrum indefessum propugnandæ fidei ar-

dorem, vt Basilij, Nazianzeni, Chrysostomiq; illius suspicit, illud laudatissimo calamo præstantes, quod præeuntiũ Martyrum conatus fuso sanguine sunt contestati. Cæterum inexplicabiles Hæreticorum strophæ cum sensim irreperent, neque satis Patrum illorũ, quantumuis sufficientissimorum, subtilitatibus exarmari possent, Scholastici Doctores diuinitus excitati sunt, qui tenebrionum illorum caliginem perspicacissima luce dissiparent, strophasq; illas, ac technas huiusmodi impostorum Ariadnæo veritatis ac Theologiæ filo aperirent. Quibus cùm impares se scirent hæretici consuetis armis imbellium muliercularum se instruxerunt, id est conuitijs vt quod non possent virtute, id sanguinolenta oris rabie effectum darent & nescio quibus ignominiosis titulis eorum famã inscriberent, vt eos litterionum suorum sannis & hypodidascolorum exponerent. Qui si viri sunt & cordati D. Thomam aspiciant, & vnum intueantur Scholasticum, nõ lippo aut maleuolo oculo: sed rationabili & plus inuenient in vno articulo summæ eius doctrinæ esse, quã ex omnibus omnium omnino hęreticorum monumẽtis conflare ipsimet possent, & si omnium Alchimistarum fornaculis vterentur. In quo summa diuini humanique iuris cognitio, scientia scripturarũ, Philosophia, &c. ad miraculum vsq; eluxêre, cum tanto sanctitatis incremento vt nescias num doctior, an sanctior, siue sanctior an doctior fuerit: Quem à viro doctissimo Lud. CARBONE multis operibus editis & Theologiæ professione clarissimo in compendium redactum non minus fœliciter quam fructuosè, C. T. dedicatum imus: tum vt à maleuolorũ voculis securus hic liber lateat sub vmbra C. T. tum vt aliquod gratitudinis etiam nostræ erga C. T. monumentum extaret, quo posteritati viuacissima virtutum C. T. fama transmitteretur, adeo quidem vt verè dicere possimus, nos multos vidisse in Ecclesiastica dignitate, sed vix Episcopum ac Ducem huiusmodi, qui tam impensè verbo exemploq; pauerit suos, & tam admirabiliũ patrator operum extiterit ac C. T. hactenus extitit. Tu enim illius, prouinciæ oriẽtalis nimirum Franconiæ, cuius & Dux es, verissimè Pater dici haberique potes, vtpote cui C. T. non tantũ

tantum pacem, tranquillitatemque, ſumma vtiq; in humanis bona, contulerit; ſed etiam religionem catholicam extirpata hæreſium contage radicitus, plantauerit, auxerit & propagauerit: vt ibidem primitiuæ Eccleſiæ ardorem à rogo interituq; reuocaſſe videaris. Teſtantur id non modo omnes ſubditi tui, municipia, ciuitates: ſed etiam Agrippina Colonia: immo terrarum gentiumq; domina Roma, teſtantur omneſque Prouinciæ, regnaq; Imperij Chriſtiani vnius IVLII in Epiſcopis non ſimulatam virtutẽ loquũtur. Quare Princeps R.[me] & Ill.[me] nos quoq; ad C. T. humaniſſimũ tribunal præuolutos ea fronte ac animo in hoc munuſculo cernuos admitte: quo Theologicum tuum ſeminarium longè lateq; celeberrimum ſtatuiſti, vt ſic quoque Theologicæ ſtructuræ attendant quæ per D. Thomam fit, quemadmodũ a[...]idiſſimè in amplis eius ſeminarij conclauibus hoſpitan[...]r, vt inde ad patriæ vtilitatem fideique propugnationem in diuerſis Parochijs procedant, tuoque conceſſu ac munere robuſtiſſimi ac inuiolati fidei defenſores, ad æternam virtutum tuarum memoriam euadant. Ad hunc namq; finem ex varijs diœceſios tuæ plagis ſagaciſſimo ingenio alumnos cõuocaſti, vt inſerti Munificentiæ Tuæ gymnaſio ad omnẽ eruditionem adoleſcerent, virtutumque ſolida in tam ardua functione pharmaca antidotaque combiberent. Deus interim C. T. Patriæ Patrem ſeruet ad multos annos incolumen, precamur. Ex Officina noſtra. Datum Coloniæ Agrippinæ 22. Sept. 1608.

Reue.[me] & Ill.[me]

C. T. humillimi clientes

Conradus Butgenius,
&
Petrus Cholinus,
Ciues & Bibliop.
Colonienſes.

PRAEFATIO R. D. FELICIANI
Berardi, Sacræ Theologiæ Doctoris.
IN COMPENDIVM SVMMÆ
THEOL. S. THOMAE AQVINATIS.
Auctore D. Ludouico Carbone.

ANTEQVAM ad absolutissimi huius Compendij lectionem accedas amice Lector, placuit de quibusdam te admonere, quæ forte in legendo animum tuum ancipitem reddere potuissent. Scito igitur in hoc Compédio hæc præstari. Primo: vniuersa Doctrina Summæ Theologiæ Sancti Thomæ per Conclusiones est disposita, deinde ipsarum Conclusionum rationes, seu probationes ad formam Syllogisticam sunt redactæ, quæ quidem methodus, & dispositio in singulis articulis est seruata: quanuis interdum ordo redigendi rationes ad formam prætermissus sit ob maiorem facilitatem, quam imprimis auctor in toto hoc Compendio præ oculis habuit.

Secundo scito, quod quanuis auctor noster nihil prętermiserit, quod ad plenissimam sancti Doctoris doctrinę cognitioné iudicauerit necessarium, tamen studuit etiam summopere breuitati, ita vt ne voculam quidem superuacaneam admiserit. Vnde cum videret, quod ex innumeris fere conclusionibus, quæ in toto opere continentur, non parum ipsum Compendium auctum fuisset, si semper voluisset apponere hanc dictionem (Conclusio) decreuit illam omittere, & semel tantum in margine statim in principio articuli apponere, & loco illius apposuit numerum notatum cum litera, vnde cum in toto compendio sint duo genera numerorum vnum cum litera, alterum sine litera, quando illud reperies cum litera scito esse cóclusionis notam, sine litera autem rationem conclusionis, ex hoc studio breuitatis effectum est etiam, quod auctoritates interdum afferuntur non integræ, nónunquam etiã tantum in margine citantur, etsi ad conclusionis probationem inseruiant: effectum est tertio, quod opiniones aliorum ab ipso Sancto Doctore allatę, vel non semper referuntur, vel leuiter attinguntur, nisi earum cognitio sit necessaria: Effectum est postremo, quod cum D. Thomas sæpius ad probandam propositam quæstionem remittat se ad dicta in præcedentibus articulis, interdum etiam repetat, quæ supra dixerat, autor noster data opera, de primo non meminit, & secundum omisit, ne compendij limites transcendere videretur. quapropter si forte lector in aliquem articulum inciderit, quem non ita facile intelligat, sciat eius intelligentiam ex superioribus articulis esse petendam.

Tertio scito, quod licet in omnibus fere articulis prima cóclusio sit principlis. i. responsiua ad quæsitum in titulo articuli positũ, id tamen aliquando

aliquando non fuit seruatum, & hoc quando ipsa principalis Conclusio aliquo indiguit fundamento, tunc enim postponitur, & vt è multis locũ vnum in medium proferam, In articulo nono decimænonæ quæstionis primæ partis, Quæritur an Deus velit mala; ante principalem conclusionem, præmittitur Conclusio, à quo, & quomodo possit appeti malum.

Quarto scito, Conclusiones non solũ collectas esse ex corpore articulorum, vt omnes fere hactenus fecerũt, sed etiam ex responsionibus argumentorũ, ita vt in ipsis cõclusionibus non solũ tota articuli doctrina cõtineatur argumentorumq; cõtrariorum solutiones, sed etiam, si quis bene aduerterit, facile argumẽta ipsa in cõtrariũ facta intelligere possit.

Quinto scito, ipsas Conclusiones ita esse dispositas, vt illæ, quæ præcedunt signum hoc †. collectæ sint ex corpore articuli. quæ autem subsequuntur ex argumentorum responsionibus: ita vt singulæ singulis respondeant argumentis.

Sexto scito, quod sanctus Doctor in omnibus articulis, postquã retulit argumenta contraria, ponit semper rationem quandam, quæ appellatur argumentum, sed contra. De hoc argumento te scire velim duo; vnum quod illud sæpe concludit tantum probabiliter, interdum etiam non probat ex omni parte cõclusionem: alterũ, quod auctor noster vtitur semper hoc argumento, pro prima ratione cõclusionis principalis.

Vltimo scito; auctorem huius Compendij, licet in eo eleganti, & recondito dicendi genere vti potuisset, sequi tamen maluisse genus dicendi ipsi D. Thomæ consentaneum, scholasticum nempe, & apertum: vnde factum est, vt ad retinendam eiusdem sancti Thomæ phrasim sæpe in ipsis conclusionibus vsus fuerit iisdem ferme verbis, quibus vsus est sanctus Doctor, quanuis eæ ipsæ conclusiones colligi potuissent verbis forte clarioribus, & breuioribus.

Reliquum esset amice lector, vt pauca quædam adderem in auctoris, & operis huius commendationem: Verum quod ad auctorem attinet, iam singularis eius virtus, & doctrina satis illum commendatum, ac celebrem reddiderunt: nam præter probatos integerrimæ vitæ suæ mores omnibus cognitos, atque perspectos, extant præclara ingenij sui monimenta, nempe de Pacificatione; De Concordia fraterna; De viro iusto, & de Interiori homine; libri quidem multiplici eruditione referti, & omniũ sermone celebrati, Quibus addas modo insigne hoc cõpendiũ, & libros viginti quinque de ratione interpretandi sacram scripturam propediem imprimendos; opus quidẽ singulari, variaq; doctrina refertum, & mirabili methodo dispositũ. Quod autem spectat ad opus ipsum dicam duo potissimũ. vnũ, quænam fuerit occasio illud edendi; alterũ, quænam vtilitas ex ipso sit speranda; Occasio fuit huiusmodi. Cũ superioribus annis auctor ipsius Ludouicus Carbo Theologiam publice in Gymnasio Perusino profiteretur, ad maiorem auditorum suorum cõmodi-

moditatem, & emolumẽtum Quæstiones Summæ Theologiæ Sancti Thomæ. quas eo tempore explicandas susceperat, in Conclusiones, & earum probationes eodem prorsus modo, quo hic factum esse vides, redegit; qui quidem labor adeo omnibus arrisit, vt ipsum summis precibus rogauerint, vellet vniuersam ipsius sancti Doctoris summam eadẽ methodo disponere. quod ille (quæ sua est humanitas) libenter pollicitus est, sed varijs deinde occupationibus detentus, præstare non potuit. cũ tamen iam proxime Venetijs degeret, ijdem nec Auditores, & plerique alij iteratis literis, quas ego vidi, promissum ei in memoriam reuocauerunt, aiebantque maximam esse Venetijs oportunitatem opus imprimendi, quorum præcibus addidi & ipse quoque meas imo curaui, vt Perillustris, & Reuerendiss. Abbas Triuisanus nobilis Venetus Dominus meus, & ipsius auctoris familiarissimus, hoc idem faceret: vnde ille tot precibus victus: relictis cæteris impedimentis, opus reassumpsit, illudque Deo auspice perfecit, ac imprimendum curauit.

De vtilitate vero, licet plurima dici possent, illa tamen mihi recẽsenda esse nõ duxi. Dicam nihilominus, quod cum ex multis capitibus vtilitatẽ huius Compendij spectare possimus. scilicet ex facilitate incredibili, & ex dispositione prope singulari, quibus in eo vtitur auctor, tamẽ vel ex eo potissimum ipsius commoditas colligi licet, si hoc cum alijs id genus compendijs conferamus. nam ex ijs, qui hanc eandem prouinciã susceperunt, alij per conclusiones, & earum probationes non processerunt, sicut noster Carbo, pręterquã quod interdũ à mente Sancti Doctoris deuiarunt, vt proprias opiniones in medium afferent: alij ex singulis articulis vnam vel alteram tantum conclusionẽ collegerũt, & sæpe eas rationibus parum menti Sancti Thomæ consentaneis probarunt: alij ipsa solum verba corporis articulorum transcripserunt, &, quod plurimi faciendum est, doctrinam, quæ in argumentis continetur, reliquerunt, parum curantes id, quod à sapientibus viris est obseruatum, Doctrinam Summæ Theologiæ D. Thomæ sine argumentis, esse velut ciuitatẽ sine mœnibus: alij postremo, & si cõclusiones cum earum probationibus colligere studuerunt, id tamen vel in partem tantũ summæ præstiterunt, vel ad quæstiones proprias properantes pauculas omnino conclusiones collegerunt: At Carbo noster, vt iam semel atque iterum dixi, & corporis, & argumentorũ vniuersę Summæ doctrinam in cõclusiones ita redegit, vt nihil quod sit vtile tacuerit, nihil quod sit necessariũ, prætermiserit. Vnde si Resp. literaria multum debet ijs, qui quomodo de ea bene meriti sunt, quid nõ debet Ludouico nostro, qui nulla habita ratione vel vigiliarum, vel rei familiaris vel bonę valetudinis, eam pro viribus illustrare conatus est? Accipe igitur humanissime Lector, hilari ac prompto animo labores hos longe tibi vtilissimos, Deũq; optimum maximum pro illorum auctore semper roga.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS, SINGVLARVM QVAESTIONVM COMPENDII ABSOLVTISSIMI SVMMAE THEOLOGIAE D. THOMAE AQVINATIS.

Quid.

FINIS.

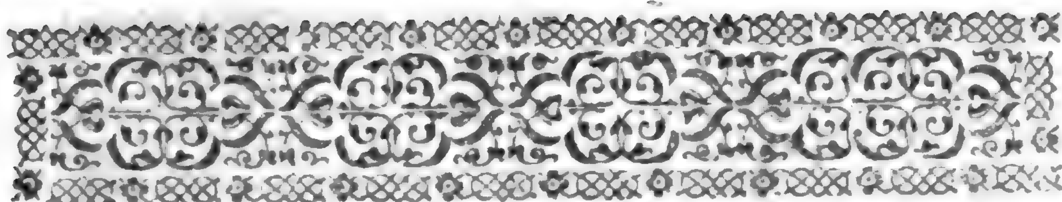

COMPENDIVM ABSOLVTISSIMVM PRIMAE PARTIS SVMMAE THEOLOGIAE D. THOMÆ AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI.

QVAESTIO PRIMA.

De Sacra Doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit necessarium præter physicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

1a. Concl. 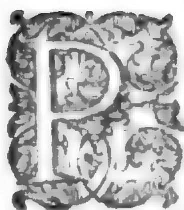RAETER disciplinas ratione humana inuestigatas fuit homini necessaria ad salutem doctrina reuelata de his, quæ humanam rationem excedunt. 1. Quia
Tim. 1. Paulus ait scripturam diuinitus reuelatã esse vtilem ad docendum, arguendũ, &c. vt homo sit perfectus, ergo. 2 Agenti propter finem necessaria est cognitio finis, vt eò dirigat suas actiones: sed homo ordinatur in Deum, tanquam in finem,
54. qui rationis comprehensionem excedit;
. 2. quia nemo nouit, quæ Deus parauit diligentibus se, vt ait scriptura, ergo necessaria fuit ista doctrina, quæ cog[illegible]cerentur, quæ rationem excedunt. 2a. Ad ea, quę ratione humana de Deo cognoscuntur, necessaria fuit diuina reuelatio. Quia multa ex his sunt omnibus necessaria ad salutem: vt Deum esse, esse retributorem, &c. sed hæc non possunt ab omnibus cognosci; quia opus est longo tempore, & vix sine errore cognoscuntur, ergo. †3a. Altiora nobis, non ratione quærẽda, sed fide suscipienda sunt, qua Deus mul- Eccles. 3.
ta supra sensum ostendit nobis. 4a. Diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum facit: & ideò de eadem re plures agunt disciplinæ. Quo fit, vt theologia sacra genere, differat a theologia humana; quia agunt de Deo sub diuerso lu-

 mine,

mine, nimirum naturali, & reuelato.

Artic. 2. *Vtrum sacra doctrina sit scientia.*

1a. Concl. Lib. 14. de Trin. cap. 1. Sacra doctrina est scientia. Nam, vt ait Aug. hac doctrina gignitur, nutritur, & defenditur fides, quod ad nullam aliam scientiam pertinet, ergo. 2a. Sacra doctrina est scientia subalternata. Quia eius principia cognita sunt ab alia scientia superiore, nempè à theologia Dei, & beatorum: ipsa verò tanquàm scientia inferior principia credit: sicuti musica credit principia tradita ab arithmetico, ergo. † 3a. Scientia procedit ex principijs notis, vel immediatè in eadem scientia, vt accidit in scientia superiore, vel sicuti mediatè in inferiore, vt dictũ est. 4a. Particularia in hac doctrina non considerantur per se, sed vt exempla vitæ, & media per quæ principia reuelantur: vt ostendatur auctoritas eorum, per quos reuelata fuit.

Art. 3 *Vtrum sacra doctrina sit vna scientia.*

1a Concl. Sapien. 10. Sacra doctrina est vna scientia. 1. Scriptura de hac doctrina loquens ait, dedit illi scientiam sanctorum, non scientias, ergo. 2. Scientia quæ habet vnam rationem formalem sui obiecti, est vna; quia habitus per obiecta sub ratione formali considerata distinguuntur: sed hęc doctrina habet vnam rationem formalem obiecti; quia considerat omnia, vt à Deo reuelata sunt; ergo † 2a. Theologia agit de Deo principaliter, de creaturis verò, vt ad Deum, tanquam ad principium & finem referuntur: & ideò non tollitur eius vnitas. 3a. Theologia est participatio quædam scientiæ Dei, quæ est simplex, & vna de rebus omnibus: ideò ad omnia se extendit, & omnia sub vna ratione formali cõsiderat, vt reuelabilia: veluti sensus communis omnia obiecta aliorum sensuum: & ideò est vna, quamuis multa consideret.

Artic. 4. *Vtrum sacra doctrina sit scientia practica.*

1a. Concl. Sacra doctrina comprehendit sub se vtramque rationem scientiæ, speculatiuam nimirum & practicam. Quia se extendit ad ea quæ pertinent ad alias scientias sub vna ratione formali diuini luminis: sicuti Deus eadem scientia cognoscit se, & ea quæ facit. 2a. Sacra doctrina est magis speculatiua, quam practica. 1. Practica est de operabilibus ab homine; vt moralis de actibus humanis: at sacra doctrina est principaliter de Deo, cuius homines sunt opera, ergo. 2. Principalius agit de rebus diuinis, quam de actibus humanis, quos etiam considerat, vt per eos homo ad perfectam Dei cognitionem ordinatur, ergo. Ex quibus soluuntur argumenta: & quod debeamus esse factores; & quod contineatur in lege, quæ est sapientia practica. Iac. 1.

Art. 5. *Vtrum sacra doctrina sit dignior alijs scientijs.*

Sacra doctrina est dignior omnibus alijs scientijs. 1. Nam in scriptura describitur tanquam domina imperans alijs sciẽtijs, veluti ancillis. 2 Est dignior scientijs speculatiuis; in quibus ea est præstantior, quæ habet obiectum dignius, & est certior: at sacra doctrina est huiusmodi; quia agit de Deo secundum rationem diuinam, & nititur lumine diuino certissimo, ergo. Est dignior practicis, inter quas illa est præstantior, quæ non ordinatur ad alias, sed aliæ ad illam: talis est hæc doctrina; cum habeat pro fine vitam æternam, quo omnia referuntur, ergo. † 2a. Sacra doctrina habet principia certa; licet in quibusdam propter debilitatem intellectus sit dubia: quæ cognitio, etiam minima, est desiderabilior, quam scientia, de rebus inferioribus. 3a. Vtitur hæc doctrina alijs scientijs, non sua causa, sed propter nos, qui sine illis non possemus hanc habere: & sua principia à Deo immediatè, & non aliunde habet. 1a. Concl. Prou. 9. Arist. l. 1. de anima, tex 1. Arist lib 1. de part. animal. c. 9.

Art. 6. *Vtrum hæc doctrina sit sapientia.*

Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non in aliquo genere tantũ, sed simpliciter. 1. Quia in scriptura vocatur sapientia, ergo. 2 Sapientia est quæ ordinat, & iudicat per altiorem causam de inferioribus: talis est hæc doctrina; quia agit de vltimo fine, ad quem alias scientias ordinat; & quia agit de Deo, qui est altissima causa; non secundum rationem humanam, sed diuinam; erit ergo sapientia, & simpliciter sapientia cum consideret diuina ratione totius vniuersi altissimam causam. † 2a. Licet hæc doctri- 1a. Concl. Deut. c. 4.

doctrina supponat sua principia: tamen non accipit à scientia humana, sed à diuina, à qua omnis nostra cognitio ordinatur. 3ª Non probat principia aliarum scientiarũ, vt Theologia humana, quia procedit ex reuelatione: iudicat tamen de principijs illis. 4ª. Sapientia quæ est donũ Spiritus sancti, iudicat de rebus per modum inclinationis, & virtutis; hæc verò per modum cognitionis. Sicuti vir bonus & homo doctus diuerso modo de virtute iudicant: ille per habitum virtutis, hic per habitum cognitionis.

Art. 7. *Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ.*

1ª *Concl.* Deus est subiectum huius scientiæ. 1 A definitione nominis: quia Theologia, est sermo de Deo. 2. Illud est obiectum, quod primo consideratur, & ad quod alia referuntur: at hæc doctrina omnia considerat sub ratione Dei, vel quia sunt Deus, vel quia habent ordinem ad Deum, tanquam ad principium & finem, ergo. 3. Idem est obiectum principiorum & totius scientiæ; quia tota sciẽtia continetur in principijs: at principiorum, id est, articulorum fidei obiectum est Deus, ergo & huius scientiæ. †2ª. Licet ignoremus quid sit Deus; tamẽ per definitionem alicuius attributi, veluti per effectum, aliquid de Deo demonstrare possumus. 3ª. Quæ tractantur in hac doctrina præter Deum, considerantur non tanquam partes, species, & accidentia obiecti, sed vt aliquo modo ad Deum referuntur.

Artic. 8. *Vtrum hæc doctrina sit argumentatiua.*

1ª *Concl.* Sacra doctrina est argumentatiua. Quia
1. Tim. 1. vt ait Paulus, valet ad arguendum contradicentes, ergo. 2ª. Non argumentatur ad probanda sua principia, sed ex principijs ad ostendendum aliquid aliud. Quoniam scientia sua principia non probat; sed ex eis conclusiones deducit, ergo etiam hæc non probabit argumentando sua principia, sed ex illis aliquid probando. 3ª. Sacra doctrina, cum non habeat scientiam superiorem, disputat contra negantes sua principia, si aliquid concedant, vt faciunt hæretici. 4ª. Contra eos, qui negant omnia principia, vt sunt gentiles, disputat soluendo eorum rationes; quæ, cum sint contra fidem, quæ est certissima, sunt falsæ, & ideò solui possunt. †5ª. Licet rationes humanæ in hac doctrina non valeant ad probandum; est tamen argumentatiua ex suis principijs, vt est dictum. 6ª. Huius doctrinæ est maximè proprium argumẽtari ab auctoritate: namque eius principia ex reuelatione habentur. Vtitur autem ratione humana, non vt fidem probet, sed alia, quæ in hac doctrina traduntur, declaret: ita vt ratio iuuet fidem, sicut inclinatio naturæ caritatem: & ita humana ratione vtitur, vt argumento extraneo, & probabili; diuina verò auctoritate, vt proprio & necessario. Nec ex quacunque reuelatione arguit; sed ex vniuersali, & canonica. Quo fit, vt nec auctoritate sanctorum necessariò demonstret.

Art. 9. *Vtrum sacra scriptura debeat vti metaphoris.*

Sacra doctrina conuenienter vtitur metaphoris corporalium, vt diuina & spiritualia tradat. 1 Deus qui conuenienter omnia facit, ait se assimilatum fuisse per manus prophetarum, quæ similitudo non est sine metaphoris, ergo. 2. Conueniens fuit vt Deus accommodaret se nostræ naturæ, quæ spiritualia, per similitudines, & corporalia, vt docet Dionys. melius percipit, vt sapientes & insipientes intelligant, ergo. †2ª. Non vtitur metaphoris vt poetæ, ad delectationem; sed propter necessitatem, vt nos intelligamus. 3ª. Metaphoræ non obscurant res, sed manifestãt: quia per eas eleuatur intellectus. Valent etiam ad exercitationem, & vt malis celentur sacra, ne detur sanctum canibus. 4ª. Similitudo sumpta ex rebus vilioribus, est vtilior & commodior. 1. Minus inducit in errorem, cũ facilius à Deo viliora remoueantur. 2. Magis demõstrat Deum, quem per negationem cognoscimus 3. Melius indignis celantur. *1ª. Concl.* *Oseæ 12.* *Cap 1. cœl. hierar.* *Matth 7.* *Dion. cap. 2. cœl. hierar.*

Art. 10. *Vtrum sacra scriptura sub vna litera habeat plures sensus.*

Sacra doctrina sub vna litera continet plures sensus. 1. Quia, vt ait Gregorius, cũ narrat gestum, prodit mysteriũ: vnde duo sensus oriũtur, literalis nimirum, & spiritualis. 2. Deus, qui est auctor scripturæ potest *1ª. Concl.* *Li. 20. Mor. cap 1.*

test facere, vt & voces, & res significent, quod est proprium huius doctrinæ: vocis significatio sensum literalem, rerum, spiritualem facit: qui in literali fundatur. 2ª. Spiritualis est triplex. Quia, quæ sunt in scriptura, vel significant, quę ad statum Ecclesiæ pertinent, vnde oritur sensus allegoricus, sub quo aliqui collocant omnes tres sensus spirituales, ad quem aliqui etiam anagogicum referunt: vel referuntur ad mores & ad animam, & hic est moralis, seu tropologicus: vel ad vitam æternam, & hic est anagogicus. Historialis est idem cum literali, ad quem parabolicus refertur. 3ª. Vnius loci plures possunt esse sensus literales. 1. Ex Aug. qui id docet. 2. Deus auctor scripturæ vnica cognitione omnia intelligit, & sensus literalis est quem auctor intendit, ergo vnica oratione potest plures sẽsus significare. †4ª. Multitudo sensuum non facit æquiuocationẽ: & si sunt plures sensus, id non est, quia vna vox plura significet, sed quia etiã res significant. Neque est vlla confusio in his sensibus, quia omnes fundantur in literali; ex quo solo, vt ait Aug. argumentari licet: & nihil est in vno loco in sensu spirituali, quod non sit alibi in sensu literali. 5ª. Aetiologia, quæ est cum rei factæ ratio redditur, & analogia, quæ est cum vnius scripturæ veritatem alteri non repugnare ostenditur, ad literalem sensum referuntur. 6ª. Parabolicus sensus continetur sub literali: nam per voces significatur aliquid propriè, & aliquid figuratiuè: nec est literalis sensus ipsa figura, sed id quod est figuratum. Vnde, brachium Dei, non significat membrum corporale, sed vim operatiuam, & ideò non est sensus falsus.

Lib. 12 confes cap 18. 19. & 24.

Aug epistol. contra Vinc. Donat.

Quæstio 2. *De Deo, An Deus sit.*

Artic. 1. *Vtrum Deum esse sit per se notum.*

1ª. concl. Hæc propositio, Deus est, non est per se nota nobis. 1. Id est per se notum, cuius contrarium non potest cogitari: At impius dixit in corde suo Deum non esse, ergo. 2 Propositio per se nota est, cuius termini significant quædam nota omnibus: at esse Dei est nobis ignotum, quia est idem cum essentia, quæ est nobis incognita, ergo. 2ª Ista propositio, est per se nota, secundum se: quia esse, est idem cum subiecto, id est, cum Deo: ideò non potest per aliquod medium probari. †3ª Deum esse, est notum in confuso, quatenus est notum dari vltimum finem. 4ª. Potest quis audire nomen Dei, & ignorare quid illo nomine significetur, nimirum, id, quo nihil maius excogitari potest: quo etiam scito, non sequitur Deum esse, nisi in cogitatione. 5ª. Veritatem esse, in communi, & per se notum; non tamen primam veritatem esse, quod est obscurum.

Psalm 52.

Art. 2. *Vtrum Deum esse sit demonstrabile.*

Deum esse, potest demonstrari per effectus. 1. ex Paulo, qui ait, inuisibilia Dei cognosci per ea, quæ facta sunt. 2. Per effectus cognoscitur existentia causæ: at creaturæ sunt effectus Dei, quare per eas cognosci potest Deum esse; quia posito effectu, ponitur eius causa. 2ª. A priore Deum esse non potest demonstrari: quia Deus caret causa. †3ª. Deum esse est præambulum fidei, quę supponit cognitionem naturalem, sicuti gratia naturam. 4ª. Vt demonstretur Deum esse, sumitur definitio passionis, & effectus, ex quibus Deo nomina imponuntur: & ad probandam rei existẽtiam, satis est definitio nominis ipsius passionis. 5ª. Per demonstrationem, quia non habetur absoluta rei cognitio, sed quod sit cognoscitur. *1ª concl. Rom. 1.*

Art. 3. *An Deus sit.*

Deus est, Nam ipse ait, ego sum qui sũ. Deum esse quinque vijs demonstrari potest. 1. Via motus, quæ hæc supponit, nimirum aliquid moueri: id moueri, quod est in potentia ad id, ad quod mouetur: quod mouet esse in actu, & educere aliquid de potentia ad actum: non esse idem mouens & mobile. Tunc, vel datur primum mouens & sic, habeo, quod volo: vel non datur, & tunc non darentur secunda mouentia, quæ non mouent nisi mota: at ista dantur, ergò & primum. 2. Alia via ex ratione efficientiæ posito in rebus esse ordinem, & nihil esse causam sui: Tunc, vel datur primum efficiens, & sic habeo intẽtum: si non datur, contrà. In causis efficiẽtibus est ordo, & prima, est causa mediæ, & media vltimæ, si ergo remoueatur prima *1ª. concl. Exodi 3.*

ma, remouetur etiam vltima, & si procederes in infinitum, non daretur prima, ergo. 3 Alia via ex possibili & necessario: possibile est, quod potest esse, & aliquādo non fuit: quod si omnia essent possibilia, aliquando nihil fuisset, & modo nihil esset, quod est falsum. Non ergo sunt omnia possibilia, sed semper aliquid fuit, quod est necessarium. Hoc, vel habet causam necessitatis, vel non: si habet, cum non possit procedi in infinitum, venietur ad necessarium per se, quod non habet causā suæ necessitatis, sed est causa necessitatis in alijs, & hic est Deus. 4. Alia via ex gradibus, qui sunt in rebus. In bono, & vero, & alijs datur maius & minus, quatenus accedunt ad id, quod est per se tale, & est causa aliorum, quę sunt in eo genere, quare dabitur quod est per se tale, & hic est Deus. 5. Ex gubernatione: quæ carent ratione assequuntur finem, nō casu, ergo ex intentione, ergo diriguntur ab aliquo intelligente: sicut sagitta quæ tendit ad scopum, ergo erit aliquod intelligens à quo dirigūtur omnia, & hic est Deus. †3ª Pertinet ad bonitatē infinitam Dei permittere mala, vt inde bonum colligat: & ideò licèt Deus sit infinitū bonum, adhuc datur aliquid mali. 4ª. Quæ natura fiunt, debent reduci ad causam dirigentem, quæ fiunt ex proposito, cum sint defectibilia, ad voluntatem Dei, & primum efficiens immobile, & necessarium. Quare non satis est ponere hęc duo principia, naturam, & rationem humanam, ad quę omnia reuocentur.

Quæstio 3. *De simplicitate Dei.*

Art. I. *Vtrum Deus sit corporeus.*

1ª. *Concl.* *Cap.4.* Impossibile est Deum esse corpus. 1. Quia, vt ait Ioan. Deus spiritus est. 2. Nullum corpus mouet, quod non moueatur, sed Deus mouet & non mouetur, vt est dictum, ergo 3. omne corpus est in potentia, quia potest diuidi: at Deus non est in potētia, quia est primum ens, quod est ante ens in potentia, igitur. 4. Deus est nobilissimum ens. at corpus non est tale; quia quod viuit est nobilius non viuēte: at nihil viuit ratione corporis, ergo. † 2ª. Deo tribuitur quantitas, quæ denotat quantitatem virtutis: profunditas incomprehēsibilitatem, longitudo processum, latitudo superexistentiam virtutis. 3ª Homo dicitur similis Dei nō ratione corporis, sed animæ, & potentiarum eius, intellectus scilicet, & voluntatis. 4ª Deo tribuuntur membra corporis ratione actus corporis: vt videre, stare, &c. propter eius prouidētiam, & immobilitatem. 5ª. Accessus ad Deum, & recessus à Deo fiunt ratione effectus animi. *Iob. 22.* *Gen.1.* *Iob. 41.*

Art. 2. *Vtrum in Deo sit compositio formæ & materiæ.*

1ª. *Concl.* Impossibile est Deum esse compositum ex materia & forma. 1 Non est corpus, ergo non habet materiam, cui primo inhæret quātitas. 2. Non esset purus actus; quia materia dicit potentiam. 3. Non esset bonum per essentiam, sed per participationem; quia materia participat perfectionē formæ. Cum ergo sit summum bonum, erit ante bonum per participationem. 4. Deus est supremum agens, ergo erit maximè forma, ratione cuius fit actio, carebit igitur materia. † 2ª. anima tribuitur Deo ratione operationis & actus, qui est ab anima. 3ª. Passiones tribuuntur Deo propter similitudinem effectus: & dicitur irasci dum punit, quod faciunt irati. 4ª. Deus seipso indiuiduatur, prout non potest recipi in alio: at aliæ formæ indiuiduantur, per materiam, quia ex se sunt indifferentes.

Art. 3 *Vtrum sit idem Deus, quod sua essentia, vel natura.*

1ª. *Concl.* *Ioan.14.* Deus est idem quod sua essentia, vel natura. 1. Deus est viuens, & vita: sed viuens & vita sunt idem, ergo & Deus & Deitas. 2. Compositio ex materia & forma est causa, cur quidditas non sit materia indiuiduata, verbi gratia, cur humanitas non sit homo. At Deus caret ista compositione. Erit ergo Deus Deitas. 2ª. In compositis ex materia & forma, natura & suppositum necessario differunt: quia natura solum includit, quæ sunt de definitione speciei; suppositum etiam accidentia indiuidua. 3ª In substantijs separatis à materia non differt suppositum à natura: quia formæ subsistentes per se indiuiduantur. † 4ª. De simplicibus loquimur, vt de compositis,

positis, & vtimur concretis vocibus ad significandam subsistentiam; vt cum dicimus, Deus: abstractis verò ad significandam simplicitatem: vnde in re non est diuersitas, sed in nostro intellectu, & modo significandi. 5ª. effectus Dei non repræsentant eum perfectè: & cum sit simplex & vnum, non repræsentatur nisi per multa: quo fit, vt in rebus sint plura, ex quibus oritur compositio: & ideò natura, in creaturis, non est idem cum supposito.

Art. 4. *Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.*

1ª. *Concl. Lib. 6. de Trin.* Deus est suum esse 1. ex Hilario, qui ait, esse, in Deo non est accidens, ergo erit idem quod essentia. 2. Deus est sua essentia, ergo & suum esse. consequentia tripliciter probatur. 1. quod est in aliquo præter essentiam, vel est causatum ab essentia, vti proprietates, vel ab aliquo exteriore: non ab essentia, quia nihil producit suum esse: non ab alio, quia Deus est prima causa, ergo 2. Esse est veluti actus essentiæ, ergo essentia Diuina esset in potentia ad esse: at in Deo nulla est potentia, ergo esse non erit diuersum ab essentia. 3. Deus esset ens per participationem, quia quidquid habet aliquid, & non est illud, est tale per participationem, sicuti quod est ignitum, non est per se ignis. † 2ª. esse de cuius ratione est, vt ei non fiat additio, non est commune, qualis est Deus, cui nihil potest addi: id verò cui potest addi, est commune. sicuti animal, quod abstrahit à rationali & irrationali 3ª. esse, vel dicit actum essendi, & hoc modo non scitur, esse, Dei: quia est idem cum essentia, quæ est ignota: vel, vt dicit compositionem propositionis i. connexionem prædicati cum subiecto, & hoc modo scitur, quia scimus Deum existere.

Art 5. *Vtrum Deus sit in genere aliquo.*

1ª. *concl.* Deus non est in aliquo genere propriè, vt species. 1. Quod est in genere, est posterius eo; quia genus secundum rationem est prius: at nihil est prius Deo, vel re, vel ratione, ergo. 2 quia componeretur ex genere, vt ex potentia, & ex differentia, vt ex actu: at in Deo non est potentia. ergo. 3. Quoniam eius genus esset ens: at ens ex Aristot. caret differentijs, ergo non est sub aliquo genere. 4. Quia essentia & esse Dei non essent idem: nam in essentia conueniret ratione generis, & differret in esse ratione differentiæ: quare non est propriè in genere 2ª. Deus non est in genere reductiue, quia quod reducitur ad aliquod genus, non extenditur vltra illud: at Deus est causa totius entis, ergo. 3ª. Deus non est sub genere, nec habet differentias, nec definitionem, nec demonstrationem, nisi per effectus. † 4ª. Substantia, vt est prædicamentum, significat per se esse; quod tamen esse, non est idem cum essentia, vt est in Deo; Quare non est sub hoc genere 5ª. Deus non est mensura homogenea & proportionata, sed prout res ei magis, aut minus accedunt, & ideò non est in genere mensurati. *lib. 3 Meta. c. 10.*

Art. 6. *Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.*

In Deo non potest esse accidens. 1. Quia forma simplex, vt est Deus, ex Boetio, nō potest esse subiectum accidentis. 2. subiectum ad accidens comparatur, vt potentia ad actum: at esse in potentia non conuenit Deo, ergo. 3. Deus est ipsum esse, & ideò non potest habere aliud adiunctum. 4. vel esset accidens per accidens, & hoc non, quia tale accidens est posterius: Deus autem est primum ens, vel accidens per se. & hoc non, quia tale accidens, fluit ab essentia, & in Deo nihil est causatum, ergo. † 2ª. Accidentia, vt virtus, & sapientia, non dicuntur vniuocè de Deo, & de nobis: quia ista in Deo non sunt accidentia, vt in nobis. 3ª. Principia accidentium reducuntur in substantiam, vt in suum subiectum, non in Deum, qui est principium extra omne genus, respectu totius esse. 1ª. *Concl. lib. de Trin.*

Artic. 7. *Vtrum Deus sit omninò simplex.*

Deus est omninò simplex. 1. Deus, ait Aug. est vere, & summe simplex. 2. Quia à Deo omnis compositio remouetur, vt est probatum. 3 compositum est post componentia, & ita si Deus non esset omninò simplex, non esset primum ens. 4 omne compositum habet causam adunantē ea, ex quibus componitur: at Deus caret causa, ergo. 5. In omni composito est potentia & actus: at Deus est purus actus, ergo. 6 De toto semper dicitur aliquid, quod non dicitur 1ª. *Concl. Lib 6 de Trin c. 6. & 7.*

citur de arte, vt in similaribus, de parte, nō dicitur tricubitum: in dissimilaribus nulla pars dicitur homo: at quidquid est in Deo dicitur Deus, ergo. † 2ª. De ratione causati est, vt sit aliquo modo compositū, vt esse, saltem ab essentia differat; & ita creatura non potest imitari Deum in simplicitate. 3ª. In creatis composita sunt meliora simplicibus: quia perfectio creaturæ non cōsistit in vna simplici re, sed in pluribus: non ita in Deo.

Art. 8. *Vtrum Deus in compositionem aliorum veniat.*

1ª. Concl. Cap. 2 de div. nom. Impossibile est Deum aliquo modo venire in compositionem alicuius. 1. Ex Dionys. qui hoc docet. 2. Deus est prima causa efficiens, ergo non est forma, nec materia alicuius compositi, ergo non venit in compositionem: non est forma, quia forma est effectus agentis: non materia, quia materia & efficiens numero & specie differunt, ergo. 3. Deus est per se primo agēs, ergo non est pars alicuius compositi: quia nulla pars primo agit, sed suppositum. 4. Deus est primum ens, ergo non potest esse materia: quia esset in potentia: nō forma, quia esset actus participatus, & posterior: non ergo venit in compositionem. † 2ª. Deitas dicitur esse omnium effectiue, &
Dion. c. 4. cel. hier. exemplariter, non per essentiam. 3ª. Verbum Dei dicitur forma exemplariter, non autem forma compositi. 4ª. Simplicia, vt sunt differentiæ, non differunt differentijs, sed sunt diuersa, vt Deus & materia prima, quæ seipsis differunt.

Quæstio 4. *De Dei perfectione.*

Artic. 1. *Vtrum Deus sit perfectus.*

1ª. Concl. Deus est maximè perfectus. 1. Matth. 5. Pater vester cœlestis perfectus est. 2. Primū principium efficiens debet esse maximè in actu; quia agit, prout est actu, & per cōsequens maxime perfectum, cum perfectio habeatur ab actu: at Deus est primum principium efficiens, ergo erit maxime in actu, & maxime perfectus. Quare, qui non attribuebant primo principio perfectionem, putantes id esse materiam primam, errabant. 2ª. Perfectum, id est, cui nihil deest, secundum modum suæ perfectionis. †3ª. Perfectum in creaturis significat quod est factum, & redactum ad actum, sed traducitur ad significandum id, cui nihil deest: & sic, quod est factum, non potest dici perfectum. 4ª. Deus est principium efficiens, non materiale, quod reducitur ad actum, vt semen ad hominem. 5ª. Esse est perfectissimum omnium, prout comparatur ad omnia, vt actus, & est actualitas omnium rerum, & ipsarum formarum, & ita est commune per modum actus, non autem per modum potentiæ.

Art. 2. *Vtrum in Deo sint perfectiones rerum omnium.*

Oportet omnium rerum perfectiones præexistere in Deo, secundum eminentiorem modum. 1. Ex Dionysio; Deus in vna essentia omnia præhabet: & Auer. nulla deest Deo perfectio, quæ sit in aliquo genere. 2. In causa efficienti effectus est nobiliore modo, quam in se: vel formaliter, vt in causa vniuoca, vel eminenter, vt in æquiuoca: sed Deus ex Dionys. est causa omnium, ergo. 3. Deus est ipsum esse, ergo continet totam rationem essendi, ergo & perfectiones rerum omnium: quia omnes perfectiones pertinent ad perfectionem essendi. †2ª. Præexistere in causa efficienti, est præexistere nobiliore modo: non sic in causa materiali. 3ª. Substantiæ sensibiles, & res contrariæ in Deo existunt vniformiter, vt vnum in ipso sunt. 4ª. Esse, est perfectius vita, & contra, si secundū rationem considerentur: vita tamē vtrumque includit; sicuti etiam Deus, cui cum sit ipsum esse, nulla deest perfectio.

(margin: 1ª. concl. Cap. 5. de div. nom. Li. 5. Met. text. 21. loco cit.)

Art. 3. *Vtrum aliqua creatura possit esse similis Deo.*

Aliqua creatura potest esse similis Deo. 1ª. concl. 1. Gen. 1 Faciamus hominē &c. & 1. Ioan. 3. Similes erimus, &c. 2. Deus est causa efficiens, ergo in effectu erit aliqua similitudo Dei; quia similitudo attenditur in forma, qua agens agit, & qua communicat. 2ª. Creaturæ non sunt similes Deo secundum formam eiusdem speciei, vel generis sed secundum aliquam analogiam. Nam similia vel participant eandem formam accidentalem eiusdem rationis in eodem gradu, vt duo æquè alba; vel non in eodem gradu, vt magis & minus album: vel

vel formam ſubſtantialem eiuſdem rationis, vt quæ fiunt ab agente vniuoco, vel eiuſdem generis, vt quæ fiunt ab agente æquiuoco, vt quæ generatur actione ſolis, ergo cum Deus ſit agens extra genus, quia eſt cauſa totius eſſe, creaturæ erunt ei ſimiles ſecundum aliquam analogiam entis. † 3ª. Creaturæ dicuntur ſimiles Deo ſecundum id, quod imitantur, diſſimiles verò, prout nec in genere, nec in ſpecie conueniunt. 4ª. Deus nō ſe habet ad creaturas, vt res diuerſi generis, vt album ad dulce; ſed vt id, quod eſt extra genus, & eſt principium omnium generum. 5ª. Dicimus creaturam eſſe ſimilem Deo: non tamen Deum eſſe ſimilem creaturæ: quia inter creatorem & creaturam eſt relatio diſquiparantiæ.

Quæſtio 5. *De bono communi.*

Artic. 1. *Vtrum bonum differat ſecundum rem ab ente.*

1ª. Concl.

Bonum & ens, ſunt idem re, ſed differunt ſecundum rationem tantum. Quod non diſtinguatur re, patet. 1 Ex Aug. qui ait, in quantum ſumus, boni ſumus. 2 Bonum intrinſecè includit perfectum, quia dicit rationem appetibilitatis; & vnumquodque eſt appetibile, quia perfectū: ſed perfectum intrinſecè dicit actum, quia aliquid dicitur perfectum, prout eſt actus; ergo bonum intrinſecè includit perfectum, & actum, quod eſt ens. Quod ratione differant, patet: quia habent diuerſos conceptus: addit enim enti conceptum appetibilitatis † 2ª. Per actum ſubſtantialem res habet eſſe ſimpliciter; per alios verò actus eſſe ſecundum quid: quia ille actus reſpicit potentiam ſimpliciter, quæ eſt ad eſſe, alij verò potentiam ſecundum quid, vt ad eſſe album, &c. Secundum vltimum actum res dicitur bona ſimpliciter: quia bonum dicit appetibilitatem & rationem finis vltimi, ergo quod vltimate perfectum eſt, erit bonum ſimpliciter, & quod non habet vltimam perfectionem, erit bonum ſecūdum quid: quia ſecundum primum actum res eſt ſimpliciter, ſed bona ſecundum quid: ratione verò vltimi actus, contra. 3ª Bonum vltimum eſt quid accidentale, & per accidentia, per modum formæ

4. de doct.
Ariſt. 1. eth. cap 1.

ineſt ſubiecto: at bonum, vt conuertitur cum ente, non eſt forma, nec accidens. 4ª. Bonum dicitur ſecundum magis & minus, ratione actus ſuperuenientis, vt ſcientiæ, virtutis, &c.

Artic. 2. *Vtrum bonum ſecundum rationem ſit prius, quam ens.*

Ens ſecundum rationem eſt prius, quā bonum. 1. Ex libro de cauſis, vbi hoc dicitur. 2. Idem eſt prius ratione, quod primo cadit ſub intellectu: ens eſt tale, quia quodlibet cognoſcitur, vt eſt actus, ergo. 2ª. Bonum in cauſando eſt prius, quam ens 1. Finis in agendo eſt prima cauſa: at bonum dicit cauſam finalem, quia eſt appetibile, ergo. 2. ex Dion. qui ait primum nomē Dei eſſe bonum, quia cognoſcitur à nobis, vt eſt finis creaturarum. † 3ª Bonum per cauſalitatem extenditur ad non entia, quatenus quæ ſunt in potentia, ad bonum, & ad finem mouentur: de non entibus autem non prædicatur. 4ª. Ens importat habitudinem cauſæ formalis vel inhærentis, vel exemplaris, & ideò ſolum extenditur ad ea, quæ ſunt actu. 5ª. Quod actu eſt, per ſe appetibile eſt, at non ens eſt appetibile per accidens, pro vt priuat malo, cuius ablatio eſt appetibilis. 6ª. Vita, ſcientia, &c. non ſunt appetibilia, niſi vt entia ſunt, & conſequenter, nihil eſt bonum niſi ens.

1ª Concl.
Cap. 5 de diuin. nom.

Art. 3. *Vtrum omne ens ſit bonum.*

Omne ens, in quantum huiuſmodi, eſt bonum. 1. Omnis creatura Dei ex Paulo eſt bona, ergo [illegible] Omne ens eſt actu, & ideò perfectum, & ideò habet rationem appetibilitatis & boni, ergo quatenus erit ens, erit bonum. † 2ª. Bonum non contrahit ens, ſed ſolum addit rationem appetibilitatis & perfectionis, quæ conuenit ipſi enti. 3ª Nullum ens, vt ens, dicitur malum, ſed vt caret aliquo bono; & ideò materia prima, cum ſit ens in potentia, erit bona in potentia. 4ª Entia mathematica dicuntur non bona, prout ſolum ſecundum rationem exſtunt; & non ſunt ad finem aliquem, cum à motu & à materia abſtrahant.

1ª Concl.
1. Tim. 4.

Artic. 4. *Vtrum bonum habeat rationem cauſæ finalis.*

1ª. Con

Bonum habet rationem cauſæ finalis. 1. Ex Ariſt. qui hoc docet. 2 Appetibile

Lib. 2 text

habet

habet rationem finis: at bonum est appetibile, ergo. 2ª. Bonum est primum in causando, & vltimum in essendo. Ratio primi, quia dicit rationem finis: ratio secundi, quia prius est esse, tum esse perfectum, ad quod sequitur ratio boni, & posse se communicare. Itaque prius est finis, tum actio, tum forma producta: in causato prius est forma, tum virtus agendi, qua simile potest generare: vnde sequitur ratio boni fundata in ente perfecto. † 3ª. Ratio boni, & pulchri differunt: bonum habet rationem finis, pulchrum rationē formæ: bonum respicit appetitum, pulchrum cognitionem. 4ª. Bonum dicitur diffusiuum sui eo modo, quo finis dicitur mouere: ideò magis includit rationem finis, quam mouentis. 5ª. Non dicimur boni propter bonum intellectum, sed propter bonam voluntatem, quæ respicit finem.

Art. 5. *Vtrum ratio boni consistat in modo specie, & ordine.*

1ª. concl. Cap. 3. Ratio boni consistit in modo, specie, & ordine: vel in numero, pondere, & mensura. 1. Ex Aug. lib. de natura boni. 2. Ratio boni est appetibilitas, quæ ex perfectione oritur: & hæc à forma habetur; quam quędam præcedunt, tanquam determinatio, seu commensuratio principiorum materialium, & efficientium; & hic est modus rei, quia mensura modum pręfigit. Forma speciem constituit, & nomine speciei significatur, quam numerus dare dicitur, cū species sint velut numeri. Ad formam sequitur inclinatio ad finem, ad actionem, & ad simile; & hoc pertinet ad pondus, & ordinem. Quare ratio boni quæ sita est in perfectione, consistit in illis tribus. † 2ª. Hæc tria dicuntur bona, vt entia, & vt sūt ratio bonitatis in alijs, non quod ipsa egeant bonitate. 3ª Malum non tollit ista tria secundum totum; sed secundum aliquam formam. 4ª. Modus, species, &c. dicuntur mala; vel quia minora sunt, vel quia non conueniunt huic rei. 5ª Lux dicitur esse sine his tribus, nō simpliciter, sed per comparationem ad corporalia, cum ad hæc omnia se extendat.

Art. 6. *Vtrum bonum conuenienter diuidatur in bonum, honestum, vtile, &c.*

1ª. concl. Bonum conuenienter diuiditur in honestum, vtile, & delectabile. 1 Ex Ambr. li. 1. de off. ca. 9. quæ diuisio conuenit bono humano: sed potest etiam aptari bono cōmuni. Nam vbi est ratio diuersa termini, est etiam ratio diuersa boni; quia bonum est terminus motus, in quem appetitus terminatur: sed in motu terminali sunt tres termini; nimirū medius, quo itur ad perfectum, qui est forma, vel locus, & quies in re adepta: ergo erunt tres rationes boni. Nam appetitus tendit ad terminum medium, vt ad bonum vtile; quod est propter aliud: ad terminum perfectum, vt ad bonū honestum, quod per se desideratur; & ad quietem, vt ad bonum delectabile, in quo quiescimus. † 2ª. Bonum, vt est in re, diuiditur in decem prædicamenta, sed secundum propriam rationem, modo dicto. 3ª. Hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. 4ª. Delectabilia dicuntur, quæ solum habent rationem appetibilis: quia delectabilia sunt: vtilia, quæ propter aliud expetuntur: honesta verò, quæ propter se expetuntur. 5ª. Ista diuisio est analogi in analogata: quia bonum prius dicitur de honesto, tum de alijs.

Quæstio 6. *De bonitate Dei.*

Artic. 1. *Vtrum esse bonum Deo conueniat.*

Deus est bonus. 1. Bonus, ait Ierem. est Dominus, &c. 2. Omne appetibile est bonum: at Deus est appetibilis, quia illud est appetibile, cuius participatio est appetibilis: at omnia appetunt participationē Dei quoniam Deus est causa omnium rerum; omnes autem res appetūt similitudinem suæ causæ; quia in hoc est sita perfectio effectus, ergo omnia appetunt participationem Dei, & Deum, & ideò erit bonus. 1ª. Concl. Thren. 3. †2ª. Habere modum, speciem, & mensuram conuenit bono causato: in Deo ista reperiuntur, vt in causa 3ª. Creaturæ appetendo suam perfectionem appetunt Deū: quia earum perfectiones sunt participationes Dei: quarum aliæ appetūt Deum per rationem, vt homo; alię per cognitionem, vt bruta, aliæ per inclinationem ab alio directæ, vt aliæ omnes.

Art. 2. *An Deus sit summum bonum.* 1ª. Concl.

Deus est summum bonum simpliciter. Lib. 1 de
1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Illud est sum- Trin. c. 2.

mum

mum bonum, quod omnia bona, & perfectiore modo cõtinet: talis est Deus, quia cum sit causa vniuersalissima, continet omnia, & cum sit causa æquiuoca, continebit eminentiore modo, ergo erit summũ bonum, & simpliciter bonum. † 2ª Summum bonum, addit bono solam relationem, quæ in Deo est relatio rationis: vnde ad hoc, vt dicatur summum bonum, sat est, vt alia ab ipso deficiant. 3ª. Omnia dicuntur appetere bonum, quatenus quidquid appetunt, appetunt sub ratione boni; sed non quodlibet bonum; Deus autem dicitur solus bonus per essentiam. 4ª. Deus comparatur cum alijs bonis per excessum, quatenus est extra genus aliorum, quæ sunt bona; & ita non continetur in genere boni.

Art. 3. *Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.*

1ª. Concl. Solus Deus est bonus per essentiam. 1. Ex Boet. lib. hebdomad. 2 Illud est bonum per essentiam, cuius esse, operatio, & finis sunt idem cum essentia; siquidem per hæc tria omnia perficitur: sed ista in Deo sunt idem cum essentia; quia non perficitur per additamẽtum, ergo. 2ª. Nulla creatura est bona per essentiam: quia, esse, operatio, & finis, à quibus res perficitur, sunt diuersa ab essentia. †3ª. Quælibet res est vna per essentiam, non autem bona: quia vnum nihil addit enti, nisi negationem indiuisionis, quæ est ens rationis, & ita est vna sine addito: sed simplicia actu & potentia sunt indiuisa: composita actu tantum. 4ª. Licet quodlibet sit bonum, prout est: tamen cũ essentia rei creatæ, non sit ipsum esse, non est bona per essentiam. 5ª. Non omnia sũt bona per bonitatem à se distinctam, sicuti ipsa bonitas, quæ non est bona per aliam bonitatem, sed per se, quatenus est ens, quod bonum est, ex eo quod actu est: dicitur autẽ bona, quia alia per eã sunt bona.

Art. 4. *Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.*

1ª. Concl. Vnumquodque dicitur bonum bonitate diuina, sicuti primo principio exemplari, effectiuo, & finali extrinsecè, per modũ assimilationis, licèt remotè, & deficienter. Quia in his quæ relationem importãt, potest aliquid denominari ab extrinseco, vt à loco locatum: sed bonũ in creatura dicitur per relationem similitudinis ad Deum, vt ad principium, &c vt patet ex dictis, ergo. 2ª. Vnumquodque potest dici bonum similitudine diuinæ bonitatis sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas. 1 Omnia sunt bona, quia sunt entia: sed non dicuntur entia per esse diuinũ formaliter, ergo nec bona. 2 Quia quodlibet denominatur à sua forma, &c. Vnde vna est omnium bonitas, & multæ sunt bonitates. Ex his soluuntur duo argumenta: quia dicuntur bona bonitate Dei, vt est causa, & finis.

Quæstio 7. *De infinitate Dei.*

Artic. 1 *Vtrum Deus sit infinitus.*

Deus est infinitus, & perfectus. 1. Deus, ait Damas. est infinitus, &c 2. Quod est ipsum esse subsistens, est infinitum & perfectum; quia ipsum esse habetur à forma, cuius est perficere: sed Deus est ipsum esse subsistens, non receptum in aliquo, ergo. 3. Omnes antiqui dixerunt primum principium esse perfectum, sed errarunt dicentes illud esse materiam. Vnde patet ad primum. † 2ª. Infinitum quantitatis se tenet ex parte materiæ, & hoc nõ tribuitur Deo cum dicat imperfectionem. 3ª. Ex hoc, quod Dei esse est per se subsistens, distinguitur ab alijs, & alia ab ipso: & ideò licet sit hoc, & non aliud, non propterea est finitum. 1ª. Concl. Li. 1. de fide, cap. 4.

Art. 2. *Vtrum aliquid aliud quam Deus possit esse infinitum per essentiam.*

Nulla res alia à Deo potest esse infinita simpliciter, sed secundum quid. 1. Quod est ex alio non potest esse infinitum, ex Arist. Sed omnia præter Deũ sunt à Deo, ergo. 2. Infinitum, vel est ex parte materię vel ex parte formæ: sed nulla ratione, quod est aliud à Deo, potest esse infinitũ, ergo: non ex parte materiæ, quia quod est actu habet formam, quæ terminat materiam; quæ secundum quid potest dici infinita, vt remanet in potentia ad alias formas: non ex parte formæ, quia, vel est recepta in materia, vel, si est subsistens, eius esse est contractum ad determinatam naturam, cum non sit suum esse, ergo. † 2ª. Deus non potest facere infinitum simplici- 1ª. Concl. Lib. 2. phys. text. 10.

pliciter, licè habeat potentiam infinitam quia est contra rationem facti, cum esse rei factæ, non sit eius essentia. 3ª. Ideò intellectus se extendit quodammodo ad infinita, quia nō est potentia recepta in materia; non tamen est infinita simpliciter. 4ª Materia prima non est per se ens, sed potentia tantum: & ideo est potius concreata, quam creata; & eius potētia est solum ad formas naturales.

Art. 3. *Vtrum possit esse aliquid infinitum actu, secundum magnitudinem.*

1ª Concl. Impossibile est aliquod corpus naturale esse infinitum. 1. Omne corpus habet superficiem, ergo est finitum: quia superficies est terminus corporis. 2. Corpus naturale habet determinatam formam, ergo determinata accidentia: & quantitatem, quia accidentia consequuntur formam. 3. Omne tale corpus habet aliquem motum sed nullum infinitum potest moueri, quia vel moueretur motu recto, & hoc non; quoniam infinitum occupat omnia loca, vel circulari, & hoc non, quia in tali motu vna pars debet transferri ad locum alterius, quod in corpore infinito esse non potest, cum vna infinitè distet ab alia, ergo. 2ª. Corpus mathematicum non potest esse infinitum actu: quia non possumus illud imaginari, nisi sub aliqua figura à qua terminetur. 3ª. Etiamsi nulla essentia sit infinita, adhuc potest quæri, an possit dari quantitas infinita, quia essentia in tali corpore adhuc esset finita per formam. †4ª. Geometra non eget linea infinita actu, sed ea à qua possit subtrahere, quantū necesse est. 5ª. Licèt infinitum non repugnet imaginationi in communi: repugnat tamen ratione specierum ipsius, vt bicubiti: & quod speciei repugnat, etiam generi repugnat. 6ª. In diuisione infiniti acceditur ad materiam, in additione autem ad formam: & ideò in illa datur processus in infinitum, quia materia habet rationem infinitatis. 7ª Tempus & motus non sunt secundum se tota in actu, sicuti est magnitudo; ob quam causam non potest esse infinita.

Art. 4. *Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.*

Concl. Impossibile est posse esse in actu infinitam multitudinem; siue sit multitudo per se, siue per accidens. 1. Sap. 11. omnia in pondere, numero, & mensura disposuisti. 2. Omnis multitudo actu existens est in aliqua specie multitudinis, ergo est in aliqua specie numeri: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum, ergo est finita; quia numerus est multitudo mēsurata per vnum. 5. Omnis multitudo existēs est creata, ergo est comprehensa à certa intentione creantis, quia agens non temere operatur, ergo certo numero. Vnde errat Auicen. qui dicit, posse esse multitudinem infinitam per accidēs. 2ª. Multitudo infinita, in potentia, dari potest: quia consequitur diuisionem, in qua est infinitum in potentia. †3ª. Infinitum multitudinis est successiuum, ideò nō potest esse actu totum. 4ª. Species figurarum habent infinitatem ab infinitate numeri; & sicut numerus non est infinitus in actu, ita nec figura. 5ª. Licet quibusdam positis, alia poni non sit eis oppositum: tamen, ponere infinita opponitur cuilibet speciei multitudinis.

Quæstio 8. *De existentia Dei in rebus.*

Art. 1. *Vtrum Deus sit in omnibus rebus.*

1ª Concl. Deus est in omnibus rebus intimè, non vt pars, vel accidens; sed vt agens in id, quod agit. 1. Ibi res est, vbi operatur: Sed Deus operatur in omnibus, Isai. 26 ergo. 2. Agens est coniunctum immediatè cum effectu, vt ait Aristot. sed Deus causat, & conseruat esse in omnibus, tanquam proprium effectum, quia est ipsum esse, ergo erit intime in omnibus, cum esse sit omnibus intimum. (6. Phys tex. 13.) † 2ª. Deus dicitur esse supra omnia propter excellentiam naturæ: est tamen in omnibus, vt causa. 3ª. Spiritualia non continentur, sed continent ea, in quibus sunt: quæ per quandam similitudinem dicuntur esse in illis, quatenus continentur; quo modo omnia dicuntur esse in Deo, qui omnia continet. 4ª. Licet Deus sit virtutis infinitæ, non propterea agit in rem distantem: sed ad maximam eius perfectionem pertinet, quod immediatè agat in omnibus: quia nihil

nihil distat ab eo, nisi propter dissimilitudinem naturæ, vel gratiæ. 5ª. In his quæ nõ habent naturam corruptam Deus dicitur esse absolutè; in Dæmonibus autem, cum hac additione, vt res quædam sunt.

Artic. 2. *Vtrum Deus sit vbique.*

1ª. Concl. Deus est vbique, & vt in re, & vt in loco. 1. Iere. 23. Cœlum & terram ego impleo. 2. Deus dat esse, virtutem, & operationem omnibus rebus; & rursus replet omnem locum, quia dat esse omnibus quæ loca replent, ergo erit vbique, & vt in re, & vt in loco. †2ª. Spiritualia dicuntur esse in loco contactu suæ virtutis. 3ª. Indiuisibile, quod est terminus continui, non potest esse in pluribus locis, nisi successiuè, Deus autem non est tale indiuisibile; & ideò est in pluribus locis sine successione. 4ª. Totum essentiale non commensuratur totalitati loci, & maximè in abstractis, quorum essentiæ sunt totæ in toto, & parte: & ita Deus est in mundo, vt anima in toto homine. Vnde ita est in vno loco, vt etiam sit extra illum.

Art. 3 *Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam.*

1ª Concl. Hom. 8. in Ezech. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam. 1. Greg præter hos tres modos, ait & esse in aliquibus per gratiam. 2. Deus omnia habet in sua præsentia, & omnia immediatè gubernat, & immediatè creat; ergo, cum omnia potestati eius subijciantur, & omnia sint ei nuda, & omnibus det esse, immediatè erit in omnibus, modis dictis. 2ª. Peculiari modo Deus est in homine, tanquam res cognita in cognoscente, & amata in amãte, per gratiam. †3ª. Deus non est in omnibus per essentiam, tanquam forma; sed vt est causa essendi. 4ª. Aliquid potest esse præsens ratione præsentiæ, hoc est cognitionis, & remotum secundum substantiam, & ideò ponuntur duo modi distincti. 5ª. Per scientiam & voluntatem potius res dicuntur esse in Deo, quam per potentiã, quæ applicat virtutem suam rebus. 6ª. Nulla alia res facit Deum esse in aliquo, vt amatum & cognitum, nisi gratia; & ideò ponitur particularis modus essendi in aliquibus per gratiam.

Artic. 4. *Vtrum esse vbiq; sit proprium Dei.*

Esse vbique primo, & per se, est propriũ Dei. 1. Ex Amb. qui hoc docet. 2. Esse vbique non conuenit Deo per partes, ergo conuenit ei primo, & secundum totum: nec propter aliquam suppositionem, quoniam etiam si ponantur infinita loca, ibi esset; quia nihil potest esse sine Deo, quod alijs non conuenit, ergo. †2ª. Materia prima & vniuersale sunt vbique, sed non secundum idem esse. 3ª. Numerus qui est in toto vniuerso, est vbique secundum partes innumeratas, non sic Deus 4ª. Totum corpus vniuersi est vbique secundum partes, neque est per se; quia si ponerentur alia loca, non esset ibi. 5ª. Similiter si daretur corpus infinitum esset vbique per partes. 6ª. Et si esset vnum solum animal, anima illius esset vbique per accidens. Animam vbique videre, stat dupliciter, vel ex parte obiecti, vel ex parte actus: primo modo potest esse in varijs locis, altero verò, solum vbi operatur. 1ª. Concl. li. 1. de Spir. S. cap. 7.

Quæstio 9. *De immutabilitate Dei.*

Art. 1 *Vtrum Deus sit omninò immutabilis.*

Deus est omnino immutabilis. 1. Malac. 2 Ego Deus, & non mutor. 2. Posse mutari includit potentiam: sed Deus nullam habet potentiam; quia est actus purus, ergo. 3. Quod mouetur, partim manet, partim transit: vt corpus, manet substantia, & transit ab albedine in nigredinem: & ita quod mouetur includit compositionem: at in Deo nulla est compositio, quia est simplex, ergo. 4 Deus est infinitus, ergo non potest moueri: quia quod mouetur, acquirit quod prius non habebat: Deus autem, vt est dictum, est infinitè perfectus, ergo. † 2ª. Deus metaphoricè dicitur mouere seipsum, vt se intelligit, & amat: & ita in ipso non est motus, vt est actus in potentia 3ª. Sapientia dicitur mobilis, quatenus gradatim similitudo eius procedit à supremis ad infimas creaturas. 4. Metaphoricè Deus dicitur accedere, vel recedere à nobis, quatenus percipimus influentiam bonitatis eius, vel ab eo deficimus. 1ª. Concl. Sap. 7.

Art. 2. *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

Solum

2. Concl. lib. de nat. bon. cap 1. Solus Deus est omnino immutabilis: vnde fit vt alia à Deo sint aliquo modo mutabilia. 1. Ex Aug. qui hoc dicit. 2. Nullus modus mutationis potest cadere in Deum, ergo: antecedẽs patet: quia aliquid mutatur per potentiam, quæ sit in ipso: at hoc non est in Deo; quia ista potentia, vel est ad esse substantiale, vt in his inferioribus; vel ad motum localem, vt in cœlis, vel ad consequendum finem, vt in angelis: sed nullo modo Deus est mutabilis, vt patet ex dictis, ergo. Vel rursus per potentiam, quæ est in alio, à cuius voluntate aliorum esse pendet, quo modo omnes creaturę sunt mutabiles, cum pendeant à voluntate Dei, quod de Deo dici non potest, cum sit à se, ergo erit omninò immutabilis. 2ª. Omnes res generabiles sunt mutabiles propter potentiam passiuam ad esse substantiale, & accidentale: quia habent materiam, cui potest esse annexa priuatio. Cœlestia verò corpora non ad esse substantiale, sed ad locum, quia eorum forma implet totam potẽtiam materiæ: Substantiæ verò incorporeæ non habent potentiam intrinsecam ad non esse: quia cũ sint formæ subsistentes, non compatiuntur priuationem actus. †3ª. Licet in Angelis non sit materia, propter quam causam sunt immutabiles essentialiter; tamen in eis est mutabilitas, quantum ad finem supernaturalem, & locum. 4ª. Boni angeli habent immutabilitatẽ electionis ex virtute Dei; sed restat in eis mutabilitas secũdum locum. 5ª. Formæ dicuntur inuariabiles, quia non sunt subiectum variationis, sed mutantur ratione subiecti.

Quæstio 10. *De æternitate Dei.*

Artic. 1 *Vtrum conuenienter definiatur æternitas: quod est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

...ncl. Aeternitas est interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio. Ita Boet. lib. 5. de cons. prosa secunda. 2ª. Aeternitas cognoscenda est per tempus. Quia simplicia sicuti est æternitas, quæ est vnitas, cognoscenda sunt per composita: sed tempus est compositum, quia est numerus prioris & posterioris, quibus negatis remanet æternitas, quæ est duratio perpetua, & vniformis, ergo. 3. Ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum; quod patet à diuersa ratione temporis, quia quod est in tempore, habet principiũ & finem, & successionem includit: vnde patet esse bonã definitionem: in qua duo explicãtur, quæ ad æternitatem pertinent, videlicet quod æternitas careat principio & fine, & sit sine successione. †3ª. Vtimur negatione ad explicanda simplicia, quia intellectus noster apprehendit composita. 4ª. Quia duratio attenditur potius secundum operationem, quam secundum esse, ideò dicitur vitæ possessio. 5ª. Dicitur tota, non quod habeat partes; sed quia nihil ei deest; & metaphoricè vocatur dies. 6ª. Dicitur tota simul, vt excludatur tempus: dicitur perfecta, ad excludendum, nunc temporis: Dicitur possessio, ad demonstrandam immutabilitatem & indeficientiam.

Art. 2. *Vtrum Deus sit æternus.*

Deus est maximè æternus. 1. Ex symbolo Athanasij. 2. Deus est maximè immutabilis, ergo & maximè æternus; quia ratio æternitatis sequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. 2ª Solus Deus est sua æternitas, sicuti sua essentia: quia Deus est suum esse vniforme, quod nulli ab eo cõpetit: ergo solus erit sua duratio, quæ in Deo est æternitas. †3ª. Nunc stans, dicitur facere æternitatem, secundum nostram apprehensionem. 4ª Deus dicitur auctor æternitatis participatæ, quatenus eam cõmunicat. 5ª. Deus est ante æternitatem, sed participatam: & dicitur regnare in æternum, & vltrà, prout æternum sæculum significat. 6ª. Deus est æternus, non quasi mensuratus, sed secũdum nostram apprehensionem. 7ª. Verba temporis attribuuntur Deo, quatenus omnes partes temporis comprehendit. 1ª. Concl.

Art. 3. *Vtrum esse æternum sit proprium Dei.*

Aeternitas verè, & propriè in solo Deo est. 1. ex Aug. qui ait, Deum esse, qui exordium non habet. 2. Solus Deus est immutabilis, ergo solus verè, & propriè est æternus; quia æternitas sequitur immutabilitatem. 2ª. Aeternitas participatiuè inuenitur in alijs: quia alia participant immutabi- 1ª Concl. li. de fide ad Pet. ca. 6.

tabilitatem, ergo & æternitatem. Aliqua dicuntur æterna propter diuturnitatē durationis: quædam propter immutabilitatem secundum totum esse, vt elementa; quædam secundum esse substantiale simpliciter, vt Angeli; quædam etiam secundum operationes, vt beati ratione visionis. †3ª. Sunt plures æternitates, sed ratione participationis. 4ª. Ignis inferni est æternus, quia est sine termino: verum, ibi potius est tempus, cum sit etiam transmutatio. 5ª. Vera, & necessaria dicuntur æterna, vt sunt in intellectu diuino.

Artic. 4. *Vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore.*

1ª. Concl. Tempus, & æternitas non sunt idem. Quoniam in tempore est prius, & posterius: at æternitas est tota simul, ergo: & hæc est intrinseca differentia. 2ª. Quod æternitas careat principio & fine, quæ sunt in tempore, siue sumatur ex parte mensuræ, siue mensurati, est differentia per accidens, consequens differentiam allatam, quæ est per se: quia si sumantur, vt mensura, etiam si tempus esset æternum, adhuc differret ab æternitate; quia hæc est tota simul; tempus non ita. Si verò ratione rerum mensuratarum, solum id mensuratur tempore, quod habet principium, & finem, & ita si motus cœli esset infinitus, non mensuraretur tempore; cum infinitum non sit mensurabile: posset tamē mēsurari aliqua circulatio, vel aliqua pars, quæ posset assignari: at ista non sunt in æternitate, ergo. †3ª. Licet tempus & æternitas sint duæ mensuræ: tamen sunt diuersi generis, & ita vna non est pars alterius. 4ª. Nunc temporis est idem subiecto in toto tempore, sed non ratione: quia nō est idem mobile secundum rationem: at nunc æternitatis est idem re, & ratione. 5ª. Aeternitas mensurat esse, tempus verò motum & quietem eius, quod est aptum moueri; & ideo quæ recedunt à permanētia esse idi, recedunt etiam ab æternitate: proinde est alia mensura à tempore.

Art. 5 *De differentia æui, & temporis.*

1ª Concl. Aeuum differt à tempore, vt medium inter æternitatem, & tempus 1. Ex Boetio de consol. lib. 3. metro nono. 2. Aeternitas est mensura esse permanentis; ergo vt aliqua recedunt à permanentia essendi, ita recedunt ab æternitate: sed quædam recedunt secundum transmutationem subiecti, quæ subijciuntur tempori, quædam verò non secundum esse, sed secūdum locum, vt cœli: vel secundum electionem, vt Angeli, ergo mensurabuntur alia mensura, quæ erit media inter tempus, quod mensurat etiam esse, & æternitatem, quæ mensurat omnino immutabile. Ideò tempus habet prius, & posterius, æuum non habet; sed ei coniungi possunt; æternitati autem nequaquam. 2ª. Quod æuum habeat principium, & nō finem, tempus verò vtrumq;, & æternitas neutrum, est differentia per accidens: quia etiamsi æuiterna non incœpissent, aut desinerent esse, adhuc æuum distingueretur ab vtrisque. 3ª. Differentia, quæ assignatur, quod æuū habeat prius, & posterius sine innouatione, est falsa; quia vbi est prius, & posterius, siue referas ad mensuram, siue ad mensuratum, est innouatio. †4ª. Creaturæ spirituales, quantum ad affectiones mensurātur tempore: quantum ad esse, æuo: quantum ad beatam visionem, æternitate. 5ª. Aeuum est totum simul, sed tamen compatitur secum prius, & posterius; & ideò non est æternitas. 6ª. Licet in æuo non sit prius, & posterius ratione esse, quod mensurat: tamen dicimus Angelum esse, vel fuisse secundum ordinem ad tempus; & sic supponitur aliquid: cum autem dicitur futurum, nihil supponitur: vnde Deus potest facere vt Angelus non sit, non tamen quod non fuerit. 7ª. Duratio æui dicitur infinita, quia non finitur tempore: & ita non est infinita simpliciter, licet æuum sit totum simul.

Art. 6. *Vtrum sit vnum æuum tantum.*

Aeuum est tantum vnum. 1. Tempus est vnum, ergo & æuum: quia est simplicius, & magis æternitati proximum. 2. Vnitas æui sumenda est ab vnitate temporis, vt ad spiritualia per corporalia veniamus: sed vt est vnum tempus propter vnitatem primi motus, qui est mēsura aliorum, pari ratione erit vnum æuum omnium æuiternorum ab vno esse primi æuiterni: sed æuiterna, nempe Angeli non procedunt à Deo secundum quandam æqualitatem; sed 1ª. Concl.

sed cum ordine, & gradu, ergo duratio primi æuiterni erit mensura esse durationis aliorum æuiternorum; quia quodlibet mensuratur à simplicissimo sui generis. Quod autem Angeli procedant quodam ordine, dicetur infrà. At secundum eos, qui dicunt Angelos æqualiter procedere à Deo, essent plura æua. † 2ª. Aeua dicuntur plura, vt sumuntur pro sæculo, id est, pro duratione alicuius rei. 3ª. Licet cœli & Angeli, differant in natura, conueniũt tamen in esse immutabili; & ideò mensurantur æuo. 4. Licet non omnium æuiternorum sit vna duratio: tamen est vna mẽsura, nempe vnum æuum sumptum à duratione primi æuiterni. 5ª Non est necesse, vt id, quo aliqua mensurantur, sit causa illorum, quæ illo mensurantur.

Quæstio 11. *De vnitate Dei.*

Artic. 1. *Vtrum vnum addat aliquid supra ens.*

1ª. *Concl.* *Cap. 9. de diu. nom.* Vnum nihil addit supra ens, nisi negationem diuisionis, & idem sunt realiter. 1. Ex Dionys. qui dicit, nihil esse quod non participet vnum, quod non esset verum, si adderet enti. 2. Vnum nihil aliud significat nisi ens indiuisum, ergo. 2ª. Vnum conuertitur cum ente. Nam esse rei consistit in indiuisione; quia vel esse est simplex & tunc patet: vel est compositum, & tunc esse aliquid dicitur, cum partes sunt indiuisæ. Patet etiam, quia sicut constituitur esse, ita & vnitas, ergo esse & vnitas consistent in indiuisione †3ª. Vnum quod cõuertitur cum ente, non addit aliquid enti, sicut vnum, quod est principium numeri. 4ª. Quod est vno modo diuisum, alio modo potest esse indiuisum; & sic ens potest diuidi in vnum, & multa; sed in vnum simpliciter, in multa secũdum quid: quia multitudo non continetur sub ente, nisi contineatur aliquo modo sub vno: sicuti quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto. 5ª. Cum dicitur, ens est vnum, non est nugatio: quia distinguuntur secundum rationem.

Art. 2. *Vtrum vnum & multa opponantur.*

Concl. Vnum opponitur multis diuersimode. 1. Quia habent rationes oppositas, nempè diuisibilitatem, & indiuisibilitatem. 2. Vnum principium numeri opponitur numero, vt mensura mensurato; quia primum vnum mensurat numerum: vnum, quod conuertitur cum ente, opponitur multitudini per modum priuationis, vt indiuisum diuiso, ergo diuersimode opponuntur. † 2ª. Accidit enti ratio sua communitatis, vt priuatio entis fundetur in ipso, vt remotio vnitatis in vno; quia multa sunt vnum. Nec propterea oppositum prædicatur de opposito; quia alterum est vnum simpliciter, & multa secundum quid. 3ª. In toto homogeneo quælibet pars est illud; non autem in etherogeneo: & sicut hoc totum componitur ex suis partibus, ita multitudo ex vnitatibus; non quatenus negationes sunt, sed vt res sunt: idcircò non sequitur vnum oppositum cõponi ex altero opposito, nempe multitudinem ex non multitudine. 4ª. Multum absolute opponitur vni, & vt dicit excessum, opponitur pauco: vnde primo modo duo sunt multa, non autem secundo: & ita vnum potius per se opponitur multo, non autem pauco 5ª. Diuisio est prior vnitate, non simpliciter, sed secundum apprehensionem; quia simplicia per composita apprehendimus. Similiter multitudo consequenter se habet ad vnum, quia non intelligimus, multa esse diuersa, nisi per vnitatem; & ideò ponitur in definitione multitudinis, non contra. Primum apprehendimus ens, deinde hoc non esse illud, vnde oritur multitudo, postea vnum, tandem multitudinem.

Art. 3 *Vtrum Deus sit vnus.*

Deus est vnus, 1. Deut. 6. Deus tuus vnᵘˢ. 1ª. *Concl.* 2. In Deo idem est Deus, & id per quod est hic Deus, ergo non est multiplicabilis: antecedens patet ex dictis de simplicitate, consequentia probatur, quia hic Deus nõ potest plurificari, ergo nec Deus. 3. Deus est infinitè perfectus, ergo est vnus: quia si essent plures Dij, differrent & conuenirent, & ideò aliqua perfectio alteri eorum deesset. 4. Deus omnia quæ sunt in mundo, reducit ad vnum ordinem, ergo erit vnus: nam vnius per se, est vna causa: multa verò per accidẽs sunt causa vnius, vt in vnum conueniunt: quod autem est per se, est prius, ergo. † 2ª. Dicantur esse plures

plures Dij secũdum errorem aliquorum, qui plures Deos ponebant. 3ª. Vnum quod est principiũ numeri non dicitur de Deo; sed vnum quod cõuertitur cum ente: nec repugnat dici de Deo, ex eo quod dicat negationem, quia per negationem eum melius cognoscimus.

Art. 4 *Vtrum Deus sit maximè vnus.*

1ª. Concl. Deus est maximè vnus. 1. Ex Boetio, qui ait; vnitas trinitatis tenet arcem. 2. Deus est maximè ens, & maximè indiuisus, quia est ipsum ens, & est omnino simplex, ergo. † 2ª. Priuatio ex se non suscipit magis & minus; sed ratione sui oppositi; & ideò aliquid potest dici magis, & minus vnum propter diuisibile cui opponitur. 3ª. Punctus & vnitas non sunt maxime entia, & ideò non sunt maxime vnum, quia nõ habent esse nisi in subiecto. 4ª. Licet omne ens sit vnum per suam substantiam: tamẽ quia substantiæ vario modo se habent, non quælibet res est maximè vna.

Quæstio 12. *Quomodo Deus à nobis cognoscatur.*

Art. 1. *Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.*

1ª. Concl. 1. Ioan. 3. Beati vident Deum per essentiam, 1. Videbimus eum sicuti est, ait Ioannes, ergo. 2. Deus est maxime ens, ergo maxime cognoscibilis: quia quodlibet cognoscitur prout est actu. Quod si dicas, propter excessum non posse intelligi ab aliquo intellectu; sicut sol non potest videri à sensu, contrà; Beatitudo hominis est sita in altissima operatione, quæ est intelligere, ergo si homo non potest Deum videre, vel nũquam erit beatus, quod est absurdum: vel in alio consistet eius beatitudo, quod dici non potest. 1. Quia est cõtra fidem. 2 Quia vltima perfectio creaturæ consistit in vnione cum suo principio essendi; quodlibet enim est perfectum prout suum principium attingit, ergo cum Deus sit tale principium, in eo erit sita beatitudo. 3. Si intellectus creatus non potest videre Deum, ergo eius appetitus naturalis cognoscendi Deum esset vanus; quia cognito effectu naturaliter cupit cognoscere causam. † 2ª. Auctoritates, quæ in contrarium afferuntur, sunt intelligendæ viribus naturæ, & de comprehensione. 3ª. Infinitum ex parte materiæ non est per se notum; Deus autem est infinitus, vt forma, & actus. 4ª. Deus dicitur non existens, quia est supra omne existens; & ideò potest cognosci, licet non omni modo. 5ª. Inter Deum & creaturam est proportio, vt inter causam & effectum, & ideò potest illum intelligere.

Art 2. *Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.*

1ª. Concl. Ad videndum Deum non requiritur aliqua similitudo ex parte rei visæ, quæ essentiam repræsẽtet. 1. Ex Aug. videre per similitudines est visio ænigmatica: at visio per essentiam non est talis, ergo. 2. Res superior non videtur per species inferiores, vt ait Diony ergo. 3. Essentia Dei est ipsum esse, ergo nulla creatura eam repræsentare potest; quia nulla res creata est suum esse. 4. Essentia Dei est infinita, ergo per nullam rem determinatã potest videri: quare dicere videri Deum per similitudinem, est dicere, Deum non videri. 2ª. Ad videndũ Deum requiritur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuæ. Quia Deus est auctor intellectus creati potentis ipsum Deum videre, ergo intellectus erit similitudo participata ipsius, qui est primus intellectus: quia virtus intellectiua creaturæ non est essentia Dei, ergo erit aliquod lumen participatum à prima luce †3ª. Erimus similes Deo in visione per participationem luminis gloriæ, non per aliam similitudinẽ. 4ª. Cognoscitur Deus in hac vita per similitudinem creatam, ita intelligendus est Aug. 5. Diuina essentia, cum sit ipsum esse, vnitur intellectui seipsa in ratione speciei, & facit intellectum in actu; non tamen informando.

lib. 15. de Trin. c 9. Cap. 1. de diuin. nom. 1. Ioan. 3. lib. 9. de Trin. c 9.

Art. 3. *Vtrum essentia Dei videri possit oculis corporalibus.*

1ª. Concl. epist. 112. Impossibile est Deum videri aliqua potentia sensitiua. 1. Aug. ait Deum non posse videri corporali visione. 2. Potentia sensitiua est actus corporis, ergo est proportionata corpori; quia actus proportionatur rei, cuius est actus, ergo non excedit vltra corporale, ergo non videbit Deum,

qui

Iob 19. qui est incorporeus. † 2ª Illud, in carne mea videbo Deum, intelligitur post resurrectionem, & de oculo mentis. 3ª Aug. disputando ait, oculos beatorum visuros incorporalia, ob visus perspicuitatem, quatenus per corporalia beati melius intelligent Deum. 4ª. Deus dicitur interdum visus visione imaginaria sub aliqua forma repræsentante Deum aliquo modo. Li. 22. de ciu. ca. 29.

Art. 4 Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre posit.

1ª. concl. Impossibile est, quod aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videat. 1. Rom 6. Gratia Dei vita æterna, quæ in visione consistit, Ioan. 17. non ergo per naturam. 2. Quod excedit modum cognoscendi, non potest vi propria illius cognosci; quia modus cognoscendi est secundum naturam propriam cuiusque, & ita, quod superat modum cognoscendi, superat vim naturæ: sed Deus excedit modũ naturalem cognoscendi cuiuslibet intellectus beati; quia qualis est modus essendi, talis est modus, quo res cognoscitur; sed modus essendi Dei est superioris ordinis, ergo & eius cognitio; non ergo naturaliter poterit cognosci, nisi per gratiam Deus se intellectui vniat 2ª. Quæ sunt in materia indiuiduali naturaliter cognoscuntur sensu: naturæ verò à singularibus abstractæ, ab intellectu: quæ verò omninò sunt abstractæ à materia, naturaliter cognoscũtur ab Angelis: at cognoscere quod est per se subsistens, est solum connaturale intellectu diuino, cum nulla creatura sit suum esse: ex quibus declaratur minor superioris rationis. † 3ª. Angelus cognoscit Deum per similitudinem in seipso, sed ista cognitio non est per essentiam; & ideò per sua naturalia non videt essentiam. 4ª. Angelus non videndo essentiam Dei, non caret aliqua perfectione naturali priuatiue, sed aliqua perfectione negatiue. 5ª. Licet sensus non possit eleuari ad videnda incorporalia, potest tamen intellectus eleuari ad videndum Deum: quia potest in abstractione cognoscere quod cognoscit in concretione: vnde per gratiam potest videre, esse per se subsistens, cum sit à materia seiunctus.

Art. 5. Vtrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.

Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam. 1. Psal. 35. in lumine tuo, &c. id est per lumen gloriæ videbimus lumen, scilicet Dei essentiam. 2. Quod eleuatur ad aliquid supra suam naturam, eget aliqua dispositione, quæ sit supra naturam: sed cum intellectus creatus videt essentiam Dei, essentia fit forma intelligibilis intellectus, ergo eget dispositione supernaturali, vt eleuetur ad tantam sublimitatem; quam dispositionem lumen intellectus vocamus, & secundum hanc beati fiunt Deo similes. † 2ª. Licet Deus sit lux, tamen ex parte potentiæ non potest videri, nisi potentia fiat potentior ad vidẽdum. 3ª Lumen non requiritur vt medium, quasi in ipso essentia videatur; sed est medium, sub quo videtur, quod non tollit immediatam visionem. 4ª. Lumen gloriæ non est naturale creaturę: licet sit quid creatum: sicuti dispositio ad formã ignis non est naturalis, nisi habenti formam ignis: propterea potest facere creaturam deiformem. 1ª. Concl. Apoc. 21. 1. Ioan. 3.

Art. 6. Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.

Videntium Deum per essentiam, vnus alio perfectius videbit. 1. Quia, vt ait Paulus, stella differt à stella in claritate. 2. Vbi est maius desiderium, est maior visio, quia desiderium facit magis aptum desiderantem ad suscipiẽdum desideratum: sed maius desiderium est vbi est maior caritas, pro cuius ratione datur lumẽ gloriæ, quo mediante videtur Deus, ergo qui habebit plus caritatis, perfectius videbit Deũ. † 2ª. Cum dicitur, videbimus sicuti est, particula, sicut, determinat modum ex parte rei visæ, sed non modum visionis 3ª. Cum Aug. ait, non potest vnus plus alio intelligere, intellige ex parte rei intellectæ, non autem ex parte modi. 4ª. Diuersitas modi videndi non est ex parte obiecti, nec ex parte potentiæ, sed ex parte facultatis supernaturaliter additæ. 1ª. Concl. 1. Cor. 15. 1. Ioan. 3. lib 83. q. q. 32.

Art. 7. Vtrum videntes Deum per essentiam, ipsum comprehendant.

Impossibile est vt videntes Deum per essen-

epist. 112. ca. 9. essentiam ipsum comprehēdant. 1. Ex Ier. c. 32. & ex Aug. 2. Illud comprehenditur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile: sed nullus intellectus creatus potest Deum cognoscere, vt cognoscibilis est, quia cognoscitur aliquid, vt actu est; Deus autem est ens infinitum, ergo non poterit cognosci ab intellectu creato, qui cum cognoscat per lumē gloriæ, quod est finitum, non poterit Deum infinite cognoscere. † 2ª. Comprehenditur Deus à beatis non continendo; sed attingendo & possidendo. 3ª. Dicitur Deus incomprehensibilis, non quod aliquid ipsius lateat, cum sit simplicissimus; sed quia non perfectè cognoscitur, vt cognoscibilis est. 4ª. Videre Deū totaliter, dicit modum obiecti, non aurē modū videntis, id est, cognoscitur quod sit infinite cognoscibilis, sed infinitus modus, non conuenit videnti.

Cant 3. 1. Cor. 9.

Art. 8 *Vtrum videntes Deum per essentiam, omnia in Deo videant.*

1ª Concl. Nullus intellectus creatus videndo Deum, potest cognoscere omnia, quæ Deus facit, vel potest facere 1. Angeli vident essentiam Dei, & non vident omnia, quia inferiores purgantur à superioribus: nec etiam cognoscunt contingentia, & cogitationes cordis, ergo. 2 Nullus creatus intellectus potest comprehendere essentiam Dei: at si omnia ista cognoscerentur, comprehenderetur, ergo. 2ª. Eorum quæ Deus facit, aut facere potest, tanto plura creatus intellectus percipit, quo perfectius Deum videt: nam quę cognoscuntur in Deo, cognoscuntur tanquam effectus in causa, ergo quanto Deus perfectius cognoscitur, tanto plura in eo videbuntur. † 3ª. Illud Gregorij, videntes Deum omnia videre, intelligitur ex parte Dei, qui in se omnia continet, & potest omnia repræsentare; non tāmen quod quisq; videat omnia. 4ª. Maius est videre Deum, quam alia, tamen maius est sic videre Deum, quod in eo omnia videantur, quam videre sic, vt nō omnia videantur. 5ª. Videns speculum non videt omnia in speculo, nisi visus speculū comprehendat. 6ª. Cognoscere facta, & cogitata, &c. non pertinet ad perfectionē hominis: immò, si solus Deus videretur, sufficeret ad beatitudinem.

Dion c. 7. de cæl. hier.

lib 4. dial. ca. 33.

Art. 9. *Vtrum ea, quæ videntur in Deo à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur.*

1ª. Concl. Videntes Deum non vidēt alia per species, sed per essentiam intellectui eorum vnitam. 1. Vna & eadem specie videtur speculum, & quæ in ipso apparēt: sed omnia videntur in Deo, vt in speculo, ergo, vt Deus non videtur per speciem, ita nec alia quæ in ipso videntur. 2. Aliquid cognoscitur prout eius similitudo est in cognoscēte, quod est, vel per speciem propriam, vel per speciem sui similem; vt cognitio hominis in se, & in sua imagine: sed res sunt in intellectu beati, prout sunt similitudines in essentia diuina: quia quæ vni tertio sunt similia, inuicem sunt similia: sed hæc non cognoscitur per speciem, ergo nec alia quæ in ipso cognoscuntur, quia sicut cognoscere per se, est cognoscere per suam speciem, ita cognoscere per aliud est cognoscere per speciem illius. † 2ª. Intellectus assimilatur rebus, quæ videntur in Deo prout vniuntur essentiæ diuinæ, in qua rerum similitudines existunt: & sic intellectus fit similis rei intellectæ. 3ª. Paulus videns essentiam Dei formauit similitudines rerum, quas viderat, & hæc remāserunt: vnde potuit recordari eorum, quæ vidit; quæ visio fuit alia ab ea, qua res in Deo videntur. 2. Cor. 12.

Art. 10. *Vtrum videntes Deum per essentiam simul videant omnia quæ in ipso sunt.*

1ª. Concl. Omnia, quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. 1. Ex Aug. qui ait vno simul conspectu videbimus. 2. Omnia videntur per essentiam Dei, vt est dictum, ergo omnia simul videbuntur quia ideò non plura simul intelligimus, quod per plures species intelligimus, & vt corpus non potest varijs formis figurari; ita nec intellectus varijs speciebus informari: cum ergo omnia videantur vna specie, omnia simul videbuntur. † 2ª. Multa vna specie intellectiua intelligi possunt, vt in specie hominis animal & rationale, & in specie domus paries, & tectum; & sic scimus plura, licèt intelligere sit vnum. 3ª. Angeli cognitione naturali non omnia cogno-

lib. 15 de Trin. c. 16.

Arist. lib. 4. top. c. 4.

cognoscunt simul; quia per varias species cognoscunt; vt autem vident in essentia diuina, simul vident.

Art. 11. *Vtrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.*

1ª. Concl. *Deus* non potest per essentiam videri ab homine puro in hac vita mortali. 1. Exod. 32. Non videbit me homo. Glos. quam diu hic viuitur. 2. Modus cognoscendi sequitur modum essendi: sed anima in hac vita habet esse in materia, ergo naturaliter non cognoscet, nisi quæ habent formam in materia, vel quæ per huiusmodi cognosci possunt: at essentia Dei per naturas rerum non potest cognosci, quia cognitio per similitudinem creatam non est visio essentiæ, ergo 3. Quanto magis anima abstrahitur à corporibus, tanto est aptior ad intelligenda abstracta, vt patet in somnijs ergo vt eleuetur ad supremum intelligibilium, quod est essentia *Dei*, non potest esse in hac vita. †2ª *Deus* visus est facie ad faciem, in figura, quomodo loquendi demonstratur eminentia prophetiæ, seu contemplationis: & ideò non videbatur essentia: 3ª. Moyses, & Paulus per dispensationem viderunt essentiam, quia vterq; fuit magister, vnus Iudæorum, alter gentium. 4ª. Dicuntur omnia à nobis nunc videri in *Deo* per lumen naturale, quod est participatio diuini luminis, quo omnia cognoscimus, & iudicamus. 5ª. Visio intellectus est eorum, quæ sunt in anima, sicut sunt intelligibilia in intellectu, vt est *Deus* in beatis: in nobis autem non est hoc modo, licet sit per essentiam in anima.

Gen. 32. Aug. 12. Confess. c. 15.

Art. 12. *Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.*

Possumus in hac vita per rationem naturalem cognoscere *Deum*, vt est prima causa excellentissima. 1. Rom. 1. Quod notum est *Dei* id est, Quod cognoscibile est de *Deo*, manifestum est illis, &c. 2. Naturalis cognitio oritur à sensu, & extenditur quantum sensibilia manuducunt: sed sensibilia non sunt adæquatus effectus essentiæ diuinæ, ergo ex eis non potest cognosci tota virtus *Dei*, & tota essentia; sed cum sint effectus dependentes à *Deo*, tanquam à causa, per eos poterit *Deus* cognosci, vt causa, secundum ea, quæ conueniunt ei, vt causa excedens omnia. 2ª. de *Deo* cognoscimus habitudinem ad creaturas, & *Deum* non esse aliquid eorum, quæ ab ipso causantur, & quod hæc remouentur ab ipso propter ipsius excellentiam. †3ª. Non quid sit, sed an sit cognoscitur de forma simplici; vt est *Deus* 4ª. *Deus* cognoscitur per phantasmata effectus sui, id est, per creaturam 5ª. Cognitio per gratiam conuenit bonis, naturalis etiam malis; qua in re retractauit sententiam Aug. lib 1. retra. cap 4.

Art. 13 *Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quam ea, quæ habetur per rationem naturalem.*

1ª. Concl. Perfectior cognitio de *Deo* habetur à nobis per gratiam, quam per rationem naturalem. 1. Nam Paulus ait, reuelata nobis fuisse, quæ nemo Principum huius seculi nouit. 2. Humana cognitio per gratiam iuuatur quoad lumen intellectus, & phantasmata; quia interdum phantasmata diuinitus formantur, quæ melius repræsentant; vt patet in baptismo Christi, vbi visus est Spiritus S. in specie columbæ, ergo perfectior est cognitio, cum cognitio nostra ex his duobus consurgat. †2ª. Licet per reuelationem non cognoscatur quidditas *Dei*, tamen plures perfectiones, & perfectius cognoscuntur. 3ª. Ex phantasmatibus per reuelationem formatis plenior cognitio habetur ob infusionem diuini luminis. 4ª Fides dicitur quędam cognitio, vt determinat intellectum ad aliquod cognoscibile, quæ determinatio nõ procedit ex visione credentis, sed eius, cui creditur, & sic fides deficit à ratione scientiæ.

1. Cor. 2.

Quæstio 13. *De nominibus Dei.*

Artic. 1. *Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.*

1ª. Concl. *Deus* potest à nobis nominari ex creaturis: non tamen ita, vt nomẽ explicet diuinam essentiam, vt est. 1. Exod. 15. Omnipotens nomen eius. 2. Sicut res cognoscitur, sic potest nominari, quia conceptus sunt similitudines rerum, & voces referũt conceptus: sed in hac vita *Deus* non cognoscitur, nisi per habitudinem principij,

& per modum excellentię, & perfectionis non autem per essentiam, ergo nominari poterit ex creaturis, sed nomen non exprimat essentiam. † 2ª. Deus dicitur non habere nomen; quia eius essentia est supra id, quod de ipso intelligimus, & per voces significamus. 3ª. Deo tribuuntur nomina abstracta, quia est simplex, concreta verò, quia est subsistens, vt significetur simplicitas & subsistentia: sed tam intellectus, quam nomina deficiunt à modo ipsius. 4ª. Nomina significantia substantiam cũ qualitate, competunt Deo, quia est simplex, & subsistens: participia cum tempore; quia æternitas continet omne tempus: Demonstratiua pronomina, quia determinant id, quod intelligimus, non autem quod sentitur.

Art. 2. *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.*

1ª. Concl. Aliqua nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfecte tamen. 1. Ex Aug. (lib. 7. de tri. ca. 1.) qui hoc docet. 2. Ista nomina bonus, sapiens, &c. significant Deum prout concipitur à nobis ex creaturis, quarum perfectiones, Deus tanquam excellens principium, cuius similitudinem aliquam effectus refert, in se præhabet, ergo cum quæ sunt in creaturis in Deo sint substantialiter, aliqua nomina dicentur de Deo substantialiter, sed imperfecte, cum imperfecte creatura Deum repræsentēt. 2ª. Nomina negatiua, & relatiua ad creaturam non significant substantiam Dei, sed remotionē, & relationem alicuius ad ipsum. Affirmatiua autem, & absoluta, non remotionem neque habitudinem eius ad creata, vt aliqui dicunt, ita vt viuens dicatur Deus, quod non viuat, vt alia viuentia; vel quia est causa vitæ: sed vtrumque est falsum. 1. Quia etiam secundum istos non magis vnum nomen, quam alterum de Deo diceretur; & sic posset dici bonus, & corpus; quia est causa corporis, & caret corpore. 2 Nomina dicta de Deo posterius dicerētur de ipso, vt sanum de medicina, quę facit sanitatem. 3 Quia est contra intentionem loquentium de Deo, qui aliud significare volunt, cum dicunt, Deus viuit, & Deus est causa vitæ. †3ª. Ista nomina non significant quid sit Deus; quia imperfecte significant. 4ª. Nomina interdum aliud significant, quàm id, vnde sumpta sunt; & ideò licet nomina Dei sumpta sint à processionibus in creaturas, traducuntur tamen ad significandum ipsum creatorem. 5ª. Licet Deus non intelligatur à nobis secundum essentiam, tamen secundũ quod eam cognoscimus per effectus, eam nominare possumus.

Art. 3. *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo propriè.*

1ª. concl. Aliquod nomen proprie, id est, nō metaphoricè dicitur de Deo, quo ad rem significatam, non quo ad modum significādi. 1. Ex Ambr. (li. 2. de fide.) qui ait, quædam nomina dici proprie de Deo. 2. Intellectus noster cognoscit Deum ex perfectionibus creaturarum, quæ in Deo sunt eminentiore modo, quam in creaturis, & prout eas apprehendit, significat, ergo cum in Deo sint altiore modo, & magis proprie, proprie dicentur. Verum cum dicantur secundum modum, qui competit creaturis, quantum ad modum significandi, non dicētur propriè. 2. Quare in his nominibus attendenda est res significata, & modus significandi. †2ª. Nomina significantia perfectiones participatas, si modum, quo imperfectè participantur, includant, dicuntur de Deo metaphoricè, vt lapis, leo, &c. quæ verò non includunt modum participandi, vt bonum, ens, &c. dicuntur propriè. 3ª. Si hæc nomina negentur de Deo, id fit, quia quod significant, non conuenit Deo eo modo, quo significant: ideò dicitur supersubstantialis, &c (Dion c. 2. de cæl. hierar.) 4ª Nomina, quę propriè dicuntur, non in significatione, sed in modo important cōditiones corporales: quæ verò metaphoricè in significato, important conditionem corporalem.

Art. 4. *Vtrum nomina dicta de Deo sint nomina synonyma.*

Nomina huiusmodi dicta de Deo non sunt synonyma. 1. Synonyma includunt nugationem, at Ierem. 22. verè de Deo dicitur, fortissime, magne, &c. ergo. 2. Ex modis dicendi refutatis articulo secundo; quia diuersa significant, iuxta diuersa negata, & effectus connotatos. 3. Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis, ergo conceptus de Deo sunt proportionati perfectio-

fectionibus communicatis creaturis, ergo sunt varij; vni tamen simplici perfectioni respondentes, ergo sicut multis perfectionibus vnum respondet simplex principium, ita multis conceptibus vnum omnino simplex. Quare, licet vnam rem significent: tamen quia sub varijs conceptibus significant, non erunt synonyma. † 2ª. Synonyma quæ vnum secundum vnam rationem significant; quæ verò varias rationes vnius rei, non significant vnum primo & per se. 3ª. Rationes variæ horum nominum non sunt vanæ, cum eis respondeat vnum simplex, multipliciter & imperfectè repræsentatum. 4ª. Ad perfectam Dei vnitatem pertinet, vt quæ in alijs sūt diuisim, in eo sint vnite; & ideò est vnus re, & multiplex ratione, quæ multipliciter eum apprehendit; sicut ipse multipliciter se communicat.

Art. 5. *Vtrum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis, vniuocè dicantur de ipsis.*

1ª. Concl. Nomina communia Deo & creaturis non dicuntur vniuocè. 1. Quia non dicuntur secundum eandem rationem: vt sapientia, quæ in Deo est substantia; & mutato genere mutatur etiam ratio. 2. Plus differunt creaturæ à Deo, quàm distent inuicem: creaturarum autem aliquæ non dicuntur vniuocè, ergo. 3. Creaturæ sunt effectus Dei, qui non recipiunt virtutē causæ secundum eandem rationem, quia sapientia in homine significat perfectionem distinctam à natura, & finitam; non sic in Deo, ergo. 2ª. Huiusmodi nomina non dicuntur de Deo, & de creaturis pure æqui uocè; quia nihil posset cognosci, & demōstrari de Deo, quod est contra Philosophū, & contra Paulum: nam incideret fallacia æqu uocationis, ergo. 3ª Huiusmodi nomina dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum, id est, creaturæ ad Deum. Est autem analogia proportionis, vel aliquorū ad alterum, quæ dicitur multorum ad vnum: vt medicinæ, & vrinę ad sanitatem animalis, vel aliquorum inter se, quę dicitur vnius ad alterum: vt sanum de medicina, & animali, & hoc modo aliqua dicuntur de Deo, & creaturis. Quoniam nō nominamus Deū, nisi ex creaturis, ergo nomina dicentur propter ordinem creaturæ ad Deum, vt ad causam, in qua præexistūt excellenter omnes perfectiones, ergo dicentur ab vno ad vnum, tanquam ad causam. † 4ª. Licet in prædicationibus æquiuoca ad vniuoca oporteat reduci: tamen in actionibus omnia reducuntur ad vnum agens æquiuocum; quia vniuocum nō facit, nisi particulare sibi simile in specie: quod autem est causa totius speciei oportet esse æquiuocū, alias esset causa suiipsius. 5ª. Similitudo creaturę ad Deum est imperfecta, quia non repræsentat, nec etiam idem secundum genus: quare non facit vniuocationem. 6ª. Mensura, vt homogenea mensurato, facit vniuocationem: verum Deus non est mensura proportionata creaturis: vnde non sunt sub eodem genere.

8 Phys.
12. Met.
Rom. 1.

Artic. 6 *Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis, quàm de Deo.*

1ª. Concl. Huiusmodi nomina, quæ propriè de Deo dicuntur, vt sapiens, &c. quoad rem significatam prius de Deo dicuntur, quam de creaturis. 1. Ad Ephes. 2. A quo omnis paternitas nominatur, ergo 2. Hæc nomina non solum significant Deum esse talē causaliter, sed etiam essentialiter, vt est probatum, ergo per prius dicuntur de Deo, à quo huiusmodi perfectiones manant. 2ª. Quantum ad impositionem ista nomina prius dicuntur de creaturis; quia eas prius cognoscimus, & quia habent modum significandi, qui conuenit creaturis. 3ª. Quæ metaphoricè Deo conueniunt, prius dicuntur de creaturis: quia ratio horum nominum dicitur de Deo per similitudinem ad creaturas; & sic nomen leonis, nihil aliud significat, quam quod Deus fortiter agit. Et esset eadem ratio de alijs, si tantum causaliter dicerentur: quia eorum significatio non intelligeretur nisi per creaturas. † 4ª. Quod cognoscamus prius creaturas, solum probat dici prius quantum ad impositionem 5ª Nomina translata à creaturis ad Deum, quæ creaturis sunt propria, Deo attribuuntur metaphoricè 6ª. Si nomina dicerentur solum de Deo causaliter, prius dicerentur de creaturis: at aliqua dicūtur essentialiter. Quare argumentum primum procedit quantum ad impositionem, alterum de nomi-

nibus metaphoricis, tertium si dicerentur tantum causaliter.

Artic. 7 *Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas dicantur de Deo ex tempore.*

1ª. Concl. Lib. 1. de Trin. c. 13. Quædam nomina relatiua ad creaturas dicuntur ex tempore de Deo. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Relatio consurgit ex aliqua mutatione facta in creatura, si de hac loquamur: at hæc non est nisi in tempore, ergo talia nomina dicentur de Deo ex tẽpore: quia cum relatio includat duo extrema, non conuenit vni sine altero. 2ª. Relatio est ens reale: quia res habent naturalem habitudinem ad inuicem, ergo & relationem, quæ est habitudo vnius ad alterum. 3ª. Relatio vel vtrinque habet terminum rationis, vt in his, quæ insurgunt per actum rationis: vel vtrique realem, vt inter actionem & passionem: vel in vno est rationis, in altero est realis, ex parte cuius fit mutatio, quæ insurgit inter ea, quæ non sunt eiusdem ordinis, & talis est inter Deum & creaturas: vnde creatura realiter refertur ad Deum; Deus verò ad creaturas secundum rationem. † 4ª. Nomina significantia relationem secundum esse, significant habitudines ipsas: nomina significantia relatiua secundum dici, si significant prius res ipsas, vt mouens, & motus. Vtrumque genus nominum reperitur in Deo, & ex tempore dicitur. Vnde, quæ significant habitudinem ad creaturas, vt dominus, indirectè significant substantiam Dei; quæ verò primò substantiam, vt creator, consequenter relationem. 5ª. Vt relationes non sunt in Deo nisi secundum rationem, ita fieri, & factum esse cum de Deo dicuntur: vt factus est refugium, &c. 6ª. Relationes secundum intellectum & voluntatem sunt æternæ: quia tales operationes sunt in operante: quæ autem consequuntur istas, vt saluator, &cæt. sunt temporales. 7ª. Deus denominari potest relatione, quæ est in creatura, quia ideò refertur ad creaturam, quia creatura refertur ad ipsum. 8ª. Cum relatio subiectionis sit realiter, & verè in creatura; ideò Deus verè dicitur dominus. 9ª. Ad cognoscendum an relatiua sint simul natura, non attenduntur res ipsæ, sed significationes relatiuorum: quia si vnum claudit alterum, sunt simul naturâ; sin aliter, non sunt simul: vt pater & filius; scientia & scibile; si non accipiatur in actu: vnde licèt Deus sit prior creatura, non tamen est dominus, nisi creatura sit ei subiecta.

Art. 8. *Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturæ.*

Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen est impositum: operationis autem quãtum ad id vnde impositum est. 1ª. concl. 1. In nominibus rerum, quæ per effectus tantum cognoscuntur, non est idem id, à quo sumuntur, & id, quod per ipsa significatur, ergo cum Deus cognoscatur per effectus, sumentur nomina ab effectibus, & traducētur ad significandam substantiam Dei per effectus cognitam: quia, vt res cognoscitur, ita nominatur, ergo nomen, Deus, à prouidentia sumptum, erit nomen operationis: vt autem traducitur ad significandum ipsum prouidentem, erit nomẽ naturæ; vt Ambr. & Dionys. dicunt. 2ª. In nominibus rerum, quæ sunt notæ nobis idem est, à quo sumuntur, & quod significant: vt ignis, albedo, &c. † 3ª. Omnes etymologiæ nominis Dei sumuntur ab effectis Dei; sed transferuntur ad significandum ipsum Deum. 4ª. Nomen Deus, non repræsentat nobis essentiam diuinam, nisi eo modo, quo à nobis cognoscitur: qua ratione etiam nominari potest, nimirum per negationem, causalitatem, & eminentiam: quia est principium omnium, remotum ab omnibus. Lib. 1. de fid. ca. 1. Cap. 12. de diu. nom.

Artic. 9. *Vtrum hoc nomen Deus, sit communicabile.*

Hoc nomen, Deus, propriè est incommunicabile. 1. Sap. 14. vbi dicitur incommunicabile. 2. Illud nomen communicatur propriè, quod secundum totam significationem applicatur multis, & significat naturam communicabilem multis, eiusmodi non est, nomen, quod significat singulare omnino incommunicabile: sed nomen, Deus, positum est ad significandam naturam diuinam immultiplicabilem secundum rem, intellige ad extra, ergo erit nomen incommunicabile. 2ª. Nomen, Deus, est communicabile secundum similitudinem, & opinionem; sicuti ali- 1ª. Concl.

quis

quis per similitudinem diceretur Achilles, vel si quis opinaretur esse plures soles, & ideò qui participant similitudinem cum Deo, dicuntur diuini; quo nomine etiam vocantur qui opinione censentur Dij. 3ª. Si esset aliquod nomen significans Deum non ex parte naturæ, sed suppositi, vt est hoc aliquid, illud esset omnibus modis incommunicabile: vt fortè est nomen, tetragrammaton: vt si nomen solis significaret, hoc indiuiduum solis.†4ª. Vt natura diuina non est communicabilis, nisi secundum similitudinem, sic & nomen; & ita accipitur illud, Consortes diuinæ naturæ. 5ª. Nomen Deus, est appellatiuum, & non proprium, licet Deus secũdum rem non sit vniuersalis, nec particularis: quia nomina non sequũtur modum essendi, qui est in rebus, sed modum essendi in nostra cogitatione; licèt secundum rem sit incommunicabile. 6ª. Nomina hæc, bonus, sapiens, & similia significant perfectiones, quæ sunt communicabiles, & ideò communicantur: at nomen Deus, sumitur ab operatione propria Deo. — 2. Petr. 1.

Art. 10. *Vtrum hoc nomen Deus, vniuocè dicatur de Deo per participationem, secundum naturam, & secundum opinionem.*

1ª. Concl. Nomen Deus dicitur de Deo secundum participationem, naturam, & opinionem non vniuocè, nec æquiuocè, sed analogicè. Quod non vniuoce, patet: quia vniuocorum est eadem ratio: at istorum non est eadem ratio, ergo. Nec æquiuoce, quia æquiuoca habent rationem omninò diuersam: at Deus dicitur de his secundum aliquam similitudinem; quia Deus per participationem habet aliquam similitudinẽ cum vero Deo, & Deus per opinionem existimatur verus Deus, ergo Deus de his non dicitur æquiuocè, ergo analogicè. †2ª. Nominum multiplicitas non attenditur secundum nominis prædicationem sed secundum significationem: & ideò catholicus dicens pagano, idolum non est Deus, ei contradicit, quia vterque sumit pro vero Deo: vnde patet ad duo alia argumenta. 3ª. Animal de vero, & picto, non dicitur vere æquiuoce, sic Deus de vero, per participationem: & Philosophus nomine æquiuoci intelligit aliquando analogum. 4ª. Naturam Dei secundum se, neque paganus, neq; Christianus cognoscit: sed vterq; intelligit nomine Dei primum principium secundum causalitatem & excellentiam.

Art. 11. *Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè nomen Dei proprium.*

Nomen, qui est, triplici ratione est maxime proprium Dei. 1. Deus sibi hoc nomen sibi imposuit; ergo. 2. Nomen hoc non significat formam, sed ipsum esse, ergo significat essentiam solius Dei: quia solius Dei essentia, est esse, ergo est maximè proprium Dei: quia vnumquodque denominatur à forma. 3. alia nomina aliquo modo determinant Deum: quia nobis determinatè cognoscitur, & ita deficiunt à modo, quo Deus est in se: at hoc nullum modum essendi determinat, sed indeterminatè se habet ad omnes modos: significat etiam pelagus substantiæ infinitæ, ergo erit maximè proprium Dei 4. Quia significat esse in præsenti, ergo erit maxime proprium Dei, cui est maxime propria præsentialitas †2ª. Nomen, qui est, est magis proprium Dei, quam nomen Deus; quoad id, à quo imponitur, scilicet, ab esse, & secundum modum significandi, & consignificandi: sed quantum ad id, ad quod est impositum ad significandum, est magis proprium nomen Deus, cum significet essentiam diuinam. 3ª. Nomen bonum, est principale nomen Dei inquantum est causa, sed non simpliciter, cum causa præsupponat esse 4ª. Non est necesse, vt nomina Dei importent habitudinem ad creaturam; sed sat est, si imponantur à perfectionibus ab eo in creaturam proficiscentibus. — 1ª. Concl. — Exod. 3. — Dion c. 3. de diu. nom.

Art. 12. *Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.*

Propositiones affirmatiuæ vere de Deo formari possunt. 1. Inter propositiones de fide multæ dantur huiusmodi, ergo. 2. Omnis propositio affirmatiua significat identitatem aliquam prædicati & subiecti, secundum rem, & eorundem distinctionem secundum rationem, quia habet copulam, quæ importat identitatem, & prædicatum & subiectum, quæ important — 1ª. Concl.

tant distinctionem extremorum: sed in propositionibus de Deo inueniuntur istæ duæ conditiones: quia Deus à nobis cognoscitur secundum diuersas conceptiones, & his respondet vna res simplex, ergo poterunt tales propositiones formari de Deo. † 2ª. Affirmationes dicuntur inconuenienter de Deo; quatenus nomen conuenit Deo secundum modum significandi. 3ª. Intellectus apprehendit formas simplices per modum compositorum, in quibus est subiectum & prædicatum, & ideò de illis format propositiones. 4ª. Intelligere simplicia modo composito, sed non quod illa sint composita, non est intelligere rem falso modo: quia alius est modus rei in essendo, alius in intelligendo.

Dion. 2. cæl. hier.

Quæstio 14. *De scientia Dei.*

Artic. 1. *Vtrum in Deo sit scientia.*

1ª. Concl. Rom. 11.

In Deo est scientia perfectissima. 1. Altitudo ait Paul. sapientiæ & scientiæ, &c. 2. Immaterialitas est causa cur aliquid sit intelligens, & secundum modum immaterialitatis, est modus cognoscendi; sed Deus est summè immaterialis, ergo & perfectissime intelligens. Quod immaterialitas sit causa cognitionis, patet; quia cognoscens debet recipere formam rei cognitæ, in quo differunt cognoscens & non cognoscens; ergo debet esse minus contractum, & minus materiale. Deinde hanc causam assignauit Arist. quod modus intelligendi sequatur modum immaterialitatis, patet in gradibus cognoscentium in sensu, & in intellectu. Quia, quo aliquid est magis immateriale, perfectius cognoscit. † 2ª. Scientia in Deo nō est actus, sed substantia: & ideò conuenit Deo ratione perfectionis, remotis imperfectionibus. 3ª. Omnes modi cognoscendi, qui sūt in homine simplici modo sunt in Deo, qui continet omnes, remotis imperfectionibus. Vnde scientia in Deo non est per modum conclusionis. 4ª. Scientia diuina, nec est vniuersalis, nec particularis, nec in habitu, nec in potentia, sed altiore modo se habet, cum sit in sciente per modum ipsius.

lib. 3. de anima, te. 37.

Art. 2. *Vtrum Deus intelligat se.*

1ª. Concl.

Deus intelligit seipsum, per seipsum. 1. Quæ sunt Dei, ait Paul. nō nouit nisi spiritus Dei, ergo. 2. Deus est actus purus, carēs omni potētia, ergo in eo idem est intellectus & id quod intelligitur, ergo intelliget seipsum per seipsum: quia cum in actione immanenti intellectum vniatur per species, si intellectus & species, & quod intelligitur in Deo non essent vnita, & idem, in ipso esset aliqua potentia, cum tamen nulla sit. Quod si in Deo intelligibile, & species, & intellectus sunt idem, ita vt species non sit aliud, quam essentia diuina, Deus intelligit seipsum per seipsum. Nos autem cum intelligimus per speciem distinctam, non cognoscimus nos ipsos per nosipsos. 2ª. Cum sciēs intelligit suam essentiam, dicitur redire ad se, ratione sensus, qui cognoscit externa. Deus autem cū sit per se subsistens maxime dicitur ad se redire, & se cognoscere. 3ª Moueri, & pati de intelligere, æquiuoce dicuntur: & perfici, cōuenit intellectu in potentia; Deus autem est sua perfectio, & suum intelligere. 4ª. Licet nos simus similes Deo secundum intellectum; non tamen in modo intelligēdi: quia intellectus noster est in potentia, & ideò eget specie: Deus autem est purus actus: proinde se, per se cognoscit.

1. Cor. 2.

Art. 3 *Vtrum Deus compræhendat seipsum.*

1ª. Concl.

Deus perfecte compræhendit seipsum. 1. Quod intelligit se, comprehendit se; at Deus intelligit se, ergo. 2. Quod intelligit se quantum perfectè cognoscibile est, compræhendit se; quia tunc aliquid comprehenditur, cum venitur ad finem cognitionis eius; at Deus perfecte cognoscit seipsū, vt perfectè cognoscibilis est; quia tantum est aliquid cognoscibile, quantum est actu & immateriale, ex Arist. & quanta est actualitas, tanta est virtus in cognoscendo, quæ sequitur separationem à materia, ergo Deus hac virtute seipsum cognoscet, quantum est cognoscibilis, ergo se comprehendit. † 2ª. Comprehendere propriè est aliud includere, & sic Deus non comprehendit se: vnde locutio ista est exponēda per negationem, nimirum, quod nihil sui eum lateat. 3ª. Deus dicitur finitus sibi secundum proportionem; quia sic se habet, vt non excedat intellectum suū, sicuti finitū non excedit intellectum finitū.

lib. 9. Met. tex. 20.

Art.

Art. 4. *Vtrum ipsum intelligere Dei sit eius substantia.*

1°. Concl. Intelligere Dei est eius substantia. 1 Ex *lib. 7. de tri. cap. 7* Aug. qui ait esse, & sapientem esse, esse idem in Deo: hoc autem est intelligere, ergo. 2 Ex Arist. *12. Met. tex. 39.* quia alias Deus se haberet sicut potentia ad actum. quoniam intelligere est actus, & perfectio: at hoc est impossibile in Deo, ergo. 3. Vt esse sequitur formam, ita intelligere sequitur speciem, cum sit actio manens in operante ergo, vt in Deo forma non est aliud ab esse, & species sit idem cum essentia, intelligere idem erit cum substantia, & esse. Quare in Deo intellectus, id quod intelligitur species intelligibiles, & intelligere sunt vnum & idem. † 2ª. Intelligere non est operatio transiens, & ideò potest esse substantia, cũ maneat in intelligente. 3ª. Intelligere, se intelligere, in nobis, non est quid magnũ: at cum intelligere Dei sit subsistens, est aliquid magnum. 4ª. Intelligere diuinum est suiipsius, & non alterius; ideò non itur in infinitum.

Art. 5. *Vtrum Deus cognoscat alia à se.*

1°. concl. Hebr. 4. Necesse est vt Deus cognoscat alia à se 1. Quoniam omnia nuda & aperta sunt oculis eius. 2. Deus perfectè cognoscit se, quia alias esset imperfectus, cum intelligere sit perfectio, ergo perfectè etiam cognoscit virtutem suam, quæ est idem cum suo esse: sed virtus non cognoscitur perfectè, nisi cognoscantur ea, ad quæ se extendit, ergo cognoscet alia à se; quia ad illa Dei virtus se extenditur, cum sit prima omnium rerum causa 3 Esse primæ causa, est eius intelligere; ergo omnes effectus præexistentes in illa erunt eius intelligere, ergo sunt in ea modo intelligibili; quia quodlibet est in altero secundum modum eius, in quo est. 2ª. Deus cognoscit alia à se, nõ in ipsis, sed in seipsos: nam Deus videt seipsum, & alia per essentiam suam, ergo, & se, & alia in seipso; quia videre in seipso, est videre per propriam & adæquatam speciem; videre in alio, est videre per speciem alterius, in quo illud est; quo modo homo videt se in speculo, ergo, cum Deus videat se per propriam speciem, & omnia in se contineat, videbit se, & alia, in seipso. † 3ª. Deus dicitur nihil extra se intueri; quia, quæ extra sunt, videt in seipso. 4ª. Non perficitur Deus à cognitione aliarum rerum; quia non intelligit per formas & species rerum. 5ª Si intelligere Dei specificaretur ab obiecto recipiendo species, diceret imperfectionem, sed intelligit per suam essentiam; & ideò non specificatur à rebus.

Art. 6. *Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.*

Deus cognoscit alia a se propria cognitione. 1. Cognoscere res propriè, est eas cognoscere, vt inter se distinguuntur. Deus sic eas cognoscit, quia ex Paul. est discretor cogitationum; ergo 2. Essentia Dei continet in se perfectiones omnium rerum, ergo continet etiam id, quo inter se distinguuntur, ergo cum omnia cognoscat in seipso, cognoscet propria cognitione. 3. Propria vnius cuiusq; natura consistit in hoc, quod aliquo modo essentiam Dei participat: ergo cum Deus se perfectè cognoscat, cognoscet omnes modos, quibus est participabilis: quare cognoscit omnia propria cognitione. 2ª. Falsum est Deum cognoscere alia à se, solum in communi. Quia hæc est imperfecta cognitio, cum sit vniuersalis, & confusa; vnde essẽtia Dei esset imperfecta; cum intelligere in Deo sit idem, quod essentia. 3ª. Qui cognoscit perfectum, cognoscit etiam imperfectum, non solum in communi, sed etiam propria cognitione; vt qui cognoscit hominem, cognoscit etiam animal propria cognitione. † 4ª. Deus non solum cognoscit res in seipsis in communi: sed vt continet eas in propria natura, & eo perfectius, quo habent esse perfectius in Deo. 5ª. Essentia diuina ad creaturæ essentiam se habet, vt perfectum ad imperfectum, & ideò per essentiam Dei cognoscitur creatura, & non contra. 6ª. Idem potest esse ratio multorum, si illud excedat omnia, quæ illius rationes participant, eiusmodi est essentia diuina. *1. Concl. Hebr. 4.*

Art. 7. *Vtrum scientia Dei sit discursiua.*

Scientia Dei nullo modo est discursiua. 1 Ex Aug. qui ait, Deum omnia videre simul. 2. In scientia Dei non est discursus secundum successionem, quia non cognoscit vnum post aliud; nec secundum *1. Concl. lib 15 de Trin. ca. 14.*

D causa-

causalitatem, quia non cognoscit vnum per aliud, ergo consequentia patet à sufficienti enumeratione. Antecedens probatur; quia videt omnia in vno, & non procedit à noto ad ignotum, ergo non discurrit. Deinde discursus est à causa ad effectũ: sed Deus videt omnes effectus in se, ergo. †2ª. Licet Deus intelligat multa, & vnum habeat intelligere: tamen non discurrit; quia intelligit omnia in vno. 3ª. Licèt Deus cognoscat omnia per essentiam, non dicitur cognoscere per causam, cum omnia cognoscat simul, sed in causa. 4ª. Cognitio effectus in Deo nõ causatur ex cognitione causæ, sicut in nobis.

Art. 8. *Vtrum scientia Dei sit causa rerum*

1ª. Concl. Lib. 15. de Trin. c. 13. Scientia Dei est causa rerum. Ideo res sunt, ait Aug. quia Deus nouit eas, ergo. 2. Vt se habet artifex ad opera sua, ita Deus ad sua: sed artifex facit sua opera per scientiam artis; quia forma est principiũ operationis; vt calor calefactionis, ergo. 2ª. Scientia Dei non est causa rerum, nisi adiuncta voluntate. 1. Forma non est principium actionis in agentibus, nisi secundũ inclinationem ad effectum; ergo similiter forma intelligibilis non nominat effectũ; nisi cum inclinatione, quæ habetur à voluntate. 9. Met. tex. 10. 2. Intellectus est ad opposita, quia scientia est oppositorum, ergo vt agat debet determinari per appetitum. Vnde scientia Dei, prout est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis. †3ª. Orig. li. 7. in ep. ad Rom. Quod quidam dicunt Deum cognoscere aliqua, quia futura sunt, intelligitur secũdum causam consequentiæ, non secundũ causam essendi, id est, si futura sun, sequitur quod Deus ea præsciuit. 4ª. Scientia Dei est causa rerum prout res sunt in illa, in qua non fuerunt, vt essent ab æterno. 5ª. Res dicuntur mensura nostræ scientiæ: at scientia Dei, quæ est prior, est mensura rerum: sicut domus est media inter scientiam artificis; & eum, qui eam cognoscit.

Artic. 9. *Vtrum Deus habeat scientiam non entium.*

1ª. Concl. Dici potest Deum habere scientiam non entium. 1. Rom. 4. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, ergo. 2. Deus scit omnia, quæ sunt quocumque modo: sed non prohibet, vt quæ non sunt simpliciter; aliquo modo sint, vt sunt: quæ sunt in potentia Dei, vel creaturæ, vel potentia opinandi, vel imaginandi; ergo cognoscit non entia; quia cognoscit, quæ non sunt actu, quæ sunt non entia simpliciter. 2ª. Eorum, quæ non sunt actu, vel fuerunt, vel erunt, Deus habet scientiam visionis; eorum, quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt scientiam simplicis intelligentiæ, quia illa sunt præsentia Deo, cuius intuitus fertur in omne tempus; hæc verò non ita. Quare non dicuntur videri, sed intelligi, cum sint in sola Dei intelligentia. †3ª. Quæ non sunt, habent virtutem in potentia, sicuti sunt in potentia. 4ª. Quæ non sunt, possunt sciri per similitudinem, quam participant in illo esse, quod habet in potentia, in esse diuino. 5ª. Quoniam scientia Dei est causa rerum, adiuncta voluntate, ideò non omnia quæ scit aliquãdo fuerunt, vel futura sunt, nisi voluerit illa esse.

Artic. 10. *Vtrum Deus cognoscat mala.*

Deus cognoscit mala. 1. Infernus ait scriptura, & perditio coram eo. 1ª. concl. Prou. 15. 2. Deus perfectè cognoscit omnia bona, ergo etiã omnia mala: quia, qui cognoscit perfectè aliquid, cognoscit quidquid potest accidere ei: sed quædam bona possunt corrumpi per mala, ergo. 2ª. Deus cognoscit mala per bona; quia esse mali est priuatio boni, ergo: Sicut per lumen cognoscimus tenebras. Dion. c. 7. de diu. nom. †3ª. Illud Arist. intellectus, qui non est in potentia non cognoscit priuationem, intelligitur de priuatione, quæ sit in ipso, non de priuatione, quæ sit in alio. Li. 9. de anim. text. 25. 4ª. Scientia Dei est causa boni, per quod cognoscitur malum 5ª. Licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, neque sit ei simile: tamen opponitur effectibus Dei, quos per essentiam cognoscit. 6ª. Non ideò malum imperfectè cognoscitur, quia cognoscitur in alio; quoniam non est per se cognoscibile.

Art. 11. *Vtrum Deus cognoscat singularia.*

Deus cognoscit singularia. 1. Omnes viæ hominum, ait scriptura patent ei, ergo. 1ª. Concl. Prou. 19. 2. Omnes perfectiones creaturæ præexistunt in Deo perfectiore modo sed cognoscere singularia est perfectio in nobis, Li. 1. de anim. tex. 80.

bis, ergo. 3. Arist. ex sententia Emped. idē probauit. 4. Scientia Dei est causa rerum, etiam singularium; quia non solum formam, sed etiam omnem entitatem producit, ergo eius scientia se extendit ad quæ eius causalitas. 2ª. Deus cognoscit singularia per suam essentiam. 1. Deus scit alia à se per suam essentiam, vt est similitudo & causa rerum, ergo essentia erit sufficiēs principium cognoscendi omnia; sicuti scientia artificis, si faceret omnia, esset ratio cognoscendi omnia 3ª. Non cognoscit particularia per causas vniuersales; quia effectus indiuiduantur à materia; nec cognoscit per applicationem causarum vniuersalium ad particulares, quia non potest fieri applicatio, nisi præcognoscantur quę applicantur. † 4ª. Ideò intellectus noster non cognoscit singularia, quia species non est similitudo indiuiduorum: non sic essentia diuina, per quam Deus cognoscit 5ª. Licet essentia Dei non habeat conditiones indiuiduantes; tamen, quia est causa illarum, potest esse ratio cognoscendi illas. 6ª. Materia secundum esse, quod habet, est similis Deo, & ideò ab eo cognosci potest.

Art. 12. *Vtrum Deus possit cognoscere infinita.*

1ª. Concl. Lib. 12. de ciu. c. 18. Deus cognoscit infinita. 1. ex Aug. qui ait diuinæ scientiæ non esse numerum. 2. Deus cognoscit non solum quæ sunt actu, sed etiam quæ sunt in potentia, vel sua, vel creaturæ: sed hæc sunt infinita, ergo. 2ª. Licet mundus non ponatur æternus, nec generatio sit futura æterna, adhuc cōtra quosdam scientia visionis Deus cognoscit infinita: quia cogitationes hominū quas Deus noscit, sunt infinitæ. Ratio autem cur cognoscat infinita per hanc scientiam, est, quia cognitio se extendit pro ratione formæ, quæ est principium cognitionis: sed essentia diuina, quæ est species, est sufficiens repræsentare omnia possibilia, etiam quantum ad propria, ergo. †3. Infinitum est ignotum, si cognoscatur per partes: Deus autem cognoscit omnia simul; ideò potest cognoscere infinita. 4ª. Scientiam Dei non per modum transitus, sed adæquationis & compræhensionis cognoscit infinita, cum Deus infinita virtute omnia comprehendat. 5ª. Scientia Dei est mensura rerum, non quātitatiua, sed quia mensurat essentiam, & veritatem rei: & hoc modo est necesse, quod sit finita. Si autem daretur infinitū in aliqua natura, illud mensuraretur scientia Dei, quia esset determinatum in aliqua natura.

Art. 13 *Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.*

Deus cognoscit futura contingentia. 1. Psal. 32 qui finxit singillatim, &c. 2. Deus cognoscit omnia, quæ sunt in quacunque potentia: sed ex his aliqua sunt contingētia, ergo. 2ª. Contingentia cognoscuntur dupliciter: vel vt sunt in actu, & sic certò cognoscuntur: quia sunt præsentia & determinata: vel vt sunt in suis causis, & sic non subduntur per certitudinem alicui cognitioni: quia causa contingens se habet ad opposita. 3ª. Deus certam notitiam habet futurorum contingentium. Quoniam non solum cognoscit ea, vt sunt in causis, sed etiam vt sunt in seipsis; sed hoc modo certo cognoscuntur, ergo. 4ª. Licet contingentia sint actu successiuè: tamen Deus ea cognoscit simul, quia eius cognitio est tota simul, & respicit omne tempus: & ita temporanea sunt ei præsentia. †5ª. quamuis causa vniuersalis sit necessaria: tamen effectus est contingens respectu particularis causæ. 6ª. Hæc conditionalis, si Deus sciuit, futurum est, non est contingens, vt aliqui volunt, sed necessaria: verum sicuti in antecedente intelligitur actus animæ, ita etiam in consequente; Hoc est, vt visum est à Deo. 7. Quod Deus præuidit necessariò erit, quia videt, vt actu est, non tamen simpliciter respectu causæ, & in se, quia aliter stat sub actu scientis, quam in se, ergo est vera in sensu compositio, sed non in diuiso. 1ª. Concl.

Art. 14 *Vtrum Deus cognoscat enunciabilia*

Deus cognoscit enunciabilia. 1. Quia scit cogitationes hominum, Psal. 39. quæ continent enūciationes, ergo 2. Deus scit quicquid est in potentia sua, & creaturarū sed in potentia creaturæ sunt enunciabilia, nimirum in intellectu nostro, qui cōficit propositiones, &c. ergo. 2ª. Deus cognoscit ista simplici intelligentia, per suā 1ª. Concl.

 essen-

essentiam.1. A simili, quia cognoscit materialia immaterialiter, ergo enunciabilia simplici intuitu. 2. Quia omnia repræsentantur vnica essentia diuina, vt si quis per vnam speciem intelligeret quidquid est in homine. †3ª. Intellectus Dei, si intelligeret enunciabilia per modum enunciabilium componeret: sed non sic intelligit, vt est dictum. 4. Enunciabilia significant res quarum similitudo est essentia diuina, quæ est similitudo rerum omnium.

Art. 15 *Vtrum scientia Dei sit variabilis.*

1ª. Concl. Scientia Dei non est variabilis. 1 Apud quem ait Iacobus, non est transmutatio, &c. 2. Scientia Dei est eius substantia: sed hæc est immutabilis, ergo. vtraque præmissa patet ex dictis. †2ª. Scientia Dei dicit relationem ad creaturas prout sunt in Deo; & ideò esse dominum, &c. non dicitur variabiliter de Deo; quia mutatio est in creaturis, vt sunt in se. 3ª. Deus etiam scit quæ potest facere, & non facit, & ideò si plura faceret, non esset variatio in eius scientia, nisi id referatur ad scientiam visionis. nec potest concedi, quod Deus possit scire plura, quam scit. 4ª. Falsum est, quod hæ propositiones, Christus nascitur & est nasciturus, & natus est, idem significent. 1. Quia diuersitas partium orationis diuersitatem enũciabilium causat. 2. Propositio semel vera esset semper vera. Nec concedenda est hæc; quidquid Deus sciuit, scit, si referatur ad enunciabilia: nec præterea scientia mutatur; quia cognoscit per suam essentiam, & modo non enunciabili; & non mutat opinionem.

Art. 16. *Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.*

1ª. Concl. In Deo ponenda est scientia speculatiua: quia ista est perfectior ex Arist. 2ª. Scientiarum alia speculatiua tantum, alia practica tantum, alia secundum quid speculatiua, vel practica. Speculatiua vel est ex parte eorum, quæ non sunt operabilia, vel ex parte modi sciendi, vt si artifex definiret, diuideret & consideraret vniuersalia prædicata; vel ex parte finis: primo modo scientia est simpliciter practica, alijs modis est secundum quid vtrumque; cum est ad opus ordinata, est simpliciter practica. 3ª. Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum; quia non est operabilis de alijs, vtranque; speculatiuam quantum ad modum: de his quæ potest facere, & non faciet, non habet practicam, vt sumitur à fine; sed de his, quæ secundum aliquid tempus facit. 4ª. Licet Deus non faciat mala: tamen ea cognoscit cognitione practica; quia, vel permittit, vel impedit, vel ordinat ea. †5ª. Etsi scientia Dei non sit per abstractionem: tamen est speculatiua; cum non conueniat per se speculatiuæ scientiæ, vt accipiatur à rebus. 6ª. Quamuis scientia Dei sit practica ad hoc, vt sit perfecta, cum operabilia perfectè cognosci non possint; nisi vt operabilia sunt: non tamen recedit à nobilitate speculatiuæ, cum Deus alia à se in seipso cognoscat. Vnde patet ad argumentum, sed contra.

Quæstio 15. De Ideis.

Artic. 1. *Vtrum ideæ sint.*

1ª. Concl. Lib. 83. qq. q. 46. Necesse est ponere ideas in mente diuina. 1. Ex Augu. qui ait neminem esse sapientem, non intellectis ideis. 2. Mundus non est factus à casu, sed à Deo intelligente, ergo præcedente Idea, ergo datur Idea, quia forma est finis agẽtis, propter quam non agit, nisi eius similitudo in ipso existat, vel secundum esse naturale, vel secundum esse intelligibile, vt in agentibus per intellectum: sed Deus agit per intellectum, ergo forma, per quam agit, erit idea quæ nihil aliud est, quam forma præter rem existens. 2ª. Forma præter rem existens est necessaria, vel vt exemplar, vel vt principium cognitionis, vtroque modo ponenda est in Deo, vt patet ratione allata. †3ª. Deus non intelligit res per ideas extra se existentes: & hoc affirmat Dionys. contra Platonem. Cap. 7. de din. nom. 4ª. Essentia Dei non habet rationem ideæ respectu sui; sed aliorum. 5ª. Idea nihil aliud est, quàm essentia diuina, quæ est similitudo rerum omnium: & ita non ponitur aliud principium operandi in Deo.

Artic. 2. *Vtrum sint plures ideæ.*

1ª. concl. Necesse est ponere plures ideas in mente diuina. 1. Ex Aug. qui hoc affirmat. 2. In quolibet opere vltimus finis est intentus à prin-

principali agente, qui finis in vniuerso, est ordo ipsius, vt ait Arist. ergo est intentus à Deo, ergo in mente diuina sunt ideę istius ordinis, ergo plures sunt ideæ. Quia si Deus habet in mēte ideam ordinis, qui non consurgit nisi ex varijs rebus, habebit etiam varias ideas. Exemplum de ædificante domum, cuius non habet ideam, nisi habeat etiam partium. 2ª. Pluralitas idearum non tollit simplicitatem diuinæ naturæ: quia sunt in Deo vt res intellectę, non vt formæ, per quas intelligat: at multa intelligere non repugnat simplicitati diuinæ. 3ª. Deus cognoscendo essentiam suam participabilem secūdum varios modos similitudinis, format varias ideas. † 4ª Idea non nominat essentiam, vt sic, sed vt est similitudo, vel ratio huius, vel illius rei: ideò sunt plures ideæ, non ita plures sapientiæ. 5ª. Ars & sapientia significantur, vt id, quo Deus intelligit; at idea, vt id, quod: Deus autem vno actu nō solum intelligit multa, vt sunt in seipsis; sed etiam, vt intellecta sunt, id est, vt sunt plures rationes 6ª. Respectus quibus multiplicantur ideæ non causantur à rebus, sed ab intellectu diuino comparante essentiam ad res. 7ª. Respectus multiplicantes ideas sunt in Deo, non reales, sed intellecti à Deo.

12. Met. tex. 52.

Art. 3. *Vtrum omnium quæ cognoscit Deus, sint ideæ.*

1ª. Concl. Ideæ ex Platone sunt principia factionis, & cognitionis: si primo modo sumantur, dicuntur exemplaria, & pertinent ad cognitionem practicam; & sic dātur ideæ omnium, quæ facta sunt, aut fient. 2ª. Si sumantur vt principia cognitionis dicuntur rationes, & sic in Deo sunt ideæ omnium possibilium, vt cognoscuntur secū dum propriam rationem per modum speculationis. Nam ideæ ex Aug. sunt rationes in mente diuina: sed Deus omnium, quæ cognoscit, habet rationes, ergo omnium habet ideam. † 3ª. Malum non cognoscitur nisi per bonum; vnde non datur idea ipsius, nec vt ratio, nec vt exemplar. 4ª. Eorum quæ non erunt, Deus non habet practicam cognitionem, & ideò solū habet ideam, vt ratio est. 5ª. Deus habet ideam materiæ, non tamen diuersam ab idea compositi; quia ex se non habet esse, nec est cognoscibilis. 6ª. Generum nō est alia idea, vt exemplar, ab idea specierum, similiter nec accidentium, quæ non reparantur à subiecto; quia ista non fiunt sine subiecto: communium autem accidentiū, & singularium habet ideam.

Quæstio 16. De Veritate.

Art. 1. *Vtrum Veritas sit tantum in intellectu.*

Veritas principaliter est in intellectu. 1ª. Concl. 1. Ex Arist. dicente verum & falsum esse in intellectu. 6. Met te. 8. 2. Verum est terminus intellectus, sicuti bonum est terminus appetitus; quia vt bonum significat id, in quod tendit appetitus; ita verum est id, in quod tēdit intellectus, ergo erit in intellectu: quia cognitio fit secundum quod cognitum est in cognoscente; appetitus autem, vt appetens inclinatur in rem appetitam, à qua dicitur bonus, vel malus. 2ª. Veritas secundario est in re, vt habet ordinem ad intellectum: quia verum est in intellectu, prout est conformis rei intellectæ, ergo ratio veri deriuatur ab intellectu ad rem; sicuti ratio boni à re ad appetitum 3ª Vnaquæque res dicitur vera, prout ab intellectu dependet in esse, non autem prout ab eo cognoscitur. Quia primo modo habet per se ordinem ad intellectum: altero vero per accidēs: at iudicium fit ab eo, quod est per se, ergo. Vt patet in re artificiali, quæ dicitur vera, quatenus est similis formæ, quę est in mente artificis: & res naturales, vt sunt conformes intellectui diuino. 4ª. Veritas est adæquatio rei & intellectus. Quæ definitio competit veritati, vt est in intellectu, & in re: secūdum quas duas considerationes variè definiri solet. 5ª. Cum August. ait, verum non esse illud quod videtur cognitori, intelligit de vero, vt est in rebus. Lib. 1. solilo. cap 3. 6ª. Res non dicuntur veræ per comparationē ad nostrum intellectum, vt volebant antiqui; sed per cōparationem ad intellectum diuinū. 7ª. Licèt veritas causetur à re, nō propterea primo est in re: sicuti sanitas non est in medicina, quę est sanitatis causa: & ita esse rei nō est veritas, quam causat, & oratio dicitur vera, nō quia res est vera, sed quia res est.

Artic. 2. *Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente.*

1ª. *Concl.* *Lib 6. Met. tex. 8.* Veritas propriè est in intellectu cōponente & diuidente. 1. Ex Arist. circa simplicia non est veritas 2. Tunc intellectus est verus, cum habet formam veritatis cognitam; quia quodlibet denominatur à forma, quæ in intellectu est veritas cognita, cum à veritate intellecta perficiatur: sed solum componendo & diuidendo intellectus assequitur hanc formam, ergo. Nam forma veritatis est conformitas intellectus cognita, ad rem cognitam, quæ tunc est in intellectu; cum aliquid affirmat, aut negat de subiecto, quod fit componendo & diuidendo, ergo. 2ª. Veritas non est in sensu, vel in intellectu cognoscente quod quid est: quia non cognoscitur conformitas, quæ est inter rem & ipsum sensum, vel intellectum cognoscentem. 3ª. In sensu, & in intellectu simplici est veritas, vt in quadam re vera, non vt cognitum in cognoscente, quod importat nomen veri; quia verum est perfectio intellectus, vt cognitum: Vnde patet ad obiecta.

Art 3. *Vtrum verum & ens conuertantur.*

1ª. *Concl.* *2. Met. te. 4.* Verum & ens conuertuntur. 1. Eadem enim, ex Arist. est dispositio rerum in esse, & in veritate, ergo. 2. Vnumquodq; quantum habet de esse, tantum est cognoscibile, vt Arist. ait, ergo ens & verum conuertuntur; *3. de anima tex. 7.* quia verum habet ordinem ad cognitionem. 3. A simili de bono: vt bonum habet rationem appetibilis, ita verum cognoscibilis: sed illud conuertitur, ergo & hoc: Et, vt illud addit enti rationem appetibilis, ita verum comparationem ad intellectum. †2ª. Verum vt est in rebus, conuertitur cum ente secundum substantiā, quod est in intellectu, conuertitur, vt manifestatiuum cum manifestato. 3ª. Verum extendatur ad non ens, quod non est cognoscibile, nisi quatenus apprehenditur à ratione, & fit quoddam ens rationis: & ita verum fundatur semper in ente, cum quo conuertitur. 4ª. Verum non potest apprehendi non apprehenso ente: quia ens cadit in ratione veri, non contra: nam ens intellectum est verum: non tamen intelligendo ens intelligitur verum; & ideò non est prius, quam ens.

Art. 4 *Vtrum bonum secundum rationem sit prius, quam ens.*

Ratio veri absolute est prior, quam ratio boni: quia verum reperitur in mathematicis, in quibus non est bonum, ergo erit prius, cum sit in pluribus. 2. Verum respicit esse simpliciter, & bonum sequitur ens, vt perfectum, propter quod est appetibile, ergo, verum est propinquius enti, & ideò prius. 3. Cognitio naturaliter præcedit appetitionem, ergo verum præcedet bonum, quia respicit cognitionem. 2ª. Verum & bonum cum ente conuertuntur, sed ratione differunt, secundum quam vnum dicitur altero prius. †3ª. In ordine appetibilium, bonum est vt vniuersale, verum, vt particulare: in ordine cognoscibilium contra. Vnde non sequitur, bonum esse prius simpliciter, quamuis verū sit quoddam bonum. 4ª. Licet bonum sit in re, vt verum in intellectu: tamen loquendo de prioritate rationis, illud est prius, quod prius cadit sub intellectu, cuiusmodi est ens, tum verum, & postea bonum. 5. Veritas, quæ est virtus, est sub bono: at hic non loquimur de tali veritate, sed de ea, quæ est conformitas intellectus ad rem cognitam. 1ª. *Concl.*

Artic. 5. *Vtrum Deus sit veritas.*

Non solum in Deo est veritas, sed Deus est ipsa summa & prima veritas. 1. Ioa. 14. Ego sum via, veritas, &c. 2. veritas est in intellectu apprehendente rem, vt est, in re & vt est cōformis intellectui: sed hoc maximè inuenitur in Deo, quia eius esse, non modo est conforme intellectui, sed est ipsum intelligere, & suum intelligere est mensura, & causa omnis esse, & omnis intellectus & ipse est suum esse, & intelligere, ergo non solum in ipso erit veritas, sed ipsa summa, & prima veritas. †2ª. Licet in intellectu Dei non sit compositio: tamē vna simplici cognitione cognoscit omnia complexa. 3ª. Veritas, quæ dicitur esse similitudo principij, ab Aug. non est in essentia diuina, nisi fortè, vt veritas appropriatur Filio: vel si essentialiter sumatur, dicitur esse in Deo, quatenus suum esse non est difforme intellectui suo. 4ª. Quamuis totum hoc, illum fornicari est verum, sit à Deo, 1ª. *concl.* *li. relig.*

à Deo, à quo est omne verum, non tamē istum fornicari, est à Deo, quia priuationes non habent ex se veritatem, nisi in apprehensione intellectus, quæ sunt à Deo: peccare autem est quædam priuatio.

Art. 6. *Vtrum sit vna sola veritas, secundum quam omnia sint vera.*

1. Concl. Veritas quæ est in intellectu, est multiplex, etiam in eodem intellectu. 1. Psalm. 11. Diminutæ sunt veritates, &c. ergo. 2. Veritas prius est in intellectu, quam in rebus, ergo multiplicatur per multiplicationem intellectus: quia ratio propria in quolibet vniuocato saluari debet: & ita ad multiplicationem intellectus multiplicatur veritas. 2ª. Si loquamur de veritate, vt est in rebus, omnes sunt veræ vna prima veritate, quæ est in intellectu diuino, à qua omnia nominantur vera per similitudinem, tanquam ad vnam veritatem analogam: & sic est omnium vna veritas. †3ª. Veritas dicitur maior anima, quatenus omnia iudicat per primam veritatem quæ in ipsa resultat secundum prima intelligibilia. 4ª. Dicitur esse vna veritas omnium veritatum, quatenus res comparantur ad intellectum diuinum, non humanum. *Aug. li. de Trin. c. 8.*

Art. 7. *Vtrum veritas creata sit æterna.*

1. Concl. Nulla veritas creata est æterna. 1. Quia solus Deus est æternus. 2. Enunciabile formaliter est in intellectu, in voce vero, vt in signo, ergo cum nullus intellectus sit æternus, nisi diuinus, veritas creata non erit æterna, sed solum ea, quæ est in mente diuina, quæ est idem cum ipso Deo. † 2ª. Circuli & aliarum rerum rationes dicuntur æternæ, vt sunt in mente diuina. 3ª. Vniuersalia dicuntur esse vbique, & semper, quia abstrahunt ab hic, & nūc: vnde non sunt æterna, nisi vt sunt in Deo. 4ª. Ea quæ sunt, fuisse futura, fuit semper verum, si spectemus causam primam, quæ est Deus, & sic fuit veritas ab æterno. 5ª. Veritas euincibilium incepit esse, antequam nō erat verum dicere, non esse, nisi ab intellectu diuino; in quo erat. idem de eadem dicas, si habitura esset finem: vt si diceres sublata tali veritate, est verum dicere veritatem non esse. *Aug. li. 2. de lib. arb. c. 8.*

Art. 8. *Vtrum veritas sit mutabilis.*

Veritas nostri intellectus est mutabilis 1. Concl. 1. Psalm. 11. Diminutæ sunt veritates, &c. 2. Veritas est conformitas intellectus ad res, à qua veritate mutabilitas consideranda est, cum res ex se non dicantur veræ: sed hæc conformitas in intellectu mutari potest, vel quia intellectus aliquam opinionem concipit, vel quia res mutatur, ergo est mutabilis, non quod ipsa sit subiectum mutationis, sed quia intellectus mutatur de veritate in falsitatem: vnde fit, vt veritas dicatur mutabilis. 2ª. Veritas intellectus diuini, à qua res dicuntur veræ, est omninò immutabilis: quia in eo non est alternatio opinionum, & nihil eum subterfugere potest. † 3ª. Veritas dicitur immutabilis ab Aug. prout est diuina. *Lib. 2 de lib. arb. c. 12.* 4ª. Post omnem mutationem veritas dicitur remanere: quia hac vel illa sublata veritate, non tollitur veritas; quæ nec generatur, nec corrumpitur, sicuti nec ens. 5ª. Res non solum habet veritatem, vt est conformis intellectui diuino, sed etiam à conformitate intellectus nostri, qua mutata, mutatur hæc veritas; licèt non mutetur prima. 6ª. Sortes, qui est causa harum propositionum; Sortes sedet, sedit, & sedebit, non eodem modo se habent ad sedere, & sedisse: & ideò veritas ab ista causa causata non est eadem in his tribus propositionibus.

Quæstio 17. *De falsitate.*

Art. 1. *Vtrum falsitas sit in rebus.*

Falsitas primo reperitur in intellectu. 1ª. Concl. Quia est opposita veritati, quæ est in intellectu: opposita autem sunt circa idem, ergo. 2ª. In rebus non est falsitas, nisi per ordinem ad intellectum; & si sit in ordine ad intellectum à quo dependet, & cui per se comparatur, est falsitas simpliciter: si verò in ordine ad intellectum, à quo non pendet, erit falsitas per accidens; vnde res artificiosa dicitur falsa per se ex ordine ad artem. 3ª. In rebus dependentibus ab intellectu diuino, vt sunt res naturales, non est falsitas, nisi fortè in voluntarijs: quia in illis quidquid accidit, ex ordinatione

tione intellectus diuini accidit: in voluntarijs verò solent homines subducere se ab ordinatione diuina; vnde peccata dicuntur mendacia. 4ª. In naturalibus per accidens potest esse falsitas respectu nostri intellectus: quia non pendent per se ab ipso; id autem dupliciter contingit. 1. Vt significantur & repræsentantur oratione, vel intellectu falso; vt si dicatur diametrum esse commensurabilem. 2. Per modum causæ cum res est nata facere opinionem falsam, vt quæ habent similitudinem cum veris; quomodo etiam homo dicitur falsus, quatenus amat falsas opiniones, vel
Aug. lib. 2. soliloq. ca. 8. locutiones. † 5ª. Falsum dicitur non esse, si id quod est, consideretur in se; non autem si consideretur in ordinem ad intellectum 6ª. Licet res non ostendat nisi suam speciē tamen per accidens fallit propter similem speciem. 7ª. Quamuis res simpliciter veræ dicantur comparatæ ad intellectum Dei: tamen per accidens dicuntur falsæ comparatæ ad nostrum 8ª. Similitudo deficiēs non inducit in falsitatem, nisi cum præstat occasionem opinionis falsę, ob quam causam aliqua dicuntur falsa.

Art. 2. *Vtrum sit falsitas in sensu.*

1ª. Concl. In sensu est falsitas, non tanquam in potentia cognoscente, sed apprehendente. Nam hoc etiam modo in eo est veritas, dum aliter apprehendit, ac res est. 2ª Sensus circa proprium sensibile non est falsus, nisi per accidens, & in paucioribus. Quia cognoscit res, vt earum similitudinem recipit; quæ, vel est proprij obiecti, vt similitudo coloris respectu visus, quam primo & per se recipit; vel est communis, quam per se, sed non primo recipit; vt quantitas, & alia sensibilia communis: vel est per accidens, vt similitudo hominis repræsentata per coloratum, ergo circa proprium, cum in illud primo feratur, nō poterit esse falsus, nisi per accidens, propter indispositionem organi, & circa sensibilia communia etiam bene dispositus, potest errare; quia non fertur, nisi ex consequenti in illa. † 3ª. In sensu non fallimur quantum ad ipsum sentire, sed quantum ad rem apprehensam, quæ apprehenditur aliter, atque est. 4ª. Falsitas non est propria sensui, quia non decipitur circa sensibile proprium: dicitur autem esse phantasiæ, vt repræsentat rem non præsentem; & ideò somnia non dicuntur falsa: quia non subsunt res, quarum habentur similitudines. 5ª. Falsitas quæ oritur ex compositione, non est in sensu, sed in intellectu.

Art. 3. *Vtrum falsitas sit in intellectu.*

Falsitas non est in intellectu simplici, 1ª. Concl.
sed in intellectu componente, & diuidente. 1. ex Arist. vbi compositio, ibi est verū li. 3. de anima
& falsum. 2. Vt res naturalis non deficit tex. 21.
ab esse, quod honor à forma, sed ab accidentibus, quæ circumstant esse; ita virtus cognoscitiua non deficit circa id quod informat, sed circa ea, quę attribuuntur formæ: quia vt res se habet ad formam suā, sic virtus cognoscitiua ad suam; sed quidditas est forma intellectus simplicis, reliqua vero sunt sicuti sensibilia communia, quæ intellectus attribuit quidditati, vel ab ea remouet, ergo in intellectu simplici nō erit falsitas, sed in componente & diuidente: sicuti natura non errat in forma hominis, sed in accidentibus; & sensus non decipitur circa proprium sensibile, sed circa commune. 2ª. In simplici intellectu per accidens est falsitas, dum cognoscit quod quid est, in quantum ibi admiscetur compositio, vel attribuendo definitionem, cui non debet: vel circa partes definitionis, vt si dicat, animal rationale quadrupes, vnde in cognoscenda quidditate simplici, vel intellectus est omnino verus, vel nihil intelligit. † 3ª Qui fallitur, Aug. l. 83. q.
dicitur non intelligere id, in quo fallitur q. 32.
in simplici operatione; non quod in nulla non possit esse falsitas: quia tunc quis dicitur intelligere, cum quidditas scitur. 4ª. Intellectus ab Aristot. dicitur semper rectus; circa principia, quæ per se nota sunt.

Art. 4. *Vtrum verum & falsum sint contraria.*

Verum, & falsum sunt contraria. 1. 1ª. Concl.
Falsa opinio, ait Arist. est contraria veræ. 2. Perih. c.
2. Non opponuntur negatiue, vel priua- vltim.
tiue: quia negatio, nec ponit aliquid, nec determinat sibi subiectum; vt facit priuatio: contrarium verò aliquid in subiecto ponit, quod efficit falsum, quod ponit acce-

acceptionem inadæquatam rei, ficuti verum adæquatam, ergo opponuntur contrariè, vnde definitur. Falsum est ex eo quod dicitur, vel videtur aliquid esse, quod non est, vel non esse, quod est. †2ª. Apprehendere esse, & non esse habet contrarietatem, non contradictionem: quia veritas, & falsitas sunt in intellectu: & ideò falsum, & verum non opponuntur, sicut quod est, & quod nō est. 3. Falsum nō fundatur in vero sibi contrario, licet fundetur in vno; sicut malum in bono, quod vtrique accidit: quia conuertuntur cum ente. 4ª Falsitas dicitur opponi Deo secūdum nostram apprehensionem, quomodo Idola dicuntur Dij falsi: Deo autem in se considerato nihil est contrarium.

4. Met. te. 7.

1ª. Concl.

li. 3. de an. tex. 5.

Quæstio 18. De vita Dei.

Art. 1. Vtrum omnium rerum naturalium sit viuere.

1ª. Concl.

Illa propriè dicuntur viuere, quæ se aliqua motus specie mouent; quę talia non sunt, dicuntur viuere secundum similitudinem. Nam vita sumenda est à manifestè viuentibus, ex eo, in quo primo manifestatur, & in quo vltimo remanet vita; vt ait Arist. Sed id est, mouere se ipsum, sumpto motu etiam, vt est actus perfecti, vt est sentire, & intelligere: quia ex quo aliquid incipit se mouere, & quamdiu motus in eo apparet, dicitur viuere, ergo illa propriè erunt viuentia, quæ se mouent, quæ verò non, dicentur viuere secundum similitudinem. † 2ª Motus dicitur vita animalium ab Arist. vel propter motum cœli, qui quodammodo est motus naturalium, vt motus cordis totius corporis: vel quia motus in communi habet similitudinem cum motu vitali. 3ª. Inanimata mouentur solum extra locum suum, & à generante, vel remouente prohibēte, ideo non dicūtur sicut plantæ, quæ mouent se secundum augmentum. 4ª. Aqua dicitur viua per similitudinem, propter continuū fluxum, & mortua, quia non fluit.

lib. 1. de Pla. cap. 1.

8. Phys. te. 1.

Angel. lib. 1 q. 32.

1ª Concl. 2. Probl. vlium.

Art. 2. Vtrum vita sit quædam operatio.

Vita propriè est substantia, minus propriè est operatio. 1. Arist. Viuere viuentibus est esse: a illud nomen propriè significat, ad quod significandum est primo impositum: sed hoc nomen vita est impositum ad significandam substantiam, quæ se primo mouet, ergo erit nomen substantiæ, & esse significabit, quamuis in abstracto. Et quia aliquando vsurpatur pro operationibus, à quibus sumitur, impropriè etiam significabit operationem, quo modo Arist. dixit, viuere, esse sentire, vel intelligere. †2ª. Viuere distinguitur per operationes intelligendi, & sentiendi, prout viuere significat principium habens naturam ad sentiendum, & intelligendum 3ª. Variæ vitæ genera distinguuntur per habitus superadditos naturæ, quibus facilè, & delectabiliter homo operatur, & ad eas operationes vitam suam ordinat: vnde alia vita honesta, alia speculatiua, &c. quo etiam modo, cognoscere Deum dicitur vita æterna. Vnde patet ad tertium.

1. de Anima,

9. Eth c. 9.

Art. 3. Vtrum Deo conueniat vita.

Vita maximè propriè in Deo est. 1. Psal. 83. Vbi Deus appellatur viuus. 2. Ei, cui perfecto, & summo modo conuenit mouere se, cōuenit vita maximè propriè: huiusmodi est Deus; quia quod non mouetur ab alio, nec ratione finis, nec ratione formæ, nec ratione executionis perfectè se mouet; cum ergo Deus sit sibi finis, nec naturaliter terminetur ab aliquo, quo ad formam, vel quo ad exercitum propriè & maximè viuet. 2ª. Rerum quædam habent finem, & formam determinatam à natura, sed mouent se ad operationem, vt plantæ: quædam habent formam à se, vt animalia, quæ sentiunt per speciem acceptam à rebus, & quę perfectiorem habent sensum, perfectius mouentur: quædam etiam finem sibi præstituunt, quod fit per rationem; vt homines, & hæc perfectius se mouent, quia habent sensitiuam virtutem, & organa: sed tamen habent aliqua præstituta a natura; vt sunt principia, & vltimus finis, circa quæ necessariò se habent, & ita secundum quid ab alio mouētur: Deus ergo, cui cōuenit perfecta actio, quod est intelligere, & est sua essentia, & quod naturaliter habet, non determinatur ab alio, perfectè se mouebit, & summū gradum vitæ habebit. † 3ª Actio immanens, est actio perfecti, id est, existentis in actu, & sic Deus se mouet intelligendo, vt ait

1ª. Concl.

12. Met. te. 51

ait Plato: non autem vt motus actus est imperfecti. 4ª. Deus est suum viuere, & ideò non habet viuendi principium. 5ª. In rebus incorporalibus non est vita vegetatiua, quia non egent generatione propter conseruationem speciei, aut augmentatione propter indiuiduum.

Art. 4 *Vtrum omnia sint vita in Deo.*

1ª. Concl. Omnia in Deo sunt vita diuina. 1. Io. 1. In ipso vita erat. 2. In Deo idem est intellectus, res intellecta, & intelligere, ergo quidquid in Deo est, vt intellectum, est Dei vita; quia viuere Dei est intelligere, ergo cum omnia, quæ ab ipso facta sunt, ab ipso sunt intellecta, in ipso vita erunt. †2ª. Creaturæ in Deo sunt duobus modis. primo, vt continentur & conseruantur; & sic dicũtur esse in Deo, prout sunt in proprijs naturis: quomodo vita & motus dicuntur esse in eo. Secundo, vt cognitæ, & sic sunt in Deo, secundum proprias rationes, quæ non sunt aliud ab essentia Dei, & sic sunt vita in Deo. 3ª. Exemplata sunt similia exemplato secundum rationẽ formæ, non secundum modum essendi, & ideò quæ in se non viuunt, viuunt in Deo. 4ª. Res secundum esse simpliciter, sunt verius in Deo, quam in se; quia est esse increatum: at verò secundum esse tale, id est, secundum esse materiale, sunt verius in se: patet exemplo domus, quæ est in mente artificis. 5ª. Mala non sunt in Deo, vt creaturæ, sed per rationes bonorum; & ideò in eo non viuunt.

Quæstio 19. *De voluntate Dei.*

Art. 1 *Vtrum in Deo sit voluntas.*

1ª. Concl. Rom 1. In Deo est voluntas. 1. Vt probetis quæ sit voluntas Dei, ait Paul. 2 In Deo est intellectus, ergo & voluntas. Nam vt res naturalis est actu per formam, ita intellectus per speciem intelligibilem: sed res quælibet habet habitudinem, & tendit in formam, & in quamcunque perfectionem, si non habet, & quiescit in ea, si habet; quæ habitudo, siue inclinatio est appetitus naturalis, ergo similiter intellectualis natura appetet & quiescet in sua perfectione, quod ad voluntatem pertinet. Quare, vbi est intellectus, erit voluntas, siue appetitus rationalis; sicuti, vbi est sensus, est appetitus sensitiuus; & vt in Deo intelligere est suum esse, ita & velle. †2ª. Deus est sibi finis respectu omnium, quæ fiunt ab ipso, & hoc per suam essentiam, per quam est bonus. Vnde non habet finem extra. 3ª. Voluntas non ponitur in Deo, vt appetat bonum, quod nõ habet, sed vt amet quod habet, & in eo delectetur. 4ª. Voluntas, quæ habet obiectum primum extra se, ab alio mouetur: at voluntas Dei habet pro obiecto essentiam ipsius Dei, & ita non mouetur ab alio.

Artic. 2. *Vtrum Deus velit alia à se.*

Deus vult alia à se. 1. quia Paulus ait, Voluntas Dei sanctificatio vestra. 2. Res naturales non solum inclinantur in proprium bonum, & in illo quiescunt, sed etiam diffundunt, quod patet; quia omne agens facit sibi simile: sed bonum communicari, vt possibile est, pertinet ad volũtatem, ergo inerit etiam voluntati diuinæ: quia ab ea omnis perfectio oritur, ergo, si alijs se communicat, alia à se vult. 2ª. Deus vult se & alia; sed se, vt finem, alia, vt ad finẽ; quatenus decet vt alia bonitatem Dei participent. †3ª Licet velle Dei sit simul cum esse tamen ratione differt, quia intelligitur, & significatur alio modo, scilicet, cum habitudine ad aliquid. Ideò licet non sit aliud à se, poterit tamẽ aliud à se velle. 4ª. Cùm Deus velit res solum propter seipsum, nõ est aliud, quod eum moueat, quàm sua voluntas: quia cum aliquid volumus propter finem, tota ratio volendi est finis. 5ª. Etsi voluntati diuinæ sufficiat sua bonitas: tamen non sequitur, quod nolit alia; sed quod non velit, nisi ratione suæ bonitatis. 6ª. Velle diuinum non est nisi vnum; quia non vult multa, nisi propter vnum, id est, propter suam bonitatem. 1ª. Concl. 1. Thess. 4.

Art. 3. *Vtrum quidquid Deus vult, ex necessitate velit.*

Non quidquid Deus vult ex necessitate vult: Nam aliquid vult ex consilio voluntatis, vt ex Paulo patet, ergo. 2ª. Bonitatem suam Deus ex necessitate vult. Quia Dei voluntas ad hanc habet habitudinem necessariam, vt ad obiectum proprium; vt visus ad colorem, & nostra voluntas ad finem. 3ª. Alia à se non vult necessariò, sed vt ordinantur ad suam bonitatem, vt ad finem. Ephes. 1.

ad finem. Quia quæ sunt ad finem, nō volumus necessario, nisi finis sine illis haberi non possit: sed bonitas Dei, quæ est eius finis, potest esse sine alijs; quia est perfecta ex se, ergo. 4ª. Deus ex suppositione necessario vult creaturam; quia posito quod voluerit, non potest non velle: quoniam voluntas Dei est immutabilis. 5ª. Quod Deus velit ab æterno, non est necessarium, nisi ex suppositione: & licet velit bonitatem suam necessario, non tamen alia, quæ vult propter bonitatem suam, quæ est finis omnium, quæ vult: & velle alia non est Deo connaturale, neque contra naturam, sed voluntarium. Ex quibus patet ad tria prima argumenta. 6ª. Quod Deus non ex necessitate velit aliquid, non est ex defectu voluntatis Dei, ita vt ipsa possit dici contingens, & indeterminata; sed ex defectu creaturarum, sine quibus potest esse perfecta bonitas Dei. 7ª. Causa contingēs ex se terminatur ab extrinseco; at voluntas Dei, quæ est necessaria, determinat se ad volitum, ad quod non refertur necessario. 8ª. Scire Dei habet ordinem necessarium ad scita, non autem velle, ad volita; quia scientiæ habentur de rebus, vt sunt in sciente; at voluntas comparatur ad res, vt sunt in seipsis; & ideò Deus omnia necessariò scit; non autem necessariò vult.

1. Conl. *1. Thess.*

Art. 4. *Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.*

1. Concl. Voluntas Dei est causa rerum. 1. Sap. 11. vbi dicitur nihil permanere sine voluntate Dei. 2. Intellectus, & natura agunt propter finem, ergo agenti per naturam debet prædeterminari finis; & media necessaria ad finem ab agente per intellectū, & voluntatem, quod debet esse prius. Cū ergo Deus sit primum agens, per intellectum & voluntatem aget. 3. Agens per naturam agit vnum & determinatum, ergo cum esse diuinum sit indeterminatum, & contineat totam perfectionem essendi, non potest agere ex necessitate naturæ, quia crearet infinitum, & indeterminatum: cum ergo effectus sint finiti, erunt à determinatione voluntatis, & intellectus. 4. Effectus producuntur, vt sunt in causa: sed in Deo sunt modo intelligibili, ergo procedunt per modum intellectus, & consequenter per modum voluntatis, ad quā pertinet inclinatio ad agēdum: quare voluntas Dei erit causa rerum. † 2ª. Cum Dionys. ait, Deum agere per essentiam, non excludit electionem simpliciter, sed secūdum quid, quatenus non quibusdam tantum, sed omnibus se communicat: electio autem discretionem importat. 3. Quia essentia Dei est velle, & intelligere Dei; ideò agendo per essentiam agit etiam per intellectum, & voluntatem. 4ª. Cum August. ait, quia Deus bonus est, nos existimus, intellige, quod bonitas Dei est ratio volendi omnia, non autem quod per naturam agat; quamuis bonitas sit de eius natura. 5ª. Scientia est causa effectus, vt dirigens, voluntas, vt imperans, potentia, vt exequens, quia nominat initium, & principium operationis.

2. Phys. tex. 49.

Artic. 5. *Vtrum voluntatis diuinæ liceat sit signare aliquam causam.*

1ª. Concl. li. 83 qu. qu. 27. Voluntatis diuinæ nulla est causa. 1. Ex Aug. causa efficiens est maior eo, quod efficitur: at voluntate Dei nihil est maius, ergo. 2. Voluntas, quæ eodem actu vult finem, & quæ sunt ad finem, non habet volitionis causam; quia idem non est causa sui ipsius, & ita actus volendi non erit sibi causa: at voluntas Dei est huiusmodi, quoniam Deus vno actu vult omnia in sua bonitate, ergo. 3. Si intellectus in principio intelligeret conclusiones, scientia nō causaretur ex principio, quia idem non est causa sui, quamuis cognosceret principiū esse causam conclusionis, ergo idem dicendum est de voluntate. Si vno actu vult finem, & media: quia voluntas sequitur intellectum. 2ª. Deus vult ea, quæ sunt ad finem, ordinari in finem, & vult hoc esse propter hoc; sed non propter hoc, vult hoc. † 3ª. Voluntas Dei est rationabilis; non quod aliqua sit causa cur velit; sed quia vult vnum esse propter aliud. 4ª. Non est superuacuum, supposita voluntate Dei, alias causas quærere: quia, Deus vult, vt effectus à certis causis proueniant: vanum autem esse quærere aliam primam causam, vel independentem à Dei voluntate: sic intellige Aug. 5ª. Primi effectus, vt hominem habere manus, intellectum, &c. reducuntur tantum ad volun- *li. 2. de trin. cap. 2.*

tatem diuinam: at qui supponunt alios effectus, reducuntur ad causas creatas: vt hominem esse risibilem.

Art. 6. *Vtrum voluntas Dei semper impleatur.*

1ª. Concl. Necesse est voluntatem Dei semper impleri. 1. Deus, ait Dauid, omnia quæcunque Psal 113. voluit, fecit. 2. sicut in formis nihil potest deficere à forma vniuersali, sic in agentibus nihil potest deficere à causa vniuersali v.g. quod deficit à forma hominis, nō deficit à forma entis: & quod est præter causam particularem, non est præter vniuersalem; quia effectus conformatur agenti secundum formam: sed voluntas Dei est causa vniuersalissima, ergo. potest enim impediri stella ne producat suum effectū, sed quicunque effectus ex causa corporea impedientes fiet, reducetur in causam vniuersalem. Vnde quod recedit à voluntate Dei secundum vnum ordinem, incidit in alterum: vt peccator recedit à voluntate præcepti; sed incidit in ordinem 1.Tim.2. voluntatis Dei punientis. † 2ª. Illud, Vult omnes homines saluos fieri, intelligitur, vel de his, quos vult saluari, vel de omni statu, vel de voluntate antecedenti; non autem consequenti: quæ distinctio sumitur ex obiecto, quia Deus vult hominem saluare, hominem vero peccatorem damnare: quod autem antecedenter volumus secundū quid volumus; quod consequenter, simpliciter quia voluntas comparatur ad res cum omnibus circumstantijs. 3ª. Deus intelligit omne verum, non tamen vult omne bonum, nisi inquantum vult se, in quo virtualiter est omne bonum. 4ª. Causa prima potest impediri à secunda, quando ipsa non est vniuersaliter prima, cuiusmodi est Deus.

Art. 7. *Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.*

1ª. concl. Voluntas Dei est omninò immutabilis. 1. Num. 23 Vbi dicitur Deum non mutari. 2. Mutatio est in voluntate, cum incipit velle, quod alias non volebat, vel cum desinit velle, quod accidit, vel quia cognoscitur bonum de nouo, vel ex mutatione appetentis, cum aliquid incipit ei esse bonum, quod prius non erat, vt adueniente frigore, ignis: Sed in Deo nulla talis potest esse mutatio; quia tam eius substantia, quam scientia est immutabilis, ergo 2ª. Aliud est mutare voluntatem, aliud velle aliquarum rerum mutationem, & hoc potest velle Deus. † 3ª. Deum pœnitere dicitur metaphoricè, ratione effectus, quia efficit id, quod facit is, quem Gen. 6. pœnitet. 4ª. Multa possunt fieri per primā causam, quæ si spectes secundas, non sunt futura: & Deus vult fore per secundas, quod non est futurum, si spectes primam, & contra. Hinc patet illud Isa. Dispone cap. 38. domui, &c. 5ª. Quod Deus nunc velit aliud fieri, quod postea non vult fieri, solum probat Deum velle mutationem. 6ª. Deū velle, non est necessarium absolutè, sed ex suppositione propter immutabilitatem voluntatis.

Art. 8. *Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.*

Voluntas Dei quibusdam volitis ne- 1ª. Concl. cessitatem imponit, non autem omnibus. 1. Quia alias omnia ex necessitate euenirent, cum omnia, quæ fiunt, Deus fieri velit. 2. Quando causa est efficacissima, non solum concurrit ad hoc, vt effectus fiat, sed etiam ad modum: voluntas Dei est huiusmodi, ergo concurrit ad rem, & modum, ergo aliqua erunt necessario, aliqua contingenter, prout Deus vult, quia vtrumque genus rerum pertinet ad ordinem vniuersi. Ideò ex quibusdam effectibus causas necessarias, quibusdam contingentes optauit Deus. 2ª. Quod aliqua sint necessaria, & aliqua contingentia, nō est ex eo, quod aliqua producantur per causas necessarias, aliqua per contingentes. 1. Quia causa secunda cōtingens posset impedire effectum Dei. 2. Talis rerum distinctio esset præter voluntatem Dei, si reduceretur ad causas secundas. † 3ª. Necesse est aliquid fieri, si Deus vult, non absolutè, sed conditionaliter, vnde voluntas Dei ponit necessitatem conditionalem in rebus. 4ª. Adhoc vt voluntati Dei nihil resistat, requiritur, vt non solum res ab eo fiant; sed etiam eo modo, quo vult, scilicet, alia necessario, alia contingenter. 5ª. Posteriora habent necessitatem à prioribus secundum modum ipsorum, & quæ sunt à voluntate Dei habent necessitatem, quam Deus vult ea habere: vnde licèt voluntas,

luntas Dei sit prior, non propterea omnia sunt necessario.

Art. 9. *Vtrum voluntas Dei sit malorum.*

Gen. 6. 1a. Concl. Malum, vt malum, nullo appetitu potest appeti, nisi per accidens. Primum patet, quia contrariatur bono, cuius ratio est appetibile: alterum probatur, quia ad aliquod malum sequitur bonum, vt ad corruptionem formæ. Vnde nec per accidens appeteretur, nisi bonum quod priuatur per malum magis appeteretur. 2ª Deus nullo modo vult malum culpæ. 1. Ex Aug. nullo sapiente homine, homo fit deterior; Deus autem est sapientissimus, &c. 2. Quia nihil magis vult, quam bonitatem suam; sed huic bonitati opponitur malum culpæ, quia priuat ordine ad bonum diuinum, ergo. 3ª. Malum autem naturæ, seu pœnæ Deus vult per accidens: quoniam magis vult vnum bonum, quã alterum: Et ita volendo iustitiam, vult pœnam. †4ª. Deus non vult mala esse, vel fieri, quia ordinantur ad bona. Nam malum non per se, sed per accidens ordinatur ad bonum: res verò iudicatur ab eo, quod est per se. 5ª. Malum per accidens pertinet ad decorem vniuersi. 6ª. Deus neque vult fieri malum, neque non fieri, sed permittit.

cq. 5. Lib. 83. q. q. 2. 1ª. Concl.

Artic. 10. *Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.*

1a. Concl. Deus habet liberum arbitrium. 1. Amb. lib. 2. de fide, cap. tertio. 2. Deus non vult ex necessitate alia esse, ergo respectu istorum habet liberum arbitrium, quod non est eorum, quæ necessariò volumus; vt sunt quæ naturali instinctu volumus. †2ª. A Deo excluditur liberum arbitrium, quantum ad rationem peccandi, quo modo Hieron. intelligendus est. 3ª. Quamuis liberum arbitrium non sit ad malum culpæ: tamen potest esse ad opposita; verbi gratia, potest Deus velle hoc esse, vel non esse.

Art. 11. *Vtrum in Deo distinguenda sit voluntas signi.*

1a. Concl. In Deo distinguenda est voluntas signi à voluntate simpliciter. 1. Quia scriptura ponit in Deo plures voluntates, ergo: cum in Deo non sit simpliciter, nisi vna volũtas; ita vt interdum voluntas sumatur pro signo voluntatis, quæ dicitur voluntas signi. 2. In Deo signum voluntatis dicitur voluntas, vt cum dicitur, Fiat voluntas tua: & hoc metaphoricè, quia est signum voluntatis; ergo in ipso distinguenda est voluntas signi, & voluntas simpliciter, seu propriè dicta, quæ dicitur beneplaciti. Vnde volũtas beneplaciti, est propriè voluntas, signi verò metaphoricè. †2ª. Scientia non est causa nisi eorum, quę volumus & ideò signum non attribuitur scientiæ, sicut voluntati 3ª. Hæc signa dicuntur voluntates diuinæ, non quia sint signa, quod Deus velit; sed quia, quæ in nobis sunt signa volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur: & sic quia punitio in nobis est signum iræ, in Deo dicitur ira.

Art. 12. *Vtrum conuenienter ponantur quinque signa circa diuinam voluntatem.*

Conuenienter ponuntur quinque signa circa voluntatem Dei. Nam signum volũtatis Dei dicitur secundum quod nos solemus demonstrare aliquid velle; nos autem directè declaramus voluntatem cum operamur, & sic operatio dicitur signum: vel indirectè, cum non impedimus, & sic est permissio. Ostenditur deinde voluntas per alium, dum ordinamus illum ad finẽ, vel necessario faciendũ, & sic, præceptum est signum, vel non faciendum, & sic, prohibitio: vel suadendo, & sic, cõsilium. Vnde, operatio, permissio, preceptum, prohibitio, & consilium, dicũtur voluntas Dei. Vel, permissio mali, & operatio boni referuntur ad præsens: præceptum verò & prohibitio ad futurum: consilium autem est respectu superabundantis boni. Hæc distinctio sumitur ex parte volitorum, & temporis. † 2ª. Non repugnat aliquem declarare voluntatem suam citra aliquid diuersimode. Ideo non impedit aliquem subiacere præcepto, consilio, &c. 3ª. De eodem potest esse voluntas beneplaciti, & signi; sed operatio semper est cum voluntate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium: quia hæc est de præsenti, illud de futuro. 4ª. Circa creaturas irrationales non habet locum, nisi operatio, & permissio: circa rationales etiam alia; quia illæ non sunt dominæ suarum operationum.

1ª. Concl.

num. 5ᵉ. Etsi malum culpæ multipliciter contingat: tamen in hoc omnia mala culpæ conueniunt, vt discordent à voluntate diuina: ideò habent tantum vnum signũ, quod est prohibitio; at bona diuersimodè se habent, ad Deum, & ideò ponũtur plura signa ratione boni.

Quæstio 10. *De amore Dei.*

Art. 1. *Vtrum in Deo sit amor.*

1ᵃ. concl. Necesse est in Deo ponere amorem. 1. 1. Ioan. 4. Nam Deus, vt ait scriptura, charitas est. 2. Vbi est voluntas, ibi est amor; in Deo est voluntas, vt est dictum, ergo & amor. Maior patet: quia amor est primus actus voluntatis: nam actus appetitiuæ potentiæ tendit in bonum per se, in malum per accidens, & ideò actus in bonum erit prior, quàm actus in malum. Rursus ex actibus, qui sunt in bonum, alij sunt in bonum secundum se, vt est actus amoris: alij in bonum limitatum, vt gaudium, & desiderium, quod est de bono amato; ergo actus amoris erit prior, quem omnes alij supponunt. Quare vbi est voluntas, erit amor, qui est primus voluntatis actus. †2ᵃ. Actus voluntatis, vt habent mutationem ex parte corporis, non ponuntur in Deo, sed vt sunt in sola voluntate. 3ᵃ. Inter passiones Arist. 6. eth. cap. vlt. aliquæ includunt imperfectionem, vt desiderium, tristitia, & ira: quædam non includunt imperfectionem, vt amor, & gaudium; & ideò illæ metaphoricè, hæ propriè de Deo dicuntur. 4ᵃ. Amor semper tendit in duo, scilicet, in bonum, & in eum cui cupitur bonum; & ideò dicitur vis vnitiua, etiam in Deo, qui amat suum bonum, quod sibi vult: quatenus verò vult alij bonum, quod ad se refert, dicitur concretiuus.

Artic. 2. *Vtrum Deus omnia amet.*

1ᵃ. concl. Deus omnia amat. 1. Quia, vt ait scri-Sap. 11. ptura, Diligit omnia quæ sunt. 2. Amare est bonum alicui velle: sed Deus omnibus vult bonum, quia voluntas Dei est causa existentiæ rerum, secundum quam dicuntur bona, ergo omnibus vult bonum, & consequenter omnia amat. 2ᵃ. Deus non amat res, vt nos amamus: quia nostra voluntas non est causa rerum, sed contra: quia bonitas rei nos mouet: at verò Dei amor bonitatem infundit rebus. †3ᵃ. Amor ponit extra se amantem, vt vult bonum amato, pro quo operatur, sicuti & sibi. 4ᵃ. Res fuerunt in Deo ab æterno per suas similitudines, per quas eas cognouit, & amauit. 5ᵃ. Creaturas irrationales Deus amat amore tantum concupiscentiæ; quia eas ordinat & ad creaturas rationales & ad se: rationales autem etiam amore amicitiæ, quæ possunt redamare. 5ᵃ. Idem potest amari, & odio haberi, diuersa tamen ratione: vnde peccator à Deo amatur, & odio habetur.

Art. 3. *Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.*

Deus ex parte actus amandi æqualiter 1ᵃ. Concl. omnia diligit. Quia actus diuini amoris non intenditur, nec remittitur, sed vno & simplici modo semper se habet. 2ᵃ. Ex parte boni voliti amato, quædam Deus magis amat, quàm alia. 1. Ex Aug. qui ait, De- Tract. 10. in Ioan. um amare omnia, & magis creaturas rationales. 2 Si non magis vnum, quam alterum amaret, vnum non esset melius alio; quod est falsum: consequentia patet, quia amor Dei est causa bonitatis rerum. † 3ᵃ. Sap. 6. Dicitur, Deum habere æqualem curam omnium, non quia omnia æqualiter amet, sed quia æquali sapientia & bonitate gubernat. 4ᵃ. Amor vt est Dei essentia, non est maior, aut minor; sed ratione boni voliti. 6ᵃ. Intelligere & velle dicunt solos actus, & non obiecta, ex parte quorum potest dici magis, vel minus scire, aut velle.

Art. 4. *Vtrum Deus semper magis diligat meliora.*

Deus semper magis diligit meliora. 1ᵃ. concl. 1. Simile diligit simile: sed in tantum ali- Eccl. 13. quid est melius, quantum est Deo simili: ergo meliora magis diliguntur à Deo. 2. Magis diligere, est maiora velle bona; quia voluntas est causa bonitatis, ergo eo aliqua sunt meliora, quia Deus eis maius bonum vult: ideo meliora plus amat. †2ᵃ. Quamuis Christus sit datus pro genere humano, tamen ex hoc euasit gloriosus: vnde magis Deus amauit Christum, quam genus humanum, & quam totam vniuersitatem creaturarum. 3. Naturam humanam in Christo magis amat, quam omnes

omnes Angelos: quæ natura melior est ratione vnionis, gratiæ, & gloriæ, cum sit mẽsura omnium: nec Deus assumpsit naturam hominis, quod eam plus diligeret, sed quia plus indigebat: sicuti dominus aliquid dat seruo ægrotante, quod non dat filio sano. 4ª. Præsumptuosum videtur velle iudicare, an Christus plus amauerit Petrum, quam Ioannem: quia spirituum ponderator est dominus: potest tamen dici, alterum magis dilexisse secundum quędam signa exteriora. 5ª. Qui habet maiorem gratiam est magis dilectus: & cæteris paribus, magis innocens, quam pęnitens. De pœnitentia est maius gaudium, quia lapsi sæpenumerò humiliores, & feruentiores surgunt: vel quia æqualis gradus gratiæ, plus est comparatus pœnitenti, quam innocenti; quia ille dignior est pœna. 6ª. Amor pensandus est secundum bonum dandum ex bonitate diuina, & ideò prædestinatus secundum bonum dandũ, est melior præscito, licet secundũ tempus, quo est in peccato, sit peior præscito, existente in gratia.

Prou 16.

Luc. 15.

1ª. Concl.

Trac. 1 in Ioan.

Sq. 6.

Quæstio 21. *De iustitia & misericordia Dei.*

Art. 1. *Vtrum in Deo sit Iustitia.*

1ª. Concl.

In Deo est iustitia distributiua, 1. Psal. 10. Iustus Dominus, &c. 2. Iustitia distributiua est secundum quam datur vnicuique secundum dignitatem: sed talis distributio apparet in ordines vniuersi in naturalibus & voluntarijs, ergo. 3. Ex Dion. qui ait, Deum tribuere omnibus propria secundum dignitatem. 2ª. In Deo non est iustitia commutatiua; quia à nullo accipit, ad Rom. 2. †3ª. Virtutes, quæ versantur in passionibus, sunt in Deo metaphoricè, quę autem in actionibus, & quæ sunt in sola voluntate, sunt in Deo propriè. 4ª. Etsi Deus faciat omnia pro sua voluntate: tamen omnia facit iustè, quia eius voluntas est regula agendi rectè; & vult, quod sapientia dictat. 5ª. Deus reddit sibi debitum quatenus res producit ad manifestandam suam bonitatem, quod sapientia, & voluntas requirebãt: reddit etiam debitum creaturis, vt vnam ad aliam ordinat, vt ad suum finem, & partes, ad totum: quod debitum oritur ex primo. Nec propterea dicitur debitor, quia omnia ad ipsum ordinantur, quæ iustitia dicitur condecentia suæ bonitatis. 6ª. Licet iustitia sit actus, tamen in Deo est eius essentia, quæ potest esse principium actionis.

cap 8. de diuin. nom.

1ª. Concl.

Eccl. 5

Art. 2. *Vtrum iustitia Dei sit veritas.*

Iustitia Dei conuenienter nominatur veritas. 1. Psal. 84. Misericordia, & veritas. 2. Quamuis, cum intellectus accipit cognitionem à rebus, veritas consistat in adęquatione intellectus ad rem, quia sicuti res est, vel non est, intellectus est verus, vel falsus: tamen, quando intellectus est regula, & mensura rerum, veritas consistit in hoc, quod res adæquetur intellectui; quia artifex tunc facit opus verum, quando concordat arti: sed sicuti se habẽt artificiata ad artem, ita opera iusta ad legem cui concordant, ergo cum iustitia Dei constituat ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est eius lex, conuenienter nominatur veritas. †2ª. Iustitia est in voluntate quantum ad imperium, sed quantum ad legem regulantem est in ratione. 3ª. Veritas quæ distinguitur à iustitia, non est conformitas effectus ad causam, & regulam, de qua nunc loquimur: sed consistit in conformitate signi ad significatum.

1ª. Concl.

4. Ethic. c. 7.

Art. 3. *Vtrum misericordia competat Deo.*

Misericordia est maximè attribuenda Deo secundum affectum, non tamen secundum passionis effectum 1. Psa. 110. Miserator & misericors, &c. 2. Misericors dicitur aliquis quasi habeat miserum cor, quia afficitur ex miseria alterius per tristitiam, vnde sequitur, quod operetur ad depellendam miseriam alterius, sicuti propriam: & hic est misericordiæ effectus; sed tristari de miseria alterius, Deo non competit: ei tamen maximè competit alterius miseriam repellere; quia hoc non fit, nisi per alicuius bonitatis perfectionem, origo autem bonitatis Deus est, ergo in eo erit misericordia, sed non vt Passio. Vnde soluitur primum. 2ª. Elargiri perfectiones rebus absolutè, pertinet ad bonitatem: sed vt dantur secundum earũ proportionem, pertinet ad iustitiam: vt

1ª. Concl.

dantur

antur tantum propter suam bonitatem, Pertinet ad liberalitatem: vt autē omnem defectum expellunt, ad misericordiam. †3. Deus misericorditer agit, non quidem contra iustitiam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando: vnde misericordia non tollit iustitiam, sed est quædam iustitiæ plenitudo.

Artic. 4. *Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia, & iustitia.*

1ª. Concl. In quolibet opere Dei, & misericordia, & iustitia inueniuntur. 1. Psal. 24. Omnes viæ domini misericordia & veritas: accipiendo misericordiam pro remotione cuiuscunq; defectus. 2. Debitum ex diuina iustitia contingit, vel Deo, vel creaturę, vt dictum est: sed neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti; quia Deus nō potest facere aliud quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius, ergo in omni opere eius oportet esse iustitiam: Verum opus diuinæ iustitię semper presupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur, tanquam in prima radice; quia ne procedatur in infinitum deueniendum est ad aliquid quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis dependeat. ergo erit etiam misericordia. †2ª. Quædam opera attribuuntur iustitię, quædam misericordiæ: quia in quibusdā magis apparet iustitia; vt in damnatione reproborum: in qua tamen apparet etiam misericordia aliqualiter alleuians, dū punit citra condignum: in quibusdam magis misericordia; vt in iustificatione impij, in qua aliquo modo apparet iustitia. 3ª. Paulus attribuit conuersionem Iudæorum iustitiæ propter promissiones factas patribus. 4ª. In hoc quod iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia, & misericordia, quatenus aliqua leuia in eis purgantur peccata, & ab effectu terreno in Deū magis eriguntur. 5ª. In creatione præsupponitur saltem aliquid in Dei cognitione & sic saluatur ratio iustitiæ, vt producitur res in esse secundum quod conuenit diuinæ sapientiæ: ratio autem misericordiæ, in quantum res de non esse, ad esse mutatur.

Luc 7.
Rom. 15.

Quæstio 22. *De prouidentia Dei.*

Art. 1. *Vtrum prouidentia Deo conueniat.*

Necesse est ponere prouidentiam in Deo, respectu aliorum. 1. Sap. 14. Tu autē pater gubernans omnia prouidentia. 2. Cum omne bonum quod est in rebus, à Deo creatum sit, oportet vt ordo rerum in vltimum finem, in quo consistit prouidentia, quæ est ratio ordinandorum in finem, sit creatus à Deo, quia bonum quoddam est: sed cuiuslibet effectus Dei oportet rationem in ipso præexistere; quia est causa rerum per intellectum, ergo necesse est, quod ratio ordinis rerum in finem, quæ est prouidentia, existat in mente diuina. 2ª. In Deo non est prouidentia respectu sui ipsius: quia in ipso nihil est in finem ordinabile, cum ipse sit vltimus finis. †3ª. Licet consiliari, vt est inquisitio de rebus dubijs, non competat Deo: tamē præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, Deo vtique competit; & sic ei tribuitur ratio prouidentiæ, & prudentiæ, quæ propriè est pręceptiua. 4ª. Ratio ordinis, quæ dicitur prouidentia, est æterna: licet dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio sit temporalis. 5ª. Prouidentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis: & licet ęqualiter respiceret voluntatem & intellectum, non ideò derogaret diuinæ simplicitati, quia vtrūq; est idem in Deo. *1ª. concl.* *6. Ethi. c. 6.*

Art. 2. *Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.*

Omnia diuinæ prouidentiæ subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in particulari. 1. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. 2. Cum omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis: nam quod aliquis effectus non sit ordinatus in finem, est quia consequitur ex aliqua alia causa præter intentionē agentis: sed causalitas Dei, qui est primum agens se extendit vsque ad omnia entia, non solum quantum ad principia speciei, sed etiam quantum ad indiuidualia, incorruptibilium, & corruptibilium; propterea necesse est quod omnia, quæ habent quocunque modo esse, sint ordinata à Deo in finem: & hoc est diuinæ prouidentiæ subiacere. 3. Deus omnia *1ª Concl.* *Sap. 8.*

nia cognoscit, etiam particularia, vt artifex eorum, ergo necesse est, vt omnia subdantur suo ordini: quia omnia artificiata subduntur ordini artis. 2ª. In hoc alij errarunt totaliter prouidentiam negantes, vt Democritus, & Epicurei: alij dicentes prouidentiam solum esse incorruptibilium & corruptibilium secundum speciem: at Rabb: Moses præter hæc, dixit esse etiam hominum in particulari propter splendorem intellectus. † 3ª. Casus & fortuna dicuntur respectu causæ particularis, quæ potest impediri, à cuius ordine aliquid potest exire: non tamen tolluntur à prouidentia, quæ est causa superioris, cuius ordinem nihil potest subterfugere: vnde, idem est fortuitum respectu causæ particularis: & prouisum respectu vniuersalis. 4ª. Deus permittit aliqua mala, quia est prouisor vniuersalis, ad quem pertinet permittere aliquos defectus accidere in particulari, ne impediatur bonum totius: secus de prouisore particulari, dicendum est, qui permittere non debet. 5ª. Licet prouidentia humana non se extendat ad necessaria, quæ ex natura proueniunt: tamen prouidentia Dei etiã ad ista se extendit. 6ª. Ex hoc quod Deus hominem sibi reliquit, non excluditur à prouidentia, sed ostenditur, quod ei non præfigitur virtus operatiua ad vnum, sicut rebus naturalibus, quæ aguntur tantum, quasi ab altero directæ ad finem: tamen oportet, vt etiam quæ ex libero arbitrio fiunt, diuinæ prouidentię subdantur: quia debent reduci in Deum, sicut in causam: sed iustorum particularem Deus habet prouidentiam. 7ª. Non quod indiuidua irrationabilium creaturarum ad diuinam prouidentiam non pertineant, dicitur Deo non esse curam de bobus, sed vt ostendatur, rationalem creaturam speciali modo prouidentiæ subjici.

Arist 6. eth. cap 5.

Eccl. 5.

1. Cor. 9.

Art. 3. *Vtrum Deus immediate omnibus prouideat.*

1ª. Concl.

Quantum ad rationem ordinis rerum prouisarum in finem, Deus immediate omnibus prouidet. 1. Iob 34. Quem constituit &c. & Greg. in hunc locum. 2. Deus habet in intellectu suo rationem omniũ, etiam minimorum, & causis, quas effectibus præfecit, virtutem ad illos prouidendos dedit: igitur in sua ratione præhabet ordinem illorum effectuum in finem, ergo. 2ª. quantum ad executionem huius ordinis, Deus per aliqua media prouidet, quæ gubernatio dicitur. Quia gubernat inferiora per superiora: non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet. Vnde excluditur opinio Platonis, qui triplicem prouidentiam ponebat. †3ª. Habere executores suæ prouidẽ pertinet quidem ad dignitatem regis, sed non habere rationem eorum, quæ per eos agẽda sunt, & ex defectu ipsius. 4. Ex eo quod Deus immediate prouidet, non tolluntur causæ secundæ, quæ sunt executrices huius ordinis. 5ª. Nobis melius est non cognoscere mala & vilia, quia impedimur à consideratione meliorum, & quia peruertunt aliquando voluntatem, quod non habet locum in Deo, qui simul & in se omnia videt.

Greg. Nissen. li 8. de prouid c 3.

Artic. 4. *Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.*

1ª. Concl.

Prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, non autem omnibus. 1. Diuina prouidentia non corrumpit naturam rerum: sed natura quarundã rerum habet, vt sint contingentes, ergo. 2. Ad prouidentiam Dei pertinet ordinare res in finem, qui post beatitudinem, quæ est finis separatus, est perfectio vniuersi: at perfectio vniuersi requirit, vt omnes gradus entium inueniantur in rebus, ergo quibusdã effectibus præparauit causas necessarias, quibusdam effectibus contingentes, vt contingenter euenirent. †2. Licet diuina prouidentia nunquam frustretur: tamẽ id necessario euenit, quod sic disposuit euenire: id contingenter, quod diuinæ prouidentiæ ratio habet, vt contingenter eueniat. 3ª. Immobilitas ordinis diuinæ prouidentiæ in hoc sita est, vt cuncta eueniant eo modo, quo ipse prouidet. 4ª. Boetius intelligendus est de immutabilitate respectu certitudinis prouidentiæ, quæ nunquam deficit, non respectu necessitatis effectuum.

Dion c 4. de diu. nom.

Li. 4. de consf. 6.

Quæstio 23. De Prædestinatione.

Art. 1. *Vtrum homines prædestinentur à Deo.*

1. concl. Homines prædestinantur à Deo. 1. Ro 8 Quos prædestinauit, hos & vocauit. 2. Sicuti in Deo præexistit ratio eorum quæ fiunt ab ipso ita in eo præexistit ratio ordinationis, aut propriè loquendo, transmissionis rationalis creaturæ in suum vltimum finem, quem non potest proprijs iuribus consequi, cum non sit creatæ naturæ proportionatus: sed ratio huius trāsmissionis est prædestinatio, ergo in Deo erit prædestinatio: quę est prouidētia quorundam, quæ in finem supernaturalem ordinantur. 2ª. Prædestinatio quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ: quia prouidentiæ diuinæ subiacent omnia quātum ad finem †3ª. Damasc. nominat prædeterminationem, impositionem necessitatis, quæ est in rebus naturalibus, quam negat respectu nostri: sed non ideo tollitur prædestinatio. *lib. 3. c. 2.* 4ª. Creaturæ irrationales non dicuntur prædestinari: quia non sunt capaces beatitudinis. 5ª. Licet Angeli nunquam fuerint miseri: tamen eis competit prædestinari: quia motus denominatur à termino ad quem, non à termino à quo. 6ª. Non expedit, vt prædestinatio reueletur prædestinatis, ne alij desperent, & securitas in prædestinatis negligentiā pariat.

Art. 2. *Vtrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinato.*

P. concl. Prædestinatio non est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum. 1. Quia prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei, ex Aug. at præscientia non est in præscitis, ergo. *lib. 2 de bon. pers.* 2. Prædestinatio est pars prouidentiæ, sed prouidentia non est in rebus prouisis, cum sit ratio in intellectu prouisoris, ergo. 2ª. Executio prædestinationis, quæ appellatur vocatio & magnificatio, passiuè est in prædestinatis, actiuè autem in Deo; sicut patet à simili de gubernatione †3ª Actiones in exteriorem materiam transeuntes inferunt passionē, sed actiones immanentes nequaquam: huiusmodi est prædestinatio. *Rom. 8.* 4ª. Destinatio aliquando sumitur pro reali missione, alicuius ad aliquem terminum, & sic non est nisi eius quod est; aliquando pro firma conceptione mentis, & sic est etiam eius, quod non est: sed prædestinatio ratione antecessionis, quam importat; potest esse eius, quod non est, quomodocunque eius destinatio sumatur. 5ª. Pręparatio patientis est in præparato, sed præparatio agentis est in agente: & sic Deus præparauit ab æterno prædestinando concipiens rationē ordinis aliquorum in salutem. 6ª. Gratia non ponitur in definitione prædestinationis, quod sit de essentia illius, quia tunc esset quid temporale, sed quia prædestinatio dicit ordinem ad illam, vt causa ad effectum, & actus ad obiectum.

Art. 3. *Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.*

Deus aliquos reprobat. 1. Malac. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. 1. Concl. 2. Ad prouidentiam pertinebit permittere aliquem defectum in illis, quæ ei subduntur, ergo cum per diuinam prouidentiam homines in vitam ęternam ordinentur, ad eam etiā pertinet, vt permittat aliquas ab isto fine deficere, & hoc dicitur reprobare. 2ª. Reprobatio non est sola præscientia, sed includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam: sicut prædestinatio includit voluntatem dandi gratiam, & gloriam. †3ª. Deus amat omnes creaturas, quatenus omnibus vult aliquod bonum, non tamen quodcumque omnibus. Vnde inquantum aliquibus nō vult bonum, quod est vita æterna, dicitur eos reprobare, & odio habere. 4ª. Prædestinatio est causa gloriæ, & mediorū, hoc est gratiæ: reprobatio autem non est causa culpæ, sed derelictionis à Deo, & pœnæ futuræ: quia culpa est ex libero arbitrio, & ideò perditio est ex nobis. 5ª. Quod reprobus non possit gratiam adipisci, non est intelligendum secundum impossibilitatem absolutam, sed conditionatam: quia reprobatio Dei, non subtrahit aliquid de potentia reprobati: idem dicendum de prædestinato, quem saluari necesse est.

Art. 4 *Vtrum prædestinati eligantur à Deo.*

Omnes prædestinati sunt electi, & dilecti à Deo. 1ª. Concl. 1. Elegit nos, ait Paul. in ipso ante mundi constitutionem. *Ephes. 1.* 2. Prædestinatio

natio est pars prouidētiæ, quę sicut & prudentia, est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorum in finem; quod esse non potest, nisi præexistente volūtate finis: vnde prædestinatio supponit Deum velle aliquibus finem: sed hoc non potest esse sine dilectione, & electione, quia velle alicui bonum, est amare, & velle magis vni, quam alteri, est eligere; ergo. 2ª. In nobis dilectio causatur ex bono præexistente, & electio dilectionē præcedit: quia elegimus, quem diligamus: in Deo contra, dilectio causat bonum, & pręcedit electionem. †3ª. Communicatio bonitatis diuinæ in communi est absque electione: quia nihil est quod non participet aliquid de bonitate eius: & sic intelligitur Dionys. Sed communicatio istius, vel illius boni, non est sine electione: sic prædestinatio. 4ª. Electio nostra est tantum eorum quæ sunt: sed electio Dei est etiam eorum quæ non sunt: vnde prædestinatio est ab æterno. 5ª. Deus vult omnes homines saluos fieri antecedenter, quod non est nisi velle secundum quid, non autem consequenter.

cap. 4. de diu. nom.

Aug. serm. 11. de verb. Apost.

Artic. 5. *Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis.*

1ª. Concl. Præscientia meritorum non est causa prædestinationis. 1. Non ex operibus iustitiæ, ait Paul. quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. 2. Si quid ex parte nostra esset causa prædestinationis, illud nō clauderetur sub prædestinationis effectu: sed totum, quod inuenitur in bono vsu gratiæ, est effectus prædestinationis: quia non est distinctum id, quod est à libero arbitrio, & à prędestinatione, ergo. 2ª. Non est verum effectum prædestinationis præordinari alicui propter merita præexistentia in alia vita, si quis ponat animas ab initio creatas esse. Nam Rom. 8. dicitur: Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni, vel mali. Similiter errarunt Pelagiani dicentes, merita præexistētia in hac vita, esse rationem & causam effectus prædestinationis. Quia non sumus sufficientes cogitare, &c. Idem dicas de meritis subsequentibus. 3ª. nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis in particulari esse causam & rationem alterius; nimirum posteriorem prioris secundum rationem causæ finalis: priorem verò posterioris secundum rationem causæ meritoriæ, quia quoad executionem diuina prouidentia vnum efficit per aliud. 4ª. impossibile est totum prædestinationis effectum in communi .i. non secundum aliquam partem habere aliquā causam ex parte nostra, sed solum habet pro ratione diuinam voluntatem, & vt finem & vt primarium principium. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum ad salutem comprehenditur sub effectu prædestinationis etiam ipsa præparatio ad gratiam. † 5ª. Vsus gratiæ præscitus nō est causa collationis gratię, nisi secundum rationem causæ finalis, vt est dictum in 3. concl. 6ª. Ratio prædestinationis ex parte effectus est sola Dei bonitas: in particulari verò vnus effectus est ratio alterius. 7ª. Ratio cur Deus hos eligat, & illos reprobet, est, vt illi repræsentent ipsius bonitatem per modum misericordiæ, parcendo; isti verò per modum iustitiæ, puniendo. Cur autem in particulari hos eligat, illos reprobet; nulla est ratio in creatura. Nec ideò est iniquitas apud Deum, si inæqualia non inæqualibus præparet, quia prędestinationis effectus, non ex debito redditur, sed ex gratia datur.

Tit. 3.

1. Aet. 3.

Tho. vlt.

Art. 6. *Vtrum prædestinatio sit certa.*

1ª. Concl. Prædestinatio certissime & infallibiliter consequitur suū effectum, nec propterea necessitatem imponit. 1 Ex Glos. super illud, Quos præsciuit, &c. 2. Prædestinatio est pars prouidentiæ: at nō omnia quæ prouidentiæ subduntur sunt necessaria; sed quædam contingenter eueniunt secūdum conditionem proximarum causarū, & tamen prouidentiæ ordo est infallibilis, ergo & ordo prędestinationis †2ª. Corona dicitur alicuius, vel ex prædestinatione diuina, & sic nullus coronam suam amittit: vel ex merito gratiæ, & hanc potest quis amittere per peccatum mortale sequens: quam alius accipit, quatenus in locum eius subrogatur: quia Deus non permittit aliquem cadere, quin alium erigat. 3ª. Secundum se possibile est prædestinatum posse mori in peccato mortali, sed vt prædestinatus, est impossibile. 4ª qu ma-

Rom. 8.

Apoc. 3.

Iob. 34.

Quamuis absolutè Deus possit prædestinare, & non prædestinare: tamen in sensu composito non potest non prædestinare, quem prædestinauit.

Art. 7 *Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.*

1a. concl. Numerus prædestinatorũ est Deo certus, non solum formaliter, sed etiam materialiter: & non solum ratione cognitionis, sed etiam ratione electionis, & definitionis cuiusdam. 1. Ex Aug. qui ait, certus est prædestinatorum numerus, &c. *lib. de corret. & gra. c. 13.* quoniam alias tolleretur certitudo prædestinationis. 3. Omne agens intendens facere aliquod finitum, intendit aliquam determinatam mensuram in effectu, vnde excogitat aliquem numerũ in partibus principalibus per se requisitis ad totum, sed Deus est huiusmodi respectu vniuersi, qui est proprius effectus ipsius: ergo præordinauit in qua mensura esse debeat, & prædefiniuit, quis esset conueniens numerus in essentialibus partibus, id est, perpetuis; ergo prædefiniuit certum numerum prædestinatorum, qui rationales creaturæ beatitudinem consequentes, ad bonum vniuersi præ cæteris creaturis ordinantur, cum sint simpliciter incorruptibiles. At præter speciem humanam numerus indiuiduorum corruptibilium est Deo certus non prædefinitiuè, sed præcognoscitiuè. Idem diceres de reprobis: cum sint in bonum electorum. 2a. De numero, alij dicunt, quod tot homines saluabuntur, quot Angeli ceciderunt: alij tot, quot Angeli remanserunt, alij tot, quot fuerunt Angeli creati: sed melius dicitur, soli Deo
Deut. 1. id esse cognitum. † 3a. Illud, addat ad hunc numerum, &c. intelligitur de prænotatis à Deo respectu præsentis iustitiæ, quorum numerus augetur, & minuitur. 4a. Ratio cur Deus tot rerum species fecerit, & tot prædestinauerit, sumitur ex proportione partium principalium ad bonum vniuersi. 5a. Pauciores sunt qui saluantur: quia beatitudo æterna excedit communem statum naturę, presertim vt est destituta gratia per peccatum originale. Et in hoc maxima Dei misericordia apparet, quòd aliquos ad illam salutem erigat, à qua plurimi deficiunt.

Art. 5. *Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus Sanctorum.*

Prædestinatio, quo ad effectum, iuuatur *1a. Concl.* precibus sanctorum, & alijs bonis operibus. 1. Isaac rogauit Deum pro Rebecca *Gen. 25.* vxore sua, & natus est Iacob, qui prædestinatus fuit, ergo. 2. Prouidentia non subtrahit causas secundas, & eis ita vtitur, vt sine illis præuisi effectus non prouenirẽt, sicut patet in naturalibus: vnde prædestinatio, quæ est pars prouidentiæ, continet in suo ordine quidquid hominem promouet in salutem, siue sint orationes propriæ, siue aliorum, siue bona opera, sine quibus salutem homo non consequitur, ergo prædestinationis effectus per huius- *2. Pet. 1.* modi orationes & opera certitudinaliter impletur. 2a. Prædestinatio, quo ad ordinationem diuinam nullo modo iuuatur precibus sanctorum: quia his precibus nõ fit vt aliquid prædestinetur à Deo. Vnde soluitur primum argumentum. 3a. Errarunt qui dixerunt, orationes, & alia huiusmodi esse superflua: contra quos sunt omnes admonitiones, & exhortationes sacræ scripturæ. Errarunt etiam alij dicentes per orationes mutari prædestinatio- *1. Reg. 15.* nẽ. Contra quos sunt auctoritates multæ *Rom. 2.* sacræ scripturæ. † 4a Deus adiuuatur per nos, in quantum exequimur suam ordinationem: quod non est propter defectũ *1. Cor. 3.* diuinæ virtutis, sed quia Deus vtitur causis medijs, vt ordinis pulchritudo seruetur, & vt creaturis dignitatem causandi communicet. 5a. Licèt prædestinatio per creaturas possit iuuari, non tamen potest impediri: quia causæ secundæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis.

Quæstio 24. *De libro vitæ.*

Art. 1. *Vtrum liber vitæ sit idem quod Prædestinatio.*

Liber vitæ est idem quod prædestina- *1a. Concl.* tio, siue ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitam æternam. 1. Glos. super illud, Deleantur &c. *Psal. 68.* 2. liber vitæ dicitur metaphoricè in Deo secundum similitudinem ab hominibus acceptam, apud quos, qui ad aliquid eliguntur, conscribuntur in libro, vt milites:

tes: sed omnes prædestinati eliguntur à Deo, ergo. Nam dicitur etiam metaphorice aliquid conscriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenetur. † 2ª. Liber vitæ potest accipi pro præscriptione eorum, qui sunt electi ad vitā, & sic idem est, quod prædestinatio, & pro præscriptione eorum, quæ ducunt ad vitam: vel sicut agendorum & sic nouum & vetus testamentum dicuntur liber vitæ; vel sicut iam factorum, & sic vis illa diuina, qua fiet, vt cuiuslibet facta reducantur in memoriam, dicitur liber vitæ. 3ª. Reprobationi non correspondet liber mortis: quia non solent scribi, qui repudiantur. 4ª. Liber vitæ differt à prædestinatione secundum rationem; quia importat notitiam prædestinationis.

Prou. 3. 2. Tim. 2.

Attic. 2. *Vtrum liber vitæ sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.*

1ª. Concl. Liber vitæ est solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorū. 1. Hic liber est notitia prædestinationis: sed prædestinatio nō respicit vitā gratiæ, nisi ordinatur ad gloriam, ergo. 2. Liber vitæ importat conscriptionem quandam, seu notitiam electorum ad vitam: sed nō eligitur aliquis, nisi ad id, quod non competit ei, secundum naturam, & ad id quod eligitur habet rationem finis, ergo quoniam finis supra naturam existens, est vita gloriæ. † 2ª. Liber vitæ non dicitur respectu vitæ diuinæ, quæ Deo est cōnaturalis: quia respectu eius non est electio: sicut nec respectu vitæ naturalis, & ex hoc patet ad secundum. 3ª. Qui habent gratiam, & excidunt à gloria, non dicuntur electi simpliciter, nec scripti in libro vitæ simpliciter, sed secundum quid.

Art. 3. *Vtrum aliqui deleātur de libro vitæ.*

1ª. Concl. Qui sunt ordinati ad habendam vitam æternam ex prædestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in libro vitæ, quia sunt ibi scripti, vt habituri vitam æternam, vt in seipsa: & isti nunquam delentur de libro vitæ. 2ª. Qui sunt ordinati ad vitam æternam non ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia, dicuntur scripti in libro vitæ, non simpliciter, sed secundū quid: quia sunt ibi scripti, vt habituri vitam æternam, non in seipsa, sed in sua causa, & tales possunt deleri de libro vitæ: quia quicumque gratiam habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna, à qua excidit per peccatum mortale. 3ª. Deleri & non deleri de libro vitæ, non est referendum solum ad hominum opinionem, vt quidā dixerunt; sed intelligendum est secundū rem ipsam: quia id in scriptura promittitur sanctis. 4ª. Deletio nō refertur ad præscientiam Dei, quasi in Deo sit mutabilitas, quod sciat, & nesciat, sed ad rem ipsam † 5ª. Et si res in Deo sint immutabiliter: tamen in seipsis mutabiles sunt: & ad hoc pertinet deletio de libro vitæ. 6ª. Eo modo, quo aliquis dicitur deleri de libro vitæ, potest etiā dici, quod ibi de nouo scribatur: quatenus incepit de nouo habere ordinem ad vitam æternam. Apoc. 3.

Quæstio 25. *De diuina potentia.*

Art. 1 *Vtrum in Deo sit potentia.*

1ª. Concl. In Deo maximè est potentia actiua, & nullo modo potentia passiua. 1. Psal. 88. Potens es Domine, &c. 2. Deus est actus purus, & simpliciter, ac vniuersaliter perfectus, vt est dictum, ergo ei maximè conuenit potentia actiua, &c. quia vnūquodque agit, vt est actu, & perfectum, & patitur, vt est imperfectum: Ratio autem principij actiui conuenit potentiæ actiuæ, quę est principium agendi in aliud, sicut passiua est principium patiendi ab alio, vt Arist. ait, ergo. † 2ª. Potentia actiua non diuiditur contra actum, sed fundatur in eo: potentia autem passiua diuiditur contra actum: vnde hæc potentia passiua excluditur à Deo, quia dicit imperfectionem, non autem actiua. 3ª. Tunc actus est nobilior potentia, quando est aliud ab ea, quod non accidit in Deo, in quo, tam potentia, quā actus est essentia diuina. 4ª. In Deo saluatur ratio potentiæ quantum ad hoc, quod est principium effectus, non autem quantum ad hoc quod est principiū actionis, quæ actio est ipsa diuina essentia. 5ª. Potentia non ponitur in Deo, tanquam aliquod distinctum à scientia, & voluntate secundum rem; sed solùm secundum rationem, prout potentia importat rationē principij exequentis, quod voluntas imperat, & ad quod sciētia dirigit. 1. Met. tex. 3.

Art. 2. *Vtrum potentia Dei sit infinita.*

1. Concl. Potentia Dei est infinita. 1. Deus, ait Hilar. est immensæ virtutis, &c. 2. Potentia actiua inuenitur in Deo secundum quod ipse actu est: sed esse eius est infinitum, quia non est limitatum per aliquod recipiens, ergo. Nam quanto aliquid agens perfectius habet formam per quam agit, tanto maior est eius potentia in agendo. Cum ergo essentia Dei, qua agit, sit infinita, potentia quoque erit infinita. †2ª. Infinitum ex parte materiæ non determinatæ per formam est imperfectum, & de hoc loquitur Arist. Sed diuina essentia non est talis, & per consequens nec eius potẽtia 3. Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu; non autem potentia agentis non vniuoci, cuiusmodi est Deus: vnde licet non producat infinitum effectum, immo etiam si nullum produceret, non esset frustra: quia frustra est illud quod ordinatur ad finem, quem non attingit; potentia autem Dei non sic ordinatur, sed magis ipsa est finis. 4ª. Potentia infinita in corpore, moueret in non tẽpore: at potentia incorporei motoris cuiusmodi est Deus, non ita.

Lib. 8. de Trin. *3. Phys. tex. 63.*

Art. 3. *Vtrum Deus sit omnipotens.*

1. Concl. Deus est omnipotens; & sic dicitur, quia potest omnia possibilia absolute, quæ sunt, quorum prædicatum non repugnat subiecto. 1. Non erit, ait scriptura, impossibile apud Deum omne verbum. Adde communem opinionem. 2. Cum vnumquodque agens agat sibi simile, vnicuiq; potentiæ actiuæ correspondet possibile, vt obiectum proprium secundum rationẽ illius actus, in quo fundatur potentia actiua; sicut potentiæ calefactiuæ respondet proprium obiectum calefactibile: sed esse diuinum super quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, est infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabẽs in se totius esse perfectionẽ, ergo quidquid potest habere rationem entis, continetur sub possibilibus absolutis, respectu quorũ Deus dicitur omnipotens. Quare non dicitur omnipotẽs, quod possit omnia possibilia naturæ, vel quia potest omnia possibilia suæ essentiæ, quia hæc est nugatio. 3ª. quæ implicant contradictionem diuinæ omnipotentiæ non subduntur; non propter defectum omnipotentiæ: sed quia non possunt habere possibilium siue factibilium rationem: cũ sint non entia, quæ repugnant enti. Vnde conuenientius dicitur, quod hæc non sunt factibilia; quam, quod Deus non possit ea facere. †3ª. Deus dicitur omnipotens secundum potentiã actiuam, non secundum passiuam. 4ª. Ex hoc ipso, quod Deus est omnipotens, non potest peccare: quia peccare est posse deficere in agendo, quod repugnat omnipotẽtiæ. Illud autẽ quod Deus possit praua agere, vel intelligitur sub conditione; cuius antecedens sit impossibile; vel secundum gentilium opinionem. 5ª Dei omnipotẽtia ostenditur maximè in parcendo & miserando; quia per hoc ostenditur Deũ habere summam potestatem, quod liberè peccata dimittit. verùm non solum in hoc cernitur eius omnipotentia. 6ª. Possibile absolutum, non dicitur secundum causas superiores, nec inferiores, sed secundum seipsum. Verùm quæ immediatè nata sunt fieri à Deo solo, vt creare, iustificare, & huiusmodi, dicuntur possibilia secundum causam superiorem: quæ autem nata sunt fieri à causis inferioribus, dicuntur possibilia secundum causas inferiores: nam secundum conditionem causæ proximæ effectus habet contingentiam, vel necessitatem.

Luc. 1. *4. Topic. c. 23*

Art. 4. *Vtrum Deus possit facere, quod præterita non fuerunt.*

1. Concl. Præterita non fuisse, non subiacet diuinæ potentiæ. 1. Deus, ait Hierony. Cùm omnia possit, non potest de corrupta facere incorruptam. 2. Quidquid contradictionem implicat, non cadit sub omnipotentia Dei; sed præterita non fuisse contradictionem implicat; quia sicuti implicat contradictionem dicere. Sortes sedet, & non sedet; sic quod sederit, & non sederit, ergo. Idem patet ex August. & Aristot. †2ª. Id quod est præteritum, est quidem impossibile per accidens; sed si consideretur præteritum sub ratione præteriti; ipsum non fuisse, est impossibile per se, & absolutè contradictionem implicat: & sic est magis impossibile, quam mortuum resuscitari; quod impossibile dicitur ratione po-

Ad Eustochium. *Libro 26. contra Faustum c. 5.* *6. Eth. c. 2.*

ac potentiæ naturalis. 3ª. Si attendatur immutabilitas diuinæ potentiæ, quicquid Deus potuit, potest; tamen aliqua olim habuerunt rationem possibilium, dum erant fienda, vt pręterita antequam fierēt, quam modo non habent cum facta sint. 4ª. Deus potest omnē corruptionē mentis & corporis remouere à muliere corrupta: hoc tamen quod corrupta non fuerit, remouere non potest.

Art. 5. *Vtrum Deus possit facere, quæ non facit.*

4. Topi. 1ª. Concl. Deus potest alia facere, quam quę facit. Matth. 26. An non possum rogare patrē meum, &c. 2ª. In hoc aliqui errarunt dicentes, Deum agere quasi ex necessitate naturæ; & sic non posset alia facere, quam quæ facit. sed hoc improbatum est, cū diximus, esse causam omnium per liberam voluntatem. Errarunt etiam qui dixerunt potentiam diuinam determinari ad hunc cursum rerum propter ordinem sapientię, & iustitiæ suæ, sine quo Deus nihil operatur: hac ratione moti, quia cum Dei potētia nihil aliud sit, quàm Dei sapientia, cōuenienter dicitur, quod nihil sit in Dei potentia, quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. Sed contra: Quoniā ordo à diuina sapientia rebus insitus, in quo ratio iustitiæ consistit, non adæquat diuinam sapientiam sic, vt limitetur ad hunc ordinem: quia cùm tota ratio ordinis, quàm sapiens à rebus à se factis imponit, à fine sumatur, quando finis est proportionatus rebus, ob finem factis, tunc sapientia facientis limitatur ad aliquem determinatū ordinem: sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas; ergo diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinem rerum, vt non possit ab ea alius cursus rerum effluere. † 3ª. Deus potest alia facere de potentia absoluta, quàm quæ præsciuit & præordinauit se facturum: non tamen potest esse quod aliqua faciat, quæ non præscierit & præordinauerit se facturum: quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi, non autem ipsum posse, quod est naturale. 4ª. Deus nihil alicui debet: vnde dicere Deum non posse facere, nisi quod debet, est dicere eum non posse facere, nisi quod est ei conueniens, & iustum: quod non est restringendum pro præsentibus; vt sit sensus, Deus non potest facere, nisi quod modo conueniens est, & iustum. 5ª. Licet istis rebus, quæ nunc fiunt nullus alius ordo esset bonus; tamen Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

Artic. 6. *Vtrum Deus possit meliora facere ea, quæ facit.*

1ª. Concl. Deus non potest facere aliquam rem meliorem substantialiter, quam ipsa sit. Quia differentia substantialis se habet vt vnitas in numeris: sed si vnitas addatur numero, non facit illum maiorem, sed facit alium numerum, ergo. 2ª. Deus potest res à se factas facere meliores accidentaliter: vt hominem secundum virtutem, scientiam, &c. 3ª. Simpliciter loquendo Deus potest facere res alias meliores substantialiter, & accidētaliter, quàm sint res ab ipso factæ. † 4ª. Si aduerbium, melius, importet modum ex parte facientis, Deus nō potest facere melius, quàm facit: quia non potest facere ex maiore sapientia, & bonitate: si importet modum ex parte facti; potest facere melius; quia potest dare rebus à se factis meliorem modum essendi, quantum ad accidentalia. 5ª. De ratione Filij est, vt æquetur Patri: non autem est de ratione creaturæ, vt non sit melior, quàm à Deo facta est. 5ª. Vniuersum, suppositis istis rebus, non potest esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum à Deo, in quo perfectio vniuersi consistit. Sed tamen posset Deus alias res facere, & alias addere, & sic vniuersum esset melius. 6ª. Humanitas Christi, quia est vnita Deo, beatitudo creata, quia est fruitio Dei, & Beata Virgo, quia est mater Dei, habent dignitatem quandam infinitam ex bono infinito, quod est Deus; & ideò non possunt fieri meliora.

Quæstio 26. *De diuina Beatitudine.*

Art. 1 *Vtrum beatitudo Deo competat.*

1ª Concl. Beatitudo maximè Deo cōpetit. 1. Paulus Deum beatum vocat, ergo. 2. Beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturæ, 1. Tim. VI.

turæ,

turæ, quę sufficientiam boni, quod habet, cognoscat, & vt ei contingat aliquid bene vel male, ac sit domina suarum operationum: at vtrunque, nimirũ perfectum esse, & esse intelligentem, excellentissime conuenit Deo, ergo. † 2ª. Aggregatio bonorum est in Deo, non per modum compositionis, sed simplicitatis. 3ª. Sicut Deus habet esse, quamuis non generetur, ita habet beatitudinem, quamuis non mereatur: quia accidit beatitudini, quod sit pręmium virtutis.

Boet lib 4. conf. pro. 2.

Art. 2. *Vtrum Deus dicatur beatus secundum intellectum.*

1ª. Concl. Beatitudo attribuenda est Deo, secundum intellectum. 1. Greg. ait Deum esse gloriosum & seipso frui, ergo. 2. Beatitudo quæ est bonum perfectũ intellectualis naturæ, quæ eam naturaliter appetit, consistit in eo, quod est perfectissimũ in qualibet intellectuali natura: sed hoc est intellectualis operatio: ergo cum in Deo nõ sit aliud esse, & intelligere secundum rem, quanuis non secundum rationem, ei attribuenda est beatitudo secundum intellectum, sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsius dicuntur beati. 2. Ex eo quod bonum dicitur in Deo secũdum essentiam, sequitur quod Deus sit beatus secundum suam essentiam: non autem quod beatitudo conueniat ei ratione essentiæ. 3ª. Beatitudo est obiectum voluntatis, quod præintelligitur actu potentiæ; & ideo secundum modum intelligendi, prius est beatitudo diuina, quàm actus voluntatis: & hoc non potest esse, nisi actus intellectus.

Libro 32. Mor. c. 5.

Artic. 3 *Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.*

1ª Concl. Beatitudo formalis in creaturis, non in Deo, sed aliquid creatum, nimirum actus ipse intellectus. Nam beatitudo est maior & minor, 1. Cor. 15 Sed Deo nihil est maius & minus, ergo. 2ª Beatitudo ex parte obiecti, est solus Deus. Quia ex hoc solo aliquis est beatus ex Aug. quod Deum intelligit, etiam si alia ignoret, ergo. 3ª. Deus est beatitudo formalis sui ipsius: quia vt alias est dictum, actus intelligendi ipsius est increatus. † 4. Beatitudo ex parte obiecti est summum bonum simpliciter; sed quantum ad actum in creaturis est summum bonum, non simpliciter, sed in genere bonorum participabilium à creatura. 5ª. Deus est vltimus finis creaturæ rationalis, vt res, id est, finis cuius; beatitudo autem creata, vt vsus: vel vt fruitio rei, est finis quo.

Libro 5. conf. c. 4.

Art. 4. *Vtrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.*

1ª. Concl. In diuina beatitudine eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine, tam vera, quam falsa. 1. Quia de contemplatiua felicitate, habet continuam & certissimam contemplationẽ sui, & omnium aliorum: de actiua, gubernationẽ totius vniuersi: de terrena, quæ consistit in voluptate, diuitiis, potestate, dignitate, & fama: habet gaudium de se, & de omnibus aliis, omnimodam sufficientiam, omnipotentiam, omnium regimen, & totius creaturę admirationem. 2. Beatitudo est perfectio quædã: sed diuina perfectio omnẽ perfectionem complectitur, ergo. † 2ª. Beatitudo falsa, vt deficit à ratione veræ beatitudinis, non est in Deo, sed vt habet de similitudine quantumcunq; tenuis beatitudinis. 3ª. Bona quæ sunt in creaturis corporaliter, in Deo sunt spiritualiter, secundum modum suum.

Boet lib 3. de conf.

TRACT. DE TRINITATE.

Quæstio 27. *De processione diuinarum personarum.*

Art. 1. *Vtrum processio sit in diuinis.*

1ª. Concl. In Deo est processio secundum emanationem intelligibilem. 1. Ioan. 7. ego ex Deo processi. 2. Sicuti per actionẽ in materiam exteriorem attẽditur processio ad extra: ita attenditur processio quædam ad intra secundum actionem immanentem, vt patet in intellectu, cuius actio manet in intelligente: & ideo quicunque intelligit ex hoc ipso quod intelligit producit aliquid intra se ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens, quod dicitur verbum cordis: sed cum Deus sit supra omnia, quæ de eo dicuntur non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quę sunt corporales, sed

secun-

secundum similitudinem superiorū, quæ sunt intellectuales, ergo processio in Deo non est accipienda, vt in corporalibus per modum localem, vel per actionem causæ in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilem, & sic fides catholica processionem ponit in diuinis. vnde soluitur primum argumentum. 2ª. Arrius accipit hanc processionem secundum quod effectus procedit à causa, dicēs filium procedere à Patre tanquā primam creaturam, & Spiritum sanctum ab vtroque tanquam creaturam vtriusque. Vnde nec filius nec Spiritus sanctus esset verus Deus, sed contra dicitur de Filio. 1. Ioan. vlt. & de Spiritu sancto. 1. Corin. 3 3ª. Sabellius accepit processionem prout causa dicitur procedere in effectum, inquantum vel illum mouet, vel similitudinem suam ei imprimit. Vnde ait Deum Patrem vocari filium, quod carnem assumpsit, & Spiritum sanctum, quia creaturam rationalem sanctificat. sed contra hoc dicitur Ioan. 5. Non potest facere à se filius quicquā, &c. † 4ª. Quod procedit ad extra debet esse diuersum ab eo à quo procedit; non autem quod procedit ad intra: imò quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo, à quo procedit. Vnde cum diuinum intelligere sit infinitę perfectionis, necesse est quod Verbum diuinum sit perfecte vnum cum eo, à quo procedit. 5ª. Procedere à principio vt extraneum, & diuersum repugnat rationi primi principij, sed vt intimum, & absque diuersitate per modum intelligibilem includitur, in ratione primi principij, quod est rerum artifex, in quo est conceptio artis.

Artic. 2 *Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.*

2ª. Concl. Processio verbi in diuinis dicitur generatio. 1. Psal. 2. Ego hodie genui te. 2 Generatio, quæ est propria viuentibus, est origo viuentis à principio viuente coniuncto, secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei: sed hæc generationis ratio conuenit processioni verbi in diuinis; quia procedit per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ, & à principio coniuncto, & secundum rationem similitudinis; quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, in eadē natura, cùm in Deo idem sit esse & intelligere, ergo. 2ª. Generatio communis rebus corruptibilibus non repetitur in Deo. Quia dicit mutationem à non esse, ad esse, & à potentia ad actum: quæ non sunt in Deo. Vnde patet ad primum. †3ª Intelligere diuinum est ipsa substantia intelligendi vt dictum est: vnde Verbum procedens procedit, vt eiusdem naturæ subsistens: & ideò propriè dicitur genitum & Filius: at nostrum intelligere, & verbum inde procedens, nō est huiusmodi, ideò ei nō competit ratio geniti, & filij. 4ª. Quod est genitum in diuinis accipit esse à generante, non tāquam receptum in materia, vel subiecto; sed dicitur esse acceptum inquantum procedens ab alio habet esse diuinū, nō quasi aliud ab esse diuino existēs.

Art. 3. *Vtrum sit in diuinis alia processio à verbi generatione.*

In diuinis præter processionem Verbi, ponitur alia processio, quæ est processio amoris. 1ª Concl. 1. Spiritus sanctus procedit à Patre, Ioan. 15. & est alius à Filio, Ioan. 14. ergo. 2. Processio in diuinis non est nisi secundum actionem immanentem: at actio immanens in intellectuali natura, est secundum intellectum & voluntatem, ergo præter processionem Verbi, quæ est per intellectū, in Deo est alia processio amoris per voluntatem, secundum quam amatum est in amante: sicuti per conceptionē verbi res intellecta est in intelligente. † 2ª. Processio quæ est ad intra in intellectuali natura terminatur in processione voluntatis; & sic non proceditur in infinitum. 3ª. Licet aliæ naturæ habeant vnicum tantum modum cōmunicandi, non sic Deus: quia cùm quicquid in ipso est, sit Deus, ideò per quamlibet processionem ad intra communicatur diuina natura. 4ª. Quamuis in diuinis intellectus, & voluntas sint idem: tamen quia de ratione amoris est, vt non procedat, nisi à conceptione intellectus, ideò processio amoris habet distinctionem ordinis, vel originis à processione verbi in diuinis.

Artic. 4. *Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.*

Processio amoris in diuinis non est ge- 1. Concl. neratio.

neratio. 1. Athanasius ait: Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. 2. Intantum aliqua processio potest habere rationem generationis, inquantum attenditur secūdum rationem similitudinis: quia omne generans generat sibi simile: sed processio, secundum rationem voluntatis, non attenditur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliud: in hoc enim differt voluntas ab intellectu, quod intellectus fit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem; voluntas autem fit in actu per hoc, quod habet inclinationem in rē volitam, ergo. 2ª. Procedens in diuinis per modum amoris procedit, vt spiritus. Quia spiritus importat vitalem quandam motionem, qua ex amore dicimur moueri, vel impelli. † 3ª. Spiritus sanctus procedit in similitudine naturæ: quia quicquid est in diuinis, est vnum cum natura diuina: sed non procedit secundum rationem similitudinis ex vi processionis: quare cum propria ratio huius, vel illius processionis accipiatur secundum ordinem vnius ad aliam, & ordo attendatur secundum rationem voluntatis & intellectus, ideò procedens per modum amoris, licèt diuinam naturam accipiat, tamen non dicitur natum. 4ª. Similitudo pertinet ad Verbum, vt est similitudo rei intellectæ; ad amorem pertinet, non quod amor sit similitudo; sed quia similitudo est principium amandi: vnde amor non est genitus, sed genitum est principium amandi. 5ª Processio Spiritus sancti potest nominari spiratio: quia est processio spiritus.

Artic. 5 *Vtrum sint plures processiones in diuinis, quam duæ.*

1. Concl. Nulla alia processio potest esse in diuinis, nisi Verbi & amoris. 1. Quia sunt tantum duo procedentes; nimirum Filius, & Spiritus sanctus, ergo. 2. Processiones in diuinis non possunt sumi, nisi secundum actiones immanentes: sed hæ non sunt, nisi duæ in natura intellectuali & diuina, videlicet intelligere, & velle, ergo. Nam sentire est extra naturam intellectualem, nec est omninò extra operationes transeuntes. † 2ª. Secundum attributum potentiæ non accipitur processio diuinæ personæ: sed solum processio creaturarum: quia potentia est principium agendi in aliud. 3ª. Bonum pertinet ad essentiam, vt alia attributa, & non ad operationem, nisi forte, vt est obiectum voluntatis: & ideò secundum bonitatem, & alia attributa non accipiuntur aliæ processiones. 4ª. Deus simplici actu omnia intelligit, & omnia vult: & ideò non potest esse processio verbi ex verbo, & amoris ex amore, vt in nobis: sed solum vnum Verbum perfectum, & vnus Amor perfectus: & in hoc eius perfecta manifestatur fœcunditas.

Quæstio 28. *De relationibus diuinis.*

Art. 1. *Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.*

Relationes quędam sunt in diuinis realiter. 1ª. Concl. 1. Si paternitas, & filiatio non essent in Deo realiter, sequeretur quod Deus nō esset realiter Pater, aut Filius, sed secundū rationem tantum, quod est hæresis Sabelliana. 2. Hoc supposito, quod solum in his, quæ dicūtur ad aliquid, inuenitur aliquid esse secundum rationem tantum, & non secundum rem: & hoc quia ex sui ratione solum designant respectum vnius ad alterum, qui respectus aliquando est in ipsa rerum natura, vt cum aliquæ res secundum naturam adinuicem ordinatæ sunt, & inclinationē habent; & huiusmodi relationes oportet esse reales. Aliquando respectus est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis vnum alteri, & tunc est relatio rationis tantum. Ex his conficitur secunda ratio: Quando aliquid procedit à principio eiusdem naturæ necesse est, vt procedens, & id à quo procedit sint eiusdem ordinis, & consequenter quod habeant reales respectus ad inuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ, ergo relationes secundum processiones diuinas sunt reales. † 2ª. Ad aliquid, Boet. lib. de Trin. dicitur omninò non prædicari in Deo secundum rationem inhærentiæ, quia in Deo non inhæret: prædicatur tamen relatio de Deo per modum ad aliud se habentis.

3. Boetius relationes diuinas assimilat relationi identitatis, quæ est solum secundum rationem, quantum ad hoc, quod per huiusmodi relationes non diuersificatur substantiæ; sicuti nec per relationem identitatis. 4°. In Deo non est realis relatio ad creaturas; quia Deus est extra ordinem totius creaturæ, quæ à Deo procedit in diuersitate naturæ. At in creaturis est realis relatio ad Deum; quia ipsæ continentur sub ordine diuino, & in earum natura est, quod dependeant à Deo: sed processiones diuinæ sunt in eadē natura: & sic non est similis ratio. 5°. Relationes, quæ consequuntur operationem intellectus, quæ sunt inter verbum intellectualiter procedens, & illud à quo procedit, non sunt relationes rationis tantū, sed rei, quia & ipse intellectus & ratio quędam res est, & comparantur realiter ad id quod procedit intelligibiliter. Vnde paternitas, & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

1. Lib.

Art. 2. *Vtrum relatio in Deo idem sit, quod sua essentia.*

2. Concl.

Relatio realiter existens in Deo est idē essentiæ secundum rem, & non differunt, nisi secundum rationem. 1. Quia alias esset creatura, & non esset adoranda latria, contra Ecclesiæ consuetudinem. 2. Pro quo nota: In quolibet genere accidentis duo sunt; vnum quod est commune omnibus, nimirum inesse subiecto; alterum est propria ratio cuiuscunq;, quę in omnibus aliis generibus à relatione, accipitur secundum comparationem ad subiectum; sed in relatione non in comparatione ad illud, in quo est, sed ad aliquid extra. quare relationes, vt relationes, sunt assistentes, significantes respectum vnius ad alterum; vt autem accidentia sunt, inhærent subiecto. Tunc, quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum habet esse substantiale; quia in Deo nō est accidens in subiecto; ergo relatio in Deo existens habet esse essentiæ: ergo non differt ab ea realiter. Quod differant ratione, patet, quia relatio importat respectum ad suum oppositum; essentia autem non. †2°. Verba Aug. non omne quod dicitur de Deo, dicitur secundum substantiam, &c. non probant paternitatem, vel aliam relationem non esse idem quod diuina essentia; sed quod non prædicatur secundum modum substantiæ, vt ex stens in eo de quo dicitur, sed vt ad alterum se habens. 3°. Illud etiam quod omnis res quæ relatiue dicitur, est etiam aliquid, excepto relatiuo; solum probat in diuinis essentiam, & relationem differre secundū rationem. 4°. Si diuina essentia nihil plus contineret, quam quod significat nomen relatiuum, sequeretur, quod esse eius esset imperfectum: sed diuinæ essentiæ perfectio est maior, quàm quod aliquo nomine comprehendi possit, cum comprehendat in se omnium generum perfectionē: vnde non sequitur quod sit imperfecta, quocunque nomine nominetur.

Boet. lib. de Trin.

Lib. 5. de Trin. c. 5.

Lib. 5. de Trin. c. 5.

Art. 3. *Vtrum relationes, quæ sunt in Deo, realiter ad inuicem distinguantur.*

1°. Concl.

In Deo est realis distinctio non quidem secundum rem absolutam, quæ est essentia, sed secundum rem relatiuam. 1. Quia relatio in diuinis multiplicat vnitatem, vt ait Boet. Si ergo relationes non distinguerentur realiter, non esset in diuinis Trinitas realis, quod Sabellius sensit. 2. Vbi sunt relationes, quæ inter se realiter opponuntur, ibi est distinctio realis secūdum relationem; quia quod tribuitur alicui, tribuitur ei secundum propriam rationem attributi: & ita cum oppositio relatiua in sua ratione includat distinctionem, vbi sunt relationes reales, erit distinctio realis: sed in Deo, vt est probatum, sunt relationes reales, ergo †2°. Illud, quæcunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem, habet veritatem quando illa sunt eadem illi, re, & ratione: cuiusmodi nō sunt relationes cum essentia. 3°. Bonitas & potentia non distinguuntur, quia non important in suis rationibus aliquam oppositionem; non sic relationes. 4°. Licet relationes, propriè loquendo, non oriantur, aut procedant ad inuicem: tamen, accipiuntur per oppositum secundum processionem alicuius ab alio.

Libr. de Trin.

Art. 4. *Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, scilicet, paternitas, filiatio spiratio, & processio.*

1ª. Concl. In Deo sunt tantum quatuor relationes reales, scilicet, paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Quot sunt processiones in diuinis ad intra, tot sunt ibi in duplo relationes reales, & non plures; quia in qualibet processione oportet sumere duas relationes oppositas, vnam procedentis à principio, alteram ipsius principij: sed in diuinis nō sunt nisi duæ processiones, nimirum Verbi, & Spiritus sancti, quæ attēduntur secundum operationes immanentes, quæ sunt duæ, nec enim Deus secundum emanationem in creaturas realiter refertur, ergo In illa relatio principij dicitur paternitas, relatio procedentis à principio, filiatio: in ista relatio principij spiratio, procedentis verò, processio. †2ª. In Deo intellectus, & intellectum, voluntas & volitum sunt vnum & idem: vnde inter hæc non sunt relationes reales, vt possunt esse in nobis. 3ª. In nobis actus intelligendi multiplicantur in infinitum, & consequenter relationes intellectæ, quod non habet locum in Deo, qui vno actu omnia intelligit. 4ª. Respectus ideales sunt intellecti à Deo; vnde ex eorum pluritate nō sequitur esse plures relationes in Deo; sed Deum cognoscere plures relationes. 5ª. Aequalitas, & similitudo in Deo non sunt relationes reales. 6ª. Licet via sit eadem ab vno termino ad alterum, & è conuerso: tamen sunt diuersi respectus; ideò non sequitur quod eadem sit relatio Patris ad Filium & è conuerso. Vnde soluitur argumentum, sed contra: quo probabatur esse pauciores.

Quæstio 29. *De personis diuinis.*

Art. 1. *De diffinitione personæ.*

1ª. concl. Libr de duabus nat. Persona rectè definitur a Boetio. Persona est rationalis naturæ indiuidua substātia. Nam licet particulare inuenitur in quolibet genere: tamen speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substantiæ, & habet speciale nomen præ alijs, scilicet, hypostasis, vel primæ substātiæ: quia substantia indiuiduatur per seipsam, accidens verò per subiectum. Sed adhuc specialiore, & perfectiore modo indiuiduum inuenitur in substantiis rationabilibus, quæ habent dominium sui actus, & vocatur speciali nomine, persona. Vnde in prędicta definitione ponitur substā ia indiuidua, vt significetur singulare in genere substantiæ; & rationalis naturæ, vt significetur singulare in rationabilibus substantiis. †2ª. Licet hoc, vel illud singulare non possit definiri: tamen quod pertinet ad communem rationem singularitatis potest definiri. 3ª. substantia in definitione accipitur communiter, vt diuiditur in primam & secundam; & additur, indiuidua, vt supponat pro prima. 4ª. Nomen indiuiduum ponitur in definitione ad designandum modū subsistendi, qui cōpetit substantijs particularibus: & ideò non inconuenit quod sit nomen intētionale. 5ª. Conuenientius Boet. vsus est nomine personæ, quā essentiæ, quia illud desumitur à forma à qua perficitur, hoc ab esse, quod est communissimum. 6ª. Anima est pars speciei humanæ, & ideo separata, non potest dici substantia indiuidua, quæ est hypostasis.

Art. 2. *Vtrum persona sit idem quod hypostasis, subsistentia, & essentia.*

1ª. Concl. Persona in genere rationalium substātiarum idem significat, quod hypostasis, subsistentia, & res naturæ in toto genere substantiarum. Nam substantia vno modo dicitur quidditas rei, quam Græci vsiā, nos essentiam vocamus: alio modo subiectum, vel suppositum, vel quod subsistit in genere substantiæ: & hoc, nomine intentionis, vocatur suppositum; nomine autem rei; secundum quod per se existit, & non in alio subsistentia; secūdum quod supponitur naturæ communi, dicitur res naturæ: secundum verò quod supponitur accidentibus dicitur hypostasis, vel substantia: & hæc omnia nomine personæ significantur. †2ª. hypostasis ex propria significatione significat indiuiduum substantiæ; sed ex vsu loquendi sumitur pro indiuiduo rationalis creaturæ. 3ª. sicuti nos dicimus tres personas & tres subsistētias, ita Græci dicunt tres hypostases: sed quia apud nos hypostasis quandoq; significat essentiam, ideò, ne detur erroris occasio,

eatio, accipitur tantum pro subsistentia. 4ª. Hypostasis, & persona addunt supra rationem essentiæ principia indiuiduantia: nec sunt idem cum essentia in compositis ex materia & forma: quia essẽtia, est quod significatur per definitionem, quæ tantũ complectitur principia speciei. 5ª. Boet. dicit genera & species subsistere in quantum eorum indiuidua in genere substantiæ subsistunt, non quod species, vel genera subsistant, nisi secundum opinionẽ Platonis. 6ª. Indiuiduum substat accidentibus ex proprietate materiæ; sed quod per se subsistat habet ex proprietate suæ formæ. Vnde hypostasin Boet. attribuit materiæ, cum sit principium substãdi; vsiosim, siue subsistentiam formæ, quia est principium subsistendi.

Art. 3. *Vtrum nomen personæ sit ponendum in diuinis.*

1ª concl. Persona dicitur de Deo excellentiore modo, quam de creaturis. 1. Ex Athanas. in symbolo: Alia est persona patris, &c. 2. quidquid est perfectionis in creaturis, Deo excellentiore modo est tribuendum: quia eius essentia continet omnem perfectionem: sed persona significat id quod est perfectissimum in tota natura; ergo. †2ª. Licet nomen personæ in diuinis scripturis non inueniatur assertum de Deo: tamẽ sat est quod sit res, ipsa nimirum id quod tale nomen significat, qui est esse per se ens, & perfectissimè intelligens: nec est prophana hæc nominum nouitas, quia à scripturarum sensu non dissonat. 3. Persona non conuenit Deo quantum ad id, à quo impositum est nomen, sed quantum ad id, ad quod significandum imponitur. Idem dicas de nomine hypostasis: quia licet non substet accidentibus, substat tamẽ per se. 4ª. Deus potest dici rationalis naturæ, vt ratio non importat discursum, sed intelligibilem naturam. Indiuiduum etiã non competit Deo, vt principium indiuiduationis est materia, sed vt dicit incommunicabilitatem: & substantia, vt significat subsistere per se.

Art. 4. *Vtrum hoc nomen, persona, significet relationem.*

1ª concl. Persona diuina significat relationẽ per modum substantiæ, i. hypostasis, in natura diuina. 1. Ex Boet. lib. de trin. 2. Persona significat id, quod est distinctum in qualibet natura, quia significat indiuiduum, quod est indistinctum à se, & distinctum ab alijs: sed in diuinis distinctio non est, nisi per relationes originis, vt dictum est, ergo persona diuina significat relationẽ: & quoniam in diuinis relatio nõ est sicut accidens inhærens subiecto, sed est ipsa diuina essentia, persona erit subsistens, sicuti diuina essentia: itaq; vt deitas est Deus, ita paternitas diuina, est Deus pater. 2ª. Aliqui voluerunt nomen personæ simpliciter ex vi vocabuli, significare essentiam, vt nomen, Deus: sed propter instantiam hæreticorum, poni pro relatiuis, præcipuè in plurali, cum nomine partitiuo: vt cum dicimus, tres personas: vel alia est persona Patris, alia filij: & quod in particulari potest sumi pro absoluto & relatiuo: sed hoc est insufficiens, quia sic non esset quietata hæreticorum calumnia. 3ª. Alij dicunt nomen personæ in diuinis significare simul essentiam & relationem, sed quidam significare essentiam in recto, & relationem in obliquo, quia persona, est quasi per se vna: Vnitas autem pertinet ad essentiam, & per se implicat relationem in obliquo. Quidam contra dixerunt nimirum significare relationem in recto, & essentiam in obliquo: & hi propinquius ad veritatem accesserunt: quia natura in definitione personæ ponitur in obliquo. Debet autem accipi relatio, non vt relatio est, sed vt significatur per modũ hypostasis †4ª. Aug. inquit personam significare essentiã, pro ut in Deo essentia est idem cum hypostasi. *lib. 7. de tri. ca. 6.*
5ª. Quid, quandoq; quærit naturã: vt quid est homo? quandoque suppositum, vt quid natat in mari? & sic circa illud, tres sunt qui testimonium dant in cælo, quærentib. quid tres? responsum est, tres personæ. 6ª. In diuinis per substantiam indiuiduam i. incommunicabilem, significatur relatio. 7ª. Licet nomen personæ in Angelis & hominibus non significet relationem: non tamen sequitur, quod æquiuocè dicatur de Deo, & hominibus, quia diuersa ratio minus communium, non facit æquiuocationẽ in magis cõmuni: vnde colligitur, personã in cõmuni nõ includere relationem. *1. Ioan. vlt.* *Aug. loc. cit.*

Quæstio 30. De pluralitate personarum in diuinis.

Art. 1. Vtrum sint ponendæ plures personæ in diuinis.

1. Concl. In Symb. ¶ In diuinis sunt plures personæ. 1. Athanas. alia est persona patris, alia filij, alia Spiritus Sancti. 2. Nomen, persona, in diuinis significat relationem, vt rem subsistentem in diuina natura: sed plures sunt relationes reales in diuinis, vt probatum est. ergo. † 2ª. Substantia non ponitur in definitione personæ, vt significat essentiam: sed vt significat suppositum: vnde non sequitur, quod si sunt tres personæ, sint tres essentiæ. 3ª Proprietates absolutè in diuinis nō opponuntur ad inuicem, & quamuis subsistant, non tamen sunt plures subsistentes: at proprietates relatiuæ, & subsistunt, & opponuntur, ideò realiter distinguuntur: & hæ faciunt pluralitatem personarum. 4ª. A Deo excluditur pluralitas absolutè dictorum, non autem relatiuorum. 5ª. Si in diuinis accipiatur numerus absolutè, seu abstractè, nihil prohibet in eo esse totum, & partem: quia huiusmodi numerus non est nisi in intellectu: si autem sumatur numerus, vt est in rebus numeratis, sic in creaturis vnum est pars duorum, vt vnus homo duorum: & duo triū, &c. & sic non est in Deo; quia tantus est Pater, quanta tota Trinitas.

Art. 2. Vtrum in Deo sint plures personæ, quàm tres.

2. Concl. 1. Ioan. vlt. Aug li. 7. de Trin. c. 4. Tres tantum sunt personæ in diuinis: Pater, Filius, & Spiritus sanctus. 1. super illud, Tres sunt qui testimonium, &c. quærentibus quid tres, respondetur, tres personæ, ergo. 2. Cum plures personæ diuinæ sint plures relationes subsistentes ad inuicem realiter distinctæ sola oppositione relatiua, sequitur omnes relationes oppositas ad distinctas personas, non oppositas ad eandem personam pertinere, ergo cum paternitas, & filiatio opponantur, paternitatem, Persona Patris, & filiatio personæ Filij: spiratio autem & processio cum sint oppositæ, ad eandem personam pertinere non possunt: quare vel ambæ, vel vna harum conueniunt vtrique dictarum personarum: sed esse non potest, vt processio conueniat Patri, & Filio, vel alteri horum; quia sic processio intellectus secundum quam accipitur generatio, prodiret ex processione amoris, secundum quā accipitur spiratio & processio: si persona generans & genita, procederent a spirante: vnde relinquitur, vt spiratio conueniat vtrique, cum nulli opponatur, & quod processio constituat aliam personam, scilicet Spiritum sanctum, ergo tantum sunt tres personæ. † 2ª. Licet sint quatuor relationes in diuinis, tamen vna earum, scilicet, spiratio non separatur à persona Patris, & Filij; sed conuenit vtrique, & licet sit relatio, non est tamen proprietas; quia non conuenit vni personæ, nec constituit personam. 3ª. In diuinis non debet poni alia processio per modum intellectus, vt verbum, & alia per modum naturæ, vt Filius, quia ipsa processio verbi per modum intellectus, est ipsa generatio per modum naturæ; quia procedit secundum rationem similitudinis. 4ª. Homo habet plures operationes intrinsecas, quàm alia animalia; quia eius perfectio est per modum compositionis: sed in Deo, propter eius summam simplicitatem, est tantum vnica operatio, quæ est eius essentia: quo autem modo duæ sint processiones, dictum est. 5ª. Spiritus sanctus per suam bonitatem nō producit aliam personam. Quia habet eandem numero bonitatem, quam habet Pater: quæ ei conuenit, vt ab alio accepta, Patri autem, vt ei, à quo communicatur alteri. Oppositio autem relationis nō permittit, vt cum relatione Spiritus sancti sit relatio principij respectu diuinæ personæ, quia ipse procedit ab alijs. 6ª. Numerus terminatus, vt est in intellectu, mensuratur per vnum: si verò accipiatur, vt est in diuinis personis, non mensuratur, quia sunt immensæ.

Art. 3. Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.

Termini numerales in diuinis significant illa, de quibus dicuntur. solam negationem addendo. 1. Ex Hilar. & Ambr. qui hoc docent. 2. Termini numerales in diuinis non sumuntur à numero, qui est species quantitatis; sed à multitudine transcen- 3. Concl. Li. 4. de tri. Li. 1. de fide, c. 2.

scendente;quia aliàs sequeretur quod non dicerentur de Deo,nisi metaphoricè, cum proprietates corporales, non dicantur de Deo,nisi per metaphoram, ergo significāt illa,de quibus dicuntur sola negatione addita: quia vnum transcendentaliter addit solam negationem diuisionis: vnum verò prædicamentale dicit certum accidens. 2ª. Pluralitas duplex est, altera materialis, altera transcendentalis; hæc non est in aliquo genere; illa verò est species quantitatis; & hanc considerantes aliqui, dixerunt terminos numerales non ponere aliquid in diuinis, sed tantum remouere. Alij verò dixerunt numerum in Deo poni secundum propriam rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis, sicuti scientia. †3ª. Vnum transcendens est commune tam substantiæ, quam relationi: & ideò in diuinis potest stare pro substantia, & pro relatione. 4ª. Multitudo ponit aliquid in creatis, quia est species quantitatis, in Deo autem nihil ponit, quia est transcendentalis. 5ª. Vnum non est remotiuum multitudinis; sed diuisionis, quæ est prior secundum rationem: Multitudo autem non remouet vnitatem, sed diuisionem circa vnumquodque eorum, ex quibus constat multitudo.

Art. 4. *Vtrum nomen persona possit esse commune tribus personis.*

1. Concl. Nomen, persona, est commune tribus personis diuinis. 1. Quia ad interrogationem factam. Quid tres? respondetur, tres personæ. quia commune est eis, id quod est, persona, ex Aug. *Lib. 7. de Trin.* 2. Esse subsistens distinctum ab alijs, est commune tribus personis diuinis: sed nomen persona significat rem subsistentem in tali natura distinctam ab alijs,ergo. 2ª Hoc nomen non est commune, sicut genus, vel species, sed vt indiuiduum, vagum. Quia nomina generum & specierum sunt imposita ad significandas naturas cõmmunes: indiuiduum autem vagum significat naturam communem determinatam, quæ conuenit singularibus. 3ª. Ista communitas non est communitas rei,sed secundum rationē: Quoniam alias sequeretur vnam esse personā trium, sicut essentia est vna. Vnde soluitur primum argumētum. 4ª. Aliqui dixerunt,esse communitatē negationis; quia in definitione personæ ponitur incommunicabile: alij quod sit communitas intentionis: sed vtrumq; tollitur per hoc, quod nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis,sed rei. †5ª. Licet persona sit incommunicabilis: tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest communicari. 6ª. Quamuis huiusmodi communitas sit rationis,non rei, nō tamen sequitur, quod in diuisis sit vniuersale, vel particulare, vel genus, vel species, tum quia nec in humanis rebus communitas personæ est communitas generis vel speciei: tum quia personæ diuinæ habent vnum esse: at genus & species prædicantur de pluribus secundum esse differentibus.

Quæstio 31. *De his, quæ ad vnitatem, vel pluralitatem pertinent in diuinis.*

Art. 1. *De nomine Trinitatis.*

1. Concl. Trinitatis nomine in diuinis vtendum est. 1. Athanas. in symb. Vnitas in Trinitate,& Trinitas in vnitate veneranda est. 2. Hoc idem quod in diuinis significat pluralitas indeterminate, significat hoc nomen Trinitas, determinatē: sed in diuinis ponitur pluralitas personarum, ergo. †2ª. Hoc nomen, Trinitas, ex etymologia vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarum,quasi trium vnitas: sed secundum proprietatem vocabuli significat numerum personarum vnius essentiæ, non autem ipsas reuelationes: vnde Pater non dicitur Trinitas, quia non est tres personæ. 3ª. Nomen Trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, vt significant pluritatem suppositorum: differt autem, quia Trinitas importat, non solum vnitatem ordinis, sed etiam essentiæ. 4ª. Licet in Deo sit Trinitas, quæ dicit numerum ternarium personarum, non tamen est triplicitas, quæ significat proportionem inæqualitatis. 5ª. Cum dicimus Trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate essentiæ, sed personas numeratas ponimus in vnitate natu-

ræ.

tæ. E conuerso dicimus vnitatem in trinitate, sicuti natura dicitur esse in suis suppositis. 6° Non potest dici, quod Trinitas sit trina; quia sequeretur quod tria essent supposita Trinitatis: sicuti cum dico, Deus trinus, sequitur, quod tria sint supposita Deitatis.

Art. 2. *Vtrum filius sit alius à patre.*

1. Concl. Filius est alius à patre 1 Ex August. qui ait, alius est pater, alius est Filius, alius est Spiritus sanctus. 2 Alius masculine sumptum, non importat, nisi distinctionem suppositi, vel personæ, ergo: patet conseq. quia Filius est aliud suppositum diuinæ naturæ, cum sit alia persona, & hypostasis. 2°. Cum de Trinitate loquimur, cum cautela, & modestia est agendum. 1. Quoniam ex verbis inordinatè prolatis, incurritur hæresis. 2. Quia nullibi periculosius erratum, vt ait August. 3. Quia oportet duos errores oppositos cauere, nimirum Arrij & Sabellij. Propter errorem Arrij debemus vitare nomen diuersitatis, & differentiæ, ne tollatur vnitas essentiæ: & debemus vti nomine distinctionis, propter oppositionem relatiuam. Rursus vitandum est nomen separationis, & diuisionis, ne tollatur simplicitas, & nomen disparitatis, ne tollatur æqualitas, atque alieni & discrepantis, ne tollatur similitudo. Propter errorem Sabellij debemus vitare singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentiæ: nomen vnici, ne tollatur numerus personarum: nomen confusi, ne tollatur ordo naturæ à personis: nomen solitarij, ne tollatur consortium trium personarũ. †3°. Licet Filius sit alius, non ideò est diuersus à Patre; quia nomen alius se tenet ex parte suppositi: sed diuersitas requirit distinctionem substantiæ. 4°. Item non quia alius, ideò differens; quia differentia importat distinctionem formæ: vnde hoc nomen non propriè conuenit diuinis. Vbi autem apud probatos auctores inuenitur, sumitur pro distinctione 5°. Rursus, nõ quia alius, ideò alienus; quia alienum importat extraneum, & dissimile. 6°. Per neutrum genus, cum sit informe, conuenienter significatur essentia communis: per masculinum autem, cum sit formatum, significatur aliquod suppositum: & ideò in diuinis dicitur Pater est alius à Filio, & non aliud: & contra, dicimus quod sunt vnum, & non vnus.

lib. de fid. ad Petr. c. 1.

Hier. lib. 1. de Tri. cap. 3.

Ambr. lib. 1. de fide, c. 2. Hilar. lib. 7. de Trin. Ambr. lib. 2. de fide, c. 2. Hil. lib. 4. de Trin.

Art. 3. *Vtrum dictio exclusiua, solus, sit addenda termino essentiali in diuinis.*

Solus, si syncategorematice sumatur, potest addi termino essentiali in diuinis. 1. Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo, ait Paul. 2. Quia possunt excludi cætera à consortio prædicati: vt patet; si dicas: solus Deus est æternus, cum nihil præter Deum sit æternum: sed hoc facit dictio, solus, syncategorematice sumpta, quoniam syncategorematica dictio importat ordinem prædicati ad subiectum; ergo. 2°. Solus, categorematice, non potest addi termino essentiali in diuinis: quia sequeretur Deum esse solitarium: nam dictio categorematica absolutè ponit rem significatam circa aliquod suppositum, & sic poneret solitudinem in Deo. † 3°. consociatio beatorum non excludit solitudinem in diuinis: quoniam sine pluralitate personarum Deus esset solus, vel solitarius quia non tollitur solitudo per associationem alicuius, quod est extraneæ naturæ, sicuti homo dicitur solus in horto, licet sint ibi plantæ. 4°. Aduerbium, tantũ, potest poni ex parte prædicati & subiecti, sed dictio solus propriè loquendo non ponitur ex parte prædicati, quia respicit suppositum in quantum excludit aliud suppositum. Vnde non propriè dici potest, Pater est solus Deus; nisi ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio. 5 Cum dicitur, solus Deus est pater, si Pater prædicet personam, sic est vera: si prædicet tantum relationem, est falsa: quia paternitas etiam in alijs inuenitur, licet non vniuocè. Similiter hæc est vera, solus Deus creat: sed non sequitur, ergo solus Pater: sicuti solus homo est animal rationale, ergo solus Sortes.

1° Concl. 1. Tim. 1.

Art. 4. *Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

Dictio, solus, si dicatur, solus Pater est Deus, si accipiatur categorematice, facit sensum falsum: quia facit patrem solitarium. 2°. Si sumatur syncategorematice, & excludat à forma subiecti, est vera, sed impropria:

1°. Concl. Aug. li. 6. de Tri. c. 7.

propria: & est sensus; ille cum quo nullus alius est pater, est Deus. 3ª. Si autem secundum proprium sensum excludat à consortio prædicati alium masculinè, est falsa, sed si excludat, aliud, tãtum, est vera, quia Filius est alius a Patre, non aliud. 4ª Quia dictio, solus, respicit propriè subiectum, excludendo alium, non aliud, ideò huiusmodi propositiones si inueniantur in autentica scriptura, non sunt extendendæ, sed piè exponendæ. †5ª Cum dicitur, te solum Deum verum, non intelligitur de persona Patris, sed de tota Trinitate. Vel dic quod, solus, non excludit alias personas sed tantum aliud 6ª. Similiter cum dicitur Nemo nouit filium, nisi Pater, non excluditur filius, nec Spiritus Sanctus propter essentiæ vnitatem 7ª. Dictio exclusiua non excludit illa, quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur, si non differant secundum suppositum. 8ª. Ab Ecclesia non dicitur absolute, quod solus filius sit altissimus, sed cum Spiritu sancto in gloria Dei Patris.

1ª Concl. 1.Tim.1.

Ioan.6. Aug.li.6. de tri.c.9.

Quæstio 31. *De diuinarum personarum cognitione.*

Artic. 1. *Vtrum Trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.*

1ª Concl. li.1. de trin. Lib.1. de fide ad Grat.c.5.

Impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum personarum peruenire. 1. Non putet homo, ait Hilar. sua intelligentia sacramentum generationis posse consequi. & Ambr. Impossibile est generationis scire decretum, sed per originem generationis, & processionis distinguitur trinitas in personis diuinis: ergo. 2. Homo per rationem naturalem in cognitionem Dei peruenire non potest, nisi per creaturas: sed per creaturas non cognoscimus Deum, nisi vt est omnium entium principium, quod pertinet ad vnitatem essentiæ, non ad distinctionem personarum, quia creare est commune toti Trinitati, ergo. 2ª. Qui probare nititur trinitatem personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primum quantum ad dignitatem, quia de ratione fidei est, quod sit de inuisibilibus excedentibus rationem humanam. Deinde quantum ad vtilitatem trahendi alios ad fidem, quia cum quis ad probandam fidem inducit rationes non cogentes, cedit in irrisionem infidelium. 3ª. Quæ sunt fidei apud fideles sunt tractanda per auctoritates: apud alias sufficit defendere, non esse impossibile, quod prædicat fides. †4ª. Philosophi non cognouerunt mysterium trinitatis per propria, quæ sunt paternitas, filiatio, &c. sed tantum cognouerunt quædam essentialia attributa, quæ appropriantur personis: & Arist. solum dixit antiquos vsos fuisse ternario numero in sacrificijs propter numeri perfectionem. Cum Plato ait: In principio erat verbum, &c. per verbum non intelligitur Filius, sed ratio idealis. Et illud Trismegisti. Monas monadem genuit, &c. intelligitur de productione mundi. 5ª. Rationes de trinitate quæ adducuntur ab Aug. & alij, sunt potius ad manifestationem Trinitatis: quia trinitate posita, congruunt huiusmodi rationes: non tamen ita quod per eas sufficienter probetur trinitas personarum. 6ª. Cognitio diuinarum personarum fuit nobis necessaria dupliciter: Primum, ad rectè sentiendum de creatione rerum: quia dicendo Deum creasse verbo suo, excluditur error aliquorum dicentium creasse ex necessitate naturæ: & ponendo processionem amoris, fatemur, tantum propter amorem suæ bonitatis creaturas produxisse. Deinde ad rectè sentiendum de salute generis humani, quę perficitur per filium incarnatum, & per donum Spiritus sancti.

2ª Concl. Aug.li.1. Tri.c.7.

Heb.11. 1.Cor.2.

Dion.7.c. de diuin.nom.

lib.1. de cœl. tex.1.

Aug.7.confess.c.9.

Art.2. *Vtrum sint ponendæ notiones in diuinis.*

1ª Concl.

Oportet in diuinis significari in abstracto & in concreto non solum nomina essentialia, sed etiam personalia, dicendo patrem, & paternitatem, quę dicuntur proprietates & notiones 1. Ex Damasc. qui vtitur his nominibus abstractis. 2 Ob hæreticorum instantiam: quia à confitentibus Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse vnum Deum, & tres personas, oportet responderi interrogantibus, quo sunt vnus Deus, & quo vel quibus sunt tres personæ. ergo oportet dicere, quod deitate sunt vnum, proprietatibus autem, vt paternitate, filiatione, &cæt. sunt plures; quia

lib.3.de fide. cap.5.

sic, tribus interrogatiuis, quid, quis, & quo reddimus tria propria responsiua. 3. Vna persona in diuinis refertur ad duas personas, vt Pater ad Filium & Spiritum Sanctum, non vna relatione, quia aliæ relationes ex opposito respondentes eiusdem essent rationis, & ita Filius non distingueretur à Spiritu Sancto, cum sola relatio multiplicet personas, ergo oportet significare relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates & notiones, vt in patre distinguamus relationes. Nec potest dici, quod sicuti Deus vnica relatione refertur ad creaturas, & creaturæ pluribus referuntur ad Deum: ita etiam, Pater, per vnam ad Filium, & Spiritum Sanctum, & hæ duæ personæ per duas ad patrem. 1. Nam cum ratio specifica relatiua consistat in hoc, quod est ad aliud se habere, vni relationi secundum speciem, non possunt ex opposito correspondere duæ diuersæ secundum speciem; quia oportet aliam speciem relationis esse domini, & aliam patris, ergo relationibus Filij, & Spiritussancti non potest correspondere vna tantum relatio Patris; quamuis omnibus relationibus creaturarum possit correspondere vna relatio ex parte Dei: quia relationes spiritus sancti, & Filij sunt diuersarum rationum, creaturarum autem vnius rationis. 2. Quoniam hic est sermo de relationibus realibus vtrinque: relatio autem Dei ad creaturas non est realis, ergo. 2ª. Falsum est, quod propter simplicitatem personarum non sint ponendæ proprietates, & notiones in diuinis. Quia, vt dictum est, hoc non derogat simplicitati. Nam intellectus noster secundum modum suum diuina apprehendit, & ita ratione simplicitatis diuina per nomina abstracta significamus: ratione autem subsistentiæ & complementi, per nomina concreta. †3ª. Licet in scriptura non fiat mentio de notionibus; fit tamen mentio de personis, in quibus intelliguntur notiones 4ª. Notiones significantur in diuinis, non vt res, licet realiter sint in Deo, sed vt rationes, quibus cognoscuntur personæ. Vnde quæ habent ordinem ad actum aliquem essentialem, vel personalem, non dicuntur de notionibus; vt paternitas creat: sed essentialia quæ non habent ordinem ad actum, & quæ remouent conditiones creaturarum à Deo prædicantur: vt paternitas est æterna, &c. & similiter propter identitatem rei, substantiua personalia, vt paternitas est Deus.

Art. 3. *Vtrum sint quinque notiones.*

Notiones in diuinis sunt quinque, videlicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Quia cum notio sit propria ratio cognoscendi personas diuinas, quæ multiplicantur secundũ originem, oportet, vt attendatur secundum hos modos, à quo alius: & qui ab alio: sed sic sunt quinque, ergo. Nam ex parte personæ Patris, vt est à nullo, est innascibilitas, vt ab eo alius procedit respectu filij, est generatio: respectu Spiritus Sancti, communis spiratio: Ex parte Filij, vt est ab alio, est filiatio, vt alius ab ipso, communis spiratio: ex parte Spiritus Sancti, processio. Vnde patet ad primum: quia non est par ratio de relationibus. 2ª. Harum, quatuor sunt relationes, dempta innascibilitate, quæ non est relatio, nisi per reductionem, vt dicit negationem, quæ oritur ex processione alterius personæ: quatuor sunt proprietates, dempta cõmuni spiratione: quia non conuenit vni personæ: & tres sunt proprietates personales constituentes personas: paternitas, filiatio, & processio: quia innascibilitas est, proprietas personæ, sed non personalis. †3ª. Licet Deus dicatur vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter personas: non tamen potest dici quinus propter quinque notiones: quia notiones nõ significantur vt res, sed vt rationes, vt dictum est. 4ª. Plures proprietates vnius personæ non differunt realiter: quia in diuinis sola oppositio relatiua facit pluralitatem realem. Nec prædicantur ad inuicem quia significantur vt diuersæ rationes personarum. 5ª. Non potest accipi notio ex parte Spiritus S. Ex eo, quod nulla persona procedat ab ipso. quia hoc non pertinet ad dignitatem ipsius, sicuti pertinet ad auctoritatem patris, quod sit à nullo. 6ª. Filio & Spiritui sancto nõ imponitur communis notio, quia non conueniunt in vno speciali modo existendi à patre. 1ª. Concl.

Art. 4. *Vtrum liceat contrariè opinari de notionibus.*

un. Concl. Licet contrariè opinari de notionibus, si nihil est, aut considerentur consequens contrarium fidei. 1. Articuli fidei non sunt de notionibus, ergo. 2. quoniam non pertinent directè ad fidem: ergo 2ª. Ad fidem aliqua pertinent directè, vt Deum esse vnum & trinum, Filium esse incarnatum, &c. & circa hæc opinari falsum inducit hæresim, maximè si pertinacia adiungatur: aliqua verò indirectè, vt sunt ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei. Vt si quis diceret Samuelem non fuisse filium Helcanæ, quia ex hoc sequitur scripturam esse falsam. & circa hęc absque hęresis periculo aliquis potest falsum opinari, antequam consideretur, vel determinatum sit, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei: nam alias non esset absque hæresi. Vnde patet ad duo argumenta contraria.

Quæstio 33. *De persona Patris.*

Art. 1. *Vtrum competat Patri esse principium.*

1ª. Concl. Pater est principium. 1. Pater, ait Aug. est principium totius deitatis. 2. Principium est à quo aliquid procedit: at à Patre procedit alius, ergo. †2ª Græci indifferenter vtuntur nomine causæ, & principij in diuinis: sed Latini solum nomine principij, quia communius est, & ideò conuenientius sumitur in diuinis. Nomen autem causæ videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero. 3ª. Apud Græcos inuenitur de Filio, & Spiritu sancto dici, quod principientur, non autem apud Latinos: quia licet Patri attribuatur nomen principij, vt demonstretur origo, nihil tamen ad subiectionẽ, vel minorationem quocumq; modo pertinens, attribuitur Filio, aut Spiritui sancto. Hil. 9 de Trin. Donantis auctoritate Pater maior est, sed non est minor Filius; cui idem esse donatur. 4ª. Quamuis nomẽ principij à prioritate sit sumptum: tamen in diuinis non significat prioritatem, sed originem.

Lib. 4. de Tri. c. 20.

Art. 2. *Vtrum hoc nomen Pater, sit nomen propriè diuinæ personæ.*

1ª. Concl. Proprium nomen personæ Patris, est hoc nomen, Pater, quod significat paternitatem. 1. Ex Ps. l. Ipse inuocabit me, pater meus es tu. 2. Nomen significans id, per quod persona quæcumque distinguitur ab omnibus alijs, est nomen proprium illius: sed, Pater, significat paternitatem, per quam Pater distinguitur ab omnibus alijs, ergo †2ª. In diuinis relatio est persona subsistens: vnde licet, pater significet relationem, non ideò non significat personam. 3ª. Generatio significat rem in fieri at paternitas significat complementum generationis, & ideò potius est nomen diuinæ personæ, pater, quam generans. 4ª. Verbum nostrum, quia non subsistit, non dicitur proprie filius: at diuinum subsistit & ideò non metaphoricè, sed propriè dicitur filius, & eius principium, pater. 6ª. Generatio, & paternitas, quantum ad modum significandi, prius dicuntur de creaturis: sed quantum ad rem significatam per prius dicuntur de Deo; quia in generatione diuina est eadem forma numero generantis, & geniti.

Art. 3 *Vtrum hoc nomen Pater, dicatur in diuinis per prius, secundum quod personaliter sumitur.*

1ª. Concl. Pater per prius dicitur in diuinis personaliter, quam essentialiter. 1. Aeternum prius est temporali: sed Deus ab æterno est pater filij, & ex tempore est pater creaturæ, ergo. 2. Omne nomen per prius dicitur de illo, in quo saluatur tota ratio nominis perfectè, quam de eo in quo saluatur secundum quid, veluti per similitudinem: sed in Deo Patre inuenitur perfecta ratio paternitatis, & in Deo filio filiationis; cum ipsorum vna sit natura, & gloria; in Deo autem & creatura non nisi secundum aliquam similitudinem, cum creatura non sit eiusdem naturæ cum Deo, ergo. 2ª. Deus respectu creaturæ, aliquorum dicitur Pater, propter similitudinem vestigij tantum, vt irrationabiliũ: aliquorum ob similitudinem imaginis, vt intellectualium; aliquorum propter similitudinem gratię, & aliquorum propter similitudinem gloriæ. † 3ª. Communia absolutè dicta secundum ordinem intellectus nostri sunt priora, quã propria; quia

Iob 38.
Deut. 32 36.
Rom. 8.
Rom. 5.

in intellectu personæ Patris, intelligitur Deus: sed communia respectu creaturarũ per posterius dicuntur, quam propria: quia persona procedens in diuinis, procedit productionem creaturarum. 4ª. Accipere dicitur commune Filio, & creaturæ, sed secundum similitudinem quãdam remotam: quomodo etiã dicitur primogenitus omnis creaturæ. Vnde patet ad tertium.

Art. 4 *Vtrum esse ingenitum, sit proprium patri.*

Esse ingenitum, est proprium Patris. 1. Ex Hilar. lib. 4. de Trin. 2. Cum in diuinis Pater sit primum principium, quia non est principium de principio, vt Filius dupliciter potest innotescere: vel vt principium & sic innotescit paternitate, & communi spiratione per respectum ad personas ab ipso procedentes: vel vt principium non de principio, & sic innotescit per hoc, quòd non est ab alio: at hoc pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quam significat hoc nomen ingenitum, ergo. †2ª. Licet ingenitum, negationem generationis passiuè importet; non ideò sequitur, vt non possit esse notio Patris; quia prima, & simplicia per negationem significantur. 3ª. Ingenitum, est proprium Patris, vt importat negationem in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel nomine ingeniti intelligitur, quod nullo modo est ab alio: & sic, nec Spiritui sancto, nec essentiæ cõpetit. 4ª. Ingenitum si sumatur pro increato, est nomen substantiale: vt autem significat id, quod non est genitum, pertinet ad relationem, & sic non sequitur quod Pater ingenitus distinguatur à Filio secũdum substantiam, sed tantum secundum relationem, inquantum relatio Filij negatur de Patre. 5ª. Quamuis sint plures ab alio procedentes, non tamen sunt plures ab alio non existentes: quia ponere duos innascibiles in diuinis, est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. 6ª. Proprietas Patris, vt non est ab alio, melius significatur per remotionem natiuitatis, quam spirationis primum, quia processio Spiritus sancti non habet proprium nomen: deinde, quia præsupponit generationem.

in Concl. *Hilar. lib. de synod.*

Quæstio 34. *De persona Filij.*

Art. 1. *Vtrum verbum in diuinis sit nomen personale.*

Verbi nomen propriè sumptum in diuinis est personale, & nullo modo essentiale. 1. Sicut Filius refertur ad Patrem, ita Verbum ad id cuius est verbum: sed Filius est nomen personale; quia relatiuè dicitur, ergo & verbum. 2. Verbum secundum quod propriè dicitur in diuinis, significat conceptum intellectus de cuius ratione est vt ab alio procedat, nimirum à notitia concipientis: sed hoc pertinet ad rationem nominum personalium in diuinis, cum personæ diuinæ distinguantur secundum originem, ergo. 2ª. Verbum communis in nobis dicitur quod voce profertur, quod habet duo, scilicet, vocem & significationem, qua repræsentat conceptum mentis, & imaginationem. Vnde primo & per se propriè, verbum, dicitur conceptus mentis: secundo vox exterior: tertio imaginatio vocis: quarto figuratiuè sumitur pro re significata: vt hoc est verbum Regis. †3ª. Licet quandoque verbum metaphoricè de Deo dicatur, tamen dicitur etiam propriè personaliter, contra Arrianos: quia cum verbum metaphoricè non dicatur de alio, nisi ratione manifestationis, necessario præsupponit verbum propriè dictum. 4ª. Ex omnibus, quæ ad intellectum pertinent, solum verbum dicitur personaliter in diuinis: quia solum verbum significat aliquid ab alio emanans: non sic notitia, intuitus, &c. Cum autem dicitur quod verbum est notitia, accipitur notitia non pro actu, vel habitu; sed pro eo quod intellectus concipit cognoscendo. 5ª. Dicere, est personale, sicut Verbum: & conuenit Patri: quia importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, cum dicere, nihil aliud sit, quàm proferre verbum. Dici autem est personale, si sumatur eo modo, quo dicitur verbum: est etiam essentiale, si sumatur eo modo, dicitur res in verbo intellecta. 6ª. Creaturæ dicuntur facere verbum Dei figuratiuè, vt exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinantur ex verbo concepto diuinæ sapientiæ.

in concl. *Aug. 7. de trin. c. 1.* *Dam. li. 1. de fide, c. 14.* *Psal. 148.*

Art.

Art. 2. *Vtrum Verbum sit proprium nomen Filij.*

Concl. Lib. 6. de Trin. c. 2. Verbi nomen, propriè dictum in diuinis, est proprium nomen personæ Filij. 1. Ex August. qui ait, Verbum solus Filius accipitur. 2. Persona, quæ procedit in diuinis secũdum emanationem intellectus dicitur Filius; cum huiusmodi processio dicatur generatio: sed verbum significat emanationem intellectus, ergo. 2ª. Licet in nobis, verbum, non sit subsistens: tamẽ in Deo, in quo est idem esse, & intelligere, est subsistens. 3ª. Error Valentini non est damnatus, quia dixit Filium prolatione natum, sed propter varium modum prolationis, quem posuit. 4ª. In nomine verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine, Filij. Vnde non sequitur, quod sint plures proprietates: 5ª Filio eo modo conuenit esse intelligentem, vt conuenit esse Deum; quia intelligere essentialiter dicitur in diuinis. Vnde sicuti est Deus genitus, & non Deus generans, ita est intelligens, non vt producens Verbum, sed vt Verbum procedens. 6ª. Impropriè, & figuratiuè Basil. vocauit Spiritum sanctũ verbum Filij, prout verbum alicuius dici potest omne illud, quod est manifestatiuum eius. *Lib. 1. cont. Euno.*

Art. 3 *Vtrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam.*

Concl. lib 83 q. q. 63. In nomine Verbi importatur respectus ad creaturam. 1. Ex Aug. qui ait hoc nomine significari respectum non solum ad Patrem, sed etiam ad illa, quæ per Verbum facta sunt. 2 Verbum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur: sed Deus vnico actu intelligit se & creaturas, ergo. 2ª. Vnicum Dei Verbum est expressiuum non solùm Patris, sed etiam creaturarum. Quia Deus se & alia vnico actu intelligit. 3ª. Dei Verbum, eius, quod est in Patre est expressiuum; creaturarum verò expressiuum, & operatiuum. Quoniam scientia Dei respectu ipsius est tantum cognoscitiua, respectu verò creaturarum est etiam factiua. Dixit enim, Et facta sunt. *Psal. 62.* † 4ª. Nihil prohibet, vt in significatione nominis personæ contineatur essentia, & importetur respectus ad creaturam, Vnde in nomine Verbi includitur relatio, prout verbum includit essentiam. 5. Nomine verbi importatur relatio ad creaturam, quæ consequitur actionem nõ transeuntem in exteriorem effectum, vt creare & gubernare, quæ dicuntur de Deo in tempore; sed actionem manentem in agente, vt scire, & velle, quæ non dicuntur de Deo in tempore. 5ª. Deus non accipit cognitionem à creaturis: Vnde Verbum non procedit à creaturis, licet sit expressiuum creaturarum. 6ª. Idea principaliter importat respectum ad creaturas; & ideò pluraliter dicitur in diuinis: nec est nomen personale, vt Verbum, quod principaliter significat relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas. 7ª. Verbum, entium est expressiuum, & factiuum: nõ entium verò expressiuum & manifestatiuum.

Quæstio 35. De Imagine.

Art. 1. *Vtrum Imago in diuinis dicatur personaliter.*

Nomen imago est nomen personale. 1ª *Concl. Lib 7. de Trin. c. 1.* 1. Ex Aug. qui ait, imaginem non dici ad se. 2. Ad hoc vt verè aliquid sit imago requiritur, vt ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei, vt est figura: sed ea quæ processionem, seu originem important in diuinis sunt personalia, ergo imago erit nomen personale. †ª. Imago propriè dicitur quod procedit ad similitudinem alterius; illud verò ad cuius similitudinem est, dicitur exemplar. Vnde impropriè dixit Aug. vnam esse imaginem Trinitatis, ad quam factus est homo. 3ª. Imago dicitur esse species alicuius; sicuti id, quod assimilatur alicui dicitur forma eius, inquantum habet formã illi similem. 4ª. Imitatio in diuinis personis non significat posteritatem; sed solam assimilationem. *Lib. de fide ad Pet. c. 1. Hil. lib. de Synod.*

Artic. 2. *Vtrum nomen Imaginis sit proprium Filij.*

Licet Doctores Græci communiter dicãt Spiritum sanctum esse imaginem Patris, & Filij: tamen Latini soli Filio attribuunt nomen imaginis. 1. Ex Aug. Solus Filius est imago Patris. 2. Quia non inuenitur in canonica scriptura, nisi de Filio. 3. Vt Spiritus sanctus sua processione accipit *1ª Concl. Lib 7. de Trin c. 2. Colos 1. Heb. 1.*

cipit naturam Patris, sicuti Filius, & tamē non dicitur natus; ita licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur imago: quia Filius tantum procedit, vt verbum, de cuius ratione est similitudo speciei, ad id, à quo procedit. † 2ª. Damasc. cum vocat Spiritum sanctum imaginem, id dicit more Græcorum, qui ita loquūtur. 3ª. Spiritus sanctus est similis Patri & Filio, sed non est imago ob rationem dictam. 4ª. Dupliciter alicuius imago in alio reperitur, vel vt in re eiusdem naturæ, vt imago Regis in Filio, & sic filius est imago patris: vel vt in re diuersæ naturæ; vt imago Regis in denario, & sic homo est imago Dei.

Quæstio 36. *De persona Spiritus Sancti.*

Art. 1. *Vtrum hoc nomen Spiritus sanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.*

1ª Concl. 1. Ioan. vlt. lib. 7. de Trin. c. 4. Aug. lib. 15. de Trin. c. 11. Hoc nomen, Spiritus sanctus, est propriū diuinæ personæ procedentis per modum amoris, ex accommodatione sacræ scripturæ. 1. Tres sunt qui testimonium dāt in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus S. sed cum quæritur, quid tres, ex August. dicimus tres personæ, ergo. 2. Ratio autem conuenientiæ duplex est: Altera, quæ sumitur ex ipsa cōmunitate eius, quod dicitur Spiritus S. Nā Pater & Filius, sunt Spiritus S. ergo conuenienter persona, quæ ab vtroque procedit, id propriè vocatur, quod ambo communiter. Altera, quia nomen Spiritus in rebus corporeis impulsionem, & motionem significat: sed proprium est amoris, quod moueat & impellat voluntatem amantis in amatum, ergo cum tertia persona diuina procedat per modum amoris, conuenienter Spiritus sanctus nominatur. Vnde tertia persona non habet proprium nomen, sicuti nec relationes, quæ significant processionem per modum amoris. Nam hoc nomen omnibus diuinis personis ex se competit. † 2ª. Spiritus sanctus, prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti Trinitati, sed si accipiatur in vi vnius, ex vsu Ecclesiæ est accommodatum ad significandum personam, quæ procedit ex vi amoris. 3ª. Licet nomen, Spiritus sanctus, relatiue non dicatur, tamen pro relatiuo ponitur, vt est accommodatum ad significandam personam sola relatione ab aliis distinctam. 4ª. In nomine patris, & Spiritus sancti importatur ratio principii, & motiui, ideò potest dici, Pater noster, & Spiritus noster. In nomine autem Filij, solum relatio, quod est à principio ad principium; & ideo non potest dici, Filius noster.

Art. 2. *Vtrum Spiritus sanctus procedat à Filio.*

Necesse est dicere Spiritum sanctum à Filio esse. 1. Athan. in symbolo: Spiritus sanctus à patre & filio, &c. 2. Alias non posset ab eo personaliter distingui. Nam cum necesse sit, vt personæ diuinæ solum relationibus distinguantur, quia quæ absolutè dicuntur, pertinent ad vnitatem essentiæ; & relationes non possint distinguere personas, nisi prout sunt oppositæ; oportet, vt Filius, & Spiritus sanctus ad inuicem referantur oppositis relationibus: sed in diuinis non sunt aliæ relationes oppositæ, nisi relationes originis, quæ accipiuntur secundum principiū, & secundū quod est à principio; ergo necesse est, vel quod Filius sit à Spiritu sancto, quod non est dicendum, vel quod Spiritus sanctus sit à filio, quod nos confitemur. Quod relationes distinguentes debeant esse oppositæ constat: quia in vnica persona Patris sunt duæ relationes non distinguentes, cum non sint oppositæ, ergo si in Filio & Spiritu sancto non essent nisi duæ relationes non oppositæ, quibus referuntur ad patrem, sequeretur, quod sicut Pater est vna persona, sic filius & spiritus sanctus essent vna persona, quod est hæreticum. 3. Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, vt amor, ergo procedit à verbo: quia nihil amamus, nisi sit mente præcōceptum. 4. In materialibus nusquam inuenitur, vt plura ab vno procedere absque ordine; ergo cum à persona Patris procedant filius & spiritus sanctus, oportet vt habeant aliquem ordinem ad inuicem: sed non potest esse nisi ordo naturæ, quo vnus est ex alio, ergo. 2ª. Etiam Græci aliquem ordinem ponunt, dicentes spiritum sanctum esse spiritū Filij, esse & à Patre per fi- 1ª Concl.

per Filium: negant tamẽ procedere, quod ex ignorantia vel proteruia faciunt. † 3ª. Licet per verba nõ inueniatur in scriptura, quòd Spiritus sanctus procedat à Filio, inuenitur tamen quantum ad sensum: Vt cum dicitur: Ille me clarificabit, qui de meo accipiet. Et licet dicatur procedere à patre, non ideò excluditur filius, etiam si adderetur, solus, & hoc in omnibus, præterquam in illis, in quibus pater, & Filius secundum oppositas relationes distinguuntur. 4ª. In nostro symbolo, vbi dicitur, spiritum sanctum à patre filioq; procedere, non est additum quid nouum, sed declaratum contra hæreticos id, quod virtute continebatur in prioribus. 5ª. Ex eo quod dicitur spiritus sanctus quiescere in filio, non excluditur, quin ab eo procedat: quia Filius in patre manere dicitur, cùm tamen ab eo procedat. 6ª. Ex eo quod spiritus sanctus procedit à patre, nõ solum non est superfluum dicere, quod procedat à Filio; sed est omninò necessarium; quia vna virtus est Patris & Filij. 7ª. Spiritus sanctus personaliter distinguitur à Filio; quia origo vnius distinguitur ab origine alterius: sed tamen ipsa differentia originis est, quod Filius est solum à patre, Spiritus sanctus verò ab vtroque.

Art. 3. *Vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre per Filium.*

1ª. Concl. Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium. 1. Ex Hilar. lib. 11 de Trin. Conserua hãc, &c. 2. Filius habet à Patre quod ab eo procedat Spiritus sanctus, ergo potest dici quod pater spiret per filium: quia propositio, per, non solum significat causalitatem respectu actionis secundũ quod exit ab agente, vel in genere causæ finalis, vt artifex operatur per lucrum, vel formalis, vt per artem, vel motiuæ, vt per imperium alterius; sed etiam significat causalitatem actionis secundum quod determinatur ad factũ; vt artifex operatur per martellum. † 2ª. Respectu virtutis, qua pater & filius spirant Spiritum sanctum, non est ibi medium; quia est vnica virtus: sed respectu personæ immediate procedit à patre, vt est ab eo; mediate autem, vt est à filio, & hoc modo dicitur procedere à Patre per Filium. 3ª Non magis procedit ab vno, quam ab altero, sed æqualiter ab vtroque: quia eadem est virtus: licet aliquando dicatur principaliter procedere à patre, propter hoc, quod Filius habet hanc virtutem à patre. 4ª. Filius non est prius, quam Spiritus sanctus: quia sicuti generatio Filij est coæterna generanti; ita principio Spiritus sancti est coæterna sua processio. 5ª. Cum aliquis dicitur, per aliquod operari, non semper recipitur conuersio. Et licet dicatur secundum ordinẽ suppositorum agentium, quod Rex operatur per balliuum; & secũdum ordinem virtutis, quod balliuus operatur per Regem, tamen hoc non accidit in patre, & filio, inter quos non attenditur ordo, quãtum ad virtutem, sed quantum ad supposita.

Artic. 4. *Vtrum Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus sancti.*

Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti. 1. Ex Aug qui hoc docet. 2. Pater & Filius sunt vnum in omnibus, in quibus non distinguuntur relatiua oppositione; sed in hoc quod sint principiũ Spiritus sancti, non opponuntur relatiue, ergo. 2ª. Sicut Pater & Filius sunt vnus Deus, propter vnitatem formæ significatæ per hoc nomen, Deus; ita sunt vnum principium propter vnitatem proprietatis significatæ in hoc nomine, principiũ: quia nomen principium significat proprietatem per modum substantiui. †3ª. Si consideretur virtus spiratiua, Spiritus sanctus procedit ab vtroque vt vnum sunt, virtute spiratiua, quæ significat naturam cum proprietate: si autem considerentur supposita, sic procedit ab eis, vt sunt plures. Nec tamen sequitur quod propter plures proprietates, Pater possit dici plura principia; quia implicaretur pluralitas suppositorum. 4ª. In diuinis personis non attenditur similitudo, & æqualitas secundum relatiuas proprietates, secundũ quas Pater & Spiritus sanctus non sunt vnum principium; sed secundum essentiam. 5ª. Cum dicimus Pater & Filius sunt vnum principium, ly principium, non habet determinatam suppositionem; sed confusam pro duabus personis simul; & sic potest dici,

1ª Concl. Lib 7. de Trin. c. 14.

dici, vnum principium, quod est Pater, & vnum principium, quod non est Pater. 6ª. Similiter dici potest, vnum principiũ Spiritus sancti, est Pater & Filius. 7ª. Rursus Pater & Filius sunt idem principium Spiritus sancti, si sumatur confusè principium. 8ª. Quia spirans est adiectiuum, spirator substantiuum, possumus dicere, Pater & Filius sunt duo spirantes propter pluralitatem suppositorum, secundum quæ adiectiua nomina habent numerum: non autem duo spiratores propter vnam spirationem, quia substantiua habent numerum à seipsis secundum formam significatam. Vnde cum Hilarius vocat, auctores, vtitur substantiuo pro adiectiuo.

Quæstio 37. *De nomine Spiritus sancti, qui est amor.*

Art. 1 *Vtrum amor sit proprium nomen Spiritus sancti.*

1a. concl. Amor in diuinis potest sumi essentialiter pro actu amandi, & sic dicit habitudinem amantis ad rem amatam: aliquando personaliter pro eo, quod procedit per modum amoris, & sic est nomen propriũ Spiritus sancti. 1. Greg. hom. 30. in Euãg. Ipse Spiritus sanctus amor est. 2. Propter inopiam vocabulorum, nomine amoris & dilectionis vtimur ad exprimendam habitudinem eius rei, quæ procedit per modum amoris, ad suum principium, & èconuerso: ita quod per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere, spirare amorem procedẽtem: & sic amor est nomen personæ Spiritus sancti, & diligere, vel amare, est verbum notionale: sicuti dicere vel generare. †2ª. Cum Aug. ait vnã esse caritatem Patris, & Filij, & Spiritus sancti, loquitur de caritate essentialiter sumpta. 3ª. In diuinis, tam verbum, quàm amor est subsistẽs: quia sunt actiones manentes in agentibus, in quo important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor etiam in nobis, sicut & Verbum est aliquid manens, in amante, & dicente, cũ habitudine ad rem verbo expressam, vel amatam: & ideò dicitur, Spiritus sanctus est amor Patris in Filium. 4ª. Prout in Spiritu sancto, qui est amor, importatur habitudo Patris ad Filium, & èconuerso, vt amantis ad amatum; sic dicitur esse medius nexus duorum: sed secundum originem Spiritus sanctus non est medius, sed tertia persona ab vtroque procedens. 5ª. Spiritui sancto conuenit amare essentialiter, non autem notionaliter: vnde diligit, vt amor procedens, non tamen, vt à quo procedit amor: & sic non est amor amoris.

Art. 2. *Vtrum Pater & Filius diligant se Spiritu sancto.*

Sumendo, diligere, notionaliter, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. 1. Ex August. qui hoc dicit. 2. Sic diligere nihil aliud est, quam spirare amorem, sicut dicere, est producere Verbum, & florere est producere flores; ergo sicuti dicitur arbor florens floribus; sic quod Pater & Filius diligant se Spiritu sancto: quia contingit aliquid denominari per id, quod ab ipso procedit, non solum sicut agens, actione, sed etiam sicut ipso termino actionis, qui est effectus; quando tamen effectus in intellectu actionis includitur; vt ignis est calefaciens calefactione. 2ª. Sumendo, diligere, essentialiter, sic Pater, & Filius non diligunt se Spiritu sancto, sed sua essentia: ita Aug. 3ª. Non potest dici quod Pater sit sapiens, vel intelligens Filio; quia esse sapientem, vel intelligentem in diuinis, non sumitur nisi essentialiter: sed diligere sumitur etiam notionaliter, & ideò dicitur quod Pater & Filius diligant se Spiritu sancto. 4ª. Non potest dici, quod Pater spiret Spiritu sancto, vel generet Filio; quia in his importatur actus notionalis tantum: dicitur autem quod Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto: quia quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus, potest denominari principium actionis ab actione, & ab effectu: vt arbor est florens floritione, & floribus. 5ª. Pater diligit Filium, Spiritum sanctũ, & creaturas Spiritu sancto: quia diligere notionaliter non solum importat diuinæ personæ productionem sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde sicut Pater dicit se, & omnem creaturam verbo; ita diligit se, & om-

1ª. Concl.

Lib. 6. de Trin. c. 5.

Lib. 15. de Trin. c. 7.

omnem creaturam Spiritu sancto.

Quæstio 38. *De nomine Spiritus sancti, quod est donum.*

Art. 1. *Vtrum donum sit nomen personale.*

1. Concl. Lib 15. de Trin. c. 19.

Diuinæ personæ competit dari, & esse donum. 1. Ex August. ait donum Spiritus sancti esse Spiritum sanctum. 2. De ratione doni est; quod sit alicuius, vt donatoris, & possit haberi ab eo, cui est donabile, & quod sit supra vires illius .i. non debitum illi: sed diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rationali soli; quia nulla alia creatura potest liberè frui persona diuina, & vti eius effectu; & hoc non virtute propria, ergo diuinæ personæ competit dari, & esse donum. † 2ª. Tripliciter aliquid dicitur esse alicuius, vel per modum identitatis, & sic donum non distinguitur à dante, sed ab eo cui datur, & sic Spiritus sanctus dat se: vel vt possessio, & sic essentialiter donum distinguitur à dante, & ita donum Dei est quid creatum: vel dicitur, hoc esse huius, per originem tantum; & sic Filius est patris, & Spiritus S. vtriusque; & sic donum distinguitur à dāte personaliter, & est nomen personale. 3ª. Essentia dicitur donum patris; quia est patris per modum identitatis. 4ª. Donum, vt est nomen personale in diuinis, non importat subiectionem, sed originem tantum in comparatione ad dantem. 5ª. Ab æterno diuina persona dicitur donū, licèt ex tempore detur: quia donum non dicitur ex eo, quod actu donetur, sed inquantum habet aptitudinem vt possit dari: nec per hoc, quod importatur respectus ad creaturas oportet quod sit essentiale, sed solum quod aliquid essentiale includatur in suo intellectu, sicuti essentia, in intellectu personæ.

Art. 2. *Vtrum donum sit proprium nomen Spiritus sancti.*

2. Concl. Lib 4. de Trin. c. 20.

Donum secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est proprium nomen Spiritus sancti. 1. Ex Aug. qui ait Spiritū sanctum donum Dei esse, est à patre & filio procedere. 2. Cum donum sit datio irreddibilis, claudit in se rationem gratuitæ donationis, quæ est amor; ideò .n. damus aliquid alicui gratis, quia volumus ei bonum: vnde sequitur amorem habere rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur: sed Spiritus sanctus procedit vt amor, vt dictum est, ergo. † 2. Sicut Filius ex vi suæ originis, quia procedit vt verbum, proprie dicitur imago, quamuis etiam Spiritus sanctus sit similis, ita Spiritus sanctus ex vi originis dicitur proprie donum, quamuis etiam Filius detur, quod est ex Patris amore. 3. Nomine doni importatur proprietas originis Spiritus sancti, & ita significatur processio. 4ª. Donum, quia non importat dationē in actu, non potest dici, quod sit donum hominis, sed donum Dei, quia antequam detur, est tantum dantis, cum autē iam datum est, tunc est hominis. Cant. 3.

Quæstio 39. *De personis ad essentiam relatis.*

Art. 1 *Vtrum in diuinis essentia sit idem quod persona.*

Persona est idem realiter quod essentia: & tamen ipsæ personæ inter se distinguuntur realiter. 1. Aug. cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus, quā substantiam Patris. 2. Persona est relatio subsistens in diuina natura: sed relatio in Deo comparata ad essentiam non differt re, sed ratione tantum; comparata autem ad oppositam relationem habet distinctionem realem, virtute oppositionis, ergo. 2ª. Quidam, putarunt essentiam & personam differre, quod relationes essent tantum assistentes, considerantes solum quod ad alterum sunt, & non quod res sunt: quę in Deo positæ non sunt accidens, sed ipsa essentia. † 3ª. In creaturis, in quibus relationes non sunt subsistentes, non potest esse distinctio suppositorum per relationes; sed oportet, vt sit per essentialia principia: non sic in diuinis. 4ª. Sufficit distinctio rationis, vt aliquid de persona affirmetur, quod negatur de essentia, & contra. 5ª. Diuinæ personæ supposita, vel hypostases nominantur, non quod ibi sit aliqua suppositio, vel subiectio secundum rem, sed quia rebus diuinis nomina imponimus secundum modum rerum creaturarum.

1. Concl. Lib. 7. de Trin. c. 6.

Art. 2. *Vtrum sit dicendum tres personas esse vnius essentiæ.*

1ª. concl. Dicimus vnam essentiam esse trium personarum, & tres personas esse vnius essentiæ. 1. Aug. Homousion idem significat, quod tres personas esse vnius essentiæ. 2. Cũ diuina nominentur à nobis nõ secundum modum suum; sed secundum modum in rebus creatis inuentum; sequitur quod essentia in diuinis significetur, vt forma trium personarum; quia in sensibilibus natura per materiam indiuiduatur, & se habet, vt forma, indiuiduum autem vt suppositum formæ: sed in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositũ formæ, cũ additione alicuius adiectiui, quod designet illam formam, vt homo est perfectæ virtutis, ergo. †2ª. Cum Hilar. dicit, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt tria per substantiam; sumitur substãtia pro hypostasi, non pro essentia. 3. Licèt tres personas esse vnius essentiæ non inueniatur in sacra scriptura per hæc verba; inuenitur tamen quãtum ad hunc sensum: Vt ego & Pater vnum sumus: ego in Patre; & Pater in me est. 4ª. Magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quod dicitur, tres personas esse vnius essentiæ, quã si diceretur, esse vnius naturæ. quia non possunt dici vnius essentiæ, nisi ea, quorũ est vnum esse: sed vnius naturæ dicuntur quæ conueniunt in aliquo actu, licèt esse habeant diuersum: verum, vtrunque dici potest 5ª. Quia diuina essentia significatur vt forma, respectu personæ, conueniẽter essentia personæ dicitur: non autem èconuerso, nisi aliquid addatur ad designationem essentiæ. 6ª. Dicendo tres personas vnius essentiæ, non ostẽditur aliud esse essentiam, quam personam, quod ostẽderetur, si diceremus tres personas ex eadem essentia: quia particula, ex, vel de, designat habitudinem causæ efficientis, vel materialis: vnde non est dicendum, ex, vel de eadem essentia. 7ª. Male sanctis rebus præiudicatur, si quia non sanctæ à quibusdam habentur, esse non debeant. Vnde cum propositio in concione posita sit vera, non est neganda, licet dare possit occasionem erroris.

Lib. 3. contra Max. c. 14.

Lib. de Synod.

Hil. lib. de Syn.

Artic. 3. *Vtrum essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.*

1ª. Concl. Nomina significantia diuinam essentiam substantiue, & non pluraliter de tribus personis prædicantur; adiectiua verò pluraliter. 1. Deut. 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & Athanas. in symb. 2. Cũ nomina substantiua significent per modum substantiæ, adiectiua verò per modum accidẽtis, sequitur quod pluralitas, & singularitas substantiui attendatur penes formam significatã; quia substantia, sicut habet esse ex se, ita vnitatem & pluralitatem; adiectiui vero penes suppositum: quia vt accidens non habet esse nisi in subiecto, ita nec vnitatem, & pluralitatem, nisi ratione subiecti: sed in diuinis substantiua significant essentiam per modũ formæ, quæ est simplex, & maximè vna in tribus personis; adiectiua verò respiciunt supposita, ergo possumus dicere, tres personæ sunt vnus Deus, & tres sapientes, & tres æterni adiectiue. †2ª. Potest quidem dici Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt tres habentes deitatem, quia dicitur adiectiue: non tamen potest dici, sunt tres Dij: quia, Deus, dicitur substantiue. 3ª Propter pluralitatem personarum, sicut Græci dicunt, tres hypostases, ità Hebræi, elohim in plurali: nos neque Deos, neque substantias, pluraliter dicimus, ne pluralitas ad substantiam referatur. 4ª. Res, est terminus transcendens, & prout pertinet ad relationem in diuinis, pluraliter dicitur: vt autem pertinet ad substantiam, singulariter. 5ª. Persona pluraliter prædicatur de tribus; quia forma significata per hoc nomen, non essentia, vel natura, sed personalitas, id est, proprietas personalis.

Artic. 4 *Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.*

1ª. Concl. Nomina essentialia in concreto possunt propriè supponere pro persona. 1. Ex symbolo, ibi dicitur, Deum de Deo. 2 Ex modo significandi: quia hoc nomẽ, Deus, significat diuinam essentiam, vt in habẽte ipsam; sicuti hoc nomen, homo, significat humanitatem in supposito, ergo. 2ª. Nomen, Deus, aliquando supponit pro essentia, vt cum dicitur, Deus creat: quia præ-

prædicatum conuenit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est deitas: quandoque supponit pro persona, vel vna tantum, vt Deus generat: vel duabus, vt Deus spirat; vel tribus, vt soli Deo honor, &c. 3ª. In propria locutione non solum est attendenda res significata, sed etiam modus significandi: vnde falsa est opinio, quod ideò, Deus, supponat pro persona, quia ad hoc trahitur ex adiuncto notionali. † 4ª. Nomen, Deus, licet cõueniat cum singularibus in hoc, quod forma significata nõ multiplicatur: tamen conuenit etiam cũ terminis communibus in hoc, quod forma significata conuenit pluribus suppositis. 5ª. Nomen, Deus, per se supponit pro natura communi; sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde dicendo, Deus generat, ratione actus notionalis supponit pro persona Patris: non potest autem dici, Deus non generat, nisi aliquid aliud addatur, quod determinet hoc nomen ad personam Filij. Nec ex hoc sequitur quod sint plures Dij; quia pater & Filius sunt vnus Deus. 6ª. Falsa est hæc propositio; Pater genuit se Deũ; quia cum se, sit reciprocum, refert idem suppositum: hæc etiam, genuit alium Deum; quia ly, alium, refertur ad Deum. Dicendo autem, generat alterum se, est impropria locutio: vt sit sensus, alterum simillimum sibi. 7ª. Deus genuit Deum, qui nõ est Deus Pater, est vera: quia, Deus Pater, supponit tantum pro persona Patris. Hæc est falsa, Deus genuit Deum, qui est Deus Pater.

Art. 5. *Vtrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.*

1ª Concl. Nomina essentialia abstracta, non possunt supponere pro persona. 1. Ex Aug. *Lib. 1. de Trin. c. 1.* Nulla res generat seipsam; quod esset, si essentia generaret, ergo. 2. Ad veritatem propositionis non solum oportet considerare rem significatam, sed etiam modũ significandi: & licet Deus & essentia sint idem secundum rem, habẽt tamen diuersum modum significandi; quia Deus significat diuinam essentiam, vt in habente, & sic potest supponere pro persona: at nomen, essentia, significat essentiam diuinam, vt formam abstractam. ergo quæ sunt propria personarum, quibus personæ distinguuntur, non possunt tribui essentiæ; quia significaretur esse distinctionem in essentia, vt est in suppositis: quod est falsum. 2ª. In hoc errauit Abbas Ioachim, qui non animaduertit modum significandi; dicens, quod propter diuinam simplicitatem, sicut dicitur Deus genuit Deum, ita posset dici, essentia genuit essentiam. †3ª. Ad exprimendam vnitatem essentiæ, & personæ sancti Doctores aliquando expressius locuti sunt, quam proprietas locutionis patiatur: vt essentia de essentia, sapientia de sapientia: quæ tamen locutiones non sunt extendendæ. 4ª. Natura diuina in Filio non generatur, neque per se, neque per accidens: quia Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet. 5ª. Essentia diuina prædicatur de Patre per modum identitatis: non tamen potest supponere pro Patre propter diuersum modum significandi: cum ratione differant. Vnde patet ad 3. & 4. 6ª. Potest dici quod essentia sit res generans, si res supponat pro persona: *Aug. lib. 4. de Trin. c. 10.* potest etiam dici, quod essentia sit res nõ generans, si res supponat pro essentia; & sic non est contradictio. 7ª. Dicitur Patrẽ esse principium totius deitatis; non quia eam generet, & spiret, sed quia eam generando, & spirando communicat.

Art. 6. *Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.*

Nomina personalia, vel notionalia *1ª Concl.* substantiua possunt prædicari de essentia. *lib. de fide* 1. Ex August. Credimus vnum Deum, v- *ad Petrum,* nam esse diuini nominis Trinitatem. 2. *& serm. 12. de temp.* Essentia diuina non solum idem est realiter cum vna persona, sed cum tribus; vnde possumus dicere, essentia est tres personæ: similiter Deus est tres personæ; quia Deus per se supponit pro essentia. † 2ª. Nomen, homo, per se supponit pro persona; ex adiuncto autem pro natura cõmuni: vnde falsa est, homo, est omnis homo: quia de nullo supposito potest verificari: sed tamen, Deus, per se habet, vt stet pro essentia: vnde licet de nullo suppositorum sit vera, Deus est Trinitas, est tamen vera pro essentia. 3ª. In diuinis non est vniuersa-

uersale, & singulare: ideò sicuti ista propositio est per se, Pater est Deus, ita & ista, Deus est Pater, nec est vllo modo per accidens.

Art. 7. *Vtrum nomina essentialia sint appropriandapersonis.*

1ª. concl. Conueniens fuit ad manifestationem fidei essentialia attributa personis appropriari. 1. Prima Cor. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, &c. 2. Quamuis Trinitas personarum demonstratione probari non possit; tamen conuenit vt per aliqua magis manifesta declaretur: sed essentialia attributa sunt nobis magis manifesta secũdum rationem, quam propria personarum, quia ex creaturis possumus deuenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem personalium proprietatum; & hæc manifestatio personarum per essentialia attributa, appropriatio nominatur, ergo. 2. Manifestantur diuinæ personæ per essentialia attributa dupliciter: vel per viam similitudinis, & sic quæ pertinent ad intellectum appropriãtur Filio, qui procedit per modum intellectus; vel per modum dissimilitudinis, & sic Patri attribuitur potentia: quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo, vt Aug. dixit. †3ª. Essentialia attributa non sic appropriantur personis, vt eis esse propria asserantur, sed ad manifestationem ipsarum, quare non sequitur error fidei, sed magis manifestatio veritatis 4ª. Vnde nec etiam sequitur, vnã personam se habere ad aliam per modũ formæ, & sic pater non est sapiens sapientia, quam genuit; sed sapientia, quæ est sua essentia: & Filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de patre. 5ª Licet essentiale attributum secundum rationem propriam sit prius, quam persona secundum modum intelligendi: tamen inquantum habet rationem appropriati nihil prohibet proprium personæ esse prius, quam appropriatum.

Art. 8 *Vtrum conuenienter sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.*

1ª. Concl. Conueniẽter à sanctis doctoribus sunt essentialia personis attributa. Quia cum intellectus noster consideret Deum secundum modum, quem sumit ex creaturis: sicuti in consideratione creaturarum quatuor occurrunt, nimirum res in se absolute, vt ens quoddam, quod sit vna, quod habeat virtutem ad operandum, & quod habeat habitudinem ad causata; ita in cõsideratione Dei. Vnde ratione primæ considerationis secundum quam Deus absolute consideratur, est appropriatio Hilarij: æternitas tribuitur Patri: quia significat esse non principiatum, & habet similitudinem cum proprio patris, qui est principiũ non de principio: species Filio, quia species, siue pulchritudo, quę requirit perfectionem, integritatem, & claritatem, habet similitudinem cum propriis Filij, quia dicitur vita, imago, & Verbum vitæ, perfectio, imagini integritas, verbo claritas respondet: vsus Spiritui sancto, quia habet similitudinem cum propriis ipsius, prout vti comprehendit sub se frui, quod donum quoddam est. Ratione secundæ, Patri appropriatur vnitas, quia absolutè dicitur, & nihil aliud præsupponit: Filio æqualitas, quia æquale est, quod habet quãtitatem cum aliquo, & Filius est principium de principio. Spiritui sancto connexio; quia importat vnitatem aliquorũ duorum Ratione tertiæ, patri potẽtia, Filio sapiẽtia, Spiritui sancto bonitas. & hæc appropriatio est secundum rationem similitudinis, si consideretur quod in diuinis est, & secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur quod est in creaturis. Quia pater in humanis est impotens, filius inscius, & spiritus dicit quandã violentiam Ratione quartæ, ex quo appropriatur Patri, quia habet virtutem efficiẽdi: per quem, Filio; quia per ipsum omnia facta sunt: In quo, Spiritui sancto propter conseruationem & gubernationem: † 2ª. Virtus non appropriatur Filio, vel Spiritui sancto, vt dicit potentiam, sed vt dicit id, quod à virtute procedit. 3ª. Quamuis veritas approprietur filio; non tamen est proprium eius, cũ sit quoddam essentiale. 4. Liber vitæ, vt dicit notitiã, appropriatur filio: ratione autem vitæ, appropriatur Spiritui sancto. Nomẽ vero, qui est, appropriatur filio, non secundum propriam rationẽ, sed ratione adiuncti, inquantum in-

locu-

locutione Dei ad Moysem præfigurabatur liberatio generis humani, quæ facta est per filium.

Quæstio 40. *De personis in comparatione ad relationes siue proprietates.*

Art. 1. *Vtrum relatio sit idem, quod persona.*

1. Concl. Proprietas siue relatio est idem quod persona. 1. In diuinis non differunt, quod est, & quo est; sed Pater paternitate est pater, ergo. 2. Relatio, secundum quod est quædam res, in diuinis, est ipsa essentia: essentia autem & idem quod persona, ergo. 2ª. Relationes, siue proprietates sunt in diuinis personis. Nam proprietates significantur in abstracto, vt quædam formæ personarum: sed de ratione formæ est vt sit in eo cuius est forma; ergo. Sicuti essentia est in Deo, & est Deus. Vnde errarunt dicentes proprietates non esse personas, nec in personis. † 3ª. Proprietas & persona sunt idem re, differunt autem ratione; vnde non oportet, quod multiplicato vno, multiplicetur & alterum. Vbi notandum est, quod diuina simplicitas excludit compositionem formæ & materiæ, & subiecti, & accidentis, ideo in diuinis est idem abstractum & concretum, vt Deus, & deitas: & quidquid tribuitur Deo, est eius essentia: & secundum hanc duplicem rationem identitatis proprietas in diuinis est idem cum persona. 4ª. Proprietates determinant & distinguunt personas, non autem essentia: quia in essentia dicuntur esse per modum identitatis tantum; in persona autem etiam secundum modum significandi; vt forma in supposito. 5ª. Ex modo significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur: quia significant actus, qui sunt suppositorum. Vnde pater generat, & non paternitas.

Art. 2. *Vtrum personæ distinguantur per relationes.*

1. Concl. Melius dicitur quod personæ, seu hypostases distinguantur relationibus, quã per originem. 1. Ex Boet. (Lib. de Trin.) Sola relatio multiplicat Trinitatem diuinarum personarum. 2. Ad hoc vt aliqua duo distincta intelligantur, necesse est earum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum vtriq;: origo autem alicuius rei non significatur, vt aliquid intrinsecum, sed vt via quædam à re, vel ad rem: vnde non potest esse vt res genita, & generans distinguantur sola generatione, sed oportet intelligere in vtroque ea, quibus distinguantur, quæ non possunt esse nisi relationes, ergo. 3. Distinctio in diuinis non est intelligenda, quasi aliquid commune diuidatur quia essentia communis remanet indiuisa: sed oportet quod ipsa distinguentia constituant res distinctas: at huiusmodi non possunt esse nisi relationes, vel proprietates, quæ constituunt personas, vt sunt ipsæ personæ subsistentes, non autem origo, quæ vel sumitur actiuè, & tunc præsupponit personam, quia prius est esse quam operari; vel passiue, & tunc significatur tantum, vt via ad personam, nondum eam constituens, ergo. 2ª. Origo, & relatio sunt idem re, sed differunt secundum modum significandi: nam origo significatur per modum actus, vt generatio: relatio verò per modum formæ, vt paternitas. 3ª. Nomina significantia relationes per se primo important hypostases: nomina originis proprietates diuinas. † 4ª. Non repugnat simplicitati diuinarum personarum, quod relationibus distinguantur: quia personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. 5ª. Personæ diuinæ non distinguuntur in esse, in quo subsistunt, nec in aliquo absoluto; sed solum secundum id, quod ad aliquid dicitur. 6ª. Distinctio personarum debet esse per id, quod minimum distinguit, nimirum per relationem; quia quanto distinctio est prior, tanto est propinquior vnitati. 7ª. Relatio præsupponit distinctionem suppositorum, quando est accidens, sed quando est subsistens non ita, sed secum fert distinctionem.

Art. 3 *Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases.*

Abstractis proprietatibus abstractione, quæ fit secundum vniuersale, & particulare, non remanent personæ, sed sola essentia. 1ª. Concl. 1. Ex Hilar. Nihil habet Filius, nisi li. 4. de trin.

nisi natum; ergo remota filiatione non remanet hypostasis Filij, idem dicas de alijs. 2. Personæ se habent vt particularia, essentia verò vt vniuersale: sed in abstractione vniuersali non remanet id, à quo fit abstractio; quemadmodum remota ab homine differentia rationali, non remanet amplius homo; sed tantum animal, ergo. 2ª. Si abstractio fiat per modum formæ, à materia, remotis proprietatibus, nõ personalibus, vt ingenitum, spirans, &c. remanent personæ, non tamen remotis proprietatibus personalibus: quia illæ sũt veluti formæ aduenientes subiecto præexistenti, hæ verò ferunt secum supposita, vt sunt relationes subsistentes: paternitas enim est pater 3ª. Aliqui dixerunt distingui per solam originem, & relationes aduenientes, quasi proprietates ad dignitatem pertinentes, constituant rationem personæ: & secundum hos remotis huiusmodi relationibus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed non personæ; sed hoc est falsum. 1. Quia relationes distinguunt, & constituunt hypostases. 2. Quoniam omnis hypostasis naturæ rationalis est persona ex definitione Boetij. †4ª. Persona addit supra hypostasim tantum proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem, secundum quod intelligitur subsistens in natura rationali: vnde remota proprietate distinguente, non remanet hypostasis. 5ª. Pater paternitate non solum est Pater, sed persona, & quis, siue hypostasis, quod non esset remota paternitate: nec tamen sequitur, quod Filius non sit, quis, siue hypostasis: sicuti non sequitur, quod non sit persona. 6ª. Intentio Aug. non fuit dicere, quod hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate, quasi innascibilitas constituat & distinguat personam patris; sed loquitur in communi; quia non omne ingenitum est pater.

Lib. 5. de Trin. c. 6.

Artic. 4. *Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

1. Concl. Origines, siue actus notionales significati simpliciter, præcedunt secundum intellectum proprietates personarum procedentium, etiam personales. Quoniam hoc modo origines significantur vt via ad personam relatione cõstitutam. 2ª. Origo actiua prior est secundum intellectũ, quam relatio personæ originantis, quæ non est personalis, sicuti actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietatem relatiuam innominatam communem Patri, & Filio. Nam generatio est operatio personæ Patris, sed paternitas constituit personam patris, ergo. 3ª. Proprietas personalis Patris, vt est relatio, præsupponit actum notionalem, quia fundatur super eum: vt autem est constitutiua personæ, sic oportet, quod præintelligatur relatio actui notionali: sicuti persona agens præintelligitur actioni. †4ª. Cum Magister dicit, quod quia Pater generat, est pater, accipit nomen Patris, vt significat relationem tantum, non autem secundum quod significat personam subsistentem: nam sic, quia Pater est, generat. 5ª. Natiuitas est via ad personam Filij, & ideò secundum intellectum præcedit filiationem, etiam secundum quod est constitutiua personæ Filij: sed generatio actiua significatur, vt actio progrediens à persona Patris, & ideò eam præsupponit.

Quæstio 41. *De personis in comparatione ad actus notionales.*

Art. 1. *Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.*

Necessarium est attribuere personis actus notionales. 1. Ex Aug. Propriũ Patris est, quod Filium genuit; sed generatio est actus, ergo. 2. In diuinis personis est distinctio secundum originem: sed origo non potest conueniẽter assignari, nisi per aliquos actus, ergo. †2ª. Actiones quæ attribuuntur Deo ad significandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiã pertinent; sed actus designantes ordinem originis vnius personæ ab alia, notionales dicuntur, & sunt habitudines personarum ad inuicem. 3ª. Actus notionales sunt omnino idem cum relationibus personarum sed differunt tantum secundum modum significandi, quia actio importat originẽ motus: cum autem in actione diuina non sit motus, actio personalis producẽtis personam non erit aliud, quã habitudo princi- *1ª. concl.* *lib. de fid. ad Pet. c. 2.*

cipij

cipij ad personam, quæ est à principio: & huiusmodi habitudines sunt ipsæ relationes & notiones: sed quia non intelligimus diuina, nisi secundum modum sensibilium, ideò alio modo significamus habitudines, per modum actionis, & per modum relationis. 4ª. Passiones non ponuntur in diuinis, nisi secundum modum significandi: & ita Filio attribuimus generari.

Art. 2. *Vtrum actus notionales sint voluntarij.*

1ª. Concl. Dupliciter dicitur aliquid esse, vel fieri voluntate: vno modo vt ablatiuus significet concomitantiam tantum: vt ego mea voluntate sum homo; quia volo me esse hominem; & sic potest dici, Pater voluntate genuit Filium: vel vt importet habitudinem principij; vt artifex voluntate operatur; quia eius voluntas est principium operis; & sic Pater non genuit Filium voluntate; sed produxit creaturas. 1. Ex Hilar. lib. de synod. & ex symbolo Sirmiense. 2. Natura in causando est terminata ad vnũ; quia effectus assimilatur formæ naturali, per quam res habet esse: vnde cum forma sit vna, agens quale ipsum est, tale faciet. At verò voluntas non est terminata ad vnum; quia forma per quam agit sunt plures rationes intellectæ: vnde quod voluntate agitur, non est tale, quale est agens, sed quale vult & intelligit esse; ergo voluntas est principium eorum, quæ possunt sic, vel aliter se habere: Sed persona diuina procul est à sic, & aliter se habere, quod est proprium creaturæ, quia Deus est per se necesse esse, & creatura facta est ex nihilo; ergo natura non voluntas est principium diuinæ personæ; contra errorem Arrij: creaturæ autem voluntas. †2. Illud Lib. de syno. Hilar. Non naturali necessitate ductus pater genuit Filium, est contra illos, qui negabant concomitantiam voluntatis. 3ª. Colos. 1. Apostolus nominat Christum Filium dilectionis Dei, inquantum est à Deo superabundanter dilectus, non quod dilectio sit principium generationis Filij. 4ª. Quamuis Spiritus sanctus procedat per modũ voluntatis, quia procedit, vt amor; tamen naturaliter procedit, in quantum Deus naturaliter amat seipsum. 5ª. Quamuis omne verbum procedat à dicente per voluntatem: tamen conceptio verbi est naturalis, prout Deus naturaliter intelligit seipsum. 6ª. Necessarium est aliquid, vel per se, vel per aliud, & hoc dupliciter: vel per causam agentem cogentem, & est necessarium violentum; vel per causam finalem, siue multipliciter, siue ad bene esse: & nullo horum modorum diuina generatio est necessaria: Per se autem necessarium est id, quod non potest non esse, & sic Deum esse, est necessarium, & diuina generatio.

Art. 3 *Vtrum actus notionales sint de aliquo.*

Filius est genitus, non ex nihilo, sed de substantia Patris. 1. Solus Deus, ait Aug. Est de sua natura, &c. 2. Si esset ex nihilo, sequeretur, quod esset factus: nam sicuti artifex facit aliquid ex materia; ita Deus ex nihilo, & sic non esset verè, & propriè filius: quod est contra Ioan. qui ait: In vero filio suo: siquidem, quod est factum, est ex materia exteriore: at generans, generat filium ex seipso, ergo non ex nihilo. Vnde oportet, vt sit de substantia patris: quæ substantia cum sit impartibilis, necesse est, vt pater generando non partem naturæ in Filium transfuderit, vt homines, sed totam communicauerit remanente solũ distinctione originis. 2ª. Qui ex nihilo à Deo facti sunt, metaphoricè filij Dei nominantur, secundum aliquam assimilationem ad eũ, qui verè est filius: qui, vt solus est verus, & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus: vt autem per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphoricè, dicitur primogenitus †3ª. Cum dicitur Filius natus de Patre, de, significat principium generans consubstantiale, non autem materiale, in quo includitur transmutatio, quæ non est in diuinis. In quibus, de, semper denotat consubstantialitatem. 4ª. Dicitur Filius genitus de essentia patris, vt principio formali, inquantum essentia Patris Filio per generationem communicata, in eo subsistit: vnde non sequitur ex hoc, quod essentia generet. 5ª. Non possumus dicere, tres personæ de essentia diuina: quia non ponitur aliquid quod importet distinctionem,

Margin notes (right column): 1ª Concl. li. de fide, ad Petr. c. 1. — 1. Ioan. vlt. — Ioan. 1. — Rom. 8.

nem, & ordinem: sicut cum dicimus, Filius est de essentia Patris. 6ª. Cum dicitur, sapientia est creata, potest intelligi non de sapientia, quæ est Filius Dei, sed de ea quam Deus infundit creaturis. Vel potest referri ad naturam creatam assumptam à Filio: vt sit sensus: Ab initio, & ante secula creata sum, id est, præuisa sum creaturæ vniri. Vel dicitur Filius simul creatus, & genitus, vt ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione vnitas naturæ in Patre, & Filio. Illæ autem auctoritates, quæ loquuntur de Spiritu creato, non sunt intelligendæ de Spiritu sancto, sed de Spiritu creato, vt de vento, aere, &c.

Eccl. 1.

Hil. lib. de symb.

Artic. 4. *Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.*

1ª. Concl. lib. 4. contra Max. c. 12.

Necesse est in diuinis ponere potentiã respectu actuum notionalium. 1. Aug. Si Deus pater non potuit generare filium sibi æqualem, vbi est omnipotentia? 2. Potentia nihil aliud est, quam principium alicuius actus: sed in diuinis ponuntur actus generandi, & spirandi, ergo & potentia: quia omne generans generat aliquo, & potentia generandi significat id, quo generans generat. † 2ª. Potentia ad actus notionales non dicitur in diuinis per respectum ad personam factam, sed procedentem. 3ª In diuinis est possibile, quod continetur sub necessario: non autem illud, quod opponitur necessario: quia hoc sequitur potentiam passiuam, quæ non est in diuinis. 4ª Respectu illarum actionum, secundum quas aliquæ res procedũt distinctæ à Deo, vel essentialiter, vel personaliter, potest Deo attribui potentia, secundum propriam rationem principij, quæ est, vt distinctionem importet ab eo, cuius est principium. Vnde sicuti ponimus potentiam creandi in Deo, ita possumus ponere potentiam generandi, & spirandi. Sed respectu intelligere & velle, nõ potest saluari ratio potentiæ, nisi secundum modum intelligendi, & significandi quia non sunt tales actus; qui designent processionem alicuius rei à Deo distinctæ: quia in Deo non distinguuntur esse, & intelligere.

Art. 5. *Vtrum potentia generandi significet relationem, & non essentiam.*

1ª. concl. lib. 1. de fide, ca. 8.

Potentia generandi significat in recto naturam diuinam, & in obliquo relationem. Quia potentia generandi est id, quo Pater generat, sed id quo Pater generat, est diuina natura: quia in ea sibi assimilatur filius; & generatio apud Damasc. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo, ergo. 2ª. Potentia generandi in diuinis nõ significat tãtum relationem. Quia illud est potentia generatiua in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti: sed Filius Dei similatur Patri in natura diuina, ergo. 3ª. Potentia generandi non significat ex æquo essentiam & relationem. Quia licet paternitas significetur, vt forma Patris: tamen est proprietas personalis habens se ad personam Patris, vt forma indiuidualis ad aliquod indiuiduum creatum, sed forma indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, non autem est id, quo generans generat, quia alias Sortes generaret Sortem, ergo. †4ª. Potentia est quidem principiũ agendi, sed non significat ipsam relationem principij: quia sic esset in genere relationis, sed significat principium, non quidem sicut agens, sed sicut id, quo agens agit; quod est commune generanti, & generato, vel specie, vt in creaturis, vel numero, vt in diuinis. 5ª. Sicuti in diuinis idem est potentia generandi cum generatione, ita essentia diuina cum generatione, & paternitate est idem re, sed non ratione: vnde non sequitur, quod si vnam dicit relationem, etiam & alterum. 6ª. Cũ dico potentiam generandi, potentia significatur in recto, generatio in obliquo: vnde quantum ad essentiam, quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis; quantum autem ad notionem, quæ connotatur, propria est personæ Patris.

Art. 6. *Vtrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.*

1. Concl.

In diuinis est tantum vnus Pater, vnus Filius, & vnus Spiritus sanctus. 1. Quia, cum personæ diuinæ sint ipsæ relationes subsistentes, non possent esse plures patres vel plures Filij, nisi essent plures paternitates,

tates, & filiationes: sed hoc esse non potest, nisi secundum materialem rerum distinctionem, cum forma vnius speciei nō multiplicetur, nisi secundum materiam, quæ non est in diuinis, ergo. 2. Ex modo processionum: Deus omnia intelligit, & vult vnico simplici actu, ergo non potest esse nisi vna persona procedens per modum verbi, quæ est filius, & vna tantū per modum amoris, qui est Spiritus sanctus. 3. Personæ procedunt naturaliter: at natura determinatur ad vnum, ergo 4. Ex hoc est perfectus filius, quod tota filiatio diuina in eo continetur; & quod est tantum vnus filius. idem dicēdum est de alijs personis. †2ª. Filius non habet potentiam generandi, si sumatur actiuè .i. ad generandum: quia licet sit idem esse Patris & Filij, non tamen Filio competit esse Patrem. Si autem, generandi, sit gerundium verbi passiui, sic potentia generandi est in Filio, id est, vt generetur. similiter si sit verbi impersonalis, vt sit sensus, potentia generandi .i. quia ab aliqua persona generatur. 3ª. Cum Aug. ait, Filium non generasse, non quia non potuit, sed quia non oportuit nō intendit, quod Filius posset generare Filium; sed quod non est de impotentia Filij, quod non generet. 4ª. Quod non sint plures Filij in diuinis, non est ex impotentia Patris, sed quia immaterialitas & perfectio diuina hoc requirit.

Lib. 3 contra Max. cap 12.

Quæstio 42. *De æqualitate & similitudine diuinarum personarum ad inuicem.*

Art. 1. *Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.*

1ª. concl. Necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. 1. Ex Athan. in symbolo. 2. Vbi non est maius nec minus, ibi est æqualitas; quia ex Arist. æqualitas dicitur per negationem maioris & minoris: sed in diuinis non est maius & minus, quia cum inæqualium non possit esse vna quantitas numero, & quantitas in diuinis personis, non sit nisi essentiā, sequeretur in eis non esse vnam essentiam, quod est falsum. †2ª. In diuinis non est quantitas molis, sed virtutis, quæ primum attenditur in radice, .i. in perfectione formæ, vel naturæ: deinde in effectibus formæ, quarum primus est esse, secundus operatio: & secundum hoc intelligitur æqualitas in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, inquantum nullus horum, aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. 3ª. Aequalitas secundum quantitatem virtualem includit in se similitudinem, & aliquid plus; quia excludit excessum: vnde aliqua communicantia in vna forma, quā tamen non æqualiter participent, possunt dici similia, & non æqualia: ideò non solum dicimus Filium esse similem Patri, vt excludatur error Eunomij, sed etiam æqualem, vt excludatur error Arrij: quia non solum vna est natura vtriusque, sed etiam æquè perfectè est in vtroque. 4ª. Pater dicitur æqualis & similis Filio, non tamen æquari, vel similari Filio at Filius vtrumque, quia prior æqualitas significatur per nomina, quæ repræsentant essentiam, quæ non est magis Patris, quam Filij: altera, per verba, quæ dicunt aliquid per modum motus, & sic Filius accipit à Patre, & non è conuerso. 5ª. Aequalitas non est tātum relatio, sed importat etiam distinctionem personarū. quia nihil sibiipsi dicitur æquale: & vnitatem essentiæ; quia ex hoc personæ sunt sibi inuicem æquales, quod sunt vnius magnitudinis & essētiæ.

10 met. te. 15

Art. 2. *Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt Filius, Patris.*

Necesse est dicere Filium esse coæternum Patri. 1. Athan. in symbolo. 2. Aliquid ex principio existens potest esse posterius illo, vel quia procedit ab illo voluntariè: vel quia à natura paulatim perfecta, qua ratione homo à principio generare non potest; vel quia actione successiua: at Pater non generat Filium voluntate, sed natura ab æterno perfecta, & absq; actione successiua, ergo: idem dicas de Spiritu sancto. †2ª. Nullus modus processionis alicuius creaturæ perfectè repræsentat diuinam generationem, sed oportet ex multis modis colligere similitudinem, vt quod deest ex vno, suppleatur ex altero. Inter omnia autem expressius repræsentat processio verbi ab intellectu, quod quidē non est posterius eo, à quo procedit, nisi 1ª. Concl.

sit talis intellectus, qui exeat de potentia in actum, quod in Deo dici non potest. 3ª. Aeternitas excludit principium durationis, sed non principium originis. 4ª. Licet Filius generetur, non tamen incipit esse: quia generatio diuina non est transmutatio: vnde Pater semper generat, & Filius semper generatur. 5ª. Generatio Filij non est in nunc temporis, aut in tempore; sed in æternitate, ad cuius præsentialitatem, & permanentiam significandam potest dici, quod Filius semper nascitur: sed melius est, quod dicatur, semper natus, vt ly, semper, designet permanentiam ęternitatis: ly natus, perfectionem geniti: & sic Filius non est imperfectus, neque erat, quādo non erat, vt voluit Arrius.

Art. 3. *Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ.*

1ª. concl. Oportet in diuinis esse ordinem secundum originem absque prioritate, qui vocatur ordo naturæ: non quo alter sit prior altero; sed quo alter est ex altero. 1. Vbi est pluralitas sine ordine, ibi est confusio: sed in diuinis personis non est confusio; ergo. 2. Cum ordo semper dicatur per comparationem ad aliquod principium: sicuti dicitur principium, ita & ordo: sed principium in diuinis dicitur secundum originem, sine prioritate, ergo. †2ª. Ordo naturæ significat notionem originis in communi, non autem in speciali. 3ª. Quamuis in diuinis sit ordo; non tamen vna persona est prior altera, neque ex parte naturæ, neq; ex parte relationis, neque secundum naturam, neque secundum intellectum, sicut in creaturis; quia ipsę relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. 4ª. Dicitur ordo naturæ, non quod ipsa natura ordinetur, sed quod ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem. 5ª. Melius ordo originis nominatur ordo naturæ, quam ordo essentię. quia natura quodammodo importat rationem principij, non autem essentia.

Art. 4. *Vtrum Filius sit æqualis Patri, secundum magnitudinem.*

1ª. Concl. Necesse est dicere filium æqualem esse
Phil. 2. patri in magnitudine ab æterno. 1. Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, ait Paul. de filio, ergo. 2. De ratione paternitatis & filiationis est, quod filius accipiat perfectionem naturæ, sicuti pater; quia in diuinis est verè & propriè paternitas & filiatio: sed magnitudo nihil aliud significat, quam perfectionem naturæ, ergo filius est æqualis patri in magnitudine. Quod ab æterno patet: quia virtus Dei patris non fuit defectiua, nec filius successiue ad perfectionem peruenit, vt accidit in humanis; quo fit, vt filius nō statim æquetur patri, ergo. †2ª. Illud, pater maior me est, & alia similia intelligenda sunt de Christo, secundum humanam naturam: vel secundum Hilarium: *Ioan. 14.*
donantis auctoritate pater maior est: sed non est minor Filius cui vnum esse donatur. 3ª. Aequalitas, aut similitudo in diuinis non attenditur secundum distinctionem relationum, sed secundum essentialia. Vnde licet paternitas sit dignitas Patris; non tamen sequitur, quod in eo sit aliqua dignitas, quæ non sit in Filio: quia dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet: vnde sicuti eadem essentia, quæ in patre, est paternitas, in filio est filiatio; ita eadem dignitas, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: nec sequitur, paternitatem habet pater, ergo paternitatem habet Filius. nam mutatur quid, in ad aliquid: quia eadem essentia, & dignitas est in patre, secundum relationem dantis, & in Filio, secundum relationem accipientis. 4ª. Relatio in diuinis non est totum vniuersale, quamuis de similibus relationibus prædicetur; quia omnes relationes sunt vnum secundum essentiam, & esse: at vniuersale habet partes secundum esse distinctas: vnde omnes relationes non sunt maius aliquid, quam vna tantum: idem dicas de persona. *lib. de synod.*

Art. 5. *Vtrum Filius sit in Patre, & econuerso.*

Pater est in Filio, & econuerso, secundum essentiam, relationem, & originem. *1ª. Concl.*
1. Ioa. 14. Ego in Patre, & Pater in me est. Quod sit secundum essentiam, patet: Quia essentia Patris est in Filio, & Pater est sua essentia, & eam communicat Filio, ergo est in Filio per essentiam: rursus essentia Filij est in Patre, & Filius est sua essentia, ergo. Quod secundum relationem, quia

vnum

vnum correlatiuum est in alio, secundum intellectum, ergo. Quod secundum originem, quia processio Verbi intelligibilis, non est aliquid extra; sed manet in dicente, & quod verbo dicitur, in verbo continetur, ergo. † 2ª. Secundum nullum eorũ modorum, quos Philosophi enumerant, Filius est in Patre, & èconuerso: quia quæ in creaturis sunt, non sufficienter repræsentant ea, quæ Dei sunt. 3ª. Exitus Filij à Patre in diuinis, est secundum solam distinctionem relationum; non autem secundum aliquam essentialem distãtiam. 4ª. Pater & Filius non sunt opposita secũdum essentiam, & ideò vnus potest esse in alio; & etiam secundum relationem, vt est dictum.

Art. 6. *Vtrum Filius sit æqualis Patri, secundum potentiam.*

1ª. concl. Necesse est dicere, quod Filius est ęqualis Patri in potestate. 1. Quia, vt ait scriptura, quæcunque Pater facit, hæc & Filius. Ioan. 5. 2. Potentia agendi sequitur perfectionem naturæ, quod patet in creaturis: at probatum est rationem diuinę paternitatis & filiationis exigere, quod Filius sit æqualis Patri in magnitudine, id est, in perfectione naturæ, ergo. 2ª. In hoc quod Ioan. 5. dicitur. Filius non potest à se facere quicquam, non subtrahitur Filio aliqua potestas, quam habeat Pater; sed ostenditur Filium habere potestatem à Patre, à quo habet naturam. 3ª. In demõstratione Patris, & auditione Filij non intelligitur, nisi quod Pater communicat scientiam Filio, sicut essentiam: idem dicas de mandato, quatenus communicat voluntatem, & Ioan. 5. & 14. scientiam. Vel potius mandatum Patris refertur ad Christum secundum humanã naturam. 4ª. Eadem potentia est, qua Pater generat, & qua Filius generatur: vnde quicquid potest Pater, potest Filius: non tamen sequitur, quod possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid: quia eandem potentiam Pater habet vt dans, Filius vt recipiens.

Quæstio 43. *De Missione diuinarum personarum.*

Artic. 1. *Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.*

Alicui personæ diuinæ potest conuenire mitti. 1ª. Concl. 1. Non sum ego solus: sed ego, & qui misit me Pater. 2. Missio includit duo, nimirum habitudinem processionis à mittente, vel secundum imperium, quo modo dominus mittit seruum, vel secundum consilium, vel secundum originem, & habitudinem ad terminum ad quem mittitur; vel quia ibi incipiat esse simpliciter, quia prius ibi non erat, vel nouo modo. Missio igitur potest diuinæ personæ competere, vt importat habitudinem processionis secundum originem, & habitudinem inceptionis noui modi essendi in alio. Confirmatur, quia de facto Filius est missus à Patre, vt nouo modo esset in mundo, per carnem assumptam. † 2ª. Missio tunc importat minorationem in eo, qui mittitur, quando est per imperium, aut consilium: sed in diuinis non importat, nisi processionem originis, quæ est secundum æqualitatem. 3ª. Missio diuinæ personæ est sine separatione à mittente, & habet solam distinctionem originis quia persona missa, vt non incipit esse, vbi non erat, ita non desinit esse vbi erat. Sed illud separatur à mittente, quod sic mittitur, vt incipiat esse, vbi prius nullo modo erat, quod fit per motum localem, qui non habet locum in diuinis. Vnde soluitur etiam tertium, quod procedit de motu locali.

Art. 2. *Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.*

Missio, & datio in diuinis dicuntur tẽporaliter tantum. 1ª. Concl. 1. Galat. 4 Cum venit plenitudo temporis, &c. 2. Mittitur aliquid ad hoc, vt sit in aliquo, & datur ad hoc, vt habeatur: sed personam diuinam haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo modo existendi in ea, est quoddam temporale, ergo. 2ª. Generatio, & spiratio solum dicuntur ab æterno: quia cum habitudine ad principium determinãt terminum æternum. Processio autem & exitus dicuntur, & æternaliter, & temporaliter; nã Filius ab æterno processit, vt sit Deus; temporaliter, vt sit etiam homo. † 3ª. Cum Greg. inquit, eo mittitur Filius, quo Hom. 26. in Euang. generatur; loquitur de generatione tẽporali Filij, non à Patre, sed à matre: vel quia

Filius habet quod possit mitti, quia est genitus ab æterno. 4ª. Diuinam personam esse nouo modo in aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, non est propter mutationem diuinæ personæ, sed creaturæ. 5ª. Missio includit quidem processionem æternam, sed tamen aliquid addit, scilicet effectum temporalem, & ideo temporaliter dicitur.

Art. 3. Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis.

1ª. Concl. Lib 3. de Trin. c. 4. Secundum solam gratiam gratum facientem inuisibiliter mittitur, procedit, & datur persona diuina, nimirum Spiritus sanctus. 1. Ex August. Spiritus sanctus procedit temporaliter ad sanctificandam creaturam: at sanctificatio creaturæ non est, nisi per gratiam gratum facientem, ergo. 2. Præter communem modum, quo Deus est in rebus omnibus per essentiam, potentiam, & præsentiam, est speciali modo in creatura rationali, vt cognitum in cognoscente, & amatum in amãte: & quia cognoscendo, & amando creatura rationalis attingit Deum; ideò non solum speciali modo Deus dicitur esse in creatura rationali, sed etiam in ea habitare, sicut in templo suo: sed nullus effectus potest esse huius rei ratio, nisi gratia gratum faciens ergo. Similiter illud solum habere dicimur, quo libere possumus vti, vel frui: sed habere potestatem fruendi diuina persona, est solum per gratiam gratum facientem, ergo. †2ª. Per donum gratiæ gratum facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc, quod non solum ipso dono creato libere vtatur; sed vt ipsa diuina persona fruatur. 3ª. Particula, secundum, non significat quod gratia gratum faciens sit causa, quod habeatur diuina persona, sed quod disponat animam ad illam habendam. 4ª. Filius potest quidem cognosci per aliquos effectus; non tamẽ per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis sine gratia gratum faciente. 5ª. Quælibet gratia gratis data est manifestatio gratiæ gratum facientis. Vnde Aposto- 1. Cor. 12. lus vocat gratiam gratis datam manifestationem Spiritus: si autẽ daretur solum signum gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter Spiritus sanctus, sed cum determinatione, vt spiritus propheticus.

Art. 4. Vtrum Patri conueniat mitti.

Patri non conuenit mitti, sed Filio, & Spiritui sancto: 1. Solus Pater, ait August. nunquam legitur missus. 2. Missio in sui ratione importat processionem ab alio; quæ in diuinis est secundum originem: sed Pater non est ab alio, sicuti Filius, & Spiritus sanctus, ergo. † 2ª. Vt dare importat liberalem communicationem alicuius, sic Pater dat seipsum creaturæ ad fruendum: sed vt importat auctoritatem dãtis respectu eius quod datur, sic dari conuenit tantum personæ, quæ est ab alio, vt mitti. 3ª. Ideo Pater non dicitur missus; quia non est ab alio, licet in nobis inhabitet per gratiam. 4ª. Missio, vt importat processionem à mittente, includit in sui significatione notionem in generali, prout esse ab alio est commune duabus personis, & ita non conuenit Patri, licet missio non sit persona, neque notio. 1. Concl. Lib. 2. de Trin. c. 5.

Art. 5. Vtrum Filio conueniat inuisibiliter mitti.

Tam Filio, quam spiritui Sancto cõuenit inuisibiliter mitti. 1 Sap. 9. Mitte illam .i. sapientiam, de Cœlis, &c. 2. Personam diuinam mitti ad aliquem per inuisibilẽ gratiam significat nouum modum habitandi illius personæ, & originem eius ab alia: sed hoc conuenit Filio, & Spiritui S. tantum, quia quamuis Patri conueniat inhabitare per gratiam; non tamen esse ab alio: ergo. † 2ª. Licet omnia dona, vt dona sunt, attribuantur Spiritui sancto: tamen aliqua dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationem Filio: vt quæ pertinent ad intellectum. 3ª. Missio Spiritus sancti; qui est amor, attenditur secundum modũ caritatis: quia per caritatem anima exassimilatur: At Filij missio cum sit verbum spirans amorem, non attenditur secundũ quamlibet perfectionem intellectus, sed secundum eam instructionem, qua prorumpat in affectum amoris. Vnde est alia missio ab illa Spiritus sancti. 4ª. Si loquamur de missione quantum ad originem, missio Filij distinguitur à missione Spiritus 1ª. Concl.

ritus sancti, sicut generatio à processione: quantum autem ad affectum communicant in radice gratiæ: sed distinguuntur in effectibus gratiæ, qui sunt illuminatio intellectus, & inflammatio affectus; & sic patet, quod vna non potest esse sine alia, & quod neutra est superflua.

Art. 6. *Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ.*

1. Concl. Missio inuisibilis fit ad omnes, qui sunt participes gratiæ. 1. Nam missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturam, ex August. sed omnis creatura habens gratiam sanctificatur, ergo. 2. Missio diuinarum personarum requirit, vt qui mittitur incipiat esse nouo quodã modo ibi, vbi prius non fuerat: vnde in eo ad quem fit missio, consideratur ir habitatio gratiæ, & innouatio per gratiam, ergo ad omnes fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo reperiũtur. † 2ª. Etiam ad partes Veteris Testamenti fuit facta missio inuisibilis. Illud autem, Nondum erat datus spiritus, intelligitur de illa datione cum signo visibili. 3ª. Etiam secundum profectum virtutis, & augmentum gratiæ fit missio inuisibilis: sed præcipuè circa illud attenditur, quando aliquis proficit in aliquem nouu actum, vel nouum statum gratiæ. 4ª. Ad beatos facta est missio in principio beatitudinis, & deinde fit secundum aliquas reuelationes vsque in diem iudicij. Christo autem facta est missio inuisibilis à principio incarnationis, non postea. 5ª. Missio diuinæ personæ non fit ad Sacramenta; sed ad eos, qui per sacramenta gratiam suscipiunt: quia missio sumitur a termino: in sacramentis autem gratia est instrumẽtaliter, sicut forma artificiati in instrumentis artis, & secundum quendam discursum ab agente in patiens.

Lib. 4. de Trin. c. 20.

Aug. lib. 4. de Trin. c. 20.

Ioan. 7.

Art. 7. *Vtrum Spiritui sancto conueniat visibiliter mitti.*

1ª. Concl. Conueniens fuit Filium, & Spiritum sanctum visibiliter mitti. Quia inuisibilia Dei homini per visibilia manifestari oportuit, cum hic modus sit connaturalis homini, & Deus omnibus prouideat secũdum vniuscuiusq; modum, ergo sicut seipsum, & æternas processiones per visibilia hominibus quodammodo demonstrauit; ita conueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestaret: & hoc est eas visibiliter mitti. 2ª. Spiritus sanctus mittitur vt sanctificationis donum, Filius autem vt sanctificationis auctor: vnde mittitur in carne; sed Spiritus sanctus in signis, vt sanctificationis indicium. † 3ª. Spiritus sanctus non potest dici minor Patre propter visibilem creaturam, in qua apparuit: quia eam non assumpsit in vnitatem naturæ: vt assumpsit Filius: nec propterea dicendum est non mitti. 4ª. Missio visibilis Spiritus sancti non attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ: neque secundum signa sacramentalia Veteris, & Noui Testamẽti, in quibus res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum: ideò dicitur missus inquantum fuit monstratus. 5ª. Has creaturas tota Trinitas fecit; sed ad demonstrandam specialiter hanc, vel illam personam: quæ vt diuersis nominibus nominantur; ita diuersis rebus significari possunt: licet inter eas non sit diuersitas. 6ª. Missio visibilis filij debuit fieri secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui competit sanctificari: quia fuit missus vt sanctificationis auctor: non ita Spiritus sanctus qui mittitur vt sanctificationis indicium; ad quod sufficit quælibet creatura. 7ª. Illæ creaturæ visibiles fuerunt formatæ ministerio angelorum, non ad significandam ipsorum personam; quia tunc angeli mittebantur, sed Spiritus sancti, qui in illis erat, vt signum in signato; ideò non repræsentabãt angelos. 8ª. Specialiter missio Spiritus sancti debuit fieri ad Christum, & ad Apostolos: quoniam fit in vtilitatem Ecclesię, quæ in illis fundabatur. Vnde Christo fuit facta missio visibilis ab instanti suæ conceptionis, ad ostendendum inuisibilẽ missionem. In baptismo sub specie colũbæ, ad demonstrandã auctoritatem Christi ad dandam gratiam per spiritualem regenerationem. Ideò Pater dixit: Hic est filius meus dilectus. In transfiguratione sub specie nubis lucidæ, ad ostendendam exuberantiam doctrinæ; ideò dictum est; Ipsum audite. Ad Apostolos sub specie

flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Quorum remiseritis, &c. Sub linguis igneis, ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde cœperunt loqui. 9a. Ad Patres Veteris Testamenti missio visibilis Spiritus sancti fieri non debuit: quia prius debuit fieri missio visibilis filij. Quibus tamen factæ fuerunt visibiles apparitiones diuinarum personarum; quæ non possunt
Lib. 12. de Trin c. 17. dici visibiles missiones, cum non fuerint factæ ad ostendendam inhabitationem personarum, vt ait Aug.

Art. 8. *Vtrum aliqua persona mittatur, nisi ab ea, à qua procedit æternaliter.*

1. Concl. Si persona mittens, intelligatur esse principium effectum, secũdum quem attenditur missio; sic tota Trinitas mittit personam missã. 1. Isa. 48. Misit me Dominus Deus, & spiritus eius: vbi loquitur de Filio. Vnde persona mittitur etiam ab ea, à qua non procedit æternaliter; nimirum à Spiritu sancto filius. 2 Ex
Lib 2. de Trin c. 5. Aug. qui ait filium mitti, & à se, & à Spiritu sancto. 2a. Si mittens designetur, vt principium personæ, quæ mittitur, sic nõ quælibet persona mittit, sed solum illa cui conuenit esse principium illius personæ Et sic Filius mittitur à solo Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque, Pater à nullo. Ex quibus soluitur primum ex Aug. sum-
Lib. 4. de Triu. c. vlt. ptum. Similiter secundum, vbi dicitur, eũ qui mittit debere habere auctoritatem. Nec potest dici Spiritum sanctum dari ab homine, quamuis non sit ab eo; quia nec effectum gratiæ potest causare: & ita soluitur tertium. Vnde conciliantur duo modi dicendi inter se diuersi, iuxta duas conclusiones positas.

Quæstio 44. *De processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa.*

Artic. 1. *Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à Deo.*

1. Concl. Omne, quod quocunque modo est, necessariò à Deo est. 1. Rom. 11. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. 2. Quod est in alio per participationem causatur ab eo, cui id inest per essentiam; vt calor inferto ab igne: sed esse in aliis est per participationem, in Deo autem per essentiam; quia Deus est suum esse subsistens, quod est tantum vnum; & ita alia à Deo non sunt suum esse, & ideò participant esse, ergo omnia entia causata sunt à Deo.
3. Ex Platone, qui ante multitudinem ponit vnitatem: & Aristotel. ait, maximè ens, est causa omnis entis. † 2a. Habitudo causati ad causam, non est de diffinitione entis, sed consequitur ad ea, quæ sunt de eius ratione, cum sit per participationem tale: at esse causatum non est de ratione entis simpliciter, & ideò datur ens non causatum. 3a. Necessaria possunt habere causam, vt patet in demonstratione; cuius effectus necessarius est ex principiis, tanquam ex causa. 4a. Mathematica abstrahunt ab esse, ratione cuius datur causa efficiens: ideò non definiuntur per causam efficientem, licèt producta sint. 2. Met. tex. 4.

Art. 2. *Vtrum materia prima sit creata à Deo.*

Materia prima causata est ab vniuersali causa entium. 1. Ex Aug. qui ait Deum fecisse vnum prope nihil; quæ est materia prima. 2. Deus est causa rerum, non solum vt talia sunt per formam accidentalem, vel essentialem, sed vt entia sunt, ergo erit causa omnis entitatis: & ideò etiam materiæ, à qua res non habet esse, sed tale esse. † 2a. Quod fit, debet fieri ex alio, si de productione particulari loquamur: at quod fit per emanationem ab vniuersali principio essendi, non fit ex alio, à quo modo non excluditur materia prima. 3a Passio est effectus actionis, & ideò prima passio debet esse à primo agẽte; & proinde etiam primum principium passiuum est à primo actiuo: quia omne imperfectum causatur à perfecto. 4a. Licet materia sit potentia, cui videtur repugnare creari: tamen creatur, sed non sicut actus. Quare cum sit pars compositi, ipsa quoque dicitur creari. 1a. Concl. 12. confes. c. 7.

Art. 3 *Vtrum causa exemplaris sit aliquid præter Deum.*

Deus est prima causa exemplaris omnium rerum. 1. Ideæ ex Aug. sunt formæ, quæ 1a. Concl. Lib. 83 q. 46.

quæ diuina intelligentia continentur, ergo. 2. Causa exemplaris ponitur; vt effectus habeat determinatam formam, quod cernitur in rebus naturalibus; sed hæc determinatio reducitur ad sapientiam Dei, quæ ordinem in rebus excogitauit; qui in distinctione rerum consistit: & ideò in Deo sunt rationes exemplares, seu Ideæ omnium rerum. 2ª. In rebus, quædam sunt exemplaria aliarum, quia aliæ ad aliarum similitudinem, vel secundum eandem speciem, vel secundum analogiam imitationis fiunt. † 3ª. Res repræsentant Deum, & sunt similes Deo secundum repræsentationem rationis; vt domus materialis, domui, quæ est in mente artificis. 4ª. Exemplaria rerum non possunt esse separata à rebus; quia de ratione specierum est, vt sint in materia, quæ non reducuntur ad aliquid per se existens in eadem specie, vt ait Plato, sed ad speciem superexcedentem. 5ª. Nō sunt necessaria exemplaria propter scientiam; quia satis est, vt naturæ, quæ definiuntur, & sciuntur, abstrahantur per intellectum. 6ª. Dionys. per, per se vitam, &c. intelligit ipsum Deum, vel virtutes ipsis rebus datas: non autem res per se subsistentes. *Cap. 11. de diu. nom.*

Art. 4. *Vtrum Deus sit causa finalis omnium.*

1a. Concl. Diuina bonitas est finis omnium rerum. 1. Prou. 6. Vniuersa propter seipsum operatus est Dominus. 2. Finis creaturæ est consecutio suæ perfectionis, quæ consistit in participatione perfectionis Dei: quia vt agentis perfecti, cuiusmodi est Deus, finis est sola perfectionis communicatio; ita patientis, eiusdem receptio, ergo bonitas Dei, quam ipse communicat, erit finis omnium. 2ª. Solus Deus est liberalis; quia non agit propter vtilitatem suam, vt agentia imperfecta, sed propter bonitatem. 3ª. Licet Deus sit agens; tamen est finis, quatenus communicat suam similitudinem, qui est finis agentis, non autem forma ipsa: alias esset nobilius productum, quam producens, cum finis sit nobilius eo, quod est ad finem. 4ª. Omnia appetunt Deum, quatenus appetunt quocunque appetitu aliquod bonum, quod est participatio Dei. 5ª. Deus est causa finalis, & efficiens, quæ dicuntur esse prius, & posterius in Deo secundum rationem.

Quæstio 45. De modo emanationis rerum à primo principio.

Art. 1. *Vtrum creare sit ex nihilo facere.*

Creare, est aliquid ex nihilo facere. 1. Ex Glos. in Gen. c. primo. 2. Quod fit emanatione particulari non supponitur, sed fit ex non ente tali; vt homo ex non homine, ergo quod procedit per creationem, quæ est emanatio totius entis à primo agente, fiet ex non ente simpliciter, i. ex nihilo. † 2ª. Creatio aliquando sumitur communiter; & creari dicuntur, quæ in melius reformantur. 3ª. Mutationes sumunt speciem & perfectionem à termino, non à quo, sed ad quem: vnde illa productio erit perfectior & prior, cuius terminus ad quem est prior & nobilior, vt accidit in creatione. 4ª. Ex, in hac propositione, ex nihilo, non materiam, sed ordinem importat: vel sensus est, non ex aliquo, vt importet habitudinem causæ materialis negatæ. 1ª. Concl. *Aug. cont. aduers. leg. c. 24.*

Art. 3. *Vtrum Deus possit aliquid creare.*

Non solum Deus potest aliquid creare, sed necessarium est ponere omnia à Deo esse creata. 1. Ex Gloss. in Gen. cap. primo. 2 Deus non agit ex præsupposito: quia, vt est dictum, est causa totius entis, ergo ex nihilo. Erunt igitur omnia creata à Deo, cum omnia sint ab ipso ex nullo præsupposito. † 2ª. Philosophi loquentes de emanatione particularium causarum, rectè dicebant, ex nihilo nihil fit, sed vniuersè non est verum. 3ª. Creatio non est mutatio, nisi secundum modum intelligendi: quia de ratione mutationis est, vt idem, quod erat actu, vel potentia, aliter se habeat, nunc, ac prius; at in creatione, idem non se habet aliter, nisi secūdum intellectum. Vnde remota mutatione à creatura, sola remanet habitudo inter creantem & creatum: significatur tamen, vt mutatio, quia per modum mutationis intelligitur. 4ª. Vbi non est motus, simul est fieri, & factum esse; vt accidit in creatione. 5ª. Inter nihil, & ens, non est infini- 1. Concl. *Arist. 1. Phys. tex. 45.*

infinitum medium; quanuis ista duo intelligantur tanquam duo termini creationis.

Art. 3 *Vtrum creatio sit aliquid in creatura.*

1ª. Concl. Creatio est aliquid in creatura. Quia generatio est aliquid in genito: ergo & creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam. 2ª. Creatio in creatura nihil aliud est, quam relatio ad creatorem: nam sublato motu ab aliqua productione, non remanet nisi relatio: sed creatio est actio sine motu, ergo. † 3ª. Creatio actiua est essentia diuina cum relatione ad creaturam, quæ est secundum rationem: at relatio creaturæ ad Deum, est realis. 4ª. Creatio significatur, vt mutatio, & vt medium inter creatorem, & creaturam; quæ in re creata, est creatura: & cum sit relatio, non refertur per aliam relationẽ, sed per se. 5ª. Creatura est terminus creationis, vt mutatio est: eadem est subiectũ creationis, vt relatio est; quo modo est posterius, quam subiectum: est autẽ prius, vt dicit respectum ad obiectum, quod est principium creaturæ. 6ª. Creatio importat habitudinem creaturæ ad creatorem cum quadam nouitate, & inceptione. Vnde non omne, quod habet esse dicitur proprie creari; non autem accidens, cuiusmodi est creatio.

Artic. 4. *Vtrum creari sit proprium compositorum, & subsistentium.*

1a. Concl. Creatio est proprie subsistentium, & compositarum rerũ. 1 Gen. 1. Deus creauit cœlum, quod est subsistens. 2. Creari, est fieri, quod ordinatur ad esse: sed esse proprie conuenit subsistentibus; quia formæ, & accidentia potius dicuntur coexistere, quam esse, & ideò magis debent dici concreata, ergo. † 2ª. Esse, dicitur primum creatum, quia dicit rationem obiecti creationis, quæ est emanatio totius esse, non talis esse: sicuti color dicitur primum visibile, licèt quod videtur sit proprie coloratum. 3ª. Creari non dicit constitutionem rei ex principijs præexistentibus: vnde compositum dicitur creari, quia simul cum omnibus suis principijs in esse producitur. 4ª. Cur creatio sit productio totius esse, non solum materia, sed etiam totum dicitur creari.

Artic. 5. *Vtrum solius Dei sit creare.*

Creare est propria actio solius Dei. 1 Ex Aug. qui ait, Angelos non posse esse creatores, ergo nec aliæ creaturæ. 2. Esse est effectus vniuersalissimus, qui debet referri in vniuersalissimam causam; sed creare est dare simpliciter esse, ergo erit effectus solius causæ vniuersalissimæ, vt est Deus. 2ª. Creatura non potest esse instrumentum creationis. 1. Instrumentum concurrit ad effectum disponendo, etiam per propriam virtutem: & ideo varia instrumenta producunt varios effectus: sed effectum creationis, quod est esse absolute, creatura non potest disponere, cum nihil præexistat, ergo creatura nulla ratione potest creare. 2. Creatura agit per motum & contactum: sed in creatione cum nihil præexistat, ista esse non possunt, ergo. Sed hæc ratio speciatim probat de creatura corporea. † 3ª. Substantiæ immateriales non possunt producere sibi simile; Quia ens creatum participat naturam essendi, ergo illam non potest producere; quia produceret se ipsum: vt si homo produceret naturam humanam: sed supponit esse, & producit tale esse, seu, esse in hoc: at in re immateriali non præcedit aliquid, per quod sit hęc, quia est hęc per suam formam, per quam habet esse, cum sit forma subsistens, ergo non potest producere aliam sibi similem quo ad esse; sed quantum ad aliquam perfectionem superadditam. 4ª. Ex contrario fit aliquid per accidens, sed ex subiecto in potentia per se: & ita quo minus est potentiæ, eo maior requiritur virtus: & vbi nulla est potentia, multo maior: vnde maior potentia requiritur ad faciendum ex nihilo, quam ex contrario. 5ª. Virtus facientis non modo ex facti substantia, sed etiam ex modo faciendi consideratur, ex qua parte creatio requirit virtutem infinitam: quia si minor potentia requirit maiorem virtutem; nulla potentia requiret infinitam, quæ non est in creatura.

1a. Concl. Lib. 4. de Trin. c. 5.

Art. 6. *Vtrum creare sit proprium alicuius personæ.*

Creare non est proprium alicuius personæ

Cap. 2. de diu. nom. sonæ, sed commune toti Trinitati. 1. Dionys. Communia totius Trinitatis, sunt omnia creabilia. 2. Creare conuenit Deo ratione sui esse; quia effectus creationis, quod est esse, reducendus est in esse Dei, vt in principium: sed hoc esse, quæ est essentia, est commune toti Trinitati, ergo. 2ª. Pater ratione intellectus per verbum, qui est Filius ratione voluntatis per amorem, qui est Spiritus sanctus creaturas produxit. † 3ª. Ideò processiones personarum sunt relationes productionis creaturarum, quia includunt attributa essentialia, scilicet intellectum, & voluntatem. 4ª. Sicuti natura diuina est in tribus personis ordine quodam, ita etiam virtus creandi, quæ in Patre non est ab alio, in Filio, à Patre, &c. & ita Pater dicitur creare per Filium. Tribuuntur etiam personis varij effectus ratione attributorum. 5ª. Licet quilibet effectus Dei procedat ex quolibet attributo: tamen quilibet reducitur ad illud attributum, cum quo habet conuenientiam: vt ordinatio ad sapientiam, iustificatio ad misericordiam, & creatio ad potentiam.

Art. 7. *Vtrum in creaturis necesse sit inuenire vestigium Trinitatis.*

1a. Concl. In omnibus creaturis inuenitur repræsentatio Trinitatis per modum vestigij. 1. Ex Aug. lib. 6. de Trin. in fine. 2. Ibi est repræsentatio vestigij, vbi effectus repræsentat solam causalitatem causæ, non eius formam; vt patet in vestigio animalis: sed in creaturis hoc modo repræsentantur diuinæ personæ, ergo. Nam in creaturis est substantia, & esse, & hoc repræsentat primum principium, & personam Patris: est deinde forma, & hæc Verbum: est ordo, & hic amorem, seu Spiritum sanctum: & ideò dicuntur omnia facta in Sap. 11. mensura, numero, & pondere, seu modo, specie, & ordine. 2ª. In creatura rationali repræsentatur Trinitas per modum imaginis. Quia ibi est repræsentatio imaginis, vbi repræsentatur causa secundum similitudinem formæ: sed in hac creatura reperitur talis repræsentatio, quia, vt in diuinis per intellectum producitur Verbũ, & per voluntatem amor; ita in hac creatura, ergo. † 3ª. Repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata, per quem modum ex creaturis in Trinitatem personarum veniri potest. 4ª. Non est necesse vt in qualibet parte creaturæ reperiatur vestigium Trinitatis, sed in tota creatura, quæ est subsistens. 5ª. Non solum essentia, sed etiam processiones sunt causa creationis: & ita non modo essentia, sed etiam personæ repræsentantur.

Art. 8. *Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ, & artis.*

In operibus creaturæ non admiscetur creatio. 1. Ex Aug. qui distinguit vnum opus ab alio. 2. Si admisceretur, maxime ratione formarum, quas quidam creari dixerunt: & formæ non creantur, sed cõcreantur, cum non subsistant; quia illud creatur & fit, quod subsistit, vt est compositum, ergo. 2ª. Formæ incipiunt esse in actu, factis compositis, & ideò non fiunt per se, sed per accidens. 3ª. Qualitates agentis naturalis agunt in virtute subiecti; & ideò possunt producere, nõ solum qualitates, sed etiam simile in substantia. 4ª. Ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, id est, virtus cœlestis, cui est similis effectus secundum analogiam: vnde eorum forma est ab agente naturali: perfecta autem requirunt agens vniuocum. 5ª. Quæ fiunt per naturam, dicũtur creaturæ, quia fiunt ex principijs creatis. — 1a Concl. Super Genes. ad lit. c. 14.

Quæstio 46. *De principio durationis rerum creatarum.*

Artic. 1. *Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuerit.*

1a. Concl. Nihil præter Deum potest esse ab æterno. 1. Ioan. 17. Antequam mundus fieret, &c. & Prou. 8 Antequam, &c. 2. Res habent esse à voluntate diuina, quæ ad productionem se habet libere, ergo non est necesse, quod Deus voluerit aliquid semper, nisi seipsum, quoniam necessitas effectus sumitur à causa. 2ª. Non potest probari mundum semper fuisse, nec Arist. id probat. 1. Quia semper agit contra positiones antiquorum impossibiles. 2. Semper inducit testimonia antiquorum, qua — Lib. 1. de cœlo. tex. 101.

Ib.1.c.9. rem probabilem faciunt. 3. In Topicis ait esse problema. † 3ª. Antequam mundus esset, potuit esse, non secundum potentiam passiuam, sed actiuam, & secundum habitudinem terminorum, quia non repugnabat. 4ª. Incorruptibilia dicuntur nõ incœpisse esse, per modum naturalem; quæ postquam sunt, dicuntur non habere virtutem ad esse, & non esse, sed antequam fuerunt, potuerunt esse. 5ª. Materia dicitur ingenita, quia non habet contrarium, ex quo generetur: vnde non incœpit per generationem, vt aliqui voluere. 6ª Vacuum non solum requirit, vt ibi nihil sit, sed etiam includit spatium capax corporis, quod non erat ante mundum. 7ª. Primus motor semper eodẽ modo se habet; non autem primum mobile; quod incœpit esse, non per mutationem, sed per creationem. 8ª. Primum agens agit voluntate; & licèt ab æterno voluerit producere; tamen voluit vt effectus sit in tempore, sine vlla mutatione ex parte sua: & cũ producat & rem, & tempus, ibi non est considerandum prius & posterius, quasi tẽpus præsupponatur actioni, sed dedit effectui suo tempus, quando voluit. 9ª. Supposita æternitate motus, quodlibet momentum in motu est primum, & finis motus; idem dic de nunc temporis: sed non ita, cũ motus incipit de nouo esse 10ª. Deus est prius quàm creatura, non tempore, sed æternitate: vel æternitate temporis imaginati. 11ª. Vt effectus procedit à causa naturali secundum modum suæ formæ; ita à volũtate secundum modum ab ea præfinitum. Vnde licet Deus sit ab æterno causa sufficiens mundi; non tamen ab æterno creat. 12ª. Posita causa ponitur effectus, sed secundum exigentiam formæ.

Art. 2. *Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.*

1ª Concl. Mundum non semper fuisse, demonstratiue probari non potest: & ita sola fide tenetur. 1. Quoniam est articulus fidei: sed articuli non demonstrantur, ergo. 2. Nouitas mundi, vel demonstratur ex parte effectus, vel causæ: sed neutrum dici potest, ergo: non ex parte mundi, siue effectus; quia demonstrationis principium est definitio rei, quæ abstrahit ab hic, & nunc; ergo non potest demonstrari quod aliquid: v. g. homo semper fuerit. Non ex parte causæ, quia voluntas Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa necessario volita: sed creaturas liberè vult, ergo. Quare solum scitur; quia reuelatum est. Vnde caueant, qui demonstrare contendunt, ne afferant rationes, quæ dent occasionem ridendi. † 2ª. Quando actio est instantanea non est necesse, vt faciens sit prius facto duratione; vt patet in illuminatione Solis. 3ª. Qui dicerent mundum non esse factum de nouo, dicerent factum ex nihilo. 1. Non ex aliqua materia, non quod præcesserit nihilum. 4ª. Agens per intellectum deliberando, vt homo, non agit, nisi à quodam temporis principio; non ita Deus 5ª. Ponentes æternitatem mundi, dicunt artes, & partes mundi infinities mutatas: sed ex his non licet colligere nouitatem mundi, vt Arist. docet. 6ª. Licet mũdus semper fuisset; tamen non parificaretur Deo in æternitate: quia esse Dei est æternum sine successione. 7ª. Trãsitus semper est à termino ad terminum, & ideò quocunque die præterito assignato, sunt finiti dies, qui pertransiri possunt: quare positis terminis, non sunt media infinita. 8ª. In causis efficiẽtibus per se non est procedere in infinitum; in causis verò per accidens subordinatis non impedit: & sic homo ab homine in infinitum generari potest. 9ª. Homo non potuit esse ab æterno; quæ ratio est particularis: nos autem in communi docemus non esse impossibile aliquid esse ab æterno.

Heb. 11.
Greg. homil. 11. in Ezec.

Art. 3. *Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.*

In principio Deus creauit cœlum & terram. Gen. 1. Quæ sententia tripliciter exponitur. Vel in principio temporis; vt intelligamus mundum, vna cum tempore factum esse de nouo: vel in principio. i. in Filio, vt tollãtur duo principia; vel in principio. i. ante omnia, vt ostẽdatur nihil esse creatũ à rebus spiritualibus. Quatuor enim ponuntur simul creata, cœlum empyreũ, materia corporalis, tempus & natura angelica. † 2ª. Res dicuntur creatæ in principio temporis; quia simul cũ tempore creatæ sunt, non quod sint creatæ in tempore 1ª. Concl.

pore

pore, quatenus est rerũ mensura. 3ª. Fieri, quod est per motum, habet prius & posterius: creatio autem non est motus, nec terminus motus: ideò sic al q iid creatur, ꝙ prius non creabatur. 4ª. Tempus non potest fieri, nisi secundum nunc: quia non est nisi ratione nunc; non quod in eo sit tempus, sed ab eo incipit tempus.

Quæstio 47. *De distinctione rerum in communi.*

Art. 1. *Vtrum rerum multitudo, & distinctio sit à Deo.*

1ª. Concl. Distinctio, & multitudo rerũ est ex intentione primi agentis, quod est Deus. 1. Gen. 1 Deus distinxit, &c. 2. Deus produxit res, vt suã bonitatem communicaret creaturis, quæ eam repræsentarent: ergo produxit multas & diuersas: quia per vnã non repræsentatur sufficienter: nam bonitas, quæ in Deo est vniformiter, in creaturis est diuisim: quo fit, vt vniuersum eam magis participẽt, quã vna tantum creatura. 2ª. Distinctio, & multitudo rerum non est à materia: tum quia etiam ipsa est creata: tum quia est propter formam, per quã fit distinctio: neq; à prima intelligentia; quia est creatura; & quia distinctio nõ esset ex intentione primi agentis †3ª. Agẽs per intellectum potest multa producere; quia multa intelligit, nõ sic agens per naturam. 4ª. Exemplatum, quod perfecte repræsentat, non est nisi vnum: at creaturæ imperfecte repræsentant; ideò plures. 5ª. Licet Deus, qui est finis creaturarum sit vnus: tamen creatura non est vna: quia vna non adæquat finem, vt patet in mediis, quæ sunt ad finem, quæ multiplicantur, cum vnum non adæquat finem.

Artic. 2. *Vtrum inæqualitas rerum sit à Deo.*

1ª. Concl. Sapientia Dei est causa inæqualitatis rerum. 1 Eccles. 33. Dies diem superat, &c. 2. Sapientia est causa distinctionis formalis, quæ est principalis, ergo ẽt inæqualitatis: quia distinctio formalis inæqualitatẽ requirit. Nam formæ sunt sicut numeri: & vt patet in natura, species graduatim apparent. 2ª. Vt sapientia est causa distinctionis, ita inæqualitatis: quia vniuersum non est perfectum, si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur, ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatẽ. Erit igitur inæqualitas à Deo propter perfectionẽ vniuersi, sicut distinctio. 3ª. Causa diuersitatis rerum non fuit diuersitas peccati animarũ, quas Deus æqualiter creauit, ita vt propter diuersitatẽ peccatorum, diuersis corporibus alligauerit. Quia distinctio non esset facta ad ostendendam bonitatẽ Dei. Gen. 1. † 4ª. Optimi agentis est facere totũ optimum, non vt oẽs partes simpliciter optimas, sed optimas in ꝓportione ad totũ. 5ª. Ab vnitate primo procedit ęqualitas, vt à Patre Filius: potest ẽt dici oriri multiplicitatẽ, rõne creaturarum. 6ª. Inæqualitas in vniuerso est propter perfectionẽ totius vnde in constitutione rerũ non consideratus iustitia, sed in retributione præmij.

Artic. 3. *Vtrum sit vnus mundus tantum.*

1ª. Concl. Mundus est tantum vnus, vnitate ordinis. 1. Ioan. 1. Mundus per ipsum, &c. 2. Quæ sunt à Deo, ordinẽ habent ad inuicẽ, & ad Deum, ergo omnia ad vnum mundũ pertinent: quia mundus dicitur vnus vnitate ordinis: & ideò qui ponebant plures, dicebant esse à casu, non sapientia ordinãte. †2ª. Ratio cur mundus sit vnus, est, quia omnia debent esse ordinata ad vnum: ideo Arist. ex vnitate ordinis, concludit vnitatem Dei; & Plato ex vnitate exẽplaris vnitatẽ exemplati. 2. Met. tex. 42. 3ª. Nullum agens intẽdit pluralitatẽ materialem, vt finem, quia tendit in infinitum, quod repugnat rõni finis: at si essent plures mũdi, eẽt multiplicatio materialis, & plura bona materialiter. 4ª. Mũdus constat ex sua tota materia: vnde non põt esse alia terra: quia omnis terra ad hãc naturaliter ferretur: & sic de aliis: vnde non potest multiplicari mũdus.

Quæstio 48. *De distinctione rerum in speciali.*

Art. 1. *Vtrum malum sit natura quedam.*

1ª. Concl. Malum est quædã absentia boni. 1. Dionys. Non est existens, neq; bonum, ergo. Cap. 4 de diu. nom. 2. Supposito quod malum debet cognosci ex bono, cui est contrarium: omne esse est appetibile; quia sic est bonum, & quælibet res illud appetit: sed malum non est appetibile, ergo erit absentia boni & esse. † 2ª. Malum dicitur genus ratione contrariorum; quatenus omnis priuatio habet rationem mali, vt forma rationem boni. 3ª Bonum & malum sunt differentię

 in actio-

in actionibus humanis, quæ à fine specificantur, sed bonum per se, malum verò vt dicit remotionem boni, ratione cuius dicitur differentia. 4ª. Inter bonum & malum est medium, sumendo bonum moraliter ratione adiuncti. i. boni remoti: quo etiam fit vt à malo ad bonum fiat reditus. 5ª. Aliquid agit tripliciter, vel formaliter, & sic albedo facit album; quo modo malum agere dicitur, quia ratione priuationis dicitur corrumpere bonum, cum sit priuatio boni, vel effectiue, vel per modũ finis: quibus modis malum non agit, nisi vt est annexum bono. 6ª. Malum nec ad perfectionem, nec ad ordinem vniuersi pertinet per se; sed per accidens, ratione boni adiuncti: quare, ex se non est natura quædam.

Art. 2. *Vtrum malum inueniatur in rebus.*

1ª. *Concl.* Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio. 1. Quia si malum non daretur, remouerentur pœnæ, & prohibitiones, quę non sunt nisi malorum. 2. Perfectio vniuersi requirit inæqualitatem; vt omnes bonitatis gradus impleantur; ergo, vt requirit, vt sint indefectibilia, & incorruptibilia, ita etiam requirit defectibilia, & corruptibilia, ergo malum datur sicuti corruptio, quæ est quoddam malum: quia dantur quæ deficiunt à bono. †2ª. Malum distat ab ente simpliciter, & à non ente simpliciter: quia est priuatio, & non pura negatio. 3. Ens duo significat: primo entitatem rei, & sic cum re conuertitur: secundo veritatem propositionis, qua respondetur ad quæstionem, an sit, & sic malum est. 4. Deus & natura faciunt quod est melius in toto, non autem in parte: in toto autẽ melius est aliqua posse deficere; quia Deus potens est ex malo colligere bonum & multa bona tollerentur, si non essent mala. Vnde leo conseruatur, quia asinus occiditur, & iustitia laudatur, quia est iniquitas.

Art. 3. *Vtrum malum sit in bono, sicut in subiecto.*

1ª *Concl.* *In ench. c. 14* Malum est in bono, vt in subiecto. 1. Malum ex Aug. non est nisi in bono, ergo 2. Malum est remotio boni, non negatiue, quia quæ non sunt, & quæ sunt, cum careant bono alterius rei, essent mala, sed priuatiuè: remotio boni priuatiua, quæ malum dicitur, est in bono, tanquam in subiecto; quia formæ, & priuationis, vt visus, & cæcitatis est idem subiectum, videlicet, ens in actu, vel potentia: sed ens quodcunque sit, est bonum, ergo malum erit in bono, vt in subiecto; sicut etiam forma. †2ª. Malum dicitur non esse in rebus, tanquam pars & proprietas. 3ª. Ens negatiuè acceptum non requirit subiectũ; at malum est non ens, vt priuatio, ideò requirit. 4ª. Malum, non est in subiecto, quod ei opponitur, sed in alio; subiectum autem cæcitatis non est visus, sed animal. bonum autem potest esse cum priuatione alterius boni, cum bonum sit in omni genere: non sic album & nigrum, quæ sunt in determinato genere; de quo intelligitur illa propositio; contrariorum non est idẽ subiectum 5ª. Ex eo, quod in bono est malum, à quo denominatur, non sequitur aliquid contra Isa. dicentem: Væ vobis, *Isa. 5.* qui dicitis bonum malum, &c.

Art. 4. *Vtrum malum corrumpat totũ bonum.*

Malum non potest totaliter consumere bonum 1. Ex Aug. in enchirid. 2. Quia est eius subiectum. 2ª. Bonum, vt forma, totaliter tollitur per malum: quia est ei oppositum, vt tenebræ lumini. 3ª. Bonum, vt est subiectum, non tollitur per malum, vt aer, qui nõ tollitur per tenebras. 4ª. Bonum, quod est habilitas subiecti ad actum nõ tollitur, totaliter; sed diminuitur: quia non fit per subtractionem partium, sed per remissionem, vt in qualitate, propter dispositionem contrariam, quæ quo magis augetur, magis habilitas minuitur; nõ in totum aufertur: quia manet eius subiectum, quod est radix habilitatis: sic in peccatis quodlibet minuit habilitatem ad gratiam, tamen non tollit omnia, cum remaneat substantia animę. †5ª. Bonũ, quod opponitur malo, totaliter tollitur per malum, sed non alia bona. 6ª. Habilitas est media inter subiectum & actum: minuitur autem ex parte actus, non ex parte subiecti: & ita solum tollitur bonum, vt comparatur ad actum. 7ª. Cum habilitas non minuatur per partes proportionales, diminutio non procedit in infinitum, nisi per accidens ratione contrariarum dispositio- *1ª. Concl. cap. 12.*

siti-

fictionum, quæ in infinitum augentur: nō enim peccata eodem modo minuunt.

Art. 5. *Vtrum malum sufficienter diuidatur, per pœnam & culpam.*

1ª Concl. Omne malum in rebus voluntarijs est pœna, vel culpa. 1. Malum est quod nocet, tanquam pœna, vel culpa, ait Aug. 2 Malum est priuatio perfectionis; quæ consistit, vel in actu primo .i. in forma, vel in actu secundo .i. in operatione, ergo etiam malum consistet in priuatione formæ, vel operationis, cum vel operatio non fit, vel non debito modo fit. Sed cum bonum sit speciatim obiectum voluntatis, malum speciatim reperitur in voluntarijs. Priuatio ergo per subtractionem integritatis rei, vt est à Deo prouidente, contra voluntatem, est malum pœnæ; priuatio verò debitæ operationis est malum culpæ, quæ imputatur agenti ex voluntate, cum deficit agendo, ergo in voluntarijs omne malum est pœnæ, vel culpæ. † 2ª. Non omnis defectus est verè malum, sed defectus boni, quod debet haberi, cum non sit sola negatio. 3ª. Pœna & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed in rebus voluntarijs. 4ª. Tentatio non est malum culpæ in tentato, si non cadat, sed in tentante 5ª. Malum pœnæ nocet agenti in seipso: culpæ verò nocet agenti in sua actione.

Enchir. c.12.

Art. 6. *Vtrum habeat plus de ratione mali pœna, quam culpa.*

1ª concl. Culpa habet plus de ratione mali, quã pœna. 1. Deus dat pœnas ad vitandam culpam, ergo est maius malum, quam pęna: quod intelligitur de quacunque pœna, vel sensus, vel damni, & priuatione gratiæ. 2. Ex malo culpæ fit aliquis malus, non ex malo pœnæ, quia bonum simpliciter consistit in vltimo actu .i. in operatione, & bono vsu rerum, & ideò ex bona voluntate bonus, & ex mala malus homo dicitur: quia per voluntatem rebus vtimur, per quam etiam bonis abutimur: pœna autem consistit in priuatione corũ quibus vtitur voluntas, ergo malum culpæ erit maius. 3. Deus est actor pœnæ, non autem culpæ, quia illa priuat bono creato, hæc verò increato, ergo pœna est minus malum. † 2ª. Culpa terminatur ad pęnam, vt meritum ad præmium; tamẽ culpa non augetur propter pœnam, sed potius contra, quia inducitur, vt videtur culpa. 3ª. Ordo actionis, qui tollitur per culpam, est maius bonum agentis, quia est perfectio secunda: pœna autem tollit perfectionem primam. 4ª. Non modo per pœnam priuamur bono finis, sed etiã per culpam, qua actio non ordinatur ad debitum finem: immò vtraq; priuamur, & fine, & ordine ad finem. Ideo non est maius malum pœna, quam culpa.

Quæstio 49. *De causa mali.*

Art. 1. *Vtrum bonum possit esse causa mali.*

Bonum est causa mali. 1. Ex Aug. Malũ non potest oriri, nisi ex bono, ergo. 2. Malum est defectus boni, quod debet inesse, qui defectus non potest esse nisi à causa impediente: sed esse causam non conuenit, nisi enti, quod est bonum, ergo. 2ª. Malum non habet causam formalem, nec finalem: non formalem, quia est priuatio formæ: non finalem, quia est priuatio ordinis ad finem, ergo. 3ª. Bonum est causa malis mali: quia, vt est dictum, est eius subiectum. 4ª. Malum habet causam efficiẽtem per accidens, quia omnis defectus, vel est in actione, vel in effectu proprio agentis, vel in re alia: Sed si homines sunt per accidens, ergo: Minor patet, quia si est in actione agentis primi, vel instrumenti, oritur ex defectu principij actionis: similiter si fit in effectu proprio, qui potest etiam oriri ex defectu materiæ, quæ non recipit actionem: si in re alia oritur ex nimia virtute agentis, vt corruptio formæ contrarię, quę fit per accidens ab igne. Sed bono, cui per se agere competit, accidit deficere, ergo malum habet causam efficiẽtem per accidens. † 5ª. Arbor bona & mala, dicitur voluntas: voluntas autem bona non est causa mali actus moralis, qui causatur à creatura rationali, quæ est bona, & sic est causa mali. 6ª. Bonum non causat malum, quod est sibi cõtrarium, sed quoddam aliud, & hoc per accidens: vt homo bonus secundum naturam, causat actum malum secundum mores. 7ª. Malum habet diuersam causam deficientem in naturalibus, & voluntarijs: ibi non est malum

1ª. Concl. lib. 1. contra Iul c. 9.

Matth. 7.

lum, nisi præcedat malum in agente, vel in materia: hic verò, quia actus non subdit se regulæ, qui defectus non est culpa, sed cum sequitur, quia cum tali defectu operatur. 8ª. Itaque malum non habet causam per se, sed per accidens.

Art. 2. *Vtrum Summum bonum, quod est Deus sit causa mali.*

n. Conol. li. 39 q q 21 Malum actionis non reducitur in Deũ, vt in causam. 1. Deus ait Aug. non est causa mali. 2. Malum actionis est ex defectu agentis: Deus non habet defectum, ergo. 2ª. Malum in corruptione rerum aliquarum reducitur in Deum, vt in causam per accidens. Deus enim est causa ordinis vniuersi, quod requirit quædam defectibilia, ergo erit causa corruptionis per accidens: quia agens per se producit formam, ad quam sequitur corruptio. Vnde dicitur Sap. 1. Deum non fecisse mortem. 3ª. Deus est auctor mali pœnæ, non autem culpæ. Pœnæ Isa. 45. Amos 3. quidem, quia ordo vniuersi requirit peccatorum punitionem. Non culpæ, quia hoc malum includit defectum actionis: at Deus non deficit, ergo. 4ª. Auctoritates scripturæ, quæ in contrarium afferuntur, intelliguntur de malo pœnæ. 5ª. Effectus causæ secundæ ratione entitatis reducitur in causam primam, non autem ratione defectus, qui reducitur in causam secundam deficientem: vt claudicatio, quatenus est motus, ad animam, vt defectus ad tibiam obtortam. 6ª. Summersio nauis tribuitur nautæ, qui deficit in gubernando: at Deus non deest in necessarijs.

Art. 3 *Vtrum sit vnum summum malum, quod sit causa omnis mali.*

n. Conol. Non datur vnum summum malũ principium omnium malorum, vt datur primum principium omnium bonorum. 1. Summum bonum est causa omnis entis, ergo non datur principium ei contrarium quod sit causa malorum. 2. Quoniam nihil potest esse per essentiã malum. 3. Malum non absumit totum bonum, quia seipsum destrueret, ergo non datur summum malum. 4 Ratio mali repugnat rationi primi principij, quia causatur ex bono per accidens, & ita nõ est prima causa. 2ª. Qui contradixerunt errarunt, quia ignorarunt causam vniuersalem totius entis, & omnia reducebant in causas particulares: & etiam, quia nesciuerũt reducere duas causas particulares contrarias ad causam vniuersalem, sed reduxerunt ad duo principia contraria. Verum iudicium bonitatis rei non est accipiendum secundum ordinem ad aliquid particulare, sed secundum ordinem ad vniuersum, in quo quælibet res suum locum tenet. Similiter omnia contraria reducenda sunt in aliquid commune, vt contrarietas elementorum in cœlum. †3ª. Licet contraria habeant causas particulares: tamen, quia conueniunt in vna ratione essendi & communi, reducẽda sunt in causam communem. 4ª. Et si detur summum bonum: non tamen datur summum malum, quia malum est priuatio boni: vnde malum opponitur solum bono, cui adiungitur potentia, non autem summo bono, vt est Deus: & ita non potest dari summum malum. 5ª Bonum dicitur melius per accessum ad summum bonum: at malum per recessum à bonò, non per accessum ad malum. 6ª. Nullum ens dicitur malum per essentiam, sed per priuationem participationis; & ideò non reducitur ad malum per essentiam 7ª. Malum non potest reduci ad causam per se; & licet reducatur ad causam per accidens, non sequitur, vt non sit in pluribus hominibus secundum sensum, quem plures homines sequuntur: in natura vero, vt in paucioribus. 8ª. In malis non datur processus in infinitum, cum reductio fiat ad causam bonam, ex qua est malum per accidens.

Quæstio 50. *De substantia Angelorum absolutè.*

Art. 1. *Vtrum Angelus sit incorporeus.*

Necesse est ponere aliquam creaturam incorpoream. 1. Psa. 103. qui facit Angelos suos spiritus. 2. Deus in creaturis intendit assimilationem ad se, quæ attenditur secũdum id, quo causa producit effectum: Sed hæc est perfecte in creatura incorporea, quia repræsentat Deum ratione intellectus, & volũtatis, quibus Deus producit omnia, ergo ad perfectionẽ vniuersi requiritur creatura incorporea, quia intelligere non est actus corporis: quod intelligentes n. Conol.

anti-

antiqui dixerunt, solum esse, quæ sensu & imaginatione cognoscuntur. †2ª. Medium comparatum ad vnum extremum, videtur alterum; & sic Angeli dicuntur materiales à quibusdam respectu Dei. 3ª. Angelus dicitur substantia semper nobilis, quia semper intelligit. 4. Circumscribi terminis essentiæ, est commune omni creato: & sic Angeli sunt circumscripti, non autem ratione corporis:

Art. 2. *Vtrum Angelus sit compositus ex materia & forma.*

1ª. Concl. Cap. 4 de diu. nom. Angelus non est compositus ex materia, & forma. 1. Primæ creaturæ ait Dion. sunt incorporales, ergo. 2 Vel eius materia est eiusdem rationis cum materia corporalium, & hoc non; quia forma corporalis & spiritualis non possunt recipi in eadem parte materię; quoniam eadem materia numero esset spiritualis, & corporalis: neque in diuersis partibus; quia materia non diuiditur in partes, nisi vt intelligitur sub quantitate, à qua spiritus abstrahit: vel est alterius rationis, quod esse non potest, quia operatio rei est secundum modum substantiæ eius: Sed operatio Angeli est immaterialis, quia solum intelligit abstracta à materia, ergo caret materia. 2ª. Non est necesse, vt quæ distinguuntur per intellectum, sint distincta etiam in rebus, vt dixit Auicebron, quia intellectus non apprehendit rem secundum modum rei, sed secundum suum modum, intelligendi. †3ª. In rebus immaterialibus non est aliquid determinans & determinatum, vt in materialibus: ideo in illis genus, & differentia sumuntur secundum idem, in quo secundum rationem distinguitur ratio determinantis & determinati. 4ª. Receptio in intellectu non est receptio, vt in materia; quia non recipit formas materiales, sed formas intelligibiles. 5ª. Angelus non est actus purus: nam constat ex actu & potentia, quia non est suum esse, quod est veluti forma, & natura; vt potentia. 6ª. Forma, quæ non est in materia, non est infinita, cum eius esse non est absolute subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam cui aduenit: licet possit dici per accidens infinita, quia esse non recipitur in materia.

Art. 3. *Vtrum Angeli sint in magno numero.*

Angeli sunt in quadam maxima multitudine, omnem materialem numerũ excedentes. 1 Dan. 7. millia millium, &c & Dion. ait excedere numerum rerum materialium. 2 Quo aliqua sunt perfectiora, eo maiore excessu creata sunt; quia perfectio vniuersi est principaliter intenta, vt patet in corporibus cœlestibus ratione magnitudinis: sed angeli sunt perfectissimi, ergo debent superare res materiales ratione multitudinis. †2ª. In angelis non est numerus causatus ex diuisione continui, sed ex diuisione formarum, qui numerus est transcendens. 3ª. Ex eo, quod angelus est propinquior Deo, dicitur habere minimum de multitudine compositionis, non autem quod in paucis saluetur. 4ª. Ratio Arist. sumpta ex numero orbium, vt ipse dicit, non est necessaria: quia intelligentiæ non sunt propter res corporales, quare visus est ratione sumpta à sensibus. 5ª Multiplicatio angeli non sumitur, ex materia, vel ex corporibus, sed ex voluntate Dei, quæ secundum sapientiam diuersos ordines excogitauit.

1ª. concl. Cap. 9. cœl. hier. 12. Met. tex. 43.

Art. 4. *Vtrum Angeli differant specie.*

1ª. Concl. Angeli non sunt eiusdem speciei. 1 In his, quæ sunt vnius speciei non est prius, & posterius: sed in angelis vnius ordinis sunt primi, medij, & vltimi, ergo. 2. Quæ conueniunt in specie, necessario habent materiam, quia differunt numero per materiam: sed in angelis non est materia, ergo: & dato quod habeant materiam, secundum diuersitatem potentiarum, non differrent numero: quia huius materiæ diuersitas causat diuersitatem non modo speciei, sed etiam generis. 2ª. Angeli non differunt specie per diuersas differentias naturæ intellectualis: sed per diuersos gradus naturæ intellectiuæ: vt patet in animalibus irrationabilibus, quæ differunt secundum varios gradus determinatos naturæ sensitiuæ. 3ª. Magis & minus si causentur ex intensione & remissione, non variant speciem, sed si ex formis diuersorum graduum, maxime, quomodo magis & minus est in angelis. 4ª. Bonum speciei est melius, quam bonum indiuidui: & ideo est melius multiplicare specie, quam

quam numero. 5°. Perfecta debent multiplicari specie, non numero: quia multitudo specifica intenditur ab agente, non autem numerica, secundum quã potest procedi in infinitum.

Artic. 5. *Vtrum Angeli sint incorruptibiles.*

1°. Concl. Cap. 5. de diu. nom. Angeli secundum suam naturam sunt incorruptibiles. 1. Ex Dionys. qui ait eos habere vitam indeficientẽ. 2. Corruptio fit ex eo quod à materia remouetur forma, à qua non potest remoueri esse, quia ei conuenit per se, materiæ per aliud: at Angelus non habet materiam, ergo. 2°. Incorruptibilitas Angeli, quæ oritur ex immaterialitate significatur per eius operationem. Nam operatio rei indicat modum essendi eius; siquidem omnia operantur, vt sunt actu: sed operatio Angeli est æterna; quia obiectum eius est intelligibile, quod est supra tempus, & æternum, ergo. † 3°. Angeli non habent immortalitatem, id est, immutabilitatem perfectam, quam solus Deus habet, ex sua natura, sed etiam per gratiam assequuntur. (Damasc. lib. 2. de fide c. 3.) 4°. Plato in Timæo, per Deos intelligit corpora cœlestia, quæ putauit esse ex elemẽtis; & ideò dixit conseruari à Deo in esse. 5°. Illud dicitur corruptibile intrinsece, quod in se habet potentiam corruptionis, quam non habent Angeli, qui possunt dici corruptibiles extrinsece; quia cessarent, nisi à Deo conseruarentur.

Quæstio 51. *De comparatione Angelorum ad corpora.*

Art. 1. *Vtrum Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.*

1°. Concl. Cap. 4. de din. nom. Angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. 1. Ex Dionys. Angeli sunt incorporei, ergo. 2. Quod accidit naturæ, non inuenitur vniuersaliter illi, vt habere alas animali: sed habere corpus accidit naturæ intellectuali; quia intelligere non est actus corporis; & ideò accidit naturæ humanæ vniri corpori; quia est in potentia, in genere intellectualium, & vt caret scientia, quam acquirit per corpus: ergo natura intellectualis ex se non requirit corpus. Tunc datur natura intellectualis imperfecta nimirum humana, egens corpore, ergo debet dari natura intellectualis perfecta sine corpore; quia si in aliquo genere datur imperfectum, debet dari etiam perfectum. † 2°. Origenes, antiquos secutus, putauit Angelos esse corporeos, & Ber. ait egere corpore ad aliquid aliud assumpto; non autem naturaliter vnito: & Aug. vocat dæmones aereos, ex aliorum sentẽtia. 3°. Greg. vocat Angelum rationale animal metaphorice, propter similitudinẽ rationis. 4°. Viuificare simpliciter est perfectio, & conuenit Deo; non autem viuificare informando, & ita Angeli non vniuntur corpori viuificando.

Art. 2. *Vtrum Angeli assumant corpora.*

Angeli interdum assumunt corpora. 1. Aug ait apparuisse in assumptis corporibus, ergo. 2. Quando substantia, quæ non est corpus, nec habet corpus naturaliter vnitum, videtur visione corporali, assumit corpus: at Angeli interdum ita videntur, ergo. 2°. Falsum est Angelos non assumere interdum corpus, & eorum visiones intelligendas esse secũdum imaginationem; quia est contra intentionem scripturæ: nam quod imaginatione videtur, non indifferenter ab omnibus videtur: sed scriptura introducit Angelos apparentes, vt videantur ab omnibus, ergo. † 3°. Angeli non assumunt corpus propter se, sed propter nos, vt familiariter conuersando ostendant, intelligibilem societatem futuram: & in veteri lege ostenderunt assumptionem carnis à Verbo faciendam. 4°. Angelo vnitur corpus, non vt formæ, vel vt motori tantum; sed vt motori repræsentato per corpus assumptum. 5°. Assumunt corpora non ex igne, &c. Sed ex aere condensando illum, qui potest colorari, vt patet in nubibus. (1°. concl. Lib. 15. de ciuit. c. 29.)

Art. 3. *Vtrum Angeli in corporibus assumptis, opera vitæ exerceant.*

Angeli per corpora assumpta non exercent opera, quæ sunt propria viuentium; sed quæ sunt communia cum corporibus non viuentibus: vt sunt motus & locutio, quæ est sonus quidam. 1. Quia ista corpora non viuunt; ergo non exercent opera vitæ. 2. Eius est potentia, cuius est actio: sed Angeli in his corporibus non habent poten- (1°. Concl.)

potentiam animæ, ergo. † 2ª. Non repugnat vt Angeli videantur homines viuentes, & non sint; quia ista faciunt, vt per proprietates hominis, ipsorum proprietates intelligantur: quod non fieret, si veros homines assumerent. 3ª. Licet per organa corporis non sentiant, non ideò sunt frustra, quia per illa eorum virtutes designãtur, vt per oculum, vis intelligẽdi, &c. 4ª. Motus Angeli in corpore, non est opus vitæ, quia non est à motore coniuncto, & ideò mouentur per accidens, non tamen ad motum cœli, quia corpora cœlestia nõ recedunt à loco, secundum totum: nec eis determinatur aliqua pars orbis, sed solum situs in oriente. 5ª. Angeli locutio non est propria, sed similis locutioni, prout formant sonos in aere similes vocibus humanis. 6ª. Angeli comestio non est vera, sed figuratiua spiritualis comestionis; quia non potuit conuerti in substantiam: at illa Christi post passionem fuit vera, quia potuit fieri conuersio, licet facta sit in præiacentem materiam. 7ª. Siluani & Fauni, quos incubos vocant, extiterunt, & rem cum mulieribus habuerunt. Dæmon incubus aliunde sumit semen, & qui generatur, est filius eius, cuius est semen. In Genesi *Cap. 6.* filij Dei sunt filij Seth: Filiæ hominũ, filiæ Cain.

Quæstio 52. *De comparatione Angelorum ad locum.*

Art. 1. *Vtrum Angelus sit in loco.*

1ª. Concl. Angelo conuenit esse in loco. Nam Ecclesia dicit eos habitare in templo. 2ª. Angelo, & corpori, esse in loco æquiuoce conuenit. Quia corpus est in loco per cõtactum quantitatis: Angelus vero per contactum virtutis, qua applicatur loco, ergo æquiuocè. 3ª. Angelus non commensuratur loco, nec habet situm in continuo, nec continetur, sed potius continet locum; sicuti anima continet corpus. Vnde patet ad argumenta.

Art. 2. *Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.*

1ª. Concl. Angelus non est vbique, nec in pluribus locis, sed in vno tantum. 1. Angeli dum sunt in cœlo, non sunt in terra, ait *lib. 2. c. 3.* Damasc. 2. Quod non sit vbique, patet, quia est essentiæ, & virtutis finitæ: ergo. consequentia, est manifesta, quia est in loco per applicationem virtutis. Quod non sit in pluribus, sed in vno tantum loco, probatur: quoniam Angelus est in loco per applicationem virtutis: sed hæc est particularis; erit ergo in particulari loco: nam quod comparatur ad vnam finitam virtutem, debet comparari, vt vnum aliquid; cum ergo Angelus sit in loco sua virtute, locus ei comparabitur, vt vnius. 2ª. Falsum est Angelum esse in loco, velut punctum: quia punctum habet situm, & est in genere quantitatis: at Angelus non habet situm, quare ei assignandus est locus maior, vel minor, secundum applicationem virtutis, quæ pendet ab eius voluntate. 3ª. Licet Angelus moueat cœlum, non est tamen vbique. 1. Quoniam primum applicat virtutem vni parti. 2. Quia plures intelligentiæ, secundum Philosophos plures cœlos mouent. 4ª. Corpus, Angelus, & Deus non sunt eodem modo in loco Nam corpus est circumscriptiue, Angelus definitiue, Deus propter infinitam essentiam est vbique. 5ª. Totum id, cui Angelus applicat virtutem, reputatur vnus locus. Vnde patet ad obiecta.

Art. 3. *Vtrum plures Angeli possint esse simul in eodem loco.*

Plures Angeli non possunt esse simul *1. Concl.* in eodem loco. 1. Duæ animæ non sunt in eodem corpore, ergo nec Angeli in eodem loco. 2. Non possunt esse duæ causæ immediatæ & completæ vnius effectus ergo nec plures angeli possunt esse in eodem loco: quia angelum esse in loco, non est aliud, quam continere illud in genere causæ efficientis. † 2ª. Plures angelos esse in vno loco, non repugnat propter imperfectionem, sed propter causam dictam. 3ª. Angelus, & corpus non sunt eodem modo in loco: & ideò possunt simul esse in eodem loco. 4ª. Dæmon & anima non sunt in eodem corpore eodem modo: nam anima est, vt forma, dæmon verò vt causa mouens.

Quæstio 51. De motu locali Angelorum.

Art. 1. Vtrum Angelus possit moueri localiter.

1a. Concl. Angelus beatus potest moueri localiter. Nam anima beata localiter mouetur, vt patet de anima Christi, ergo. 2a. Hic motus comparatus motui corporis est æquiuocè motus. Quoniam motus corporis mensuratur loco, & fit secundum exigentiam eius, quia corpus continetur à loco, & commensuratur loco: at Angelus non continetur, nec commensuratur loco, ergo nec eius motus; & ita non fiet secundum exigentiam loci; ita vt habeat continuitatem à loco. 3a. Motus Angeli in loco sunt diuersi contactus diuersorum locorum successiue, & non simul. Siquidem, vt dictum est, non potest esse in pluribus locis simul. 4a. Motus Angeli potest esse continuus, quia potest assignari locus diuisibilis contactui virtutis ipsius, quem locum successiue dimittere potest, vt patet in corpore. Potest autem simul dimittere locum, & alteri se applicare, & sic nō erit continuus. †5a. Cum ait Aristot. quod mouetur debere esse diuisibile, intelligit de diuisibili secundum quantitatem: 6. Phys. text. 32. motus autem angeli est partibilis ratione continui, cui applicatur virtus; qua ratione partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. 6a. Motus iste angeli non est existentis in potentia, sed in actu, & ideo non est imperfectus. 7a. Motus angeli non est propter indigentiam suam, sed propter nos.

Art. 2. Vtrum Angelus transeat per medium.

1a. Concl. Angelus in motu continuo necessario mouetur per medium. Quia quando angelus est in termino ad quem, est mutatus, sed non mutabatur quando erat in termino à quo, ergo dum erat in medio, ergo mouebatur per mediū. 2a. Angelus motu non continuo non potest pertransire omnia media: quia inter duo loca sunt infinita media, sunt enim infinita puncta, quæ solum motu continuo, qui virtute continet infinita puncta, possunt pertransiri, ergo si mobile non mouetur continue, vel non transiret omnia media, vel transiret actu infinita, quæ sunt impossibilia. 3a. Corpus non potest pertransire extrema, nisi per medium; quia corpus mensuratur loco: angelus vero, quia non continetur à loco, nec mēsuratur loco, potest transire à loco ad locum, cum medio, & sine medio. †4a. Locus Angeli dicitur ei æqualis non ratione magnitudinis, sed ratione contactus virtutis, & sic potest esse diuisibilis, & non semper punctalis. 5a. Angelus, dum mouetur, applicatur rebus, nō sic anima, cum res aliquas cogitat, sed potius res sunt in ipsa. 6a. Mutatum esse, in motu continuo, est terminus, quem præcessit moueri: in motu non continuo, est pars numeri; vnde successio diuersorum locorum constituit talem motum.

Art. 3. Vtrum motus Angeli sit in instanti.

Motus Angeli est necessario in tempore. 1a Concl. 1. In omni mutatione est prius, & posterius: sed prius & posterius motus numerantur secundum tempus, ergo. 2. In motu Angeli sunt duo nunc, quia in motu est prius & posterius, ergo, si ibi sunt plura nunc, erit etiam tempus. 2a. Motus Angeli non est instantaneus, ita vt in tempore præcedenti fuerit in termino à quo, in vltimo vero instanti in termino ad quem: ita vt non detur instans medium, vt in generatione, quæ est mutatio instantanea. Quia de ratione motus est, vt aliter se habeat nunc, quam prius; cuius contrarium cernitur in quiete, ergo quod mouetur, aliter se habebit in termino, quam prius se habebat, cum iam habebat formam; ergo oportet assignare duo nunc, alterum motus præcedentis, alterum termini in quo quiescit, sed vbi sunt multa, nunc, successiue, est tempus: ergo motus Angeli nō erit instantaneus; cum mutationes instantaneæ sint termini motus continui: motus verò Angeli non est terminus alterius motus continui; sed est per se nullo alio præcedente. 3a. Motus Angeli continuus est in tempore continuo; motus verò discontinuus, in tempore discreto, quoniam tempus habet continuitatem à motu. 4a. Vtrumq; tempus mensurans motum Angelo, aliud est à tempore mensurante motum cœli; quoniam motus Angeli non pendet à motu cœli. †5a. Velocitas motus Angeli non est secundum quantitatē virtutis.

tutis, sed secundum determinationem voluntatis; & ideò potest moueri in tempore. 6. Illuminatio est alteratio, & ideo est terminus motus: at motus Angeli est localis, & non est terminus alterius, ideo nõ est in instanti. 7. Tempus motus Angeli potest esse non continuum, & continuũ; & tunc partim est in vno loco, partim in alio, ratione applicationis virtutis: & ita est partibilis ratione virtutis.

Quæstio 54. *De cognitione Angelorum.*

Art. 1. *Vtrum intelligere Angeli sit eius substantia.*

1. Concl. Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturæ est eius substantia. 1. Esse creaturę non est eius substantia, ergo nec operatio; quia plus differt operatio, quam esse à substantia. 2. Solus actus purus est sua actualitas: Solus Deus est actus purus, ergo solus Deus est sua actualitas: sed agere est actualitas virtutis, vt esse est actualitas essentiæ: ergo solus Deus est suum esse, & suum agere 3. Si intelligere Angeli esset eius substantia, esset subsistens: sed intelligere subsistens non potest esse nisi vnum, sicut nec aliquid abstractu subsistens, ergo vnius Angeli substantia non distingueretur à substantia Dei, nec alterius Angeli. 4. Sequeretur quod non essent plures gradus intelligendi, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere. † 2. Quando dicitur, intellectus agens est sua actio, est prædicatio, non per essentiam, sed per concomitantiam, quia concomitatur substantiam 3. Actio intellectus dicitur vita .i. operatio vitalis, non quod sit substantia, quæ aliquando dicitur vita. 4. Actio, quæ manet in agente, est distincta ab agente, & obiecto secundum modum significandi; & non est medium inter obiectum & agens, sed consequitur illorum vnionem, quasi effectus vtriusque. *Arist. 3. de anim. tex. 9*

Art. 2. *Vtrum intelligere Angeli sit eius esse.*

1. Concl. Actio Angeli, vel alterius creaturę non est eius esse. 1. Intelligere Angeli est motus eius ex Dionys. ergo. 2. Intelligere, vel est actio transiens, vel immanens: sed neutra est suum esse; quia transiens est fluxus ab agente in actum, esse verò est intra: immanens autem de sui ratione est infinita, vel simpliciter, vt velle, & intelligere, quia horum actuum obiecta conuertuntur cum ente, vel secundum quid, vt sentire, at esse rei est determinatum, ergo. † 2. Viuere aliquando sumitur pro esse, aliquando pro operatione, quæ demonstrat aliquid viuere: vnde intelligere est viuere: sed non substantia. 3. Essentia Angeli est ratio totius esse, non autem est ratio totius intelligere: vnde licet sit eadem forma, qua est, & intelligit; non tamen eadẽ ratione est principium essendi, & intelligendi. *c. 4. de diuin. nom.*

Art. 3. *Vtrum potentia intellectiua Angeli, sit eius essentia.*

Nec in Angelo, nec in alia creatura virtus operatiua est idem quod sua essentia. 1. Dionys. distinguit in Angelo substantiam, operationem, & virtutem, ergo. 2. Esse & operari in creaturis sunt diuersa, ergo & essentia, & potentia operatiua: nã esse est actus essentiæ, quæ est veluti potẽtia ad esse; operari verò ad actus potentię: diuersi autẽ actus proprij arguunt diuersitatem potentiarum, quare si esse & operari non sunt idem, nec potentia & essentia erunt idem. † 2. Angelus dicitur mens & intellectus, quia tota eius cognitio est intellectualis: at animę cognitio est etiã sensitiua. 3. Forma simplex est actus, & ideò non recipit accidens, quia non dicit potentiam, at forma cuius esse non est eius essentia, potest esse subiectum accidẽtium, & maximè eius, quod consequitur speciem, quod pertinet ad formam. 4. Potentia materiæ est ad esse substantiale; & ideò potentia est sua essentia: at potentia operatiua est ad esse euidentiale, ideò, &c. 1. Concl.

Art. 3. *Vtrum in Angelo sit intellectus agens & possibilis.*

In Angelo nõ est intellectus agens nec possibilis. 1. In nobis datur talis intellectus ob comparationem ad phantasmata, quæ ad intellectum possibilem se habet, vt colores ad visum, ad agentem vt colores ad lumen; sed hoc non est in angelo, ergo. 2. In nobis ponuntur hi intelle- 1. Concl.

ctus, quia sumus in potentia ad intelligēdum: & ideò est necessarius intellectus possibilis, & cum quæ intelliguntur & sunt in potentia; vt intelligantur, cum sint extra animam, debuit dari potentia, quæ faceret res intelligibiles actu: Sed hæc necessitas non est in angelis: quia non sunt intelligibiles tantum in potentia, cum aliqua naturaliter intelligant, & habent intelligibilia actu, ergo. †2. In Angelo non generatur, sed naturaliter est scientia, & ideo non ponuntur isti intellectus. 3. Intellectus agens non illuminat alium intellectum, sed intelligibile in potentia, quod facit intelligibile actu: ad possibile pertinet esse in potentia respectu cognitionum naturalium; quæ in angelo sunt æquiuocè, respectu vnius qui illuminat, & alterius, qui illuminatur.

Art. 5. *Vtrum in Angelis sit sola intellectiua cognitio.*

1. Concl. In angelis est sola intellectiua cognitio. 1 Homo, ait Greg. sentit cum pecoribus, intelligit cum angelis. In Angelis ex animæ virtutibus, sunt solum illæ, quæ non sunt actus corporis, cum careant corpore, ergo est sola intellectiua cognitio. 3. Quia ordo vniuersi requirit, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua. †2. Qui attribuunt angelis alios actus, intelliguntur secundum opinionem, quæ asserit habere corpus: vel loquuntur secundum proportionem: Dicitur sentire, quia certè intelligunt. Tribuitur eis experientia, quia etiam singularia cognoscunt phantasia, quia habent æstimationē particularium: memoria, quia habent mentem, non quod sit pars, vt in nobis. Ex quibus patet ad alia tria argumenta.

Quæstio 55. *De medio cognitionis angelicæ.*

Art. 1. *Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.*

1. Concl. Angeli non cognoscunt omnia per suam substantiam, quod est solius Dei, sed per virtutes superadditas. 1. Angeli illuminantur, ait Dionys. rationibus rerum; & ita per rationes cognoscunt. 2. Forma qua intellectus intelligit, debet continere omnia ad quæ potentia intelligens se extendit, vt illam perficiat: sed essentia angeli, quæ est forma naturalis, qua intelligit, nō continet omnia, ad quæ se extendit intellectus angeli: quia essētia angeli est determinata, & intellectus est aptus intelligere omnes res, ergo eget alijs formis, per quas intelligat. †2. Cum Dionys. ait angelum intelligere secundū naturam mentis, particula, secundum, non determinat medium cognitionis, sed virtutem cognoscitiuam, quæ ei conuenit secundum suam naturam. 3. Quando dicitur in his, quæ sunt sine materia, idem est intelligens, & intellectum, idem est, ac si diceretur, intellectus est res intellecta in actu: quia forma est similitudo intellectus, non quod similitudo sit ipse intellectus: ex his enim, vt ex potentia & actu fit vnū. 4. Quæ sunt supra, vel infra angelum, sunt in eo non secundum rationem propriam; vt sunt in Deo, qui est causa rerū, sed secundum rationem communem, & ideo non habet de eis cognitionem propriam, licet in eo aliquo modo sint.

[margin: ca 4. de diuin. nom.] [margin: Cap. 7. de diuin. nom.] [margin: Ari. 12. Met. tex. 51.]

Art. 2. *Vtrum Angeli intelligant per species à rebus acceptas.*

Species per quas Angeli intelligunt, sunt eis connaturales, & ita non sunt a rebus. 1. Angeli non congregant diuinam cognitionem à rebus, ait Dionys. & cæt. 2. Sicut in ordine incorporalium inferiora perficiuntur per varias formas, dū materia varias formas suscipit, superiora verò per vnam formam totaliter perficiuntur, vt cœlestia in ordine spiritualium, sicut anima, quæ est inferior, perficitur varijs & nouis formis, ita Angeli, qui sunt superiores, debent perfici per species connaturales, ergo non accipiunt a rebus. 3. Ex modo essendi sumitur modus perfectionis acquirendæ; ergo si anima, quæ est vnita corpori accipit suam perfectionem à corpore, Angelus, qui est incorporeus, non debet accipere à corpore, sed per influxum à Deo, simul cum intellectuali natura: & ideò August. ait, quæ fiunt, fieri prius in cognitione rationalis creaturæ, tamen in genere suo †2. Species quę sunt in Angelis, non sunt causæ rerum, neque causatæ à rebus, sed à Deo, qui est causa rerum.

[margin: 1. Concl.] [margin: Cap 3. de diuin. nom.] [margin: lib. 2 sup. Gen. c. 8.]

rerum. 3ª. Licet lumen intellectus agentis possit producere species; non tamen intellectus angeli: quia non fit transitus ab extremo ad extremum sine medio: & ideo oportet, vt prius reducatur ad esse formale rerum imaginatarum, quod non potest intellectus Angeli, cum careat organis. Et dato, quod posset abstrahere, nō est necesse, quia habet species infusas. 4ª. Cognitio Angeli indifferenter se habet ad distans & propinquum secundum locum, nec frustra localiter mouetur, cum non moueatur ad accipiendam cognitionem, sed ad agendum in loco.

Art. 3 *Vtrum superiores Angeli intelligant per species magis vniuersales quam inferiores.*

1ª. Concl. Angeli quanto sunt superiores, tanto per species vniuersaliores intelligunt. 1. Ex Dion. qui ait superiores Angelos participare scientiam magis in vniuersali: idem dicitur lib de caus. 2. Quanto Angelus est superior, eo per pauciores species debet intelligere, vt sit similior Deo; qui per vnam speciem omnia intelligit; cui quæ superiora sunt, similiora esse dicuntur: sed qui per pauciores intelligit, debet intelligere per vniuersaliores, vt omnia intelligat; quia vniuersaliores ad plura se extendunt; ergo quo angelus est superior, eo per vniuersaliores intelliget species. Id patet exemplo hominum, quorum aliqui propter imbecillitatem ingenij non intelligunt, nisi particulariter omnia exponantur; alij per pauca multa capiunt. †2ª. Accidit vniuersali, quod abstrahatur à rebus: vniuersale autem quod ab angelo cognoscitur præcedit, vel secundum ordinem causæ, sicuti ideæ in Deo, vel secundum ordinem naturæ, vt rationes rerum, quæ sunt in intellectu angeli: quare hoc vniuersale, non dicitur magis, vel minus abstractum, cùm non sumatur à rebus. 3ª. Cognoscere in vniuersali secundum rationem vniuersalium naturæ cognitæ, dicit imperfectionem. at cognoscere per medium vniuersale, & secundum propriā cognitionem dicit perfectionē. 4ª. Idem, si sit excellens, potest esse ratio adæquata plurium, & similitudo diuersorum: vt vniuersalis prudentia, quæ est in homine, & ratio prudentiæ, quæ est in leone, ad actus magnanimitatis, & eius quæ est in vulpe, ad actus cautelæ.

Cap. 12 de cel. hier.

Quæstio 56. *De cognitione Angelorum ex parte rerum materialium.*

Art. 1. *Vtrum Angelus cognoscat seipsum.*

Angelus intelligit seipsum per suam substantiam. 1. Ex Aug. qui ait, angelum cognoscere seipsum in sua confirmatione. 1. in illustratione veritatis. 2. si in genere intelligibilium aliquid se habet, vt forma intelligibilis subsistens intelligit seipsum per suam substantiam: at Angelus est forma immaterialis subsistens actu intelligibilis, ergo intelligit se per seipsū. Declaratur discursus per conditiones, quas obiectum actu intelligibile requirit. 1. cum intellectio sit actio immanens, obiectum debet vniri potentiæ, vt patet in visione: non sic in actione transeunte. 2. Vbi est vnitum, se habet, vt forma, & principium actionis: & hæ sunt duæ conditiones per se. 3. Debet mouere intellectū; sed id ei accidit: quatenus intellectus prius erat in potentia. 4. Vt inhæreat potentiæ, quod etiam accidit, quatenus species est accidens. Cum ergo Angelus intelligat, & intelligatur, sitque eius essentia forma subsistens continuo acta; intelliget se per seipsum, non per aliud, sine mutatione, & inhæsione. †2ª. Angelos ignorare suam virtutem, vt Dion. dixit, intelligitur, quatenus procedit ab ordine diuinę sapientiæ, quæ non comprehenditur ab angelo. 3ª. singularia quæ habent materiam non possunt cognosci: at singularia sine materia sunt actu intelligibilia 4. Moueri & pati conuenit intellectui, vt est in potentia: at Angelus non est in potentia ad se intelligendum.

1ª. concl. 2. Super Gen. ad lit. c. 8.

C. 7. cele. hier.

Art. 2. *Vtrum vnus angelus alium cognoscat*

1ª Concl. Vnus angelus cognoscit alium per species impressas. 1. lib. de cau. omnis intelligentia scit res, quæ non corrumpuntur. 2. Ex Aug. res præcesserunt in Deo, non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mente angelorum, ergo in angelo sunt rationes etiam rerum spiritualium, per quas potest eas intelligere, quia in Verbo Dei præcesserunt etiam ratio-

Lib. 2 super Gen. c. 8.

nes rerum spiritualium. †2ª. Licet Angeli sint similes naturæ, tamen quia distinguũtur ordine quodam, natura vnius Angeli non prohibet intellectum ipsius, quin cognoscat naturas aliorum. 3ª. Et si vnus angelus non causetur ab alio, propter cuius similitudinem vnus cognoscat alium: tamen habent similitudines ingenitas, per quas se cognoscunt. 4ª. Angelus neque per essentiam suam, neque per essentiam alterius cognoscit alterum, sed per speciẽ impressam intellectui, quæ differt ab angelo, cum angelus habeat esse immateriale, & species intentionale tantum. 5ª. Si Deus decreuisset facere alium angelum, aliam speciem indidisset, qua cognosceretur: & ita eadem est ratio, quod creet vnã naturam de nouo, & vnam speciem.

Art. 3. *Vtrum Angeli per sua naturalia possint Deum cognoscere.*

1. concl. Angeli possunt per sua naturalia aliquã cognitionem habere de Deo. 1. Quia id potest homo, Rom. 1. Ergo & angeli. 2. Imago Dei est impressa naturæ angelicæ ergo in seipso tanquam in imagine potest cognoscere Deum. 2ª. Angelus per hanc cognitionem non cognoscit essentiam Dei: quia nulla similitudo creata repræsentat diuinam essentiam. 3ª. Tripliciter aliquid cognoscitur, vel per præsentiam essentiæ, & sic angelus se cognoscit; vel per præsentiam similitudinis: vel per speciem non propriam, sed à re alia in qua resultat acceptam; vt in speculo primæ assimilatur Dei cognitio, qua se cognoscit: tertiæ cognitio, qua nos cognoscimus in via: secundæ cognitio, qua Angelus Deũ naturaliter cognoscit. † 4ª. Deus dicitur incomprehensibilis à creatura cognitione comprehensiua. 5ª. Licet angelus infinite distet à Deo, non sequitur quin aliqua ratione eum cognoscat, sed quod non perfecte cognoscat. 6ª. Angeli non cognoscunt Deum per essentiam, neque per speculum, sed cognitione media, vt dictum est.

Quæstio 57. *De Angelorum cognitione respectu rerum materialium.*

Art. 1 *Vtrum Angeli cognoscant res materiales.*

Angeli cognoscunt res materiales per species in ipsis existentes. 1. Intellectus hominis id potest, ergo & angelicus: quia potentia superior potest, quæ inferior. 2. In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile, ergo eas cognoscunt per species sibi insitas. quod contineantur patet; quia ordo requirit, vt inferiora sunt magis vnita & simplicius in superioribus, vt omnia sunt in Deo. sed angeli, cum sint similes Deo, sunt superiores in entibus, ergo cõtinent inferiora. Quod modo intelligibili patet: quia, quod est in aliquo, est secundum modum eius, in quo est: sed angelus est intellectualis, ergo continet res modo intellectuali. † 2ª. Res immateriales secundum rationes immateriales, quæ sunt in angelo possunt esse perfectio angeli. 3ª. Rationes rerum immaterialium sunt in angelo, sicut intellectum in intelligente, & non materialiter: & ideò eorum cognitio non est imaginaria, sed secundum essentiam. 4ª. Si angelus acciperet cognitionem à rebus, deberet materialia facere actu intelligibilia: sed intelligit per species innatas, ideò, &c. 1ª. concl.

Art. 2. *Vtrum angeli cognoscant singularia.*

Angeli cognoscunt res secundum singularitatem. 1. Quia custodiunt homines, ergo cognoscunt eos, vt singulares: alias nõ possent custodire. 2. Quæ dispersa sunt in inferioribus debent vniri in superioribus: & ideò sensus communis vnica potentia cognoscit, quæ alij sensus per varias: sed angelus est superior homine, ergo, quæ homo cognoscit singulariter per sensum, cognoscet angelus per intellectum. Quo fit vt angelus cognoscat vniuersalia & particularia vna sola vi intellectiua. 2ª. Angelus cognoscit singularitates rerum, quæ sunt repræsentationes diuinæ essentiæ per species inditas. Quia vt Deus producit res secundum suas naturas & singularitates in propriis naturis, ita etiam, vt sint 1. Concl. Psal. 90.

sint in cognitione angelica, ergo sicut Deus omnia per suam essentiam cognoscit, cum sit causa omnium; ita angelus per rationes inditas omnia secundum quod maneant à Deo, cognoscet. Quare derogat fidei dicere angelos non cognoscere singularia. Hæb. 1. Omnes sunt, &c. Similiter inconueniens est dicere, cognoscere tantum in causis vniuersalibus. Quia sic cognoscere, non est cognoscere ipsum singulare. †3ª. Licet in angelo non sit potentia sensitiua, quæ dicitur esse singularium: tamen cum non intelligat per species abstractas, sed inditas, potest singularia cognoscere. 4ª. Inter Angelum & singulare est similitudo, quæ est inter superius & inferius, vt inter solē & ignem. Deinde species, quas habet deriuatas à Deo, sunt similitudines rerū creatarum. 5ª. Species, quibus angelus intelligit, licèt sint vniuersales: tamen repræsentant singularia, quantum ad vniuersalitatem, & principia indiuiduationis.

Art. 3. *Vtrum Angeli cognoscant futura.*

1. Concl. Futurū, quodcunque sit, in suo esse consideratum à solo Deo cognoscitur. 1. Quia cognoscere futura est proprium signum diuinitatis, vt Isa. docet 2. Ille intellectus (Cap. 11.) potest cognoscere hoc modo futurum, qui complectitur omne tempus, & vno intuitu fertur in omnia, at solus diuinus hoc potest, ergo. 2ª. Futura necessaria cognoscūtur ab angelis in suis causis per certitudinem: futura in pluribus per coniecturā; quia etiam homines sic cognoscunt: futura vt in paucioribus, in sua causa non cognoscuntur: sed hoc modo solus Deus nouit. †3ª. Homines nō cognoscunt futura, nisi in suis causis, vel Deo reuelante; sic etiam angeli, licèt melius. 4ª. Licet intellectus angeli sit supra tempus: tamen in intellectu angeli est tempus secundum successionē intelligibilium conceptionum. & ideo non sunt omnia ei præsentia. 5ª. Licet species angeli æqualiter repræsentēt omnia ex se: tamen ex parte rerū, res ipsæ non eodem modo se habent ad rationes, per quas intelliguntur. 6ª. Distantia secundū locum participāt aliquam speciem, cuius similitudo est in angelo non sic futura; ideò illa intelligi possunt, & non ista.

Art. 4. *Vtrum Angeli cognoscant cogitationes cordium.*

Angeli non cognoscunt cogitationes cordium, vt sunt in intellectu, nec affectiones, vt sunt in voluntate. 1. Nam id est proprium Dei. 2 Quia rationalis creaturæ voluntas soli Deo subiacet, ergo Deus solus in eo operatur. 2ª. Angelus cognoscit cogitationes cordis, vt sunt in effectu, vt per vultum, &c. quo modo etiā homines eas cognoscunt, ergo. Aug. libro de diuinat. Dæmonum. †3ª. Licet in angelis non sit obstaculum crassitiei corporis; tamen est natura voluntatis, quæ non est eis subiecta, ob quam causam post resurrectionem hominum cogitationes videbuntur. 4ª Quamuis angelus cognoscat species alterius angeli: tamen non cognoscit qua ratione illis vtatur; & ita non cognoscit cogitationes eius. 5ª. Angeli cognoscunt affectiones brutorum, quia necessario appetunt, & sequuntur impressionem causæ corporalis, non tamen necessariò cognoscunt motus appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, vt mouetur à voluntate & ratione quia etiam inferior pars animæ participat aliquo modo rationem: & licet cognoscant quod est in appetitu sensitiuo: non tamen cognoscunt, quod est in volūtate & intellectu; quia non subiacent appetitui sensitiuo. 1ª. Concl.

Art. 5. *Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ.*

Angeli cognitione naturali per essentias & species non cognoscunt mysteria gratiæ 1. Nam angeli hæc de nouo discūt, vt Dion. dicit, & Isa 63. habetur. 2. Quoniam ex voluntate Dei pendent; quam nō possunt cognoscere, sicuti nec humanam. 2ª. Angeli cognitione beatifica cognoscunt misteria gratiæ, non omnia, nec æqualiter. 1. Cor. 2. De quibus superiores illuminant inferiores: & quædam à principio creationis, quædam verò post, pro ratione officij ipsorum. †3ª. Mysterium incarnationis in generali fuit omnibus angelis reuelatum à principio: quia est quoddā generale officiū, ad quod omnia ipsorum officia ordinātur. Quantum verò ad 1ª. Concl. Cap. 7. de cœlest. hier.

rò ad speciales conditiones, non omnes à principio sunt edocti 4ª. Licet angeli videant essentiam diuinam; tamen, cum eã non comprehendant, non cognoscunt omnia in ea. 5ª. Quãuis Prophetæ per angelos instruantur; quia ipsis melius reuelata sunt mysteria gratiæ: tamen non omnia cognouerũt, nec angeli, nec prophetæ. 6ª. Sed alij plura & melius, alij contra, secundum successionem temporum. Ephes 2.

Quæstio 58. *De modo cognitionis Angelicæ.*

Art. 1 *Vtrum intellectus angeli aliquando sit in potentia, aliquando in actu.*

1ª. Concl. Angeli respectu eorũ, quæ sunt in verbo, semper sunt in actu. 1. Ex quo creati sunt, ait Aug. contemplatione perfruuntur, ergo sunt in actu si contemplantur. 2. Quia in hoc est posita eorum beatitudo, quæ in actu est. 2ª. Ad ea quæ naturaliter cognoscunt, nõ sunt in potentia respectu habitus. .i. vt ea sciant. Sicuti corpora cœlestia non sunt in potentia, quæ non sit completa per actum; ita nec angelus est in potentia, quæ nõ sit completa per species. At verò respectu actus, sunt in potẽtia, quia non semper actu contẽplantur. 3ª. Ad ea, quæ habent per reuelationem, sunt in potentia, quantum ad habitum. i. vt discant. †4ª. Motus in angelis non est actus imperfecti ex stentis in potentia, sed perfecti existentis in actu. 5ª. Desiderium in angelis est respectu nouæ reuelationis, vel non excludit rem desideratã, sed eius fastidium 6ª. In substantia Angeli non est potẽtia denudata ab actu, similiter nec in intellectu, sed semper est cum aliquo actu.

Art. 2. *Vtrum Angeli simul possint multa intelligere.*

1ª. Concl. Super Gen. ad lit c.32. Angeli possunt simul multa intelligere, quæ vna specie repræsentantur. 1. Ex Aug. qui ait, omnia, quæ volunt facilè simul comprehendere. Possunt plura repræsentari & vniri in vna specie, vt in vno esse intelligibili, ergo in illo vno multa possunt simul intelligi. 2ª. Angelus non potest simul cognoscere plura, vt simul multis speciebus repræsentantur. Quia ad vnitatem intellectionis requiritur vnitas obiecti, sicuti ad vnitatem motus vnitas termini, ergo, quæ pluribus speciebus repræsentantur, non possunt vna cognitione simul cognosci. 3ª. Cognitione beatifica per vnam speciem, quæ est diuina essentia, omnia simul cognoscunt. Quia, vt ait Aug. non sunt volubiles cogitationes in patria. 15. de Trin. c. 16 †4ª. Intelligere multa, vt vnum, est quodammodo vnũ intelligere: & ita vno intelligere multa sciũtur. 5ª. Vna specie possunt multa intelligibilia cognosci, sicut vnum corpus per vnam figurã potest multis corporibus assimilari.

Art. 3. *Vtrum angeli cognoscant discurrendo.*

Angeli non cognoscunt discurrendo. 1. Ex Dion. qui ait non procedere à communi ad specialia. Cap 7 de diu. nom. 2. Angeli in genere spiritualium; se habent, vt cæli respectu corporaliũ: sed cœli non acquirunt perfectionẽ per motum, sicut inferiora corpora, ergo nec angeli per discursum, vt homines. 2ª. Angeli statim vident in vno principio omnia, quæ in eo continentur: & ideo intellectuales dicuntur: quia quę naturaliter apprehenduntur, intelligi dicuntur: at homo dicitur rationalis, quia per exiguũ lumen procedit ab vno ad aliud ratiocinando. †3ª. Discursus propriè dicitur, quando ex vno ad aliud proceditur; non autem quando vnũ per aliud, quõ angeli cognoscunt. 4ª. Angeli syllogizare possunt, nõ tamen vt per syllogismum rem cognoscant. 5ª. Experientia est in angelis secundum similitudinem, quatenus sensibilia præsentia cognoscunt sine discursu.

Art. 4. *Vtrum Angeli intelligant diuidendo, & componendo.*

1ª. Concl. Angeli non cognoscunt diuidendo, & componendo. 1. Dion. ait eos simpliciter intelligere. Cap. 7. de diu. nom. 2. Qui cognoscit in prima apprehensione obiecti omnia eius attributa, non componit, nec diuidit; quia causa cõpositionis & diuisionis est non cognoscere omnia: at angelus simul apprehendit omnia, cũ sit perfectior intellectu humano; qui sua imbecillitate nõ omnia videt, ergo. 2ª. Angelus cognoscit cõpositionem & diuisionem, vt syllogismũ: & ita cõposita simpliciter, & mobilia immobiliter, & discursum non discurrẽdo cognoscit. †3ª Licet in angelo sit multitudo intellectorũ; tamẽ nõ est cõpositio: quia omnia, quæ

attribui & negari possunt, statim videt. 4a. Quæ distant in ratione essendi magis conueniunt, quam affirmatio & negatio, quæ in ratione cognoscendi minus distant: vnde per varias species illas cognoscit; non autem affirmatione & negatione. 5a. Quod angeli loquantur per propositiones, est signum, quod eas cognoscant, non quod componant.

Artic. 5. Vtrum in intellectu angeli possit esse falsum.

1. Concl. In intellectu angeli non potest esse falsitas per se, quoad naturalia. 1 Ex Aug nihil intelligitur, nisi verum: Sed angeli non cognoscunt, nisi intelligendo, ergo non cognoscunt, nisi verum. 2. Intellectus, circa quod quid est semper est verus ex Arist. vt sensus circa suum obiectum; licet per accidens in nobis ratione diuisionis & compositionis esse possit error: Sed intellectus angeli intelligit quidditates simplices, ex Arist. in quibus non est falsitas, quia vel omnino ignorantur, vel totaliter sciuntur; & sine compositione & diuisione; ergo in hac cognitione non potest esse falsum: quod est in intellectu diuidente & componente. 2a In intellectu angelico potest esse falsitas, quoad supernaturalia per accidens in angelis malis, quia per voluntatem peruersam subducunt intellectum à diuersa sapientia, absolute iudicando de supernaturalibus secundum naturalia, quæ non sunt apta ad repræsentandam supernaturalia: vt si videant mortuum, iudicent non resurrecturum. Boni vero non videant de supernaturalibus, nisi salua ordinatione diuina. Quare in bonis nullo modo potest esse falsitas. Vnde patet ad argumenta.

li 83 q q 32. lib. 3. de ani. tex. 26. 9. Met. t. 22.

Articul. 6. Vtrum in angelis sit cognitio matutina & vespertina.

1. Concl. In angelis est cognitio matutina & vespertina. 1. Ex Aug. qui sex dies, quibus res creatæ dicuntur, vult esse vnum diem, id est, cognitionem angelicam, Sex rerum generibus repræsentatam. Prima pars diei est mane, quo significatur cognitio rerum in verbo, à quo res manant, vt à quodam principio, altera, vt terminus, est vespere, qua significatur cognitio rerum, vt in se ipsis sunt: quod esse, est terminus fluxus rerum à verbo. †2a Talis cognitio ponitur secundum similitudinem principii, & termini non autem secundum admixtionem tenebrarum: quanuis vespertina possit dici tenebrosa comparata ad cognitionem in verbo. 3a. Non ponitur cognitio nocturna; quia boni angeli omnia cognoscentes ad laudem Dei referunt: vnde non ponitur nox. Meridiana vero vel cõtinentur sub nomine diei, vel est propria Dei quæ caret principio & fine. 4a. Cognitio, qua angelus se cognoscit, continetur sub vespertina, cum sit rei creatæ.

lib. 4. super Gen. ad lit. c. 22 & lib. 11. de ciu. c. 29.

Artic. 7. Vtrum vna sit cognitio matutina & vespertina.

1. Concl. Si cognitio vespertina sumatur pro cognitione rerum secundum esse quod habẽt in sua natura per species innatas, sunt duæ cognitiones; & sic accepit Aug. qui dixit, multũ differre: deinde, quia habent diuersum mediũ, nimirũ species innatas. & rationes rerum in verbo Si vero sumatur pro cognitione, qua vident res in Verbo, est vna cognitio, quod aliquando dixit Aug. quia dum vident res in verbo, vidẽt etiam propriam esse earum in ipso. Verbo; sicuti etiam Deus easdem in se secundum proprium esse videt. † 2a. Vt sex dies accipiuntur secundum sex genera rem ab angelo cognitarum, ita vnitas diei accipitur secundum vnitatem rei cognitæ: quæ tamen diuersis cognitionibus cognosci potest. 3a. Duæ operationes possunt simul esse vnius potentiæ, cum vna ad alteram ordinatur, vt cognitio principiorum: sic vespertina ad matutinam, & ideo possunt esse simul. 4a. Vespertina non contrariatur matutinæ; quia idem cognoscitur, & in se, & in sua causa, & diuersis medijs; & ideo matutina perfecta non tollit vespertinam: non sic fides, & visio in patria.

4. super Gen. c. 23.

Quæstio 59. De voluntate Angelorum.

Artic. 1. Vtrum in Angelis sit voluntas.

1. Concl. In angelis est voluntas. 1. Ex Aug. qui ait imaginẽ Dei reperiri secundum intelligẽtia, & voluntatem, & memoriam: at angelus est imago Dei, ergo 2. Omnia quæ à voluntate Dei cũcta in bonũ dirigẽtes procedunt, appetunt bonum, vel appetũt naturali, vel appetitu sensitiuo, sine cognitione rationis ipsius boni, vel cũ tali cogni-

lib. 10. de trin. c. 11.

 tione,

tione, quæ est propria intellectus: sed angeli habent intellectũ, ergo appetũt bonũ sub ratione boni: sed talis appetitus est voluntas, ergo. † 2a. Aliter transcendit ratio sensum, quam intellectus rationem; quia ratio habet aliud obiectũ; intellectus vero idẽ, licet differat à ratiõe in modo cognoscẽdi sine discursu: vnde vbi est intel-
2. de ani. lectus, est et voluntas: quæ ab Arist ibi es-
tex. 42. se dicitur, vbi ratio est 3a. Licet appetitiua potentia dicta sit ab appetendo quæ non habentur, tamen talis potentia nõ solum
3. de ani. ad ista, sed etiam ad alia se extendit. 4a.
tex. 28. Motus voluntatis est actus perfecti, vt ait Arist. & ideo potest esse in angelo

Artic 2. Vtrum in angelis voluntas differt ab intellectu.

1. Concl. Voluntas angelorum differt ab intellectu. 1. Voluntas angeli est tantum bonorũ: intellectus autem etiam malorum, ergo. 2. Potentiæ, quarum, altera, quæ sunt extra debet habere in se, altera vero tendit in res extra se, sunt diuersæ: sed intellectus, quæ sunt extra, in se debet habere, quia cognitio fit ex eo, quod cognitum est in se, voluntas vero per appetitum fertur in res ipsas, ergo 2a. Voluntas angeli differt à natura angeli. Nam quod se extendit extra rem, non est rei essentia: quia essentia est intra rem; & inclinatio ad esse, non est per aliquid additum essentiæ, sed per potentiam materiæ, quæ idem est cum ipsa, & per formam, quæ continet in esse, inclinatio vero ad extrinsecum, est per aliud superadditum, vt inclinatio ad locum, per grauitatem. At voluntas habet inclinationẽ ad bonum naturale, ergo non est idem quod essentia. At in Deo voluntas & essentia sunt idem; cum nihil velit extra se †3a Corpus naturale ad esse inclinatur per formam substantialem: ad exterius inclinatur per aliquid additum. i. per essentiã. 4a. Diuersitas potentiæ sumitur à diuersa ratione formali obiecti. 5a. Vnde bonum cognoscitur ab intellectu vt verũ; & à voluntate, verum appetitur vt bonum.

Art. 3. Vtrum in angelo sit liberum arbitrium.

In angelo est liberum arbitrium. 1. Quia pertinet ad dignitatem angeli; ergo cum sit in homine, erit etiam in angelo. 2. Qui habet intellectum, habet iudicium liberũ, quia cognoscit vniuersalem rationem boni, ex qua potest iudicare hoc, vel illud; sed angelus habet intellectum, ergo. † 2a. In angelis est electio non cum consilio; sed per subditam acceptionem veritatis. 3a. Vt angelus est indifferens in cognoscendo inferiora se, ita in appetendo: quod non dicit imperfectionem: quia imperfectio rei pendet ex inclinatione ad superiora, circa quæ non est indifferens: & ita circa illa se habet ad vtrumlibet. 4a. Liberum arbitrium est nobiliore modo in angelis, quam in inferioribus; non vt dicit priuationem coactionis, quia sic non suscipit magis & minus, sed ratione nobilioris intellectus.

Art. 4. Vtrum in angelis sit irascibilis & concupiscibilis.

Appetitus angelicus non distinguitur in irascib. & cõcupiscib. 1. Quia isti appetitus sunt in parte sensitiua ex Arist. qua caret angelus. 2. Potẽtia nõ distinguitur penes distinctionẽ materialem obiecti, sicuti visus non distinguitur per album & nigrũ; sed ista appetitus distinctio, sumitur secũdum rationem materialem, seu minus cõmunẽ boni, in quod appetitus rationalis vniuersaliter fertur, ergo appetitus angeli non distinguitur in hos appetitus, sed remanet indiuisus. † 2a. In dæmonibus dicitur esse furor, & cõcupiscẽtia metaphorice. 3a. Amor & gaudium, vt dicunt simplicem actum, nõ sunt in appetitu sensitiuo, sed in voluntate, & 4a. Caritas, & spes sunt in voluntate; ideo sunt in angelis: at temperantia & fortitudo, vt sunt virtutes, sunt in angelis metaphorice, pro vt Deo se subijciunt, & permanenter ei parent, quę pro voluntate faciunt. 1. Concl. 3. de ani t. 41

Quæstio 60. De amore & dilectione angelorum.

Artic. 1. Vtrum in angelo sit amor naturalis.

In angelis est amor naturalis. 1. In ange- 1. Concl.
lis est cognitio naturalis, ergo & dilectio quæ sequitur cognitionem. 2. Omni naturæ cõmune est, vt ex ea fluat inclinatio, ad aliquod secundum modum suum, vel secundũ appetitum naturalẽ: vel sensitiuũ, vel rationalẽ: quæ inclinatio est amor; ergo

go etiam in natura angeli dabitur talis inclinatio, quæ eſt naturalis dilectio. † 2a. Amor intellectualis diuiditur contra naturalem, qui tantum naturalis eſt angelus autem cum ſit natura, & intellectus, vtrũque habet. 3a. Angelus ratione ſuæ naturę agitur ab auctore naturæ: ſed vt liber, agit etiam ſe. 4a. Vt cognitio naturalis eſt ſemper vera, ita inclinatio ſemper recta: & alia eſt rectitudo naturalis, alia vero caritatis: & ita amor caritatis, non eſt naturalis.

Artic. 2. Vtrum in angelo ſit dilectio electiua.

2. Concl. In angelo eſt dilectio electiua. 1. Angeli merentur & demerentur, ergo debent diligere, amore electiuo, cum naturali non mereantur. 2. Appetere aliquid vt finem, quod pertinet ad naturalem dilectionem, & aliquid quod ordinatur ad finē, quod eſt electionis, dicit perfectionem; ergo nõ denegabitur angelo; qui eſt naturæ intellectiuæ perfectæ. 2a. Dilectio naturalis eſt principium electiuæ. 1. Quoniam natura eſt principium in omnibus, vt patet in cognitione; cũ naturalis cognitio ſit cauſa cognitionis concluſionis, ergo etiam amor naturalis aut cauſa dilectionis elicitę. 2. Finis reſpectu voluntatis ſe habet vt principium, cum voluntas naturaliter ab eo moueatur, ergo dilectio finis erit cauſa aliorum, quę ſunt propter finem: ſed hę dicuntur electiuæ, ergo naturalis dilectio erit cauſa electiuæ 3a. Non habere actu intelligibilia eſt imperfectio, quia res cognita eſt in cognoſcente: non autem eſt imperfectio non appetere omnia naturaliter, quia appetitus eſt ad res, quarũ quędam per ſe, quædam ad aliud appetuntur. & harum eſt amor electiuus. † 4a. Dilectio angeli electiua non eſt rationalis, vt eſt in homine in quo ſequitur diſcurſum, ſed per ſolam acceptionem voluntatis ſecundum patet ex dictis.

Artic. 3. Vtrum angelus diligat ſe dilectione naturali, & electiua

1. Concl. lib. 9. Eth. Angelus diligit ſe dilectione naturali, & electiua. 1. Amicabilia ad alterum veniunt ex amicabilibus ad ſe, ex Ariſt. ergo. 2. Angelus deſiderat ſibi bonum naturali appetitu, quod eſt commune omnibus, vt ſubſiſtere, & aliquid appetitu elicito, vt perfectionem accidẽtalem, ergo amat ſe ipſum vtroq; appetitu; quia hoc eſt amare, bonum nimirum ſibi deſiderare. Vt ergo naturaliter deſiderat ſibi bonum, amat ſe naturaliter: vt vero per electionem bonum ſibi deſiderat, amat ſe amore elicito. † 2a. Angelus & homo diligunt ſe vtraque dilectione non ſecundum idem, ſed ſecundum diuerſa. 3a. Amor ad ſe eſt magis vnus quam amor & diuerſa: dicitur autem vnitiuus aliorum, vt ad alia ſe extendit. 4a. Amor eſt actio immanens, & ideo reflecti poteſt in ſe.

Art. 4. Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium, ſicut ſeipſum.

Vnus angelus diligit alium, vt ſeipſum naturaliter 1. Quia omnia naturaliter diligunt ſimilia, ergo & angelus diliget naturaliter angelum ſibi ſimilem. 2. Omne, quod eſt vnum genere, vel ſpecie cum aliquo naturaliter amat illud; quia eſt idem cũ ipſo, & vnumquodq; diligit ſe ipſum: ſed vnus angelus eſt idem genere cũ alio, ergo naturaliter illum amat. 2a. Angelus prout conuenit cum alio non in natura ſed in quibuſdam alijs, & vt ab ipſo differt non diligit eum amore naturali: ſicut homo ciuem diligit politica dilectione; conſanguineum vero naturali. † 3a. Vnus angelus cognoſcit & diligit alium, vt ſeipſum, ex parte cogniti, & dilecti: quia vt cognoſcit ſe eſſe, ita & alium, non autem ex parte cognoſcentis & cogniti; quia ſe cognoſcit ſine ſpecie, alium per ſpeciem: nec alium amat per voluntatem eius, vt ſe per ſuam. 4a. Sicut ſeipſum, non intelligitur ſecundum æqualitatem, ſed ſecundum ſimilitudinem. 5a. Dilectio naturalis dicitur finis, non quod illi velimus bonum, ſed vt bonum nobis & alijs, vt ſunt vnum nobis, quæ etiam in dæmonibus reperitur, qui naturaliter amant alios, vt communicant in natura: ſed odio habẽt, vt diuerſificantur ſecundum iuſtitiam & iniuſtitiam. 1. Concl.

Art. 5. Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plusquam ſeipſum.

Angelus naturali dilectiõe diligit plus Deum quam ſe. 1. Quia præceptum de diligendo Deo ſuper omnia, eſt naturale. 2. Ea, quorum eſſe eſt eſſe ad aliud, magis inclinantur ad illud, quam ad ſe: ſed 1. concl.

sed cum Angelus sit creatura, cuius esse est esse ad Deum, tanquam ad bonum vniuersale, ergo naturaliter magis inclinabitur in Deum, quam ad se. 3. Quodlibet naturaliter agitur, vt natum est agi, vt pars ad defensionem totius, & cum ratio imitetur naturam, Angelus, qui est quoddam bonum sub vniuersali bono, naturaliter magis inclinabitur in Deum, quam in se. 4. Alias naturalis dilectio esset peruersa: & per caritatem non perficeretur, sed tolleretur. † 2a. Quodlibet diligit magis se quam aliud, a quo non habet rationem extendi: at magis illud, à quo eius esse dependet 3a Angelus diligit Deum inquantum est sibi bonum; sed inquantum nô dicit finem, sed rationem amoris: quia non amaret, nisi penderet à bono, quod Deus est. 4a. Natura reflectitur non solum in seipsam, quantum ad id, quod est ei singulare, sed etiam quantum ad id, quod est ei cômune. 5a. Deus, vt vniuersale bonum, à quo omnia pendent, naturali dilectione diligitur: vt autem bonum beatificans diligitur caritate. 6a. Dicuntur aliqui odisse Deum ratione effectus, qui est contrarius suæ voluntati, vt ratione punitionis: diligunt tamen naturali dilectione, vt est vniuersale bonum. At cum beati videant essentiam boni, vno motu dilectionis amant, & non possunt non amare.

Quæstio 61. De productione Angelorum in esse natura.

Artic. 1. Vtrum Angeli habeant causam sui esse.

1. Concl. Angelus habet causam sui esse. 1. Psal. 148 Angeli dicuntur facti. 2. Quod habet esse participatum, est causatum; at Angeli sunt huiusmodi; quia eorum esse non est idem quod essentia, ergo. 2a. In Genesi facta est mentio de Angelis sub nomine cæli, vel lucis: vel prætermissi sunt, ne daretur occasio idololatriæ. 3a. Angeli habent causam producentem totam substantiam, non autem causam formalem sui esse, & vnitatis.

Artic. 2. Vtrum sint producti à Deo ab æterno.

1. Concl. Solus Deus est ab æterno, & ita Angeli non sunt ab æterno. 1. Angeli sunt facti, Sap 8. ergo 2. Ex fide Catholica, quæ docet creaturas factas ex nihilo, id est, postquam nihil fuerat † 2a. Esse Dei est coniunctum cum voluntate, quæ libere se habet ad producendum, quæ vult, & quando vult. 3a. Licet aliquando Angelus non fuerit: tamen non subiacet tempori, quod est numerus motus cæli, sed est supra: non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius, post non esse; & successionis operationû eius. 4a. Angeli, & anima per naturam, qua sunt capaces veritatis sunt incorruptibiles, sed hanc habuerunt de nouo.

Artic. 3. Vtrum sint creati ante mundum corporeum.

Angeli non sunt creati ante mundum: 1. Concl. & contrarium nô est probabile. 1. Gen. 1. In principio Deus creauit cælum, &c ergo nô erat aliquid ante mundum. 2 Nulla pars est perfecta extra suum totum: sed Angeli sunt pars vniuersi; quia ipsi non faciunt per se vniuersum, ergo non sunt producti ante, quia non essent perfecti. † 2a Contrarium non est putandum erroneum propter auctoritatem Greg. Nazianz & Hieron. qui sentit cum Græcis. 3a. Deus non est pars vniuersi, sed supra totum: quia in se totum præhabet: non sic Angelus, qui est medius inter Deum, & corpoream creaturam. 4a. Licet vna natura sit facta ante aliam; non ideo Angelus factus est ante naturam corpoream: quia creatis Angelis, nô esset vniuersum creatum.

Artic 4. Vtrum sint creati in cælo empyreo.

Angeli sunt creati in cælo empyreo. 1. Concl. 1. Strabus in illud: Creauit cælum, id est, empyreum, quod Angelis est repletum. 2. Angeli sunt partes superiores vniuersi habêtes ordinem ad creaturam, cui præsunt, ergo debuerunt creari in supremo loco, cuiusmodi est hoc cælum. 2a. Non sunt creati in corpore, quasi ab illo pendentes secundum esse, vel fieri: sed ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream, quam sua virtute côtingunt. 3a. Cum Aug. ait, creatus in suprema parte aëris, vel per aërem, intelligit cælum: vel intelligitur de aliquibus inferioribus lib. 3. super Gen. ad lit. c. 10. Isa. 14.

[illegible] dis. 4a. Cum Angelus dixi[illegible] cælum; per cælum intelligitur sedes sanctissimę Trinitatis, cui voluit se æquiparare.

Quæstio 62. De perfectione Angelorum in esse gratiæ, & gloriæ.

Artic. 1. Vtrum fuerint in sua creatione beati.

1. Concl. Angeli non fuerunt in sua creatione beati, beatitudine perfecta. 1. Hæc beatitudo requirit confirmationem in bono; sed non fuerunt confirmati in ipsa creatione, ergo. 2. Beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis altior, ergo non debuerint habere eam a principio. 2a. Angeli fuerunt creati in beatitudine naturali: Quia Angelus non acquirit perfectiones naturales per discursum, sed statim: quæ beatitudo consistit in contemplatione Dei Vnde patet ad primum, ex Aug. sumptum. (de ecclef. dog c. 59.) † 3a. Creatura corporea non habuit perfectionem, quam per operationes acquirit; quam etiam nec Angelus habet: vnde nec illa fuit omnino perfecta à principio, nisi perfectione essentiali. 4a Cognitio matutina est duplex: altera perfecta per beatitudinem, & hanc nō habuit à principio altera imperfecta, qua cognoscit Verbum, vt repræsentatur in sua natura, & hanc habuit a principio.

Articul. 2. Vtrum indiguerit gratia ad hoc, vt conuerteretur ad Deum.

1. Concl. Angelus non potuisset conuerti ad Deum sine auxilio gratiæ. 1. Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. 2. Voluntas non potest in id, quod superat facultatem ipsius, nisi adiuta supernaturali principio; sicut calor non potest carnem producere nisi auxilio animæ: sed beatitudo vltima excedit facultatem naturæ creatę, ergo non potest voluntas habere motum in beatitudinem, nisi mota à supernaturali agente, & hoc dicimus auxilium gratiæ. † 2a. Angelus naturaliter diligit Deum, vt est causa sui esse; non autem vt est beatificans; de quo hic loquimur. 3a Hominem conuerti ad beatitudinē est difficile; tum ex impedimento corporis; tum quia trāscendit ordinem naturæ; Angelo autem solum altero modo. 4a. Cōuersio est motus voluntatis in Deum: quæ, vel est perfecta, & hæc dicitur gratia consummata; vel est ad merendum, & hæc eget gratia habituali; vel ad præparationem, & hæc eget motione Dei, quæ dicitur gratia auxilij.

Art. 3. Vtrum Angeli sint creati in gratia.

Angeli sunt creati in gratia: quod est probabilius, & magis sanctorum dictis consonum. 1. Aug. ait Deum Angelis simul dedisse naturam & gratiam. 2. Quæ processu tēporis à Deo facta sunt in prima rerum cōditione creantur cum quadam virtute seminali, vt ait Aug. Sed gratia gratum faciens se habet, vt semen ad beatitudinem, Ioan. 3 ergo. † 2a. Fuerunt Angeli informes à principio quoad formationem gloriæ, non autem gratiæ. 3a. Inclinatio formæ est secundum naturam subiecti: & ita licet fuerint creati in gratia; tamē potuerunt recedere à Deo, cum sint natura liberi. 4a Gloria nō est simul cum natura, sicuti gratia: quia illa est finis, hæc principium; & ideo debuit esse cum natura. (1. Concl. — Lib 12 de ciuit. c. 9. — Aug. 2. super Genes.)

Art. 4. Vtrum Angelus creatus suam beatitudinem meruerit.

Angelus per gratiam, quam habuit, meruit beatitudinem. 1. Apoc. 21 Mensura Angeli est mensura hominis in beatitudine: at homo non habet sine merito, ergo. 2. Finis excedens virtutem operantis ad finem non attingitur operatione, sed merito; quia expectatur ex dono alterius: sed beatitudo excedit naturam Angeli, ergo eam habet ex merito. 3. Vel habuit gratiam post beatitudinem; & hoc non: quia beatitudo est finis, & pręmium, quod præcedere debet meritum: vel vno & eodem actu fuit beatus & meruit; & hoc non, quia meruisset per liberum arbitrium; quod tamen est insufficiens ad beatitudinem sine gratia, quæ est principiū merendi, cum qua non potest esse gratia perfecta, quæ est principium fruendi: quare habuit gratiam ante, per quam meruit, itaque angelus non fuit beatus per modum naturæ: neque per operationem ex vi naturali factā; sed per operationes à gratia procedentes, & ita meritū (1. Concl.)

beatitudinem præcessit. † 2a. Difficultas bene operandi in angelo non oritur ex impedimento naturali; sed quia est opus supra vires naturæ. 3a. Angelus cõuersione naturali nõ meruit beatitudinem: sed cõuersione caritatis, quæ est per gratiam.

Artic. 5. Vtrum Angelus statim post vnum actum meriti, beatitudinem habuerit.

1. Concl. Angelus statim post primũ actum caritatis, quo beatitudinẽ meruit, fuit beatus. 1. Anima à corpore separata statim eam consequitur, nisi sit impedimẽtum, ergo & angelus. 2. Vt angelus ex sua natura habet ordinem ad perfectionẽ naturalẽ, ita ex merito ad gloriam, sed perfectionem naturalem, vt est dictum, statim acquirit, ergo etiam statim post meritũ gloriam. † 2a. Meritum beatitudinis, etiam in homine potest esse per vnum actum: sed ei datum est longius tempus ad merẽdum; quia non statim natus acquirit suam perfectionem. 3a. Actus meritorius, & beatificus non possunt esse simul, cum differant, vt perfectum & imperfectum: vnde intercesserunt duo instantia, quæ non secundum tempus, sed secundum diuersos actus sumuntur: nec fuerunt necessario multa; quia vno actu meruit, altero acquisiuit beatitudinem 4a. Quia angelus statim suam perfectionem acquirit, ideo nõ requiritur nisi vnus actus meritorius, qui habet rationem medij.

Articul. 6 Vtrum sint consecuti gratiam & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.

1. Concl. Angeli, qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia, & de glo-
2. Sen. d. 3. ria. 1. Ex Magistro, qui hoc docet. 2. Deus fecit naturam intellectiuam ad beatitudinem; ergo diuersos gradus naturæ, ad diuersos gradus gratiæ, & beatitudinis: vt patet in artifice, qui varie præparat lapides ad domum 3. Angelus toto conatu fertur in beatitudinẽ, quia non habet impedimẽtum, cum sit natura simplex: Sed gratia & beatitudo dantur secundum conatum, vt patet in homine, ergo consequitur ista secundum quantitatem naturalium. † 2a. Vt gratia datur ex voluntate Dei, ita naturæ gradus, quos ordinauit ad gratiã. 3a. Videtur quod gratia magis detur secundum gradus naturæ, quam ex operibus; cũ natura sit immediate à Deo: opera vero à natura. 4a. Licet homo ordinetur ad beatitudinem, vt angelus: tamen homini non datur gratia secundum gradum naturalem: quia in ipso est aliquid, quod impedit motum naturæ, quod non est in angelo.

Articul. 7. Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.

In angelis beatis remanet cognitio & 1. Concl.
dilectio naturalis. 1. Quia beatitudo non tollit naturam; qua manente, manet etiã operatio. 2. In beatitudine saluatur natura, quia natura ad beatitudinem se habet, vt primum ad secundum, ergo saluatur cognitio & dilectio naturalis: quia vt se habẽt principia operationum inter se, ita & operationes. † 2a Per formam tollitur imperfectio opposita, id est, priuatio: at imperfectio naturç non est opposita perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, vt potentia, formæ; & ideo vtraque operatio manet. 3a. Potest angelus simul cognoscere Deum per essentiam Dei; & per essentiam propriam duplici cognitione. 4a Quæ sunt beatitudinis, per se sufficiũt; cum hoc tamen debent manere, quç sunt naturæ. 5a. Quando duæ operationes ita se habent, vt vna ordinetur ad aliam, vt dilectio naturalis ad supernaturalem, possunt esse simul.

Artic. 8. Vtrum Angelus beatus peccare possit.

☞ Angelus beatus non potest peccare. 1. 1. Concl.
Ex Aug. natura, quæ peccare non potest 11 super
in angelis est. 2. Ita se habet angelus bea- Gen. c. 7.
tus ad essentiam Dei, quam videt; vt quilibet non videns Deum ad commune bonum: sed impossibile est; vt quis velit & operetur aliquid, nisi attendens ad bonũ, ergo nec angelus potest aliquid agere nõ attendens ad Deum: at qui sic operatur, non potest peccare, ergo. † 2a. Bonũ creatum iunctũ creato potest deficere tamen iunctum perfecte bono increato, non potest. 3a. Virtutes se habent ad opposita in his, ad quæ non se habent naturaliter, vt volũtas ad Deum. 4a. Perfectio libertatis arbitrij consistit in eligendis diuersis, seruato ordine finis, vt est in angelis; nõ autem in eligẽdo aliquo diuertendo à fine,

vt in homine: quia hic est defectus libertatis.

Artic 9 Vtrum Angeli beati possint proficere in beatitudine.

1. Concl. Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. 1. Mereri & proficere est viatoris, ergo. 2. Omne mobile mouetur in aliquod determinatum ex intentione motoris; quia intentioni, quæ est, de fine, repugnat infinitas: sed angelus mouetur ad beatitudinem à Deo, ergo ad determinatum gradum, & ideo non proficit. 2a. Determinatio beatitudinis nō est ex parte re. . . æ, sed ex parte modi visionis, & secundum gradus diuersos visionis; quia creatura non est capax infinitæ visionis. 3a. Caritatis imperfectę. quæ est in via, est mereri, non autem perfectæ, quæ est in beatis cuius potius est frui. 4a. Dupliciter aliquid est vtile, vel vt medium ad finem, vel vt pars toti: ministeria angelorū sunt vtilia ipsis, vt pars beatitudinis ipsorum; quatenus communicare se est de ratione perfecti. 5a. Angelus non est in summa felicitate simpliciter; sed tãtum ratione sui pro Dei prædestinatione: & ideo potest ei addi gaudium vsque ad finem mundi, quod est accidentale, ex quo gaudio non meretur: quia nemo est simul viator, & comprehensor, vt Christus fuit.

Quæstio 63. De Angelorum malitia quoad culpam.

Art. 1. Vtrum malum culpæ possit esse in Angelis.

1. Concl. Quæcunque creatura rationalis, si in sua natura consideretur, potest peccare. 1. Iob 4. in angelis suis reperit prauitatem. 2. Sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi non potest declinare à rectitudine actus, cuiusmodi est diuina; quæ ab alio nō regulatur; sed nulla creata virtus est regula suæ operationis, quia regulatur à superiore, vt patet in politia humana, ergo omnis virtus creata potest declinare à rectitudine actus; quod est peccare; non sic diuina. † 2a. Licet angelus non habeat potentiam ad esse: tamen habet ad operandum, & voluendum hoc, vel illud 3a. Cælum ideo non potest errare, quia supra actionem naturalem non habet aliam; non sic Angelus, qui habet actionem liberam vltra naturalem. 4a. Quod angelus conuertatur in Deum, nō est ex amore naturali, sed ex gratuito, à quo amore potest auerti & peccare 5a. Peccatum in actu liberi arbitrij, vel est, quia quod malum est eligitur, vt qui eligit furtum; & hoc peccatum procedit, vel ex ignorantia, vel ex errore, quia alias non eligeretur, vt bonum, sub qua ratione appetitur, & hoc modo non peccat angelus, quia tale peccatū requirit ignorantiam, quæ nō fuit in angelo, cum nec passio, nec habitus malus esset in eo, vel est quia eligitur bonum, non cum debito ordine, vel mensura, vt peccatum solum sit ex parte electionis, & non rei; & hoc peccatum non requirit ignorantiam, sed absentiam considerationis eorum, quæ considerari debent, & sic peccauit angelus conuertendo se ad suum bonum, absque ordine, ad regulam diuinæ voluntatis.

Art 2. Vtrum in angelis possit esse tantum peccatum super ia & inuidiæ.

1. Concl. Aug lib. 14. de ciu. c. 3. Primum peccatum angeli secundum affectum non potest esse nisi superbia, & consequenter inuidia. 1. Quia, vt ait Aug. est superbus & inuidus. 2. Angelus non potest habere affectum deordinatum; nisi circa spiritualia; quia nihil habet affectum nisi ad ea, quæ conueniunt suæ naturæ; sed talis affectus deordinatus non potest esse nisi superbia; quoniã in angelis non contingit aliter peccare, nisi quia non seruatur superioris regula; quod est superbiæ, ergo in angelo fuit peccatū superbiæ, & cōsequēter inuidiæ. Quia eiusdem rationis est, quod affectus aliquid appetat, & opposito renitatur: quia inuidus non dolet de bono alterius, nisi vt est impedimentum sui: sed angelus appetiuit suam singularem excellentiam, quæ cessat ex bono alterius, ergo doluit de excellentia diuina, ergo fuit inuidus. 2a In Dęmonibus quantum ad reatum possunt esse omnia peccata: quia dum homines ad omnia peccata inducūt, omnium reatum incurrūt. † 3a. Dæmones delectantur de peccatis hominum, vt sunt impeditiua humani boni. 4a. Auaritia & acci-

dia

dia in dæmonibus non eſt niſi in proprie, cum careant paſſione, nec diuitias cupiāt. 5a. Sub peccato ſuperbiæ, & inuidiæ intelliguntur omnia alia, quæ ab illis oriuntur.

Artic. 3. Vtrum diabolus appetiuerit eſſe vt Deus.

1. concl. Angelus peccauit appetendo eſſe vt Deus. Iſa. 24. Ero ſimilis altiſſimi. & Aug.
q q. 11. lib. 99 vet. teſtamenti. 2a. Angelus non appetiuit eſſe, vt Deus per æqualitatem. 1. Quod eſſe impoſſibile cognoſcitur, non appetitur ab appetente, cuius virtus cognoſcitiua nullo habitu, aut paſſione impeditur: ſed velle eſſe vt Deus per æqualitatem reſpectu primæ electionis angeli, eſt tale, ergo. 2. Quodlibet naturaliter appetit ſuum eſſe; ſed ſi angelus appetiuiſſet eſſe vt Deus, appetiuiſſet corruptionem ſui eſſe, quoniam cū in Deo non ſint quædam in accidentalia, vt in creaturis, non poteſt appetere in Deo, niſi eſſe Dei, quod non poteſt conſequi, ſine ſui eſſe corruptione; ſicut aſinus non poteſt appetere eſſe equi, niſi ſuum eſſe tollatur. 3a. Angelus appetiuit eſſe Deus per ſimilitudinem, nō inquantum natus eſt aſſimilari, quod nō eſt peccatum, ſi debito modo appetatur: ſed in eo, in quo non erat natus aſſimilari, & hoc eſt peccatum. 4a. Angeli peccatum, vel fuit, quia id tanquam finem vltimum appetiuit, ad quod naturaliter poterat peruenire, vel quia voluit habere gloriam, non ex gratia, ſed quaſi ſuæ naturæ debitam. Itaque appetiuit habere beatitudinem per ſe, quod ſoli Deo conuenit: & ita appetiuit etiam aliquem principatum ſuper alia. Ex quibus patet ad argumenta.

Art. 4. Vtrum aliqui dæmones ſint naturaliter mali.

1. Concl. Dæmones non ſunt naturaliter mali. 1. Dion. 4. c. de diu. nom. 2. Quod inclinatū eſt à natura ad bonum vniuerſale, non tēdit in malum; quia cum ſit à principio bono, in bonum tendit; ſed quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonum vniuerſale, ergo non poſſunt naturaliter appetere malum. 2a. Quod tendit ad bonum particulare, poteſt naturaliter tendere in malum, non per ſe, ſed vt eſt coniunctum cuidam bono, vt igni hoc malum contingit, quod aliā conſu.. a. †3a. Dæmo[n]es non natura, ſed voluntate ſunt fallaces. 4a. Natura hominis poteſt dici mala, vel ex habitu, vel ex inclinatione ſenſus; ratione cuius malitia dicitur naturalis homini. 5a. Bruta per ſe inclinantur ad bonum, & per accidens ad malum: verbi gratia. Vulpes ſunt natura ſagaces ad quærendum victum; cui adiungitur doloſitas; quæ non eſt malum vulpi, ſed alijs.

Art. 5. Vtrum diabolus fuerit malus in primo inſtanti ſuæ creationis per culpam propriæ voluntatis.

Diabolus non peccauit in primo inſtāti ſuæ creationis. 1. Gen. 1. cuncta quæ fecit erant valde bona: Iſa. 14. dicitur, cecidiſſe. 1. Concl.
2. Quia hæc opinio reijcitur vt erronea. 2a. Angelus in primo inſtanti ſui eſſe non potuit peccare. Quia Deus, qui angelos produxit, non potuit eſſe cauſa peccati, ergo angelus in tali inſtanti non potuit peccare, quoniam operatio incipiens cū eſſe rei, tribuitur agenti. 3a. Non eſt verum angelos non potuiſſe peccare, quia duæ operationes non poſſunt terminari in eodem inſtanti, id eſt, creare Dei, & peccare angeli: quia id eſt verum in ſucceſſiuis; non inſtantaneis. Nam in eodem inſtanti ſol illuminat lunam, & luna terram: non ita alteratio, & motus localis, ſi hic ſequatur ad illum. † 4a. Diabolus dicitur peccaſſe ab initio, id eſt, ab initio ſui peccati, Ioan. 8.
quia nunquam à peccato receſſit. 5a. Dicitur à principio fuiſſe diſtinctas tenebras Aug. lib. 2.
à luce, non quod diaboli per tenebras ſuper Gen.
ſignificati, à principio peccauerint: ſed ad lit. c. 9.
intelligitur ſecundum Dei præſcientiam. 6a. Angelus in primo inſtanti potuit mereri quia meritum eſt à Deo. 7a. Omnes angeli in primo inſtanti meruerunt, ſed non ſunt ſtatim beatificati aliqui, quia mortificauerunt meritum præcedens, & ita impedimentum poſuerunt.

Art. 6. Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem, & lapſum angeli. 1. Concl.

Diabolus poſt primum inſtans ſuæ creationis peccauit. 1. Ioan. 8. in veritate, non ſtetit. 2. Quia hoc magis ſanctorum dictis eſt congruum 3. Angeli fuerunt creati in

ti in gratia, cum qua per primum actum liberum meruerunt, ergo qui lapsi sunt post primum instans ceciderunt: quia alias adepti fuissent beatitudinem, si non ponatur creatos fuisse in gratiam, vel non fuisse liberos in primo instanti, ponenda & aliqua mora inter creationem & lapsum. † 2a. In scriptura per motum corporalem intelligitur motus liberi arbitrij. *Ezech. 28.* 3a. Quia Angelus habet liberum arbitriũ inflexibile post electionem, nisi statim peccasset, fuisset firmatus in bono: vnde non est simile de homine. 4a. Inter duo instantia in operatione Angelorum non datur medium: quia sumuntur penes eorum operationes. Vnde in prima operatione omnes fuerunt boni: in altera sunt distincti.

Articul. 7. Vtrum Angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes.

1. Concl. Angelus qui peccauit fuit supremus inter omnes. 1. Ex Greg. hom. de centum ouibus. 2. Ille peccauit, in quo fuit maior occasio ad peccandum: sed hæc fuit maior in superioribus; quia non ex pronitate, sed ex libero arbitrio peccato superbiæ lapsi sunt, ergo. 2a. Non est incongruum dicere inferiores Angelos ministrare inferiora corpora, superiores superiora, & supremos Deo assistere: non tamen corpora per Deum immediate mouentur. Vnde Damas. ait eos, qui ceciderunt fuisse ex inferioribus, in quibus etiam potuit esse motiuum ad peccandum. *lib. 2. de fide c. 4.* † 3a. Cherubim significat plenitudinem scientiæ, Seraphim ardorem: & quia peccatum potest stare cum scientia; ideo primus Angelus peccans, vocatus est Cherubim. 4a. Intentio diuina non frustratur, nec in peccantibus, nec in saluis Angelis: quia dum hos ex bonitate saluat, illos ex iustitia punit, gloriam habet. 5a. Inclinatio ad bonum, & si sit maxima; nunquam necessitat liberum arbitrium.

Artic. 8. Vtrum peccatum primi Angeli fuerit alijs causa peccandi.

1. Concl. Peccatum primi Angeli fuit alijs causa peccandi, non cogens, sed inducens. 1. Apocal. 12. Draco traxit secum tertiam partem stellarum. 2. Cæteri dęmones sunt subditi primo, Matt. 25. Vbi dicuntur Angeli eius; ergo eius suggestione peccarunt: quia ordo iustitiæ requirit, vt cuius suggestione quis consentit, ei subdatur. 2. Pet. 2. † 2a Cum hoc, quod vnus fuit causa peccati aliorum, stat, quod simul peccauerint quoniam non est opus mora ad exhortandum, vel consentiendum. 3a. Superbus cęteris paribus mauult esse sub superiore, quam sub inferiore: si tamen excellentiã consequeretur, si esset sub inferiore, hoc magis eligeret: & ideo inferiores alteri se subiecerunt; & haberent ducem ad consequendam beatitudinem ex sua natura. 4a. Non ex eo quod inferiores se subiecerunt alteri Angelo contra Deum peccauerunt, quam primus; quia peccatum attenditur ex maiore virtute peccandi, quam maior fuit in superiore.

Art 9. Vtrum tot peccauerint, quot permanserunt

1. Concl. Plures Angeli permanserunt, quam peccauerunt. 1. Nam, 4. Reg. 6. dicitur, plures nobiscum sunt, &c. 2. Quæ sunt contra naturalem inclinationem accidunt in paucioribus, quia natura, vel semper, vel in pluribus consequitur effectum: at peccatum est huiusmodi, ergo. *Aristot. 2. Eth. c. 6.* † 2a. Bonum in homine est in paucioribus hominibus, quia sequuntur sensibilia bona, quæ sunt pluribus notiora, quam bonum rationis, quod non est in Angelis: vnde patet ad secundum. 3a. Secundum eos, qui dicunt primum fuisse ex inferiore ordine, non de quolibet ordine cecidere: secundum alios, qui dicunt fuisse de supremo, est probabile, quod de omnibus: sicuti ex hominibus assumuntur, ad singulos ordines, in quo demonstratur maior libertas. Dęmonibus tribuuntur nomina, quæ significãt ea, quæ possunt esse cum peccato, vt potestates & principatus.

Quæstio 64. De pœna Dæmonum.

Artic. 1. Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.

1. Concl. Cognitio naturalis Angeli non est ablata, nec diminuta. 1. Ex Dion. 4. c. de diu. nom. 2. Quod consequitur naturam simplicem, non potest tolli: talis est cognitio naturalis in Angelis, ergo. 2a. Cognitio gratuita,

gratuita, speculatiua fuit diminuta: quia de diuinis secretis tantum eis reuelatur, quantum oportet, vt Aug ait. 3a. Cognitio affectiua per gratiam practicam, quæ ducit ad amorem Dei, est totaliter ablata; sicuti & caritas. 4a. Quanquam Angelus cognoscat seipsum; non propterea est beatus; quia est cognitio naturalis: neque etiam homo cognoscendo substantias abstractas est perfecte beatus: quia beatitudo est in cognitione perfecta primæ substantiæ. 5a. Licet dæmones non cognoscant Deum, quod est manifestissimum in natura, cognitione gratuita, quia habet cor in mundum: tamen per suam naturam puram cognoscunt, & melius, quam homo. 6a. Et si per vespertinam cognitionē non laudent Deum: tamen remanet, cum sit naturalis, sed dicitur nocturna. 7a. Dæmones cognouerunt aliquo modo mysterium incarnationis ad ipsorum terrorem: omnes autem Angeli cognouerunt à principio, & magis vbi beatificati sunt; sed non æqualiter: & licet Dæmon hoc modo non cognouerit, non sequitur omnia ignorasse. 8a Quanuis Angeli dicantur tenebræ, quia carēt lumine, gratiæ: tamen & per lumen suæ naturæ, & per reuelationem ab Angelis, & per experientiam, dum similitudo speciei inclitæ per singularia completur, aliquid cognoscunt

lib. 9. de ciu. c 12. & 22.

Articul. 2. Vtrum voluntas dæmonum sit obstinata in malo.

1. Concl. Dæmones sunt obstinati in malo. 1. Psal. 73. Superbia eorum ascendit semper. 2. Quod in hominibus est mors, in Angelis est casus, ait Damas. Sed homines post mortem non possunt resipiscere, ergo. 2a. Vt mali confirmati sunt in peccato: ita boni in bono: & ita falsum est, omnem voluntatem posse verti in bonum & in malum, præter Christi voluntatem, vt dicit Origines. 1. Quia stabilitas est de ratione beatitudinis, & damnationis. 2. Appetitus motus ab apprehensione immobili, est immobilis; quia proportionatur virtuti apprehensiuæ, vt mobile motori: sed appetitus Angeli mouetur ab eius apprehensione, quæ est immobilis, quia fertur in totum bonum sine discursu, vt nos in prima principia, ergo eius appetitus erit immobilis & in bono, & in malo. Non ita in homine, cum apprehēdat discurrendo, & habeat viam procedendi ad vtrunque oppositorum. vnde flecti potest ad opposita ante, & post electionem; Angelus solum ante. † 3a. Misericordia Dei infinita, non liberat à malitia finita, nisi pœnitentes, cuiusmodi non sunt Dæmones. 4a. In diabolo manet adhuc primum peccatum, quantum ad appetitum; non quod credat se posse amplius obtinere, quod desiderauit, sed si posset, vellet. 5a. Non tota ratio cur peccatum hominis sit remissibile, est, quia alio suggerente peccauit, sed propter causas dictas: idem de Angelis, qui alio suggerente peccarunt. 6a. Licet actus naturales in Dæmone possint esse boni, vt dicere veritatem; tamen eis ad malum abutitur: at actus deliberati semper sunt mali.

lib. 2. de fide. c. 4.

Art. 3. Vtrum dolor sit in dæmonibus.

In Dæmonibus necessario est dolor, non sensitiuus, quia in eis non est sensus, sed vt est simplex actus voluntatis. 1. Homo punitur dolore, ergo & dæmones, cū grauius peccauerint. 2. Dæmones multa esse volunt, quæ non sunt, & contra; quia sunt alionum salutis inuidi, & pœnæ addicti, de cuius ratione est inuoluntarium, & beatitudine priuantur, & eorum volūtas cohibetur à multis, ergo in eis est dolor: qui nihil aliud est, quam renixus voluntatis ad id, quod est, vel non est. † 2a. Dolor & gaudium de diuersis, vel de eadē re non sub eadem ratione non sunt opposita: vnde dæmones de aliquo possunt lætari. 3a. Dæmon, Iob. 16. dicitur non timere de timore Dei, cohibente à peccato: & vt dolet de præsenti, ita timet de futuro. 4a. Dolere de malo culpæ propter se, est bonum, cui opponitur malum culpæ: at dolere de malo propter pœnam iudicat bonitatem naturæ, cui malum pœnæ opponitur: dæmon non dolet de malo culpæ.

1. Concl.

Apoc. 18.

Art. 4. Vtrum iste aer sit locus pœnalis Dæmonum.

1. Concl. Angelis malis duplex locus pœnalis debetur, infernus ratione suæ culpæ, aer caliginosus ratione exercitationis humanæ,

næ vsq; in diem iudicij 1. Ex Aug. 3. super Gen. ad lit. 2. Deus per Angelos cum sint medij gubernat inferiora, ergo sicut per bonos, vsque ad finem mundi gubernat directe, dum per eos prouocat ad bonum; ita per malos debuit prouocare bonum hominis indirecte: quod ipsi præstant instigando nos ad malum: ne totaliter per peccatum remouerentur ab vtilitate ordinis vniuersi, ergo partim in hoc aere remanere debuerunt vsque ad diem iudicij, partim vero mitti ad inferos ad torquendum damnatos, vbi post diem iudicij erunt omnes. † 2a. Locus non est pœnalis Angelo alterando naturam, sed afficiens voluntatem contristando; dum videt se esse in loco non sibi conuenienti. 3a. Licet homo minus peccet; & locus, pœnalis eius sit infernus: tamen quia dæmon ordine naturæ præfertur hominibus: ideo hic remanet propter causam dictam. 4a. Sicuti gloria Angelorum non minuitur cum ad nos veniunt: ita nec pœna malorum, licet in hoc aere sint: quia remanet semper apprehensio de loco sibi non cōuenienti: vnde Glos. ait, Ferre secum ignē gehennalem: quodsi aliquando rogarunt Deum, ne mitterentur in abyssum, id fecerunt, quia putarunt sibi pœnam, si excluderentur à loco vbi possunt hominibus nocere. Dicere, quod hic non patiuntur, est error.

Cap. 10. | Iac. 3. | Mat. 8.

Quæstio 65. De opere creationis creaturæ corporalis.

Artic. 1. Vtrum creatura corporalis sit à Deo.

1. Concl. Creatura corporalis est à Deo. 1. Psal. 20. qui fecit cœlum & terram. 2. Quia est impossibile, vt sit creata à malo principio, vt Manichæus voluit. Nam quando in diuersis inuenitur aliquod vnum, oportet vt illud ab vna causa recipiant; cum diuersa secundum se non vniantur: sed in omnibus spiritualibus & corporalibus inuenitur esse, ergo illud recipitur ab vna causa, quæ est Deus. Diabolus autem dicitur esse Deus huius sæculi, non creatione, sed quia sæculariter viuentes ei seruiunt. † 2a. Omnes creaturæ aliquo modo perseuerant, saltem ratione materiæ; vt inferiora, quæ dicuntur temporanea, vt sunt præmia hominis, quæ temporaliter transeunt. 3a. Nulla creatura ex se est mala: nam quæ nocet vni, alteri, vel sibi prodest. 4a. Creaturæ ex se ad Deum perducunt: quod auertant est ex culpa vtentium: & etiam secundum quod auertunt, habent aliquid boni, quod est à Deo.

Phil. 3. | Eccl. 3. | Rom. 1. | Sap. 14.

Art. 2. Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.

1. Concl. Diuina bonitas est finis omnium corporalium. 1. Prou. 16. Vniuersa propter se operatus est, &c. 2. Totum vniuersum cū suis partibus ordinatur in Deum, vt in finem, ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Declaratur antecedens, quia partes factę sunt propter suos actus; & pars ignobilior propter nobiliorem, & omnes partes propter perfectionem totius, & totum factum est ad finem extrinsecum: & ita totum vniuersum factum est vt in eo repræsentetur diuina bonitas ad gloriam eius, licet hoc speciatim in creatura rationali cernatur, quæ etiam particulari ratione Deum attingit. 2a. Creaturæ corporales non sunt factæ, vt in eis creaturæ spirituales variis pœnis punirentur, vt Orig. voluit. Primum, quia omnes creaturę vocatę sunt bonæ. Gen. 1. Deinde mūdi dispositio esset à casu. † 3a. Ex eo quod creatum est repræsentat Dei bonitatem; & ita non solum vt sint, factæ sunt. 4a Propter finē proximum nō tollitur vltimus: & ideo licet corporales creaturę sint, factę propter spirituales, adhuc etiam factæ sunt propter Deum. 5a. Aequalitas nō habet locum in creando, sed in retribuendo: in creando autem attenditur bonum vniuersi.

Artic. 3. Vtrum creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus Angelis.

1. Concl. Creatura corporalis est immediate à Deo prima productione. 1. Gen. 1. Deus creauit cœlum & terram. 2. Creatio est actio impossibilis creaturæ, quia non potest creare materiam, quę cum vniuersalissimus effectus, pertinet ad causam communissimam; quare nec etiam ex nihilo producere, quod est create: at prima rerū productio est creatio, ergo. † 2a. Ordo in creaturis non consistit in hoc, vt vna producatur ab alia; sed quod dentur diuersi

gradus à diuina sapientia constituti. 3a. Cum Deus diuersa cognoscat, diuersa potest efficere; & ideo, licet sit vnus, potuit diuersa & inæqualia producere. 4a. Quantitas virtutis agentis, non ex re facta, sed etiam ex modo agendi cognoscitur: & ideo ad creandum requiritur virtus infinita.

Art. 4. Vtrum formæ corporum sint ab Angelis.

1. Concl. Formæ corporum in prima creatione sunt immediate productæ à Deo. 1. Quia soli Deo, vt ait Aug. (lib. 3. de Trin. c. 8.) Natura corporea ad nutum paret. 2. Deus in singulis operibus dixit, fiat hoc, vel illud, ergo formæ ab ipso producebantur, cum nihil sit sine forma. 3. In prima productione non præcessit aliqua alteratio, & mutatio de potentia ad actum, ergo fuerunt productæ immediate à prima causa, cui materia ad nutum paret. 2a Formæ, quæ de nouo fiunt, nõ producuntur per ideas, vel Angelos. 1. Qui contra sentiunt, errãt in hoc, quia ponunt causam productionis formæ: at forma nõ producitur, quia id producitur, quod habet esse: at huiusmodi est totum. 2. Simile producitur à suo simili, ergo producuntur à generãte, & ab agente composito: Et cum hoc moueatur à substantia immateriali, & hæc à Deo, potest dici formas produci à substantijs immaterialibus, & à Deo † 3a. Ab Angelis proueniunt formę, non per influxum, sed per motum: sic Boëtius. (lib. de tri.) 4a. Formæ participatæ reducũtur ad formas in mente diuina. 5a. Ad cælum autem, vt ad causam motiuam.

Quæstio 66. De ordine creationis ad distinctionem.

Artic. 1. Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.

1. Concl. Informitas materię nõ pręcesserit tempore eius formationem, id est, non fuit creata sine forma. 1. Quia opus creationis est à Deo, cuius perfecta, vt ait scriptura, (Deut. 22.) sunt opera. 2. Creaturæ formatio fit per distinctionem, cui opponitur confusio: quæ præcessisset, vt antiqui dixerunt, si (Lib. 1. super Gen. c. 15.) præcesserit informitas. 3. Ex August. qui dixit, solum præcessisse ordine naturæ, vel origene: sicuti potentia actum, & pars totum; cum informitas sit materiæ conditio. 2a. Impossibile fuit præcedere materiam tempore informationem, seu distinctionem rerum: nõ informationem, quia terminus creationis est ens in actu; quod non est sine forma: non distinctionem, quæ facta sit per diuersas formas: quia tunc materia habuisset formam cõmunem, & fuisset eius in actu: vnde adueniente noua forma, non fieret vnum per se, sed esset sola alteratio. 3a Secundum alios patres informitas præcessit formationem, sumendo formationem pro ornatu & decore rerum: & sic tempore præcessit. Informitas hæc erat; quia cælo deerat lux; terra erat aquis tecta, & sine plantis: aër sine lumine, &c. 4a. Per terram & aquam Aug. intelligit Materiam primam, quam ibi describit Moyses: alij ipsum elementum aquæ, & terræ. 5a. Licet natura procedat à potentia ad actum: non tamen Deus, qui producit ex nihilo. 6a Magis repugnat materiæ esse sine forma, quam accidenti esse sine subiecto; quia accidens est forma, & actus quidam, si defendis aliam opinionem, dic, ideo præcessisse, vt Deus ordinate procederet à potentia ad actum: neq; pręcessit confusio, quia ibi significatur elementorum distinctio.

Artic. 2. Vtrum vna sit materia informis omnium corporalium.

Impossibile est vt eadem sit materia corruptibiliũ & incorruptibilium. 1. Concl. 1. Quæ conueniunt in materia, transmutantur inuicem, ex Arist. (lib. 1. de gener. tex. 50.) Sed ista non transmutantur, ergo. 2. Alias idem esset corruptibile & incorruptibile: quia materia est in potẽtia ad omnes formas earum rerum, quarum est materia, & per vnam non fit in actu, nisi ratione illius: & ita remanẽt in potentia ad alias omnes: neq; tollitur potentia per formam nobiliorem, sicuti nec per ignobiliorem, ergo dum est sub forma incorruptibili habet potẽtiam ad corruptibilem, ergo secundum naturam idem erit corruptibile, & incorruptibile. 2a. Corpora cælestia non sunt de natura elementorum: contra Plat. Patet ex diuersitate

uersitate motuum: quia in motu cæli nō est contrarietas, vt in elementis. 3a. Non est vna materia omniũ, quod etiam omnium sit vna forma, vt dixit Auicebron; quia nec generatio, nec corruptio per se, darentur. Vnde cum nulla remaneat forma in materia, non potest esse vna materia 4a. Materia cæli non est ipsum corpus cæleste, vt ait Auer. in potentia, non ad esse, sed ad vbi. Quia quod est, aut est actus, aut habens actum: si actus tantum, erit totum forma, & ideo erit intellectum in actu: quod nō potest dici de cælo, quia est sensibile: si habet actum, ergo & formam. 5a. Cælum habet materiam in potentia ad suam formã tantum, à qua perficitur, vt non remaneat potentia ad esse, sed ad vbi: vnde non est eadem materia, nisi secundum analogiam † 6a. Aug. dicit esse vnam, vnitate ordinis: sicuti omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ. 7a. Corruptibile & incorruptibile conueniunt, nō in genere physico, sed logico, propter vnam rationem corporeitatis. 8a. Materia cæli dicitur alia propter actum, quia est ad alium actum: vt visus & auditus, qui sunt ad diuersos actus.

Art. 3. Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.

1. Concl. Cælum empyreum est cōcreatum materiæ informi. Ita Strabus, qui per cælum Gen. 1. intelligit empyreum: & vna cum Beda ait factum esse, vt vbi sint beati: sed dicunt factum quarto die: Basilius vero primo die; ne videretur Deum incœpisse à tenebris: Hoc tamen non impedit; quia tenebræ non sunt creaturæ. Ratio vero melior cur debuit creari à principio est; quia cum duplex expectetur gloria, corporis, videlicet & animę, vtraque inchoata est à principio mundi: animi in Angelis; corporis in cælo empyreo, quod est lucidum & expers omnis mutationis; vt erunt corpora omnia post iudicium, & ideo dicitur igneum & splendidum. † 2a. Cælum empyreum non est ad motũ, sed ad locum beatorum; vel ad influendum in hæc inferiora; sicut vnus Angelus in alium influit, etiam si non moueatur 3a. Beatis deputatur locus corporeus propter congruentiam, vt exterior claritas interiori conueniat. 4a. Cælum empyreum habet lucem, sed non condensatam. vt radios emittat, vt facit Sol; sed subtilem, vel habet claritatem gloriæ diuersam à naturali.

Articul. 4. Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.

Tempus est concreatum materiæ informi Probatur ex Aug. super Genes. vbi ait omnem creaturã creatam esse in principio temporis. 2a. Secundum Aug. solum natura Angelica, & materia corporaliũ sunt primo creatæ; non autem, vt communiter dicitur, cum his etiam cælum empyreum, & tempus. Quia natura Angelica & materia informis præcedũt formationem, nō duratione, sed ordine naturæ, secundum Aug. ergo etiam motus & tempus, ergo non potest cum illis numerari. Talis autem enumeratio procedit ex sentẽtia, quæ dicit informitatem materiæ præcessisse formationem duratione: & sicut materia fuit informis, ita & tempus. † 3a. Cum Aug. ait Deum fecisse Angelum & materiam sine tempore, intelligit, quod præcedat natura non duratione 4a. Tempus præcessit informe, postea fuit formatum per distinctionẽ diei, & noctis. 5a. A principio, vel fuit motus primi mobilis, vel alterius, vel secundum corruptionem; quia sine motu, vel successione non est imaginari tempus. 6a. Inter primo creata computatur etiam tempus: quia est ratio communis mensuræ; non autem motus, licet sit prior, cum cōparetur solum ad subiectum mobile. 7a. Locus intelligitur creatus in cęlo empyreo omnia cōtinente, & ita est creatus totus simul, non ita tempus, quia est successiuum: sed est creatum in suo principio.

1. Concl. *lib. 12. con. fes. c. 12.*

Quæstio 67. De opere distinctionis secundum se.

Art. 1. Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.

Lux de spiritualibus metaphorice dicitur secundum primam nominis impositionem. 1. Ex Amb Qui eam reponit in his, quæ de Deo per metaphoram dicuntur. 1. Concl. *lib. 2. de fide.*

tur. 2. Quia si sic sumatur, primo impositum est hoc nomen ad significandum, quod facit manifestationem in sensu visus. 2a. Si hoc nomen sumatur secundum vsum, dicitur proprie in spiritualibus, & significat omnem manifestationem. Vnde patet ad obiecta.

Articul. 2. Vtrum lux sit corpus.

1 Concl. Impossibile est lumen esse corpus. 1. Lumen est in aëre, ergo non est corpus: quia duo corpora essent in eodem loco: & ita repugnat primo ex parte loci. 2. Ex parte motus: quia illuminatio esset motus localis, qui non potest esse in instanti, vt est illuminatio. Deinde omnis motus determinatus est ad aliquam partem: at motus illuminationis indifferenter est in omnem partem. 3. Ex parte generationis & corruptionis: quia quando aër obtenebrescit, corrumperetur lumen; & eius materia acciperet aliam formam; & ita tenebræ essent corpus: nec etiam apparet, ex qua materia tantũ corpus quotidie generetur: nec dici potest, quod tantum corpus ad absentiam Solis corrumpatur: nec etiã quod circumferatur cum Sole: datur enim instantia; quia si sit candela in domo, & interponatur corpus opacum, pars domus obscuratur, & non crescit lumen circa candelam. † 2a. Lux interdum sumitur pro corpore luminoso, & sic dixit Aug tenere primũ locum inter corpora. 3a Aristoteles lumen vocat ignem in propria materia. 4a. Ferri, secari, &c. metaphorice de lumine dicuntur.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 5.

Artic. 3. Vtrum lux sit qualitas.

1. Concl. Lumen non est quid intentionale, sicuti similitudo coloris in aere. 1. Quia denominat aërem: at color non denominat. 2. Quoniam habet effectum in natura, vt calorem; intentiones verò non producunt effectus in natura. 2a. Impossibile est, vt lumen sit forma substãtialis 1. Quia est sensibile per se; forma substantialis non ita. 2. Quod est forma substantialis in vno, non potest esse forma accidentalis in alio: sed lumen in aëre est forma accidentalis; alias enim recedente lumine aër corrumperetur, ergo nec Solis. 3a. Lux est qualitas actiua consequens formam Solis, vel alterius corporis lucentis. 1. Ex Damasc. qui vocat qualitatem. 2. A signo, quoniam radij diuersarum stellarum diuersos effectus producunt. † 4a. Licet lumen sit qualitas; tamen non remanet remoto Sole: quia non suscipitur in aëre; vt dispositio ad formam substantialem: & illuminatio non fit per aliquam dispositionem materiæ. 5a. Accidit lumini non habere contrarium: quia est qualitas primi corporis alterantis remoti à contrarietate. 6a. Vt calor agit in virtute formæ substantialis; ita lumen virtute corporis cælestis ad producendas formas substantiales. lib. 2. c. 8.

Art. 4. Vtrum conuenienter lucis productio prima die ponatur.

1. Concl. Oportuit in prima die lucem fieri. 1. Dies nõ potest esse sine luce, ergo debuit fieri prima die 2. Quia debuit auferri primo infirmitas tenebrarũ per lucem: quoniam est qualitas primi corporis: & est communissima, in qua superiora & inferiora communicant: ordo autem sapientiæ requirit, vt à communioribus procedatur: & per eam omnia alia manifestentur. 2a. Aug per lucem intelligit angelos, ne prætermittatur creatio spritualiũ: alij dicunt fuisse prætermissam, ne daretur occasio rudi populo existimandi esse plures Deos, si cognouisset dari tales substãtias separatas. † 3a. Secundum illos, qui dicũt præcessisse infirmitatem tempore, materia fuit creata cum formis substantialibus: sed postea additæ fuere conditiones quædam accidentales. 4a. Lux hæc fuit lux solis, non alterius corporis; quæ prima die erat indeterminata, & quarta die terminata, & formata; fuit ad varios effectos, & particulares solis, & distincta à tenebris ratione dierum & noctium. 5a. Lux & tenebræ non fuerunt per contractionem, vel diffusionem luminis solis, quia ponitur miraculum sine necessitate. 6a. In prima die fit mentio distinctionis noctis & diei, quæ causatur à primo mobili, quod primo die factum dicitur in quarta de diuersitate dierum temporum, & annorum, quæ fit motu aliorum orbium. 7a. Secundum Aug. Angeli dicuntur formati per lucis productionem ratione

sione gratiæ perfectæ, per quam distincti sunt à diabolo, qui postea euasit tenebræ.

Quæstio 68. De opere secundæ diei.

Artic. 1. Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

1. Concl. Firmamentũ factum fuit secunda die. Patet ex Genesi 2a Hoc firmamentum alij dixerunt esse ex elementis, & propter amicitiam fieri incorruptibile; vt Empedocles. Plato dixit esse elementum ignis: alij quintam substantiam, vt Arist. secundum primam opinionem potuit fieri secundo die; non autem secundum aliam: quia productio elementi & quintæ substantiæ pertinet ad opus creationis, vt patet ex dictis. Firmamentum secundo die dicitur factum, ratione formationis, & perfectionis; vt dicitur de Sole. Si autem per dies non successio, sed cum Aug ordo naturæ intelligatur, secundum omnes opiniones formatio potest pertinere ad secundum diem: alij intelligunt aerem spissum, in quo densantur nubes, vt Basil. & eam cumprobat Aug. & secundum hanc nihil sequitur incommodi. †3a Chrysost. putat omnia simul facta fuisse: sed narrãtur ac si per diuersos dies fuissent producta. Vt si dicas, artifex fecit domum, sed primo posuit fundamenta, tùm parietes, &c. Cælum quod bis ponitur, varie exponitur. Aug ait primum esse naturam angelicam; secundum naturam corpoream: Beda & Strabo, empyreum & sydereum: Damasc. alterum sine stellis, alterum stellatum: vel cum Aug. alterum sydereum, alterum aer medius. Nota ex hoc articul. ita exponendam esse scripturam, vt incõcussa maneat: & cum plures habeat sensus non est vni immobiliter adhærendum.

Art. 2 Vtrum aquæ sint supra firmamentum.

1. Concl. Aquæ sunt supra firmamentum. Gen. 1. & August. ait certissime ibi esse aquas, sed quales sint nescimus. 2a. Origines ait esse substantias spirituales: quia de eis dicitur laudare Deum: Basilio non placet: dicuntur autem laudare, quia dant occasionẽ laudandi, erunt ergo corporales. 3a. Si firmamentum est ex elementis, ibi erunt veræ aquæ elementales: si sydereum, aquæ non erunt elementales, sed cælum superius aqueum appellatur propter diaphaneitatem. Si per firmamentum, intelligas aerem spissum, ibi erunt verę aquæ ex vaporibus resolutæ 4a. Dicere quod supra cælum eleuantur aquæ elementales, est absurdum propter soliditatem cæli, & propter locum non naturalem. † 5a. Non potest dici quod ibi aquæ per miraculum detineantur; sed sentiendum est cum duabus vltimis opinionibus; vel cum August. dices per aquam intelligi materiam corporum informem. 6a. Aquæ, quæ sunt supra cælum, sunt quasi glaciales, non fluidæ, & ideo dicitur chrystallinum. 7a. Si aquæ sunt ipsum cælum, concurrunt ad generationem inferiorem: si veræ aquæ, ponuntur ad contemperandum calorem cælorum, iuxta varias opiniones.

Art. 3. Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

Firmamentum diuidit aquas ab aquis. Patet ex Gen. 2a Posset aliquis dicere, cælum non continere omnia corpora, & supra ipsum esse infinitum corpus aqueum, quod esset principium omnium; vt quidã de aqua dixere: & ita cælum diuideret aquas ab aquis: sed hoc est falsum: quia Moses loquẽs rudi populo, sensibilia posuit: ideo de aqua sensibili, & de terra mentionem fecit: subindicauit etiam aerem, cum de tenebris meminit, quæ sunt in corpore diaphano. 3a. Secundum varias opiniones firmamẽtum distinguit aquas ab aquis, vt cælum sydereũ corpora diaphana superiora ab inferioribus: & aer aquas pluuiales, ab elementaribus: illarum locus generationis est aer, quietis vero, maria: & cælum dicitur diuidere, non effectiue, sed tanquam terminus; qui licet non contingatur vtrinque ab aquis; tamẽ nomine aquæ intelliguntur omnia alia corpora, quæ sunt inuisibilia. Vnde patet ad argumenta. 1. Concl. Cap. 1.

Artic. 4. Vtrum sit vnum cælum tantum.

Cælum non est vnum. Psal. 150. Cæli cælorũ, ergo plures 2. Ex Basil & Damasc qui dicunt esse plures: Chrysost. ait esse vnum, quia est aggregatum vnum. 2a. Cęlum in scriptura, aliquando dicitur proprie, & significat quodlibet corpus subli- 1. Concl. Hom. 3. in hexa. li. 2. de fide. c. 7. Ho. 4. in Gen.

me

me luminosum: & sic tres ponũtur: vnum totaliter lucidum, quod dicitur empyreũ: alterum totaliter diaphanum; quod dicitur crystallinum: tertium partim diaphanum, & partim lucidum & dicitur cœlũ sydereum, quod in 8. sphæras diuiditur. Aliquando per participationem propter proprietates cœli, & sic spatium ab aquis vsque ad orbem Lunæ vocatur cœlum, & dicitur aëreum à Damasc. Secundum quem, cœlum diuiditur in aëreum, sydereum, & aliud superius, ad quod raptus fuit Paulus. Et quia hoc spatium sub Luna continet duo elementa, in quibus est superior & inferior regio: à Rabano diuiditur in 4. in igneum, olympium, æthereũ, & aereum, & ita erunt septem, cum tribus superioribus. Aliquando metaphorice, & sic Trinitas dicitur cœlum propter sublimitatem & lucem; & spiritualia bona; propter eorum eminentiam: & interdum supernaturalium visio, quæ triplex est, corporalis, imaginaria, & intellectualis, & ad hoc tertium cœlum, ex Aug. raptus fuit Paulus. †3a. Licet sit vna terra, quia est vnum centrum: tamen circa vnum centrũ possunt esse multæ circunferentiæ. 4a. Cœlum dicitur vnum, si sumatur pro vnitate creaturarum, quæ participant vnam materiam. 5a. In omnibus cœlis inuenitur aliqua ratio communis, nempe sublimitas, & luminositas.

lib. 2. de fide. c. 7.

Quæstio 69. De opere tertiæ diei.

Articul. 5. Vtrum aquarum congregatio sit conuenienter facta.

1. *Concl.* Aquarum congregatio couenienter facta est tertia die. Gen. 1. Congregentur aquæ, &c. 2a. Secundum Aug. hic locus intelligitur de impressione formarum elementarium, quam informitas ordine naturæ præcessit, per quam sequitur motus ad suum locum. Secundum alios tertia die aufertur informitas terræ per congregationem aquarum, quia apparuit arida, quæ prius dicta fuit inanis. Vnde prius formatum est cœlum per lumen; tum aqua, sub cuius appellatione continentur alia, per distinctionem; & postea terra. †3a. In hoc opere non adhibetur nomen factionis, secundum Aug. quia hæc inferiora sunt labilia: secundum alios, quia ista perfectio facta est solo motu locali. 4a. Secundum Aug. aquæ non cooperiebant terram, sed in tali congregatione fuerunt productæ: secundum alios, vel sunt eleuatæ in cumulum: vel rariores erant, & sunt condensatæ: vel terra præbuit partes concauas: sed prima opinio est probabilior. 5a. Naturaliter aqua circuiret terram; sed propter commoditatem animalium remanet arida, non autem propter actionem Solis. 6a. Per terram primo loco secundum Aug. intelligitur materia prima; secundo vero ipsum elementum: secundum Basilium primo loco elementum, secundo vocatur arida à sua proprietate. Vocauit, significat, dedit naturam, vel proprietatem, vt sic posset vocari.

Art. 2. Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

Productio plantarum conuenienter facta est tertia die. 1. Gen. 1 Producat terra, &c. In terra erat duplex informitas, quarũ secunda erat, quod esset vacua, quæ aufertur per plantarum productionem. 2a. Secundum Aug dicuntur productæ, non in actu; quia iam erant productæ, sed quantum ad vim producendi, quæ data est terræ ad propagationem: secundum alios prima rerum institutio pertinet ad creationem: at prima similium productio pertinet ad opus administrationis: ideo dicitur germinet; quia prius in sua specie erant productæ: deinde simile generant, ex virtute accepta. †3a. Cum plantæ careant motu & sensu, & terræ mobiliter hæreãt: ideo earum productio ponitur quasi quædam formatio: non autem animaliũ productio. 4a. Ante maledictionem erant producti tribuli; sed non ad pœnam. 5a. Corpora mineralia, cũ sint occulta in visceribus terræ, & sint quædam terræ species, non numerantur seorsim. 1. *Concl.*

Quæstio 70. De opere ornatus quartæ diei.

Art. 1. Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

Luminaria conuenienter producuntur 1. *Concl.* quarta

quarta die. Ita docet scriptura. 2a. In productione mundi triplex consideratur opus creationis, quia omnia creātur informia, & de hoc in primo die fit mentio: opus distinctionis, per quod perficiuntur formis substantialibus, vel accidentalibus, de quo secunda & tertia die facta est mentio, cum vnum distinguitur ab alio: & ornatus, qui pertinet ad ea, quæ sunt extrinseca, vt est motus, & de hoc agitur, cũ de his, quæ mouentur in cœlo, terra, & aquis scribitur: die quarta de luminaribus, quinta de piscibus, sexta de animalibus. †3a. Luminaria secundum Aug. dicuntur esse producta quarta die; quia sunt facta in actu: secundum alios, quia data est noua lux ad determinatos effectus: ideo dicuntur facta quarta die. 4a. Lux prima die fuit producta, secundum communem lucis naturam: quarta die attributa est luminaribus secundum varios effectus, ratione quorum dicitur formata. Secundum Aug. facta est de nouo quarto die. 5a. Luminaria dicuntur posita in firmamento, non quod ibi prius non essent; sed vt rudi populo declararetur, quomodo ibi essent, cum cœlum, in quo sunt, non cernatur, sicuti luminaria cernuntur. 6a. Præmittitur productio plantarum productioni luminarium ad excludendum idololatriā: quia luminaria, sicuti agricolæ cooperantur ad productionem rerum: quare pro Dijs habita fuissent. 7a. Dicuntur duo luminaria magna, non tam quantitate, quàm virtute, & efficacia: quia dantur stellæ maiores.

Artic. 2. Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

1. Concl. Conuenienter causa productionis luminarium describitur. Patet ex scriptura. 2a. Creatura facta est, vel propter propriũ actum, vel propter alias creaturas, vel propter vniuersum, vel propter gloriam Dei: Deut. 4. Moyses solum attingit causam ex parte hominis ad tollendam idololatriæ occasionem: & ideo dixit facta esse ad vsum hominis, cui sunt vtilia luminaria, ad visum, ad vicissitudinem temporum: propterea dicitur, vt sint in annos, &c. ad opportunitatem negotiorum: ideo ait, vt sint in signa. † 3a. Luminaria sunt signa transmutationum corporalium; non autem eorum quæ à libero arbitrio pendent. 4a. Licet luminaria sint causæ: tamē sunt etiam signa, quia causa potest esse signum: vocauit autem signa propter idololatriam. 5a. In prima die facta est distinctio diei & noctis: hic autem fit, distinctio specialis temporum. 6a Non prohibet creaturam nobiliorem factam esse propter ignobiliorem ratione totius vniuersi: deinde in mundo est homo, qui est nobilior luminaribus. 7a. Censendum est Lunam factam esse plenam: & tunc vere præest nocti, cum vesperi oriatur, & mane occidat.

Art. 3. Vtrum luminaria cæli sint animata.

Corpora cœlestia non sunt proprie animata. 1. Ex Damascen. & Basil. licet Augustin. sit dubius; Hierony. & Origen. videntur affirmare. Anax dixit cælum esse lapidem ignitum, ob quam causam factus fuit reus apud Athen 2. Animæ cœlesti non conueniunt operationes vegetatiuæ, nec sensitiuæ: quia corpus cœleste cum sit incorruptibile, caret qualitatibus, quæ sunt necessariæ ad exercendas operationes istarum animarum, quæ sine corpore non fiunt, ergo huic animæ non possunt conuenire, nisi duæ animæ operationes, nimirum mouere, & intelligere: at corpus cœleste, cum careat sensu ad intelligendum, non concurrit, vt patet in homine, cui sensus subministrat phantasmata, igitur istæ operationes non egent vnione cum corpore: quæ ideo fit, vt anima suas operationes possit exercere, ergo solum debet vniri corpori ad motũ: sed ad operationem motus satis est vnio per contactum virtutis, vt motor mobili, ergo non vnitur, vt forma: & ita non erunt animata, nisi æquiuoce: quo modo intelligendi sunt dicentes esse animata. 3a. Cœli non mouentur à natura vt elementa; sed à substantia apprehendente. Quia natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit: at id non apparet in motu cœli. Idem docet August. †4a. Cælestia quantum ad ornatum motus, conueniunt cum ornatu aliorum inferiorum; quia mouentur à substantia viuente, vt ani-

[Right margin: 1. Concl — lib. 2. de fide. c. 6. — lib. 2. super Gen. ad lit. c. 15. — lib. 3. de Trin. c. 4.]

vt animalia. 5a. Licet anima sit nobilissima forma, quæ debetur nobilissimo corpori; tamen forma cæli in ratione formæ est nobilior anima; quia perficit totaliter suam materiam. 6a. Motus cæli ex virtute sui motoris, quia est substantia viuens, vt instrumentum, potest producere viuentia. 7a. Motus cæli est naturalis propter principium, non actiuum, sed passiuum: quia habet aptitudinem, vt ab intellectu moueatur. 8a. Dicitur cælum mouere se, quatenus est vnum cum suo motore vnione contactus: quo modo motor potest dici principium intrinsecum actiuum naturale: vt motus voluntatis in homine.

Quæstio 71. De opere quintæ diei.

Artic. 1. Vtrum conuenienter describatur.

1. Concl. Conuenienter describatur hoc opus. Gen. 1. Hoc die producuntur animalia volatilia & reptilia ex aquis. Quarta dies ornatus respondet primæ diei distinctionis, ergo quinta dies, quę est secunda ornatus, debet respondere secundæ distinctioni, in qua facta est mentio aquæ, & firmamẽti, vt in hac fit. 2a. Secundum Augustin. productio animalium facta est potentialiter, secundum alios actualiter. † 3a Dicuntur volatilia producta esse ex aquis, tanquam ex materia elementari in prima productione ex virtute verbi Dei; non quod aqua habuerit ex se hanc virtutem. Postea vero, vel ex semine, vel ex putri materia, ex virtute cælesti 4a. Dicuntur produci ex aqua, licet in eis terra prædominetur, quia in talibus corporibus mouentur: & nomine aquæ intelligitur etiam aër, in quo sunt vapores. 5a. Aues dicuntur produci ex aquis, cum in aëre moueantur; quia aer quoad partem inferiorem conuenit cum aquis cũ sit aqueus, sicuti ratione superioris, cum cælo: aues vero mouentur in parte inferiore. 6a. Animalia media inter volatilia & reptilia, continentur inter ista cum quibus communicant: vnde additur, cete grandia, &c 7a Productio horũ animalium ordinatur potius secundum rodinem corporum, quæ istis ornantur, quam secundum propriam dignitatem: ideo prius de eis, quam de terrestribus agitur.

Quæstio 72. De opere sextæ diei.

Articul. 1. Vtrum conuenienter describatur.

Conuenienter describitur hoc opus. 1. Ex scriptura, quæ ait fuisse producta animalia quadrupedia. 2. Quia hic dies ornatus vltimi corporis respondet tertiæ diei distinctionis; in qua de terra facta est mẽtio. 2a. Secundum Augustin. animalia producta dicuntur potentia: secundum alios actu. †3a Conuenienter dictum est, producat animam viuentem; quia terrestria animalia communiter sunt perfectiora propter distinctionem membrorũ, & perfectionem generationis: & ideo vocat animam viuentem: pisces vero reptile animæ viuentis. 4a Conuenienter diuiduntur in iumenta, & bestias: illa sunt domestica, hæc fæua. Reptilia vocantur, quæ serpunt, aut parum eleuantur à terra: quadrupedia, quæ apta sunt ad alia capienda, quæ sub alijs non continentur 5a. In productione hominis non fit mentio de suo genere vel specie: quia factus est ad similitudinem Dei 6a. Benedictio data in productione auium, intelligitur etiam in productione aliorum: In productione hominis repetitur, quia datur specialis ratio multiplicationis ad replendas sedes electorum, & vt denotetur procreationem esse sine peccato. Plantæ sine benedictione producuntur, quia sine sensu generant. 7a. Quæ generantur ex putri materia, potuerunt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, vel plantarum, nisi in potentia. 8a. Sunt multa in mundo nociua alijs; sed tamen pertinent ad perfectionem vniuersi. Quod, si quæ homini nocent, id factum est propter peccatum. Vnde sicut imperitus intrans in officinam, putat multa esse instrumenta otiosa; ita qui videt tot creaturas, in mundo, &c.

Quæstio

Quæstio 73. De his quæ pertinent ad septimum diem.

Artic. 1. Vtrum completio diuinorum operum, debeat septimo diei ascribi.

1. Concl. Prima perfectio vniuersi congrue septimo diei adscribitur. 1. Ex scriptura, Genes. 2. Compleuit Deus die septimo, &c. 2. Duplex est rei perfectio: altera prima, qua res in substantia dicitur perfecta, quę habetur à forma totius, & ex integritate partium consurgit: altera secunda, quæ est perfectio finis; qui, vel est operatio, vel opus; & prima est causa secundæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio, quæ est totius vniuersi, est perfecta beatitudo sanctorum quæ erit in consummatione sæculi: at prima adscribitur septimę diei † 2a. Ad beatitudinem requiritur natura & gratia, cuius perfectio erit in fine mundi: quæ perfectio quantum ad naturā præcessit in prima rerum constitutione: quātum ad gratiam tempore Christi; in quo fuit cōsummatio gratię: in fine mundi erit consummatio gloriæ. 3a. Vna lectio tribuit consummationem sextæ diei, secundum integritatem rerum: altera septimæ, quia mouit ad operandum in septima die. Et ex eo quod dicitur cessasse ab omni opere, intelligitur opus cōsummasse. 4a. Post septimum diem, nihil totaliter de nouo factum est; quia Eua existebat materialiter in Adam, & indiuidua erant in causis; sic species, quæ ex commistione oriuntur: quædam præcesserunt secundum similitudinem, vt animæ: & incarnationis opus quia Filius factus est homo; & gloria in Angelis, & in cœlo empyreo. Vnde nihil sub Sole nouum. Eccl. 1.

Artic. 2. Vtrum Deus septima die quieuerit ab omni opere suo.

1. Concl. Deus septima die quieuit ob omni opere. 1. Gen. 2. Requieuit die septima ab omni opere. 2. Is quiescit, qui cessat ab omni motu; sed Deus hoc die cessauit ab omni motu; quia, cum compleuisset opera, cessauit à motu operationis; & cum rebus factis non egeat, cessasse dicitur à motu desiderij, cum sit seipso beatus: nec datur alius motus, quā motus operationis, qua res fiunt, & desiderij, quo desiderantur. Quare, licet ab ęterno in seipso requieuerit: tamen quod post opera condita requieuerit, septimo die cessasse dicitur, vt ait Aug. † 2a. Deus vsque modo operatur cōseruando & administrando creaturam conditam, non nouam condendo. Super Gen. ad lit. 4. c. 16. 3a. Requies hic, non opponitur motui, vel labori, sed productioni & desiderio tendendi in aliud. 4a. Vt Deus in se quiescit, ita facit nos in seipso per beatitudinem quiescere à nostris operibus; & sic potest exponi locus iste, quod faciat nos quiescere: sed melior est prima expositio.

Artic. 3. Vtrum benedictio & sanctificatio debeantur diei septimo.

Benedictio debetur diei septimo. 1. Patet ex scriptura; Genes. 2. Benedixit Deus diei septimo, &c. 2a. In hoc die est quies ab operatione; ita tamen vt incipiat administratio, & quies in seipso: sed & administrationi, & quieti debetur benedictio: quia administratio requirit multiplicationem, quæ non fit sine benedictione: & quies etiam, quia ea sanctificantur, quæ in Deo quiescunt, Deoque consecrantur, ergo. † 3a. Sanctificatio conuenit huic diei, quatenus creaturæ aliquid additur ratione multiplicationis. 4a. Potius benedicitur creaturis cum à creatione cessatur, quam cum creātur; quia debebāt multiplicare & conseruare se, quod ad bonitatem pertinet. 5a. Bonum de quo fit mentio in alijs diebus, pertinet ad bonum naturæ, benedictio autem ad propagationem. 1. Concl.

Quæstio 74. De omnibus septem diebus in communi.

Art. 1. Vtrum sufficienter isti dies numerentur.

Sex dies sufficienter numerantur. Quia oportuit prius opera distinguere, tum ordinare; quæ sex diebus facta sunt. Nam in creatura corporali est aliquid primum, significatum nomine cęli; & hoc distinguitur prima die, & ornatur 4. Est aliquid medium significatū nomine aquæ; quod distinguitur 2. die, & ornatur 5. Est aliquid infimum significatum nomine ter- 1. Concl.

ræ, quod distinguitur tertia die, & ornatur 6. Aug. cõuenit in tribus vltimis diebus, in primis non ita: quia in primo fit creatura spiritualis, in secundo corporalis superior: in tertio corporalis inferior. Est hic numerus conueniens, vt perfectio operum Dei respõdeat perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex partibus aliquoties sumptis, quę sunt 1. 2. 3. Vna dies formationis creaturæ spiritualis, duę creationi rerum, id est corporalium, tres ornatui. †2a. Operi creationis, vel quia est ante tempus, vel quia fit in instanti; non assignatur dies. 3a. Igni & aëri, quia sunt elementa nuda conuenientia cum extremis, & vulgo ignota, non deputatur dies. 4a. In operibus ornatus nõ attenditur nobilitas animalium, aut eorum cõuenientia, & differentia, ita vt varijs generibus & speciebus, debuisset deputari vnus dies, vt auibus, &c. sed attenditur productio animalium secundum quod sunt in ornatum partium mundi. 5a. In prima die facta est lux in aliquo corpore: in quarta addita maior lux corporibus luminaribus; non quod ipsa corpora de nouo sint facta. 6a. Septima dies non productioni, sed quieti deputatur, ideo cõnumeratur.

Artic. 2. Vtrum omnes isti dies, sint vnus dies.

1. Concl. Secundum Aug dies est cognitio angelica, quæ lux dicitur: varij dies sunt variæ cognitiones, angeli rerum, quæ factę sunt, non secundum successionem cognitionis, sed secundum naturam rerum cognitarum: quia quæ producta sunt, menti angelicæ impressa sunt. Vnde est vnus dies septem rebus diuersis repręsentatus. At secundum alios sunt septẽ dies diuersi, secundum diuersas successiones temporis, & rerum productarum. Vnde si literam spectes multum distant hę opiniones Si vero modum productionis cõsideres, in duobus differũt. 1. Aug. per terram & aquam materiam informem intelligit, per factionem firmamenti & cõgregationem aquarum, & apparitionem aridæ, impressionem formarum in materiam corporalem: Alij per aquã & terram intelligunt ipsa elemẽta sub suis formis existentia: per sequentia distinctionem eorũdem corporum. 2. Quoad productionem plantarum, &c. Aug. ait esse producta in potentia: alij in actu. At cõueniũt in prima rerum productione; quia omnes ponũt materiam cum formis elementorum, & plantas non fuisse productas: sed differũt in quatuor. 1. Secundum alios fuit tempus, in quo non erat lux. 2. In quo non erat firmamentũ formatum. 3. In quo non erat terra discooperta. 4. In quo non erant formata luminaria: nõ ita in sententia Aug. †2:. Dicitur factum virgultum prima die in potentia secundum Aug. qui id adscribit tertiæ diei: alij vero primæ rerũ institutioni. 3:. Creauit Deus omnia simul, quoad substantiam, non quàtum ad formationem per distinctionem, & ornatũ. 4:. Deus cessauit à creandis rebus, sed nõ à propagatione. 5:. Vsus est diebus non ex impotentia, sed vt seruaretur ordo in rerum institutione; vt diuersis mundi statibus diuersi responderẽt dies. 6:. Secundum Aug. ordo dierum refertur ad ordinẽ naturalem operum, qui diebus tribuitur.

Art. 3. Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimenda opera sex dierum

In singulis operibus fit mentio diuini Verbi, à quo facta sunt omnia. In creatione, quia dicitur: In principio, id est, Verbo: in distinctione, & ornatu, quia ista fiũnt per formam, quę est in mente & Verbo diuino: secundum alios prius debuit produci creatura, tum fieri mentio diuini imperij; quod fit, cum dicitur: Dixit Deus. 2a. In creatione fit mẽtio omnium secundum Aug. quia fit mentio de creatura spirituali per cælum, & de corporali per terram, quæ erat materia informis. Secundum alios satis est, vt numerentur extrema, vel nomine terræ intelliguntur omnia elementa. 3a. In opere creationis ponitur aliquid respõdens his verbis, quæ ponuntur in operibus distinctionis & ornatus, & erant valde bona, cum dicitur: Spiritus ferebatur; quia amor artificis fertur super materiam, vt eam formet, vnde ostenditur complacẽtia in re facta. 4a In creatione ostenditur trinitas: quia Pater creat per Filium, & Spiritus sanctus fertur super re creata. In distinctione: quia 1. Concl.

Pater

Pater dicit Verbo, & complacet amore. In secunda die, non dicitur, & erat valde bonum; quia opus illud perficitur tertia die, vel quia firmamentum nō est de primis partibus mundi 5a. Spiritus Sanctus dicitur ferri, nō propter necessitatem, sed ad demonstrādam excellentiam virtutis, vel formando, vel fouendo aquam, qua significatur vis, qua animalia gignuntur: ex quibus etiam regeneratio spiritualis fit. 6a. Dicuntur aliqua facta semel & iterum secundum Aug quia prius producta sunt in mente angelica: secundum alios, quia prius fiunt, deinde complentur, & fit ista repetitio, ne quis diceret corporalia facta esse ab angelis 7a. Vespere & mane secundum Aug. sunt duæ angeli cognitiones: & ideo non fit mentio de alijs partibus diei: secundum alios sunt veri dies, & sat fuit ponere initia duarum partium diei: & incipit à vespere, quia est terminus lucis, à qua incipit dies, qui terminus primo occurrit. 8a. Dicitur dies vnus, & nō primus, ad significandam vnitatem diei ex spacio 24. horarum. Vel diceres esse phrasim hebraicam, quæ vnum pro primo ponit.

Quæstio 75. De homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur: & primo quantum ad essentiam animæ.

Artic. 1. Vtrum anima sit corpus.

1. Concl. lib. 6 de trin. c. 6. Anima non est corpus, sed corporis actus. 1. Ex Aug. qui ait, non diffundit per spacium loci. 2. Non corpus, sed corporis actus, est primum principium vitæ; quia si id cōpeteret corpori, omne corpus esset viuens, aut vitæ principium; cōuenit tamen tali corpori, esse principium vitę secundario; vt cordi, sed anima est principium vitæ, id enim per animam intelligimus, nō erit ergo corpus, sed actus corporis: vt calor, qui est principium caloris, qui non est corpus, sed corporis actus. † 2a. Anima est mouens motum, non per se, sed per accidens, & ideo non est corpus, neque semper mouet, nec vniformiter, vt Deus 3a Cognitum non debet esse actu in cognoscente, sed sat est, vt sit in potentia: & ita, vt anima cognoscat, sat est, vt recipere possit similitudines rerum corporearum. 4a. Res corporea attingitur a spirituali tactu virtutis, vt ab ea moueri possit.

Art. 2. Vtrum Anima humana sit aliquid subsistens.

Anima humana, quæ dicitur mens & intellectus, est principium incorporeum, & subsistens. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Quod sit incorporea, sic patet. Quod potest cognoscere omnia corporea, nullam habet corpoream naturam; quia impediret cognitionem aliorum; sicut lingua amaro infecta, non percipit dulce: sed intellectus potest cognoscere omnia corporea, ergo. Quod sit subsistens, patet. Quod habet propriam operationem per se; ab organo corporeo non pendentem, est subsistens: quia operari est subsistētis. Anima respectu intelligere est huiusmodi: quia alias organi natura finita impediret cognitionem aliarum rerum: vt color in vitro impedit visionem aliorum colorū, ergo. † 2a. Anima potest dici hoc aliquid, vt hoc aliquid significat, quodcunque subsistens, non autem, vt significat subsistens completum. 3a. Licet anima sit subsistens; tamen non dicitur operari, sed homo; quia est pars, & ita homo per animam intelligit. 4a. Corpus ad intelligendum requiritur ratione obiecti, non autem organum; vt color ad visum propter phantasmata. 1. Concl. lib. 10. de trin. c. 7.

Artic. 3 Vtrum animæ brutorum sint subsistentes.

Animę brutorū non sunt subsistentes. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Animæ brutorum nō per se operantur: quia sensatio est coniuncti, & fit cum aliqua mutatione corporis, ergo non subsistunt: quia, vt res se habet ad esse, ita ad operari. Vnde errarunt, qui dixerunt sensum & intellectum non distingui, & sensationem fieri sine corpore, vt dixit Plato. † 2a. Licet homo in genere conueniat cum anima sensitiua, tamen specie differt, & differentia, nō necessario facit generis diuersitatem. 3a. Sensus conuenit cum intellectu, quia vterque est in potentia: differunt tamen, quia sensus immutatur, & patitur ab excellenti obiecto. 4a. Anima sensitiua nō 1. Concl. lib. de eccl. dog. c. 5.

mouet ſine corpore; quia, tam vis appetitiua, quæ mouet, quam vis motiua, quæ exequitur operationem, exercetur permutationem corporis, & cum corpore.

Art. 4. Vtrum anima ſit homo.

1. Concl. lib. 9. de ciu. c. 3. Homo nō eſt anima tantum, ſed compoſitum ex anima, & corpore. 1. Ita Aug. quid probat ex Varrone. 2. Si homo non eſſet ex anima & corpore, vel homo eſſet anima, ita vt ſola forma eſſet de ratione ſpeciei, & non materia: & hoc non. Quia ad naturam ſpeciei pertinet id, quod explicatur definitione: ſed in naturalibus definitionibus ponitur etiā materia, non ſignata, ſed materia in communi, ergo; vel hæc anima eſſet hic homo, quod poſſet dici, ſi ſenſitiua ex ſe operaretur, ita vt operationes conuenirent ſoli animæ, ita vt eſſet homo ille, cui tribuerentur operationes hominis; ſed cum ſentire ſit etiā operatio corporis, homo non erit anima tantum. †2a. Dicitur eſſe interior quidam homo ratione operationis, & ratione partis præſtantioris, quæ eſt anima. 3a. Non quælibet ſubſtantia ſubſiſtēs eſt perſona, ſed quæ habet naturam completam ſpeciei, & ideo anima non eſt homo. 2. Cor. 4.

Artic. 5. Vtrum anima ſit compoſita ex materia & forma.

1 Concl. lib. 7. c. 7 Anima quæcunq; illa ſit non eſt compoſita ex materia & forma. 1. Aug. ſuper Gen. ad lit. 2. Anima eſt forma corporis, aut ſecundum ſe totam, & tunc ſi eſſet compoſita, pars eius eſſet potētia, cui repugnat actus: aut ſecundum partem ſui, & tunc hæc pars diceretur anima, & materia cui vniretur, diceretur primum animatum, ergo 2a. Anima rationalis non eſt ex materia & forma. 1. Lapis ex. gra. cognoſcitur ab anima rationali abſolute, ergo eſt in ea abſolute; quia vnumquodque eo modo, quo cognoſcitur, eſt in cognoſcente, ergo anima eſt forma abſoluta: non vnumquodque recipitur per modum recipientis. 2. Alias anima reciperet res, vt indiuiduales, & ita non cognoſceret, niſi ſingulare, vt ſenſus †3a. Potentia intellectiua non eſt participata à potentia primæ materiæ: quod patet ex vario modo recipiendi: nec eadem eſt ratio de participatione primi actus, & primæ potentiæ: quia primus actus eſt infinitus, & communicatur per ſui diffuſionem: at potentia materiæ eſt finita, & communicatur per modum partis, cum debeat eſſe proportionata actui, ergo. 4a. Animę potentia aliter ſubijcitur & transmutatur, ac potentia materiæ primæ, & ideo eſt ab illa diuerſa. 5a. Non omnia, quæ habent cauſam ſui eſſe, habent materiam: quia forma ſubſiſtens non tranſit de potentia ad actum per diſpoſitionem materiæ. 6a. Forma intellectualis cōponitur ex actu, & potentia, vel ex eo, quo eſt, & quod eſt, & ideo non eſt infinita, vt Deus.

Artic. 6 Vtrum anima humana ſit corruptibilis.

Anima humana eſt incorruptibilis. 1. Ex Dion. qui hoc docet. 2. Nulla forma ſubſiſtens eſt corruptibilis per accidens; quia habet eſſe per ſe, & quodlibet corrūpitur, prout habet eſſe: nec per ſe; quia forma ſubſiſtens non habet eſſe ſeparabile ab alio: at anima humana eſt forma ſubſiſtens, ergo. 2a. Dato, quod anima cōſtaret ex materia & forma, non eſſet corruptibilis. 1. Ibi eſt corruptio, vbi eſt contrarietas; generatio enim & corruptio nō ſunt ſine contrarietate: at in anima non eſt contrarietas, quia recipit ſine contrarietate, ergo. 2. Naturale deſiderium non poteſt eſſe inane: at habens intellectum deſiderat eſſe ſemper, ergo ſubſtantia intellectualis erit incorruptibilis. †3a. Cum ſapiens dicit omnia animalia generari ex ſimili principio, intelligit ex parte corporis. 4a. Licet creaturæ ſint ex nihilo: nō tamen neceſſe eſt, vt redigantur in nihilum, & quod in eis ſit potentia ad non eſſe, quæ dicitur eſſe in creatore, qui poteſt eas annihilare. 5a. Intelligere cum phantaſmate eſt proprium animę, vt eſt in corpore: at extra habebit alium modum intelligendi. 1. Concl. c. 4. de diuin. nom.

Artic. 7. Vtrum anima, & angelus ſint vnius ſpeciei.

Anima & angelus ſunt diuerſarum ſpecierum, & naturaliter inæquales. 1. Quæ habēt operationes naturales diuerſas, differunt ſpecie: ſed anima & angeli habent diuerſas operationes naturales, vt Dion. ait, ergo. 2. Vel iſtæ ſubſtantiæ conſiderātur, vt formæ ſubſiſtentes ſine materia, & 1. Concl. c. 7. de diuin. nom.

tunc

tunc ex h[?]erunt diuersæ, specie, & consequenter numero: quia vbi nō est materia, non est vnitas numerica, quæ habetur à materia. Vnde si albedo esset separata, esset vna specie; & ideo inter eas esset diuersitas naturalis: vel cōsiderantur vt cōposita ex materia & forma, & tunc etiam different specie: quia vel diuersitas materiæ oritur ex forma, ad quam materia haberet varias habitudines; & tūc etiam cōsequitur distinctio secūdum speciem naturalem; vel ex parte materiæ, quod non potest esse, nisi propter quantitatem, quæ non reperitur in angelis, ergo non erunt vnius speciei † 2a. Illa sunt eiusdē speciei, quæ habēt finem proximum naturalem: quod nō est in angelis & homine. 3a. Esse intellectuale non est nobilissimum; quia est indifferens ad multos gradus intellectuales, & ideo non est vna differentia vltima hominis, & angeli. 4a. Anima ex se non facit speciem, cum ex se fit vnibilis corpori: licet corpus non sit de essentia animæ: & ideo cōpositum facit speciem.

Quæstio 76. De vnione animæ ad corpus.

Artic. 1. Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma.

1. Concl. Necesse est vt intellectus, qui est intelligendi principium, sit humani corporis forma. 1. Differentia sumitur à forma. 8. Met. sed rationale est differētia hominis, ergo. 2. Id, quo aliquid primo operatur, est forma: quia quodlibet operatur eo, quo est in actu, quæ est forma: sed anima est, qua homo operatur, ergo est forma. 3. Actio tribuitur alicui; vel secundum totum, vt sanare medico; vel secundum partem, vt videre oculo; vel per accidens, vt album ædificare: sed intelligere non tribuitur homini per accidens; quia tribuitur ei, vt homo est: non secundum totum, quia solus intellectus esset homo, ergo secundum partem, ergo intellectus aliquo modo erit vnitus homini. Tunc ista vnio, vel fit propter speciem intelligibilem, quæ est in phantasmate, & in intellectu possibili, tanquam in subiecto, vt voluit Auer. & hoc non: quia per talem vnionem actio intelligendi non tribueretur homini, sicuti actio videndi non tribuitur parieti, licet eius species sint in oculo: ita nec homo per hoc, quod in se habeat species in phantasmate, diceretur intelligere: vel vt motor mobili; & hoc nō 1. Intellectus mouet corpus per appetitum, qui supponit operationem intellectus: non ergo quia mouetur homo ab intellectu, ideo intelligit; sed quia intelligit, ab intellectu mouetur. 2. Intelligere est actio immanens, ergo non potest tribui homini, quia ab intellectu mouetur. 3. Quia intelligere tribueretur homini, vt instrumento: at, vt Aristot. ait, intelligere non est per instrumentum. Ex quibus sequitur intellectiuum principium vniri corpori tanquā formam. 1. de anim. tex. 12. 4. Id, per quod aliquid in specie constituitur, est illius forma: at per intellectum homo constituitur in sua specie; quia id speciem constituit, quod est propriæ operationis principium, quæ in homine est intelligere, cum per hanc distinguatur ab alijs, ergo. 2a. Anima humana est vltima in nobilitate formarum. Nam eo forma est nobilior, quo sua virtute excedit materiam elementarem, vt patet ascendendo a forma elementari ad vegetatiuam, sensitiuam, & humanam, quæ sua virtute exercet aliquam operationem, qua non communicat cum corpore, & hæc virtus est intellectus. 3a Si anima esset composita ex materia & forma, non posset esse forma corporis; quia formæ repugnat potentia, quæ est materiæ intrinseca; & ita non esset pura forma. † 4a. Anima dicitur separata a materia, secundū virtutem intellectiuam, quæ non est actus corporis: est tamē in materia; & ideo homo dicitur hominem generare, ab Arist. 5a Vt homo possit intelligere omnia, & vt intellectus intelligat omnia vniuersalia, sat est vt virtus intellectiua non sit corporis actus. 6a. Licet anima sit actus corporis; tamen cum non sit immersa materiæ; potest habere potentiam, cuius actus non pendeat à materia. 7a Anima communicat suum esse materiæ, vnde fit vnum; & ideo illud esse, quod est totius, est etiam animæ: vnde corrupto corpore remanet in suo

in suo esse. 8a. Vt animæ per se conuenit vniri corpori, ita etiam per se remanet in ea inclinatio, vbi seiuncta est à corpore, vt iterum vniatur sicuti leue, quod est deorsum, habet inclinationem ad locum superiorem.

Art. 2. Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.

1. Concl. Impossibile est intellectum esse vnum omnium hominum. 1. Non potest esse vna anima diuersarum specierum, ergo neque vna diuersorum indiuiduorum. 2. Quia secundum Platonem, anima est homo; & ita duo homines essent vnus homo, secundum Arist. quia forma dat esse: at vna non potest dare esse duobus. 3. Sequeretur, quod omnes homines essent vnus intelligens: quia vnitas operantis pẽdet ab vnitate agentis; & vnum numero haberent intelligere, respectu vnius intelligibilis; cum intelligere non fiat per organum: neque diuersificetur per diuersa phantasmata, quia ab illis omnibus abstrahitur vna species intelligibilis, qua fit intellectio. *lib. 3. de ani. t 52.* † 2a. Anima sicuti & Angelus non est ex materia; sed tamen est forma materiæ, ratione cuius fit multiplicatio numerica. 3a. Anima separata à corpore adhuc distinguitur, quia habet esse quod communicat corpori; & ideo corpore destructo, adhuc multiplicatur secundum suum esse. 4a Indiuiduatio intellectus nõ impedit cognitionem vniuersalium; sed materialitas cognoscentis & speciei. 5a. Licet intellectus sint diuersi: tamen plures possunt cognoscere vnum per speciẽ communem, tanquam per medium: & ita vnum erit cognitum, vt quod cognoscitur: ratio vero cognoscendi, nempe species multiplicata. 6a. Falsum est scientiam magistri non posse generare scientiam in discipulo, nisi vnus esset intellectus: quia non est necesse, vt eadem numero communicetur. 7a. Cum August. dicit non esse plures animas, intelligit non esse ita plures, quin vniantur in vna specie. *libro de quant. ani. c. 22.*

Artic. 3 Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes.

Concl. Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua. 1. Ex Aug. lib. de eccl. dogmat. 2. Alias homo non esset simpliciter vnus: quoniam vnitas habetur simpliciter à forma: neque vniuntur propter corpus; quia corpus à forma habet continentiam & vnitatem. 3. Ex modo prædicandi: quia vel illæ formæ non sunt subordinatæ, vt vna sit dispositio ad aliam: & tunc fit prædicatio per accidens: vt cum dicitur, album est dulce: vel sunt subordinatæ, & tunc fiet prædicatio per se, in secundo modo; quo modo dicitur superficies præambula est ad colores: Si ergo est alia forma, à qua homo dicitur animal, & alia, à qua dicitur homo, altero ex his modis animal prædicabitur de homine, quod est falsum: quia animal per se de homine prædicatur, & homo non ponitur in definitione animalis, tanquam subiectum in definitione passionis, ergo eadem erit forma, qua homo est animal, & homo. 4. Quia videmus vnam operationem intensam animæ impedire aliam; quod non esset, si essent diuersæ formæ. 2a. Anima est vna, quæ virtute continet inferiores animas, vt vna figura, alias. †3a. Anima sensitiua est incorruptibilis, vt continetur in intellectiua. *Aug lib. 1. de ani. tex. 90.* 4a. Formæ non collocantur in genere, vel specie, sed composita, vt homo, &c. & ita homo, qui corruptibilis est non differt genere ab alijs animalibus. 5a. Embrio dicitur prius animal, quam homo per animam sensitiuam, qua ablata aduenit perfectior, quæ vtranque continet. 6a. Licet genus dicatur sumi à materia, & differentia, à forma, non sequitur intellectiuam à qua sumitur differentia hominis esse diuersam à sensitiua; quia id fit secundum intellectum, qui considerat gradum sensitiuum, vt communem, & quasi materiam respectu gradus intellectiui, qui est perfectior sensitiuo.

Articul. 4. Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.

1. Concl. In homine nulla alia forma est, nisi anima intellectiua: 1. Vnius rei est vnum esse substantiale: at forma dat tale esse, ergo. 2. Si præexisteret in homine alia forma substantialis, anima non daret esse simpliciter nec esset forma substantialis; nec

nec aduentu formæ esset generatio simpliciter; quæ sunt falsa. Vnde, vt anima intellectiua virtute continet sensitiuam, ita sensitiua vegetatiuam, &c. † 2a. Anima dicitur actus corporis, non quod corpus habeat actum aliquem sine anima, eo scilicet modo, quo lumen dicitur actus lucidi. Dicitur autem actus primus, respectu secundi. 3a. Anima mouet corpus per potentiam motiuam: & sic anima per hanc virtutem est pars mouens, & corpus eadem anima animatum, pars mota. 4a. Licet sint diuersi gradus formarum in diuersis rebus; tamen in eo, in quo est forma perfectissima, nō est necesse, vt sint diuersæ formæ, cum vna contineat omnes, quę immediatæ materię vnitur. 5a. mixtio, quę est in corpore humano, quod varijs partibus constat, fit per qualitates elementorū, quæ non actu, sed secundum suas qualitates remanent, per quas disponitur corpus ad receptionem formarum.

Artic. 5. Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.

1. Concl. Corpus cui vnitur anima intellectiua oportuit esse mixtum, & magis inter alia ad æqualitatem complexionis redactum. 1. Quoniam anima ex Arist. est actus corporis organici potentia vitam habentis. *Arist. lib. 2. de ani. t. 1.* 2. Id cui vnitur anima debet esse tale, quale requirunt ipsius operationes; siquidem materia est propter formam; sed anima quando habet naturaliter inditam cognitionem veritatis ad intelligendum requirit in corpore organa sensus; quia omnis cognitio habet ortum a sensibus inter quos primus est tactus, qui est fundamentum aliorum, cuius organum debet esse mixtum, & æqualiter complexionatum, cum sit medium inter contraria, quæ tactu sentiuntur: quare corpus cui vnitur anima, vt suas operationes posset exercere, debuit esse mixtum organicum, & ad æqualitatem redactum. Vnde homo inter alia animalia perfectiorem habet tactum: & qui sunt carne molliores sunt acutiores intellectu. † 2a. Hominis corpus erat incorruptibile ante peccatum, non ex sua natura, sed per gratiam; nec debuit hoc corpus ex se esse incorruptibile, quia anima requirebat tale corpus ad suas operationes exercendas. 3a. Quamuis anima sit immaterialis, tamen eguit corpore mixto & organico, non autem simplici, propter sensus, qui necessarij sunt ad eius operationes. 4a. Anima quæ est vna forma non vnitur corpori, quod constat pluribus speciebus, cum partes non constituant speciem, sed totum: & ideo organa potius diuersarum complexionum, quam specierum dicuntur. 5a. Licet sit anima forma nobilissima, & vniatur corpori quod multis ad defensionem, & sustentationem indiget: tamen, quia habet potētiam vniuersalem, & indeterminatam, non potuerunt ista dari corpori humano à natura, sed data est ratio & manus; quæ est organum organorum, quibus omnia sibi pararet.

Articul. 6 Vtrum anima intellectiua vniatur corpori mediantibus dispositionibus accidentalibus.

Anima & quælibet forma substantialis recipitur in materia nullo mediante accidente. *1. concl.* 1 Accidens est posterius substantia tempore & ratione, ex Aristot. ergo nulla forma accidentalis præcedit formam substantialem. *7. met. t. 4.* 2. Quod est in potentia ad actus ordine quodam recipit prius primū quam secundum, & materiæ quæ est in potentia, primus actus, est esse, quod habetur à forma substantiali, ergo non præcedunt dispositiones. † 2a. Vt præ intelligitur materia perfecta ante quam intelligantur corporea, ita præintelliguntur accidentia, quæ sunt principia entis ante corporeitatem: & sic præintelliguntur dispositiones in materia ante formam; quæ dicitur recipi in materia disposita. 3a. Diuersæ formæ vniūtur diuersis partibus materiæ ratione dimensionum quantitatiuarum, quæ sunt accidentia consequentia corporeitatem: & sic materia cōsideratur, vt distincta in varias partes, ratione quarum accipit diuersas formas. 4a. Substantia spiritualis, quæ vnitur corpori, vt motor, vnitur per potentiam, vel virtutem, at anima vnitur, vt forma per suum esse.

Articul. 7. Vtrum anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.

1. Concl. Anima non potest vniri mediante aliquo corpore. 1. Nam, vt ait Arist. nõ oportet quaerere, si vnum est anima & corpus. 2. Forma seipsa immediate facit formaliter compositum ex se, & materia ens in actu; quia per essentiam suam ex Aristot. est actus, ergo: Quare errarunt, qui dixerunt vniri per aliud corpus. †2a. Anima partes grossiores corporis per subtiliores mouet vt per spiritus, cum instrumentum virtutis motiuae sit spiritus: & per hos dixit August. animam administrare corpus 3a. Sublato spiritu tollitur vnio; non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, qua corpus est dispositum ad talem vnionem; est tamen spiritus medium in mouendo. 4a Si anima & corpus praecise sumantur, & vtrunque haberet esse ex se, multum distarent, & deberent vniri per medium: sed si anima consideretur vt est forma, non habet esse diuersum à corpore, sed per suũ esse illi immediate vnitur: idem dicas de alijs formis.

2. de ani. t. 7. 8. Met. tex. 16.

lib. 3 super Gen. c. 5.

Art. 8. Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

1 Concl. Anima est tota in toto, & ita in qualibet parte 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Quod sit tota in toto, patet, quia non vnitur vt motor, vt est dictum: neque est forma accidentalis, vt est figura & ordo in domo; quia ista forma dat esse formale toti, non autem partibus singulis. Cum ergo anima vniatur corpori; vt forma substantialis, erit & in toto, & in partibus: cuius signum est, quod anima recedente, nulla pars retinet pristinam operationem, nec dicitur manus vel pes, nisi aequiuoce. Quod sit etiam tota in qualibet parte, sic demonstratur. Totum, vel est quantitatiuum, quod in partes diuiditur, & hoc modo formae esse in toto non conuenit, nisi per accidens, & illis solis formis, quae habent habitudinem indifferenter ad totum & partes eius, vt albedo respectu superficiei, at forma, quae requirit diuersitatem in partib⁹, vt est anima, & maxime animaliũ perfectorum, non aequaliter se habet ad totum, & partes; & ideo, nec per accidens diuiditur ad diuisionem quantitatis. Vel est totum essentiale, quod componitur ex partibus definitionis, vel materiae & formae, & hoc conuenit per se formis; sic anima est tota in toto, & in qualibet parte, qua etiam ratione albedo est in toto, & totum in partibus. Vel est potẽtiale, quod diuiditur in partes virtutis: & hoc modo anima non est tota in qualibet parte: quia non secundũ quamlibet potentiam est in qualibet parte, quia secundum vnam potentiam est in oculo, secundum aliam in auribus. 2a. Cum anima requirat partes non eodem modo comparatur ad totum & ad partes: ad totum, vt ad prius, ad partes, vt posterius. † 3a. Dicitur anima non esse in vnaquaque parte, quantum ad potentiam motiuam. 4a. Anima dicitur esse actus corporis organici, vt primo perfectibilis, & consequenter partium. 5a. Licet anima sit in partibus tamen partes non dicuntur animal. Sed totum: in quo est anima, vt in primo perfectibili 6a. Potentię animae vel excedunt omnino corpus; vt intelligere, vel sunt communes etiam corpori: illae non sunt in aliqua parte corporis: aliae verò in parte proportionata tali operationi. 7a. Et quamuis tota sit in omni parte, adhuc vna dicitur prior, & principaliter ratione potentiarum.

lib. 6. de Trin. c. 6.

Quaestio 77. De his quae pertinent ad potentias animae in generali.

Art. 1. Vtrum ipsa essentia animae sit eius potentia.

Impossibile est animae substantiam esse suam potentiam. 1. Quia ex Dion. etiam in angelis hoc reperitur. 2. Operatio animae, non est in genere substantiae; quia id est proprium Dei, ergo nec potentia operatiua; quoniam potentia est in eodem genere, in quo est actus, cum diuidant idẽ genus. 3. Si essentia animae esset immediatum principium suae operationis, semper habens animam haberet actu opera vitae, sicuti semper est viuum, quia anima secũdum essentiam est actus, at non semper exercet ista opera, ergo 4. Anima ex se est terminus generationis, ergo non ordinatur ad actum secundum; sed id ei inest ratione potentię. Vnde dicitur actus primus potentia vitam habentis. † 2a. Totum essentiale

I. Concl. Cap. 11. de cael. hier.

sentiale dicitur de omnibus partibus seorsum, integrale autem non, nisi de omnibus simul, totum vero potentiale dicitur de omnibus secundum totam suam essentiam, sed non secundum totam suã virtutem: & ideo potest prædicari de aliqua parte; sed non totum essentiale, & hoc modo Aug. dixit omnes potentias esse vnam animæ essentiam. *lib. 9. de trin. c. 4.* 3a Actus ad quem est materia prima, est forma: & ideo eius potentia non est distincta ab ipsa, forma vero est ad agendum. 4a. Quanuis forma accidentalis sit sua virtus, non tamen forma substantialis, quia à forma substantiali habetur esse; per accidentalem vero, quæ sequitur esse, compositum operatur. 5a. Forma substantialis dicitur principium agendi, sed non proximum, cum agat per accidentalem formam. 6a. Inter substantiam & accidens, vt diuidunt ens, non est medium: sic vero sumatur accidens, vt vnum ex quinque vniuersalibus, datur medium, quia passiones fluunt ab essentia: & hac ratione Augustin. ait non esse accidens. 7a. Licet anima dicatur simplex, tamen habet aliquid potentialitatis; & ideo potest esse subiectum accidentium. 8a. Rationale & sensitiuum, vt sunt differentiæ, non sumuntur à potentijs, sed ab essentia animarum. Sumuntur autem potentiæ loco differentiæ, quia differentiæ sunt occultæ.

Artic. 2 Vtrum sint plures potentiæ animæ.

1. Concl. Necesse est ponere in anima plures potentias. 1. Ex Arist. lib. de anima. *tex. 13.* 2. In inferioribus imperfectiora consequuntur aliquam bonitatem paucioribus motibus: perfectiora vero maius bonum pluribus. In superioribus, quæ vniuersale bonum spectant, quæ paucioribus motibus bonũ consequuntur, sunt perfectiora, quæ nullo, optima: sed cum homo sit perfectior inter inferiora, & vltimus inter superiora, egebit pluribus motibus, ac proinde potentijs, vt suum bonum consequatur; angelus vero, qui est perfectior, paucioribus, at Deus quia optimus, nullo. 3. Anima est in confinio corporalium & spiritualium rerum, ergo habebit vtrarumque potentias. † 2a. Licet anima sit similis Deo, non tamen vnam habet potentiam: quia in hoc est sita similitudo, vt possit attingere perfectam bonitatem, quanuis per multas potentias. 3a. Virtus vnita tunc dicitur superior, si plura ei subijciantur; at virtus animæ si esset vnita, non extenderetur. 4a. Vnius rei est vnum esse essentiale, sed operationes & potentiæ plures.

Artic. 3 Vtrum potentiæ distinguantur per actus & obiecta.

Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. 1. Concl. 1. Posteriora distinguuntur per propria; sed ita se habent actus respectu potentiarum, & obiecta respectu actuum, ergo. 2. Actus specificatur ex principio & fine, vt patet in calefactione & frigefactione, ergo etiam potentiæ: quia potentia, vt sic, est ad actus: sed obiecta respectu actionis sunt principium & finis; quia omnis actio, vel est potentię actiuæ, respectu cuius obiectum est terminus, vel finis; vel potentiæ passiuæ, respectu cuius obiectum est principium mouens; ergo actus per obiecta distinguetur, & potentia per actus. 2a Quę sunt per accidens non specificant actum, vel potentiam; sed differentia eius, quod per se potentia respicit. † 3a. Actus est prior in actione vt finis & obiectum, licet sit extra; tamen est principium & finis; Principio autem & fini proportionantur quæ sunt extrinseca rei. 4a. Quando potentia per se respicit vnum contrariorum, vt obiectum; tunc aliud contrariorum pertinet ad aliam potentiam: quando vero potentia respicit communem rationem vtriusque contrarij, vt potentiæ animæ; tunc est vna vtriusque. 5a Quod est idem subiecto, potest esse diuersum secundum rationem, & ita vnum obiectum potest pertinere ad varias potentias, vt ad appetitum & rationem. 6a. Potentia superior respicit rationem vniuersalẽ obiecti; & diuersa obiecta ad diuersas potentias possunt pertinere, quæ respectu vniuersalis potentiæ efficiunt vnam rationem obiecti.

Art. 4. Vtrum in potentijs animæ sit ordo.

In potentijs animæ est ordo. 1. Ex Arist. 1. Concl. qui partes animæ comparat figuris, quæ *2. de ani. t. 30, & 31.* sunt ordinatæ. 2. Ab vno non venitur ad multa

multa sine ordine; quia vbi est pluralitas sine ordine, est confusio, sed essentia animæ est vna, & potentiæ plures, ergo. 2a. Triplex potest attendi ordo in potentijs: vel ratione dependentiæ; qui est, vel perfectionis, & tunc sic ordinantur, intellectiua sensitiua, vegetatiua; vel generationis, & tunc contrario modo ordinantur: vel tertio ratione obiectorum, & tūc prima est visiua, cum visio cōmunis sit corporibus superioribus: secunda auditus, qui est in aere: tertia odor, qui oritur ex mixtione. † 3a. Species habēt prius & posterius, quantum ad esse, vt etiam numeri: sed dicuntur simul esse ratione prædicationis generis, quam simul suscipiunt. 4a. Ordo non solum est ex parte obiectorum, sed etiam animę, quę secundum ordinem quendam habet habitudinem ad diuersos actus, licet sit vna essentia. 5a. Potentiæ secūdum duos priores ordines ita se habent, vt actus vnius pendeat ab alia, licet secundum tertium ordinem non ita sit.

Art 5. Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima, vt in subiecto.

1. Concl. Non omnes animæ potentiæ sunt in ipsa, vt in subiecto; sed aliquæ sunt in cōiuncto, vt potentiæ organicæ. 1. Sentire ait Arist. non est propriū animæ, nec corporis, sed coniuncti. (*lib. 2 de somno & vig. c. 1.*) 2. Subiectum operatiuæ potentię est potēs operari: quia idem est, quod potest, & quod facit, ergo ipsum operās erit subiectum potentiarum: quia accidens denominat subiectum. Quare non organicæ, erunt in anima; organicæ in coniuncto † 2a. Omnes potentiæ dicuntur esse animæ, vt principij: quoniam coniunctum per animam habet vt possit operari. (*Arist lib 2. de somno & vig. c. 1.*) 3a Omnes potētiæ per prius sunt in anima, quam in coniuncto, non vt in subiecto, sed vt in principio 4a. Aug. dicit animam sentire, quatenus per apprehensionē sentit se tristari, & gaudere, &c. (*lib. 12 super Genes ad lit. c. 19.*)

Artic. 6. Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

1. Concl. Omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia animę 1. Potentię animę sunt quędam proprietates naturales ipsius: sed subiectum, ex Arist. est causa propriorum accidentium, ergo. (*7. Met. text. 12.*) 2. Accidens proprium causatur à subiecto, secundum quod est actu, & recipitur in eo secundum esse in potentia; ergo omnes potentiæ animæ fluunt ab ipsa: quia, vel sunt in sola anima subiectiue, & sic sunt ab ipsa, & in ipsa; aut in composito, & hæ etiam sunt ab anima; quia compositum non est actu, nisi ratione animæ. 2a. Qua declaratur antecedens proximi argumenti. Forma accidentalis & substantialis, cum sint actus, efficiunt, vt aliquid sit actu: sed substantialis dat esse simpliciter, respectu cuius subiectum est in potentia; accidentalis vero, esse secundum quid, cum supponat subiectum: & ideo actualitas subiecti causat actualitatem accidētis. Quare subiectum, vt est actu, producit formam accidentalem; vt potentia, recipit eam. † 3a. Ab vno simplici possunt multa procedere secundum aliquem ordinem; & similiter ex diuersitate recipientium, nimirum organorum corporalium. 4a. Anima est causa passionum, finalis, effectiua, & materialis. 5a. Emanatio potentiarum non est per mutationem, sed per naturalem resultationem, vt ex luce color

Artic. 7. Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia.

Vna potentia animæ oritur ab alia. *1. Concl.* 1. Actus vnius causatur ex alia, vt actus phantasiæ à sensu, ergo & vna potentia ab alia 2. In his, quæ naturali ordine procedunt ab vno, vt primum est causa omnium, ita propinquius est aliquo modo causa eorum, quæ sunt remota: quia proportionaliter se habēt, sed animæ potentiæ ita procedunt, ergo. 2a. In ordine finali & actiuo imperfectiores oriuntur à perfectioribus: in ordine materiali contra: vt intellectus a sensu, qui est prior generatione. † 3a. Vt ab anima oriuntur sine mutatione per naturalem resultationem, ita vna, ab alia. 4a. Accidens vnum non est subiectum alterius; sed vnum prius altero in substantia recipitur. 5a. Potentiæ opponuntur oppositione perfecti, & imperfecti, vt species numerorum, quæ oppositio non impedit originem vnius ab alio, immo hoc est naturale.

Artic. 8. Vtrum omnes potentiæ remaneant in anima à corpore separata.

Poten-

1. Concl. Potentiæ existentes in composito, vt in subiecto, eo corrupto non remanent in anima. nisi virtualiter. 1. Ex Aug. lib. de eccles. dog 2. Accidens, & ea, quorum actio non est sine subiecto corrumpuntur corrupto subiecto, ergo cum istæ potentiæ sint in subiecto, non remanebunt nisi virtualiter in anima. † 2a. Liber de spiritu & anima, nō habet auctoritatem; vel dicitur anima trahere secum potentias cum separatur, in virtute. 3a. Potentiæ quæ separantur ab anima nō sunt accidentia propria animæ, sed coniuncti. 4a. Potentiæ animæ non dicuntur debilitari debilitato corpore: quia anima, quę est vniuersale principium potentiarum, manet immobilis. 5a. Recordatio est in anima, non vt actus sensitiuæ, sed vt est actus memoriæ intellectiuæ. 6a. Tristitia & gaudium sunt in anima; secundum appetitum intellectiuum. 7a. Aug. dicit animam separatam imaginari, disputando, non asserendo.

lib. 12 super Gen. ad lit.

Quæstio 78. De potentijs animæ in speciali.

Artic. 1. Vtrum quinque genera potentiarum animæ sint distinguenda.

1. Concl. lib. 2. de anima. Potentiæ animæ secūdum genus sunt quinque. 1. Ex Arist. qui enumerat vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secūdum locum, & intellectiuum. 2. Ex parte obiecti: Potētia quæ est altior, & vniuersalius respicit obiectum, quod in triplici ordine consideratur. Vel enim est corpus animæ vnitum, & hoc respicit vegetatiua; vel non est vnitum, vt sunt sensibilia, & bonum vniuersale, sub ratione entis; quæ obiecta non possunt percipi, nisi coniungantur cum potentia: & tunc, vel iunguntur secundum speciem particularem, & hoc respicit sensitiua: vel secundum vniuersalem, & hoc intellectiua: vel vnio fit, quia anima tendit in rem ipsam, tanquam in finem, & hoc respicit appetitiua: vel tendit in rem tanquam ad terminum operationis, & hoc respicit motiua. 2a. Tria sunt animarum genera. Nam diuersæ animæ distinguuntur secundum quod animæ operatio supergreditur actionem corporalem; quod tripliciter contingit. 1 Cum exercetur actio sine organo; & hoc efficit intellectiua. 2. Cum exercetur per organum, sed nō per virtutem corpoream, & talis operatio exercetur à sensitiua 3. Cū per qualitates corporeas, sed actio excedit operationem naturæ corporeæ, quia est à principio intrinseco, quo animal se mouet, & hæc est à vegetatiua; quæ tamen vtitur qualitatibus elementaribus. 3a. Tres sunt modi vitæ Modi viuendi distinguuntur secundum gradum viuentium. In aliquibus est tantum vegetatiuum: in aliquibus sensitiuum, sed non motiuum; in aliquibus vtrunque: in aliquibus etiam intellectiuum. Appetitus non facit alium gradum, quia reperitur in omnibus, vbi est sensus. Ex his patet ad duo prima argumenta. † 4a. Appetitus animalis consequitur formam apprehensam; & ideo ad hunc requiritur specialis potentia, & nō sufficit solus appetitus naturalis. 5a. Sensus & appetitus sunt principia mouentia in animalibus perfectis, vt imperantia: & ideo requiritur vis motiua in alijs partibus corporis, vt exequatur, quod imperatur, vnde si membra essent impedita, sensus & appetitus non satis essent.

Artic. 2. Vtrum conuenienter partes vegetatiuæ assignentur.

Tres sunt partes vegetatiuæ: generatiua, nutritiua, & augmentatiua. 1. Ex Aristot. lib. 2. de anima. 2. Obiectum vegetatiuæ est corpus viuens per animam, cui corpori necessaria est triplex operatio: ad esse, generatio; ad quantitatem debitam augmentatio; ad conseruandum esse & quantitatem nutritio, ergo egebit potentia generatiua, augmentatiua, & nutritiua. 2a. Istæ potentiæ differunt. Primum quia duæ ad proprium corpus pertinent, vt generatiua ad alienum. Deinde, quia generatiua attingit vim sensitiuam. Postremo; quia aliæ generatiuæ inseruiunt. † 3a. Hæ potentiæ dicuntur naturales, non quod non sint supra qualitates naturales; sed quia exercentur per qualitates naturales. 4a. Generatio in inanimatis est omnino ab extrinseco; sed in viuentibus ab intrinseco; ideo debuit poni potentia distincta in animatis quo 1. Concl. tex. 54.

femen pararetur. 5a. Corpus inanimatum habet totam quantitatem à principio, & ideo eadem est vis, qua generatur & augetur; at animatum non habet totam quantitatem, ideo eget potẽtia augmentatiua diuersa. 6a. Operatio vegetatiuæ fit virtute caloris, qui consumit: & ideo opus est nutritiua, quæ resarciat substantiam deperditam: propterea distinguitur à vegetatiua, à qua licet habeatur esse, tamen non conseruatio.

Artic. 3. Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.

1. Concl. tex. 128. Conuenienter distinguuntur quinque sensus exteriores 1. Ex Arist 2. de anima. 2. Sensus est potentia passiua apta immutari ab exteriori sensibili, ergo secundum varias mutationes sumetur varietas sensus: sed ista partim ex parte subiecti, partim ex parte organi fit quinque modis, ergo Vel enim fit per mutationnm spiritualem tantum, qua ratione mutatur pupilla per species coloris: vnde visus. Vel per mutationem etiam naturalem, quæ, vel est ex parte medij per motum localem, & sic sonus mutat aerem, & venit ad aures, vnde auditus. Vel per alterationem à calore in corpore, vnde olfactus. Vel ex parte organi, vnde tactus & gustus: quia manus malefacta sentit, & lingua humido affecta gustat. Vnde omnes sensus requirunt mutationem spiritualem per speciem, non autem omnes naturalem: alij per medium extraneum, alij per coniunctum. Qui sic ordinantur: visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus. 2a. Numerus nõ potest sumi ab organis: quia organa sunt propter sensus, non contra: non ex medio, quia media sunt accommodata potentijs: non ex qualitatibus: quia sensus non percipit qualitates. † 3a. Non omnia accidentia mutant sensus ex se, sed solæ qualitates tertiæ speciei, secundum quas contingit alteratio: & ideo solæ sunt obiectum. 4a. Sensibilia communia non mutant sensum ex se, nisi ratione sensibilium qualitatum: omnia autem reducuntur ad quantitatem. 5a. Sensus tactus cum sit diuersarum contrarietatum, est vnus genere: sed cum eius species sint diffusæ per totum corpus, ideo eorum distinctio non apparet Gustus vero concomitatur tactum in sola lingua, ideo distinguitur. 6a. Gustus non distinguitur à tactu in genere, sed à tactu secũdum varias species in toto corpore: vel distinguitur penes varias mutationes dulcis & amari.

Artic. 4. Vtrum interiores sensus conuenienter distinguantur.

Non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, imaginatium, æstimatiuum, & memoratiuum. Nam tot debent esse actiones sensitiuæ, quot sufficiunt ad vitam animalis perfecti, cum natura non desit in necessarijs: & harum actionũ quę non possunt reduci ad vnum principium requirunt diuersas potẽtias: sed ad hoc sufficiunt quatuor, ergo. Animal enim perfectum non solum debet moueri à re absenti, quam debet apprehendere, alias non moueretur ad eã quærendam, & ideo non solum debuit eius species in parte humidiore recipere; sed etiam in ficciore eas conseruare, quæ duo opera ad diuersa principia reducuntur. Vnde opus est duplici potentia. Rursus animal non solum mouetur secundum delectabile & contristabile secũdum sensum, sed etiam quærit, vel fugit aliqua cõuenientia, vel non cõuenientia propter alias commoditates, siue nocumenta: Quo modo ouis fugit lupum, non propter indecentiam coloris, vel figuræ, sed vt inimicũ; & auis colligit paleas non propter delectationẽ sensus, sed quia sunt vtiles ad nidificãdum. Ideo necesse fuit dari alium sensum, qui perciperet has intentiones, quibus apprehenditur aliquid, vt nociuum, vel amicum, quas exterior sensus, & communis non percipiunt. Vnde ad recipiendas formas sensibilis est sensus proprius & cõmunis, ad eas retinendas, phantasia, siue imaginatiua: ad apprehendendas intentiones non sensatas est æstimatiua, ad easdem retinendas memoratiua, quæ recipit intentiones nõ sensatas præteritas. 2a. Quantũ ad species sensibiles non est differentia inter bruta & hominem, sed quãtum ad intentiones, quia bruta eas percipiunt instinctu natu- 1. Concl.

ræ.

tæ, homo vero per collationē, per quam huiusmodi intētiones adinuenit, & ideo in ipso æstimatiua, dicitur cogitatiua, cuius organum est media pars capitis. Deinde bruta recordātur subita recordatione: at homo per reminiscentiā inquirendo præteritorum memoriam secundum indiuiduales intētiones. Auic. ponit aliā potentiam, quę componat & diuidat formas imaginatas, sed id potest præstare imaginatiua, [illegible] Auer. † 3a. Sensus cōmunis non sic dicitur secundum prædicationem, sed quia est radix & principiū sensuum exteriorum, & ita reponitur inter vires intrinsecas. 4a Exterior sensus iudicat de suo obiecto; communis ponit differentiam inter omnes: & ideo debet omnes species aliorum percipere, vt differentiam inter eas ponat 5a. Phantasticum & memoratiuum dicūtur passiones primi sensitiui, non quod fundentur in sensu, sed quia sunt in anima mediante sensitiuo. 6a. Vt intellectus in re apprehensa multa intelligit, quæ nō capit sensus, similiter imaginatiua; sed tamen pauciore, quam intellectus. 7a. Eminentia cogitatiuæ & memoratiuę in homine est propter refluentiam ex ratione vniuersali: & ideo non sunt aliæ potentiæ distinctæ à sensitiuis. 8a. Spiritualis visio per sensus exteriores fieri dicitur, quatenus percipiunt rem etiam absentem.

Arist. lib. de mem c. 1.

Aug. lib. 12. super Gen. ad lit. ca. 7.

Quæstio 79. De potentijs intellectiuis.

Art. 1. Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

1. Concl. 2. de an. tex. 27.

Intellectus est potentia animæ, non eius essentia. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Tunc immediatum principium est essentia operantis, quando operatio est eius esse; quia vt se habet potentia ad operationem; ita essentia ad esse: sed in solo Deo intelligere est suū esse, ergo in ipso solo intellectus est essentia † 2a. Mens dicitur ab Aug. essentia, sicuti sensus interdum dicitur ipsa anima, & intellectus anima intellectiua. 3a Appetitiuum conuenit cum sensu, quantum ad modum operandi per organum; conuenit etiam cum ratione, quatenus eius apprehensionem sequitur: ideo Aug. dixit esse in mēte, & Arist in ratione, a qua tamen obiecto differt. 4a. Angeli spiritualiter dicuntur mens, & intellectus; quia non habent alias operationes; non sic anima. 5a. Immaterialitas substantię intelligentis creati, non est eius intellectus: ex ea tamen habet quod intelligat per suā potentiam.

lib. 9. de trin. c. 4.

lib. 10. de trin. ca. 11. 2. de an. tex. 27.

Art. 2 Vtrum intellectus sit potentia passiua.

1. Concl. 3. de ani. tex. 13.

Intellectus est in potentia passiua cōmuniter dicta; quatenus pati dicitur etiā id, quod perficitur. Neque enim intelligendo ab eo aliquid remouetur, quod est proprie pati: vel aliquo modo alteratur quod est pati minus proprie 1. Arist. ait intelligere, esse quoddam pati, & nos esse intelligētes in potentia. 2. Intellectus versatur circa ens vniuersale, circa quod intellectus creatus, non se habet in actu puro; quia deberet esse infinitus, sicut intellectus diuinus, qui est actus purus, & est idem, quod essentia, in qua originaliter sunt omnia, ergo erit in potentia, quæ duplex est: altera semper in actu, vt in cælis, cui respondet intellectus angeli, qui semper est in actu, quia est propinquior primo enti: altera, quæ aliquando procedit in actum, vt in his interioribus, cui similis est intellectus humanus, qui est tanquam tabula rasa, & ideo in potentia. † 2a Non omnis passio est secundum materiam, vt est passio communiter dicta; quo modo etiā res immaterialis dicitur pati. 3a. Intellectus passiuus, non est sensus, vel cogitatiua vis: vt aliqui dixere, sed ipsa vis intelligendi, cuius passio non est corporalis, & ideo est incorruptibilis. 4a. Agere est nobilius, quam pati, si ad idem referatur: intellectus patitur sicuti & sensus: sed intellectus respectu totius entis, & ideo est nobilior sensu, qui solū ratione alicuius entis patitur.

Art. 3. Vtrum sit ponere intellectum agentem.

1. Concl. 3. de ani. tex. 17.

Necesse est ponere intellectum agentem. 1. Ex Arist. in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid; quo est omnia facere. 2. Quod est in potentia non reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu, intellectus est in potentia ad intelligibile, ergo non reducitur ad actum, nisi per intelligibile in actu; sed intelligibile in

le in actu quoad quidditatem non reperitur in rebus, ergo debuit poni potentia quę faciat intelligibile actu. Vnde intellectus agens est potentia actiua faciens intelligibilia actu per abstractionem specierum à conditionibus materialibus. † 2a. Nam ponitur sensus agens, quia sensibilia sunt in actu extra animam. Vnde in parte vegetatiua omnes potentiæ sunt actiuæ; in sensitiua omnes passiuæ, in intellectiua ambæ. 3a. Intellectus agens assimilatur lumini, non omni ex parte: lumen enim non facit res actu visibiles, sed requiritur ex parte medij: sed sicut lumen est necessarium ad videndum; ita intellectus agens ad intelligendum. 4a. Non sufficit ad intelligendum immaterialitas intellectus possibilis, nisi sit agens, qui faciat res actu intelligibiles.

Art 4. Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.

1. Concl. 3 de ani. t. 17. Intellectus agens est aliquid animæ. 1. Ab Arist. ponuntur intellectus agens & possibilis vt differentes. 2. Quæ ratio supponit dari supra animam vim intellectiuam vniuersalem, à qua intellectus habeat vim suam. 1. Quia vis intellectus est talis per participationem: & ideo reducitur ad id, quod est per se tale. 2. Quia intellectus discurrit & mouetur, & ideo debet dari aliquid immobile. 3. Quoniam non omnia intelligit: & ideo debet dari vis intellectiua perfecta. Quare oportet esse altiorem intellectum, quo anima iuuetur ad intelligēdum. Aliqui posuerunt hunc intellectum agentem extra animam: sed adhuc oportet ponere in anima intellectum, qui faciat intelligibilia in actu. Nā vt in alijs rebus naturalibus perfectis pręter vniuersales causas agentes, sunt propriæ virtutes, per quas operentur, ita in hac: sed cum in his inferioribus nihil sit perfectius anima, ergo in ea erit virtus communicata à superiore intellectu, quæ phantasmata illustret. Quod experimur in nobis cum abstrahimus vniuersalia à conditionibus singularibus. Vnde Arist. comparauit lumini, vt Plato Soli: intellectus autem separatus est Deus, à quo anima participat lumen suum. † 2a Lux, qua Deus illuminat intellectum est vniuersa- Psal. 4. lis: sed debet poni virtus particularis. 3a. Quod aliquando intelligamus, aliquando vero non, dicitur respectu intellectus possibilis: sicuti semper intelligere tribuitur agenti, vel etiam id dicitur de intellectu in actu. 4a. Licet in anima sit intellectus agens, tamen non semper intelligit: quia requiritur dispositio sensuum, & præsentia phantasmatum. 5a. Anima, vt est in actu, habet intellectum agētem, quo fiunt intelligibilia actu: vt est in potentia ad multas species est receptiua per intellectum possibilem. 6a. Phantasmata sunt actu species rerum; sed sunt immaterialia in potentia. 7a. Nihil prohibet intellectū agentem fluere ab essentia animæ, cum sit immaterialis, & à supremo intellectu creata.

3. de ani. t. 20.

3. de ani. t. 19.

Art. 5. Vtrum intellectus agens sit vnus in omnibus.

Intellectus agens, qui est quædam vis animæ, non est vnus in omnibus, sed plures secundum pluralitatem animarum. 1. Arist. ait esse sicut lumen: sed in diuersis illuminatis non est idem lumen, ergo. 2. Non potest esse vna & eadem virtus diuersorum subiectorum, ergo. 2a Si intellectus agens non esset virtus animæ, esset vnus omniū. † 3a Intellectus agens dicitur separatus, quia possibilis est separatus: quia agens est patiente nobilius: possibilis vero dicitur separatus, quia non est virtus corporis. 4a Agens dicitur causare vnum in multis, dum facit vniuersalia; non propterea sequitur, quod debeat esse vnus in omnibus: sed quod sit vnus, qui habeat habitudinem ad omnia, à quibus abstrahit. 5a Cognoscere prima principia, est actio consequens naturam humanam: propterea omnes conueniunt in virtute, qua ista cognoscuntur, quæ est virtus intellectus agentis; & ideo ista communicatio indicat vnitatem intellectus separati, non vnitatem intellectus agentis. 1. Concl. 3 de ani. t. 18. Arist. lib. 3. de an. t 19.

Art. 6. Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ.

Memoria, si sumatur solum pro vi conseruatiua specierum, est in parte intellectiua 1 Ex Augustin. qui ponit memoriam in mente. 2. Ex Aristot. intellectus per species intelligibiles fit omnia, & sciens in po- 1. Concl. lib. 10. de Trin. c. 11. 3. de ani. tex. 8.

in potentia proxima,id est, potest operari quandocunque vult:sed id esse non posset: nisi in anima esset vis conseruatiua specierum,ergo. 3.Materia prima recipit & retinet formas , ergo multo magis intellectus recipiet , & conseruabit species;quia est magis stabilis naturæ , quam materia. Vnde errat Auicen. dicendo species non conseruari in parte intellectiua. 2a. Si de ratione memoriæ sit solum hoc , vt eius obiectum sit præteritum , vt præteritum, non erit in parte intellectiua, sed in sensitiua tantum. Quia præteritum, vt sic,includit conditiones particulares,quas sensus apprehendit. †3a.Memoria,vt est conseruatiua specierum intelligibilium est nobis communis cum brutis:quia anima est locus specierum. 4a.In actu memoriæ est obiectum præteritum,& cognitio preterita, quæ prius occurrit, quam obiectũ: intellectui autem accidit,quantum ad suum intelligere obiectum,præterijsse,quia rem in se sine differentia temporis intelligit : at vero respectu actus , necessario actus repræsentatur vt particularis , quatenus fuit hoc , vel illo tempore,& hac ratione saluatur ratio memoriæ in intellectu, quatenus memoria est preteritorum:quia intellectus intelligit se olim intellexisse. 5a. Tunc dicuntur species conseruari in intellectu, cum eas acquisiuit , & actum non contemplatur.

Articul.7. Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu.

1. Concl. 3. de ani. t. 6. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili.1.De ratione memoriæ est , quod sit thesaurus conseruans species. Sed hoc Aristot.tribuit intellectui,ergo. 2. Potentiæ distinguuntur secundum varias rationes obiecti: sed in intellectu respectu sui subiecti , cum sit vniuersale,& ens in communi non potest esse vlla ratio particularis entis, à qua cõtrahatur , sed solum diuersificatur , prout obiectum sit in actu, vel vt mouet potentiam passiuam ; vnde oritur distinctio intellectus agentis,& possibilis , ergo nulla potest esse alia differentia potentiarum in intellectu. 3.Quia eadem potentia passiua recipit,& conseruat. †2a.Memoria interdum sumitur pro retentione specierum, interdum pro actu memorandi ; & sic dicitur memoriam esse in mente. 3a Præsens , & præteritum possunt esse differentiæ potentiæ sensitiuæ, non autem intellectus,vt est dictum. 4a Memoria & intelligentia dicuntur æquari, quatenus intelligentia oritur ex memoria , vt actus ex potentia: & sic ei æquatur,non autem,vt potentia,potentiæ , & ita non est alia potentia ab intellectu. August. lib. 10 de tri. c. 11.

Articul. 8. Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

Intellectus & ratio in homine non sunt duæ potentiæ. 1. Ex August.qui hoc dicit. 2.Vt se habet moueri ad quiescere , intelligere , quod est simpliciter veritatem cognoscere,ad ratiocinari , quod est procedere ab vno ad aliud,& vnum est perfecti, alterum imperfecti:Sed quiescere, & moueri,etiam in rebus naturalibus,reducuntur ad vnam potentiam ; quia vna & eadẽ natura in aliquid mouetur,& in loco quiescit,ergo multo magis homo per vnam & eandem potentiam mouebitur ratiocinando , & quiescet intelligendo : & quia motus incipit ab immobili , ideo ratio humana quærendo à primis principijs per se notis procedit : & ad eandem iudicando reuertitur. † 2a. Ratio numeratur inter actus , non inter potentias: & lib.de spiritu & anima non est magnæ auctoritatis. 3a.Intellectus comparatur æternitati,vt immobile immobili:& ratio tempori,vt mobile mobili. 4a. Vis intelligendi in Angelo & homine differt secundum perfectum & imperfectum : non ita ratio & sensus,qui non attingit veritatem.

1.Concl. lib. 3. super Genes. ad lit. c. 20.

Artic. 9. Vtrum ratio superior & inferior sint duæ potentiæ.

Ratio superior , & inferior non sunt duæ potentiæ,sed officijs,& habitibus distinguuntur. 1. Ex August qui hoc docet. 2.Medium , & conclusio ad eandem potentiam pertinent , licet non ad eundem habitum,vt cognitio principiorum,& cõclusionis,ad quam, quasi per medium venimus:sed obiecta istarum partium se habent,vt medium, & conclusio ; quia ratio 1. concl. 2. de trin. c. 4.

R supe-

superior intendit rebus æternis, vel contemplando vel regulas viuendi ab eo sumendo, inferior vero intendit rebus temporalibus, quæ sunt media ad cognoscenda æterna, via intentionis, via vero iudicij per æterna temporalia iudicamus, ergo vna erit potentia, licet habitus, & officia sint diuersa, cum superiori parti sapientia, inferiori scientia tribuatur. † 2a. Imago Dei dicitur esse in superiore parte, non quasi sit distincta potentia, sed vt habet actus diuersos. 3a Inferior ducitur, & regitur à superiore, quatenus principijs superioris vtitur, non quod ab illa vt distincta nascatur. 4a. Scientificum, rationatiuum, & operatiuum dicuntur distingui, sed penes habitus, non ratione potentiarum: quia omnia ista respicit ratio sub ratione veri perfecti, vel imperfecti. 5a. Opinari est vni parti adhærere cum formidine: dijudicare est mensurare, vel applicare principia ad examinandum aliquid: quæ actu, non potentia distinguuntur.

Art. 10. Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

1. Concl. Intelligentia non est alia potentiá ab intellectu, sed distinguuntur, vt actus & potentia. 1. Intelligentia ex Aristot. est indiuisibilium, quæ cognoscere est intellectus, cuius actus dicitur intelligentia, id enim nomine intelligentiæ significatur, ergo non erit alia potentia, sed intellectus erit potentia, & intelligentia actus. 2a. Aristot. ponit quatuor intellectus, scilicet, agentem, & possibilem: qui consideratus, vt est in potentia, dicitur intellectus in potentia, vt vero est in actu primo, dicitur intellectus in habitu: vt est in actu secundo, dicitur intellectus in actu, vel adeptus. †3a. Intelligentia diuiditur contra intellectum, vt actus contra potentiam, & sic dicitur, esse supra intellectum, quæ vt transcendit actum rationis, Deo etiam tribuitur: vnde soluitur secundum ex auctoritate Boet. 4a. Potentia intellectiua varios actus producit: simplex apprehensio dicitur intelligentia: si ordinetur ad cognoscendum, vel agendum dicitur intentio: dum persistitur in cognitione, cogitatio: dum cogitatum examinatur, dicitur scire, vel sapere, id est iudicare: dum cogitatur, qua ratione sit manifestandum, dicitur dispositio interioris sermonis, vnde exterior sermo oritur. Quare hi actus non variant potentias.

3. de ani. t. 21.

lib. 5 de cōs. pros. 5.

Articul. 11. Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.

1. Concl. Intellectus speculatiuus, & practicus non sunt duæ potentiæ. 1. Ex Aristot. speculatiuus fit per extensionem practicus. 2. Differentiæ per accidens obiecti non variant potentias: sed speculatiuum, & practicum sunt differentiæ per accidens intellect⁹, quia accidit intellectui, vt quod apprehendit ordinet ad opus, ergo: & ideo dicuntur differre fine. † 2a. Practicus non est motiuus, quasi exequens opus, quia tūc esset potentia distincta, sed quasi dirigens ad motum, quod conuenit ei ratione suę appræhensionis. 3a. Practicus cognoscit verum, vt speculatiuus, sed veritatem cognitam ordinat ad opus, & ideo eius obiectum dicitur bonum ordinabile ad opus, sed sub ratione veri. 4a. Licet practicus comparetur imaginatiuæ, & speculatiuus æstimatiuæ: tamen non differunt inter se, vt istæ potentiæ, quæ habent varias differentias.

Art. 12 Vtrum synderesis sit quedam specialis potentia ab alijs distincta.

1. Concl. Synderesis non est potentia, sed naturalis habitus intellectus, respectu principiorum in operabilibus. 1 Potentiæ se habent ad opposita: at synderesis solum ad bonum inclinat, ergo. 2. Cognitio indita principiorum speculabilium non est potentia, sed naturalis habitus intellectus speculatiui, ergo, & synderesis, quæ nihil aliud est, quam indita cognitio operabilium; non erit potentia, sed habitus, per quem tanquam à principio immobili & indeterminato procedimus ad inueniendum & iudicādum in practicis: quia synderesis dicitur instigare ad bonum, & murmurare de malo: qui actus sunt à principijs naturaliter notis, ergo. Aliqui dixerunt esse rationem, vt est a natura: alij esse potentiam ratione altiorem. † 2a. Diuiditur synderesis contra rationem & poten-

potentias, non vt potentia, sed vt actus. 3a. Oppositio sensualitatis & synderesis est secundum actus, non secundum potentias. 4a. Prima principia operabilium tribuuntur rationi, vt potentiæ. synderesi, vt habitui.

Artic. 13. Vtrum conscientia sit quædam potentia.

1. Concl. Conscientia proprie est actus non habitus, vel potentia. 1. Conscientia deponi potest, non autem potentia, ergo. 2. Ab etymologia, conscientia dicitur cum alio scientia, id est applicatio scientiæ ad aliquid, quod actu fit. 3. Ex tribus actibus, qui conscientiæ tribuuntur: quia dicitur testificari de facto, vel non facto; ligare; vel instigare ad faciendum, vel non faciendum: circa bene, vel male factum, iudicando, & sic vel excusat, vel accusat, vel remordet. Vnde iudicatorium, & lux solet applicari † 2a Conscientia dicitur spiritus, quia est dictamen mentis, quæ spiritus dicitur 3a Inquinatio est conscientia, non vt in subiecto, sed vt in cognoscente. 4a. Actus manet in sua causa, & sic dicitur manere in conscientia: & licet multi sint habitus, ex quibus conscientia formatur: omnes tamen ab vna synderesi, quæ speciatim conscientia nominatur, & sic est quid simplex.

Quæstio 80. De potentijs appetitiuis in communi.

Artic. 1. Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia in anima.

1. Concl. 2. de an. t. 27. Necesse est ponere aliquam potentiam animæ appetitiuam. 1. Ex Aristot. qui distinguit appetitiuam ab alijs 2. In cognoscentibus inuenitur forma altiore modo, quam in cognitione carentibus, nimirum secundum esse intentionale, & interminatum, ergo etiam inclinatio in eis erit altiore modo, quoniam inclinatio sequitur formam: hæc autem inclinatio, est appetitus, ergo. Quare vt forma cognoscentis excedit formam naturalem, ita appetitus, seu inclinatio inclinationem naturalem. †2a. Appetere accipitur proprie in habentibus cognitionem supra modum communem appetendi, & sic ponitur in anima. 3a. Quod cognoscitur, & appetitur sunt idem materialiter, sed non formaliter, vnde duæ potentiæ debent distingui. 4a Quælibet res appetitu naturali appetit sibi conueniens: sed appetitus sequens apprehensionem appetit aliquid, vt est conueniens animali simpliciter.

Articul. 2. Vtrum appetitus sensitiuus & intellectiuus sint diuersæ potentiæ.

Appetitus sensitiuus, & intellectiuus sunt diuersæ potentiæ. 1. Arist. ait superiorem appetitum mouere inferiorem, ergo 2. Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & motiuorum, quia mobile est proportionatum mouenti, & potentia passiua habet ordinem ad actiuam: sed istorum appetitiuum sunt diuersa apprehendentia, & mouentia, quia aliud apprehenditur sensu, aliud intellectu, ergo. † 2a. Appetibili non accidit esse apprehensum: quia differentiæ apprehensi, sunt differentiæ appetibilis: & ideo varietas apprehensi variat appetitum. 3a. Licet appetitus ex se, sit motus in res ipsas, intellectus tamen potest ferri in rem, non solum singularem, sed etiam vniuersalem: & ideo est alius a sensitiuo. 4a. Quanuis in homine non sit potentia motiua, quæ consequatur intellectum: quia appetitus superior mouet, mediante inferiore appetitu, sine quo non fit motus: tamen datur appetitiuum, sequens apprehensiuum. 1. Concl. 2. de ani. tex. 57.

Quæstio 81. De sensualitate.

Artic. 1. Vtrum Sensualitas sit solum appetitiua. 1. Concl.

Sensualitas est nomen appetitus sensitiui. 1. Quoniam dicitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium. 2. Per motum sensualem intelligitur motus appetitus sensitiui; quia actus appetitiuæ habet magis rationem motus, cum feratur in obiectum, quam virtus apprehensiua, quæ res in se continet, ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui, quod à motu sensuali sumi videtur. † 2a. Corporis sensus pertinēt ad sensualitatē animæ, quasi præambuli, non tamen continentur sub sen-

sensualitate. 3a Sensualitas diuiditur cõtra rationem superiorem, & inferiorem; quatenus cõmunicat in actu motionis, vis cognoscitiua est motiua, quatenus apprehendit, ad quam sensualitas pertinet. 4a Serpens non solum proposuit, sed etiam inclinat ad peccandum; ideo sensualitas serpenti comparatur.

Artic. 2. Vtrum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilem.

1. Concl. Appetitus sensitiuus diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem. 1. Greg. Nys. & Dam. hoc docent. 2. In naturalibus est inclinatio per formam ad sequendum conuenientia, fugiendum nociua; & ad resistendum contrariis, ergo etiam in appetitu sensitiuo, qui sequitur formam apprehensam debet esse talis inclinatio, ergo est duplex vis appetitiua; altera qua sequatur conueniens, & fugiat nociuũ per concupiscibilem; altera qua resistat per irascibilem. 2a. Sensualitas diuiditur in has partes, vt genus in species. 1. Quoniã habent diuersa obiecta, nempe bonum sine difficultate, in quod tendit concupiscibilis & bonum arduum, in quod tẽdit irascicilis. 2. Passiones harum potentiarũ sunt contrariæ, quia concupiscentia accẽsa minuit iram, & hæc concupiscentiam. 3 Irascibilis est propugnatrix concupiscibilis, dum insurgit aduersus impedientia. Et ideo passiones irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur.† 3a. Vis concupiscibilis est cõtrariorum, sed irascibilis ponitur ad resistendum contrario. 4a. Sensualitas respicit bonum in vniuersali, vt conuenit animali: concupiscibilis autem bonum particulare cum delectatione sensus: & ideo distinguntur. 5a. Odium simpliciter pertinet ad cõcupiscibilem; sed ratione impugnationis causatæ ex odio potest pertinere ad irascibilem.

lib. philos. ca. 8. lib. 12. de fide c. 12.

Art. 3. Vtrum irascibilis, & concupiscibilis obediant rationi.

1 Concl. Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti; & quoad rationẽ in actibus interioribus, & quoad voluntatẽ, quantum ad exteriorem motum. Patet primum ex Dam. Deinde appetitus mouetur à cogitatiua, quæ in homine est ratio particularis. Sed ratio particularis mouetur à ratione vniuersali, quia conclusio particularis non infertur sine aliquo vniuersali, ergo sensitiuus appetitus mouebitur à ratione; & consequenter irascibilis, & concupiscibilis; quod patet. Nam si applicetur ratio vniuersalis mitigatur ira, vel timor, quod obediebat voluntati. 1. Ex differentia, quæ continetur in homine & brutis, bruta vbi apprehendunt statim mouentur; quod in illis non est superior appetitus repugnans: at in homine expectatur imperium voluntatis; ergo appetitus in executione paret voluntati. 2. Quia potentia subordinata, vt est appetitus sensitiuus, nõ mouet, nisi mota à superiore, quam Aristot. comparauit primæ sphæræ.† 2a Sensualitas comparatur serpenti quantum ad id, quod est sibi proprium ex parte sensitiuæ partis, & sic non obedit rationi, sicuti serpens: at concupiscibilis & irascibilis nominãtur sensitiuum, ex parte actus, ad quem inducũtur à ratione. 3a. Anima in corpus habet dominium despoticum, quo perfecte inferior obedit superiori: & ideo corpus semper obedit: ratio vero erga appetitum sensitiuum, dominium politicum, quo inferior potest repugnare superiori: & ideo non semper paret; quia non solum à cogitatiua, sed etiam ab imaginatiua & sensitiua mouetur. 4a. Sensus mouetur ab obiectis externis, quæ sunt in nostra potestate: ideo non paret rationi: at vis appetitiua, & apprehensiua interior non egent exterioribus rebus, & ideo subduntur rationi.

lib. 3. de fide cap. 2. lib 3. de anima c. 57 Aug. lib. 12. de trin. c. [illegible]

Quæstio 82. De voluntate.

Art. 1. Vtrum voluntas aliquid necessario appetat.

Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis simpliciter. 1. Violentum est contra inclinationem eius, quod cogitur: sed velle non potest esse contra inclinationem volũtatis, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius ad aliquid, ergo. 2. Vt se habet naturale ad naturę inclinationem; ita voluntarium ad voluntatis inclinationem, ergo vt nihil potest esse simul naturale & violentum; ita nec voluntarium, & coactum simpliciter. 2a. 1. Concl.

Volun-

Voluntas potest velle aliquid necessitate finis, vel ex suppositione. Quia quando vno tantum medio ad finem perueniri potest, ad illud necessitatur. 3a. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. 1. Beatitudinem, ait Aug. Omnes vna voluntate appetunt. 2. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finē; quia, vt intellectus hæret primis principijs; ita voluntas vltimo fini; fundamentum enim aliorum inest naturaliter, & omnis motus est ab aliquo immobili, ergo voluntas naturali necessitate aliquid vult † 4a. Necessitas coactionis repugnat voluntario, non autē necessitas naturalis: & sic necessariū potest esse voluntarium 5a. Vt voluntas necessario aliquid vult, est similis intellectui ratione primorum principiorum: vt autem se habet ad opposita, est similis rationi. 6a. Homo est solum dominus suorum actuum circa media; ideo appetitus finis est eorum, quę necessario volumus.

13. de trin. c. 4.

Articul. 2. Vtrum voluntas ex necessitate velit quæcunque vult.

1. Concl. lib. 1. retrac. c. 9.

Voluntas nō omnia vult ex necessitate. 1. Aug. Voluntas est, qua peccatur, & recte viuitur, ergo se habet ad apposita 2. Vt intellectus se habet ad principia & conclusiones; ita volūtas ad finem & media: sed intellectus necessario adhæret principijs & cōclusionibus, quę necessario connexæ sunt cum principijs, remotis vero contingenter, ergo similiter voluntas necessario volet finem, & quæ cum eo sunt immediate, & necessario coniuncta, alia vero libere † 2a. Voluntas necessario dicitur velle bonum, quia nihil appetit, nisi sub ratione boni: & cum bonum sit multiplex, non necessitatur ad vnum. 3a. Mouens tunc necessario mouet mobile, cum ei omnino mobile subditur: cuiusmodi non est bonum particulare, sed vniuersale respectu voluntatis: & ita bonum non mouet semper necessario voluntatem. 4a. Quoniam vis appetitiua non est collatiua multorum; ideo vnum simpliciter appetit, & secundum vnum mouet: at ratio plura apprehendit, & ideo ad plura potest mouere.

Artic. 3. Vtrum intellectus sit altior potentia, quam voluntas.

Intellectus simpliciter est nobilior, quam voluntas. 1. Arist. ponit altissimam potentiam intellectum. 2. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis, cum sit simplicius & magis abstractum, nempe ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis; ratio autem est absolutior eo, cuius est ratio, ergo: siquidem ratio potentiæ sumitur ab obiecto. 2a. Voluntas est interdum nobilior secūdum quid. Quoniam obiectum voluntatis interdum reperitur in re altiore, quam sit intellectus: nam voluntas fertur in res ipsas; intellectus autem in res, vt in ipsomet sunt per species, ergo cum obiectum erit anima perfectius nobilior erit actus voluntatis, quam intellectus; vt amare Deum, nobilius est, quam illum cognoscere. † 3a. Licet bonum & finis, qui est nobilissima causarum sint obiectum voluntatis: tamen continetur sub vero, quod etiam est quoddam bonum & finis intellectus, qui finis est excellētior inter fines. 4a. Quod est prius generatione, & tempore est imperfectius; quod autē est prius simpliciter & secundum naturæ ordinem est perfectius, vt motiuum mobile: & sic intellectus est prior, quia mouet voluntatem. 5a. Licet caritas sit nobilior habitus, quam habitus intellectus: tamen hoc solum probat esse perfectiorem secundum quid, quia fit comparatio in his, quæ sunt supra animam.

1. Con. lib. 10. eth. c. 7.

Art. 4. Vtrum voluntas moueat intellectum.

1. Concl. lib. 2. de fide. c. 16.

Voluntas mouet intellectum & omnes vires animæ, præter vegetatiuas, effectiue 1. Damasc. Nos percipimus, quæ volumus: sed intellectu percipimus, ergo quia voluntas mouet, intellectus percipit. 2. In potentijs actiuis ordinatis: quæ respicit vniuersalem finem mouet actiue, eam quæ respicit finem particularem, vt patet in naturalibus, & politicis; sed voluntas & aliæ vires animæ ita se habent: quia voluntas respicit vniuersale bonum, cæteræ vero particulare ergo. 2a. Intellectus mouet voluntatem finaliter. Quoniam bonum intellectum est obiectum voluntatis mouens eam, vt finis. Vnde soluitur

soluitur primum; quia mouent se diuerso modo. † 1a. Si hæ duæ potentiæ comparentur ratione communitatis obiectorum, simpliciter nobilior est intellectus, vt est dictum; si ratione obiecti, & vt tales potentiæ sunt, & habent tales actus, adhuc intellectus, est nobilior, quia sub ratione veri continentur voluntas, obiectum, & actus eius: cum sint quid verum. Si comparetur intellectus, vt est quædam potentia cum voluntate respectu sui obiecti, sic intellectus obiectũ & actus eius continentur sub obiecto voluntatis; quia sunt bona, & sic altior est volũtas, & mouere potest, quia vult eum intelligere. Vnde hæ potentiæ suis actibus inuicem se includunt. 4a. Omnem voluntatis motum præcedit apprehensum, sed non contra: & ita non proceditur in infinitum, quia sistitur in intellectu. Primum autem principium consiliandi & intelligendi, est aliquid altius nostro intellectu, nempe Deus. *Arist. 8. Eth.*

Artic. 5. Vtrum irascibilis & concupiscibilis distingui debeant in appetitu superiore.

1. Concl. Voluntas non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem. 1. Ex Greg. Nyss. & Arist. 2. Potentia ordinata ad commune bonum, secundum rationem, non diuersificatur secundum rationes particulares illius: sed voluntas est huiusmodi, quia eius obiectum est bonum vniuersale, ergo non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem, quæ distinguunt rationes particulares boni, vt est dictum. † 2a. Concupiscentia aliquando sumitur communiter pro omni affectu; & sic voluntas dicitur concupiscere sapientiam. 1a. Voluntas potest dici irascibilis, prout vult impugnare malum ex iudicio rationis; & concupiscibilis propter desideriũ boni: & ideo spes dicitur esse in irascibili, & caritas in concupiscibili. *Lib. 4. de viribus ani. c. 9. 3. de ani. tex. 42.*

Quæstio 81. De libero arbitrio

Articul. 1. Vtrum homo sit liberi arbitrij.

1 Concl. Eccl. 15. Homo est liberi arbitrij. 1. Reliquit Deus hominem in manu consilij sui, id est, liberi arbitrij. 2. Alias frustra essent consilia, præcepta, &c. 3. Quod se habet ad opposita, & non est determinatum ad vnum, est liberi arbitrij, sed homo in particularibus agibilibus, ita se habet, quia sunt contingentia, & de illis ex collatione iudicat; & proinde potest in diuersa ferri, ergo. 2a Quædam sine vllo iudicio agunt, vt lapis: quædam cum iudicio, sed non libero, non per collationem mediorum, sed naturæ instinctu, vt bruta: quædam etiam conferendo media, vt homo, cuius iudicium est de operibus particularibus. † 3a. Homo dicitur non facere quod vult, quia appetitus repugnat: dicitur non esse volentis, &c. Quia non sufficit liberum arbitrium ad gloriam. 4a. Liberum arbitrium mouetur à seipso: nec tollitur quin Deus cõcurrat, quia mouet res secundum suas naturas. 5a. Viæ hominis non sunt in homine, quantum ad executionem: quia impediri potest, non quantum ad electiones, quæ sunt in ipso. 6a. Qualitas naturalis ex parte animi efficit, vt homo naturaliter appetat beatitudinẽ: qualitas vero naturalis, quæ se tenet ex parte corporis, ita afficit, vt qualis homo est, talis finis appareat: quia ex tali qualitate inclinatur ad hoc, vel illud, sed non necessario, cum subijciatur libero arbitrio: sicuti etiam qualitates superuenientes, vt habitus. Vnde non sequitur, vt ex qualitate necessario homo appetat. *Rom. 7. Rom. 9. Iere. 10.*

Artic. 2. Vtrum liberum arbitrium sit potentia.

Liberum arbitrium est potentia. 1. Quia in eo est habitus gratiæ: at habitus non est, nisi in potentijs, ergo. 2. Aut est habitus, aut potentia, aut potentia cum habitu; quia principium actus est aliquid horum: sed nõ est habitus nec potentia cum habitu, quia sic esset habitus naturalis, cũ liberum arbitrium sit a natura: at naturalitas cum determinet ad vnum, est contra libertatem, ergo. Deinde libero arbitrio indifferentes sumus ad bene, vel male eligendum, habitu autem determinati sumus ad alterum; erit ergo potentia qua eliciuntur actus liberi; quomodo hic sumitur liberum arbitrium. † 2a Cõsuetum est potentias nominare nomine actus: & sic per actum arbitrij nominatur potentia: alias non maneret liberum arbitrium *1. Concl.*

semper

semper actu. 3a. Facultas nominat potestatem expeditam ad operandum, quę est etiam in potentia, qua etiam ratione vocatur habitus, quia potentia habet facultatem operandi vti habitus. 4a. Homo dicitur perdidisse liberum arbitrium per peccatum; non quantum ad naturalem libertatem, sed quantum ad libertatem, quæ est à culpa, & à miseria.

Artic. 3. Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.

1 Concl. 3. Eth. c. 2. Liberum arbitrium est potentia appetitiua. 1. Electio ex Arist. est desiderium, quod est actus appetiuę: electio autem est liberum arbitrium, erit ergo virtus appetitiua. 2. Electio est actio liberi arbitrij, quod in hoc est positum; vt vnum eligatur, aliud recusetur: sed electio est appetitiuæ potentiæ, ex Arist. Quia, vt ad eligendum opus est potentia cognoscitiua, qua per consilium inquiritur de eligendo; ita opus est appetitiua, qua illud acceptetur: acceptatur autem quod est ad finem, & habet rationem boni, ergo liberum arbitrium, à quo est electio, erit potentia appetitiua. †2a. Liberum arbitrium dicitur concomitari rationem, quia appetitiua potentia concomitatur apprehensiuam. 3a. Liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium; quia consilium, vel iudicium terminatur per acceptationem appetitus, cuius potentiæ est liberum arbitrium. 4a. Electio non pertinet ad potentiam cognoscitiuam, licet importet collationem, quam includit ratione consilij præcedentis, dum vnum præ alio optat.

Art. 4. Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

1. Concl. lib. 3. de fide. Voluntas, & liberum arbitrium, sunt vna potẽtia. 1. Liberum arbitrium est voluntas, ait Damasce. 2. Vt se habet intellectus ad rationem; ita voluntas ad liberum arbitrium; quia appetitiuæ potentię sunt proportionatæ apprehensiuis, & intelligere est simplex, sicuti velle; & ratiocinari ac discurrere, cui est simile eligere: & sicuti intelligere est principiorum, & ratiocinari conclusionum; ita velle est finis, & eligere mediorũ; sed illa sunt vna potentia, ergo & ista. † 2a. Voluntas & liberum arbitrium nõ differunt potentia, sed actibus diuersis. 3a. Electio & velle, seu voluntas, differunt ratione actuum: sed pertinent ad vnam potentiam, vt intelligere, & ratiocinari. 4a. Intellectus comparatur ad voluntatem, vt mouens, & ideo in voluntate, non oportet distinguere voluntatem in agentem, & possibilem, vt distinguitur intellectu.

Quæstio 84. Quomodo anima coniuncta intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam.

Art. 1. Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.

Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali, & necessaria. 1. Concl. Nam alias sequeretur non dari scientiam physicam, quæ est de corpore mobili, cum sciẽtia sit in solo intellectu. 2a. Primi philosophi putantes non dari nisi corpora, & videntes corpora esse in perpetuo fluxu, nullam putarũt dari scientiam. 3a. Plato posuit ideas, quæ sunt immateriales rerum formæ; & harum dixit esse scientiã: sed contra 1. Quia materia, & motus à quibus abstrahuntur hæ ideæ excluderentur a scientia physica. 2. Quia non possumus quærere scientiam notorum per ignota; at corpora sunt nota, ideæ vero ignotæ, ergo non possumus per eas cognoscere. 4a. Fundamentum Platonis fuit, quia putauit eodem modo debere existere formas in rebus, vt sunt in intellectu, i. immaterialiter, & immobiliter, quod nõ est necessarium. Quia in similibus non est necesse vt sit similitudo in modo essendi; vt patet in formis sensibilibus, albedo enim in vno est remissior quam in alio; & in vno est cũ dulcedine, in alio non. Similiter in sensu forma aliter est, quam in sensato. Sic species corporum sunt in intellectu immaterialiter, & immobiliter secundum modum suum. †5a. Corpora, vt ait Aug. in intellectu cõprehendi nõ possunt per materiales similitudines, sed per immateriales possunt. In solil. lib. 2. c. 4. 6a. Licet sẽsus cognoscat sola corporalia, nõ tamẽ intellectus sola spiritualia: quia superior potentia potest, quæ inferior, & excel-

excellentiore modo. 7a. Licet corpora sint mobilia: tamen eorum passiones sunt necessariæ & perpetuæ, & immobiliter veræ.

Art. 2. Vtrum anima per suam essentiam corporali intelligat.

1. Concl. lib. 9. de trin. c. 3. Solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam. 1. Ex Aug. anima cognoscit per sensus corporis, corpora non, ergo per suam essentiam. 2. Intellectus, qui per suam essentiam intelligit omnia, oportet vt in sua essentia immaterialiter contineat omnia, vt dicetur in secunda concl. sed sola essentia Dei continet omnia immaterialiter, ergo. 2a. Cognitum debet esse in cognoscente immaterialiter. 1. Non possunt esse materialiter, vt probabitur, ergo immaterialiter. 2. Per actum cognitionis cognoscens se extendit ad alia extra se, quia cognoscit externa, ergo non cognoscit per materiam, quia materia determinat ad vnum. 3. Quia quæ recipiunt tātum formas materiales non intelligunt, vt plantæ. 4. Ex gradibus cognoscentium, quia quo quis recipit formam magis immaterialem, eo perfectius cognoscit, vt patet in visu, & alijs sensibus, & in varijs intellectibus. 3a. Omnes philosophi existimarunt simile simili cognosci. Sed quidam dixerunt formam cogniti esse in cognoscente, vt in cognito. Ideo qui dixerunt omnia esse corporalia, dicebant omnia esse in anima materialiter, & habere naturam communem cum omnibus, & proinde cognoscere res per suam essentiam, sed contra. 1. In principio materiali, de quo isti loquuntur, non sunt res nisi in potentia: at quod, cognoscitur, debet esse actu, ex Arist. ergo. 2 Sequeretur etiam inanimata posse cognoscere, cum in se habeant formas rerum materialiter; & sicut anima cognoscit ignem, ita ignis cognosceret animam, ergo res debent esse in cognoscente immaterialiter. † 4a Anima dicitur ab Aug dare aliquid de sua substantia imaginibus, quas format, quatenus fit subiectum formarum, quæ fiunt per imagines corporum. 5a. Arist. dicit animam esse omnia, quodam modo, vt est in potentia ad omnia sensibilia, & intelligibilia 6a. Licet anima sit superior corporalibus, tamen cum sit determinata species, non continet complete similitudinem eorum.

(margin: 10. de tr. c. 5. — 3 de an. t. 37.)

Art. 3. Vtrum anima intelligat omnia per species naturaliter inditas.

1. Concl. lib. 9. de mate. 14. Anima non intelligit per species inditas. 1. Arist. ait esse tabulam rasam, ergo. 2. Homo secūdum sensum, & secundū intellectum quandoque est in potentia tantū, ergo est in potentia ad similitudines quæ sunt principia sentiendi, & intelligendi; quia eodem modo, quis se habet in potētia ad actionem, & ad formam, quæ est principium actionis, ergo non habet species inditas. 2a. Plato dixit dari species inditas, sed animam non posse intelligere actu propter vnionem cum corpore, ex qua nascitur obliuio: contra 1. Non videtur possibile quod omnium obliuiscatur, cum naturaliter cognoscat, vt patet de primis principijs naturaliter cognitis. 2. Cum vnio ista sit naturalis, non debet impedire quod naturaliter est inditum. 3a. Quia deficiente sensu deficit scientia eorum, quæ sensu percipiuntur; quod non esset, si species essent naturaliter inditæ. † 3a. Licet homo conueniat cum angelo in intelligendo: differt tamen in modo; & etiam quia est in potentia, vt corpora inferiora. 4a. Et si anima est nobilior, quā materia, non propterea debuit creari cum speciebus quia sunt formæ accidentales. 5a Si quis ordinate interrogetur poterit respondere, & dicere, quæ prius nesciebat, sed ex communibus principijs, non ex reminiscentia.

Art. 4. Vtrum species effluant in animam ab aliquibus formis separatis.

1. Concl. Species intelligibiles, quibus anima intelligit non effluunt à formis separatis. 1. Non egeremus sensibus ad intelligendū; quod est falsum, vt patet. 2. Quia non effluunt ab ideis, quæ vniantur intellectui immobiliter, vt ait Plato, neque ab intellectibus separatis, à quibus ordinatim & mutabiliter effluant vsque ad vltimum intellectum, vt Auic. quoniam secundum hanc doctrinam, non posset assignari sufficiens ratio, quare anima corpori vniretur, cum solum vniatur propter operationes; quas data ista doctrina, sine corpore posset.

posset exercere: si diceres necessarios esse sensus, vt anima excitetur ad intelligendum species receptas cum Platone, iam nõ iuuaret ad intelligendum; sed ad tollendum impedimentum ex corpore prouueniens: vel vt anima conuertat se ad intelligentiam species infundentem, vt Auic. quia interdum posset excitare inclinatione naturali; & per vnum sensum ad recipiẽdas species alicuius sensus, quo caret, vt cœcus ad scientiam de coloribus. † 2a. Species intelligibiles reducuntur ad Deũ, vt ad primam causam, à quo procedunt per formas rerum sensibilium. 3a Res materiales secundum esse quod habent extra animam possunt esse sensibiles actu, non autem intelligibiles, quamuis ergo sensibilia sint causa specierum sensibilium, nõ tamen intelligibilia sunt causa specierum intelligibilium. 4a. Intellectus possibilis reducitur ad actum per intellectum agentem, non per intellectum abstractum nisi forte remote.

Art. 5. Vtrum anima cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

1. Concl. lib. 12. conf. c. 25. Anima humana omnia cognoscit in rationibus æternis, quæ sunt in mente diuina causaliter, tanquam in principio cognitionis, vt si diceres, videri in Sole ea, quæ videntur per Solem. 1 Ex August. qui hoc dicit. 2. Omnia cognoscuntur lumine naturali, ergo rationibus æternis: quia naturale lumen, vt Psal. 4. dicitur, est participatio luminis æterni. 2a. Non per solam participationem æternarum rationum habemus rerum scientiam, vt Plato voluit. 1. Quia præter lumen requiritur species à rebus accepta. 2. Aug. ait id solũ contingere beatis. Itaque anima in hac vita non potest cognoscere omnia in rationibus æternis, vt in obiecto, sed solum id habet anima beata. Quare quæ dixit Plato de ideis, traduxit Aug. ad religionẽ nostram: sed opinio Platonis, quæ ponit ideas separatas est aliena à fide. Ex his patet ad argumenta.

lib. 83. q. q. 46.

Artic. 6. Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.

1. Concl. Intellectualis cognitio fit aliqua ratione à re sensibili. 1. Ex Arist. qui ait, principium nostræ cognitionis esse à sensu. 2. Intellectio non fit sine phantasmatibus: sed hæc fiunt à sensu; non enim est inconueniens, vt sensibilia causent aliquid in coniuncto, cui actio sensitiua tribuitur, ergo. 2a. Intellectualis cognitio, non est à sensibus, vt à principio actiuo, sed potius suppeditant materiam, quatenus phantasmata producunt Quia nihil incorporeum agit in rem incorpoream: ergo non sat est impressio corporea, ergo erit opus causa superiore qua phantasmata fiant actu intelligibilia; videlicet intellectu agente, cui cognitio sensitiua materiam præbeat. 3a. Democ. putauit fieri à solis sensibilibus influentibus idola in anima, quam non distinguebat à sensu. Plato contra dixit fieri sola participatione formarum: quanuis cognitio sensitiua excitet ad intelligẽdum. At Arist. cum Democ. concessit sensum concurrere: & cum Platone posuit vim efficientem cognitionem hanc; vt principium agens: sed non seiunctum à coniuncto. †4a. Cum Aug. ait, veritatem non esse expectandam à sensibus, ostendit veritatem non esse omnino à sensibus vt dictum est. 5a. Cum Aug. ait, imaginem non fieri à corpore, sed a spiritu in seipso, id asserit, quia sensibilia non ingerunt tales imagines, sed anima ipsas format: vel quia multæ dantur, quæ formantur à sola anima componẽdo, & diuidẽdo. 6a. Ideo intellectiua cognitio vlterius se extendit, quam sensitiua, quia sensitiua nõ est totalis causa intellectiuæ.

2. met. c. 2.

2. de ani. tex. 150.

lib. 83. q. q. 29

lib. 12. Super Gen. ad lit. c. 16.

Artic. 7. Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles non conuertendo se ad phantasmata.

Intellectus coniunctus corpori passibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata. 1. Ex Arist. qui dicit nihil intelligi sine phantasmate. 2. Facta læsione organi non impeditur à suo actu, nõ solum acquirẽdo, sed etiam in vtendo sciẽtia acquisita. 3. Experiẽtia, cum aliquid cognoscere, vel docere volumus formamus phantasmata, & vtimur exemplis materialibus. 4. Proprium obiectum intellectus est natura habens esse in singulari sensibili, ergo vt cognoscat suum obiectum debet se conuertere ad phantasmata: quia potentia cognoscitiua est propor-

1. Concl. 3. de an. t 30.

nata suo cognoscibili Cum ergo obiectũ intellectus sit in re particulari, quæ sensu & imaginatione apprehenditur, debebit se conuertere ad phantasmata, vt rerum naturas speculetur †2a. Species sunt in intellectu habitualiter tantum, quod non sufficit ad actualiter intelligendum, & ideo opus est conuersione ad phantasmata, cum natura sit in re materiali. 3a. Ideo phantasia non eget obiecto præsenti, quia phantasma est similitudo rei particularis: nō sic species, quæ vniuersaliter repræsentat, ideo eget præsentia phantasmatis. 4a Ea quorum non sunt phantasmata, intelliguntur per comparationem ad sensibilia, ex quibus formantur de illis phantasmata.

Articul. 8. Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.

1. Concl. Iudicium intellectus impeditur ligato sensu. 1. Ex Aug. quæ contingunt circa illicitos mores dormiendo non sunt peccatum, quia impeditur vsus rationis à sensu, ergo. 2. Ignoratis pertinētibus ad rem, & præcipue fine, seu termino iudicij, oportet iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit: quia ignoratur particulare, quod est terminus iudicij, oportet, vt ait Aristo. & quæ cognoscimus discernimus in ordine ad sensitiua, ergo, &c. 2a. Sensus ligantur propter euaporationem, & fumositates, secundum magis & minus. Quando sunt multæ, non solum sensus, sed etiam imaginatio ligatur, ita vt nullum phantasma appareat, vt patet in bene potis. Si autem motus vaporum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta, & inordinata, vt patet in febricitantibus. Si fuerit magis sedatus, apparent ordinata, vt in fine dormitionis, in sobrijs, & in habentibus fortem imaginationem. Si vero fuerit modicus, imaginatio remanet libera, vt sensus communis., ex parte soluitur: vnde interdum dormiendo iudicat ea esse somnia; quasi iudicans inter res & rerum similitudines, sed non soluitur totaliter: vnde qui dormientes syllogizati sunt, cum excitantur, vident se aliquo modo errasse. 3a. Licet intellectus sit superior sensus, dependet tamen à sensu aliquo modo, cum eius obiectum in sensibilibus fundetur.

22. de Gen. 4. ad lit. c. 15

3. de cal. tex. 61.

Quæstio 85. De modo & ordine intelligendi.

Artic. 1. Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

Intellectus noster intelligit materalia abstrahendo à phantasmatibus. 1 Ex Arist. 3. de anima. 2. Intellectus noster licet non sit actus corporis: est tamen virtus animæ existentis in corpore: ergo proprium eius est cognoscere formam in materia indiuiduali, non prout est in hac, vel illa, & hoc est abstrahere à phantasmatibus, ergo &c. obiectum enim proportionatur potentiæ. 2a. Triplex est potentia cognoscitiua, alia sensus, qui est actus corporis, cuius obiectum est forma in materia corporali: & quia materia est indiuiduationis principium, ideo non cognoscit, nisi particularia. Secunda, quæ non est actus corporis, neque aliquo modo materiæ coniuncta, vt intellectus angeli, cuius obiectũ est forma subsistens sine materia. Tertia media, vt noster intellectus, cuius obiectũ est forma, sed in materia, non vt in hac materia, & hoc est abstrahero, quod pertinet ad intellectum possibilem. † 3a. Abstrahere rem aliter ac se habet componēdo, vel negando, non est sine falsitate: at abstrahere considerando vnum sine alio, non ita: vt patet in visu, qui percepto colore, relinquit saporem, & sic abstrahitur vniuersale; dum natura sine indiuiduis conditionibus consideratur: & sic species dicitur abstrahere à phantasmatibus: nec propterea dicitur res intelligi aliter, ac se habet, si referatur ad rem ipsam, & non ad modum intelligendi. 4a. Licet intellectus abstrahat à phantasmatibus, non propterea male intelligit res physicas, quæ in sui definitione includunt materiam, quia abstrahit tantum à materia indiuiduali, non à materia in communi. Mathem. abstrahit etiam à materia communi, sed non à materia intelligibili. 5a. Ideo sensus non eget abstractione, quia species possunt in ipsum agere, cum sint sen-

1 Concl.

tex. 11.

singulares & particulares, vt sensus ipse: at phantasmata non possunt agere in intellectum possibilem, cum sit vniuersalis & immaterialis. Vnde opus est intellectu agente, qui conuertitur ad phantasmata, ex quibus lumine suo producit speciem similem soli naturæ, & sic dicitur abstrahere, non quod id, quod erat in phãtasmate transferatur in intellectum. 6a. Intellectus non se habet tantum, vt lumen ad colorem, quia etiam abstrahit similitudinem rei intellectæ. 7a. Dicitur intellectus intelligere species in phantasmatibus, quia non potest intelligere ea, quorũ species habet, nisi se conuertat ad phantasmata.

Articul. 2. Vtrum species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ se habeant ad intellectum sicut id, quod intelligitur.

1. concl. Species est id, quo intellectus intelligit. 1. Quia se habet, vt species sensibilis, quæ non sentitur, sed est id, quo sentitur. 2. Intellectio est actio immanens, ergo fit secundum aliquam formam, ergo secundum similitudinem obiecti, sicuti in actione transeunti forma est similitudo obiecti actionis, vt calor calefaciens, est similitudo calefacti, similiter forma actionis immanentis est similitudo obiecti. Ideoque dicitur, simile, non cognoscitur, nisi simili. 2a Species est etiam id, quod secundario intelligitur, quod fit per reflexionem intellectus. 3a. Res, cuius est species intelligibilis & similitudo, est quod primo intelligitur, ex Aristot. Vnde errarunt, qui dixerunt vires cognoscitiuas non cognoscere, nisi proprias passiones, vt sensus passiones sui organi, quo fieret, vt intellectus solas species, vt quod, intelligeret. 1. Quia solum esset scientia de speciebus: eorum enim est scientia, quæ intelliguntur. 2. Omnia, quæ videntur, essent vera, etiam contradictoria, vt patet in ægroto, qui iudicat dulce esse amarum, quod esset per eos verum. †4a. Quod intelligitur, est in intellectu per suam similitudinem, & ideo non sequitur, quod similitudo ipsa intelligatur, licet ipsa in intellectu sit. 5a. Quod intelligitur, debet esse in intelligente, & cum non sit vt particulares, est vt vniuersales, quatenus intelligitur separatum à singularibus. Vnde res, quæ intelligitur, est in singularibus: sed quod sit separata à conditionibus habet ex hoc, quod est apprehensa ab intellectu: & sic dicitur esse in intellectu, sicut color visus separatus à sapore in oculo. 6a. In sensu est vna operatio, qua recipitur species per passionem à sensibili, altera, qua formantur & componuntur species per vim imaginatiuam: & vtraque operatio coniungitur in intellectu, qui primo recipit species, tum componit & iudicat de rebus, quæ iudicia exponit per voces, quæ sunt signa istarum passionum, id est, notionum, non autem specierum, quæ sunt in intellectu.

Lib. 3. de an. t. 38.

Art. 3. Vtrum magis vniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.

1. Concl. 1. Physic. tex. 4. Cognitio magis communis est prior notitia minus communi. 1. Ex Arist. dicẽte ex vniuersalioribus in singularia oportere deuenire. 2. Quod procedit de potentia ad actum, prius venit ad actum incõpletum medium inter potentiam, quæ est notitia incompleta, & indistincta, qua res sub cõfusione cognoscitur, quam ad perfectum, quæ est scientia perfecta, qua res distincte, & determinate cognoscitur. Sed talis est notitia communioris respectu minus communis, ergo. Nam cognoscere rem in eo, in quo multa continentur, est cognoscere in potentia, & confuse: vt si in toto partes cognosceres, quæ cognitio, cum sit in potentia, est imperfecta. Cognoscere vero rem, vt est minus communis est cognoscere eam distincte, vt talis est, & hæc est notitia perfecta, cum sit distincta: vt scire hominem in animali, vel in seipso. 2a. Idem accidit in cognitione sensitiua, quia etiam ipsa exit de potentia ad actum Ver. gra. Si secundum locum corpus à longe videtur, prius discernimus animal, quam hominem. Et secundum tempus, in puero, qui non discernit parentes à principio 3a. Cognitio singularium quoad nos est prior cognitione vniuersalium, quia cognitio intellectus incipit aliquo modo à sensu. † 4a. vniuersale secundum intentionem vniuersalitatis est posterius: si autem secun-

dum se ordinetur ordine generationis, est prius magis vniuersale, cum sit imperfectum, & in potentia: at ordine intentionis naturæ, & perfectionis est prius minus vniuersale. 5a. Magis commune, & minus commune comparantur, vt totum & pars: & sic animal potest esse prius homine, vt totum; posterius vero, vt pars hominis, qui hoc modo est prius. 6a Quę definiunt, absolute considerata, sunt notiora definito; sed secundum quod sunt partes definitionis, sunt posterius nota: sed tamen prius cognoscimus definitum, quam partes definitionis, cognitione cōfusa 7a. Vniuersalia non sunt principia essendi, quæ sunt ignotiora, sed cognoscendi: neq; est necesse, vt quod est principium essendi, sit principium cognoscēdi; vt patet, cum effectus primo cognoscitur.

Artic. 4. Vtrum possimus multa simul intelligere.

1. Concl. Intellectus nō potest intelligere multa, per modum multorum; sed vnius, id est,
2. top. c. 4. vnius speciei. 1. Intelligere, ait Arist. est vnum solum; scire, multa. 2. Impossibile est idem subiectum simul perfici plurib⁹ formis eiusdem generis, vt corpus varijs figuris: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: quia omnes sunt perfectiones potentiæ intellectiuæ, ergo. 2a. Quęcunq; intellectus potest vna specie cognoscere, illa omnia potest simul intelligere. Quia modus actionis consequitur formam, quę est principium actionis. † 3a In intellectu, licet non subijciatur tempori, est prius & posterius propter vicissitudinem specierum, vnde oritur discursus. 4a. Non solum oppositæ formæ non possunt esse in eodem subiecto; sed nec etiam, quæ sunt eiusdem generis, vt est dictum. 5a. Partes in toto confuse cognoscuntur, sed distincte per suam speciem, & sic non cognoscuntur simul. 6a. Quando intellectus cognoscit ea, quæ differunt, vel quæ comparantur, cognoscit ea sub ratione comparationis, & differentiæ, sicut partes sub ratione totius, & ita sub ratione vnius.

Artic. 5. Vtrum intellectus noster intelligat componendo, & diuidendo.

Intellectus noster intelligit componendo, & diuidendo. 1. Patet ex vocibus, in quibus est compositio, quæ ostendit compositionem mentis. 2. Quia intellectus exit de potentia ad actum, sicuti, quę generantur; & prius apprehendit vnum, quam aliud, ergo necesse est, vt vnū cum altero componat, vel ab altero diuidat, & ab vna compositione ad alteram procedat. 3. Ex differentia intellectus angelici, qui licet cognoscat compositionem, & diuisionem, & discursum; nō tamen discurrendo, sed simplici cognitione † 2a. Intellectus dum cōponit, intelligit multa eo modo, quo cognoscit ea, quæ comparat, vel quæ differunt. 3a Quatenus intellectus intelligendo conuertit se ad phantasmata, compositio & diuisio includunt tempus, à quo intellectus ex se abstrahit. 4a Compositioni, quæ est in intellectu, respondet aliquid ex parte rei; sed non eodem modo. Compositioni ex materia & forma, genus & differentia, compositioni accidentali respondet prædicatio accidentalis. Differt compositio realis ab intellectuali: quia quæ cōponūtur in re sunt diuersa: compositio autem intellectus est signum identitatis eorum, quæ componuntur. Vnde animal significat, quod habet naturam sensitiuam, &c. & secundum hanc identitatis rationem intellectus componit. 1. Concl. li. 1. periher. c. 1.

Artic. 6. Vtrum intellectus possit esse falsus.

Intellectus circa quod quid est, per se non fallitur. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Intellectus quoad veritatem & falsitatem est similis sensui: sed sensus circa proprium obiectum, ex se, nō decipitur, ergo neque intellectus circa suum proprium obiectum, quod est quidditas rei; & similiter nec in primis princip jis. Nam potentia ad proprium obiectum ordinatur secundū quod ipsa: sed quæ hoc modo se habent, nunquam deficiunt, ergo. 2a. Intellectus circa ea, quæ circunstant essentiam componendo, diuidendo, & discurrendo, sicuti sensus circa communia sensibilia, & sensibilia per accidens, potest decipi, dum componit & diuidit. Similiter, circa quod quid est, in rebus compositis, nō ex parte organi, sed compositionis, 1. Concl. 3. de Anim. tex. 41.

positionis, quæ interuenit in definiendo. In simplicibus, in quorũ definitionibus non est compositio; non decipitur, quia totaliter errat non attingendo †3a. Falsitas dicitur esse in mente secundum compositionem & diuisionem; non autem ex sua natura: & hinc soluuntur alia duo argumenta.

Arist. 8. Met. tex. 28.

Artic. 7. Vtrum vnam & eandem rem vnus melius alio possit cognoscere.

1. Concl. Idem ex parte cognoscentis potest melius ab vno, quam ab alio cognosci. 1. Experientia: vnus enim quod intelligit, reducet in causas primas, alius non ita. 2. Vnus est ornatus perfectiore intellectu, quam alius, vt patet etiam in visu: quod nascitur ex corpore melius disposito, & ex parte potẽtiarum sensitiuarum, vt cogitatiue & sensitiuæ. 2a Ex parte rei intellectæ vnus non potest intelligere melius alio. Quia si intelligeretur melius, vel peius, non intelligeretur. Ex quibus patet ad duo argumenta. †3a. Diuersitas formæ proueniens ex dispositione materiæ, nõ facit diuersitatem specificam, sed numericam: sunt enim diuersorum diuersæ formæ, secundum materiam.

Arist 2. de ani. tex. 94.

Artic. 8. Vtrum intellectus prius intelligat indiuisibile, quam diuisibile.

1. Concl. Indiuisibile actu & potentia posterius cognoscitur, quam diuisibile. 1. Ex Arist. indiuisibile monstratur, vt priuatio: at hæc posterius cognoscitur, ergo 2. A simili de puncto qui negat ue definitur, & de vnitate. 3 Quia habet oppositionem ad rem corpoream, quę est proprium obiectum intellectus. 2a. Indiuisibile vt cõtinuum, quod est indiuisum actu est notius, quam eius diuisio: quia cognitio cõfusa est prior, quam distincta, quæ habetur per cognitionem partium. Similiter indiuisibile secundum speciem, quo modo ratio hominis dicitur indiuisibilis: quia prius apprehendimus, quam diuidamus. Ratio totius conclusionis est; quia hoc duplex indiuisibile intellectus ex se intelligit sicuti proprium obiectum. Vnde ordo cognoscendi indiuisibile a nobis debet sumi ex habitudine, ad quidditatem sensibilem: cum hæc sit primo cognita: & ideo ex appropinquatione ad ipsam, aliquid erit prius notum. †3a. In cognitione non semper principia sunt primo cognita, sed aliquãdo etiam effectus. 4a. Punctum solum ponitur in definitione lineæ rectæ & finitæ: & ideo non sequitur, vt sit notius absolute, quam linea: similiter vnitas in definitiõe numeri, cuius est mensura; non autem in definitione diuisi. 5a. Licet indiuisibile sit magis simile intellectui, non ideo prius cognoscitur: quia aliquid dicitur prius cognitum, non ex parte potentiæ, sed obiecti.

lib 3 de an. tex. 12.

Quæstio 86. Quid intellectus in rebus materialibus cognoscat.

Artic. 1. Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.

Intellectus non potest primo & directe cognoscere singulare, & materiale 1. Singulare enim ex Arist. notum est secũdum sensum. 2. Intellectus intelligit abstrahendo à materia singulari; ergo vniuersale directe intelligitur, non singulare: quia quod est abstractum est vniuersale. 2a. Intellectus potest intelligere singulare indirecte. Quia non intelligit, nisi per conuersionem ad phantasmata, quibus res repræsentatur, vt singularis: vnde format hanc propositionem, Sortes est homo: ex his patet ad primum. †3a. In syllogismo practico sumitur minor particularis, quæ cognoscitur à parte sensitiua. 4a. Singulare, vt sic, non repugnat intellectui: sed vt materiale: quia nihil intelligitur, nisi immaterialiter. 5a Quod potest virtus inferior, potest etiam superior, sed nobiliore modo: & ideo quod sensus materialiter, intellectus immaterialiter & vniuersaliter cognoscit. 1. Concl. lib. 1. Physic. tex. 49.

Artic. 2. Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.

Intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Nam eius obiectum est infinitum in potentia; est enim quidditas rei materialis, quæ habet infinitatem in potentia, ex Arist. ergo. Namq; eodem modo se habet intellectus ad infinitum, vt & eius obiectum 2a. Intellectus non potest cognoscere infinitum actu. 1. Ex Arist. Infinitum, vt sic, est ignotum. 2. In- 1. Concl. 3 Phys. tex. 56. 1 Phys t 35.

 finitum

finitum non habet vnam speciem; alias enim haberet rationem totius & perfecti, & ideo intelligitur per plures accipiendo partem post partem: at intellectus non potest actu intelligere, nisi per vnam speciem, ergo. 3a Intellectus non potest intelligere infinita habitu. Quoniam habitualis cognitio causatur ex actuali, quæ non potest esse infinita, cum non possimus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem, nisi numerando infinita, quod est impossibile. †4a. Deus est infinitus ratione formæ, & actus, ideo potest cognosci: at infinitum in rebus est infinitum per priuationem formæ, ideo non potest cognosci: & licet Deus in alia vita cognoscatur, non tamen totaliter. 5a. Intellectus non cognoscit, nisi per phantasmata, & ideo species numerorum, quas aliquis non est imaginatus, non potest cognoscere nisi in potentia, vel in genere, quæ cognitio est confusa. 6a. Vna species prohibet alteram, cum successiue recipiantur in intellectu; & ideo non possunt esse simul. 7a. Quanuis intellectus non sit vnitus materię, tamen non est virtus infinita nisi in potentia, cum non terminetur ad vnum.

Art. 3. Vtrum intellectus cognoscat contingentia.

1. Concl. Contingentia, vt habent aliquid necessitatis, directe cognoscuntur ab intellectu. 1 Quia dantur scientiæ de contingentibus; vt moralis, & sciẽtia de generabilibus, & corruptibilibus. 2. Vniuersalia directe ab intellectu cognoscuntur: sed contingentia, vt necessaria, sunt vniuersalia, ergo. 2a. Contingentia, vt sic, directe sensu cognoscuntur, indirecte intellectu. Nam indiuidua materialia hoc modo cognoscuntur: sed contingentia sunt huiusmodi: eadem enim materia est principium indiuiduationis, & contingentiæ, quæ oritur ex potentia contradictionis. 3a. Si attendantur rationes vniuersales sensibilium, omnes scientię sunt de necessarijs, quorum necessitas oritur ex forma: si autem res ipsæ, quædam de necessarijs, quædam de contingentibus sunt. Vnde patet ad argumenta.

Artic. 4. Vtrum intellectus noster cognoscat futura.

Futura, vt sic, non cognoscuntur ab intellectu, nisi reflexe. 1. Homo enim futura nullo potest scire nuncio. 2. Futura, vt sic, sunt singularia, quia substant tempori: at singularia non cognoscuntur, nisi reflexe, ergo 2a. De ratione futurorum potest esse scientia: quia rationes futurorum possunt esse vniuersales. 3a. Futura, vt sunt in seipsis, à solo Deo cognoscuntur: etenim Deo sunt omnia præsentia: vt sunt in causis etiam à nobis: si sunt necessario in causa, certo sciuntur; si contingenter, per cõiecturam, prout causa est inclinata ad talem effectum. †4a. Anima alienata à sensibus, est aptior ad recipiendum impressiones causarum spiritualium, cum sit illis propinquior, & quietior, ac etiam corporum superiorum, quæ sunt aliquorum futurorum causa, & in inferiora agunt, quibus immutantur phantasia & imaginatiua: & ita per somnium potest homo aliquid futurum prædicere. 5a Bruta, cum non habeant potentiam supra phantasiam, totaliter mouentur ab impressione cælestium, ideo ex eorum motibus aliquid melius prænoscitur. Vnde, vt ait Philosophus, aliqui imprudentissimi sunt maxime prouidẽtes: quia eorum mens, quæ non est curis affecta, facilius à mouente ducitur.

1. Concl. Eccl. 8. lib. de somn. & vig. c. 2.

Quæstio 87. Quo modo anima seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat.

Art. 1. Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.

Anima non intelligit se per suam essentiam, sed per suum actum. 1. Ex Arist. Anima intelligit se, vt alia; sed alia non intelligit per essentiam eorum, ergo nec se per suam. 2. Intellectus noster in genere intelligibilium se habet, vt ens in potentia tantum: & ita licet sit in potentia, vt intelligat, non tamen potest intelligi, nisi fiat actu, ergo non potest se intelligere per suam essentiam, sed per actum; quia nihil ex Aristot. intelligitur, nisi vt actu est. Et patet in sensu & intellectu, quia

1 Concl. lib. de anima tex. 55. 9. Met. tex. 20.

quia non cognoscunt, nisi actu existentia: & in substantijs abstractis secundum quod vnaquæq; est in actu per essentiam, sic etiam per eam se intelligit: vt Angelus, qui per essentiam se cognoscit, licet non omnia, vt facit Deus, qui est actus purus. At cum hominis intellectus, in hoc genere, sit in potentia tantum: sicut materia in genere sensibilium, non potesit, vel alia, vel se intelligere per suam essentiam, ergo per actus: cum non intelligat per participationem intelligibilem, vt voluit Plato, sed per conuersionem ad phantasmata; quatenus ex illis formantur species, quibus fit actu. 2a. Anima cognoscit se per actum, vel in particulari, dum quis aduertit se intelligere, vel in vniuersali, prout naturam humanæ mentis ex actu intellectus consideramus: sed vis ad id cognoscendum deriuat à participatione intellectus diuini. Prima cognitio habetur ex sola præsentia mentis, quæ est principium actus, & sic dicitur cognoscere seipsam: altera per inquisitionem: & ideo multi errarunt in cognitione essentiæ animæ. †3a. Anima dicitur cognoscere seipsam, quia non per aliud, sed per suum actum se cognoscit. 4a. Essentia Angeli est, vt actus in genere intelligibilium; ideo per essentiam se cognoscit, & se habet vt intelligens & intellectum: at intellectus noster non ita: qui vel est in potentia ad omnia intelligibilia ratione intellectus possibilis; vel est actus intelligibilium, quæ abstrahuntur; vt intellectus agens. 5a. Illud Aristot. in abstractis à materia idem est intelligens, & intellectum, est vniuersaliter verum in omni intellectu; in nostro, id est verum ratione speciei, per quam fit in actu, & per eandem intelligit, vt per formam suam. Auer. dicit habere veritatem solum in abstractis.

Aug. 9 de Trin. c. 3.

3. de ani. t. 15.

Art. 2. Vtrum intellectus cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.

1. Concl. Habitus non cognoscitur per seipsum, sed per actus. 1. Quia eadem est ratio de potentijs, & habitibus: sed illæ cognoscuntur per actus: quia ex Aristot. sunt priores secundum rationem, ergo. 2. Quod non est actus, non cognoscitur, nisi per actum: sed habitus non est actus; quia est medium inter potentiam, & actum, ergo cognoscetur per actus, vel dum quis percipit se habere actum per præsentiam habitus, vel dum speculantur naturam habitus ex consideratione actus. †2a. Fides cognoscitur per actus interiores, dum quis percipit se credere: idem dic de alijs habitibus, qui per motus corporis non cognoscuntur. 3a. Habitus sunt præsentes intellectui, non vt obiecta; quia obiectum debet esse materiale in hac vita; sed vt quibus intellectus intelligit. 4a. Propositio illa: propter quod vnumquodque, &c. non valet quando res sunt diuersi ordinis: & ideo licet per habitum cognoscatur obiectum: non tamen ideo magis cognoscitur habitus, quia non est de genere obiectorum.

2. de ani. tex. 37.

Artic. 3. Vtrum intellectus cognoscat proprium actum.

Intellectus cognoscit suum actum, id est, suum intelligere, & id est, quod primum intelligitur. 1. Ex August. qui ait, intelligo me intelligere. 2 Intellectus est actu simpliciter per intelligere; quia intelligere est vltima ipsius perfectio, cum sit actio immanens, ergo quod primum de eo intelligitur est suus actus: cũ quodlibet intelligatur, prout est actu. In Deo idem est intelligere, & essentia & ideo idem est intelligere vnum, & aliud: in Angelo eodem actu essentia, & intelligere suum intelligitur: quia primum obiectum intelligere Angeli est essentia, cum qua simul intelligitur actus, cum sit perfectio essentiæ; quoniam simul intelligitur res, & eius perfectio. In nostro intellectu cum primum obiectum sit aliquid extra, & materiale hoc primo cognoscitur, tum actus, & tandẽ intellectus. Ideo ait Arist. obiecta præcognosci actibus, & actus potentijs. †3a Licet actus differat ad obiecto in quod fertur; tamen vt ens est, cõtinetur sub obiecto intellectus. 4a. Quamuis actus per actũ cognoscatur; tamen non est processus in infinitum, nisi potentia. 5a. Sensus non cognoscit seipsum, quia immutatur ab alio: at intellectus

1. Concl.

10 de trin. c. 10.

3 de ani. c. 33.

tellectus non intelligit per materialem mutationem, ideo potest intelligere suum actum.

Art. 4. Vtrum intellectus intelligat actum voluntatis.

1. Concl. Actus volũtatis cognoscitur ab intellectu. 1. Intelligo me velle, ait August. *lib. 10. de trin. ca. 10.* 2. Actus voluntatis est inclinatio sequẽs formam intellectam, vt sic, ergo est in intelligente intelligibiliter, sicut appetitus sequẽs formam sensatam est sensibiliter in sentiente, tanquam in suo principio & subiecto: & Aristot. dixit volũtatem esse in ratione, *3. de ani. t. 42.* ergo ista inclinatio intelligetur ab ea. 2a. Actus volũtatis intelligitur dum quis percipit se velle, & vt quis cognoscit naturam huius actus, & cõsequenter habitus, & potentiæ, quæ est principium eius. † 3a. Actus volũtatis est præsens intellectui, cum voluntas & intellectus sint potentiæ radicatæ in anima, & vna sit quodam modo principium alterius. 4a. Verum & bonum ita se habent, vt vnũ includat aliud: & ideo quod cadit sub voluntate, cadit etiam sub intellectu, & cõtra, sic & actus. 5a. Affectus animæ non sunt in ea secundum similitudinem, vel secũdum præsentiam, vt in subiecto, sed vt principatum in principio, in quo cognoscitur principatum.

Quæstio 88. Quo modo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt.

Art. 1 Vtrum anima humana secundum statum vitæ præsentis possit intelligere substantias immateriales per se ipsas.

1 Concl. Substãtias immateriales, in hoc statu, nõ possumus per se primo intelligere. 1. Sap. 9. Quæ in cælis sunt, quis inuestigauit? Angeli sunt in cælis, ergo. 2. Intellectus noster primum respicit sensibilia, *Matt. 18.* cum sine phãtasmate, nõ intelligat, ergo nõ cognoscit primo immaterialem, ex Arist. errat enim Plato, qui voluit ista primo intelligi. 2a. Auer. de hac re ita sentit. *in 3 de ani. com. 36.* 1 Datur intellectus agẽs, qui est substãtia separata naturaliter intelligẽs alias. 2. Per intellecta speculata intellectus agens vnitur nobis, vt forma, subiecto, & vt agẽs & perficiẽs perfectibili, & eo magis, quo plura intelligimus. 3. Cum facta est perfecta vnio, intellectus noster intelligit omnia, quæ agẽs. 4. In hac vnione cõsistit vltima nostra beatitudo. Sed cõtra. 1. Intellectio nõ fit per formam separatam: quia id, quo agẽs ait, est forma ipsius. 2. Solum lumen huius intellectus communicaretur, nõ ipsius substãtia, vt lumen Solis, cum videmus colores. 3. Intellectis omnibus materialibus, non sic vnitur iste intellectus, vt possimus intelligere substãtias abstractas, quia multo plus est intelligere substãtias abstractas, quam omnia materialia. 4. Pauci cognoscũt omnia materialia abstracta, & ita pauci ad felicitatem peruenirent, cõtra Aristo. *1. Eth c. 9.* & contra naturam speciei. 5. Aristo ponit *10. Eth.* in cognitione rerum immaterialium, sed vt haberi potest, nõ in ista vnione. 6. In nobis est intellectus possibilis, ergo & agẽs, & vterque se extendit ad materialia. † 3a. Ex cognitione suiipsius anima venit in cognitionem substantiarum abstractarum, eo modo, quo potest: ita intelligendus est August. 4a. Ad cognitionem nõ sat est qualibet similitudo, sed *lib. 9. de trin. c. 3.* vt similitudo sit in cognoscẽte, vt forma ipsius. Intellectus autem nõ est aptus informari, nisi forma à phantasmate abstracta. 5a. Licet istæ substantiæ sint maxime intelligibiles, tamen sunt improportionatæ pro hac vita. 6a. Et quanuis nõ intelligantur à nobis, nõ ideo sunt otiosæ, vt ait Auer. quia intelligunt seipsas: deinde ipsarum finis non est, vt à nobis intelligãtur. 7a. Et si visus potest videre omnia corpora, quia eodem modo immutatur ab omnibus, non ita intellectus omnia, cum non possit immutari nisi per phantasmata.

Artic 2. Vtrum intellectus noster per cognitionem materialium possit peruenire ad intelligendas substantias immateriales.

Per substantias materiales non possumus perfecte cognoscere substantias immateriales. *1. Concl.* 1. Corporibus, ait Dionys. *Cap. 1. de diu. nom.* in cor-

in corporalia apprehendi non possunt.
cap. 1. de div. nom. 2. Quidditas alterius rationis à quidditate rei materialis, non potest cognosci per res materiales quantacunque fiat abstractio à materia, quia nunquam veniretur ad aliquid simile substantiæ immaterialis; vt falso voluit Auemp. quod esse posset, si substantiæ materialis formæ essent separatæ à materia, vt voluit Plato: sed substantiæ immateriales habent quidditatem alterius rationis à rebus materialibus, ergo per substantias materiales non poterunt perfecte cognosci. † 2a. Ex rebus materialibus possumus ascendere ad cognitionem immaterialium, non perfectā; & hoc dicit Dionys. 3a. Istę substantiæ definiuntur, sed per remotionem proprietatum inferiorum: & ita non cognoscuntur perfecte. cap. 1. cælest. hier. 4a. Licet anima se intelligat per suos effectus: tamen nullus est effectus per quem immaterialia perfecte cognosci queant. 5a. Angeli in genere naturalium non conueniunt cum materialibus, sed in genere logico; ideo per res materiales secundum quædam communia cognoscuntur; non autem in ratione speciei, licet non infinite distent à creaturis.

Art. 3. Vtrum Deus sit primum, quod ab humana mente cognoscitur.

1. Conclus. Deus non est primum, quod à nobis cognoscitur. 1. Ioan 1. Deum nemo vidit, &c. 2. Substantiæ materiales non possunt primo cognosci, ergo nec Deus. 3. Deus cognoscitur per creaturas, Rom. 1. ergo non primo. 2a. Primum cognitum à nobis est quidditas materialis; quia est proprium obiectum intellectus. Aug. de vera reli. c. 3. † 3a. Omnia cognoscimus in luce primæ veritatis, quatenus noster intellectus est participatio luminis diuini: & ideo lumen diuinū est id, quo non id, quod primo intelligitur. 4a. Per Deum cognoscimus alia, non tanquam per primum cognitum; sed tanquam per primam virtutis cognoscitiuæ causam. 5a. Si in nobis esset perfecta imago Dei, vt est in Filio, posset Deus à nobis per nostram imaginem cognosci, sed non est ita.

Quæstio 89. De cognitione animæ separatæ.

Art. 1. Vtrum anima separata à corpore intelligere possit.

Anima separata à corpore aliquid intelligit. 1. Conclus. 1. Arist. ait habere operationem 1. de ani. tex. 13. propriam, quæ est intelligere, ergo separata eam exercere potest. 2. Modus operādi sequitur modum essendi, sed anima habet vnum modum essendi, cum vnitur corpori propter quem naturaliter intelligit per conuersionem ad phantasmata: alterum vero, vt est extra corpus, manente eius natura, vt manet natura leuis, cum est extra suum locum, ergo habebit alium modum intelligendi per conuersionem ad simpliciter intelligibilia; quia conuenit cum alijs substantijs separatis. 2a. Intelligere per phantasmata est animæ naturale, sicuti & vniri corpori: at esse separatam, & intelligere sine phantasmate, est ei præter naturam. Nec obstat, si dicas, melius erat, vt anima intelligeret sine phantasmate: quia licet modus sit nobilior; tamen prout erat animæ possibilis, erat imperfectior. Quia quo magis creatura intellectualis distat à Deo, magis diuiditur lumen, & ita substantiæ inferiores intelligunt per plures formas, & minus vniuersales, ac minus efficaces. Si ergo inferiores substantiæ intelligerent per formas in illa vniuersalitate, qua superiores, cum non habeant tantam vim, non acciperent cognitionem perfectam de rebus, nisi vniuersaliter. Quare cum anima sit inferioris ordinis, imperfecte cognouisset per species. Fuit igitur melius vt vniretur corpori, & cognosceret per phantasmata, à quibus species proprias abstraheret, vt melius cognosceret. † 3a. Cum Aristot. dicit intelligere corrumpi, loquitur 1. de ani. tex. 66. de intelligere per phantasmata: vel vt est quidam motus coniuncti, vt sentire. 4a. Anima separata non intelligit per species innatas, nec conseruatas, sed per species diuinitus infusas à Deo, ad quem se conuertit.

Art. 2. Vtrum anima separata cognoscat substantias separatas.

Anima separata cognoscit alias animas 1. conc.

T separatæ

separatas. 1. Patet ex diuite Epulone, qui cognouit Lazarum. 2. Anima separata intelligit seipsam per seipsam: quia non intelligit per phantasmata, ergo cognoscet etiam alias: quia commune est omni substantiæ separatæ vt intelligat, quæ supra se, vel infra se sunt, secundum modum suę substantiæ: sed omnes animæ in modo essendi sunt conformes, ergo poterit perfecte cognoscere animas separatas: non autem Angelos: quia superant modum essendi suæ naturæ: & hoc intelligitur de cognitione naturali, non de cognitione gloriæ. † 2a. Licet anima separata sit imperfectior; tamen quo ad modum intelligendi est liberior: ideo potest cognoscere separata, quæ non cognoscit vnita corpori. 3a. Intelligit Angelos per similitudines impressas à Deo, quæ non repræsentant perfecte propter imbecillitatem animæ, quæ est inferior. 4a. In cognitione substantiarum separatarum, etiam si perfecte cognoscerentur, non esset sita hominis fælicitas, vt Philosophi dixere.

Luc. 16.

Art. 3. Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

1. concl. Anima separata cognoscit omnia naturalia in communi, & confuse. Cognoscit enim per species infusas, vt Angeli; qui modus Angelis est naturalis: animæ vero non ita; ergo sicuti Angelus per has species ob vim suam perfecte naturas cognoscit; ita anima cum sit Angelo inferior imperfecte, id est, communiter, & confuse per easdem cognoscet. † 2a. Licet anima cognoscat substantias separatas, non proinde cognoscet naturas rerum in illis: quia Angeli non cognoscũt eas per suam essentiam. 3a. Et vt non perfecte cognoscit substantias separatas, ita nec naturalia. 4a. Angeli & dæmones dicuntur cognoscere naturalia respectu futurorum, quæ non cognoscunt, nisi in causis, vel per reuelationem. 5a. Non est frustra studium cognoscendi res in hac vita; quamuis statim in alia cognoscantur: quia ista cognitio non est propria, & perfecta, vt hæc.

Art. 4. Vtrum anima separata cognoscat singularia.

Anima separata cognoscit aliqua singularia, sed non omnia, quamuis præsentia. 1. Diues in inferno dixit, habeo fratres quinque. 2. Anima intelligit ista per species, quæ sunt participationes diuinæ essentiæ aptæ repræsentare singularia, per quas confuse res cognoscit, ergo solum ea singularia intelliget, ad quæ aliquo modo est determinata, vel per præcedentem cognitionem, vel per affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel diuinam ordinationem: quia, quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis. At vero Angelus propter suam vim, non solum naturas vniuersales, sed etiam singularia perfecte cognoscit. † 2a. Ex his patet ad tria obiecta: quia non cognoscit per abstractionem, vt quando est in corpore: & illa cognoscit, ad quæ aliquo modo determinantur: & ideo non æqualiter se habet ad omnia, quo fit vt non cognoscat omnia. 1. Concl.

Luc. 16.

Art. 5 Vtrum habitus scientiæ acquisitæ remaneant in anima separata.

1. concl. Habitus scientiæ secundum quod est in intellectu manet in anima separata. 1. Discamus, ait Hierony. in terris, quorum scientia perseueret in cœlo. 2. Non corrumpitur per accidens ad corruptionẽ subiecti, quia intellectus in quo est scientia est incorruptibilis: nõ à suo contrario; quia intentioni intelligibili, maximè simplici, qua cognoscitur, quod quid est, non est contrarium; compositioni tamen contrariatur deceptio per falsam rationem, & obliuio, quæ non possunt esse in anima separata, ergo nulla ratione potest habitus tolli. Quare solùm cessabit habitus, quantum ad dispositionem, quam habebat ex parte potẽtiarum sensitiuarum, à quibus pendet, sicuti & actus per quos habitus acquiruntur. Si vero, vt aliqui volunt, habitus essent in potentijs sensitiuis, omnino tollerentur. † 2a. Cum Paulus ait, scientia destruetur, intelligitur quãtum ad cognitionis actum. 3a. Non repugnat, vt aliquis minus bonus in patria habeat aliquem habitum scientiæ,

Epist. ad Paul.

1. Cor. 13.

ciæ, quem non habebit melior, quia hoc parum quid est, ratione aliarum prærogatiuarum, quas habet. 4a. Scientia per illuminationem Dei, est ab acquisita diuersa, ideo possunt esse simul. 5a. Mors non tollit habitum, nisi ea ratione, qua pendet à sensu.

Art. 6. Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ maneat in anima separata

1. Concl. In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. 1. Lucæ. 16. Recordare, &c. 2. Species intelligibiles manent in anima: status vero mutatur, ergo remanet actus mutato modo; quia actus pensatur ex obiecto, cuius similitudo est species; modo vero actus ex virtute agentis. Quare intelliget, sed non per conuersionem ad phantasmata. † 2a. Non remanet reminiscentia in anima, quatenus pertinet ad partem sensitiuam, quo modo intelligitur Aristot. sed vt pertinet ad intellectum. 3a. Diuersus modus intelligendi non ex specie, sed ex statu prouenit: propter quem non erit necessaria conuersio ad phantasmata. 4a. Vt actus causati ab habitu, & qui causant actum, sunt eiusdem speciei, licet ratione modi differant; sic actus, qui conueniunt animæ in hac vita possunt conuenire in alia, cum solo modo differant.

2. de ani. tex. 66.

Art. 7. Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.

1. Concl. Distantia localis nullo modo impedit animæ separatæ cognitionem. 1. Lucæ 16. Diues vidit Abraham, longe. 2. Anima separata intelligit per lumen diuinum, quod eodem modo se habet ad propinquum, & distans, ergo. 2a. Impossibile est vt intelligat per species abstractas. Quia ista abstractio fit per potentias sensitiuas, quibus anima separata caret: quod si esset, distantia localis impediret; quia vel sensibilia in animam, vel anima in sensibilia ageret, ad quod requiritur certa præsentia. † 3a. Cum August. dicit animam nescire, quæ hic aguntur, id non attribuit distantiæ, sed accidit ob alias causas; vt artic. 8. dicitur. 4a. Si August. in. contra sentit, loquitur secundum alios, qui dicunt Angelos esse corporeos, quorum opinionem potius recitat, quam sequatur. 5a. Non est eadem ratio de remotis, & futuris; quia futura ita distant vt non sint.

lib de cura pro mor c. 13. lib. de diu. d. mor.

Art. 8. Vtrum animæ separatæ cognoscant, quæ hic aguntur.

Animæ separatæ nesciunt naturaliter, quæ hic aguntur. 1. Iob 14. Siue fuerint, &c. 2. Animæ per diuinam ordinationem sunt segregatæ à conuersatione nostra, & coniunctæ spiritualibus; quia habent alium modum essendi, ergò ignorant nostra; quia non cognoscunt singularia, nisi per vestigium, aut affectum, quæ non sunt ad omnia: vel per ordinem diuinum, qui pertinet ad alium statum, ergo. 3. Ex Gregor. & August. dum loquuntur de animis mortuorum: De animis beatorum Gregor. ait cognoscere omnia, August. negat: sed illud probabilius: quia beati æquantur Angelis; at Angeli cognoscunt, ergo. Nec tamen tristantur, nec rebus nostris se ingerunt, nisi vt Deus disponit. † 2a. Animæ defunctæ possunt habere curam viuentium, etiam si statum ignorent, vt nos illarum. Possunt autem nostra scire per Angelos, & dæmones, & reuelationem Dei. 3a. Quod nobis appareant, est miraculum ex Dei dispositione: Vel id fit Angelorum, & dæmonum operatione ipsis ignorãtibus. Samuel autem apparuit reuelatione diuina. 4a. Ista ignorantia non est propter distantiam, sed ob causam dictam.

1. Concl.

12. Mor c. 13.

lib. de cura mort. c. 13.

Luc. 16.

Eccl. 46.

Quæstio 90. De prima hominis productione quantum ad animam.

Art. 1. Vtrum anima sit facta, vel sit de substantia Dei.

Anima non est substantia Dei, sed facta. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Anima est in potentia & accipit scientiã à rebus, & habet diuersas potentias, ergo. Deitas enim non habet potentiam, &c. 2a. Error contrarius habet duplicem radicem; alteram, quia aliqui putarunt Deum esse corporeum, ex cuius natura dicebant esse animam: alteram, quia alij dixerunt, nihil esse, nisi in corpore; & ideo affirmarunt Deum esse animam mundi, cuius

1. Concl. cap. 2. & 4. de orig. ani.

Gen. 2. partem dixere esse animam nostram. †3a. Inspirauit Deus spiraculum vitæ, id est, spiritum fecit, non emittendo aliquid de sua natura. 4a. Anima est quædam forma simplex, sed non actus purus, vt Deus. 5a. Ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia; & licet omne differēs sit diuersum, non tamen contra; quia simplicia seipsis sunt diuersa.

Art. 2. Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

1. Concl. Anima rationalis non potest fieri, nisi per creationem; quod non est verum de alijs formis. 1. Genes. 1. Creauit Deus, &c. 2. Illud fit, cui competit esse; quia fieri est via ad esse: sed id solum conuenit animæ, cum sit forma subsistens: alijs vero, quæ sunt in alio, non ita; quia potius, quæ subsistunt dicuntur fieri, ergo sola anima fit, & cum non fiat ex materia, siue corporea, quia esset materialis, siue spirituali, quia substantiæ spirituales inuicem transmutarentur, si ibi esset materia, ergo fiet per creationem. † 2a. Materiale in anima est ipsa simplex essentia: formale vero est esse participatum: non autem habet aliquid materiale, ex quo fiat. 3a. Quamuis anima sit actus materiæ; non tamen educitur ex materia; quia cum habeat esse subsistens, excedit esse materiæ. 4a. Non est simile de anima rationali, & alijs formis: quia cum aliæ sint in alio, non fiunt.

Art. 3. Vtrum anima rationalis sit producta à Deo immediate.

1. Concl. Anima fit à Deo immediate. 1. Gen. 1. ipse Deus inspirauit, &c. 2. Anima non fit per transmutationem, sed per creationē. ergo fit à Deo immediate: quia primum agens nihil præsupponit, alia vero supponunt aliquid, in quod agunt transmutando. est ergo impossibile creari ab angelis in virtute Dei, & à fide alienum. Vnde patet ad argumenta contraria. Nam quod corpora superiora producant inferiora vel æqualia, & quod inferiora reducantur ad superiora, totum prouenit ex transmutatione.

Art. 4. Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

1. Concl. Anima producta est simul cum corpore. 1. Actus fit vna cum potentia: anima est actus corporis, ergo. 2. Deus fecit res in statu perfecto suæ naturæ: sed anima non habet naturalem perfectionem, nisi in corpore, ergo. 3. Sancti communiter dicunt productam fuisse sexta die vna cum corpore, vnde non placet opinio Orig. qui dicit omnes animas fuisse creatas vna cum angelis, & Aug. solam animam primi hominis, licet non asserendo id dicat. † 2a. Si anima esset species per se, in principio debuisset creari, & similiter debuisset cum angelis creari: vnde patet ad duo argumenta. 3a Animam remanere post corpus accidit, ob defectum corporis, qui defectus est mors: qui in principio creationis esse non debuit. Super. Gen. ad lit. c. 24.

Quæstio 91. De productione corporis primi hominis.

Art. 1. Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

1. Concl. Conuenienter homo dicitur formatus de limo terræ. i. de terra aquæ permixta 1. Gen. 1. Deus formauit, &c. 2. Cum Deus sit perfectus, omnia in se continet, & ab eo omnis perfectio in res secundum modū ipsarum emanat, quia ipsius opera perfecta sunt: cum ergo ista Dei perfectio deriuasset in angelos per modum cognitionis, quia omnia sunt in eorum cognitione, quę sunt à Deo in natura producta, debuit homini, qui non omnia cognoscit, inferiore modo omnia per compositionem communicare, vt esset ex rebus omnibus quodammodo compositus. Vnde cum angelis conuenit ratione animæ, cū cœlis ratione complexionis, per quam cum sit æqualis separatur à contrarijs. Elementa continet quantum ad substantias: sed superiora ignem, & aerem quātum ad virtutem; cum vita in calido & humido consistat: inferiora vero abūdant quantum ad substantiam & quantitatem; quia sunt minoris virtutis: & ideo dicitur factum ex limo terræ. i. ex terra aquæ permixta. Quare cum omnia contineat, dicitur minor mundus. † 2a. Potentia Dei manifestata est in creatione hominis, cum

cum eius materia est creatione producta: quia debuit constare elementis, vt conueniret cum inferioribus, quasi mediū quiddam inter superiora & inferiora. 3a. Licet corpus cœli sit nobilius: tamen non fuit apta materia hominis, qui debebat per sensus intelligere: sensus autem ex mixtione conficiuntur. 4a Si aër & ignis abundarent in corpore, non posset fieri æqualitas commixtionis, quæ est necessaria ad sensus. 5a. De cæteris elementis non fit mentio, quia minus abundant secundum quantitatem: & quia in creatione etiam de eis nihil dictum fuit.

Art. 2. Vtrum humanum corpus sit immediate à Deo productum.

1. Concl. Necesse fuit vt primum corpus hominis formaretur à Deo. 1. Eccl. 7. Deus de terra creauit hominem. 2. Corpus hominis non potest produci, nisi à Deo immediate, vel à semine humano, via generationis: sed in prima formatione non præcessit homo, à quo possit formari, ergo. Neque enim potuit produci à forma immateriali, quia sicuti compositum fit, & nō forma, ita compositum, & non forma producit. Deus autem quamuis sit immaterialis, tamen virtute sua, solus potest, & formam, & materiam producere: Vnde nec Angeli transmutant formas, nisi adhibendo actiua passiuis. †2a. Vtitur Deus interdum Angelis ad administranda corpora, sed aliqua sine Angelis in corporibus operatur; vt resuscitare, &c. 3a. animalia perfecta, quæ ex semine generantur non possunt generari sola virtute cœlesti, vt Auic. finxit; plura enim requiruntur ad generationem perfecti, quam imperfecti: imperfecta tamen possunt. 4a. Motus cœli non est causa omnium transmutationum, nisi naturalium, vt patet in miraculis. 5a. Corpus præcessit secūdum rationes causales in potentia passiua tantum, secundum Aug.

Art. 3. Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.

1. Concl. Deus instituit corpus humanum in optima dispositione, conueniente animæ rationali & operibus eius. 1. Eccl. 7. Fecit hominem rectum. 2. Artifex dat effectui dispositionem optimam, non simpliciter, sed vt requiritur ad finem rei, quam efficit, ergo cum Deus sit artifex omnium debuit corpori humano dare dispositionem aptam ad recipiendam animam rationalem, & ad eius opera: quia finis proprius talis corporis est anima, finis enim materiæ est forma, & finis instrumentorū operatio. Quod si quæ in corpore reperitur imperfectio, ista sequitur materiam, quæ debet esse proportionata animę ad eius operationes. †2a. Quod aliqua animalia sint velociora, & perfectius odorent, id factum est, quia in homine debuit esse complexio æqualis, & tactus, qui est fundamentum aliorum, debuit esse perfectior. & cum præcedat alia animalia quoad vires interiores, debuit habere maximum cerebrum, & ad operationes intellectus; & vt eius frigiditas temperaret calorem cordis. 3a. Quod plura desint humano corpori, quam alijs; vt pili, vngues, &c. id factum est ratione materiæ; ista enim arguunt terrestrem materiam. At loco istorum homini datæ sunt manus, & anima, quibus instrumenta sibi pararet. 4a. Licet in statura conueniat cum plantis, tamen id factum est conuenienter. 1. Quia sensus dati sunt etiam ad cognoscendum: sensibilia autem magis in facie vigent, vnde non debuit sensus esse prona facie. 2. Quia cerebrum, quo vires aliæ perficiuntur, nō debuit esse depressum, vt aliæ vires liberius operarentur. 3. Alias manibus incederet, & ita multæ operationes impedirentur. 4. Alias habuisset os longum, labra dura, & glossa, ne læderentur ab exterioribus: & ita impediretur locutio homini maxime necessaria: differt tamen à plantis quia habet superius sui, id est, caput versus superius mundi: & inferius, id est, pedes, versus inferius mundi: plantę contra. Bruta medio modo se habent, in quibus superius est id, quo accipiant cibum, inferius quo emittunt.

Art. 4. Vtrum corporis humani productio conuenienter explicetur.

Conuenienter corporis humani productio describitur, dum speciali modo narratur. 1. Gen. 1. vbi describitur talis pro- 1. Concl.

ductio. 2. Non præeminet homo aliis rebus, quod à Deo factus sit, sed quod sit ad similitudinem Dei factus, & quia alia facta sunt propter ipsum, ergo particulari modo eius productio debuit explicari; nam principaliter intenta maiore cum deliberatione facimus; quod explicari debuit. Vnde patet ad primum: cur non dixerit tantum: fiat. † 2a. Faciamus, non refertur ad angelos; sed ad pluralitatem personarum diuinarum, quarum imago est in homine. 3a. Insp rauit, non refertur ad inspirationem gratiæ, sed ad creationem animæ, vt ista verba explicent antecedentia; formauit hominem, &c. 4a. Dicitur spirasse in faciem, non in cor, quod est fons vitæ; quia in facie magis apparent operationes vitæ.

Quæstio 92. De productione mulieris.

Art. 1 Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.

1. Concl. Necessarium fuit fœminam fieri à principio in adiutorium viri, non ad opera, quia ad quodlibet opus melius iuuatur per alium virum; sed ad generationem. 1. Gen. 2. Non est bonum, &c. & erunt duo, in carne vna, ad generationis opus. 2. In viuentibus, quo viuens est perfectius, & ad perfectiores operationes ordinantur, eo vis generandi passiua debet esse magis distincta ab actiua; vt exerceantur operationes perfectiores, ipsa generatione; sed homo est viuens & animal perfectissimũ, & ad nobilissimam operationem ordinatur, quæ est intelligere: ergo debuit habere vim passiuam generandi à se distinctam, cum qua certo tempore ad opus generationis coniungeretur. Maior patet ex modo generationis viuentium. 1. Quædam viuentia non habent in se vim nisi passiuam, & ab actiua extrinseca producuntur: vt quę generãtur sine semine vllo. 2. Quędam vtrunque in se coniunctum semper habent, vt plantæ in quibus nulla est operatio, generatione prętantior 3. Quædam habent vtranque secundum sexum distinctam, vt in animalibus perfectis: quæ virtutes tempore coitus coniunguntur. Vnde in homine cum sit perfectius agens maiore distinctione opus fuit. † 2a. Fœmina respectu agentis particularis est occasionata; quia virtus agentis intendit simile: at respectu instututoris naturæ, & vniuersi, non ita: & ita à principio debuit fieri: quod autem generetur, fit propter debilitatem virtutis agentis, dispositionem materiæ, & trãsmutationem ab extrinseco. i. à ventis frigidis, & australibus. 3a. subiectio duplex est, altera seruilis ad propriam vtilitatem: altera politica ad aliorum commodum; & hæc fuisset, si Adã non peccasset, qua ratione mulier debuit esse subiecta viro, qui sapientior est. 4a. Quæ possunt esse occasio peccandi, fiunt à Deo: tum quia alias mundus non esset perfectus, si ista tollerentur; tum etiam, quod Deus ex malo colligit bonum.

Art. 2. Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.

Conueniens fuit vt mulier ex viro formaretur, magis quam in alijs animalibus. 1. Concl.
1. Eccle. 17 Creauit, &c. 2. Ex parte dignitatis viri, vt esset similis Deo: vt sicut Deus est principium totius vniuersi, ita homo totius speciei. 3. Vt vir magis mulieri adhæreret; quia per totam vitam commanent, non sic alia animalia. 4. Quia coniunguntur non solum ad generationem, sed ad vitam domesticam, in qua vir est caput. 5. Ratione figuræ, quia significata fuit formatio Ecclesiæ ex Christo. Vnde patet ad primum. † 2a. Dei virtus ex quacunq; materia potest formare quodlibet, & ideo non fuit necesse eam formare ex limo. 3a. Non potuit dici filia Adæ, nec potuit impediri generatio; quia propinquitas solum contrahitur per carnalem generationem.

Act. 17. Gen. 2. Act. 8. Eph c. 2. Ephes. 5.

Art. 3. Vtrum Mulier debuerit formari de costa viri.

Conueniens fuit mulierem formari de costa viri. 1. Gen. 2. Ædificauit, &c. 2. Ob socialem coniunctionem: & ideo non est formata ex capite, quia non debebat dominari viro: non ex pedibus, quia non debuit despici. 3. Ob sacramentum, quia de latere Christi fluxerunt sacramenta, quibus Ecclesia est instituta. † 2a. Materia illa, aucta fuit per additionem, vel per creationem. 1. Concl.

tionem, vel per conuersionem alimenti, vt ex vno grano multa grana. Per multiplicationem impossibile fuit id fieri. 3a. Costa illa fuit de perfectione viri, non vt indiuiduum, sed vt principium speciei, vt est semen: & sicuti semen sine dolore resoluitur, ita Deus sine dolore potuit auferre costam.

Art. 4. Vtrum mulier fuerit immediate formata à Deo.

1. Concl. cap. 15. Solus Deus potuit formare mulierem de costa viri. 1. ex Aug. lib. 9. super Gen. 2. Solus auctor Naturæ potest res præter naturæ ordinem producere; ergo cum naturaliter homo ex semine producatur, solus Deus potuit formare mulierem ex costa: vnde patet ad primum. † 2a. Vt corpus viri non fuit formatum ministerio Angelorum, ita nec corpus mulieris. 3a. Præextitit mulier in potentia passiua secundum rationes causales, non autem secundum actiuam, vt potuerit fieri, sed virtute creatoris.

Quæstio 93. De fine, siue termino productionis hominis.

Art. 1. Vtrum imago Dei sit in homine.

1. Concl. In homine est imago Dei imperfecta. 1. Genes. 1. Faciamus hominem ad, &c. quæ particula ad, ostendit accessum, & distantiam, & ita similitudinem imperfectam. 2. Imago est similitudo ex alio expressa, ad imitationem illius, licet non perfecte repræsentet: sed in homine est aliquid quod deducitur à Deo, vt ab exemplari, licet non secundum æqualitatem, quia infinite à Deo distat, ergo in eo erit imperfecta imago Dei. (Aug. lib. 83. q. q. 51.) † 2a. Deus ipse sibi posuit imaginem spiritualem in homine. 3a. Filius est perfecta Dei imago: ideo, non dicitur, ad imaginem: id autem non potest esse sine identitate naturæ. Vnde imago in illo est, vt in filio Regis; in homine, vt in moneta. 3a. Creatura & Deus conueniūt in vnitate analogice, & sic potest intercedere imago aliqua.

Art. 2. Vtrum imago reperiatur in creaturis irrationalibus.

1. Concl. cap. 12. Solæ creaturæ intellectuales proprie sunt ad imaginem Dei. 1. Ex Aug. 6. super Genes. 2. Imago non est quæuis similitudo expressa, sed debet esse secundum speciem, vel aliquid accidens proprium, & maxime figuram: ideo vermis non dicitur imago hominis, quamuis ex ipso exprimatur: sed solæ creaturæ intellectuales, assimilantur Deo proprie, quia sapiunt vt Deus: alia vero communiter, vt sunt, vel viuunt, ergo. † 2a. Omnia participant aliquid de ratione imaginis, sed imperfecte. 3a. Radius solaris est maxime similis Deo, vt Dionys. ait, ratione causalitatis, non naturæ, secundum quam attenditur imago. (Aug. lib. 83. q. q. 51. diu. nom.) 4a. Vniuersum est simile Deo ratione partis, id est hominis: est autem perfectius homine extensiue, non intensiue, qua ratione homo est perfectior: qui etiam est capax Dei. 5a. Totus mundus est ad imaginem Dei, ratione ideæ: quæ imaginis ratio; non est propria, cum non sumatur à similitudine naturæ. (Boet. lib. 3. de cons. met. 9.)

Art. 3. Vtrum Angelus sit magis ad similitudinem Dei, quàm homo.

Angelus simpliciter est magis ad similitudinem Dei, quam homo. 1. Ex Gregor. homil. 34. in Euangel. 2. Imago attenditur ratione naturæ: at ista perfectior est in Angelis, ergo. (1. Concl.) 2a. Homo secundum quid est similior Deo, quàm Angelus; prout homo generat hominem, vt Deus Deum; & vt anima est in toto corpore, & tota in partibus, vt Deus in toto mundo, & partibus: quæ non efficiunt hominem ex se similem Deo, nisi supposita similitudine in natura, secundum quam est minus similis. † 3a. Cum Aug. ait solū hominem esse ad imaginem Dei, non excludit Angelos, sed alias creaturas. 4a. Cum idem dicit nihil esse coniunctius Deo, quam homo, nō tollitur, quando Angelus sit magis similis Deo, quia in eodem genere est magis & minus. 5a. Licet substantia non suscipiat magis & minus; tamē potest vna esse perfectior alia, in diuersis speciebus.

Art. 4. Vtrum imago Dei inueniatur in quolibet homine.

Imago creationis est in omnibus hominibus. 1. Psalm. 33. & Glos. in 4. Psalm. 2. Ista imago attenditur secundum aptitudinem mentis ad amandum, & intelligēdum Deum: sed ista aptitudo est in omnibus, ergo. (1. Concl.) 2a. Imago recreationis est in

solis iustis. Quia ista consistit in actu, vel habitu, quo amatur Deus imperfecte; quod non est nisi iniustis. 3a. Imago similitudinis, secundum conformitatem gloriæ reperitur in beatis; quia ista attenditur secundum actum perfectum amandi Deum; quod est in solis beatis. † 4a. Imago, vt attenditur in natura, est etiam in muliere: quæ dicitur imago viri; quia vir est principium, & finis mulieris, cum sit creata propter ipsum. 5a. Quæ in 2. & 3. argumento obijciuntur, intelliguntur de conformitate gratiæ, & gloriæ.

Art. 5. Vtrum in homine sit imago Dei, quoad Trinitatem personarum.

1. Concl. Imago naturæ non excludit imaginẽ personarum, sed potius infert illam. Nam distinctio personarum est secundum originem, vel secundum relationes originis, ergo est secundum quod conuenit naturę diuinæ: quia modus originis variatur prout requirit natura; aliter enim producuntur inanimata, quàm animata; ergo imitatio naturæ non excludit, sed potius causat imitationem personarum. 2a. In homine est imago quantum ad naturam, & Trinitatem personarum. 1. Ex Hilar. qui hoc docet. 2. Quia in Deo existit vna natura in tribus personis. Vnde patet ad duo prima argumenta. † 3a. Si in homine esset perfecta Dei imago, posset cognoscendo se cognoscere Deum, sed non ita est. 4a. Licet Filius dicatur imago: tamen homo est factus ad imaginem totius Trinitatis, cuius essentia abusiue imago dicitur, pro ipso exemplari.

Lib. 4. de Trin.

Art. 6. Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.

2. Concl. In homine est similitudo Dei per modum imaginis secundum mentem; secũdum alias partes, per modum vestigij. 1. Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ. Gloss. ibi. 2. Imago repræsentat per modum speciei; vestigium vero per modum effectus, qui similitudinem speciei non attingit, vt potest de vestigio animalis, & ignis, ergo imago in sola creatura intellectuali inuenitur, vestigium vero in alijs: quia cum in omnibus creaturis sit aliqua similitudo Dei, sola intellectualis attingit similitudinem quasi specificam Dei; quatenus Deum repræsentat intelligendo: aliæ vero sunt vestigium intelligentis: deinde repræsentat similitudinem Trinitatis per processionem verbi, & amoris: aliæ vero repræsentãt per modum vestigij; quia ratione substantiæ finitæ indicant esse ab aliquo principio: ratione speciei indicant formam facientis, id est verbum: ratione ordinis, amorem producentis. Ergo imago reperietur in homine, secundum mentem: secundum vero alias partes, vestigium. † 2a. Vir dicitur imago Dei, non secundum totum, sed ratione mentis; vt numus imago Cæsaris ratione formæ. 3a. Imago non est secundum distinctionem sexus, sed secundum mentem, quæ est communis mari, & fœminæ. 4a. Licet imago non attendatur secundum figuram corporis: tamen corpus ratione vestigij repræsentat maximè Deum prout est ad contemplandum cœlum aptius. 5a. In visione corporali, & imaginaria est aliqua imago, quatenus est ibi species, visio, & voluntas applicans visum, sed tamen vtraque est imperfecta.

Art. 7. Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

1. Concl. Imago Trinitatis attenditur primo secundum actus verbi, & amoris. 1. Ex August. qui hoc docet. 2. Imago est repræsentatiua speciei: sed hoc conuenit menti, ratione actus, quia dum cogitat, producit verbum, & ex hoc in amorem prorumpit; non enim potest esse verbum, vbi non est cognitio; & ita repræsentat processionem verbi à dicente, & amoris connectentis vtrunque, ergo. 2a. Secundario imago potest attendi secundum potentias, & maxime secundum habitus, vt in eis actus existunt. Quia quodlibet est virtualiter in suo principio. † 3a. In nobis dicitur esse imago Dei, secundum quod sumus, inquantum hoc esse conuenit nobis, ratione mentis, per quam nobis conuenit ratio imaginis. 4a. Et quia mens est quodammodo ignota, accipitur etiam secundum tres potentias, scilicet, intelligentiam, voluntatem, & memoriam, quæ sunt notiores. 5a. Ponitur tamen magis in actibus ab

lib 9. de Trin. c. 2.

Aug. 11. de ciu. c. 26.

Aug. 9. de Trin. c. 4.

Aug.

August. quia verbum non est sine cogitatione, & amor sine dilectione. 6a. Imago Trinitatis est semper in anima, non actualiter, sed habitualiter.

Art. 8. Vtrum imago diuinæ Trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

1. Concl. Imago Trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur, aut nata est ferri in Deum notitia, & amore. 1. Ex Aug. qui hoc docet. *lib. 14. de Tri. c. 11.* 2. Imago Trinitatis debet esse in anima, vt repræsentat secundum speciem diuinas personas; quia imago est representatiua, secundum speciem: sed id non fit nisi vt anima nata est ferri in Deũ: quia verbum nascitur de Deo, secundum notitiam ipsius, & amor procedit, vt seipsum amat: ergo verbum, & amor attendentur in anima secundum verbum conceptum de Dei notitia, & secundum amorem inde deriuatum: vnitas enim sumitur ab obiecto. 2a. Anima fertur in Deum immediate; dum ipsum speculatur: & mediate dum se intelligit: vt est visio rei in se, & in speculo. †3a. Ad rationem imaginis, nõ solum attenditur, quod aliquid procedat ab aliquo; sed etiam, quid, & à quo procedat, scilicet quod verbum Dei procedat à notitia de Deo, non autem à quocunque alio obiecto. 4a. Etsi in illa parte rationis, *Aug. 12. de tri. c. 4* quæ deriuatur à parte temporalium Trinitas inueniri possit: non tamen imago Dei; quia huiusmodi temporalium notitia aduentitia est animæ, & habitus, quibus temporalia cognoscuntur, non semper adsunt. 5a. Cognitio & dilectio Dei non sunt meritoria, nisi per gratiam: tamen est aliqua cognitio & dilectio naturalis; & secundum hanc est in homine imago Dei secundum naturam: siue hæc imago ita sit abdita, quasi obumbrata; vt in carentibus vsu rationis, siue sit obscura, & difformis, vt in peccatoribus, siue clara & pulchra, vt in iustis. 6a. Temporalium visio in gloria ad Dei imaginem pertinebit, quia secundum visionem gloriæ temporalia videbuntur in Deo.

Art. 9. Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

1. Concl. Similitudo distinguitur ab imagine. Quia, vt ait Aug. Si vna res essent, non esset dictum ad imaginem, & similitudinẽ, *lib. 83. q. 4. 15.* sed vnum nomen sufficere potuisset. 2a. Dupliciter potest similitudo distingui ab imagine. Vno modo, vt præambula ad ipsam; altero modo, vt sequens, & perficiens ipsam. Quia cum similitudo ex Arist. sequatur vnum, *12. Met. tex. 20.* quod in qualitate similitudinem causat, potest omnibus adaptari, vt bonum, & verum: sed bonum alicui rei particulari potest comparari, vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens inquãtum designat aliquam perfectionem ipsius, ergo ita dicendum est de comparatione similitudinis ad imaginem: quia consideratur, vt præambulum ad imaginem, inquantum est communior, quàm imago; & vt sequens, prout significat imaginis perfectionem: nam dicimus imaginem alicuius esse similem, vel non similem ei, cuius est imago, prout perfecte, vel imperfecte repræsentat ipsum. 3a. Similitudo, vt præambula attenditur secundum communes proprietates naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago: & sic spiritus, id est mens dicitur factus ad similitudinem Dei, vel similitudo attenditur quatenus est immortalis. *lib. 83. q. q. 50. libro de quant animæ. c 2.* 4a. Similitudo, vt subsequens, & vt dicit imaginis perfectionem ex Dam. dicitur secundum virtutem, & dilectionem. *l. b. 2. c. 12.* †5a. Similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis, quia sic includitur in ratione imaginis: sed secundum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua. 6a. Essentia animæ pertinet ad imaginem prout repræsentat diuinam essentiam, tantum secundum ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum simplicitatem. 7a. Naturaliter insunt animæ quædam virtutes secundum earum semina, secundum quas attendi potest similitudo naturalis. Vnde dicimus, quod imago attenditur secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem, similitudo autem secundum innocentiam, & iustitiam. 8a. Dilectio verbi, quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinẽ, sicut virtus.

Quæstio 94. De statu, & conditione primi hominis quantum ad intellectum.

Art. 1. Vtrum primus homo per essentiam Deum viderit.

1. Concl. Primus homo non vidit Deum per essentiam secundum communem statum illius vitæ 1. Non prius, ait Paul. quod spirituale est, sed quod animale: sed videre essentiam Dei est maxime spirituale, ergo. 2. Cum homo ex necessitate velit beatitudinem, oportet videntes diuinam essentiam ita esse stabilitos in amore, vt non possint peccare; quia essentia est ipsa beatitudo, & peccare est auertere se à Deo. Sed Adam peccauit, ergo. 2a. Posset fortasse dici vidisse eum in raptu, quando Deus misit soporem in Adam. 3a. Primus homo cognoscebat Deum altiore cognitione, quam nos, scilicet cognitione media inter cognitionem patriæ & huius exilij. Quia cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus est altior cognitione eius per effectus sensibiles: & quanto magis creatura est altior, & Deo propinquior, tanto eius cognitio est clarior, & altior, ergo cognitio primi hominis, fuit altior nostra: quia nos distrahimur à sensibilibus, & circa ea occupamur, fuit tamen inferior cognitione patriæ, quæ à cognitione Dei per creaturas distinguitur. Talis ergo cognitio conueniebat primo homini, qui non impediebatur per res exteriores, à clara, & firma contemplatione intelligibilium effectuum. † 4a. Primus homo in Paradiso fuit beatus, non visione diuinæ essentiæ, sed quodammodo propter integritatem, & perfectionem quandam naturalem. 5a. Quamuis primo homini nihil defuerit, quod bona voluntas desideraret, non ideo vidit diuinam essentiam: quia non fuisset eius voluntas ordinata, si in statu meriti habere voluisset, quod ei promittebatur in præmium. 6a. Licet Adam vidisset Deum sine medio, per cuius notitiam in aliquid ignotum deuenimus: tamen non vidit sine medio, in quo simul videtur, quod per medium videri dicitur: vt cum homo videt se in speculo: Similiter ænigma si accipiatur pro obscuritate creaturæ in comparatione diuinæ claritatis, sic Adam vidit Deum in ænigmate; si autem pro obscuritate, quæ consecuta est ex peccato, non ita.

1. Cor. 15. Gen. 2. Aug. 14. de ciu. c. 10.

Art. 2. Vtrum Adam in statu innocentiæ Angelos per essentiam viderit.

1. Concl. Primus homo non potuit videre Angelos per essentiam. 1. Anima Adæ fuit eiusdem naturæ cum nostris, sed nostræ nō cognoscunt Angelos per essentiam, ergo. 2. Licet distinguatur status animæ secundum integritatem in statu innocentiæ, quia corpus erat omnino animæ subiectum: tamen, quia tunc anima erat forma corporis secundum animalem vitam, vt nunc est; ideo vt animæ nostræ intelligūt per phantasmata, ita anima primi hominis: sed per phantasmata non potest anima Angelum sufficienter cognoscere, ergo. Siquidem anima sic intelligendo mouetur secundum tres gradus: primus est à rebus exterioribus ad seipsam: secundus ad Angelum: tertius ad Deum. In primo processu perficitur animæ operatio, quia habet naturalem ordinem ad ea, quæ sunt extra, per quorum cognitionem potest animæ operatio cognosci, sicut actus per obiectum; ac etiam per ipsam intellectionem perfecte potest cognosci humanus intellectus; sicuti potentia per proprium actum. In secundo processu non est perfecta cognitio; quia cum Angelus non cognoscat per phantasmata, sed eminentiore modo, prædictus modus cognoscendi, quo anima cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in cognitionem Angeli; & multo minus in cognitionem Dei, ergo. 2a. Primus homo habebat excellentiorem cognoscendi modum de Angelis, quam nos: quia eius cognitio erat magis certa, & fixa circa interiora intelligibilia. Vnde patet ad primum. † 3a. Anima primi hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, non ex aggrauatione corporis, sed ex hoc, quod obiectum ei connaturale erat, deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. 4a. Iam dictū est, ex cognitione suæ animæ primum hominem non potuisse venire in cognitionem angeli.

Art. 3. Vtrum primus homo habuerit scientiam omnium.

1. Conclus. Primus homo habuit scientiam omnium naturaliter-scibilium; supernaturalium vero quantum opus erat, ad vitæ regimen: alia autem nesciebat. 1. Quia imposuit nomina rebus, sed nomina debent naturis congruere, ergo. 2. Res primitus à Deo institutæ sunt, non solum, vt in se ipsis essent, sed vt essent aliorum principia; & ideo produci debuerunt in statu perfecto, in quo illud efficere possent: at homo non solum potest esse principium alterius per generationem corporalem; sed etiam per instructionem, & gubernationem, ergo vt primus homo institutus fuit in statu perfecto quantum ad corpus, vt posset statim generare, ita institutus fuit in statu perfecto quantum ad animam, vt alios posset instruere, & gubernare; sed ad hoc est necessaria cognitio omnium, quæ naturaliter possunt cognosci, supernaturalium quantum sufficit ad gubernationem vitæ humanæ: quia homines ordinantur ad finem supernaturalem, ergo. †2a. Primus homo habuit scientiam omnium per species infusas; quæ non fuit alterius rationis à nostra, sicuti nec oculi cæco nato à Christo restituti. 3a. Adam vt erat primus homo, debebat habere aliquid perfectionis, quod cæteris hominibus non competit. 4a. Adam in scientia naturalium scibilium non profecisset quantum ad numerum scitorum, sed quantum ad modum sciendi; quia eadem sciuisset postea per experimentum. In cognitione autem supernaturalium profecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes.

Art. 4. Vtrum homo in primo statu decipi potuisset.

1. Conclus. lib. 4. de Ciu. c. 10. Arist. lib. 6. Eth. Primus homo nullo modo decipi poterat, tam respectu scitorum, quam respectu nescitorum. 1. Aug. approbare vera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pœna. 2. In illo statu nullum malum esse poterat ex Aug. ergo eius intellectui non poterat inesse falsum; quod falsum est malum intellectus, sicuti verum est eius bonum. Deinde vt in membris primi hominis erat quidem carentia alicuius perfectionis veluti charitatis, &c. nõ tamen aliquod malum inesse poterat, ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius; non tamẽ aliqua existimatio falsi. 3. Quandiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erant subdita superioribus absque omni perturbatione: vnde inferiora intellectu erant illi subdita, ergo non poterat decipi. Quia intellectus semper est verus circa proprium obiectum, & non decipitur, nisi ab aliquo inferiore, vt à phantasia. Ideo videmus per apparitiones non decipi, nisi quando iudicatorium est ligatum, vt in dormientibus. †2a. Et si mulieris seductio non præcessit peccatum operis, subsecuta tamen est peccatum propriæ elationis, vt docet Aug. 3a. Etiam si aliquid repræsentatum fuisset sensui, aut phantasiæ primi hominis aliter, quam sit in rerum natura; non tamen deceptus fuisset; sed per rationem dijudicasset. 4a. Quod accidit in somnis, non imputatur homini, quia tunc non habet vsum rationis. 5a. Dicenti falsum de contingentibus futuris, & de cogitationibus, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse, sed quod esset possibile, vel diuinitus ei subuentum fuisset, ne deciperetur: quod non fuit in tentatione, quia iam præcesserat peccatum in animo.

Quæstio 95. De his quæ attinent ad voluntatem primi hominis de gratia scilicet & iustitia.

Art. 1. Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.

Primus homo fuit creatus in gratia. 1. Homo & Angelus æqualiter ordinantur ad gratiam: sed Angelus fuit creatus in gratia, ex Aug. ergo. 2. In primo homine erat rectitudo, quatenus ratio subdebatur Deo, & rationi vires inferiores, & animæ corpus, & prima subiectio erat causa secundæ, & hæc tertiæ, vt ait Aug. sed subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non poterat esse naturalis, alioqui post peccatum mansisset vt in Dæmonibus naturalia manserunt, ergo fuit secundum supernaturale donũ gratiæ: quod patet, quia amissa gratia, vt 1 Concl. lib. 12. de Ciu. c. 9.

inquit Aug. illud amiserunt, ergo. † 2a. Diciter Adam factus in animam viuentẽ, quia non fuit spiritualis secundum corpus, vnde non sequitur, quod non fuerit spiritualis secundum animam. 3a. August. non negat in primo homine fuisse spiritum sanctum, sed solum docet non fuisse eo modo, sicut nunc est in fidelibus; similiter ex alio loco, non habetur, quod Angelus, vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij, quam habuisset gratiam, sed quod ostendit quid in eis posset liberum arb. ante confirmationem, & quid postea consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis. 4a. Nihil prohibet etiam in instanti creationis primum hominem gratiæ consensisse: cum motus voluntatis non sit continuus. 5a. Licet in homine gratia præcedat gloriam; non tamen natura præcedit gratiam: quia gloria acquiritur per actum gratiæ, non autem gratia per actum naturæ.

lib. 9. no. & vet. q. 123.

lib. de Cor. & grat. ca. 10.

Art. 2. Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.

1. Concl. Passiones circa malum non erant in statu innocentiæ, nec etiam circa bonum nõ habitum, & non habendum. Quia in illo statu nullum aderat, vel imminebat malum, nec aliquod bonum aderat, quod cuperet bona voluntas pro tempore illo habendum. 2a. Passiones quę possunt esse boni præsentis, vt gaudium & amor; & quæ sunt boni futuri in suo tempore habendi, vt desiderium & spes non affligens erant in illo statu, aliter tamen quam in nobis. Nam in nobis aliquando præueniunt & impediuit iudicium nationis: quoniám sensus, in quo sunt non totaliter subest rationi; sed in eo statu non erant nisi ex rationis iudicio consequentes: quia tunc inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde soluitur primum. †3a. Corpus Adæ erat impassibile quantum ad passiones, quæ remouent dispositionem naturalem: & sic anima, quantum ad passiones tantum, quæ impediunt rationem. 4a. Perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Vnde licet fuerit in Adam, non ideo sunt ab eo remouendæ passiones.

Art. 3. Vtrum Adam habuerit omnes virtutes.

Homo in statu innocentiæ aliqualiter habuit omnes virtutes. 1. Ex Aug. qui aliquot numerat primi hominis virtutes. 2. In illo statu ratio hominis erat subiecta Deo, & inferiores vires rationi: sed virtutes nihil aliud sunt, quam perfectiones subdentes superiora Deo, & inferiora rationi, ergo. Quod haberet aliqualiter declaratur. Nam virtutes, quæ nullam imperfectionem continent, vt iustitia, & quæ imperfectionem continent, vel ex parte actus, vel ex parte obiecti, sed non repugnantem perfectioni primi status, vt fides, & spes, in primo homine erant secundum habitum & actum. Virtutes autem continentes imperfectionem repugnantem perfectioni illius status, vt pœnitentia, misericordia, &c. erant secundum habitum tantum. †2a. Licet in statu innocentiæ nõ esset immoderantia passionum: tamen erat fortitudo, & temperantia: quoniam his accidit vt superabundantiam passionum repellant. 3a. Quæ sunt circa passiones respicientes malum in eodem subiecto erant in illo statu secundum habitum, sed quæ sunt circa passiones respicientes malum in altero poterant etiam esse secundum actum: quia poterat homo habere odio malitiam Dęmonum, sicut diligere bonitatem Dei. 4a. Perseuerantia, vt est virtus, dicit habitum, quo quis eligit perseuerare in bono, & sic fuit in Adam, vt autem significat continuationem virtutis absque interruptione, est circumstantia & sic non fuit.

1. Concl. Conc. ad Cat. ca. 2.

Art. 4. Vtrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quam opera nostra.

Efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in illo statu, quam post peccatum, si attendatur quantitas mentis ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset, nullo obstaculo in natura inuento; & hæc quantitas respondet præmio essentiali; similiter si consideretur quantitas absoluta operis: quia homo fuisset maioris virtutis, & ideo maiora opera fecisset: sed si consideretur quantitas proportionalis maior inuenitur ratio meriti post peccatum prop- 1. Concl.

pter hominis imbecillitatem, quia magis excedit paruum opus potestatem eius, qui cum difficultate operatur illud, quam opus magnum, potestatem eius, qui sine difficultate operatur. † 2a. Homo post peccatum indiget gratia ad plura, vt ad peccati remissionem, &c. quam ante peccatum, sed non magis: quia etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam consequendam; & hæc est præcipua necessitas gratiæ. 3a. Difficultas pertinet ad quantitatem meriti, secundum quantitatem operis proportionalem, quomodo efficaciora sunt opera nostra. 4a. difficultas actualis prout est pœnalis, habet etiam quod sit satisfactoria pro peccato. 5a. Magis in illo statu poterat homo resistere tentationi sine gratia, quam modo quia tunc nihil erat interius pellens ad malum, vt modo est.

Quæstio 96. De dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat.

Art. 1. Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

1. Conclus. Adam in statu innocentiæ animalib. dominabatur. 1. Vt præsit, ait scriptura, piscibus maris, & volatilib. cœli. 2. Homini ante inobedientiam, quæ subsecuta est in eius pœnam, nihil repugnabat, quod naturaliter ei deberet esse subiectum: sed omnia animalia naturaliter sunt homini subiecta, ergo minor patet. 1. Ex processu naturæ; nam imperfectiora subduntur perfectis quidditatiue, & vsualiter. 2. Ex ordine diuinæ prouidentiæ, quia inferiora per superiora gubernantur: Sed homo est supra cætera animalia, ergo. 3 Omne per participationem subditur ei, quod est per essentiam tale: sed in animalibus inuenitur quædam participatio prudentiæ, in homine autem prudentia vniuersalis, ergo. † 2a. Quod animalia congregarentur ad Adam; fuit factũ ministerio Angelorum, ex Aug. non quod homo non dominaretur illis; sed quod in subiecto multa potest facere superior potestas, quæ non potest inferior. 3a. Naturalis discordia, quæ in statu illo fuisset inter quædam animalia, non impediebat dominium hominis; sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur à dominio Dei, cuius prouidentia hoc totum dispensatur. 4a. Quamuis homo tunc non egeret animalibus ad cibum, tegmentum, &c. tamen egebat ad experimentalem cognitionem de naturis eorum. 5a. Etsi animalia non habeant rationem, habent tamen quandam participationem prudentiæ, secundũ æstimationem naturalem, & sic homini omnia obediuissent, vt nunc quædam domestica ei obediunt.

Lib. 9. super Gen. ad lit. c. 14.

Art. 2. Vtrum Homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

Homo in statu innocentiæ non dominabatur Angelis, sed animalibus imperãdo, plantis, & inanimatis vtendo absque impedimento. Quia homini competit dominari alijs, secundum eundem modum, quo dominatur his, quę in ipso sunt; cum in ipso sint quodam modo omnia: sed in homine est ratio, secundum quam conuenit cum Angelis; & ideo non dominatur Angelis, cum ratio in homine habeat locum dominantis: Sunt vires sensitiuę, secundum quas conuenit cum animalibus, quibus nominatur anima per imperium, & ideo hoc modo homo dominatur animalibus: sunt vires naturales, & corpus secundum quæ conuenit cum plantis, & inanimatis, quibus dominatur vtendo. Ideo dictum est, vt præsit vniuersæ terræ. Vnde patet ad obiecta. 1. Conclus.

Art. 3 Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

Necessario in statu innocentiæ inter homines aliqua fuisset disparitas. Nam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, Rom. 13. Sed ordo maxime in disparitate consistit, ex Aug. ergo. 2a. Hæc disparitas fuisset hoc modo. 1. Quantum ad sextum, quia ibi generatio fuisset, & quantum ad ætatem. 2. Quãtum ad animam, ratione iustitiæ, scientiæ, & liberi arbit. quoniam quisque potuisset magis, & minus, se applicare ad sciẽdum, & ad operandum. 3. Quantum ad corpus, ratione melioris complexionis, pulchrioris, robustioris, &c. Quia corpus humanum participasset magis, & minus, vel talem cœli influxum, vel tales naturæ causas. 3a. Ita fuisset inæqualitas, vt in illis 1. Concl. lib. 19. de ciu. c. 13.

qui excederentur, nullus esset defectus, siue peccatum, nec in anima, nec in corpore. †4a. Cum Greg. ait, vbi non delinquimus, omnes pares sumus, excludit disparitatem, quæ est secundum differentiam iustitiæ, & peccati. 5a. Aequalitas est causa, vt dilectio sit æqualis; sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio, quã in alijs. 6a. Causa disparitatis poterat esse, tum ex parte Dei, quia quosdam plus, quosdam minus sublimasset; propter ordinis pulchritudinem: tum ex parte naturæ; vt dictum est.

In past. par. 3. c. 6.

Art. 4. Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

1. Concl. Dominium secundum quod opponitur seruituti, non erat in statu innocentię. Quia cum hoc dominium importet ordinationem serui ad bonum domini, non potest esse sine pœna subiectorum: vnicuique enim contristabile est, si bonum quod deberet esse suum, cedat solum in commoditatem alterius: sed in statu illo nulla erat pœna, ergo. 2a. In isto statu erat dominium hominis ad hominem secundum quod communiter refertur ad subiectum qualitercunque, & est ad proprium bonum eius, qui dirigitur, vel commune. 1. Conditio hominis in illo statu non erat melior, quam conditio Angelorum: sed inter Angelos, alij, alijs dominãtur, ergo. 2. Homo naturaliter est animal sociabile: Sed vita socialis multorum esse non potest; nisi aliquis præsideret, qui bonum commune intenderet, ergo. 3. Inconueniens fuisset, si qui præstallent scientia, & iustitia, his virtutibus, in aliorum vtilitatem, non vsi fuissent. Vnde patet ad tria argumenta, quæ procedunt de dominio primo modo sumpto.

Quæstio 97. De his quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem.

Art. 1. Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

1. Concl. Homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis, & immortalis. Nam, vt ait Paulus, per peccatum intrauit mors in mundum, ergo. 2a. Non fuisset immortalis ex parte materiæ, vel quia eam non habuisset, vel quia materia fuisset tantum in potentia ad vnam formam, neque ex parte formæ, quia habuisset aliquam dispositionem, per quam totaliter à corruptione liberaretur, quæ est incorruptibilitas gloriæ, sed ex parte causæ efficientis. 1. Ex Aug. qui ait, quod fuisset immortalis per vim diuinitus datam. 2. Quia cum anima rationalis excedat proportionem corporalis materiæ, conueniens fuit, vt in principio haberet virtutem, per quam corpus cõseruaret supra naturam corporalis materiæ. Primum, & secundum argumenmentum procedunt de immortalitate per naturam. †3a. Vis illa præseruandi à corruptione erat per donum gratiæ. Et quamuis homo recuperauerit gratiam ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ; non tamen ad amissæ immortalitatis effectũ. 4a. Licet homo non fuerit conditus in statu præmij, adhuc erat immortalis; quia illa immortalitas non est ea, quæ promittitur in præmium.

Rom. 5.

lib. 9. vet. & nou. test. q. 19.

Apoc. 2.

Art. 2. Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

1. Concl. Si passio sumatur proprie pro vt pati dicitur, quod à sua naturali dispositione remouetur homo in statu innocẽtiæ impassibilis erat, & secundũ animã, & secundũ corpus. 1. Quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. 2. Quia virtute animæ poterat, prohibere passionem, sicut & mortẽ. 2a. Passione communiter dicta, homo in statu innocentiæ erat passibilis; & secundũ animam, & secundum corpus, quia sub hac ratione sentire, intelligere, dormire, &c. Passiones dicuntur: vnde soluuntur duo argu. †3a. Costa sumpta fuit ex corpore Adæ sine passione: quia erat in eo, vt erat principium humani generis, sicut semen in homine, prout est principium per generationem, & sicut decisio seminis est sine passione sic, &c. 4a. Licet corpus hominis in illo statu esset molle: tamen præseruatum fuisset à passione alicuius duri, vel propria virtute, vel diuina prouidentia.

Art. 3 Vtrum homo in statu innocentiæ indigebat cibis.

Homo

Homo in statu innocentiæ habuit vitam animalem cibis indigentem. 1. De omni ligno comedetis, &c. 2. Anima, quæ est in homine facit corpus animale, cum ei vitam tribuat: at principium vitæ in istis inferioribus est anima vegetabilis, cuius opera sunt, alimento vti, augeri, &c. ergo. 2a. Post resurrectionem homo habebit vitam spiritualem cibis non indigentem. Nam anima qua homo viuit, non solum dat vitam corpori, in quo conuenit cum alijs animalibus, sed etiam ab alijs differt, quatenus habet vim intellectiuam & immaterialem, secundum quam dicitur, spiritus ergo sicuti in primo statu cōmunicat corpori, quod est animale, ita in altero communicabit, quæ sibi propria sunt, nimirum vitam spiritualem, quæ non egebit cibis, & immortalitatem quātum ad omnes: quantum ad beatos etiam impassibilitatem, & gloriam. † 3a. Immortalitas in illo statu non erat per aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido poterat deperdi, & ne omnino consumaretur, egebat cibis. 4a. In nutritione, passio est ex parte alimenti, quod cōuertitur in substantiam aliti: vnde non propter hoc corpus hominis tunc fuisset passibile: quamuis sit passio ad perfectionem naturæ. 5a. Cibus etiam in illo statu erat necessarius ad vitæ conseruationem: & ita si illum homo non sumpsisset, peccasset, cum id ei præceptum fuerit. 6a. Etiam in illo statu oportebat superfluitates ciborum emitti, sed diuina prouidentia factum esset, vt nulla ex hac indecentia adet.

1. Concl. Gen. 2.

Art. 4. Vtrum homo in statu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem consecutus fuisset.

1. Concl. Lignum vitæ quodam modo immortalitatem causabat, non simpliciter. Nam duo remedia data sunt homini in primo statu contra duos defectus, quorum primus erat deperditio humidi naturalis, ex actione naturalis caloris; & huic subueniebatur per esum omnium lignorum. Secundus erat ex commixtione extranei nutrimenti cum calido, seu humido naturali, ex cuius admixtione naturalis virtus speciei debilitatur: vt vinum ex admixtione aquæ; & huic defectui subueniebatur per esum ligni vitæ. Vnde Aug. cibus aderat homini, ne esuriret; potus, ne sitiret: lignum vitæ, ne illum senectus dissolueret. Ideo dicitur. Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Sed non causabat immortalitatem simpliciter, quia nec virtus quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno vitæ; nec poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, ne vnquam dissolueretur: quia virtus ligni vitæ erat finita; vnde semel sumptum præseruabat ad tempus, quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitam: vel iterum lignum sumere oportuisset. Ex his patet conclusio, & responsio ad rationes in vtranque partem.

Arist. lib. de gen. tex. 34. lib. 14. de ciu. c. 26. Gen. 3.

Quæstio 98. De pertinentibus ad conseruationem speciei.

Art. 1. Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

In statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem generis humani. 1. Genes. 1. Crescite & multiplicamini: sed hoc non esset sine generatione, ergo. 2. Alias peccatum fuisset valde necessarium propter tantum bonum, cuiusmodi est hominis propagatio. 3. Homini, & secundum corpus, & secundum animam competit generatio, ergo. Nam incorruptibilibus bonum speciei est de principali intentione naturæ, quæ intendit perpetuum: perpetuum autem in rebus corruptibilibus non est nisi species, ad cuius conseruationem ordinatur generatio: in incorruptibilibus etiam ipsa indiuidua sunt intenta, cum etiam ipsa sint perpetua. Quare cum homo sit medius inter corruptibilia, & incorruptibilia, cum eius anima sit naturaliter incorruptibilis, & corpus corruptibile, debuit, &c. † 2a. Licet in illo statu corpus fuisset incorruptibile; quia potuisset præseruari per animam: tamen debuit esse generatio, quæ corruptibilibus debetur. 3a. Quæ generatio etsi non fuisset propter conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiui-

1. Concl. Arist. 2. de anim.

duo-

duorum. 4a. In statu innocentiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, quod absque omni periculo discordiæ communiter vsi fuissent rebus, quæ eorum dominio subdebantur, secundum quod vnicuique conueniebat.

Art. 2. Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

1. Concl. Generatio in statu innocentiæ fuisset per coitum, quoad coniunctionem maris & fœminæ. 1. Deus nihil facit frustra: sed fecit in illo statu masculum, & fœminam, ergo. 2. Mulier fuit facta in adiutorium viri: sed non ad illud, nisi ad generationem, quæ fit per coitum: nam ad alia opera conuenientius poterat vir iuuari per virum, ergo. 3. Generatio fuisset per applicationem virtutis actiuæ & passiuæ, ergo per coniunctionem maris, & fœminæ: quia vbi est distinctio sexus, virtus actiua est in mare, passiua in fœmina. 2a. Hæc generatio fuisset sine deformitate immoderatæ concupiscentiæ. 1. In illo statu vires inferiores omnino subdebantur rationi, ergo non fuisset coitus, quantum ad immoderatam concupiscentiam. Absit, ait Aug. vt suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo. 3a. Aliqui opinati sunt, quod propter concupiscentiæ fæditatem in illo statu non fuisset generatio per coitum; sed genus humanum fuisset multiplicatum, vt Angeli, & quod Deus fecit masculum, & fæminam respiciens modum generationis futurum post peccatum: sed contra, quia quæ sunt homini naturalia, neque subtrahuntur, neque dantur propter peccatum: sed generare per coitū, est homini naturale, quod patet ex membris ad hoc naturaliter deputatis, ergo. † 4a. Post resurrectionem homo erit vt Angelus, & secundum animam, & secundum corpus: in statu autem innocentiæ secundum mentem tantum erat ei similis; licet ergo post resurrectionem non sit futura generatio: tamen in primo statu fuisset. 5a. Primi parentes in paradiso non coierunt, vel quia formata muliere, post modicum de paradiso eiecti sunt: vel quia expectabant diuinam auctoritatem ad determinandum tempus commixtionis. 6a. Nunc homo in coitu fit similis bestijs, quia delectationem, & feruorem concupiscentiæ moderare nequit: quod non fuisset in illo statu; vnde Aug. ab illo statu non excludit magnitudinem delectationis, sed libidinis ardorem. Quare in illo statu continentia non fuisset laudabilis; quia modo laudabatur, non ob defectum fæcunditatis; sed propter remotionem inordinatæ libidinis. 7a. In illo statu nulla corruptione integritatis, mulier viri semen excepisset: sicuti modo salua integritate menstruus cruor emittitur.

lib. 14. de ciu. c. 26. Grego. Nis. li. de homine. Matt. 22. Aug. lib. super Gen. ad li. c. 4. loc. cit. de ciu. Aug. 14. de ciu. c. 26.

Quæstio 99. De conditione prolis generanda, quantum ad corpus.

Art. 1. Vtrum Pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum.

1. Concl. Pueri mox nati non habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem, ad quoslibet actus. 1. Omne generatum prius est imperfectum, quam perficiatur: sed pueri in illo statu fuissent per generationem producti, ergo. 2. In omnibus asserendis sequi debemus naturā rerum, præterquam in his, quę auctoritate diuina traduntur: sed naturale est, vt pueri mox nati non habeant sufficienter virtutem ad mouendum membra; quia ex magnitudine cerebri propter eius humiditatem nerui in pueris non sunt idonei ad mouendum membra, ergo. 2a. Habuissent vim sufficientem ad actus conuenientes pueritiæ. Nā in primo statu non poterat esse in membris aliquid repugnans hominis voluntati ordinatæ: quia rectitudo in qua homo est formatus, consistit in subiectione corporis ad animam: sed volūtas hominis ordinata est, quæ tendit in actus sibi conuenientes, ergo pueri mox nati, &c. †3a. Aug. loquitur de infirmitate, quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorū pueritiæ conuenientes, quæ non fuisset in primo statu. 4a. Quod aliqua animalia statim nata habeant vsum membrorum, non est propter eorum nobilitatem, sed ex siccitate cerebri, & quia eorum actus sunt imperfecti, ad quos parua virtus requiritur. Pueri in illo statu non appetiuissent nisi ex ordinata voluntate, & ita non desiderassēt,

Lib. 4 de bapti. c. 38.

quæ

quæ non potuissent consequi. 5a. Homo in illo statu fuisset generatus, non autem corruptus: & ideo in eo poterant esse defectus pueriles, qui sequuntur generationem, non autem seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

Art. 2. Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuissent.

1. Concl. In statu innocentiæ vterque sexus per generationem fuisset productus. 1. Sic natura processisset in generando, vt eam Deus instituit: sed Deus instituit marem, & fœminam in natura humana, ergo. 2. Nihil eorum, quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent ibi defuisset; sed diuersitas sexus est de perfectione humanæ naturæ; ergo. † 2a. Fœmina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis: non tamen præter intentionem naturæ vniuersalis. 3a. Generatio fœminæ non solum contingit ex defectu virtutis actiuæ, vel indispositione materiæ, sed etiam ex aliquo accidente extrinseco, ex Aristo. & præcipue ex conceptione animæ, ad quam de facili immutatur corpus, quod maxime fuisset in illo statu, vt scilicet secundum voluntatem generantis distingueretur sexus in prole. 4a. Conueniebat proles vt non solum primi parentes, sed omnes generarent: quia esset genita viuens vita animali, ad quam vt pertinet alimento vti, ita generare. Vnde tot fuissent fœminæ, quot mares.

Arist lib. 2. de gen. ani. c. 2.

lib. 4. de Gen. an. cap. 2.

Quæstio 100. De conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam.

Art. 1. Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.

1. Concl. Homines fuissent nati cum iustitia 1. Qui simul, vt ait Ansel. cum rationalem haberent animam iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret. 2. Cum homo generet sibi simile in omnibus accidentibus, quæ consequuntur naturam speciei, oportet vt filij assimilentur parentibus, nisi sit error in operatione, qui in illo statu nõ fuisset. sed iustitia originalis, in qua primus homo conditus fuit, erat accidens naturæ, non tanquam ex principijs naturæ causatum, sed sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturæ, vt peccatum originale eius oppositum dicitur peccatum naturæ, quod transfunditur in posteros, ergo. † 2a. Quod Hugo ait; primi parentis filij non essent paternæ iustitiæ hæredes, intelligendum est, non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem actus. 3a. Licet pueri nati fuissent in originali iustitia cum gratia: non tamen propter hoc fuisset gratia naturalis. Quia non fuisset transfusa per virtutem seminis, sed collata homini statim cum habuisset animam rationalem.

lib. de cõ. vig. ca. 10.

lib. 1. de sacr. par. 6. c. 23.

Art. 2. Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia, confirmati.

1. Concl. Non videtur possibile, quod pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. 1. Ex Aug. qui docet, quod filij primorum parentum potuissent peccare. 2. Pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis, quam eorum parentes in statu generationis; sed parentes quamdiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia: quia creatura rationalis ex hoc confirmatur in iustitia, quod efficitur beata per apertam Dei visionem, cui non potest non inhærere, cum sit essentia bonitatis; sed cũ homo ad hoc peruenisset, efficeretur spiritualis, anima & corpore, & animalis vita cessaret, in qua sola generationis vsus fuisset, ergo. † 2a. Cum Gregor. ait, si Adam non peccasset, non generasset filios gehennæ, solum probat quod ab ipso non contraxisset peccatum, quod est causa gehennæ: posset tamen peccare per liberum arb. Et Ansel. nihil contra asseuerat, qui ait, Videtur. 3a. Per peccatum primi parentis non ita eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiam redire non possint. Vnde etiam si Adam tentatus non peccasset, non ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, quod omnino peccare non possent, quod pertinet ad confirmationem. 4a. Licet Angelus adhærens Deo statim confirmatus sit; non tamen homo, quia habet liberum arbitrium vertibile, & ante electionem, & post, non sic Angelus.

lib. 14. de ciu. c. 10.

Hom. 33. in Euang.

lib. 1. cur. Deus homo c. 18.

Quæstio 101. De conditione prolis generanda, quantum ad scientiam.

Art. 1. Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.

1. Concl. Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia; sed eam in processu temporis absque difficultate acquisiuissent inueniendo, vel discendo. 1. Anima nostra per naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuisset, ergo. 2. Vbi auctoritas deficit, sequi debemus naturę conditionem: sed naturale est homini, vt scientia per sensus acquirat; ideo enim anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriam operationem, ergo. †2a. Esse perfectum in scientia fuit indiuiduale accidens primi parentis: ideo quantum ad hoc non generabat filios similes: sed solum quantum ad accidentia naturalia, & gratuita totius naturæ. 3a. Ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tempore, quæ in pueris mox natis non fuisset, quia sciuissent conuenientia secundum tempus illud. 4a. Ex eo quod pueri habuissent iustitiam mox nati, sequitur tantum, quod habuissent sufficientem scientiam ad dirigendum se in operibus iustitiæ.

Art. 2. Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum vsum rationis.

1. Concl. Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis. 1. Natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnib' generatis, ergo. 2. Ligato sensu, & impeditis inferioribus viribus homo perfectum vsum rationis non habet: sed in pueris est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri, quæ impedit eorum organa, & proinde actus, ergo. 2a. Habuissent vsum rationis idoneum ad opera puerilia. Quoniam habuissent vsum membrorum ad actus pueritiæ, ergo & vsum rationis. † 3a. Aggrauatio ex corruptione corporis accidit ex hoc, quod vsus rationis impeditur etiam quantum ad ea, quæ pertinent ad hominē secundum quamcunque ætatem, quod non fuisset in primo statu. 4a. Etiam animalia nō habent ita perfectum vsum naturalis industriæ statim à principio, vt postea. Verum in homine est speciale impedimentum propter humiditatem cerebri.

Quæstio 102. De loco hominis, qui est Paradisus.

Art. 1. Vtrum paradisus sit locus corporeus.

Paradisus est locus in orientis partibus constitutus. 1. Ex Aug. & Isidoro. 2. Quod sit locus, patet: quia quæ de paradiso in scriptura dicuntur per modum narrationis, & historiæ dicuntur, ergo. Quod sit in oriente probatur: quia credendum est in nobilissimo loco terræ fuisse constitutum: sed oriens cum sit dextra cœli, est nobilior pars, ergo. † 2a. Cum Beda inquit, paradisum pertingere vsque ad lunarem circulum, debet exponi, non secundum situs eminentiam; sed secundum similitudinem: quia est ibi perpetua aëris temperies, vt Isidor. dicit. 3a. Flumina quæ dicuntur nasci ex paradiso, habent alibi manifestas origines; quia sub terras, & post tractus prolixarum regionum alijs in locis eruperunt. 4a. Scriptores de paradiso mentionem non faciunt, quia est seclusus à nostra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel maris, &c. 5a. Lignum vitæ est arbor materialis, cuius fructus habent virtutem conseruandi vitam: significabat etiam aliquid spirituale, sicut etiam petra in deserto. 6a. Omnes plantæ productæ sunt tertio die in actu, & etiam ligna paradisi. Quod autem dicitur de plantatione lignorum post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem.

1. Concl. lib. 8. super gen ad lit. 14. ety. c. 1. 4.

In 2. ad ... c. 12.

lib. 14. ety. cap. 13.

Art. 2. Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.

1. Concl. Paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum. 1. Paradisus est, ait Damas. diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat, conseruatio. 2. Cum homo possit corrumpi vel ab interiore contrario per consumptionem humidi, & per senectutem, & huic occurritur

lib. 2. de fid. c. 11.

per esum ciborum vel ab exteriore, & præcipue ob intemperatum aërem, & huic occurritur per aëris temperiem, sed in paradiso vtrunque inuenitur ex Damas. ergo. † 2a. Locus beatitudinis; id est cœlum empyreum conuenit Angelo secundum naturam suam; non autem homini; cum non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, vt Angelus. Ideo non fuit ibi positus à principio, sed transferendus illuc erat ad beatitudinem. 3a. Paradisus terrestris erat locus congruens homini, & quantum ad animam, & quantum ad corpus, prout in anima erat vis præseruandi corpus à corruptione. 4a. Nec ideo locus ille est frustra, quamuis non sit hominum habitatio post peccatum: sicuti nec frustra fuit homini attributa immortalitas quædam; quam conseruaturus non esset, sed vt dicitur, Enoch, & Elias ibi sunt. 5a. Siue paradisus sit sub æquinoctiali, siue alibi, credendum est esse in loco temperatissimo.

Loco citato.

Art. 3. Vtrum homo sit positus in paradiso, vt operaretur & custodiret illum.

1. Concl. lib. 8 de Gen. ad lit. c. 10.

Secundum Aug. illud Gen. 2. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum, potest habere duplicem sensum, vel quod posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem, iustificando ipsum, &c. Vel quod homo operaretur, & custodiret paradisum, quæ operatio non fuisset laboriosa, sicut post peccatum; sed iucunda propter experientiam virtutis naturæ: & custodia non fuisset contra inuasorem, sed quod custodiret, ne ipsum peccando amitteret, quod totum in bonum hominis cedebat. Vnde patet ad tria argumenta.

Art. 4. Vtrum homo factus fuerit in paradiso.

1. Concl.

Homo est factus extra paradisum; & deinde positus in eo; transferendus post vitam animalem in cœlum. 1. Gen. 2. Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso. 2. Paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ, quantum ad incorruptionem primi status: sed illa incorruptio non erat homini secundum naturam: sed ex supernaturali dono, ergo vt hoc ostenderetur, Deus hominem extra paradisum fecit, & postea in paradiso collocauit. † 2a. Cælum emphyreum est locus congruus Angelis secundum suam naturam: & ideo ibi sunt creati: non ita paradisus respectu hominis, & ob eandem rationem gressibilia in terra & pisces in aquis creata sunt. Vnde soluitur secundum. 3a. Mulier fuit facta in paradiso non propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principii, ex quo corpus eius formabatur.

Quæstio 103. De gubernatione rerum in communi.

Art. 1. Vtrum mundus gubernetur ab aliquo

1. Concl. Boet. lib. 3. de cons. metro. 9.

Ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicuti produxit res in esse, ita etiam, vt eas ad finem perducat, quod est gubernare. 1. Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia, &c. 2. Cum in rebus naturalibus semper, aut in pluribus sequatur melius, necesse est, vt ab aliqua prouidentia dirigantur ad finem boni: at hoc est gubernare, ergo. 3. Diuinæ bonitatis est res productas ad perfectum ducere, quia optimi, est optima producere: sed vltima perfectio vniuscuiusque est in consecutione finis, ergo. † 2a. Quæ ratione carent dicuntur operari, & moueri in finem ab alio; quod non tollit gubernationem; sed certus iste cursus naturalium rerum cognitione carentium, manifeste declarat mundum ratione aliqua gubernari. 3a. Nō solum quæ mouentur, sed etiam id quod est stabile gubernatione indiget: quia in nihilum decideret, cum ex nihilo factum sit, nisi manu gubernatoris seruaretur. 4a. Etiam ipsa necessitas naturalis inhærens rebus, qua determinatur ad vnum, est impressio quædam Dei dirigentis ad finem.

Art. 2. Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.

1. Concl. Prou. 16.

Bonum quod est finis totius vniuersi, oportet quod sit extrinsecum à toto vniuerso. 1. Vniuersa propter se operatus est dominus: at ipse est extra ordinem vni-

uersi,ergo. 2. Finis debet respondere principio: sed principium rerum est aliquid extrinsecum à toto vniuerso, nimirum Deus,ergo. 3. Finis vniuersalis omnium rerum est bonum vniuersale, quod est per se, & per suam essentiam bonum: sed in tota vniuersitate creaturarum nullum est bonum,quod non sit participatiue bonū, ergo. †2a. Non solum consequimur bonū aliquod per modum formæ in nobis existentis,vt sanitatem;vel vt aliquid per nos operatum: sed etiam,vt aliquid bonum habitum,vel possessum. Vnde nihil prohibet, quod finis vniuersi sit aliquid extrinsecum. 3a. Cum Arist.inquit,quod fines sunt operationes & operata, loquitur de finibus artium. Verum contingit aliquid esse finem extrinsecum; non solum vt operatum; sed vt habitum, siue possessum,siue repræsentatum: sicuti Hercules est finis imaginis: & hac ratione bonum extrinsecum est finis vniuersi. 4a. Ordo non est finis vltimus vniuersi; sed ad illud ordinatur,vt ordo exercitus ad ducem.

Lib. 1. Eth. c.1.

Art.3. Vtrum mundus gubernetur ab vno.

1. Concl. Necesse est dicere,quod mundus ab vno gubernetur. 1. Confitemur vnum Deū, & vnum Dominum,quorum vtrunque ad gubernationem pertinet;quia Domini est gubernare subditos,& Dei nomen ex prouidentia sumitur,ergo. 2. Cum finis gubernationis mundi sit quod est essentialiter bonum,quod est optimum,necesse est quod gubernatio sit optima: sed optima gubernatio est,quę fit per vnum,ergo minor patet.1. Id ad quod fertur intentio gubernantis multitudinem, est vnitas, seu pax;sed vnitatis causa per se,est vnum; nā plures non possunt multa vnire, & concordare,nisi aliquo modo vniantur, ergo optima gubernatio est quæ fit per vnum, quia conuenientius vnum est causa vnitatis,quam multi vniti.2. Gubernatio est directio gubernatorum in finem, qui bonū quoddam est: sed de ratione boni est vnitas;quia,vt omnia appetunt bonum,ita vnitatem, cui' signum est,quod cuncta repugnant diuisioni quātum possant, ergo. †2a. Diuersitas motuum est ex diuersitate mobilium,quæ requirit perfectio vniuersi;non autem ex diuersitate gubernantiū. 3a. Et si contraria dissentiant quantum in finem proximum; conueniunt tamen in finem vltimo: Vnde nihil prohibet quin gubernentur ab vno. 4a. In particularibus bonis duo;sunt meliora, quam vnum:sed ei quod est essentialiter bonum, nulla potest fieri bonitatis additio.

Art. 4. Vtrum gubernationis effectus sit vnus tantum, & non plures.

Gubernationis diuinæ sunt aliqui effectus. Nam,vt ait Dionys. Deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia complet: at gubernatio ad prouidentiam pertinet, ergo. 2a. Effectus diuinæ gubernationis est vnus. Quia effectus actionis pensatur ex fine, cū per operationes attingatur finis: Sed finis gubernationis diuinæ est vnus; nimirum bonum essentiale, ad cuius participationem omnia tendunt;ergo ex parte finis vnus erit effectus,nimirum assimilari summo bono. 3a. Effectus diuinæ gubernationis in generali sunt duo. Siquidem,tot sunt isti effectus, quot sunt ea per quæ creatura gubernata ad Dei similitudinem perducitur:sed ista sunt duo,nimirum, quod Deo assimiletur, in hoc, quod ipsa sit bona, & quod aliam moueat ad bonitatem, quæ duo reperiuntur in Deo, ergo duo erunt effectus diuinæ gubernationis,conseruatio rerum in bono,& motio earum ad bonum,ergo.&c. 4a. Effectus diuinæ gubernationis in particulari sunt nobis innumerabiles, quia vnumquodque assimilatur secundum modum suum. †5a. Ordo vniuersi non solum includit conseruationem rerum,sed etiam motionem illarum; quia attenditur non solum, vt vna est melior altera, sed etiam prout vna mouetur ab alia: vnde non inconuenit,vt secundum diuersa diuersi sint effectus. Alia duo soluuntur ex dictis.

1. Concl. cap. 12. de diui. nom.

Art. 5. Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.

Omnia diuinæ gubernationi' subduntur. 1. Ex Aug. qui ait, Deum etiam minima gubernare. 2. Secundum eandem rationem competit Deo esse rerum gubernatorem & creatorem;quia eiusdem est rem producere,& perfectionem ei dare: Sed Deus est causa totius entis, ergo sicut nihil

1. Concl. lib 5. de ciui. c. 11.

hil est,quod non sit creatum à Deo; ita nihil potest esse, quod ab eo non gubernetur. 3.Tantum alicuius gubernatio se extendit, quantum se extendere potest finis gubernationis: sed finis gubernationis est ipsa diuina bonitas,ad quam nihil est,quod non ordinetur, vt in finem, ergo. †2a.Hoc ipsum quod aliquod casuale inuenitur in his rebus,quæ sub sole sunt, quæ secundum ortum solis generantur,& corrumpuntur, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta: quia nisi ab aliquo gubernarentur,nihil intenderent, maxime quæ cognitione carent.3a.Cum Pau.ait,Deo non est cura de bobus,non totaliter subtrahit boues à cura diuina, sed solum quantum ad modum,quo mouet rationalem creaturam;quæ non solum mouetur à Deo interius operante; sed etiam inducitur ad bonū,& retrahitur à malo per præcepta. 4a.Vltra gubernationem,qua homo gubernat seipsum,vt dominus sui actus;indiget gubernatione diuina, cum operetur intellectu,& voluntate;quæ debent à Deo dirigi.

Eccl. 1.

1. Cor 9.

Art. 6. Vtrum omnia immediate gubernentur à Deo.

1. Concl. Quantum ad rationem gubernationis,quæ est ipsa prouidentia, Deus immediate omnia gubernat.Nam cū Deus sit ipsa essentia bonitatis, vnumquodq; attribuendum est ei secundum sui optimum:sed optimum in omni genere,vel ratione, vel cognitione practica, qualis est ratio gubernationis,in hoc consistit, vt particularia, in quibus est actus, cognoscantur; vt patet in optimo medico, qui minima singularia considerat,ergo. 2a.Quantum ad executionem gubernationis Deus quædam mediantibus alijs gubernat. Nam tanto melior est gubernatio, quanto maior perfectio a gubernante rebus gubernatis communicatur: sed maior perfectio est, quod aliquid in se sit bonum; & sit etiam alijs caula bonitatis, quam si esset solummodo in se bonum;ergo Deus sic gubernat res, vt quasdam aliorum causas instituat:idem patet ex Aug. † 3a. Errauit Plato in hac re,dicendo, Deum non immediate gubernare, etiam quantum ad rationem gubernationis. 4a. Non esset melius,si solus Deus gubernaret: quia subtraheretur perfectio causalis à rebus. 5a. Non pertinet ad imperfectionem, sed ad Regis dignitatem, vt executorem habeat suæ voluntatis; quia ordine ministrorum potestas Regis præclarior redditur.

lib. 3. de Trin c. 4.

Art. 7. Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.

Impossibile est vt aliquid contingat, præter ordinem diuinæ gubernationis. 1.Ester. 13. Domine Deus rex,&c.2.Nullus effectus potest prouenire præter ordinem causæ vniuersalis; cum tantum causa particularis possit impediri: sed diuina gubernatio est vniuersalis causa, nō in vno genere,sed ratione totius entis,ergo. 2a. Quod videtur ex vna parte exire ab ordine prouidentiæ considerato secundum vnam particularem causam, in eundem ordinem relabitur secundum aliām.† 3a. Etiam malum subiacet diuinæ gubernationi, quia fundatur semper in bono: nec aliquid inuenitur quod sit totaliter malum. 4a.Casualia dicuntur respectu causæ particularis; sed respectu prouidentiæ diuinæ nihil fit casu. 5a. Similiter contingentia dicūtur in comparationem ad proximas causas,quæ possunt deficere;non autē quod aliquid fieri possit extra ordinem gubernationis diuinæ. *1. Concl.*

Art. 8. Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.

Nihil contra nititur ordini diuinæ gubernationis in vniuersali, vt progreditur à causa gubernatiua totius. 1. Ex Boetio: Non est aliquid quod summo bono velit,vel possit obsistere & Sap.capite octauo. 2. Ordo diuinæ sapientiæ totaliter tendit in bonum,& vnaquęque res in sua operatione, & conatu solum tendit in bonum; nullus enim respiciēs ad malum operatur,ergo.3.Omnis inclinatio cuiuscunque rei, vel naturalis, vel voluntaria, nihil aliud est, quàm quædam impressio à primo mouente, ergo omnia, *1. Concl.* *lib. 3. de conf. prof. 12.* *Dionys.*

omnia, quæ aguntur, vel naturaliter, vel voluntariè, quasi propria sponte perueniunt in id, ad quod diuinitus ordinantur. 2a. Ordini diuinæ gubernationis, vt progreditur à causa particulari executiua, aliquid contra nititur. † 3a. Dicuntur aliqui, vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum; non quod totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis, quia etiam peccātes intendunt aliquod bonum, sed quia contranituntur cuidā determinato bono sibi conuenienti. Vnde patet etiam ad secūdum. 4a. Quod aliqua res alteri contra pugnet, ostendit aliquid reniti posse ordini, qui est ex causa particulari, non vniuersali totius entis.

Quæstio 104. De effectibus diuinæ gubernationis in speciali.

Art. 1. Vtrum creaturæ indigeant vt à Deo conseruentur.

1. Concl. Necesse est dicere, & secundum fidem, & secundum rationem, quod omnes creaturæ conseruantur in esse à Deo per se directè, quod est quando illud, quod conseruatur, dependet à conseruante, vt sine eo esse non possit. 1. Ad Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ. 2. Effectus alicuius causæ, non solum in fieri, sed etiam in esse eget conseruari directè ab illa; quia omnis effectus dependet à sua causa secundum quod est causa eius: sed omnis creatura est effectus dependens à Deo in fieri, & esse; quia solus Deus est ens per essentiam, ergo. Pro huius rationis explicatione nota, quod quædam agentia sunt causa sui effectus secundum fieri tantum, sed non directè secundum eius esse, vt fabricator est causa domus, quantum ad fieri directè, sed non quantum ad esse: quia esse dependet ab eius forma, quæ est compositio & ordo: quæ quidem forma consequitur naturalem virtutem quarundam rerum. Idem in rebus naturalibus dicas. Rursus, si duo sint vnius speciei, vnum non potest esse causa formæ alterius per se, vt est talis forma; quia sic esset causa formæ propriæ: potest tamen esse causa formæ, vt est in materia, id est, vt materia talem formam recipiat. Vnde quando naturalis effectus est natus impressionem agentis recipere secundum eandem rationem, vt est in agente; tunc ab agente dependet tantum in fieri: Sed quando non est natus recipere impressionem agentis secundum eandem rationem, quo pacto cœlestia corpora sunt causa inferiorum, tunc tale agens potest esse causa formæ, vt est talis forma, & ita non solum est causa fiendi, sed etiam essendi. Hinc patet cur aqua calefacta retineat calorem cessante actione ignis, non autem aër remanet illuminatus cessante actione Solis; quia materia aquæ est susceptiua formæ ignis, secundum eandem rationem eam recipit, secundum quàm est in igne; aër autem nullo modo natus est recipere formam luminis secundum eandem rationem, vt est in Sole. Sed ita se habet omnis creatura ad Deum, sicut aër ad Solem illuminantem; quia non recipiunt esse secundum eandem rationem; vt est in Deo; sed per participationem, vt aër, lumen, ergo. Idem docet Aug. 2a. Dicitur, Deus conseruat aliqua, sed non omnia indirectè, & per accidens, quomodo aliquid conseruari dicitur, dum remouetur corrumpens: quia quædam sunt quæ non habent corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationem. Vnde soluitur tertium argumentum. †3a. Potentia ad non esse in spiritualibus creaturis, & cœlis magis est in Deo, qui potest subtrahere suum influxum, quā in forma, vel in materia taliū creaturarum; quia, esse, per se cōsequitur formā creaturæ, supposito tamen influxu Dei; sicut lumen sequitur diaphanum aëris supposito influxu Solis. 4a. Deus non potest creaturæ communicare, vt conseruetur in esse, sua actione cessante: sicut non potest ei communicare, quod non sit causa illius. 5a. Conseruatio rerum à Deo non est per aliquam nouam actionem, sed per continuationem actionis, qua dat esse, quæ est sine motu & tempore.

lib. 4. super Gen. ad lit. c. 12. & li. 8.

Art. 2. Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.

1. Concl. Deus conseruat res quasdam in esse, tam

tam directe, quàm indirecte, mediantibus aliquibus causis. 1. Per idem conseruatur res, per quod habet esse: sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis, ergo. 2. Indirecte quidem, quia in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium, vt sal respectu carnium, &c. directe autem, quia cum ab aliqua creatura dependeat aliquis effectus secundum suum esse, sequitur quod multæ sint causæ essentialiter ordinatæ; ergo idem effectus dependet in esse, primo quidem à Deo, secundario ab alijs causis, & tanto magis quanto causa est prox mior primæ. Vnde etiam superioribus causis incorporalibus, attribuitur conseruatio & permanentia rerum. † 2a. Licet Deus immediate omnia creauerit; non tamen omnia conseruat: quia in ipsa rerum creatione ordinem in rebus instituit, vt quædam ab alijs in esse cōseruarentur. 3a. Quamuis creaturæ non possit communicari, quod conseruet seipsam; potest tamen communicari, quod conseruet aliam; quia nulli effectui præstari potest, vt sit causa sui ipsius; sed bene vt sit causa alterius. 4a. Etsi nulla creatura possit esse causa alterius ad hoc, vt acquirat nouā formam, vel dispositionem, nisi per modum alicuius mutationis: tamen postquam formam, vel dispositionem induxit in effectum, absque alia mutatione effectus, eam conseruat.

Arist. 12. Met. tex. 34.

Art. 3. Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

1. Concl. Deus potest omnia in nihilum redigere. 1. Ierem. 10. Corripe me, &c. ne forte ad nihilum redigas me. 2. Quod Deus creaturæ esse communicet ex eius voluntate est, nec aliter in esse conseruat, nisi quantum ei continue influit esse, ergo sicuti antequam res essent, potuit eis non communicare esse; ita postquā factæ sunt, potest eis non influere esse; & sic esse desisterent, quod est in nihilum redigi. 2a. Aliqui dixerunt, Deum non posse rem aliquam in nihilum redigere; quia res produxit agendo ex necessitate naturæ: sed est contra fidem: quia, Omnia quæcunque voluit fecit. † 3a. Deus per se non potest esse causa tendendi in non ens, sed hoc habet creatura ex seipsa, in quantum est de nihilo: sed Deus per accidens potest esse causa, vt res in nihilum redigantur, subtrahendo suam actionem. 4a. Diuina bonitas est causa rerum per liberam voluntatem; Vnde sicut Deus potuisset sine præiudicio suæ bonitatis, non producere res, ita nunc potest non conseruare. 5a. Si redigeret aliquid in nihilum, hoc non esset per aliquam actionem, sed per hoc, quod ab agendo cessaret.

Art. 4. Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

1. Concl. Nihil omnino in nihilum redigetur. 1. Ecclesiast. Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus perseuerant in æternum. 2. Quæ à Deo fiunt, quædam proueniūt secundum naturalem cursum rerum, quædam miraculose. Vnde quæ facturus est Deus primo modo, considerari debent ex ipsis rerum naturis: quæ altero modo ordinantur ad gratiæ manifestationem; sed naturæ creaturarum demonstrant nullam earum in nihilum redigi: quia, vel sunt immateriales, & sic in eis non est potentia ad non esse: vel sunt materiales; & sic saltem remanet materia, quæ est ingenerabilis, & incorruptibilis. Nec redigere aliquid in nihilum pertinet ad gratiæ manifestationē; quia magis diuina potentia, & bonitas ostenduntur, si Deus conseruet res in esse, ergo. † 2a. Licet res sint productæ ex nihilo, non tamen redigentur in nihilū, quia illud declarat potentiam Dei, hoc illius manifestationem impediret. 3a. Potentia creaturæ ad essendū est receptiua tantum; potentia autem actiua est ipsius Dei, à quo est fluxus essendi. Vnde quod in infinitum res durent, sequitur ex infinitate diuinæ virtutis. Aliquæ tamen sunt determinato tempore, quia possunt impediri ab aliquo contrario agente, cui finita virtus non potest resistere tempore infinito. 4a. Forma, & accidētia nō sunt etiā completa, cum non subsistent & tamen eo modo, quo sunt. nō omnino redigūtur in nihilū; sed remanēt in potentia materiæ, vel subiecti.

Quæstio 105. De mutatione creaturarum à Deo.

Art. 1. Vtrum Deus possit immediate mouere materiam ad formam.

1. Concl. ✝ Deus immediate potest mouere materiam ad formam. 1. Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ. 2. Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actum à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate continet: sed materia continetur sub potestate diuina, ergo ab ea potest reduci in actum, quod est eam mouere ad formam. † 2a. Cum effectus causę agenti similetur secundum totum illud, ad quod se extendit virtus agentis; & cum virtus Dei se extendat ad formã, & materiam, sequitur, vt compositum, quod generatur, similetur Deo secundũ virtualem continẽtiam; quo modo, quæ in terris gignuntur, similantur soli; sicuti similantur composito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicuti cõpositum generans potest mouere materiam ad formam generando cõpositum sibi simile, ita & Deus. Verum dęmones, & Angeli operantur circa hæc visibilia, non imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina. 3a. Licet Deus sit causa vniuersalis: tamen quia est causa libera, & non solum cognoscit vniuersales rationes, sed etiam proprias omnium formarum, hinc est quod potest determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere. 4a. Hoc ipsum, quod causæ secundæ determinentur ad determinatos effectus, est illis à Deo: vnde tanto magis poterit per seipsum Deus illos producere.

Art. 2. Vtrum Deus possit immediate mouere aliquod corpus.

1. Concl. Deus potest immediate mouere secũdum quemcunque motum quodcunq; corpus. 1. Deus immediate fecit sex dierum opera, in quibus continetur motus corporum: Congregentur aquæ, &c. ergo. (Gen. 1.) 2. Erroneum est dicere Deum non posse facere per seipsum omnes determinatos effectus, qui fiant per quãcunque causam creatam: sed corpora mouẽtur immediate à causis creatis, ergo. 3. Omnis motus vel sit via ad formam, vel cõsequatur ipsam, debet esse ab eodem, à quo est forma, quia eiusdem est imprimere formam, & disponere ad formam, & dare motum consequentem formam: sed Deus potest immediate formã materiæ imprimere, ergo. † 2a. Deus mouet creaturas per contactum non corporalem, sed virtualem; sed ipse non tangitur à creatura: & sic intelligitur Dionys. quod non est tactus Dei, id est, vt tangatur. (cap. 1. de diu. nom.) 3a. Non oportet, vt Deus semper moueat, sicut desideratum, & intellectum ab eo, quod mouetur: sed sicut desideratum, & motum à se ipso; quia omnia operatur propter suam bonitatem. 4a. Non sequitur, quod si corpus moueretur à Deo immediate moueretur in instanti; quia licet virtus Dei sit infinita; non tamen est in magnitudine; sed est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundum quod eis cõuenit. Vnde non concludit ratio sumpta ex Arist. (8. Phys. tex. 79.)

Art. 3. Vtrum Deus moueat immedate intellectum creatum.

1. Concl. Deus mouet intellectum creatum. Nã docens mouet intellectum discentis: sed Deus docet hominem scientiam. Psalm. ergo. 2a. Deus mouet intellectum creatũ dando ei vim intelligendi: quia cum Deus sit primum ens immateriale, est primum intelligens, intellectualitas .n. sequitur immaterialitatem, erit causa omnis virtutis intelligendi; quia primũ in quolibet ordine est causa aliorũ, quæ sunt in illo ordine. 3a. Deus mouet intellectum creatum dando species intelligibiles. Quoniam cum omnia entia præexistant in eo, sicut in prima causa, oportet vt sint in eo intelligibiliter secũdum modum suum, ergo omnes rationes rerum intelligibilium primum existunt in Deo, & deinde ab ipso deriuantur in alios intellectus. † 4a. Operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sed sicut à causa secũda: à Deo autem sicut à causa prima. 5a. Similiter lumen intellectuale cum similitudine rei intellectæ est sufficiens principium, sed

sed secundarium. 6a. Deus mouet intellectum creatum, imprimendo ei similitudines: intelligibile enim mouet prout suam similitudinem imprimit, quæ tamen non sufficiunt, vt eum cognoscant per essentiam.

Art. 4. Vtrum Deus possit mouere voluntatem creatam.

1. Concl. Proprium est Dei mouere sufficienter voluntatem, vt obiectum. Nam licet voluntas à quocunque bono, vt ab obiecto, possit moueri; tamen sufficienter, & efficaciter à solo Deo. Non enim sufficienter aliquid potest moueri aliquid mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis: sed virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale, quod est eius obiectum, & solus Deus est bonum vniuersale; quia quodlibet bonum creatum est particulare, ergo. 2a. Est maximè proprium Dei mouere voluntatem interius, eam inclinando. 1.
Phil. 2. Quia Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere. 2. Inclinare in bonum vniuersale est primi mouentis, cui proportionatur vltimus finis, sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune est eius, qui præest multitudini, at solus Deus est primum mouens, ergo. †3a. Deus mouendo voluntatem, non cogit ipsam: quia dat ei suam propriam inclinationem. 4a. Moueri ex se, id est, à principio intrinseco, non repugnat ei, quod mouetur ab alio: quia illud principium potest esse ab alio principio extrinseco. 5a. Licet voluntas moueatur ab alio; nō ideo excluditur, quinetiam moueatur ex se: vnde non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

Art. 5. Vtrum Deus operetur in omni operante.

1 Concl. Deus operatur in quolibet operante: ita tamen quod res ipsæ propriam habeant operationem; contra dicentes Deum solum rati in omnibus ope & nullam aliam virtutem operari aliquid.
cap. 26. Primum patet ex Isaia dicente: Omnia opera nostra operatus est in nobis Deus. Alterum sic probatur. 1. Si solus Deus operaretur, subtraheretur ordo causæ & causati à rebus, quod pertinet ad impotentiam creantis, cuius est suo effectui dare virtutem agendi, ergo. 2. Virtutes operatiuæ frustra essent rebus tributæ; quia virtus ordinatur ad actus, immo ipse res essent frustra conditæ, si proprias operationes non haberent; quia vnūquodque est propter suam operationē: sicut materia propter formam, & imperfectum propter perfectum. 2a. Deus in quolibet operante operatur ratione finis, agentis & formæ. Ratione finis, quia omnis operatio est propter aliquod bonum, vel verum, vel apparens: sed nihil est vel apparet bonum, nisi secundum quod participat aliquam similitudinem summi boni, quod est Deus, ergo. Ratione agentis. Primum agens mouet secundum ad agendum; ergo omnia agunt virtute ipsius Dei. Ratione formæ, quia non solum Deus mouet res ad operandum, quasi applicando formas, & virtutes rerum ad operationem; sed etiam dat formas agentibus, & eas tenet in esse, vnde est causa operationum, vt dans, & applicās: & conseruans formas, quæ sunt principia actionum, ergo est causa omnium operantium, secundum formam. 3a. Deus intime operatur in omnibus. Quia forma rerum est intra rem, & eo magis quo est prior & vniuersalior, sed Deus est proprie causa ipsius esse vniuersalis, quod inter omnia est magis intimum rebus, ergo. Et hinc est, quod opera naturæ tribuuntur Deo. † 4a. Deus sufficienter operatur in nobis, sed ad modum primi agentis: nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium. 5a. Vna operatio non procedit simul à duobus agentibus, si sint vnius ordinis; sed nihil prohibet, si procedat à primo, & à secundo agente. Tertium soluitur ex ratione, qua probatum est, esse causam in ratione formæ.

Art. 6. Vtrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

Deus potest facere præter ordinem rerum, si ordo consideretur, vt dependet à quauis secunda causa. 1. Deus aliquando facit aliquid contra solitum cursum 1. Concl. lib. 2. de contin. Fau. c. 3.

naturæ ait. Aug. 2. Cum causa superiori non subiiciatur ordini inferiori, sed è conuerso; sequitur, quod talis ordo Deo subiiciatur, vt procedens ab eo per liberum arbitrium, quia potuisset alium ordinem instituere, ergo. 2a. Deus non potest facere contra ordinem rerum, vt nō dependeat à prima causa. Quia faceret contra præscientiam suam, quod est impossibile. †3a. Quod contingit in rebus præter naturam inditam, tunc est contra naturam, cum est per actionem agentis, quod inclinationem naturalem non dedit; vt cum homo mouet lapidem sursum; sed quando est per actionem agentis, à quo dependet actio naturalis, vt est Deus, non est contra naturam; licet sic præter ordinem naturæ. Vt patet in fluxu & refluxu maris. 4a. Deus non potest facere contra ordinem iustitiæ, quia talis ordo habet rationem ad causam primā, quæ est regula omnis iustitiæ. 5a. Cum Deus præter hunc ordinem agit, non mutatur, quia sic rebus certum ordinem indidit, vt sibi reseruaret aliquando aliter se facturum.

Aug lib. 26. cont. Faust. c. 3.

Art. 7. Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum sint miracula.

1. Concl. Illa quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. 1. Ex Aug. Deus facit aliquid præter cognitum nobis cursum, &c. 2. Miraculū dicitur quasi admiratione plenum, quia habet causam simpliciter, & omnibus occultam: tunc enim miramur cum causam ignoramus: sed hæc est Deus, ergo quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicentur. 2a. Potest aliquid esse mirum vni, & non alteri. Quia vnus potest cognoscere causam, quæ alium latet. †3a. Etsi creatio, iustificatio, &c. à solo Deo sint: non tamen proprie dicuntur miracula, quia non contingunt præter ordinem naturæ. 4a. Arduum dicitur miraculum, non propter dignitatem rei, in qua fit; sed quia excedit facultatem naturæ simpliciter: insolitum; non quod non frequenter eueniat, sed quia præter consuetudinem naturæ. Nam supra facultatem naturæ dicitur aliquid non solum propter substantiam facti, sed propter ordinē & modum faciendi. 5a. Quamuis scientia Apostolorum ex se non fuerit manifesta; manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

lib. 26 cont. Faust c. 3.

Arist. 1. Met. 1.

Art 8. Vtrum vnum miraculum sit maius alio.

Vnum miraculū est maius alio. 1. Ioā. 14. Opera, quæ facio, ipse faciet, & maiora faciet. 2. Miraculum non dicitur in cōparatione diuinæ potentiæ, cuius respectu quodlibet est minimum, sed per cōparationem ad naturam, quam excedit: vnde secundum quod aliquid magis excedit facultatem naturæ, maius miraculum dicitur. Facultas autem naturæ exceditur, vel secundum substantiam facti, vt quod duo corpora sint simul, &c. vel quātum ad id, in quo fit, vt resuscitatio mortuorum; quia natura potest dare vitam, sed non mortuo, vel quantum ad modū, & ordinem faciendi, vt cum statim quis à febri curatur, ergo. Quæ omnia habent diuersos gradus. Et per hæc soluuntur duo argumenta, quæ procedunt ex parte potentiæ Dei. 1. Concl.

Quæstio 106. Quomodo vna creatura moueat aliam.

Art. 1. Vtrum vnus Angelus illuminet alium.

Vnus Angelus illuminat alium. 1. Ex Dion. qui ait: vnum Angelum illuminare, & purgare alium per angelos, ergo. 2. Illuminare nihil est aliud, quam manifestationem agnitæ veritatis alij tradere, ex Paul. Sed vnus Angelus potest alteri veritatem manifestare, ergo. Primum quidem fortificando virtutem intellectiuam eius; quia sicut virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate corporis perfectioris; vti minus calidū crescit in calore ad præsentiam magis calidi: ita virtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris Angeli ad ipsam: nam quod facit in corporalib. ordo localis propinquitatis: facit in spiritualibus ordo conuersionis, ergo. Deinde ratione speciei, ex parte similitudinis, quia Angelus superior veritatem,

1. Concl. Ca. 8. cæl. hier.

Ephes. 5.

ritatem, quam velociter in vniuersali quadam conceptione concepit, quodam modo distinguit, vt ab inferiori capi possit, cui connaturale est, vt veritatem magis particulariter accipiat, vt Dion. inquit, ergo. † 3a. Prout omnes Angeli immediate vident essentiam Dei, vnus non docet alium, & sic intelligitur illud, Non docebit vir fratrem suum. Sed rationes diuinorum operum tanto plures vnusquisque cognoscit in Deo quanto eum perfectius videt, & sic superior Angelus, quia plura cognoscit, potest illuminare inferiorem. 4a. Vnus Angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ; sed confortando lumen naturale, & manifestando veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ & gloriæ. 5a. Mens rationalis formatur quidē immediate à Deo, tanquam à forma vltima completiua. Verum aliæ illuminationes, quæ sunt ab homine, vel ab Angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

Hier. 31.

Dion. c. 4. de diu. nom.

Art. 2. Vtrum vnus Angelus possit mouere voluntatem alterius.

2. Concl. Vnus Angelus voluntatem alterius mouere non potest. 1. Eius est immutare voluntatem, cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo voluntatis: sed hoc est tantum Dei, ergo. 2. Voluntas vel mouetur ex parte obiecti, vel ex parte potētiæ: sed neutro modo potest moueri ab Angelo, ergo: non primo; quia solum bonum vniuersale mouet sufficienter voluntatem obiectiue: sed hoc solus Deus ostendit, vt. s. per essentiam videatur à beatis, ergo. Non secundo, quia operatio voluntatis est inclinatio quædā volentis in volitum: sed hanc inclinationem solus ille immutare potest, qui virtutem volendi creaturæ contulit, qui est solus Deus, ergo. 2a. Angelus potest inclinare voluntatem, vt amabile quoddam, & vt manifestans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem; & sic potest inclinare ad amorem creaturæ, vel Dei per modum suadentis. †3a. Purgatio Angeli non est à defectu voluntatis, sed intellectus, id est, à nescientia: perfectio etiā est consummatio in finē intellectus, qui est veritas cognita. 4a. Cum Arist. inquit appetitum superiorem mouere inferiorem, loquitur de appetitu inferiore sensitiuo, qui potest moueri à superiore intellectiuo, quod in Angelis non accidit.

Exod. 33.

Art. 3. Vtrum Angelus inferior superiorem illuminare possit.

Inferiores Angeli nunquam illuminant superiores, sed ab eis illuminantur. 1. Concl. 1. Est enim ex Dion. Lex diuinitatis immobiliter firmata, vt inferiora reducantur in Deum per superiora. 2. Cum ordo contineatur sub ordine, sicut causa continetur sub causa sequitur, vt sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinem: sed prætermissio ordinis inferiorū causarum nunquam fit à Deo, nisi per miraculum, ad ordinandum homines in eius cognitionem, ergo ordo, qui conuenit spiritualibus substantijs, nunquam à Deo prætermittitur, quia eius prætermissio in nullo pertinet ad ordinationē hominum in Deum. Vnde patet ad secundum. † 2a. Ecclesiastica hierarchia imitatur cœlestem, sed non perfecte; quia in cœlesti tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deum; & ideo qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores: vnde nunquam superiores ab inferioribus illuminantur: at in Ecclesia interdum, qui sanctitate sunt Deo propinquiores, scientia sunt infimi. 3a. Licet Angelus voluntate conuertatur ad illuminandum alium: non tamen potest supremus infimum illuminare prætermissis medijs: vnde ille postea illuminet superiores. Voluntas enim Angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in Angelis instituit.

cap. 5. Eccl. hierarch.

Art. 4. Vtrum Angelus superior illuminet inferiorem.

1. Concl. Angeli superiores illumināt inferiores de omnibus, quæ norunt. 1. Ex Greg. & Dion. qui hoc docent. 2. Cum omnes creaturæ ex diuina bonitate participent,

Ho. de 100. ouibus. cap. 15. Eccl. hierarch.

vt bonum, quod habent in alia diffundant, cum id sit de ratione boni, sequitur, vt quanto aliqua agentia magis in participatione diuinæ bonitatis constituuntur, tanto magis perfectiones suas nitantur in alias transfundere. Sed Angeli sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis, ergo. 2a. Licet superiores quidquid à Deo percipiunt, inferioribus impertiantur; tamen semper remanent in altiore ordine, perfectiorem scientiam habendo: quia inferiores non percipiunt ita excellenter. † 3a. Scientia superiorum Angelorum dicitur esse vniuersalior, non quod plura sciant, quæ non communicent: sed quantum ad eminentiorem modum intelligendi. 4a. Cum Magister ait, superiores Angelos, & non inferiores à sæculis, cognouisse incarnationis mysteriū intellige, quod non ita plene cognouerunt, vt superiores. 5a. Vsque ad diem iudicij semper diuinitus supremis Angelis aliquid noui reuelatur, pertinens ad dispositionem mundi, & ad salutem electorum: vnde semper habeant, quod illuminent. *1. senten. dist. 2.*

Quæsto 107. De locutionibus Angelorum.

Art. 1. Vtrum vnus Angelus alteri loquatur.

1. Concl.

1. Cor. 13. In Angelis est aliqua locutio. 1. Si linguis hominum, ait Paul. & Angelorum loquar, ergo. 2. Nihil aliud est loqui ad alterum, quā cōceptum mētis alteri manifestare: at hoc est in Angelis, quia ex hoc, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur per voluntatē ad manifestandum aliquid alteri, conceptus vnius innotescit alteri, ergo. Pro declaratione minoris nota, intelligibile tripliciter esse in intellectu, vel habitualiter, vel vt actu consideratum, vel vt ad alterum relatum, scilicet ad faciendum, vel manifestandum aliquid. Et quia voluntatis est mouere intellectum ad operandum; ideo ad placidum potest intellectui imperare, vt alteri conceptum suum manifestet. † 2a. In nobis propter grossitiem corporis, cum voluntas ordinat conceptum mentis, vt manifestetur alteri, nō statim cognoscitur ab alio, nisi sensibili signo. Quod non est in Angelo, qui statim ac vult manifestare suum conceptū, alius cognoscit. 3a. Angelo conuenit solum locutio interior, ad quam non solū pertinet, quod loquatur sibi interius cōcipiendo, sed etiam vt per voluntatem conceptum alteri manifestet. Vnde lingua in Angelis metaphorice dicitur ipsa virtus, qua conceptum manifestant. 4a. Vt per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens Angeli ad attendendum: quia vt se habet sensus ad sensibile, ita intellectus ad intelligibile.

Art. 2. Vtrum inferior Angelus superiori loquatur.

Angeli inferiores superioribus loqui possunt. 1. Ex Dionys. Inferiores Angeli superioribus dixerunt: Quis est iste rex gloriæ? &c. 2. Omnis illuminatio in Angelis est locutio, non contra: Angelum autem Angelo loqui, est suum conceptum manifestare, qui conceptus, non solum potest ordinari ad Deum, qui est regula veritatis, & ista manifestatio dicitur locutio, & illuminatio, quæ non fit, nisi per superiores ad inferiores; sed etiam ad voluntatem intelligentis, & sic est tantum locutio; quia non pertinet ad perfectionem vnius cognoscere quid alter velit, vel sciat, secundum quod illud à sua voluntate dependet: quia voluntas creata non est veritatis mensura; & sic inferiores possunt loqui superioribus: cum non omnis locutio sit illuminatio, quæ pendeat a Deo, tanquam à principio, ratione cuius aliqui dicuntur superiores: & ideo illis competit illuminatio: at respectu voluntatis Angelus est primus: vnde soluuntur duo argumenta. † 2a. Omnis Dei locutio ad Angelos est illuminatio; quia, cum voluntas Dei sit regula veritatis, scire quid ipse velit, pertinet ad illuminationem mentis creatæ, non sic de Angelo. *1. Concl. cap. 7. celest. hierarch.*

Art. 3 Vtrum Angelus Deo loquatur.

Angelus loquitu. Deo, vt ab eo aliquid *1. Concl.*

quid accipiat, vel consultando diuinam voluntatem de agendis, vel eius excellentiam admirando. Zach. c.2. Respondet Angelus Deo, & dixit, Domine, &c. & ex Greg. Angeli loquuntur Deo, cum per hoc, quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt. 2a. Angelus nullo modo loquitur Deo, prout conceptio mentis ordinatur ad alterum ad hoc, vt communicet alteri; quo modo Magister loquitur discipulo. Quia Deus est principium omnis volútatis, & veritatis. † 3a. Locutio non semper est ad manifestandum aliquid alteri; sed quandoque vt loquenti aliquid manifestetur. 4a. Angeli semper cum Deo loquuntur laudantes ipsum, & admirantes; sed non consulentes semper de agendis.

lib. 2. moral. cap. 1.

Art. 4. Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.

1. Conclus. In locutione Angeli nullum impedimentum facit distantia loci. 1. Diues in inferno loquebatur Abrahæ non impediente locorũ distantia, ergo. 2. Locutio Angeli consistit in intellectuali operatione; sed intellectualis operatio abstrahit à loco, & tempore, ergo. † 2a. Licet Angelus ibi sit, vbi operatur: tamen, sicut distantia localis non impedit, quin vnus Angelus alium videre possit: ita etiam non impedit, quin percipiat, quod in eo ad se ordinatur, quod est eius locutionem percipere. 3a. Quod vnus Angelus clamet ad alterum, non fit propter distantiam loci; sed significat magnitudinem affectus, vel rei, quæ dicitur.

Luc. 6.

Art. 5. Vtrum locutionem vnius Angeli ad alterum omnes cognoscant.

1. Conclus. Locutionem vnius Angeli ad alium non omnes percipiunt. 1. Vnus homo potest alteri soli loqui, ergo multo magis Angelus. 2. Conceptus mentis vnius Angeli percipi potest ab altero per hoc, quod ille cuius est conceptus sua voluntate, ordinat ipsum ad alterum; sed potest ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & non ad alterum; ergo. †2a. Locutionem vnius Angeli percipit vnus, & non alii, non impediente distãtia, sed voluntaria ordinatione: vnde patet ad secundum. 3a. Licet ordinationes sint communes; quia emanant à prima regula veritatis: non tamen semper locutiones, quæ possunt esse de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ, quod est proprium cuique Angelo.

Quæstio 108. De ordinatione Angelorum secundum hierarchias, & ordines.

Art. 1. Vtrum omnes Angeli sint vnius hierarchiæ.

Angeli non sunt vnius hierarchiæ cũ hominibus ex parte multitudinis ordinatæ. Nam vnitas principatus ex parte multitudinis est ex vnitate mȯdi passiuæ gubernationis à Principe, & pluralitas ex pluralitate: sed homines & Angeli diuersis modis à Deo gubernantur, quia illi puris illuminationibus; homines vero sub sensibilium similitudinibus, ergo. 2a. Angeli nõ sunt vnius hierarchię inter se; sed tres constituunt hierarchias. 1. Ex Dionys. qui distinguit tres Angelorum hierarchias. 2. Quia non eodem modo illuminantur, & gubernantur à Deo; cum superiores vniuersalius lumen, quàm inferiores percipiant, ergo. Siquidem rationes rerum, quibus Angeli illuminantur, possunt considerari, vel vt procedunt à primo principio vniuersali, id est, à Deo; & iste modus cõuenit primæ hierarchiæ: vel vt pendent ab vniuersalibus causis creatis, & hic modus conuenit secundæ: vel vt applicantur singulis rebus, prout dependent à proprijs causis; & hic modus conuenit infimæ. 3a. Errant, & contra intentionẽ Dionys. loquuntur, ponentes hierarchiã in diuinis personis. Quia ex Dionys. ordo hierarchiæ est, alios quidem purgari, illuminari, & perfici: alios autem purgare, illuminare & perficere: sed hoc procul est à diuinis, ergo. 4a. Omnes Angeli, immo omnes creaturæ rationales sunt vnius hierarchiæ ex parte Principis. Quia Princeps omnium, qui possunt sacrorum esse participes, est vnus

1. Concl.

cap. 6. cœlest. hierarch.

solus Deus. †5a. Prout omnes vno modo Deum vident, scilicet per essentiam, nō distinguntur hierarchiæ, sed quantum ad rationem rerum creatarum. 6a. Homines sunt vnius hierarchiæ: quia vnus est modus intelligendi eis connaturalis: non sic in Angelis.

Art. 2. Vtrum in vna hierarchia sint plures ordines.

1. Conclus. In qualibet hierarchia sunt diuersi ordines. 1. Deus constituit Christum hominem, ait Paul. supra omnem principatum, &c. idem patet ex Dion. 2. Quælibet hierarchia est multitudo ordinata, vno modo sub Principis gubernatione: sed non esset multitudo ordinata, si non haberet diuersos ordines, ergo. 2a. In qualibet hierarchia ponuntur tres ordines. Quia diuersitas ordinum secundum diuersa officia, & actus consideratur: sed omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet, ad summum, medium, & infimum, vt patet in politia humana, in qua sunt optimates, viri honorabiles, & populus, ergo. †3a. Ordo aliquando dicitur ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus; & sic hierarchia dicitur ordo: aliquando dicitur ordo, gradus vnus, & sic dicuntur plures ordines vnius hierarchiæ. 4a. Licet in societate Angelorum omnia possideantur communiter: tamen quædam excellentius habentur à quibusdam, quam ab alijs; vnde diuersa officia & actus, secundum quos attenditur diuersitas graduum. 5a. Cœlestes ordines non distinguntur secundū distinctionem actionum, scilicet, purgādi, illuminandi, &c. sicut in Ecclesiastica hierarchia: sed secundum alias differentias actionum.

Ephes. c. 1. De cæl. hier. c. 7. 8. & 9.

Art. 3. Vtrum in vno ordine sint plures Angeli.

1. Concl. Multi Angeli sub vno ordine continentur secundum modum nostrum intelligendi. 1. Isaiæ 6. Seraphim clamabant, alter ad alterum, ergo sunt plures in illo ordine. 2. Qui cognoscit res imperfecte, non potest eas distinguere, nisi in vniuersali; quæ distinctio fit per pauciora; sicuti qui imperfecte cognoscit res naturales, eas distinguit per quædam genera communia: sed nos imperfecte Angelos, & eorum officia cognoscimus, vt Dionys. docet, ergo. 2a. Quilibet Angelus habet proprium ordinem: nā quælibet stella habet suum, ergo multo magis quilibet Angelus: sed nobis est incognitus. † 3a. Angeli vnius ordinis sunt aliquo modo æquales secundum communem similitudinem ordinis; licet non simpliciter. 4a. Specialis distinctio ordinis, & officiorum secundum quam quilibet Angelus habet propriū officium, & ordinem, est nobis ignota; vnde non potest dici, quod sufficienter fiat per vnum Angelum, id quod pertinet ad vnum officium angelicum. 5a. Duo Angeli, qui sunt in terminis duorum ordinum magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturæ, quā vnus eorum cum aliquibus alijs sui ordinis; sed minus secundum idoneitatē ad similia officia, quæ idoneitas vsque ad certum terminum protenditur.

Cap. 6.

Art. 4. Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in Angelis.

1. Concl. 2. se. d. 9. Distinctio ordinum in Angelis non solum secundum dona gratuita, sed etiam secundum naturalia attenditur. 1. Aliquo munere, ait Mag. gratiæ similātur, & naturalium donorum participatione conueniunt, ergo. 2. Ordo multitudinis principaliter attenditur per respectum ad finem, qui in Angelis potest attendi, vel secundum facultatem naturæ, vt cognoscunt, & amant Deum; & sic distinguuntur ordines Angelorum secundum naturalia dona: : vel secundū facultatem supernaturalem, qui ordo consistit in visione essentiæ Dei, ad quā sola gratia pertingunt; & secundum hunc respectum ordines distinguuntur completiuo secundum dona gratuita, dispositiua secundum naturalia: quia Angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalem, ergo. 2a. In hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita. Quia eis non sunt data dona gratuita secundum na-

naturam. Vnde patet ad tria argumenta.

Art 5 Vtrum ordines Angelorum conuenienter nominentur.

1. Conclus.

Ordines Angelorum conuenienter nominantur, Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Throni, Cherubini, & Seraphini. His enim nominibus eos scriptura nominare solet. Hæc nomina Dionys. exponit secundum conuenientia ad spirituales perfectiones eorum. Quo loco notandum est, in rebus ordinatis tribus modis aliquid esse, vel per proprietatẽ, vt id, quod rei ex propria natura adæquate, & proprie conuenit: vel per excessum; vt perfectiones creaturarum Deo: vel per participationem; vt deitas creaturis. Et quia angelorum nomina eorum proprietates significant, non debent nominari ab eo, quod imperfecte participant neque ab eo, quod excedenter habent; sed ab eo, quod eis adæquate, & proprie conuenit. Spirituales autem perfectiones Angelorum habent diuersos gradus; licet omnes sint omnibus Angelis communes: quia superior perfectio conueuit ordini superiori per proprietatẽ, inferiori vero per participationem; inferior autem perfectio inferiori per proprietatem, superiori per excessum. Et hinc sumitur ratio assignationis istorũ nominum, secundum Dion. At vero Greg. in expositione horum nominum magis attẽdit exteriora ministeria. Angeli dicuntur, quia minima nunciant: Archangeli, quia summa: Virtutes per quas miracula fiunt: Potestates, quibus potestates aduersæ arceantur: Principatus, quia bonis ordinibus præsunt, &c. †2a. Licet omnes cœlestes spiritus, vt sunt manifestatores diuinorum, communiter Angeli vocentur: tamen infimus ordo, specialiter dicitur Angelorũ, vt immediate annunciant. Virtus etiam si accipiatur communiter secundum quod est media inter essentiam & operationem; omnes cœlestes spiritus, sunt cœlestes virtutes. Sed si accipiatur, vt quod importat excessum quendam fortitudinis; est proprium nomen ordinis. 3a. Dominatio laudatur in Deo singulariter per quendam excessum: verum per participationem diuina scriptura vocat dominos principaliores ordinatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Ideo hęc nomina non tribuuntur, incõuenienter tribus ordinibus: similiter dicendum est de alijs: quia quodlibet nomen eorum, significat participationem eius, quod est in Deo. 4a. Nomen Dominationis, potestatis & Principatus, pertinet quidem ad gubernationem, sed diuersimode: & ideo non inconuenienter sunt ista tria nomina. Domini solum est præcipere de agendis: nomen potestatis ordinationem quandam designat: principari est inter reliquos priorem existere; quasi principatus primi sint in executione eorum, quæ imperantur. 5a. Archangeli, secundum Greg. dicuntur ex eo quod principantur soli ordini Angelorum, quasi magna nunciantes. Principatus dicuntur ex eo quod principantur omnibus cœlestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus: vnde patet quod neutrum est frustra. 6a. Nomẽ Seraphim non imponitur à caritate, quæ est communis omnibus; sed à caritatis excessu, quem importat nomen ardoris, vel incendij: Sic etiam nomen Cherubin non imponitur à scientia; sed à scientiæ excessu: vnde interpretatur plenitudo scientiæ. 7a. Throni, quorum est immediate rationes rerum in Deo cognoscere, distinguuntur à Seraphim, & Cherubim, quia licet in excellẽtijs horum includatur tertia; nõ tamen in illa Thronorum illæ duæ includuntur. Quoniam excellentia inferioris continetur in excellentia superioris, & non è conuerso.

[Margin notes: ca. 7. de cœl. hierar. — Hom. 14. in Ioan. — Psal. 99. — Dionys. c. 12. de diu. nom. — Dionys. cap. 8. cœl. hierar.]

Art. 6. Vtrum gradus ordinis conuenienter assignentur.

1. Concl.

Conuenienter gradus ordinis assignãtur. Dion. ponit in prima hierarchia Seraphim, vt primos, Cherubim, vt medios, Thronos vt vltimos, in secunda, siue media Dominationes, Virtutes, & Potestates: In vltima Principatus, Archangelos, & Angelos: quæ positio fundatur super auctoritate Apost. ad Coloss. 1. At Greg.

Greg. ponit Principatus in medio Dominationum, & Potestatum; Virtutes in medio Potestatum, & Angelorum: & fundatur super illud Pauli, Super omnẽ Principatum, &c. Vt intelligas assignationem Dionys. nota, quod prima hierarchia accipit rationes rerum à Deo; secunda cognoscit in causis vniuersalib⁹; tertia secundum determinationem ad speciales effectus. Et cum Deus sit finis totius creaturæ, ad primam hierarchiã pertinet consideratio finis, ad mediam dispositio vniuersalis de agendis, ad vltimam operis executio. Vnde Dionys. ex nominibus ordinum proprietatem illorum considerans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorum nomina imponuntur per respectum ad Deũ: in secunda, quæ designant communem quandam gubernationem; in tertia, quæ designant operis executionem. In respectu ad finem tria considerantur; primũ aliquis considerat finem: deinde perfectam finis cognitionem accipit: postremo intentionem suam in finem defigit. Hinc oritur dispositio ordinis primæ hierarchiæ. Throni in hoc eleuantur, quod immediate in Deo rationes rerũ cognoscere possunt: Cherubim supereminenter diuina secreta cognoscũt: Seraphim excellunt in hoc, quod est Deo vniri. In gubernatione etiam tria sunt: primum distinctio eorum, quæ agenda sunt; quod est proprium Dominationũ: secundum præbere facultatem ad implendum, quod pertinet ad virtutes: tertium ordinare, vt præcepta perficiantur; quod pertinet ad potestates. In executione alij sunt quasi incipientes actiones, vt Principatus: alij simpliciter exequuntur, vt Angeli: alij medio modo se habent, vt Archangeli. Quæ assignatio est congrua, quia semper summum superioris ordinis habet affinitatem cum vltimo superioris, Gregorij quoque positio congrua est: quia cum Dominationes sint deferentes, & percipientes ea, quæ ad diuina mysteria pertinent; ordines eis subiecti disponentur, secundum dispositionem eorum, in quos diuina mysteria exercentur. Vnde primus ordo post Dominationes dicitur Principatuum, qui etiam bonis spiritibus principantur: deinde potestates per quas arcẽtur mali spiritus: Postea virtutes, quæ habent potestatem miraculorum: post quas sunt Angeli, & Archangeli, qui nunciant hominibus, vel magna, vel parua. † 2a. In Angelis potius est, quod subijciantur Deo, quam quod inferioribus præsideant; & ideo ordines, qui à prælatione nominantur, non sunt supremi. 3a. Ordo Thronorum non est altissimus: quia illa propinquitas ad Deũ, quæ designatur nomine Thronorum, cõuenit etiam Cherubim, & Seraphim, & excellentius. 4a. Inferiorum cognitio præeminet dilectioni: sed superiorum dilectio, & præcipue Dei præeminet cognitioni, & ideo altior est ordo Seraphim.

Ephes. 1.

Art. 7. Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.

Ordines remanebunt, quo ad distinctionem graduum, post diem iudicij. 1. Iudic. 5. Stellæ manentes in cursu suo; quod exponitur de Angelis. 2. Distinctio graduum inest à differenti gratia, & natura; sed differentia naturæ & gratiæ semper erit; quia tolli non potest, nisi naturis corruptis, ergo. 2a. Ordines, quoad executionem officiorum partim remanebunt, partim non. Quia remanebunt, vt in fine, cessabunt, vt ad finem: sicut alia sunt officia militarium ordinũ in pugna, alia in triumpho. † 3a. Illud Apost. Quod Christus euacuabit omnẽ principatum, intelligitur quantum ad hoc, quod alios ad finem perducãt: quia adepto fine non est necessarium tendere in finem. 4a. Post diem iudicij inferiores non proficient in cognitione per illuminationem superiorum, à quorum tamen lumine non solum pendet noua acquisitio scientiæ in inferioribus, sed etiam conseruatio, ob quam causam remanebit ordo. 5a. Post diem iudicij homines non perducentur ad salutem, sed qui salutem erunt adepti, aliquam illustrationem per Angelos habebunt.

1. Concl.

1. Cor. 15.

Art. 8. Vtrum homines assumantur ad ordines Angelorum.

1. Concl. Homines indifferenter ad ordines Angelorum assumuntur, quo ad gradū gloriæ. 1. Matt. 22. Erunt sicut Angeli Dei. 2. Homines tantā gloriā mereri possunt, vt Angelis æquentur, secundum singulos Angelorum gradus, ergo. Vnde errarunt contrarium dicentes, quod patet ex promissione Christi. Luc. 20. Filij resurrectionis, &c. Errarunt etiam dicentes, solum assumendas esse Virgines, & perfectos. Nam vt Aug. ait: Non erunt duæ societates hominum, & Angelorum. 2a. *lib. 12. de ciu. c. 2.* Homines non possunt assumi ad ordines Angelorum quoad gradum naturę. Quia semper remanebit naturarum distinctio. †3a. Vt Angeli inferiores non possunt transferri ad naturalem gradū superiorum, ita nec ad gratuitum: quia illis datur gratia secundum proportionem naturalium; nō sic hominibus: vnde possunt ad gratuitum conscendere, licet non ad naturalem. 4a. Custodire, miracula facere, &c. cōueniunt angelis, quia ex naturæ ordine sunt medij inter Deum & nos. Ideo communi lege per eos administrantur res humanæ, & omnia corporalia. Quod non conuenit hominibus sanctis, nisi ex speciali dispensatione. Nec inde sequitur, quod non assumantur ad Angelorum ordines. 5a. Affirmare homines transferri ad pœnas dæmonum, non est erroneum. Errarunt tamen qui dixerunt Dæmones non esse, nisi animas defunctorum; quod reprobat Chrys.

Quæstio 109. De ordine Angelorum malorum.

Art. 1. Vtrum Ordines sint in dæmonibus.

1. Concl. Dæmones secundum conditionem naturæ adhuc sunt in ordinibus. 1. colligitur ex Paulo, cum ait, esse nobis colluctationē aduersus principes, &c. *Ephes. vlt. cap. 4. de diu. nom.* 2. Quia vt Dionys. ait, data naturalia non amiserunt. 2a. Dęmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus secundum statum Angelorum gloriæ. 3a. Dæmones non sunt, sed fuerunt in ordinibus secundū statum gratię imperfectæ & meritoriæ: quia omnes Angeli creati fuerunt in gratia. †4a. Licet ordo pertineat ad rationem boni, non ideo debet tolli à Dæmonibus, cum habeant naturam bonā. 5a. Ordinatio dæmonum ex parte Dei est sacra, quia eis vtitur propter seipsum: sed ex parte voluntatis ipsorum, non est sacra, cum abutuntur sua natura ad malum. 6a. Nomen Seraphim imponitur ab ardore caritatis, Thronorum ab inhabitatione diuina, & dominationum importat libertatem quandam: qua omnia opponuntur peccato, & ideo non conueniunt Dæmonibus.

Art. 2. Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

In dæmonibus est prælatio. 1. Quandiu, ait Glos. durat mundus Angeli, Angelis, homines hominibus, dæmones dæmonibus præsunt. 1. Concl. 1. Cor. 15. 2. Cum actio sequatur naturam rei, eorum actiones erūt subordinatæ; quorum naturæ subordinatæ sunt, sed dæmonum alij naturali ordine sub alijs constituuntur, ergo & eorum actiones, & hoc est, quod ratione prælationis facit. 3. Id conuenit diuinę sapientiæ, quæ nihil inordinatum relinquit. *Sap. 8.* †2a. Prælatio dæmonum fundatur super iustitiam Dei cuncta ordinantis. 3a. Concordia dæmonum, qua quidam alijs obediunt, non est ex amicitia: sed ex communi nequitia, qua homines oderunt, & Dei iustitiæ repugnant. 4a. In dæmonibus est naturalis prælatio, quia non sunt æquales secundum naturam: non sic homines. Et quod aliqui præsint, non est ad bonum ipsorum, cum præesse in malis sit miserum.

Art. 3. Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

In dæmonibus non est illuminatio propriè. 1. Concl. 1. Illuminatio est cum purgatione; at hoc non conuenit dæmonibus, quia ab immundo nihil mundatur, ergo. *Eccl. 34.* 2. Illuminatio propriè est manifestatio veritatis in ordine ad Deum: sed peruersitas dæmonum habet, vt vnus non ordinet alium ad Deum, sed magis abducat, ergo. 2a Potest tamen vnus alij

suum conceptum manifestare per modũ locutionis. † 3a. Non quælibet manifestatio veritatis est illuminatio, vt est dictum. 4a. Maior plenitudo luminis naturalis, quæ est in superioribus dæmonibus non potest esse ratio illuminationis: quia & angeli, & dæmones à principio suæ conditionis omnia cognouerunt, quæ ad naturalem cognitiouem pertinent.

Art. 4. Vtrum boni Angeli habeant prælationem super malos.

1. Concl. Boni Angeli, super malos prælationẽ habent, & per eos reguntur. 1. Ex Augustino, & Gregorio, qui propositam conclusionem docent. (lib. 3. de Trin. c. 4. Hom. 14. in Euang.) 2. Illæ creaturæ in alias influentiam habent, quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores: quia totus ordo prælationis primo, & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secundum quod Deo magis propinquant: sed maxima perfectio, per quam maxime Deo appropinquatur, est fruitio Dei, quo angeli fruuntur, ergo. †2a. Per angelos multa diuina misteria dæmonibus reuelantur: quia Dei iustitia exigit, vt per Dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum, quæ reuelationes respectu Angelorum sunt illuminationes; quia eas ordinant ad Deum: sed non respectu dæmonum cum eas ad expletionem propriæ iniquitatis, ordinent. 3a. Angeli non ideo sunt negligentes, quia non totaliter cohibent malos à nocendo, cum sint ministri sapientiæ Dei permittentis aliqua mala fieri propter bona, quæ ex eis elicit. 4a. Angelus inferior ordine naturæ, præest dæmonibus ordine naturæ superioribus: quia virtus diuinæ iustitiæ, cui inhærent boni Angeli potior est, quam virtus naturalis dęmonum.

Quæstio 110. De præsidentia Angelorum super creaturam corporalem.

Art. 1. Vtrum creatura corporalis administretur per Angelos.

1. Concl. Omnia corporalia reguntur per Angelos. 1. Ex Aug. & Greg. qui hoc docent. 2. Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem, vt patet in hominibus & Angelis, in quibus superiores præsunt inferioribus: sed virtus corporea est particularis, quia est indiuiduata per materiam; virtus vero Angeli est vniuersalis; quia est absoluta, & intellectualis ergo. (lib. 3. de trin. c. 4. lib. 4. dialog. c. 5.) †2a. Licet res corporales habeant determinatas actiones: tamen eas non exercent, nisi secundum quod mouentur à spirituali, & ideo oportet vt à spirituali, moueãtur. 3a. Nos ponim⁹ multa in corporib. inferioribus fieri pręter naturales actiones corporum, quod nõ cognouit Arist. ad quæ non sufficiunt virtutes cęlestium corporum. Ideo dicendum est Angelos habere immediatam præsidẽtiam, non solum supra cœlestia, sed etiã supra inferiora corpora. (lib. 12. Met. tex. 44.) 4a. Quamuis creaturæ corporales administrentur per Angelos; non tamen sequitur esse plures ordines Angelorum, quam nouem: quia ordines distinguuntur secundum generalia officia. Vnde ex Greg. ad ordines potestatum pertinent omnes Angeli, qui habent præsidentiam super dæmones; ad virtutem ordinem, qui præsidentiam habent super res corporeas.

Art. 2. Vtrum materia corporalis obediat Angelis ad nutum.

1. Concl. Omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediate, vel ab agente corporali, non autem immediate ab Angelo. 1. Non est putandum, ait Aug. istis transgressoribus Angelis ad nutum seruire hãc visibilium rerum materiam. (lib. 3. de trin. c. 8.) 2. Omne quod fit, fit a simili; ergo quod facit res naturales habet similitudinem cum composito; vel quia est compositum, sicut ignis generat ignem, vel quia totum compositum, quantum ad materiam, & formam, est in virtute ipsius, quod est proprium Dei. 2a. Errarunt Plato & Auicen. dicentes formas materiales caulari ex immaterialibus formis. Errarunt autem putantes formam esse quasi aliquid per se factum. Nam ex Arist. quod proprie fit, est compositum. Illius enim est fieri, cuius est esse: at compositi proprie est esse, cum sit subsistens; forma vero non est ens, quasi ipsa sit, sed sicut quo ali- (lib. 7. Met. tex 26. & 27.)

aliquid est, ergo. † 3a. Anima est forma corporis, & ideo non est mirum si corpus formaliter transmutatur excõceptione ipsius. Angelus autem non sic se habet ad corpora naturalia. 4a. Quod potest virtus inferior, potest superior; non tamen eodem, sed excellentiore modo: & sic Angelus, nobiliori modo trãsmutat materiam, mouendo agentia corporalia, vt causa superior. 5a. Nihil prohibet ex virtute Angelorum aliquos effectus sequi, in natura, ad quæ agentia corporalia non sufficerent: sed hoc non est Angelo obedire materiam ad nutum.

Art. 3 Vtrum corpora obediant Angelis ad motum localem.

1. Concl. Natura corporalis nata est moueri immediate à natura spirituali secundum locũ. 1. Ex Aug. Angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producẽdos: sed hoc non possunt facere, nisi localiter mouendo, ergo. 2. Cum diuina sapientia coniungat fines primorum, principijs secundorum, ex Dion. sequitur quod natura inferior in sui supremo attingatur à natura superiore: sed natura corporalis est infra naturam spiritualem, & inter omnes motus perfectior est motus localis, ex Aristotel. quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, ergo. 3. Ex auctoritate Philosophorum, dicentiũ suprema corpora moueri localiter à substãtijs abstractis: & etiam quia videmus quod anima mouet corpus principaliter motu locali. † 2a. In corporibus sunt alij motus locales præter eos, qui consequũtur formas, vt fluxus & refluxus maris, qui consequitur virtutem Lunę: & multo magis aliqui motus locales possunt consequi vim Angeli. 3a. Angeli causando motum localem, tanquam priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo agentia corporalia. 4a. Virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum, quo mediante alia potest mouere: sed virtus Angeli non est contracta ad corpus; vnde potest corpora nõ coniuncta localiter mouere.

lib. 3. de trin. c. 3.

cap. 7. de diu. nom.

8. Phys. tex. 57.

Art. 4. Vtrum Angeli possint facere miracula.

1. Concl. Solus Deus miracula facere potest. 1. psal. 135. Qui facit mirabilia magna solus. 2. Miraculum proprie dicitur, cum fit aliquid præter ordinem, nõ particularis, sed totius naturæ creatæ: sed hoc solus Deus potest, ergo. Nam quidquid facit quæuis creatura virtute propria, fit secũdum ordinem naturæ creatæ. † 2a. Aliqui Angeli dicuntur miracula facere, vel quia ad eorum desiderium Deus miracula facit; vel quia aliquod ministeriũ exhibent in miraculis. 3a. Angeli, & dæmones dicuntur facere miracula, non simpliciter, sed quoad nos. Quia cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, dicitur miraculum quoad nos. Et sic Magi per dæmones miracula faciunt. Boni Christiani dicuntur facere miracula propter publicam iustitiam: quando ea faciunt per diuinam iustitiã. Mali autem per signa publicæ iustitiæ inuocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta. 4a. Spirituales potestates possunt facere, quæ visibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia semina per motum localem; sed nõ est miraculũ. 5a. Etsi Angeli possint facere aliquid, præter ordinem naturæ corporalis; non tamen præter ordinem totius creaturę, quod exigitur ad rationem miraculi.

Quæstio 111. De actione Angelorum in homines.

Art. 1. Vtrum Angelus possit illuminare hominem.

1. Concl. Homines illuminantur per Angelos. 1. Reuelationes diuinorum, ait Dionys. perueniunt ad homines mediantibus Angelis: sed hæ sunt illuminationes, ergo. 2. Ordo prouidentiæ habet, vt actionibus superiorum inferiora subdantur, ergo vt inferiores Angeli illuminantur per superiores; ita homines per Angelos, quibus sunt inferiores. 2a. Modus vtriusq; illuminationis est partim similis, partim diuersus. Similis quidẽ, quia illuminatio in omnibus attenditur secundum quod intellectus inferior confortatur per actionem intellectus superioris; & prout proponuntur intellectui

cap. 4. cælest. hierarch.

Art. 4. Vtrum Angelus possit immutare sensum humanum.

1.Concl. Angelus & ab interiori,& ab exteriori, Gen. 19. potest immutare sensum hominis, sua 4 Reg.6. naturali virtute.1.Nam Angeli percusserunt sodomitas cæcitate. 2. Quia potest angelus opponere exterius sensibile aliquod sensui, vel à natura, vel de nouo formatum. Similiter potest interius commouere spiritus,& humores, ex quibus sensus diuersimode immutetur,ergo. † 2a.Et si principiũ sensitiuæ operationis, non possit esse absque principio interiore,id est,absque potentia sensitiua: tamen illud interius principiũ potest multipliciter ab exteriore principio commoueri.3a. Angelus per commotionem interiorẽ spirituum,& humorum potest aliquid operari ad immutandum actum etiam potentiæ nutritiuæ. 4a. Angelus singulari modo potest immutare sensum præter ordinem communem; quia potest facere præter ordinem particularis naturæ,cum ei non subdatur.

Quæstio 112. De missione Angelorum.

Art. 1. Vtrum Angeli in ministerium mittantur.

1. Concl. Aliqui Angeli mittuntur à Deo in mi- Exod.23. nisterium.1.Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te,ait scrip. 2 Ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab alio procedit, vt incipiat esse vbi prius non erat,vel vbi prius erat, per aliũ modum: sed Angelus procedit ab alio,vt incipiat esse,vbi prius non erat;ergo. Nã cum Angelus corpora moueat, habeatq; virtutẽ finitã,sic attingit vnum,vt non attingat aliud,& ideo ita est hic, vt non sit alibi, ergo cum aliquid efficit de nouo applicat suam virtutem, & incipit ibi esse.Et quia totum hoc est ex imperio diuino, & propter Deum, tanquam in finem, Angelus erit veluti minister, & eius operationes erunt ministeria. †2a. Actio intellectualis, si sic dicatur, quasi in intellectu consistens; vt contemplatio,nõ determinat sibi locum: si autem quia ab aliquo intellectu est regulata,& imperata,sic aliquando determinat sibi locum. 3a. Cœlum empyreum pertinet ad dignitatem Angeli secundum cõgruentiã cum Angelus nihil dignitatis accipiat ab illo: vnde nihil derogat, si non sit ibi actu. 4a. Actiones exteriores Angeli,quę regulantur per solam intellectualem operationem non impediunt eius contemplationem:quia duarum actionum, quarum vna est regula,alterius vna non impedit,sed iuuat alteram:in nobis secus accidit,quia actioni insistimus,secundũ sensitiuas vires. 5a. Angeli in suis exterioribus actionibus ministrant principaliter Deo,deinde nobis; non quod simus illis superiores simpliciter loquendo, sed prout vnusquisque adhærendo Deo, fit vnus spiritus cum eo,& est superior omni creatura.

Art. 2. Vtrum omnes Angeli in ministerium mittantur.

Simpliciter dicendum est,quod supe- 1.Concl. riores Angeli nũquam ad exterius mi- Hom. 34. in nisterium mittuntur.Ita Greg. ex sentẽ Euangel. tia Dion.superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquam habent.2a. Aliqui dixerunt Angelos inferiores tantum mitti de lege communi, superiores vero ex diuina dispensatione; quod tamen irrationabile videtur. Nam supposito ordinem diuinæ sapientiæ, non solum in Angelis, sed etiam in toto vniuerso habere, vt inferiora per superiora administrentur à quo ordine non receditur,nisi ex dispensatione propter altiorem ordinem, scilicet gratiæ, ad eius manifestationem, vt in resurrectione Lazari factum est, talis opinio sic refellitur. 1. Ordo Angelorum est secundum dona gratiarum:sed hic ordo non habet alium superiorem ordinem,propter quẽ prætermitti debeat, sicut ordo naturæ prætermittitur propter ordinem gratię, ergo.Ordo naturæ in operatione miraculorum prætermittitur propter fidei confirmationem:sed ad fidem nihil valeret,si prætermitteretur ordo angelicus:quia hoc à nobis percipi non potest, ergo.3.Quia nihil est ita magnum,quod per inferiores exerceri non queat,vt patet in Annunciatione incarnationis, quę facta fuit per Archangelum,ex Gregorio.

gorio. †2a. Quod dicitur omnes esse administratores spiritus, &c. intelligendũ
Heb. 1. est de missione secundum spirituales effectus, prout vnus Angelus illuminat alium; & sic omnes mittuntur; non autem
Isa. 6 missione exteriori. 3a. Angelus, qui missus est ad purgandum labia prophetæ secundum Dionys. fuit de inferioribus: sed dictus est Seraphin æquiuoce: quia venerat ad incendendum labia prophetæ. 4a. Nihil prohibet inæquales Angelos ad ministeria mitti; ita tamen, vt superiores mittantur ad altiora.

Art. 3. Vtrum Angeli qui mittuntur assistant.

1. Concl. Omnes Angeli ministrantes, assistũt
lib. 17. Mor. c. 7. quoad visionẽ Dei: quia omnes immediate vident essentiam Dei, vt ait Gregorius. 2. Quoad perceptionem diuinorum misteriorum in Deo, soli superiores primæ hierarchiæ assistunt: quia illorum,
cap. 7. cel. hierarch. vt inquit Dion. proprium est à Deo illuminari immediate. Idem docet Greg. Assistunt, inquit, illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuncianda nõ exeunt. Vnde patet ad duo argumenta. †2a. Satan Iob. c. 1. non dicitur astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia,
lib. 2. Mor. cap. 3. vt inquit Greg. & si beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem non amisit. 3a. Totius primæ hierarchiæ proprium esse dicitur immediate illuminari à Deo; sed superiores eorum plura recipiunt: vnde omnes assistentes aliquid immediate vident.

Art. 4. Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

1. Concl. Non omnes Angeli secundæ hierar-
Ca. 8. celest. hier. chiæ mittantur. 1. Ex Dion. dominationes sunt maiores omni subiectione: sed mitti in ministerium ad subiectionem pertinet, ergo. 2. Angeli illorum ordinũ ad exterius ministerium mittuntur ex quorum nominibus aliqua executio diuinorum misteriorum datur intelligi: sed in nomine dominationum non importatur aliqua executio, sed sola dispositio & imperium de agendis: importatur autem in nominibus inferiorum ordinum, cum angeli & Archangeli denominentur à denuntiando, & virtutes, ac potestates per respectum ad aliquem actum, ergo. † 2a. Dominationes computantur inter angelos ministrantes, nõ tanquam exequentes ministerium, sed sicut disponentes, & mandantes quid per alios fieri debeat. 3a. Secundũ Greg. plures sunt ministrantes, quàm assistentes. Nam ex Platone, quo aliqua sunt vni primo principio propinquiora, eo sunt minoris multitudinis: sed secundum alios, cum assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt; quia quod est melius, est magis à Deo intentum, & multiplicatum. Hom. 34. in Euangel. Dionys. cap. 8. cæl. hierar.

Quæstio 113. De custodia Angelorum, & impugnatione malorum.

Art. 1. Vtrum homines custodiantur ab angelis.

Necessarium fuit vt hominibus angeli ad custodiam deputarentur. 1. Psal. 90. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te. 2. Secundum rationem diuinæ prouidentiæ omnia mobilia & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur, vt corporalia per substantias spirituales immobiles, & inferiora corpora per superiora inuariabilia, secundum substantiam; sed homines secundum cognitionem, & affectionem sunt multipliciter variabiles à bono, ergo oportet eas regulari per Angelos, qui sunt inuariabiles. †2a. Homo per liberũ arb. potest aliqualiter malum vitare, sed non sufficienter: sicut vniuersalis cognitio naturalis legis dirigit hominem ad bonum: sed non sufficienter; & ideo indiget custodia. 3a. Ad bonum operandũ duo requiruntur, primum vt affectus inclinetur ad bonum, quod fit per habitũ virtutis, & quantum ad hoc Deus immediate custodit hominem infundendo ei gratiam, & virtutes. Secundo vt ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, & sic Deus custodiat hominem, sicuti vniuersalis instructor cuius instructio peruenit ad hominem per angelos. 4a. Quod homines pereant, non est imputandum negligentiæ Angelorum, 1. Concl.

gelorum, sed malitiæ hominum. Quod autem angeli aliquando præter legem communem hominibus appareant, est ex speciali Dei gratia.

Art. 2. Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.

1. Concl. Singulis hominibus singuli Angeli ad custodiam deputantur. 1. Hiero. Magna dignitas animarum; vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum. 2. Cum prouidentia diuina sit specialiter, & directe circa res immortales & perpetuas, oportet, vt sicut se habet corruptibilium genera & species, ita se habeat ad incorruptibilium indiuidua, sed ex Greg. diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus; & probabile est, quod diuersis speciebus rerum diuersi Angeli eiusdem ordinis præficiantur: ergo rationabile est, quod diuersis hominibus diuersi Angeli ad custodiam deputentur: cum Angelorum custodia sit quædam executio diuinæ prouidentiæ. †2a. Si homo consideretur secundum se, sic vni homini debetur vnus custos, si autem, vt est pars ciuitatis, vel collegij, sic vnus potest esse custos plurimorum: verum singulis hominibus singuli deputantur: quia eorum custodia se extendit, quantum ad inuisibilia, & occulta, quæ pertinent ad salutem singulorum, secundum seipsos. 3a. sicut aliquis infimus Angelus illumitur, quantum ad quædam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo, qui immediate ei præfertur, ita possibile est, vt aliquis Angelus immediate illuminet hominem; qui tamen habet aliquos Angelos sub se, quos illuminet. 4a. Licet homines natura sint pares: tamen inuenitur in eis inæqualitas, secundum quod ex diuina prouidentia quidam ordinantur ad maius, & quidam ad minus.

In Mat c. 18.

Hom. 34. in Euang.

Eccl. 33.

Art 3. Vtrum custodire hominem pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.

1. Concl. Custodia particularis hominis pertinet ad infimum gradum Angelorum. 1. Nam Psa. 90. Custodia hominis attribuitur Angelis, quorum ordo est infimus. 2. Minima, secundum Greg pertinet ad infimum ordinem: sed procurare, quæ ad vnius hominis salutem pertinet, minimum est in officijs Angelorum, ergo. 2a. Custodia vniuersalis hominis, multiplicatur secundum diuersos ordines. Quia quanto agens fuerit vniuersalius, tanto est superius: & sic custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinem Principatuum, vel forte ad Archangelos. Virtutes super naturas omnes corporales potestates habent, & potestates super dæmones. †3a. Cum Chrys. ait, supremos curam habere, intelligitur de supremis in ordine infimo Angelorum. Quia cum in quolibet ordine ex Dion. sint primi, medij, & vltimi, probabile est, maiores deputari ad custodiam eorum, qui sunt futuri sanctiores. 4a. Non omnes Angeli qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos homines; sed aliqui vniuersalem. 5a. Inferiores Angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, vnde possunt arcere dæmones, & miracula facere.

Ho 34. in Euang.

Hom. 60. in Matt.

cap. 4. cel. hierarch.

Art 4. Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.

Omnes homines in statu vitæ habent Angelos custodes. 1. Ex Hieron. Magna est dignitas animarum, &c. 2. Constitutis in via, in qua multa imminēt pericula, dantur custodes: sed omnib. hominibus in statu huius vitæ imminēt pericula, vim ab interiore, tum ab exteriore, ergo. 2a. Cum homo ad terminū vitæ peruenerit, iam non habebit Angelum custodem, sed vel in regno conregnātem, vel in inferno dæmonem punientem. †3a Christus vt homo immediate regulabatur à Verbo, & ideo non indegebat custodia Angelorum. 4a. Etiam in statu innocentiæ homo indigebat Angelorū custodia: quia licet ei nō immineret periculū ab interiore, vbi omnia erant ordinata: imminebat tamen ab exteriore propter insidias dæmonum. 5a. Præsciti, infideles, & Antichristus, vt non priuātur interiore auxilio naturalis rationis, ita non priuentur exteriore auxilio naturæ humanę concesso, custodia scilicet Ange-

1. Concl. c. 18. in Mat.

Psal. 12.

Angelorum: quibus saltem iuuantur, prout ab aliquo malo retrahuntur.

Art 5. Vtrum Angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.

1.Concl. Statim à natiuitate habet homo Angelum ad sui custodiam deputatum. Patet ex Hieron in Matt.c. 18. Vnde reijcitur opinio dicentium, quod à tempore baptismi. Quia ea tantum beneficia, quę dantur homini ex eo, quod est Christianus, incipiunt à tempore baptismi: sed quæ homini dantur, vt habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo nascendo talem naturam accipit: talis est custodia Angelorum, ergo. †2a. Heb.1. Angeli mittuntur in ministerium, efficaciter quidem propter eos solos, qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodiæ; tamen alijs eorum ministerium non subtrahitur. 3a. Officium custodię ordinatur quidem ad illuminationem doctrinæ, vt ad vltimum, & principalem effectum: tamē habet multos alios effectus, qui pueris competunt: vt arcere dæmones, &c. 4a. Puer quandiu est in materno vtero, non est totaliter à matre separatus, sed est aliquid eius, vt fructus pendens in arbore: vnde dici potest custodiri ab Angelo matris.

Art. 6. Vtrum Angelus custos quandoque deserat hominem.

1.Concl. Angelus custos nunquam totaliter dimittit hominē. 1. Dæmones nos semper impugnant, vt ait Petrus, ergo mul- 1.Pet.5. to magis boni Angeli nos semper custodiunt. 2. Custodia Angeli est executio quædam diuinæ prouidentiæ, circa hominem: sed nec homo, nec vlla res totaliter diuinæ prouidentiæ subtrahitur; quia prout aliquid participat de ente, subditur vniuersali prouidentiæ entiū, ergo. 2a. Interdum Angelus dicitur custodiam dimittere, prout non impedit, ne homo subdatur tribulationi, vel cadat in peccatum. Vnde patet ad duo argumenta. † 3a. Etsi Angelus interdum derelinquat hominem loco; non tamen eum derelinquit, quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cœlo cognoscit, quid circa hominem agatur, & statim potest adesse.

Art. 7. Vtrum Angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.

Angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. 1. Vbi est 1.Concl. tristitia & dolor, ibi non est perfecta fælicitas; sed Angeli sunt perfecte beati, lib. 14. de ciu. ergo. 2. Tristitia, & dolor, ex Aug. non cap.7. sunt, nisi de his, quæ contrariantur voluntati: sed nihil accidit, quod sit contrarium voluntati Angelorum; quia eorum voluntas totaliter inhæret diuinæ iustitiæ, per quam omnia fiunt, vel permittuntur, ergo. 2a. Angeli, absolute loquendo, non volunt peccata & pœnas hominum; volunt tamen in hoc diuinā iustitiam seruari, secundum quam quidam pœnis subdūtur, & peccare permittuntur. †3a. Illud Isa. Angeli pacis amare flebunt; si exponatur de Angelis bo- Cap.33. nis, erit metaphorica locutio ad designandum, quod angeli volunt in vniuersali hominum salutem. Secundum soluitur ex dictis. 4a. Tam in pœnitentia, quam in peccato, manet vna ratio gaudij in Angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ. 5a. Angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

Art. 8. Vtrum inter Angelos possit esse pugna, seu discordia.

Inter Angelos est pugna, Daniel 10. 1.Concl. Princeps Regni Persarum, id est, Angelus custos illius Regni, vt exponit Greg. lib.17. Mor. c. licet Hierony. per Principem intelligat 7. In hunc locum. aliquem dæmonem, qui populum ad peccādum ducebat, opponebat se Danielis precibus, quas Gabriel Deo offerebat, ergo vnus resistebat alij, & ita inter eos erat pugna. 2a. Pugna ista non est ex contrarietate voluntatum: quia omnes Angeli conueniunt in hoc, vt Dei sententia impleatur. 3a. Angeli dicuntur pugnare, quia ea, de quibus Deum consulunt, sunt repugnantia. Nam cum Dei iudicia circa regna, & homines per Angelos exerceantur, & in suis actionibus Angeli per diuinam sententiam regulentur; si accidat, vt propter diuersa merita,

rita, vel demerita vnus alteri subdatur, vel præsit; & Angeli quid ordo diuinæ sapientiæ in hoc requirat ignorent, nisi Deus reuelet; Deum consulunt. Quare in quantum de contrarijs meritis diuinam consulunt voluntatem, sibi inuicē resistere dicuntur. Vnde patet ad tria obiecta.

Quæstio 114. De dæmonum impugnatione.

Art. 1. Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.

1. Concl. Homines impugnātur à dęmonibus. Non est nobis colluctatio, ait Paul. aduersus carnem, & sanguinem; sed aduersus Principes, &c. Ephes. 6. 2a. Ipsa impugnatio est ex malitia dæmonum. Quia ex inuidia hominis profectum impedire nitūtur; & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem vsurpant, deputando ministros dæmoniacos ad hominū impugnationem. 3a. Ordo impugnationis est à Deo, qui ordinate nouit vti malis, ea ad bona ordinando. 4a. Tam custodia; quam ordo custodiæ Angelorum reducitur in Deum, vt primum auctorē. †5a. Dæmones, vt inducunt ad peccandum, non mittuntur à Deo; licet aliquādo Deus permittat: mittuntur tamen à Deo, vt impugnant homines eos puniēdo. 6a. Ad hoc, vt sit æqualis conditio pugnæ fit ex parte hominis recompensatio, principaliter per auxilium gratiæ, secundario per custodiam Angelorum. 7a. Infirmitati humanæ, sufficeret ad exercitium impugnatio carnis, & mundi: sed malitiæ dæmonum non sufficit. Totum autem prouenit ex diuina ordinatione ad gloriam electorum.

Art. 2. Vtrum tentare sit proprium diaboli.

1. Concl. Tentare ad nocendum, in peccatum pręcipitando, est proprium diaboli. 1. Ex Glos. super illud, Ne forte tentauerit eos, 1. Thes. 3. qui tentat, id est, diabolus, cuius officiū est tentare. 2. Proximus finis tentantis est cognitio, quia tentare proprie est experimentū de aliquo sumere, vt aliquid de ipso sciatur: ex cognitione autem potest intendi finis, vel bonus, vel malus; sed diabolus semper intendit finem malum, ergo. 2a. Homo vel tendat, vt iuuet, vel vt sciat, & si hac ratione, Deum tentat, vt velit eius virtutem experiri, peccat; si vero tentat, vt noceat, id efficit tanquam minister diaboli. 3a. Deus dicitur tentare, vt sciat, id est, vt faciat alios scire. Gen. 22. 4a. Caro & mūdus dicuntur tentare instrumētaliter, seu materialiter. †5a. Diabolus tentat explorando interiorem hominis conditionem, quam ignorat, vt de illo vitio tētet, ad quod homo magis pronus est. 6a. Licet dæmon nō possit immutare hominis voluntatem, potest tamen aliqualiter immutare inferiores vires, ex quibus voluntas inclinatur.

Art. 3. Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.

1. Concl. Non omnia peccata hominum causantur directe à dæmone. 1. Non omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, ait Aug. Sed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptionis emergerūt. lib. de eccles. dog. c. 52. 2. Etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, &c. circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem ordinentur, ergo. 2a. Omnia peccata hominum causantur à dæmone indirecte. Quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in genere humano pronitas ad omnia peccata; & sic intellige Dion. & Damasc. ca. 4. de diu. nom. Vnde soluitur primum. † 3a. Per omnia peccata fiunt homines filij diaboli, Ioan. 8. non quod omnia eius instinctu perpetrentur; sed quia ipsum primo peccantem imitantur. 4a. Ad omnia bona nostra cooperātur Angeli: sed non omnia nostra peccata procedunt ex dæmonum suggestione: peccare enim ex nobis possumus, sed non mereri, absq; Dei auxilio per Angelos exhibito.

Art. 4. Vtrum dæmones possint homines seducere.

1. Concl. Dæmones possunt miracula facere, si miraculum large sumatur. 1. Magicis artibus, ait Aug. Fiunt miracula, plerunq; lib. 83. q. 9. 79. similia illis miraculis, quæ fiunt per ser-

uos Dei. 2. Possunt facere, quæ homines mirantur, prout eorum facultatem, & cognitionem excedunt: quæ licet ad veram rationem miraculi non pertingãt, sunt tamen quandoque res veræ: vt quæ fecerunt Magi Pharaônis. 2a. Si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non possunt; quia miraculũ proprie dicitur quod fit præter ordinẽ totius naturæ creatæ. † 3a. Opera Antichristi ab Apostolo vocantur signa mẽdacij; vel quia mortales sensus per phãtasmata decepturus est, vt quę non facit, videatur facere, vel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen protrahent credituros. 4a. Etsi dæmones non possint transmutare materiam de forma, in formam; possunt tamen adhibere quædam semina, ad huiusmodi effectus cõplendos. Vnde transmutationes, quæ fiunt per virtutes naturales, possunt fieri per dæmones adhibitis seminibus. Quare cum faciunt, quę vi naturali non possunt fieri, ea non sunt vera, sed apparentia. Vel enim mutant hominis phantasiam, vel ex aëre aliquod corpus formant. 5a. Magi miracula faciunt quærentes gloriam suam, & per quædam priuata commertia: Sancti autem quærentes gloriam Dei, & publica administratione, & iussu Dei.

2. Thes. 2.

Art. 5. Vtrum Dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.

1. Concl. Aliqui dicunt, quod dæmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Alij, quod potest alios tentare, sed nõ eundem: quod probabilius est, si intelligatur vsque ad aliquod tempus, secundũ illud Luc. 4. quod consumata omni tentatione Diabolus recessit à Christo, vsq; ad tempus. 1. Sumitur ratio ex parte diuinæ clementiæ: quia, vt inquit Chrys. non tandiu Diabolus homines tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit; qui permittit paulisper, postea repellit, propter infirmam naturam. 2. Ex astutia Diaboli. Vnde Amb. Diabolus instare formidat; quia frequentius refugit triumphari. Quod autem redeat ad eum, quem dimisit, patet Matth. 12. Reuertar in domum meam, &c. Vnde patet ad obiecta.

Hom. 20. oper. imperfect.

Quæstio 115. De actione corporalis creaturæ.

Art. 1. Vtrum aliquod corpus sit actiuum.

Sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua, vt Dion. inquit de igne. Agit autem corpus secundum quod est actu in aliud corpus, secundum quod est in potentia: vt patebit ex confutatione opinionum. 2a. Auicebrõ totaliter negauit actionem, dicendo nullum corpus agere, sed omnes actiones, quę videntur esse corporum, esse eiusdam virtutis spiritualis, quæ omnia penetrat. Quæ opinio videtur sumpta a Platone dicente, omnes formas materiales esse participatas, & determinatas, ad hanc materiam; separatas vero esse absolutas & vniuersales, & causa illarum, quæ sunt in materia. Ait ergo Auicebron à quantitate, vt est indiuiduationis principium, retineri formam corporalem ne possit agendo extendere se in aliam materiam. Quæ ratio solum concludit formam hanc non esse agens vniuersale. Quia vnum quoque quantum participat de aliquo, tantum etiam participatur de illius proprio; sed proprium actus est agere, ergo corpus secundum quod ex actu actiuũ est, & sic forma ex eo, quod est determinata ad hanc materiam, habet quod sit agens contractum, & particulare. Errauit etiam Auicenna dicendo agentia corporalia agere secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem, sed vltimam perfectionem haberi à principio immateriali. Democritus etiam posuit actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionem per receptionem eorundem. † 3a. Cum Aug. ait, quod in rebus est aliquid agens, non actum, id est, Deus aliquid agens & actũ, id est, spirituales substantiæ: aliquid actum tantum, vt corpus; intellige de tota corporali natura simul accepta. sic enim nihil

1. Concl. c. 15. cæl. hierar.

Arist. lib. 1. de gen. à tex. 57.

nihil est eo inferius; nec est subiectu sub ea, quod eius actionem capere possit. 4a. Quamuis necesse sit dari aliquod mixtũ & patiens tantum: tamen hoc est materia prima, quæ est pura potentia, non autem corpus, quod componitur ex actu & potentia, ideo est agens, & patiens. 5a. Quantitas non impedit omnino formã corporalem ab actione; sed tantum ne sit agens vniuersale. 6a. Corpus non est id quod maxime distat à primo agente, cum participet aliquid de similitudine diuini esse secundum formam; sed materia prima, quæ nullo modo est agens. 7a. Corpus agit ad formam substantialẽ, & accidentalem: quia qualitas actiua, vt calor, licet sit accidens, agit tamen virtute formæ substantialis, & ideo producit formam substantialem. Nec est contra rationem accidentis, vt excedat suũ subiectum in agendo, sed quod excedat in essendo.

Art. 2. Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales.

n. Concl. Rationes seminales, quæ sunt virtutes actiuæ, & passiuæ rerum, sunt in corporali materia multipliciter. 1. Secundum Aug. habent esse principaliter, & originaliter in ipso verbo Dei, secundum rationes ideales, & possunt dici rationes causales non autem seminales. 2. Sunt in elementis mundi, vbi à principio productæ sunt, sicut in vniuersalibus causis. 3. In his, quę ab illis producuntur, vt in hac planta, in hoc animali, vt in particularibus causis. 4. In seminibus quæ ex animalibus & plantis producuntur. 2a. Conuenienter Aug. omnes virtutes actiuas, & passiuas, quæ sunt principia generationum, & motuum naturalium seminales rationes vocat. Nam conuenienter à corporibus viuentibus fit denominatio cæterorum, quia sunt perfectiora inter omnia naturalia; denominatio enim debet fieri à perfectiore, sed semina sunt actiua, & passiua principia generationis viuentium, ergo. †3a. Huiusmodi virtutes actiuæ, & passiuæ, licet nõ possint dici rationes, vt sunt in materia, possunt tamen dici sic, vt deducũtur à rationibus idealibus. 4a. Quæ per motum localem adhibentur sunt quidem corpora, sed quia in illis sunt huiusmodi virtutes, ideo dicuntur seminales rationes adhiberi per dæmones per motum localem. 5a. Sub semine cõprehendi possunt virtutes actiuæ, & passiuę: quia tam dicitur semen maris, quod est principium actiuum, quam fœminæ, quod est passiuum. 6a. Rationes seminales, sunt rationes causales, sicut semen est quædam causa. Verum rationes ideales possunt dici causales, non tamen seminales, quia semen non est principiũ separatum: & præter huiusmodi rationes non fiunt miracula.

lib. 3. de trin. c. 8.

Arist. 2. de ani. tex. 49.

Art. 3. Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic inferioribus fiunt.

Motus inferiorum corporũ causatur à corporibus cœlestibus. 1. Ex Aug. corpora crassiora, & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur. 2. Cum vnitas sit causa multitudinis, oportet vt omnis mot' ab immobili procedat: nã quod est immobile vno modo se habet, & quod mouetur multipliciter: vnde quanto aliqua sunt immobilia, tãto sunt causa eorũ, quæ sunt magis mobilia: sed corpora cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia, quia tantum mouentur motu locali; ergo. † 2a. Cum Damasc. ait corpora cœlestia non esse causam generationis, &c. intellige quod non sunt prima causa: sicut dicebant ponentes corpora cœlestia esse Deos. 3a. Materia, & quidquid in istis inferioribus generat & mouet ad speciẽ, est sicut instrumentũ cœlestis corporis, ex Arist. quia hæc inferiora non sufficiunt. Vnde oportet ponere aliquod principiũ actiuum mobile, quod per suam abundantiam causet varietatem circa generationem. 4a. Corpora cœlestia non sunt similia corporibus inferioribus similitudine specifica; sed vt sua vniuersali virtute continent quidquid in inferioribus generatur. 5a Quod duorũ geminorum, sub vna cõstellatione natorum, vnus sit mascul', & alter fœmina, denotat, quod effectus astrorum variatur in rebus corporeis

1. Concl. lib. 3. de trin. c. 4.

lib. 2. c. 7.

2. Phys. tex. 26.

2. de Ge. tex. 56.

poreis secundum diuersam materiæ dispositionem; non autem quod corpora cœlestia non sint causa horum inferiorum.

Art. 4. Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum.

1. Conclus. lib. 2. de fide c. 7. Impossibile est, quod corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 1. Ex Damasc. qui hoc affirmat. 2. Sequeretur intellectum & voluntatem esse actus organorum corporeorum, & quod non differrent à sensibus, quod est falsum. 2a. Cœlestia corpora imprimunt in corpora directe, & per se; in vires autem animæ, quæ sunt actus organorum non directe, sed per accidens, quia huiusmodi actus impediuntur secundum impedimenta organorum. Vnde ex sententia eorum qui ponunt intellectum, & volũtatem esse vires organis alligatas, sequeretur eas non differre à sensu, & hominẽ agere naturali instinctu, & non esse liberi arb. quia corpora cœlestia essent causa actuum humanorũ, quod est falsum. 3a. Indirecte, & per accidens impressiones corporum cælestium pertinere possunt ad intellectum & voluntatem, prout accipiunt ab inferioribus viribus, quæ corporeis organis sunt alligatæ; sed minus ad voluntatem: quia intellectus ex necessitate accipit à sensibus, sed voluntas non necessario sequitur inclinationem appetitus inferioris. †4a. Spirituales substantiæ mouentes cœlestia corpora, mediantibus illis agunt in corporalia, sed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non possunt. 5a. Multiformitas actuum, qui sunt ab intellectu & voluntate reducitur in principium vniformæ, id est, in intellectum, & voluntatem diuinam, non in cælestia corpora. 6a. Astrologi, vt in pluribus vera prædicere possunt, & maxime in cõmuni: quia plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus sensitiui appetitus, ad quas cooperari possunt corpora cælestia. Sed sapiens dominatur astris, quatenus dominatur suis passionibus.

Art. 5. Vtrum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones

Dæmones non subduntur actioni cęlestium corporum, nec per se, nec per accidens; nec directe, nec indirecte. Quoniã Dæmones sunt superiores ordine naturæ, quam corpora cælestia: sed agens debet esse superius patiente; ergo. 2a. Peripatetici existimarunt Dæmones non esse, & quæ attribuuntur Dæmonibus fieri virtute cælestium corporum, vt refert Aug. sed contra: quia experimento scitur multa fieri per Dæmones, ad quæ non sufficeret virtus cęlestium corporũ; vt quod arreptitij loquãtur, lingua ignota recitent versus, & auctoritates, quas nunquam sciuerunt, statuæ loquantur, &c. Ex quibus moti Platonici posuerunt Dęmones esse animalia corporea aëreas animo pessima; & secũdum hos Dæmones subduntur corporibus cœlestibus, vt homines, quod falsum est. Quoniam dęmones sunt substantiæ intellectuales corporibus non vnitæ. † 3a. Quod Dæmones secundum certa augmenta lunæ homines vexent contingit, non ex eo, quod ipsi subdantur cœlesti corpori; sed vel, vt infament creaturam Dei, nimirũ Lunam, vel quia, cum non possint operari, nisi per virtutes naturales in suis operib. considerant rerum aptitudines ad affectus intentos: quod maxime contingit in quibusdam augmentis Lunæ. 4a. Dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. 1. Vt homines in hunc errorem inducant, quod credant aliquod numen esse in stellis. 2. Quia tunc materia corporalis magis est disposita ad effectus, pro quibus aduocantur. 5a. Dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, carminũ &c. non, vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquantum hæc eis exhibetur in signum diuini honoris, cuius sunt cupidi. — 1. Concl. — Super Gen. ad lit. cap. 16

Art. 6. Vtrum corpora cælestia impon ã necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.

1. Concl. Non omnes effectus cœlestium corporum sunt ex necessitate, non solum

in

in homine, & in his ad quæ hominum operatio se extendit, quia nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum cælestium corporum; sed etiam in alijs rebus naturalibus. 1 Ex Arist. lib. de somno & vigilia: neque eorum quæ in corporibus, &c. 2. Quia non posita quacunque causa ex necessitate, sequitur effectus: sed aliquæ sunt, quę ordinantur ad effectus vt in pluribus, quæ quandoq; deficiunt in minore parte, per aliquam causam impedientem. Quod autem qui contra sentiunt, dicunt tale impedimẽtum ex necessitate peruenire, falsum est: quia huiusmodi causa impediens occurrit interdum per accidens, sed quod est per accidens non habet causam, quia nõ est vere ens, cum non sit vere vnum, ergo ex. gra. Album habet causam; quia est ens per se, similiter & musicum: sed albũ musicum nullam habet causam, & sic patet, quod quæ sunt per accidens, non possunt reduci ad aliquam causam, ex qua ex necessitate sequatur. †2a. Corpora cælestia sunt sufficiens causa inferiorum effectuum; sed mediantibus inferioribus, quæ deficere possunt. 3a. Virtus cœlestis corporis non est infinita, vnde requirit determinatam dispositionem in materia ad producendum suum effectum, & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias conditiones, quæ si nõ sufficienter adsunt, possunt impedire effectum cælestium corporum. 4a Licet causa impediens reducatur ad aliquod cœleste corpus, sicut in causam: tamen cõcursus duarum causarum, cum sit per accidens, non reducitur in causam cœlestem.

Quæstio 116. De Fato.

Art. 1. Vtrum Fatum sit aliquid.

1. Concl. lib. 4. de cõs prof. 4. Fatum poni potest, pro prouidentia diuina præordinante omnia. 1. Ex Boet. Fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quęque nectit ordinibus. Et ex Aug. si propterea quisque res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei volũtatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiã teneat, &c. 2. Cum in his inferioribus multa casu & fortuna fiant, nihil prohibet, quin reducãtur in aliquam causam, cui omnia subijciantur, præordinantem ista, vt si inuentionem thesauri reuocares in eum, qui nouisset thesaurum, & effodi iussisset; talis autem causa, in quã omnes effectus fortuiti possunt reuocari, est diuina mens & prouidentia, ratione cuius nihil accidit, sed omnia præordinat in suos fines, ergo potest poni fatum: quamuis Sancti recusauerint hoc vocabulo vti, vt errorẽ vitarent, vt Aug. & Greg. qui fatum esse negat. vnde patet ad primum. 2a. Quidam fatum negarunt & prouidentiam, vt recitat Aug. de Tullio: sed hoc improbatum est quæst. de prouidentia. 3a. Alij dixerunt fatum nihil aliud esse, quam dispositionem siderum, in qua quisque conceptus est, vel natus: quia omnia reducebant in superiorem causam, id est, in cælestia corpora, quod falsum est. 1. Quantum ad actus humanos, qui non subduntur actioni corporum cœlestium, nisi indirecte, & per accidens: causa autem fatalis, necesse est vt sit directe, & per se causa eius quod agitur, ergo. 2. Quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur: quia corpus cœleste agit per modum naturalis principij, vnde effectus eius in hoc mũdo naturales, ergo impossibile est, quod aliqua virtus actiua cœlestis corporis, sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. †4a. Casus & fortuna dicuntur per comparationem ad causas proximas, non autem ad prouidentiam diuinam, secundum quã nihil temere fit.

Art. 2. Vtrum Fatum sit in rebus creatis.

Fatum est in ipsis causis creatis, in quãtũ sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. 1 Concl. loco citat. 1. Ex Boet. Fatum est dispositio, &c. 2. Cum diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequatur, sequitur vt ista ordinatio effectuu possit dupliciter considerari; vel vt est in ipso Deo, & sic vocatur prouidentia; vel vt est in medijs causis à Deo ordinatis ad aliquos effectus, & sic habet rationem fati

ex Boet. ergo. † 2a. Fatum essentialiter est ipsa dispositio & ordo secundarum causarum; sed causaliter Dei voluntas potest dici fatum, prout ipsa ordinatio causarum non potest dici fatum, nisi secundum quod dependet à Deo. 3a. Fatum in tantum habet rationem causæ, inquantum & ipsæ causæ secundæ, quarum ordinatio fatum dicitur. 4a. Fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed vt designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio, qui ordo, si cōsideretur per comparationem ad suum principium est vnus, & sic dicitur vnum fatum: si per relationem ad effectus, sic multiplicatur.

Art. 3. Vtrum fatum sit immobile.

1. Concl. Fatum, vt est in causis secundarijs, absolute est mobile, vt est à diuina prouidentia, est immobile; non necessitate absoluta, sed conditionali: Patet ex Boet. fatum est immobilis dispositio, &c. 2a. Aliqui posuerunt dispositionem causarum esse secundum se necessariam, ita quod omnia ex necessitate contingerent. Fundamentum eorum est, quia quilibet effectus habet suam causam: at posita causa necessario est effectus, ergo. Sed hoc iam improbatum est. 3a. Alij contra posuerunt fatum esse mobile etiam secundum quod à diuina prouidentia dependet: vt Aegyptij: quod etiam improbatum est supra: quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Vnde patet ad tria obiecta.

Art. 4. Vtrum omnia fato subdantur.

1. Concl. Non omnia subduntur fato. 1. Quædam ait Boet. sunt, quæ sub prouidentia locata fati seriem superant. 2. Ea tātum, quæ secūdis causis subduntur, subduntur fato; quia fatum est ordinatio secundarū causarū: sed quædam fiunt immediate à Deo, quæ non subduntur secundis causis, vt creatio, glorificatio, &c. Ergo. Vnde soluitur primum: quia non omnia fiunt per secundas causas, ergo. † 2a. Fatum refertur ad voluntatem & potestatem Dei, sicut ad primum principium: ideo non oportet, vt quidquid subijcitur voluntati diuinæ, subijciatur fato. 3a. Licet omnes creaturæ sint mutibiles: tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus, & ideo non subijciuntur fato.

Quæstio 117. De his quæ pertinent ad actionem hominis.

Art. 1. Vtrum vnus homo possit alium docere.

Vnus homo potest alium docere. Patet ex Paulo. In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus, & doctor gentium. 2a. Docens causat scientiam in addiscente reducendo ipsum de potentia in actum. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Effectus qui potest fieri à natura, & ab arte, eodem modo fit, quo fieret à natura: quia ars imitatur naturam: vt patet in sanitate, quæ causatur à natura, & ab arte eodem modo, alterando, expellendo, &c. sed scientia à natura fit reducendo seipsum de potentia ad actum, quia sic scire nostrum est per inuentionem, & fit procedendo à principijs naturaliter notis ad conclusiones ignotas, quod est procedere de potentia ad actum, ergo etiam à doctore fit reducendo alium de potentia ad actum scientiæ. Non quod Doctor sit causa principalis, sed vt minister naturæ & coadiuuans. 3a. Magister dupliciter ducit discipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorum: primum proponendo ei auxilia, vel instrumenta, quibus vtatur ad scientiam acquirendam: vt cum proponit aliquas propositiones minus vniuersales, vel sensibilia exempla, vel similia, vel opposita: secundo confortando intellectum addiscentis; non aliqua virtute actiua, quasi superioris naturæ; vt diximus de Angelis, sed proponendo discipulo ordinem principiorum ad conclusionem. 4a. Auer. Quia posuit vnum intellectum possibilem omnium hominum, & easdem species intelligibiles differentes quantum ad diuersa phantasmata, dixit magistrum docere discipulum communicando eandem scientiam, per hoc, quod mouet eum ad ordinandum phātasmata

(Margin notes: 1. Concl. — 1. Tim. 2. — 8. Phys. tex. 23.)

tasmata conuenienter. Quæ opinio est vera quantum ad hoc, quod eadem est scientia in magistro, & in discipulo, si consideretur identitas ex parte rei scitæ: quantum ad reliqua falsa, vt alibi probatum est. 5a. Plato dixit, docere nihil aliud esse, quam exercitare hominem ad considerandum ea, quorum scientia habet: vt addiscere nihil aliud sit, quam reminisci; quia posuit, scientiam inesse à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum: quod supra improbatum est. † 6a. Deus docet hominem scientiam, & est vnus magister, inquantum lumen vultus sui super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur. 7a. Doctor non causat scientiam in discipulo per modum agentis naturalis: vnde non oportet quod scientia sit qualitas actiua: sed est principium quo aliquis dirigitur ad operandum. 8a. Licet Magister non causet in discipulo lumen intelligibile, nec directe species intelligibiles: tamen mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc, quod ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa ei proponit exterius: quæ signa sunt rerum notarum in vniuersali, sub quadam confusione, sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Quare cũ quis per se discit, non est sui magister, quia in eo non præcedit suam perfectam.

Arist. li. 3. de ani. tex. 5.

Art. 2. Vtrum homo possit docere Angelos.

1. Concl. De rebus diuinis nunquam Angeli ab hominibus illuminantur. 1. Ex Dion. qui ait omnes diuinas illuminationes perferri ad homines per angelos, ergo. 2. Quia supremi homines se habent ad infimos Angelos, sicuti Angeli inferiores ad superiores, Matth. 11. Inter natos mulierũ nõ surrexit maior Ioa. baptista; sed qui minor est in regno cœlorũ, maior est illo: sed inferiores nunquam illuminant superiores, ergo. 2a. Possunt homines manifestare angelis suas cogitationes cordis per modũ locutionis. Quoniam inferiores alloquuntur superiores. † 3a. Illud Pauli, vt innotescat principibus, &c. per Ecclesiam, non probat quod homines doceant Angelos, sed quod Angeli multa cognouerunt, quæ antea eis erãt ignota, per misteria Christi, & Ecclesiæ, quæ per Apostolos impleta sunt; quod non inconuenit. 4a. Apostoli non instruebantur immediate à Verbo Dei secũdum diuinitatẽ; sed prout humanitas loquebatur eis. 5a. Aliqui homines possunt esse maiores in hac vita aliquibus Angelis, non actu; sed virtute inquantum habent tantum caritatis, vt possint ad maiorem beatitudinis gradum promereri.

ca. 4. de diu. nom.

Ephes. 3.

Art. 3. Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.

Anima sua naturali virtute non potest immutare materiam corporalem, nisi mediantibus aliquibus corporibus. 1. Quia materia corporalis à solo Deo, & compositio ex materia, & forma potest immediate immutari, ex Aug. ergo. 2. Hoc non possunt Angeli sine corpore, ergo nec anima. † 2a. Sancti miracula faciunt, ex potestate gratiæ, non naturę. 3a. Causa fascinationis non est, quod virtus animæ possit materiam corporalẽ immutare; sed quia ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus coniuncti, quæ immutatio maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus proueniunt. Oculi autem inficiunt aërem, vsque ad determinatum spacium: Vnde aër infectus est noxius, maxime pueris, qui habent corpus tenerum. Potest etiam in hoc facto permittere Deo cooperari dæmon. 4a. Anima corpori humani vnitur vt forma, & appetitus sensitiuus, obedit aliqualiter rationi. Vnde oportet, quod ad apprehensionem animæ commoueatur appetitus sensitiuus, cum aliqua operatione corporali. Ad mouenda corpora externa hoc non sat est, nisi adsit immutatio proprij corporis, vt dictum est ad secundum.

1 Concl.

lib. 3. de trin. c. 8.

Art. 4. Vtrum anima hominis separata, possit corpora saltem localiter mouere.

Anima separata sua naturali virtute, non potest mouere aliquod corpus. 1. Ex Aristot. non potest moue: e nisi proprium

1. Concl.

lib. 2. de ani. tex. 26.

prium corpus,ergo. 2. Cum anima est corpori vnita non mouet corpus, nisi viuificatum; vt patet si membrum aliquod mortificetur; sed separata nullum corpus viuificat, ergo. † 2a. Substantijs spiritualibus,quæ non sunt determinatæ, ad aliqua corpora, possunt diuersa corpora obedire ad motum : at anima, quia ex sua natura determinatur ad mouendum corpus,cuius est forma separata,nullum mouere potest. 3a. Dicitur Simonem Magum habuisse animam interfecti pueri, quod fiebat illusione dæmonum,qui frequenter simulant se esse animas mortuorum,ad confirmandum errorem eorum,qui id credunt.

Quæstio 118. De traductione hominis ex homine,quantum ad animam.

Art. 1. Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.

1. Concl. Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter. Ita se habet virtus, quæ est in semine ad animalia, quæ semine generantur; sicut se habet virtus,quæ est in elementis,mundi ad animalia, quæ ex illis producuntur:sed in istis animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, ergo & in illis ex virtute, quæ est in semine. Quantum ad illam partē, principaliter, sic probatur. Forma,quæ solum existit, quia inest composito, debet fieri ab agēte corporeo, vnumquodque enim fit à simili: sed anima sensitiua est huiusmodi,ergo. Quoad alteram partem,quod à semine, &c. Inter agentia, quo agens est potentius, eo magis potest suam actionem diffundere ad magis distans : sed corpora non viuentia generāt per se sibi simile, & nō per media; ergo viuentia tanquam potentiora possunt agere ad producendum simile, & sine medio,&cum medio:sine medio vt in opere nutritionis,caro enim generat carnem;cum medio,vt in actu generationis ex semine,ergo. 2a. Falsum est animas sensitiuas à Deo creari. Nam sequeretur eas habere esse & operationem per se,& non corrumpi corrupto corpore.† 3a. Etsi anima sensitiua moueat corpus:non tamen est substantia per se subsistens,quod requiritur ad hoc, vt aliquid sit per creationem. 4a. Virtus generatiua non solum generat virtute propria, quia sic non generaret animam sensitiuam, quæ est altioris ordinis, sed virtute totius animæ,quæ quo est perfectior,eo eius virtus generatiua ordinatur ad perfectionem effectuum. 5a. Virtus actiua seminis ex anima generantis deriuata,est quasi quędam motio animę generantis: nec est anima,nec pars animæ,nisi virtute: & fundatur in spiritu incluso,in semine,in quo etiam est quidam calor ex virtute cælestium corporum. Ideo dicitur,Sol & homo generant hominem. 6a. In animalibus perfectis, quæ generantur ex coitu virtus actiua est in semine maris, vt in semine fœminæ materia,in qua statim à principio est anima vegetabilis secundum actum primum, postea cum incipit attrahere alimentum, secundum actum secundum. Materia autem transmutatur à virtute seminis maris, quo vsque perducatur in actum animæ sensitiuæ ex virtute quæ erat in semine: non quod ipsa virtus fiat anima sensitiua;quia idem esset generās & generatum. Producta anima sensitiua, in generato quantum ad aliquam partem principalem, incipit operari ad complementum proprij corporis per modum nutritionis, & augmenti: & tunc virtus actiua, quæ erat in semine, esse desinit, dissoluto semine:nec id inconuenit, cum sit agens instrumentale, cuius virtus cessat, effectu iam producto.

Art. 2. Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

Hæreticum est dicere animā intellectiuam traduci cum semine. 1. Concl. 1. Animę rationales non seminantur per coitum, ait Augustin. *lib. 3 de eccl. dogma.* 2. Virtus materialis non potest terminare actionem in effectum supernaturalem. : at virtus seminis est materialis, anima intellectiua immaterialis,ergo. 3. Virtus seminis agit in virtute animæ generantis, prout est actus corporis

corporis, quo vtitur in sua operatione: sed in operatione intellectus, quia sine corpore subsistit, debetur esse, & fieri per solam creationem. Vnde ponere eã à generante causari, est ponere eam non subsistentem, & incorruptibilem, quod est hæreticum. † 2a. Cum dicitur animas egressas esse de femore, sumitur anima, pro toto homine. 3a. Licet in homine eadem anima sit sensitiua, & intellectiua, non tamen hæc generatur ex semine, vt illa: sed producitur à Deo in fine generationis humanæ corruptis prioribus formis. Quia cum generatio vnius sit semper corruptio alterius, necesse est dicere, tam in homine, quam in animalibus alijs, perfectiore forma adueniente, corrumpi priorem: ita tamen, quod sequens forma habeat quidquid habebat præcedens, & aliquid amplius. 4a. Nihil prohibet, formationem corporis fieri à virtute corporali, animam autem intellectiuam à solo Deo: quia cũ sunt multa agentia ordinata, nihil prohibet virtutem superioris agentis attingere vltimam formam: inferioris vero solum aliquam materiæ dispositionem. 5a. Homo generat sibi simile, inquantũ virtute sui seminis disponit materiam ad susceptionem talis formæ. 6a. In actione adulterorum, id quod est naturæ, bonum est, ad quod cooperatur Deus: quod vero est inordinatæ voluptatis, nõ est à Deo.

Gen. 46.

Art. 3. Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.

1. Concl. Animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, & corporibus infunduntur. Patebit hæc conclusio ex sequentibus, & habetur lib. de Ecclesiast. dogm. 2a. Aliqui posuerunt animas hominum simul cum Angelis creatas: putantes animæ intellectiuæ accidere vniri corpori, & esse eiusdem conditionis cum substantijs spiritualibus, quod falsum est. 1. Quia hoc modo anima accidentaliter vniretur corpori, vnde sequeretur hominem, qui ex tali vnione consurgit, esse ens per accidens, & animam esse hominem. Quod anima non sit eiusdem naturæ cum Angelis, patet ex diuerso modo intelligendi: quia anima intelligit per sensus, & per conuersionẽ ad phantasmata: non sic Angeli. 2. Cum animæ naturale sit corpori vniri; esse sine corpore esset ei contra naturam, nec haberet suæ naturę perfectionem. Sed non fuit conueniens, quod Deus ab imperfectis, & ab his, quæ sunt præter naturam suum opus inchoaret. Nec potest dici non esse naturale animæ vniri corpori; quia vel hoc factum esset eius voluntate, quod est inconueniens. 1. Quia hæc voluntas esset irrationalis, si non indigeret: si autem indigeret, esset ei naturale vniri corpori, quia natura non deficit in necessarijs. 2. Non esset ratio quare animæ à principio creatæ voluntas accesserit post tot tempora corpori vniri, cum ipsa sit supra tempus. 3. Esset à casu, vt huic corpori vniretur; quia requiritur concursus duarum voluntatũ, scilicet animæ aduenientis, & hominis generantis. Vel vnitur corpori præter suam voluntatem, quod non esset, nisi ex causa violentiam inferente, & ei esset pœnale, & triste, quod est error ponentium animas incorporari propter pœnas peccati. † 3a. Dicitur Deus cessasse die septimo, non ab omni opere; sed à nouis rerum generibus, & speciebus cõdendis. Vnde animæ, quæ creantur præextiterunt in specie in primis operibus. 4a. Perfectioni vniuersi, quãtum ad numerum indiuiduorum, quotidie potest addi, non autem quantum ad numerum specierum. 5a. Quod anima remaneat sine corpore, contingit ex corporis corruptione, quæ consecuta est ex peccato.

Cap. 13.

Quæstio 119 De propagatione hominis, quantum ad corpus.

Art. 1. Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.

Alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ, in quantum vere accipit speciem carnis, & ossis. 1. Ita docet Aug. & Arist. dixit alimentum esse potentia carnem: patebit etiam ex se- 1. Concl. *lib. de vera relig. c. 40.*

Bb quen-

gentibus. Notandum ergo est illud pertinere ad veritatem naturæ, quod est de constitutione ipsius: & sicut ad veritatẽ naturæ in communi consideratæ, pertinent materia, & forma in communi; ita ad veritatem naturæ in hoc particulari, pertinet materia signata, & forma per materiam indiuiduata. Aliqui posuerũt ad veritatem humanæ naturæ pertinere tantum illam materiam, quæ est primo formata in primo homine, & quod multiplicatur in seipsa, & sic in omnes deriuatur. Vnde dicunt alimentum nõ sumi vt conuertatur in veritatem naturæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendum consumptiuo. Sicut plumbum argento miscetur, ne cõsumetur per ignem. Quæ omnia falsa sunt. Et quod noua materia possit informari, sic probatur. Eiusdem rationis est aliquam formam posse fieri in aliqua materia, & posse propriam materiam deserere: sed forma humana potest deficere ab hac materia, alias corp⁹ esset incorruptibile, ergo. 2. In omnib. quorũ materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnum indiuiduũ in vna specie, vt patet in Sole, quod in humana specie est falsum, ergo. Illud de multiplicatione sic resellitur. Multiplicatio materię, aut est per rarefactionem, aut per conuersionẽ, aut creationem: nõ per rarefactionem; quia corpora hominum perfectæ ætatis essent imperfectiora: nec per creationem, quia omnium materia creata est simul ex Greg. ergo per conuersionem alimenti. Maior patet: quia multiplicatio materię, aut attẽditur penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio; aut penes ipsam substantiam materiæ, & tunc, aut omnino penes eandem, & hoc non; quia multiplicatio sine diuisione intelligi nequit, & eiusdem ad seipsum non est diuisio: aut penes aliam, & tunc, vel per conuersionem, vel per creationem; nec enim est alius modus, ergo. Deinde cum homo nõ differat ab animalibus, & plantis secundum animam vegetabilem, sequeretur corpora animalium, & plantarum non multiplicari per conuersionem alimenti, sed per quandam multiplicationem, quæ non posset esse naturalis; & sic totum opus generatiuæ, & nutritiuæ esset miraculosum. Alij de hac re ita senserũt. 1. Anima humana vniuersaliter sumpta in communi non habet vnam certam numero materiam. 2. Hæc anima materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui nequit vsque ad mortem deserere. 3. Sola illa materia, cui primo anima imprimitur pertinet ad veritatẽ humanæ naturæ principaliter. 4. Alimentum conuersum in substantiam aliti pertinet ad veritatem naturæ secundario; quia talis substantia est necessaria propter quantitatẽ. 5. Quidquid ex alimento aduenit, non est de veritate humanæ naturæ. Sed tertium & quartum dictum sic impugnãtur. 1. Si alimentum non conuerteretur in substãtiam, viuentia non possent generare sibi simile in indiuiduo: nã ista generatio nõ fit, nisi ex conuersione alimenti; & sic nihil adderetur viuentibus supra inanimata ex virtute nutritiua, cum in generando sibi simile communicent, quod est inconueniens. 2. Anima est maioris virtutis, quam virtus, quæ est in semine: sed ex virtute seminis vere assumit aliqua materia formam humanæ naturæ, ergo multo magis anima in nutrimentum conuersum poterit veram formã naturæ imprimere. 3. Cum alimentum non solum sit ad augendum, sed etiam ad restaurandum, oportet vt succedat loco deperditi: sed deperditum erat de veritate naturæ humanæ, ergo. †2a. Dominus non dixit, totum quod in os intrat per secessum emitti, sed de quolibet cibo aliquid. 3a. Arist. distinxit carnem secundum speciem, & secundum materiam, quæ aduenit & recedit; intellige, si consideretur caro secundum speciem, id est, secundum formale, semper manet; quia semper manet natura carnis: at secundum materiam non manet, sed consumitur, & restauratur. 4a. Medici dicũt, si humidum radicale deperdatur non posse restitui, quia ad humidum radicale pertinet totum id, in quo fundatur virtus speciei: & ideo non potest restitui: non secus, ac si amputaretur manus: non sic

Lib. 32. Mor. c. 10.

Matt. 15.

Lib. 1. de Generat. tex. 34.

fic humidum nutrimentale; quia eo subtracto remanet virtus speciei in radice. 5a. Virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur: vnde virtus conuersiua à principio est fortis ad restaurationem deperditi, & ad augmentum: deinde tantum sufficit ad restaurationem postea paulatim minuitur; qua defitiente animal moritur. 6a. Licet homo diu viueret, per hanc tamen reparationem non tolleretur quin esset idem numero: vt patet in igne, cum paulatim combusto vno ligno, aliud substituitur, qui remanet idem numero.

Art. 2. Vtrum semen sit de superfluo alimenti.

1. Concl. Semen est superfluum alimentum. 1. Ex Arist. qui multis rationib. id probat. *1. de Gener. tex. 19.* 2. Semen est alimentum, vt est in potentia totum animal, habens virtutem ab anima deriuatam: sed quod est huiusmodi generatur de alimento antequam cōuertatur in substantiam membrorum, ergo. 3. Quia hac ratione optime saluatur, quod nutritiua deseruiat generatiuę. 4. Ex signo, quia animalia multo egentia nutrimento sunt parui seminis; vt homines magnæ staturæ & pingues. Pro explicatione nota, quod alimentum potest sumi, vel vt est in communi potentia proxima ad omnes partes, vel vt est determinatum ad hanc partem. Nam cum natura humana sit communicatiua sui etiam in proprio indiuiduo; oportet vt alimentum in principio sit dissimile, in fine vero simile; ergo in medio est in potentia proxima ad finē, cum procedatur de potentia ad actum. 2a. Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membra. Quia, aut resoluitur ex alimento determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra; non primum, quia id fieret, aut retinendo naturam illius partis, aut recedēdo ab illa: non recedendo, quia tunc idem esset recedens à natura generantis, quasi in via corruptionis existens, & non haberet virtutem conuertendi aliud in similem naturam: non retinendo, quia sic esset contractum ad determinatam partem, nec haberet virtutem mouendi se ad naturam totius. Non alterum; tum quia semē esset paruum animal in actu: tum quia generatio non esset, nisi segregatio. † 3a. Generatio est etiam substantia generantis in animalibus, & plantis, in quātum semen habet virtutem ea forma generantis, & est in potentia ad substantiam ipsius. 4a. Assimilatio generātis ad genitum non fit propter materiā sed propter formam agentis. Vnde vt aliquis assimiletur auo, non oportet vt materia corporalis seminis fuerit in auo; sed vt sit in semine virtus deriuata ab anima aui, mediante patre. Similiter affinitas non attenditur secundum materiam; sed magis secundum deriuationē formæ. 5a. Aug. non est intelligendus, quod in Adam actu fuerit, aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia; sed quod vtrunque fuit in illo secundum originē. *lib. 10 super Gen. ad lit. c. 9.* Christus dicitur fuisse in Adam, secundum corpulentam substantiam, non secundum seminalem rationem, quia materia corporis eius subministrata à matre virgine deriuata est ab Adam, non autem virtus actiua, cum eius corpus nō fuerit formatum virtute virilis seminis, sed operatione Spiritus sancti, sicut decebat eum, qui est super omnia benedictus in sæcula.

Finis Primæ Partis.

COMPENDIVM ABSOLVTISSIMVM PRIMAE SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI

Quæstio I.
De vltimo fine hominis.

ARTICVLVS PRIMVS.
Vtrum homini conueniat agere propter finem.

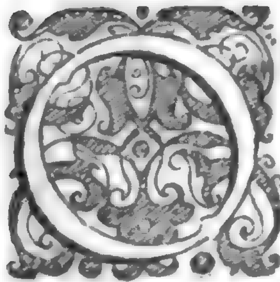

1.Concl. OMNES actiones humanę sunt propter finem. 1. Quæ sunt in aliquo genere, deriuantur à principio illius generis: sed finis est principium in operabilibus, vt ait Arist. ergo. 2. Actiones, quæ procedunt à potentia, cuius obiectum est bonum & finis, sunt propter finem; quia actio causatur à potentia secundum rationem sui obiecti: sed actiones humanę procedunt à tali potentia; quoniam actiones humanæ propriæ dicuntur, quæ conueniunt homini, vt homo est, per quas differt ab alijs agẽtibus, vt illæ, quæ à voluntate, cuius obiectum est bonum, & finis, procedunt, & quarũ ipse est Dominus, ergo istæ erunt propter finem. 2a. Humanæ actiones sunt, quæ à deliberata ratione proueniunt; at quæ non proueniunt sunt quidem hominis, sed non humanę; cum istarum non sit Dominus. † 3a. Finis est prius in intentione, & sic habet rationem causæ; licet sit posterior in executione. 4a. Actus a voluntate elicitus non potest esse vltimus finis. Sicut enim obiectum primum visus non est ipsum videre, ita obiectum primum voluntatis non est ipsum velle: &, vt videre est alicuius visibilis, ita velle alicuius appetibilis. Vnde actio humana non est hominis finis, qui aliquando in actione esse dicitur, quia saltem ipsum velle, est propter finem. 5a. Actiones quę fiunt non ex deliberata ratione, si habent finem, non est à ratione, sed ab imaginatione præstitutus. Vt si quis fricaret barbam, alijs rebus intentus.

2. Phys. tex. 83.

Art. 2. Vtrum agere propter finem sit proprium rationalis naturæ.

Omnia agentia agunt propter finem. 1.Concl.
1. Natura, vt ait Arist. agit propter finem, 2. Phys.
ergo. 2. Cessante prima causa, vbi est tex. 49.
causarum subordinatio aliæ cessant: sed finis est prima causa: agens enim non mouetur, nisi à fine, à quo etiam, cum est indifferens, determinatur; ergo omnia ex fine agunt. Determinatio in homine fit ab appetitu rationali, in alijs ab inclinatione naturali, quæ dicitur appetitus naturalis. 2a. Non eodem modo homo & alia alia agentia tendũt in finem. Homo enim mouet se in finẽ, alia mouentur ab alio. Quia alia non apprehendunt finem sub ratione finis,

id est, vt est ratio mediorum, ficuti homo, qui cognoscit finem sub tali ratione; & ideo potest se, & sua ordinare in finem. 3a. Proprium est creaturæ rationalis, vt tendat in finem, quasi agendo, & mouendo se. Nam alia ducuntur, & mouentur ab alio: bruta à fine apprehẽso, reliqua non à fine cognito, sed ab inclinatione naturali. 4a. Cum homo imperio alterius mouetur, non est opus, vt finem præcognoscat; vt patet in his, quæ ratione carent. 5a. Ordinare in finem est eius, qui cognoscit finem: non autem ordinari. 6a. Voluntas non est in his, quę ratione carent: quia eius obiectum est bonum vniuersale, in quod sola ratio fertur. Quare, quæ ratione carent, mouentur in fines suos particulares à volũtate rationali, id est, à voluntate Dei.

Art. 3. Vtrum actus hominis recipiant speciem à fine.

1. Concl. Actus humani, siue sint actiones, siue passiones specificantur à fine. 1. Vt finis est culpabilis, ait Aug. ita & nostra opera, ergo. (lib. 2. de mor. eccl. c. 13.) 2. Actiones & passiones specificantur à termino & principio; à termino, passio; à principio, actio: Sed finis est principium & terminus actionum humanarum; quia procedunt à voluntate, cuius obiectum, seu principium est finis, in quem voluntas tendit, vt in terminũ, ergo. 2a. Quodlibet sortitur speciem ab actu, id est, à forma. In compositis patet: quia forma est, quæ dat speciem. In ente imperfecto, vt in motu; quoniam actio ab actu, qui est principium agendi, & passio à termino, qui est actus, specificãtur: vt patet in calefactione, q̃ est motus à calore, ad calorem. Quare cum homo moueat se, & moueatur à se in finem, eius actus, vt passiones, & actiones specificabuntur à fine: Vnde patet maior secundæ rationis. 3a. Actus morales specificantur à fine. Nam ex Amb. mores dicuntur actus humani: Sed hi specificantur à fine, ergo. †4a. Finis non est omnino extrinsecus ab actu cum sit eius principium, & terminus: est enim de ratione actus, vt sit ab aliquo, in aliud. 5a. Finis, vt est prius in intentione, pertinet ad voluntatem, & hoc modo dat speciem actui humano. 6a. Vnus actus in genere entis, potest esse multiplex in genere moris, si ad plures fines ordinetur. Sed finis moralis accidit naturali. Vnde vnus actus potest esse in pluribus speciebus.

Art. 4. Vtrum sit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

Impossibile est in finibus subordinatis dari processum infinitum; vnde datur vltimus finis. (1. Concl.) 1. Qui ponit infinitum, tollit rationem boni, ex Arist. (2. Met tex. 8. Arist. 8. Phys. tex. 34.) Sed bonũ habet rationem finis, ergo. 2. Si non daretur vltimus finis, homo nihil appeteret, nam vbi non est primus finis, qui moueat, alij non possunt mouere, vt patet in causis efficientibus. Quare si nullus finis moueret, nulla esset appetitio. 3. Actio humana non haberet terminum cum finis sit ipsius terminus. 4. Nunquã quiesceret intentio, si vnus finis esset propter alium successiue. 2a. In executione finis, datur primum medium. 1. Si non daretur, nunquam inciperet operatio, quæ à primo medio incipit. 2. Consilium quod est de medijs, non terminaret. Quare secundum ordinem intentionis datur vltimus finis, & secundum ordinem executionis primum mediũ. 3a. Fines accidentaliter subordinati possunt procedere in infinitum, quoniam causæ per accidens sunt indeterminatæ in omni genere. †4a. Licet Deus sit summa bonitas, cuius est se communicare: tamen, quia cum ratione se communicat, datur terminus in bonis. 5a. De ratione boni est, vt alia sint ab ipso, & vt se communicet, non autem vt ipsum sit ab alio. 6a. In his, quæ sunt per se, ratio procedit à notis, & habet terminum, vt patet in demonstrationibus: in his, quæ sunt per accidens non ita. 7a. In multiplicatione actionum voluntatis potest esse processus in infinitum, quatenus potest pluries velle vnum, & in se reflectere, quæ multiplicatio est per accidens.

Art. 5. Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.

Impossibile est, quod voluntas vnius hominis simul se habeat ad diuersa, sicut ad vltimos fines (1. Concl. Matt. 7.) 1. Id, in quo homo qui-

efficit, ei dominatur: sed nemo potest seruire duobus dominis non subordinatis, ergo non potest habere plures fines per se vltimos. 2. Ratio finis est perficere & explere appetitum, ergo non possunt esse plures fines perfecti: quia omnibus aliquid deesset, & ita non perficeretur ex se, quod est contra rationem finis. 3. In ratione est aliquid, quod naturaliter cognoscitur, quod est vnum, & determinatum; quia natura est determinata ad vnum, ergo etiam in volũtate erit vnum, quod naturaliter appetitur. 4. Omnia appetibilia sunt vnius generis, quia specificantur à fine, ergo dabitur vnus finis genericus, à quo sument vnitatem genericam: & ita finis erit vnus. 5. In omni genere est vnum principium: at finis est principium, ergo vnum. 2a. Vnius hominis est vnus finis, non solum in genere, sed etiam in specie: ita vt vni rei inhæreat tanquam vltimo fini. Quia vt se habet vnus vltimus finis ad genus humanum, ita vltimus finis ad hunc hominem: sed ille finis est vnus; ergo & iste. † 3a. Licet plures à pluribus ponãtur fines materiales: tamen omnes sunt vnus sub vna ratione perfecti. 4a. Bono perfecto repugnat, vt sit aliquid de perfectione rei extra ipsam; & ideo excluduntur alia bona à ratione finis. 5a. Voluntas non potest facere, vt opposita sint simul; quod faceret, si posset tendere in disparata, vt in vltimos fines: vnde non potest sibi multos fines constituere.

Art. 6. Vtrum homo omnia quæ vult, velit propter vltimum finem.

1. Concl. lib. 9. de ciu. c. 1. Necesse est, quod omnia, quæ homo appetit, appetat propter vltimum finẽ. 1. Ex Aug. Illud est finis boni nostri propter quod emantur cætera. 2. Quidquid homo appetit, appetit vt bonum; quod si non appetitur, vt bonum perfectum, cuiusmodi est finis, appetitur, vt tendens in perfectum, vt medium ad finem, ergo omnia appetet propter vltimum finem, qui est perfectus. 3. Vt secundæ causæ nõ mouent sine prima; ita secunda appetibilia non mouent sine primo, ergo omnia appetuntur propter primum, id est propter finem. 2a. Actio ludicra, & scientia speculatiua non ordinantur ad finem extrinsecum, sed ad bonum agentis, quod continetur sub fine & bono perfecto hominis. Vnde patet ad duo prima arg. † 3a. Non est necesse vt agens semper cogitet de vltimo fine, cum aliquid appetit; sed sat est prima intentio, qua in illum fertur, cuius vi singula appetit: vt patet in eo, qui iter facit, qui nõ semper de termino cogitat.

Art. 7. Vtrum sit vnus vltimus finis omnium hominum.

Omnium hominum vnus est vltimus finis formaliter. 1. Ex Aug. qui ait omnes conuenire in appetitione vltimi finis. 2. Omnes appetunt suam perfectionem, ergo summ vltimum finem; quia hæc est ratio vltimi finis, propria, sc. perfectio. 2a. In appetitione finis materialis, non omnes conueniunt. 1. Quia videmus vnum in vna, alium in alia re, suam perfectionem quærere. 2. A simili, omnibus placet dulce, sed alij in melle, alij in vino dulcedinem quærunt. 2a. Illud est bonum perfectum & vltimum, quod appetit is, qui habet affectum bene dispositum, sicut illud est perfectum dulce, in quo maxime delectatur, qui habet optimum gustum: ita id est perfectum, quod recta ratio probat, & bonus appetitus sequitur. † 4a. Peccantes auertunt se à Deo, in quo est ratio summi boni; non tamẽ à ratione formali boni, quam quærunt, vbi non est. 5a. Diuersa hominum studia oriuntur ex diuersitate rerum, in quibus homines summum bonum quęrunt. 6a. Licet actiones sint singularium: tamen principium agendi est natura, quæ tendit in vnum; & ideo omnes appetunt vnum bonum. 1. Concl. lib. 13. de trin. c. 3. & 4.

Art. 8. Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

Si loquamur de vltimo fine hominis quãtum ad rem ipsam, quæ est finis, qui dicitur finis cuius, sic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt. Quia Deus est vltimus finis hominis, & omniũ aliarum rerum. 2a. Si loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem, qui appellatur finis quo, in hoc 1. Concl.

hominis

hominis fine non communicant aliæ creaturæ irrationales. 1. Finis hominis vltimus est beatitudo, quam omnes appetunt, ex Aug. at bruta non possunt esse beata, ex eodem Aug. ergo. 2. Creaturæ rationales consequuntur finem cognoscendo, & amando Deum; quod non cõpetit alijs creaturis, quæ assequuntur finem participando aliquam similitudinem Dei, prout vel sunt, vel viuunt, vel etiam cognoscunt, ergo. Vnde patet ad tria arg. Quia beatitudo nominat adeptionem finis.

Lib. 19. de ciu. c. 1. Lib. 83 q. 5.

Quæstio 2. De his in quibus hominis beatitudo consistit.

Art. 1. Vtrum beatitudo hominis consistat in diuitijs.

1. Concl. lib. 2. de cons. Prof. 2. Polit. lib. 2. c. 6.

Impossibile est beatitudinem, quæ est vltimus finis hominis in diuitijs cõsistere. 1. Beatitudo consistit in possidendo & retinendo, at diuitiarum vsus est in dando, vt ait Boet. ergo. 2. Diuitiæ ex Arist. vel sunt naturales, per quas naturalibus necessitatibus subuenimus vel artificiales, quę ad maiorem commoditatem comparantur: sed omnes propter hominem quæruntur, ergo. Ideo omnia dicuntur esse subiecta homini. † 2a. Dicuntur omnia obedire pecuniæ, ex sententia stultorum, qui sola temporalia agnoscunt, quæ pecunijs parantur. 3a. Beatitudo est status omnium bonorum, sed pecunijs non possidentur omnia: cũ illis nõ possimus emere sapientiam. 4a. Appetitus diuitiarum naturalium est finitus, quia natura contenta est paucis: artificialium non ita, quia sequitur concupiscentiam non obedientem rationi. Appetitus summi boni est infinitus: non sic diuitiarum: quia illud, quo plus habetur, plus amatur; hæ plus contemnuntur, & alia quæruntur.

Psal. 8. Eccle. 10. Prou. 17. Eccl. 24.

Art. 2. Vtrum beatitudo hominis consistat in honoribus.

1. Concl.

Impossibile est beatitudinem consistere in honore. 1. Beatitudo est in beato: at honor non est in honorato, ex Arist. ergo. 2. Honor est signum excellentiæ cognitæ in alio, quæ excellentia cõsistit in beatitudine, & eius partibus, quibus aliquid beatitudinis participatur; ergo potius honor beatitudinem sequitur, quã sit ipsa beatitudo. 2a. Honor non est prœmium virtutis, propter quod homo operatur, quia esset ambitiosus; datur tamen virtuti; quia non habemus aliquid maius. 3a Honor debetur Deo & excellentibus, in testimonium excellentiæ; sed non facit homines excellentes. † 4a. Ex appetitione beatitudinis, quæ naturaliter appetitur, homines appetunt honores; & ideo volunt honorari ab ijs, qui excellentiam & beatitudinem norunt. Vnde desideratur propter aliud .s. vt homo habeatur beatus.

Art. 3. Vtrum beatitudo hominis consistat in fama, siue gloria.

1. Concl. lib. 3. de cons. pros 6.

Impossibile est hominis beatitudinẽ consistere in fama, siue gloria. 1. Beatitudo est bonum verũ hominis: sed ista sæpe sunt falsa, vt ait Boet. ergo. 2. Gloria est clara notitia cum laude, vt ait Amb. at ista notitia in humana mente producitur à beatitudine: cognitio .n. humana causatur à rebus, ergo non erit ipsa beatitudo. 2a. Gloria, vel fama, quæ est apud Deum, est causa beatitudinis hominis. Ideo ait. Eripiam eum, & glorificabo eũ. 2. Notitia Dei falli non potest, ergo erit vera; & ille probatus erit, quem Deus cõmendat. Quare dici potest, beatitudinẽ consistere in ea fama, quæ habetur apud Deum. 3a. Gloria, quę reuelabitur in nobis, non est gloria humana, sed illa, quæ est à Deo, coram angelis. † 4a. Fama, vel est vera, & sic supponit beatitudinẽ, saltẽ inchoatam; vel falsa, & tũc beatitudo nõ erit in laudato. 5a. Fama dicitur immortalis sed nõ vere; quia facili rumore perditur: si perseueret, est per accidẽs; at beatitudo debet esse stabilis per se.

Psal. 90. 1 Cor. 10. Rom. 8. Mar. 8. Boet. li. 3. de cons. pros. 16.

Art. 4. Vtrum beatitudo hominis consistat in potestate.

1. Concl. lib. 3. de cons. prosa. 8.

Impossibile est hominis beatitudinem in potestate consistere. 1. Potestas humana est plena timoris, ex Boetio quem homo vitare nequit: at beatitudo caret omni timore, ergo. 2. Potestas habet rationẽ principij, quia per potestatẽ aliquid

quid

quid facimus: at beatitudo rationem finis, ergo. 3. Potestas est ad bonum & malum beatitudo vero tantum ad bonum: potius ergo consistet in bono vsu potestatis. Confirmantur quatuor allatæ cōclusiones his rationibus communibus. 1. Omnia dicta bona, possunt esse in bonis & malis: beatitudo vero, tantum in bonis. 2. Beatitudo est bonum per se sufficiens, ista vero non ita. 3. Beatitudo est bonū perfectum, ex quo nullum potest oriri malum, vt ex istis. 4. Homo ordinatur ad beatitudinem per interna principia: at ista bona sunt etiam à causa extrinseca, & à fortuna. † 2a. Diuina potestas est sua bonitas: quo fit vt ea non possit abuti: & ita homo nō est similis Deo in potestate. 3a. Vt est optimum in regno, si quis bene vtatur potestate; ita pessimum si male: ad quod indifferenter se habet potestas. 4a. Seruitus est impedimentum boni vsus potestatis, propterea eam fugimus: non quod in potestate sit beatitudo.

Art. 5. Vtrum beatitudo consistat in aliquo corporis bono.

1. Concl. Impossibile est, vt hominis beatitudo in bonis corporis consistat. 1. Homo beatitudine excellit omnia animalia: at in bonis corporis exceditur à multis, vt in duratione, fortitudine, &c. ergo. 2. Conseruatio rei, quæ ordinatur in finem, nō potest esse finis; sicuti conseruatio nauis, quæ committitur nautæ ad nauigandū: sed homo ordinatur ad aliquid, vt ad finem; quia ipse non est summum bonū, ergo conseruatio esse hominis non erit finis. 2a. Posito, hominis beatitudinem consistere in eius esse perpetuo, adhuc finis hominis non esset aliquod bonum corporis. 1. Quia esse corporis ordinatur ad animam, à qua pendet. 2. Bona corporis ordinantur ad bona animæ, tanquam eius instrumenta. †3a. Bonum corporis recte præfertur bonis externis, quia referuntur ad bonum corporis; & ideo dicitur, non est census supra censum salutis corporis. Eccl. 30. Verum bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis. 4a. Esse, vt includit omnem rationem essendi, est melius vita: sed vt est quid participatum non est melius; quia vita superaddit ipsi esse participato. 5a. Primum principium essendi, id est, Deus est vltimus finis; cuius similitudinem omnia appetunt secundum proportionem, vel vt sunt, vel viuūt, vel intelligunt: & ita beatitudo non consistit in esse, cum in eo non sit tota perfectio.

Art. 6. Vtrum beatitudo hominis consistat in voluptate

In nulla voluptate, etiam si sequatur bonum perfectum, consistit principaliter beatitudo. 1. Concl. Nam in nullo quod est accidens alicuius rei consistit principaliter res ipsa; vt patet de risibilitate respectu hominis: sed delectatio est accidens consequens beatitudinem, vel partem eius; quia ex eo quis delectatur, quod adeptus est bonum, vel re, vel spe, vel memoria, quod bonum vel est perfectum, & est beatitudo ipsa: vel est imperfectū, & est beatitudo participata, vel propinqua, vel remota, vel apparens, ergo delectatio non est ipsa beatitudo; sed si sequitur bonum perfectum, est accidens proprium beatitudinis. 2a. Delectatio corporalis, quæ, quia notior est, assumpsit nomen voluptatis, nec est ipsa beatitudo, nec per se accidens beatitudinis. lib. 3. de cōs. prosa. 7. 1. Vt ait Boetius, talis voluptas tristes habet exitus. 2. Quoniam consequitur bonum imperfectum bonum enim sensus non est perfectum bonum hominis, quia homo ratione animæ cognoscit bonum abstractum à materia, at bonum sensus, cum ipse sit in materia, est particulare & imperfectum, ergo. †3a. Eiusdem rationis est, appetere bonum, & delectationem boni, quæ est quietatio in ipso bono: sicuti eadem vi lapis mouetur, & quiescit. Quare delectatio, vt dicit causam finalem, est per se appetibilis, vt ipsum bonum. Vt autem mouet, appetitur propter aliud, id est, propter bonum, quod est delectationis obiectum, à quo etiam recipit formam, cum sit quies in bono. 4a. Vehemens appetitus delectationis sensus oritur ex hoc, quod operationes sensus magis percipiuntur, & ideo magis appetuntur.

tur. 5a. Licet omnes appetant delectationem, tamen eam appetunt ratione boni, & non è conuerso. Vnde non sequitur quod sit maxime bonum, sed quod consequatur bonum.

Art. 7. Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono animæ.

1. Concl. Si finis sumatur pro re, impossibile est quod vltimus finis hominis sit anima. 1. Id in quo consistit beata vita, est per se diligendum; vt ait Aug. Sed quidquid est in homine diligendum est propter Deum, ergo. 2. Quod est in potentia, vt perficiatur, non potest esse vltimus finis; quia hic finis dicit vltimam perfectionem; sed anima est in potentia ad perfectionem, quia fit studiosa & sciens, & potentia est propter actum, ergo. 2a. Nihil quod sit in anima potest esse vltimus finis, modo dicto, siue sit potentia, siue actus, siue habitus. Quia vltimus finis est bonum perfectum complens appetitũ, qui respicit bonum vniuersale: at quidquid est in anima, est bonum particulare, ergo. 3a. Si finis sumatur pro consecutione, vel vsu finis, vltimus finis pertinet ad aliquid ex parte animæ. Quia per animam homo assequitur beatitudinem. Quare beatitudo pro re, est aliquid extra animam, & pro adeptione est aliquid in anima. † 4a. Beatitudo dicitur consistere in bonis animæ, quatenus per animam attingitur id, in quo est beatitudo. 5a. Cum dicitur, magis amatur id, cui volumus bonum, quam bonũ ipsum, vt magis amicus, quam pecuniæ, quas ei cupimus; non sequitur hominẽ magis amare se, quam omne aliud bonum; quia beatitudo amatur, vt bonum concupitum, & nos ipsos amamus, tanquam id, cui bonum concupiscimus. Vnde non est eadem vtrinque amoris ratio. 6a. Beatitudo est aliquid eius, quod perficitur, si sumatur formaliter; sed pro re, est aliquid extra animam.

lib. 1. de doct. Chr. c. 3.

Art. 8. Vtrum hominis beatitudo consistat in aliquo bono creato.

1. Concl. Impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato. 1. Ex Aug. Beata vita hominis, Deus est: & Psal. Beatus populus, &c. 2. Beatitudo est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, alias non esset vltimus finis: sed nullum bonum creatum potest id præstare; quia appetitus hominis tendit in bonum vniuersale, quæ ratio non reperitur in bono creato, cum sit participatum, ergo. 2a. Beatitudo hominis consistit in solo Deo. Quia cum contineat omne bonum, ipse solus potest explere hominis appetitum, vt ait Dauid. † 3a. Coniungit Deus supremum inferioris cum infimo superioris, scilicet hominẽ cum Angelo, per quandam similitudinẽ: sed non ibi sistit homo, cum ad vniuersale bonum, vt ad finem transcendat. 4a. Si totum sit ad aliquem finem, finis partis non est totum, sed aliquid aliud: quo fit vt vniuersus mundus non sit hominis finis, licet homo sit pars mũdi, quia mundus est propter Deum. 5a. Bonum creatum non est minus, quàm bonum, cuius homo est capax, si loquamur de bono inhærente, id est, de actu, quo attingit bonum: est tamen minus, quam bonum, cuius est capax, vt obiecti.

lib. 19. de ciu. c. 26.

Psal 143.

Psal. 102.

Quæstio 3. Quid sit Beatitudo.

Art. 1. Vtrum Beatitudo sit aliquid creatum.

1. Concl. Si Beatitudo sumatur pro possessione, siue vsu vltimi finis, est aliquid creatum in ipso homine, scilicet fruitio finis. Nam, vt ait Aug. Illis rebus fruendum est, quæ nos beatos faciunt. 2a. Si beatitudo sumatur pro re, quam cupimus, siue pro obiecto & causa beatitudinis, est aliquid increatum, scil. Deus. Quia sola bonitas Dei infinita, potest satiare hominis voluntatem. † 3a. Deus est beatus per suam essentiam; ideo in eo eadem est beatitudo essentialis & formalis: at homo est beatus per participationem, quæ est aliquid creatum. 4a. Beatitudo dicitur summum bonum hominis, quia est adeptio summi boni: non quod ipsa formaliter sit summum bonum. 5a. Voluntas tendit in vltimum finem, tanquã in beatitudinem, quæ dicitur finis vltimus, id est, adeptio finis vltimi.

lib. 1. de doct. c. 5.

Art. 2. Vtrum beatitudo sit operatio.

1. Concl. Beatitudo, vt est aliquid in homine existens, necessario est hominis operatio. 1. Ex Arist. Fælicitas est operatio secundum virtutem. 2. Beatitudo consistit in vltimo hominis actu, cum sit vltima perfectio, quæ consistit in actu: at operatio est vltimus actus, quia esse & forma sunt propter operationem, ergo consistet in operatione; tanquam in vltimo, & perfecto actu. † 2a. Cum beatitudo dicitur vita æterna, vita non sumitur pro esse, sed pro operatione. 3a. Cum Boet. dixit beatitudinem esse statū, &c. Sumpsit beatitudinem secundum rationem communem, quæ est, vt sit bonum perfectum; & sic beatus dicitur esse in statu boni perfecti. At Arist. docuit, per quid homo sit in hoc statu. 4a. Beatitudo non est operatio immanens, ideo est aliquid in beato, & ita non perficitur ab aliquo extrinseco. 5a. Varij sunt gradus beatitudinis; primus Dei, qui est beatus sua essentia, cum eius operatio sit eius esse: secundus Angeli, qui est beatus per vnam operationem perpetuam: tertius hominis, qui est beatus per operationem, sed non continuam in hac vita, ideo non est beatitudo perfecta. Potest tamen dici continua, quia homo potest eam continuare. Vita actiua habet minus de beatitudine, quàm speculatiua; quia hæc est magis continua, & vna. Vnde argumenta probant: quod debeat permanere, quod sit vna, & non sit interrupta.

2. Eth. c. 7. (margin)

Rom. 6 (margin)

Art. 3. Vtrum Beatitudo sit operatio sensitiuæ partis intellectiuæ tantum.

1. Concl. Operatio sensus non potest essentialiter pertinere ad beatitudinem. 1. In hac homo communicat cum brutis, non autem in beatitudine, ergo. 2. Beatitudo cōsistit in coniunctione cum bono increato: at per hanc operationem non possumus vniri cum tali bono; quia hæc operatio versatur circa sensibilia. 2. In quibus non est sita beatitudo, ergo. 2a. Operationes sensus pertinent ad beatitudinē imperfectam antecedenter: quia in hac vita operatio intellectus præexigit operationem sensus: ad perfectam in alia vita pertinebunt consequenter: nam assumpto corpore redundabit beatitudo animæ in corpus, vt ait Aug. non tamen humana mens tunc à sensu pendebit. Itaque ad beatitudinem aliquid potest pertinere, vel essentialiter, vel antecedēter, vel consequenter. Vnde soluitur primum, quod procedit de imperfecta, & antecedēter. † 3a. In beatitudine perfecta habentur omnia bona per coniunctionē ad fontem omnium bonorum, imperfecta vero requirit aggregationem omniū bonorum, secundum sufficientiam. 4a. In beatitudine perfecta perficitur totus homo, & ab animo redundat in corpus: in imperfecta contra, à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem superioris. Epist. 56.

Art. 4. Vtrum si beatitudo est intellectiuæ partis, sit operatio intellectus, an voluntatis.

Impossibile est vt essentialis beatitudo consistat in actu voluntatis. 1. Beatitudo est vita æterna: at vita æterna est Deum cognoscere, Ioan. 17. ergo. 2. Beatitudo est consecutio vltimi finis, quia consistit in coniunctione cum fine: at ista consecutio, & coniunctio non fit per actum voluntatis, quia actus voluntatis, vel est desiderium, quod est boni absentis, vel delectatio, quæ est de fine iam præsenti: fit autem præsens per actum intellectus: vt consecutio bonorum externorum, per apprehensionem manus, ergo. 2a. Ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinem consequens. Ita August. qui ait esse gaudium de veritate, prout gaudium est consummatio beatitudinis. † 3a. Pax pertinet ad beatitudinem antecedenter, & consequenter, prout remouet impedimenta, & prout adepto fine, homo desiderio quiescit. 4a. Primum obiectum voluntatis non est actus ipsius: & ideo ex hoc, quod beatitudo pertinet ad voluntatem, tanquam ad obiectum eius, non pertinet ad ipsam, vt sit actus ipsius. 5a. Et si motus ad finem incipiat à voluntate: tamē prius attingitur finis ab intellectu, quam à voluntate; cui debetur, quod beatu- 1. Concl. lib. 10. conf. c. 23.

beatitudinem sequitur; scilicet gaudium, & fruitio. 6a. Præcedit quidem voluntas in mouendo, non in attingendo: quia non diligitur incognitum: quare intelligibilem finem prius per intellectum attingimus. 7a. Beatus habet quæ vult per intellectum: & quod nihil mali velit est dispositio ad beatitudinem. Vnde bona voluntas est inclinatio ad beatitudinem, sed non ipsamet essentialis beatitudo.

Aug. lib. 10. de trin. c. 1. & 2.

Art. 5. Vtrum beatitudo sit operatio intellectus speculatiui an practici.

1. Concl.

Beatitudo perfecta in alia vita, magis consistit in operatione intellectus speculatiui, quam practici. 1. Ex Augustin. qui ait contemplationem esse finem omnium actionum. 2. Beatitudo est perfecta hominis operatio: quia est quid optimum; at speculatio est talis, quia est optima operatio, optimæ potentiæ, optimi obiecti; vnde sequitur esse maxime delectabilem, ergo: nam vnumquodque videtur esse id, quod est optimum in eo. 3. Beatitudo quæritur propter seipsam: talis est actus speculatiuus, actus vero intellectus practici, sunt propter operationem, ergo. 4 Ex vita contemplatiua, qua homo communicat cum Deo, & Angelis, adiectiua vero aliquo modo, etiam cum alijs rebus. 2a. Beatitudo imperfecta in hac vita, primo & principaliter consistit in speculatione, secundario in operatione practica intellectus, qua ordinantur actiones & passiones, ex Arist. † 3a. Deus respectu sui primi & principalis cogniti scilicet suæ essentiæ, habet tantum cognitionem speculatiuam, secundum quam sumus ei similes, magis quam secundum practicam. 4a. Licet secundum operationem intellectus practici dicamur boni: tamen hoc bonum est extra intellectum practicum: at intellect⁹ speculatiuus habet bonum in seipso, scilicet veritatis speculationem; & si hoc bonum sit perfectum, ex eo totus homo dicitur perfectus & bonus: quod intellectus practicus non habet ex se, sed ad aliud ordinat. 5a. Si homo esset sibi finis, beatitudo magis consisteret in praxi, qua se ordinaret: at habet finem, extra quē speculando attingit.

lib. 2. de trin. c. 10. lib. 9. Eth. c. 4. & 8. lib. 10. c. 7.

lib. 10. Eth. c. 7. & 8.

Art. 6. Vtrum beatitudo consistat in cognitione scientiarum speculatiuarum.

1. Concl.

Perfecta beatitudo in cognitione scientiarum speculatiuarum consistere non potest. 1. Non glorietur sapiens in sapientia sua, ait Iere. qui de hac sapientia loquitur. 2. Talis scientia habetur per sensus, & non se extendit nisi ad ea, quæ sensus subministrat; scientia enim tota virtualiter continetur in suis principijs: sed in cognitione sensibilium non est sita hominis beatitudo, quæ est eius perfectio; quoniam formæ sensibiles sunt inferiores homine, & inferius non perficit superius; ergo. 3. Per cognitionem sensibilium homo non potest peruenire in cognitionem rerum à materia separatarum, quæ sunt supra intellectum, in quarum rerum cognitione consistit vltima hominis perfectio, ergo. 2a. Beatitudo participata cōsistit in cognitione scientiarum speculatiuarum. Quia vt res sensibiles sunt participationes rerum abstractarum, ita rerum cognitio erit participatio quædam cognitionis earum rerum, quarum notitia est perfecta beatitudo. Patet etiam à simili, de prudentia, quæ est in homine, quæ est perfecta, & de ea, quæ est in brutis, in quibus est particularis instinctus ad quædam opera, & de hac intelligitur Arist. Vnde patet ad primum. †3a. Homo non solum desiderat naturaliter beatitudinem perfectam, sed etiam imperfectam, quæ est participatio perfectæ. 4a. Per scientias speculatiuas non perficitur intellectus vltimate, sed aliquo modo, quatenus per has reducitur ad quendam actum, &c.

Cap. 9.

lib. 10. Eth. c. 7.

Art. 7. Vtrum beatitudo consistat in cognitione substantiarum separatarum scilicet angelorum.

1. Conclus. Ierem. 9.

Beatitudo hominis perfecta non consistit in cognitione substantiarum abstractarum, sed Dei. 1. In hoc glorietur, qui gloriatur scire & nosse me, ait Deus, ergo. 2. Quod habet veritatem participatam, si cognoscatur, non facit omninò

 perfectum

perfectum intellectum; quia obiectum intellectus à quo perficitur, est verum; quod si sit participatum, nō potest omninò perficere, cum eadem sit dispositio rerum in esse & in cognitione, ex Aristot. sed substantiæ separatæ habent esse & veritatem participatam, cum solus Deus sit suum esse, ac proinde veritas per essentiam, ergo sola Dei contemplatio facit perfecte beatum. 2a. Beatitudo imperfecta, maior tamen, quam quę habetur ex cognitione scientiarum speculatiuarum, potest haberi ex contemplatione angelorum. † 3a. Festis angelorū, quibus interesse videtur beatitudo ipsa, non solùm eos contemplando, sed etiā cum ipsis Deum cognoscendo, intererimus. 4a. Si anima crearetur ab angelo, conuenienter angelorum cognitio diceretur hominis beatitudo, quia per eā coniungeretur cum suo auctore: sed non est ita. Quod si angeli nos illuminant, id faciunt tanquam ministri. 5a. Naturam superiorem attingi ab inferiore, contingit, vel secundum gradum potentiæ participantis, & sic vltima perfectio hominis erit vt attingat contemplationem, vt angeli: vel sicut obiectum attingitur à potentia, & hoc modo vltima perfectio cuiusque est attingere id, in quo plene inuenitur ratio sui obiecti.

2. Met. tex. 4.

Greg. ho. 26. in Euang.

Dion. c. 4. de Diu. nom.

Art. 8. Vtrum beatitudo hominis sit in visione diuinæ essentiæ.

Vltima & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione diuinæ essentiæ. 1. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. 2. Vt hæc ratio percipiatur, hæc supponunt. Beato nihil restat desiderandum; potentiæ perfectio attenditur secundum rationem sui obiecti: obiectum intellectus est rei essentia; tunc talis est ratio. Intellectus humanus per creaturas cognoscit de prima causa solum an sit: sed per hanc cognitionem non perficitur, neque quiescit; quia cognita existentia rei, desideramus cognoscere quidditatem, quæ est proprium obiectum, ergo ad perfectam beatitudinem debet intellectus humanus pertingere essentiam primæ causæ, & per cognitionem ei vniri. †2a. Coniūgitur homo in hac vita cum Deo per cognitionem, sed imperfectam: & ideò per eam non est beatus, donec essentiam videat: quia tunc Deus erit omninò notus. 3a. Beatitudo sumpta pro re, est eadē omnium rerum; sed pro consecutione, est diuersa, iuxta diuersas naturas. Vnde alia est beatitudo Dei, alia angeli, alia hominis.

1. Concl. 1. Ioan. 3.

Quæstio 4. De his, quæ ad beatitudinem requiruntur.

Art. 1. Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

Ad beatitudinem requiritur delectatio, vt quid concomitans. 1. Beatitudo ex August. est gaudium de veritate, ergo. 2. Nam cum aliquid requiratur ad beatitudinem, vel vt præparans, vel vt perficiēs, vel vt coadiuuans extrinsecus, vel vt cōcomitans, delectatio se habet hoc modo. Quoniā beatitudo est adeptio summi boni: sed ad hāc sequitur delectatio, quæ causatur ex quiete appetitus in bono adepto, ergo. †2a. Visio ab Aug. dicitur tota merces, in qua voluntas quiescit, & delectatur, & ita delectatio est merces concomitans. 3a Qui Deum videt, non eget aliquo alio bono, seu delectatione extrinseca: quia ad ipsam beatitudinem consequitur delectatio, quæ non additur vt quid extrinsecum. 4a. Delectatio, consequens visionem non impedit visionem, sed magis eam confortat: quia, quæ cum delectatione facimus, attentius facimus. At delectatio externa impedit, vel ob distractionem, vel continuationem.

1. Conclus. lib. 10. conf. c. 23.

lib. 1. de Tri. c. 8.

lib. 10. eth. c. 4.

Art. 2. Vtrum in beatitudine sit principalior visio, quam delectatio.

1. Concl.

Visio in beatitudine est potior delectatione. 1. Causa est potior suo effectu: at delectatio est effectus visionis, ergo. 2. Delectatio cōsistit in quadam quietatione voluntatis: quod autem voluntas in aliquo

aliquo quietetur, est propter bonitatem eius, in quo quiescit, ergo potior erit visio, quā quies cum nascatur ex bonitate visionis. 2a. Voluntas non quærit bonū propter delectationē, sed delectationē ob operationē, vt in ea quiescat, cum sit eius bonū. Alias enim actus voluntatis esset finis, cōtra iam dicta. †3a. Delectatio est perfectio concomitans visionem accidentaliter: & ideo nō dat ei esse specificum, id est, vt sit beatitudo. 4a. Deus applicuit delectationem operationibus propter ipsas operationes, propter quas homo quęrit delectationem; bruta vero, contra; quia feruntur in bonum particulare, delectabile. In quibus potest dici delectationem esse ob operationē; quia sic Deus instituit, cuius ordinatio est attendenda. 5a. Caritas non quęrit bonum dilectum propter delectationem, sed cōsequitur delectatio: & ita in beatitudine non respondet ei delectatio, sed visio, qua bonum fit præsens.

Art. 3. Vtrum ad beatitudinem requiratur comprahensio.

1. Concl. 1. Cor. 9. Ad beatitudinem requiritur comprehensio. 1. Sic currite, ait Paul. vt comprehendatis; at spiritualis cursus terminatur in beatitudine, ergo. 2. Beatitudo consistit in consecutione finis: sed hæc habetur per comprehensionem, quæ nihil aliud importat, quam præsentiam finis, ergo. 2a. Ad beatitudinem requiruntur necessario tria, visio, comprahensio, & delectatio. Ratio sumitur ex ordine hominis ad finem; ad quem ordinatur per intellectum cognoscendo saltem imperfecte: per voluntatem primum amando, deinde per realem habitudinem amantis ad amatum, quod si est pręsens, vel non potest acquiri, non quæritur: si potest acquiri, sed sit supra vires, tunc per spem tenditur in illud, & inquiritur: & his tribus respondet aliquid in ipsa beatitudine. Pefecta cognitio, quæ dicitur visio, cognitioni imperfectæ; præsentia finis, quæ habetur per comprehētionem, motui spei; delectatio, seu fruitio amori. † 3a. Comprehensio aliquando sumitur pro conclusione rei, quæ habetur; aliquando pro tentione rei præsentis, vt hoc loco. Quare qui sic tenent Deum, non comprehendunt ipsum. 4a. Vt ad voluntatem pertinet spes & amor, ita etiam comprehensio & delectatio; quia eiusdem est habere aliquid, & quiescere in illo. Quare etiam voluntas comprehendit. 5a. Comprehensio non est aliqua operatio præter visionem, sed quædam habitudo ad finem iam habitum. Visio dicitur vt manifestat obiectum, compræhensio, vt illud facit præsens. Vnde, obiectum comprehensionis dicitur visio, seu res visa; non autem verum vel bonum; quæ intellectui & voluntati respondent.

Art. 4. Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

Beatitudo non potest esse sine rectitudine voluntatis antecedenter & consequenter. 1. Quia antecedenter requirit munditiam cordis, consequenter vero pacem ex script. 2. Quod requiratur rectitudo antecedens patet, quia beatitudo est finis, qui est veluti forma respectu eorum, quæ sunt ad finem: sed forma requirit debitam dispositionem, ergo voluntas non potest assequi finem, nisi sit debite ordinata ad finem; quæ dispositio consistit in recta voluntate. Quod consequenter, quia Voluntas videntis Deum quidquid amat necessario propter Deum amat; vt voluntas non videntis, omnia amat propter bonum in cōmuni: sed ex tali amore efficitur recta, ergo. †2a. Voluntas mala potest scire verum, quod non est essentia bonitatis, quo modo est intelligendus. August. 3a. Omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus: aliquis tamen actus voluntatis est prior actu aliquo intellectus: & ideo cum voluntas tendat in actum intellectus, vt in finem, debet esse inclinata in illum. 4a. Id cessat adueniente fine, quod habet rationem imperfecti, cuiusmodi non est rectitudo voluntatis, ideo remanet in patria. 1. Concl. Matt. 5. Heb. 12. lib. 1. de retr. c. 4.

Art. 5. Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

Ad beatitudinem huius vitæ necessario 1. Concl.

sario

spirio requiritur corpus. Quia hæc beatitudo est operatio intellectus speculatiui, vel practici; sed talis operatio non potest esse sine phantasmate, & hoc non sine corpore, ergo ista beatitudo aliquo modo pendet à corpore. 2a. Beatitudo perfecta animæ, quę consistit in visione diuinæ essentiæ, non requirit corpus: contra dicentes animas non esse beatas antequam reassumant corpus. 1. Ex Paulo, qui ait nos peregrinari ambulantes per fidem, & non per speciem: vt simus præsentes Deo, &c. quare sanctorum animæ post hanc vitam suntDeo præsentes, & ambulant per speciem, id est claram visionem. Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. 2. Intellectus non eget corpore, nisi ob phantasmata: sed Deus non videtur per phantasmata, ergo sine corpore anima potest esse beata; cùm beatitudo consistat in visione Dei. 3a. Ad beatitudinem perfectam requiritur corpus ad bene esse, sicut pulchritudo ad esse hominis. 1. Operatio pendet ex natura rei, quæ quo est perfectior, etiam operatio perfectior est: sed anima vnita corpori erit perfectior in sua natura, ergo. 2. Ex Aug. Animę inest naturalis appetitus ministrandi corpus, ergo. † 4a. Beatitudo conuenit animæ ratione intellectus, per quem transcendit corporis organa, non autem vt est corporis forma. Vnde in ea remanet perfectio naturalis, secundum quam ei inest beatitudo: licet non remaneat naturalis perfectio, quatenus est forma. 5a. Animę remanet esse cōpositi, post cōpositi corruptionē: quia idem est esse formę & materiæ: & quia remanet in suo esse, potest perfecte operari, licet non remaneat perfecta natura. 6a. Non retardatur anima à beatitudine ob carentiam corporis, tanquam à contrario, sed per modum defectus; quia non habet omnimodam perfectionem, quæ non repugnat operationi fœlicitatis. Appetit ergo frui Deo, & vt fruitio redundet in corpus, prout est possibile. 7a. Beatitudo reassumpto corpore crescet solum extensiue. Nam licet quiescat ex parte appetibilis, quia appetit, quod sibi sufficit: tamen ex parte appetentis non omninò quiescit, quia non possidet omni modo, quo vellet. 8a. Quod ait Aug. animam non æquari angelis, non intelligitur quantum ad gradum beatitudinis; quia multi beati assumuntur ad gradus angelorum, sed quantum ad hoc, quod illi habent omnia, quæ habere possunt, non sic sancti.

1. Cor. 15.

lib. 12. super Gen. ad lit. c. 35.

lib. 2. super Gen. ad lit. c. 35.

Art. 6. Vtrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.

Ad beatitudinem imperfectam, qualis haberi potest in hac vita, requiritur perfectio corporis. Quoniam consistit in operatione virtutis perfectæ: sed per malam valetudinem homo impeditur à perfecta operatione, ergo. 2a. Ad perfectam beatitudinem requiritur perfecta dispositio corporis, & antecedenter, & consequenter. Quod requiratur talis perfectio, patet; quia animæ naturale est vniri corpori; ergo perfectio animæ, quæ habetur per beatitudinem non excludit hanc naturalem perfectionem. Quod antecedenter, patet ex Aug. quia corpus corruptibile impedit animam. Quod consequenter, probatur ex eodem, dum ait, beatitudinem animæ redundare in corpus. Et Isa. ossa vestra quasi herba germinabunt: & Ioan. 13. Beati eritis, &c. †3a. Quamuis in bono corporeo, vt in obiecto non consistat beatitudo, tamen hoc bonum potest requiri ad decorem & perfectionem beatitudinis. 4a. Et si corpus non conferat ad operationem intellectus, tamen potest eā impedire, quare ista perfectio requiritur non vt intendatur beatitudo, sed ne impediatur. 5a. Ad perfectam intellectionē requiritur abstractio à corpore mortali, sed non à corpore spirituali totaliter animæ subiecto.

1. Concl.

lib. 12. super Gen. c. 35. Epist. 56. cap. vlt.

Art. 7. Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona.

Ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita potest haberi, requiruntur externa bona, non quod sint de essentia, sed quasi instrumenta beatitudinis, quæ consistit in operatione virtutis. 1. Ex Arist. 1. Ethic. 7. cap. 2. Homo indiget his bonis ad sustentandum corpus, ad exer-

1. Concl.

lib. 1. Eth. c. 8.

exercendas operationes contemplationis, & actionis, ergo. 2a. Ad beatitudinē perfectam, quæ in visione Dei consistit, nullo modo ista bona requiruntur. 1. Psal 72. Quid enim mihi est in cœlo, &c. mihi adhærere Deo bonum est. 2. Bona ista requiruntur ad sustentandam vitam animalem; & ad exercēdas operationes, quas facimus per corpus animale: at in patria anima vnietur corpori spirituali, ergo. 3a. Fœlicitas contemplatiua huius vitæ minus eget his bonis, quam actiua, quia magis accedit ad perfectam beatitudinem, ex Arist. ergo. † 4a. Promissiones bonorum corporalium, factæ in scriptura, metaphorice intelliguntur, quatenus significant bona spiritualia. 5a. In perfecta beatitudine erit omnium bonorum congregatio: quia quidquid est boni in his inferioribus, totum habebitur in summo fonte bonorum. 6a. Locus corporeus non est omnino necessarius beatis, sed erit ad congruentiam & decorem.

Art. 8. Vtrum ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

Concl. 1. Arist. lib. 10. Eth. c. 9. & 11. Fœlicitas præsentis vitæ indiget amicis: non propter vtilitatem, quia est sibi sufficiens: non propter delectationem, quia in se habet perfectam delectationē ex operatione virtutis; sed vt eis benefaciat, & vt ab eis iuuetur ad operationē vtriusque vitæ. 2a. Ad beatitudinem perfectam non requiritur societas amicorum de necessitate: quia homo habebit totam plenitudinem suæ perfectionis in Deo. Requiritur ergo societas ad bene esse. Ita Aug. qui vtranque partem huius concl. docet. † 3a. Beatitudo essentialis designatur in scriptura nomine gloriæ, quæ gloria habetur apud Deum, non apud homines. 4a. Non est possessio boni iucunda sine socio, quando id quod possidetur est bonum imperfectū, cuiusmodi non est Dei visio. 5a. Caritas est de essentia beatitudinis respectu Dei: posito tamen proximo, concomitanter se habet eius amicitia ad beatitudinem.

(Lib. 8. super Gen. ad lit. c. 25.)

Quæstio 5. De adeptione beatitudinis.

Art. 1. Vtrum homo possit consequi beatitudinem.

Homo potest beatitudinem adipisci. 1. Concl. 1. Psalm. 93. Beatus homo, quem tu erudieris Domine. 2. Qui est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire, nec enim aliud est beatitudo, quam adeptio perfecti boni: sed homo est capax talis boni, quia per intellectum potest cognoscere velle bonum, & per voluntatem appetere illud, ergo. Rursus homo est capax visionis diuinæ essentiæ, in qua est perfecta beatitudo, ergo. † 2a. Rationalis natura excedit sensitiuam in obiecto, quia percipit vniuersale: at intellectualis natura excedit rationalem solum in modo cognoscendi, quia statim cognoscit. Vnde rationalis potest attingere obiectum intellectualis, licet non eodem modo. & ita non est par ratio de homine & bruto, & de angelo & homine. 3a. In hac vita modus intelligendi per phantasmata est naturalis: at in alia erit alius intelligendi modus. 4a. Licet homo non possit transcendere gradum naturæ angeli: potest tamen intelligere aliquid supra angelum, in quo beetur.

Art. 2. Vtrum vnus homo possit esse beatior altero.

Si sumatur beatitudo pro adeptione, & fruitione boni, vnus est beatior altero. 1. Concl. 1. Ioann. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Et Augustin. in Ioann. Tract. 67. 2. Quo magis aliquis fruitur, eo est beatior: Sed vnus magis altero fruitur: quia vnus est magis dispositus, vel ordinatus ad Dei fruitionem, ergo. 2a. Si beatitudo sumatur pro bono, quod est obiectum & causa beatitudinis, non est vnus alio beatior, quia non est, nisi vnum bonum, quo omnes beantur, ergo. 3a. Vnitas denarij, apud Matth. designat vnitatem boni & obiecti; diuersitas mansionum, diuersitatem graduum. 4a. Beatitudo dicitur summum bonum, prout est summi boni perfecta fruitio. 5a. Nulli beato deest aliquod bonum desiderandum; quia Cap. 2.

habet

habet infinitum bonum: & id propter quod solum potest esse beatus. Vnde alia bona non addunt beatitudini: dicitur tamen vnus alio beatior, ex diuersa eiusdem boni participatione.

Art. 3. Vtrum aliquis in hac vita possit esse beatus.

Concl. 1. Iob. 14. Impossibile est, vt perfecta beatitudo habeatur in hac vita. 1. Quia homo in hac vita repletur multis miserijs. 2. Beatitudo est perfectum bonum excludens omne malum, & implens omne desiderium: & in hac vita non potest tolli omne malum, cum multa mala vitari nequeant: ex parte intellectus ignorantia, ex parte voluntatis inordinatę affectiones, ex parte corporis pœnalitates: similiter boni desiderium non satiatur; bona quæ habentur transeunt, & maximè vita, quæ naturaliter desideratur, ergo. 3. Beatitudo specialiter consistit in visione diuinæ essentiæ, quæ non potest homini prouenire in hac vita, ergo. 2a. Aliqua participatio beatitudinis in hac vita haberi potest. 3a. Dicuntur aliqui in hac vita beati, propter spem beatitudinis, & ex locis, vbi scriptura multos vocat beatos, probatur 2. conclus. 4a. Participatio beatitudinis est imperfecta, vel ex parte obiecti, quia non videtur; & hęc tollit rationem beatitudinis: vel ex parte participantis, quia non attingit modum, quo Deus seipso fruitur, & hæc nō tollit beatitudinem; quia beatitudo cōsideratur ex obiecto, quod dat speciem actui, non ex subiecto. 5a. Homines putantes in hac vita se esse beatos, nō omnino decipiuntur, propter participationem, vel similitudinem beatitudinis.

Aug. lib. 19. de ciu. 5. 6. 7. & 8.

Art. 4. Vtrum Beatitudo habitâ possit amitti.

1. Concl. Beatitudo perfecta alterius vitæ non potest amitti. 1. Matt. 27. Ibunt in vitam æternam; sed ista est beatitudo sanctorū, ergo. 2. De ratione beatitudinis in communi est, vt excludat omne malum; at si posset amitti, adesset timor amittendi, qui timor est malus, ergo beatus debet habere opinionem, quod non possit amitti: quæ opinio si esset falsa, in beato esset aliquid mali; nam falsum est malū intellectus: si vera, non amittet. 3. Beatitudo perfecta est in visione Dei: sed hæc non potest amitti, ergo. Nam si posset, vel quia videns nollet videre, aut quia bonum non est sufficiens, & hoc non, quia satiat, & omnia bona secum affert: aut propter fastidium, & hoc non; quia non habet amaritudinem, nec tædium. Vel quia Deus subtraheret, & hoc non; quia esset quædam pœna, quæ non infligitur, nisi ob culpam, quæ non potest esse in beato. Vel denique, quia aliud remoueret, & hoc non; quia mens coniuncta Deo supra omnia eleuatur; ergo. Vnde damnantur dicentes, beatitudinem posse variari. 2a. Beatitudo imperfecta speculatiua potest mutari per obliuionem, ægritudines, occupationes, &c. practica etiam, quia homo ex bono fit malus: & potest impediri & perturbari, licet non tollatur. †3a. Quamuis beatitudo sit in homine mutabili: tamen quia est perfectio consummata, & participatio æternitatis, redditur inuariabilis ex virtute diuina. 4a. Voluntas circa finem non est ad contraria: quia homo non vult, non esse beatus; itaque est necessario volita. 5a. Quamuis beatitudo habeat principium ex parte participantis: tamē ex parte participati caret fine: & ita ab alio habet initium, ab alio vero quod fine careat.

lib. 6. Ethic. c. 2. & 3. Psal. 61. Sap. 5. Sap. 8. lib. 1. Ethic. c. 10.

Art. 5. Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.

1. Concl. Nec homo nec vlla creatura potest cōsequi beatitudinem vltimam per sua naturalia. 1. Homo est principium actiuū suarum operationum per intellectum & voluntatem: sed beatitudo excedit has potentias, ex Paulo. 2. Beatitudo cōsistit in visione Dei; sed creatura non potest naturaliter videre Deum, ergo. Cognitio enim est secundum modum substantiæ: at visio substantiæ creatæ deficit à visione essentiæ diuinæ, quæ excedit in infinitum omnem substantiam creatam, & modum eius, ergo 2a. Beatitudo imperfecta, potest acquiri ab homine

1. Cor. 2.

mine per sua naturalia, eo modo, quo potest acquiri virtus, in cuius operatione consistit. † 3a. Licet homo ex se non acquirat beatitudinem, Deus non defuit ei; quia dedit id, quo posset beatitudinē assequi, scilicet liberum arbitrium, quo ad Deum se converteret, qui eum beatū faceret: & quæ per amicos possumus, per nosipsos possumus. 4a. Nobilior est natura, quæ consequitur perfectum bonū, quanvis per alium, quam quæ bonū imperfectum per se, vt bruta, &c. 5a. Quod potest imperfectum, potest etiam perfectum, quando sunt eiusdem speciei. Vnde licet imperfecta operatio sit in potestate hominis, non tamen perfecta, qualis est beatitudo.

Arist. 3. Eth. c. 3.

lib. 2. de cæl. tex. 60.

Art. 6. Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturæ.

1. Concl. Si loquamur de beatitudine perfecta, homo fit beatus solo Deo agente, & impossibile est, vt beatitudo conferatur per actionem alicuius creaturæ. 1. Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus. 2. Quod excedit naturam creatam, non potest fieri a creatura; quia omnis creatura est legibus naturæ subiecta, & ita quod excedit naturam, debet fieri virtute Dei: sed beatitudo est bonum excedēs naturam creatam, vt est dictum, ergo. 2a. Si loquamur de beatitudine imperfecta, quæ in virtute consistit, eadem est ratio, ac de virtute. † 3a. In potentijs actiuis ordinatis ad supremam potentiam plerunque pertinet perducere ad vltimū finem: ad quod inferiores iuuant: & sic Angeli iuuant hominem, secundum aliqua præcedentia, at vltimum finem habet à primo agente. 4a. Si forma sit in aliquo naturaliter, & perfecte potest esse initium actionis in alterum, si insit imperfecte, non ita. Vt calor in igne, & intentio coloris in pupilla: lumen gloriæ secundo modo se habet ad videndum Deum, cum non possit communicari primo modo. Vnde licet Angelus sit beatus, tamen non potest causare suam beatitudinem in alio, cum participet lumen imperfecte. 5a. Angelus illuminare potest alium Angelum, vel hominem, non quātum ad visionem essentiæ Dei, sed quoad alia.

Art. 7. Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quod homo beatitudinem consequatur à Deo.

1. Concl. Nulla pura creatura conuenienter cōsequitur beatitudinem, nisi per motum, seu bonam operationem in ipsam. 1. Ioan. 13 Si hæc feceritis, beati eritis, & c. 2. Beatitudo excedit naturam creaturæ, ergo non est conueniens, vt eam naturaliter habeat, sed debet per motū ad ipsam tendere. Vnde Philosophus vocauit beatitudinem præmium studiosarum operationum. 2a. Deus posset simul disponere voluntatem ad finem per rectitudinem, & eam vnire fini; & ita non requiritur necessario motus. Vnde 1. conclus. procedit ex conuenientia, & in adultis. Nam Deus potest simul disponere, & informare materiam, ergo etiam simul facere voluntatem rectam, & eam vnire fini. 3a. Proprium est Dei habere beatitudinem sine motu: quia hoc ei cōpetit naturaliter. Angelus, vno motu operationis meritoriæ, homo pluribus beatitudinem assequitur. Ideo Aristot. dixit, quod est natum habere bonum perfectum, aliud habet sine motu, aliud vno, aliud pluribus. † 4a. Requiritur operatio ad beatitudinem non ob insufficientiam virtutis Dei, sed propter ordinem sapientiæ. 5a. Specialiter data fuit Christo beatitudo sine præuia dispositione. Quia eius beatitudo debebat ad alios deriuare. Sicuti etiam Deus prima rerum indiuidua sine motu produxit. Pueris datur ex meritis Christi, cuius sunt membra. 6a. Beatitudo spei, quę habetur per gratiam, non datur per media præcedentia: quia non est terminus, sed potius principium motus: & de hac intelligitur Paulus, cum dicit dari sine operibus.

lib. 1. Ethic. c. 9.

lib. 10. c. 6. 7. 8.

lib. 2. de cæl. tex. 64. & 65.

Heb. 2.

Rom. 4.

Art. 8. Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

1. Concl. Si beatitudo sumatur secundum rationem communem, id est, vt dicit bonū perfectum, necesse est quod omnis homo beatitudinem velit. 1. Ex August. Qui

lib. 13. de trin. c. 4.

Qui ait omnes beatos esse velle. 2. Appetere beatitudinem hac ratione, est appetere id, quo voluntas satiatur: sed hoc omnes volunt; quia bonum est obiectũ voluntatis; & si sit perfectum totaliter satiat, ergo qui beatitudinem appetit, cupit satiari. 2a. Beatitudo specialis, id est, bonum in quo beatitudo consistit, non appetitur ab omnibus; vnde non omnes eam volunt: quia non omnes eam hoc modo cognoscunt; cum ignorent cui applicetur ratio communis beatitudinis. †3a. Omnes norunt quid sit beatitudo formaliter, sed non materialiter: quo fit, vt vno modo necessario eam appetant, altero vero non; & vt in appetendo conueniant, & differant. 4a. Idem secundum rem, potest esse diuersum secundum rationem; ideo voluntas quæ rationem sequitur, potest idem vno modo appetere, alio modo non. Quare licet aliquis putet Deum non posse à nobis clare videri, & propterea eum non appetat: potest tamen sub ratione finalis boni appetere. 5a. Beatus is dicitur ab Aug. qui habet omnia, quæ vult naturali appetitu, quem sola beatitudo satiat; vnde non intelligitur de omnibus, quæ potest per rationem apprehendere, quia sic potest etiam velle, quæ miserum faciunt: Ideo addit; & nihil mali vult. *Lib. 13. de trin. c. 4.*

Quæstio 6. De voluntario & inuoluntario.

Art. 1. Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

1. Concl. lib. 2. c. 22. In actibus humanis est voluntarium. 1. Ex Damasc. voluntarium est actus, qui est operatio rationalis: sed in homine reperitur talis operatio, ergo. 2. Hæc ratio supponit hæc fundamenta; Primum, quorundã actuum principium est in agente, quorundam extra: vt patet si lapis moueatur deorsum, vel sursum: volũtarium requirit principium ad intra. Secũdum, quę habent principium motus intra; quędã mouent seipsa: vt homo: quædam dicuntur potius moueri ab alio, vt lapis, qui dicitur moueri à generãte. Tertiũ, illa perfecte mouent seipsa, quæ habent in se principium, quo se moueant in finem, & agant propter finem, cum omnis actio, & passio sit propter finem, ad quod requiritur cognitio finis. Vnde sequitur, vt quæ non cognoscunt finem, non dicãtur se mouere, sed potius moueri, cum in se non habeant principium agendi propter finem, quod est in alio, à quo imprimitur eis principium ad agendum in finem. Et hoc etiam requirit actus voluntarius. Tunc conficitur ratio. Actus voluntarius est, cuius principium est intra cum cognitione finis; sic enim definitur voluntarium ab Aristot. Greg. Nyss. & Damasc. sed homo maxime cognoscit finem sui operis, & mouet seipsum, ergo in humanis actibus est voluntarium. Vel illi actus sunt voluntarij, qui procedunt, &c. Actus humani sunt huiusmodi, ergo. †2a. Non est de ratione voluntarij, vt primum principiũ simpliciter sit intra, sed quod sit primum in hoc genere, quod est vis cognoscitiua, & appetitiua. Vnde homo potest moueri ab aliquo extrinseco: vt cœlum, quod est primum principium alterans, & tamen mouetur à superiore agente, motu locali. 3a. Motus animalis nouus præuenitur ab aliquo exteriore motu, vel quatenus repræsentat obiectum, vel quatenus immutat corpus; vnde per accidens mutatur appetitus. Quæ motiones non sunt cõtra rationem voluntarij, cum sint alterius generis, vt secunda conclusione, dictum est. 4a. Deus mouet voluntatem non solum proponendo, vel immutando, sed etiam vt mouens ipsam: quia omnis motus est à primo mouente: vt patet in motibus naturalibus, qui sunt etiam à principio intrinseco. *lib. 3. Eth. c.*

Art. 2. Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

Brutis sicut etiam pueris competit imperfecta ratio voluntarij. 1. Ex Aug. Gregor. Nyss. & Damasc. 2. Supposita ratione voluntarij: Ei cui competit imperfecta cognitio finis, quæ in voluntario requiritur, competit voluntarium imperfecte: At brutis & pueris competit imperfecta cognitio finis: ergo. Nam tunc *1. Concl. lib. 3. Ethic. c. 4. lib. 5. c. 4. lib. 2. c. 4.*

tunc perfectè cognoscitur finis cum nō solum apprehenditur, sed cognoscitur, vt finis est, id est, vt est ratio mediorum, & vt media sunt proportionata fini: sed hæc cognitio non conuenit brutis & pueris, quia ad solam finis apprehensionem operantur, sine deliberatione, ergo. 2a. Ratio perfecta voluntarij solum conuenit creaturæ vsum rationis habēti. Quia hæc sola apprehendit finem sub ratione finis; quo apprehenso, non statim operatur, sed de his deliberat, quæ sunt ad finem. 3a. Voluntas nominat rationalem appetitum, & ideo non est in his quæ ratione carent. Voluntarium autem à voluntate dictum attribuitur brutis, quatenus per cognitionem aliquam mouentur in finem. 4a. Ex eo quod homo potest deliberare habet dominium sui actus, quod non est in brutis. 5a. Laus & vituperium sequuntur voluntarium secundum perfectam rationem.

Art. 3 Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu.

Concl. Voluntarium indirectè, quod est quādo sequitur effectus, homine non operante, vt submersio nauis, cum non gubernatur, potest esse sine vllo actu interiore & exteriore, vel existente solo interiore, quando vult, sed non operatur. v. g. ad nauis submersionem. Nam voluntarium id est, cuius nos sumus domini: sed nos sumus domini eius, quod est agere & non agere, velle & non velle; ergo sicuti agere est voluntarijs, ita non agere. 2a. Voluntarium directè, quod procedit ab aliquo vt est agens, requirit actum voluntatis internum & externū. vt velle submergere, & submergere. 3a. Voluntarium indirectè quod sequitur defectum actionis, non tribuitur alicui, nisi cum potest, & debet agere. Tunc ergo effectus sequens tribuitur voluntati, cum potest, & debet impedire, & non impedit. † 4a. Voluntarium non solum dicitur quod procedit à voluntate agente, sed etiam à non agente, quod est indirectum. 5a. Non velle, vel sumitur prout sunt duæ dictiones, vt sit infinitiuum verbi, nolo: vt nolle legere, sit velle non legere, & sic causat inuoluntarium: vel sumitur in vi orationis, prout non affirmat actum voluntatis, & tale non velle, no causat inuoluntarium. 6a. Eo modo ad actum voluntarium requiritur actus cognitionis, sicuti actus voluntatis, id est, vt sit in potestate cogitare, sicuti & velle; & ita non considerare, quando est tempus causat voluntarium, sicuti non agere.

Art. 4. Vtrum violentia voluntati possit inferri.

Voluntas quantum ad actus elicitos qui sunt ij, quos ipsa producit, non potest cogi. 1. Si quid fit ex voluntate, nō est ex necessitate: at omne coactum est ex necessitate, ergo. 2. Actus eliciti producuntur ex inclinatione voluntatis à principio intrinseco cognoscente: sed coactum est à principio extrinseco, ergo est contra naturam actus voluntatis, quod sit coactus, sicuti est contra inclinationem lapidis, quod sursum tendat. 1. Concl. Aug. li. 5. De ciu. c. 10. 2a. Voluntas quoad actus imperatos, qui sunt, quos mediante alia potentia exercet, vt loqui, ambulare, &c. potest cogi. Quoniam hos actus exercet per exteriora membra, quæ per violentiam possunt impediri, ne voluntatis imperium exequantur. v. g. ne quis loquatur, &c. † 3a. Prou. 21. Deus potest quidem mouere voluntatem quocunque voluerit, sed si fiat per violentiam, iam non esset cum actu voluntatis, nec ipsa voluntas moueretur, sed aliquid contra voluntatem. 4a. Tunc est violentia, quando passum mouetur contra suam inclinationem; vnde quādo voluntas mouetur ab appetibili, non est actus violentus; quia est inclinata ad talem motum. 5a. Licet id, in quod voluntas peccando tendit, sit malum contra rationalem naturam: tamen apprehenditur, vt bonum secundum sensum, vel secundum habitum corruptum.

Art. 5. Vtrum violentia causet inuoluntarium.

Violentia causat inuoluntarium. 1. Ex Arist. & Dam. qui dicunt, aliquid esse inuoluntarium propter violētum. 2. Vt in naturalibus violentia facit aliquid con- 1. Concl. 3. Eth. c. 1.

tra naturam, ita in cognoscentibus facit contra voluntatem, quia naturali & voluntario commune est, vt sint à principio intrinseco; violentum autem vtriusque principio opponitur, cum sit extra; sed quod est contra voluntatem est inuoluntarium; sicuti quod est contra naturam, innaturale, ergo. † 2a. Voluntati quoad actus elicitos non infertur violentia, sed quoad imperatos, & sic inuoluntarium opponitur voluntario. 3a. Vt naturale dicitur secundum principium actiuum, & passiuum, ita voluntarium; quatenus aliquis vult agere, vel pati ab alio; & licet nihil conferat agendo, confert tamen patiendo: vnde nõ potest dici inuoluntariũ. 4a. Violentũ, quod infertur mẽbro, est violentum secundum partem, non secundum totum hominẽ; & ita est cõtra naturam secundum quid. Vnde si quis volens, sursum tollat pedem, est violentum secundum quid.

Art. 6. Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter.

1. Concl. loco cit. Quæ per metum fiunt, sunt magis voluntaria, quam inuoluntaria. 1. Ex Greg. Nyss. & Arist. 2. Vnumquodque dicitur esse tale, prout est in actu, non vt est in sola apprehensione, secundum quam dicitur esse, secundum quid: sed quæ metu fiunt, sunt huiusmodi: quia actus humani sunt singulares, & considerantur secundum circumstantias, hic, & nunc; at qui ex. g. proijcit merces, hic, & nunc vult proijcere, quamuis secundum apprehensionem extra hũc casum vellet retinere, ergo cum in tali casu velit proijcere propter maius bonum, cum principium huius actus sit intra, erit simpliciter voluntarium. 2a. Quæ fiunt ex metu dicuntur mixta; quia quod metu fit, secundum se consideratum, est inuoluntarium; sed in tali casu est voluntarium, ac simpliciter voluntarium. †3a. Quæ per vim fiunt, ab his, quæ per metum, non solum differunt secundum præsens & futurum: sed & quod in illis voluntas non consentit, in his maxime, quia in his voluntas fertur in id, quod fit, licet non per se, sed vt remoueatur malum voluntarium, non solum est id, quod volumus tanquam finem, sed etiã quod volumus propter finem. 4a. Absoluta in hoc differunt à relatiuis, quod illa non mutantur propter aliquid additum; hæc maxime scilicet per comparationem ad diuersa. Voluntarium autem non solum dicitur aliquid per se, sed etiam relatiue. Vnde licet procedat secundum se non sit voluntaria propter aliud, tamen est voluntaria. 5a. Quod metu fit, est voluntarium absque conditione; inuoluntarium vero sub conditione, id est. Si non esset talis metus, non proijcerem.

Art. 7. Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium.

Concupiscentia non causat inuoluntarium, sed magis facit aliquid voluntarium. 1. Inuoluntarium, ait Damasc. est misericordia, vel indulgentia dignũ, & cum tristitia agitur, sed neutrum cõpetit ei, quod per concupiscentiam fit, ergo. 2. Dicitur aliquid voluntarium ex eo, quod voluntas in illud fertur, sed per concupiscentiam inclinatur homo ad id quod concupiscit, ergo. †2a. Magis habet timor, quod causet inuoluntariũ, quam concupiscentia. Quia concupiscentia respicit bonum quod est voluntati consonum, timor vero malum. 3a. In agente per metum remanet repugnãtia ad id, quod agitur secundum se consideratum: in agente per incontinentiã non remanet prior voluntas, quæ repudiabat, quod concupiscitur; sed mutatur ad volendum, quod prius repudiabat; & ideo concupiscentia nunquam causat inuoluntarium. 4a. Si concupiscentia omninò cognitionem tolleret, quod ex incontinentia fieret, esset inuoluntariũ, sed improprie: quia non tollitur potestas cognoscendi, sed consideratio actualis in particulari agibili: Vnde si potest adesse cognitio, est voluntariũ. — 1. Concl. lib. 2. c. 4.

Art. 8. Vtrum ignorantia causet inuoluntarium.

Ignorantia habet causare inuoluntarium. 1. Ex Damas. & Arist. 2. Quia potest priuare cognitione, quæ requiritur ad voluntarium: verum non quælibet ignorantia id efficit. 2a. Ignorantia concomi- — 1. Concl. lib. 2. c. 24. 3. Eth. c. 1.

comitans, quę est de eo, quod si sciretur, adhuc fieret, non facit inuoluntarium; facit tamen non voluntarium, id est, nō volitum. Quod non faciat inuoluntarium, patet, quia nihil causat repugnans voluntati, nam si sciret, adhuc faceret. *Arist. loco cit.* Quod faciat non voluntarium patet, quia non potest esse volitum quod est ignotum. 3a. Ignorantia consequens, quæ est, cum homo vult ignorare, vt excuset peccatum, quæ dupliciter se habet, vel quod ipsa sit volita & intenta per se, vel quod non sit intenta, nisi indirecte, cum quis prætermittit scire, quod poterat & debebat scire: & hæc quocunque modo facit voluntarium simpliciter: quia cum sit volita, non potest causare inuoluntarium nisi secundum quid: siquidem præcedit motum voluntatis ad agendum, qui non esset, si adesset scientia, quia si consideraret hunc actum esse malum, non operaretur illum. 4a. Ignorantia antecedens, quæ est quando quis ignorat quæ non tenebatur, aut non potuit scire, & est causa, cur quis velit id, quod si sciret, nollet, causat inuoluntarium simpliciter. Quod non probatur, cū sit certissimum. Vnde patet ad tria argu. probantia, non causare inuoluntarium.

Quæstio 7. De circumstantijs humanorum actuum.

Art. 1. Vtrum circumstantia sit accidens humani actus.

1. Concl. Circumstantia est, quod est extra substantiam, & tamen illam aliquo modo attingit. *lib. 3. Eth. c. 1* Vnde circumstantiæ sunt humanorum actuum accidentia. 1. Arist. circumstantias vocat particularia, id est, particulares conditiones singulorum actuum, ergo sunt accidentia, &c. 2. Quod est extra naturam rei, & ad ipsam pertinet, est accidens illius rei: at huiusmodi sunt circumstantiæ ratione humanorū actuum, ergo. 2a. Conuenienter nomen circumstantiæ ab his, quæ in loco sunt deriuatur ad actus humanos. Quia conuenienter a notioribus transferuntur nomina ad significanda minus nota: quia secundum processum intellectus debet sumi denominatio, & nostra cognitio incipit à notioribus: at notum est, quod ea, quæ circumstant, quæ sunt in loco, dicuntur circumstantiæ, quia ex his quæ sunt in loco, ex Arist. processerunt alia nomina, vt contrarietas, & motus, ergo. † 3a. Argumentationi datur robur, primum ex his, quæ sunt de substātia rei; secundario etiam ex circumstantijs. *10. Met. tex. 13.* v.g. aliquis est damnandus, quia occidit; sed magis si per dolum, &c. 4a. Aliquid dicitur accidens alicuius; vel quia inest, vt in subiecto, vel quia est simul cum aliquo in eodem subiecto: & sic circumstāntiæ dicuntur accidentia actuūm; quæ modo se contingunt in vno subiecto. 5a. Licet humani actus sint accidentia: tamen illis potest aliquid accidere: vel quia ambo sunt in eodem subiecto, sed vnum mediante altero, vt actus & modus agendi: vel sine vllo ordine, cum vnum non est in subiecto per aliud, vt locus, & conditio personæ.

Art. 2 Vtrum Circumstantiæ humanorum actuum, sint consideranda à Theologo.

1. Concl. Circumstantiæ pertinent ad cognitionem Theologi. 1. Ignorantia circumstantiarum ex Damas. & Greg. Nys. causat inuoluntarium, quod excusat à culpa *lib. 2. c. 23. lib. 1. c. 2.* cuius consideratio pertinet ad Theologum, ergo. 2. Theolog. est considerare humanos actus, vt per eos tenditur ad beatitudinem. Sed actus pro vt sunt ad finē, debēt esse proportionati frui per circunstātias, ergo. 3. Theolog. cōsiderat act. humanos, prout in eis est bonū, & magis bonum, &c. Sed hoc habetur etiam ex circumstantijs, ergo. 4. Considerat eos vt meritorios & demeritorios, ergo debet considerare circunstantias, quæ efficiunt magis & minus voluntarium, vnde pendet meritum. † 2a. Nihil impedit, quod actus humani dicantur boni ab extrinseco: quia sunt ad finem, qui habet rationem vtilis, & vtile rationem relatiui, quod ab extrinseco denominari potest. 3a. Accidentia, quæ omnino per

accidens se habent, relinquuntur ab arte, & ista non habent rationem circunstantiæ: at accidentia per se cadunt sub arte. 4a. Hæc consideratio pertinet ad moralem, prout secundum eas reperitur mediū in actibus & passionibus: ad politicum & rhetorem, vt faciunt actum magis laudabilem & excusabilē ad persuadendum, vel puniendum: ad Theologum, cui omnes artes deseruiunt modis dictis.

Art. 3. Vtrum conuenienter circumstantiæ enumerentur.

1. Concl. Circumstantiæ rectè numerantur ab Arist. Quis, quid, vbi, quibus, cur, quomodo, quando, circa quid. Cicero. 7. numerat, confundens, circa quid, cū quid. Ratio huius numeri est, hæc. Trib. modis circunstantia potest ad actum pertinere. Primum attingendo actum ipsum, vel per modum mensuræ, vt tempus, & locus; vel per modum qualitatis, vt modus. Secundo attingendo causam actus; sic ex parte finis, cur: si materiæ, vel obiecti, circa quid: si agentis principalis, quis: si instrumentalis, quibus. Tertio ex parte effectus, quid fecerit. † 2a. Locus & tempus dicuntur circunstare actum, vt sunt eius mensura: aliæ vero, vt aliqua ratione attingunt actum, licet illæ duæ non inhæreant; & ita non sunt solum duæ. 3a. Modus qui est bene & male, pertinet ad omnes circunstantias: & modus qui dicit qualitatem actus, vt percutere fortiter, & remisse, ponitur specialis circunstantia. 4a. Nulla conditio, ex qua actus substantia pendeat, dicitur circunstantia, sed conditio adiuncta substantię, verbi gratia, in furto, quod sit res aliena, non est circunnstantia; sed quod sit magna, vel parua. In fine, similiter, vt agere fortiter pro rep. In quid, abluere, non circunstantia, sed sanare, vel nocere, &c.

Art. 4. Vtrum sint principales circumstantiæ, propter quid, & ea in quibus est operatio.

1. Concl. Eth. 5. c. 2. Principalissima circunstantia est propter quid, & secundario, quid. 1. Ex Greg. Nyss. qui hoc docet. 2. Actus dicuntur humani, quia sunt voluntarij: sed hoc præcipue habent ex fine, quia finis mouet voluntatem, & ita illa erit pręcipua circunstantia, quæ attingit actum ex parte finis: & secundario, quæ attingit substantiam actus, scilicet, quid fecit, & ita consequenter, quæ magis attingunt, erunt magis principales. † 2a. Cum ait Aristot. ea in quibus est operatio, non intelligitur de loco, & tempore, sed de obiecto, seu quid agitur, vt exposuit Gregor. 3a. Licet finis non sit de substantia actus, est tamen causa principalissima, quatenus mouet. 4a. Persona agens est causa actus, prout mouetur à fine: vnde non est causa prima. Similiter & aliæ conditiones personæ. Modus etiam non est substantialis forma actus; qui attenditur secundum obiectum & finem, sed est quędam qualitas accidentalis. lib. 3. Eth. c. 1.

Quæstio 8. De voluntate, quorum sit, vt volitorum.

Art. 1. Vtrum voluntas sit tantum boni.

1. Concl. Necesse est voluntatem esse solum in bonum. 1. Quia, vt ait Dionys. malum est præter voluntatem, & omnia appetunt bonum. 2. Appetitus non est nisi boni, quia appetitus nihil aliud est, quam inclinatio appetentis, & nihil inclinatur, nisi in simile, & conueniens: sed voluntas est quidam appetitus rationalis, ergo. 2a. Vt voluntas dicatur inclinari in bonum satis est, quod sit bonum apparens. 1. Vt appetitus naturalis sequitur formam in natura existentem, ita sensitiuus & rationalis formam apprehensam; & sicut ille tendit in bonum existens in re, ita isti duo in bonū apprehensum; ergo sat est, vt aliquid apprehendatur in ratione boni, vt appetitus in illud tendat. 2. Ex Aristot. qui ait: finis est bonum vel apparens bonum. † 3a. Eadem potentia est oppositorum; sed non eodem modo: vnde voluntas est ad bonum appetendum, & ad malum fugiendum. Fuga vero mali potius dicitur, voluntas, seu non voluntas. 4a. Potentia rationalis non se habet ad quęlibet

Cap. 4. de diu. nom. Arist. lib. 1. Eth. c. 1. lib. 2. Phys.

libet opposita, prosequenda, sed ad ea, quæ sub suo obiecto conuenienti continentur. Et ita fertur in omnia, quæ habent aliquam rationem boni, vt tacere, non tacere, moueri & quiescere. 5a. Non ens in natura accipi potest, vt ens in ratione; quo modo priuationes sunt entia, & sic futura apprehenduntur, vt entia sub ratione boni. Et carere malo habet rationem boni.

Aristot. lib. 5. Eth. c. 1.

Art. 2. Vtrum voluntas sit tantum finis, an etiam eorum, quæ sunt ad finem.

1. Concl. Si voluntas sumatur pro potentia, se extendit ad finem, & ad ea, quæ sunt ad finem. 1. Eadem potentia pertransit medium, & attingit finem: sed quæ sunt ad finem, sunt media, ergo si est voluntas, finis erit & mediorum. 2. Potentia se extendit ad omnia, in quibus est ratio sui obiecti, vt visus ad omnes colores: Sed in medijs, est ratio boni, ergo. 2a. Si voluntas sumatur pro actu propriè loquendo, est solum finis. 1. Actus denominatus à potentia nominat simplicem actum illius potentiæ, sicut intelligere nominat simplicem actum intellectus: sed simplex actus voluntatis est in obiectum, propter se bonum & volitum, cuiusmodi est finis, cum media non sint volita, propter finem, ergo voluntas erit solius finis. 2. A simili, intelligere est solum eorum, quæ per se cognoscuntur, vt sunt principia: corū vero, quæ per principia intelliguntur, non est intelligentia, nisi quatenus in eis principia considerantur, ergo. 3. Ex Aristot. voluntas est finis, vt electio mediorum, vnde soluitur primum. † 3a. Quæ sunt diuersa genere requirunt diuersas potentias: vnde eadem voluntas fertur in bonum honestum, & vtile, quæ se habet vt secundum se, & secundum alterum sicuti visus in colorem, & lucem. 4a. Nō quidquid diuersificat habitum, diuersificat potentias, quia habitus sunt determinationes quorundam actuum potentiæ. Vnde potest esse diuersus habitus circa media & finem.

lib. 3. Eth.

Art. 3. Vtrum voluntas eodem actu moueatur in finem, & id, quod est ad finem.

1. Concl. Voluntas potest ferri in finem absque eo, quod ferantur in ea, quæ sunt ad finem: Nam cum finis sit per se volitus, nō pendebit à volitione alterius. 2a. Non potest ferri voluntas in media, vt media sunt, nisi feratur in finem. Quia media, vt sic, non sunt volita nisi propter finem. Vnde voluntas dupliciter fertur in finem, & absolute, & vt est ratio mediorum. 3a. Vnus & idem est actus voluntatis, quo fertur in media & finem, vt est ratio mediorum: sed alius est actus quo absolute vult finem, qui aliquando est prior tempore. Vt si quis primo velit sanitatem, & postea media. Patet à simili ac simul probatur altera pars conclusionis intellectu, qui aliquando prius intelligit principia in se, & post eadem in conclusionibus, quibus consentit propter principia. Similiter in lumine & colore: lumen quandoque ex se videtur; sed eodem actu videtur lumen & color. † 4a. Cum philosophus ait, vbi vnum est propter alterum, ibi est vnum tantum: intelligitur quatenus voluntas fertur in finem, vt est ratio mediorum. 4a. Quod eodem actu videatur lumen & color, probat tertia concl. 5a. Licet in executione prius sint media, in quibus quandoque sistitur, & non peruenitur ad finem; tamen in volendo contra accidit. 6a. Vtile & honestum, non sunt duæ species boni, sed se habent, vt per se, & propter aliud. Vnde voluntas potest ferri in vnum, & non in alterum, non contra. Et sic solues argumentum, sed contra, quo probabatur esse duos actus.

Quæstio 9. De motiuo voluntatis.

Art. 1. Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

1. Concl. Quod est in potentia ad plura, debet moueri ab alio. Quia cum sit indifferēs, debet ab aliquo, quod est in actu determinari, & hoc est moueri. 2a. Indetermi-

minatio

minatio potentiæ, vel est quoad exercitum actus ex parte subiecti, siue agentis, quod modo operatur, modo non: vel quoad determinationem actus, ratione obiecti, & sic determinatur à fine. Quia motio subiecti est ab agente, quod agit propter finem, ergo principium motionis est à fine. Adde quod ars ad quam pertinet finis, semper mouet artes inferiores. 3a. Voluntas mouet omnes alias potentias ad suos actus. Nam illius potentiæ est mouere, ad quam pertinet finis vniuersalis, vt patet exemplo imperatoris in exercitu; sed vniuersalis finis, id est, bonum pertinet ad voluntatem; quia obiecta aliarum potentiarum continentur sub obiecto voluntatis, tanquã particularia, & illis vtimur quando volumus, ergo. 4a. Obiectum mouet volũtatem quoad specificationem actus. Finis vero quoad exercitium: & hoc patet ex. 2. Concl. Alterum probatur: Obiectũ mouet determinando veluti principiũ formale: sed à principio formali in naturalibus habetur specificatio, ergo. 5a. Intellectus mouet voluntatem quoad determinationem actus per modum proponentis finem & obiectum. 1. Ex Arist. appetibile intellectum, est mouẽs, non motum, at voluntas est, mouens motum, ergo. 2. Primum principium determinans est ens verum, sub quo est ratio boni: sed istud apprehenditur ab intellectu, ergo. 6a. Voluntas mouet intellectum quoad exercitium actus, Quia verũ, quod est perfectio intellectus cõtinetur sub vniuersali bono, quod, monet ad exercitium actus, & est obiectum voluntatis, ergo. 7a Quod intellectus procedat, & affectus interdum non sequatur, solum ostendit intellectum nõ mouere necessario. 8a. Sicuti imaginatio formæ sine æstimatione conuenientis, vel contra, non mouet appetitum sensitiuum; ita nec apprehensio veri, sine ratione boni, & ideo intellectus speculatiuus non mouet voluntatem. 9a Ex tertio colligitur 6. Concl. & licet voluntas moueat, potest etiam moueri. Arg deu contra probat. 5. concl.

lib. 3. de ani. tex. 54.

Art. 2. Vtrum voluntas moueatur ab appetito sensitiuo.

Appetitus sensitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti, seu obiectiue. 1. Iac. c. 3. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus. 2 Quod facit, vt aliquid apprehendatur sub ratione conuenientis, vel contrarij mouet voluntatem; quia voluntas non mouetur, nisi à conuenienti apprehenso; sed hoc fit ab appetitu sensitiuo: quia vt aliquid appareat bonum est ex conditione rei, quæ proponitur, & eius cui proponitur: sed homo ex appetitu sensitiuo immutatur ad aliquam conditionem, vel dispositionem, ergo appetitus ille mouet: maior patet, quia bonum dicitur relatiue, ergo pendet ex vtroque extremo, & altero mutato, mutatur conueniens; vt patet in gustu varie disposito. Vnde qualis quisque est, talis finis videtur. Ex his colligitur appetitum hunc indirecte mouere voluntatem. † 2a. Nihil prohibet vt voluntas, quæ est præstantior moueatur ab appetitu sensitiuo, quatenus subiacet passioni. 3a. Quia actus & passiones sunt circa singularia, ideo appetitus sensitiuus, quæ est virtus particularis, habet vim magnam, vt disponat ad volendum sic, vel sic. 4a. Ratio in qua est voluntas mouet partes appetitus dominio politico, non despotico, id est, sicut gubernator homines liberos: & ideo nõ semper parent voluntati.

1. Concl. *Aristot.* *Arist. lib. 1. pol. c. 3.*

Art. 3. Vtrum voluntas moueat seipsam.

Voluntas mouet seipsam secundum aliquem actum. Quoniam est Domina suorum actuum, & in ipsa est velle & nolle: quod non esset, nisi moueret se. 2a. Voluntas ex volitione finis mouet seipsam ad volendum, quæ sunt ad finẽ. Quia, vt se habet finis in appetibilibus, ita se habet principium in intelligibilibus: sed intellectus ex cognitione principiorum reducit se ad actum, quoad cognitionem conclusionum, & hoc modo se mouet, ergo etiam voluntas, ex cognitione finis, &c. †3a. Voluntas non est secundum idem in actu & potentia: in actu

1. Concl.

In actu est respectu finis, in potentia est ratione mediorum 4a. Voluntas est semper sibi præsens, sed non semper se mouet; quia actus quo vult finem per quem se mouet, non est semper præsens. 5a. Mouetur quidem ab intellectu secundum rationem obiecti; sed à seipsa, quantum ad exercitium actus, secundum rationem finis voliti.

Art. 4. Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

1. Concl. Voluntas per modum obiecti potest moueri ab aliquo exteriore. Nam vt est dictum, voluntas mouetur ab obiecto: at hoc potest esse aliquid extrinsecū, ergo. 2a. Quātum ad exercitium actus oportet voluntatem ab aliquo moueri. Quia quod aliquando agit, aliquando non agit, debet ab aliquo moueri: sed voluntas incipit aliquando velle, cum prius nollet, ergo. Et quantum ad media, mouetur à fine: quia qui vult sanari, necesse est, vt consulat de medijs, & ea velit propter finem. Quantum vero ad finem mouetur ab aliquo exteriore. Nam, cum non semper homo velit finem, necesse est vt voluntas incipiat velle, & moueri; non à seipsa, quia hoc faceret ex consilio, quod supponit aliam voluntatem, & ita procederetur in infinitū, ergo mouetur instinctu alicuius extrinseci mouentis, vt ait Arist. † 3a. Voluntarium habet principiū intra sed non est necesse, vt hoc sit primum principium non motum. 4a. Non sat est ad rationem violenti, vt principiū sit extra, sed passum nihil debet cōferre: quod non accidit cum voluntas ab extrinseco mouetur. 5a. Voluntas mouet se vt agens proximum, sed non quoad omnia, & ideo debet moueri ab aliquo, vt à primo mouente.

lib. 7. magn. mor. c. 8.

Art. 5. Vtrum voluntas moueatur à corpore cælesti.

1. Concl. Corpora cœlestia, nec directe, nec indirecte possunt agere in volūtatem mouendo ipsam. 1. Ex Damasc. Cœlum non est causa nostrorum actuum, ergo non agit in voluntatem, quæ est principium horum actuum. 2. Impossibile est, vt corporale agat in spirituale, sed potius contra: at potentiæ animæ sunt spirituales, ergo. 2a. Cœli indirecte mouent appetitū sensitiuum. Quia cum sit actus organi, & cœli agant in corpus, indirecte etiam agunt in sensum. 3a. Per accidens & indirecte cœlum potest mouere voluntatem per modum obiecti, tribus modis. 1. Ex parte obiecti exterioris, quia alterat obiecta exteriora. 2. Ex parte appetitus sensitiui, quem per accidens mouet, quem homines sequuntur. 3. Quatenus per se alterant organa corporea, quæ potentijs animę inseruiunt. † 4a. Multiformis motus voluntatis reducitur in causam vniformem, scilicet in voluntatem alicuius substantiæ immaterialis, non in cęlos. 5a. Motus corporales humani reducuntur in motum cœlorum, prout modis dictis voluntas incipit velle, vel nolle ex eorum concursu: quæ motio est ex parte obiecti. 6a. Ex impressione cœlorum aliqui sunt habiles ad iram, & ad alias passiones, quas homines sequuntur: ob quam causam Astrologi, vt in plurimum vera dicunt. Sed sapiens dominabitur astris. Quando, ait Aug. vera dicuntur, instinctu occultissimo dicuntur, quem nescientes humanæ mentes patiuntur, & spirituum immundorum operatio est.

lib. 2 c. 7.

Ptol. in centil. lib. 2. super Gen. c. 17.

Art. 6. Vtrum voluntas moueatur à Deo solo sicut ab exteriori principio.

1. Concl. Voluntas à solo Deo, tanquam ab exteriore principio efficiente potest moueri quoad exercitiū actus. 1. Nam Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere. 2. Illud potest mouere motu naturali aliquam naturam; quod est causa illius; vt patet de motu grauium, qui est à generante, sed solus Deus est causa voluntatis quia est potentia animæ rationalis, quæ est à solo Deo; & quia voluntas habet ordinem ad vniuersale bonum, & ideo à solo Deo est, qui in se continet omne bonum; ideo nec materia prima quæ appetit omnes formas potest produci ab agēte particulari, ergo. † 2a. Angelus non est ita supra hominem, vt sit causa voluntatis eius, vt corpora cœlestia sunt causa formarum: & ita solum possunt mouere obiectiuæ, vt aliæ res. vnde soluitur secū-

Phil. 2. 8. Phys. tex. 15.

dum. 9a. Deus vt vniuersalis motor mouet voluntatem ad vniuersale bonum; sine qua motione homo nihil posset velle: per rationem autē determinat se ad hoc, vel illud bonum, verum, vel apparens. Deus etiam interdum mouet ad determinate volendum.

Quæstio 10. De modo, quo voluntas mouetur.

Art. 1. Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

1. Concl. Voluntas vult aliquid naturaliter. 1. Voluntas sequitur actum intellectus: sed intellectus aliquid naturaliter intelligit, ergo & voluntas vult. 2. Supposito naturam sumi non pro principio motus, & quietis, sed pro quolibet ente, & tunc dicitur aliquid naturale quod per se inest: Omne quod non inest per se alicui, reducitur ad aliquid quod inest per se, & propterea naturaliter, ergo voluntas dicetur velle aliquid naturaliter; Nam sicuti in intellectu principia sunt naturaliter cognita, sic principium motiuum omnium voluntariorum debet esse naturaliter volitum. 2a. Tria sunt, quæ voluntas naturaliter vult. 1. Bonum in communi: quia est suum obiectum, in quod potentia naturaliter fertur, ergo. 2. Finem, quia finis est principium, & principia sunt naturaliter volita. 3. Bona aliarum potentiarum: quia naturaliter appetit, quæ pertinent ad totum hominem: vt esse, viuere, veri cognitionem, &c. Quæ omnia bona cōtinentur sub obiecto voluntatis, vt particularia bona. † 3a. Voluntas diuiditur contra naturam, vt vna causa contra aliā, prout quædam naturaliter, quędam libere fiunt: sed quia voluntas fundatur in aliqua natura, ei cōuenit prius modus proprius naturæ, tum talis naturæ, quod est libere velle. 4a. Quod consequitur formam, semper actu est in natura; quod cōsequitur materiam, vt omnes potentiæ, non semper est in actu. Et cum motus sit actus potentiæ, nō semper voluntas vult. 5a. Semper naturę respondet aliquid proportionatum, vel genere, vel specie, vel numero; si natura sit vel generica, &c. Voluntati vt est vis immaterialis, respondet commune bonum, sub quo sunt bona particularia, ad quæ voluntas non est determinata.

Art. 2. Vtrum voluntas moueatur de necessitate à suo obiecto.

Voluntas quantum ad exercitium actus à nullo obiecto exteriore necessario mouetur. 1. Potentiæ rationales ex Arist. sunt ad contradictionem: at voluntas est talis, ergo. 2. Potest homo de nullo obiecto cogitare, ergo potest non velle actu; quia volumus in cognitū, ergo non cogitur. 2a. Quoad specificationē actus ab aliquo obiecto necessitatur, ab aliquo non. Nā in quolibet motu potentiæ consideratur ratio, qua ipsa mouetur, vt oculus à colorato: sed obiecta voluntatis habent aliquando rationem perfectam, qua voluntatē moueant; aliquando nō, ergo. 3a. Illud bonum, cui nihil deest, vt est beatitudo, necessario mouet voluntatem, reliqua non ita. Quoniam in illo non potest considerari aliqua ratio non boni, vt in alijs, ergo si proponatur, necessario mouebit. † 4a. Sufficiens motiuum potentiæ est, quod habet omnem rationem motiui: & ideo si quid deficiat non necessario mouet. 5a. Intellectus necessario mouetur ab obiecto, quod est semper de necessitate verum, non ab eo, quod potest esse falsum. 6a. Non solum finis necessario mouet voluntatem, sed etiam alia sine quibus finis non potest haberi, vt est viuere, & esse: alia non ita. 1. Concl. lib. 3. de ani. tex. 54.

Art. 3. Vtrum voluntas de necessitate moueatur ab inferiori appetitu.

Quando non absorbetur totalter ratio à passione, voluntas non necessitatur ab appetitu sensitiuo. 1. Genes. 3. *Subter te erit appetitus tuus, &c.* 2. Posito remanere rationem liberam: ratio manet libera, ergo & motus voluntatis: quia passio nō mouet. nisi quatenus trahit ad iudicandū bonum, ad quod afficit, quod alias nō iudicaretur. 2a. Quando totaliter ratio absorbetur, vt accidit in vehementi motu passionis, vt in his, quæ per concupiscentiam furiosi, vel amētes faciunt, quæ mutationes non fiunt sine corporali mutatione, volūtas necessario mouetur à passione, 1. Concl.

sione, sicuti & bruta. Nam, si non manet rationis vsus, ergo nec libertas: nõ enim mouetur voluntas sine iudicio rationis.

Rom. 5. †3a. Licet voluntas nõ possit facere, quin motus passionis insurgat; potest tamen non consentire; ideo, &c. 4a. Homo interdum est aliqualis totaliter secundum rationem: interdum contra, vt patet in amentibus aliquando medio modo se habet, cum ratio obnubilatur à passione, sed non obruitur, & tunc potest repellere & consentire. 5a. Voluntas non solum mouetur à bono vniuersali apprehenso à ratione; sed etiam à particulari apprehẽso a sensu, & ita potest moueri ad particulare bonum, sine passione sensitiui appetitus.

Art. 4. Vtrum voluntas moueatur de necessitate ab exteriori motiuo, quod est Deus.

1. Concl. Cap. 4. de diu. nom. Deus mouet voluntatem ita, vt non necessario eam determinet ad vnum, nisi in his, ad quę naturaliter mouetur. 1. Eccl. 15. Reliquit eum in manu consilij sui. 2. Deus mouet res secundum earum conditionem, vt ait Dionys. sed voluntas est principium actiuum indifferens ad multa, intellige de voluntate, vt libera, non vt natura, ergo Deus eam mouendo non terminat ad vnum. † 2a. Voluntas diuina non solum se extendit ad hoc, vt aliquid fiat per causam, quam mouet: sed vt fiat, eo modo, qui conuenit naturæ causæ, licet eius voluntati nihil resistat. 3a. Naturale est cuiq; rei à Deo moueri, sed iuxta modum suum. Vnde naturaliter Deus mouet, sed non determinate. Et non omne quod Deus vult fieri in rebus, est naturale eis: vt quod mortui resurgant. 4a. Posito Deum mouere voluntatem ad aliquid, impossibile est, vt voluntas nolit, seu non impossibile simpliciter. Vnde nõ sequitur, quod de necessitate moueatur.

Quæstio 11. De fruitione, quæ est actus voluntatis.

Art. 1. Vtrum frui sit actus appetitiuæ potentiæ.

1. Concl. lib. 1. de doc. c. 10. Frui est actus appetitiuæ potentiæ. 1. Frui est amore inhærere alicui rei, propter ipsam, ex Aug. sed amor pertinet ad appetitiuam, ergo. 2. Quæ ratio supponit frui dictum esse à fructibus sensibilibus, vt per nota ignota cognoscamus. Finis est obiectum appetitiuæ potentiæ: sed fruitio pertinet ad amorem, vel delectationem habitã de vltimo fine, quia fructus sensibilis est quod vltimo expectatur, & cũ suauitate percipitur, ergo fruitio pertinet, &c. Cum ergo fruitio deriuetur à fructibus, erit suauitas quædam de vltimo fine. † 2a. Visio Dei, vt visio pertinet ad intellectum, vt bonum finis ad voluntatem, & sic est eius fruitio: quẽ finem cõsequitur intellectus, tanquã potentia agens, voluntas tanquam mouens ad finem, & fruens fine. 3a. Finis & perfectio cuiuscunq; potentiæ continetur sub obiecto appetitiuæ: & ideo fines omniũ potentiarũ, vt bonum sunt, ad ipsam pertinent. Vnde mouet alias ad finem, & ipsa consequitur finem, eoque fruitur, cum aliæ attingunt suum. 4a. In delectatione perceptio conuenientiæ pertinet ad apprehensiuam: at complacentia in re conuenienti ad appetitiuã; in quo sita est ratio delectationis.

Art. 2. Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

Fruitio finis non est in his, quæ cognitione carent, licet attingant finem. Nã frui non est potentiæ peruenientis ad finem, sed imperantis executionem, quia mouet alias ad suos fines: sed in his quæ carent cognitione, non est potentia imperans; quia non mouent se ad fines, ergo. 2a. Brutis conuenit fruitio finis, sed imperfecta, ex instinctu naturæ. Quia in illis est imperfecta cognitio finis, & habent potentiam imperatiuã imperfectã, ergo & fruitionem imperfectam. Et sic est accipiendus Aug. in arg. sed contra, qui ponit fruitionem in brutis. Alibi, vt citatur in primo argumento, loquitur de perfecta. 3a. Rationali creaturæ conuenit perfecta fruitio. Quia perfecte cognoscit finem, & habet potentiam imperantem liberam: his quæ cognitione carent nullo modo. † 4a. Non est necesse, vt fruitio sit vltimi finis simpliciter, sed eius quod habetur pro vltimo fine ab

Margin (right column): 1. Concl. — lib. 83. q. 30. — lib. 1. de doc. c. 3.

vnoquoque. 5a. Non sequitur fruitio ad quemcunque appetitum, nisi adsit cognitio.

Art. 3. Vtrum fruitio sit tantum vltimi finis.

1. Conclus. Fructus & fruitio simpliciter dicuntur de vltimo fine, qui nō ordinatur ab alio. 1. Nam, vt ait August. Fruimur solum his, quæ per se voluntas appetit: sed hoc solum vltimo fini competit, ergo. Alibi dixit, nos frui his, in quibus voluntas delectata quiescit; cuiusmodi est solus vltimus finis. 2a. Ad rationem fructus, requiritur vt sit de re vltima, & quod voluntas in eo quiescat: sed hæc in solo vltimo fine inueniuntur, ergo. 2a. Fruitio nullo modo potest esse de eo, quod nullam habet delectationem, & tantum propter aliud expetitur: quia non quiescimus, nisi in eo, quod habet aliquam rationem finis. 3a. De eo, quod habet aliquam delectationem, etiam si non sit vltimum, potest esse aliqua fruitio, & si non propria; vt de virtute. Quia non perfecte quiescit appetitus, sed suspensus manet. † 4a. Cum Paulus ait, te fruar in Domino; terminus est Deus; vt sensus est. Fruar Domino in te, vel per te. 5a. Fructus spiritus sancti dicuntur, non quod in illis quiescere debeamus; sed quia habent in se vnde nobis placere debeant: vel quia sunt effectus Spiritus sancti. 6a. Finis vt res, & vt adeptio, non sunt duo fines, sed vnus alteri vnitus: Deus est vltimus finis vt res, fruitio vt adeptio: & fruitio Dei, & illa qua fruimur diuina frutione vna est.

lib. 10. de trin. c. 11. & 10.

Ad Phile.

Art. 4. Vtrum fruitio sit solum finis habiti.

1. Concl. Fruitio perfecta est solum finis habiti in re; imperfecta vero solum finis non habiti. Nam frui importat comparationē quandam voluntatis ad vltimum finem, prout voluntas habet aliquid pro vltimo fine: sed finis perfecte habetur, quando habetur in re, imperfecte quando habetur in intentione tantum, ergo perfecta est, &c. Et quod possit esse finis non habiti, patet ex definitione frui: quia amore possumus inhærere rei non præsenti: Ita Aug. in argumento, sed contra; qui alibi intelligitur de perfecta; vnde patet ad primum. † 2a. Dupliciter impeditur quies voluntatis, vel ex parte obiecti, cum non est vltimi finis, vel ex parte appetentis, qui nondum adeptus est. Vnde fruitio de obiecto non fruibili est impropria: de vero, non habito, vera, sed imperfecta. 3a. Finis haberi dicitur & secundum rem, & secundam intentionem: vnde duplex fruitio.

lib. 1. de doc. c. 4. lib. 10. de trin. c. 11.

Quæstio 12. De intentione.

Art. 1. Vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis.

Intentio proprie est actus voluntatis. 1. Ex Aug. qui eam appellat actum voluntatis. 2. Intentio primo & principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finē; quia intendere, est in aliud tendere, quod est mouentis, cui solemus tribuere intentionem ad finem, vt architecto, & principi: sed voluntas mouet omnes potentias ad finem, ergo. † 2a. Oculus, dicitur intentio metaphorice: quia intentio præsupponit oculum, id est, cognitione. 3a. dicitur lumen, quia est manifesta intendenti: & opera tenebræ; quia homo scit quid intēdat, sed non quid inde sequatur. 4a. Voluntas nō ordinat, sed tendit in aliquid ex ordine rationis. Vnde intentio nominat actum voluntatis supposita ratione. 5a. Intentio est voluntatis respectu finis: voluntas autem tripliciter respicit finem. 1. Absolute, & sic dicitur voluntas. 2. Vt in eo quiescit, & sic fruitio respicit finem. 3. Vt est terminus, & sic intentio respicit finem. Vnde non intenditur sanitas quia volita, sed quia ad ipsam per aliud volumus peruenire. 1. Concl. lib. 10. de tri. c. 7. Matt. 6.

Art. 2. Vtrum intentio sit tantum vltimi finis.

Quamuis intentio sit finis, non tamen est semper finis vltimi. 1. Finis vltimus est vnus, ergo non essent plures intentiones, quod est falsum. 2. Intentio respicit finem, vt est terminus voluntatis sed nō solus vltimus finis est terminus, sed etiā medius, quia in motu attenditur terminus; vel simpliciter respectu totius motus, vel respectu medii, quod est terminus vnius & principium alterius, & vtriusque potest esse intentio, ergo. Quod sit finis, patet ex 1. Art. † 2a. Intentio cordis dici- 1. Concl.

tur

tur clamor ad Deum, quia Deus est cognitor intentionis, nõ quod sit terminus: vel quia cum oramus intentionem, quæ habet vim clamoris, ad Deum dirigimus. 3a. Terminus habet rationem finis, sed non semper vltimi, sed aliquãdo partis alicuius. 4a. Fruitio importat quietem in fine, intentio motum, qui potest esse non vltimus; vnde non est par vtriusque ratio.

Art. 3. Vtrum aliquis possit simul duo intendere.

1. Concl. Si duo, vel plura fuerint subordinata, potest homo plura simul intendere. Nam intentio non solum est vltimi finis, sed etiam medij, & proximi: sed aliquis potest hos duos intendere, ergo. 2a. Homo potest intendere plura etiam non subordinata. 1. Ars imitatur naturam: sed hæc plura intendit, vt per linguam, gustum, & loquelam, ergo. 2. Potest homo aliquid alteri præeligere, ex eo, quod ad plura valet, ergo potest simul plura, modo dicto, intendere; quia plura velle consequi per aliud, est plura intendere. † 3a. Duo tanquam vltimi fines, non possunt simul intendi, vt Deus & mundus; sic intellige Aug. 4a. Quod non est vnum secundum rem, potest concipi vt vnum ratione; & ideo intentio, quæ est motus voluntatis secundum rationem, potest plura, vt vnum sunt, intendere; vel quia aliqua cõcurrunt ad integrandum vnum, vt ad sanitatem calor & frigus; vel quia sub vno communi continentur, vt acquisitio vini & vestis sub lucro. Vnde patet ad. 3. Contingit enim simul plura intelligere, vt sunt vnum

lib. 2. de ser. Dom. c. 21.

Art. 4. Vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius, quod est ad finem.

1. Concl. Si motus voluntatis consideretur vt fertur in id, quod est ad finem propter finẽ, est vnus motus re in finem, & in id quod est ad finem. 1. Id quod est ad finem, sed habet vt medium ad terminum, sed idẽ est motus qui transit per medium ad terminum, ergo, &c. 2. Ex modo loquendi, cum dicimus, Volo medicinam propter sanitatem, non designatur nisi vnus motus. 3. Idem actus cadit super obiectum & rationem obiecti: sed finis est ratio volendi medium, ergo. 4. Intellectus, vno actu assentitur conclusioni & principijs, ergo. 2a. Si voluntas consideretur vt fertur in vtrunque absolute, sunt duo motus in vtrunque: quia sunt duo obiecta distincta, & hoc probat. 3. Arg. & patet à simili de intellectu in cognitione principiorum & conclusionis; & sic intellige Aug. in primo arg. † 3a. Finis vt est quid diuersum à medio est aliud obiectum voluntatis, vt vero est ratio e.us, est idem obiectum. 4a. Licet electio & intentio non sint idem: tamen idem potest esse motus medij & finis, sicuti est idem motus, qui secundum principium & finem ratione differt. Est enim electio, vt est in media propter finem, vt est in finem, qui acquiritur per media, intentio.

lib. 10. de trin. c. 7.

3. Phys. tex. 21.

Art. 5. Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

1 Concl. Bruta non habent intentionem, vt mouentis in finem. 1. Finis intentio importat ordinationem alicuius in finem: sed hoc fit ratione, qua bruta carent, ergo. 2. intendere hoc modo, est se, vel aliũ mouere in finem; sed hoc non competit brutis, quia ad hoc opus est ratione, ergo. 2a. Brutis conuenit intentio finis vt moti. Quia hoc modo natura dicitur intendere finem, vt mota à Deo, ergo idem est dicendum de brutis, quæ naturali instinctu ad aliquid mouentur. Vnde patet ad primum. † 3a. Fruitio non importat ordinationem, sicut intentio, sed absolutam quietem: vnde fruitio competit brutis, & non intentio. 4a. Bruta non mouentur ad finem, quasi considerantia per illum motum posse consequi finem, sed quasi concupiscentia finem naturali instinctu ab alio mota.

Quæstio 13. De electione, quæ est actus voluntatis respectu eorum quæ sunt ad finem.

Art. 1. Vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis.

1. Concl. Electio includit aliquid pertinens ad rationem, & ad voluntatem. Nam Arist. eam vocat appetitiuum intellectum, & Greg. Nyss. ait constare ex appetitu & cõ-

lib. 6. Eth. c. 2.

lib. 5. c. 4.

filio. Vnde continet aliquid materiale & aliquid formale, cum ex duobusconſtet. 2a. Si electio conſideretur, vt actus ordinatus à ratione, id eſt, vt tendit in aliquid propoſitum, vt bonum; ratione formaliter eſt actus rationis, materialiter voluntatis. Nam actus, qui eſſentialiter eſt vnius potentiæ, vel habitus recipit formam à potentia ſuperiore ordinante: vt ſi quis fortiter agat propter Deum, formaliter eſt caritatis actus, materialiter fortitudinis: ſed ita ſe habet ratio ad voluntatē, quia eius actus ordinat; cum apprehenſiua præſtet obiectum appetitiuę, ergo. 3a. Electio ſubſtantialiter eſt actus voluntatis. 1. Electio non conſiſtit in ſola ordinatione, ſed perficitur in quodā motu animæ in bonum electum: at hoc eſt voluntatis, ergo. 2. Ex Ariſt. Electio eſt deſiderium eorum, quæ ſunt in nobis, ergo: deſiderare enim eſt voluntatis actus. †4a. Electio importat collationem quādam præcedentem, ſed non eſt ipſa collatio. 5a. Concluſio, quæ fit in diſcurſu de operabilibus dicitur iudicium, vel ſentētia, quā ſequitur electio, quæ dicitur concluſio conſequenter. 6a. Ignorantia dicitur electionis, non quod electio ſit ſcientia, ſed quia ignoratur quid ſit eligendū.

lib. 3. Ethic. c. 2.

Art. 2. Vtrum electio conueniat brutis animalibus.

1. Concl. lib. 5. c. 4. Electio non eſt in brutis. 1. Ex Gregor. Nyſſ. qui ait pueros, & quæ ratione carēt voluntarie facere, ſed non eligere. 2. Quæ ſunt determinata ad vnum, non poſſunt eligere; quia electio eſt præacceptio vnius reſpectu alterius: at bruta ſunt ad vnum terminata, ergo. 3. Electio non eſt appetitus ſenſitiui, quia non eſt determinati ad vnum, ſed intellectui. i. voluntatis, quæ non eſt determinata ad bonum particulare: at in brutis eſt tantum appetitus ſenſitiuus, ergo. †2a. Non omnis appetitus propter finem eſt electio, ſed appetitus cum quadam diſcretione vnius ab alio: quæ non eſt, niſi vbi eſt indifferentia ad plura. 3a Brutum accipit vnum præ alio, quia eſt naturaliter terminatū ad vnum: & facta apprehenſione, neceſſario mouetur. 4a. In omnibus quæ mouentur à ratione apparet ordo rationis, licet quę cum ratione mouentur ratione careant: vt patet in ſagitta, & horologio. Quoniam motus eſt actus mouentis in mobili, & ideo virtus mouentis apparet in actu mobilis. Vnde ſagacitas & prudētia in brutis relicta eſt à primo motore.

Art. 3. Vtrum electio ſit ſolum eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque ipſius finis.

1. Concl. Vltimus finis nullo modo ſub electione cadit. 1. Ex Ariſt. Voluntas eſt finis, electio mediorū. 2. Illud cadit ſub electione, quod ſe habet, vt concluſio in ſyllogiſmo operatiuo; quia electio ſequitur iudicium: ſed finis ex Ariſt. ſe habet, vt principium in agibilibus, ergo. 2a. Quod lib. 3. Eth. eſt in vna operatione, vt finis, in alia poteſt cadere ſub electione, prout poteſt ordinari ad alium finem. 1. Hoc accidit in ſpeculatiuis; vt quod eſt principium in vna demonſtratione, ſit concluſio in alia. 2. Sanitas reſpectu medici eſt finis, reſpectu alterius poteſt eſſe medium, ſi referatur ad bene agendum. Quo fit, vt finis, vt mediū, poſſit cadere ſub electione, non autem finis vltimus. †3a. Finium virtutum poteſt eſſe electio: quia ordinantur ad beatitudinem. 4a. Cum concurrunt plures fines, qui ordinantur ad vltimum eorum poteſt eſſe electio; vltimi ſimpliciter non ita.

Art. 4. Vtrum electio ſit tantum eorum, quæ per nos aguntur.

1. Conc. Electio ſemper eſt humanorum actuū. lib. 3. Ethi. 1. Nemo ait Ariſt eligit, niſi ea, quæ exiſtimat fieri per ipſum. 2. Vt intentio eſt finis, ita electio mediorum; ergo vt finis, vel eſt res, ad quam concurrit actio humana, vel faciendo illā, vt patet in ſanitate, vel eſt actio humana, quo modo auarus vtitur pecunijs; ita etiam in his quæ ſunt ad finem, quorum eſt electio, vel erit res aliqua, quæ humana actione fit, vel alicuius rei vſus. Conſequentia pendet ex proportione inter obiecta intentionis, quæ eſt finis, & electionis, quæ eſt mediorum. † 2a. Organa ordinantur ad finem ratione vſus, qua ratione includut actum. 3a. In contemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentientis huic opinioni.

nioni, vel illi; ideo poteſt ibi eſſe electio: quę non diuiditur contra contemplationem, ſed actio exterior eſt, quæ contra diuiditur. 4a. Cum quis eligit alium ad dignitatem, eligit nominare ipſum in talem dignitatem: quia ſi eius actio ad electionem nihil faceret, non competeret ei actio. Sic quando aliqua res præeligitur, intercedit aliqua operatio eligentis.

Art. 5. Vtrum electio ſit ſolum poßibilium.

1. Concl. lib. 3. Eth. Electio eſt ſolum poſſibilium. 1. Electio non eſt impoſſibilium, ait Ariſtot. 2. Electiones referũtur ad operationes noſtras: ſed hæc ſunt poſſibilium, ergo. 3. Ideo eligimus, vt finem conſequamur: ſed per impoſſibile nihil conſequimur, vnde cum venitur ad impoſſibile, ceſſat, ergo. 4 Finis concluſio poſſibilis non ſequitur ex principio impoſſibili, ergo non poteſt finis eſſe poſſibilis, & medium impoſſibile: quia nemo tendit ad impoſſibile, & ita non tenditur ad finem, niſi per medium poſſibile. † 2a. Voluntas quandoque eſt impoſſibilium, electio vero nunquam. Nam electio ſupponit voluntatem perfectã, ſed hæc non eſt niſi poſſibilium, quia cum voluntas ſit media inter intellectum, & operationem exteriorem, eius perfectio non ſolum attenditur per reſpectum ad rationem, quæ interdum proponit vniuerſale, ſed etiã ad operationem, quia motus voluntatis eſt ab anima ad rem: ſed bonum alicui, non eſt, niſi quod eſt illi poſſibile, ergo voluntas completa non eſt niſi de poſſibili bono. Vnde electio nominat actum voluntatis determinatum ad id, quod eſt huic agendum. 3a Electio poteſt eſſe impoſſibilium, ſed quæ homo exiſtimat poſſibilia: ſicuti poteſt eſſe de bono, quod non eſt vere bonum. 4a. An aliquid ſit poſſibile, non debet ſeruus definire: ſed ſtare debet iudicio ſuperioris: ideo B. Benedictus dixit, ſi impoſſibile præcipiat, tentandum eſt.

Art. 6. Vtrum homo ex neceßitate eligat vel deliberet.

1. Concl. Homo non neceſſario eligit, ſed libere. 1. Electio eſt actus rationalis potentię, quæ ſe habet ad oppoſita, ex Ariſt. ergo. 2. Quod poſſibile eſt non eſſe, non eſt neceſſario: ſed poſſibile eſt hominem non eligere, quia poteſt ſuſpendere actum, & hoc, vel illud eligere, ergo. Quod illa duo poſſit, probatur. Quod ratio poteſt apprehendere, poteſt voluntas velle: ſed ratio poteſt apprehendere, velle, & agere, & nolle, & non agere, ergo & voluntas appetere. Vnde oritur libertas contradictionis. Quod poſſit velle hoc, vel aliud patet. In omni bono particulari poteſt ratio inuenire defectum; ergo in eo inuenietur ratio eligibilis, & frugibilis: ſed electio eſt circa bonum particulare, ergo hoc bonum non neceſſario appetitur: vnde oritur libertas contrarietatis. 2a. Bonũ ex omni parte perfectum, vt eſt beatitudo neceſſario appetitur: quia ibi nõ reperitur imperfectum, & proinde nec ratio non appetendi. † 3a. Licet finis neceſſario appetatur; non tamen neceſſario media appetuntur: quia non omne quod eſt ad finem, eſt tale, vt ſine eo finis haberi non poſſit; & ſi eſt, non ſemper, vt tale, conſideratur. Ex principijs autem, tunc infertur concluſ. neceſſaria, cum nõ poſſunt eſſe vera, niſi ſit vera concl. 4a. Cõſilium eſt circa contingentia, ex quibus concluſ. non neceſſario infertur; niſi ex ſuppoſitione. 5a. Voluntas duobus propoſitis, poteſt aliud eligere: quia in vno poteſt conſiderari aliqua conditio propter quam alteri emineat, & per quam voluntas magis in illud flectatur.

Quæſtio 14. De conſilio, quod electionem præcedit.

Art. 4. Vtrum conſilium ſit inquiſitio.

Conſilium eſt inquiſitio. 1. Ex Gregor. Nyſ. Omne conſilium eſt quæſtio: at quę ſtio eſt inquiſitio, ergo. 2. Ad electionem, quæ ſequitur iudicium rationis circa cõtingentia, eſt neceſſaria inquiſitio; quia electio ex Ariſt. eſt appetitus præcõſiliati: ſed hæc eſt conſilium; nam per conſilium venitur ad iudicium; ergo. † 2a. Cõſilium formaliter eſt actus intellectus, materialiter vero voluntatis; & ideo Damaſc. vocat appetitum inquiſitiuum. Homo enim cõſilium capit de his, quæ vult facere: 1. Concl. lib. 5. c. 5. 3 Eth. c. 3. lib. 2. c. 22.

9. Met. 1. 3.

facere:& vnus actus definitur per alterũ, quia potentiæ sunt subordinatæ. 3a. Cõsilium dicitur de Deo ratione certitudinis sententiæ,& iudicij,sed non vt includit inquisitionem. 4a. Consilium datur de rebus certis secundum sapientes, quæ tamen sunt ignotæ secundum vulgus.

Art. 2. Vtrum consilium sit de fine, vel solum de his quæ sunt ad finem.

1. Concl. lib. 5. c. 5. De fine non est consilium, sed de his, quæ sunt ad finem. 1. Ex Greg. Nyss. qui hoc docet. 2. Principium non cadit sub quæstione, sed supponitur: at finis est principium in moralibus, ergo nõ est de fine,& per cõsequens erit de his,quę sunt ad finẽ. 2a. Licet de fine formaliter sumpto non sit consilium; tamen si materialiter sumatur,esse potest. Quia quod est finis aliquorum interdum ordinatur ad alia. † 3a. Quod accipitur tanquam finis, est determinatum:& quandiu aliquid habetur,vt dubium,non habetur vt finis, & ita de eo esse poterit consilium. 4a. De operationibus habetur consilium, prout sunt ad finem:& si quæ erit finis,de ea nõ erit consilium.

Art. 3. Vtrum consilium sit solum de ijs, quæ à nobis aguntur.

1. Concl. lib. 5. c. 5. Consilium proprie est de his,quæ à nobis aguntur, & in nostra sunt potestate. 1. Ex Greg. Nyss. qui ponit hanc concl. 2. Inquisitio cõsilij proprie pertinet ad singularia,quia consilium importat collationem habitam inter multos,quæ est de singularibus contingentibus propter varias circunstantias, quæ non possunt ab vno cognosci: sed cognitio veritatis in his non quæritur, nisi propter operationem,ergo. Et quoniam cognitio necessariorum, & vniuersalium est simplicior, ad cuius considerationem vnus sufficere potest,de ea non est proprie consiliũ. † 2a Consiliũ nõ est quæuis collatio, sed collatio de rebus agendis. 3a. Consiliũ est de his q̃ lege statuuntur: quia ista pertinent ad dirigendas operationes humanas. 4a. Consilium non solum est de agendis,sed etiã de his,quæ ordinantur ad operationem: vnde consultatio fit de futuris contingentibus, vt per futuros euentus cognitos homo dirigatur ad agendum. 5a. Est etiam de alienis factis, quatenus aliqui sunt vnum nobiscum: Vnde amicus de his,quæ sunt amici, &c.

Art. 4. Vtrum consilium sit de omnibus, quæ à nobis aguntur.

Consilium non est de omnibus, quæ à nobis aguntur. 1. De rebus quæ ad disciplinam, & artem pertinent, non est consilium; similiter de rebus claris, paruis, & determinatis, vt Greg. & Arist. dicunt. 2. De his est consilium, de quibus potest esse dubitatio,quia consilium est inquisitio:sed non omnium est dubium,vt patet in allatis exemplis: vel quia sunt determinata,vel parum refert,quo modo agãtur,ergo. 2a. In artibus coniecturalibus potest esse consilium,vt in medicina, ex Gregor. † 3a. Electio supponit iudicium, quãdo iudicium, vel sententia non est manifesta. 4a. Ratio in manifestis non inquirit,sed statim iudicat,&c. 5a. Quando aliquid potest fieri per vnum, multis modis,opus est consilio;quando vero est vnus modus determinatus,non ita. 1. Concl. loco cit. 3. Eth. c. 3. loco cit.

Art. 5. Vtrum consilium procedat ordine resolutiuo.

1. Conc. lib. 3. Eth. Inquisitio consilij est resolutiua. 1. Cõsiliator,ait Arist. videtur quærere, & resoluere. 2. In inquisitione incipitur ab aliquo principio; quod si est prius in cognitione,& posterius in esse, processus est compositiuus: vt cum à causis procedimus ad effectum;si cõtra, est resolutiuus, vt cum ab effectis ad causas:sed in consilio principium est finis, qui se habet secundo modo, quia finis est posterior in esse;& sic in consilio incipimus à fine,& procedimus ad media,quæ sunt priora in esse & ab eo quod futurũ est, ad id, quod statim erit. † 2a. Ordo ratiocinandi est contrarius ordini exequendi. 3a. Et ratio incipit à priore secundum rationem, & non semper ab eo, quo est prius tempore. 4a. De eo,quod est agendum propter finem prius quæritur, an sit congruum; deinde an sit possibile. Vnde ab illo incipit inquisitio.

Art. 6 Vtrum consilium procedat in infinitum.

1. Concl. lib 1. de cal. c. 33. Inquisitio consilij est finita actu. 1. Nihil mouetur ad id, ad quod non potest peruc-

peruenire: sed infinita inquisitio est impertransibilis, ergo nemo inciperet consiliari. 2. Inquisitio consilij habet determinatum principium, & terminum, ergo. Nam consilij initium vel sumitur ex genere operationis, & hoc est finis, de quo non est consilium: vel ex alio genere, & id vel per sensum, vt quod hoc sit panis, vel ferrum: vel per aliquam scientiam practicam, vel speculatiuã; vt quod mœchari sit prohibitum, & quod non potest viui sine nutrimento: & de his nõ inquirit consiliator, sed supponuntur. Terminus est id quod statim est in potestate nostra, quod se habet, vt conclusio vltima: ergo cum principium, & terminus sint finita, non est processus infinitus. 2a. In potentia consilium potest esse infinitum. Quia possunt occurrere infinita consilio agenda. †3a. Singularia non sunt infinita actu, sed potentia: Vnde potest sumi ratio pro vtraque conclusione. 4a. Licet actio humana semper possit impediri: non tamen semper est paratum impedimentum, vnde non semper est opus consilio. 5a. In singularibus contingentibus potest accipi aliquid certum, vt nunc prout assumitur in operatione: vt Sortem sedere.

Quæstio 15. De consensu, qui est actus voluntatis in comparatione eorum, quæ sunt ad finem.

Art. 1. Vtrum consensus sit actus appetitiuæ vel apprehensiuæ virtutis.

Consentire est actus voluntatis, quæ in aliquid inclinata inhæret. 1. Si quis, ait Damas. iudicet, & non deligat, non est sententia, id est, consensus. Sed deligere est appetitus, ergo. 2. Consentire importat applicationem sensus ad aliquid, vt in re est: In hoc enim differt sensus ab alijs potentijs cognoscitiuis, vt ab imaginatiua & intellectiua, quod hæ feruntur in rem etiam absentem: illæ vero in rem præsentem seque illi vnit. sed actus appetitiuæ est inclinatio quædam in rem ipsam, & ex eo, quod ei inhæret accipit nomen sensus, quasi experientiam de re sumens, ergo. 2a. Cum Aug. attribuit consensum rationi, accipit rationem quatenus in ea concluditur voluntas: quia voluntas est in ratione. 3a. Sentire proprie pertinet ad apprehensiuam, & secundum quandam experientiam. 4a. Assentire sicut, & consentire pertinent ad cognitionem, sed illud importat quasi distãtiam, hoc coniunctionem; & quia voluntas tendit in rem, ideo dicitur consentire, intellectus vero potius assentire, quia non fertur in rem præsentem.

1. Concl. lib. 2. c. 2. — lib. 12. de trin. c. 12.

Art. 2. Vtrum consensus conueniat brutis animalibus.

Bruta non dicuntur proprie consentire. 1. Consensus ex Dam. non est sine consilio, quod non est in brutis. 2. Consensus importat applicationem motus appetitiui ad agendum, quod conuenit ei, in cuius potestate est motus, sed bruta quãuis appetant, tamen non applicant motũ appetitiuum ad agendum, quia mouentur instinctu naturæ, ergo. 2a. Consentire est proprium rationalis naturæ: quia hæc habet in potestate motũ appetitus. †3a. Consensus magis dicit determinationem actiuam, quam passiuam; hæc est in brutis quæ passiue sunt determinata, illa in homine. 4a. Remoto priore tollitur posterius, si ex illo tantum sequatur nisi: secus, non ita: executio autem operis non solũ ex consensu, sed etiam ex impetuoso appetitu sequitur. 5a. Homines, qui ex passione agunt, possunt non sequi illam, nõ sic bruta vnde, &c.

1. Concl. li. 2. c. 22.

Art. 3. Vtrum consensus sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

Consensus proprie non est nisi de his, quæ sunt ad finem. 1. Consensus, ex Dam. est de his, quę consilio iudicata sunt, sed consilium est de medijs tantum, ergo. 2. De his est consensus, quibus potest fieri applicatio motus appetitus, ex potestate applicantis: sed hæc applicatio fit his quę sunt ad finem, quia cadunt sub consilio & quod consilio iudicatum est, cadit sub nostra potestate, ac proinde potest ei fieri libera applicatio quod est consentire, ergo. 2a. Applicatio motus appetitus in vltimum finem, non habet rationem

1. Concl. loco cit.

Ff consensus,

consensus, sed magis simplicis voluntatis & velle: Quia consensus est applicatio in potestate applicantis; at appetitus finis non est in nostra potestate, cum appetatur naturaliter, ergo eius appetitus erit simplex velle. Itaque primum est apprehensio finis; deinde eius appetitus; postea cõsilium, postremo applicatio eorum; quæ sunt ad finem. † 3a. Consentimus quidem propter finem, sed consensus nõ est finis, sed quid maius, sicuti intellectus, qui est quid maius scientia conclusionum. 4a. Intemperatus habet pro fine nõ actum cui consentit, sed delectationem, & ita consensus non est finis. 5a. Consensus interdum sola ratione differt ab electione, vt cum ex medijs vnum tãtum placet: & vnicus actus dicitur consensus, vt acceptat, electio vt præfert alijs, quæ non placent interdum re differunt, vt cum sunt plura media, quæ placent.

Art. 4. Vtrum consensus in actum pertineat solum ad superiorem animæ partem.

1. Concl. lib. 12. de trin. c. 12. Consensus in actum pertinet ad superiorem partem rationis, prout in ratione voluntas includitur. 1. Quia Aug. ait peccatum non esse, nisi mentis intentio cedat, &c. 2. Consensus est finalis sententia ad agendum: sed hæc pertinet ad partem superiorem: quia ratio superior iudicat de omnibus; & vt de sensibilibus iudicamus per rationem, ita de humanis per rationes diuinas, quæ pertinent ad rationem superiorem: & quia nihil fit donec iudicatur de re proposita, & iudicio lato, datur finalis sententia, ideo, &c. † 2a. Consensus in delectationem operis pertinet ad rationem superiorem: consensus vero in delectationem cogitationis, ad rationem inferiorem, sicuti & ipsum cogitare de quo, tanquam de actu, iudicat ratio superior, sicut etiam de delectatione cõsequente: sed vt ad aliam actionẽ refertur, pertinet ad rationem inferiorẽ. 3a. Actiones dicũtur voluntariæ, quia eis consentimus, & ita sat est, vt cõsensus sit voluntatis, à qua dicitur voluntarium, quod est in ratione. 4a. Ratio superior dicitur consentire, non solum quod secundum rationes æternas semper moueat, sed quia secundum easdem nõ dissentit.

Quæstio 16. De vsu qui est actus voluntatis, in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.

Art. 1. Vtrum vti sit actus voluntatis.

Vti proprie est actus voluñtatis. 1. Quia ex Aug. est assumere aliquid ad facultatem voluntatis. 1. Concl. lib. 10. de tri. c. 11. 2. Vsus rei importat applicationem eius ad operationem, & ideo operatio dicitur vsus: Sed voluntas tanquam primus motor mouet omnes potentias ad operationem, & ideo voluntati adscribitur operatio, tanquam primo motori, ergo. 2a. Vsus conuenit alijs potentijs secundario, rationi tanquam dirigenti, alijs vero tanquam exequentibus: quæ se habent ad voluntatem, vt instrumentum ad principale agens. † 3a. Ratio est, quæ in aliud refert: sed voluntas est quæ tendit in id, quod est relatum in aliud: & secundum hoc vti dicitur referre aliquid in aliud. 4a. Dam. intelligendus est de vsu, vt pertinet ad executiuas potentias. lib. 2. c. 22. 5a. Ratio speculatiua applicatur ad opus à voluntate, & sic intellectus speculatiuus dicitur vti, vt est à voluntate motus.

Art. 2. Vtrum vti conueniat brutis animalibus.

Vti non competit brutis. 1. Vti, ait Aug. non potest, nisi animal rationis capax. 1. Concl. lib. 83. q. q. 30. 2. Vti, est applicare aliquid in finem, id est potentiam ad operationem; sicuti cõsentire est applicare motum appetiuum, ad appetendum: sed hoc non conuenit brutis, quia ista applicatio requirit libertatem supra id, quod applicatur, & rationem qua refertur in finem, quibus carẽt bruta, ergo. †2a. Frui in ratione obiecti est præstantius, quam vti, quia respicit absolute finem: sed si considerentur quoad rationem apprehensiuam præcedentem, nobilius est vti: quia requirit rationem ordinationem, frui vero solam apprehensionem, quæ est in sensu. 3a. Bruta agunt per sua organa naturæ instinctu, & non cognoscunt ordinem membrorum ad operationem, & ita non proprie applicant, nec vtuntur.

Art. 3. Vtrum vsus possit esse etiam vltimi finis.

Vti semper est eius, quod est ad finem; 1. Conclus. & ita

loco cit. & ita non est vltimi finis proprie. 1. Deo ait Aug. nullus recte vtitur: sed Deus est vltimus finis, ergo 2. Vti importat applicationem alicuius ad aliud: sed quod applicatur habet rationem eius, quod est ad finem, ergo. 3. Vtilia dicuntur, quæ sunt ad finem, ergo vsus erit eorum, quæ sunt ad finem. 2a. Cum finis sumatur, vel simpliciter, vel quoad aliquem, & pro re, & pro adeptione rei, vltimi finis pro re, potest esse vsus, sed non proprie: quo modo auarus refert pecunias, ad possessionem: quia quærit pecuniam, vt eam habeat, & ita vtitur re, cum tamen finis simpliciter res ipsa dicatur † 3a. Vsus communiter sumptus potest esse vltimus finis, quatenus refertur ad fruitionem, quæ est vsus finis; quo modo accepit aliquando Augustin. (*lib. 10. de tri. c. 11.*) 4a. Assumit quidem voluntas finem, sed vt in illo quiescat, & non vt referat ad aliam rẽ, quæ alio refertur, quod est proprie vti. 5a. Vsus accipitur interdũ pro quiete in vltimo fine, id est, pro fruitione. (*Hilar. lib. 2. de trin.*)

Art. 4. Vtrum vsus præcedat electionem.

3. Concl. Vsus sequitur electionem, si sumatur prout voluntas vtitur potentia executiua mouendo ipsam. 1. Electio, ait Damasc. facit impetum ad operationem, & postea vtitur, ergo. 2. Quæ ratio supponit voluntatem habere duplicem habitudinem ad volitum: alteram prout est in voluntate per proportionem ad ipsum; quo modo res proportionata fini, dicitur illum naturaliter appetere per desiderium & amorem: & hæc est imperfecta: alterã realem, quando realiter appetit, & vult volitum, quæ non solum est finis, sed etiã eorũ, quæ sunt ad finem, & ad hanc ordinatur prima. Tunc, electio pertinet ad priorem habitudinem, prout volitum, seu finis, siue medium est in voluntate imperfecte; vsus autem ad posteriorem, ergo. 2a. Si vsus sumatur pro applicatione intellectus ad media inquirenda, est prior electione. Quia ista applicatio est immediate post intentionem, & per hãc fit consilium, per quod eligitur, quod est ad finem. † 3a. Vsus est medius inter electionem, & executionem: quia ante executionem præcedit motum voluntatis, quæ mouet ad exequendum. Quare executio non est statim post electionem. 4a. Quod est per essentiam relatum, est posterius absoluto; sed id cui attribuuntur relationes nõ est necesse, vt sit posterius: immo quo causa est potior, eo plures habet relationes ad plures effectus. Vnde licet vsus vnam tantum habeat relationẽ, & electio duas, non sequitur, quod sit prior. 5a. Electio præcedit vsum, si referatur ad idem: si ad diuersa, vsus potest præcedere: quia actus voluntatis reflectuntur in se, & ita potest esse electio, consensus, & vsus.

Quæstio 17. De actionibus imperatis à voluntate.

Art. 1. Vtrum imperare sit actus rationis, vel voluntatis.

Imperare est actus rationis essentialiter. *1. Concl.* 1. Appetitus ex Greg. & Arist. obedit rationi, ergo ratio imperat. 2. Imperans ordinat eum, cui imperat ad agendum, aliquid intimando; vel absolute per verbum indicatiuum; vt faciendum est; vel mouendo per imperatiuum; fac hoc; & hæc intimatio, est imperium: sed sic ordinare est rationis, ergo. 2a. Ratio non imperat, nisi supposito actu voluntatis, in cuius virtute mouet. Quia mouens, non mouet, nisi in virtute primi: at primum mouens quoad exercitium est voluntas, ergo. Deinde actus isti se inuicem includunt, quia sunt potẽtiæ essentialiter subordinatæ, & virtus actus prioris remanet in sequenti: at aliquis actus voluntatis est prior actu rationis; quia sunt actus, qui reflectunt super se inuicem, vt patet in vsu & electione, ergo imperare est actus rationis, supposito actu voluntatis, in cuius virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus. † 3a. Imperare non est mouere quocunque modo, sed cum intimatione denunciatiua ad alterum. 4a. Radix libertatis est voluntas, sicut subiectum: sed sicut causa, est ratio. Nam ideo voluntas potest ad diuersa ferri; quia ratio potest diuersa concipere. Vnde liberum arbitrium est liberum de

ratione iudicium: quasi ratio sit causa libertatis. 5a. Imperium non est actus rationis absolute sed cum quadam motione, ideo sequitur actus.

Art. 2. Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.

Impossibile est quod in brutis sit aliquo modo imperium. 1. Imperium est actus rationis: at in brutis non est ratio, ergo. 2. Imperare est ordinare ad agendũ cum quadam intimatione: at ordinare est proprius actus rationis, ergo. † 2a. Appetitiua vis dicitur imperare, prout mouet rationem imperantem. Vnde in brutis non est vis imperatiua, nisi largo modo: vt si sumatur pro motiua. 3a. In brutis corpus habet vnde obediat, sed anima non habet vnde imperet: & ita est eis solum ratio mouentis & moti, non autem imperantis. 4a. In brutis fit impetus instinctu naturæ: in homine vero per ordinationem rationis. — 1. Concl.

Art. 3. Vtrum vsus præcedat imperium.

Imperium præcedit vsum, si sumatur vsus eius, quod est ad finem, quod subditur potentiæ executiuæ. 1. Ex Damasc. impetus ad operandum præcedit vsum: sed ille fit per imperium, ergo. 2. Vsus vtentis cõiunctus est cum actu eius, quo quis vtitur. v.g. nemo vtitur baculo, nisi simul eo aliquid operetur: sed imperium non est simul cũ actu eius cui imperatur; quia prius est vel natura, vel tempore imperare, quam imperio obedire, ergo. 2a. Vsus eius quod est ad finem, prout est in ratione referente ipsum ad finem, præcedit electionem, & multo magis imperium, quod est posterius electione. † 3a. Licet vsus sit actus voluntatis à qua pendet imperium, tamen non omnis actus volũtatis est prior hoc actu rationis, quod est imperare, sed aliquis præcedit, vt electio, aliquis sequitur, vt vsus. Est ergo primus consilij decretum, tum electio, tum imperium, tandem vsus. 4a. Ex eo, quod imperium est eorum, quæ sunt ad finem, sequitur esse prius vsu, cum non sit de vsu, vt de obiecto, sed de medijs, circa quæ est etiam vsus. 5a Vt voluntatis vtitur ratione ad imperium, quomodo vsus præcedit: ita vsum voluntatis præcedit aliquod rationis imperium. — 1. Concl.

Art. 4. Vtrum imperium & actus imperatus sint vnus actus vel diuersi.

Imperium & actus imperatus sunt vnus actus humanus, sicut quoddam totum, sed secundum partes, multa. Probabitur hæc concl. duobus suppositis. 1. Aliqua possunt esse secundum quid multa, & secundum quid vnum; immo omnia multa sunt secundum quid vnum, vt ait Dionys. 2. Quædam sunt multa simpliciter, & secundum quid vnum, & contra. Quæ secundum substantiam sunt vnum, simpliciter, sunt vnum multa secundum quid: quia vnum dicitur secundum ens: sed ens simpliciter dicitur de substantia, secundum quid de accidente & ente rationis, ergo. Quę autem sunt diuersa sunt vnum secundum quid, plura simpliciter; vt multi lapides vnus aceruus. Probatur modo con. 1. Ex Arist. vbi est vnum propter alterum, ibi est vnum: sed actus imperatus est propter imperiũ, ergo. 2. In naturalibus, vbi est id quod habet rationem materiæ, & formæ, est vnũ: sed actus imperatus in moralibus est veluti materia ad imperiũ, quia actus superioris mouentis, se habet vt forma ad actum instrumenti, id est, mouentis moti, sed imperium mouet actum imperatum, ergo est illius forma. Vnde patet tota concl. † 2a. Quando potentiæ non sunt, subordinatæ, earum actus non faciunt vnũ, quando vero sunt subordinatæ faciũt vnum, sicut actus mouentis & moti 3a. Quod isti actus possint separari, colligitur esse multa partibus, quod conceditur. 4a. Vnde etiã sequitur quod vnus potest esse prius altero, sicut anima aliquo modo est prius corpore. — 1. Concl. — Cap. vlt. de diuin. nom. — 2. To. c. 2. — Arist. 3. Physic. tex. 20.

Art. 5. Vtrum actus voluntatis imperetur.

Actus voluntatis potest esse imperatus. 1. Omne quod est in nostra potestate subiacet imperio, sed actus voluntatis sunt in nostra potestate, ergo. 2. Imperium est actus rationis ordinantis cum quadam ratione, sed ratio potest ordinare actũ voluntatis, quia sicut ratio potest iudicare quod bonum sit velle, sic & imperare, quod velit, ergo. † 2a. Quando animus per- — 1. Concl.

perfecte imperat sibi, vt velit; tunc iam vult; sed quod aliquando imperet, & non velit, est quia imperfecte imperat: vt contingit, cum ratio inter varia fluctuat. 3a. Vt in corpore vnum membrum sibi & alijs operatur, ita intellectus sibi & alijs intelligit, & voluntas vult. Ideo homo vt intelligens, & volens imperat sibi actus voluntatis. 4a. Primus actus voluntatis non est ex ordine rationis, sed ex instinctu naturæ, vel superioris causæ. Vnde non est processus in infinitum.

Art. 6. Vtrum actus rationis imperetur.

1. Concl. Actus rationis potest esse imperatus. 1. Talis actus ex Damas. exercetur per liberum arb. ergo. 2. Vt ratio ordinat alios actus, ita & suos, quia supra se reflectitur: ergo etiam suos imperat: imperare enim est ordinare. 2a. Actus rationis imperatur quoad exercitium. Patet experientia cum indicitur alicui, vt attendat, & ratione vtatur. 3a. Ratio respectu sui obiecti, quoad apprehensionem veritatis eius, non potest imperari. Nam quantum ad hoc non est in nostra potestate; quia hoc habet à lumine naturali, vel supernaturali, quæ non sunt in nostra potestate, ex quibus oritur veritatis cognitio, ergo. 4a. Neque quantum ad assensum primorum principiorum est sub imperio, ob eandem rationem, cum talis actus sit naturalis. 5a. Ratio respectu eorum, quæ apprehensa non conuincunt, est sub imperio. Quia consensus istorum est in nostra potestate, cum intellectus possit dissentire, vel actum suspendere, ergo. † 6a. Ratio imperat sibi ipsi, vt voluntas se mouet, ob reflexionem in se. 7a. Potentia cui imperatur, dicitur ratio per participationem: nec repugnat rationem seipsam participare, propter diuersitatem obiectorum, quæ rationi subijciuntur. Tertium soluitur ex quinta conclu.

lib. 2. c. 22.

Art. 7. Vtrum actus appetitus sensitiui imperentur.

Actus appetitus sensitiui, qua parte pendent ab anima, substant imperio rationis. 1. Ex Greg. Nys. Obediens rationi diuiditur in desideratiuum, & irascitiuũ. 2. Supposito hos actus esse potentiæ organicæ, & partim pendere ab anima, partim à corpore: tunc, quod sequitur imaginationem, est in potestate animæ; quia imaginatio est apprehensio particularis, quæ substat rationi vniuersali, à qua regulatur: sed talis est appetitus sensitiuus, vt respicit animam; quia vis appetitiua non habet actum, nisi mediante apprehensione, ergo si apprehensio est in potestate rationis, erit etiam appetitus. 2a. Actus huius appetitus, vt pendet à corpore, non substat rationi. Quia qualitas & dispositio corporis non substat rationi, ergo nec motus, qui naturaliter sequitur. 3a. Motus appetitus sensitiui, qua parte sequuntur imaginationem, non semper substant imperio rationis. 1. Quia hic motus, quandoque subito concitat ad apprehensionem imaginationis, vel sensus, ergo non sunt in potestate, cum præueniant rationem. 2. Ex Arist. qui ait rationem habere dominium politicum, & non despoticum respectu huius appetitus. † 4a. Appetitus sensitiuus subtrahitur ab imperio propter corporis dispositionem vel propter subitum motum. 5a. Qualitas corporalis se habet ad corpus, vel antecedenter, quæ vel est à natura, vel ex alia motione, vel consequenter sequendo imperium rationis, quæ sequitur motum localem cordis, quod diuersimode mouetur, secundum actus appetitus, & hæc subiacet rationi, non prima. 6a. Apprehensio sensibilis rei non est in nostra potestate, nisi præsente sensibili; at apprehensio per imaginationem maxime.

1. Concl. lib. 4. c. 8.

1. Pol. c. 3.

Art. 8. Vtrum actus animæ vegetabilis imperentur.

1. Concl. Actus vegetatiuæ non subduntur imperio. 1. Ex Greg. Nys. nutritiuum, & augmentatiuum non persuadentur à ratione. 2. Illi actus imperantur, qui procedũt ab appetitu rationali, qui imperat per modum apprehensionis, quam non sequitur motus naturalis: tales sunt huiusmodi actus vegetatiuæ, ergo. † 2a. Quo actus est immaterialior, eo est nobilior & rationi subiectior, propterea vires sensitiuæ subduntur, licet sint nobiliores. 3a. Cum dicitur, vt Deus mouet mundum,

lib. 4. c. 26.

ita anima corpus; similitudo non tenet quantum ad omnia: quia corpus non totaliter subditur animæ, vt mundus Deo. 4a. Laus & vituperium non debentur actibus vegetatiuæ, sed sensitiuæ ordinātis secundum rationem actus vegetatiuę, vt in delectatione cibi, & venereorum.

Art. 9. Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

1. Concl. lib. 8. conf. Omnes motus membrorum, quæ mouentur à potentijs sensitiuis subduntur rationi, non autem motus, qui sequuntur vires naturales. Imperat animus, ait Augustin. vt moueatur manus. 2. Eo modo, quo habent se potentiæ animæ ad obediendum rationi, eodē & organa; quia sunt instrumenta potentiarum: sed sensitiuæ potentię obediunt, non autem naturales, ergo. † 2a. Membra non mouent se, sed mouentur à potentijs, quarū aliquæ sunt viciniores animæ, aliæ remotiores. 3a. Motus cordis, licet sit principium motus animalis, tamen non subest voluntati, quia sequitur vitam ex vnione animæ, & corporis. 4a. Motus genitalium ex Aug. non subest imperio, ex pœna peccati: vel quia talis motus sequitur aliquam alterationē caliditatis, & frigiditatis. & quia cor & semen sunt principia naturalia, ideo habent motus naturales. (Oreg. lib. 4. c. 15. 14. de ciu. c. 16.)

Quæstio 18. De bonitate & malitia humanorum actuum in generali.

Art. 1. Vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua mala.

1. Concl. Non omnis actio humana est bona. 1. Ioan. 3 Omnis qui male agit, odit lucem, ergo est aliqua mala actio. 2. Malum consurgit ex defectu alicuius esse, quod debebat inesse; quia cum ens & bonum conuertantur malū & bonum iudicanda sunt secundum esse: sed actioni humanæ aliquando deest, quod erat debitum inesse; cum creatura recipiat esse, secundum varias perfectiones, quarum aliqua deesse potest, ergo. 2a. Actio humana inquantū habet deesse, habet de bonitate; in quantum ei deficit de plenitudine essendi, quę ei debetur, dicetur mala. Quia de ratione boni est plenitudo essendi, & de ratione mali eiusdem defectus, cum ens & bonum conuertantur, ergo prout participat esse, erit bona, prout deficit, mala. 3a. Id cui aliquid deest, est malum simpliciter, bonum secundum quid: Quia bonum simpliciter dicitur à plenitudine essendi: dicetur tamen ens simpliciter, non ens secundum quid. † 4a. Malum agit in virtute boni deficientis: quia si non esset bonum, non esset ens, nec actio; & ita non habet causam efficientem, sed deficientem; quia si non esset deficiens, non esset malum. Vnde actio causata est quoddam bonum deficiens, simpliciter tamen malum. 5a. Non prohibet aliquid esse, secundum quid, vnde agere potest: & secundū quid primari actu; vnde deficientem producat actionem. Vt cæcus ambulans, virtute progressiua potest ambulare, sed defectu cæcitatis ambulat palpitādo. 6a. Actio mala, qua parte bona est, potest habere effectum per se. v.g. adulterium, vt actio naturalis potest filium producere.

Art. 2. Vtrum actio hominis habeat bonitatem, vel malitiam ex obiecto.

Actio humana primam bonitatem, vel malitiam sumit ab obiecto conuenienti, vel non conuenienti. 1. Ose. 9. Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt: sed homo fit abominabilis per malitiam operationis, ergo. 2. Primum bonum, vel malū actionis est ab eo, quod dat speciē, quia ista sumūtur à plenitudine esse, quod habetur ab eo, quod specificat; & in naturalibus primum malum est non assequi formam: sed obiectum dat formā, & speciem; quia conuenienter dicitur, malum ex obiecto, esse ex genere, sumēdo genus pro specie, ergo. 2a. Bonitas & malitia sumpta ex obiecto faciūt actum bonum, vel malū ex genere. i. ex specie † 3a. Licet res exteriores sint semper bonæ: tamen non habent semper debitam proportionem ad rationem, seu actiones humanas; quarum sunt obiecta. 4a. Obiectum non est materia ex qua; sed circa quam, & vt dat speciem habet rationē formæ. 5a. Potentia appetitiua non facit suum obiectum: sed ab eo mouetur, non mere passiue: sed actiue: & ideo licet obiectum nō sit effectus actionis, est tamen terminus, pro- 1. Concl.

propterea specificat, & licet bonitas actionis non causetur à bonitate effectus: tamen proportio actionis ad effectum est ratio bonitatis ipsius.

Art. 3 Vtrum actio hominis sit bona vel mala ex circumstantia.

1. Concl. Actio humana si careat debita circunstantia, erit mala. 1. Virtuosus ex Aristot. 2. Eth. c. 6. operatur secundum circunstantias, ergo vitiosus non secundum circunstantias, ergo, &c. 2. In naturalibus non habetur tota perfectio à forma, sed etiam ab accidentibus; ergo nec in moralibus habetur tota perfectio ab obiecto, ergo etiam à circunstantijs, quę sunt veluti accidentia. † 2a. Circunstantiæ sunt extra actionem, quatenus non sunt de essentia, sed sunt in ipsa, veluti accidentia 3a. Non omnia accidentia se habent per accidens ad substantiam, sed quaedam per se, quæ considerantur ab arte. 4a. Bonum conuertitur cum ente: sicut ens dicitur secundu substantiam & accidens, ita est bonum.

Art. 4. Vtrum actio humana sit bona vel mala ex fine.

1 Concl. In topic. Actio humana habet bonitatem ex fine. 1. Cuius finis est bonum, & ipsum bonum, ait Boet. ergo. 2. Ea, quorum esse pendet ab alio, præter bonitatem absolutā, quam habent à forma, habent aliam à causa, à qua pendent, quia eadem est ratio esse, & bonitatis: & ideo diuinæ personę, quæ non habent bonitatem ex fine: Sed actiones humanæ, habent bonitatē ab alio dependentem, ergo. 2a In actione morali est quadruplex bonitas. 1. Entis quatenus est actio, & quantum habet de actione tantum de bonitate. 2. Ex obiecto conuenienti. 3. A circunstantijs, quasi ab accidentibus. 4. A fine, quasi à causa bonitatis: † 3a. Bonum propter quod homo operatur, aliquando est verum, aliquando apparens, & secundum hoc ex fine sequitur actio mala. 4a. Quamuis finis sit causa extrinseca: tamen eius relatio & proportio actioni inhæret. 5a. Ex his bonitatibus potest deesse vna, & ita actio bona ratione vnius, potest esse mala defectu alterius; sed non est bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant; nā bonum causatur ex integra causa, vt ait Dionys. Cap. 4. de diu. nom.

Art. 5. Vtrum aliqua actio hominis sit bona, vel mala in sua specie.

Bonum & malum constituunt diuersas species actuū humanorum. 1. Concl. 1. Similes habitus similes actus reddunt ex Arist. lib. 2. Eth. c. 1. Sed habitus bonus & malus specie differunt, ergo & actus. 2. Id, quo variatur principiū à quo sumitur species rei, variat eius speciem; nam differentia per accidens non facit differri potentiam, vel principium, sed differentia per se, & quæ per se se habet ad vnum, potest se habere per accidēs ad alterum: vt color & sonus ad sensus, quæ faciunt differre potentias, non autē in ordine ad intellectum: sed bonum & malum variant obiectum, à quo sumitur species actus, quia variant obiectum in ordine ad rationem, à qua essentialiter pendet actio humana, nam bonum facit obiectum conueniens rationi, malum nō conueniens, ergo. † 2a. In natura bonum secundum naturam & malum cōtra naturā mūtant species. vt patet in corpore viuo, & mortuo: vnde confirmatur allata concl. 3a. Malum vt est res habens annexam priuationem ordinis rationis, potest constituere speciē mali actus: vt res aliena in furto. 4a. Adulterium est actus coniugalis, vt actus naturalis non differūt specie; sed in genere moris: & ita primo modo habent vnum effectum: altero vero laudem, & vituperium. 5a. Circunstantia, vt differentia essentialis obiecti, secundū quod comparatur ad rationem dat speciem actui morali, id est, quod sit bonus, vel malus.

Art. 6 Vtrum actus habeat speciem boni vel mali ex fine.

Actus humanus interior specificatur à fine. 1. Concl. 1. Actus humani specificātur à fine, ergo bonum & malum acceptum ex fine diuersificant speciem actuum. 2. Supposito actum interiorem & exteriorem habere obiectum actus: exterior specificatur ab obiecto in quo versatur, ergo actus interior à fine: quia finis est obiectum actus interioris, nimirum voluntatis, quæ tendit in finem. At vero exterior specificatur ab obiecto, in quod termi-

terminatur. 2a. Actus humanus comprehendens vtrunque, formaliter à fine, materialiter ab obiecto specificatur. 1. Voluntas vtitur potentijs tanquam instrumentis, & quod est ex parte voluntatis, est vt forma, sed finis se tenet ex parte voluntatis, ergo. 2. Exterior actus non habet quod sit moralis, nisi à voluntate, ergo. 3. Qui furatur vt adulteretur, est magis adulter, ait Arist. †3a. Finis respectu actus interioris non est extra rationē obiecti. 4a. Et si ordinari ad talem finem accidat actui exteriori, interiori tamen non accidit. 5a. Quando multi actus exteriores ordinantur ad vnum finem, sunt eiusdē speciei ex parte actus interioris.

5. Eth. c. 2.

Art. 7. Vtrum species, quæ est ex fine, contineatur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere vel è conuerso.

1. Concl. Supposito obiectum se habere ad finē, vel per se, vt pugnare ad victoriā, vel per accidens, vt rapere ad eleemosynam, est prima concl. Quando non ordinatur per se ad talem finem, sunt duæ species, & vna non continetur sub alia. 1. Actus ex obiecto potest ordinari ad mille fines, ergo species ex fine in tali casu, non continetur ab ea, quæ est ex obiecto. 2. Differētiæ diuidentes genus, & constituentes species sunt per se, ex Arist. Sed quando actus ita se habent, differentia ex obiecto non est per se determinatiua eius, quod est ex fine, & contra; quia qui furatur, vt fornicetur, committit duas culpas, ergo. 2a. Quando actus per se est ordinabilis in finē, vna species continetur sub alia, & vna est bonitas; quia vna est per se determinatiua alterius: v. g. agere fortiter, includit finem fortitudinis. 3a. Quando vna est species ex fine, & obiecto, ratio ex fine est superior, ratio ex obiecto inferior. 1. Quia illa est magis vniuersalis, hæc magis particularis, & specifica. 2. Quo agens est vniuersalius, eo forma est communior. 3. Quo finis est posterior, tanto, respondet agenti vniuersaliori: finis autem est obiectum voluntatis, quæ respicit vniuersale bonū, ergo. † 4a. Secundum substantiam nihil potest esse in diuersis speciebus, secundū accidentia maxime. 5a. Finis est prior in intentione secundum quam attenduntur humani actus. 6a Differentia est forma generis, vt facit ipsum esse in actu: genus autem, prout est quid vniuersalius, est causa formalis speciei, & sic species ex fine non continetur sub ea, quæ ex obiecto.

7. Met. t. 44.

Art. 8. Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

Actus qui non includunt aliquid pertinens ad ordinem rationis sunt indifferentes. 1. Sunt, ait Aug. quędam facta media, quæ possunt bono & malo animo fieri. 2. Si obiectum actus includat aliquid conueniens, vel repugnans rationi erit actus bonus, vel malus, si nihil tale, erit indifferens: quia vt actus in communi habet speciem ab obiecto, ita actus moralis ab obiecto relato ad rationem: sed accidit vt obiectum nihil includat pertinens ad rationem, vt si quis leuet festucā, ergo. †2a. Priuatio, quę consistit in priuato esse, vt cæcitas totum aufert; non autē, quæ consistit in priuari, vt ægritudo: ibi non est aliquid medium, hic maxime; & hoc modo malum est priuatio boni, & ideo potest esse medium inter bonum & malum. 3a. Quamuis obiectum & finis semper habeant bonitatem naturalem, non tamen moralem, cum non semper importent ordinem ad rationem. 4a. Nō quidquid habet actus pertinet ad eius speciem; vnde si in ratione suæ speciei non contineatur quidquid pertinet ad bonitatis plenitudinem, non ideo est ex sua specie malus, nec bonus. Vt homo secundum suam speciem, nec est studiosus, nec vitiosus.

1. Concl.

lib. 2. de ser. dom. c. 21.

Art. 9. Vtrum aliquis sit actus indifferens secundum indiuiduum.

1. Concl. Contingit actum esse indifferentem secundum speciem, qui tamē erit bonus, vel malum secundum circumstantias. 1. Quia non solum est bonus ex obiecto, sed etiam ex circunstantijs, ergo: potest enim habere bonitatem ex obiecto, & malitiam ex circunstantia. 2. A simili, quia aliquid conuenit indiuiduo secundum accidentia, quod non conuenit speciei.

cioi. 2a. Actus hominis à ratione procedens in indiuiduo necessario erit bonus, vel malus. 1. Ex Greg. verbum otiosum est quod caret rectitudine, vel necessitate, vel vtilitate ; sed tale verbum est malum, Matt. 12. Si autem non caret, est bonum, ergo. 2. Actus debet habere circunstantias, quæ vel erunt conformes rationi, vel non, saltem respectu intentionis, ergo eum trahent ad bonitatem, vel malitiam. Nam vel est ordinatus ad finem debitū, & sic erit bonus, vel non, & sic erit malus: siquidē actus in indiuiduo procedit à ratione, cuius est ordinare in finem; & si non est ordinatus, est malus. 3a. Quando actus non procedit à ratione deliberata, non est malus, sed indifferens, quasi extra genus moris, vt fricare barbam, ex imaginatione, &c. † 4a. Actus potest dici indifferens, vel ex sua specie, & hoc est verum, vel quod non possit esse bonus, vel malus, & hoc non: quia omnis actus potest ordinari in finem bonum, vel malum. 5a. Vocat Arist. aliquos non malos, quia alijs non nocent, sed sibi tantum, vt prodigi. 6a. Omnis finis deliberate intentus pertinet ad rationem alicuius virtutis, vel vitij; vt dormire ad sustentationē corporis, &c.

Hom. 1. in Euang.

lib. 4. Eth. c. 1.

Art. 10. Vtrum aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni, vel mali.

1 Concl. Illa circunstantia, quæ respicit specialem ordinem rationis pro, vel contra, dat speciem actui in genere boni, vel mali. 1. Locus est circunstantia: sed tribuit speciē actui, vt furari in loco sacro, ergo. 2. Vt species naturales constituuntur ex formis naturalibus ; ita moralis ex formis ratione conceptis: sed aliqua circunstantia potest cōcipi, vt forma moralis actus, prout importat conuenientiam, vel cōtra; quia licet in naturalibus accidens nō accipiatur, vt forma; in moralibus tamen circunstantia potest accipi, vt principalis conditio obiecti determinantis speciem, ergo, &c. Antecedens patet, quia in naturalibus non datur processus in infinitum, & ita deueniendum est ad formam specificam: at vero processus rationis nō est terminatus ad vnum, ergo vni speciei ex obiecto potest superuenire species ex circunstantia. † 2a. Circunstantia, vt dat speciem actui consideratur, vt conditio principalis obiecti rationi repugnans, & quasi quædam eius differentia specifica. 3a. Circunstantia manens circunstantia, non dat speciem, quia manet in ratione accidentis; sed vt est noua conditio obiecti. 4a. Licet multæ sint circunstantiæ actus; non tamen plures sunt species: quia non omnes important nouam deordinationem: nec inconuenit vnum actum moralem esse in pluribus speciebus.

Art. 11. Vtrum omnis circunstantia augens bonitatem, vel malitiam constituat actum moralem, in specie boni, vel mali.

Non omnis circunstantia augens bonitatem, vel malitiam priorem actus, variat speciem. 1. Magis & minus non mutant speciem : sed circunstantia addens dat magis & minus, ergo. 2. Tunc circunstantia dat speciem, cum includit specialem ordinem rationis, vt est dictum: sed aliquando non dicit specialem ordinem, nisi supposita alia conditione, à qua habeat malitiam, vel bonitatem: v. g. furari 10. vel 20. nisi supponatur alienum, vnde habetur ratio mali, ergo. † 2a. In his, quæ intenduntur, intensio & remissio non mutant speciem, quo modo se habent circunstantiæ istę. 3a. Circunstantia augēs aggrauat peccatum, vel auget virtutem, & hoc non per se, sed per ordinem ad aliam conditionem actus: auget autem bonitatem, vel malitiam, quæ est ex alia cōditione actus. 4a. Non quælibet circunstantia inducit particularem defectum ex se, sed secundum ordinem ad aliquid aliud; & ita licet augeat, non tamen mutat speciem. 1. Concl.

Quæstio 19. De bonitate & malitia actus interioris voluntatis.

Art. 1. Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

Bonitas & malitia interioris actus voluntatis pendet ab obiecto. 1. Vt iustitia est secundum quam aliqui volunt iusta, ita virtus secundum quam aliquis vult bona: 1. Concl. Aristot. 5. Eth. c. 1.

bona: sed bona voluntas est, quæ est secundum virtutem, ergo bonitas voluntatis pendet ex hoc quod velit bonum. 2. Bonum & malum sunt differentiæ actus voluntatis, vt patet à simili, de vero & falso respectu intellectus: sed bonum & malum sumuntur ex obiecto, ergo. † 2a. Actus voluntatis non est semper bonus: quia voluntas vult etiam bonum apparens; quod non est simpliciter conueniens. 3a. Aliquis actus hominis potest esse vltimus finis eius, secundum aliquem modum, sed talis actus non est actus voluntatis. 4a. Bonum, vt cadit sub ordine rationis pertinet ad genus moris, & causat bonitatem in voluntate: ratio enim est principium humanorum actuum.

Art. 2. Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex solo obiecto.

1. Concl. Bonitas voluntatis ex solo obiecto pendet. 1. A circunstantia, vt sic, actus non sumit speciem boni & mali: sed bonum & malum sunt differentiæ actus, ergo. 2. Bonitas moralis attenditur secundum aliquid vnum; licet exterioris actus bonitas secundum diuersa attendi possit: quia prima in aliquo genere sunt aliquo modo simplicia, & in vno consistunt: sed principium humanorum actuum, est ex actu voluntatis, voluntas est principium bonitatis actus exterioris: ergo eius bonitas attendetur secundum aliquod vnũ, quod est obiectum. Nam primum in aliquo genere non debet esse per accidens, sed per se: sed obiectum est per se, circunstantiæ per accidens, ergo prima bonitas sumitur ex obiecto. † 2a. Quoad actum voluntatis non differt bonitas ex obiecto, & ex fine, vt in alijs actibus, nisi forte per accidens, prout finis pendet à fine, & voluntas à voluntate; quia finis est obiectum voluntatis. 3a. Supposito voluntatem esse boni, nulla circunstantia potest eam facere malam: quia vel circunstantia illa refertur ad volitum: v.g. velle bonum, quando non debet; tunc voluntas non erit boni; vel ad actum volendi, & tunc est impossibile, quod velit bonum, quando non debet, quia semper debet velle bonum: nisi fortè per accidens: vt si quis impediretur, ne velit hoc bonum debitum idem dicas de alijs: 4a. Ignorantia circunstantiæ excusat malitiam voluntatis, prout se tenet ex parte voliti, cum ignorat circunstantiam actus, quem vult.

Art. 3. Vtrum bonitas voluntatis dependeat à ratione.

Bonitas actus pendet à ratione, eo modo; quo ab electo, id est, in genere causæ specificantis. 1 Inordinata est illa voluntas, quæ rationi non subijcitur, ait Hilar. Sed bonitas voluntatis in hoc est sita, vt non sit inordinata, ergo. 2. Bonitas volũtatis pendet ex obiecto: sed hoc proponitur à ratione, quia bonum sensibile & imaginarium non proportionatur volũtati, sed bonum intellectum cum voluntas feratur in vniuersale bonum, vel in id quod ratio proponit, ergo. † 2a. Bonum, vt sic prius pertinet ad volũtatem, quam ad rationem, sed sub ratione veri, prius ad rationem: quia voluntas non fertur nisi supponat rectam apprehensionem, quæ fit per rationem. Et sic bonitas intellectus practici pendet ab appetitu recto. 3a. Voluntas mouet rationem quoad exercitium, & ratio voluntatem obiectiue. 1. Concl. | li. 6. Eth. c. 2.

Art. 4. Vtrum bonitas voluntatis pendeat à lege æterna.

Bonitas voluntatis magis pendet à lege ęterna, quàm à ratione humana. 1. Peccatum est contra legẽ æternam, ex Aug. sed malitia voluntatis est radix peccati, ergo. 2. In causis subordinatis magis effectus pendet à prima, quam à secũda, quia hæc agit virtute primæ, sed ratio nostra à qua pendet bonitas actus est subordinata æternæ; cum humana ratio habeat vt sit regula à ratione æterna, Psal. 5. Signatũ est, &c. ergo. 2a. Vnius rei non sunt plures mensuræ proximę, sed plures subordinatæ esse possunt. 3a Mensura proxima est homogenea mensurato, non autem remota, vt patet de motu inferiorum, qui mensuratur motu cœli, & æternitate. 4a. Lex æterna, vt est in se, est nobis ignota, sed per rationem & reuelationem innotescit. Vnde cum ratio humana deficit, recurrendum est ad diuinam. 1. Concl. | lib. 22. contr. Faust.

Art.

Art. 5. Vtrum voluntas discordans à ratione errante sit mala.

1. Concl. Omnis voluntas discordans à ratione, siue recta, siue errante semper est mala, seu conscientia errans obligat. 1. Conscientia est applicatio scientiæ ad actum: sed scientia est in ratione, ergo voluntas discordans à ratione errat: sed omnis talis voluntas est mala. Rom. 14. Quod non est ex fide .i. conscientia, malum est, ergo. 2. Voluntas discordans ratione erronea in indifferentibus est mala, non propter naturam obiecti, sed quia illud vt bonũ, vel malum proponitur: at hoc idem contingit in per se malis, & per se bonis, quorum vnum potest proponi pro altero, ergo eodem modo erit bona, vel mala voluntas in indifferentibus, & bonis, & malis obiectis: quia non consideratur, quod est, sed quod proponitur. Vnde errant, qui dicunt in indifferẽtibus obligare, in alijs vero vt præcipiendo mala, & prohibendo bona, non obligare, cum sit in omnibus eadem ratio. † 2a. Ratio errans proponit bonum vt verum, & consequenter vt deriuatum à Deo, à quo est omnis veritas. Vnde confirmatur concl. posita. 3a. Quando homo cognosceret id, quod ratio errans proponit esse contra legem Dei, non debet eam sequi, quia tũc est totaliter errans. 4a. Cum ratio apprehendit aliquid vt malum, semper apprehendit sub aliqua ratione mali, vel quia est contra legem Dei, vel quia est scandalum, & tunc talis mala voluntas reducitur ad talem speciem malitiæ.

Art. 6. Vtrum voluntas concordans rationi erranti sit bona.

1. Concl. Voluntas concordans rationi erranti in his, quæ tenetur & potuit quis scire, est mala, seu conscientia erronea non excusat. 1. Occidentes Apostolos errabant, & tamen eorum voluntas concordabat rationi erranti. Ioan. 16. Veniet hora, &c. 2. Quia ignorantia aliquo modo volita, non causat inuoluntarium, ergo. 2a. Voluntas concordans rationi in his, quæ homo non tenetur, aut non potest scire, non est mala; quia iusta ignorantia efficit inuoluntarium. † 3a. Voluntas concordans rationi erranti nõ est bona, quia voluntas bona est ex integra causa .i. ex bono in se, & ex dictamine rationis, at hic deest bonum in se, ergo. 4a. Voluntas cõcordans rationi humanæ, non semper est recta, nec semper est concordans rationi æternæ, quia lex æterna non potest errare, vt ratio humana. 5a. In aliquo casu cõformare se dictamini rationis, est malum, & non cõformare similiter: nec ideo homo est perplexus; quia voluntarie in tali errore se constituit, & potest errorem relinquere.

Art. 7. Vtrum bonitas voluntatis in his, quæ sunt ad finem dependeat ex intentione finis.

Bonitas voluntatis pendet à bonitate intentionis antecedentis actum. 1. Intentio remuneratur à Deo, ait Aug. Sed renũciatio fit ob bonitatem, ergo. 2. Bonitas voluntatis pendet ab obiecto, & maximè à ratione formali obiecti, sed intentio antecedens, est forma obiecti; quia cum quis ex. g. vult ieiunare propter Deum, ista intẽtio est forma & ratio voliti; ergo. 2a. Bonitas voluntatis non pendet ab intentione sequente, nisi quatenus iteratur, intentio: Vt si quis voluit facere aliquid & postea dixit, se velle facere propter Deum, probatur, vt prima. † 3a. Quando intentio est causa volendi, ordo ad finẽ accipitur vt ratio quædam bonitatis obiecti: & ideo non distinguuntur finis & obiectum. 4a. Volitio non potest esse bona, si intentio mala sit causa volendi: si vero fuit consequens, prima volitio fuit bona, & malus est actus voluntatis qui iteratur. 5a. Voluntas bona debet esse boni sub ratione boni, altero deficiente, erit mala. 1. Concl. lib. 9. conf.

Art. 8. Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate sequatur quantitatem boni vel mali in intentione.

Quantitas actus vel interioris, vel exterioris, eliciti nimirum & imperati, potest sumi vel ex parte obiecti, vel operanti .i. ex intentione, & remissione actus ipsius, hoc posito est prima concl. Quantitas vtriusque actus non sequitur quantitatem intentionis materialiter loquendo. 1. Concl.

Nam ex parte exterioris est impedimentum, vel quia obiectum ordinatum ad finem, non est ei proportionatum, vt qui intenderet emere. 50. quod valet 100. vel ob impedimenta superuenientia, quæ non possunt tolli, vt si quis vellet Romã ire, & impediretur. At ex parte interioris non est impedimentum nisi primo modo. Quare absolute loquẽdo non est tanta bonitas voluntatis, quanta est bonitas intentionis. 2a. Quantitas intentionis redundat in voluntatem formaliter, id est, Actus voluntatis per redundantiam intentionis finis, est ita bonus, vt intentio. Quia intentio est ratio volũtatis; ergo pertinet ad eius actum. 3a. Hæc conclusio est de quantitate intensionis, intentionis & voluntatis. Intensio intentionis in vtrũque actum redundat formaliter sumpta intentione, id est, vt est ratio actus volũtatis, non materialiter, quia tunc existente intentione intensa actus volendi potest esse remissus. v.g. quis potest intense velle sanitatẽ, sed non medicinam, vnde patet secunda pars. Prima probatur, quia intentio est ratio vtriusque actus, ergo intensio eius redundat in vtrunque. 4a. Intensio vt obiectum, id est, vt volita, in neutrum actum redundat; Quia quantitatem boni intensiui sequitur bonitas actus, vt patet ex prima conclus. 5a. Non quantum quis intendit mereri, tantum meretur. Quoniam quantitas meriti sequitur intensionem actus. † 6a. Bonitas intentionis redundat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium. 7a. Bonitas intentionis non est totalis causa bonæ voluntatis; sola tamen malitia eius sufficit ad actum malum. Vnde quanta est malitia intentionis, tanta est voluntatis, non ita de bonitate.

Art. 9. Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Bonitas voluntatis pendet ex confor-
1. Concl. mitate ad voluntatem diuinam. 1. Matth.
26. Non vt ego volo, sed vt tu vis, quia
Concion. vult hominem esse rectum, vt ait Aug.
1. in Ps. 31 sed rectitudo voluntatis est eius bonitas, ergo. 2. Bonitas rei sumitur ex conformitate ad suam mensuram: sed mensura nostræ voluntatis est voluntas diuina, quia nostra est bona ex eo, quod est ordinata ad vltimum finem, quod est summum bonum: at ad hoc bonum diuina voluntas est prima, ergo erit mensura cęterarum, ac proinde nostra erit bona, quia illi est conformis. † 2a. Bonitas voluntatis nostræ per conformitatem ad diuinam non est per æquiparationem, sed per imitationem, agendo quæ sunt congruentia rationi. Vnde soluuntur alia duo arg.

Art. 10. Vtrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito ad hoc quod sit bona.

Potest esse, vt idem sit volitum ab vna, 1. Concl.
& nolitum ab alia, & vt vtraque voluntas sit bona. Quia voluntas fertur in bonum propositum à ratione: sed potest proponi sub diuersis rationibus bonis, ergo. 2a. Potest bona voluntas aliquid velle, quod Deus non vult. Quia potest apprehendi sub diuersis rationibus à Deo sub ratione boni vniuersi, quia Deus tenditur in bonũ vniuersale, ab homine sub bono particulari. Rursus diuersæ hominum voluntates hoc possunt, ergo etiam voluntas Dei & hominis: cum sint rationes minus diuersæ. 3a. Non est recta voluntas hominis particularis nisi referatur in bonum commune, vt in finem. Quoniam voluntas non est recta nisi à ratione formali boni, sed hęc forma habetur à bono finis, & communi: quia appetitus naturaliter tendit in finem; vnde bonum particulare est volitum materialiter, & vniuersale formaliter, ergo. 4a. Humana voluntas tenetur conformare se diuinæ in bono formaliter, sed non materialiter; vtraque pars patet ex suppositis. 5a. Voluntas discordans in volito conformatur diuinæ in ratione formali, id est, quia vult propter bonum, & in ratione causæ efficiẽtis: quia hanc inclinationem, vt velit bonũ particulare, habet à Deo: & ita vult, quod Deus vult eam velle. 6a. Tenetur nostra voluntas quandoque conformari diuinæ ex caritate, vt velit quod Deus vult, & propter Deũ: qui modus reducitur ad causam

sam formalem, quia caritas habet pro fine Deũ, vnde sumitur ratio formalis. 7a. Volitum diuinum scitur secundum rationem formalem, id est, boni: sed non secundum particularem; & sic non tenemur conformare, quæ conformitas erit in gloria. 8a. Deus non vult damnationẽ alicuius, vt talis, sed sub ratione iustitiæ, & in his sat est, quod homo velit Dei iustitiam: Vnde patet ad tria alia arg. sed contra, sic soluuntur. 9a. Magis vult, quod Deus vult, qui conformatur quoad rationem voliti, quam qui conformatur quoad rem volitam: quia voluntas principalius fertur in finem. 10a. Forma actus magis attenditur secundum rationem obiecti, quam secũdum materiale obiecti. 11a. Non est repugnantia voluntatum, quando aliqui diuersa volunt, non secundum eandem rationem.

Quæstio 20. De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum.

Art. 1. Vtrum bonitas, vel malitia per prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

1. Concl. Supposito aliquos actus exteriores posse dici bonos, & malos ex genere, circunstantijs, & fine: Bonitas, & malitia ex fine per prius reperiũtur in actu volũtatis. 1. Voluntas est qua peccatur, & recte viuitur, Ex Aug. (lib. 2. retr. c. 9.) Ergo bonum & malũ morale prius reperitur in voluntate. 2. Illi actui prius competit bonitas finis, qui immediatius refertur ad finem: at talis est actus voluntatis; quia finis est eius obiectum, ergo. 3. Ex actu interiore bonitas & malitia traducuntur ad exteriorem, ergo. 2a. Bonitas, vel malitia actus exterioris ex obiecto, & circunstantijs si sumantur, vt sunt in apprehensione, per prius est in actu exteriore. Quia ista bonitas magis deriuatur à ratione, quæ proponit actum, vt obiectum bonum, quam a voluntate, ergo deriuatur ab exteriore ad interiorẽ, cum bonitas voluntatis pendeat ab obiecto. 3a. Tota bonitas actus exterioris, vt est in executione, pendet ab actu interiore voluntatis, vt a causa efficiente: siquidem in executione voluntas est causa bonitatis actus, quia interior imperat exteriorem, ergo ipsa prius est bona. † 4a. Actus exterior, vt obiectũ apprehensum, est prius, quàm actus voluntatis; in executione vero est effectus voluntatis. 5a. Bonum prius conuenit fini, vt est in intentione; qui tamen est posterior executione. 6a. Bonitas actus voluntatis est forma exterioris actus: quia est causa efficiens eius: in qua prius est forma, natura, & tempore, quàm in materia. Voluntas autem est veluti causa efficiens exterioris actus.

Art. 2. Vtrum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

Bonitas ex obiecto & circunstantijs dependet ab exteriore actu. 1. Conel. 1. Quia, vt ait Aug. (lib. de mend. c. 7.) quædam sunt, quæ nulla bona voluntate fieri possunt. 2. Ista bonitas pendet à ratione, & ex hac pendet bonitas voluntatis, vt ex obiecto, ergo. 2a. Bonitas ex fine habetur ab actu interiore. Quia per istum actum ordinamur ad finem, ergo. 3a. Si voluntas sit bona ex obiecto, circunstantijs, & fine, actus exterior erit bonus: quia ad bonum requiritur integra causa. 4a. Ad hoc vt actus exterior sit bonus, non sufficit bonitas voluntatis, quæ est ex intentione. Ad malum enim sufficit quilibet defectus, qui facit actum simpliciter malum. 5a. Si voluntas sit mala, vel ex fine, vel obiecto, actus exterior erit malus. †6a. Voluntas bona pro bona arbore supponit omnem bonitatem, ex fine & obiecto. 7a. Vnde non solum peccatur ex mala voluntate, sed etiam ex malo actu: cum dicitur, sola voluntate peccatur; sensus est, actu voluntario elicitiue, vel imperatiue. 8a. Non solus actus elicitus dicitur voluntarius, sed etiam imperatus.

Art. 3. Vtrum bonitas & malitia sit eadem exterioris & interioris actus.

Licet actus interior & exterior in genere moris sint vnus: actus tamen in hoc, 1. Concl. tanquam in subiecto possunt esse plures bonitates, vel malitiæ, & aliquando vna tantum. Nam interdum præter malitiam finis, aderit malitia obiecti; vt

occidere propter prædam: aliquando erit vnica ex fine tantum. 2a. Quando actus exterior est indifferens, vna est malitia ex fine, quæ est prius in actu interiore. Vt potio amara, quę nihil habet viri appetatur nisi ob sanitatem. 3a. Quando obiectum non est indifferens, sunt duæ bonitates, vel malitiæ vna ex obiecto, altera ex fine, & vtraque est primo in suo actu, & vtraque in vtrunque redundat, exemplum de medicina saporosa, quæ duplici ratione est appetibilis. †4a. Licet duo sint actus: tamen quia vnus se habet vt materia, alter vt forma, in genere moris efficiunt vnum, & ita vna potest esse bonitas. 5a. Virtutes morales ordinantur ad actus virtutũ, qui sunt quasi fines prudentię, at vero prudẽtia, quæ est in ratione, ordinatur ad ea, quæ sunt ad finẽ: & ita sunt diuersę virtutes, at recta ratio de fine virtutũ, nõ habet aliã bonitatem, quam virtutis, secundũ quod bonitas rationis est in qualibet virtute. 6a. Cum vnũ deriuatur in aliud, tanquam à causa vniuoca, tunc aliud est, quod est in vtroque, licet sint idem speciе: cum vero deriuatur secundum analogiam, vel proportionem, est tantum vnum numero, vt sanum in animali & vrina: & sic communicantur bonitates actuum inter se.

Art. 4. Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate & malitia supra actum interiorem.

1. Concl. Actus exterior non addit interiori bonitatem finis, nisi per accidens, vel vt est causa reduplicationis; quia innouatur voluntas, cum volumus operari: vel extensiue, & ratione continuationis, quia magis continuatur interior per exteriorem: vel secundum intensionem, quia actus exteriores propter delectationẽ, vel tristitiam intendunt, vel remittunt interiorem. 2a. Actus exterior secundum obiectum & circunstantias perficit interiorem, vt terminus, & finis. 1. Omne agens intendit bonum, & vitat malum, ergo si per actum exteriorem non adderetur bonitas, frustra agẽs operaretur, aut desisteret ab agendo. 2. Omnis inclinatio, & motus perficitur à termino & fine: sed ita se habet actus exterior ad voluntatem, & voluntas ad exteriorem, ergo nõ est perfecta voluntas si nõ operetur, modo possit. 3a. Actus exterior non addit interiori bonitatem vel malitiam, quãdo deest sola facultas: quia iste defectus est simpliciter inuoluntarius: sed hoc non meretur pœnam, vel præmium, ergo nec ista minuere debet. † 4a. Voluntas est, quæ remuneratur, vt ait Chrys. quando se habet vt dictum est in 3. concl. *Hom. 19. in Matth.* 5a. Vtriusque actus est eadem bonitas ex parte finis, sed ex obiecto & circumstantijs est alia, non tamen est alia, si loquamur de ea, quam voluntas habet ab obiecto, tanquam à causa. Vnde patet ad 3.

Art. 5. Vtrum euentus sequens, aliquid addat de bonitate, vel malitia ad exteriorem actum.

Supposita distinctione: euentus sequẽs, aut est præcognitus, aut non: si non, aut per se sequitur ex actu, aut per accidẽs, est prima concl. 1. Concl. Euentus præcognitus addit bonitatem, vel malitiam. Nam illud addit bonitatem vel malitiam, quod facit voluntatem magis, & minus deordinatã, sed sic se habet euentus præcognitus. v. g. si quis cognoscat ex suo actu sequi mala, & non cessat, demonstrat voluntatis inordinationem malam. 2a. Euentus per se sequens, & vt in plurimum non præmeditatus facit actum meliorem, vel peiorẽ, quia melior est actus, ex quo plura bona sequuntur: & hoc probant arg. contraria. 3a. Euentus per accidens & in particularibus, non præuisus, non mutat actum: quoniam non datur iudicium de re secũdum id, quod est per accidens. v. g. quis dat pecuniam, & qui recipit abutitur: aliquis facit iniuriam, & qui recipit, patienter fert, hæc non mutant actum, ergo. Et hoc est arg. sed contra. †4a. Virtus causæ æstimatur secundum effectus per se, non secundum effectus per accidens. 5a. Bona opera auditorum redundant in laudem concionatoris, quia sequuntur per se 6a. Euẽtus sequens auget pœnam cum per se sequitur & vt præcogitatus. 7a. Irregularitas, non sequitur culpam, sed factum propter aliquem defectum sacramenti.

Art. 6 Vtrum idem actus exterior possit esse bonus & malus.

1. Concl. Vnus & idem actus in genere naturæ potest esse multiplex in genere moris. Patet ex naturalib. vna enim superficies in genere quantitatis, potest esse multiplex in genere coloris. Similiter in eo, qui ambulando segnius voluntatem mutaret. 2a. Impossibile est vt vnus actus in genere moris sit simul bonus & malus: contraria enim non possunt esse simul in eodem subiecto. Si vero esset vnus vnitate naturæ, & multiplex vnitate moris posset simul esse bonus & malus, vt patet ex 1. cōclus. †3a. Motus continuus, qui procedit ex diuersa intentione, licet sit vnus vnitate naturæ, nō tamen vnitate moris. 4a. Actio & passio pertinent ad mores, vt sunt voluntaria: & prout diuersa voluntate dicuntur voluntaria, possunt dici duo moraliter. v. g. Passio Christi, &c. 5a. Actus serui, prout procedit à voluntate serui, nō est actus domini, & ita voluntas mala serui non facit dominum malum.

Quæstio 21. De his, quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ.

Art. 1. Vtrum actus humanus inquantum est bonus & malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

1. Concl. Malum in plus se habet, quam peccatum, & bonum, quam rectum. Quia quælibet priuatio boni constituit rationem mali: at peccatum proprie consistit in deordinatione actionis circa finem, ergo: vnde patet alia pars. 2a. Ordo ad finem mensuratur aliqua regula, quæ in naturalibus est virtus naturæ, quę inclinat ad finem: à qua si actus non recedat, seruatur ordo: si non, oritur peccatum. In moralibus est ratio humana, & lex æterna. 3a. Actus humanus ex hoc, quod est bonus, vel malus, habet rationem rectitudinis, vel peccati. Quia quando procedit in finem secundum ordinem rationis & legis æternæ est rectus, quando recedit, est peccatum: sed omnis actus voluntatis est talis, vt est dictum, ergo. † 4a. Monstra dicuntur peccata, quatenus sunt defectus naturæ. 5a. In natura est defectus à fine vltimo & intento, quæ est perfectio generati, non autem à proximo; quia operatur aliquid: sic in voluntarijs semper deficitur ab vltimo, id est, a beatitudine, licet non à proximo, quem voluntas intendit. 6a. Ratio peccati respicit actum, quo res ordinantur in finem: pœna vero personam peccantem.

Art 2. Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus, habeat rationem laudabilis, vel vituperabilis.

1. Concl. Actus humanus dicitur culpabilis, vel laudabilis prout est in potestate agentis. Nam tunc actus imputatur, cum est in potestate, sed ex hoc est culpabilis, vel laudabilis, quia imputatur, ergo: nam vt malum est in plus, quam peccatum, ita peccatum in plus, quam culpa. 2a. Bonum vel malum in voluntarijs constituunt rationem laudis & culpæ: in quibus idem est malum, peccatum, & culpa. 1. Ex Aristotele laudantur opera virtutis, vituperantur vitia: sed actus boni, sunt actus virtutis, & vitij sunt mali, ergo. 2. Bonum & malum in actionibus humanis attenduntur prout sunt in potestate, & sic etiam dicuntur laudabiles & vituperabiles: sed per voluntatem homo habet dominium actuum, ergo. † 3a. Licet in naturalibus sit peccatum: tamen non est laus, vel vituperium: quia actus sunt necessarij. 4a. Ratio in arte ordinatur ad finem particularem ab ipsa excogitatum, in moralibus, in finem communem totius vitæ, ad quem ille ordinatur, si deriuetur à fine particulari, erit peccatum artis, si à communi, erit peccatum moris, quo modo artifex peccat etiam si intendat bonū opus, si vult decipere, & non vt artifex, sed vt homo peccabit. 2. Eth. c. 6.

Art. 3. Vtrum actus humanus in quantum est bonus, vel malus habeat rationem meriti vel demeriti.

1. Concl. Actus humanus quatenus bonus, vel malus habet rationem meriti & demeriti secundum retributionem iustitiæ ad alterum. 1. Isa. 3. Dicite iusto, quoniam bene; quoniam fructum adinuentionem suarū comedet. Vę impio, &c. 2. Ille actus est talis, cui fit retributio secundum iustitiā; quia

quia meritum & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem secūdum iustitiam: sed actui bono, vel malo id tribuitur, ergo. Nam retributio fit alicui prout agit in damnum, vel vtilitatem alterius: sed quando quis ita agit in bonū, vel malum alicuius in societates existentis, redundat in totam societatem, ergo. 2a. Cū homo agit bene, vel male in particularē personam debet fieri retributio, & ab illa persona, & à tota societate; quando primum in bonum collegij agit, debet retribuere collegium, tum priuatæ personæ: quando in bonum proprium debet ei retribuere collegium, quia bonum partis redundat in bonum commune: si est bonum singularis personæ, non debetur retributio, nisi eo modo, quo ad se potest esse iustitia. †3a. Licet actus hominis, non ordinentur ad bonum priuatæ personæ, tamen ordinantur ad bonum communitatis, &c. 4a. Homo qui habet dominium sui actus meretur, vel demeretur in societate; non secus, ac si quis rem suam dispensaret. 5a. Bonum, vel malum quod quis sibi facit, redundat in commune.

Art. 4. Vtrum actus humanus, inquantum bonus, vel malus habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

1. Concl. Actus humani habent rationem meriti, & demeriti, per comparationem ad Deum. 1. Eccles. vlti. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium, &c. 2. Actus humani habent rationem meriti, & demeriti, vt sunt ad alterum, vel ratione eius, vel communitatis: sed vtroque modo sunt meritorij apud Deum, quia omnes actus sunt referibiles in Deum, vt est vltimus finis, & vt regit communitatem vniuersi, & ita debet eis pro iustitia retribuere; alias non haberet vniuersi procurationem, ergo. † 2a. Homo quantum in se est aliquid subtrahit, vel exhibet Deo, cum seruat, vel nō seruat ordinem à Deo cōstitutum. 3a. Homo sic mouetur à Deo vt instrumentum, vt etiam moueat seipsum, & ideo meretur, vel demeretur. 4a. Homo non ordinat ad rempubl. se totū, secundum omnia sua; & ideo non omnes eius actus sunt meritorij, respectu reipubl. sed totus ordinatur ad Deum respectu cuius omnis actus est meritorius, vel demeritorius.

Quæstio 22. De subiecto passionum animæ.

Art. 1. Vtrum aliqua passio sit in anima.

Pati dicitur tripliciter, primo cōmuniter pro quacunque receptione, etiam si nihil abijciatur à re, vt cum aër illuminatur: secundo proprie, cum aliquid recipitur, cū reiectione eius, quod non est conueniens rei, vt cum quis sanatur, reiecta ægritudine: tertio, contra, quo modo ægrotare dicitur pati: & hic est modus proprius. 1. Pati dicitur aliquid ex eo, quod trahitur ad agentem: sed quod recedit à sibi conuenienti trahitur isto modo, ergo. 2. Generatio simpliciter est, cum ex ignobiliore generatur nobilius, corruptio vero contra: sed passio est quædam corruptio, ergo. 2a. Passio est in anima secundum receptionem tantum. Nam intelligere & sentire est quoddam pati; sed ista sunt in anima, ergo: & Rom. 7. Passiones peccatorum, &c. at peccata sunt in anima, ergo. 3a. Passio proprie dicta, quæ est cum abiectione, non est in anima nisi per accidens. Quia fit cum trāsmutatione corporali, & ita dicitur pati anima ratione coniuncti: & magis est passio, si fiat in deterius, quàm si in melius: vnde lætitia est minus passio, quàm tristitia. †4a. Pati secundum receptionem potest esse, vbi est aliqua potentialitas, licet non sit materia. 5a Licet pati & moueri non conueniant animæ per se: conueniunt tamen per accidens. Vnde soluitur tertiū, quod procedit de passione per transmutationem. 1. Concl. Arist. lib. 1 de Ge. c. 18.

Art. 2. Vtrum passio sit magis in parte appetitiua, quam in apprehensiua.

Passio magis reperitur in parte appetitiua, quàm apprehensiua. 1. Ex Aug. Passiones sunt idem, quod affectiones: sed istæ magis pertinent ad appetitiuam, ergo. 2. In passione importat, vt patiens trahatur ad id, quod est agentis: sed anima magis trahitur ad rem per appetitiuā; quia 1. Concl.

quia per appetitum tendimus in res, & per apprehensionem trahimus res, ergo. † 2a. Passio minus reperitur in viciniori-bus perfecto, id est, Deo, & magis in his, quæ ab eo recedunt: & ita minus in potioribus animæ viribus, & magis in inferioribus. Quia intensio perfectionis attenditur per accessum ad perfectum: defect⁹ vero per remotionē: at passio est quędam imperfectio, ergo. 3a. Appetitiua vis dicitur magis actiua; quia est magis principium exteriorum actuum, à quibus maximè patitur. 4a. Transmutatio organi per accidens se habet ad apprehensionem: sed ad appetitiuam per se. Vnde in definitione passionis ponitur transmutatio organi. Vt, ira est accensio sanguinis circa cor.

Arist. 9. Met. t. 3.

Art. 3. Vtrum passio magis sit in appetitu sensitiuo, quam intellectiuo, qui dicitur voluntas.

1. Concl. Passio magis reperitur in appetitu sensitiuo, quam intellectiuo. 1. Ex Damasc. qui ponit in definitione passionis appetitum sensitiuum. 2. Passio propriè ibi est, vbi est trāsmutatio corporalis: sed ista est in actibus appetitus sensitiui, in intellectiuo non ita; quia non est virtus organi, ergo. 2a. Passio diuinorum est affectio ad diuina & coniunctio per amorem sine vlla transmutatione corporali. 3a. Licet obiectum appetitus intellectiui sit magis actiuum, quam obiectum appetitus sensitiui: tamen appetitus sensitiuus est magis passiuus, & quæ sunt magis passiua patiuntur à paruis actiuis. 4a. Amor, gaudium, &c. dicta de Deo, Angelis, & hominibus, secundum appetitum intellectiuū, significant simplicem actum voluntatis, cum similitudine affectus absque passione.

Lib. 2. c. 22.

Aug. li. 9. de ciu. c. 5.

Quæstio 23. De differentia passionum.

Art. 1. Vtrum passiones quæ sunt in concupiscibili sint diuersæ ab his, quæ sunt in irascibili.

1. Concl. Passiones, quæ sunt in irascibili & cōcupiscibili specie differunt. 1. Diuersarum potentiarum actus sunt specie diuersi: sed istæ duæ potentiæ sunt diuersæ, ergo cū passiones sint motus appetitus sensitiui, qui diuiditur in irascibilem & concupiscibilem, erunt specie diuersæ. 2. Cum diuersæ potentiæ habent diuersa obiecta, diuersarum potentiarum passiones ergo ad diuersa obiecta referuntur, multo magis potentiæ, quæ specie differunt habebunt diuersas passiones; quia maior differentia requiritur ad diuersificandas species potentiarum, quam actuum. 2a. Actus animæ ad diuersas potentias pertinentes genere differūt: actus vero diuersa obiecta sub vno communi obiecto vnius potentiæ respicientes, specie tantum. Patet ex naturalibus, vbi genus sumitur à materia diuersa, species vero à forma. Vnde ad cognoscendas passiones irascibilis, & cōcupiscibilis, oportet eorum obiecta spectare. 3a. Obiectum concupiscibilis est bonum, vel malum simpliciter acceptum; irascibilis est idem sed vt arduum. Quare passiones quæ absolute respiciūt bonum, vel malum; sunt concupiscibilis; quæ vero, vt difficile, irascibilis. † 4a. Passiones dicuntur, quæ sequuntur gaudium, & tristitiam; quia passiones irascibilis terminantur in passiones concupiscibilis: quoniam datæ sunt, vt tollantur impedimenta: vnde sequitur vel gaudium, vel tristitia. 5a. Odium tribuitur irascibili propter impugnationē, quæ pertinet ad iram; sed est passio concupiscibilis. 6a. Præter concupiscibilem potentiam fuit opus irascibili: quia vbi est ratio diuersa in obiecto, opus est diuersa potentia: vt sunt bonum simpliciter, & bonum arduum.

Arist. 2. Eth. c. 5.

Art. 2. Vtrum contrarietas passionum irascibilis sit secundum contrarietatem boni, & mali.

1. Concl. In passionibus est duplex contrarietas, nimirum obiectorum, boni & mali: & accessus, & recessus ad eundem terminum. Nam in passionibus accipienda est contrarietas, vt in motibus, quia passio est quidam motus: sed in motu est ista duplex contrarietas: vt adesse & non esse: & ad album itur recedendo à nigro, ergo. 2a. In passionibus concupiscibilis reperi-

tur solum contrarietas, secundum obiecta. Nam eius obiectum est bonum, vel malum absolute: sed à bono non potest esse recessus, sed accessus, vt ad quod: à malo est solum recessus, vt à quo, ergo est sola contrarietas obiecti; non autem secundum accessum, & recessum ad eundem terminum. 3a. In passionibus concupiscibilis est vtraque contrarietas. Quia obiectum est bonum, vel malum, vt arduum: sed tale bonum habet rationem cur accedatur per spem, & recedatur per desperationem: vel tale malum, vt recedatur per timorem, & accedatur per audaciam, ergo. Vnde audacia, & timor, &c. opponuntur ratione accessus, & recessus. Hinc patet ad argumentum; sed contra. Est etiam in his contrarietas boni per spē, & mali per timorem. Ex his soluuntur argumenta.

Art. 3. Vtrum sit aliqua passio animæ, non habens contrarium.

1 Concl. Singulare est passionis iræ non habere contrarium. 1. Ex Arist. 4. Eth. c. 5. 2. Neutram habet contrarietatem ex duabus dictis, ergo. Non illam secundum recessum, posito iram causari à malo iam imminente; ad præsentiam mali difficilis, aut appetitus succumbit, aut habet motum ad inuadendum, neque enim habet motum ad fugiendum, cum malum immineat: si succumbit, manet in ira, vt in termino, si aggreditur, est ipsa ira, quæ non est sibi contraria, ergo. Quod non habeat contrarietatem obiecti, patet: quia malo imminenti opponitur bonum adeptum, sed respectu huius boni nō est aliqua passio in irascibili, ergo. 2a. Hæc non opponitur, nisi çessatio a motu, id est mitescere, quæ oppositio est negatiua, vt ait Aristot. Vnde patet ad argumenta. lib. 1. rhet. c. 10.

Art. 4. Vtrum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia, non contrariæ ad inuicem.

1. Concl. In passionibus duplex reperitur differentia obiectorum. Nam passiones differunt secundum actiua, quæ sunt ipsa obiecta: sed ista differunt, vel sua natura, vt ignis & aqua; vel secundum virtutē motiuam, ergo etiam in passionibus ex parte obiecti erit ista differentia. 2a. In concupiscibili sunt tres passiones specie differentes non contrariæ circa bonum: tres circa malum. Nam diuersitas motiui in passionibus potest sumi ex agentibus naturalibus: sed mouens, trahens, vel repellens, facit tres effectus distinctos: vel enim dat inclinationem, vt in ipsum tendat; & si sit extra locum, dat ei moueri ad locum, & tādem quiescere: similiter causa repellens. In concupiscibili, bonū trahit, & causat inclinationem ad se per amorem, cui respectu mali contrariatur odium: si non est habitum dat motum ad assequendum per desiderium, vel concupiscentiam, cui contrariatur fuga, seu abominatio: cum est adeptum, dat quietem per delectationem, vel gaudium, quibus opponitur dolor, vel tristitia, ergo. 3a. In irascibili, quæ supponit inclinationem ad assequendum bonum, vel fugam respectu mali ex concupiscibili, sunt hę passiones: respectu boni non adepti, spes & desperatio: respectu mali non imminentis, timor & audacia: respectu boni adepti nulla est passio in irascibili, quia non habet rationem ardui: ex malo iniacente, sequitur ira. Vnde vndecim sunt passiones, sex in concupiscibili quinque in irascibili: sub quibus omnes continentur. Et sic soluuntur obiecta.

Quæstio 24. De bono & malo in animi passionibus.

Art. 1. Vtrum bonum & malum morale possit in passionibus animæ inueniri.

Passiones animæ secundum se consideratæ, non sunt bonæ, nec malæ. Nam bonum & malum pendent à ratione: at passiones sic acceptæ non dicunt ordinē ad rationem, ergo. 2a. Passiones consideratæ vt substant rationi, & voluntati, habent quod sint bonæ, vel malæ. 1. Ex Aug. Mala sunt ista, si malus est amor; bona si bonus, ergo. 2. Propinquior est appetitus sensitiuus voluntati, quam membra corporis: sed horum actus sunt boni, vel mali moraliter, vt sunt voluntarij, ergo. † 3a. Passiones dicuntur voluntariæ, vel quia imperantur, vel quia non prohibentur: & quia hoc modo non sunt in brutis, ideo non est par ratio de passionibus in illis, & in 1. Concl. lib. 14. de ciu. c. 7.

& in homine. 4a. Inferiores vires etiam dicuntur rationales, vt participant aliqualiter rationem. 5a. Non laudamur, vel vituperamur secundum passiones, per se consideratas, sed vt rationi substant.

1. Eth. ca. vlt.
2. Ethic. c. 5.

Art. 2. Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter.

1 Concl. Non omnes passiones sunt malæ moraliter, sed aliquæ sunt bonæ, aliquæ malæ. 1. Rectus amor, ait Aug. omnes istas affectiones rectas habet, &c. 2. Omnis motus animæ moderatus est bonus; sed aliquæ passiones sunt moderatæ, vt docēt Peripatetici, qui motus appetitus moderatos vocāt bonos, immoderatos malos, ergo. 2a. Stoici, & Cicero omnes passiones vocant morbos, quia per passiones intelligunt motum progredientem extra limites rationis: & ita non videtur dissensio inter Stoicos, & Peripateticos. Male tamen Cicero damnat Peripateticos, dū vult omnes morbos etiam leues esse reijciendos: quia moderata passio non est morbus. Vnde patet ad primum. † 3a. In omni passione additur, vel demitur de motu naturali cordis, per dilatationem, & contractionem; sed non est necesse, vt semper declinetur à naturali ordine rationis. 4a. Passiones, vt sunt præter ordinē rationis inclinant ad peccatum: vt sunt ordinatæ à ratione pertinent ad virtutem.

lib. 14. de ciu. c. 9.
lib. 5. Tusc. q.

Art. 3. Vtrum passio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.

1. Concl. Si passiones sumantur, vt denominant appetitum sensitiuum, non minuunt bonum rationis, sed augent. 1 Passio misericordiæ, ex Aug. rationi deseruit, ergo nō potest minuere. 2. Tanto bonum hominis est perfectius, quāto ad plura, quæ insunt homini, deriuatur: sed appetitus sensitiuus potest obedire rationi, & participare ea, vt patet in organis, quorum actus dicimus pertinere ad bonum morale, ergo ad idem bonum pertinebit, quod homo ad bonum se moueat secundum appetitum sensitiuum. Cor meum & caro mea exultauerunt, id est, appetitus sensitiuus, & animus. 2a. Si passiones sumātur, vt Stoici sumebant, minuunt, vel tollunt bonitatem moralem: quia bonum ex permixtione mali minuitur. † 3a. Passiones, vt se habent antecedenter ad rationem, minuunt bonitatem: quia obnubilant rationem; & laudabilius est aliquid solo iudicio rationis fieri: si consequenter per modum abundantiæ, iudicant bonitatem moralem: si ex electione, quia homo vult in passione prompte operari, addunt bonitatem. 4a. Quia in Deo & Angelis non est appetitus sensitiuus, nec membra corporis, ideo in eis non attenditur bonum secundum ista. 5a. Passio tendens in malum, & præcedens rationem minuit peccatum: sed consequens, auget, vel ostendit eius augmentum.

lib. 11. de ciu. c. 5.
Psalm. 83.

Art. 4. Vtrum aliqua passio sit bona, vel mala ex sua specie.

1. Concl. Bonum & malum morale possunt pertinere ad species passionis, vt passio est voluntaria. 1 August. ait, misericordiam pertinere ad virtutem, & Aristot. verecundiam esse passionem laudabilem. 2. Quando obiectum passionis includit conuenientiam, vel disconuenientiam ad rationem, passio ex specie est bona, vel mala: sed aliquæ passiones habent tale obiectum, vt patet de verecundia, quæ est timor rei turpis, & inuidia, quæ est de bono alterius, ergo. 2a. Bonum & malum morale non pertinent ad species passionis, vt species sumitur in genere naturæ: quia vt sic, sunt in brutis, in quibus non est bonum moris. † 3a. Si sumantur passiones, vt appetitus obedit rationi, bonum & malum non se habent per accidens ad passiones, sed per se. 4a. Passiones tendentes in bonum, si sit verum, sunt bonæ, similiter quæ à malo recedunt, & contra. 5a. Appetitus sensitiuus in brutis, quatenus ducitur à ratione æterna habet quandam similitudinem moralis boni.

9 ciu. c. 5.
2. Eth. c. 5.

Quæstio 25. De ordine passionum ad inuicem.

Art. 1. Vtrum passiones concupiscibilis sint priores passionibus irascibilis, vel econtra.

1. Concl. Passiones concupiscibilis ad plura se habent, quam passiones irascibilis. Habēt enim de motu & quiete, quam non habēt passiones irascibilis: cū in re ardua non sit quies, ergo. 2a. Si passiones comparentur, prout significant quietem in bono, irascibiles præcedunt. Nā spes præcedit gaudium, Roma. 12. spe gaudentes. 3a. Passio cōcupiscibilis importans quietē in malo, scilicet tristitiam, est media inter duas irascibiles: quia sequitur timorem, & præcedit iram, ad quam si sequitur rem otio mali, aduenit gaudium. Vnde omnes passiones irascibilis terminantur ad concupiscibiles, scilicet ad gaudium, vel tristitiam. 4a. Si comparentur passiones, quæ important motum, passiones concupiscibilis sunt priores. Nam irascibiles addunt supra concupiscibiles: vt enim se habent obiecta, ita passiones: sed obiecta irascibilium addunt ad obiecta concubiscibilium, quia hæ respiciunt bonum commune, illæ contractum, vt dicitur in arg. sed contra, & responsione ad primū, nimirum bonum absolute, & contractū, ergo. 5a. Passiones concupiscibiles sunt mediæ: quia pro principio, & termino habent passiones irascibiles. †6a. Bonum arduum non censetur supremum, quasi primum, cum sit minus commune bono absoluto. 7a. Remouens prohibens, est mouens per accidens; quomodo se habent passiones irascibilis ad concupiscibiles: & deinde solum præcedunt eas, quę in quiete consistunt.

Art. 2. Vtrum amor sit prima passionum inter concupiscibiles.

1. Concl. Passiones, quarum obiectum est bonū, sunt naturaliter priores illis, quarum obiectum est malum. 1. Quia malum est priuatio boni: & ita vnaquæq; erit prior sua opposita; vt amor, quam odium. 2. Quia bonum quæritur, ideo malum vitatur, ergo. 2a. Secundum ordinem executionis, amor desiderium, & desiderium delectationem præcedit 1. Ex August. Omnes passiones ex amore causantur. 2. Id est prius executione, quod primo fit: sed prius est amor, deinde desideriū: quoniam quod mouetur ad finem, prius habet proportionem ad id, ad quod mouetur: tum mouetur, postea quiescit: sed proportio & appetitus est amor, motus est desideriū, quies delectatio, ergo. 3a. Secundum ordinē intentionis contrario modo se habēt: delectatio enim est primo intenta, quæ causat desiderium, & amorem. Est enim veluti causa finalis. Vnde soluitur tertium. 4a. Quia desiderium, seu concupiscentia magis sentitur per indigentiam, imo ab ea denominatur potentia, vt à notiore: non tamen est prior amore. 5a. Duplex est vnio rei amatæ cum amato: altera realis per gaudium: altera affectiua per aptitudinem & proportionem: vnde sequitur inclinatio per quam participat aliquid eius; & ita amor præcedit desiderium.

lib. 14. de ciu. c. 7.

Art. 3. Vtrum spes sit prima inter passiones irascibiles.

Passiones irascibiles important motū; 1. Concl. qui potest causari, vel ex sola aptitudine ad finē, & hoc per amorē, vel odium: vel ex præsentia boni, vel mali, per tristitiam & gaudium. In irascibili autem ex præsentia boni nullus motus causatur, sed ex præsentia mali, nimirum ira. Tunc ira ordine generationis inter irascibiles est vltima; quia proportio ad finem præcedit consecutionem: at ira pertinet ad cōsecutionem, ergo. 2a. Inter alias irascibiles, quæ sunt circa bonum, præcedunt eas, quæ sunt circa malum: & sic spes & desperatio præcedunt timorem, & audaciam: quia bonum est prius malo. Deinde, quia sunt rationes timoris, & audaciæ; audacia enim sequitur spem victoriæ, & timor desperationem vincendi. 3a. Spes est prior desperatione: quia est motus in bonum sub ratione boni: desperatio verò est recessus à bono, secundum aliquid aliud: similiter timor est recessus à malo per se, audacia accessus per accidens, vt malum est, ergo timor est prior. 4a. Ira sequitur audaciam: quia nemo irascitur, nisi audeat vindicare. Vnde spes est prima inter irascibiles, quia est propinquior primo principio, id est, amori. 5a. Hic est passionum ordo, Amor, odium, desiderium, fuga, spes, desperatio, timor, audacia, ira, gaudium, tristitia. 6a. Potentia irascibilis nominatur ab ira, tanquam à notiore, & ab effectu. 7a. Arduum nō est ratio

tio appetendi, sed bonum, ideo spes est prior audacia. 8a. Natura primum intendit bonum; tamen fugam mali, quæ non quæritur, nisi propter bonum.

Art. 4. Vtrum istæ sint quatuor principales passiones, gaudium, tristitia, spes, & timor.

1. Concl. Quatuor sunt principales passiones, gaudium, tristitia, spes, & timor. Ita Boet. lib. de cons. metro vltimo. 2a. Inter has, principes sunt gaudium, & tristitia: quoniam sunt completiuæ, & finales omniũ passionum, & ad omnes consequuntur, vt ait Aristot. 3a. Timor, & spes, non sunt completiuæ simpliciter, sed in genere motus appetitiui ad aliquid: quia motus ab amore in spem tendit, & ibi terminatur in bono: in malo ab odio in timorẽ. Aliqui harum passionum numerum sumunt à tempore præterito, & futuro: à bono, & malo, & ad has quatuor reliquas reducunt. Alij dicunt esse principes, quia sunt generales, quod verum est, si spes & timor significent motum tendentem in aliquid appetendum, vel fugiendum. †4a. Aug. posuit cupiditatem loco spei, quatenus pertinere videntur ad idem, id est, ad bonum futurum. 5a. Istæ quatuor dicuntur principales, secundum intentionem, & complementum: at ira, quia est effectus audaciæ, nõ potest esse principalis: quamuis clare appareat. 6a. Audacia est accessus per accidens, & desperatio recessus eodem modo, ideo non ponuntur inter principales passiones.

lib. 2. Ethic. c. 5.

14. de ciu.

Quæstio 26. De passionibus animæ in speciali, & primo de amore.

Art. 1. Vtrum amor sit inconcupiscibilis.

1. Concl. Triplex est amor. Nam secundum differentiam appetitus, est differentia amoris, quia amor est quid pertinens ad appetitum, & vtrunque est boni: at appetitus est triplex, naturalis, qui sequitur apprehensionem alterius: sensitiuus, qui sequitur apprehensionem appetentis, sed necessario: rationalis consequens apprehensionem appetentis, secundum iudicium liberum, & hic est rationalis, qui dicitur voluntas, ergo. 2a. In vnoquoque appetitu, amor dicitur id, quod est principium motus in rem amatam. In naturali est quædam connaturalitas appetentis ad id, quod appetitur. In sensitiuo, & rationali aptatio ad aliquod bonum, id est, ipsa complacentia boni, quæ dicitur amor sensitiuus, seu rationalis: quare amor erit in appetitu. 3a. Amor pertinet ad concupiscibilem. 1. Ex Aristot. qui hoc docet. 2. Quia respicit bonum absolute, ergo. †4a. Sapientia amatur amore rationali, non illo qui est in appetitu sensitiuo. 5a. Amor dicitur timor, & gaudium, &c. non essentialiter, sed causaliter. 6a. Naturalis amor est in omnibus partibus animæ, & corporis, & in omni re: quem Dionys. vocat connaturalitatem ad id, quod est conueniens.

lib. 2. Top. c. 2.
Sap. 6.
Cap. 5. de diu. nom.

Art. 2. Vtrum amor sit passio.

1. Concl. Amor proprie est passio in appetitu sensitiuo, extenso nomine & communiter est etiam in voluntate. 1. Ex Arist. qui hoc affirmat. 2. Passio est effectus agentis in patiente; quod agens dat formam, & motum consequentem formam, vt patet in generante lapidem: sed vterque amor est effectus quidem agentis, id est, appetibilis, quod primum dat quandam coaptationem ad se, quæ est complacentia quædam, vnde sequitur motus in ipsum, & ita fit quidam circulus, vt Arist. scripsit. Itaque prima immutatio appetitus est a mor, id est, complacentia appetibilis: quę in sensu est cum transmutatione, in voluntate non ita, ideo ibi est proprie passio: ad quam mutationem sequitur desiderium, & tandem quies. †2a. Amor inquantum est initium motus appetitiui, vel actionis à Dionys. vocatur virtus. 3a. Amans per complacentiam se habet ad id, quod amat, sicut ad se, vel aliquid sui; vnde sequitur vnio: & ideo dicitur vis vnitiua: vnio enim est opus amoris. 4a. Amor non nominat motum appetitus tendentem in appetibile, sed motum appetitus, quo immutatur ab appetibili, & sic est passio.

8. Eth. c. 5.
lib. 3. de an. tex 55.
Cap. de diu. nom.
2. Pol. c. 4.

Art. 3 Vtrum amor sit idem quod dilectio.

1. Conc. Amor differt à dilectione. Probabitur hæc conclusio explicando, quo modo amor, dilectio, caritas, & amicitia inter se dif-

se differant. Amicitia est quasi habitus, vt ait Aristot. Amor, & dilectio denotant a-ctum, caritas vtrunque: sed differenter, hæc tria actum significant. Nam omnis dilectio, & caritas est amor, non contra: dilectio addit amori electionem præcedentem, vt nomen ipsum demonstrat, caritas quandam amoris perfectionem includit: quatenus quod amatur maximi fit; vt nomen ipsum indicat. Vnde dilectio, & caritas in sola creatura rationali sunt. † 2a. Dilectio, & amor, idem sunt in appetitu intellectiuo; sed amor reperitur etiam in appetitu sensitiuo. 3a. Ad plura se extendit obiectum amoris, quàm dilectionis, vt est dictum. 4a. Amor cum sit in appetitu sensitiuo sumitur interdum in malam partem, prout aliquid amatur sine electione: non tamen ista est propria differentia amoris, & dilectionis. 5a. Ex responsione ad argumentū, sed contra, amor dicitur quid diuinius dilectione, quatenus est in voluntate: & quia dilectio importat iudicium: in Deum autem magis attracti, & quodam modo passiue ferimur.

Lib. 8. Eth. c. 5.

Art. 4. Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorem concupiscentiæ.

1. Concl. Conuenienter diuiditur amor in amorem concupiscentiæ, & amicitiæ. 1. Quædam dicuntur amari, quia ea concupiscimus: sed ad ista non habemus amicitiam, ergo alius est amor concupiscentiæ, & amicitiæ. 2. Motus amoris tendit in bonum, quod quis sibi vult, vel alteri, quia amare est bonum alicui velle, vt ait Aristot. ergo duo sunt amores: velle bonum sibi, est amor concupiscentiæ; velle alteri, amicitiæ. 2a. Ista diuisio est secundum prius, & posterius. Nam quod amatur amore amicitiæ simpliciter amatur; quod amore concupiscentiæ, non secundum se, sed alteri amatur, ergo. Siquidem primo amore amatur aliquid, vt bonum habeat; altero vero, vt sit bonum alteri. † 3a. Amor non diuiditur per amicitiam & concupiscentiam, sed per amorem amicitiæ, & concupiscentiæ. Ille enim proprie dicitur amicus, qui bonum vult amato: & illud dicimur cōcupiscere, quod nobis volumus. Vnde patet ad secundū. 4a. Amicitia vtilis, & delectabilis, prout trahitur ad amorem concupiscentiæ, deficit à ratione veræ amicitiæ, & ideo amor concupiscentiæ diuiditur contra amorem amicitiæ.

2. Rhet. c. 4.

Quæstio 27. De causis amoris.

Art. 1. Vtrum bonum sit sola causa amoris.

℣. Bonum est propria amoris causa. 1. Non amatur, ait Aug. nisi bonum, ergo. 2. Id est, proprie causa amoris, quod est eius obiectum; quia cum sit passio quædam mouetur ab obiecto ad actum: sed bonum est proprium obiectum amoris; quia amor importat connaturalitatem, & complacentiam ad amatum: at quod est alicui connaturale, est ei bonum, ergo. † 2a. Malum nunquam amatur, nisi sub ratione boni: & si quis amor est malus, id est, quia non est de vero bono. 3a. Qui manifestant sua mala, non propter mala amantur: sed quia ostendunt se non esse fictos, quod est bonum. 4a. Bonum, & pulchrum sola ratione differunt. Ratio boni est, vt quietet appetitus, pulchri vero, vt ad eius aspectum, vel cognitionē quietetur appetitus, & percipitur potentia cognoscitiua; & ita addit bono ordinem ad hanc potentiam.

1. Concl. lib. 8 de trin. c. 3.

Art. 2. Vtrum cognitio sit causa amoris.

Cognitio est causa amoris eo modo, quo bonum. 1. Incognitum ex Aug. non potest amari, ergo. 2. Bonum est causa amoris per modum obiecti: sed bonum non est obiectum, nisi apprehensum, ergo. 3. Ex Arist. Visio corporalis est principium amoris sensitiui; & contemplatio spiritualis pulchritudinis, amoris spiritualis. † 2a. Qui quærit scientiam non omninò eam ignorat, sed præcognoscit, vel in vniuersali, vel in effectu, vel quia audiuit laudari. 3a. Aliquid amplius requiritur ad perfectam cognitionem, vt distinctio coniunctorum; compositio, partium & proprietatum notitia, quam ad perfectum amorem, ad quem sufficit vt res apprehendatur in se, & ita aliquid potest plus amari, quam cognoscatur: vt patet in amore Dei, & scientiarum. 4a.

1. Concl. lib. 10. de trin. c. 3.

lib. 9. Eth c. 5. & 12.

Etiam

Etiam amor naturalis causatur ex cognitione instituentis naturam.

Art. 3. Vtrum similitudo sit causa amoris.

1. Concl. Similitudo, proprie loquendo, est causa amoris. 1 Eccl 13 Omne animal diligit simile sibi; 2. In rebus duplex est similitudo, altera in actu, vt inter duos parietes actu albos; altera in potentia, cum vnum habet in potentia, quod alterum habet in actu: vt corpus graue extra locum, respectu corporis existentis in loco: sed ex vtraque causatur amor, ergo. 2a. Ex prima causatur amor amicitiæ; nam quādo duo sunt ita similes, affectus vnius tendit in alterum, vt vnum sibi, & vult bonum ei vt sibi, quia sunt quasi vna forma, & vnū in illo. sed hoc pertinet ad amorem amicitiæ: ergo. 3a. Ex secunda causatur amor concupiscentiæ, vel amicitia vtilis, & delectabilis. Quia existentis in potentia inest appetitus sui actus, & in eius cōsecutione, si sit sentiens & cognoscens delectatur: sed hoc est amoris concupiscentiæ, quo proprie amās amat seipsum cum vult bonum quod concupiscit, ergo. 4a. Si à sibi simili aliquis prohibeatur à consecutione boni, similitudo est causa odij per accidens. Quoniam amore concupiscentiæ amans amat se, sibi quę vult bonū concupitū: sed quilibet magis amat se, quam alium: quia est idem sibi in substantia, alteri in similitudine, ergo. Ideo figulus figulum odit. Vnde soluitur primum. † 5a. Vnus in altero amat, quod in se non amat propter similitudinem proportionis: vt bonus cantor bonum scriptorem: quia vterque habet, quod conuenit suæ arti. 6a. Amans id, quod indiget, habet cum illo similitudinem potentiæ ad actum, quo modo illiberalis amat liberalem, prout expectat ab eo quod desiderat. Vel non habens virtutem amat habentem rationes seminibus à natura insitis, quod videat omnem suæ rationi conformem.

Art. 4. Vtrum aliqua alia passionum animæ sit causa amoris.

1. Concl. Impossibile est, quod aliqua passio sit causa vniuersalis omnis amoris. 1. Omnes aliæ affectiones animæ ex amore causantur, ait Aug. (lib. 14. de ciu. c. 7.) 2. Nulla est passio, quæ non supponat amorem; quia omnes aliæ important, aut motum, aut quietem: sed ista oriuntur ex connaturalitate & coaptatione, quæ est ratio amoris, ergo. † 2a. Aliqua passio potest per accidēs esse causa amoris. Quoniam vnum bonum est causa alterius, ergo & passio: quia passio est quoddam bonum, ex. gra. quia causat delectationem, causabit amorem, quæ tamen delectatio causata est ex alio amore, cum sit de re amata. 3a. Sic desiderium pecuniæ facit amare dantem, quod tamen natum est ex alio amore. 4a. Spes auget & causat amorem, & hoc ratione delectationis, quā causat ratione desiderij: quia spes fortificat desiderium: sed tamen spes semper est rei amatæ.

Quæstio 28. De effectibus amoris.

Art. 1. Vtrum vnio sit effectus amoris.

Duplex est vnio amantis, altera secundum præsentiam, altera secundum affectum, & vtraque in vtroque amore nimirum concupiscentiæ & amicitiæ fit per apprehensionem. 1. Concl. Nam motus appetitus sequitur apprehensionem, ergo; In amore concupiscentiæ apprehenditur aliquid tanquam pertinens ad suum bene esse, in amore amicitiæ apprehenditur vt alterū ipsum, ergo 2a. Primam vnionem amor facit effectiue. Amor enim mouet ad desiderandum, & quærendum præsentiam amati: cum sit quædam connaturalitas, quæ effectiue mouet, ergo. 3a. Secundam vnionem facit amor formaliter. Amor, ait Aug. est quasi iunctura quædam, duo aliqua copulans: & Dionys. quilibet amor est vis vnitiua. (lib. 8. de trin. c. 10. Cap. 4. de diu nom.) † 4a. Delectatio est effectus vnionis realis; desiderium est in absentia amati amor in absentia, & præsentia. 5a. Quædam vnio est causa amoris, vt vnio substantialis, quæ est causa amoris sui: & quoad amorem aliorum, est vnio similitudinis; quædā est ipse amor secundū coaptationem affectus, quæ comparatur essentiali, quatenus se habet amās ad amatū in amore amicitiæ, vt ad seipsum; in amore cōcupiscētiæ, vt ad aliquid sui, quędā est effect' amoris, & hęc est vnio realis qua amans vellet vnū fieri cū re amata, &

quia

quia ex hac vnus, vel alter corrumperetur, quærunt vnionem eam, quæ decet, & quæ fieri potest, id est, conuersationem, colloquium, &c. 6a. Amor est magis vnitiuus, quam cognitio, quia vnio cognitionis fit secundum similitudinem rei, amoris vero secundum rem suo modo.

Arist. 2. Phol. c. 2.

Art. 2. Vtrum mutua inhæsio sit effectus amoris.

1. Concl. Amatum est in amante & contra secũdum apprehẽsionem. Quia amatum immoratur in apprehensione amantis, Phil. 1. Eo quod habeam vos in corde: & amãs non est contentus superficiali cognitione amati; sed intrinsecus omnia disquirit. 1. Cor. 2. scrutatur profunda cordis, &c. 2a. Secundum vim appetitiuam amatum est in amante. Quia est in eo per quãdam complacentiam in affectu, vt vel delectetur in eo, vel in bonis eius in præsentia: vel vt per desiderium tendat in ipsum, vel in bona, quæ ei vult amore amicitiæ non propter causam extrinsecam, sed ob complacentiam interius radicatã. Vnde amor dicitur intimus. 3a. Amãs est in amato; sed aliter amore concupiscentiæ, aliter amicitiæ. Amore concupiscentiæ non est contensus quacunq; adeptione, sed vult perfecte, & quasi ad vltima peruenire, at amore amicitiæ est in amato, prout bona & mala amici reputat vt sua, & voluntatem eius vt suam, vt ipse in amico videatur pati & affici. Vnde idem velle & esse dicuntur. 4a Amans & amatũ dicuntur etiam esse simul via redamationis, quatenus mutuo se amant, & bona volunt, & operantur. Prima. Ioan. 4. Qui manet in Deo, manet & Deus in eo. † 5a. Non prohibet idem esse continens, & contentum diuersa ratione, & sic amans potest esse in amato, & contra modo iam dicto. 6a. Rationis apprehensio præcedit affectum amoris, & vt ratio disquirit, ita affectus subintrat in amatum. 7a Licet amor sit vnio, tamen non semper amans est in amato, si loquamur de modo vnionis, vt est dictum 4. conc. quia non semper amans reamatur.

Arist. li. 9. Et. c. 3. lib. 2. Rhe. c. 4.

Art. 3. Vtrum ecstasis sit amoris effectus.

1. Concl. Duplex est ecstasis, altera secundum appetitum, altera secundum apprehensionem. Nam ecstasis est cum quis extra se ponitur, vt patet ex nominis etymologia, sed hoc contingit secundum has duas facultates, quia dicitur quis pati ecstasim, cum ponitur extra cognitionẽ propriam, vel cum eleuatur ad ea, quæ sunt supra rationem & sensum; vel cum deprimitur, vt in amentia & furia: Similiter cũ quis per appetitum in alium fertur, exit quodam modo extra se. 2a. Primam ecstasim facit amor dispositiue: quia facit meditari de amato, & si sit vehemens meditatio fit ecstasis: alteram facit directe, sed simpliciter amor amicitiæ, secundũ quid amor concupiscentiæ. Quoniam appetitus patitur ecstasim, cum facit ex se exire, & in amore concupiscentiæ exit amans, non contentus suo bono, sed quia quęrit bonum sibi, non simpliciter exit: at in amore amicitiæ, quia vult bonum amico, operatur gerens amici curam extra se: sed quia non vult magis bona amici, quam sua, non diligit se minus. Vnde soluitur. 3. arg. secundum procedit de amore concupiscentiæ qui non facit ecstasim simpliciter. i. de ecstasi per rationem, quia amantes sunt sæpe sui compotes. Doctrina hæc est Dion. Diuinus amor ecstasim facit: & Deus propter amorem ecstasim est passus. Quare cum amor sit participata similitudo amoris diuini, faciet ecstasim. *Cap 4. de diu. nom.*

Art. 4. Vtrum zelus sit effectus amoris.

1 Concl. loco cit. Zelus quocunque modo sumatur ex intẽsione amoris oritur 1. Ex Dion. Deus dicitur Zelotes propter nimium amorẽ. 2. Quo virtus intensius tendit in aliquod, eo fortius expellit contrarium repugnãs: sed amor est motus in amatum, ergo intensus expellet omne contrarium: sed talis est Zelus, ergo. 2a. Hæc repulsio contrarij; quæ ex zelo oritur in amore concupiscentiæ, repellit id quod impedit cõsecutionem, vel fruitionem: vt zelus mariti, & hominis excellentis, contra excellentem, & hic est zelus inuidiæ: in amore amicitiæ mouet contra id, quod est contra bonum amici, & hic est zelus Dei, si sit circa eius honorem. † 3a. Zelus inuidiæ dam-

Aug. lib. 83. q. q. 35.

Psal 36. Ioan. 2.

3. Reg. 19. damnatur, quia ex eo oritur contentio, quæ contra rem amatam est mala; non autem contentio contra impedimẽta rei amatæ. 4a. Bonum amatur, vt communicabile amanti, & quod impedit communicationem est odiosum. Cum quædam bona non possint ab omnibus obtineri, ex amore talium causatur zelus inuidiæ: non autem ex his, quæ possunt ab hominibus possideri, vt scientia, &c. 5a. Habere odio, id quod repugnat amato est ex amore: vnde zelus magis ponitur effectus amoris, quàm odium.

Art. 5. Vtrum amor sit passio læsiua amantis.

1. Concl. loco cit. Amor boni conuenientis non est passio læsiua, sed conseruatiua. 1. Dion. singula se amant contentiue, id est, conseruatiue. 2. Amor est coaptatio appetitus ad bonum: sed nihil læditur ab eo, quod sibi tanquam conueniens coaptatur, ergo. 2a. Amor boni non conuenientis est læsiuus. Probatur eodẽ modo. Vnde Ose. 9. Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt. hæ concl. procedunt de amore secundum rationem formalem. 3a. Amor materialiter, vt est immutatio corporis, potest esse læsiuus, quia immutatio potest excedere naturalem dispositionẽ organi. 4a. Amori tribuũtur alij effectus. Liquefactio cui contrariatur congelatio, quæ constringit: vt hic pertinet ad amorem, vt est coaptatio, si amatum sit præsens, quam sequitur fruitio: si absens, tristitia, quæ designatur per languorem, & desiderium consequendi, quod significatur per furorem. Hi effectus conueniunt amori formaliter accepto secundum appetitum in ordine ad obiectum: & in passione sequuntur alij effectus istis proportionati. Vnde patet ad obiecta, quæ enumerant hos quatuor effectus.

Art. 6. Vtrum amor sit causa omnium, quæ amans agit.

1. Conc. loco cit. Omne agens quodcunq; sit, agit quamcunq; actionẽ ex aliquo amore. 1. Dion. Propter amorem boni omnia agũt, quæcunque agunt. 2. Omne agens, agit propter finem: sed finis est bonum amatum & desideratum vnicuique, ergo. † 2a. Hæc doctrina intelligenda est de amore communiter accepto, vt complectitur omnes amores etiam naturalem. 3a. Omnes passiones causantur ex amore: vnde omnis actio cuiuscunque passionis procedit ex amore, vt à prima causa: ab alijs, vt à proxima. 4a. Odium quoque ex amore causatur, vt postea dicetur.

Quæstio 29. De Odio.

Art. 1. Vtrum causa, & obiectum odij sit malum.

Vt bonum est obiectum amoris, ita malum est obiectum odij. 1. Odium contrariatur amori: sed obiectum amoris est bonũ, ergo. 2. Vt in appetitu naturali amor est consonantia & aptitudo appetitus ad conueniens, & odium est dissonantia ad repugnans & disconueniens & corruptiuum; ita in appetitu animali, & in intellectiuo amor est consonantia ad id quod apprehenditur, vt conueniens, & odium dissonantia, ad id, quod apprehenditur, vt disconueniẽs: quia vt ille appetitus sequitur apprehensionẽ, licet non coniunctam, ita hic apprehensionem coniunctã; ergo vt cõueniens habet rationem boni, ita disconueniens rationem mali; ergo si obiectum amoris est bonũ, odij erit malum. † 2a. Ens, Vt ens, non habet rationem repugnãtis; sed hoc ens, ad tale ens, per comparationem, habere potest. 3a. Quandoque odium mali non est bonum, quia contingit apprehendi, vt malum, quod non est vere malum: & ita non omne odium est laudabile. 4a. Idem secundum diuersa potest esse odibile, & amabile, prout repugnat vni, & non alteri, & prout sub diuersa ratione apprehenditur. 1. Concl.

Art. 2. Vtrum odium causetur ex amore.

Omne odium ex amore causatur. 1. Ex August. Omnes affectiones causantur ex amore, ergo. 2. Quod est causa, vt aliquid apprehendatur, vt repugnans, est causa odij, & est prius odio, quia odium consistit in repugnantia: sed amor ita se habet ad odium; quia prius consideratur id, quod est conueniens, quam quod repugnat, & per hoc iudicatur aliquid repugnans, quia impedit conueniens, ergo. † 2a. Eorũ 1. Concl. lib. 14. de ciu. c. 7.

quæ diuiduntur vt contraria, quædam sunt simul re & ratione: quædam ratione simul, sed re vnum est prius altero, & est causa eius; vt patet in speciebus numerorum, quædam nec re nec ratione sunt simul, vt substantia, & accidens: odium & amor secundo modo se habent. 3a. Amor & odium sunt contraria, si sint circa idē; sed si sint de contrarijs, non sunt contraria, sed se consequuntur, & eiusdem rationis est, vt vnum ametur, & ei contrariū odio habeatur. 4a. In executione prius est recessus ab aliquo, quam accessus ad aliud, in intentione contra: at motus appetitus magis pertinet ad intentionem, quam ad executionem, ideo amor est prior.

Art. 3. Vtrum odium sit fortius quam amor.

1. Concl. Odium non potest esse fortius amore. Quoniam nullus effectus est fortior sua causa, sed odium procedit ex aliquo amore, ergo. 2a. Simpliciter loquendo amor est fortior odio. 1. Fortius mouetur aliquid in finem, quam in ea, quæ sunt ad finem: sed amor est motus in finem, & odium quod est recessus à malo ordinatur ad consecutionem finis, ergo. 2. Bonum est fortius malo: quia malum ex Dionys. non agit, nisi in virtute boni: sed odium & amor differunt, secundum differentiam boni, & mali, ergo. 3a. Aliquādo odium videtur fortius amore. 1. Quia odium est magis sensibile; cum sensus perceptio consistat in quadam mutatione; & non ita sentitur, quod iam mutatum est, sicuti quando est in ipso mutari: & per hoc etiam amor minus sentitur in absentia: & sic magis sentitur repugnantia eius, quod odio habetur, quam quod amatur. 2. Cum odium & amor sibi respondeant, odium maioris amoris, magis mouet, quam minor amor. Vnde patet ad primum. †4a. Odium nunquā vinceret amorem, cum amor conuertitur in odium, nisi propter maiorem amorem. 5a. Intensius aliquid operatur ad repellendum odiosa, quia odium est magis sensibile.

Cap. 4. de diu. nom.

Art. 4. Vtrum aliquis possit habere odio seipsum.

Impossibile est, vt aliquis, per se loquēdo, odio se habeat. 1. Ephes. 5. Nemo vnquam carnem suam odio habuit. 2. Vnusquisque appetit sibi bonum, vel quod videtur bonum: quia malum est præter voluntatem, ex Dionys. Sed amare est bonum alicui velle, ergo vnusquisque amat se, ergo, &c. 2a. Per accidens potest quis se odio habere. 1. Ex parte boni, quod appetitur, quod est secundum quid bonum & simpliciter malum. 2. Ex parte suijpsius, cui vult bonum, cum vult sibi bonum, secūdum id quod non est; vt cum quis vult sibi bonum secundum partem corporalem, & sensitiuam; cum homo sit magis homo secundum animam; quia aliquid dicitur esse tale secundum id, quod est præcipuum in eo; vt qui diligit iniquitatem, &c. Vnde patet ad primum. †3a. Nemo vult sibi malum, nisi sub ratione boni: & qui se ipsos occidunt, apprehendūt mori, tanquàm bonum, & terminum miseriæ. 4a. Auaritia facit homines odiosos, sed alijs & non sibi, cum causetur ex nimio sui amore. 1. Concl. Cap. 4. de diu. nom.

Art. 5. Vtrum aliquis possit odio habere veritatem.

Bonum non potest haberi odio, nec in vniuersali, nec in particulari. Nam quod habet rationem appetibilis, nullo modo potest odio haberi: cuiusmodi est bonum, ergo. 2a. Ens & verum in vniuersali non possunt odio haberi. Quia dissonantia est causa odij, vt consonantia causa amoris: sed in ente, & vero vniuersali omnes conueniunt, ergo. 3a. Ens, & verū in particulari possūt odio haberi. 1. Factus ait Paul. sum vobis inimicus, verum dicens. 2. Quia hoc modo possunt habere rationem contrarij, respectu boni amati: vel prout veritas est originaliter in re, cū homo nollet esse verum, quod est verum: vel vt est in cognitione, & impedit à prosecutione amati, quo modo peccator vellet non cognoscere veritatem, vt posset libere peccare: vel vt veritas est in alio, quo modo qui vult manere in peccato, odit quod aliquis sciat suū peccatum: & ita odit veritatem redarguentem. Vnde patet 1. Concl. Gal. 4.

patet ad primum. † 4a. Cognoscere veritatem secundum se, est amabile; & sic amamus veritatem lucentem; sed per accidens potest esse odibile. 5a. Ideo amantur non ficti; quia homo ex se amat veritatem, quam non ficti manifestant. *Aug. 10. conf. c. 23.*

Art. 6. Vtrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

1 Concl. Si sumatur vniuersale, vt substat intentioni vniuersalitatis, & odium, vt est in parte sensitiua vniuersale, non potest odio haberi. Quia tale vniuersale est abstractum a materia, in qua radicatur virtus sensitiua. 2a. Si sumatur pro eo, cui potest accidere abstractio, odium partis sensitiuæ, potest respicere aliquid vniuersale. Nam, quod ex natura communi aduersatur animali, illud potest ab eo odio communiter haberi, non solum, quia tale est: sed quædam contrariantur naturæ animalis communiter; v. g. oui lupus, quē vniuersaliter ouis odit, ergo. 2 Ex Arist. qui ait odium fieri ad genera. 3a. Odium, vt est in parte intellectiua, potest esse de vniuersali vtroque modo: quia consequitur vniuersalem apprehensionem intellectus. 4a. Ita semper est circa particulare. Ita Arist. in rhet. deinde, quia sequitur aliquam læsionem particularem. † 5a. Sensus non apprehendit vniuersale, vt sic, sed id, cui tribuitur vniuersalitas. 6a. Quod est commune multis, potest dissonare ab alijs, & ita potest odio haberi. 7a. Malum est in re, sed abstrahi potest, & sic potest vniuerse cadere sub odio. *lib. 2. rhet. c. 4.*

Quæstio 30 De concupiscentia.

Art. 1. Vtrum concupiscentia sit tantum in appetitu sensitiuo.

1. Concl. Concupiscentia proprie est in appetitu sensitiuo. 1. Dam. partem irrationalem diuidit in concupiscentiam, & iram: sed hæc est in parte sensitiua, ergo. 2. Illa passio quæ est appetitus delectabilis secundum sensum est in parte sensitiua, siue in coniuncto, sicut delectatio boni intelligibilis in anima tantum: sed concupiscētia est talis appetitus, vt patet ex Arist. ergo pertinebit simul ad animam & corpus, vt etiam nomen sonat. 2a. Concupiscentia est in vi concupiscibili; patet, quia ab ea denominatur. † 3a. Appetitus spiritualium nominatur concupiscentia, vt ob similitudinem, vel propter intentionem & redundantiam in appetitum inferiorem, ita vt etiam appetitus inferior suo modo tēdat in bonum spirituale. 4a. Desiderium magis pertinet ad appetitū superiorem, quia videtur importare simplicem motum in amatum: at concupiscentia importat consociationem in cōcupiscendo. 5a. Quælibet potentia appetitu naturali appetit conueniens: sed appetere sub ratione boni delectabilis est partis concupiscibilis. *li. 2. c. 12.* *lib. 1. rhet. c. 11.* *Psal. 83.*

Art. 2. Vtrum concupiscentia sit passio specialis.

Concupiscentia est passio differens specie ab amore, & delectatione. 1. Quia causatur ab amore, & tendit in delectationem, ergo. 2. Cum bonū delectabile secundum sensum sit communiter obiectū concupiscibilis, differentiæ passionum concupiscibilis debent attendi, secundū diuersitatem huius obiecti, non secundū diuersitatem naturæ, quia hæc facit differentias materiales, ergo secundum formalem, id est, secundum vim motiuam: sed secundum hanc alia est ratio boni, vt est præsens, quia sic facit quiescere, vnde oritur delectatio: alia vt absens secundū quam ad se mouet: & hoc, vel quatenus coaptat sibi appetitum, & sic causat amorem, vel quatenus attrahit ad se, & sic causat amonem, vel quatenus attrahit ad se, & sic causat cōcupiscentiam, ergo, &c. † 2a. Bonum delectabile non est absolute obiectum concupiscentiæ, vt absens, sed secundum alias particulares cōditiones, quæ diuersificant passiones. 3a. Cupiditas dicitur amor ab Aug. causaliter, quia causantur ab amore, vel sumit vocabulum large. 4a. Passio opposita concupiscentiæ est innominata, sed quia est mali absentis vt timor, loco eius ponitur interdum timor, vt cupiditas pro spe. 1. Concl. *lib. 83 q q. 33.*

Art. 3. Vtrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

Cupiditatum aliæ sunt naturales, aliæ non naturales. 1. Ex Arist. qui hanc distinctionem ponit. 2. Concupiscentia est ap- 1. Concl. *3. Eth. c. 4.* *2. Rhet. c. 2.*

 petitus

petitus boni delectabilis: sed aliquid est delectabile tanquam conueniens naturæ animalis, vt cibus, &c. aliquando quia est conueniens prout apprehenditur conueniens animali, & hæc concupiscentia dicitur non naturalis, quæ solet magis dici cupiditas, ergo. 2a. Primæ concupiscentię sunt naturales brutis & hominibus: quia vtrisque est aliquod delectabile secundũ naturam: & in his omnes homines conueniunt, & sunt communes & necessarię: at secundæ sunt propriæ hominum: quia proprium est hominis excogitare bonũ sibi conueniens, præter bonum naturæ; & ideo istę vocãtur secundum rationem, vt primæ irrationales. Et quia diuersi, diuerse ratiocinantur, ideo secundæ, oppositę dicuntur. †3a. Quod appetitur naturaliter, potest etiam appeti appetitu animali, & ideo cibi, &c. potest esse concupiscẽtia naturalis. 4a. Hæc distinctio non solũ est materialis, sed etiam formalis penes diuersitatem obiecti motiui, ad quã pertinet diuersitas apprehensionis, prout apprehenditur absolute conueniens, vel cũ deliberatione. 5a. In homine est ratio vniuersalis & particularis, quæ pertinet ad appetitum sensitiuum, secundum quem est concupiscentia cum ratione, quę mouet appetitum per imaginationem particularis: & ita in ipso potest esse concupiscentia sensitiua rationalis.

Arist. 3. Eth. c. 11.

Aristot. 1. rhet. c. 11.

Art. 4. Vtrum concupiscentia sit infinita.

1. Concl. Concupiscentia naturalis non potest esse infinita actu. Quia est eius, quod natura requirit: at natura semper tendit in aliquid finitum: nemo enim desiderat infinitum cibum, ergo. 2a Concupiscentia naturalis potest esse infinita in potentiã per successionem. Quia bona corporalia non permanent: & Ioan. 4. Qui biberit, ex hac aqua, sitiet iterum. 3a. Concupiscẽtia non naturalis omnino est infinita. Quia sequitur rationem cui competit procedere in infinitum, vt docet Arist. 4a. Concupiscentia finis est infinita: Ita Arist. quia finis per se expetitur, & sine vllo termino v. g. maior sanitas magis expetitur, & sic in infinitum. 5a. Concupiscentia eius, quod est ad finem, est finita: quoniam appetitur secundum illam mensuram, quæ conuenit fini. †5a. Quod concupiscitur accipitur vt finitum, vel quia ita est: vel quia sic apprehenditur: vnde non cõcupiscitur in finitum. 6a. Ratio est quodammodo virtutis infinitæ aliquo modo sumptum proportionatur rationi. 7a. Vt quis delectetur, non est necesse vt omnia consequatur, quæ concupiscit, sed in aliquo adepto delectatur.

1. Pol. c. 6.

Quæstio 31. De delectatione secundum se.

Art. 1. Vtrum delectatio sit passio.

Delectatio est passio. 1. Ex Arist. qui enumerat inter passiones. 2. Affectio procedens ex apprehensione sensitiua est passio, quia passio est motus appetitus sensitiui: at delectatio est huiusmodi, quia est motus animæ, & constitutio simul tota, & sensibilis in naturam existentem. Nam cum animal assequitur suam perfectionem, illam sentit, vnde causatur motus in appetitu. Ideo loco generis dicitur, motus animæ; & quia non est motus in fieri, sed in facto esse, dicitur constitutio tota simul: dicitur sensibilis, vt excludantur res insensibiles, in quibus non est delectatio, quia consequuntur suas perfectiones sine sensu: dicitur in naturam, &c. id est in id, quod existit in natura rei, vt explicetur causa delectationis, id est, præsentia connaturalis boni. † 2a. Quando res constituitur in operatione connaturali, sequitur delectatio, quæ consistit in perfecto esse: quæ dicitur operatio secundum prædicationem causalem. 3a. Motus secundum executionem mediorum cessat adepto fine, at motus secundum intẽtionem finis, non ita: quia vt desideratur non habitum, ita est delectatio in habito, & ideo licet delectatio sit quædam quies, manet tamen immutatio appetitus, ob quam dicitur motus. 4a. Passio non solũ dicitur de corruptiua, sed etiam de perfectiua.

1 Concl. Arist. 1. rhet. c. 10.

Art. 2. Vtrum delectatio sit in tempore.

Delectatio secundum se non est in tempore. 1. Ex Arist. Delectatio non accipitur secundum tempus. 2. Illa passio est in tempore, quæ est cum successione: quia tempus

1. Concl. 10. Eth. c. 10.

tempus est numerus successiuorum: sed delectatio, non est cum successione; quia consistit in bono adepto, quod non est successio, sed quasi terminus motus, ergo. 2a. Delectatio per accidens est in tempore. Nam illud est per accidens in tempore, quod est in re tẽpori subiecta: at delectatio potest esse de re tali, ergo 3a. Quãdo bonum adeptum est omninò intransmutabile, delectatio nullo modo est in tempore. †4a. Motus actus imperfecti est in tempore, ad vero motus actus perfecti non ita: vt intelligere, & sentire; quia nõ sunt motus successiui. 5a. Delectatio dicitur morosa, seu diuturna, prout per accidens est in tempore. 6a. Aliæ passiones non habent bonum adeptum pro obiecto, ideo sunt in tempore.

Art. 3. Vtrum delectatio differat à gaudio.

1. Concl. Latius patet delectatio, quã gaudium, & ita non sunt idem. 1. In brutis, dicimus esse delectationem, & nõ gaudium, ergo. & Auic. ait gaudium esse speciẽ delectationis. 2. Ea, quæ consequuntur sensum, in plus se habent, quàm quæ consequuntur rationem: sed delectatio sequitur concupiscentiam naturalem, quæ est etiam in brutis, gaudium vero concupiscentiam rationalem, quæ est in homine, ergo: & quia quod cõcupiscimus secundum sensum possumus etiam concupiscere secundum rationem, de quibus est delectatio, potest esse gaudium; sed non contra: †2a. Quia obiectum appetitus animalis est res apprehensa, & apprehensio facit quodammodo diuersitatem obiecti: ideo diuersæ sunt delectationes naturales, à rationalibus quæ proprie gaudia nominãtur. 3a. Vt delectatio respondet concupiscentiæ naturali, ita gaudium desiderio, quod respondet concupiscentiæ animali: & ita non est idem terminus gaudij & delectationis. 4a. Alia nomina indita delectationi, vt lætitia, exultatio & iucunditas ab effectibus sumpta, ad gaudium pertinent.

Art. 4. Vtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.

1. Concl. Delectatio potest esse in appetitu intellectiuo. 1. Psal. 36. Delectare in Domino: sed ad Deum non extenditur appetitus sensitiuus, ergo. 2. Ibi est delectatio, vbi potest ad apprehensionem commoueri appetitus: sed ad apprehensionem rationis, non solum commouetur appetitus sensitiuus per applicationem ad aliquid particulare, sed etiam voluntas, cuius delectatio dicitur gaudium, ergo. 2a. Delectatio voluntatis differt à delectatione sensitiua: quia illa est simplex motus, sine immutatione corporali; & ita potest esse in Deo & angelis: quibus tribuitur gaudium: vnde soluitur. 2. Primum etiam, quia Arist. definiuit delectationem appetitus sensitiui. In nobis vtraque est delectatio, & ea qua communicamus cum brutis, & qua cum angelis. Aug. 4. de ciu. c. 9. 1. Eth. c. 4.

Art. 5. Vtrum delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus & intelligibilibus.

1. Concl. Si comparentur delectationes intelligibiles sensibilibus, prout delectamur in ipsis operationibus, illæ sunt multo maiores. 1. Ps. 118. Quam dulcia faucibus, &c. & Arist. maxima delectatio, quæ est secũdum operationem sapientiæ. 2. Supposito delectationem non solum esse de obiectis, sed etiã de operationibus, quæ sunt quoddam bonum animę, & maxime immanentes, quæ sunt bonum operantis, cognitum per sensum, vel intellectum: Illa operatio seu cognitio quæ est perfectior, magis nota, ac dilecta, maiorem parit delectationem: sed cognitio intellectiua respectu sensitiuæ est talis: est enim perfectior magis nota, quia intellectus reflectitur supra actum suum & magis dilecta, quia potius vellet sensu, quam intellectu carere, ergo. 2a. Delectationes spirituales simpliciter sunt maiores sensibilibus ex se. Nam ad delectationem requiruntur, bonum coniunctum, id cui coniungitur, & coniunctio: sed hæc omnia sunt maiora in delectatione spirituali: quia bonum spirituale est maius corporali, & magis amatum, cũ propter hoc illud despiciatur: pars intellectiua est nobilior sensitiua: coniunctio est intimior, quia intellectus, non solum attingit accidentia; sed omnia penetrat, & sine motu, qui est actus imperfectus, qui motus est in

 sensu:

sensu: est etiam firmior, quia bona spiritualia sunt incorruptibilia, ergo. 3a. Delectationes corporales quoad nos sunt magis vehementes; quia sunt magis notæ sensibus: sunt cum quadam transmutatione corporali: & sumuntur quasi medicinæ contra corporales defectus: & ita superuenientibus molestijs magis sentiuntur. Vnde patet ad primum, cur plures has sequantur. † 4a. Transmutatio corporis magis contingit in corporalibus quatenus sunt passiones appetitus sensitiui. 5a. Corporales quia sunt in parte sensitiua egent fræno rationis: at intellectuales sunt in ratione, quæ est ipsa regula, & ideo sunt moderatæ.

Art. 6. Vtrum delectationes tactus sint maiores delectationibus, quæ sunt secundum alios sensus.

1. Concl. Aristot. 1. Met. c. 1. Sensus diliguntur propter cognitionē, & vtilitatem, ob quas etiam causas sunt delectabiles: quia quæ amantur sunt delectabilia. 2a. Delectatio sensus, quæ est ratione cognitionis, est hominis propria, vt homo est: quæ vero secundum vtilitatem est cōmunis cum brutis: quia apprehendere cognitionem vt bonum, est hominis proprium. 3a. Delectatio sensus ratione cognitionis, prout intellectui seruit, maior est secundum visum, quam alios sensus. 4a. Delectatio ratione vtilitatis est maior secundum sensum tactus. 1. Maxime sunt delectationes secundum tactū, Ait Arist. 2. Vtilitas sensibilium attēditur 3. Eth. c. 10. ratione conseruationis animalis: sed ad hanc proxime se habent sensibilia tactus: quia percipit ea quibus consistit animal, scilicet quatuor qualitates, ergo. 3. Quia animalia quæ non habent delectationē, nisi ratione vtilitatis, delectantur secundum alios sensus in ordine ad tactum, vt lepores odoratu, propter cibum. 5a. Delectatio tactus simpliciter est maior delectatione visus. Nam quod est naturale in re, est potissimum: delectatio tactus est talis; quia concupiscentiæ naturales ad hunc sensum ordinantur, ergo. 6a. Delectationes visus vt seruiunt intellectui sunt potiores, quoniam intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus. 7a. Gaudium significat animalem delectationem, quæ ad visum maxime pertinet. 8a. Visus diligitur propter cognitionem, quod multas differentias rerum ostendat. 9a. Visio est causa amoris carnalis, vt principium motus: delectatio tactus, vt finis.

Art. 7. Vtrum aliqua delectatio sit non naturalis.

Si sumatur natura in homine ratione intellectus, delectationes contēplationis & virtutum sunt homini naturales, quia per intellectum constituitur in specie. 1. Concl. 2a. Si sumatur natura in homine, vt condiuiditur actioni, vt est quid commune brutis, delectationes, quæ pertinent ad conseruationem indiuidui, vel speciei sunt naturales: vt delectationes cibi, & venereorum. 3a. In vtrisque delectationibus rationis, & sensus potest esse aliqua delectatio non naturalis simpliciter, cōnaturalis vero secundum quid, respectu alicuius indiuidui. Nam potest corrumpi aliquod principium speciei in aliquo indiuiduo, vt sit ei naturale, quod est contra naturam speciei; ergo si fiat in homine aliqua corruptio ex parte corporis, vel rationis potest oriri delectatio non naturalis: vt patet in febricantibus, quibus dulcia videntur amara: & aliqui delectantur commestione carbonum, aliqui hominum, & coitu bestiarum; quæ non sunt secundum naturam humanam. Hæc doctrina est Aristot. Et ex his patet ad argum. 7. Eth. c. 5.

Art. 8. Vtrum delectatio possit esse delectationi contraria.

Vna delectatio potest esse alteri contraria. 1. Quæ se impediunt in eodem genere sunt contraria, ex Aristot. sed aliquę delectationes sunt huiusmodi, ex eodem, ergo. 2. Delectatio proportionatur quieti in motu naturali: sed in contrarijs terminis sunt contrarię quietes, ex Arist. ergo etiam in affectibus animo erunt delectationes contrariæ. † 2a. In bono virtutis vna delectatio non potest esse contraria alteri: quia bonum virtutis non accipitur, nisi per conuenientiam ad vnum: at in alijs bonis potest esse contrarietas, vnde delectationes contrariæ. 3a. Tristi- 1. Concl. 10. Met. t. 13. 10. Eth. c. 5. 5. Phys. t. 64.

tia

tus contrariatur delectationi, tanquam quies violenta; at delectatio delectationi, tanquam quies quieti naturali diuersorũ corporum. Vnde delectationi opponitur delectatio & tristitia. 4a. Obiecta quibus delectamur secundum rationes diuersas, faciunt diuersas delectationes.

Quæstio 32. De causa delectationis.

Art. 1. Vtrum operatio sit causa propria delectationis.

1. Concl. Omnis delectatio aliquam operationem consequitur. 1. Delectatio, ait Arist. (2. Ethic. c. 12.) est operatio connaturalis non impedita. 2. Delectatio requirit consecutionem boni conuenientis, & consecutionis cognitionem: sed vtrunque in quadam operatione consistit: quia bonum adipiscimur aliqua operatione, & ipsa est quoddam bonum, cognitio etiam est operatio, ergo. †2a. Omnis delectatio reducitur in operationem, vt in causam: quia obiecta non delectant, nisi coniuncta, vel per cognitionem, vel inspectionem, vel alio modo; & vt habita: habere autem huiusmodi nihil aliud est, quam vti, aut vti posse, & hoc est per aliquam operationem. 3a. Etiam quando operationes non sunt fines, sed ipsa operata, adhuc delectatio sequitur operationem, quia non delectãt, nisi habita, vel facta aliqua operatione. 4a. Otium & quies, quæ sunt cessatio ab operatione sunt delectabilia, vt sunt connaturalia operanti: quia operatio excedens mensuram non delectat. Delectant ergo, vt auferunt tristitiam, quæ est ex labore.

Art. 2. Vtrum motus sit causa delectationis.

1. Concl. Motus est causa delectationis. 1. Ex Aug. (lib. 8. conf. c. 11.) qui ait homines delectari quibusdã alternationibus. 2. Delectatio requirit bonum, coniunctionem, & cognitionem coniunctionis: at motus secundum hæc est delectabilis, ergo. Nam natura nostra transmutabilis est, & quod non erat conueniens fit ei conueniens: & ita ei placet variatio: bonum etiam quo delectamur, nobis coniunctum mutatione delectat, per actionem continuatam, quæ affectũ auget; nisi excedatur modus ex parte cognitionis, quia homo desiderat cognoscere totum perfecte, & ita delectat transitio ab vno ad aliud, vt ait August. (lib. 4. conf. c. 11.) 2a. Si sit aliqua res immutabilis, in qua non sit excessus naturalis habitudinis, & possit tota simul videri, tunc transmutatio non erit delectabilis, & quo delectationes plus ad hoc accedunt, magis continuari possunt. †3a. Quod mouetur incipit participare id, ad quod mouetur, vnde delectatio oritur ex motu: & motus ipse est delectabilis, quia per eum fit conueniens quod non erat. 4a. Motus vt transcendit proportionem, non est delectabilis, sed vt remouet contraria habitudini naturali. 5a. Consuetum est delectabile, vt fit quasi naturale: motus vero est delectabilis, non quia receditur à consuetudine, sed quia impedit corruptionem naturalis habitudinis, quæ posset peruenire ex assiduitate operationis. Vnde ex eadem causa consuetudo & motus delectant.

Art. 3. Vtrum spes & memoria sint causa delectationis.

Spes & memoria sunt causa delectationis. 1. Concl. 1. Rom. 12. Spe gaudentes: & Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum. 2. Delectatio causatur ex præsentia boni, quomodocunque apprehensi. Est autem aliquid præsens, vel cognitione per similitudinem, vel secundum rem in potentia, per spem, ratione possibilitatis: vel actu, quæ fit per sensum. Vnde delectatio sensus est maior, quam delectatio per spem, quia fit secundum præsentiam actualem rei delectabilis: delectatio per spem, est maior quam delectatio per memoriam, quia per memoriã fit delectatio sola apprehensione per spem apprehenditur bonum, vt facile acquisitu. † 2a. Spes & memoria sunt simpliciter absentium: tamẽ secundum quid sunt præsentia, vt est dictũ. 3a. Spes vt habet præsentem æstimationẽ boni futuri, causat delectationẽ: prout caret eius præsentia, tristitiã producit. 4a. Licet amor & cõcupiscentia causent delectationẽ, tamẽ spes, vt importat quãdam certitudinẽ boni, magis ponitur causa delectationis, quã illa, & quã memoria.

Art.

Art. 4. Vtrum tristitia sit causa delectationis.

1. Conc. Tristitia potest esse causa delectationis. 1. Fuerunt, ait Dauid mihi lacrymæ meæ panes, id est, refectio delectationis. 2. Tristitia, siue in actu, siue vt est in memoria potest esse causa delectationis, ergo. Quia vt est in actu facit memoriam rei dilectæ, de cuius apprehensione delectamur, vt est in memoria causat delectationem propter euasionem, nam in carere malo, accipitur in ratione boni. Vnde Aug. Læti tristium meminimus: & alibi, quanto maius periculum, tanto maius gaudium. † 2a. Quandoque contrarium est per accidens causa contrarij: & sic tristitia est delectationis causa. 3a. Memoria tristium, vt homo ab eis est liberatus, potest causare lætitiam: vt memoria delectabilium mœrorem. 4a. Odium per accidēs potest esse causa amoris: quatenus aliqui diligunt se, quia vnam rem oderunt.

Psal. 41. 22. de ciu. c. 11. lib. 8. conf. c. 3.

Art. 5 Vtrum actiones aliorum sint nobis causa delectationis.

1. Concl. Alterius operationes possunt esse causa delectationis. 1. Gauisus sum valde, ait Ioan. quia inueni de filijs ambulantes in veritate. 2. Operationes quib' bonum cōsequimur, vel in nobis cognitio proprij boni gignitur, vel alterius bonum, quasi proprium existimamus, causant delectationem, quia ad delectationem requiritur consecutio boni, & consecutionis cognitio: at aliorum operationes id in nobis efficiunt: vt patet in operationibus beneficiorum quibus afficimur; & in operatione honoris, & laudis, quibus cognoscimus nos esse bonos, & in operationibus amicitię, quibus bonum alterius reputatur nostrum, ergo. † Operatio alterius est coniuncta, vel per effectum, vt in primo modo, vel per apprehensionem, vt in secundo, vel per affectionem, vt in tertio. 3a. Licet operatio sit proprium bonum operantis: tamen per amorem fit commune. 4a. Et si operatio sit delectabilis, vt procedit ex habitu, potest tamen causare delectationem in alio, modis dictis.

Art. 6. Vtrum benefacere alteri sit causa delectationis.

1. Concl. Benefacere alteri est causa delectationis. 1. Largiri, & auxiliari, ait Arist. est delectabilissimū. 2. Benefacerę alteri tripliciter causat delectationem, ergo. Primum per comparationem ad effectum, quia bonum alterius ex amore reputamus nostrū maxime cum largimur amicis. Deinde per cōparationem ad finē, quia sperat ex beneficio se aliquid posse consequi, vel à Deo, vel ab homine, & spes causat delectationem: Tertio per comparationem ad principium: quod est triplex: vnum facultas benefaciendi, propter imaginationem abundantiæ boni: & ita in filijs, & suis operibus homines delectantur: alterum, habitus inclinans ad benefaciendū; & sic liberales delectabiliter dant: alterū, principium motiuum, quia mouentur ab amore: & quæ amore fiunt, delectāt. † 2a. Emissio, vt indicat proprium bonum & abundantiam delectat: vt euacuat, si sit immoderata potest causare tristitiam. 3a. Vt est prodigalitas; quæ repugnat naturę: & ideo dicitur esse contra naturam. 4a. Vincere, redarguere, & punire, non sunt delectabilia, vt malum alterius, sed vt bonum proprium, quod homo plus amat, quam odio habeat malum alterius. Vincere delectat naturaliter propter æstimationem excellentiæ: redarguere propter æstimationem sapientiæ, & bonum alterius, &c. Vnde malefacere delectat, vt pertinet ad bonum proprium.

Arist. 4. 1. Eth. c. 1.

Art. 7. Vtrum similitudo sit causa delectationis.

1. Concl. Similitudo est causa delectationis. 1. Quia causat amorem, & amor delectationem, ergo. 2. Quod auget proprium bonū simpliciter causat delectationem: quia consecutio proprij boni delectat: sed similitudo, vt sic, id efficit, quoniam est quædam vnitas, & ita simile est vnum cū eo cui est simile, & ideo amabile, & delectabile, ergo. 2a. Simile per accidens fit contristans, prout per accidens corrumpit proprium bonum, & id vel per excessum, vt patet in cibo, si excedat, quia corrumpit mensuram proprij boni: vel per directam contrarietatem ad propriū bonum, quod impedit, vel minuit, & sic figulus figulum odit, & in eo non delectatur. † 3a. Præesse alijs dicit dissimilitudinem:

dinem sed delectat propter excellentiam proprij boni, vel quia alijs bene facit, quod est delectabile. 4a. Qui tristantur maxime appetunt delectationes, quoniã conferunt ad proprium bonum, & sunt medicinæ contrarij. Ideo delectationes corporis magis appetuntur, quod habent contrariũ, & omnia naturaliter appetunt delectationem propter laborem, & maxime iuuenes propter multas eorum transmutationes, & melancholici. 5a. Bona corporis consistunt in mensura, & quia excessus corrumpit, fiunt fastidiosa.

Arist. 7. Eth. c. 4.

Art. 8. Vtrum admiratio sit causa delectationis.

1 Concl. Admiratio est causa delectationis. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Quod est causa vt speremus acquirere delectabile, est causa delectationis: quia quo magis speramus nos posse consequi, quod desideramus, eo magis delectamur: at admiratio est huiusmodi; quia admiratio est quoddam sciendi desiderium, natum ex cognitione effectus, si ignoretur causa, vel quia causa excedit facultatem cognoscentis, ergo admiratio causat delectationem, vt habet adiunctam spem cognoscendi, quod desideratur. Vnde omnia admirabilia sunt delectabilia, quia homo gaudet in collatione vnius cum alio; cum sit actus naturalis rationis. Sic liberari à magnis periculis est delectabile, cum sit admirabile. † 2a. Admiratio non est delectabilis ratione ignorantiæ, sed vt habet desideriũ discendi aliquid noui. 3a. Delectatio habet duo, quietem, & perceptionem quietis; ratione primi contemplatio rerum scitarum est magis delectabilis quam inquisitio: ratione secundi, inquisitio magis delectat, prout ex maiore desiderio procedit. Ideo delectamur in rebus recẽs inuentis & cognitis. 4a. Consueta sunt delectabilia, vt sunt naturalia; at rara ob desiderium, operationem, & nouitatem.

3. Rhet. 11.

Arist. lib. de arte poet. 2.

Quæstio 33. De effectibus delectationis.

Art. 1. Vtrum delectationis sit dilatare.

1. Concl. Delectatio causat dilatationem, metaphoricam. 1. Isa. c. 60. ad exprimendum gaudium dicitur; dilatabitur cor tuum. 2. Latitudo est dimensio corporis, quæ in affectibus animæ metaphorice dicitur: & dilatatio nihil aliud est, quam motus ad latitudinem: sed hæc competit delectationi metaphorice; tum ex parte virtutis apprehensiuæ, qua apprehenditur, coniunctio conuenientis, quæ est perfectio & magnitudo spiritualis; & secundum hoc animus dicitur per delectationem magnificari, & dilatari: tum ex parte appetitiuæ quæ in re delectabili quiescit, & intus in eam penetrat, vt rem delectantem contineat, & sic dilatatur affectus, ergo. † 2a. Quæ metaphorice dicuntur pertinere possunt ad diuersa, & sic dilatatio pertinet ad amorem, qui ad alios se extendit: ad delectationem quatenus idẽ in se ampliatur, & capacius redditur. 3a. Desiderio conuenit dilatatio ex imaginatione rei desideratæ: sed maior oritur dilatatio ex præsentia rei iam delectãtis. 4a. Qui delectatur constringit rem delectantem, dum ei fortiter inhæret, sed ampliat cor suum, vt perfecte delectabili fruatur.

Art. 2. Vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium.

Delectatio in actu ex se nõ causat sitim, vel desiderium, si desideriũ sumatur pro appetitu rei non habitæ. Quia delectatio est affectio appetitus circa rem præsentẽ. 2a. Si res præsens non perfecte habeatur, vel quia ipsa non est tota simul, vt cantus &c. vel ex parte habentis, qui rem perfectam in se non statim acquirit, delectatio causat sitim, exemplũ primi sunt omnes fere delectationes corporales, quæ causant sitim donec consumentur: Io. 4. Qui biberit ex hac aqua, &c. id est, ex delectationibus corporalibus, exemplum secũdi, est cognitio rerum diuinarum; vnde dicitur, qui bibunt me adhuc sitient. 3a. Si desiderium sumatur pro intensione affectus tollentis fastidiũ, delectationes spirituales maxime sitim faciunt. Quia hæc non super excrescunt; sed perficiunt naturam, & cum peruenitur ad summum in illis, sunt maxime delectabiles; nisi per accidẽs ratione alicuius operationis corporis, quod lassatur. At corporales, quia auctæ & continuatæ naturam offendunt, fastidium afferunt. 4a. Delectatio, vt est 1. Concl.

Aug. 4. conf. c. 11.

Eccl. 24.

in memoria tantum, nata est causare sitim, si homo redit ad dispositionem in qua erat desiderabile, quod perijt: si vero est immutatus ab illa dispositione, memoria causat fastidium, vt pleno existenti memoria cibi. † 5a. Cum delectatio est perfecta, habet omnimodam quietem, & sic cessat motus desiderij tendentis in nō habitum. 6a. Quod imperfecte habetur secundum quid habetur, & secundum quid non habetur, ideo de eo est delectatio & desiderium. 7a. Delectationes alio modo causant fastidium, alio modo desideriū, vt est dictum.

Art. 3. Vtrum delectatio impediat vsum rationis.

1. Concl. Delectationes corporales impediunt vsum rationis. *6. Eth. c. 5.* 1. Ex Arist. delectatio corrūpit existimationem prudentiæ, ergo. 2. Delectatio corporalis distrahit vsum rationis, quia his delectationibus fortiter attendimus, & ita impeditur attentio: rursus: quædam delectationes sunt contra ordinē rationis, & corrumpunt æstimationem prudentiæ, cui contrariantur, non autem existimationem speculatiuā, cui non contrariantur: item quædam ligant vsum rationis ob transmutationem corporalem, vt patet in violentis, & vehemētibus passionibus, ergo. 2a. Delectationes propriæ vt sunt, quæ habentur de vsu rationis augent operationes. Quia illud attentius operamur, in quo delectamur. Vnde delectationes propriæ augent operationes, extraneæ impediunt. *Arist. 6. Eth. c. 5.* † 3a. Corporalis delectatio habet quietē, quæ interdum repugnat rationi: sed quia semper habet annexam transmutationem, ob hanc etiam causam impedit rationis vsum. 4a. Licet delectatio & vsus rationis sint in diuersis potentijs: tamen quia sunt in vna anima impeditur attentio per alterius applicationem. 5a. Vsus rationis requirit vires sensitiuas bene dispositas, maxime imaginatiuam, quæ ex transmutatione corporali impeditur.

Art. 4. Vtrum delectatio perficiat operationem.

1. Concl. Delectatio perficit operationem. 1. Delectatio operationem perficere, ait Arist. *10. Eth. ca. 4.* 2. Quod superuenit operationi tanquam bonum completiue, & quod facit attentius operari, operationem perficit; at hæc duo præstat delectatio operationi, quia aduenit ei tanquā finis, prout finis appellatur bonum superueniens: delectatio .n. importat quietationem in bono adepto: & rursus indirecte est causa cur agens diligentius operetur, ergo. Vnde delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas. † 2a. Non omnis delectatio impedit actū rationis, sed quæ sequuntur actum concupiscibilis. *Arist. 1. Eth. c. 5.* 3a. Duo possunt esse sibi inuicem causa, & sic operatio causat delectationes, vt causa efficiens, operatio perficit operationem vt finis. *Arist. 2. Phys. tex. 36.* Vnde patet ad. 3. quo petitur quo modo perficiat.

Quæstio 34. De bonitate & malitia delectationum.

Art. 1. Vtrum omnis delectatio sit mala.

Qui dixerunt omnes delectationes esse malas, vt Stoici, solas corporales agnoscentes, à quibus omnino recedere oportere putarunt, errant. *1. Concl.* Quia vita humana non potest esse sine sensibili, & corporali delectatione. Sunt ergo aliquę delectationes bonæ. 1. Psal. 36. Delectare in Domino, &c. 2. Quies in bono conuenienti est bona; vt patet in naturalibus, vbi quies in re conuenienti dicitur naturalis: sed delectatio potest esse quies in bono conuenienti rationi: delectatio enim est quies in bono amato, consequens aliquam operationem, ergo. 3. Operationum aliæ sunt bonæ, quibus sunt affines delectationes, quas tempore præcedunt concupiscentiæ: sed concupiscentiæ bonarū operationū sunt bonę, ergo & delectatiōes. 2a. Aliquę delectationes sunt malæ, quia potest esse quies in re nō cōuenienti rationi; sicut in naturalibus in re nō cōuenienti naturę, & aliquę dantur operatiōes malæ, ergo. † 3a. Licet delectatio in actu cōiugali impediat vsum rationis: tamē nō est mala, sicut nec somnus quia ratio docet, vt quandoque eius vsus interrumpatur: vnde talis actus nullo modo est peccatum: procedit tamen ex peccato, quia in statu innocentiæ non fuisset rationis ligamē. 4a. Temperatus non fugit omnes delectationes, sed immoderatas. Quod pueri & bestiæ eas sequantur non ostendit vniuerse

uerse eas esse malas: quia mouentur appetitu à Deo indito. 5a. Non omnis boni est ars, sed factibilium exteriorum: at circa passiones est prudentia & virtus; licet sit aliqua ars factiua delectationis: vt pulmentaria, &c.

Art. 2. Vtrum omnis delectatio sit bona.

1. Concl. Non omnes delectationes sunt bonæ. 1. Prou. 2. Qui lætantur, cum malæ fecerint, ergo. 2. Quia errant Epicurei putantes omnes delectationes esse bonas, non distinguentes inter bonum simpliciter, & bonum ad hunc: illud est secundum se bonum; hoc respectu huius: vel quia est ei conueniens propter dispositionem non naturalem; vt leproso comedere venenosa, vel quia æstimatur vt conueniens. Vnde cum delectatio sit quies in bono, si sit bonum simpliciter, etiam delectatio erit bona simpliciter: si bonum sit ad hunc, delectatio erit tantū bona huic secundū quid, vel apparens bona. †2a. Nihil est honestū & vtile, quod non sit bonū: quia ista dicuntur secundū rationem: at delectabile dicitur secundū appetitum, qui quandoq; nō fertur in bonū bonitate morali. 3a. Finis potest esse bonus & malus, licet nunquam sit finis, nisi secundum quod est bonum, quoad hunc: idem de delectatione, quæ licet non quæratur propter aliud, potest tamen esse mala. 4a. Vt non omne quod appetitur est vere bonum, ita non omnis delectatio est per se bona.

Art. 3. Vtrum aliqua delectatio sit optima.

2. Conc. Aliqua delectatio potest dici optima inter bona humana: contra Platonē, qui contra sensit. 1. Beatitudo est optima, cum sit finis; sed hæc non est sine delectatione. Psal. 15. Adimplebis me lætitia, ergo. 2. Optimum in vnaquaque re, est vltimus finis: sed vltimus finis hominis pro re, est Deus, qui est optimus, & pro vsu, est Dei fruitio? quæ importat delectationē, ergo est aliqua delectatio optima, inter bona humana. 2a. Plato errauit dicendo omnes delectationes esse generationes, & motus, qui sunt imperfecti; quia est falsum in intellectualibus. Deinde, quia putauit optimum, quod est simpliciter summū bonum esse abstractum: at nos loquimur de optimo in rebus humanis. † 3a. Aliquæ delectationes sequuntur operationes perfectas, & istæ possunt esse optimæ. 4a. Optimum simpliciter est, cui nō potest fieri additio: at alijs potest fieri: vel dicas delectationem non esse quid extraneum ab operatione virtutis, sed eam cōcomitari. 5a. Delectatio non habet, quod sit optima, quia est delectatio: sed quia est perfecta quies in optimo: vnde non quæuis est optima. Arist. 1. Eth. c. 8.

Art. 4. Vtrum delectatio sit mensura, vel regula secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

Delectatio voluntatis est regula boni & mali moralis: vt sit bonus qui gaudet in operibus virtutum, malus qui in operibus malis. 1. Aug. & Arist. vocant delectationem vltimum finem, ergo. 2. Bonū & malum morale sunt in voluntate: bona autem & mala volūtas ex fine cognoscuntur, & id pro fine habetur, in quo homo quiescit: sed quies in bono est delectatio, ergo delectatio erit regula, &c. 2a. Delectationes appetitus sensitiui nō sunt regula bonitatis & malitiæ moralis. Quoniam hæ delectationes sunt communes bonis & malis: sed voluntas bonorū delectatur secundum rationem, malorum non ita, ergo. †3a. Delectatio habet rationem finis & principij, à quo maxime sumitur iudicium: non ita amor, & desiderium, licet sint priora executiōe. 4a. Omnis delectatio est vniformis quantum ad hoc, quod sit quies, & hoc modo potest esse regula. 5a. Cum delectatio perficiat operationem per modū finis, non potest operatio esse bona perfecte sine delectatione, cuius bonitas est quodammodo causa bonitatis operationis. 1. Concl. Arist. 7. Eth. c. 10.

Quæstio 35. De dolore, seu tristitia secundum se.

Art. 1. Vtrum dolor sit passio animæ.

Dolor est animæ passio. 1. Ex Aug. qui dolorem reponit inter passiones. 2. Patebit ex 2. concl. 2a. Dolor sicuti delectatio est passio animæ in parte appetitiua. Nā omnis affectio circa bonum, vel malum, quatenus sequitur apprehēsionem pertinet ad appetitum; quia bonum & malū, 1. Concl. lib. 14. de ciu. c. 4.

vt sic, sunt eius obiectum: sed dolor & delectatio sunt huiusmodi : quia sicuti ad delectationem requiritur coniunctio cũ bono, & eiusdem coniunctionis perceptio : ita ad dolorem coniunctio & praeceptio mali. Vnde, quod non coniungitur sub ratione boni, vel mali, non delectat, vel contristat, ergo dolor & delectatio erunt motus in appetitu sensitiuo, vel intellectiuo 3a. Dolor, vt est in appetitu sensitiuo proprijssime est passio. Quia omnis motus appetitus sensitiui, maxime qui defectũ sonat est passio: sicut molestiae corporales proprie passiones dicuntur. Ideo Aug. dolorem vocauit aegritudinem. †4a. Dolor dicitur esse in corpore, quia causa doloris est in corpore: sed motus doloris semper est in anima, ratione cuius corpus dolet. 5a. Dolor dicitur sensus non quod sit actus partis sensitiuae, sed quia sensus requiritur ad dolorem corporalem. 6a. Dolor de amissione boni ostendit bonitatem naturae, non quod dolor sit actus naturalis appetitus.

Art. 2. Vtrum tristitia sit idem quod dolor.

1. Concl. Dolor non est idem quod tristitia, quae est veluti species quaedam doloris, vt gaudium delectationis. Nam vtraque passio sequitur apprehensionem sensus, vel exterioris, vel interioris, scilicet, intellectus, vel imaginatiuae: quae ad plura se extendit, & complectitur etiam quae sensu exteriore percipiuntur; ergo sicut delectatio sequens sensum exteriorem dicitur solum delectatio, & non gaudium, quod eam delectationem continet, ita dolor dicetur de exteriore & interiore, apprehensione, quam proprie sequitur tristitia, quae est de malo apprehenso sensu interiore, ergo erit species doloris. † 2a. Quia dolor magis apparet in passione corporali, ideo speciatim dicitur de isto dolore, cum etiam dicatur de dolore animi. 3a. Tristitia potest esse de praesenti, praeterito, & futuro: quia sequitur cogitatiuam, quae apprehendit omnia ista tempora; at dolor est tantum de praesenti. 4a. Sensibilia tactus sunt dolorosa, & vt improportionata virtuti apprehensiuae, & vt contrariantur naturae: at alia sensibilia non contrariantur naturae, nisi in ordine ad tactum, licet possint esse improportionata. Vnde solus homo delectatur alijs sensibus secundum se, bruta vero vt referunt ad tactum: Ideo de sensibilibus aliorum sensuum non dicitur dolor, sed magis tristitia. Vnde dolor pro corporali sumptus diuiditur contra tristitiam: at vniuerse est eius genus; & interdum confunduntur. *Rom 9.*

Art. 3. Vtrum tristitia, seu dolor sit contraria delectationi.

Dolor & delectatio sunt contraria. 1. Letitia ex Aug. est voluntas in eorum cõsensione, quae volumus, tristitia in dissensione, ab his, quae volumus: at consentire, & dissentire sunt contraria, ergo. 2. Ea, quorum obiecta sunt contraria, ipsa sunt cõtraria; quae contrarietas sumitur à forma, quae in passionibus sumitur ab obiecto: sed obiecta harum passionum sunt contraria scilicet bonum, & malum praesens, ergo. † 2a. Tristitia potest esse causa delectationis per accidens, & quatenus est de absentia boni, vel de praesentia mali qua fit, vt vehementius quaeratur delectabile & prout ex desiderio delectationis, quis perfert tristitias, vt ad delectationẽ perueniat, & vtroque modo luctus praesens perducit ad consolationem aeternae vitae. 3a. Dolor potest esse delectabilis per accidens, propter adiunctam admirationem, vt in spectaculis: vel vt facit recordari rei amatae, & in vtroque casu delectatio oritur ex amore, ex quo quae consequuntur sunt delectabilia. 4a. Cum voluntas & ratio in se reflectantur, earum actus, vt percipiuntur sub ratione boni, vel mali possunt esse materia doloris & tristitiae. Vnde tristitia potest esse materia delectationis, vel contra non per se, sed per accidens, prout vtrunque accipitur in ratione boni, vel mali.

1. Concl. 24. de ciu. c. 13. 10. Met. tex. 13.

Art. 4. Vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur.

1. Concl. Aliqua sunt contraria secundum genus, aliqua secundum speciem: quia contrarietas sumitur a forma, quae vel est generica, vel specifica, ergo. 2a. Aliqua specificantur secundum formas absolutas, vt substantiae; aliqua per comparationem ad aliquid, vt motus ex termino, In illis, formae

Aristot. 10. Met.

formæ, quę sunt sub eodem genere interdum non sunt contrariæ secundum rationem speciei: sed tamen nunquam inter se conueniunt: in his vero species contrariorum generum aliquo modo conueniunt, quatenus contrario modo se habent ad contraria: vt recedere ab albo, & accedere ad nigrum. 3a. Tristitia & delectatio habent contrarietatem genericam ex obiecto. Nam vnum pertinet ad fugam, alterum ad persecutionem, respectu appetitus: vt in ratione, affirmatio, & negatio. 4a. Delectatio & tristitia de eodem opponuntur secundum speciem: de diuersis vero, si illa non sint disparata opponuntur disparate, si sint contraria, non opponuntur, sed habent conuenientiam & affinitatem; vt gaudere de bono, & tristari de malo: contrariorum enim non est eadem causa: sed ab eodem habitu procedit, vt quis gaudeat de vno, & tristetur de opposito, vt ex caritate gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. † 5a. Albedo & nigredo non habent speciem per habitudinem ad aliud, ideo non est par ratio in delectatione & tristitia. 6a. Genus sumitur ex materia, quæ in accidentibus est subiectum: & ita delectatio & tristitia, quæ genere differunt, habent dispositiones contrarias in subiecto, quo fit, vt ex parte subiecti, qualibet delectatio sit medicina, contraria tristitiæ, maxime cum specie differunt. 7a. Licet non omnis lætitia contrarietur tristitiæ secundum speciem; tamen quantum ad effectum contrariatur: quia vna confortat, altera molestia afficit animal.

Aristot. 6. Eth.

Rom. 12.

Art. 5. Vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria.

1. Concl. Delectatio contemplationis, quatenus cōtemplatio est delectationis obiectum, per se non habet contrarium. 1. Conuersatio sapientiæ non habet amaritudinem. Sap. 8. Greg. Nyss. & Arist. 2. Tristitia contrariatur delectationi, quæ est de obiecto contrario: sed obiecto contemplationis nihil est contrarium; cum vnius contrarij ratio, sit ratio cognoscendi aliud, ergo. 2a. Delectatio contemplationis non habet tristitiam contrariam, sicut corporales, quæ sunt medicina contra molestias, quas excludunt. Quia delectatio contemplationis non causatur ab exclusione molestiæ; Sed ex eo, quod contemplatio per se est delectabilis; cum sit operatio perfecta. 3a. Per accidens miscetur lætitia delectationi apprehensionis. 1. Ex parte organi directe in apprehensione sensus, vel ex sensibili, quod est contrarium, vel ex continuatione sensibilis, quę duo reddunt apprehensionem prius delectabilē, tristem: quæ non habent locum in apprehensione rationis directe, cum mens non habeat organa. Indirecte tamen admiscetur aliqua afflictio, ob vires sensitiuas, quibus vtitur. 2. Ex impedimento apprehensionis. 4a. Neutro modo tristitia adiuncta contemplationi per accidens cōtrariatur delectationi eius. Non quæ nascitur ex impedimento, quia magis habet affinitatem, vt est dictum: vnde patet ad 4. non quæ ex latitudine, quia pertinet ad aliud genus, & per accidens & indirecte se habent ad contemplationem mentis, vnde patet ad 5. ergo. 5a. Si contemplatio sumatur pro causa delectationis, quæ ex obiecto potest habere contrarium: quia possumus contemplari aliquid nociuum, & aliquid delectans. † 6a. Tristitia secundum Deum non est de contemplatione, sed de peccato, quod est contrarium delectationis diuinæ. 7a. Contraria in re, in mente non sunt contraria, sed potius vnum est ratio cognoscendi aliud. 8a. Cōtemplatio ex se nunquam habet rationē mali: quia est consideratio veri: sed per accidens, vt contemplatio vilioris, quæ impedit contemplationem perfectioris, vel vt ratione rei contemplatæ ad quam appetitus afficitur inordinate.

li. 4 c. 12. 10. Eth.

Art. 6. Vtrum magis sit fugienda tristitia, quam delectatio appetenda.

Per se loquendo appetitus delectationis est fortior fuga tristitiæ. 1. Ex Dionys. bonum est fortius malo: sed delectatio est appetibilis propter bonum, fuga tristitiæ per malum, ergo. 2. Causa delectationis, est bonum conueniens; tristitiæ verò malum repugnans: illud potest esse sine vlla dissonantia, hoc non sine conueniētia: ergo delectatio potest esse integra & perfecta, tristitia vero secundum partem, 1. Concl.

ergo. 3. Bonum quod est obiectum delectationis per se expetitur, malum vero fugitur, vt est priuatio boni: at quod est per se potius est, eo quod est per accidens; quia magis natura tendit ad conueniens, quam refugiat contrarium, ergo. 2a. Per accidens quis magis tristitiam fugit, quā delectationem appetat. 1. Ex parte apprehensionis, quia magis sentitur amor, quē prodit indigentia, ex qua procedit tristitia: at delectatio indigentiam non habet. Quare quo magis sentitur amor magis fugitur tristitia. 2. Ex parte causæ cōtristātis, quæ repugnat bono magis amato, quā sit bonū, quo delectamur 3 Ex parte effectus, si tristitia tollat delectationes omnes: vnde patet ad. 1. † 3a. Quia motus appetitiuæ est ab intrinseco, ideo magis appetitur delectatio, quod talis motus tendit in cōueniens: motus vero sensitiuę est ab extrinseco, & sic magis refugitur contrarium: quo fit vt per accidens magis fugiatur tristitia, prout delectationē requirit sensus. 4a. Fortis non laudatur eo quod non vincitur à dolore quocunque, sed eo, qui
Arist. 3. Eth. c. 11. consistit in periculis mortis, quæ magis fugitur, quàm appetatur delectatio cibi. Temperatus magis laudatur quod non sequatur.

Art. 7. Vtrum dolor exterior sit maior quam interior.

1. Concl. Maior est dolor interior, quam exterior. 1. Eccl. 52. Omnis plaga tristitia cordis, & omnis malitia nequitia mulieris: sed hæc superat omnes malitias, ergo tristitia cordis omnis tristitias. 2. Licet vterque dolor sit motus appetitiuæ; differunt tamen in apprehensione, & causa, quæ est malum coniunctum: causa exterioris est malum repugnans corpori, interioris malum repugnans appetitui: exterior sequitur apprehensionem sensus, & maxime tactus; interior apprehensionem interiorem: sed ex vtraque parte interior est maior, ergo. Ratione causę, quia causa interioris est id, quod per se repugnat appetitui; exterioris vero repugnat corpori, & per hoc appetitui; at quod est per se est potius, ergo. Ratione apprehensionis, quod apprehēsio interioris est altior, quā apprehēsio exterioris, ergo. 3. A signo, aliquis patitur dolorem exteriorem, vt vitet interiorē: & si exterior non repugnat interiori appetitui, fit delectabilis interiore gaudio. 2a. Quando exterior dolor est cū interiore, tunc dolor augetur. Quoniam non solum interior est maior, sed etiam vniuersalior, & quod repugnat corpori, potest etiā repugnare appetitui, & quod sensus apprehendit, etiam imaginatio, & ratio, non contra, ergo. & ideo tristitia continet plagam. † 3a. Comparatio horum dolorum non accipitur secundum diuersa mala, quæ sunt causa doloris, sed secūdum diuersam comparationem huius causę doloris ad appetitum. 4a. Causa interioris doloris non est apprehēsio, sed res apprehēsa, quæ quo magis apprehenditur, maior est dolor. 5a. Immutationes corporales magis causantur ex dolore exteriore, qui causatur ex eo, quod corrūpit coniunctum corporaliter, quam ex interiore: & ideo ex dolore exteriore homo potius moritur, quam ex interiore.

Art. 8. Vtrum sint tantum quatuor species tristitiæ.

Species tristitiæ sunt tantum quatuor, misericordia, inuidia, anxietas, & acedia. 1. Conc.
1. Ex Greg. & Damas. qui has ponunt. 2. loco cit.
Species fit ex additione ad genus, quæ si addat aliquid, quod virtute contineatur in eo, vt rationale in animali, facit speciē per se, si quid extrinsecum, vt album, non facit varias species. Interdum vero, fiunt species per applicationem naturæ generis ad aliquid extraneum, vt naturę ignis ad carbonem, & flammam, quæ dicuntur species ignis; & hoc modo hic assignantur species. Nam tristitia, cuius obiectum est malum proprium, ex parte obiecti, vel est circa malum extraneum ad alterum tantum, & sic est misericordia, quæ malum alienum reputat suum: vel neque est de malo, neque de proprio, sed de bono alieno, vt æstimatur malū proprium, & est inuidia. Ex parte effectus, qui est fuga, extraneum accipitur ad alterum tantum, quia tollitur fuga, & sic est anxietas & angustia, quę si ita aggrauet, vt impediat motum membrorum, & maximè vocis: est accedia. † 2a. Quia delectatio est de bono quod vno modo dicitur, ideo non

non habet tot species, vt tristitia causata ex malo quod multifariam contingit. 3a. Pœnitentia est de malo proprio; ideo nō pertinet ad tristitiam: zelus & nemesis continentur sub inuidia. 4a. Hęc diuisio non sumitur ex oppositione specierum, sed secundum extranea, ad quæ trahitur ratio tristitiæ.

Quæstio 36. De causis tristitiæ, seu doloris.

Art. 1. Vtrum causa doloris sit bonum amissum, vel malum coniunctum.

1. Concl. Magis est causa doloris malum coniūctum, quam bonum amissum. 1. Ex Dam. li. 2 c. 12. ex peccato malum timorem, coniunctū tristitiam causat. 2. Passio, quæ dicit recessum à malo magis causatur à malo coniuncto, quam à bono amisso; sed talis est tristitia, quia dicit fugam à contrario, ergo; maior patet, quia motus appetitus se habet vt recessus à contrario, & accessus ad conueniens in natura, vbi recessus prius respicit contrarium, sicut accessus id, quod est cōueniens, licet causa motus, vt in naturalibus grauitas, & in appetitu amor, prius tendat in cōueniens, ergo vt delectatio prius respicit bonum adeptū, ita tristitia malum coniunctum, quod magis causabit tristitiam, quam bonum amissum. 3a. In natura priuatio nihil aliud est, quā carentia oppositi: & ita idē esset tristari de bono amisso, & de malo habito: at vero in apprehensione animę, est ens rationis, & ita cum malū sit priuatio, se habet per modum contrarij. Vnde quātum ad motū appetitus differt, vtrū prius respiciat malum coniunctum, quam bonū amissum. † 3a. Vt amissio boni apprehenditur vt mala, ita amissio mali vt bona, ideo Aug. dicit dolorem causari ex amissione boni. (lib. 8. q. Dulc. c. 1.) 4a. Delectatio & dolor ei contrarius idem spectant sub ratione contraria: & in vno contrariorum includitur priuatio alterius: ideo tristitia: quæ est de contrario, est quodammodo de eodem sub cōtraria ratione. 5a. Licet amor, qui est causa tristitię sit de bono, nō tamē necesse est vt tristitia prius respiciat bonum: nam cum ex vna causa proueniunt multi motus, quilibet respicit prius quod ei conuenit, secundum suam rationem.

Art. 2. Vtrum concupiscentia sit causa doloris.

Motus appetitus sensitiui est similis naturali, ratione finis, qui in natura est locus, in appetitu vero obiectum: & ratione causæ vnde motus, quę in natura est inclinatio naturalis, in appetitu inclinatio interior, quæ prius tendit in bonum, tum refugit malum; causa motus in bonū est amor, fugę vero contrarij, odium, & quia concupiscentia est primus effectus amoris, ideo Aug. sæpe cōcupiscentiā, vel cupiditatem pro amore ponit. Et hoc modo ait cōcupiscentiam esse causam vniuersalē doloris. (1. Concl.; 15. ciu. c. 7.; In Enchi. c. 14.) 2a. Concupiscentia secundum suā rationem interdum est causa doloris. Nam quod impedit motum ne perueniat ad terminum est motui contrarium, & quod est contrarium motui appetitus cōtristat: & sic per consequens cōcupiscentia est causa tristitiæ, prout de retardatione boni concupiti, vel totaliter ablati tristamur. 3a. concupiscentia non est causa vniuersalis doloris. 1. Quia, vt est dictum, non est vniuersalis causa motus appetitus. 2. Quoniam magis dolemus de subtractione bonorum præsentium, quibus delectamur, quam futurorum, quę cōcupiscimus, ergo. † 4a. Motus respicientes bonum ponuntur causa motuum appetitus, qui respiciunt malum, quia inclinatio in bonū est causa declinationis mali. 5a. Licet concupitum ex se sit futurum, est tamen præsens inquantum speratur. Rursus concupitū est causa doloris, quia non est præsens. 6a. Concupiscentia est delectabilis ob spem adipiscendi, qua sublata, propter impedimentum appositum, concupiscentia dolorem causat.

Art. 3. Vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris.

Appetitus vnitatis est causa doloris, vt cupiditas boni. (1. Concl.) 1. Dolor, ait Aug. est sensus diuisionis impatiens, ergo. (3. de lib. arb. c. 23.) 2. Bonum cuiusque rei in quadam vnitate cōsistit: & ideo Platonici dixerunt vnū esse principium, sicut & bonum: ergo naturaliter vnumquodque appetit vnitatem, sicut & bonitatem, ergo vt amor, vel appetitus boni

boni est causa doloris, ita appetitus vnitatis. † 2a. Non omnis vnio, sed illa à qua pendet esse, perficit rationem boni: vnde non omnis appetitus vnionis est causa doloris, vt appetitus repletionis ciborũ, sed eius in qua consistit perfectio naturæ. 3a. Separatio, vt remouet contrarium est delectabilis, vel vt habet vnionem adiunctam, vt sensibilis ad sensum. 4a. Separatio corrumpentium appetitur, inquantum tollunt debitam vnionem: & ita talis appetitus, est magis ab appetitione vnionis.

Art. 4. Vtrum potestas cui non potest resisti, sit causa doloris.

1. Concl. Potestas maior ponitur causa doloris. 1. Inanem, ait Aug. dolorem facit sensus resistens potestati maiori. *lib. de natura boni c. 20.* 2. Causa coniunctionis mali, est causa doloris: quia malum coniunctum dolorem causat: sed maior potestas est huiusmodi; quia per eam aliquis compellitur ad faciẽdum, quæ propriæ voluntati repugnant; & quod aduenit contra inclinationẽ est ab actione fortioris, ergo. Quod si potentia fortior tantum possit, vt inclinationem contrariam mutet, non sequetur dolor, sed solum cum remanet inclinatio in contrarium. Vnde ait Aug. quod si voluntas consentiat, non sequitur dolor, sed delectatio. Vt si agens fortius remouerit à corpore grauitatẽ, sursum ferri esset naturale. † 2a. Maior potestas est causa doloris, nõ in potentia, sed, vt actu coniungit contrarium cum appetitu. 3a. Minor potestas, potest esse maior secundũ quid & sic causare dolorem: at si non sit maior aliquo modo, non potest dolorem inferre. 4a. Exteriora agentia possunt mouere appetitum, dum causant præsentiam obiecti, & sic causare dolorem.

Quæstio 37. De effectibus doloris, vel tristitiæ.

Art. 1. Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

1. Concl. Magnus dolor sensibilis aufert facultatem addiscendi. 1. Ex Aug. qui hoc docet. *lib. 1. solilo. c. 12.* 2. Quod impedit applicationem animi talem producit effectum; quia cum omnnes potentiæ in vna anima radicentur, intentio ad vnam operationem, distractio ab alia, cum vna sit animę intentio: sed dolor sensibilis maxime trahit ad se animam; quia quælibet res naturaliter intendit ad remotionem contrarij, ergo cum ad addiscendum aliquid de nouo magna requiratur attentio, hoc studium impedietur à dolore. *Prou. 2.* 2a. Tantum potest dolor crescere, vt etiam auferatur facultas considerandi etiam quæ prius aliquis sciuit. Patet eadem ratione. 3a. In hoc attendendus est amor sciendi, quia pro magnitudine amoris sciendi plus minusue quis impeditur. † 4a. Tristitia moderata potest conferre ad studium: maxime cum est spes liberandi se à tristitia: quia excludit animi euagationem. *2. Eth. c. 11.* 5a. Delectatio etiã impedit intentionẽ, sed magis dolor, vt patet in naturalibus, vbi actiones magis intenduntur in contrarium: vt aqua calefacta magis patitur à frigido: quod si ista duo sint moderata, per accidens iuuant. 6a. Dolor exterior est cũ adhæsione corporali, & ideo habet maiorẽ immutationem, quàm interior, qui tamen maior est secundum rationem formalem doloris, qui est ex parte animæ. Ideo magis impedit contemplationem, quæ requirit omnimodam quietem: idem facit etiam interior.

Art. 2. Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris.

1. Concl. Aggrauatio animi est effectus tristitiæ. 1. Greg. & Damasc. ponunt tristitiam aggrauantem. 2. Quod per modum ponderis impedit alterius motum, dicitur illud aggrauare, vt patet in corporibus, à quibus per metaphoram passiones nominãtur; vnde feruor amori, & delectationi dilatatio, & tristitiæ aggrauatio tribuitur: sed tristitia id efficit respectu motus appetitus: quia causatur ex malo præsenti, quo fit vt impediatur, ne feratur, quo vult, ergo. 2a. Si non sit tanta vis mali, vt tollat spem remouendi ipsum, remanet motus ad ipsum repellẽdum: si vero omnis spes euasionis excludatur, non modo motus animi impeditur, vt in angustiatis, sed etiam motus exterior, vt in stupi-

dis.

dis. † 3a. Erectio animi cõtraria aggrauationi prouenit ex tristitia, quæ est secundum Deum, ob spem remissionis peccati. 4a. In motu appetitus ad idem refertur aggrauatio, & constrictio: quia ex aggrauatione nõ progreditur ad exteriora, sed in se constringitur. 5a. Tristitia absorbet, cum omnis euadendi tollitur spes: & ita ex aggrauatione, sequitur quod absorbeat.

Art. 3. Vtrum tristitia, vel dolor debilitet omnem operationem.

1. Concl. Tristitia impedit omnem operationẽ, si operatio comparetur ad tristitiam, sicut ad id, de quo est tristitia. 1. Delectatio operationem perficit, ergo tristitia impedit. 2. Nunquam ita bene facimus cum tristitia id, quod cum delectatione, aut sine tristitia facimus: quia voluntas est causa operationum humanarum; & ideo quando operatio est de re, qua quis tristatur, actio debilitatur, ergo. 2a. Si operatio comparetur ad tristitiam, vt ad principium, & causam, tristitia auget operationẽ. Nam quo magis quis de re aliqua tristatur, tanto magis conatur reijcere, modo remaneat spes expellendi, quod in hoc articulo supponitur: alias enim nullus motus ex tristitia orietur. Vnde patet ad obiecta.

Art. 4. Vtrum tristitia magis noceat corpori, quam aliæ animæ passiones.

1. Concl. Vita humana consistit in quadam moderata motione à corde in alia membra, cui nocet motio excedens eius mensurã, & motio cõtraria secundum speciem, vt cõstrictio, & retractio. 2a. In omnibus animæ motibus trãsmutatio corporis, quę est veluti materia passionum, est conformis motui appetitus, qui est formalis: quia in omnibus materia proportionatur formæ. 3a. Passiones quæ important motum prosecutionis, vt amor, desiderium, &c. non repugnant motui vitali, & si non excedant mensuram motus vitæ iuuant: si autem excedant, repugnant & nocent. 4a. Passiones, quæ important motus appetitus cũ fuga, vel retractione simpliciter nocẽt corpori, vt timor, desperatio, & tristitia. Quoniam nõ solum secundum quantitatem, sed etiam secundum speciem motus repugnant constitutioni vitali. 5a. Inter has maxime repugnat tristitia. Siquidem magis aggrauatur animus motui ex malo præsenti, cuius est fortior impressio, quã mali futuri; & Sapiens ait, à tristitia festinat mors. † 6a. Licet tristitia sit in anima; tamẽ, quod anima naturaliter mouet corpus, spiritualis eius motus potest esse causa transmutationis corporis. 7a Aliæ passiones habent motum cõformem ex se, motui vitali, non ita tristitia. 8a. Facilius ex læsione corporis impeditur vsus rationis, quàm lædatur vita: & tristitia etiam rationem lædit, vt cum quis ex dolore incidit in melancholiam: & ira, ac timor maxime lædũt ex admixtione tristitiæ. Prou. 15. 25. Eccle. 38.

Quæstio 38. De remedijs tristitiæ seu doloris.

Art. 1. Vtrum dolor, vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.

Quælibet delectatio affert remedium ad mitigandam quamcunque tristitiam ex quocunque procedat. 1. Concl. 1. Ex Arist. qui hoc docet, si delectatio sit fortis. lib. 7. Eth. c. vlt. 2. Sic se habet delectatio, quæ est quies in bono conuenienti ad tristitiam, quæ oritur ex malo repugnanti, sicut quies corporis ad fatigationem, quæ oritur ex transmutatione innaturali; quia ipsa tristitia, fatigatio, siue ægritudo quædam est animi: sed quælibet quies corporis est remediũ contra quamuis fatigationem ex quacunque causa innaturali prouenientem, ergo & delectatio. † 2a. Licet non omnis delectatio contrarietur omni tristitiæ secundum speciem; contrariatur tamen secundum genus; & ideo ex parte dispositionis subiecti quælibet delectatio quamlibet mitigat tristitiam. 3a. Delectationes malorum non causant tristitiam in præsenti, sed in futuro: cui tristitiæ subuenitur per aliam delectationem. 4a: Duæ causæ ad contrarios motus inclinantes impediunt, sed fortior vincit: v. g. amicus delectatur de eo, quod agit cum amico mortuo: sed quia amor præsentis, & bonum sui magis mouet, ideo tandem delectatio tristitiam pellit.

Art. 2. Vtrum dolor, vel tristitia mitigetur per fletum.

1.Concl. Lacrymæ & gemitus, naturaliter mitigant tristitiam. 1. Aug. In solis gemitibus aliquantula quies. 2. Quod intentionem animę circa nociuum disgregat, tristitiam minuit; quia nociuum intus clausum magis affligit, cum animæ intentio circa ipsum multiplicetur: sed fletus & gemitus id præstant: quia per ista animæ intentio ad exteriora fertur, & ideo homines exterius suam tristitiam manifestant, vt eam mitigent, ergo. 3. Operatio conueniens homini secundum dispositionem, in qua inuenitur, est delectabilis: at fletus, &c. sunt operationes conuenientes dolentibus, ergo. † 2a. Licet luctus sit effectus tristitiæ; tamen quia effectus est conueniens causæ, ideo delectabilis, & per contrariam habitudinem ad contristans potest mitigare tristitiam. 3a. Risus non mitigat lætitiam, quia non habet habitudinem contrariã ad id, quod lætitia afficit: & ita simile auget simile. 4a. Licet fletus includat imaginationem contristantis: tamen quia homo imaginatur, se facere, quod tali statui conuenit, delectatur: & si risus fortasse excidat, tristatur: quia non conuenit.

lib. 4. conf. c. 4.

Art. 3. Vtrum dolor & tristitia, mitigentur per compassionem amicorum.

1.Concl. Amicus condolens tristitiam mitigat. 1. Amicus condolens, ait Arist. consolatur. 2. Quod subleuat onus à tristitia impositum, eam mitigat; quia tristitia aggrauat: at id efficit amicus condolendo; quoniam qui contristatur, imaginatur illud onus, vna cum ipso cõtristantem ferre, ideo leuius fert; vt patet in oneribus corporalibus. 3. Ex eo, quod amicus contristatur, qui est in dolore, percipit se amari, quod est maxime delectabile: sed omnis delectatio mitigat tristitiam, ergo. † 2a. In condolendo, & congaudendo manifestatur amicitia, & ideo vtrobique causatur delectatio. 3a. Dolor amici ex se contristat: sed consideratio causæ eius, id est, amoris, magis delectat. Vnde patet ad 3. quia non consideratur malum amici.

9. Eth. c. 12.

Art. 4 Vtrum per contemplationem veritatis dolor & tristitia mitigentur.

Contemplatio veritatis mitigat tristitiam, & eo magis, quo quis est amator sapientiæ. 1. Ex August. qui hoc docet. 2. Quod causat delectationẽ dolorem mitigat, at contemplatio maximam affert delectationem, & homines ex contemplatione futuræ beatitudinis gaudent. Iac. 1. omne gaudium, &c. & quod amplius est, etiam inter corporis cruciatus reperitur hoc gaudium, ideo Tyburtius martyr super prunas incedens, putabat se super flores incedere, ergo. † 2a. Scientia addit dolorem, vel ob difficultatem inueniendæ veritatis, vel quia multa manifestat, quæ voluntati contrariantur. 3a. Intellectus speculatiuus non mouet animũ ex parte rei consideratæ, sed ex parte cõtemplationis, quæ est bonum naturaliter delectabile. 4a. In viribus animæ fit redũdantia a superioribus ad inferiores, & ita mitigatur dolor in sensu. 1.Concl.

lib. 1. solilo. c. 12.

Eccl. 1.

Art. 5. Vtrum dolor & tristitia mitigentur per somnum & balnea.

Somnum, balneum, & quæ naturam reformant corporalem, tristitiam mitigãt. 1. Ex Augst. qui hoc docet. 2. Quod naturã ad conuenientem statum vitalis motionis, cui tristitia repugnat, reducit, tristitiã minuit: id faciunt somnus, &c. vt patet ex Augst. ergo. 3. Ex hoc, quod per ista remedia natura reducitur ad suum statum, causatur delectatio, quatenus debita dispositio sentitur: at delectatio mitigat tristitiam, ergo. Vnde soluitur. 1. † 2a. Delectationes se inuicem impediunt, & tamen omnis delectatio tristitiam mitigat: vnde ex causis se impedientibus potest mitigari tristitia. 3a. Omnis corporis dispositio aliquo modo redundat ad cor, vt ad principium, & finem corporalium motionum. 1. Concl.

lib. 9. conf. c. 12.

Quæstio 39. De bonitate & malitia tristitiæ seu doloris.

Articul. 1. Vtrum omnis tristitia sit mala.

Omnis tristitia secundum se considerata est mala. Nam quod impedit quietẽ appeti- 1.Concl.

appetitus in bono, id ex se est malũ, quia appetitum anxiari ob malum præsens habet rationem mali: tristitia id efficit, igitur. 2a. Supposito aliquo contristabili, vel doloroso ad bonitatem pertinet, quod aliquis de eo tristetur, aut doleat. Et sic erit bona vel mala tristitia ex suppositione, sicuti & verecundia. 1. Tristitia de malo est contraria delectationi de bono: sed hæc est mala, ergo illa bona. 2 Supposito malo præsenti, si non dolet, vel est, quia non sentit, vel quia non reputat sibi repugnãs: sed vtrunque istorum est malum, ergo bonum erit si tristabitur. 3 Ex Aug. qui ait, bonum esse dolere de amisso bono. 3a. Hoc bonum ex suppositione, debet bonum iudicari, sicut voluntarium ex suppositione est voluntarium: quia mores ab actibus singularibus indicantur. †4a. Tristitia dicitur ex se mala, ex parte mali tristantis, non autem ex parte repudiantis malum. Et ex eo quod omnes fugiunt malum, etiam tristitiam fugiunt, sed refutationem & sensum mali non ita, quia hoc est bonum: vnde patet ad 2. & 3.

Arist. 4. Eth. c. vlt.

S. Super Genes. ad lit. c. 14.

Art. 2. Vtrum tristitia possit esse bonum honestum.

1. Concl. Tristitia vt est quid bonum, potest habere rationem honesti. 1. Quod meretur præmium æternæ vitæ, habet rationem honesti: tristitia est talis, quia beati sunt qui lugent, Matth. 5. ergo. 2. Tristitia quæ procedit ex rectitudine rationis & voluntatis habet rationem honesti, honestum enim ex his duobus procedit: sed aliqua tristitia potest ista duo habere; cum tristitia sit bona secundũ cognitionem, & refutationem mali, quæ duo in dolore corporali demonstrant bonitatem naturæ sentientis & refutantis malum, in interiore tristitia, cognitio mali est secundum rectam rationem, & recusatio secundum bene dispositionem, ergo †2a. Per nimiam tristitiam receditur a ratione honesti: & de hac intellige August. 3a. Tristitia de bono procedit ex ratione & voluntate peruersa, & ideo minuit laudem, & meritum: vt si quis cum tristitia daret eleemosynam 4a. Tristari de malo pœnæ quod Deo volente alicui accidit, non est repugnare voluntati Dei.

lib. 12. super Gen. c. 33.

Art. 3. Vtrum tristitia possit esse bonum vtile.

1 Concl. Tristitia potest esse bonum vtile. 1. cor. Sapientis vbi tristitia, ait scrip. at sapiens non quærit nisi vtile, ergo. 2. Ex malo præsenti oritur duplex motus, alter quo appetitus contrariatur malo præsenti, & hinc nulla oritur vtilitas, quia præsens non potest non esse præsens: alter ad repellendum contristans, & hoc modo tristitia habet vtilitatem si sit de eo, quod sit fugiendum. Quod ergo facit malum fugere, est vtile: sed hoc facit tristitia; nam aliquod est fugiendum sua natura, quia ex se est malum, vt peccatum, de quo tristari est vtile. vel quia est occasio mali, vt sunt bona temporalia, quibus homo nimis inhæret. Quare tristitia in omni fugiẽdo est vtilis, quia geminatur causa fugiendi, & ratione mali & ratione tristitiæ, quam omnes fugiunt. †2a Tristitia dicitur multos occidisse, quatenus est immoderata. 3a. Vt aliquid est minus eligibile propter tristitiam, ita fugiendum, fit magis fugiendum ob eandem tristitiam. 4a. Tristitia de operatione impedit operationem, at tristitia de cessatione operationis facit auidius operari.

Sap. 7.

2. Cor. 7.

Eccl. 7.

Art. 4. Vtrum dolor corporis sit summum malum.

1. Concl. Impossibile est aliquam tristitiam, seu dolorem esse summũ malum. 1. Culpa est magis malum, quàm pœna: sed tristitia, seu dolor pertinet ad pęnam, ergo. 2a. Omnis dolor, aut est de vere malo; aut de apparenti malo, quod est vere bonum: sed neuter potest esse summum malum, ergo: nõ primus, quia potest dari peius, vt non iudicare esse malum, vel nõ reijcere: non alter, quia peius esset alienari à vero bono, quam ab apparenti bono. †2a. In omni tristitia est aliquid bonum, cuius priuatione potest fieri peius: sed non in omni delectatione est aliquid mali, vt possit fieri ex remotione melior. Vnde delectatio potest esse summum bonum non autem tristitia summum malum. 3a. Hoc ipsum quod est repugnare malo, est aliquid boni, & ideo nulla tristitia potest esse summum malum. 4a. Maius malum est quod

nocet animæ, quàm quod nocet corpori: quia peius est, quod nocet meliori.

Quæstio 40. De passionibus irascibilibus, & primo de spe & desperatione.

Art. 1. Vtrum spes sit idem quod desiderium, vel cupiditas.

1. Concl. Spes differt à desiderio. 1. Diuersarum potentiarum passiones specie differunt: sed spes est in irascibili, desiderium in cõcupiscibili, ergo. 2. Passiones, quæ habent obiecta distincta sunt distinctæ: distinctio enim sumitur ab obiecto: sed spes & desiderium, seu cupiditas sunt huiusmodi, ergo. Nam obiectum spei est bonum, quo differt à timore, & futurum, quo differt à gaudio: arduum, quo à desiderio, quod est de bono absolute: & possibile, quo à desperatione, ergo. Vnde spes supponit desiderium. †2a. Aug. interdum cupiditatem pro spe ponit: vt cupiditas sit boni ardui. 3a. Obiectum spei est bonum cum arduitate, nõ futurum tantum, neque tantum possibile, quæ tamen differentia, nõ est omninò per accidens in obiecto appetitiuæ: quia appetitus nõ est nisi ad possibile. Vnde propter arduitatem à cupiditate, & per possibilitatem à desperatione differt. Vnde patet ad 3.

Eccl. 30. 14. de ciu. c. 8.

Art. 2. Vtrum spes sit in vi apprehensiua, an in vi appetitiua.

1. Concl. Spes est in vi appetitiua, non incognoscitiua. 1. Spes est de bono: sed circa bonũ versatur appetitus, ergo. 2. Spes importat quandam extensionem appetitus in bonum: sed hoc pertinet ad appetitum; quia appetitus est motus in res, cognitio vero potius fit prout res sunt in cognoscente, ergo. 2a. Vis cognoscitiua repræsentat appetitiuæ obiectum, & ita pro varietate repræsentationis, varij motus desiderij in ea oriuntur: Vt boni, & mali, præsentis, & futuri, absoluti, & ardui, possibilis, & impossibilis. Spes ergo est motus appetitiuę, consequens apprehensionem boni, ardui, possibilis acquiri. † 3a. Aliquid potest acquiri, vel vi propria, vel alterius, illud proprie speratur, hoc expectatur: quatenus vis cognoscitiua, non solum bonum intentum, sed etiam medium assequendi respicit: & sic motus spei interdum dicitur expectatio. 4a Spes dicitur fiducia ab existimatione præcedente, quod possit speratum bonum acquirere. 5a. Certitudo attribuitur spei, vt etiam motui naturali propter certitudinem cognitionis, quæ præcedit motum appetitus. Rom 8.

Art. 3. Vtrum spes sit in brutis animalibus.

1. Concl. In brutis est spes & desperatio. 1. Spes est passio irascibilis: at ista est in brutis, ergo. 2. Interiores passiones animalium ex motibus exterioribus deprehenduntur: at ex motu exteriore apparet in brutis esse spẽ, ergo: Nam si canis videat leporem nimis distantem, non mouetur, quasi non sperans se posse assequi, si prope, mouetur vt capiat. Mouetur autem brutum ex apprehensione intellectus non coniuncti, qui naturam instituit, & naturalem instinctũ impressit: at appetitus humanus ab intellectu coniuncto. † 2a. Instinctu naturali bruta mouentur in futurum, ac si futurũ præuiderent. 3a. Obiectum spei non est possibile, vt est differentia veri, quia sic sequitur habitudinem prædicati ad subiectum: sed vt possibile dicitur secundum aliquam potentiã. 4a. Licet futurum non cadat sub visu, sed ex his quæ videntur in præsenti appetitus fertur in aliquid futurum prosequendum.

Art. 4. Vtrum spei contrarietur desperatio.

1. Concl. Spei contrariatur desperatio, vt recessus accessui. 1. Quia desperatio nominatur per contrarium spei. 2. Passiones quarum altera circa idem importat accessum: altera recessum sunt cõtrariæ: sed ita se habẽt spes & desperatio; quia vtriusque obiectũ est bonum arduum, quod ratione spei habet vim attrahendi, propter possibilitatẽ; vnde spes accedit; respectu desperationis propter impossibilitatem, habet rationẽ repulsiui, & sic per desperationem receditur, ergo. † 2a. Timor contrariatur spei ratione obiecti boni, & mali: quæ contrarietas ex se est in passionibus concupiscibilis ratione quarum reperitur etiam in passionibus irascibilis. 3a. Desperatio non respicit malum, vt malum, sed per accidẽs vt facit

vt facit impossibilitatem adipiscendi: potest autem esse desperatio, ex solo excessu boni. 4a. Desperatio non dicit solam negationẽ spei, sed recessum, quæ supponit desiderium, vt etiam spes: & ita vtraque est de bono; quia non desideramus, nisi bonum.

Art. 5. Vtrum causa spei sit experientia.

1. Concl. Experientia est causa spei. 1. Sunt bonæ spei, ait Arist. qui multoties vicerũt quod 3. Eth. c. 8. pertinet ad experientiam. 2. Quod facit aliquid possibile, vel existimare, vt possibile, auget spem; quia eius obiectum est futurum arduum possibile: sed experientia his duobus modis facit aliquid possibile, ergo. Primo modo augent spem diuitiæ, fortitudo, & maxime experientia, per quam homo acquirit facultatem faciendi de facili: secundo modo, doctrina, persuasio & experientia, qua fit possibile, quod antea non putabatur. At hoc secundo modo potest etiam esse causa defectus spei. Vnde magis est causa spei, cum eam duobus modis causet. †2a. Experientia nõ solum scientiam, sed etiam habitum causat, qui facit operationem faciliorem; ad quod etiam iuuat scientia 3a. In senibus est defectus spei ob experientiam, quæ facit existimationem, rei impossibilis. 4a. Stultitia, & inexperientia sunt causa spei per accidens, remouendo scientiam, qua existimatur aliquid vere non possibile.

Art. 6. Vtrum in iuuenibus, & in ebriosis abundet spes.

1. Concl. Iuuentus est causa spei propter tria, quæ sunt in obiecto spei. Obiectum spei est futurum, & iuuenes habent plus de futuro, quàm de præterito, & memoria, & quia spes est futuri, ideo multum spe viuunt. Est etiam arduum, quia iuuenes abundant spiritibus, in eis cor ampliatur, ex qua amplitudine ardua aggrediuntur. Est possibile, & qui carent experientia, & nõ passi sunt repulsam, vt iuuenes, reputãt aliquid possibile. Abundantia spirituum, ac inconsideratio. Ebrios, & defectus cõsiderationis stultos facit bene sperare. †2a. In iuuenibus, & stultis est firmitas saltem secundum existimationem, quia suos defectus non cognoscunt, & inexperientia, vt experientia est causa spei. Vnde soluuntur tria argumenta.

Art. 7. Vtrum spes sit causa amoris.

Spes vt respicit bonum speratum, causatur ex amore: quia non speratur, nisi bonum desideratum, & amatum. 2a Spes prout respicit illum, per quem nobis fit bonum possibile, est causa amoris. Quia cum speramus in nos bonum prouenire ab aliquo, in ipsum mouemur, vt in nostrum bonum, & amare incipimus: & ex hoc per accidens ex amore causatur spes: quia credimus redamari. Vnde amari ab aliquo facit sperare de eo; sed amor eius ex spe quæ habetur, causatur. Vnde patet ad tria argumenta. 1. Concl.

Art. 8. Vtrum spes conferat ad operationem, vel magis impediat.

Spes per se adiuuat operationem intendendo ipsam. 1. Ex Paul. qui ait, Qui arat in spe, &c. 2. Spes quantum ad obiectum, & effectum non impedit, sed excitat intentionem operandi, ergo. Ex parte obiecti, cum sit bonum, ideo excitat; & cum sit possibile, non retardat conatum, ergo. Ex parte effectus, quia causat delectationem, vt est dictum: at delectatio iuuat operationem, ergo. † 2a. Securitas respicit malum vitandum; & ita magis opponitur timori, quam pertineat ad spem: & nõ causat negligentiam, nisi vt omittitur existimatio ardui, in quo est ratio spei. 3a. Spes per se delectationem causat, per accidens tristitiam. 4a. Desperantes debilitantur in fugiendo, sed sperant mortem vindicare, ex qua spe acrius pugnant. Quare licet sit contraria spei; tamen operationem iuuat. 1 Concl. 1 Cor. 9.

Quæstio 41. De timore secundum se.

Art. 1. Vtrum timor sit passio animæ.

Inter cæteros animæ motus, post tristitiam, timor magis rationem obtinet passionis. 1. Ex Aug. qui inter passiones reponit. 2. Ad passionem requiritur, vt sit motus virtutis passiuæ causatus ab obiecto mouente: & rursus magis proprie dicitur passio motus appetitus organici, qui fit cum transmutatione corporali, & adhuc proprijssime si nocumentum importat: 1. Concl. 14

portat: sed timor cum sit de malo pertinet ad appetitum, & ad sensitiuum, quia fit cum trãsmutatione, & quia est de malo, vt superat aliquod bonum, erit verissime passio, sed post tristitiam, quia est de malo futuro †2a. Virtus nominat principium actionis; & ideo motus interiores appetitiuæ potentiæ, vt sunt principia exteriorum actuum, dicuntur virtutes. 3a. Passio in anima fit ex præsentia agentis, quod realiter est præsens secundum apprehensionem. 4a. Ex apprehensione præsentis, animal mouetur circa futurum malum.

Art. 2. Vtrum timor sit specialis passio.

1. Concl. Timor est specialis passio. 1. Quia condiuiditur cum alijs passionibus a Damasce. 2. Quæ habet speciale obiectum est specialis passio; quia ab obiecto passio specificatur: at timor habet speciale obiectum, id est, malum futurum difficile, cui non potest resisti, ergo. † 2a. Omnes passiones ab vno principio, id est, ab amore pendent, in quo habent ad inuicem connexionem, ob quam, remoto timore, remouentur aliæ: non tamen quod ipse sit generalis passio. 3a. Non omnis fuga est timor, sed ab aliquo speciali obiecto, licet fuga sit quid generale. 4a. Timor nõ est in concupiscibili, quia non respicit malum absolute: sed ei attribuuntur, quæ sunt concupiscibilis, quia passiones irascibilis terminantur in passionibus concupiscibilis: & ita timori tribuitur tristitia.

Art 3. Vtrum sit aliquis timor naturalis.

1. Concl. Timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale desiderium essendi, est naturalis. 1. Ex Arist. qui hunc timorem vocat naturalem. 2. Motus dicitur naturalis, vel quia totus est à natura, vel quia natura ad illum inclinat, licet non perficiatur sine apprehensione: at natura refugit malum corrumpens, ergo. 2a. Timor de malo contristatiuo, quod non repugnat naturæ, sed desiderio appetitus, non est naturalis. Itaque distinguitur timor in naturalem, & non naturalem, sicuti amor concupiscentiæ, & delectatio. 3a Passiones, quæ important inclinationem ad assequendum bonum, & fugiendum malum, possunt dici naturales, vt amor, desiderium, & spes quodam modo: sed passiones ad quas non sufficit naturæ inclinatio; quia vel sensum, vel cognitionem requirunt, vt delectatio, & dolor, vel quia habent motum contra naturam, vt timor, & desperatio, non possunt dici naturales, nec tribuuntur inanimatis. Vnde patet ad obiecta.

2. Rhet. c. 5.

Art. 4. Vtrum conuenienter assignentur species timoris.

1. Concl. Species timoris sunt, segnities, erubescentia, verecundia, admiratio, stupor, & agonia. Ita Damasc. & Greg. Nyss. Timor est de malo futuro excedens potestatem timentis, cui non potest resisti. Quod malum consideratur, vel in operatione prius: & sic, quatenus aggrauat naturam, oritur segnities ob timorem excedentis laboris. Si sit de operatione lædente opinionem, & in actu committendo, est erubescentia, de commisso, verecundia. Vel consideratur in rebus externis, & tripliciter potest excedere facultatem ad resistendum, ratione magnitudinis, ob cuius excessum oritur admiratio: ratione dissuetudinis, vnde stupor, qui causatur ex insolita imaginatione: ratione improuisionis, quia non potuit prouideri, & hic timor dicitur agonia. †2a. Species timoris accipiuntur secundum diuisionem obiecti ipsius; & ita non respondent speciebus tristitiæ, quæ aliter accipiuntur. 3a. Operatio est in potestate operantis, ratione cuius, aliquid potest excedere facultatem operantis: vnde aliquæ species ab operatione sumũtur. 4a. De actu præterito potest timeri conuicium, &c. ideo ponitur verecundia. 5a. Non quæuis admiratio & stupor, est species timoris, sed quę est de malo magno, & stupor de malo insolito. Rursus vt segnities refugit laborem corporis, ita stupor difficultatem considerationis magnæ. 6a. Admiratio est principium philosophandi, quia in futurum inquirit admirans, at stupidus, nec de præsenti iudicat, nec de futuro inquirit.

Quæstio 42. De obiecto timoris.

Art. 1. Vtrum obiectum timoris sit bonum, vel malum.

1. Concl. Timor primo & per se respicit malum, vt proprium obiectum. 1. Ex Damascen. qui ait, timorem esse de malo futuro. 2. Timor est motus appetitiuæ virtutis, quæ importat prosecutionem boni, vel fugam mali: sed nomine timoris importatur fuga quædam, ergo habet pro obiecto malum 2a. Timor potest etiam respicere bonum, vt habet habitudinem ad malum: & hoc dupliciter. 1. Inquantum per malum priuatur bonum; nam ideo malum timetur, quia est priuatio boni. Ideo, ait Aug. nullam esse causam timendi, nisi ne amittatur bonum amatum. 2. Vt bonum suaui potest inducere nocumentum in bono amato. Et sic timetur Deus, qui potest affligere corporali, & spirituali pœna: sic etiam potestas hominis, quando est læsiua, vel iniusta: similiter omnes in quorum potestate est posse inferre nocumentum; vt est is, qui est criminis conscius. Vnde patet ad obiecta.

Arist. 6. Eth. c. 2.

lib. 83. q. q. 33.

Art. 2. Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

1. Concl. De malo naturæ potest esse timor. 1. Ex Aristot. mors est terribilissima; quæ est malum naturæ, ergo. 2. Timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui, ex Arist. sed sicut contristatiuum contrariatur voluntati, ita corruptiuum naturæ, quod dicitur malum naturæ, ergo de eo potest esse timor, 2a. Malum naturæ, siue sit solum à causa naturali, vt mors naturalis, siue à non naturali, vt mors violenta, quodam modo timetur, quodam modo non timetur. Quia timor oritur ex phantasia futuri mali: sed hæc phãtasia potest excludi, vel quia malum est remotum, & sic non timetur mors, vel quia propter necessitatem non æstimatur, vt futurum, sed vt præsens, & ita qui capite truncantur, non timent; quia, ad hoc vt aliquis timeat, debet adesse aliqua spes salutis: si ergo non apprehenditur vt futurum, non timetur, si vt propinquum cum spe salutis, timetur. †3a. Malum natura tantum, licet non possit vitari, potest tamen differri, ea sic de eo potest esse consultatio, vt vitetur. 4a. Et licet semper immineat, tamen non semper de propinquo. 5a. Defectus naturales sunt à causa vniuersali, quibus repugnat natura particularis, ideo naturaliter timentur.

li. 3. Eth. c. 6.

2. rhet. c. 5.

Art. 3. Vtrum timor sit de malo culpæ.

1. Concl. Timor proprie non potest esse de malo culpæ. 1. Ex Arist. qui docet non omnia mala timeri. 2. Id proprie timetur, quod non potest facile vitari, quia timor est de tali re, vt est dictum: at malum culpæ non est tale: siquidem quod subiacet voluntati nostræ, vt malum culpæ, non habet rationem terribilis, sed quod habet causam extrinsecam, ergo. 2a. Hoc malum potest timeri, quatenus voluntas ab exteriore potest inclinari ad peccandum: quomodo timetur malorum societas: sed in tali casu potius timetur seductio, quam culpa, cum sit voluntaria. †3a. Separatio à Deo est quædam pœna, & omnis pœna aliquo modo est ab exteriore causa. 4a. Tristitia cum sit in concupiscibili potest esse de omni malo: at timor, cum sit in irascibili, solum de arduo futuro: vnde de culpa potest esse tristitia. 5a. Spes potest esse de his, quæ sunt in nostra, vel alterius potestate: at timor est de malo, quod non subiacet nostræ potestati; & ita est ab extrinseco. 6a. Verecundia non est timor de actu peccati, sed de ignominia, quam extrinsecus consequitur

2. rhet. c. 5.

Art. 4. Vtrum timor ipse timeri possit.

1. Concl. Potest aliquis timere timorem. 1. Potest homo dolere de dolore, ergo timere ob timorem. 2. Id habet rationem terribilis, quod prouenit ex causa extrinseca; sed timor prouenit etiam à causa extrinseca; quatenus consequitur phantasiam mali necessario imminentis, ergo. 2a. Timor quatenus appetitus inferior obedit rationi non potest timeri. Quia subiacet voluntati, & ideo non habet rationem terribilis. Ita Aug. 3a. Diuersi sunt timores secundum diuersa, quæ timentur: & sic vno timore quis præseruat se, qui est effectus timoris, ab alio timore. 4a. Vnde cum sint ibi duo timores, vnus quo malum, alter quo timor timetur, non sequitur

lib. 83. q. q. 33.

tur quod idem fugiat seipsum, vel quod idem sit fuga suipsius. 5a. Et propter eandem diuersitatem timoris, timore præsenti, potest quis timere timorem futurum.

Art. 5. Vtrum repentina magis timeantur.

1. Concl. Repentina & insolita, magis timentur.
lib. 2. conf. c. 6. 1. Aug. Timor insolita & repentina exhorrescit. 2. Quod efficit, vt malum imminens maius appareat, est aptum inducere maiorem timorem; quia timor est de malo non facile vitabili, & ita quod facit maius malum timorem auget: sed repentina, seu inusitata sunt huiusmodi; quia mala corporalia, quo magis considerantur, eo minora apparent, repentina autem impediunt considerationem; qua minuitur timor mali futuri: similiter insolitum, & repentinum faciunt debilitatem timẽtis, prout subtrahunt remedia, quæ parari potuissent, ergo. †2a. Quæ augent potestatem, augent spem, & minuunt timorem; cuiusmodi est experientia; & ideo non auget timorem. 3a. Magis timentur mites, & astuti, quia occultant iram, & nocumẽtum, quod ab eis imminet, & ita non potest prouideri: at irati iram ostendunt, & ideo non ita timentur. 4a. Malum repentinum corporale videtur maius malum: sed si magnitudo mali lateat, per accidens ex maiore consideratione fit minus terribile.

Art. 6. Vtrum ea contra quæ non est remedium, magis timeantur.

1. Concl. Mala quæ non habent remedium, sunt
2. Rhet. c. 5. magis terribilia. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Quod ex se auget malum, auget etiam timorem, quod non modo secundũ speciem, sed etiam secundum circunstantias augetur, vt est dictum: sed inter alias circunstantias diuturnitas, vel perpetuitas, facit ad augmentum mali; quia quæ tempore mensurantur, maiora censentur, si diutius durent, & quæ sunt sine remedio putantur diuturniora, ergo maxime timentur. †2a. Aliud est remedium mali, quo impeditur malum, ne veniat, & per hoc aufertur spes, & consequenter timor; aliud quo malum præsens remouetur, & de hoc hic est sermo. 3a. Licet mors sit malum sine remedio; tamen non timetur, quia non imminere putatur. 4a. Per se bonum, secundum speciem non fit magis bonum propter perpetuitatem, & sic in- 1. Eth. c. 5.
telligitur Aristoteles.

Quæstio 43. De causa timoris.

Art. 1. Vtrum amor sit causa timoris.

Amor est causa delectationis dispositiue, seu materialiter. Nam quod est causa obiecti passionis modo dicto, est etiam eodem modo causa passionis: quia obiecta sunt formæ passionum, & quod est causa formæ, est causa rei per formam constitutæ: sed amor est causa obiecti timoris dispositiue, ergo. Causa enim obiecti, vel est efficiens, quia vel facit coniunctionem, vel conuenientiam obiecti, vel contra; vel est causa materialis per modum habitus, & dispositionis, quia facit conueniẽs bonum id, quod est coniunctum; quare, quod potest inferre malum est efficiens causa timoris, cuius obiectum est æstimatum malum futurum, propinquum, cui non facile potest resisti: id vero, quo quis disponitur, vt aliquid sit ei tale, est causa timoris dispositiue; & sic amor est timoris causa ex hoc enim quod quis amat bonum, sequitur vt eius priuatio, sit maiũ, & per consequẽs vt timeatur. Ideo ait Aug. lib. 83. q. q. 39.
nullam aliam esse metuendi causam, nisi ne amatum adeptum amittamus, aut nõ adeptum non adipiscamur. †2a. Timor per se respicit malum: quod opponitur amato, & sic per se nascitur ex amore; secundario id, per quod prouenit tale malum, & sic per accidens inducit amorem: vt qui timet puniri, seruat mandata, & incipit sperare, & spes amorem introducit. 3a. Vnde is à quo expectatur malum prius habetur odio, postea, quia sperantur bona incipit amari: bonum autem cui contrariatur malum, quod timetur à principio amabatur. Vnde timor non nascitur ex odio. 4a. Quod amor sit à nobis, probat nõ causare timorem, per modum causæ efficientis.

Art. 2. Vtrum causa timoris sit defectus.

Defectus est per se causa timoris per 1. Concl.
modum dispositionis ex parte timentis. Aristot.
1. Contrariorum contrariæ sunt formæ: 1. rhet. c. 5.
sed diuitiæ, & opes excludunt timorem,

ergo.

ergo. 2. Quia defectu virtutis non facile repellitur imminens malum: sed tamen defectus debet esse cum mensura; & ita si auferatur sensus mali, vel amor boni, nullus erit timor. 2a. Virtus & robur per se sunt causa timoris ex parte eius, qui timetur. Quia ista faciunt obiectum difficilius ad repellendum. Defectus autem ex hac parte causat timorem per accidens: vt si quis velit nocere propter iniustitiam, vel quia timet, &c. Vnde patet ad primũ, quod procedit ex parte causæ efficientis. † 3a. Qui decapitantur, sunt in passione præsentis mali, & ideo ipse defectus excedit mensuram timoris sunt in passione præsentis mali, & ideo iste defectus excedit mensuram timoris. 4a. Decertantes timent non propter potentiam, quæ possunt decertare, sed propter defectũ, quod se superare posse non confidunt.

Quæstio 44. De effectibus timoris.

Art. 1. Vtrum timor faciat contractionem.

1. Concl. Timor quantum ad animalem motum appetitus quandam contractionem importat. 1. Timor, ait Damasc. est virtus secundum contractionem. 2. Timor oritur ex phantasia mali imminentis, quod non facile repelli potest: quod autem non facile repellatur, prouenit ex debilitate virtutis; quæ quo est debilior, eo ad pauciora se extendit: vnde ex imaginatione timoris, sequitur quædam contractio: vt patet in morientibus, in quibus virtus debilis ad interiora contrahitur. 2a. Secundum similitudinem huius contractionis appetitus, sequitur contractio caloris, & spirituum in corpore, quod est materiale in hac passione, & ideo debet respondere formali, id est, motui appetitus. † 3a. In iratis, & in timentibus contrahuntur spiritus ad interiora, sed non causatur idem motus: quia in illis propter caliditatem, & subtilitatem spirituum, & appetitum vindictæ motus fit ab inferioribus ad superiora, & congregantur circa cor, ideo fiunt prompti, & audaces; in his propter frigiditatẽ, & ingrossationem descendunt, & non multiplicatur calor circa cor, ideo timentes non inuadunt. 4a. Naturale est dolenti, vt quocunque auxilio citatur ad repellendum malum: maximum auxilium sunt calor & spiritus, propterea natura in dolore ista intus seruat: contractis spiritibus necesse est, vt emittantur per vocem, ideo dolentes clamant. In timentibus fit motus spirituum à corde ad inferiora; proinde timor contrariatur formationi vocis, & ita timentes tacent. 5a. Mortis pericula, & appetitui animali, & naturæ cõtrariantur: ideo in his motibus fit contractio ex parte appetitus, & corporis, & contrahitur calor ad intimã, vnde pallor: At malum, quod timet verecundus opponitur tantum appetitui, & ita fit contractio secundum appetitum animalem; & anima quasi in se contracta diffundit spiritus, & calorem ad exteriora, vnde rubor.

lib. 3 c. 23.

Art. 2. Vtrum timor faciat consiliatiuos.

1. Concl. Timor consiliatiuos facit, id est, solicitos ad consilium. 1. Ex Arist. 2. Rhet. vbi hanc conclusionem ponit. 2. Consiliamur de magnis, in quibus nobisipsis, quasi diffidimus, ex Arist. at quæ timorem incutiunt, habent quandam magnitudinem, quia apprehenduntur, vt quæ non facile repelli possunt, & vt prope existentia: vnde in timore, maxime quæritur cõsilium. 2a. Nec timor, nec alia passio facit consiliatiuos, si sumatur consiliatiuus, à facultate bene consiliandi. Quia homini affecto, aliquid maius, vel minus videtur, quam sit secundum veritatem, vt patet in amante, ergo ex defectu iudicij quæuis passio ex se impedit facultatem consiliandi. Vnde patet ad primum. † 3a. Quo timor est fortior, eo magis homo vult cõsiliari, sed adeo perturbatur suis cogitationibus, vt consilium inuenire non possit: si timor sit paruus, & non perturbet rationem, mouet ad consilium; & ratione solicitudinis ad bene consiliandum. 4a. Timor facit consiliatiuos, magis quam spes; quia spes est de bono, quod possumus cõsequi: timor de malo non facile repulsus & difficultas facit ad consiliandum.

lib. 2. c. 5. lib. 3. Ethic. c. 3.

Art. 3. Vtrum timor faciat tremorem.

1. Concl. Timor causat tremorem. 1. Timorem, ait Cicero, sequitur tremor, pallor, & den- li. 4. Tusc

tium strepitus. 2. Quod facit debilitatem virtutis membra continentis, causat tremorem; quia ex imminutione virtutis causatur tremor: sed timor id efficit: in timore enim fit contractio caloris, & spirituum ad interiora, & exteriora frigida remanent, & ita virtus debilitatur. † 2a. Calore ad interiora reuocato multiplicatur calor interius, maxime versus inferiora, id est, circa vim nutritiuam, & ideo cōsumpto humido, sequitur sitis, & solutio ventris, vrina, &c. Vnde patet ad secundū. 3a. In timore calor deserit cor, & ad inferiora tendit quia frigus condensat, & aggrauat; ideo tremit cor, & membra, quæ habent connexionem ad pectus, vbi est cor, vt labium inferius & dentes: vel quia sunt membra magis mobilia, & sic genua tremunt.

Art. 4. Vtrum timor impediat operationem.

1. Concl. Timor impedit operationem ex parte instrumentorum corporis. Nam quod debilitat membra corporis, modo dicto, impedit operationem; quia membra sunt instrumenta operationis: sed timor ex se natus est id efficere; per timorem enim contrahitur calor ad interiora, & ita exteriora membra debilitantur, ergo. 2a. Ex parte animæ, si timor sit moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandum: quia facit attentius cōsiliari, & operari; si vero tantum crescat, vt rationem perturbet, impedit etiam ex parte animæ. De quo non intelligitur citatum argumen. sed contra primum vero procedit cum ratio perturbatur. † 3a. Qui cadunt ex alto loco propter timorem patiuntur perturbationem imaginationis ob timorem casus imaginati. 4a. Pigritia est timor de operatione, vt est laboriosa, & ita impedit, quia retrahit voluntatem ab ipsa: ac timor de alijs rebus in tantum adiuuat, inquantum inclinat, ad faciendum ea, quibus vitatur, quod timetur. Phil. 3.

Quæstio 45. De audacia.

Art. 1. Vtrum audacia sit contraria timori.

1. Concl. Audacia est contraria timori. 1. Ex Arist. qui ponit istam conclusionem. 2. Passiones circa idem maxime distantes sunt contrariæ, contraria enim maximè distant: at audacia maxime distat à timore; quia timor refugit nocumentum futurum propter victoriam supra timentem, audacia idem aggreditur propter victoriam supra ipsum, ergo. † 2a. Ira & audacia, vt absolute dicunt motum appetitus, sunt nomina passionum: vt vero cum hoc motu important recessum à ratione, sunt nomina vitiorum; idem de alijs nominibus passionum dicas. 3a. Vni secundum diuersa plura sunt contraria: timori contrariatur spes secundum oppositionem boni; audacia secundum accessum, & recessum. 4a. Securitas non significat aliquid contrarium timori, sed timoris exclusionem; cui opponitur priuatiue: audacia contrarie, quia includit securitatem. 2. Rhet. c. 5.

Art. 2. Vtrum audacia consequatur spem.

1. Concl. Audacia sequitur spem. 1. Ex Arist. bonæ spei sunt audaces. 2. Omnes passiones sunt in appetitu, cuius motus sunt prosecutio & fuga: vtraque est alicuius per se, & per accidens: per se prosecutio est boni, & per accidens mali propter bonum adiunctum: fuga per se mali, per accidens boni: & quod est per accidens sequitur quod est per se: ergo prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, & fuga boni, sequitur fugam mali. Hæc quatuor pertinent ad quatuor passiones: prosecutio boni ad spem, fuga mali, ad timorem, prosecutio mali terribilis ad audaciam, fuga boni ad desperationem: quare audacia sequitur spem, & eo enim quod quis sperat superare terribile, audacter insequitur: ad timorem desperatio: quia is desperatur, qui timet difficultatem. † 2a. Malum habet ordinem ad bonum, cum sit posterius eo, vt priuatio: ideo audacia, quæ sequitur malum est post spem, quæ sequitur bonum. 3a. Licet bonum sit prius malo: tamen fuga debetur prius malo, quam bono; & ideo, vt spes est prior audacia, ita timor desperatione: & vt ex timore nō semper sequitur desperatio, ita nec ex spe audacia; sed quando fuerit vehemens. 4a. Licet audacia sit circa malum, cui est anne- 3. Eth. c. 8.

xum

xum bonum: tamen respicit malum ex se; & spes bonum: sic desperatio respicit bonum, & timor malum. Vnde proprie audacia non est pars spei, nec desperatio timoris, sed effectus.

1. Concl. *Art. 3. Vtrum defectus aliquis sit causa audaciæ.*

Quæ sunt apta causare spem, vel excludere timorem, sunt causa audaciæ: quia audacia sequitur spem, & contrariatur timori. 2. Causa audaciæ ratione spei, & timoris, potest accipi, vel ex parte motus appetitus, vel ex parte transmutationis corporalis. 3. Ex parte appetitus qui sequitur apprehensionem prouocatur spes causans audaciam per ea, quæ faciunt æstimare, possibile esse adipisci, vel per propriam virtutem, vt fortitudo, experientia, in periculis, pecuniæ, &c. vel per alienam, vt multitudo amicorum, & auxilium Dei. Vnde qui se bene habent ad diuina sunt audaciores. 4a. Causatur etiam per exclusionem timoris: si remoueantur terribilia vt si homo non habeat inimicos: quia ijs qui alijs nocuerunt imminet periculum. 5a. Causatur rursus ex trãsmutatione corporali per prouocationem spei, & exclusionem timoris, vel ex ijs, quæ faciunt caliditatem circa cor: & ita habentes paruũ cor, & magnum pulmonem sanguineũ & vini amatores sunt magis audaces ob caliditatem, quæ pellit timorem, & spem causat ob dilatationem. 6a. Ebrietas non causat audaciam ratione defectus, sed vt dilatat cor, & facit æstimationem cuiusdam magnitudinis. 7a. Inexperti etiam non sunt audaces ob defectum nisi per accidens; quia non considerant periculũ. 8a. Similiter qui iniuste passi sunt; Vnde nullus defectus per se causat audaciam, sed vt habet adiunctam excellentiam veram, vel existimatam.

(Arist. 2. rhet. c. 5.)

Art. 4. Vtrum audaces sint promptiores in principio, quam in fine in ipsis periculis.

1. Concl. Audaces promptiores sunt in principio, quam in fine in periculis. 1. Ex Arist. qui hanc conclus. ponit. 2. Qui non considerat difficultatem a principio facile aggreditur, quam si postea cognoscit esse maiorem, quam putarat, deficit: at ita se habent audaces, quia audacia est motus appetitus sensitiui sequens apprehensionem sensus, qui non inquirit singulas circunstantias, sed subitum habet iudicium, ergo. 2a. Fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula in principio videntur remissi; cum non ex passione, sed ex deliberatione aggrediantur, & ita non experiuntur aliquid improuisum, quod si inueniant pericula minora, magis persistunt, vel quia propter virtutem aggrediuntur, quæ ratio perseuerat, quantacunque sint pericula. †3a. In audacibus est tremor propter reuocationem caloris ad cor, sed in timentibus reuocatur ad inferiora. 4a. Obiectum audaciæ est compositum ex bono & malo; & motus eius in malum supponit motum spei bonum: vnde si addatur de arduitate, non sequitur motus audaciæ: & obiectum amoris est simplex bonum, quo crescente, amor crescit. 5a. Ex latione toa causatur ira, nisi supposita aliqua spe victoriæ; quod si ita sequitur, augetur audacia.

(lib. 3. Eth. c. 7.)

Quæstio 46. De ira secundum se.

Art. 1 Vtrum ira sit specialis passio.

Ira est passio specialis. 1. Damascen. & Tullius ponunt iram, specialem passionem. 2. Dicitur aliquid generale, prædicatione, & sic ira non est generalis passio, quia condiuiditur cum alijs: causalitate, vt sol, qui multos effectus continet, nec hoc modo est generalis; quia omnis passio oritur ex amore. Et quia omnis causa aliquo modo manet in effectu, & ad effectum possunt concurrere multæ causæ, potest dici aliquid habere generalitatem ratione effectus, & sic ira dicitur generalis, prout ex concursu multarum passionũ causatur. Non enim insurgit nisi ex tristitia illata, & ex desiderio, & spe vincendi: quando iratus habet spem puniendi, & appetit vindictam possibilem: & si lædens sit persona excellens non sequitur ira, sed tristitia. †2a. Vis irascibilis nominatur ab ira, non quod omnis motus sit ira, sed quia ad iram terminantur omnes motus huius potentiæ. 3a. Quia causatur ex spe & tristitia, quæ sunt boni & mali, ideo non habet contrarium; vt color medius, nisi

(1. Concl. li. 4. Tusc q.)

ratione simplicium, ex quibus causatur. 4a. Ira continet multas passiones, non vt genus, sed secundum continentiam causæ & effectus.

Art. 2. Vtrum obiectum iræ sit bonum vel malum.

1. Concl. Ira semper respicit duo obiecta, nimirum bonum & malum. Declaratur ac probatur. Motus appetitus sequitur apprehẽsionem; quæ apprehendit aliquid, vel per modum incomplexi: vel complexi, & ita vtroque modo vis appetendi potest ferri in aliquid, adhærendo bono, fugiendo malum. Si simpliciter, tales motus, sunt desiderium, spes timor, &c. Si complexe, quod bonum vel malum fiat ad alterum, vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc, vt potest in amore & odio: odimus enim aliquem, vt ei malum volumus. Idẽ accidit in ira: quoniam qui irascitur quærit vindictam de aliquo. Vnde motus iræ tendit in vindictam vt bonum, de quo delectatur, & in illum de quo vult vindicari, vt in contrarium nociuum, quod pertinet ad rationem mali. 2a. Ita dupliciter differt ab amore & odio: primo amor & odium interdum sunt de vno tantum obiecto: secundo, vtrumque obiectum quod respicit amor est bonum, quia vult bonum alicui, vt sibi conuenienti: Idem de odio: at ira respicit vnum obiectũ sub rationi boni, alterum sub ratione mali. Vnde est passio quasi composita ex contrarijs passionibus. Ex his patet ad argumenta pro vtraque parte.

Art. 3. Vtrum ira sit in concupiscibili.

1. Concl. Ira non est in concupiscibili, sed in irascili. 1. Vis concupiscibilis est alia ab irascibili; ergo si esset in concupiscibili non denominaretur ab ea irascibilis. 2. Passio quæ habet pro obiecto bonum & malum cum arduitate, non est in vi concupiscibili, sed in irascibili; quia per hoc differunt passiones irascibilis & concupiscibilis, sed ira est huiusmodi, quia habet pro obiecto bonum & malum cum arduitate; quando non insurgit motus iræ nisi aliqua magnitudo in vtroque sit: siquidem quæ nihil sunt, aut modica nullo modo digna æstimamus, ergo. † 2a. Tullius vocat libidinem appetitum cuiuscunque boni futuri, siue ardui, siue non: & ideo ponit iram sub libidine. 3a. Ira crescit in odium, non eadem numero, sed per causalitatem quia per diuturnitatem causat odium. 4a. Componitur ira ex tristitia & desiderio, non vt ex pluribus, sed vt ex causis, vt est dictum.

Aristot. 2. rhet. c. 2. li. 4. Tusc.

Art. 4. Vtrum ira sit cum ratione.

1 Concl. Ira est quodammodo cum ratione. 1. Ex Arist qui hoc docet. 2. Passio, quæ importat quandam collationem, est cum ratione; quia hoc pertinet ad rationem: at ira est huiusmodi; quoniam est appetitus vindictæ, & ideo importat collationem pœnæ infligendæ ad nocumentum sibi illatum. † 2a. Motus appetitus potest esse cum ratione, vel præcipiente, & sic volũtas est cum ratione; vel denunciante, & sic ira est cum ratione, quia appetitus sensitiuus non obedit immediate rationi, sed mediante voluntate. 3a. Bruta habent instinctum naturalem à diuina ratione, per quam habent motus interiores & exteriores similes motibus rationis. 4a. Ira audit rationem nunciantem sibi iniuriam, sed non perfecte obedit, quia non seruat modum rationis in vindicta. Quare ad iram requiritur actus rationis, & additur impedimentum rationis. Vnde multum ebrij non irascuntur, vt parum ebrij.

7. Eth. c. 6. Arist sect. 18. prob. 3. Arist. sect. 3. prob. 3.

Art. 5. Vtrum ira sit naturalior, quam concupiscentia.

1. Concl. Ex parte obiecti magis naturalis est concupiscentia, quam ira. Quoniam id cuius causa est magis naturalis, est magis naturale; naturale enim dicitur, quod à causa fit naturali: sed ex parte obiecti causa concupiscentiæ est magis naturalis, quam iræ, quoniam concupiscentia, maximæ ciborum & venereorum, est naturaliter ira, prout illa sunt magis secundũ naturam, quam vindicta, ergo. 2a. Si considerentur ex parte subiecti, quodam modo ira est naturalior, quodam modo concupiscentia. Nam homini, vt est animal, naturalior est concupiscentia, quia ex hac natura habet inclinationem ad appetendum, conseruatiua vitæ, vel secundum speciem, vel secundum indiuiduum. Homini vero, vt homo est, est magis naturalis

talis ira, quam concupiscentia. Vnde Arist. humanius est punire, quod pertinet ad iram, quam mansuetum esse, vnumquodque enim naturaliter surgit aduersus contraria. Rursus ira est magis cum ratione, quæ est homini propria, quã concupiscentia. Homini etiam secundũ naturam indiuidui magis naturalis est ira, quam concupiscentia ratione complexionis, quam facilius ira, quam alia passio sequitur. Nam per choleram, quæ inter alios humores citius mouetur, & igni assimilatur, ad irascendum est dispositus, ergo magis irascetur, qui est dispositus ad irã, quam concupiscat, qui est dispositus ad concupiscentiam. Ideo magis traducitur à parentibus ira, quam concupiscentia. † 3a. Ex parte naturalis complexionis homo secundum speciem, quia est temperata, non habet super excellentiam alicuius passionis, vt bruta: vt leo ad audaciã, &c. Ex parte rationis est homini naturale irasci, & mansuetum esse, prout ratio quodammodo causat iram, & eandem sedat, 4a. Ex eo quod ratio est naturalis homini, & ira rationem sequitur, ira est homini naturalis. Tertium procedit de ira ex parte obiecti.

7. Eth. c. 12. & 4. & 5.

Arist. 7. Eth. c. 6.

Art. 6. Vtrum ira sit grauior quam odium.

1. Conc. Odium est multo deterius, & grauius, quam ira. 1. Aug. Odium trabi, iram festucæ comparat. 2. Illa passio cuius obiectũ habet plus mali, est deterior & grauior; cum passionum rationes ex obiecto pensentur: ad obiectum odij habet plus de ratione mali, quam obiectum iræ; quoniam qui odit vult malum alicui simpliciter, iratus vero sub ratione iusti vindicatiui, quod potest esse secundum virtutem; quãuis ira deficiat in vlciscendum; rursus odium est per applicationem mali ad malum, & ira per applicationem, mali ad bonum, ergo. † 2a. Quantum ad id, quod desideratur, iratus magis miseretur, quam odio affectus, hic enim appetit malum secundum se, ille vero sub ratione iusti, & ita si malum excedat æstimationem, miseretur. At quãtum ad intensionẽ desiderij ira magis excludit misericordiam, quã odium, qua est motus impetuosior propter inflammationem choleræ. 3a. Iratus intendit pœnam ob vindictam: & de pœnæ ratione est, vt sit contra voluntatem: & ideo iratus vult vt is quem punit, doleat, & vt cognoscat à quo inferatur pœna; quæ non curat qui odit, quia appetit malum alterius inquantum huiusmodi. Nec verum est, vt id, de quo quis tristatur sit peius quia si peius sit voluntatium non constat. 4a. Quod est à pluribus causis est stabilius, si causæ sint vnius rationis: at quia odium prouenit ex causa permanentiore, quam ira, quæ est ex aliqua cõmotione animi propter illatam iniuriã odium vero ex contrario nociuo, ideo est, diuturnius, cum non sit à passione, sed à dispositione.

In regul. 37.

Arist. 2. rhet. c. 4.

Arist. 2. Rhet. c. 4.

Art. 7. Vtrum ira sit ad illos solum, ad quos est iustitia.

Ad eosdem pertinet ira, ad quos iustitia, & iniustitia. 1. Hoc docet Arist. in rhet. 2. Ira habet rationem iusti vindicatiui, ergo ad eos erit, ad quos est iustitia & iniustitia; siquidem inferre vindictam est iustitiæ, & lædere iniustitiæ: quare tam ex parte causæ, quæ est læsio, quam ex parte vindictæ eius ad eos pertinebit ira, ad quos, &c. † 2a. In homine non solum est imaginatio, sed etiam ratio, ideo ira non modo ex imaginatione nuntiante læsionem, sed etiam ex ratione potest oriri: & hoc modo non potest esse ad res insensibiles, quia non dolent, quod irati quærit, & quia ad eas non est vindicta, cum non faciant iniuriam. 3a. Dicitur homo de se vindictam facere metaphorice, quo etiã modo ad se est iustitia: & sic potest sibiipsi irasci. 4a. Odium potest esse ad genus, ira nõ est nisi ad singulare; quia odium causatur ex eo, quod qualitas alicuius rei apprehenditur vt dissonans nostræ dispositioni, quod potest esse in vniuersali & particulari; at ira causatur quod aliquis nos lædit per suum actum: qui est singularis: & cum læditur, tota ciuitas, reputatur vt vnum.

1. Concl. lib. 2. c. 4.

Arist lib 5. Eth. c. vlt.

Art. 8. Vtrum conuenienter assignentur species iræ.

Species iræ conuenienter assignantur, quæ sunt: fel, mania, & furor. Ita Dam. & Greg. Nyss. Quæ sumuntur secundum ea, quæ dant aliquod augmentum iræ, quod

1. Concl.

triplex contingit. 1. Ex facultate motus, & hæc vocatur fel, quia cito accenditur. 2. Ex tristitia causante iram, quæ diu manet in mente, & hæc pertinet ad maniam à manendo dictam. 3. Ex vindicta, quam iratus appetit, & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quiescit, donec puniat. Vnde irascentium alij acuti, alij amari, alij difficiles. †2a. Ea, per quæ ira perficitur, non omnino se habent ad ipsum per accidens: & ita ex illis species sumi possunt. 3a. Ex candescentia, quam ponit Tul. ad primam speciem videtur pertinere. 4a. Iræ gradus sine voce, cum voce, & cum verbo expresso, distinguuntur secundum effectus iræ. *Arist. 4. Eth. c. 3.*

Quæstio 47. De causa effectiua, iræ & de remedijs eius.

Art. 1. Vtrum semper motiuum iræ, sit aliquid contra eum qui irascitur.

1. Concl. Motiuum iræ alicuius semper est aliquid contra ipsum factum. 1. Ira, ait Arist. fit semper ex his, quæ ad ipsum. 2. Appetitus vindicandi, non irritatur, nisi propter malum illatum; quia vindicta non est, nisi vbi præcessit iniuria, nec iniuria prouocat ad iram, nisi pertineat ad appetentem vindictam, quatenus contra ipsum aliquid fit quod naturaliter repellitur: sed ira est talis appetitus, vt est dictum, ergo. †2a. In Deo est ira, prout est iudicium iustitiæ contra peccatorem, qui facit contra Deum, prout contemnit mandata, & vt sibi, vel alteri nocumentum infert, contra curam Dei. 3a. Irascimur contra facientes iniuriam alijs; quatenus illi aliquo modo ad nos pertinent, saltem communione naturæ. 4a. Cum id despicitur in quo maxime studemus, nos despici putamus, quia illud reputamus bonum nostrum. 5a. Tacens prouocat ad iram iniuriantem, cum videtur ex contemptu tacere, quasi paruipendens. *lib. 2. rhet. c. 4.*

Art. 2. Vtrum sola paruipensio, vel despectio sit motiuum iræ.

1. Concl. Omnes causæ iræ reducuntur ad paruipensionem. 1. Ira ex Arist. est appetitus cum tristitia punitionis propter apparentem paruipensionem non conuenienter factam. 2. Tres sunt species paruipensionis, despectus, impedimentum voluntatis implendæ, contumelia, ad quæ motiua iræ reducuntur. Primum, quia ira vult nocere ob rationem iustæ vindictæ; quæ non fit nisi de iniuste facto: & ita non irascimur contra eos, quos putamus iuste fecisse: Nocumentum autem infertur, vel ex electione, vel ignorantia, vel passione: quod maxime contristat; cum ex electione infertur, & contra sic agentes irascimur: si autem putamus ex ignorantia, vel passione fecisse, vel non irascimur, vel minus, cum sic agere prouocet ad misericordiam & veniam. At qui ex electione nocent, ex contemptu peccare videntur: nō ita qui ex passione, & ignorantia. Deinde paruipensio est excellentiæ hominis opposita: ex omnibus autem bonis nostris aliquam excellentiam quærimus: ideo quodcunq; nocumentum inferatur, quatenus excellentiæ derogat, ad paruipensionem pertinere videtur. †2a. Solus contemptus auget rationem iniuriæ, ideo per se est causa iræ, aliæ causæ potius minuunt iniuriam. 3a. [illegible] naturaliter appetit quandam excellentiam, & ita irascitur contra ea, quæ excellentiæ derogat. 4a. Omnes aliæ causæ iræ, quæ recensentur ab Arist. vt obliuio, exultatio, denuntiatio malorum, ad paruipensionem reducuntur. *2. Rhet. c. 3.* *2. Rhet. c. 3.* *5. rhet. c. 5.* *2. rhet. c. 3.* *2. rhet. c. 8.*

Art. 3. Vtrum excellentia irascentis sit causa iræ.

1. Concl. Ex parte motiui excellentia est causa cur quis facile irascatur. 1. Homines enim ex Arist. propter excellentiam indignantur. 2. Motiuum iræ est iniusta paruipensio: sed quanto quis est excellentior, tanto iniustius paruifit, ergo. 2a. Ex parte dispositionis irascentis defectus causat iram. Quia nihil mouet ad iram nisi nocumentum contristans: sed quæ pertinent ad defectum sunt maxime contristatiua, quia homines defectibus subiacentes facile læduntur, ideo infirmi homines facilius irascuntur. Vnde patet ad primu. †3a. Qui despicitur in eo, in quo multum excellit, non putat se iacturam pati, ideo non cōtristatur: sed ex alia parte habet causam cur magis irascatur, cum iniustius paruifiat. 4a. Multæ excellentiæ, vt prosperitas, *3. rhet. c. 9.*

spes

spes optima, &c. impediunt irã: prout impediũt tristitiam: sed nata sunt etiam prouocare iram propter rationem dictam.

Art. 4. Vtrum defectus sit causa, alicuius, vt contra eum aliquis irascatur.

1. Concl. li. 2. rhet. c. 2. Defectus eius contra quem irascimur, iram auget, prout auget indignam despectionem. 1. Diues ex Arist. irascitur cõtra pauperem si eum despiciat. 2. Vt quo quis est maior, eo indignius despicitur; ita quo quis est minor, tanto indignius despicit, vt stultus sapientem, &c. 2a. Paruitas, vel defectus eius, cui irascimur minuit iram, quando imminuit indignam despectionem: & sic illi quos pœnitet, & humiliant se, mitigant iram. Responsio mollis frangit iram. Vnde soluitur primum. 3a. In mortuos non est ira, quia nõ possunt sentire, quod quærunt irati, & quia videntur esse in summo malo, sic & grauiter læsos cessat ira. 4a. Despectio, quæ fit ab amico videtur magis indigna, & ideo eis irascimur, si vel noceant, vel non iuuent.

Quæstio 48. De effectibus iræ.

Art. 1. Vtrum ira causet delectationem.

1. Conc. Arist. 2. rhet. c 6. Ira causat delectationem. 1. Nam, vt est in prouerbio, ira est melle dulcior. 2. Quod minuit tristitiam, causat delectationẽ, quia ad expulsionem mæroris sequitur delectatio, quæ est medicina tristitiæ, & quo per delectationem maius remediũ præstatur, magis delectatio percipitur, sed ira remouet tristitiam: quia est remedium ad tollendum iniuriam contristantem per vindictam, ad cuius præsentiam sequitur delectatio, & tanto maior quo maior fuit tristitia, ergo. Quod si vindicta est præsens, omnino tollit tristitiam, & sedat iram: si non sit præsens realiter, vel erit præsens per spem, quia nemo irascitur, nisi sperans vindictam: vel per continuam cogitationem, cum libenter cogitemus, quæ concupiscimus, & sic iratus, cum cogitet de vindicta delectatur, sed hæc delectatio cum non sit perfecta, non tollit omnino tristitiam, nec iram. † 2a. Iratus tristatur de iniuria, gaudet de vindicta sperata & cogitata: vnde tristitia est principiũ iræ, delectatio veluti effectus. 3a. Secundum procedit de reali præsentia vindictæ, quæ tollit omnino iram. 4a. Delectationes præcedentes impediunt tristitiam, & consequenter iram: at delectatio vindictæ consequitur eam.

Art. 2. Vtrum ira maxime causet feruorem in corde.

Motus iræ est causatiuus cuiusdam feruoris sanguinis, & spirituum circa Cor. 1. Ira, ait Damas. est feruor eius, qui circa cor est, sanguinis, &c. 2. Motus appetitus, qui per modum insecutionis cui proportionatur calor, sicuti retractioni frigus, insequitur contrarium, in quod appetitus naturalis fortius intendit, excitat feruorem sanguinis, &c. trãsmutatio enim corporis sequitur motum appetitus: at motus iræ est huiusmodi, quia causatur à cõtrario iniacente, ad quod repellendum tendit per appetitum vindictæ, vnde sequitur & impetus iræ per modum insecutionis, & ideo causat feruorem circa cor, quod est instrumentum passionum animæ. † 2a. Cũ homo patitur detrimentum in re amata ob illatã iniuriam, magis sentitur amor, & feruor amoris per iram crescit, verum feruor amoris est cum lenitate & dulcedine, in bonum amatum, & ideo comparatur calori aëris & sanguinis, & ita sanguinei magis amant, at feruor iræ est ad consumendum contrarium, & ideo comparatur calori ignis & cholerae. 3a. Quia ira causatur ex memoria, quæ tempore minuitur, ideo tempore cessat, licet feruore excitetur: similiter amor si remaneat solum in memoria. Quod si causa vtriusque perseueret, vterque augetur tempore. 4a. Ira maior superueniens facit mitescere; quia prior existimatur parua: & quia virtus diuisa in plures partes minuitur. 1. Concl. lib. 2. c. 6.

Art. 3 Vtrum ira maxime impediat rationis vsum.

1. Concl. lib. 5. mor. c. 31. Ira inter cæteras passiones maxime impedit rationis vsum. 1. Ex Gregor. qui hoc docet 2. Passio, quæ facit maiorem perturbationem corporalem, magis impedit vsum rationis, mens enim ad suum actum eget viribus sensitiuis, quarum actus impediuntur corpore perturbato, vt patet in ebrijs: at ira maxime facit pertur-

perturbationem circa cor, vt etiam ad exteriora membra deriuetur, ergo. †2a. A ratione incipit ira quantum ad motum appetitiuum, qui est formalis iræ, sed passio iræ præoccupat perfectum iudicium propter commotionem caloris vehementer impellentis, quod est materiale in ira, & per hoc impedit iudicium. 3a. Iratus dicitur manifestus, non quod sciat quid agat, sed quia manifeste agit, non quærens aliquam occultam rationem, vel propter impetum rationis, quæ nihil excogitat, vel proprie cordis amplitudinem, quæ pertinet ad magnanimitatē. At concupiscens latet, quia delectabilia concupiscentiæ, solent esse turpia, vindicta vero arguit virilitatem. 4a. Ira incipit à ratione, & ita appositio contrarij adiuuat iudicium rationis, & auget iram; vnde ex eodem crescit ira & iudicium, sed impedimentū fit modo iam dicto.

Art. 4. Vtrum ira causet taciturnitatem.

1. Concl. Ira quatenus est cum ratione, potest causare taciturnitatem. 1. Aliquando, ait Greg. ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit. 2. Quia interdum ita iudiciū rationis viget, vt etiam si non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, tamen cohibet linguam ab inordinata locutione. 2a. Ira vt impedit rationem, taciturnitatem causare potest. Quia tanta potest esse perturbatio iræ, vt redundet in membra æterna, & maxime in ea quibus relucet vestigium cordis, vt in oculos faciem, & linguam, ita vt impediatur ab vsu loquendi. Vnde Greg. Cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, nō recognoscuntur noti, ore clamor firmatur, & sensus quid loquatur ignorat. †3a. Augmentum iræ interdum non cohibet locutionem, aliquando cohibet, aliquando etiam motum linguæ, & aliorum mēbrorum: vnde iratus interdum verba iniuriosa profert. Ex his soluitur etiam. 2. & 3 argumenta quando non est tanta perturbatio, vt impediantur membra, sequitur oris locutio ex ira, & ex abundantia cor loquitur.

lib. 5 mor. c. 13.

[illegible] c. 12.

Prou. 25.

Quæstio 49. De habitibus in generali, quoad eorum substantiam.

Art. 1. Vtrum habitus sit qualitas.

Habitus dicitur ab habendo, vnde hoc nomen dupliciter deriuatur: primo, prout quæuis res dicitur aliquid habere, secūdo quatenus res aliqua aliquo modo se habet in se, vel ad aliud. 2a. Habere primo modo est commune omnibus generibus, & ita ponitur in post prædicamentis. Inter ea, quæ habentur, vel nihil est mediū, vt inter subiectum & qualitatem; vel est media sola relatio, quo modo quis dicitur habere socium, vel est aliquid medium per modum actionis, vel passionis, vt inter ornans, & ornatum, regens & rectum, & in his constituitur speciale prædicamentum habitus. 3a. Si sumatur habere, prout res dicitur aliquo modo se habere in seipsa, vel ad aliquid aliud, cum hic modus habendi sit secundum aliquam qualitatem hoc modo habitus est quædā qualitas, & sic describitur. Habitus est dispositio secundum quam bene, vel male disponitur dispositum, aut secundum se, aut ad aliud. Et sic loquimur nunc de habitu. †4a. Primum argum. procedit de habere, primo modo, & secundum de habitu vt est vnum prædicamentum. 5a. Dispositio semper importat ordinem habentis partes, vel secundum locum, quod pertinet ad [illegible], vel secundum potentiam, quod pertinet ad dispositiones, & præparationes nondum perfectas, vel secundū speciem, quod pertinet ad perfectas dispositiones, quæ sunt habitus. 1. Concl.

Arist. 5. Met. tex. 25.

Arist. 5. Met. tex. 24.

Art. 2. Vtrum habitus sit determinata species qualitatis.

Habitus est determinata species qualitatis. 1. Ex Arist. in prædicamentis. 2. Qualitas importat modum substantiæ, & modus ex Aug. dicit rationem mensuræ, & mensura dicit terminationem: ergo quot modis accidentaliter terminatur substantia, tot erunt qualitates. Si determinatio sit secundum quantitatem est quarta species, id est, figura & quia quantitas est sine motu, & ratione boni, vel mali, ideo ad hanc speciem non pertinet ratio boni vel mali. 1. Concl. c. de qual.

mali, vel ratio tarde & cito transeuntis. Si sit secundum actionem & passionem, quę consequuntur principia naturæ oritur, secunda & tertia species, in quibus attenditur facile & difficile, & cito transiens, & diuturnum, non autem ratio boni & mali, quæ non est in motu, cum non sit finis. Si determinatio attendatur in ordine ad naturam rei oritur prima species, habitus & dispositio. Ideo habitus dicitur dispositio perfecti ad optimum perfecti. 1. Dispositi secundum naturam. Et quia forma est finis, ideo in prima specie attēditur ratio boni & mali, facile & difficile mobilis. Ideo definitur per bene, & male. Quia si est conueniens naturæ habet rationem boni, si non, habet rationem mali: ex quibus patet numerus quatuor specierum qualitatis, & habitum esse certam qualitatis speciem. † 2a. Dispositio dicit ordinem, & ita est ad aliquid: & si addatur bene, vel male, quod est de ratione habitus oportet attēdere ordinem ad naturam: quæ habet rationem finis. Vnde secundum figuram & calorem non dicitur quis bene dispositus, nisi in ordine ad naturam rei: & sic figura ad pulchritudinē, & color ad sanitatem refertur; & ita reponi solent in prima specie. Vnde patet ad secundum. 3a. Particula, difficile mobile, in definitione habitus, non distinguit ab alijs speciebus, sed a dispositione, quæ vel sumitur vt genus habitus, vel vt condiuiditur habitui: & hoc modo dupliciter, vel sicut perfectum & imperfectum in eadem specie: vel sicut duæ diuersæ species vnius generis sub alterni, ita vt facile, & difficile mobile sunt differentiæ specificæ: sumpta differentia accidentalis pro essentiali, & videtur esse magis ad mentem Arist.

7. Phys. tex. 17. & 18.
5. Met. tex. 25.
2. Eth. c. 5.

Art. 3. Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

1. Concl. Omni habitui secundum rationem habitus conuenit aliquo modo habere ordinem ad actum. 1. Quia ex Aug. habitus est quo aliquid agitur. 2. De ratione habitus est, vt importet habitudinem in ordine ad naturam rei, prout conuenit, vel non: sed natura, quæ est finis generationis ordinatur, vel ad actionem, vel ad operatum, quo peruenitur per operationē, ergo etiam habitus dicet ordinem ad ista. Ideo dicitur dispositio, vel secundum se, id est, secundum naturam, aut ad aliud. i. ad finem. 2a. Quidā habitus ex parte subiecti, in quo sunt primo, & per se importāt ordinē ad actū. Quia habitus ex se importat ordinē ad naturā rei, ergo sit nam rei, in qua est habitus dicat ordinem ad actū, vt sunt potentiæ, quæ ex se sunt principiū actus, habitus etiam qui est in potentijs importabit ordinem ad actum. † 3a. Habitus est quidem actus, vt est qualitas: sed est actus primus in potentia ad secundum. 4a. De ratione habitus est, vt respiciat naturam, non potentiam: & quia natura respicit actionem per potentiam, ideo prius ponitur species habitus, quàm potentiæ. 5a. Sanitas pulchritudo, &c. dicuntur habitus in ordine ad naturam, quæ cum sit principium actus, etiam ista referantur ad actum.

lib. de bon. coniug. c. 21.
Arist. 5. Met. tex. 25.

Art. 4. Vtrum sit necessarium esse habitum.

1. Concl. Necesse est habitus esse. 1 Habitus ex Arist. sunt perfectiones. Sed perfectio est maxime necessaria rei, quia habet rationem finis, ergo. 2. Multæ sunt res, ad quātum naturas & operationes oportet plura concurrere, quæ diuersis modis commensurari possunt, ergo opus est habitibus: quia habitus importat dispositionē in ordine ad naturam rei, & operationem, vel finem; bene, vel male. Vt autem aliquid egeat dispositione tria requirit. 1. Vt sit alterum ab eo, quod disponit, & se habeat, vt potentia ad actum: ideo habitus non habet locum in Deo, qui est simplex. 2. Quod est in potentia possit pluribus modis terminari ad diuersa, quia si sit in potentia ad vnum, non est opus dispositione, vt patet de materia cœli ad formam cœli. 3. Vt plura conueniant ad disponendum subiectum ad vnum corū, ad quæ est in potentia, quæ varijs modis commensurari possunt, vt disponatur bene, vel male, ad formam, & ad operationem. Propterea qualitates elementorum, quæ illis vno modo conueniunt, non dicuntur dispositiones, sicuti sanitas & pulchritudo, quæ important commensurationem plurium, quæ varijs modis commensu-

7. Phys. tex. 17.

possunt. Ideo habitus dicitur dispositio. secundum partes. † 2a. Forma perficit rem, sed ipsa ordinatur ad operationem; & si non sit determinata ad vnam operationē eget habitu determinante. 3a Potentia quandoque se habet ad multa, ideo eget determinante: si vero sit terminata ad vnum, non ita, vt sunt vires naturales. 4a. Eadem potētia se habet ad bonum & malum: non tamen idem habitus.

Arist. 5. Met. tex. 24.

Quæstio 50. De subiecto habituum.

Articul. 1. Vtrum in corpore sit aliquis habitus.

1. Concl. Nullus habitus, qui ordinatur ad operandum est principaliter in corpore, vt in subiecto. Nam in eo, quod non est in potentia ad multa, non est ponendus habitus; quia habitus est ad terminandum, quod est indifferens: sed corpus quo ad suas operationes non est indifferens; quia operationes corporis, aut sunt à qualitate naturali, quæ est ad vnum, & ideo ratione harum non eget habitu; vel sunt ab anima mouēte corpus, & hæc principaliter sunt animæ, & secundario corporis: & quia habitus proportionantur operationibus, dispositiones ad hos actus principaliter erunt in anima, in corpore secundario, vt habituatur ad obediendum animæ, ergo. 2a. Habitus qui dicunt dispositionem subiecti ad naturam, seu formam, possunt esse in corpore: quo modo sanitas, & pulchritudo sunt habitus, seu dispositiones. Ita Arist. in prædic. sed non habent perfectam rationem habitus, cum facile mutentur. † 3a. Cum Auer. ait, habitum esse, quo quis agit, cum voluerit; intelligitur de habitu, vt est dispositio ad operationē, & de actibus corporis, qui sunt à natura, non de his, qui sunt ab anima, quorum principium est voluntas. 4a. Naturales dispositiones non sunt simpliciter difficile mobiles, nisi in comparatione ad tale subiectum, sed per comparationem ad alias qualitates, non sunt facile mobiles, & ideo sunt habitus. At dispositiones animæ sunt simpliciter difficile mobiles propter naturam subiecti. 5a. Alteratio primo & per se est secundum qualitates primas, ad quam tanquam ad dispositionem sequitur sanitas: &c. & ideo sanitas, & ægritudo potius habitus, quam passibiles qualitates dicuntur.

In 3. de ani. com. 28.

Art. 2. Vtrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam, vel secundum suam potentiam.

1. Concl. Ex habitibus aliqui sunt in corpore per ordinem ad animam: alij in essentia animæ, alij in anima secundum suas potentias. Nam habitus, vt dicit dispositionē in ordine ad naturam, non potest esse in anima, sed in corpore in ordine ad animā quæ est forma completiua naturæ: sed si loquamur de aliqua superiore natura, puta de gratia, cuius anima est capax, non prohibet in anima secundum suam essentiam esse aliquem habitum. Vt autem est dispositio ad operationem, maxime habitus sunt in anima secundum suas potētias, per quas anima operatur. Quia hac ratione est indeterminata ad plures operationes, ad quas terminandas requiritur habitus. Ideo ponuntur diuersi habitus in diuersis partibus animæ. † 2a. Anima pertinet ad naturam humanam, non vt subiectum disponendum ad aliud, sed vt forma ad quam aliud disponitur; & ideo habitus non sunt in eius essentia. 3a. Vnū accidens dicitur subiectum alterius, sed non per se, sed secūdum ordinem, vt superficies coloris: & hoc modo potētia dicitur subiectum habitus. 4a. Habitus ponitur in prima specie, quia dicit ordinem ad naturam: at potentia semper dicit ordinem ad operationem, & ita ponitur secundo loco: habitus vero cuius subiectum est potentia, non dicit ordinem ad naturam, sed ad operationem, & sic est posterior: vel certe præponitur, vt complementum potentiæ.

2. Pet. 1.

Arist. 1. Eth. c. vlt.

Art. 3. Vtrum in potentijs sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

1. Concl. In parte sensitiua, secundum quod operatur instinctu naturæ, non est habitus. Quia hoc modo ordinatur ad vnum, ergo vt in potentijs naturalibus non est habitus, ita nec in vi sensitiua sub hac ratione. 2a. In parte sensitiua, vt operatur ex imperio rationis, potest esse aliquis habitus, qui bene, vel male disponat, 1. Ex Aristot.

ftor qui aliquas virtutes ponit in parte irrationali. 2. Quia sub hac ratione ad diuersa ordinari potest, ergo est capax habitus. †3a Vires nutritiuæ non sunt aptæ obedire rationi vti sensitiuæ, ob quā causam rationales dicuntur; ideo in illis non est habitus. 4a. In brutis sunt quidem dispositiones ad sanitatem, & ægritudinem; habitus vero esse possunt, vt instituuntur ab homine; sed imperfecte, quantum ad vsum, quia non habent dominium vtendi, quod pertinere videtur ad rationem habitus: quare non sunt proprie habitus. 5a Licet in potentijs sensitiuis non sit scientia; tamen in appetitu sensitiuo potest esse virtus, quia aptus est moueri ab appetitu rationali: ideo potius virtus ponitur in vi sensitiua appetibili, quàm in apprehensiua, in qua etiam potest poni habitus memoratiuus, vel cogitatiuus. In apprehensiuis exterioribus, sicut nec in mēbris, non sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

3. Eth. c. 9.

Art. 4. Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

1. Conc. In intellectu est aliquis habitus. 1. Ex Arist. 6. Ethic. c. 3, qui scientiam & sapientiam ponit in intellectu, & in parte rationali per essentiam. 2. Sicut eius est potentia, cuius est operatio; ita eius est habitus cuius est operatio; sed intelligere est proprius actus intellectus, ergo & habitus quo intelligit, erit in ipso. Vnde damnantur dicentes vnum esse intellectum possibilem omnium, & habitus cognoscitiuos esse in partibus sensitiuis. Quæ sententia est contra Aristot. loco citato, & in 3. de anim. tex. 8. vbi ait, intellectum possibilem fieri in actu per species, sicuti sciens dicitur esse in actu; quod fit, cum quis per se potest considerare. †2a. Licet operationes sint aliquo modo coniuncti, tamen habitus sunt in potentijs, quæ sunt principia actus. Et cum intelligere sit actus intellectus possibilis, in eo erit habitus, non in phantasmate, quod est commune animæ & corpori, quod phantasma comparatur ad intellectum, vt obiectum. 3a Quāuis intellectus sit forma & actus; tamen est etiam potentia ad esse intelligibile; & ideo in eo potest esse habitus. 4a. Potentię apprehensiuæ præparant obiectum intellectui, & ideo in eis potest secundario esse habitus intellectiuus, si bene sint dispositæ.

Articul. 5. Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

Voluntas est subiectum alicuius habitus. 1. Iustitia & habitus quidam: sed hæc ex Aristot. est in voluntate, ergo. 2. Potentia, quæ potest diuersimode ordinari ad agendum, eget habitu, at voluntas est huiusmodi; quia est potentia rationalis, ergo eget habitu, quo bene disponatur. 3. Ex ratione habitus, quia habet principalē ordinem ad voluntatem, prout habitus est, quo quis vtitur, cum voluerit. 2a. Quāuis voluntas non operetur per species, vt intellectus; tamen in ea debet esse aliquid inclinans in obiectum: & licet ad aliqua naturaliter inclinetur, ratione quorum non est opus habitu; tamen ad ea, ad quæ non est determinata, opus est. 3a. Intellectus agens, est agens tantum, & ideo non eget habitu: at voluntas est etiam patiens, ideo non est par vtriusque ratio. 4a. Voluntas ex natura sua inclinatur in bonum; sed quia hoc est varium, ideo eget habitu determinante. 1. Concl. 5. Eth. c. 1.

Articul. 6. Vtrum in Angelis sit aliquis habitus.

Licet in Angelis non sit potentia materiæ ob quam causam aliqui non ponūt habitus in eis: tamen quatenus in illis est aliqua potentia, cum non sint puri actus, in eis potest esse aliquis habitus; & quia potentia ista nō est eiusdem rationis cum potentia materiæ, nec habitus vtrobique erit eiusdem rationis. 2a Circa habitum non eodem modo se habet intellectus angelicus, ac humanus. Quia humanus, cum sit infimus in hoc genere, est in potentia ad omnia intelligibilia, ratione quorum habitu eget; at angelicus non est in potentia ad omnia: quia cum sit actus, sed non purus, respectu aliquorum vt suæ essentiæ non eget speciebus, & habitu; at respectu aliorum, ad quæ est in potentia, debet perfici habitualiter per species ad operationem propriam. Vnde in Angelis sunt habitus operatiui. 3a. Ad attingendum 1. Concl.

dum Deum per intellectum, & voluntatem Angelus eget habitu. Nam nullus Angelus pertingit ad perfectionem Dei; quia infinite ab eo distat, ergo ad attingendum eget habitu, tanquam in potentia existens respectu puri actus. Idem docet Dionys. qui eorum habitus vocat deiformes. *Cap. 7. de cæl. hier.* 4a. In Angelis non sunt habitus, vt sunt dispositiones ad esse naturæ, quia sunt immateriales. Vnde soluitur primũ. 5a. Angeli cum non sint per se existentes, & perfecti, omnino egent exteriore participatione, & diuina; propterea egent habitu. 6a. In Angelis non sunt partes essentiæ, sed potentiæ, prout eorum intellectus per plures species perficitur.

Quæstio 51. De causa habituum, quantum ad generationem ipsorum.

Art. 1. Vtrum aliquis habitus sit à natura.

1. Concl. Naturale dicitur aliquid, vel secundum naturam speciei, vt risibile homini, vel secundum naturam indiuidui, vt Sorti ægrotare: & vtroque modo, vel secundum totũ, quia totum est à natura vel secundũ quid, cum partim est à causa exteriore, vt cum homo partim fit sanus à natura, partim à medicina. 2a. Habitus vt est dispositio subiecti in ordine ad naturam vel formam omnibus dictis modis potest esse naturalis. Nam aliqua dispositio naturaliter debetur speciei, quæ quia habet quãdam latitudinem, ideo in indiuiduis habet varios gradus in quibus potest esse, vt totaliter à natura vel etiam partim à causa exteriore, vt sanitas ab arte. 3a. Habitus qui est dispositio ad operationem, cuius subiectum est potentia, potest esse naturalis ex natura speciei, vel ex parte animæ, quæ cum sit forma, est principium specificum; & ex parte indiuidui ratione corporis; quod est principium materiale. Sed neutro modo in homine sunt habitus totaliter à natura: in angelis tamen sunt species naturaliter inditæ, non autem in homine. 4a. In potentijs apprehensiuis est habitus naturalis secundum inchoationẽ, & rationem speciei, & indiuidui. Primo modo ex parte animæ est habitus primorum principiorum. *Ita 6. Ethic. c. 6.* Nam ex ipsa natura cognoscitur totum esse maius parte; licet quid sit totum, & pars, sine sensu non cognoscatur ex parte indiuidui, aliquis est *2. Post. c. vlt.* magis dispositus ratione organorum ad intelligendum. 5a. In potentijs appetitiuis non est naturalis habitus secundum inchoationem ex parte animæ, quoad substantiam habitus, sed solum quantum ad principia quædam ipsius: sicut principia iuris communis dicuntur seminalia virtutum. Inclinatio enim ad propria obiecta non pertinet ad habitum, sed ad rationem potentiarum. At ex parte corporis secundum naturam indiuidui sunt aliqui habitus appetitiui secundum inchoationes naturales, sunt enim aliqui dispositi ad castitatem, aliqui ad mansuetudinem, &c. † 6a. A natura vt contra diuiditur rationi & voluntati, non est vllus habitus, si sumatur pro eo, quo quis pro voluntate vtitur. 7a. Non omne id quod pertinet ad habitum, pertinet ad potentiam, & ita potentiæ naturali, non additur frustra habitus naturalis: vt angelis species intelligibiles. 8a. Licet aliqui habitus sint naturales, non sequitur omnes esse naturales: quia natura non se habet eodem modo ad causandas omnes diuersitates habituum.

Art. 2. Vtrum aliquis habitus causetur ex actibus.

Aliquis habitus causatur ex actibus. 1. *1. Conc. lib. 2 eth. c. 1.* Ita docet Arist. 2. Agens quod est principium actuum & passiuum sui actus, potest agendo frequentatis actibus aliquid in se producere; quod non potest illud agens, quod est solum principium actiuũ sui actus, vt ignis calefactionis: Sed homo ratione actuum appetitiuæ, & apprehensiuæ virtutis est agens & patiens, quia appetitus mouet, & mouetur à vi apprehensiua representante obiectum, & vis intellectiua mouetur ratiocinando a propositione nota ex principijs; ergo in appetitiua per varios actus generantur habitus virtutum moralium, cum & moueat, & moueatur à ratione: & in intellectu habitus scientiæ [illegible] principijs. [illegible] actibus [illegible] causatur habitus [illegible]

[illegible]

tum ad primum actiuum principium, sed quantum ad principium actus, quod mouet motum. Quia quod patitur ab alio disponitur per actum agentis: vnde ex talibus actibus generatur quædam qualitas in potentia passiua & mota, quæ dicitur habitus. 3a. Agens, vt agens, non recipit, sed vt motum ab alio mouente, & sic causatur habitus. 4a. Idem secundum idem, non se mouet, secundum diuersa idem à seipso moueri potest. 5a. Actus qui præcedit habitum, procedit à nobiliore principio, quàm sit habitus; vt ratio respectu virtutis moralis, & intellectus principiorũ respectu scientiæ.

Art. 3. Vtrum per vnum actum possit generari habitus.

1 Concl. Habitus, qui sunt in potentijs appetitiuis non generantur vno; sed pluribus actibus. 1. Vna enim herundo ex Arist. non facit ver, id est, vnus actus perfectam virtutem. 2. Habitus generantur per actus, prout potentia passiua mouetur à principio actiuo, quod non potest generare aliquid in passiuo, nisi vincat sua actione passiuum: sed ratio, quæ est principium actiuum horum habituum non potest vincere totam potentiam appetitiuam, quoniam cum se habeat diuersimode ad multa, non potest ita vnico actu affici, vt feratur in vnum tantum, vt ratio habitus requirit, ergo. 2a. Intellectus noster vnico actu potest acquirere habitum scientiæ, sed nõ opinionis. Quia interdum potest moueri ab aliquo actiuo, ita vt cogatur assentiri sine formidine: interdum vero non conuincet, vt ratio probabilis, ergo. 3a. Habitus qui sunt in potentijs sensitiuis apprehensiuis non vnico actu generantur, vt patet in memoria, quæ non confirmatur, nisi repetito actu. 4a. Habitus corporales vnico actu possunt causari: si actiuum fuerit magnæ virtutis. Vt quando medicina fortis inducit sanitatem. Vnde patet ad obiecta.

1. Eth. c. 7.

Arist. lib. de mẽ. & rem. c. 2.

Art. 4. Vtrum aliqui habitus sint hominibus infusi à Deo.

1. Concl. Aliqui habitus supernaturales homini infunduntur à Deo 1. Eccl. 15. Impleuit eũ Dominus, &c. 2. Sunt aliqui habitus, quibus homo disponitur ad finem excedentem naturam, ergo isti excedunt vim naturæ, ergo infunduntur à Deo, quia habitus debet esse proportionatus ei, ad quod per eum homo disponitur. 2a. Deus aliquando infundit homini habitus, qui viribus naturæ possunt acquiri: nam quod potest per causas secundas, potest per seipsum, ergo. Solet igitur Deus ad ostendẽdum potentiam suam interdum hos habit⁹ infundere; vt patet in Apostolis, quibus dedit scientiam scripturarum, &c. †3a. Deus ratione naturæ æqualiter se habet ad omnes; sed non ratione sapientiæ. 4a. Ex eo quod Deus in omnibus operatur secundum naturę modum, non sequitur quod non possit aliquid operari, quæ natura non potest, sed quod nihil facit contra naturam. 5a. Actus habitus infusi, nõ causant habitum, sed augent præexistentem.

Quæstio 52. De augmento habituum.

Art. 1. Vtrum habitus augeantur.

Vt in rebus corporalibus aliquid dicitur magnum, quia habet debitam & perfectam quantitatem, ita in spiritualibus, quod peruenit ad debitam perfectionem quoniam bonum habet rationem perfecti, & ideo in his, quæ mole carent, idem erit melius, quod melius vt ait August. 2a. Perfectio formæ considerari potest vel secundum ipsam formam, vel secundum quod subiectum participat formam: si primo modo, forma secundum se non dicitur magna vel parua, altero modo dicitur magis & minus, album, & sanum. 3a. Illud secũdum quod aliquid sortitur speciem debet esse fixum, & quasi indiuisibile. Quia quæ illud attingunt, sunt sub specie illa, quæ autem excedunt, aut deficiunt, nequaquam, ergo. Ideo species dicuntur vt numeri. 4a. Forma quæ secundum seipsam, & aliquid quod est in se sortitur speciem, secundum se habet determinatam rationem, quam nec excedere, nec ab ea deficere potest: vt sunt substantiæ & qualitates: Quæ vero recipit speciẽ ab aliquo extrinseco, ad quod refertur, potest variari in plus & minus, & nõ mutabitur

1. Concl.

lib. 6. de trin. c. 8.

Arist. 8. Met. tex. 10.

tabitur species propter vnitatem eius à quo sumitur species; vt motus, qui specificatur à termino, & vt sanitas, quæ consistit in dispositione ad corpus, quæ variasse potest. Vnde patet, quæ formæ possint augeri, quæ non. Probatur autē hæc concl. ex 3. quia id vnde sumitur species est quod fixum: at in vtroque genere est aliquid tale, ergo non mutatur species. 5a. Si qualitates seu formæ considerentur in ordine ad subiectum, quædam nō suscipiunt magis & minus, vt substantia, quia est ens per se, & habet speciem secūdum se; quæ est fixa & quasi numerus. Similiter forma, quæ consistit in diuisibili, non potest magis participari, vt sunt quæ accipiuntur secundum numerum, vt species quantitatis discretæ, id est, numerorum, & quantitatis continuæ, quæ secundum numeros accipiūtur, vt tricubitum, triplum, figura, &c. 6a. Habitus & dispositiones vtroque modo augeri possunt: & secundum se, quia sumunt speciem ab extrinseco, id est, ab obiecto, & secundum participationem subiecti: quia scientia & sanitas participantur pro diuersa aptitudine, quæ est in subiecto. †7a. Vt nomen magnitudo, ita & augmentum transfertur à corpore ad perfectiones quantitate carentes. 8a. Habitus est perfectio, sed non specifica, neque in sui ratione includit terminum, seu numerum. 9a. Alteratio primum est in qualitatibus tertię speciei, & posterius in illis, quæ sunt in prima specie: quia facta alteratione secundum vires sensitiuas & apprehensiuas sequitur alteratio secundum virtutem, & scientiam.

7. Phys. tex. 17.

7 Phys. tex. 10.

Artic. 2. Vtrum habitus augeatur per additionem.

1. Concl. Si habitus consideretur in ordine ad subiectum, in quo est, non augetur per additionem, sed quia subiectum magis participat habitum. 1. Ex Arist. calidum fit magis calidū, nullo producto in materia calido, quod non esset calidū, quando erat minus calidum, ergo. 2. Sicuti per agens, quod est actu, fit aliquid actu calidum, incipiens de nouo participare formam, non quod ipsa forma fiat, ita per actionem intensam agētis, efficitur magis calidum, tanquam perfectius participans formam, non quod formæ aliquid addatur, ergo. Nam si per additionem fieret hoc augmentum, vel fieret ex parte formæ, & sic mutaretur species; vel ex parte subiecti, & hoc, vel quia aliqua pars subiecti reciperet formam, quam nō habebat, vel quia additur aliquod subiectū participans eandem formam, vt si album addatur albo: sed neutro modo aliquid dicitur magis, sed maius, ergo. 2a. Quoniam quædam accidentia secundum se augentur, in quibusdam augmentum per additionem fieri potest. Nam motus augetur per hoc, quod ei aliquid additur, vel secundum tempus, in quo est, vel secundum viam: & tamen species eadem manet; quia terminus est idem. Augetur etiam per intensionem, secundum participationem subiecti, prout magis prompte fit. Similiter scientia per additionem conclusionum; & secundum participationem subiecti, prout quis expeditius se habet in consideratione conclusionum. Item habitus corporales, vt sanitas, & pulchritudo, maxime augentur per additionem, secundum omnes partes, & transmutationem qualitatum, quæ augentur secundum intensionem ex parte subiecti participantis. † 3a. Etiam in corporali magnitudine fit additio, vel per additionem subiecti, ad subiectum, vt in augmentatione, vel per intensionem, vt in rarefactione. 4a. Causa agens habitus facit semper aliquid in subiecto, sed non nouam formam, scilicet, vt magis participet, & forma se extendat. 5a. Agens in eo, quod non est album causat nouam formam, sed in eo, quod, verbi gratia, est minus calidum, cum actu formam habeat, perducit ad maiorem participationem.

4. Phys. tex. 84

7. Met. tex. 23.

Artic. 3. Vtrum quilibet actus augeat habitum.

Actus intensiores & perfectiores habitu, augent ipsum, actus vero æque intensi disponunt ad augmentum. Nam actus qui intenditur proportionaliter ad intensionem habitus, vel in hoc, ipsum excedit, & augmentat habitum, vel saltem disponit ad augmentum eius: quia vt. 1. Concl.

2. Eth. c. 2.

5. Phys. tex. 52. vt ait Arist. similes actus similes habitus causant: similitudo autem non solum secundum eandem qualitatem, sed etiam secundum diuersum modum, vt magis & minus albi, attenditur: at aliqui actus possunt esse huiusmodi; quia habitus est in voluntate, & ideo eo aliquis potest vti proportionaliter, vel excedenter, vel deficienter, aut facere contrarium, ergo, quilibet talis actus, vel augebit, vel disponet ad augmentum; vt loquamur de augmento habituum, sicut de augmento animalis, vbi non quodlibet augmentum auget, nec quælibet gutta cauat lapidem, sed multiplicato alimento fit augmentum. 2a. Si intensio actus proportionaliter deficiat ab intensione habitus actus, non disponit ad augmentum, sed magis
2. Eth. c. 2. ad diminutionem. Ita Arist. vnde patet ad obiecta.

Quæstio 53. De corruptione, & diminutione habituum.

1 Concl. *Artic. 1. Vtrum habitus corrumpi possit.*

Cum forma per se corrumpatur a contrario, & per accidens per corruptionem subiecti, habitus qui est in subiecto corruptibili, cuius causa habet contrarium vtroque modo erit corruptibilis: qui vero est in subiecto incorruptibili, non corrumpitur per accidens. 2a. Sunt quidam habitus, qui principaliter sunt in subiecto incorruptibili, secundario incorruptibili, vt scientia, quæ est in intellectu possibili, & in potentijs sensitiuis, & ideo ex parte intellectus nō corrumpitur per accidens, sed ex parte sensus. 3a. Habitus primorum principiorum tam speculabilium, quam practicorum immediate ab intellectu agente causati vtroque modo sunt incorruptibiles. Nam ille habitus per se est corruptibilis, qui vel ex parte sua, vel suæ causæ habet contrarium: sed isti habitus non habent contrarium, quia species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili non habet contrarium, nec etiam intellectus agens, qui est eorum causa immediata, ergo tales habitus nulla obliuione, vel deceptione corrumpi possunt. 4a. Habitus scientiæ, & opinionis in intellectu possibili existens corrumpi potest. 1. Ex parte propositionum, ex quibus ratio procedit: quia vna potest esse alteri contraria. 2. Ratione processus, quo modo sophystica ratio veræ, vel probabili opponitur: corruptio enim scientiæ est deceptio. Idem dicendum est de virtute prudentiæ. 5a. Habitus morales, qui sunt in voluntate, & appetitu sensitiuo per se corrumpi possunt, quia generantur ex eo quod ratio nata est mouere hanc partem, ergo per iudicium rationis in contrarium mouentis, vel per ignorantiam, aut electionem possunt corrumpi. † 6a. Habitus habet similitudinem naturæ, à qua tamen deficit, ideo corrumpitur, sed non facile. 7a. Licet species intelligibiles non habeant contrarium: tamen enunciationes & discursus habent. 8a. Scientia non corrumpitur motu corporali, sed intelligibili. Virtutes dicuntur firmiores scientijs, propter vsum continuum in omni vita. — Arist. lib. de long. vitæ c. 2.

Artic. 2. Vtrum habitus possit diminui.

Habitus possunt diminui. 1. Contraria nata fieri circa idem: at augmentum & diminutio sunt cōtraria, ergo. 2. Quoniam dupliciter diminuuntur, sicut & augentur: quia vt ex eadem causa augentur, qua generantur, ita ex qua corrumpuntur, minuuntur: diminutio enim est via ad corruptionem, vt generatio fundamentum augmenti. † 2a. Non diminuitur, vt est forma simplex, sed vt participatur ob potentiam participantis, quæ varie potest participare. 3a. Essentia habitus non minuitur vllo modo, sed diminutio est à participante. 4a. Quod conuenit accidenti; vt est in subiecto, non tribuitur ei ex sua ratione in abstracto, sed in concreto, & talis est intensio, & remissio in quibusdam accidentibus, licet aliqui per additionem augeantur, vt est dictum. 1. Concl.

Artic. 3. Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per solam cessationem ab opere.

Cessatio actus per accidens corrumpit, vel minuit habitum. Deceptio ait Arist. & obliuio corrumpunt scientiam, & inappellatio amicitias dissoluit. 2. quod remouet causam, quæ prohibet corruptionem — 1. Concl. lib. de long. & breui. vitæ.

8. Eth. nem & diminutionem habitus, per accidens minuit; & quandoque corrumpit habitum, quia corrumpitur, & minuitur per suum contrarium, quod debet remoueri per actum ab habitu præcedentem: sed cessatio remouet istam causam, ergo. Nam cum temporis spacio succrescant, quæ sunt habitui contraria, si adsit cessatio ab actu ex habitu producto, qui contraria impediat, habitus minuitur, vel omnino tollitur. Vnde si quis non vtatur virtute, quæ facit, promptum ad eligendum medium in operationibus; succrescunt passiones, & operationes præter modum virtutis. Similiter in habitibus intellectus quibus recte iudicatur insurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque in contrarium ducentes, quę ni tollantur, & faciunt ineptum ad iudicandum, & aliquãdo ad contrarium totaliter disponunt. †2a. Etiam calor per cessationem corrumpitur, si adsit frigidum corruptiuum calidi. 3a. Cessatio est causa, vt remouens prohibens diminutionis habitus. 4a. Licet anima non subijciatur tempori, tamen quantum ad passiones partis appetitiuæ, & vires apprehensiuas pendet à tempore.

Quæstio 54. De distinctione habituum.

Art. 1. Vtrum multi habitus poßint esse in vna potentia.

1. Concl. Habitus qui sunt dispositiones ad naturam possunt esse plures in subiecto. Quoniam vnius subiecti partes diuersimode accipi possunt, secundum quarum dispositiones habitus dicuntur. Vt si accipiantur humores humani corporis, ratione sanitatis, & varia membra, ratione pulchritudinis. 2a. Habitus, qui sunt dispositiones ad opera, qui proprie pertinent ad potentias, possunt esse plures in eadem potentia. 1. Intellectus est vna potentia; & tamen in eo sunt plures habitus, ergo. 2. Potentia passiua comparatur ad actum vnius speciei, vt materia ad formam, quia vt materia determinatur ad vnam formã per vnum agens, ita potentia passiua à ratione vnius obiecti actiui ad vnum actum specie, ergo vt plura obiecta possunt mouere vnam potentiam passiuam, ita ipsa potest esse subiectum diuersorum actuũ, vel perfectionum secundum speciem. Habitus enim sunt qualitates in potentia, quibus inclinatur ad actus secundum speciem. †3a. Vt diuersitas specierum est à forma & generum a materia, ita diuersitas obiectorum genere, facit diuersitatem potentiarum genere, & diuersitas secundum speciem, speciei: idem consequenter dicas de habitibus. Vnde diuersi habitus possunt esse vnius potentiæ, & non est necesse, vt diuersi sint diuersarum potentiarum. 4a. Potentia est simplex ratione essentiæ, sed est multiplex virtute; quia ad multos actus se extendit. 5a. Habitus non est determinatio potentiæ, vt figura corporis, sed vt dispositio ad actum: & licet non sint multi actus simul; sunt tamen in habitu, vt vnus comprehenditur sub alio. Aristot. 6. Eth. c. 1.

Art. 2. Vtrum habitus distinguantur secundum obiectum.

1. Concl. Habitus distinguuntur secundum principia actiua ipsorum. Quoniam, vt distinguuntur formæ, ita & habitus, quia sunt quædam formæ: sed formæ dicto modo distinguuntur, cum omne agens faciat sibi simile secundum formam, ergo. 1. Habitus distinguuntur secundum obiecta specie differentia. 2. Qui actus differunt specie pro diuersitate obiectorum, vt est dictum: sed habitus sunt dispositiones actuum, ergo. 2a. Qua ratione probatur distingui etiam secundum naturam: Quæ dicuntur ad aliquid distinguuntur secundum ea, ad quæ dicuntur: sed habitus est quædam dispositio ordinata ad naturam, & operationem consequentem naturam, ergo. Quare habitus secũdum tria distinguuntur, id est, secundum principia actiua, obiecta, & naturam. †3a. In distinctione habituum ratio formalis obiecti generica, vel specifica est consideranda: & cõtraria in vna ratione cognoscibilis conueniunt. 4a. Terram esse rotundam varijs modis probant duæ scientiæ: & tota vis demonstrationis pendet à medio. 5a. Finis in operationibus, est tanquam principium in demonstratione: ideo diuersitas 1. Poste. tex.

finis.

finis specificat: adde, quod finis est obiectum actuum interiorum.

Art. 3. Vtrum habitus distinguantur secundum bonum & malum.

1.Concl. Habitus distinguuntur specie, secundum quod vnus est bonus, & alius est malus. 1. Habitus bonus contrariatur habitui malo, vt virtus vitio: sed contraria sunt secundum speciem, ergo. 2. Habitus, quorum alius disponit secundum conueniētiam ad naturam, alius secundum disconuenientiam ab ipsa distinguuntur modo dicto; quia habitus distinguuntur secundum ordinem ad naturam. At ita se habēt hi habitus; quia bonus disponit secundum naturam, vt est actus virtutis rationi conueniens: & malus non est naturæ congruus, vt actus vitij, quod discordat à natura, ergo. 2a. Distinguuntur etiā habitus prout vnus disponit conuenienter naturam ad actum inferiorem: alius ad actum conuenientem naturæ superiori: quo modo virtus humana à diuina, vel heroica distinguitur. † 3a. Idem habitus potest esse contrariorum, vt illa conueniunt in vna ratione: nunquam tamen sunt ijdem specie. Vnde habitus non distinguuntur ex eo, quod vnus sit boni & alius mali, sed quod vnus bonus alius malus. 4a. Bonum transcendens non est differētia constituens habitus, sed bonum secūdum determinatam naturam humanam. Nec malum sumitur vt pura priuatio; sed vt determinatæ rationi repugnat. 5a. Plures habitus boni specie distinguūtur secūdum distinctas conuenientias ad naturā, mali secundum repugnantias diuersas.

Art. 4. Vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

1.Concl. Habitus operatiuus non constituitur ex multis habitibus, sed est vna simplex qualitas. 1. Habitus est quædā forma simplex: quia est quædam qualitas: at nullum simplex constat pluribus, ergo. 2. Habitus ad operationem ordinatus, de quo principaliter est sermo, est potentiæ perfectio, quæ perfectibili proportionatur: ergo sicut potentia, cum sit vna, ad plura se extēdit sub vna ratione obiecti, ita habitus ad multa se extendet, prout habet ordinem ad aliquod vnum, puta ad vnam specialē rationem obiecti, vel vnam naturam, vel vnum principium, quamuis ergo habitus secundum ea, ad quæ se extendit, habeant multiplicitatem: tamen quia multiplicitas est ordinata ad vnum, est simplex qualitas. † 2a. Successio in habitibus nō est ex eo, quod pars generetur post partem; sed quia subiectum non statim consequitur dispositionem firmam, quæ paulatim cōfirmatur. 3a. Partes quæ virtutibus cardinalibus assignantur, non sunt semper integrales, ex quibus fiat totum, sed subiectiuæ, seu potentiales. 4a. Qui acquirit scientiam per vnam demonstrationem habet habitum, sed imperfectum: cum aduenit alia demonstratio, ille idem fit perfectior: quia demonstrationes sunt ordinatæ, & vna oritur ex alia.

Quæstio 55. De Virtutibus quantum ad suas essentias.

Art. 1. Vtrum virtus humana sit habitus.

Virtutes humanæ sunt habitus. 1. Arist. in prędicat. reponit inter habitus. 2. Virtus quæ determinat potentiam ad certum actum, est habitus: habitus enim dicit perfectionem, quæ sumitur à fine, & finis potentiæ, est actus, & ideo potentia dicitur perfecta, quia est terminata ad actum; at potentiæ rationales hominis terminātur ad actus per virtutem, quæ nihil aliud sonat, quam quandam perfectionem, quoniam tales potentiæ non sunt terminatæ ad vnum actum, vt potentiæ naturales, ergo cum virtutes tales potentias determinent, erunt habitus. † 2a. Virtus aliquando dicitur obiectum virtutis, aliquando actus, nec virtus essentialiter est vltimum potentiæ, sed ratione obiecti sic nominatur. 3a. Virtus dicitur bonus vsus rationis, quatenus, ad hoc virtus ordinatur. 4a. Dupliciter dicimur mereri, vel ipso merito, vt cursu currimus, & sic meremur actibus: vel vt principio merendi & sic virtute. 5a. Virtus dicitur ordo amoris quia ad hoc est, vt amor in nobis ordinetur. 6a. Virtutes naturales non sunt habitus quia sunt determinatæ ad vnum. 1.Concl. Aug. lib. 2. de lib. arb. ca. 19.

Art. 2. Vtrum virtus sit habitus operatiuus.

1. Concl. Virtus humana est habitus operatiuus.
2. Eth.c.6. 1. Ex Aristot. virtus est, quæ bonum opus reddit, ergo. 2. Habitus qui importat ordinem ad agendum est operatiuus: sed virtus humana est huiusmodi: quia hæc virtus non se tenet ex parte corporis, & potentiæ materiæ, quæ est ad esse, sed ex parte animæ, quæ est forma, cuius est agere, quia res agit vt est actu, & ita se tenet ex parte illarum virium, quæ sunt hominis tantum, & ideo humana vocatur; quo fit vt non importet ordinem ad esse, sed ad operari, ergo de ratione virtutis humanæ erit, at sit habitus operatiuus. † 2a. Vt quodlibet est, totaliter operatur, nam modus actionis sequitur dispositionem agẽtis: & quia virtus est conueniens dispositio animæ, assimilatur sanitati & pulchritudini, quæ disponunt corpus, sed hę non agunt, vt virtus. 3a. Virtus quæ est ad esse, non est propria hominis, sed quæ est ad operationem, hic loquimur de virtute hominis propria. 4a. Summa assimilatio ad Deum est secundum operationem, quia Dei substantia est quædam actio: vnde summa hominis perfectio in operatione consistit.

Art. 3. Vtrum virtus humana sit habitus bonus.

1. Concl. Virtus humana est bonus habitus. 1. Ex
lib. de mor. eccl. c. 2. Aug. virtus facit animam optimam: & ex Aristo. bonum facit habentem. 2. Virtus importat perfectionem potentiæ; & ideo virtus cuiusque rei terminatur ad vltimũ in quod res potest: hoc autem vltimum debet esse bonum, quia malum defectum importat, & est infimum, ergo virtus cuiusque rei dicitur in ordine ad bonum. Vnde virtus humana quæ est habitus operatiuus, est habitus bonus, boni operatiuus. 2a. Metaphorice, perfectum, bonũ,
1. Cor. 15. & virtus dicuntur de malo, & peccato; vt cum dicitur, virtus peccati lex. 3a. Isa. 5. Dicitur: potentes ad bibendum vinum, & fortes ad miscendum ebritatem. Quo loco probatur potentiam esse indifferentem ad bonum & malum, ergo & habitus; dico malum ebrietatis consistere in defectu ordinis rationis, cum quo potest stare alia potentia inferior perfecta, cuius perfectio non potest dici humana, cum careat vsu rationis. 4a. Eo est perfectior ratio, quo magis infirmitates corporis tollerat: & ideo virtus, quæ rationi tribuitur, dicitur perfici in infirmitate.

Art. 4. Vtrum virtus conuenienter definiatur.

Hæc virtutis definitio bona est: virtus est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nullus male vtitur, quam Deus in nobis, sine nobis operatur. 1. Auctoritate Augustin. ex quo sumitur. 2. Quia cum contineat omnes causas, perfecta est. Causa formalis accipitur ex genere & differentia, cum dicitur, qualitas bona: sed per genus propinquius melius diceretur, habitus: & quia hic definitur virtus in communi, materia circa quam, id est, obiectũ non ponitur, sed materia in qua, cum dicitur, mentis: finis virtutis est vsus, & operatio. Et quia ex habitibus operatiuis aliqui semper ad malum inclinant, alij sunt indifferentes, vt opinio: ideo quia virtus semper se habet ad bonum, dicitur, qua recte, &c. & qua nullus male vtitur, vt discernatur ab habitu malo, & indifferenti. Causa efficiens, quam Deus, &c. quia conuenit virtuti infusæ qua particula dempta conueniet etiam acquisitis. † 2a. Virtus dicitur bona, quia ens est quid transcendẽs, non ita albedo; ideo virtus bona & bonitas dicitur: vel etiam, quia per eam aliquid est bonum. 3a. Bonum positum in hac definitione non est bonum commune & passio entis, sed bonum rationis. 4a. Virtus non est in parte irrationali, nisi vt participat rationem, ideo subiectum propriũ eius est mens. 5a. Rectitudo, quę consistit in re, est propria iustitiæ, sed rectitudo importans ordinem ad finem debitum: est in omni virtute ideo dicitur, qua recte viuitur. 6a. Potest quis abuti virtute tãquam obiecto male sentiendo de virtute, sed nõ tanquam principio. 7a. Virtus infusa causatur à Deo nobis non agentibus, sed consentientibus.

1. Concl.
lib. 2. de lib. arb. c. 18.

Quæstio

Quæstio 56. De subiecto virtutis.

Art. 1. Vtrum virtus sit in potentia animæ sicut in subiecto.

1. Concl. Virtus humana est in potentia animę, vt in subiecto. 1. Virtus ex Aristot. dicitur vltimum potentiæ: sed vltimum est in eo, cuius est vltimum, ergo. 2. Virtus importat perfectionem potentiæ, ergo est in potentia. 3. Est habitus operatiuus, at operatio est in anima per aliquam potentiam, ergo. 4. Quia disponit ad optimum, optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid adeptum per operationem, egredientem à potentia, ergo. †2a. Virtute recte viuitur, sumpto, viuere non pro esse, sed pro operari. 3a. Virtus facit bonum habentem prout perficit operationem, cui conuenit ratio finis & boni, & ita refertur etiam ad potentiam. 4a. Vinum accidens dicitur esse in alio, quia vnum inhæret subiecto mediante alio, & sic color dicitur esse in superficie, &c.

lib. 1. de Cæl. tex. 116.

Art. 2. Vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs.

1. Concl. Impossibile est vnam virtutem ex ęquo esse in pluribus potentijs. 1. Vnum accidens non potest esse in pluribus subiectis; at virtus est accidens existens in potentia, vt in subiecto, ergo. 2. Vbi est diuersitas potentiarum est diuersitas habituum, nō contra; quia diuersitas potentiarum non est communior, quam diuersitas habituum, quia illa est secundum generales rationes obiectorum, hæc secundum speciales: at virtutes sunt habitus, ergo 2a. Quodam ordine vna virtus est in pluribus potentijs: in vna præcipue, in alijs per quandam diffusionem, & per modum dispositionis, quia vna potentia mouetur & accipit. † 3a. Idem actus non potest eodem ordine, & æqualiter pertinere ad diuersas potentias, sed secundum diuersas rationes, & ordinem. 4a. Scire prærequiritur ad actionem moralem; quæ tamen essentialiter in appetendo consistit. 5a. Prudentia realiter est in ratione vt in subiecto, sed supponit rectitudinem voluntatis, vt principium.

Art. 3. Vtrum intellectus possit esse subiectum virtutis.

1. Concl. Virtus est habitus, quo quis bene vtitur. Habitus autem dupliciter ordinatur ad bonum actum; vno modo vt per habitum acquiritur facultas producendi actum, vt recte loquendi: altero vero, vt etiam habitus det facultatem, vt aliquis ea facultate recte vtatur, vt iustitia, quæ facit prompte operari, & vt iuste operetur. 2. Et quia bonum simpliciter, nō dicitur ratione potentiæ, sed actus, ideo homo dicetur bonum operari, & esse bonus, ab his secundis habitibus. 2a. Hi habitus dicuntur simpliciter virtutes: illi vero non simpliciter. Nam virtus est quæ facit bonum habentem, & opus eius bonum reddit, sed hoc faciunt habitus posteriores, priores, non ita, quia non reddunt bonum opus, nisi secundum quandā facultatem, nec faciunt bonum habentē, ergo. Vnde grammaticus dicitur bonus secundum quid. 3a. Subiectum habitus, qui secundum quid, est virtus, potest esse intellectus etiam sine ordine ad voluntatē. Quia scientia, ars, &c. sunt in intellectu; virtus dicitur qualitas mentis, quæ dicitur intellectus, ergo. 4a. Subiectum habitus, quæ est simpliciter virtus, non potest esse nisi voluntas, vel potentia mota à voluntate. Quia talis habitus dat non solum facultatem, sed etiā bene operari: sed quod homo bene agat, est à voluntate bona, ergo. 5a. Prout intellectus mouetur à voluntate, potest esse subiectum virtutis simpliciter: & sic intellectus speculatiuus est subiectum fidei: quia non credimus, nisi mouēte voluntate; & practicus prudentiæ; quia ad eius actum debet homo esse bene affectus circa principiū. i. circa finē, per rectitudinē volūtatis. †6a. Virtus simpliciter dicitur amor, quia pēdet ab amore, qui est in volūtate, cuius primus actus est amor. 7a. Quia verum est finis, & bonū intellectus; ideo habitus perficiens intellectum dicitur virtus. Tertium procedit de virtute simpliciter.

6. Eth. c. 3.

Art. 4. Vtrum irascibilis & concupiscibilis sint subiectum virtutis.

1. Concl. Irascibilis, & concupiscibilis, vt partes appetitus sensitiui, & ex se, non possunt

triplex contingit. 1. Ex facultate motus, & hæc vocatur fel, quia cito accenditur. 2. Ex tristitia causante iram, quæ diu manet in mente, & hæc pertinet ad maniam à manendo dictam. 3. Ex vindicta, quam iratus appetit, & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quiescit, donec puniat. Vnde irascentium alij acuti, alij amari, alij difficiles. Arist. 4. Eth. c. 3. † 2a. Ea, per quæ ira perficitur, non omnino se habent ad ipsum per accidens: & ita ex illis species sumi possunt. 3a. Ex candescentia, quam ponit Tul. ad primam speciem videtur pertinere. 4a. Irę gradus sine voce, cum voce, & cum verbo expresso, distinguuntur secundum effectus iræ.

Quæstio 47. De causa effectiua, iræ & de remedys eius.

Art. 1. Vtrum semper motiuum iræ, sit aliquid contra eum qui irascitur.

1. Concl. Motiuum iræ alicuius semper est aliquid contra ipsum factum. 1. Ira, ait Arist. lib. 2. rhet. c. 4. fit semper ex his, quæ ad ipsum. 2. Appetitus vindicandi, non irritatur, nisi propter malum illatum; quia vindicta non est, nisi vbi præcessit iniuria, nec iniuria prouocat ad iram, nisi pertineat ad appetentem vindictam, quatenus contra ipsum aliquid fit quod naturaliter repellitur: sed ira est talis appetitus, vt est dictum, ergo. † 2a. In Deo est ira, prout est iudicium iustitiæ contra peccatorem, qui facit contra Deum, prout contemnit mandata, & vt sibi, vel alteri nocumentum infert, contra curam Dei. 3a. Irascimur contra facientes iniuriam alijs; quatenus illi aliquo modo ad nos pertinent, saltem communione naturæ. 4a. Cum id despicitur in quo maxime studemus, nos despici putamus, quia illud reputamus bonum nostrum. 5a. Tacens prouocat ad iram iniuriantem, cum videtur ex contemptu tacere, quasi paruipendens.

Art. 2. Vtrum sola paruipensio, vel despectio sit motiuum iræ.

1. Concl. Omnes causæ iræ reducuntur ad paruipensionem. 1. Ira ex Arist. est appetitus 2. Rhet. c. 3. cum tristitia punitionis propter apparentem paruipensionem non conuenienter factam. 2. Tres sunt species paruipensio- 2. Rhet. c. 3. nis, despectus, impedimentum voluntatis implendæ, contumelia, ad quæ motiua iræ reducuntur. Primum, quia ira vult nocere ob rationem iustæ vindictæ; quæ non fit nisi de iniuste facto: & ita non irascimur contra eos, quos putamus iustę fecisse: 5. rhet. c. 5. Nocumentum autem infertur, vel ex electione, vel ignorantia, vel passione: quod maxime contristat, cum ex electione infertur, & contra sic agentes irascimur: si autem putamus ex ignorantia, vel 2 rhet. c 3. passione fecisse, vel non irascimur, vel minus, cum sic agere prouocet ad misericordiam & veniam. At qui ex electione nocent, ex contemptu peccare videntur: nō ita qui ex passione, & ignorantia. Deinde paruipensio est excellentiæ hominis opposita: ex omnibus autem bonis nostris aliquam excellentiam quærimus: ideo quodcunq; nocumentum inferatur, quatenus excellentiæ derogat, ad paruipensionem pertinere videtur. † 2a. Solus contemptus auget rationem iniuriæ, ideo per se est causa iræ, aliæ causæ potius minuunt iniuriam. 3a. Quisque naturaliter appetit quandam excellentiam, & ita irascitur contra ea, quæ excellentiæ derogant. 2. rhet. c. 2. 4a. Omnes aliæ causæ iræ, quæ recensentur ab Arist. vt obliuio, exultatio, denuntiatio malorum, ad paruipensionem reducuntur.

Art. 3. Vtrum excellentia irascentis sit causa iræ.

Ex parte motiui excellentia est causa 1. Concl. cur quis facile irascatur. 1. Homines enim 3. rhet. c. 9. ex Arist. propter excellentiam indignantur. 2. Motiuum iræ est iniusta paruipensio: sed quanto quis est excellentior, tanto iniustius paruifit, ergo. 2a. Ex parte dispositionis irascentis defectus causat iram. Quia nihil mouet ad iram nisi nocumentum contristans, sed quæ pertinent ad defectum sunt maxime contristatiua, quia homines defectibus subiacentes facile læduntur, ideo infirmi homines facilius irascuntur. Vnde patet ad primu. † 3a. Qui despicitur in eo, in quo multum excellit, non putat se iacturam pati, ideo non cōtristatur: sed ex alia parte habet causam cur magis irascatur, cum iniustius paruifiat. 4a. Multæ excellentiæ, vt prosperitas, spes

ſpes optima,&c. impediunt irã: prout impediũt triſtitiam: ſed nata ſunt etiam prouocare iram propter rationem dictam.

Art. 4. Vtrum defectus ſit cauſa, alicuius, vt contra eum aliquis iraſcatur.

1. Concl. li. 2. rhet. c. 2. Defectus eius contra quem iraſcimur, iram auget, prout auget indignam deſpectionem. 1. Diues ex Ariſt. iraſcitur cõtra pauperem ſi eum deſpiciat. 2. Vt quo quis eſt maior, eo indignius deſpicitur; ita quo quis eſt minor, tanto indignius deſpicit, vt ſtultus ſapientem, &c. 2a. Paruitas, vel defectus eius, cui iraſcimur minuit iram, quando imminuit indignam deſpectionem: & ſic illi quos pœnitet, & humiliant ſe, mitigant iram. Reſponſio mollis frangit iram. Vnde ſoluitur primum. 3a. In mortuos non eſt ira, quia nõ poſſunt ſentire, quod quærunt irati, & quia videntur eſſe in ſummo malo, ſic & grauiter læſos ceſſat ira. 4a. Deſpectio, quæ fit ab amico videtur magis indigna, & ideo eis iraſcimur, ſi vel noceant, vel non iuuent.

Quæſtio 48. De effectibus iræ.

Art. 1. Vtrum ira cauſet delectationem.

1. Conc. Ariſt. 2. rhet. c 6. Ira cauſat delectationem. 1. Nam, vt eſt in prouerbio, ira eſt melle dulcior. 2. Quod minuit triſtitiam, cauſat delectationẽ, quia ad expulſionem mœroris ſequitur delectatio, quæ eſt medicina triſtitiæ, & quo per delectationem maius remediũ præſtatur, magis delectatio percipitur, ſed ira remouet triſtitiam: quia eſt remedium ad tollendum iniuriam contriſtantem per vindictam, ad cuius præſentiam ſequitur delectatio, & tanto maior quo maior fuit triſtitia, ergo. Quod ſi vindicta eſt præſens, omnino tollit triſtitiam, & ſedat iram: ſi non ſit præſens realiter, vel erit præſens per ſpem, quia nemo iraſcitur, niſi ſperans vindictam: vel per continuam cogitationem, cum libenter cogitemus, quæ concupiſcimus, & ſic iratus, cum cogitet de vindicta delectatur, ſed hæc delectatio cum non ſit perfecta, non tollit omnino triſtitiam, nec iram. † 2a. Iratus triſtatur de iniuria, gaudet de vindicta ſperata & cogitata: vnde triſtitia eſt principiũ iræ, delectatio veluti effectus. 3a. Secundum procedit de reali præſentia vindictæ, quæ tollit omnino iram. 4a. Delectationes præcedentes impediunt triſtitiam, & conſequenter iram: at delectatio vindictæ conſequitur eam.

Art. 2. Vtrum ira maxime cauſet feruorem in corde.

Motus iræ eſt cauſatiuus cuiuſdam feruoris ſanguinis, & ſpirituum circa Cor. 1. Ira, ait Damaſ. eſt feruor eius, qui circa cor eſt, ſanguinis, &c. 2. Motus appetitus, qui per modum inſecutionis cui proportionatur calor, ſicuti retractioni frigus, inſequitur contrarium, in quod appetitus naturalis fortius intendit, excitat feruorem ſanguinis, &c. trãſmutatio enim corporis ſequitur motum appetitus: atq; motus iræ eſt huiuſmodi, quia cauſatur à cõtrario in iacente, ad quod repellendum tendit per appetitum vindictæ, vnde ſequitur & impetus iræ per modum inſecutionis, & ideo cauſat feruorem circa cor, quod eſt inſtrumentum paſſionum animæ. † 2a. Cũ homo patitur detrimentum in re amata ob illatã iniuriam, magis ſentitur amor, & feruor amoris per iram creſcit, verum feruor amoris eſt cum lenitate & dulcedine, in bonum amatum, & ideo comparatur calori aëris & ſanguinis, & ita ſanguinei magis amant, at feruor iræ eſt ad conſumendum contrarium, & ideo comparatur calori ignis & choleræ. 3a. Quia ira cauſatur ex memoria, quæ tempore minuitur, ideo tempore ceſſat, licet feruore excitetur: ſimiliter amor ſi remaneat ſolum in memoria. Quod ſi cauſa vtriuſque perſeueret, vterque augetur tempore. 4a. Ira maior ſuperueniens facit miteſcere; quia prior exiſtimatur parua: & quia virtus diuiſa in plures partes minuitur. 1. Concl. lib. 2. c. 16.

Art. 3 Vtrum ira maxime impediat rationis vſum.

Ira inter cæteras paſſiones maxime impedit rationis vſum. 1. Ex Gregor. qui hoc docet. 2. Paſſio, quæ facit maiorem perturbationem corporalem, magis impedit vſum rationis, mens enim ad ſuum actum eget viribus ſenſitiuis, quarum actus impediuntur corpore perturbato, vt patet in ebrijs: at ira maxime facit pertur- 1. Concl. lib. 5. mor. c. 31.

perturbationem circa cor, vt etiam ad exteriora membra deriuetur, ergo. †2a. A ratione incipit ira quantum ad motum appetitiuum, qui est formalis iræ, sed passio iræ præoccupat perfectum iudicium propter commotionem caloris vehementer impellentis, quod est materiale in ira, & per hoc impedit iudicium. 3a. Iratus dicitur manifestus, non quod sciat quid agat, sed quia manifeste agit, non quærens aliquam occultam rationem, vel propter impetum rationis, quæ nihil excogitat, vel proprie cordis amplitudinem, quæ pertinet ad magnanimitatẽ. At concupiscens latet, quia delectabilia concupiscentiæ, solent esse turpia, vindicta vero arguit virilitatem. 4a. Ira incipit à ratione, & ita appositio contrarij adiuuat iudicium rationis, & auget iram; vnde ex eodem crescit ira & iudicium; sed impedimentũ fit modo iam dicto.

Art. 4. Vtrum ira causet taciturnitatem.

1. Concl. Ira quatenus est cum ratione, potest causare taciturnitatem. 1. Aliquando, ait Greg. ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit. 2. Quia interdum ita iudiciũ rationis viget, vt etiam si non cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, tamen cohibet linguam ab inordinata locutione. 2a. Ira vt impedit rationem, taciturnitatem causare potest. Quia tanta potest esse perturbatio iræ, vt redundet in membra æterna, & maxime in ea quibus relucet vestigium cordis; vt in oculos faciem, & linguam, ita vt impediatur ab vsu loquendi. Vnde Greg. Cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, nõ recognoscuntur noti, ore clamor firmatur, & sensus quid loquatur ignorat. †3a. Augmentum iræ interdum non cohibet locutionem, aliquando cohibet, aliquando etiam tantum linguæ, & aliorum membrorum: vnde iratus interdum verba iniuriosa profert. Ex his soluitur etiam. 2. & 3. Quoniam quando non est tanta perturbatio, vt impediantur membra, sequitur locutio ex ira, & ex abundantia cor loquitur.

lib. 5 mor. c. 13.

Mat. ... c. 12.

Prou. 25.

Quæstio 49. De habitibus in generali, quoad eorum substantiam.

Art. 1. Vtrum habitus sit qualitas.

Habitus dicitur ab habendo, vnde hoc nomen dupliciter deriuatur; primo, prout quæuis res dicitur aliquid habere, secũdo quatenus res aliqua aliquo modo se habet in se, vel ad aliud. 2a. Habere primo modo est commune omnibus generibus, & ita ponitur in post prædicamentis. Inter ea, quæ habentur, vel nihil est mediũ, vt inter subiectum & qualitatem; vel est media sola relatio, quomodo quis dicitur habere socium, vel est aliquid medium per modum actionis, vel passionis, vt inter ornans, & ornatum, regens & rectum, & in his constituitur speciale prædicamentum habitus. 3a. Si sumatur habere, prout res dicitur aliquo modo se habere in seipsa, vel ad aliquid aliud, cum hic modus habendi sit secundum aliquam qualitatem hoc modo habitus est quædã qualitas, & sic describitur. Habitus est dispositio secundum quam bene, vel male disponitur dispositum, aut secundum se, aut ad aliud. Et sic loquimur nunc de habitu. †4a. Primum argum. procedit de habere, primo modo, & secundum de habitu vt est vnum prædicamentum. 5a. Dispositio semper importat ordinem habentis partes, vel secundum locum, quod pertinet ad situm, vel secundum potentiam, quod pertinet ad dispositiones, & præparationes nondum perfectas, vel secundũ speciem, quod pertinet ad perfectas dispositiones, quæ sunt habitus. 1. Concl.

Arist. 5. Met. tex. 25.

Arist. 5. Met. tex. 24.

Art. 2. Vtrum habitus sit determinata species qualitatis.

1. Concl. Habitus est determinata species qualitatis. 1. Ex Arist. in prædicamentis. 2. Qualitas importat modum substantiæ, & modus ex Aug. dicit rationem mensuræ, & mensura dicit terminationem: ergo quot modis accidentaliter terminatur substantia, tot erunt qualitates. Si determinatio sit secundum quantitatem est quarta species, id est, figura & quia quantitas est sine motu, & ratione boni, vel mali, ideo ad hanc speciem non pertinet ratio boni vel mali.

c. de qual.

mali, vel ratio tarde & cito transeuntis. Si sit secundum actionem & passionem, quę consequuntur principia naturæ oritur, secunda & tertia species, in quibus attenditur facile & difficile, & cito transiens, & diuturnum; non attenditur ratio boni & mali, quæ non est in motu, cum non sit finis. Si determinatio attendatur in ordine ad naturam rei oritur prima species, habitus & dispositio. Ideo habitus dicitur dispositio perfecti ad optimum perfecti. 1. Dispositi secundum naturam. Et quia forma est finis, ideo in prima specie attēditur ratio boni & mali, facile & difficile *7. Phys. tex. 17. & 18.* mobilis. Ideo definitur per bene, & male. *5. Met. tex. 25.* Quia si est conueniens naturæ habet rationem boni, si non, habet rationem ma- *2. Eth. c. 5.* li: ex quibus patet numerus quatuor specierum qualitatis, & habitum esse certam qualitatis speciem. †2a. Dispositio dicit ordinem, & ita est ad aliquid: & si addatur bene, vel male, quod est de ratione habitus oportet attēdere ordinem ad naturam: quæ habet rationem finis. Vnde secundum figuram & calorem non dicitur quis bene dispositus, nisi in ordine ad naturam rei: & sic figura ad pulchritudinē, & color ad sanitatem refertur; & ita reponi solent in prima specie. Vnde patet ad secundum. 3a. Particula, difficile mobile, in definitione habitus, non distinguit ab alijs speciebus, sed a dispositione, quæ vel sumitur vt genus habitus, vel vt condiuiditur habitui: & hoc modo dupliciter, vel sicut perfectum & imperfectum in eadem specie: vel sicut duæ diuersæ species vnius generis sub alterni, ita vt facile, & difficile mobile sunt differentiæ specificæ: sumpta differentia accidentalis pro essentiali, & videtur esse magis ad mentem Arist.

Art. 3. Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

1. Concl. Omni habitui secundum rationem habitus conuenit aliquo modo habere ordinem ad actum. 1. Quia ex Aug. habitus *lib. de bon. coniug. c. 21.* est quo aliquid agitur. 2. De ratione habitus est, vt importet habitudinem in ordine ad naturam rei, prout conuenit, vel non: sed natura, quæ est finis generationis ordinatur, vel ad actionem, vel ad operatum, quo peruenitur per operationē, ergo etiam habitus dicet ordinem ad ista. *Arist. 5. Met. tex. 25.* Ideo dicitur dispositio, vel secundum se, id est, secundum naturam, aut ad aliud. 1. ad finem. 2a. Quidā habitus ex parte subiecti, in quo sunt primo, & per se importāt ordinē ad actū. Quia habitus ex se importat ordinē ad naturā rei, ergo sit nam rei, in qua est habitus dicat ordinem ad actū, vt sunt potentiæ, quæ ex se sunt principiū actus, habitus etiam qui est in potentijs importabit ordinem ad actum. †3a. Habitus est quidem actus, vt est qualitas: sed est actus primus in potentia ad secundum. 4a. De ratione habitus est, vt respiciat naturam, non potentiam: & quia natura respicit actionem per potentiam, ideo prius ponitur species habitus, quàm potentiæ. 5a. Sanitas pulchritudo, &c. dicuntur habitus in ordine ad naturam, quæ cum sit principium actus, etiam ista referantur ad actum.

Art. 4. Vtrum sit necessarium esse habitum.

Necesse est habitus esse. 1 Habitus ex Arist. sunt perfectiones. Sed perfectio est *1. Concl. 7. Phys. tex. 17.* maxime necessaria rei, quia habet rationem finis, ergo. 2. Multæ sunt res, ad quātum naturas & operationes oportet plura concurrere, quæ diuersis modis commensurari possunt, ergo opus est habitibus: quia habitus importat dispositionē in ordine ad naturam rei, & operationem, vel finem; bene, vel male. Vt autem aliquid egeat dispositione tria requirit. 1. Vt sit alterum ab eo, quod disponit, & se habeat, vt potentia ad actum: ideo habitus non habet locum in Deo, qui est simplex. 2. Quod est in potentia possit pluribus modis terminari ad diuersa, quia si sit in potentia ad vnum, non est opus dispositione, vt patet de materia cœli ad formam cœli. 3. Vt plura conueniant ad disponendum subiectum ad vnum eorū, ad quæ est in potentia, quæ varijs modis commensurari possunt, vt disponatur bene, vel male, ad formam, & ad operationem. Propterea qualitates elementorum, quæ illis vno modo conueniunt, non dicuntur dispositiones, sicuti sanitas & pulchritudo, quæ important commensurationem plurium, quæ varijs modis commensu-

possunt. Ideo habitus dicitur dispositio. secundum partes. †2a. Forma perficit rem, sed ipsa ordinatur ad operationem; & si non sit determinata ad vnam operationẽ eget habitu determinante. *Arist. 5. Met. tex. 24.* 3a Potentia quandoque se habet ad multa, ideo eget determinante: si vero sit terminata ad vnum, non ita, vt sunt vires naturales. 4a. Eadem potẽtia se habet ad bonum & malum: non tamen idem habitus.

Quæstio 50. De subiecto habituum.

Articul. 1. Vtrum in corpore sit aliquis habitus.

1. Concl. Nullus habitus, qui ordinatur ad operandum est principaliter in corpore, vt in subiecto. Nam in eo, quod non est in potentia ad multa, non est ponendus habitus; quia habitus est ad terminandum, quod est indifferens: sed corpus quo ad suas operationes non est indifferens; quia operationes corporis, aut sunt à qualitate naturali, quæ est ad vnum, & ideo ratione harum non eget habitu; vel sunt ab anima mouẽte corpus, & hæc principaliter sunt animæ, & secundario corporis: & quia habitus proportionantur operationibus, dispositiones ad hos actus principaliter erunt in anima, in corpore secundario, vt habituatur ad obediendum animæ, ergo. 2a. Habitus qui dicunt dispositionem subiecti ad naturam, seu formam, possunt esse in corpore: quo modo sanitas, & pulchritudo sunt habitus, seu dispositiones. Ita Arist. in prædic. sed non habent perfectam rationem habitus, cum facile mutentur. *In 3. de ani. com. 28.* † 3a. Cum Auer. ait, habitum esse, quo quis agit, cum voluerit; intelligitur de habitu, vt est dispositio ad operationẽ, & de actibus corporis, qui sunt à natura, non de his, qui sunt ab anima, quorum principium est voluntas. 4a. Naturales dispositiones non sunt simpliciter difficile mobiles, nisi in comparatione ad tale subiectum, sed per comparationem ad alias qualitates, non sunt facile mobiles, & ideo sunt habitus. At dispositiones animæ sunt simpliciter difficile mobiles propter naturam subiecti. 5a. Alteratio primo & per se est secundum qualitates primas, ad quam tanquam ad dispositionem sequitur sanitas: &c. & ideo sanitas, & ægritudo potius habitus, quam passibiles qualitates dicuntur.

Art. 2. Vtrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam, vel secundum suam potentiam.

Ex habitibus aliqui sunt in corpore per ordinem ad animam: alij in essentia animæ, alij in anima secundum suas potentias. *1. Concl.* Nam habitus, vt dicit dispositionẽ in ordine ad naturam, non potest esse in anima, sed in corpore in ordine ad animã quæ est forma completiua naturæ: sed si loquamur de aliqua superiore natura, puta de gratia, cuius anima est capax, non prohibet in anima secundum suam essentiam esse aliquem habitum. *2. Pet. 1.* Vt autem est dispositio ad operationem, maxime habitus sunt in anima secundum suas potẽtias, per quas anima operatur. Quia hac ratione est indeterminata ad plures operationes, ad quas terminandas requiritur habitus. Ideo ponuntur diuersi habitus in diuersis partibus animæ. † 2a. Anima pertinet ad naturam humanam, non vt subiectum disponendum ad aliud, sed vt forma ad quam aliud disponitur; & ideo habitus non sunt in eius essentia. *Arist. 1. Eth. c. vlt.* 3a. Vnũ accidens dicitur subiectum alterius, sed non per se, sed secũdum ordinem, vt superficies coloris: & hoc modo potẽtia dicitur subiectum habitus. 4a. Habitus ponitur in prima specie, quia dicit ordinem ad naturam: at potentia semper dicit ordinem ad operationem, & ita ponitur secundo loco: habitus vero cuius subiectum est potentia, non dicit ordinem ad naturam, sed ad operationem, & sic est posterior: vel certe præponitur, vt complementum potentiæ.

Art. 3. Vtrum in potentijs sensitiuæ partis possit esse aliquis habitus.

1. Concl. In parte sensitiua, secundum quod operatur instinctu naturæ, non est habitus. Quia hoc modo ordinatur ad vnum, ergo vt in potentijs naturalibus non est habitus, ita nec in vi sensitiua sub hac ratione. 2a. In parte sensitiua, vt operatur ex imperio rationis, potest esse aliquis habitus, qui bene, vel male disponat. 1. Ex Aristot.

ftot. qui aliquas virtutes ponit in parte irrationali. 2. Quia sub hac ratione ad diuersa ordinari potest, ergo est capax habitus. †3a Vires nutritiuæ non sunt aptæ obedire rationi vti sensitiuæ, ob quā causam rationales dicuntur; ideo in illis non est habitus. 4a. In brutis sunt quidem dispositiones ad sanitatem; & ęgritudinem; habitus vero esse possunt, vt instituuntur ab homine; sed imperfecte, quantum ad vsum, quia non habent dominium vtendi, quod pertinere videtur ad rationem habitus: quare non sunt proprie habitus. 5a Licet in potentijs sensitiuis non sit scientia; tamen in appetitu sensitiuo potest esse virtus, quia aptus est moueri ab appetitu rationali: ideo potius virtus ponitur in vi sensitiua appetibili, quàm in apprehensiua, in qua etiam potest poni habitus memoratiuus, vel cogitatiuus. In apprehensiuis exterioribus, sicut nec in mēbris, non sunt habitus, sed magis in viribus imperantibus motum ipsorum.

3. Eth. c. 9.

Art. 4. Vtrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.

1. Conc. In intellectu est aliquis habitus. 1. Ex Arist. 6. Ethic. c. 3, qui scientiam & sapientiam ponit in intellectu, & in parte rationali per essentiam. 2. Sicut eius est potentia, cuius est operatio; ita eius est habitus cuius est operatio; sed intelligere est proprius actus intellectus, ergo & habitus quo intelligit, erit in ipso. Vnde damnantur dicentes vnum esse intellectum possibilem omnium, & habitus cognoscitiuos esse in partibus sensitiuis. Quæ sententia est contra Aristot. loco citato, & in 3. de anim. tex. 8. vbi ait, intellectum possibilem fieri in actu per species, sicuti sciens dicitur esse in actu; quod fit, cum quis per se potest considerare. †2a. Licet operationes sint aliquo modo coniuncti, tamen habitus sunt in potentijs, quæ sunt principia actus. Et cum intelligere sit actus intellectus possibilis, in eo erit habitus, non in phantasmate, quod est commune animæ & corpori, quod phantasma comparatur ad intellectum, vt obiectum. 3a Quāuis intellectus sit forma & actus; tamen est etiam potentia ad esse intelligibile; & ideo in eo potest esse habitus. 4a. Potentię apprehensiuæ præparant obiectum intellectui, & ideo in eis potest secundario esse habitus intellectiuus, si bene sint dispositæ.

Articul. 5. Vtrum in voluntate sit aliquis habitus.

Voluntas est subiectum alicuius habitus. 1. Iustitia & habitus quidam: sed hæc ex Aristot. est in voluntate, ergo. 2. Potentia, quæ potest diuersimode ordinari ad agendum, eget habitu, at voluntas est huiusmodi; quia est potentia rationalis, ergo eget habitu, quo bene disponatur. 3. Ex ratione habitus, quia habet principalē ordinem ad voluntatem, prout habitus est, quo quis vtitur, cum voluerit. 2a. Quāuis voluntas non operetur per species, vt intellectus; tamen in ea debet esse aliquid inclinans in obiectum: & licet ad aliqua naturaliter inclinetur, ratione quorum non est opus habitu; tamen ad ea, ad quæ non est determinata, opus est. 3a. Intellectus agens, est agens tantum, & ideo non eget habitu: at voluntas est etiam patiens, ideo non est par vtriusque ratio. 4a. Voluntas ex natura sua inclinatur in bonum; sed quia hoc est varium, ideo eget habitu determinante. 1. Concl. 5. Eth. c. 1.

Articul. 6. Vtrum in Angelis sit aliquis habitus.

Licet in Angelis non sit potentia materiæ ob quam causam aliqui non ponūt habitus in eis: tamen quatenus in illis est aliqua potentia, cum non sint puri actus, in eis potest esse aliquis habitus; & quia potentia ista nō est eiusdem rationis cum potentia materiæ, nec habitus vtrobique erit eiusdem rationis. 2a Circa habitum non eodem modo se habet intellectus angelicus, ac humanus. Quia humanus, cum sit infimus in hoc genere, est in potentia ad omnia intelligibilia, ratione quorum habitu eget; at angelicus non est in potentia ad omnia: quia cum sit actus, sed non purus, respectu aliquorum vt suæ essentiæ non eget speciebus, & habitu; at respectu aliorum, ad quæ est in potentia, debet perfici habitualiter per species ad operationem propriam. Vnde in Angelis sunt habitus operatiui. 3a. Ad attingen- 1. Concl.

dum Deum per intellectum, & voluntatem Angelus eget habitu. Nam nullus Angelus pertingit ad perfectionem Dei; quia infinite ab eo distat, ergo ad attingendum eget habitu, tanquam in potentia existens respectu puri actus. Idem docet Dionys. qui eorum habitus vocat deiformes. *Cap. 7. de cæl. hier.* 4a. In Angelis non sunt habitus, vt sunt dispositiones ad esse naturæ, quia sunt immateriales. Vnde soluitur primũ. 5a. Angeli cum non sint per se existentes, & perfecti, omnino egent exteriore participatione, & diuina; propterea egent habitu. 6a. In Angelis non sunt partes essentiæ, sed potentiæ, prout eorum intellectus per plures species perficitur.

Quæstio 51. De causa habituum, quantum ad generationem ipsorum.

Art. 1. Vtrum aliquis habitus sit à natura.

1. Concl. Naturale dicitur aliquid, vel secundum naturam speciei, vt risibile homini, vel secundum naturam indiuidui, vt Sorti ægrotare: & vtroque modo, vel secundum totũ, quia totum est à natura vel secundũ quid, cum partim est à causa exteriore, vt cum homo partim fit sanus à natura, partim à medicina. 2a. Habitus vt est dispositio subiecti in ordine ad naturam vel formam omnibus dictis modis potest esse naturalis. Nam aliqua dispositio naturaliter debetur speciei, quæ quia habet quãdam latitudinem, ideo in indiuiduis habet varios gradus in quibus potest esse, vt totaliter à natura vel etiam partim à causa exteriore, vt sanitas ab arte. 3a. Habitus qui est dispositio ad operationem, cuius subiectum est potentia, potest esse naturalis ex natura speciei, vel ex parte animæ, quæ cum sit forma, est principium specificum; & ex parte indiuidui ratione corporis; quod est principium materiale. Sed neutro modo in homine sunt habitus totaliter à natura: in angelis tamen sunt species naturaliter inditæ, non autem in homine. 4a. In potentijs apprehensiuis est habitus naturalis secundum inchoationẽ, & rationem speciei, & indiuidui. Pr[illegible] modo ex parte animæ est habitus primorum principiorum. *Ita 6. Ethic. c. 6.* Nam ex ipsa natura cognoscitur totum esse maius parte; licet quid sit totum, & pars, sine sensu non cognoscatur ex parte indiuidui, aliquis est magis dispositus ratione organorum ad intelligendum. *2. Post. c. vlt.* 5a. In potentijs appetitiuis non est naturalis habitus secundum inchoationem ex parte animæ, quoad substantiam habitus, sed solum quantum ad principia quædam ipsius: sicut principia iuris communis dicuntur seminalia virtutum. Inclinatio enim ad propria obiecta non pertinet ad habitum, sed ad rationem potentiarum. At ex parte corporis secundum naturam indiuidui sunt aliqui habitus appetitiui secundum inchoationes naturales, sunt enim aliqui dispositi ad castitatem, aliqui ad mansuetudinem, &c. † 6a. A natura vt contra diuiditur rationi & voluntati, non est vllus habitus, si sumatur pro eo, quo quis pro voluntate vtitur. 7a. Non omne id quod pertinet ad habitum, pertinet ad potentiam, & ita potentiæ naturali, non additur frustra habitus naturalis: vt angelis species intelligibiles. 8a. Licet aliqui habitus sint naturales, non sequitur omnes esse naturales: quia natura non se habet eodem modo ad causandas omnes diuersitates habituum.

Art. 2. Vtrum aliquis habitus causetur ex actibus.

Aliquis habitus causatur ex actibus. 1. Ita docet Arist. *1. Conc. lib. 2 eth. c. 1.* 2. Agens quod est principium actuum & passiuum sui actus, potest agendo frequentatis actibus aliquid in se producere; quod non potest illud agens, quod est solum principium actiuũ sui actus, vt ignis calefactionis: Sed homo ratione actuum appetitiuæ, & apprehensiuæ virtutis est agens [illegible] patiens, quia appetitus mouet, & mouetur [illegible] apprehensiua repræsentante obie[illegible] & vis intellectiua mouetur ratiocinando a propositione nota ex principijs; ergo in appetitiua per varios actus generantur habitus virtutum moralium, cum i[illegible] moueat, & moueatur à ratione: & in intellectu habitus [illegible] principijs. 2a. [illegible] causatur habitus [illegible]

tum ad primum actiuum principium, sed quantum ad principium actus, quod mouet motum. Quia quod patitur ab alio disponitur per actum agentis: vnde ex talibus actibus generatur quædam qualitas in potentia passiua & mota, quæ dicitur habitus. 3a. Agens, vt agens, non recipit, sed vt motum ab alio mouente, & sic causatur habitus. 4a. Idem secundum idem, non se mouet, secundum diuersa idem à seipso moueri potest. 5a. Actus qui præcedit habitum, procedit à nobiliore principio, quàm sit habitus; vt ratio respectu virtutis moralis, & intellectus principiorũ respectu scientiæ.

Art. 3. Vtrum per vnum actum possit generari habitus.

1 Concl. Habitus, qui sunt in potentijs appetitiuis non generantur vno; sed pluribus actibus. 1. Vna enim herundo ex Arist. non facit ver, id est, vnus actus perfectam virtutem. 2. Habitus generantur per actus, prout potentia passiua mouetur à principio actiuo, quod non potest generare aliquid in passiuo, nisi vincat sua actione passiuum: sed ratio, quæ est principium actiuum horum habituum non potest vincere totam potentiam appetitiuam, quoniam cum se habeat diuersimode ad multa, non potest ita vnico actu affici, vt feratur in vnum tantum, vt ratio habitus requirit, ergo. 2a. Intellectus noster vnico actu potest acquirere habitum scientiæ, sed nõ opinionis. Quia interdum potest moueri ab aliquo actiuo, ita vt cogatur assentiri sine formidine: interdum vero non conuincet, vt ratio probabilis, ergo. 3a. Habitus qui sunt in potentijs sensitiuis apprehensiuis non vnico actu generantur, vt patet in memoria, quæ non confirmatur, nisi repetito actu. 4a. Habitus corporales vnico actu possunt causari: si actiuum fuerit magnæ virtutis. Vt quando medicina fortis inducit sanitatem. Vnde patet ad obiecta.

1. Eth. c. 7.

Arist. lib. de mẽ. & rem. c. 2.

Art. 4. Vtrum aliqui habitus sint hominibus infusi à Deo

1. Concl. Aliqui habitus supernaturales homini infunduntur à Deo 1. Eccl. 15. Impleuit eũ Dominus, &c. 2. Sunt aliqui habitus, quibus homo disponitur ad finem excedentem naturam, ergo isti excedunt vim naturæ, ergo infunduntur à Deo, quia habitus debet esse proportionatus ei, ad quod per eum homo disponitur. 2a. Deus aliquando infundit homini habitus, qui viribus naturæ possunt acquiri: nam quod potest per causas secundas, potest per seipsum, ergo. Solet igitur Deus ad ostendẽdum potentiam suam interdum hos habit⁹ infundere; vt patet in Apostolis, quibus dedit scientiam scripturarum, &c. †3a. Deus ratione naturæ æqualiter se habet ad omnes; sed non ratione sapientiæ. 4a. Ex eo quod Deus in omnibus operatur secundum naturę modum, non sequitur quod non possit aliquid operari, quæ natura non potest, sed quod nihil facit contra naturam. 5a. Actus habitus infusi, nõ causant habitum, sed augent præexistentem.

Quæstio 52. De augmento habituum.

Art. 1. Vtrum habitus augeantur.

1. Concl. Vt in rebus corporalibus aliquid dicitur magnum, quia habet debitam & perfectam quantitatem, ita in spiritualibus, quod peruenit ad debitam perfectionem quoniam bonum habet rationem perfecti, & ideo in his, quæ mole carent, idem erit melius, quod melius vt ait August. 2a. Perfectio formæ considerari potest vel secundum ipsam formam, vel secundum quod subiectum participat formam: si primo modo, forma secundum se non dicitur magna vel parua, altero modo dicitur magis & minus, album, & sanum. 3a. Illud secũdum quod aliquid sortitur speciem debet esse fixum, & quasi indiuisibile. Quia quæ illud attingunt, sunt sub specie illa, quæ autem excedunt, aut deficiunt, nequaquam, ergo. Ideo species dicuntur vt numeri. 4a. Forma quæ secundum seipsam, & aliquid quod est in se sortitur speciem, secundum se habet determinatam rationem, quam nec excedere, nec ab ea deficere potest: vt sunt substantiæ & qualitates: Quæ vero recipit speciẽ ab aliquo extrinseco, ad quod refertur, potest variari in plus & minus, & nõ mutabitur

lib. 6. de trin. c. 8.

Arist. 8. Met. tex. 10.

tabitur species propter vnitatem eius à quo sumitur species; vt motus, qui specificatur à termino, & vt sanitas, quæ consistit in dispositione ad corpus, quæ variasse potest. Vnde patet, quæ formæ possint augeri, quæ non. Probatur autē hæc concl. ex 3. quia id vnde sumitur species est quod fixum: at in vtroque genere est aliquid tale, ergo non mutatur species. 5a. Si qualitates, seu formæ considerentur in ordine ad subiectum, quædam nō suscipiunt magis & minus, vt substantia, quia est ens per se, & habet speciem secūdum se; quæ est fixa & quasi numerus. Similiter forma, quæ consistit in diuisibili, non potest magis participari, vt sunt quæ accipiuntur secundum numerum, vt species quantitatis discretæ, id est, numerorum, & quantitatis continuæ, quæ secundum numeros accipiūtur, vt tricubitum, triplum, figura, &c. 6a. Habitus & dispo- 7. Phys tex. 17. sitiones vtroque modo augeri possunt: & secundum se, quia sumunt speciem ab extrinseco, id est, ab obiecto, & secundum participationem subiecti: quia scientia & sanitas participantur pro diuersa aptitudine, quæ est in subiecto. † 7a. Vt nomen magnitudo, ita & augmentum transfertur à corpore ad perfectiones quantitate carentes. 8a. Habitus est perfectio, sed non specifica, neque in sui ratione includit terminum, seu numerum. 9a. Alteratio primum est in qualitatibus tertiæ speciei, & posterius in illis, quæ sunt in prima specie: quia facta alteratione secundum 7 Phys tex. 10. vires sensitiuas & apprehensiuas sequitur alteratio secundum virtutem, & scientiam.

Artic. 2. Vtrum habitus augeatur per additionem.

1. Concl. Si habitus consideretur in ordine ad subiectum, in quo est, non augetur per additionem, sed quia subiectum magis participat habitum. 1 Ex Arist. calidum 4. Phys tex. 84 fit magis calidū, nullo producto in materia calido, quod non esset calidū, quan- 7. Met. tex. 23. do erat minus calidum, ergo. 2. Sicuti per agens, quod est actu, fit aliquid actu calidum, incipiens de nouo participare formam, non quod ipsa forma fiat, ita per actionem intensam agētis, efficitur magis calidum, tanquam perfectius participans formam, non quod formæ aliquid addatur, ergo. Nam si per additionem fieret hoc augmentum, vel fieret ex parte formæ, & sic mutaretur species; vel ex parte subiecti, & hoc, vel quia aliqua pars subiecti reciperet formam, quam nō habebat, vel quia additur aliquod subiectū participans eandem formam, vt si album addatur albo: sed neutro modo aliquid dicitur magis, sed maius, ergo. 2a. Quoniam quædam accidentia secundum se augentur, in quibusdam augmentum per additionem fieri potest. Nam motus augetur per hoc, quod ei aliquid additur, vel secundum tempus, in quo est, vel secundum viam: & tamen species eadem manet; quia terminus est idem. Augetur etiam per intensionem, secundum participationem subiecti, prout magis promptè fit. Similiter scientia per additionem conclusionum; & secundum participationem subiecti, prout quis expeditius se habet in consideratione conclusionum. Item habitus corporales, vt sanitas, & pulchritudo, maxime augentur per additionem, secundum omnes partes, & transmutationem qualitatum, quæ augentur secundum intensionem ex parte subiecti participantis. † 3a. Etiam in corporali magnitudine fit additio, vel per additionem subiecti, ad subiectum, vt in augmentatione, vel per intensionem, vt in rarefactione. 4a. Causa agens habitus facit semper aliquid in subiecto, sed non nouam formam, scilicet, vt magis participet, & forma se extendat. 5a. Agens in eo, quod non est album causat nouam formam, sed in eo, quod, verbi gratia, est minus calidum, cum actu formam habeat, perducit ad maiorem participationem.

Artic. 3. Vtrum quilibet actus augeat habitum.

Actus intensiores & perfectiores habitu, augent ipsum, actus vero æque intensi disponunt ad augmentum. Nam 1. Concl. actus qui intenditur proportionaliter ad intensionem habitus, vel in hoc, ipsum excedit, & augmentat habitum, vel tal- 2. Eth. c. 2. tem disponit ad augmentum eius: quia vt

5. Phys. tex. 52. vt ait Arist. similes actus similes habitus causant: similitudo autem non solum secundum eandem qualitatem, sed etiam secundum diuersum modum, vt magis & minus albi, attenditur: at aliqui actus possunt esse huiusmodi; quia habitus est in voluntate, & ideo eo aliquis potest vti proportionaliter, vel excedenter, vel deficienter, aut facere contrarium, ergo, quilibet talis actus, vel augebit, vel disponet ad augmentum; vt loquamur de augmento habituum, sicut de augmento animalis, vbi non quodlibet augmentum auget, nec quælibet gutta cauat lapidem, sed multiplicato alimento fit augmentum. 2a. Si intensio actus proportionaliter deficiat ab intensione habitus actus, non disponit ad augmentum, sed magis ad diminutionem. Ita Arist. vnde patet ad obiecta. 2. Eth. c. 2.

Quæstio 53. De corruptione, & diminutione habituum.

Artic. 1. Vtrum habitus corrumpi possit.

1 Concl. Cum forma per se corrumpatur a contrario, & per accidens per corruptionem subiecti, habitus qui est in subiecto corruptibili, cuius causa habet contrarium vtroque modo erit corruptibilis: qui vero est in subiecto incorruptibili, non corrumpitur per accidens. 2a. Sunt quidam habitus, qui principaliter sunt in subiecto incorruptibili, secundario incorruptibili, vt scientia, quæ est in intellectu possibili, & in potentijs sensitiuis, & ideo ex parte intellectus nō corrumpitur per accidens, sed ex parte sensus. 3a. Habitus primorum principiorum tam speculabilium, quam practicorum immediate ab intellectu agente causati vtroque modo sunt incorruptibiles. Nam ille habitus per se est corruptibilis, qui vel ex parte sua, vel suæ causæ habet contrarium: sed isti habitus non habent contrarium, quia species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili non habet contrarium, nec etiam intellectus agens, qui est eorum causa immediata. ergo tales habitus nulla obliuione, vel deceptione corrumpi possunt. 4a. Habitus scientiæ, & opinionis in intellectu possibili existens corrumpi potest. 1. Ex parte propositionum, ex quibus ratio procedit: quia vna potest esse alteri contraria. 2. Ratione processus, quo modo sophystica ratio veræ, vel probabili opponitur: corruptio enim scientiæ est deceptio. Idem dicendum est de virtute prudentiæ. 5a. Habitus morales, qui sunt in voluntate, & appetitu sensitiuo per se corrumpi possunt, quia generantur ex eo quod ratio nata est mouere hanc partem, ergo per iudicium rationis in contrarium mouentis, vel per ignorantiam, aut electionem possunt corrumpi. † 6a. Habitus habet similitudinem naturæ, à qua tamen deficit, ideo corrumpitur, sed non facile. 7a. Licet species intelligibiles non habeant contrarium: tamen enunciationes & discursus habent. 8a. Scientia non corrumpitur motu corporali, sed intelligibili. Virtutes dicuntur firmiores scientijs, propter vsum continuum in omni vita. Arist. lib. de long. vitæ c. 2.

Artic. 2. Vtrum habitus possit diminui.

1. Concl. Habitus possunt diminui. 1. Contraria nata fieri circa idem: at augmentum & diminutio sunt cōtraria, ergo. 2. Quoniam dupliciter diminuuntur, sicut & augentur: quia vt ex eadem causa augentur, qua generantur, ita ex qua corrumpuntur, minuuntur: diminutio enim est via ad corruptionem, vt generatio fundamentum augmenti. † 2a. Non diminuitur, vt est forma simplex, sed vt participatur ob potentiam participantis, quæ varie potest participare. 3a. Essentia habitus non minuitur vllo modo, sed diminutio est à participante. 4a. Quod conuenit accidenti; vt est in subiecto, non tribuitur ei ex sua ratione in abstracto, sed in concreto, & talis est intensio, & remissio in quibusdam accidentibus, licet aliqui per additionem augeantur, vt est dictum.

Artic. 3. Vtrum habitus corrumpatur, vel diminuatur per solam cessationem ab opere.

1. Concl. Cessatio actus per accidens corrumpit, vel minuit habitum. Deceptio ait Arist. & obliuio corrumpunt scientiam, & inappellatio amicitias dissoluit. 2. quod remouet causam, quæ prohibet corruptionem lib. de long. & breui. vitæ.

8. *Eth.* nem & diminutionem habitus, per accidens minuit; & quandoque corrumpit habitum, quia corrumpitur, & minuitur per suum contrarium, quod debet remoueri per actum ab habitu præcedentem: sed cessatio remouet istam causam, ergo. Nam cum temporis spacio succrescant, quæ sunt habitui contraria, si adsit cessatio ab actu ex habitu producto, qui contraria impediat, habitus minuitur, vel omnino tollitur. Vnde si quis non vtatur virtute, quæ facit, promptum ad eligendum medium in operationibus; succrescunt passiones, & operationes præter modum virtutis. Similiter in habitibus intellectus quibus recte iudicatur insurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque in contrarium ducentes, quę ni tollantur, & faciunt ineptum ad iudicandum, & aliquãdo ad contrarium totaliter disponunt. †2a. Etiam calor per cessationem corrumpitur, si adsit frigidum corruptiuum calidi. 3a. Cessatio est causa, vt remouens prohibens diminutionis habitus. 4a. Licet anima non subijciatur tempori, tamen quantum ad passiones partis appetitiuæ, & vires apprehensiuas pendet à tempore.

Quæstio 54. De distinctione habituum.

Art. 1. Vtrum multi habitus possint esse in vna potentia.

1. *Concl.* Habitus qui sunt dispositiones ad naturam possunt esse plures in subiecto. Quoniam vnius subiecti partes diuersimode accipi possunt, secundum quarum dispositiones habitus dicuntur. Vt si accipiantur humores humani corporis, ratione sanitatis, & varia membra, ratione pulchritudinis. 2a. Habitus, qui sunt dispositiones ad opera, qui proprie pertinent ad potentias, possunt esse plures in eadem potentia. 1. Intellectus est vna potentia; & tamen in eo sunt plures habitus, ergo. 2. Potentia passiua comparatur ad actum vnius speciei, vt materia ad formam, quia vt materia determinatur ad vnam formã per vnum agens, ita potentia passiua à ratione vnius obiecti actiui ad vnum actum specie, ergo vt plura obiecta possunt mouere vnam potentiam passiuam, ita ipsa potest esse subiectum diuersorum actuũ, vel perfectionum secundum speciem. Habitus enim sunt qualitates in potentia, quibus inclinatur ad actus secundum speciem. †3a. Vt diuersitas specierum est à forma & generum à materia, ita diuersitas obiectorum genere, facit diuersitatem potentiarum genere, & diuersitas secundum speciem, specie: idem consequenter dicas de habitibus. Vnde diuersi habitus possunt esse vnius potentiæ, & non est necesse, vt diuersi sint diuersarum potentiarum. 4a. Potentia est simplex ratione essentiæ, sed est multiplex virtute; quia ad multos actus se extendit. 5a. Habitus non est determinatio potentiæ, vt figura corporis, sed vt dispositio ad actum: & licet non sint multi actus simul, sunt tamen in habitu, vt vnus comprehenditur sub alio. *Aristot. 6. Eth. c. 1.*

Art. 2. Vtrum habitus distinguantur secundum obiectum.

1. *Concl.* Habitus distinguuntur secundum principia actiua ipsorum. Quoniam, vt distinguuntur formæ, ita & habitus, quia sunt quædam formæ: sed formæ dicto modo distinguuntur, cum omne agens faciat sibi simile secundum formam, ergo. 1. Habitus distinguuntur secundum obiecta specie differentia. 2. Qui actus differunt specie pro diuersitate obiectorum, vt est dictum: sed habitus sunt dispositiones actuum, ergo. 2a. Qua ratione probatur distingui etiam secundum naturam: Quæ dicuntur ad aliquid distinguuntur secundum ea, ad quæ dicuntur: sed habitus est quædam dispositio ordinata ad naturam, & operationem consequentem naturam, ergo. Quare habitus secũdum tria distinguuntur, id est, secundum principia actiua, obiecta, & naturam. †3a. In distinctione habituum ratio formalis obiecti generica, vel specifica est consideranda: & cõtraria in vna ratione cognoscibilis conueniunt. 4a. Terram esse rotundam varijs modis probant duæ scientiæ: & tota vis demonstrationis pendet à medio. 5a. Finis in operationibus, est tanquam principium in demonstratione: ideo diuersitas finis *1. Post. tex.*

finis specificat: adde, quod finis est obiectum actuum interiorum.

Art. 3. Vtrum habitus distinguantur secundum bonum & malum.

1.Concl. Habitus distinguuntur specie, secundum quod vnus est bonus, & alius est malus. 1. Habitus bonus contrariatur habitui malo, vt virtus vitio: sed contraria sunt secundum speciem, ergo. 2 Habitus, quorum alius disponit secundum conuenientiam ad naturam, alius secundum disconuenientiam ab ipsa distinguuntur modo dicto; quia habitus distinguuntur secundum ordinem ad naturam. At ita se habēt hi habitus; quia bonus disponit secundum naturam, vt est actus virtutis rationi conueniens: & malus non est naturæ congruus, vt actus, vitij, quod discordat à natura, ergo. 2a. Distinguuntur etiā habitus prout vnus disponit conuenienter naturam ad actum inferiorem: alius ad actum conuenientem naturæ superiori: quo modo virtus humana à diuina, vel heroica distinguitur. † 3a. Idem habitus potest esse contrariorum, vt illa conueniunt in vna ratione: nunquam tamen sunt ijdem specie. Vnde habitus non distinguuntur ex eo, quod vnus sit boni & alius mali, sed quod vnus bonus alius malus. 4a. Bonum transcendens non est differētia constituens habitus, sed bonum secūdum determinatam naturam humanam. Nec malum sumitur vt pura priuatio; sed vt determinatæ rationi repugnat. 5a. Plures habitus boni specie distinguūtur secūdum distinctas conuenientias ad naturā, mali secundum repugnantias diuersas.

Art. 4. Vtrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

1.Concl. Habitus operatiuus non constituitur ex multis habitibus, sed est vna simplex qualitas. 1. Habitus est quædā forma simplex: quia est quædam qualitas: at nullum simplex constat pluribus, ergo. 2. Habitus ad operationem ordinatus, de quo principaliter est sermo, est potentiæ perfectio, quæ perfectibili proportionatur: ergo sicut potentia, cum sit vna, ad plura se extēdit sub vna ratione obiecti, ita habitus ad multa se extendet, prout habet ordinem ad aliquod vnum, puta ad vnam specialē rationem obiecti, vel vnam naturam, vel vnum principium, quamuis ergo habitus secundum ea, ad quæ se extendit, habeant multiplicitatem: tamen quia multiplicitas est ordinata ad vnum, est simplex qualitas. † 2a. Successio in habitibus nō est ex eo, quod pars generetur post partem; sed quia subiectum non statim consequitur dispositionem firmam, quæ paulatim cōfirmatur. 3a. Partes quæ virtutibus cardinalibus assignantur, non sunt semper integrales, ex quibus fiat totum, sed subiectiuæ, seu potentiales. 4a. Qui acquirit scientiam per vnam demonstrationem habet habitum, sed imperfectum: cum aduenit alia demonstratio, ille idem fit perfectior: quia demonstrationes sunt ordinatæ, & vna oritur ex alia.

Quæstio 55. De Virtutibus quantum ad suas essentias.

Art. 1. Vtrum virtus humana sit habitus.

Virtutes humanæ sunt habitus. 1. Arist. in prædicat. reponit inter habitus. 2. Virtus quæ determinat potentiam ad certum actum, est habitus: habitus enim dicit perfectionem, quæ sumitur à fine, & finis, potentiæ, est actus, & ideo potentia dicitur perfecta, quia est terminata ad actum; at potentiæ rationales hominis termināntur ad actus per virtutem, quæ nihil aliud sonat, quam quandam perfectionem, quoniam tales potentiæ non sunt terminatæ ad vnum actum, vt potentiæ naturales, ergo cum virtutes tales potentias determinent, erunt habitus. † 2a. Virtus aliquando dicitur obiectum virtutis, aliquando actus, nec virtus essentialiter est vltimum potentiæ, sed ratione obiecti sic nominatur. 3a. Virtus dicitur bonus vsus rationis, quatenus, ad hoc virtus ordinatur. 4a. Dupliciter dicimur mereri, vel ipso merito, vt cursu currimus, & sic meremur actibus: vel vt principio merendi: & sic virtute. 5a. Virtus dicitur ordo amoris quia ad hoc est, vt amor in nobis ordinetur. 6a. Virtutes naturales non sunt habitus quia sunt determinatæ ad vnum.

1.Concl.

Aug. lib. 2. de lib. arb. ca. 19.

Quæstio 56. De subiecto virtutis.

Art. 1. Vtrum virtus sit in potentia animæ sicut in subiecto.

1. Concl. Virtus humana est in potentia animę, vt in subiecto. 1. Virtus ex Aristot. dicitur vltimum potentiæ: sed vltimum est in eo, cuius est vltimum, ergo. 2. Virtus importat perfectionem potentiæ, ergo est in potentia. 3. Est habitus operatiuus, at operatio est in anima per aliquam potentiam, ergo. 4. Quia disponit ad optimum, optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid adeptum per operationem, egredientem à potentia, ergo. †2a. Virtute recte viuitur, sumpto, viuere non pro esse, sed pro operari. 3a. Virtus facit bonum habentem prout perficit operationem, cui conuenit ratio finis & boni, & ita refertur etiam ad potentiam. 4a. Vinum accidens dicitur esse in alio, quia vnum inhæret subiecto mediante alio, & sic color dicitur esse in superficie, &c.

lib. 1. de Cæl. tex. 116.

Art. 2. Vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs.

1. Concl. Impossibile est vnam virtutem ex ęquo esse in pluribus potentijs. 1. Vnum accidens non potest esse in pluribus subiectis; at virtus est accidens existens in potentia, vt in subiecto, ergo. 2. Vbi est diuersitas potentiarum est diuersitas habituum, nō contra; quia diuersitas potentiarum non est communior, quam diuersitas habituum, quia illa est secundum generales rationes obiectorum, hæc secundum speciales: at virtutes sunt habitus, ergo. 2a. Quodam ordine vna virtus est in pluribus potentijs: in vna præcipue, in alijs per quandam diffusionem, & per modum dispositionis, quia vna potentia mouetur & accipit. † 3a. Idem actus non potest eodem ordine, & æqualiter pertinere ad diuersas potentias, sed secundum diuersas rationes, & ordinem. 4a. Scire prærequiritur ad actionem moralem; quæ tamen essentialiter in appetendo consistit. 5a. Prudentia realiter est in ratione vt in subiecto, sed supponit rectitudinem voluntatis, vt principium.

Art. 3. Vtrum intellectus possit esse subiectum virtutis.

Virtus est habitus, quo quis bene vtitur. Habitus autem dupliciter ordinatur ad bonum actum; vno modo vt per habitum acquiritur facultas producendi actum, vt recte loquendi: altero vero, vt etiam habitus det facultatem, vt aliquis ea facultate recte vtatur, vt iustitia, quæ facit prompte operari, & vt iuste operetur. 2. Et quia bonum simpliciter, nō dicitur ratione potentiæ, sed actus, ideo homo dicetur bonum operari, & esse bonus, ab his secundis habitibus. 2a. Hi habitus dicuntur simpliciter virtutes: illi vero non simpliciter. Nam virtus est quæ facit bonum habentem, & opus eius bonum reddit, sed hoc faciunt habitus posteriores, priores, non ita, quia non reddunt bonum opus, nisi secundum quandā facultatem, nec faciunt bonum habentē, ergo. Vnde grammaticus dicitur bonus secundum quid. 3a. Subiectum habitus, qui secundum quid, est virtus, potest esse intellectus etiam sine ordine ad voluntatē. Quia scientia, ars, &c. sunt in intellectu; virtus dicitur qualitas mentis, quæ dicitur intellectus, ergo. 4a. Subiectum habitus, quæ est simpliciter virtus, non potest esse nisi voluntas, vel potentia mota à voluntate. Quia talis habitus dat non solum facultatem, sed etiā bene operari: sed quod homo bene agat, est à voluntate bona, ergo. 5a. Prout intellectus mouetur à voluntate, potest esse subiectum virtutis simpliciter: & sic intellectus speculatiuus est subiectum fidei: quia non credimus, nisi mouēte voluntate; & practicus prudentiæ; quia ad eius actum debet homo esse bene affectus circa principiū. i. circa finē, per rectitudinē volūtatis. †6a. Virtus simpliciter dicitur amor, quia pēdet ab amore, qui est in volūtate, cuius primus actus est amor. 7a. Quia verum est finis, & bonū intellectus; ideo habitus perficiens intellectum dicitur virtus. Tertium procedit de virtute simpliciter.

1. Concl.

6. Eth. c. 3.

Art. 4. Vtrum irascibilis & concupiscibilis sint subiectum virtutis.

1. Concl. Irascibilis, & concupiscibilis, vt partes appetitus sensitiui, & ex se, non possunt

esse subiectum virtutis. 2a. Hæ potentiæ, vt sunt natæ obedire rationi, possunt esse subiectum virtutis humanæ; Sic enim sunt principium humani actus, prout participant rationem. Et ideo in illis necesse est ponere virtutes. 1. Fortitudo in irascib. & temperantia in concupiscib. ponitur ab Arist, ergo. 2. Actus qui progreditur ab vna potentia ab alia mota, nõ est perfectus, nisi vtraque sit bene disposita; sicut scriptio, quæ est a scribente & calamo; ergo ratione harum operationum quæ fiunt ab his potentijs, vt mouentur, à voluntate, necesse est vt detur habitus, qui bene has potentias, & voluntatem disponant. Et quia dispositio potentiæ motæ, attenditur secundum conformitatem ad potentiam mouentem, virtus in irascib. & concupiscib. non est nisi quædam conformitas harum potentiarum ad rationem. † 3a. Hæ potentiæ sensitiuæ in se consideratæ sunt communes brutis, at vt parent rationi sunt nobis propriæ. 4a. Caro & concupiscentia non sunt ex se instrumenta virtutis, quia sunt infecta; sed solum conformatur rationi; & sic in eis generatur bonum morale: & alia ratione regitur corpus ab anima; alia concupiscẽtia, illud despotice, hæc politice. 5a. In electione sunt duo scilicet intentio finis, quæ pertinet ad virtutem moralem, & præacceptio eius, quod est ad finem, quod est prudentiæ: & quod quis habeat rectam intentionem circa passiones est ex recta dispositione concupiscibilis & irascibilis: & ideo morales virtutes circa passiones sunt in his potentijs, sed prudentia est in ratione.

3. Eth. c. 10.

Art. 5. Vtrum vires apprehensiuæ sensitiuæ sint subiectum virtutis.

1. Concl. In viribus sensitiuis apprehensiuis interius ponuntur aliqui habitus. Nam in memorando operatur consuetudo, quæ est quasi quædam natura: at habitus est quædam consuetudinalis habitudo, ergo. 2a. In homine, quod acquiritur per consuetudinem in his potentijs, non est habitus ex se, sed aliquid annexum parti intellectiuæ, vt supra est dictum. 3a. Quod si qui sunt habitus in his viribus, virtutes dici non possunt. 1. Omnis virtus, vel est moralis, quæ est in voluntate, vel intellectualis, quæ est in ratione, ergo. 2. Virtus est habitus perfectus, quo bonum operamur; ergo est in potentia, quæ est consummatiua boni operis: at cognitio veri non consummatur in illis viribus; quia istæ solum præparant ad cognitionem intellectus, qui cognoscit verum, ergo. †4a. Appetitus sensitiuus se habet ad voluntatem, vt motus ab ea, & in ipso consummatur opus, & ideo potest esse subiectum virtutis: at apprehensiuæ sensitiuæ se habent magis vt mouentes intellectum, & ita opus terminatur in ipso. Vnde patet ad secundum. 5a. Memoria non est pars prudentiæ, vt species generis, sed quia vnum eorum, quæ requiruntur ad prudentiam, est bonitas memoriæ, ideo se habet vt pars integralis eius.

q. 50. ar. 2. Arist. 2. Ethic. c. 1.

Art. 6. Vtrum voluntas possit esse subiectum virtutis.

1. Concl. Voluntas est subiectum virtutis. Nam maior perfectio reperitur in mouente, quam in moto: sed voluntas mouet irascibile, & concupiscibile, ergo. 2a. Voluntas non eget habitu respectu sui obiecti, quod est bonum rationis sibi proportionatum: quia cum ratio potentiæ sufficit ad agendum, non est opus habitu, qui datur ad perficiendum potentiam ad agendum. sed voluntas respectu talis boni, ita se habet, ergo. 3a. Respectu boni quod excedit volentis proportionem, vel respectu totius speciei, vt est bonum diuinum, vel respectu indiuidui, vt est bonum proximi, voluntas eget habitu. Vnde virtutes quæ ordinant affectum, vel in Deum, vel in proximum, vt caritas iustitia, &c. sunt in voluntate. †4a. Virtutes quæ ordinant ad proprium bonum volentis, non sunt in voluntate, vt temperantia. 5a. Rationale per participationem non solum est pars appetitiua sensitiua, sed appetitiua vniuersè, qualis est voluntas, cuius virtutes dicentur morales, nisi sint Theologicæ. 6a. Ad moderandas passiones in hoc homine non est opus virtute in voluntate: sed respectu virtutum, quæ ordinant ad bonum extrinsecum.

Quæstio 57. De distinctione virtutum intellectualium.

Art. 1. Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.

1. Concl. Habitus intellectuales speculatiui non sunt virtutes simpliciter. Quoniam ille habitus est simpliciter virtus, qui nō modo dat facultatem bene operandi, sed etiā bonum vsum, & appetitum perficit, quique efficit, vt bene vtamur omnib. potētijs, & habitibus: sed habitus intellectuales non sunt huiusmodi: quia solum dant facultatem bene agendi, non autem bonum vsum, cum non inclinent voluntatem, ergo. 2a. Isti habitus sunt virtutes secundum quid. Nam Arist. vocat eos virtutes, & dant facultatem agendi, sed non bonum vsum: sed voluntas bene affecta facit vt bene vtamur scientijs: & secundum hoc in actibus horum habituū potest esse meritum, si ex caritate fiant: ideo Greg. dixit contemplatiuam esse maioris meriti, vita actiua. †3a. Habitus speculatiuus habet quidem opus, sed intrinsecū, id est speculari, & hoc modo est operatiuus, non exterius. 4a. Virtus est aliquorum dupliciter: vel vt obiectorum, & sic virtus speculatiua non est eorum per quæ homo fit beatus, nisi ly, per, dicat causam efficientem: vel vt actuum, & sic ista virtus est eorum per quæ homo est beatus, quia eius actus possunt esse meritorij. 5a. Scientia diuiditur contra virtutem, vt pertinet ad vim appetitiuam.

6. Eth. c. 2.

Artic. 2. Vtrum sint tantum tres habitus intellectuales speculatiui, scilicet sapientia, scientia, & intellectus.

1. Concl. Tres sunt habitus speculatiui in intellectu, sapientia, scientia, & intellectus. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Virtus speculatiua disponit ad speculandum verum: quod vel consideratur vt per se notum, & tanquam principium, quod statim percipitur, & ideo habitus perficiens intellectum ad cognitionem huius veri dicitur habitus principiorum: vel vt notum per aliud, quod inquisitione percipitur, & se habet ad rationem, vt quidam terminus: qui vel est vltimus in aliquo genere; vel est vltimus respectu totius cognitionis humanę. Et quia respectu nostri posterius est, quod est maxime cognoscibile, secūdum naturam, circa id est sapientia, quæ considerat altissimas causas, & iudicat, ac ordinat omnia: quia iudicium perfectum & vniuersale non habetur nisi per primas causas. Ad id quod est vltimum in aliquo genere, scientia perficit intellectum, & ideo secūdum diuersa genera scibilium, sunt diuersi habitus scientiarum, cum tamen sapientia non sit nisi vna. †2a. Sapientia, vt demonstrat ex principijs, habet rationem scientiæ; vt vero iudicat omnia, etiam prima principia habet rationem perfectiorem virtutis, quam scientia. 3a. Principia possunt seorsim considerari à conclusionibus, & ita eorum est intellectus. Hæ autem tres virtutes non ex æquo diuiduntur, sed ordine quodam; vt totum potentiale; vt anima in tres potentias: & sic scientia pendet ab intellectu, & intellectus à sapientia, quæ iudicat de principijs & conclusionibus. 4a. Habitus virtutis se habet determinate ad bonum: ideo, habitus intellectuales, qui sunt subiecti falso non censentur virtutes, vt opinio, & suspicio.

6. Eth. c. 3. Aristot. 1. Met. c. 1.

Art. 3. Vtrum habitus intellectualis, qui est ars, sit virtus.

Ars habet rationem virtutis operatiuę. 1. Concl. 1. Quia Arist. reponit inter virtutes, intellectus, sed non inter speculatiuas. 2. Habitus qui est recta ratio aliquorum operum faciendarum est virtus operatiua: at ars est huiusmodi: quia ista est ratio artis: dat enim facultatem bene agendi, vt habitus speculatiui, in quo cum illis conuenit, ergo. 2a. Ars non est virtus simpliciter: quia licet faciat bonum opus in se; tamen non quantum ad vsum: quod est proprium virtutis perficientis appetitum, ergo. †3a. Malum artificium non est opus artis, sed cōtra artem: sicuti si quis verum sciret, & mentiretur: & ita ars, vt est virtus, semper se habet ad bonum. 4a. Vt quis bene vtatur arte, opus est bona voluntate, quæ fit bona virtute morali, & sic dicitur, ars est virtus, id est: ad bonum vsum requiritur virtus. 5a. Quia in speculatione est aliquid per modum operis, vt ratiocinandi, mensurandi, &c. ideo habitus speculatiui opus

6. eth. c. 3. Arist. 6. eth. c. 6.

rationis dirigentes per similitudinem dicuntur artes liberales, ad differentiam earum, quæ opera externa dirigunt: Illæ vero scientiæ quæ ad nullum opus diriguntur, simpliciter speculatiuæ dicuntur.

Art. 4. Vtrum prudentia sit virtus distincta ab arte.

1. Concl. Prudentia est virtus distincta ab arte. 6. Ethic. c. 3. 1. Ex Aristot. qui ponit eam distinctam. 2. Virtutes, quæ habent rationes diuersas, sunt distinctæ: sed ars & prudentia habent diuersas rationes, ergo. Nam ars solum dat facultatem boni operis circa factibilia, prudentia vero etiam bonum vsum circa agibilia. Quare licet vtraque sit recta ratio eorum ad quæ comparantur: tamen perfectio, & rectitudo rationis in agibilibus, supponit vt homo sit bene affectus circa fines, qui sunt veluti principia, ex quibus prudentia discurrit, quæ bona affectio habetur à virtute morali, quam ars non supponit. Vnde magis laudatur artifex qui volens peccat, quam qui nolens: In prudentia vero contra; quia rectitudo voluntatis est de ratione prudentiæ. † 2a. Diuersa genera artificialiũ in hoc côueniunt, quod sunt extra hominẽ, & ideo non diuersificatur ratio virtutis circa ea: at prudentia est recta ratio actuũ humanorum, ideo variatur ratio virtutis. 3a. Prudentia ratione subiecti, & materiæ magis conuenit cum arte, quam cum habitibus speculatiuis: quia est in intellectu practico circa contingens. At ars ratione virtutis magis conuenit cum illis habitibus, quam cum prudentia. 4a. Prudentia est consiliatiua in his, quæ pertinent ad totam vitam humanam, at ars circa finẽ suum tantum. Vnde artifices sunt prudẽtes secundum quid.

Art. 5. Vtrum prudentia sit virtus necessaria homini

1. Concl. lib. 2. c. 26. Prudentia est virtus necessaria homini ad bene viuendum. 1. Sap. 8. connumeratur in virtutibus necessarijs ad vitam humanam. 2. Virtus quæ requiritur ad bene operandum est homini necessaria ad bene viuendum; quia bene viuere, est bene operari: talis est prudentia, quia, vt quis recte operetur, requiritur vt ex recta electione agat; ad quam requiritur finis, & debitum medium ordinatum ad finem; & ideo vt sunt necessariæ virtutes perficientes voluntatem circa fines, ita necessarius erit habitus rationis, quo recte homo disponatur ad cõsiliandum circa id quod est ad finem ordinatum, quæ est prudentia, ergo. † 2a. Bonum artis est in artificiato, & ibi consideratur; quoniam factio non est perfectio facientis: at perfectio prudentiæ est in agente, cuius perfectio est ipsum agere, & ideo ars non est necessaria ad bene viuendum. 3a. Dum homo bene operatur consilio alterius motus, non habet perfectam operationem quãtum ad rationem dirigentem, & appetitũ mouentem: vnde si bonum operatur, non tamen simpliciter bene, quod est bene viuere. 4a. Prudentia non est circa necessaria, in quibus non est falsum; sed cum sit habitus practicus operatur per conformitatem ad appetitum rectum, qui habet locum solum in contingentibus & ideo Sap. 9. potest errare.

Art. 6. Vtrum Eubulia, synesis, & gnomen sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

1. Concl. Virtutes annexæ prudentiæ sunt Eubulia, synesis, & gnomen. 1. Ex Aristot. qui 6. Eth. c. 9. hoc docet. 2. In potentijs ordinatis, principalior est illa, quæ ad principaliorem actum ordinatur. In agibilibus autẽ sunt tres actus scilicet consiliari, iudicare, qui respondent actibus intellectus speculatiui, qui, inquirit & iudicat; & præcipere, qui proprie est actus intellectus practici. Inter ea vero, quæ per hominem fiunt principalis actus est præcipere, ad quem alij ordinantur, ergo prudentiæ, quæ est bene præceptiua, vt principaliori, attribuitur Eubulia, id est, vis bene consiliatiua, & synesis & gnome, quæ sunt partes iudicatiuæ. † 2a. Bene consiliari non est actus prudentiæ immediatę, sed hunc actum mediante Eubulia, sibi subiecta exercet. 3a. Iudicium in agendis ad aliud ordinatur, & potest quis iudicare & non exequi: & ita complementum est, cum ratio bene præcipit de agendis. 4a. Iudicium fit per propria rei principia: at inquisitio non procedit per propria principia, quia his

his habitis non esset opus inquisitione. Vnde ad consiliandum ponitur vna virtus, & duæ ad iudicandum, quia distinctio non est in communibus, sed in proprijs principijs. Synesis iudicat de agendis secundum legem communem, gnome secundum rationem naturalem, vbi lex deest. 5a. Memoria, intelligentia, prouidentia, cautio, &c. partim sunt partes integrales prudentiæ, quia ad eam requiruntur, partim subiectiuæ, sed prædicta sunt quasi partes potentiales, quia ordinantur ad principalem, vt infra.

Quæstio 58. De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus.

Art. 1. Vtrum omnis virtus sit moralis.

1. Concl. Non omnis virtus dicitur moralis, sed
1. Eth. c. vlt. ea tantum, quæ est in vi appetitiua. 1. Ex Arist. de moribus non dicimus sapiens, &c. sed sobrius, & tamen Sapientia est virtus, ergo. 2 Moralis virtus dicitur amore, quod magis conuenit appetitiuæ, ergo.
2. eth. c. 1. Nam mos aliquando consuetudinem, aliquando inclinationem quasi naturalem ad aliquid agendum significat; quæ duæ significationes apud grecos distinctis vocibus exprimuntur. Dicitur virtus moralis, vt mos inclinationem significat, cui significationi altera est propinqua, quia consuetudo in naturam vertitur: at inclinatio ad actum proprie conuenit vi appetitiuæ, quæ mouet omnes potentias, ergo non omnis virtus, &c. † 2a. Primum procedit sumpto more pro consuetudine. 3a. Omnis actus virtutis potest cadere sub electione: sed electionem rectam facit virtus, quæ est in vi appetitiua, cuius est eligere. Vnde habitus electiuus, qui dicitur virtus, est in hac potentia. 4a. Natura est motus principium, & mouere est appetitiuæ & assimilari naturæ consentiendo; rationi, est virtutis, quæ est in appetitu.

Art. 2. Vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali.

1. Concl Principium omnium operum huma-
1. Pol. c. 3. norum est ratio, cui alia, aliquo modo, sed diuersimode obediunt. Membra corporis omnino, sicuti serui domino; & horum membrorum ratio habet dominum despoticum. Quod si cætera principia sic rationi obedirent, satis esset ad bene agendum virtus, quæ est in ratione. 2a. Errauit Socrates putãdo omnes virtutes esse prudentias, & scientias, & scientem non posse peccare, & omnes peccare ob ignorantiam. Nam supponit omnes vires obedire sine contradictione rationi; quæ in appetitiuas habet tantum dominium politicum, quo habetur ius in eos, qui possunt contradicere. Quare ad bene agendum non solum ratio virtute intellectiua, sed etiam appetitus debet esse bene dispositus virtute morali. 3a. Opinio Socratis aliquo modo est vera, si præsens scientia extendatur vsque ad vsum rationis in particulari agibili. 4a. Moralis virtus destinguitur ab intellectuali. 1. Ex Aristot. 1. Eth. c. vlt. 2. Illæ virtutes quarum vna est in vi appetitiua, altera in apprehensiua distinguuntur; quia appetitus & ratio non sunt idem: ita se habent istæ virtutes, cum perficiant istas potentias, ergo. Quare, vt appetitus est principium actus humani, prout participat rationẽ, ita habitus morali habet rationem virtutis, vt rationi conformatur. † 4a. Ars sumitur interdum prout etiam prudentiam continet; & ita virtus dicitur, ars bene viuendi. 5a. Definitiones virtutis, in quibus ponitur, quod sit scientia, vel recta ratio, processerunt ex opinione Socratis, sed exponuntur, vt dictum est de arte: vnde patet etiam ad tertium. 6a. Recta ratio in definitione virtutis moralis, non vt pars, sed vt participatũ ponitur, prout prudentia dirigit omnes virtutes morales.

Art. 3. Vtrum sufficienter virtus diuidatur per moralem & intellectualem.

Virtus sufficienter diuiditur in mora- 1. Concl.
lem, & intellectualem. 1. Quia sic diuisit 2. Ethic. c. 1.
Arist. 2. Tot sunt genera humanę virtutis, quot sunt humanarum actionum principia; quia virtus humana est habitus perficiens hominem ad bene operandum: sed principia sunt duo, scilicet ratio & appetitus, quibus homo mouetur ad agẽdum; rationem perficit intellectiua, appetitum, moralis virtus, ergo. † 2a. Prudentia secun-

secũdum essentiam est intellectualis virtus secundum materiam, quia est circa agibilia, est moralis. 3a Continentia seu perseuerantia, sunt perfectiones rationalis partis, quæ se tenet contra passiones, ne deducantur: sed deficiunt a perfecta ratione virtutis: quia continens non habet appetitum rectum circa finem, quod supponit vera virtus, & ita non potest perfecte operari, cum vnum principium, non sit perfectum. Quare continentia à delectatione, & perseuerantia à tristitijs non sunt virtutes, sed quid virtute minus. 4a. Fides, spes, & caritas, sunt supra humanas virtutes conuenientes homini, vt factus particeps diuinæ gratiæ. *7. Ethico. cap. 1.*

Artic. 4. Vtrum moralis virtus possit esse sine intellectuali.

1. concl. Virtus moralis nõ potest esse sine prudentia, & consequenter nec sine intellectu. 1. Virtutes, nisi ea, quæ appetunt, prudenter agant, virtutes esse non possunt, ait Gregor. ergo. *22. Mor. ca. 1.* 2. Virtus moralis est habitus electiuus, id est, faciens bonam electionem; sed ad hoc non sufficit bona intentio finis, quæ habetur per virtutem moralem bene inclinantem appetitum, sed opus est, vt homo bene accipiat, quæ sunt ad finem, quod fit per rationẽ recte consiliantem, iudicantem, & præcipientem, quod pertinet ad prudentiam, & virtutes ei annexas, ergo opus est prudentia. Et quia per intellectum cognoscuntur principia, ex quibus proceditur, ideo prudentia, quæ est recta ratio agibilium supponit intellectum, nimirum synteresim. 2a. Virtus moralis potest esse sine scientia, & arte. † 3a. Inclinatio naturæ in rebus ratione carentibus est absque electione, ideo non requirit rationem. 4a. In virtuoso sat est, vt ratio vigeat, quoad agenda secundum virtutem, quomodo viget in omnibus virtuosis: & ita qui videntur simplices, possunt esse prudentes. 5a. Inclinatio naturalis ad bonum virtutis est inchoatio virtutis, & quo est maior, eo est periculosior, nisi adiungatur recta ratio, qua fiat recta electio eorum, quæ conueniunt ad finem debitum: vt equus cæcus velocius currens fortius impingit.

Art. 3. Vtrum intellectualis virtus possit esse sine morali.

Prudentia sine virtute morali esse non potest. *1. concl.* 1. Velle malum opponitur virtuti morali; & quod quis volens peccet, opponitur prudentiæ, ergo. 2. Virtus, quæ necessario requiritur ad rectã rationem agibilium in particulari, est necessaria prudentiæ, quæ cum sit recta ratio, requirit principia, ex quibus procedat, quæ ex principijs vniuersalibus, & particularibus procedit: circa vniuersalia homo se recte habet per intellectum, vel etiam per aliquam cognitionem practicam: sed hęc vniuersalis notitia non sat est ad recte ratiocinandum de practicis: quia interdum vniuersale principium, puta, bonum esse amandum, corrumpitur in particulari per aliquam passionem, qua videtur bonũ quod non est, ergo opus est, vt homo bene se habeat circa principia particularia agibilium, id est, circa fines: sed hoc fit per virtutem moralem, quia virtuosus recte iudicat de fine virtutis, quemadmodũ qualis quisque est, talis finis ei videtur, ergo ad rectam rationem opus est virtute morali, sine qua aliæ virtutes intellectuas esse possunt. *Arist. 3. eth. c. 4.* † 2a. Ratio, vt apprehensiua, præcedit appetitum finis, qui tamen præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum, quod est prudentiæ. 3a. Principia artificialium non iudicantur bene, vel male secũdum dispositionem appetitus, vt fines & principia moralium, sed solum per considerationem rationis, ideo, &c. 4a. Prudentia non solum est bene consiliatiua, sed etiam præceptiua, qualis esse non potest, nisi remoueatur impedimentum passionum corrumpentium iudiciũ, & præceptum prudentiæ.

Quæstio 59. De distinctione virtutum moralium, per comparationem ad passiones.

Art. 1. Vtrum virtus moralis sit passio.

Virtus moralis non potest esse passio. *1. concl.* 1. Passiones, ait Arist. non sunt virtutes, nec malitiæ. *2. eth. c.* 2 Passio est motus appetitus sensitiui: at virtus non est motus, sed magis principium motus, ergo. 3. Passiones ex se nõ habent rationem boni, vel mali, quod

quod est secundum rationem in homine, cui rationi possunt conuenire, & non conuenire passiones, at virtus ex se stet ad bonum, ergo. 4. Dato quod aliqua passio sit ex se, vel bona, vel mala: tamen habet initium in appetitu, & terminatur in ratione: at virtus contra, habet initium in ratione, & terminatur in appetitu: Quia est habitus electiuus in medietate consistens, determinata ratione, vt sapiens determinabit, ergo. † 2a. Virtus secundum essentiam non est medium inter passiones, sed secundum effectus, quia in illis medium ponit. 3a Nulla passio est vitium, sumpto vitio pro habitu; pro actu vero, passio potest dici vitium, & sic est contraria virtuti. 4a. Misericordia dicitur virtus, id est, actus virtutis, quatenus motus ille animi rationi seruit, cum exercetur misericordia: vel si est habitus disponens ad miserendum potest esse virtus. Et eadem est ratio de similibus passionibus. *Arist. 2. eth. c. 6.*

Art. 2. Vtrum virtus moralis possit esse cum passione.

1. concl. Stoici non distinguebāt duos appetitus. rationis, scilicet, & sensus, nec passiones vtriusque appetitus; & passiones vocabāt quoscunque motus rationi repugnantes, quas in sapiente esse non posse dicebant; & Peripatetici contra senserunt. 2a. Si passiones dicantur inordinatæ affectiones, non possunt esse in virtuoso, ita vt illis cōsentiat, post deliberationem, quod Stoici sensisse videntur. 3a. Si passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui, possunt esse in virtuoso, vt sunt a ratione ordinati. 1. Aug. si peruersa est voluntas, per uersos habet motus: si recta, non solum inculpabiles, sed etiam laudabiles. Et Aristot. non bene virtutes impassibilitates simpliciter vocantur, sed sunt quietes à passionibus, quæ sunt, vt non oportet, & quando non oportet. † 4a. Dixit Aristot. mitem non pati, vel ex opinione aliorū, vel non patitur secundum passionem inordinatam. 5a. Cum passiones dicuntur morbi animæ intelligitur, vt passio significat inordinatam affectionem. 6a. Passio præueniens iudicium rationis, si præualeat, impedit consilium & iudicium; si sequatur adiuuat, ad exequendum imperium rationis. *14. de ciu. c. 6.* *2. Eth. c. 3.* *lib. 4. top. c. 5.* *Cic. lib. 4. Tusc.*

Art. 3. Vtrum virtus moralis possit esse cum tristitia.

Male Stoici negarunt in animo sapientis posse esse tristitiam. Quia falsum est, malum non posse accidere sapienti: ac proinde cum tristitia sit malum in eo esse non posse; credentes solam virtutem esse bonum hominis, & turpe malum, quod in virtuoso esse non potest. 1. Cum homo constet animo & corpore, etiam bonum & malum corporis ad ipsum spectant. 2. Quia virtuosus non potest carere saltem leuioribus culpis. 3. Licet forte vacet culpa; tamen aliquando habere potuit, de qua laudabiliter dolet. 4. Laudabiliter dolet de alieno peccato, ergo. Videbatur etiam ipsis repugnare rationi, quod animus præsenti malo per tristitiam substernatur. Sed contra, quia ratio detestatur malum, & si appetitus tristatur moderate, sequitur rationem, quod pertinet ad virtutem, ergo. Vnde tristitia bona est ad fugienda mala, vt delectatio ad prosequenda bona. 2a. Tristitia de his, quæ conueniunt virtuti, non potest simul esse cum virtute. Quia virtus in proprijs delectatur. 3a. De his, quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderate tristatur. Tristis est anima mea, &c. † 4a. Sapiens non tristatur, nisi de his, quæ sunt impeditiua sapientiæ; ideo in beatis nulla erit tristitia. 5a. Tristitia impedit operationem, de qua tristamur; sed iuuat, ad exequenda quæ per tristitiam fugimus. 6a. Tristitia immoderata est ægritudo animę, moderata ad bonam animæ habitudinem pertinet, in hac vita. *1. Concl.* *1. Ioan. 1.* *2. Cor. 8.* *2. Eth. c. 6.* *Matt. 26.* *Sap. 8.*

Art. 4. Vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones.

Non omnis virtus moralis est circa passiones, sed quædam circa operationes. 1. Iustitia est virtus moralis, & non est circa passiones, ergo. 2. Circa ea est virtus moralis, cuius est ordinare appetitum in bonum rationis, quod est id, quod est secundum rationem ordinatum, quæ possunt à ratione ordinari: sed ratio non solum ordinat passiones appetitus sensitiui, sed etiam operationes appetitus intellectiui. *1. Concl.* *5. Eth.*

Arist. 2. Ethic. c. 3. quæ est voluntas, quæ non est subiectum passionis, ergo non omnis, &c. † 2a. Non omnis virtus moralis est circa passiones, sicut circa materiam, sed vt circa quid cõsequẽs proprium actum: quia omnis virtuosus delectatur actu virtutis, & tristatur contrario. 3a. Rationale per participationem, non solum est appetitus sensitiuus, sed etiam voluntas. 4a. In quibusdam virtutibus, passio est tanquã propria materia, in alijs non ita.

Art. 5. Vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

1. Concl. Si passio sumatur pro inordinata affectione, virtus perfecta est sine passione. 2a. Virtutes morales, quæ sunt circa passiones sensitiui appetitus, sine passionibus esse non possunt. Nam tales virtutes redderent appetitum omnino otiosum: at non pertinet ad virtutem, vt ea, quæ sunt subiecta rationi à proprijs actibus vacent, sed vt exequantur imperium rationis suos actus exequendo. 3a. Virtutes morales, quæ sunt circa operationes, possunt esse sine passionibus, cuiusmodi est iustitia: quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum, qui non est passio. Arist. 1. eth. c. 8. 4a. Ad actum iustitiæ sequitur gaudium, ad minus in voluntate, qui nõ est passio. Iustus enim gaudet iusta operatione: Si autem gaudium augetur per iustitiæ perfectionem, fiet redundantia gaudij vsque ad appetitum sensitiuum. † 5a. Virtus passiones inordinatas superat, moderatas vero producit. 6a. Inordinatæ passiones inducunt ad peccandum, ordinatæ non ita. 7a. Bona operatio in Deo, & Angelo est sine passione, quia carent sensu: at in homine contra. Itaque bonum cuiusque rei considerandum est secundum conditionem suæ naturæ.

Quæstio 60. De distinctione virtutum moralium ad inuicem.

Artic. 1. Vtrum sit vna tantum virtus moralis.

1. Concl. Non est tantum vna virtus moralis. 1. Vnus habitus non potest esse in diuersis potentijs; sed subiectum virtutum moralium est pars appetitiua animæ, quæ plures habet potentias, ergo. 2. Quando materia recipit formam ab agente secundum diuersam rationem, formæ receptæ in materia, sunt diuersæ speciei: vt patet in formis productis ab agente vniuoco, & æquiuoco, illud producit formã eiusdem rationis, hoc vero varias, pro varia dispositione materiæ: at potentia appetitiua, quæ est subiectum virtutum moralium, sed habet ad rationem, non tanquã ad causam vniuocam, quia non fit rationalis per essentiam, sed per participationem, ergo secundum variam motionem rationis, & dispositionẽ appetitus ad rationem, sequuntur variæ virtutes morales: Arist. 1. eth. c. vlt. quia habitus distinguuntur secundũ rationes varias obiectorum, quę attenduntur secundum formam specificam, quę est ab agente, ergo non erit vna tantum virtus moralis. † 2a. Obiectum rationis est verum, quod est vnum, in omnibus moralibus, quæ sunt contingentia agibilia, vnde vna sola prudentia dirigens in omnibus: at obiectum appetitiuæ est bonum, quod est varium pro varia habitudine ad rationem dirigentem. 3a. Formalis ratio boni est vna generice; sed specie propter diuersas habitudines ad rationem, est multiplex. 4a. Moralia non specificantur ab vltimo fine, sed à proximis, qui specie finiti sunt, quantus numero sunt infiniti.

Art. 2. Vtrum virtutes morales, quæ sunt circa operationes, distinguantur ab his, quæ sunt circa passiones.

Si operatio & passio comparentur ad virtutem, vt eius effectus, omnis virtus moralis habet aliquas operationes bonas, quas producit, & aliquam delectationem, vel tristitiam. Et sic nõ distinguuntur. 1. Concl. 2a. Si comparentur ad virtutem moralem, tanquam materia circa quam est, aliæ sunt virtutes circa operationes, aliæ circa passiones. 1. Ex Arist. qui hoc modo virtutem moralem distinguit. 5. Eth. c. 4. 2. Bonum & malum in quibusdam operationibus attenditur, secundũ seipsas, quoquo modo se habeat operans ad eas: vt quando bonum, & malum attenduntur secũdum rationem commẽsurationis ad alterum, vt in iustitia: In alijs vero attenduntur secun-

secundum commensurationem ad operantem, vt in continentia: ergo dabitur virtus aliqua, quæ dirigat operationes secundum se ipsas; & aliqua, quæ dirigat interiores affectiones, & passiones, ergo erunt diuersæ virtutes. 3a. Si in operationibus ad alterum prætermittatur bonum virtutis ob passionem, vt cum per iram quis iniuste læditur, est ibi corruptio boni actionis, & iustitiæ, & remotio commensurationis passionis, & corruptio mansuetudinis. Vnde patet ad arg. primum procedit de operatione, vt est effectus virtutis: alia duo, quod ad idem concurrunt actio, & passio, sed in quibusdam virtus principaliter est circa operationem, in aliis circa passiones.

Art. 3. Vtrum circa operationes sit tantum vna virtus moralis.

1. Concl. Omnes virtutes, quæ sunt circa operationes conueniunt in vna ratione generali iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum. Nam in operationibus externis, rationis ordo non attenditur secũdum commensurationem ad affectum hominis, sed secundum conuenientiam rei in se, secundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, quo constituitur ratio iustitiæ: iustitiæ enim videtur esse, vt quis debitum reddat: vnde omnes virtutes, quæ sunt circa operationes aliquo modo habent rationem iustitiæ. 2a. Virtutes, quæ sunt circa operationes in ordine ad alterũ, distinctæ sunt secundum varias rationes debiti. 1. Religio est alia virtus à pietate, & tamen ambæ sunt circa operationes exteriores. 2. Debiti ratio, quam spectant hæ virtutes, est varia, ergo: nam alia est ratio debiti ex pacto, alia ex beneficio, &c. †3a. Iustitia proprie dicta attẽdit perfectam rationem debiti, quod secundum æqualitatem restituitur: sed ampliato nomine dicitur iustitia secundum omnem debiti rationem, & sic non est specialis virtus. 4a Iustitia, quæ intendit bonum commune, est alia ab ea, quæ intendit priuatum: vnde ius cõmune, & ius priuatum distinguuntur: at iustitia quæ ordinat hominem ad bonum commune, est generalis per imperium, estque eadem cum iustitia legali. 5a. In omnibus operationibus pertinentibus ad iustitiam specialem, est eadem ratio debiti; nisi forte distributiua & cõmutatiua differunt.

Artic. 4. Vtrum circa diuersas passiones sint diuersæ virtutes morales.

Non potest dici quod circa omnes passiones sit vna tantum virtus moralis. 1. Arist. varias circa varias passiones ponit. 2. Quia sunt diuersæ passiones ad diuersas potentias pertinentes, ergo. 2a. Non omnis diuersitas passionum sufficit ad virtutes morales diuersificandas. 1. Sunt passiones quædam sibi oppositæ contrariæ, vt gaudium, & tristitia, & circa has debet esse vna virtus; virtus enim moralis consistit in medietate: at medium inter contraria cõstituitur secundum eandem rationem, ergo. 2. Quoniam directæ passiones eodem modo repugnant rationi, s. secundum impulsum ad id, quod est contra rationem, & secundum retractionem ab eo, quod est secundum rationem. Vnde diuersæ passiones concupiscibilis, quæ se inuicem cõsequuntur, vt ex amore concupiscentia, ex hac delectatio, ad vnam virtutem pertinent: quia earum motus ad idem ordinantur: vt ad consequendum bonum, & fugiẽdum malum. Et eadem est ratio de oppositis; quia ex odio sequitur fuga, vel abominatio, quæ ducit ad tristitiam. 3a. In irascibili sunt diuersæ virtutes. Quia passiones irascibiles ad diuersa ordinantur: audacia & timor, ad magnum periculum: spes & desperatio ad bonum arduum: ira ad superandum contrarium, quod nocumentum intulit. 4a. Temperantia ordinatur circa passiones concupiscibiles: fortitudo circa timores, & audacias, magnanimitas circa spem & desperationem, mansuetudo circa iras. †5a. Omnes passiones conueniũt in vno principio, & fine communi, sed non in proprio principio, & fine. 6a. Vt in naturalibus idem est principiũ, quo receditur ab vno, & acceditur ad aliud, ita in moralibus eadem est ratio cõtrariorum: ideo vna est virtus contrariorum. 7a. Amor, concupiscentia, & his cõtrariæ passiones, quodam ordine ad vnũ ordinantur.

1. Concl.

3. & 4. Eth.

Art. 3. Vtrum virtutes morales distinguantur secundum diuersa obiecta passionum.

1. concl. Virtutes morales distinguuntur secundum diuersa obiecta passionum. Nam circa delectationes venereas est castitas; circa delectationes ciborum abstinentia, circa delectationes ludorum eutrapelia. 2a. Perfectio virtutis à ratione pendet, & perfectio passionis ab appetitu sensitiuo : & ideo virtutes distinguuntur secundum ordinem ad rationem , & passiones per ordinem ad appetitum, ergo obiecta passionum , prout ordinantur diuerso modo ad appetitum sensitiuum , causabunt diuersas passiones specie, vt ad rationem comparantur, diuersas virtutum species. 3a. Non prohibet aliquam diuersam obiectorum causare diuersitatem passionũ, non autem diuersitatem virtutum : quia nõ est idem motus rationis, & appetitus; vt cum vna virtus est circa multas passiones : & contra potest causare diuersas virtutes, & non diuersas passiones. Vt cum ad vnam passionem , puta ad delectationem variæ virtutes ordinantur. 4a. Diuersitas obiectorum, respiciens diuersitatem potentiarum facit species diuersas virtutum: vt bonum, arduum, & absolutũ: quia passiones existentes in diuersis potentiis, ad diuersas pertinent virtutes. 5a. Et quia ratio ad inferiores hominis partes, & ad exteriora etiam quodam ordine se extendit, ideo prout obiectum aliquod passionis apprehenditur , vel sensu , vel imaginatione, vel ratione, & prout etiam pertinet ad animam, & corpus, ac exteriores res , diuersam habet habitudinem ad rationem, natum est etiam diuersificare virtutes. 6a. Bonum, quod est obiectum amoris, concupiscentiæ, & delectationis, potest accipi , vel vt pertinet ad sensum corporis , vel ad sensum interiorem animæ, siue ordinetur ad bonum proprium siue ad bonum alterius, & talis diuersitas, per diuersum ordinem ad rationem variat virtutem. Si hoc bonum apprehendatur per tactum , quod pertinet ad conseruationem indiuidui , vel speciei continet delectationem ciborum, & venereorum, & pertinet ad virtutem temperantiæ : & quia delectationes aliorum sensuum non sunt vehementes, nec præstant difficultatem , ideo circa eas non ponitur virtus. 7a. Bonũ apprehensum, interiori virtute pertinens ad se, vt pecunia, quæ ad corpus ordinatur, & honor qui ad animam, si cõsideretur absolute pertinet ad concupiscibilem, cum arduitate ad irascibilem: quæ distinctio non habet locum in bonis tactus, cum sint infima , & communia brutis. Circa bonum pecuniæ absolute sumptum, est liberalitas : circa idem cum arduitate, est magnificentia. Circa honorem absolute est philotimia , id est, amor honoris: cum arduitate , magnanimitas. Vnde liberalitas , & philotimia, sunt in concupiscibili , cum respiciunt bonum absolute, quod est obiectum concupiscibil. aliæ duæ in irascibil. quia sunt de arduo : illæ ad concupiscentiam , hæ ad spem pertinent. 8a. Bonum hominis ad aliud, non habet arduitatem , & ideo pertinet ad concupiscibilem ; quod bonum potest esse alicui delectabile , vel in his, quæ serio fiunt ex ratione , scilicet, ad debitum finem , & hoc modo se quis exhibet alteri, vt delectabilem verbis, & factis, & hoc per amicitiam , seu affabilitatem: vel se exhibet, vt manifestum per dicta, & facta, & hoc per veritatem: vel in his, quæ fiunt ludo, & circa has delectationes est eutrapelia. Vnde ex Aristot. 10. sunt virtutes morales circa passiones. Fortitudo, temperantia, liberalitas , magnificentia, magnanimitas, philotimia, mansuetudo, amicitia, veritas, & eutrapelia; quæ vel secundum diuersas materias, vel passiones vel obiecta distinguuntur. Quibus si addas iustitiam , ergo operationes erunt 11. virtutes. 9a. Omnia obiecta eiusdem operationis eodem modo se habent ad rationem , non autem omnia obiecta eiusdẽ passionis: quia operationes non repugnãt rationi, vt passiones. 10a. Alia ratione passiones, alia virtutes diuersificantur , vt est dictum. 11a. Magis, & minus, non diuersificant speciem, nisi ob diuersam habitudinem ad rationem. 12a. Bonũ fortius agit malo ; quod non facit difficultatẽ rationi, nisi sit excellens, quod videtur esse vnum in genere passionis , ideo vna

Virtus

virtus circa iras & vna circa audacias ponitur: at circa concupiſentias plures, quia bonum difficultatem ingerit.

Quæstio 61. De virtutibus cardinalibus.

Articul. 1. Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

1. Conc. lib. 5. in Luc. c. 6.

Conuenienter inter virtutes morales ponuntur illæ, quæ dicuntur principales, ſeu cardinales. 1. Ex Ambr. qui ponit quatuor virtutes morales, quas cardinales vocat. 2. Virtutes quæ inter humanas ſunt perfectiores, merito principales dicuntur: ſed huiuſmodi ſunt virtutes morales; quia illa virtus eſt perfectior, quæ non ſolum facultatem boni operis, ſed etiam bonum vſum præbet, & vtrunque dat virtus moralis, intellectualis vero, ſolum primum, ergo merito morales dicuntur principales: & quia prudentia ratione materiæ eſt quodã modo moralis, ideo ponitur inter principales. † 2a. Sub genere vniuoco partes ex æquo habent rationẽ generis, ſub analogo nõ ita: & hoc modo ſe habet virt⁹ ad diuerſa genera virtutum: quia bonum rationis non eſt æqualiter in omnibus. 3a. Theologicæ ſunt ſupra hominem, & ideo non dicuntur humanæ. 4a. Intellectuales ſunt principaliores ratione ſubiecti, non ratione virtutis, quæ reſpicit bonum, quod eſt obiectum appetitus.

Art. 2. Vtrum ſint quatuor virtutes cardinales.

1 Concl. 2. mor. c. 36.

Virtutes cardinales ſunt quatuor. 1. In quatuor virtutibus, ait Gregor. Tota boni operis ſtructura conſurgit. 2. Tot ſunt virtutes cardinales, in quot præcipue inuenitur bonum rationis, quod eſt principiũ formale virtutis, de qua hic quæritur: ſed illæ ſunt quatuor, ſcilicet, iuſtitia, fortitudo, temperantia, & prudentia, ergo. Nam bonum rationis, vel conſiſtit in ipſa ratione, & ſic ſumitur prudentia; vel eſt circa aliquid, & hoc modo, vel circa operationes, & eſt iuſtitia: vel circa paſſiones, ſi cõcupiſcibiles, eſt temperantia, ſi iraſcibiles, eſt fortitudo: quæ ratio ſumitur ex parte principij formalis. 3. Ex parte ſubiecti, quod, vel eſt rationale per eſſentiam, in quo eſt prudentia: vel per participationem, quod diuiditur in voluntatem, in qua eſt iuſtitia, & in appetitum concupiſcibilem, in quo eſt temperantia, & in iraſcibilem, in quo fortitudo. † 2a. Prudentia eſt principalior omnibus: aliæ ſunt principales in ſuo genere. 3a. Rationale per participationem diuiditur in tria, vt eſt dictum. 4a. Omnes aliæ virtutes, quarum vna eſt principalior, alia reducuntur ad has 4. & ratione ſubiecti, & quantum ad rationes formales.

Art. 3. Vtrum aliæ virtutes debeant dici magis principales, quam iſtæ.

1. Concl. lib. 2. de inuent.

Hæ quatuor virtutes magis debent dici principales, quam aliæ. 1. Tullius omnes alias ad has reducit. 2. Virtutes principales accipiuntur ſecundum rationes formales virtutis, de qua loquimur: quæ in aliquibus actibus, vel paſſionibus principaliter inuenitur: bonum rationis principaliter in imperio, non in conſilio, vel iudicio: bonum rationis in operationibus, vt dicit rationem debiti & recti, in commutationibus, quæ ſunt ad alterum principaliter inuenitur in iuſtitia: bonum in refrænandis paſſionibus, quæ difficile reprimuntur in delectationibus tactus, in temperantiã: bonum firmitatis ad perſiſtendum in bono rationis contra impetus paſſionum in fortitudine, quæ eſt circa vltimum terribile. Quare hæ virtutes ſecundum rationes formales poſſunt dici generales ad omnes virtutes; ita vt omnis virtus, quę facit bonum rationis dicatur prudentia; quæ bonum debiti iuſtitia; quæ paſſiones cohibet, temperantia; quæ firmitatem animi, fortitudo. Vnde omnes aliæ ſub his continentur: & ita ceſſant omnes obiectiones. 3. Poſſunt dici principales, prout denominantur ab eo, quod eſt præcipuũ in vnaquaque materia: vt prudentia dicatur, quæ eſt præceptiua: iuſtitia quæ eſt circa actiones debitas inter æquales: temperantia, quæ comprimit delectationes tactus fortitudo, quæ firmat circa pericula mortis. Et ſic etiam ceſſant obiectiones; quia aliæ poſſunt habere aliquas

principalitates sed hæ ratione materiæ sunt principales.

Articul. 4. Vtrum quatuor virtutes cardinales differant ab inuicem.

1. Concl. Quatuor virtutes cardinales sunt diuersi habitus secundum diuersitatem obiectorum distincti. 1. Quadripartita, ait Aug. dicitur virtus ex ipsius amoris vario affectu, &c. 2. Quia habent speciales materias, & vnaquæque illarum, vnam materiam, in qua principaliter illa generalis conditio, à qua nomen accipitur, consistit, vt est dictum. 2a. Quidam distinguunt has virtutes prout significant quasdam generales conditiones humani animi: vt prudentia sit quædam rectitudo discretionis in omnibus actionibus, vel materijs: iustitia rectitudo animi, qua operatur homo, quod debet in omni materia: temperantia, qua modus omnibus passionibus, & actionibus imponitur: fortitudo animi dispositio, qua firmetur in bono rationis, contra quoscunque impetus passionum, & operationum. Sed secundũ hanc rationem prudentia esset quidem distincta ab alijs, sed aliæ tres non inter se. Quia omnes, vt habitus sunt, requirunt firmitatem, vt virtutes ordinant ad bonũ, in quo ratio recti importatur; vt morales rationem participant: primum fortitudini, secundum iustitiæ, tertium temperantiæ tribuitur. Vnde sola prudentia distingueretur, quia importat discretionem rationis per essentiam, aliæ per participationem. Quare propria materia attendenda est, vt distinguantur. †3a. Gregor. loquẽs de his virtutibus, ait vnam denominari ab alia, iuxta opinionem allatam, vel denominantur inter se propter redundantiam, quia vna redundat in aliam. Vnde patet etiam ad secundum, cum dicitur temperantiam seruare modum in omnibus, &c. 4a. Quatuor virtutis conditiones, sciens, eligens, propter finem, & firme, possunt accommodari his quatuor virtutibus, sed non sunt propriæ harum.

lib. 5. de mor. eccl. c. 15.

Art. 5. Vtrum virtutes cardinales conuenienter diuidantur in virtutes politicas, purgatorias purgati animi, & exemplares.

Vt in anima nascatur virtus, ait Aug. debet aliquid sequi, scilicet Deum, quem qui sequitur, bene viuit. Quare exempla virtutis humanæ erunt in Deo, in quo sunt rationes omnium. Vnde virtutes in Deo dicuntur exemplares; mens Dei est prudentia, conuersio Dei ad se, temperantia, immutabilitas fortitudo, iustitia obseruatio legis æternæ. 2a. Et quia homo, est animal politicum, habet virtutes suæ naturę conuenientes, & hæ sunt politicæ, secundum quas hactenus locuti sumus. 3a. Et quia homo debet ad diuina se conuertere. Matt. 5. Estote perfecti, &c. ideo oportet ponere quasdam virtutes medias inter dictas, quæ distinguuntur secundũ diuersitatem motus, & termini. Aliæ sunt transeuntium in diuinam naturam, quæ pugnatoriæ dicuntur; Prudentia, mundana despicit, præ diuinis: temperantia relinquit etiam quæ ad corporis vsum faciunt: fortitudo, non terretur ob excessum a corpore, & accessum ad superna: iustitia consentire facit animam ad huiusmodi propositi vitam. 4a. Quædam sunt virtutes assequentium diuinam similitudinem, quæ dicuntur animi purgati. Prudentia, sola diuina tuetur: temperantia terrenas cupiditates nescit: fortitudo passiones ignorat: iustitia cum Deo perpetuo sociatur eum imitando: quæ sunt beatorum, & aliquorum viatorum. †6a. Ridiculum est Deo attribuere virtutes humanas, vt sunt in nobis, vt iustitia in venditionibus, &c. 7a. Virtutes humanæ sunt cum passionibus, sed virtutes eorum, qui adepti sunt beatitudinem, sunt sine passionibus. 8a. Deserere res humanas vbi necessitas imponitur, est vitium, alias est virtus. Vnde non sunt damnandi, qui reipub. curam fugiunt ob virtutis perfectionem. 9a. Non solum iustitia legalis, sed omnes virtutes respiciunt bonum commune imperio iustitiæ legalis: & ad politicam virtutem pertinet non solum operari ad bonum commune, sed etiam ad partes boni communis.

1. Concl.

Arist. 10. eth. c. 8.

Aug. 19. de ciu. c. 19.

Quæstio

Quæstio 62. De virtutibus theologicis.

Art. 1. Vtrum sint aliquæ virtutes theologicæ.

1. Concl. Dantur aliquæ virtutes theologicæ. 1. Præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed de fide, spe, & caritate, quæ nos ordinant in Deum dantur præcepta, ergo erũt virtutes theologicæ. 2. Illæ virtutes debẽt dari, quæ sunt homini necessariæ ad consequendam beatitudinem, quia virtus est, qua perficitur homo ad actus, quibus ordinatur ad beatitudinem: sed per virtutes naturales solum homo proportionatur, ac perficitur ad assequendam naturalem beatitudinem; ergo cum sit etiam factus ad beatitudinem supernaturalem, egebit principiis diuinitus datis, per quæ ordinetur ad beatitudinem excedentem naturæ vires, vt eget principijs ad assequẽdum naturalem finem. Hæc principia dicuntur virtutes theologicæ, quia recte ordinant nos in Deum, & infunduntur à solo Deo, & sola reuelatione diuina in scriptura traduntur. †2a. Natura tribuitur alicui, vel essentialiter, & sic istæ virtutes excedunt naturam hominis, vel participatiue, vt ignito natura ignis, & sic sunt secũdum naturam. 3a. Istæ virtutes non sunt exemplares, sed exemplatæ; quia dicuntur diuinæ non quod eis Deus sit virtuosus, sed quia nos facit virtuosos in ordine ad se. 4a. Naturaliter ratio & voluntas ordinantur in Deum, vt est principium naturæ, & finis, secundum proportionem naturæ: at ad Deum, vt est obiectum beatitudinis supernaturalis, secundum suam naturam, non ordinantur sufficienter.

2. Pet. 2.

Articul. 2. Vtrum virtutes theologicæ distinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

1. Concl. Virtutes theologicæ, specie distinguuntur à moralibus, & intellectualibus. 1. Quod est supra naturam hominis, distinguitur ab eo, quod est secundum naturã: sed theologicæ sunt supra naturam, ergo. 2. Virtutes, quæ habent obiecta formaliter distincta, sunt distinctæ: sed obiecta istarum virtutum, ita se habent; quia obiectum theologicarum est Deus, vt vltimus finis, qui nostram cognitionem excedit: aliarum vero est aliquid, quod humana ratione comprehenditur, ergo. †2a. Virtutes humanæ perficiunt intellectum, & appetitum secundum proportionem naturalem, at theologicæ supernaturaliter. 3a. Sapientia humana est virtus inuestigans diuina ratione humana: at theologica virtus est circa ea, quæ rationem excedunt. 4a. Cum dicitur, omnis virtus est ordo amoris, intelligitur de amore communiter dicto; prout ad cardinales virtutes, requiritur ordinata affectio, & prout amor est radix omnis affectionis: & hoc etiam modo omnis virtus aliqualiter à caritate pendet, sed non sunt caritas.

Artic. 3. Vtrum conuenienter fides, spes, & charitas, ponantur virtutes theologicæ.

Conuenienter ponuntur tres virtutes theologicæ, fides, spes, & charitas. 1. Nam, vt ait Paul. manet fides, spes, & caritas, tria hæc. 2. Tot debent esse hæ virtutes, quot sunt necessariæ homini, vt ordinetur secundum suas potentias ad finem supernaturalem, quia ad hoc ponuntur hæ virtutes: sed istę debent esse tres, ergo. Nam homo ordinatur ad beatitudinem, per lumen rationis, & per voluntatis rectitudinem naturaliter tendentis in bonum: sed hæc duo beatitudine supernaturali deficiunt: qui oculos non vidit, &c. quæ præparauit Deus diligentibus se: ergo opus fuit, vt homini adderetur aliquid quantum ad vtrunque: intellectui adduntur principia supernaturalia, quę fide percipiuntur; voluntati, vt tendit in illum finem, quantum ad motum intentionis tendentem in rem acquisitu possibilem, datur spes: quantum ad quandam vnionem spiritualem, qua transformetur in illum finem, caritas. †2a. Quia intellectus eget speciebus ad intelligendum, ideo eget habitu naturali superaddito potentiæ: voluntas vero naturalis licet sine vllo habitu tendat in naturalem finem, non tamen in supernaturalem: ideo opus est in vtraque potentia aliquo superaddito. 3a. Habere fidem, & spem de his,

1. Concl.
1. Cor. 13.
1. Cor. 2.

quæ

quæ subduntur humanæ potestati, deficit à ratione virtutis, at habere de his, quæ excedunt vim humanam, habent rationẽ virtutis. 4a Ad appetitum pertinet motus in finem, & confirmatio ad finem per amorem, ideo eget duplici perfectione.

Artic. 4. Vtrum fides sit prior spe, & spes caritate.

1. Concl. Fides ordine generationis, est prior spe, & caritate, secundum actus. 1. Ita Paulus has virtutes numerat. 2. Non potest appetitus per spem, & amorem in aliquid tendere, nisi illud cognitum fuerit, quod fit per fidem: & quia illud amatur, quod apprehenditur vt bonũ suum, & id suum bonum putatur per quod bonum acquiri posse speratur, ideo spes caritatem præcedit, & fides spem. 2a. Ordine perfectionis caritas est prior fide, & spe: quia tam fides, quam spes caritate formantur, & perfectionem virtutis acquirunt, cum sit radix & forma virtutum omnium: vnde patet ad primum. 3a. Quantum ad habitum hæ virtutes simul infunduntur. † 4a. Spes qua quis sperat per merita assequi beatitudinem, est posterior caritate, quia est formata: sed potest etiam sperari ante caritatem per merita futura. 5a. Spes respicit duo, & bonum quod speratur, vt principale obiectum, & respectu huius semper præcedit amor, & id per quod se assequi bonum speret, & respectu huius spes præcedit amorem, licet ex amore postea spes augeatur.

Quæstio 63. De causa virtutum.

Artic. 1. Vtrum virtus insit nobis à natura.

1. Concl. Virtutes non sunt in nobis à natura, secundum perfectionem. Nam quod est à natura est omnibus commune, & per peccatum non tollitur, ex Dionys. (c. 4. de diuin. nom.) at virtutes non sunt in omnibus, & peccato tolluntur, ergo non sunt in nobis virtutes perfectæ à natura. 2a. Virtutes morales sunt in nobis à natura secundum aptitudinem, & inchoationem. Ita docet Arist. (2. Eth. c. 1.) vnde errant qui dicunt virtutes, & scientias præexistere in anima, vt Platonici; & qui extrinsecus ab intelligentia in nobis produci putant, vt Auicenna. 3a. Aptitudo ad virtutem est homini naturalis ex natura speciei: & quia species habetur à forma, quod conuenit ratione animæ, dicitur naturale secundũm speciem: & rursus ex natura indiuidui, ratione corporis secundũ determinatam corporis complexionem: quia quod est naturale ex parte corporis secundum speciem, quodam modo ad animam refertur. 4a. Virtus est homini naturalis ex natura speciei, quatenus homini sunt indita principia scibilium, & agendorum, quæ sunt semina virtutum: & prout voluntas habet naturalem appetitum boni, quod est secundum rationem. Ex natura indiuidui, ex dispositione corporis secũdum quam aliquis est dispositus ad virtutem, vel ad aliquam virtutem. 5a. Consummatio harum virtutum nõ est à natura. Quia natura est terminata ad vnum: at consummatio non est secundum vnum modum actionis, sed diuersimode secundum diuersas materias, & circumstãtias. Vnde virtus partim est à natura, partim non est à natura. Theologicæ sunt totaliter ab ab extrinseco. Duæ rationes procedunt secundum seminaria virtutum; tertia ex dispositione corporis.

Art. 2. Vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

Virtus hominis ordinata ad bonum, quod modificatur secũdum regulam rationis humanæ potest ex actibus humanis causari, inquantum huiusmodi actus procedunt à ratione, sub cuius regula tale bonum consideratur. 1 Bonum est virtuosius malo ex Dion. sed ex malis actibus causatur habitus malus, ergo multo magis ex bonis bonus. 2. Virtus perficit hominem ad bonum, quod consistit in numero, pondere, & mensura, ergo bonum hominis, debet attendi secundum aliquam regulam, quæ vel est ratio humana, vel lex diuina, quæ est superior: & ita quod regulatur humana ratione, etiã hac lege, & non contra: ergo per actus procedentes à ratione, & à ratione regulatos poterit produci talis virtus. 2a. Virtus ordinans hominem ad bonum, quod modificatur per legẽ diuinam, & non per rationem humanam, non potest causari per actus humanos, quorum principium est

(Margin: 1. Concl. — Cap. 4. de diuin. nom.)

est ratio, sed causatur solum per operationem Dei. Ideo August. hanc definiens, dixit, quam Deus sine nobis operatur. Et de hac procedit prima ratio. † 3a. Virtus infusa in sua perfectione non compatitur peccatum mortale; vt acquisita, quia vsus habitus, qui non corrumpitur vno actu, est in nostra potestate: & ideo sine gratia potest acquiri habitus virtutis, qua a peccatis maxime grauioribus abstineatur. 4a. Virtutes procedunt ex naturalibus principijs, quæ sunt nobiliora virtute, vt est rectitudo voluntatis; sicut intellectus est nobilior scientia: ideo actus humani procedentes ex illis principijs possunt causare virtutem.

Art. 3. Vtrum aliquæ virtutes morales sint in nobis per infusionem.

1. Concl. Dantur aliquæ virtutes morales infusæ. 1. De sapientia dicitur, docere sobrietatem, iustitiam, prudētiam, & virtutem. Sap. 8. 2. Vt virtutes morales, & intellectuales, quæ per nostros actus acquiruntur, procedunt ex naturalibus principijs, ita, cum Deus loco horum principiorum infundat virtutes theologales, ordinantes nos ad finem supernaturalem, his virtutibus, & principijs debent respondere; alij habitus diuinitus causati, qui sic se habeant ad virtutes theologicas, vt virtutes humanę ad sua principia, effectus enim debet esse proportionatus suis causis, & principijs, ergo. † 2a. Virtutes intellectuales, & morales causatæ nostris actibus nō sunt proportionatæ virtutib⁹ theologicis; & ideo oportet alias immediate à Deo infundi. 3a. Theologicæ sufficienter ordinant ad finem supernaturalem secundum quandam inchoationem, quantum ad ipsum Deum immediate: sed per alias virtutes debet perfici anima circa alias res in ordine ad Deum. 4a. Virtus principiorum inditorum non se extendit vltra proportionem naturæ: & ideo in ordine ad finem supernaturalē homo debet perfici principijs superadditis.

Art. 4 Vtrum virtus acquisita ex operum assuetudine, sit einsdem speciei cum virtute infusa.

1. Concl. Virtutes acquisitæ, specie differunt ab infusis. 1. Quia in definitione virtutis infusæ dicitur, eam Deus in nobis operari, quod non conuenit acquisitis, ergo; nam differentia positi in definitione, variat speciem. 2. Virtutes, quæ habent obiecta formaliter differentia, specie differunt, vt patet ex dictis: at ita se habent istæ virtutes, ergo. Nam obiectum virtutis est bonum consideratum in propria materia, cuius formalis ratio, est à ratione, quæ modum instituit: at alius est modus, qui imponitur: v. g. temperantiæ in concupiscentijs secundum regulam humanæ rationis, ab illo qui imponitur à regula diuina; quia regula humana abstinet a cibis, ne noceant corpori, aut ne impediāt actum rationis: diuina vero, vt homo castiget corpus & in seruitutem redigat, ergo alia est temperantia infusa ab acquisita. Idem dicas de alijs. 3. Virtutes per quas homo ordinatur ad diuersa, sunt diuersæ: sicuti sunt diuersæ virtutes ciuium, qui ad diuersas politias ordinantur: sed ita se habent istæ virtutes; quia per acquisitas 3. Polit. homo bene se habet ad res humanas, & per infusas se bene habet, vt ciuis sanctorum, & domesticus Dei, ergo. † 2a. Istæ virtutes non solum differunt respectu vltimi finis, sed etiam in ordine ad propria obiecta. 3a. Et alia ratione modificat tēperantia acquisita ab infusa; & ita nō habent eundē actum. 4a. Oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem est oculus naturalis, & idem posset facere producēdo virtutem, qualis est acquisita, sed non ita est in proposito.

Quæstio 64. De medio virtutum.

Artic. 1. Vtrum virtutes morales sint in medio.

Virtus moralis in medio consistit. 1. 1. Concl. Est enim ex Aristot. habitus electiuus in 2. Eth. c. 6. medietate cōsistens. 2. Illa virtus consistit in medio, cuius ratio, siue perfectio consistit in commensuratione, & regula rationis, circa aliquam determinatam materiam: quia bonum commensurati, & regulati consistit, vt conformetur suæ regulæ; vt patet in artificiatis; malum vero in hoc, quod discordet a regula secundum excessum, vel defectum, inter quæ est conformitas, seu æqualitas, quæ

in commensuratione ad regulam consistit: at virtus moralis est huiusmodi, quia de sui ratione ordinat ad bonum, perficiendo appetitum circa determinatam materiam, secundum regulam rationis, ergo eius bonum consistet in adæquatione ad mensuram rationis, & sic erit in medio. † 2a. Virtus comparata ad rationem, habet rationem vnius extremi; ad comparata ad materiam, id est, ad passiones vel operationes habet rationē medij. Itaq; est medietas, & extremū siue optimum, quātum ad regulā. 3a. Medium, & extremitas in actionibus & passionibus considerātur secundum circunstantias: & ita vna virtus potest esse extremum secundum circunstantias, & medium secundum conformitatem rationis, vt patet in magnificentia, & magnanimitate, si cōsideretur quātitas absoluta, & eadem in ordine ad rationē, & ad alias circunstantias vbi, & quando &c. secundum quas attendetur excessus, & defectus. 4a. Eadem est ratio de virginitate, & paupertate, quæ de magnanimitate: quia istæ virtutes abstinent ab omnibus, secundum quod oportet, & propter quod oportet, id est, secundum legem Dei, & propter beatitudinem.

Aristot. 2. Eth. c. 6.

Arist. 4. Eth. c. 3.

Art. 2. Vtrum medium virtutis moralis sit medium rei, vel rationis.

1. Concl. Medium virtutis moralis non est medium rationis essentialiter, quasi actus ipse rationis ad medium reducatur, quia virtus moralis non perficit actum rationis sed actum appetitus, ergo per ipsam non reducitur ratio ad medium. 2a. Virtus moralis consistit in medio rationis causaliter & effectiue, id est, ratio facit medium in hac virtute, sic intelligitur Aristot. cum ait consistere in medio quoad nos determinata ratione: dicitur enim consistere in medio per conformitatem ad rationem. 3a. Medium in virtute iustitiæ est medium rei, & rationis: est enim circa operationes, quæ consistunt in rebus externis, in quibus rectum constitui debet absolute secundum se, ergo in iustitia idem erit medium rei & rationis. 4a. In virtutibus quæ sunt in appetitu sensitiuo ad moderandas passiones, non est medium rei, sed rationis. 1. Ex Aristot. 2. Ethicorum. 2. Quoniam cum diuerso modo homines se habeant ad passiones oportet vt rectitudo rationis attendatur secundum ordinem ad nos, qui passionibus afficimur. Vnde patet ad rationes, duæ procedunt de medio rationis, tertia de medio iustitiæ ex Arist. 5. Eth. c. 4.

2. Ethic. c. 6.

Art. 3. Vtrum virtutes intellectuales consistant in medio.

1. Concl. Medium virtutis intellectualis speculatiuæ consistit in quodam medio per conformitatem ad rem ipsam, prout dicit esse quod est, vel non esse quod non est, in quo sita est ratio veri: excessus autem secundum affirmationē falsam, affirmando, quod non est, defectus secundum negationem falsam, negando quod est. Nam bonum rei sumitur a medio, vt conformatur regulæ, vel mensuræ, quam cōtingit transcendere, & ab ea deficere; ergo cum virtus moralis ordinetur ad bonum, secundum quod eius bonum se habebit ad mensuram, sic se habebit ad rationem medij; Bonum autem intellectualis virtutis est verum, vel absolute, vt in speculatiuis, vel secundum conformitatem ad appetitum rectum, vt in practicis: sed res sunt mensura intellectus speculatiui; quia ex eo quod res est, vel non est, veritas est in opinione, ergo. 2a. Medium virtutis intellectualis practicæ, vt est prudentia, si consideretur vt est habitus cognoscitiuus consistit in conformitate ad rem ipsam. Quia secundum hanc considerationem, eadem est ratio cum speculatiuis. 3a. Medium virtutis intellectualis practicæ, vt dirigit ad actum studiosum, non sumitur ex rebus, sed potius ipsum iudicium est regula, qua regulatur operatio: Vt in artibus, vbi ars est regula artificiati, quod regula mensuratur. Vnde idem erit medium prudentiæ & virtutis moralis, scilicet, rectitudo rationis; sed illius vt regulantis, huius vt regulatæ. † 4a. Virtus intellectualis habet suam mensuram à qua sumitur medium, vt est dictum. 5a. Cum res sint mensura harum virtutum, non est necesse procedere in infinitum in virtutibus. 6a. Res in anima non sunt contrariæ: quia vnum est ratio cognoscē-

Arist. 6. eth. c. 2.

Arist. 10. Met. tex. 5.

di ali-

di aliud: est tamen in intellectu contrarietas affirmationis, & negationis: licet esse & non esse, contradictorie opponantur, si sumantur prout sunt in rebus, sunt contraria: at opinio qua opinamur bonū esse bonum, est contraria ei, qua opinamur bonum non esse bonum, & inter hæc contraria est medium in virtutibus intellectualibus.

Artic. 4. Vtrum virtutes theologicæ consistant in medio.

1. concl. Si virtutes theologicæ considerentur in ordine ad suam regulam infinitam & increatam, non habent medium. 1. In his in quibus est medium peccatur per excessum, sicut per defectum: sed circa Deum qui est obiectum harum virtutum non peccatur per excessum: Eccl 43. exaltate illum quantum potestis, ergo. 2. Habitus qui consistit in medio, potest mensuram regulæ excedere: sed virtus theologica simpliciter loquendo non potest: quia fides regulatur secundum veritatem diuinam, caritas secundum bonitatem, & spes secundum magnitudinem omnipotentiæ, & pietatis, quæ mensura excedit omnem humanam facultatem: & ita non potest Deus diligi quantum debet, &c. ergo non potest hic esse excessus, sed tanto melius, quanto magis acceditur ad summū. 2a. Virtutes theologicæ, in ordine ad nos habent medium. Quia ex parte nostra debemus ferri in Deum secundum mensurā nostræ conditionis: quare per accidens in his potest esse medium, & extrema. †3a. Virtutes morales consistunt in medio per cōformitatē ad mensuram quæ transcēdi potest. 4a. Eædem, sicuti & intellectuales perficiunt hominem in ordinem ad regulam certam; theologales, in ordine ad regulam seu mensuram increatam. 5a. Spes est media inter præsumptionem & desperationem ex parte nostra, non autē potest esse superabundantia ex parte Dei.

Quæstio 65. De connexione virtutum.

Art. 1. Vtrum virtutes morales sint adinuicem connexæ.

1. Concl. Virtutes morales imperfectæ, quæ sunt inclinationes quædam siue ex natura, siue ex consuetudine, ad aliquod opus in genere bonorum faciendum, non sunt connexæ. Quoniam videmus aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua assuetudine promptum ad opera liberalitatis, qui non est promptus ad opera castitatis, & sic de alijs, ergo. 2a. Virtutes morales perfectæ, quæ sunt habitus inclinantes ad bonum opus bene agendum, sunt connexæ. 1. Ex communi sententia, quia sic fere ab omnibus ponuntur. 2. Secundum eos, qui virtutes cardinales distinguunt secundum conditiones generales virtutum, vt supra est dictum; quia quælibet virtus habet particularem conditionem secundum peculiares materias, circa quas versatur. Nam firmitas animi, quæ habet generalem conditionem fortitudinis, nō habet laudem virtutis, si sit sine moderatione, vel rectitudine, vel discretione, & eadem est ratio de alijs. 3. ex distinctione sumpta ex parte materiæ sumitur connexio. Moralis virtus non potest esse sine prudentia, quia ad rectam electionem nō sat est inclinatio in debitum finem, quæ habetur à virtute morali, sed opus est recte eligere, quæ sunt ad finē, quod fit per prudentiam, quæ est consiliatiua, iudicatiua, & præceptiua, prudentia non potest esse sine virtutibus moralibus, quoniam procedit ex finibus agibilium, tanquam ex principijs, ad quos fines homo se recte habet per virtutes morales, ergo omnes virtutes morales sunt connexæ. † 3a. Potest vnus exercere vnam virtutē sine alia, sed cum virtutum quædam perficiant hominem secundum communem vitam, oportet vt se exerceat in omnibus, & sic acquiret habitus omnium: si in vna materia tantum, acquiret virtutem imperfectam. Quædā virtutes perficiunt hominē secūdum eminentē statū, vt magnificētia, quæ non passim ab omnibus exercetur, & sine his habitus aliarum acquiri possunt, quib. disponetur ad illos perfectiores actus exercendos. Vnde soluitur secundum. 4a. Intellectuales virtutes sunt circa materias non ordinatas inter se, & ideo non sunt connexæ. At morales versantur circa passiones quæ sunt connexæ: cum omnes ab amo-

Ambr. in Luc. ca. 6.
Greg. 22. mor. ca. 1.
August. 6. de trin c. 4.
Ita Grego. & Aug. loc. cit.
Aristot. 6. Eth. c. vlt.

amore & odio fluant, & terminentur in iram & tristitiã, ac ab vna prudentia pendeant: & licet illæ pendeant à principijs, tamen principia non pendent ab illis, sicuti prudentia à moralibus. 5a. Vnus potest esse prudens in vna arte & non in alia at nemo erit prudens in vna virtute, nisi sit in alijs, quia agibilia, circa quæ est prudentia, sunt ordinata inter se, non ita factibilia.

Artic. 2. Vtrum virtutes morales poßint esse sine caritate.

1. Concl. Virtutes acquisitæ, quæ sunt operatiuæ boni in ordine ad finem naturalem, possunt esse sine caritate. Quia possunt acquiri per opera humana, quo modo gẽtiles adepti sunt. 2a. Morales infusæ quæ sunt operatiuæ boni, in ordine ad finẽ supernaturalem, non sunt sine caritate. Nã vt prudentia non potest esse sine moralibus, quia istę disponunt circa finem, & contra, multo magis ad rationem prudẽtiæ requiritur, vt quis sit bene dispositus circa vltimum finem, quod habetur à caritate: ergo si prudentia infusa non est sine caritate, nec aliæ infusæ sine prudentia, & consequenter nec sine caritate. Et 1. Io. 3. Qui non diligit, manet in morte: at vita spiritualibus perficitur virtutibus, vt ait Aug. ergo. 3a. Virtutes morales acquisitæ sunt virtutes secundum quid: infusæ vero, simpliciter. Quia istæ ordinant hominem recte ad vltimum finem simpliciter, illæ ad finem in aliquo genere, ergo. Vnde Aug. Vbi deest agnitio veritatis, falsa est virtus etiam in bonis moribus. †4a. Omnis virtus præter caritatem potest esse in malis & bonis, sumendo virtutem imperfecte: si perfecte sumatur facit bonum habentem, & ita est tantum in bonis. 5a. Secundum procedit de virtutibus acquisitis. 6a. Et si caritas ob suam perfectionem non pendeat à sua prudentia, tamen prudentia, & consequenter aliæ pendent a caritate.

Artic. 3. Vtrum caritas poßit esse sine alijs virtutibus moralibus.

1. Concl. Cum caritate infunduntur omnes virtutes morales. 1. Rom. 13. Qui diligit, legem impleuit, quod sit per omnes virtutes morales, & ea præcipit actus omnium virtutum. Et Aug. ait caritatem includere omnes virtutes. 2. Deus non minus perfecte operatur in operibus gratiæ, quàm naturæ: sed in operibus naturæ nõ datur aliquorum operum principium, quin dentur necessaria ad opera perficiẽda, ergo cum in operibus gratiæ caritas sit principium ordinans hominem ad finem vltimum, vna cum caritate dabuntur virtutes, quibus singula opera perficiantur. Vnde morales infusæ non solum sunt connexæ ob prudentiam, sed etiam propter caritatem, qua amissa etiam morales infusæ amittuntur. †2a. Virtus circa finem se habet, vt principalis & motiua; nec ipsa satis est ad perfectam operationem, nisi potentiæ inferiores, quæ mouẽtur, sint bene dispositæ, & ideo præter caritatẽ opus est moralibus infusis. 3a. Morales virtutes patiuntur interdum difficultatem in operando ex parte dispositionis contrariæ, ex præcedentibus actibus relictæ, quod non accidit in moralibus: quia per actus contrarios tollunt contrariam dispositionem. 4a. Aliqui sancti dicuntur aliquas virtutes non habere, quatenus patiuntur difficultatem in earum actibus ob rationem dictam. Vt somnolentus si velit disputare.

Artic. 4. Vtrum fides & spes poßint esse sine caritate.

Fides & spes, sicuti & virtutes morales considerantur, vel secundum statum imperfectum, quatenus faciunt opus bonũ, sed non bene, vel secundum statum perfectum, cum fit etiam bene. 2. Fides, & spes si considerentur secundum inchoationem quandam, & vt habent statum virtutis imperfectum, possunt esse sine caritate. 1. Ex Gloss. Matt. 1. Fides generat spem, & spes caritatem, at generans potest esse sine generato, ergo 2a Aliquis potest credere Deo, & in eum sperare sine caritate, ergo: sed quia non credit bene, id est, ex caritate non est perfectum opus: Idem dicas de spe. si quis speret ex meritis futuris. 3a. Fides & spes, in statu perfecto non possunt esse sine caritate. Nam non operantur bonum opus & bene, seu perfecte, sine ea, quia caritas voluntatem perficit, & omnis rectus motus voluntatis ab amore 1. Concl.

proce-

procedit. 4a. Fides & spes sine caritate non sunt proprie virtutes: quia virtus propria dicta operatur bonum, & bene.
2.eth.c.6. †5a. Fides & spes secundum proprias rationes, nec à prudentia infusa, nec à caritate pendent, ideo possunt esse sine his. Vnde non est par ratio de his, & de moralibus. 6a. Secundum procedit de fide, vt habet perfectam rationem virtutis. 7a. Spes quæ sperat beatitudinem ex meritis, quę habentur non est sine caritate.

Articul. 5. Vtrum caritas possit esse sine fide & spe

1. Concl. Charitas sine fide & spe, nullo modo
Heb.11. esse potest. 1. Nam sine fide impossibile est placere Deo, quod maxime fit caritate. 2. Caritas supra amorem addit mutuam redamationem, & communicationem cum Deo. 1. Ioan. 4. Qui manet in caritate, &c. & 1. Corint. 1. Vocati in societatem, &c. sed hæc societas, & conuersatio cum Deo, quæ hic inchoatur per gratiam, & in futuro perficitur per gloriam, quorum vtrunque fide & spe tenetur, ergo. Vt ergo quis nō possit cum aliquo amicitiam inire, si discrederet, aut desperaret cum illo societatem habere; ita non posset habere amicitiam cum Deo, quæ est caritas, nisi fidem habeat, qua credat se posse ad conuersationem cum Deo venire, & spem, qua speret se ad hanc societatem pertinere. †2a. Caritas non est quiuis amor Dei, sed amor, quo diligitur, vt beatitudinis obiectum, quo ordinamur fide, & spe. 3a. Caritas est radix fidei, & spei, vt eis dat perfectionem virtutis. 4a. In Christo non fuerunt hæ duæ virtutes quia includunt imperfectionem, sed loco harum habuit claram visionem, & plenam comprehensionem.

Quæstio 66. De æqualitate virtutum.

Art. 1. Vtrum virtus possit esse maior, vel minor.

1. Concl. Virtutes possunt esse inæquales. Nam vbi potest esse augmentum, ibi potest esse inæqualitas: at in virtutibus id esse potest, Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia, &c. ergo. 2a Virtutes specie differentes, sunt inæquales perfectione. Quoniam causa est potior effectu, & inter effectus ille, qui est causa propinquior, perfectior habetur; ergo cum humani boni perfectio sit ratio, quam perficit prudentia, prudentia melior erit alijs virtutibus, quę appetitum perficiunt, prout rationem participant: & in his, ea quæ magis ad rationem accedit, erit perfectior, vt iustitia, quę perficit voluntatem, & fortitudo præstat temperantiæ, quia concupiscibilis minus participat rationem. 3a. Virtutes eiusdem speciei secundū se, & ratione suorum obiectorum, sunt æquales. Nam qui habet: v.g. temperantiam, habet eam quantum ad omnia, ad quæ talis virtus se extendit: quod non accidit in scientia, & arte. Et sic Stoici
quidam bene dixerunt virtutes non susci- Simplic.
pere magis, & minus. 4a. Virtutes specie differentes ex parte subiecti sunt inæquales, & in diuersis, & in eodem diuerso tēpore. Nam ad attingendum medium virtutis, quod est secundum rectam rationē, potest vnus esse melius dispositus alio, vel propter consuetudinem maiorem, vel propter naturam perfectiorem; vel propter perspicacius iudicium rationis, vel propter maius donum gratiæ. Et in hoc errarunt Stoici putantes solum illum esse virtuosum, qui summe esset dispositus ad virtutem. Non enim requiritur ad rationem virtutis, vt attingatur medium rationis in indiuisibili: sed sat est prope medium esse, vt ait Arist. †5a. Latera Ierusalem, 2. Eth.c.6.
id est, virtutes dicuntur æqualia, non absolute, sed secundum proportionem, quia proportionaliter crescunt. 6a. Cum virtus non sit vltimum diuisibile potest augeri modis supra dictis: licet virtus dicatur maximum bonum, & esse vltimum potentiæ. 7a. Infusæ sunt à Deo, qui operatur secundum ordinem sapientiæ ideo Ephes. 4.
largitur eas secundum diuersas mensuras.

Art. 2. Vtrum virtutes simul in eodem existentes sint æquales.

Virtutes vnius hominis possunt esse æ- 1 concl.
quales. Nam Aug. ait, qui sunt æquales in 6 de tr n. c. 4.
fortitudine, sunt æquales in prudentia, ergo. 2. Virtutes secundum rationem speciei

rationem speciei non sunt æquales in eodem homine: quia certum est vnam esse maiorem alia, vt caritatem, fide, & spe. 3a. Omnes virtutes eiusdem hominis secundum participationem subiecti, prout intenduntur, vel remittuntur, sunt æquales æqualitate proportionis, prout æqualiter crescunt: sicut digiti manus, qui sunt inæquales, & æqualiter crescunt. Huius æqualitatis ratio sumitur, vt & cõnexionis, quia æqualitas est quædam connexio secundum quantitatem: & sicuti connexio, vt est dictum, sumitur, vel ex quatuor generalibus conditionibus virtutum, quarum vna est cum alijs in omni materia, ita virtus in omni materia non potest æqualis dici, nisi habeat omnes istas cõditiones æquales. Ita accipit August. qui ait: duo non sunt æquales fortitudine, si alter præster prudentia; quia vna fortitudo esset prudentior. Vel secundum quod hæ virtutes habent materias determinatas; & secũdum hunc modum sumitur alia ratio. 4a. Sicut connexio in virtutibus moralibus sumitur ex parte prudentiæ, & in infusis ex parte caritatis, ita & æqualitas, quantum ad id, quod est formale in virtutibus. Vnde existente ratione æqualiter perfecta in eodem, æqualiter medium constituitur in qualibet materia virtutis: quantum vero ad id, quod est materiale, scilicet ad inclinationem ad actus, vnus potest esse magis promptus ad actum vnius virtutis, quam alterius natura, consuetudine, & gratia. [1. Cor. 7.] † 5a. Dicuntur gratiæ inæquales, si loquamur de gratis datis: si de virtutibus intelligatur, intelligitur ex parte maioris gratiæ gratum facientis. 6a. Vnus sanctus laudatur magis alio de vna virtute, ob maiorem promptitudinem ad actum illius, quam ad actum alterius. Vnde patet ad 3.

Art. 3. Vtrum virtutes morales præemineant intellectualibus.

[1. concl.] Simpliciter loquendo, id est, secundum rationem speciei, & obiecti, virtutes intellectuales sunt nobiliores moralibus. 1 Virtus moralis est in rationali per participationem, intellectualis in rationali per essentiam, quod est nobilius, ergo. 2. Illa virtus simpliciter est nobilior, quæ perficit nobiliorem potentiam: sed virtutes intellectuales sunt tales, quia perficiunt rationem, quæ est nobilior appetitu, quem perficiunt morales, ergo. Nam illa potentia est nobilior, quæ habet nobilius obiectum: at ratio habet nobilius obiectum, quam appetitus, quia tendit in aliquid vniuersale, appetitus vero in particulare, ergo. 2a. Virtutes intellectuales in ratione virtutis sunt nobiliores intellectualibus. Illa enim est nobilior virtus, cui magis competit ratio virtutis: sed hæc magis competit moralibus; quia ratio virtutis est, vt moueat ad actum, cum sit perfectio potentiæ: at morales magis mouent ad actum, cum perficiant appetitum, cuius est mouere alias potentias, ergo. 3a. Intellectuales virtutes sunt nobiliores habitus simpliciter. † 4a. Morales sunt diuturniores ratione consuetudinis, at ratione obiecti, intellectuales. Et licet morales sint magis necessariæ ad vitam humanam, non ideo sunt nobiliores, quia nobilius est quod non ordinatur ad aliud: vnde per morales inchoatur quodam modo beatitudo, quæ consistit in cognitione veri. 5a. Secundũ morales dicitur homo bonus simpliciter, quia appetitus mouet potentias ad suum actum: sed hoc solum probat etiam meliores secundum quid. 6a. Prudentia non solum dirigit morales in eligendo, quæ sunt ad finem, sed etiam in præstituendo fine: finis autem moralium est attingere medium in quauis materia, quod determinatur secũdum rationem rectam prudentiæ. [Arist. 2. eth. c. 6. 6. Eth. c. vlt.]

Art. 4. Vtrum iustitia sit præcipue inter virtutes morales.

Inter morales iustitia est præstantissima virtutum. [1. Concl.] 1. Ita habet Aristot. 5. Eth. in principio 2. Illa est maior virtus simpliciter, in qua magis relucet bonum rationis: sed hoc est in iustitia, cum sit propinquior rationi, tum quia eius subiectũ, est voluntas, quæ est appetitus rationalis; tum quia est circa operationes, quibus homo non solum ad se, sed etiam ad aliũ ordinatur, ergo. 2a. Post iustitiam, est fortitudo. In moralibus enim tanto magis

gis

gis relucet ratio, quanto appetitus circa maiora subditur rationi: at fortitudo subdit appetitum rationi in his, quæ maxime ad hominem pertinent, vt est vita, à qua omnia pendent, ergo 3a. Vltimo loco est temperantia, quæ subdit appetitum in his, quæ immediate ordinantur ad vitam; vt in cibis & venereis. † 4a Secundum quid vna virtus est nobilior alia, vt ornamentum, & adiumentum principalioris; quo modo liberalitas est nobilior iustitia, quæ potest esse sine liberalitate, sed non contra: ideo iustitia est nobilior simpliciter. 5a. Patientia habet perfectum opus, vt excludit radicem multorum vitiorum; vt vindictā iniustam, odium, &c. sed non est simpliciter nobilior: quia ipsa sustinet molestias sine perturbatione, at fortitudo etiam aggreditur cum est opus; Vnde fortis, est patiens, non contra 6a. Magnanimitas non potest esse sine alijs virtutibus præexistentibus, quæ comparatur ad alias, vt ornatus; & sic secundum quid est maior alijs.

Iac. 1.

Arist. 1. Eth. c. 3.

Artic. 5. Vtrum sapientia sit maxima inter virtutes intellectuales.

1. Concl. Sapientia est maior inter intellectuales. 1. Aristot. vocat eam aliarum caput. 2. Magnitudo virtutis consideratur ex obiecto: at obiectum sapientiæ præcedit obiecta aliarum, quia considerat altissimam causam, & quia per causam consideratur effectus, & per superiorem causam, consideratur de inferioribus, ideo sapientia suo iudicio ordinat alias virtutes intellectuales, quasi architectonica. † 2a. Prudentia politica ordinat, quæ disciplinæ debent esse in ciuitate, & ea, quibus venitur ad sapientiam, nō tamen imperat ipsi sapientiæ, sed potius contra. 3a. Prudentia considerat ea, quibus venitur ad felicitatem: at sapientia, ipsum obiectum felicitatis contemplatur: ideo actus sapientiæ in hac vita est inchoatio felicitatis. 4a. Licet maior cognitio habeatur de humanis, quam de diuinis: tamen illa modica, quæ habetur, est perfectior, quia est de re nobiliore: quare maior certitudo non arguit maiorem perfectionem, cum obiecta non sunt æqualia. 5a. Sapientia non solum vtitur principijs indemonstrabilibus, quorum est intellectus concludendo ex illis, vt aliæ scientiæ, sed etiā de illis iudicat, & illa defendit: & ideo est maior virtus, quam intellectus.

6. Eth. c. 7.

Arist. li. 1. de Par.

Articul. 6. Vtrum caritas sit maxima inter virtutes theologicas.

Caritas est maxima inter virtutes theologicas. 1. Ex Paulo, qui ait caritatem esse maiorem. 2. Cum hæ virtutes habeant idem obiectum, non potest vna dici maior altera ex obiecto; sed ex eo, quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia: sed ita se habet caritas, quia fides & spes important quandam distantiam ab obiecto, cum fides sit de non visis, spes de non habito, caritas vero de eo, quod iam habetur; nam amatum est in amante, & amās per affectum trahitur ad amatum: Qui manet, &c. ergo. † 2a. Caritas non se habet, ad fidem & spem; vt prudentia ad virtutes morales. 1. Quia prudentia, & virtutes morales sunt circa ea, quæ sunt infra hominem, illæ de his, quę sunt supra hominem, quorum nobilior est dilectio, quam cognitio: quia per dilectionem trahimur ad rem dilectam, à qua perficimur, si sit perfectior: per cognitionem, res ad se trahitur, & ita superiora minus perfecta sunt in homine cognoscente, quam in se. 2. Prudentia moderatur motus appetitus ad virtutes pertinentes, sed fides non moderatur motum appetitus tendentem in Deum, sed solum ostendit Deum, qui motus excedit cognitionem humanam. 3a. Spes supponit amorem rei speratæ, qui est amor concupiscentię, at caritas importat amorem amicitiæ, ad quam spe peruenitur. 4a. Causa perficiens est effectu potior, nō autem causa disponens: quomodo fides spem, & spes caritatem gignit.

1. Concl.

1. Cor. 13.

1. Ioan 4.

Quæstio 67. De duratione virtutum post hanc vitam.

Art. 1. Vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam.

Virtutes morales manebunt in futura vita. Nam Sap. 1. dicitur: Iustitia perpetua est, & immortalis. Idem docet Augustin. 2a. Istę virtutes non manebunt, quantum ad

1. concl.

lib. 14. de Trin. c. 9.

ad materiale, id est, ad moderationem passionum, & operationũ; quoniam ibi non erunt delectationes ciborum, non timores mortis, &c. ergo. 3a. Istæ virtutes manebunt in vita beata perfectissimæ, quantum ad formale, id est, ad modum à ratione definitum. Ratio erit rectissima in his quæ pertinent ad suum statum: vis appetitiua mouebitur secũdum ordinem rationis; prudentia nullum bonum Deo proponet, vel æquabit; fortitudo ei firmissime adhærebit; temperantia nullo affectu noxio delectabitur; iustitia perpetuo Deo erit subiecta. † 4a. Aristot. non reponit virtutes morales in intelligentijs secundum rationem materialem; quoniam non sunt ibi commutationes, &c. 5a. Vnde patet ad secundum; quia quæ ad actiuam vitam pertinent, materialiter se habent ad virtutes. 6a. Post resurrectionẽ in corporibus erunt omnes vires irrationales, vt modo sunt, ante vero sunt radicaliter in anima; & ideo aliquæ virtutes morales non sunt in actu, nisi in radice, id est, in voluntate, in qua est seminarium harum virtutum: at iustitia, quę est in voluntate, manet actu, ideo specialiter immortalis dicitur.

lib 10. Ethic.

Artic. 2. Vtrum virtutes intellectuales maneant post hanc vitam.

1. Concl. Virtutes intellectuales manent post hanc vitam. Nam Luc. 16. dicitur: Recordare, quia recepisti: si ergo manet cognitio singularium, manebit etiam vniuersalium, quæ est maior 2a. Virtutes intellectuales, quantum ad materiale, id est, ad phantasmata, quæ sunt quasi earũ materialia, in alia vita non manent: quia phantasmata corrumpũtur corrupto corpore, cum sint in organis. 3a. Istæ virtutes manent, quantum ad formale, id est, ad species intelligibiles, & habitus. Nam si non remanerent, esset, quia post intellectionem non remanent species intelligibiles in intellectu possibili; quod est falsum. 1. Intellectus possibilis est in actu, cum sit singula, vt sciens, cum tamen sit in potentia ad considerandum in actu, ergo 2. Species recipiuntur in intellectu possibili per modum recipientis, & ita est locus specierum, quasi eas conseruans: quæ manent, & sunt quasi formæ virtutum intellectualium, ergo. † 4a. Scientia destruetur, quantum ad materiale, & modum intelligendi per phantasmata, quorum non erit vsus. 5a. Et per ægritudinem corrumpitur scientia, quoad phantasmata: at species remanent, cum sint in intellectu possibili. 6a. Anima post mortem non intelligit per cõuersionem ad phantasmata: & ita scientia non manet quoad modum.

Arist. lib. 3 de ani. tex. 6.

1. Cor. 13.

Art. 3. Vtrum fides maneat post hanc vitam.

1. Concl. Oppositio per se est causa, vt vnum oppositum excludatur ab alio, prout in omnibus oppositis includitur oppositio affirmationis, & negationis. 2a. In quibusdam est oppositio secundum contrarias formas, vt in coloribus, in quibusdam secundum perfectum, & imperfectum, vt in alterationibus: & quia perfectum & imperfectum opponuntur, non possunt accipi secundum idem. 3a. Imperfectio aliquando est de ratione speciei, & quia idem numero manens non potest transferri ad aliam speciem, ideo tali imperfectione remota, tollitur species: at quando imperfectio accidit speciei, ratione indiuidui, vt defectus rationis homini ob ebrietatem, remota imperfectione, remanet species. 4a. Fides non potest esse perfecta cognitio eadem numero manens. Quoniam imperfectio cognitionis est de ratione fidei, cum sit non apparentium, quam apparentium excludit perfecta cognitio, ergo. Sed quia non prohibet cognitionem imperfectam esse simul cum perfecta, vlterius nota. 5a. Cognitio est imperfecta, vel ex parte obiecti, vt cognitio matutina, & vespertina; quia illa cognoscuntur res in Verbo, hac in se: vel ex parte medij, vt cognitio per demonstrationem, & topicam rationem: vel ex parte subiecti; quo modo opinio, fides, & scientia differunt: opinator cum formidine assentitur: sciens firmiter adhæret & videt: qui credit adhæret firmiter, sed non videt. 6a. Cognitio perfecta, & imperfecta ex parte obiecti, non sunt de eodem, possunt tamen conuenire in eodem medio, & subiecto. Quia idem homo vno

Heb. 12.

medio

medio potest cognoscere duo imperfecta: similiter cognitio perfecta, & imperfecta non conueniunt in vno medio, sed in vno obiecto, & subiecto esse possunt. Vt cognitio vnius conclusionis per demonstrationem, & rationem probabilem. Item cognitio perfecta, & imperfecta ex parte subiecti non possunt esse simul. Ergo cum fides habeat imperfectionem ex parte subiecti, quia non videt, & beatitudo habeat perfectam visionem ex parte subiecti, infertur talis conclusio. 7a. Impossibile est, vt fides maneat simul cum beatitudine in eodẽ subiecto. Idem patet ex 2. Corinth. 5. Hic peregrinamur à Domino per fidem: at beati non peregrinantur, ergo. † 8a. Fides est nobilior scientia ex parte obiecti: scientia ex parte modi cognoscendi, qui nõ repugnat beatitudini. 9a. Fides est fundamentum ratione cognitionis, & cum perficietur cognitio, fundamentum erit perfectius. Ad tertium patet ex dictis.

Articul. 4. Vtrum spes maneat post mortem in statu gloriæ.

1. Concl. Spes non manebit in gloria. 1. Rom. 8. quod videt quis, quid sperat? Sed beati vident, ergo. 2. Quod in sui ratione includit imperfectionem, nõ potest stare cum subiecto opposita perfectione perfecto: vt patet in motu, qui cum sit actus imperfectus, cessat adueniente actu perfecto: sed spes includit imperfectionem, quia est motus in id, quod non habetur, ergo adueniente quod speratur, cessat. † 2a. Spes ratione obiecti est nobilior moralibus, quarum actus non repugnant beatitudini, & perficiunt etiam circa id, quod habetur. 3a. Timor filialis remanet in patria, prout Deum reueretur, non vt reformidat separationem à Deo: quia timor non opponitur spei; In damnatis magis potest esse timor pœnæ, quam in beatis spes gloriæ, quia ibi est successio pœnarum, ac proinde timor futuri, licet non sit proprie timor, quia non est spes euasionis: at gloria est sine successione. 4a. In beatis est esuries, & sitis, per remotionem fastidij. Neque respectu gloriæ corporis est spes, quia bonum quod exspectatur, non est arduum: itaque solum desiderant gloriam corporis, sed non sperant.

Articul. 5. Vtrum aliquid fidei, vel spei remaneat in gloria.

Nihil fidei, aut spei remanet in patria. 1. Concl.
1. Quia fides est habitus simplex; at simplex, vel totum tollitur, vel totum remanet, ergo cum nõ totaliter maneat, vt est dictum, totaliter tollitur. 2. Probatur refellendo opinionem, quæ dicebat spem totaliter tolli, at fidem non omnino, sed manere quoad substantiam cognitionis, remoto ænigmate; quod est falsum, si loquamur de eadem numero cognitione. Nam corrupta differentia speciei, non remanet substantia generis eadem numero; non enim genus se habet in hoc, vt materia ad formam; nam genus & differentia non sunt partes, quia non prædicarentur, sed significant totum, sicuti & species, quare remota differentia, non remanet gradus generis, ergo eadem visio, quæ prius erat ænigmatica, non potest fieri aperta: & ita nihil idem numero, vel specie, quod est in fide, remanet in patria. 2a. Dici potest manere fidem ratione generis: quia cognitio fidei est eiusdem generis cum illa patriæ. 3a. Remoto rationali, non manet viuum idem numero, sed genere. † 4a. Imperfectio luminis candelæ, & lumen Solis, non opponuntur, quia non respiciunt idem subiectum; at fidei imperfectio opponitur perfectioni visionis patriæ, & respiciunt idem obiectum. 5a. Amissa pecunia, remanet habitus liberalitatis, quia non amittitur possibilitas dandi: at in patria remouetur obiectum obscurum, & tollitur possibilitas; vnde frustra esset ibi habitus fidei.

Articul. 6. Vtrum remaneat caritas post hanc vitam in gloria.

Caritas non euacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet. 1. 1. Concl.
Caritas, ait Paulus, nunquam excidit. 2. 1. Cor. 13.
Quando imperfectio non est de ratione speciei, nihil prohibet, vt quod prius erat imperfectum, postea perficiatur; vt cum homo per augmentum perficitur: sed caritas est amor, de cuius ratione non est aliqua imperfectio; quia potest esse

visi, & non visi, habiti, & non habiti, ergo non euacuatur perfectione gloriæ. † 2a. Quare remoto eo, quod est per accidens remanet substantia amoris, qui non habet imperfectionem sibi intrinsecam. 3a. Caritas non habet pro obiecto cognitionem, sed rem cognitam, quæ semper est eadem, id est, Deum. 4a. Caritas in via nō potest peruenire ad perfectionem caritatis patriæ, ex partæ causæ, id est visionis, quæ est causa amoris: & Deus quo magis cognoscitur, magis amatur.

Quæstio 68. De donis.

Art. 1. Vtrum dona differant à virtutibus.

1. Concl. Si loquamur de dono, & virtute secundum nominis rationem nullam habent oppositionem inter se. Nam virtus dicitur, quia perficit hominem, & donū respicit causam à qua est: at quod est ab alio, vt donum, potest etiam perficere, ergo 2a Quidam dixerunt dona non esse distinguenda à virtutibus: sed isti debent rationem reddere, cur quædam virtutes dicantur, & non omnes; & quædam dicantur dona, quæ non sunt virtutes, vt timor. 3a. Non est verum dona perficere lib. arbit. vt est facultas rationis, virtutes vero, vt est facultas volūtatis; quia omnes virtutes deberent esse in appetitu, & omnia dona in ratione. 4a. Nec etiam verum est dona dari ad resistendum tentationibus, & virtutes ad bene operandum: quia etiam per virtutes resistimus. 5a. Falsum est dona dari ad hoc, vt Christo conformemur: quoniam id maxime fit humilitate, & mansuetudine: & virtutes etiam conformant Christo, ergo. 6a. Dona distinguuntur à virtutibus, quia dantur homini, vt prompte moueatur ab inspiratione diuina. Nam in scriptura traduntur sub nomine spiritus. Inspiratio autem significat motionem ab exteriori. 7a. In homine autē est duplex principium mouens, alterum interius, nempe ratio; & per virtutes redditur facile mobilis à ratione: alterum exterius, vt ait Aristot. quod cum sit perfectus requirit perfectiorem dispositionem, vt mobile sit proportionatum motori, & ad hunc motum, qui fit à Deo, disponitur per dona. Ideo quidam dixerunt perficere hominem ad altiores actus, quam sint actus virtutum. 8a. Dona vocantur interdum virtutes communi nomine, sed addunt aliquid rationi communi virtutis, vt sunt quædam diuinæ virtutes perficientes hominem, in quantum est motus à Deo. Arist. autem cognouit virtutes, secundum quas aliqui dicuntur diuini. 9a. Vitia contrariantur donis, vt sunt contra diuinum instinctum; virtuti vt sunt contra bonum ratīois. 10a. Si definitio virtutis restringatur, potest conuenire donis: dicendo, dari à Deo ad motionem ipsius, & facere hominem bene sequentem Deum. 11a. Sapientia dicitur virtus, vt procedit ex iudicio rationis, donum vt operatur ex instinctu diuino. Idem dicas de alijs.

[Margin: Matth. 15; Isa. 11.; lib. 7. Eudem. c. 18.; 7. Eth. c. 1.]

Art. 2. Vtrum dona sint necessaria homini ad salutem.

1. Concl. Dona Spiritus sancti necessaria sunt homini ad salutem. 1. Inter dona, sapientia videtur primum, & timor infimum: at vtrumque ex scriptura, est necessarium ad salutem, ergo. 2. id est homini necessarium, sine quo homo non potest consequi finem supernaturalem: sed dona sunt huiusmodi, ergo. Nam licet homo ad finem naturalem perficiatur virtutibus moralibus, quas perfectiore modo habet, quam theologales, quæ licet sint perfectiores, tamen non perfecte habentur, cum nō perfecte amemus Deum, &c. & ideo homo secundum illas sine alio particulari instinctu, non tamen sine cōcursu Dei potest operari: at vero secundum theologales, quibus disponitur ad finem vltimum, non potest sine particulari motione operari, cum non perfecte eas possideat: sicut luna, quæ non perfecte participat lucem, non illuminat sine sole: cum ergo ad finem supernaturalem non sufficiat motio rationis, opus est motione diuina, quæ habetur per dona. Roman. 8. qui spiritu Dei aguntur, &c. & Psalm. 142. Spiritus tuus, &c. † 2a. Dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum, quo modo consilia præcedunt præcepta, sed

[Margin: Sap. 7.; Eccl. 1.]

sed quantum ad modum operandi 3a. Per virtutes theologicas, & morales, non ita perficitur homo ad vltimum finem, quin egeat superiore instinctu Spiritus sancti. 4a. Rationi humanæ etiam perfectæ per virtutes theologicas nō sunt omnia possibilia: & ita non potest repellere quamcumque stultitiam, duritiam, &c. sed solus ille, cuius potestati subijcitur, & à quo mouetur.

Artic. 3. Vtrum dona Spiritus sancti sint habitus.

1. Concl. Dona spiritus sancti sunt habitus permanentes. 1. Ioan. 14 Apud vos manebit, & in vobis erit, scilicet, ratione donorū, ergo non sunt actus, vel passiones, sed habitus 2 Dona se habent ad homines in comparatione ad Spiritum sanctum, vt virtutes morales ad vim appetitiuam in comparatione ad rationē; quia sunt perfectiones, quibus homo disponitur, vt bene moueatur à Spiritu sancto, sicuti morales perficiunt appetitum, vt bene moueatur à ratione: sed virtutes sunt habitus. Ergo etiam dona erunt habitus, quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritui sancto. † 2a. Spiritus sanctus semper manet secundum ea dona, sine quibus non peruenitur ad salutem; cuiusmodi sunt hæc septem dona: vt in electis, in alijs non semper. & sic intellige Greg. 3a Instrumentum, quod non solum agitur, sed etiam agit, semper eget dispositione, & ideo debet perfici per habitum, cuiusmodi est homo. 4a Prophetia est ad manifestationem spiritus, non ad necessitatem salutis; vnde non est par ratio de donis.

Artic. 4. Vtrum conuenienter septem dona Spiritus sancti enumerentur.

1. Concl. Spiritus sancti dona recte numerantur. 1. Isa. 11. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis: & replebit eum spiritus timoris, &c. 2 Dona dantur ad prompte sequendum instinctum Spiritus sancti, vt virtutes ad hoc, vt appetitus obediat rationi; & vt vires appetitiuæ sunt aptæ moueri à ratione, ita omnes vires humanæ natæ sunt moueri instinctu diuino, ergo in omnibus viribus, quæ possunt esse principia humanorum actuum, vt sunt virtutes, erunt etiam dona, id est, in ratione, & appetitu. In ratione tam speculatiua, quam practica est apprehensio veritatis, & iudicium: apprehēsio speculatiua perficitur dono intellectus, practica consilio: Iudicium speculatiuum per sapientiam, practicum per scientiam, Appetitiua vis in his, quæ ad alterum, per pietatem ad se, contra timorem periculorum per fortitudinem, contra concupiscentias inordinatas, per timorem. Vnde hæc dona se extendunt ad omnia, ad quæ virtutes morales. † 2a. Habitui artis nihil respondet in donis; quia ars non est ad bene viuendum: vel dicas artem respicere Spiritum sanctum mouentem, nō quæ mouentur. Temperantiæ respondet donum timoris, propter quē timorem quis recedit à voluptatibus 3a Nomen pietatis importat reuerentiam erga patriam & Deum, ideo donum quo quis operatur propter reuerentiam Dei melius dicitur pietas, quam iustitia. 4a. Homo non mouetur à Deo, nisi ei aliquo modo vniatur: vnitur autem per virtutes theologicas, quæ supponuntur ad dona, vt quasi eorum radices: & ita dona pertinent ad has tres virtutes, vt quædam deriuationes. 5a. Timor non est nomen virtutis theologicæ, quia istæ dicunt accessum ad Deum; & cum timoris obiectum sit malū importat recessum, ab aliquo propter reuerentiam Dei, & sic est nomen doni. 6a Sapientia dirigitur hominis intellectus, & affectus, & ideo ei duo correspondent, in ratione donum intellectus, in affectu timor: quia ratio timendi Deum præcipuè sumitur ex consideratione excellentiæ Dei, quam considerat sapientia. Prou. 16.

Art. 5. Vtrum dona Spiritus sancti sint connexa.

Dona Spiritus sancti connectuntur sibi inuicem in caritate, ita scilicet quod qui caritatem habet, omnia dona habeat, quorum nullum sine caritate haberi potest. 1. Ex Greg. qui per filios Iob, ait significari dona; qui filij inuicem pascebant, 2. Vt vires appetitiuæ perficiuntur per 1. Concl. lib. 1. Mor. c. 32.

per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis: ita omnes animæ vires in ordine ad spiritum mouentem, qui habitat in nobis per caritatem. Rom. 5. sicuti & ratio perficitur per prudentiam, ergo, vt morales connectuntur inter se in prudentia, ita dona in caritate. †2a scientia & sapientia, vt dantur ad instructionẽ fidelium, sunt gratiæ gratis datæ: vt vero disponunt mentem ad motum diuinum, sunt dona, & in his qui habent caritatem reperiuntur; illę sunt etiam in malis. 3a. Aug. intelligitur de scientia, vt est gratia gratis data. 4a. Et Greg. non docet vnum posse esse sine alio, sed vnum perfici per aliud, & propterea esse connexa.

14. de trin. c. 1.

1. Mor. c. 32.

Art. 6. Vtrum dona spiritus sancti remaneant in patria.

1. Concl. lib de Spi. san. c. 20. Dona quantum ad suam essentiam perfectissime erunt in patria. 1. Ex Ambr. qui ait in cælestibus spiritus esse hæc dona. 2. Dona perficiunt mentem ad sequendam motionem spiritus sancti: at id perfecte erit in patria, cum Deus erit omnia in omnibus, ergo. 2a. Dona quantum ad materiam circa quam operamur in hac vita, nõ manebunt in patria: quia ibi non habebũt hanc materiam: †3a. Vnde soluitur. 1. quia Gregor. loquitur de donis vt competunt huic vitæ, cum ait per dona remoueri tẽtamenta. 4a. Idem Gregor. non solum attribuit donis, quæ pertinent ad hanc vitã, vt penetrare audita, non sinere labi in cõsilio, &c. sed etiam quæ pertinent ad aliã. 5a. Quod opera vitæ actiuę non maneant, probat non remanere quantum ad materiale: manebunt tamen, quantum ad actus pertinentes ad vitam contemplatiuam & beatam.

2. Mor. c. 30.

1. Mor. c 36.

Art. 7. Vtrum dignitas donorum attendatur secundum enumerationem.

1 Concl. Isa. 11. Simpliciter loquendo de dignitate donorum, id est, in comparatione ad proprios actus, prout fluunt à suis principijs, eadem est ratio comparationis in ipsis, & in virtutibus. Quia dona perficiunt hominẽ ad omnes actus, ad quos perficiunt virtutes, ergo vt intellectuales præferuntur moralibus, & ex intellectualibus speculatiuæ præstant actiuis, ita in donis sapientia, intellectus, scientia & consilium, præferuntur pietati, fortitudini, & timori. 2a. Ratione materiæ fortitudo & consilium præferuntur scientiæ & pietati. Quoniam fortitudo & consilium habent locum in arduis, pietas & scientia in communibus. Vnde donorum dignitas ordini enumerationis respondet: partim simpliciter, prout scientia & intellectus omnibus pręferuntur: partim secundum ordinem materiæ, prout & consilium & fortitudo præferuntur scientiæ & pietati. †3a. Timor est prius ordine generationis quia est initium sapientiæ: prius enim receditur à malo, quam fiat bonum. 4a. Pietas comparata corporali exercitationi, dicitur ad omnia valere, cum corporalis exercitatio ad modicum sit vtilis; vnde non præfertur consilio ratione iudicij, ac consilium scientiæ ratione materiæ: quia est de arduis. 6a. Dona directiua præcedunt dona exequentia respectu actus: sed ratione materiæ consilium fortitudini, & sciẽtia pietati propter executionem.

1. Tim. 5.

Articul. 8. Vtrum virtutes sint præferendæ donis.

Virtutes theologales præferuntur donis. Quoniam, vt se habent virtutes intellectuales ad morales, ita Theologales ad dona: quia vt intellectuales perficiunt rationem, & morales appetitum; vt bene moueatur à ratione, ita dona dantur, vt homo facile moueatur à Deo, cui humana mens vnitur per thelogales: ergo vt intellectuales præferuntur moralibus, ita theologales, donis. Idem constat ex Greg. qui ait, dona per virtutes theologales venire ad perfectionem. 2a. Si dona comparentur ad virtutes intellectuales & morales præferuntur illis. 1. Quoniam dantur in defectus virtutum, ex Gregor. ergo sunt potiora. 2. Quia perficiunt animam in comparatione ad spiritum mouẽtem: illæ vero vel rationem, vel in ordine ad rationem: at respectu altioris motoris maior dispositio requiritur in mobile, ergo. †3a. Caritas est potior donis, quia est virtus theologica. 4a. Ordine perfectionis & dignitatis dona sunt priora virtutibus humanis posteriora theologalibus: ordine generationis, virtutes humanæ præcedunt dona: quia per hoc quod homo

1. Concl.

lib. 1. Mor. c. 28.

2. Mor. c. 36.

mo se bene habet ad rationem, disponitur vt bene se habeat ad Deum. 5a. Sapientia & intellectus, sunt dona caritate informata, quæ non agit perperam, & ideo his, & alijs nemo male vtitur. Iuuat tamen vnum alterum, ne quis à caritate recedat, & hoc ait Gregor.

1. Cor. 13.

Quæstio 69. De beatitudinibus.

Artic. 1. Vtrum beatitudines distinguantur à virtutibus & donis.

1. Concl. Beatitudines distinguuntur à virtutibus & donis, tanquam actus. Nam quædam numerantur inter beatitudines, quæ non sunt nec virtutes, nec dona, vt paupertas, luctus, &c. ergo. 2a. Non distinguũtur tanquam habitus distincti, sed tanquã actus. Quoniam beatitudinem quæ est finis, aliquis dicitur habere per spem, quam habet obtinendi illam. Rom. 8. Spe salui. quæ spes insurgit ex eo, quod quis conuenienter mouetur & appropinquat ad finem, quod fit aliqua operatione: ad finẽ autem qui est beatitudo, homo mouetur virtutibus, & maxime donorum operationibus, quia non sufficit rationis motus sine instinctu Spiritus sanct. ad cuius sequelam dona perficiuntur, ergo beatitudines distinguentur à virtutibus & donis, tanquam actus. † 3a. Augustin. & Ambr. attribuunt beatitudines donis, & virtutibus, sicuti actus attribuuntur habitibus. 4a. Humanæ voluntatis non est nisi duplex regula, scilicet, ratio, & lex æterna: sed beatitudines non ponuntur tanquam habitus rectificantes vitam. 5a. Mititas, sumitur pro actu mansuetudinis, & similiter iustitia & misericordia pro actu.

1. Eth. c. 9.

lib. 1. de ser. dom. c. 6. lib. 5. in Luc.

Artic. 2. Vtrum præmia quæ attribuuntur beatitudinibus ad hanc vitam pertineant.

1. Concl. Quidam, vt Ambros. dixerunt hæc premia pertinere tantum ad aliam vitam: Chrysost. partim ad hanc, partim ad aliam vitam: Augustin. ad presentem vitam: 2a. Spes futuræ beatitudinis potest esse in nobis vel ob aliquam præparationem & dispositionem per modum meriti, vel per quãdam inchoationẽ imperfectam futuræ beatitudinis: vt patet in arbore florente, & fructificante. 3a. Quæ in beatitudinibus tanguntur tanquam merita sunt preparationes ad beatitudinem vel perfectam, vel inchoatam, ea uero quæ ponuntur tanquam præmia, possunt esse vel ipsa beatitudo perfecta & sic pertinent ad futuram vitam, vel aliqua inchoatio beatitudinis, vt est in viris perfectis, & sic pertinent ad hanc vitam. Nam cum quis proficit in actibus virtutum & donorum, potest sperari quod veniat ad perfectionem viæ & donorum. † 4a. Spes non solum potest esse de futura beatitudine, sed etiam de gratia, qua peruenitur ad beatitudinem. 5a. Licet aliquas pœnas temporales respondentes his beatitudinibus mali non patiantur in hac vita, patiuntur tamen spirituales: & licet boni non habeant corporalia præmia, tamen spiritualia bona etiam in hac vita potiuntur. 6a. Regnum cœlorum in hac vita est sapientiæ initium, seu regnum, quo spiritus in bonis regnat, possessio terræ est quies animę per desiderium æternæ hæreditatis; consolantur boni per spiritum paracletum, saturantur cibo, cum faciunt voluntatem Dei; consequuntur etiam misericordiam Dei; & Deum vident purgato oculo per donum intellectus: filij Dei sunt, qui suos motus pacificant.

Art. 3. Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

Beatitudines conuenienter numerantur. Nam quidam posuerunt beatitudinẽ in vita voluptuosa, quæ consistit in affluentia bonorum externorum, & in sequẽdo proprias passiones: ad hoc remouendum beati vocantur pauperes, quod potest referri ad contemptum diuitiarum, & honorum: & beati mites, qui sedant passiones irascibilis, & qui lugent qui totaliter omnem passionem concupiscibilem remouent luctu. Quidam in vita actiua quæ est potius via ad beatitudinẽ. Hęc vita præcipue consistit in his, quæ proximo exhibemus, vel ratione debiti, per iustitiam, & ita beati qui sitiunt iustitiam: vel ratione spontanei beneficij liberalita- 1. Concl.

sitiunt iustitiam: vel ratione spontanei beneficij liberalitatis, per timorem Dei; & sic beati misericordes. Ad hos omnes effectus inclinant quidem virtutes, sed excellentiore modo dona spirit. sancti. quidam in vita contemplatiua, quæ si sit perfecta, est ipsa beatitudo, si imperfecta est beatitudo inchoata, & quoniam quæ pertinent ad hanc beatitudinem vel sunt ipsa beatitudo, vel inchoatio, ideo non ponuntur in beatitudinibus, tanquam merita, quibus homo disponitur ad beatitudinem, sed tanquam præmia, & effectus vitæ actiuæ. Cuius effectus quantum ad virtutes & dona, quibus perficitur in seipso est munditia cordis, vnde beati mundo corde: Quantum ad perfectionem erga proximum, effectus vitæ actiuæ, est pax, ideo ponitur vltima beatitudo, beati pacifici. † 2a. Actus donorum pertinentium ad vitam actiuam exprimuntur in meritis: actus donorum pertinentium ad contemplatiuam in præmijs. Videre Deum respondet dono intellectus, conformari Deo per filiationem, dono sapientiæ. 3a. Inter beatitudines non ponuntur actus donorum dirigentium in vita actiua, vt iudicare, &c. Sed actus operatiui, in quibus dirigitur, quia cognitio practica refertur ad actionem: vnde scientiæ, respondet lugere, consilio misereri. 4a. In attributione donorum ad beatitudines, si consideretur conformitas materiæ; quinque primæ tribuuntur sapientiæ & consilio, vt dirigentibus inter dona exequentia, ita distribuuntur: Iustitiæ sitis, & misericordia pertinent ad pietatem, mitias ad fortitudinem: quia fortis omnia vincit; paupertas & luctus ad timorem. Si considerentur motiua ipsarum, ad mansuetudinẽ pietas in Deum, ad lugendum scientia, ad esuriem iustitiæ fortitudo, ad miserendũ consilium. 5a. Omnes aliæ beatitudines, quæ sunt in scriptura reuocantur ad has, vel quantum ad merita, vel quantum ad præmia, quia pertinent, vel ad vitam actiuam vel contemplatiuã. 6a. Octaua beatitudo, est quædam confirmatio & manifestatio præcedentium: quia ad illa septem, vt ab his bonis non recedat ob persecutiones: vnde octaua ad priores pertinet. 7a. Lucas solum numerat 4. quia narrat sermonem factum ad turbas, quibus solum proposuit beatitudines secundum earum capacitatem: quia solum terrenam beatitudinem nouerunt.

Art. 4. Vtrum præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.

Præmia beatitudinem conuenienter numerantur, considerata conditione beatitudinum secundum tres beatitudines supra positas. Tres primæ accipiuntur per remotionem ab his, in quibus est voluptuosa beatitudo. In rebus terrenis quærunt homines excellentiam honorum, & abundantiam bonorum, quæ deberent quæri in Deo: & vtrunque importat regnum cœlorum, quod pauperibus promittitur, quia ista habentur in Deo. Feroces & immites, quęrunt securitatem per bella, & vindictas; & ideo mitibus permittitur secura quies, & possessio terræ viuentium. Quærunt etiam delectationes in concupiscentijs contra vitæ labores: & ideo lugentibus promittitur consolatio. Aliæ duæ beatitudines pertinent ad vitam actiuam. A iustitia recedunt, vel non soluendo debitum, vel aliena rapiendo, & ideo beati vocantur, qui esuriunt iustitiam: vel non commiserendo alijs: ideo misericordibus permittitur misericordia, qua ab omni miseria liberatur. Aliæ duæ pertinent ad fælicitatem contemplatiuam, & ita secundum conuenientiam dispositionum, & quæ ponuntur in merito, redduntur præmia: munditia oculi disponit ad clare videndum, habere pacem in se, vel constituere inter alios manifestat hominem esse imitatorem Dei, ideo pro præmio redditur gloria diuinæ filiationis, quæ consistit in coniunctione cũ Deo per sapientiam consummatam. † 2a. Omnia ista præmia sunt vnum re, scilicet beatitudo æterna: tamen describuntur per diuersa bona nobis nota, vt illa capiamus; obseruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur. 3a Octaua beatitudo est firmitas quædam aliarum, ideo ei redditur omnium beatitudinum præmium: propterea redditur ad caput, vt intelligantur reliqua: vel pauperibus redditur.

ditur beatitudo animæ, & patientibus persecutiones beatitudo corporis. 4a. Vt in beatitudinibus proceditur ascendendo, ita in præmijs, quorum maximum est esse Dei filium.

Quæstio 70. De fructibus spiritus sancti.

Art. 1. Vtrum fructus spiritus sancti, quos Apostolus nominat ad Galat. 5 sint actus.

1. Concl. Fructus à corporalibus ad spiritualia trāsfertur: & in arbore est id, quod ad perfectionem peruenit, & suauitatem habet, quod comparatur, vel ad arborem producentem, vel ad hominem fruentem: sic respectu hominis potest dici fructus, vel id quod ab eo procedit, vel id, quo ipse fruitur, si sit vltimum, & delectationem habeat & hoc modo fructus hominis dicitur vltimus finis, quo frui debet. Fructus vero hominis, qui ab eo procedit est actus humanus. Quia operatio est actus productus operantis, & delectationem habet, si sit conueniens operanti. Si operatio procedat ab homine secundum facultatē suæ rationis, erit fructus rationis, si secūdum virtutem Spir. Sanc. dicetur illa operatio fructus Spir. Sanct. quasi diuini seminis. Vnde colligitur prima concl. Fructus Spiritus Sancti sunt actus hominis prout mouetur à Spiritu Sancto. 1. Probatur ex discursu facto. 2. Matt. 12. Ex fructu arbor cognoscitur, id est, ex operationibus homo, ergo actus humani dicuntur fructus. †2a. Opera nostra, vt sunt effectus quidam Spir. Sanct. in nobis operantis habent rationem fructus, vt vero ordinantur ad finem æternæ vitæ, habent rationē florum: quia non sunt vltimi, possunt esse fructus alterius fructus. 3a. Homo debet delectari in Deo propter se, sicut propter vltimum finem; in actibus vero studiosis, non propter finem, sed propter honestatem, quam continet delectabile in virtuosis, & sic opera dicuntur fructus. 4a. Nomina virtutum sumuntur aliquando pro actibus earum: & sic sumuntur in enumeratione fructuum.

1. Ioan. 3.

Articul. 2. Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

Fructus differunt à beatitudinibus. 1. 1. Concl. Quorum species sunt diuersæ, ipsa sunt diuersa: sed in diuersas partes diuiduntur fructus & beatitudines, vt patet ex vtrorumque enumeratione, ergo. 2. Plus requiritur ad rationem beatitudinis, quam fructus, ergo differunt. Nam fructus habet rationem vltimi & delectabilis, at beatitudo requirit vt sit aliquid perfectum & excellens: & ita omnes beatitudines possunt dici fructus, non cōtra: fructus enim sunt quæcunque opera, sed beatitudines, sunt opera perfecta, ob quam perfectionem magis tribuuntur donis, quam virtutibus. †2a. Primum solum probat beatitudines esse fructus, cum oriantur ex motu Spirit. Sanct. per dona. 3a. Fructus æternæ vitæ est simpliciter vltimus, & perfectus, ideo non distinguitur à beatitudine futura; at fructus in hac vita, non sunt perfecti. 4a. Aliquid amplius habet beatitudo quam fructus, vt est dictum.

Art. 3. Vtrum fructus conuenienter enumerentur ab Apostolo.

Quia fructus dicitur quod procedit ex aliquo semine, vel radice, distinctio fructuum attendenda est secundum diuersum processum Sprit. Sanct. in nobis. 2a. 1. Concl. Hic processus attenditur in hoc, vt mens hominis ordinetur in se, & ad ea, quæ sunt iuxta se, & ad ea, quæ sunt infra. In se disponitur, in bonis & malis. Et quia prima perfectio & radix omnium, est caritas, ideo ponitur primus fructus; ad caritatem sequitur gaudium, quia amans gaudet: perfectio gaudij est pax, per quietem ab exterioribus turbantibus, &c. Pax Psal. 118. multa diligentibus, &c. & per sedationem desiderij fluctuantis, quia non gaudet perfecte is, cui non sufficit id, quod gaudet, & hæc duo importat pax. In malis bene se habet mens quantum ad duo: vt non perturbetur vel per imminentiam malorum, & hoc pertinet ad patientiam: vel per dilationem bonorum, & hoc ad longanimitatem. In his quæ sunt iusta, id est respectu proximi bene disponitur, quantum ad voluntatem benefaciendi, per bonitatem, quantum ad executionem bene.

beneficentiæ per benignitatem, nam benigni dicuntur, qui bono amoris igne feruent ad benefaciendum: quantum ad hoc, vt tolleret mala illata sibi, per mansuetudinem, & vt non solum per iram non noceat, sed nec per fraudem & dolum; per fidem, id est per fidelitatem. Ad id quod infra est, quantum ad exteriores actiones bene disponitur per modestiã, quantum ad interiores concupiscentias per castitatem, quæ refrenat ab illicitis, & per continẽtiam, quæ etiam à licitis. † 3a. fructus interdum sumitur pro omnibus virtutibus, quibus homines sanctificantur, & ita sanctificatio dicitur fructus. 4a.
Matt. 13. Fructus centesimus sexagesimus, &c. significat diuersos gradus perfectionis vnius virtutis veluti continentiæ, coniugalis, vidualis, & virginalis. 5a. Non perturbari in tristitijs habet rationem delectabilis: sic etiam fides, vt continet certitudinem, ideo habent rationem fructus.
Gal. 5. 6a. Non fuit intentio Pauli, docere quot essent fructus spiritus, vnde potuisset plures numerare, quamuis omnes possent ad istos reduci: enumerauit autem eos, qui magis habent rationem fruitionis boni, vel sedationis mali.

Articul. 4. Vtrum fructus spiritus sancti contrarientur operibus carnis.

1. Concl. Gal. 5. Fructus spiritus sancti contrariantur operibus carnis, si opera carnis & fructus sumantur in communi. 1. Ex Paul. caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ergo. 2. Spiritus sanctus mouet ad id, quod est secundum rationem, vel supra rationem: appetitus vero carnis trahit ad bona sensibilia, quæ sunt infra hominem, ergo contrariantur, vt motus sursum & deorsum. 2a. Si considerentur secundum proprias rationes fructuum enumeratorum, & operum carnis, non est necesse, vt singula singulis contraponantur, quia non fuit intentio Pauli numerare omnia opera spiritualia, nec omnia carnalia. Verum Aug. in locum Pauli adaptauit singula singulis. Caritati qua anima vnitur Deo fornicatio: Paci, idolorum seruitus: veneficijs, inimicitijs, &c. Longanimitas, benignitas, & bonitas: hæresibus fides: inuidiæ mansuetudo: ebrietatibus, continentia. † 5a. Opera vitiorum non dicuntur fructus, quia non sunt secundum naturam arboris, sed potius corruptio quædã. 4a. Quia bonum contingit vno modo, malum autem multis, & ideo vni virtuti plura opponuntur vitia, proinde plura ponuntur carnis opera. Tertium soluitur ex dictis.

Quæstio 71. De vitijs & peccatis.

Artic. 1. Vtrum vitium contrarietur virtuti.

In virtute considerantur tria: essentia, aliquid cõsequens essentiam: & actus, ad quem ordinatur. 2a. Vitium contrariatur virtuti secundum suam essentiam, quæ est, vt sit dispositio alicuius recte se habentis, secundum modum suæ naturæ Quia, vt ait Aug. Vitium rei est, vt non sit disposita, vt conuenit suæ naturæ, ergo. 3a. Vitium contrariatur virtuti secundum id, quod dicit cõsequenter, id est, vt est bonitas quædam, quia sequitur ad id, quod virtus est naturæ conueniens. Nam vitium dicit malitiam: at malitia est contraria bonitati, ergo. 4a. Virtus cõtrariatur virtuti, vt est operatiua boni, quoniam virtus dicit actum ordinatum, vitium actum inordinatum, ergo. Quare vitium virtuti, malitia bonitati, & peccatum actui virtuoso opponitur. † 5a. Vnde patet ad primum: quia illa tria quæ sunt in peccato non contrariantur virtuti secundum idem 6a. Virtus non solum importat perfectionem potentiæ, quæ est ratio agendi, sed etiam dispositionem debitam, quod est ei intrinsecum, & sic habet vitiũ oppositum. 7a. In corpore morbus est corruptio totius, vt febris, ægritudo, debilitas membri alicuius, vitium cũm partes inter se dissident. Et licet in corpore possit esse primum sine secundo, tamen non in animo, quia ad affectum malum sequitur debilitas, & dissensio, quæ potest esse sine ægrotatione & morbo, vt cum quis ex passione peccat. Ideo virtuti quæ dicitur sanitas animæ magis opponitur vitium, quam morbus, & ægritudo, quia latius patet, cum sanitas sit virtus quædam.

[Right margin notes: 1. Concl. — lib. 5. de lib. arb. c. 14. — 7. Phy. t. 17.]

1. Conc. lib. 3. de lib. arb. c. 13.

Artic. 2. Vtrum vitium sit contra naturam.

In qualibet re vitium est contra naturam. 1. Vitium, ait Aug. eo ipso quod vitium est, contra naturam est. 2. Vitium contrariatur virtuti: sed virtus est secundum naturam, ergo. 3. Vitium dictum est à vituperatione, ex August. at res vituperatur, quia est disposita contra naturam, ergo. 2a. Vitium hominis morale est contra hominis naturam. Nam quod est contra ordinem rationis, est contra hominis naturam, natura enim sumitur à forma, & ratio est forma hominis: at vitium est contra rationem, quia bonum hominis est secundum rationem, ex Dionys. ergo. † 3a. Licet virtus non sit à natura; tamen inclinat ad id, quod est secundum naturam, id est, ad ordinem rationis. 4a. Esse contra naturam, vt opponitur ei, quod est à natura; vel vt opponitur ei, quod est secũdum naturam, & sic vitium est contra naturam: vnde potest esse assuefactio ad vitia. 5a. Cur plures viuant contra rationem, quam secundum rationem, est ex eo, quia homo non operatur secundum rationem, nisi per sensum; & ita antequam veniat ad rationem sequitur sensum. 6a. Eiusdẽ rationis est, quod vitium sit cõtra rationem & legem æternam: quia ratio est veluti artificiatum, & lex illa veluti ars.

cap. 4. de diuin. nom.

Artic. 3. Vtrum vitium sit peius, quam actus vitiosus.

1. Concl. Actus malus est peior vitio, siue habitu malo. 1. Quia pro actu vitioso aliquis punitur, & non pro habitu, ergo. 2. Habitus non dicitur malus, nisi quia inclinat ad actum malum, ergo: nam propter quod vnumquodque tale, &c. 2a. Actus malus præeminet potentiæ in malitia: quia maius malum est male agere, quam posse male agere, ergo. 3a. Habitus præeminet in malitia potentiæ; quia medio modo se habet inter potẽtiam & actum. Idem intelligẽdum est de habitu, & actu bono. † 4a. Habitus secundum quid est potior in malitia, ratione continuationis; quæ est per accidens respectu actus, cum sit in natura, quæ non potest perpetuo operari. 5a. Habitus non est simpliciter plura, nisi in virtute, prout potest esse causa multorum. 6a. Habitus est causa actus in genere causæ efficientis: actus vero habitus in genere causæ finalis, secundum quam attenditur ratio boni & mali.

Artic. 4. Vtrum peccatum simul possit esse cum virtute.

Actus peccati potest esse vna cum virtute, comparando actum ad virtutem, vt est bonus habitus. Nam habens virtutem potest peccare, ergo. Antecedens patet ex differentia formæ naturalis, quæ necessario operatur, & sic cum ea non potest esse actus formæ contrariæ, & habitus, quo homo libere vtitur, & non necessario perducit actum suum, ergo homo potest vti habitu, vel agere contrarium. 2a. Si comparetur ad virtutem, vt est habitus simpliciter, potest stare cum ea non corrumpendo eam, quia vt habitus non acquiruntur vno actu, ita nec corrumpuntur. 3a. Si actus comparetur ad causam virtutis, aliquæ virtutes, vt infusæ, tolluntur per peccatum mortale; fides, & spes manent, sed vt informes, & sic non sunt virtutes. Nam peccatum mortale contrariatur caritati, quæ est radix infusarum virtutum: Verum acquisitæ manent, cum non tollantur vnico actu. 4a. Cum peccato veniali omnes virtutes esse possunt, quia non contrariatur caritati. † 5a. Peccatum non contrariatur virtuti secundum se, sed secundum actum, ideo non potest esse cum actu virtutis, sed cum habitu. 6a. Vitium directe contrariatur virtuti, & ideo excludit virtutem, sicut peccatum actum virtuosum. 7a. Virtus naturalis integra nõ admittit peccatum, quia necessario agit, non sic habitus.

1. Concl.

Arist. 2. Ethic. c. 3.

Articul. 5. Vtrum in quolibet peccato sit aliquis actus.

Absolute dici potest, omissionis peccatum esse sine actu. 1. Iacobi 4. scienti & non facienti, &c. Sed non facere, non est actus, ergo. 2. Ad tale peccatum actus per accidens & occasionaliter requiritur, at occasiones non sunt de essentia actuum, nec res iudicatur ab eo, quod est per accidens, ergo. 2a. Hoc peccatum aliquando est cum solo actu interiore, aliquando sine vllo actu: verbi gratia, si quis dicat,

1. Concl.

cat, nolo ire ad ecclesiam; vel si nihil cogitet de sacro, quando audire tenetur. 3a. Occasionaliter, vel causaliter hoc peccatum includit aliquem actum. Quoniā non prætermittimus actionem sine aliqua causa, quæ ad minimum habet actū interiorem: qui, vel fertur in omissionem, vt nolo ire propter laborem, & hic actus per se pertinet ad omissionem, vel fertur in aliud, vnde omissio sequitur, siue illud sit consuactum omissioni, vt velle ludere cum est audiendum sacrum, & tunc per accidens actus se habet ad omissionem; quia omissio sequitur præter intentionem. † 4a. Plura requirit bonum, quam malum, quod potest contingere faciendo; & non faciendo: at meritum requirit, vt quis faciat voluntarie, quod debet. 5a. Voluntarium non solum est, quod à voluntate procedit, sed etiā quod est in nostra potestate, vt fiat, vel non fiat, & sic non velle est voluntarium. 6a. Peccatum omissionis est contra præceptum affirmatiuum, quod obligat ad semper, sed non pro semper: vnde solum peccatur pro tempore quo homo obligatur.

Artic. 6. Vtrum conuenienter definiatur peccatum, esse dictum, vel factum, &c.

1.Concl. lib. 22. cōt. Faust. c.27.
Hæc peccati definitio, peccatum est dictu n, vel factum, vel concupitum contra legem æternam est conueniens. 1. Ex Aug qui hanc definitionem tradit. 2. Cōstat materia & forma, ergo est bona: materia est dictum, factum, concupitum, forma: vt sit contra regulam, & maxime diuinam. Nam peccatū est actus humanus malus: est autem humanus, quia est, vel elicitus, vel imperatus à volūtate, & quod sit malus, habet, quod careat debita commensuratione ad regulam, vel humanā, vel diuinam. †2a. Affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus: vnde ad hanc definitionem reducitur, nō dictum, non factum, &c. 3a. Licet peccatum consistat in voluntate: tamen quia etiam actus exteriores sunt mali, ponendi sunt in definitione peccati, vt materia. 4a. Lex æterna nō solum ordinat ad finem, sed etiam facit vt homo bene se habeat circa ea, quę sunt ad finem: & ita qui facit contra illam inducit omnes inordinationes. 5a. Cum dicitur peccatum in esse malū: quia prohibitum, intelligitur de lege positiua, secundum quam dicitur aliquid malum, quia est prohibitum. 6a. Peccata à theologo considerantur, vt offensa Dei: à philosopho, vt sunt contra rationem, ideo dicitur contra legem æternam.

Quæstio 72. De distinctione peccatorum.

Artic. 1. Vtrum peccata differant specie secundum obiecta.

Peccata proprie distinguuntur specie secundum obiecta. 1. Peccatum est dictum vel factum, &c. sed dicta vel facta &c. distinguuntur specie secūdum obiecta, quia actus per obiecta distinguuntur, ergo. 2. In peccato sunt duo, scilicet, quod sit actus voluntarius circa aliquod obiectum, & inordinatio, quæ est per accidens; cum operans non intendat malum, ex Dion. at actus voluntarij, qui per se pertinent ad peccatum, specificantur ab obiecto, ergo. † 2a. Idem est quod peccata differant secundum obiecta, & finem: quia finis habet primo rationem boni, & comparatur ad actum voluntatis, qui primo est ordinabilis in finem, vt obiectum. 3a. Malum non est pura priuatio, sed actus priuatus debito ordine: ideo magis ratione actus distinguitur secundum obiecta, quam secūdum opposita: quamuis idem esset, si distingueretur secundum oppositas virtutes, cum virtutes secundum obiecta distinguantur. 4a. In diuersis rebus potest reperiri vna ratio obiecti, à qua peccatum sumat speciem. Vt superbia, circa diuersas res excellentiam quærit. 1.Concl. cap. 4. de diuin. nom.

Artic. 2. Vtrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia à carnalibus.

Conuenienter peccatum diuiditur in carnale & spirituale. 1. Ita diuidit Greg. qui ex 7. capitalibus quinque facit spiritualia, & duo carnalia. 2. Quæ habent diuersa obiecta in ratione delectabilis, sunt diuersa: quia peccatum consistit in appetitu alicuius boni commutabilis, quod inordinate appetitur, & consequenter delectat, 1.Concl. 31. Mor. 31. & 2. Corin. 7.

lectat; sed obiecta peccatorum spiritualium & carnalium sunt huiusmodi: quia omnis delectatio consumatur, vel in spiritu, vel in corpore, ergo peccatum quod perficitur in delectatione spirituali dicetur spirituale,& quod in corporali carnale. † 2a. Omnia vitia dicuntur peccata carnis, id est, hominis, vel quia ex sensu carnali omnis defectus rationis oritur. 3a. In peccato carnali est actus spiritualis, id est rationis, sed denominatur à fine, id est, à delectatione carnali. 4a. Peccatum luxuriæ specialiter dicitur peccatum carnis, quia in eo nō cogitatur nisi caro: vel quia inficitur etiam caro.

Artic. 3. Vtrum peccata distinguantur specie secundum causas.

1. Concl. Peccata non differunt specie secundum causas actiuas vel motiuas. 1. Sequeretur omnia esse eiusdem speciei, quia omnia habent originem à superbia, vel ab auaritia, & voluntate. 2. Ab ea causa non potest sumi diuersitas speciei, à qua possunt procedere diuersa: sed causa actiua peccatorum est huiusmodi; quia talis causa non est causa naturalis, quæ respicit tantum vnum effectum, sed voluntas humana cum suis motiuis, quæ non se habet ad vnum, ergo. 2a. Substantiæ à materia & forma, species, de genere distinguuntur. Quia istæ causæ respiciunt proprie substantiam rei. 3a. Peccata distinguuntur specie à fine, quod est obiectum. 1. Cum agens & finis respiciant operationem, & non distinguantur à causa agente, ergo restat vt distinguantur à fine 2. Finis est obiectum voluntatis à quo specificantur actus, ergo. † 4a. Principia actiua in naturalibus, cum sint determinata ad vnum, arguunt diuersitatem speciei, sicut & fines, at in moralibus solum finis specificat, quia voluntas terminatur ad vnum per intentionem finis 5a. Obiecta comparata ad exteriores actus habent rationem materiæ circa quam, comparata ad voluntatem, ratione finis. 6a. Dantur etiam diuisiones secundum causas peccatorum, sed non secundum distinctionem specificam.

1. Tim. vlt.

Articul. 4. Vtrum peccatum conuenienter distinguatur in peccatum in Deum, in seipsum, & proximum.

Conuenienter diuiditur peccatum, in peccatum in Deum, in proximum, in se. 1. Concl. 1. Ex Isid. qui sic diuidit. 2. Peccatum est actus inordinatus, contra aliquam regulam: sed tres sunt ordines iuxta tres regulas, scilicet ad regulam rationis, ad regulam æternam, & quatenus homo est animal politicū, est ordo politicus, ad alios, ergo tria erunt peccata, &c. 2a Secundus ordo continet primum, & excedit illum: & ita qui peccat in his quæ excedunt, dicitur peccare in Deum; vt hæreticus, & blasphemus: primus continet tertium, & excedit, & in his in quibus excedit, dicitur peccatum in se; vt peccatum gulæ & prodigalitatis: in his quæ non excedunt, dicitur peccatum in proximum. 3a. Hæc distinctio est secundum diuersas species peccatorum. 1. Est secundum diuersa obiecta, ad quæ varie homo ordinatur ergo 2. Virtutes quibus homo ordinatur ad ista tria, sunt diuersæ: vt virtus theologica, qua ad Deum: Fortitudo, qua ad se: iustitia, qua ad proximū, ergo. † 4a. Peccare in Deum, vt includit aliū ordinem, est commune peccatum; vt vero excedit, est speciale. 5a Cum aliqua quorum vnū continet alterum distinguuntur, intelligitur secundum id, quod vnū excedit alterum: vt patet in ternario & quaternario. 6a. Deus & proximus, sunt exteriora respectu peccantis, sed non respectu actus peccati.

lib. de sum. bono.

Artic. 5. Vtrum diuisio peccatorum, quæ est secundum reatum diuersificet speciem.

Differentia sumpta à reatu non dat speciem à peccato. 1 Quæ cōstituunt speciem sunt priora, sed reatus est effectus peccati, ergo. 2. Quæ sunt per accidens, in aliqua re, non constituunt species, at reatus, verbi gratia, pœnæ, se habet per accidens, quia est præter intentionem, ergo. 2a. Differentia ex reatu pœnæ potest sequi ex diuersis speciebus peccatorum, non autem constituit diuersitatem speciei: quia per accidens se habet ex parte peccantis: verum ex iustitia iudicantis 1. Concl.

pro diuersitate peccatorum diuersæ, infliguntur pœnæ. 3a. Differentia peccati mortalis & venialis sequitur diuersitatem deordinationis, quę complet rationem peccati. Nam mortale ita deordinat, vt tollat principium ordinis, id est, finem vltimũ, cui caritate innitimur, veniale non ita: quæ duo se habent in anima, vt in corpore deordinatio mortis & ægritudinis: & ideo illa deordinatio non potest naturaliter reuocari. †4a. Peccatum mortale & veniale differunt infinite ex parte auersionis, non autem conuersionis, quæ respicit obiectum, vnde sumitur ratio peccati: & ideo in eadem specie vtrunque reperiri potest. 5a. Quod inueniatur aliquod mortale & veniale ex genere, inde est, quod consequatur diuersitatem peccatorum secundum speciem, non quod causet eam; quæ differẽtia reperiri potest etiam in eadem specie. 6a. Præmium est intentione merentis: pœna non ita, sed contra, vnde non est eadem ratio.

Art. 6. Vtrum peccatum commißionis, & omißionis differant specie.

1. Concl. Peccatum commissionis & omissionis differunt specie, materialiter loquendo, id est secundum actum peccati, large loquendo prout negatio & priuatio possunt habere speciem. Quoniam omissio est priuatio, & commissio actio, sicuti ens & non ens Et hanc probat 3. argum. 2a. Hæc peccata non differunt formaliter, id est, ratione finis & obiecti. 1. Quia in eadẽ specie peccati reperitur omissio, & commissio; vt in auaritia, quæ rapit, & non dat, ergo. 2. Quoniam habent idem obiectum, & eundem finem: gulosus enim vt gulæ satisfaciat, superflua comedit, & ieiunia non seruat. 3. In naturalibus negatio semper fundatur in affirmatione, quæ est eius causa; v.g. eadem est ratio, quod ignis calefaciat, & non frigefaciat. † 3a. Hæc peccati diuisio est per species materiales. 4a. Dantur præcepta affirmatiua & negatiua, vt homo per gradus ascẽdat, abstinendo, & faciendo. Vnde ista præcepta non pertinent ad diuersas virtutes, sed ad diuersos gradus. Et peccatum non ab auersione, quæ est solum priuatio, vel negatio, sed à conuersione, vt est quidam actus specificatur. 5a. Licet priuatio non sit in specie, reducitur tamen ad speciem, id est, ad affirmationem, quam sequitur.

Art. 7. Vtrum conuenienter diuidatur peccatum, in peccatum cordis, oris, & operis.

Ista diuisio peccati, in peccatum cordis, oris, & operis, quæ est Hieronymi, est conuenienter assignata secundum gradus & status peccati, qui pertinent ad vnam perfectam speciem peccati. Nam illa quorum alterum se habet, vt inchoatio, alterum, vt consummatio solum differunt secundum gradus: sed hoc modo se habent ista peccata, quia peccatum habet speciem completam in opere, cuius primus gradus est in corde, secundus in ore, ergo. 2a. Ista diuisio nõ est secundum species completas, cum omnia referantur ad vnum completum peccatum, id est ad opus. †3a. Omne peccatum cordis conuenit in ratione occulti, cuius sunt tres gradus, cogitatio, delectatio, & consensus; & ita ponitur primus gradus. 4a. Peccatum oris & operis conueniunt in manifestatione, & sic pro vno computantur. Sed varia est manifestatio: in ore, intentio, in opere expletio interioris animi. 5a. Hæc peccata non distingnuntur prout simul vniuntur, sed vt quodlibet istorum seorsim reperitur, sicuti pars motus non distinguitur à toto motu, nisi cum motus sistit in medio. 1. Concl. *In Ezech. c. 34.*

Art. 8. Vtrum superabundantia, & defectus diuersificent species peccatorum.

Peccata secundum abundantiam & defectum non solum differunt specie, sed etiam sunt sibi contraria. 1 Contraria differunt secundum speciem; quia contrarietas est differentia secundum formam: sed huiusmodi vitia sunt sibi contraria, vt liberalitas & prodigalitas, ergo. 2a. Vbi est diuersum motiuum inclinans ad peccandum, est diuersa ratio peccati, quæ attenditur ex parte obiecti; in quod terminatur actus: sed ita se habet in his peccatis: quia v.g. intemperantiæ motiuum est amor delectationum corporis: insensibilitatis vero earum odium, quę duo sunt contraria motiua, ergo. †2a. Maius & minus 1. Concl.

nus in intensione non mutant speciē; sicuti quando proueniunt à distinctis speciebus, vt leuitas maior & minor in aere: & in amicitia, vbi magis & minus distinguu t species. 3a. Falsitates recedentes à veritate ob diuersa motiua intenta possunt differre ratione: vt patet in iactatore, qui mentitur ob gloriam, & in deceptore, qui non vult soluere debitum. 4a. Contraria possunt esse in eodem secundum diuersa; & ita idem est illiberalis in accipiendo, quæ non debet, & prodigus in dando, quæ non debet.

Arist. 3. Eth. c. 1.

Articul. 9. Vtrum peccata diuersificentur specie secundum diuersas circunstantias.

1. Concl. 3. eth. c. 7.

Quando est idem motiuum peccandi circunstantiæ malæ non faciunt diuersitatem speciei. 1. Ex Aristot. Singula vitia peccant agendo plusquam oportet, & quando non oportet, &c. Si plus ergo nō specificant. 2. Quandoque in corruptione circunstantiarum est idem motiuum, vt patet in illiberali, qui ab eodem mouetur vt accipiat, quando & quod non oportet, ergo: nam species peccati sumitur à motiuo, vt ab obiecto, & fine. 2a. Quādo corruptiones circunstantiarum perueniunt à diuersis motiuis, dant diuersas species peccati v.g. in gula, quod quis præpropere comedat; prouenit ex eo, quod non potest ferre dilationem cibi: & quod appetat immodicum cibum, ex nimia delectatione cibi. †3a. Malum, vt sic, est priuatio, & ita diuersificatur specie secundum ea, quę priuat: at peccatum non sumit speciem à priuatione, vel ab auersione, sed à conuersione ad obiectum, & ideo hoc attenditur. 4a. Circunstantia, tunc transfert in aliam speciem, cum est aliud motiuum. 5a. Et in diuersis speciebus gulæ sunt diuersa motiua.

Quæstio 73. De comparatione peccatorum ad inuicem.

Articul. 1. Vtrum omnia peccata sint connexa.

1. Concl. 2. eth. c. 8.

Peccata non sunt connexa. 1. Peccata sunt sæpe contraria, ex Arist. sed contraria non possunt esse simul, ergo. 2. Virtutes ideo sunt connexæ, quia vnum intendūt, id est, sequi regulam rationis: sed intentio peccantis non intendit vnum; cum non intendat recessum à ratione, sed bonum delectabile, quod est diuersum, & contrarium, ergo cum vitia habeant speciem ab eo, in quod tenditur, non erunt connexa. 3. Peccatum committitur in recedendo ab vnitate, & in accedendo ad multitudinē, in virtute contra, ergo. † 2a. Qui offendit in vno fit omnium reus, ex parte auersionis: quia vt pluribus receditur à Deo, ita & vno quantum ad reatum. 3a. Per contrarium habitum vitij tollitur prudentia, contra quam qui agit, agit contra omnes virtutes, & sine ea nulla est virtus moralis quoad formale virtutis, quod habent à participatione prudentiæ: remanent tamen inclinationes ad actus. Itaque remota prudentia non incurrit homo omnia vitia. Quia vni virtuti plura vitia opponūtur, & ita potest per vnum tolli, non existente alio: deinde quia peccatum opponitur virtuti, quoad actum. 4a. Amor Dei, & congregationis: at amor sui disgregratiuus, & hic est causa vitiorum. Iac. 2.

Art. 2. Vtrum omnia peccata sint paria.

Non omnia peccata sunt paria. 1. Ioan. 16. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Actus quorum vnus magis priuat rectitudine rationis alio, non sunt æquales in malitia; quia prauitas actus sumitur ab illa priuatione: sed peccata sunt huiusmodi, ergo. Nam cum sit duplex priuatio, altera pura & simplex, quæ consistit in corrupto esse, vt mors, tenebræ, & cæt. & hæc non recipit magis & minus: altera non simplex, quæ retinet aliquid de habitu opposito, quæ consistit in corrumpi, vt ægritudo in corpore: priuatio quæ est in peccato est posterioris generis, ergo. 2a. Peccatū nō tollit omnino rationis ordinem, quia destrueret speciem, si malum esset omnino integrum. Vnde multum refert, an plus an minus recedatur à rectitudine rationis, secundum quod peccata non sunt paria † 3a. Non licet committere peccata ob aliquam deordinationem; & ideo, quæ habent maiorem deordinationem, sunt magis illicita, & consequenter magis grauia. 4a. Si peccatum esset

1. Concl.

Aristot. 4. Eth. c. 5.

Contra Stoicos.

pura priuatio, ita peccaret qui transit pauum lineam, & qui magis; sed non ita est. 3a. Etiam si virtutes essent pares, quod non est, adhuc vitia non essent paria, cum non sint connexa, vt virtutes.

Art. 3. Vtrum grauitas peccatorum varietur secundum obiecta

1. Concl. Peccatum eo est grauius, quo maior est deordinatio rationis. Patet à simili de ægritudine, & sanitate, quæ consistit in æqualitate humorum; vt ad maiorem inæqualitatem humorum sequitur maior ægritudo, ita ad maiorem deordinationẽ rationis, maius peccatum. 2a. Secundum diuersa obiecta, variatur peccatorum grauitas. 1. Quia ex obiectis recipiunt speciem: sed vnum peccatum est grauius alio, secundum speciem, ergo ex obiecto. 2. Quo peccatur contra altiorem finem, eo peccatum est grauius: sed obiecta sunt humanorum actuum fines, ergo pro, &c. Quare cum res exteriores ordinentur ad hominem, & homo ad Deum, minus peccatum erit furtum, quam homicidium, & hoc quam blasphemia. 3a. Differentia grauitatis ex obiecto est principalis, quasi consequens speciem, cum obiectum respectu voluntatis sit finis, vnde actus moralis pendet. † 4a. Et si finis sit quid materiale, in quod terminatur actus: tamen habet rationem formæ, cum in eum intentio tendat. 5a. Ex indebita conuersione ad bonum commutabile, sequitur auersio à vero bono, in qua perficitur ratio peccati, & secundum diuersitatem cõuersionis sequitur diuersa grauitas malitiæ. 6a. Omnia peccata sunt comparabilia: quia omnia obiecta actuum habent ordinem ad inuicem, & quodam modo conueniunt in vno genere, secundum quod ordinantur ad vnum finem.

Articul. 4. Vtrum grauitas peccatorum differat secundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur.

1. Concl. Maximæ virtuti directe contrariatur maximum peccatum, quasi maxime ab eo distans in eodem genere. 1. Pessimo enim ex Aristot. optimum contrarium est. Arist. 8. eth. c. 10.
2. Virtuti opponitur peccatum directe, quando sunt circa idem, quia contraria circa idem sunt: ergo vt ex obiecto virtus trahit maiorem dignitatem, ita vitium contrahet maiorem grauitatem. 2a. Secũdum extensionem virtutis, & effectus eius, qui est prohibere peccatum, maiori virtuti minus peccatum opponitur. Nam quo maior est virtus, eo magis elongat à peccato; vt non solum peccatum, sed etiã inducentia ad illud tollat. Vnde soluitur primum: quia abundans iustitia, etiam minora peccata cohibet. † 3a. Maiori virtuti, quæ est circa magis difficile contrariatur peccatum, quod est circa malum magis difficile, quia ex hoc cognoscitur voluntatis inclinatio. 4a. Caritati nõ opponitur quodcunque odium, sed odium Dei, ideo quia illa est summa virtus, hoc est summum vitium.

Articul. 5. Vtrum peccata carnalia sint minoris culpæ quam spiritualia.

Spiritualia peccata cęteris paribus sunt grauiora carnalibus. 1. Ex Gregor. qui ait esse maioris culpæ, & infamiæ. 2. Ex parte subiecti; quia spiritus est conuertere se in Deum. 3. Ex parte eius in quod peccatur: quia peccato carnali peccatur in corpus; quod est minus amandum, quam Deus, & proximus, in quos peccatur peccato spirituali. 4a. Ex parte motiui, quia carnalia habent vehementius motiuum, quo existente maiore, minus peccatur. 2a. Peccatum carnale est maius ratione adhæsionis. Quia, vt spirituale habet plus de auersione, ita carnale de conuersione, ob delectationem. † 3a. Adulterium continet luxuriam, & iniustitiam, ideo est grauius furto; licet hoc sit spirituale. 4a. Dæmon maxime gaudet de peccato luxuriæ, quia est maximæ adhærentiæ, & difficile homo ab eo remouetur. 5a. Incontinens concupiscentiæ, & intemperantiæ, est vituperabilior, quam incontinens iræ, quia peccat in his delectationibus, quæ sunt communes cum brutis: vnde maior etiam infamia. 1. Concl. 31. Mor. c. 31. Greg.

Art. 6. Vtrum grauitas peccatorum attendatur secundum causam peccati.

Vbi voluntas est maior ad peccandum, ibi grauius est peccatum. Quoniam voluntas est per se causa peccati, ideo comparatur arbori bonæ, & malæ, & multiplicata 1. Concl. Math. 7.

cata causa multiplicatur effectus, ergo si causa per se est maior, etiam,&c. 2a. Ex causis extrinsecis, & remotis, quæ inducunt voluntatem ad peccandum secundum naturam ipsius voluntatis, vt finis, qui est proprium obiectum eius, aggrauatur peccatum. Grauius enim peccatis, cuius voluntas intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. 3a. Aliæ causæ, quæ inclinant voluntatem præter naturam suam, vel quia minuunt iudicium rationis, vel lib. arbit. vt ignorantia, metus, &c. minuunt peccatum, vel etiam tollũt. Quoniam minuunt voluntarium, ergo & peccatum. Vnde patet ad primum, & tertium. † 4a. Appetitus concupiscentiæ antecedẽs iudicium rationis minuit peccatum: consequens vero auget, quia auget voluntarium.

Art. 7. Vtrum circunstantia aggrauet peccatum.

1. Concl. Circunstantia est apta aggrauare peccatum. 1 Ignorantia circunstantiæ minuit peccatum ex Arist. ergo circunstantia ex se aggrauat. 2. Inde res augetur, vnde causatur, ex Arist. sed peccatum causatur à circunstantijs, quia per hoc quis recedit ab ordine rationis, quod circunstantias non seruat, ergo. 2a. Tribus modis circunstantia aggrauat peccatum. 1 mutando in aliud genus, vt accedere ad non suam. 2. multiplicando malitiam: vt si plures circunstantiæ destruantur: & sic grauius peccat, qui patrem occidit; qui procreauit, aluit, &c. 3 Ex eo, quod auget deformitatem prouenientem ex alia circunstantia, vt accipere alienum, facit furtum, accipere multum facit grauius: licet parum & multum ex se non dicant rationem mali, vel boni. † 3a. Vt bonitas rei pensatur ex specie, & ex accidentibus, ita etiam malitia actus. 4a. Circunstantia potest aggrauare mutando speciem: & addere malitiam in eadem specie, & si non sit mala auget priorem. 5a Ratio debet ordinare actum quoad omnes circunstantias: vnde auersio a ratione attenditur secundum omnes circunstantias: ad hanc sequitur auersio à Deo, cui per rectam rationem homo coniungitur.

3. Eth. c. 5.
2. Eth. c. 2
Cic. Par. 3.

Articul. 8. Vtrum grauitas peccati augeatur secundum maius nocumentum.

Nocumentum vel sequitur per se ad actum, vt occidere ad missionem sagittæ: vel per accidens, vt si quis etiam se casu percutiat; Illud, vel est prævisum & intentum, vel præuisum & non intentum, vel neutrum, sed prorsus casu secutum est; & hoc, vel sequitur actum per accidens, vt si quis equitando caderet, & aliquem læderet, vel per se, vt si quis fornicaretur publice, vnde orietur scandalum. Eodem modo distinguere ex parte peccantis. 2a. Nocumentum maius alterius præuisum & intentum aggrauat: quia obiectum est maius, & intentum. 3a. Quando est præuisum & non intentum aggrauat indirecte. Quia sequitur ad magnam inclinationem ad peccandum, licet indirecte, cum non intendatur. 4a. Quando non est prævisum nec intentum, & per accidens sequitur, auget tantum indirecte ratione negligentiæ, si adfuit: quia consideranda sunt nocumenta quæ sequi possunt, erit autem maius & minus vel nullum peccatum pro ratione negligentiæ. 5a. Quando non est præuisum, nec intentum, sed per se sequitur, auget, quoniam quæ sunt per se, quodammodo ad speciem rei pertinent. 6a. De alio nocumento, si per accidens sequatur, nec sit præuisum, nec per se intentum, non aggrauat, nec sequitur maiorem grauitatem peccati. Vt si quis currens ad occidendum impegerit. 7a. Quando per se sequitur, licet non sit præuisum, nec intentum, non facit grauius peccatum, sed è conuerso grauius peccatum, inducit grauius nocumentum. Verbi gratia infidelis, qui non nouit pœnas inferni, grauius punietur ob fornicationem, quam propter furtum: at quando noscitur, grauius etiam peccatur; quia contemnitur pœna, vt impleatur voluntas. Verum hæc nocumenti grauitas causatur ex grauitate peccati. † 8a. Euentus sequens si sit præuisus & intentus addit bonitatem vel malitiam actui. 9a. Nocumentum aggrauat ratione inordinationis: & ita non sequitur, vt peccatum contra proximum sit magis graue, quam peccatum contra Deum, cum

1. Concl.

cum hic sit semper maior deordinatio: tum rebus diuinis potest inferri nocumentum. 10a. Homicida est peior fornicatore: quia ille per se intendit occidere, hic solam delectationem: ille est per se causa sufficiens mortis corporis, hic non est per se causa mortis spiritualis, cuius nemo est causa sufficiens.

Art. 9. Vtrum peccatum aggrauetur ratione personæ in quam peccatur.

Conditio personæ in quam peccatur,
1. concl. aggrauat peccatum. 1. Quia in scriptura specialiter vituperantur qui peccant con-
3. Reg. 19. tra seruos Dei, ergo. 2. Grauitas peccati
Matth. 7. sumitur ex obiecto: at persona in quam peccatur, est quodammodo obiectum, ergo. 2a. Non quæcunque conditio personæ aggrauat, sed conditio consideratur secundum tria. Vel ex parte Dei: & sic in-
Zach. 2. iuria illata personæ sacri oti & sanctiori est maior; & hæc ratio sumitur à virtute & officio. Vel ration. sui, & sic peccatur magis in personam sibi natura, vel beneficio coniunctam: quia videtur ho-
Eccl. 14. mo in se peccare. Vel ex parte proximi, cum peccatum plures attingit, & sic peccatum in regem vel personam famosam est grauius. Ratio communis istorum est, quia nobiliores & maiores sunt fines cōtra quos peccatur. † 3a. Qui infert iniuriā viro bono, non proinde minus peccat, quod ille non turbetur, cum hoc fiat eius bonitate, qua non minuitur peccatum. 4a. Peccans contra se, in his quæ sunt sub proprio dominio, minus peccat, quam si in rem alterius peccaret: at si in his, quæ non sunt in suo dominio, vt bona naturalia, & supernaturalia grauius peccat. 5a. Deus non est acceptator personarum, grauius puniens eos, qui suos offendunt: quia tale peccatum redundat in detrimentum plurium.

Artic. 10. Vtrum magnitudo personæ peccantis aggrauet peccatum.

Peccatum ex deliberatione tanto ma-
1. Concl. gis imputatur, quo est persona maior. 1. Ex Isid. Tanto maius cognoscitur peccatum esse, quanto maior qui peccat habetur. 2. Quia facilius possunt resistere. Luc. 12. Sciens voluntatem, &c. 3. Ob ingratitudinem, quia receperunt maius beneficium. Sap. 6. potentes potenter patientur. 4. Propter specialem repugnantiam actus ad magnitudinem personæ; vt si princeps violet iustitiam. 5. Propter exemplum & scandalum, quia sunt magis nota. 2a. Peccata ex subreptione & infirmitate naturæ minus imputantur maiori personę. Quia cum vitari omnino non possint, tamen statim reprimunt, & minus negligunt. † 3a. Bonis dicitur non imputari peccatum, cum est ex infirmitate & subreptione peccatur. 4a. Nec Deus est acceptator personarum magis puniēs maiores, quia maioritas aggrauat. 5a. Neque bonus reportat malum ex bono, sed ex malo vsu illius.

Quæstio 74. De subiecto peccatorum.

Artic. 1. Vtrum voluntas sit subiectum peccati.

Peccatum est in voluntate, vt in subie- 1. concl.
cto. 1. Ex Aug. voluntas est qua peccatur lib. 2. de
& recte viuitur. 2. Actus immanentes sunt summo
subiectiue in suo principio; quod patet bono c. 19.
ex differentia actum transeuntium, qui sunt in materia externa, immanentes vero in agente; sed actus morales boni & mali sunt tales: quia actus sunt morales vt sunt voluntarij; ergo voluntas est eorum principium, erunt igitur in voluntate. † 2a. Malum dicitur esse præter voluntatem, quia non intenditur: sed quando est apparens bonum appetitur, & ita est
in voluntate. 3a. Defectus virtutis appre- 2. Par. 30.
hensiuæ sunt in voluntate; prout sunt voluntarij: vt ignorantia affectata; &c. 4a. Causa efficiens & materialis seu subiectum non coincidunt, quando actio est transiens, sed quando causa se mouet, maxime.

Art. 2. Vtrum sola voluntas sit subiectum peccati.

Non sola voluntas est subiectum pec- 1. Concl.
cati, sed omnes potentiæ, quæ possunt à lib. 1. Retr.
voluntate moueri. 1. Aliæ potentiæ animæ præter voluntatem sunt subiectum virtutis, ergo & peccati: quia contraria sunt circa idem. 2. Omne quod est principium actus voluntarij, est subiectum peccati, sed actus dicuntur etiam voluntarij, quia à voluntate imperantur, ergo. † 2a. Non peccatur nisi voluntate, tanquam

quam principio mouente: alijs autem potentijs peccatur, vt ab ea mortis. 3a. Licet bonum & malum pertineant ad voluntatem, tamen aliæ potentiæ de illo participant, sicuti participant de voluntate, & ratione. 4a. Potentiæ comparantur ad rationem quasi libere; quia aguntur & agunt: at organa sunt veluti serui, & habent actiones transeuntes, & ita non est paratio de potentijs & organis.

Artic. 3. Vtrum in sensualitate possit esse peccatum.

1. Concl. Rom. 8. In sensualitate potest esse peccatum. 1. Nam Aug. illud, sed quod odi malum, illud facio, quod est motus sensualitatis. 2. Peccatum potest esse in qualibet potẽtia cuius actus potest esse voluntarius & inordinatus, in quo est ratio peccati: sed actus sensualitatis potest esse sub voluntate, quia sensualitas, id est, appetitus sensitiuus aptus est moueri à voluntate, ergo. † 2a. Vires sensitiuę in nobis habent quãdam excellentiam, quod rationi iungantur, & ei possint obedire, quod non est in brutis, & sic possunt esse principium actus voluntarij. 3a. Fomes non impedit quin homo possit vitare singulos motus sensualitatis diuertẽdo cogitationem; & ita potest vitare singulos, licet nõ omnes. 4a. Motus sensualitatis præueniens rationem, est peccatum veniale, si ratio non perfecte aduertat: quod est quid imperfectum in genere peccati.

Art. 4. Vtrum in sensualitate possit esse peccatum mortale.

1. Concl. lib. 1. retrac. 12. Peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed in ratione. 1. Quia ex Aug. Motus sensualitatis est in his, qui sunt in gratia, ergo. 2. In illa potentia est hoc peccatum, in qua potest esse deordinatio, quæ tollat vitam spiritualem; quia peccatum mortale est, quod deordinat à fine: sed in sensualitate non est talis deordinatio; quia deordinatio à fine vltimo, non est nisi in potentia, quæ ad talem finem ordinat, sed hoc est tantum rationis, ergo. † 2a. Actus sensualitatis potest concurrere ad peccatum mortale; sed quod sit tale, habet à ratione. 3a. Similiter actus virtutis, non est talis, nisi à ratione, cuius est eligere, & ordinare per prudentiam, sine qua non est virtus moralis. 4a. Tribus modis se habet dispositio ad id, quod disponit: vel est idem in eodem, vt scientia inchoata ad perfectam: vel est in eodem, sed non ad idem, vt calor ad ignem: vel neutro modo, vt in his, quæ habent ordinem ad inuicem, vt ex vno perueniatur ad aliud: vt bona imaginatio ad scientiam, & sic veniale disponit ad mortale.

Articul. 5. Vtrum peccatum possit esse in ratione.

In ratione potest esse peccatum. 1. Ex Aug. qui ait, peccatum esse in ratione inferiore, & superiore. 2. Peccatum consistit in actu voluntario, & inordinato potentię: sed ratio potest habere talem actũ, ergo. Potest enim in ratione esse duplex deordinatio: altera in actu proprio circa proprium obiectum, in cognoscendo vero, vt est ignorantia contraria, & error: altera, vt ordinat, & imperat alios actus, vel post deliberationem non coercet. 1. Concl. 11. de trin. c. 11. † 2a. Defectus rationis, cum quis non potuit scire, non imputatur: quando potuit & debuit non excusat: at defectus qui est in dirigẽdo semper imputatur, quia huic defectui potuit occurrere. 3a. Voluntas mouendo quodam modo præcedit rationem, & ratio quodam modo volũtatem: & ita motus voluntatis rationalis, & motus rationis voluntarius dici potest. 4a. Defectus naturales rationis non imputantur.

Art. 6. Vtrum peccatum morosæ delectationis sit in ratione.

1. Concl. lib. 12. de trin. c. 12. Peccatum delectationis morosæ est in ratione. 1. Ex Aug. qui ait, esse in muliere, id est, in ratione inferiore. 2. Quando ratio deficit in dirigendis passionibus, peccatum dicitur esse in ratione; sed peccatum morosæ delectationis dicitur esse, cum ratio deficit in dirigendo; quia ratio deficit, vel cum dirigit ad illicitas, vel illas non reprimit, sed moratur in illis, in quo posita est ratio huius peccati, ergo. † 2a. Delectatio est in appetitu, vt in principio proximo, sed in ratione, vt in primo motiuo. 3a. Ratio non solum habet proprium actum illicitum circa proprium obiectum, sed etiam circa dire-

ctionem obiectorum aliarum potentiarum, in qua potest deficere. 4a. Delectatio dicitur morosa, non ex tempore, sed ex eo, quod ratio deliberans circa eam moratur, nec repellit eum debeat.

Articul. 7. Vtrum peccatum consensus in actum sit in ratione superiore.

1. Concl. lib. 12. de trin. c. 12. Ad rationem superiorem proprie pertinet consensus in actum. 1. Aug. per virum, id est, per Adam; cui mulier, id est, sensualitas porrexit cibum, intelligit rationem superiorem, cuius consensu consummatum est peccatum. 2. In omni iudicio vltima sententia pertinet ad supremum iudicatorium, vt in speculatiuis, vbi sententia vltima, reducitur ad prima principia: sed consensus in actum est vltima sententia, & ratio superior est supremus iudex; quia regula actuum suprema est regula diuina, secundum cuius rationes æternas iudicat pars superior, ergo. 2a. Ad rationem inferiorem pertinet iudicium præambulum, quod est de delectatione. Quoniam ratio inferior iudicat secundum rationes creatas, quas homo cognoscit, & istæ sunt, quę primo occurrunt, vt est ipsa delectatio, quæ inducit ad actum, qui est vltimus. 3a. Etiam ratio superior potest iudicare de delectatione: quia quidquid subditur iudicio inferioris, subditur etiam iudicio superioris. † 4a. Consentire est actus appetitiuæ consequens actum rationis iudicantis: quia voluntas tendit in id, quod est iudicatum, & ideo consensus potest attribui voluntati, & rationi. 5a. Si ratio non cogitat de lege æterna, & consentit, negligit: si cogitet, consentiendo spernit, & ideo peccat. 6a. Consensus in delectationem potest pertinere ad inferiorem partem, quando sensualitas eam proponit, & ipsa iudicat secundum rationes temporales: si homo consideratis rationibus æternis, in consensu perseueret, iam consensus pertinebit ad superiorem. 7a. Virtus imaginatiua est subdita, & sine deliberatione, & ita potest causare actum, antequam vlla ratio aduertat, ad quod requiritur tempus ad deliberandum: & dum ratio inferior habet tempus, si superior non cohibeat, ei imputatur.

Artic. 8. Vtrum consensus in delectationem sit peccatum mortale.

Delectatio ex Arist. sequitur aliquam operationem: & cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, potest comparari ad operationem, quam sequitur, & ad obiectū; quod potest esse aliqua operatio, vel res. Vt cogitans de fornicatione, potest delectari de cogitatione, & re cogitata. 2a. Delectatio de operatione, sequitur inclinationem appetitus in operationem: delectatio de cogitatione sequitur inclinationem affectus in cogitationem. 3a. Cogitatio secundum se non est peccatum mortale, sed vel veniale, vt cum inutiliter cogitatur; vel nullum; vt si quis cogitaret de fornicatione, vt de ea disputaret. Et consensus in talem cogitationem non est mortale, vt quidam dicunt. 4a. Cōsensus in delectationem, quę habet pro obiecto peccatum, est tale peccatum, quale ex genere est res cogitata. Quoniam, quod quis consentiat in talem delectationem, nihil aliud est, quā quod ipse consentiat in hoc, quod eius affectus sit ordinatus in talem rem; sed eligere affectum esse conformem rei, quæ est peccatum, pertinet ad idem peccatum, ergo. Aug idem docet. † 5a. Ratio inferior potest auerti à rationibus æternis, licet non tendat in eas, quatenus secundum eas est regulata, quomodo etiam actus organorum possunt esse peccatum mortale auertendo se à regula æterna. 6a. Delectatio de vana cogitatione fornicationis est peccatum veniale propter imperfectionem actus: quæ est de ipso actu, ex genere, est mortale: quia per consensum tollitur illa imperfectio actus, & adducitur in suā naturam. Tertium procedit de delectatione, quæ habet pro obiecto cogitationem. 7a. Delectatio, quæ habet pro obiecto actum exteriorem, non potest esse sine complacentia actus, etiam si non statuatur implendum propter prohibitionem: vnde actus fit inordinatus, & consequenter delectatio. 8a. Consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, est peccatum mortale; non autem consensus in delectationem, quæ procedit ex complacentia

1. Concl. 10. Eth. c. 4.

lib. 12. de trin. c. 12.

entia cogitationis de homicidio. 9a. Cõsensus in delectationem, ex August. abo-letur per orationem dominicam, cum nõ solum contra venialia, sed etiam contra mortalia sit dicenda.

In Enchirid. c. 7.

Articul. 9. Vtrum in superiori ratione possit esse peccatum veniale, secundum quod est directiua inferiorum virium.

1. Concl. Ratio superior, ex Aug. inhæret rationibus æternis conspiciendis, prout earum veritatem speculatur: aut consulendis secundum quod per eas de alijs iudicat, & ordinat, ad quod pertinet, vt per eas deliberando consentiat actui, aut ab eadissentiat. 2a. In ratione superiore potest esse peccatum veniale, prout consentit in actum, & illum dirigit. 1. Consensus in actum pertinet ad ipsam: at consentire in peccatum veniale, non est mortale, ergo. 2. Qui peccat mortaliter, auertitur à rationibus æternis: sed ratio consentiens in actum peccati, non semper ab illis auertit; quia potest consentire in actum, qui non sit contrarius rationibus æternis, ergo. Vnde patet ad primum. † 3a. Infirmitas cordis, qua naturalis constitutio immutatur, est mortalis: illa qua fit aliqua inordinatio in motu ipsius, &c non est mortalis. Ita in ratione si totaliter tollatur ordinatio ad proprium obiectum, quæ sunt rationes æternæ, fit peccatum mortale, alias fit veniale. 4a. Deliberatus consensus in peccatum, non semper pertinet ad contemptũ legis Dei, sed quãdo peccatum contrariatur legi: vnde peccare deliberate venialiter, non est cõtemnere.

Articul. 10. Vtrum in ratione superiore possit esse peccatum veniale, secundum seipsam.

1. Concl. Ratio superior circa obiecta aliarum virium nõ habet actum, nisi per modum deliberationis consulendo de illis, secundũ rationes æternas: circa proprium habet simplicem intuitum, & deliberationem. 2a. Consensus circa externa obiecta, quæ sunt peccatum mortale, si est deliberatus, est peccatum mortale 3a. Circa proprium obiectum potest peccare venialiter, & mortaliter: quia per intuitum potest habere inordinatum motum subitum, puta infidelitatis, antequam consulatur, aut possit cõsuli ratio æterna, ergo, non enim adest plena deliberatio: sed si facta deliberatione, maneat motus infidelitatis, est peccatum mortale cum consensu. † 4a. Peccatum contra legem æternam, ex se est mortale, sed ex imperfectione actus, fit veniale. 5a. Etiam ratio põtest habere subitum motum, & ideo non semper peccat mortaliter in his, quæ pertinent ad Deum. 6a. Quod in motu subito non erat peccatum mortale, potest fieri mortale per deliberationem, reducentem in altiorem considerationem.

Quæstio 74. De causis peccatorum in generali.

Artic. 1. Vtrum peccatum habeat causam.

Peccatum ex parte actus potest habere causam, per se. 1. Omne quod fit habet causam. Iob 5. at peccatum fit, ergo. 2. Quilibet alius actus habet causam, ergo. 2a. Ex parte inordinationis peccatum habet causam eo modo, quo priuatio, vel negatio habet causam: quæ potest esse, vel defectus causæ, id est, causæ negatio; sicut absentia solis est causa tenebrarum, vel quando ad causam affirmationis sequitur negatio per accidens: vt cum ad calefactionem sequitur frigefactio: ad negationẽ sat est primus modus. 3a. Peccati inordinatio cum non sit pura negatio, sed priuatio habet causam agentem per accidens. 1. Quod est natum esse, & debet inesse, nunquam abest nisi propter causam impedientem: sed peccati inordinatio est priuatio eius, quod debebat inesse, ergo 2. Ex communi cõsensu dicitur malum habere causam deficientem, vel agentem per accidens. 4a. Inordinatio peccati sequitur per se causam actus. Nã omne per accidens reducitur ad causam per se: sed actus causatur per se, inordinatio per accidens, ergo reducitur ad actũ. 5a. Voluntas carens regula rationis, & legis diuinæ, est per se causa actus peccati, & per accidens inordanationis. † 6a. Peccatum non est solum priuatio boni, sed etiam actus sub tali priuatione, quod habet rationem mali. 7a. Causa dicitur esse ad quam necessario sequitur aliud, nisi impe- 1. Concl.

impeditur:alias omnia essent necessaria & sic peccatum non est necessarium, licet habeat causam. 8a Causa peccati est bonũ cum absentia alicuius boni debiti inesse.

Art. 2. Vtrum peccatum habeat causam interiorem.

1. concl. Peccatum habet causam interiorem immediatam scilicet voluntatem, & rationem. 1. Voluntas ait Aug. est causa peccati. 2. Causa immediata actus humani sunt ratio & voluntas, ergo & peccati. 2a. Causa remota peccati est apprehẽsio sensitiua, & appetitus sensitiuus: quoniam vt ratio voluntatem, ita apprehensio sensitiua mouet sensum: at istæ interdum trahunt voluntatem & rationem, ergo. 3a. Omnia ista concurrunt ad peccatum, cuius causa est bonum apparens motiuum cum defectu regulæ, motiuum pertinet ad partes inferiores, defectus regulæ ad rationem, perfectio peccati ad voluntatem, cuius actus alijs permissis constituit peccatum. † 4a. Voluntas est causa peccati in potentia, quæ reducitur ad actum per sensum & rationem, modo dicto: & quia motus præcedentes non sunt semper actu; ideo nec peccatum. 5a. Non omnes motus interiores sunt de substantia peccati; sed quidam præcedunt, quidam sequuntur, & ita principaliter est in actu voluntatis. 6a. Quod est causa peccati, vt potentia est naturale, & motus etiam sensitiuus, vnde sequitur, interdum est naturalis, sed peccatum efficitur innaturale, quia deficit à regula.

lib. 1. Rhet c 9.

Artic. 3. Vtrum peccatum habeat causam exteriorem.

1. Concl. Sicut tria sunt causa interior peccati, ita tria possunt esse causa exterior, quæ moueant rationem, voluntatem, & appetitum. 2a. Nihil potest esse exterius quod moueat voluntatem immediate. Vnde causa exterior non potest esse nisi quod mouet rationem, vt homo, & dæmon persuadendo, vel quod mouet appetitum, vt exteriora bona. 3a. Causa exterior potest esse mouens, sed non sufficiens; quæ est sola voluntas. Quoniam suasio non mouet necessario rationem, nec exterius appetitum: nisi forte aliquo modo dispositum; qui tamen appetitus non mouet necessario voluntatem. Vnde exterius est causa mouens & inclinans, ratio vt deficit à regula, voluntas vt perficiens. † 4a. Ex eo quod exteriora non sufficienter & necessario inducunt, remanet libertas ad peccandum, & non peccandum 5a. Neque causa interior excludit exteriorem; quia hæc non est causa, nisi mediante interiore. 6a. Multiplicatis exterioribus motiuis magis voluntas inclinatur, & minuitur ratio culpæ, quæ consistit in hoc, vt sit voluntaria.

Articul. 4. Vtrum peccatum sit causa peccati.

Peccatum potest esse causa peccati. 1. Ex Greg. qui ait, vnum peccatum trahere aliud nisi pœnitentia deleatur. 2. Peccatum est actus; sed vnus actus potest esse causa alterius, ergo. 2a. Vnum peccatum potest esse causa alterius secundum quatuor genera causarum; vt causa efficiens per accidens remouens prohibens, quia tollit gratiam: & per se, quatenus per vnũ ad aliud disponitur: vnde fit habitus, qui ad similes actus inclinat: vt materia: quia vnum præbet materiam alteri: vt auaritia litigio: vt finis, vt cum furtum fit propter fornicationem: vt forma, quia finis dat formam actibus: nam furtum, verbi gratia est materiale, fornicatio formale. † 3a. Peccatum, vt actus, habet aliquid boni saltem apparentis pro fine; & ita potest esse causa finalis, & effectiua, licet ex parte inordinationis non habet materiam ex qua, sed circa quam, formam habet ex fine. 4a. Peccatum est imperfectum imperfectione morali: sed ex parte actus habet perfectionem naturæ, & sic est causa. 5a. Non omnis causa peccati est peccatum, & ita non datur processus in infinitum.

1. Concl. In Ezech. hom. 11.

Quæstio 76. De causis peccati in speciali.

Articul. 1. Vtrum ignorantia possit esse causa peccati.

1. concl. Ignorantia, quæ tollit scientiam non potest esse causa mouens peccati per se. Nam causa per se mouet sua virtute ex

Aristot.

1. Phys. Arist. Sed ignorantia non mouet sua virtute ad peccandum; quia non est ens, & priuatio scientiæ, ergo. 2a. Ista ignorantia potest esse causa peccati per accidens. 1. Ex Aug. qui ait quosdam peccare ex ignorantia. 2. Remouens prohibens, seu remotio eius, est causa per accidens: sed ignorantia remouet scientiam, quæ prohibet peccatum, ergo. 3a. Ignorantia tum scientiæ vniuersalis, tum particularis potest esse causa peccati. Quoniam ignorantia est causa peccati, vt remouet scientiam: sed vtraque scientia est necessario ad actum; quia ad agendum opus est discursu, cuius conclusio practica deducitur ex vniuersali, mediante particulari scientia, ergo. 4a. Illa ignoratia, qua posita, adhuc fieret peccatum, non est causa peccati, sed eius comes. † 5a. Non ens, non potest esse causa alicuius per se, sed per accidens, vt remotio prohibentis. 6a. Scientia, quæ tollit ignorantiam respicit peccatum ex parte conuersionis; ita etiam ignorantia est causa peccati ex parte conuersionis. 7a. Quamuis voluntas non feratur in id, quod est omnino ignotum, tamen in id, quod est secundum quid ignotum, & secundum quid notum, potest ferri. Vt si scio esse hominem, & non esse patrem; esse delectabile, & non esse peccatum.

lib. de nat. & grat. c. 63.

Art. 2. Vtrum ignorantia sit peccatum.

1. Concl. Supposita differentia inter nescientiā, quæ dicit simplicem negationē, & ignorantiam, quæ dicit scientiæ, qnæ debebat inesse priuationem; ignorantia eorum, quæ homo tenetur, & potest scire, est peccatum. 1. Ex Paulo: Qui ignorat ignorabitur, ergo: pœna enim non est sine peccato. 2. Omnes tenentur scire ea, sine quibus officium exerceri non potest, ergo si nesciātur ex negligentia, peccabitur peccato omissionis, & ideo talis ignorantia erit peccatum. Quæ omnes vniuersaliter scire tenentur, sunt hæc: principia fidei, vniuersalia legis præcepta, & ista omnia ad bene viuendum; & quæ pertinent ad officium suum in artibus. 2a. Ignorantia eorum, quæ quis potest scire, sed non debuit, non est peccatum. 3a Ignorantia inuincibilis, quæ est, quando non potuit, non est peccatum: quia non est voluntaria, nec in potestate. † 4a. Negligentia, & omissio continentur in definitione peccati, quæ datur per affirmationē, quæ cōtinet etiam negationem. 5a. Priuatio gratiæ, ex se non est peccatum, sed non præparare se ad gratiam, potest habere rationem peccati: præterea gratia non est in nostra potestate, vt est scientia. 6a. Vt in peccato commissionis non solus actus voluntatis est peccatum, sed etiam actus imperatus, ita in omissione, non solum actus voluntatis est peccatum, sed etiam ipsa omissio, & negligentia, vel inconsideratio. 7a. Transacto reatu peccati, licet remaneat ignorantia; non tamen manet negligentia, qua ignorantia erat peccatum, & per ignorantiam non peccatur, nisi eo tempore, quo debet quis discere, & scire.

1. Cor. 14.

Art. 3. Vtrum ignorātia excuset ex toto à peccato.

Ignorantia antecedens, quæ est causa actus, ex se excusat à peccato. Quoniam facit inuoluntarium: nam si adesset sciētia, produceretur actus oppositus, ergo qui producitur est inuoluntarius. 2a. Ignorantia concomitans, quæ non est causa actus, non excusat à peccato. Quia non facit inuoluntarium, sed ~~non volentem~~: nescientem si enim adesset scientia, non prohiberet. 3a Ignorantia consequens, quæ est cum noluit scire, aut neglexit, non excusat à peccato: Nam cum sit volita, nō remouet voluntarium; si sit de his, quæ homo debuisset, & potuisset scire. 4a. Ignorantia antecedens, aliquando à toto, aliquando à parte excusat. 1. Potest quis ignorare inuincibiliter omnes circunstantias actus, vel scire aliquas, & alias ignorare inuincibiliter, ergo. 2. Ex Aug. quædam facta per ignorantiam rectè improbantur, ergo quædam per ignorantiam facta sunt peccatum, & ita non omnino excusat. 5a. Itaque non omnis ignorantia excusat à peccato, cum non omnis ignorantia tollat voluntarium. 6 Et tantum remanet in ignorante de voluntario, quantum remanet de intentione peccati, & ita peccatum non erit per accidens. 7a. Si esset talis ignorantia, quæ omnino tolleret vsum rationis, vt in furiosis totaliter excusaret, sed non est semper talis.

1. Concl.

3. Ethic. c. 1.

lib. 3 de lib. arbit. c. 18.

Articul. 4. Vtrum ignorantia diminuat peccatum.

1. Concl. Ignorantia intantum minuit peccatū, inquantum minuit voluntarium: quod si omnino minuit, omnino tollit. Vnde ignorantia inuincibilis, quæ est cum aliquid non potuit sciri, omnino tollit peccatum. Quia omnino tollit voluntarium, ergo omnino excusat, ac peccatum tollit. 2a. Ignorantia concomitans, nec auget, nec minuit: quoniam nec auget, nec minuit voluntarium. 3a. Ignorantia, quæ est causa peccati, & est volita, & dicitur affectata, auget, & qui sic ignorat, dicitur grauissime peccare; quia ex intentione peccandi voluit ignorare, ergo. 4a. Ignorantia, quæ est causa peccati, & non totaliter excusat, non est directe voluntaria, sed indirecte, vel per accidens, minuit peccatū: v.g. si propter laborem non studuit, & ita ignorauit: & hæc dicitur culpabilis. Vnde illa sola ignorantia minuit, quæ est causa peccati, & non totaliter excusat. †5a. Ignorantia secundum quam omnis malus est ignorans, non est causa peccati, sed aliquid consequens causam peccati, id est, passionem, vel habitum inclinantem in peccatum. 6a. Peccatum additum peccato, semper facit plura, sed non semper maiora: immo si primum minuat secundum, possunt duo non esse ita grauia, vt vnum: vt occidere ex ebrietate, & non ex ebrietate, hoc est grauius. 7a. Cum ait Ambros. grauissime peccas, si ignoras, intellige, si sit affectata: vel loquitur de peccato ingratitudinis, in quo summus gradus est ignorare beneficia, vel de ignorantia infidelitatis. 8a. Ebrius meretur duplicem pœnam, ob duo peccata; sed secundum est leuius ob ignorantiam.

1. Tim. 1.

In epist. ad Rom. c. 2.

Arist. 3. eth. c. 5.

Quæstio 77. De causa peccati ex parte appetitus sensitiui.

Artic. 1. Vtrum voluntas moueatur à passione, appetitus sensitiui.

1. Concl. Passio appetitus sensitiui non potest directe trahere, aut mouere voluntatem. Hanc probat tertium arg. quia materiale non agit directe in immateriale: at appetitus est materialis, voluntas immaterialis, ergo. 2a. Passio appetitus potest mouere indirecte voluntatem, secundum quandam abstractionem. 1. Quia in vna anima radicantur omnes potentiæ, quatum vna intense existente, altera remittitur. 2. Omnis virtus ad plura intenta minuitur, & econtra; vnde passio intensa minuit vim voluntatis. 3 In operationibus animæ requiritur attentio, & si sit vni applicata, nō ita intendit alteri. Vnde ratio potest omnino impediri. 3a. Passio mouet etiam indirecte voluntatie ex parte obiecti voluntatis, quod est bonum ratione apprehensum: & iudicium rationis sæpe sequitur passionem appetitus sensitiui, ergo & voluntas, cum ipsa sequatur iudicium rationis: antecedens patet: quia iudicium rationis impeditur à vehementi imaginatione, ad quam sequitur passio; vt dispositionem linguæ gustus. †4a. Vnde per passionem fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, licet passio non sit directe obiectum eius. 5a. Superius ab inferiore indirecte potest moueri. 6a Et eodem modo materiale, immateriale.

Dan. 13.

Artic. 2. Vtrum ratio possit superari à passione contra suam scientiam.

1. Concl. Luc 12. Ioan. 4. Nunquam voluntas potest velle malum, nisi sit error, vel ignorantia in intellectu. Quoniam non potest velle malum, nisi sub ratione boni, ergo necesse est precedat iudicium falsum. Et hoc modo, secundum Socratem, peccata sunt ignorantiæ. 2a. Opinio ista non est simpliciter vera. 1. Experientia, quia constat multos agere, contra id quod sentiūt. 2 Ad agendum opus est duplici scientia, scilicet. vniuersali, & particulari; sed ex defectu alterius. v. g. particularis, potest aliquis errare, vt si sciret non esse fornicandum, & nesciret hanc esse fornicationem, ergo 3. Potest haberi vtraque scientia in habitu, & non in actu, ergo potest actu agi cōtra id, quod scitur, quod actu non consideratur. 3a. Quod quis cum scientia vniuersali in actu, vel particulari in habitu erret, dupliciter contingit. 1. Ex inaduertentia eo tēpore quo operatur. 2. Ex impedimento superuenienti propter occupationem, infirmi-

firmitatem, & passionem, quæ tripliciter impedit: vel per modum distractionis: vel quia ad contraria inclinat: vel per immutationem corporalem, quæ ligat vsum rationis, vt ebrietas, &c. †4a. Scientia particularis circa operationes tenet primum locum; ideo potest agi contra scientiam vniuersalem, omissa consideratione particularis. 5a. Particulare interdum videtur bonum ex passione, quod tamen est contra vniuersalem scientiam. 6a Non potest haberi actu vera opinio vniuersalis affirmatiua, & falsa de particulari negato, & contra: sed quoad actum & habitum maxime, quia actus non contrariatur habitui. 7a. Syllogismus errantis per passionem habet quatuor propositiones, duas vniuersales, & duas particulares: & passio est causa cur minor propositio non subsumatur sub propositione vniuersali rationis. 8a. Vt ebrius potest ore proferre graues sententias: tamen non potest iudicare: ita in passione constitutus, potest dicere non est faciendum, sed intus iudicat esse faciendum.

Arist. 7. eth. c. 3.

Articul. 3. Vtrum peccatum, quod est ex passione debeat dici ex infirmitate.

1. Concl. Tusc. 4.

Peccatum ex passione potest dici ex infirmitate. 1. Cicero enim passiones vocat ægritudines. 2. Infirmitas animæ est cum impeditur ab operatione ob inordinationem partium eius: vt patet in corpore, quod dicitur infirmum, cum non operatur ob inordinationem partium, quia humores non consistunt, nec substant parti motiuæ: sed passio impedit animam, & deordinat eius partes; quia irascibilis, & concupiscibilis, quæ sunt animæ partes, si passione afficiantur, impediunt eius operationes & ideo incontinens comparatur paralytico, cuius partes in contrarium mouentur, ac ipse disponit. †2a. Vt in corpore quo fortior est motus, eo maior est ægritudo, ita in anima maior infirmitas, & ita maior motus passionis non tribuitur fortitudini. 3a. Peccatum ex infirmitate magis refertur ad animam, quam ad corpus: quia in voluntate consistit: dicitur etiam infirmitas carnis, quia ex carne cōsurgit. 4a. Quatenus voluntas potest assentire, & dissentire, eatenus appetitus dicitur esse sub nobis: sed tamen assensus & dissensus impediri potest.

Arist. 1. Ethic.

Art. 4. Vtrum amor sui sit principium omnis peccati.

Inordinatus amor sui, est causa omnis peccati. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Peccatum procedit ex inordinato appetitu boni commutabilis: quia peccati ratio sumitur ex conuersione: sed quod quis id efficiat, oritur ex amore sui; amare enim est velle alicui bonum, & ita appetendo sibi bonum, amat quis seipsum, ergo. †2a. Amor sui ordinatus est naturalis, sed inordinatus non ita. 3a. Ad quem, tanquam ad causam reducitur omnis concupiscentia. 4a. Omne peccatum prouenit ex inordinato appetitu boni, vel inordinata fuga mali: sed vtrunque reducitur ad amorem sui: quia amans se, amat bonum, & fugit malum. 5a. Qui peccat propter amicum, propter amorem sui peccat; quia amicus est alter ipse.

1. Concl. lib. 14. de ciu. c. 28.

Artic. 5. Vtrum conuenienter ponantur causæ peccatorum concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

Conuenienter ista tria, concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ ponuntur causæ peccatorum. 1. Omne, ait Ioan. quod est in mundo, &c. 2. Inordinatus appetitus boni est causa omnis peccati; sicuti inordinatus appetitus sui, in quo includitur amor boni: sed ista tria dicunt inordinatum appetitum omnium bonorum, quoniā ad hęc possunt reduci omnes animæ passiones, a quibus oritur peccatum, ergo. Nam omnis appetitus, vel est in bonum absolute, vel in bonum arduum: ad quos appetitus ista tria reducuntur, igitur Quoniam concupiscentia alia est naturalis eorum, quæ pertinent ad conseruationem speciei, & hæc dicitur concupiscentia carnis: alia animalis, quæ in apprehensione, & imaginatione consistit, vt in opinione pecuniarum, vestium, &c. & hæc dicitur concupiscentia oculorum: ad appetitum boni ardui pertinet superbia vitæ; quia superbia est appetitus inordinatus excellentiæ. Vnde ad duo priora reducuntur omnes

1. Concl. 1. Ioan. 2.

cantur omnes passiones concupis. ad tertium passiones irascib. †2a. Superbia vitæ continetur sub cupiditate, prout cupiditas dicit appetitum omnis boni: sed vt est speciale vitium, auaritia nominatur. 3a. Concupiscentia oculorum, non dicitur omnium rerum, quę videntur, sed earum, in quibus non quęritur delectatio carnis, sed cuiusque virtutis apprehensiuæ. 4a. Visus hoc loco, quia est excellentior, ponitur pro omni sensu etiam interiore. 5a. Fuga mali causatur ex appetitu boni, & ideo solum ponuntur passiones inclinantes in bonum, vt causæ earum, quæ faciunt fugam mali.

Articul. 6. Vtrum peccatum alleuietur propter passionem.

1. Concl. Peccatum essentialiter est in voluntate, passio in sensu: quæ ad liberum arbitrium se habet, vel antecedenter, vel consequenter: passio antecedens minuit peccatum. 1. Passio concupiscentiæ vocatur tentatio carnis: sed quo quis maiore tentatione prosternitur, minus peccat, ex August. ergo. 2. Quia minuit voluntarium; cum sit minus voluntarium, quod alterius impulsu fit. 2a. Passio consequēs non minuit, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis eius. Demonstrat enim intensionem voluntatis, qua existente intensa sequitur motus in sensu, ergo: & sic, qui maiore concupiscentia peccat, magis peccat. †3a. Passio est causa peccati ex parte conuersionis, non autem auersionis, ex qua sumitur grauitas peccati, quæ ex conuersione sequitur per accidens, id est, præter intentionem peccantis: at causa per accidens aucta, nō augetur effectus. 4a. Bona passio consequens rationis iudicium, auget meritum: antecedens minuit, si magis ex passione, quam ex iudicio quis agat. 5a. Motus voluntatis ex passione est intensior, sed non ita est proprius voluntatis, vt quando est ex sola ratione; & ideo non ita aggrauat.

15. de ciuit. c.12.

Art. 7. Vtrum passio totaliter excuset à peccato.

1. Concl. Quando passio totaliter facit inuoluntarium, omnino excusat à peccato. Quia actus non est malus, nisi sit voluntarius. 2a. Voluntarium dicitur aliquid, vel in se, vt id, in quod voluntas fertur; vel in sua causa, vt cum voluntas fertur in causam, & non in effectum. Item aliud directe, vt id in quod voluntas fertur, aliud indirecte, cum non prohibetur, quod potest. 3a. Quando passio omnino tollit vsum rationis, & priuatio fuit voluntaria in se, vel sua causa non excusat omnino à peccato. Quia effectus est aliquo modo voluntarius: vt homicidium factum ab ebrio. 4a. Quando passio est naturalis, etiam non voluntaria, & aufert omnino vsum rationis, excusat omnino à peccato: vt si quis ex ęgritudine in talem passionem incidisset. 5a. Quando non totaliter priuat vsu rationis non omnino excusat à peccato. 1. Quia est voluntaria, & potest impediri, diuertendo ad alias cogitationes, vel impediendo eius effectum, cum membra subsint rationi. 2. Paulus vocat passiones peccatorum, quia causant peccata, ergo non totaliter excusant. †6a. Dicitur caro efficere, vt faciamus, quæ nolumus, quantum ad interiorem motum concupiscentiæ, non de actu: vel refertur ad voluntatē præcedentem passionem, quæ oritur contra voluntatem. 7a. Passio causat ignorantiam iuris particularis, dum non sinit applicare vniuersalem scientiam, quam tamen passionem possumus reijcere. Ignorantia vero particularis, quæ omnino excusat, est ignorantia circūstantiarum, quæ sciri per diligentiam non potuere. 8a. Infirmitas corporis totaliter excusat, quia est inuoluntaria, non sic infirmitas animæ. Rom. 7. Gal. 5.

Artic. 8. Vtrum peccatum quod est ex passione possit esse mortale.

1. Concl. Peccatum ex passione potest esse mortale. 1. Rom 7. Peccatum ex passione operatur mortem, ergo. 2. Tunc nō committitur peccatum mortale, cum inclinatio animæ contra vltimum finem non potest impediri per rationem, vt contingit in subitis motibus, sed per passionem ad aliquid inclinamur, quo auertimur ab vltimo fine, & ratio potest occurrere excludendo illam, vel impediendo, ergo si non fiat, peccabitur mortaliter ex passione. 3. A signo quia ex passione multa fiunt peccata.

cata mortalia. † 2a. Veniale dicitur tripliciter: ex causa, vt peccatum: ex ignorantia, & infirmitate: ex euentu, quo modo omne mortale, per pœnitentiam fit veniale, id est, veniam consequitur: & ex genere, vt verbum otiosum, & hoc opponitur mortali. 3a. Passio est causa peccati ex parte conuersionis: mortale autem fit etiam ex parte auersionis, quæ per accidens sequitur ex conuersione, & ideo ex passione ratione auersionis, potest sequi peccatum, licet sit inferior. 4a. Si passio totaliter priuet vsu rationis, nullum erit peccatum, sed non semper id efficit.

Quæstio 78. De causa peccati, quæ est malitia.

Artic. 1. Vtrum aliquis peccet ex certa malitia.

1. Concl. Contingit hominem peccare ex industria, & certa malitia. 1 Quasi de industria, ait Iob, recesserunt, &c. 2. Contingit aliquem scienter, & sine passione pati velle in bono spirituali, vt consequatur bonum temporale, quod qui facit, peccat; quia est inordinata voluntas, quando pro minore bono maius relinquitur: sed hoc est peccatum ex industria; quia malum contingit ex defectu, & corruptione causarum, quæ in humanis, sunt intellectus, & voluntas: sed in tali casu non est defectus in his principiis, quia natura est inclinata ad bonum, ergo malum est ex corruptione naturę, cum sciēs, & volens, quis peccet. † 2a. Aliquando ignorantia excludit scientiam, qua scitur simpliciter, hoc esse malum: aliquando scientiam, qua scitur in particulari hoc esse malum: aliquando scientiam, qua scitur hoc malum non esse sustinendum propter consuetudinem illius boni; scitur tamen simpliciter hoc esse malum: primo modo dicitur peccari ex ignorantia, secundo ex passione, tertio ex certa malitia. 3a Malum potest esse intentum ad vitandum malum, vel consequendum bonum, & tunc si fieri posset, quis vellet bonum sine malo: vt, cum peccatur, nollet homo Deum offendere: sed duobus propositis, alterum eligitur, puta potius fornicari, quam non offendere Deum. 4a. Peccare ex malitia, dupliciter accipitur, vel ex habitu malitiæ, vel ex electione actuali mali, qua mala electio reducitur in habitum, & actus exterior in interiorem. Vnde non datur processus in infinitum, quamuis malitia, quæ est causa peccati, sit peccatum.

Cap. 34.

Artic. 2. Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

Non est idem peccare habentem habitum, & ex habitu. 1. Peccare ex habitu, est vti habitu: sed hoc non est necessarium, cum habitus sit in potestate volũtatis, ergo habens habitum, poterit peccare, non ex habitu. 2. Potest esse, vt habens habitum malum, prorumpat in actum virtutis, quia habitus malus non tollit omnino rationem, ergo. 3. Habens habitum potest operari ex passione, vel ex ignorantia, ergo. 2a Quando quis habitu vitioso vtitur, peccat ex certa malitia. 1 Peccatum ex electione dicitur ex certa malitia: sed id dicitur eligibile ad quod per habitum inclinamur, ergo. 2 Habenti habitum, fit per se diligibile, quod conuenit ei secundum habitum, quia habitus conuertit in naturam: sed quod est conueniens secundum habitum malum, excludit bonum spirituale, quod est peccare ex certa malitia, ergo. † 3a. Peccata venialia non excludunt gratiam, ideo sunt mala secũdum quid: similiter & eorum habitus. 4a. Actus præcedentes, & sequentes habitum, sunt eiusdem speciei, sed perfectione differunt. 5a. Peccans ex habitu, gaudet de eo, quod ex habitu operatur: sed quia per rationem, quæ non est corrupta, potest aliud meditari, ideo potest dolere de eo, quod per habitum commisit, licet plerunque oriatur dolor ex pœna, vel incommodo, quod per peccatum incurrit. 1. Concl. Aristot. 2. Eth. c. 6.

Artic. 3. Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Quod voluntas inclinetur in malum, non est à natura, sed aliunde. Quoniam aliter se habet ad bonum, ac ad malum: ergo ad bonum erit inclinata à natura, & 1. Concl.

ad malum aliunde, cum malum sit cõtra naturam. Quod contingit, vel defectu rationis, vt cum ignorantia peccatur; vel ex passione; & neutrum est peccare ex certa malitia. 2a. Non est necesse, vt peccans ex certa malitia, peccet ex habitu. 1. Vt se habet habitus bonus ad electionẽ boni, ita malus ad electionem mali: sed aliquando qui non habet habitum virtutis, elegit bonum secundum virtutem, ergo nõ habens habitum vitiosum, potest eligere malum, quod est ex certa malitia peccare. 2. Peccatum ex certa malitia, est ex deordinatione volũtatis, cum seipsam mouet ad malum: sed non est necesse, vt hoc fiat ex habitu, ergo. Voluntas enim ex se tẽdit in malum, vel ex dispositione, quia fit ei conueniens aliquid malum, in quod voluntas ratione conuenientiæ tendit, tanquam in bonum; quæ dispositio, aut est habitus acquisitus consuetudine, aut aliqua ęgritudinis habitudo ex parte corporis. Vel per remotionem prohibentis, puta remoto timore pœnæ, vel spe salutis per præsumptionem, & desperationem, sequitur, vt effrænate in peccatũ tendat, ex aliqua inordinatione, quæ non est habitus, ergo potest peccari certa malitia, non ex habitu. 3a. Operari, vt iniustus operatur, non solum est operari ex certa malitia, sed etiam delectabiliter, sine graui renisu rationis, quod non est, nisi eius, qui habet habitum. 4a. Non ex eo, quod aliquis labitur, ex certa malitia peccat, sed supponitur aliquid, quod non semper est ex habitu. 5a. Et illud, quo voluntas inclinatur, non semper est habitus, sed passio, &c. 6a. Non est eadem ratio de electione boni, & mali; quia malum nunquam est sine bono naturæ: sed bonum potest esse sine malo culpæ perfecto.

Articul. 4. Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quam qui ex passione.

1. Concl. Peccatum ex certa malitia est grauius, quam peccatũ ex passione. 1. Iob 34. Quasi impios percussit, quia de industria recesserunt ab eo, ergo aucta est pœna ob grauitatem culpæ. 2. Quo motus peccati est magis proprius voluntati, peccatum est grauius; cum peccatum cõsistit in voluntate: sed in hoc peccato ita se habet; quia in hoc genere voluntas ex se mouetur, ergo 3. Quo malum est diuturnius, eo est grauius; & ideo intemperatus comparatur infirmo, & incontinens ei, qui laborat interpolate: sed hoc peccatum ita se habet: est enim ex habitu, qui permanet, passio vero cito transit, ergo. 4. Qui deficit in principijs, grauius peccat: sed ita iste se habet; quia deficit circa finem, qui est principium in moralibus, ergo. † 2a. Ignorantia electionis, id est, quæ est de fine, quem non eligimus ob passionem, vel habitum malum, nec excusat, nec minuit peccatum: vnde neque facit maius peccatũ. 3a. Impulsio ex passione, & quasi extrinseca, illa ex habitu, quasi intrinseca: non ergo est vtriusque par ratio. 4a. Aliud est peccare eligentem, aliud ex electione: qui ex certa malitia peccat, peccat ex electione, id est, primum principium est electio.

Quæstio 79. De causis exterioribus peccati.

Artic. 1. Vtrum Deus sit causa peccati.

Deus nullo modo est causa peccati. 1. 1. Concl.
Sap. 11. Nihil odit eorum, quæ fecit: at odit peccatum, Sap. 14. ergo. 2. Si Deus est causa peccati, vel directe mouendo suam, vel alienam voluntatem ad peccandum, vel indirecte, non retrahendo: sed neutrũ dici potest, ergo. Non primum, quia peccatum est recessus ab ordine, qui est in Deum, vt in finem: at Deus inclinat omnia in se, vt in vltimum finem, vt ex Dionys. ergo. Non alterum, quoniam causa cap. 2. de
indirecta est, quæ potest, & debet impedi- diuin nom.
re, & non impedit: sed Deus non debet, quia iustitia, & sapientia exigunt, vt non præbeat aliquibus auxilium ad non peccandum, ergo † 2a. Dicitur Deus tradere in reprobum sensum, quatenus non prohibet, ne quis sequatur suum sensum; & hoc ob præcedens peccatum: & sic de- Rom. 1.
clarandus est Aug. cum ait, Deum inclinare in bonum, & malum. 3a. Cum dici- Sap. 14.
tur creaturas factas in tentationem hominum, non dicit causam, sed consecutionem; quia illis abutuntur. 4a. Effectus secundæ causæ reducitur in primam, si proce-

procedat à secunda, secundum ordinem primæ: vt si minister faciat secundũ mandatum domini; non aũt si cõtra. 5a. Pœna opponitur bono eius, qui punitur; sed culpa bono ordinis, qui est in Deum, & ideo directe opponitur bonitati diuinæ.

Artic. 2. Vtrum actus peccati sit à Deo.

1. concl. Peccatum, vt est ens & actus, est à Deo. 1. Actus peccati est quidam motus lib. arbitrij: sed voluntas Dei est causa omnium motuũ; vt ait Aug. ergo. 2. Omne ens debet reduci ad primum ens, vt ait Dion. & omnis actus debet reduci ad primũ actũ: quia omnis actio est ab existente in actu: sed omne ens actu, reducitur ad primum actum, id est, ad Deũ; quia actus per participationẽ reducitur ad actũ per essentiã, ergo. 2a. Peccatum, vt includit defectum, non est à Deo, sed à causa creata, id est, à lib. arb. & in hanc reducitur. Quoniã defectus debet reduci in causam deficiẽtem, cuiusmodi est causa creata: sicuti claudicatio in tibiam curuam, non in virtutem motiuam. †3a Peccatum dicitur, non res, id est, non res simpliciter, vti est substantia: & sic actus peccati non est res, vt ait Aug. 4a Peccatum reducitur in lib. arbit. & vt actus est, & vt defectus, licet ipsum non intendat: at Deus ita est causa actus, vt non sit causa peccati. 5a. Defectus pertinet ad speciem actus, non per se, sed cõsequenter; quia species sumitur à positiuo, circa quod est defectus.

lib. 3 de lib. arb. c. 4. cap. 4. de diu. nom. Aug. lib. de perf. iust.

Articul. 3. Vtrum Deus sit causa excæcationis, & obdurationis.

1. Concl. Obduratio, & excæcatio, vt important motum animi inhærentis in peccato, nõ sunt à Deo. Quoniã obduratio hoc modo sumpta, est peccatũ: at Deus nõ est causa peccati, ergo. 2a. Obduratio, vt importat subtractionẽ gratiæ, qua cor emollitur, & mens illuminatur, est à Deo. 1. Isa. 6. Excæca cor populi, &c. Rõ. 9. Quem vult, indurat. 2. Quæ ratio supponit Deum esse causam vniuersalem illuminationis animarum, vt Sol corporũ; Vt ergo Sol non illuminat, si impedimentum inueniat, & relinquit corpus tenebrosum, ita Deus nõ illuminat sua gratia, si inueniat obstaculum. Verum cum Sol non agat libere, & ex iudicio, non potest dici causa obscurationis, vt Deus, qui ex sua sapientia, & voluntate non immittit lumen gratiæ: quare non solum qui ponit obstaculum, sed etiam Deus est causa subtractionis gratiæ. 3a. Aggrauatio, excæcatio, & obduratio differunt, secundum effectus gratiæ, quæ perficit intellectum per sapientiam, & affectum per caritatem: & quia intellectus per duos sensus, scilicet, per visum, & auditum, speciatim perficitur, ideo subtractioni gratiæ, respondet aggrauatio aurium, excæcatio oculorum, & obduratio affectus. †4a. Obduratio, est quędã pœna, & sub hac ratione homo nõ fit deterior, sed factus est deterior per culpam. Secundum procedit de obduratione, vt est culpa. 5a. Malitia, vt est causa obdurationis, meritoria non effectiua, vt culpa, est causa pœnę, & sic diabolus dicitur excæcare, vt inducit ad culpam.

Ioan 1.

Artic. 4. Vtrum excæcatio, & obduratio semper ordinentur ad salutem eius, qui excæcatur, & obduratur.

Excæcatio, & obduratio, ex se ordinantur in damnationem eius, qui excæcatur. 1. Concl. Quoniã ista sunt præambulum ad peccatum: sed peccatum ordinatur ad damnationem, ergo. Adde etiam, quod ponũtur reprobationis effectus. 2a Ex diuina misericordia excæcatio ordinatur ad salutẽ excæcati. Quoniã Deus, quandoque permittit labi in peccatum, vt homo peccatum agnoscat, & humilietur, vt Aug. docet. 3a. Excæcatio, quantum ad quosdam Libro de cor. & gra. c. 22. ordinatur ad salutem, quantum ad alios ad damnationem. Quia, non ordinatur ad salutem, nisi ex diuina misericordia: sed hæc non impenditur omnibus excæcatis, cum Deus alios prædestinet, alios reprobet, ergo. Et diligẽtibus Deum omnia cooperantur in bonum. Rom. 8. †4a. Malà, quæ Deus facit, aut permittit, semper Aug. q. in ordinantur in bonum, sed non semper Euang. q. in bonum eius, in quo est malum, sed 14. vel alterius, vel totius vniuersi. 5a. Nec delectatur perditione hominum, quantum ad ipsam, sed ratione suæ iustitiæ, vel propter bonum, quod inde prouenit. 6a. Quod ordinet excæcationem aliquorum in salutem est misericordiæ, quod aliorum non ordinet, est iustitiæ, Rom. 3.

7a. Non sunt facienda mala culpæ, propter bonum: mala tamen pœnæ inferuntur propter bonum.

Quæstio 80. De causa peccati ex parte diaboli.

Artic. 1. Vtrum diabolus sit homini directe causa peccandi.

1. Concl. Quod est causa peccati debet mouere directe principium actus peccati, id est, voluntatem ad agendum, cum omne peccatum sit voluntarium, ergo quod est causa directe peccati, debet mouere voluntatem ad agendum 2a. Sola voluntas est directe causa peccati. Quia non potest alia causa mouere directe, & intrinsece inclinando voluntatem, nisi Deus, & ipsamet: sed Deus mouendo voluntatem, non peccat, ergo sola voluntas erit directe causa peccati. 3a. Ex parte obiecti, quod mouet indirecte, non est causa sufficiens peccati: vt res oblata, vel ille qui proponit, & causa suadens. Quoniam voluntas à nulla re externa mouetur necessario, nisi ab vltimo fine. 4a. Diabolus non est causa directe, vel sufficiēs peccati; sed solum suadēs, vel proponens. 1. Probatur ex superioribus conclusionibus. 2. Ex Aug. nulla alia re mens fit serua libidinis, nisi propria voluntate: sed homo non fit seruus libidinis, nisi per peccatum, ergo. Et ita soluitur primum: quod intelligitur per modum suggestionis † 5a. Non eodem modo dæmon est causa nostrorum malorum, vt Deus bonorum: quia Deus est causa mouendo interne, dæmon proponendo, & suggerendo. 6a Quod voluntas determinetur ad consilium malum directe est ab ipsa, & per modum proponentis à dæmone.

lib. 1. de lib. arb c. 11. & lib. 3 c. 18.

Articul. 2. Vtrum diabolus possit inducere ad peccandum interius instigando

1 Concl. Operatio interior dæmonis, quoad motionem ad peccandum, est solū circa phantasiam, & appetitum sensitiuum. Nam pars interior, secundum quam potest mouere est, vel intellectiua, vel sensitiua: at illam non potest mouere; quia continet intellectum, & voluntatem, & in neutram potest agere: non in voluntatem, vt est probatum; non in intellectum, quia intellectus mouetur per se ab aliquo illuminante ipsum, per cognitionem veritatis: sed diabolus magis obtenebrat rationem ad consentiendum peccato per phantasiam, & sensum; ergo tota eius operatio est circa phantasiam, & sensum 2a. Diabolus indirecte inducere potest interius ad peccandum. 1 Quia alias non tentaret, nisi visibiliter, apparendo, quod est falsum 2. Potest mouere phantasiam, & appetitum; repræsentando formas phantasiæ & excitando appetitum ad passionē, ergo: natura enim corporalis spirituali obedit, quoad motum localem: sed quod aliquæ formæ imprimantur phantasiæ, aliquando est ex motu locali, vt ait Arist. ergo. Quantum ad appetitum patet; quia secundum motum cordis, & spirituum homo mouetur ad passionem, ergo dæmon, qui potest mouere spiritus, & cor, potest mouere ad peccandum: quia concitata passione, facile homo sequitur, quod ab eo proponitur, cum id videatur bonum, quod à passione proponitur. †3a. Opera vitæ sunt semper à principio motiuo intrinseco: sed ad ea potest operari agens exterius: vt calor exterior ad opera vegetatiuæ. 4a. Licet dæmon non imprimat species: potest tamen impressas mouendo ordinare, & deordinare: quæ formarum apparitio non est solum per imperium, sed etiam per motum localem. Vnde patet ad tertium, quia formæ quas repræsentat, iam sunt acceptæ à sensibus.

Arist. lib de som. & vig. c. 3.

Artic. 3. Vtrum diabolus possit necessitatem inferre ad peccandum

1. Concl. Diabolus propria virtute, nisi refrænetur à Deo, potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum, qui ex suo genere esset peccatum. Nam homo resistit peccato per rationem: sed dæmon potest omnino impedire rationem: quia potest mouere imaginationē, vt patet in arreptitijs, ergo. 2a. Dæmon non potest inducere necessitatem peccādi. 1. Nam scriptura monet, vt ei resistamus; quæ admonitio alias esset frustra. 2. Si id posset contingere, vel ratio esset ligata, vel

1.Pet.vlt. ta, vel libera, si primum, nullum esset peccatum, quia ratione ligata, non fit peccatum: si alterum, poterit resistere, ergo. †3a. Non quæuis potestas maior homine potest eius voluntatem mouere, sed solus Deus, cui immediate subijcitur. 4a. Nec quod sensu apprehenditur necessario mouet voluntatem, nec semper ligat, vsu rationis existente. 5a. Concupiscentia carnis contra spiritũ, quando ratio ei resistit, nõ est peccatum, sed materia virtutis; & quod non resistat, non est in potestate dæmonis.

Artic. 4. Vtrum omnia peccata hominum sint ex suggestione Diaboli.

1. Concl. Occasionaliter, & indirecte diabolus est causa omnium peccatorum nostrorũ. Nam is dicendus est causa nostrorum peccatorum, modo dicto, qui causat dispositionem ad omnia peccata; sicuti diceretur causa combustionis, qui excitaret ligna, vnde facile combustio sequeretur, sed ita se habet diabolus, quia induxit primũ hominem ad peccandum, vnde omnes procliues facti sumus ad peccandum, ergo. 2a Dæmon non est causa directe omnium peccatorum, ita vt singula suadeat. 1 Ex Aug. non omnes nostræ cogitationes malæ à diabolo excitantur, &c. 2. Ex Orig. etiamsi diabolus non esset, adhuc homines haberent appetitum ciborum, &c qui posset esse inordinatus, ergo. † 3a. Multitudo dæmonum est causa omnium peccatorum secundum primam originẽ, vt est dictum. 4a. Non solum est seruus, qui superatur ab alio, sed etiam qui libere alij se subijcit, & sic peccator fit seruus diaboli. 5a. Peccatum dæmonis fuit irremissibile, quia nemine suggerente, & ex nulla pronitate, peccauit, quod de nullo peccato hominis potest dici.

lib. 4. de eccl. dog. c 9
lib 3. periarchon. c. 2.

Quæstio 81. De causa peccati ex parte hominis.

Artic. 1. Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros.

1. Concl. Secundum fidem catholicam est tenẽdum quod primum peccatum primi hominis originaliter transit in posteros. 1. Ad Rom 5. Per vnum hominem, peccatũ in hunc mundum intrauit. Sapient. 1. Inuidia diaboli, &c. 2. Quoniam pueri baptizantur ob culpam à primo homine contractam. 3. Aug. contrarium damnat, vt hæreticum. 2a. Hoc peccatum non deriuat in posteros ex traduce, id est, ex semine infecto, ex quo oriatur anima: neque ex eo, quod defectus animæ per traductionem seminis traducantur in prolem, sicuti solent traduci defectus corporis. Nam esto essent veræ istæ sententiæ, adhuc saluari non posset illum defectum habere rationem peccati, & culpæ: quia in eo nõ posset assignari ratio voluntarij, sine quo non est culpa: neque enim quis improperat cœco nato, sed magis miseretur ei. 3a. Inordinatio peccati originis in genito est voluntaria voluntate primi parentis mouẽtis per generationem omnes, qui ex eo descendunt, vt voluntas, omnia membra. Cum omnes, qui à primo parente deriuãt sint veluti eius membra: omnes enim posteri possunt considerari, vt vnus homo, sicuti plures homines, vt vna communitas: sed actus membrorum dicuntur voliti non sua, sed aliena voluntate; vt patet in actu homicidij, qui imputatur manui, vt est membrum corporis, ergo: ideo dicitur originale, sicuti peccatum animæ deriuatum in membra actuale. Et vt peccatum membri non est ipsius, nisi vt est quid hominis; ita peccatũ originale non est huius personæ, nisi vt participat naturam à primo parente, & ita dicitur peccatum naturæ. † 4a. Filius non portat peccatum patris cum non est culpæ particeps, vt accidit in hoc peccato. 5a. Licet anima non traducatur per semen: mouet tamen per semen disponendo ad ipsam naturam, cum qua etiam naturæ infectio per quandam generatiuam motionem. 6a. Et si culpa non sit actu in semine: est tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam comitatur talis culpa. 7a. Et cum semen sit principiũ generationis, qua communicatur natura, ideo dicitur inficere naturam, non autem caro, cum natura iam sit constituta. 8a. Quod est per originem non imputatur, si per se consideretur; sed prout refertur ad aliquod principium; vt ignominia generis ex culpa progenitorum.

lib. 5. re tr. c. 9.
3. Eth.
Ezec. 18.

Art. 2. Vtrum etiam alia peccata primi parentis, vel proximorum parentum traducantur in posteros.

1. Concl. Impossibile est quod aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum per originem traducantur. 1. Bonum est magis diffusiuũ, quam malum sed merita proximorũ parentum non traducuntur in posteros, ergo †2. Quæ pertinent ad indiuiduum non traducuntur in posteros, & maxime accidentia spiritualia: vt grammatica patris, in filium sed quæ pertinent ad speciem, nisi natura deficiat; & si sit fortis, traducũtur etiam accidentia indiuidua, non tamẽ pure indiuidua: sed solum primum peccatum primi hominis pertinet ad speciem, corrumpendo naturam, non autem alia, quę solum pertinent ad indiuiduum: quia sicuti iustitia originalis erat naturæ, & cõmunicata fuisset, ita & inordinatio illi opposita, id est, peccatum originale, ergo. †2a Pœna spirituali nunquam punitur filius pro patre, nisi communicet in culpa per originem, vel imitationem; sed corporali aliquando 3a. Quanuis peccata priuata sint magis propria: tamen, quia non sunt traducibilia, cum sint personalia, nõ traducuntur. 4a. At vero peccatum primi parentis, corrupit naturam corruptione ad naturam pertinentem, & non ad solam personam.

Artic. 3. Vtrum peccatum primi parentis transeat per originem in omnes homines.

1. Concl. Secundum fidem catholicam, firmiter est tenendum, quod omnes homines præter solum Christum, ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam contrahũt. 1. Rom. 5. Mors in omnes pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. 2. Alias non omnes egerent redemptione, quod est erroneum. 3. Quoniam omnes mouentur ab Adam motione generationis, vt membra à voluntate, in quæ per illam motionem traducitur peccatum †2a. Probabilius est, quod omnes in aduentu Christi morientur; vel si non morientur, Deus auferet ab eis pœnam debitam pro reatu mortis 3a. Per baptismum tollitur peccatum originale: prout recuperatur gratia: quod tamẽ manet quantum ad fomitem, qui est inordinatio partium inferiorum: Et quia generatio est secundum corpus, & non secundum mentem, ideo baptizati traducunt peccatum originale: cum regeneratio sit secundum mentem 4a. Vt peccatũ originale traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia Christi in omnes, qui ab eo spiritualiter regenerantur, ad remouenda omnia peccata per gratiam, & ad introducendum in gloriam.

Art. 4. Vtrum si aliquis ex humana carne formaretur miraculose, contraheret originale peccatum.

Qui ex aliqua parte corporis humani miraculose formaretur, non contraheret peccatum orig. 1. Quia non fuisset in Adam secundum seminalem rationem, quę ex Aug. causat traductionem peccati. 2. Illi solum contrahunt hoc peccatum, qui ab Adam descendunt per virtutem actiuã in generatione: sed si quis ita formaretur, virtus actiua non deriuaretur ab Adam, sicuti actus manus non diceretur peccatum nisi moueretur à voluntate, ergo. †2a. Non traducitur hoc peccatum propter locum exilij, sed propter peccatum, quod peruenit ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit. 3a. Caro non inficit animam, nisi vt est principium actiuum in generatione. 4a. Sic formatus, diceretur formatus in Adam secundum corpulentiam, sed non secundum rationem seminalem, qua contrahitur peccatum. 1. Concl.

Articul. 5. Vtrum si Adam non peccasset, Eua peccante filij originale peccatum contraherent.

Si Adam non peccasset, non traduceretur peccatum orig. etiamsi Eua peccasset: contra vero si Adam peccasset, & non Eua. 1. Rom. 5. per vnum hominem, &c. magis autem dicendum erat, per duos, vel per mulierem, quæ primo peccauit. 2. Peccatum originale non traducitur, nisi à primo parente, ergo traducitur ab ipso vt mouet ad generationem; sed principium generatiuum est à patre, vt philosophi docent, sicuti passiuum à matre, ergo. †2a. Filius est in patre vt in principio actiuo, 1. Concl.

in matre vt in passiuo: vnde nõ est parratio. 3a Non est verum quod, si Eua tamen peccasset, filij contraxissent culpam secundum mortalitatem & passibilitatem prouenientem à materia accepta à matre: quia status ille non pendebat à materia sed à iustitia orginali. 4a. Purgatio, quæ Spir. sanct. præuenit B. virginem non fuit ad tollendam transfusionem peccati originalis, sed vt puritate niteret.

Quæstio 82. De originali peccato quantum ad suam essentiam.

Artic. 1. Vtrum originale peccatum sit habitus.

1. Concl. Peccatum originale non est habitus, sumendo habitum pro eo, quo inclinatur potentia ad agendum. Hanc probat tertium arg. quia talis habitus acquiritur per actus, qui non præcedunt hoc peccatum. 2a. Si sumatur habitus prout significat dispositionem naturæ ex multis compositæ secundum quam bene, vel male se habet, peccatum orig. est habitus. Quia est inordinata dispositio proueniens ex dissolutione armoniæ, in qua consistebat iustitia originalis, vt patet à simili de ægritudine corporis: & ideo dicitur languor naturæ. *lib. de bap. paru.* 2 Ex August. de peccato originali paruuli sunt concupiscibiles, id est habiles ad cõcupiscendum. † 3a Vt ægritudo corporis habet aliquid de priuatione & de positiuo. 1. Humores indispositos, ita peccatum orig. est priuatio iustitiæ, & inordinatio partium animæ, quare non est priuatio pura, sed quidam habitus corruptus. 4a. Hoc peccatum, non est inordinatio, vt actus, sicut peccatum actuale: sed naturæ, quæ habet rationem culpæ, vt deriuatur à primo parente: & hæc naturæ inordinatio, habet rationem habitus. 5a. Ex peccato orig. sequitur inclinatio in actum inordinatum, indirecte, vt priuat iustitia originali, quæ prohibebat inordinatos motus. Vnde non est habitus acquisitus vel infusus.

Art. 2. Vtrum in vno homine sint multa originalia peccata.

1. Concl. In vno homine est vnum numero peccatum orig. in omnibus hominibus vnũ specie & proportione in respectu ad vnum principium. 1. Ioan. 1. Ecce qui tollit peccatum mundi, id est, peccatum orig. vt glos. exponit. 1. Solum peccatum primi hominis traducitur, ergo erit vnum: quia ab vna causa vnius rationis, non causatur, nisi vnum: & cum sit vnum respectu vnius principij erit vnum proportione. 3. In omni inordinata dispositione vnitas speciei consideratur ex parte causæ efficientis, numerica ex parte subiecti: vt patet exemplo ægritudinum, quæ specie differunt ex diuersis causis: sed causa deordinationis huius peccati in omnibus est vna, scilicet priuatio iustitiæ originalis, qua est sublata subiectio mentis humanæ erga Deum, ergo. † 2a. Dixit propheta se in peccatis conceptum, numero plurali pro singulari, vel quia omnia peccata sunt in originali, vt in principio, vel quia multas partes animæ inficit. 3a. Vnus habitus per se non inclinat ad contraria, sed per accidens. s. per remotionem prohibentis: vt soluta armonia mixti elementa tendunt ad varia loca. 4a. Hoc peccatum inficit varias partes animæ, vt sunt partes vnius totius: ideo est vnum.

Art. 3 Vtrum originale peccatum sit concupiscentia.

1. Concl. Formale in peccato orig nali debet accipi ex parte causæ eius. Ab eo enim accipitur formale, vnde sumitur species: quia species habetur à forma: sed hæc sumitur à causa, & quia oppositorum, opposita sunt causæ, ideo causa peccati orig erit attendenda ex causa originalis iustitiæ, quæ ei opponitur. *lib. 1. retr. c. 5.* 2a. Peccatum orig. formaliter non est concupiscentia. 1. Ex Aug. concupiscentia est reatus peccati originalis, non ergo erit ipsum peccatum. 2. Inordinatio virium animæ qua conuertitur ad bonum commutabile se habet in peccato orig. vt materiale: sed omnis talis inordinatio cõmuni nomine vocatur cõcupiscẽtia, ergo. 3a. Hoc peccatũ formaliter est defectus originalis iustitiæ. Nam, quicquid se habet ex parte causæ in peccato orig se habet vt formale: sed defectus iustitiæ ita se habet, quia eius priuatio accipitur ex parte voluntatis auersæ à Deo, ergo; antecedens

tecedens patet, quia ordinatio iustitiæ, erat in hoc, quod voluntas esset subiecta Deo tenet conseq. quia oppositorum oppositæ sunt causæ. † 4a. Concupiscere est homini naturale: at concupiscere contra rationem, quod fit per concupiscentiam peccati originalis, est contra naturam. 5a. Quia ad concupiscibilem potentiam reducuntur omnes passiones, ideo etiam peccatum orig. in eam reducitur. 6a. In bonis, ratio habet primum locum, vt in malis pars inferior, quæ trahit & obnubilat rationem: vnde peccatum orig. potius dicitur esse concupiscentia, quam ignorantia, quæ inter effectus materiales peccati originalis continetur.

Art. 4. Vtrum peccatum originale sit æqualiter in omnibus.

1. Concl. Peccatum originale quantum ad defectum iustitiæ originalis non recipit magis & minus. 1. Quia est peccatum naturæ: sed hæc non recipit magis & minus, ergo. 2. Priuationes priuantes totaliter non recipiunt magis & minus, vt patet in morte, sed defectus peccati orig. est talis, quia hoc peccatum nihil relinquit de iustitia originali, ergo. 2a. Peccatum originale secundum relationem defectus ad peccatum primi parentis nō recipit magis & minus. Quoniam omnes habent æqualiter rationem; cum relatio non suscipiat magis & minus, ergo. † 3a. Soluto vinculo iustitiæ originalis omnes vires animę tendunt in suum obiectum, secundum suam virtutem, quæ magis est in vna, quam in altera, & in vno, quam in altero propter diuersas dispositiones potentiarum. 4a. Aegritudines corporales etiam eiusdem speciei non habent æqualem causam in omnibus, vt peccatum originale. 5a Libido qua transit hoc peccatum non est actualis, sed habitualis, prout appetitus sensitiuus non continetur sub ratione, soluto vinculo iustitiæ orig. Quia si nō esset actualis, adhuc transferet peccatum originale.

Quæstio 83. De subiecto originalis peccati.

Art. 1. Vtrum peccatum originale sit magis in carne, quam in anima.

Peccatum originale omnium hominum fuit in Adam, vt in prima causa. Nam ad Rom. dicitur in eo omnes peccasse. 2a. In semine corporali, est vt in causa instrumentali. In semine enim est natura humana, vt in causa instrumentaria, ergo & hoc peccatum, cum traducatur in prolem, vna cum natura. 3a. Peccatum hoc non potest esse in carne, vt in subiecto. 1. Idem est subiectum virtutis & vitij: sed caro non est subiectum virtutis. Rom. 7. non habitat in me, id est, in carne, bonum, ergo. 2. Ex peccato primi parentis traducitur peccatum hoc per quandā motionem; vt peccatum actuale voluntatis in membra: sed in tali deriuatione quidquid peccati prouenit ex motione voluntatis ad quancunque partem hominis, quæ quocunque modo potest esse particeps peccati vel per modū subiecti, vel instrumēti habet rationem culpæ: cum vero peruenit ad partes non capaces culpæ, vt est caro, & quæ non sunt apta moueri à voluntate, non habent rationem culpæ, ergo. † 4a. Caro dicitur subiectum peccati huius ratione pœnæ, non autem culpæ. 5a. Quodlibet est potius in causa, quam in effectu; verum est de causa principali, non de instrumentali. 6a. Anima huius hominis non fuit secundum seminalem rationem in Adam, vt in principio effectiuo, sed dispositiuo: quia semen non producit animam. 7a. Animæ infusio, vt dicit respectum ad Deum, non est causa corruptionis eius: quia Deus non est causa peccati. Sed per respectum ad carnem cui infunditur. 8a. Deus non prætermittit ordinem vniuersalem, vt fugiat malū particulare: & cum animæ conueniat infundi, vt incipiat esse in corpore, melius est vt sit in corpore etiam corrupto, à quo inficitur, quam nullo modo esse; maxime cum possit per gratiam mundari. 1. Concl.

Artic. 2. Vtrum peccatum originale sit per prius in essentia animæ quam in potentijs.

Anima secundum essentiam est primum subiectum peccati originalis. 1. Peccatum originale est peccatum naturale: sed anima est natura secūdum essentiam, ergo. 1. Concl.

ergo. 2. Illud est primum subiectum huius peccati quod primo attingitur in origine: vt si concupiscibilis moueret primo ad peccandum, ipsa esset subiectum peccati: sed hoc subiectum est anima, quia origo attingit animam, vt terminum generationis, ergo. 2a. Motio voluntatis primi parentis per viam generationis primo peruenit ad animę essentiam, vt est dictū. 3a. Iustitia originalis erat primo in anima, erat enim donum naturæ, potentiæ vero magis videntur pertinere ad personam, cum sint principium actuum personalium: at motio primi generantis, primo pertinet ad essentiam, ergo. 4a. Corpus comparatur ad animam, vt materia ad formam, quæ est prior, non generatione, sed perfectione; at potentię ad animam, comparantur vt accidens ad subiectum, quod est omnibus modis prius. 5a. Concupiscentia se habet materialiter, & ex consequenti in peccato originali.

Artic. 3. Vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem, quam alias potentias.

1. Concl. Peccatum originale consideratum secundum inhærentiam eius ad subiectum prius est in essentia animæ. 2a Peccatum originale secundum inclinationem eius ad actum respicit potentiam animæ. 3a. Quantum ad inclinationem per prius respicit voluntatem. 1. Ex Ansel. iustitia originalis per prius respiciebat volūtatem, ergo & peccatum, quod est ei contrariū. 2. Illam potentiam debet primo respicere, sub hac ratione, quæ primo est inclinata ad peccandum, talis est voluntas, ergo. † 4a. Peccatum orig. non causatur in homine per potentiam generatiuam prolis, sed per actum generatiuæ potentiæ parentis: vnde non est necesse vt sit prius in illa potentia generatiua. 5a. Peccati origin. processus primus, est à carne ad animam, & ab anima ad potentias prior ordo est generationis, secundus perfectionis: & cum voluntas sit vicinior animæ, ideo prius inficitur 6a. Voluntas secundum ordinem motionis ad actū præcedit intellectum; sed intellectus præcedit quatenus proponit obiectū: at motio est, quæ pertinet ad peccatum.

lib. de conc. Virg. 3.

Artic. 4. Vtrum præfatæ potentiæ sint magis infectæ, quam aliæ.

Cum omnes partes dicantur esse corruptæ per peccatum originale; specialiter tamen tres dicuntur esse corruptæ, & infectæ: generatiua, concupiscibilis, & sensus tactus. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Illa corruptio proprie nominatur infectio, quæ est nata in alium transferri; vt patet in morbis, qui dicuntur contagiosi: sed peccatum originale transfertur generatione ad quam concurrunt maxime illæ tres potentiæ: quia generatiua habet delectationem tactus, quæ est maximum obiectum concupiscibilis, ergo. † 2a. Peccatum orig. qua parte inclinat ad actuale, pertinet primo ad voluntatē: sed qua parte traducitur in prolem, pertinet primo ad has potentias. 3a. Infectio actualis pertinet ad potentias motas à voluntate: sed infectio originalis, quia traducitur generatione, est magis in potentijs, quæ generationi inseruiunt 4a. Visus remote ad actum generationis pertinet; at tactus proxime, ideo ei præcipue tribuitur infectio.

1. Concl.

lib. 14. de ciu. c 16.

Quæstio 84. De causa peccati secundum quod vnum peccatum alterius peccati causa est.

Artic. 1. Vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum.

Cupiditas sumitur vel pro appetitu diuitiarum, vel pro appetitu cuiuscunque boni temporalis, & sic est genus omnis peccati; quia in omni peccato est inordinata conuersio ad commutabile bonum, & pro inclinatione naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinate appetenda; & hanc quidam dicunt esse radicem omnium malorum: sed non est ad mentem Apostoli, qui loquitur contra auaros 2a. Cupiditas secundum quod est speciale peccatum, id est, vt est inordinatus appetitus diuitiarum, est radix omnium peccatorum. 1. Ex Paul. Qui appellat radicem omnium peccatorum. 2. Quod præstat alimentum omnibus vitijs, est radix omnium peccatorum; vt patet à simili de radice arborum, quæ præstat alimentum tot

1 Concl.

1. Tim. 6.

arbori; sed ista cupiditas est huiusmodi; quia per diuitias habetur facultas perpetrandi quodcunque peccatum, & habendi desiderium cuiuscunque peccati, cum ad omnia bona corporalia habenda pecunia iuuet, quia ei omnia obediunt, ergo. † 3a. Vitium oritur ex appetitu commutabilis boni, & ideo ille appetitus quo omnia bona commutabilia habentur, ponitur radix vitiorum: Virtus vero ex appetitu boni incommutabilis: & ideo caritas, quæ est amor Dei, ponitur radix virtutum. 4a. Hic appetitus dicitur radix peccatorum, non quia pecunia pro fine habeatur, sed propter rationem dictam. 5a. Auaritia non est ita radix omnium malorum, quin aliunde etiam oriantur; sed consideratur id, quod in pluribus accidit.

Eccl. 10.

Artic. 2. Vtrum superbia sit initium omnis peccati.

1. Concl. Superbia sumitur pro appetitu inordinato propriæ excellentiæ, & sic est speciale peccatum: & pro actuali contemptu Dei, qui non est subdi eius præcepto, & sic generale; & prout importat inclinationẽ ad hunc contemptum ex corruptione naturæ, & sic quidam dicunt esse initium peccati, ex parte auersionis, vt auaritia ex parte conuersionis, sed non est ad mentẽ sapientis; qui loquitur de superbia, vt est speciale peccatum. 2a. Superbia secundum quod est speciale peccatum, est initium omnis peccati. 1. Eccl. 10. Initium omnis peccati superbia 2. Quod in genere vitiorum habet rationem finis, potest dici radix omnium vitiorum; quia finis in moralibus habet rationem principij: sed superbia specialiter capta est huiusmodi, quia in omnibus bonis temporalibus exquirendis homo quærit singularem excellentiam; quare sicuti auaritia ex parte executionis quia præstat commoditatem exequendi omne peccatum, est radix omnium, ita superbia ex parte intentionis. Vnde patet ad primum. † 3a. Apostatare à Deo est initium superbiæ ex parte auersionis, vt est conditio vniuersalis omnis peccati, vel quia est prima superbiæ species, quod quis nolit subijci Deo. 4a. Ex eo quod homo se amat, suam excellentiam vult: & ideo idem est superbia & amor sui, qui dicitur initium omnis peccati.

Art. 3. Vtrum præter superbiam, & auaritiam, sint alia peccata specialia, quæ dici debeant capitalia.

Non solum superbia & auaritia, sed etiam quædam alia dicuntur metaphorice capitalia, ex quibus alia oriuntur. 1. Ex Greg qui quædam vitia enumerat, quæ vocat capitalia. 2. Ea vitia ex quibus alia oriuntur præcipue secundum originem causæ finalis, quæ est formalis origo, possunt dici metaphorice capitalia, prout capitale significat non solum principium alterius, sed etiam directiuum aliorum, quia caput quod proprie de animali dicitur est principium & directiuum totius animalis: quoniam ars, vel habitus ad quẽ pertinet finis principatur & dirigit; at præter dicta vitia dantur alia, quæ respectu aliorum sunt veluti caput, quæ Greg. comparat ducibus exercituum, ergo 2a. Dicitur etiam vitium capitale, quod est pœna capitis dignum, sed hic non sumitur capitale, hoc modo, à reatu pœnæ. Vnde patet ad tertium. † 3a. Capitalia non solum dicuntur quæ habent rationem primæ originis, vt sunt auaritia, & superbia, sed etiam quæ habent rationem originis proximæ prout habent aliquam proprietatem capitis. 4a. Vt caput habet ordinem, ita peccatum, non ex parte auersionis, quia inde habet rationem mali, quod caret ordine, sed ex parte conuersionis, quo modo respicit quoddam bonum.

1. Concl. 31. Mor. c. 31.

Artic. 4. Vtrum conuenienter dicantur septem vitia capitalia.

Conuenienter dicuntur septem vitia capitalia, quæ sunt, inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, tristitia gula, & luxuria. 1. Ex Greg. qui hęc septem numerat. 2. Tot sunt vitia capitalia, quot sunt rationes primariæ causæ finalis mouendi appetitum, hęc enim est ratio vitij capitalis: sed istæ sunt septem, igitur. Nam origo peccatorum nõ attenditur secundum conditionem peccantis, quia dispositiones hominum particulares sunt infinitæ, sed secundum naturalem habitudinem ipsorum finitum inter

1. Concl. lib. 31 Mor. c. 31.

inter se. Dupliciter autem aliquid mouet appetitum, vel directe, vt bonum ad prosequendum, malum ad fugiendum: vel indirecte, propter bonum, vel malum adiunctum. Rursus, bonum hominis, aliud est animæ, quod habet rationem appetibilis ex sola apprehensione, vt est excellentia, & honor, quod inordinate appetit vana gloria: aliud corporis, quod vel pertinet ad conseruationem indiuidui, & hoc appetit gula: vel ad conseruationem speciei, & hoc luxuria. Aliud est exterius, vt diuitiæ, ad quod bonum ordinatur auaritia; Eadem quatuor vitia inordinata fugiunt quatuor mala contraria. Vel hoc modo, bonum mouet appetitum vt est participatio fælicitatis, de cuius ratione primum est perfectio, ad quam pertinet excellentia vel claritas, quam appetit superbia, vel inanis gloria; deinde sufficientia, quam appetit auaritia: tertio delectatio, quam appetunt gula & luxuria. Quod quis fugiat bonum propter malum adiūctum contingit, vel respectu proprij boni, & sic accedia, quæ tristatur de bono spirituali propter laborem: vel respectu alieni, si sine insurrectione pertinet ad inuidiam quę tristatur de alieno bono, vt impedimento propriæ excellentiæ: aut cum insurrectione, & sic est ira. Et ad eadem vitia pertinet prosecutio mali oppositi. †2a. Virtutes causantur per ordinem appetitus ad rationem, vel ad bonum incommutabile: vitia autem ex appetitu boni commutabilis; vnde non oportet, vt principalia vitia opponantur principalibus virtutibus. 3a. Delectatio & tristitia principaliter numerantur in peccatis capitalibus, quia ad has passiones aliæ ordinantur. 4a. Licet ira non sit principalis passio; tamen quia habet priuatam rationem motus appetitus distinguitur ab alijs capitalibus. 5a. Superbia dicitur initium omnis peccati secundum rationem finis, secundum quam accipiuntur peccata capitalia: ideo ponitur tanquam regina omnium vitiorum: at auaritia secundum aliam rationem dicitur radix peccatorum, ideo hęc & non illa ponitur inter capitalia. 6a. Peccata quæ oriuntur ex ignorantia possunt reduci ad accediam, ad quam pertinet negligentia; & peccatum ex bona intentione est ex ignorantia.

Quæstio 85. De effectibus peccati.

Artic. 1. Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

Peccatum minuit bonū naturæ, quod est inclinatio ad virtutem. 1. Ex auctoritate Bedæ in Luc. c. 10. Homo descendens &c 2. Quod inducit inclinationem contra virtutem: minuit bonum naturæ modo dicto; quia quod inclinat ad vnum cōtrarium minuit inclinationem ad aliud: sed peccatum est huiusmodi, quia per actus humanos fit inclinatio ad similes actus, ergo. 2a. Bonum naturæ humanæ, vt sunt principia naturæ, ex quibus natura constituitur: & proprietates ex his causatæ, vt sunt potentiæ animæ, per peccatum non tollitur, nec minuitur. 3a. Bonum iustitiæ originalis collatum toti naturæ humanæ, totaliter est ablatum peccato originali. †4a. Dionys. intelligendus est de bono naturæ, vt est viuere, & intelligere, iuxta secundam concl. 5a. Ex eo quod facta est variatio circa actionem fluentem à natura, quæ ex se non variatur propter variationem actionis, ipsa inclinatio variatur qua parte ad Deum ordinatur. 6a. Actio voluntatis procedit à potentijs actiuis & passiuis, & sic per eam potest addi, aut detrahi aliquid ab homine sic agente 7a. Accidens non agit in subiecto, nisi vt informat, & sic peccatum non causat aliquid, sed vt est à potentijs animæ, quæ habent rationem agentis, & patientis quatenus obiectum agit in potentias, & vna potentia in aliam. 1. Concl. Cap. 4. de diu. nom.

Art. 2. Vtrum totum bonum humanæ naturæ, possit auferri per peccatum.

Non est possibile vt bonum naturæ, quod per peccatum minuitur, totaliter tollatur. 1. Malum ex Aug. non est nisi in bono, sed malum culpę non potest esse in bono virtutis, vel gratiæ, qui ei contrariatur, ergo erit in bono naturæ, ergo non tollitur totaliter. 2. Quod inest homini secundum quod est rationalis, non potest totaliter auferri, sed huiusmodi est istud, bonum, qua inclinatio ad virtutem in- 1. Concl. In euch. c. 13.

 esse

est homini, vt rationalis est, ergo. 2a. Hæc diminutio non fit ex parte radicis, id est ipsius naturæ, quia natura non minuitur, sed ex parte termini, in quantum ponitur impedimentum pertingendi ad terminũ, quæ diminutio potest fieri in infinitum, cum possint semper addi peccata, & non potest totaliter consumi, cum semper maneat radix talis inclinationis. 3a. Non est verum hanc diminutionem fieri per partes proportionales, vt fit diuisio continui, ac proinde posse fieri in infinitum. Quoniam sequens peccatum, potest esse maius procedente. † 4a. Cum hic fiat diminutio per appositionem impedimenti, & non per subtractionem, non minuitur radix inclinationis. 5a. Inclinatio est vniformis ex se, sed ratione termini minuitur, non autem ratione principij. 6a. Remanet inclinatio in damnatis, alias non haberent remorsum conscientiæ, sed non exit in actum, quia deest gratia, secundum diuinam iustitiam.

Artic. 3. Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato consequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia

1. Concl. Conuenienter ponuntur quatuor vulnera naturæ ex peccato consequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia. 1. Auctoritate Bedæ in Lucam. Cap. 10. 2. Iustitia originalis continebat inferiores vires animæ, & ratio erat subiecta Deo: peccato primi hominis sublata est iustitia, & ita vires animæ remanserunt destitutæ, proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem: quæ destitutio est vulnus naturæ, sed quatuor sunt vires animæ quæ possunt esse subiecta virtutum: ratio destituitur suo ordine ad verum, per ignorantiam voluntas: in ordine ad bonum per malitiam: irascibilis in ordine ad arduum per infirmitatem: concupiscibilis in ordine ad delectabile per concupiscentiam, ergo tot sunt vulnera ex peccato primi parentis contracta, quot sunt potentiæ, quæ ad virtutem ordinabantur: Et quoniam inclinatio virtutis in vnoquoque minuitur per peccatum actuale, ideo ex eo sequuntur eadem quatuor vulnera. Quia per peccatum hebetatur ratio in agendo: voluntas induratur ad bonum, crescit difficultas in bene agendo, & concupiscentia magis exardescit. † 2a. Potest effectus vnius peccati, esse alterius peccati causa; & ita isti effectus sunt etiam causa. 3a. Malitia; hic, non pro peccato, sed pro pronitate ad malum sumitur. Gen. 6. 4a. Concupiscentia est naturalis homini, vt subditur rationi: quod excedat, est contra naturam. 5a. Infirmitas communiter dicitur omnis passio debilitans naturam, sed hic sumitur vt opponitur fortitudini. 6a. Difficultas quæ ponitur ab Aug. pertinet ad tria posteriora vulnera; error & tristitia sunt vulnera consequentia superiora. lib. de nat. & grat. c. 67.

Art. 4. Vtrum priuatio modi speciei, & ordinis sit effectus peccati.

1. Concl. Secundum diuersos gradus bonorum sunt diuersi gradus modi, speciei, & ordinis. Nam ista tria sequuntur ens bonum, quod consideratur secundm aliquam formam à qua sumitur species: forma autem est secundum aliquam mensuram, sunt enim veluti numeri; ex quo forma habet modum quendam, qui mensuram respicit: & ex forma res ordinatur ad aliud, ergo quot sunt gradus, &c. 2a Bonum pertinens ad substantiam rei secundum ista tria non priuatur, nec minuitur peccato, 3a. Bonum inclinationis naturalis quoad ista tria minuitur, sed non omnino tollitur. 4a. Bonum virtutis & gratiæ secundũ ista tria tollitur omnino per peccatum mortale. 3a. Priuatio boni quod est ipse actus ordinatus, quod habet etiam suum modum, speciem, & ordinem, est essentialiter ipsum peccatum. Vnde patet quomodo peccatum est priuatio modi, speciei, & ordinis, & quando priuat, vel minuit ista. Nam peccatum est in anima vt infirmitas, sed infirmitas his tribus priuat, ergo ex his patet ad duo prima. Psal. 6. Tertium soluitur, quia ista tria se consequuntur, & si vnum tollitur, tollitur & aliud.

Artic. 5. Vtrum mors & alij corporales defectus, sint effectus peccati.

1. Concl. Peccatum primi parentis fuit causa mortis & defectuum in humana natura. 1. Rom. 5. Per vnum, &c. & per peccatum mors 2. Per iustitiam originalem; non solum animæ vires continebantur secundũ ratio-

rationem, absq; inordinatione, sed etiam totum corpus sub anima absq; omni defectu; ergo per peccatum sublata iustitia, vt natura est vulnerata quantum ad animam, ita etiam quantũ ad corpus. 2a. Peccatum non fuit causa per se istorum defectuum; quia isti effectus non sunt intenti à peccãte; sed tanquam remouens prohibens, remouendo iustitiam. 3a. Isti defectus sunt pœnæ peccatorum. Nam subtractio iustitię habet rationem pœnę, ergo & mors & cæteri defectus. nam licet non sint intenti à peccante, sunt tamen ordinati secundum iustitiam Dei punientis. † 4a. Ex remotione causæ prohibentis non sequuntur necessario ęquales effectus; & ideo pro ratione corporũ, vnus subiacet pluribus defectibus, quam alius; licet peccatum origin. sit æquale. 5a. Remanet passibilitas in corporibus sublato peccato originali, vt simus conformes Christo per passiones, per quas merendo veniamus ad impassibilitatem gloriæ, quam Christus nobis acquisiuit. 6a. Peccatum actuale ex se non causat hos effectus, quia priuat gratia, quæ non datur ad cohibendos defectus corporales, vt iustitia originalis.

Articul. 6. Vtrum mors, & alij defectus sint naturales homini

1. Concl. Corruptio secundum naturam cuiuscunque rei, quæ est virtus actiua, & conseruatiua eius est contra naturam. Quia talis virtus intendit conseruationem. 2a. Natura vniuersalis, quæ est virtus actiua in causa vniuersali, vt in cælo, & in Deo, intendit bonum & conseruationem vniuersi, ad quod requiruntur generationes & corruptiones, & defectus, quos intendit, & ita sunt naturales, non secundum formam, quæ intendit perpetuum esse, sed secundum inclinationem materiæ: at esse perpetuum non consequuntur formæ pendentes à materia, sed sola anima rationalis, secundum quam homo naturaliter est incorruptibilis, quia habet propriam operationem, quamuis homo sit naturaliter corruptibilis secundum totum ratione materiæ. Vnde soluuntur primę rationes procedentes ex parte materiæ: aliæ tres ex parte formæ: pro quarum solutione nota. forma hominis secundum suam incorruptibilitatem est proportionata suo fini, id est, beatitudini: at corpus quod est corruptibile, aliquo modo est proportionatum, aliquo modo non. Nam in materia attenditur vna conditio ex parte agentis, vt in gladio, quod sit ex materia dura: altera quæ est contra intentionem artificis, quam remoueret si posset, vt quod gladius rubiginem contrahat; sic corpus humanum propter operationes quas debebat habere, debuit esse ex tali materia. quod autem sit corruptibile, est ex conditione materiæ; sed natura, potius voluisset esse incorruptibile. Deus autem cui est omnis natura subiecta, dedit ei incorruptibilitatem dono iustitiæ, & ideo mortem non fecit. Quare mors & defectus sunt præter naturam hominis ex parte animæ, naturales ex parte corporis, & sunt etiam in pœnam peccati.

Quæstio 86. De macula peccati.

Artic. 1. Vtrum peccatum causet aliquam maculam in anima.

Macula animæ est effectus peccati. 1. Eccl 47 dedisti maculam, &c. & ad Ephes. 5. non habentem maculam, scilicet peccati. 1. Concl. 2. Quod affert detrimentum nitoris animæ est causa maculæ in anima: sicuti corpus dicitur contrahere maculam, cum ex contactu alterius corporis suum nitorem amittit; sic anima per aliquem contractum dicitur metaphorice maculari: sed peccatum est huiusmodi, quoniã per peccatum, anima inhæret quasi contractu quodam rebus contra rationem, & legem diuinam: vnde fit vt amittat suum nitorem, quem habet ex refulgentia naturalis, & diuini luminis sapiẽtiæ & gratiæ ad bene agendum, ergo. † 2a. Res non inficiunt animam agẽdo in eam, sed potius ipsa se inficit, eis adhærendo contra rationem. 3a. Intellectus intelligendo nõ inficitur à rebus, quia res sunt in ipso per modum suum, at voluntas inficitur, quia amor rei amatæ animam conglutinat, & ideo maculatur. 4a. Macula non est quid Oseæ 9. positium in anima: sed est priuatio nitoris animæ in ordine ad suam causam, quę

est peccatum: & ideo diuersa peccata, diuersas maculas inducunt. Simile est de vmbra, quæ est varia pro diuersitate corporum obiectorum.

Artic. 2. Vtrum macula maneat in anima post actum peccati.

1. Concl. Macula remanet in anima post actum peccati. 1. Iof. 22. Macula huius sceleris in vobis permanet, ergo. 2. Quandiu manet ablatio nitoris animæ, tandiu manet macula peccati; quia macula importat quendam defectum nitoris propter recessum à lumine rationis, vel diuinæ legis: sed ista ablatio semper manet, nisi redeat ad lumen, quod fit per gratiam, qua tollitur peccatum, quia licet causet actus peccati, quo recessit à lumine: tamen nō statim homo redit ad id in quo fuerat, nisi per motum voluntatis contrarium, vt patet in eo, qui recessit à loco, licet non moueatur amplius, nō redit vnde discesserat, nisi motu cōtrario. † 2a. Post actum in anima positiue remanet dispositio, vel habitus: priuatiue vero priuatio coniunctionis ad diuinum lumen. 3a. Transeunte obstaculo corporis diaphanum remanet in eadem habitudine ad corpus illuminans, ideo vmbra recedit: at remoto actu peccati nō remanet anima in eadem habitudine ad Deum. 4a. Actus peccati facit distantiam à Deo, quam sequitur defectus nitoris, sicut motus localis facit localem distantiam, & ita cessante motu, non tollitur distantia.

Quæstio 87. De reatu pœnæ.

Artic. 1. Vtrum reatus pœnæ sit effectus peccati.

1. concl. Reatus pœnæ est effectus peccati. Ad Rom. 2. Tribulatio & angustia in animā omnem operantis malum: sed operari malum est peccare, ergo peccatum inducit pœnam, nomine tribulationis & angustiæ designatam. 2a Qui peccat triplicem incurrit pœnam: vnam à seipso per remorsum conscientiæ, vnam à lege humana, tertiam, à Deo. Nam tot pœnas debet homo incurrere, quot sunt ordines contra quos peccando agit, cum pœna non sit aliud, quam depressio quædam alicuius insurgentis contra aliud, vt patet in naturalibus, vbi vnum contrarium repellit deprimendo contrarium, quod cōtra se insurgit: & cum ea quæ sunt in vno ordine, sint quodammodo vnum in ordine ad vnum principium, ideo insurgēs contra ordinem debet deprimi à principe ordinis: & quia peccatum est actus inordinatus, ideo est contra ordinem, & debet deprimi; quæ depressio est pœna: sed peccans facit contra triplicem ordinem; quia humana voluntas subditur ordini rationis, & exteriori, siue spirituali siue politico, ac ordini diuino, qui ordines per peccatum peruertuntur, ergo. †3a. Reatus pœnæ sequitur malum, & vt hoc est per accidens respectu peccantis, ita pœna. 4a. Pœna non est effectus peccati directe, sed dispositiue, quia effectiue est à Deo, vel ab homine: sed peccatum facit hominem reum pœnæ, qui reatus est directe effectus peccati. 5a. Prima pœna oritur ex transgressione ordinis rationis; aliæ vero ex transgressione legum; & sic vna non causat aliam.

Art. 2. Vtrum peccatum possit esse pœna peccati. 1. Concl.

Peccatum est pœna peccati. Ita Gregor. Hom. 11. in Ezech. 2a. Peccatum per se nullo modo potest esse pęna peccati. Quoniā de ratione pœnæ est, vt sit contra voluntatem: at peccatum per se consideratur, vt egreditur à voluntate, quia sic habet rationem culpæ, ergo. 3a. Peccatum potest esse pœna peccati per accidens. 1. Ex parte causæ, quæ prohibet, scilicet per remotionem gratiæ, quæ impedit passiones inclinanses ad peccandum; & cum subtractio gratiæ sit à Deo tanquam pœna, sequitur vt etiam peccatum dicatur pœna. 2. Ex parte substantiæ actus, qui afflictionem inducit: vt ira, inuidia, &c. 3. Ex parte effectus, vt scilicet aliquod peccatum dicatur pœna respectu effectus consequentis, vt pudoris, & ignominiæ: & his duobus modis peccatum non solum est pœna præcedētis peccati, sed etiam sui. † 4a. Pœna est ad emendationem, ad quam etiam Deus ordinat subtractionem gratiæ, quæ est pœna, vel vt qui peccant sint cautiores, vel vt alij reformident. In alijs duobus modis certum est pœnam ordinari ad emendationem. 5a. Quo peccatum non sit à Deo, probat peccatum non

esse

esse per se causam pœnæ: similiter, quod pœna sit inuoluntaria.

Articul. 3 Vtrum aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

1. Concl. Omne peccatum mortale, quantum de se inducit reatū æternæ pœnæ. 1 Matt. 25. Ibunt in supplicium æternum. 2. Quodcunq; peccatum corrumpens principium ordinis, quo voluntas subditur Deo, obligat hominem ad æternam pœnam; quia peccatum inducit reatum pœnæ, prout peruertit aliquem ordinem, qui aliquādo peruertitur reparabiliter, cum non subtrahitur principium, sed ponitur impedimentum, aliquando irreparabiliter subtracto principio; principiū autem huius ordinis est vltimus finis, cui homo adhęret per caritatem, & ita manente inordinatione, remanet reatus: sed peccata mortalia sūt huiusmodi, quia remouēt illud principium, ergo quęcunq; peccata auertunt à Deo caritatem auferēdo, quantum est de se, inducunt reatum æternæ pœnæ. † 2a. In nullo iudicio requiritur, vt pœna æquetur culpæ secundū durationem, sed secundum acerbitatem: sed quia peccator finem in peccato constituit, habet voluntatem in æternum peccādi, ideo in æternum punitur: quam æternitatem repræsentat pœna mortis à lege humana inflicta 3a. Pœnæ non sunt semper medicinales ijs, qui infligūtur, sed alijs, & sic pœna æterna potest dici medicinalis, vt alij caueant 4a Delectatur Deus in pœnis, non propter ipsas, sed propter ordinem suæ iustitiæ. 5a Pœna per se ordinatur ad diuinam iustitiam, & priuationem ordinis, quæ durāte pœna durat, licet per accidēs ordinetur ad naturā eius quam punitur.

Art. 4. Vtrum peccato debeatur pœna infinita secundum quantitatem.

1. Concl. Ex parte auersionis peccato mortali respōdet pœna infinita, quę est pœna damni, id est amissio infiniti boni, s. Dei. Quoniam pęna debet proportionari peccato: sed peccatum ex hac parte est infinitum, quia auertit ab infinito bono, ergo. 2a. Ex parte conuersionis peccato mortali respondet pęna sensus, quę est infinita. Nam ex hac parte est finitū: tum ratione boni ad quod inordinate homo conuertitur, quod est finitum: tum ratione conuersionis quæ est finita, cum actus creaturæ finiti sint. Adde, quod alias pœnæ essent æquales: quia infinitum non est infinito maius. † 3a. Non debet peccator redigi in nihilum, quia repugnat perpetuetati pœnæ, quę est secundum diuinam iustitiam. 4a. Vt peccatum est infinitum, qui est cōtra Deum, ita pœna est infinita, quia priuat bono infinito. 5a. Duratio pœnæ respondet durationi culpæ, non ex parte actus, sed maculæ, qua durante, manet reatus pœnæ: sed acerbitas respondet grauitati culpæ: culpæ autem irreparabili debetur pœna æterna, finita tamen ratione conuersionis.

Articul. 5. Vtrum omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.

Non omne peccatum inducit reatum æternæ pœnæ. 1. Quędam leuiores culpæ, ait Greg. remittuntur post hanc vitam, ergo. 2. Illud peccatum inducit reatum pœnæ æternæ, quod irreparabiliter repugnat ordini iustitię diuinæ, prout contrariatur principio ordinis, id est, vltimo fini: sed in quibusdam peccatis est deordinatio, non contra vltimū finem, sed circa ea, quę sunt ad finem, dum plus, minusue debite eis intenditur, saluato tamen ordine ad finem, non faciendo aliquid cōtra præceptum, ergo huic peccato nō debetur æterna pœna, sed temporalis. † 2a. Ex parte conuersionis peccata non differunt in infinitū, sed ex parte auersionis, quia quædam deordinant à fine, quędam dicūt inordinationē circa ea, quę sunt ad finē: quę in infinitū distant à fine. 3a. Originali peccato non debetur pœna æterna ratione grauitatis, sed ex cōditione subiecti, i. hōis, qui sine gratia inuenitur. Idem dic ad 3. de veniali peccato, quod punietur pœna æterna: quia æternitas pœnæ non respōdet culpæ, sed irremissibilitati ipsi⁹. 1. Concl. lib. 4. dial. c. 39.

Articul. 6. Vtrum reatus pœnæ remaneat post peccatum.

Cessante actu peccati remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. 1. David punitus fuit post remissionē peccati, ergo. 2. Peccatū facit hominem reū pœnæ, vt transgreditur ordinem iustitiæ diuinę, ad quem non reditur, nisi per compen- 1. Concl. 2. Reg. 12.

sationem

sationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iustitiæ reducit: vt quantum homo suæ voluntati indulsit, tamen contra voluntatẽ patiatur, ergo cessante actu peccati, seu iniuriæ remanet debitum pœnæ. 2a. Macula peccati non potest auferri, nisi anima cõiungatur Deo per cuius distantiam detrimentum proprij nitoris incurrebat & quia non coniungitur nisi per voluntatem macula non potest tolli, nisi voluntas ordinem diuinæ iustitiæ acceptet, vel pœnam ex se sumens, vel à Deo illatam acceptans. 3a. Pœna manens remissa culpa, non est proprie pœna, sed vocatur pœna satisfactoria. Quia de ratione pœnæ est, vt sit inuoluntaria: at vero, vt hæc nunc, simpliciter est voluntaria, licet absolute, sit contra voluntatem, ergo. †4a. Vt cessante actu, remanet culpa, ita potest remanere reatus, qui cessante culpa, non remanet secundũ eandem rationem. 5a. Virtuoso non debetur pœna simpliciter; sed vt satisfactoria, quod ad virtutem pertinet. 6a. Remota culpa, sanatum est vulnus, quoad volũtatem remanet tamen pœna ad sanandas vires animæ, & ad æqualitatem iustitiæ, & ad remouendum scandalum, vt alij ædificentur in pœna.

Articul. 7. Vtrum omnis pœna sit propter aliquam culpam.

1. Concl. Pœna simpliciter, id est, vt habet rationem pœnæ, semper habet ordinẽ ad propriam culpam. Nam Iob 4. dicitur, innocentes non perire, nec rectos deleri. 2a. Hæc pœna respicit, vel actualem culpam, vel originalem, & hanc, vel principaliter, respectu naturæ, quæ relinquitur destituta auxilio iustitiæ originalis, vel consequenter ratione pœnalitatum. 3a. Pœnę, quibus homo patitur in minore bono propter maius bonum, non sunt proprie pœnæ, sed medicinæ, sicuti potiones amaræ propter sanitatem. Nam illa est proprie pœna, quæ habent rationem mali, quod dicit priuationem boni: sed istæ non sunt huiusmodi, ergo. Vnde non reducuntur ad culpam vt in causam: nisi in corruptionẽ naturæ, quæ eget medicina, quæ corruptio est pœna peccati originalis, & ideo quod in his est pœnale, reducitur ad culpam originalem, vt in causam. 4a. Pœna satisfactoria non semper est pro culpa. Quia hæc est quodam modo voluntaria; & ita qui non peccauit, potest secundum voluntatem vnione amoris, pro alio pœnam sufferre, vt patet in rebus humanis. †5a. Defectus eorum, qui nascuntur, sunt pœna peccati originalis, & eo remisso manent propter causas dictas; ordinantur tamen, vel ad vtilitatem propriam, vel aliorum, & ad gloriam Dei. 6a. Ad Dei prouidentiam pertinet, vt de bonis temporalibus, vel malis, tantum det bonis, quantum sufficiunt ad virtutem: alijs dantur in malum spirituale ipsorum. 7a. Christus sustinuit pœnam satisfactoriam, non pro suis, sed pro nostris peccatis. Dionys. Cap. 8. de diu. nom. Psal. 72.

Art. 8. Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius.

Pœna satisfactoria, vnus punitur pro peccato alterius, vt sunt quodam modo vnum. 1. Concl. 2a. Pœna proprie dicta, nullus punitur pro peccato alterius. 1. Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris. 2. Quia hoc modo quisque pro suo peccato punitur: at peccatum est personale, ergo & pœna. 3a. Pœna medicinali, vnus punitur pro peccata alterius. Vt patet in filio, Rex in subditis. Quod si subditus esset culpæ particeps, pœnalis defectus haberet rationem pœnæ ex parte vtriusque: si non est particeps, ratione ipsius talis pœna erit medicinalis: quia ordinatur ad bonum animæ ipsius. 4a. In bonis spiritualibus, nullus punitur pro peccato alterius. Quia hæ pœnæ non sunt medicinales, cum bonum animę non possit ordinari ad aliud melius. Exod. 20. †5a. Visitat Deus iniquitates patrum in filios, pœna corporali, vel spirituali, cum eos imitantur, quasi nutriti in peccatis parentum. 6a Pœnæ humanæ, quibus etiam posteri puniuntur, sunt medicinæ, & remedia contra culpas sequentes; diuinæ nõ ita. 7a. Puniuntur propinqui pro peccatis aliorũ, quia domesticæ pœnæ magis mouent, & quia magis istorum peccata imitari solemus.

Quæstio 88. De peccato veniali, & mortali.

Art. 1. Vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

Mortale

1. Concl. Mortale proprie acceptum:non opponitur veniali. Quia sunt in diuersis generibus,cum mortale proprie dicatur de morte corporis 2a. Mortale metaphorice acceptum opponitur veniali. (Multa enim metaphorice opponuntur, quæ non opponuntur proprie sumpta,) vt reparabile, & irreparabile Illa hoc modo opponuntur, quorum vnum tollit principium intrinsecum spiritualis vitæ, quæ est secundum virtutem:alterum vero non tollit;vt patet in vita humana:sed ita se habent hęc duo peccata,ergo. Nam mortale destruit ordinem ad vltimum finem, quod est principium vitæ spiritualis,quod non potest reparari per virtutem intrinsecam,sed solum per virtutem diuinam;cum non sit aliquid principalius fine;sicuti error circa principia non potest corrigi per aliquid aliud:at veniale dicit deordinationem circa media,quæ potest reparari ex fine, vt error circa conclusiones per veritatem principiorum;& ideo hoc dicitur veniale, id est,reparabile,& illud mortale,id est irreparabile virtute nimirum intrinseca.3a. Peccatum conuenienter diuiditur in mortale,&veniale.1.Ex Aug.qui sic diuidit crimen.2.Ex secunda conclusione. †4a. Peccatum de mortali,& veniali,dicitur analogice,vt ens de substantia: & accidente, secundum rationem imperfectam, quia nō est contra legem,sed præter.5a.Quod omnia referantur in Deum,est præceptum affirmatiuum, contra quod non facit, qui non semper omnia refert in Deum actu; sed sat est, quod habitualiter omnia referantur per caritatem, quam non tollit peccatum veniale. 6a.Peccans venialiter, conuertitur ad bonum vtendo,non fruendo: quia non constituit finem in eo.7a. Commutabile bonum non contraponitur incommutabili,nisi quādo in eo constituitur vltimus finis.

Hom. 7. in Ioan.

Artic. 2. Vtrum peccatum mortale, & veniale, differant genere.

1. Concl. Veniale dicitur peccatum à venia: vel quia veniam est consecutum, & hoc dicitur veniale ex euentu:vel quia habet in se, vnde veniam consequatur, aut ex parte,vt peccatum ex infirmitate & ignorantia,& dicitur veniale ex causa: aut totaliter ex eo,quod non tollit ordinem ad vltium finem;& de hoc veniali hic est sermo.Nam duo priora non habent aliquod genus determinatum, sicut veniale tertio modo sumptum.2a.Veniale tertio modo distinguitur genere à mortali, prout genus determinatur ex obiecto:ita vt aliquod dicatur mortale,aliquod veniale ex genere. 1. Ex Aug.qui enumerat quędam genera venialium,& quædam mortalium.2.Quoniam voluntas interdum fertur in id, quod repugnat caritati, qua homo ordinatur in vltimum finem, & hoc peccatum habet, quod sit mortale ex obiecto, & dicitur mortale ex genere, siue sit contra Deum, siue contra proximum,&c aliquando fertur in id, quod continet deordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei, vel proximi; vt verbum otiosum, & hoc dicitur veniale ex genere 3a.Peccatū veniale ex genere, fit mortale ex parte operantis,vel quia in eo constituit vltimum finē, vel quia ordinat ad id, quod ex suo genere est mortale,vt verbum ociosum,ad adulterium. Similiter ex parte agentis mortale ex genere,potest fieri veniale, quia actus est imperfectus, & non plene deliberatus. † 4a. Qui eligit, quod repugnat caritati, præfert illud Deo, & ideo aliqua peccata habent,quod sint ex genere mortalia. Secunda ratio procedit de veniali ex causa. Tertia de veniali ex imperfectione actus.

Ser. 4. de purgat.

Artic. 3. Vtrum peccatum veniale sit dispositio ad mortale.

1. Concl. Cum dispositio sit quædam causa, quæ duplex est,altera quæ directe mouet ad effectum,altera quæ indirecte,vt remouens, prohibens,sic etiam actus peccati directe, vel indirecte ad aliquid disponet. 2a. Peccatum veniale ex genere non disponit directe ad mortale. Quia disponere directe, est disponere ad actum eiusdem speciei: at mortale, & veniale, non sunt in eadem specie,ergo.3a.Peccatum veniale potest disponere per quandam consequentiam ad peccatum quod est mortale ex parte agentis. Nam augmentata dispositione per actus veniales, ita potest crescere libido peccandi, vt qui peccat, constituat finem in peccato veniali, ergo. Nam

habenti habitum, inquantum huiusmodi, finis est operatio, secundum habitum; & sic multoties peccando venialiter, disponetur ad mortale. 4a. Peccatum veniale ex genere, potest disponere ad mortale ex genere indirecte, remouendo prohibens. Nam qui peccat venialiter, prętermittit aliquem ordinem, & dum assuescit voluntatem in minoribus debito ordini non subiicere, disponit eam ad hoc, vt non subijciatur vltimo fine, eligendo quod est mortale ex genere. Eccl. 19 Qui spernit minima, paulatim defluit. † 5a. Mortale & veniale non diuiduntur in duas species oppositas, sed vt accidens contra substantiam, ad quam accidens disponit: & ita veniale ad mortale 6a. Veniale non est simile in specie mortali, sed in genere, vt importat defectum debiti ordinis, sed aliter 7a. Opus bonum non est dispositio ad mortale, sed potest esse occasio per accidens: at veniale per se; disponit ad mortale.

Artic. 4. Vtrum peccatum veniale posit fieri mortale.

1. Concl. Veniale non potest fieri mortale, ita vt idem actus, qui erat peccatum veniale, fiat mortale. 1. Quæ differunt in infinitum non transmutantur inuicem: sed mortale, & veniale, vt est dictum, sic differunt, ergo. 2. Quoniam peccatum consistit præcipue in actu voluntatis, ergo manente actu voluntatis, non mutatur actus, ergo non potest fieri de veniali mortale 2a Peccatum veniale ex genere potest fieri mortale dupliciter: primum, si in veniali constituatur finis: deinde, si veniale referatur ad mortale. 3a. Multa peccata venialia non possunt facere vnum mortale, qualis ex illis fiat vnum peccatum mortale integraliter. Quia omnia peccata venialia totius mundi, non habent tantum reatum, ac vnum mortale: quod patet ex parte durationis, quoniam mortale habet reatum pœnæ æternæ, veniale temporalis: rursus ex parte pœnæ damni, quæ est carentia visionis diuinæ, cui nulla pœna potest comparari: ac etiam ex parte pœnæ sensus quantum ad remorsum conscientiæ, licet forte, quantum ad pœnam ignis non sint improportionales pœnæ. 4a. Dispositiue multa venialia faciunt vnum mortale, secũdum duos modos dictos: & sic intelligitur Aug. in arg. primo † 5a. Motus sensualitatis rationem præcedens non fit mortale, sed actus rationis consentientis. 6a. Morbus corporalis non est actus, sed dispositio, ideo eadem manens potest mutari: at actus venialis transit, qui non potest resumi. 7a. Dispositio, quæ fit habitus est in eadem specie, sicut imperfecta scientia cum perfectiatur: sed veniale est dispositio alterius generis: vt accidens ad formam substantialem in quam nunquam mutatur. *Aug. tract. 12. in Ioan.*

Artic. 5 Vtrum circumstantia posit facere de veniali mortale

Circunstantia manens circunstantia, non potest facere de veniali mortale. 1. Circunstantia est accidens, ergo sua quãtitate non potest excedere quantitatem actus, quam habet ex genere suo, quia subiectum semper præeminet accidenti, ergo si actus ex genere est veniale, non potest fieri mortale, quod excedit quantitatem venialis. 2. Accidens actus moralis, non facit de veniali mortale; quia cum habeant difformitates diuersas, alterum circa media, alterum circa finem, non possunt per accidens mutari: sed circunstantia est accidens, ergo. 2a. Quando circunstantia amittit rationem circunstantiæ, potest de veniali facere mortale. Quia tunc se habet, vt differentia specifica actus, ergo si importet difformitatem peccati mortalis, faciet mortale. † 3a. Diuturnitas, & frequentia non sunt circunstantiæ trahentes in aliam speciem, nisi per accidens ex consequenti, vt ratione contemptus, scandali, &c. Vnde motus iræ ratione nocumenti intenti, & perfectionis actus, est iudicandus mortalis, vel venialis. Ebrietas ex suo genere est mortale, quia sine necessitate reddit hominem ineptum ad vsum rationis: est autem veniale ex ignorantia, & infirmitate: at si adsit frequentia, ignorantia non excusat. 4a. Delectatio morosa est peccatum mortale ex se, in his, 1. Concl.

quæ

quæ sunt mortalia, vbi potest esse veniale ex imperfectione actus. Dicitur autem ira diuturna, & delectatio morosa propter approbationem rationis deliberantis. 5a. Circunstantia non facit de bono malum, nisi constituat speciem peccati.

Articul. 6 Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

1. Concl. Peccatum mortale non potest fieri veniale per hoc, quod additur disformitas pertinens ad veniale. 1. Aeternum non potest fieri temporale: sed mortale meretur pœnam æternam, & veniale temporalem, ergo. 2. Perfectum non potest fieri imperfectum per additionem; vt fornicatio non fit imperfecta, si fiat propter verbum otiosum, sed magis augetur: sed mortale, respectu venialis est quid perfectum, ergo. Veniale autem, quia est imperfectum per additionem disformitatis mortalis, potest fieri perfectum. 2a. Mortale ex genere fit veniale ex imperfectione actus, cum non est plena deliberatio, à qua habetur species actus moralis. † 3a. Cum hæc duo peccata differant, vt perfectum, & imperfectum, vnum potest fieri alterum, idest, veniale mortale, sed non contra: nam vir non fit puer 4a. Quando ignorantia omnino excusat, quod erat mortale, non fit veniale, & nullum est peccatum: si vero sit culpabilis ipsa met, est peccatum, & non excusat. 5a. Quæ sunt ex se mala nullo bono fine, fiunt bona, vt homicidium, quod est occisio innocentis: at qui occidit iuste latronem, non est homicida.

Quæstio 89. De peccato veniali, secundum se.

Artic. 1. Vtrum peccatum veniale causet maculam in anima.

1. Concl. Proprie loquendo, peccatum veniale non causat maculam in anima. 1. Ex Glos. quæ ait, maculam esse peccatum criminale. 2. Illud peccatum proprie causat maculam in anima, quod aufert nitorem habitualem illius: quia macula importat detrimentum nitoris, qui est quid permanens, & ita proprie est quid habituale; sed veniale non aufert hunc nitorem; quia non tollit caritatem, ergo. 2a Vt in corpore est duplex nitor, alter ex dispositione membrorum, & coloris proueniens, alter ex superueniente claritate; ita in anima, alter est habitualis, & quasi internus, alter actualis; quasi exterior fulgor, & hunc nitorem impedit peccatum veniale. Et hoc modo intellige, si alicubi dicatur maculam inducere. † 3a. Venialia separant ab amplexu sponsi, cum dispositiue ducunt ad mortale; & sic intellige August. lib. de medic. pænit. c. 2. 4a. Inordinatio actus mortalis corrumpit habitum virtutis, non autem inordinatio venialis. 5a. In peccato mortali, contingitur res quasi sit finis, & ideo totaliter impeditur influxus splendoris gratiæ, qui prouenit à Deo, cui adhæret homo, vt fini per caritatem: in veniali non ita adhæret.

Ephes 5. (margin)

Articul. 2. Vtrum conuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & stipulam designentur.

1. Concl. Per lignum, fœnum, & stipulam. 1. Corinth 3 designantur peccata venialia. Quoniam qui ista superædificant, saluantur per ignem, ergo non patiuntur pœnam æternam, quæ debetur mortali. Vnde errant, qui dicunt significari peccata mortalia, quos arguit Augustin. lib. de fide & oper. c. 15. Errant etiam, qui dicunt per ista significari opera bona, quibus peccata venialia commiscentur. Quia opera bona referuntur ad caritatem Dei, & proximi, & ita pertinent ad aurum, & argentum. Peccata ergo venialia, quæ se admiscent procurantibus terrena significantur per ista. Sicut enim ista congregantur in domo, & non pertinent ad substantiam ædificij, & possunt comburi ædificio remanente; ita venialia multiplicantur in homine, manente spirituali ædificio, pro quibus homo patitur ignem tribulationis in hac vita, vel purgatorij in alia, & saluatur. † 2a Peccata venialia dicuntur super ædificari, non quod superponantur fundamento spirituali, sed iuxta, vt super,

super, valeat iuxta. 3a. Fundamentum hic est fides non informis, sed formata: & ideo qui decedit cum venialibus non superædificatis fundamento spirituali, non saluabitur per ignem. 4a. Qui sunt abstracti à curis temporalibus venialiter, aliquando peccant, sed feruore caritatis ista peccata purgant, & ideo isti non superædificant: sed qui circa bona terrena occupantur, quorum peccata venialia diutius manent. 5a. Prout peccata venialia sunt maioris, vel minoris, vel mediocris grauitatis & adhærentiæ comparantur ligno, &c. quibus ignis non eodem modo hæret.

Artic. 3. Vtrum homo in statu innocentiæ, potuerit peccare venialiter.

1. Concl. Homo in statu innocentię, non potuit peccare venialiter, antequam peccaret mortaliter. 1. Aug. Nihil pœnale potuit esse in illo statu, ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eijceretur ab illo statu: at veniale non mutat statum, ergo. 2. Quod peccatum veniale in nobis contingat, vel est ex imperfectione actus, ob subitos motus, vel ex inordinatione, circa ea, quæ sunt ad finem: & vtrunque cōtingit propter defectum ordinis, quia inferius non continetur firmiter sub superiore; motus enim sensualitatis consurgit, quia ipsa non continetur sub ratione omnino: & motus subitus in ratione prouenit, quia executio actus non subditur deliberationi, quæ est ex altiore bono: & quod actus humanus inordinetur circa ea, quæ sunt ad finem, seruato ordine finis, ex eo est, quod quæ sunt ad finē non ordinantur infallibiliter ad finem, qui est veluti principium in appetibilibus. At in statu innocentiæ erat infallibilis ordinis firmitas, vt semper inferius contineretur sub superiore, donec summum hominis contineretur sub Deo, vt Aug. ait: vnde non poterat esse inordinatio in illo statu, nisi cum summum hominis non subderetur Deo, quod fit peccato mortali. † 2a. Gloss. intelligitur de veniali, quod est de facile remissibili. 3a. Elatio in animo primi hominis, fuit peccatum mortale, non veniale, quæ deiectionem exteriorem præcessisse dicitur.

lib. 1. de ciu. c. 10.

lib. 14. de ciu. c. 10.

1. Tim. 2.

4a. Cum integritate primi status, non potest esse quæcunque inordinatio, & ideo opponebatur peccato mortali, à quo corrumpi poterat.

Artic. 4. Vtrum Angelus, siue bonus, vel malus, possit peccare venialiter.

In Angelis, siue bonis, siue malis, non potest esse peccatum veniale. 1. Maior est Angeli perfectio, quam hominis: sed homo in primo statu non potuit sic peccare, ergo 2. Qui non possunt habere deordinationem circa ea, quæ sunt ad finem, non possunt peccare venialiter, vt patet ex ratione huius peccati: sed Angeli non possunt deordinare in his, ergo. Nam cū mens Angeli non sit discursiua, simul videt conclusiones in principijs, quæ in appetibilibus sunt fines, vt ea quæ sunt ad finem sunt conclusiones, & ita non fertur in media, nisi vt stant sub ordine finis, ergo non potest deordinare in medijs, nisi deordinet in fine, quod fit peccato mortali. 2a. Omnes actus Angeli boni sunt actus caritatis, mali vero, peccata. Quia ille vult omnia in ordine ad finem debitum, hic vero non mouetur, nisi in ordine ad finem peccati superbiæ. Sed de appetitu naturalis boni est alia ratio. † 3a. Homo conuenit in mente cum Angelo; sed differt modo intelligendi. 4a. Licet Angelus potuerit plus diligere creatum bonum, quam Deum: tamen nō potuit minus diligere creaturam, quam Deum, nisi referendo illam in Deum, vel in aliquem finem inordinatum. 5a. Dum dæmones incitant ad peccata venialia procurant, vt trahantur ad mortalia, & sic in omnibus peccāt, propter intentionem finis. 1. Concl.

Artic. 5. Vtrum primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia.

Irrationabiliter dicitur, quod primi motus infidelium sint peccata mortalia, nisi illis consentiant. 1. Deus non est acceptator personarum, & ita quod vni nō imputat ad mortale, neque alteri: sed fidelibus isti motus non imputantur ad mortale, ergo. 2. In sensualitate non potest esse peccatum: sed eadem est sensualitas in omnibus, ergo solus motus sensualitatis nō potest esse peccatum. 3 Quia 1. Concl. Act. 10.

dignitas

dignitas personæ nunquam minuit peccatum, sed magis auget, ergo infideli est maius peccatum: nam peccata merentur veniam ob ignorantiam, & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ sacramenta, ergo. † 2a. Illud, nihil est damnationis ijs, qui sunt in Christo, intelligitur de peccati originalis damnatione, quæ aufertur per Christi gratiam: quo etiam modo intelligitur Ansel. in 2 arg. 3a. Factus fuit homo, vt concupiscere non deberet, quod habebat per iustitiam originalem: & quod opponitur huic debito non pertinet ad peccatum actuale, sed ad originale.

.Tim. 11. Heb. 10. Rom 8.

Articul. 6. Vtrum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.

1. Concl. Impossibile est quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato sine mortali. 1. Quia pro originali homines puniuntur in limbo, sine pœna sensus, in inferno ob peccatum mortale, ergo non datur locus, in quo possit puniri veniale, cui debetur pœna sensus, cum solo originali. 2. Ante vsum rationis si homo excusatur à mortali, etiam à veniali. Vbi autem quis incipit habere vsum rationis, debet primum se ordinare in vltimum finem: id si faciet liberabitur ab originali peccato: si vero non ordinet se in debitum finem, secundum quod in illa ætate est capax discretionis; peccabit mortaliter, non faciens quod in se est, & ex tunc in eo non erit veniale sine mortali, ergo. † 2a. Veniale non est dispositio per se ad mortale, sed contingenter 3a. Quod veniale non sit cum originali, non est propter distantiam ab eo, sed propter defectum vsus rationis 4a. Ab alijs peccatis mortalibus, puer incipiens habere vsum rationis, potest per aliquod tempus abstinere: at à peccato omissionis prædictæ non liberatur, nisi quam cito se conuertat in Deum. Primum enim, quod occurrit, est, vt de se cogitet, & se ordinet in finem: & hoc est tempus, quo homo diuino præcepto, tenetur conuertere se in Deum.

Quæstio 90. De legibus.

Artic. 1. Vtrum lex sit aliquid rationis,

Lex est aliquid pertinens ad rationem 1. Concl.
1. Ad legem pertinet imperare, & prohibere: sed imperare est actus rationis, ergo. 2. In vnoquoque genere id, quod est principium est mensura, & regula illius, vt primus motus in motibus: sed ratio est principium humanorũ actuum, quia rationis est ordinare ad finem, qui est principium in agendis, ergo erit mensura actuum humanorum: at lex nihil aliud est, quam regula, & mensura actuum, secundum quam quis ad agendum inducitur, vel ab agendo retrahitur, & ideo lex à ligãdo, quia obligat, dicta est, ergo erit aliquid ad rationem pertinens. † 2a. Lex est in sola ratione, vt in regulante; vt in regulato est in omnibus, quæ inclinantur ad aliquid ex aliqua lege: & sic quælibet inclinatio potest dici lex: vt lex membrorum ob inclinationem concupiscentiæ. 3a. Propositiones vniuersales practicæ ordinatæ ad agendum, habent rationem legis: quæ aliquando sunt actu cognitæ, aliquando habitualiter: & ita lex, vel est actus, vel habitus rationis. 4a. Lex mouet quidem per voluntatem, sed volũtas, vt rectè moueat, debet esse regulata à ratione: & hoc etiam modo lex dicitur esse voluntas Principis.

Artic. 2. Vtrum lex ordinetur semper ad bonum commune.

Omnis lex principaliter, & maxime 1. Concl.
ad bonum commune ordinatur. 1. Isidor. lib 5. etym.
ait, legem esse conscriptam communi ci- c. 11.
uium vtilitate. 2. Quod respicit ordinem, qui est in felicitatem communem, pertinet ad bonum commune: sed lex est huiusmodi; quia vt ratio est principium humanorum actuum, ita in ipsa debet esse aliquid, quod sit principium, respectu omnium aliorum, ad quod principaliter & maxime lex, quæ est mensura humanorum actuum, debet pertinere: principium autem in speculatiuis, quorum est ratio practica, est finis vltimus, ergo lex, maxime respicit ordinem, qui est in beatitudinem. Vnde Arist. dixit, legalia iusta esse factiua felicitatis. 3. Omnis pars ordinatur

natur ad totum, vt perfectum ad imperfectum: sed vnus homo est pars communitatis perfectę. ergo lex, quæ est regula humanorum actuum debet respicere bonum commune. 4. Præceptum de particulari opere non habet rationem legis, nisi referatur ad bonum commune, ergo lex maxime dicetur secundum ordinem ad bonum cōmune: quia quod in aliquo genere, maxime dicitur, est principium aliorum †2a. Præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ lege regulantur. Et quia ordo ad bonum commune est applicabilis ad particulares fines, ideo etiam de particularibus præcepta dantur. 3a. Operationes sunt in particularibus, quæ referuntur ad bonum, quod dicitur commune communitate finis. 4a. Nihil constet per rationem practicam, nisi per ordinationem ad vltimum finem, qui est bonum commune: sicut in speculatiuis nihil constat, quod non referatur ad prima principia.

Artic. 3. Vtrum ratio cuiuslibet sit factiua legis.

1. Concl. Isid. loco cit. Condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel ad personam, quæ totius multitudinis curam habeat. 1. Lex enim est constitutio populi, &c. ergo non est cuiusque facere legem. 2. Lex principaliter respicit bonum commune; sed ordinare aliquid in bonum commune est totius multitudinis, vel eius, qui multitudinis vicē gerit, sicut ordinare in alijs est eius, cuius est finis proprius, ergo.

Rom. 2. †2a. Quisque est sibi lex, prout participat ordinem alicuius regulantis: & sic lex est in nobis, vt in regulato. 3a. Priuata persona non potest efficaciter mouere ad virtutem, quia non habet vim coactiuam, quam lex requirit, quæ reperitur in persona publica. 4a. Qui gubernat domum, potest facere quædam præcepta, & statuta, sed non habent vim legis, cum bonum domus, vt imperfectum, referatur ad bonum ciuitatis, quæ est communitas perfecta.

Art. 4. Vtrum promulgatio sit de ratione legis.

1. Concl. Promulgatio est de ratione legis 1. Leges enim, vt dicitur, instituūtur, cum promulgātur. 2. Lex imponitur alijs per modum regulæ & mensuræ: at mensura imponitur per hoc quod applicatur mensurato, ergo vt lex habeat vim obligandi, quod est proprium legis, debet homini applicari, sed talis applicatio fit per notitiam, ex ipsa promulgatione, ergo promulgatio est necessaria vt lex habeat vim suam. 2a. Lex est rationis ordinationis ad commune bonum, ab eo, qui curam cōmunitatis habet, promulgata. †3a. Lex naturæ promulgatur ex eo, quod Deus eam mentibus inserit naturaliter cognoscendam. 4a Illi coram quibus non est facta promulgatio, obligantur, quia per alios notitiam habuere, aut habere potuerunt. 5a. Promulgatio præsens in futurum extenditur per firmitatem scripturę, quæ semper quasi promulgat. Vnde lex à legendo dicitur. D. 4 can. in istu. Isid.

Quæstio 91. De legum diuersitate.

Art. 1. Vtrum sit aliqua lex æterna?

1. Concl. lib. de lib. arb. c. 6. Datur aliqua lex æterna. 1. Ex Aug qui hoc docet. 2. Lex est dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquā communitatem perfectam: at tota communitas vniuersi gubernatur ratione diuina, ergo ratio gubernationis rerum in Deo, tanquam in principe legis habet rationem: & quia diuina ratio nihil concipit ex tempore. Prou. 8. Ista lex erit æterna. †2a Quæ non sunt in seipsis, apud Deum existunt cognita & præordinata, Itaq; æternus diuinæ legis conceptus habet rationem legis æternę, secundū quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerū ab ipso præcognitarum. 3a. Promulgatio huius legis est æterna ex parte diuini verbi, & libri vitæ, non ex partæ creaturę audientis. 4a. Lex importat ordinationē ad finem actiue, non passiue, nisi per accidēs respectu ordinantis, qui habet finem extra se, at Deus non est talis; vnde finis diuinæ gubernationis est ipse Deus. Rom. 4.

Artic. 2. Vtrum sit in nobis aliqua lex naturalis.

1. Concl. Datur in nobis lex naturalis, quæ est participatio legis æternæ. 1. Ex Glos. ad Rom. 2. Quilibet habet legem naturalem, &c. 2. Cum omnia diuinæ prouidentiæ

sub-

subdantur, ab ea regulãtur & mensurantur. ergo omnia participãt aliquo modo legem æternam, inquantum ex eius impressione habent inclinationem in proprios actus & fines. Et quia rationalis creatura excellentiore modo prouidentiæ Dei subiacet, quatenus fit prouidentiæ particeps, sibi & alijs prouidens, ideo in ipsa est participatio rationis æternæ, qua inclinatur naturaliter ad debitum actum & finem: & hęc participatio lex naturalis dicitur Psal. 4. signatum est super nos lumen vultus tui, id est, in lumẽ rationis, quo discernitur bonum & malum, quod pertinet ad legẽ naturalem. 2a. Lex naturalis est participatio legis æternæ in rationali creatura. † 3a. Licet sufficienter homo gubernetur lege æterna, tamen lex naturalis non est quid diuersum ab illa, sed participatio illius. 4a Omnis directio actuum nostrorũ in finem fit per legem naturalem: quia omnis discursus fit ex principijs naturalibus, & omnis appetitus eorum, quæ sunt ad finem, ex appetitu naturali finis. 5a. Omnia animalia suo modo participant legem æternam: sed quia homo eam participat intellectualiter, & rationaliter, ideo participatio ista in homine lex vocatur, cum lex sit quid rationis, qua bruta carent.

Articul. 3. Vtrum sit aliqua lex humana.

1. Concl. de lib. arb. cap 6. Datur lex humana. 1. Aug. ponit legem æternã & temporalem, quam vocat humanam. 2. Sicut ex principijs speculatiuis naturaliter cognitis producuntur cõclusiones scientiarum, quæ non sunt nobis naturaliter cognitæ, sed industria inuentæ, ita ex præceptis legis naturalis, quasi ex principijs ratio humana necessario procedit ad alia particulariter disponenda: at istę habent rationem legis, quia lex est quoddam dictamen rationis practicæ, ergo. 2a. Particulares dispositiones adinuentæ secundum rationem humanam dicuntur leges humanæ, seruatis conditionibus alijs ad rationem legis pertinentibus, vt est dictum. † 3a Ratio humana participat rationem æternam, solum secundum quædam communia principia, ideo necesse est vt procedat ad particulares directiones, quæ in æterna lege continentur. 4a. Ratio humana non est regula rerum, sed principia naturaliter indita sunt regulæ generales omniũ, quæ fieri debent. 5a. Leges humanæ non possunt esse infallibiles, vt conclusiones scientiarum: quia ratio practica versatur circa contingentia: nec omnis mensura debet esse infallibilis, sed vt fieri potest in suo genere.

Art. 4. Vtrum fuerit necessarium esse aliquam legem diuinam.

Necessarium fuit dari aliquam legem diuinam 1. Psalm. 118. legem pone mihi Domine &c. 2. Ex quatuor ostenditur necessitas. 1. ex fine: quia si homo haberet tanquam finem naturalem, satis fuisset supra rationem lex humana: sed quia ordinatur ad beatitudinem excedentem naturæ facultatem, debuit ad hunc finem dirigi lege diuina. 2. ex incertitudine humani iudicij maxime in rebus cõtingentibus & particularibus, quorũ varia sunt iudicia, ideo vt sine dubitatione homo sciret quid esset sibi agendum, necessaria fuit lex diuina 3 homo non est perfectus, nisi perficiatur in actibus interioribus, quos lex humana non potest dirigere, & cohibere, cum lateant. 4. lex humana non potest omnia, quæ male fiunt punire, vel prohibere, quia si vellet omnia mala auferre, impedirentur multa bona ad communem vitam necessaria. Vt ergo nullũ malum relinqueretur improhibitum & impunitum, fuit opus hac lege. † 2a Legem æternam participat homo secũdum capacitatem suæ naturæ, quæ cum ad altiorem finem ordinetur, eget altiore directione, scilicet lege diuina, qua magis participatur lex æterna. 3a. Consilium, est inquisitio ex quibusdam principijs: & nõ sat est vt procedat ex principijs naturaliter cognitis ob causas dictas: vnde opus fuit alijs principijs, id est, præceptis diuinis. 4a. Creaturæ irrationales non ordinantur ad finem super naturam, ideo nõ egent alia lege. 1. Concl.

Artic. 5. Vtrum lex diuina sit vna tantum.

Lex diuina duplex est, altera vetus, altera noua. Nam duplex est sacerdotium, leuiticum, & Christi, ad Heb. 7 ergo duplex erit lex diuina, vetus, & noua. 2a. 1. Concl.

Hæ

Hæ duæ leges non diſtinguuntur, vt duæ ſpecies: ſed vt perfectum, & imperfectum: ſicuti puer, & adultus. Et ideo Paulus, ſtatum veteris legis comparat ſtatui pueri, qui erat ſub pedagogo, & ſtatum nouæ, ſtatui viri perfecti. 3a Hæc perfectio & imperfectio, attenditur ſecundum tria. 1 Ratione boni ad quod lex ordinat vetus, ordinabat ad bonum ſenſibile terrenum: Noua ad bonum intelligibile cœleſte. 2 Ratione directionis actus ad iuſtitiam, in quo noua ſuperat veterem, qui interiores etiam ordinat. 3 Vt lex inducit ad obſeruantiam: illa timore pœnarum inducit, hæc amore per gratiam Chriſti. Breuis differẽtia, ait Aug. timor, & amor. 4a. Vt paterfamilias, alia mandata dat pueris, alia adultis, ita Deus populo ſuo, &cæt. 5a. Quoniam ſalus non erat, niſi per Chriſtum, ideo lex perfecte homines ad ſalutem inducens, non potuit dari, niſi per Chriſti aduentum: ante data eſt populo, ex quo Chriſtus erat naſciturus, vt præparatoria ad legem Chriſti. 6a. Lex naturalis eſt omnium vna, quia dirigit ſecundum præcepta communia: at lex diuina particulariter dirigit, & ideo aliter perfecti, & imperfecti dirigendi erant per varias leges.

Heb. 7 *Exod. 5.* *Matt. 4.* *Matt. 5.* *Act. 4.*

Articul. 6. Vtrum ſit aliqua lex fomitis.

1. Concl. Lex vt eſt in regulato, eſt quædam inclinatio in his, qui ſubiecti ſunt legi: quæ inclinatio eſt varia, vel prout directe inclinat ad diuerſos actus, & ſic alia eſt lex militis, alia mercatoris: vel indirecte, quatenus legiſlator deſtituit ſibi ſubditum aliqua dignitate, vnde tranſit ad aliam legem; vt à lege militis, ad legem ruſtici. Quare quod eſt vni ſecundum legem alteri eſt contra legem. 2a. Lex homini data à Deo primum fuit, vt ſecundum virtutem ageret, erat ita firma, vt nihil poſſet in eo inſurgere contra rationem, ſed vbi à Deo receſſit, incidit in legem brutorum, ita vt feratur impetu ſenſualitatis. 3a. Senſualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in brutis habet rationẽ legis ſimpliciter: in homine autẽ eſt potius deuiatio a lege rationis. 4a. Quatenus homo diuina iuſtitia deſtituitur, originali iuſtitia, ſenſualitatis impetus habet rationem legis pœnalis; ex lege diuina, conſequens hominem deſtitutum ſua dignitate. Ad Rom. 7. Video aliam legem, &c. 5a. Fomes ſecundum ſe non habet rationem legis, ſed vt ſequitur ex diuina iuſtitia. 6a. Fomes non eſt lex, quaſi regula, & menſura, obligans tranſgreſſores, ſed modo iam dicto, per quandam participationem. 7a. Senſualitas in brutis ordinatur ad bonum commune, vel priuatum, & hoc etiam eſt in homine, prout ſubditur rationi: at fomes dicitur ſecundum quod exit ordinem rationis.

Pſal. 48.

Quæſtio 92. De effectibus legis.

Artic. 1. Vtrum effectus legis ſit facere homines bonos.

1. Concl. Proprius effectus legis, eſt facere homines quibus datur, bonos, vel ſimpliciter vel ſecundum quid. 1. Ex Ariſt. Voluntas cuiuslibet legiſlatoris, eſt facere homines bonos. 2. Id, quod inducit ſubiectos ad propriam ipſorum virtutem, facit homines bonos; virtus enim eſt, quæ homines bonos facit: Sed lex reſpectu eorum, quibus datur eſt huiuſmodi, quoniam lex eſt dictamen rationis in præſidente, quo ſubditi gubernantur; virtus autem ſubditi eſt, vt bene ſubdatur ei, à quo regitur, vt patet in iraſcibili, reſpectu rationis, & ad hoc enim ordinatur lex, vt obediatur ei à ſubditis. Quod ſi intentio legem ferentis, tendat in bonum commune diuina iuſtitia regulatum, homines fiunt boni ſimpliciter: ſi vero feratur in bonum non ſimpliciter, ſed vtile, vel delectabile, &c. facit bonos ſecũdum quid. 2a. Quanuis legiſlator non det virtutem qua homo eſt bonus: tamen efficit, vt exercitatione fiat bonus, qua virtus acquiritur. 3a. Aliquando timore, aliquando ex dictamine rationis, & ita non ſemper ex perfecta virtute legi obeditur. 4a. Non poteſt quis eſſe bonus, niſi ſit proportionatus bono communi; vt pars toti. Vnde impoſſibile eſt, vt bonum ciuitatis ſe bene habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus, qui principantur; ad bonum autem ciuitatis ſat eſt, quod Principis mandatis obediatur. 5a. Lex tyrannica non eſt lex, ſed peruerſitas: & facit bonos ſecundum quid, nempe vt ſubditi ſint bene-

lib. 1. Eth. c. 14. *Ariſt. 1. Pol. c. vlt.* *Ariſt. lib. 1. Pol. c. 6.*

ne obedientes in ordine ad tale regimen.

Art. 2. Vtrum legis actus conuenienter assignentur.

1. Concl. Actus legis conuenienter numerantur, qui sunt: Imperare, vetare, permittere, punire. 1. Ex Isidoro, qui hos actus numerat. *lib. 5. etymol. c. 19.* 2. Lex est dictamen rationis per modum præcipiendi, sicut enuntiatio per modum enunciationis. Et quia rationis proprium est, vt ex aliquo ad aliud deducat, vt per principia ad conclusiones, ità etiam inducit, vt assentiatur præcepto per timorem, & ita legis est punire. Actus autem quos dirigit, aut sunt boni ex genere, & istos præcipit, aut mali ex genere, & hos vetat, aut sunt indifferentes, seu parum boni, vel mali, & hos permittit. †2a. Vt cessare à malo habet rationem boni, ita prohibitio habet rationem præcepti, & sic large accipiendo præceptum, lex præceptum dicitur 3a. Consulere potest etiam pertinere ad personam priuatam, & ita nõ est proprium legis. 4a. Similiter, præmiare, sed non punire, quod pertinet ad ministrum legis, & sic præmiare non ponitur actus legis. 5a. Etiam puniendo lex bonos facit; quia timore pœnæ homines ad bene agendum inducuntur.

Quæstio 93. De lege æterna.

Artic. 1. Vtrum lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

1. Concl. Lex æterna est ratio diuinæ sapientiæ, vt est directiua omnium actuum, & motionum. 1. Lex æterna, ait Aug. est summa ratio, &c. *lib. 1. de lib. arb. c. 6.* 2. Id quod Deus gubernat, ac dirigit omnem actionem, & motum creaturarum est summa ratio sapientiæ in ipso: nam sicut per sapientiam omnia condit, ita per eandem sapientiam omnia gubernat, quoad omnes actus, & motiones: & vt artifex habet rationem eorum, quæ facit, quæ dicitur ars, ita gubernator habet rationem ordinis eorum, quæ gerenda sunt a subditis, quæ dicitur lex: sed lex æterna est huiusmodi: quia vt ratio diuinæ sapientiæ creando habet rationem artis vel exemplaris, vel ideæ: ita ratio diuinæ sapientiæ mouentis habet rationem legis, ergo. †2a. Rationes ideales in Deo sunt plures, quia respiciunt naturas particulares: at ratio quæ est lex æterna est vna: quia ordinatur ad vnum bonum commune. 3a. In verbo duo considerantur, ipsum verbum, & id quod verbo exprimitur: lex æterna verbo diuino exprimitur: nec ideo est personale attributum, cum sit ratio ipsa diuina: accommodatur tamen Verbo. 4a. Ratio diuina dicitur veritas, quia intellectus diuinus est mensura rerum, quæ sunt verę, prout sunt conformes diuinæ rationis.

Artic. 2. Vtrum lex æterna sit omnibus nota.

Legem æternam nullus potest cognoscere secundum quod in seipsa est, nisi solus Deus, & beati, qui Dei essentiam vident. 1. Concl. 2a. Omnis creatura rationalis ipsam cognoscit secundum aliquam eius irradiationem maiorem, vel minorem. 1. Augustin. Legis æternæ notio nobis impressa est. *lib. 1. de lib. arb. c. 6.* 2. Omnis cognitio veritatis est quædam irradiatio, & participatio æternæ legis, quæ est veritas incommutabilis: sed omnes ex August. aliqualiter cognoscunt veritatem, ad minus quantum ad principia communia legis naturalis, & in alijs plus, & minus, ergo: & ideo plus & minus lex æterna cognoscitur †3a. Quæ sunt Dei in seipsis non cognoscuntur, sed in effectibus manifestantur. 4a. Quia non plene cognoscitur hæc lex, ideo non cognoscitur totus rerum ordo, quo omnia sunt ordinatissima. 5a. Nemo potest iudicare de lege æterna, vt superior iudicat de inferiore, iudicio practico, an scilicet ita debeat esse, sed vt vias cognoscitiua iudicat de suo obiecto, & hoc modo Aristot. dixit, quod quisque bene iudicat, quæ cognoscit, id est, an sit verum, quod proponitur. *1. Eth. c. 3.*

Articul. 3. Vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur.

Omnes leges; inquantum participant de ratione recta intantum deriuantur à lege æterna. 1. Concl. 1. Sap. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: ratio autem diuinæ sapientiæ est lex æterna, ergo. 2. Omnes rationes gubernationis, quæ sunt in inferioribus gubernantibus,

tibus, deriuatur à lege æterna; quia in mouentibus subordinatis, secundum deriuatur à virtute mouentis primo, quoniam secundum non mouet, nisi motum à primo, vt patet in gubernatione ciuili: sed huiusmodi rationes inferiorum gubernationum sunt quæcunque leges præter æternam, qui important directionem actuum in finem, ergo omnes leges, &c. 3. Ex August. in temporali lege nihil est iustum & legitimum quod non ex lege æterna homines deriuauerint. † 2a. Fomes habet rationem legis, vt est pæna consequens diuinam iustitiam, & sic est à lege æterna: vt vero contrariatur legi Dei, nō habet rationem legis. 3a. Lex humana, vt recedit à lege æterna, non est lex: habet tamen aliquam similitudinem legis propter ordinem potestatis eius, qui legem fecit, & sic à lege æterna deriuatur: quia omnis potestas à Deo est. 4a. Lex humana aliqua permittit, non quod ea probet, sed quia dirigere non potest, & sic non perfecte assequitur legem æternam: sed ex hoc non sequitur, quod ab ea non deriuet.

lib. 1. de lib. arb. c. 5.

Rom. 13.

Art. 4. Vtrum necessaria & æterna subijciantur legi æternæ.

1. Concl. Omnia quæ sunt in rebus creatis, siue sint necessaria, siue contingentia subduntur legi æternæ: quę vero pertinent ad essentiam diuinam, non subdūtur. Sed sunt realiter ipsa lex æterna. Quoniam, quæcunque diuinæ gubernationi subduntur, subijciuntur etiam legi æternæ: quia lex æterna est ratio diuinæ gubernationis: sed omnia creata, tam necessaria, quam contigentia subduntur gubernationi diuinæ, non autem quæ pertinent ad naturā diuinam, vt patet in gubernatione humana cui subijciuntur, quæ ab homine fieri possunt non autem, quæ ad naturam hominis pertinent, ergo. † 2a. Voluntas Dei secundum se considerata non subditur legi æternæ, sed est ipsa lex: quarum vero ad ea, quæ Deus vult fieri in creaturis, quæ subiecta sunt legi æternæ, quantum ratio est sapientia Dei, voluntas Dei dicitur rationabilis. 3a Filius non est factus, sed genitus, & ita non subiacet legi: sed potius est ipsa lex per approbationem: at vt homo subijcitur. 4a. Tertium probat creaturas necessarias subijci huic legi, quod conceditur. 5a. Ex arg. sed contra, ex eo quod necessaria non possunt aliter se habere, colligitur esse sub lege, quia necessitas est cohibitio efficacissima.

Artic. 5. Vtrum naturalia contingentia subsint legi æternæ.

Lex humana non se extendit, nisi ad creaturas rationales, lex est directiua actuum, qui conueniunt subiectis gubernationi alicuius, vnde nemo proprie suis actibus legem imponit: sed quæ aguntur circa vsum rerum ratione carentium homini subditarum, non aguntur per actus hominis mouentis has res, cum non agāt se, sed potius ab alijs agantur: ergo his rebus quamuis ei subijciantur, homo non imponit legem: at vero alijs hominibus maxime, quia eis imprimit quandam regulam, quæ est principium agendi. 2a. Legi æternæ omnes actiones & motus totius naturæ subijciuntur. Quia Deus omnibus rebus imprimit principia suorum actuum, sicuti homo homini denunciando ei aliquod interius principium: & Psal. 148 Præceptum posuit, &c. 3a. Creaturæ irrationales alio modo subduntur legi æternæ, quam homo: quia illæ mouentur à diuina prouidentia, sed non per intellectum diuini præcepti, sicuti homo. † 4a. Impressio principij actiui in rebus ratione carentibus se habet vt promulgatio legis respectu hominis. 5a. Res naturales non participant rationem humanam, sed quodam modo diuinam, quatenus Deo obediunt. 6a. Defectus rerum naturalium nō sunt præter intentionem causarum vniuersalium, ideo subijciuntur legi æternæ. 1 Concl.

Art. 6. Vtrum omnes res humanæ subijciantur legi æternæ.

Aliquid subijcitur legi æternæ, vel per modum cognitionis, vel per modum actionis, & passionis per modū interioris principij motiui, quo modo creaturæ irrationales subduntur: homo vero vtroq; modo: quia habet rationem æternæ legis, & est inclinatus ad id, quod est consonū huic legi; sumus enim facti ad virtutem. 2a. Vterque modus est imperfectus, sed in malis est deprauatus, per vitia & passiones. 1. Concl.

2. Eth. c. 1.

nes, quibus inclinatio debilitatur, & ratio obtenebratur, in bonis vero vterque est perfectior, propter cognitionem fidei & sapientiæ, & motiuum gratiæ & virtutũ. 3a. Tam boni, quam mali subduntur legi æternæ: sed illi perfecte, hi imperfecte, quia illi semper secundum eam agunt, hi vero imperfecte cognoscunt & operantur: verum quantum deficiunt ex parte actionis, tantum suppletur ex parte passionis. Quare omnes res humanæ subijciuntur legi æternæ, vt Aug. docet †4a. Iusti dicuntur non esse sub lege, quia non timore, sed amore legem seruant: vel quia opera quæ faciũt sunt magis spiritus sancti, qui non est sub lege, quam hominis: & ita vbi spiritus Domini, ibi libertas. 5a. Prudentia carnis subditur legi Dei, quantum ad passionem, quia meretur pœnam: quamuis semper remaneat inclinatio ad virtutem, secundum quam legi æternæ homo subijcitur. 6a. Idem est, quo aliquid tendit in finem, & conseruaretur in fine, & ita secundum eandem legem, aliqui merentur beatitudinem & in ea conseruantur: idem de damnatione.

Lib. 1. de lib. arb. c. 6.

Quæstio 94. De lege naturali.

Art. 1. Vtrum lex naturalis sit habitus.

1. concl. Lex naturalis proprie & essentialiter non est habitus. 1. Habitus est, quo aliquid agitur cum opus est, ut ait Aug. at lex naturalis non est talis, cum sit in paruulis & damnatis, qui per eã nihil agere possunt; ergo. 2. Habitus secundum suam essentiã est id, quo ratio aliquid agit: vt grammatica, qua homo conficit orationem congruam: at lex naturalis non est id, quo ratio agit, sed potius est quid per rationem constitutum, ergo. 2a. Lex naturalis est habitus improprie, vt habit⁹ dicitur: quod habitu tenetur: sicut fides, id quod fide tenetur. Nam præcepta legis naturalis quãdoque actu à ratione considerantur quandoque in ea sunt habitualiter, quando nõ considerantur actu. Patet etiam à simili de principijs speculabilium, quæ non sunt habitus, sed principia, quorum est habitus. †3a. Philos. enumerat potentias habitus & passiones, quia solum ista sunt principia actus. Volebat enim quærere genus virtutis, quæ est principium actus: at præter ista sunt quædam in anima sicut quidam actus: vt velle in nolẽte, &c. 4a. Synteresis dicitur lex intellectus, vt est habitus continens præcepta legis naturæ, quæ sunt prima principia operum humanorum. Tertium procedit iuxta. 2 concl. quod sit habitus, vt tenetur. Ad arg. sumptum ex Aug. dicitur, puerum non vti habitu propter defectum ætatis.

Lib. de bono. coniu. c. 22.

2. Eth. 5.

Articul. 2. Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta vel vnum tantum.

1. Concl. Præcepta legis naturæ respectu rationis practicæ se habent vt prima principia in speculatiuis: & vtraque sunt per se nota. 2a. Quædam sunt nota secundum se, vt cum prædicatum est de ratione subiecti; alia secundum nos, quæ sunt secundum se nota, vel sunt nota omnibus, vt totum est maius suis partibus, quædam sapientibus, vt angelus non est corpus. 3a. In his quæ cadunt sub intellectu, est quidam ordo, & primo loco est ens: Vnde primum principium indemonstrabile est: quod nõ est simul affirmare, & negare. 4a. Primum principium rationis practicæ, quæ ordinat ad opus, est bonum, quod est id, quod omnia appetunt, quia omne agens agit propter finem, qui habet rationem boni. 5a. Primum super quo fundantur omnia præcepta legis naturæ est hoc, Bonum est faciendum, malum est vitandum. Quoniã bonum habet rationem finis, & malum rationem contrarij, ideo omnia, ad quæ naturaliter homo inclinatur, vel vt sequẽda, vel vt fugienda apprehendit: quare secundum ordinem inclinationum naturalium erit ordo præceptorum legis naturæ. 6a. Inest primo homini inclinatio ad bonum secundum naturam, qua cõuenit cũ omnibus substantijs: & hoc modo pertinent ad legem naturalem, quod naturam conseruat, & fugiat contraria. Secundo inest inclinatio specialis vt conuenit cum cæteris animalibus, & sic ad legẽ naturalem pertinẽt, quæ natura omnia animalia docuit: vt generatio, educatio filiorum, &c. Tertio inest inclinatio ad bonũ secundum naturã rationis: & sic habet

naturalem inclinationem ad cognoscendam veritatem de Deo, & ad societatem, &c. & secūdum hoc ad legem naturalem pertinet, quod ignorantiam fugiat, neminem lædat, &c. 7a. Legis naturalis precepta sunt plura: patet ex dictis: & à simili de principijs indemōstrabilibus. 8a. Omnia ista præcepta vt referuntur ad vnum primum præceptum, habent rationem vnius legis naturæ. 9a. Variæ inclinationes diuersarum potentiarum in homine pertinēt ad vnam legem naturalem, prout ratione regulantur, & reducuntur ad vnum præceptum. 10a. Ratio est vna ordinatiua omnium, quæ ad homnem spectant: & ideo sub lege rationis continentur omnia, quæ ratione regulari possunt.

Artic. 3. Vtrum omnes actus virtutum sint de lege naturæ.

1. Concl. Omnes actus virtutis, vt virtuosi sunt, pertinent ad legem naturæ. 1. Ex Damasc. virtutes sunt naturales ergo, & actus virtuosi. 2. Illud pertinet ad legem naturæ, ad quod homo inclinatur naturaliter: sed homo naturaliter inclinatur ad actus virtuosos, quia res inclinantur ad aliquid naturaliter secūdum suam formam, forma autem hominis est ratio, ergo hominis est agere secundum rationem, quod est agere secūdum virtutem: dictat enim cuique ratio, vt virtuose viuat, ergo. 2a. Si considerentur actus virtuosi secundum seipsos, id est, vt sunt in proprijs speciebus, nō omnes sunt de lege naturæ. Multa enim secundum virtutem fiunt, ad quę natura non primo inclinat; sed per rationis inquisitionē ea homines inuenerunt, quasi ad bene viuēdum vtilia. † 3a. Temperantia est circa concupiscentias, quæ ordinantur ad bonum commune naturæ; vt alia legalia ad bonum commune morale. 4a Omnia peccata sunt contra naturam propriam hominis, id est, contra rationem: sed quædam speciatim dicuntur contra naturam, vt communicat cum alijs; vt cōcubitus masculorum, &c. 5a. Tertia ratio procedit de actibus, secundum se consideratis: quomodo, quod est vitium vni, alteri non erit propter diuersas hominum conditiones.

Art. 4. Vtrum lex naturæ sit vna apud omnes.

Ad legem naturæ pertinent ea, ad quę homo naturaliter inclinatur: inter quæ est, quod agat secundum rationem, cuius est ex communibus ad propria procedere: sed ratio speculatiua cum versetur in necessarijs, absque defectu veritatem inuenit in conclusionibus: practica vero, quia est circa contingentia non semper: in his vero, in quibus est aliqua necessitas, non errat; & ita quo magis ad propria descenditur, tanto magis inuenitur defectus 2a. Quantum ad cōmunia principia rationis, siue practicæ, siue speculatiuæ, est eadem veritas, seu rectitudo apud omnes, & æqualiter nota. Ita Isid. Ius naturāle est cōmune omni rationi. 3a. Quantum ad proprias conclusiones rationis speculatiuæ est eadem veritas apud omnes, non tamen æqualiter nota: at quantum ad cōclusiones practicas, nec est eadem veritas, seu rectitudo, & apud quos est, non est æqualiter nota: quamuis vt in pluribus, & rectitudine & notitia omnes conueniant, & in paucioribus deficiant. 4a. Apud omnes est verum, & rectum: vt secundum rationem agatur. Ex quo principio plures cōclusiones ducuntur, & quo magis ad particulares conditiones descenditur, pluribus modis erratur, propter impedimenta, vt propter passiones, consuetudinem, &c. † 5a. Ius naturale dicitur quod est in lege, & Euāgelio, id est, quod plenarie ibi traditur: non quod omnia sint de iure naturæ, quæ ibi habentur. 6. Idem est iustum apud omnes secundum illa, quæ naturaliter cognoscuntur: & ea quę vt plurimum sunt recta. 7a. Quia ratio dominatur omnibus potentijs, omnes naturales inclinationes potentiarum secundum rationem debet ordinari. Vnde apud omnes hoc est rectum, vt secundum rationem omnes hominis inclinationes dirigantur.

1. Concl.

lib. 5. Ety. cap. 4.

Art. 5. Vtrum lex naturæ mutari possit.

1. Concl. Lex naturalis mutari potest quantum ad hoc, quod aliquid ei addatur. Multa enim per legem humanam & diuinam ad humanam vitam vtilia addita sunt. 2a. Lex naturalis non potest mutari per modum

dum

dum subtractionis, vt quod erat de lege naturali, non sit, quo ad prima principia. Patet ex d 5. vbi dicitur non variari tempore, &c. 3a. Quantû ad quasdam conclusiones proximas primis principiis potest mutari propter aliquas particulares causas, sed vt in pluribus remanet. † 4a. Lex dicitur data ad correctionem legis naturæ, vel quia suppleuit legem naturæ, vel quia quibusdã erat corrupta. 5a. Ex mandato Dei licet occidere innocentem, furari, & fornicari: quia quidquid à Deo mandatur, est debitum, & ideo non est peccatû. Est enim Dominus vitæ & mortis, & omnium. 6a. Dicitur aliquid natutalale, vel quia ad id natura inclinat, vel quia natura non inducit contrarium: quo modo diceres hominem esse nudum esse de lege naturali, quia natura non dedit ei vestimenta, & hoc modo cõmunis possessio & libertas dicuntur esse à natura, & in his additum est legi naturali.

Artic. 6. Vtrum lex naturæ possit à corde hominis aboleri.

1. Concl. Lex naturalis quantum ad principia communia nullo modo potest à cordibus hominum deleri in vniuersali. Lex tua, ait Aug scripta est in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas. li. 1. conf. c. 4. 2a. Potest tamen deleri in aliquo particulari operabili, quatenus ratio impeditur passione, &c. ne commune principium applicet ad particulare operabile 3a. Quantum ad præcepta secundaria potest deleri à corde. Vel propter malas persuasiones, vel prauas consuetudines, &c. † 4a. Culpa delet legem naturę in particulari, nõ in vniuersali: nisi forte quantum ad secunda præcepta. 5a. Gratia est efficacior natura: sed natura est essentialior homini, & ideo magis permanet. Tertia procedit de secundis præceptis, contra quæ aliquæ leges sancitæ fuere.

Quæstio 95. De lege humana.

Artic. 1. Vtrum fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus.

1. Concl. Vtile & necessarium fuit ponere leges humanas. 1. Ex Isid. qui recenset aliquot causas, ob quas factæ sunt leges, quæ hanc necessitatem demonstrant. l. 5. ety. c. 20. 2. Id est homini vtile & necessarium, sine quo non potest assequi suam perfectionem, quæ consistit in virtute, quam per disciplinam acquirit: sed hanc disciplinam & perfectionem non potest assequi sine legibus humanis, ergo. Nam perfectio virtutis præcipue consistit in retrahendo ab illicitis delectationibus, ad quas homines sunt proni & maxime iuuenes: quorum alij per disciplinã paternam corriguntur: alij per vim & metum cohibendi sunt à malo, vt assuescat in bono & fiant virtuosi: at huius modi disciplina cogens metu est disciplina legum, ergo. Quia, vt ait Arist. si homo sit separatus à lege & iustitia est pessimum omnium animalium. 1. Pol. c. 2. † 2a Licet bene dispositi homines melius monitionibus ducantur ad virtutem: tamen male affecti non ducuntur nisi cogantur. 3a. Melius est omnia lege ordinare, quam relinquere arbitrio iudicis. 1. quia pauci sapientes inueniuntur. Arist. 1. rhe. c. 1. 2. qui leges ponunt multo tempore considerãt, quid agendum sit. 3 quia qui leges statuunt, cum iudicent de futuris non mouentur passionibus. Ob has itaque causas non est melior iustitia, siue lex animata, cui paucissima relinquẽda sunt. 4a. Quæ non possunt lege comprehẽdi, committuntur iudici, vt an factum sit, &c.

Artic. 2. Vtrum omnis lex humanitus posita à lege naturali deriuetur.

1. Concl. Omnis lex humanitus posita intantum habet de ratione legis, inquantum à lege naturæ deriuatur. 1 Ex Tullio, lex à natura profecta, &c. li. 2. de inuēt. 2. Lex, vt ait Aug. non est lex nisi iusta fuerit: iustum autem ex eo dicitur, quod est rectum secundum regulam rationis: rationis autem prima regula est lex naturæ, ergo. Vnde si in aliquo à lege naturæ discordet, non erit lex, sed legis corruptio. 2a. A lege naturali deriuatur aliquid, vel per modum conclusionis, vt fit in scientijs ex principijs; vel per modum determinationis, vt fit in artibus, & cum artifex formam communem domus determinat ad hanc, vel illam figuram Exemplum prioris modi malum est fugiendum, ergo nõ est occidendum: posterioris, lex naturę dictat, vt nocentes puniantur, quod autem hac, vel illa pœ-

na, est quædã determinatio naturæ. Quæ sunt prioris generis, habent aliquid vigoris à lege naturali: quæ vero posterioris, à sola lege humana. † 3a. Iustum legale potest poni sic, aut sic, intelligendum est de his, quæ ponuntur per modum determinationis, præceptorum legis naturæ. 4a. Ius positiuũ diuiditur cõtra ius naturale, quantum ad ea, quæ deriuantur per modum conclusionis ab illo. 5a. Diuersitas legis positiuæ, oritur ex varietate rerum humanarũ, & ideo sunt variæ leges apud diuersos. 6a Nõ de omnibus quæ à maioribus statuta sunt, potest reddi ratio, circa particulares determinationes legis naturæ: quorum iudicio standum est, non minus, quam demonstrationibus.

Arist. 5. eth. c. 4.

Arist. 6. eth. c. 12.

Artic. 3. Vtrum Isidorus conuenienter qualitates legis positiuæ describat.

1. Concl. Conuenienter ab Isidoro legis positiuæ qualitates describuntur. Nam, cum lex humana sit propter finem, ac etiam sit res quædam recta & mensurata, debet sumere suam formam à fine, & esse proportionata suæ regulæ, & mensuræ, quæ est lex diuina, & naturalis; finis vero est communis vtilitas. Ideo debet congruere religioni, vt sit proportionata legi diuinæ, & congruere disciplinæ, vt consona sit legi naturæ, & saluti proficere: propter commune bonum: & ad has tres conditiones reducuntur aliæ, honesta, ad religionem: quod sit iusta, possibilis, secundum naturam, consuetudinem, loco temporique conueniens ad disciplinam: quæ attenditur secundum ordinem rationis, possibilitatem, & aliorum consuetudinem, & alias duas circunstantias. Necessaria & vtilis, ad salutem & finem: Necessaria ad remotionem malorum, vtilis ad consecutionem bonorum; manifesta, ad cauendum nocumentum, quod ex ipsa lege posset prouenire. Et quia lex ordinatur in bonũ commune, tandem additur, pro communi vtilitate ciuium scripta. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 4. Vtrum Isidorus conuenienter ponat diuisionem humanarum legum.

Conuenienter varijs modis diuiditur lex humana ab Isidoro. Nam vnumquodque diuiditur secundum id, quod in eius ratione continetur, vt in ratione animalis anima, quæ est rationalis, vel irrationalis. Et quoniam multa sunt de ratione legis humanæ, ideo varie diuidi potest. 2a. De ratione legis humanæ est vt sit deriuata à lege naturæ, vel per modum conclusionis, & sic oritur ius gentium, vel per modum determinationis, & sic ius ciuile, quod quælibet ciuitas sibi accommode determinat 3a. De ratione huius legis est, vt sit propter bonum commune, & sic diuiditur secundum diuersitatem eorum, qui dant operam bono communi: vt sunt sacerdotes, principes, & milites, quibus specialia iura aptantur. 4a De ratione huius legis est, vt statuatur à gubernante cõmunitatem, & sic diuiduntur humanæ leges secundum varia regimina, quæ sunt, regnum, aristocratia, oligarchia, Democratia, & tyrannis. Hinc oriuntur constitutiones principum, senatus consulta, iura prætorium & plebiscita: ex tyrannide, quia est regimen corruptum, nulla oritur lex Est etiam regimen ex his commixtũ, quod est optimum, vnde oritur lex. 5a. De ratione humanæ legis est vt dirigat humanos actus, vnde alia diuisio sumpta ex his, de quibus est lex: de adulterijs, de sicarijs, &c. † 6a. Ius gentium est quidem naturale, quia proxime ex principijs naturæ ducitur, distinguitur tamen à naturali, cũ contineat conclusiones, & maxime à naturali commune brutis.

Quæstio 96. De potestate legis humanæ.

Artic. 1. Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quam in particulari.

Lex humana debuit poni in communi, id est, debet respicere multas personas, negotia & tempora. 1. Ex digest. iura constituuntur ex his, quæ sæpius accidunt. 2. Qualis est finis legis, talis debet esse lex, quia quod est ad finem, debet esse fini proportionatum, sed lex est conscripta propter bonum commune; ergo debet esse proportionata bono communi: sed hoc constat ex multis: ergo lex multa debet respicere

1. Concl. lib. 1. tit. 3.

rere: quoniam ciuitas constituitur ex multis personis, quarum bonum multis personis, quarum bonum multis actionibus procuratur: nec ad hoc instituitur, vt parum duret, sed omni tempore per ciuium successionem. † 2a. Tres sunt species iuris legalis, seu positiui: prima, cum aliquid commune statuitur, & hæ sunt leges communes, secunda priuilegia, quæ respiciunt priuatas personas, tertia legalia, quæ sunt applicationes legum communium, & dicuntur sententialia. 3a. Vtilitas regulæ est, vt vno multa mensurentur, & ita nulla esset vtilitas legis, quæ est regula, si respiceret tantum vnum actum. Ad singulares actus dirigendos sunt singularia præcepta præsidentium. 4a. In legibus & humanis actibus sufficit verum, vt pluribus.

Articul. 2. Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere.

1. Concl. Non pertinet ad legem humanam prohibere omnia vitia, sed grauiora à quibus possibile est plures abstinere, & maxime cum sunt in detrimentum aliorum & cõtra societatem humanam. 1. Ex Aug. qui ait recte legem humanam aliquid permittere, quod prouidentia diuina vindicat: at non vindicantur, nisi peccata, ergo. 2. Lex humana datur multitudini ad humanam societatem conseruandam, ergo debet esse proportionata multitudini, cum sit mensura, quæ debet esse mensurato proportionata, & possibilis: vnde non datur eadem lex puero, & adulto: & multa permittuntur imperfectis, quæ in perfectis non tollerantur: at non esset proportionata nisi aliquot vitia permitteret, ergo. Nam cum detur multitudini hominum, quorum maior pars est imperfecta, ideo non prohibet omnia, à quibus soli virtuosi abstinent, sed grauiora, &c. † 2a. Leges factæ sunt ad comprimendam audaciam, quæ satis comprimitur per leges, quibus prohibetur, ne alijs fiat iniuria 3a. Lex humana intendit inducere ad virtutem, sed gradatim, & ideo non imponit multitudini, quæ sunt virtuosorum. 4a. Lex humana est participatio legis æternæ, & ita ab ea deficit: nec damnanda sunt, quæ facit propter hoc, quod non omnia faciat.

Art. 3. Vtrum lex humana præcipiat actus omnium virtutum.

Lex humana non præcipit omnium virtutum actus, sed tantum eos, qui ad bonum commune ordinantur immediate, vel mediate. 1 Aristot. ait legem præcipere certa quædam opera, vt fortis, temperati, &c. 2. Quoniam licet obiecta omniũ virtutum possint referri ad bonum priuatum, & multitudinis, vt quæ sunt fortitudinis ad conseruationem ciuitatis, vel amici; & lex ordinetur ad bonum commune, & proinde posset præcipere actus cuiuscunque virtutis: tamen solum præcipit actus, qui ordinantur in bonum cõmune, quia ipsa ordinatur ad bonum cõmune, ergo. † 2a. Vt non prohibet omnes actus malos, ita non præcipit omnes bonos: sed aliquos ex singulis vitijs prohibet, & ex virtutibus imperat. 3a. Actus virtutis dicitur, vel ex eo, quod homo operatur virtuosa, & sic lex præcipit actus virtutis: vel ex eo quod quis operatur eo modo, quo virtuosis, & hic actus procedit semper à virtute, & hoc modo non est sub præcepto, sed est finis legis. 4a. Nulla est virtus, cujus actus non sint inordinabiles in bonum commune, saltem mediate: vt cum aliqua ordinantur pertinentia ad bonam disciplinam, vt bene informentur ciues, vt commune bonum conseruent. 1. Concl. lib. 5. c. 1.

Artic. 4. Vtrum lex humana imponat homini necessitatem in foro conscientiæ.

Leges humanę iustæ habent vim obligandi in foro conscientiæ. 1. Prima Pet. 2. Hæc est gratia, si propter conscientiam sustineat, &c. 2 Quoniam omnis lex iusta est participatio legis æternæ Prou. 8. at hæc obligat, ergo 2a. Lex est iusta ex fine. i. propter bonum commune: ex auctore, cum non excedit potestatem ferentis legem: & ex forma, cum imponitur secundum æqualitatem proportionis subditis in ordine ad commune bonum. 3a. Leges possunt fieri iniuste, vel per contrarietatem ad bonum humanum, & hoc, vel ex fine quia non imponuntur onera pro- 1. Concl.

pter

pter bonum commune: vel ex auctore si vltra potestatem vel ex forma, si inæqualiter imponatur: & hæ sunt magis violentiæ, quam leges, & non obligant in conscientia, nisi propter scandalum, vel ad vitandum turbationem, propter quod homo suo iuri debet cedere. Vel contra bonum diuinum, vt leges tyrannorum de adorandis idolis, & has nullo modo licet seruare †4a Cũ omnis potestas sit à Deo, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & ideo sit Deus secundum conscientiam 5a, Secundum procedit, cum lex est contra bonum diuinum, ad quod ordo potestates humanæ non se extendit. 6a. Tertium procedit cum grauamen est iniustum, ad quod potestas à Deo data non extenditur.

Matt. 5. *Act. 4* *Rom. 13.*

Artic. 5. Vtrum omnes subijciantur legi.

1. Concl. Omnes qui subduntur potestati, subduntur legi, quam fert potestas, quantum ad vim directiuam. Nam ad Rom. 13 dicitur, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita: sed nõ videtur subditus potestati, qui non subditur legi, quam fert potestas, ergo omnes debent esse legi subiecti. 2a. Qui potestati non sunt subiecti, vel quia sunt alterius regni, & loci, vel quia regũtur à lege & potestate superiore secundum aliqua mandata, secũdum quæ non pendet ab inferiore, non sunt subditi legi. 3a. Homines virtuosi & iusti, non sunt subiecti legi quoad vim coactiuam, sed soli mali. Quia coactum est contrarium voluntati: at voluntas bonorum consonat legi, malorum vero discordat, ergo, 4a. † Iusto non est posita lex quoad vim coactiuam: quia est sibi lex. 5a. Lex spiritus sancti est supra omnes leges; & ideo viri spirituales, qui spiritu ducuntur non sunt subditi legi, & quod subdantur, est ductu Spiritus sancti. 6a. Princeps est solutus à lege quantum ad vim coactiuam, quantum ad directiuam subditur legi propria voluntate cap. cum omnes de const Qua- quantum ad iudicium Dei princeps nõ solutus à lege, quam voluntarius debet ...are. Est etiam supra legem quantum ad mutationem & dispensationem pro loco & tempore.

1. Pet. 1.

Articul. 6. Vtrum ei, qui subditur legi, liceat præter verba legis agere.

1. Concl. Si emergat casus, in quo obseruatio legis sit damnosa communi saluti, non est obseruanda: & sic licet præter verba legis agere. 1. Quia, vt ait August. intelligentia dictorum, ex causis est sumenda dicendi, ergo magis causa, quam verba est attendenda. 2. Lex ordinatur ad bonum commune, vnde habet vim legis, & obligandi: sed potest contingere, vt aliquibus casibus quod alias erat vtile communitati, sit maxime nociuum, quia legislator non potest casus particulares intueri, ergo licet agere contra verba legis, vt seruetur communis vtilitas, quam legislator intendit. 2a. Si obseruatio legis non habeat subitũ periculum, cui oporteat statim occurri, non pertinet ad quemlibet interpretari, quid sit vtile ciuitati, sed ad principem, qui est consulendus, vt dispenset: si non est tempus, & periculum viget, ipsa necessitas dispensationem habet annexam: quia necessitas non subditur legi. †3a. Qui in casu necessitatis agit præter leges non iudicat leges, sed iudicat de casu singulari, in quo vidit legem non esse seruandam. 4a. Qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter, sed in casu in quo certum est legislatorem aliter intendisse: si res est dubia, agat secundum verba legis, vel consulat superiorem. 5a. Legislator intentionem suam verbis exponit, sed non potest omnes casus videre, & si posset, non opus esset exprimere, ob confusionem.

lib. 4. de trin. c. 12.

Quæstio 97. De mutatione legum.

Artic. 1. Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.

1. Concl. Lex humana mutari potest. 1. Ex Aug. Lex quanuis iusta commutari tamen per tempora iuste potest. 2. Quia cum lex sit dictamen rationis, quo diriguntur humani actus ex vtraque parte mutari potest. Ex parte quidem rationis quia ei naturale est, vt ab imperfecto ad perfectum perueniat, vt patet in inuentione scientiarum. Ex parte humanorum actuum, propter conditionem hominum, quibus secundum

lib. 1. de lib. arb.

dum diuersas conditiones diuersa expediunt, vt docet August. † 2a. Lex naturalis est participatio æternæ legis, ideo immutabilis: at humana est imperfecta, ideo mutatur: illa versatur circa vniuersalia, hæc circa particularia, secundum diuersos casus. 3a Mensura debet esse permanēs quantum fieri potest: at lex humana non potest omnino esse immutabilis. 4a Rectum in rebus corporalibus dicitur absolute, & ita eodem modo semper se habet: at rectitudo legis dicitur in ordine ad vtilitatem communem, ideo, &c.

lib. 1. de lib. arb. c. 26.

Artic. 2. Vtrum lex humana sit semper mutanda, quando occurrit aliquid melius.

1. Concl. Lex humana non semper est mutanda cum occurrit aliquid melius. 1 Ex d. 12. can. Ridiculum, vbi dicitur traditiones patrum non esse infringendas. 2. Mutatio legis, ex se, nocet communi saluti, cum ad obseruantiam legum plurimum valeat consuetudo, quæ quæ leuiora sunt videntur grauiora, & ita mutatio diminuit vim constrictiuam legis, ergo. 2a. Mutatio legis non debet fieri, nisi ex aliqua parte, tantum recompensetur communi saluti, quantum ex ista parte qua minuitur vis constrictiua legis cui derogatur. Quod potest contingere, vel ex maxima vtilitate, quæ ex nouo statuto proueniet, vel ex maxima necessitate, quod lex continet manifestam iniquitatem, vel quod eius obseruatio est multum nociua. † 3a. In arte vbi occurrit melior ratio, licet mutare quod prius tenebatur, quia ars pendet ex sola ratione: at leges habent maximam vim ex consuetudine. Secundum & tertium procedunt, cum est magna vtilitas, vel necessitas.

ff. l. 2. de cōst. prin. 2. Pol. c. 6.

Artic 3. Vtrum consuetudo possit obtinere vim legis.

1. Concl. Per consuetudinem lex potest mutari, & exponi, & etiam aliquid causari, quod legis virtutem obtineat. Nam, quod habet vim manifestandi rationem & voluntatem legislatoris, habet etiam vim mutandi, interpretandi, ac causandi legem, quia lex proficiscitur ex ratione, & voluntate legislatoris: sed hoc habet cōsuetudo, quoniam sicuti verbo exprimitur conceptus & voluntas humana, ita etiam facto, maxime si actus multiplicentur, quare cum aliquid multoties fit, ex deliberato iudicio prouenire videtur, & ita cōsuetudo habet vim legis, & legē abolet, & est legum interpres. Idem docet August. epist. ad Casulanum. † 2a. Lex naturalis & diuina procedunt à voluntate Dei, ideo non possunt mutari consuetudine humana, quare nullo consuetudo valet contra has leges. 3a. Quia leges humanæ deficiunt in aliquo casu, ideo interdum potest agi præter legem, & si casus multiplicentur propter aliquam mutationem hominum, clarum fit per consuetudinem legem non esse vtilem. At manente eadem vtilitate, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit, nisi forte propter hoc lex videatur inutilis, quia non est possibilis secundum consuetudinem patriæ. 4a. Si multitudo in qua introducitur consuetudo sit libera, plus valet consuetudo populi ad aliquid obseruandum, quod consuetudo manifestat, quam auctoritas principis, quia non habet potestatem nisi à multitudine: si vero multitudo non habet potestatem condendi legem vel positam remouendi, consuetudo habet vim legis prout tolleratur ab eo qui legem imponit, qui a videtur approbare, quod consuetudo introduxit.

Artic. 4. Vtrum rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare.

Dispensatio importat commensurationem alicuius communis ad singula. Et ita gubernator familię dicitur dispensator prout cuique cum pondere & mensura, tribuit operationes, & necessaria vitæ. Et in multitudine quis dicitur dispensare, quia ordinat qualiter præceptum commune sit à singulis implendum. 2a. Qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ suæ auctoritati innititur. 1. Dispensatio mihi credita est ait Paulus. &c. 2. Contingit aliquando, vt præceptum, quod est accommodatum multitudini non conueniat huic personæ; vel in hoc casu, vel quia impeditur melius, vel quia inducitur malum, sed hoc iudicium præter eu... dens & subitum periculum non est cu...

1. Concl.

1. Cor. 9.

committendum, ergo erit in eo qui multitudinem regit, potestas dandi licentiam ne preceptum seruet. 3a. Si absque ratione dicta licentiam qui regit tribuat, est infidelis gubernator, quia non habet intentionem ad commune bonum, aut imprudens si rationē dispensandi ignoret. †4a. Cum fit dispensatio, nō debet fieri in preiudicium boni communis, sed hac intentione, vt ad commune bonum proficiat is, quo cum dispensatur. 5a Non est acceptatio personarum, cum conditio alicuius personæ requirit, vt in ea aliquid specialiter obseruetur, sed quando est æqualitas in personis. 6a. Lex naturalis quantum ad præcepta, quæ nunquam falluntur dispēsationem non recipit; in alijs vero præceptis, quæ sunt quasi conclusiones, quandoque per hominem fit dispensatio. Vt quod non reddatur mutuum proditori, patriç, at quia ad legem diuinam homo se habet, vt subditus, nō potest in ea dispensare.

Luc. 12.

Quæstio 98. De lege veteri.

Artic. 1. Vtrum lex vetus fuerit bona.

1. Concl.

Lex vetus fuit bona. 1. Ad Rom. 7. lex quidem sancta est, &c. 2. Illa lex est bona, quæ consonat rationi; sicut disciplina dicitur bona ex eo, quod rationi est consona: sed illa lex consonabat rationi, quia concupiscentiam reprimebat, & omnia peccata prohibebat, quæ aduersantur rationi, ergo. 2a. Lex vetus bona quidem est, sed imperfecta. 1. Ad Heb. 7. nihil ad perfectum adduxit lex. 2. Illud dicitur bonū perfectum in his, quæ sunt ad finem, quod est sufficiens ducere ad finem, imperfectum vero contra: sed lex illa non perduxit hominem ad finem, ergo. Nam licet finis humanæ legis sit tranquillitas ciuitatis, diuinæ tamen est felicitas æterna, quæ impeditur per peccata exteriora, & ideo lex diuina debuit hominem perficere quo ad omnes actus, quod fieri non potest nisi per gratiam: sed lex vetus non conferebat ex se gratiam, quia hoc reseruabatur Christo, ergo. †3a. Præcepta quæ dicuntur non bona sunt cæremonialia, quia non conferebant gratiam, qua homo mundaretur à peccato, & iuditia in quibus non viuent vita gratiæ, & pollui eos, id est pollutos ostendi, &c. 4. Lex dicitur occidisse occasionaliter ex sua imperfectione, quia non dabat gratiam, qua impleretur, quod mandabat. Vnde occasio sumpta fuit ab hominibus, non data à lege. 5a. Dicitur lex iugum graue, quod ferri non poterat, cum tamen lex debeat esse possibilis, quia ex se non dabat gratiam, sine qua seruari nequit.

Exho. 20.

Rom. 6.
Ioan. 5.

Ezec. 20.

Act. 5.

Art. 2. Vtrum lex vetus fuerit à Deo.

1. Concl.

Lex vetus à bono Deo data est, qui est pater Domini nostri Iesu Christi. 1. Mat. 15. vocatur mandatum Dei, ergo. 2. Quoniam ordinabat ad Christum præbendo testimonium de eo, Luc. vltim. oportet impleri omnia, &c. & Ioan. 5. Si crederitis, &c. & rursus disponebat ad Christum retrahendo homines à falso idolorum cultu, Gal. 3. Priusquam, &c. non ergo diabolus tulisset legem illam, quæ duceret ad Christum, per quem reijciendus erat, Matt. 12. Quare ab eo Deo data est, à quo facta est salus per Christum. Vnde damnatur error eorum qui dixerunt datam fuisse diabolo Christi inimico †2a. Quod non est perfectum simpliciter, potest esse perfectum secundum quid, id est, secundum tempus, vt leges quæ dantur pueris secundum eam ætatem: & talia fuerunt præcepta legis. 3a. Illa opera Dei perseuerant in perpetuum, quæ fecit, vt sic perseuerarent. Reprobata fuit lex, non quia mala, sed quia infirma, & inutilis pro hoc tempore. 4a. Ideo Deus dedit legē quam suis viribus homines seruare non possent, vt nihil de se præsumerent, & vt recurrerent ad auxilium diuinum. 5a. Et licet illa lex non sufficeret ad salutem, tamen aderat auxilium diuinum, quo saluari poterant per fidem mediatoris, & ideo Deus non defuit illis.

Artic. 3. Vtrum lex vetus fuerit data per angelos.

1. Concl.

Lex vetus data fuit per angelos. 1. Gal. 3. lex data est per angelos, &c. & Act. 7. Accepistis legem, &c. 2. Quia præter rationē vniuersalem Dion. quod diuina per angelos ad homines debent deferri, lex illa erat

est imperfecta, & disponebat ad perfectā, quæ futura erat per Christum, conueniēs fuit vt lex imperfecta daretur per ministrum, vt postea perfecta per ipsum Deum hominem factum daretur: quia in potestatibus ordinatis actus perfectos superior potestas per se exercet, imperfectos vero per ministros. † 2a. Ille qui loquebatur Moysi, modo Deus, quia Dei personam referebat: modo angelus propter officiū quod gerebat vocabatur. 3a. Quod dicitur Moysen fuisse locutum facie ad faciem, intelligitur secundum opinionē populi, qui putabat Moysen ore ad os loqui cum Deo, cum tamen per Angelum ei loqueretur, vel per visionem ad faciem intelligitur eminens cōtemplatio. 4a. Solius principis est legem instituere, sed institutam quandoque per alios promulgat, ita fecit Deus.

Art. 4. Vtrum lex vetus dari debuerit soli populo Iudæorum.

1. Concl. Conueniens fuit veterem legem dari solum populo Iudæorum. 1 Psal. 147 non taliter fecit omni nationi: & Rom 3. Quid ergo amplius, &c. 2a Ratio quam aliqui assignant, quod populus ille in vero cultu
Exod. 33. Dei remansit, non est bona: quia post legem latam idololatrauit: & Deut. 9. dicitur non fuisse datam terram propter iustitias, &c. Ratio ergo est, vt compleret,
Gal. 4. quod iuramento patribus promiserat de Christo ex eis nascituro. Decuit autem,
Isa. 14. vt populus ex quo Christus erat nasciturus speciali sanctificatione polleret. Nec fuit meritum Abrahæ, vt ei talis prouisio fieret, sed ex gratia. Quare ex sola gratia patres promissionem, & populus primogenitus legem accepit. Si petas, cur ma-
Aug. tra. 26. in Ioan. gis hunc populum elegit, noli dijudicare, si non vis errare. † 2a. Licet salus per Chri-
Rom. 9. stum esset omnibus gentibus præparata: tamen ex vno populo nasci debuit, cui ob id factæ sunt prærogatiuæ. 3a. Acceptio personarum est in his, quæ ex debito dantur, non in his, quæ gratuito: at beneficia salutaria Deus nobis ex gratia donat. 4a. Beneficia gratiæ subtrahuntur ex culpa, non autem beneficia naturæ, inter quæ sunt ministeria angelorum, qui habent curam omnium.

Art. 5. Vtrum omnes homines obligare seruare legem veterem.

Quantum ad illa, quæ lex vetus continebat de lege naturæ omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis, non quia erant de veteri lege, sed de lege naturæ. 1. Concl.
2a. Quantum ad illa, quæ lex vetus superaddebat, solus populus Iudæorum tenebatur. 1. Ex Dionys. multi gentiles per angelos ad Deum reducti sunt: & tamen illi legem non seruabant, ergo. 2. Hæc lex fuit data populo, ob quandam prærogatiuam sanctitatis propter reuerentiam Christi ex eo nascituri; at quæ statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem non obligant omnes: vt patet in legibus priuatis clericorum, ergo. † 3a. Qui regi subduntur obligātur ad legem communiter positam, non autem ad leges priuatas suis ministris impositas. 4a. Quo magis Deo coniungitur, eo est melioris conditionis, & ideo populus Iudæorum fuit alijs populis dignior: & sic melioris conditionis sunt clerici quam laici. 5a. Gentiles perfectius consequebantur salutem sub obseruantijs legis, quam sub sola lege naturali, ideo ad eas admittebantur. cap. cel. hier. Deut. 18.

Artic. 6. Vtrum lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moysis.

Couenientissime lex vetus fuit data tempore Moysis. 1. Ex gloss. ad Gal. 3. ordinata per angelos i. ordinabiliter data, ergo. 2 Lex imponitur vel superbis & duris, vt compescantur vel bonis, vt per eam instructi impleant quod intendunt ad superbiam reprimendam, tunc fuit conuenienter data, quia homo superbiebat de scientia, ac si ratio naturalis sufficeret: & ideo permissus est suæ rationi, vt experientia disceret quantum egeret auxilio diuino, cum lapsus esset ad idololatriam, ideo data est lex, vt esset cognitio peccati. Vbi instructus fuit per legem quam seruare non poterat, cognita est infirmitas, postea data est gratia per Christum. Ex parte bonorum, tunc data est lex, quando lumen naturæ obscurari incipiebat. Quare inter legem naturæ, quæ e[st] imperfecta, & legem gratiæ, quæ est pe[r-] 1. Concl. Rom. 5. Rom. 8.

fecta, vt diuinum auxilium ordine daretur, lex vetus data est. † 2a. Non debuit lex dari statim post peccatū: quia homo nondum cognoscebat se indigere: & quia dictamen rationis vigebat. 3a. Lex non debet dari nisi populo: ideo Abrahæ data sunt quædam præcepta domestica; sed eius multiplicata familia, data fuit lex communis, cum populus liberatus fuit à seruitute. 4a. Ideo non fuit data solum ijs, ex quibus Christus nasciturus erat, sed toti populo, qui accepit signum circuncisionis, symbolum promissionis factæ Abrahæ.

Quæstio 99. De præceptis veteris legis.

Art. 1. Vtrum in lege veteri contineatur solum vnum præceptum.

1. Concl. Præcepta legis sunt multa. Quia Paulus Ephes. 2. vocat legem mandatorum. 2. Omnia præcepta veteris legis, sunt vnū secundum ordinem ad vnum finem: sunt tamen multa secundum diuersitatem eorum, quæ ordinantur ad illū finem. Quia præcepta, quæ ordinantur ad vnum finem, respectu illius finis, possunt dici vnum: cum de ratione præcepti sit, vt fiat propter aliquem finem: sed quoniā contingit ad vnum finem, multa esse necessaria, siue expedientia, propterea de diuersis, diuersa dantur præcepta, prout ordinantur ad vnum finem, ergo: vt patet de arte ædificatoria, quæ diuersos actus ordinat, ad vnum finem. Vnde soluitur primum. Lex enim est vnum præceptum ratione finis. † 3a. Finis legis est, vt constituat amicitiam inter Deum, & hominē: & ideo tota impletur in vno mandato caritatis, quod duplicem continet dilectionem, scilicet, Dei, & proximi, in qua continetur dilectio sui: & ideo dicuntur duo præcepta. 4a. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, &c. est lex, & prophetæ, quia hoc præcepto explicatur regula dilectionis proximi, qui amicabilia ad alterum, veniunt ex amicabilibus ad se. Matt. 22.

Artic. 2. Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.

Lex vetus continebat quædam præcepta moralia. 1. Eccles. 17. Addidit illis disciplinam, &c. disciplina autem pertinet ad mores, ergo: & Exod. 20 Non occides, &c. 2. Lex cuius intentio est facere hominem amicum Deo, debet continere præcepta moralia, quia non est amicitia inter aliquos, nisi sit similitudo, quoniam simile diligit simile, nec potest esse similitudo inter Deum, & hominem, nisi homo sit bonus, vnde dictum est, Sancti eritis, quia ego sanctus sum: bonitas hominis est virtus quæ facit bonum habentem; ideo lex quæ habet talem finem, debet continere præcepta morum. At lex illa in hunc finem data fuit, sicut lex humana datur ad conciliandum amicitiam inter homines, ergo. † 2a. Lex vetus non distinguitur omnino à naturali; sed tanquam aliquid ei addens: quia lex diuina supponit naturam. 3a. Non solum lex diuina debuit dare præcepta moralia, circa ea, quæ pertinent ad conclusiones legis naturæ, sed etiam circa principia, quod in his etiam erat ratio obscurata. 4a. Litera legis dicitur occidere, etiam quantum ad moralia, occasionaliter, quatenus præcepit bonum, non dando auxilium gratiæ ad illud seruandum. Leu. 19. 2. Cor. 3.

Artic. 3. Vtrum lex vetus contineat præcepta cæremonialia, præter moralia.

1. Concl. In legi veteri erant quædam præcepta cæremonialia. 1 Deuteron 4. Vt docerem vos cæremonias, &c. 2. In ea lege debent esse præcepta cæremonialia, quæ data est ad ordinandum hominem in Deum, non solum per actus interiores, sed etiam exteriores, quibus homo diuinam seruitutem profitetur: qui actus pertinent ad cultum Dei, & cæremoniæ vocantur, quasi dona Cæreris, quia Deo, fruges primum offerebantur, vel a Cære oppido, in quo sacra Romanorum, Roma capta, culta fuere: Sed lex vetus est huiusmodi, quia leges humanæ constituuntur ad ordinandos homines inter se, & ideo non constituerunt aliquid de cultu diuino, nisi vt confert ad commune bonum, at diuina è conuerso, ordinat homines inter se, secūdum quod conuenit ordini, qui est ad Deum quem, principaliter intendit. Quare præcepta, quæ erant in lege pertinentia Valer. Max.

nentia ad cultum Dei, specialiter cæremonialia vocantur. † 2a. Non solum dicuntur actus morales, actus interni, sed etiam externi, qui se extendunt ad cultum Dei, & ideo de eis dantur præcepta. 3a. Præcepta communia legis naturæ egēt determinatione, & ita præcepta legis diuinæ, quæ determinant legem naturalem ab ea distinguuntur. Vnde colere Deum, est naturale, at sic colere, est cæremoniale. 4a. D uina manifestari debent per sensibilia, quod non solum locutionibus metaphoricis fit, sed etiam rebus, quæ visu percipiuntur, quod pertinet ad cæremonialia præcepta.

Art. 3. Vtrum præter præcepta moralia, & cæremonialia, sint etiam præcepta iudicialia.

1. Concl. In lege veteri fuerunt quædam præcepta iudicialia. 1. Deuteronom. 6. Hæc sunt &c. 2. Ad legem diuinam pertinet ordinare homines inter se, & ad Deum; & vtrunqune in communi pertinet ad legem naturæ, ad quod referuntur moralia præcepta: & vtrunq; egebat determinatione, cū principia naturaliter cognita sint communia. Vt ergo determinatio præcepti de colendo Deo fit cæremonialia præcepta ita determinatio præcepti de iustitia inter homines seruanda fit per iudicialia, Rom. 6. quę sunt determinationes iustitiæ, inter homines seruandæ. Quare in lege tria erant præceptorum genera; moralia, cæremonialia, & iudicialia. † 2a. Diuisit Aug. legem in præcepta vitæ agendæ, & significandæ, sed in primo membro continentur moralia, & iudicialia 3a Iudicialia communicant cum moralibus, vt à ratione deriuantur, & ideo nomine iudicij, quandoque moralia, & iudicialia continentur. 4a Actus iustitiæ vniuersæ pertinet ad præcepta moralia, sed determinatio ad iudicialia.

Articul 5. Vtrum aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri, præter moralia, iudicialia, & cæremonialia.

1. Concl. Omnia legis præcepta, continentur sub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus: alia non habent rationem præceptorum, sed ordinantur ad præceptorū, obseruationem. 1. Deuteron. 6. datur lex, & solum hæc tria genera ponuntur. 2. In lege, alia ponuntur vt præcepta, alia ad præceptorum impletionem. pręcepta sunt de agendis, ad quorum impletionem excitatur homo, vel auctoritate præcipientis, & ita in lege ponuntur, quæ Dei maiestatem, & auctoritatem declarant, & hæc dicuntur testimonia: vel vtilitate impletionis, & sic ponuntur præmia, & pœnæ, & hæc dicuntur iustificationes, prout Deus iuste punit, vel præmiat. Agenda sunt sub præcepto ratione debiti, quod, vel est secundum regulam rationis, quæ vel dictat aliquid necessario faciendum, & quæ hac ratione prohibentur, vel præcipiuntur proprie dicuntur, præcepta: vel non necessario faciendum, sed vt melius, & hæc dicuntur mandata. Vel debitum est ex determinatione legis, & in rebus humanis sunt iudicialia, in diuinis cæremonialia. Quæ ad pœnam, & præmia pertinent, possunt etiam dici testimonia, vt sunt protestationes diuinæ iustitiæ. Et omnia præcepta possunt dici iustificationes, vt sunt executiones legalis iustitiæ. Vel præcepta sunt, quæ Deus ipse præcipit, & mandata, quæ per alios mandat. † 2a. Iustum duplex est, morale, & legale à lege statutum: Et quia sola iustitia importat rationem debiti; ideo intantum moralia sunt lege terminabilia, inquantum pertinent ad iustitiam: vnde iustum legale, vel pertinet ad iudicialia, vel ad cæremonialia, cum religio sit pars iustitiæ. Ad alia patet.

Gen 1.
Deut. 6.
Deut. 28.

Artic. 6. Vtrum lex vetus, debuerit inducere ad obseruationem præceptorum, per temporales promissiones, & comminationes.

1. Concl. Veteri legi conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad Deum, scilicet, per temporales promissiones, & comminationes. 1. Isa. 1 Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, &c. 2. Per ea debebant perduci ad obseruantiam legis, qui legi erant subiecti, quæ erant legi, & hominibus illis accommodata: quia vt in speculatiuis per media notiora accommodata auditori ho

mines

mines ducuntur ad assentiendum, ita qui vult inducere ad obseruantiam præceptorum, per ea debet mouere, quæ sunt in affectu hominum: sed promissiones temporalium, & pœnæ, erant media idonea ad mouendum illum populum ad obseruantiam illius legis, ergo. Nam data est lex illa populo imperfecto, tanquam puero: imperfecti autem bona temporalia desiderant in ordine tamen ad Deum perfecti vero ista contemnunt, ergo. †2a. Cupiditas bonorum temporalium in ordine ad Deum, non est caritatis venenum, sed via ducens ad perfectum amorem: Psalm. 48. Confitebitur tibi, &c. 3a. Humana lex ijsdem rebus inducit ad obseruationem, sed ab hominibus exhibendis, diuina vero à Deo dandis. 4a. Populus cum legem seruabat, prospere viuebat, & contra Aliqui tamen boni pœnis afficiebantur, licet legem seruarent, vt magis à temporalibus abstraherentur, vel quia opera legis seruantes, habebant cor in rebus temporalibus fixum.

Gal 5. Phil. 3.

Quæstio 100. De præceptis moralibus veteris legis.

Artic. 1. Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

1. Concl. Omnia præcepta moralia legis pertinent ad legem naturæ. 1. Rom. 2. Gentes naturaliter, quæ legis erant, faciebant, quod intelligitur de his, quæ ad mores pertinent, ergo. 2. Mores dicuntur in ordine ad rationem, cuius iudicia procedunt ex principijs practicis naturaliter cognitis ex quibus diuersimode proceditur ad iudicandum. Quædam enim in humanis actibus ita sunt explicita, vt facile ex principijs probentur: vt patrem esse honorandum: quędam requirunt multam considerationem circunstantiarum, quæ ita sunt de lege naturæ, vt egeant disciplina sapientum: vt honorare personā senis, &c. Quædam sunt ad quorum iudicium homo iuuari debet diuina instructione, qua erudimur de diuinis: vt Non assumes nomen Dei in vanum, &c. Quare cum omne rationis iudicium aliqualiter à ratione deriuetur, omnia præcepta moralia pertinebunt ad legem naturæ, sed diuersimode. vt est dictum Et ex his soluuntur argumenta.

Art. 2. Vtrum præcepta moralia legis sint de omnibus actibus virtutum.

Lex diuina cōuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum. 1. Ex Ambr. peccatum est transgressio mandatorum: at peccata contrariantur omnibus actibus virtutū, ergo lex debet ordinare ad actus omnium virtutum. 2. Legis præcepta ordinantur ad cōmune bonum, pro cuius ratione variæ legis statuuntur: & quia lex humana ordinatur ad communitatem humanam, quæ consistit in actibus exterioribus, & maxime iustitiæ, ideo præcipit actus iustitiæ, & aliarum virtutum, vt habent rationem iustitiæ: communitas ad quam pertinet lex diuina est hominis ad Deum in hac, vel futura vita: & ideo præcipit de omnibus, quibus homo bene ordinatur ad Deum, cui coniungitur mente, cum sit eius imago, idcirco dat præcepta de omnibus illis, quibus ratio bene ordinata est: at hoc contingit per actus omnium virtutum, ergo; virtutes enim intellectuales ordinant actus rationis in seipsis, morales eosdē circa passiones & actiones. 2a Præcepta de actibus sine quibus ordo rationis stare nō potest; cadunt sub obligatione præcepti: quæ ad bene esse, sub admonitione consilij. †3a. Obseruatio mandatorum legis habet rationem iustificationis, quatenus iustum est hominem Deo obedire: vel vt iustum est, omnia quę sunt hominis rationi obedire. 4a. Iustitia proprie dicta est inter homines: at communiter sumpta attenditur secundum debitum inferorum virium ad rationem. Vltimū soluitur ex diuersitate cōmunitatis.

1. Concl. Arist. 2. Pol. c. 5. 5. eth. c. 1.

Artic. 3. Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

1. Concl. Præcepta decalogi in eo ab alijs distinguuntur, quod data sunt à Deo immediate, alia vero per Moysen. 2a. Ad decalogum pertinent illa præcepta, quæ statim ex principijs modica consideratione cognosci possunt; & statim ex fide infusa innotescunt. 3a. Inter præcepta decalogi

non

non computantur, quæ lumine naturali sunt per se nota: quorum duo sunt genera, vt quod nemini liceat malefacere: alterum eorum quæ inquisitione sapientum indigent: quæ dantur à Deo per disciplinam sapientum. 4a. Vtrumque genus cõtinetur in præceptis decalogi: primũ vt principia in conclusionibus: alterũ contra. Quare omnia præcepta possũt reduci ad decalogum. † 5a. Dilectio Dei, & proximi sunt duo prima prinpia naturali, & fidei lumine cognita, & ideo pręcepta decalogi ad ea referuntur, vt conclusiones ad principia. 6a. Præceptum de sabbathi sanctificatione est morale in se licet ratione temporis sit cæremoniale 7a. Ratio debiti magis perspicitur in iustitia, quam in alijs virtutibus, & actus iustitiæ sunt magis noti, ideo specialiter cadunt sub præceptis decalogi, quæ sunt prima legis elementa.

Artic. 4. Vtrum præcepta decalogi conuenienter distinguantur.

1. Concl. Pręcepta decalogi conuenienter distinguuntur in tria, quæ pertinent ad Deum, & in septem pertineniia ad proximum. Ita Aug. q. 7. in Exodum. Quæ pertinent ad Deum, sunt. Ego sum Dominus Deus tuus, &c. in quo continetur, Non habebis deos, & non facies sculptile, quæ non sũt distinguenda, vt quidã faciunt. Secundũ. Non assumes nomẽ, &c. Tertium de sabbatho sanctificando. Reliqua septem pertinent ad proximum, inter quæ, pręcepta de nõ cõcupiscẽdo sunt distincte numeranda, cũ concupiscentia carnis, sit distincta à concupiscentia oculorum. † 2a. Latria est quędam protestatio fidei, ideo pręceptum, Non habebis Deos, &c. non debet distingui, à non facies tibi sculptile, & potius danda sunt præcepa de latria, quã de fide, cum præceptum fidei supponatur ad præcepta decalogi. 3a. Negatiua distinguuntur ab affirmatiuis, quando vnum non continetur sub alio, vel contra, vt accidit in primo præcepto. 4a. Omnes con-

Rom 7. cupiscentiæ conueniunt in vna commu-

Arist. 10. ni ratione, ideo Paulus dixit concupiscen-

eth. c. 3. tiam nesciebam, singulariter: sed tamen variæ sunt species concupiscentię, & ideo dantur diuersa præcepta de non concupiscendo.

Articul. 5. Vtrum præcepta decalogi conuenienter numerentur.

Præcepta decalogi conueniẽter numerantur. 1. Deut. 4. Ostendam vobis pactum, 1. Concl. &c. & decem verba, quæ scripsi. 2. Lex diuina ordinat hominem ad communitatẽ humanam sub Deo, ergo debet bene ordinari & ad Deum: tanquam ad principem, & ad proximum. Principi debetur fidelitas, & ita est primum præceptũ, Non habebis deos alienos. Debetur reuerentia, & ita secundum, Nõ assumes nomen, &c. Debetur etiam famulatus, ad quod datur tertiũ de sanctificatione sabbathi in memoriam creationis. Ad proximũ, se bene habet specialiter ratione debiti, & ita datur præceptum de honorandis parentibus: generaliter, ad omnes, vt nemini noceat, vel opere in personam propriam, Nõ occidendo: in personam coniunctam, Nõ mœchaberis: in rem possessam, Nõ furaberis: vel ore, Nõ falsum testimonium dices: vel corde, Non concupisces. Sic tria præcepta erga Deũ, ad opus, os, & cor reuocari possunt. 2a. Pręcepta legis referuntur ad dilectionem, & continent dilectionem Dei & proximi tantum, & non sui: quia dilectio sui continetur in dilectione Dei, & quia quantum ad hoc, lex non erat obscurata. 3a. Solennitates legis erant memoratiuæ beneficiorum, & significatiuæ futurorum, quod maxime competit solẽnitati sabbathi, qui est memoratiua beneficij creationis, & significatiua futuræ vitæ, aliæ solẽnitates celebrabrantur ob priuata beneficia. 4a. Iuramentũ est satis cõmune hominibus, ideo speciatim prohibetur: in quo ẽt latet prohibitio falsæ doctrinæ, & blasphemiæ. 5a. Ratio naturalis statim dictat nemini inferẽdum nocumẽtum, nõ aũt aliquid pro alio esse faciendũ, nisi adsit debitum, quod parentibus nulla ratione potest negari: alijs vero nõ ita. Patres autem amãt filios vt aliquid sui; ideo non datur præceptum de dilectione aliorum, & filiorum. 6a. Delectatio adulterij & vtilitatis diuitiarum est per se appetibilis, nõ ita delectatio homicidij, &c. ideo speciatim prohibetur. 7a: Prohibentur so-

la

læ passiones concupiscibilis, & non irascibilis, quia ad illas omnes reducuntur.

Artic. 6. Vtrum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.

1. Concl. Præcepta decalogi conuenienter ordinantur. 1. Quoniam sunt à Deo, cuius opera ordinata sunt. 2. Præcepta decalogi sunt de his, quæ sunt in promptu, & id est magis in promptu, quod magis rationi repugnat: & cum rationis ordo incipiat à fine, & finis homini sit Deus, ideo dantur primum præcepta ordinantia ad Deum, tum ad proximum. Inter illa primo occurrit fidelitas, deinde reuerentia, postea famulatus, quorum contraria maxime à ratione, eodem ordine abhorrent. In præceptis ad proximum maxime repugnat rationi non seruare debitum ei, cui magis debetur: ideo ponitur primum præceptũ de honorandis parentibus: inter alia attenditur ordo grauitatis, & grauius est offendere opere, quam ore, & ore, quam corde: In operibus grauius homicidium, quam adulterium, & adulterium, quam furtum. †2a. Proximus est notior Deo, sed ratio diligendi proximum est amor in Deum: ideo prius ponuntur præcepta ordinantia in Deum. 3a. Pater est principiũ essendi, vt etiam Deus: ideo præceptum de colendis parentibus subijcitur, post præcepta erga Deum: & in ordine præceptorum non attenditur affirmationis, vel negationis ordo, sed grauitatis. 4a. Et licet peccatum cordis sit grauius: tamen eius prohibitio posterius cadit in ratione.

Artic. 7. Vtrum præcepta decalogi conuenienter tradantur.

1. Concl. Præcepta legis conuenienti modo sunt tradita. 1. Quia si Deus omnia fecit in numero pondere, & mensura; ergo multo magis præcepta suę legis. (Sap. 11.) 2. In præceptis continetur maxima sapientia. Deuter. 4. at sapientis est omnia ordinare, ergo. †2a. Semper affirmationem sequitur negatio, non contra, quia ad plura se extendit negatio, & ideo non fuit necesse, vt præcepto negatiuo responderet affirmatiuum, cum negatiuum secundum dictamen rationis ad plures se extundat, quam affirmatiuum, quod includit rationem debiti: quæ cum apertissima sit respectu Dei & parentum, ideo ponuntur duo præcepta affirmatiua. 3a. Primo & tertio præcepto additur ratio, quia non sunt pure moralia, sed habent aliquid cærimoniale: alia habent manifestam rationem. 4a. Illis præceptis additæ sunt promissiones, ex quibus nulla videbatur vtilitas sequi, aut aliqua vtilitas impediri, vt præcepto, de honorandis parentibus, & de prohibitione idololatriæ. 5a. Illis præceptis adduntur pœnæ, in quibus est pronitas ad malum, vt ad periurium, & idololatriam. 6a. Præceptum de sabbatho est memoratiuũ, ideo in eo, ponitur memoria.

Artic. 8. Vtrum præcepta decalogi sint dispensabitia.

Præcepta delcalogi sunt omnino indispensabilia. 1. Isa. 24. damnantur quidã quod dispensauerunt fœdus sempiternũ: (1. Concl.) quod videtur intelligendum de his præceptis. 2. Illa præcepta sunt indispensabilia, quæ continent intentionem legislatoris, quæ principaliter ordinatur in bonum commune, quia dispensatio fit cum occurrit casus, in quo si lex seruaretur, fieret præter intentionem legislatoris: & ita quæ continent conseruationem communis boni, & ordinem iustitiæ, quia continent hanc intentionem sunt indespensabilia: illa vero, quæ ordinantur ad priora, & quibus determinantur aliqui modi speciales, possunt dispensari cum impeditur intentio legislatoris, at præcepta decalogi sunt prioris generis, id est continent intentionem legislatoris, quia tria priora recte ordinant ad Deum, & continent ordinem ad bonum communem, posteriora continent ordinem iustitiæ inter homines, ergo. † 2a Ius naturale non deficit in præceptis communibus, sed in particularibus & in determinationibus, & in his fit dispensatio 3a. Deus non potest negare seipsum quod faceret, si vellet hominem non ordinari ad ipsum, vel non seruare iustitiam 4a. Occidere prohibetur, vt est iniustum, quod non est cum facinorosi puniuntur. (2 Tim 2.) Quare hæc præcepta quantum ad iustitiam, quam continent, sunt indispensabilia, sed quantũ ad applicationẽ ad actus singulares, vt hoc, vel illud sit homicidium,

cidium, hoc est mutabile, vel auctoritate diuina, vel humana, in his quæ sunt commissa hominum iurisdictioni, quia quantum ad hoc homines gerunt vicem Dei, non autem quantum ad omnia. 5a. Illa ex-
1. Mach. 2. cogitatio Machabæorum de pugna in die sabbathi, fuit magis interpretatio præcepti, quam dispensatio: quia non violat sabbathum, qui facit opus necessarium.

Articul. 9. Vtrum modus virtutis cadat sub præcepto legis.

1. Concl. Illud directe cadit sub præcepto, ad quod lex cogit, quia præceptum habet vim coactiuam per metum pœnæ, ad quam aliter se habet lex humana, ac diuina: & pro illis infligitur, de quibus legislator habet iudicare: homo de exterioribus, Deus etiam de interioribus. 2a Modus virtutis est triplex, scilicet, vt quis operetur sciens, volens, & firmiter. 3a. Modus scientiæ cadit sub lege, tum diuina, tum humana, & ita secundum ignorantiam, aliquis punitur, vel excusatur: quia ignorans per accidens facit. 4a. Modus virtutis, volens, seu eligens, cadit solum sub præcepto legis diuinæ. Quia in hoc importatur duplex motus interior, scilicet, voluntatis, & intentionis, quæ duo non cadunt sub iudicio humano. 5a. Modus virtutis, vt quis firmiter, vel ex habitu operetur sub nullius legis præcepto cadit. Neque enim ab homine, vel à Deo punitur, qui non agit ex habitu: & qui non haberet habitum semper mereretur pœnam, quidquid faceret.† 6a. Modus iustitiæ est, vt fiat aliquid secundum ordinem iuris, non autem vt fiat ex habitu. 7a. Intentio legislatoris est, primo de eo, ad quod vult inducere, & hęc est virtus, secundo de eo, quod ducit ad virtutem, & de hoc est præceptum, id est, de medio ad finem 8a Operari sine tristitia cadit sub legis diuinæ præcepto, ratione dilectionis Dei, quæ est sub pręcepto, sed nō quatenus delectatio sequitur ex operatione, & habitu.

Artic. 10. Vtrum modus caritatis cadat sub præcepto diuinæ legis.

2. Concl. Modus caritatis est in præcepto, quando lex diuina præcipit actum dilectionis: vt cum dicitur, Diliges Dominum, &c. Neque enim est impossibile hoc præceptum, cum homo possit se disponere ad caritatem habendam qua habita poterit ex ea operari. 2a. Modus caritatis, vt est modus aliarum virtutum, quæ ordinantur ad caritatem, quæ est finis præcepti, non cadit sub præcepto, id est, nemo tenetur ex caritate honorare parentes, &c. Vnde qui sine caritate seruat alia præcepta, non est transgressor legis. Alias enim quicunque non haberet caritatem mortaliter peccaret in omni opere etiam bono, quod est inconueniens. †3a. Dominus nō dixit Serua mandatum, si vis ad vitam ingredi, sed mandata, in quibus continetur etiam præceptum de dilectione. 4a. Vt Deus diligatur ex toto corde, oportet vt omnia referantur in Deum, & ita præceptum caritatis non potest impleri, nisi omnia in Deum referantur. Quod autem quis ex caritate debeat honorare parentes, hoc est ex vi pręcepti caritatis, quod certis temporibus obligat, cum sit affirmatiuum: Vnde aliquis potest honorare parentes, & non peccare contra omissionem modi caritatis. 5a. Impossibile est implere legem sine gratia, quia præceptum caritatis sine gratia seruari non potest.

Artic. 11. Vtrum conuenienter distinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum.

Lex debuit alia præcepta tradere, præter illa decalogi, quia lex conseruat animam immaculatam, Psal. 118. quod fit etiam per præcepta superaddita, ergo. 2a. 1. Concl.
Quæ superadduntur pertinent ad conclusiones, quæ à solis sapientibus ducuntur ex principijs naturalibus, quæ data sunt à Deo per Moysen, & Aaron, & ad pręcepta decalogi reducuntur per modum additionis ad illa. Primo præcepto addun-
tur, quæ prohibent idololatriam: Secun- Deut. 19.
do prohibitio blasphemiæ: tertia omnia Leu. 14.
ceremonialia: quarto, præceptum de ho- Leu. 19. & 18.
norandis senibus: quinto, prohibitio odij:
sexto, prohibitio fornicationis, & vitij Deut. 18.
contra naturam: septimo, prohibitio vsuræ, & fraudis: octauo prohibitio falsi iudicij. Alijs duobus nihil additur, quia vniuersaliter omnis concupiscentia prohibetur. † 2a. Ad dilectionis præceptum ordinantur quædam præcepta secundum ma-

 nifestam

nifestam rationem debiti, alia secundum rationem magis occultam. 3a. Iudicialia & moralia determinant præcepta decalogi ex vi institutionis, non ex vi naturalis instinctus, vt moralia superaddita. 4a. De actu fortitudinis datur preceptum per duces exhortantes in bello: Actus gulæ prohibentur per monitionem paternam: quia contrariatur bono domestico.

Deut. 20. 21.

Art. 2. Vtrum præcepta moralia veteris legis iustificarent.

1. Concl. Præcepta moralia veteris legis iustificabant secundum quod iustificatio importat significationem, vel dispositionem iustitiæ, quoniam disponebant ad gratiã Christi, quam etiam significabant. 2a. Si iustificatio sumatur pro executione iustitiæ moralia iustificabant, prout in se continebant, quod iustum est: quo etiam modo omnia præcepta iustificabant, sed aliter, ac aliter. Cæremonialia continebant iustitiam in communi, prout offerrebant cultum Deo, sed non in specie, nisi ex sola determinatione legis diuinæ. Ideo de his dicitur, non iustificasse, nisi ex deuotione & obedientia. Moralia & iudicialia continebant iustitiam generatim, & speciatim: sed moralia, iustum secundum iustitiam generalem, quæ est omnis virtus, iudicialia secundum specialem, quæ est circa cõtractus humanos. 3a. Si sumatur iustificatio proprie dicta; qua homo iustus est apud Deum, præcepta veteris legis non iustificabant: quia nec præcepta, nec sacramenta illa continebant gratiam. Vnde illud littera occidit. Aug. intelligit etiam de moralibus præceptis.

2. Cor. 3. lib. de spir. & lit. c. 4.

Quæstio 101. De præceptis cæremonialibus secundum se.

Artic. 1. Vtrum ratio præceptorum cæremonialium in hoc consistat, quod pertineant ad cultum Dei.

Cæremonialia præcepta proprie ea dicuntur, quæ pertinent ad cultum Dei. 1. Exo. 18. ostendasque populo cæremonias & ritum colendi. 2. Cæremonialia determinãt moralia in ordine ad Deum: homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum, ergo. †2a. Ad cultum Dei nõ solum pertinent sacrificia, sed etiam debita præparatio colentium Deum: & ita quæ pertinent ad præparationem cadunt sub cæremonialibus, ex parte finis: vt præcepta de vestibus, cibis, &c. 3a. Quia in solemnitatibus diligentius obseruantur, quæ pertinent ad cultum, ideo in obseruatione solemnitatum omnia cæremonialia includuntur. 4a. Cæremonialia nõ dicuntur à cæreis, qui accenduntur, neque à chere, id est salue, quanuis, quæ ordinant ad Deum, sint regula salutis. 5a. Non dicũtur cæremonialia præcepta ea, quorum ratio est occulta, sed hoc eis accidit, prout sunt significatiua.

Artic. 2. Vtrum præcepta cæremonialia sint figuralia.

Præcepta cæremonialia sunt figuralia. 1. Concl. 1. Paul. enim vocat vmbram futurorum. 2. Cæremonialia ordinantur ad cultum, qui est duplex interior, nimirum, & exterior, & hic ordinatur ad interiorem, qui consistit in intellectu, & affectu, & ideo diuersimode actus exteriores applicantur ad cultum Dei, prout intellectus, & affectus, varie vniuntur Deo. In vita futura videbitur Deus clare, & ideo exterior cultus non consistet in figura, sed solum in laude procedente ab affectu interiori. In hac vita videtur per sensibilia, & figuras, sed diuersimode secundum statum cognitionis humanæ. In veteri lege, nec veritas in se est manifestata, nec via ad hoc perueniendi. Vnde cultus exterior in illa lege, debebat figurare non solum veritatem manifestandam, sed etiam viam, hoc est Christum. In noua lege, via est reuelata, & ideo non debet præfigurari, sed in memoriam reuocari: vt futuram veritatem præfigurari oportet. ‖Ideo Lex dicitur habere vmbram, & non imaginem rerum; vmbra pertinet ad veterem, imago ad nouam legem: cum vmbra sit minus, quam imago. †2a. Diuina reuelanda sunt secundum capacitatem hominis: alias contemnerentur, nisi intelligerentur: & ita sub figuris, quæ pertinent ad cultum Dei traduntur. 3a. Vt poetica non capiuntur à ratione humana per defectum veritatis eorũ, nisi repræsententur figuris, ita diuina propter

Gal. 2. Heb. 7. Heb. 10.

pter excedentem eorum veritatem, & ita vtrobique opus est figuris. 4a. Exterior cultus ad interiorem ordinari debet, ad quem melius homines per Christum sunt introducti: vnde soluuntur duo argumenta.

Artic. 3. Vtrum debuerint esse multa cæremonialia præcepta.

1. Concl. Cæremonialia præcepta debuerunt esse multa. 1. Oseæ 8 Scribam ei multiplices lege intus. 2. Lex datur populo, in quo sunt quidam proni ad malum, qui sunt præcepta coercendi: quidam proni ad bonum, qui sicut instituendi. In illa lege erant multi proni ad idololatriam, cuius varij erant ritus, & cæremoniæ, & ideo per varia præcepta cæremonialia reuocandi erant, quibus occupati cultui Dei incumberent. Boni etiam per varia cæremonialia ad bonum iuuabantur, vt eorum mens varie in Deũ referretur, & magis assidue: adde quod huiusmodi cæremonialia Christum præfigurabant, qui multas vtilitates attulit, & multa circa ipsum cõsideranda erant. † 2a Propter imbecillitatem eius, qui tendit ad finem, sunt multiplicanda media: & rursus cæremoniæ illæ imperfecte repræsentabant excellentiam Christi, ideo multiplicatæ fuere. 3a. Sapientis legislatoris est minores transgressiones permittere, vt maiores caueantur; ideo ne populus trãsgrederetur præceptũ de vero cultu, & ne peccaret superbia, si omnia seruasset, multis eum onerauit cæremonialibus. 4a. Lex vetus in multis diminuebat corporalem cultum, vt quod sacrificia non offerrentur, nisi vno loco nec à quolibet: nec tamen ita minuit, vt homines facile ad cultum dæmonum declinarent.

Art. 4. Vtrum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias.

1. Concl. Conuenienter cæremoniæ veteris legis diuiduntur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Nam in varijs locis
Num 15. scripturæ, his nominibus appellantur.
Leu. 7. Deinde in cultu Dei ad quem ordinaretur cæremoniæ considerantur, ipse cultus, qui specialiter consistit in sacrificijs, instrumenta, & hæc dicuntur sacra, vt vasa, Exod. 41. &c. Colentes, qui sunt instituendi: vel ad cultum per consecrationem quandam, & hoc per sacramenta: vel ad conuersationem, qua distinguuntur ab alijs, & hoc per obseruantias, vt ciborum, vestimentorum, &c. † 2a. Per ista significabantur, quæ futura erant in nostra lege: sacrificia Christum significarunt: & reliqua, eadem vt sunt in nostra lege 3a. Illa sacrificia nõ dicuntur sacramenta, quia continebant Christum in figura: sed in illa lege erant quædam sacramenta, quæ erant figura futuræ consecrationis, & ita sacramenta distinguebantur à sacrificijs, licet quædam consecrationes, quibusdam sacrificijs adiungerentur. 4a Quædam erant cultui diuino dicata, quæ non erant sacrificia, vel sacramenta, & hæc sacra dicebantur. 5a. Quæ pertinebant ad consecrationem populi commune nomen obseruantiarum retinebant, & ita obseruantiæ non distinguũtur ab alijs. 6a. Solemnitates, quæ pertinent ad determinationem temporis, inter sacra computantur: oblationes, & munera ad sacrificia referuntur.

Quæstio 102. De cæremonialium præceptorum causis.

Articul. 1. Vtrum cæremonialia præcepta habeant causam.

Præceptorum cæremonialium, rationabiles causæ assignari possunt. 1. Quia sunt præcepta Dei, quæ illuminant oculos, quod non esset, nisi haberent causam rationabilem. 2. Eorum, quæ ordinata sunt, potest reddi rationabilis causa quia ad hoc, vt aliqua sint ordinata, requiritur, vt dirigantur in debitum finem, qui est principium ordinis, & quod est ad finem, sit proportionatum fini, vnde sumitur ratio eius, quod est ad finem: sed præcepta cæremonialia sunt huiusmodi, quia sunt à sapientia Dei, cuius est omnia ordinate facere, ergo. † 2a. Obseruantiæ legis ex se consideratæ possunt dici sine ratione: tamen ex fine ad quem ordinabatur, rationem habent: at quæ sunt in lege noua, quæ præcipue consistunt in fide, & dile-

1. Concl. Psal. 18. Arist. 2. Phys. t. 88. Deut. 4. Rom. 14.

dilectione Dei, sunt rationabilia ex natura actus 3a. Sicut lignum scientiæ boni, & mali, ex sola prohibitione habuit aliquā rationem per ordinem ad aliud, sic etiam cæremoniæ veteris legis. 4a. Præcepta moralia habent rationem ex se, cæremonialia vero aliunde.

Artic 2 Vtrum præcepta cæremonialia habeant causam literalem, vel figuralem tantum.

1. Concl. Cæremonialia præcepta habent rationem, non solum figuralem, sed etiam literalem. 1. Vt cæremonialia figurabant Christum, ita etiam historiæ veteris Testamenti 1. Corint. 10. Omnia in figura contingebant: sed historiæ habebant etiā intellectum literalem, ergo, & cæremoniæ. 2. Finis præceptorum fuit ordinare populum ad cultum, sub qua consideratione, quia pro illo tempore cultus diuinus, qui cæremonijs continebatur, seruandus erat à populo, habent rationes literales, siue pertineant ad vitandam idololatriam, siue ad insinuandam excellentiam Dei, vel ad rememoranda beneficia, vel ad designandum statum mentis. Rursus finis fuit figurare Christum, & sub hac consideratione, habent rationes mysticas, siue accipiantur ex parte Christi, & ecclesiæ, siue ad mores populi Christiani, siue ad statum futuræ gloriæ, vnde habent rationes allegoricas, morales, & anagoricas referantur. †2a. Vt intellectus, metaphoricæ locutionis, est literalis in scriptura: ita etiam aliquæ significationes cæremoniarum habent literalem sensum, vt est dictū. 3a. Secundum procedit, si data essent cæremonialia, solum ad significandum, & non etiam ad colendum Deum. 4a. Aliquæ determinationes particulares cæremonialium non habent, nisi rationem figuralem, at vniuerse habent etiam literalem.

Artic. 3. Vtrum possit assignari conueniens ratio cæremoniarum, quæ ad sacrificia pertinent.

Potest conuenienter assignari causa cęremoniarum, quæ ad sacrificia pertinebant 1. Quia ista sacrificia placebant Deo, cui non placent, nisi quæ sapienter, & ordinate fiunt, ergo. 2. Quia potest reddi causa, & vt pertinent ad cultum Dei, & vt sunt figura, ergo. Vt ordinantur ad cultum, accipitur causa primum, quatenus mentem in Deum ordinant, ad quod pertinet, vt beneficia recognoscat, & hoc per oblationes, & sacrificia, quibus homo profitetur se habere omnia à Deo Et quia humana mens non debet, nisi vnum Deū agnoscere, prohibetur in lege, ne alios Deus colat. Deinde, quod per hæc homines retrahuntur à sacrificijs idolorum, & ideo præcepta de sacrificijs non fuerunt data, nisi quando populus lapsus est in idololatriam. Quantum ad figuram, nullum maius donum Deus dedit hominibus post lapsum Filio suo; ideo potissimum sacrificium fuit, quod Christus seipsum obtulerit. Propterea omnia sacrificia offerebantur, vt hoc vnum perfectū sacrificium figurarent. Et quia ex figurato sumitur ratio figuræ, ideo rationes sacrificiorum figuralium sumendæ sunt à vero sacrificio Christi. Et quoniam longum esset ex responsionibus ad argumenta velle omnium sacrificiorum rationes reddere, reijcio lectorem ad D. Thomam.

1. Par 29.
Exod 22.
Num 7.
Ioan 3.
Hab. 10.

Artic. 4. Vtrum assignari possit certa ratio cæremoniarum, quæ ad sacra pertinent.

1. Concl. Cæremoniæ sacrorum habent causam rationabilem, suæ institutionis. 1. Quoniam repræsentabant imaginem cœlestium, ad Heb 8. ergo: quod enim diuina repræsentat, rationabile est 2. Cult⁹ exterior in hoc ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant: & quoniam, quæ cōmunia sunt, non ita in honore habentur, sed quæ sunt ab alijs discreta, & aliquam excellentiam habent, ideoque reges vestibus, & habitationibus illustrioribus vtuntur, propterea oportuit, vt specialia loca, tempora, vasa, & speciales ministri ad cultum Dei ordinarentur, vt per hæc animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur. Similiter status legis institutus erat ad significandum mysterium Christi, quod repræsentari debuit re determinata, vt similitudinem haberet cum re figurata. Quare oportuit aliqua specialia obseruare in his quæ pertinent ad cultum Dei. Rationes singulorum petendæ sunt ex D. Thoma.

Arti.

Articul. 5. Vtrum sacramentorum veteris legis conueniens causa esse possit.

1. Concl. Sacrificia veteris legis habebant rationabiles causas suæ institutionis, tum literales, tum figurales. 1. Luc. 20. Ego sum Dominus, qui sanctifico vos: sed à Deo nihil sine ratione fit, ergo sacramenta illa, quæ ordinabantur ad sanctificationem rationabiliter fuere instituta. 2. Sacramenta proprie erant, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, qua deputabantur quodam modo ad cultum Dei: qui generaliter pertinebat ad totum populum, sed specialiter ad Sacerdotes & Leuitas, qui erant ministri cultus diuini. Quare ex illis sacramentis, quædã ad totum populum, quædam ad ministros pertinebant, & circa vtrosque tria erant necessaria: Primo institutio in statu colendi Deum, quæ quantum ad omnes fiebat circuncisione, quantum ad sacerdotes, per sacerdotum consecrationem: Secundo, vsus eorum, quæ pertinent ad diuinum cultum: & sic quantum ad populum erat esus agni paschalis: quantum ad sacerdotes, oblatio victimarum, & esus panum propositionis: Tertio, remotio eorum, quibus aliqui impediebantur à cultu diuino, scilicet, immunditiarum: & sic quãtum ad populum erant quędam purificationes, & expiationes à peccatis: quantum ad sacerdotes ablutio manuum, pedum, & rasio capillorum. Quæ omnia habebant causas literales, vt ordinabant ad cultum Dei pro eo tempore: & figurales, vt figurabant Christum, vt patet discurrendo per singulas.

Artic. 6 Vtrum fuerit aliqua rationalibi. lis causa obseruantiarum cæremonialium.

1. Concl. Cæremoniæ ad obseruantias pertinẽtes, habebant rationabiles causas, & vt pertinebant ad cultum Dei, & vt præfigurabant Christianorum vitam. 1. Nam fuerunt iustitiæ à Deo, ad quandam prærogatiuam illius populi, ergo. 2. Populus Iudaicus specialiter erat deputatus ad cultũ Dei, & ex populo specialiter sacerdotes. Et sicuti omnia, quæ ordinantur ad cultum debent habere aliquam specialitatẽ pertinentem ad honorificentiam cultus, ita in conuersatione illius populi, & maxime sacerdotum, debuerunt esse aliqua specialia congruentia ad cultum diuinũ, vel spiritualem, vel corporalem. Cultus autem legis figurabat Christi mysterium, & ita omnia eorum gesta figurabant, quæ ad Christum pertinebant. Quare ex dupli- 1. Cor. 10. ci capite, possunt sumi rationes obseruantiarum.

Quæstio 103. De duratione præceptorum cæremonialium.

Articul. 1. Vtrum cæremoniæ legis fuerint ante legem.

Fuerunt ante legem quædam cæremo- 1. Concl. niæ non tamen cæremoniæ legis, quod non essent per legislatorem constitutæ. 1. Deut. 6 Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, quæ mandauit, &c. ergo non erant prius. 2 Cęremoniæ ordinabantur ad cultum, & ad significandum, & propterea debebant esse determinatæ. Et sicut prius inter homines erant quædam iudicia sine auctoritate legis diuinæ, quibus homines ordinabantur ad proximum, per homines constituta: sic erant quædam cæremoniæ, secundum voluntatem, & deuotionem colentium Deum. Sed quia etiam ante legem fuerunt viri pij prophetico spiritu pollentes, credendum est quadam priuata lege ad certum cultum inductos fuisse, qui interiori cultui congrueret, & aptus esset ad significanda Christi mysteria: quę etiam per eorum gesta figurabantur, cum eis omnia in figuram contingerent: Fuerunt ergo ante legem quædam 1. Cor. 10. cæremoniæ, sed non cæremoniæ legis. †2a. Offerebant olim ex deuotione, prout eis videbantur conueniens, protestantes se colere Deum, qui est principium & finis omnium. 3a. Et instituerunt etiam quædam sacra, quia videbatur conueniens ad reuerentiam diuinam. 4a. Circuncisionis sacramentum fuit institutum ante legem diuino præcepto, quanuis in lege fuerit seruatum: similiter erat sacerdotium ex humana determinatione, quæ primogenitis tribuebatur. 5a. Ante legem non erat distinctio mundorum, & im-

mundorum animalium, quoad esum, sed solum quantum ad sacrificium. Gen. 7. Quod si fuit etiam quo ad cibum, fuit ex consuetudine aliquorum.

Art. 2. Vtrum cæremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis.

1. Concl. Cæremoniæ veteris legis habebant vim mundandi ab immūditijs corporalibus. Quia ad hoc statutæ erant ex ordinatione legis. s. ad emundationem carnis: & ideo iustitiæ carnis dicuntur. 2a. Non habebant vim mundandi ab immunditia culpæ. 1. Quia expiatio à peccato nunquā potuit fieri nisi per Christum, qui tollit peccata mundi: at quia mysterium Christi nondum erat realiter per actum, cæremoniæ non poterant in se realiter continere virtutem profluentē à Christo. 2. Ex Paulo, qui ea vocat egena elementa 3a. Mens fidelium tempore legis per fidem qua cōiungebantur Christo incarnato iustificabatur: cuius fidem cæremoniis protestabantur, prout erāt eius figuræ; & ideo pro peccatis offerebantur sacrificia quędam, non quod ipsa expiarent. 4a. Cæremonię vt expiabant ab immunditijs erant in figura expiationis, quæ fit per Christum: Itaque nō habebant vim iustificandi. † 5a. Omnes expiationes quorumcunq; in illa lege referendę sūt ad immunditias corporales. 6a. Sacerdotes placebant Deo in ceremonijs ob obedientiam, & fidem, ac deuotionem. 7a. Sacerdos constituebatur iudex lepræ mundatæ, non mundandæ, & cæremoniæ non mundabant lepram, sed tollebant irregularitatis immunditiam.

Heb. 9. Ioan. 1. Gal. 2. Heb. 4. Leu. 4. & 5.

Artic. 3 Vtrum cæremoniæ veteris legis cessauerint in aduentu Christi.

1. Concl. Cæremoniæ ordinatæ sunt ad cultum Dei exteriorem, qui debet esse proportionatus interiori, qui consistit in fide, spe & caritate, secundum cuius diuersitatem variari debet interior cultus. 2a. Triplex est status interioris cultus: primus, quo fides & spes habentur de bonis cælestibus, & de his per quæ ad cælestia introducimur, vt futura sunt: & hic est status veteris legis: secundus, quo fides & spes habentur de bonis cælestibus, vt de futuris: sed de his per quæ introducimur, vt de præsentibus, & hic est status nouæ legis: tertius in quo vtraque habentur de præsenti; & hic est status beatorum: vbi nihil erit figurale. Ergo, vt veniente tertio statu, cessant omnes figuræ, ita adueniente secundo, debuerunt cessare cæremoniæ primi, quæ figurabant secundum, & aliæ cæremoniæ introduci cōuenientes huic statui. Huc facit auctoritas Pauli ad Colos 2 Nemo vos, &c. & ad Hebræos capite. 8 † 3a. Lex dicitur æterna ratione moralium, & ratione cæremonialium, quantum ad veritatem figuratam. 4a. Mysterium redemptionis in passione Christi fuit consummatum; & ideo ante passionem Christus mandauit leproso, vt tu cæremonias seruaret. 5a. Cessante cultu veteris legis, cessant etiam rationes literales illius cultus, qui erat in fide venturi. 6a. Fides Abrahæ semper imitanda est, sed non eodem signo protestanda: & quia circuncisio erat protestatio fidei in Christum nasciturum ex semine Abrahæ, vbi Christus venit, cessare debuit. Cui successit baptismus, vt sabbatho dies dominicus, & alijs solemnitatibus, aliæ.

Apoc. 21. Col. 2. Heb. 8.

Art. 4. Vtrum post passionem Christi legalia possint seruari sine peccato mortali.

1. Concl. Legalia post passionem Christi, non possunt seruari, sine peccato mortali. 1. Ad Galat. 5. Circuncisio nihil prodest: at nihil excludit fructum Christi, nisi peccatū mortale, ergo. 2. Cæremoniæ legis, sunt protestationes Christi venturi, cuius confessio, & verbis, & rebus fit: & quamuis eadem sit fides antiquorum, & nostra, quia omnes confitemur easdem veritates, tamen per enunciationes diuersi temporis. Ergo sicut is, qui nunc diceret, Christus venturus est, peccaret mortaliter, ita qui idem testimonijs antiquæ legis protestaretur. Et hoc est, quod ait Augustin. † 2a. Hieron. existimauit statim post passionem esse peccatum mortale seruare legalia. Augustin. vero post sufficientem promulgationem Euangelij: ante vero, erant quidem mortua, sed non mortifera Iudæi ergo etiam conuersi ante promulgationem

lib. 19. c. 6. con Faust.

suffi cien-

sufficientem, si vtebantur non ponendo spem in eis, non peccabant: quæ ratio non habebat locum in gentilibus, & ideo Paulus circuncidit Timotheum ex Hebreis, & non Titum ex gentibus. 3a. Petrus non peccauit seruando legalia, sed quod per simulationem se subtraheret à gentibus, vnde sequebatur scandalum. 4a. Cōstitutio, quæ habetur Actor. 15. aliter est intelligenda: quæ facta fuit ad vnionem Iudæorum, & gentilium, qui pari modo abhorrebant sanguineum, & suffocatum.

Quæstio 104. De præceptis iudiciali.

Art. 1. Vtrum ratio præceptorum iudicialium consistat in hoc, quod sunt ordinantia ad proximum.

1. Concl. Ratio iudicialium præceptorum in duobus consistit: & vt ordinent homines inter se, & vt non habeant vim obligandi ex sola ratione, sed ex institutione diuina. 1. Ezech. 18. *Si iudicium verum fuerit inter virum & virum*, &c. 2. Præceptorum cuiuscunque legis, quædam habent vim obligandi ex vi rationis, & hæc dicūtur moralia, eo quod à ratione dicuntur humani mores: quædam non obligant ex vi rationis, quia ex se non includunt rationem debiti, vel indebiti, & hæc obligant ex aliqua institutione per determinationem moralium. Si determinatio fiat in his, quæ pertinent ad cultum, dicuntur cæremonialia, si in his, quæ homines inter se ordinant, dicuntur iudicialia, ergo iudicialia includent illa duo. †2a. Iudicialia non solum sunt, quæ ad lites pertinent, sed omnia, quæ faciunt ad ordinandos homines inter se. 3a. Secunda ratio procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent vim obligandi ex sola ratione, vt præcepta secundæ tabulæ. 4a. Quia per cæremonialia homines ordinantur ad Deum, vt ad finem, ideo aliqua ordinant solum ad proximum: & quia hic ordo est magis proximus rationi, ideo iudicialia sunt paucióra.

Art. 2. Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent.

Iudicialia non fuerunt figuralia primo, & per se, quia principaliter instituta sunt ad ordinandum populum, secundū iustitiam & æquitatem. 1. Concl. 2a. Iudicialia ex consequenti erat figuralia, quatenus status illius populi, quem disponebant, figuralis erat. Quoniam omnia illis in figura contingebant. Idcirco solent allegorice exponi. 1. Cor. 10. 3a. Cæremonialia ex se erant figuralia, quo distinguuntur à iudicialibus. Instituta enim erant, vt figurarēt aliquid pertinens ad cultum Dei, & ad mysterium Christi. Vnde patet ad primum, quia alio modo sunt figuralia, cæremonialia, quam iudicialia. † 4a. Populus Iudæorum ad hoc fuit electus, vt ex eo nasceretur Christus; ideo totus eius status fuit figuralis: & iudicialia habuerunt aliquid figuræ, sicuti eorum bella, & gesta. Ordo ad proximum secundum se consideratus, est peruius rationi, sed vt refertur ad cultum Dei, superat rationem, & ex parte erat figuralis.

Articul. 3. Vtrum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

Iudicialia non habuerunt perpetuam obligationem, sed euacuata sunt per aduentum Christi. 1. Concl. 1. Ad Heb. 7. Translato sacerdotio, transfertur & lex: at translatum est sacerdotium per Christum, ergo etiam lex, & ita non obligat. 2. Quia data fuerunt illi populo ad disponendum statum illius ad Christum, ergo mutato statu veniente Christo, debuerunt cessare: Lex enim fuit pedagogus ad Christum. 2a. Iudicialia aliter cessarunt, ac cæremonialia: quia hæc post promulgationem Euangelij sunt mortifera, illa vero tantum mortua, prout non amplius obligant. Quare si quis iudicialia in noua lege statueret obseruanda, non ex vi legis, non peccaret. Quia cæremonialia ex se sunt figuralia: & ita obseruatio præiudicaret fidei, quasi mysteria non essent completa: at iudicialia non sunt ex se instituta ad significandum: Quorum obseruatio non præiudicat fidei, sed solum inten-

intentio obseruandi, ex vi legis. †3a. Iustitia semper est seruanda, sed determinatio eorum, quæ sunt ex institutione alicuius legis, non ita: quia variatur pro hominum statu. 4a Iudicialia humana perpetua sunt manente statu regeminis: sed si aliud regimen accedat, vt Oligarchiæ, Democratiæ, &c. mutantur. 5a. Adueniente Christo, debuit mutari status illius populi, quia in Christo non est discretio populorum: ideo debuerunt mutari iudicialia.

Artic. 4. Vtrum præcepta iudicialia possint habere aliquam certam diuisionem.

1. Concl. Iudicialia præcepta veteris legis habent aliquam distinctionem. Nam vbi est ordo, ibi est distinctio: sed ratio ordinis, maxime pertinet ad præcepta iudicialia, quibus populus ordinatur, ergo. 2a Hæc præcepta distinctionem habent secũdum distinctionem ordinationis humanæ. Nam lex est quædam ars humanæ vitæ instituendæ, ergo, vt in vnaquaque arte est distinctio regularum artis ita etiã in qualibet lege, distinctio, præceptorum: alias confusio vtilitatem legis auferret. 3a. In populo quadruplex ordo inuenitur, scilicet principis ad subditos; subditorum inter se; subditorũ ad extraneos, & ad domesticos, vt patris ad filium, & vxoris ad virum: & secundum hos ordines distinguuntur præcepta iudicialia. Nam alia instituunt principem, alia conciues, alia instituunt erga extraneos, alia ad domesticam conuersationem. †4a. Quæ pertinent ad ordinationem hominum, sunt numero infinita, sed tamen reducuntur ad aliqua certa. 5a. Alia est ratio distinctionis moralium præceptorum, & iudicialium: quia illa ex sola ratione obligant, hæc ex institutione. 6a. Ex ipsis rebus, quæ per præcepta ordinantur, innuit lex distinctionem iudicialium.

Quæstio 105. De ratione iudicialium præceptorum.

Artic 1. Vtrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit.

1. Concl. Lex antiqua optime de principibus ordinauit. 1. Quia Num. 24. ob pulchritudinem ordinationis populus laudatur: at ista pendet ex principibus bene institutis, ergo per legem bene institutus fuit populus, quantum ad principes. 2. Illa est bona ordinatio in constituendo principe, secũdum quam omnes habent aliquam partẽ in principatu, ex hoc enim conseruatur pax populi, & omnes talem ordinationẽ amant, & custodiunt: & in qua est optima species regiminis, cuius sunt duæ species, altera cum vnus, altera cum pauci principantur secundum virtutem: vt ille omnibus præsit, & sub ipso alij pariter principentur: & talis principatus ad omnes pertineret: tum quia ex omnib⁹ eligi possunt tamen quod ab omnibus eliguntur. Talis ergo politia constat ex regno prout vnus præest, & aristocratia, quatenus multi principantur secundum virtutem, & ex democratia, quatenus ex pluribus principes eliguntur, & plures eligunt. At hoc fuit institutum secundum legem diuinã: nam Moyses, & successores gubernabant quasi singulariter: & eligebantur 70. seniores de omni populo, & populus eligebat, ergo. 2. Polit. Deut. 1. Exod. 18.

Articul. 2. Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia, quantum ad popularium conuictum.

Lex vetus sufficienter ordinauit conuictum illius populi. 1. Quia de hoc speciali beneficio dicitur, Non taliter fecit omni nationi, & iudicia sua, &c. 2. Illa lex cõuenienter populi conuictum ordinat, quę recte disponit communicationes hominum inter se, quarum altera fit auctoritate principis, altera voluntate priuatarum personarum: illa recte ordinat subditos quod iudicia exercendo iustitiam, & puniendo malos, hæc consistit in possessione rerum, quas inter se contractibus homines communicant: at circa vtranque communicationem lex sufficienter ordinauit, ergo. De prima statuit iudices, qui iustitiam administrarent: Instituit iudicij ordinem: & vt recte iudicarent: ne iudicium corrumperent: numerum testium & certas pœnas De secunda, circa rerum pos- 1. Concl. Psal. 47. Deut. 16. Deut. 1. Exod. 23.

possessionem, quæ tria requirit, scilicet, vt sint distinctæ, & habeant suos dominos: vt sint per vsum communes: & vt voluntate possidentium cõmunicentur. De primo, sorte diuideritis. Et quia per possessionũ irregularitatem, vt ait Arist. resp. destruuntur, adhibitum est triplex remedium: primum, vt æqualiter diuiderentur: secundum, ne in perpetuũ alienarentur: sed certo tempore redirent ad dominos: tertium, vt proximi succedant hœredibus: & vt mulieres nuberent viris eiusdem Tribus, Deinde, ordinauit, vt res essent communes, quantum ad curam. Dabatur etiam ingressus in veniam: & pauperibus relinquebantur manipuli, & racemi. De communicatione statuit vnam pure gratuitam: aliam per recompensationem vtilitatis in contractibus venditionis, emptionis, mutui, & cætera. Quare, & cæt.

Num 34. *2. Polit. c. 2.* *Deut. 20.* *Leu 19.* *Deut. 24.* *Deut. 14.*

Artic. 3. Vtrum iudicialia præcepta sint conuenienter tradita, quantum ad extraneos.

1. Concl. Lex conuenienter ordinauit populum erga extraneos. 1. Prouerb. 8. recti sunt omnes sermonis mei, non est in eis prauum quid, &c. 2. Cum extraneis potest esse conuersatio, vel pacifica, vel hostilis, & quantum ad vtranq; lex populum instituit. Tripliciter cum extraneis conuersabantur: vel cum transibant per terras populi, vel cum veniebant ad habitandũ, vel cum in eorum consortium admitti volebant, qui non statim pro ciuibus habebantur. Verum eas gentes, cum quibus habuerunt aliquam affinitatem, vt Aegyptij, in tertia generatione recipiebant. Quosdam cum quibus nunquam consortium habuerunt, nunquam admittebant; vt Amonitas, & Amalecitas Quantum ad hostilem conuersationem statuit, vt bellum iuste susciperetur, petita prius pace. Deinde suscepto bello, illud fortiter exequerentur, auxilio Dei nixi; ideo sacerdotes eos debebant animare. Postea, vt impedimenta belli remouerentur. Postremo, vt victoria moderate vterentur parcendo paruulis, ligna frugifera non cedendo, &c.

Exo. 22. & 23. *Exo. 17.* *Deut. 20.*

Artic. 4. Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domesticas personas.

1. Concl. Lex vetus conuenienter dedit præcepta circa domesticas personas. 1. Psal. 18. Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa. 2. Vita domestica, consistit in communicatione personarum ad inuicem, secundum quotidianos actus, qui ordinantur ad vitæ necessitatem. Vita autem hominis dupliciter conseruatur: primo, quoad indiuiduum per exteriora bona, quibus sustentatur, in quibus administrãdis eget seruis: secundo, quantum ad speciem, ad quod indiget vxore, ex qua generet filium. Vnde in hac conuersatione sunt tres combinationes, scilicet, domini ad seruum; mariti ad vxorem; & patris ad filium. Et quantum ad omnia, conuenientia præcepta dedit. De seruis, vt honeste tractarentur, quantum ad pœnas & eorum libertatem. De vxore ducenda, vt duceretur ex eadem tribu, & vt duceretur vxor fratris defuncti, ne ducerent alenigenas, & qualiter tractari deberet. Circa filios, vt parentes os instituerent in fide, & in moribus.

Deut. 5. *Exo. 21.* *Deut. 15. & 25.* *Num. vlt.* *Deut. 21. 22. & 24.* *Exod. 12.* *Deut. 21.*

Quæstio 106. De lege euangelica, quæ dicitur lex noua, secundum se.

Artic. 1. Vtrum lex noua sit lex scripta.

1. Concl. Lex noua principaliter est lex indita, secundario autem est lex scripta. 1. Lex noua est lex noui Testamenti; sed hæc indita est in corde, Hebræ. 8. & Ierem. 31. ergo. 2. Vnaquæque res id esse videtur, quod est potissimum in ipsa, ex Arist. Sed potissimum in noua lege, in quo tota eius virtus cõsistit, est gratia Spiritus sancti, ergo erit lex indita per spiritum in cordibus nostris. 3. Ex August. qui ait etiã scriptam in cordibus. 2a. Lex noua secondario est lex scripta. Quia hæc lex habet quædam dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum eius, de quibus fideles verbo, & scripto instrui debuerunt circa credenda; & agenda. † 3a. In scriptura Euangelij non cõtinentur, nisi, quæ disponunt ad gratiam Spiritus Sancti, vel

9. Eth. c. 4. *Roman. 3. & 8.* *Lib. de spirit. & lit. c. 17. & 26.*

instruendo intellectum, vt quæ pertinent ad diuinitatem, & humanitatẽ Christi, vel quæ mouent affectum, vt quæ pertinent ad contemptum mundi, per quem homo fit capax Spirit. sanct. vel quæ indicant vsum gratiæ in operibus virtutum, ad quem hæc scriptura varie homines hortatur. 4a. Inditum dicitur aliquid, vel à natura, vel tanquam superadditum per donum gratię; & sic lex noua est indita, non solum indicans quid sit agendum, sed etiam adiuuans 5a. Nullus vnquam habuit gratiam nisi per fidem Christi, explicitam, vel implicitam, per quam homo pertinet ad nouum testamentum. Ideo omnes, quibus lex gratiæ fuit indita, ad nouum testamentum pertinebant.

Articul. 2. Vtrum lex noua iustificet.

1. Concl. Lex noua, vt est ipsa gratia Spiritus sancti iustificat. 1. ad Rom. 1 Virtus enim Dei est in salutem omni credenti: at non est salus nisi iustificatis, ergo. 2. Ex Aug. Qui ait legem esse datam intrinsecus, qua homo iustificaretur. 2a. Lex noua, vt secundario dicit præcepta ordinanti affectum & humanos actus, non iustificat Nam, vt ait Paulus, litera occidit: quod exponit August. de quaçunque scriptura: quare litera etiã Euangelij occideret, nisi intus adesset gratia. † 3a. Prima ratio procedit de lege, quantum ad id, quod est principale in ipsa, non quantum ad documenta. 4a. Noui testamenti gratia adiuuat quidem, sed nõ confirmat, in gratia: contra quam qui peccat magis peccat, propter maius beneficium acceptum, id est, propter sufficiens auxilium ad non peccandum. 5a. Vtraque lex est ab vno Deo, sed aliter, & aliter: Illa in tabulis, hæc in corde; illa in ministrationem mortis, hæc in ministrationem spiritus, &c.

lib. de spir. & lit c. 17.
2 Cor. 3.
lib cit. c. 14. & 17.
Aug. lib. cit. c. 17. & 18.

Artic. 3. Vtrum lex noua debuerit dari à principio mundi.

1 Concl. Lex noua non debuit dari à principio mundi. 1. Non prius, ait Paul. quod spirituale est, sed quod animale: sed lex noua est maxime spiritualis, ergo. 2. Quia lex noua principaliter est gratia Spiritus sancti, quę abundanter dari non debuit antequam tolleretur impedimentum peccati, consummata redemptione per Christum, Ioan. 7. & hæc est ratio Paul. 3. Ex perfectione huius legis; quia nihil ducitur ad perfectum à principio, sed cum successione: est ratio eiusdem Pauli. 4 Quia est lex gratiæ, & ideo opus fuit vt homo relinqueretur in statu veteris legis, vt agnoscens infirmitatem intelligeret se egere gratia. †2a. Ex peccato primi parentis, homo est indignus gratia Dei, & ideo si non datur, iustitia est: vnde non est acceptio personarum quod à principio non dedit, quæ debito ordine erat danda. 3a. Lex noua omnibus locis proponitur, quia diuersitas locorum non variat statum, vt diuersitas temporum. 4a. Quæ pertinent ad vitam corporalem, pertinent ad naturam, quæ non tollitur peccato, quæ vero pertinent ad salutem spiritualem ordinantur ad gratiam, quæ amittitur peccato: vnde non est similis ratio vtriusque, & ita durabit vsque ad finem mundi.

1. Cor. 15.
Rom. 8.
Gal. 3.

Art. 4. Vtrum lex noua sit duratura vsque ad finem mundi.

Statui legis nouæ nullus alius status succedet secundum diuersitatem legis. 1. Matth. 24. Dico vobis, quia non peribit generatio hæc, donec omnia fiant: Quod Chrysost. exponit de generatione fideliũ. 2. Lex quæ immediate ad finem vltimũ introducit, durare debet vsque ad finem mundi: quia non potest dari alius status perfectior in hac vita, quam qui immediate ducit ad vltimum finem: sed lex noua quæ successit veteri vt imperfectæ, hoc facit, ergo. 2a. Si status legis sumatur prout perfectius & minus perfecte se habent homines ad eandem legem, sic variari potest. Sic enim status veteris legis fuit variatus, prout lex magis, vel minus seruabatur. Sic etiam secũdum diuersa tempora, loca & personas diuersificatur status nouæ legis, inquantum gratia Spiritus sancti perfectius, & minus perfecte habetur. 3a. Non est expectandus status in quo perfectius habeatur gratia, quam hactenus habita fuerit, maxime ab Apostolis, qui primitias spiritus acceperunt, & tempore prius, & abundantius cæteris. † 4a. Lex noua est ex parte, id est, non perfecta, respectu status patriæ, in quo hic status euacuabitur. 5a. Ioan. 16 promittitur cognitio omnis

1. Concl.
Heb. 10.

nis veritatis de his, quæ pertinēt ad necessitatem salutis, non de omnibus simpliciter. 6a. Lex noua non solum est Christi, sed etiam Spiritus sancti. Ideo non est expectanda alia lex, quæ sit Spiritus sancti, quasi vetus fuerit Patris, & noua Filij, &c. Rom. 8.
7a Prædicato Euangelio, veniet consummatio, non mundi, sed Ierusalem, quæ fuit destructa promulgatione facta in toto orbe, & temporibus Apostolorum. Quod si intelligatur de prædicatione cum pleno effectu, tunc veniet consummatio mundi.

Quæstio 107. De comparatione legis nouæ ad veterem.

Articul. 1. Vtrum lex noua sit alia à lege veteri.

1. Concl. Lex noua non est alia à veteri respectu finis. Nam, quæ ordinantur ad aliquem finem, duobus modis possunt diuersificari: vno modo, quia ordinant ad diuersos fines: altero vero secundum distantiam, & propinquitatem ad eundem finem, secundum primum modum oritur distinctio specifica, si fines specie distinguantur: secundum alterum, distinctio secundū perfectum, & imperfectum. Cum ergo vtriusque legis vnus fuerit finis, scilicet, vt homines subdantur Deo, qui vnus est vtriusque testamenti, ergo. Rom. 3. 2a Lex noua est alia à veteri, à qua distinguitur, vt perfectum ab imperfecto. Hebr. 7. Translato sacerdotio, transfertur lex: sed sacerdotium est aliud in nouo Testamento, ergo & alia lex: & vt Paulus scribit, vetus fuit veluti pædagogus: noua autem est lex perfectionis, quia est lex caritatis, ergo. Et in vna & eadem ciuitate, alia lex datur pueris, alia perfectis viris. Galat. 3. Colos. 3. † 3a. Vnitas fidei, vtriusque testamenti attestatur vnitatem finis: cuius fidei status duplex est, vt est dictum. 4a. Differentiæ omnes, quæ assignantur inter duas leges accipiuntur secundum perfectum, & imperfectum. Illa dicitur timoris, hæc amoris: illa promittit temporalia, hæc spiritualia bona. Et quoniam, vt in illa erant aliqui boni operantes spe bonorum spiritualiū, ita in hac sunt aliqui imperfecti operantes timore & spe temporalium: ideo in hac etiam aliqui inducuntur ad obseruantiam legis per pœnas, & promissionem temporalium. Et licet illa haberet præcepta caritatis: tamen non dabat Spiritu. sanct. per quem caritas diffunditur in cordibus. Rom. 5.
5a. Illa præcipue erat lex factorum, hæc vero lex fidei, prout eius principalitas consistit in gratia, quæ interius datur credentibus. Habet autem secundario quædam facta moralia, & sacramentalia. Illa etiam dicitur lex fidei, quatenus per fidem ad nouum Testamentum illi pertinebant.

Artic. 2. Vtrum lex noua legem veterem impleat.

1. Concl. Lex noua veterem impleuit. 1. Matthæ. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere, &c. 2. Omne perfectum implet imperfectum: sed lex noua respectu veteris se habet, vt perfectum ad imperfectum, ergo. Implet ergo supplendo, quod ei deerat. Primum ex parte finis, qui erat iustificatio hominis, quam lex non efficiebat, sed figurabat factis, & promittebat verbis: hoc implet noua, quia iustificat. Deinde ex parte præceptorum, quæ Christus opere, & doctrina impleuit. Opere, quia circuncidi voluit, & factus est sub lege. Doctrina quia verum intellectum legis explicauit docendo etiam interiores actus esse malos, & corrigendo errores Scribarum. Rursus docendo, quomodo facilius seruari posset, vt cum docuit abstinere omnino à iuramento, & cæt. Postremo addendo perfectionis consilia. Rom. 8. Gal. 4.
†2a. Noua lex non euacuat veterem, nisi ratione cæremonialium: quæ quoniam impletum est quod figurabant, seruanda non sunt. 3a. Nulla præcepta nouę legis sunt contraria præceptis veteris. Nam, quæ Matth. 5. docentur pertinent ad declarationem, & obseruationem legis. 4a. Cum Christus tetigit leprosum, non fecit contra legem, quia non contraxit immunditiam, sed mundauit. Neque sabbathum soluit, quia operabatur virtute diuina, & opera caritatis. 5a. Matthæ. 5. Christus non fecit mentionem Matt. 19.

agens de lege, de cæremonialibus, quia debebant omninò cessare. De iudicialibus locutus est, cum egit de lege talionis, & quod de vna dixit, de alijs intelligendũ est, explicando legis intentionem circa vindictam.

Articul. 3. Vtrum lex noua in lege veteri contineatur.

1. Concl. Lex noua est in veteri, sicuti fructus in spica. 1. Ezech. 1. Rota erat in rota, id est, nouum testamentum in veteri, vt ait Gregor. 2. Quod se habet respectu alicuius, tanquam complementum ad aliud, dicitur saltem virtualiter contineri in illo, vt in genere continetur species potestate, & in semine arbor: Sed sic se habet lex noua ad veterem, quia comparatur ad eam, vt perfectum ad imperfectum, ergo. Vnde Chrysost. legem naturæ, herbæ, veterem, spicæ, nouam, pleno frumento comparat. † 2a. Lex noua continetur etiam in veteri, quatenus quæ credenda sunt in nouo explicite, in veteri sub figura implicite credenda tradebantur. 3a. Præcepta nouæ legis dicuntur maiora quantum ad explicationem, sed quantum ad substantiam omnia in veteri continebantur: nec prohibet maius in minore virtute contineri. 4a. Licet in veteri haberetur tota lex noua, sed tamen quia non erat explicata, opus fuit, vt noua daretur.

Artic. 4. Vtrum lex noua sit grauior, quam vetus.

1. Concl. Lex vetus ex parte operum exteriorum, quæ in seipsis quandam difficultatem habent, est multo difficilior, quam noua. 1. Hoc probat auctoritas Hilarij in Matthæ. cap. 11. Oneratos legis difficultatibus ad se aduocat, & cæter. 2. Quoniam ad plures actus exteriores obligabat in multiplicibus cæremonijs: at vero noua, præter præcepta legis naturæ paucissima continet ex doctrina Christi, & Apostolorum. Superaddita sunt alia ex institutione patrum, in quibus, vt ait Aug moderatio est attendenda, ne conuersatio fidelium reddatur onerosa. 2a. Quantum ... opera virtutum in actibus interioribus, puta quod aliquis exerceat opus virtutis prompte, & delectabiliter, & circa hoc difficile est virtus, præcepta nouæ legis sunt grauiora. Quoniam in noua lege prohibentur interiores animi motus, qui in veteri non expresse prohibebantur; & si qui prohibebantur, non apponebatur pœna: hoc autem est difficillimum non habenti virtutem. Nam, vt ait Aristot. operari, quæ iustus operatur, facile est, at eo modo, quo ille operatur, id est prompte, est difficile. Vnde cum dicitur, mandata non esse grauia, exponit Aug. amãti: quia non amanti sunt grauia. † 3a. Auctoritas Chrys. est intelligenda, iuxta secundam cõclusionem, quantum ad cohibitionem actuum internorum. 4a. Aduersitates, quas patiuntur obseruatores nouæ legis, non sunt à lege impositæ, sed propter amorem, in quo sita est lex, facile tollerantur. 5a. Additiones ad veterem legem eo ordinabãtur, vt facilius impleretur, quod lex vetus mandabat, vt ait Aug.

5 eth. c 9.

1. Ioan. 5.

Quæstio 108. De his continentur in lege noua.

Artic. 1. Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere.

Lex noua debuit aliqua opera exteriora præcipere. 1. Per hanc legem efficimur filij lucis, at filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum abijcere, ergo. 2. Legis nouæ principalitas est gratia Spir. sanct. quę manifestatur in fide per dilectionem operante, quam gratiam consequimur per Dei filium incarnatum, à quo in nos deriuat. Ergo conueniens est, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à Verbo incarnato fluens, in nos deducatur, & ex gratia interiore exteriora opera sensibilia producantur. 2a. Opera exteriora inducentia ad gratiam, vt sunt opera sacramentorum in noua lege præcipiuntur: vt Baptismus, &c. 3a. Opera exteriora, quæ instinctu gratiæ producuntur, quę habent necessariam connexionem cum caritate, & gratia, in noua lege præcipiuntur, & contraria prohibentur: vt præceptum de confessione fidei, &c. 4a. Opera quæ non habent necessariam connexionem, neque contrarietatem ad fidem,

1. Concl.

Ioan. 12.

Ephes. 5.

Ioan. 1.

vel

vel caritatem, non sunt in noua lege prohibita, vel præcepta ex prima legis institutione à Christo legislatore, sed relicta vnicuique secundum quod alicuius curam gerere debet. Et ideo in his liberum est statuere, quod magis expediat subditis. Et quantum ad hoc lex noua, dicitur lex libertatis: quia vetus pauca reliquit
Luc. 17. hominibus terminanda. †5a. Ad regnum
Rom. 14. Dei non solum pertinent actus interiores, sed etiam consequenter exteriores, sine quibus non possunt esse interiores. In illis vero, quæ sunt indifferentia, vt eius ciborum, non consistit regnum Dei principaliter. 6a. Lex noua, dicitur lex libertatis, primum, quia non obligat, nisi ad ea, quæ sunt de necessitate salutis: deinde, quia facit libere implere ex interio-
Iac. 2. re instinctu gratiæ. 7a. Prohibendo animam ab interioribus motibus, prohibet etiam actus exteriores, &c.

Articul. 2. Vtrum lex noua sufficienter exteriores actus ordinauerit.

1. concl. Lex noua sufficienter actus exteriores ordinauit. 1. Matth. 7. Qui seruat hanc legem, assimilatur viro sapienti, qui ædificauit domum, &c. Sed sapiens ædificator, nihil omittit eorum, quæ sunt necessaria ad ædificium, ergo. 2. Lex noua in exterioribus solum illa præcipere debet, quæ ad gratiam introducunt, & quæ pertinent ad rectum gratiæ vsum ex necessitate. Et quia gratiam ex nobis consequi non possumus, ideo Christus ipse sacramenta, quibus datur gratia, instituit. Rectus vsus gratiæ est per opera caritatis, quæ vt sunt de necessitate, pertinent ad præcepta moralia, quæ traduntur in lege: & quantum ad hoc lex noua, nihil addere debuit circa exteriora agenda. Determinatio horũ operum in ordine ad cultum Dei, pertinet ad cæremonialia, in ordine ad proximũ, ad iudicialia. Et quia istæ determinationes non sunt secundum se de necessitate interioris gratiæ, ideo non cadunt sub præceptis nouæ legis, sed relinquuntur humano arbitrio prælatorum. Quare lex noua, nulla alia opera exteriora debuit determinare præcipiendo, vel prohibendo, nisi sacramenta, & moralia præcepta, quæ ex se pertinent ad rationem virtutis.

†2a. Lex noua explicauit plura credenda quia abundantiore gratia proueniente plura credenda debuerunt explicari, cum ad ea, quæ sunt fidei non veniamus, nisi per gratiam: ad opera vero virtutum, dirigitur homo per rationem naturalem, idcirco non oportuit de his plura præcepta dari. 3a. Ideo sacramenta sunt instituta à Christo, quia dant gratiam ab ipso prouenientem: at vero sacra non dant gratiam, ideo non instituit. 4a. Dedit Christus Apostolis quædam præcepta, non tanquam cæremonialia; vel obseruationes, sed tanquam moralia instituta. Vt quod possent mercedem accipere, quod irent sine pera, &c. Vel fuerunt data pro illo tempore, quo debebant ire ad prædicandum. 5a. Iudicialia, quoad determinationes non sunt de necessitate virtutis, ideo de illis non dantur præcepta in noua lege: explicantur tamen aliqua male à Iudæis intellecta.

Articul. 3. Vtrum lex noua hominem, circa interiores actus sufficienter ordinauerit.

Lex noua sufficienter ordinat homi- 1. Concl.
nem circa actus interiores. 1. Ex August. lib. 1. de serm. Dom. in principio. 2. Quia interiores motus ordinat, & quantum ad se, & quantum ad proximum. Quantum ad se, quo ad duos, motus circa agenda, qui sunt voluntas, & intentio, voluntas dirigitur dum præcipitur, vt abstineat ab actibus interioribus malis, & ab occasionibus malorum, intentio vero, dum dicitur, ne quid agamus propter humanam gloriam, & mundanas diuitias. Quantum ad proximum, dum præcipit ne temerarie, iniusteque iudicemus: nec tamen ita simus remissi, vt sacra cõmittamus indignis. Docet tandem modum adimplendi Euangelicam doctrinam, implorãdo auxilium diuinum, & conatum adhibendo, ad intrandum per angustam portam perfectæ virtutis, & cautelam adhibendo, ne decipiamur à falsis doctoribus, & docendo obseruationem mandatorum esse necessariã, nec sat esse confessionẽ fidei, vel operationem miraculorum, &c. †2a. Dominus solum docuit quædam circa præ-

cepta, quæ pertinent ad proximum, in quibus Iudæi errabant. 3a. Similiter et circa iudicialia, solum de his locutus est, in quibus iidem peccabant. 4a. De
Ioan. 4. cæremonialibus nihil dixit, quia debebant omnino cessare. Docuit tamen corporalē cultum debere mutari inspirituale. 5a. Docuit solūmodo vitandam esse gloriam humanam in ieiunio, eleemosyna, & oratione: quia omnia, quæ quis facit ad frænandas suas concupiscentias ad hæc reducuntur: & quia in his, maxime solet homo gloriari 6a Dominus non prohibuit sollicitudinem necessariam, sed inordinatam. 7a Similiter, nec iudicium iustitiæ, sed inordinatum.

Art. 4. Vtrum conuenienter in lege noua consilia quædam determinata sint proposita.

1. Concl. Conuenienter supra præcepta, addita sunt consilia, in noua, non autem in veteri lege. 1. Quia consilia sapientis, & amici magnam afferunt vtilitatem, Prou. 27. at Christus est sapiens, & amicus, ergo. &c 2. Lex vetus erat lex seruitutis, noua est lex libertatis, ergo conueniens fuit, vt contineret consilia, quia præceptum importat necessitatem, consilium vero ponitur in optione eius, cui datur. Vnde præcepta in noua, intelliguntur de his, quæ sunt necessaria ad salutem, ad quam lex noua immediate introducit: consilia vero de his, per quæ melius homo consequitur finem. Et quia homo constitutus est inter res huius mundi, & res spirituales & quo magis vni eorum adhæret, eo magis ab alio receditur, ne rebus mundanis, tanquam fini inhæreat, & totaliter à spiritualibus recedat, reuocatur per præcepta. Et licet non sit necesse ad finem obtinendum, vt totaliter res mundanas abijciat, quia eis potest vti, tamen, ad expeditius perueniendum, expedit totaliter eas abdicare Bona autem humana huius
1. Ioan. 2. vitæ continentur diuitijs, delitijs carnis, & superbia, & hæc tria totaliter relinquere pertinet ad consilia euangelica, in quibus fundatur omnis religio. Quæ bona abdi- paupertate, castitate, & obedientia hæc simpliciter obseruata pertinent ad consilia simpliciter posita. Sed specialis obseruatio cuiusque in aliquo casu pertinent ad consilium secundum quid, vt cū quis dat eleemosynam, quando non tenetur; & cum quis non sequitur suam voluntatem in aliquo facto. † 2a. Consilia ex se omnib. sunt expedientia, licet alicui ob indispositionem non expediant 3a. Meliora bona in particulari non sunt determinata, sed vniuerse: ideo possunt dari certa consilia quæ sunt de meliore bono 4a. Consilium obedientię expressit Dominus, cum dixit, Sequere me; obediendo, scilicet eius mandatis. 5a. Quæ de dilectione inimicorum dominus docuit, quoad animi præparationem sunt de necessitate salutis, licet in particulari pertineant ad consilia particularia.

Quæstio 109. De exteriore principio humanorum actuum, scilicet de gratia Dei.

Artic. 1. Vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit.

Homo ad cognitionem cuiuscunque veri indiget auxilio diuino, vt intellectus moueatur ad suum actum. Nam ad quēcunque motum non solum requiritur forma, quæ est principium actionis, sed etiam motio primi mouentis: vt patet in motibus corporalibus, qui pendent à primo mouente; ergo vt motus corporales reducuntur ad motum cœlestis corporis, ita omnes motus ad primum mouens simpliciter, qui est Deus: vnde nulla creatura potest in suum actum procedere, nisi moueatur à Deo. Sed cognoscere veritatem est vsus, siue actus intellectus, vsus autem importat motum quendam late sumpto motu, ergo. 2a. Homo in cognitione veri pendet etiam à Deo, prout ab eodem habet formam, per quā agit. Quoniam, sicut Deus est primum mouens, ita est primus actus, à quo est omnis perfectio formalis. 3a. Homo ad cognoscendam veritatem non indiget in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi. 1. Ex Augustin. qui retractando ait etiam non 1. Concl.

non mundos multa scire vera, sed immũdi sunt sine gratia, ergo, &c. Quælibet forma indita rebus habet efficaciam respectu actus determinati, in quem potest, secundum suam proprietatem, sed intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet lumen intelligibile, ergo erit per se sufficiens ad aliqua cognoscenda; ad ea scilicet in quorum notitiam per sensibilia venire potest. 4a. Altiora vero intelligibilia non potest cognoscere, nisi fortiore lumine perficiatur, vt est lumen fidei & prophetiæ, quod dicitur lumen gratiæ, vt est naturali superadditum. Quia human⁹ intellectus habet determinatam proprietatem, vltra quam non potest agere nisi aliqua forma ei superaddatur 5a. Aliquando Deus sua gratia aliquos instruit in his, quæ naturaliter cognosci possunt 6a. Omne verum est à Spir. sancto, vt ab infundente lumen naturę, non tamen tanquam ab inhabitante per gratiam. 7a. Sol corporalis illustrat exterius: at sol spiritualis illustrat interius per lumen naturale, quod dicitur illustratio Dei. 8a. Semper indigemus auxilio Dei ad cogitandum quodcunque, prout Deus mouet ad agendum.

lib. 1. retr. c. 4.

Art. 2. Vtrum homo possit velle & facere bonum absque gratia.

1. Concl. Homo tam in statu naturæ, integræ, quam corruptæ ad faciendum, vel volendum quodcunque bonum indiget auxilio diuino vt primo mouente Patet ex superiore art. 2a. In statu naturæ integræ quantum ad sufficientiam operatiuæ virtutis poterat homo per sua naturalia velle & operari bonum suæ naturæ proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ, non autem bonum super excedens, quale est bonum virtutis infusæ. 3a. In statu naturæ corruptæ non potest per sua naturalia totum bonum sibi connaturale implere, ita vt in nullo deficiat. Quia cum si infirmus, non potest moueri motu hominis sani sine auxilio medicinæ. 4a. In hoc statu homo potest per vires naturæ aliquod bonum particulare agere, vt ædificare domos, plantare vineas, &c. Quia natura per peccatum non est totaliter corrupta, ergo aliquid poterit. 5a. In neutro statu potest velle, aut facere bonum supernaturale meritorium siue virtute gratuita. Nam vt ait Apostolus, Non est volentis, neque currentis, &c. & Aug. Nullum bonum fit sine gratia. †6a. Homo est Dominus suorum actuum per deliberationem, quæ pendet ab aliquo principio extrinsecus mouente, ne detur processus in infinitum: & multo magis lib. arb. hominis infirmi. 7a. Vt res creata deficeret à suo esse nisi conseruaretur, ita in conseruatione boni suæ naturæ conuenienti deficeret, nisi in eo conseruaretur, & ita ex se potest peccare, nisi iuuetur, quod est à suo bono deficere. 8a. Magis natura humana est corrupta per peccatum quantum ad appetitũ boni, quam ad cognitionem veri, quod tamen non potest cognosci sine auxilio diuino, vt est dictum.

Rom. 9. lib. de cor. & grat.

Articul. 3. Vtrum homo possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia.

Homo in statu naturæ integræ non indigebat dono gratiæ superadditæ naturalibus bonis ad diligendum Deum naturaliter super omnia. 1. Homo in hoc statu aliqualiter Deum dilexit: sed non dilexit ęqualiter sibi, vel minus, quia peccasset, ergo dilexit supra se, ergo ex solis naturalibus potuit diligere Deum super omnia. 2a. Ad id, quod est connaturale non est opus gratia superaddita, sed diligere Deum super omnia est homini, & creaturæ irrationali, suo modo cõnaturale, ergo. Nam, naturale, cuique est, quod appetat & amet aliquid, secundum quod aptum natum est esse ex Aristot. sed bonum partis est propter bonum totius, ergo naturali appetitu quælibet res amat suum bonum propter commune totius vniuersi, quod est Deus, qui omnia ad suum amorem conuertit. Et ita homo in statu integro dilectionem sui, & omnium rerum referebat in Deum. 2a. In statu naturæ corruptæ homo indiget auxilio gratiæ sanantis ad diligendum Deum naturaliter super omnia †3a. Natura diligit Deum super omnia prout est principium & finis naturalis: at caritas Deum diligit vt est finis supernaturalis, & vt homo quandam societatem spiritualem cũ Deo. Addit etiam caritatis naturali amori

1. Concl.

2. Phys. tex. 73.

Dionys.

promi-

promptitudinem & delectationem. Vnde in vtroque statu opus fuit gratia infusa ad diligendum Deum supra omnia; vt est finis supernaturalis. 4a. Cum dicitur, nulla natura potest supra seipsam, non intelligitur ex parte obiecti: quod est super se, sed ex parte actus excedentis proportionem virtutis: & talis actus, non est dilectio Dei supra omnia, cum sit connaturalis cuique rei. 5a. Amor dicitur summus non solum quoad gradum dilectionis, sed etiam quantum ad rationem & modum diligendi, & sic diligere Deum, vt beatificantem est summus gradus caritatis.

Artic. 4. Vtrum homo sine gratia per sua naturalia legis præcepta implere possit.

1. Concl. Homo in statu naturæ integræ poterat per suas vires implere omnia legis præcepta quantum ad substantiam operum: vt agendo iusta, fortia, &c. Alias enim non potuisset non peccare, cum peccare nihil aliud sit, quam non seruare mandata. 2a. In statu naturæ corruptę non potest implere omnia mandata diuina sine gratia sanante, etiam quoad substantiam actus. 3a In neutro statu potest implere omnia mandata quantum ad modum operis, id est, vt ex caritate fiant absque gratia. Ita Aug. qui ait, gratiã non solum monstrare quid sit faciendum; sed etiam præstare, vt cum dilectione fiat: & esse hæresim dicere hominem posse facere omnia mandata sine gratia. † 4a. Illud Pauli, facere naturaliter, quæ sunt legis, vt ait August. non intelligitur sine spiritu gratiæ, quæ imaginẽ Dei in qua naturaliter facti sumus instaurat in nobis. 5a. Quod possumus auxilio diuino, non est nobis omnino impossibile, quia, quę per amicos possumus, aliqualiter possumus. 6a. Pręceptũ de dilectione Dei non potest impleri ex puris naturalibus, secundum quod ex caritate impletur.

lib de cor. & gr. c. 2.
li. de hær. c. 88.
Rom. 1.
Arist. 3. eth. c. 3

Artic. 5. Vtrum homo possit mereri vitam æternam sine gratia.

Homo per sua naturalia nõ potest producere opera meritorie proportionata vitæ ętern ę, sed ad hoc exigitur altior virtus; quæ est virtus gratiæ. 1. Gratia Dei, ait Paul. vita æterna. 2. Actus debet esse proportionatus fini, & nullus actus excedit virtutem principij actiui, sed vita æterna est finis excedens proportionem naturæ humanæ, ergo sine gratia homo non potest mereri vitam æternam. 2a Homo potest facere sine gratia, opera producentia ad bonum aliquod homini connaturale: sicut laborare in agro, bibere, amicum habere, &c. Ita Aug. † 3a. Homo sua voluntate facit opera digna vitę æternę, sed ad hoc requiritur vt voluntas præparetur per gratiam à Deo. 4a. Vita æterna bonis operibus redditur, sed ipsa opera ad Dei gratiam pertinent: quia vt fiant secundum debitum modum, opus est gratia. 5a. Quælibet res cõsequitur finem sibi naturalem, & etiam homo: qui tamen cum sit nobilioris naturæ, ad altiorem sine auxilio gratiæ potest perduci, ad quem inferiores naturæ non possunt pertingere.

Rom. 6.
Gelf. ibi.

Artic. 6. Vtrum homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ.

Præparatio voluntatis ad bena operandum, & ad fruendum Deo non potest fieri sine gratia habituali, quæ sit principium operis meritorij. 2a. Ad recipiẽdum hoc donum gratiæ habitualis, non oportet pręsupponere aliud donum habituale in anima: quia sic iretur in infinitum. 3a. Ad recipiendum hoc donum habituale oportet pręsupponi aliquod auxiliũ gratuitum Dei interius mouentis animam, siuę inspirantis bonum propositum; & his duobus modis indigemus auxilio iam dicto. 1. Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me traxerit eum; at si homo seipsum præpararet, non opus esset trahere, ergo. 2. Quod est necessarium ad conuersionem hominis ad Deum, vt ad specialem finem cui omnia cupiunt adhærere, vt proprio bono, est necessarium ad præparationem gratiæ: quia nihil aliud est præparare se ad gratiam, quam se ad Deum conuertere: sed homo nõ potest se ad Deum vt vltimum finem conuertere sine motione primi mouẽtis, qui est ipse Deus, ergo. Nam causa agens proptea

1. Concl.
ar. 2. & 3.

propter finem debet omnes suos effectus in illum conuertere; quia secundum ordinem mouentium est ordo finium, vt patet in exercitu; ideo ad finem vltimum homo debet conuerti per primũ mouens simpliciter, ex cuius motione omnia in ipsum conuertuntur secundum communem intentionem boni, per quam ei intendunt assimilari, ergo. † 4a. Conuersio hominis ad Deum fit per lib. arb. ideo ei præcipitur vt conuertatur, sed non fit, nisi Deo conuertente. 5a. Cum homo dicitur facere quod in se est, dicitur id esse in potestate hominis, sed vt motus à Deo. 6a. Quod homo moueatur à Deo non est opus alia præcedente motione, sicut est opus dispositione ad gratiã, quia forma requirit subiectum dispositũ 7a. Hominis est præparare animum, quia id facit per lib. arb. sed non sine auxilio Dei mouentis.

Artic. 7. Vtrum homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiæ.

8. Concl. 1. Homo nullo modo potest resurgere à peccato per se ipsum sine auxilio gratiæ habitualis, & mouentis ipsum. 1. Si homo haberet naturam, per quam posset iustificari, Christus gratis, id est, sine causa mortuus esset, quod est inconueniens, ergo nõ potest per seipsum iustificari, id est, redire de statu culpæ ad statum iustitiæ. 2. Homo non potest recuperare, quæ amisit per peccatum, nisi per gratiam & motionem diuinam, ergo: quia resurgere à peccato, non solum est cessare à peccato, sed ẽt est recuperare amissa per peccatũ. Antecedẽs patet, quoniã per pẽtm amisit decorẽ gratiæ, qui prouenit ex illustratione diuini luminis; ergo opus est illustratione diuina per habitum gratiæ. Recessit etiam ab ordine naturalis boni, quem ordinem non potest recuperare, nisi Deus ipsum conuertat. Tandem incurrit reatum æternæ pœnæ, qui non potest remitti nisi à Deo, qui est offensus, & est hominis iudex, ergo. †2a. Cum dicitur, exurge à mortuis, &c. non est intelligendum, quod tota exsurrectio præcedat lumen gratiæ, sed cum per liberum arbitrium à Deo motum conatur surgere recipit lumen gratiæ. 3a. Homo potest surgere à morbo sine medicina per intrinsecum at ratio non est intrinsecum principium sufficiens sanitatis spiritualis sine gratia: quæ est veluti anima, quæ infunderetur corpori suscitando. 4a. Cum natura remanet integra potest redire ad statum naturalem, vt aqua ad frigiditatem: at cum corrumpitur non ita: natura vero humana corrumpitur peccato, ideo neq; ad statum naturalem potest redire.

Ephes. 5.

Artic. 8. Vtrum homo sine gratia possit non peccare.

Homo in statu naturæ integræ poterat sine gratia habituali vitare quodcunque peccatum etiam veniale. Nam peccare nihil aliud est, quam recedere ab eo, quod est secundum naturam: quod homo vitare poterat in illo statu. Non tamen id poterat sine auxilio Dei conseruantis in bono; quo sublato, etiam in nihilum rediret. 2a. in statu naturę corruptæ indiget gratia habituali sanante naturam ad hoc, vt omnino abstineat à peccato: sanitio fit in hac vita secundum mentem, appetitu carnali nondum totaliter sanato: vnde Paulus in persona hominis reparati ait: Ego ipse mente seruio, legi Dei; carne autem legi peccati. 3a. In tali statu gratiæ potest abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratione consistit, nõ autem ab omni veniali, propter corruptionem appetitus sensualitatis, cuius motus singulos ratio potest reprimere, sed non omnes. Tum quia dum vni resistit alius forte consurget: tum quia ratio non potest sẽper esse peruigil ad hos motus vitandos. 4a. Antequam ratio in qua est peccatum mortale per gratiam reparetur, potest singula peccata mortalia vitare secundum aliquod tempus, sed quod diu maneat sine mortali, esse non potest. Nam, vt inferior appetitus debet esse subiectus rationi; ita ratio Deo tanquam fini, vnde regulantur omnes actiones humanæ, sicut per rationem motus appetitus. Ergo vt in appetitu non subiecto omnino rationi insurgũt motus, ita in ratione non omnino subiecta Deo insurgunt deordinationes rationis: occurrunt enim multa vel sequenda, vel vitanda propter quæ homo recedit à præceptis Dei, præsertim in repentinis

1. Concl.

Rom. 7.

Greg hom. 12. in Ezech.

pentinis in quibus operatur secundum finem præconceptum & habitum præexistentem, quamuis ex præmeditatione rationis possit agere, præter ordinem finis præconcepti, & præter inclinationem habitus. Sed quia non potest semper esse in tali præmeditatione non potest diu permanere, quin operetur secundum cōsequentiam voluntatis deordinatę à Deo, nisi cito per gratiam reparetur ordo. † 5a. Peccatum imputatur homini, licet ex se non possit omnino abstinere, quia ex suo defectu nō præparatur ad gratiam. 6a. Correctio est vtilis, quia voluntas requiritur ad hoc, vt homo abstineat à peccato: tamen non est sufficiens sine auxilio Dei. 7a. Illud, ante hominem vita & mors, intelligitur de homine in statu naturæ integræ; nunc vero, quod bonum velit, est ex auxilio gratiæ. *Eccl. 7.*

Artic. 9. Vtrum ille qui iam consecutus est gratiam per seipsum possit operari bonum, & vitare peccatum absque auxilio gratiæ.

1. Concl. Homo in gratia existens non eget auxilio gratiæ, quasi aliquo alio habitu infuso ad recte viuēdum, & hoc probat tertium arg. quia daretur processus in infinitum. 2a. Homo in gratia constitutus indiget auxilio gratiæ, vt à Deo moueatur ad recte agendum. Primum ratione generali; quia nulla res creata potest actum perducere sine motione diuina. Deinde ratione speciali propter conditionem naturę humanæ: quia licet per gratiam mēs sanetur; remanet tamen corruptio quantum ad carnem, per quam seruit legi peccati. Remanet etiam quædam ignorantię obscuritas in intellectu. Et propter varios euentus non cognoscimus nosipsos, & cogitationes nostræ sunt timidæ, ideo necesse est vt à Deo dirigamur, & protegamur. Vnde omnibus renatis dicendum est. Et ne nos inducas in tentationem, & fiat voluntas tua. Hæc est doctrina Aug. Nemo perfecte iustificatus nisi æterna l...ce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest viuere. † 3a. Non datur donum gra..., vt non egeamus alio auxilio; quia creatura debet conseruari in bono, quod accepit: & in patria vbi erit gratia consummata, homo diuino auxilio indigebit. Vnde non sequitur gratiam frustra dari, vel esse imperfectum. 4a. Gratia Spiritus sancti quæ mouet & protegit, non circumscribitur per effectum habitualis doni, quod in nobis causat, sed præter hunc effectum mouet vna cum Patre, & Filio.

Rom. 7. & 8. Sap. 7. lib. de nat. & grat. c. 26.

Artic. 10. Vtrum homo in gratia constitutus indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum.

1. Concl. Si perseuerentia sumatur pro habitu mentis per quem homo firmiter stat ne remoueatur ab honesto per tristitias irruentes, vel pro habitu secundum quem homo habet propositum perseuerandi in bono vsque in finem, est virtus, & infunditur simul cum gratia, sicut continentia & cæteræ virtutes: vnde soluitur secundū. 2a. Si sumatur vt dicit continuationem in bono vsque ad finem vitæ, homo in gratia constitutus non potest perseuerare sine diuino auxilio dirigente ipsum, & protegente contra tentationē impulsus. Vnde post iustificationum petendum est perseuerantiæ donum. Nam multis datur grtaia, quibus non datur perseuerare in gratia. Doctrina est Aug. & Cypriani. † 3a. Perseuerantia dicitur esse aliquid minus virtute, si sumatur primo modo: quæ est contra tristitias, vt continentia circa concupiscentias. 4a. Donum Christi est maius quam delictum Adæ: quia Adam accepit donum quo perseuerare posset non autē accepit vt perseueraret: at per gratiam Christi multis datur quod perseuerent: sed tamen tunc erat facilius perseuerare, quia non erat rebellio carnis: nunc vero reparatio non est omnino perfecta quantum ad carnem. *lib. de perseuer. c. 2.*

Quæstio 110. De gratia Dei, quantum ad eius effectum.

Artic. 1. Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

1. Concl. Gratia sumitur, vel pro dilectione, quomodo dicimus aliquem habere gratiam alicuius, quia eum habet gratum, vel pro dono gratis dato, vel pro recompensatione beneficij gratis dati. 2a. Secundo & ter-

& tertiò modo, certum est gratiam ponere aliquid in eo, qui accipit, scilicet donum, & doni recognitionem. 3a. Si sumatur gratia primo modo, differentia est inter dilectionem Dei & hominis, quia Deus diligendo producit bonum aliquod in creatura; cum omne bonum profluat ex voluntate diuina: at dilectio hominis, non causat rei bonitatem, sed eam præsupponit, vel in parte, vel in toto. Vnde ex qualibet Dei dilectione causatur aliquod bonū in creatura, ex cui' boni differentia consideratur dilectio Dei ad creaturam. 4a. Dilectio Dei circa creaturas, vel est cōmunis, qua diligit omnia secundum quā esse naturale rebus largitur: vel specialis, secundum quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturæ ad participationem diuini boni: & secundum hanc dicitur aliquem diligere simpliciter: quia creaturę vult bonum æternum, quod est ipse. 5a. Ex eo quod homo non dicitur gratiam Dei habere, significatur quoddam supernaturale in homine à Deo proueniens: Nam ex Aug. gratia est quædam lux; sed lux ponit aliquid in illuminato, ergo. 6a. Quandoque gratia dicitur æterna Dei dilectio, quatenus gratuito dono nō ex meritis aliquos prædestinat. †7a. Ex eo, quod quis dicitur homini gratus, intelligitur in eo esse aliquid, quo sit gratus, quod amor præsupponit. 8a. Deus est vita animæ per modū causæ efficientis, non per modū formæ, vt est anima. 9a. Ad gratiam non solum pertinet remissio peccatorum, sed etiam multa alia; & ipsa remissio non fit sine aliquo effectu diuino in nobis causato.

Sap. 11.

lib. de nat. & grat. c. 22.

Art. 2 Vtrum gratia sit qualitas animæ.

1. Concl. In eo, qui dicitur gratiam Dei habere, significatur esse quidem effectus gratuitę Dei voluntatis, quę gratia si sumatur pro auxilio Dei non est qualitas, sed motus quidam animæ, quo mouetur ad aliquid cognoscendum, vel volendum. 2a. Si gratia sumatur pro dono habituali quo anima iuuatur à Deo, est quędam qualitas in anima. 1. Ex Glo. quæ ait gratiam esse nitorem animæ: sed nitor animæ est quædam qualitas, sicut pulchritudo corporis, ergo. 2. Deus non solum mouet creaturas ad suos fines naturales, sed etiam dat eis formas, per quas seipsas inclinent ad suos actus, vt motus, quibus à Deo mouētur fiant eis naturales & faciles, vt omnia suauiter disponat: ergo multo magis illis, quos mouet ad bonum supernaturale, debuit infundere formas, seu qualitates per quas suauiter mouerentur ad illud bonum consequendum: quoniam non conueniens, vt minus prouideat his quos diligit ad supernaturale bonum, quam creaturis, quas diligit ad bonum naturale habendum. †3a. Gratia, vt est qualitas, dicitur agere in animam, per modum causæ non efficientis, sed formalis: sicut albedo: quæ facit album. 4a. Gratia cum sit supra naturam non potest esse forma substantialis: quia substantia, vel est natura rei, vel pars eius: & ita quod est substantialiter in Deo, in homine est accidentaliter, est autem gratia nobilior anima, non quantum ad modum essendi, sed vt est participatio quędam diuinę bonitatis. 5a. Accidens dicitur ens, nō quasi ipsum habeat esse, cum eius esse, sit in esse: neq; proprie fit aut corrumpitur: quia id fit quod est: sed dicitur fieri, vel corrumpi secundum quod subiectum, in quo est, dicitur esse in actu, secundum illud accidens. Et sic gratia dicitur creari secundum quod homines secundum ipsam creantur, id est, in nouo esse constituuntur, ex nihilo, id est, non ex meritis.

Sap. 8.

Artic. 3. Vtrum gratia sit idem, quod virtus.

Gratia non est idem quod virtus. 1. Si esset virtus, maxime videretur esse vna ex tribus theologicis: sed non est aliqua ex his: quia fides & spes possunt esse sine gratia gratum faciente; non autem caritas, quia gratia præuenit caritatem, ex Aug. ergo. 2. Virtus dicit quandam perfectionem naturę: gratia vero potius ipsam naturam, vel participationem naturæ, ergo Nam virtus ex Arist. est quædam dispositio perfecti, id est, eius quod est dispositum secundum naturam; ideoque virtus dicitur in ordine ad aliquā naturam præexistentem. Et ita virtutes acquisitæ disponunt hominem in ordine ad naturam, qua homo est. At infusæ disponunt 1. Concl.

7. Physs. t. 17.

ad altiorem finem, ac proinde in ordine ad altiorem naturam diuinam participatam, quæ dicitur lumen gratiæ. 2. Pet. 1. Maxima, &c. Et secundum hanc naturam dicimur regenerari in filios Dei. Vt ergo lumen naturale est aliquid præter virtutes acquisitas, ita lumen gratiæ, quod est participatio diuinæ naturæ, est aliquid præter virtutes infusas, quæ ab illo lumine deriuantur, & ad illud odinantur, disponendo hominem ad ambulandum secundum lumen gratiæ. 2a. Aug. vocauit fidem per dilectionem operantem, gratiã; quia actus fidei est primus actus, quo gratia gratum faciens manifestatur 3a. Bonũ positum in definitione virtutis dicitur secundum conuenientiam ad aliquam naturam essentialem, vel participatam: sed hoc modo bonum non tribuit gratiæ; nisi vt radici bonitatis in homine. 4a. Gratia reducitur ad primam speciem qualitatis: nec est idem quod virtus, sed habitudo, quæ præsupponitur virtutibus infusis, sicut earum principium & radix. Ephes. 5.

Artic. 4. Vtrum gratia sit in essentia animæ, sicut in subiecto, an in aliqua potentiarum.

1. Concl. Gratia est in essentia animæ, vt in subiecto. 1. Per gratiam regeneramur in filios Dei: sed regeneratio per prius terminatur ad essentiam, quam ad potentias, ergo. 2. Quia cum non sit idem, quod virtus, non potest esse in potentijs, vt in subiecto: nam omnis perpectio potentiæ habet rationẽ virtutis: & vt est prius virtute, debet habere subiectum, prius potentijs animæ, scilicet essentiam. Vt enim per potentiam intellectiuam participatur cognitio diuina per fidem, & per voluntatem, amor diuinus per caritatem: ita per naturã animæ, participatur secundum quandam similitudinem natura diuina, qua fit regeneratio † 2a. Vt ab essentia animæ fluunt eius potentiæ, quæ sunt ad operationum principia: ita à gratia fluunt virtutes in potẽtias: & secundum hoc gratia comparatur ad voluntatem, vt mouens ad motum, nõ vt accidens ad subiectum. 3a. Vnde gra... est principium merendi mediantibus virtutibus: vt essentia animæ principium agendi per potentias. 4a. Licet gratia sit in essentia animæ, vt in subiecto, non sequitur inde omnem animam posse esse subiectum gratiæ: quia conuenit animæ, vt est species intellectualis naturæ, 5a Potentiæ animæ sunt naturales proprietates eius, & ita non potest esse sine eis: & dato quod esset, adhuc anima secundum speciem suam diceretur rationalis, non propter potentias, sed propter speciem talis essentiæ, ex qua natæ sunt fluere tales potentiæ.

Quæstio 111. De diuisione gratiæ.

Artic. 1. Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

Gratia conuenienter diuiditur, in gratiam gratum facientem, & in gratiam gratis datam. 1. Quia Apost. vtrunque tribuit gratiæ, scilicet gratum facere, & esse gratis datum. 2. Gratia ad hoc ordinatur, vt homo reducatur in Deum: quod ordine quodam fit, cum opera Dei ordinata sint, vt scilicet quidam per alios in Deum reducantur. Vnde sumitur duplex gratia. Altera qua ipse homo Deo coniungitur, quæ dicitur gratum faciens: altera, qua vnus homo cooperatur alteri, vt ad Deum reuocetur, & hoc donum dicitur gratia gratis data, quia datur supra facultatem naturæ, & supra meritum personę. Et quia non datur, vt ipse qui habet iustificetur, sed potius vt ad iustificationem alterius operetur, ideo non dicitur gratum faciẽs. Et de hac loquitur Apost. Vnicuique, &c. † 2a. Gratia non dicitur facere gratum effectiue, sed formaliter, quia per hanc homo iustificatur, & gratus est Deo. 3a. Debitum dicitur, vel quod ex merito prouenit, vel secundum conditionem naturæ, vt quod homo debeat habere rationem. Dona naturalia carent primo debito, sed non secundo: at supernaturalia vtroque carẽt: ideo specialiter nomen gratiæ sibi vendicant. 4a Gratia gratum faciens addit ad rationem gratię gratis datæ, nempe facere hominem gratum Deo, quod etiam pertinet ad rationem gratiæ: & sic opponuntur, vt duæ partes gratiæ communiter dictæ.

1. Concl. Ephes 1. Rom. 2. 1. Cor. 12.

Arti.

Articul. 2. Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem & cooperantem.

1. Concl. Gratia si sumatur pro diuino auxilio, conuenienter diuiditur in operantem, & cooperantem. Nam motio diuina respectu illius effectus, quo mens à solo Deo mouetur, dicitur gratia operans; quia effectus attribuitur mouenti, & non mobili: in illo autem, quo mens se mouet, & mouetur, dicitur gratia cooperans. Quia operatio tunc non tribuitur soli Deo Cũ vero voluntas actu interiore incipit velle bonum cum prius malum vellet, ad quem actum mouetur à Deo, dicitur gratia operans, respectu vero actus exterioris & imperati, in quo etiam à Deo iuuatur, dum voluntatem confirmat, vt ad actum perueniat, dicitur cooperans. Quare si gratia sumatur pro diuina motione conuenienter diuiditur modo dicto. Vnde Aug. Deus in nobis proficit, quod operando incipit. *lib. de grat. & lib. arb. c. 1.* 2a. Si gratia sumatur pro dono habituali, conuenienter diuiditur eodem modo. Nam duplex est gratiæ effectus sicut cuiuslibet formæ, scilicet primus, & secũdus. Gratia ergo vt sanat, vel iustificat, dicitur operans: vt vero est principium operis meritorij, quod ex lib. arb. procedit dicitur cooperans. † 3a. Gratia secundum quod est forma accidentalis non agit effectiue, sed formaliter, & hoc modo non est operans. 4a. Motus, quo consentimus iustificationi, non est causa gratiæ, sed eius effectus: vnde tota operatio pertinet ad gratiam, & ideo gratia dicitur simpliciter operans. 5a. Cooperatur aliquis non solum vt agens secundarium principali agenti, sed vt adiuuans ad præsuppositum finem homo per gratiam operantem bonum vult, & fine præsupposito, gratia cũ eo cooperatur 6a. Gratia operans & cooperans est eadem gratia, sed distinguitur secundum diuersos effectus.

Art. 3. Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem, & subsequentem.

1. Concl. Vt gratia diuiditur in operantem, & cooperantem secundum diuersos effectus ita etiam in præuenientem, & subsequentem qualitercunque gratia accipiatur. 1. Ex Psal. 58. Misericordia eius præueniet me; & misericordia eius subsequetur me. 2. Quinque sunt effectus gratiæ in nobis sc. vt anima sanetur, vt homo bonum velit, vt bonum efficaciter operetur, vt in bono perseueret, & vt ad gloriam perueniat. Vt causat primũ effectum dicitur præueniẽs respectu secũdi, & vt causat secundũ dicitur subsequẽs respectu primi, & vt vnus effectus est posterior vno, & prior alio, ita gratia põt dici præueniens & subsequens secundũ eundẽ effectũ, respectu diuersorũ. *lib. de nat. & grat. c. 32.* Ita Aug. †2a. Dilectio Dei nominat aliquid æternum, & ideo solum est præueniens: at gratia significat effectum temporalem, qui potest præcedere, & subsequi aliquid. 3a Diuisio hæc non est secundum essentiam, sed secundum effectus gratiæ. Et ita gratia subsequens quæ pertinet ad vitam æternam non est alia ab ea, qua iustificamur, sicuti & caritas. 4a Licet effectus gratiæ numero possint esse infiniti: tamen reducuntur ad aliqua determinata in specie: & ideo omnes conueniunt in hoc, quod vnus præcedit alium.

Artic. 4. Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apostolo diuidatur.

Conuenienter ab Apost. numerantur gratiæ gratis datæ, per quas homo alteri cooperatur, vt in Deum reducatur, non interius mouendo, sed exterius docendo, vel persuadendo. Et ideo ea sub se hæc gratia cõtinent, quibus homo indiget, vt ab alio instruatur, in his, quæ sunt supra rationem. Ad hoc tria requiruntur scilicet plenitudo cognitionis diuinorum; confirmatio & probatio eorum, quæ docentur, & facultas exponendi auditoribus Ad primum tria sunt necessaria. 1. Certissima cognitio principiorum scientiæ quod habetur dono fidei, quæ est certitudo de rebus inuisibilibus. 2. Doctor debet esse bene dispositus circa conclusiones scientiæ, & sic ponitur sermo sapientiæ, quæ est cognitio diuinorum 3. debet abundare exemplis, & cognitione effectuum per quos causæ manifestantur, & sic datur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerum humanarum. De confirmatione, quæ ... subijciuntur confirmantur argumentis ... his quæ sunt supra rationem confirmatio 1 Concl.

fit virtute diuina: & hoc, vel vt doctor faciat, quæ solus Deus potest, vel quantum ad sanitatem, & sic ponitur gratia sanitatum: vel quoad quodcunque aliud opus, & ad hoc ponitur operatio virtutum: Vel vt possit manifestare, quæ solus Deus scit, & ad hoc datur prophetia, & discretio spirituum. Facultas dicendi & pronuntiandi: vel attenditur quantum ad idioma, & secundum hoc ponuntur genera linguarum: vel quantum ad sensum eorum quæ sunt proferenda, & ad hoc ponitur interpretatio sermonum. † 2a. Non omnia Dei beneficia dicuntur gratiæ gratis datæ: sed quæ excedunt facultatem naturæ. 3a. Fides inter gratias recensetur, vt importat supereminētem certitudinem fidei, ex qua homo fit idoneus ad alios docendos, in his, quæ sunt de fide. 4a. Gratia sanitatum habet vim specialem perducendi ad fidem, similiter gratia sermonum, &c. & ideo ponuntur tanquam gratiæ speciales. 5a. Sapientia & scientia discernuntur à donis, vt important abundantiam sapientię & scientiæ, vt quis possit non solum sibi sapere, sed etiam alios instruere, & contra impios defendere.

Artic. 5. Vtrum gratia gratis data, sit dignior, quam gratia gratum faciens.

1. Concl. Gratia gratum faciens est multo excellentior, quam gratia gratis data. 1. Ex Paul. 1. Cor. 12. vbi numeratis gratijs gratis datis, subdit. Adhuc excellentiorem viam, &c. vbi de caritate loquitur, quæ pertinet ad gratiam gratum facientem. 2. Illa gratia est excellentior, quæ ordinat ad altius bonum, semper enim finis potior est his quæ sunt ad finem, sed gratia gratum faciens est huiusmodi, quia hæc gratia ordinat hominem immediate ad coniunctionem vltimi finis: at gratis data ordinat ad quædam præparatoria finis vltimi, ergo. † 2a. Gratia gratis data ordinatur ad bonum cōmune Ecclesię, quod est ordo Ecclesiasticus: at gratum faciens, ad bonum commune, quod est Deus. 3a. Gratia gratis data non potest quis causare in alio cōiunctionem ad Deum, quam habet per gratiam [illegible]m facientem in seipso, sed quasdam [illegible]positiones tantum, ideo, &c. 4a. Quod est proprium non est præstantius, si ordinetur ad id, quod est commune: quare licet gratia gratis data sit communis omnibus, adhuc est excellentior.

Quæstio 112. De causa gratiæ.

Artic. 1. Vtrum solus Deus sit causa gratiæ.

Impossibile est, quod aliqua creatura gratiam causet: & ita solus Deus est causa principalis gratiæ. 1. Conl. 1. Psal. 83 gratiam & gloriam dabit Dominus. 2. Nulla res potest agere vltra suam speciem: quia causa debet esse potior effectu: at donum gratiæ excedit omnem facultatem naturæ: quia est participatio quædam diuinæ naturæ, & ita solus Deus deificat communicando consortium suæ naturæ. Sicuti solus ignis ignit. † 2a. Humanitas Christi est instrumētum diuinitatis, & ita non causat gratiam propria virtute, sed virtute diuinitatis. 3a. Similiter sacramenta causant gratiam instrumentaliter virtute spiritus sancti in sacramentis operantis. 4a. Angelus illuminat & purgat per modum instructionis, non autem iustificando per gratiam.

Articul. 2. Vtrum requiratur aliqua præparatio & dispositio ad gratiam ex parte hominis.

Si gratia sumatur pro dono habituali, ad cam suscipiendam requiritur aliqua præparatio. 1. Concl. Quia nulla forma suscipitur nisi in materia disposita. Ideo dicitur prę- 1 Reg 7. parate corda Domino. 2a. Si gratia sumatur pro auxilio Dei mouentis ad bonum, nulla præparatio requiritur ex parte hominis quasi præueniens diuinum auxilium: sed potius omnis præparatio quæ in homine esse potest, est ex isto auxilio. 3a. Bonus motus lib. arb. quo quis præparatur Prou. 16. ad donum gratiæ suscipiendum, est actus lib arb moti à Deo; & quantum ad hoc homo dicitur se præparare; quia est principaliter à Deo, secundum hoc dicitur hominis voluntatem præparari à Deo, & gressus dirigi. † 4a. Quædam præparatio ad gratiam est simul cum infusione gratiæ: & hæc est operatio quidem meritoria, non gratiæ, quæ iam habetur, sed gloriæ: alia est imperfecta, quæ aliquando præcedit donum gratiæ, quæ non sufficit ad meritum.

tum, nondum homine iustificato. 3a Cum homo non præparetur ex se, sed à Deo mouente nihil refert, quod quis paulatim, vel subito ad perfectam præparationem perueniat Itaque pro Dei motione ad bonum potest fieri præparatio vel paulatim, vel statim, vt accidit in Paulo. 6a. Agens infinitæ virtutis ex se non exigit materiã dispositam, per aliam causam: sed secundum conditionem rei producendæ causat materiam & dispositionem debitam ad formam. Et sic ad infusionem gratiæ non requiritur dispositio, quam Deus non faciat.

Artic. 3. Vtrum necessario detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est.

1. concl. Si præparatio consideretur vt est à libero arbitrio, nulla necessitatem habet ad gratiæ consecutionem. Quoniam gratia excedit omnem præparationem virtutis humanæ: Et vt habetur in argum. sed contra, homo comparatur ad Deum, vt lutum ad figulum, quod ex se non recipit formam à figulo, quantumcunque sit præparatum. 2a. Præparatio vt est à Deo mo- *Ierem. 18.* uente, habet necessitatem ad id, ad quod à Deo ordinatur; non quidem coactionis, sed infallibilitatis: quia intentio Dei deficere non potest, vt ait August. Quare si de *lib. de præ-dest. sanct.* intentione Dei est, quod homo gratiam consequatur, infallibiliter consequitur, secundum illud. Omnis qui audit à patre, &c. † 3a. Cum gloss ait Deum recipere eum, quia ad ipsum confugit, aliter esset in eo iniquitas, intelligitur de eo, qui est iustus, vel de non iusto, vt mouetur à Deo, cuius motio non potest deficere. 4a. Prima causa defectus gratiæ est in nobis: at collationis gratiæ prima causa est Deus. 5a. *Ose. 13.* Etiam in naturalibus dispositio materiæ non ex necessitate consequitur formam, nisi per virtutem agentis, quod dispositionem causat.

Artic. 4. Vtrum gratia sit maior in vno, quam in alio.

1. Concl. Si gratia gratum faciens consideretur ex parte finis, vel obiecti, prout vna virtus est nobilior, quatenus ad maius bonum ordinatur, non potest esse maior, vel minor. Quoniam secundum sui rationem coniungit hominem summo bono, id est Deo. 2a Si consideretur ex parte subiecti potest suspicere magis, vel minus, prout vnus perfectius illustratur lumine gratiæ, quam alius. Ratio diuersitatis est, quia vnus magis se præparat, quam alius: at quia præparatio non est hominis, nisi quatenus mouetur à Deo, ideo ista ratio non est prima. 3a. Prima ratio diuersitatis est ex parte Dei, qui diuersimode sua dona dispensat, vt ex diuersis gradibus & donis pulchritudo resultet Ecclesiæ. Ita Paul qui *Ephes. 4.* ait dari secundum mensuram donationis Christi ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi. † 4a. Cura diuina quantum ad actum Dei, qui est simplex, est æqualis erga omnes: quia vnico actu omnia dispensat: at ex parte eorum, in quæ cura peruenit, inuenitur inæqualitas, prout maiora & minora dona prouidet. 5a. Secundum procedit iuxta primam conclus. ex parte obiecti circa quod potest esse maior & minor intentio, ex parte subiecti. 6a. Vita naturalis pertinet ad substantiam hominis, ideo non recipit maius & minus, vt vita gratiæ, quam accidentaliter participat.

Articul. 5. Vtrum homo possit scire se habere gratiam.

Per diuinam reuelationem potest quis *1. Concl.* scire se habere gratiam. Reuelat enim hoc Deus quibusdam ex speciali priuile- *1. Cor. 12.* gio, vt fecit Paulo. 2a. Nemo per seipsum certitudinaliter potest scire se habere gratiam. 1. Nemo scit, ait scrip. vtrum sit di- *Eccl. 9.* gnus odio, vel amore: at gratia gratum faciens facit dignum amore, ergo. 2a Certitudo non potest haberi de aliquo nisi de eo possit iudicari per proprium principium, sic enim de conclusionibus habetur certitudo: sed principium gratiæ est nobis ignotum; quia principium gratiæ & obiectum eius est ipse Deus, qui est nobis ignotus, & ideo eius præsentia & *Iob. 36.* absentia à nobis per certitudinem cognosci nequit. Iob. 9. Si venerit, &c. Ergo nemo, &c. Sed neque, ait Paul. &c. 3a. Coniecturaliter per aliqua signa potest quis cognoscere se habere gratiam: quatenus percipit

percipit se delectari in Deo, & contemnere res mundi, & non est sibi conscius peccati. Verum hęc cognitio est imperfecta, ideo ait Apost. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. †4a. Quæ sunt per essentiam in anima cognoscuntur experimentali cognitione per operationes, quarum experimur habere principia. 5a. Qui habet, vel scientiam, vel fidem, habet certitudinem, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus; sed non est similis ratio de his, quæ perficiunt vim appetitiuam 6a. Peccatum habet pro obiecto bonum commutabile, quod ex se est notum: at obiectum caritatis est ignotum, quia lucem habitat inaccessibilem. 7a. Cum Paulus ait, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, intelligitur de cognitione per reuelationem, vt patet ex sequētibus. 8a. Gen. 22. dicitur, Nunc cognoui, id est feci cognoscere, quod timeas Dominum, quod refertur ad cognitionem experimentalem, vel ad cognitionem per reuelationem.

1. Cor. 4.

1. Tim. vlt.

1. Cor. 2.

Quæstio 113. De effectibus gratiæ.

Art. 1. Vtrum iustificatio impij sit remißio peccatorum.

1. Concl.

Iustificatio passiue accepta, importat motum ad iustitiam, vt calefactio motum ad calorem. 2a. Iustitia, quæ importat rectitudinem ordinis, vel accipitur vt importat ordinem in ipso actu hominis, & sic est virtus, siue sit particularis iustitia, siue legalis: vel vt importat rectitudinem ordinis in ipsa dispositione hominis, prout supremum ordinis subditur Deo, & vires animæ supremæ rationi; quam dispositionem Aristot. vocat iustitiam metaphorice. 3a. Hæc iustitia potest fieri in homine dupliciter, vel per simplicem generationem, quæ est à priuatione ad formā: quo modo iustificaretur qui non fuisset prius in peccato, vt Adam iustificatus fuit: vel secundum rationem motus à contrario in contarium, & sic iustificatio importat transmutationem à statu iniustitiæ, ad iustitiam: & hoc modo hic loquimur de iustificatione. Et quia motus magis denominatur à termino ad quem, ideo hæc transmutatio vocatur iustificatio impij. Quam Glos. ait esse remissionem peccatorum: Erit ergo iustificatio peccatorum remissio. †4a. Omne peccatum quod importat inordinationem mentis non subditæ Deo, potest dici iniustitia, prædictæ iustitiæ contraria, & sic remissio cuiuscunque peccati dicitur iustificatio. 5a. Fides & caritas dicunt ordinem specialem mentis ad Deum: at iustitia importat generaliter totā rectitudinem ordinis, ideo hæc transmutatio à iustitia, potius denominatur. 6a. Vocatio refertur ad auxilium Dei mouentis, quæ motio non est ipsa remissio peccati, sed eius causa.

Arist. 1. eth. c. 1.

Rom. 8.

Art. 2. Vtrum ad remißionem culpæ, quæ est iustificatio impij requiratur gratiæ infusio.

1. Concl.

Non potest intelligi remissio culpæ, nisi adsit infusio gratiæ. 1. Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. 2. In iustificatione remittuntur peccata, secundum quod Deus nobis pacatur; quæ pax consistit in dilectione, qua Deus diligit nos: quæ licet ex se sit immutabilis: tamen quantum ad effectum quem imprimit, interrumpitur, & recuperatur ob nostram mutationem: at effectus diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia, qua homo est dignus æterna vita, à qua peccatum excludit, ergo non remittitur peccatum absque gratiæ infusione. †2a. Plus requiritur ad hoc vt remittatur offensa offendenti, quam ad hoc, vt non habeatur odio: quia offensa non potest dimitti sine speciali beneuolentia. Vnde licet homo antequam peccaret posset esse sine gratia, & culpa, tamen post peccatum non potest esse sine culpa, nisi per gratiā. 3a. Deum non imputare peccatum importat quendam effectum in eo cui non imputatur: sicuti dilectio importat effectum gratiæ, à qua dilectione est, quod peccatum non imputetur. 4a. Vt quis non habeat peccatum, non sat est cessare à peccato, quia post actum remanet reatus: ideo non sat est cessare à vitio vt quis dicatur iustus.

Art. 3.

Art. 3. Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij.

1. Concl. In eo qui habet vsum liberi arbitrij, iustificatio non fit sine motu libe.arbi. 1. Ioan 6 Omnis qui audit à patre,& didicit,venit ad me sed discere non est sine motu lib.arbi ergo 2. Iustificatio fit Deo mouente hominem ad iustitiam, qui mouet omnia iuxta naturam suam,ergo & hominem: sed homo ex sua natura est liberi arbi. ergo Deus non mouet eum ad iustitiam & gratiam acceptandā sine motu ipsius, si sit huius motionis capax. †2a. Pueri mouentur ad iustitiam per solam informationem animæ ipsorum, quod non fit sine sacramento; & vt peccatum per generationem ad eos deriuat, ita gratia Christi per eius regenerationē ad eos peruenit. Idem dicas de furiosis. 3a. Salomon non accepit sapientiam in somno, sed declaratum est ei, quod propter præcedens desiderium eam habuerit: vel fuit somnus prophetiæ. Et rursus non est eadem ratio de sapientia & gratia; quia gratia ordinat ad bonum, quod est obiectum voluntatis, ideo non acquiritur sine voluntate. 4a. In infusione gratiæ iustificantis est quædam transmutatio animę, ideo requiritur proprius motus eius: at conseruatio gratiæ est sine transmutatione, & ita sola continuatio satis est.

Rom. 3.

2. Par. 1.

Art. 4. Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

1. Concl. Motus fidei requiritur ad iustificationē impij. 1. Iustificati, ait Paulus, ex fide pacem habemus &c. 2. Quod est necessariū ad primam conuersionem in Deum, est etiam necessarium ad iustificationem; quia ad iustificationem requiritur motus liberi arb. à Deo, qui mouet animam conuertendo eam ad se: sed prima conuersio in Deo fit per fidem ex Paulo, ergo. †. 2a. Motus fidei non est perfectus sine caritate; & ita in iustificatione cum motu fidei est etiam motus caritatis: & quia per hunc motum homo se subijcit Deo, est etiam ibi actus filialis timoris & humilitatis: ideo cum motus lib. arb. sit à varijs virtutibus, iustificatio tribuitur pluribus virtutibus, vt miser. cordiæ, &c. 3a. Cogitatione naturali homo non conuertitur ad Deum, vt est obiectum beatitudinis, & iustificationis causa: & donum sapientiæ supponit fidei cogitationem. 4a Vt homo iustificetur, requiritur, vt credat Deum esse iustificatorem. Rom. 4. Credendi in eum, qui iustificat, &c.

Rom. 5.

Psal. 84.

Heb. 11.

Art. 5. Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij in peccatum.

Ad iustificationē impij requiritur motus lib. arb. in peccatum 1. Psal 3, dixi confitebor aduersum me iniustitiā meā domino, & tu remisisti impietatem peccati mei 2. Iustificatio est motus lib. arb. à Deo à statu peccati ad statum iustitiæ, ergo mens humana ad vtrunque extremorum motu lib. arb debet se habere, vt se habet corpus localiter motum à mouēte, ad duos terminos à quorum altero recedit, & tendit ad alterum; sic mens humana iustificabitur per recessum à peccato, & accessum ad iustitiam; & accessus & recessus in anima attenduntur, ex Aug. secundū detestationē & desideriū, ergo in iustificatione impij, debet esse vnus motus lib. arb. per desideriū, quo tendatur in Dei iustitiā, & alius quo detestetur peccatū. †. 2a. Ad candē virtutē pertinēt opposita: vnde eadem caritas, quæ diligit Deū detestatur peccatū, quo anima separatur à Deo. 3a. Ad posteriora non debet homo redire per amorē; & sic corū debet obliuisci; debet tamen recordari, per considerationem, vt ea detestetur. 4a. In motu præcedente iustificationem, debet homo detestari singula peccata, quorum recordatur: ex qua consideratione sequitur in anima quidam motus detestantis vniuersaliter omnia, inter, quæ sunt etiam peccata obliuioni tradita, quæ etiam detestaretur, si memoriam eorum haberet. 1. Concl.

Art. 6. Vtrum remißio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

Remissio peccatorum est inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij. Nā in numeratione eorum, quæ ad rem ali-

Cap. 17. quã requiruntur, non debet prætermitti finis, at remissio peccatorum est finis iustificationis per Isa. ergo 2. Quatuor enumerantur, quæ sunt in iustificatione, s. inf io gratiæ, motus lib. arb. in Deum per fidẽ, motus in peccatum, & remissio culpę. Cuius numerationis ratio est: quia iustificatio est motus lib. arb à Deo à statu culpæ in statum iustitiæ In motu quo aliquid ab alio mouetur tria reperiuntur, s. motio mouentis, & ita ex parte motionis diuinæ accipitur gratiæ infusio, motus mobilis, & ex parte lib. arb. moti accipitur motus per recessum à term no à quo, & accessum ad terminum ad quem; ac tandem peruentio ad terminum, quod importatur per remissionẽ culpæ, in quo iustificatio consummatur: vnde remissio peccati est vltima. † 2a. Iustificatio dicitur remissio peccatorum, prout omnis motus specificatur à termino ad quẽ, ad cuius cõsecutionem multa requiruntur. 3a. Gratiæ infusio & remissio culpæ secundũ substantiam actus idem sunt: at ex parte obiectorum differũt secundum differentiam culpæ, quæ tollitur, & gratiæ, quæ infunditur, vt patet in generatione & corruptione naturali. 4a. Hæc enumeratio eorum quæ sunt in iustificatione non est secundum diuisionem generis in speciem, sed secundũ differentiã eorum quæ requiruntur ad completionẽ alicuius, in qua aliquid est pri⁹, aliquid posterius, &c.

Articul. 7. Vtrum iustificatio impij fiat in instanti vel successiue.

1. Concl. Iustificatio impij quantum ad infusionem gratiæ fit à Deo in instãti. 1. Quia fit per gratiam Spiritus sancti, qui subito aduenit. Act. 2. ergo. 2. Quod forma non statim imprimatur subiecto, est quia subiectum non est dispositum, & agẽs eget tempore ad disponendum: ideo diaphanum, quia est secundum se dispositum, statim illuminatur; at Deus vt gratiam infundat animæ non requirit aliquam dispositionem, nisi quam ipse facit; quã aliquando successiue, aliquando subito efficit, ergo. Quod enim agens non subito disponat, est, quia in materia est aliqua repugnantia, quæ resistit agenti, cuius virtus, quo est fortior, tãto citius materia disponitur: cum autem virtus Dei sit infinita, potest quamcunq; materiam subito disponere, & maxime lib. arb cuius motus potest esse instantaneus: dicit enim consensum ad detestandum peccatum, & ad accedendũ ad Deum, qui potest esse in instanti: si quandoque præcedit deliberatio, non est de substantia iustificationis, sed via. Vnde soluitur primum. † 2a. Vt intellectus potest simul actu duo intelligere, vt vniuntur in vnum, ita lib. arb. potest moueri in duo, vt vnum ordinatur ad aliud, & sic simul detestatur peccatum, & conuertit se ad Deum, cuius causa peccatũ detestatur. 3a Ratio cur forma nõ statim recipiatur in subiecto non est, quia potest magis & minus eam participare, sed quia est repugnãtia in materia 4a. In eodem instãti in quo forma acquiritur, res incipit operari secundum formam, vt potest in igne, cuius motus si esset instantaneus statim compleretur, cuiusmodi est motus lib. arb 6a. Cum mens humana per accidens subdatur tempori quatenus intelligit in tempore secundum phantasmata, in quibus species intelligibiles considerat, ideo de eius actione iudicandum est secundũ motum temporalium, propterea in iustificatione non dantur duo instantia, quæ possunt dari in operationibus angelorum quia ibi non est tempus & motus, sed datur vltimum tempus in quo fuit culpa, & primum instans in quo gratia inest.

Articul. 8. Vtrum gratiæ infusio sit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

Illa quatuor, quæ reperiuntur in iustificatione, sunt simul tempore, quia iustificatio non est successiua; sed ordine naturæ, prius est infusio gratię, deinde motus lib arb. in Deum, tum motus in peccatũ, postremo remissio culpæ. 1. Causa est prior suo effectu naturaliter; sed infusio gratiæ est causa istorum omnium, ergo. 2. Quoniam in omni motu prius est actus muoentis, deinde motus mobilis: seu dispositio materiæ, quæ dispositio est duplex in iustificatione, vt est dictum, & postremo terminus. i. remissio culpę. Præcedit autem motus in Deum detestationẽ peccatũ, quia ratio detestandi est motus in Deum. 1. Concl.

Deum. † 2a. Recessus à termino ex parte mobilis naturaliter est prior accessu: at ex parte agentis, contra, quia agit de remouendum contrarium: prius enim est illum: nare, quam tenebras remouere, & quia infusio gratiæ & remissio culpæ tenet se ex parte Dei iustificatis, ideo prius natura est gratiæ infusio, quam remissio culpæ 3a. Dispositio subiecti præcedit susceptionem formæ ordine naturæ, sequitur tamen actionem agentis, per quã subiectum disponitur, & ideo motus lib. arb. præcedit ordine naturæ consecutionem gratiæ, sequitur autem gratiæ infusionẽ. 4a In motibus animi præcedit motus in principium speculationis, vel in finem actionis: sed in exterioribus motib. remotio impedimenti præcedit assecutionem finis: ideo motus in Deum, vt in finem, est prior, quam motus ad remouendũ impedimentum peccati.

Art. 9. Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

1. Concl. Ex parte modi agendi opus creationis est maximum: quia ex nihilo fit aliquid. 2a. Ex parte eius, quod fit maius opus est iustificatio impij, quam creatio cœli, & terræ. 1. Ex August qui ait, Maius opus est vt ex impio iustus fiat, quam creare cælum & terram. Et ecclesia in collecta, ait Deum parcendo suam omnipotentiam maxime manifestare: & psalmo 142. miserationes eius super omnia opera eius. 2. Quia iustificatio terminatur ad bonũ æternum diuinæ participationis; vnde subdit Aug. Cælum & terra transibunt, prædestinatorum autem salus, & iustificatio permanebunt. 3a. Absolute loquendo donum gloriæ est maius, quam donũ gratiæ iustificantis impium; & sic glorificatio, est maius opus, quam iustificatio. 4a Si attendatur quantitas proportionis, est maius donum gratiæ iustificantis, quã glorificantis. Quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quam donum gloriæ dignitatem iusti, qui est dignus gloria. Vnde August. iudicet qui potest, vtrum maius sit iustos angelos creare; quam impios iustificare, certe si æqualis est vtrunque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ.

Tract 22. in Ioan.

Ex his patet ad primum † 1a Bonum vniuersi est maius, quam bonum particulare vnius, si accipiatur in eodem genere: sed bonum gratiæ vnius maius est, quam bonum naturæ totius vniuersi. 6a. Tertiũ procedit ex parte modi agendi

Artic. 10. Vtrum iustificatio impij sit opus miraculosum.

Si miraculum consideretur ex parte potentiæ, agentis iustificatio & omne opus quod à solo Deo fieri potest miraculum vocari poterit: quasi habens causam miram, id est occultam. 2a. Si miraculũ dicatur id, quod est supra naturalem potentiam talis materiæ, vt mortui suscitatio, iustificatio impij non est miraculosa. Quia naturaliter anima est gratiæ capax, ex eo quod est facta ad imaginem Dei. Nam, vt Aug ait, posse habere fidem, & caritatem, naturæ est hominum, habere autem gratiæ, est fidelium. 3a. Si miraculum sumatur vt includit aliquid præter consuetudinem, iustificatio impij quandoque est miraculosa, quandoque non: consuetus modus est vt per conuersionem imperfectam ad perfectam veniatur, quia caritas inchoata meretur augeri, vbi aucta mereatur perfici. Quando vero Deus ita moueret animam vt perfectam iustitiam assequeretur, esset iustificatio miraculosa, vt fuit Pauli conuersio, quæ tanquam miraculosa celebratur. † 4a. Quædam opera minora iustificatione dicuntur miraculosa, quia sunt magis præter consuetum ordinem, & ideo habent plus de ratione miraculi. 5a. Quia iustificatio non potest fieri, nisi à Deo, ideo quantum ad hoc, non est miraculosa. Et licet voluntas impij ad malum inclinata conuertatur in bonum, non sequitur esse miraculum, sicuti non est miraculum, quod lapis sursum proijciatur. 6a. Acquisitio scientiæ est homini naturalis, quia per se potest eam acquirere, & ideo si diuinitus detur est per miraculum: at homo non est natus acquirere gratiam sua operatione, & ita non est par ratio.

1. Concl.

lib. de præd. sanct. c. 5.

Quæstio 114. De merito, quod est effectus gratiæ cooperantis.

Artic. 1. Vtrum homo possit aliquid mereri à Deo.

1. Concl. Reddere mercedem pro meritis, est actus iustitiæ. Id enim merces dicitur, quod recompensatur alicui pro retributione operis quasi pretium illius. Vnde, vt reddere iustum pretium pro re accepta est actus iustitiæ, ita recompensare mercedem operis erit actus iustitiæ. 2a. Cum iustitia sit æqualitas quædam, simpliciter est inter eos, inter quos est simpliciter æqualitas: vbi vero non est simpliciter æqualitas nec simpliciter est iustitia, sed quidam iustitiæ modus: quare vbi est simpliciter iustum, erit simpliciter meritum: vbi non est simpliciter iustum, nec etiam simpliciter meritum, sed secundum quid. 3a. Inter Deum & hominem non est meritum secundum æqualitatem iustitiæ. Quoniam inter Deum, & hominem est maxima inæqualitas, cum infinitæ distēt; & totum quod est hominis bonum sit à Deo, ergo non potest inter eos esse iustitia simpliciter, sed secundum quendam modum: quo filius mereri dicitur aliquid à patre, & seruus à domino. 4a. Inter Deū & hominem est meritum secundum proportionem tantum, prout vterque operatur secundum modum suum. Modus autem humanæ virtutis est à Deo, & ideo eius meritum non est apud Deum, nisi secundum dispositionem diuinæ ordinationis, vt id consequatur à Deo sua operatione, quasi mercedem, ad quod Deus virtutem operandi deputauerit. Sicut res naturales per suos motus id, ad quod sunt institutæ. 5a. Sola creatura rationalis potest mereri. Quia ipsa sola se mouet ad agendum per lib. arb. ergo. † 6a. Quamuis homo debeat id, quod facit, adhuc tamen meretur, quia libera voluntate facit: alias actus iustitiæ, quo redditur debitum non esset meritorius. 7a. Meremur aliquid à Deo non quasi ex nostris operibus aliquid ei accrescat, sed inquantum propter eius gloriam operamur, quam suis operibus Deus manifestare intendit. 8a. Nostra actio non habet meritum, nisi ex præsuppositione diuinæ ordinationis, & ideo Deus non est nobis simpliciter debitor, sed sibijpsi, prout debitum est, vt sua ordinatio impleatur.

Art. 2. Vtrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam.

Homo in statu naturæ integræ per naturalia, sine gratia non potuit mereri vitam æternam. Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. 2. Quod excedit proportionem naturæ, per suas vires homo mereri non potest, quia actus rerum non ordinantur diuinitus ad id quod excedit proportionem virtutis, quæ est principium agendi: sed vita æterna est bonum excedens proportionem naturæ creatæ, & quantum ad cognitionem & desiderium secundum illud: Nec oculus vidit, nec auris, &c. Vnde opus est dono superaddito gratiæ. 2a. Homo in peccato existente præter rationem allatam non potest vitam æternam mereri propter impedimentum peccati. Quoniam nullus inimicus Dei potest mereri vitam æternam, nisi sit Deo reconciliatus: sed homo in statu peccati est inimicus Dei, quia peccatum est Dei offensa excludēs à vita æterna, cui potius debetur mors, ergo. † 3a Deus hominem ordinauit ad vitam æternam acquirendam non sua virtute, sed gratia, ex qua habet, quod mereri possit. 4a. Homo sine gratia non potest habere æquale opus, operi quod est sine gratia, quia quo principium actionis est perfectius, tanto actio est perfectior. Vnde minus debitum est magis meritorium, supposita æqualitate operis vtrinque. 5a. Homo potest mereri apud hominem, & si nihil ab eo accepit: per id, quod à Deo accepit, at vero apud Deum non potest mereri nisi per donum eius, cum ab eo habeat vim benefaciendi. 1. Concl. 1. Cor. 2.

Artic. 3. Vtrum homo in gratia constitutus possit mereri vitam æternam ex condigno.

Opus hominis meritorium secundum substantiā operis, & vt à lib. arb. procedit 1. Concl.

non

non est meritorium vitæ æternæ de cōdigno. Quoniam inter opus sic considera-tū,& præmium est maxima inæqualitas. 2a Istud opus eodem modo consideratū est meritorium de congruo,propter quā dam equalitatem proportionis:congruū. n.videtur vt homini operanti secundum suam virtutem, Deus recompenset secūdum excellentiam suæ virtutis. 3a. Opus meritorium,vt procedit ex gratia Spirit. sanct. est meritorium vitæ æternæ de cōdigno : sic enim valor meriti attenditur secundū virtutē spiritus mouētis in vitam æternam Ioan 4.Fiat in eo,fons,&c. Attenditur etiam secūdum dignitatem gratiæ, qua homo factus est concors diuinæ naturæ,quia adoptatur in filium Dei, cui iure adoptionis debetur hæreditas eterna, si filij,ait Paulus, & hæredes, & alibi vocat coronam iustitiæ, ergo ex condigno. †4a. Illud,non sunt condigna passiones,
Rom. 8. &c. intelligitur iuxta primam concl 5a.
Tim. 3. Cum dicitur ex miseratione nos mereri, intelligitur quantū ad primā causam perueniendi ad vitam eternam,meritum autem est causa subsequens. 6a Licet gratia
Glos. Spir.sanct non sit æqualis gloriæ in actu,
Rom.6. est tamen æqualis in virtute:& Spir.sanc. per gratiam inhabitat hominem, & ita ipse est sufficiens causa æternæ vitæ: ideo dicitur pignus hæreditatis.

Art. 4. Vtrum gratia sit principium meriti principalius per caritatem,quam per alias virtutes.

1. Concl. Meritum vitæ æternæ primo pertinet ad caritatem, ad alias virtutes secūdario, vt earum actus à caritate imperantur.1. Ioan.14 Si quis diligit me,&c.manifestabo ei meipsum : at ista manifestatio consistit in vita æterna.Ioan.17.ergo.2.Meritum attenditur principaliter ex ordinatione diuina, prout homo dicitur mereri, id ad quod à Deo ordinatur: & ex parte lib.arb.quatenus homo habet, vt ex se agat ad quātum ad vtrunq; meritū principaliter consistit in caritate, ergo: quantū ad primum, vita æterna est fruitio diuini boni, at motus humanæ mētis in fruitionem,est proprius actus caritatis, & aliarū virtutum vt imperantur à caritate, ergo: quantum ad alterum, quoniam quod ex amore facimus maxime voluntarie facimus,ergo meritum rationem voluntarij quam requirit principaliter habet à caritate. †2a. Caritas,vt habet pro obiecto vltimum finem, mouet alias virtutes ad opus,quia habitus pertinens ad finem imperat habitibus,ad quos pertinent ea quæ sunt ad finem 3a. Quando difficultas se tenet ex parte operis, magnitudo laboris auget merita:& sic caritas non minuit laborē,quia facit aggredi magna : Si se habet ex parte operantis, talis labor minuit meritum,& à caritate tollitur.4a.Fidei,&
patientiæ,& aliarum virtutum actus non 1. Cor. 1.
sunt meritorij nisi ex caritate nascantur.

Artic. 5. Vtrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

Dono gratiæ considerato secundum 1. Concl.
rationem doni gratuiti, repugnat vt cadat sub merito.Nam si esset ex operibus, iam non esset gratia,ergo.2a.Donum gratiæ consideratum secundum naturam rei, quæ donatur,nō potest cadere sub merito non habentis gratiam.1. Quia excedit Rom 2.
proportionem naturæ 2. Quia homo in statu peccati,habet impedimentum merēdi.s.peccatum ergo.3a. Postquam aliquis adeptus est gratiā,gratia nō cadit sub merito: quia merces quā meritū includit est terminus operis:at vero gratia est principium boni operis;ergo:quare si quod donum gratuitū quis per gratiam præcedentem meretur, iam nō erit prima gratia: nullus ergo potest sibi mereri primam
gratiā.Quia ratio gratiæ repugnat merce Rom. 4.
di operis,iuxta,illud ei qui operatur merces non imputatur secundū gratiā,sed secundū debitum;sed illud meretur homo, quod imputatur sibi secūdu debitū,quasi merces operum,ergo.†4a.Aug retractauit quod aliquando dixit,initiū fidei esse ex nobis.Per fidē autē iustificatur homo, nō quod credēdo mereatur iustificationē, sed quod dum iustificatur credit,quia motus fidei requiritur ad iustificationē impij. 5a.Deus non dat gratiam nisi dignis, sed ipse facit nos dignos quia solus potest fa-
cere mundū de immundo conceptū semi Iob.
ne. 6a.Omne bonum opus hominis procedit

cedit à gratia, vt à principio, non autem à quocunque humano dono: nec per subsequentia opera.

Artic. 6. Vtrum homo possit alteri mereri primam gratiam.

1. Concl. Nullus potest alteri mereri primam gratiam de condigno. Nam opus nostrũ habet vim merendi tum ex motione diuina, tum ex lib. arb. sed solum ob primã rationem meretur ex condigno, secundũ alteram tantum de congruo, ergo. Nam vnusquisque mouetur à Deo, vt ipse ad beatitudinem perueniat: & ita meritum condigni vltra hanc motionem non se extendit. 2a Merito congrui potest vnum mereri alteri primam gratiam. Quoniam qui est in gratia constitutus implet Dei voluntatem, & ideo congruum est secundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntate in saluatione alterius licet possit esse impedimentum ex parte eius, quem iustificari cupit. Huc pertinet locus Ier. allatus in arg. sed cõtra. Cap. 15. Si steterint Moyses, &c. 3a. Solus Christ° de condigno meretur alijs primam gratiam. Quia anima Christi mota est à Deo, non solum vt ipse perueniat ad gloriam, sed vt etiam alios per eam adduceret, prout est caput Ecclesię, & auctor salutis humanę. †4a. Fides aliorum, valet alijs Heb. 2. merito congrui, non condigni. 5a Impetratio orationis nititur misericordię, meritum de condigno iustitiæ. Et ita orando multa homo impetrat, quæ non meretur secundum iustitiam. 6a. Pauperes recipiũt eos, qui dant eleemosynas in æterna tabernacula impetrando veniam, vel merẽdo de congruo: vel quia per opera misericordiæ id mereatur, vt sit locutio materialis.

Artic. 7. Vtrum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

1. Concl. Nullo modo potest aliquis sibi mereri reparationem post lapsum. 1. Ezech. 18. Vbi dicitur quod si iustus auertitur, Deus nõ recordabitur omnes iustitia eius, quas fecerat, ergo nõ valebunt ei amplius pręcedentia merita. 2. Si homo posset hoc mereri, vel merito condigni, & hoc non: quia hoc meritum pendet a motione gratiæ, quæ interrumpitur per subsequens peccatum, & ita non se extendit ad beneficia reparationis: vel merito congrui, & hoc non, quia intercedit impedimentum peccati: quod si impedit, ne quis alteri mereatur, multo magis impediet in eo qui meretur †2a. Desiderium quo quis desiderat reparationem post lapsum dicitur iustum, quia tendit in iustitiam, nõ quod innitatur iustitię, sed misericordiæ. 3a. Alteri potest quis ex congruo mereri primã gratiam, quia ibi non est impedimentum saltem ex parte merẽtis, quod inuenitur, cum quis post meritum a iustitia recedit. 4a. Irrationabiliter quidam dixerunt hominem mereri vitam æternam per actum finalis gratiæ, scilicet sub conditione, si perseuerauerit: quia quandoque hic actus est minus meritorius, quam præcedentes ob ægritudinis oppressionem. Vnde dicendum est per quemcunq; actum caritatis absolute salutem mereri, sed per subsequens peccatum impeditur ne sortiatur effectum.

Artic. 8. Vtrum homo possit mereri augmentum gratiæ & caritatis.

Augmentum gratiæ siue caritatis cadit sub merito condigni. 1. Ex August. qui ait: Caritas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. 2 Illud cadit sub tali merito, ad quod gratię motio se extendit: sed motio diuina se extendit ad augmentũ caritatis, seu gratiæ, nam se extẽdit ad vitam æternam, vt ad terminum, ergo etiã ad progressum ad hũc terminum: motus enim mouentis non solum est, ad terminum, sed etiam ad totum progressum in motu: progressus autem ad vitã æternam est secundum augmẽtum caritatis. Prou. 4. Iustorum semita quasi lux, &c. †2a. Duplex est terminus motus, vltimus & medius, qui est principium & terminus, & talis terminus est merces augmenti. 3a. Augmentum gratiæ non est supra virtutem gratiæ præexistentis, licet sit supra quantitatem ipsius, vt arbor supra quantitatem seminis, sed non supra virtutem eius. 4a. Quilibet actus meritorius meretur augmentum, sicut consummationem gratiæ, quæ est vita æterna, & vt vita non statim redditur, ita nec augmentum, sed

1. Concl.

Tract. 5. in Ioan.

sum,

ſuo tempore, cum quis ſufficienter erit diſpoſitus ad gratiæ augmentum.

Art. 9 Vtrum homo poßit perſeuerantiam mereri.

1. Concl. Cum homo habet lib arb. flexibile ad bonum & malum, poteſt perſeuerantiam obtinere à Deo, vel quod determinetur ad bonum per gratiam conſummatam in gloria, vel quod ex parte motionis diuinę inclinetur ad bonum vſque ad finem vitæ. 2a. Perſeuerantia in gloria cadit ſub merito condigni. Quia illud cadit ſub hoc merito, quod comparatur ad motum lib. arb. à Deo directi, ſicut terminus eius: at perſeuerantia in gloria eſt terminus illius motus, ergo. 3a. Perſeuerantia viæ nō cadit ſub merito, ſed Deus gratis perſeuerantiæ bonum largitur, cuicunque illud largitur. 1. Quod quis meretur à Deo, conſequitur, niſi impediatur per peccatum: ſed multi habent opera meritoria, & non conſequuntur perſeuerantiam: nec poteſt dici hoc fieri propter impedimentum peccati, quia hoc quod eſt peccare opponitur perſeuerantiæ, ergo. 2. Quod ſe habet vt principium meriti, non cadit ſub merito de condigno: ſed perſeuerantia viæ ex motione diuina eſt principiū omnis meriti, ergo.† 4a. Non quidquid obtinemus à Deo orando cadit ſub merito: quia peccatores obtinent veniam, quam non merentur: Et ita perſeuerantiæ donū quis ſibi, vel alijs impetrat, licet nō cadat ſub merito. 5a. Non eſt par ratio de perſeuerantia in gloria, & in via, quia vna eſt terminus, alia principium meriti. 6a. Similiter non eſt par ratio de merito augmenti gratiæ, & de merito perſeuerantiæ.

Artic. 10. Vtrum temporalia bona cadant ſub merito.

1. Concl. Quod ſub merito cadit, eſt præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni, quod vel eſt ſimpliciter bonum, vt eſt finis, & quod conducit ad finem: vel ſecundum quid, vt quod eſt bonum homin, vt nunc: primum bonum cadit ſub merito ſimpliciter; alterum ſecundum quid. 2a. Si bona temporalia conſiderentur vt vtilia ad opera virtutū quibus perducimur ad vitam æternam, directe & ſimpliciter cadunt ſub merito, vt augmētum gratiæ, & omnia quibus iuuamur ad perueniendum ad beatitudinē poſt primam gratiam. Tantum enim dat Deus iuſtis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantū eſt expedit ad perueniendū ad vitam æternam, & in tantum ſunt ſimpliciter bona iſta temporalia. Vnde Pſal. 33 Timentes autem Dominum non minuentur omni bono: & alibi. Non vidi iuſtum, &c. 3a. Si temporalia conſiderentur ſecundum ſe, non ſunt ſimpliciter bona hominis, & ita cadunt ſub merito ſecundum quid: Inquantum homines mouentur à Deo ad temporalia agenda, in quibus conſequuntur ſuum propoſitum Deo fauente: & ita iſta bona habent rationem mercedis, vt referuntur ad motionē diuinam, qua voluntates hominum mouentur ad iſta conſequenda, licet interdū homines non habeant in his rectam intentionem. 4a. In temporalibus promiſſis veteris legis continebantur bona futura ſpiritualia. 5a. Retributiones factæ à Deo quibuſdam, vt obſtetricibus Aegyptiorū, &c. intelligendæ ſunt, vt habent relationem ad diuinam motionem, non ad voluntatem, & maxime interdum malam, eorum, quibus factæ fuere. 6a. Temporalia mala impijs in pœnam infliguntur: iuſti autem his malis iuuantur, & non ſunt pœnæ, ſed medicinæ ratione ipſorū. 7a. Ex arg. ſed contra. Aeque eueniunt omnia bonis & malis, quantum ad ſubſtantiam bonorum, vel malorum temporalium, ſed non quantum ad finem: quia boni per iſta manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de moralibus in communi dicta ſufficiant.

Pſal. 36. Exod. 1. Eccl. 9.

Finis Primæ Secundæ.

COM.

COMPENDIVM ABSOLVTISSIMVM SECVNDAE SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE.

D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI.

Quæstio I. De Fide.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum obiectum fidei sit veritas prima.

1. Concl. 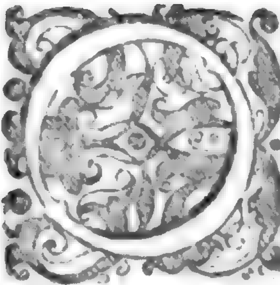OBIECTVM formale, fidei nihil est aliud, quā veritas prima. Nam illud est formale obiectum, quo demonstrantur omnia in scientia, ratio enim formalis habitus cognoscitiui est medium, quo sciuntur conclusiones; sed huiusmodi est veritas prima in fide, quia nihil credim⁹, nisi quia Deus reuelauit, ergo. 2a. Obiectū fidei materiale, seu id quod cognoscitur, & id cui assentitur fides, non solum est Deus, sed etiam multa alia, quæ sub fide cadunt, prout ad Deum referuntur. 3a. Ex hac etiam parte obiectum fidei, est quodam modo veritas prima; quia nihil cadit sub fide, nisi in ordine ad Deum, qui est veritas prima. Huc facit auctoritas Dionys. dicentis, fidem esse circa simplicē & semper existentem veritatem. (Cap. 7. de diu. nom.) † 4a. Que pertinent ad humanitatem Christi, & ad sacramenta, & quæ sunt in scriptura, cadunt sub fide, prout his ordinamur ad Deum, & eis assentimus propter Dei veritatem. 5a. Vt infidelitas est de omnibus, quæ sunt in scriptura, ita fides, sed vt de obiecto materiali. 6a. Vt caritas diligit proximum propter Deum, qui est eius proprium obiectum, ita fides credit omnia propter Deum.

Artic. 2. Vtrum obiectum fidei sit aliquid complexum per modum enunciabilis.

Obiectum fidei, ex parte credentis, est quid complexum per modum enunciabilis. 1. Concl. 1. Opinio, & scientia sunt circa enunciabilia, ergo & fides, cum sit media inter vtranque: media enim & extrema sunt eiusdem generis. 2. Cognita sunt in intellectu per modum ipsius: at modus proprius intellectus humani est, vt componendo & diuidendo cognoscat, ergo. 2a. Ex parte rei creditæ obiectum fidei est aliquid incomplexum, id est, id quod creditur est aliquid simplex. Vnde soluitur primum. † 3a. Actus credentis non terminatur ad enunciabile, sed ad rem creditam: Quia non formamus enunciabilia, nisi vt per ea res cognosam⁹. Ideo in symbolo non dicitur, Deus est omnipotens; sed, credo Deum omnipotentem. 4a Visio patriæ est de incomplexo; quia est per modum simplicis intelligentiæ.

Artic. 3. Vtrum fidei possit subesse falsum.

Fidei non potest subesse falsum. 1. Concl. 1. Falsum est malum intellectus: at fides est virtus perficiens intellectum, ergo. 2. Nihil potest cadere sub fide, nisi vt stat sub veritate prima, quia potentiæ, habitui, & actui, nihil subest, nisi per rationem formalem obiecti. at veritati primæ, quæ est ratio

ratio formalis fidei, non potest subesse falsum, ergo. †2a. Virtutes, quæ perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum, non ita quæ sunt in voluntate Quare nō est simile de fide, & de spe : sed neque spei potest subesse falsum, cum nitatur auxilio gratiæ. 3a Deum non incarnari ex se est possibile, etiam post fidem de eius incarnatione: at vt est sub præscientia Dei habet necessitatem infallibilitatis; & sic cadit sub fide. 4a. Iudæi credentes Christum nasciturum, post natiuitatem errabant, non ex fide, quia per fidem sufficiebat credere aliquando nasciturum; sed ex coniectura humana circa determinationem temporis: quare credens obiectum fidei potest falli circa aliquam circunstantiam. 5a. Fides dicit verum corpus Christi esse sub speciebus, recte facta consecratione: ideo si quis adoret hostiam nō consecratam, quam putat consecratam, non errat ex fide.

Art. 4. Vtrum obiectum fidei possit esse aliquid visum.

1. Concl. Fides non potest esse de rebus visis, neque secundum sensum: neque secundum intellectum. 1. Fides ex Paulo est argumentum non apparentium, ergo. 2. Illa videntur, quæ per se mouent sensum, aut intellectum, vt prima principia, & quæ ex illis euidenter concluduntur : at obiectum fidei non est tale, cum ei intellectus firmiter assentiat per electionem, voluntarie inclinando magis ad vnam partem, sine formidine, ergo. †2a. Thomas Apostolus, aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, confessus est Deum. 3a. Quæ creduntur sunt visa in generali : quia non crederentur, nisi viderentur credibilia propter signa, &c. in speciali autem non sunt visa. 4a. Lumen fidei facit videre, quę creduntur, prout mens per habitum fidei inclinatur ad assentiendum his, quę conueniunt rectæ fidei, & non aliis, sicuti per alios habitus virtutum, homo videt id, quod est conueniens, secundum habitū. 5a Fides est ex auditu, sed non eorum, quę audiuntur, scilicet, verborum, sed rerum, quas non oportet esse visas.

Heb. 11.

Articul. 5 Vtrum ea, quæ sunt fidei possint esse scita.

1. Concl. Hom. 26. in Euang. Non est possibile, quod ab eodem idem sit scitum, & creditum. 1. Ex Greg. qui ait, apparentia non haberet fidē, sed agnitionem. 2. Omnis scientia habetur per principia per se nota, & per consequens visa: at impossibile est quod idem ab eodem sit visum, & creditum, ergo & quod scitum sit creditum. 2a. Licet quod est visum ab vno, possit alteri esse creditum, vt ei, qui demonstrationem non nouit : tamen quæ communiter proponuntur credenda, sunt communiter non scita: quæ simpliciter fidei subsunt. † 3a. Quamuis fidelis non sciat demonstratiue, quæ sunt fidei: tamen nō est eorum ignorans, quia cognoscit esse credibilia. 4a. Rationes probantes res fidei, non demonstrant, sed ostendunt non esse impossibile, quod creditur: & si procedunt ex principiis fidei, valent apud fideles. 5a. Quæ demonstrari possunt, ponuntur inter credenda, non quod de illis sit simpliciter fides apud omnes, sed quia præexiguntur ad ea, quæ sunt fidei, & propter eos, qui demonstrationem non habent 6a. A diuersis potest de eodem haberi scientia, & fides: sed non secundum idem : & sic alij sciunt Deum esse, alij credunt, at ab eodem non ita.

Articul. 6. Vtrum credibilia sint per certos articulos distinguenda.

1. Concl. Credibilia sunt per articulos distinguenda. 1. Articulus, ait Isidor. est perceptio diuinæ veritatis : sed perceptio Dei conuenit nobis secūdum distinctionem, ergo. 2. Articulus dicit coaptationē quandam aliquarum partium distinctarum: at ista partium coaptatio, maxime debet esse in credibilibus, ergo. 2a. Quia obiectum fidei non est visum, ideo ibi est specialis articulus, vbi est aliquid specialiter non visum, vt quod Deus sit passus, resurrexerit, &c. vbi autem sunt multa secundum eandem rationem, vel cognita, vel non cognita : non debuit articulus distingui: vt Deum esse passum, mortuum, &c. † 3a. Non omnia, quæ proponuntur credenda in articulos distinguuntur, sed quæ per se ad fidem pertinent, & nos ordinant directe ad vitam æternam : alia sunt ad prędictorum manifestationē. 4a. Ratio for-

 malis

malis credibilium, ex parte rei creditæ, est vna omnium, id est, veritas prima: at ex parte nostri; ratio formalis est, vt sit, non visum, & sic articuli distinguuntur. 5a. Articulus non cogit ad credendum necessitate coactionis, sed necessitate finis: quia non saluabitur, nisi qui crediderit.

Heb. 11.

Art. 7. Vtrum articuli fidei secundum successionem temporum creuerint.

1. Concl. Quantum ad substantiam articulorum fidei, non est factum [illegible]rum augmentum temporum successione. Quia, quæ posteriores crediderunt, continebantur implicite in quibusdam primis articulis, ad quos reliqui reducuntur: vt in his duobus Deum esse, & remuneratorem esse: in illo, quæ de Deo dicuntur æternaliter, in quibus est nostra beatitudo: in hoc, quæ de Deo dicuntur ex tempore, & quæ pertinent ad salutem cōsequendam: & sic sub alijs, alij: vt sub fide redemptionis incarnatio verbi, &c. 2a. Quantum ad explicationem creuit numerus articulorū, quia quædam explicite cognita sunt à posterioribus, quæ non cognoscebantur explicite à prioribus. Patet ex Greg hom. 6. in Euang †3a. Licet bona speranda omni tēpore fuerint: tamen quia dantur per Christum, ideo qui ei propinquiores fuerunt, clarius ea viderunt. 4a. Profectus fidei fuit ex parte addiscentis, cuius capacitati Deus se accommodauit, & sic creuit temporum successione. 5a. Operatio gratiæ incipit à perfectis ex parte causæ agentis, quæ est Deus: at ex parte causæ materialis, quæ est homo, ab imperfectis ad perfecta proceditur. 6a. Consummatio gratiæ facta per Christum, & tempus eius, dicitur plenitudo gratiæ: vnde propinquiores Christo vel ante, vel post, plenius mysteria cognouerunt.

Heb. 11. Ephes. 3.

Art. 8. Vtrum articuli fidei conuenienter numerentur.

1. Concl. Articuli fidei conuenienter numerantur. 1. Auctoritate Ecclesiæ sic numerantis. 2. Ea pertinent per se ad fidem, quorum visione in vita æterna perfruemur, & quæ ad illam nos ducunt: at videbimus diuinitatis, & humanitatis mysterium, Ioan. 17. Hæc est vita æterna, &c. ergo. Vnde primorum credibilium, quædam pertinent ad diuinitatem, quædam ad mysterium incarnationis. De primo, proponitur vnitas diuinitatis, trinitas personarum in tribus articulis, & opera propria diuinitatis: & primum quoad esse naturæ, & sic creatio deinde quoad esse gratiæ, & sic omnia opera sanctificationis: Postremo quo ad esse gloriæ, & sic resurrectio, & vita æterna. Vnde 7. articuli circa diuinitatem, & totidem circa Christi humanitatem; vt de incarnatione, seu conceptione, de natiuitate, de passione, morte, & sepultura, de descensu ad inferos, de resurrectione, de ascensione & de aduentu ad iudicium. † 2a Sub vnitate Dei continentur multa, quæ naturaliter non cognoscuntur, vt omnipotētia, prouidentia, &c. ideo de Dei vnitate ponitur articulus. 3a Scientia, & prouidentia Dei continentur sub omnipotentia, idcirco de illis non fit mentio. 4a. Sub articulo vnitatis continentur omnes personæ: sed ratione personarum possunt distingui plures articuli, inquantum seorsim habent speciales difficultates. 5a. Circa personarum Filij, & Spir. sanct. plures articuli ponuntur, quam circa personam Patris: quia mittuntur ad sanctificandam creaturam, de quo plura credenda occurrunt, quam de persona Patris 6a. Sanctificatio & glorificatio non modo per caritatem, sed etiam per sapientia fiunt, & sic ponitur aliquid appropriatum Filio secundum diuinitatem, id est, sapientia. 7a. Eucharistia, vt sacramentum, continētur sub operibus sanctificationis: vt autem ibi miraculose Christus est, sub omnipotentia.

Dist. 14. c. qui Episcopus.

Art. 9. Vtrum conuenienter articuli fidei in symbolo ponantur.

Conuenienter articuli fidei in symbolo ponuntur. 1. Symbolum est editum auctoritate vniuersalis Ecclesiæ, quæ non potest errare; ergo. 2. Cum accedens ad Deum debeat credere, opus fuit credenda in vnum colligere, vnde nomen symboli ortum est, ne homines ignorantia à virtute fidei deficerent, ergo. † 2a. Symbolum non est additum scripturæ, sed potius ex ea sumptum, vt omnes summarie fidei veritatem intelligerent. 3a. In omnibus 1 Concl.

Heb. 11.

aibus symbolis idem docetur, sed in vno plenius explicatur, quod in alio erat implicite. 4a. Confessio symboli est in persona totius Ecclesiæ, in qua semper est fides formata, ideo bene dicitur, credo in Deum, quod est eorum, qui fidem formatam habent. 5a. De descensu ad inferos nullus erat error, ideo non reiteratur in symbolo patrum, sed supponitur determinatum in primo symbolo. 6a. Melius habet, vt dicatur, credo sanctam, quam in sanctam ecclesiam: vt Leo dicit. 7a. Symbolum patrum dicitur in missa, quia est manifestatiuum symboli Apostolorũ, & quia factum fuit fide iam promulgata: illud vero fide non promulgata, & ideo occulte dicitur.

Artic. 10. Vtrum ad summum Pontificem pertineat fidei symbolum ordinare.

1. Concl. Ad solam auctoritatem summi Pontificis pertinet noua editio symboli. 1. Quia fit in synodo generali, quæ sola auctoritate summi Pontificis potest congregari, ergo. 2. Ad illius auctoritatem pertinet symboli editio, ad quem pertinet finaliter determinare ea, quæ sunt fidei: at hoc pertinet ad auctoritatem summi Põtificis, quia Christus rogauit pro Petro ne eius fides deficeret, & quia debet esse vna fides totius Ecclesiæ, quod non esset, si res fidei non determinarentur per eum, qui toti Ecclesiæ præest, ergo. 2a. Ad auctoritatem Pontificis pertinent omnia, quæ spectant ad communem Ecclesiæ gubernationem. †3a. Licet fides fuerit sufficienter explanata tempore Christi, & Apost. tamen necessaria fuit explanatio alijs tẽporibus contra insurgentes errores. 4a. Prohibitio de noua editione symboli se extendit ad priuatas personas, non ad Põtificem, cuius est congregare, & confirmare synodum. 5a. Symbolum Athanasij, compositum per modum doctrinę, habetur quasi regula fidei, quia auctoritate summi Pontificis est receptum.

2. q. 6. c. oppressus. Luc. 22.

Quæstio. 2. De actu fidei.

Artic. 1. Vtrum credere sit cum assensione cogitare.

1. Concl. Credere, est cum assensione cogitare. 1. Ex Aug. sic definiente. 2. Ista definitio facit distinguere actum credendi ab alijs actibus intellectus, ergo. Nam cogitare, vel sumitur pro omni cogitatione actuali: & sic non est fides, quia qui sic cum assensione cogitat, non dicitur credere, vel pro cogitatione, quæ est cum inquisitione antequam perueniatur ad veritatẽ per plenam visionem, quæ dicitur motus intellectus: & si sit circa intentiones vniuersales pertinet ad intellectum: si circa particulares pertinet ad partem sensitiuam: vel postremo pro actu cogitatiuæ. Neque secundo modo cogitare est fides, quia vel actus intellectus habet firmam assensionem sine cogitatione, vt cũ quis considerat, quæ scit, & hæc est consideratio formata; vel habet cogitationem informem sine assensione in neutram partem, & hæc est dubitatio: vel leui signo in vnam partem inclinat, & hæc est suspicio: vel adhæret vni, sed cum formidine; & hæc est opinio, vel cum firma adhæsione, in quo credens conuenit, cum intelligente, sed differt in visione, & sic vt patet proprium esse credentis cum assensione cogitare. † 2a. Fides non habet inquisitionem naturalis rationis, sed inquisitionem eorum, quæ dicta sunt à Deo & miraculis confirmata. 3a. Cogitare non accipitur hic prout est actus cogitatiuæ virtutis, sed intellectus. 4a. Credere est quidam actus intellectus, sed vt est determinatus à voluntate, & ideo dicitur, cum assensu.

lib. de præd. sanct. c. 2.

Art. 2. Vtrum conuenienter distinguantur actus fidei, per hoc quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum.

1. Concl. Conuenienter distinguuntur actus fidei per hoc, quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. 1. Ex Aug. qui sic distinguit. 2. Actus potẽtiæ distinguuntur secundum ordinem ipsius ad obiectum: Sed intellectus fide formatus tripliciter se habet ad obiectum, vel enim actus ipsius consideratur in se, sine voluntate, & tunc si fertur in Deum, vt in obiectum materiale, credimus Deo: si vt in obiectum formale, credimus Deum: si con-

In Ioan. Tract. 29.

consideretur actus, vt est motus à voluntate, credimus in Deum, in quem per voluntatem, vt in finẽ tendimus, ergo, &c. † 2a. Ista tria non sunt diuersi actus, sed vnus, qui habet tres relationes ad obiectum. 3a. Credere Deum non conuenit infidelibus sub ea ratione, qua ponitur actus fidei: quia non attingunt totaliter obiectum, sub conditionibus, quas fides determinat. 4a. Credere in Deum non ponitur actus voluntatis, sed intellectus, vt est motus à voluntate in finem.

Artic. 3. Vtrum credere aliquid supra rationem naturalem sit necessarium ad salutem.

1. Concl. Ad perfectionem cuiuscunque naturæ inferioris subordinatæ non solum requiritur quod est secundum motum propriũ, sed etiam aliquid secundum motum superioris naturæ; vnde cæli inferiores suo, & superioris orbis motu mouẽtur 2a Sola creatura rationalis habet immediatum ordinem ad Deum primum motorem: quia non solum participat bonum particulare, vt aliæ, sed etiam cognoscit rationem vniuersalem boni, ergo erit immediate subiecta vniuersali principio. 3a. Credere aliquid supra rationem est homini necessarium ad salutem, seu ad per-
Heb. 11. fectionem consequendam. 1. Nã, vt Paul. ait, sine fide impossibile est placere Deo. 2. Id est homini necessarium, sine quo non potest assequi suam perfectionem, quæ non consistit in eo, quod ei conuenit secundum naturam, sed in eo, quod ei tribuitur ex supernaturali perfectione diuinæ bonitatis, id est, in visione supernaturali Dei: sed ad hanc non potest perueni-
Ioan. 6. re, nisi per modum addiscentis à Deo doctore, secundum illud: Omnis, qui audit à Patre, &c. Huius autem disciplinæ fit homo particeps successiue secundum modum suæ naturæ: at qui sic addiscit, vt veniat ad perfectam scientiam debet credere, vt ait Arist. ergo vt homo veniat, &c. debet credere Deo, à quo mouetur, vt discipulus à magistro. † 4a. Licet quæ sunt fidei, excedant naturalem rationem hominis, sunt tamen necessaria ad eius perfectionem; cum eius natura dependat à supernaturali natura. 5a. Nihil periculi est damnationis in credendo iis, qui sunt in Christo Iesu ab ipso illuminati per fidem. 6a. Inuisibilia Dei ex creaturis, altio- Rom. 1.
re modo percipit fides, quam ratio natu- Eccl. 3.
ralis, quæ non conspicit omnia.

Art. 4. Vtrum credere ea, quæ ratione naturali probari possunt, sit necessarium ad salutem.

Necessarium est homini credere non 1. Concl.
solum ea, quæ sunt supra rationem, sed etiam, quæ per rationem cognosci possunt. 1. Quia necesse est credere Deum esse, quod tamen naturaliter probatur. 2. Hoc est necessarium, primum, vt citius homo ad veritatis diuinæ cognitionem perueniat, quia ad scientiã, cuius est probare Deum esse, peruenitur varijs scientijs: deinde, vt cognitio Dei sit communior, cum non omnes possint scientijs incumbere: postremo propter certitudinẽ, quia quæ per fidem sunt accepta, non possunt esse falsa, sicut cognita per rationem humanam. † 2a. Inuestigatio naturalis non sufficit ad cognitionem diuinorum, quam fideles habere debent, ideo est opus fide. 3a. De eodem non potest esse scientia, & fides apud eundem, sed apud diuersos maxime. 4a. Omnia scibilia cõueniunt in vna ratione scientiæ, sed non æqualiter ordinantur ad beatitudinem, ideo non æqualiter proponuntur.

Art. 5. Vtrum homo teneatur ad credendum aliquid explicite.

In omni obiecto virtutis consideratur 1 Concl.
aliquid, quod proprie & per se est obiectum: vt in fortitudine, sustinere pericula mortis, & aliquid, quod consequenter se habet ad rationem obiecti: ex. grat. quod homo armetur, vel ense percutiat, quod reducitur ad obiectum fortitudinis. 2a. Pręcepta legis, quæ homo tenetur implere, dantur de actibus virtutum, qui sunt via ad salutem, quorum determinatio sumitur ex habitudine ad obiectum proprium virtutis, & est de necessitate præcepti, sicuti & actus: at determinatio actus ad ea, quæ accidentaliter se habent ad obiectum, non est de necessitate præcepti, nisi pro loco & tempore 3a. Prima credibilia,
quæ sunt articuli fidei, tenetur homo ex- Heb. 11.
plicite credere, sicut & tenetur habere fidem.

dem 1. Accedentem ad Deum, ait Paul. oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator est, quæ sunt prima credibilia. 2. Quia ista tantum sunt obiectum fidei per se, id est, per quod homo beatus efficitur, ergo. 4a. Alia credibilia, non tenetur homo credere, nisi implicite, vel in præparatione animi, prout paratus est credere quicquid diuina scriptura continet: quæ tunc tenetur explicite credere, cum ei constiterit in doctrina fidei contineri: quia ista secundario se habent ad obiectum fidei. †5a. Homo ad hoc tenetur; sed id non potest sine gratia præparante, quæ alijs datur misericorditer, alijs non datur ex iustitia in pœnam peccati, saltem orig. 6a. Nec ad caritatem sufficit præparatio animi, sed quisque tenetur aliqua diligere, vt Deũ & proximum: quia ista per se obiectum caritatis. 7a. Virtus obedientiæ est in voluntate: ideo ad eius actum satis est promptitudo voluntatis subiectæ præcipienti; non sic fides.

Artic. 6. Vtrum omnes æqualiter teneantur ad habendam fidem explicitam.

1. Concl. Non omnes tenentur æqualiter ad fidem explicitam habendam. 1. Ex Greg. 2. Mor. c. 35. qui hoc docet. 2. Explicatio credendorum fit per reuelationem diuinam; sed ista ex Dionys. ordine quodam à Deo ad hominem procedit; sicuti homines per Angelos, & inferiores Angeli per superiores docentur, ergo magis participabũt fidem superiores, qui alios docere debẽt. †2a. Explicatio credendorum, quantum ad omnes, non est æqualiter de necessitate salutis; quia plura debent explicite credere maiores, quam minores 3a. Simplices non sunt examinandi de subtilitatibus fidei, nisi quando esset suspicio; & si in his non inueniantur pertinaces, non sunt imputandi. 4a. Minores non habẽt fidem implicitam in fide maiorum, nisi quatenus isti adhærent doctrinæ diuinæ: vnde regula fidei non est humana cognitio, sed veritas diuina.

(Cap 1. Cap 4. & 7. cælest. hier.)

Artic. 7. Vtrum explicite credere mysterium incarnationis Christi sit de necessitate salutis apud omnes.

1. Concl. Mysterium incarnationis, aliqualiter oportuit omni tempore esse creditũ apud omnes. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Illud est necessarium credere, vnde pendet salus; tale est hoc mysterium, Act. 4. ergo. Epist. 157. 2a Diuersimode hoc mysterium cognitũ fuit pro diuersitate temporum, & personarum. Ante peccatum homo explicite cognouit, vt erat ordinatum ad consummationem gloriæ: post, etiam quantum ad passionem & resurrectionem, quibus debebat homo liberari à peccato; aliter enim non præfigurasset Christi passionem quibusdam sacrificijs, ante legem, & sub lege: quorum significationem maiores cognoscebant explicite, minores implicite, & eo magis, quo Christo fuerunt propinquiores. Post Christum, tam maiores quã minores tenentur hoc mysterium explicite credere de necessitate salutis: non tamen omnes quantum ad subtiles considerationes, sed pro ratione status. † 3a. Angelos non omnino latuit hoc mysterium: quasdam tamen rationes cogitauerunt Christo reuelante. Dionys. ca 7. cæl. hier. 4a. Ioan. Bapt. quæsiuit à Christo, Tu quis es? non quod ipse ignoraret, sed vt per Christi respõsionem suos discipulos doceret. 5a. Multis gentilibus fuit facta reuelatio de Christo, vt patet Iob 19. & de Sybillis, &c. qui autem ex eis saluati sunt, habuerunt de eo fidem saltem implicitam credentes Deum liberatorem secundum modos sibi placitos.

Art. 8. Vtrum explicite credere Trinitatem sit de necessitate salutis.

1. Concl. Ante Christum maiores tenebantur credere Trinitatẽ explicite, minores tantum implicite. 1. Quia in veteri testamento fuit multipliciter expressa: præsertim Gen. 1. Faciamus hominem, &c. 2. Quia mysterium incarnationis non potest explicite cognosci sine cogitatione Trinitatis, &c. 2a. Post tẽpus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes explicite credere mysterium Trinitatis: quod qui renascuntur in Christo adipiscuntur per inuocationẽ Trinitatis. † 3a. Deũ & esse remuneratorem esse, fuit semper necessariũ credere, sed non fuit sufficiens omni tempore, & apud omnes. Matth. vlt. Heb. 11. 4a. Fides Trinitatis ante Christũ fuit occulta in fide maiorum, sed

post Christū est manifesta omnibus, ideo nunc omnes tenentur. 5a. Bonitas Dei potest intelligi à nobis sine cogitatione personarum; non tamen à beatis, & ideo debet credi etiam mysterium Trinitatis.

Artic. 9. Vtrum credere sit meritorium.

1. Concl. Actus fidei potest esse meritorius. 1. Ex Paulo, sancti per fidem adepti sunt repromissionem, ergo fide meruerunt. 2. Actus Hēb. 11. humanus subiectus lib. arb. relatus in Deum, potest esse meritorius, quia actus dicitur meritorius, vt est à lib. arb. moto à Deo: sed credere est actus intellectus assentientis veritati diuinę imperio volūtatis à Deo motæ, & sic subiacet lib. arb. ergo. †2a. Actus naturæ & fidei sine caritate, non potest esse meritorius: Quia natura se habet, vt materia, & fides, vt dispositio, quæ non operantur, nisi adueniente forma, quæ est ipsa caritas. 3a Assensus scientię non subiacet lib. arb. sicut cōsideratio rei scitæ: vnde potest esse meritoria ex fine: actus vero fidei vtroque modo est sub lib. arb. & vtroque modo potest esse meritorius: at opinio cum nō habeat firmum assensum, habet parum meriti: sed ex parte considerationis potest esse meritoria. 4a. Qui credit inductus auctoritate diuinæ doctrinæ mira- Eccl. 19. culis confirmatæ, & interiore instinctu Dei inuitantis, non leuiter credit: nec tollitur ratio meriti.

Artic. 10. Vtrum ratio inductiua ad ea, quæ sunt fidei minuant meritum fidei.

1. Concl. Si talis ratio sit antecedens, id est, si ipsa sola sit causa, vt credamus, alias non credituri, minuit meritum fidei. 1. Quia nemo debet credere ob rationem humanam, sed propter auctoritatem diuinam. 2. Ex Greg. fides non habet meritū, cuius humana ratio præbet experimentum, & in hoc casu vera est ista auctoritas: vnde patet ad primum. 2a. Si talis ratio sit subsequens, non minuit meritum; vt cum quis habet voluntatē promptā, diligit veritatem creditam, & super eam excogitat, si quas rationes ad hoc inuenire potest: immo est signum maioris meriti. 1. Ex 1. Pet. 3. illo Petri: Parati semper ad satisfactionē, omni poscenti vos reddere rationem, &c. vt passio consequens in virtutibus moralibus est signum promptioris volūtatis, ita ratio cōsequens fidem: Ioan. 14. Iam nō propter tuam loquelam, &c. †3a. Quamuis demonstrationes, quæ non possunt esse de rebus fidei, sed de præambulis ad fidem, tollant rationem fidei, quia faciūt rem apparentem: non tamē minuunt caritatem, qua voluntas est prompta ad credendum: vnde nec minuunt fidei meritum. 4a Sapientes per rationes philosophorum, & martyres per persecutiones, non recedentes à fide magis merētur: nec sequitur rationem adiuuantem minuere meritum, cum non minuat promptitudinem voluntatis.

Quæstio 3. De exteriore actu fidei.

Art. 1. Vtrum confeßio sit actus fidei.

Exterior confessio oris, est actus pro- 1. Concl. prius fidei. 1. Ex Glos. quæ ait esse opus fi- 2. Thes. 1. dei. 2. Actus externi sunt illius virtutis, ad cuius finem ordinantur, vt ieiunium est actus abstinentiæ, quia ad eius finem refertur: at exterior locutio ordinatur ad manifestandum conceptum internū eorum, quæ sunt fidei, credimus enim propter quod loquimur, ergo. †2a Alia est confessio eorum, quæ sunt fidei; alia cōfessio laudis, quæ ad latriam, alia peccatorum, quæ ad pœnitentiam spectat. 3a. Fortitudo, quæ remouet impedimentum confessionis fidei, s. timorem, & erubescentiam, est causa per accidens confessionis fidei. 4a. Alia exteriora opera non ponuntur actus fidei; quia fides ea producit mediantibus alijs virtutibus; at confessionem producit tanquam proprium actum, nulla alia mediante virtute.

Artic. 2. Vtrum confeßio fidei sit necessaria ad salutem.

Confessio fidei cum sit sub præcepto 1. Concl. affirmatiuo, non est semper de necessitate salutis, sed pro tempore, & alijs circūstantijs. 2a. Confessio fidei, tunc est de necessitate salutis, quando per eius missionem subtraheretur honor Deo debitus, & vtilitas proximis; vt si per taciturnitatem crederetur, vel quod quis non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, & si alij ex hoc auerterentur à fide. Vnde, vt ait Paul. confessio fit ad salutem. † 3a.

Finis.

Finis fidei est caritas; ideò non sufficit, vt quisque per fidē coniungatur veritati diuinæ;sed oportet,vt cum caritas postulat,exterius confiteatur fidem 4a.In casu necessitatis, cum fides periclitatur, non solum maiores, sed quilibet tenetur fidē propalare;vel ad instructionem proximi, vel ad confirmationem,aut ad reprimendum infidelium insultationem. 5a. Cum non est vtilitas fidei,vel fidelium,sed esset perturbatio infidelium,non expedit confessio fidei:secus si speratur vtilitas,completa infidelium perturbatione.

Quæstio 4 De ipsa fidei virtute.

Artic.1. Vtrum sit competens fidei definitio. Fides, est substantia sperandarum rerum argumentumnon apparentium.

1. Concl. Est conueniens definitio fidei: Fides est substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium 1. Ex Paulo, qui sic definit. Heb.11. 2. Illa est bona definitio habitus,quæ datur per actus in ordine ad obiecta,& facit distinguere definitum ab alijs;at hæc est huiusmodi, ergo.Nam cū actus fidei sit credere ex imperio voluntatis, debet dicere ordinem ad obiectum intellectus, & voluntatis: obiectum voluntatis est res sperata, fidei vero res non visa, quæ explicantur, cum dicitur: Substātia, id est, prima inchoatio rerum sperandarum in nobis per assensum fidei, quæ continet res sperandas: & argumentum non apparentium, id est,conuictio eorum, quæ non videntur. Quare fides est habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis , faciens assentiri nō apparentibus. Et per hæc fides differt opinione, suspitione, dubitatione, scientia, & à fide communiter dicta,quæ non tendit in beatitudinem: & omnes aliæ fidei definitiones ad hanc reducūtur. †2a Substantia,non sumitur hic vt est genus ab alijs diuisum,sed vt est primum in quolibet genere,alia in se continens virtute. 3a. Dicitur sperandarum, quia cum fides includat voluntatem, oportet vt ordinetur ad eius obiectum, vt ad finem. 4a. Licet fides magis perficiatur caritate,quam spe: tamē in eius definitione ponitur res speranda;quia spes semper est absentium & non visorum,non ita caritas.5a Fides, & argumentum hoc loco,non dicunt diuersa genera, sed diuersas habitudines vnius actus ad diuersa obiecta. 6a. Argumentū, non est id: quod sumitur ex principijs rei, sed ex auctoritate diuina, quod non facit rem apparentem in se.

Artic. 2. Vtrum fides sit in intellectu sicut in subiecto.

1. Concl. Fides est in intellectu, sicut in subiecto. 1. Ei succedit visio patriæ, quæ est in intellectu, videmus enim nunc per speculum,&c.ergo. 2. Habitus, qui est proprium principium actus credendi est in intellectu: sed fides est huiusmodi; quia obiectū actus, qui est credere, est verum, quod proprie pertinet ad intellectum, ergo.2a.Si actus fidei debet esse perfectus tam in voluntate quam in intellectu debet esse aliquis habitus. 1. Credere est actus intellectus motus à volūtate ad assentiendum,quorum vtrunque natum est perfici habitu: sed talis actus non potest esse perfectus, nisi vtrunque principium perficiatur per habitum, qui est dispositio ad bene agendum, ergo. 2. A simili de concupiscibili,cuius actus non potest esse perfectus sine habitu prudentiæ, & temperantiæ. † 3a. Cum Aug ait, fidem esse in voluntate, per fidē intelligit actū, qui assentitur imperio voluntatis. 1. Cor. 13. lib. 3. de præd. sanc. c. 5. 4a Nō sufficit vt voluntas sit prompta ad obediendum Deo; sed etiam oportet vt intellectus sit dispositus ad exequendum imperiū voluntatis. 5a Fides est in intellectu speculatiuo, vt in subiecto, quæ per extēsionem fit practica, dum per dilectionem operatur; quia prima veritas,quæ est eius obiectum, est finis omnium nostrarum actionum.

Artic. 3. Vtrum caritas sit forma fidei.

Caritas est forma fidei,inquantum per caritatem actus fidei perficitur,& formatur. 1. Concl. 1. Quodlibet operatur per suam formam : at fides per dilectionem operatur , ergo. 2. Quod est finis in actibus voluntarijs est forma, cum à fine specificentur:

centur: sed obiectum caritatis, quod est bonum diuinum, est finis fidei, cum ad illud fides ordinetur, tanquam ad finem, ergo caritas est forma fidei, prout eam perficit. † 2a. Caritas dicitur forma fidei, prout informat actũ ipsius: & nihil prohibet vnum actum à diuersis habitibus informari. 3a. Nec oportet, vt caritas & fides sint in eodem subiecto, cum caritas sit forma extrinseca fidei. 4a. Spes, obedientia, & quælibet virtus potest præcedere actum fidei formatæ; & ideo caritas ponitur forma, quia vltimo loco perficit.

Artic. 4. Vtrum fides informis poßit fieri formata, vel è conuerso.

Concl. Fides informis potest fieri formata, & è conuerso. Ita Glos. super illud, Fides sine operibus, &c. 2a. Idem est habitus fidei formatæ, & informis. Nam fides est perfectio intellectus, ergo ad fidem per se pertinebit, quod pertinet ad intellectũ; quia habitus diuersificatur per id, quod ad ipsum pertinet: distinctio autem fidei formatæ, & informis sumitur secundum id, quod pertinet ad voluntatem, quæ per se non pertinet ad fidem, ergo non diuersificat habitum fidei. 3a. Errant, qui dicunt esse duos habitus, & informem recedere adueniente gratia: quia vnum donum Dei non excludit aliud. † 4a. Perfectum euacuat, quod ex parte est, quando imperfectio est de ratione rei imperfectæ: cuiusmodi non est informitas respectu fidei, ideo ipsamet fides fit formata. 5a. Quod dat vitam animali est de ratione eius, & ideo animal mortuum non fit viuum: quod vero facit fidem formatam, non est de eius ratione, ideo, &c. 6a. Per accidens est, quod gratia adueniens fideli, in eo denuo non causet fidem, cum eam habeat, quam causat adueniens infideli. 7a. Dum fides informis fit formata, nõ mutatur fides, sed fidei subiectum, id est, anima.

1. Cor. 13.

Artic. 5 Vtrum fides sit virtus.

1. Concl. Fides formata est virtus. 1. Iustitia habetur per virtutes: at fides ex Paulo iustificat, ergo. 2. Habitus, qui est principium boni actus, est virtus; virtus. n. est, qua act⁹ redditur bon⁹. at fides formata est huiusmodi; quia eius actus infallibiliter tendit per intellectum in suum bonum, id est, in verum, & per voluntatem ordinatur ad vltimum finem, per caritatem, ergo erit virtus, cum hæc duo ad virtutem fidei requirantur. 2a. Fides informis non est virtus: quia non habet perfectionem debitam ex parte voluntatis. † 3a. Etiam fides ordinatur ad bonum: tum quia verum est bonum intellectus; tum quia cum informetur à caritate respicit bonum, quod est obiectum volũtatis. 4a. Fides formata est virtus, quia est infallibilis, cum innitatur voluntati diuinæ; non sic fides humana, vnde nõ est simile. 5a. Licet fides formata, & informis non differant specie; differunt tamen, vt perfectum, & imperfectum, & ideo, informis cum sit imperfecta, non est virtus. 6a. Fides quæ gratia gratis data dicitur, est fides per excellentiam, & constantiam: Fructus vero, vt habet delectationem in suo actu, ratione certitudinis.

Artic. 6. Vtrum fides sit vna virtus.

Si fides sumatur pro habitu ratione obiecti, est vna virtus specie. 1. Vnus Dominus, vna Fides, &c. ait Paul. 2. Eius obiectum formale est vnum, scilicet, veritas prima, ad quam omnia credibilia reducuntur, ergo. 2a. Si fides sumatur ex parte subiecti, diuersificatur secundum quod, est diuersorum hominum; quia habitus ex subiecto indiuiduatur: vnde soluitur tertium. 3a. Si fides sumatur pro eo, quod creditur, est vna fides; quia idem est quod creditur ab omnibus, & omnia credibilia reducuntur ad vnum. † 4a. Est vna fides de æternis, & temporalibus, quia temporalia solum pertinent ad finem, prout ordinatur ad aliquod æternũ, quod est prima veritas: non sic scientia, & sapientia. 5a. Differentia præteriti, & futuri non est ex aliqua diuersitate rei creditæ, sed ex diuersa habitudine credentium. 1 Concl. Ephes. 4.

Articul. 7. Vtrum fides sit prima inter virtutes.

Inter omnes virtutes fides per se est prima. 1. Fides, vt ait Paul. est substantia, id est, principium, ergo. 2. Cum in agibilibus finis sit principium, necesse est virtutes theologicas; quarum obiectum est vltimu 1. Concl. Heb. 11.

timus finis, esse priores cęteris virtutibus: at fides est prima inter Theologicas, quia vltimus finis debet esse prius in intellectu per fidem, quam in voluntate, cum voluntas non feratur, nisi in cognitum, ergo. 2a. Per accidens potest aliqua virtus esse prior fide, prout remouet impedimenta credendi: vt humilitas quæ remouet superbiam, per quam intellectus recusat se summittere fidei, sed nulla est perfecta virtus, nisi supposita fide, vt ait Aug. vnde patet ad primum. † 3a. Spes dicitur introducere ad fidem, prout facit, quod aliquis perseueret in fide, & ei firmiter adhæreat. 4a. Obediētia, prout requiritur ad fidem, non est specialis virtus; sed importat inclinationem voluntatis ad implendum diuina mādata. 5a. Licet fides formata sine caritate esse non possit, non tamen oportet quod caritas sit prior fide. 6a. Act' voluntatis, qui prçexigitur ad fidem, non est caritate formatus, quia voluntas non potest perfecte amare Deum, nisi intellectus de eo rectam fidem habeat.

lib 4 contra Iuli. c. 3.

Artic. 8. Vtrum fides sit certior scientia, & alijs virtutibus intellectualibus.

1. Concl. Fides simpliciter, seu ex causa certitudinis est certior scientia, & alijs habitibus intellectualibus. 1. Fides ex Paulo accipitur, vt verbum Dei, at verbo Dei nihil est certius, ergo. 2 Est certior prudentia, & arte ratione materiæ; quia est de æternis: est certior scientia sapientia, & intellectu vt sunt virtutes intellectuales, quia certitudo cuiuslibet iudicatur secundum suam causam: at fides habet certiorem causam, cum innitatur veritati diuinæ; illa autem rationi humanæ, ergo: est etiam certior his tribus, vt sunt dona Spiritus sancti, quoniam comparantur ad fidem, tanquā ad principium, quod præsupponunt: at principium est certius, ergo. 2a. Si certitudo consideretur ex parte subiecti, qua ratione illud dicitur certius, quod plenius consequitur intellectus hominis, fides secundum quid, est minus certa: nam quæ sunt fidei, superant intellectum hominis, qui plenius percipit ea, quorum est scientia, &c. †3a. Quod credentes possint dubitare, non est ex parte fidei. 4a. Visus cæteris paribus, est certior auditu, sed si ille, à quo auditur multum excedat visum videntis, vt est in fide, certior est auditus. 5a. Tertium probat scientiam, sapientiam, & intellectum excedere fidem, quantum ad maiorem manifestationem, non quantū ad certiorem inhæsionem.

1. Thess. 2.

Arist. 6. Ethic. cap 3. & 6.

Quæstio 5 De habentibus fidem.

Artic. 1. Vtrum Angelus, aut homo in prima sui conditione habuerit fidem.

Necesse est dicere, quod Angelus ante confirmationem, & homo ante peccatū habuerint fidem. 1. Concl. 1 Oportet, ait Paul. accedentem ad Deum credere, & cæt. Heb. 11. Sed Angelus, & homo in prima sui conditione erant in statu accedendi ad Deum, ergo 2. Cum fuerint creati in gratia, debuit in eis esse aliqua inchoatio futuræ beatitudinis, quæ intellectu, fit per fidem. 3a. Manifestatio, quam habuerunt de rebus diuinis, non tollebat rationem fidei, vt aliqui dixere, cum prima veritas, de qua principaliter est fides, non clare ab eis videretur, ergo. 2a. Quantum ad materiale obiectum fidei, potest dici, Angelum & hominem, tunc aliqua de diuinis cognouisse, quæ nunc tantum cognoscuntur per fidem. Quia habuerunt altiorem cōtemplationem de Deo. 3a. Ponentes Angelos, & hominem creatos in puris naturalibus, possunt tueri, nō habuisse fidem: quia fides est donum supra naturam. † 4a. Cum Hugo ait, hominem in primo statu contemplatum fuisse creatorem, potest dici, quod solum contemplatio patriæ, quæ est visio Dei per essentiam, tollit rationem fidei, quam non habuerunt Angelus, & homo. 5a. Licet in Angelo, & homine nō esset in illo statu obscuritas culpæ, erat tamen quædam obscuritas naturalis, quæ sufficiebat ad rationem fidei. 6a. Quamuis in illo statu non esset auditus ab homine exterius loquente, erat tamen à Deo interius inspirante: & sic fides ex auditu. Rom. 10.

lib. 1. de sacr. part. 6. c. 14.

Artic. 2. Vtrum in dæmonibus sit fides.

1. Concl. Fides, vt est actus laudabilis, est in solis fidelibus: in dæmonibus vero est fides acquisita, & coacta. Nam, cum intellectus assentiatur rei creditę, non quod

ipsam in se, vel per resolutionem ad sua principia videat, credit per imperium voluntatis. Quod autem voluntas moueat intellectum ad assentiendum, potest esse, vel ex ordine voluntatis ad bonum, & sic credere est actus laudabilis; quo modo est in fidelibus: vel quia intellectus conuincitur, v[illegible] indicet esse credendum his, quæ dicun[illegible] [illegible]pter rei euidentiam, sed per cert[illegible] [illegible]c sic fides est in dæmonibus. Qui[illegible] [illegible]ent indicia, quibus percipiunt doctrinam Ecclesiæ esse à Deo, quāuis quę Ecclesia docet, vt Trinitatem, &c. non videant. Huc facit illud Iac. dicentis, dæmones credere, & contremiscere. † 2a. Fides in dæmonibus non indicat voluntatem bonam, quia est quodammodo coacta ex signorum euidentia. 3a. Fides dæmonum non est donum gratiæ, cum non sit propter bonum, sed coguntur credere ex perspicacitate naturali intellectus. 4a. Ex hoc, quod dæmones credunt, non minuitur eorum malitia: cum eis displiceat signa fidei esse huiusmodi, vt per ea compellantur credere.

Art. 3. Vtrum qui discredit vnum articulum fidei, possit habere fidem informem de alijs articulis.

1. Concl. In eo qui pertinaciter discredit vnum articulum fidei, non manet fides, nec formata, nec informis, qua credat alios articulos. 1. Non remanet caritas post vnum peccatum mortale, ergo nec fides, vbi quis discredit vnum articulum: vt enim illud cōtrariatur caritati, ita discredere vnum articulum contrariatur fidei. 2. Sublata formali ratione obiecti, à qua sumitur species habitus, tollitur habitus: at formalis ratio, quæ est veritas diuina manifestata doctrinæ Ecclesiæ, tollitur, cum quis non credit pertinaciter aliquem articulum, quia non amplius ei adhæret, vt infallibili regulæ, ergo. 2a. In isto homine remanet de alijs articulis opinio quædam secundum propriam voluntatem. †3a. Hæreticus non tenet eodem modo articulos fidei, de quibus non errat, sicut fidelis, scilicet inhærendo veritati diuinę simpliciter, ad quod opus est habitu fidei. 4a. In eadem scientia potest quis scire vnam conclusionem, alijs ignoratis, quia sunt diuersa media, per quæ probantur non sic in fide, quæ vnicum medium habet. 5a. Vnum legis præceptum, si præcepta referantur ad proxima motiua, sine alio potest seruari: si ad primum motiuum, quod est perfecte obedire Deo, qui vnum transgreditur, factus est omnium reus. Iac. 2.

Artic. 4. Vtrum fides possit esse maior in vno quam in alio.

Fides potest esse maior in vno, quam in alio. Nam vbi datur magnum, & paruum, ibi potest esse maius, & minus: at in scriptura fides dicitur magna, & parua, ergo. 2a. Ex parte eorum, quæ credenda proponuntur, fides potest esse maior in vno, quam in alio: quia cum sint multa, potest vnus plura explicite credere, quam alius propter maiorem fidei explicationem 3a. Si consideretur fides ex parte subiecti, potest esse maior in vno, quam in alio: tum ex parte intellectus, propter maiorem certitudinem, & firmitatem; tum ex parte voluntatis propter maiorem promptitudinem. 4a Fides ex parte obiecti formalis, quod est vnum, & simplex, est vna specie, in omnibus. Quia obiectum est vnum, & simplex. † 5a. Qui habet habitum fidei credit omnia, quæ sunt fidei, sed non explicite: ideo non sequitur, quin possit esse maior in vno. 6a. Qui habent fidem, inhærent primæ veritati super omnia, sed cum quidam certius, & deuotius se subijciant, dicitur esse maior in vno. 7a. Intellectus primorum principiorum consequitur naturam humanam, quæ æqualiter est in omnibus: at fides consequitur donum gratiæ, quod non æqualiter est in omnibus.

1. Conc. Matt. 14. & 16.

Quæstio 6. De causa fidei.

Artic. 1. Vtrum fides sit homini à Deo infusa.

1. Conclu. Necesse est, vt fides sit à Deo, quantum ad credibilium propositionem. Nam cum sint supra naturam, oportet vt reuelentur à Deo, vel immediate, vel mediate per prædicatores. 2a. Fides ratione assensus, qui est principalis actus fidei est à Deo interius mouente. 1 Exteriora signa, vel

æ,vel persuasiones hominum non sunt causa sufficiens assensus, cum videamus alios propter eandem prædicationem credere, alios non credere,ergo oportet ponere Dei gratiam interius mouentem.

Ephes.2. 2a. Quia ex Paulo, donum Dei est, ergo. 3a. Falsum est,initium fidei,quoad assensum esse ex nobis, inquantum ex nobis, id est,ex libero arbitrio, vt Pelagiani ponebant. Nam cum homo assentiendo his,quæ sunt fidei, eleuetur supra naturam suam,oportet,vt hoc sit à supernaturali principio interius mouente. † 4a. Fides dicitur gigni, & nutriri per sciētiam, solum per modum exterioris persuasionis. 5a Secundum procedit de causa proponente,& persuadente. 6a. Auditus, & miracula sunt causæ disponentes, non autem sufficientes fidei: ideo credere est in voluntate hominis, quæ præparatur per gratiam,vt credat.

Aug. lib 14. de trin.c.1.

Articul. 2. Vtrum fides informis sit donum Dei.

1. Concl. Informitas est priuatio quædam: quæ quandoque pertinet ad rationem speciei, vt priuatio commensurationis humorum in ægritudine, aliquando superuenit habenti speciem, vt tenebrositas respectu diaphani: primo modo, qui causat speciem,causat priuationem, non autem secundo. 2a Fides informis est donum Dei. 1. Fides, quæ est sine caritate, vt ait Paul. est donum Dei, ergo.

1Cor.13. 2. Illud est causa fidei informis, quod est causa fidei simpliciter dictæ; quia informitas fidei non pertinet ad rationem speciei ipsius, cum dicatur informis, respectu priuationis exterioris formæ, scilicet caritatis: at Deus est causa fidei simpliciter dictæ,ergo.†3a.Licet fides informis non sit perfecta perfectione virtutis, est tamen perfecta ea perfectione, quæ sufficit ad fidei rationem. 4a.Deus non est causa actus deformis,cum deformitas est de ratione speciei ipsius, cum sit per priuationem formæ intrinsecæ, non sic in fide: vel quia deformitas in actu non solum dicit priuationem, sed contrariam dispositionem. 5a. Non est inconueniens, quod aliquis accipiat à Deo fidem sine caritate, sicut donum prophetiæ,&c.

Quæstio 7. De effectibus fidei.

Artic.1.Vtrum timor sit effectus fidei.

Timor est effectus fidei.1.Nam Dęmones credunt, & contremiscunt, ergo. 2. Causa timoris est apprehensio alicuius boni ne amittatur,vel mali pęnalis:at huiusmodi apprehensio est in fide,quæ apprehendit pęnam ex iudicio diuino illatam,ergo. 2a. Fides est causa timoris seruilis, quatenus aliquis timet à Deo puniri: est etiam causa filialis, quatenus aliquis timet separari à Deo: primi timoris est causa fides informis,secundi fides formata. † 3a. Timor Dei non potest vniuersaliter præcedere fidem, sed necessario præsupponit cognitionem aliquorum articulorum, cum sine aliqua cognitione fidei non possit esse Dei timor. 4a. Idem secundum diuersa potest esse causa contrariorum; & sic fides est causa timoris, & spei. 5a. Formale fidei obiectum est bonum, materiale vero possunt esse quædam mala,vt à Deo puniri,&c. 1. Concl.

Artic. 2. Vtrum purificatio cordis sit effectus fidei.

Primum principiū purificationis cordis est fides,quæ si sit formata,perfectam purificationem causat.1. Act.15 fide purificans corda,&c. 2. Creatura rationalis à sua impuritate, quam habet ex eo, quod se subijcit temporalibus, per amorem, liberatur per contrarium motum, dum tendit in id, quod est supra se, scilicet in Deum,& principium huius motus est fides, quia accedentem ad Deum oportet credere, ergo principium purificationis cordis est fides,qua tollitur impuritas erroris: perficitur autem caritate. † 2a. Quamuis purificatio sit in affectu tamen ea, quæ sunt in intellectu, vt fides, sunt causa eorum, quæ sunt in affectu.3a.Licet fides informis possit esse cum impuritate peccati: tamen excludit impuritatem erroris sibi oppositam: vnde etiā fides in- II. Concl. Heb. 11.

formis est causa puritatis cordis. 4a. Fides purificat intellectum, sed secundum statum præsentis vitæ, cui non opponitur obscuritas quæ est quædam naturalis defectus.

Quæstio 8. De dono intellectus, & scientiæ.

Artic. 1. Vtrum intellectus sit donum Spiritus sancti.

1. Concl. Intellectus importat intimam cognitionem: intelligere enim est quasi intus legere: quo intellectus differt à sensu, qui versatur circa externa; ideo obiectum intellectus est essentia 2a. Ea ad quæ opus est penetrare, sunt essentia, quæ sub accidentibus, & causæ, quæ sub effectibus, significationes quæ sub verbis, veritas quæ sub figuris, latent: quorum omnium est intellectus, cuius lumen, quo est fortius, eo ad plura penetrat 3a Intellectus est donum Spiritus sancti, quod est per supernaturale lumen, superadditum naturæ, quo penetrat ad cognoscenda ea, quæ naturali lumine non valet cognoscere. 1. Isa. c. 11. requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus. 2a. Quia, licet intellectus penetret ad intima: tamen, quæ naturalem cognitionem excedunt, non cognoscit sine dono Spir. san. ergo †4a. Cum homo ordinetur ad beatitudinem, non solum oportet, vt cognoscat principia quædam communia; sed etiam vt ad altiora procedat: & ideo præter intellectum naturalem opus fuit intellectu, quod est donum. 5a. Dicitur donum intellectus, & non rationis, quia ita se habet ad ea, quæ supernaturaliter cognoscuntur, sicut lumen naturale ad ea, quæ primordialiter innotescunt. 6a. Hoc donum nominatur magis nomine intellectus, quam voluntatis, quia volūtas dicit simpliciter motum appetituum sine determinatione alicuius excellentiæ.

Art. 2. Vtrum donum intellectus possit simul esse cum fide.

1. Concl. Eorum quæ per se & directe cadunt sub fide, quæ excedunt rationem naturalem, vt mysterium trinitatis, &c. non habetur intellectus perfecte in hac vita: quia non pertingimus essentiam rei intellectæ: Habemus tamē intellectum imperfecte, quia licet essentia rei non cognoscatur: tamen cognoscimus secundum ea, quæ exterius apparent, res fidei non cōtrariari veritati, neque ab earum fide recedendum esse. 2a. Ea quæ per se non cadunt sub fide, sed ad illa ordinatur, vt sunt quæ in scriptura continentur, possunt etiam perfecte per donum intellectus penetrari. 3a. Primę tres rationes procedunt secundum quod perfecte aliquid intelligitur, arg. sed cōtra procedit de intellectu eorum, quæ ordinantur ad fidē.

Artic. 3. Vtrum donum intellectus sit speculatiuū tantum an etiam practicum.

Donum intellectus non solum est speculatiuum, sed etiam ad quædam operabilia se extendit, non principaliter, sed, prout in agendis regulamur rationibus æternis. 1. Psal. 110. Intellectus omnibus facientibus eum. 2. Operationes bonę habent ordinem quendam ad fidem, quia fides ex Paulo per dilectionem operatur: at donum intellectus etiam se extendit ad ea, quæ habent ordinem ad finem, ergo. †2a. Etiam operabilia humana, prout referuntur ad finē beatitudinis, habēt quādam altitudinem excellentiæ, & sic circa ea potest esse intellectus. 3a. Pertinet ad dignitatem doni intellectus, vt consideret intelligibilia æterna, non solum in se ipsis, vt intellectus speculatiuus: sed etiā, vt sunt regulæ vitæ. 4a. Etiam cognitio humanorum actuum vt regulantur à lege æterna excedit naturalem rationem, ideo indiget dono intellectus. 1. Concl. Gal. 5.

Articul. 4. Vtrum donum intellectus insit omnibus habentibus gratiam.

Donum intellectus est in omnibus habentibus gratiam gratum facientem. 1. Qui non intelligunt ex Dauid, ambulant in tenebris: sed nullus habēs gratiam ambulat in tenebris, iuxta illud, qui sequitur me, &c. 2. In omnibus habentibus gratiā oportet quod sit rectitudo voluntatis, in bonum supernaturale, vt ait Aug. at volūtas non potest recte ordinari in dictum bonum sine aliqua illius cognitione, quæ est donum intellectus, quo cognoscitur veritas supernaturalis in quam intendenda 1. Concl. Psal. 51. Ioan. 8. lib. 3 retr. c. 22.

da est voluntas, ergo. † 2a. Hebetudo quæ est in habētibus gratiam gratum facientem, non est circa ea, quæ sunt de necessitate salutis. 3a. Habentes fidem habent donum intellectus, quia & si non plene intelligant quæ proponũtur, intelligunt tamen ea esse credenda, & ab eis non esse deuiandum. 4a. Donum intellectus nunquam subtrahitur sanctis circa ea, quæ sunt necessaria ad salutem, sed solum aliquando, ne omnia ad liquidum penetrare possint

Art. 5. Vtrum donum intellectus inueniatur etiam in non habentibus gratiam gratum facientem.

1. Concl. Ioan. 6. Nemo habet donum intellectus sine gratia gratum faciente. 1. Omnis, qui audiunt à Patre, & didicit, venit ad me, ait Dominus, ad quem nemo accedit, nisi per gratiam gratum facientem. Sed per intellectum audita addiscimus, vel penetramus. 1. Ex Greg. ergo. 2 Intellectuale lumen ponitur bonum, vt homo sit facile mobilis, in hoc, vt apprehendat veritatem circa finem, & rectam de vltimo fine æstimationem habeat: sed hanc æstimationem non habet nisi is, qui circa finem non errat, sed ei adhæret tanquam optimo, quod non est nisi in habentibus gratiam gratum facientem, ergo. † 2a. Aug. nominat donum intellectus quicunque illustrationem, & sic potest esse in non habentibus gratiam gratum facientem. 3a. Intelligentia, quæ est necessaria ad prophetiam, nō est illustratio mentis circa ęstimationem rectam de vltimo fine, quæ est donum intellectus. 4a. Fides ex se solum dicit assensum ad ea, quę proponũtur, at donum intellectus dicit perceptionem veritatis, quæ non potest sine gratia.

1. Mora.

3. Psal. 118. 11. 3.

Artic. 6. Vtrum donum intellectus distinguatur ab alijs donis.

1. Concl. ep. 11. Donum intellectus distinguitur ab alijs donis. 1. Quia distincte connumeratur ab Isaia. 2. Distinguitur à pietate, fortitudine & timore, quia hæc pertinent ad appetitum, illud ad intellectum. Ab alijs vero quæ ordinantur ad cognitionem supernaturalem fidei, hoc modo: fides primo est circa veritatem primam, deinde circa creaturas. Ea autem, quæ fide tenentur, debent prius percipi, & penetrari. & hoc per donum intellectus: deinde debet ferri iudicium, quod eis firmiter inhærendum sit; quod si erit circa diuina, fit per sapientiam, si circa humana per scientiā: applicatio autem ad actus humanos fit per consilium, est igitur ab alijs distinctum. † 2a. Contraria his donis, scilicet stultitia, ignorantia, hebetudo, & præcipitantia, sunt proprie & formaliter diuersa, & vnumquodque respicit suũ contrarium; vt hebetudo intellectum, stultitia sapientiam, &c. 3a. Licet donum intellectus sit circa ea, quæ est fides, non ideo est superfluum, quia versatur circa ea, aliter quam fides. 4a. Donum intellectus versatur circa cognitionem practicam, & speculatiuam, non quantum ad iudicium, sed quantum ad appræhensionem: ideo differt ab alijs donis intellectualibus.

Artic. 7. Vtrum dono intellectus respondeat sexta beatitudo, scilicet, beati mundo corde, &c.

Dono intellectus respondet sexta beatitudo, scilicet. Beati mundo corde, &c. 1. Concl.
1. Ita Aug. de sermone Domini in monte. 2. In hac beatitudine, sicut in alijs, sunt duo: vnum per modum meriti, scilicet munditia cordis: alterum per modum præmij, vt visio Dei, at vtrunque pertinet aliquo modo ad donum intellectus, quia præter munditiam ab inordinatis affectibus, quæ fit per virtutes appetiuas, est etiam alia ab erroribus, & phantasmatibus, quam causat hoc donum: similiter visio Dei, vel perfecta, vt in patria: vel imperfecta, vt in via, pertinet ad donum intellectus: sed illa ad intellectum consummatum, ergo. Primæ duæ rationes procedunt de prima munditia: tertia de perfecta Dei visione. Dona enim hic perficiunt per inchoationem, quæ in futuro implebitur. lib. 1. c. 9.

Artic. 8. Vtrum in fructibus fides respondeat dono intellectus.

Doni, vel virtutis, vt perficiunt aliquam potentiam, potest accipi duplex fructus: alter proprius pertinens ad suam potentiam; alter quasi vltimus pertinens ad volun- 1. Concl.

voluntatem. 2a. Dono intellectus respondet pro proprio fructu fides, id est, fidei certitudo, hoc enim donum principaliter ordinatur ad certitudinem fidei, quæ à Glos. ponitur fidei fructus, ergo. 3a. Huic dono respondet pro vltimo fructu, gaudium, quod pertinet ad voluntatem: quia fructus spiritus dicuntur vltima & delectabilia, quæ in nobis proueniunt ex virtute Spiritu sancti: at vltimum & delectabile habent rationem finis, qui est obiectum voluntatis, ergo: & ita gaudium erit fructus omnium aliorum, quæ pertinent ad alias potentias. † 4a. Intellectus est quidam fructus fidei, quæ est virtus: at fides non accipitur hoc modo, sed pro quadam certitudine fidei, & sic est fructus. 5a. Licet intellectus non sit prior fide, quæ est virtus: tamen est prior fide, quæ dicitur fructus 6a. Donis scientiæ, sapientiæ, & intellectus, quæ possunt ad speculatiuam cognitionem pertinere, respondet tantum vnicus fructus, qui est certitudo, signata nomine fidei: parti vero appetitiue respondent plures, quia ratio finis magis pertinet ad appetitum, quam ad intellectum.

Gal. 6.

Quæstio 9. De dono scientiæ.

Art. 1. Vtrum scientia sit donum.

1. Concl. Scientia est donum. 1. Ab Isaia inter dona numeratur, ergo. 2. Ad hoc vt intellectus humanus assentiat veritati fidei duo requiruntur: primum vt sane capiat, quæ proponuntur, quod pertinet ad donum intellectus: alterum, vt habeat certũ & verum iudicium de eis, & ad hoc est necessarium donũ scientiæ: hæc enim duo ad assensum naturalem veritatis requirũtur, ergo cum gratia sit imperfectior natura, non debuit deficere in ijs, in quibus homo per naturam perfici potest, id est, in apprehensione, & iudicio. †2a. Sciẽtia, quæ ponitur donum, non importet effectũ naturalis rationis: sed est participata similitudo scientiæ diuinæ; & ita non est ratiocinatiua, vel discursiua &c. 3a. Cum Aug. dicit scientiam non esse in omnibus fidelibus, loquitur de scientia, quæ est gratia gratis data, non de ea quæ est donũ. 4a. Non inconuenit, vt diuersa dona ad vnam virtutem theologicam ordinentur: vt intellectus & scientia ad fidem, cum non sint perfectiora virtutibus theologicis, ad quarum perfectionem ordinantur.

Cap. 11.

14. de trin. cap. 1.

Artic. 2. Vtrum scientia donum sit circa res diuinas.

1 Concl. Donum scientiæ est tantum circa res creatas. 1. Diuinarũ rerũ scientia ait Aug. propriè sapientia nuncupatur, humanarũ vero proprie nomen scientiæ obtinet. 2. Cum iudicium rei ex sua causa sumatur, ordo iudiciorum erit secũdum ordinem causarum; ergo sicuti causa prima est causa secũdæ, ita per causam primam iudicatur de secunda & prima per nullam: ideo iudiciũ de prima, cum sit perfectissimum, habet speciale nomen sapientiæ: iudiciũ autem de alijs omnibus dicitur sub vniuersali nomine, scientia quę iudicij certitudinem importat: Vt ergo iudicium rerum diuinarum dicitur sapientia, ita iudiciũ de alijs rebus, scientia. †2a. Per scientiam gignitur fides, quia ad donum scientiæ pertinet scire quid credendum sit: at scire res creditas secundum seipsas pertinet ad sapientiam. 3a. Scientia non ponitur speciali donum, prout communiter sumitur, sed vt restringitur ad iudicium, quod sit per res creatas. 4a. Cum scientiæ magis denominentur à medio, per quod cognoscunt, quam ab eo, quod cognoscunt, ideo cognitio Dei per res creatas magis pertinet ad scientiam, quã ad sapientiam.

lib. 14. de tri. c. 1.

Art. 3. Vtrum scientia donum sit scientia practica

1. Concl. Donum scientię principaliter est speculatiuum: quia per ipsum homo scit quid fide tenere debeat; secundario etiam practicum, quia per scientiam credibilium dirigimur in agentis 1. Ex Gregor. qui ait, scientia tolli ignorantiam, quod sit per vtranque scientiam. 2. Hoc donum dirigitur ad certitudinem fidei: sed fides principaliter est speculatiua, vt adhæret primæ veritati, secundario practica: quia per dilectionem operatur ergo. † 2a. Ex Aug. actio attribuitur scientiæ, sed non primo:

lib. 1. mor. c. 22.

Gal 5.

12 de trin. c. 14.

primo: & sic etiam dirigit pietatem, secundum Greg. vnde soluitur secundum. 3a. Illi soli habent donum scientiæ, qui ex infusione gratiæ habent rectum iudicium circa credenda, & agenda, & hoc conuenit solum iustis.

Articul 4. Vtrum scientia dono respondeat tertia beatitudo, scilicet, Beati qui lugent.

1. Concl. li. 1 de ser. Dom. cap. 9. Sap. 14. Dono scientiæ respondet beatitudo luctus. 1. Ex Aug dicente, scientiam conuenire lugentibus. 2. Cum ad scientiam pertineat rectum iudicium de creaturis, ex quibus homo occasionaliter à Deo auertitur, cum rectum de eis iudicium nō habet; per hoc donū docetur homo de creaturis recte sentire, ex quo ei innotescit peccatum & damnū, ex qua cogitatione oritur luctus, ergo. † 2a. Bona creata non excitāt gaudium spirituale, nisi vt ad bonum diuinum referuntur, vnde pax directe respondet dono sapientiæ: at dono scientiæ, primo luctus de præteritis erratis: deinde consolatio, dum homo per iudiciū scientiæ creaturas ordinat in Deū, vnde ponitur luctus pro merito, & consolatio pro præmio. 3a De consideratione veritatis homo gaudet: sed de re circa quam eam considerat, interdū potest tristari: & sic luctus scientiæ attribuitur. 4a. Scientię non attribuitur beatitudo pertinens ad contemplationem, cum beatitudo hominis non consistat in consideratione creaturarum, sed in debito earum vsu.

Quæstio 10. De infidelitate in communi.

Art. 1. Vtrum infidelitas sit peccatum.

1. Concl. Si infidelitas accipiatur secundum cōtrarietatem ad fidem, prout aliquis repugnat auditui fidei, vel eam contemnit; in quo proprie perficitur ratio infidelitatis, est peccatum. Quia virtuti contrariatur vitium: sed fides est virtus, cui contraria est infidelitas, ergo. 2a. Si accipiatur secundum puram negationem; quo modo est in illis, qui nihil de fide nostra audiuerunt, non est peccatum, sed magis pœna. Ioan. 15. si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum infidelitatis scilicet nō haberent. 3a. Qui sic sunt infideles damnantur ob alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt. † 4a. Infidelitas est peccatum contra naturam hominis, prout mens hominis repugnat interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi, licet fides non sit in natura. 5a. Illud, quomodo credent ei quem non audierunt, &c. intelligitur de infidelitate negatiua, quæ non est peccatum. 6a. Infidelitas reducitur ad superbiam: quia homo Rom. 10. non vult subijcere intellectum regulis fidei: vel vt virtutes theologicæ non reducuntur ad Cardinales; ita nec vitia eis apposita ad vitia capitalia.

Art. 2. Vtrum infidelitas sit in intellectu, sicut in subiecto.

Infidelitas est in intellectu, sicut in proximo subiecto, & in voluntate, sicuti in proximo motiuo. 1. Concl. 1. Contraria sunt in eodem subiecto, sed fides est in intellectu, ergo. 2. Peccatum dicitur esse in illa potentia, quæ est principium actus peccati: at intellectus est principium proprium, & proximum dissentiendi, quod est actus infidelitatis; & voluntas est primum, & generale principium, quod imperat omnes actus peccatorum, ac etiam proximum ratione consensus, cum omne peccatum sit voluntarium, ergo. † 2a. Omne peccatum est in voluntate, prout voluntas est generale principium omnium; sic etiam infidelitas. 3a Contemptus fidei pertinet ad voluntatem & contemptus voluntatis causat dissensum intellectus, in quo perficitur ratio infidelitatis. 4a. Qui credit angelum malum transfiguratum, esse bonum, nō dissentit ab eo, quod est fidei; quia fallitur sensus, non autem mens.

Artic. 3. Vtrum infidelitas sit maximum peccatorum.

Peccatum infidelitatis est maius omnibus peccatis, quæ contingunt in peruersitate morum. 1. Concl. 1. Ex August. in illud, si non venissem, & locutus eis, &c. 2. Cum omne peccatum formaliter consistat in auersione à Deo, tanto erit grauius, quanto per ipsum homo magis separatur à Deo: at per infidelitatem, homo maxi- Ioan. 15. Trac 89. in Ioan.

me

me elongatur à Deo, cum falsam de eo opinionem habeat, nec Deus sit id quod ipse cogitat, ergo. 2a. Infidelitas non est maximum peccatorum, si loquamur de peccatis, quæ opponuntur virtutibus theologicis. †3a. Nihil prohibet quod peccatum ex se grauius sit minus graue secũdum aliquas circunstantias: & ideo Aug. noluit præcipitare sententiam de malo catholico, & de hæretico alias non peccante. 4a. Illud, misericordiam sum consecutus, quia ignorãs feci, probat infidelitatem ex parte ignorantiæ aliquam excusationem habere: & sic non est grauissimum peccatum. 5a. Peccatum infidelitatis grauius ex se punitur, quam quodcunque aliud: licet pro alio peccato magis puniatur fidelis propter cognitionẽ, & sacramenta.

Art. 4. Vtrum omnis actio infidelis sit peccatum.

1. Concl. Non oportet, quod infideles in omni opere suo peccent. 1. Cornelij adhuc in-
Act. 10. fidelis eleemosinæ acceptæ erant Deo; ergo. 2. Peccatum mortale, non corrumpit totaliter bonum naturæ, ergo infideles possunt aliqualiter bona operari, ad quæ sufficit naturæ bonum. 3. Vt fidelis potest non referre actum in fidei finem, & sic peccare; ita infidelis bonum agere non referendo in infidelitatis finem. 2a. Infideles non possunt operari bona opera, quæ sunt ex gratia, scilicet opera meritoria. Quia infidelitas, quæ est peccatũ mortale tollit gratiam. 3a. Quando infideles operantur aliquod opus ex infideli-
Rom. 14. tate, tunc peccant †4a. Illud, quod non est ex fide peccatum est, intellige de eo, quod agitur ex infidelitate. 5a. Vt fides dirigit intentionẽ respectu finis vltimi; ita lumen naturale potest eandem dirigere respectũ alicuius boni connaturalis. 6a. Vbi non est fides non est bonum, scilicet quo ad meritum. Cornelius autem habebat fidem implicitam nondũ manifestata Euangelij veritate, alias eius operatio accepta non fuisset.

Art. 5 Vtrum sint plures infidelitatis species.

1. Concl. Virtus consistit in attingendo aliquã regulam cognitionis, vel operationis humanæ, quod fit vno modo; & recessus à regula varijs modis: vnde vni virtuti multa vitia opponuntur. Diuersitas autem vitiorum, vel attenditur secundum diuersam habitudinem ad virtutes, vel secundum corruptionem diuersorum, quæ ad virtutem requiruntur. 2a. Infidelitas in comparatione ad fidem habet diuersas species determinatas: quia vel renititur fidei nondũ susceptæ: vt infidelitas paganorum: aut fidei susceptæ, & hoc vel in figura; vt infidelitas Iudæorum: vel in ipsa manifestatione veritatis; vt infidelitas hæreticorum. 3a. Si distinguatur infidelitatis species iuxta errorem in diuersis, quæ ad finem pertinent, non sunt determinatæ. 1. Errores, ex Aug. possunt in lib. de hæresibus.
infinitum multiplicari, ergo. 2. Attingere regulã, est vno modo circa vnã materiam: deuiare autem contingit multipliciter, ex Dion. ergo. Vnde patet ad secundum. † 4a. Infidelitatis obiectum est ve- c. de diuin.
ritas prima, vt à qua receditur; & sic non nom.
diuersificatur: sed formale obiectum, sicut ad quod conuertitur, est sententia fal- Arist. 2.
sa, quam aliquis sequitur, & hinc diuersi- eth. c. 6.
ficantur species. 5a. Vt fides est vna, quia omnia creduntur in ordine ad vnum; ita infidelitas, licet quis in multis erret, potest esse vna, vt omnia habent ordinem ad vnum. quare vnus potest diuersis speciebus infidelitatis errare.

Art. 6. Vtrum infidelitas gentilium, seu paganorum sit cæteris grauior.

In infidelitate duo attendi possunt: al- 1. Concl.
terũ est comparatio eius ad fidem: alterũ corruptio eorum, quæ ad fidem pertinẽt. 2a. Si consideretur grauitas infidelitatis secundum renitentiam ad fidem: grauior est culpa infidelitatis hæreticorum, quã Iudæorũ, & Iudæorum quam paganorũ. 3a. Si consideretur infidelitatis grauitas secundum corruptionem eorum quæ pertinent ad fidem, contrario modo res habet: cum in pluribus errent pagani, quam Iudæi, & isti quam hæretici. 4a. Simpliciter loquendo infidelitas hæreticorum est pessima. Quia infidelitas habet magis rationem culpæ ex renitentia, quã ex eo, quod non habeat quæ sunt fidei

Hu-

Huc facit illud: Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, &c. Vnde patet ad obiecta. 2. Pet. 1.

Articul. 7. Vtrum sit cum infidelibus publice disputandum.

1. Concl. In disputatione attenditur aliquid ex parte disputantis, scilicet intentio, & aliquid ex parte audientium, quod sint docti, & firmi in fide, vel contra. 2a. Qui disputat de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens, peccat: tanquã dubius in fide, & infidelis 3a. Disputare de fide ad confutandum errores, vel ad exercitium, laudabile est. 4a. Coram sapientibus & firmis in fide, nullum est periculum disputare de fide. Act. 9. Saulus confundebat Iudæos, &c. 5a Coram simplicibus sollicitatis ab infidelibus, qui nouerunt errores, & rationes illorũ, necessarium est publice disputare de fide, modo adsint viri idonei, qui errores confutare possint. Vt simplices in fide cõfirmentur, &c. Huc facit auctoritas Greg. in pastorali. li. 2 par. c. 4. 6a Quando simplices non sunt sollicitati ab infidelibus, periculosum est disputare coram illis. Quia ex hoc eorum fides est firmior, quod nihil diuersũ audiuere ab eo, quod credunt † 7a. Paulus prohibuit immoderatam disputationem; quæ magis fit contentione verborum quam firmitate sententiarum. 8a. Lex Martiani, prohibet disputationem, quæ procedit ex dubitatione fidei. 9a. De fide non debet disputari dubitando, sed ad veritatẽ manifestandam, & errores conuincendos. 2. Tim 2. C. li. 1. tit. 4. 1. Pet. 2.

Art. 8. Vtrum infideles compellendi sint ad fidem.

1. Concl. Infideles, qui quandoque fidem susceperunt, & eam profitentur, vt hæretici & quicunque apostatæ, sunt ad fidem etiam corporaliter compellendi. Luc 14. Exi in vias, & sepes, & compelle intrare eos, vt impleatur domus, id est Ecclesia, in quã intratur per fidem, ergo aliqui sunt compellendi, vt impleant quod promiserant, & teneant quod susceperunt. 2a. Infideles qui nunquam fidem susceperunt, nullo modo sunt ad fidem compellendi: quia credere voluntatis est. 3a Sunt tamen compellendi; si adsit facultas, ne fidem impediant, vel blasphemijs, vel malis persuasionibus, vel etiam persecutionibus. †4a. Illud, ne forte colligentes zizania, eradicetis, &c. intelligitur, cum metus iste non subest. 1. Quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, vt nullos, aut non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere. 5a. Iudæi qui fidem susceperunt, debent cogi, vt eã retineant. 6a. Vt vouere est voluntatis, & reddere necessitatis, sic accipere fidem est voluntatis, sed tenere acceptum necessitatis. 7a. Vt Deus non vult mortem peccatorum, sic nullus vellet aliquem hæreticorum perire, sed cum Ecclesia ex perditione aliquorum cæteros colligat, dolorem materni sanat cordis, tantorum liberatione populorum. Mat. 13. Aug. Aug. ep. 50.

Art. 9. Vtrum cum infidelibus possit communicari.

1. Concl. Prohibitio communionis in pœnam infidelium, non est respectu eorum, qui fidem nunquam susceperunt, quia Ecclesia non iudicat de his, qui sunt extra, spirituali iudicio 2a. Ista prohibitio intelligitur respectu eorum qui fidem susceperũt, & ab ea recesserunt, vt sunt hæretici, & apostatæ, quos Ecclesia excommunicat, in pœnam ipsorum. 3a. Prohibitio communicationis ad tutelam fidelium cum illis qui fidem non susceperunt, non est respectu eorum, qui ita sunt firmi in fide, vt eorum communione magis possit sperari conuersio infidelium, quam eorum auersio, præsertim si necessitas vrget. 4a. Simplices, & infirmi in fide, de quorum subuersione probabiliter timeri possit, prohibendi sunt, præsertim ne magnam familiaritatem cum istis habeant. Vnde soluitur primum, quia illis prohibitum fuit, cum essent proni ad idololatriam. † 5a. Ecclesia non habet iudicium contra infideles, quoad pœnam spiritualem: sed quoad temporalem: & sic potest eis subtrahere communionem fidelium. 6a. Licet fideli habere seruum infidelem quia magis probabile est, quod seruus conuertatur ad fidem domini, quam cõtra. Quod si periculum domino immineret, debet à se abijcere. Deut. 7. Mat. 18.

Artic. 10. Vtrum infideles possint habere prælationem, seu dominium supra fideles.

1. Concl. Nullo modo permitti debet, vt instituatur de nouo dominium, aut prælatio infidelium super fideles, tum propter contemptum, tum propter scandalum & periculum fidei fidelium. 2a. Distinctio fidelium & infidelium, ex se considerata, non tollit dominium, vel prælationem præexistentem infidelium, supra fideles: quia ius diuinum non tollit, quod est de iure humano, vt est dominum. 3a Potest Ecclesia ius condere, vt tali prælatione priuentur, tum merito infidelitatis, tum quia fideles transferuntur in filios Dei. 4a. Ecclesia de facto talem legem constituit respectu infidelium subditorum principibus Christianis. Quare seruus qui ad fidem conuertitur, debet liberari à seruitute nullo dato pretio, si fuerit vernaculus, aut emptus ad seruitium: si emptus ad mercationem: infra tres menses emptioni exponendus est. Et in hoc Ecclesia non facit iniuriam alicui, quia cum huiusmodi personæ sint Ecclesiæ subiectæ, de earum rebus disponere potest. 5a. In alijs qui non subijciuntur ei temporaliter, non statuit hoc ius, licet posset, propter scandalum, ideo Paulus dixit, vt serui dominos suos honorarent. Vnde patet ad primum. †6a. Decens fuit olim, vt aliqui fideles essent sub imperatore infideli, vt Christianos defenderent, vt Sebastianus fecit. 7a. Non repugnat quod infideles vtantur opera & arte fidelium, quia non est necesse conuersari cum eis, & non sunt illis subditi in omnibus, sed si timetur periculum, est penitus interdicendum.

Art. 11. Vtrum infidelium ritus sint tollerandi.

1. Concl. Ritus infidelium sunt tollerandi. 1. Ex Gregor. d. 45. cap. qui sincera. 2. Regimen humanum deriuatur à diuino; at Deus permittit aliqua mala fieri, ne tollantur maiora bona, aut sequantur maiora mala, ergo etiam qui præsunt hominibus debent permittere aliqua mala, vel propter aliquod bonum, vt in testimonium nostræ fidei, ritus Iudæorum, vel ad aliquod malum vitandum, vt scandalum, & impedimentum salutis, vt ritus infidelium, qui sic tollerati paulatim ad fidem conuertuntur; ob quam etiam causam hæreticorum ritus Ecclesia aliquando tollerauit. Vnde patet ad tria arg.

Aug. lib. 2. de ord. c. 4.

Artic. 12. Vtrum pueri Iudæorum, & aliorum infidelium sint inuitis parentibus baptizandi.

Pueri Iudęorum, & aliorum infidelium ante vsum rationis, non sunt inuitis parentibus baptizandi 1. Fieret eis iniuria, quia amitterent ius patriæ potestatis. 2. Ex consuetudine Ecclesiæ, quæ id facere non consueuit. 3. Vergeret in detrimentum fidei: nam parentes facile inducerent postea filios ad relinquendum, quod ignoranter susceperunt. 4. Cum filius naturaliter sit aliquid patris, & de iure naturę, ante vsum rationis sit sub eius cura, esset contra iustitiam naturalem, si puer à cura parentum subtraheretur, & aliquid de eo ordinaretur inuitis parentibus. Vnde de pueris antiquorum patrum dicitur, quod saluati sunt in fide parentum, quo datur intelligi parentum esse prouidere filijs de salute. 2a. Cum habent vsum rationis, etiam inuitis parentibus sunt inducendi ad fidem, non coactione, sed persuasione. †3a. Coniuges habent liberum arbitrium, & ideo vnus potest altero inuito, fidei assentire, non sic puer, &c. 4a. Sicuti nullus debet eripi à morte naturali contra leges ciuiles; ita nec aliquis debet rumpere ordinem iuris naturalis, vt aliquem liberet à morte æterna. 5a. Iudęi sunt serui seruiture ciuili, quę non excludit ordinem iuris naturalis, & diuini. 6a. Cum homo ordinetur ad Deum per rationem, puer ante vsum rationis ad Deum ordinatur naturali ordine per rationem parentum. 7a. Periculum de prædicatione omissa imminet illis quibus est commissum officium prędicandi: at prouidere pueris de sacramentis Ecclesiæ, pertinet ad eorum parentes, &c. 1. Concl.

Quæstio 11. De Hæresi.

Art. 1. Vtrum hæresis sit infidelitatis species.

Hæresis est infidelitatis species, pertinens ad eos, qui fidem Christi profitentur, 1. Concl.

tur, sed eius dogmata corrumpunt. 1. Hæreticus est, qui falsas opiniones gignit, vel sequitur; falsitas autem opponitur fidei, ergo. 2. Species infidelitatis sumuntur secundum auersionem à fine fidei, qui est Christus, quia in vnaquaque credulitate finis est is, cuius dicto aliquis assentit: sed à Christo quis auertitur, vel quia non vult ei assentire, vnde infidelitas paganorum, & Iudæorum, vel quia deficit in electione eorum, quibus Christo assentiat, & hæc est hæresis, quæ eligit non ea, quæ à Christo sunt tradita, sed quæ propria mẽs suggerit, & cum dicat electionem, quæ est circa finem, erit eorum, quæ sunt ad finem, ergo. †2a. Eo modo electio pertinet ad infidelitatẽ, quæ est in intellectu, sicuti voluntas ad fidem. 3a. Finis proximus hęresis est adhęrere falsæ sententiæ propriç, & ex hoc speciem habet: ex fine autem remoto, scilicet ex superbia, vel cupiditate ostenditur eius causa. 4a. Hæresis & secta idem sunt, & pertinent ad opera carnis, non quantum ad actum infidelitatis respectu proximi obiecti, sed respectu causæ, scilicet superbiæ, vel cupiditatis.

Art. 2. Vtrum hæresis sit proprie circa ea, quæ sunt fidei.

1. Concl. Hæresis est proprie circa ea, quæ sunt fidei, vel directe & principaliter, vt sunt articuli, vel secundario, vt sunt reliqua. 1. Ex Aug. qui ait, illa esse pestifera dogmata, quæ opponũtur dogmatibus fidei. 2. Nunc loquimur de hæresi solum vt dicit corruptionem fidei Christianæ, ergo solum tunc est, quando quis habet falsam opinionem circa ea quæ ad fidem pertinent, vel directe, vel indirecte, de quibus potest esse hæresis, sicut & fides. 2a. Sicut hæreses Iudæorum, & Paganorum sunt circa ea quæ ad eos pertinent, ita hæreses Christianorum sunt circa ea, quæ pertinent ad fidem. 3a. Qui aliter exponit scripturas, quam Spir. sanctus efflagitat, contrariatur ei, quod est per Spir. sanctum reuelatum: & quia ex inordinata locutione circa ea, quæ sunt fidei, sequi potest corru-
24. q. 3. c. dixit. ptio fidei, etiam circa hæc potest esse hæresis. 4a. Doctores dissentientes in aliqui-
24. q. 1. cap. quoties. bus circa fidem, nondum per Ecclesiam determinatis, cuius auctoritas principaliter residet in summo Pontifice, non sunt inter hæreticos collocandi, quia sic quærunt veritatem, vt sint parati corrigi, cum inuenerint.

Articul. 3. Vtrum hæretici sint tollerandi.

Hæretici non sunt tollerandi. Hæreticum hominem, ait Paulus, post primam, 1. Concl. Tit. 3.
& secundam correctionem deuita. 2a. Ex parte ipsorum hæreticorum est peccatũ, per quod merentur non solum ab Ecclesia per excommunicationem separari, sed etiam per mortem à mundo excludi. Quia grauis est corrumpere fidem, per quam animæ est vita, quam falsificare pecunias, quib. temporali vitæ subuenitur: sed propter hoc iuste homines, per seculares Principes morti traduntur, ergo. 3a. Ex parte Ecclesiæ est misericordia ad errantium conuersionem, & ideo non statim condemnat, sed post primam, & secundam correctionem, vt ait Apost. 4a. Si adhuc homo pertinax inueniatur, separat illum per excommunicationem, & vlterius relinquit iudicio seculari per mortem à mundo exterminandam. Quia 24. q. 3. resecanda.
cum de eius conuersione desperet, aliorũ saluti prouidet. †5a. Oportet ex Paulo ser- 2. Tim. 3.
uum Dei esse mansuetum cum modestia, &c. ad quam pertinet, vt primum, & secundum frater corripiatur, &c. 6a. Vtilitas ex hæredibus, est præter opinionem ipsorum, dum constantia fidelium comprobatur: corruptio autem est per se ab illis intenta 7a. Si totaliter eradicentur per Matt. 13.
mortem hæretici, non fit contra præceptum Domini, quod tunc habet locum, quando non potest extirpari zizania sine extirpatione tritici.

Articul. 4. Vtrum reuertentes ab hæresi sint ab Ecclesia recipiendi.

Ecclesia semper recipit ad pœnitentiam 1. Concl.
reuertentes ab hæresi. Quia ex institutione Domini, extendit caritatem suam, et- Matt. 5.
iam ad inimicos, & persecutores, quoad bonum spirituale, quod principaliter respicit caritas. 2a. Quoad bonum temporale, quod secundario respicit caritas, reuertentes ab hæresi Ecclesia non recipit post secundam corruptionem. Quia

non tenetur ex caritate hoc alijs velle, nisi in ordine ad salutem æternam, eorum, & fidelium, quæ est præferenda bono tēporali: at si semper reciperet, & conseruaret in vita, & alijs bonis, esset in præiudicium salutis aliorum, tum quia si relaberentur alios inficerent, tum quia si sine pœna euaderent, alij securius in hæresim laberentur, ergo. Hoc probat arg. sed contra ex, c. ad abolendam, de hæret. 3a. Aliquando Ecclesia reuertentes primo ab hæresi restituit dispensatiue ad dignitates Ecclesiasticas, quas prius habebant, & hoc propter bonum pacis. 4a Relapsos hæreticos non recipit, vt eos conseruet in vita. Quia relabi videtur esse signum inconstantiæ. † 5a. Ecclesia, cum non scrutetur corda, præsumit eos non vere reuerti, qui cum recepti fuerint, iterum sunt relapsi, & ideo, &c. 6a. Illud de remissione peccati, intelligitur de peccato in se commisso, vt scilicet fratri redeunti semper parcatur: non de peccato in proximum, vel in Deum, quod non est nostri arbitrij dimittere. 7a Infideles qui nunquam fidem susceperunt, conuersi nondum ostendunt signum inconstantiæ circa fidem, vt hæretici relapsi.

Eccl. 8.

Matt. 8.

Quæstio 12. De Apostasia.

Artic. 1. Vtrum apostasia pertineat ad infidelitatem.

1. Concl. Recessio à fide simpliciter, est apostasia, & pertinet ad infidelitatem. 1. Multi discipuli, Ioan. 6. abierunt retro, de quibus Dominus dixerat, sunt aliqui ex vobis, qui non credunt, ergo. 2. Apostasia importat retrocessionem quandā à Deo, à quo quis potest tripliciter recedere, vnde triplex apostasia. Nam, vel receditur à Deo omnino ratione fidei, per quam erat ei coniunctus, & hæc recessio dicitur simplicitur apostasia, & pertinet ad infidelitatem: vel ratione debitæ obedientię mādatorum, vel ratione alicuius specialis obedientiæ, qua quis erat vnitus Deo per supererogationem, vt per religionem, clericaturam, vel sacrum ordinem: & hęc dicitur Apostasia ordinis, vel religionis: quibus duabus apostasijs existentibus, potest quis manere coniunctus Deo per fidem, sed si à fide recedat non ita, ergo. † 2a Illud, Initium superbi, &c, intelligitur de apostasia à mandatis Dei. 3a. Etiam quædam exteriora opera, & verba ad infidelitatem pertinent, ac proinde etiam ad apostasiam, inquantum sunt infidelitatis signum. Illud, Homo apostata vir inutilis, intelligitur de apostasia à fide, sine qua impossibile est placere Deo. 4a. Apostasia non importat determinatam speciem infidelitatis, vt hæresis, sed circunstantiam aggrauantem, secundum illud melius erat eis veritatem, &c.

Eccl. 10.

Prou. 6.

2 Pet. 2.

Articul. 2. Vtrum Princeps propter apostasiam à fide amittat dominium in subditos, ita quod ei obedire non teneantur.

1. concl. Dominium, & infidelitas non pugnant, sed possunt esse simul. Quia dominium est de iure naturæ, distinctio vero fidelium, & infidelium, de iure diuino, quod non tollit ius humanum. 2a. Aliquis per infidelitatem peccans, potest sententialiter ius dominij amittere: sicuti & propter alias causas. 3a. Ad Ecclesiam non pertinet punire infidelitatem in illis, qui nunquam fidem susceperunt. Patet ex 1. Cor. cap. quinto. 4a. Potest Ecclesia sententialiter punire infidelitatem eorum, qui fidem susceperunt, & conuenienter in hoc puniuntur, quod dominio in subditos priuantur. Quare statim ac quis denunciatur excommunicatus propter apostasiam à fide, eius subditi sunt absoluti à iuramento fidelitatis. 1. Ex Greg. qui hoc docet. 2. Alias vergere posset in magnam fidei corruptionem: quia vir apostata machinatur malum, &c. † 5a. Ecclesia à principio tollerauit, vt fideles obedirent Iuliano apostatæ, in his, quæ nondum erant contra fidem, vt maius periculum fidei vitaret. 6a Non est eadem ratio, vt est dictum, de his, qui nunquam fidem susceperunt, & de apostatis. 7a. Apostasia totaliter separat à Deo, quod non contingit in quibuscunque alijs peccatis, vnde, &c.

15. q. 6. c. nos sanctorum.

Prou. 6.

Quæstio

Quæstio 13. De peccato blasphemiæ in generali.

Art. 1. Vtrum blasphemia opponatur confessioni fidei.

1. Concl. Nomen blasphemiæ, importat quandam derogationem alicuius excellentis bonitatis & maxime Dei, qui est essentia bonitatis. 2a. Quicunque, vel negat aliquid de Deo, quod ei conuenit, vel asserit de eo, quod ei non conuenit, derogat diuinę bonitati, ac proinde blasphemat: quod vel sola mentis opinione, vel etiam affectus detestatione fit. 3a Si diuinæ bonitatis derogatio consistat tantum in corde, est cordis blasphemia; si prodeat exterius per locutionem, est oris blasphemia, & sic confessioni opponitur. Vnde Paulus, Prius fui blasphemus, &c. † 4a. Qui loquitur contra Deum conuitium inferre intendens derogat diuinæ bonitati secundum prauitatem voluntatis detestantis, & impedientis pro posse diuinum honorem, quod est blasphemia perfecta. 5a. Blasphemia, quæ fit in sanctos, ex consequenti in Deum redundat, sicuti & eorũ laudes. 6a. Etiam quãdo attribuitur creaturæ, quod Deo appropriatur, est blasphemia circa Deum: quia est ipsum Deum dicere idem creaturæ. Vnde blaspemia est species atoma.

1. Tim. 1.

Artic. 2. Vtrum blasphemia semper sit peccatum mortale.

1. Concl. Blasphemia est peccatum mortale ex

Leu. 24. suo genere. 1. Quoniam propter eam infertur pœna mortis in scriptura, ergo. 2. Quæcunque caritati repugnant ex suo genere sunt peccata mortalia, at blasphemia ex suo genere repugnat caritati diuinæ, quia derogat diuinæ bonitati, ergo. †2a. Blasphemia non est ponenda inter minora peccata, licet glos. ad Col. 3. Inter minora dicat numerari, in quibus etiam de maioribus ponuntur. 3a. Blasphemia prohibetur eodem præcepto, quo infidelitas, vel periurium. 4a. Quando quis prorumpit in verba imaginata ex passione, & eorum significationem non considerat, tunc est peccatum veniale, & nõ habet proprie rationem blasphemiæ: sed quando aduertit esse blasphemiam, & considerat significata verborum, non excusatur à mortali.

Artic. 3. Vtrum peccatum blasphemiæ sit maximum peccatum.

Blasphemia est maximum peccatorũ pertinens ad genus infidelitatis, & ipsum aggrauans. 1. Ex Glos. quæ ait, omne peccatum blasphemiæ comparatum, leuius est. 2. Blasphemia opponitur confessioni fidei, & ita habet grauitatem infidelitatis & aggrauatur, si superueniat detestatio voluntatis, & adhuc magis, si prorumpat in verba, sicut laus, quæ augetur per dilectionem & confessionem, ergo cum infidelitas sit maximum peccatum, secundũ suum genus, etiam blasphemia erit maximum, & ipsum aggrauabit. † 2a. Blasphemus ex intentione, simpliciter magis peccat, quam homicida: quia intendit nocumentum inferre honori diuino: & etiam ratione obiecti, quia facit directe contra Deum, homicida autem contra proximũ: at secundum effectum nocendi homicidium est grauius. 3a. Qui periurat, non dicit, aut sentit aliquid falsum de Deo, vt blasphemia, & ideo minus peccat: non enim dicit Deum esse falsum, sed sperat quod super hoc non testificetur per aliquod euidens signum. 4a. Excusatio peccati dicitur maximum peccatum, quia est circumstantia aggrauans omne peccatum. 1. Concl. Isa. 18.

Artic. 4. Vtrum damnati blasphement.

In damnatis est interior cordis blasphemia. s. detestatio diuinæ iustitiæ; & credibile est, quod post resurrectionem erit in eis vocalis blasphemia, vt in beatis vocalis laus. 1. Ex Glos. super illud, æstuauerunt homines estu maximo, & blasphemauerunt, &c. 2. Quia habent peruersam volũtatem auersam à Dei iustitia, in hoc, quod diligunt ea pro quibus puniuntur, & vellent eis vti: & odio habent pœnas, quæ pro huiusmodi peccatis infliguntur, ergo. † 2a. Homines deterrentur à blasphemia propter pęnas, quas putant se euadere; at damnati hoc non sperant 3a. Mala in damnatis non sunt demeritoria, sed pertinent ad damnationis pęnam: quare blasphemant, sed non demerentur. 4a. Qui in peccato mortali decedit licet hic

1. Cor. 13. Apoc. 16.

non blasphemauerit, fert tamen secum voluntatem detestandi iustitiam diuinā, & sic poterit in eo esse blasphemia.

Quæstio 14. De blasphemia in Spiritum Sanctum.

Artic. 1. Vtrum peccatum in spiritum sanctum, sit idem, quod peccatum ex certa malitia.

1. Concl. Peccare ex malitia, id est ex habitu, non est peccare in spiritum sanctum. 2a Peccare ex certa malitia, id est, ex electione mali, prout quis contemnit, quę poterant retrahere à peccato, est peccare contra spiritum sanctum. Ille, ait Magister, peccat in spiritum sanctum, cui malitia propter se placet, quod est peccare ex certa malitia. 3a. Aliqui, vt Hilar. Ambros. Hieron. & Chrysost. dicunt peccatum in Spiritum sanctum esse, quando ad literam dicitur contra Spiritum sanctum. Vnde Iudæi blasphemabant in Spiritum sanctum, cum attribuebant, quæ Christus faciebat virtute Spiritus sancti, principi dæmoniorum. 4a Aug. dicit esse finalem impœnitentiam, cum quis perseuerat in peccato mortali, vsque ad mortem. 5a. Alij dicunt esse, quando peccatur contra id, quod est appropriatum Spiritui sancto, scilic. contra bonitatem. quod contingit, vel ex inclinatione habitus vitiosi, vel ex contemptu, abijciendo occasionem emendandi, & hoc est peccatum in spiritum sanctum ex certa malitia contra eius effectus. † 6a. Etiam blasphemia spiritus sancti potest consistere in ore, corde, & opere, sicuti confessio fidei. 7a. Peccatum in spir. sanct. diuiditur contra peccatum in filium hominis, prout hoc peccatum est ex ignorantia & infirmitate. 8a. Licet peccatum ex certa malitia, vt est ex inclinatione habitus non sit speciale peccatum: tamen, vt prouenit ex speciali contemptu effectus spiritus sancti, est speciale genus peccati.

2. sen. 6. 43.

Articul. 2. Vtrum conuenienter aßignentur sex species peccati in spiritum sanctum.

1. Concl. lib. de fid. 43. Enc. Conuenienter assignantur sex species peccati in spiritum sanctum, scilicet desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia fraternæ gratiæ. Patet ex Aug. qui varijs in locis has species numerat. 2a. Hę species sumuntur secundum remotionē, vel contemptum eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri; quæ primo sunt ex parte diuini iudicij. per spem misericordiæ, quæ tollitur per desperationem & per timorem iustitiæ, qui tollitur per præsumptionem. Secundo ex parte donorum Dei, vt per cognitionem veritatis, quam tollit impugnatio veritatis agnitæ: & per auxilium interioris gratiæ, cui opponitur inuidia fraternæ gratię. Tertio ex parte peccati, vt per inordinationem & turpitudinem actus, & contra hoc ponitur impœnitentia, vt dicit propositum non pœnitendi: aut per paruitatem, seu breuitatem boni, quod quis in peccato quærit, & hoc tollitur per obstinationem. † 3a. Peccatum desperationis, & præsumptionis non consistit in hoc, quod Dei iustitia, vel misericordia non credantur, sed in hoc, quod contemnuntur: ideo non pertinet ad infidelitatem. 4a. Obstinatio, & impœnitentia non solum differunt secundum præteritum, & futurum, sed etiam secundum quasdam formales rationes: & ideo ponuntur diuersæ species. 5a. Gratia & veritas sunt per Christum: prout ea dedit spiritus sancti dono, ideo eorum blasphemia non ad filium, sed ad spiritum sanctum pertinet. 6a. Nolle obedire pertinet ad obstinationem, simulatio pœnitentiæ ad impœnitentiam, & schisma ad inuidiam fraternæ gratiæ.

e 28. ser. 11. de ver. dom.

Ioan. 1.

Artic. 3. Vtrum peccatum in Spiritum sanctum sit irremißibile.

1. concl. Si finalis impœnitentia dicatur peccatum in spiritum sanctum, certum est, cur dicatur irremissibile: quia peccatum in quo homo perseuerat vsque ad mortem, nec in hac vita, nec in futuro dimittitur. 2a. Secundum alias duas sententias supra numeratas dicitur hoc peccatum irremissibile, non quod nullo modo remittatur, sed quia quantum est de se, habet meritū, vt non remittatur, & quantum ad pœnā, & quantum ad culpam. Nam qui ex malitia peccat, vel opera Spir. sanct. diabolo tribuit, nullam excusationem habet, cur

cius.

eius pœna minuatur. similiter non potest curari culpa, cũ ea despiciuntur, quæ culpam tollunt: ideo dicitur irremissibile. Matth 12. Et August. tanta est labes huius peccati, quod humilitatem deprecandi subire non potest. 3a. Per hoc quod non præcluditur via remittendi & sanandi misericordiæ diuinæ, per quam aliquando tales quasi miraculose spiritualiter sanãtur. †4a. De nullo est desperandum considerata omnipotentia, & misericordia Dei, sed considerata conditione peccatorum dicuntur aliqui filij diffidentiæ. 5a. Etsi liberum arbitrium sit semper vertibile in hac vita: tamen aliquando abijcit à se id, per quod verti potest in bonum, & hac ratione dicitur peccatum irremissibile.

lib. de serm. Dom. *Ephes. 2.*

Artic. 4. Vtrum homo possit primo peccare in Spiritum sanctum

1. Concl. Peccare in Spirit. sanct. ex certa malitia, ex habitu, non contingit à principio; quia oportet, vt actus præcedant, quibus generetur habitus. 2a. Peccare ex certa malitia, ex contemptu eorum, quæ retrahere possunt à peccato, plerunque contingit præsuppositis alijs peccatis. Impius enim tunc contemnit, cum in profundum venerit. 3a. Potest contingere; vt aliquis in primo actu peccet per contemptum in spirit. sanct. Nam vt facile est Deo subito honestare pauperem: ita possibile est per malitiam dæmonis suggerentis, vt quis statim inducatur ad peccatum grauissimum, quod est peccatum in Spirit. sanct. Potest etiam hoc contingere, ob libertatem arbitrij, ob multas dispositiones præcedentes, ob vehemens motiuum ad malum, & debilem affectum ad bonum. 4a. In viris perfectis hoc vix, aut nunquam contingere potest. Ita Orig. lib. 1. periarch. cap. tertio. 5a. Si peccatum in spir. sanct. accipiatur pro finali impœnitentia certum est supponere alia peccata. 6a. In pluribus, tam in bono, quã in malo proceditur ab imperfecto ad perfectum: tamen non est inconueniens, quod quis incipiat à maiore, quam alius: quod licet sit perfectum in genere suo, est tamen imperfectum secundum seriem processus hominis in melius, vel in peius. 7a. Tertium procedit iuxta primam Concl. 8a. Impœnitentia, vt accipitur ab Aug. præsupponit peccata; sed impœnitentia habitualis, vt constituit determinatam speciem, potest etiam esse ante omnia peccata.

Prou. 8. *Eccl. 11.* *Prou. 18.*

Quæstio 15. De Vitijs oppositis scientiæ & intellectui.

Artic. 1. Vtrum cæcitas mentis sit peccatum.

Vt cæcitas corporalis est priuatio eius quod est principium corporalis visionis: ita cæcitas mentis est priuatio eius, quod est principiũ intellectualis visionis: quod vel est lumen naturæ, vel aliud donum naturæ superadditũ, vel aliquid per quod homo alia intelligit. 2a. Lumine naturali nunquam homo priuatur, sed impeditur ab illius vsu. 3a. Lumine habituali superaddito naturæ, homo interdum priuatur, & hæc cæcitas est pœna: vnde patet ad secundum. 4a. Cæcitas mentis est priuatio principij intelligibilis, per cuius considerationem homo alia intelligit; quod cõtingit, vel quia homo habet voluntatem spontanee se auertentem à consideratione talis principij, iuxta illud. Noluit intelligere, vt &c, vel per occupationem mentis circa alia, quæ magis diligit, per quæ ab inspectione huius principij auertitur, iuxta illud, super cecidit ignis, scilicet concupiscentia, & non viderunt solem, & vtroque modo est peccatum Greg. in mortalibus, †5a. Illa tantum cæcitas excusat à peccato, quæ prouenit ex naturali defectu. 6a. Quamuis intelligere veritatem sit per se amabile: tamen alibi per accidens potest esse odibile, vt impedit ab alijs, quæ magis amat.

1. Concl. *Psal. 35.* *Psal 75.* *lib. 31. c. 31.*

Artic. 2. Vtrum hebitudo sensus sit aliud peccatum à cæcitate mentis.

1. Concl. *lib. 31. mor. c. 31.* Hebetudo sensus est aliud peccatum à cæcitate mẽtis 1 quia habet diuersas causas, vt patet ex Greg. 1. Hebetudo sensus circa intelligentiam importat quandam debilitatem mentis circa consideratione spiritualium bonorum: at cæcitas mentis importat omnimodam priuationem cognitionis ipsorum, ergo sunt diuersa peccata: & vtrunque opponitur dono intellectus, quo spiritualia bona percipiuntur

2a. Hebe-

2a. Hebetudo sensus in intelligibilibus dicitur secundum similitudinem in sensibus corporalibus, in quibus sicut ille dicitur acutus, qui percipit obiectum remotum; & ille sensu hebetari; qui non percipit nisi propinqua, & magna sensibilia: sic in intelligibilibus, ille habet sensus hebetudinem, qui essentiam rei ex proprietatibus non cognoscit, nec causas per effectus: & tandem non nisi per multa ei exposita. 3a. Hebetudo habet rationem peccati, vt cæcitas mentis, prout est voluntaria. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 3. Vtrum cæcitas mentis, & hebetudo sensus oriantur ex peccatis carnalibus.

1. Concl. Hebetudo sensus circa intelligentiam lib. 31. c. 31. oritur ex gula, & cæcitas mentis ex luxuria. 1 Ex Greg. qui hoc docet. 2. Tunc hebetudo sensus, & cæcitas mentis oriuntur, cum hominis intentio applicatur ad corporalia; quia perfectio intellectualis Arist. 10. cognitionis consistit in quadam abstra- Eth. c. 4. & 5. ctione à sensibilibus phantasmatibus: at hoc maxime fit per gulā & luxuriā, quæ consistunt circa tactus venereos, & gustū, quorum delectationes sunt maximæ, delectatio autem applicat intentionē ad ea, in quibus aliquis delectatur, ergo cæcitas mentis orietur ex luxuria, in qua est vehementior delectatio, & hebetudo sen- Dam. c. 1. sus ex gula. 2a. Oppositæ virtutes, sc. abstinentia & castitas maxime disponunt hominem ad perfectionē intellectualis operationis. † 3a. Immundi possunt aliqua scire propter naturalem ingenij bonitatem: sed sua immunditia circa hoc impediuntur. 4a. Caro non agit in partem intellectiuam alterando eam: sed impediendo operationem ipsius. 5a. Vitia carnalia quo magis sunt remota à mente, magis eius intentionem ad remotiora distrahunt, & sic magis impediunt, quam vitia spiritualia propinquiora.

Quæstio. 16. De præceptis fidei, scientiæ, & intellectus.

Artic. 1. Vtrum in veteri lege debuerint dari præcepta credendi.

1. Concl. Fides vnius Dei est necessaria ante legis præcepta. 1. Lex enim non imponitur ab aliquo domino, nisi subditis, & ideo præcepta supponunt subiectionem: at prima hominis subiectio ad Deū est per fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere, ex Paulo, ergo: & ideo Deus Heb. 11. antequam daret præcepta, dixit, ego sum Dominus Deus, &c. 2a. Supposita fide vnius Dei possunt dari alia præcepta. Quia in fide multa continentur, ordinata ad fidem, qua credimus Deum esse. Idem Rom. 13. docet Aug. in Ioan. 3a In veteri lege non sunt data de fide talia præcepta. 1. Ex Paulo, qui legem diuidit contra legem fidei, ergo. 2. Quia secreta fidei non erant illi populo exponēda. † 4a. Fides est quidem necessaria, tanquam principium spiritualis vitæ, & ideo præsupponitur ad legis susceptionem, sed non præcipitur. 5a. Etiam Dominus aliquid præsupposuit de Ioan. 14. fide, cum dixit, creditis in Deum: & aliquid præcipit, scilicet incarnationem, cum inquit, & in me credite. 6a. Præsupposita fide vnius Dei in lege, fuerūt danda prohibitiua præcepta, quibus homines prohiberentur à particularibus defectibus: per quos fides corrumpi posset. Ex ho. 13. 7a. Magis potuerunt dari præcepta in lege pertinentia ad confessionem fidei vel ad doctrinam, quam pertinētia ad ipsam fidem. 8a. Cum Sapiens ait, qui timetis Eccl. 2. Dominum, &c. supponit fidem de Deo, quem non timet, qui non credit; quod addit, credite illi, refertur ad specialia credibilia.

Articul. 3. Vtrum in veteri lege conuenienter tradantur præcepta pertinentia ad scientiam, & intellectum.

In veteri lege conuenienter traduntur 1. Concl. præcepta pertinentia ad scientiam & intellectum. 1. Deut. 4. Audientes vniuersi præcepta hæc dicant, en populus sapiens, & intelligens. 2 Tria considerari possunt circa scientiam & intellectum, scilicet acceptio ipsius, vsus, & conseruatio: at de omnibus his præcipitur in lege, ergo. De acceptione, quæ fit per doctrinam & disciplinam, dicitur erunt verba hæc, quæ ego præcipio in corde tuo, &c. De vsu, Deut. 6. qui est eorum contemplatio. Et meditaberis ea sedens in domo tua. De conseruatione, quæ fit per memoriam, & ligabis

bis ea quasi signum in manu tua. Hæc mandata abundantius in nouo testamẽto, tam in doctrina euangelica, quam apostolica leguntur. †2a. Scientia, & intellectus fidelium consistunt in præceptis legis, & ideo primum sunt proponẽda legis præcepta, postea homines inducuntur ad eorum scientiam, vel intellectum, ideo non præcedunt præcepta decalogi ad obiectionem pertinentia. 3a. Dantur etiam præcepta pertinentia ad disciplinam, vt dictum est, expressius tamen percipitur doctrina, quia pertinet ad maiores, per quos præcepta legis debent ad minores peruenire. 4a. Scientia legis Dei non est ita annexa officio regali, sicuti officio sacerdotis, cui intelligitur iniuncta cum officio ipso; Ideo Regibus fuerunt danda specialia præcepta de instructione legis. 5a. Illud meditaberis ea dormiens, intelligitur, vadens dormitum.

Deut. 6.
Deut. 17.

Quæstio 17. De spe.

Artic. 1. Vtrum spes sit virtus.

1. Concl. lib. 1. mor. cap. 33. 2. eth. ca. 6.

Spes est virtus. 1. Ex Greg. qui hoc docet. 2. Quod facit actum hominis bonum & debitam regulam attingentem est virtus, quæ ex Aristot. facit bonum habentem, & eius opus bonum reddit, dum attingit regulam rationis vel Dei: at spes quæ est de bono futuro arduo possibile per diuinum auxilium, est huiusmodi, quia eius actus attingit ad Deum, qui est suprema regula & mensura humanorum actuum, ergo. † 2a. Spe quæ attingit debitam mensuram, scilicet, Deum, nemo potest male vti: sicuti nec virtute morali. 3a. Habitus spei per quem aliquis exspectat beatitudinẽ nõ causatur ex meritis, sed ex gratia, dicitur autem causari ratione rei speratæ, prout quis sperat beatitudinem consequi etiam ex meritis. 4a. Qui sperat, est quidem imperfectus ratione rei speratæ, quã nõ habet, sed est perfectus, quatenus iam attingit propriam regulam scilicet Deum.

Art. 2 Vtrum beatitudo externa sit obiectum proprium spei.

1. Concl.

Proprium & principale obiectum spei est beatitudo æterna, 1. Quia Paul. ait nos habere spem incedentem ad interiora velaminis, id est, ad beatitudinem: ex Glos. 2. Cum spes attingat Deum, innitens eius auxilio, oportet, vt sit circa bonum infinitũ, vt proportionetur virtuti Dei adiuuantis, quæ est infinita; hoc autem bonum est vita æterna, quæ in fruitione Dei cõsistit, ergo. †2a. Beatitudo æterna non ascendit in cor hominis viatoris, vt cognoscatur quæ & qualis sit: sed tamen secundum communem boni perfecti potest cadere in apprehensione hominis, & sic eam respicit spes. 3a. Spes respicit alia bona præter beatitudinem secundario, & in ordine ad beatitudinem. 4a. Licet aliqua bona præter beatitudinem sint ardua, tamen spes est circa ea in ordine ad principale bonum.

Artic. 3. Vtrum aliquis possit sperare alteri beatitudinem æternam.

Absolute loquendo spes est solius boni ardui ad se pertinentis. 1. Ex Aug. qui ait, spem esse rerum, quæ pertinent ad eum, qui sperat. 2. Motus semper est ad terminum proportionatum mobili: at spes est motus quidam, ac tendentia in Deum, ergo. 2a. Præsupposita vnione amoris ad alterum, potest aliquis alteri sperare salutem: quia ex caritate consideratur alter vt vnus cum sperante. 3a. Quare sicuti est eadem caritas, qua quis diligit Deum, seipsum, & proximum: ita est eadem virtus spei, qua quis sperat sibi ipsi, & alij. Vnde patet ad obiecta.

1. Concl. In ench. c. 8.

Artic. 4. Vtrum aliquis possit licite sperare in homine.

Non licet sperare de aliquo homine aut creatura, vt de prima causa mouente ad beatitudinem. 1. Maledictus homo, ait Ierem. qui confidit in homine. 2. Sicuti spes respicit beatitudinem æternam, vt vltimum finem, sic diuinũ auxilium, vt primam causam inducentem ad beatitudinem, ergo. 2a. Licet sperare de aliquo homine, vel creatura sicut de agente secundario & instrumentali, per quod aliquis adiuuatur ad quæcunque bona consequenda ad beatitudinem ordinata: & sic ad sanctos conuertimur. Quia possumus sperare secundario aliqua bona ad finem, ergo & secundario sperare de homine.

1. Concl. cap. 17.

mine. Et vituperantur illi, de quibus aliquis confidere non potest ad auxilium ferendum. Vnde patet ad obiecta.

Articul. 5. Vtrum spes sit virtus theologica.

1. Concl. Spes est virtus theologica. 1. A Paulo
1. Cor. 13. connumeratur spes, fidei, & caritati, quæ sunt virtutes theologicæ, ergo. 2 Spei, inquantum est virtus, principale obiectum est Deus: ex hoc enim habet, quod sit virtus, quia attingit Deũ, eique innitetur, & in ipsum fertur: at in hoc consistit ratio virtutis theologicæ, vt Deum habeat pro obiecto, ergo. †2a. Quamuis spes sit circa alia bona, tamen omnia ordinat ad Deũ. 3a. Spes non habet medium & extrema ex parte principalis obiecti, quia versatur circa ipsam regulam diuinam, & diuino auxilio nemo potest nimis inniti: licet quantum ad ea, quæ confidit aliquis se adepturum, possint esse medium & extrema, inquantum præsumit, vel desperat. 4a. Expectatio, quæ ponitur in definitione spei, importat auxilium diuinum, non autem dilationem, vt expectatio quæ pertinet ad longanimitatem, & ideo spes nõ est virtus moralis. 5a. Magnanimitas tendit in arduum sperans aliquid, quod est suæ potestatis, non sic spes.

Artic. 6. Vtrum spes sit virtus distincta ab alijs virtutibus theologicis.

1. Concl. Spes est virtus distincta ab alijs virtutibus Theologicis 1. Vbi non est distinctio, ibi non est numerus: at spes connumeratur inter alias virtutes Theologicas à Grego
1. mor. c. 28. gor. ergo. 2. Virtutes Theologicæ distinguuntur secundum modum, quo inhærẽt obiecto, quod est Deus. Spes autẽ diuersimode à fide & caritate Deo inhæret, quia spes facit nos Deo adhærere, vt est principiũ perfectæ bonitatis in nobis: fides vt est principium cognoscendi veritatem, & caritas autem facit nos adhærere Deo per seipsum vniendo hominis mentem ipsi Deo per affectum amoris, ergo. †2a. Quãuis Deus sit simplex & vnus: tamen secundum aliam, & aliam rationem est obiectum virtutum, & ad distinctionem habituum sufficit diuersa ratio obiecti. 3a. Expectatio de resurrectione ponitur in symbolo fidei, non quod sit actus fidei, sed inquantum actus spei præsupponit fidem, & actus fidei manifestatur per actus spei. 4a. Non eodem modo spes & caritas se habent erga Deum, quod est obiectum virtutum Theologicarum: quoniam spes facit tendere in Deum, vt in bonũ quoddam finale adipiscendum: at vero caritas non sic se habet erga Deum, sed vnit nos Deo per affectum amoris.

Art. 7. Vtrum spes præcedat fidem.

Fides præcedit spem. 1. Glos. super il- 1. concl.
lud, Matth. 1. Abraham genuit Isac, id est, Fides spem 2. Ad hoc, vt aliquis speret, oportet, vt ei proponatur obiectum spei, quod vno modo est beatitudo æterna, alio modo auxilium diuinum, vt possibile at vtrunque fit per fidem, per quam nobis innotescit, quod ad vitam æternam possimus peruenire, & quod ad hoc nobis est paratum Dei auxilium, ergo. †2a. Spes di- Heb. 11.
citur introitus fidei, quia per eam homo intrat ad huc, vt stabiliatur, & perficiatur in fide. 3a. In definitione fidei ponitur res
speranda, non quod spes præcedat fidem, Cassiod.
sed quia obiectum fidei non est apparens secundum seipsum. 4a. Quamuis ad actũ meritorium sit necessaria spes: tamen nõ est necesse, vt actus meritorius habeat spem præcedentem, sed ad hoc sufficit vt habeat spem vel concomitantem, vel subsequentem.

Artic. 8. Vtrum caritas sit prior spe.

Secundum ordinem in via generatio- 1. Cond.
nis, secundum quem imperfectum est prius perfecto, spes est prior caritate. 1. Ex
Glos. super illud, finis præcepti caritas. 2. 1. Tim. 1.
Spes pertinet ad amorem imperfectum, quo quis amat aliquid, vt bonum sibijpsi proueniat, quoniam qui sperat, aliquod sibi bonum obtinere intendit: at amor imperfectus est prior amore imperfecto via generationis eoque amatur aliquid secundum seipsum, quod ad caritatem pertinet, ergo. 3. Spes introducit ad caritatem inquantum aliquis sperans remunerari à Deo, accenditur ad amandum Deũ, ergo. 2a. Secundum viam perfectionis natura-

naturaliter prior est caritas, qua adueniente spes perfectior redditur, & sic intelligitur Ambr. Vnde patet ad primum †3a. Omnis motus & affectus est ex amore, vt patet ex auctoritate diui Augustini allata: Verum ex hoc non sequitur quod omnis spes oriatur ex caritate, quæ est amor quidam: quoniam solum a caritate nascitur motus spei formatæ. 4a. Similiter auctoritas sumpta ex Magistro lib 3. senten. distinct. 26. de eadem spe caritate informata intelligenda est, quam naturaliter præcedunt caritas, & merita, quæ ex caritate causantur.

Enc. 7. Aug.

Quæstio 18. De subiecto spei.

Art. 1. Vtrum Spes sit in voluntate, sicut in subiecto.

1. Concl. Spes est in voluntate sicut in subiecto. 1 Spes cum sit virtus theologica habet Deum pro obiecto; quem ex Aug. memoria, intelligentia, & volũtate attingimus, debet esse in anima, & non est in memoria, neque in intelligentia, quæ pertinent ad vim cognoscitiuam, ergo erit in volũtate. 2. Cum obiectum spei sit bonum, oportet, vt spes sit motus appetitiuæ partis: sed non potest esse motus appetitus sensitiui, quia eius principale obiectum, non est bonũ sensibile, sed diuinum, ergo erit motus appetitus superioris, qui dicitur voluntas. †2a. Obiectum irascibilis est arduum sensibile, spei vero arduum intelligibile, ideo pertinet ad voluntatem. 3a, Caritas perficit voluntatem solum quantum ad diligere, sed quantum ad alios actus requiruntur aliæ virtutes, & ita non sat est caritas. 4a Motus spei, & motus caritatis habent ordinem ad inuicem, & sic non inconuenit, vt sint eiusdem potentiæ.

lib. 14 de Trin. c. 3.

Artic. 2. Vtrum spes sit in beatis.

1. Concl. Spes non habet locum in beatis 1. Ex Paulo, quod videt quis, quid sperat. 2. Subtracto eo, quod dat speciem rei, subtrahitur & res: Sed spes recipit speciem à suo obiecto principali, quod est æterna beatitudo, quod non cadit sub ratione spei, nisi vt est futura, ergo in beatis, cum beatitudo sit eis præsens, non erit spes. † 2a. Etsi Christus esset comprehensor respectu fruitionis diuinæ, erat tamen viator respectu passibilitatis naturæ, & ideo potuit sperare gloriam impassibilitatis: sed non habebat virtutem spei, quæ non respicit gloriam corporis, vt principale obiectum. 3a Beati non possunt habere spem de continuatione beatitudinis, quia ibi non est ratio futuri. 4a. Beati sperant alijs beatitudinem, non ratione spei, sed caritatis. 5a Obiectum spei non est gloria corporis, sed gloria animæ.

Rom. 8.

Art. 3. Vtrum spes sit in damnatis.

1. Concl. Spes non est in damnatis 1. Spes est cũ gaudio, ex Paulo: at in damnatis non est gaudium, ex Isa. ergo. 2. Damnati non possunt appræhendere beatitudinem, vt bonum possibile sicuti nec beati, vt bonũ futurum: quia ad conditionem miseriæ damnatorum pertinet, vt pœna repugnet voluntati, quod fit dùm sciunt se non posse damnationem euadere, sicuti ad veram beatitudinem, vt beati sciant beatitudinis perpetuitatem, ergo sicuti in beatis non est spes, ita nec in damnatis. 2a. Qui sunt in purgatorio spem habent: quia habent beatitudinem, vt futuram possibilem. †3a. Illud, ecce spes eius frustrabitur, intelligitur de diabolo, secundum membra eius, ita Greg. vel si diabolus habet aliquam spem non est ea, de qua loquimur. 4a. Licet in damnatis sit fides informis, non tamen est spes; quia illa est bonarum, & malarum rerum præteritarum, &c. Sed hæc non est, nisi bonarum & futurarũ. 5a. Defectus spei in damnatis non variat demeritum, quia contingit ex mutatione status, sicuti euacuatio spei in beatis non auget meritum.

Rom. 13. Cap. 61. lib 37. mor. c. 24.

Art. 4. Vtrum spes viatorum habeat certitudinem.

1. Concl. Spes viatorum certitudinaliter tendit in suum finem, quasi participans certitudinem à fide, quæ est in virtute cognoscitiua. 1. Quia spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, ex Mag. & Paul. certus sum, &c. 2. Quamuis certitudo essentialiter sit in vi cognoscitiua, participatiue tamen est in omni eo, quod à vi cognoscitiua mouetur infallibiliter ad suum finem huiusmodi est spes, ergo. Vnde pa-

3. s. d. 26. 1. Tim. 1.

tet ad primum. †2a Spes non innititur principaliter gratiæ iam habitæ, de qua viator non est certus; sed diuinæ omnipotentiæ & misericordiæ, de quibus certus est quicunq; fidem habet. 3a. Quod aliqui deficiant à consecutione beatitudinis prouenit ex libero arbit. ponente obicem peccati; non autem ex defectu misericordiæ, & omnipotentiæ Dei, quibus spes innititur & sic non derogatur eius certitudini.

Quæstio 19. De dono timoris.

Art. 1. Vtrum Deus possit timeri.

1. Concl. Ierem. 10. Mal. 1. Deus non potest esse obiectū timoris, prout obiectū timoris est id, quod homo refugit: quia Deus est ipsa bonitas, vnde soluitur primum timeri 2a. Si Deus cōsideretur, inquantum ab ipso, vel per cōparationem ad ipsum, nobis potest aliquod malum imminere, potest esse obiectum timoris. 1. Quis non timebit te, &c. ait scriptura, & alibi, si ego Dominus, vbi timor metus? 2. Obiectum timoris non solum est malum, sed etiam id, à quo potest malū pœnæ prouenire: at à Deo pōt prouenire malum pænę quod tamen est secundum quid malum; licet sit bonum simpliciter, prout pendet ab ordine vltimi finis, ergo. † 3a. Non est inconueniens, quod spes & timor sint circa idem, scilicet circa Deum secundum diuersas rationes. 4a. A Deo non proueniunt mala culpæ, vt ab auctore, sed à nobis: mala tamen pœnæ sunt à Deo, vt habent rationem boni simpliciter: & sic timeri potest.

Art. 2. Vtrum timor conuenienter diuidatur in filialem, initialem, seruilem & mundanum.

1. Concl. Timor conuenienter diuiditur in filialem, initialem, seruilem, & mundanum. 1. Ex Mag. qui sic diuidit. 2. Hic est sermo

3. s. d. 34. de timore vt per ipsum homo à Deo auertitur, & ad eum conuertitur: si auertitur à Deo propter mala, quæ ab eo timet, dicitur timor mundanus: si autem ad eum conuertatur & ei inhæreat propter timorem pœnæ est seruilis: si ob timorem culpæ, est filialis, quia filius timet offensam patris; si propter vtrunque est initialis. †2a. Dama diuidit timorem; vt est passio animæ: vnde assignat sex species: sed hæc diuisio est in ordine ad Deum. 3a Timor naturalis nō connumeratur inter istos timores, quia præsupponitur bono & malo morali. 4a. Timor castus mulieris ad virum, & filialis, ad idem pertinent: quia per eandem caritatem Deus pater noster & sponsus noster. 5a. Timor seruilis, initialis, & mundanus respiciunt quidem pœnam, sed diuersimode, ideo debuerūt distingui. 6a. Eadem ratione homo auertitur à Deo propter timorem amittendi bona exteriora, & incolumitatem corporis, &c. quia licet peccata sint diuersa specie: habent tamen hoc commune, vt à Deo auertant. li. de fid. c. 15. Rom. 8. 1 Cor. 11.

Artic. 3. Vtrum timor mundanus sit semper malus.

Timor mundanus semper est malus. 1. Quia prohibetur à Domino, Nolite timere eos, qui corpus &c. 2. Cum timor ex Aug. ab amore semper causetur, oportet, vt timor mundanus causetur ab amore mundano: at amor mundanus est semper malus, quia initur mundo tanquā fini, in quem appetitus fertur, & à quo specificatur, ergo etiam timor mundanus, erit semper malus, cum à malo oriatur radice. 2a. Vituperantur homines, si non reuerentur eos in quibus est aliquid diuini, vel gratiæ vel naturalis imaginis Dei: laudantur vero, si eos non venerentur qui sunt Deo contrarij: vt iudex ille apud Lucā. 3a. Timere, potestates seculares, vt inferunt pœnas ad retrahendum a peccato, non pertinet ad timorem mundanum, sed ad seruilem, vel initialem. 4a. Est quidem naturale vt homo refugiat corporis & rerum temporalium detrimenta: sed quod propter ista recedat à iustitia est cōtra rationem naturalem. 1. Concl. li. 83. q. q. 33. Arist. 3. Ethic. cap. 1.

Articul. 4. Vtrum timor seruilis sit bonus.

1. concl. Timor seruilis ex parte seruilitatis habet, quod sit malus. Quia, vt talis, repug-

nat caritati: quæ ex voluntate operaretur; seruus enim non sui causa operaretur, sed quasi ab extrinseco motus, ideo contra rationem seruilitatis est, quod quis ex caritate operetur. 2a. Timor seruilis secundum suam substantiam est bonus. 1 Quia vt ait Paulus, est à Spiritu sancto. 2. Si non esset ex se bonus, esset, quia seruilitas esset de eius ratione, sed non est, sicuti nec informitas est de ratione fidei. Nam obiectum timoris est pœna, cui accidit, vt bonum cui contrariatur ametur, vt finis vltimus, & pœna timeatur, vt principale malum, vt accidit in non habente caritatem: vel quod ordinetur in Deum vt in finem, & pœna non timeatur vt principale malum; vt accidit in habente caritatem: neque enim species habitus mutatur ex hoc quod eius obiectum, vel finis ordinatur ad vlteriorem finem. † 3a. Glos. intelligitur de eo, qui aliquid facit de amore seruili, vt seruilis est, scilicet, non quod amet iustitiam, sed pœnam timeat. 4a. Timor seruilis secundum suum subiectum non oritur ex timore, sed tantum eius seruilitas ex timore nascitur 5a. Amor mercenarius est semper malus, quia diligit Deũ propter bona temporalia: at timor seruilis ex se non dicit, nisi timorẽ pœnæ, qui ex sui natura non est malus.

Arist. 1. Met. c. 2.

Rom. 8.

Articul. 5. Vtrum timor seruilis sit idem in substantia cum timore filiali.

1. Concl. Trac. 9. in con. 10.

Timor seruilis, & filialis nõ sunt idem secundum substantiam, sed differunt specie. 1. Ex Aug. qui hos duos timores distinguit. 2. Habitus distinguuntur per obiecta; sed obiectum timoris seruilis, quod est malum pœnę differt specie ab obiecto timoris filialis, quod est malum culpæ, ergo. † 2a. Fides formata & informis non differunt in substantia, quia habent idem obiectum, nõ sic filialis & seruilis timor. 3a. Licet timor tam filialis quam seruilis respiciant Deum: tamen secũdum diuersas habitudines, ideo differunt 4a. Spes respicit Deũ, vt principium, tam respectu fruitionis diuinæ, quã alterius beneficij: timor autem non sic, sed filialis tantum respectu culpæ, seruilis respectu pœnæ.

Articul. 6. Vtrum timor seruilis remaneat cum caritate.

1. Concl.

Timor pœnæ separationis à Deo includitur in caritate 2a. Timor seruilis in quantum seruilis non manet cum caritate 3a. Timor seruilis secundum suam substantiam manet cum caritate, sicuti, & amor sui. 1. Quia est à Spiritu sancto, ergo non tollitur adueniente caritate. 2. Quæ ratio probat omnes tres conclusiones eo modo se habet timor pœnæ ad caritatem, vt amor sui, qui vel se habet ad caritatem, vt ei contrarietur, vt cum quis in sui amore finem constituit, vel vt ab ea includatur, vt cum quis amat se propter Deum, & in Deo: vel vt ab ea distinguatur, vt cum quis diligit se propter proprium bonum, in quo tamen non ponit finem: ita timor pœnæ, qui vel includitur in caritate, vt timor separationis à Deo, quæ est quædam pœna: vel respicit pœnam vt malum principale, cõtrarium bono: vel vt timetur, sed non constituitur ibi finis. † 4a. August. intelligendus est, de timore, vt seruilis est: quo etiam modo procedunt aliæ duæ rationes.

lib. 14. de ciu. c. vlt.

Artic. 7. Vtrum timor sit initium sapientiæ.

1. Concl.

Timor quantum ad effectũ est initium sapientiæ, id est, est id vnde sapientia incipit operari. 1. Psal. 110 Initium sapientiæ est timor Domini. 2. Cum sapientia, apud nos, non consideretur solum, vt est cognoscitiua Dei, vt apud Philosophos; sed etiam vt est vitæ directiua etiam secũdum rationes diuinas, oportet vt principium sumat ex eo, quod homo Deum reuereatur, & ei se subijciat 2a. Timor seruilis est sapientiæ initiũ extra disponens, inquantum per eum quis discedit à peccato; timor autem filialis est principium, vt primus sapientiæ effectus. 3a. Initium sapientiæ secundum eius essentiam, sunt prima principia sapientiæ, quæ sunt articuli fidei: & secundum hoc fides dicitur initium sapientiæ. 4a. Timor non est principium sapientiæ quantum ad essentiam: & ideo non est necesse, vt sit aliquid sapientiæ. 5a. Timor dicitur sapientia inquantum est eius radix: in radice enim videtur esse tota arbor. 6a. Licet fides præcedat timorem, non ideo sequitur, quod timor non sit principium sapientiæ, vt dictum est.

Eccl. 1.

Eccl. 1.

Artic. 8. Vtrum timor initialis differat secundum substantiam à timore filiali.

1. Concl. Timor initialis non differt secundum essentiam à timore filiali. 1 Quia perfectum, & imperfectum non diuersificant substantiam rei. sed sic se habent hi timores, ex Aug. ergo 2. Timor initialis se habet ad timorem filialem sicut caritas imperfecta ad perfectam: sed caritas perfecta & imperfecta non differunt secundũ essentiam, sed tantum secundum statum, ergo. 2a. Hic non accipitur timor initialis, vt distinguitur à filiali & seruili: quorum vterq; potest dici initialis, vt est initium sapientiæ, sed vt conuenit statui incipientium, in quibus inchoatur quidam timor per inchoationẽ caritatis.† 3a. Timor qui est principium dilectionis non est timor initialis, sed seruilis. 4a. Timor initialis non respicit pœnam, vt propriũ obiectum, sed vt habet aliquid de timore seruili adiunctum: & remota seruilitate in substantia manet in caritate imperfecta in eo, qui agit ex amore iustitiæ, & ex timore pœnæ quod non accidit, vbi est caritas perfecta. 5a. Initialis est quidem medius inter seruilem, & filialem timorem; sed non vt inter ea quæ sunt vnius generis, sed vt imperfectum est medium inter ens perfectum, & non ens.

tract. 9 super ca Ioan.

Eccl. 25.

Artic. 9. Vtrum timor sit donum spiritus sancti.

1. concl. Timor filialis, siue castus est donum spiritus sancti. 1. Isa. 11. numeratur inter dona. 2. Dona spir. sancti dicuntur quædam habituales perfectiones potentiarũ animæ, quibus redduntur bene mobiles à spiritu sancto; ad quod requiritur, vt subiectum non repugnet, alias enim impediretur motus; at hoc facit timor filialis, ergo. 2a. Timor mundanus nõ est donum spir. sancti, ex Aug. & hoc timore Petrus negauit Christũ. 3a. Timor seruilis non est donũ Spir sancti, licet sit à Spir. sancto. Quia, vt ait Aug potest habere annexam voluntatem peccãdi. † 4a. Timor filialis non contrariatur spei, sed sibi inuicem cohærent & se inuicem perficiũt. 5a. Cum timor formaliter sit de malo, non respicit Deum vt obiectum, quemadmodum virtutes Theologicæ, & ideo non est virtus Theologica. 6a. Ex hoc, quod amor est principium timoris, non sequitur quod timor Dei non sit habitus contra distinctus à caritate, quare cum amor respiciat bonum, magis habet rationem virtutis, quam timor, qui formaliter respicit malum, cuius fugam importat 7a Licet timor filialis, quia Deum reueretur, contrarietur superbiæ non tamen est idem cum virtute humilitatis, sed solum principium eius.

li. de gra. & lib. arb. ca 18.

lib. cit. c. 57.

Artic. 10. Vtrum crescente caritate diminuatur timor.

Necesse est, vt timor filialis crescat crescente caritate: sicut effectus crescit crescente causa. 1. Timor Dei, ait Aug. non solum inchoat, sed perficit, &c. 2. quo magis quis diligit aliquem, eo magis timet eum offendere, & ab eo separari, ergo. 2a. Timor seruilis, quantum ad seruilitatem totaliter tollitur adueniente caritate. 3a. Timor seruilis manens quantum ad substantiam, minuitur quantum ad actum: quia quo aliquis magis diligit Deum, eo minus timet pœnam, & quia minus attẽdit ad proprium bonum, & magis confidit de præmio. † 4a. Crescente spe diminuitur timor seruilis, non autem filialis. 5a. Timor filialis nõ importat separationem, sed magis subiectionem, vnde amor caritatis actus reuerentiam timoris non minuit, sed auget. 1. Concl.

lib. 83. q. q. 36.

Articul. 11. Vtrum timor remaneat in patria.

Timor seruilis, siue pœnæ nullo modo erit in patria: quia excluditur per beatitudinis æternæ securitatem, quæ est de eius ratione. 2a. Timor filialis manebit, ac perficietur in patria. 1 Quia dicitur permanere in sæcula. 2. Augetur aucta caritate, ergo eadem perfecta perficietur. 3a. Hic timor non habebit omnino eundem actũ in patria, quem modo habet. 1. Non erit, ait Aug. timor exiens à malo, quod accidere potest, sed tenens in bono, quod amitti nõ potest. 2. Quia erit ibi fuga huius mali, quod est Deo non subijci, vt possibilis naturę, impossibilis autem beatitudini. 3. Quia nomine timoris significatur ea volũtas, qua nos necesse erit nolle peccare, non sollicitudine infirmitatis, sed tranquillitate caritatis, & ita erit securus timor. 4a. Fortasse dicitur in patria aliquem. 1. Concl.

Aug. lib. 14. de ciu. ca 9.

que timorem permanere, quia id permanebit, quo timor ipse perducit. †5a Illud, abundantia perfruentur, &c. excludit à beatis timorem de malo, non timorem securum. 6a. Erimus quidē similes Deo; sed non secundum perfectam imitationem, ideo licet Deo non conueniat timor, cum non habeat superiorem, conuenit tamen beatis, quorum beatitudo cōsistit in perfecta subiectione ad Deum. 7a. Spes dicit defectum, carentiam. 8a. Beatitudinis, ideo tollitur per eius præsentiam: timor autem dicit defectum naturalem creaturæ, vt in infinitum distat à Deo, quod etiam erit in patria.

Prou. 1.

1 Ioan. 3.

Art. 12. Vtrum paupertas spiritus sit beatitudo respondens dono timoris.

1. Concl.

Paupertas spiritus, est beatitudo respondens dono timoris. 1. Ex August. qui hoc docet. 2. Cum ad timorem filialem pertineat Deo reuerentiam exhibere, & ei subditum esse; id quod ex huiusmodi subiectione consequitur, pertinet ad donum timoris: sed ex perfecta subiectione ad quam requiritur, vt aliquis desinat in seipso, vel in alio magnificari nisi in Deo, sequitur paupertas spiritus, ergo respondebit dono timoris, cum nihil aliud sit, quam exinanitio inflati, & superbi spiritus, vel abiectio temporalium rerum propria voluntate per instinctum Spiritus sancti. †2a Omnes beatitudines pertinēt ad perfectionē vitæ spiritualis, quia sunt actus virtutis perfectæ: perfectio autem non consistit in ipsa temporalium bonorum desertione, sed est via ad perfectionem: quare ei non respondet beatitudo paupertatis spiritus, sed timor, cui est adiuncta perfectio sapientiæ. 3a. Beatitudo luctus non directè, sed ex consequenti respondet timori: quia delectatio extranea ex consequenti etiam timori opponitur. 4a Spes est motus ad terminum, ideo ei conuenienter respondet vltima beatitudo: sed timor dicit recessum à termino, à quo, proinde ei respondet prima, quæ est per recessum a rebus exterioribus impedientibus diuinam subiectionem. 5a. In fructibus, quæ pertinent ad moderatum vsum, vel abstinentiam à rebus temporalibus, videntur dono timoris conueni-

lib de ser. dom in monte c. 1.

re: vt modestia, continentia, &c. & sic ei beatitudo aliqua respondere poterit.

Quæstio 20. De vitijs oppositis.

Artic. 1. Vtrum desperatio sit peccatum.

Motus desperationis est vitiosus, & peccatum. 1. Id per quod homines in peccata inducuntur, videtur non solum peccatum, sed principium peccatorum: desperatio est huiusmodi, ex Paulo, ergo. 2 Motus appetitus conformiter se habēs intellectui falso, est malus, quia ex Arist. quod est in intellectu verum & falsum, est in appetitu bonū, & malum. Sed motus intellectus erga Deum, quod peccatori pœnitenti, veniam deneget, est falsus, ergo desperatio, quæ est motus appetitus ei conformis, erit mala † 2a. Etiam desperatio dicit cōuersionem ad aliquod commutabile bonum ex consequenti, inquantum anima deserens Deum, oportet vt consequenter ad alia conuertatur: vt accidit in alijs vitijs cōtra virtutes Theologicas: alia autem peccata, principaliter consistunt in conuersione, & consequenter in auersione. 3a. Desperatio prouenit indirectè & occasionaliter ex timore: & sic non inconuenit, quod ex bona radice, & ex virtute proueniat aliquod peccatū; vt cum quis ex virtute superbit. 4a. Damnati nō sunt in statu sperandi propter impossibilitatem redditus ad beatitudinem; & ideo, quod non sperent, non imputatur eis ad culpam.

1. Concl.

Eph. 4.

6. Eth. ca. 6.

Articul. 2. Vtrum desperatio sine infidelitate esse possit

Desperatio potest esse sine infidelitate, sicut & alia peccata mortalia. 1. Remoto posteriore, non remouetur prius: at spes est posterior fide, ergo. 2. Desperatio pertinet ad appetitum, qui est particularium: fides autem ad intellectum, qui est vniuersalium: sed contingit aliquem habentem rectam æstimationem in vniuersali, circa motum appetitiuum non rectè se habere; quia est corrupta eius particularis, qua mediante ab æstimatione vniuersali ad appetitum rei particularis deuenitur, ergo aliquis retinendo in vniuersali veram æstimationem fidei, quod scilicet sperandum sit in Deum, potest pati motum desperationis, scilicet

1. Concl.

re:

quod sibi in tali casu existenti non sit sperandum de venia, corrupta æstimatione circa particulare, ergo. † 2a. Certitudo spei potest auferri non solum sublata vniuersali æstimatione fidei, quæ est sicuti prima eius causa, sed etiam sublata æstimatione in particulari. 3a. Qui in vniuersali æstimaret diuinam misericordiam non esse infinitam, esset infidelis: sed desperans non est huiusmodi, quia tantum ex stimat propter aliquam particularem dispositionem non esse de diuina misericordia spetandum. Idem dicendum ad 3. quia Nouatiani vniuerse negant remissionem peccatorum.

Art. 3. Vtrum desperatio sit maximum peccatorum.

1. Concl. Peccata, quæ opponuntur virtutibus theologicis, suo genere sunt grauiora alijs. Quia in hoc, principaliter consistit grauitas peccati, quod auertat à Deo, qui est harū virtutum obiectum, quibus virtutibus opponitur infidelitas, desperatio, & odium Dei. 2a. Infidelitas, & odium Dei, ex se, sunt grauiora desperatione: Quia illa duo sunt contra Deum, secundum quod in se est verus, & bonus: hæc autem est contra Deum, prout eius bonum participatur à nobis, ergo maius peccatum est non credere Dei veritatem, vel eum odisse, quam non sperare ab eo consequi gloriam. 3a. Desperatio comparata ad illa duo peccata ex parte nostra est periculosior. 1. Quia in scriptura vocatur peccatum insanabile. 2. Sublata spe homines irrefrænate labuntur in vitia, & à Prou 24. bonis operibus retrahuntur. Vnde Glos. dixit, nihil esse desperatione execrabilius: & Isid. ait, desperare, esse descendere in infernum. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 4. Vtrum desperatio ex acedia oriatur.

1. Concl. Desperatio specialius oritur ex acedia. lib 31. mor. c. 31. 1. Ex Greg. qui desperationem numerat inter ea, quæ oriuntur ex aced a. 2. Desperatio præcipue consistit in eo, quod homo non æstimet bonum arduum possibile sibi adipisci, vel per se, vel per alium: at hoc fit per acediam, quæ est quædam tristitia deiectiua spiritus, ergo. 2a. Potest etiam oriri ex luxuria; quia quod homini non sapiant bona spiritualia, vel quod ei non videantur quasi magna bona, procedit ex amore delectationem corporalium: sed inter has præcipue sunt delectationes venereæ, quibus homo fastidit bona spiritualia, & non sperat ea, quasi quædā bona ardua, ergo Vnde patet ad primum. † 3a. Sicut spes facit delectationem, & homines in delectationibus existentes efficiuntur maioris spei: sic etiam, vt ex desperatione oriatur acedia: ita homines in tristitijs existentes facilius in desperationem incidunt. 4a. Et quamuis desperatio oriatur ex negligentia considerandi diuina beneficia, non ideo non prouenit ex acedia, quia illa negligentia ex accidia proficiscitur.

Quæstio 21. De præsumptione.

Art. 1. Vtrum præsumptio innitatur Deo, an propriæ virtuti.

Præsumptio, quæ importat quandam immoderantiam spei, vt opponitur spei, quæ est virtus theologica innititur diuinæ virtuti inordinate. 1. Sicuti per desperationem, aliquis contemnit diuinam misericordiam, ita per præsumptionem contemnit diuinam iustitiam, ergo sicuti desperatio est per auersionem à Deo, ita præsumptio per inordinatam conuersionem ad ipsum. 2. Ex præsumptione tendit aliquis in aliquod bonum, vt possibile per virtutem, & misericordiam diuinam, quod non est, vt consequi veniam sine pœnitentia, & gloriam sine meritis, ergo. 3a. Hæc præsumptio est peccatum in Spirit. sanc. Quia contemnit, & tollit eius adiutorium. 4a. Attenditur etiam præsumptio circa spem, per quam aliquis propria virtute confidit, & tendit in bonum, vt sibi possibile, quod suam facultatem excedit: & hæc præsumptio opponitur virtuti magnam imitatis † 5a. Grauior est illa præsūptio, qua quis innititur diuinæ virtuti ad consequendum id, quod non conuenit, quia hoc est diminuere diuinam virtutem, quam illa, quæ innititur propriæ virtuti. 6a. Præsumptio, qua quis inordinate præsumit de Deo, amorem sui includit 1. Concl.

includit, quo quis proprium bonum inordinate desiderat: quare ex vtraque parte habet malitiam. 7a. Etiam præsumptio de diuina misericordia habet couersionem ad bonum commutabile, inquantũ procedit ex desiderio inordinato proprij boni, & auersionem a bono incõmutabili, vt attribuit diuinæ virtuti, quod ei non conuenit.

Art. 2. Vtrum præsumptio sit peccatum.

1. Concl. Præsumptio est peccatum. Nam motus appetitus conformiter se habens intellectu falso est malus: sed motus intellectus erga Deum, quod in peccato perseuerantibus veniam concedat, & à bono opere cessantibus beatitudinem largiatur, est falsus, ergo præsumptio, quæ est motus appetitus ei conformis est mala. 2a. Præsumptio est minus peccatũ, quam desperatio: quia magis proprium est Deo misereri, & parcere, quam punire, propter eius infinitam bonitatem: nam illud primum ex se Deo conuenit, hoc autem

Iudith 9. secundum nostra peccata. † 3a. Illud, Exaudi de tua misericordia præsumentem, intelligitur prout præsumere accipitur pro sperare, ratione mensuræ conditionis humanæ. 4a. Præsumptio non importat superexcessum spei, id est, quod aliquis nimis speret de Deo: sed inde est, quod speret de Deo, quod ei non conuenit. 5a. Peccare cum proposito perseuerandi in peccato sub spe veniæ, quod est præsumptionis, non minuit, sed auget peccatum: at peccare sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi à peccato, & pœnitendi, non est præsumptio, & diminuit peccatum: quia videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.

Art. 3. Vtrum præsumtio magis opponatur timori quam spei.

1. Concl. Directius præsumptio opponitur spei, quam timori. 1. Duo vitia adinuicem opposita contrariantur vni virtuti: sed præsumptio contrariatur desperationi, quæ directe opponitur spei, ergo. 2. Magis, & directius opponuntur, quę sunt eiusdem generis: at spes, & præsumptio sunt eiusdem generis: quia innituntur eidem obiecto, sed spes ordinate, præsumptio inordinate, ergo. 2a. Præsumptio manifestam oppositionem videtur habere, præcipue ad timorem seruilem, qui respicit pœnam ex diuina iustitia prouenientem, cuius remissionem præsumptio sperat: sed tamen secundum falsam similitudinẽ magis contrariatur spei, vt astutia prudentiæ. † 3a. Præsumptio dicitur inordinatio timoris abusiue, vt etiam spes dicitur de malo: vnde non sequitur quod magis opponatur timori 4a. Præsumptio maxime distat à timore, sed non secundum eandẽ differentiam, sicuti spes, vt inordinatum ordinato 5a. Præsumptio totaliter excludit timorem, quia ei contrariatur contrarietate generis, non autem speciei, cui contrariatur secundum propriam differentiam.

Artic. 4. Vtrum præsumptio causetur ex inani gloria.

Præsumptio quæ innititur proprię virtuti attentãs aliquid, quod propriam virtutem excedit, manifeste ex inani gloria procedit. 1. Præsumptio nouitatum, est filia inanis gloriæ ex Greg. ergo. 2. Ex hoc quod aliquis multum desiderat gloriam, sequitur quod attendet ad gloriam quandam super vires suas. 2a. Præsumptio, quæ innititur inordinate misericordiæ, seu potentiæ diuinæ videtur oriri ex superbia directe: quia ille tantum se æstimat, vt etiam eum peccantem, Deus non puniat, vel à gloria excludat. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl. 31. mor. c. 31.

Quæstio 22. De præceptis pertinentibus ad spem, & timorem.

Artic. 1. Vtrum de spe debeat dari aliquod præceptum.

De spe debet dari aliquod præceptum ante legem per modum promissionis. Quia fides, & spes sunt præambula ad legem, quibus non existentibus, lex locum non haberet, ergo: & sicuti præceptum fidei proponendum fuit per modũ denunciationis, ita præceptum spei debuit proponi per modum promissionis. 2a. Lege iam posita, adhuc debuerunt dari præcepta de spe. Quia sapientes non solum debent inducere homines ad seruanda præcepta. 1. Concl.

cepta, sed multo magis ad conseruandum
Psalm 61. legis fundamentum: quare in scriptura
inducuntur homines ad sperandum etiā
per modum præcepti. Ideo Aug. ait mul-
Trac. 83. in Ioan. ta esse mandata de spe. 3a. Præcepta, quæ
pertinent ad substantiam legis, non pos-
sunt dari de spe: quia cum hæc pertinent
ad rectitudinem vitæ, dātur homini iam
subiecto, & ad obediendum parato. †4a.
Natura inclinat tantum sufficienter ad
sperandum bonum naturæ proportiona-
tum, non autem ad bonum supernatura-
le, vnde debuit dari præceptum. 5a. Præ-
ceptum spei non debuit poni inter prima
legis præcepta, scilicet decalogi, quia tūc
sufficiebat per quasdam promissiones in-
ducere ad spem 6a. In præceptis affirma-
tiuis de his, quæ facienda sunt continen-
tur prohibitiones eorum, quæ sunt vitan-
da. & sic sub præcepto spei cōtinetur pro-
hibitio desperationis.

Art. 2 Vtrum de timore fuerit dandum aliquod præceptum

1. Concl. De timore filiali dantur præcepta in
lege, sicut & de dilectione. 1. Deut. 10. &
nunc Israel, quid Dominus Deus tuus
petit a te, nisi vt timeas Dominum, &c.
2. Quoniam est genus quoddam ad dile-
ctionem Dei, & principium omnium,
quæ in Dei obseruantur reuerentia, &
vtrunque est præambulum ad exteriores
actus, qui percipiuntur in lege. 2a De ti-
more seruili principio non fuit dandum
præceptum per modum præcepti; sed ad
hoc fuerunt inducēdi homines per com-
minationem pœnarum, sicut ad actum
spei per modum promissionis. †3a. Ti-
mor filialis est præambulum legis, non
tanquam extrinsecumquid, sed tanquam
principium legis, sicuti dilectio: & ideo
de illis debuerunt dari præcepta. 4a. Ti-
mor filialis oritur quidem ex amore: nō
tamen sufficit amoris præceptum; quia
etiam alia bona opera ex eo oriuntur, de
quibus dantur præcepta. 5a. Inductio, vel
præceptum timoris includit prohibitio-
nem præsumptionis.

Quæstio 23. De caritate secundum se.

Art. 1. Vtrum caritas sit amicitia.

Caritas est amicitia quædam hominis 1. Concl.
ad Deum. 1. Ioan. 15. Iam non dicam vos
seruos, sed amicos, &c. 2. Ille amor habet Arist. 8 Eth. c. 2. & 3
rationem amicitiæ, qui est cum mutua 1. Cor 13.
beneuolentia, quæ fundatur super aliqua
communicatione: at hominis ad Deum
est aliqua communicatio, inquantum no
bis suam beatitudinem communicat; &
amor super hac communicatione funda
tus, est caritas, ergo. 2a. Amor, quo rebus
amatis non bonum volumus, sed earum
bonum nobis volumus, non est amor
amicitiæ, sed cuiusdam concupiscentiæ;
& sic amamus equum, vinum, &c †3a.
Licet non sit nobis conuersatio, & com-
municatio cum Deo, & Angelis, secun-
dum vitam exteriorem naturæ sensibi-
lis; est tamen secundum vitam spiritua-
lem: & hoc sufficit ad amicitiā. 4a. Ami-
citia respectu sui ipsius, nunquam se ex-
tendit, nisi ad amicum ipsius: at ratione
alterius personæ, scilicet amici se exten-
dit etiam ad alios: & tanta potest esse di-
lectio amici, vt per eum amentur hi, qui
ad ipsum pertinent, etiā si nos offendant
vel odio habeāt: & sic amicitia caritatis se
extendit ad amicos. 5a. Amicitia hone-
sti, tanquam ad principalem, non se ha-
bet, nisi ad virtuosum: sed tamen eius in-
tuitu diliguntur etiam ad eum attinen-
tes, etsi non sint virtuosi: qua ratione ca-
ritas se extendit ad peccatores propter
Deum.

Art. 2. Vtrum caritas sit aliquid creatum in anima.

Caritas est aliquid creatum in anima. 1. Concl.
1. Caritatem, ait Aug. voco motum ani- lib 3 de doct c. 10.
mi ad fruendum Deum propter ipsum:
at motus animi est quid creatum in ani-
ma, ergo. 2. Nullus actus producitur ab
aliqua potentia actiua, nisi sit ei conna-
turalis per aliquam formam, quæ sit prin
cipium actionis: sed actus caritatis pro-
ducitur à voluntate, & excedit naturam
potentiæ, ergo oportet, vt in anima sit ali
qua habitualis forma, superaddita poten-
tiæ naturali, inclinans ipsam ad caritatis
actum, faciens eam prompte, & delecta-
biliter operari; præsertim cum nulla vir-
tus habeat tantam inclinationem ad suū
actum, sicut caritas; nec aliqua ita dele-
ctabili-

stabiliter operetur. 2a. Caritas nō est motus immediatus à Spiritu sancto, vt voluit Mag. sed oportet, vt ita voluntas moueatur ad diligendum, vt etiam ipsa sit efficiens hunc actum. 1. Si humana mens esset tantum mota, diligere non esset voluntarium, cum voluntariū habeat principium intra: sed hoc dicit contradictionem; quia amor de sui natura dicit actum voluntatis, ergo. 2. Spiritus sanctus non potest mouere voluntatem ad actum intelligendi, sicut instrumentum, quod licet sit principium, non tamen est in ipso agere, vel non agere; quia sic tolleretur ratio volūtarij, & excluderetur ratio meriti; quod esset absurdum, cum dilectio caritatis sit radix merendi. † 3a Illud August. Qui diligit proximum, diligit dilectionē, quæ est ipse Deus, intellige quod caritas, qua formaliter diligimus proximum, est quædam participatio diuinæ caritatis. 4a Deus est vita animæ, sed effectiue, caritas vero formaliter. 5a. Quod caritas faciat effectum infinitum, dum coniungit animam Deo iustificando ipsam, non arguit infinitatem in caritate, sed demonstrat infinitatem virtutis Dei, qui est caritatis auctor.

1. sent. dist. 17.

3. de trin. cap. 9

Deut 30.

Artic. 3. Vtrum caritas sit virtus.

Caritas est virtus. 1. Caritas ait August. est virtus. 2. Sicut attingere rectam rationem facit virtutē moralem, ita attingere Deum habet rationem virtutis; quia est suprema regula humanorum actuum: at caritas attingit Deum; quia cōiungit nos Deo, ergo. † 2a Potest dici, amicitiam humanam esse virtutē à iustitia distinctam: quia aliter ordinat ad alium, quam iustitia. Potest etiam dici non esse distinctam: quia non habet rationem laudabilis, & honesti, nisi prout fundatur super honestate virtutum: quod patet, in amicitia delectabilis, & vtilis Vnde amicitia virtuosa est aliquid consequens virtutem. At caritas non fundatur super virtute humana, sed super bonitate diuina, ideo est vere virtus 3a. Gaudium nō est vltimum in caritate secundum ordinem excessus, in quo est ratio virtutis: sed secūdum ordinem effectus: quia gaudium amorem consequitur, & ideo potius amor ponitur virtus, quam gaudium. 4a. Omne accidens secundum suum esse, quod est per accidens, est inferius substantia, quæ est per se: at secundum rationem suæ speciei non est inconueniens, quod accidens, quod non causatur ex principijs subiecti; sed ex participatione superioris naturæ sit nobilius subiecto, cuiusmodi est caritas, quæ dignior est anima, prout est participatio Spiritus sancti.

1. concl. li. de morib. eccle. c. 11.

li. 8. eth. c. 1.

Artic. 4. Vtrum caritas sit virtus specialis.

Caritas est specialis virtus. 1. Quoniam connumeratur à Paulo specialibus virtutibus, spei, & fidei. 2. Cum proprium obiectum amoris sit bonum, vbi datur specialis ratio boni, datur specialis ratio amoris; quia actus, & habitus specificantur per obiecta: at bonum diuinum, vt est obiectum beatitudinis, habet specialem rationē boni; ergo caritas, quæ est amor illius boni, est specialis amor, & virtus. † 2a Caritas ponitur in definitione omnis virtutis, nō quod sit essentialiter omnis virtus; sed quia ab ea aliqualiter omnes virtutes dependēt. 3a. Virtus ad quam pertinet finis vltimus, imperat alijs virtutibus, aut actibus ad quas pertinent alij fines secundarij: Et hac ratione caritas imperat alijs omnibus, nec ideo non est specialis virtus. 4a. Præceptum de diligendo, dicitur esse iussio generalis; quia ad hoc reducuntur omnia alia præcepta, vt ad finem.

1. Concl. 1. Cor. 13.

1. Tim. 1.

Art. 5. Vtrum caritas sit vna virtus.

Caritas simpliciter est vna virtus, non distincta in plures species. 1. Fides est vna propter vnitatem diuinæ veritatis, ergo etiam caritas est vna propter vnitatem diuinæ bonitatis. 2. Amicitia, vel diuiditur secundum diuersitatem finis, & sic est triplex, vtilis, delectabilis, & honesta: vel secundum diuersitatem communicationis; & sic alia consanguineorum, alia conciuium, &c. sed caritas neutro istorum modorum potest diuidi in plura; quia habet tantum vnicum finem, scilicet bonitatem diuinam, & est tantum vnica communicatio beatitudinis æternæ, ergo † 2a Deus tantum, est obiectum caritatis; proximus autem diligitur propter Deum: vnde vna caritate diliguntur.

1. Concl. Ephes. 4.

Arist. lib. 8. Eth. c. 11.

3a. Vna sola ratio diligendi attenditur à caritate, scilicet bonitas diuina, quæ est eius substantia: aliæ rationes ad diligendum inducentes, vel debitum dilectionis facientes, sunt secundariæ sequentes primam. 4a. Amicitiæ humanæ sunt diuersæ, quia habent diuersos fines, & diuersas communicationes, quod in caritate non habet locum.

Art. 6. Vtrum caritas sit excellentissima virtutum.

1 Concl. Caritas est excellentissima virtutum.
1. Cor. 13. 1. Maior horum est caritas, ait Paulus 2. Sicut virtutes theologicæ, quæ consistunt in attingendo primam regulam humanorum actuum, quæ est Deus, sunt præstantiores moralibus, vel intellectualibus quæ consistunt in attingendo rationem humanam: ita oportet, vt inter theologicas illa sit potior, quæ attingit magis Deum: at caritas est huiusmodi, quia attingit Deum, vt in ipso sistat, fides, & spes vt ex eo aliquid nobis proueniat, vt cognitio, vel adeptio boni, ergo. † 2a. Fides ex eo, quod est in intellectu, non est nobilior caritate, quæ est in voluntate, quia Deus cum nobilius esse habeat in se, quam in intellectu, vbi est per modum recipientis, nobiliori modo est obiectum voluntatis, quæ fertur in ipsum, quam intellectus, qui fertur in Deum, vt est receptus. 3a. Fides non operatur per caritatem, vt per instrumentum, sed vt per formam. ex quo non sequitur, quod fides sit nobilior. 4a. Idem bonum est obiectum caritatis, & spei, sed caritas importat vnionem ad ipsum bonum, spes autem distantiam, & ideo illud respicit, vt arduum, ex qua additione spes non potest dici nobilior.

Articul. 7. Vtrum fine caritate possit esse aliqua vera virtus.

1 Concl. Simpliciter vera virtus sine caritate esse non potest
1. Cor. 13. 1. Si distribuero, ait Paulus, in cibos, &c. Caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest: at vera virtus per
Sap. 8. Sapientem multum prodest, ergo. 2. Virtus simpliciter est illa, quæ ordinatur ad
Arist. 8. Ethic. principale bonum hominis, quia virtus est dispositio perfecti ad optimum: sed ad vltimum finem ordinatur homo per caritatem, ergo. 2a. Si accipiatur virtus, secundum quod est in ordine ad aliquem finem particularem, sic potest esse sine caritate & si illud particulare bonum erit verum, dicetur vera virtus, si apparens falsa, & similitudo veritatis. Verum nunquam erit perfecta, nisi referatur ad finale, & perfectum bonum. † 3a. Actus eius, qui caritate caret, si est ordinatus ad id, per quod caret caritate semper est malus, vt actus infidelis, sed si sit ordinatus ad aliquod bonum, vt ad fidem, & spem, vel ad bonum naturæ, quod non tollitur totaliter per peccatum, sic potest esse bonus in suo genere sine caritate: non tamē perfecte bonus, cum non habeat ordinem ad vltimum finem 4a. In infideli non potest esse vera iustitia, nec vera castitas, cum ibi desit ordinatio debita ad finem, quæ est per caritatem, licet recte circa illa se habeat 5a. Scientiæ, & artes important tantum particulare bonum, non autem vltimum finem humanæ vitæ, & sic possunt esse in peccatore, non ita virtutes.

Artic. 8. Vtrum caritas sit forma virtutum.

Caritas est forma virtutum. 1. Ex Ambros. qui hoc affirmat. 1. Concl. lib. 2. in Luc.
2. In moralibus forma actus attenditur principaliter ex fine, & quod dat actui ordinem ad finem, dat etiam formam, forma enim actus cōsequitur formam agentis, quod in moralibus est voluntas, cuius obiectum, & quasi forma est finis: at per caritatem ordinātur actus omnium aliarum virtutum ad vltimum finem, ergo. † 2a. Caritas non dicitur forma exemplariter, aut essentialiter, sed magis effectiue, in quantum omnibus formam imponit. Ephes 3. 3a Caritas comparatur fundamento, & radici, non prout habet rationem causæ materialis, sed vt ex ea sustentantur, & nutriuntur omnes aliæ virtutes. 4a. * Dicitur finis, quia omnes alias ordinat in finem suum: dicitur mater, quia ex appetitu finis vltimi concipit actus aliarum virtutum, imperando ipsos.

Quæstio 24. De caritatis subiecto.

Art 1. Vtrum voluntas sit subiectum caritatis.

Subiectum caritatis est appetitus intellectiuus, 1. concl.

lectiuus, seu voluntas. 1. Caritatis obiectũ est bonum, quod etiam est obiectum voluntatis, ergo, &c. 2 Obiectum caritatis est bonum, non sensibile, quod appetitu sensitiuo percipitur, sed bonum diuinum, quod ratione cognoscitur, ergo pertinebit ad appetitum intellectiuum tendere in illud, &c. † 2a. Amor, qui est in concupiscibili, est amor sensitiui boni: at ad bonum diuinum est tantum amor voluntatis. 3a. Voluntas est etiam in ratione, vt ait Arist. & ideo per hoc quod caritas est in voluntate, non est aliena à ratione, à qua tamen non regulatur, sed à Dei sapientia, quia excedit humanam regulam: nec est in ratione, vt in subiecto, sed solum per quandam affinitatem voluntatis ad rationem. 4a Licet liberum arbitrium non sit alia potentia à voluntate, tamen caritas, cuius obiectum est vltimus finis, non est in voluntate ratione liberi arbitrij, cuius actus est electio, quæ est eorum, quę sunt ad finem, quia caritas est ipsius finis.

3. de ani. tex. 24.

Artic. 2. Vtrum caritas causetur in nobis ex infusione.

1. Concl. Caritas causatur in nobis ex infusione Spiritus sancti. 1. Caritas Dei, ait Paulus, diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum. 2. Charitas est fundata super cõmunicatione beatitudinis æternæ, quæ est secundum dona gratuita; gratia enim Dei vita æterna; at quod est huiusmodi, nec est naturale, nec per potẽtias naturales potest acquiri, ergo caritas est in nobis, &c. †2a Cum Dionys. inquit diligibile, & amabile est omnibus bonum diuinum, intelligit de dilectione, quæ frundatur super communicatione bonorum naturalium, non autem de caritate 3a Deus est maxime diligibilis ex se, inquantum est obiectum beatitudinis: sed hoc modo nõ est maxime diligibilis à nobis propter inclinationem affectus nostri ad visibilia bona. 4a. Caritas dicitur in nobis procedere ex corde puro, &c. Quia huiusmodi actus disponunt homines ad recipiendam caritatis infusionem.

Rom. 5. Rom. 6. Cap. 4. de diu. nom. 1. Tim. 1.

Artic. 3. Vtrum caritas infundatur secundum capacitatem naturalem.

1. Concl. Quantitas caritatis non dependet ex conditione naturæ, vel ex capacitate naturalis virtutis, sed solum ex voluntate Spiritus sancti. 1. Spiritus vbi vult spirat: & hæc omnia operatur vnus, & idem spiritus, diuidens singulis, prout vult, ait Paul. ergo 2 Quantitas rei dependet à propria causa rei: sed propria causa earitatis est sola gratia Spiritus sancti, ergo. † 2a Illud, dedit vnicuique secũdum propriam mensuram, intelligitur de dispositione, vel præparatione præcedẽte, aut de conatu accipientis gratiam: & ad hæc etiam omnia præuenit Spir. sanct. mouens mentem hominis plus, vel minus per suam voluntatem. 3a. Gratia, & gloria referuntur ad idem genus: quia gratia est inchoatio gloriæ in nobis: at caritas & natura, non referuntur ad idem genus, ideo non est simile. 4a. Angelis data sunt gratia & dona secundum capacitatem naturalium: quia totaliter feruntur in omne id, in quod feruntur: homo autem non sic, sed ei competit esse quandoque actu, quandoque potentia Vnde in superioribus fuit maior conatus, tam ad bonum, quam ad malum.

Ioan. 3. 1. Cor. 12. Matt. 24.

Artic. 4. Vtrum caritas augeri possit.

1 Concl. De ratione caritatis viæ est, vt possit augeri. 1. Caritas, ait Aug. meretur augeri, vt aucta mereatur perfici: & Paulus, adhuc excellentiorem viam, &c. 2. Ideo dicimur esse viatores, quia in Deum tendimus, & in hac via tanto magis procedimus, quãto Deo magis appropinquamus, non passibus corporis, sed affectibus mentis: sed hanc propinquitatem facit caritas, per quam mens Deo vnitur, ergo, & si non posset augeri, iam cessasset, viæ processus. †2a. Quantitas virtualis, quæ conuenit caritati, non solum attenditur secundum numerum obiectorum, sed etiam secundum intensionem actus, vt magis & minus aliquid diligatur, & sic augetur caritas. 3a. Caritas est in summo ex parte obiecti, & sic est excellentior alijs virtutibus: sed non quantum ad intensionem actus. 4a. Caritas augetur essentialiter, non quidem ita quod esse incipiat, aut

Tract. 5. in Ioan. 1. Cor. 12.

aut esse designat in subiecto, sed ita, quod magis [illegible]participiat, vel radicetur in subiecto.

Articul. 5. Vtrum caritas augeatur per additionem.

1. Concl. Caritas non augetur per additionem. 1. Nam caritas est forma simplex, simplex autem additum simplici nō facit aliquid maius, ergo. 2. Si caritas adderetur caritati, oporteret præsupponi caritatem additam, vt distinctam à caritate cui additur, saltem secundum intellectum: quę distinctio aut esset specie, aut numero, quia hæ tantum distinctiones dantur in formis: at nulla harum potest attribui caritati, ergo, Non prima, quia distinctio habitus secundum speciem, est secundum diuersitatem obiectorum, dum scilicet se extendit ad quædam obiecta, ad quæ non se extendebat, aut accidit in augmēto scientiæ, quod non est in caritate, quia minima caritas se extendit ad omnia, quæ sunt caritate diligenda. Non altera, quia distinctio numerica sumitur secundum diuersitatem subiecti, quod non est in caritate: cuius subiectum est tantum mens rationalis, quæ est indiuisibilis, & non potest addi alteri, & si adderetur solum faceret maiorem diligentem, non magis. Caritas ergo non augetur per additionem caritatis ad caritatatem. 2a. Caritas augetur solum per hoc quod subiectum magis & minus participat caritatem. Quia hic est augmenti modus proprius cuiuslibet formæ, quæ intenditur ex eo, quod esse huius formæ totaliter consistit in eo quod inhæret susceptibili, ergo nō magnitudo rei consequitur esse ipsius formæ, formam esse maiorem nihil aliud est, quam eam magis inesse susceptibili. †1a. Quantitas corporalis augetur per additionē, quia est distinguibilis secundum situm & secundum numerum: at caritas non est huiusmodi. 4a. Lumen augetur ex additione alterius luminarij, quod non potest esse in caritate, in qua tantum vnum luminare est. 5a. Infusio caritatis importat quandam mutationem secundum habere, & non habere, ideo tunc aliquid aduenit, quod prius nō fuit: in augmentatione autem sufficit vt magis insit id, quod prius minus inerat: quia non dicit mutationem nisi secundum magis, & minus.

Aristot. 3. Phys. tex. 59.

Artic. 6. Vtrum quolibet actu charitatis, charitas augeatur.

Non quolibet actu caritatis, augetur caritas. 1. Effectus non excedit virtutem causæ: sed interdum actus caritatis, cum aliquo tempore, & remissione committitur, ergo. 2a. Quilibet actus caritatis disponit ad caritatis augmentum: quia homo ex vno actu redditur promptior ad operandum secundum caritatem. 3a. Habilitate crescente homo prorumpit in actum dilectionis feruentiorem, quousque conetur ad caritatis profectum: & tum caritas augetur in actu. Hæ conclusiones probantur, seu declarātur à simili augmentū spirituale, est quodāmodo simile augmēto corporali, in quo natura per aliquod tēpus operatur disponendo ad augmentū, nihil augens actu, & postea producit in effectum id, ad quod disposuerat. † 4a. Vt actus caritatis meretur vitam æternam, non statim exhibendam, sed suo tempore, sic meretur caritatis augmentum, sed non statim augetur, sed quando quis conatur ad huiusmodi agmentum. Nō quilibet actus complet generationem virtutis, sed solum operatur, vt disponens: vltimus autem qui est perfectior, agens in virtute omnium præcedentium, reducit eam ad actum. 5a. In vijs Dei proceditur non solum dum actu caritas augetur, sed dum quis ad eam disponitur. 1. Concl.

Articul 7. Vtrum caritas augeatur in infinitum.

Caritatis augmento nullus terminus pręfigitur in hac vita. 1. Nemo fidelium, ait Glos. si multum profecerit, dicat, sufficit mihi: qui enim hoc dicit, de via exit ad finem. 2. Caritatis augmento non potest præfigi terminus, nec ratione formæ, quę habeat determinatam mensuram, quia caritas secundum rationem propriæ speciei non habet terminum augmenti, cum sit participatio quædam infinitæ caritatis: nec ex parte agentis, scilicet Dei, quia est infinitæ virtutis: nec ex parte subiecti, quia semper caritate excrescente superexcrescit habilitas ad vlterius augmentū, vnde patet ad secundum. † 2a. Augmentū cari- 1. Concl. Phil. 3.

caritatis est ad aliquẽ finem, sed finis non est in hac vita, sed in futura. 3a. Non est eadem ratio quantitatis caritatis viæ, quæ sequitur cognitionem fidei, & caritatis patriæ, quæ sequitur visionem apertam; ideo caritas viæ non potest attingere caritatem patriæ, sicut nec linea, si augeatur, attinget superficiem.

Artic. 8. Vtrum caritas in hac vita poßit esse perfecta.

1. Concl. Caritas perfecta ex parte diligibilis, quę est cum tantum res diligitur, quantum diligibilis est, non potest esse in creatura, & sic solius Dei caritas est perfecta. Quia solus Deus se diligit, quantum sua bonitas est diligibilis, ad quam perfectionem creatura, quæ est finita, non potest pertingere 2a. Ex parte diligentis caritas dicitur perfecta cum tantum diligit, quantum potest: quod potest contingere, vel cum totum cor actualiter semper fertur in Deum, quod solum contingit in patria, vel, cum totum suum studium deputat ad vacandum Deo, prætermissis alijs, nisi quãtum necessitas huius vitæ requirit: & hæc perfectio non est communis omnibus habentibus caritatem. Huc pertinet quod ait Aug. tunc caritatem venisse ad perfectionem, cum ait, cupio dissolui, & esse cum Christo: vel, quod quis habitualiter totum cor ponat in Deo, vt nihil velit cõtrarium diuinæ dilectioni, & hæc est cõmunis omnibus habentibus caritatem. †3a. Illud, non quod iam comprehenderim, aut perfectus sim, intelligitur cum Glos. de perfectione patriæ 4a. Illud, si dixerimus quoniam peccatum non habemus, intelligitur de de peccatis venialibus, quæ non contrariantur perfectioni viæ. 5a Perfectio viæ non est perfectio simpliciter, & ideo potest crescere.

Phil. 3. · 1. Ioan. 1.

Art. 9 Vtrum conuenienter distinguantur tres gradus caritatis: incipiens, proficiens, & perfecta.

1 Concl. Tract. 5. in ep. Io. Conuenienter distinguuntur tres gradus caritatis: incipiens, proficiens, & perfecta. 1. Ex Aug. Caritas cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur, cũ fuerit roborata, perficitur. 2. Sicuti in motu corporali primum est recessus à termino, deinde appropinquatio ad alium terminum, postremo quies in termino sic in augmento caritatis, primum homo studet recedere à peccato, & resistere concupiscentijs, & hoc pertinet ad incipientes in quibus caritas fouenda est, ne corrumpatur: deinde studet vt in bono, proficiat, quod pertinet ad proficientes: tandem studet vt Deo inhæreat, & eo fruatur, quod pertinet ad perfectos, qui cupiunt dissolui, & esse cum Christo. † 2a. Quamuis inter initium & finem caritatis alij sint eius gradus: tamen sub istis tribus continentur. 3a. Licet caritas statim atq; incipit esse, inpiciat proficere: tamen principalior cura in illo statu est, vt homo peccatis resistat, quorum impugnatione inquietatur. 4a. Et quamuis perfecti etiã in caritate proficiant: tamen non est ad hoc eorum principalis cura.

Artic. 10. Vtrum caritatis poßit diminui.

Caritas ex parte obiecti non potest diminui, quia ex hac parte neque augeri potest, vt est dictum. 1. Ex parte subiecti, nõ potest directe minui, sed vel tota corrumpitur, vel tota manet. 2 Quia comparatur igni: at ignis, quandiu manet semper ascendit, ergo & caritas. 2a. Si potest minui, vel per aliquem actum, vel per solam cessationem ab actu: hoc non potest dici, quia per cessationem solum tolluntur, vel minuuntur virtutes, quæ acquiruntur per actus humanos: at caritas est à Deo: ergo. Quare dimiminutio fiet, vel à Deo, vel ab aliquo peccato: non à Deo, quia ab eo non causatur defectus in nobis, nisi per modum pœnæ, quæ est propter peccata, & sic peccata siue actus minuerent: quod esse non potest, quia peccatum mortale omnino eam tollit, & effectiue, quia ei contrariatur, & meritorie, quia dignus est peccator, vt caritate priuetur: peccatum autem veniale non minuit caritatem, cum eam non attingat, cum caritas sit circa vltimum finem, & veniale deordinet circa ea quæ sunt ad finem. 3a. Potest dici, quod diminutio caritatis sit dispositio ad corruptionem ipsius quæ fit vel per peccata venialia, vel per cessationem ab operibus ipsius: & sic indirecte minuitur. †4a. Quamuis caritas augeatur, non ideo sequitur, quod minuatur

1. Concl. · Cant 8.

tur

tur ex eo, quod contraria sunt circa idem; quia non eodem modo se habet ad augmentum, & ad diminutionem. 4a. Illud Aug. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, intellige nō caritatem minuendo, sed eam totaliter tollendo, vt ex ipso expresse colligitur. 5a. In infusione caritatis requiritur motus lib. arbitrij; & ideo aliquid potest operari, vt minor caritas infundatur, sed in conuersatione non requiritur iste motus; & ideo non minuitur.

lib. 10. conf. c.

Artic. 11. Vtrum caritas semel habita poßit amitti

1. Concl. Caritas viæ semel habita, post amitti ex parte subiecti. 1. Apoc. 2. Habeo aduersum te pauca, quod primam caritatem reliquisti. 2. De ratione formæ vniuerse loquendo est, vt sit in subiecto amissibiliter, quando non replet totam potentiam materiæ: at caritas viæ non ita replet potentiam sui subiecti, vt semper actu feratur in Deum, ergo potest aliquid occurrere per quod amittatur. Similiter si comparetur vt habitus ad potentiam, de cuius ratione est inclinare potentiam, vt ei id videatur bonum, quod ei cōuenit, & malum quod repugnat: at caritas in hac vita nō facit, vt id tantū videatur bonum, quod conuenit, ergo. 2a. Caritas ex parte subiecti in patria nō potest amitti. Quia replet totam capacitatē subiecti, vt forma corporis cælestis, & id facit videri bonū, quod conuenit: cum ibi videatur essentia bonitatis, ergo. 3a. Si caritas consideretur ex parte Spiritus sancti mouētis animam ad diligendum, non potest amitti. Quia impossibile est, vt spiritus sanctus velit aliquem mouere ad actum caritatis, & ipse caritatē amittat peccando: nam donum perseuerantiæ est inter beneficia Dei, quibus certissime liberantur, qui liberantur. 4a. Si caritas consideretur secundum propriam rationem, non potest amitti; quia sic non potest nisi id, quod pertinet ad ipsius rationem; & sic nullo modo potest peccare, sicut ignis non potest infrigidare, sed tantum calefacere. † 5a. Illud, qui natus est ex Deo peccatum non facit, intel[illegible] secundum potestatem spir. sancti, q[illegible] conseruat. 6a. Caritas, quæ deficere potest, ex ipsa ratione caritatis, vera caritas non est, & sic intellige August. sed si amittatur ex mutabilitate subiecti contra propositū volūtatis nō repugnat veritatis caritatis 7a. Amor Dei operatur semper magna in proposito, quod pertinet ad rationem caritatis: non autem actu propter conditionem subiecti. 8a. Caritas ex se tollit omnia motiua ad peccandum: sed quia non semper agit, potest intendere motiuum, cui consentiatur.

1. Ioan. 3.

Epist. ad Iulian.

Gr. 30. Euang.

Art. 12. Vtrum caritas amittatur per vnum actum peccati mortalis.

Caritas amittitur per vnum actum peccati mortalis. 1. Per peccatum mortale fit homo dignus morte æterna: at per caritatem est dignus vita æterna, ergo 2. Vnū contrarium per aliud contrarium tollitur; sed quilibet actus peccati mortalis contrariatur caritati secundum propriā rationem, quæ est quod Deus diligatur super omnia; & quod homo totaliter se ei subijciat, ergo 3. Caritas nō est habitus acquisitus, qui non tollitur per vnicum contrarium actum, sed infusus a Deo, qui ita se habet in eius infusione, & conseruatione, sicut sol in illuminatione aeris: ergo vt lumen statim cessaret in aere, si obstaculum poneretur illuminationi solis: ita caritas statim desinit esse in anima per hoc, quod aliquod obstaculum ponatur influentiæ caritatis à Deo in animam: at hoc est peccatum mortale, quia diuinis præceptis contrariatur, ergo. † 2a. Homo perfectus ex Orig. non subito peccat mortaliter, sed ad hoc disponitur, per aliquā negligentiam, qua ratione veniale dicitur dispositio ad mortale. 3a. Caritas vno modo amittitur directe per actualem cōtemptum; & sic intellige patres dicentes patrū negando Christum non eam amisisse, alio modo indirecte, vt committitur aliquid, quod est contrarium caritati; & sic amisit, & cito recuperauit. 4a. Patet ex dictis, cur virtus moralis, quæ non est ita fortis, vt caritas, per vnum actum cōtrarium non amittatur. 5a. Inordinatio dilectionis circa ea quæ sunt ad finem, si sit huiusmodi, vt sit peccatum mortale, tollit omnino caritatem. 6a. Caritas est vnio quædam ad Deum, non autem fides, & spes?

1. Concl. Rom 6. Ioan. 16.

Aug lib 8. super Gen. ad lit. c. 12.

li 1. periarchon.

spes; vnde omne peccatum mortale cum consistat in auersione à Deo contrariatur caritati, non autem fidei, aut spei, quę tolluntur tantum per quædam determinata.

Quæstio 25. De obiecto caritatis.

Artic. 1. Vtrum dilectio caritatis sistat in Deo, an se extendat etiam ad proximum.

1. Concl. Habitus caritatis se extendit ad dilectionem Dei, & proximi. 1. Mādatum habemus à Deo, ait Ioan. qui diligit Deum, diligat fratrem suum 2. Omnes actus vnius speciei ad eundem habitum pertinent: 1. Ioan. 4. at actus, quo diligimus Deum, & quo diligimus proximum in Deo, sunt eiusdem speciei: quia cum species actus sumatur ex obiecto secundum formalem rationem ipsius, necesse est, vt idem specie sit actus, qui fertur in rationem obiecti, & qui fertur in obiectum sub tali ratione, vt patet in visione, qua videtur color sub luminis ratione, ergo actus quo diligitur Deus, & actus quo diligitur proximus pertinent ad habitum caritatis. †2a. Timor proximi propter eius crudelitatem, vel amor propter cupiditatem distinguuntur à timore, & amore Dei, secus autem si proximus timeatur propter ministerium Dei, vel ametur propter iustitiam. 3a. Amor respicit bonum in communi, honor vero proprium bonum honorati, quia defertur alicui in testimonium virtutis, & ideo eodem amore diligimus Deum, & omnes proximos propter Deum, sed diuersis, diuersos honores exhibemus, secundum propriā virtutem singulorum. 4a Vituperantur, qui sperant in homine, sicuti in principali auctore salutis, non qui sperant in homine, adiuuante ministerialiter sub Deo.

Art. 2. Vtrum caritas sit ex caritate diligenda.

1. Concl. Caritas, siue actus caritatis potest esse dilectus. Quia est quoddam bonum quod cadit sub obiecto voluntatis, cuius actus in se reflecti possunt, cum sint spontanei motus, & sic voluntas potest velle, vt intellectus intelligit se intelligere. Qui diligit proximum, ait Aug. consequens est, vt ipsam dilectionem diligat. 2a. Caritas, quæ non est simpliciter amor, sed amicitia, non diligitur, vt amicus ad quem habetur amicitia, sed vt bonum, quod amico volumus. Quia caritas est illud bonum, quod optamus omnibus, quos ex caritate diligimus. Et eadem est ratio de beatitudine, ac alijs virtutibus. Vnde patet ad tertium. †3a Præcepta caritatis sunt tantum de Deo, & de proximo, sicut de illis ad quos amicitiam habemus: sed in illorum dilectione, includitur dilectio caritatis. 4a. Caritas non fundatur super communicatione, quia est ipsa communicatio, & amatur vt bonum desideratum omnibus, quos ex caritate diligimus.

Lib. 8. de trin. c. 3.

Artic. 3. Vtrum etiam creaturæ irrationales sint ex caritate diligendæ.

Amicitia caritatis non potest haberi ad creaturas irrationales, vt ad amicum. 1. Caritas se extendit tantum ad Deum & proximum, sed nomine proximi non intelligitur creatura irrationalis, ergo. 2 Ad eum habetur amicitia, cui volumus bonum: sed non possumus velle bonum creaturæ irrationali, ergo. 3. Quoniam nulla est communicatio creaturæ rationalis, & irrationalis in vita humana: at caritas fundatur in communione, ergo. 4 Caritas fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, cuius creatura irrationalis nō est capax. † 2a. Creaturæ irrationales possunt diligi ex caritate, sicuti bona, quæ alijs volumus, quo modo diligūtur etiam à Deo. 3a. Similitudo vestigij quam habent istæ creaturæ de Deo, non dat capacitatem vitæ æternæ, vt similitudo imaginis, & ideo non est par vtriusque ratio, &c. 4a. Fides se extendit ad omnia quocunque modo vera, at caritas tantum ad ea, quæ nata sunt habere bonum vitæ æternæ. 1. Concl.

Artic. 4. Vtrum homo debeat seipsum ex caritate diligere.

Si loquamur de caritate secundum propriam ipsius rationem, scilicet, vt est amicitia hominis ad Deum principaliter, & consequenter ad ea, quæ Dei sunt, homo inter alia, quæ caritate diligit, debet etiā seipsum diligere. 1. Diliges, ait scriptura, amicum tuum, sicut te ipsum: sed amicum ex caritate diligimus, ergo. 2. Quoniam etiam is, qui habet caritatem est in- 1. Concl. Leu. 19.

ter ea

ter ea ad quæ caritas ex consequenti se habet 2a. Si loquamur secundū communem rationem amicitiæ, caritas non est ad se ipsum, sed quid maius. 1. Amicitia importat vnionem quandam: sed vnicuique ad seipsum est vnitas quæ est potior vnioni ad alios, ergo. 2. Sicuti vnitas est principium vnionis, ita amor, quo quis diligit seipsum est forma, & radix amicitiæ: nam in hoc amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habemus, sicut ad nos ipsos. 3. Sicut de principijs non est scientia, sed quid maius, scilicet, intellectus; ita ad se ipsum non est amicitia, sed quid maius. † 3a. Cum Greg. ait, caritatem ad minus esse inter duos, loquitur de caritate secundum communem rationem amicitiæ: quo etiam modo procedit. 2. arg. 4a. Amantes seipsos secundum naturam sensibilem cui obtemperant, vituperantur: sed caritas non sic diligit.

Arist. 9. Eth. c. 8.

Hom. 17. in Euang.

2. Tim. 3.

Art. 5 Vtrum homo debeat corpus suum ex caritate diligere.

1. Concl. Ex dilectione caritatis, qua diligimus Deum, debemus etiam corpus nostrum diligere. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Cum corpus sit à Deo, possumus eo vti ad seruitium Dei: & ideo debemus ipsum diligere. 2a Infectionem culpæ, & corruptionem pænę, quę sunt in corpore, non debemus diligere, sed potius ad eorū remotionem desiderio caritatis anhelare. † 3a. Apostolus nō refugiebat corporis communicationem, quantum ad corporis naturam; sed cupiebat carere infectione concupiscentiæ, quæ remanet in corpore, & corruptibilitate ipsius. 4a. Etiam corpus est particeps diuinæ fruitiōis aliquo modo, & sic debet amari caritate. 5a. Reamatio tantum habet locum in amicitia, quæ est ad alterum; non autem in amicitia, quæ est ad se.

lib. 1. de doct. c. 23.

Rom. 7. Phil. 7.

Artic. 6. Vtrum peccatores sint ex caritate diligendi.

1. Concl. Peccatores, secundum naturam, quam à Deo habent, sunt ex caritate diligendi, 1 Habemus præceptum de diligendo proximo: sed peccatores non desinunt esse proximi, quia non desinunt esse homines, cum peccatum non tollat naturam, ergo. 2. Secundum naturam homo est capax beatitudinis, super cuius communione fundatur caritas, ergo. 2a. Peccatores secundum culpam, non sunt diligendi, sed odiēdi, etiam si sint propinqui. Quia per culpam contrariantur Deo propter quem ex caritate diligimus: & quia culpa est impedimentum beatitudinis. † 3a. Dauid odio habuit iniquos, vt iniqui erant, id est, eorum iniquitatem. 4a. Illud, in matutino interficiebam, &c. & illud, maleficos non patieris viuere, &c. intelliguntur de illis, qui insanabiles fiunt: de quibus magis præsumitur nocumentum aliorum; quam eorum emendatio: verum cum spes habetur sanationis eorum, non debent beneficia eis subtrahi. 4a Illud, Conuertantur peccatores in infernum, vel intelligitur per modum pronunciationis, non optationis, vel per modum optationis, prout desiderium refertur ad iustitiam punientis, non ad pœnam: & sic lætatur iustus cum viderit vindictā. Vel vt desiderium referatur ad remotionem culpæ, vt scilicet peccata destruantur: & sic intelliguntur aliæ similes, scripturæ, auctoritates. 5a. Ex caritate diligimus peccatores, vt faciamus eos velle, quæ ipsi volumus, & gaudere de his, de quibus nos gaudemus. 6a. Conuenire cū peccatoribus infirmis est vitandum propter periculum; sed perfectis laudabile est, vt eos conuertant: & sic Dominus cum peccatoribus manducabat.

Aug. lib. 1. de doct. c. 30.

Psal. 110.

Psal. 100.

Exod. 22.

Psal. 9.

Artic. 7. Vtrum peccatores diligant seipsos.

Commune est omnibus hominibus, vt quisque amet seipsum, secundum id, quod æstimat se esse: & quia vnusquisque æstimat se esse secundum commune bonum, quod est esse compositum ex corpore, & anima; ideo tam boni, quam mali amant sui conseruationem. 2a. Non omnes amant se secundum id, quod est præcipuum in se, id est secundum mentem rationalem, quæ est principalior parte sensitiua. 3a. Boni vere se cognoscentes, se vere amant: quia cognoscunt se secundum interiorem hominem, & sic se amant 4a. Mali non se recte cognoscentes non vere se amant: quia æstimant principale in se ipsis partem sensitiuam. *1. Concl.*

Vnde

Vnde qui diligit iniquitatem, odit animam suam, id est, se. Idem probat Arist. *lib. 9. eth.* per quinque, quæ sunt in amicitia. Amicus vult suum amicum esse, & viuere: vult ei bona: operatur bona ad ipsum: cõuiuit ei delectabiliter: concordat cum ipso, dum eisdem delectatur, & contristatur; & secundum hæc omnia mali non diligunt se: boni vero diligunt se, secundum interiorem hominem, ergo †5a. Amor sui, qui est initium peccati, est ille qui est proprius malorum perueniés vsq; ad contemptum Dei. 6a. Naturalis amor non tollitur totaliter à malis, sed peruertitur. 7a. Mali, inquantum existimant se bonos, aliquid participant de amore sui: nec tamen est vera sui dilectio, sed apparens.

Art. 8 Vtrum sit de necessitate caritatis, vt inimici diligantur.

1. Concl. Diligere inimicos, inquantum sunt inimici, repugnat caritati: quia hoc est diligere malum alterius 2a. Dilectio inimicorum quantum ad naturam est de necessitate caritatis: Vt. s. aliquis diligens Deũ & proximũ à generali dilectiõe proximi nõ excludat inimicos Matt. 5. dilgite inimicos vestros. 3. Non est de necessitate salutis, vt quis speciali motu dilectionis moueatur ad inimicum: quia non est de necessitate salutis, vt hac ratione in quoslibet homines motu dilectionis feratur: quia hoc esset impossibile, ergo. 4a. Est de necessitate caritatis secundum præparationem animi habere propositum habituale diligendi inimicum in singulari, si necessitas occurreret. 5a. Quod quis extra hunc casum diligat inimicum propter Deum pertinet ad perfectionem caritatis. Quia quo magis quis Deum diligit, eo magis diligit proximum nulla impediente inimicitia Et sic intellige August. vnde soluitur primum. †6a. Vnaquęque res naturaliter odit suum contrariũ, vt cõtrariũ est: & sic inimici nõ sunt diligendi: sed vt homines sunt capaces beatitudinis. 7a. Ca- *2. reg. 19.* ritas non facit diligere inimicos, vt inimici sunt, quod est vituperabile.

Artic. 9. Vtrum sit de necessitate salutis, quod aliquis signa, & effectus dilectionis inimico exhibeat.

1. Concl. Beneficia, & dilectionis signa, proximi in communi, vt orationes pro omnibus fidelibus, & beneficia alicui cõmunitati, de necessitate præcepti sunt inimicis exhibenda: quia contrariũ pertineret ad liuorẽ vindictæ: contra script. quæ ait, Non quæres vindictam. 2a. Beneficia, & dilectionis signa, quæ particulariter *Leu. 19.* exhibentur aliquibus personis, exhibere inimicis, non est de necessitate salutis, nisi secundũ præparationem animi. s. vt eis subueniatur in articulo necessitatis, *Prou. 25.* si esurierit inimicus, &c. 3a. Extra casum necessitatis pertinet ad perfectionem caritatis, per quam quis non solum cauet vinci à malo; sed vult in bono vincere *Mat. 5.* malum. Ita Glos super illud, Benefacite &c. vnde patet ad obiecta.

Art. 10. Vtrum debeamus Angelos ex caritate diligere.

1. Concl. Amicitia caritatis etiam ad Angelos se extendit 1. Quia continentur præcepto, quo iubemur diligere proximum, nam ab illis multa nobis misericordiæ impen- *Aug. 1. de doc. c. 30.* duntur officia, 2. Quia communicamus *Matt. 22.* cum illis in participatione beatitudinis æternæ: erũt enim homines sicuti Angeli in cœlo. †2a. Proximus non solum dicitur communicatione speciei: sed etiam cõmunicatione beneficiorum pertinentium ad vitam æternam. 3a. Bruta conueniunt nobiscum in genere ratione naturę sensitiuæ, per quam non sumus participes beatitudinis, sed secundum mentem rationalem, qua communicamus cum Angelis. 4a. Licet non conuiuamus Angelis exteriore conuersatione conuiuim9 tamen secundum mentem, quamuis imperfecte in via.

Art. 11. Vtrum debeamus dæmones ex caritate diligere.

1. Concl. Cap 28. Dęmones ex caritate non sunt diligendi. 1. Delebitur, ait Isa. fædus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit. 2. Quia nomine dæmonis significatur natura peccato deformata. 2a. Dæmones quoad naturam tantum possumus ex caritate diligere, non quod illis velimus bonum, quod respicit caritas quia hoc esset contra diuinam iustitiam; sed inquantum volumus ipsos spiritus in

suis naturalibus conseruari ad gloriam Dei. † 3a. Caritas fundatur magis super communicationem vitæ æternæ, quam super communicationem naturæ, & ideo habetur ad Angelos: & non ad dæmones 4a. Peccatores in hac vita adhuc possunt esse capaces beatitudinis, & ideo diliguntur, non sic dæmones. 5a. Vtilitas quæ nobis prouenit ex dæmonibus, non est de intentione eorum, sed ex ordinatione diuinæ prouidentiæ.

Art. 12. Vtrum conuenienter enumerentur quatuor ex caritate diligenda, s. Deus, proximus, corpus nostrum, & nos ipsi.

1. Concl. lib. 1. de doct. c. 26. Conuenienter enumerantur quatuor ex caritate diligenda, scilicet Deus, proximus, corpus nostrum, & nosipsi 1. Ex August. qui hæc enumerat: supra nos Deus, quod nos sumus, quod iuxta nos, proximus, quod infra nos, proprium corpus. 2. In communicatione beatitudinis consideratur vnum, vt principium influens beatitudinem, scilicet Deus, aliud beatitudinem directe participans, vt homo, & Angelus: tertium id, ad quod per quandam redundantiam beatitudo deriuatur, scilicet corpus nostrum: quartum, quod est nobis cōsociatum in beatitudinis participatione, scilicet proximus, ergo. † 2a. Licet qui non diligit Deum, non diligat seipsum: tamen non est vnica dilectio, quia alia est habitudo diligentis ad Deū, alia ad seipsum. 3a. Homo secundum rationalem mentem, quæ est principalis in homine, alio modo diligit se secundum caritatem, alio modo corpus proprium, quod directe non est capax beatitudinis; ideo non est vnica dilectio. 4a. Corpus proximi non ponitur speciale diligibile: quia homo diligit proximum, secundum totum ratione cuiusdam societatis in beatitudine.

Quæstio 26. De ordine caritatis

Art 1. Vtrum in caritate sit ordo.

Concl. Oportet quod in his, quæ ex caritate diliguntur, attendatur aliquis ordo, secundum relationem ad principium huius dilectionis, quod est Deus. 1. Cant. 2. Ordinauit me in caritate. 2. Cum prius, & posterius dicantur secundum relationem ad aliquod principium necesse est vt vbi datur principium, detur etiā ordo; quia ordo dicit modum prioris, & posterioris; sed in caritate datur, vt principium, Deus, in cuius participatione caritas fundatur, ergo. † 2a. Aliæ virtutes non tendunt in finem vltimum sub ratione vltimi finis, sicut caritas, & ideo non admittunt ordinem. 3a. Etiam in fide est aliquis ordo, prout principaliter est de Deo, secundario de his, quæ ad Deum referuntur. 4a. Ordo attribuitur rationi, vt ordinanti, vi autem appetitiuæ, vt ordinatæ. Arist. 5. Met. tex 16.

Artic. 2. Vtrum Deus sit magis diligendus, quam proximus

Principaliter, & maxime Deus est ex caritate dilgendus. 1. Illud magis est diligendum, propter quod alia sunt odio habenda: sed proximi sunt odio habendi propter Deum, scil. si à Deo abducunt, Luc. 14. ergo. 2. Amicitia respicit principaliter id, in quo principaliter inuenitur illud bonum, super cuius communicatione fundatur: at amicitia caritatis fundatur super communicatione beatitudinis, quæ consistit in Deo essentialiter, à quo deriuatur in omnes, qui sunt eius capaces, ergo. † 2a. Ex eo, quod aliquis non amat proximum, infertur, quod non diligat Deum, non propter hoc, quod proximus sit magis diligēdus, sed quia prius diligendus occurrit. 3a. Etiam ratione similitudinis magis debemus Deum diligere, quam proximum, quia similitudo quam habemus ad Deum, est causa similitudinis quam habemus ad proximum. 4a. Deus est quidem æqualis secundum substantiam vbicunque sit: tamen non æqualiter habet proximus bonitatem Dei: sicut Deus habet: Deus enim habet essentialiter, proximus participatiue. 1. Concl.

Art. 3. Vtrum homo debeat ex caritate plus Deum diligere, quam seipsum.

Ex caritate magis debet homo diligere Deum, qui est bonum commune omnium, quam seipsum. 1. Homo ex Augustin. diligit se propter Deum, ergo magis Deum: quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. 2 Homo amore naturali, 1. concl. lib. 1. de doct. c. 22.

tali, qui fundatur super communicationem bonorum naturalium, magis amat Deum quam seipsum, quod patet etiam in rebus cognitione carentibus, quia vnaquæque pars naturaliter plus amat commune bonum totius, quam bonum proprium, ergo multo magis hoc verificatur in amicitia caritatis, quæ fundatur super communicationem bonorum gratiæ, nam beatitudo est in Deo, sicut in communi, & fontali principio omnium, qui beatitudinem participare possunt. †2a. Illud amicabilia, quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se, intelligitur de illo, in quo bonum prædictũ non inuenitur secundum rationem totius. 3a. Pars diligit bonum totius, vt sibi conueniens, non quod ad se illud referat, sed potius quod seipsam refert in bonum totius 4a. Velle frui Deo pertinet ad amorem concupiscentiæ, nos autem loquimur de caritate, qua diligimus Deum, vt bonum quoddam in se, non vt participatur. Arist. 9. Eth.

Art. 4. Vtrum homo ex caritate magis debeat diligere seipsum, quam proximum.

1. Concl. Homo secundum naturam spiritualem, magis debet diligere seipsum, quam proximum. 1. Diliges proximum tuum, sicut teipsum, ait scriptura; quare dilectio sui, est sicut exemplar dilectionis ad alterum, ergo. 2. Proximus diligitur secundum rationem societatis in beatitudine, vt dictum est; hæc autem consociatio est ratio dilectionis secundum quandam vnionem in ordine ad Deum; ergo sicuti vnitas potior est quam vnio ita, quod homo ipse participet bonum diuinum, est potior ratio diligendi, quam quod alius associetur sibi in hac participatione. † 2a. Licet proximus aliquando sit Deo propinquior: tamen, quia non est ita propinquus caritatem habendi, sicut ipse sibi; ideo non sequitur, quod debeat magis proximum, quam seipsum diligere; quia caritas habet etiam quantitatem ex parte diligentis. 3a. Homo debet detrimentum corporale pati propter amicum, quod dum facit, magis diligit se secundum partem spiritualem; quia hoc pertinet ad virtutem: at in spiritualibus non debet detrimentum pati, vt proximus à peccato liberetur. 4a. Illud, Caritas non quærit quæ sua sunt, intelligitur quod caritas anteponat communia proprijs. Aug. in regula 3. Leu. 19. Matt. 22. 1. Cor. 13.

Articul. 5. Vtrum homo magis debeat diligere proximum, quam corpus proprium

1. Concl. Homo magis debet diligere proximũ quantum ad salutem animæ, quam corpus proprium. 1. Ex Aug. de doctr christi. 2. Id est magis ex caritate diligendum, quod habet pleniorem rationem diligibilis: at ratio qua diligitur proximus est maior, ratione, qua diligitur proprium corpus, ergo. †2a. Cum dicitur, proximus est magis dilgendus, quam corpus proprium, intelligitur quantum ad animam, quæ est potior pars hominis. 3a. Corpus nostrum est propinquius animæ nostræ, quam proximus, quantum ad constitutionem propriæ naturæ, non quantum ad participationem beatitudinis. 4a. Non est de necessitate salutis, quod homo exponat proprium corpus pro salute proximi, nisi in casu, quo tenetur eius saluti prouidere: quia cuilibet imminet cura proprij corporis, non autem semper de salute proximi: quod quis sponte hoc faciat, pertinet ad perfectionem caritatis. lib. 1. c. 27.

Art. 6. Vtrum vnus proximus sit magis diligendus, quam amicus.

1. Concl. Quosdam proximos debemus magis diligere, quam alios, etiam quo ad affectum. 1. Quia grauius peccat aliquis faciendo contra caritatem aliquorum proximorum, quam faciendo contra dilectionem aliorum, ergo. 2. Ita est ordinatus affectus caritatis, sicut appetitus naturalis, quia vtraque inclinatio est à Deo: at appetitus naturalis proportionatur actui, vel motui, qui conuenit naturæ vniuscuiusque, ergo & affectus caritatis oportet, vt proportionetur his, quæ sunt exterius agenda, scilic. vt ad eos intensionem affectum habeamus, quibus conuenit nos magis beneficos esse, ergo. 3. Cum principium dilectionis sit Deus, & ipse diligens necesse est, vt secundum propinquitatem maiorem ad alterum istorum principiorum, maior sit dilectionis affectus, ergo. Vnde irrationabiliter à quibusdam dicitur, Leu 20.

tur,

tur, omnes proximos esse æqualiter diligendos secundum affectum, sed non secundum effectum. † 2a. Ex parte boni, quod amico optamus, omnes homines æque diligimus ex caritate, quia omnibus optamus beatitudinem, sed quantum ad intensionem actus non oportet omnes æque diligere: vnde patet etiam ad tertium. 3a Non omnes homines æqualiter se habent ad Deum, sed aliqui sunt alijs propinquiores, qui sunt magis diligendi ex caritate.

Articul. 7. Vtrum magis debeamus diligere meliores, quam nobis coniunctiores.

1. Concl. Si diuersitas caritatis sumatur ex parte obiecti, vnde sumuntur dilectionis species, quod obiectum est Deus, propter quem diligimus proximum, ei qui est Deo propinquior, maius bonum ex caritate velle debemus secundum diuersos gradus beatitudinis, quod bonum caritas omnibus vult. Quia ad caritatem pertinet, velle seruari diuinam iustitiam, secundum quam meliores perfectius beatitudinem participant. 2a. Si diuersitas attendatur ex parte diligentis, vnde sumitur caritatis intensio, intensiori affectu homo diligit propinquiores ad illud bonum, ad quod omnes diliguntur, quam meliores ad maius bonum. Rursus est alia differentia, quia proximi sunt propinqui secundum naturalem originem, à qua discedere non possunt: sed bonitas virtutis, qua aliqui appropinquant Deo potest recedere, minui, & contra. Vnde possum ex caritate velle vt magis coniunctus sit melior alio, & ad maiorem beatitudinis gradum peruenire: Vnde Paulus. Qui suorum domesticorum curam non habet, fidem negauit, &c. 3a. 1. Tim. 1. Rursus pluribus modis diligimus magis coniunctos. Quia ad eos habemus varias amicitias: & ideo, cum bonum super quo fundatur amicitia honesta ordinetur, vt ad finem, ad bonum super quo fundatur caritas, consequens est, vt caritas imperet, tanquam superior actibus cuiuslibet amicitiæ, & ita hoc, quod est diligere aliquem vt consanguineum, ciuem, &c. est ordinabile in finem caritatis, à qua potest imperari. Quare ex caritate eliciente & imperante pluribus modis diligimus magis coniunctos. † 1a. In propinquis non iubemur odisse, quod propinqui nostri sint: sed solum quod impediunt nos à Deo: & secundum hoc dicuntur nostri inimici. 5a. Caritas facit hominem conformari Deo secundum proportionem: vt scilicet ita se habeat homo ad id, quod suum est: sicut Deus ad id, quod suum est: quare non sequitur, quod si Deus magis diligit meliores, ita & nos, quia ex caritate possumus aliqua diligere nobis conuenientia, quæ tamen Deus non vult. 6a Caritas non solum elicit actum dilectionis secundum rationem obiecti, sed etiam secundum rationem diligentis, ex quo contingit quod magis amatur. Matt. 10.

Artic. 8. Vtrum sit magis diligendus ille, qui est magis coniunctus secundum carnalem originem.

In his, quæ pertinent ad naturam, plus debemus diligere consanguineos, quam alia ratione coniunctos. 1. Quia in præceptis decalogi mandatur de honore parentum. 2. Quia, vt est dictum intésius, & pluribus rationibus diliguntur. 3. Quoniam coniunctio naturalis originis est prior, & immobilior omnibus alijs coniunctionibus, cum pertineat ad substantiam. 2a. In his quæ pertinent ad singulas coniunctiones aliorum, plus debemus illos diligere, quam consanguineos, vt conciues, commilitones, &c. secundum singulas coniunctiones 3a. Amicitia consanguineorum est stabilior, sed aliæ possunt esse potiores secundum id, quod est proprium cuique amicitiæ. † 4a. Illud, vir amicabilis erit magis amicus quam frater intelligitur, quod in agendis præponderat hæc dilectio dilectioni consanguineorum, vt scilicet magis cum illis consentiamus in agendis, non quod sit stabilior, &c. 5a. Illud Ambr. Non minus vos diligo, &c. tantum probat, quod quantum ad beneficia quæ pertinent ad communicationem gratiæ, magis debet homo subuenire filijs spiritualibus, quã corporalibus. 6a. Quod duci exercitus magis obediatur in bello, quam patri, non sequitur, quod pater minus diligatur simpliciter, sed tantum secundum quid. 1. Concl. Exod. 20. Prou. 18. lib. 1. de offic.

Art. 9. Vtrum homo ex caritate magis debeat diligere filium, quam patrem.

1. Concl. Pater magis diligendus est, quam filius si gradus dilectionis sumantur ex parte obiecti. 1. Primo ait Ambr. Deus diligendus est, secundo parentes, tertio filij, &c. 2 Quoniam patrem diligimus sub ratione principij, quod habet rationem eminentioris boni, & Deo similioris. 2a. Si gradus dilectionis sumatur ex parte ipsius diligentis, filius magis diligendus est, quam pater. 1. Quia filius coniunctior est cum sit aliquid patris, & hæc dilectio est similior dilectioni suiipsius. 2. Quia parentes magis sciunt aliquos esse suos filios, quam econuerso 3. Quia parentes diutius amauerunt, & dilectio quanto est diuturnior, tanto est fortior. †3a. Parentibus à filijs magis debetur honor, filijs autem à parentibus magis debetur cura prouisionis. 4a Ratione coniunctionis pater magis diligit filium, sed ratione eminentioris boni, magis filius diligit patrem. 5a. Parentes magis amant filios ratione curæ vtilitatis eorum: sed ratione honoris exhibendi econuerso: in articulo necessitatis filius obligatus est maxime ex beneficijs susceptis, vt parentibus valde prouideat. Eccl 9.

Artic. 10. Vtrum homo magis debeat diligere matrem, quam patrem.

1 Concl. Per se loquendo, pater magis est amandus, quam mater. 1. Post Deum omnium patrem, ait Hieron diligendus est pater. 2. Pater & mater amantur, vt principia quędam naturalis originis: sed pater habet excellentiorem rationem principij, cum sit per modum agentis, quam mater, quæ est per modum patientis, ergo. 2a. Potest esse, vt tanta sit differentia virtutis, & malitiæ, vt amicitia dissoluatur, vel minuatur. 3a. Quod fœmina in generatione det corpus, intelligitur, quod ministret materiam corporis informem, quæ formatur per virtutem, quæ est in semine patris, quæ disponit materiam ad formam recipiendam. 4a. Diligere matrem, quia plus solet amare, vel quia plus solus laborare pertinet aliam dilectionem: sed nos loquimur de ea, quæ debetur patri, & matri secundum rationem generationis.

In Ezech c. 44. super illud sabbatha mea.

Arist. 2. de gener. ani, c. 4.

Art. 11. Vtrum homo magis debeat diligere vxorem, quam patrem, & matrem

1. Concl. Secundum rationem boni, quod est obiectum dilectionis, magis sunt diligendi parentes, quam vxores. 1. Vir debet diligere vxorem, vt corpus suum: sed minus est diligendum corpus, quam proximi, inter quos sunt parentes, ergo. 2 Quia diliguntur sub ratione principij, & eminentioris boni. 2a. Secundum rationem coniunctionis, magis est diligenda vxor: quia vxor coniungitur viro, vt vna caro existens. Verum maior reuerentia parentibus est exhibenda, quam vxori. † 3a. Licet quantum ad vnionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis parentibus, homo debeat adhærere vxori: tamen, in quibusdam, homo magis debet assistere parentibus, quam vxori 4a Quod viri debeant diligere vxores, sicut seipsos, sic intelligitur, quod dilectio suiipsius est ratio dilectionis, qua quis vxorem sibi coniunctam diligit. 5a. In amicitia paterna sunt multæ rationes dilectionis, quæ præponderant rationi dilectionis, quæ habetur ad vxorem. Et cum dicitur, diligendam esse, sicut carnem suam, ly sicut, non importat æqualitatem, sed rationem dilectionis.

Mat. 19. Ephes. 5. Ephes. 5.

Articul. 12 Vtrum homo magis debeat diligere benefactorem, quam beneficiatum.

1. Concl. Homo ratione maioris coniunctionis, debet magis diligere beneficiatos, quam beneficiatorem. 1. Beneficiatus est quasi quoddam opus benefactoris, quod naturaliter ab vnoquoque agente diligitur. 2. Naturaliter quisque diligit id, in quo perspicit suum bonum, benefactor autem inspicit in beneficiato bonum honestum, quod est magis diligibile, & optabilius, quam bonum vtile, quod beneficiatus inspicit in benefactore, ergo. 3. Quoniam ad benefactorem proprie pertinet amare, quia vult & operatur bonum amato. 4. Difficilius est beneficia impendere,

Arist. 9. Eth. c. 7.

dere, quam recipere: ea autem in quibus plus laboratur, plus diliguntur, ergo. 2a. Ratione excellentioris boni benefactor est magis diligendus: quia cum sit principium boni in beneficiato habet excellentiorem boni rationem. † 3a. Benefactor diligit beneficiatum ex seipso motus, at beneficiatus diligit prouocatus ab illo: quod autem est ex se, potius est eo, quod est per alium. Vnde colligitur alia ratio pro prima concl. 4a Amor beneficiati ad benefactorem est magis debitus, & ideo contrarium habet rationem maioris peccati, non quod sit maior amor. 5a. Benefactores, à quibus maxima beneficia recipimus, vt est Deus, & parentes, præferimus his, quibus aliqua minora beneficia impendimus.

Artic. 13. Vtrum ordo caritatis remaneat in patria.

1. Concl. Ordo caritatis manebit in patria, quantum ad hoc, quod Deus super omnia diligatur. Quia in patria homo fruitur perfecte Deo, tanquam vltimo fine. 2a. Ordo caritatis suijpsius ad alios, non eodem modo se habebit in patria, vt se habet in via. Quia in patria quisque plus diliget meliores, quam seipsum, pro differentia boni, quod melioribus exoptat. Volet enim quilibet beatus, vt quisque habeat, quod ei debetur secundum diuinam iustitiam, propter perfectam conformitatē voluntatis ad diuinam: quod in hac vita, vbi caritate proficitur, non accidit, vbi homo potest optare sibi maius bonum, quam aliis: vnde soluitur secundum. 3a. Secundum intensionem dilectionis ordo caritatis manebit, vt est in via, prout quisque diliget plus se, quam proximum meliorem Quia intensio actus prouenit ex parte subiecti diligentis, & quia homo est magis sibi coniunctus, quam proximus melior, ideo, &c. ad hoc enim caritas datur, vt primo homo suam voluntatem ordinet ad Deum, quod pertinet ad dilectionem sui, secundario vt velit ordinem aliorum ad Deum. Adde, quod hic ordo fundatur in natura, quæ in patria non tollitur, sed perficitur. 4a. Quantum ad ordinem proximorum ad inuicem, & ratione boni voliti, & ratione intensionis, ex caritate magis diligetur melior. Quia, tota vita beata consistit in ordine mentis ad Deum respectu cuius seruabitur ordo dilectionis beatorum, vt is diligatur magis qui est Deo propinquior: Quia ibi cessabit prouisio, secundum quam hic magis coniunctos diligimus. 5a. In patria continget, vt magis coniunctus pluribus modis diligatur, quam melior: quia non cessabunt honestæ diligendi causæ: sed his præfertur incomparabiliter ratio dilectionis sumpta ex propinquitate ad Deū. lib. de vera relig. c. 48. †6a. Illud Aug caritas est, vt plus potiora bona, minus minora diligamus, procedit quantum ad coniunctos sibi, non quantum ad seipsum: quia perfectio caritatis, ordinat hominem perfecte ad Deum, quod pertinet ad dilectionem suipsius. 7a Licet alius sit Deo propinquior: tamen in ordine dilectionis oportet, vt post Deū homo maxime diligat seipsum.

Quæstio 27. De principale actu caritatis, quæ est dilectio.

Articul. 1. Vtrum caritati sit magis proprium amari, quam amare.

Caritati magis conuenit amare quam amari. 1. Amicitia ex Arist. magis consistit in amare, quam in amari, ergo. 2. Magis conuenit vnicuique, quod conuenit ei per se, & substantialiter, quam quod conuenit per aliud: vnde amici plus laudantur quod ament, quam quod amentur: at amare conuenit caritati per se, vt caritas est, quia cum sit quædam virtus, habet inclinationem ad proprium actum & amari ei conuenit, prout habet communem rationem boni, ergo †2a. Meliores ex eo, quod meliores sunt, sunt magis amabiles, sed ex eo quod in eis est perfectior caritas, sunt magis amantes. 3a. Multi volunt amari, quia volunt honorari, & sic propter aliud: at amare, & velle amare pertinent ad caritatem secundum se. 4a. Propter amari aliqui amant, non quod amari sit finis eius, quod est amare, sed quia est via inducens ad hoc, vt homo amet. 1. Concl. 8. eth. c. 8.

Art.

Artic. 2. Vtrum amare secundum quod est actus caritatis sit idem quod beneuolentia.

1. Concl. Beneuolentia non est idem, quod dilectio, quæ est caritatis actus 1 Quia caritas est amicitia: at beneuolentia non est amicitia, neque amatio, sed amicitiæ principium, ergo. 2. Licet amor includat beneuolentiam, quę est simplex actus; tamẽ addit super eam vnionem affectus amãtis ad amatum. 2a. Amor, & beneuolentia, etiam secundum appetitum sensitiuum differunt: quia amor, vt sic est passio cum impetu inclinationis ad suum obiectum, quæ oritur per aliquam assiduam inspectionem rei amatæ, ex quadã consuetudine: at beneuolentia non habet impetum inclinationis, sed solum ex iudicio rationis vult bonum alicui: & interdum oritur ex repentino: sicut nobis accidit de pugilibus, qui pugnant, quorum alterum vellemus vincere, ergo. †3a. Illa definitio, amare est velle alicui bonum, non explicat totam naturam ipsius amoris, sed aliquid ad rationem eius pertinẽs, in quo manifestatur dilectionis actus. 4a. Dilectio est actus voluntatis in bonum tendens; sed cum quadam vnione ad amatum, quod non est in beneuolentia 5a. Intantum illa, quæ Arist. ponit ad amicitiam pertinẽt, inquantum proueniũt ex amore, quem quis habet ad seipsum: quare non pertinent ad beneuolentiam.

Arist 9. Eth c. 5. — Arist 2. Rhet. — 9. eth. c. 4.

Art. 3. Vtrum Deus sit propter seipsum caritate diligendus.

1. Concl. Dictio, propter, importat habitudinem causæ finalis, formalis, efficientis, & materialis, ad quam reducitur dispositio: secũdum quas rationes aliquid dicitur propter aliud diligendum. 2a. Si dicat genus causæ, vel finalis, vel formalis, vel efficiẽtis, Deus non diligitur propter aliud. Quia non ordinatur ad finem, neque informatur aliquo, quo sit bonus, neq; habet ab alio bonitatem. 3a. Si dicat genus causæ materialis, prout ad illam reducitur dispositio, Deus potest diligi propter aliud, quatenus aliquibus alijs disponimur ad hoc, vt in Dei dilectione proficiamus: v. g. per dona ab eo accepta, præmia sperata, vel pœnas, quas per ipsum vitare intendimus. 4a. Deus est propter ipsum ex caritate diligendus, si dictio, propter, dicat rationem finis, & formæ. Quia ipse est vltimus finis, & est ipsa substantia bonitatis. Adde ex August. quod frui est amore, inhærere alicui propter se: Deo est fruendum ex eodem, ergo. †5a. Ex his, quæ animus nouit, discit incognita amore, non ratione causæ finalis, formalis, vel efficientis, sed prout homo per ea disponitur ad amandum incognita. 6a. Cognitio Dei acquiritur per alia; sed postquam est acquisita non cognoscitur per alia, sed per seipsum. 7a. Spes, & timor ducunt ad caritatem per modum dispositionis.

lib. 1. de d. christ. c. 4. — Ioan. 4.

Artic. 4. Vtrum Deus in hac vita possit immediate amari.

1. concl. Caritas etiam in statu viæ immediate Deum diligit. 1. Cognitio in patria, quia est ænigmatica euacuatur, at caritas non euacuatur, vt ait Paul. ergo. 2. Dilectio est actus virtutis appetitiuæ, quæ in eo differt ab apprehensiua, quod fertur in rem, vt est in se, actus vero cognitiuæ est secundum modum cognoscentis, ergo caritas fertur in Deum secundum se, & consequenter immediate amatur, cum Deus sit ex se, maxime cognoscibilis, & amabilis, per cuius amorem, dilectio deriuatur ad alia: At vero in cognitione, quia nostra cognitio habet ortum à sensibus, per aliorum cognitionem venimus in cognitionem Dei. †2a. Licet incognita non possint diligi, non tamen est necesse, vt sit idem ordo cognitionis, & dilectionis, nã dilectio incipit, vbi desinit cognitio, scilicet in ipsa re. 3a. Quia dilectio Dei maior est eius cognitione, maxime in hac vita, ideo præsupponit ipsam: & sic cognitio à creaturis incipiens tendit in Deũ: & cognitio à Deo incipiens, sicuti ab vltimo fine, ad creaturas deriuatur. 4a. Per hoc quod per caritatem tollitur auersio à Deo quæ est per peccatum, & non sola cognitione, sequitur quod caritas immediate adhæreat Deo.

Aug. lib. 10. de trin. c. 1.

Art. 5. Vtrum Deus possit totaliter amari.

1. Concl. Si modus totalitatis referatur ad rem dilectam, Deus est totaliter diligendus. Quoniam totum id homo debet diligere, quod ad Deum pertinet. 2a. Si totalitas

referatur ad diligentem, sic etiam Deus est totaliter diligēdus. Nam hoc præcipitur, Deuteron. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. 3a. Si totalitas dilectionis cōsideretur secundum comparationem diligentis ad rem dilectam, scilicet secundum proportionem æqualitatis, vt tantum diligatur Deus, quantum est diligibilis, non potest Deus totaliter diligi. Quia cum sit infinitum bonum, est infinite diligibilis: at nulla creatura potest infinite diligere, ergo. Vnde patet ad obiecta: duo procedunt secundum hunc sensum: tertiam, iuxta secundum.

Artic. 6. Vtrum diuinæ dilectionis sit aliquis modus habendus.

1. Concl. lib. de dilig. Deo. In dilectione Dei nō potest accipi modus, sicut in re mensurata, vt sit in ea accipere plus & minus. 1. Causa diligendi Deum, ait Ber. est Deus, modus sine modo diligere. 2. In mensura agibilium, quæ ex fine sumitur, non datur modus, quia ex Arist. (lib. 1. Poli. c. 6.) est sine fine, & termino: modus autem importat quandā mensuræ determinationem, quæ in mensura est, essentialiter: in mensuratis vero secundum quid, prout attingunt mensuram, à qua si deficiant, aut excedant, dicūtur immodificata: at dilectio Dei est finis humanarum actionum, & affectionum, ergo in dilectione Dei non potest accipi modus: quia quanto plus Deus diligitur, tanto dilectio est melior, Vnde in dilectione Dei inuenitur modus, sicut in mēsura in qua non potest esse excessus. †2a. Caritas habet modum ex se, vt mensura, & ideo præeminet alijs virtutibus, quæ habent modum, vt mensuratæ. 3a. Aug. dicit modū diligendi Deum esse, vt ex toto corde diligatur, id est quantum potest diligi; qui modus est sine modo. 4a. Quamuis ratio mensuret actiones exteriores, quia obiectum subiacet iudicio ipsius: tamen non sic in dilectione, quia eius obiectum, qui est Deus, iudicium rationis excedit.

Artic. 7. Vtrum sit magis meritorium diligere inimicum, quam amicum.

1. Concl. Ex parte proximi magis meritorium est diligere amicum, quam inimicum. 1. Diligere meliorem est magis meritorium: at qui amat est melior, quam qui odit, ergo. 2. Quoniam amicus est magis coniunctus, & est materia magis conueniens dilectionis. 3. Peius est odisse amicum, quam inimicum, ergo. 2a. Ex parte rationis propter quam diligimus magis meritorium est diligere inimicum, quam amicum. 1. Nam dilectionis amici potest esse alia ratio, quam Deus: at dilectionis inimici, solus Deus est ratio. 2. Quoniam ostenditur fortiorem esse Dei dilectionem, quæ hominem extendit, vsque ad dilectionem inimicorum; sicuti virtus ignis tanto est fortior, quanto potest cōburere materiam minus combustibilem. 3a. Dilectio amicorum secundum se cōsiderata est feruentior, & melior, quam dilectio inimicorum. Sicut etiam ignis in propinquiora magis agit, quam in remotiora ita caritas feruentius diligit propinquos, quam remotos, & amicos, quam inimicos. †4a. Illud si diligitis eos, qui vos diligunt, &c. (Matt. 5.) intelligitur quando amici amantur, vt amici tantum, & non propter Deum: Vnde patet ad alia; duæ rationes sequentes procedunt ex parte rationis diligendi, vltima ex parte eorum, quæ diliguntur.

Art. 8. Vtrum sit magis meritorium diligere proximum, quam diligere Deum.

1 Concl. Si seorsum consideretur vtraque dilectio, & Dei, & proximi, magis meritorium est diligere Deum. 1. Quia dilectio proximi est meritoria propter dilectionem Dei, ergo 2. Quia dilectioni debetur merces propter seipsam; cum vltima merces sit frui Deo. Ioan. 14. Si quis diligit me, &c. 2a. Si dilectio Dei accipiatur, vt solus diligitur; dilectio vero proximi, prout diligitur propter Deum, sic dilectio proximi præeminet: quia includit dilectionem Dei perfectam: illa autē, qua solus Deus diligitur, est imperfecta & insufficiens; quia mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. †3a. Quod Paul. (Rom. 9.) optaret esse anathema a Christo, &c. nō probat, quod plus diligeret proximum, quam Deum, sed quod plus diligeret Deum, quam seipsum: volebat enim ad tēpus priuari fruitione diuina, quod pertinet ad dilectio-

nem

nem sui, vt procuraretur honor Dei in proximis, quod pertinet ad dilectionem Dei. 4a. Dilectio amici aliquando est minus meritoria, quia diligitur propter seipsum: at hoc non contingit in Deo, cũ tota meriti ratio consistat, vt propter seipsũ diligatur. 5a. Non est necesse, vt omne difficili' sit magis meritorium, sed quod sic est difficilius, vt sit melius.

Quæsto 28. De gaudio,

Artic. 1. Vtrum gaudium in nobis sit effectus caritatis.

1. Concl. Spirituale gaudium, quod de Deo habetur, ex caritate causatur. 1. Caritas diffusa est in nobis ex spiritu sancto, à quo causatur etiam gaudiũ, ergo. 2. Ex amore causatur gaudium & tristitia; gaudium quidem vel propter præsentiã boni amati, vel quia ipsi bono amato proprium bonum inest, & conseruatur, & hoc etiam si sit absens: tristitia vero, vel propter absentiam amati, vel quia proprio bono priuatur at caritas est amor Dei, cuius bonum est immutabile, & ex eo, quod amatur, est in amante per nobilissimum sui effectum, ergo. † 2a. Etiam in hac vita Deus est præsens amãtibus per gratiæ inhabitationem. 3a. Non inconuenit luctum esse ex caritate; quia eiusdem rationis est gaudere de aliquo bono, & tristari de his quæ ei repugnant. 4a. Gaudium, quod est de bono diuino, prout à nobis participatur, oritur ex spe, sed non gaudium, quod est de bono diuino in se considerato.

Rom. 5 & 14.

Art. 2. Vtrum gaudium spirituale, quod ex caritate causatur, recipiat admixtionem tristitiæ.

1. Concl. Gaudium, quo gaudemus de bono diuino secundum se considerato non patitur admixtionem tristitiæ. 1. Quia est de diuina sapientia, quæ amaritudinem nõ habet. 2. Quia diuinum bonum, de quo est gaudium non potest aliquam mali admixtionem habere 2a. Gaudium de bono diuino, prout participatur à nobis, potest habere permixtionem tristitiæ. Quia potest impediri per aliquod contrarium, vnde consurgit tristitia de eo quod repugnat participationi diuini boni, vel in nobis, vel in proximis. † 3a. Illud, flere cum flentibus, &c. probat; quod caritas facit condolere proximo, inquantum in eo diuini boni participatio impeditur. 4a. Dolor de peccatis est ex caritate, prout per eam impedimur à participatione diuini boni. 5a. Tristitia etiam, qua quis luget de dilatione gloriæ, pertinet ad impedimentũ participationis diuini boni.

Sap. 8.

1. Cor. 13. Rom. 12.

Artic. 3 Vtrum spirituale gaudium quod ex caritate causatur, possit in nobis impleri.

1. Concl. Gaudium quod ex caritate causatur, implebitur in patria, si plenitudo accipiatur ex parte gaudentis. 1. Ioan. 15. Vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. 2. Gaudium comparatur ad desiderium, vt quies ad motum: at quies est plena cum nihil restat de motu, ergo & gaudium est plenum cum nihil ad desiderandum restat, quod erit in patria propter plenam Dei fruitionem. 2a. Si plenitudo gaudij sumatur ex parte rei, de qua est gaudium, vt scilicet tantum gaudeatur de ea, quantum est dignum de ea gauderi, sic solũ Dei gaudium est plenum de seipso: quia gaudium Dei est infinitum, creaturæ vero finitum. † 3a. Licet gaudium vnius sit maius, quam alterius propter pleniorem participationem diuinæ beatitudinis: tamẽ gaudium erit plenum ex parte gaudentis; quia cuiusque desiderium plene quietabitur. 4a. Licet cognitio non habeat plenitudinem ex parte rei cognitæ, quia esset comprehensio: habet tamen plenitudinem ex parte cognoscentis: & idem dicendum est de gaudio.

Luc 6. Mat. 25.

Artic. 4 Vtrum gaudium sit virtus.

1. Concl. Gaudium non est aliqua virtus à caritate distincta. 1. Non connumeratur inter virtutes theologicas, vel morales, vel intellectuales, ergo. 2. Virtus non definitur, aut denominatur, nisi ab actu priori, quamuis alij actus etiam ab ea consequãtur: at primus actus appetitiuæ potentiæ est amor, ex quo sequitur desiderium, & gaudium, ergo virtus non denominatur a gaudio sed ab amore, & dicitur caritas. 2a. Gau-

Gal. 5.

2a. Gaudium est quidam caritatis actus, siue effectus, & connumeratur inter fructus. Gal. 5. †3a. Aliquæ tristitiæ particulares ponuntur specialia vitia, quia non deriuantur ab aliquo speciali vitio, sed generali. Verum amor Dei ponitur specialis virtus, quæ est caritas ad quam reducitur gaudium, vt proprius actus. 4a Spes, quæ consequitur ex amore, vt gaudium, ponitur specialis virtus: quia addit ex parte obiecti quandam specialem rationem, scilicet ardui, & possibilis adipisci, non sic gaudium. 5a. De gaudio datur præceptum à Paulo, vt gaudium est actus caritatis. Philip. 4.

Quæstio 29. De pace.

Art 1. Vtrum pax sit idem quod concordia.

Pax non est idem quod concordia 1. Concordia potest esse aliquorum impiorum in malo: sed non est pax impijs, ergo. 1. Concl. Psal. 48. 2 Licet pax includat concordiam: tamen non vbicunque est concordia, est pax, si nomen pacis proprie sumatur: nam concordia importat tantum vnionem appetituum diuersorum appetentium, pax supra hanc vnionem importat etiam appetituum vnius appetentis vnionem, ergo: neq; enim homo habet pacem & cor quietum, nisi eius appetitus vniantur, & in vnum ferantur †2a. Quod pax sit ordinata concordia, non sequitur simpliciter esse concordiam, sed quod sit ordinata concordia, quod cõceditur. Aug. 19. de ciu. c. 1. 3a. Vnio consensus est quidem concordia, sed non est pax nisi etiam sibi inuicem omnes motus appetitiui sint consentientes. 4a. Pacis & concordiæ non est idem oppositum: pacis est dissensio hominis ad seipsum, & dissensio hominis ad alterum, concordiæ vero hæc sola secunda dissensio.

Art 2. Vtrum omnia appetant pacem.

Necesse est, quod omne appetens, appetat pacem. 1. Concl. 1. Ex Aug & Dion. qui hoc docent. lib. 39. de ciu c. 12. Cap 9 de diui nom. 2. Ex hoc quod homo aliquid appetit, consequens est, eum appetere eius, quod appetit assecutionem, & per consequens remotionem eorum quæ eam impedire possunt, vt contrarium appetitum, vel sui ipsius, vel alterius: at vtrunque tollitur per pacem, ergo Omne appetens appetit pacem, prout tranquille, & sine impedimento appetit peruenire ad id quod appetit: in quo est ratio pacis: quę ex Aug. est tranquillitas ordinis. †2a. Pax non solum importat vnionem appetitus intellectualis, sed sensualis, aut animalis, & etiã naturalis, & sic etiam erit in rebus cognitione carentibus. 3a. Etiam qui bella, & dissensiones quærunt, pacem quærunt, dum aliquam concordiam tanquam defectum pacis habentem rumpere conantur, vt ad perfectiorem pacem perueniãt. 4a Pax mala est cum non est circa appetitum veri boni, sed apparentis, quæ licet aliqua ex parte appetitum quietet, habet tamen multos defectus, & hæc est pax malorum. Sap. 14. 5a Pax perfecta est illa, quæ cõsistit in perfecta fruitione summi boni, & hęc est finis creaturę rationalis: at quę habetur in hac vita est imperfecta, quia licet principalis animæ motus quiescat in Deo: tamen sunt aliqua perturbantia intus, & extra. Psal. 147.

Artic. 3. Vtrum pax sit proprius effectus caritatis.

Pax est proprius effectus caritas. 1. Pax multa, ait David, diligentibus legem tuã. 1. Concl. Psal. 118. 2 In pace duplex est vnio, altera secundũ ordinationem propriorum appetituum in vnum, altera appetitus proprij cum appetitu alterius: sed vtranque vnionem efficit caritas, primam, vt toto corde diligitur Deus, & omnia referuntur in ipsum secundam vt diligitur proximus, quia homo vult implere voluntatem proximi sicut sui ipsius, ergo. † 2a. Sine gratia gratum faciente, non potest esse vera pax, sed solum apparens. 3a. Ad amicitiam non pertinet concordia in opinionibus, sed in bonis conferentibus ad vitam, nam existente concordia in principalibus bonis, dissensio in aliquibus non est contra caritatem, nec repugnat paci: & hoc fuit in Hieronym. & Aug. & in Barnaba, & Paulo. Act. 15. 4a. Pax est effectus iustitiæ indirecte, vt remouet prohibens, caritatis autem directe, quia amor est vis vnitiua.

Articul. 4. Vtrum pax sit virtus.

Pax non est virtus, sed actus caritatis 1. 1. Concl. Virtus non est finis vltimus: at pax est quodam

quodam modo finis vltimus, ex August. ergo 2 Omnes actus, qui se inuicem consequuntur, & secundum eandem rationẽ ab agente procedunt, sunt tantum vnius virtutis: sicuti vnius virtutis est in igne calefaciendo liquefacere, & rarefacere, sed pax causatur à caritate secundum ipsam rationem dilectionis Dei, & proximi, ergo. † 2a. De pace datur præceptum, vt est actus caritatis, quia sic est meritorius, & ideo ponitur inter beatitudines, quę sunt actus virtutis perfectæ, & inter fructus, vt est quoddam finale bonum dulcedinem habens. Vnde patet ad secundũ. 3a. Vitium contrariatur virtuti, & ideo dissensio, non paci, sed caritati contrariatur ratione pacis: sicut eidem contrariatur acedia, vel inuidia, ratione gaudij, & odium ratione dilectionis: vni enim virtuti multa vitia opponuntur secundum diuersos actus.

lib. 10. de ciu. c. 11

Quæstio 30. De Misericordia.

Artic. 1. Vtrum malum sit proprie motiuum ad misericordiam.

1. Concl. lib. 2. c. 8.

Malum inuoluntarium, est proprie motiuum ad misericordiam. 1. Ex Dam. Misericordia est species tristitiæ: sed motiuum ad tristitiam est malum, ergo. 2. Misericordia est alienæ miseriæ in nostro corde compassio, ex Aug. nam misericordia dicitur ex eo, quod aliquis habet miserum cor super miseria alterius: ad miseriam autem pertinet, vt homo patiatur, quæ non vult, sicuti ad beatitudinem miseriæ contrariam, vt habeat, quæ vult. 2a. Sicuti homo potest aliquid velle, tripliciter, vel appetitu naturali, vt esse, & viuere, vel per electionem ex aliqua præmeditatione, vel nõ secundum se, sed in sua causa, vt qui vult comedere nociua, vult quodam modo infirmari, ita triplex est motiuum misericordiæ, quia ad miseriam pertinet, vt homo patiatur, quæ non vult. Quare primum erit illud quod contrariatur appetitui naturali, vt corrumpentia, & contristantia: secundum, quod est contra voluntatem electionis, quod magis prouocat ad misericordiam: tertiũ, quod est contra totam voluntatem, quod magis miserabile est, vt cum quis semper sectatus est bona, & semper eueniunt ei mala. † 3a. Culpa, ex se non est prouocatiua misericordiæ, quia est voluntaria, ex quo non habet rationem miserabilis, sed punitionis: verum, vt habet aliquid quod est contra voluntatem peccantis, potest habere rationem miserabilis. 4a. Illud, quod durum sit expulsiuum miserationis, intelligitur, quod in malis filiorum, aut parentum, non proprie miseremur, sed condolemus: sicut in vulneribus proprijs. 5a. Etiam signa malorum sunt mala, prout repræsentant nobis mala miseriabilia, sicuti præsentia.

lib. 9. de ciu. c. 5.

Aristot. 2. rhet. c 18.

Arist. loco cit.

lib. 2. reth. c. 8.

Arti 2. Vtrum defectus sit ratio miserendi ex parte miserentis.

Semper defectus est ratio miserendi, vel inquantum aliquis defectum alicuius reputat, vt suum, propter vnionem amoris, quia amans reputat amicum, tanquã seipsum, & malum ipsius tanquam suum malum, vel propter possibilitatem similia patiendi. Vnde senes, sapientes, debiles, & qui considerant se posse in mala incidere, sunt magis misericordes. Nam misericordia est tristitia quædam: sed defectus, est ratio tristitiæ, ergo. † 2a. Deus non miseretur, nisi propter amorem, prout nos amat, vt aliquid sui. 3a Qui sunt in infinitis malis, non timent se vlterius pati aliquid, & ideo non miserentur, sicuti & qui valde timent, quia tantum intendunt propriæ passioni. 4a. Qui sunt in contumeliatiua dispositione, vel quia eam sint passi, vel quia eam inferre velint, prouocantur ad iram, & ad audaciam, & ideo non miserentur, sicuti superbi, quia alios contemnunt, & reputant eos malos, & quod digne patiantur quidquid patiuntur.

1. Cor. 13.

Arist 9. Eth. c 3.

Rom. 12.

Arist. 2. Eth. c 3.

Prou. 27.

Artic. 3 Vtrum misericordia sit virtus.

1. Concl. lib 9 de ciu. c. 5

Misericordia, vt est motus appetitus intellectiui, est virtus. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Motus animi à ratione regulatus est virtus: at misericordia est motus appetitus sensitiui regulatus à ratione, quando scilicet misericordia ita præbetur, vt conseruetur iustitia, siue cum indigenti tribuitur, siue cum ignoscitur pœnitenti, ergo. 2a. Misericordia, vt dicit motum appetitus sensitiui, non est virtus, sed passio.

†3a. Misericordia, quæ impedit iudicium rationis est passio, à ratione non regulata. 4a. Nemesis, quę dicitur passio laudabilis, contrariatur misericordiæ, vt est passio, ex parte æstimationis, quæ habetur de alienis malis. Sed misericordiæ propriæ opponitur inuidia. 5a. Gaudium & pax, nihil addunt super rationem boni, quod est obiectum caritatis, ideo non sunt virtutes, sed actus caritatis: at misericordia respicit specialem rationem, scilicet miseriam alicuius. 6a Misericordia est virtus moralis circa passiones existens, & reducitur ad illam medietatem, quæ dicitur nemesis: medietates autem si ab aliquo habitu electiuo proueniant, assumunt rationem virtutis.

Artic. 4. Vtrum misericordia sit maxima virtutum.

1. Concl. Misericordia in comparatione ad habentem non est maxima virtutum, nisi ille, qui eam habet, sit maximus. 1. Colos. 3. Induite vos, sicut dilecti Dei visceribus misericordiæ, &c. super omnia caritatem habere, ergo. 2. Maius & melius est cōiungi superiori, quam supplere defectum inferioris, ergo potior est caritas, qua vnimur Deo, quam misericordia, qua defectus proximorum supplemus. 2a. Misericordia secundum se, & vt ad proximum pertinet potissima, & maxima virtus est: quia supplere defectum alterius, inquantum huiusmodi est superioris, & melioris, ergo. †3a. Dominus dixit misericordiam volo, non sacrificium, quia misericordia est sacrificium magis acceptum, cum propinquius proximorum vtilitatem inducat. 4a. Glos. Ambros. intelligitur de misericordia respectu proximi. 5a Per misericordiam assimilamur Deo per similitudinem operationis: at per caritatem assimilamur ei, tanquam per affectum vniti, & ideo maior est caritas. Vnde in hominibus melior, & potior est caritas: qua vniuntur Deo, quod est eis optimum. Et inter omnes virtutes quæ ad proximum pertinent, potissima est misericordia.

Matt. 12.

2. Tim 4.

Quæstio 31. De beneficentia.

Artic. 1. Vtrum beneficentia sit actus caritatis.

1. Concl. Beneficentia secundum communem rationem est amicitiæ, vel caritatis actus. 1. Nam ab Arist. inter actus amicitiæ enumeratur. 2. In actu dilectionis includitur beneuolentia, per quam vult aliquis bonū amico: voluntas autem est effectiua eorū, quæ vult dummodo facultas adsit, ergo. 2a. Si bonum, quod quis facit alteri, accipiatur sub aliqua speciali ratione boni; sic beneficentia accipit specialem rationem, & pertinet ad specialem virtutem: v. g. dare quia debes, est actus iustitiæ: si quia misereris, actus misericordiæ: si quia amicus, actus caritatis, & amicitiæ, & hæc est beneficentia. †3a. Beneficentia est actus caritatis non quod nostrum sit Deo benefacere, sed vt eius est ex sua dilectione nobis benefacere. 4a In datione duo sunt actus, scilicet interior, & exterior: liberalitas moderatur actum interiorem: ex parte autem exteriori pertinet ad caritatem in generali. 5a. Licet in beneficio collato iustitia respiciat rationem debiti, & misericordia rationem releuantis defectus, tamen quia caritas respicit ibi communem rationem boni, ideo beneficentia est eius actus. 9. Eth. c. 4.

Art. 2. Vtrum sit omnibus benefaciendum.

1. Concl. Sicut dilectio caritatis se extendit ad omnes, ita beneficentia debet se extendere ad omnes. Pro loco tamen, & tempore. 1. Dum tempus habemus, ait Paul. operemur bonum ad omnes. 2 Beneficentia consequitur amorem ex ea parte, qua mouet superiora ad prouisionem inferiorum. in hominibus autem, gradus sunt mutabiles, quia possunt pati multiplices defectus, ideo qui est superior secundum aliquid, vel est, vel potest esse inferior secundum aliud, ideo beneficentia sicuti & caritas potest esse ad omnes. †2a. Caritas non requirit, vt homo actu omnibus benefaciat, sed quod sit hoc animo, si facultas adesset: & datur beneficium orationis, quod potest omnibus impendi. 3a. Illud, Da bono, & non recipies peccatorem, intellige peccatori non esse subueniendum quantum ad fomentum culpæ, sed quantum ad sustentationem naturæ 4a. Etiam excommunicatio, & inimico reipublicæ, esse

Gal. vlt.

Eccl. 12.

esset subueniendum cum immineret necessitas, ne natura deficeret, nisi ex iustitia paterentur.

Articul. 4. Vtrum sit magis benefaciendum his, qui sunt nobis magis coniuncti.

1. Concl. lib. 1. de doc. c. 26. Simpliciter loquendo, vnicuique est magis exhibendum beneficium pertinēs ad illam rem, secundum quam est magis nobis coniunctus 1. Quia August. ait, cum non possumus omnibus; coniunctioribus esse subueniendum. 2. Gratia, & virtus imitantur naturæ ordinem: at ordo naturæ est, vt agens prius agat in propinqua, vt patet in igne, qui propinquiora magis calefacit, ergo exhibitio beneficiorum, quæ est actus caritatis, magis debet esse ad coniunctiores, iuxta varias propinquitates, tam consanguineorum, quam conciuium, vel commilitonum, &c. 2a. Ordo iste debet variari iuxta locorum, temporum, & negociorum diuersitatem: nam aliquando magis subueniendum est extraneo, quam patri, si tantam necessitatem non patiatur. At cæteris paribus coniunctioribus est magis benefaciendum. † 3a. Illud, cum facis prandium, &c. non prohibet simpliciter vocare amicos, & consanguineos, sed vocare ea intentione, vt remuitent. Rursus, quia potest contingere, quod extranei sint magis inuitandi propter maiorem indigentiam. Cum autem vnus esset magis coniunctus, alter magis indigens, non potest determinari vniuersali regula, sed requiritur prudentis iudicium 4a. In militia præfertur miles coniuncto, secundum carnem, quia miles præbens commilitoni auxilium, totam remp. iuuat, cuius bonum est magis amandum 5a. Debitum quod debet numerari inter bona illius, cui debetur, vt cum aliquis habet rem alterius, ex furto, mutuo & deposito, debet prius restitui, quam quod ex eo benefiat coniunctis, nisi essent in tanta necessitate, in qua liceret si tamen ille non non esset in simili necessitatate. Debitum quod computatur in bonis eius, qui habet, quod debetur ex morali æquitate, præcipue debetur parentibus: ideo in beneficijs recompensandis anteponendi sunt, nisi necessitas ex alia parte præponderaret, vel aliqua condicio, vt communis vtilitas Ecclesiæ, vel reip. In alijs est æstimatio habenda, & beneficij, & coiunctionis, &c. nec enim certa regula dari potest. 6a. Licet quisque magis teneatur ad benefaciendum filijs, in articulo tamen necessitatis magis liceret deserere filios, quam parentes, quos nullo modo deserere licet propter obligationē beneficiorum acceptorum.

Luc. 14.

Art. 4. Vtrum beneficentia sit virtus specialis.

Beneficentia non est alia virtus à caritate, sed nominat quendam caritatis actū. 1. Concl. 1. Actus interior, & exterior non requirunt diuersas virtutes: sed beneuolentia, & beneficentia non differunt, nisi sicut actus exterior, & interior, ergo sicuti beneuolentia non est virtus, ita, &c. 2. Eadem est ratio formalis obiecti caritatis, & beneficentiæ; cum vtraque respiciat communem rationem boni, ergo. †2a. Diuersitas præceptorum non significat diuersos habitus virtutum, sed diuersos actus. 3a. Beneficia, & nocumenta omnia, si considerentur sub communi ratione boni, & mali reducuntur, vel ad amorem, vel ad odium: si autem considerentur secundum speciales rationes reducuntur ad speciales virtutes, vel vitia, vnde patet ad 3.

Quæstio 32. De Eleemosyna

Art 1. Vtrum dare eleemosynam sit actus caritatis.

1. Concl. 1. Ioan. 3. Dare eleemosynam est actus caritatis, misericordia mediante. 1 Qui habuerit substantiam huius mundi, ait Ioann. &c. 2. Actus exteriores ad illam virtutem referuntur, ad quam pertinet id, quod est motiuum ad agendum huiusmodi actus: motiuum autem ad dandam eleemosynam est misericordia, vt subueniatur necessitatem patienti, Eleemosyna enim est opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum, & misericordia est effectus caritatis. Itaque

est

est actus elicitus à misericordia, imperatus à caritate †2a. Dare eleemosynas materialiter potest esse sine caritate, quia act' virtutis, vt ex. gra facere iusta, potest esse sine virtute: sed formaliter dare eleemosynam, est, scil c. modo, quo debet, nō est sine caritate. 3a. Non repugnat, vt actus, qui est proprius vnius virtutis elicitiue attribuatur alteri virtuti: & sic dare eleemosynas cōputatur inter opera satisfactoria, prout miseratio in defectum patientis ordinatur ad satisfaciendū pro culpa: vt ordinatur ad placandum Deum, habet rationem sacrificij, & imperatur à latria. 4a. Dare eleemosynam pertinet ad liberalitatem, vt solum remouet impedimentum.

Artic. 2. Vtrum conuenienter eleemosynarum genera distinguantur.

1. Concl. Conuenienter eleemosynarum genera distinguuntur: corporales eleemosynæ sunt, pascere esurientem, potare sitientē, vestire nudum, colligere hospitem, visitare infirmum, redimere captiuum, & sepelire mortuos: vnde versus. Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo: spirituales sunt docere ignorantem, consulere dubitanti, consolari tristem, corrigere peccantem, remittere offensam, portare onerosos, & pro omnibus orare. Vnde versus: Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora. sub quo intelliguntur consilium, & doctrina. 1. Ex Greg hom 9. in Euang. habens intellectum curet omnino ne, &c. 2. quia dantur contra defectus animæ, & corporis: corporales, vel sunt in vita, vel post: si in vita, vel communes, vel particulares: communes, vel interiores, vt fames, vnde pascere; & sitis, potare: vel exteriores, vt nuditas vestire: habitaculi defectus, suscipere hospitem. Particulares, aut ex intrinseca, causa, vt infirmitas, visitare: aut extrinseca, redemptio captiuorum: post vitam, sepultura. Spirituales, vel poscendo auxilium à Deo, orare, vel impendendo humanum auxiliū, & hoc aut cōtra defectum intellectus speculatiui, docere ignorantem; aut practici, consulere: aut ex passione appetitus, vt tristitia consolari: aut ex parte inordinati actus, & hoc, vel ex parte peccantis, corrigere, vel eius in quē peccat, remittere offendenti; vel respectu eorū, quæ ex actu sequūtur, portare onerosos, maxime cum ex infirmitate peccatur †2a. Dominus nō cōnumerauit sepulturā, quia narrauit tātū, opera, quæ sunt euidentioris necessitatis. Reponitur autem, quia mortuus viuit in memorijs hominum, & ei piorum affectus conformantur in cura, quam habebat viuens de corpore suo. 3a. Dirigere cæcum, & sustentare claudum reducuntur ad visitationem infirmorum, sicut & oēs aliæ ad has. 4a. Correctio peccantis quantum ad executionem actus pertinet ad iustitiam; at quantum ad intentionem corrigentis, ad misericordiam. 5a. Non quælibet ignorantia pertinet ad hominis defectum, sed tantum ea qua nescit, quæ conuenit eum scire, & sic non quælibet debet docere quemlibet. Rom. 15. Gal. 6. Matt. 10.

Artic. 3 Vtrum eleemosynæ corporales sint potiores, quam spirituales.

Simpliciter loquendo eleemosynæ spirituales præeminent corporalibus. 1. Ex Aug. qui hoc docet 2 Donū spūale præeminet corporali. 3 Spiritus cui subuenitur nobilior est corpore. 4. Spūales actus sunt nobiliores corporalibus. 2a. Secundū particularem aliquem casum, corporalis eleemosyna spirituali præfertur: quia magis est pascendus, qui fame moritur, quā docendus †3a. Dare magis indigēti melius est, cæteris paribus: sed si minus indigēs, sit melior, & melioribus indigeat, ei dare melius est: & sic se habet in proposito. 4a. Recompensatio, quæ semper est in bonis spiritualibus non minuit meritū, aut laudes eleemosynæ spiritualis, si non sit intēta: sicuti humana gloria nō minuit rationem virtutis; vnde non tollit quin spūalis eleemosyna nō præemineat corporali. 5a Licet interdum pauperi magis grata sit eleemosyna corporalis, quā spiritualis: tamen meritum dantis attenditur secundū id, in quo debet rationabiliter quiescere voluntas accipientis. 1. Concl. lib. 1. de ser. dom. c. 40.

Articul 4 Vtrum eleemosynæ corporales habeant effectum spiritualem. 1. concl.

Eleemosynæ corporales habent fructū spūalem, tum ex parte causæ. s. dilectionis Dei, & proximi. Eccl. 29. perde pecuniam propter

propter fratrem,& tum ex parte effectus inquantum ille,cui subuenitur, mouetur ad orandum pro benefactore. Eleemosyna enim viri gratiam hominis, quasi pupillam cõseruabit. 2a Si eleemosyna corporalis consideretur,secundum suam substantiam, non habet spiritualem effectũ. Vnde soluitur primum.† 3a.Qui dat eleemosynam, non intendit emere aliquid spirituale,sed tantum per caritatis affectũ spiritualem fructum promereri. 4a. Vidua apud Luc. minus dedit secundum quantitatem,sed plus secundum suam proportionem:ex quo pensatur in ipsa maior caritatis affectus. *Cap. 21.*

Articul. 5. Vtrum dare eleemosynam sit in præcepto.

1. Concl. Dare eleemosynam de superfluo:& dare ei,qui est in extrema necessitate, est in præcepto:alias est in consilio.1.Aliqui puniuntur pœna mortis propter omissionem eleemosynarum, vt patet ex scriptura,ergo. 2. Cũ dilectio proximi sit in præcepto,necesse est omnia ea cadere sub præcepto, sine quibus dilectio proximi non conseruatur: ad dilectionem autem proximi pertinet,vt ei velimus bonum, & operemur ei subueniendo,quod fit per eleemosynam,ergo. 2a. In eleemosyna,cum sit actus virtutis,vt recta ratio requirit,cõsideratur vnum ex parte,dantis,scilicet vt id quod est erogandum sit superfluum,respectu sui,& illorum, quorum cura ei incumbit: quisque enim prius sibi,& suis prouidere debet. Alterum ex parte recipientis,scilic. quod habeat necessitatem,nõ quamlibet,sed talem, vt sine eleemosyna sustentari non possit. † 3a. Illud Dan quod eleemosyna sit in consilio, intelligitur extra casum necessitatis. 4a. Temporalia bona sunt quidem eius tantum, qui ea possidet,quantum ad proprietatem, sed non quantum ad vsum. 5a. Datur tempus in quo mortaliter peccat,qui non dat eleemosynam: ex parte recipientis, quando apparet euidens necessitas & grauis: ex parte dantis, quando habet superflua secundum statum præsentem,quæ non sunt ei necessaria,vt probabiliter æstimari potest. 6a. Dare eleemosynam continetur sub præcepto de honorandis parentibus, sub quo cõtinetur omnis subuentio proximi. *Matt.25.* *Luc 17.* *D. 86. c. pas. 10. Cap. 4.*

Artic. 6. Vtrum quis debeat dare eleemosynam de necessario.

De necessariis sine quibus is qui dat, vel sui sustentari non possunt, non est facienda eleemosyna,nisi casus immineret, in quo subtrahendo sibi daret alicui personæ,per quã Ecclesia,aut resp.sustentaretur: quia commune bonum proprio præferendum est. 2a. De necessario sine quo potest conuenienter vita transigi secundum conditionem & statum propriæ personæ, & aliarum, quæ suæ curæ incumbunt,potest dari eleemosyna, & est bonũ, & continetur sub consilio. 3a. Dare eleemosynam taliter,quod homo non conueniente viuat secundum suum statum,potest esse peccatum,exceptis tribus casibus. 1.Quando mutat statum,vt per ingressum religionis dans omnia propter Christum, facit opus perfectionis.2.Quando de facili resarciri possunt.3.Quando esset aliqua extrema necessitas alicuius priuatæ personæ,aut aliqua necessitas reip. vnde soluuntur obiecta. *1. Concl.*

Artic. 7. Vtrum possit fieri eleemosyna de iniuste acquisitis.

De iniuste acquisitis, quæ debent restitui ei à quo acquisita sunt,vt per rapinam & vsuram non potest fieri eleemosyna. 1. Ex Aug.qui hoc docet 2.Quia debent restitui.2a. De iniuste acquisitis,quæ nec qui acquisiuit potest retinere,nec debent restitui ei,à quo sunt acquisita, vt acquisita per simoniam, debent fieri eleemosynæ. 3a. De iniuste acquisitis non ex parte acquisitionis, sed illius ex quo acquiritur, potest fieri eleemosyna:vt est pretium mulieris acquisitũ per meretriciũ.† 4a. Quod amici faciẽdi sint de mãmone iniquitatis,nõ intelligitur de rebus alienis,sed propriis:diuitiæ enim appellantur iniquitates quod non sint omnibus æqualiter distributæ. 5a. De acquisito per meretricium fit eleemosyna, non autem sacrificium, aut oblatio propter scandalum,& reuerentiã sacrorum. Lucrari in ludo ab illis,qui alienare non possunt, vel à furioso, vel ab eo quem ad ludum aliquis traxit, vt fraudulenter lucraretur, est illicitũ ex iure Diui- *1. concl.* *Ser.35 de verb. domini.* *Luc.16.*

no. & obligat ad restitutionem: & ex iure positiuo, quando prohiberet vniuersaliter talem ludum: & tunc qui lucratur, tenetur vniuersaliter ad restitutionem, nisi contraria consuetudo præualeat, aut sit lucratus ab eo, qui eum traxit ad ludum, in quo casu, cum qui amisit non sit dignus recipere, & ille durante statuto non possit retinere, debet de illo eleemosynam facere. 6a. In extrema necessitate omnia sunt communia, & licet patienti accipere de alieno ad suam sustentationem, si non est, qui det: quo casu licet etiam eleemosynam facere de alieno: sed si fieri potest, requiratur voluntas domini.

Art. 8 Vtrum ille qui est in aliena potestate constitutus possit eleemosynam facere.

1. concl. Is qui est sub potestate constitutus de re, secundum quam superiori subijcitur, eleemosynam facere non debet, nisi quatenus à superiore ei fuerit commissum. 1. Eleemosynæ nō sunt faciendæ de alieno, ait Aug. sed de iustis laboribus proprijs. *De ver. domi. ser. 35.* 2. Qui est sub alterius potestate, in quantū huiusmodi, ordine naturali secundum superioris potestatem regulari debet, ergo. 2a Is si habeat aliquid proprij secundū quod potestati superioris non subest, de eo eleemosynam facere potest. † 3a. Monachus cum nihil proprij habeat, si non habet dispensationem à prælato, aut licētiam Abbatis expressam, vel probabiliter præsumptam, non potest eleemosynam facere de rebus monasterij nisi in casu necessitatis: nec ideo est peioris conditionis, quia melius est cum intentione sequendi dominum, simul omnia donasse, & sine sollicitudine egere cum Christo. 4a. Vxor habet alia præter dotem, vel ex proprio lucro, vel alio licito modo, ideo potest dare eleemosynas, sine consensu viri: sed moderate tamen, ne vir depauperetur. Alias non debet sine cōsensu, vel expresso, vel præsumpto, nisi in articul. necessitatis. Beata Lucia spōsum habebat, nō virū, vnde poterat de cōsensu matris eleemosynas facere. 5a. Filius familias non potest eleemosynā facere, nisi fortasse modicam, de qua potest præsumere, quod patri placeat, nisi alicuius rei sibi à patre sit dispensatio commissa.

Artic. 9. Vtrum sit magis propinquioribus eleemosyna danda.

Simpliciter eleemosyna est danda magis propinquioribus si quis, ait Paul suorum & maxime domesticorum, curam nō habet, fidem negauit. Idem docent Aug. & Ambr. 2a. Hoc tamen faciendum est secundum differentiam coniunctionis, sanctitatis, & vtilitatis. Nam multo sanctiori, & magis indigenti, & magis vtili cōmuni bono est magis eleemosyna danda, quā propinquiori, si non sit multum coniunctus, vt nobis eius cura immineat; & si magnam necessitatem non habeat. † 3a. Peccatori nō est subueniendum, vt peccator est, sed vt homo, vt natura sustentetur. 4a. Eleemosyna valet ad retributionem æternam, vel ratione caritatis, cuius ordo est, vt proximioribus magis prouideamus, & nō solum sanctioribus: vel ex merito eius, cui donatur, qui orat pro eo, qui eleemosynam dedit, & sic intelligendus est Aug. 5a Nullus sibi eleemosynam facit, nisi fortasse ex persona alterius, vt si esset distributor eleemosynarum, & indigeret, posset sibi accipere eo tenore, quo alijs ministrat.

1. Concl. 1. Tim 5. lib 1. de doct. c. 9. lib. 1. off. c. 30. Ser. 35. de verb. dom.

Art. 10. Vtrum eleemosyna sit abundanter facienda.

Ex parte dantis abundanter dare secundum proportionem propriæ facultatis, laudabile est. Si multum tibi fuerit, ait scriptura, abundanter tribue: & Dominus laudauit viduam, quæ dedit quod habuit, sed seruari debent quæ dicta sunt circa eleemosynam faciendam de necessarijs, &c. 2a. Ex parte eius cui datur, abundanter dare eleemosynam, quod suppleat sufficienter eius indigentiam, laudabile est: nō autem, quod superabundet ad superfluitatē, sed melius est pluribus indigentibus elargiri. Ita Glos. in illud, si distribuero, &c. †3a. Amb. intelligitur de abundantia superexcedente necessitatem recipientis: similiter illud, non debent simul effundi opes, sed dispensari, intelligitur, quod Deus non vult vt simul omnes opes effundantur, nisi in mutatione status. 4a. Illud, Non vt alijs sit remissio, &c. intelligitur de abūdantia quæ super excedit necessitatem recipientis, cui non est danda eleemosyna.

1. Concl. Tob. 4. Luc. 21. 1. Cor. 13. li. 1. de off. c. 30. Amb. ibid. 2. Cor. 8.

vt inde luxurietur, sed vt sustentetur: in quo est discretio adhibenda secundum diuersas conditiones hominum.

Ambr. loco

Quæstio 33. De correctione fraterna.

Art. 1. Vtrum fraterna correctio sit actus caritatis.

I. Concl.

Correctio fraterna, quæ adhibet remedium peccato, vt est malum ipsius peccātis, est actus caritatis. 1 Quia est quædam eleemosyna, quæ est actus caritatis, ergo. 2. Remouere malum alicuius est eiusdem rationis, sicut bonum illius procurare: at bonum procurare pertinet ad caritatem, ergo. 2a. Correctio quæ adhibet remediū peccati secundum quod est alteri nociuum, & in nocumentum communis boni, est actus iustitiæ: quia conseruare rectitudinem vnius ad alterum est actus iustitiæ. †3a. Cum Glos. dicit fratrem esse arguendum ex zelo iustitiæ, vel loquitur de secunda correctione, vel accipit iustitiam, vt est vniuersalis virtus. 4a. Admonitio est actus prudentiæ, sed secundario, quasi exequentis, & dirigentis actum: sed caritatis principaliter quasi imperantis. 5a. Correctio fraterna non opponitur supportationi infirmorum, sed magis ex ea consequitur.

Mat. 18.

Art. 2. Vtrum correctio fraterna sit in præcepto.

I. Concl. Ser. 16 de ver. dom.

Correctio fraterna est in præcepto. Si neglexeris corrigere, ait Aug. deterior factus es eo, qui peccauit, quod non esset, nisi esset sub præcepto. 2. Correctio fraterna est in præcepto affirmatiuo: & ideo nō debet fieri quolibet modo, sed obseruatis debitis circunstantijs s. vbi debet, quando debet, & secundum quod debet. Et quia in circunstantijs attendēda est ratio finis, & finis correctionis fraternæ est fratris emēdatio, ideo tantum cadit sub præcepto, secundum quod est necessaria ad istum finem. † 3a. Licet nemo possit corrigere, quem Deus despexerit: tamen vnusquisque tenetur facere quod in se est, & fraternæ correctionis officium impendere sub spe diuini auxilij. 4a. Reducitur ad præceptum de honoratione parentū, ad quod reducuntur omnia, quæ pertinent ad impendendum aliquod beneficium proximo. 5a. Correctio potest omitti, vel meritorie, quando ex caritate fit, vt si timeat quis, ne deterior efficiatur, vel cum peccato mortali, vt cum quis præsumit de aliquo delinquente probabiliter quod posset eum à peccato retrahere, & tamen pretermittit: vel cum peccato veniali, vt cum timor vel cupiditas facit hominem tardiorem ad corrigendum fratris delicta, quib. tamen in animo suo præponit caritatem fraternam, & hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere. 6a. Correctio fraterna est beneficium, quod non debetur certæ personæ, sed vniuersaliter omnibus proximis, ideo non oportet quærere eos, quibus impendamus, sed sufficit vt eis impendamus, qui occurrunt.

Eccl. 7.

Artic. 3. Vtrum correctio fraterna pertineat tantum ad prælatos.

Correctio, quæ est actus caritatis tendens ad emendationem delinquentis per simplicem admonitionem pertinet ad quemlibet caritatem habentem: siue sit subditus, siue prælatus. Ita habetur in decretis. 2a. Correctio, quæ est actus iustitiæ, qua intenditur bonum commune, & per admonitionem, & punitionē pertinet ad solos prælatos, qui non solum debent admonere, sed etiam corrigere puniendo, quia ad illos solos pertinet punire. † 3a. Hieron. noluit dicere, ad solos sacerdotes pertinere hoc præceptum, sed quod ad eos specialiter pertinet: quod etiam August. dixit. 4a. Licet pertineat ad superiores, nō tamen tantum ad prælatos: quia etiam, qui habet sanum rationis iudicium, quo possit alterum corrigere quantum ad hoc, est superior habendus. 5a. Quamuis aliquis non sit simpliciter superior: tamen inquātum habet sanum rationis iudicium potest in eo, in quo alter delinquit, eum corrigere.

1. Concl. 24 q. 3. ca. tam sacerdotes.

lib. 1. de doct. c. 9.

Artic. 4. Vtrum quis teneatur corrigere prælatum suum.

Correctio fraterna, quæ est actus caritatis pertinet ad vnumquenque respectu cuiuslibet personæ, ad quam caritatem debet habere, si in ea aliquid corrigibile inueniatur: nō solum vestri, ait August sed etiam prælati miseremini, &c. 2. Actus ex

I. Concl.

In reg. c. 40

aliqua potentia, vel habitu procedens se extendit ad omnia, quæ continentur sub obiecto illius potentiæ, vel habitus: sed huiusmodi actus continetur sub obiecto caritatis; ergo. 2a. Correctio, vt est actus iustitiæ non competit subditis, respectu prælati. 3a. In correctione, qua subditi corrigunt superiores debet modus congruus adhiberi; cum mansuetudine & reuerentia. 1 Quia actus virtuosus debet esse cum debitis circunstantijs. 2. Ex Paulo, seniorē ne increpaueris; sed obsecra, vt patrē. †4a. Diuina non sunt tangenda tactu inordinato: & tunc prælatus ordinate videtur tangi, quando irreuerenter obiurgatur, aut ei aliquid detrahitur. 5a. Publice admonere excedit modū fraternæ correctionis: & Paulus non reprehendisset Petrum, nisi aliquo modo par ei fuisset, quantum ad fidei defensionem: at in occulto reuerenter admonere potest etiam is, qui non est par. Quando autem immineret periculum fidei etiam prælati publice arguendi essent: & sic Paulus, qui erat subditus Petro, eum reprehendit. 6a. Præsumere se esse simpliciter meliorem prælato videtur esse superbiæ, sed æstimare se meliorem quantum ad aliquid, non est præsumptio nis. Item qui caritatiue monet, non propter hoc se esse meliorem existimat, sed auxilium impertitur.

Cap. 43.

1. Tim. 5.

2. Reg. 6.

Gal. vlt.

Art. 5. Vtrum peccator debeat corrigere delinquentem

1. Concl. Peccator ex eo, quod peccator est, non eximitur à præcepto correctionis fraternæ. Quia peccatum non tollit iudicium rationis, ratione cuius correctio ad aliquem pertinet. 2a. Peccator per accidens impeditur, quin digne corrigere possit. Primum si maius peccatum commiserit. Qui vides festucam in oculo, &c. Deinde propter scandalum, si peccatum corripientis sit manifestum. Quomodo dicis fratri tuo, &c. Tertio propter superbiam corripientis inquantum propria peccata paruipendit, & in corde suo seipsum proximo præfert. In quo alium iudicas, &c. ait Paul. Quia in his casibus deficit finis correctionis 3a. Si peccator cum humilitate delinquentem corripiat, non peccat, nec sibi nouam condemnationem acquirit, licet pro peccato præterito in conscientia sua condemnabilem se ostendat: vnde patet ad obiecta.

Matt. 7.

Chrysost. 17.

Rom. 2. Isid. lib. 3. de summo bon 32.

Aug. de serm. dom. 130.

Articul 6. Vtrum quis debeat à correctione cessare propter timorem ne ille fiat deterior.

1. Concl. Cum probabiliter existimatur quod peccator admonitionem non recipiet, sed ad peiora labetur, est a correctione desistendum. 1. Noli arguere derisorem, ait sapiens, ne oderit te. 2. Quia quæ sunt ad finem debent regulari secundum, quod exigit ratio finis: at correctio habet pro fine bonum delinquentis, ergo. 2a. Correctio, quæ ordinatur ad bonum commune, vt est actus iustitiæ, & habet vim coactiuam, non est dimittenda propter perturbationem eius, qui corripitur: sed si sponte nolit, cogendus est per pęnas, quia licet sit incorrigibilis: tamen prouidetur bono communi, dum seruatur ordo iustitiæ, & exemplo vnius, alij deterrentur. †3a Medicus vtitur quadam coactione in phrenetico, cui assimilatur correctio prælatorum, quæ habet vim coactiuam. non sic correctio simplex, & communis. 4a. Correctio fraterna est sub præcepto, vt est actus virtutis, ideo debet proportionari fini: quare non pertinet ad veritatem vitæ, quando est impeditiua finis, scilicet quando homo fit deterior 5a. Correctio fraterna cum est impeditiua finis, iam non habet rationem boni: vnde non potest dici, quod prætermittatur bonum, ne eueniat malum.

Prou 9. Glos. hic.

Artic. 7. Vtrum in correctione fraterna debeat ex necessitate præcepti admonitio secreta præcedere denunciationem.

1. Concl. Potest esse de necessitate præcepti, vt secreta admonitio publicam denunciationem præcedat, scilicet quando peccatum est occultum, & est tantum malum peccantis, & eius in quem peccatur, vbi tantum attendendum est, vt fratri peccanti subueniatur. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Sicut medicus corporalis sanitatem ęgroto confert si potest, sine alicuius membri abscissione, sin autem abscindit membrum minus necessarium, vt vita totius conseruetur, sic quilibet ita debet stude-

serm. 16. de ver. do.

ze emendationi fratris, vt fama eius, quãtum fieri potest conseruetur: quia est vtilis peccanti, & quantum ad corporalia, & quantum ad spiritualia; nam timore infamiæ multi à peccato retrahuntur: & infamati irrefrænate peccant, vt Hieron & Aug dicunt. 2a. Peccata publica sunt publice arguenda: vnde non oportet, vt præcedat secreta admonitio. Peccantes, ait Paulus, coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Idem docet Augustin. Quia tũc oportet adhibere remedium, ne alij scandalizentur, dum vident peccata impune committi. 3a. Peccata occulta, quæ sunt in nocumentum proximorum, vel corporale, vt si quis velit tradere ciuitatem hostibus: vel spirituale, vt si hæreticus priuatim homines à fide auerteret, sunt statim denuncianda, nisi quis firmiter existimaret per simplicem admonitionem se posse huiusmodi mala impedire. Quia iste non solum in te, sed etiam in alios peccat, &c. † 4a. Ita se habent peccata occulta ad diuinum iudicium, vt publica ad humanum, & ideo interdum Deus statim punit: sed plerunque peccatores secreta admonitione arguit, interius inspirando. 5a. Dominus peccatum Iudæ non publicauit, sed obscuris verbis eum admonuit. Petrus peccatum Ananię, & Saphitæ publicauit, vt executor Dei. Credendum est Ioseph fratres suos admonuisse: vel potest dici, peccatum fuisse publicum. 6a. Non est de necessitate præcepti, vt admonitio pręcedat, quando imminet periculum multitudinis: quia tunc frater non peccat tantum in te. 7a. Proclamationes, quæ in capitulis religiosorum fiunt; sunt de rebus leuibus, quæ famæ non derogant: quare sunt potius commemorationes oblitarum culparũ, quam accusationes, & cætera. 8a. Quando prælatus pręcipit, vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligitur semper saluo ordine fraternæ correctionis; quia prælato non est obediendum contra præceptum Domini. Vnde non potest præcipere aliquid super occultis; nisi prout per quædam indicia manifestantur: tunc enim potest etiam exigere iuramentum de veritate dicenda.

Matth. 18.
Epist. 137.
1. *Tim.* 5.
Ser 16 *de verb. dom.*
Iob. 33.
Act. 5.

Artic. 8. *Vtrum testium inductio debeat præcedere publicam denunciationem.*

Testium inductio debet pręcedere publicam denunciationem. 1. Matth 18. Adhibe tecum vnum, vel duos, &c. 2. Ab vno extremo conuenienter transitur per medium: sed principium correctionis fraternæ debet esse occultum inter te, & ipsum solum, ait Dominus: finis autem publicus: ideo, subdit, dic ecclesiæ, ergo conuenienter in medio ponitur testium inductio. † 2a. Post secretam admonitionem semel, vel pluries factam, si non valet procedendum est vlterius, licet peccatum sit occultum, ad testium productionem, nisi exinde existimetur, quod frater deterior euadet. 3a. Homo non indiget testibus ad emendationem peccati sui, quod tamen potest esse necessarium ad emendationem peccati fratris: vnde non est similis ratio. 4a. Testes non inducũtur solum ad ostendendum, quod illud sit peccatum, aut ad conuincendum de actu, si iteratur, sed etiam ad testificandum, quod frater admonens, fecit quod in se fuit. 5a. August. inquit, quod prius dicatur prælato, quam testibus, prout prælatus est quædam singularis persona, quæ magis potest prodesse; non autem quod ei dicatur, vt ecclesiæ.

1. *Concl.*
Aug reg. 3. *ca.* 23.
In reg c. 23.

Quæstio 34. *De odio.*

Artic. 1. *Vtrum quis posit Deum odio habere.*

Deus potest odio haberi, inquantum apprehenditur, vt peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor. 1. Superbia eorum, ait Dauid, qui te oderunt, &c. 2. Inflictio pœnæ, & cohibitio peccatorum per legem diuinam repugnant voluntati deprauatæ per peccatum, ergo sub hac ratione potest Deus odio haberi. 2a. Impossibile est, quod aliquis videns Deum per essentiam eum odio habeat: quia eius essentia est ipsa bonitas, de cuius ratione est, vt ametur. Vnde patet ad primum. 3a. Deus non potest odio haberi, vt est auctor quorundam effectuum, qui nullo modo possunt esse contrarij volũtati humanæ:

1. *Concl.*
Psal 83.
Ioan. 15.

manæ:vt esse, viuere & intelligere. † 4a. Deus, vt est ipsa bonitas, non potest odio haberi; sicut, vt est ipsa veritas 5a. Deus conuertit omnia ad seipsum, inquantum est essendi principium; possunt tamē alia auertere ab ipso, alia ratione.

Art. 2. Vtrum odium Dei sit maximum peccatorum.

1. Concl. Odium Dei inter alia peccata est grauius 1. Quod opponitur optimo, ex Aristot. est pessimum; at odium Dei opponitur eius dilectioni, in qua consistit optimum hominis, ergo. 2. Defectus peccati consistit in auersione à Deo voluntaria: at hoc est secundum se in odio Dei, in alijs vero peccatis quasi participatiue, in quantū in inordinata delectatione est annexa auersio à Deo, ergo. †2a. Odiū Dei, maxime est peccatum in Spiritum sanctum, vt dicit speciale peccatum: sed non computatur inter illa, quia inuenitur in omnibus. 3a. Infidelitas non habet rationem culpæ, nisi vt est ex odio Dei, circa cuius veritatem est fides: & ideo odium Dei est maius peccatum, quam infidelitas: causa enim potior est effectu. 4a Non quicunque odit pœnas, odit Deum pœnarum auctorem: quia multi oderunt, & eas patienter ferunt ex reuerentia diuinę iustitiæ: at prorumpere in odiū Dei punientis, est grauissimum peccatum.

Eth. c.10. Greg. 25. mor. c.16. Aug. 10. conf. c. 18. Greg. 25. mor. c.26.

Artic. 3. Vtrum omne odium proximi sit peccatum.

1. Concl. 1. Ioan. 2. Simpliciter loquendo, odium fratris semper est cum peccato. 1 Qui odit fratrem suum ait Ioan. in tenebris est, id est in peccatis, quæ sunt tenebræ spirituales. 2. Quia odium fratris, non dicitur, simpliciter loquendo, quando in illo odio habemus omnem defectum oppositum diuinæ iustitiæ, vt sunt, quæ habet à se, vel à diabolo, sed secundum id quod habet à Deo, auctore naturæ, & gratiæ; quæ odisse non debemus. Vnde odisse defectus ex amore procedit, cum eiusdem rationis sit, alicui velle bonum, & odisse malum in ipso. 2a. Quod debeamus odio habere parentes, intelligitur, prout impedimentum præstant accedendi ad perfectionem. 3a. Detractores sunt Deo odibiles, non quantum ad naturā, sed quantum ad culpam; & sic nobis etiam odisse licet. 4a Inimici solum sunt odio habendi, vt inimici sunt, non autem vt homines, & vt habent bona à Deo.

Luc. 14.

Artic. 4. Vtrum odium proximi sit grauißimum peccatorum, quæ in proximum committuntur.

Ex deordinatione eius, qui peccat, seu ex parte affectus, odium est grauissimum peccatorum, quæ in proximum committuntur. Quia per odium deordinatur voluntas hominis, quæ est potissimum in homine, & ex qua est radix peccati. Vnde si quid est culpæ in exterioribus peccatis contra proximum, totum est ex interiore odio. 2a. Quantum ad nocumentum, quod proximo infertur peiora sunt exteriora peccata, quam interius odium, quod proximo non nocet. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl.

Artic. 5. Vtrum odium sit vitium capitale.

Odium est vitium capitale. 2. Quia non numeratur à Greg. inter septem vitia capitalia. 1. Vitium capitale est ex quo frequentius oriuntur alia vitia, quæ cum sint contra naturam hominis, vt est rationalis, & paulatim destruant naturam; primo recedunt ab eo, quod est minus secundum naturam: & postea ab eo, quod est maxime secundum naturam: at odiū cum opponatur dilectioni Dei, & proximi, quæ maxime est secundum naturam, recedit ab eo, quod est maximum, ergo, &c. †2a. Caritas ponitur principalissima virtutum: quia primum, & principale in virtutibus, oportet vt sit id, quod est primum, & principale in ordine naturali, qua ratione odium non potest esse primum in vitijs. 3a. Odium mali, quod contrariatur naturali bono, est primum inter passiones animæ, sicut amor naturalis boni; at odium boni nequaquam, quia habet rationem vltimi, cum attestetur corruptioni naturæ iam factæ. 4a. Odium veri mali potest habere rationem prioritatis inter passiones: at odium mali apparentis, quod quidem est verum bonum, sed æstimatur vt malum.

1. Concl. lib. 31. Mor. c.31.

lem propter corruptionem naturę, oportet vt sit in vltimo.

Artic. 6. Vtrum odium oriatur ex inuidia.

1. Concl. 31 mor. c 31. Arist. 7. Eth. c.17. & 13. lib. 10. c.2. Odium oritur ex inuidia. 1. Ex Gregor. qui hoc docet. 2. Vt omne animal naturaliter diligit delectationem, ita naturaliter fugit tristitiam: quare, sicuti ex delectatione nascitur amor, sic ex tristitia oritur odium; quo fit vt moueamur ad habendum odio, quæ nos contristant, inquantum sub ratione mali appræhendūtur: at inuidia est de bono alterius tristitia, ergo 2a. Potest esse, quod tristitia causetur ex odio; vt odium ex tristitia; sicuti in motibus appetitiuæ virtutis, datur quędā circulatio; quia reflectitur super suos actus. 3a. Deus non potest haberi odio in se, sicuti diligi; sed tantum in suis effectibus: vnde prius est odium proximi, quam Dei, & inuidia proximi, per consequens, est etiam causa odij, quod est in Deum. 4a. Nihil prohibet aliquid secundum diuersas rationes oriri ex diuersis causis; & sic odium potest oriri ex ira dispositiue, & ex inuidia formaliter.

Quæstio 35. De acedia

Artic. 1. Vtrum acedia sit peccatum.

1. Concl. Bel. 6. Acedia est peccatum. 1. Quia interdicitur in sacra scriptura. 2a. Acedia est torpor mentis bona negligentis inchoare, vel tristitia quæ animum deprimit, vt nihil agere debeat, ex Damasceno, quæ tristitia semper est mala, vel secundum se, vel secundum effectus: secundum se, cum est de eo, quod est apparens malum, & est vere bonum: vt amare Deum. Quare tristitia, quæ est de bono spirituali, quod semper est vere bonum, semper erit mala: at acedia, vt hic sumitur, nominat tristitiam spiritualis boni, ergo erit dupliciter mala, & secundum se, & secundum effectus, si ita hominem aggrauet, vt totaliter à bono opere retrahat. Nam etiam in motibus appetitiuis dicitur esse peccatum. † 2a. Passiones ex se non sunt peccata; sed vt laudantur si applicantur bono: ita vituperantur si applicentur malo: & sic tristitia de malo moderata est laudabilis, de bono immoderato, vituperabilis: & sic est peccatum. 3a. Licet aliquando acedia accidat certis horis: tamē potest habere rationem peccati; quia potest contingere, quod secundum aliquas transmutationes corporales, certis temporibus prouenientes, aliqua peccata nos magis impugnent. 4a. Quod quis bona à Deo accepta contemnat, vnde oritur acedia, non pertinet ad humilitatem; sed potius ad ingratitudinem: quia de his tristamur quæ quasi mala, vel vilia reputamus. 5a Peccatum semper est fugiendum; Bel. 21. sed impugnatio peccati aliquando vincenda fugiendo; vt in luxuria: aliquando resistendo, vt in acedia.

Articul. 2. Vtrum acedia sit speciale vitium.

Acedia est speciale vitium, prout est tristitia de bono, de quo caritas gaudet. 1. Concl. Greg. enim eam distinguit ac alijs vitijs. 2a. Acedia, vt est tristitia de bono spirituali, in communi, quod est in actu singularum virtutum, non pertinet ad speciale vitium, sed ad omnia vitia: quia quodlibet vitium refugit spirituale bonū virtutis oppositæ. 3a Acedia non est vitiū speciale, vt est de spirituali bono, prout est laboriosum, aut molestum corpori, vel delectationis eius impeditiuum: quia sic non distingueretur à vitijs carnalibus quibus aliquis quietem, & delectationē, corporis quærit. Vnde patet ad tria argumenta. lib. 31. Mor. c.31.

Artic. 3. Vtrum acedia sit peccatum mortale.

Acedia secundum suum genus, est peccatum mortale. 1. Tristitia sæculi, ait 1. Concl. Paul. mortem operatur: huiusmodi est 2. Cor. 7. acedia, quæ non est tristitia secundum Deum, quæ diuiditur contra tristitiam sæculi, ergo. 2. Illud peccatum ex suo genere est mortale, quod cōtrariatur caritati, quæ vitam præbet. huiusmodi est acedia; quia est tristitia de bono spirituali, vt est diuinum, ergo. 2a Peccatū humanum non est mortale, nisi habeat suam perfectionem,

ctionem, scilicet, consensum rationis: ideo acediæ motus; si sit in sola sensualitate propter repugnātiam carnis ad spiritum, est peccatum veniale tantum: si autē sit cum consensu rationis, carne contra spiritum omnino prævalente, est mortale † 3a. Acedia contrariatur præcepto de sanctificatione sabathi, in quo, vt est morale, præcipitur quies mētis in Deum. 4a. Cum quis tristatur, quod aliquis eum cogat, implere opera virtutis, quæ facere nō tenetur, nō est peccatum acediæ; sed solum quando contristatur in his, quæ ei imminent facienda propter Deum. 5a. In viris sanctis si inueniuntur aliqui imperfecti motus acediæ, nō pertingunt ad consensum rationis.

Art. 4. Vtrum acedia debeat poni vitium capitale.

1. Concl. Acedia conuenienter ponitur vitium capitale. 1. Quoniam Greg. eam inter hæc vitia reponit 2. Illud est vitium capitale, ex quo frequenter alia vitia oriuntur: secundum rationem causæ finalis: at huiusmodi est acedia; quia homines multa ob tristitiam operantur, vt ipsam euitent, vel eius pondere in aliqua agenda prorūperent; ergo. † 2a. Tristitia impedit ab operibus, quæ tristitiam causant: sed tamen inducit ad illa agenda, quæ sunt tristitiæ consona, vel per quæ tristitia euitatur: & id ita mouet, quod capiti tribuitur. 3a Conuenienter assignantur à Greg. sex filiæ acediæ. Homo per acediam, recedit à contristantibus, & transit ad ea quæ delectant. Primo ergo fuit contristantia, deinde impugnat quæ tristitiam ingerūt. Rursus bona spiritualia de quibus tristatur, sunt vel finis, vel ea, quæ sunt ad finē. Fuga finis fit per desperationem eorum quæ sunt ad finem, quantum ad ardua, quæ subsunt consilijs per pusillanimitatem, quantum ad pertinentia ad communem iustitiam, per torporem circa præcepta. Impugnatio contristantium, aut est circa homines inducentes ad spiritualia, & est rancor: aut circa ipsa spiritualia bona, & est malitia Prout vero a spiritualib. se trāsfert ad delectabilia exteriora ponitur euagatio mentis circa illicita: & sic solum [illegible] secundum, quia malitia nō accipitur vt genus vitiorum, nec rancor pro odio. 4a Et si Isidor. distinguat acediā à tristitia, & earū species distinctas enarret: tamen melius Greg. acediam, tristitiā vocat: quæ Isidor. adducit, reducuntur ad ea, quæ Greg. ponit. Nam amaritudo est effectus rancoris: ociositas, & somnolentia reducuntur ad torporem: importunitas mentis: inquietudo corporis instabilitas, verbositas, & curiositas, pertinent ad euagationem mentis circa illicita.

[Left margin: 31. Mor. c. 31. — lib. 31. Mor. cap 31.]

Quæstio 36 De inuidia.

Artic 1. Vtrum inuidia sit tristitia.

De bono alieno potest esse tristitia: quia potest apprehendi vt malum proprium, de quo est tristitia. 2a Tristitia de bono alterius, inquantum ex eo iminet periculum nocumenti, non est inuidia, sed magis timoris effectus, vt Aristot. docet. Vt cum quis tristatur de exaltatione inimici, timens ne eum lædat. 3a Inuidia est tristitia de bono alterius, vt æstimatur malum proprium, inquantum est diminutiuum propriæ gloriæ, vel excellentiæ Vnde Damas. ait esse tristitiæ speciem, & tristitiam esse de malis alienis. † 4a. Tristitia potest esse etiam de bono, prout bonum vnius apprehenditur, vt malum alterius. 5a. Similitudo causat delectationem, prout concordat voluntati: sed de ea potest esse tristitia, prout homo inuidet his, qui sunt propinqui, quibus se nititur æquare, vel præferre: at his à quibus multum distat non inuidet cum videat se non posse illis æquare. 6a. Amatores honoris, sunt magis inuidi; cum frustrentur eorum conatus propter excessum gloriæ alterius: similiter pusillanimes, quia omnia reputāt magna, & in omnibus se superari existimant. 7a. Memoria præteritorum bonorum, vt fuerunt habita, causat delectationem; at vt sunt amissa causat tristitiā: & inquantum ab alijs habentur causant inuidiam: vnde senes inuident iunioribus.

[Right margin: lib. de summo bono. — 1. Concl. — lib. 2. Rhe. ca. 3. — lib 2. c. 14. — Iob 6. 5. Greg. lib. 5. Mor c. 3. — Arist. 2. Rhet. c. 10.]

Art 2. Vtrum inuidia sit peccatum.

1. Concl. Inuidia prout est tristitia de bono proximi, inquantum alter excedit ipsum in bonis, quod proprie est inuidia, semper

est

Gal. 5. est praua. 1. Non efficiamur, ait Paul. inuicem inuidentes 2. Quia dolet de eo, de quo est gaudendum: quod semper est prauum, vt ait Aristo. *lib. 2 rhet. c. 11.* 2a. Tristitia de bono alicuius, prout ex eo timetur nocumentũ vel sibiipsi, vel alijs bonis, non est proprie inuidia; & potest esse sine peccato, vt est dictum: & ex Greg. patet *lib. 22. Mor. c. 11.* 3a. Tristitia de bono alterius, non quod ipse illud habeat, sed quia nobis deest, vocatur zelus ab Arist. siue æmulatio, quæ si sit circa bona honesta, est laudabilis, vt patet ex Paulo. *2. Rhet. c. 11. 1. Cor. 14.* 4a. Tristitia de bono alterius, inquantum is, qui illud habet, est eo indignus, quod euenit in diuitijs, quæ possũt accidere dignis, & indignis ab Arist. vocatur, *2. Rhet. c. 9.* nemesis, & pertinet ad bonos mores: sed secũdum fidem, talis tristitia prohibetur: quia etiam indignis proueniunt ex iusta Dei ordinatione. † 5a Primum procedit de inuidia, quę est zelus: secundum de tristitia alienorũ bonorum, secundum proprium modum: *Psal. 36. & 70.* tertium non concludit, quia inuidia differt à zelo, vnde potest dari zelus bonus, non sic inuidia. 6a. Licet tristitia, sit quædam pœna: tamen nihil prohibet, quod peccatum ratione alicuius adiuncti sit pœnale.

Artic. 3 Vtrum inuidia sit peccatum mortale.

1. Concl. Inuidia ex genere suo est peccatum mortale. 1. Paruulum occidit inuidia, vt ait Iob: *Cap 5.* at nihil occidit spiritualiter nisi peccatũ mortale, ergo. 2 Genus peccati: sumitur ex obiecto: at inuidia ratione obiecti contrariatur caritati, à qua habetur vita: quia hęc gaudet de bono proximi, illa de eodẽ tristatur, ergo 2a. Inueniuntur tamẽ aliqui primi motus inuidiæ in sensualiter existentes, etiam in viris perfectis, qui sunt peccata venialia. *1. Ioan 3.* † 3a. Inuidia vt est passio in sensualitate tantum, sine consensu rationis: non est peccatum sicuti inuidia paruulorum vnde patet etiam ad secundum 4a. Inuidia opponitur directe misericordiæ, & caritati: nam misericors, miseretur de malo proximi: inuidus tristatur de bono illius. *Arist. lib. 2. Rhet. c. 9.* Vnde falsum est cõtrariari solũ, nemesi, quæ est passio.

Art. 4 Vtrum inuidia sit vitium capitale.

1. Concl. Inuidia est vitium capitale. 1. Quia Greg. numerat eam inter capitalia. *lib. 31. Mor. c. 3.* 2. Sicut acedia est tristitia de bono spirituali diuino, ita inuidia est tristitia de bono proximi: at acedia est vitiũ capitale, quia mouet ad quædã faciẽda, ergo etiã inuidia. † 2a. Licet inuidia oriatur ex inani gloria, non tamen sequitur non esse vitiũ capitale: quia sufficit, vt habeat aliquam principalem rationem producendi ex se multa genera peccatorum. Vel dices non poni vitium capitale, vt oritur ex inani gloria. 3a. Auctoritas Greg. nõ probat inuidiam esse grauissimum peccatorum; *lib. 5. Mor. c. 34.* sed ad hoc homines induci, quando diabolus inuidiam suggerit. Datur etiam inuidia quæ est inter grauissima peccata: vt inuidia fraternæ gratiæ quæ est peccatũ in Spir. sanc. 4a. Conueniẽter à Greg. numerãtur inuidię filiæ. *li. 31. moral. c. 31.* Nam in conatu inuidiæ est aliquid tanquam principium, & aliquid tanquam medium, & aliquid tanquam terminus: principium, vt minuat gloriam alterius, vel in occulto, & sic susurratio: vel manifeste, & sic detractio. Mediũ vel potest diminuere, & sic exultatio in aduersis; aut nõ potest, & sic afflictio in prosperis. Terminus autẽ est in ipso odio: vnde afflictio in prosperis & exultatio in aduersis sunt filiæ, inuidiæ, non autem ipsa inuidia, quæ est tristitia, de bonis proximi, vt habent gloriã quandam.

Quæstio 37. De peccatis, quæ opponuntur paci.

Art. 1. Vtrum discordia sit peccatum.

1. Concl. Discordia ea ratione est peccatum, in quantum contrariatur cõcordiæ, quæ ex caritate nascitur, cuius est corda in vnum vnire. 2a. Discordia qua quis scienter ex intentione dissẽtit à bono diuino & à bono proximi, in quo debet consentire, ex suo genere est peccatum mortale: licet primi motus sint peccata venialia. 1. Discordiæ à Paulo ponuntur inter opera carnis, quæ qui agunt regnum Dei non consequentur, ergo 2. Quia est contraria caritati, quæ corda vnit, quod principaliter est bonum diuinum. 3a Discordia per accidẽs circa bonum diuinum & proximi, cũ quis existimat illud esse bonum, alius

vero contra, non est peccatum, nec repugnat caritati, nisi sit cum errore, & pertinacia circa ea, quæ sunt de necessitate fidei. † 4a. Voluntas proximi ex se non est regula voluntatis nostræ, sed inquantum adhęret voluntati diuinæ; & sic ei dissentire est peccatum. 5a. Causare discordiam, per quam tollitur mala concordia in mala voluntate laudabile est; & sic Paulus induxit ad dissentionem: sic etiã intelligitur illud, Non veni pacem mittere, sed gladium. 6a. Discordia inter Paulum, & Barnabam fuit per accidens: quia vterque intendebat bonum: nec erat de his, quę sunt de necessitate salutis: quãuis id factum fuerit ex diuiua prouidentia propter vtilitatem inde consequentem.

Act 23.

Matt 10.

Act. 15.

Artic. 2. Vtrum discordia sit filia inanis gloriæ.

1. Concl. 31. moral. c. 31.

Discordia ponitur filia inanis gloriæ. 1. Ex auctoritate Gregorij. 2. Discordia importat quandam disgregationem voluntatis inquantum quisque, quæ sua sunt præfert his, quæ sunt aliorum: at hoc, cum inordinate fit, pertinet ad superbiam, & inanem gloriam, ergo. †2a. Rixa non est idem, quod discordia: nam consistit in exteriore opere, & causatur ex ira: discordia autem in disiunctione motuum voluntatis, quam facit inanis gloria. 3a. Discordia, vt à termino à quo causatur ab inuidia, & vt à termino ad quem, vnde fit denominatio, ab inani gloria. 4a. Non proptorea, quod per discordiam res maxime dilabuntur, debet esse vitium capitale, quia hoc pertinet ad proprium effectum ipsius, cum sit diuisio voluntatis.

Quæstio 38. De contentione.

Articul. 1. Vtrum contentio sit peccatum mortale.

1. Concl.

Contentio importat contrarietatem quandam in locutione, vt discordia in voluntate: quæ attenditur, vel quantum ad intentionem, vel quantum ad modũ. 2a. Si contentio accipiatur, vt importat impugnationem veritatis, & inordinatum modum, est peccatũ mortale. Quoniam contrariatur præcepto Apostoli, qui eam prohibet, & inter opera carnis numerat. 3a Contentio, vt est impugnatio falsitatis, debito modo, est laudabilis: si indebito modo potest esse peccatum veniale; nisi tanta fiat inordinatio, quæ generet scandalum. 4a. Contentio, vt est oratio ad confirmandum, & confutandũ accommodata; si conueniat personis, & negotijs, laudabilis est, & ponitur color rhetoricus: si autem excedat conuenientiam personarum, & negotiorum, est vituperabilis. †5a. Contentio inter discipulos Domini non erat cum intentione impugnandi veritatem; licet esset inordinata quia erat de eo, de quo non debebat esse, scilicet de primato honoris. 6a. Apostolus non gaudebat de contentione prædicantium, sed de fructu, qui ex hoc proueniebat: vt ex malis occasionaliter sequuntur bona. 7a. Contentio, proprie est, cum quis intendit impugnare veritatem: & sic catholici non contendunt contra hæreticos, sed è conuerso. Si autem sumatur pro acrimonia locutionis, non semper est peccatum mortale. 8a. Contentio illa Iob, cum Deo accipitur pro disputatione ad inquirendam veritatem: vt patet ex cap. 13

2. Tim. 2.

Gal. 5.

Cic. lib. 2. de inuent.

Luc. 22.

Phil. 1.

Cap. 39.

Artic. 2. Vtrum contentio sit filia inanis gloriæ

1. Concl.

lib. 31. Mor. c. 31.

Contentio ponitur filia inanis gloriæ, eadem ratione, vt discordia. 1. Auctoritate Gregorij. 2. Vt aliqui sunt discordantes ex hoc, quod stant corde, in proprijs; ita aliqui sunt contendentes ex hoc, quod vnusquisque verbo id, quod sibi videtur defendit, ergo sicuti discordia est filia inanis gloriæ, ita & contentio. †2a. Contentio habet quidem affinitatem cum inuidia quantum ad recessum eius; à quo aliquis discordat: at cum inani gloria, quantum ad id, in quo sistit. 3a Clamor non est principale in contentione: vnde non oportet, vt si clamor oriatur ex ira, quod etiam contentio. 4a. Nihil prohibet, vt quæ ex superbia, vel inani gloria per se oriuntur, causentur ex contrarijs eorum, ex quibus occasionaliter superbia oritur: vt cum quis de humilitate superbit. Nihil ergo obstat, quod conten-

contentio sæpe oriatur ex defectu scientiæ, ex qua oritur inanis gloria.

Quæstio 39. De schismate.

Articul. 1. Vtrum schisma sit peccatum speciale.

1. Concl. li. 20. contra Faust. c. 3.

Schisma est speciale peccatum. 1. Patet ex Aug. Qui distinguit inter schisma, & hæresim. 2 Schismatici dicuntur, qui propria sponte subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris ecclesiæ ei subiectis communicare recusant: quia peccatum schismatis dicitur, quod directe, & per se opponitur vnitati. Schisma enim ab animorum schissura, dicitur, quam caritas facit, quæ non solum alteram personam alteri spiritualis dilectionis vinculo vnit, sed etiam totam ecclesiam in vnitate spiritus: sed vnitas ecclesiæ attenditur, & in connexione membrorum adinuicem, & in ordine omnium ad vnum caput: quod est Christus, cuius vicem gerit summus Pontifex, ergo erit speciale peccatum, vt est separatio ab ecclesiastica vnione, & summi Pontificis subiectione. † 2a. Diuisio hominis à Deo per peccatum, cum non sit per se intenta à peccante, non est schisma, per se loquendo. 3a. Non omnis qui præceptis ecclesiæ non obedit, est schismaticus, sed qui cum rebellione, id est, qui pertinaciter præcepta ecclesię contemnit, & iudicium eius subire recusat. 4a. Schisma, & hæresis sunt diuersa vitia: nam hæresis peruersum dogma habet, schisma separat ab ecclesia; licet hæreticus sit etiam schismaticus, sed non conuertitur. Verum nullum est schisma, quod non sibi aliquam hæresim confingat, vt schismaticus retro ab ecclesia recessisse videatur.

Artic. 2 Vtrum schisma sit grauius peccatum infidelitate.

1. Concl.

Infidelitas est grauius peccatum schismate ex suo genere. 1. Quia infidelitas super schisma, addit peruersum dogma. 2. Illud peccatum, quod maiori bonæ cōtrariatur ex suo genere grauius est; quia genus, & species peccati sumuntur ab obiecto: at infidelitas est circa ipsum Deum, vt est in se veritas prima, schisma vero circa ecclesiasticam vnitatem, quæ est bonum participatum, & minus, quam ipse Deus, ergo. 2a. Potest contingere, quod aliquis schismaticus grauius peccet, quam quidam infidelis, vel propter maiorem contemptum, vel propter maius periculum, quod inducit, &c. † 3a. Peccatum schismatis quandoque grauius est punitum in populo Hebræo, quia erat ad schismata promptus: non quod esset maius peccatum, quam infidelitas. Et quia pœnæ sunt medicinæ, ideo vbi est maior pronitas ad peccandum, ibi seuerior pœna adhibetur. 4a. Bonum ecclesiasticæ vnitatis, cui opponitur schisma, est minus quam bonum veritatis diuinæ, cui opponitur infidelitas. 6a. Schisma, & alia peccata, quæ fiunt in proximum, opponuntur caritati, quantum ad secundarium bonum, quod est minus, quam obiectum fidei, quod est ipse Deus. Sed inter peccata, quæ fiunt in proximum, schisma est maximum; quia opponitur bono spirituali multitudinis. Num. 16.

Art. 3. Vtrum schismatici habeant aliquam potestatem.

Schismatici habent potestatem sacramentalem, quę per consecrationem confertur. Quia talis potestas secundum essentiam remanet in homine quandiu viuit, siue in schisma, siue in hæresim labatur, quod patet, quia si redeat ad ecclesiam, non amplius consecratur. Et hoc probant tria argumenta ab auctoritate sumpta. 2a. Schismatici amittunt vsum potestatis, ita vt eis nō liceat sua potestate vti. Quia potestas inferior non debet exire in actum, nisi vt mouetur à prima. Et hoc probat auctoritas Cypr. in arg. sed contra. 3a. Si schismatici vtuntur sua potestate, effectum producunt in sacramentalibus, vbi non requiritur iurisdictio. 4a. Potestas iurisdictionis non manet in schismaticis, & hæreticis. Vnde non possunt excommunicare, absoluere, indulgentias dare, &c. 1. Concl.

Art. 4 Vtrum sit conueniens pœna schismaticorum, vt excommunicentur.

Est conueniens pœna scismaticorum, 1. Concl.

vt excommunicentur, & potestate temporali coerceantur. 1. Num. 16. Recedite à tabernaculis hominum impiorum, qui schisma fecerunt, &c. 2. Per qua peccat quis, per ea debet puniri: at schismatici peccant, tum quia separant se à communione membrorum ecclesiæ, tum quia subdi recusant capiti ecclesiæ, ergo. † 2a. Non licet à schismaticis recipere baptismum, nisi in articulo necessitatis; quia melius est ex hac vita cum signo baptismi exire, quam sine. 3a. Schismatici non excommunicantur, vt magis segregentur; sed vt de sua separatione confusi, quandoque ad pœnitentiam reducantur. 4a. Pœnæ præsentis vitæ sunt medicinales; ideo quando vna non sufficit, superadditur alia: & sic ecclesia post excommunicationem, adhibet coertionem brachij secularis: si vna pœna sufficit, non debet altera adhiberi.

Sap. 11.

Quæstio 40. De Bello.

Artic. 1. Vtrum bellare sit semper peccatum.

Bellare non est semper peccatum. Patet ex Aug, qui ait, Christianam disciplinam non omnino culpare bella. 2a. Vt bellum sit iustum tria requiruntur: Primum auctoritas principis, cuius mandato bellum est gerendum: priuatæ enim personæ non possunt, cum debeant ius suum in iudicio superioris prosequi: & quia Principi commissa est cura reipubl. quam tueri debet materiali gladio, & contra interiores perturbationes, Rom. 13. Non sine causa, &c. & ab exterioribus hostibus, Psalm. 81. Eripite pauperem, &c. Ita Aug contra Faust. Deinde iusta causa, vt qui impugnantur propter aliquam culpam impugnentur, vt August. docet. Postremo recta bellantium intentio, scilicet, vt bonum promoueatur, & vt malum vitetur, vt August. scribit. 3a. Potest cõtingere, vt sit legitima auctoritas indicentis bellum, & causa iusta; nihilominus propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum, vt propter nocendi, & vlciscendi cupiditatem: ita docet Aug. † 4a. Illud, omnis qui acceperit gladium, &c. intelligitur de illis, qui nulla superiore, aut legitima potestate, iubente, vel concedente in sanguinem alicuius armantur: qui semper gladio pereunt, quatenus pro peccato gladij æternaliter puniuntur, nisi eos pœniteant. 5a Illud, non resistere malo, &c. & illud, non vos defendentes, sunt seruanda in præparatione animi, non autem quando aliter agendum est propter commune bonum, vel etiam illorum, cum quibus pugnatur. 6a. Paci non contrariatur iustum bellum, sed malum: nam qui bella gerunt, pacem intendunt: bellum enim geritur, vt pax acquiratur, 7a. Exercitia hominum ad res bellicas spectantia, non sunt vniuersaliter prohibita, sed tantum inordinata, & periculosa, ex quibus sequuntur occisiones, &c.

1. Concl Epist 5. ad Marcel.

lib. 22. c. 7.

li. 83. q. q. 10.

lib. de verb. Dom. 23. q 1. apud

lib. 22. contra Faust. c 74.

Matt. 26.

Matth. 5. Rom 12.

Aug epist. 5. ad Marcel.

Articul. 2 Vtrum Clericis, & Episcopis sit licitum pugnare.

Clericis non licet omnino bella gerere, quæ ordinantur ad sanguinis effusionem. 1. Petro enim in persona Episcoporum, & clericorum dictum est, Conuerte gladium tuum in vaginam 2. Bellica exercitia, maxime repugnant officiis, quibus Episcopi, & clerici deputantur: tum quia habent maximam inquietudinem, vnde multum impediunt animum à contemplatione diuinorum, laudem Dei, & orationem pro populo: tum etiam quod omnes clericorum ordines ordinãtur ad altaris ministerium, in quo sub sacramento repræsentatur passio Christi: & ideo non licet eis infundere sanguinẽ, sed magis esse paratos ad sui sanguinis effusionem, pro Christo: vt imitentur opere, quod gerunt ministerio. Ideo institutum est, vt effundentes sanguinem, etiã sine culpa, sint irregulares. † 2a. Prælati debent resistere non solum spiritualiter, interficientibus gregem, sed etiam raptoribus, & tyrannis: non materialibus armis, sed spiritualibus, vt ait Paul 3a. Prælati, & clerici auctoritate superioris possunt interesse bellis: non vt pugnent, & si qui faciunt, abusus est: sed vt iuste pugnantibus spiritualiter subueniant: Vnde sacerdotes olim sacris bucinis in bello clangebant. 4a. Ad clericos pertinet disponere alios ad bellandum bella iusta: quia

1. Concl.

Matt. 26.

2. Tim. 2.

1. Cor. 11.

2. Cor. 10.

Iosu 6.

quia hæc referuntur, tanquam ad finem in bonum spirituale, cui clerici deputantur: illis vero interdicitur bellum: quia eorum personæ non congruit. 5a. Licet bellare quandoque sit meritorium tamen illicitum est clericis, quia sunt ad opera magis meritoria deputati.

Artic. 3 Vtrum sit licitum in bellis vti insidijs.

1. concl. Non est licitum in bellis vti insidijs dicendo falsum, aut non seruando promissum. Ita docet Diuus Ambros. 2a. Licitum est in bellis vti insidijs ad fallendos hostes, eis propositum, aut intellectũ nostrum non aperiendo. 1. Auctoritate Domini, qui mandauit Iosue, vt insidias mitteret habitatoribus ciuitatis. Idem cõfirmatur auctoritate Aug. 2. Sicuti in doctrina sacra multa sunt occultanda in fidelibus, ne detur sanctum canibus, ita multo magis ea, quæ ad impugnandos inimicos, paramus, sunt eis occultanda: at hoc pertinet ad rationem insidiarum, ergo. Vnde inter cætera documenta militaria ponitur hoc, de occultandis insidijs. 3a. Huiusmodi insidiæ non proprie vocãtur fraudes, nec iustitiæ repugnant, nec ordinatæ voluntati: quia esset inordinata voluntas si aliquis vellet nihil sibi ab inimicis occultari. Vnde patet ad obiecta.

lib. 1. de offi c. 20. & lib 3. c. 10. Iosu. 8. lib. 9. in Iosu. q 10. Matt 7.

Articul 4. Vtrum in diebus festiuis liceat bellare.

1. Concl. In diebus festiuis licitum est iusta bella exercere pro tuitione reipub fidelium, si hoc necessitas exposcat. 1. Iudæi laudabiliter id fecerunt, ergo. 2. Obseruatio festorum non impedit ea, quæ ordinantur ad hominũ salutem, etiam corporalem, & ideo Christus sanauit in sabbatho: quare & multo minus ea, quæ pertineant ad salutem reipubl huiusmodi sunt bella, ergo. Vnde si quis necessitate existente cessaret, Deum tentaret. 2a. Necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festis. 1. Qui festa sunt ordinata ad vacandũ diuinis, vt scriptura docet. 2 Ab Isai reprahenduntur, qui in diebus festiuis repetunt debita, ergo. Vnde patet ad obiecta.

lib 1. Mach. c. 2. Ioan 7. Exod. 20. Cap. 58.

Quæstio 41. De rixa.

Art 1. Vtrum rixa sit semper peccatum.

Rixæ semper sunt peccata: & in eo, qui alterum iniuste inuadit peccatum mortale. Nam à Paul ponuntur inter opera carnis. 2. Rixa est quoddam priuatum bellum inter personas priuatas, non ex publica auctoritate, sed ex inordinata voluntate, importans contradictionem in factis, quando ex ira inuicem se percutiunt, vt ait Glos. at inferre hoc modo nocumentum proximo, est mortale peccatum, ergo. 2a. In eo, qui se defendit, vel non erit peccatum, vt si sit solo animo repellendi iniuriam illatam, & moderate se defendat: vel erit peccatum veniale, quando nõ multum excedit moderatam defensionem, sed cum aliquo leui motu odij, aut vindictæ: vel mortale, quando ob firmato animo in impugnantem insurgit ad occidendum, aut grauiter lædẽdum. †3a. Tria requiruntur ad rixam: 1. Vt aliquis sit paratus ad impugnandum, & promptus ad contradicendum. 2. Vt contentione delectetur. 3. Vt alios ad contentionem prouocet. 4a. Illud, Gen. 26. non intelligitur, quod serui Isaac rixati sint, sed quod incolæ terræ rixati sunt contra eos, & hi tãtum peccauerunt, non autem serui. 5a. Tunc bellum non est peccatum, cum fit publica auctoritate, &c. at rixa fit priuato quodam affectu iræ, vel odij. Si autem ministri Principis, aut iudicis publica potestate aliquos inuadant, non dicuntur rixari, sed qui publicæ potestati, se iniuste defendendo resistunt.

1. Concl. Gal. 5. Gal. 5.

Artic 2 Vtrum rixa sit filia iræ.

Rixa proprie oritur ex ira. 1. Ex Gregor. qui hoc docet: & Sapiens ait, iracundum prouocare rixas. 2. Rixa proprie est, cum aliquis intendit aliquem lædere, eo sciente, & repugnante: at hoc proprie pertinet ad iram, quæ est appetitus vindictæ, ergo. †2a Rixa oritur etiam ex concupiscentia, tanquam ex prima radice, ex ira autem proxime. 3a. Iactatio, & dilatatio sui tantum occasionaliter concitant rixas, prout concitant iram. 4a. Rixa non oritur ex stultitia, sed cum ea similitudinem habet, prout impedit iudicium rationis. 5a. Licet

1. Concl. Prou 15. & 29 Greg 31. mor. c. 31.

quandoque rixa ex odio oriatur: tamen non est proprius effectus odij, sed præter intentionem odientis. 6a. Licet ex rixa sequatur odium, & discordia in cordibus rixantium: non tamen sequitur quod rixa proprie, & directe oriatur ex inani gloria, quia quodlibet peccatum potest imperare actum alterius ordinando illum in suum finem.

Quæstio 42. De seditione, quæ opponitur paci.

Artic. 1. Vtrum seditio sit speciale peccatum ab alijs distinctum.

1. Concl. 2. Cor. 12. Seditio est speciale peccatum. 1. Quoniam Paulus seditionem ab alijs peccatis distinxit. 2. Quia habet speciale bonum, cui opponitur scilicet vnitatem, & pacem multitudinis, erit igitur speciale vitium. †2a. Seditio conuenit cum bello, & rixa, prout importat contradictionem quandam: differt autem, primo, quia bellum & rixa important impugnationē in actu, at seditio etiam præparationem ad impugnationem. Secundo bellum est multitudinis ad multitudinem, rixa vnius ad alterum, vel paucorum ad paucos: seditio autem est inter partes vnius multitudinis inter se dissentientes. †3a. Peccatum seditionis non solum est in eo, qui discordias seminat, sed etiam in eis, qui inordinate ad inuicem dissentiunt 4a. Seditio differt à schismate, quia hoc opponitur spirituali vnitati, seditio corporali: schisma importat tantum ipsam pugnam spiritualē: seditio vero etiam præparationem animi ad pugnam. 5a. Seditio continetur sub discordia, sicut schisma: quia ambo dicunt discordiam partium multitudinis.

Art. 2. Vtrum seditio sit semper peccatum mortale.

1. Concl 2. Cor. 12. Seditio ex genere suo est peccatum mortale, & tanto maius rixa, quanto bonum commune est maius priuato. 1. Seditiones prohibentur à Paul. inter alia peccata mortalia. 2. Vnitas cui opponitur seditio est vnitas iuris, & communis vtilitatis, ex Aug & sic opponitur iustitiæ, & communi bono, ergo. &c. 2a. Peccatum seditionis primo pertinet ad eos, qui seditionem procurant, deinde ad illos, qui eos sequūtur perturbantes commune bonum: at qui commune bonum defendentes istis resistunt, non sunt dicendi seditiosi. †3a. Seditio importat quidem pugnam, sed nō eam, quæ fit propter communem vtilitatem, sed contra: vnde semper est peccatū. 4a. Seditio non est discordia à quocunque bono, sed ab eo, quod est manifeste bonū scilicet à communi vtilitate: vnde semper est peccatum. 5a. Perturbatio regiminis tyranni, non habet rationem seditionis: quia non ordinatur ad bonum commune; nisi forte quando sic inordinate perturbatur tyrānni regimen, vt multitudo magis detrimentum patiatur ex perturbatione sequenti, quam ex tyranni regimine: & tunc esset peccatum. lib. 2. de ciu. c. 21.

Quæstio 43. De vitijs, quæ beneficentiæ opponuntur.

Art. 1 Vtrum scandalum conuenienter definiatur, quod est dictum vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ.

Conuenienter definitur scandalum quod est dictum, vel factum minus rectū præbens occasionem ruinæ. 1 Ex Hieron. super illud, scis quia Pharisæi audito, &c. 2. Sicut obex, qui ponitur alicui in via corporali, cui impingens disponitur ad ruinam, dicitur scandalum, ita in processu viæ spiritualis contingit aliquem disponi ad ruinam per dictum, vel factum alterius, dum, scilicet trahitur ad peccandum illius exemplo, & hoc dicitur scandalum græce, latine ruina & impactio pedis, sed nihil disponit ad spiritualem ruinam, nisi quod habet aliquem defectum rectitudinis, ergo conuenienter definitur, &c. †2a. Non ponitur in hac definitione concupitum, quia cum concupiscentia mali lateat in corde, non ponit alteri obicem. 3a Minus rectum non dicitur per hoc, quod ab altero superetur in rectitudine, sed quia habet rectitudinis defectum, cum vel sit per se malum, vel habeat speciem. 1. Concl. Matt. 15.

ciem mali. 4a. Nihil prohibet, vt quod est per accidens ponatur in definitionibus: quia quod est secundum accidens vni potest per se alteri conuenire, vnde recte ponitur occasio in definitione scandali 5a Scandalum, aliud actiuum, cũ aliquis dicto, vel facto intendit inducere alium ad peccandum ex se est inductiuum ad peccandum, vt si publice aliquis peccet, & iste proprie dat occasionem ruinæ. Aliud passiuum sine actiuo, vt cum præter intentionem operantis, & conditionẽ operis, aliquis male dispositus inducitur ad peccandum: & tunc non datur occasio ruinæ ex se, sed alius eam sumit. Quandoque sunt simul actiuum, & passiuum: quandoque actiuum sine passiuo, & contra. 6a. Infirmitas est promptitudo ad scãdalum, & offensio est indignatio contra peccantẽ, & ideo non sunt scandalũ, quod importat ipsam impactionem ad ruinam.

Rom. 7.

Artic. 2. Vtrum scandalum sit peccatum.

1. Concl. Scandalum passiuum semper est peccatum in eo, qui scandalizatur: quia semper aliqualiter ruit spirituali ruina, quæ est peccatum. 2a. Similiter scandalum actiuũ semper est peccatum in eo, qui scandalizat: quia, vel ipsum opus est peccatum, vel habet speciem peccati, & sic est dimittendum propter proximi caritatem. Nam in vtroque à rectitudine deficitur: in quo consistit ratio peccati, ergo. 3a. Potest esse scandalum passiuum sine peccato illius, ex cuius facto bono aliquis scandalizatur, sicuti scandalum actiuum sine peccato illius, qui scandalizatur. 4a. Illud, Necesse est, vt eueniãt scandala, intellige non de necessitate absoluta, sed conditionali, vt sunt sub præsentia Dei, vel necessitate finis quia sunt vtilia, vt qui probati sunt manifesti fiant: vel secundum conditionem hominum, qui sibi à peccatis non cauent, & conuersationem malam non mutant. 5a. Illud scandalum es mihi, intelligitur large pro quocunque impedimento: Petrus enim pietatis quodam effectu cupiebat impedire passionem Christi. 6a. Qui spiritualiter impingit; semper saltem retardatur aliqualiter à processu in via Dei: vnde saltem peccat venialiter.

Matth. 18.

Matt. 16.

Artic. 3. Vtrum scandalum sit speciale peccatum.

Scandalum actiuum per se quando quis intendit trahere aliquem ad peccandum ex intentione specialis finis, est speciale peccatum. 1. Quia opponitur speciali virtuti scilicet caritati. Rom. 14. Si propter cibum, &c. 2. Finis dat speciem in moralibus: at scãdalum intendit particulare proximi nocumentum, & opponitur directe correctioni fraternæ, ergo. 2a. Scandalum passiuum non potest esse speciale peccatum: quoniam non habet specialem deformitatem speciali virtuti oppositam. 3a. Similiter scandalum actiuum per accidẽs, hoc est quando aliquis aliquo verbo suo, aut facto non intendit dare alijs occasionem peccati, sed solum explere voluntatem suam. † 4a Licet materialiter omne peccatum possit se habere ad scandalum actiuum: tamen scandalum potest habere specialem rationem peccati ex intentione finis. 5a. Scandalum actiuum potest inueniri separatum ab alijs peccatis, vt cum quis scandalizat facto, quod non est peccatum, sed habet speciem mali. 6a. Scãdalum non habet specialem rationem peccati ex eo, quod publice peccatur, sed ex intentione finis. 1. Concl.

Artic. 4. Vtrum scandalum sit peccatum mortale.

Scandalum passiuum aliquando est peccatum veniale, vt cum quis ex inordinato dicto, vel facto alterius commouetur motu venialis peccati: quandoq; est mortale, cum commouetur vsque ad peccatũ mortale. 2a Similiter scandalum actiuum per accidens aliquando est peccatum veniale, cum quis facit actum aliqua leui indiscretione, qui, vel sit peccatum veniale, vel saltem habet aliquam speciem mali: aliquando mortale, cum quis committit actum peccati mortalis, vel contemnit salutem proximi. 3a. Scandalum actiuum per se, si intendat inducere ad peccandum mortaliter, est mortale. similiter si ad peccãdum venialiter per actum peccati mortalis: si autem sit per actum peccati venialis ad venialiter peccandum, est veniale tantum. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl.

Art.

Art. 5. Vtrum scandalum passiuum possit etiam in perfectis cadere.

1. Concl. In ijs, qui perfecte Deo adhærent per amorem scandalum non inuenitur. 1 Ex Hieron. qui ait, maiores non scandalizari. (In Matt c. 18.) 2a. Scandalum passiuum importat commotionem quandam animi à bono: at perfecti, cum adhæreant, non commouentur, quia rei immobili adhærent, ergo quamuis inordinate alios se habere videant, vel dictis, vel factis, non tamen à rectitudine sua recedunt. Qui confidunt in Domino, &c. (Psalm. 124.) Pax multa diligentibus legem tuam, &c. (Psalm. 118.) † 2a. Quod Dominus dixit Petro, scandalum mihi es, intelligitur large pro quolibet impedimento. 3a. In exterioribus actibus perfecti viri possunt impediri: (1. Thes. 2.) sed in interiori voluntate quo minus ferantur in Deum non impediuntur (Rom. 8.) per dicta, vel facta alterius 4a. Viri perfecti incidunt interdum in peccata venialia sed infirmitate carnis, non quod scandalizentur.

Art. 6. Vtrum scandalum actiuum possit inueniri in viris perfectis.

1. Concl. Scandalum actiuum non potest inueniri in viris perfectis. 1. Quia in eis non potest esse scandalum passiuum, quod minus repugnat perfectioni, ergo. 2. Scandalum actiuum non est, vbi nihil inordinate fit, vel dicitur. sed perfecti omnia ordinant secundum regulam rationis, & præcipue cauent, ne alijs offensionem pareãt, (2. Cor. 14.) ergo. 2a. Id quod deest in eorum dictis, vel factis ab hac moderatione, prouenit ex infirmitate humana, secundum quam à perfectione deficiunt: non tamen ita: vt multum à ratione recedant: vnde non possunt alij rationabiliter inde occasionẽ sumere peccandi. †3a. Scandalum passiuũ non semper prouenit ex scandalo actiuo alterius, sed eiusdem, qui scandalizatur, quia ipse seipsum scandalizat, vt Pharisæi. (Matt. 15.) 4a. Factum Petri, de quo ad Galat. 2 non fuit tam graue peccatum, vt merito possent alij scandalizari: vnde gentiles patiebantur scandalum passiuum, & in Petro non erat scandalum actiuum. 5a. Si quæ venialia viri perfecti committunt in exterioribus dictis, vel factis, non sunt huiusmodi, vt scandalizandi vim habeant.

Artic. 7. Vtrum bona spiritualia sint propter scandalum dimittenda

Cum scandalo actiuo nihil est faciendum. 1. Concl. 2a. Spiritualia bona, quæ sunt de necessitate salutis, non sunt propter scandalum passiuum dimittenda. 1. Ex Greg. qui ait, vtilius nasci permitti scandalum, quã veritas relinquatur. (Hom. 7 in Eze. b.) 2. Ea dimittere est peccatum mortale, quod secundum ordinem caritatis nunquam homo debet committere, vt impediat peccatum alterius. 3a. Etiam bona spiritualia, quæ non sunt de necessitate salutis, non sunt dimittenda propter scandalum, quod oritur ex malitia eorum, qui volunt impedire huiusmodi bona: vt scandalum Pharisæorum. 4a. Si autem procedat ex infirmitate, vel ignorantia, vt scandalum pusillorum, tunc spiritualia bona sunt occultanda, vel etiã differenda, quousque reddita ratione scandalum cesset quod si duret post redditam rationem, videtur esse ex malitia. † 5a. Aug. intelligitur quando ob excommunicationem aliquorum imminet periculum schismatis: tunc enim eam ferre nõ pertinet ad veritatem iustitiæ: quia pœnæ debent esse in medicinam. (lib. 3. c. 2. contra epist. Parmen.) 6a. Actus docendi, cum ponatur inter spirituales eleemosynas, debet exerceri secundum congruentiam temporum, & personarum. Sed tamen propter nullum scandalum debet homo prætermissa veritate falsitatem docere. 7a. Quando correctio fraterna propter scandalum dimittitur, non dimittitur spirituale bonum, quia non habet rationem boni, prout ex ea sequitur scandalum. (Matth. 7.) 8a. In veritate vitæ, doctrinæ, & iustitiæ non solum comprehenditur id quod est de necessitate salutis, sed etiam id per quod peruenitur perfectius ad salutem. (Gloss.) Vnde consilij opera non sunt simpliciter prætermittenda, (Matth. 15.) sed interdum occultanda, vel differenda. 9a. Implicat, quod sit committendum veniale ad vitandum scandalum, quia si (1. Cor. 12.) esset committendum non esset amplius peccatum, cum peccatum non possit esse eligibile: tum etiam, quia vergit in detrimentum propriæ salutis, prout veniale disponit ad mortale.

Art.

Art. 8. Vtrum propter scandalum sint temporalia dimittenda

1. Concl. Temporalia bona quæ sunt alijs commissa ad conseruandum, vt bona ecclesiæ prælatis, & bona communia rectoribus reip. non sunt propter scandalum dimittenda. 1. Nam Tomas cantuarien. repetiuit res ecclesiarum cum scandalo Regis. 2. Quia conseruatio illorum bonorum imminet illis ex necessitate, ergo. 2a. Quando scandalum oritur ex malitia, nõ sunt temporalia bona propter scandalum dimittenda: tum propter bonum cõmune, quia daretur malis rapiendi occasio: tum quia noceret rapientibus, qui in peccato remanerent 3a. Si scandalum sit propter ignorantiam, vel infirmitatem, tunc vel totaliter dimittenda sunt, vel aliter scandalum sedandum, vt August. docet lib. 1. de Ser. dom. c. 4. †4a. Licet magis debeamus diligere salutem spiritualem proximi, quam temporalia: non tamen propter quodcunque, scandalum ista bona sunt dimittenda: quia vergeret in detrimentum vitæ, veritatis, & iustitiæ. 5a. Apost. non intendit, Rom. 12. quod propter scandalum cibus simpliciter prætermittendus sit cum sit de necessitate salutis, sed talis cibus, vt patet. 1. Cor. 8. Non manducabo, &c. 6a. Illud, 1. Cor. 6. Qui vult tecum in iudicio contendere &c. est intelligendum cum Aug. secundũ 1. Cor. 9. præparationem animi, quando expediat: similiter illud Pauli de iudicijs. 7a. Scandalum quod vitabat Apost. procedebat ex ignorantia gentilium, qui id non consueuerant: & ideo abstinendum erat ad tempus, vt prius instruerentur: & hac ratione Ecclesia abstinet à decimis exigendis, vbi non est consuetum.

Quæstio. 44. De præceptis caritatis.

Articul. 1. Vtrum de caritate debeat dari aliquod præceptum.

1. Concl. De caritate debet dari præceptum aliquod. 1. De eo quod requirit Deus Deut. 20. nobis sunt danda præcepta: sed Deus requirit caritatem ergo. 2. Id quod in vnoquoque habet rationem finis, est maxime debitum & per consequens debet esse præceptum quia præceptum importat rationem debiti: at finis spiritualis vitæ est vt homo veniatur Deo quod fit per caritatem, ergo minor patet: primum ex Apost. dicẽte: finis præcepti caritas Deinde, quia omnes virtutes, de quarũ actibus dantur præcepta, ordinantur ad caritatem: nam vel sunt ad purificandũ cor, vt quæ sunt circa passiones: quia cor impurum per passiones trahitur ad terrena. vel ad habendam bonam conscientiam, vt quæ sunt circa operationes, quia mala conscientia horret diuinam iustitiam: vel ad habendam rectam fidem; vt quæ pertinet ad cultum diuinum; quia fides ficta trahit affectum ad id quod de Deo fingitur, hæc enim tria requiruntur ad diligendum Deum, ergo. †. 2a. Licet caritas imponat modum actibus virtutum omnium: non tamen cadit sub illarum præceptis; sed sub præceptis specialibus. 3a. Obligatio præcepti non apponitur libertati, quam habet qui diligit, quia præceptum dilectionis non potest impleri, nisi ex propria voluntate. 4a. Præcepta caritatis non fuerunt enumeranda inter præcepta decalogi; sed includuntur in omnibus; cum hæc ordinentur ad dilectionem Dei, & proximi.

Artic. 2. Vtrum de caritate fuerint danda duo præcepta.

De caritate fuerunt danda duo præcepta, scilicet de dilectione Dei, & proximi. 1. Concl.
1. Hoc mandatum habemus, ait Ioan. à 1. Ioan. 4.
Deo, vt qui diligit Deum, diligat fratrem suum. 2. Quamuis in dilectione Dei, quæ est finis, dilectio proximi contineatur, sicut conclusiones continentur in principijs: tamen, quia non omnes, qui cognoscunt principia, cognoscunt ea, quæ in principijs continentur; ideo debuit dari etiam præceptum de dilectione proximi propter minus capaces, qui non considerant vnum horum pręceptorum sub altero contineri. †2a Licet caritas sit vna virtus: tamẽ quia habet duos actus, ideo duo dantur de ea præcepta. 3a. Deus diligitur in proximo, sicut finis in eo, quod est ad finẽ: de quo etiam debuit dari præceptũ, ratione dicta 4a. A dilectione proximi non possumus recedere, nisi recedamus etiam à dilectione Dei, non quod sit tan-

Art. 3. Vtrum sufficiant duo præcepta caritatis.

1. Concl. Sufficiunt duo præcepta caritatis. 1. Quia in his duobus mandatis tota lex pendet. 2. Cum dilectio, & amor sit boni: bonum autem sit vel finis, vel id, quod est ad finem, cōuenienter de caritate duo præcepta sufficiunt: alterum de dilectione Dei, vt de fine, alterum de dilectione proximi propter Deum: vt de eo quod est ad finem. †2a. Licet quatuor debeamus ex caritate diligere tamen de dilectione sui, & proprij corporis, nō fuerunt præcepta danda, quia semper remanet, quantumcunque aliquis à caritate excedat. 3a. Etiam de alijs actibus caritatis, quæ consequuntur ex dilectione, vt effectus ex causa, sunt præcepta. De gaudio. Gaudete in Domino: de pace, Pacem sequimini: & de alijs alibi. 4a. In præceptis affirmatiuis, virtute includuntur præcepta negatiua, quia plus est operari bonum, quam vitare malum. Et tamen explicite sunt data præcepta contra vitia caritati opposita: vt contra odium, acediam, inuidiam, discordiam, & scandalum.

Phil. 4. Heb. 12. Leuit. 19. Eccl. 7. Gal. 5. 1. Cor. 1. Rom. 14.

Art. 4 Vtrum conuenienter mandetur, quod Deus diligatur ex toto corde.

1. Concl. Conuenienter mandatur, quod Deus diligatur ex toto corde 1. Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. 2. Cum actus diligendi Deum sit sub præcepto, vt est actus virtutis, requirit nō solum debitam materiam, sed etiam omnes debitas circumstātias, quibus vestitur, vt sit proportionatus tali materiæ: cum ergo Deus sit diligēdus vt finis vltimus, ad quē omnia referuntur, quædam totalitas fuit apponenda circa eius præceptum. †2a. Sub præcepto alicuius actus virtutis non cadit modus quem ille actus habet à superiori virtute, sed ille qui pertinet ad rationem propriæ virtutis: & talis modus significatur, cum dicitur, ex toto corde. 3a. Diligere Deum ex toto corde contingit, vel actu, & hæc est perfectio patriæ: vel habitu, & hæc est perfectio vitæ, cui non contrariatur peccatum veniale: quia sufficit, vt nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat. 4a. Perfectio caritatis, ad quam ordinantur consilia, est media inter perfectiones prædictas, vt homo se abstrahat à rebus corporalibus licitis, quæ impediunt actualem cordis motum in Deum.

Art. 5 Vtrum super hoc, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, conuenienter addatur, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua.

Conuenienter super hoc, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, additur Et ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, Deut. 6 Matt. autem 22. loco fortitudinis, dicitur in tota mente tua: Marci 12. ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute: Luc 10 loco fortitudinis, ex omnibus viribus tuis. Vbi vnū horum omittitur, est, quia id intelligitur ex alijs. Nota, quod hoc loco, voluntas significatur per cor: quia sicut cor est principium omniū corporalium motuū, ita voluntas, quantū ad intentionē finis, est principiū omnium motuū spiritualiū Et quia tria sunt motuū principia, quæ mouentur à voluntate .s. intellectus, qui significatur per mentē, vis appetitiua inferior, quæ significatur per animam, & vis exsecutiua exterior, quæ significatur per fortitudinem, seu virtutem & vires, ideo conuenienter præcipitur, ex toto corde, i. vt tota intentio feratur in Deum: tota mente .i. vt intellectus subdatur Deo; ex tota anima .i. vt appetitus reguletur secundum Deum: ex tota fortitudine, virtute, vel viribus, id est, vt exterior actus obediat Deo. At Chrysost. Aug & Greg. Nis alia ratione exponunt. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl.

Artic. 6. Vtrum hoc præceptum de dilectione Dei possit in via impleri.

Hoc præceptum de dilectione Dei in patria implebitur perfecte: in via autem impletur, sed imperfecte. 1. Ex Aug qui ait, quod implebitur in plenitudine caritatis patriæ, &c. 2. Tunc perfecte adimpletur præceptum, cum peruenitur ad finem, quē intendit præcipiens, imperfecte autem, cū non peruenitur, sed tamen non receditur ab ordine, ad finem: finis Dei præcipiētis, est vt homo totaliter ei vniatur; & hoc perfecte adimplebitur in patria: In via autem imperfecte, prout non receditur ab ordine ad finē. †2a. Ad hoc, quod præceptum nō sit impossibile, sufficit, vt aliquo modo possit adimpleri 3a. Non peccat, qui præceptum hoc perfecte non implet, sed sufficit vt contra diuinā dilectionem non agat. 1. Concl. li. de perfect. Iust.

Aug. lib. perfect. Iust. resp. 6. 4a. Præcipitur ista perfectio, quamuis non habeatur in via; quia non recte curritur, si quo currendum est nesciatur, & non sciretur nisi esset præceptum.

Articul. 7. Vtrum conuenienter detur præceptum de dilectione proximi.

1. Concl. Conuenienter datur præceptum de dilectione proximi. 1. Matt. 22. Diliges proximũ sicut teipsum. 2 Quia tangitur ratio diligendi, cũ dicitur, proximus, vel frater, qui nobis est proximus, secundum naturalem Dei imaginem, & secundum capacitatem gloriæ: tangitur modus dilectionis, cũ dicitur, vt te ipsum: quod non est intelligendum, vt proximum quis sibi æqualiter diligat, sed similiter sibi: & hoc tripliciter: primo ex parte finis: vt diligat eũ propter Deũ, sicuti seipsum ita diligit: & sic dilectio est sancta: secũdo ex regula dilectionis, vt ei non cõdescendat in aliquo malo: & sic dilectio est iusta; tertio, vt eum nõ diligat propter propriam vtilitatẽ, sed quod ei velit bonũ, sicut sibiipsi vult, & sic dilectio est vera. Itaque cõuenienter datur hoc præceptum. Vnde patet ad obiecta.

Art. 8. Vtrum ordo caritatis cadat sub præcepto.

1. Concl. Ordo caritatis cadit sub præcepto. 1. Quod Deus in nobis facit per gratiam, instruit per legis præcepta. Hier. 31. Dabo legem meam in cordibus eorum: at Deus causat in nobis ordinem caritatis, Cant. 2. ergo. 2. Modus, qui pertinet ad rationem virtuosi actus, cadit sub præcepto, de illo actu: at ordo caritatis pertinet ad rationem virtutis, cum accipiatur secundum proportionem dilectionis ad diligibile, ergo. †2a. Qui minus diligeret eum, quem plus deberet diligere, faceret ei iniuriam: & ideo ordo est sub pręcepto. 3a. Ordo diligendorum ex caritate, exprimitur in scriptura, cum dicitur, diliges Deum ex toto corde, præfertur Deus omnibus: & proximum sicut teipsum, præfertur dilectio suiipsius dilectioni proximi, cum dicitur, quod debemus pro fratribus animam ponere, intelligitur, quod plus debeamus diligere proximum quam corpus proprium. Et alibi dicitur, quod inter proximos meliores, & propinquiores debemus diligere. 4a. Ex eo quod dicitur, dilige proximum tuum, intelligitur consequenter quod qui magis sunt proximi, magis sunt diligendi.

1. Ioan. 3. | 1. Tim. 5.

Quæstio 45. De dono sapientiæ.

Articul. 1. Vtrum sapientia debeat inter dona spiritus sancti computari.

Sapientia est donum spiritus sancti. 1. Isa. 11. Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, &c. 2 Ad sapientem pertinet considerare altissimam causam per quam certissime iudicat & ordinat omnia. Sicut ergo qui cognoscit causam altissimam in genere, per eam potest de omnibus, quæ sunt illius generis ordinare, & iudicare. 1. ad Cor. 3 vt sapiens architectus, &c. Ita, qui cognoscit causam altissimam simpliciter, quæ Deus est, dicitur sapiens simpliciter, & omnia per regulas diuinas potest ordinare, & iudicare: at hoc iudicium consequitur homo per spiritum sanctum. ergo †2a. Sicuti in bonis homo ex cognitione summi boni dicitur vere sapiens, ita in malis ex cognitione illius, ad quod cætera reducuntur, tanquam ad vltimum finem, dicitur sapiens ad male agendum: & si finis sint bona exteriora, vocatur sapientia terrena: si bona corporalia, sapientia animalis: si sit in aliqua excellentia, vocatur sapientia diabolica. 3a. Sapientia, quæ est donum, differt ab ea, quæ est virtus acquisita, quia illa infunditur; differt à fide, quia hæc assentit veritati diuinæ secundum seipsam, ad illam autem pertinet iudicare secundum veritatem diuinam. 4a. Dicitur timorem, & pietatem esse sapientiam, quia ista sapientiam ostẽdunt. Ex hoc enim cognoscitur hominem habere rectum iudicium de diuinis, quod Deum timet, & colit. 1. Concl. | 1. Cor. 2. | Iac. 3. | Iob. 31. | Iob. 28.

Art. 2. Vtrum sapientia sit in intellectu, sicut in subiecto.

Sapientia, quæ est donum, habet quidem causam in voluntate. s. caritatem, sed essentiam habet in intellectu. 1. Stultitia est in intellectu, ergo & sapientia, quæ est stultitiæ contraria. 2. Ad hanc sapientiam pertinet habere rectum iudicium de rebus diuinis, non ex rationis inquisitione, quia id conuenit sapientiæ, quæ est virtus intellectualis, sed secundum quandam connaturalitatem: at huiusmodi cõnaturalitas fit per caritatem, quæ vnit nos 1. Concl. | Greg. lib. 2. Moral. c 36.

1. Cor. 6. Deo, ergo. 2a. Cum August inquit, quod sapientia est caritas Dei, loquitur de sapientia secundum suam causam 3a. Cum dicitur, sapientia doctrinæ secundum nomen eius, quasi sapida scientia, accipitur sapientia pro eius fama, quæ ab omnibus commendatur. 4a. Intellectus sufficienter perficitur à dono intellectus secundum actum percipiendi tantum, non secundum actum iudicandi, ad quod pertinet donum sapientiæ, quæ iudicat secundum rationes diuinas, & donum scientiæ, secundum rationes humanas.

lib. de grat. c. 28.

Eccl. 6.

Artic. 3. Vtrum sapientia sit speculatiua tantum, an etiam practica.

1. Concl. Sapientia, vt est donum, non solum est speculatiua, sed etiam practica. 1. In sapientia, ait Paul. ambulate ad eos, qui foris sunt: at hoc pertinet ad actionem, ergo. 2. Ex Aug. superior ratio, quæ sapientiæ deputatur, intendit rationibus supernis. scil. diuinis, & conspiciendis, & consulendis, illud, vt diuina in seipsis contemplatur, hoc secundum quod per diuinas regulas iudicat de humanis actibus & dirigit eos, ergo. † 2a. Ex eo, quod sapientia, quæ est donum, est excellentior ea, quæ est virtus dirigit in contemplatione & actione: quia quanto aliqua virtus est altior, tanto ad plura se extendit. 3a. Licet diuina de quibus est sapientia sint necessaria, & æterna, tamen sunt regulæ contingentium, quæ humanis actibus subsunt. 4a. Auctoritas Gregor. solum probat ad sapientiam prius pertinere contemplationem diuinorum: ad quam posterius pertinet dirigere actus humanos secundum regulas diuinas, in quibus non prouenit amaritudo ex directione sapientiæ, sed potius amaritudo vertitur in dulcedinem, & labor in requiem.

Colos. 4.

lib. 12 de Trin. c. 14.

lib. de caus. propriet. 10.

lib. 6. Mor. c. 28.

Art. 4. Vtrum sapientia possit esse sine gratia, & cum peccato mortali.

1. Concl. Sapientia, de qua loquimur, non potest esse cum peccato mortali. 1. Sap. 1. In maleuolam animam non intrabit sapientia. 2. Quia præsupponit caritatem, cum habeat rectum iudicium per regulas diuinas de alijs, ex quadam connaturalitate, quæ est per caritatem: at caritas non potest esse cum peccato mortali, ergo. † 2a. Illud, non glorietur sapiens, &c. intelligitur de sapientia in rebus mundanis, vel diuinis per rationis humanas, & de hac sancti nõ gloriantur, sed de sapientia diuina, vt ex Paulo patet. 3a. Cognitio diuinorum, quæ est cum peccato mortali, qualis fuit in Philosophis, est, quæ per studium, & inquisitionem acquiritur: non autem sapientia, quæ est donum. 4a. Sapientia differt quidem à caritate, sed tamen quia præsupponit eam, non potest esse cum peccato mortali.

Iere. 9.

1. Cor. 1.

Rom. 1.

Art. 5. Vtrum sapientia sit in omnibus habentibus gratiam.

Sapientia est in omnibus habentibus gratiam. 1. Qui est sine peccato mortali, diligitur à Deo: at Deus neminem diligit, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat, ergo. 2. Sicut natura non deficit in necessarijs, multo minus gratia, Vnctio enim docet de omnibus, ergo sapientia, quæ importat rectitudinem iudicij circa diuina conspicienda, & consulenda, saltem quãtum est necessarium ad salutem, nulli sine peccato mortali existenti deerit. 2a. Gradus sapientiæ, quo quis altiora quædam mysteria cognoscit, & alijs manifestare potest, nec non seipsum, & alios ordinare, non est communis omnibus habentibus gratiam gratum facientem, sed potius pertinet ad gratias gratis datas, quas Spirit. sanct. dat, vt vult. † 3a Illud sapientiam loquimur inter perfectos, intelligitur quãtum ad occulta mysteria diuinorum. 4a. Ordinare alios homines, & de eis iudicare, pertinet quidem ad solos prælatos, sed dirigere proprios actus, & de eis iudicare pertinet ad vnumquenque 5a. Amẽtes baptizati, sicut, & pueri, licet non habeant actum sapientiæ, tamen habent habitum. 1. Concl.

Sap. 7.

1. Ioan. 2.

1. Cor. 12.

1. Cor. 2.

Articul. 6. Vtrum sapientiæ dono respondeat septima beatitudo.

Septima beatitudo, scilicet, Beati pacifici, congrue aptatur dono sapientiæ, & quantum ad meritum, & ad quantum ad præmium: ad meritum, cum dicitur, Beati pacifici, qui sic dicuntur, quasi pacem facientes, vel in seipsis, vel in alijs, quod 1. Concl.

fit ex constitutione debiti ordinis, vt ait Aug at ordinare pertinet ad sapientiam, ergo. Ad præmium pertinet hoc, Filij Dei vocabuntur. Dicuntur aliqui filij Dei, inquantum participant similitudinem filij vnigeniti, vt patet ex Paulo: sed hoc fit participando sapientiam, quia Dei filius est sapientia genita, ergo Confirmatur ex August. qui ait, sapientiam conuenire pacificis, in quibus nullus est rebellis. †2a. Licet sit caritatis habere pacem, vt inquit Dauid: tamen facere pacem, est sapientiæ ordinantis. Similiter Spiritus sanct. dicitur adoptionis spiritus, vt per eum nobis datur similitudo filij naturalis, qui est sapientia genita 3a. Quod sapientia dicatur se per animas sanctas transferre, intelligitur de sapientia increata, quæ est causa caritatis: sapientia autem quæ est donum, non est causa caritatis, sed magis effectus: vnde non sequitur, quod septima beatitudo pertineat ad caritatem, vt ad immediatum effectum. 4a. Conuenienter assignatur sapientiæ, quod sit pudica, quasi vitans corruptelas peccati, quod sit pacifica, qui est effectus finalis sapientiæ: quod sit modesta, & suadibilis, vt homo habeat pacem in se ipso, quod bonis consentiat, & sit plena misericordia, & fructibus bonis, iudicans sine simulatione, vt homo sit pacificus etiam alijs.

lib 19. de ciu. c 13.
Rom. 8.
lib. 1. de ser. Dom c. 9.
Psal. 118.
Sap. 7.
Iac. 1.

Quæstio 46. De stultitia, quæ opponitur sapientiæ.

Art. 1. Vtrum stultitia opponatur sapientiæ.

1. Concl.
lib. 2. Mor. c. 27.
li 6. etymol. c. 18.

Stultitia opponitur sapientiæ, sicuti cōtrarium. 1. Ex Greg. qui ait, donum sapientiæ dari contra stultitiam. 2. Stultitia dicitur à stupore ex Isidoro: vnde stultus est, qui propter stuporem non mouetur. Differt autem stultitia à fatuitate, quia illa importat hebetudinem cordis, & obtusionem sensus, fatuitas vero totalem priuationem spiritualis sensus: at sapiens dictus est à sapore, quia est aptus ad dignoscentiam rerum, atque causarum, ergo stultitia opponetur sapientiæ, vt contrarium, fatuitas autem, vt pura negatio. †2a. Idem est insipientia, & stultitia: licet illa dicatur esse circa diuina, hæc circa humana: cum stultus dicatur is, qui deficit in iudicio, secundum causas altissimas. 3a. Cum Apostol. ait, vt sapiens stultus fiat; loquitur de stultitia quadam bona, per quam aliquis terrena contemnit, quæ opponitur sapientiæ malæ sæculi, & est via ad sapientiam; quæ est donum. 4a. Sapientia, quæ est causa stultitiæ, est sapientia sæculi, quæ decipit, & facit esse stultum apud Deum, vt ait Paul. 5a. Non moueri iniurijs, si contingat ex eo, quod homines non sapiant terrena, sed sola cælestia, non pertinet ad stultitiam, sed ad sapientiam Dei. Si vero contingat ex eo, quod homo est circa omnia stupidus simpliciter, tunc pertinet ad stultitiam simpliciter.

1. Cor. 3.
Iere. 10.

Art. 2. Vtrum stultitia sit peccatum

Stultitia, quæ prouenit ex dispositione naturali, vt in amentibus, non est peccatum. 2a. Stultitia, quæ prouenit ex eo, quod homo sensum suum immergit rebus terrenis, vnde redditur ineptus ad percipiendum diuina, iuxta illud animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, est peccatum. Prou 1. prosperitas stultorum, perdet eos: at nemo perditur, nisi ob peccatum, ergo. Vnde patet ad primum. †3a. Stultitia est voluntaria, quia licet nemo velit stultitiam, vult tamen ea, ad quæ consequitur esse stultum. Sicut luxuriosus, qui non vult peccatum, sed delectationem. 4a. Stultitia opponitur præceptis, quæ dantur de contemplatione veritatis.

1. Concl.
1. Cor. 2.

Artic. 3. Vtrum stultitia sit filia luxuriæ

Stultitia, quæ est peccatum, maxime oritur ex luxuria. 1. Prou. 7. Statim eam, scilicet meretricem sequitur ignorans, & cæt. 2. Stultitia ideo est peccatum, quia homo immergit sensum rebus terrenis, vt non sit aptus ad spiritualia iudicanda: at hoc maxime fit per luxuriam, quæ est circa maximas delectationes, quibus anima maxime absorbetur, ergo † 2a. Licet Gregorius inter filias luxuriæ non enumeret stultitiam; numerat tamen duas filias

1. Concl.
31. Mor. c 31.

[illegible] luxuriæ, nimirum odium Dei, & desperationem futuri sæculi, quæ ad stultitiam pertinent 3a. Illud Apost. quod sapientia mundi sit stultitia apud Deum, non intelligitur causaliter, sed essentialiter: & ita non est necesse, vt quæ pertinent ad sapientiam mundi, sint causa huius stultitiæ. 4a. Ita causat stultitiam quæ prouenit ex impedimento corporali; sed illa, quæ prouenit ex impedimento spirituali, causatur ex luxuria.

1. Cor 3.

Quæstio 47. De prudentia secundum se.

Art. 1. Vtrum prudentia sit in vi cognoscitiua an in appetitiua.

1. Concl. lib 83 q. q. 61.

Prudentia proprie est in ratione. 1. prudentia ex Aug. est cognitio rerum appetendarum, & fugiendarum, ergo est in intellectu. 2. Prudens dicitur, quasi porro videns, perspicax enim est, & incertorum videt casus vt ait Isid. at visio non est virtutis appetitiuæ, sed cognoscitiuæ, ergo. 3 Ad prudentiam pertinet cognoscere futura ex præteritis, & præsentibus: at hoc rationis est, ergo. † 2a. Prudentia dicitur esse amor, non essentialiter, sed inquantum amor mouet ad actum prudentiæ: sicuti amor dicitur discernere, quia mouet rationem ad discernendum. 3a. Electio potest attribui prudentiæ consequēter, inquantum electionem per consiliū dirigit: quia licet electio, & cōsilium sint eorum, quæ sunt ad finem; tamen electio præsupponit consilium. 4a. Laus prudentiæ non consistit in sola consideratione, sed etiam in applicatione ad opus, quod est finis practicæ rationis: quod fit per voluntatem: & hoc voluit Arist.

li. 10. etym. c. 5.

l. 6. eth. c. 5.

Artic. 2. Vtrum prudentia pertineat tantum ad rationem practicam, an etiam ad speculatiuam.

1. Concl. liv. 6. eth. c. 5.

Prudentia non consistit, nisi in ratione practica. 1. Prudentis est bene posse consiliari, ex Arist. at consilium est de agendis in ordine ad finem, quod pertinet ad rationem practicam, ergo. 2 Idem, inquit, prudentiam esse rectam rationem agibilium, quod pertinet ad rationem practicam. † 2a. Illud Sapientia est in viro prudentia, intelligitur, quod sapientia sit prudentia in rebus humanis: sed non sapientia simpliciter: quia non est circa causam altissimam simpliciter: vnde nō sequitur, quod prudentia consistat in speculatione. 3a. Ambros. dicens, prudentiā in inuestigatione versari, accipit prudentiam late pro qualibet cognitione humana: dici etiam potest, actum speculatiuæ rationis cadere sub electione, & consilio vt est voluntarius, quantum ad exercitium, non quantum ad speciem. 4a. Licet inueniatur aliqua ars speculatiua, non tamen inuenitur prudentia: quia ratio speculatiua procedit secundum certas, & determinatas vias: at prudentia, quæ est applicatio rationis recta ad ea, de quibus est consilium, non habet determinatas vias.

Prou. 10.

lib. 1. de off. c. 24.

Artic. 3. Vtrum prudentia sit cognoscitiua singularium.

1. Concl. lib. 6. eth. c. 7.

Prudentia singularia cognoscit. 1. Ex Arist. qui ait, prudentiam vniuersalia, & singularia cognoscere. 2. Ad prudentiam pertinet non solum consideratio rationis, sed etiam applicatio ad opus, quod est finis practicæ rationis: at nullus potest conuenienter alteri aliquid applicare, nisi cognoscat vtrunque, scilicet quod est applicādum, & id cui applicatur, quia operationes sunt in singularibus, ergo. † 2a. Licet ratio primo, & principaliter sit vniuersalium; tamen potest vniuersales rationes ad particularia applicare, vt patet in syllogismis particulariter concludentibus: vnde nihil obstat, quod prudentia sit in ratione. 3a. Quamuis singularia sint infinita; tamen per experientiā reducuntur ad aliqua finita, quæ in pluribus accidunt: & horum cognitio sufficit ad prudentiam humanam. 4a. Et si singularia per sensum cognoscantur: tamen prudentia, quæ principaliter est in ratione, etiam per quandam applicationem pertingit ad sensum.

Artic. 4. Vtrum prudentia sit virtus

1 Concl. lib. 2. Mor. c. 36.

Prudentia est virtus intellectualis, & moralis. 1. Ex Greg. qui eam numerat inter istas virtutes, 2. Virtus est, quæ bonum

facit

facit habentem, & opus eius bonum reddit: bonum autem cum accipiatur, vel materialiter, sub ratione veri, vel formaliter, sub ratione boni; qua ratione est obiectum appetitiuæ virtutis; sequitur, illos habitus, qui faciunt rectam considerationem rationis, non habito respectu ad rectitudinem appetitus, minus habere de ratione virtutis; quia non ordinant ad bonum sub ratione boni; illos autem plus habere, qui respiciunt rectitudinem appetitus; quia sic spectant bonum sub ratione boni: at ad prudentiam pertinet applicatio rectæ rationis ad op⁹; quod nō fit sine appetitu recto, ergo prudentia, &c. †2a. Cum Aug. dicit prudentiam esse scientiam, accipit scientiam large pro quacunque recta ratione. 3a. Dicitur artis esse virtutem; quia ars non dicit rectitudinem appetitus; ideo vt homo recte vtatur arte, debet habere virtutem. Prudentia autem non est de his, quæ sunt artis: tum quia ars habet determinata media: tum quia ordinatur ad particularem finem. 4a. Cum dicitur, prudentiæ tuæ pone modum, intelligitur, non quod prudentia sit moderanda, sed quod secundum eam est aliquis modus imponendus.

lib. 1. de lib. arbit. c. 13.
Arist. 6. Eth. c. 5.
Prou. 26.

Art 5. Vtrum prudentia sit virtus specialis.

1. Concl. Prudentia est specialis virtus ab omnibus alijs virtutibus distincta. 1. Quia condiuiditur, & connumeratur alijs virtutibus, à sapiente. 2. Habitus bonus, cui respondet speciale obiectum sub ratione formali ab alijs distinctum, est specialis virtus: at prudentia est huiusmodi, ergo. Nam cum sit in ratione, differt à scientia, sapientia, & intellectu, quod hæc sunt circa necessaria: at prudentia, & ars circa contingentia: sed ars circa factibilia, quæ in exteriore materia, prudentia circa agibilia, quæ in ipso operante consistunt. Differt à moralibus, quia istæ sunt in voluntate; prudentia in intellectu. †2a. Illa definitio virtutis, quæ ait esse habitum electiuum, &c. non est virtutis in communi, sed virtutis moralis: quæ ideo habet rationem virtutis, prout participat virtutem intellectualem; vnde conuenienter in tali definitione ponitur prudentia. 3a. Ex eo, quod prudentia sit eorum, quę sunt ad finem, colligitur, non quod, non sit specialis virtus, sed quod adiuuet omnes virtutes, vt Sol qui influit in omnia corpora. 4a Agibilia sunt materia moralium virtutum, sub ratione boni, prudentiæ vero sub ratione veri: ideo habet particulare obiectum.

Sap. 7.
li. 2. Eth. c. 6.

Artic. 6. Vtrum prudentia præstituat finem virtutibus moralibus.

1. Concl. Ad prudentiam non pertinet præstituere finem virtutibus moralibus, sed solum disponere de his quæ sunt ad finem. 1. Virtus moralis, ait Arist. facit intentionem finis rectam, prudentia autem, quæ ad hanc. *lib 6. Eth. c. 12.* 2. Cum finis virtutum moralium sit bonū humanum, quod est, esse secundum rationem, oportet, vt finis præexistat in ratione: & quoniam finis se habet in operabilibus sicut principium in speculabilibus: ideo sicut in ratione speculatiua sunt quædam naturaliter nota, quorum est intellectus, & quædam, quæ per illa innotescunt, vt conclusiones, quarum est scientia: ita in practica ratione præexistunt quædam, vt naturaliter nota, & huiusmodi sunt fines virtutum moralium: quædam vero, vt cōclusiones, cuiusmodi sunt, quæ sunt ad finem, in quæ peruenimus ex ipsis finibus, & horum est prudentia, ergo. † 2a. Virtutibus moralibus præstituit finem ratio naturalis, quæ dicitur synderesis, non autem prudentia: vnde patet ad secundum. 3a. Morales virtutes tendunt ad finem naturaliter præstitutum, ad quod iuuantur per prudentiam, vnde prudentia est illis nobilior, & eas mouet: synderesis vero mouet prudentiam, vt intellectus principiorum scientiam.

Artic. 7. Vtrum ad prudentiam pertineat inuenire medium in virtutibus moralibus.

1. Concl. Ad prudentiam pertinet inuenire medium in virtutibus moralibus. 1. Quia virtus moralis dicitur in medietate existere determinata ratione, prout sapiens determinabit. 2. Finis proprius virtutis moralis est conformari rectæ rationi, quia

quia vnicuique naturalis ratio dictat, vt secundum rationem operetur: at qualiter, & per quæ homo in operando attingat medium rationis pertinet ad rationem prudentiæ; ergo licet attingere medium sit finis virtutis moralis: tamen inuenire medium pertinet ad prudentiam, per rectam dispositionem eorum, quæ sunt ad finem: vnde patet ad primum. †2a. Prudentia non facit, vt mediũ quærere sit virtutis, cum esse in medio per se insit virtuti, sed tantum constituit medium passionibus & operationibus. 3a. Inclinatio naturæ perueniendi ad medium non sufficit, quia semper eodem modo operatur: at medium non eodem modo inuenitur in omnibus; & ideo requiritur ratio prudentiæ.

Artic. 8. Vtrum præcipere sit principalis actus prudentiæ.

1. concl. Præcipere est principalis actus prudentiæ. 1. Prudentia præceptiua est, ait Arist. 2. Cum prudentia sit recta ratio agibiliũ, oportet, vt ille sit præcipuus actus prudentiæ, quæ tres habet actus, qui est præcipuus actus rationis agibilium: sed actus præcipiendi, qui consistit in applicatione consiliandorum, & iudicandorum ad operandum est huiumodi; quia est propinquior fini rationis practicæ, quam sit cõsiliari, qui est primus actus, & pertinet ad inuentionẽ & iudicare de inuẽtis, qui est secundus actus, & percipere tertius, ergo. 2a In arte putatus melior artifex, qui volens peccat, quasi habens rectum iudicium: at in prudentia imprudentior vocatur, qui volẽs peccat, quasi deficiẽs in principali actu prudẽtię, qui est præcipere †3a. Præcauere insidias non attribuit Aug. prudentiæ, quasi ad principalẽ actũ ipsius, sed quia iste actus non restat in patria. 4a. Consiliari pertinet quidem ad prudẽtiam, sed non tanquam principalis actus. 5a. Mouere simpliciter pertinet ad voluntatem: at præcipere importat motionem cum quadam ordinatione, & ideo est act' rationis, & pertinet ad prudentiam.

li. 6. Eth. c. 10.

Arist. 6. Eth. c. 5.

14 de trin. c. 9

Arist 6. Eth c 5.

Art 9. Vtrum solicitudo pertineat ad prudentiam.

1. Concl. Solicitudo proprie ad prudentiam pertinet. 1. Estote prudentes & vigilate, ait Petrus: at vigilantia idem est cum solicitudine, ergo. 2 Ex Isid. solicitus dicitur, quasi solers citus, inquantum aliquis ex quadam solertia animi velox est ad prosequendum ea, quæ sunt agenda: sed hoc pertinet ad prudentiam ex Arist. & Aug. ergo. † 2a Et si motus pertineat ad vim appetitiuam; tamen non nisi secundum præceptum, & directionem rationis, in quo consistit ratio solicitudinis 3a. Certitudo prudentię, quæ est circa singularia contingentia, nõ potest esse tanta, quod omnino solicitudo tollatur. 4a. Magnanimus dicitur esse piger, & otiosus, non quia de nullo sit solicitus, sed quia non est superflue solicitus de multis.

lib 10. Eth. c. 18.
6 Ety c 9.
lib. de mori. Eccl. 24.

Arist. 4. Eth. c. 3.

Artic. 10. Vtrum prudentia se extendat ad regimen multitudinis.

1. Concl. Prudentia non solum se habet ad bonum priuatum vnius hominis, sed etiam ad bonum cõmune multitudinis. 1. Matt. 24. Qui putas est fidelis seruus, & prudẽs, quem cõstituit dominus super familiam suam. 2. Quærere tantum bonum proprium repugnat caritati, quæ non quærit quæ sua sunt, vt ait Paulus: repugnat etiã rationi rectæ, quæ iudicat, quod bonum commune sit melius, quam bonũ vnius, ergo. † 2a Cum Arist. ait, virtutem relatam ad bonum commune esse iustitiam, loquitur de virtute morali, quæ relata ad tale bonũ dicitur iustitia legalis: & prudentia relata ad bonum commune dicitur prudentia politica. 3a. Qui quærit bonum commune multitudinis, ex consequenti quærit bonum propriũ, tum quia bonum proprium, non potest esse sine bono communi, vel familiæ, vel ciuitatis: tum quia homo est pars multitudinis: partium autem dispositio, accipitur secundum habitudinem ad totum, vt ait Aug. 4a. Etiam temperantia, & fortitudo possunt referri ad bonum commune: sed tamen magis prudentia, & iustitia, quæ pertinent ad rationem, ad quam directe pertinent communia.

1 Cor. 13.

lib. 5 Eth. c. 1.

lib. 3. conf. c. 8.

Artic. 11. Vtrum prudentia, quæ est respectu boni proprij sit eadem specie cum ea, quæ se extendit ad bonum commune.

1. Concl. Prudentia, quæ est respectu boni proprij, differt specie ab ea, quæ se extendit ad

ad bonum commune. 1. Politica, quæ est de bono communi ciuitatis, & œconomica, quæ est de bono communi domus, & monastica, quæ est de bono vnius personæ, inter se differunt, ergo etiam prudentiæ erunt species diuersæ secundum diuersitatem materiæ. 2. Cum species habitus diuersificentur secundum diuersitatem rationis formalis obiecti, & ratio formalis eorum; quæ sunt ad finem, attendatur ex parte finis, necesse est, vt secundum relationem ad diuersos fines diuersificentur species habitus: at bonum vnius, & bonum familiæ, & bonum ciuitatis sunt diuersi fines, ergo prudentiæ differunt specie: & alia est prudentia simpliciter dicta, alia œconomica, alia politica † 2a. Arist. dicens, quod politica, & prudentia sunt idem habitus, loquitur de prudentia secundum quandam rationem communem, vt est recta ratio agibilium: quæ dicitur politica secundum ordinem ad bonum commune. 3a. Arist. inquit, eandem esse virtutem viri boni, & principis; quia ad virum bonum pertinet bene posse principari, & bene subijci: non autē quod virtus Principis, & virtus subditi non differant specie. 4a. Quod vnum bonum ordinetur ad aliud, non impedit differentiam specificam: sed inde sequitur vnum esse præstantius altero.

li.6 Eth.c.8.

lib. 3. Polit. c. 3.

Art. 12. Vtrum prudentia sit in subditis, an solum in principibus.

1. Concl. Prudentia non solum est in principibus, sed etiam in subditis: sed in illis per modū artis architectonicæ, in his per modum artis manu operantis. 1. Ex Aristot. qui hoc docet, & idem ait, vnam speciem prudentiæ esse circa singularia: at singularia peragere pertinet etiam ad subditos, ergo. 2. Quilibet homo, vt est rationalis, participat aliquid de regimine, secundum arbitrium rationis, in quo ratio prudentiæ consistit, ergo 2a. Prudentia non est virtus subditi, inquantum est subditus, nec serui vt seruus: quia hac ratione eorum non est regere, & gubernare; sed regi, & gubernari: sed intantum vnicuique conuenit, inquantum participat de regimine, & gubernatione, ergo. Vnde patet ad primum. † 3a. Quanuis seruus non sit consiliatiuus, vt est sub potestate domini, est tamen consiliatiuus, vt est animal rationale. 4a. Licet serui non præcipiant alijs; tamen possunt præcipere sibijpsi: & hoc sufficit.

li.6. Eth.c.8.

Arist. 3. Polit. c.3.

Artic. 13. Vtrum prudentia posit esse in peccatoribus.

1. Concl. Prudentia vera & perfecta, quæ ad bonum finem totius vitæ recte consiliatur, iudicat, & præcipit, quæ dicitur prudentia simpliciter, non potest esse in peccatoribus. Nam, vt ait Arist. impossibile est prudentem esse non bonum. 2a. Prudentia falsa secundum quam aliquis disponit propter malum finem, aliqua congruentia illi fini, quo modo potest dici secundum similitudinem prudens latro, est tantum in peccatoribus: de qua ait Apost. prudentia carnis mors est. 3a. Prudentia, quæ est quidem vera, quia adinuenit accommodatas vias ad finem vere bonum, sed est imperfecta, vel quia illud bonum non est communis finis totius humanæ vitæ, sed alicuius specialis negotij; vnde prudens negotiator, vel nauta dicitur; vel quia non efficaciter præcipit, est communis, bonis, & malis. † 4a. Illud, filij huius sæculi prudentiores, &c. intelligitur, non de prudentia simpliciter, sed de secunda; & ideo subdit, in generatione sua. 5a. Quamuis fides sit nobilior prudentia; tamē potest esse cum peccato: quia consistit in sola cognitione; non autem prudentia, cum importet ordinem ad rectum appetitum, & rectam æstimationem, & non possit esse sine virtutibus moralibus. 6a. Peccatores nō possunt esse consiliatiui perfecte ad finem bonum totius vitæ, quia consilium ad effectum non perducunt: possunt tamen esse consiliatiui ad finem malum, vel ad particulare bonum.

6. Eth.c.12.

Rom. 8.

Luc. 16.

Articul. 14. Vtrum prudentia sit in omnibus habentibus gratiam.

1. Concl. Prudentia est in omnibus habentibus gratiam. 1 Nullus habet gratiam, nisi sit virtuosus: at nullus est virtuosus sine prudentia, ex Gregor. ergo. 2. Virtutes sunt necessario connexæ, ita vt qui vnam habet, omnes habeat: at qui habet gratiam, habet

lib. 2. Moral. cap. 26.

habet caritatem, ergo & alias virtutes. † 2a. Nullus habens gratiam caret industria sufficienti ad ea, quæ sunt de necessitate salutis, & hæc sufficit ad habendam prudentiam. 3a. Qui aliorum indigent cõsilio, saltem in hoc sibi consulere sciunt, si gratiam habent, vt aliorum requirant consilia, & discernant bona à malis. 4a. Quod iuuenes non possunt esse prudentes, intelligitur de prudentia acquisita: nos vero loquimur de prudentia gratuita, quæ infunditur, & in pueris baptizatis est secundum habitũ, vt in amentibus: in adultis autem, etiam secundum actum, quantum ad ea, quæ sunt de necessitate salutis.

Aristot. lib. Top.

Artic. 15. Vtrum prudentia insit nobis à natura.

1. Concl. Arist. 2. Eth. c. 1.

Prudentia non inest nobis à natura. 1. Quia est virtus intellectualis, quæ plurimum ex doctrina habet generationem, & augmentum; vnde experimento indiget & tempore. 2. Licet circa prima principia vniuersalia sit naturalis prudentia, quia illa sunt naturaliter nota: tamen alia principia posteriora, siue sint rationis speculatiuæ, siue practicæ, habentur tantum, vel per inuentionem, vel per disciplinam. Quantum autem ad particularem cognitionem eorum, circa quæ operatio consistit, si operatio consistat circa finem, quia fines recti humanæ vitæ sunt determinati, potest esse circa eos naturalis inclinatio, per aliquam naturalem virtutem, & rectum iudicium: si vero consistat circa ea, quæ sunt ad finem, horum cognitio non potest esse naturalis, quia non sunt determinata, sed variantur pro diuersitate negotiorum, &c sed prudentia est circa hæc, ergo. † 2a. Cum dicitur, ea quæ pertinent ad prudentiam esse naturalia, intelligitur de prudentia, prout ordinatur ad fines. 3a. Prudentia est magis in senibus, & propter naturalem dispositionem, & propter maiorem experientiam. 4a. In brutis sunt naturales prudentiæ, quia habent determinatas vias perueniendi ad finem, non sic in hominibus.

Arist. 6. Eth. c. 11.

Arist. lib. 8. de hist. animal. c. 10.

Artic. 16. Vtrum prudentia possit amitti per obliuionem.

1. concl. li. 6. Eth. c. 5.

Prudentia directe amitti non potest per obliuionem, sed magis corrumpitur per passiones. 1. Nam obliuio est artis, ex Arist. non prudentiæ. 2. Obliuio respicit cognitionem tantum: sed prudentia non consistit in cognitione solum, sed etiam in appetitu, ergo. Vnde ex Aristot. delectabile, & triste peruertit æstimationem prudentiæ. 2a. Obliuio potest impedire prudentiam, inquantum procedit ad præcipiendũ ex aliqua cognitione, quæ per obliuionẽ tolli potest † 3a. Scientia est in sola ratione, vnde de ea est alia ratio. 4a. Licet virtus ex eisdem generetur, & corrumpatur: tamen experimentum prudentiæ non acquiritur ex sola memoria, sed exercitio recte præcipiendi. 5a. Obliuio vniuersalium non corrumpit, quod est principale in prudentia, scilicet applicationem ad opera, sed aliquod impedimentum affert.

Dan 3. Exod. 23

Quæstio 48. De partibus prudentia.

Articul. 1. Vtrum conuenienter assignentur tres partes prudentiæ.

Conuenienter prudentiæ partes sic assignantur. Integrales, quæ sunt illæ, quæ necesse est concurrere ad perfectum actum illius, sunt octo: quinque ad eam pertinent, vt est cognoscitiua, scilicet memoria, ratio, intellectus, docilitas, & solertia: tres, vt est præceptiua, scilicet prouidentia, circumspectio, & cautio. Nam si cognitio sit præteritorum est memoria, si præsentium, intellectus: si acquiratur per disciplinam, docilitas, si per inuentionem, eustochia, vel solertia: si consideretur in vsu, vt à quibusdam cognitis procedit ad alia cognoscenda, dicitur ratio: quæ vt recte præcipiat, primum debet ordinare aliquid commodum ad finem, vnde prouidentia: Deinde attendere circunstantias, vnde circumspectio: postea vitare impedimenta, vnde cautio. Partes subiectiuæ sunt eius species diuersæ, vnde alia prudentia est qua quis regit seipsum, alia qua regit multitudinem: Et si sit circa speciale negocium, vt circa exercitum, dicetur prudentia militaris, &c. vel est vnius familiæ, vnde œconomica; vel ciuitatis, & regni, vnde politi-

1. Concl.

politica. Si autem prudentia accipiatur large, erunt etiam eius species, rhetorica, dialectica, & physica. Nam si procedat ex necessarijs, est physica, sub qua continentur omnes scientiæ speculatiuæ: si ex probabilibus dialectica: si ex coniecturis ad persuadendum rhetorica: quæ partes possunt pertinere ad prudentiam proprie acceptā: cum prudentia interdum ex necessarijs, interdum ex probabilibus, & coniecturis ratiocinetur. Potentiales partes sunt virtutes adiunctæ, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus: quæ sunt, eubulia, quæ est circa consilium, & synesis, quæ est circa iudicium: prudentia vero est circa principalem actum, qui est præcipere. † 2a. Diuersæ assignationes partium prudentiæ differunt, vel propter diuersa genera partium, vel quia Cicero sub vna parte, scilicet sub prouidentia, includit cautionem, circumspectionem, &c. 3a. Oeconomica, & politica, hic accipiuntur, non vt sunt scientiæ, sed vt sunt prudentiæ quædam. 4a. Memoria, intellectus, &c. non ponuntur partes prudentiæ secundum eorum communitatem, sed prout pertinent ad ea, de quibus est prudentia. 5a. Recte præcipere, & ratione vti semper se comitantur: vnde, vsus non ponitur alia pars prudentiæ 6a. Solicitudo autem continetur sub prouidentia.

Quæstio 49. De singulis prudentiæ partibus, quasi integralibus.

Art. 1. Vtrum memoria sit pars prudentiæ.

1. Concl. lib. 2. de inuent. Conuenienter memoria ponitur pars prudentiæ. 1. Ex Tullio, qui memoriam inter partes prudentiæ reponit. 2. Cum prudentia sit circa contingentia operabilia, in his homo potest tantum dirigi per ea, quę vt in pluribus accidunt, quia oportet, vt principia sint proportionata conclusionibus; at scire quid in pluribus sit verum contingit experimento, quod fit ex memoria, vt Arist. docet, ergo. (lib. 2. Eth. c. 1. lib. 1. Met. c. 1.) † 2a Quamuis memoria sit in parte sensitiua, tamen pertinet ad prudentiam, quia applicat vniuersalem cognitionem ad particularia, quorum est sensus. 3a. Non propterea quod memoria est à natura, ideò non est pars prudentiæ; quia multum perficitur arte: & maximè his quatuor. 1. Si quis eorum, quorum vult recordari similitudines assumat, nec omnino consuetas: quia spirituales intentiones facilius ex anima elabuntur, nisi similitudinibus corporalibus quasi alligentur. (Arist. lib. de mem. c. 3.) 2. Si sua consideratione ea ordinate disponat, quia vno memorato facilius ad alterum proceditur. 3a. Si ad ea solicitudinem apponat, & affectum adhibeat quia quanto magis aliquid fuerit impressum: tanto minus elabitur 4a. Quia ex prę teritis oportet argm. sumere de futuris, ideo memoria ponitur pars prudentiæ, &c.

Artic. 2. Vtrum intellectus sit pars prudentiæ.

1. Concl. lib. 2. de inuent. Intellectus est pars prudentiæ. 1. Ex Tullio & Macrobio, qui hoc docent. 2. Cum intellectus hoc loco accipiatur, vt importat rectam æstimationem alicuius principij, quod accipitur vt per se notum, oportet, vt omnis processus rationis ab intellectu procedat: at prudentia est recta ratio agibilium, ergo. † 2a. Intellectus ponitur virtus intellectualis, condiuisa prudentiæ, vt est cognoscitiuus vniuersalium: pars vero prudentiæ, vt est quædam recta æstimatio de aliquo particulari fine 3a. Intellectus, qui ponitur donum Spir. sanct. est quædam acuta perspectio diuinorum. 4a. Recta æstimatio de fine particulari, dicitur intellectus, inquantum est alicuius principij: sensus vero, vt est particularis.

Artic. 3. Vtrum docilitas debeat poni pars prudentiæ.

1. Concl. li. 1. in somnis Scipionis. Conuenienter docilitas ponitur pars prudentiæ. 1 Ex Macrobio, qui ex Plotino eam ponit partem prudentiæ. 2. Homo in particularibus operabilibus, quę ad prudentiam pertinent, in quibus sunt infinitæ diuersitates, quæ non possunt ab vno sufficienter considerari, maxime indiget ab alio erudiri; & maxime, vt Sapiens, & Aristot. docent, à senibus: sed hoc pertinet ad docilitatem, ergo. (Prou. 3. Eccl. 6. lib. 11. Eth. c. 11.) † 2a Licet docilitas sit communis omnibus virtutibus intellectualibus: tamen præcipue pertinet ad prudentiam. 3a. Docilitas est

 quidem

quidem à natura;tamen perficitur studio, ac industria,dum solicite, frequenter, & reuerenter homo applicat animum suum documentis maiorum 4a. Et si docilitas sit discipuli, cuius inquantum huiusmodi,non est præcipere alijs:tamen præcipit sibiipsi,& hoc sufficit.

Artic 4. Vtrum solertia sit pars prudentiæ.

1.Concl. Conuenienter solertia ponitur pars prudentiæ. 1. Solicitudo ad prudentiam spectat,ergo,& solertia, quia solicitus dicitur, quasi solers,& citus. 2 Solertia, quæ ad hoc pertinet, vt homo bene se habeat ad acquirendam rectam æstimationem per seipsum,nihil aliud est,si accipitur pro custochia;quam facilis & prompta coniecturatio, circa inuentionem medij: vt ait Arist quę sic definitur:solertia est habitus. qui prouenit ex repentino, inueniens quod congruit;at hoc pertinet ad prudentiam,ergo.†2a Solertia non solum se habet circa inuentionem medij in demonstratiuis sed etiam in operatiuis. 3a. Licet oporteat tandem consiliari, & solertia sit coniectura velox; non tamen excluditur, quin bona coniecturatio ad bene consiliandum valeat, & sit interdum necessaria, & consequenter, quin sit pars prudentiæ. 4a.Nihil prohibet coniecturationem pertinere ad rhetoricam, & ad prudentiam: sed hic solertia sumitur prout in quibuscunque veritatem homo dicitur conijcere.

Isido. 10. Etym c.18.

lib. 1. post. c. vlt

Arist. lib 6 Eth.c 5.

Artic. 5. Vtrum ratio debeat poni pars prudentiæ.

1. concl. Ratio inter partes prudentiæ connumerari debet. 1. Ex Macro, qui de sententia Plotini,hoc docet.2.Prudentis opus,est esse bene consiliatiuum, ex Arist.at consilium est inquisitio quædam ex quibusdam ad alia procedens, quod est opus rationis, ergo:nam quæ exiguntur ad perfectionem prudentiæ,sunt partes ipsius.†2a.Sumitur hic ratio non pro potentia, sed pro eius bono vsu.3a.Licet in alijs quibusdam virtutibus intellectualibus, & artibus sit certior ratio, quam in prudentia: tamen ad prudentiam maximè requiritur, vt homo sit bene ratiocinatiuus, vt possit bene applicare vniuersalia principia ad particularia,quæ sunt varia,& incerta 4a.Et si intellectus, & ratio non sint diuersæ potentiæ: tamen denominantur à diuersis actibus: intellectus ab intima penetratione veritatis,ratio ab inquisitione,& discursu.

lib. 1. in sent. sc p. lib.6.Eth. c.5.

Art. 6. Vtrum prouidentia debeat poni pars prudentiæ.

Prouidentia est pars prudentiæ. 1. Ex Tul.& Macr. qui hoc docent. 2.Prudentia proprie est circa contingentia futura operabilia,vt sunt per hominem in finem humanæ vitæ ordinabilia,præterita enim & præsentia,vt sunt præsentia ,necessitatem habēt:at prouidentia importat respectum quendam alicuius distantis ad ea, quæ in præsenti occurrunt,& ordinanda sunt,ergo. † 2a.Prudentia denominatur à prouidentia,tanquam à principaliore parte: nā quæ requiruntur ad prudentiam, sunt necessaria ad hoc, vt aliquid ordinetur recte ad finem.3a.Prouidentia non dicitur proprie in speculatiuis,quia vniuersalia,& necessaria secundum se non sunt procul, sed solum in practicis. 4a In ratione prouidentiæ importatur rectitudo consilij & iudicij & præcepti, quia sine his recta ordinatio ad finem esse non potest. 1.Concl.

Artic. 7. Vtrum circumspectio possit esse pars prudentiæ.

Circumspectio est necessaria ad prudentiam,vnde est eius pars.1.Ex Macr.qui hoc docet. 2. Ad prudentiam pertinet, vt recte ordinet ad finem,& vt finis sit bonus,& id quod ordinatur ad finem sit bonum, & conueniens fini:at circa singularia operabilia contingit aliquid ex se consideratum esse bonum,& conueniens fini,quod tamen ex aliquibus concurrentibus redditur,vel malum, vel non oportunum ad finem, ergo ad prudentiam est necessaria circumspectio, vt homo quæ ordinantur in finem conferat etiam cum his quæ circunstant.†2a.Licet ea,quæ possunt circūstare sint infinita,tamen quæ actu circunstant sunt finita,&c.3a.Circunstantiæ pertinent quidem ad virtutes morales, vt per circunstantiarum determinationem perficiuntur:sed ad prudentiam:prout eas determinat. 4a. Ad prouidentiam pertinet pro- 1. Concl

prospicere id, quod est per se conueniens fini, ad circunspectionem autem, an id sit conueniens fini secundum ea, quæ circunstant.

Art. 8. Vtrum cautio debeat poni pars prudentiæ.

1. Concl. Ephes. 5. Cautio est necessaria ad prudentiam. 1. Videte, ait Paul. quo modo caute ambuletis. 2 Ea, circa quæ est prudentia, sunt contingentia operabilia, in quibus, sicut verũ potest admisceri falso, ita malum bono, propter multiformitatem huiusmodi operabilium, in quibus mala habent speciem boni, quare opus est cautione, vt sic accipiantur bona, vt vitentur mala. † 2a. Cautio est necessaria, non vt aliquis sibi caueat ab actibus virtutum, sed ab eis, per quæ actus virtutis impediri potest 3a. Licet cauere mala, & prosequi bona eiusdẽ rationis sint, tamen vitare aliqua impedimenta extrinseca, pertinet ad aliam rationem, & sic cautio differt a prouidentia, quæ prouidet bona. 1a Mala, quæ causaliter accidunt, & vt in paucioribus, sunt infinita: sed nõ quæ, vt in pluribus euenire solent, circa quæ est cautio.

Quæstio 50. De partibus subiectiuis prudentiæ.

Art. 1. Vtrum regnatiua debeat poni species prudentiæ.

1. Concl. lib. 3. Pol. c. 3. Regnatiua ponitur species prudentiæ. 1. Quia prudentia ex Aristot. est propria virtus Principis. 2. Vbi est specialis ratio regiminis, est specialis ratio prudentiæ, quia prudentiæ est regere & præcipere: sed in eo qui regnum, vel ciuitatem regit, est speciale regimen, cum non solum se, sed etiam alios regat & tanto regimen est perfectius, quo ad plura se extendit, ergo. † 2a. Regnatiua magis ponitur species prudentiæ, quæ est directiua omnium, quæ pertinent ad alias virtutes, quam iustitiæ, quæ est executiua, cum etiam executio iustitiæ pertineat ad subditos, & indigeat directione prudentiæ. 3a. Sub regnatiua continentur omnia alia regimina recta: denominatur autem à regno; quia regnum est optimum regimen inter alias politiæ species. 4a. Regnatiua denominatur à principali actu Regis, qui est leges condere; quod alijs principatibus nõ conuenit, nisi vt participant de regimine Regis.

Articul. 2. Vtrum politica conuenienter ponatur pars prudentiæ.

Politica conuenienter ponitur pars prudentiæ. 1 Ex Arist in Ethicis. 2. Homines aliter mouentur à suis superioribus, quam moueantur irrationabilia, & inanimata à suis motoribus, nam hæc ab alio tantum aguntur, & non agunt se, vnde rectitudo regiminis ipsorum non est in ipsis, sed solum in motoribus: sed homines ita aguntur ab alijs per præceptum, vt etiam agant seipsos, per lib. arbit. vnde requiritur in eis quædam rectitudo regiminis, per quam seipsos dirigant in obediendo principantibus, & hæc prudentia politica vocatur, ergo † 2a. Regnatiua dicitur pars politicæ, non quod politica non sit pars. sed quia prudentia subditorum, quæ deficit à prudentia regnatiua, retinet sibi nomen commune, vt prudentia dicatur. 3a. Licet sint eadem, quæ oportet regnantem pręcipere, & subditum exequi; tamen sunt diuersæ rationes altera præcipientis, altera obedientis. 4a. Per prudentiam communiter dictam homo dirigit seipsum in ordine ad bonum proprium tantum; at per politicam in ordine ad bonum commune. 1. Concl. lib. 6. c. 8.

Artic. 3. Vtrum œconomica debeat poni species prudentiæ.

Oeconomica debet poni species prudentiæ. 1. Ex Arist qui hoc docet in Eth 2. Ratio obiecti diuersificata secundum vniuersale, & particulare, vel secundum totum, & partem, diuersificat artes, & virtutes, vnde vna principalis est respectu alterius: at domus medio modo se habet ad singularem personam, & ad ciuitatem, vel regnum, quia sicuti persona est pars domus, ita domus pars ciuitatis, ergo sicuti prudentia regnatiua vnius distinguitur à politica, ita œconomica ab vtraque. † 2a. Cum Aristot. ait, œconomicam esse ad diuitias, nõ intelligas tanquam ad finem vltimum, sed vt ad instrumenta: vel lo- 1. concl. lib 6. Eth. c. 8. lib. 1. Pol. c. 5

quitur secundum studium plurimorum. 3a. Nec oeconomica est malorum, quia licet peccatores possint prouide aliqua disponere in domo: non tamen ipsum totum bene viuere domesticæ conuersationis: ad quod requiritur vita virtuosa. 4a. Pater in domo non habet perfectam potestatem regiminis, sicut rex: & ideo potestas paterna non ponitur specialis species, sicut regnatiua.

Artic. 4. Vtrum militaris debeat poni specialis prudentiæ

1. Concl. Militaris debet poni species Prudentiæ 1. Quoniam in bello sunt multa consilia, Prouer. 24. Sed consiliari pertinet ad prudentiam, ergo 2. Cum natura ad duo tendat, scilicet ad regendam vnamquanque rem in se, & ad resistendum contrarijs, ideo vt brutis nō solum dedit vim concupiscibilem, qua conuenientia appeterent, sed etiam irascibilem, qua resisterent impugnantibus: ita etiam in his, quæ sunt secundum rationem: quia hæç debent naturalibus esse conformia: ideo non solum debet dari politica prudentia, per quam disponuntur, quæ pertinent ad bonum commune; sed etiam militaris, per quam hostium insultus repellantur. † 2a. Militaris potest dici ars, vt habet regulas vtendi armis, equis, &c. sed magis habet rationem prudentiæ, vt ordinatur ad bonum commune. 3a. Omnia negotia ciuitatis ordinantur ad aliquam particularem vtilitatem; & ideo non constituūt species prudentiæ, sicut militaris, quæ est ad publicam vtilitatem. 4a. Militiæ executio pertinet ad fortitudinem, directio vero ad prudentiam.

Quæstio 51. De virtutibus adiunctis prudentiæ.

Art. 1. Vtrum eubulia sit virtus.

1. Concl. Eubulia est virtus humana. 1. Quia est rectitudo consilij, secundum Arist. at recta ratio constituit rationem virtutis, ergo. 2. Quod facit actum hominis bonum est virtus, hoc enim est de ratione virtutis: at eubulia est talis; quia facit bene cōsiliari: vnde dicta est eubulia, id est, bonū consilium ergo. † 2a. Eubulia nemo male vtitur, quia mala consilia, & ad malos fines: ex Aristot. sunt contra rationem eubuliæ. 3a. Virtus est quædam perfectio, vt ait Arist. sed per modum hominis: vnde dubitatio, & inquisitio consilij non tollunt eubuliæ virtutem. 4a. In nullo peccatore inuenitur eubulia; quia omnia peccatum est contra bonam consiliationem, ad quam non solum requiritur inuentio oportunorum ad finem, sed aliæ circunstantiæ, vt tempus congruum, modus in consilijs, &c. quæ peccatores peccando non obseruant.

Lib. 6. eth. c. 9. — li. 6. eth. c. 9. — li. 7. Phys. tex. 17.

Articul. 2. Vtrum eubulia sit virtus distincta à prudentia.

1. Concl. Oportet aliam esse virtutem eubuliæ, per quam homo est bene consiliatiuus, & aliam prudentiæ, per quam est bene præceptiuus. 1. Nam prudentia est præceptiua, quod non conuenit eubuliæ. 2. Secundum diuersitatem actuum, in quibus non est eadem ratio bonitatis, oportet esse diuersas virtutes: at actus rationis consiliatiuus, & præceptiuus sunt diuersi, nec habent eādem rationem bonitatis, quod patet, quia ad inuicem separantur, ergo. 2a. Sicut consiliari ordinatur ad præcipere, vt ad principalius, ita eubulia ordinatur ad prudentiam, tanquam ad principaliorem virtutem; sine qua non esset virtus, vt nec aliæ morales. † 3a. Bene consiliari ad prudentiam pertinet imperatiue, ad eubuliam vero elicitiue. 4a. Licet eubulia, & prudentia habeant eundem finem vltimum: habent tamen diuersos fines proximos: & ideo sunt diuersæ virtutes. 5a. Etiam in speculatiuis, alia scientia est dialectica, cuius est inuenire, alia est demonstratiua, cuius est determinare veritatem.

Art. 3. Vtrum synesis sit virtus.

1. Concl. Synesis, quæ importat rectum iudicium circa operabilia, circa quæ est prudentia, est virtus. 1. Eubulia, quæ est bene consiliatiua, est virtus, ergo multo magis synesis, quæ est bene iudicatiua: cum iudicium sit perfectius. 2. Oportet. vt secundum diuersitatem actuum, qui non reducuntur ad eandem causam, sit etiam di-

uersi-

ueritas virtutum: at bonitas consilij, & bonitas iudicij non reducuntur ad eandem causam; quia multi sunt bene consiliatiui, sed non eusyneci, id est, bene sensati, quasi recte iudicantes, ergo præter eubuliam, oportet esse aliam virtutem, quæ sit bene iudicatiua; & hæc dicitur synesis. † 2a. Rectum iudicium consistit in hoc, quod vis cognoscitiua apprehendit rem, sicuti est in se, quod prouenit ex recta virtutis dispositione, quæ radicaliter est à natura, consumatiue ab exercitio, vel ex munere gratiæ: & hoc vel directe, quia virtus cognoscitiua non est imbuta falsis conceptibus, sed viris, & rectis, quod pertinet ad synesim, vt est specialis virtus: vel indirecte ex bona dispositione appetitiuæ virtutis, quæ consequitur habitus virtutum moralium. 3a In malis potest esse rectum iudicium in vniuersali, non autem in particulari, 4a Pręter synesim est necessaria virtus præceptiua: quia contingit, quod bene consiliatum, differatur, vel negligenter agatur.

Art. 4. Vtrum gnome sit specialis virtus.

1. Concl. lib. 6. eth. c. 11. Gnome est specialis virtus. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. vt habitus cognoscitiui distinguuntur secundum altiora, vel inferiora principia, vt sapientia, & scientia; ita habitus actiui: quia aliquando, quæ sunt pręter ordinem inferioris principij, & causæ reducuntur ad ordinem superioris principij: vt monstruosi partus, qui sunt præter ordinem actiuæ virtutis in semine, ad ordinem cœlestis corporis, vel prouidentiæ diuinæ: de quibus qui considerat causas particulares, non potest rectum ferre iudicium: at quandoque contingit aliquid facere præter communes regulas, de quibus est synesis, in quibus iudicandum est secundum altiora principia, ergo requiritur altior virtus; & hæc vocatur gnome, quæ importat quandam perspicacitatem iudicij. vnde patet ad primum, quia non sufficit iudicium synesis. † 2a. Eubulia est vna, quia inquisitio consilij est vna de omnibus: similiter prudentia, quia præceptum in omnibus requirit vnam rationem boni: non sic iudicium, quod debet sumi ex proprijs principijs rei: ideo synesis, & gnome distinguuntur 3a. Et si quę præter communem modum accidũt, sunt prouidentiæ Dei: tamen qui est magis perspicax, potest horum plura sua ratione dijudicare.

Quæstio 52. De dono consilij.

Artic. 1. Vtrum consilium debeat poni inter dona Spiritus sancti

Consilium ponitur inter dona Spiritus sancti. 1. Isa. 11. Requieuit super eum spiritus consilij, &c. 2. Dona Spiritus sancti sunt dispositiones, quibus anima redditur bene mobilis ab ipso? & Deus mouet vnumquodque ad modum eius, quod mouetur: at proprium est homini, vt moueatur per rationis iniquisitionem, quæ consilium dicitur, ergo Spiritus sanctus dicetur per modum consilij mouere hominem, & propter hoc consilium ponitur inter dona. † 2a. Per prudentiam, & eubuliam sit homo bene consiliatiuus secundum rationem humanam. quæ cum non possit comprehendere omnia contingentia. ideo homo indiget dirigi à Deo, per donum consilij. 3a. Quod quis recte alijs consilium præbeat, potest esse gratia gratis data: sed quod à Deo consilium habeat de his, quæ sunt necessaria ad salutem, est commune omnium sanctorum. 4a. Filij Dei aguntur à Spiritu sancto; sed saluo libero arb. & ideo eijs competit donum consilij. 1. Concl. Rom. 8.

Art. 2. Vtrum donum consilij respondeat virtuti prudentiæ.

Donum consilij respondet prudentiæ sicut ipsam adiuuans, & perficiens. 1. Donum consilij est circa agenda propter finem: sicut & prudentia, ergo 2. Principiũ motiuum inferius, iuuatur & perficitur ex hoc, quod mouetur à principio superiore: at rectitudo humanæ rationis est quid inferius respectu rectitudinis diuinæ, quæ est suprema regula, ergo prudentia quæ importat rationis rectitudinem perficitur; prout mouetur à Spir. san quod pertinet ad donum consilij. † 2a. in donis Spir. sanc. mens humana se habet vt mota, non vt mouens: pręcipere autem & iudicare, non est moti, sed mouentis: vnde 1. Concl.

donum, respondens prudentiæ non dicitur præceptum, vel iudicium, sed consilium. 3a. Donum scientiæ respondet prudentiæ, sed indirecte, vt per quandam extensionem eam adiuuat: & ideo quia nõ sufficit, requiritur donũ consilij. 4a. Mẽs humana ex ipso quod dirigitur à spir. sancto, fit potens dirigere se, & alios; vnde non tollitur quin prudentia dirigat.

Art. 3. Vtrum donum consilij maneat in patria.

1. Concl. Donum consilij est in beatis, inquantum in eis à Deo continuatur cognitio eorum, quæ sciunt, & inquantum illuminantur de his quæ nesciunt circa agenda, 1. Ex Grego. qui hoc docet. 2. Licet alia sit dispositio eius, quod mouetur, dum mouetur; & alia dum est in termino, motus tamen quando mouens non tantum est principium motus, quia tũc cessante motu cessaret actio; sed etiam causa formæ ad quam est motus, non cessat actio mouentis, etiam adepta forma: sed hoc modo Deus causat in nobis virtutem, & cognitionem, ergo etiam in beatis; non tanquam in ignorantibus; sed quasi continuando in eis cognitionem: quia quædam sunt quæ pertinent ad gubernationem rerum, quæ beati non cognoscunt. 2a. Aliter mouetur à Deo mẽs in viatoribus, aliter in beatis: in illis mouetur in agẽdis prout sedatur anxietas dubitationis in eis præcedens: in his mouetur ad ea quæ non cognoscunt ex simplici nesciẽtia, à qua etiam Angeli purgantur, vt ait Dion & hoc est Angelos Deum consulere, ex August. †3a. Etiam in beatis sunt aliqui actus ordinati ad finem: vt sunt illi quibus Deum laudant, vel alios trahunt ad finem; & sic eis competit consilium. 4a. Dubitatio non pertinet ad cõsilium simpliciter, sed secundum statum præsentis vitę 5a Consiliũ nõ est in Deo, vt in recipiente; sed vt in dante: conformantur autem sancti Deo, vt recipiens influenti.

17. mor. c 7.

Cap. 7. de diu. nom. lib. 5. sup. Gen. ad lit. c. 19.

Artic. 4. Vtrum quinta beatitudo quæ est misericordia, respondeat dono consilij.

1. Concl. Specialiter dono consilij rẽspõdet beatitudo misericordiæ; non sicut eligendi, sed sicut dirigendi. 1. Consilium ait Aug. conuenit misericordibus, &c. Cum consilium sit proprie de his quæ sunt vtilia ad finem; ea quæ sunt maxime vtilia, maxime debent correspondere dono consilij: at hoc ex Paul. est misericordia, ergo. †2a. Consiliũ dirigit in omnibus actibus virtutum: sed specialiter in operibus misericordiæ, ratione iam dicta. 3a. Consilũ quod est donum, dirigit in omnibus, quæ sunt ad finem, siue sint de necessitate salutis, siue non. 4a. Fructus importat vltimũ, quod in practicis est operatio, non autem cognitio: & ideo inter fructus non ponitur quid respondens dono consilij, sed bonitas, & benignitas, quæ respondent misericordiæ

lib. 1. de ser. dom. c. 9.

1. Tim. 4.

Quæstio 53. De vitijs prudentiæ oppositis.

Artic. 1. Vtrum imprudentia sit peccatum.

Si imprudentia sumatur priuatiue pro carentia prudentiæ; quam quis natus est habere, & debet habere, est peccatum, ratione negligentiæ, quia non adhibuit studium, ad prudentiam habendam. 2a. Si imprudentia accipiatur contrarie, prout ratio cõtrario modo mouetur, vel agit prudentiæ, est peccatum secundum rationem propriam: quia esse non potest, vt quis contra prudentiam agat, nisi diuertat à regulis quibus prudentię ratio rectificatur. 3a. Si id fiat per auersionem à regulis diuinis, est peccatum mortale, vt si quis contemnens diuina documẽta præcipitanter agat: quia, vt ait sapiens, imprudens dissipat thesaurũ gratiæ 4a. Qui præter regulas diuinas agit, absque contemptu, & sine detrimento eorum, quæ pertinent ad salutem peccat venialiter. †5a. Et si nemo deformitatem imprudentiæ velit: tamen temerarius eius actum vult, dum vult præcipitãter agere 6a. Imprudentia à natura, non est nisi negatiue; & sic non est peccatum, nec proprie dicitur 7a. Per pœnitentiam restituitur prudentia infusa; & tollitur habitus contrarius prudentiæ acquisitæ. 1. Concl.

Prou. 21.

Art.

Artic. 2. Vtrum imprudentia sit speciale peccatum.

1. Concl. Imprudentia est speciale peccatum, 1. Quia opponitur vni speciali virtuti, scilicet prudentiæ. 2. Quia est circa actus speciales, scilicet circa actus rationis. 2a. Imprudentia non est generale peccatum per essentiam, quia non prædicatur de omnibus peccatis, sicut nec prudentia de omnibus virtutibus. 3a. imprudentia per participationem est generale peccatum: quia inuenitur in omnibus vitijs, & peccatis, cum vitium non possit esse sine aliquo defectu in actu rationis dirigentis: vnde soluitur primum. 4a. Si peccatum generale dicatur, non simpliciter, sed secundum genus, prout continet sub se alias species, sic imprudentia est peccatū generale; quia habet sub se multas species. 1. Per oppositum ad diuersas species subiectiuas prudentiæ. 2. Ad partes potentiales;& sic ad defectum consilij,est præcipitatio siue temeritas, ad defectum iudicij, inconsideratio: quantum ad ipsum præceptum est inconstantia, & negligentia. Et ad has reducuntur, quæ accipiuntur per oppositum ad partes integrales: vt in cautela, & incircumspectio ad inconsiderationem: defectus docilitatis & memorię,ad pręcipitationem:defectus intelligentiæ, & solertiæ ad negligentiam & inconstantiam. † 5a. Scientia est magis remota à moralibus,quam prudentia, & ideo ignorantia ponitur inter generales causas peccati, non autem speciale vitium,vt imprudentia.6a. Defectus eorum, quæ requiruntur ad prudentiam scilicet corruptio circumstantiarum, si habeat idem motiuum non diuersificat speciem peccati: vt si quis acciperet non sua, vbi non deberet, & quando non deberet:secus si habeat diuersa motiua, vt si vnus acciperet vbi non deberet, vt faceret iniuriam loco sacro.

Artic. 3. Vtrum præcipitatio sit peccatum sub imprudentia contentum.

1. Concl. Peccatum præcipitationis sub imprudentia continetur. 1. Prou. 4 Via peccatorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. 2. Sicut illud dicitur præcipitari secundum corporalem motum, quod à superiori ad ima peruenit secundum impetum nō descendendo per gradus; ita metaphorice in actibus animæ, in qua summum est ipsa ratio, imum autem operatio per corpus exercita:gradus autem medij per quos ordinate oportet descendere ad recte consiliandum,sunt memoria præteritorum;intelligentia præsentium, solertia in futuris, ratiocinatio, & docilitas. Ideo si quis feratur ad agendum per impetum voluntatis,vel passionis prætermissis medijs erit præcipitatio: at hæc inordinatio consilij ad imprudentiam pertinet, ergo 2a. Præcipitatio non solum opponitur dono cōsilij, sed etiam prudentiæ, quia rectitudo consilij pertinet ad vtrunque. 3a. Temeritas, cum possit prouenire, vel ex impetu volūtatis aut passionis, vel ex contemptu regulæ dirigentis, continetur sub præcipitatione,quæ respicit vtrunque licet magis primum. 4a. Præcipitatio directius opponitur rectitudini consilij, quam tarditas superflua; quia oportet consiliari tarde. Arist. lib. 6. eth. c. 9.

Artic. 4. Vtrum inconsideratio sit speciale peccatum sub imprudentia contentum.

Inconsideratio est speciale peccatum sub imprudentia contentum. 1. Prouer. 4. oculi tui videant recta, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos; quod pertinet ad prudentiam: at contrarium fit per inconsiderationem, ergo. 2. Consideratio proprie pertinet ad iudicium, quia est actus intellectus veritatem rei intuentis: vnde inconsideratio erit defectus iudicij recti, ex eo quod homo negligit, aut contemnit attendere ea,ex quibus rectum iudicium procedit, ergo.† 2a. Cum Dominus ait, nolite cogitare, &c. non prohibet cōsiderare quæ sunt agenda, vel dicenda, quando homo habet oportunitatem; sed dat fiduciam, vt oportunitate deficiente, in diuino confidat auxilio: sed si prætermittat facere quod potest,solum diuinum auxiliū expectans, videtur tentare Deum. 3a Etiam inconsideratio opponitur rectitudini iudicij, sicut præcipitatio. 4a. Inconsideratio non accipitur hic, vt etiam est in speculatiuis; sed tantum secundum determinatam materia agibilium humanorum. 1. Concl. Matth. 5.

Artic. 5 Vtrum inconstantia sit vitium sub imprudentia contentum.

1. Concl. Inconstantia secundum sui consummationem ad imprudentiam pertinet. 1. Desistere à meliore bono pertinet ad imprudentiam: at hoc est inconstantia, ergo. 2. Vt omnis rectitudo rationis practicæ pertinet aliqualiter ad prudentiam, ita omnis defectus eius pertinet ad imprudentiam: sed inconstantia, licet principium habeat in vi appetitiua, quia nemo recedit à priore bono proposito, quod ad inconstantiã pertinet, nisi propter aliquid, quod sibi inordinate placet, tamen quantum ad sui consummationem pertinet ad defectum rationis, quę fallitur dum repudiat id quod recte acceperat, ergo. 2a. Vt præcipitatio est circa actum consilij, & in consideratio circa actum iudicij, ita inconstantia circa actum præcepti. †3a. Inconstantia contrariatur etiam fortitudini, prout bonum prudentiæ participatur omnibus virtutibus moralibus. 4a Ira, & inuidia faciunt inconstantiam ex parte appetitiuæ virtutis: vnde inconstantia habet tantum principium, vt dictum est. 5a. Continentia, & perseuerantia non sunt in vi appetitiua, sed in ratione, licet continens patiatur peruersas concupiscentias, & perseuerans graues tristitias: quia ratio firmiter in vtroque persistit. Vnde continentia & perseuerantia sunt species constantiæ ad rationem pertinentes, ad quam pertinet etiam inconstantia.

Artic. 6. Vtrum prædicta vitia oriantur ex luxuria.

1. concl. lib. 31. c. 31. Prædicta vitia maxime oriuntur ex luxuria. 1. Ita docet Gregor. in Moral. 2. Defectus prudentiæ, & cuiuslibet intellectualis virtutis prouenit ex sensibili delectatione, quia delectatio maxime corrumpit æstimationem prudentiæ, cuius perfectio consistit in abstractione à sensibilibus: at delectatio maxime est in venereis, quæ tantam animam absorbent, ergo. †2a. Inuidia causat inconstantiam pertrahendo rationem ad aliud: sed luxuria totaliter extinguendo iudicium rationis 3a. Duplicitas, vt importat vertibilitatem animi ad diuersa, est quoddam consequens ad luxuriam, cum per se ad dolositatem pertineat. 4a. Et si vitia spiritualia sint rationi propinquiora, quam carnalia: tamen carnalia tanto magis extinguunt iudicium rationis, quanto longius abducunt à ratione.

Quæstio 54. De Negligentiá.

Articul. 1. Vtrum Negligentia sit peccatum speciale.

Quædam vitia dicuntur specialia, quia sunt circa specialem materiam: quædam propter specialitatem actus se extendentis ad omnem materiam: vt sunt omnia vitia, quæ sunt circa actum rationis: quia quilibet actus rationis se extendit ad quamlibet materiam moralem. 1. Concl. 2a Negligentia est peccatum: quia importat defectum debitæ solicitudinis, & omnis defectus est peccatum 3a. Negligentia est speciale peccatum 1. Quia peccata ex negligentia, opponuntur peccatis ex contemptu. 2 Quia opponitur speciali virtuti, scilicet solicitudini: quare erit speciale peccatum, sicuti solicitudo est specialis actus virtutis. † 4a. Diligentia & solicitudo requiruntur ad quamlibet virtutem, inquantum in vnaquaq; requiruntur debiti actus rationis. 5a. Licet negligentia inueniatur aliqualiter in omnibus peccatis, tamen est speciale peccatum propter defectum specialis actus rationis. 6a. Negligentiæ materia propriè, sunt bona, quæ quis agere debet, nõ quod sint bona dum negligenter aguntur, sed quia in eis per negligentiam accidit defectus bonitatis.

Art. 2. Vtrum negligentia opponatur prudentiæ.

Negligentia opponitur prudentiæ. 1. 1. Concl. Ecc 20. Lasciuus, & imprudens non obseruant tẽpus. 2. Directe opponitur sollicitudini: at rectitudo solicitudinis pertinet ad prudentiam, ergo. 3. Negligens ex Isid. dicitur quasi, non eligens: at recta electio pertinet ad prudentiam, ergo. lib. 10. etym. c. 13. †2a. Negligentia consistit in defectu interioris actus, ad quem pertinet etiam electio: ideo non est idem quod pigritia, & torpor, quæ magis pertinent ad executionem actus. 3a. Omissio pertinet ad exteriorem actum, & est effectus negligentiæ, & opponitur iustitiæ, non sic negligentia 4a. Negligentia est circa actum præcipiendi, aliter, ac inconstantia:

stia: nam inconstans deficit tanquam ab alio impeditus: negligens ex propria volútate. 5a. Timor Domini facit negligentiã vitare, non quod ei directe negligentia opponatur, sed prout excitat homines ad actus rationis.

Eccl. 7.

Art. 3. Vtrum negligentia possit esse peccatum mortale.

1. Concl. Negligentia dupliciter potest esse peccatum mortale, vel cum prætermittitur aliquid, quod est de necessitate salutis, siue sit actus, siue circunstantia: vel cum voluntas ita est remissa circa ea, quæ Dei sunt, vt totaliter à caritate deficiat: & hoc præcipue quando est ex contemptu. Prouer 19. qui negligit vitam suam, mortificabitur. 2a. Si sit prætermissio actus, vel circunstantiæ, quę non sunt de necessitate salutis, nec fiat ex contemptu, erit veniale peccatum. †3a. Minor amor potest accipi, vel per defectum feruoris caritatis, & sic causatur negligentia, quæ est peccatum veniale: vel per defectum caritatis, vt cum diligitur Deus solum amore naturali, & hæc negligentia est peccatum mortale. 4a. Parua oblatio, quæ purgat negligentias, si humili mente, & pura dilectione fiat, purgat etiam peccata mortalia. 5a. Sacrificiorum oblatio in lege, erat quædam publica protestatio peccati, quæ non est facienda de peccato occulto, vt est negligentia, ideo non erat sacrificium pro hoc peccato.

Glos. Eccl. 7.

Quæstio 55. De vitijs oppositis prudentiæ.

Artic. 1 Vtrum prudentia carnis sit peccatum.

1. Concl. Prudentia carnis est peccatum. 1. Ex Paulo, qui ait esse inimicam Deo. 2. Prudentia carnis dicitur secundum quod aliquis bona carnis habet, vt vltimum finem at hoc est peccatum, quia per hoc homo deordinatur ab vltimo fine, ergo. †2a. Quamuis prudentia simpliciter dicta sit virtus, & sit bona: tamen aliquo addito potest esse mala, & sic fit prudentia carnis. 3a. Tunc licite amatur caro, cum ordinatur ad bonum animæ: at si in bono carnis constituatur finis, est inordinata dilectio, ad quam ordinatur prudentia carnis. 4a. Dicitur etiam prudentia mundi, quia etiam mundus tentat per modum appetibilis: non dicitur prudentia dæmonis: quia ipse non tentat per modum appetibilis, ad quem finem habet ordinem prudentia, sed per modum suggestionis. Potest etiam dici esse triplicem prudentiam, sicut sapientia, Iac. 3. sapientia terrena, animalis, & diabolica, cum prudentia sit quædam sapientia.

Rom. 8.

Ephes. 5.

Artic. 2. Vtrum prudentia carnis sit peccatum mortale.

Si prudentia carnis accipiatur secundum rationem particularis prudentiæ, id est in ordine ad aliquem finem particularem, puta ad negocia, est peccatum veniale. 1 Quod diminuit peccatum, non importat de se rationem peccati mortalis: at caute prosequi, quæ pertinent ad curam carnis, quod ad prudentiam carnis pertinet, minuit peccatum, ergo. 2. Quoniam contingit quandoque, vt aliquid inordinate afficiatur delectatione carnis, sine hoc quod homo auertatur à Deo, ergo. 2a Si prudentia carnis accipiatur secundum absolutam prudentiæ rationem, scilicet in ordine ad finem totius vitæ, ita vt in cura carnis constituatur vltimus finis, est peccatum mortale. Quia per hoc homo auertitur à Deo, cum non possint esse plures fines vltimi. †3a. Pudentia carnis, quæ non est subiecta legi, est illa, quæ constituit finem in carne. 4a. Prudentia carnis non importat peccatum in Spirit. sanct. quasi is, qui eam habet non possit subijci Spirit. sanct. sed ipsa prudentia est, quæ non potest subijci Deo. 5a. Non oportet, vt id, quod opponitur prudentiæ sit grauissimum, quia prudentia participatur ab omni virtute: sed solum cum opponitur in aliquo maximo. 1. concl.

Rom. 8.

Art. 3 Vtrum astutia sit speciale peccatum.

1. Concl. Astutia est speciale peccatum, prudentiæ oppositum, à prudentia carnis distinctum. 1. Non ambulantes in astutia, ait Paul. 2. Sicut dupliciter erratur in speculatiuis, vel quia inducitur ratio ad conclusionem falsam, quæ apparet vera, vel quia ratio procedit ex falsis, sic contra pruden-

2. Cor. 4.

prudentiam peccatur, vel quia studium
rationis ordinatur ad finem non vere bo-
num, sed apparentem, & hoc pertinet ad
prudentiam carnis: vel quia ad finem non
vtitur veris vijs, sed apparentibus, quod
spectat ad peccatum astutiæ. ergo. †2a. Si-
Prou. 1. cuti prudentia accipitur aliquando in
malo, sic astutia in bono, sed proprie est de
lib.6. Eth.c.11. malo, vt docet Arist. 3a Etiam si astutia sit
ad bonum finem, est peccatum, quia ad
bonum finem non est perueniendum fal-
lib. 10 Mor. sis vijs 4a. Greg. comprehendit sub prudē-
cap. 27. tia mundi omnia, quæ possunt pertinere
ad falsam prudentiam, vnde etiam astu-
tiam.

Articul. 4. Vtrum dolus sit peccatum ad astutiam pertinens.

1. Concl. Dolus est peccatum ad astutiam perti-
nens, prout importat astutię executionem.
1. Astutia ordinatur ad circumueniendum,
Ephes. 4. vt patet ex Paulo: sed ad hoc ordinatur et-
iam dolus, ergo. 2 Cum ad astutiam perti-
neat assumere vias simulatas ad aliquem
finem, si huiusmodi assumptio considere-
tur in excogitatione talium viarum, pro-
prie pertinet ad astutiam: si secundum ex-
ecutionem operis, proprie pertinet ad do-
1 Cor. 12. lum, ergo. †2a. Dolus aliquando accipitur
in bono, & sic datur in viris perfectis. 3a.
Psalm. 5. Cum dolus sit executio astutiæ principali-
Psalm. 104. ter consistit in verbis: reperitur etiam in
Psalm. 37. factis, & in corde, prout quis dolos exco-
gitat. 4a Dolus in corde pertinet ad astuti-
am, prout qui cogitat malum facere, exco-
gitat aliquas vias, vt suum propositum im-
pleat: licet interdum sine dolo per violen-
tiam, quis malum inferat.

Artic. 5. Vtrum fraus ad astutiam pertineat.

1. Concl. Fraus ad astutiam pertinet. 1. Fraus or-
Iob. 13. dinatur ad deceptionem, vt patet ex Iob,
& ad idem ordinatur astutia, ergo. 2. Fraus
magis proprie pertinet ad executionem a-
stutiæ, vt fit per facta, quam dolus, qui fit
etiam per verba, ergo. † 2a. Illud, Quare
.Cor. 6. non magis fraudem patimini? non intel-
ligitur quod fideles decipiantur in cogno-
scendo, sed quod sustineant iniurias frau-
dolenter illatas 3a. Nihil prohibet defrau-
dationem pertinere ad auaritiam, & illi-
beralitatem: cum executio astutiæ possit fi-
eri per multa vitia. 4a. Iusto Dei iudicio
prouenit, vt quod aliqui contra alios mo-
liuntur, contra eos retorqueatur, non au-
tem ex intentione ipsorum.

Artic. 6. Vtrum licitum sit solicitudinem habere de temporalibus rebus

Solicitudo importat quoddam studium 1. Concl
ad aliquid consequendum: & maius stu-
dium adhibetur, vbi est maior, timor defi-
ciendi, vbi vero minor remittitur solicitu-
do. 2a. Solicitudo temporalium rerum tri-
pliciter potest esse illicita. 1: Si temporalia
tanquam finem quæramus, ex August. 2. li. de oper.
Propter superfluum studium, quod appo monach.c.26
nitur ad ea procuranda, propter quod quis
retrahitur à spiritualibus. 3. Ex parte timo-
ris superflui, quando quis timet, ne facien-
do quod debet, sibi necessaria deficiant;
quod Dominus excludit: primum prop- Mat. 13.
ter maiora beneficia homini diuinitus
præstita; deinde propter subuentionem,
qua Deus, animalibus, & plantis subuenit:
postea ex diuina prouidenti: prop e: cu us
ignorantiam gentiles soliciti erant. Vnde
concludit, nostram solicitudinem debere
esse de spiritualibus bonis, sperantes; quod
etiam temporalia nobis proueniant, si fe- Matth.6.
cerimus, quod debemus. 3a. Temporalia Psalm.8.
bona sunt subiecta homini, vt eis vtatur ad
necessitatem, non autem, vt superflue
circa ea solicitetur. 4a. Solicitudo eius, qui
corporali labore panem acquirit, non est
superflua, si sit moderata, & de hac loqui-
tur Paul. Vnde Hieron. labor exercendus 2.Thes. 3.
est, solicitudo tollenda. 5a. Solicitudo tem-
poralium in operibus misericordiæ ordi-
natur ad finem caritatis, & ideo est licita,
nisi sit superflua. 2.Tim. 1.

Artic. 1. Vtrum quis debeat esse solicitus futurorum.

Nemo debet esse solicitus futurorum. 1. 1.Concl.
Nolite soliciti esse in crastinum, id est de Matt.6.
futuro. 2. Omni negocio, tempus est Eccl. 8.
oportunitas, cum debitum tempus sit cir-
cunstantia virtuosi actus, quod non so-
lum in exterioribus operibus, sed etiam
in interiori solicitudine locum habet, er-
go si-

go sicut qui tempore æstatis de vindemia esset solicitus superflue occuparet futuri temporis solicitudinem, ita de reliquis: quia quodlibet tempus habet propriam solicitudinem: Crastinus enim solicitus erit sibiipsi; & sufficit diei malitia sua, id est afflictio solicitudinis. † 2a. Illud, vade ad formicam, intelligitur, quod sicut formica habet solicitudinem congruam tempori, ita & nos, &c. 3a. Ad prudentiam pertinet prouidentia debita futurorum, quæ esset inordinata si superflua quis quæreret vltra necessitatem vitæ: vel si tempus solicitudinis præoccuparet. 4a. Non est solicitus de crastino, qui propter imminentem famem prouidet sibi necessaria: quia hoc Dominus & Apostoli fecerant. Vnde non prohibetur, si quis humano modo ista procuret, sed si propter ista non militet Deo.

Prou. 6.

Ioan. 12.

Art. 8. Vtrum huiusmodi vitia oriantur ex auaritia.

1 Concl. Prædicta vitia maxime ex auaritia oriuntur. 1. Ex Greg in Moralibus *lib 31. c. 31.* 2. Cum habeant quandam similitudinem cum prudentia in aliquali vsu rationis; & vsus rationis maximè consistat in iustitia, ideo vsus rationis indebitus maximè apparet in vitijs oppositis iustitiæ: at iustitiæ maximè opponitur auaritia, ergo. † 2a. In prædictis vitijs est aliquis vsus rationis, licet inordinatus: & ideo non pertinent directe ad luxuriam, quæ propter vehementiam delectationis totaliter opprimit rationem; quod Arist. venerem dolosam appellet, intellige secundum quandam similitudinem. 3a. Fraus & dolus non pertinent directe ad superbiam, quæ cum quādam similitudinem magnanimitatis, præseferat, vult in omnibus manifesta esse: sed potius ad auaritiam, quæ propriam vtilitatem quærit. 4a. Prædicta vitia non sunt absque consilio, licet inordinato, & ideo non spectant ad iram, quæ est subitus motus.

4. Eth. 3.

Quæstio 57. De præceptis pertinentibus ad prudentiam.

Articul. 1. Vtrum de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.

Non fuit conueniens, vt inter præcepta decalogi daretur aliquod præceptum ad prudentiam pertinens directe, ad quam tamen omnia præcepta decalogi pertinēt; vt est directiua omnium virtuosorum actuum. *1. Concl.* 1. Quia inter illa non habetur tale præceptum. 2. Licet præcepta decalogi cadant in æstimatione omnium, quasi ad naturalem rationem pertinentia; tamen præcipue sunt de dictamine rationis naturalis finis humanæ vitæ, qui se habet in agendis, sicut principia naturaliter cognita in speculatiuis: at prudentia non est circa finem, sed circa ea, quæ sunt ad finem, ergo † 2a. Et si prudentia sit simpliciter principalior virtus inter morales: tamen iustitia principalius respicit rationem debiti, quod requiritur ad præceptum: vnde præcepta decalogi magis ad eam debuerunt pertinere, quam ad prudentiam. 3a. In doctrina Euangelica oportuit de prudentia præcepta dari, quia est doctrina perfectionis, vt homo perfecte instrueretur de omnibus. 4a. Conuenienter præcipitur de actu prudentiæ in veteri testamento, Prouer 3. & 4. quia illa doctrina ordinatur ad præcepta decalogi, sicut ad finem.

Art. 2. Vtrum in veteri lege fuerint conuenienter præcepta prohibitiua proposita de vitijs oppositis prudentiæ.

Conuenienter in veteri lege fuerunt proposita præcepta prohibitiua de vitijs oppositis prudentiæ. *1. Concl.* Quia cum iustitia reddat cuique quod suum est, maxime respicit rationem debiti, quod requiritur ad præceptum: at quia astutia, quantum ad executionem, maxime committitur in his circa quæ est iustitia, ideo conuenienter data sunt præcepta prohibitiua de executione astutiæ, vt cum quis fraude, & dolo alicui calumniam ingerit. † 2a. Alia vitia non opponuntur directe prudentiæ

 mani-

manifesta contrarietate, vt imprudentia, & partes eius, & ideo non ita pertinent ad iustitiam, nec prohibentur in lege. 3a. Specialiter datur præceptum prohibitiuum de fraude circa emptionem, & venditionem; quia ibi præcipue solet exerceri: licet possit dici, quod omnis fraus sit prohita in Leuit. 4a. Præcepta in lege de actibus iustitiæ, pertinent ad executionē prudentiæ: sicuti prohibitiua præcepta de futuro, calumnia, &c. pertinent ad executionem astutiæ.

Quæstio 57. De iure.

Artic. 1. Vtrum ius sit obiectum iustitiæ.

Ius est obiectum iustitiæ. 1. Ius dictum est, quia est iustum, ex Isid. at iustum est obiectum iustitiæ, ex Arist. ergo. 2. Cum iustitiæ proprium sit, vt ordinet hominem in his, quæ sunt ad alterum; rectum quod est in eius opere, non constituitur solum per comparationem ad agentem, vt in alijs virtutibus, quæ perficiunt hominem secundum seipsum; sed etiam per comparationem ad aliud; iustum enim est quod respondet secundum aliquam æqualitatem alteri: & ita iustum est rectitudo iustitiæ, ad quam terminatur eius actio: & hoc est eius obiectū: sed iustum est idem, quod ius, ergo. †2a. Ius primo fuit impositum ad significādam ipsam rem iustam: deinde artem, qua cognoscitur quid sit iustum: deinde locum vbi ius redditur: dicitur etiam ius id, quod redditur ab eo, ad cuius officium pertinet iustitiam facere. 3a. Lex proprio loquendo non est ipsum ius, sed aliqualis ratio iuris, & ideo non est obiectum iustitiæ, sed prudentiæ. 4a. Lex diuina non dicitur proprie ius, quia Deo non possumus æquiualens reddere; sed fas, quia sufficit Deo, vt impleamus, quod possumus: tamen iustitia in hoc tendit, vt homo, quantum potest Deo recompenset, totaliter animam ei subijciendo.

Articul 2. Vtrum ius conuenienter diuidatur, in ius naturale & ius positiuum.

Ius conuenienter diuiditur in ius naturale, & ius positiuum. 1. Politici iusti, ait Arist. hoc quidem naturale est, hoc autem legale. 2. Ius, siue iustum est opus adęquatum alteri secundum aliquem ęqualitatis modum: at quod aliquid sit homini adęquatum, contingit, vel ex ipsa natura rei, cum tantum quis dat, vt tantūdem recipiat; & hoc est ius naturale: vel ex condicto, siue ex communi placito; quod cōtingit, aut per priuatum condictum, quod firmatur inter priuatas personas, aut per publicum, cum totus populus consentit aut ordinatur à principe. & hoc dicitur ius positiuum, ergo. †2a. Quod est naturale, homini non est immutabile, cum natura hominis mutabilis sit: ideo ius naturale potest variari, vt aliquando non sit reddendum depositum ebrio, &c. 3a. Voluntas humana ex cōmmuni cōdicto potest aliquid facere iustum in his, quæ secundum se non habent repugnantiam ad naturalem iustitiam. 4a. Ius diuinum partim est de his, quæ sunt naturaliter iusta, quorum tamē iustitia homines latet; partim de his, quæ sunt iusta institutione iusta diuina. Vnde etiā hoc ius potest diuidi, vt ius humanum: cum in lege diuina sint quædam præcepta, quia bona, & prohibita, quia mala, & quædam bona, quia præcepta; & mala, quia prohibita.

Art. 3. Vtrum ius gentium sit idem cum iure naturali.

Ius gentium non est idem cum iure naturali si naturale sumatur secundum absolutam sui considerationem. 1. Ex Isid. ius aut est naturale, aut ciuile, aut gentiū, ergo. 2 Ius naturale est commune omnibus animalibus: ius autem gentium solū hominibus, ergo. 2a. Si ius naturale sumatur secundum aliquid, quod ex ipso sequitur, cuiusmodi est possessionum proprietas, &c. ius gentium est idem cum iure naturali. Quia considerare aliquid ad id, quod ex ipso sequitur, est proprium rationis; ergo id erit homini naturale, cum ratio id dictat. Quare, quod naturalis ratio inter oēs homines constituit, & apud omnes gentes custoditur, ius gentium vocatur †3a. Seruitus, quæ pertinet ad ius gentium, non est naturalis primo modo, scilicet absolute considerato iure, sed secundo modo. 4a. Ius gentium non indi-

gea.

get aliqua speciali institutione: quia, quæ sunt huius iuris, ratio naturalis dictat.

Artic. 4. Vtrum debeat specialiter distingui in paternum, & dominatiuum.

1. Concl. Ius specialiter debet distingui in paternum, & dominatiuum. 1. Ex Aristot. qui hic distinguit. 2. Ius, siue iustum dicitur per commensurationem ad alterum: alterum autem potest dici dupliciter: primo simpliciter, quod est omnino distinctum; vt duo homines, quorum vnus non est alteri subiectus, sed ambo sunt sub principe; & circa tales est ius simpliciter, vt ait Arist. secundo, quod non est simpliciter distinctum, sed potius aliquid alterius existens; & sic filius est quasi pars patris, vt Arist. ait: vnde inter eos non est ius simpliciter, sed ius paternum: similiter inter Dominum & seruũ, est ius denominatiuum: quia seruus est instrumentum Domini, vt ait Arist. 2a. Inter virum & vxorem, cum habeant immediatam relationem ad domesticam communitatem, non est simpliciter ius politicum, vt docet Aristotiles, sed magis iustum œconomicum: quia vt idem dicit, inter virum & vxorem plus est de ratione iusti, quam inter patrem, & filium, Dominum & seruum.† 3a. Pertinet ad iustitiam ius suum vnicuique reddere, sed supposita diuersitate vnius ad alterũ: & quia quod est filij est patris, & quod est serui est Domini, ideo inter hos non est proprie iustitia, sed tale ius. 4a. Si filius & seruus considerentur vt quidam homines sunt, ad eos aliquo modo est iustitia: sed prout vterque aliquid alterius est, deficit ibi perfecta ratio iuris, vel iusti 5a. Potest etiam dici ius militare, magistratuum, aut sacerdotum, non propter defectum à simpliciter iusto, vt patet in paterno, & dominatiuo: sed quia vnicuique secundum propium officium aliquid propriũ debetur.

lib. 5 Eth. c. 6. *li. 5. Eth. c. 6.* *li. 8. Eth. c. 12.* *lib. 1. Pol. c. 3.* *lib. 1. Pol. c. 7.* *lib. 5. Eth. c. 6.*

Quæstio 58. De iustitia.

Art. 1. Vtrum conuenienter definiatur iustitia, quod est perpetua, & constans voluntas ius suum vnicuique tribuens.

1. Concl. Conuenienter definitur iustitia, quod est perpetua, & constans voluntas ius suum vnicuique tribuens. 1. Quoniam iurisperiti sic definiunt. 2. Cum iustitia sit virtus circa ea, quæ sunt ad alterum, tanquam circa propriam materiam, oportet, vt definiatur per actum bonum, circa ea, quæ sunt ad alterum: & hoc tangitur cum dicitur, ius suum vnicuique tribuens. Rursus, vt actus circa aliquam materiam sit virtuosus, requiritur ex Isid. vt sit voluntarius, vbi includitur scientia, & quod sit stabilis, & firmus, ex Arist. vnde in definitione ponitur voluntas, & additur de constantia, & perpetuitate ad designandam actus firmitatem, ergo est bona definitio, actus autem ponitur loco habitus. Vnde oritur talis definitio. Iustitia est habitus secundum quem aliquis constanti, & perpetua voluntate ius suum vnicuique tribuit †2a. Voluntas non nominat potentiam, sed actum: & consuetum est, quod habitus definiatur per actus 3a. Nec iustitia est essentialiter ipsa rectitudo, sed causaliter, quo modo iustitia est voluntas. 4a. Ex parte actus, qui perpetuo durat sola Dei voluntas est perpetua at ex parte obiecti, quia homo perpetuo vult facere aliquid, etiam voluntas humana est perpetua. 5a. Dicitur perpetua, ad ostendendum propositum conseruandi perpetuo iustitiam: additur constans, vt in proposito firmiter perseueret. 6a. Principes, iudices, &c. reddunt vnicuique suum per modum imperantis, & dirigentis: subditi per modum executionis: & sic iustitia non est solius Principis. 7a. In hoc quod homo Deo seruit, includitur quod reddat vnicuique, quod suum est: ideo Aug. dixit, Iustitiam esse amorem, qui tantum Deo seruit.

lib. 10. etym. *2. Eth. c. 4.* *Arist. 5. Eth. c. 1.* *lib. de mor. eccl. c. 18.*

Art. 2. Vtrum iustitia semper sit ad alterum.

1. Concl. Iustitia ex sui natura habet, quod sit ad alterum. 1. Ex Tullio, qui ait iustitia hominum societatem contineri, quod importat respectum ad alterum. 2 Nomen iustitiæ æqualitatem importat: at nihil est sibi æquale, sed alteri, ergo. 3. Cum rectitudo iustitiæ sit circa actus humanos, qui sunt suppositorum, necesse est, vt æqualitas ista, quam requirit iustitia,

lib. 1. offic.

tia, sit diuersorum suppositorum agere potentium, non igitur erit, nisi vnius hominis ad alium. 2. Metaphorice in vno, & eodem homine dicitur esse iustitia, secundum quod ratio imperat irascibili, & concupiscibili, & hæ potentiæ obediunt rationi: & vniuersaliter secundum quod cuique parti hominis attribuitur, quod ei conuenit. † 3a. Iustitia, qua iustificatur impius, pertinet ad iustitiam metaphorice dictam, quæ potest inuenire etiam in aliquo solitarie vitam agendi. 4a. Quanuis iustitia Dei non sit ab æterno secundum effectum, quia Deo nihil coæternum est; tamen est ab æterno secundum voluntatem, & propositum æternum. 5a. Actiones, quæ sunt ad seipsum rectificantur rectificatis passionibus per alias virtutes morales: at actiones, quæ sunt ad alterum indigent rectificari speciali virtute, scilicet iustitia.

Arist. 5. Eth. cap. vlt.

Artic. 3. Vtrum iustitia sit virtus.

1 concl. lib 2. Mor. cap. 36.

Iustitia est virtus 1. Ex Greg. qui eam inter quatuor virtutes numerat. 2. Illa est virtus, quæ bonum facit habentem, & opus eius perfectum reddit: huiusmodi est iustitia: quia rectificat operationes humanas, vt Tullius scripsit, ergo † 2a. Illud, Cum feceritis, &c. intelligitur, quod qui facit, quod debet, non affert vtilitatē lucri ei, cui debet: verum sibi facit, quia virtuose agit. 3a. Necessitas coactionis, quia repugnat voluntati, tollit rationem meriti ad necessitas ex præcepto, & ex fine, non excludit meritum: & sic actus iustitiæ est necessarius. 4a. Iustitia non est circa factibilia, vt ea faciat, quod est artis: sed quia eius vtitur ad alterum.

lib. 1. off. Luc. 17.

Artic. 4. Vtrum iustitia sit in voluntate, sicuti in subiecto

1. Concl. Dial. de veri. c. 3.

Iustitia est in voluntate, sicuti in subiecto. 1. Ex Ansel. qui ait, iustitiam esse rectitudinem voluntatis. 2. Illa potentia est subiectum virtutis ad cuius actum rectificandum virtus ordinatur: at iustitia non est ordinata ad rectificandum actum intellectus: quia non dicitur boni ex eo, quod aliquid recte intelligimus; sed quia recte operamur; principium autem proximum actus, est vis appetitiua: sed quia appetitus sensitiuus nō percipit proportione vnius ad alium; sed sola ratio, ideo iustitia erit in appetitu rationali, id est in voluntate ad quam pertinet reddere vnicuique quod suum est. 3. Quia ab Arist. definitur per actum voluntatis. † 2a. Iustitia vocatur veritas; quia rectitudo rationis voluntati impressa propter propinquitatem ad rationem, vocatur veritas 3a. Ordinare aliquid ad alterum est rationis, quo posito, voluntas potest aliquid velle ad alterum. 4a. Etiam voluntas potest esse subiectum virtutis moralis, cum rationale per participationem conueniat etiam voluntati, quia omnis appetitus obedit rationi.

li. 3. Eth. c. 5.

Art 5. Vtrum iustitia sit virtus generalis.

1. Concl.

Iustitia secundum suam rationem ordinat ad alium, vel singulariter consideratum, vel vniuersaliter, prout qui seruit communitati, seruit omnibus, qui in illa continentur, cui comparantur, vt partes ad totum, ad cuius bonum ordinatur illorum bonum. 2a. Iustitia, prout ordinat hominem ad bonum commune, est virtus generalis. 1. Ex Aristot. qui eam vocat communem virtutem. 2. Quia sub hac ratione ordinat actus cuiuscunque virtutis, siue ordinantis hominem ad seipsum, siue ad alias personas singulares, quarum bonum est ordinabile in commune bonum. 3a. Talis iustitia dicitur legalis: quia per eam homo concordat legi, cuius est ordinare actus omnium virtutum in bonum commune. 4a Iustitia connumeratur alijs virtutibus, vt est specialis virtus, ad aliud singulariter consideratum. 5a. Temperantia, & fortitudo sunt in appetitu sensitiuo circa bona particularia: ideo non sunt generales virtutes, vt iustitia, quæ est in appetitu intellectiuo. 6a. Si iniustitia ordinetur ad commune, malum erit peccatum commune. Ioannes. 3. Omne peccatum est iniquitas.

li. 5. Eth. c. 1.

Artic. 6. Vtrum iustitia secundum quod est generalis, sit idem per essentiam cum omni virtute.

1. Concl.

Iustitia generalis non est idem per essentiam cum omni virtute. 1. Quia, vt ait

lib 5. Eth. c. 1. & lib. 3. Pol. c. 3. ait Arist. non est eadem virtus boni viri, & boni ciuis. 2. Iustitia legalis non dicitur virtus generalis per prædicationem, vt animal de homine, & bruto; sed secundum virtutem, prout causa vniuersalis dicitur generalis ad suos effectus, inquantum, scilicet ordinat actus aliarum virtutum in suum finem, quod est mouere per imperium omnes alias virtutes. Vnde vt caritas dicitur generalis, vt ordinat actus virtutum ad bonum diuinum, quod est eius obiectum, & tamen est specialis virtus ita iustitia legalis; quæ in Principe est architectonice, in subditis secundarie, & administratiue 2a. Illud Arist. quod lib. 5 Eth, c. 1. virtus, & iustitia legalis sunt eadem omni virtuti, intelligitur, quod qualibet virtus potest dici iustitia legalis, vt ab ea ordinatur in bonum commune, & vt est ab ea imperata: & sic iustitia legalis est idem in essentia cum omni virtute, sed differunt ratione. Vnde patet ad primum, & secundum. † 3a. Qualibet virtus ordinat actum ad proprium finem: si autem ordinetur ad vlteriorem finem, hoc debet esse à superiore virtute; & ideo debet dari ista superior virtus ab alijs distincta; quæ est iustitia legalis.

Artic. 7. Vtrum sit aliqua iustitia particularis præter iustitiam generalem.

1. Concl. Hom. 15. in Matt. Præter generalem iustitiam debet esse aliqua iustitia particularis. 1. Ex Chrys. qui ponit vniuersalem & particularem iustitiam. 2. Cum virtus legalis non sit essentialiter omnis virtus, oportet, vt præter eam, quæ ordinat immediate ad bonum commune, sint aliæ virtutes, quæ ordinent hominem ad particularia bona; ergo sicuti dantur particulares virtutes, quæ ordinant hominem in seipso, scilicet temperantia, fortitudo, &c. ita præter legalem iustitiam debet dari iustitia quædam particularis, quæ eum ordinet circa particularem personam. † 2a Legalis ordinat hominem sufficienter, quantum ad bonum commune immediate; ad particularem autem personam, mediate: vnde debet esse particularis iustitia, quæ immediate ad hoc hominem dirigat. 3a Bonum commune ciuitatis, & bonum commune vnius personæ non solum differunt vt multum, & paucum, sed etiam secundum formalem differentiam: & ideo requirunt diuersas virtutes 4a. Circa multitudinem domesticam, quæ constituitur per coniunctionem vxoris & viri, patris & filij, domini & serui, non est simpliciter iustitia, sed eius species, œconomica. lib. 5. Eth. c. 6. Arist. lib. 1. Pol. c 3.

Art. 8. Vtrum iustitia particularis habeat materiam specialem.

1. Concl. li. 5. Eth. c. 2. Iustitia particularis habet materiam specialem. 1. Ex Arist. qui ait esse circa cõmunicationem vitæ. 2. Omnia, quæ rectificari possunt per rationem, sunt materia virtutis; & hæc sunt tam interiores animi passiones secundum quas consideratur rectitudo hominis ad seipsum quam exteriores actiones, & res, secundum quas attenditur ordinatio vnius hominis ad alterum: at iustitia ordinat solum ad alterum; ergo non est circa totam materiã virtutis, sed habet speciale obiectum. † 2a. Iustitia essentialiter pertinet ad vnam partem animę id est ad volũtatem: indirecte autem, & per redundantiam ad omnes alias animæ partes. 3a. Cum Augu. ait iustitiam in omnes virtutes diffundi, non accipit iustitiam prout est circa certam materiam, sed secundum quosdam generales modus virtutis. 4a. Passiones interiores, secundum se non ordinantur ad alterum, vnde falsum est quod per omnia quæ sunt huius vitæ homo possit ordinari ad alterum. lib 38. q. q. 62.

Articul. 9. Vtrum iustitia sit circa passiones.

1. Concl. li. 5. Eth. c. 1. Iustitia non est circa passiones. 1. Ex Aristo. qui ait esse circa operationes. 2. Quia est in voluntate; cuius actus, vel motus non sunt passiones; vt motus appetitus sensitiui. 3. Iustitia est circa ea, quæ sunt ad alterum: at passiones immediate non sunt ad alterum, ergo. † 2a Illud, virtutes esse circa voluptates, & tristitias, non intelligitur, quod qualibet moralis virtus sit circa ista, vt circa materiam sed vt ad quosdam fines consequentes: quod etiam pertinet ad iustitiam: quæ de istis operibus gaudet. 3a. Rectificatio operationum, secũdum quod ad exteriora terminantur, pertinet ad iustitiam: sed recti- 2. Eth. c. 3. Arist. 7. Eth. c. 11.

rectificatio earum, vt à passionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes, quæ sunt circa passiones. 4a. Iustitia legalis potest se extendere ad passiones interiores, quia ordinatur ad bonum commune, & se extendit ad alias virtutes: non sic iustitia particularis.

Articul. 10. *Vtrum medium iustitiæ sit medium rei*

Concl. Iustitia habet medium rei 1. Ex Aristot. qui assignat medium iustitiæ secundum proportionem arithmeticam, quod est medium rei. 2. Cum materia iustitiæ sit exterior operatio, secundum quod ipsa, vel res cuius est vsus debitam proportionem habet ad aliam personam, ideo medium iustitiæ consistit in quadam proportionis æqualitate rei exterioris ad personam exteriorem: at æquale est realiter medium inter maius, & minus, vt ait Aristot. ergo, 2a. In alijs virtutibus moralibus est tantum medium secundum rationem quoad nos: quia sunt circa passiones, quarum rectificatio attenditur secundum comparationē ad ipsum hominem, cuius sunt passiones. †3a. Medium rei est etiam, medium rationis, & ita in iustitia saluatur ratio virtutis moralis. 4a. In bonis simpliciter, quæ sunt omni ex parte bona, vt virtutes, non est accipere medium, aut extrema, in illis autem quæ sunt bona sua natura, & tamen ex abusu possunt esse mala, vt diuitiæ, &c. est dare medium, & extrema: & de his est iustitia. 5a. Aequare iniuriam Principi & personæ priuatæ illatam, per vindictam, non solum pertinet ad diuersitatem rationis, sed etiam rei.

[margin: ...b. 2. eth c. 6. — ...10. me. ...x 18.]

Articul. 11. *Vtrum actus iustitiæ sit reddere vnicuique, quod suum est.*

Concl. Proprius actus iustitiæ est reddere vnicuique quod suum est. 1. Iustitia, ait Ambr. est quæ vnicuique, quod suum est tribuit. 2 Materia iustitiæ est operatio exterior, vt ipsa, vel res proportionatur alteri personę, ad quam iustitia ordinatur: at hoc dicitur esse suum vniuscuiusque personæ, quod ei secundum proportionis æqualitatem debetur, ergo. † 2a. Subuenire miseris attribuitur iustitię per quandam reductionem, inquantum, cum sit virtus Cardinalis, aliquæ secundariæ virtutes ei adiunguntur, vt misericordia, & liberalitas, &c. vnde patet etiam ad secundum. 3a. Cum iustitia principaliter exerceatur in voluntarijs cōmutationibus: ideo omne superfluum in his circa quæ versatur, vocatur extenso nomine lucrum, & omne minus damnum quæ nomina deriuantur ad omnia; circa quæ potest esse iustitia.

[margin: ...b. 1. de offic. ...24.]

Artic. 12. *Vtrum iustitia præemineat inter omnes virtutes morales.*

Iustitia legalis est præclarior inter omnes virtutes morales. 1. Ex Arist. qui ait esse hesphero, & lucifero admirabiliorem. 2. Quia est circa bonum commune, quod præeminet bono vnius personæ. 2a. Etiam iustitia particularis præcellit inter alias virtutes morales. 1 Ex Tul. in iustitia splendor est maximus, ex qua viri boni nominantur. 2. Quia est in voluntate, aliæ vero morales in appetitu sensitiuo. 3. Aliæ virtutes laudantur solum secundum bonum ipsius virtuosi: iustitia autem laudatur etiam prout virtuosus ad alium bene se habet: vnde iustitia est quodammodo bonū alterius, & ideo est maxima virtus, vt docet Aristot. in Rhet. cum sit benefactiua. † 3a. Quamuis liberalis de suo det: tamen considerat ibi propriæ virtutis bonum: at iustitia dando quod suum est, intendit bonum commune, & sic est præstantior, & obseruatur ad omnes, non sic liberalitas. 4a. Licet magnanimitas superueniendo iustitiæ augeat eius bonitatem: non tamen est iustitia præstantior, cum sine ipsa nec virtutis rationem haberet. 5a. Fortitudo consistit circa difficiliora; sed non circa meliora, cum in bello tantum sit vtilis, iustitia autem in bello, & pace.

[margin: 1. Concl. — lib 5. eth. c. 1. — lib. 1. de offic. — lib. 5. eth. c 1. — lib. 1. c. 9.]

Quæstio 59. De iniustitia.

Artic. 1. *Vtrum iniustitia sit vitium speciale.*

Iniustitia prout dicit inæqualitatem ad alterum est speciale vitium 1. Quia opponitur iustitiæ, quæ est specialis virtus. 2. Cum dicatur secundum inæqualitatem quan- 1. Concl.

quandam ad alterum, cum quis vult plus habere de bonis, habet specialem materiam, ergo. 2a Iniustitia legalis secundum essentiam est speciale vitium: quia respicit speciale obiectum, scilicet bonum commune, quod contemnit, sed quantum ad intentionem est vitium generale. 1 Quoniam potest homo ab illa ad omnia peccata deduci. 2 Quia omnia vitia, vt repugnāt communi bono, habent rationem iniustitiæ. †3a. Omne peccatum dicitur iniquitas; vt repugnat bono diuino. 4a. Indirecte particularis iniustitia opponitur omnibus virtutibus, vt exteriores actus pertinent ad iustitiam & ad alias virtutes, sed diuersimode. 5a. Iustitia perficit voluntatem solum quantum ad operationes, quæ sunt ad alterum, similiter iniustitia, & ideo est speciale vitium. 1. Ioan. 3.

Artic. 2. Vtrum aliquis dicatur iniustus ex hoc quod facit iniustum.

1. Concl. Potest aliquis iniustum facere, id est, inducere inæquale, quod est iniustitiæ obiectum, & non esse iniustus. Aliquis iniustum facit, ait Arist. & non est iniustus. 2a Qui inducit inæquale præter intentionem, facit iniustum, sed non est iniustus; Neque actus est iniustificatio: quia operatio recipit speciem ab obiecto per se, non ab obiecto per accidens, cuiusmodi est id, quod fit præter intentionem: quare ob defectum comperationis ipsius operationis ad obiectum proprium, solum facit iniustum materialiter. 3a. Qui ex aliqua passione, puta iræ, inducit inæquale, facit iniustum, sed non est iniustus, id est: non ex habitu iniustitiæ, ob defectum comparationis operationis ad habitum. 4a. Facere iniustum ex intentione, & electione est proprium iniusti, prout iniustus dicitur qui habet iniustitię habitum. †5a. Si obiectum accipiatur materialiter, & per accidens, non specificat habitum, vt accidit in eo, qui præter intentionem facit iniustum. 6a. Facere iniustum ex electione, quasi quid per se placens est proprium habentis habitum iniustitiæ: & hoc voluit Arist. 7a. Obiectum temperantiæ non est quid exterius constitutum: lib. 5. eth. c. 6. lib. 5. eth. c. 4.

vnde non potest dici, intemperatum per accidens, aut materialiter, vt accidit in iustitia: vnde quicunque facit aliquid intemperatum, dicitur intemperans.

Artic. 3. Vtrum aliquis possit pati iniustum volens.

Iniustum per se, & formaliter loquendo nullus potest facere, nisi volens & pati, nisi nolens. 1. Iniustum pati est oppositum ei, quod est iniustum facere: sed nemo facit iniustum, nisi volens, ergo non patitur nisi nolens. 2. Idem secundum idem non potest esse agens, & patiens: quia actio est ab agente; passio autem secundum suam rationem est ab alio: at homo tunc proprie, & per se est agens, cum volens facit; quia principium faciendi est voluntas; & è conuerso, tunc proprie patitur, cum præter voluntatem patitur; quia, vt volens habet principium in seipso, & est agens, ergo. 2a. Per accidens, & quasi materialiter loquendo potest aliquis, id, quod est ex se iniustum, vel facere nolens, vt cum præter intentionem operatur; vel pati volens, vt cum aliquis alteri plus dat sua voluntate, quam debeat. †3a. Qui sua voluntate dat alicui id, quod non debet, nō facit iniustitiam, aut inæqualitatem, quia per voluntatem possidet res. 4a. Persona singulari ex se considerata, si inferat sibi nocumentum, peccat, vel contra temperantiam, vel prudentiam, &c. non autem contra iustitiam: sed vt est aliquid ciuitatis, vel Dei, iniuriam facit, non sibi, sed ciuitati, & Deo. 5a. Aliquem facere iniustum, & alium pati, materialiter, semper se concomitantur, sed formaliter potest aliquis facere iniustum, quia ex intentione facit, & alius non pati, quia volens patitur, & contra. 1. Concl.

Articul. 4. Vtrum quicunque facit iniustum peccet mortaliter.

Facere iniustum ex genere suo est peccatum mortale. 1. Quoniam est contra præceptum legis Dei: nam, vel reducitur ad furtum, vel ad aliquod huiusmodi. 2. Quod ex se contrariatur caritati, est peccatum mortale: at omne nocumentum al- 1. Concl.

teri illatum per se caritati repugnat, & iniustitia semper est cum nocumento alterius, ergo †2a. Cum Arist. ait, esse dignum venia qui ignoranter iniusta facit, intelligitur de ignorantia facti, quæ veniam meretur, nō de ignorantia iuris, quæ non excusat. 3a. Qui in paruis est iniustus, prout putatur, quod non sit omnino contra voluntatem eius, qui patitur, non grauiter peccat. 4a. Peccata, quæ sunt contra alias virtutes non sunt semper in nocumentum alterius, vt iniustitiam, & ideo non sunt semper mortalia.

lib. 5. eth. c. 8.

Quæstio 60. De Iudicio.

Art. 1. Vtrum iudicium sit actus iustitiæ.

1 Concl. Iudicium, quod importat rectam determinationem eius, quod est iustum, proprie pertinet ad iustitiam. 1. Psal. 93. quoadusque iustitia conuertatur in iudicium. 2. Iudicium importat secundum nominis impositionem definitionem, vel determinationem iusti, quia nominat actum iudicis, qui est quasi ius dicens, quod est obiectum iustitiæ: sed quod quis recte definiat in actibus virtuosis, pertinet ad habitum virtutis, ergo quod importat iustum proprie, &c. Vnde homines confugiunt ad iudicem, quasi ad iustitiam animatam. † 2a. Iudicium significat rectam determinationem, respectu virtutis iudicantis, vt est actus rationis, at respectu dispositionis est actus illius virtutis, ad quam pertinet id de quo iudicatur. 3a. Spiritualis iudicat quidem omnia, sed secundum regulas diuinas, de quod iudicio non loquimur. 4a. Iudicium specialius pertinet ad iustitiam, quam ad aliam virtutem: quia homo est Dominus eorum quæ ad ipsum, non corū, quæ ad alium spectant, de quibus est iustitia: vnde requiritur iudicium superioris, qui vtrunque possit arguere. 5a. Iudicium non pertinet ad iustitiam simpliciter, sed tantum, vt est principaliore modo in præsidente.

Aristot. lib. 5. eth. c. 4.

1. Cor. 2.

Art. 2. Vtrum sit licitum iudicare.

2. Concl. Iudicium intantum est licitum, inquātum est actus iustitiæ, ad quod tria requiruntur: primo vt procedat ex inclinatione iustitiæ: secundo ex auctoritate præsidentis: tertio vt proferatur secundum rectam rationem prudentiæ. 2a. Tunc iudicium est malum, cum quodcunque horum defecerit: si desit inclinatio iustitiæ, dicitur peruersum vel iniustum: si auctoritas, vsurpatum: si recta ratio vt cum quis iudicat, de dubijs, vel occultis propter leues coniecturas, dicitur temerariū, vel suspiciosum. †3a. Illud, nolite iudicare, intellige de iudicio temerario, vel de iudicio de rebus diuinis. 4a. Licet Deus sit omnium Dominus tamen iudex potest iudicare, quia cōstituitur vt minister Dei. 5a. Qui sunt in grauibus peccatis publicis non debent iudicare eos, qui sunt in eisdem, vel minoribus, ex Chrysost. si peccata sunt occulta, & necessitas iudicandi immineat, ex officio possunt cum humilitate, & timore, vel arguere, vel iudicare, vt Aug. docet.

Deut. 16.

Matt. 7.

Deut. 1.
Hom. 24. in Matt.
lib. 2. de ser. Dom. in mōte. c. 28.

Art. 3. Vtrum iudicium ex suspicione procedens sit licitum.

Iudicium ex suspicione procedens non est licitum 1. Ex Chrys. super illud, Nolite iudicare. 2. suspicio quæ importat opinionem mali ex leuibus iudicijs, ex Tullio, est vitium, quia vel oritur ex malitia suspicantis, qui cum sit malus, omnes malos esse existimat, vel ex mala affectione ad alterum, vt ex odio, &c. quia quisque faciliter credit quod appetit, ergo, si vero oriatur ex longa experientia, quo pacto senes sunt suspiciosi, vt ait Arist. non est proprie suspicio, propter certitudinem. 2a. Triplex est gradus suspicionis. 1. vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alterius dubitare incipiat, & hoc est veniale, & leue peccatū: quia pertinet ad tentationem humanam, sine qua hæc vita non ducitur. 2. cum quis pro certo malitiā alterius æstimat ex leuibus indicijs, quod si sit de graui est peccatū mortale, vt glos. docet. 3. Cū iudex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum: quod directe ad iniustitiam pertinet, & est peccatum mortale. †3a. Etiam in humanis actibus inuenitur aliqua certitudo conueniens tali materiæ, scilicet, per idoneos testes. 4a. Ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio ex suspicione, indebite contemnit ipsum; & ideo

1. Concl.
Ho. 13. oper. imper.
Eccl. 10.

lib. 2. rhet. c. 13.

1. Cor. 4.

ideo iniuriatur ei, & ita ex suspicione oritur iniuria. 5a. Iudicium suspiciosum, tunc directe ad iustitiam pertinet, cum ad actum exteriorem procedit: & tunc est peccatum mortale, iudicium autem interius non directe.

Artic. 4. Vtrum dubia sint in meliorem partem interpretanda.

Dubia in meliorem partem sunt interpretanda. 1. Ex Glos. super illud, qui non manducat. 2. Qui habet malam opinionem de aliquo, sine sufficienti causa iniuriatur ei, & contemnit ipsum: at nullus debet alium contemnere, ergo. Vnde cum non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere. † 2a. Licet possit contingere, vt qui in meliorem partem ieterpretatur, frequentius fallatur: tamen melius est hoc, quam rarius falli, habendo malam opinionem de aliquo bono: quia ex hoc fit iniuria, non ex illo. 3a. In iudicio rerum non attenditur malum ex parte rei iudicatæ, sed bonum iudicantis, vt vere iudicet: verum enim est bonum intellectus, & falsum malum ipsius, non sic in iudicio de homine, quia si male de eo iudicamus, redditur contemptibilis, vnde in dubio potius debemus iudicare bonum. 4a. Interpretari secundum deteriorem, vel meliorem partem, contingit, vel ex suppositione, vt cum aliquibus malis debemus adhibere remedium, siue nostris, siue alienis, & tũc expedit, vt seuerius remedium apponatur; quod supponatur id, quod est deterius, vel definiendo, & sic debemus res interpretari, sicuti sunt: in iudicio vero personarum, in melius.

1. Concl. Rom. 14.

Art. 5 Vtrum sit semper secundum leges scriptas iudicandum.

1. Concl. Necesse est, quod iudicium fiat secundum legis scripturam: alioquin iudicium deficeret, vel a iusto naturali, vel à iusto positiuo. 1. Ex August. qui docet iudicandum esse secundum leges. 2. Iudicium nihil aliud est, quam determinatio eius, quod iustum est; quod contingit, vel ex ipsa natura rei, & dicitur ius naturale, vel ex quodam condicto inter homines, & dicitur ius positiuum: at leges scribuntur ad vtriusque iuris declarationem, licet diuerso modo, quia legis scriptura continet ius naturale, sed non instituit, non enim habet robur ex lege, sed ex natura: positiuum vero continetur, & instituitur, & inde habet robur, ergo. † 2a. Scripturæ continentes aliquid contra ius naturale, sunt iniustæ, nec habent vim obligandi: vnde non dicuntur leges, sed legis corruptiones. 3a. Quando leges recte positæ in aliquibus casibus deficiunt propter circunstantias facti, non est secundum literã legis iudicandum, sed recurrendum est ad æquitatem, quam legislator intendit, vt in Digest. habetur. Vnde patet ad tertium.

lib. de vera relig. c. 35.

In digest. vet. lib. 1. tit. 3 lib. 24.

Artic. 6. Vtrum iudicium per vsurpationem reddatur peruersum.

Iudicium per vsurpationem redditur peruersum. 1. Tu quis es, ait Paul. qui iudicas alienum seruum? 2. Qui fert iudicium, legis dictum quodam modo interpretatur, applicando illud ad particulare negocium: at hoc est tantum illius, qui publicam habet auctoritatem, quia eiusdem auctoritatis est legem interpretari, & legem condere, quæ condi non potest, nisi publica auctoritate, ergo. † 2a. Veritas potest pronunciari à quolibet, quia non cogit, vt suscipiatur: at iudicium habet quandam impulsionem; & ideo iniustum est, vt quis iudicetur à non habente publicam auctoritatem. 3a. Moyses occidit Ægyptium, vel inspiratione diuina, vel defendendo eum, qui iniuriam patiebatur cum moderamine inculpatæ tutelæ, ex Ambros. Phinees etiam fecit ex inspiratione diuina: vel potuit id efficere tanquam summi sacerdotis filius. 4a. Non est vsurpatum iudicium, si spiritualis prælatus se intromittat de quibusdam temporalibus: quia potestas temporalis subditur spirituali, vt corpus animæ. 5a. Iustitia, & scientia sunt perfectiones singularis personæ: & ideo per eorum defectum non dicitur vsurpatum iudicium, sicut ex defectu publicæ auctoritatis.

1. Concl. Rom. 14.

Exod. 2.

lib. 1. offic c. 36

Num 25.

Quæstio 61. De partibus iustitiæ.

Artic. 1. Vtrum conuenienter ponantur duæ species iustitiæ, scilicet commutatiua, & distributiua.

1. Concl. Conuenienter ponuntur duæ species iustitiæ, scilicet commutatiua, & distributiua. 1. Ex Arist. in Ethicis. 2. Iustitia particularis ordinatur ad particularem personam, quæ comparatur ad communitatem, vt pars ad totū: at in hoc duplex ordo potest attendi; vel partis ad partem, scilicet vnius personæ ad aliam, & hunc ordinem dirigit commutatiua iustititia: vel totius ad partes, scilicet illius quod est commune ad singulas personas; & hūc dirigit iustitia distributiua, ergo. † 2a. In distributione bonorum communium est moderatio seruāda, in quo dirigit iustitia, distributiua: & hoc multitudini nō nocet. 3a. Cum distribuitur bonum commune ad singulos, quilibet aliquo modo recipit, quod suum est: quia quod totius, quodam modo est etiam partis. 4a. Licet distribuere communia pertineat solum ad præsidentem illis bonis: tamen iustitia distributiua est etiam in subditis, quibus distribuitur; vt sunt contenti iusta distributione. 5a. Ad legalem iustitiam pertinet ordinare, quæ sunt priuatarum personarum ad bonum commune, at ordinare è contrario est iustitiæ particularis: & ita distributi, non est species legalis 6a. Commutatiua, & distributiua non distinguuntur solum, vt vnum, & multa, sed secundum debiti rationem: quia alia ratione debetur alicui commune, & alia id, quod est proprium.

Lib. 5. c. 2.

Art. 2. Vtrum medium eodem modo accipiatur in iustitia distributiua & commutatiua.

1. Concl. Medium non accipitur eodem modo in iustitia distributiua, & commutatiua. 1. Nam ex Arist. in distributiua accipitur secundum geometricam proportionalitatem, in commutatiua secundum arithmeticam. 2. In iustitia distributiua non accipitur medium, secundum æqualitatem rei, ad rem; sed secundum proportionem rerum ad personas, vt sicut vna persona excedit aliam, ita res, quæ datur vni, excedat rem, quæ datur alij; quia bonum totius tanto magis debetur alicui parti, quāto pars maiorem principalitatem habet in toto: & hoc est medium secundum proportionem geometricam: quia scilicet attenditur solum proportio, non quantitas: & sicuti se habent sex ad quatuor, ita tria ad duo: In commutatiua accipitur secundum æqualitatem rei, ad rem, quod vocatur secundum arithmeticam medietatem; cum singulari personæ redditur aliquid propter rem ab eo acceptam: vt si quinque esset medium inter sex, & quatuor, fieret iustitia, si acciperetur vnum ab eo, qui habet sex, & daretur ei, qui habet quatuor, & sic fieret æqualitas, si vterque à principio habebat quinque, ergo. † 2a. In alijs virtutibus accipitur medium secundum rationem, non secundum rem: ideo non habent diuersa media, vt iustitia propter diuersitatem rerum. 3a. Distributiua, & commutatiua habent quidem vnicam formam genericam, quæ est æqualitas; sed in vna est secundum vnam proportionem, in alia secundum aliam. 4a. Conditio personæ in actionibus, & passionibus facit quantitatem rei: vnde maior est iniuria si percutiatur princeps, quam subditus; & sic attenditur à commutatiua, scilicet secundum quod per hoc diuersificatur res: à distributiua vero attenditur conditio personæ, secundum se.

Lib. 5 eth. c. 3.

Artic. 3. Vtrum materia vtriusque iustitiæ sit diuersa.

1. Concl. Iustitia est circa operationes, scilicet commutationem, & distributionem, quæ sunt vsus exteriorum; vel rerum, vel personarum, vel operum. 2a. Si accipiantur vt materia vtriusque iustitiæ ea, quorum operationes sunt vsus, eadem est vtriusq; materia. Nam res distribui à communi in singulos possunt, & commutari de vno in alium: sic etiam opera, &c. 3a. Si accipiamus, vt materiam vtriusque iustitiæ actiones principales, quibus vtimur rebus, & cætera, non est eadem materia. 1. Ex Aristot. in Ethicis. 2. Quia vna est directiua distributionum, altera commutationum, quæ

quæ attenduntur inter duas personas 4a. Commutatio, alia inuoluntaria, alia voluntaria: inuoluntaria quando quis vtitur, vel re alterius, vel persona, vel opere, & hoc, vel occulte, vel manifeste, eo inuito: opere, vel per furtum, & rapinā: re, per occisionem: persona, vt per detractionē, & accusationem: quantum ad personam coniunctam, per adulterium, vel per subductionem in seruo. Voluntaria est cum aliquis voluntarie transfert rem suam in alium: quod si fiat absolute, erit actus liberalitatis, si cum aliquo debitor erit actus iustitiæ: qui vel fiet per recuperationem alterius rei, vt in emptione, & venditione: vel cedendo vsum rei, cum debito recuperandi, rem; & tunc, si vsus cedatur gratis, erit usus fructus in rebus, quæ fructificant, aut mutuum, vel accommodatum, in alijs: si non cedatur gratis vocatur locatio, & conductio. Si autem aliquis tradat rem, vt recuperandam ratione conseruationis, erit depositum, si ratione obligationis, pignus. Et in omnibus his est eadem ratio inueniendi medium secundum æqualitatem recompensationis.

Artic. 4. Vtrum iustum sit simpliciter idem quod contrapassum.

1. Concl. Non quodlibet iustum est contrapassum. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Contrapassum importat æqualem recompensationem passionis ad actionem præcedentem: at in distributiua iustitia non attenditur æqualitas secundum proportionem rei ad rem, vel passionis ad actionē; ergo. 2a. Iustum commutatiuum est idem quod contrapassum: quia in commutatiuis oportet secundum proportionatā commensurationem adæquare passionē actioni, ad quod inuenta sunt numismata: tunc autem passio recompensata est æqualis actioni, cum qui lædit personam maiorem, maiori pœna punitur, quam intulit; & quando, qui aliquid altero inuito rem abstulit; non solum punitur in eo, quod ablatum restituit, sed quia multiplicius reddere cogitur: at hoc importat contrapassum, ergo. Nam licet contrapassum primo dicatur de passionibus iniuriosis, secundo de rebus: tamen transfertur etiam ad voluntarias transmutationes, in quibus est actio, & passio; licet voluntarium diminuat de ratione passionis. † 3a. Illud, in quo iudicio iudicaueritis, &c. intelligitur secundum iustitiam commutatiuam: & sic iustum est idem, quod contrapassum. 4a. Si alicui, qui communitati seruisset, retribueretur aliquid pro seruitio, non esset distributiuæ iustitiæ, sed commutatiuæ: quia in illa non attenditur æqualitas eius, quod accipitur ad id quod impenditur; sed secundum modum vtriusque personæ. 5a. Actio iniuriosa, quando est voluntaria, accipitur, vt maior res, & ideo magis punitur, non secundum differentiam, quo ad nos, sed secundum differentiam rei. Matth. 7.

Eth. 5. c. 5.

Quæstio 62. De restitutione.

Art. 1. Vtrum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ.

Restitutio est actus commutatiuæ iustitiæ. 1. Quia opponitur ablationi, quæ est actus iniustitiæ circo commutationes. 2. In restitutione attenditur æqualitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rē; restituere enim est iterato statuere aliquē in possessionem, vel dominium rei suæ, quæ vel habetur per eius volūtatem, vt in mutuo, & deposito, vel contra, vt in furto & rapina, at hoc pertinet ad iustitiam cōmutatiuam, ergo. † 2a. Quando quis reddit alteri, quod ei non debetur, non est restitutio, licet eius aliquam similitudinem habeat, sed noua donatio. 3a. Nomen restitutionis prout importat iterationem quandam, supponit rei identitatem, quæ licet realiter transeat; tamen manet in effectu: vel corporali, vt cum quis percussione læditur: vel in opinione hominū, vt cum quis verbo remanet infamatus. 4a. Recompensatio, quam facit distribuens ei, cui minus dedit, quam debuit, est per cōparationem rei ad rem, & ideo pertinet ad commutatiuam. 1. Concl.

Artic. 5. Vtrum sit necessarium ad salutem, vt fiat restitutio eius, quod ablatum est.

Restituere id, quod est ablatū, est de necessitate salutis. 1. Ex Aug. qui ait: si res aliena 1. Concl.

Epist. 54. ad Mac 14 q 6. cires. na propter quã peccatum est reddi possit, & non redditur, pœnitentia non agitur, &c. 2. Conseruare iustitiam est de necessitate salutis: at per restitutionem; quæ importat redditionem rei iniuste ablatæ conseruatur iustitia; quia æqualitas reparatur; ergo. †2a. Quando non potest recompensari æquiualens, sufficit vt recompensetur quod possibile est: vt qui abstulit membrum, debet recompensare vel in pecunia, vel in honore, &c. considerata vtriusque persona. 3a. Qui aufert famam verũ dicẽdo, & iuste, scilicet debito ordine, non tenetur restituere: si falsum dicendo, & iniuste, debet restituere confidendo se falsum dixisse: si verum dicendo, sed iniuste contra debitum ordinem, tenetur ad restitutionem famæ quantum potest, sine mendacio tamen, dicendo se malum dixisse, & iniuste diffamasse: vel si non possit famam restituere debet ei aliter recompensare. 4a. Actio contumeliæ, non potest non fuisse: sed per exhibitionem honoris, & reuerentiæ potest reparari dignitas personæ. 5a. Qui impedit præbendam iustæ, scilicet intendens honorem Dei, & vtilitatem Ecclesię, non tenetur restituere: si iniuste cousulens ne detur digno, si antequam sit firmatum quod ei detur, tenetur ad aliquam recompensationem pro arbitrio boni viri, si iam statutum erat, tenetur ad restitutionem æqualis secundum suam facultatem.

Art. 3. Vtrum sufficiat restituere simplum, quod iniuste ablatum est.

1. Concl. Sufficit restituere simplum, quod iniuste ablatum est, quantum ad inæqualitatem ex parte rei, quæ potest esse sine iniustitia, vt in mutuis. Quia restitutio reducit ad æqualitatem, quod inæqualiter ablatum est, sed quisque reddendo simplum quod accepit ad æqualitatem reducit; quia sufficit, vt tantum restituat, quantum accepit de alieno, ergo. 2a. Quantum ad culpam iustitiæ, quæ etiam potest esse cum æqualitate rei, vt cum quis intendit inferre violentiam, sed non præualet reus antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere plus quam accepit: post condemnationem vero tenetur pœnam soluere: quia culpæ satisfit per pœnam: at pœnarum inflictio pertinet ad Iudicem, ergo. Et sic intellige illud, si quis furatus fuerit, &c. Vnde patet ad primum. †3a. Zachæus dixit, se reddere quadruplum, quasi supererogare volens. 4a. Iudex condemnanda iuste potest accipere aliquid amplius loco emendæ, quod tamen ante condemnationem non debebat. Exh. 22. Luc. 19.

Artic. 4. Vtrum aliquis debeat restituere, quod non abstulit.

Nemo debet restituere, quod non abstulit. Nam restitutio ad iustitiã pertinet, vt æqualitatem inducit: at restituendo non ablatum, non fieret æquale, ergo. 2a. Damnum alicui potest inferri, vel quia aufertur ei, quod actu habebat, & tale damnum est semper recompensandum secundum restitutionem æqualis, vel impediendo ne adipiscatur, quod erat in via habendi, & tale damnum non oportet recompensare ex æquo. 1. Quia minus est habere aliquid virtute cum possit multipliciter impediri, quam habere actu. 2 Quia alias non restitueretur simplum quod ablatum est, sed multiplicatum. Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum cõditionem personarum, & negociorum. Ex his soluuntur duo argumenta: quia qui sparsit semen, non habet frumentum in actu, & qui habet pecuniam, non dum habet lucrum † 3a. Illud sciebas, quod meto vbi non semino, &c. vel intelligitur secundum prauam æstimationem serui pigri: vel quantum ad hoc, quod Deus requirit à nobis fructus donorum, qui sunt, & à Deo, & à nobis, quamuis ipsa dona sint à Deo sine nobis. 1. Concl. Matth. 25.

Art. 5. Vtrum oporteat semper restitutionem facere ei, à quo acceptum est aliquid.

Oportet semper restitutionem facere ei, à quo acceptũ est aliquid. 1 Reddite, ait Paul. omnibus debita, cui tributum, tributum, &c. 2. Restitutio debet inducere ęqualitatem commutatiuæ iustitiæ, quæ consistit in rerum adæquatione: at hoc fieri non potest nisi ablatum ei restituatur, à quo acceptum est, ergo. † 2a. Quando id quod est restituendum esset grauiter nociuum, vel ei cui restitutio est facienda, vel alteri non debet 1. Concl. Rom. 13.

debet restitui; sed debet conseruari, vt cõgruo tempore restituatur: restitutio enim ordinatur ad vtilitatem eius cui sit. 3a. Cũ datur illicite,ita vt ipsa datio sit illicita,vt in simonia restitutio non est facienda danti, qui meretur amittere:nec recipiens potest retinere,quia iniuste recipit; sed debet in pios vsus conuertere. Si datio non est illicita, sed propter rem illicitam, vt cum datur meretrici ob fornicationem: tunc mulier potest retinere, nisi superflue ad fraudem,vel dolum extorserit.4a.Si is,cui facienda est restitutio sit omnino ignotus, facta diligendi inquisitione, restitutio fiat vt potest, dando in eleemosynas pro salute illius: si sit mortuus fiat hæredibus. Si sit multum distans, debet transmitti, si commode fieri potest; at aliquo tuto loco deponi, & omnino significari. 5a. De proprijs debemus magis parentib⁹ satisfacere, vel his à quibus maxime beneficia accepimus: de alieno non nisi in extrema necessitate. 6. Prælatus, tripliciter potest rem ecclesiæ surripere: vel vsurpando rem alteri deputatam: & tunc restituat illis, ad quos de iura pertinet: vel rem sibi deputatam in alterius dominium transferẽdo; & tunc Ecclesię restituat:vel solo animo si eam possideat; vt suam, & tunc tenetur animum deponere.

Articul. 6. Vtrum semper teneatur restituere ille, qui accepit.

1. Concl. Circa eum qui rem alienam accepit potest considerari res accepta, & ipsa acceptio: ratione rei semper tenetur restituere quandiu apud se habet. 1.Restitutio ad satisfactionẽ pertinet: at qui peccauit debet satisfacere, ergo. 2.Quia quod est vltra id, quod suum est, debet subtrahi,& dari ei, cui deest. 2a. Acceptio rei alienę potest se habere tripliciter:si sit iniuriosa,vt in furto, & tunc, qui accepit tenetur restituere non solum ratione rei, sed etiam ratione iniuriosæ actionis propter quam debet puniri. 2. Si sit in vtilitatem recipientis cum voluntate domini, vt in mutuo: qui accepit tenetur restituere non solum ratione rei,sed etiam ratione acceptionis, etiam si rem amittat.3a Si non sit in vtilitatem recipientis, vt in deposito, qui recipit in nullo tenetur ratione acceptionis: sed ratione si rem amittat, sine sua culpa, non tenetur restituere.secus si cum sua maxima culpa. † 3a. Licet qui abstulit non habeat id,quod accepit,sed alius: tamen quia alter priuatur re sua , tenetur ei restituere ratione iniuriosæ actionis; & is qui rem habet ratione rei.4a. Homo tenetur detegere crimen suum, si non hominibus, tamen Deo in confessione: & sic sacerdotem potest restituere.5a. Quando multi alicui, quod suum est abstulerunt, & vnus eorum satisfaciat illis, alij tenentur satisfactori refundere, non alteri.

Artic. 7. Vtrum illi, qui non acceperunt, teneantur restituere.

Etiam illi, qui non acceperunt, & sunt causa iniustæ acceptionis, aut directe, aut indirecte, tenentur ad restitutionem. 1. Sunt digni morte ait Paul. non solum qui faciunt;sed qui consentiunt.2.Non solum aliquis tenetur ad restitutionẽ ratione rei alienæ: sed etiam ratione iniuriosæ acceptionis, ergo quicunque est causa iniustæ acceptionis tenetur restituere. 2a. Est aliquis causa directe. 1. Cum inducit alium ad accipiendum, vel præcipiendo vel consulendo, vel consentiendo expresse, aut laudando. 2. Cum eum receptat, vel qualitercunque ei auxilium dat. 3. Cum est particeps furti, & quasi socius maleficij. 3a Indirecte est aliquis causa, cum non impedit, cum possit, & debeat: vel quia subtrahit præceptum, vel consilium, vel suum auxiliũ, quibus posset obsistere, vel quia occultat factum. Vnde versus: Iussio, consiliũ, consensus, palpo, recursus: Participans, mutus, non obstans, non manifestãs. 4a.Ex his adulatio,& cõsiliũ non semper ad restitutionem obligant; sed quando probabiliter existimari potest, quod ex huiusmodi causis iniusta acceptio fuerit secuta.†5a. Non solũ peccat, qui peccatum exequitur, sed etiã qui est quocunque modo eius causa 6a. Principaliter restituere tenetur principalis in facto, qui est præcipiens,secundario exsequens,&c. & vno restituente, cęteri ei reintegrare tenentur. 7a Non semper qui non manifestat latronem, vel non obstat, vel non reprahendit, tenetur restituere; sed solum

1. Concl.

Rom. 5.

quando id incumbit ex officio, & non imminet multum periculi obsistenti.

Artic. 8. Vtrum quis teneatur statim restituere, an vero possit restitutionem differre.

1. Concl. Quilibet tenetur statim restituere, si potest; vel petere dilationem ab eo, qui habet vsum rei concedere. 1. Eadem ratio est in omnibus, quæ sunt restituenda: at qui conducit opera mercenarij, non potest differre restitutionem, ergo. 2. Sicuti accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita eam detinere, quia impeditur dominus ne vtatur re sua, & sic ei fit iniuria: at nec modicum tempus licet in peccato morari, ergo. †2a. Præceptum restitutionis est affirmatiuum secundum formam: tamen implicat in se negatiuum, quo prohibemur rem alterius detinere. 3a. Qui statim non potest restituere, aut omnino est impotēs, liberatur à statim, & à totaliter restituendo: debet tamen petere dilationem, vel remissionem ab eo, cui debet, per se, aut per alium. 4a. Necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat; quia per dilationem committitur peccatum iniustæ detentionis.

Leuit. 19.

Eccl. 21.

Quæstio 63. De acceptione personarum.

Artic. 1. Vtrum personarum acceptio sit peccatum.

1. concl. Personarum acceptio est peccatum. 1. Quia prohibetur in lege diuina. 2. Acceptio personæ est cum aliquis considerat in eo, cui aliquid confert, non id, propter quod id, quod ei datur esset proportionatum, vel debitum, sed solum quod est, vel Petrus, vel Martinus: at hoc est contra iustitiam distributiuam, cuius æqualitas consistit in hoc, quod diuersis personis diuersa tribuuntur secundum proportionem ad dignitates personarum, ergo. 2a. Si quis consideret illam proprietatem personæ, propter quam aliquid, quod ei confertur, est ei debitum, non est acceptio personæ, sed causæ: vt si iudex promoueat aliquem ad magisterium propter sufficientiam scientiæ; sed esset acceptio, si consideretur illa conditio, quæ non facit ad causam, propter quam ille esset dignus: vt si quis promoueat aliquē ad prælationem, quia est diues; vel consanguineus. † 3a. Distributiua iustitia considerat conditiones personarum, quæ faciunt causam debiti, vel dignitatis: in acceptione personarum autem considerantur conditiones, quæ non faciunt causam. 4a. Personę redduntur dignæ, in aliquibus propter aliquas conditiones, quæ sunt attendendæ, tanquam propriæ causæ, non sic in rebus, & ideo acceptio personarum est peccatum, non autem acceptio rerum. 5a. Acceptio personarum habet tantum locum in datione, quæ pertinet ad iustitiam; non autem in ea, quæ est liberalitatis, vt sunt collationes munerum gratiæ, per quam peccatores assumuntur à Deo: & ideo in Deo non est acceptio personarum.

Deut. c. 1.

Artic. 2. Vtrum in distributione spiritualium locum habeat personarum acceptio.

In distributione spiritualium non habet locum personarum acceptio. 1. Quis ferat, ait August. si quis diuitem eligit ad sedem honoris Ecclesiæ contempto paupere instructiore, & sanctiore? 2. Quanto in maioribus aliquis iustitiam transgreditur, tāto grauius peccat: sed spiritualia sunt potiora temporalibus, ergo esset grauius in illis acceptio personarum. 2a. Aliquando sine acceptione personarum in distributione spiritualium, qui sunt simpliciter minus boni melioribus præferuntur. Quia dispensationes spiritualium principalius ordinantur ad vtilitatem communem: at cōtingit quandoque, quod minus sanctus, & minus sciens potest magis cōferre ad bonū cōmune propter potentiā, vel industriā secularem, &c. ergo. Sic etiam Deus quandoque gratias gratis datas concedit minus bonis. †3a. Quando consanguinei sunt minus digni, & simpliciter, & respectu ad bonum commune, si præferantur dignioribus est peccatum acceptionis personarum in dispensatione spiritualium: quia prælatus non est dominus, sed dispensator: si vero sint æqui digni, possunt præferri. 4a. Præferuntur

1. Concl.

Epist. 29 ad Hieron.

1. Cor. 12.

runtur diuites, & potentiores in dispensatione matrimonij pauperibus; quia fit propter firmamentum pacis, quod magis est necessarium publicę vtilitati circa personas excellentes. 5a. Vt electio non possit impugnari, sufficit eligere bonum: sed quãtum ad conscientiam eligentis necesse est eligere meliorem, vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune 6a Eligitur magis ille, qui est de gremio Ecclesiæ, quia vt in pluribus consueuit esse vtilior, quantum ad bonum commune: quia magis diligitur Ecclesia, in qua quisque est nutritus.

Deut. 17.

Artic. 3. Vtrum in exhibitione honoris, & reuerentiæ locum habeat peccatum acceptionis personarum.

1. Concl. Acceptio personarum in exhibitione honoris, & reuerentiæ est peccatum. Quicunque, ait Iacobus diuitem propter diuitias honorat, peccat, ergo etiam qui aliquẽ honorat ob alias causas, quæ non faciunt dignum honore. 2a. Licet sola virtus sit causa debita honoris, quia honor est testimonium virtutis: tamen possunt aliqui honorari non solum propter virtutem propriam; sed etiam propter virtutem alterius: sicuti Principes, & Prælati, etiam si sint mali, inquantum gerunt personam Dei, & communitatis. 3a. Eadem ratione parentes, & domini propter participationem diuinæ dignitatis. 4a. Senes sunt honorandi, quia senectus est signum virtutis, licet hoc signum quandoque deficiat. 5a. Diuites autem non propter diuitias, sed quia maiorem locum in communibus obtinent. Vnde patet ad obiecta.

Cap. 2. Prouer. 26. Sap. 4.

Art. 4. Vtrum in iudicijs locum habeat peccatum acceptionis personarum.

1. Concl. Per personarum acceptionem iudicium corrumpitur. 1. Prou. 18. accipere personam in iudicio non est bonum. 2 Iudicium est actus iustitiæ, prout reducit ad æqualitatem inæqualitates; at acceptio personarum inæqualitatem quandam habet, ergo. †2a Iudicium quantum ad rem iudicatam est commune ad distributiuam, & commutatiuam: quantum ad formam iudicij, vt accipit ab vno, & alteri dat, pertinet ad distributiuam, & ideo potest ibi cadere acceptio personarũ. 3a. Quando quis punitur grauius propter iniuriam in maiorem personam, non est acceptio personarum. 4a. Pauperi in iudicio est subueniendum, sed sine læsione iustitiæ. Exho. 23.

Quæstio 64. De vitijs oppositis commutatiuæ iustitiæ.

Art. 1. Vtrum occidere quæcunque viuentia sit illicitum.

Licitum est plantas mortificare in vsum animalium, & animalia in vsum hominũ, ex ipsa ordinatione diuina. 1. Ex Aug. qui ait præceptum, non occides, intelligi tantũ de homine. 2. Nemo peccat ex hoc, quod vtitur re aliqua, ad id, ad quod est, sed plantæ sunt communiter propter animalia, & animalia propter hominem; quia imperfectiora sunt propter perfectiora, vt patet in generatione, ergo non est illicitum quod homo eis vtatur ad suam vtilitatem, vt ait Aristot. sed inter alios vsus maxime est necessarius, vt animalia plantis vtantur in cibum, & homines animalibus, quod non potest fieri sine eorum mortificatione, ergo Gen. 1 & 9. idem docetur. †2a. Ex ordinatione diuina conseruatur quidem vita animalium, & plantarum, sed non propter seipsam, sed propter hominem. 3a. Animalia, & plantæ habent quidem vitam, sed non rationalem: vnde semper quasi ab alio aguntur: vnde colligitur esse aliorum vsibus accommodata. 4a. Qui occidit bouem alterius peccat, non homicido, sed furto, vel rapina: quia damnificat hominem in re sua.

1. concl. lib. 1. de ciu. c 2. lib. 1. Pol. c. 5. Aug. lib. 1 de ciu. c. 20.

Art 2. Vtrum sit licitum occidere peccatores.

Quando homo est periculosus communitati, & corruptiuus ipsius, propter aliquod peccatum, laudabiliter, & salubriter occiditur, vt bonum commune conseruetur. 1, Maleficos, ait script. non patieris viuere. 2. Quælibet persona singularis comparata ad communitatem, est sicuti pars ad totum, & membrum ad corpus: sed si saluti totius corporis humani expediat

1. Concl. Exho. 22. Psalm. 100.

diat præcisio alicuius membri; vt cum est putridum, vel corruptiuum aliorum, laudabiliter; & salubriter absciditur, ergo.
1. Cor. 5. Matth. 13. †2a. Prohibitio eradicationis zizaniæ, intelligitur cum non possunt occidi mali, quin etiam simul boni, vel cum latent inter bonos, vel cum habent multos sequaces, cum non immineat periculum bonis possunt occidi. 3a. Deus aliquando statim peccatores occidit ad liberationem bonorum, aliquando seruat ad pœnitentiam: quod etiam iustitia imitatur: quia qui peccant, alijs grauiter non nocentes, ad pœnitentiam reseruat. 4a. Licet hominem in sua dignitate manentem occidere, sit ex se malum: tamen hominem peccatorem occidere, potest esse bonum, sicut occidere bestiam: quia peius est malus homo, quam bestia, vt scripsit Arist. lib. 7. Eth. c. 6. Psalm. 48.

Art. 3. Vtrum occidere hominem peccatorem liceat priuatæ personæ.

Concl. Solum habentibus publicam auctoritatem licet malefactores occidere, nō autem priuatis personis. 1. Ex Aug. qui hoc docet. lib. 1. de ciu. 26. 2. Cum occidere malefactores sit licitum, inquantum ordinatur ad salutem cōmunitatis, ad illos tantum id pertinet, quibus committitur cura communitatis seruandæ, at huiusmodi sunt habentes publicam auctoritatem, ergo. Exod. 32. †2a. Qui occiderunt proximos, & amicos ex mandato Dei, non videntur ipsi id fecisse, sed is, cuius auctoritate fecerunt, vt cum minister qui latronem auctoritate iudicis occidit. 3a. Occidere bestiam siluestrem, est priuatæ personæ, non autem occidere peccatorem, qui cum nō sit naturaliter distinctus ab hominibus, indiget iudicio publico, vt discernatur, an sit occidendus ad salutem communem. 4a. Facere aliquid ad vtilitatem communem, quod nulli nocet, est licitum priuatæ personæ, cuiusmodi non est occisio peccatorum.

Art. 4. Vtrum occidere malefactores liceat clericis.

Concl. Non licet clericis occidere. 1. Oportet, ait Paul. Episcopum sine crimine esse, non violentum, non percussorem, &c. 1. Tim. 3. 2. Quia sunt electi ad ministerium altaris, in quo repræsentatur passio Christi, qui cum percuteretur, non repercutiebat: at ministri debent imitari dominum, ergo. 3. Quia eis committitur ministerium nouæ legis, in quo non determinatur pęna occisionis, vel mutilationis. Eccl. 10. †2a Licet Deus corporaliter malefactores occidat: non tamen est necesse, vt omnes in hoc eum imitentur, sed solum in eo, quod sibi principaliter cōgruit. Veteribus sacerdotibus licebat, quia in illa lege pęnæ corporales infligebantur. 3a. Ministerium clericorum est in melioribus, in his, quæ pertinent ad salutem: ideo eis non congruit, vt minoribus, id est, in corporalibus occisionibus se ingerant. 4a. Prælati ecclesiarum accipiunt officia principum terræ, non vt iudicium sanguinis exerceant per seipsos, sed sua auctoritate per alios.

Art. 5 Vtrum liceat alicui occidere seipsum.

Seipsum occidere est omnino illicitum. 1. Concl. 1. Non occides, ait Aug. nec alterum, ergo nec te. Lib. 1. de ciu. Dei c. 20. 2. Quia est contra inclinationem naturalem, scilicet contra legem naturæ, & contra caritatem, qua quilibet debet seipsum diligere. 3. Fit iniuria communitati, cuius est pars, quia id, quod est, est totius. 4. Peccatur in Deum, cum vita sit quoddam ipsius donum: vnde ad solum Deum pertinet iudicium mortis, & vitæ. Arist. lib. 5. Eth. †2a. Homicidium suiipsius in comparatione ad seipsum, est peccatum: quia contrariatur caritati: in comparatione ad communitatem, quia contrariatur iustitiæ. Deut. 32. 3a. Qui habet publicam potestatem, potest malefactorem occidere, quia potest de illo iudicare, non autem seipsum, quia nemo est iudex suiipsius: potest tamen se committere iudicio aliorum 4a Non licet seipsum interficere, vt fiat transitus ad meliorem vitam: quia hoc est tantum in potestate diuina: nec vt miseriæ huius vitæ vitentur, quia esset assumere maius malum: cum mors sit maximum terribilium: nec propter peccatum commissum; quia hoc est publicæ auctoritatis, & quia ademitur tempus pœnitentię: Arist. 3. Eth. c. 6. nec mulieri, ne ab alio corrumpatur, quia violenta violatio non est peccatum, nisi consensus adsit: & quia minus peccatum est fornicatio, quam homicidium: nec ob timo-

timorem consentiendi in peccatum; quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. 5a. Samson, & quædam mulieres, quæ tempore persecutionis seipsas occiderunt, fecerunt iussu Spirit. sancti. 6a. Non refugere pati mortem ab alio propter bonum virtutis, & ad vitandum peccatum, pertinet ad fortitudinem: sed inferre sibi mortem ad vitandum pœnalia mala, potius pertinet ad mollitiem animi: quod fecit Razias.

Arist. 3. Ethic. 8.
Aug. lib. 1. de ciu. c. 23.
2. Mach. 14.

Artic. 6. Vtrum liceat in aliquo casu interficere innocentem.

1. Concl. Nullo modo licet occidere innocentem. 1. Insontem, ait scrip. & iustum non occides. 2. Mors peccatoris fit tantum licita propter bonum commune, quod per peccatum corrumpitur, alias etiam nullum peccatorem licet occidere, cum in quolibet debeamus amare naturam, quam Deus fecit: at vita iustorum est conseruatiua, & promotiua boni communis, ergo. † 1a. Qui ex mandato Dei occidit innocentem, non peccat: quia Deus habet dominium vitæ, & mortis. 3a. Qui iustum occidit, grauiꝰ peccat, quia magis agit contra caritatem, & contra iustitiam: priuat communitatem maiore bono: ac magis Deum contemnit: & quod iustus occisus ad gloriam perueniat: per accidens se habet, ad occisionem 4a Iudex qui scit aliquem falsis testibus conuictum, esse innocentem, debet diligentius examinare testes, vt inueniat occasionem liberandi eum: si hoc non potest, superiori relinquat iudicandum: si non potest, non peccat secundum allata iudicando: quia non ipse, sed testes potius eum occidunt. Minister iudicis condemnantis innocentem, si sententia contineat intolerabilem errorem, non debet obedire: secus, si non contineat manifestam iniustitiam.

Exod. 23.
Luc. 10.

Art. 7. Vtrum liceat alicui occidere aliquem se defendendo.

1. Concl. Licet alicui occidere aliquem defendendo se cum moderamine inculpatæ tutelæ. 1. Ex script. qui furem occiderit, non est homicida, ergo multo minus qui occidit pro defensione vitæ. 2. Actus moralis speciem recipit ab intentione; at conseruatio propriæ vitæ, quam intendit defensor, habet rationem liciti, cum sit naturale, ergo. Debet autem fieri moderate, quia vti maiore violentia, quam oporteat, est illicitum. 2a. Non est necessarium hunc actum moderatæ tutelæ prætermittere ad euitandam occisionem alterius: quia plus tenetur homo vitæ suæ prouidere, quam alienæ. 3a. Illicitum est, quod homo intendat occidere hominem, vt seipsum defendat; nisi habeat publicam auctoritatem, intendens occidere ad sui defensionem, refert hoc ad commune bonum: vt patet in milite contra hostes, & in ministro iudicis contra furem, qui etiam peccant, si moueantur priuata libidine. † 4a. Aug. loquitur in eo casu, quo quis intendit occidere hominem, vt se defendat: & ideo hoc damnat, vnde patet ad secundum. 5a. Clericus defendendo se, si interficiat aliquem est irregularis: quia irregularitas consequitur homicidium, etiam si sit sine peccato. 6a. Nūquam licet fornicari, & adulterium committere, quia non ordinantur hi actus ad conseruationem vitæ ex necessitate, vt actus, ex quo sequitur quandoque homicidium. 7a. Cum Paulus ait: Non vos defendentes, prohibet defensionem, quę est cum liuore vindictæ.

Epist. 154. a Publ. lib. 1. a libr. arb. c. 5.
Rom. 12.

Art. 8. Vtrum quis casualiter occidens hominem incurrat homicidij reatum.

Secundum iura, si quis det operam rei licitæ debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium sequatur; non incurrit homicidij reatum. 1. Absit, ait Aug. vt ea quæ propter bonum, &c. 2. Omne peccatum est voluntarium: at casualia, non sunt simpliciter loquendo voluntaria; quia ex Arist. casus est causa agens præter intentionem, ergo. 2a Si quis det operam rei illicitæ non adhibens diligentiam debitam, non euadit homicidij reatum, si ex eius opere homicidiū sequatur. Quia licet per se, & actu homicidium non sit volitum: est tamen intentum & volitum per accidens, quatenus non remouetur causa. † 3a. Lamech non adhibuit sufficientem diligentiam ad homicidium vitandum; ideo eius reatum non euasit. 4a. Qui percutit mulierem, dat operam rei illicitæ; & ideo ro-

1. concl.
Epist. 154.
2. Pys. tex. 49.
Gen. 4.

ſtè ſtatuitur Exod. 21. Si quis &c. 5a. Canones imponunt pœnam cauſaliter occidētibus tantum, quando dant operam rei illicitæ, vel non adhibent diligentiam debitam.

Quæſtio 65. De mutilatione membrorum.

Articul. 1. Vtrum mutilare aliquem membro ſuo in aliquo caſu poſſit eſſe licitum.

Concl. Diſponendū eſt de mēbro humani corporis prout expedit toti. Quia eſt propter totum, ſicut imperfectum propter perfectum: cui vt per ſe eſt vtile, ita per accidēs poteſt eſſe nociuum. 2a. Poteſt aliquis per publicam poteſtatem priuari mēbro, ob aliquas minores culpas, vt priuatur vita ob maiores. 1. Exhod 21. Oculum pro oculo, &c. 2. Abſciſſio membri etiā ſi vergat in detrimentum corporis, cum eſt ſanum: tamen ordinata ad bonum cōmunitatis, in pœnam ad cohibitionem peccatorum eſt vtilis, cum totus homo ordinetur ad communitatem tanquā pars, ergo 3a. Nō eſt licitum priuatæ perſonæ priuare aliquem membro, & quia fit iniuria ciuitati, cuius homo eſt pars etiā volēte illo cuius eſt membrū. 4a. Si membrum ſit putridum & corruptiuum totius corporis, licitum eſt ex voluntate eius, cuius eſt membrum, vel alterius, cuius eſt cura de illo, illud abſcindere propter ſalutem totius; quia vnicuique cōmiſſa eſt cura propriæ ſalutis. †5a. Licet mutilare aliquem membro ſi contra naturam particularē illius: eſt tamen ſecundum naturalem rationem in comparatione ad bonum commune. 6a. Præciſio membri poteſt ordinari ad propriam ſalutem vnius hominis: & ideo in aliquo caſu poteſt ad illum pertinere: non ſit tota vita. 7a. Præciſio membri eſt licita ad corporalem ſalutem, quando aliter toti ſubueniri non poteſt: non autem ad ſpiritualem; quia ei ſemper poteſt aliter ſubueniri. Vnde illud; ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt, intelligitur, non per membrorum abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem intelligitur. Chryſ. hom 65. in Matth.

Art. 2. Vtrum liceat patribus verberare filios, aut dominis ſeruos.

1. Concl. Pater poteſt licite verberare filium, & Dominus ſeruum cauſa correctionis & diſciplinæ. 1. Quia ſapiens ait, non eſſe parcendum virgæ, & non eſſe ſubtrahendam à puero diſciplinam. 2. Cum nullus iuſtè puniat aliquem, niſi ſit eius iuriſdictioni ſubiectus, nemo poteſt aliquē verberare, niſi habeat aliquam poteſtatem ſuper illum; quia verberare eſt nocumentum inferre, quod non licet, niſi per modum pœnæ propter iuſtitiam: at filius ſubditur poteſtati patris, & ſeruus poteſtati Domini, ergo. †2a. Per illud, vos patres nolite ad iracundiam, &c non prohibetur, quin filios ob cauſas dictas, verberēt, ſed ne immoderate: idem dicitur dominis, vt remittant minas: vel quod nō ſemper impleant, quod comminati ſunt. 3a. Quod ſermo paternus non habeat coactionem, dicitur reſpectu poteſtatis perfectæ, quæ eſt in principe coercendi, & infligendi pœnas irreparabiles. 4a. Exhibere diſciplinam volenti, cuilibet licet: ſed nolenti, eſt tantum illius cui alterius cura committitur. Prou 13. & 22. Eccl. 33. Epheſ. 9. Ariſt. 10. ethic. c. vlt.

Artic. 3. Vtrum liceat aliquem hominem incarcerare.

1. Concl. Licet aliquem hominem incarcerare, ſi fiat ſecundum ordinem iuſtitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali: nam Leuit. 24. quidam fuit incarceratus propter blaſphemiam. 2a. Alias, vel incarcerare, vel qualitercunque aliquem detinere, omnino illicitum eſt: quia impeditur vnum ex tribus bonis corporis; quæ ſunt, ſubſtantia, & integritas vitæ, delectatio & quies, motus & vſus membrorum: quæ bona tolluntur, occiſiōne, mutilatione, verberatione, & carcere. †3a. Conuenienter incarceratur, qui abuſus eſt libero vſu membrorum: nam qui abutitur poteſtate ſibi data, meretur eam amittere. 4a. Etiam Deus aliquando impedit peccatores, ne poſſint peccatum implere: & ſic humana iuſtitia imitatur Deum. 5a. Detinere hominem ad horam ab aliquo opere illicito, ſcilicet ne alium feriat, aut ſe præcipitet, cuilibet licet, ſed ſimplici- Iob c. 5.

ter.

ter includere, vel ligare pertinet ad habentem publicam potestatem.

Articul. 4. Vtrum peccatum aggrauetur ex hoc, quod prædictæ iniuriæ inferantur in personas alijs coniunctas.

1. Concl. Cæteris paribus aggrauatur peccatum ex hoc quod prædictæ iniuriæ inferuntur in personas alijs coniunctas. 1. Deuter. 28. Filij tui, & filiæ tuæ tradentur, &c. 2. Quando aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus, tanto grauius est peccatum; vt patet de iniuria erga Principẽ: at huiusmodi est illa, quæ infertur in personas alijs coniunctas, ergo. 2a. Propter aliquas circunstantias, erit aliquando grauius peccatum contra personam nulli cõiunctam, vt propter dignitatem personæ, vel magnitudinem nocumenti † 3a. Qui lædit personam alijs coniunctam, etiam coniunctam secundum se lædit, quod superadditur peccato. 4a. Iniuriæ in viduas, & pupillos magis exaggerantur; quia magis opponuntur misericordiæ; & quia nocumentum eorum est grauius, cum non habeat reuelantem. 5a Minoratur iniuria ex parte mulieris, quæ consentit in adulterium: sed non tollitur iniuria ex parte viri: idem de similibus dicas.

Quæstio 66. De peccatis iustitiæ oppositis. De furto, & rapina.

Art. 1. Vtrum naturalis sit homini possessio exteriorum rerum.

1. Concl. Quantum ad vsum, homo habet naturale dominium exteriorũ rerum; quia per rationem, & voluntatem potest illis vti ad suam vtilitatem, quasi propter se factis. 1 Psal. 6. Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. 2. Arist. hoc probat ex eo, *lib. 1. Polit. c. 5.* quod imperfectiora sint propter perfectiora. 3. Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, vt præsit, &c. nam hoc dominium est homini secundum rationem, in qua imago Dei consistit. 2a. Quantum ad naturam res exteriores solum subiacent voluntati diuinæ. † 3a. Illud, Domini est terra, &c. non *Psam. 23.* excludit naturale dominium hominis, quantum ad vsum rerum. 4a. Diues, qui volebat congregare, reprehenditur; quia *Luc. 12.* exteriora bona putabat esse principaliter sua, quasi non accepisset à Deo Tertium procedit iuxta secundam conclusionem.

Artic. 2. Vtrum liceat alicui rem aliquam, quasi propriam possidere.

Quantum ad potestatem procurandi, & dispensandi licet homini rem aliquam, tanquam propriam possidere. 1. Ex Aug. qui contrarium damnat, tanquam erroneum. 2. Quia hoc est necessarium ad humanam vitam: primo, quia quisque est magis solicitus ad propria, quam ad communia: deinde, quia ordinatius res humanæ tractantur; alias esset confusio: tertio, quia status hominum magis pacificus cõseruatur: nam ex eo, quod indiuisum possidetur, frequentius iurgia oriuntur. 2a. Quantum ad vsum, homo non debet habere res exteriores, vt proprias, sed vt communes, vt scilicet de facili eas communicet in necessitates aliorum. † 3a. Proprietas possessionum non est contra ius naturale, sed ei additum: quia communitas rerum attribuitur iuri naturali, non quod hoc ratio naturalis doceat; sed quia secundum ius naturale non est distinctio possessionum 4a. Diues non peccat occupando possessionem rei communis, sed si alios ab illius vsu indiscrete prohibeat. 5a Cum Amb. ait, nemo dicat proprium, quod est commune, loquitur de proprietate, quantum ad vsum.

1. concl.
lib. de hæres. c. 40.
1. Tim vlt.
Arist. lib. 2 Polit.
Bas. ser. ad diuit. Ser. 8.

Articul 3. Vtrum sit de ratione furti accipere occulte rem alienam.

Propria ratio furti est, vt sit occulta acceptio rei alienæ 1. Fur, ait Isidorus, à furuo dictus est, id est, à fusco: nam noctis vtitur tempore 2. Quia tria requiruntur ad furtum: primum vt vsurpetur alienum, & sic contrariatur iustitiæ: secũdũ, vt sit circa rem possessam, & sic distinguitur ab homicidio, & adulterio, quæ sunt circa personas: tertium, vt occulte vsurpetur alienum; & in hoc est propria ratio furti † 2a. Occultatio quandoque est causa peccati; vt in dolo, & fraude, & consti-

1. Concl.
lib. 10. Etym. c. 6.

constituit speciem peccati: at cum est simplex circumstantia minuit peccatum: quia est signum verecundiæ, & tollit scandalum. 3a. Sub iniusta acceptione intelligitur etiam iniusta detentio: quia habet eandem rationem nocumenti. 4a. Nihil prohibet, vt quod est simpliciter vnius, sit secundum quid alterius: & sic quod est rapina ablatum, est rapientis, quantum ad detentionem.

Art. 4. Vtrum furtum, & rapina sint peccata differentia specie.

1. Concl. Furtum, & rapina, sunt peccata specie differentia. 1. Ex Arist. qui ponit furtum occultum, & rapinam violentam. 2. Furtum, & rapina ex hoc habent rationem peccati, quia acceptio est inuoluntaria ex parte eius, cui aliquid subtrahitur: sed inuoluntarium est duplex, aut per ignorãtiam, & sic furtum; aut per violentiam, vnde rapina, ergo habent diuersas rationes, & ita differunt specie. † 2a. In alijs generibus peccatorum, occultum, & manifestum non faciunt differentiam specificam; quia in illis non attenditur ratio inuoluntarij. 3a. Habere aliena est finis remotus furti & rapinæ, & non sufficit ad identitatẽ speciei: finis autem proximus raptoris est per propriam potestatem obtinere; furis vero per astutiam. 4a. Licet mulieris raptus sit occultus ex parte aliorum, quibus rapitur: tamen semper remanet ratio rapinæ, quia non est occultus ex parte mulieris, cui violentia infertur.

1. concl. *Articul. 5. Vtrum furtum semper sit peccatum.*

Omne furtum est peccatum. 1. Exo. 20. Non furtum facies. 2. Quia opponitur iustitiæ, & vt est acceptio rei alienæ: ratione doli, seu fraudis, quia ex insidijs rem alienam vsurpat. † 2a. Iudæi spoliantes Aegyptum non cõmiserunt furtum: quia id fecerunt ex Dei præcepto. 3a. Res inuentæ, si nunquam fuerunt in bonis alicuius, vt lapilli, & quæ in littore maris inueniuntur, sunt occupantis: idem dicas de thesauro, cuius pars debet dari secundum leges ciuiles domino agri: Si fuerunt in bonis alicuius, & non habentur pro derelictis, qui accipit animo restituendi, non committit furtum: si autẽ habeantur pro derelictis, & hoc credat inuentor, non committit furtum: si retineat. 4a. Qui furtim rem suam depositam rapit, peccat, quia grauat depositarium: & tenetur reuelare grauamen: si vero furtim accipiat ab eo, qui iniuste eam detinebat, peccat quidem cõtra communem iustitiam, prætermittendo ordinem iuris; sed non tenetur restituere; sed tantum ad sedandum scandalum, si sit ortum.

Artic. 6. Vtrum furtum sit peccatum mortale.

Furtum est peccatum mortale. 1. Quia damnatur in scriptura. 2. Quod contrariatur caritati, est peccatum mortale: at furtum est huiusmodi; quia per illud infertur nocumentum proximo; ad caritatem autem pertinet, vt proximo bonum velimus, ergo. † 2a. Furtum dicitur non esse grandis culpæ, vel propter necessitatem inducentem ad furãdum, quæ vel minuit, vel totaliter tollit culpam: vel per comparationem ad reatum adulterij, quod punitur morte. 3a. Pro furto, nisi aggrauetur aliqua graui circunstantia, vt contingit in sacrilegio, non infligitur pœna mortis, secundum iudicium præsentis vitæ, non quod non sit mortale, sed quia non infert nocumentũ irreparabile. 4a. Si quis furtiue res minimas accipiat, potest excusari à mortali, nisi habeat animum furandi, & inferendi nocumentum proximo.

1. Concl. Zach. 5. Prouerb. 6. Exod. 22.

Art. 7. Vtrum liceat alicui furari propter necessitatem.

Licite potest aliquis ex rebus alienis suæ necessitati subuenire, cum aliter non possit, siue manifeste, siue occulte sublatis; quod proprie nec furti, nec rapinæ rationem habet. 1. Quia in necessitate sunt omnia communia. 2. Quæ sunt iuris humani, non possunt derogare iuri naturali, vel diuino: at secundum naturalem ordinem a diuina prouidentia institutum, res inferiores sunt ordinatæ ad subueniendum hominum necessitati, ergo talis ordo non tollitur per rerum diuisionem, &c. 2a. Quæ alij superabundanter 1. Concl.

ter habent iure naturali, debentur pauperum sustentationi: esurientium panis est, quem tu detines, ait Ambros. Vnde omnibus committitur dispensatio propriarum rerum, vt ex eis subueniant necessitatem patientibus. † 3a Decretalis illa, de furtis, intelligitur cum non est vrgens necessitas. 4a. Vti re aliena occulte accepta in casu necessitatis, non habet proprie rationem furti 5a. Etiam alijs licet occulte rem alienam accipere, vt subueniat proximo sic indigenti.

dist. 47. c. sicut.

c. si quis.

Aug. lib. cõt. mend c 7.

Art. 8. Vtrum rapina possit fieri sine peccato.

1. Concl. *Isa. 61.* Per rapinam aliquid accipere non est licitum. 1. Quia Deus odio habet rapinas. 2. Rapina importat violentiam & coactionem, per quam contra iustitiam alicui aufertur, quod suum est: at hoc non licet, nec priuatæ, nec publicæ personæ, ergo. 2a. Principibus licet violentia, & coactione vti contra hostes, & contra malefactores: & quod sic aufertur, non habet rationem rapinæ: sed si auferant contra iustitiam, est rapina, & tenentur restituere. Vnde patet ad tertium. † 3a. Qui in bello iusto aliquid acquirunt per violentiam, non committunt rapinam, nec restituere tenentur; licet possint peccare accipiendo, ex praua intentione: si bellum sit iniustum, est rapina, & tenentur restituere. 4a. Ab infidelibus possunt violenter subtrahi res, non priuata, sed publica auctoritate: quia iniuste possident: cum secundum leges terrenorum Principum eas amittere iussi sint.

Aug. lib. 4. de ciu c. 4. Ezech. 22.

Artic. 9. Vtrum furtum sit grauius peccatum, quam rapina

1. Concl. Rapina est grauius peccatum, quam furtum. 1. Quia secundum leges grauius punitur 2. Ideo furtum & rapina habent rationem peccati; quia efficiunt inuoluntarium: at rapina magis efficit inuoluntarium; quia violentia magis, & directius opponitur voluntati, quam ignorantia respectu furti, ergo 3. Per rapinam non solum infertur damnum; sed etiam ignominia quædam, & iniuria personæ, quod præponderat dolo, & fraudi in furto, ergo. Vnde patet ad primum. † 2a. Homines minus verecundantur de rapina, quam de furto; quia magis gloriantur de virtute exteriori, quæ ostenditur per rapinam, quam de virtute interiori, quæ tollitur per peccatum. 3a. Per furtum potest quidem noceri pluribus; sed per rapinam grauiora nocumenta possunt inferri: & ideo est detestabilior.

Quæstio 67. De vitijs oppositis commutatiuæ iustitiæ

Art. 1. Vtrum quis possit iuste iudicare eum, qui non est sibi subiectus.

Nullus potest iudicare aliquem, nisi aliquo modo subditus eius sit, vel per commissionem, vel per potestatem ordinariam. 1. Ex Greg. qui hoc docet. 2. Sententia iudicis debet habere vim coactiuam, vt quælibet pars cogatur eam seruare: at hanc vim non habent licite in rebus humanis, nisi qui funguntur publica potestate, vel ordinaria, vel per commissionem, qui vocantur superiores respectu eorum, in quos, vt in subditos, talem potestatem recipiunt, ergo. † 2a. Daniel accepit potestatem ad iudicandum, quasi commissam instinctu diuino. Suscitauit enim Dominus, &c 3a. Christus non habebat superiorem, sed ipse se subiecit humano iudicio; quod fieri potest: sicut & Leo Papa iudicio Imperatoris. 4a. Si aliquis exemptus, vel extraneus cõmittat crimen, potest per ordinarium cõdemnari: quia fit superior illius ratione delicti. 1. Concl.

6. q. 3. c. scriptum. Arist. 10. eth. c. Dan. 15.

Articul. 2. Vtrum iudici liceat iudicare contra veritatem, quam nouit propter ea, quæ proponuntur.

Iudici licet iudicare contra veritatem, quam nouit per ea, quæ proponuntur. 1. Ex Aug. & Ambr qui hoc docent 2 Iudicare pertinet ad iudicem, secundum quod habet publicam potestatem, ergo debet iudicare secundum id, quod scit, vt persona publica Cognoscit autem aliquid dupliciter, vel in communi per publicas leges, vel diuinas, vel humanas, & contra has nullas probationes debet admittere; vel in particulari negotio per 1. Concl.

lib. de vera relig. c 31. In Psalm. 118. ser. 20.

instrumenta, testes, &c. & hæc debet sequi in iudicando, magis, quam quod nouit, vt priuata persona: facta tamen prius diligenti discussione, vt possit probationum defectum inuestigare. 2a. Debent quidem iudices veritatem iudicare; sed secundum ea, quæ fuerunt sibi proposita. 3a. Deo competit iudicare secundũ propriam potestatem; ideo iudicat secundum suam cognitionem; sic etiam Christus, non autem cæteri iudices. 4a. Quod in notorijs non sit necessarius iudicialis ordo, intelligitur, quando aliquid non solum est manifestum iudici, sed etiam alijs: quia reus ex ipsa euidentia facti conuincitur: quod non accidit, cum iudex solus nouit. 5a. Homo in his, quæ ad propriam personam pertinent, debet informare cõscientiam, sua propria scientia; in his vero, quæ pertinent ad publicam potestatem, secundum ea, quæ in publico iudicio sciri possunt.

Deut. 12.

Artic. 3. Vtrum iudex possit aliquem condemnare, etiam si non sit alius accusator.

1. Concl. Iudex in criminibus non potest aliquem iudicio condemnare, nisi habeat accusatorem. 1. ex Ambr. qui hoc docet. 2. Iudex debet inter aliquos duos iudicare, cum iustitia sit ad alterum: at hoc fit quãdo vnus est actor, & alter reus, ergo. Act. 25. Non est consuetudo. &c. † 2a. Deus etiam in suo iudicio vtitur accusatore, qui est conscientia peccantis. 3a. Publica infamia habet locum accusatoris, vt ait Glos. in denunciatione autem non requiritur accusatio: quia non intenditur punitio, sed emendatio peccantis. Nec ex eo, quod iudex videt, potest procedere ad sententiam, nisi secundum ordinem publici iudicij; quod se tenet loco accusatoris. 4a. Daniel fuit accusator simul, & iudex: quasi diuini iudicij executor.

23. q. 4. c. si quis.

Rom. 2.

In Gen. c. 4.

Art. 4. Vtrum iudex licite possit pœnam relaxare.

1. Concl. Iudex inferior non habet potestatem absoluendi reum à pœna contra leges à superiore sibi impositas. 1. Patet ex auctoritate scrip. Deut. 13 & 19. & ex Aug. 2. Ratione accusatoris, ad cuius ius pertinet quandoque, vt reus puniatur: iudex autem tenetur reddere ius suum vnicuique, ergo 3. Ex parte reipubli. cuius potestate fungitur; ad cuius bonum pertinet, vt malefactores puniantur. 2a. Princeps, qui habet plenariam potestatem in republica, si qui passus est iniuriam, velit eam remittere, poterit reum licite absoluere: si publicæ vtilitati non sit nocumento. †3a Non est iudicis misericordiam facere in his, quæ sunt determinata secundum leges diuinas, vel humanas, sed in his, quæ eius arbitrio relinquuntur. 4a. Deus est supremæ potestatis; & ideo potest remittere quicquid contra aliquem peccatur. 5a. Remittere inordinate pœnam, nocet communitati, vt est dictum: & personæ iniuria affectæ, quæ recompensationem quandam honoris accipit in pœna iniuriantis.

In Ioan. tract. 116.

Iac. 2

Quæstio. 68. De pertinentibus ad iniustam accusationem.

Artic. 1. Vtrum homo teneatur ad accusandum.

Quando crimen vergit in detrimentũ spirituale, vel corporale reipubli. tenetur homo ad accusationem, modo sufficienter possit probare: quod pertinet ad officium accusatoris. 1. Leuit. 5. Si peccauerit anima, &c. 2. Quies reipub. quam omnes debent procurare, procuratur per punitionem peccantium: at accusatio intendit punitionem peccantium, sicuti denunciatio eorundem emendationem, ergo. 2a Quando crimen non esset in detrimentum reipub. vel aliquis sufficientem probationem non haberet, non tenetur accusare: quia nemo tenetur ad id, quod non potest debito modo perficere. †3a. Nihil prohibet per peccatum aliquẽ reddi impotentem ad ea, quæ homines facere tenentur: nec ex hoc reportatur commodum, immo est grauissima pœna: & hac ratione excommunicati, infames, &c. non possunt accusare. 4a. Prohibentur subditi prælatos suos accusare, quando non ex caritate, sed ex prauitate vitam eorum diffamare, aut reprehendere quærunt. 5a. Reuelare secretum in malum personæ,

1. Concl.

sonæ, est contra fidelitatem; non autem si reueletur propter bonum commune.

Art. 2. Vtrum sit necessarium accusationem in scriptis fieri.

1 Concl. Rationabiliter institutum est, vt accusatio, sicut & alia, quæ in iudicio aguntur, redigantur in scriptis. 1. Ex Decr. Accusatorum personæ sine scripto, nunquam accipiantur. 2 Iudex in accusatione constituitur medius inter accusatorem, & eum, qui accusatur ad examen iustitiæ, in quo quantum possibile est, oportet procedere secundum certitudinem: at quæ solo verbo dicuntur, facile labuntur; nec esset alias certum quid, aut qualiter dictum sit, ergo. † 2a Etiam si post medicum tempus debeat sententia promulgari; expedit ad certitudinem iudicij, vt accusatio redigatur in scriptis 3a. Illud, Nullius accusatio suscipiatur, &c. intelligitur de absente, qui peremptam accusationem mittat: non tamen excluditur, quin, cum præsens fuerit, necessaria sit scriptura 4a Denunciator non obligat se ad probandum, & non punitur, si probare nequiuerit: ideo in denunciatione non est opus scriptura

2 q. 8. c. accusatorum.

2. q. 8. c. per scripta.

Artic 3. Vtrum accusatio reddatur iniusta propter calumniam, præuaricationem, & tergiuersationem

3. Concl. Accusatio redditur iniusta propter calumniam, præuaricationem, & tergiuersationem. 1. Habetur 2. q 8. ca. si quem 2. Accusatio ordinatur ad bonum commune, ad quod promouendum nemo debet alicui nocere: quod potest contingere, primo cum quis iniuste agit contra eum, qui accusatur falsum imponendo, quod est calumniari: deinde ex parte reip. cum quis impedit malitiose punitionem peccati; & hoc, vel adhibendo fraudem in accusatione, quod pertinet ad præuaricationem; nam præuaricator is dicitur, qui aduersam partem iuuat, prodita causa sua: vel totaliter ab accusatione desistendo, quod est tergiuersari, ergo. †2a. Non semper, qui falsum crimen imponit calumniatur; vt qui ex leuitate animi, aut ex iusto errore mouetur ad accusandum, sed solum cum ex malitia in falsam accusationem prorumpit: & nemo ad accusationem procedere debet, nisi re perspecta, in qua non habet locum ignorantia facti. 3a Tantum is præuaricatur, qui abscondit fraudolēter vera crimina, de quibus est accusatio, & colludit cum reo proprias probationes dissimulando, & falsas excusationes admittendo. 4a. Tergiuersari est ab accusatione desistere deponendo animum accusandi inordinate Quod ordinate potest fieri, vel si cognouerit esse falsum id, de quo accusauit; vel quando Princeps accusationem aboleuerit.

Artic. 4 Vtrum accusator, qui in probatione defecerit, teneatur ad pœnam talionis.

Accusator, qui in probatione defecerit, tenetur ad pœnam talionis 1 Qui non probauit quod obiecit, ait Adria pœnam, quam intulit ipse patiatur. 2. Ad iudicem pertinet, vt inter accusatorem, qui in causa accusationis constituitur pars, & accusatum iustitiæ æqualitatem constituat: at iustitiæ æqualitas requirit, vt nocumentum, quod quis alteri intendit, ipse patiatur, ergo.† 2a. Cum iudex cognouerit aliquem de falso accusasse, non voluntate nocendi, sed propter ignorantiam, ex iusto errore, non imponit pœnam talionis: quia inuoluntario non debetur pœna. 3a. Qui male accusat, peccat cōtra personam accusati, & contra rempub. & propter vtrunque punitur. Verum innocenter accusatus iniuriam, & princeps pœnam accusanti remittere potest. 4a Pœnam talionis accusator meretur, propter recompensationem nocumenti, quod intendebat inferre: pœnā vero infamiæ propter malitiam: & vtraque princeps abolere potest; cum Gelas. dicit, infamiam abolere non possumus, loquitur de infamia facti.

3. Concl. 2. q 3. c. qui non.

Deut 19. Exo. 21.

Quæstio 69: De peccatis, quæ sunt contra iustitiam.

Articul. 1. Vtrum absque peccato mortali possit accusatus veritatem negare, per quam condemnaretur.

1. Concl. Ex debito tenetur accusatus iudici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam iuris exigit; quam si cōfiteri noluerit, aut negauerit, peccat mort. 1 Quia pesti-

pertinet ad gloriam Dei, quod reus confiteatur, quod est contra se, ergo si non faciat, peccat mort. &c. 2. Qui facit contra debitum iustitiæ, mortaliter peccat: at debitũ iustitiæ est, vt aliquis obediat suo superiori, vt est iudex respectu eius, qui iudicatur, ergo 2a. Si iudex aliquid exquirat non secundum ordinem iuris, non tenetur ei accusatus respondere, sed per appellationem, vel aliter eum subter fugere potest: mendacium autem dicere non licet. † 3a. Cum quis legitime interrogatur à iudice, non ipse se prodit, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respõdendi imponitur per eum, cui obedire tenetur 4a. Mentiri ad liberandum aliquem à morte cum iniuria alterius, vel ad sui excusationem, non est simpliciter mendacium officiosum 5a Qui mentitur in iudicio facit contra dilectionem Dei, cuius est iudicium, & contra iudicem, cui debitum negat, & contra accusatorem, &cæt.

osu 7. Cor. 10. reg. lib. 22. tor c. 13.

Art. 2. Vtrum accusato liceat calumniose se defendere.

Concl. Accusato non licet calumniose se defendere. 1 In causa criminali iuramentum de calumnia præstandum est, ergo. 2. Licet accusatus non teneatur omnem veritatem confiteri, sed solum illam, quam secundũ ordinem iuris iudex potest ab eo requirere, vt cum præcessit, vel infamia, vel manifesta indicia, vel semiplena probatio, & alias possit se tueri veritatem occultando: tamen sicuti falsitatem proponere in nullo casu licet, sic etiam id, quod licitum est ei, non debet tentare per vias illicitas, vt per fraudem & dolum, quod est calumniose se defendere; quia pertinet ad astutiam, & vitiosum est; sed per conuenientes modos, vt non respondendo ad ea, ad quæ nõ tenetur. †2a. Reus in causa sanguinis, corrumpendo aduersarium, peccat, sed lege ciuili non punitur: quia non requirit ab homine omnimodam virtutem: & ita videtur licitum; sed non secundum iudicium diuinum. 3a. Sicut peccat accusator, colludens cum reo, sic reus colludens cum accusatore: sed reo non imponitur pœna per leges humanas, quia facit ad vitandam mortem. 4a Sapiens timet, & declinat à malo, non calumniose, sed prudenter.

e iuramen. 1.

Art. 3. Vtrum reo liceat iudicium per appellationem declinare.

Appellare, confidentia iustæ causæ, cũ à iudice iniuste quis grauatur, licitum est. Patet ex facto Pauli, qui appellauit ad Cæsarem 2a. Appellare causa differendæ moræ, ne contra se iusta sententia proferatur, illicitũ est: quia est calumniose se defendere, quod qui facit iniuriam iudici, cuius officium impẽdit, & aduersario, cuius iustitiam perturbat: & ideo puniendus est. † 3a. Cum iudex inferior aliquem grauat, relinquit potestatis superioris ordinem, ob quẽ illi subijcitur, ideo licet aggrauato appellare ad superiorem, vel ante sententiam, vel post. Sed Catholico non licet appellare ad infidelem: quia præsumitur quod vbi non est fides, non sit rectitudo. 4a. Negatur subsidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent potestatem, nisi ex cõsensu partium, quia ex proprio defectu procedit, vt quis se subijciat sua sponte iudicio illius, de cuius iustitia non confidit. 5a Non licet appellare post decimum diem, ne certitudo iudicij remaneat suspensa, & ne ita subueniatur vni, vt alter grauetur. Nec licet tertio appellare sub eodem, quia non est probabile toties iudicem à recto iudicio declinare.

1. Concl. Act. 25. 2. q. 3. c omnis. 2. q 6. c. Catholicus.

Artic. 4. Vtrum liceat condemnato ad mortem se defendere, si poßit.

Iuste condemnatus, peccat se defendendo. 1. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & sibi damnationem acquirit, ex Paulo: at iste resistit, ergo. 2. Licitum est iudici eum resistentem impugnare, ergo ex parte illius est bellum iniustum. 2. Iniuste condemnato licet resistere malis principibus, nisi forte propter scandalum vitandum: quia huiusmodi iudicium est simile violentiæ latronum. †3a. Non quælibet defensio sui est licita, sed quæ fit cum debito moderamine: ea enim ad quæ natura inclinat, secundum rationis ordinem sunt exequenda. 4a. Licet vnicuique per fugam à morte se liberare. quia nemo tenetur facere id vnde mors sequatur; vt est manere in carcere: sicut condemnato, vt fame

1. Concl. Rom. 13. Ezech.

fame moriatur, licet sumere cibum sibi ministratum: nunquam tamen licet resistere agenti, quin patiatur, quod iustum est, eum pati. 5a Qui ducuntur ad mortem, sunt eruendi, sed non contra ordinem iustitiæ.

Prouer. 24.

Quæstio 70. De iustitia pertinente ad personam testis.

Art. 1. Vtrum homo teneatur ad testimonium ferendum.

1. Concl

Testimonium, vel requiritur, vel non: si requiritur, vel à superiore, cui quis tenetur obedire in his, quæ ad iustitiam pertinent, secundum ordinem iuris, & sic quilibet tenetur testimonium ferre, in manifestis, & in his, de quibus infamia præcessit: vel requiritur à non superiore, cui non tenetur obedire, & tunc tenetur ad testificandum, cum requiritur ad liberandum aliquem ab iniusta morte, vel à pœna, vel à falsa infamia, &c. Et si non requiratur, tenetur facere quod in se est, vt veritatem alicui denunciet, qui ad hoc possit prodesse. Qui veritatem occultat, ait August. & qui prodit mendacium, vterque reus est, &c. idem patet ex auctoritate scripturæ. 2. In his, quæ ad condemnationem alicuius pertinent, non tenetur aliquis ferre testimonium, nisi cum à superiore compellitur secundum ordinem iuris: quia nulli ex hoc speciale damnum innascitur: de accusatore autem si ei immineat periculum, cum non potest probare, non est curandum; quia sua sponte in periculum se ingessit. † 3a. Occultatio veritatis tunc est licita, quando quis non compellitur auctoritate superioris, & quando nulli specialiter est damnosa: & sic Abraham occultauit veritatem. 4a. Quæ in secreto per confessionem sciuntur nullo modo per testimonium sunt manifestanda: quia ista homo scit, vt minister Dei & maius est sacramenti vinculum, quam hominis præceptum. Quæ aliter committuntur sub secreto, si pertineant ad corruptionem multitudinis, vel spiritualem, vel corporalem, vel ad graue damnum alicuius personę, debent manifestari: quia alias homo frangeret fidem, quam alteri debet: & ita per secretum commissum non potest quis obligari ad contrarium. Quando non sunt huiusmodi, nullo modo tenetur ea prodere; nec etiam ex præcepto superioris: quia seruare fidem est de iure naturali. 5a. Clerici nō possunt cogi ad ferendum testimonium in causa sanguinis: quia non decet ministros altaris cooperari ad occisionem hominis.

Prouer 24. Psalm. 81., Rom 1 & ibi Glos.

Gen. Aug lib. 22. contra Faust. c. 33.

Artic. 2. Vtrum sufficiat duorum, vel trium testimonium.

1. Concl. Deut. 19.

Sufficit duorum, vel trium testimonium. 1. Deut. 17. in ore duorum, vel trium, &c. 2. Quia de actibus humanis super quibus constituuntur iudicia, & exiguntur testimonia, non requiritur certitudo demonstrationis, cum sint circa contingentia, sed sufficit probabilis certitudo, quæ habetur ex duorum, vel trium testimonium, ergo: probabile enim est quod magis contineat veritatem dictum multorum, quam dictum vnius: at omnis multitudo in tribus comprehenditur, scilicet, principio, medio, & fine, ergo. †2a Quod Naboth duorum testimonio falso sit condemnatus, solum probat quod in talibus non potest haberi infallibilis veritas, sed non ideo debet negligi certitudo, quæ probabiliter haberi potest per duos, vel tres testes. 3a. Discordia testium in circumstantijs, quæ variant substantiam facti, vt in tempore, loco, &c infirmat testimonium; nō autem si vnus dicat se non recordari, & alius assignet circunstantias: Et si testes actoris, & rei sint discordes, & æquales numero & dignitate, statur pro reo: quia facilior debet esse iudex ad absoluendum, quam ad condemnandum, præterquam in causis fauorabilibus. Si testes eiusdem partis dissideant, iudex aduertat cui parti sit standum, vel ex numero testium, vel ex dignitate, vel ex conditione negocij, vel causæ: an aliquis sibi contradicat in his, quæ visu, & scientia scit; de auditu, & fama, non refert. Quando discordia est in circumstantijs non pertinentibus ad substantiam facti, non præiudicat testimonio.

Arist. lib. 1 de cælo tex. 2. Eccl 4. Aug tract 36. in Ioan 3. Reg. c. 21.

Art. 2. Vtrum conuenienter aliqui secundum iura arceantur ab officio aduocandi.

1. Concl. 3 q 6 c. Infames. Conuenienter aliqui secundum iura arcentur ab officio aduocandi, vel propter impotentiam, quæ simpliciter excludit ab actu, vt furiosi, & impuberes, surdi, & muti: quia aduocato necessaria est peritia, vt iustitiam causæ ostendat, & loquela cum auditu, vt possit pronunciare, & audire quod ei dicitur: vel propter indecentiam, quæ nō omnino excludit, quia necessitas indecentiam tollit, & hoc, vel quia aliquis est rebus maioribus obligatus, vt monachi, presbyteri, & clerici respectu alicuius causæ, & iudicij secularis, sed possunt clerici pro ecclesiis suis, & monachi pro causa monasterij, si abbas præcipiat, vel propter defectum personæ, siue corporalem, vt cæci, siue spiritualem, vt infames, infideles, & damnati grauioribus criminibus quia non debet alterius iustitiæ patronus existere, qui in seipso iustitiam contempsit. †2a. Etiam ab operibus misericordiæ impediuntur aliqui propter impotentiam, aliqui propter indecentiam, vt ignorantem docere, & cætera. 3a Quidam arcentur à patrocinio in causis, quia sunt maiores tali officio, vt religiosi, & clerici: quidam, quia sunt maiores tali officio, vt religiosi, & clerici: quidã, quia sunt minores, vt infames, & infideles: quamuis hæc duo personarum genera sint inter se contraria. 4a Aliqui possunt sibi, & non alijs patrocinari, quia nō ita imminet necessitas in alienis causis, vt in suis.

Art. 3. Vtrum aduocatus peccet si iniustam causam defendat.

1. Concl. Si aduocatus scienter iniustam causam defendat, grauiter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxilium altera pars incurrit.
2. Par. c. 19. 1. Impio, ait scrip. præbes auxilium, & ideo iram Domini mereberis, &c. 2. Illicitum
Rom. 1. est cooperari ad malum faciendum, siue consulendo, siue aliquando, aut qualitercũque consentiendo, at aduocatus auxilium, & consilium præstat ei, cuius causæ patrocinatur, ergo. 2a. Si ignoranter iniustam causam defendat, putans esse iustam, excusatur ea ratione, qua ignorantia excusare potest. †3a. Medicus curando infirmitatem desperatam nulli facit iniuriam, sicuti aduocatus defendendo iniustam causam, in qua licet ostendat peritiam artis, peccat tamen; quia abutitur arte. 4a. Si aduocatus in principio credidit causam iustam esse, & in progressu contra appareat, non debet eam prodere, vt alteram partem iuuet: potest tamen, & debet causam deserere, vel inducere eum, cuius causam agit, ad componẽdum, sine aduersarij damno. 5a. Aduocato defendenti causam iustam licet prudenter occultare ea, quibus impediri posset processus eius, nunquam tamen licet ei aliqua falsitate vti.

Artic. 4. Vtrum aduocato liceat pro suo patrocinio pecuniam accipere.

Aduocatus vendens suum patrocinium, non facit contra iustitiam. 1. Ex Augustin. epist. ad Macedonium. 2. Quisque iuste potest recompensationem accipere pro eorũ exhibitione, quæ facere non tenetur: at aduocatus non semper tenetur patrocinium præstare, ergo. 2a. Idem dicendum est de medicis, & alijs huiusmodi personis, dummodo moderate accipiant, considerata cõsuetudine, & conditione personarum, negotiorum, laborum; si immoderate extorqueant, peccant contra iustitiam, vt ait August. † 3a. Non semper quæ homo potest misericorditer facere, tenetur facere gratis: & cum misericorditer facit, non humanã, sed diuinam remunerationem quærat. 4a. Licet scientia iuris sit spiritualis: tamen vsus eius fit opere corporali: vnde &c. 5a. Iudex & testis sunt communes vtrique parti, ideo iudicibus de publico sunt stipendia laboris statuta: at testes accipiunt expensas, & non aliud, quia tenentur verum testimonium dicere: aduocatus autem alteram partem tantum defendit, ideo licite potest accipere stipendium à parte. 1. Concl. Epist. ad Macrob.

Quæstio 72. De iniurijs verborum, quæ inferuntur extra iudicium.

Art. 1. Vtrum contumelia consistat in verbis.

Contumelia proprie loquendo, in verbis consistit 1. Contumelia percipitur auditu, Ierem. 20. at hoc est proprium ver- 1. concl.

verborum, ergo 2. Ad contumeliam proprie pertinet, vt aliquis id quod est contra honorem alicuius, deducat in notitiam eius, & aliorū, quod fit per aliqua signa: at verba inter homines obtinent principatum signandi ex Aug. ergo. Vnde contumeliosus ex Isid. dicit aliquis, quia velox est, & tumet verbis iniuriæ 2a Contumelia, extenso nomine, etiam in factis dicitur, ex Glo. docet: quia etiam per facta aliquid significatur. † 3a. Verba, non vt sunt soni, sed vt sunt signa repræsentatiua possunt multa damna inferre; vt detrimentū honoris, & reuerentiæ. 4a. Facta prout faciendo dehonorant non pertinent ad cōtumeliam, sed ad alias species iniustitiæ, sed prout significant loco verborum. 5a. Etiam conuiuium, & improperium consistunt in verbis: quia per omnia hęc repræsentatur aliquis defectus alicuius in detrimentum honoris ipsius: ad contumeliam pertinent defectus culpæ; ad conuitium generalis defectus, & culpæ, & pœnæ, qui repræsentantur per conuitium: quia conuitium dicitur respectu defectus corporis & animę, at ad improperiū ratione defectus indigentiæ, cum aliquis iniuriose alteri reducit ad memoriam auxiliū, quod contulit ei necessitatē patienti: Eccles. 20 Exigua dabit, & multa improperabit: aliquando tamen vnum pro altero sumitur.

lib. 1. de doct. Chr. c. 3.
lib. 3 ety. c. 3.
Rom. 1.

Artic. 2. Vtrum contumelia, siue conuitium sit peccatum mortale.

1. Concl. Proferre verba cum intentione, vt alterius honorem auferant, quod est proprie dicere conuicium, & contumeliam facere est peccatum mortale, non minus, quā furtum, & rapina. 1. Quia qui id facit, meretur pœnam inferni. Matth. 5 Qui dixerit fratri suo, &c. 2. Quia homo non minus amat honorem suum, quam rem possessam. 2a. Quando autem aliquis verbum conuicij, vel contumeliæ proferret, non cum animo dehonorandi, sed vel propter correctionem, vel propter aliquid huiusmodi, non est formaliter conuicium, aut contumelia, sed per accidens & materialiter: & sic potest esse veniale, aut nullum; nisi ex hoc etiam auferatur honor alicuius: quia tunc posset esse mortale etiam si fit præter intentionem. † 3a Ad eutrapeliam pertinet dicere aliquod leue conuitium, non ad dehonorationem, vel contristationem eius, an quem dicitur, sed causa delectationis, & ioci, quod potest esse sine peccata: sed contristare aliquem, vt alijs risus excitetur, vitiosum est, vt Aristot. ait. 4a. Causa disciplinæ potest aliquis ei, quem debet corrigere, verbum aliquod conuitiosum dicere: & sic Dominus dixit: ô stulti, &c. & Apost. ô insensati, &c. sed raro. 5a. Licet conuitium ex genere suo sit mortale: tamen quia ex animo dicentis dependet, potest esse; vt sit veniale; si dicatur per iocum intendendo tantum leuiter contristare, sine intentione dehonestandi.

lib. 4. eth. c. 8
Luc. vlt.
Gal. 3.
Psalm. 37.

Art 3. Vtrum aliquis debeat iniurias sibi illatas sustinere.

1. Concl. Quilibet tenetur habere animum præparatum ad contumelias tolerandas, si expediens fuerit. 1. Ego tanquam surdus, nō audiebam, aiebat Dauid. 2. eadē ratio est de his, quæ contra nos fiunt, & de his quę contra nos dicuntur; quia patientia est necessaria circa vtrunque: at præcepta patientiæ in his, quæ contra nos fiunt, sunt in præparatione animi habenda, non autem actu, ex Aug. ergo. 2a Quandoque oportet, vt iniurias illatas repellamus. Primum vt iniuriantis audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet, Prou. 27. responde stulto, &c. deinde propter bonū illorum, quorū profectus impeditur propter contumelias nobis illatas Hi quorū vita, ait Greg. in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, &c † 3a. Debet aliquis alterius audaciam reprimere, sed moderate propter caritatem, Prou 26. Ne respondeas stulto, &c. 4a. Magis alienas, quā suas contumelias reprimere licet: quia videtur magis prouenire ex caritate. 5a. Qui tacet, vt contumeliantem ad iracundiam prouocet, facit id quod pertinet ad vindictam. si taceat, dando locum iræ, laudabile est.

lib. 1. de ser. dom. c. 34.
Hom 4. in Ezech.

Artic. 4 Vtrum contumelia oriatur ex ira.

1. Concl. Contumelia maxime oritur ex ira. 1 Ex Greg. qui hoc docet 2. Peccatum dicitur principalius habere originem ex eo, ex quo frequentius procedere cōsueuit propter

lib 31. mor. c. 21.

pter propinquitatem ad finē ipsius: at cōtumelia magnam habet propinquitatem cum fine iræ, qui est vindicta; quia nulla vindicta est irato magis in promptu, quā inferre contumelijs, ergo †2a. Contumelia non oritur directe ex superbia; sed prout superbia ad contumeliā disponit. 3a. cōtumelia oritur ex stultitia propter affinitatem, quam habet cum ira: quia ira nō audit perfecte rationem. 4a. Iratus intendit manifestam offensam, quam non curat odiens: & sic contumelia magis ad iram spectat, quam ad odium.

Arist 7. eth. c. 6.

Quæstio 73. De detractione.

Articul 1. Vtrum detractio conuenienter definiatur quod est denigratio alienæ famæ per verba.

Detractio conuenienter sic definitur: est denigratio alienæ famæ per occulta verba. 1. Eccl. 10. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. 2. sicuti facto quis nocet dupliciter, ita & verbo manifeste, & occulte: qui primo modo nocet paruipēdit, & dehonorat & hoc ad contumeliā pertinet: at qui occulte verba contra aliquem profert, potius videtur eum vereri, quam paruipendere; ideo non infert detrimentum honori; sed famæ, prout facit habere malā opinionem de eo, & hoc conatur detrahens. ergo †2a. Occultum, & manifestū diuersificant rationem peccati: quia alia est ratio inuoluntarij per violentiam, alia per ignorantiam, 3a. Verba detractionis dicontur occulta, non simpliciter, sed respectu illius contra quem dicuntur: quia eo absente, vel ignorante proferuntur: contumeliosus autem in faciem contra hominem loquitur 4a. Detrahere dicitur aliquis, non quod de veritate, sed quia diminuit de fama, & hoc, vel directe, imponēdo falsum, augendo peccatum, reuelando occultum, & dicendo quod est bonum, mala intentione fuisse factum, vel indirecte, negando bonum alterius, malitiose reticendo, aut minuendo.

1. Concl.

Artic. 2. Vtrum detractio sit peccatum mortale.

Detractio per se loquēdo est peccatum mortale. 1 Rom. 1. Detractores, ait Paul. Deo odibiles: quod ideo additur, inquit Glos. ne leue videatur. 2. Cum detractio ex sua ratione ordinetur ad denigrandam famam alicuius, ille proprie detrahit, qui ad hoc, de aliquo obloquitur eo absente, vt eius famam denigret: at auferre famā graue est; quia prçciosior est inter res temporales; & ob eius defectum impeditur homo à multis bene agendis 2a. Quando dicuntur verba propter aliquid aliud, & per ea non ex intentione, minuitur fama alterius, non est detrahere, nisi per accidens, & si fiat propter aliquod bonum necessarium cum circumstātijs, non est peccatum: si ex leuitate animi non propter causam necessariam, non est mortale, nisi verbum sit graue, & notabiliter famam alicuius lædat, in his quæ pertinent ad honestatem vitæ. 3a. Ad restitutionem famæ quisque tenetur, vt supra dictum est, †4a. Reuela peccatum occultum alicuius propter eius emendationem denuntiando, vel propter bonum iustitiæ publicæ accusando, non est detrahere. 5a. Glos. non dicit, quod detractio in toto humano genere inueniatur, sed addit pene; quia stultorum infinitus est numerus: & quia rari sunt qui non offendant verbo 6a. Aug. auctoritas intelligitur iuxta secundā concl. cum verba non dicuntur animo nocendi, sre ex leuitate, vel lapsu linguę.

1. Concl. *Eccl. 24.* *Prouer. 24.* *Luc. 3.* *Hom. 41. de sanct.*

Art 3 Vtrum detractio sit grauior omnibus pecca- peccatis, quæ in proximum committuntur.

Detractio secundum suum genus est minus peccatum, quā homicidium, & adulterium. 1. Grauius est peccarē facto, quam verbo, ergo. 2. Illud est grauius peccatum. quod magis nocumentum inducit, & tāto magis nocumentū inducit, quāto maius bonum diminuit: at huiusmodi sunt homicidium & adulterium respectu detractionis: quia bonum corporis præminet bono exteriorum rerum: vnde grauius est homicidium quia tollit vitam, deinde adulterium quod est contra debitum ordinem generationis humanæ, &c 2a. Detractio secundum suum genus est maius peccatum, quam furtum. Quia priuat maiore bono, vnde sumitur ratio culpæ istorum peccatorum. Nam melius est nomen bonū, quā diuitiæ multæ. 3a. Potest tamē esse alius ordo horum peccatorum pro-

Prouer. 22.

propter circunstãtias aggrauantes, vel minuentes. 4a. Ratione circunstantiæ personæ peccãtis per accidẽs peccata locutionis habent quandã leuitatem inquãtũ de facili ex lapsu linguæ proueniunt absque magna præmeditatione † 5a. Qui detrahunt Christo impedientis fidem, derogãt diuinitati eius: & nõ est detractio, sed blasphemia. 6a. Contumelia est grauius peccatũ, quam detractio; quia habet maiorẽ contemptum proximi; non autẽ est mai⁹ adulterio, cuius grauitas non ex cõiũctione corporum pensatur, sed ex deordinatione generationis humanæ. Detractores autem dicuntur homicidæ occasionaliter, sicut etiam intelligitur illud, Qui odit fratrem suũ, homicida est. 7a. Nõ ideo detractio est grauior contumelia, cum sit in occulto, quia oritur ex inuidia, quæ est maius peccatum ira, à qua est cõtumelia: quia ex minore vitio potest oriri maius peccatũ; cum origo peccatorũ attẽdatur ex parte cõuersionis, grauitas autẽ ex parte auersionis. 8a. Quia homo lætatur in sententia oris sui, inde est quod qui detrahit incipit magis amare & credere quod dicit, & cõsequenter magis odisse proximum, & recedere à cognitione veritatis, quod potest sequi ex alijs peccatis, quæ pertinent ad odium proximi.

1. Ioan. 3.

Prou. 15.

Artic. 4 Vtrum audiens, qui tollerat detrahentem grauiter peccet.

1. Concl. Audiens, qui tollerat detrahentem, cũ possit ei resistere, peccat 1. Caue, ait Hiero. ne linguam, aut aures habeas prurientes, &c. 2. Qui detractiones audit absque resistentia, videtur detractori consentire: vnde fit particeps peccati illius, quod est peccatum, ex Paulo, ergo. 2a. Qui inducit aliquem ad detrahendum, & is cui placet detractio propter odium illius cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahẽs, & quandoque magis. Ideo Ber. dixit non esse facile discernere, vtrum damnabilius sit. 3a. Qui, non quod ei placeat peccatum, sed ex timore, aut negligentia, aut etiam verecũdia omittit repellere detrahentem, peccat quidem, sed multo minus, quam detrahens, & plerunque venialiter. Potest autem esse mortale, vel quia debet ex officio corrigere, vel propter periculũ, quod

Epist. ad Nepot.

Rom. 1.

Lib 2. de consid. ad Eugen.

nouit inde consecuturum, vel quia timor mundanus est quandoq; peccatum mortale. † 4a. Et in arbitrio cuiuscunque detrimentum suæ famæ pati, nisi vergat in periculum aliorum; & sic potest commendari patientia sustinendarum detractionum: non autem est sui arbitrij, vt patiatur detrimentum famæ alterius. 5a. Qui scit verum esse quod dicitur, non debet arguere detrahentem de falsitate, sed de hoc quod peccat fratri detrahendo: aut ostendere sibi distractiõe displicere. 6a. Vtilitas, quæ ex detractione prouenit, non est ex intentione detrahentis, sed ex Dei ordinatione. Prou. 25.

Quæstio 84. De susurratione.

Artic. 1. Vtrum susurratio sit peccatum distinctum à detractione.

Susurratio, & detractio conueniunt in matera, & forma, siue in modo loquendi; quia vtraque malum occulte de proximo dicit: vnde aliquando vna pro alia ponitur. Eccl. 5. Non appellaberis susurro, id est, vt exponit Glo. detractor. 2a. Susuratio, & detractio differunt ex parte finis, quia detractor intendit denigrare famam proximi: susurro vero amicitiam separare. Ita docet Glos. in c. 1. ad Rom. vbi ait susurrones, eos dici, qui inter amicos discordias seminant, & detractores, qui aliorum famæ detrahunt, vel eã minuunt † 3a. Susurro, vt dicit malum, dicitur detrahere, sed differt à detractore, quia non intendit simpliciter dicere malum, sed illud, quidquid sit, quod possit discordiam gignere. 4a. Criminator differt à susurrone, & detractore: quia publice alijs crimina imponit. 5a. Bilinguis proprio dicitur susurro, qui volẽs rumpere amicitiam inter duos, duabus linguis vtitur, vni dicens malum de altero. 1. Concl.

Prou. 26. Eccl. 26.

Articl. 2. Vtrum detractio sit grauius peccatum, quam susurratio.

Susurratio est maius peccatum; quã detractio & quam contumelia 1. Eccl. 5. Denotatio pessima super bilinguem, susurroni autem odium, & inimicitia, & contumelia. 2. Illud est maius peccatũ, quod tollit maius bonum: sed amicus quem tollit susurratio præeminet inter cætera exteriora bona; quia sine eo nemo viuere 1. Concl.

Li. 8. Eth. 1. viuere potest, vt ait Arist. & fama est necessaria ad amicitiam comparandam, & etiam amicus est melior quam honor, & amari, quam honorari, vtidem docet, ergo.
Lib. 8. Eth cap. 8. † 2a. Licet detractor quandoque peiora dicat: tamen susurratio est grauior ratione finis. 3a Detractio tollendo famam operatur ad dispositionem inimicitiæ: at susurratio directe operatur ad inimicitiam inducendam: ideo &c 4a. Qui detrahit fratri
Iacob. 1. videtur detrahere legi, prout contemnit præceptum de dilectione fraterna: contra quod directius agit, qui amicitiam disrumpere nititur, vt susurro: qui maxime
Prou. 6. peccat contra Deum, qui seminantes discordias detestatur.

Quæstio 75. De derisione.

Artic. 1. Vtrum derisio sit speciale peccatum ab alijs præmissis distinctum.

1. concl. Peccatum derisionis distinguitur à premissis peccatis ratione finis. 1. Derisio fit ludo, vnde illusio nominatur: non sic peccata præmissa, ergo. 2. Peccata verborum sunt pensauda secundum intentionem proferentis, & secundum diuersa quæ intenduntur diuersificantur: sed per conuicium aliquis intendit honorem deprimere, per detractationem famam minuere, per susurrationem amicitiam tollere, per derisionem, vt qui irridetur, erubescat, ergo. † 2a. Subsannatio & irrisio conueniũt in fine, & ideo non differunt specie, sed solum in modo; quia irrisio fit ore, id est verbis, & cachinnis, subsannatio autem naso rugato: & vtrunque differt à contumelia, sicut erubescẽtia à dehonoratione.
Glo. in Ps. 2. 3a. Derisio communicat cum prædictis vitijs in materia; quia dicit turpia; sed differt in fine; quia tantum dicit, vt generet confusionem, & erubescentiam in eo, quem
Prou. 16. irridet. 4a. Derisio inducit speciale nocumentum: quia inquietat irrisi conscientiã, cuius securitas est maximum bonum.

Artic. 2. Vtrum derisio possit esse peccatum mortale.

1. Concl. Derisio est de aliquo malo, vel defectu: quod malum si sit magnum non pro ludo, sed seriose accipitur. & si in ludum, vel risum vertatur, est, quia accipitur vt paruũ: vel secundum se, vel ratione personæ. 2a. Cum malum alterius in ludum, vel risum aliquis ponit, quia secundum se est paruum, est veniale peccatum secundum suũ genus 3a Cum accipitur quasi paruum ratione personæ, sicuti defectus puerorum & stultorum parum ponderare solemus, sic aliquem irridere, est eum paruipẽdere, vt eius malum sit quasi ludo habendum, deriso est peccat; mor. Nam Deus, Prou. 3. deridet illusores: & deridere Dei est æternaliter punire, pro pec. mort. ergo. 4a. Derisio hoc modo est grauius pec. quam contumelia: quia contumeliosus recipit malum alterius seriose: illusor autem in ludũ: vnde est maior contemptus. 5a. Tanto grauius peccatum est illusio, quanto maior reuerentia debetur personæ illusæ. Vnde grauissimum peccatum est irridere Deum, deinde parentes; postea viros iustos quibus debetur honor, qui est virtutis præmium: quæ derisio est valde nociua: quia propter hoc homones à bene agẽdo impediuntur. † 6a. Ludus potest importare aliquid contrarium caritati, si non respectu eius, cum quo luditur, saltem respectu eius de quo luditur, propter contemptum. 7a. Qui venialiter peccat, nõ reciduat nisi dispositiue, & qui reciduat in peccatum, cuius pœnituit, & qui simulat non expresse Deum, irridet, sed quasi interpretatiue, prout ad modum deridentis se habet 8a. Derisio ex se leuius quid est, quam detractio, & contumelia, quia dicit ludum: sed aliquando habet maiorem contemptum, & sic est grauius.

Isa 37. Prou. 30. Iob. 12.

Quæstio. 76 De maledictione.

Art. 1. Vtrum liceat maledilere aliquem.

1. Concl. Maledicere, idem est, quod malum dicere: dicere autem tripliciter se habet ad id quod dicitur: vel per modum enunciationis per indicatiuum: vel per modũ causæ efficientis: quod est proprium Dei, qui dixit & facta sunt, quod homini conuenit, per imperatiuum: vel per optatiuum. 2a. Maledicere, quod proprie loquendo est cum aliquis imperat, vel optat malum alterius

alterius intendens malum, vt malum est, est illicitum. 3a. Maledicere cum aliquis imperat, vel optat malum alterius sub ratione boni, licitum est: quia non est maledictio, nisi per accidens, cum principalis intentio feratur in bonum: & hoc, vel est ratione boni iusti: & sic iudex licite maledicit illum, cui præcipit iustam pœnam inferri, & Ecclesia anathematizãdo: & sic prophetæ imprecantur mala peccatoribus, vel ratione boni vtilis, vt cũ quis optat peccatorem pati aliquid, vt vel ipse melior efficiatur, vel ab aliorum nocumento cesset. 4a. Maledicere vt est tantum malum aliorum referre pertinet ad detractionem. 5a Apost. prohibet maledicere sub intẽtione mali. 6a. Optare malum sub ratione boni, non contrariatur, sed habet conformitatem cum affectu, quo simpliciter desideratur bonum. 7a In Diabolo non est maledicenda natura, & sic intellige illud Eccl. 21. sed eius culpa: quod cum facit peccator, indicat etiam se esse maledictione dignum. 8a. Licet non possit sciri, quem Deus maledicat secundum finalem reprobationem: potest tamen sciri, qui sit maledictus à Deo secũdum reatum præsentis culpæ.

Deut. 27. 4. Reg. 22. Rom. 12.

Artic. 2. Vtrum liceat creaturam irrationalem maledicere.

1. Concl. Licet creaturam irrationalem maledicere, prout ei dicitur bonum, vel malum contingere in ordine ad creaturam rationalem propter quam est: vel sit ordinata per modum subuentionis, prout ex ea subuenitur humanæ necessitati, & sic Dominus maledixit terram: vel per modum significationis, & sic Christus maledixit ficulneam, in significationem Iudææ: vel per modum continentis, scilicet temporis, vel loci: & sic Iob maledixit diei suæ propter originalem culpam, quam contraxit nascendo: & Dauid montibus Gelboe propter cædem populi ibi factam. 2a. Maledicere creaturis irrationabilibus, vt sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ. 3a. Maledicere his creaturis secundum se cõsideratis est otiosum, & vanum, & sic illicitum: vnde patet ad obiecta.

Gen. 3. Deut. 28. Cap. 3. 2. Reg 1.

Art. 3. Vtrum maledicere sit peccatum mortale.

Maledicere, secundum genus suum, est peccatum mortale; & tanto grauius, quãto personam cui maledicimus magis amare, & reuereri tenemur. 1. Quia maledictio excludit à regno Dei, vt ait Paulus. 2. Maledictio, de qua loquimur, est per quam pronunciatur malum contra aliquem, vel imperando, vel optando: at hoc est contra caritatem, qua diligimus proximum volentes ei bonum, ergo. 2a. Contingit verbum maledictionis, prolatum, esse peccatum veniale: vel propter paruitatem mali, quod quis imprecatur: vel si ex leui animi motu, vel ludo, vel surreptione talia verba proferantur: quia peccata verborũ maxime ex affectu pensantur: vnde patet ad obiecta. 1. Concl. 1. Cor 5. Leu. 20.

Art. 4. Vtrum maledicere sit grauius peccatum, quam detractio

Detractio secundum communem rationem grauius peccatum est, quam maledictio simplex desiderium exprimens. 1 Detractio non potest benefieri: at maledictio vtique, ergo. 2. Ad contumeliosum, susurronem, detractorem, & derisorem pertinet dicere malum culpæ: ad maledicentem malũ pœnæ, non autem culpæ, nisi forte sub ratione pœnæ: sed dicere malum culpæ peius est, quam dicere malum pœnæ, ergo. 3. Ista sunt peccata prout inferunt nocumentum proximo: & grauius est nocumentum inferre, quam desiderare, quod fit per maledictionem, ergo. 2a. Maledictio, quæ fit per modum imperij, cum habeat rationem causæ, potest esse detractione grauior, si maius nocumentum inferat, quam denigratio famæ, vel leuior, si minus: verum ex accidentibus possunt augeri, vel minui hæc vitia. † 3a Maledictio creaturæ, vt creatura est, redundat in Deum: non sic, si maledicatur propter culpam. 4a. Qui maledicit, si velit malum occisionis alterius desiderio, non differt ab homicida, nisi prout actus exterior aliquid addit voluntati. 1. Concl.

Quæstio 77. De fraudolentia, quæ committitur in emptionibus & venditionibus.

Art-

Artic. 1. Vtrum licite aliquis poßit vendere rem plus quam valeat.

1. Concl. Adhibere fraudem ad hoc, vt aliquid plus iusto pretio vendatur, omnino peccatum est: quia decipitur proximus in dānum ipsius. Vnde tollendum est in rebus contrahendis omne mendacium, vt monet Tullius. 2a. Etiam sine fraude carius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, est secundum se iniustum, & illicitum: prout emptio, & venditio introducta sunt pro communi vtilitate. 1. Mat. 7. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: sed nullus vellet sibi rem vendi carius, quam valeat, ergo. 2. inter ementes & vendentes debet secundum æqualitatem rei contractus institui, cum quod est pro communi vtilitate inductum, non debeat esse magis in grauamen vnius, quam alterius: quantitas autem rei commensuratur secundum pretium datum: sed si precium excedat quantitatem valoris rei, vel econuerso, tollitur iustitiæ æqualitas, ergo. 3a. Si loquamur de emptione, vt cedit in vtilitatem vnius, vt cum aliquis multum indiget re aliqua, & alius læditur si ea careat, tunc licite poterit aliquid vendi plus quā ex se valeat quamuis non vendatur plusquam valeat habenti. 4a. Si autem qui emit multum iuuetur, & venditor nihil patiatur, non debet vendere rem plus quā valeat: quia vtilitas, quæ alteri aduenit, non est ex venditione; sed ex conditione ementis, & nemo potest vendere quod non est suum. †5a. Lex humana solum intendit auferre, quæ corrumpunt cōmercium, ideo nō punit vendētes plus æquo, nisi nimius sit excessus: quia tunc cogit ad restitutionem, vt si sit deceptus vltra dimidium iusti pretij: sed secundum legem Dei, quæ punit quidquid ad restitutionem in qualibet inæqualitate, si sit notabile damnum: nam modica additio, vel diminutio non videtur tollere iustitiæ æqualitatem. 6a. Vilius emere & carius vendere, vt quidam Minus dixit, est cōmune multis non quod sit naturale sed quia quam plurimi per latam viam vitiorum incedunt. 7a. In amicitia debet fieri recompensatio secundum vtilitatem perceptam in emptione secundum æqualitatem rei.

lib. 3. offic.

Aug lib. 13. de trin. c. 3.

Articul. 2. Vtrum venditio reddatur illicita propter defectum rei venditæ.

1. Concl. Venditio redditur illicita propter defectum rei venditæ cognitum à venditore: vel sit defectus secundum speciem rei, Isaia. 1 Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua; quod enim permixtum est patitur defectum in specie: vel sit secundum quantitatem, vt si vtatur deficiendi mensura in vendendo, Deut. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera, & cætera vel ex parte qualitatis, vt vendere animal infirmum quasi sanum. Itaque in re potest considerari triplex defectus, scilicet speciei, quantitatis & qualitatis. 2a. in his omnibus venditor non solum peccat iniustam venditionem faciendo, & fraude vtendo; sed etiam tenetur ad restitutionē. 3a. Si quis inscienter vendat cum his defectibus, non peccat: sed tenetur damnū recompensare emptori, cum ad eius notitiam peruenerit. 4a. Et totum hoc, quod dictum est de venditore, intelligendum est etiam de emptore †5a. Si per alchimiam fieret verum aurum, liceret pro vero vendere; alias esset fraudulenta, & iniusta venditio: quia sunt aliquæ vtilitates, & proprietates auri veri, quas non habet aurum per alchimiam sophisticatum. 6a Licet mensuræ sint diuersi in diuersis locis: tamen mensuras publica auctoritate, vel consuetudine institutas, non licet preterire. 7a Non est necesse, vt venditor & emptor cognoscāt occultas rei venditę qualitates, sed illas, per quas redditur humanis vsibus apta: quas facile quisque cognoscere potest.

Artic. 3. Vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.

1 concl. Venditor tenetur dicere vitium rei vēditæ, si sit occultum; alias venditio est illicita, & dolosa, & tenetur ad damni recompensationem. In contractibus ait Ambr. vitia eorum, quæ veneunt, prodi iubentur, &c. 2 Dare alicui occasionem damni, vel periculi semper est illicitum: at vendi-

lib 5. de offic. c. 10.

tor qui rem vitiosam emptori offert, dat ei occasionem damni, vel periculi: damni si propter vitium sit minoris pretij: periculi si usus rei reddatur impeditus, vel noxius, ergo. 2a Si vitium sit manifestum, & propter illud detrahat de pretio quantum oportet, non tenetur vitium manifestare. 3a. Non sufficienter venditor supponit rem emptoris iudicio, quando vitia occulta nō manifestat, quia iudicium non fit nisi de re manifesta. 4a. Nemo tenetur per præconē vitium rei venditæ cuique manifestare; sed ei singulariter, qui accedit ad emendum: nec propter hoc impeditur venditio, quia res potest esse alias vtilis 5a. Licet simpliciter nemo cuique teneatur veritatem dicere circa ea, quæ pertinent ad virtutes: tenetur tamen cum ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatem. 6a. Vitium rei facit de præsenti rem minoris valoris: vnde non est par ratio cum eo, qui vendit caro, non manifestando euentum futurum, in quo vilius venditur.

Artic. 4. Vtrum liceat negociando aliquid carius vendere, quam emere.

1. Concl. Ad negociatores pertinet commutationibus rerum insistere: est autem commutatio duplex, altera naturalis & necessaria, qua fit commutatio rei ad rem, vel rerum & denariorum, propter necessitatem vitæ, & hæc proprie pertinet ad œconomos, vel politicos, qui debent domi, & ciuitati prouidere: altera est denariorum ad denarios, vel quarumcunque ad denarios, non propter res necessarias vitæ, sed propter lucrū: & hæc proprie ad negociatores pertinet, 2a. Prima commutatio laudabilis est: quia deseruit naturali necessitati: secunda autē iuste vituperatur: quoniam ex se deseruit cupiditati lucri, quæ terminum nescit: & quatenus ex se non importat finem honestum, vel necessarium. 3a. Negociatio potest fieri honesta Quia licet eius finis, scilicet lucrum, non importet ex se honestum, nec etiam aliquid vitiosum & virtuti contrarium, tamen si ordinetur in aliquem finem honestum vel necessarium, fiet negociatio licita. Vt si moderatum lucrum ordinetur ad sustentationem domus, vel in indigentium, vel in publicam vtilitatem, & non expedatur vt finis, sed vt præmium laboris † 4a. Chrys intelligendus est de eo, qui constituit vltimum finem in lucro. 5a. Potest pluris vendi res, quam empta sit, cum quis eam meliorauerit, vel pretium eius secundum diuersitatem loci, vel temporis immutatum est, aut propter periculum cui se exponit transferendo de loco, ad locum, vel propter laborem. 6a Clericis est prohibita negociatio, non quod sit mala, sed quia habet speciem mali tum propter lucrum terrenum, & peccata labiorum: tum etiam quia à spiritualibus retrahit.

Arist. lib. 1. Polit. c. 1. 5. & 6.

1. Tim. 3.

Quæstio 79. De peccato vsuræ, quod committitur in mutuis.

Articul. 1. Vtrum accipere vsuram pro pecunia mutuata sit peccatum.

1. concl. Secundum se est illicitum pro vsu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur vsura; & accipiens tenetur ad restitutionem. 1. Exod. 22 vbi dicitur, vt is, qui dedit pecuniam pauperum, non eum vsuris opprimat. 2a. In rebus quarum vsus est ipsarum rerum consumptio, non potest seorsum computari vsus à re ipsa, & ex eo quod conceditur res, conceditur vsus: vnde sicut vendere v.g. vinum, & vendere seorsum vini vsum, esset idem bis vendere, aut vendere quod non est, quod ad iniustitiam pertinet: ita si in mutuo huiusmodi rerum aliquis peteret duas recompensationes, scilicet restitutionem æqualis rei, & pretium vsus, at pecunia est res, cuius vsus est ipsius consumptio, prout in commutatione expenditur, cum sit ad hoc inuenta, ergo. 2a. Accipere aliquid pro mutuo illorum rerū, quæ vsu non consummuntur, vt pro mutuatione domus, &c licitum est: quia in talibus potest seorsum & res, & vsus rei concedi † 3a. Illud, ego veniens cum vsuris, &c. intelligitur de vsura metaphorice pro excrescentia bonorum spiritualium, quam Dominus exigit ad vtilitatem nostram. 4a. Quia fuit prohibitum Iudæis accipere vsuram à fratribus, colligitur quod sit simpliciter malum, quia omnem hominem debemus

lib 5. Eth. c. 5. lib. 1. Pol c. 16.

Luc. 19.

Deut. 23.

bemus habere veluti fratrem. Quod ab aliis acciperent, non fuit eis permissum, quasi licitum, sed ad vitandam maius malum. Cum dicitur, fœneraberis gentibus multis, accipitur fœnus pro mutuo. 5a. Lex humana concessit vsuras, non quasi iustas, sed ne impedirentur vtilitates multorum 6a Non semper homo tenetur mutuum dare; vnde, quantum ad hoc, ponitur inter consilia, sed quod lucrum de mutuo non quærat, cadit sub præcepto. 7a. Recompẽsatio mutui secundum æqualitatem iustitiæ est, vt quisque tantum accipiat, quantum mutuauit. 8a. Principalis vsus vasorum argenteorum non est ipsa eorum consumptio, ideo potest vendi secundarius potest esse commutatio, & tunc non liceret vsum vendere: similiter cum pecunia concederetur ad ostentationem, vel ad ponendum loco pignoris, liceret aliquid accipere, quia tunc vsus non est ipsa rei consumptio. 9a. Qui dat vsuram, non simpliciter voluntarie dat, sed cum quadam necessitate, inquantum indiget accipere pecuniam mutuo, quam qui habet non vult sine vsura mutuare.

Deut. 28.

Art. 2. Vtrum liceat pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere.

1. Concl. Quicunque ex pacto tacito, vel expresso ex pecunia mutuata quodcunque aliud acceperit, cuius pretium pecunia mensurari potest, peccat contra iustitiam. 1 Ezech. 18. In viro iusto requiritur, vt vsuram & superabundantiam non acceperit. 2. Quia idem est, ac si acciperet pecuniam: cum ex Aristot. pro pecunia habeatur quidquid pecunia potest mensurari. 2a. Si accipiat non ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed vt gratuitum donum, non peccat: quia idem poterat licite accipere antequam mutuaret, 3a. Recompensationem earum rerum; quæ pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, vt beneuolentiam, amorem, &c. † 4a. Potest qui mutuat de damno pacisci, quia non vendit vsum, sed damnum euitat: at recompensationem damni ex eo quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum ducere, quia non debet vendere id, quod nondum habet, & potest impediri ab habendo 5a. Dupliciter quis tenetur ad recompensationem beneficij, vel ex debito iustitiæ, & sic tenetur solum tantum reddere, quantum mutuo accepit: vel ex debito amicitiæ, vbi magis attenditur affectus, & sic ciuilis obligatio non tollit, quin spontanea recompensatio fiat. 6a Munus ab obsequio, vel lingua ex beneuolentia, quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit, licet accipere & exigere: sed ex obligatione rei nequaquam, quia pecunia æstimari potest. 7a. Licet mutuanti aliud mutuum spontanee ab eo cui mutuat accipere: non tamen licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum: quia hoc pecunia æstimari posset. 8a Qui mutuat pecuniam, transfert dominium in eum, qui mutuat: qui tenetur integre restituere; etiam si amittat: at qui dat mercatori pecuniam per modum societatis, non transfert dominium suæ pecuniæ, ideo licite potest partem lucri expetere. 9a. Quando vsus pignoris pro mutuo accepti pretio æstimari potest, debet computari in restitutionem mutui, nisi sit vsus rei, qui gratis soleat concedi inter amicos. 10a. Qui vendit carius, quam sit iustum pretium, vt de pecunia soluenda emptorem expectet, vel emit vilius ratione anticipatæ pecuniæ, committit vsuram: si vero quis velit de pretio diminuere, vt pecuniam prius habeat, non committit vsuram.

lib. 4. eth. c. 5.

Art. 3. Vtrum quidquid de pecunia vsuraria quis lucratus fuerit, reddere teneatur.

Non quidquid de pecunia vsuraria aliquis lucratus est, reddere tenetur: quia aliquando legitime aliquid per pecuniam vsurariam acquiritur. Vt cum id quod per vsuram habetur, vt consumitur: vt vinum pecunia, &c. quia tunc quod ex tali re acquiritur, non est fructus rei, sed industriæ humanæ, nisi forte per detentionem talis rei alter sit damnificatus amittendo aliquid de bonis suis: nam tunc teneretur ad recompensationem 2a. Qui autem per vsuram habet rẽ, quæ vsu nõ consumitur, non solũ tenetur restituere rem, puta domũ, vel 1. Concl.

agrum,

agrum, sed etiam fructus inde perceptus: quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus †3a Radix respectu rami, non solum habet rationem materiæ, vt pecunia vsuraria; sed etiam causæ effectiuæ, & ideo, si radix mala, & rami: non tamen si vsura mala, etiam quidquid ex illa proficiscitur. 4a. Possessiones emptæ ex vsuris sunt ementium, obligatæ tamen illis, à quibus fuerunt vsuræ acceptæ, quibus non sunt dandæ, sed vendendæ, vt pretia restituantur secundum quantitatem vsuræ 5a. Acquirēti ex pecunia vsuraria, debetur aliquid propter suam industriam, sicuti propter causam principalem,

Artic. 4. Vtrum liceat pecuniam accipere mutuo sub vsura.

1. Concl. Licet ab eo, qui paratus est vsuram facere, & vsuras exercet, mutuum accipere sub vsuris propter aliquod bonum, quod est subuentio suæ necessitatis, vel alterius. 1. Quia, qui iniuriam patitur, non peccat: sed qui accipit mutuum sub vsuris iniuriam patitur ab eo, à quo accipit, ergo. 2. Vt inducere hominem ad peccandum, nullo modo licet, sic nec inducere aliquem ad mutuandum sub vsuris: sed vti peccato alterius ad bonum licitum est: quia hoc facit etiam Deus, vt August ait. Sicuti etiam licet ei, qui incidit in latrones manifestare thesaurum, quem habet, ne occidatur †1a. Qui accipit pecuniam sub vsuris, non consentit peccato, sed eo vtitur ad bonum. 3a. Qui accipit ad vsuram, non dat occasionem vsurario accipiendi vsuras, sed mutuandi, vnde ille sumit occasionem peccandi ex sua malitia: & est scandalum passiuum ex parte dantis, non autem actiuum ex parte petentis 4a Qui dat pecuniam vsurario, pecunias alias, vnde vsuram exerceat non habenti, vel vt magis exerceat vsuras, est peccati particeps: si autem non ad hoc, sed vt pecunia tutius seruetur, non peccat, sed vtitur peccatore ad bonum.

[margin: In Ench. c 13 / Epist. 154. / Quæst. c. 41.]

Quæstio 79. De partibus integralibus iustitiæ.

Art. 1. Vtrum declinare à malo, & facere bonum, sint partes iustitiæ.

Concl. Facere bonum, & vitare malum, si accipiantur in communi, pertinent ad omnem virtutem: & sic non sunt partes iustitiæ, nisi iustitia accipiatur pro omni virtute quãuis iustitia sic accepta, respiciat quandam rationem boni specialem, prout est debitũ ad legem diuinam, vel humanam. 2a. Facere bonum, & vitare malum, sunt partes quasi integrales, specialis iustitiæ, quæ respicit bonum sub ratione debiti ad proximum, & vitare malum, id est, detrimentum proximi. 1. Ad iustitiam legis, ait Aug pertinet declinare à malo, & facere bonum, ergo. 2. Ad iustitiam pertinet constituere æqualitatem in his, quæ sunt ad alterum, quod fit faciendo bonum, id est, reddendo cuique, quod ei debetur, & eiusdem est cõseruare bonum constitutum, quod fit declinando à malo, id est, à nocumento, ergo vtrunque eorum requiritur ad perfectam iustitiam. 3a. Sunt etiam eodem modo partes iustitiæ generalis, quæ respicit ista duo in ordine ad communitatem, vel ad Deũ. †4a. Hæc duo ponuntur partes iustitiæ secundum aliquam propriam rationem boni, & mali non sic in alijs virtutib. moralibus, in quibus facere bonum, est attingere medium, & facere malum recedere ab illo. 5a. Non facere malum, hoc loco non importat puram negationem, sed motum voluntatis declinantis à malo, quod est meritorium. 6a. Facere bonum est actus completiuus iustitiæ, & pars principalis: declinare à malo est actus imperfectior, & minus principalis.

Art. 2. Vtrum transgressio sit speciale peccatum.

Transgressio proprie dicitur, cum quis agit aliquid contra præceptum negatiuum. 1. Concl. Nam transgressio est, qua quis terminum transgreditur, vt patet in motibus corporalibus: at terminus in moralibus præfigitur homini per præceptum negatiuum, ergo. 2a. Transgressio materialiter sumpta est communis omnibus speciebus peccatorum: quia per quamlibet peccati mortalis speciem transgreditur aliquod præceptum diuinum. 3a. Si accipiatur formaliter, id est, vt est facere contra præceptum negatiuum est speciale peccatum, dupliciter. 1. Vt

1. Vt opponitur ad genera peccatorum apposita alijs virtutibus: vt enim ad iustitiam legalem, quæ est specialis virtus, pertinet attēdere debitū præcepti: ita ad trāsgressionē præcepti contemptū. 2. Vt distinguitur ab omissione, quæ contrariatur præcepto affirmatiuo. †4 a. Peccatum definitur per transgressionem, quæ est peccati species, quia iniustitia legalis est materialiter omne peccatum. 5a. Inclinatio naturę pertinet ad præcepta legis naturalis: & etiam consuetudo honesta habet vim præcepti, ex Aug vnde contra hæc potest esse transgressio, & peccatum. 6a. Transgressio se extendit ad omnia vitia, præterquā ad omissionem, quæ omnino ab illa distinguitur. *Epist. 86. ad Cas.*

Artic. 3. Vtrum omißio sit speciale peccatum.

1. Concl. Eo modo, quo iustitia est specialis virtus, omissio est speciale peccatum distinctum à peccatis, quæ opponuntur alijs virtutibus. 1. Iac. 4. scienti bonum, & nō facienti peccatum est illi. 2. omissio importat prætermissionem boni non cuiuscunque, sed debiti: at bonum sub ratione debiti pertinet ad iustitiam, vel legalem, si sit in ordine ad leges; vel specialem, si sit in ordine ad proximum, ergo. 2a. Vt facere bonum, cui opponitur omissio, est specialis pars iustitiæ, distincta à declinatione mali, cui opponitur transgressio, ita omissio à transgressione distinguitur. †3a. Omissio est peccatum actuale, non quod dicat aliquem actum, sed prout negatio actus reducitur ad genus actus. 4a. Nemo peccat per omissionem, si non faciat, quod non potest; quia nemo ad impossibile tenetur: & omissio non est, nisi eius, quod quis facere debet, & potest 5a. peccatum omissionis incipit pro eo tempore, in quo per præceptum affirmatiuum aliquis est obligatus ad operandum, etiam quando esset impotens propter culpam præcedentem: quia omissio sequens est voluntaria propter causam præcedentem 6a. Ad iustitiæ meritum requiritur actus, non autem ad omissionē: plus enim requiritur ad meritum virtutis, quam ad demeritum culpæ.

Articul. 4. Vtrum peccatum omißionis sit grauius, quam peccatum transgreßionis.

Transgressio, simpliciter & absolute loquendo, est grauius peccatum, quam omissio: licet aliqua omissio possit esse grauior aliqua transgressione. 1. Quia facilius est abstinere à malo faciendo, quam implere bonum, quod qui nō facit, omittit, ergo. 2. Quod est contrarium virtuti, magis distat ab illa, quam simplex eius negatio, & per consequens est grauius peccatum, quia peccatum ideo est graue quia distat à virtute: at transgressio est cōtraria actui virtutis, & omissio negationem ipsius importat, ergo. † 2a. Tunc delictum habet quandam grauitatem, vnde maiori expiatione olim indigebat, quando scienter, & cum quodam contemptu homo omittit facere, quod debet: communiter autem sumitur pro quacunque omissione 3a Ei, quod est bonum facere, opponitur, & non facere bonum, quod est omittere, & facere malum, quod est transgredi; primum contradictorie, secūdum contrarie opponitur, vnde grauius. 4a. Transgressio negatiuis præceptis contrariatur, omissio affirmatiuis. Vnde si vtrunque proprie accipiatur, habet rationem peccati mortalis: si autem large pro eo, quod fit præter præcepta, potest esse veniale. 5a. Vt transgressioni debetur pœna damni, & sensus, ita omissioni; & hoc propter radicem, ex qua procedit; licet non habeat necessario actualem conuersionem. *1. Concl.* *Leuit. 5.* *Matth. 7.*

Quæstio 80. De partibus potentialibus iustitiæ.

Artic. 1. Vtrum conuenienter aßignentur virtutes iustitiæ annexæ.

Conuenienter enumerantur virtutes iustitiæ annexæ à Tullio. Nam virtutes alicui principali virtuti annexæ oportet, vt in aliquo cum ea conueniant, & in aliquo à perfecta eius ratione deficiant. A iustitia autem, quæ in quadam æqualitate in ordine ad alium consistit, potest aliqua virtus, quæ sit ad alterum dupliciter deficere, vel ratione æqualis, vel ratione debiti. Ratione æqualis iustitiæ adiungi- *1. concl. lib. 2. de inuent.*

tur religio erga Deum: quia quod Deo reddimus debitum est, non tamen æquale. Pietas erga parentes, quibus secundum æqualitatem recompensare non possumus, & obseruantia propter virtutem, quia etiam virtus non potest secundum æquale præmium ab homine recompensari. Ratione debiti, debitum aliud est legale, quod per leges determinatur; & hoc iustitia directe concernit: aliud est morale, & hoc, aut est quasi necessarium, sine quo morum honestas conseruari non potest; aut non, sed cõferens ad maiorem honestatem: Si primũ, vel attenditur ex parte debentis, & sic annectitur iustitiæ veritas, per quam talem homo se exhibet alteri, in verbis, & factis, qualis est: vel attenditur ex parte eius, cui debetur, quando scilicet redditur alicui, prout fecit, siue in bonis, & sic iustitiæ adiungitur gratia, in qua amicitiarum, & officiorum alterius memoria, & remunerãdi voluntas continetur alterius: siue in malis, & sic adiungitur vindicatio, in qua ius, aut iniuria, & omnino quidquid obscurũ est defendendo, aut vlciscendo propulsatur: si secundum, id est debitum ex honestate, hoc respiciunt liberalitas, effabilitas, siue amicitia, & alia huiusmodi, quæ à Tullio non enumerantur, quia parum habent de ratione debiti †2a. Vindicta, quæ fit per sententiam iudicis, pertinet ad commutatiuam: at ea quam quis facit proprio motu, non tamen contra leges, pertinet ad virtutem iustitiæ adiunctam. 3a. Macrobius attendens ad duas partes integrales, posuit innocentiam, sub declinare à malo, & sex sub facere bonum: duæ sunt ad æquales, scilicet amicitia exterius, & concordia interius: duæ ad superiores, pietas, & religio: quæ ad inferiores, affectus, inquantum placent bona eorum, & humanitas per quam subuenitur eorum defectibus. 4a. Quæ afferuntur ab alijs, in his continentur, vt obedientia in obseruantia, fides in veritate, æquitas sub amicitia, & disciplina sub humanitate. 5a. Andronius enumerat, quæ pertinent ad particularem iustitiam, vt bona commutatio, & quæ ad legalem, vel in communi, & sic legis positiua, vel quantum ad ea, quæ occurrunt agenda, præter communes leges, & sic eugnomosina, quæ est talium bone directiua: Eusebia, quasi bonus cultus, eadem est cum religione, ad quam reducitur etiam sanctitas: Eucharistia est idem ac bona gratia: benignitas est idem cum affectu, & liberalitas ad humanitatem pertinet. 6a Epicheia autem adiungitur iustitiæ legali, & est idem cum eugnomosina.

Psalm. 115. Arist. 8. Eth. c. 8. Arist. 4. Eth. c. 3.

lib. 1. in Som. Scip.

Quæstio 81. De religione.

Art. 1. Vtrum religio ordinet hominem solum ad Deum.

Religio proprie importat ordinem ad Deum. 1. Religio, ait Tullius, est quædam intuitio naturæ, quam diuinam vocant, quæ cultum, vel cæremoniam affert. 2. Religio videtur dicta, vel à relegendo ea, quæ diuini cultus sunt: vel quia Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligentes, vt August. ait, Deo enim alligari principaliter debemus, tanquam indeficienti principio, quo omnis nostra electio dirigi debet, vt quem negligenter amisimus, credendo, & fidem protestando recuperemus, ergo †2a. Religio habet duplices actus, & proprios, vt sunt adorare, sacrificare, &c. & secundarios, qui fiunt à virtutibus; quibus ipsa tanquam principalior imperat; vt visitare pupillos, &c. 3a. Cum Aug. dicit, religionem dici in ordine ad propinquos; intellige extenso nomine religionis. 4a. Latria interpretatur seruitus, non quæcunque, sed secundum specialem rationem, quæ tantum conuenit Deo: sicuti cultus, qui pertinet ad religionem, non est erga alios, sed solum erga Deum 5a. Omnes, qui Deum colunt, possunt dici religiosi: tamen specialiter religiosi dicuntur tantum illi, qui totam vitam suam diuino cultui dedicant.

1. Concl. lib. 2. de inur. Isid lib. 10. etymol. c. 17. Prou 3. lib. 10 de ciu. c. 4. Iacob 1. lib. 10. de ciu. c 1.

Art. 2. Vtrum religio sit virtus.

Religio est virtus. 1. Quia connumeratur alijs virtutibus. 2. Omnis actus bonus ad virtutem pertinet, cum virtus sit quæ facit bonum habentem, & opus eius perfectum reddit: sed reddere honorem debitum Deo, quod pertinet ad religionem est actus bonus, quia per hoc aliquis conuenienter ordinatus ad ipsum, ordo autem ad rationem

1. Concl.

boni

boni pertinet;ex Aug ergo. † 2a. Religio non est donum timoris, cuius actus est reuereri, sed ad illud ordinatur, tanquam ad principalius. 3a Exhibere Deo debitam seruitutem, potest esse actus virtutis, secundum quod homo id voluntarie facit. 4a. De dictamine rationis naturalis est, vt homo aliqua faciat ad Dei reuerentiam, sed quod hæc, aut illa faciat, est de institutione iuris diuini, vel humani.

lib. de nat. boni. c. 55.

Artic. 3 Vtrum religio sit vna virtus.

1. Concl. Religio est vna virtus. 1. Ephes. 4. Vnus Deus, vna fides: sed vera religio protestatur fidem vnius Dei, ergo 2. Habitus distinguuntur secundum diuersam rationem obiecti: at ad religionem pertinet exhibere reuerentiam vni Deo, secundum vnam rationem, vt scilicet est primum principium creationis, & gubernationis; quia tanquam pater, cui debetur honor, omnia gubernat, ergo. † 2a Personæ diuinæ sunt vnum principium creationis, & gubernationis, ideo eis vna religione seruitur. 3a. Eodem actu homo seruit Deo, & colit ipsum Nam cultus respicit Dei excellentiam, seruitus vero subiectionem hominis: & ad hæc pertinēt omnes actus, qui religioni attribuuntur: vt. viuere, vouere, &c. 4a Cultus religionis nō exhibetur imaginibus consideratis in seipsis, sed vt sunt imagines ducentes ad Deū incarnatum: & ideo non diuersificatur ex hoc virtus religionis.

Mal. 1.

Artic. 4. Vtrum religio sit specialis virtus ab alijs distincta.

1. Concl. Religio est specialis virtus ab alijs distincta. 1. Quia ponitur pars iustitiæ ab alijs partibus distincta. 2. Vbi est specialis ratio boni, est specialis virtus: at in religione est specialis ratio boni, quia in Deo est singularis excellentia ratione cuius ei exhibemus debitum honorem, qui debetur alicui ratione excellentiæ: vnde diuersis personarum excellentiis diuersos tribuimus honores, ergo. † 2a Ex eo, quod omne opus virtutis dicatur sacrificium, vt ordinatur ad Dei reuerentiam, non sequitur, vt religio sit generalis virtus; sed quod imperet omnibus alijs virtutibus. 3a. Omnia, quæ fiunt in gloriam Dei, pertinent ad religionem, non quasi ad elicientem, sed ad imperantem. 4a. Bonitas Dei communicatur creaturis; non autem excellentia bonitatis eius: vnde est eadem caritas, qua diligimus Deum, & proximum: sic religio, &c.

Articul. 4. Vtrum religio sit virtus theologica.

1. Concl. Duo considerantur in religione, scilicet id quod Deo offert, id est cultus, & hoc se habet ad religionem, vt materia, & obiectum: & id, cui cultus exhibetur, scilicet Deus, non quod actus Deum attingant, vt actus fidei, quo credimus Deo. 2a. Religio non est virtus theologica, cuius obiectum est vltimus finis. Quia cum sit virtus, quæ Deo cultum affert, versatur circa actus, quibus Deus colitur, non circa Deum, vt est materia, & obiectum, sed vt est finis. 3a. Religio est virtus moralis. 1. Quia ponitur inter partes iustitiæ, quæ est moralis virtus. 2. Quia est circa ea, quæ sunt ad finem, id est circa Dei cultum, s. circa sacrificia, oblationes, &c. Vnde soluitur secundum. † 4a. Deus colitur fide, spe, & caritate, ex Aug prout istæ virtutes suo imperio causant actum religionis, quia virtutes circa finem mouēt alias, quæ sunt ad finem. 5a. In religione accipit medium, secundum quandam æqualitatem inter operationes, quæ sunt ad Deum, & hoc non absolute, sed secundū quandam considerationem humanæ facultatis, & diuinæ acceptationis.

In Ench. c. 3.

Art. 6. Vtrum religio sit præferenda alijs virtutib. moralibus.

Religio præeminet inter alias virtutes morales. 1. Quia in Exo. ponūtur prius pręcepta ad religionē pertinentia, tanquā prę cipua 2. Quo virtutes morales fini sunt propinquiores, eo sunt meliores: at religio magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliæ virtutes morales, quia operatur ea, quę directe, & immediate ordinantur in honorē diuinum, ergo. † 2a. Laus virtutis in volūtate cōsistit, non autē in potestate deficere: vnde non posse reddere æquale Deo, non minuit laudem religionis. 3a. Deo nō exhibetur aliquid propter eius vtilitatē, sed propter eius gloriā ad nostrā vtilitatē. 4a. Vbi est necessitas, tollitur gloria supererogationis, non autem excluditur meritū virtutis.

1. Concl. Cap. 20.

Artic. 7. Vtrum religio habeat aliquem exteriorem actum.

. Concl. Religio habet interiores actus, quasi principales, & per se ad religionem pertinentes; exteriores vero actus, quasi secundarios, & ad interiores actus ordinatos. 1. Psal. 83. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, per cor actus interiores, per carnem exteriores designantur. 2. Deo exhibemus honorem, non propter seipsum, quia ex se est gloria plenus, sed propter nostram vtilitatem, quia ex hoc mens nostra ei subijcitur, in quo eius perfectio consistit, vnumquodque enim perficitur ex hoc, quod subijcitur suo superiori; sed mens humana, vt Deo coniungatur, indiget sensibilium manuductione: vnde in diuino cultu opus est, quod aliquibus corporalibus vtatur, quibus excitetur ad spirituales actus, ergo. †2a. Cum Dominus inquit, Deus spiritus est, &c. loquitur quantum ad id, quod est principale, & primo intentum in cultu diuino. 3a. Exteriora exhibetur Deo, non quod illis indigeat; sed tanquam signa intentionem operum, quæ per se Deus acceptat, vt Aug. ait 4a. Idololatræ deridentur, quia non exhibebant exteriora, tanquam signa excitantia, sed tanquam per se idolis accepta; & etiam, quia erant vana, & turpia.

Rom. 1. Ioan. 4. Psalm. 49. Lib. 10 de ciu. c. 5. Aug lib. 1. de ... c. 10.

1. Concl.

Artic. 8. Vtrum religio sit idem sanctitati.

Sanctitas non differt à religione secundum essentiam, sed tantum ratione 1. Luc. 1. Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia: at seruire pertinet ad religionem, ergo 2. Sanctitas importat, primum munditiam, vnde Græce agios, id est, sine terra, & Latine sanctus, quasi sanguine tinctus, eo quod antiquitus, qui mundari volebant, sanguine hostiæ tingebantur: deinde firmitatem, vnde sanctum dicitur, quod est legibus munitum: & vtrunque requiritur, vt mens coniungatur Deo, tanquam primo principio, & vltimo fini. Pacem sequimini, ait Paul. cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua, &c. & alibi. Certus sum, quod neque mors, &c. Vnde sanctitas dicitur, per quam mens hominis seipsam, & suos actus applicat Deo: sed religio dicitur, vt specialiter Deo debitum famulatum exhibet in sacrificijs, & c sanctitas vero, vt homo hæc, & aliarum virtutum opera refert in Deum, & per ea se disponit ad cultum diuinum, ergo. † 2a. Sanctitas secundum essentiam est specialis virtus: quomodo est quodammodo eadem religioni: habet autem quandam generalitatem, vt omnes virtutum actus per imperium ordinat in bonnm diuinum. 3a. Temperantia, munditiam operatur, non tamen ita, quod habeat rationem sanctitatis, nisi referatur in Deum: idem de virginitate, ait Aug. 4a. Sanctitas condiuiditur religioni, prout ab ea distinguitur ratione.

Isid lib. ... Etymol. c. 8. Heb. 12. Rom. 8. lib. 1 de virgin. c. 8.

Quæstio 82. De deuotione.

Art. 1. Vtrum deuotio sit specialis actus.

1. Concl. Deuotio est specialis actus voluntatis. 1. Actibus meremur: sed deuotio habet specialem rationem meriti, ergo. 2. Deuotio nihil aliud est, quam voluntas quædam prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum: vnde dicitur, quod filij Israel obtulerunt mente promptissima, & deuota permitias Domino; at hic est specialis actus, ergo † 2a. Cum deuotio sit actus voluntatis hominis offerentis seipsum Deo, ad ei seruiendum, qui Deus est vltimus finis, consequenter imponit modum humanis actibus; siue sint voluntatis, circa ea, quæ sunt ad finem, siue aliarum potentiarum, quæ mouentur à voluntate: & hoc non tollit speciem actus. 3a. Deuotio inuenitur in multis generibus actuum, non vt species, sed sicuti motio mouentis inuenitur virtute in motibus mobilium. 4a. Et est actus appetitiuæ partis animæ, & motus quidam voluntatis, vt est dictum.

Exod 25.

Articul. 2. Vtrum deuotio sit actus religionis.

1. Concl. Deuotio est actus religionis. 1. Deuotio dicitur, à vouendo: sed votum est actus religionis, ergo. 2. Ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam voluntatem habere ad illud faciendum, ex Aristot. sed operari, quæ pertinent ad diuinum cultum, spectat proprie ad religionem,

lib. 5. eth. c. 1.

gionem, ergo etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad huiusmodi exequenda; quod præstat deuotio. †2a. Tradere seipsum Deo ei adhærendo spirituali vnione pertinet ad caritatem: sed tradere seipsum Deo ad opera diuini cultus, immediate pertinet ad religionem. 3a. Caritas generat deuotionem, & per deuotionem caritas nutritur: sicuti calor generat pinguedinem, eaque nutritur. 4a. Deuotio, quæ habetur ad sanctos, transit in Deum, quem in suis ministris veneramur: at deuotio, quæ habetur ad dominos temporales, est alterius rationis.

Artic. 3 Vtrum contemplatio, seu meditatio sit deuotionis causa.

1. Concl. Causa extrinseca principalis deuotionis Deus est. Vt ait Ambros. in Lucam 2a. Causa intrinseca ex parte nostra oportet, vt sit meditatio, seu contemplatio. 1. In meditatione mea, ait Dauid, exardescit ignis: sed ignis spiritualis causat deuotionem, ergo. 2. Deuotio est actus voluntatis, qua homo prompte se tradit ad cultū Dei: sed omnis actus voluntatis ex aliqua consideratione procedit; quia voluntatis obiectum est bonum intellectum, & vt ait Aug. voluntas oritur ex intelligentia, ergo meditatio est causa deuotionis, prout homo per meditationem cōcipit, quod se tradat diuino obsequio 3a. Ad hoc inducit duplex consideratio: altera, quæ est ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorum Dei: & hæc excitat dilectionem, quæ est causa proxima deuotionis: altera ex parte hominis considerantis suos defectus, ex quibus indiget, vt Deo innitatur: quæ impedit præsumptionem, per quam homo impeditur, ne Deo se subijciat. † 4a. Solum ea contemplatio deuotionem impedit, quæ est earum rerum, quæ ad dilectionem Dei non pertinent. 5a. Ea quæ pertinent ad Christi humanitatem per modum cuiusdā manuductionis, maxime deuotionem causant; cum tamen deuotio principaliter circa ea, quæ sunt diuinitatis consistat. 6a. Scientia aliquando est occasio, vt homo consideret de seipso, & non totaliter se Deo subijciat, & sic impedit deuotionem, & simpliciores, & mulieres, maiorem deuotionem habent.

Psalm. 83

Articul. 4. Vtrum lætitia sit deuotionis effectus.

Deuotio per se, & principaliter spiritualem lætitiam mentis causat, ex consequēti, & per accidens, tristitiam, quæ est secundum Deum. 1. In collecta dicitur: quos ieiunia votiua castigant, ipsa quoque deuotio sancta lætificat. 2. Deuotio ex duplici consideratione oritur, vt art. 3. est dictum: ex prima, per se sequitur delectatio, Psalm. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum: & per accidens in viatoribus tristitia quædam, Psalm. 41. Sitiuit anima, &c. & postea: Fuerunt mihi lacrymę: Et secunda per se sequitur tristitia, per accidens lætitia propter spem diuinæ subuentionis. † 2a. In passione Christi est aliquid, quod contristet, & aliquid quod lætificet, scilicet defectus humani, & bonitas Dei, ac benignitas. 3a. Idē spiritus, qui ex vna parte cōtribulatur propter defectus præsentis vitæ, ex alia delectatur ex spe diuini auxilij, & bonitatis. 4a. Lacrymæ non solum oriuntur ex tristitia, sed etiam ex affectus teneritudine, cum cōsideratur aliquid delectabile, & sic lacrymę ex deuotione oriuntur. 1. Concl.

Quæstio 83. De oratione.

Art. 1. Vtrum oratio sit actus appetitiuæ virtutis.

Oratio ex Cassiod. dicitur, quasi oris ratio: ratio autem speculatiua, & practica differunt, quod illa est apprehensiua tantum, hæc vero etiam causatiua: vel perfecte necessitatem inducendo, vt cum effectus totaliter subditur causæ, vel imperfecte, cum non totaliter subditur. 2a. Ad rationem pertinet imperare, non solum inferioribus potentijs corporis, sicut necessitatem imponens, sed etiam hominibus subiectis, imperando, vel inducendo, & disponendo, respectu eorum, qui non sunt subiecti, siue sint æquales, siue superiores Vtrunque autem horum, scilicet imperare, & petere, seu deprecari ordinationem importat, prout homo disponit aliquid faciendum per aliud, quod ad rationem pertinet, cuius est ordinare, ex Aristot. 3a. Oratio est rationis actus. 1. Orare ex Isid. idem est, quod dicere: 1. Concl. 3 Eth. c. vlt. lib. 10 ety. c.

sed dictio ad rationem pertinet, ergo 2. Hic loquimur de oratione, vt est deprecatio, & petitio quædam, vt loquitur Aug. & Damasc. ait esse petitionem decentium à Deo: at petere & deprecari est rationis ergo. † 4a. Illud, desiderium pauperum exaudiuit, &c. vel dicitur, quia desiderium est causa petēdi, vel propter velocitatē exauditionis; quia Deus quandoque exaudit, antequam aliquis orationem proponat. 5a. Nihil prohibet, mouente voluntate, quod actus rationis tendat in finem caritatis: quia voluntas mouet rationem in finem suum: quod in oratione accidit; vel cum petimus, vt Deo vniamur: vel ex parte petentis, quem oportet accedere ad eum, à quo petit. Et sic oratio dicitur ascensus mentis ad Deum, à Damasc. 6a Simpliciū apprehensio, compositio, & discursus pertinent ad rationem speculatiuam: at imperare, & petere, pertinent ad practicam, quæ apprehendit, & causat.

3 de verb. … n. xi. *3 cap. 24. l. 9.* *l. 26.* *3 c. 24.*

Articul. 2. Vtrum sit conueniens orare.

Concl. Est conueniens orare Luc. 18. Oportet semper orare, & non deficere. 2a. Circa orationem alij opinantes omnia ex necessitate euenire; alij prouidentiam Dei negantes, dixerunt orare omnino vanum esse: alij orandum esse affirmabant, quia dispositio diuinæ prouidentiæ variabilis esset: quæ alibi improbata sunt. Nam ex diuina prouidentia non solum disponitur qui effectus fiant; sed etiam à quibus causis, & quo ordine. Inter causas autem sunt actus humani; vnde oportet homines aliqua agere, non vt per actus diuinam dispositionem immutent; sed vt impleant quosdam effectus secundum ordinem à Deo dispositum. Quare orare debemus nō vt diuinā dispositionem immutemus; sed vt id impetremus, quod Deus disposuit per orationes sanctorum esse implendum. Vt patet etiam in naturalibus causis. Vnde patet ad secundum. † 3a Oratio non est necessaria, vt aliquid Deo aperiamus, sed vt consideremus ad diuinum auxiliū esse recurrendum. 4a Deus multa dat ex sua liberalitate, antequam rogetur; vult tamen propter nostram vtilitatem, vt orando aliqua impetremus: quia per hoc fiducia ad eum in nobis augetur. Chrys. 2. lib. de orando Deo.

22. art. 4 q. 115 & 9.

Artic. 3. Vtrum oratio sit actus religionis.

1. Concl. Gloss. ibi. Oratio est proprie religionis actus 1. Psal. 40. Dirigatur oratio mea, sicut incēsum, quod est religionis 2. Omnia illa, per quæ Deo reuerentia exhibetur, pertinent ad religionem: at per orationem homo Deo reuerentiam exhibet, prout ei subijcitur, & profitetur orando se eo indigere, ergo †2a. Licet oratio sit in ratione: tamen, quia voluntas mouet cæteras potentias, & maxime intellectum, cui est propinquior, ordinando actus omnium ad Dei reuerentiam, ideo est actus religionis, & præcipuus. 3a. Et petere, quæ desideramus, & recte desiderare, cadunt sub præcepto, hoc caritatis, illud religionis: quod præceptum habetur apud Mat. 4a. Per orationem aliquid traditur Deo, scilicet, mēs, quæ ei subijcitur: vnde præminet oratio alijs actibus religionis exterioribus; cum offerat quid principium Deo. *cap. 7.*

Articul. 4. Vtrum solus Deus debeat orari.

1. Concl. Psal. 83. Soli Deo oratio porrigenda est, quasi per ipsum implenda. Quoniam omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiam, & gloriam consequendam, quæ solus Deus dat, ergo. 2a. Oratio est etiam porrigenda sanctis Angelis, & hominibus, vt per ipsos impetranda: vt scilicet eorum meritis, & precibus orationes nostræ sortiantur effectum suum. Quod patet Apocalyp. 8. & ex modo, quo ecclesia vtitur in orando, & Iob 5. Voca, si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Primum intelligitur, iuxta primā conclus. † 3a. Illi soli impendimus orando religionis cultum, à quo quærimus obtinere, quod oramus; & huiusmodi nō sunt sancti, quos quasi interpellatores requirimus. 4a. Mortui ex se non cognoscunt nostras cogitationes, ideo eorum suffragia nō imploramus: at beatis manifestatur in Verbo, quod decet eos cognoscere: & ad eos pertinet, vt cognoscāt oratiōes ad eos, vel voce, vel corde factas: a viuis autem petimus colloquendo.

Aug. lib. de cura pro mor. c. 13. 14. & 19. Greg. lib. 12. Mor. c. 13.

Art. 5. Vtrum in oratione debeamus aliquid determinate à Deo petere.

1. Concl. Bona quibus homo male vti non potest, quæ scilicet malum euentum habere non possunt, vt sunt ea, quibus beatificamur, & beatitudinē meremur, sunt determinate petēda. Quia Dominus docuit discipulos determinate petere ea, quę cōtinētur in oratione dominica, quæ sunt huius generis: & Dauid petebat, Ostende faciem: & deduc me, &c. 2a. Bona, quæ possunt malum euentum habere, quibus homo potest bene & male vti, non sunt determinate petenda, vt diuitiæ, honores, &c. quia aliquādo hæc non impetrasse melius foret. † 3a. Licet ex nobis non sciamus, quid petendū sit: Spiritus tamen in hoc adiuuat infirmitatem nostram, & nos recte postulare facit. 4a. Cum petimus orando, quæ pertinēt ad nostram salutem, conformamus voluntatem nostram voluntati diuinæ, quæ vult omnes saluos fieri. 5a. Deus sic nos inuitat ad bona, vt ad ea pijs desiderijs, & deuotis orationibus accedamus: & ideo non frustra eum petimus.

Mat. 6. Luc. 11. Rom. 8. Ioan. 4.

Articul. 6. Vtrum homo debeat temporalia petere à Deo orando.

1. Concl. Pro temporalibus licet orare 1. Prou. 30. Tribue tātum victui meo necessaria. 2. Id, ex Aug. licet orare, quod licet desiderare: sed licet desiderare ea, quibus vita sustentatur, cuiusmodi sunt ista bona, quæ necessaria sunt ad salutem corporis, & congruētem habitum personæ, ergo. 2a. Vt ista bona non sunt principaliter, idest tanquam finis, sed vt instrumenta virtutis, & adminicula ad beatitudinē desideranda, ita etiā petenda. † 4a. Per illud, Primum quærite regnum Dei, ostenditur quod temporalia bona non sunt quęrenda principaliter, sed secundario. 4a Per illud, Nolite soliciti esse, &c. prohibetur tantum solicitudo, superflua, & inordinata. 5a. Mens nostra, quando intendit temporalibus in ordine ad beatitudinem, non ab eis deprimitur, sed magis eleuatur 6a. Temporalia eo tenore petuntur à Deo, vt nobis concedantur, secundum quod expediunt ad salutem.

Epist. 121 c. 12. & 6. Arist. lib. 1. Ethic. 8. Mat. 6. c. 24. Mat. 6.

Artic. 7. Vtrum debeamus pro alijs orare.

1. Concl. Caritas requirit, vt pro alijs oremus. 1. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. 2. Illud debemus orare, quod debemus desiderare: at bonum nō solum debemus desiderare nobis, sed etiā alijs, ergo: & Chrysost. Pro se orare, necessitas cogit, pro altero autē caritatis fraternitas hortatur. † 2a. Dicimus quidem, pater noster: & da nobis, vt discamus orationes non esse tātum priuatim faciendas, sed pro omnibus: vt ait Cypr. 3a. Ponitur, vt conditio orationis, pro se orare; non tanquam necessaria ad effectum merendi; sed ad indeficientiam impetrandi; quia contingit vt oratio pro alio facta non impetret propter defectum illius, pro quo oratur: & tamē oratio est meritoria oranti. 4a. Etiam pro peccatoribus orandum est, vt conuertantur: pro iustis, vt perseuerent, & proficiant: & multorum preces facilius exaudiuntur, & vt à multis gratia agatur Deo de beneficijs à iustis acceptis, & ne maiores superbiant, dum considerant se minorem suffragijs indigere

Hom. 14. in Mat. lib. de orat. dominica. Iere. 15. Psal. 34.

Art. 8. Vtrum debeamus pro inimicis orare.

1. Concl. Necessitatis est, vt in nostris communibus orationibus, quas pro alijs facimus, nō excludamus inimicos. Quia orare pro alijs caritatis est, ergo quo modo tenemur diligere inimicos, tenemur pro eis orare: sed diligere inimicos in generali est in præcepto, ergo. 2a. In speciali absolute pro inimicis orare perfectionis est, non necessitatis: quia hoc etiam modo eos diligere ad perfectionem pertinet. Huc facit illud, Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. 3a. Orare pro inimicis in speciali est in præcepto secundum præparationem animi, vel in aliquo speciali casu, sicuti etiam eos diligere: & iuuare: vt in necessitatis articulo, vel si veniam peterent. † 4a. Imprecationes contra inimicos in scriptura, vel dicuntur per modum prophetiæ, vel in correctionem, vel contra peccatum, vel conformando se voluntati diuinæ. 5a. Sancti martyres postulant se vindicari, non voce, sed ratione: & gaudent de vindicta, non propter seipsam, sed propter diuinam iustitiam. 6a. Vt licet impugnare inimicos, vt compescantur à peccato: sic licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, vt corrigantur.

Mat. 5. Psal. 6. Apoc. 6. Psal. 57.

Art.

propter circunstãtias aggrauantes, vel minuentes. 4a. Ratione circunstantiæ personæ peccãtis per accidẽs peccata locutionis habent quandã leuitatem inquãtũ de facili ex lapsu linguæ proueniunt absque magna præmeditatione †5a. Qui detrahunt Christo impedientis fidem, derogãt diuinitati eius: & nõ est detractio, sed blasphemia. 6a. Contumelia est grauius peccatũ, quam detractio; quia habet maiorẽ contemptum proximi; non autẽ est maius adulterio, cuius grauitas non ex cõiũctione corporum pensatur, sed ex deordinatione generationis humanæ. Detractores autem dicuntur homicidæ occasionaliter, sicut etiam intelligitur illud, Qui odit fratrem suũ, homicida est. 7a. Nõ ideo detractio est grauior contumelia, cum sit in occulto, quia oritur ex inuidia, quæ est maius peccatum ira; à qua est cõtumelia: quia ex minore vitio potest oriri maius peccatũ; cum origo peccatorũ attẽdatur ex parte cõuersionis, grauitas autẽ ex parte auersionis. 8a. Quia homo lætatur in sententia oris sui, inde est quod qui detrahit incipit magis amare & credere quod dicit, & cõsequenter magis odisse proximum, & recedere à cognitione veritatis, quod potest sequi ex alijs peccatis, quæ pertinent ad odium proximi.

1. Ioan. 3.

Prou. 15.

Artic. 4 Vtrum audiens, qui tolleret detrahentem grauiter peccet.

1. Concl. Audiens, qui tolleret detrahentem, cũ possit ei resistere, peccat. 1. Caue, ait Hiero. ne linguam, aut aures habeas prurientes, &c. 2. Qui detractiones audit absque resistentia, videtur detractori consentire: vnde fit particeps peccati illius, quod est peccatum, ex Paulo, ergo. 2a. Qui inducit aliquem ad detrahendum, & is cui placet detractio propter odium illius cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahẽs, & quandoque magis. Ideo Ber. dixit non esse facile discernere, vtrum damnabilius sit. 3a. Qui, non quod ei placeat peccatum, sed ex timore, aut negligentia, aut etiam verecũdia omittit repellere detrahentem, peccat quidem, sed multo minus, quam detrahens, & plerunque venialiter. Potest autem esse mortale, vel quia debet ex officio corrigere, vel propter periculũ, quod nouit inde consecuturum, vel quia timor mundanus est quandoq; peccatum mortale. † 4a. Et in arbitrio cuiuscunque detrimentum suæ famæ pati, nisi vergat in periculum aliorum; & sic potest commendari patientia sustinendarum detractionum: non autem est sui arbitrij, vt patiatur detrimentum famæ alterius. 5a. Qui scit verum esse quod dicitur, non debet arguere detrahentem de falsitate, sed de hoc quod peccat fratri detrahendo: aut ostendere sibi distractiõe displicere. 6a. Vtilitas, quæ ex detractione prouenit, non est ex intentione detrahentis, sed ex Dei ordinatione.

Epist. ad Nepot.

Rom. 1.

Lib 2. de consid. ad Eugen.

Prou. 25.

Quæstio 84. De susurratione.

Artic. 1. Vtrum susurratio sit peccatum distinctum à detractione.

Susurratio, & detractio conueniunt in materia, & forma, siue in modo loquendi; quia vtraque malum occulte de proximo dicit: vnde aliquando vna pro alia ponitur. Eccl. 5. Non appellaberis susurro, id est, vt exponit Glo. detractor. 2a. Susuratio, & detractio differunt ex parte finis, quia detractor intendit denigrare famam proximi: susurro vero amicitiam separare. Ita docet Glos. in c. 1. ad Rom. vbi ait susurrones, eos dici, qui inter amicos discordias seminant, & detractores, qui aliorum famæ detrahunt, vel eã minuunt † 3a. Susurro, vt dicit malum, dicitur detrahere, sed differt à detractore, quia non intendit simpliciter dicere malum, sed illud, quidquid sit, quod possit discordiam gignere. 4a. Criminator differt à susurrone, & detractore: quia publice alijs crimina imponit. 5a. Bilinguis proprio dicitur susurro, qui volẽs rumpere amicitiam inter duos, duabus linguis vtitur, vni dicens malum de altero.

1. Concl.

Prou. 26.

Eccl. 26.

Articl. 2. Vtrum detractio sit grauius peccatum, quam susurratio.

1. Concl. Susurratio est maius peccatum; quã detractio & quam contumelia. 1. Eccl. 5. Denotatio pessima super bilinguem, susurroni autem odium, & inimicitia, & contumelia. 2. Illud est maius peccatũ, quod tollit maius bonum: sed amicus quem tollit susurratio præeminet inter cætera exteriora bona; quia sine eo nemo

Li. 8. Eth. 1. viuere potest, vt ait Arist. & fama est necessaria ad amicitiam comparandam, & etiam amicus est melior quam honor, & amari, quam honorari, vt idem docet, ergo.
Lib. 8. Eth cap. 8. † 2a. Licet detractor quandoque peiora dicat: tamen susurratio est grauior ratione finis. 3a Detractio tollendo famam operatur ad dispositionem inimicitiæ: at susurratio directe operatur ad inimicitiam inducendam: ideo &c 4a. Qui detrahit fratri videtur detrahere legi, prout contemnit præceptum de dilectione fraterna: contra quod directius agit, qui amicitiam dirumpere nititur, vt susurro: qui maxime peccat contra Deum, qui seminantes discordias detestatur. Iacob. 1. Prou. 6.

Quæstio 75. De derisione.

Artic. 1. Vtrum derisio sit speciale peccatum ab alijs præmissis distinctum.

1. concl. Peccatum derisionis distinguitur à premissis peccatis ratione finis 1. Derisio fit ludo, vnde illusio nominatur: non sic peccata præmissa, ergo. 2. Peccata verborum sunt pensanda secundum intentionem proferentis, & secundum diuersa quæ intenduntur diuersificantur: sed per conuicium aliquis intendit honorem deprimere, per detractationem famam minuere, per susurrationem amicitiam tollere, per derisionem, vt qui irridetur, erubescat, ergo. † 2a. Subsannatio & irrisio conueniũt in fine, & ideo non differunt specie, sed solum in modo; quia irrisio fit ore, id est verbis, & cachinnis, subsannatio autem naso rugato: & vtrunque differt à contumelia, sicut erubescẽtia à dehonoratione.
Glo. in Ps. 2. 3a. Derisio communicat cum prædictis vitijs in materia; quia dicit turpia; sed differt in fine; quia tantum dicit, vt generet confusionem, & erubescentiam in eo, quem
Prou. 16. irridet. 4a. Derisio inducit speciale nocumentum: quia inquietat irrisi conscientiã, cuius securitas est maximum bonum.

Artic. 2. Vtrum derisio possit esse peccatum mortale.

1. Concl. Derisio est de aliquo malo, vel defectu: quod malum si sit magnum non pro ludo, sed seriose accipitur. & si in ludum, vel risum vertatur, est, quia accipitur vt paruũ: vel secundum se, vel ratione personæ. 2a. Cum malum alterius in ludum, vel risum aliquis ponit, quia secundum se est paruum, est veniale peccatum secundum suũ genus 3a Cum accipitur quasi paruum ratione personæ, sicuti defectus puerorum & stultorum parum ponderare solemus, sic aliquem irridere, est eum paruipẽdere, vt eius malum sit quasi ludo habendum, derisio est peccat. mor. Nam Deus, Prou. 3. deridet illusores: & deridere Dei est æternaliter punire, pro pec. mort. ergo. 4a. Derisio hoc modo est grauius pec. quam contumelia: quia contumeliosus recipit malum alterius seriose: illusor autem in ludũ: vnde est maior contemptus. 5a. Tanto grauius peccatum est illusio, quanto maior reuerentia debetur personæ illusæ. Vnde grauissimum peccatum est irridere Deum, deinde parentes; postea viros iustos quibus debetur honor, qui est virtutis præmium: quæ derisio est valde nociua: quia propter hoc homines à bene agẽdo impediuntur. Isa 37. Prou. 30. Iob. 12.
† 6a. Ludus potest importare aliquid contrarium caritati, si non respectu eius, cum quo luditur, saltem respectu eius de quo luditur, propter contemptum. 7a. Qui venialiter peccat, nõ reciduat nisi dispositiue, & qui reciduat in peccatum, cuius pœnituit, & qui simulat non expresse Deum, irridet, sed quasi interpretatiue, prout ad modum deridentis se habet 8a. Derisio ex se leuius quid est, quam detractio, & contumelia, quia dicit ludum: sed aliquando habet maiorem contemptum, & sic est grauius.

Quæstio. 76. De maledictione.

Art. 1. Vtrum liceat maledicere aliquem.

Maledicere, idem est, quod malum dicere: dicere autem tripliciter se habet ad id quod dicitur: vel per modum enunciationis per indicatiuum: vel per modũ causæ efficientis: quod est proprium Dei, qui dixit & facta sunt, quod homini conuenit, per imperatiuum: vel per optatiuum. 1. Concl.
2a. Maledicere, quod proprie loquendo est cum aliquis imperat, vel optat malum

 alterius

alterius intendens malum, vt malum est, est illicitum. 3a. Maledicere cum aliquis imperat, vel optat malum alterius sub ratione boni, licitum est: quia non est maledictio, nisi per accidens, cum principalis intentio feratur in bonum: & hoc, vel est ratione boni iusti: & sic iudex licite maledicit illum, cui præcipit iustam pœnam inferri, & Ecclesia anathematizādo: Deut. 27. & sic prophetæ imprecantur mala pecca- 4. Reg. 22. toribus, vel ratione boni vtilis, vt cū quis optat peccatorem pati aliquid, vt vel ipse melior efficiatur, vel ab aliorum nocumento cesset. 4a. Maledicere vt est tantum malum aliorum referre pertinet ad detractionem. Rom. 12. 5a Apost. prohibet maledicere sub intētione mali. 6a. Optare malum sub ratione boni, non contrariatur, sed habet conformitatem cum affectu, quo simpliciter desideratur bonum. 7a In Diabolo non est maledicenda natura, & sic intellige illud Eccl. 21. sed eius culpa: quod cum facit peccator, indicat etiam se esse maledictione dignum. 8a. Licet non possit sciri, quem Deus maledicat secundum finalem reprobationem: potest tamen sciri, qui sit maledictus à Deo secūdum reatum præsentis culpæ.

Artic. 2. Vtrum liceat creaturam irrationalem maledicere.

1. Concl. Licet creaturam irrationalem maledicere, prout ei dicitur bonum, vel malum contingere in ordine ad creaturam rationalem propter quam est: vel sit ordinata per modum subuentionis, prout ex ea subuenitur humanæ necessitati, & sic Do- Gen. 3. Deut. 28. minus maledixit terram: vel per modum significationis, & sic Christus maledixit ficulneam, in significationem Iudææ: vel per modum continentis, scilicet temporis, vel loci: & sic Iob maledixit diei suæ Cap. 3. 2. Reg. 1. propter originalem culpam, quam contraxit nascendo: & Dauid montibus Gelboe propter cædem populi ibi factam. 2a. Maledicere creaturis irrationabilibus, vt sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ. 3a. Maledicere his creaturis secundum se cōsideratis est otiosum, & vanum, & sic illicitum: vnde patet ad obiecta.

Art. 3. Vtrum maledicere sit peccatum mortale.

Maledicere, secundum genus suum, 1. Concl. est peccatum mortale; & tanto grauius, quāto personam cui maledicimus magis amare, & reuereri tenemur. 1. Quia maledictio excludit à regno Dei, vt ait Paulus. 1. Cor 5. 2. Maledictio, de qua loquimur, est per Leu. 20. quam pronunciatur malum contra aliquem, vel imperando, vel optando: at hoc est contra caritatem, qua diligimus proximum volentes ei bonum, ergo. 2a. Contingit verbum maledictionis, prolatum, esse peccatum veniale: vel propter paruitatem mali, quod quis imprecatur: vel si ex leui animi motu, vel ludo, vel surreptione talia verba proferantur: quia peccata verborū maxime ex affectu pensantur: vnde patet ad obiecta.

Art. 4. Vtrum maledicere sit grauius peccatum, quam detractio

Detractio secundum communem ra- 1. Concl. tionem grauius peccatum est, quam maledictio simplex desiderium exprimens. 1 Detractio non potest benefieri: at maledictio vtrique, ergo. 2. Ad contumeliosum, susurronem, detractorem, & derisorem pertinet dicere malum culpæ: ad maledicentem malū pœnæ, non autem culpæ, nisi forte sub ratione pœnæ: sed dicere malum culpæ peius est, quam dicere malum pœnæ, ergo. 3. Ista sunt peccata prout inferunt nocumentum proximo: & grauius est nocumentum inferre, quam desiderare, quod fit per maledictionem, ergo. 2a. Maledictio, quæ fit per modum imperij, cum habeat rationem causæ, potest esse detractione grauior, si maius nocumentum inferat, quam denigratio famæ, vel leuior, si minus: verum ex accidentibus possunt augeri, vel minui hæc vitia. † 3a Maledictio creaturæ, vt creatura est, redundat in Deum: non sic, si maledicatur propter culpam. 4a. Qui maledicit, si velit malum occisionis alterius desiderio, non differt ab homicida, nisi prout actus exterior aliquid addit voluntati.

Quæstio 77. De fraudolentia, quæ committitur in emptionibus & venditionibus.

Art-

Artic. 1. Vtrum licite aliquis possit vendere rem plus quam valeat.

1. Concl. Adhibere fraudem ad hoc, vt aliquid plus iusto pretio vendatur, omnino peccatum est: quia decipitur proximus in dānum ipsius. Vnde tollendum est in rebus contrahendis omne mendacium, vt monet Tullius. 2a. Etiam sine fraude carius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, est secundum se iniustum, & illicitum: prout emptio, & venditio introducta sunt pro communi vtilitate. 1. Mat. 7. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: sed nullus vellet sibi rem vendi carius, quam valeat, ergo. 2. inter ementes & vendentes debet secundum æqualitatem rei contractus institui, cum quod est pro communi vtilitate inductum, non debeat esse magis in grauamen vnius, quam alterius: quantitas autem rei commensuratur secundum pretium datum: sed si precium excedat quantitatem valoris rei, vel econuerso, tollitur iustitiæ æqualitas, ergo. 3a. Si loquamur de emptione, vt cedit in vtilitatem vnius, vt cum aliquis multum indiget re aliqua, & alius læditur si ea careat, tunc licite poterit aliquid vendi plus quā ex se valeat quanuis non vendatur plusquam valeat habenti. 4a. Si autem qui emit multum iuuetur, & venditor nihil patiatur, non debet vendere rem plus quā valeat: quia vtilitas, quæ alteri aduenit, non est ex venditione; sed ex conditione ementis, & nemo potest vendere quod non est suum. †5a. Lex humana solum intendit auferre, quæ corrumpunt cōmercium, ideo nō punit vendētes plus æquo, nisi nimius sit excessus: quia tunc cogit ad restitutionem, vt si sit deceptus vltra dimidium iusti pretij: sed secundum legem Dei, quæ punit quidquid ad restitutionem in qualibet inæqualitate, si sit notabile damnum: nam modica additio, vel diminutio non videtur tollere iustitiæ æqualitatem. 6a. Vilius emere & carius vendere, vt quidam Minus dixit, est cōmune multis non quod sit naturale sed quia quam plurimi per latam viam vitiorum incedunt. 7a. In amicitia debet fieri recompensatio secundum vtilitatem perceptam in emptione secundum æqualitatem rei.

lib. 3. offic.

Aug lib. 13. de trin. c. 3.

Articul. 2. Vtrum venditio reddatur illicita propter defectum rei venditæ.

Venditio redditur illicita propter defectum rei venditæ cognitum à venditore: vel sit defectus secundum speciem rei, Isaia. 1 Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua; quod enim permixtum est patitur defectum in specie: vel sit secundum quantitatem, vt si vtatur deficiendi mensura in vendendo, Deut. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera, & cætera vel ex parte qualitatis, vt vendere animal infirmum quasi sanum Itaque in re potest considerari triplex defectus, scilicet speciei, quantitatis & qualitatis. 2a. in his omnibus venditor non solum peccat iniustam venditionem faciendo, & fraude vtendo; sed etiam tenetur ad restitutionē. 3a. Si quis inscienter vendat cum his defectibus, non peccat: sed tenetur damnū recompensare emptori, cum ad eius notitiam peruenerit. 4a. Et totum hoc, quod dictum est de venditore, intelligendum est etiam de emptore † 5a. Si per alchimiam fieret verum aurum, liceret pro vero vendere; alias esset fraudulenta, & iniusta venditio: quia sunt aliquæ vtilitates, & proprietates auri veri, quas non habet aurum per alchimiam sophisticatum. 6a Licet mensuræ sint diuersi in diuersis locis: tamen mensuras publica auctoritate, vel consuetudine institutas, non licet præterire. 7a Non est decesse, vt venditor & emptor cognoscāt occultas rei venditę qualitates, sed illas, per quas redditur humanis vsibus apta: quas facile quisque cognoscere potest. 1. Concl.

Artic. 3. Vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.

Venditor tenetur dicere vitium rei vēditæ, si sit occultum; alias venditio est illicita, & dolosa, & tenetur ad damni recompensationem. In contractibus ait Ambr. vitia eorum, quæ veneunt, prodi iubentur, &c. 2 Darę alicui occasionem damni, vel periculi semper est illicitum: at vendi- 1 concl.

lib 5. de offic. c. 10.

tor qui rem vitiosam emptori offert, dat ei occasionem damni, vel periculi: damni si propter vitium sit minoris pretii: periculi si usus rei reddatur impeditus, vel noxius, ergo. 2a Si vitium sit manifestum, & propter illud detrahat de pretio quantum oportet, non tenetur vitium manifestare. 3a. Non sufficienter venditor supponit rem emptoris iudicio, quando vitia occulta nō manifestat, quia iudicium non fit nisi de re manifesta. 4a. Nemo tenetur per præconē vitium rei venditæ cuique manifestare, sed ei singulariter, qui accedit ad emendum: nec propter hoc impeditur venditio, quia res potest esse alias vtilis. 5a. Licet simpliciter nemo cuique teneatur veritatem dicere circa ea, quæ pertinent ad virtutes: tenetur tamen cum ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatem. 6a. Vitium rei facit de præsenti rem minoris valoris: vnde non est par ratio cum eo, qui vendit caro, non manifestando euentum futurum, in quo vilius venditur.

Artic. 4. Vtrum liceat negociando aliquid carius vendere, quam emere.

1. Concl. Ad negociatores pertinet commutationibus rerum insistere: est autem commutatio duplex, altera naturalis & necessaria, qua fit commutatio rei ad rem, vel rerum & denariorum, propter necessitatem vitæ, & hæc proprie pertinet ad œconomos, vel politicos, qui debent domi, & ciuitati prouidere: altera est denariorum ad denarios, vel quarumcunque ad denarios, non propter res necessarias vitæ, sed propter lucrū: & hæc proprie ad negociatores pertinet. 2a. Prima commutatio laudabilis est: quia deseruit naturali necessitati: secunda autē iuste vituperatur: quoniam ex se deseruit cupiditati lucri, quæ terminum nescit: & quatenus ex se non importat finem honestum, vel necessarium. 3a. Negociatio potest fieri honesta Quia licet eius finis, scilicet lucrum, non importet ex se honestum, nec etiam aliquid vitiosum & virtuti contrarium, tamen si ordinetur in aliquem finem honestum vel necessarium, fiet negociatio licita. Vt si moderatum lucrum ordinetur ad sustentationem domus, vel indigentium, vel in publicam vtilitatem, & non expedatur vt finis, sed vt præmium laboris † 4a. Chrys. intelligendus est de eo, qui constituit vltimum finem in lucro. 5a. Potest pluris vendi res, quam empta sit, cum quis eam meliorauerit, vel pretium eius secundum diuersitatem loci, vel temporis immutatum est, aut propter periculum cui se exponit transferendo de loco, ad locum, vel propter laborem. 6a Clericis est prohibita negociatio, non quod sit mala, sed quia habet speciem mali tum propter lucrum terrenum, & peccata labiorum: tum etiam quia à spiritualibus retrahit. 1. Tim. 3.

(Marginal: Arist. lib. 1. Polit. c. 1. 5. & 6.)

Quæstio 79. De peccato vsuræ, quod committitur in mutuis.

Articul. 1. Vtrum accipere vsuram pro pecunia mutuata sit peccatum.

Secundum se est illicitum pro vsu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur vsura; & accipiens tenetur ad restitutionem. 1. concl. 1. Exod. 22 vbi dicitur, vt is, qui dedit pecuniam pauperum, non eum vsuris opprimat. 2a. In rebus quarum vsus est ipsarum rerum consumptio, non potest seorsum computari vsus à re ipsa, & ex eo quod conceditur res, conceditur vsus: vnde sicut vendere v.g. vinum, & vendere seorsum vini vsum, esset idem bis vendere, aut vendere quod non est, quod ad iniustitiam pertinet: ita si in mutuo huiusmodi rerum aliquis peteret duas recompensationes, scilicet restitutionem æqualis rei, & pretium vsus, at pecunia est res, cuius vsus est ipsius consumptio, prout in commutatione expenditur, cum sit ad hoc inuenta, ergo. 2a. lib 5. Eth. c. 5. Accipere aliquid pro mutuo illorum rerū. lib. 1. Pol c. 6. quæ vsu non consummuntur, vt pro mutuatione domus, &c licitum est: quia in talibus potest seorsum & res, & vsus rei concedi. Luc. 19. †3a. Illud, ego veniens cum vsuris, &c. intelligitur de vsura metaphorice pro excrescentia bonorum spiritualium, quam Dominus exigit ad vtilitatem nostram. 4a. Deut. 23. Quia fuit prohibitum Iudæis accipere vsuram à fratribus, colligitur quod sit simpliciter malum, quia omnem hominem debemus

bemus habere veluti fratrem. Quod ab alijs acciperent, non fuit eis permissum, quasi licitum, sed ad vitandam maius malum.
Deut. 28. Cum dicitur, fœneraberis gentibus multis, accipitur fœnus pro mutuo. 5a. Lex humana concessit vsuras, non quasi iustas, sed ne impedirentur vtilitates multorum 6a Non semper homo tenetur mutuum dare; vnde, quantum ad hoc, ponitur inter consilia, sed quod lucrum de mutuo non quærat, cadit sub præcepto. 7a. Recompẽsatio mutui secundum æqualitatem iustitiæ est, vt quisque tantum accipiat, quantum mutuauit. 8a. Principalis vsus vasorum argenteorum non est ipsa eorum consumptio, ideo potest vendi secundarius potest esse commutatio, & tunc non liceret vsum vendere: similiter cum pecunia concederetur ad ostentationem, vel ad ponendum loco pignoris, liceret aliquid accipere, quia tunc vsus non est ipsa rei consumptio. 9a. Qui dat vsuram, non simpliciter voluntarie dat, sed cum quadam necessitate, inquantum indiget accipere pecuniam mutuo, quam qui habet non vult sine vsura mutuare.

Art. 2. Vtrum liceat pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere.

1. Concl. Quicunque ex pacto tacito, vel expresso ex pecunia mutuata quodcunque aliud acceperit, cuius pretium pecunia mensurari potest, peccat contra iustitiam. 1 Ezech. 18. In viro iusto requiritur, vt vsuram & superabundantiam non acceperit. 2. Quia idem
lib. 4. eth. c. 5. est, ac si acciperet pecuniam: cum ex Aristot. pro pecunia habeatur quidquid pecunia potest mensurari. 2a. Si accipiat non ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed vt gratuitum donum, non peccat: quia idem poterat licite accipere antequam mutuaret, 3a. Recompensationem earum rerum; quæ pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, vt beneuolentiam, amorem, &c. † 4a. Potest qui mutuat de damno pacisci, quia non vendit vsum, sed damnum euitat: at recompensationem damni ex eo quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum ducere, quia non debet vendere id, quod nondum habet, & potest impediri ab habendo 5a. Dupliciter quis tenetur ad recompensationem beneficij, vel ex debito iustitiæ, & sic tenetur solum tantum reddere, quantum mutuo accepit: vel ex debito amicitiæ, vbi magis attenditur affectus, & sic ciuilis obligatio non tollit, quin spontanea recompensatio fiat. 6a Munus ab obsequio, vel lingua ex beneuolentia, quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit, licet accipere & exigere: sed ex obligatione rei nequaquam, quia pecunia æstimari potest. 7a. Licet mutuanti aliud mutuum spontanee ab eo cui mutuat accipere: non tamen licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum: quia hoc pecunia æstimari posset. 8a Qui mutuat pecuniam, transfert dominium in eum, qui mutuat: qui tenetur integre restituere; etiam si amittat: at qui dat mercatori pecuniam per modum societatis, non transfert dominium suæ pecuniæ, ideo licite potest partem lucri expetere. 9a. Quando vsus pignoris pro mutuo accepti pretio æstimari potest, debet computari in restitutionem mutui, nisi sit vsus rei, qui gratis soleat concedi inter amicos. 10a. Qui vendit carius, quam sit iustum pretium, vt de pecunia soluenda emptorem expectet, vel emit vilius ratione anticipatæ pecuniæ, committit vsuram: si vero quis velit de pretio diminuere, vt pecuniam prius habeat, non committit vsuram.

Art. 3. Vtrum quidquid de pecunia vsuraria quis lucratum fuerit, reddere teneatur.

Non quidquid de pecunia vsuraria aliquis lucratus est, reddere tenetur: quia aliquando legitime aliquid per pecuniam vsurariam acquiritur. Vt cum id quod per vsuram habetur, vt consumitur: vt vinum pecunia, &c. quia tunc quod ex tali re acquiritur, non est fructus rei, sed industriæ humanæ, nisi forte per detentionem talis rei alter sit damnificatus amittendo aliquid de bonis suis: nam tunc teneretur ad recompensationem 2a. Qui autem per vsuram habet rẽ, quæ vsu nõ consumitur, non solũ tenetur restituere rem, puta domũ, vel agrum, 1. Concl.

agrum, sed etiam fructus inde perceptus: quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus †3a Radix respectu rami, non solum habet rationem materiæ, vt pecunia vsuraria; sed etiam causæ effectiuæ; & ideo, si radix mala, & rami: non tamen si vsura mala, etiam quidquid ex illa proficiscitur. 4a. Possessiones emptæ ex vsuris sunt ementium, obligatæ tamen illis, à quibus fuerunt vsuræ acceptæ, quibus non sunt dandæ, sed vendendę, vt pretia restituantur secundum quantitatem vsuræ 5a. Acquirēti ex pecunia vsuraria, debetur aliquid propter suam industriam, sicuti propter causam principalem,

Artic. 4. Vtrum liceat pecuniam accipere mutuo sub vsura.

1. Concl Licet ab eo, qui paratus est vsuram facere, & vsuras exercet, mutuum accipere sub vsuris propter aliquod bonum, quod est subuentio suæ necessitatis, vel alterius. 1. Quia, qui iniuriam patitur, non peccat: sed qui accipit mutuum sub vsuris iniuriam patitur ab eo, à quo accipit, ergo. 2. Vt inducere hominem ad peccandum, nullo modo licet, sic nec inducere aliquem ad mutuandum sub vsuris: sed vti peccato alterius ad bonum licitum est: quia hoc facit etiam Deus, vt August ait. Sicuti etiam licet ei, qui incidit in latrones manifestare thesaurum, quem habet, ne occidatur †1a. Qui accipit pecuniam sub vsuris, non consentit peccato, sed eo vtitur ad bonum. 3a. Qui accipit ad vsuram, non dat occasionem vsurario accipiendi vsuras, sed mutuandi, vnde ille sumit occasionem peccandi ex sua malitia: & est scandalum passiuum ex parte dantis, non autem actiuum ex parte petentis 4a Qui dat pecuniam vsurario, pecunias alias, vnde vsuram exerceat non habenti, vel vt magis exerceat vsuras, est peccati particeps: si autem non ad hoc, sed vt pecunia tutius seruetur, non peccat, sed vtitur peccatore ad bonum.

In Ench. c 13 Epist. 154. Quæst. c. 41.

Quæstio 79. De partibus integralibus iustitiæ.

Art. 1. Vtrum declinare à malo, & facere bonum, sint partes iustitiæ.

Concl. Facere bonum, & vitare malum, si accipiantur in communi, pertinent ad omnem virtutem: & sic non sunt partes iustitiæ, nisi iustitia accipiatur pro omni virtute quāuis iustitia sic accepta, respiciat quandam rationem boni specialem, prout est debitū ad legem diuinam, vel humanam. 2a. Facere bonum, & vitare malum, sunt partes quasi integrales, specialis iustitiæ, quæ respicit bonum sub ratione debiti ad proximum, & vitare malum, id est, detrimentum proximi. 1. Ad iustitiam legis, ait Aug pertinet declinare à malo, & facere bonum, ergo. 2. Ad iustitiam pertinet constituere æqualitatem in his, quæ sunt ad alterum, quod fit faciendo bonum, id est, reddendo cuique, quod ei debetur, & eiusdem est cōseruare bonum constitutum, quod fit declinando à malo, id est, à nocumento, ergo vtrunque eorum requiritur ad perfectam iustitiam. 3a. Sunt etiam eodem modo partes iustitiæ generalis, quæ respicit ista duo in ordine ad communitatem, vel ad Deū. †4a. Hæc duo ponuntur partes iustitiæ secundum aliquam propriam rationem boni, & mali: non sic in alijs virtutib. moralibus, in quibus facere bonum, est attingere medium, & facere malum recedere ab illo. 5a. Non facere malum, hoc loco non importat puram negationem, sed motum voluntatis declinantis à malo, quod est meritorium. 6a. Facere bonum est actus completiuus iustitiæ, & pars principalis: declinare à malo est actus imperfectior, & minus principalis.

Art. 2 Vtrum transgressio sit speciale peccatum.

Transgressio proprie dicitur, cum quis agit aliquid contra præceptum negatiuum. Nam transgressio est, qua quis terminum transgreditur, vt patet in motibus corporalibus: at terminus in moralibus præfigitur homini per præceptum negatiuum, ergo. 2a. Transgressio materialiter sumpta est communis omnibus speciebus peccatorum: quia per quamlibet peccati mortalis speciem transgreditur aliquod præceptum diuinum. 3a. Si accipiatur formaliter, id est, vt est facere contra præceptum negatiuum est speciale peccatum, dupliciter. 1. Concl.

1. Vt opponitur ad genera peccatorum apposita alijs virtutibus: vt enim ad iustitiam legalem, quæ est specialis virtus, pertinet attẽdere debitũ pręcepti: ita ad trãsgressionẽ pręcepti contemptũ. 2. Vt distinguitur ab omissione, quæ contrariatur præcepto affirmatiuo. †4 a. Peccatum definitur per transgressionem, quæ est peccati species, quia iniustitia legalis est materialiter omne peccatum. 5a. Inclinatio naturę pertinet ad præcepta legis naturalis: & etiam consuetudo honesta habet vim pręcepti, ex Aug vnde contra hæc potest esse transgressio, & peccatum. 6a. Transgressio se extendit ad omnia vitia, præterquã ad omissionem, quæ omnino ab illa distinguitur. *Epist. 86. ad Cas.*

Artic. 3. Vtrum omißio sit speciale peccatum.

1. Concl. Eo modo, quo iustitia est specialis virtus, omissio est speciale peccatum distinctum à peccatis, quæ opponuntur alijs virtutibus. 1. Iac. 4. scienti bonum, & nõ facienti peccatum est illi. 2. omissio importat prætermissionem boni non cuiuscunque, sed debiti: at bonum sub ratione debiti pertinet ad iustitiam, vel legalem, si sit in ordine ad leges; vel specialem, si sit in ordine ad proximum, ergo. 2a. Vt facere bonum, cui opponitur omissio, est specialis pars iustitiæ, distincta à declinatione mali, cui opponitur transgressio, ita omissio à transgressione distinguitur. †3a. Omissio est peccatum actuale, non quod dicat aliquem actum, sed prout negatio actus reducitur ad genus actus. 4a. Nemo peccat per omissionem, si non faciat, quod non potest; quia nemo ad impossibile tenetur: & omissio non est, nisi eius, quod quis facere debet, & potest 5a. peccatum omissionis incipit pro eo tempore, in quo per præceptum affirmatiuum aliquis est obligatus ad operandum, etiam quando esset impotens propter culpam præcedentem: quia omissio sequens est voluntaria propter causam præcedentem 6a. Ad iustitiæ meritum requiritur actus, non autem ad omissionẽ: plus enim requiritur ad meritum virtutis, quam ad demeritum culpæ.

Articul. 4. Vtrum peccatum omißionis sit grauius, quam peccatum transgreßionis.

Transgressio, simpliciter & absolute loquendo, est grauius peccatum, quam omissio: licet aliqua omissio possit esse grauior aliqua transgressione 1. Quia facilius est abstinere à malo faciendo, quam implere bonum, quod qui nõ facit, omittit, ergo. 2. Quod est contrarium virtuti, magis distat ab illa, quam simplex eius negatio, & per consequens est grauius peccatum, quia peccatum ideo est graue quia distat à virtute. at transgressio est cõtraria actui virtutis, & omissio negationem ipsius importat, ergo. † 2a. Tunc delictum habet quandam grauitatem, vnde maiori expiatione olim indigebat, quando scienter, & cum quodam contemptu homo omittit facere, quod debet: communiter autem sumitur pro quacunque omissione 3a Ei, quod est bonum facere, opponitur, & non facere bonum, quod est omittere, & facere malum, quod est transgredi, primum contradictorie, secũdum contrarie opponitur, vnde grauius. 4a. Transgressio negatiuis præceptis contrariatur, omissio affirmatiuis. Vnde si vtrunque proprie accipiatur, habet rationem peccati mortalis: si autem large pro eo, quod fit præter præcepta, potest esse veniale. 5a. Vt transgressioni debetur pæna damni, & sensus, ita omissioni; & hoc propter radicem, ex qua procedit; licet non habeat necessario actualem conuersionem. 1. Concl. *Leuit. 5.* *Matth. 7.*

Quæstio 80. De partibus potentialibus iustitiæ.

Artic. 1. Vtrum conuenienter aßignentur virtutes iustitiæ annexæ.

Conuenienter enumerantur virtutes iustitiæ annexæ à Tullio. Nam virtutes alicui principali virtuti annexæ oportet, vt in aliquo cum ea conueniant, & in aliquo à perfecta eius ratione deficiant. A iustitia autem, quæ in quadam æqualitate in ordine ad alium consistit, potest aliqua virtus, quæ sit ad alterum dupliciter deficere, vel ratione æqualis, vel ratione debiti. Ratione æqualis iustitiæ adiungitur 1. concl. *lib. 2. de inuent.*

tur religio erga Deum: quia quod Deo reddimus debitum est, non tamen æquale. Pietas erga parentes, quibus secundum æqualitatem recompensare non possumus, & obseruantia propter virtutem, quia etiam virtus non potest secundum æquale præmium ab homine recompensari. Ratione debiti, debitum aliud est legale, quod per leges determinatur; & hoc iustitia directe concernit: aliud est morale, & hoc, aut est quasi necessarium, sine quo morum honestas conseruari non potest; aut non, sed cōferens ad maiorem honestatem: Si primū, vel attenditur ex parte debentis, & sic annectitur iustitiæ veritas, per quam talem homo se exhibet alteri, in verbis, & factis, qualis est: vel attenditur ex parte eius, cui debetur, quando scilicet redditur alicui, prout fecit, siue in bonis, & sic iustitiæ adiungitur gratia, in qua amicitiarum, & officiorum alterius memoria, & remunerādi voluntas continetur alterius: siue in malis, & sic adiungitur vindicatio, in qua ius, aut iniuria, & omnino quidquid obscurū est defendendo, aut vlciscendo propulsatur: si secundum, id est debitum ex honestate, hoc respiciunt liberalitas, effabilitas, siue amicitia, & alia huiusmodi, quæ à Tullio non enumerantur, quia parum habent de ratione debiti †2a. Vindicta, quæ fit per sententiam iudicis, pertinet ad commutatiuam: at ea quam quis facit proprio motu, non tamen contra leges, pertinet ad virtutem iustitiæ adiunctam. 3a. Macrobius attendens ad duas partes integrales, posuit innocentiam, sub declinare à malo, & sex sub facere bonum: duæ sunt ad æquales, scilicet amicitia exterius, & concordia interius: duæ ad superiores, pietas, & religio: quæ ad inferiores, affectus, inquantum placent bona eorum, & humanitas per quam subuenitur eorum defectibus. 4a. Quæ afferuntur ab alijs, in his continentur, vt obedientia in obseruantia, fides in veritate, æquitas sub amicitia, & disciplina sub humanitate. 5a. Andronius enumerat, quæ pertinent ad particularem iustitiam, vt bona commutatio, & quæ ad legalem, vel in communi, & sic legis positiua, vel quantum ad ea, quæ occurrunt agenda, præter communes leges, & sic eugnomosina, quæ est talium bone directiua: Eusebia, quasi bonus cultus, eadem est cum religione, ad quam reducitur etiam sanctitas: Eucharistia est idem ac bona gratia: benignitas est idem cum affectu, & liberalitas ad humanitatem pertinet. 6a Epicheia autem adiungitur iustitiæ legali, & est idem cum eugnomosina.

Quæstio 81. De religione.

Art. 1. Vtrum religio ordinet hominem solum ad Deum.

Religio proprie importat ordinem ad Deum. 1. Religio, ait Tullius, est quædam intuitio naturæ, quam diuinam vocant, quæ cultum, vel cæremoniam affert. 2. Religio videtur dicta, vel à relegendo ea, quæ diuini cultus sunt: vel quia Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligentes, vt August. ait, Deo enim alligari principaliter debemus, tanquam indeficienti principio, quo omnis nostra electio dirigi debet, vt quem negligenter amisimus, credendo, & fidem protestando recuperemus, ergo †2a. Religio habet duplices actus, & proprios, vt sunt adorare, sacrificare, &c. & secundarios, qui fiunt à virtutibus, quibus ipsa tanquam principalior imperat; vt visitare pupillos, &c. 3a. Cum Aug. dicit, religionem dici in ordine ad propinquos; intellige extenso nomine religionis. 4a. Latria interpretatur seruitus, non quæcunque, sed secundum specialem rationem, quæ tantum conuenit Deo: sicuti cultus, qui pertinet ad religionem, non est erga alios, sed solum erga Deum 5a. Omnes, qui Deum colunt, possunt dici religiosi: tamen specialiter religiosi dicuntur tantum illi, qui totam vitam suam diuino cultui dedicant.

Art. 2. Vtrum religio sit virtus.

Religio est virtus. 1. Quia connumeratur alijs virtutibus. 2. Omnis actus bonus ad virtutem pertinet, cum virtus sit quæ facit bonum habentem, & opus eius perfectum reddit: sed reddere honorem debitum Deo, quod pertinet ad religionem est actus bonus, quia per hoc aliquis conuenienter ordinatur ad ipsum, ordo autem ad rationem

boni

Marginalia (left): lm. 115. / ill. 8. / .8. / .ft. 4. / c.3. / .1. in fom. / 1.
Marginalia (right): 1. Concl. / lib. 2. de inuen. / 2. id lib. 10. etymol. c. 17. / Prou 3. / lib. 10 de ciu. c. 4. / Iacob 1. / lib. 10. de ciu. c. 1. / 1. Concl.

boni pertinet; ex Aug ergo. † 2a. Religio non est donum timoris, cuius actus est reuereri, sed ad illud ordinatur, tanquam ad principalius. 3a Exhibere Deo debitam seruitutem, potest esse actus virtutis, secundum quod homo id voluntarie facit. 4a. De dictamine rationis naturalis est, vt homo aliqua faciat ad Dei reuerentiam, sed quod hæc, aut illa faciat, est de institutione iuris diuini, vel humani.

lib. de nat. boni c. 55.

Artic. 3 Vtrum religio sit vna virtus.

1. Concl. Religio est vna virtus. 1. Ephes. 4. Vnus Deus, vna fides: sed vera religio protestatur fidem vnius Dei, ergo. 2. Habitus distinguuntur secundum diuersam rationem obiecti: at ad religionem pertinet exhibere reuerentiam vni Deo, secundum vnam rationem, vt scilicet est primum principium creationis, & gubernationis; quia tanquam pater, cui debetur honor, omnia gubernat, ergo. † 2a Personæ diuinæ sunt vnum principium creationis, & gubernationis, ideo eis vna religione seruitur. 3a. Eodem actu homo seruit Deo, & colit ipsum. Nam cultus respicit Dei excellentiam; seruitus vero subiectionem hominis: & ad hæc pertinēt omnes actus, qui religioni attribuuntur: vt viuere, vouere, &c. 4a Cultus religionis nō exhibetur imaginibus consideratis in se ipsis, sed vt sunt imagines ducentes ad Deū incarnatum: & ideo non diuersificatur ex hoc virtus religionis.

Mal. 1.

Artic. 4. Vtrum religio sit specialis virtus ab alijs distincta.

1. Concl. Religio est specialis virtus ab alijs distincta. Quia ponitur pars iustitiæ ab alijs partibus distincta. 2. Vbi est specialis ratio boni, est specialis virtus: at in religione est specialis ratio boni; quia in Deo est singularis excellentia ratione cuius ei exhibemus debitum honorem, qui debetur alicui ratione excellentiæ: vnde diuersis personarum excellentijs diuersos tribuimus honores, ergo. † 2a Ex eo, quod omne opus virtutis dicatur sacrificium, vt ordinatur ad Dei reuerentiam, non sequitur, vt religio sit generalis virtus; sed quod imperet omnibus alijs virtutibus. 3a. Omnia, quæ fiunt in gloriam Dei, pertinent ad religionem, non quasi ad elicientem, sed ad imperantem. 4a. Bonitas Dei communicatur creaturis; non autem excellentia bonitatis eius: vnde est eadem caritas, qua diligimus Deum, & proximum: sic religio, &c.

Articul. 4. Vtrum religio sit virtus theologica.

Duo considerantur in religione, scilicet id quod Deo offert, id est cultus, & hoc se habet ad religionem, vt materia, & obiectum: & id, cui cultus exhibetur, scilicet Deus, non quod actus Deum attingant, vt actus fidei, quo credimus Deo. 2a. Religio non est virtus theologica, cuius obiectum est vltimus finis. Quia cum sit virtus, quæ Deo cultum affert, versatur circa actus, quibus Deus colitur, non circa Deum, vt est materia, & obiectum, sed vt est finis. 3a. Religio est virtus moralis. 1. Quia ponitur inter partes iustitiæ, quæ est moralis virtus. 2. Quia est circa ea, quæ sunt ad finem, id est circa Dei cultum, s. circa sacrificia, oblationes, &c. Vnde soluitur secundum. † 4a. Deus colitur fide, spe, & caritate, ex Aug prout istæ virtutes suo imperio causant actum religionis, quia virtutes circa finem mouēt alias, quæ sunt ad finem. 5a. In religione accipit medium, secundum quandam æqualitatem inter operationes, quæ sunt ad Deum, & hoc non absolute, sed secundū quandam considerationem humanæ facultatis, & diuinæ acceptationis. 1. Concl.

In Ench. c. 3.

Art. 6. Vtrum religio sit præferenda alijs virtutib. moralibus.

Religio præeminet inter alias virtutes morales. 1. Quia in Exo. ponūtur prius præcepta ad religionē pertinentia, tanquā præcipua 2. Quo virtutes morales fini sunt propinquiores, eo sunt meliores: at religio magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliæ virtutes morales, quia operatur ea, quę directe, & immediate ordinantur in honorē diuinum, ergo. † 2a. Laus virtutis in volūtate cōsistit, non autē in potestate deficere: vnde non posse reddere æquale Deo, non minuit laudem religionis. 3a Deo nō exhibetur aliquid propter eius vtilitatē, sed propter eius gloriā ad nostrā vtilitatē. 4a. Vbi est necessitas, tollitur gloria supererogationis, non autem excluditur meritū virtutis. 1. Concl. Cap. 20.

Artic. 7. Vtrum religio habeat aliquem exteriorem actum.

. Concl. Religio habet interiores actus, quasi principales, & per se ad religionem pertinentes; exteriores vero actus, quasi secundarios, & ad interiores actus ordinatos. 1. Psal. 83. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, per cor actus interiores, per carnem exteriores designantur. 2. Deo exhibemus honorem, non propter seipsum, quia ex se est gloria plenus, sed propter nostram vtilitatem, quia ex hoc mens nostra ei subijcitur, in quo eius perfectio consistit, vnumquodque enim perficitur ex hoc, quod subijcitur suo superiori; sed mens humana, vt Deo coniungatur, indiget sensibilium manuductione: vnde in diuino cultu opus est, quod aliquibus corporalibus vtatur, quibus excitetur ad spirituales actus, ergo. †2a. Cum Dominus inquit, Deus spiritus est, &c. loquitur quantum ad id, quod est principale, & primo intentum in cultu diuino. 3a. Exteriora exhibetur Deo, non quod illis indigeat; sed tanquam signa intentionem operum, quæ per se Deus acceptat, vt Aug. ait 4a. Idololatræ deridentur, quia non exhibebant exteriora, tãquam signa excitantia, sed tanquam per se idolis accepta; & etiam, quia erant vana, & turpia.

Rom. 1. Ioan. 4. Psalm. 49. Lib. 10 de ciu. c. 5. Aug lib. 1. de ciu. c 10.

1. Concl. *Artic. 8. Vtrum religio sit idem sanctitati.*

Sanctitas non differt à religione secundum essentiam, sed tantum ratione 1. Luc. 1. Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia: at seruire pertinet ad religionem, ergo 2. Sanctitas importat, primum munditiam, vnde Græce agios, id est, sine terra, & Latine sanctus, quasi sanguine tinctus, eo quod antiquitus, qui mundari volebant, sanguine hostiæ tingebantur: deinde firmitatem, vnde sanctum dicitur, quod est legibus munitum: & vtrunque requiritur, vt mens cõiungatur Deo, tanquam primo principio, & vltimo fini. Pacem sequimini, ait Paul. cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua, &c. & alibi. Certus sum, quod neque mors, &c. Vnde sanctitas dicitur, per quam mens hõminis seipsam, & suos actus applicat Deo: sed religio dicitur, vt specialiter Deo debitum famulatum exhibet in sacrificijs, &c sanctitas vero, vt homo hæc, & aliarũ virtutum opera refert in Deum, & per ea se disponit ad cultum diuinum, ergo. † 2a. Sanctitas secundum essentiam est specialis virtus: quomodo est quodammodo eadem religioni: habet autem quandam generalitatem, vt omnes virtutum actus per imperium ordinat in bonnm diuinum. 3a. Temperantia, munditiam operatur, non tamen ita, quod habeat rationem sanctitatis, nisi referatur in Deum: idem de virginitate, ait Aug. 4a. Sanctitas condiuiditur religioni, prout ab ea distinguitur ratione.

Isid lib. 0. Etymol. c. 8. Heb. 12. Rom. 8. lib. 1. de virgin. c. 2.

Quæstio 82. De deuotione.

Art. 1. Vtrum deuotio sit specialis actus.

1. Concl. Deuotio est specialis actus voluntatis. 1. Actibus meremur: sed deuotio habet specialem rationem meriti, ergo. 2. Deuotio nihil aliud est, quam voluntas quædam prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum: vnde dicitur, quod filij Israel obtulerunt mente promptissima, & deuota permitias Domino; at hic est specialis actus, ergo †2a. Cum deuotio sit actus voluntatis hominis offerentis seipsum Deo, ad ei seruiendum, qui Deus est vltimus finis, consequenter imponit modum humanis actibus; siue sint voluntatis, circa ea, quæ sunt ad finem, siue aliarum potentiarum, quæ mouentur à voluntate: & hoc non tollit speciem actus. 3a. Deuotio inuenitur in multis generibus actuum, non vt species, sed sicuti motio mouentis inuenitur virtute in motibus mobilium. 4a. Et est actus appetitiuæ partis animæ, & motus quidam voluntatis, vt est dictum.

Exod 25.

Articul 2. Vtrum deuotio sit actus religionis.

1. Concl. Deuotio est actus religionis. 1. Deuotio dicitur, à vouendo: sed votum est actus religionis, ergo. 2. Ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam voluntãtem habere ad illud faciendum, ex Aristot. sed operari, quæ pertinent ad diuinum cultum, spectat proprie ad religionem,

lib. 5. eth. c. 1.

gionem, ergo etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad huiusmodi exequenda; quod præstat deuotio. †2a. Tradere seipsum Deo ei adhærendo spirituali vnione pertinet ad caritatem: sed tradere seipsum Deo ad opera diuini cultus, immediate pertinet ad religionem. 3a. Caritas generat deuotionem, & per deuotionem caritas nutritur: sicuti calor generat pinguedinem, eaque nutritur. 4a. Deuotio, quæ habetur ad sanctos, transit in Deum, quem in suis ministris veneramur: at deuotio, quæ habetur ad dominos temporales, est alterius rationis.

Artic. 3 Vtrum contemplatio, seu meditatio sit deuotionis causa.

1. Concl. Causa extrinseca principalis deuotionis Deus est. Vt ait Ambros. in Lucam 2a. Causa intrinseca ex parte nostra oportet, vt sit meditatio, seu contemplatio. 1. In meditatione mea, ait Dauid, exardescit ignis: sed ignis spiritualis causat deuotionem, ergo. 2. Deuotio est actus voluntatis, qua homo prompte se tradit ad cultũ Dei: sed omnis actus voluntatis ex aliqua consideratione procedit; quia voluntatis obiectum est bonum intellectum, & vt ait Aug. voluntas oritur ex intelligentia, ergo meditatio est causa deuotionis, prout homo per meditationem cõcipit, quod se tradat diuino obsequio 3a. Ad hoc inducit duplex consideratio: altera, quæ est ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorum Dei: & hæc excitat dilectionem, quæ est causa proxima deuotionis: altera ex parte hominis considerantis suos defectus, ex quibus indiget, vt Deo innitatur: quæ impedit præsumptionem, per quam homo impeditur, ne Deo se subijciat. † 4a. Sola ea contemplatio deuotionem impedit, quæ est earum rerum, quæ ad dilectionem Dei non pertinent. 5a. Ea quæ pertinent ad Christi humanitatem per modum cuiusdã manuductionis, maxime deuotionem causant; cum tamen deuotio principaliter circa ea, quæ sunt diuinitatis consistat. 6a. Scientia aliquando est occasio, vt homo consideret de seipso, & non totaliter se Deo subijciat, & sic impedit deuotionem, & simpliciores, & mulieres, maiorem deuotionem habent.

Psalm. 83

Articul. 4. Vtrum lætitia sit deuotionis effectus.

Deuotio per se, & principaliter spiritualem lætitiam mentis causat, ex consequenti, & per accidens, tristitiam, quæ est secundum Deum. 1. In collecta dicitur: quos ieiunia votiua castigant, ipsa quoque deuotio sancta lætificat. 2. Deuotio ex duplici consideratione oritur, vt art. 3. est dictum: ex prima, per se sequitur delectatio, Psalm. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum: & per accidens in viatoribus tristitia quædam, Psalm. 41. Sitiuit anima, &c. & postea: Fuerunt mihi lacrymę: Et secunda per se sequitur tristitia, per accidens lætitia propter spem diuinæ subuentionis. † 2a. In passione Christi est aliquid, quod contristet, & aliquid quod lætificet, scilicet defectus humani, & bonitas Dei, ac benignitas. 3a. Idẽ spiritus, qui ex vna parte cõtribulatur propter defectus præsentis vitæ, ex alia delectatur ex spe diuini auxilij, & bonitatis. 4a. Lacrymæ non solum oriuntur ex tristitia, sed etiam ex affectus teneritudine, cum cõsideratur aliquid delectabile, & sic lacrymę ex deuotione oriuntur. 1. Concl.

Quæstio 83. De oratione.

Art. 1. Vtrum oratio sit actus appetitiuæ virtutis.

Oratio ex Cassiod. dicitur, quasi oris ratio: ratio autem speculatiua, & practica differunt, quod illa est apprehensiua tantum, hæc vero etiam causatiua: vel perfecte necessitatem inducendo, vt cum effectus totaliter subditur causæ, vel imperfecte, cum non totaliter subditur. 2a. Ad rationem pertinet imperare, non solum inferioribus potentijs corporis, sicut necessitatem imponens, sed etiam hominibus subiectis, imperando, vel inducendo, & disponendo, respectu eorum, qui non sunt subiecti, siue sint æquales, siue superiores Vtrunque autem horum, scilicet imperare, & petere, seu deprecari ordinationem importat, prout homo disponit aliquid faciendum per aliud, quod ad rationem pertinet, cuius est ordinare, ex Aristot. 3a. Oratio est rationis actus. 1. Orare ex Isid. idem est, quod dicere: sed 1. Concl. 3 Eth. c. vlt. lib. 10 ety. c.

Art. 5. Vtrum in oratione debeamus aliquid determinate à Deo petere.

1. Concl. Bona quibus homo male vti non potest, quæ scilicet malum euentum habere non possunt, vt sunt ea, quibus beatificamur, & beatitudinē meremur, sunt determinate petēda. Quia Dominus docuit discipulos determinate petere ea, quę cōtinētur in oratione dominica, quæ sunt huius generis: & Dauid petebat, Ostende faciem: & deduc me, &c. 2a. Bona, quæ possunt malum euentum habere, quibus homo potest bene & male vti, non sunt determinate petenda; vt diuitiæ, honores, &c. quia aliquādo hæc non impetrasse melius foret. † 3a. Licet ex nobis non sciamus, quid petendū sit: Spiritus tamen in hoc adiuuat infirmitatem nostram, & nos recte postulare facit. 4a. Cum petimus orando, quæ pertinēt ad nostram salutem, conformamus voluntatem nostram voluntati diuinæ, quæ vult omnes saluos fieri. 5a. Deus sic nos inuitat ad bona, vt ad ea pijs desiderijs, & deuotis orationibus accedamus: & ideo non frustra eum petimus.

Mat. 6. Luc. 11. Rom. 8. Iacob. 4.

Articul. 6. Vtrum homo debeat temporalia petere à Deo orando.

1. Concl. Pro temporalibus licet orare 1. Prou. 30. Tribue tātum victui meo necessaria. 2. Id, ex Aug. licet orare, quod licet desiderare: sed licet desiderare ea, quibus vita sustentatur, cuiusmodi sunt ista bona, quæ necessaria sunt ad salutem corporis, & congruētem habitum personæ, ergo. 2a. Vt ista bona non sunt principaliter, idest tanquam finis, sed vt instrumenta virtutis, & adminicula ad beatitudinē desideranda, ita etiā petenda. † 4a. Per illud, Primum quærite regnum Dei, ostenditur quod temporalia bona non sunt quęrenda principaliter, sed secundario. 4a Per illud, Nolite soliciti esse, &c. prohibetur tantum solicitudo, superflua, & inordinata. 5a. Mens nostra, quando intendit temporalibus in ordine ad beatitudinem, non ab eis deprimitur; sed magis eleuatur 6a. Temporalia eo tenore petuntur à Deo, vt nobis concedantur, secundum quod expediunt ad salutem.

Epist. 121 c. 12. & 6. Arist. lib. 1. Ethic. 8. Mat. 6. c. 24. Mat. 6.

Artic. 7. Vtrum debeamus pro alijs orare.

1. Concl. Caritas requirit, vt pro alijs oremus. 1. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. 2. Illud debemus orare, quod debemus desiderare: at bonum nō solum debemus desiderare nobis, sed etiā alijs, ergo: & Chrysost. Pro se orare, necessitas cogit, pro altero autē caritatis fraternitas hortatur. † 2a. Dicimus quidem, pater noster: & da nobis, vt discamus orationes non esse tātum priuatim faciendas, sed pro omnibus: vt ait Cypr. 3a. Ponitur, vt conditio orationis, pro se orare; non tanquam necessaria ad effectum merendi; sed ad indeficientiam impetrandi; quia contingit vt oratio pro alio facta non impetret propter defectum illius, pro quo oratur: & tamē oratio est meritoria oranti. 4a. Etiam pro peccatoribus orandum est, vt cōuertantur: pro iustis, vt perseuerent, & proficiant: & multorum preces facilius exaudiuntur, & vt à multis gratia agatur Deo de beneficijs à iustis acceptis, & ne maiores superbiant, dum considerant se minorem suffragijs indigere

Hom. 14. in Mat. lib. de orat. dominica. Iere. 15. Psal. 34.

Art. 8. Vtrum debeamus pro inimicis orare.

1. Concl. Necessitatis est, vt in nostris communibus orationibus, quas pro alijs facimus, nō excludamus inimicos. Quia orare pro alijs caritatis est, ergo quo modo tenemur diligere inimicos, tenemur pro eis orare: sed diligere inimicos in generali est in præcepto, ergo. 2a. In speciali absolute pro inimicis orare perfectionis est, non necessitatis: quia hoc etiam modo eos diligere ad perfectionem pertinet. Huc facit illud, Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. 3a. Orare pro inimicis in speciali est in præcepto secundum præparationem animi, vel in aliquo speciali casu, sicuti etiam eos diligere: & iuuare: vt in necessitatis articulo, vel si veniam peterent. † 4a Imprecationes contra inimicos in scriptura, vel dicuntur per modum prophetiæ, vel in correctionem, vel contra peccatum, vel conformando se voluntati diuinæ. 5a. Sancti martyres postulant se vindicari, non voce, sed ratione: & gaudent de vindicta, non propter seipsam, sed propter diuinam iustitiam. 6a. Vt licet impugnare inimicos, vt compescantur à peccato: sic licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, vt corrigantur.

Mat. 5. Psal. 6. Apoc. 6. Psal. 57.

Articul 9. Vtrum conuenienter septem petitiones orationis dominicæ assignentur.

1. Concl. Conuenienter septem petitiones orationis dominicæ assignantur 1. Auctoritate Christi instituentis. 2. Illa recte orando petimus, ait Aug. quæ desiderare valemus: at in hac oratione non solum petuntur, quæ desiderare possumus, sed etiam eo ordine, quo desideranda sunt, ergo. Nam primo in desiderio nostro cadit finis, deinde ea, quæ sunt ad finem: ad finē autem, qui Deus est, affectus noster tendit, vel vt volumus gloriā Dei, quod pertinet ad eius dilectionem in seipso; vnde prima petitio, Sanctificetur nomen tuum: vel vt volumus frui gloria eius, quod pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo, vnde secunda, Adueniat regnum tuum. Ad hunc finem, aliquid nos ordinat, vel per se, vt bonum vtile ad finem, quod contingit, primo directe, & principaliter secundum meritum, quod cōsistit in obediendo Deo, vnde ponitur Fiat voluntas tua, &c. Secundo instrumentaliter, & quasi coadiuuans ad meritum, panem nostrum, &c. siue intelligatur de pane sacramentali, & alijs sacramentis, siue de pane corporali, scilicet de omni sufficientia victus. Vel per accidēs per remotionē prohibentis, quod quidem primo est peccatum: Dimitte nobis debita nostra: secundo, tentatio, Ne nos inducas in tentationē, id est, ne à tentatione vincamur: tertio, præsens pœnalitas, Libera nos à malo. Ex his patet harum petitionum ordo, & conuenientia. † 2a. Dicitur, Sanctificetur, id est sanctū habeatur, nō quod nō sit: Adueniat regnū, id est vt nos in eo regnemus, non quod Deus modo non regnet: Fiat voluntas, id est obediatur ab hominibus, vt fit ab Angelis: quæ petitiones in vita futura perficientur. 3a. Oratio non respondet ordini executionis, in quo prius est recedere à malo, sed ordini desiderij, in quo prior est finis; vnde consecutio boni. 4a. Has septem petitiones Aug. ad aptat septem donis Spiritus sanct. & beatitudinibus. 5a Lucas prætermisit tertiam petitionem, vt ostenderet contineri in primis duabus: prætermisit vltimam; quia vnusquisque liberatur à malo ex eo, quod non infertur in tentationem. 6a. Non vt Deum flectamus, sed vt in nobisipsis fiduciam excitemus, dicitur, Pater noster, considerando eius caritatem: &, qui in cælis, considerando excellentiam.

Epist. 121. c. 12.

1. Cor. 6.

lib. 2 de ser. dom. c. 18.

Artic. 10. Vtrum orare sit proprium rationalis creaturæ.

Orare proprium est rationalis creaturæ. 1. Quia orare est actus rationis. 2. Illi proprie competit orare, cui competit, & rationem habere, & superiorem; quia per orationem superiorem deprecamur: vt hoc non competit diuinis personis, cum non habeant superiorem, nec brutis, cum non habeant rationem, ergo orare proprium erit rationali creaturæ. † 2a. Filius dicitur orare, secundum naturam humanam, non secundum diuinam: Spiritus sanctus dicitur postulare, quia postulantes nos facit. 3a. Cum dicitur orare esse proprium rationalis creaturæ, non excluduntur Angeli. 4a. Pulli coruorum dicuntur inuocare Deum, propter naturale desiderium, quo omnia suo modo desiderant consequi bonitatem diuinitatem. 1. Concl.

Psal. 146.

Art. 11. Vtrum sancti, qui sunt in patria, orent pro nobis.

Sancti, qui sunt in patria, orant pro nobis. 1. Nam 2. Machab. vltimo dicitur, Hic, id est, Ieremias propheta, est qui multum orat pro populo, &c. 2. Cū oratio pro alijs facta ex caritate proueniat, quanto sancti sunt perfectioris caritatis, tanto magis orant pro viatoribus, qui eorum orationibus iuuari possunt, & quanto sunt Deo cōiunctiores, tanto eorum orationes sunt magis efficaces; quia ordo diuinus est, vt ex superiorum excellentia in inferiora refundatur. Heb. 7. Accedens per semetipsum ad Deum & interpellandum, &c. & Hiero. contra Vigilantium, qui hoc negabat: quo loco ait; si martyres orabant in hac vita, cum essent pro se solliciti, quāto magis in alia, &c. † 2a. Orationes à spir. sanc. habent efficaciam impetrandi ex præcedentibus eorum meritis, & ex diuina acceptione: qui etiā orant pro seipsis, scilicet pro gloria corporis. 3a Et solum petunt, & impetrāt illud, quod Deus vult fieri per orationem 1. Concl.

nes eorum. 4a Qui sunt in purgatorio, quia quoad pœnas sunt inferiores nobis, non sunt in statu orãdi, sed magis, vt oretur pro e s. 5a. Oportet etiam inferiores sanctos implorare: quod quandoque efficacius est; vel quia deuotius implorantur, vel quia Deus vult eorum sanctitatem declarare. 6a. Inuocamus sanctos nominibus, quibus hic nominabantur; tum quia viuentes meruerũt, vt pro nobis orarent; tum ad fidem resurrectionis insinuandam. Vt legitur, Exod. 3. Ego sum Deus Abraham, &c.

Artic. 12. Vtrum oratio debeat esse vocalis.

1. concl. Oratio communis, quæ per ministros Ecclesiæ in persona totius populi fidelis Deo offertur, debet esse vocalis 1. Psalm. 3. Voce mea ad dominũ clamaui, &c 2. Huiusmodi oratio debet innotescere toti populo pro quo profertur, ergo. 2a Non est necesse, vt oratio singularis personæ pro se, vel pro alij orantis, sit vocalis: ei tamen adiungitur vox ob has causas. 1. Ad excitandam interiorem deuotionem, vt Aug. ait. 2. Ad redditionem debiti, vt homo Deo seruiat nõ solum mente, sed etiam corpore. 3. Ex quadã redundantia ab anima in corpus. † 3a Vocalis oratio profertur, non vt Deo ignotũ manifestemus, sed vt mens orantis excitetur in Deum. 4a. Verba significantia aliquid ad deuotionem pertinens, non distrahunt, sed excitant mentes, præcipue minus deuotas 5a. Cum Dominus dixit, Tu autem cum oraueris, &c. non prohibuit in conuẽtu orare, sed ne quis oret, vt à conuentu videatur. Non enim videri ab hominibus, nefas est, sed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris, ait Aug.

Epist. 121 c. 9.
Ose. vlt.
Psalm. 15.
Matt 6.
lib de ser. dom. 21. c. 6

Art. 13. Vtrum de necessitate orationis sit, quod sit attenta.

1. Concl. Necessarium dicitur, vel id, sine quo melius peruenitur ad finem, vel id sine quo res non potest consequi suum effectum: si primo modo sumatur attentio in oratione, præsertim vocali, de qua præcipue quæritur, est necessaria orationi absolute. 2a. Triplex est orationis effectus. 1. Communis actibus caritate informatis, scilicet mereri, & ad hunc effectum non requiritur, vt adsit attentio per totum, sed sat est prima intentio, qua quis accedit ad orandum 2. Qui est proprius, scil. impetrare, ad quem sat est prima intentio, quam Deus respicit, qua deficiente, nec meretur, nec impetrat. 3. Quem præsentialiter efficit, scilicet quædã spiritualis refectio, & ad hoc necessario requiritur attentio. Vnde Paul. Si orem lingua mens mea sine fructu est. 3a. Triplex est attentio, quę orationi vocali potest adhiberi: vna ad verba, ne quis in eis erret: secunda ad sensum verborum: tertia, qua attenditur ad finem orationis, scil. ad Deum, & ad rẽ, pro qua oratur, quæ est maxime necessaria, quam etiã idiotæ possunt habere. † 4a. In spiritu, & veritate orat, qui ex instinctu spiritus ad orandum accedit. 5a. Licet postea ex infirmitate euagetur mens: & in illo ascensu ad Deum, propter infirmitatem naturę diu stare non possit. 6a. Euagatio voluntaria est peccatum, & impedit orationis effectum: at quæ est præter propositum, nõ tollit meritum.

1. Cor. 14.
Ioan. 4.
Bas. spr. de orand. Deo.

Artic. 14. Vtrum oratio debeat esse diuturna.

1. Concl. Oratio secundum suam causam, quæ est desiderium caritatis, ex quo debet procedere oratio, debet esse continua. 1. Luc. 18. Oportet semper orare: & Paul sine intermissione orate. 2. Desiderium caritatis debet esse in nobis continuum, vel actu, vel virtute, quod accidit, cum aliquid ex caritate facimus in gloriam Dei, ad quod ex Paulo, & Aug semper tenemur, ergo. 2a. Oratio secũdum se cõsiderata, nõ potest esse cõtinua. 1. Quia oportet alijs operibus occupari. 2. Cũ cuiuscunq; rei quãtitas debeat esse proportionata fini, conueniens est, vt oratio tantum duret, quantum est vtile ad excitandũ interioris desiderij feruorẽ, & non amplius secundum Aug. Vnde cum sine tædio non potest durare, cessandum est. 3a. Et sicuti in oratione singulari attẽditur quantitas per comparationem ad intentionem orantis; ita in communi oratione per comparationem ad populi deuotionem. † 4a Non oportet orãtem diu multum loqui, quia plerunque hoc negocium plus gemitibus, quã sermonibus, agi debet. 5a. Prolixitas orationis non consistit in hoc, quod multa petantur; sed quod affectus continetur ad vnum desiderandum. 6a. Dominus instituit orationem dominicam, non vt his tamen verbis oremus; sed vt doceret, quæ essent petenda. 7a. Aliquis continue orat, vel prop-

1. Thes. 5.
1. Cor. 10.
Epist. 121. c. 9.
Epist. cit. 10.
Aug. loc. cit.

pter affectum desiderij, vel quia non intermittit, quin temporibus statutis oret, vel propter effectum, quia post orationem remanet magis deuotus.

Artic. 15. Vtrum oratio sit meritoria.

1. Concl. Oratio sicut quilibet actus virtutis habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice caritatis. 1. Glos super illud Psal. 34. Oratio mea, &c. 2a. Procedit autem à caritate mediante religione, concomitãtibus etiam humilitate, & fide. Nã religio sub qua continetur deuotio, offert: caritas dat desideriũ rei, cuius cõplementum oratio petit: fides requiritur, vt credamus nos posse obtinere: humilitas, vt homo cognoscat indigentiam 3a. Oratio efficaciam impetrandi habet ex gratia Dei quẽ oramus, qui etiam nos ad orandũ inducit, vt Aug. & Chry. docent. †4a. Etiã ipsa oratio, quę gratiã gratum facientem impetrat, procedit ex aliqua gratia, quasi gratuito dono 5a. Potest aliquis orando mereri vitam æternam, & tamen non mereri illud obtinere, quod petit: puta cũ aliquid non est necessarium ad salutem nec manifeste saluti contrariũ: & propter hoc Paulus nõ fuit exauditus petẽs sibi amoueri stimulum carnis. Qui petit, quod est vtile ad suam salutem, illud non solum meretur orando, sed etiam alia bona opera faciendo: vnde indubitanter accipit, si adsint hæ quatuor conditiones: vt pro se petat: necessaria ad salutem: pie petat: & perseueranter. 6a. Oratio principaliter innititur fidei quantum ad efficaciam impetrandi; quãtum autem ad meritum principaliter adhæret caritati.

lib de ver. do. in monte. ser. 5. & 29.
Luc. 11.

Articul. 16. Vtrum peccatores orando impetrent aliquid à Deo.

1. Concl. Orationem peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem, Deus audit, non quasi ex iustitia, sed ex pura misericordia, seruatis tamen quatuor conditionibus supra positis. Ita Aug. & Chrys. docent. Et publicanus alia frustra orasset. 2a. Quãdo peccator orando petit aliquid, vt peccator. i. secũdum desiderium peccati in hoc nõ exauditur à Deo ex misericordia, sed quãdoq; ad vindictam. Quia Deus quædam negat propitius, quæ concedit iratus. †3a. Quod Deus peccatores non audiat, intelligitur de eis, vt peccatores sunt. 4a. Oratiõ peccatoris est pia, nõ ex habitu virtutis, sed quando petit, quæ ad pietatẽ pertinent: & licet nõ sit meritoria, potest tamen esse impetratiua; quia impetratio innititur gratiæ. 5a. Oratio dominica profertur ex persona communi totius Ecclesiæ: vnde qui non vult dimittere debita proximo, illam dicens ratione personæ totius Ecclesiæ non mentitur.

Tract. 44. in Ioan.
Hom. 18. in Matt.
Ioan. 9.
Prou. 28.

Art. 17. Vtrum conuenienter dicantur esse orationis partes, obsecrationes, postulationes, & gratiarum actiones.

1. Concl. Conuenienter dicuntur esse orationis partes, obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. 1. Auctoritate Apost. qui has partes numerat. 2. Ad orationem tria requiruntur: primo orans debet accedere ad Deũ, & sic ponitur oratio, quæ est ascensus mentis in Deum: secundo debet petere, vnde postulatio, cum determinate quis poscit: cum vero indeterminate, dicitur supplicatio, vel si solum factũ narretur: Tertio requiritur ratio impetrandi; vel ex parte Dei, & est eius sanctitas, per quam petimus exaudiri, vnde obsecratio: vel ex parte petentis; vnde gratiarum actio; per quam meremur accipere potiora. In Missa, obsecrationes sunt, quæ præcedunt consecrationem: orationes sunt in consecratione, in qua mens debet eleuari in Deum: postulationes in sequentibus petitionibus: gratiarum actiones in fine. †2a. Obsecratio non est adiuratio ad compellendũ, sed ad misericordiam implorandum. 3a. Oratio communiter sumpta includit omnia sed vt diuiditur ab alijs, dicit ascensum in Deum. 4a. Gratiarum actio ponitur in fine, licet sit de præteritis, quia in hoc futurum, id est petere, præcedit præteritum.

Ioan. 11.
Dan. 9.

Quæstio 84. De exterioribus actibus latriæ.

Art. 1. Vtrum adoratio sit actus latriæ, seu religionis.

1. Concl. Adoratio, qua Deus adoratur, est religionis actus 1 Mat. 4. Dominum Deum tuum adorabis, &c. 2. Adoratio ordinatur ad reuerentiam eius, qui adoratur: ad reuerentiã exhibere Deo est propriũ religionis, ergo †2a. Alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia excellentes creaturas, quod pertinet ad ecclesiam: quia Deo debemus reuerentiam propter eius

Gen. 18.
3. Reg. 1.

ius excellentiam, quæ in creaturis nō est, nisi per participationem: quod legitur aliquos adorasse angelos, non intelligitur de Iosue 5. latria vel adorauit Deum in illis. Sacrificiū autē soli Deo exhibetur. 3a. Sub maiestate diuina intelligitur omnis Dei excellentia: vnde non tollitur quin adoratio, quæ eius debetur maiestati, non sit actus religionis, quæ debetur Deo, vt est beatitudo nostra. 4a. Vna est excellētia trium personarum; & ideo vnus honor, vna reuerentia, & vna adoratio eis debetur.

Art. 2 Vtrum adoratio importet actum corporalem.

Adoratio importat etiā actum corpo- 1. Conc. ralem. 1. Gloss super illud, Non adorabis ea, Exod 20. &c. 2. Cum ex duplici natura simus compositi, s. intellectuali, & sensibili, debemus etiam duplicem orationem Deo offerre; scilicet mentalem & corporalem; quæ cōsistit in exteriori corporis humilitate. Hæc autem exterior adoratio fit propter interiorem, vt per signa humilitatis corporaliter exhibita excitetur mens, & affectus ad subiiciendum se Deo: quia in actibus latriæ, Ioan. 4. id quod est exterius, refertur ad id, quod est interius. †2a. Corporalis etiam adoratio in spiritu fit, vt ex spirituali deuotione proce- 1. Cor. 14. dit, & ad eam ordinatur. 3a. Sicuti oratio primo in mente, secundario in voce consistit, ita adoratio, primo in interiore affectu secundario in exteriore. Vnde genuflectimus ostendendo infirmitatem nostram: prosternimus nos, profitentes nos, nihil esse ex nobis. 4a. Licet per sensum Deum attingere non possimus; tamen per sensibilia signa mens nostra prouocatur, vt tendat in Deum.

Artic. 3. Vtrum adoratio requirat determinatum locum.

1. concl. Determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, quasi sit de necessitate ipsius; sed secundum quandam decē- Isa 56. tiā, sicuti & alia corporalia signa. 1. Domus Luc 19. mea, domus orationis, &c. 2. Quanuis mēs apprehendat Deum, quasi non comprehēsum aliquo loco: tamen corporalia signa, quæ secundario requiruntur ad adorationem, necesse est, quod in determinato loco Ioan. 4. & situ sint. †2a Cum Dominus dixit, Venit hora, &c, prænunciat cessationem adorationis secundum ritum Iudæorum, & Samaritanorum. 3a. Determinatus locus orandi eligitur, non propter Deū, quasi loco claudatur, sed propter ipsos adorantes, & hoc 3. Reg. 8. propter loci consecrationem, propter sacra mysteria, & propter concursum orantium, ex quo oratio fit magis exaudibilis. 4a. De- Mat 18. center adoramus versus orientem 1. Quia diuinitas manifestatur ex motu cæli, qui est Gen. 2. ab oriente. 2. Propter paradisum ibi con- Zach. 6. stitutum. 3. Propter Christum, qui oriens Mat. 24. nominatur, qui ascendit ad orientem, & inde expectatur venturus.

Quæstio 85. De his, quæ Deo à fidelibus dantur.

Artic. 1. Vtrum offerre sacrificium Deo sit de lege naturæ. 1. Concl.

Oblatio sacrificij pertinet ad ius naturale 1. Quia fuit in qualibet ætate, & apud quaslibet nationes, ergo. 2. Quia naturalis ratio dictat homini, secundum naturalem inclinationem, vt ei qui est supra se, cuius auxilio eget subiectionem & honorem exhibeat, secūdum modū suum: at modus conueniens homini est, vt sensibilibus signis vtatur ad aliquid exprimendum, ergo naturaliter homo vtitur sensibilibus rebus offerens eas Deo in signum subiectionis & honoris: & hoc pertinet ad rationem sacrificij, ergo. † 2a. Oblatio sacrificij in communi est de lege naturali: at sacrificiorum determinatio, est de lege humana vel diuina. 3a. Adam, & Isaac, & alij olim sacrificium Deo obtulerunt, licet nō legatur in scriptura: quæ tantum mentionem de illis facit, in quibus aliquid speciale accidit. 4a Significare conceptus suos est naturale; sed determinate hoc, vel illo signo, est ad placitum.

Art. 2. Vtrum soli Deo sit sacrificium offerendum.

Soli Deo est sacrificium offerendum. 1. 1. concl. Qui, ait scriptura, immolat Dijs, occidatur, &c. 2. Illi debetur exterius sacrificium, cui debetur spirituale interius: at spirituale debetur soli Deo, quia anima se offert Deo in Exod. 22. sacrificium, sicut principio suæ creationis, & fini suæ beatificationis; quod soli Deo conuenit, ergo. Ideo Dauid dicebat: Sacrifi-

crificium Deo, spiritus contribulatus. 3. In omni tep summus rector, aliquo priuato signo honoratur, quo nefas esset alios honorare. Ideo in lege statuitur pęna mortis ijs qui diuinum honorem alijs exhibent. † 2a. Alijs præter Deum non debetur talis honor; quia illis non communicatur nomen diuinitatis per æqualitatem, sed per participationem. 3a. In sacrificio non pensatur prætium pecoris occisi, sed significatio, quia fit in honorem Dei. 4a. Construimus martyribus templa sacerdotalia; quoniam non ipsi, sed Deus eorum, nobis est Deus: vt ait Aug.

Aug lib. 10. de ciu c. 19. lib 8 de ciu. c. 25.

Art. 3 Vtrum oblatio sacrificij sit specialis actus virtutis.

1. concl. Oblatio sacrificij est actus specialis virtutis, scilicet religionis. 1 In lege specialia præcepta de sacrificijs dantur, ergo. 2. Actus vnius virtutis ordinatus ad finem alterius, sumit quandam rationem illius; vt patet in furto propter fornicationem facto; quod si alias non esset peccatum, fieret: at sacrificium est specialis actus in reuerentiam Dei: vnde laudem habet, ergo. 2a. Actus etiam aliarum virtutum sacrificia dici possunt, si ordinentur ad diuinam reuerentiam: vt dare eleemosynam propter Deum, &c. 3a. Verum proprie sacrificia dicuntur illi actus, qui non habent aliunde laudem, nisi quod fiunt propter diuinam reuerentiam. † 4a. Hoc ipsum, quod Deo quadam spirituali societate volumus adhærere, ad diuinam reuerentiam pertinet: vnde quilibet actus virtutis rationem sacrificij accipit. 5a. Hominis aliud bonum est animæ, & hoc offertur Deo interiore sacrificio per deuotionem, &c. & est principale sacrificium: aliud corporis, quod Deo quodammodo offertur per martyriũ, & abstinentiam: aliud exteriorum rerum, quod Deo offertur, vel quando immediate ipsi offertur, vel quando cõmunicatur proximo propter Deum. 6a Sacrificia dicũtur cum circa res oblatas aliquid fit, vt cũ animalia occidũtur, panis frangitur, &c. oblatio est cum aliquid simpliciter Deo offertur: primitiæ autem oblationes sunt, quia Deo offerebantur: non sic decimæ.

Leuit. in princ.

Deut. 6.

Articul. 4. Vtrum omnes teneantur ad sacrificia offerenda.

1. concl. Ad sacrificium interius, quod est principale, omnes tenentur. 1. Quia est de lege naturæ. 2. Quia omnes tenentur Deo bonam mentem offerre. 2a. Ad sacrificium, quod ex hoc solũ laudẽ habet, quod Deo aliquid exterius offertur ad protestationem diuinę subiectionis, aliter tenentur, qui sunt sub noua, vel olim erant sub veteri lege, aliter alij: illi tenentur ad terminata sacrificia, secundum legis præcepta, isti non ita, sed secundum cõdecentiam ad eos, inter quos habitant. 3a. Sacrificium exterius, quod cõtinet actus cuiuscunque virtutis, vt ad Dei reuerẽtiam refertur, quandoq; est sub pręcepto, cũ sunt actus, ad quos omnes tenentur: quãdoq; est supererogationis opus, ad quod nõ oẽs tenentur. † 4a. Illud, quæcũq; lex loquitur, &c. probat, quod nõ omnes tenẽtur ad determinata sacrificia secundum præcepta legis. 5a. Licet nõ omnes sciãt explicite virtutẽ sacrificiorũ, sciunt tamẽ implicite 6a. Sacerdotes offerũt sacrificia, quę specialiter sunt ordinata ad cultũ diuinum non solum pro se, sed etiã pro alijs, quædã tamẽ sunt, quæ quisq; pro se potest offerre. Rom. 3.

Quæstio 86. De oblationibus, & primitijs.

Art. 1. Vtrum homines teneantur ad oblationes ex necessitate præcepti

1. concl. Oblatio dicitur cõmuniter de omnibus rebus, quæ in cultum Dei exhibentur, qui si immutentur pertinent etiã ad sacrificium: si vero integre maneãt, erit solũ oblatio, de cuius ratione est, vt volũtarie offeratur 2a. Quadruplici ratione potest cõtingere, quod aliquis teneatur ad oblationes. 1 Ex præcedenti conuentione: vt cum datur fundus, vt certo tempore offerat aliquid. 2. Propter præcedentem deputationem, seu promissionem: vt ex donatione, vel testamento. 3. Propter Ecclesiæ necessitatẽ. 4. Propter cõsuetudinem, vt ait Greg. † 3a. Homines in lege noua non tenentur ad oblationes causa solennitatum legalium, sed alijs de causis. 4a. Ad oblationes tenentur aliqui, & antequam fiant, & postquam factæ sunt: vt per deputationem, siue promissionem. 5a. Qui oblationes debitas non reddunt, possunt puniri per subtractionem sacramentorum: non per ipsum sacerdotem, sed per superiorem aliquem.

De consec dist. 1. c. omnis.

Art.

Articl 2. Vtrum solis sacerdotibus debeantur oblationes.

1 Concl. Oblationes, quæ à populo Deo offeruntur ad sacerdotes pertinent; non solum, vt eas in proprium vsum conuertant, sed etiā, vt fideliter dispensent; partim expendēdo in his, quę pertinent ad cultum diuinū, partim in proprium victum, partim in vsus pauperum; in quorum vsum, vt ait
1. Cor 9. Hieron. Dominus loculos habebat. 1. Ex
In Mat c. 17. Decreto Damasi Papæ. 2 Sacerdos consti-
10 q 1 ca. tuitur quodammodo sequester, & medius
hanc consuet. inter populum, & Deum: vnde dogmata, & sacramenta debet exhibere populo, & quæ sunt populi, scilicet preces, sacrificia, & oblationes, per eum debēt domino ex-
Heb. 5. hiberi. † 2a. Quæ à quolibet dantur pauperibus, non sunt mirifica, nec oblationes propriæ: quia oblationes proprie dictæ in vsum pauperum cedunt; non per dispensationem offerentium, sed sacerdotum. 3a. Monachi, & alij religiosi tripliciter possunt oblationes recipere; vel vt pauperes ex dispensatione sacerdorum: vel, vt ministri altaris vel tertio si parochiæ sint corū, & sic ex debito. 4a. Oblationes, quæ non sunt consecratæ, possunt in vsum laicorum cedere ex dispensatione sacerdotis, vel per modum donationis, vel venditionis, &c.

Articul. 3. Vtrum homo possit oblationes facere de omnibus rebus licite possessis.

el. De quolibet licite possesso, quantum est de se, potest oblatio fieri. 1. Prou 3. Honora Dominum Deum tuum de tua substantia: qua continetur quidquid iuste possidetur,
Ad Tit. c. 1. ergo. 2. Quia in lege noua omnis creatura Dei reputatur munda. 2a. De iniuste acquisitis, & possessis non potest oblatio fieri.
Mat 5. Eccl. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio est maculata. 3a. Per accidens contingit, quod de aliquo licite possesso oblatio fieri non possit: quando vergit in detrimentum alterius: vel etiam propter scādalum, vel propter contemptum, &c. † 4a. In veteri lege prohibebatur oblatio de mercede prostibili propter immunditiam; in noua autem propter scandalum, ne ecclesia vi-
Lev. vlt. deatur fauere peccato. 5a. Prohibitiones a-
Malac. 1. nimalium immundorum, cessant in noua lege. 6a. Oblatio animalis cæci, vel claudi erat illicita, & ratione eius ad quod offerebatur, & ex contemptu; & ex voto præcedenti, ex quo obligabatur homo ad integrum: quæ causæ manēt etiam in noua lege, quibus cessantibus non est huiusmodi oblatio illicita: Et ita de omnibus offerre licebit.

Artic. 4. Vtrum ad primitias soluendas homines teneantur.

Homines tenentur ad primitias soluendas. 1. Ex 16. q. 7. can. decimas, vbi hoc decernitur 2. Pertinet ad ius naturale vt homo aliquid Deo ad eius honorē exhibeat de bonis sibi à Deo concessis, ex qua causa olim offerebantur in recognitionem beneficij, quasi homo profiteretur se fructus terræ à Deo accepisse, & ita offerebantur cum quadam professione, & erant quoddā oblationis genus, Deut 25. Deo autem debemus exhibere id, quod est præcipuū cuiusmodi sunt primitiæ. 2a. Determinatio quantitatis, & quod de primis fructibus fiant, vt in veteri testamēto erat statuta iure diuino, sic in nouo, determinatione ecclesiæ, ex qua hominis tenentur primitias soluere secundum consuetudinem patrię, & indigentiam ministrorum ecclesiæ. 3a. Quia sacerdos constituitur pro populo in his, quæ sunt ad Deum, ideo oblatę primitiæ in eorum vsum cedebāt Num 18. † 4a. Cęremonialia erant in signum futuri, ideo cessarunt: at oblatio primitiarū fuit in signum præteriti beneficij, quæ recompensatio est secundū dictamen naturalis ratiōis, & ideo in communi manet. 5a. Non dabantur primitiæ solum propter beneficiū fructuum terræ promissionis, sed simpliciter propter beneficium terræ fructuum à Deo datorum. 6a. Rationabiliter primitiarum quantitas non fuit determinata in lege; quia dantur per modum oblationis, de cuius ratione est, quod sit voluntaria. 1. Concl.

Quæstio 87. De decimis.

Artic. 1. Vtrum homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti.

Præceptum de decimis soluendis, ad sustentationem ministrorum, partim est naturale. 1. Ex Aug. qui ait, ex debito requiri, &c. 2. Quia ratio naturalis dictat, vt ijs, qui diuino cultui ad salutem totius populi ministrant, victus necessarius debeatur à po- 1. Concl

pulo, vt militib⁹ & principibus: vnde Paul. Quis militat suis stipendijs? &c. 2a. Hoc præceptũ partim est iudiciale ex institutione diuina quantũ ad hoc, quod detur decima pars. Nam ad æqualitatem inter homines seruandã fuit conueniens, vt tribus Leuitica quæ erat mãcipata cultui diuino, & possessiones non habebat, reciperet ab alijs tribubus necessaria ad victũ, vt honorabilius viueret. 3a. Ex cõsequenti hoc præceptum aliquid significabat, in quo conueniebat cum cæremonialibus: quia omnia illis in figura contingebãt. Qui dabat decimam, quæ est perfectionis signum, cum denarius numerus sit perfectus, quasi numerorum limes, nouem partibus sibi reseruatis profitebatur imperfectionem ad se pertinere, & perfectionem futurã per Christum expectãdam esse à Deo. 4a. Nec tamẽ erat cæremoniale, sed iudiciale præceptũ, quia non liceret illud seruare in noua lege, quatenus est ab ecclesia innouatũ. 5a. Quãuis nouę legis populus debeat superare Iudæorum iustitiam, & ministri noui testamẽti sint majoris dignitatis: tamẽ ecclesia secundum quandam humanitatem instituit, vt non minus populus fidelis daret suis ministris, quam populus veteris legis: & pensatis temporibus, & personis & opportunitatibus posset determinare aliã partem soluendã. † 6a. Præceptũ de solutione decimarum, vt est morale, datur à Domino dicente: dignus est operarius mercede sua; & ab Apost. 7a. Ante tempus veteris legis nõ erãt determinati ministri diuini cultus; nec aliquid determinatũ quod eis daretur; sed vbi aliquis occurrebat, vnusquisq; debet ei sponte: & sic Abraham & Iacob decimas dederunt. 8a. Decimæ illæ quæ conseruabantur ad sacrificia offerenda, non habent locum in noua lege: sed illæ quas cum pauperibus commedere debebant in noua lege augentur, quia Dominus nõ solum decimã partem; sed etiã omnia superflua iubet pauperibus exhiberi. 9a. Rationabiliter ministri Ecclesiæ decimas nõ requirunt, vbi sine scandalo requiri nõ possunt, propter dissuetudinẽ, vel aliam causam: nec illi non soluentes peccant, nisi forte propter obstinationẽ animi, si essent parati non soluere, etiam peterentur.

[Left margin: Matt. 10. 1. Cor. 9. Gen. 14. Gen. 28. Luc. 11.]

Artic. 2. Vtrum de omnibus teneantur homines decimas dare.

De omnibus possessis decimæ sunt soluendæ. 1. Gen. 28. Cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi. 2. Radix solutionis decimarum est debitum, quo seminantibus spiritalia debentur carnalia, vt Paul. docet: & super hoc debitum Ecclesia fundauit determinationem decimarum, at omnia quæ homo possidet sub carnalibus cõtinẽtur, ergo. †2a. In veteri lege oẽs habebãt possessiones, ideo de personalibus nõ soluebant decimas: at modo multi non viuunt ex possessionibus, & ministris nouæ legis interdicitur ne se ingerant negotijs lucratiuis, ideo homines nunc tenẽtur ad decimas personales soluendas secũdũ consuetudine patriæ, & indigentia ministrorum. 3a. De male acquisitis, nõ quando acquisitio est iniusta, sed quando est ex causa illicita, debent decimæ dari: sed Ecclesia non debet eas recipere quandiu personæ, quæ sic lucrantur, sunt in peccato. 4a. Lex vetus non determinauit, vt de minutis rebus decimæ darentur, sed reliquit hoc arbitrio dare volentium: quia minima pro nihilo reputantur, & honestati ministrorũ non conuenit, vt minima requirãt. 5a. Nemo tenetur decimas dare de his, quæ ei per furtum, vel rapinam sunt ablatæ, nisi forte propter culpã, aut negligẽtiã suã. Quãdo vẽditur triticum nõ decimatum potest ecclesia exigere, vel ab emptore qui habet rem ecclesiæ obligatam, vel à venditore qui defraudauit ecclesiam. 6a. Decimæ debent solui ex integris fructibus ante omnia, id est, antequam soluãtur tributa, &c.

[Right margin: 1. concl. 1. Cor. 9. Timot. 2. Chrys. homil. 44. in Mat.]

Artic. 3. Vtrum decimæ sint clericis dandæ.

Decimæ quantum ad ius accipiendi, ad solos clericos habentes curam animarum pertinent. 1. Num. 18. Filijs Leui dedi oẽs decimas, &c. quibus succedunt clerici in nouo testamento, ergo. 2. Huiusmodi ius est spirituale, & consequitur debitum, quo ministris altaris debetur sumptus de ministerio, & seminantibus spiritualia debẽtur carnalia: at hoc est clericorum habentium curam animarum, ergo. 2a. Res quæ nomine decimæ dantur, corporales sunt: vnde possunt in vsum quorumlibet cedere, & ad laicos peruenire. †3a. Clericis dantur

[Right margin: 1. Concl.]

tur decimæ non tantum propter sustentationem, sed etiã vt ex eis subueniant pauperibus: & ideo non sunt superfluæ; sicut nec oblationes, & primitiæ. 4a. Decimæ prædiales debentur ei in cuius territorio sunt prædia: personales vero illi in cuius parochia aliquis est. Pastor autem qui in duabus parochijs diuersis temporib' oues pascit, vtrique proportionaliter debet, & magis illi in cuius territorio pascit, quam cuius territorio ouile locatur. 5a. Ecclesia potest concedere Laico, vt dandas decimas recipiat, iure tamen sibi reseruato, siue pro necessitate ecclesiæ, sicuti quibusdam militibus dantur in feudum; siue in subuentionem pauperum.

Art. 4. Vtrũ etiam clerici teneantur decimas dare.

1. Concl. Clerici, vt clerici sunt, id est, inquantum habent ecclesiasticas possessiones, decimas soluere non tenentur. 1. Nouum genus ait Paschalis Papa, exactionis est, vt clerici à clericis decimas exigant. 2. Idem non potest esse causa dandi, & recipiendi, nisi respectu diuersorum: sed Clericis, vt ministris altaris decimę à fidelibus debentur, ergo. 2a. Prout possident aliquid proprio iure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, &c. Clerici tenentur ad decimas soluendas. † 3a. Prædia propria clericorum sunt obligata ad decimas, non autem prædia Ecclesiæ, etiam si sint intra terminos alterius parochiæ 4a Religiosi etiam si sint clerici, qui nõ dispensant populo spiritualia, de iure cõmuni tenentur decimas dare: tamen habent aliquam immunitatem secundum diuersas concessiones eis à sede Apostolica factas. 5a. Secundum illud Num. 18. eadem ratione tenentur modo clerici summo Pontifici decimam dare, si exigere, sicut olim Leuitę dabãt sacerdoti b. decimã decimę. 6a. Decimę debent quidẽ cedere in subuentionẽ pauperum, sed per dispẽsationem Clericorũ.

In Dec. li. 3. tit. 3. cap. 2.

Quæstio. 88. De voto, per quod Deo aliquid promittitur.

Art. 1. Vtrũ votũ cõsistat in solo proposito volũtatis.

1. concl. Ad votũ tria ex necessitate requirũtur, s. deliberatio, propositũ volũtatis, & promissio, in qua perficitur rõ voti 1 Eccl 5. Quod vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim infidelis & stulta promissio. 2. Votũ importat obligationẽ quandã ad aliquid faciendũ, vel dimittendũ per modum promissionis, quę hõi non potest fieri, nisi per verba, vel exteriora signa, Deo aũt per solã interiorem cogitationẽ, quia cor videt: at promissio procedit ex proposito faciendi; propositum autẽ aliquam deliberationem præexigit, cum sit actus voluntatis deliberatæ, ergo. 2a Pronũciatio oris, & testimonium aliorũ requirũtur tamen ad quandã voti confirmationẽ: vnde Magister dixit, quod votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo, & de his, quæ sunt Dei, fieri debet. Verũ testificatio potest ad interiorem testificationẽ referri. † 3a. Conceptio boni propositi non firmatur ex animi deliberatione, nisi sequatur promissio. 4a. Votum à voluntate accipit nomen, tanquam à primo mouente; quia volũtas mouet rationem ad promittendum 5a. Qui mittit manum ad aratrũ, &c. iam facit aliquid, sed qui solum proponit, nondum aliquid facit.

1. Reg. 16.

Li. 1 sent. dist. 38.

Luc. 19.

Art. 2. Vtrũ votũ sẽper debeat fieri de meliori bono.

1 Concl. Proprie loquendo votum dicitur esse de meliori bono. 1. Deut 23. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris, ergo. 2. Votum est promissio Deo facta, cui nihil est acceptũ, nisi sit virtuosum: vnde nõ debet esse de re illicita, nec indifferenti Rursus votũ est liberũ, & sic excludit impossibilia, & absolute necessaria: Quia necessaria ex fine, sine quibus salus haberi nõ potest, possunt sub voto cadere, prout sunt voluntaria, sed nõ vt sunt necessaria Quare illud proprijssime est sub voto, quod nõ cadit sub necessitate absoluta, nec sub necessitate finis: at hoc dicitur maius bonũ in cõparatione ad bonum, quod cõiter est de necessitate salutis; ergo. 2a. Necessariũ necessitate finis, vt est dictũ, potest cadere sub voto, vt voluntarie fit: nõ aũt, vt est necessitatis. & hac ratione sub voto baptizatorum cadit abrenuntiare põpis, &c. Iacob vouit se habere Dominũ in Deũ, per spiritualẽ cultũ. 3a Iephte in vouendo fuit stultus, ex Hier. & in reddendo impius: quia, quæ sunt ex se bona, possunt, vt sic, cadere sub voto; sed, vt habere possunt malũ euentum nõ sunt absoluenda. Ponitur tamẽ in catal. sanct. propter victoriã, quã obtinuit; & quia probabile est eũ pœnituisse

Gen. 28.

Iud. 11.

nituisse. 4a. Maceratio proprii corporis tūc cadit sub voto, cum est actus virtutis, & cum discretione fit, vt scilicet cōcupiscētia refrenetur, & corpus non grauetur nimis: & in his, debet quilibet cōsulere superiores: & cū manifestū grauamē sentitur simpliciter seruari non debet. Vota vero de rebus vanis, & inutilibus, sunt potius dirigenda, quam seruanda.

Artic. 3. Vtrum omne votum obliget ad sui obseruantionem.

1. Concl. Maxime obligatur homo ad hoc, quod impleat vota Deo facta. 1. Eccl. 5. Quodcunque voueris, redde: multoque melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. 2. Ad fidelitatem hominis pertinet, vt id soluat, quod promisit: sed maxime debet homo Deo fidelitatem, tum ratione dominij, tum ratione beneficij suscepti, ergo: cum fractio voti sit quædam infidelitatis species: & Deo displicet, vt ait sapiēs, infidelis promissio. † 2a Secundum honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur; & est obligatio iuris naturalis: ad obligationem autem ciuilem alia requiruntur: at Deo maxime obligantur per simplicem promissionem. 3a. Quando votum ex quacunque causa redditur impossibile, debet vouens habere voluntatem promptam faciēdi, quod potest: vnde qui vouit monasterium ingredi; debet dare operam quantum potest vt ibi recipiatur: & si vouit vnam religionem principaliter in particulari, si ibi non recipiatur, non tenetur ingredi aliam: secus si vouit religionem simpliciter. Mulier quæ vouit virginitatem, & postea corrumpitur, non solum debet seruare, quod potest, perpetuam scilicet continentiam; sed etiam pœnitere de eo, quod peccando amisit. 4a. Ligatio voti ex propria volūtate causatur: vnde si vouens intendit se obligare ad statim soluendum, statim tenetur: secus si retro tempore aut certa conditione: sed non debet tardare, vltra quam intendit se obligare. Deu. 23.

Artic. 4. Vtrum expediat aliquid vouere.

1. Concl. Quod nos aliquid voueamus non cedit in eius vtilitatem. 1 Nam aliter Deo, aliter homini promittimus: homini in eius vtilitatem, cui est vtile vt aliquid ei exhibeamus, & de futura exhibitione eum certificemus: at Deo non promittimus in eius vtilitatem, neque indiget certificari à nobis 2. Benignus exauctor est, ait Aug. & nō egemus, & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere faciat redditores. 2a. Expedit nobis aliquid Deo vouere. 2. Psal. 75. Vouete & reddite, &c. 2. Vt quod Deo damus non est ei vtile, sed nobis, quia quod ei redditur, reddenti additur, ita quod votum faciamus; quia vouendo voluntatem firmamus ad id, quod expedit facere, ergo. Epist. 45. †3a. Sicuti non posse peccare non minuit libertatem, vt patet in Deo; ita necessitas firmatæ voluntatis in bonum, non diminuit libertatem; & talis est necessitas voti. Epist. 45. 4a Periculum non imminet vouenti ex ipso voto, sed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat trāsgrediens votum. 4a. Christo nō cōpetit vouere propter firmatā eius volūtatē in bono: Apostoli intelligūtur vouisse pertinētia ad perfectionis statu, quādo relictis omnibus Christum, sunt secuti.

Artic. 5. Vtrum votum sit actus latriæ, siue religionis.

vouere proprie est actus latriæ, siue religionis. 1. Isa. 19 Colent eum in hostijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino. 2. Votum est ordinatio quædam eorū, quæ quis vouit in diuinum cultum, & obsequium, cum sit promissio facta Deo: quæ ordinatio quædā est: sed ordinare aliquid ad diuinam reuerentiam, seu cultum, pertinet ad religionem, siue latriam per modum imperij, ergo †2a Quod cadit sub voto quandoque est actus alterius virtutis, vt ieiunare: quandoque religionis, vt orare: tamen vtrorumque promissio ad religionem pertinet. 3a. Qui promittit, inquantū se obligat ad dandum, iam quodammodo dat; quia effectus virtute continetur in causa. 4a. Promissio facta sanctis, & prælatis cadit sub voto materialiter, inquantum homo vouet Deo se impleturū, quod sanctis, vel prælatis promittit. 1. Concl.

Artic. 6. Vtrum magis sit laudabile, & meritoriū facere aliquid ex voto, quam sine voto.

Magis laudabile, & meritorium est facere aliquid ex voto, quam sine voto. 1. Qui facit ex voto implet duo consilia, scilicet de vouendo, & de faciendo: consiliū autem 1. Concl. Gloss. in Psal. 75.

autem est de meliore bono, ergo.2. Melioris virtutis actus, ex melior, & magis meritorius. sed vouere est actus latriæ, quæ est præcipua inter virtutes morales, ergo. 3. Quia vouens magis se Deo subijcit, cum se subijciat non solum quantum ad actū, sed etiam quantum ad potestatem, sicuti plus dat, qui dat arborem cum fructibus, quam qui daret fructus tantum. 4. Quia per votū immobiliter voluntas firmatur in bono: at sic aliquid facere pertinet ad perfectionem virtutis. † 2a. Illud Prosperi, quod non debemus nos subdere necessitati ieiunandi, intelligitur de necessitate coactionis, quæ inuoluntarium causat, & deuotionem excludit: at necessitas voti, est per immobilitatem voluntatis, quæ deuotionem auget. 3a. Illud, quod necessitas contristans est, intelligitur de necessitate coactionis: necessitas autem voti in bene dispositis causat gaudiū: & licet opus secundum se triste, & inuoluntarium redderetur, tamen dum remanet voluntas soluendi votum, semper opus est magis meritorium, quam si esset sine voto. 4a. Qui facit aliquid sine voto, habet immobilem voluntatem respectu illius operis, tunc, quando facit: non autem manet voluntas eius omnino firmata in futurum, vt voluntas vouentis.

Aug. lib. de vera relig. c.8.

Arist. lib.2. eth. c. 4.

lib. 2. de vita contemp. c.24.

Arist. lib.5. Met.tex. 6.

Aug. Eth 45.

Art. 7 Vtrum votum solennizetur per susceptionē sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam.

1. Concl. Voti solennitas adhibetur quando aliquis per susceptionem sacri ordinis diuino ministerio applicatur, & in professione certæ regulæ, quando per abrenunciationem seculi, & propriæ voluntatis, aliquis statum perfectionis assumit. 1. Quia solum huiusmodi vota impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum, quod est effectus voti solēnis. 2. Solennitas voti attenditur secundum aliquid spirituale ad Deum pertinens, scilicet secundum spiritualem benedictionem, vel consecrationē, quæ ex institutione Apostolorum adhibetur in professione certæ regulæ, secundo gradu post sacri ordinis susceptionem, vt Dyonys. ait, & ratio est, quia solennitates non consueuerunt adhiberi, nisi quando quis totaliter mancipatur alicui rei, vt patet in celebratione nuptiarum, ergo. † 2a. Solennitas non solum pertinet ad homines, sed etiam ad Deum, vt habet aliquam spiritualem consecrationem, seu benedictionem, cuius Deus est auctor, licet homo sit minister. Vnde votum solenne habet fortiorem obligationem; & eius trāsgressor grauius peccat. 3a. Solennitas non consueuit adhiberi voto de particularibus actibus, sed assumptioni noui status. 4a Aliud est votum publicum, aliud votum solenne: quæ fiunt in publico possunt habere quandam solennitatem humanam, non autem spiritualem, & diuinam.

Cap. 2 de celest. hier.

Artic. 8 Vtrum illi qui sunt alterius potestati subiecti impediantur à vouendo.

Nemo potest per votum firmiter se obligare in his, in quibus alteri subijcitur, sine consensu sui superioris. 1 Num.30 vbi hoc decernitur. 2 Nemo potest per promissionē se firmiter obligare ad id, quod est in potestate alterius, sed ad id tantū, quod est omnino in sua potestate: at qui est subiectus alteri, quantum ad id in quo est subiectus nō potest facere quod vult, sed dependet ex voluntate alterius, ergo non poterit, sub hac ratione vouere, cum votum includat promissionem factam Deo. 2a. Ratio voti, quæ est, vt sit de aliquo virtuoso, non potest seruari quando quis vouet, quod est in potestate alterius, cum sit contra virtutem. 3a. Cum filius venit ad annos pubertatis, si sit liberæ conditionis, secus de seruo, est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinent ad suam personam, de qua potest vouere: non quantum ad ea, quæ pertinent ad dispensationem domesticam; circa quam nihil potest vouere, sine consensu patris. 4a. Licet religiosus ad horam possit aliquid facere, cum non occupatur à prælato: tamen quia nullum tempus est exceptum, in quo non possit à prælato occupari, nullum votum illius est firmum, nisi de consensu prælati: sicuti nec puellæ sine consensu patris, & mulieris sine consensu viri sui. 5a. Et quamuis huiusmodi vota non sint firma, non tamen peccant vouentes: quia semper intelligitur conditio, si superioribus placuerit. 1. Concl.

Articul. 2. Vtrum pueri possint voto se obligare ad religionis ingressum.

Votum simplex obligationem habet ex deliberatione animi, quæ impediri potest: 1. Concl.

 vel

vel propter defectum rationis, vt in amentibus: vel quia qui vouet est sub alterius potestate: quæ duo sunt in pueris ante annos pubertatis, quia vt plurimum patiuntur defectum rationis, & sunt sub cura parentum, vel tutorum. 2a. Licet in aliquibus in ista ętate accelleretur vsus ratiõis, propter quod dicuntur doli capaces: non ob id eximuntur à cura parentum quæ subiacet legi humanæ, quæ respicit id, quod frequentius accidit. 3a. Pueri, aut puellæ ante annos pubertatis nullo modo possunt se ad aliquid voto astringere, si vsum rationis non attingant 4a. Si autem attigerint, possunt se obligare quantum in se est, sed à parentibus, sub quorum cura manent, potest votum irritari, 20. q. 2. can. puellæ. 5a. Voto autem solenni se obligare non possunt; quamuis sint doli capaces, propter statutum ecclesiæ, sub cuius dispensatione cadit solennizatio voti: vnde patet ad tertium. 6a Post annos pubertatis possunt se obligare voto religionis simplici & solenni absque volũtate parentum. † 7a. Primum procedit de his, qui nondum attigerunt rationis vsum. 8a. Vota eorum, qui sunt in potestate aliorum habent conditionem implicitam, scil. si non reuocentur, & si conditio extat, valida redduntur & licita.

Artic. 10. Vtrum posit in voto dispensari.

1. concl. Dispensatio voti in potestate ecclesiæ cõsistit, quoniã potest dispensari in lege, quæ habet robur ex communi voluntate, ergo etiam in voto, quod ex singulari voluntate procedit: dispensatio autem quæ importat distributionem, vel applicationem cõmunis alicuius ad ea, quæ sub ipso continentur, vt cum quis distribuit cibum in familia, fit in lege, quando lex in aliquo casu obseruanda non est: sicuti, cum furioso nõ est restituendus gladius, sic in voto. Quia licet votum secundum se obliget; tamen in casu legitimo accidit ipsum non esse obseruandum, vel quia est simpliciter malum aut certe inutile, aut maioris boni impeditiuum: & tunc, si in tali casu determinetur non esse seruandum, dicitur dispensatio voti: si autem propter hoc, quod seruandũ erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti: sed minus est commutare, quam dispensare: & vtrunque est in potestate Ecclesiæ. † 2a. Ideo olim animal, quod imolari poterat, non poterat commutari, quia ex hoc ipso, quod vouebatur, sanctum reputabatur: vt modo accideret in vouente rem consecratam, vt calicem, &c. Vota ergo commutantur, nisi consecratio interueniat. 3a. Cum dispensatio fit: non dispensatur in iure humano, vel diuino, sed determinatur talem materiam, in hoc casu, non cadere sub voto, & sic fit, vt hoc quod erat lex, non sit in hoc casu 4a. Dispensatio voti non est contra fidelitatem Deo debitam: ad quam non pertinet, vt homo faciat id, quod ad vouendum est malum, vel inutile.

Art. 11. Vtrum in voto solenni continentiæ posit fieri dispensatio.

In voto continentiæ consideratur materia voti. 1. Ipsa continentia, perpetuitas, & ipsa solennitas. 2a. Ratio cur hoc votum sit indispensabile, non est dignitas continentiæ: quia bonum animi, puta contemplatio, est maius bonum, quam continentia, quæ ad contemplationem ordinatur, ex Paul 3a. Hoc votum non est indispensabile propter perpetuitatem, vel vniuersalitatem: quod non possit præteriri nisi per id, quod est ei contrarium, quod nunquam licet in voto: quia in voto abstinentiæ à carnibus, &c. quod rumpitur per eius contrarium, fit dispensatio. 4a. In voto solennizato per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispensari. Vnde non est verum, quod aliqui dicunt posse in hoc dispensari propter communem vtilitatem. Patet ex cap. ad monasterium: vbi decernitur Pontificem non posse: quia castitas est annexa regulæ monachali. 5a. Ratio cur nõ possit dispensari est, quia per tale votum homo consecratur Deo. Nam quod semel est Deo consecratum, non potest in alios vsus commutari: sicuti non potest facere prelatus, vt calix consecratus, non sit consecratus si maneat integer: ergo multo minus, vt homo Deo consecratus, nõ sit consecratus: at solennitas voti consistit in quadam cõsecratione, ergo Papa non potest facere, vt professus non sit religiosus, licet quidam iuristæ ignoranter contradicant. Deinde hoc votum est essentialiter, vt Pont. ait, annexum statui religionis, per quem totaliter homo renunciat sæculo, & Dei seruitio est

1. Concl.

est mancipatus, & ideo non potest stare cũ matrimonio. 2. Cor. 7. Vnde monachus dicitur solus, quia non debet esse diuisus, &c. 6a In voto solennizato per susceptionem sacri ordinis, ecclesia potest dispẽsare: quia debitum continentiæ non est annexum sacro ordini essentialiter, sed ex statuto ecclesiæ. 7a. Periculis rerum humanarum est obuiandum per res humanas, non autem per hoc, quod res diuinæ conuertantur in vsum humanum: vnde religiosi non sunt reuocandi ad vitam humanam occasione cuiuscunque euentus. 8a In voto temporalis abstinentiæ potest dispensari, non autẽ in voto solenni per professionem. 9a. Votum abstinentiæ cibi potest vergere in periculum personæ, & hac ratione recipit dispensationem: non sic abstinentia coitus, cum possit aliter saluti subueniri per corporalia remedia. †10a Religiosus qui fit Episcopus non absoluitur à voto paupertatis, cum nihil debeat habere quasi propriũ: sicuti nec à voto obedientiæ, licet per accidens autem obedire non teneatur.

Artic. 12. Vtrum ad commutationem, vel dispensationem voti requiratur prælati autoritas.

1. Concl. In commutatione, vel dispensatione votorum requiritur prælati auctoritas, quia in persona Dei determinat, quid sit Deo acceptum 1. Ad dispensandum in præcepto legis requiritur prælati auctoritas, ergo, &c. 2. Quod aliquid sit acceptum in aliqua promissione pendet ex arbitrio illius cui promittitur: at votum est promissio Deo facta, & prælatus ecclesiæ vicem Dei gerit, ergo: nam & ego, ait Paulus, si quid donaui propter vos in persona Christi; ex quibus verbis colligitur dispensationem debere fieri ad honorem Christi, & vtilitatem Ecclesiæ 2. Cor. 9. †2a. Religionem ingrediens non tenetur implere vota, quæ existens in sęculo fecit: quia per religionis ingressum moritur priori vitæ. 3a. In manifestis dispensatio prælati sine causa non excusaret à culpa: vt si dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparenti causa: si autem esset causa apparens per quam in dubium verteretur, posset stare iudicio pręlati cõmutantis, vel dispensantis, non autẽ iudicio proprio. 4a. Summus Pontifex, quia gerit plenarie vicem Christi in tota ecclesia, habet plenitudinem dispẽsandi in omnibus dispensabilibus votis. Inferioribus autem prælatis committitur dispensatio votorum, quæ frequenter fiunt, & indiget frequenti dispensatione.

Quæstio 89. De iuramento.

Art. 1. Vtrum iurare sit testem Deum inuocare.

Iurare est assumere Deum in testẽ. 1. Quid est, ait Aug. iurare per Deum, nisi testis est Deus? 2. Iuramentum, vt ait Paul. ordinatur ad confirmationẽ, quæ in rationabilibus, ratione fit, quæ procedit ex notis: sed cum facta humana contingentia, & singularia non habeant rationem necessariam, solent probari per testes, & cum humanum testimonium non est sufficiens, tum quia plurimi in mendacium labuntur, tum propter defectum cognitionis, quia homo non cognoscit futura, nec cordium abscondita, ideo necessarium fuit recurrere ad testimonium Dei, qui mentiri non potest, & omnia cognoscit. 5a Si Dei testimoniũ inducatur ad asserendũ pręsentia, vel præterita dicitur iuramentũ assertoriũ: si ad confirmãdũ futurũ, dicitur promissorium. †3a. Aliud est testimonio Dei vti iã dato; vt cum quis auctoritatem sacræ scripturę inducit: aliud testimonium Dei implorare ad exhibendum quod fit in iuramento. 4a. Dicitur aliquis reddere iuramenta Deo ex eo quod implet quod iurat, vel ex eo, quod Deum testem vocat, recognoscit eum habere omnium cognitionem, & infallibilem veritatem. 5a. Dupliciter Deus aliquid manifestat: primo reuelando, inspirando, vel manifestando occulta: secũdo puniẽdo mendacem, & sic est etiam iudex. Vnde duplex modus iurandi, & per Dei simplicem contestationem, & per execrationem, cum iurans ad pœnam se obligat.

1. Concl. Heb. 6. Psalm. 17. Math. 5. Psalm. 7.

Articul. 2. Vtrum sit licitum iurare.

1. Concl. Iuramentum ex se est licitum, & honestum 1. Deut. 6. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis 2. Ex origine, quia fuit introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & omnium cognitionem, & ex fine scilicet ad iustificandum homines, & ad terminandas controuersias. 2a. Iuramentum cedit in malum alicui ex eo, quod male vtitur eo, s. sine necessitate, Heb. 6.

ex debita cautela: tum quia est contra reuerentiam Dei: si in re leui vocetur testis: tū etiam propter periculum periurij, Iac. 3. Si quis in verbo,&c. Eccles.23 Iurationi nō assuescat os tuum,&c. † 3a. Illud non iurare omnino, dicitur, ne iurando ad facilitatem iurandi perueniatur, & ex facilitate ad cōsuetudinem, & à cōsuetudine in periurium decidatur. 4a. Ille malum non facit, qui bene vtitur iuratione, vt persuadeat, quod vtiliter persuadet: sed à malo est illius, cuius infirmitate iurare quis cogitur, vt Aug. ait. 5a. Qui iurat, non tentat Deum; quia non implorat diuinum auxilium absque vtilitate, & necessitate.

Matt. 5. Iac. 5. Aug. lib. de mend. c. 15. Matt. 5. Lib. de ser. dom. c. 30.

Artic. 3 Vtrum conuenienter ponantur tres comites iuramenti: videlicet, iustitia, iudicium, & veritas

Concl. Conuenienter ponuntur tres comites iuramenti, scilicet, iustitia, iudicium, & veritas. 1. Ierem. 4. Iurabis, viuit Dominus, in veritate, in iudicio, & in iustitia, & Hier. ibi. 2. Iuramentum non est bonum, nisi ei qui bene vtitur iuramento: sed ad hoc requiritur primo, vt ex necessaria causa, & discrete iuret, & sic ponitur iudicium discretionis ex parte iurantis: deinde, vt id quod cōfirmatur non sit falsum, neque illicitum; & sic requiritur veritas, & iustitia, quibus cōfirmatur, quod verum & licitum est, ergo. 2a. Si desit iudicium, fit iumentum incautum: si veritas, iuramentum falsum: si iustitia, iniustum. † 3a. Iudicium hic non sumitur pro executione iustitiæ, sed pro iudicio discretionis: nec veritas vt est pars iustitiæ, sed vt est quædam conditio locutionis 4a Deuotio, fides, & huiusmodi, quæ exiguntur ad debitum modum orandi, intelliguntur in iudicio. 5a. Licet prædicta requirantur ad alios humanos actus: tamen maxime requiruntur in iuramento propter periculum illius.

22. q. 2 can. Animaduert.

Articul. 4. Vtrum iurare sit actus religionis, siue latriæ.

Concl. Iuramentum est actus religionis, siue latriæ. 1. Deut 6. Dominum Deum tuum, &c. 2. In hoc ipso quod homo per Deum iurat, profitetur Deum potiorem, vtpote cuius veritas est indefectibilis, & cognitio vniuersalis: & sic Deo aliquo modo reuerentiam exhibet: quia qui iurat per maiorem iurat, vt ait Paul. & vel veneratur, vel diligit, vt Hieron. scribit: est itaque teste Arist. iuramentum honorabilissimum: at exhibere reuerentiam Deo pertinet ad religionem, seu latriam, ergo. † 2a. Iuramentum pertinet ad religionem ratione testimonij, quod inducitur, quod est diuinum: non autem ratione necessitatis inducendi. 3a. Etiā qui iurat offert aliquid Deo, sc. reuerentiā, & honorem, cum ex eo profiteatur Deum meliorem. 4a. Nihil prohibet, quod ex hoc ipso, quod intendimus hominem certificare, Deo reuerentiam exhibeamus.

Hebr. 6. In Matt. c. 5. li. 1. Met. c. 3. Eccl. 23.

Articul. 5. Vtrum iuramentum sit appetendum, & frequentandum tanquam vtile, & bonum.

Iuramentū non est habendum inter ea, quæ sunt ex se appetenda, sed inter ea, quæ sunt huius vitæ necessaria, quibus indebite vtitur, quicunque eis vtitur extra terminos necessitatis. 1. Eccles. 23. Vir multum iurās replebitur iniquitate: idem docet Aug. 2 Quod non quæritur nisi ad subueniendū alicui defectui, nō numeratur inter ea, quæ sunt per se appetēda, sed inter ea q̃ sunt necessaria, vt patet de medicina: at iuramentū est huiusmodi, quia quæritur ad subueniēdum alicui defectui, ergo. † 2a. Facere aliquid ex voto, est laudabilius, quā facere sine voto: sed non est eadē ratio de iuramēto: quia per votum ordinamus aliquid in Dei reuerentiā: at in iuramento, reuerentia diuini nominis, assumitur ad promissi confirmationem. 3a. Licet qui iurat vtatur veneratione eius, per quem iurat: tamen non ordinat iuramentū ad venerandū eum, sed ad aliud, & sic non est per se expetendū. 4a. Iuramentū est vtile ad confirmādum: tamē quanto est magis venerandum, tanto est magis periculosum, nisi debite inducatur.

1 Concl. Li. 1 de mend. c. 15. & lib. 1. de ser. dom. c. 30.

Artic. 6. Vtrum liceat per creaturas iurare.

Iuramentum per simplicem contestationem principaliter refertur ad ipsum Deum, cuius testimonium inuocatur: secundario autem assumuntur ad iuramētum aliquæ creaturæ, non secundum se, sed inquantum in eis diuina veritas manifestatur. 1. Ioseph iurauit per salutem Pharaonis, & ex consuetudine, iuratur per Euāgelium,

1. Concl. Gen. 42.

gelium, per Deum, id est cuius veritas est in Euãgelio: & per reliquias, & per sanctos, qui hanc veritatem crediderunt. 2. Huiusmodi iuramentū innititur diuinæ veritati, sicut fides: at fides per se & principaliter est de Deo, secundario autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet, ergo. 2a. In iuramento per execrationem inducitur creatura, vt in qua diuinum iudicium exerceatur: Ego, ait Paulus, testem Deū inuoco, &c. & sic homo solet iurare per caput suū, & filium suum, &c Quod autem Ioseph iurauit per salutē Pharaonis, vtroque modo intelligi potest, vel per modum contestationis, vel execrationis. †3a. Dominus prohibuit iurare per creaturas, ita quod eis adhibeatur reuerentia diuina: & hac ratione clericus iurans per creaturas, punitur secundum canones. Vnde patet ad secundum. 4a. Quamuis creaturæ assumantur in iuramento, non tamen eis exhibetur cultus latriæ, ratione dicta.

1. Cor. 1. *Gen. 42.* *Mat. 5.* *22 q. 1. c si quis.*

Articul. 7. Vtrum iuramentum habeat vim obligandi.

1. Concl. Cum obligatio referatur ad aliquid faciendum, vel dimittendum, non respicit iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel præsenti: nec etiam iuramētū de his, quæ fiunt per alias causas, sed de his quæ facienda sunt per eum qui iurat: & vt illud debet habere veritatem, ita & hoc. 2a Obligatio iuramenti assertorij est respectu actus iurandi, id est vt iuretur verum, quod est, vel fuit: at obligatio in his quæ fieri debēt à nobis, cadit super rē iuramento firmatam. Vnde qui iurauit, tenetur facere rem veram. 3a. Si res non est in eius potestate, deest iuramento discretio, nisi reddatur impossibilis per aliquem euentum: & tunc excusatur, dummodo faciat, quod in se est, vt impleat 4a. Si fiat impossibilis, vel quia est per se mala, vel quia est impeditiua boni, deest iustitia, ideo nō est seruandum, vt ait Aug. 5a. Qui ergo iurat aliquid se facturum, obligatur ad hoc, vt veritas impleatur: modo adsint alij comites, scilicet iudicium, & iustitia. Mat. 5. Reddas Domino iuramenta tua. †6a Non est eadem ratio de simplici verbo, ad cuius veritatem sufficit, vt aliquis dicat id quod proponit se facturum, & de iuramento, quod propter diuinam reuerentiam non debet adhiberi, nisi in re, de qua aliquis certus est. 7a. Qui iurat se facturum rem ex se malam, peccat iurando, & ad implendo: si sit impeditiua maioris boni, vt cū quis iurat se non ingressurum religionem, peccat iurando, quia ponit obicem spiritui sancto, non autem implendo, licet esset melius non implere. Rursus aliquando iuramentum à principio est licitū, impletio vero est illicita, vt Amb. ait. 8a. In iuramento, quod quis coactus facit, alia obligatio est, qua obligatur homini, & hæc tollitur per coactionem: alia, qua obligatur Deo, & hæc nō tollitur: quia quilibet magis debet temporale damnum sustinere, quam iuramentum violare: quo casu potest quod soluit, in iudicio repetere: sed ab his iuramentis Romani Pontifices homines absoluerunt. 9a. Si iurans, dolum adhibeat, iuramentum seruari debet secundum sanum intellectum illius, cui iuramentum præstatur, & dupliciter fit reus, & quia Dei nomen in vanum sumit, & quia proximū dolo capit. Si autem dolum nō adhibeat, obligatur secundum intentionem iurantis, vt Greg. ait.

22. q. 1. c si aliquid. *22. q. 4. c. & etiam.* *libr. 27. Mor. c. 7.*

Articul. 8. Vtrum maior sit obligatio iuramenti, quam voti.

1. Concl. Votum ex sua natura magis est obligatorium, quam iuramentum. 1. Quia per votum semper aliquis obligatur Deo: per iuramentum autem obligatur interdum homini, ergo. 2. Obligatio voti causatur ex fidelitate, quam Deo debemus; obligatio autem iuramenti ex reuerentia: at omnis infidelitas irreuerentiam continet, & non conuertitur, immo infidelitas est maxima irreuerentia, ergo †2a. Votum est quidem simplex promissio, sed facta Deo, cui infidelem esse grauissimum est. 3a. Iuramentum non additur voto, vt quid firmius, sed vt per duas res immobiles maior firmitas habeatur. 4a. Votum habet firmitatem ex deliberatione animi; sed maiorem causā firmitatis habet ex parte Dei.

Art. 9. Vtrum aliquis possit in iuramento dispensare.

1. Concl. In iuramento dispensari potest. 1. Potest dispensari in voto, quod est maioris obligationis,

Articul. 9. Vtrum conuenienter septem petitiones orationis dominicæ assignentur.

1. Concl. Conuenienter septem petitiones orationis dominicæ assignantur. 1. Auctoritate Christi instituentis. 2. Illa rectè orando petimus, ait Aug. quæ desiderare valemus: at in hac oratione non solum petuntur, quæ desiderare possumus, sed etiam eo ordine, quo desideranda sunt, ergo. Nam primo in desiderio nostro cadit finis, deinde ea, quæ sunt ad finem: ad finē autem, qui Deus est, affectus noster tendit, vel vt volumus gloriā Dei, quod pertinet ad eius dilectionem in seipso; vnde prima petitio, Sanctificetur nomen tuum: vel vt volumus frui gloria eius, quod pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo, vnde secunda, Adueniat regnum tuum. Ad hunc finem, aliquid nos ordinat, vel per se, vt bonum vtile ad finem, quod contingit, primo directe, & principaliter secundum meritum, quod cōsistit in obediendo Deo, vnde ponitur Fiat voluntas tua, &c. Secundo instrumentaliter, & quasi coadiuuans ad meritum, panem nostrum, &c. siue intelligatur de pane sacramentali, & alijs sacramentis, siue de pane corporali, scilicet de omni sufficientia victus. Vel per accidēs per remotionē prohibentis, quod quidem primo est peccatum: Dimitte nobis debita nostra: secundo, tentatio, Ne nos inducas in tentationē, id est, ne à tentatione vincamur: tertio, præsens pœnalitas, Libera nos à malo. Ex his patet harum petitionum ordo, & conuenientia. † 2a. Dicitur, Sanctificetur, id est sanctū habeatur, nō quod nō sit: Adueniat regnū, id est vt nos in eo regnemus, non quod Deus modo non regnet: Fiat voluntas, id est obediatur ab hominibus, vt fit ab Angelis: quæ petitiones in vita futura perficientur. 3a. Oratio non respondet ordini executionis, in quo prius est recedere à malo, sed ordini desiderij, in quo prior est finis; vnde consecutio boni. 4a. Has septem petitiones Aug. ad aptat septem donis Spiritus sanct. & beatitudinibus. 5a Lucas prætermisit tertiam petitionem, vt ostenderet contineri in primis duabus: prætermisit vltimam; quia vnusquisque liberatur à malo ex eo, quod non infertur in tentationem. 6a. Non vt Deum flectamus, sed vt in nobisipsis fiduciam excitemus, dicitur, Pater noster, considerando eius caritatem: &, qui in cælis, considerando excellentiam.

[Margin: Epist. 121. c. 12.; 1. Cor. 6.; lib. 2. de ser. dom. c. 18.]

Artic. 10. Vtrum orare sit proprium rationalis creaturæ.

Orare proprium est rationalis creaturæ. 1. Quia orare est actus rationis. 2. Illi propriè competit orare, cui competit, & rationem habere, & superiorem; quia per orationem superiorem deprecamur: vt hoc non competit diuinis personis, cum non habeant superiorem, nec brutis, cum non habeant rationem, ergo orare proprium erit rationali creaturæ. 1. Concl. † 2a. Filius dicitur orare, secundum naturam humanam; non secundum diuinam: Spiritus sanctus dicitur postulare, quia postulantes nos facit. 3a. Cum dicitur orare esse proprium rationalis creaturæ, non excluduntur Angeli. 4a. Pulli coruorum dicuntur inuocare Deum, propter naturale desiderium, quo omnia suo modo desiderant consequi bonitatem diuinitatem.

[Margin: Psal. 146.]

Art. 11. Vtrum sancti, qui sunt in patria, orent pro nobis.

Sancti, qui sunt in patria, orant pro nobis. 1. Nam 2. Machab. vltimo dicitur, Hic, id est, Ieremias propheta, est qui multum orat pro populo, &c. 2. Cū oratio pro alijs facta ex caritate proueniat, quanto sancti sunt perfectioris caritatis, tanto magis orant pro viatoribus, qui eorum orationibus iuuari possunt, & quanto sunt Deo cōiunctiores, tanto eorum orationes sunt magis efficaces; quia ordo diuinus est, vt ex superiorum excellentia in inferiora refundatur. Heb. 7. Accedens per semetipsum ad Deum & interpellandum, &c. & Hiero. contra Vigilantium, qui hoc negabat: quo loco ait; si martyres orabant in hac vita, cum essent pro se soliciti, quāto magis in alia, &c. † 2a. Orationes à spir. sanc. habent efficaciam impetrandi ex præcedentibus eorum meritis, & ex diuina acceptione: qui etiā orant pro seipsis, scilicet pro gloria corporis. 3a Et solum petunt, & impetrāt illud, quod Deus vult fieri per orationes 1. Concl.

nes eorum. 4a Qui sunt in purgatorio, quia quoad pœnas sunt inferiores nobis, non sunt in statu orãdi, sed magis, vt oretur pro e. 5a. Oportet etiam inferiores sanctos implorare: quod quandoque efficacius est, vel quia deuotius implorantur, vel quia Deus vult eorum sanctitatem declarare. 6a. Inuocamus sanctos nominibus, quibus hic nominabantur; tum quia viuentes meruerũt, vt pro nobis orarent; tum ad fidem resurrectionis insinuandam. Vt legitur, Exod. 3 Ego sum Deus Abraham, &c.

Artic. 12. Vtrum oratio debeat esse vocalis.

1. concl. Oratio communis, quæ per ministros Ecclesiæ in persona totius populi fidelis Deo offertur, debet esse vocalis 1. Psalm. 3. Voce mea ad dominũ clamaui, &c 2. Huiusmodi oratio debet innotescere toti populo pro quo profertur, ergo. 2a Non est necesse, vt oratio singularis personæ pro se, vel pro alijs orantis, sit vocalis: ei tamen adiungitur vox ob has causas. 1. Ad excitandam interiorem deuotionem, vt Aug. ait. 2. Ad redditionem debiti, vt homo Deo seruiat nõ solum mente, sed etiam corpore. 3. Ex quadã redundantia ab anima in corpus. † 3a Vocalis oratio profertur, non vt Deo ignotũ manifestemus, sed vt mens orantis excitetur in Deum. 4a. Verba significantia aliquid ad deuotionem pertinens, non distrahunt, sed excitant mentes, præcipue minus deuotas 5a. Cum Dominus dixit, Tu autem cum oraueris, &c. non prohibuit in conuẽtu orare, sed ne quis oret, vt à conuentu videatur. Non enim videri ab hominibus, nefas est, sed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris, ait Aug.

Epist. 121 c. 9. Ose. vlt. Psalm. 15. Matt 6. lib de ser. dom. 21. c. 6

Art. 13. Vtrum de necessitate orationis sit, quod sit attenta.

1. Concl. Necessarium dicitur, vel id, sine quo melius peruenitur ad finem, vel id sine quo res non potest consequi suum effectum: si primo modo sumatur attentio in oratione, præsertim vocali, de qua præcipue quæritur, est necessaria orationi absolute. 2a. Triplex est orationis effectus. 1. Communis actibus caritate informatis, scilicet mereri, & ad hunc effectum non requiritur, vt adsit attentio per totum, sed sat est prima intentio, qua quis accedit ad orandum 2. Qui est proprius, scil. impetrare, ad quem sat est prima intentio, quam Deus respicit, qua deficiente, nec meretur, nec impetrat. 3. Quem præsentialiter efficit, scilicet quædã spiritualis refectio, & ad hoc necessario requiritur attentio. Vnde Paul. Si orem lingua mens mea sine fructu est. 3a. Triplex est attentio, quę orationi vocali potest adhiberi: vna ad verba, ne quis in eis erret: secunda ad sensum verborum: tertia, qua attenditur ad finem orationis, scil. ad Deum, & ad rẽ, pro qua oratur, quæ est maxime necessaria, quam etiã idiotæ possunt habere. † 4a. In spiritu, & veritate orat, qui ex instinctu spiritus ad orandum accedit. 5a. Licet postea ex infirmitate euagetur mens: & in illo ascensu ad Deum, propter infirmitatem naturę diu stare non possit 6a. Euagatio voluntaria est peccatum, & impedit orationis effectum: at quæ est præter propositum, nõ tollit meritum.

1. Cor. 14. Ioan. 4. Bas. spr. de orand. Deo.

Artic. 14. Vtrum oratio debeat esse diuturna.

1. Concl. Oratio secundum suam causam, quæ est desiderium caritatis, ex quo debet procedere oratio, debet esse continua. 1. Luc. 18. Oportet semper orare: & Paul sine intermissione orate. 2. Desiderium caritatis debet esse in nobis continuum, vel actu, vel virtute, quod accidit, cum aliquid ex caritate facimus in gloriam Dei, ad quod ex Paulo, & Aug semper tenemur, ergo. 2a. Oratio secũdum se cõsiderata, nõ potest esse cõtinua. 1. Quia oportet alijs operibus occupari. 2. Cũ cuiusq; rei quãtitas debeat esse proportionata fini, conueniens est, vt oratio tantum duret, quantum est vtile ad excitandũ interioris desiderij feruorẽ, & non amplius secundum Aug. Vnde cum sine tædio non potest durare, cessandum est. 3a. Et sicuti in oratione singulari attẽditur quantitas per comparationem ad intentionem orantis; ita in communi oratione per comparationem ad populi deuotionem. † 4a. Non oportet orãtem diu multum loqui, quia plerunque hoc negocium plus gemitibus, quã sermonibus, agi debet. 5a. Prolixitas orationis non consistit in hoc, quod multa petantur; sed quod affectus continetur ad vnum desiderandum. 6a. Dominus instituit orationem dominicam, non vt his tamen verbis oremus; sed vt doceret, quæ essent petenda. 7a. Aliquis continue orat, vel pro-

1. Thes. 5. 1. Cor. 10. Epist. 121. c. 9. Epist. cit. 10. Aug. loc. cit.

pter affectum desiderij, vel quia non intermittit, quin temporibus statutis oret, vel propter effectum, quia post orationem remanet magis deuotus.

Artic. 15. Vtrum oratio sit meritoria.

1. Concl. Oratio sicut quilibet actus virtutis habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice caritatis. 1. Glos super illud Psal. 34. Oratio mea, &c. 2a. Procedit autem à caritate mediante religione, concomitãtibus etiam humilitate, & fide. Nã religio sub qua continetur deuotio, offert: caritas dat desideriũ rei, cuius cõplementum oratio petit: fides requiritur, vt credamus nos posse obtinere: humilitas, vt homo cognoscat indigentiam 3a. Oratio efficaciam impetrandi habet ex gratia Dei quẽ oramus, qui etiam nos ad orandũ inducit, vt Aug. & Chry. docent. †4a. Etiã ipsa oratio, quę gratiã gratum facientem impetrat, procedit ex aliqua gratia, quasi gratuito dono 5a. Potest aliquis orando mereri vitam æternam, & tamen non mereri illud obtinere, quod petit: puta cũ aliquid non est necessarium ad salutem nec manifeste saluti contrariũ: & propter hoc Paulus nõ fuit exauditus petẽs sibi amoueri stimulum carnis. Qui petit, quod est vtile ad suam salutem, illud non solum meretur orando, sed etiam alia bona opera faciendo: vnde indubitanter accipit, si adsint hæ quatuor conditiones: vt pro se petat: necessaria ad salutem: pie petat: & perseueranter. 6a. Oratio principaliter innititur fidei quantum ad efficaciam impetrandi; quãtum autem ad meritum principaliter adhæret caritati.

lib de ver. do. in monte. ser. 5. & 29. Luc. 11.

Articul. 16. Vtrum peccatores orando impetrent aliquid à Deo.

1. Concl. Orationem peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem, Deus audit, non quasi ex iustitia, sed ex pura misericordia, seruatis tamen quatuor conditionibus supra positis. Ita Aug. & Chrys. docent. Et publicanus alia frustra orasset. 2a. Quãdo peccator orando petit aliquid, vt peccator. i. secũdum desiderium peccati in hoc nõ exauditur à Deo ex misericordia, sed quãdoq; ad vindictam. Quia Deus quædam negat propitius, quæ concedit iratus. †3a. Quod Deus peccatores non audiat, intelligitur de eis, vt peccatores sunt. 4a. Oratiõ peccatoris est pia, nõ ex habitu virtutis, sed quando petit, quæ ad pietatẽ pertinent: & licet nõ sit meritoria, potest tamen esse impetratiua; quia impetratio innititur gratiæ. 5a. Oratio dominica profertur ex persona communi totius Ecclesiæ: vnde qui non vult dimittere debita proximo, illam dicens ratione personæ totius Ecclesiæ non mentitur.

Tract. 44. in Ioan. Hom. 18. in Matt. Ioan. 9. Prou. 28.

Art. 17. Vtrum conuenienter dicantur esse orationis partes, obsecrationes, postulationes, & gratiarum actiones.

1. Concl. Conuenienter dicuntur esse orationis partes, obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. 1. Auctoritate Apost. qui has partes numerat. 2. Ad orationem tria requiruntur: primo orans debet accedere ad Deũ, & sic ponitur oratio, quæ est ascensus mentis in Deum: secundo debet petere, vnde postulatio, cum determinate quis poscit: cum vero indeterminate, dicitur supplicatio, vel si solum factũ narretur: Tertio requiritur ratio impetrandi; vel ex parte Dei, & est eius sanctitas, per quam petimus exaudiri, vnde obsecratio: vel ex parte petentis; vnde gratiarum actio; per quam meremur accipere potiora. In Missa, obsecrationes sunt, quæ præcedunt consecrationem: orationes sunt in consecratione, in qua mens debet eleuari in Deum: postulationes in sequentibus petitionibus: gratiarum actiones in fine. †2a. Obsecratio non est adiuratio ad compellendũ, sed ad misericordiam implorandam. 3a. Oratio communiter sumpta includit omnia sed vt diuiditur ab alijs, dicit ascensum in Deum. 4a. Gratiarum actio ponitur in fine, licet sit de præteritis, quia in hoc futurum, id est petere, præcedit præteritum.

Ioan. 11. Dan. 9.

Quæstio 84. De exterioribus actibus latriæ.

Art. 1. Vtrum adoratio sit actus latriæ, seu religionis.

1. Concl. Adoratio, qua Deus adoratur, est religionis actus 1 Mat. 4. Dominum Deum tuum adorabis, &c. 2. Adoratio ordinatur ad reuerentiam eius, qui adoratur: ad reuerentiã exhibere Deo est propriũ religionis, ergo †2a. Alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia excellentes creaturas, quod pertinet ad ecclesiam: quia Deo debemus reuerentiam propter eius

Gen. 18. 3. Reg. 1.

ius excellentiam, quæ in creaturis nō est, nisi per participationem: quod legitur aliquos adorasse angelos, non intelligitur de latria vel adorauit Deum in illis. Sacrificiū autē soli Deo exhibetur. 3a. Sub maiestate diuina intelligitur omnis Dei excellentia: vnde non tollitur quin adoratio, quæ eius debetur maiestati, non sit actus religionis, quæ debetur Deo, vt est beatitudo nostra. 4a. Vna est excellētia trium personarum; & ideo vnus honor, vna reuerentia, & vna adoratio eis debetur.

Iosu. 5.

Art. 2 Vtrum adoratio importet actum corporalem.

1. Concl. Adoratio importat etiā actum corporalem 1. Glos. super illud, Non adorabis ea, &c. 2. Cum ex duplici natura simus compositi, s. intellectuali, & sensibili, debemus etiam duplicem orationem Deo offerre; scilicit mentalem & corporalem; quæ cōsistit in exteriori corporis humilitate. Hæc autem exterior adoratio fit propter interiorem, vt per signa humilitatis corporaliter exhibita excitetur mens, & affectus ad subijciendum se Deo: quia in actibus latriæ, id quod est exterius, refertur ad id, quod est interius. †2a. Corporalis etiam adoratio in spiritu fit, vt ex spirituali deuotione procedit, & ad eam ordinatur. 3a. Sicuti oratio primo in mente, secundario in voce consistit, ita adoratio, primo in interiore affectu secundario in exteriore. Vnde genuflectimus ostendendo infirmitatem nostram: prosternimus nos, profitentes nos, nihil esse ex nobis. 4a. Licet per sensum Deum attingere non possimus; tamen per sensibilia signa mens nostra prouocatur, vt tendat in Deum.

Exod 20.
Ioan. 4.
1. Cor. 14.

Artic. 3. Vtrum adoratio requirat determinatum locum.

1. concl. Determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, quasi sit de necessitate ipsius; sed secundum quandam decētiā, sicuti & alia corporalia signa. 1. Domus mea, domus orationis, &c 2. Quamuis mēs apprehendat Deum, quasi non comprehēsum aliquo loco: tamen corporalia signa, quæ secundario requiruntur ad adorationem, necesse est, quod in determinato loco & situ sint. †2a. Cum Dominus dixit, Venit hora, &c. prænunciat cessationem adorationis secundum ritum Iudæorum, & Samaritanorum 3a. Determinatus locus orandi eligitur, non propter Deū, quasi loco claudatur, sed propter ipsos adorantes, & hoc propter loci consecrationem, propter sacra mysteria, & propter concursum orantium, ex quo oratio fit magis exaudibilis. 4a. Decenter adoramus versus orientem 1. Quia diuinitas manifestatur ex motu cæli; qui est ab oriente. 2 Propter paradisum ibi constitutum. 3. Propter Christum, qui oriens nominatur, qui ascendit ad orientem, & inde expectatur venturus.

Isa 56.
Luc. 19.
Ioan. 4.
3. Reg. 8.
Mat 18.
Gen. 2.
Zach. 6.
Mat. 24.

Quæstio 85. De his, quæ Deo à fidelibus dantur.

Artic. 1. Vtrum offerre sacrificium Deo sit de lege naturæ.

1. Concl. Oblatio sacrificij pertinet ad ius naturale 1. Quia fuit in qualibet ætate, & apud quaslibet nationes, ergo. 2. Quia naturalis ratio dictat homini, secundum naturalem inclinationem, vt ei qui est supra se, cuius auxilio eget subiectionem & honorem exhibeat, secūdum modū suum: at modus conueniens homini est, vt sensibilibus signis vtatur ad aliquid exprimendum, ergo naturaliter homo vtitur sensibilibus rebus offerens eas Deo in signum subiectionis & honoris: & hoc pertinet ad rationem sacrificij, ergo. † 2a. Oblatio sacrificij in communi est de lege naturali: at sacrificiorum determinatio, est de lege humana vel diuina. 3a. Adam, & Isaac, & alij olim sacrificium Deo obtulerunt, licet nō legatur in scriptura: quæ tantum mentionem de illis facit, in quibus aliquid speciale accidit. 4a Significare conceptus suos est naturale; sed determinate hoc, vel illo signo, est ad placitum.

Art. 2. Vtrum soli Deo sit sacrificium offerendum.

1. concl. Soli Deo est sacrificium offerendum. 1. Qui, ait script. immolat Dijs, occidatur, &c. 2 Illi debetur exterius sacrificium, cui debetur spirituale interius: at spirituale debetur soli Deo, quia anima se offert Deo in sacrificium, sicut principio suę creationis, & fini suæ beatificationis; quod soli Deo conuenit, ergo. Ideo Dauid dicebat: Sacrifi-

Exod. 22.

Articl 2. Vtrum solis sacerdotibus debeantur oblationes.

1 Concl. Oblationes, quæ à populo Deo offeruntur ad sacerdotes pertinent; non solum, vt eas in proprium vsum conuertant, sed etiã, vt fideliter dispensent; partim expendẽdo in his, quę pertinent ad cultum diuinũ, partim in proprium victum, partim in vsus pauperum; in quorum vsum, vt ait Hieron. Dominus loculos habebat. 1. Ex Decreto Damasi Papæ. 2 Sacerdos constituitur quodammodo sequester, & medius inter populum, & Deum: vnde dogmata, & sacramenta debet exhibere populo, & quæ sunt populi, scilicet preces, sacrificia, & oblationes, per eum debẽt domino exhiberi. † 2a. Quæ à quolibet dantur pauperibus, non sunt sacrificia, nec oblationes propriæ: quia oblationes propriè dictæ in vsum pauperum cedunt; non per dispensationem offerentium, sed sacerdotum. 3a. Monachi, & alij religiosi tripliciter possunt oblationes recipere; vel vt pauperes ex dispensatione sacerdotum: vel, vt ministri altaris vel tertio si parochiæ sint corũ, & sic ex debito. 4a. Oblationes, quæ non sunt consecratæ, possunt in vsum laicorum cedere ex dispensatione sacerdotis, vel per modum donationis, vel venditionis, &c.

1. Cor 9.
In Mat c. 17.
10 q 1 ca. hanc consuet.
Heb. 5.

Articul. 3. Vtrum homo possit oblationes facere de omnibus rebus licite possessis.

Concl. De quolibet licite possesso, quantum est de se, potest oblatio fieri. 1. Prou 3. Honora Dominum Deum tuum de tua substantia: qua continetur quidquid iuste possidetur, ergo. 2. Quia in lege noua omnis creatura Dei reputatur munda. 2a. De iniuste acquisitis, & possessis non potest oblatio fieri. Eccl. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio est maculata. 3a. Per accidens contingit, quod de aliquo licite possesso oblatio fieri non possit: quando vergit in detrimentum alterius: vel etiam propter scãdalum, vel propter contemptum, &c. † 4a. In veteri lege prohibebatur oblatio de mercede prostibili propter immunditiam; in noua autem propter scandalum, ne ecclesia videatur fauere peccato. 5a. Prohibitiones animalium immundorum, cessant in noua lege. 6a. Oblatio animalis cæci, vel claudi erat illicita, & ratione eius ad quod offerebatur, & ex contemptu; & ex voto præcedenti, ex quo obligabatur homo ad integrum: quæ causæ manẽt etiam in noua lege, quibus cessantibus non est huiusmodi oblatio illicita: Et ita de omnibus offerre licebit.

Ad Tit. c. 1.
Mat 5.
Leu. vlt.
Malac. 1.

Artic. 4. Vtrum ad primitias soluendas homines teneantur.

1. Concl. Homines tenentur ad primitias soluendas. 1. Ex 16. q. 7. can. decimas, vbi hoc decernitur 2. Pertinet ad ius naturale vt homo aliquid Deo ad eius honorẽ exhibeat de bonis sibi à Deo concessis, ex qua causa olim offerebantur in recognitionem beneficij, quasi homo profiteretur se fructus terræ à Deo accepisse, & ita offerebantur cum quadam professione, & erant quoddã oblationis genus, Deut 25. Deo autem debemus exhibere id, quod est præcipuũ cuiusmodi sunt primitiæ. 2a. Determinatio quantitatis, & quod de primis fructibus fiant, vt in veteri testamẽto erat statuta iure diuino, sic in nouo, determinatione ecclesiæ, ex qua hominis tenentur primitias soluere secundum consuetudinem patrię, & indigentiam ministrorum ecclesiæ. 3a. Quia sacerdos constituitur pro populo in his, quæ sunt ad Deum, ideo oblatę primitiæ in eorum vsum cedebãt. Num 18. † 4a. Cęremonialia erant in signum futuri, ideo cessarunt: at oblatio primitiarũ fuit in signum præteriti beneficij, quæ recompensatio est secundũ dictamen naturalis ratiõis, & ideo in communi manet. 5a. Non dabantur primitiæ solum propter beneficiũ fructuum terræ promissionis, sed simpliciter propter beneficium terræ fructuum à Deo datorum. 6a. Rationabiliter primitiarum quantitas non fuit determinata in lege; quia dantur per modum oblationis, de cuius ratione est, quod sit voluntaria.

Quæstio 87. De decimis.

Artic. 1. Vtrum homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti.

1. Concl. Præceptum de decimis soluendis, ad sustentationem ministrorum, partim est naturale. 1. Ex Aug. qui ait, ex debito requiri, &c. 2. Quia ratio naturalis dictat, vt ijs, qui diuino cultui ad salutem totius populi ministrant, victus necessarius debeatur à populo,

pulo, vt militib' & principibus vnde Paul. Quis militat suis stipendijs? &c 2a Hoc præceptũ partim est iudiciale ex institutione diuina quantũ ad hoc, quod detur decima pars Nam ad æqualitatem inter homines seruandã fuit conueniens, vt tribus Leuitica quæ erat mãcipata cultui diuino, & possessiones non habebat, reciperet ab alijs tribubus necessaria ad victũ, vt honorabilius viueret. 3a. Ex cõsequenti hoc præceptum aliquid significabat, in quo conueniebat cum cæremonialibus: quia omnia illis in figura contingebãt. Qui dabat decimam, quæ est perfectionis signum, cum denarius numerus sit perfectus, quasi numerorum limes, nouem partibus sibi reseruatis profitebatur imperfectionem ad se pertinere, & perfectionem futurã per Christum expectãdam esse à Deo. 4a. Nec tamẽ erat cæremoniale, sed iudiciale præceptũ, quia non liceret illud seruare in noua lege, quatenus est ab ecclesia innouatũ. 5a. Quãuis nouę legis populus debeat superare Iudæorum iustitiam, & ministri noui testamẽti sint maioris dignitatis: tamẽ ecclesia secundum quandam humanitatem instituit, vt non minus populus fidelis daret suis ministris, quam populus veteris legis: & pensatis temporibus, & personis & opportunitatibus posset determinare aliã partem soluendã. † 6a Præceptũ de solutione decimarum, vt est morale, datur à Domino dicente: dignus est operarius mercede sua; (Matt. 10.) & ab Apost. (1.Cor.9.) 7a. Ante tempus veteris legis nõ erãt determinati ministri diuini cultus; nec aliquid determinatũ quod eis daretur; sed vbi aliquis occurrebat, vnusquisq; debet ei sponte: & sic Abraham & Iacob decimas dederunt. (Gen 14. Gen 28.) 8a. Decimæ illæ quæ conseruabantur ad sacrificia offerenda, non habent locum in noua lege: sed illæ quas cum pauperibus commedere debebant in noua lege augentur, (Luc.11.) quia Dominus nõ solum decimã partem; sed etiã omnia superflua iubet pauperibus exhiberi 9a. Rationabiliter ministri Ecclesiæ decimas nõ requirunt, vbi sine scandalo requiri nõ possunt, propter dissuetudinẽ, vel aliam causam: nec illi non soluentes peccant, nisi forte propter obstinationẽ animi, si essent parati non soluere, etiam peterentur.

Artic. 2. Vtrum de omnibus teneantur homines decimas dare.

1. concl. De omnibus possessis decimæ sunt soluendæ 1. Gen.28. Cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi. 2. (1.Cor.9.) Radix solutionis decimarum est debitum, quo seminantibus spiritalia debentur carnalia, vt Paul. docet: & super hoc debitum Ecclesia fundauit determinationem decimarum, at omnia quæ homo possidet sub carnalibus cõtinentur, ergo. †2a In veteri lege oẽs habebãt possessiones, ideo de personalibus nõ soluebant decimas: at modo multi non viuunt ex possessionibus, & ministris nouæ legis interdicitur ne se ingerant negotijs lucratiuis, (Timot 2.) ideo homines nunc tenẽtur ad decimas personales soluendas secũdũ consuetudinẽ patriæ, & indigentia ministrorum. 3a. De male acquisitis, nõ quando acquisitio est iniusta, sed quando est ex causa illicita, debent decimæ dari: sed Ecclesia non debet eas recipere quandiu personæ, quæ sic lucrantur, sunt in peccato 4a, Lex vetus non determinauit, vt de minutis rebus decimæ darentur, sed reliquit hoc arbitrio dare volentium: quia minima pro nihilo reputantur, & honestati ministrorũ non conuenit, vt minima requirãt. (Chrys. homil. 44. in Mat.) 5a. Nemo tenetur decimas dare de his, quæ ei per furtum, vel rapinam sunt ablatæ, nisi forte propter culpã, aut negligẽtiã suã. Quãdo vẽditur triticum nõ decimatum potest ecclesia exigere, vel ab emptore qui habet rem ecclesiæ obligatam, vel à venditore qui defraudauit ecclesiam. 6a Decimæ debent solui ex integris fructibus ante omnia, id est, antequam soluãtur tributa, &c.

Artic. 3 Vtrum decimæ sint clericis dandæ.

1. Concl. Decimæ quantum ad ius accipiendi, ad solos clericos habentes curam animarum pertinent. 1. Num. 18 Filijs Leui dedi oẽs decimas, &c. quibus succedunt clerici in nouo testamento, ergo. 2. Huiusmodi ius est spirituale, & consequitur debitum, quo ministris altaris debetur sumptus de ministerio, & seminantibus spiritualia debẽtur carnalia: at hoc est clericorum habentium curam animarum, ergo. 2a. Res quæ nomine decimæ dantur, corporales sunt: vnde possunt in vsum quorumlibet cedere, & ad laicos peruenire. †3a. Clericis dan-

tur

tur decimæ non tantum propter sustentationem, sed etiā vt ex eis subueniant pauperibus: & ideo non sunt superfluæ; sicut nec oblationes, & primitiæ. 4a. Decimæ prædiales debentur ei in cuius territorio sunt prædia: personales vero illi in cuius parochia aliquis est. Pastor autem qui in duabus parochijs diuersis temporib' oues pascit, vtrique proportionaliter debet, & magis illi in cuius territorio pascit, quam cuius territorio ouile locatur. 5a. Ecclesia potest concedere Laico, vt dandas decimas recipiat, iure tamen sibi reseruato, siue pro necessitate ecclesiæ, sicuti quibusdam militibus dantur in feudum; siue in subuentionem pauperum.

Art. 4. Vtrū etiam clerici teneantur decimas dare.

1. Concl. Clerici, vt clerici sunt, id est, inquantum habent ecclesiasticas possessiones, decimas soluere non tenentur. 1. Nouum genus ait Paschalis Papa, exactionis est, vt clerici à clericis decimas exigant. 2. Idem non potest esse causa dandi, & recipiendi, nisi respectu diuersorum: sed Clericis, vt ministris altaris decimę à fidelibus debentur, ergo. 2a. Prout possident aliquid proprio iure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, &c. Clerici tenentur ad decimas soluendas. † 3a. Prædia propria clericorum sunt obligata ad decimas, non autem prædia Ecclesiæ, etiam si sint intra terminos alterius parochiæ 4a Religiosi etiam si sint clerici, qui nō dispensant populo spiritualia, de iure cōmuni tenentur decimas dare: tamen habent aliquam immunitatem secundum diuersas concessiones eis à sede Apostolica factas. 5a. Secundum illud Num. 18. eadem ratione tenentur modo clerici summo Pontifici decimam dare, si exigere, sicut olim Leuitę dabāt sacerdoti b. decimā decimę. 6a. Decimę debent quidē cedere in subuentionē pauperum, sed per dispēsationem Clericorū.

In Dec. li 3. tit. 3. cap. 2.

Quæstio. 88. De voto, per quod Deo aliquid promittitur.

Art. 1. Vtrū votū cōsistat in solo proposito volūtatis.

1. concl. Ad votū tria ex necessitate requirūtur, s. deliberatio, propositū volūtatis, & promissio, in qua perficitur rō voti 1 Eccl 3. Quod vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim infidelis & stulta promissio. 2. Votū importat obligationē quandā ad aliquid faciendū, vel dimittendū per modum promissionis, quę hōi non potest fieri, nisi per verba, vel exteriora signa, Deo aūt per solā interiorem cogitationē, quia cor videt: at promissio procedit ex proposito faciendi; propositum autē aliquam deliberationem præexigit, cum sit actus voluntatis deliberatæ, ergo. 2a Pronūciatio oris, & testimonium aliorū requirūtur tamen ad quandā voti confirmationē: vnde Magister dixit, quod votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo, & de his, quæ sunt Dei, fieri debet. Verū testificatio potest ad interiorem testificationē referri. † 3a. Conceptio boni propositi non firmatur ex animi deliberatione, nisi sequatur promissio. 4a. Votum à voluntate accipit nomen, tanquam à primo mouente; quia volūtas mouet rationem ad promittendum 5a. Qui mittit manum ad aratrū, &c. iam facit aliquid, sed qui solum proponit, nondum aliquid facit.

1. Reg. 16.

Li. 1 sent. dist. 38.

Luc. 19.

Art. 2. Vtrū votū sēper debeat fieri de meliori bono.

1 Concl. Proprie loquendo votum dicitur esse de meliori bono. 1. Deut 23. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris, ergo. 2. Votum est promissio Deo facta, cui nihil est acceptū, nisi sit virtuosum: vnde nō debet esse de re illicita, nec indifferenti Rursus votū est liberū, & sic excludit impossibilia, & absolute necessaria: Quia necessaria ex fine, sine quibus salus haberi nō potest, possunt sub voto cadere, prout sunt voluntaria, sed nō vt sunt necessaria Quare illud proprijssime est sub voto, quod nō cadit sub necessitate absoluta, nec sub necessitate finis: at hoc dicitur maius bonū in cōparatione ad bonum, quod cōiter est de necessitate salutis; ergo. 2a. Necessariū necessitate finis, vt est dictū, potest cadere sub voto, vt voluntarie fit: nō aūt, vt est necessitatis. & hac ratione sub voto baptizatorum cadit abrenuntiare pōpis, &c. Iacob vouit se habere Dominū in Deū, per spiritualē cultū. 3a Iepte in vouendo fuit stultus, ex Hier. & in reddendo impius: quia, quæ sunt ex se bona, possunt, vt sic, cadere sub voto; sed, vt habere possunt malū euentū nō sunt abseruanda. Ponitur tamē in catal. sanct. propter victoriā, quā obtinuit; & quia probabile est eū pœnituisse

Gen. 28.

Iud. 11.

nituisse. 4a. Maceratio proprij corporis tūc cadit sub voto, cum est actus virtutis, & cum discretione fit, vt scilicet cōcupiscētia refrenetur, & corpus non grauetur nimis: & in his, debet quilibet cōsulere superiores: & cū manifestū grauamē sentitur simpliciter seruari non debet. Vota vero de rebus vanis, & inutilibus, sunt potius dirigenda, quam seruanda.

Artic. 3. Vtrum omne votum obliget ad sui obseruantionem.

Concl. Maxime obligatur homo ad hoc, quod impleat vota Deo facta. 1. Eccl. 5. Quodcunque voueris, redde: multoque melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. 2. Ad fidelitatem hominis pertinet, vt id soluat, quod promisit: sed maxime debet homo Deo fidelitatem, tum ratione dominij, tum ratione beneficij suscepti, ergo: cum fractio voti sit quædam infidelitatis species: & Deo displicet, vt ait sapiēs, infidelis promissio.† 2a Secundum honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur; & est obligatio iuris naturalis: ad obligationem autem ciuilem alia requiruntur: at Deo maxime obligantur per simplicem promissionem. 3a. Quando votum ex quacunque causa redditur impossibile, debet vouens habere voluntatem promptam faciēdi, quod potest: vnde qui vouit monasterium ingredi; debet dare operam quantum potest vt ibi recipiatur: & si vouit vnam religionem principaliter in particulari, si ibi non recipiatur, non tenetur ingredi aliam: secus si vouit religionem simpliciter. Mulier quæ vouit virginitatem, & postea corrumpitur, non solum debet seruare, quod potest, perpetuam scilicet continentiam; sed etiam pœnitere de eo, quod peccando amisit. 4a. Ligatio voti ex propria volūtate causatur: vnde si vouens intendit se obligare ad statim soluendum, statim tenetur: secus si retro tempore aut certa conditione: sed non debet tardare, vltra quam intendit se obligare. Leu. 25.

Artic. 4. Vtrum expediat aliquid vouere.

1. Concl. Quod nos aliquid voueamus non cedit in eius vtilitatem. 1. Nam aliter Deo, aliter homini promittimus: homini in eius vtilitatem, cui est vtile vt aliquid ei exhibeamus, & de futura exhibitione eum certificemus: at Deo non promittimus in eius vtilitatem, neque indiget certificari à nobis. 2. Benignus exauctor est, ait Aug. & nō egemus, & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere faciat redditores. 2a. Expedit nobis aliquid Deo vouere. 2. Psal. 75. Vouete & reddite, &c. 2. Vt quod Deo damus non est ei vtile, sed nobis, quia quod ei redditur, reddenti additur, ita quod votum faciamus; quia vouendo voluntatem firmamus ad id, quod expedit facere, ergo. Epist. 45. †3a. Sicuti non posse peccare non minuit libertatem, vt patet in Deo; ita necessitas firmatæ voluntatis in bonum, non diminuit libertatem; & talis est necessitas voti. Epist. 45. 4a Periculum non imminet vouenti ex ipso voto, sed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat trāsgrediens votum. 4a. Christo nō cōpetit vouere propter firmatā eius volūtatē in bono: Apostoli intelligūtur vouisse pertinētia ad perfectionis statu, quādo relictis omnibus Christum, sunt secuti.

Artic. 5. Vtrum votum sit actus latriæ, siue religionis.

vouere proprie est actus latriæ, siue religionis. 1. Isa. 19. Colent eum in hostijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino. 2. Votum est ordinatio quædam corū, quæ quis vouit in diuinum cultum, & obsequium, cum sit promissio facta Deo: quæ ordinatio quædā est: sed ordinare aliquid ad diuinam reuerentiam, seu cultum, pertinet ad religionem, siue latriam per modum imperij, ergo †2a Quod cadit sub voto quandoque est actus alterius virtutis, vt ieiunare: quandoque religionis, vt orare: tamen vtrorumque promissio ad religionem pertinet. 3a. Qui promittit, inquantū se obligat ad dandum, iam quodammodo dat; quia effectus virtute continetur in causa. 4a. Promissio facta sanctis, & prælatis cadit sub voto materialiter, inquantum homo vouet Deo se impleturū, quod sanctis, vel prælatis promittit. 1. Concl.

Artic. 6. Vtrum magis sit laudabile, & meritoriū facere aliquid ex voto, quam sine voto.

Magis laudabile, & meritorium est facere aliquid ex voto, quam sine voto. 1. Qui facit ex voto implet duo consilia, scilicet de vouendo, & de faciendo; consiliū autem 1. Concl. Glos. in Psal. 75.

autem est de meliore bono, ergo 2. Melioris virtutis actus, ex melior, & magis meritorius. sed vouere est actus latriæ, quæ est præcipua inter virtutes morales, ergo. 3. Quia vouens magis se Deo subijcit, cum se subijciat non solum quantum ad actū, sed etiam quantum ad potestatem, sicuti plus dat, qui dat arborem cum fructibus, quam qui daret fructus tantum. 4. Quia per votū immobiliter voluntas firmatur in bono: at sic aliquid facere pertinet ad perfectionem virtutis. † 2a. Illud Prosperi, quod non debemus nos subdere necessitati ieiunandi, intelligitur de necessitate coactionis, quæ inuoluntarium causat, & deuotionem excludit: at necessitas voti, est per immobilitatem voluntatis, quæ deuotionem auget. 3a. Illud, quod necessitas contristans est, intelligitur de necessitate coactionis: necessitas autem voti in bene dispositis causat gaudiū: & licet opus secundum se triste, & inuoluntarium redderetur, tamen dum remanet voluntas soluendi votum, semper opus est magis meritorium, quam si esset sine voto. 4a. Qui facit aliquid sine voto, habet immobilem voluntatem respectu illius operis, tunc, quando facit: non autem manet voluntas eius omnino firmata in futurum, vt voluntas vouentis.

Aug lib. de vera relig. c. 8.

Arist. lib. 2. eth. c. 4.

lib. 2. de vita contemp. c. 24.

Arist. lib. 5. Met. tex. 6.

Aug. Eth 45.

Art. 7 Vtrum votum solennizetur per susceptionē sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam.

1. Concl. Voti solennitas adhibetur quando aliquis per susceptionem sacri ordinis diuino ministerio applicatur, & in professione certæ regulæ, quando per abrenunciationem seculi, & propriæ voluntatis, aliquis statum perfectionis assumit. 1. Quia solum huiusmodi vota impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum, quod est effectus voti solēnis. 2. Solennitas voti attenditur secundum aliquid spirituale ad Deum pertinens, scilicet secundum spiritualem benedictionem, vel consecrationē, quæ ex institutione Apostolorum adhibetur in professione certæ regulæ, secundo gradu post sacri ordinis susceptionem, vt Dyonys ait, & ratio est, quia solennitates non consueuerunt adhiberi, nisi quando quis totaliter mancipatur alicui rei, vt patet in celebratione nuptiarum, ergo. † 2a. Solennitas non solum pertinet ad homines, sed etiam ad Deum, vt habet aliquam spiritualem consecrationem, seu benedictionem, cuius Deus est auctor, licet homo sit minister. Vnde votum solenne habet fortionem obligationem; & eius trāsgressor grauius peccat. 3a. Solennitas non consueuit adhiberi voto de particularibus actibus, sed assumptioni noui status. 4a Aliud est votum publicum, aliud votum solenne: quæ fiunt in publico possunt habere quandam solennitatem humanam, non autem spiritualem, & diuinam.

Cap 2 de cælest. hier.

Artic. 8 Vtrum illi qui sunt alterius potestati subiecti impediuntur à vouendo.

Nemo potest per votum firmiter se obligare in his in quibus alteri subijcitur, sine consensu sui superioris 1 Num. 30 vbi hoc decernitur. 2 Nemo potest per promissionē se firmiter obligare ad id, quod est in potestate alterius, sed ad id tantū, quod est omnino in sua potestate: at qui est subiectus alteri, quantum ad id in quo est subiectus nō potest facere quod vult, sed dependet ex voluntate alterius, ergo non poterit, sub hac ratione vouere, cum votum includat promissionēm factam Deo. 2a. Ratio voti, quæ est, vt sit de aliquo virtuoso, non potest seruari quando quis vouet, quod est in potestate alterius, cum sit contra virtutem. 3a. Cum filius venit ad annos pubertatis, si sit liberæ conditionis, secus de seruo, est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinent ad suam personam, de qua potest vouere: non quantum ad ea, quæ pertinent ad dispensationem domesticam; circa quam nihil potest vouere, sine consensu patris. 4a. Licet religiosus ad horam possit aliquid facere, cum non occupatur à prælato: tamen quia nullum tempus est exceptum, in quo non possit à prælato occupari, nullum votum illius est firmum, nisi de consensu prælati: sicuti nec puellæ sine consensu patris, & mulieris sine consensu viri sui. 5a. Et quamuis huiusmodi vota non sint firma, non tamen peccant vouentes: quia semper intelligitur conditio, si superioribus placuerit. 1. Concl.

Articul. 2. Vtrum pueri possint voto se obligare ad religionis ingressum.

Votum simplex obligationem habet ex deliberatione animi, quæ impediri potest: 1. Concl.

vel propter defectum rationis, vt in amentibus: vel quia qui vouet est sub alterius potestate: quæ duo sunt in pueris ante annos pubertatis, quia vt plurimum patiuntur defectum rationis, & sunt sub cura parentum, vel tutorum. 2a. Licet in aliquibus in ista ętate accelleretur vsus ratiōis, propter quod dicuntur doli capaces: non ob id eximuntur à cura parentum quæ subiacet legi humanæ, quæ respicit id, quod frequentius accidit. 3a. Pueri, aut puellæ ante annos pubertatis nullo modo possunt se ad aliquid voto astringere, si vsum rationis non attingant. 4a. Si autem attigerint, possunt se obligare quantum in se est, sed à parentibus, sub quorum cura manent, potest votum irritari, 20. q. 2. can. puellæ. 5a. Voto autem solenni se obligare non possunt; quamuis sint doli capaces, propter statutum ecclesiæ, sub cuius dispensatione cadit solennizatio voti: vnde patet ad tertium. 6a Post annos pubertatis possunt se obligare voto religionis simplici & solenni absque volūtate parentum. † 7a. Primum procedit de his, qui nondum attigerunt rationis vsum. 8a. Vota eorum, qui sunt in potestate aliorum habent conditionem implicitam, scil. si non reuocentur, & si conditio extat, valida redduntur & licita.

Artic. 10. Vtrum possit in voto dispensari.

1. concl. Dispensatio voti in potestate ecclesiæ cōsistit, quoniā potest dispensari in lege, quæ habet robur ex communi voluntate, ergo etiam in voto, quod ex singulari voluntate procedit: dispensatio autem quæ importat distributionem, vel applicationem cōmunis alicuius ad ea, quæ sub ipso continentur, vt cum quis distribuit cibum in familia, fit in lege, quando lex in aliquo casu obseruanda non est: sicuti, cum furioso nō est restituendus gladius, sic in voto. Quia licet votum secundum se obliget; tamen in casu legitimo accidit ipsum non esse obseruandum, vel quia est simpliciter malum aut certe inutile, aut maioris boni impeditiuum: & tunc, si in tali casu determinetur non esse seruandum, dicitur dispensatio voti: si autem propter hoc, quod seruandū erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti: sed minus est commutare, quam dispensare: & vtrunque est in potestate Ecclesiæ. † 2a. Ideo olim animal, quod imolari poterat, non poterat commutari, quia ex hoc ipso, quod vouebatur, sanctum reputabatur: vt modo accideret in vouente rem consecratam, vt calicem, &c. Vota ergo commutantur, nisi consecratio interueniat. 3a. Cum dispensatio fit: non dispensatur in iure humano, vel diuino, sed determinatur talem materiam, in hoc casu, non cadere sub voto, & sic fit, vt hoc quod erat lex, non sit in hoc casu 4a. Dispensatio voti non est contra fidelitatem Deo debitam: ad quam non pertinet, vt homo faciat id, quod ad vouendum est malum, vel inutile.

Art. 11. Vtrum in voto solenni continentiæ possit fieri dispensatio.

In voto continentiæ consideratur materia voti. 1. Ipsa continentia, perpetuitas, & ipsa solennitas. 2a. Ratio cur hoc votum sit indispensabile, non est dignitas continentiæ: quia bonum animi, puta contemplatio, est maius bonum, quam continentia, quæ ad contemplationem ordinatur, ex Paul. 3a. Hoc votum non est indispensabile propter perpetuitatem, vel vniuersalitatem: quod non possit præteriri nisi per id, quod est ei contrarium, quod nunquam licet in voto: quia in voto abstinentiæ à carnibus, &c. quod rumpitur per eius contrarium, fit dispensatio. 4a. In voto solennizato per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispensari. Vnde non est verum, quod aliqui dicunt posse in hoc dispensari propter communem vtilitatem. Patet ex cap. ad monasterium: vbi decernitur Pontificem non posse: quia castitas est annexa regulæ monachali. 5a. Ratio cur nō possit dispensari est, quia per tale votum homo consecratur Deo. Nam quod semel est Deo consecratum, non potest in alios vsus commutari: sicuti non potest facere prelatus, vt calix consecratus, non sit consecratus si maneat integer: ergo multo minus, vt homo Deo consecratus, nō sit consecratus: at solennitas voti consistit in quadam cōsecratione, ergo Papa non potest facere, vt professus non sit religiosus, licet quidam iuristæ ignoranter contradicant. Deinde hoc votum est essentialiter, vt Pont. ait, annexum statui religionis, per quem totaliter homo renunciat sæculo, & Dei seruitio est

1. Concl.

est mancipatus, & ideo non potest stare cū matrimonio. 2. Cor. 7. Vnde monachus dicitur solus, quia non debet esse diuisus, &c. 6a In voto solennizato per susceptionem sacri ordinis, ecclesia potest dispēsare: quia debitum continentiæ non est annexum sacro ordini essentialiter, sed ex statuto ecclesiæ. 7a. Periculis rerum humanarum est obuiandum per res humanas, non autem per hoc, quod res diuinæ conuertantur in vsum humanum: vnde religiosi non sunt reuocandi ad vitam humanam occasione cuiuscunque euentus. 8a In voto temporalis abstinentiæ potest dispensari, non autē in voto solenni per professionem. 9a. Votum abstinentiæ cibi potest vergere in periculum personæ, & hac ratione recipit dispensationem: non sic abstinentia coitus, cum possit aliter saluti subueniri per corporalia remedia. †10a Religiosus qui fit Episcopus non absoluitur à voto paupertatis, cum nihil debeat habere quasi propriū: sicuti nec à voto obedientiæ, licet per accidens autem obedire non teneatur.

Artic. 12. Vtrum ad commutationem, vel dispensationem voti requiratur prælati autoritas.

1. Concl. In commutatione, vel dispensatione votorum requiritur prælati auctoritas, quia in persona Dei determinat, quid sit Deo acceptum 1. Ad dispensandum in præcepto legis requiritur prælati auctoritas, ergo, &c. 2. Quod aliquid sit acceptum in aliqua promissione pendet ex arbitrio illius cui promittitur: at votum est promissio Deo facta, & prælatus ecclesiæ vicem Dei gerit, ergo: nam & ego, ait Paulus, si quid donaui propter vos in persona Christi; ex quibus verbis colligitur dispensationem debere fieri ad honorem Christi, & vtilitatem Ecclesiæ 2. Cor. 9. †2a. Religionem ingrediens non tenetur implere vota, quæ existens in seculo fecit: quia per religionis ingressum moritur priori vitæ. 3a. In manifestis dispensatio prælati sine causa non excusaret a culpa: vt si dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparenti causa: si autem esset causa apparens per quam in dubium verteretur, posset stare iudicio prælati cōmutantis, vel dispensantis, non autē iudicio proprio. 4a. Summus Pontifex, quia gerit plenariè vicem Christi in tota ecclesia, habet plenitudinem dispēsandi in omnibus dispensabilibus votis. Inferioribus autem prælatis committitur dispensatio votorum, quæ frequenter fiunt, & indiget frequenti dispensatione.

Quæstio 89. De iuramento.

Art. 1. Vtrum iurare sit testem Deum inuocare.

Iurare est assumere Deum in testē. 1. Quid est, ait Aug. iurare per Deum, nisi testis est Deus? 2. Iuramentum, vt ait Paul. ordinatur ad confirmationē, quæ in rationabilibus, ratione fit, quæ procedit ex notis: sed cum facta humana contingentia, & singularia non habeant rationem necessariam, solent probari per testes, & cum humanum testimonium non est sufficiens, tum quia plurimi in mendacium labuntur, tum propter defectum cognitionis, quia homo non cognoscit futura, nec cordium abscondita, ideo necessarium fuit recurrere ad testimonium Dei, qui mentiri non potest, & omnia cognoscit. 5a Si Dei testimoniū inducatur ad asserendū prçsentia, vel præterita dicitur iuramentū assertoriū: si ad confirmādū futurū, dicitur promissorium. †3a. Aliud est testimonio Dei vti iā dato; vt cum quis auctoritatem sacræ scripturç inducit: aliud testimonium Dei implorare ad exhibendum quod fit in iuramento. 4a. Dicitur aliquis reddere iuramenta Deo ex eo quod implet quod iurat, vel ex eo, quod Deum testem vocat, recognoscit eum habere omnium cognitionem, & infallibilem veritatem. 5a. Dupliciter Deus aliquid manifestat: primo reuelando, inspirando, vel manifestando occulta: secūdo puniēdo mendacem, & sic est etiam iudex. Vnde duplex modus iurandi, & per Dei simplicem contestationem, & per execrationem, cum iurans ad pœnam se obligat.

1. Concl. Heb. 6. Psalm. 17. Math. 5. Psalm. 7.

Articul. 2. Vtrum sit licitum iurare.

Iuramentum ex se est licitum, & honestum 1. Deut. 6. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis 2. Ex origine, quia fuit introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & omnium cognitionem, & ex fine scilicet ad iustificandum homines, & ad terminandas controuersias. 2a. Iuramentum cedit in malum alicui ex eo, quod male vtitur eo, s. sine necessitate, & de-

1. Concl. Heb. 6.

gelium, per Deum, id est cuius veritas est in Euãgelio: & per reliquias, & per sanctos, qui hanc veritatem crediderunt. 2. Huiusmodi iuramentū innititur diuinæ veritati, sicut fides: at fides per se & principaliter est de Deo, secundario autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet, ergo. 2a. In iuramento per execrationem inducitur creatura, vt in qua diuinum iudicium exerceatur: Ego, ait Paulus, testem Deū inuoco, &c. & sic homo solet iurare per caput suū, & filium suum, &c Quod autem Ioseph iurauit per salutẽ Pharaonis, vtroque modo intelligi potest, vel per modum contestationis, vel execrationis. †3a. Dominus prohibuit iurare per creaturas, ita quod eis adhibeatur reuerentia diuina: & hac ratione clericus iurans per creaturas, punitur secundum canones. Vnde patet ad secundum. 4a. Quamuis creaturæ assumantur in iuramento, non tamen eis exhibetur cultus latriæ, ratione dicta.

1.Cor.1.

Gen. 42.

Mat. 5.

22 q.1.c si quis.

Articul. 7. Vtrum iuramentum habeat vim obligandi.

1. Concl. Cum obligatio referatur ad aliquid faciendum, vel dimittendum, non respicit iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel præsenti: nec etiam iuramẽtū de his, quæ fiunt per alias causas, sed de his quæ facienda sunt per eum qui iurat: & vt illud debet habere veritatem, ita & hoc. 2a Obligatio iuramenti assertorij est respectu actus iurandi, id est vt iuretur verum, quod est, vel fuit: at obligatio in his quæ fieri debẽt à nobis, cadit super rẽ iuramento firmatam. Vnde qui iurauit, tenetur facere rem veram. 3a. Si res non est in eius potestate, deest iuramento discretio, nisi reddatur impossibilis per aliquem euentum: & tunc excusatur, dummodo faciat, quod in se est, vt impleat 4a. Si fiat impossibilis, vel quia est per se mala, vel quia est impeditiua boni, deest iustitia, ideo nō est seruandum, vt ait Aug. 5a. Qui ergo iurat aliquid se facturum, obligatur ad hoc, vt veritas impleatur: modo adsint alij comites, scilicet iudicium, & iustitia. Mat. 5. Reddas Domino iuramenta tua. †6a Non est eadem ratio de simplici verbo, ad cuius veritatem sufficit, vt aliquis dicat id quod proponit se facturum, & de iuramento, quod propter diuinam reuerentiam non debet adhiberi, nisi in re, de qua aliquis certus est. 7a. Qui iurat se facturum rem ex se malam, peccat iurando, & ad implendo: si sit impeditiua maioris boni, vt cū quis iurat se non ingressurum religionem, peccat iurando, quia ponit obicem spiritui sancto, non autem implendo, licet esset melius non implere. Rursus aliquando iuramentum à principio est licitū, impletio vero est illicita, vt Amb. ait. 8a. In iuramento, quod quis coactus facit, alia obligatio est, qua obligatur homini, & hæc tollitur per coactionem: alia, qua obligatur Deo, & hæc nō tollitur: quia quilibet magis debet temporale damnum sustinere, quam iuramentum violare: quo casu potest quod soluit, in iudicio repetere: sed ab his iuramentis Romani Pontifices homines absoluerunt. 9a. Si iurans, dolum adhibeat, iuramentum seruari debet secundum sanum intellectum illius, cui iuramentum præstatur, & dupliciter fit reus, & quia Dei nomen in vanum sumit, & quia proximū dolo capit. Si autem dolum nō adhibeat, obligatur secundum intentionem iurantis, vt Greg. ait.

22.q.4.c. & etiam.

libr. 27. Mor. c.7.

22.q.4.c.si aliquid.

Articul. 8. Vtrum maior sit obligatio iuramenti, quam voti.

1. Concl. Votum ex sua natura magis est obligatorium, quam iuramentum. 1. Quia per votum semper aliquis obligatur Deo: per iuramentum autem obligatur interdum homini, ergo. 2. Obligatio voti causatur ex fidelitate, quam Deo debemus; obligatio autem iuramenti ex reuerentia: at omnis infidelitas irreuerentiam continet, & non conuertitur, immo infidelitas est maxima irreuerentia, ergo †2a. Votum est quidem simplex promissio, sed facta Deo, cui infidelem esse grauissimum est. 3a. Iuramentum non additur voto, vt quid firmius, sed vt per duas res immobiles maior firmitas habeatur. 4a. Votum habet firmitatem ex deliberatione animi; sed maiorem causā firmitatis habet ex parte Dei.

Art. 9. Vtrum aliquis possit in iuramento dispensare.

1. Concl. In iuramento dispensari potest. 1. Potest dispensari in voto, quod est maioris obligationis,

di imponere intẽdat, adiuratio est illicita: quia vsurpat potestatem in alium, quam non habet. Vnde secundum soluitur argumentum † 2a. Orig loquitur de adiuratione, qua quis intendit necessitatem imponere: & sic princeps sacerdotum præsumpsit Dominum nostrum adiurare 3a. Adiurare non est aliquem in iuramentum inducere, sed per quandam similitudinem iuramenti à se inducti, alium ad aliquid agendum prouocare.

Hom. vlt. in Mat.

Articul. 2. Vtrum liceat Dæmones adiurare.

1. Concl. Possumus Dæmones adiurando per virtutem diuini nominis tanquam inimicos repellere, ne nobis noceant spiritualiter; vel corporaliter secundum potestatem diuinam datam à Christo. Mar. vlt in nomine meo Dæmonia eijcient: & Luc. 10 Ecce dedi vobis potestatem. Dicitur secundum potestatem diuinam; quia actus Dæmonũ non subduntur nostræ dispositioni, sed diuinæ, & sanctorum Angelorum, vt Augu. ait. 2a. Non licet Dæmones adiurare per modum deprecationis, vel inductionis, ad aliquid discendum, vel obtinẽdum ab eis: Quia iste modus videtur ad quandam beneuolẽtiam, vel amicitiam pertinere, qua non licet ad Dæmones vti: nisi fiat ex speciali instinctu, vel reuelatione diuina, vt legitur de beato Iacobo. † 3a. Orige. intelligendus est iuxta secundam cõclusionem, per modum beneuolentiæ. 4a. Nicromantici vtuntur adiurationibus, & inuocationibus Dęmonum ad aliquid ab eis discendum, vel adipiscendum: & hoc est illicitũ, ex Chrys. 5a. Adiurare ad expellendum dæmonẽ, non est cum eo societatem habere.

Lib. 3. de Tri. ca. 4.

Hom. vlt. in Mat. Concione 1. de Lazaro.

Articul. 3. Vtrum liceat irrationalem creaturam adiurare.

1. Concl. Creaturæ irrationales aguntur ab alio ad suas operationes: vnde earum operationes non solum ipsis, sed principaliter Deo tribuuntur: sed ex permissione diuina etiã diabolus mouet creaturas ad nocendum hominibus. 2a. Adiuratio creaturæ irrationalis potest intelligi, vno modo, vt referatur ad ipsam; & sic vanum esset talem creaturam adiurare: altero vero, vt referatur ad eum, à quo mouetur, scilicet vel ad Deum, vel ad dæmonem. 3a. Adiuratio per modũ deprecationis ad Deum directe pertinet ad eos, qui diuina inuocatione miracula faciunt. 4a. Adiuratio per modum compulsionis, quæ refertur ad diabolum, pertinet ad modum quo Ecclesia in exorcismis vtitur ad expellendam potestatem dęmonis ab irrationabilibus creaturis. Vnde legimus Simonem & Iudam adiurasse dracones. 5a Adiurare dæmones ab eis auxiliũ implorando non licet. Vnde patet ad obiecta.

Quæstio 91. De assumptione diuini nominis ad inuocandum per orationem, vel laudem.

Artic. 1. Vtrum Deus sit ore laudandus.

Laude oris, ad hominem vtimur, vt ei, vel alijs innotescat, cum homines nõ cognoscant conceptum cordis, vel vt ipse ad meliora prouocetur, & vt alios ad eius reuerentiam & imitationem inducamus. 2a. Ad Deũ sermone vtimur, non vt ei aliquid manifestemus, & ita nõ est necessaria laus oris propter ipsum Deũ, sed propter nos: vnde soluitur tertium. 1. Vt affectum nostrum excitemus in Deum, Psal. 49 Sacrificium laudis, &c. 2. vt excitemus affectus aliorum in Deum, & eos inducamus ad reuerentiam Dei, Psal. 33. semper laus &c. & postea, Audiant mansueti & lætentur, &c. 3. quia dum per laudem affectus tendit in Deũ ab his, quæ sunt contra Deum retrahitur. † 3a Deo debetur laus quantum ad affectus ipsius, qui in nostram vtilitatem ordinantur. Isa. 63. Sed respectu essentiæ Deus est maior omni laude, & ei debetur reuerentia, & latriæ honos, Psal. 64. secundum Hier. Tibi silet laus, ratione primi: & tibi reddetur votum ratione secundi. 4a. Laus oris inutilis est laudanti sine laude cordis. 1. Concl.

Isa. 48.

Artic. 2 Vtrum in diuinis laudibus sint cantus assumendi.

Salubriter fuit institutum, vt in diuinas laudes cantus assumerentur, vt animi infirmorum magis prouocentur ad deuotionem 1. Concl.

Quæstio 93. De speciebus superstitionis.

Artic. 1. Vtrum in cultu veri Dei possit esse aliquid perniciosum.

1. Concl. In cultu veri Dei potest esse aliquid perniciosum: tunc scilicet quando facto, in quo cultus religionis exterior ponitur, aliquid significatur, quod veritati religionis contrariatur: quod contingit dupliciter primo ex parte rei significatæ, à qua discordat significatio cultus: qua ratione peractis iam Christi mysterijs perniciosum esset vti ceremonijs veteris legis, quibus Christi mysteria præfigurabantur. Ita dicit Aug. epist. ad Hieron. Secundo ex parte colentis, & præcipue in cultu communi, qui per ministros in persona totius Ecclesię exhibetur; & sic perniciosum est, vt aliquis ex parte ecclesiæ cultum exhibeat Deo contra modum diuina auctoritate ab ecclesia constitutum, & in ea con- 1. Cor. 11. suetum Ambros. super illud, Quicunque ederit, & Glos. ad Colos. 2a. Ratio est, quia mendacium, maxime perniciosum est in lib. 1. de his quæ pertinent ad diuinam religionẽ, mend. c. 14. ex August. sed in prædictis est huiusmodi mendacium; quia significatur aliquid, si non verbo, tamen facto contra veritatẽ, ergo. † 2a. Cum Deus sit veritas, cultus continens falsitatem non pertinet proprie ad Dei inuocationem, quæ saluat. 3a. Ante tempus legis iusti per interiorem instinctum instruebantur de modo colendi Deum: nunc autem de hoc sunt præcepta, quæ præterire pestiferum est. 4a. Diuersæ consuetudines ecclesię in cultu diuino in nullo veritati repugnant.

Art. 2. Vtrum in cultu Dei possit esse aliquid superfluum.

2a. concl. In cultu Dei potest esse aliquid superfluum, non secundum quantitatem absolutam; quia nihil homo potest facere, quod non sit minus eo, quod Deo debet; sed secundum quantitatem proportionis; quia scilicet nõ est fini proportionatum: vt est quidquid ad Dei gloriam non pertinet, neque ad hoc, quod mens hominis feratur in Deum, & caro dometur moderate; vel si est contra Dei, atque ecclesiæ institutionem, seu communem consuetudinẽ, quæ Epist. 36. pro lege habetur. Probatur ex Aug. lib. de cap. 18. vera religione: quia hæc ad interiorẽ Dei cultum non pertinent. Idem docet li. 2. de cap. 43. doct. Christ. † 2a. Illud Eccles. Glorificantes, &c. probat tantum, quod in his quæ pertinent ad Dei gloriam, non detur superfluum. 3a. Tunc in interioribus actibus est superfluum, quando non pertinent ad fidem, spem, & caritatem, quibus Deum interiori cultu colamus. Tertium procedit de quantitate absoluta.

Quæstio 94. De idololatria.

Artic. 1. Vtrum idololatria recte ponatur species superstitionis.

1. Concl. Idololatria recte ponitur species superstitionis. 1. Ex Paulo, qui Atheniensibus dixit, per omnia quasi superstitiosos vos Act. 15. video, 2. Excedere debitum modum diuini cultus pertinet ad superstitionem; sed hoc maxime fit per idololatriam, per quã cultus diuinus exhibetur cui non debet, scilicet creaturæ; ergo. 2a. Circa hoc diuersi diuersimode errarũt: alij adorarũt imagines, quia habebant effectus quosdã virtute Dæmonum: Alij non imagines, sed Aug. lib. 18. creaturas quas repræsentabãt: Et hoc, vel de ciu. c. 23. quia existimarunt aliquos homines Deos Rom. 1. esse: vel totum mundum esse vnum Deũ propter animam, vnde colebant aerem, aquam, &c. alij vt Platonici ponebant v- Aug. 7. de num summum Deum, deinde substantias de ciu. c. 16. quasdam spirituales ab eo creatas, quas Deos participatiue appellabãt, sub his ponebant animas cœlestium corporum; deinde Dæmones, quos animalia aerea vocabant; & sub his animas hominum, quas per virtutis meritum ad supradictorum societatem assumi credebant, & hæc omnia colebant. Et has duas vltimas opiniones dicebant pertinere ad physicam theolo- Aug. 18. de giam: illam de hominibus ad theologiam ciu. c. 14. fabularem: aliam de imaginibus ad theologiam ciuilem, quam sacerdotes exercebant. † 3a. Idololatria non est species infidelitatis, quia religio cui aduersatur, non est fides, sed quædam fidei protestatio per exteriora signa. 4a. Si latria accipiatur, vt est idem religioni, de cuius ratione est, vt

cultus diuinus exhibeatur cui debetur, æquiuoce dicitur de latria veræ religionis, & idololatria: sicut prudentia, de prudentia quæ est virtus, & de prudentia carnis. 5a. Apost. dicit idolum nihil esse in mūdo; quia illæ imagines, quæ idola dicebantur, non erant animatæ, & nullam virtutem diuinitatis habebant. 6a. Nomen idololatriæ est impositum ad significandum quemcumque cultum creaturæ, etiā si sine imaginibus fieret.

Artic. 2. Vtrum idololatria sit peccatum.

1a. Concl. Idololatria est peccatum Exod. cap. 20. Non adorabis ea neque coles: & Glos. ibi. 2a. In hoc alij dupliciter errauerunt dicētes, quod offerre sacrificium, & alia ad latriam pertinentia non solū summo Deo, sed etiam alijs supradictis, esse debitum, & per se bonum; quod erroneum est: quia licet superiores reuereri debeamus; non tamen eadem reuerentia omnibus debetur, sed aliquid speciale debetur summo Deo; qui singulare ratione omnes excellit, & hoc est latriæ cultus, ex Aug. Alij existimarunt latriæ cultum exteriorem nō esse Idolis exhibendum, tanquam per se bonum, aut oportunum; sed tanquam vulgari consuetudini consonum, de quo lege August. Quem errorem secuti sunt quidā hæretici dicentes non esse periculosum, si quis tempore persecutionis deprehensus exterius, idola colat; modo fidem in mente seruet: quod est falsum. Nam sicuti est perniciosum mendacium si quis verbis afferat contrarium eius, quod per veram fidem tenet in corde, ita perniciosa falsitas, si quis exteriorem vultum exhibeat alicui contra id quod sentit in mente ex Aug. † 3a. Imagines in ecclesia non instituuntur, vt eis cultus latriæ exhibeatur; sed ad quandam significationem, vt per eas mentibus hominum imprimatur, & confirmetur fides, de excellentia angelorum, & sanctorum: secus de imagine Christi, cui ratione diuinitatis latria debetur. Ad alia duo patet ex dictis.

Lib. 10. de ciu. c. 9.

Li 6. de. ciu. c. 10. lib. de vera relig. cap. 5.

Libr. 6. de ciu. c. 10.

Artic. 3. Vtrum idololatria sit grauissimum peccatorum.

1. Concl. Peccatum idololatriæ est grauissimum ex parte peccati. 1. Omne peccatum, ait Glos. est immunditia animæ, sed idololatria maxime. 2. Sicut in communitate grauissimum esset alijs regium honorem impendere; ita grauissimum est quod quis diuinum honorem creaturæ impendat: quia quantum est in se, alium Deum constituit minuēs principatum diuinum. 2a. Si enormitas peccati consideretur ex parte peccantis, sic peccatum hæretici scienter fidem corrumpentis, grauius est quam peccatum eius, qui ignoranter idololatrat; similiter alia peccata ratione maioris contemptus possunt esse maiora. † 3a. Idololatria præsupponit interiorē infidelitatem; cui addit indebitum cultum, vel si sit tantum exterior, addit culpam falsitatis. 4a. Idololatria includit magnam blasphemiam, vt Deo subtrahitur dominij singularitas. 5a. Peccatum contra naturam est minus peccatum, quam idololatria; sed quia est manifestius, ponitur quasi conueniens pœna peccati idololatriæ. Vt sicuti per idololatriam homo peruertit ordinem honoris diuini, ita per hoc peccatum propriæ naturæ confusibilem peruersitatem patiatur. 6a. Peccatum Manicheorum in hoc erat grauius, quam peccatum aliorum idololatrarum, quia ponebant duos Deos contrarios, & multa vana de Deo fingebant. 7a. Obseruatio veteris legis tempore gratiæ, non est æqualis idololatriæ secundum genus peccati, sed quia vtrunque est species pestiferæ superstitionis.

Leui. 15.

Rom. 1.

Artic. 4. Vtrum causa idololatriæ fuerit ex parte hominum.

1. Concl. Causa dispositiua idololatriæ fuit ex parte hominis, idque tripliciter. Primo ex inordinatione affectus pro[...] nimis amātes aliquem ei diuinum honorem impenderunt: vt ex sapiente colligitur secundo, quia homo naturaliter repræsentatione delectatur, vt Arist. ait: vnde à principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressiue factas diuinitatis cultum, vt ait Sapiens, eis impenderunt.

Sap. 14.

In poet. c. 2.

runt. Tertiò propter ignorantiã veri Dei, & pulchritudinem creaturarum, vt idem sapiens docet. 2a. Causa consummatiua idololatriæ fuit ex parte dæmonum, qui in idolis dabant responsa. Psal. 95. omnes dij gentium dæmonia. † 3a. Idololatria dicitur esse causa, initium & finis omnis peccati, quia non est aliquod genus peccati, quod interdum idololatria non producat aliquo modo: tamen aliqua peccata idololatriam præcedunt, quæ ad eam disponunt. 4a. In prima ætate idololatria non fuit propter recentem memoriam creationis mundi. In tertia autem est exclusa per virtutem, & doctrinam Christi. Tertium procedit de consummatione idololatriæ.

Sap. 13.

Quæstio 95. De superstitione diuinatiua.

Artic. 1. Vtrum diuinatio sit peccatum.

1. Concl. Nomine diuinationis intelligitur prenuntiatio futurorum: que vel in se, vel in suis causis cognoscuntur; quarũ aliæ producũt effectus suos necessario, & semper: aliæ vt in pluribus, raro tamen deficiunt: aliæ se habent ad vtrumlibet, vt sunt præcipue potentiæ rationales, quæ se habent ad opposita. 2a. Effectus necessarij possunt præcognosci, & certo pronuntiari ex consideratione causarum: vt futuræ ecclepses: similiter effectus, vt in pluribus; non certo, sed per coniecturam: vt pluuiæ & siccitates futuræ, morbi, &c. & horum prædictio non est diuinatio. 3a. Effectus ad vtrũlibet non possunt cognosci in causis, quæ sunt ad hos effectus indeterminatæ, sed in in seipsis: ab hominib⁹ vt sunt actu præsentes: at vero eos cognoscere antequam fiant est solius Dei: quia solus in sua æternitate videt futura quasi præsentia. Vnde Isa. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos. 4a. Hos effectus ex reuelatione diuina prædicere, non est diuinatio. Quia qui sic prædicit, non ipse diuinat, sed quod diuinum est suscipit. 5a. Tunc dicuntur aliqui diuinare quando in debito modo sibi pronuntiationem futurorũ, quæ est Dei propria, vsurpant. vnde dicuntur diuini, quasi Deo pleni. 6a. Diuinatio semper est peccatum. Patet ex dictis: & confirmatur ex eo, quod in scriptura & in decret. interdicitur: & Hieron. scripsit semper in malã partem accipi. † 7a. Diuinatio hic non dicitur à participatione alicuius diuini, sed ab indebita vsurpatione. 8a Artes ad precognoscendum futuros euentus, qui ex necessitate, vel frequenter eueniunt, non pertinent ad diuinationem. Ad alios autem futuros euentus præcognoscendos non sunt aliquæ veræ artes, vel disciplinæ, sed fallaces, & vanæ ex deceptione dæmonum introductæ, vt Aug. docet. 9a. Inclinatio hominis ad futura, est secundum humanum modum, non autem secundum indebitam diuinationis rationem.

Isa. 41.

Isid. lib. 8. etym. c. 9.

Deut. 8. 26 q. 5. can. qui.

Artic. 2. Vtrum diuinatio sit species superstitionis.

Diuinatio est species superstitionis. 1. Quia fit ex societate dæmonum, vt Orig. ait. at quod est huiusmodi, superstitiosum est, ex August. ergo. 2. Quia ad superstitionem, quæ importat, inde citum cultum diuinitatis, non solum pertinet, quod sacrificium dæmonibus offeratur per idololatriam, sed etiam quod aliquis assumat auxilium dæmonum ad aliquid faciendũ vel cognoscendũ: sed omnis diuinatio ex operatione dæmonum prouenit, vel quia ad hoc expresse inuocantur, vel quia se ingerunt vt mentes hominum implicent vanitate, de qua dicitur, nõ respexit in vanitates, &c. ergo. † 2a. Diuinatio pertinet ad curiositatem, tanquam ad finem intentum; sed ad superstitionem quantum ad modum operationis. 3a. Pertinet etiam ad cultum dæmonum, inquantum quis vtitur quodam pacto tacito vel expresso cum illis. 4a. In veteri legi erant consultationes de futuris ad religionem pertinentibus, quia illa promittebat terrena: non sic in noua; in qua etiam à principio fuerunt qui futura prædicerent.

1a. Conc.

Hom. 16 in Num. lib. 2. de doc. c. 20

Psal. 39.

Art. 3. Vtrum sit determinare plures diuinationis species.

1a Concl. Triplex ẽ diuinationis genus, & sub quo libet plures species continentur. Primum

per manifestam Dæmonũ inuocationẽ; & pertinet ad nigromãticos, quod, vel fit præstigiosis quibusdam apparitionibus Dæmonum aspectui, & auditui hominũ; & vocatur præstigium, quia oculi præstringuntur: vel per somnia; & vocatur diuinatio somniorum: vel per mortuorum apparitionem, vel locutionẽ; & vocatur, nicromantia: vel per homines viuos, vt patet in arreptitijs; & vocatur diuinatio per pythones. Vel per aliquas figuras, vel signa, quæ in rebus inanimatis apparent; & tũc, si in corpore terrestri, vocatur geomantia; si in aqua, idromantia: si in aere, aeromantia: si in igne, pyromantia: si in visceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, vocatur aruspicium. Secũdum genus est per solam considerationẽ dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures; & tunc si præcognoscantur futura ex consideratione situs, & motus syderum, pertinet ad Astrologos: si per motus, & voces auium, vel aliorum animalium, ac etiam hominum, pertinet ad augurium: si per verba hominis absque intentione dicta, vocatur omen: si per dispositiones figurarum in aliquibus corporibus, aut ex lineamentis manus, vocatur chiromantia: si ex signis in spatula alicuius animalis, spatulamantia. Tertiũ est quando facimus aliquid serio, vt nobis manifestetur aliquid occultum, sine expressa dæmonis inuocatione, & pertinet ad sortes: & hoc, vel per protractionem pũctorum, & pertinet ad geomantiam: vel per considerationem figurarum quæ prouenit ex plumbo liquefacto in aquã proiecto, vel ex festucis inæqualibus propositis, dum consideratur quis maiorem, vel minorem accipiat: vel taxillorum proiectione, quis plura puncta proijciat, & alijs similibus modis, quæ omnia sortium nomen habent. De his omnibus Isodo. lib. 8. etym. ca. 3. agit. † 2a. In omnibus prædictis est eadẽ ratio peccandi generalis, non specialis; & ideo oportet ponere plures species. 3a. Ex vltimo fine, qui est cognitio futurorum sumitur generalis ratio diuinationis: sed diuersæ species distinguuntur per propria obiecta, siue materias. 4a. Res quas diuinantes attendunt, non considerantur ab eis, vt signa, sed vt principia cognoscendi; & ideo eorum diuersitas diuersificat species.

Val. Max. lib. 5.

Art. 4. Vtrum diuinatio, quæ fit per inuocationes Dæmonum sit licita.

Omnis diuinatio, quæ fit per inuocationem Dæmonum est illicita. 1. Deut. 18. Non inueniatur in te, qui Ariolos sciscitetur, &c. 2. Ex parte principij, quod est pactum expresse cum dæmone initum, per ipsam dæmonis inuocationẽ; quod est omnino illicitum. 3. Quia licet dæmones aliquando vera dicant, tamen semper intẽdunt perditionem hominum. Quamuis vera fateatur dæmon, ait Athan. compescebat tamen Christus eius sermonem, ne simul cum veritate etiam suã iniquitatẽ promulgaret. † 2a. Aliud est inquirere aliquid à dæmone sponte occurrẽte, quod aliquando licet propter vtilitatem aliorũ, maxime quando diuina virtute potest cõpelli ad vera dicenda; & aliud dæmonem inuocare ad cognitionem occultorum. 3a. Quod pytonissæ opera apparuerit Samuel, & futurum euentum belli prædixerit, possumus credere cum Aug. non arte magica, sed dispensatione quadam occulta hoc factum fuisse, non per spiritum vere Samuelis, sed per phantasma & illusionem dæmonis. 4a. Nulla vtilitas temporalis potest comparari detrimento spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorum per dæmonũ inuocationem.

1. Concl. *Isa. c. 28.* *Luc. 4.* *lib. 1. Reg. cap. 28.* *Ad simpli. lib. 2. q. 3.*

Art. 5. Vtrum diuinatio, quæ fit per astra sit illicita.

Si quis consideratione astrorum vtatur ad præcognoscendos casuales, vel fortuitos euentus; aut etiam ad cognoscendum per certitudinem, futura opera hominũ, procedit ex vana & falsa opinione; & sic operatio Dæmonis se immiscet, vnde erit diuinatio superstitiosa, & illicita. 1. ex August. qui ait Christianam & veram pietatẽ id damnare. 2. Illicitum, & superstitiosum est velle ex consideratione stellarum ea futura præcognoscere, quæ per ea præcognosci nõ possunt; sed futura prædicta ex huiusmodi consideratione præcognosci non possunt, ergo. Nam cum euentus futuro-

1a. Concl. *lib. 4. conf. cap 3.*

futurorum contingentium à diuina prouidentia sint dispositi, vt secundum rationē contingentiæ & variabiliter contingant; sequitur quod ex inspectione syderū non accipiatur cognitio futurorum, nisi, vt ex causis præcognoscuntur effectus: sed omnes effectus per accidens, & omnes actus liberi arbitrij subtrahuntur causalita i cœlestium corporum, ergo. Nam quod pertinet ad effectus per accidens, ex Arist. ens per accidens non habet causam naturalem: quia quod per accidens fit, nec est ens proprie, neque vnum: sed operatio naturæ semper terminatur ad aliquod vnum, ergo. Quod attinet ad actus liberi arbitrij; intellectus, nec est corpus, nec actus organi corporei; & per consequens nec voluntas: sed nullū corpus potest imprimere in rem incorpoream, ergo impossibile est, quod corpora cœlestia directe imprimant in intellectum, & voluntatem; ergo. alias enim intellectus non differret à sensu. Possunt tamen dispositiue inclinare prout imprimunt in corpus, & vires sensitiuas: sed contra talem inclinationem homo per rationem operari potest. 2a. Vti consideratione astrorum ad præcognoscēdum futura, quæ ex cœlestibus causantur corporibus, vt eclipses, siccitates, pluuias, &c. non est illicita diuinatio, nec superstiosa, vnde soluitur primum. 3a. Aliqui dixerunt, quod stellę potius significant, quā faciant ea, quæ ex earum consideratione pronuntiantur: sed hoc irrationabiliter dicitur. Quia omne corporale signum, vel est effectus eius, cuius est signum, vt fumus, ignis, vel procedit ab eadem causa: & iris significat serenitatem, quia causa eius, est causa serenitatis. † 4a. Astrologi in multis vera prænuntiant, & præcipue in communibus euentibus, qui dependēt ex multitudine, quia plures hominū passiones corporales sequuntur: & ideo actus eorum, vt in pluribus disponuntur secundum inclinationem cœlestium corporū: vel etiam propter Dæmones se immiscentes, vt Aug. scribit. Vnde concludit, quod bono Christiano, siue Mathematici, siue quilibet impie diuinantiū & maxime dicentes vera, cauendi sunt ne consortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiāt. vnde patet ad tertium.

lib. 6. Met. tex. 4.

lib. 2. super Gene. ad lit. ca. 17.

Artic. 6. Vtrum diuinatio, quæ fit per somnia sit licita.

Vti insomnijs ad præcognoscendum futura, secundum quod insomnia procedunt ex reuelatione diuina, vel ex causa naturali intrinseca, vel extrinseca, quantum potest se talis virtus extendere, non est illicita diuinatio. Sed si causentur ex reuelatione dæmonum cum quibus facta habentur expressa, vt cum inuocantur; vel tacita, cum diuinatio extenditur ad quod se non potest extendere, erit illicita & superstitiosa. Ideo dicitur, Non inueniatur in te, qui obseruet somnia. Sed nota, quod somnia quandoque sunt futurorum euentuum causa; vt cum homo propter illa inducitur ad aliquid faciendum, vel fugiendū: aliquādo sunt signa futurorū, vt reducuntur in causam communem somnijs, & futuris euentibus. Causa vero somniorū est duplex, interior. s. & exterior: interior item duplex, altera animalis, prout phantasiæ dormientis occurrunt ea, circa quę eius cogitatio, & affectus tempore vigilię erant intenta; & talis causa somniorum, non est causa futurorum. Altera corporalis; nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conueniens tali dispositioni, & sic frigido videtur in somnijs esse in aqua, &c. & hæc obseruant medici ad cognitionem complexionis. Causa exterior est duplex, altera corporalis; vt cum phantasia dormientis immutatur ab aere, vel impressione corporum cœlestium; vnde apparent phātasiæ cœlesti dispositioni conformes. Altera spiritualis, quæ quandoque est à Deo aliquid per Angelum dormienti reuelāte; quandoque ex operatione diaboli. Ex his patet ad obiecta.

1a. Concl.

Deut. 18.

Artic. 7. Vtrum diuinatio, quæ fit per auguria, & omnia, & alias huiusmodi obseruationes exteriorum rerum, sit illicita.

Omnis huiusmodi diuinatio si extendatur vltra illud, ad quod potest pertingere, secundum ordinem naturæ, vel diuinę pro-

1. Conc.

prouidentiæ, est illicita, & superstitiosa. 1. Deut. 18. Non inuenietur in te, qui obseruet auguria. 2. Futura ex prædictis non possunt cognosci, nisi vt sunt effectus aliquarum causarum, quæ sunt causantes, vel præcognoscentes futuros effectus: causa autem operationum brutorum est instinctus naturalis, qui causatur, vno modo ex causa corporali; & sic principaliter à corpore cœlesti, vnde nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum signa, vt conformantur dispositionibus cœlestium corporum, & aeris continentis, scilicet eorum quæ possunt causari per corpora cœlestia, & quæ ad talia animalia possunt pertinere, & ad eorum vitam sunt necessaria: vt immutationes per pluuias, &c. Alio modo ex causa spirituali, & tunc, vel à Deo, vt patet in columba descendente super Christum; & in coruo, qui pauit Eliam: vel ex Dæmonibus, qui vtuntur huiusmodi operationib⁹ brutorum animalium ad decipiendos homines. Et eadem ratio videtur de omnibus alijs huiusmodi, præterquam de ominibus; quia verba hominum, non subduntur dispositioni stellarum; sed disponuntur secundum diuinam prouidentiam, vel quandoque secundum dæmonum operationem. † 2a. Ioseph dixit, quod non esset ei similis in scientia augurandi, ioco, & non serio, secundum Augustinum. 3a. Illud Ierem. Miluus cognouit, &c. intelligitur de cognitione auium, respectu eorum, quæ ad eas pertinent: & ex his diuinare licet. 4a. Gedeon obseruauit recitationem, & expositionem somnij, accipiens eam pro omine, quasi ordinata ad sui instructionem, à diuina prouidentia.

Gen. 44. *cap. 8.* *Iud. 7.*

Artic. 8. Vtrum diuinatio sortium sit illicita.

1. Concl. Vti sortibus ea intentione, quasi actus humani, qui requiruntur ad sortes secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum, vana & falsa est opinio, & per consequens non carens dæmonum ingestione: quo fit vt talis diuinatio sit superstitiosa, & illicita. Quia sortes proprie dicuntur, cum aliquid fit, vt ex eius euentu aliquid occultum innotescat, vel sit sors diuisoria qua quæritur, quid cuique sit adhibendum: siue consultoria, qua quæritur quid agere oporteat: siue diuinatoria, qua inuestigatur quid sit futurũ: sed actus hominis, qui requiruntur ad sortẽ non subduntur dispositioni stellarum, nec euentus eorum, ergo. 2a. Hac causa remota necesse est, vt sortialium actuum expectetur euentus, aut ex fortuna, & sic est vitium vanitatis; quod solum accidit in diuersoria sorte: aut ex spirituali causa; & tũc, vel ex Dæmone, vt legitur de Rege Babylonis, & tales sortes sunt illicitæ, & prohibentur secundum canones. 26. quæst. 5. can. Sortes: vbi dicitur, sortes inter christianus nolumus nominari. Vel expectatur à Deo, secundum illud, sortes mittuntur, &c. & hoc secundũ se, non est malum: potest tamen esse peccatum. 1. si fiat sine necessitate, quia videtur ad Dei tentationem pertinere. 2. Si in necessitate absq; reuerentia Dei, vt ait Beda. 3. Si diuina oracula ad terrena negotia conuertantur, ex Aug. 4. Si in electionibus Ecclesiasticis, quæ spiritussancti inspiratione fieri debent, aliquis sortibus vtatur. Vnde Beda. Matthias sorte quæritur, quia nondum in ecclesia plenitudo Spiritussancti erat effusa. Sed in temporalibus dignitatibus, si necessitas immineat, licitum est cum debita reuerentia sortibus diuinum iudicium explorare, ex Aug. Vnde patet ad primum & secundum. † 3a. Iudicium ferri candentis, vel aquæ feruentis, vt ordinatur ad alicuius peccati manifestationem per aliquid, quod ab homine fit, conuenit cum sortibus; sed vt expectatur aliquis miraculosus effectus à Deo, excedit communem sortium ratiõnẽ, & iudicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad iudicandum occulta, quæ diuino iudicio reseruantur; tum quia non est auctoritate diuina sancitum. Eadem ratio videtur esse de lege duellorum, nisi quod plus accedit ad communem rationem sortium, inquantum non expectatur ibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute, vel arte.

Ezech. 21. *Prou. 16.* *Aug. in psal. 30. Amb. Luc. c. 2. In commen. Act. c. 1. Epi. 119. c. 20. In Act. Apost. c. 1.* *Epi. 180. & lib. 1. de doct. c. 28.*

Quæstio

Quæstio 96. De superstitionibus obseruantiarum.

Art. 1. Vtrum vti obseruantijs artis notoriæ sit illicitum.

1. Concl. Ars notoria est penitus repudianda, & fugienda Christiano, vt illicita, & inefficax. Quod sit illicita. 1. Deut. 18. non inueniatur, qui quęrat à mortuis veritatē: quia fit arte dæmonum: sed per artem notoriā inquiritur veritas per pacta cum dæmone inita, ergo. 2. Quia cum vtatur rebus quibusdam ad scientiam comparandam, quę non habent secundum veritatem causandi scientiam, scilicet inspectione quarundam causarum, & prolatione verborum ignotorum; sequitur, vt his vtatur, non vt causis, sed vt signis, non diuinitus institutis, vt sunt sacramentalia, ergo sequitur quod sint superuacua signa pertinentia ad pacta quædam significationum cum dæmonibus inita, ergo. Quod sit inefficax, quia cum per huiusmodi artem non intendatur acquisitio scientiæ per modum homini connaturalem s. ad inueniendo, vel addiscendo, sequitur vt iste effectus expectetur à Deo, vel à dæmone: nō à Deo, quia scientia, quæ à Deo infunditur, est donum quod non datur cum certa obseruatione, sed secundum arbitrium spiritus sancti, ex Paul. ergo. Frustra etiam expe- 1. Cor. 12. ctatur à dæmone; quia acquisitio sapientiæ, fit per illuminationem intellectus: sed ad dæmonem non pertinet illuminare intellectum, ergo. Quod etiam probat Aug. ex Porphyrio. 2a. Possent dæmones hominibus, verbis colloquentes, exprimere aliqua scientiarum documenta: sed hoc non quæritur per artem notoriam. † 3a. Licet acquirere scientiam sit bonum: tamen acquirere modo indebito, non est bonum: & hoc intendit ars notoria. 4a. Pueri apud Danielem non abstinebant secūdū Cap. 1. vanam obseruantiam artis notoriæ, sed secundum auctoritatem legis diuinæ, nolentes coinquinari cibis gentilium: ideo cōsecuti sunt à Deo scientiā. 5a. Exquirere futura ex dæmonibus est peccatum, etiā propter societatem cum eis initam, qua ratione etiam ars notoria, &c.

Artic. 2. Vtrum obseruationes ad corporum mutationes ordinatæ, vt ad sanitatem, vel ad aliquid huiusmodi sint illicita.

Obseruationes ad corporū immutationem ordinatæ, si naturaliter non videantur tales effectus causare, sunt illicitæ. 1. Concl. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2a. Huiusmodi res non adhibentur tanquam causæ, sed tanquam signa, & sic pertinent ad pacta significationum cum dæmonibus inita, vt ait Aug. ergo. 2a. Si hæ obseruationes videantur posse naturaliter illos effectus producere, pro quibus adhibentur, erunt licitæ: quia licet causas naturales adhibere ad proprios effectus. † 3a. Adhibere simpliciter res naturales ad illos effectus, quos naturaliter producere possunt, non est illicitum: sed adiungere characteres, nomina, &c. est superstitiosum. 4a. Virtutes naturales corporum naturalium consequuntur eorum formas, quas sortiuntur ex impressione cœlestium corporum, ex quorum impressione sortiuntur quasdam virtutes actiuas: non sic artificata, quorum formæ procedunt ex conceptione artificis, nec possunt habere naturalem virtutem ad agendum. 5a Licet virtus dæmonum sit à Deo: tamen nullo modo licet homini dæmonum auxilio vti per pacta tacita, vel expressa.

Lib. 2 de doct. c. 20.

lib. 21. de ciu. c. 6.

Art. 3. Vtrum obseruationes, quæ ordinantur ad præcognoscendum aliqua fortunia, vel infortunia sint licitæ.

Omnes huiusmodi obseruationes quarum multas numerat August. sunt superstitio[illegible] & illicitæ. 1. Ad pacta, ait August. cum dæmonibus inita, pertinent millia inanium obseruationum, &c. 2. Quia attenduntur vt signa quædam futurorum euentuū bonorum, vel malorum: non autem vt à Deo tradita, cum non sint diuinitus introducta; sed potius ex vanitate humana cooperante dæmonum malitia, ergo. 3. Quia videtur esse quædam reliquiæ idololatriæ, secundum quam obseruabantur auguria, & quidam dies fausti, vel infausti, quod pertinet quodammodo ad diuinationem, quæ fit per astra. † 2a. In [illegible] præcedunt infirmitatum causæ ca

14. Concl. Lib. 2 de doct. Chris. cap. 2.

sæ ex quibus signa cognoscuntur futurorum morborum, quæ licite obseruantur. Vnde licitum est præsagium futurorum considerare ex sua causa; quod non fit in huiusmodi obseruationibus. 3a. Quod experientia appareat aliqua tempora, vel loca, vel verba audita, occursus hominũ, &c. esse præsagia boni, vel mali futuri in principio accidit casu, postea operatione dæmonum. 4a. Non omnia, quæ aguntur per diuinam prouidentiam sic ordinãtur, vt sint futurorum signa. In populo autem Iudæorum, in quo Christus erat nasciturus non solum dicta, sed etiam facta fuerunt prophetica: & ideo possumus illa assumere ad nostram instructionem, tanquam signa diuinitus data.

Aug. contra Faust. li. 4. cap. 2.

Artic. 4 Vtrum suspendere diuina verba ad collum sit illicitum.

1. Concl. In scripturis suspensis ad collum duo cauenda sunt: primum, ne contineant aliquid ad inuocationem dæmonum pertinens, quod manifeste esset licitum; & ne sub verbis ignotis aliquid illicitum lateat, & ne quid falsitatis contineant: Alterum, ne cum verbis sacris contineantur aliqua vana; vt aliqui characteres, præter signum crucis: & ne spes habeatur in modo scribendi, & ligandi, aut in aliqua vanitate, quæ ad diuinam reuerentiam non pertineat; quod indicaret esse superstitiosum; vt in Decretis dicitur. Alias autem esset licitum. 2a. Nec in collectionibus herbarum, quæ medicinales sunt, licet attendere obseruationes, & incantationes: possunt tamen colligi cum diuino symbolo, aut dominica oratione; vt tantum creator, & Deus omnium adoretur. † 3a. Proferre diuina verba, aut inuocare diuinum nomen solum ad Dei reuerentiam licitũ erit, alias non. 4a. Similiter in incantationibus serpentum, vel aliorum animalium si habeatur respectus solum ad verba sacra, & ad virtutem diuinam. 5a Et eadem est ratio de portatione reliquiarũ, si portentur, ex fiducia Dei, & sanctorum, quorum sunt reliquiæ, non erit illicitum. 6a. Chrys. in arg. sed contra, nõ laudat quod euangelia suspensa ad collum portentur, quando respectus habetur magis ad figuras scriptas, quam ad sensum verborum: vnde dicebat, melius in corde posita prosunt, quam circa collum suspensa.

Chrys. hom. 33 oper. imperf.

26 q. 5 c. nõ liceat.

Hom. 43 in Matt.

Quæstio 97. De tentatione Dei.

Artic. 1. Vtrum Dei tentatio consistat in aliquibus factis, in quibus solum diuinæ potestatis expectatur effectus.

Tentare proprie est experimentum sumere de eo, qui tentatur, vel verbis, vt experiamur, an sciat quod quærimus, vel possit, aut velit illud implere: vel factis, vt exploremus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel potestatem: Et vtrunque, vel aperte, vt Sanson, qui proposuit Philisthæis problema ad eos tentandum; vel insidiose, quo modo Pharisæi tentarunt Christum. Rursus aut expresse, vt cum quis dicto, vel facto intendit experimentum sumere de alio: aut interpretatiue, quando etiam si quis experimentum non intẽdat, id tamen agit vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinare, quam vt experimentum sumat. 2a. Homo Deum tentat, quandoq; verbis expresse, quãdo ea intentione aliquid ab eo postulat, vt exploret Dei scientiam, potestatem, vel voluntatem: quandoque factis expresse, quando per ea, quæ facit intendit experimentum sumere diuinæ potestatis, siue pietatis, &c. Interpretatiue quando aliquid petit, vel facit quod ad nihil est vtile, nisi ad probãdum Dei potestatem, vel scientiam, &c. 3a. Quando propter aliquã necessitatem, aut vtilitatem committit se aliquis diuino auxilio in suis petitionibus, vel factis, non est Deum tentare, vt dicitur 2. Paralipom. 20. Cum ignoramus, &c. Sed absque necessitate, & vtilitate est interpretatiue tentare Deum, ex Glos. & ex Aug. cõtra Faustum. † 4a. Etiam homo factis tentatur, an sciat, vel velit auxilium, vel impedimentum præstare. 5a. Sancti suis precibus miracula facientes ex aliqua necessitate, vel vtilitate mouentur ad petẽdum diuinæ potestatis effectum, quod non est tentare. 6a. Prædicatores, si soli Deo innitantur, non ex hoc tentant Deum; quia ex magna necessitate, & vtilitate subsidia tem-

1. Concl.

Iud. 14.

Deut. 6.

li. 22, c. 36.

temporalia prætermittunt, vt verbo Dei vacent: secus si absque necessitate, & vtilitate facerent. Beata Agata experta erat erga se diuinam beneuolentiam, ideo nolebat medicinas sumere. Arg. loc. cit.

Artic. 2. Vtrum tentare Deum sit peccatum.

1. Concl. Tentare Deum, ad hoc, vt ipse tentans cognoscat Dei virtutem, est peccatum. 1. Deut. 6. Non tentabis Dominum Deum tuum. 2. Cum tentare sit experimentum sumere, oportet quod omnis tentatio ex aliqua ignorantia, vel dubitatione procedat, vel eius qui tentat, vel aliorum: sed ignorare, vel dubitare de his, quæ ad Dei perfectionem pertinent, est peccatum, ergo. 2a. Experimentum sumere eorum, quę ad diuinam perfectionem pertinent, non ad suam cognitionem; sed vt quis alijs demonstret, non est tentare Deum, cum iusta necessitas, & vtilitas, & alia adsunt, quę ad hoc concurrere debent. Sic enim Apostoli petierunt, vt in nomine Iesu Christi fierent signa, vt virtus Christi infidelibus manifestaretur. † 3a. Iudæi soluendo decimas non tentabant Deum; quia ad hoc obligabantur ex necessitate præcepti. Quod autem dicitur Malach. 3. probate me, non intelligitur causaliter, sed consecutiue. 4a. Cognitio diuinæ voluntatis, vel bonitatis, vel est speculatiua, & de hac non licet dubitare, vel probare, an sit bona, & suauis: vel affectiua, siue experimentalis, dum quis experitur in se gustum diuinæ dulcedinis, & complacentiam diuinæ voluntatis; & propter hoc dicitur, Gustate, & videte. 5a. Deus volebat signum dare regi Achaz, non pro ipso solum, sed pro totius populi instructione; & ideo reprehenditur quasi impeditor communis boni, quod signum petere nolebat: quod non fuisset tentare Deum. Abraham signum petijt ex instinctu diuino: Gedeon ex debilitate fidei signum petijsse videtur, ideo non excusatur. Quia tantum licet ex se petere signum à Deo, ad hoc, vt instruamur, quid sit circa aliquod placitum Deo.

Psal. 33. Rom. 12. Isa. 7. Gen 15. Iud. 6.

Artic. 3. Vtrum tentatio Dei opponatur virtuti religionis.

Tentare Deum est peccatum religioni oppositum. 1. Tentare Deum, est inordinate postulare, ergo opponitur religioni, cuius actus est debito modo postulare. 2. Omnia, quæ directe pertinent ad irreuerentiam Dei religioni opponuntur; quia finis religionis est Dei reuerentia: sed tentare Deum ad eius irreuerētiam pertinet; quia nemo tentat eum, de cuius excellentia certus est, ergo. † 2a Licet tentare Deum ex incertitudine fidei pertineat ad infidelitatis peccatum: tamē est irreligiositatis species, prout ad religionem pertinet protestari fidem per aliqua signa ad diuinam reuerentiam pertinentia. 3a. Qui ante orationem animam suam non præparat, dimittendo si quid aduersum aliquem habet, vel ad deuotionem se non disponendo, non facit quod in se est, vt exaudiatur à Deo; ideo quasi interpretatiue Deum tentat: quod licet videatur ex præsumptione prouenire: tamen id, vt ex scriptura colligitur, ad irreuerentiam Dei pertinet. 4a. Dolus per accidens se habet ad tentationē Dei: quia dolose postulare non dicitur respectu Dei, qui nouit cordis abscondita: sed respectu hominum. Vnde tentatio Dei non opponitur directe veritati. 1. Concl. Eccle. 18. 1. Pet. 5. Tim. 2.

Artic. 4. Vtrum tentatio Dei sit grauius peccatum, quam superstitio.

Grauius est peccatū superstitionis, quā peccatum tentationis Dei. 1. Maximum est scelus, ait Glos. honorem creatoris impēdere creaturæ. 2 In peccatis, quæ religioni aduersantur, tanto aliquid grauius est, quanto magis diuinæ reuerentiæ aduersatur: sed magis contra Dei reuerētiam agit, qui suo facto protestatur errorem cōtra diuinam excellentiam, vt superstitiosus; quam qui protestatur dubitationem, vt qui tentat Deum, ergo. † 2a. Peccatum idololatriæ fuit minus punitum in veteri lege, quam peccatum tentationis Dei; non quod esset minus, sed quod pro illo in posterum grauior pœna reseruabatur. 3a. Superstitio habet similitudinem cum religione, quātum ad materialem actum, 1. Concl. Deut. 17.

quem exhibet, vt religio; sed quantum ad finem magis aduersatur religioni, quam tentatio Dei. 4a. Honor parentum potest sine culpa alteri communicari; sed cum diuina excellentia sit singularis, est contra diuinam reuerentiam eam alteri communicare.

Quæstio 98. De periurio.

Artic. 1. Vtrum falsitas eius, quod in iuramento confirmatur, requiratur ad periurium.

Concl. Falsitas est de ratione periurij. 1. Quia periurium definitur esse mendacium iuramento firmatum. 2. Falsitas directe euacuat finem iuramenti, qui est confirmatio veritatis, cui opponitur falsitas, ergo à falsitate præcipue specificatur peruersitas iuramenti, quæ periurium dicitur; cum morales actus ex fine speciem sortiantur. † 2a. Licet periurium incurratur etiam per defectum iudicij, & iustitiæ: tamen primo & principaliter periurium est, quando deest veritas, ratione dicta. 3a. Quamuis sit peruersum iuramentum, cum quis verum iurat per falsos Deos: tamen ab illa falsitate iuramenti, nominatur periurium, quod tollit iuramenti finem, falsum dicendo. 4a. Non est ita periurus, qui falsum iurat, quod putat esse verum, vt qui verū iurat, quod putat esse falsum; quia ibi est falsitas materialiter, hic formaliter.

Artic. 2. Vtrum omne periurium sit peccatum.

1. Co. c. serm. 28. & 30. de ver. Apost. Iac. Periurium est peccatum religioni contrarium. 1. Videte, ait Aug. quam ista detestanda sit bellua, &c. 2. Iurare, est Deum testem inuocare: sed ad Dei irreuerentiam pertinet, quod quis eum testem inuocet falsitatis, quasi veritatem non cognoscat, vel quod falsitatem velit testificari, ergo. † 2a. Qui iurat se facturum aliquid illicitum, quod non implet, incurrit periurium ex defectu iustitiæ, non autem quod non impleat. 3a. Iurans se non ingressurum religionem, vel non daturum eleemosynam, iurando periurium incurrit ex defectu iudicij: quando autem facit quod melius est, non est periurium, sed periurio contrarium. 4a. Qui iurat se facturum voluntatem alterius, quam postea non potest exequi, nō committit periurium: quia semper intelligitur debita conditio, vt mādatum sit licitum. 5a. Iuramentum est actio personalis: vnde qui fit de nouo ciuis alicuius ciuitatis, non obligatur iuramento ad obseruanda illa, quæ ciuitas se seruaturam iurauit, nisi ex quadam fidelitate. Canonicus autem, qui iurat se seruaturum statuta ædita in aliquo collegio, non tenetur ad seruandum futura, nisi intēderit se obligare ad præterita, & futura.

Artic. 3. Vtrum omne periurium sit peccatum mortale.

Periurium ex sui ratione est peccatum mortale. 1. Quia contrariatur præcepto, Non periurabis. 2. Quę ex se sunt peccatā venialia, vel bona ex genere, si in contemptum Dei fiant, sunt mortalia, ergo multo magis quicquid ex se pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale: sed periurium de sui ratione importat contēptum Dei, ergo. † 2a. Coactio non aufert iuramento promissorio vim obligandi respectu eius, quod licite fieri potest: Ideò qui non implet quod coactus iurauit periurium incurrit, & mortaliter peccat: pōt tamen ab obligatione per Pontificem absolui. Quod dicitur tales non esse puniendos, tanquam pro mortali crimine; nō est intelligendum, quod non mortaliter peccent, sed quod minor pœna eis infligatur. 3a. Qui iocose periurat, non euitat diuinam irreuerentiam, sed aliquo modo magis auget, & ideo non excusatur à mortali: qui ex lapsu linguę falsum iurat, si aduertat se iurare, & falsum esse qđ iurat, non excusatur à mortali: secus, si non aduertat. Item grauius est peccatum, iurare solenniter per euangelia, quam communi sermone, iurare per Deum: & propter scādalum, & propter maiorem deliberationem: sed cæteris paribus, grauius est iurare per Deum. 4a. Non propter quodlibet peccatum mortale quilibet infamis efficitur ipso iure. Vnde non sequitur, iste qui iurauit falsum, non est infamis, ergo non peccauit mortaliter.

1. Concl. Leu. 19. Arist. 1. Post. c. 5. Ext. de iuramento. c. 15.

Art.

Art. 4. Vtrum peccet ille, qui iniungit iuramentum ei qui periurat.

1. Concl. Ille qui pro seipso exigit iuramentum, tanquam persona priuata, si nescit eum iuraturum falsum, non peccat: est tamen tentatio humana, quia procedit ex quadã infirmitate, qua quis dubitat alium esse verum dicturum: de quo Dominus inquit, Quod amplius est, à malo est. Sed si scit eum fecisse contrarium eius, quod iurat, & cogit eum iurare, homicida est: quia ille de suo periurio se interimit: iste autem manum interficientis impressit. 2a. Qui exigit iuramentum, tanquam persona publica secundum ordinem iuris ad petitionem alterius, non peccat, siue sciat falsum iurare, siue verum: quia non videtur ipse exigere, sed ille ad cuius instantiam exigit. † 3a. Qui exigit iuramentum pro seipso, non semper scit illum iurare verum, vel falsum: sed quandoque dubitat de facto, & credit verum iuraturum, & ad maiorem certitudinem exigit iuramentum. 4a. Quamuis nobis dictum sit, ne iuremus: non tamen in scriptura habetur, ne iurationem ab aliquo accipiamus, secundum August. Vnde qui iuramentum recipit, non peccat, nisi quando propria sponte cogit eum iurare, quem scit falsum iuraturum. 5a. Moyses non expressit, cui sit indicandum periurium; vnde intelligendum est, quod debeat indicari talibus, qui magis possunt prodesse, quam obesse periurio. Similiter videtur seruandus ordo euangelicus, si sit peccatum periurij occultum, & non vergat in detrimentum alterius. 6a. Licet eius, qui per falsos Deos iurare paratus est, iuramentum recipere; non tamen licet eum ad hoc inducere: quia licet malo vti propter bonum, non tamen licet aliquem ad malum inducere.

Aug. ser. 28 de verb. Apo. Mat. 5.

Aug. epist. 54.

Leuit. 5.

Aug. epist. 54. & 154.

Sed alia ratio est eius, qui per verum Deum falsum iurat, quia ibi non est aliquod bonum, quo vti liceat.

Quæstio 99. De sacrilegio.

Art. 1. Vtrum sacrilegium sit sacræ rei violatio

Omne illud, quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet sacrilegij rationem. 1. Sacrilegus ait Isid. dicitur ab eo, quod sacra legit, i. furatur. 2. Sacrum dicitur aliquid ex eo, quod ad diuinum cultum ordinatur: sed ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum, & sic ei quædam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum, ergo † 2a. Quod dicitur, committere sacrilegium, eos qui de principis iudicio disputant, intellige secundum quandam similitudinem, prout bonum commune, cui princeps præest est quoddã diuinum, ex Arist. 3a. Rationabiliter sacrilegium dicitur peccatum illius, qui permittit Iudæos officia publica exercere: quia populus Christianus per fidem, & sacramenta Christi sanctificatus est. Vnde quod fit in iniuriam populi Christiani, pertinet ad irreuerentiam rei sacræ. 4a. Irreuerentia est in eo, qui irreuerenter se habet; quamuis nihil noceat ei, cui irreuerentiam exhibet. Vnde sacrilegium committit, qui quantũ est in se, rem sacram violat, licet ipsa in se non violetur.

1. Concl.

li. 10 Etym. cap 18.

17. q. 4. si quis.

1 Eth. c. 2.

17. q 4. c. cũ mittunt.

1. Cor 6.

1. Pet 2.

Artic. 2. Vtrum sacrilegium sit peccatum speciale.

Sacrilegium est speciale peccatum. 1. Quia opponitur speciali virtuti, scilicet religioni. 2. Vbicunque inuenitur specialis ratio deformitatis, ibi necesse est, quod sit speciale peccatum; quia species cuiuslibet rei præcipue attenditur, secundum rationem formalem ipsius: sed in sacrilegio inuenitur specialis ratio deformitatis; quia violatur res sacra per aliquam irreuerentiam, ergo † 2a. Illi tantum contra diuinæ legis sanctitatem sacrilegium committere dicuntur, qui eam impugnant, vt hæretici, & blasphemi, qui prout non credunt, sunt infideles: vt autẽ diuinæ legis verba peruertunt, sunt sacrilegi. 3a. Nihil prohibet vnam specialem rationem peccati in pluribus peccatorum generibus inueni-

1a. Concl.

Dam. lib. 4. de fide, c. 3.

ri. Va-

ri. Vnde quocunque genere peccati aliquis facit contra reuerentiam debitam rebus sacris; formaliter sacrilegium committit: licet materialiter sint ibi diuersa genera peccatorum. 4a. Inuenitur etiam sacrilegium separatum ab alijs peccatis, cũ actus nullam aliam deformitatem habet, nisi quia res sacra violatur.

Artic. 3. Vtrum species sacrilegij distinguantur secundum res sacras.

1. Concl. Secundum diuersam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreuerentia exhibetur, necesse est quod sacrilegij species distinguantur. 1. Actus & habitus distinguuntur secundum obiecta: sed res sacra est obiectum sacrilegij, ergo. 2. Peccatum sacrilegij consistit in hoc, quod aliquis irreuerenter se habeat ad rem sacrã; sed reuerentia rebus sacris debetur ratione sanctitatis, ergo secundum diuersam rationem sanctitatis, erit diuersitas peccati. 2a. Sanctitas attribuitur personis, locis, & rebus alijs sacris: vnde tres sacrilegij species esse possunt. 3a. Grauius est peccatũ, contra personam sacram, quam contra locum sacrum. Nam tanto sacrilegium est grauius, quanto res sacra in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem: sed sanctitas, quæ attribuitur personis sacris, est maior illa, quæ attribuitur locis sacris, quia sanctitas loci ordinatur ad sanctitatem hominis, ergo. Sunt tamen in vtraq; specie varij gradus pro diuersitate personarum, & locorum sacrorum. 4a. Altera species sacrilegij est circa alias res sacras: quæ habet diuersos gradus secundum differentiam rerum sacrarum. Inter quas primum locum obtinent sacramenta: deinde vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ sanctorum: deinde quæ pertinent ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum: postmodum quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum; siue sint bona mobilia, siue immobilia. Vnde quicunque contra quodcunque prædictorum peccat, crimen sacrilegij incurrit: sed grauius peccatum est contra sacramenta, grauissimum contra eucharistiam. † 5a. Differentia prædicta non solum est materialis, sed etiam formalis: quia non est in omnibus eadem ratio sanctitatis. 6a. Nihil prohibet aliqua duo secundum aliquid esse vnius speciei, & secundum aliud diuersarum specierũ: Et sic possunt duo peccata differre specie secundum materiales actus, & conuenire in specie secundum vnam rationem formalem sacrilegij. 7a. Omne peccatum, quod sacra persona committit, est materialiter, & quasi per accidens sacrilegium. Vnde Hieron. Nugæ in ore sacerdotis sacrilegium sunt, vel blasphemia: sed formaliter, & proprie sacrilegium est peccatum, quod agitur contra eius sanctitatem.

2. Machab. 5. — In epitaphio ad Eustoch.

Art. 4. Vtrum pœna sacrilegij debeat esse pecuniaria.

In pœnis infligendis primo consideratur æqualitas, vt in quo quis peccat, per hoc torqueatur: & sic conueniens pœna sacrilegi est excommunicatio, per quam à sacris arcetur: secundo vtilitas, cum pœnę, vt medicinæ quædam, infligantur, vt homines his territi, à peccato desistant; à quo cum non sufficienter arceretur sacrilegus per hoc, quod ei sacra interdicũtur, de quibus non curat; ideo secũdum leges humanas punitur capitali pœna, & secundum statuta ecclesiæ pœna pecuniaria. † 2a. Licet sacrilegium sit pœna criminalis: tamen ecclesia mortem corporalem non infligit, sed eius loco excommunicationem adhibet. 3a. Oportet duas pœnas adhiberi, quando per vnam non sufficienter reuocatur aliquis à peccando; ideo necesse fuit supra pœnam excommunicationis, adhiberi pœnam temporalem. 4a. Quando pecunia exigitur ad hominum correctionem, habet manifestam vtilitatem: vnde non pertinet ad occasionem auaritiæ.

1a. concl. Sap. 11. — 17. q. 4. c. si quis contumax.

Quæstio 100. De simonia.

Artic. 1. Vtrum simonia sit studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

Qui

12. Concl. Qui emit, vel vendit rem spiritualem, irreuerentiam exhibet Deo, & rebus diuinis, propter quod peccat eo peccato irreligiositatis, quæ simonia vocatur: quæ dicitur, Studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. 1. Ex Greg. Altare, vel decimas, vel Spiritum sanctum emere, &c. 2. Actus, qui cadit super materiam indebitam est malus ex genere: sed res spiritualis est materia indebita emptionis, & venditionis: tum quia non potest aliquo terreno pretio compensari; tum quod venditor non est dominus, sed dispensator; ac demum, quoniam venditio repugnat spiritualium origini, quæ est gratuita voluntas Dei, vnde Dominus dicit, gratis accepistis, gratis date, ergo. † 2a. Vitia opposita religioni habent quandam protestationem infidelitatis, licet quandoque non sit infidelitas in mente; & sic simonia dicitur hæresis secundum exteriorem protestationem. Ex eo enim, quod quis vendit donum Spiritus sancti: quodammodo protestatur se esse dominum Spiritus sancti, quod est hæreticum. 3a. Simonia dicitur studiosa voluntas, propter electionem, quæ principaliter pertinet ad virtutem, & vitium. Nec est verum, quod omnis qui peccat electione, peccet in Spiritum sanctum; sed solũ, qui peccatum elegit per contemptum eorum, per quæ homines solent retrahi à peccato. 4a. Regnum cœlorum dicitur emi, dum quis dat, quod habet propter Deum, sumpto nomine emptionis, prout accipitur pro merito. 5a. Simon Magus emere voluit potestatem spiritualem, vt eam postea venderet, vt dicitur: ideo simonia dicitur voluntas vendendi. Qui vendunt actu, imitantur Giezi, de quo dicitur accepisse pecuniam. Vnde simoniaci, possunt etiã dici Giezitæ. 6a. Nomine emptionis, & venditionis, intelligitur omnis contractus non gratuitus: vnde nec permutatio præbendarum, vel beneficiorum fieri potest auctoritate partium, absque periculo simoniæ, sicuti nec translatio. Potest tamen prælatus ex officio permutationes facere pro causa vtili, vel necessaria. 7a. Dicitur, spirituali annexum; non quod illud non sit spirituale; sed quod non est secundum se spirituale, sed prout spirituali inhæret. 8a. Papa potest incurrere vitium simoniæ, sicut alij, & eo erit grauius, quo maiorem obtinet locum: quia res ecclesiæ non sunt eius, vt domini, sed vt principalis dispensatoris.

[Marginal notes: 1. q. 1. c. tollerabilior. — Prou. 3. — 1. Cor. 4. — Mat. 10. — Greg. hom. 5 in euang. — Act. 8. — 1. q. 3. c. Saluator. — 4. Reg. 5.]

Artic. 2. Vtrum semper sit illicitum pro sacramentis pecuniam dare.

Accipere pecuniam pro spirituali sacramentorum gratia, est crimen simoniæ, 14. Concl. nec vlla consuetudine potest excusari, cũ consuetudo non præiudicet iuri naturali, vel diuino: & nomine pecuniæ intelligitur, quidquid potest pecunia æstimari. 1. Ex ca. qui pro pecunia. 2. Quia gratiæ, 1. q. 1. quam sacramenta nouæ legis causant, repugnat, quod non gratuite detur. 2a. Accipere aliquid ad sustentationem eorum, qui sacramenta Dei ministrant, secundũ ordinationem ecclesiæ, & consuetudines approbatas, non est simonia, nec peccatum. 1. Quia dispensatores sacramentorũ debent à populo sustentari, vt inquit Apost. 2. Quoniam non sumitur tanquã pretium mercedis, sed vt stipendium necessitatis, vt ait Aug. † 3a. Quando sacerdos absque pecunia nollet baptizare puerum morientem, tunc pro eodem habendum est, ac si non adesset sacerdos: & potest baptizari à quolibet alio. Si autem in tali casu baptizandus esset adultus, si non potest per alium baptizari, potius sine baptismo recedat: quia ei supplebitur baptismo flaminis, quod ex sacramento deesset. 4a. Sacerdos non accipit pecuniam quasi pretium missæ, quod esset simoniacum; sed quasi stipendium suæ sustentationis. Similiter pecunia non exigitur ab eo, qui absoluitur, quasi precium absolutionis, sed quasi pœna culpæ præcedentis, pro qua quis fuit excommunicatus. 5a. Quod exigitur ex consuetudine, si exigatur vt pretium rei spiritualis cum intentione emendi, vel vendendi, est simonia: quia cõsuetudo non præiudicat iuri naturali, & diuino, quo simonia prohibetur: si autem exigatur, vt stipendium quoddam, & intentio referatur ad solam consuetudinis

[Marginal notes: 1. Cor. 9. — lib. de pastor. c. 2.]

obseruantiam, non est simonia: cauendū tamen est, quod habet speciem simoniæ, & cupiditatis. 6a. Antequā alicui acquiratur ius in Episcopatu, vel alia dignitate per electionem, &c. simoniacum esset aduersantium obstacula pecunia redimere: vbi vero acquisitum est, licet per pecuniam iusta impedimenta remouere. 7a. Matrimonium non solum est ecclesiæ sacramentum, sed etiam naturæ officium, ideo licet in eo dare pecuniam.

Art. 3. Vtrum liceat dare, & accipere pecuniam pro spiritualibus actibus.

3. Concl. In spiritualibus actibus, vendere aut emere, quod est spirituale, simoniacum est. Patet ex 1. q. 1. can. quidquid inuisibilis. 2a. Accipere, vel dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia secundum ordinem ecclesiæ, & consuetudinem approbatam, licet, dummodo desit intentio emptionis, & venditionis, & ab inuitis non exigantur, per spiritualium subtractionem. Quia vt sacramenta dicuntur spiritualia, quia spiritualem conferunt gratiā; ita quædam alia spiritualia dicuntur, quod ex gratia procedunt, & ad eam disponunt, quæ per hominum ministerium exhibentur, quos oportet à populo sustentari. † 3a. Prophetis quædam dabantur sponte ad sustentationem, non ad emendum prophetiæ vsum. 4a. Dantes eleemosynas pauperibus, vt orationum suffragia ab eis impetrent, non intendunt orationes emere, sed per gratuitam beneficentiam pauperes prouocant, vt ex caritate orent. Prædicantibus etiam, datur aliquid ad sustentationem, non ad emendum verbum Dei. 5a. Is cui committitur spiritualis potestas ex officio, obligatur ad vsum potestatis sibi commissæ, & ad sustentationem habet redditus ecclesiæ: vnde si quid acciperet pro vsu spiritualis potestatis, non videretur locare operas, quas ex debito debet impendere, sed vendere gratiæ vsum. At qui habet scientiam, non tenetur vsum illius alijs impendere: ideo potest pretium accipere, non quasi scientiam vendens, sed operas suas locans: Secus si ex officio teneretur docere; quia videretur veritatem vendere, & grauiter peccaret. 6a. Pro ingressu monasterij non licet aliquid exigere, quasi pretium: tamen, si monasterium sit tenue, & non sufficiat ad tot personas nutriendas, liceret, gratis ingressu concesso, accipere aliquid pro victu personæ.

1. Cor 9. 1. Reg 9. 3. Reg 13. 1. q. 1. c. quam pio.

Artic. 4. Vtrum sit licitum accipere pecuniam, pro his quæ sunt spiritualibus annexa.

4. Concl. Quæ sunt spiritualibus annexa, inquantum ex spiritualibus dependent, vt habere beneficia ecclesiastica, &c. quia non competit nisi habenti officium clericale, nullo modo vendere licet. 1. Ex Paschali Papa. 1. q. 1. c. si quis obiecerit. 2. Cū hæc nullo modo possint esse sine spiritualibus, eis venditis, etiam spiritualia venditioni subijci intelliguntur. 2a. Quæ sunt annexa spiritualibus, inquantum ad spiritualia ordinantur, vt ius patronatus, vasa sacra, &c. quia non præsupponunt spiritualia, sed magis ea præcedunt ordine temporis; aliquo modo vendi possunt, sed non prout sunt spiritualibus annexa. † 3a. Omnia temporalia annectuntur spiritualibus, sicuti fini: vnde temporalia possunt vendi: sed ordo eorum ad spiritualia non cadit sub venditione. 4a. Vasa consecrata respectu materiæ pro necessitate ecclesiæ, & pauperum vendi possunt, dummodo præmissa oratione prius confringantur: & non erunt amplius sacra. 5a. Abraham excusatur, quod emerit speluncam in sepulturam; quoniam redemit suam vexationem: quia quanuis Ephron gratis ei sepulturam offerret; tamen perpendit quod gratis recipere sine eius offensa, non posset, vel dicas non fuisse terram ad sepulturam consecratam; quam gentiles religiosam putabant. Ius primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione, ideo Esau peccauit primogenita vendens, Iacob autem non peccauit emendo, quia suam vexationem redemit. Circa collationem beneficiorum, si Episcopus antequam beneficium conferat, ex causa ordinauit aliquid subtrahendum de fructibus beneficij conferendi in pios vsus expendendum, non licet: si vero ab eo, cui beneficium

Gen. 23. Gen 25. & 27.

ficium confert requirat aliquid, ex fructibus, idem est, ac si aliquod munus ab eo exigeret, & non careret vitio simoniæ.

Art 5. Vtrum liceat spiritualia dare pro munere, quod est ab obsequio, vel à lingua.

in Concl. Sicut contrahitur simonia accipiendo pecuniam, vel quamlibet aliam rem exteriorem, quod pertinet ad munus à manu, ita contrahitur per munus à lingua, vel ab obsequio. 1. Ex Vrbano Papa. Quisquis res ecclesiasticas, &c. 2. Idem est, quod aliquid det rem spiritualem pro aliquo obsequio exhibito, vel exhibendo, ac si daret pro pecunia data, vel promissa: nam nomine pecuniæ intelligitur cuiuscunque rei pretium, quæ pecunia æstimari potest: sed obsequium hominis, ad aliquam vtilitatem ordinatur, quæ potest pretio pecuniæ æstimari, ergo. † 2a. Greg. dicens ecclesiasticis vtilitatibus deseruientes ecclesiastica dignos esse remuneratione, loquitur cum clericus prælato impendit obsequium honestum ad spiritualia ordinatum, id est, ad ecclesiæ vtilitatem: quia ex ipsa deuotione obsequij redditur dignus ecclesiastico beneficio. 3a. Qui gratis confert alteri aliquid spirituale propter consanguinitatem, vel aliam affectionē, est illicita collatio, sed non simoniaca: si vero quis det beneficium alcui hoc pacto, vel intentione, vt inde suis consanguineis prouideat, est manifesta simonia. 4a. Qui per laudes, & preces principaliter intendit fauorem humanum, vt spirituale conferatur, quod præcipue accidit, cum preces fiunt pro indigno, simoniam committit: non ita si preces porrigantur pro digno, & attendatur dignitas personæ, nō fauor humanus. Qui pro se rogat, vt obtineat curam animarum, ipsa præsumptione redditur indignus: secus si beneficium sit sine cura animarum, & petens indigeat. 5a. Hypocrita non dat aliquid spirituale propter laudem, sed solum demōstrat, & simulando surripit laudem humanam: quod non videtur pertinere ad simoniam.

1. q. 3. c. Saluator.

In regis. lib. 2. c. 57.

Art. 6. Vtrum sit conueniens simoniaci pœna, vt priuetur eo, quod per simoniam acquisiuit.

Qui muneris interuentu spiritualia quæcunque assequitur, ea licite retinere non potest. 1. Ex 1. q. 1. c. si quis. 2. Nullus potest licite retinere id, quod contra voluntatem domini acquisiuit; vt si dispensator daret aliquid de rebus domini, sui contra eius voluntatem: sed Dominus, cuius ecclesiarum prælati sunt dispensatores, ordinauit vt spiritualia gratis darētur, ergo. 2a. Simoniaci, tam vendentes, quā ementes spiritualia, alijs pœnis puniuntur, scilicet infamia, & depositione, si sint clerici, & excommunicatione, si sint laici. † 3a. Qui simoniace recipit sacrum ordinem, recipit quidem characterem, nō tamen gratiam, & ordinis executionem: vnde ipso facto, est suspensus, & quo ad se, & quo ad alios, vt nullus ei communicet in ordinis executione, siue peccatum sit occultum, siue publicum. Nec potest repetere pecuniam, quam turpiter dedit, licet alius iniuste detineat: Si vero sit simoniacus, quia contulit ordinem simoniace, vel quia dedit, vel recepit beneficium simoniace, vel fuit mediator; si est publicum, est ipso iure suspensus, & quo ad se, & quo ad alios: si occultum est suspensus, quo ad se tantum 4a. Neque propter preceptum, nec propter excommunicationem debet aliquis recipere ordinationem ab Episcopo, quem scit simoniace promotum, & si ordinetur, non recipit ordinis executionem, etiam si ignoraret esse simoniacum, sed indiget dispensatione: si autem Episcopus sit simoniacus aliquo alio modo, quam per promotionem suā, potest ab eo ordinem recipere, si sit occultus; quia non est suspensus, nisi quo ad se. 5a. Qui scienter & sponte simoniace accipiat ordinem, vel ecclesiasticum beneficium: executione ordinis caret, & beneficium resignare debet, notatur infamia, & tenetur restituere fructus perceptos, & qui percipi potuerant à possessore diligenti, deductis expensis factis causa fructuum, & in vtilitatem ecclesiæ. Si eo nesciente, & nolente per alios alicuius promotio simoniace procuratur, caret

1. Concl.

Mat 10.

consanguineis, patriæ beneuolis, &c. non tamen æqualiter omnibus, sed præcipue parentibus.

Artic. 3. Vtrum pietas sit specialis virtus ab alijs distincta.

1. Concl. lib. 2. de inuent. Pietas est specialis virtus. 1. Quia à Tullio ponitur pars iustitiæ. 2. Cum ad rationem iustitiæ pertineat, vt debitum alij reddat, vbi inuenitur specialis ratio debiti alicui personæ, ibi est specialis virtus: quoniam illa est specialis virtus, quæ respicit aliquod obiectum secundum specialem rationem: sed debetur aliquid alicui specialiter, quia est connaturale principium producens in esse, & gubernans; quod respicit pietas, ergo. † 2a. Pietas videtur procedere ex amore, non quocunque modo, sed vt est protestatio quædam caritatis, quam quis habet ad parentes, & ad patriam. 3a. Pietas est alia virtus à religione, quæ cultũ Deo exhibet: verum per excellentiam cultus Dei nominatur pietas, sicuti & Deus excellenter dicitur, Pater noster. 4a. Iustitia legalis magis habet, quod sit virtus generalis, quam pietas; quia respicit bonum patriæ, vt est bonum commune: pietas autem patriam, vt est nobis quoddam essendi principium.

Artic. 4. Vtrum occasione religionis sint prætermittenda pietatis officia in parentes.

1. Concl. Mat. 15. Propter religionem non sunt prætermittenda pietatis officia in parentes. 1. Quia Dominus redarguit Pharisæos, quod intuitu religionis honorem parentibus debitum subtrahere docerent. 2. Nulla virtus alteri virtuti contrariatur; cum bonum non sit bono contrarium: sed pietas & religio sunt virtutes, ergo non se mutuo impediunt, & actus vnius non excludit actum alterius: quia actus virtutis certis circunstantijs limitatur, quas si præfereat, iam non erit virtutis actus, sed vitij. 2a. Si cultus parentum abstrahat nos à cultu Dei, tunc dimittenda sunt officia pietatis in parentes propter diuinum religionis cultum: quia excederetur debitus modus, si plus homo tenderet ad colendum patrem, quam Deum. Vnde non esset pietatis parentum insistere cultui contra Deũ. Per calcatum, ait Hierony. perge patrem, &c. † 3a. Illud, si quis venit ad me, & non odit patrem suum, sic exponit Greg. Homil. 37. in Euang. quod parentes, quos aduersarios in via Dei patimur, odiendo, & fugiendo nescire debemus. Leuitæ vero dicuntur suos consanguineos ignorasse, quia idololatris secundum mandatum Domini non pepercerunt. 4a. Dominus prohibuit discipulum à sepultura patris; quia sicut Chrysost. inquit, per hoc Dominus eum à multis malis eripuit: & quia alij erant, qui complere poterant illud munus. 5a. Qui habet parentes, qui ex se sustẽtari non possunt, nõ debet, eis relictis, religionem intrare: quia transgrederetur præceptum de honoratione parentum: qui est in religione professus, reputatur quasi mortuus mundo: vnde non debet occasione subuentionis parentum exire claustrum: potest tamen ex licentia sui prælati pium studium adhibere, vt suis parentibus subueniatur. Epist. 1. ad Heliod. Luc. 14. Exod. 32. Mat. 8.

Quæstio 102. De obseruantia, & partibus eius.

Artic. 1. Vtrum obseruantia sit specialis virtus ab alijs distincta.

Obseruantia est specialis virtus ab alijs distincta. 1. Tullius numerat eam inter alias iustitiæ partes, quæ sunt speciales virtutes. 2. Vt carnalis pater participat particulariter rationem principij, quæ vniuersaliter inuenitur in Deo; ita etiam persona, quæ quantum ad aliquid prouidentiam circa nos gerit, vt princeps, dux, magister, &c. particulariter participat proprietatem patris, & patres appellantur propter similitudinem curæ; pater enim est principium generationis, & educationis, & omnium, quæ ad perfectionem humanæ vitæ pertinent; ergo sicut sub religione, per quam cultus exhibetur Deo, inuenitur quodammodo pietas, per quam coluntur parentes; ita sub pietate inuenitur obseruantia, per quam cultus, & honor exhibentur personis in dignitate constitu- 1a. Concl. lib. 2. de inuent.

tis: quia oportet, vt eo modo per quendã ordinatum descensum distinguantur virtutes, sicuti excellentia personarum, quibus est aliquid reddendum. † 2a. Licet pietas per quandam excellentiam possit dici obseruantia: tamen, obseruantia proprie dicta, à pietate distinguitur. 3a. Reuerẽtia, quæ propter quancunque excellentiam aliquibus exhibetur, pertinet ad eandem virtutem obseruantiæ; quia licet quis per scientiam, & virtutem non sortiatur rationem principij, quantum ad alios: redditur tamen idoneus ad dignitatis statum. 4a. Quanuis ad iustitiam specialem proprie sumptam pertineat reddere æquale ei, cui aliquid debetur; tamen hoc non põt fieri ad virtuosos, & ad eos, qui bene statu dignitatis vtuntur: vnde hoc ad quandam virtutem adiunctam pertinet, non ad specialem iustitiam, quæ est specialis virtus.

Artic. 2 Vtrum ad obseruantiam pertineat exhibere cultum, & honorem his, qui sunt in dignitate constituti.

1a. Concl. Obseruãtia est per quam homines aliqua dignitate antecedentes, quoddã cultu, & honore dignantur. 1. Ex Tullio, qui eam sic describit. 2. Cum ad eos, qui sunt in dignitate constituti, pertineat gubernare subditos, & gubernare sit mouere aliquos in debitum finem, oportet, vt in eo, qui est in dignitate constitutus, primum consideretur excellentia status, cum quadam potestate in subditos, deinde ipsum gubernationis officium: sed ratione excellentiæ debetur ei honor, qui est quædam recognitio excellentiæ, & ratione officij debetur cultus, qui in quodam obsequio consistit, ergo. † 2a. In cultu non solum intelligitur honor, sed etiam quæcunque alia, quæ pertinent ad decentes actus, quibus homo ad alium ordinatur. 3a. Debemus cultum, & honorem in dignitate cõstitutis, etiam si non simus eis subiecti, nõ ex debito legali, sed morali, quod ex quadam honestate debetur. 4a. Excellentiæ eorum, qui sunt in dignitate, debetur honor ratione sublimioris gradus, timor aũt ratione potestatis, obedientia ratione officij gubernationis, & tributa, quæ sunt quasi stipendia laboris ipsorum.

Lib. 2 de Inuent.

Art. 3. Vtrum obseruantia sit potior virtus, quam pietas.

1. Concl. Pietas obseruantiæ præeminet, inquantum cultum reddit personis magis coniũctis, quibus magis obligamur. 1. Inter præcepta legis immediate post præcepta religionis, quæ pertinent ad primam tabulã, subditur præceptum de honoratione parentum, quod pertinet ad pietatem. 2. Cõparatio obseruantiæ ad pietatem debet attendi secundum diuersas habitudines diuersarum personarum ad nos, quas respicit vtraque virtus: sed personæ parentum, & eorum, qui sunt nobis sanguine coniuncti substantialius nobis coniunguntur, quam quæ sunt in dignitate constitutæ; quia magis ad substantiam pertinet generatio, & educatio, cuius principium est pater, quam exterior gubernatio, cuius principium sunt personæ in dignitate constitutæ, ergo. † 2a. Princeps comparatur ad patrem, vt virtus vniuersalis ad particularem, quantum ad exteriorem gubernationem, non autem vt pater est principium generationis. 3a. Prout personæ in dignitate constitutæ ordinantur ad bonum commune, earum cultus non pertinet ad obseruantiam, sed ad pietatem. 4a. Licet virtuosi secundum se considerati sint magis digni honore, quam personæ parentum: tamen filij magis obligantur propter beneficia suscepta, ad exhibendum honorem, & cultum parentibus, quam extraneis virtuosis.

Quæstio 103. De dulia.

Artic. 1. Vtrum honor importet aliquid corporale.

1a. Concl. Honor consistit in signis exterioribus, & corporalibus. 1. Honor ex Hierony. aliquando pro eleemosyna, vel munere accipitur: sed hæc ad corporalia pertinent, ergo. 2. Honor testificationem quandam importat de excellentia alicuius: sed quoad homines nemo potest testimonium ferre, nisi signis exterioribus, scilicet verbis, factis, vel extrinsecis rebus, ergo. 2a. Honor quoad Deum potest consistere in sola

Epist. ad Geron.

Arist. 8. Eth. c. 8.

solo interiori motu cordis: quia coram Deo, qui spectator est cordium, sufficit testimonium conscientiæ. † 3a. Reuerentia non est idem quod honor, sed ex vna parte est primum motiuum ad honorandum, ex alia est honoris finis, dum quis honoratur, vt in reuerentia habeatur ab alijs. 4a. Honor dicitur præmium virtutis, licet non sit sufficiens; quia nihil põt esse maius honore in corporalibus rebus, prout sunt signa manifestatiua excellentis virtutis. 5a. Laus distinguitur ab honore: quia consistit in solis signis verborum: honor autem in quibuscunque exterioribus signis, qua ratione includit laudem: & quia per honorem reddimus testimonium de excellentia bonitatis alicuius absolute, sed per laudem testificamur de alterius bonitate in ordine ad finem: at gloria est effectus honoris, & laudis.

Arist. li. 4. Eth. c. 13.

Artic. 2. Vtrum honor proprie debeatur superioribus.

1. Concl. Honor semper debetur alicui propter aliquam excellentiam, vel superioritatē. 1. Honor ex Arist. debetur optimis, ergo. 2. Honor nihil aliud est, quā protestatio de excellentia bonitatis alicuius: sed excellentia potest considerari nō solum per comparationem ad honorantem, vt scilicet qui honoratur sit excellentior honorante, sed etiam secundum se, vel per cōparationem ad aliquos alios, & secundū hoc semper debetur alicui propter aliquā excellentiam, vel superioritatem. Nec. n. oportet, vt qui honoratur sit excellentior honorante, sed vel alijs, vel ipso honorante, quātum ad aliquid, ergo. † 2a. Angelus prohibuit Ioannem, non à quacunq; honoratione, sed ab honoratione adorationis latriæ, vel etiam fortasse duliæ, vt Ioannis dignitatem Angelis per Christum adæquati ostenderet. 3a. Prælati mali nō honorantur propter excellentiam propriæ virtutis, sed propter excellentiam dignitatis, secundum quam sunt Dei ministri. 4a. In quolibet inuenitur aliquid, ex quo potest aliquis eum superiorem reputare, & secundum hoc omnes se inuicem

Lib. 5 Eth. c. 6. & lib. 4. cap. 3.

Apoc. 19.

Phil. 2. 1. Pet. 2. Rom. 12. Esther. 3.

debent honore præuenire. 5a. Priuatæ personæ interdum honorantur à Regibus, nō quod sint superiores, sed propter aliquam excellentiam virtutis ipsarum, & sic fuerunt honorati Tobias, & Mardochæus.

Artic. 3. Vtrum dulia sit specialis virtus à latria distincta.

3. Concl. Dulia, quæ debitam seruitutem exhibet homini dominanti, alia virtus est à latria, quæ exhibet debitam seruitutem diuino dominio. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Vbi est alia ratio debiti, ibi necesse est q̄ sit alia virtus, quæ debitum reddat: sed alia ratione debetur seruitus Deo, & homini, sicut alia ratione competit dominium Deo & homini; Deus enim habet plenarium, & principale dominium respectu totius creaturæ, homo autem tantum particularem potestatem ex participatione similitudinis diuini dominij, ergo. 2a. Dulia est quædam species obseruantiæ: Quia per obseruātiam honoramus quascunque personas dignitate præcellentes: per duliam autem proprie sumptam serui suos dominos venerantur. vnde latine, seruitus dicitur. † 3a. Latria per excellentiam dicitur dulia, inquantum Deus per excellentiam est dominus; & hac ratione dulia aliquando attribuitur Deo. 4a. Et si eadem sit caritas, qua diligimus Deum & proximū; quia Deus est ratio diligēdi proximum; non tamen latria & dulia sunt eadem virtus; quia alia est ratio seruiendi Deo, alia seruiendi homini. 5a. Licet motus, qui est in imaginē quodāmodo sit in rē; non tñ motus qui est in rē oportet, quod sit in imaginem. Vnde licet reuerentia, quæ fit alicui, vt est imago Dei redundet quodammodo in Deum: tamen alia est reuerentia, quæ ipsi Deo exhibetur.

lib. 10. de ciu. c. 1.

Art. 4. Vtrum dulia habeat diuersas species.

4. concl. Dulia stricte sumpta, prout secundum eam seruus reuerentiā exhibet domino; non diuiditur in diuersas species, sed est vna specierum obseruantiæ. 1. Dulia diuiditur contra latriā: sed latria non diuiditur in plures species, ergo. 2. Quia alia ro-

lib. 2. de inuent.

ac, vt ait Tullius, seruus reueretur dominum, miles ducem, discipulus magistrũ, &c. 2a. Si dulia communiter accipiatur, vt exhibet reuerentiam cuicunque homini, ratione cuiuscunque excellentiæ, continet sub se pietatem, obseruantiam, & omnem virtutem, quem homini reuerentiam exhibet: vnde patet ad primum. † 3a. Hyperdulia est potissima species duliæ cõmuniter sumptæ: quia maxima reuerentia debetur homini ex affinitate, quam habet ad Deum. 4a. Creaturæ irrationali in se consideratæ non debetur ab homine aliqua subiectio, vel honor, sed cõtra. Quod autem crux Christi honoretur, hoc fit eodem honore, quo Christus honoratur, sicut purpura regis, &c.

Quæstio 103. De obedientia.

Artic. 1. Vtrum vnus homo teneatur alteri obedire.

1. Concl. Tenentur inferiores suis superioribus obedire ex ordine iuris naturalis, & diuini. 1. Ex Apost. obedite præpositis vestris, &c. (Heb. vlt.) 2. Sicut actiones rerum naturaliũ procedunt ex potentijs naturalibus; ita operationes humanæ procedunt ex humana voluntate: sed in rebus naturalibus oportet vt superiora moueãt inferiora ad suas actiones per excellentiam naturalis virtutis diuinitus collatæ, ergo etiam oportet, vt in humanis superiores moueant inferiores per suam voluntatem ex vi auctoritatis diuinitus ordinatæ: sed mouere per rationem, & voluntatem est præcipere, ergo. † 2a. Deus reliquit hominem in manu consilij sui, (Eccle. 15.) non quod liceat ei facere quidquid velit, sed quia ad id, quod faciendum est, non cogitur necessitate naturæ; sed libera electione ex proprio consilio procedente; quod etiam requiritur ad bo. vt obediat suis superioribus. 3a. Diuina voluntas est prima regula humanæ actionis. Voluntas autem vnius hominis præcipientis potest esse quasi secunda regula, voluntatis alterius obedientis. 4a. Licet obedire sit debitum: tamen si propria voluntate quis obediat, non ob hoc minuitur meritum, maxime apud Deum: quia opus redditur laudabile, & meritorium præcipue prout ex voluntate procedit.

Art. 2. Vtrum obedientia sit specialis virtus.

1. Concl. Obedientia est specialis virtus. 1. Quoniam à quibusdam ponitur pars iustitiæ. 2. Ad omnia opera bona, quæ specialem habent rationem laudis, specialis virtus determinatur: sed obedire superioribus, cum sit debitum secundum diuinum ordinem, est bonum, & habet specialem rationem laudis ex speciali obiecto, quia specialiter inferiores tenentur præceptis superiorum obedire, ergo. Vnde eius speciale obiectum est superioris præceptum, tacitum, vel expressum. † 2a. Si obedientia proprie accipiatur, vt respicit per intẽtionem formalem rationem præcepti, erit specialis virtus, & inobedientia speciale peccatum, quia secundum hoc ad obedientiam pertinet, vt impleat actum iustitiæ, vel alterius virtutis intendẽns implere præceptum, & ad inobedientiam, vt actualiter contemnat speciale præceptum. Si vero large sumatur pro executione cuiuscunque, quod potest cadere sub præcepto, & inobedientia pro omissione eiusdẽ; ex quacunque intentione, obedientia erit generalis virtus, & inobedientia generale peccatum. 3a. Obedientia non est virtus theologica, quia eius obiectum per se non est Deus; sed moralis, quia est pars iustitię, cuius superfluum non attenditur secundum quantum; sed secundum alias circunstantias, vt cum quis obedit cui non debet, vel in quibus non debet, &c. 4a. Obedientia quæ habet aliquid de suo in prosperis est, vel nulla, vel minor; quia (Greg. vlt. Mor. c. 13.) tunc voluntas propria non videtur principaliter tendere ad implendum pręceptũ, sed ad exequendum proprium volitum: in aduersis autem, vel difficilibus est maior, quia voluntas in nihil aliud tendit, quam in præceptum: quod est intelligendum secundum id, quod exterius apparet: nam secundum Dei iudicium, secus aliquando accidit. 5a. Obedientia non respicit diuersam rationem excellentiæ, sed proprie præceptum personæ excellentis, ideo est tantum vnius rationis.

Artic. 3. Vtrum obedientia sit maxima virtutum.

1. Concl. Obedientia cum sit virtus moralis, est infe-

inferior virtutibus theologicis. 1. Obedientia habet laudem ex caritate, ergo caritas est potior. 2. Sicut peccatum consistit in hoc quod homo contempto Deo commutabilibus bonis inhæret, ita meritum virtuosi actus in hoc, quod homo contẽptis bonis creatis, Deo inhæret, sicut fini: sed si bona creata contemnuntur propter hoc, vt Deo inhæreatur, maior est laus virtutis ex hoc, quod Deo inhæret, quam ex hoc, quod bona terrena contemnit; quia finis potior est his, quæ sunt ad finem, ergo virtutes theologicæ quibus Deo secũdum se inhæretur, sunt potiores moralib: quibus aliquid terrenum contemnitur, vt Deo inhæreatur. 2a. Obedientia est suprema inter virtutes morales. 1. Inter has virtutes tanto aliqua potior est, quanto aliquis magis aliquid contemnit, vt Deo inhæreat: sed huiusmodi est obedientia, quę propter Deum contemnit propriam voluntatem, quæ est potior non solum bonis externis, & corporis, sed etiam animi, cum per eam homo omnibus alijs bonis vtatur, ergo. 2. Opera aliarum virtutum ideo sunt meritoria, quia fiunt vt obediatur voluntati diuinæ, ergo: vnde dicitur, quod qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. † 3a. Et si obedientia ex se considerata, sit specialis virtus: tamen vt procedit ex reuerentia continetur sub diuersis virtutibus: si sit ex reuerentia prælatorum, est sub obseruantia: si parentum, sub pietate: si Dei sub religione, & pertinet ad deuotionem, quæ est principalis actus religionis: & secundũ hoc dicitur quod laudabilius est obedire Deo, quam sacrificium offerre: quia in sacrificio immolatur aliena caro; in obedientia propria voluntas. 4a. Obedientia omnes virtutes menti inserit & custodit, quia ad eam pertinent actus omnium virtutum prout sunt in præcepto: vnde causaliter, vel dispositiue operatur ad earum generationem. Nec ideo est omnibus prior, quia potest aliquis implere actum virtutis, non attendens ad rationem præcepti: rursus, quia infusio gratiæ & virtutum potest præcedere etiam tempore omnem actum virtuosum. 5a. Cum Greg. ait, propter obedientiam debet interdum prætermitti aliquod bonum, non loquitur de his, ad quæ homo ex necessitate tenetur, sed de his, ad quæ non tenetur, quæ licet protermittere propter obedientiã, ad quã ex necessitate tenetur.

Greg. vlt. Mor. ca. 13.

1. Ioan. 2.

Greg. vlt. Mor. cap. 12.

Greg. vlt. Mor. c. 13.

Vlt. mor. cap. 13.

Art. 4. Vtrum in omnibus sit Deo obediendum.

14. Concl.

Sicuti naturali necessitate omnia naturalia subduntur diuinæ motioni, ita quadam necessitate iustitiæ omnes voluntates tenentur obedire diuino imperio. 1. Exho. 24. Omnia quæcunque locutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes. 2 Qui obedi, mouetur per imperium eius cui obedit; sicut res naturales mouentur per suos motores: sed sicut Deus est primus motor omnium, quæ naturaliter mouentur, ita est primus motor omnium voluntatum, ergo. † 2a. Dominus dixit cęcis vt miraculum occultarent, non quasi intendens eos ad hoc obligare, sed vt exẽplum sequentibus se daret, vt ipsi virtutes suas occultare desiderent, & tamen vt alij eorum exemplo proficiant prodantur inuiti. 3a. Deus nihil potest præcipere contra virtutem, sed bene contra consuetum virtutis modum: & sic præcepit Abrahæ vt filium occideret: quod non fuit contra iustitiam; quia Deus est actor mortis, & vitæ. Sic etiam vt Iudæi, acciperent res Aegyptiorum, quia eius sunt omnia: & Oseę, vt mulierem adulteram acciperet; quia ille est debitus modus vtendi mulieribus, quem Deus instituit. 4a. Licet non semper homo teneatur velle, quod Deus vult, semper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum velle, quod homini innotescit per præceptum.

Mat. 9. Grego.

Gen. 22.

Artic. 5. Vtrum subditi teneantur suis superioribus in omnibus obedire.

14. Concl.

Obediens mouetur imperio præcipientis ex quadã necessitate iustitiæ: vt res naturales virtute motoris, necessitate naturali: cuius motus impeditur, vel propter virtutem maiorem alterius motoris, vt calefactio ligni ob vim aquæ: vel ob defectum ordinis mobilis ad motorem: vt si humor subijciatur actioni ignis, quantum ad calefieri, sed non quantum ad exiccari. 2a. Similiter ex duobus quis potest impediri ne suo superiori teneatur obedire

vel ob præceptum maioris, vt habet Glos. Rom. 13. & Act. 5. Obedire oportet magis Deo, quam hominibus: vel quia aliquid præcipitur, in quo præcipienti non subditur. Errat, ait Seneca, si quis existimat seruitutem in totum hominem descendere; pars enim melior excepta est, id est animus, &c. 3a. Vnde in his quæ pertinẽt ad interiorem motum voluntatis, homo nõ tenetur homini obedire, sed solum Deo. 4a. Similiter in his quæ pertinent ad naturam corporis, scilicet ad illius sustentationem, & prolis generationẽ; quare nec serui dominis, nec filij parentibus tenentur obedire de matrimonio contrahendo, & de virginitate seruanda, &c. Quia in his omnes sunt pares. 5a. In his, quę exterius per corpus sunt agenda, quæ pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum tenetur subditus suo superiori obedire secundum rationem superioritatis: & miles duci, in his quæ pertinent ad bellũ, seruus Domino in his quæ pertinẽt ad seruilia opera: filius patri in his, quæ pertinẽt ad disciplinam &c. † 6a. Illud, filij obedite per omnia, &c. intellige quantum ad ea quæ pertinent ad ius patriæ, vel dominatinæ potestatis. 7a. Subditi non subijciantur suis inferioribus in omnibus, sicuti Deo; sed quantum ad quædam determinate, & quantum ad illa, medij sunt inter Deum, & subditos; quantum ad alia vero immediate subduntur Deo, à quo instruuntur per legem naturalem, vel scriptam. 8a. Religiosi obedientiam profitentur quantum ad regularem conuersationem, secundũ quam suis prælatis subduntur; vnde quantum ad illa sola obedire tenentur, quæ possunt ad regularem conuersationẽ pertinere: quæ est sufficiens obedientia ad salutem: si in alijs licitis obediant, pertinet ad perfectionem.

Ephes. 3.

Artic. 6. Vtrum Christiani teneantur secularibus potestatibus obedire.

1a Concl. Per fidem Christi non excusantur fideles, quin principibus secularibus obedire teneantur. 1. Admone illos, ait Pau. principibus subditos esse, & Petrus, subiecti estote, &c. 2. Per fidem Christ. non tollitur ordo iustitiæ, sed magis firmatur; quia ex Paul. est eius principium, & causa: sed ordo iustitiæ requirit, vt inferiores suis superioribus obediant; quia alias, humanarũ rerum status conseruari non posset, ergo. † 2a. Christiani, qui filij Dei sunt per gratiam, liberi sunt à spirituali seruitute corporali, qua temporalibus dominis tenẽtur. 3a. Lex vetus cessauit per Christum, quia fuit figura noui testamenti; non lex humana, qua homo homini subijcitur. 4a Principibus secularibus in tantum homo obedire tenetur, in quantum ordo iustitię requirit. Vnde si non habeant iustum principatum, vel si iniusta percipiant non est eis obediendũ, nisi ad vitãdũ scandalum.

Tit 3.
1. Pet. 2.
1. Rom 3.

Quæstio 105. De inobedientia.

Artic. 1. Vtrum inobedientia sit peccatum mortale.

1. Concl. Inobedientia qua quis inobediens est præceptis superiorum, est peccatum mortale, quasi diuinæ dilectioni contrarium 1. Ex Paul. qui connumerat inobedientiam inter peccata mortalia. 2. Peccatum mortale est quod cõtrariatur caritati, qua diligitur Deus, & proximus: sed caritas Dei exigit, vt mandatis eius obediatur, ergo esse inobedientem diuinis præceptis, est peccatum mortale: sed in præceptis diuinis, est, quod superioribus obediatur, vt patet ex Paul. ergo contrariatur etiam caritati proximi, cui subtrahitur obedientia. 2a. Ambros. dicens, omne peccatum est inobedientia, loquitur de mortalibus: quia veniale non est inobedientia, cum non sit contra, sed præter præceptum. Nec etiam omne mortale, formaliter loquendo, est inobedientia, sed solum quando quis contemnit præceptum. 3a. Nihil prohibet ex peccato veniali oriri mortale; quia veniale est dispositio ad mortale, & sic inobedientia est mortale, licet oriatur ex inani gloria, quæ est peccatum veniale. 4a. si Prælatus tot præcepta ingerat, vt subditus ea implere non possit, excusatur à peccato, quia nullus obligatur ad impossibile.

Rom. 1. 2. Tim. 3.
Rom. 13.
lib. 2. de parad. c. 8.

Artic. 2. Vtrum inobedientia sit grauissimum peccatum.

Inobedientia non est grauissimum peccatum

etiam,sed grauius est illud, quod directe pertinet ad contemptum Dei, vt blasphemia,& cætera. etiam remota per intellectum inobedientia à peccato. Grauius enim est contemnere præcipientem, quam præceptum, cum ex reuerentia præcipientis procedere debeat reuerentia præcepti. 2a. Non omnis obedientia est æquale peccatum, sed vna potest esse grauior altera; vel ex parte præcipientis, quia magis debitum est obedire superiori potestati, quam inferiori: vel ex parte præceptorum; quia præcipiens non vult æqualiter impleri omnia, quæ mandat, sed magis vult finem, & id quod est fini propinquius. Vnde tanto est inobedientia grauior, quanto præceptum quod quis præterit, magis est de intentione illius, qui præcipit, quod in præceptis Dei manifestum est. Nam quanto præceptum est de meliore bono, tanto inobedientia est grauior: at præceptum Dei est tale, quia voluntas Dei semper vult magis impleri, quod melius est, ergo. Verum, quia voluntas hominis non semper fertur in melius; ideo cum obligamur ex solo hominis præcepto, non est maius peccatum ex eo, quod maius bonum prætéritur, sed ex eo, quod præteritur illud, quod est magis de intentione præcipientis. Quare inobediens præcepto de dilectione Dei, grauius peccat, quam inobediens præcepto de dilectione proximi: & qui est inobediens præcepto diuino, quam qui contemnit humanum. Oportet ergo diuersos obedientiæ gradus diuersis peccatorum generibus comparare. † 3a. Cum dicitur, quasi peccatum ariolandi est repugnare, &c. non est comparatio æqualitatis, sed similitudinis: quia inobedientia redundat in contemptum Dei, sicut idololatria. 4a. 1. Reg. 15. Non omnis inobedientia est peccatum in Spiritum sanctum, sed illa, cui obstinatio adhibetur: quia non constituit peccatum in Spiritum sanctum contemptus cuiuslibet, quod peccatum impedit, sed tantum illorum, quę directe ducunt ad poenitentiam. 5a. Peccatum primi parentis non fuit inobedientia, vt est speciale peccatum, sed superbia.

Quæstio 106. De gratia, siue gratitudine.

Artic. 1 Vtrum gratia sit specialis virtus ab alijs distincta.

Gratia, siue gratitudo, quæ benefactoribus gratia recompensat, distinguitur à religione, pietate, & obseruantia, sicut quodlibet posteriorū distinguitur à priore, quasi ab eo deficiens. 1. Tullius eā ponit specialē iustitiæ partem 2. Secundum diuersas causas, ex quibus aliquid debetur, necesse est diuersificari debiti reddendi rationē: sed post Deum parentes, & personas in dignitate constitutas, particulariter obligamur benefactoribus, à quibus aliqua particularia beneficia percipimus, & non quidquid debemus Deo, vel patri, vel personæ dignitate præexcellenti, debemus benefactori, ergo. † 2a. Licet gratia secundum quandam excellentiam cōtineatur in virtutibus superioribus, nō ideo fit, quin sit specialis virtus, vt dictum est de alijs. 3a. Retributio proportionalis tunc pertinet ad iustitiā commutatiuam, quando attēditur secundum debitū legale; sed quando fit ex solo debito honestatis, pertinet ad virtutē gratiæ. 4a. Et si per recompensationem beneficiorum amicitia conseruetur, non ideo fit, vt recompēsatio beneficiorum ad hanc virtutem specialiter non pertineat. 1. Concl. lib. 2. de inuen.

Artic. 2. Vtrum magis teneatur ad gratias reddendas innocens, quam pœnitens.

Gratiarum actio respicit gratiam dantis: & ita vbi est maior gratia, quæ sic dicitur quia gratis datur, ex parte dantis, ibi requiritur maior gratiarū actio ex parte recipiētis. 2a. Inquantū gratia dicitur maior ex quantitate dantis, sic innocens tenetur ad maiores gratiarum actiones, quam pœnitens. Quoniā maius donū ei datur à Deo, & magis cōtinuatū, cęteris paribus, absolute loquēdo. 3a. Si gratia dicatur maior, quia magis datur gratis, sic magis tenetur ad gratiarū actiones pœnitens, quam innocens. 1 Magis enim gratis datur ei, quod datur, quia dignus erat pœna, & da- 1. Concl.

tur ei gratia: & Luc. 7. cui plus dimittitur, plus diligit, ergo &c. 2. Licet donum, quod datur innocenti, absolute consideratum, sit maius; tamen donum quod datur pœnitenti est maius in comparatione ad ipsum, sicut paruum donum pauperi datum est maius, quam diuiti magnum. Et quia actus sunt circa singularia, consideratur id, quod est hic, & nunc tale, ideo, &c. Vnde patet ad obiecta. *Arist. 8.*

Artic. 3. Vtrum homo teneatur ad gratiarum actiones omni homini benefacienti.

1. Concl. Naturalis ordo requirit, vt ille qui suscepit beneficium per gratiarum recompensationem conuertatur ad benefactorem secundum modum vtriusque. 1. Ex Apost. *1. Thess. vlt.* In omnibus gratias agite, &c. 2. Omnis effectus ad suam causam naturaliter conuertitur: sed benefactor, inquantum huiusmodi, est causa beneficiati, ergo. 2a. Benefactori, inquantum huiusmodi, debetur honor, & reuerentia: per accidens autem subuectio, vel sustentatio, si indigeat, vt supra de patre dictum est. † 3a. In his, quæ sunt ad seipsum non habet locũ, nec gratitudo, nec ingratitudo: vnde Seneca, Non est liberalis, qui sibi donat. 4a. Licet quis dederit beneficium non eo modo, quo debuit; non ideo debet recipiens à gratiarum actione cessare: minus tamẽ, quam si debito modo præstitisset: quia etiam beneficium minus est. 5a. Summæ malignitatis est, non vocare beneficium, nisi quod dantem aliquo incommodo afficit: vnde licet quis beneficium fecerit propter suam vtilitatem, adhuc ei debetur gratiarum actio: immo etiam seruis vltra debitum facientibus, gratiæ reddendæ sunt. 6a. In felicitate existenti potest recompensatio fieri per exhibitionem reuerentiæ, & honoris: Si autem qui beneficium dedit in peius mutatus est, debet ei recompensatio fieri secundum statum ipsius, vt ad virtutem reducatur; si autem sit insanabilis, non debet fieri, sed quantum fieri potest, salua honestate, memoria debet haberi præstiti beneficij. 7a. Recompensatio maxime pendet ex affectu, vnde eo modo debet fieri, quo magis est vtilis: quæ si postea per incuriam in damnum *Arist. 9. Eth. c. 2.* vertatur, non imputatur recompensanti.

Artic. 4. Vtrum homo debeat statim beneficium recompensare.

Quantum ad donum, debet expectari tempus, quo recompensatio sit benefactori opportuna. 1. Qui festinat reddere, ait Seneca, non animum habet grati hominis, sed debitoris. 2. Si non conuenienti tempore, sed statim velit aliquis munus pro munere reddere, non videtur esse virtuosa recompensatio, sed inuita. 2a. Quantum ad affectum recompensatio statim fieri debet: nam, vt inquit Seneca, Vis reddere beneficium? accipe benigne. † 3a. Debitum legale, est illud, quod est statim soluendum; sed morale dependet ex honestate debentis: vnde debet reddi tempore debito, vt requirit rectitudo virtutis. 4a. Qui ex feruore animi præoccupat debitum tempus, non est laudandus: quia feruor voluntatis non est virtuosus, nisi sit ratione ordinatus. 5a. Etiam beneficia sunt opportuno tempore danda, nec amplius tardandum, cum opportunum tempus aduenerit. *1a. Concl.* *lib. 4. de benef. in fin.* *lib. 2. de benef. ca. 35.*

Art. 5. Vtrum gratiarum actio sit attendenda secundum affectum beneficientis, an secundum effectum.

1a. Concl. Quando recompensatio beneficij pertinet ad iustitiam, vt cum habet rationem debiti legalis, vt in mutuo; debet attendi secundum quantitatem dati. 2a. Quando pertinet ad amicitiam, & habet rationem debiti moralis, vt cum pertinet ad gratiã, in amicitia vtilis, debet recompensatio fieri secundum vtilitatem, quam quis ex beneficio consecutus est: in amicitia honesti debet haberi respectus ad affectum dantis: quia hoc præcipue requiritur ad virtutẽ. Sic recompensatio gratiæ attendit magis affectum dantis, quam effectum: quia respicit beneficium, vt est gratis impensum. Magis enim interdum nos obligat, qui dedit parua magnifice, ait Senec. † 3a. Beneficium vt est laudabile, & vt ei gratiæ recompensatio debetur, materialiter consistit in effectu, sed formaliter & principaliter in voluntate. 4a. Gratia est pars iustitiæ, non vt spẽs generis, sed per quandam reductionem ad genus iustitiæ: vnde non opor- *Sene. li. 1. de benef. c. 7.*

oportet vt eadem ratio debiti attendatur in vtraque. 5a. Affectum hominis per se solus Deus cognoscit,sed per signa manifestatus cognoscitur etiam ab homine.

Artic. 6. Vtrum oporteat aliquem plus exhibere in recompensatione, quam susceperit in beneficio.

14.Concl. Gratiæ recompensatio semper tendit, vt pro suo posse aliquid maius retribuat. 1.Refamulari oportet ei,ait Arist.qui gratiam facit,& rursus ipsum recipere, quod fit,dũ aliquid maius retribuitur. 2.Recompensatio respicit beneficium secundum voluntatem benefacientis, in quo præcipue commendatur,quod beneficium gratis contulit: vnde qui beneficium accepit, ad hoc obligatur, vt similiter aliquid gratis impendat: sed non videtur aliquid gratis impendere, nisi excedat quantitatem accepti beneficij; quia quandiu reddit minus,vel æquale videtur reddere, quod accepit,ergo. † 2a. Si attendamus non ad effectum,sed ad voluntatem dantis, & retribuendis,potest filius aliquid maius patri retribuere. 3a. Non est inconueniens si obligatio gratitudinis interminabilis sit; quia deriuatur ex caritate, quæ quãto plus soluitur,tantò magis debetur. 4a. Sicut in iustitia attenditur æqualitas rerum,ita in gratitudine attẽditur æqualitas volũtatẽ: vt sicuti ex promptitudine volũtatis quis beneficium contulit ad quod non tenebatur, ita qui accipit aliquid supra debitum recompenset.

Lib. 5. Eth. cap. 5.

Sen lib. 3 de ben. c. 11.

Rom. 13.

Quæstio 107. De ingratitudine.

Artic. 1. Vtrum ingratitudo sit semper peccatum.

1.Concl. Omnis ingratitudo est peccatum. 1 Ex Apostolo,qui eam inter alia peccata connumerat. 2.Debitũ gratitudinis est quoddam debitum honestatis, quam virtus requirit: sed ex hoc aliquid est peccatum, ꝙ repugnat virtuti,ergo. † 2a. Ei, qui auxilium tulit ad peccandum,non debetur gratiarum actio,nisi forte propter voluntatẽ bonã, si sit deceptus,dum credidit adiuuare ad bonum,iuuit ad malum. 3a. Nemo propter impotentiam reddendi ab ingratitudine excusatur, quia ad hoc debitum reddendum,sufficit sola voluntas. obliuio autem beneficij ad negligẽtiam pertinet, si ex negligentia prouenit. 4a. Debitũ gratitudinis ex debito amoris deriuatur, à quo nullus debet velle absolui.

2 Tim. 3.

Art. 2. Vtrum ingratitudo sit speciale peccatum.

Sicut gratitudo,vel gratia est vna specialis virtus, ita ingratitudo est vnum speciale peccatum. Nam cum virtus gratitudinis in aliquid amplius tendat, proprie ingratitudo nominatur ex gratitudinis defectu,cum omne vitium ex defectu virtutis nominetur: Sed omnis defectus, seu priuatio speciem sortitur secundum habitum oppositum,ergo cum opponatur gratiæ,quæ est specialis virt⁹,erit speciale peccatum. 2a. Ingratitudo habet diuersos gradus secundum ordinem eorum quę ad gratitudinem requiruntur, in qua primũ est,quod homo acceptum beneficium recognoscat: deinde quod laudet,& gratias agat: postremo quod retribuat pro loco, & tempore secundum suam facultatem: sed quia quod est vltimum in generatione est primum in intentione, ideo primus ingratitudinis gradus est, vt homo beneficium non retribuat: secundus vt dissimulet: tertius grauissimus, quod non recognoscat, siue per obliuionem,&c.& quia in affirmatione opposita intelligitur negatio,ideo ad primũ gradum pertinet quod retribuat mala pro bonis: ad secundum quod beneficium vituperet; ad tertium ꝙ illud quasi maleficium reputet. Vnde soluitur primum,in quo numerãtur gradus, &c.† 3a.In quolibet peccato est materialis ingratitudo in Deum; sed formaliter ingratitudo est quando beneficium contẽnitur,quod est speciale peccatum. 4a. Nihil prohibet formalem rationem alicuius specialis peccati, vt accidit in hoc peccato,in pluribus peccatorũ generibus materialiter inueniri. 1.Concl.

Artic. 3. Vtrum ingratitudo semper sit peccatum mortale.

Ingratitudo,per solam omissionem,vt beneficium non recognoscere,non laudare,&c. non semper est peccatum mortale: quia debitũ gratitudinis est, vt homo aliquid 1.Concl.

quid

quid liberaliter tribuat, ad quod non tenetur, ideo, &c. 2a. Est tamen peccatum veniale: quia prouenit ex quadam negligentia, & indispositione ad virtutem. 3a. Potest tamen esse mortale: vel propter interiorem contemptum: vel propter conditionem eius, quod subtrahitur, quod ex aliqua necessitate debeatur beneficio, siue in casu necessitatis. 4a. Ingratitudo, qua quis non solum prætermittit debitum gratitudinis, sed contrarium agit, quandoq; est mortale, quandoq; veniale, secundum conditionem eius quod agitur; sed illa tãtum habet perfectam ingratitudinis rationem, quæ prouenit ex peccato mortali. † 5a. Etiam per peccatum veniale aliquis est ingratus Deo, non secundum perfectã ingratitudinis rationem, sed vt tollit aliquem actũ virtutis, per quẽ Deo obsequitur: sed hæc nõ est contra caritatẽ. 6a. Qui beneficiũ dedit, meminisse nõ debet, hoc est, illud prædicare, & iactare non debet. 7a. Qui ignorat beneficiũ non est ingratus, si illud non recompenset, dummodo sit paratus recompensare, si sciret.

Artic. 4. Vtrum ingratis sint beneficia subtrahenda.

vnic. concl. Circa ingratum duo considerantur: alterum quod sit dignus pati, & sic certum est, quod meretur beneficij subtractione: alterum quid oporteat beneficium agere: & tunc, primum non debet cito iudicare alium esse ingratũ: quia, vt Seneca ait, *Lib. 3 de benef. c. 7.* interdum qui non reddit gratus est: & forsitan non reddit, quia ei non occurrit opportunitas, &c. deinde debet beneficus laborare, vt de ingrato faciat gratum: quod si primo beneficio non faciet, forte faciet secundo. Altissimus autem benignus est *Luc. 6.* super ingratos, & malos, quem imitari debemus. 2a. Quando beneficijs multiplicatis qui recipit ingratitudinem augeat, & peior fiat a beneficiorum exhibitione cessandum est. † 3a. Illud, ingrati spes tanquã *Sap. 16.* hibernalis glacies tabescet, intelligitur quantum ad id, quod sunt digni pati. 4a. Qui beneficium ingrato exhibet, non dat ei occasionem peccandi, sed magis gratitudinis & amoris: quod si qui accipit ingratitudinis occasionem sumat, non est danti imputandum. 5a. Ingratus prius est beneficijs nouis sanandus, quam beneficiorum subtractione puniendus.

Quæstio 108. vindicatione.

Artic. 1. Vtrum vindicatio sit licita.

Vindicatio quæ fit per aliquod pœnale inflictum peccanti, potest esse licita: 1. Concl. quando intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod peruenitur per pœnam peccantis: vt ad eius emẽdationem, vel cohibitionem, ad quietem aliorum, ad iustitiæ conseruationẽ, & Dei honorem; alijs debitis circumstantijs seruatis. Quia quod expectatur à Deo, est bonum & licitum: sed vindicta de hostibus est expectãda à Deo, ergo. 2a. Quãdo intentio vindicantis fertur principaliter in malum eius de quo vindictam sumit, & ibi quiescit, est omnino illicitum. *Luc. 18.* 1. Nam delectari in malo alterius pertinet ad odiũ, quod repugnat caritati, qua omnes homines diligere debemus. 2. Nemo excusatur si malum intendat illius, qui iniuste ipsi intulit malũ; sicut non excusatur qui odit se odientem; nemo enim debet in alium peccare propter hoc quod alius prius peccauit in ipsum; quia malum vincendum est in bono, ergo. † 3a. Qui se- *Rom 12.* cundum gradum sui ordinis vindictam exercet in malos, non vsurpat sibi quod Dei est, sed vtitur potestate sibi diuinitus concessa. 4a. Mali tollerantur à bonis in *Rom 13.* hoc, quod ab eis proprias iniurias patienter sustineant, prout oportet; non autem tollerant eos, vt sustineant iniurias Dei & proximorum. 5a. Lex euangelij est lex amoris; vnde solũ illis est timor incutiẽdus per pœnas, qui ex amore non mouentur ad bonum. 6a. Quisque debet illatam iniuriam quantum pertinet ad propriam personam patienter tollerare, sed quando redundat in Deum, & in ecclesiam, debet quisque vlcisci. 7a. Cum tota multitudo *4. Reg. 1. & 2.* peccat, est de ea vindicta sumenda, vel quantum ad totã multitudinẽ, vel quãtũ ad magnam partẽ. Quod si spectetur *23 qõ. 1. c. 4. in quantum.* multorum correctio, debet exerceri in paucos *Exod 32.* principaliores. Si pars multitudinis pecca- *Num. 25.* uit, si possunt secerni mali à bonis, illi puniantur: si non possit fieri sine scandalo,

detra-

detrahendum est seueritati. Idem dicendũ de Principe, cuius peccatum tollerandum est, si sine scandalo multitudinis puniri non possit, nisi forte peccatum sit maius scandalo.

Art. 2. Vtrum vindicatio sit specialis virtus.

1. Concl. Vindicatio est specialis virtus. 1. ex Tullio, qui eam ponit partem iustitiæ. 2. Cũ virtutes perficiant nos ad prosequendum debito modo inclinationes pertinentes ad ius naturale, oportet quod ad quamlibet inclinationem naturalem determinatam ordinetur aliqua virtus specialis: sed vindicatio est specialis inclinatio naturæ ad remouendum impedimenta; quia homo nocumenta repellit, per hoc, quod se defendit ne iniuriæ inferantur, vel dum illatas vlciscitur, non intentione nocendi, sed remouendi nocumenta, quod pertinet ad vindicationem, ergo † 2a. Punitio peccatorum, vt pertinet ad publicam iustitiam, est actus commutatiuæ virtutis: vt pertinet ad immutationẽ personæ singularis, à qua iniuria propulsatur pertinet ad virtutem vindicationis. 3a. Fortitudo disponit ad actum vindictæ, remouendo prohibens, s. timorem periculi: similiter zelus importat primam radicem vindicationis, prout dicit feruorem amoris: sed quia hæc non sufficiunt, requiritur specialis virtus. 4a. Vindicationi opponuntur duo vitia: alterum per excessum, s. peccatum crudelitatis, vel sæuitiæ: alterum per defectum, vt cum quis est nimis remissus in puniendo. Vnde virtus vindicationis consistit in hoc, vt homo secundum omnes circunstantias debitam mensuram in vindicando conseruet.

lib. 2 de inuent.

Artic. 3. Vtrum vindicatio debeat fieri per pœnas apud homines consuetas.

1. concl. Vindicatio debet fieri per pœnas apud homines consuetas. 1. Quia huiusmodi pęnæ determinantur in lege diuina, vt est dictum. 2. Vindicatio intantum licita est, inquantum tendit ad cohibitionem malorum: sed mali cohibẽtur per hoc, quod timent amittere, quæ plus amant, quam quæ peccando adipiscuntur; alias timor non compesceret peccatum, ergo vindicta de peccatis, est sumenda per subtractionem omnium, quæ homo maxime diligit: sed hoc fit per pœnas apud homines consuetas, quæ sunt, mors, per quam amittitur vita: verbera, & talio, per quæ amittitur corporis incolumitas: seruitus, & vincula, per quæ amittitur libertas, exilium, per quod amittitur patria: damnum, per quod amittuntur diuitiæ: ignominia, per quam amittitur gloria. † 2a. Dominus prohibet eradicari zizania, quando timetur ne simul eradicetur triticum; sed quãdo possunt eradicari mali per mortem, sine periculo, & cum vtilitate aliorum, debet fieri. 3a. Omnes mortaliter peccantes sunt digni morte æterna, quantum ad futuram retributionem: sed quia pœnæ huius vitæ sunt medicinales, ideo illis solis peccatis pœna mortis infligitur, quæ in grauem perniciem aliorum cedunt. 4a. Quando simul cum culpa innotescit, & pœna, non est nociuum multitudini, quia plus terret pœna, quam alliciat exemplum culpæ.

1. 2. q. 105. ar. 2.

Tul.

Mat. 13.

Artic. 4. Vtrum vindicta sit exercenda in eos, qui inuoluntarie peccauerunt.

1. Conc. Nullus punitur prout pœna consideratur secundum rationem pęnę, nisi pro eo, quod voluntarie factum est. Pœna enim sub hac ratione, non debetur nisi peccato, cum per eam reparetur æqualitas iustitiæ, vt qui peccando nimis secutus est suã voluntatẽ, aliquid contra suam voluntatem patiatur: sed omne peccatũ est voluntarium, ergo. 2a. Si pœna cõsideretur, vt ẽ medicina, non solum vt sanatiua peccati præteriti, sed ẽt præseruatiua à peccato futuro, vel ẽt promotiua ad aliquod bonũ, aliquis interdum punitur sine culpa, licet non sine causa. Quia medicina infert aliquando nocumentum in minoribus, vt melioribus auxiliũ præstet: & quia bona tẽporalia sunt minima, & spiritualia sunt maxima, ideo quandoque punitur aliquis in temporalibus bonis sine culpa, vt sunt plures pœnæ præsentis vitæ diuinitus inflictæ, ad humiliationem, & probationẽ 3a. In spiritualibus bonis nemo punitur sine propria culpa, nec in præsenti, nec in futuro. † 4a. Cum aliquis punitur pro peccato alterius non pœna spirituali, sed tem-

 poralı,

porali, vel quia vnus temporaliter est res alterius, vt filij & serui: vel vt peccatum vnius deriuatur in alterum, vel per imitationem, vel per modum meriti, qua ratione peccata subditorum merentur peccatorem Prælatum, siue per æqualem consensum, seu dissimulationem: vel tantum ad commendandam vnitatem humanæ societatis, ex qua vnus debet pro alio solicitus esse, ne peccet. Illud, visitans peccata parentum in filios in tertiam & quartam generationem, magis videtur ad misericordiam, quam ad seueritatem pertinere, dum non statim vindicat, sed expectat, vt saltem posteri corrigantur. 5a. Pæna dãni punitur aliquis secundũ humanũ iudiciũ etiam sine culpa, licet non sine causa. 1. cũ quis sine sua culpa est ineptus ad aliquod bonum habendum, vel consequendum: & sic propter lepram remouetur aliquis ab administratione ecclesiæ, vel propter bigamiam, vel iudiciũ sanguinis, à sacris ordinibus. 2. quia bonum in quo damnificatur, non est proprium, sed commune, vt cum clerici priuantur Episcopo, qui pertinet ad bonum ciuitatis. 3. quia bonũ vnius dependet ex bono alterius, sicut in crimine læsæ maiestatis filius amittit hæreditatem ex peccato parentis. 6a. Paruuli diuino iudicio simul aliquando puniuntur cum parentibus, quia sunt res parentum, & in eis parentes quodammodo puniuntur, & id in eorũ bonũ cedit. Aliquãdo etiam exercetur vindicta in bruta animalia, vt puniantur domini, & ad detestationem peccati. 7a. Coactio timoris non facit simpliciter inuoluntariũ, sed habet voluntarium mixtum. 8a. Apostoli pro peccato Iudæ turbabantur ex Ambros. sicut pro peccato vnius punitur multitudo.

(Iob. 34. 2. Reg. vlt. Exod. 20.)

Quæstio 109. De veritate, & vitijs oppositis.

Artic. 1. Vtrum veritas sit virtus.

(1. Concl.) Veritas, qua aliquis verum dicit, secundum quod per eam aliquis dicitur verax, est virtus. 1. ex Arist. qui eã numerat inter cæteras virtutes. 2. Virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius reddit bonũ: sed hoc ipsum, quod est dicere verum, est actus bonus; ergo. 2a. Veritas secundum quod veritate aliquid dicitur verum, non est virtus, sed obiectum & finis virtutis. Quia sic non est habitus, qui est genus virtutis, sed æqualitas quædam intellectus, vel signi ad rem intellectam, vel signatã, vel etiam rei ad suam regulam: vnde solutum primum. †3a. Quanuis laudare seipsum de vero, inquantum est confessio veri, sit bonum ex genere; tamen si sit sine debita causa, vitiosum est ex defectu aliarum circumstantiarum: idem dicas de publicatione peccati. 4a. Veritas est virtus moralis, & est in medio inter superfluum, & diminutum: tam ex parte obiecti; quia verum ex sui ratione importat quandam æqualitatem: æquale autem est medium inter maius & minus: vnde qui verum de seipso dicit, tenet medium inter eum, qui maiora, & inter eum, qui minora dicit: tum ex parte actus, cum dicit verum quãdo oportet, & secundum quod oportet: superfluum cum quis importune sua manifestat: defectus committitur, cum occultantur quando non oportet.

(2. Ethic.)

Artic. 2. Vtrum veritas sit specialis virtus.

Veritas est specialis virtus. 1. Ex Arist. qui eã connumerat cum alijs virtutibus. 2. Cum ad rationem virtutis humanæ pertineat, vt opus hominis bonum reddat, necesse est, vt vbi in actu hominis inuenitur specialis ratio bonitatis, ad hoc disponatur homo per specialem virtutem; ratio autem boni consideratur ex determinato ordine, ex Aug. sed est quidam specialis ordo secundum quod exteriora nostra, vel verba, vel facta debite ordinantur ad aliquid; sicut signum ad signatum, & ad hoc perficitur homo per virtutem veritatis, ergo. † 2a. Verum & bonum subiecto quidem conuertuntur: at secundum rationem, inuicem se excedunt. Vnde verũ secundum rationem propriam, quæ est perfectio intellectus, est quoddam particulare bonum, vt appetibile quoddam est: & bonum secundum propriam rationem, vt est finis appetitus, est quoddam verum, vt intelligibile est. & quia virtus includit rationem bonitatis, potest esse quod veritas sit specialis virtus, sicut verum est speciale bonum: bonitas autem hominis non potest esse specialis virtus, quia est genus virtu-

(4. Ethic. lib. de natura boni c. 3.)

virtutis. 3a. Quod aliquis manifestet, ꝙ circa ipsum est, pertinet ad virtutem veritatis, sicuti per se intentum: ad alias autem virtutes potest pertinere ex consequenti, & præter principale intentum: habitus vero virtutis, & vitij sortiuntur speciem ab eo quod est per se intentum; & ideo veritas est specialis virtus. 4a. Veritas vitæ, est veritas non secundum quam aliquis dicit verum, sed secundum qua aliquid est verum: & hæc communis est ad quamlibet virtutem. 5a. Simplicitas pertinet ad virtutem veritatis, quia dicitur per oppositū duplicitati, qua aliquis aliud habet in corde, aliud ostendit exterius.

Artic. 3. Vtrum veritas sit pars iustitiæ.

14 Concl. Veritas est pars iustitiæ, inquantum annectitur ei, sicut virtus secundaria principali. 1. Ex Tullio, qui enumerat inter partes iustitiæ. *lib. 2 de inuen.* 2. Ex hoc aliqua virtus iustitiæ annectitur, sicut secundaria principali, quod partim cum iustitia conuenit, partim ab eius perfecta ratione deficit: sed virtus veritatis conuenit cum iustitia, & vt est ad alterum, inquantum quæ circa ipsum sunt, vnus alteri manifestat, & inquantum iustitia æqualitatem quandam in rebus constituit, quod etiam facit veritas, quia adæquat signa rebus existentibus circa ipsum. Deficit autem à perfecta ratione iustitiæ, rationem debiti: quia iustitia attendit debitum legale, veritas morale, ergo. † 2a. Virtus veritatis attendit rationem debiti, prout vnus homo debet alteri id, sine quo humana societas seruari non posset: vt est veritatis manifestatio, sine qua non esset fides. 3a. Veritas, vt cognita, pertinet ad intellectum, sed eius manifestatio per exteriora signa est actus voluntatis. 4a. Veritas iustitiæ, vt est rectitudo regulata secundum regulam diuinæ legis, differt à veritate vitæ; quia hæc est secundum quam quis recte viuit in se, veritas iustitiæ secundum quam aliquis seruat rectitudinem legis in iudicijs, quæ sunt ad alterum, & sic neutra harum veritatum pertinet ad veritatem, de qua loquimur. Veritas doctrinæ consistit in quadam manifestatione verborum, de quibus est scientia; vnde nec ista pertinet ad hanc virtutem, sed solum veritas illa, qua aliquis, & vita, & sermone talem se demonstrat, qualis est.

Artic. 4. Vtrum virtus veritatis, magis declinet in minus.

Virtus veritatis magis declinat in minus affirmando, puta, cum quis non manifestat totum bonum, quod in ipso est. *14. Concl.* 1. Ex Arist. qui hoc docet. *4. Eth. c. 7.* 2. Quia hoc fit sine præiudicio veritatis, cum in maiore, sit etiam minus: immo prudentius fit, vt Arist. ait. Nam qui maiora de se dicunt, quam sint, sunt alijs onerosi, quasi excellere alios volētes: qui autem minora sunt gratiosi, quasi condescendentes alijs per quandam moderationem. Vnde Apost. Si voluero gloriari, &c. 2a. Declinare in minus, vt negetur sibi inesse, quod inest, non pertinet ad hanc virtutem: quia per hoc incurreret falsum: id tamen minus repugnat veritati, non secundum propriā rationē veritatis, sed secundū rationē prudentiæ, quā oportet saluare in omnibus virtutibus: quia magis repugnat prudentiæ, quod quis se iactet habere, quod non habet, quā quod nō existimet, vel dicat se nō habere, ꝙ hēt. Vnde patet ad obiecta.

Quæstio 110. De vitijs oppositis veritati.

Artic. 1. Vtrum mendacium semper opponatur veritati.

Mendacium directe, & formaliter opponitur virtuti veritatis. *14 Concl.* 1. Mendacium, ex Aug. est dicere falsum animo fallendi: sed hoc opponitur veritati, ergo. *lib. 1. de mend. c. 4.* 2. Supposito actum moralem ex duobus speciē suscipere, s. ex obiecto, & fine; nam finis ē obiectum voluntatis, quæ est primū mouens in actibus moralibus, & quęlibet potentia à voluntate mota habet suum obiectum, quod se habet in actu voluntatis ad finem, sicut materiale ad formale: tunc, omnis manifestatio, siue enunciatio, quæ est cum intentione fallendi, directe opponitur virtuti veritatis, quæ in manifestatione consistit: sed mendacium formaliter sumptum, est huiusmodi, ergo. Nam mēdacium nominatur ex eo, quod contra mentem dicitur, vnde ratio mendacij sumitur à formali falsitate, quæ tunc est, cū quis habet fallendi voluntatē, & intentionem,

nem, etiam si verum forrasse dicat; quia non est verum, nisi materialiter; & e contra, qui dicit aliquid, quod credit esse verum, licet sit falsum, non est falsum, nisi materialiter, cum sit præter intentionem, à qua formale in moralibus multum dependet. 2a. Quod aliquis intendat falsitatem in opinione alterius constituere fallendo ipsum, non pertinet ad speciem mēdacij, sed ad quandam perfectionem ipsius; sicut effectus, qui sequitur formam rei. †3a. Magis opponitur veritati, vt est virtus moralis, quod aliquis dicat verum intendēs dicere falsum, quam quod dicat falsum, intēdens dicere verum. 4a. Voces præcipuū locū tenent inter alia signa: vnde cum dicitur, mendaciū est falsa vocis significatio, nomine vocis intelligitur omne signū: ideo qui falsum nutibus significare intenderet, mendax esset. 5a. Cupiditas fallendi nō pertinet ad speciem mēdacij, sed ad perfectionem eius: quia nullus effectus pertinet ad speciem suæ causę.

Artic. 2. Vtrum mendacium sufficienter diuidatur per mendacium officiosum, iocosum, & perniciosum.

1. Concl. Mendacium tripliciter diuiditur. 1. Secundum propriam rationem, vt opponitur veritati, in iactantiam, quæ excedit verum in dicendo: in ironiam, quæ deficit à veritatis explicatione in minus. 2. Diuiditur vt habet rationem culpæ, & secundum ea, quæ ipsum aggrauant, vel diminuunt, in iocosum, quod fit propter bonum delectabile: in officiosum, quod fit propter bonum vtile, & in perniciosum, quod fit causa nocumenti. 3a. Diuiditur secundum cōparationem ad finem, in octo partes. 1. Quod est in doctrina religionis, quod est directe contra Deum. 2. Quod alicui obest, & nulli prodest. 3. Quod sic vni prodest, vt alteri obsit: & hæc tria spectant ad mendacium perniciosum. 4. Quod fit sola mentiendi, & fallendi libidine, quod proprie oritur ex habitu vitioso. 5. Quod fit cupiditate placendi. 6. Quod alicui prodest ad obtinendum pecuniam, & nulli obest. 7. Quod nulli obest, & prodest alicui ad mortem vitandam. 8. Quod nulli obest, & alicui prodest ad vitandam corporis pollutionem. Et in his quanto bonum intentum ē melius, tanto culpa mēdacij minor est. Vnde patet ad obiecta. (Gl. Aug. in Psa. 5.)

Art. 3. Vtrum omne mendacium sit peccatum.

Omne mendacium est peccatum. 1. Eccle. 7. Noli velle mentiri, & Aug. lib. contra mendacium. 2. Quod est secundum se malum ex genere, nullo modo potest esse bonum & licitum: sed mendacium est malum ex genere, quoniam vt ait Arist. est per se prauum, & fugiendum: præterea est actus cadens super materiam illicitā, quia cū voces naturaliter sint signa intellectus, innaturale est, & indebitū, quod hō aliquid voce significet, quod non habet in mente, ergo. †2a. In nulla scriptura canonica est aliquid falsum; quia periret fidei certitudo, quæ auctoritati scripturæ innititur. Quod vero in eis aliquorum verba diuersimode recitentur, non est mēdacium: quia, vt inquit Aug. Nō debemus arbitrari mentiri quemquam si pluribus reminiscentibus rem, quam audierunt, vel viderunt nō eodem modo, atque eisdem verbis eadem res fuerit indicata. 3a Obstetrices non sunt remuneratæ propter mendacium, sed ob timorē Dei, & beneuolentiam, ex qua processit mendaciū. 4a. Quæ in scriptura videntur mendacia in dictis sanctorum, sunt intelligenda secundum Aug. figuraliter, & prophetice. Abraham dicendo Sarram esse suam sororem, cęlauit veritatem, sed non dixit mendacium, quia reuera erat ēt soror. Iacob mystice dixit se esse Esau primogenitum, quia primogenitura de iure ei debebatur. Iudith laudatur, non quia mentita est Holoferni, sed propter affectum quem habuit ad salutem populi; quamuis possit dici eius verba veritatem habere secundum aliquē mysticum intellectum. 5a. Nemini mentiri licet vt aliquem à quocunque periculo liberet: licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione. 6a. Qui promittit animo faciendi, non dicit mendacium, si non faciat, sed videtur infideliter agere, quia animum mutat: potest tamen excusari ex duobus: primo si promisit manifeste illicitum, in quo peccauit, & mutando propositum bene facit; (1. Concl.; lib. 4. Eth. cap. 7; Exod. 1; lib. de cons. Euang. c. 12.)

secun-

secundo si sint mutatæ conditiones personarum,& negociorũ. 7a. Mendacium etiã iocosum ex ipso genere operis habet rationem fallendi, quamuis ex intentione dicentis non dicatur ad fallendum, nec fallat ex modo dicendi. Nec est simile de locutionibus hyperbolicis; quia quod figuratiue fit, vel dicitur, non est mendaciũ.

Art. 4. Vtrum omne mendacium sit peccatum mortale.

Concl. Non omne mendacium est peccatum mortale. 1. Ex Aug. duo sunt genera mendaciorum in quibus non est magna culpa: sed omne peccatũ mortale habet grauem culpam; ergo. 2. Peccatum mortale proprie est quod repugnat caritati: sed aliquod mendacium ex se non repugnat caritati; vt iocosum, & officiosum, ergo. 2a. Mendacium potest contrariari caritati. 1. Secundum se, ex ipsa falsa significatione: quę si sit circa res diuinas, contrariatur caritati Dei, & virtute fidei, & religionis: vnde est mortale peccatum, & grauissimum: si sit circa aliquid cuius cognitio pertineat ad hominis bonum, vel ad perfectionem scientiæ, vel morum informationẽ, &c. tunc opponitur caritati fraternæ, & proximo infert falsam opinionem, & est mortale. 2. Ob finem intentum: vt si dicatur ad iniuriam Dei, vel damnum ac infamiam proximi: quod etiam est mortale, quia ex sola intentione peccati mortalis aliquis mortaliter peccat: secus si finis intentus non sit contra caritatem. 3. Per accidens ratione scandali, vel cuiuscunque damni consequentis, quod etiam est mortale, dum quis propter scandalum nõ veretur publice mentiri. † 3a. Illud, perdes omnes, &c. & illud os quod mentitur occidit &c. & aliæ similes sententiæ, intelliguntur de mẽdatio pernicioso. 4. Mendacium intantũ est contra præceptũ decalogi, inquantum est contra dilectionem Dei, & proximi. 9a Etiã peccatũ veniale largo potest dici iniquitas, quia omne peccatũ est iniquitas: & sic loquitur Aug 6a Mendacia obstetricum quantum ad affectum beneuolentiæ in Iudæos, & ad reuerentiã diuini timoris, debetur remuneratio æterna: vnde Hiero. exponit, quod Deus ædificauit illis domos spirituales: quantum vero ad exteriorem actum mendacij non potuerunt mereri retributionem æternã, sed forte temporalem; non quod per illud beatitudinem amittere meruerint, tanquã esset peccatum mortale. 9a. Mendacium iocosum, vel officiosum non est mortale in viris perfectis, nisi forte ratione scandali, & sic potest intelligi Aug quod perfectis sit præceptum, non solum non mentiri, sed nec velle mentiri. Vel loquitur de illis qui sunt positi in statu conseruandæ veritatis ex officio: adde quod non loquitur assertiue.

[Margin: 1 Ioan. 3. | Ex brit. | Lib. de mẽd. ca. 17.]

Quæstio III. De simulatione, & hypocrisi.

Artic. 1. Vtrum omnis simulatio sit peccatum.

Omnis simulatio est peccatum. 1. Ex Glos. in comparatione duorum malorum leuius est aperte peccare, quam sanctitatẽ simulare: sed aperte peccare semper est peccatum, ergo & simulare. 2. Sicut veritati opponitur quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quam habet apud se, quod ad mendacium pertinet; ita etiã opponitur veritati; quod aliquis per signa factorum, vel rerum aliquid significet cõtrarium eius, quod in eo est, quod proprie simulatio dicitur, quæ est mendacium quoddam in signis exteriorum factorum consistens; quia nihil refert, an quis mentiatur verbis, vel alio facto: sed omne mẽdacium est peccatum, ergo. † 2a. Ex Aug. non omne quod fingimus mendacium est, sed quando id fingimus, quod nihil significat. Cum autem fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Et sic Dominus finxit se longius ire; quia composuit motum suum, quasi volentis longius ire ad figuratiue significandum quod longe erat ab eorum fide. Abraham etiã figuratiue dixit ego, & puer, &c. & vt Ambr. ait, prophetauit. 3a. Quod Hieron. dicit vtilem esse simulationem, & suo tempore assumendam, vtitur large nomine simulationis, pro quacunque fictione. Commutatio autem faciei Dauid fuit fictio figuralis: simulationem Iehu nõ necesse est excusare, quia malus fuit; remu-

[Margin: 1. Concl. | In Isa. 16. | Luc. | Gen. 22. | In epist. ad Gal. 2. | 1. Reg. 21. | 4. Reg. 10.]

neratum

peretur tamẽ à Deo non pro simulatione, sed pro zelo, quo destruxit cultum Baal. 4 Licet simulare bonum, sit malum, non tamen simulare malum est bonum; quia simulatio siue sit de bono, siue de malo, ex se mala est. 5a. Vnusquisq; potest peccatum suũ occultare sine simulatione: quia nemo mentitur ex eo quod tacet, quod est, sed quando significat, quod non est.

Art. 2. Vtrum hypocrysis sit idem quod simulatio.

1. Concl. Hypocrisis, est simulatio, non autem omnis simulatio, sed illa, qua quis simulat personam alterius: vt cum peccator simulat personam iusti. 1. Ex Isidoro, Hypocrita græco sermone latine simulator interpretatur, qui cum intus malus sit, palam se bonum ostendit. 2. Nomẽ Hypocritæ tractum est à specie eorum, qui in spectaculis contecta facie incedunt distinguentes vultum vario colore, vt ad personæ quam simulat colorem, perueniat. Vnde qui in Ecclesijs & in omni vita humana se vult videri, quod non est, Hypocrita est, simulat enim se iustum, sed non se exhibet, ergo. † 2a. Qui per bona opera, quæ facit, ex suo genere ad Dei seruitium pertinentia, non quærit Deo placere, sed hominibus, est hypocrita, non quod simulet rectum opus quod facit, sed quia simulat intentionem rectam. 3a. Habitus sanctitatis, puta religionis, significat statum, quo quis obligatur ad opera perfectionis: ideo qui talem habitum assumeret, vt se iustum ostenderet, esset Hypocrita: sed si intenderet se ad statum perfectionis transferre, & per infirmitatem deficiat, non est Hypocrita; quia non tenetur peccatum manifestare, habitum deponendo. 4a Mala intẽtio in hypocrisi cõsideratur, vt signatum, quod non respondet signo: exteriora aũt vel verba, vel opera considerantur in omni simulatione, & mendacio, sicut signa.

Lib. 10. etym. c. 8.

Artic. 3. Vtrum hypocrisis opponatur virtuti veritatis.

1a. Concl. Hypocrisis directe opponitur veritati. 1. Quia est quoddam mendacium, quod veritati opponitur. 2. Directa oppositio hypocrisis ad aliquam virtutem attendenda est secundum speciem actus, qui accipitur secundũ propriũ obiectũ: sed hypocrisis est quædam simulatio, qua quis simulat se habere personã, quã non habet, ergo directe opponitur veritati, per quam aliquis exhibet se talem vita & sermone, qualis est. 2a. Indirecta oppositio hypocrisis potest attendi secundũ quodcunque accidens: puta secundum finem aliquem remotum, &c. † 3a. Hypocrita simulans aliquam virtutem, assumit eam, vt finem secundum apparentiam, quasi volens videri eam habere: vnde non opponitur illi virtuti, sed veritati, inquantũ vult decipere homines circa illam virtutem. 4a. Hypocrisis opponitur simplicitati, prout virtus simplicitatis est eadem virtuti veritatis: quæ differunt solum ratione: nam veritas dicitur secundum quod signa concordant signatis: simplicitas autem secundum quod non tendit in diuersa. 5a. Lucrum, vel gloria est finis remotus simulatoris, vnde non sortitur inde speciem, sed ex fine proximo, qui est ostendere se alium, quam sit.

Art. 4. Vtrum hypocrisis semper sit peccatum mortale.

Hypocrisis, vt includit defectum sanctitatis, & simulationem ipsius, vt Hypocrita dicatur, qui non curat sanctitatem habere, sed solum sanctus apparere, vt cõsueuit accipi in scriptura, est peccatum mortale: quia nullus totaliter priuatur sanctitate nisi per peccatum mortale. 2 Si Hypocrita dicatur is, qui intẽdit dissimulare sanctitatem à qua deficit per peccatũ mortale, non semper ipsa simulatio est peccatum mortale, sed quandoq; veniale; quod discernendum est ex fine: qui si erit contra caritatem Dei, vel proximi, erit mortale, secus erit veniale: & is magis videtur vanus, quam malus. 1. Hypocrisis est mendacium operis, sed non omne mẽdacium operis est peccatũ mortale, ergo 2 Intentio Hypocritæ est vt videatur bonus: sed hoc non est contra caritatem, ergo. 3. Hypocrisis nascitur ex inani gloria: sed inanis gloria non est semper peccatũ mortale, ergo 4. Quia nõ quælibet perfectio sanctitatis quam quis simulat, est de pfectione saluus. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl.

Greg. li. 31. mor. c. 31.

Quæstio

Quæstio 112. De iactantia.

Artic. 1. Vtrum iactantia opponatur virtuti veritatis.

1. Concl. Iactantia propriè dicta opponitur veritati per modum excessus. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Quia licet ēt iactantia sit cũ aliquis verbis se extollit non supra id quod in se est, sed supra id quod de eo homines opinantur, quam fugiebat Apost. dicens, Parco, ne quis existimet, &c. tamen magis propriè iactantia dicitur quando aliquis verbis se extollit supra id quod in ipso est, secundum rei veritatem, ergo: quia magis iudicandum est aliquid secũdum id quod est in se, quam secundum id, quod est in opinione. Vnde soluitur primum. † 2a. Si iactantia consideretur secundum speciem actus, opponitur veritati: si aũt secundum suã causam, ex qua, & si non semper, tamē frequentius accidit, procedit ex superbia, sicut à causa interius motiua, & impellente, & sic à Greg. ponitur species superbiæ. 3a. Iactantia causatur ex diuitijs, vel occasionaliter, prout aliquis de diuitijs superbit, vel per modum finis, prout aliqui seipsos iactant, non solum propter gloriam, sed etiam propter lucrum.

Lib. 2. ethi. 17 & lib. 4. c. 7. *2. Cor. 12.* *lib. 31. Mor. ca. 31.* *Arist. 4. ethic. c. 7.*

Art. 2. Vtrum iactantia sit peccatum mortale.

1a. Concl. Si iactantia consideretur secundum se, vt est mẽdacium quoddam, quandoq; est peccatũ mortale, quandoq; veniale: mortale quando quis iactanter de se profert, quod est contra gloriã Dei, vel contra caritatē proximi; vt Pharisæus apud Lucã: veniale quando aliquis de se talia iactat, quæ neque sunt contra Deum, neq; cõtra proximum. 2a. Si iactantia cõsideretur secundum suam causam; secundum superbiam, vel appetitum lucri, aut inanis gloriæ, si causa est peccatum mortale, ēt ipsa erit pec. mor. si veniale, veniale. † 3a. Qui se iactat vt iurgia conciter, peccat mortaliter, quando iactantia est causa iurgiorũ per se: secus si sit causa per accidēs. 4a. Gl. Eccl. 6. intelligitur cũ oritur ex superbia, quæ est mortale. 5a Non semper iactantia importat mẽdacium perniciosum, sed solum quando est contra caritatem Dei, aut proximi; aut secundum se, aut secundum causam. Nam pertinet aliquando ad mendacium officiosum cum quis se iactat, vt gloriam vel lucrum acquirat, dummodo sit sine alterius damno.

Luc. 18. *Prou. 28.*

Quæstio 113. De ironia.

Artic. 1 Vtrum ironia per quam aliquis de se fingit minora, sit peccatum

Dicere minora à veritate declinãdo, vt cũ quis asserit de se aliquid vile, quod in se non regnoscit, aut cum negat de se aliquid magnum, quod tamē percipit in seipso esse, quod pertinet ad ironiã, est semper peccatũ. Quia, vt ait Aug. cum humilitatis causa mentiris, si nõ eras peccator antequã mentiaris, mẽtiendo efficeris. 2a. Dicere minora, salua veritate, dũ, s. aliqui maiora quæ sunt in seipsis reticēt, & quædã minora de se proferunt, quæ tamen in se esse recognoscunt, non pertinet ad ironiam, nec est peccatum secundum genus suum, nisi forte per alicuius circunstantiæ corruptionē. 3a. Qui à Deo erat confortatus, dixit, stultissimus sum virorum, loquebatur secundũ reputationē humanã; quia, s. humana contemnit, quæ hominũ scientia quærit: vnde subdit, scientia hominũ non est mecum, & postea, noui sanctorũ scientiã. Amos negauit se esse Prophetam origine: quia non erat de genere Prophetarum. 4a. Illud, Greg. Bonarũ mētiũ est suas ibi agnoscere culpas, vbi nulla est culpa, intelligendum est, quod homo, qui ad iustitiæ perfectionē tendit, in culpã reputat, non solum si deficiat à communi iustitia, quod vere culpa est, sed etiã si deficiat à perfectione iustitiæ, quod quandoque culpa non est. 5a. Nemo debet mētiri, vt vitet superbiã: quia nõ est faciendũ vnũ peccatũ, vt vitetur aliud. Sed ita caueatur arrogãtia, vt veritas nõ relinquatur.

1a. concl. *li. de ver. a. post. ser. 12.* *Prou. 30.* *Amos 7.* *Epist. ad Aug epi. Aug c. 10.* *22. q 2. can. Non ita.*

Artic. 2. Vtrum ironia sit maius peccatum, quam iactantia.

1a. Concl. Iactantia est grauius peccatũ, quã ironia. 1. Irones, ex Arist. & minus dicētes, gratiores secundũ mores videntur. 2. Licet ironia, & iactantia in hoc sint æqualia, quod circa conditionē personæ, vel verbis, vel quibuscunq; exterioribus signis mentiuntur: tamen plurimum iactantia ex turpiore motiuo, s. ex appetitu lucri, vel honoris, ironia vero ex hoc, quod fugit, licet inordinate,

4. Eth. c. 17

dinate, per elationē alijs grauis esse. Vnde soluitur primum, quod procedit ex parte materiæ, quia vtraq; declinat à veritate. † 2a. Quando aliquis per verba, vel signa prætendit quidē defectū in exterioribus rebus, & per hoc ipsum intendit ostendere aliquam excellentiam spiritualem: tūc licet vitium ironiæ & iactantiæ simul cōcurrant; nō tamen ironia est iactātia, quia sunt ibi secundum diuersa. 3a. Illud, Quando submiserit vocem suam; ne credideris ei, quoniam septem nequitiæ &c. intelligitur de illis, qui ex dolosa humilitate nequiter vocem suam submittunt. Arist. 4. eth. c. 7. Prou. 26. Eccl. 19.

Quæstio 114. De amicitia, quæ affabilitas dicitur.

Artic. 1. Vtrum amicitia sit specialis virtus.

Amicitia est specialis virtus. 1. Præcepta legis dantur de actibus virtutum Sed scriptura dicit, congregationi pauperum affabilem te facio, ergo. 2. Cum virtus ordinetur ad bonum, vbi occurrit specialis ratio boni, quod in ordine consistit, oportet esse specialē virtutem: sed oportet hominem conuenienter ad alios in communi conuersatione tam in factis, quam in dictis ordinari, ergo oportet esse quandā specialem virtutem, quæ hanc conueniētiam ordinis obseruet, & hæc vocatur amicitia, siue affabilitas † 2a. Duplex est amicitia; altera, quæ consistit principaliter in affectu, quo vnus alium diligit; & hæc potest consequi quamcūque virtutem. Altera quæ consistit in solis exterioribus verbis, vel factis, quæ non habet perfectam rationem amicitiæ: & hæc est specialis virtus, de qua loquimur. 3a. Omnis homo naturaliter omni homini est amicus quodā generali amore: & hunc amorē repræsentant signa amicitiæ, quæ exterius ostēdit in verbis, vel factis etiā extraneis, & ignotis, vnde non est ibi simulatio. 4a. Cor sapientum dicitur esse vbi est tristitia, non quod ipsi proximo tristitiam inferant, sed vt contristantibus consolationem conferant. Cor autem stultorum est vbi lætitia, non vt ipsi alios lætificent, sed vt aliorum lætitia perfruantur. Nam pertinet ad sapientem, vt condelectationem honestam afferat his cum quibus versatur. Psal. 132. Ecce quam bonum, &c. Contristat etiam aliquando sapiens propter bonum consequendum, vel malum fugiendum: vt Paulus fecit, & Arist. docet. [margin: 1a. concl. Ecc. 4. 5. Arist. 8. Eth. c. 3. Eccl. 7. 2 Cor. 7. 4. Eth. c. 6.]

Art. 2. Vtrum huiusmodi amicitia sit pars iustitiæ.

Hæc virtus amicitiæ est pars iustitiæ inquantum adiungitur ei, sicut principali virtuti. 1. Ex Macrobio qui hoc docet. 2. quia cōuenit cū iustitia prout est ad alterū; deficit tamen à perfecta iustitia, quia non habet perfectam debiti rationem, prout aliquis alteri obligatur, vel debito legali; ad cuius solutionem lex cogit, vel alio debito proueniente ex beneficio suscepto, sed solum attendit quoddam debitum honestatis; quod magis est ex parte ipsius virtuosi, quam ex parte alterius. † 2a. Homo tenetur ex quodā naturali debito honestatis, vt alijs delectabiliter conuiuat; nisi propter aliquam causam necesse sit aliquando eos vtiliter contristare: ideo amicitia aliquo modo est pars iustitiæ. 3a. Ad temperantiam pertinet refrenare delectationes sensibiles; sed hæc virtus consistit circa delectationes in conuictu, quæ ex ratione proueniunt: vnde non est pars temperantiæ 4a. Quod hæc virtus similiter ad notos & ignotos operetur, non est intelligendum, quod eodem modo quis debeat colloqui, & conuiuere notis, & ignotis; sed similitudo in hoc est, quod quoad omnes oportet facere, quod decet. [margin: 1 Concl. Lib. 1. in Sō Scip. Arist. 4. Eth. c. 6.]

Quæstio 115. De adulatione.

Artic. 1. Vtrum adulatio sit peccatum.

Adulatio est peccatum. 1. Ex Glos. super illud, Væ qui cōsuunt puluillos. i. suauem adulationem. 2 Amicitia siue affabilitas licet principaliter intendat delectare, tamen vbi necesse est propter aliquod bonum exequendum, vel malum fugiendum etiam contristat. Si quis ergo velit in omnibus ad delectationem loqui, excedit modum in delectando: sed hoc pertinet ad adulationem, siue hoc fiat sola intentione delectandi, siue lucri consequendi; qui primo modo facit, dicitur placidus, qui altero, dicitur adulator: verum cōmuniter adulatio tribuitur omnibus, qui supra modum alios verbis, vel factis in cō- [margin: 1a. Concl. Ezech 13.]

muni

communi conuersatione delectant. † 2a. Laudare aliquem ad delectationem cõtingit & bene & male, prout debitæ circunstantiæ, vel seruantur, vel prætermittuntur: si seruentur pertinebit ad virtutẽ amicitiæ, si non seruentur, ad adulationem. 3a. Etiã vituperare malum, debitis circunstantijs non adhibitis, est malum. 4a. Nihil prohibet duo vitia esse contraria, vnde sicut detractio est mala, ita adulatio, quæ ei contrariatur, licet non respectu finis: quia adulator delectationem, detractor infamiam quærit.

Art. 2. Vtrum adulatio sit peccatum mortale.

Concl. Adulatio aliquando est peccatum mortale, aliquando veniale. Quia peccatum mortale est quod caritati opponitur: sed adulatio quandoq; caritati contrariatur, quandoque non, ergo. Cõtrariatur primo ratione materiæ, vt cum laudatur peccatum, quod est contra dilectionẽ Dei, quia contra eius iustitiam loquitur, & contra dilectionem proximi, quem in peccato fouet: vnde est peccatum mortale. Isa. væ qui dicitis malum bonum. Secundo ratione intentionis, vt cum quis adulatur, vt fraudolenter alicui noceat, vel corporaliter, vel spiritualiter, quod etiam est peccatum mortale. Tertio per occasionem, vt cum laus adulatoris sit alteri occasio peccandi, licet sit præter adulatoris intentionem. In hoc considerandum est an sit occasio data, vel accepta, & qualis ruina cõsequatur. Non contrariatur caritati, cum quis ex sola auiditate delectandi alios, vel ad euitandum aliquod malum, vel consequendum aliquid in necessitate, alicui adulatus fuerit: quod est tantum veniale peccatum. Vnde Aug. inter peccata minuta hoc numerat. † 2a. Auctoritates allatæ in primo arg. intelliguntur de adulatore, qui laudat alterius peccata. 3a. Quæ afferuntur in 2. de eo, qui adulatur animo nocendi. 4a. Auctoritas canonis de eo, qui proditorie alteri adulatur.

Capit. 5.

Prou. 27.

Ser. 4. de purgato.

Quæstio 116. De litigio.

Artic. 1. Vtrum litigium opponatur virtuti amicitiæ seu affabilitatis.

1a Concl. Litigium proprie in verbis consistit, cũ vnus verbis alterius contradicit: tunc, si contradictio cõtingat propter personam dicentis cui contradicens consentire recusat propter defectũ amoris, videtur ad discordiam caritati contrariam pertinere: si cõtradictio oriatur ratione personæ, quã aliquis contristare non veretur, tunc fit litigium, quod amicitiæ siue affabilitati opponitur, ad quam pertinet delectabiliter alijs conuiuere. Vnde Arist. litigium opponit amicitiæ: & eos qui contristant discolos & litigiosos vocat. † 2a. Contentio pertinet magis proprie ad cõtradictionem discordiæ, sed litigium ad eam contradictionem, quæ fit animo contristãdi. 3a. Licet litigium oriatur quando ex ira, non tamen est necesse quod opponatur mansuetudini; quia directa oppositio vitiorum ad virtutes, non attenditur secundũ causas: quia vnum vitium ex diuersis causis potest oriri. 4a. Illud, vnde bella, & lites in vobis? Nonne ex concupiscentijs vestris? intelligitur de concupiscentia secundum quod est generale peccatum, ex quo omnia vitia oriuntur.

4. Eth. c. 6

Iacob. 4.

Artic. 2. Vtrum litigium sit grauius peccatum, quam adulatio.

1a Conc. Secundum speciem litigium ẽ grauius peccatum, quã adulatio. 1. Tanto aliquod vitium est grauius, quanto magis repugnat oppositæ virtuti: sed litigiũ est huiusmodi; quia virtus amicitiæ principalius tendit ad delectandum, quam ad contristandum, ergo. 2. Illud vitium est grauius, quod spirituali statui magis repugnat: sed huiusmodi est litigiũ, ex Apostolo, ergo. 2a. Secundum exteriora motiua aliquando adulatio est grauior: vt cum quis intendit per deceptionem indebitũ honorem, vel lucrũ acquirere: aliquando est grauius litigium, vt cum homo intendit, vel veritatem impugnare, vel dicentem in contẽptum adducere. † 3a. Sicut adulator potest nocere occulte decipiendo, ita litigiosus potest interdum nocere manifeste impugnando: quod grauius est, propter violentiam; sicuti eadem ratione grauior est rapina, quam furtum. 4a. Nõ semper illud est grauius, quod est turpius: nam peccata carnalia turpiora sunt, & tamen spiritualia

1 Tim 3.
2 Tim. 2.

sunt grauiora Vnde licet adulatio, quia ẽ cum dolo, sit turpior, non tamen est grauior: quamuis etiã de ipsa magis verecundetur, homo; quia verecũdia sequitur turpitudinem. Vnde soluitur tertium.

Quæstio 117. De liberalitate.

Artic. 1. Vtrum liberalitas sit virtus.

1a Concl. Liberalitas est virtus. 1. Multas ait Ambro. in Euangelio doctrinas habemus iustæ liberalitatis: sed in Euang. nõ docentur nisi quæ ad virtutẽ pertinent, ergo. 2. Bene vti his quibus male vti possumus, ex Aug. pertinet ad virtutem: sed possumus bene, & male vti nõ solum his quæ intra nos sunt, sed etiam his quæ sunt extra, scilicet rebus ad sustentationẽ vitæ cõcessis, ergo liberalitas est virtus: quia ad eã pertinet bene vti his rebus. †2a. Secũdũ Basil. superabundantia diuitiarum datur aliquibus à Deo, vt meritum bonæ dispensationis acquirant, quare liberalis, cum pauca vni sufficiant, plura laudabiliter in alios expendit, quam in seipsum: ita tamen vt sic in alios intendat, quod omnino se, & suos non despiciat, quod non esset liberalitatis. 3a. Ad liberalem non pertinet ita diuitias emittere, vt non remaneat sibi, vnde sustentetur, aut vnde virtutis opera exequatur, quibus ad beatitudinẽ prouenitur, ex Arist. & Ambr. Nisi forte quis, vt Elisæus omnia sua pauperibus daret, vt nulla cura domestica teneretur, quod pertinet ad perfectionem. 4a. Nihil prohibet aliquos virtuosos, licet sint pauperes, esse liberales: quia, vt Arist. inquit, secundum substantiam id est facultatem diuitiarum liberalitas dicitur: non enim in multitudine datorum, sed in dantis habitu cõsistit.

li. 3. offi. c. 30.

Ser. ad diuites.

4. Eth ca. 1. lib. 1. offi. ca. 20. Ambr. 1. offi c. 30. 4. Eth. c. 1.

Art. 2 Vtrum liberalitas sit circa pecunias.

1a Concl. 4. Eth. c. 1. Propria materia liberalitatis est pecunia. 1. Nam, vt Arist. ait, est medietas quædam circa pecunias. 2. Ad liberalem pertinet esse emissiuum, quod etiam ex ipso nomine patet: nam cum aliquis à se aliquid emittit, quodammodo illud à sua custodia & dominio liberat, & animum suũ ab eius affectu liberum esse ostendit, vnde etiã largitas nominatur: sed quæ emittenda sunt ab vno homine in alium, sunt bona possessa, quæ nomine pecuniæ significantur, ergo. †2a. Immediata materia liberalitatis, sunt interiores passiones; sed pecunia exterior est obiectum ipsarũ passionum: quia non attenditur in quantitate dati, sed in affectu dantis: affectus autẽ disponitur secundum passiones amoris, & concupiscentiæ, & per consequens delectationis & tristitiæ, &c. 3a. Nomine pecuniæ intelliguntur omnia, quorum dignitas numismate mensuratur; & sic comprehenduntur diuitiæ naturales, & artificiales. 4a. Pecunia est etiam materia iustitiæ, sed alia ratione, scilicet vt æqualitatẽ constituit in his rebus.

Arist. loco cit.

Artic. 3. Vtrum vti pecunia sit actus liberalitatis.

1a. Concl. 4. Eth. c. 1. Proprius actus liberalitatis est vti pecunia, vel diuitijs. 1. Vnoquoque is optime vtitur, qui habet circa singula virtutem, ex Arist ergo diuitijs vtetur optime, qui habet circa pecuniam virtutem: sed huiusmodi est liberalis, ergo. 2. Quælibet virtus conuenienter se habet ad suum obiectum, ex quo sumitur species actus: sed obiectum, seu materia liberalitatis est pecunia, & quidquid pecunia mensurari potest, ergo. †2a. Ad liberalitatem pertinet bene vti diuitijs, inquantum huiusmodi: ad iustitiam sub ratione debiti, & ad magnificentiam secundum quod assumuntur in alicuius operis magni expletionẽ. 3a Ad liberalem non solum pertinet vti pecunia, sed etiam eam præparare & conseruare ad idoneos vsus: & ita liberalis nõ solum est dare, sed etiam conseruare & accipere. 4. Vsus pecuniæ est duplex, alter ad seipsum, qui videtur ad sumptus, & expensas pertinere: alter ad alios, qui pertinet ad dationes; ideo liberalitatis est, ne quis propter immoderatũ amorẽ pecuniæ impediatur à cõuenientibus expensis, neque à conuenientibus dationibus: licet nomẽ liberalitatis sit præcipue circa dationes.

Artic 4. Vtrum ad liberalitatem maxime pertineat dare.

1a Concl. 4. Eth. c. 4. Liberalis maxime laudatur ex datione. 1 Liberalis enim, ex Arist. est superabũdare in datione 2 Proprium est liberalis vti pecunia; cuius vsus in emissione consistit; quia acquisitio magis assimilatur generationi, & custodia habitui, quæ emissio,

quan-

quanto fit ad aliquid distantius, tanto à maiori virtute procedit: sed proprium est virtutis, vt præcise tendat in id, quod perfectius est: quia virtus est perfectio quędā, ergo ad liberalitatem maxime pertinet dare, quia ex maiori virtute procedit, quod aliquis emittat pecuniam dando alijs, quam expendēdo eam circa seipsum †2a. Ad prudentiam pertinet custodire pecuniam, ne surripiatur, aut inutiliter expendatur; sed vtiliter eam expendere est maioris prudentiæ, quam vtiliter eam conseruare, quia plura sunt attendenda in vsu, qui assimilatur motui, quam in conseruatione, quæ assimilatur quieti. 3a. Ad liberalitatem pertinet conuenienter dare, cui opponitur non dare, quod conuenienter est dandum, & dare aliquid inconuenienter: & de vtroque tristatur liberalis; sed de primo magis: quia plus opponitur proprio actui, & ideo non dat omnibus. 4a. Ad liberalem nō pertinet, vt sit promptus ad recipiendum, & multo minus ad perēdum, quia liberalitas est principium dationis, & nō est idem principium agendi, & patiendi. 5a. Ad liberalem non tam pertinet expēdere in seipsum, quia ad hoc inclinatur à natura, quam in alios, quod proprie pertinet ad virtutem.

Art. 5. Vtrum liberalitas sit pars iustitiæ.

1. Concl. Liberalitas à quibusdam ponitur pars iustitiæ, sicut virtus ei annexa, vt principali; non quod sit species eius, cum iustitia exhibeat alteri quod eius est, liberalitas autem quod suum est: sed quia habet quandam conuenientiam cum iustitia: primo, quia principaliter est ad alterum; deinde quia est circa res exteriores, vt iustitia. Vnde Ambr. Iustitia ad societatem generis humani refertur, &c. † 2a. Quanuis liberalitas non attendat debitū legale, vt iustitia attendit, tamen debitū morale, non ex aliqua obligatione, sed ex quadā decentia. 3a. Liberalitas non pertinet proprie ad temperantiam; quia hæc est circa concupiscentias corporaliū delectationū: concupiscentia autem pecuniæ, & delectatio non est corporalis, sed magis animalis. 4a. Datio beneficentiæ, & misericordiæ procedit ex eo, quod homo est aliqualiter affectus circa eum, cui dat; & id. eo talis datio pertinet ad caritatem, vel amicitiam. Non sic datio liberalitatis, quæ procedit ex eo, quod dans est aliqualiter affectus circa pecuniam, dum eam non concupiscit: vnde amicis, & ignotis dat quando oportet.

lib. 1. de offi ca 28.

Artic. 6. Vtrum liberalitas sit maxima virtus.

Liberalitas non est maxima virtutum. 1. Concl. 1. ex Ambros. Iustitia est excellentior liberalitate, sed liberalitas gratior: & Aristot. Fortes, & iusti maxime honorantur, & post hos liberales. 2 Cum quælibet virtus tendat in aliquod bonum, oportet vt illa quæ tendit per se in maius bonum, sit secundū se potior: sed aliæ respectu liberalitatis sunt huiusmodi, quia liberalitas tendit per se ad ordinādam affectionem circa pecuniarum vsum; quæ sunt bona externa, temperantia ad ordinandas concupiscentias circa proprium corpus, fortitudo & iustitia ordinant hominem circa bonum commune: sed bonum publicum præeminet bono priuato, & bonum corporis, bono exteriorum rerum, ergo. Omnibus autem præferuntur virtutes, quæ ordinantur ad bonum diuinum. 2a. Liberalitas ex consequenti ordinatur ad omnia prædicta bona: quia ex hoc quod homo non est amatiuus pecuniæ, sequitur vt de facili vtatur ea, & ad seipsum, & ad vtilitatem aliorum, & ad Dei honorem, & secundum hoc habet quandam excellentiam. † 3a. Propter liberalitatem non fit aliquis maxime similis Deo; quia datio diuina magis videtur pertinere ad caritatē, quā ad liberalitatē. 4a. Non solum liberalitas, sed quælibet virtus participat rationem boni, quantū ad emissionem proprij actus, qui quarundam virtutum meliores sunt, quam pecunia, quam emittit liberalis. 5a. Liberales maxime amantur, non quidem amicitia honesti, quasi meliores, sed amicitia vtilis

loc. cit. li. 1. Rhe c. 8.

Quæstio 118. De vitijs liberalitati oppositis.

Artic. 1. Vtrum auaritia sit peccatum.

Auaritia est peccatum. 1. Sint mores 1. Concl. sine auaritia, ait Paul. 2. In his, in quibus Heb. vlt. bonum

Arist. 1. Polit. c. 6. bonum consistit in aliqua mensura, necesse est, vt per excessum, vel diminutionem illius mensuræ malum proueniat: sed bonum hominis circa bona exteriora, quæ habent ratione vtilium ad finem, necesse est, vt consistat in quadam mensura, quia quæ sunt ad finem, debent commensurari fini, ergo in excessu huius mensuræ consistit peccatum, dum s. quis supra modum vult eas acquirere, vel retinere, quod pertinet ad auaritiam. † 2a. Appetitus rerum exteriorum est quidem homini naturalis, sed vt eorum, quæ sunt propter finem: vnde intãtum vitio caret, inquantum continetur sub regula ratione finis, quam regulam auaritia excedit. 3a. Si auaritia importet immoderantiam circa res exteriores, quantum ad acceptionẽ, & conseruationem; est directe peccatum contra proximum; si importet immoderantiam circa interiores affectiones, quas quis ad diuitias habet, est peccatum hominis in seipsum: quia per hoc deordinatur eius affectus; ex consequenti est peccatũ contra Deum, prout homo propter bonũ temporale contemnit æternum. 4a. Licet senex propter naturæ defectum auidius exteriorum rerum requirat subsidia: non tamen à peccato excusatur, si debitam rationis mensuram excedat.

Art. 2. Vtrum auaritia sit speciale peccatum.

1. Concl. Auaritia est quoddam speciale peccatũ, secundum quod est immoderatus amor habendi possessiones, quæ nomine pecuniæ designantur. 1. Quia Paul. connumerat eam inter alia specialia peccata. 2. Vbi est specialis ratio boni, quod inordinate appetitur, ibi est specialis ratio peccati; quia peccata sumunt speciem ab obiecto, quod est illud bonum, in quod tendit inordinatus appetitus: sed in diuitijs est particularis ratio boni vtilis, quod auaritia inordinate appetit, ergo. 2a. Auaritia large sumpta designat omnem inordinatum appetitum habẽdi quamcunq; rem; vt scientiam, altitudinem, &c. & sic non est speciale peccatum. Vnde patet ad primum. † 3a. Auaritia proprie est circa ea, quæ habent rationem boni vtilis: vnde licet quis voluptates, & honores possit pecunia consequi: tamen, quia habẽt aliam rationem appetibilitatis, ideo eorum appetitus non dicitur auaritia, vt est speciale peccatum. 4a. Glos. quæ ait, concupiscentiam auaritiæ esse omne malum, loquitur de concupiscentia inordinata cuiuscunque rei.

Rom. 1.

Greg. hom. 6. in euang.

Art. 3 Vtrum auaritia opponatur liberalitati.

1. Concl. Auaritia, vt importat immoderantiam circa interiores affectiones diuitiarum, vt cũ quis nimis amat, vel desiderat eas, opponitur liberalitati, quæ moderatur huiusmodi affectiones. Auarus enim vt ait Sapiens, non implebitur pecunia, & qui amat, &c. sed non impleri pecunia, & inordinate eam amare, est contrarium liberalitati, ergo. 2a. Auaritia, vt importat immoderantiam immediate, circa ipsam acceptionem, & conuersationem diuitiarũ, prout aliquis acquirit pecuniam, vltra debitum, aliena surripiendo, & retinendo, opponitur iustitiæ. Duplex enim ex Chrysost. est iustitia, altera generalis, altera specialis, cui opponitur auaritia. Idem docet Arist. Vnde soluitur primum. † 3a. Iustitia proprie statuit mensuram in acceptionibus, & conseruationibus diuitiarum secundum rationem debiti legalis; sed liberalitas constituit mensuram rationis principaliter in interioribus actionibus, & cõsequenter in exteriore acceptione, & emissione pecuniarũ, secundum rationem debiti moralis. 4a. Auaritia, vt opponitur iustitiæ, non habet vitium oppositũ: quia ei opponitur minus habere, quod non habet rationem culpæ, sed pœnæ: vt autem opponitur liberalitati, habet vitium prodigalitatis oppositum.

Eccle. 5.

Hom. 6. et varijs locis in Matt. lib. 3. Eth cap. 1. & 2.

Art. 4. Vtrum auaritia sit peccatum mortale.

1a. Concl. Auaritia, vt opponitur iustitiæ, ex genere suo est peccatum mortale. Quia sic ad eã pertinet quod aliquis iniuste accipiat, & retineat; quod spectat ad rapinam, vel furtum, quæ sunt peccata mortalia: Licet quandoque possit esse peccatum veniale propter imperfectionem actus. Vnde soluitur primũ. 2a. Auaritia, vt opponitur liberalitati est inordinatus amor diuitiarum, qui si intantum crescat, vt præferatur

tur caritati, erit peccatum mortale, si autem non præferatur, erit veniale. † 3a. Ex Basilio colligitur tantum, quod auaritia sit peccatum mort. in eo casu, quo aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare, vel propter periculum necessitatis, &c. 4a. Tunc cupido diuitiarũ, obtenebrat animam proprie, quando excludit lumen caritatis. *Serm. ad diuit.*

Art. 5. Vtrum auaritia sit, maximum peccatorum.

1a Concl. Auaritia nõ est simpliciter maximum peccatorum. 1. Adulteriũ est grauius peccatum, quam furtum, sed furtum pertinet ad auaritiam, ergo. 2. Cum grauitas peccati formaliter sit pensanda ex parte boni, quod corrumpitur, quanto bonum, quod per peccatum corrumpitur, erit maius, tãto peccatum grauius erit: Et sic peccatum quod est contra Deum erit grauissimum, & sub hoc est peccatum quod est contra personã hominis, sub quo est illud, quod est contra res exteriores, quæ pertinent ad auaritiam. 2a. Si grauitas peccatorum attẽdatur ex parte boni, cui inordinate subditur appetitus humanus, peccatum auaritiæ, quo appetitus humanus subijcitur exterioribus rebus habet quodámmodo deformitatem maiorem: quia sic quanto bonum minus est, tanto peccatum est deformius: sed bonũ exteriorum rerum est infimum inter humana bona, ergo: & sic intelligitur illud, Auaro nihil est scelestius: & aliæ huiusmodi auctoritates. Vnde soluitur primum. † 3a. Cum Aug. ait, venenum caritatis esse cupiditatem, intelligitur de cupiditate generaliter cuiuscunque boni, non autem specialiter de auaritia. 4a. Auaritia dicitur insanabilis ex parte defectus humani: vnde propter hoc, nõ ostenditur peccatum esse grauius, sed quodámmodo periculosius: secus quando insanabilitas est ex parte contemptus: vt cũ quis contemnit misericordiam, vel iustitiam diuinam, quod pertinet ad peccatum in Spiritum sanctum. 5a. Auaritia dicitur idolorum seruitus propter aliquam similitudinem: quia tam auarus: quã idololatra subijcit se creaturæ exteriori; verum

Prou. 6.

Eccl. 10. lib 83. q. 36.

Arist. 4. Eth. c. 2.

Ephes. 5.

diuerso modo: ille exhibendo ei cultũ diuinum, hic immoderate cõcupiscendo ad vsum: vnde non oportet, quod auaritia habeat tantam grauitatem, vt idololatria.

Art. 6. Vtrum auaritia sit peccatum spirituale.

Auaritia est peccatum spirituale. 1. Ex Greg. qui eam computat inter vitia spiritualia. 2. Illa sunt peccata spiritualia, quæ perficiuntur in spiritualibus delectationibus, absque carnali; quia peccatum præcipue consistit in affectu, & animæ affectiones terminantur ad delectationes, & tristitias: sed huiusmodi est auaritiæ; quia auarus delectatur in hoc, quod considerat se possessorem diuitiarũ, ergo. † 2a. Licet auaritia sit circa obiectum corporale, non ideo est carnale peccatum: quia auarus in ea non quærit corporalem delectationẽ, sed solum animalem. 3a. Similiter, licet procedat ex aliquo defectu carnis, non ideo est carnale; quoniam motus recipit speciem à termino ad quem, & non à termino à quo. 4a. Chrys. comparat auarũ dæmoniaco, non quod vexetur in carne; sed per oppositum: vt sicut ille de quo legitur Mar. 5 se denudabat, ita auarus se diuitijs onerat. *1. Concl.* *lib. 31. Moral. c. 31.* *Arist. 2. Eth. c. 11.* *Hom. 21. in Matt.*

Artic. 7. Vtrum auaritia sit vitium capitale.

Auaritia quæ consistit in appetitu pecuniæ, est vitium capitale. 1. Ex Greg. qui eam connumerat inter ista vitia. 2. Illud peccatũ ex quo alia vitia oriũtur ratione finis, est vitium capitale: huiusmodi est auaritia, cum sit appetitus diuitiarum; ergo: minor patet: quia diuitiæ per se promittunt sufficientiam; omnia enim obediunt pecuniæ: sed sufficientia est vna de conditionibus fœlicitatis, quæ est finis, & maxime appetibilis, ergo. † 2a. Non oportet quod principale vitium opponatur principali virtuti; vnde licet liberalitas non sit principalis virtus, quia nõ respicit ad principale bonum rationis; auaritia tamen est principale vitium; quia respicit ad pecuniam, quæ habet quandam principalitatem inter bona sensibilia. *1a. Concl.* *lib. 31. Moral. c. 31.* *Eccle. 10.* *Boet. lib. 3. de cons. pros. 3.*

3a. Ex

digalitas proficiscitur: vt cum quis prodige vitam consumit intentione captandi fauorem aliquorum. 3a. Hortatur Paul. diuites, vt facile tribuant, & communicent sua; sed secundum quod oportet, quod non faciunt prodigi. 4a. Superexcessus prodigalitatis nō attenditur principaliter, secundum quantitatē dati, sed magis inquantum excedit id, quod fieri oportet: vnde qui omnia sua dant propter Christū, non sunt prodigi, sed perfectæ liberales.

1. Tim. vlt.

Ma. 19.

Artic. 3 Vtrum prodigalitas sit grauius peccatum, quam auaritia.

1. Concl. Prodigalitas secundum se considerata, minus est peccatum, quam auaritia. 1. Ex Arist. prodigus multum videtur melior il liberali. 2. Auaritia magis differt à virtute opposita. 3. Prodigus est multis vtilis, quib. dat, auarus nulli, nec sibijpsi. 4. Prodigalitas est facile sanabilis; tum quia homo declinat ad senectutem, quæ est contraria prodigalitati: tum quia facile peruenit ad ægestatem: & etiam quia de facili perducitur ad virtutem propter conformitatem, quam habet cum ipsa: non sic auarus, ratione dicta. † 2a. Tam prodigus, quam auarus peccant, & in seipsos, & in alios, diuersa ratione: tamen prodigus in hoc minus peccat, quod sic sibi, & quibusdam nocet, vt aliquibus prosit: auarus nec alijs, nec sibi. 3a. Prodigi; qui propter intemperantiam superflue consumunt, sunt peiores, quam auari; quia hoc iam nominat simul peccata multa. Quod autem auarus abstineat ab accipiendis alienis, & si in se laudabile videatur: tamen ex causa propter quam facit, vituperabile est: quia non vult ab alijs accipere, ne cogatur alijs dare. 4a. Non ex eo quod prodigalitas opponitur prudentiæ est grauius peccatum: quia omnia vitia opponuntur prudentiæ prout ab ea omnes virtutes diriguntur: & ideo ex eo, quod vitium soli prudentiæ opponitur, leuius putatur.

4. Eth. c. 1.

Quæstio 120. De epijcia, seu æquitate.

Artic. 1. Vtrum Epijcia sit virtus.

1a. Concl. Epijcia est virtus. 1. Ex Arist. qui hoc in Ethicis docet. 2. Cum leges ab hominibus institutæ, quandoq; patiantur instātiam; nec potuerit dari lex, quę in omnibus simpliciter obseruanda esset, propter diuersitatem circa actus humanos contingentē; necessaria profecto est virtus, per quam iudicetur in quo casu à communi lege recedendum sit; ita vt potius intentio legislatoris attendatur, quam verba legis posita: sed ad hoc ordinatur epijcia; quæ apud nos appellatur æquitas, ergo. † 2a. Epijcia non definit iustum simpliciter, sed iustum quod est lege determinatum: nam sequi verba legis in quibus non oportet, vitiosum est. Vnde habetur in codice. Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legislatoris nititur voluntatē. 3a. Ille de lege iudicat, qui dicit eam non esse recte positam; sed qui dicit verba legis non esse in hoc casu seruanda, non iudicat de lege, sed de aliquo negotio particulari, quod occurrit. 4a. In manifestis non est opus circa verba legis interpretatione principis, sed excusatione. Interpretatio ergo principis, requiritur in dubijs.

5. Eth. c. 10.

In con. de legib. & cōst.
Aug. lib. de relig. ca. 31.
lib. 5. Eth. cap. 20.
In cod. loc. cit.

Art. 2. Vtrum epijcia sit pars iustitiæ.

1a. Concl. Epijcia est pars subiectiua iustitiæ. 1. Epijcia, ait Arist. est quoddam iustum, ergo. 2. Illa est pars subiectiua, de qua essentialiter totum prædicatur, & est minus: at huiusmodi est epijcia, quæ est iustitia quędā, vt ait Arist. ergo. 2a. Iustitia prius prædicatur de Epijcia, quā de iustitia legali. Sicuti ens, prius de substātia, quam de accidente. Quia legalis dirigitur secundū epijciā. Ex quo sequitur, quod epijcia sit quasi superior regula humanorum actuum. † 3a. Si iustitia legalis dicatur, quæ obtemperat legi, siue quantum ad verba legis, siue quantum ad intentionem legislatoris, quæ potior est; Epijcia est pars potior legalis iustitiæ: si autem iustitia legalis dicatur ea, quæ solum obtemperat legi, secundum verba legis, sic epijcia non est pars legalis iustitiæ, sed iustitiæ communiter dictæ, & est diuisa à legali, sicut excedens ipsam. 4a. Epijcia est quidem melior quadam iustitia, scilicet legali, sed non omni iustitia. 5a. Epijcia potest pertinere ad temperantiam, prout eius nomen apud Græcos per quādam similitudinem transfertur ad omnes moderationes.

5. Eth. c. 1.

Arist. 5. Eth. c. 10.

Quæstio 121. De pietate.

Artic. 1. Vtrum pietas sit donum.

1a. Concl. Pietas secundum quam cultum, & officium exhibemus Deo, vt patri per instinctum Spiritus sancti, est Spiritus sancti donum 1. Quia ab Isa. numeratur inter dona. 2. Dona Spiritus sancti sunt quædam habituales animæ dispositiones, quibus est prompte mobilis à Spiritu sancto, à quo inter cætera homo mouetur ad hoc, vt affectum quendam filialem habeat ad Deum: sed ad pietatem proprie pertinet officium, & cultum patri exhibere, ergo. † 2a. Pietas, quæ exhibet patri carnali officiũ & cultum, est virtus, non donum. 3a. Religio est potior pietate, vt est virtus: sed pietas, vt est donum, est potior religione. 4a. Pietas, vt donum, non solum exhibet cultum, & officium Deo, sed etiam omnibus hominibus propter Deum. Vnde ad eam pertinet honorare sanctos, non contradicere scripturæ, &c. & ex consequenti subuenire in miseria constitutis. Et quamuis iste actus non habeat locum in patria, præcipue post diem iudicij; habebit tamẽ locum præcipuus actus eius, scilicet reuereri Deum affectu filiali.

Isa. 11. Rom. 8. Greg. 1. Mor. cap. 22.

Artic. 2. Vtrum dono pietatis respondeat secunda beatitudo, scilicet Beati mites.

1. Concl. In coaptatione beatitudinum ad dona si conuenientia consideretur secundum rationem ordinis, quam secutus est Aug. secunda beatitudo correspõdet dono pietatis. Quia ipse attribuit primam beatitudinem vltimo dono, s. timori, secundam pietati, &c. Si autem conuenientia attendatur secundum propriam rationem doni & beatitudinis, oportet quod adaptatio sit secundum obiecta & actus: & sic pietati magis respondent quarta, & quinta beatitudo, quam secunda; quæ habet aliquã conuenientiam cum pietate, inquantum per mansuetudinem tolluntur impedimenta actuum pietatis. Vnde patet ad primum. † 2a. Secundum proprietatem beatitudinum & donorum, oportet quod eadem beatitudo respondeat scientiæ & pietati: sed secundum rationem ordinis diuersæ beatitudines eis adaptantur. 3a. Bonitas, & benignitas in fructibus directe possunt attribui pietati, mansuetudo autem indirecte, vt dictum est.

1. de serm. Domini in mõte, lib. 1. c. 1.

Quæstio 122. De præceptis iustitiæ.

Artic. 1. Vtrum præcepta decalogi sint præcepta iustitiæ.

1. Concl. Præcepta decalogi oportuit ad iustitiã pertinere. 1. Quia ordinantur ad alterũ, vt iustitia. 2. Præcepta decalogi sunt prima principia legis, quibus statim ratio naturalis assentit, sicut manifestissimis principijs: sed ratio debiti, quæ requiritur ad præceptum, manifestissime apparet in iustitia, quæ est ad alterum; quia quisque est obligatus alteri reddere quod debet, ergo. Vnde tria prima sunt de actibus religionis, quæ est potissima pars iustitiæ: quartum, de actibus pietatis, quæ est secunda: reliqua de actibus iustitiæ communiter dictæ inter æquales. † 2a. Lex intendit omnes homines facere virtuosos, sed ordine quodam, scilicet vt prius tradat præcepta in his, in quibus est manifestior ratio debiti. 3a. Iudicialia præcepta sunt determinationes moralium præceptorum, vt ordinantur ad proximum; sicut cæremonialia sũt determinationes moralium, vt ordinantur ad Deum. Vnde non continentur in decalogo; sed sunt determinationes decalogi: & sic ad iustitiam pertinent. 4a. Quæ pertinent ad bonum commune non fuerunt ponenda inter præcepta decalogi; sed inter iudicialia: quia oportet diuersimode dispensari secundum hominum diuersitatem. 5a. Præcepta decalogi pertinent ad caritatem, vt ad finẽ; sed ad iustitiam, prout immediate sunt de actibus iustitiæ.

Arist. 5. Eth. c. 1. 1. Tim. 1.

Art. 2. Vtrum primum præceptum decalogi conuenienter tradatur.

1a. Concl. Conuenienter traditur primum præceptum decalogi. 1. Ex auctoritate scripturæ. 2. Cum ad legem pertineat facere homines bonos, oportet, vt præcepta legis ordinentur secundum ordinem generationis, qua homo fit bonus: sed secundum hunc ordinem primum præceptum debuit esse de religione, & ad tollendam impedimenta religionis, ergo. Nam in ordine

gene-

generationis duo attenduntur: primum, vt prima pars primo constituatur, quæ in bonitate animæ, est bonitas voluntatis: sed bonitas voluntatis attenditur ad obiectum suũ, quod est finis, ideo in eo qui erat per legem instituendus ad virtutem, primo oportuit quasi iacere quoddã fundamentum religionis, per quam homo debite ordinaretur ad Deum, qui est vltimus finis voluntatis humanę. Attenditur deinde, vt contraria, & impedimenta tollantur; & ideo circa religionem primo homo erat instituendus, vt impedimenta veræ religionis excluderet: sed præcipuum impedimentum religionis est, quod homo falso Deo adhæreat: ideo in primo præcepto excluditur cultus falsorum Deorum, ergo. † 2a. Quanuis affirmatio naturaliter sit prior negatione, tamen in via generationis, negatio, qua remouentur impedimenta, est prior, & sic primum præceptum est negatiuum. 3a. Dicitur, Non habebis Deos alienos, ratione illorum, qui quasdam creaturas pro alijs colebant sine institutione imaginum: Dicitur, Nec facies tibi sculptile ad prohibẽdum cultum falsorum Deorum sub imaginibus: vnde subditur, Non coles ea. 4a. Omnes aliæ superstitiones intelliguntur prohiberi, cum dicitur, Non habebis Deos alienos: quia omnes procedunt ex aliquo pacto cum dæmonibus tacite, vel expresse inito.

Art. 3. Vtrum secundum præceptum decalogi conuenienter tradatur.

Secundum præceptum decalogi conuenienter traditur. 1. Auctoritate scripturæ. 2. Cum aliquis instituitur ad virtutem oportet prius impedimenta veræ religionis excludere, quam eum in vera religione fundare: sed religioni aliquid opponitur, primo per excessum, cum id, quod est religionis alteri indebite exhibetur, quod ad superstitionem pertinet, quæ religionẽ impedit, ne suscipiatur Deus ad colendũ: deinde opponitur aliquid quasi per defectum reuerentiæ, cum Deus contemnitur; quod pertinet ad irreligiositatem, quæ facit, ne Deus postquam susceptus est, honoretur, ergo hæc prius sunt tollendã: sed prius est Deum suscipere ad colendum, quam eum susceptum honorare, ergo cõuenienter primo præcepto prohibetur superstitio, secundo periurium, quod ad irreligiositatem pertinet. † 2a. Literalis expositio huius præcepti est, Non assumes nomen Dei tui in vanum, i. iurando pro re, quæ non est: aliæ expositiones sunt mysticæ. 3a. Per hoc præceptum non prohibetur quælibet assumptio diuini nominis, sed proprie illa, qua assumitur diuinũ nomen ad confirmationem humani verbi: potest tamen intelligi, quod ex consequenti prohibeatur omnis inordinata diuini nominis assumptio. 4a. Expositio, quæ habetur Exo. 20. Non assumes, s. iurando pro nihilo, non solum intelligitur de vana iuratione, sed etiam de falsa, quæ est periurium: quia qui iurat pro nihilo, iurat pro eo, quod non est, quod pertinet ad falsitatem. 5a. Inter præcepta decalogi prohibetur periurium magis quam blasphemia, quia frequentius accidit, quam blasphemia, in qua homo rarius prolabitur. Nam lex in præceptis decalogi, quæ sunt prima, posuit ea, quæ communius solent accidere. 6a. Licet multa sint Dei nomina: tamen conuenienter dicitur singulariter nomen Dei; quia nominibus eius debetur reuerentia ratione rei significatæ, quæ est vna.

Artic. 4. Vtrum tertium decalogi præceptum conuenienter tradatur, scilicet de sanctificatione sabbathi.

Conuenienter in tertio præcepto decalogi præcipitur sanctificatio sabbathi. 1. Auctoritate scripturæ. 2. Remotis impedimentis veræ religionis per primum, & secundum præceptum, consequens fuit, vt tertium præceptum poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur: sed hoc conuenienter fit per hoc præceptum, quod est de exteriori cultu religionis secundum aliquod sensibile signum, ergo. Nam ad interiorem cultum, qui consistit in oratione & deuotione, magis homo inducitur ex interiore instinctu Spiritus sancti, ergo cum præcepta decalogi sint

sint quædam prima & communia legis principia, conuenienter in tertio præcepto præcipitur exterior Dei cultus, sub signo communis beneficij, scilicet ad repræsentandum opus creationis mundi, à quo requieuisse dicitur Deus septima die, in cuius signum mandatur sanctificanda. † 2a. Præceptũ de sanctificatione sabbathi literaliter intellectum, partim est morale, partim cæremoniale: morale, quantum ad hoc quod, homo deputet aliquod tempus ad vacandum diuinis: cæremoniale, inquantum in hoc determinatur speciale tempus, in signum creationis mundi. Item est morale, & quodammodo generale, vt significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deum: cæremoniale; vt præfigurat anagogice quietem fruitionis Dei: sed hic ponitur, vt morale. 3a. Aliæ cæremoniæ legis sunt signa aliquorum particularium effectuum Dei: sed obseruatio sabbathi est signum generalis beneficij: ideo conuenientius ponitur inter præcepta decalogi 4a In obseruantia subbathi duo sunt consideranda: vnum, vt finis, hoc est, vt homo vacet rebus diuinis, quod significatur, cum dicitur, Memento, vt diem subbathi sanctifices: aliud est cessatio operum, quod significatur, cum dicitur, Non facies in ea omne opus, hoc est aliquid seruile. Opus autem seruile dicitur à seruitute, quæ est triplex: prima qua homo serui peccato, & sic opus peccati dicitur seruile: alia est, qua homo seruit homini, cui non est seruus, nisi secũdum corpus; & sic opera seruilia dicuntur opera corporalia: & hæc omnia prohibentur hoc præcepto: tertia est seruitus Dei, et secundum hoc, opus seruile potest dici opus latriæ, & hoc non prohibetur die sabbathi. Nullius ergo spiritualis actus exercitium est contra obseruantiam sabbathi, vt docere verbo, vel scripto: sed opera seruilia primo, vel secundo modo, quia impediũt applicationem hominis ad diuina: & magis agit contra hoc præceptum, qui peccat die festo, quàm qui facit opus corporale, alias licitum: corporalia autem intantum dicuntur seruilia, inquantum sunt propria seruitutis: vnde quæ sunt communia seruis, & liberis, non dicuntur seruilia. Similiter nec opera sibi, vel proximo ad salutem corporis, vel ad damnum vitandum necessaria censentur prohibita: vt sanare, pugnare, ouem errantem reducere, &c. 5a. Obseruantia die, dominicæ successit obseruãtiæ sabbathi, nõ ex vi præcepti legis, sed ex constitutione ecclesiæ, & consuetudine populi Christiani.

Artic. 5. Vtrum conuenienter tradatur quartum præceptum de honoratione parentum.

Conueniẽter quarto loco ponitur pręceptum de honoratione parentum. 1. Auctoritate scripturæ. 2. Præcepta decalogi ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi: sed inter proximos maxime obligamur parentibus, ergo immediate post pręcepta ordinantia in Deum ponitur conuenienter præceptum ordinans nos ad parentes, qui sunt particulare principium nostri esse, sicut Deus est principium vniuersale. † 2a. Pietas respicit aliquid commune, s. reddere debitum parentibus, & ideo ponitur inter præcepta decalogi, quæ sunt communia; non autem aliæ partes iustitiæ, quæ respiciunt debitum speciale. 3a. Homo magis debet parentibus, quam consanguineis, & patriæ; ideo cum præcepta decalogi sint prima præcepta legis, magis ordinant ad parentes, quam ad alios. Verum hoc præcepto intelligitur mandari quidquid pertinet ad reddendũ debitum, cuicunque personæ. 4a. Licet specialiter præcipiatur honoratio parentum: tamen eodem præcepto intelligitur mandari, sicut in principali, sustentatio, & quidquid aliud parentibus debetur 5a. Longæuitas promittitur honorantibus parentes, non solum quantum ad futurã vitam: sed etiam quantum ad pręsentem: licet aliquando secundum occultam rationem diuinorum iudiciorum, quæ maxime futuram remunerationem respiciunt, aliqui, qui sunt pij in parentes citius vita priuentur, & qui sunt impij diutius viuant.

1. Concl.

Art. 6. Vtrum alij sex præcepta decalogi conuenienter tradantur.

Omnia

1.Concl. Omnia alia sex præcepta decalogi conuenienter traduntur. 1. Auctoritate scripturæ. 2. Sicut per partes iustitiæ debitum redditur aliquibus determinatis personis, quibus homo aliqua speciali ratione obligatur; ita per iustitiam proprie dictam aliquis debitũ reddit communiter omnibus, ergo post tria præcepta, quæ pertinẽt ad religionem, qua redditur debitũ Deo, & quartum, quod est pietatis, qua debitũ parentibus redditur, in quo includitur omne debitum, quod aliqua ratione debetur, necesse fuit, quod ponerentur aliqua præcepta pertinentia ad iustitiam proprie dictã, quę indifferenter debitum omnibus reddit. † 2a. Communiter homo ad hoc obligatur, vt nulli inferat nocumentum; & ideo de hoc sunt pręcepta decalogi negatiua: sed ea, quæ sunt proximis exhibenda diuersimode debentur diuersis, & ideo de his non sunt præcepta affirmatiua in decalogõ. 3a. Omnia alia nocumenta, quæ proximis inferuntur, possunt reduci ad ea, quæ in decalogo prohibentur, tanquam ad communiora, & principaliora. 4a. Per præcepta prohibitiua concupiscẽtiæ non intelligitur prohiberi primus motus concupiscentiæ, qui consistit intra limites sensualitatis; sed prohibetur directe consensus voluntatis, qui est in opere, vel delectatione. 5a Homicidiũ non est secundum se concupiscibile, quia non habet rationem alicuius boni, sicut adulterium, quod habet rationem boni delectabilis, & furtum boni vtilis; ideo horum concupiscentia fuit specialiter prohibenda.

Quæstio 123. De fortitudine.

Artic. 1. Vtrum fortitudo sit virtus.

1.Concl. Fortitudo est virtus, inquantum facit hominem secundum rationem esse. 1. Ex August. qui eam inter virtutes enumerat. 2. Ad virtutem humanam pertinet, vt bonum faciat hominem, & opus eius secundum rationem esse; quod fit tripliciter: Prima prout ipsa ratio rectificatur, quod fit per virtutes intellectuales: secundo prout ipsa rectitudo rationis in rebus humanis instituitur, quod pertinet ad iustitiam: tertio prout tolluntur impedimẽta huius rectitudinis in rebus humanis ponendæ. Voluntas autem impeditur aliquando ex hoc, quod attrahitur ab aliquo delectabili, ad aliquid aliud, quod rectitudo rationis non requirat, & hoc impedimentum tollitur per temperantiam: aliquãdo ex eo, quod deterretur ab eo, quod est secundum rationem propter aliquod difficile, & ad hoc impedimentum tollendum requiritur fortitudo mentis, ergo. † 2a. Virtus animæ non perficitur in infirmitate animę, sed carnis, de qua Apostolo quitur: quia hoc ad fortitudinem mentis pertinet, vt infirmitatem animæ fortiter ferat. 3a. Non est inconueniens aliquos habere actus fortitudinis sine fortitudine: vt qui feruntur in id, quod est difficile, ac si non esset difficile, quod vt inquit Arist. accidit, vel ex ignorantia; vel propter spẽ, quia alias pericula, aliquis euasit: vel propter scientiam & artem, qua ratione milites non timent pericula belli: vel propter impulsum passionis, scilicet tristitiæ, aut iræ: vel propter electionem finis non debiti. 4a. Non est contra rationem virtutis, quod ex naturali complexione aliquis habeat naturalem inclinationem ad virtutem, quæ tamen consistit in anima, non in corpore.

(Margin: lib. 2. de morib. ec cle. c. 6. — 2. Cor. 11. — 3. Eth. c. 8.)

Art. 2. Vtrum fortitudo sit virtus specialis.

1.Concl. Si fortitudo accipiatur, vt dicit firmitatem animi in sustinendis, & repellendis his, in quibus maxime difficile est firmitatem habere, est spãlis virtus 1. Ex Greg. qui eam inter virtutes enumerat. 2. Quia hoc modo considerata habet materiam determinatam: vnde Tullius sic eam describit, est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. 2a. Si fortitudo accipiatur, vt absolute importat quãdam animi firmitatem, est generalis virtus, vel potius conditio cuiuslibet virtutis quia ad virtutem requiritur, firmiter, & immobiliter operari. † 3a. Fortitudo est virtus specialis, vt refertur ad vltimum potentiæ secundum quam aliquis potest resistere corrumpentibus: non autem vt virtus, qua interdum significatur fortitudo, & est principium agẽdi. 4a. Cũ Ambr. inquit,

(Margin: Lib. 22. mor. c. 1. — Arist. 2. Eth. c. 4. — Lib. 1 offi. c. 39.)

inquit, quod fortitudo sola defendit ornamenta virtutum omnium, &c. accipit fortitudinem large, vt importat animi firmitatem respectu quorumcunque impugnantium: vel dicendum, quod non ideo tollitur quin sit specialis virtus; quia etiam sic coadiuuat ad resistendum impugnationibus omnium vitiorum. Tertium procedit iuxta secundum conclusionem.

Art. 3 Vtrum fortitudo sit circa timores, & audacias.

1a Concl. Fortitudo est circa timores, & audacias, quasi cohibitiua timorum, & audaciarum moderatiua. 1 Fortitudo, ait Arist. est circa timorem & audaciam. 2. Ad virtutẽ fortitudinis pertinet remouere impedimentum, quo retrahitur voluntas à sequela rationis: sed quod aliquis retrahatur ab aliquo difficili pertinet ad rationem timoris, ergo fortitudo principaliter est circa timores difficilium rerum, quæ retrahere possunt volũtatem à sequela rationis, sed oportet huiusmodi rerum difficilium impulsum non solum firmiter tollerare cohibendo timorem, sed ẽt moderate aggredi quando oportet, ac etiam exterminare ad securitatem in posterum habendam, quod videtur pertinere ad rationem audaciæ, ergo. † 2a. Cum Greg. inquit, quod iustorũ fortitudo est carnem vincere, & proprijs voluptatibus contraire, loquitur de fortitudine vt se habet ad omnes virtutes, non proprie, vt est specialis virtus. 3 1. Fortitudo est immediate circa timores & audacias; mediate vero circa pericula, & labores; quia hæc non retrahunt voluntatem à via, nisi quia timentur. 4a. Spes opponitur quidẽ timori, sed ratione obiecti: quia spes est de bono, timor vero de malo: sed audacia circa idem obiectum opponitur timori secundum accessum, & recessum. Vnde fortitudo non est circa spem, nisi inquantum connectitur audaciæ.

[margin: 3. Ethi. c. 6.] [margin: Lib 7. mor. cap 9.]

Art. 4. Vtrum fortitudo sit solum circa pericula mortis.

1a Concl. Virtus fortitudinis est circa timores periculorũ mortis. 1. Fortitudo, ait Andron est virtus irascibilis non facile obstupesci bilis à timoribus, qui sunt circa mortem. 2. Cum nullum bonum corporale æquiualeat bono rationis, oportet, vt illa sit proprie fortitudo animi, quæ firmiter tenet voluntatem hominis in bono rationis cõtra maxima mala; quia ad rõnem virtutis pertinet, vt respiciat vltimũ: sed maxime terribile inter omnia corporalia mala est mors, quæ tollit omnia corporalia bona; vt Aug. ait, ergo. † 2a. Fortitudo se habet in omnibus aduersis tollerandis: sed hõ non reputatur simpliciter fortis, nisi ex tolleratione maximorũ malorũ: nã aliter dicitur fortis tantũ secundũ quid. 3a. Virtus quæ moderatur amorẽ aliquorũ bonorũ consequenter moderatur contrariorum malorum timorem: & quia amare vitam est naturale, ideo oportuit esse specialem virtutem, quæ moderaretur timores mortis. 4a. Extremum in virtutibus attenditur secundum rationem rectam, non secundum terminum vitæ, &c. vnde si quis maxima pericula subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

[margin: lib. 22. de mor. eccle.]

Art. 5. Vtrum fortitudo proprie consistat circa pericula mortis, quæ sunt in bello.

Fortitudo proprie est circa pericula mortis, quæ sunt in bello. 1 Ex Arist. qui hoc affirmat. 2. Fortitudo confirmat animum hominis contra maxima pericula, quæ sunt pericula mortis, & cũ sit virtus, de cuius ratione est, vt semper tendat in bonum, consequens est, vt homo pericula mortis non refugiat propter aliquod bonum: sed hoc directe est circa pericula mortis, quæ sunt in bello iusto siue generali, siue particulari, cum periculo mortis quæ sunt ex ægritudine, vel tempestate maris &c. non videantur alicui imminere directe propter aliquod bonum, ergo. 2a Fortis circa pericula cuiuscunque alterius mortis bene se habet; quia cuiuscunq; mortis homo potest periculũ subire propter virtutem, vt si quis non refugiat amico infirmanti obsequi propter timorem mortiferæ infectionis, &c. † 3a. Martyrũ fortitudo præcipue commẽdatur, quia substinent personales impugnationes propter summum bonũ: nec est extra genus fortitudinis, quæ est in bello. 4a. Circa res vrbanas potest esse fortitudo proprie dicta,

[margin: 1a Conc.] [margin: 3 Eth. c. 6.]

prie dicta; prout in illis possunt imminere pericula mortis ex impugnationibus quibusdam; quæ sunt quædam particularia bella. 3a. Pax reipub. est secundum se bona, nec redditur mala ex eo, quod multi ea abutuntur, & ideo fortitudinis est, propter eam se periculo mortis exponere.

Art. 6. Vtrum sustinere sit principalis actus fortitudinis.

14. Concl. Principalior actus fortitudinis est sustinere .i. immobiliter sistere in periculis, quam aggredi. 1. Ex Arist. in sustinendo tristitia maxima aliqui fortes dicuntur. 2. Fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias temperandas; quia difficilius est timorem reprimere ex eo, quod ipsum periculum, quod est obiectum audaciæ, & timoris, de se confert aliquid ad repressionem audaciæ, & operatur ad augmentum timoris: sed aggredi pertinet ad fortitudinem, vt moderatur audaciam, & sustinere sequitur repressionem timoris, ergo † 2a. Sustinere est difficilius, quam aggredi .i. quia sustinere videtur aliquis à fortiori inuadente, & difficilius est pugnare cum fortiori. 2. qui sustinet iam sentit pericula imminentia, qui aggreditur habet ea, vt futura: sed difficilius est non moueri à præsentibus, quam à futuris, ergo. 3. sustinere importat diuturnitatem temporis, aggredi autem potest esse ex subito motu: sed difficilius est diu manere immobilem, ergo. 3a. Sustinere importat quidem passionem corporis; sed simul actum animæ immobiliter adhærentis bono: & virtus magis circa animam attenditur. 4a. Qui sustinet, non timet præsente iam causa timoris; quam non habet qui aggreditur, ideo &c.

lib. 3. Eth.

Artic. 7. Vtrum fortis operetur propter bonum proprij habitus.

14. Concl. Fortis sicut proximũ finem intendit, vt similitudinẽ sui habitus exprimat in actu. 1. Forti; ait Arist. fortitudo est bonũ: talis est finis, ergo. 2. finis proximus cuiuscũq; agentis est, vt similitudinẽ suæ formæ in alium inducat, vt patet in igne dum calefacit; ergo etiam fortis intendit agere secundum conuenientiam sui habitus. 2a. Finis remotus .i. quodcunque bonum, quod ex primo fine sequitur, in fortitudine est beatitudo, vel Deus. Vnde patet ad obiecta: primum procedit, ac si essentia habitus esset finis, nõ autem similitudo eius in actu, vt est dictũ: alia duo de vltimo fine.

lib. 3. Eth.

Artic. 8. Vtrum fortis delectetur in suo actu.

1. Concl. A forti non requiritur, vt delectetur, quasi delectationem sentiens; sed sufficit, vt non tristetur. 1. fortis, aut tristis in suo actu nihil delectabile videtur habere. 2. Cum duplex sit delectatio, altera corporalis, quę consequitur tactũ corporalẽ, altera animalis, quæ consequitur apprehensionẽ animæ, & proprie consequitur actus virtutum; & cũ principalis actus fortitudinis sit sustinere aliqua tristia secundũ apprehensionẽ animæ: vt amissionem vitæ corporalis, vulnera, &c. sequitur, quod fortis ex vna parte habeat vnde delectetur, s. secundum delectationem animalem de actu virtutis, & de fine suo: ex altera vnde doleat animaliter, dũ considerat amissionem vitæ, &c. sed sensibilis dolor corporis facit nõ sentiri animalẽ delectationẽ virtutis, nisi forte propter abundantẽ Dei gratiam: facit tamen virtus, ne ratio absorbeatur à corporalibus doloribus. † 2a. Per dolorẽ sensus impeditur mens fortis, ne in propria operatione delectationem sentiat: quia vehementia actus vel passionis vnius potentia, impedit alterius potentiæ actum. 3a. Opera virtutis sunt præcipue delectabilia propter finem: possunt tamen aliunde esse tristia, quod præcipue contingit in fortitudine. 4a. Tristitia animalis vincitur quidem à fortiore delectatione virtutis; non autem dolor corporalis, qui est sensibilior: & apprehensio sensitiua est homini manifestior.

3. Eth. c. 6.

2. Mach. 6.

Artic. 9. Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.

14. Concl. Fortitudo quantũ ad electionem actus ipsius non est circa repentina: quia fortis eligit præmeditari pericula, quæ possunt imminere vt facilius resistat; quia minus feriunt. 2a. Fortitudo quãtum ad manifestatio-

Greg. ho 35. in Euang. 3. Eth. c. 6. stationē virtuosi habitus maxime est circa repentina 1. Ex Arist. qui ait maxime manifestam fortitudinis habitum in repentinis. 2. Habitus agit per modum naturæ, ergo quod aliquis agat sine præmeditatione, cum necessitas imminet, manifestum est fortitudinem esse confirmatā. 3a Potest aliquis, qui habitu fortitudinis caret, diuturna præmeditatione animum suum contra pericula præparare, qua etiam præparatione fortis vtitur, cum tempus adest. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 10. Vtrum fortis vtatur ira in suo actu.

1a. Concl. 3. Eth. c. 8. Fortis assumit ad actum suum iram, sed moderatam 1. Furor, ait Arist. cooperatur fortibus, ergo. 2. Appetitus sensitiui, quos passiones animæ peripatetici vocant, mouentur per imperium rationis ad hoc, vt cooperentur ad promptius agendum, & ideo ponebāt cōtra Stoicos, iram & alias passiones assumendas esse virtuosis; moderatas tamen secundum imperium rationis: Stoici vero vocabāt animæ passiones immoderatos quosdā affectus appetitus sensitiui, quos ægritudines, vel morbos nominabant; & ideo à virtute eos separabant. † 2a. Ira immoderate est illa, qua nō potest homo vti pro suo arbitrio: sed moderata secundum rationem subijcitur rationi. 3a. Ratio non assumit iram ad suū actum, quasi auxilium ab ea accipiens, sed quia vtitur appetitu sensitiuo, vt instrumento: vnde non inconuenit, quod ira sit ratione infirmior. 4a. Fortitudo non ad actum sustinendi, ad quem sola ratio sufficit, sed ad actum aggrediendi assumit magis iram, quam alias passiones: quia ad iram pertinet insilire in rem contristantem: vnde directe cooperatur fortitudini. Tristitia autem secundum propriam rationem succumbit nociuo, & per accidens coadiuuat ad aggrediendum, inquantum est causa iræ, vel vt quis se exponat periculo, vt tristitiam fugiat.

Art. 11. Vtrum fortitudo sit virtus cardinalis.

1. Concl. Li. 5. in Luc. li de mor. Fortitudo est virtus cardinalis. 1. Ex Ambr. & Aug qui eā numerant inter virtutes cardinales. 2. Virtutes cardinales, seu principales dicuntur, quæ præcipue sibi vendicant id, quod pertinet communiter ad virtutes: sed huiusmodi est fortitudo; quia inter alias communes virtutis conditiones est firmiter operari, ex Arist. quam firmitatis laudem potissime sibi vendicat fortitudo, quæ est circa dolores, & pericula mortis, quæ magis fugimus, quam voluptatem sequamur, ergo † 2a. Licet ira non sit passio principalis; non tamē tollit quin fortitudo sit virt.⁹ cardinalis: quia nō cooperatur fortitudini ad principalem actum eius, qui est sustinere. 3a. Fortitudo ordinatur ad mala corporalia, tanquam ad contraria, sed ad bonum rationis tanquam ad finem. 4a. Licet pericula mortis raro immineant: tamen occasiones illorum periculorum frequenter occurrunt & ita fortitudo est de his quæ maxime occurrunt in vita humana. eccl. c. 29. 2. Eth. c. 4.

Artic. 12. Vtrum fortitudo præcellat inter omnes alias virtutes.

14. Concl. Lib. 6. de Trin. c. 8. Inter virtutes cardinales est potior prudentia, secunda iustitia, tertia fortitudo, quarta temperantia, & deinde aliæ. Quia cum in his, quæ non mole magna sunt, idem sit esse maius, quod melius, ex Aug. oportet, quod tanto aliqua virtus maior sit, quanto melior est. Bonum autem hominis est bonum rationis, ex Dionys. & hoc essentialiter habet prudentia, quia est perfectio rationis: iustitia est huius boni factiua, vt ponit ordinem rationis in rebus: aliæ virtutes sunt huius boni cōseruatiuæ, vt moderantur passiones; & harum præcipua est fortitudo propter timorem mortis, qui efficaciter retinet homines, ne bonum rationis abijciant: postea temperantia, quæ est circa delectationes tactus, quæ potissimum impediunt bonum rationis, ergo. † 2a. Ambr. dicit fortitudinē esse alijs excelsiorem secundum generalē quandam vtilitatem, prout in rebus bellicis, & domesticis vtilis est. 3a. Non ideo fortitudo est potior, quia est de difficiliori; quia magnitudo virtutis magis est mensuranda secundum rationem boni, quam secundum rationem difficilis. 4a. Homo non exponit personam suam mortis periculis, nisi propter iustitiam conseruandā; Cap. 4. de din. no. lib 1. offi cap 35.

ideo

ideo laus fortitudinis dependet quodammodo ex iustitia. 5a. Liberalitas est vtilis in quibusdā particularibus beneficijs: sed fortitudo habet generalem vtilitatem ad conseruandum totum iustitiæ ordinem, & ideo est potior.

Quæstio 124. De martyrio.

Artic. 1. Vtrum martyrium sit actus virtutis.

14. Concl. Martyrium est actus virtutis. 1. Præmium beatitudinis non debetur nisi actui virtutis: sed debeur martyrio, quoniam beati vocantur qui persecutiones, patiuntur, ergo. 2. Ad virtutem pertinet, vt aliquis in bono rationis conseruetur, quod consistit in veritate, sicuti in proprio obiecto, & in iustitia, vt in proprio effectu: sed de ratione martyrij est, vt aliquis firmiter stet in veritate & iustitia, contra persequentium impetum, ergo. † 2a. Innocentes martyrij gloriam, quam in alijs propria voluntas meretur, per Dei gratiā sunt assecuti: nam effusio sanguinis propter Christum gerit vicem baptismatis. 3a. Ex diuina dispositione factum est ex Aug. vt aliquod fœminas colat ecclesiæ, quæ se morti tradiderunt. 4a. Nemo debet se martyrio ingerere, ne occasio alteri iniuste agendi detur, sed sufficit vt homo sit paratus, vt si alius iniuste egerit, moderate sufferat: cum martyrium consistat in debita sustinentia passionum iniuste inflictarum.

Matt. 8.

Art. 2. Vtrum martyrium sit actus fortitudinis.

14. Conc. Martyrium est fortitudinis actus. 1. Ex Cypr. qui ait: O beati martyres, o milites fortissimi, &c. 2. Ad fortitudinē pertinet, vt confirmet hominem in bono virtutis, maxime contra pericula mortis, & præcipue eius, quæ est in bello: sed in martyrio homo firmiter confirmatur in bono virtutis, dum fidem, & iustitiam non deserit propter imminentia pericula mortis; quę etiam in quodam certamine particulari à persecutoribus imminent, ergo. Vnde de illis dicitur, fortes facti sunt in bello. † 2a. Martyrium comparatur ad fidem, sicut ad finem, in quo aliquis confirmatur, & sic mater martyrij dicitur fides: ad fortitudinem autem sicut ad habitum elicientem. 3a. Martyrium est actus caritatis, vt imperantis; fortitudinis autem, vt elicientis: quia caritas est primum & principale motiuum per modum imperantis: fortitudo vero proprium motiuum, per modum elicientis. 4a. Concomitanter in martyribus patientia commendatur: quia deseruit fortitudini ex parte actus principalis, qui est sustinere.

In epi. ad martyr.

Artic. 3 Vtrum martyrium sit actus maximæ perfectionis.

Si actus martyrij consideretur secundū suam speciem, prout comparatur ad virtutem proxime elicientem ipsum, non est perfectissimus inter virtutis actus. Quia tollerare mortem non est laudabile secūdū se, sed prout ordinatur ad aliquod bonum, quod consistit in actu virtutis: puta ad fidem &c. 2a Si actus martyrij conside retur prout comparatur ad principiū motiuum, quod est caritas, quæ est vinculū perfectionis, inter cęteros humanos actus est perfect: or secundū suum genus, quasi maximæ caritatis signum. 1. Ioan. 15. maiorē caritatem nemo habet, quam, vt animam suam ponat quis pro amicis suis; & Aug. martyriū virginitati prætulit. 2. A actus virtutis ad pfectionē vtiq; pertinet se cundū quod comparatur ad primū motiuū: quod est amor veritatis: sed martyriū inter omnes actus virtuosos, maxime demonstrat perfectionem caritatis, quæ est vinculum perfectionis; quia tanto magis aliquis ostendit se aliquam rem amare, quanto pro ea, rem magis amatam contemnit, & rem magis odiosam eligit: sed homo inter omnia bona huius vitæ, maxime amat vitam, & odit mortem, ergo † 3a. Non est contra præfectionem martyrij si in aliquo casu sit de necessitate salutis: quia ex Aug. nullus est actus perfectionis sub consilio cadens, qui in aliquo euētu non cadat sub præcepto: vt patet de eo qui incidit in necessitatem continentiæ seruandæ propter absentiam, vel infirmitatem vxoris. 4a. Martyrium est præstantius obedientia: quia complectitur id, q̄ est summum in ea, s. vt quis sit obediens

14. concl.

lib. 2. de sancta virgi ca. 46.

Coloss 3.

lib. de adul. ter coniug. cap. 13.

vsque ad mortem. Tertium procedit iuxta primam conclusionem.

Art. 4. Vtrum mors sit de ratione martyrij.

14.Concl. Ad perfectam rationē martyrij requiritur, vt aliquis mortem sustineat propter Christum. 1. Ex Maximo, qui de martyre inquit, quod vincit pro fide moriēdo, qui vinceretur sine fide viuendo. 2. Cum martyri dicatur, quasi testis fidei christianæ, ꝑ quam nobis visibilia pro inuisibilibus cōtemnenda proponuntur, ideo sequitur ad martyrium pertinere, vt homo testificetur fidem, ostendens opere se omnia præsentia contemnere, vt ad inuisibilia bona perueniat: sed quandiu homini remanet vita corporalis, nōdū opere ostēdit se tēporalia cuncta despicere, secundum illud, cuncta quę homo habet, dabit pro anima Iob.2. sua, ergo. † 2a. Cum dicitur Beatam Virginem martyrem fuisse, & huiusmodi aliæ auctoritates, intelligendæ sunt, de martyrio per quandam similitudinem. 3a. Quod aliqua mulier pro fide Christi integritatē carnis perdat, non habet proprie rationē martyrij; quia apud homines non redditur propter hoc testimonium sufficiens fidei; sed apud Deum, qui corda scrutatur, potest hoc ad præmium deputari; vt B. Lucia dixit. 4a. Martyrium non dicitur proprie de sola tollerantia carceris, vel exilij, vel rapinæ diuitiarum, &c. nisi secundum, quod ex his sequitur mors. 5a. Meritum martyrij non est post mortem, sed in ipsa voluntaria sustinentia mortis.

Art. 5. Vtrum sola fides sit causa martyrij.

14.Concl. Non sola fides, sed omnium virtutum opera, vt referuntur in Deum possūnt esse Matt.5. martyrij causa, 1. Beati qui persecutiones patiuntur propter iustitiam: sed ad iustitiā non solum pertinet fides, sed & aliæ virtutes, ergo. 2. Martyres dicūtur quasi testes; quia corporalibus passionib. vsq; ad mortem testimoniū perhibent veritati fidei; vnde martyrij causa, est fidei veritas: sed ad veritatem fidei non solum pertinet ipsa credulitas cordis, verum ēt ipsa exterior protestatio, quæ non solum fit per verba, sed etiam per facta, quibus se aliquis fidē habere ostendit, secundum illud, Ego ostē dam tibi ex operibus fidem, ergo. Vnde Iac.2. Ioan. Baptistæ martyrium in ecclesia celebratur, qui non pro fidei confessione, sed pro repræhensione adulterij morte coronatus fuit. † 2a. Christianus dicitur quisque, quia Christi est: est autē aliquis Christi, non solū quia eius fidem habet; sed etiam quia spiritu Christi ad opera virtuosa procedit: vnde Christianus patitur, non solum propter fidei confessionem, quę fit per verba; sed etiam pro quocunque bono faciendo, vel malo vitando propter Christum. 3a. Licet veritas aliarum scientiarū, quia non pertinet ad cultum diuinitatis, non possit esse proprie causa martyrij: tamen vitatio mendacij, vt est diuinæ legi contrarium, potest esse martyrij causa. 4a. Etiam quodcunque bonum humanū potest esse causa martyrij, secūdum quod in Deum refertur.

Quæstio 125. De timore.

Artic. 1. Vtrum timor sit peccatum.

Quando appetitus fugit, quæ ratio dictat esse sustinēda, ne desistat ab alijs, quæ 1.Concl. magis prosequi debet, timor habet rationem peccati. 1. Nolite, ait script. timere eos, qui occidunt corpus, &c. 2. Ille timor Matt.10. est peccatum, qui est inordinatus, cū bonum rationis consistat in ordine; qui requirit, vt appetitus subdatur regimini rationis: sed talis est iste timor, quia ratio dictat quædam bona esse magis prosequenda, quam quædam mala fugienda, & in his, quædam magis, & quædam minus, ergo. 2a. Quando appetitus timendo fugit, quod est secundum rationem fugiendū, timor nec est inordinatus, nec peccatum. † 3a. Timor communiter dictus, dicit fugam, & sic non importat rationem boni, vel mali, sicuti nec aliæ passiones; sed cū quis circa eas se habet ordinate, vel inordinate. 4a. Timor ille ad quem inducit Apost. Ephes. 6. est conueniens rationi, s. vt seruus timeat, ne deficiat in obsequijs domini. 5a. Timor malorum, quibus homo resistere non potest, & ex quorum sustinētia nobis nihil prouenit boni, est secundū rationem, ideo non est peccatum.

Art. 2. Vtrum peccatum timoris opponatur fortitudini.

Timor

1a. Concl. Timor inordinatus antonomastice dicitur opponi fortitudini. 1. Ex Aristo. [qui hoc affirmat. 2. Quia præcipuus timor est periculorũ mortis, ex Arist. ergo talis timoris inordinatio opponitur fortitudini, quæ est circa pericula mortis. 2a. Timor inordinatus cõmuniter sumptus, opponitur diuersis virtutibus, quia includitur in quolibet peccato: nam timor ex amore procedit, quia nullus timet nisi contrariũ eius quod amat: sed amor ordinatus includitur in qualibet virtute; quia quilibet virtuosus amat proprium bonum virtutis, ergo. Vnde soluitur primum, quod procedit de timore inordinato communiter sumpto. †3a. Ad fortem pertinet vt se exponat periculis mortis propter bonum: sed ille qui se periculis mortis exponit, vt fugiat aliquid laboriosum, à timore vincitur, quod est fortitudini contrarium. 4a. Timor qui opponitur fortitudini pertinet ad pericula mortis: sed vt opponitur spei, cum sit causa desperationis refertur ad aliud genus, scilicet ad res diuinas. (3. Eth. c. 7.)

Art. 3. Vtrum timor sit peccatum mortale.

1a. Concl. Timor quandoque est peccatum mortale, quandoque veniale. Quia timor est peccatũ secundum quod est inordinatus, inquantum refugit quod secundum rationẽ non est fugiendũ: & hæc inordinatio quandoque consistit in solo appetitu sensitiuo nõ superueniente consensu voluntatis, & sic est solum veniale. Si cum consensu voluntatis, quæ ex libero arbitrio refugit aliquod non secundum rationẽ; tunc, si quis propter timorem mali sit dispositus ad faciendũ aliquid prohibitũ, vel prætermittendum quod est præceptũ in lege diuina, est peccatũ mortale. Vnde timidis erit pars in stagno ignis: alioquin erit veniale. † 2a. Primũ procedit de timore, vt consistit infra sensualitatem. 3a. Gl. dicit hominem timidum reparari posse; quia etiam si timor sit peccatum mortale, non tamen aliquis ita obstinate terretur, quin persuasionibus reuocari possit. 4a. Alia Glos. loquitur de timore reuocante à bono, quod non est de necessitate præcepti, sed de perfectione: & ideo non est peccatum, nisi quandoque veniale. (Apoc. 21. Iudic. 7. Deut. 20.)

Artic. 4. Vtrum timor excuset à peccato.

Timor aliquando excusat à peccato: vt cum quis fugit mala, quæ secundum rationem sunt magis fugienda, & non refugit illa, quæ sunt minus fugienda: vt si quis timore mortis latronibus aliquid promitteret, vel daret: Patet ex 1. q. 1. c. const. it. 2a. Si quis per timorem fugiens mala, quæ secundum rationem minus fugienda sunt, & incurrat mala, quæ sunt magis fugienda, non potest totaliter à peccato excusari; quia talis timor esset inordinatus: vt si quis incurreret peccata fugiens mala corporis. 3a. Diminuitur tamen aliquo modo peccatum, quia est minus voluntarium. † 4a. Timor nõ excusat ex ea parte, qua peccatum est, sed ex ea, qua inuolũtarius est. 5a. Licet mors omnibus immineat ex necessitate, tamen ipsa diminutio temporalis vitæ est quoddam malum, & per consequens timendum. 6a. Bona temporalia, sunt hominis bona: licet minima; ideo eorum contraria sunt timenda: non tamẽ ita, vt pro eis recedatur ab eo, quod est bonum secundum virtutem. (1a. concl. Arist. 3. Eth. c. 1. Aug. li. 2. de lib. arbit. c. 18. & 19.)

Quæstio 126. De vitio intimiditatis.

Art. 1. Vtrum intimiditas sit peccatum.

1a. Concl. Cum timor ex amore nascatur, idẽ est vtriusq; iudiciũ: vnde timor quo mala tẽporalia timentur, de quo hic agitur, oritur ex amore temporaliũ, quo naturaliter vita & quæ ad ea sunt necessaria debito modo amantur: à quo qui deficit, facit cõtra naturalem inclinationem, & peccat. 2a. Ab hoc amore nemo totaliter recedit: quia nemo suam carnem odit. Vnde qui seipsos interimunt, ex amore carnis suæ, id faciunt, vt eam liberent à præsentibus malis. Quare potest contingere vt minus quam debet aliquis mortem, &c timeat, vel ex defectu amoris, vel ex superbia, vel stultitia. 2. Esse impauidum est vitiosum: siue causetur ex defectu amoris, siue ex elatione animi, siue ex stoliditate. 1. Luc 18. neq; Deũ timebat, &c. 2. Quidquid est contra naturalem inclinationem, vel rationem; est vitiosum; cum actus humanus debeat esse commensuratus rectæ ra-

tioni:sed timiditas ex quocunque dictorum procedat, est huiusmodi; quia amor debitus, etiam sibijpsi est secundum rectã rationem impẽdendus: & si fiat ex elatione, pertinet ad præsumptionem, similiter si stoliditate, ergo. 3a. Si procedat à stoliditate inuincibili excusat à peccato. 4a.
Ephes. 5.
Prou. 28. Iustus commendatur à timore non retrahente cum à bono, non quod sit sine omni timore: quia qui sine timore est, iustificari non põt. 5a. Mors, & quidquid ab homine potest inferri, non est ea ratione timendum, vt à iustitia recedatur: vnde dicitur, Nolite timere, &c. sed inquantũ pro hoc homo impeditur ab actibus virtuosis 6a. Bona temporalia debent contemni, vt impediunt nos ab amore, & timore Dei; non autem, vt nos instrumentaliter iuuant ad timorem, & amorem diuinum.
Eccle. 1.
Mat. 10.
Eccle. 34.

Art. 2. Vtrum esse impauidum opponatur fortitudini.

1. Concl. Sicut timiditas opponitur fortitudini per excessum timoris, ita ei opponitur impauiditas per defectum timoris, inquantũ quis non timet quod oportet timere 1. Ex
3. Eth. c. 7. Arist. qui hoc docet. 2. Cum fortitudo sit circa timores, & audacias; & omnis virtus moralis constituat modũ rationis in materia circa quam est; sequitur quod ad fortitudinem pertineat timor moderatus secundum rationẽ: vt scilicet homo timeat quod, & quando oportet: sed hic modus rationis vt corrũpi potest, per excessum, ita per defectum, ergo. † 2a. Actus fortitudinis, est timores sustinere, & aggredi, nõ qualitercunque, sed secundum rationem; quod non facit impauidus. 3a. Impauiditas secundum suas causas potest opponi alijs virtutibus: sed secundum speciem suam corrumpit medium fortitudinis; ideo directe ei opponitur. 4a. Fortitudini opponitur audacia secundum excessum, impauiditas vero secundum defectum timoris: nec est inconueniens, quod propter diuersa habeat diuersa extrema.

Quæstio 127. De audacia.

Art. 1. Vtrum audacia sit peccatum.

14. Concl. Audacia per superabundantiam dicta
Eccl. 8. ponitur esse peccatum, 1. Cum audaci ait sapiens, non eas in via: sed nullius societas est detestanda, nisi ob peccatum, ergo. 2. Audacia sic dicta, est passio carens moderatione rationis: sed quod est huiusmodi; siue per excessum, siue per defectũ, est semper vitiosum, ergo. † 2a. Audacia, si sit moderata ratione; non est peccatum: immo pertinet ad virtutem fortitudinis, & sic intelligitur Greg 3a. Audacia, quæ facit ad velocitatem operandi post consilium, intantum laudabilis est, inquantum à ratione ordinatur. 4a. Audacia ponitur vitium, & spes virtus; licet ambo sint passiones: quia quãdo vitia, siue virtutes sunt innominatæ, vtimur nominibus passionum, ad illa significanda.
31. mor. c. 18
Arist. 4. Eth. c. 4.

Art. 2. Vtrum audacia opponatur fortitudini.

Audacia, vt sonat in vitium; opponitur virtuti fortitudinis, quæ est circa timores, & audacias. 1. Ex Arist. qui ponit audaciam fortitudini oppositam. 2. Omne vitium, quod importat immoderantiam circa materiam alicuius virtutis moralis, opponitur illi virtuti, vt immoderatum moderato: sed audacia modo dicto sumpta, importat excessum passionis, circa materiam fortitudinis, qui audacia nominatur, ergo. † 2a. Audacia oritur ex præsumptione, quæ pertinet ad superbiam tanquam ex causa, sed quia oppositio vitij ad virtutem, non secundum causam, sed secundũ speciem attẽditur, ideo non oportet vt audacia opponatur eidem, cui præsumptio: 3a. Vt oppositio non attenditur secundũ causam, ita nec secundũ effectum: nocumentum autẽ, quod prouenit ex audacia est eius effectus: vnde non opponitur iustitiæ. 4a. Excessus timoris habet defectũ timoris oppositum: at audacia non habet contrarium, nisi timiditatem: & ita non est ei assignandum aliud oppositum.
14. Concl.
lib. 3. Eth. cap. 7.

Quæstio 128. De partibus fortitudinis.

Artic. 1. Vtrum partes fortitudinis conuenienter numerentur.

14. Concl. Partes fortitudinis conuenienter enumerantur: scilicet magnificentia, fiducia, patientia, & perseuerantia. Fortitudini, cum

cum sit specialis virtus, non possunt assignari partes subiectiuæ, sed solum, vel potentiales, secundum quod ea, quæ fortitudo obseruat circa difficilia, aliquæ virtutes obseruant circa aliquas materias minus difficiles: vel integrales secundum ea, quæ oportet vt concurrant ad actum fortitudinis: cuius actus sunt aggredi, & sustinere. Ad actũ aggrediendi duo requiruntur primum quoad animi præparationẽ, vt aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum: & quantum ad hoc ponit Tullius fiduciam. Alterum ne quis deficiat in executione illorum, quæ fiducialiter inchoauit: & quantum ad hoc ponit magnificentiam. Et hæc duo si coarctētur ad pericula mortis, erunt quasi partes integrales. Si autem referantur ad alias materias minoris difficultatis, erunt virtutes à fortitudine distinctæ secundum speciẽ; sed ei adiunctæ, vt secundarium principali. Ad alium actum, etiam duo requiruntur: primum ne difficultate imminentium malorum animus frāgatur per tristitiam: & propter hoc ponitur patientia. Alterum vt ex diuturna difficilium passione homo non ita fatigetur, vt desistat: & propter hoc ponitur perseuerantia. Et de his duobus idem dicendum, quod de superioribus, quia possunt esse, vel partes, vel virtutes, &c. † 2a. Magnificentia circa materiam liberalitatis, addit quandam magnitudinem habentem rationem ardui; quod est obiectum irascibilis, quam perficit fortitudo: & ex hac parte ad fortitudinẽ pertinet. 3a. Spes quæ est virtus, est de Deo; sed per fiduciam, quæ ponitur pars fortitudinis, homo habet spem in seipso, tamẽ sub Deo. 4a. Quascunque res magnas aggredi est periculosum, quia in his deficere est valde nociuum, & propter hoc magnificentia, & fiducia habent affinitatem cũ fortitudine. 5a. Perseuerantia, vt dicit continuitatem boni operis vsque in finem, potest esse circunstantia omnis virtutis, sed sic non ponitur pars fortitudinis. 6a. Macrobius ponit tollerantiam loco patientiæ, & firmitatem loco perseuerantię: magnanimitas autem & securitas comprehenduntur sub fiducia. Eas etiam partes, quas Andronicus ponit ad prædictas, reuocares. 7a. Quæ ponit Arist. deficiunt à vera ratione virtutis: vnde non ponuntur partes fortitudinis, sed potius fortitudinis modi.

Lib. 2 de Inuen. *Definitiones harum partium vide apud Cic.* *3. Eth. c. 8.*

Quæstio 129. De magnanimitate.

Art. 1. Vtrum magnanimitas sit circa honores.

Habitus virtutis magis pensatur ex proprio actu, qui consistit in debito vsu materiæ in qua versatur, quam ex ipsa materia, circa quam virtus operatur: vnde magnanimus dicetur qui habet animum ad aliquem actum magnum: magnanimitas. n. importat extensionem animi ad magna. 2a. Actus pōt dici magnus, vel secundum proportionẽ, et si consistat in vsu rei paruæ, si quis ea optime vtatur: vel absolute & simpliciter, cũ consistit in optimo vsu rei magnæ. 3a. Magnanimitas simpliciter consistit circa honores. 1. ex Arist. qui hoc docet. 2. Is simpliciter est magnanimus, qui habet animũ ad actum magnũ simpliciter, habitus enim ab actu principaliter terminantur, & talis actus consistit in vsu optimo rei magnæ, cuiusmodi inter res exteriores est honor; tum quia est propinquissimum virtuti, cuius est signum; tum quia debetur Deo & optimis, & demum, quia homines ad honorem consequendum, & vituperium vitandum omnia alia postponunt, ergo. 3. à simili, de fortitudine, quia aliquis dicitur fortis, ex iis, quæ sunt difficillima; ergo, &c. † 4a. Magnanimitas respicit honorem, vt habet rationẽ magni, & ardui; quia sic pertinet ad irascibilem; non autem ad concupiscibilem. 5a Quanuis honor non sit passio; est tamen alicuius passionis obiectum. s. spei, vt tendit in bonum arduum: vnde magnanimitas immediate quidem est circa passionẽ spei, mediate autem circa honorem. 6a. Qui ita contemnunt honores, vt pro eis adipiscendis nihil inconueniens faciant, laudabiles sunt: sed si ita contemnerent, vt non curarent facere ea, quæ sunt digna honore, hoc culpabile esset, & contra hoc est magnanimitas.

1. Concl. *4. Eth. c. 3.*

Art.

Artic. 2. Vtrum magnanimitas de sui ratione habeat vt sit circa magnum honorem.

1. Concl. Propria materia magnanimitatis, est magnus honor, & ad ea tendit magnanimus, quæ sunt magno honore digna. 1. Magnanimus, ait Arist. est circa magnos honores. 2. Virtus est quædam perfectio potentiæ, quæ attenditur in operatione, quæ habet aliquam magnitudinem, & difficultatē, quæ in virtutibus moralibus est ex parte materiæ de se repugnantiam habentis ad modum rationis, qui est circa eam ponendus: virtutes enim morales sunt circa passiones, quæ pugnant contra rationem; quod accidit, vel principaliter ex parte passionis, vel ex parte rerū, quæ sunt obiecta passionum: & quia passiones non repugnant multū rationi, nisi fuerint vehementes, ideo virtutes, nō ponuntur, nisi circa id, quod est magnum in passionibus, at vero passiones quæ ex ipsis reb. exterioribus sumuntur, maxime repugnant rationi: ideo in his non solum oportet virtutem esse circa maxima, sed etiam circa mediocra, & minora; quando ēt hæc sunt multum appetibilia: vnde sicut circa appetitum pecuniæ sunt duæ virtutes, s. liberalitas, & magnificentia, ita circa honores: vna circa mediocres innominata, quæ ab extremis dicitur philotimia, & aphilotimia: altera circa magnos, & dicitur magnanimitas, & ex his patet conclusio. 2a. Laudatur quandoque qui amat honorē, quandoque qui non curat de honore: quia vtrunque moderate fieri potest. † 3a. Licet magnum, & paruum per accidens se habeant ad honorem: tamen faciunt maximam differentiam, secundum quod comparantur ad rationem, cuius modus difficilius obseruatur in magnis honoribus.

2. Eth. c. 7. Arist. 7. Phys. te. 17.

4a. In ira non attenditur magnum, & paruum: quia non habet notabilem difficultatem in ea, nisi id, quod est maximū, nō sic in honore. 5a. Qui bene magnis vtitur, multo magis potest vti, & paruis. Vnde magnanimus non extollitur magnis honoribus: quia eos non reputat supra se: & dehonorationibus non frangitur; sed eas contemnit; quia reputat sibi indigne afferri.

Artic. 3. Vtrum magnanimitas sit virtus.

Magnanimitas, quæ modū rationis ponit circa magnos honores est virtus. Nichanor audiens virtutem comitum Iudę, & animi magnitudinē, &c. ait script. 2. Ad rationem virtutis humanæ pertinet, vt in rebus humanis bonum rationis seruetur, quod est proprium hominis bonum: sed inter res humanas exteriores honores pręcipuū locum obtinent, ergo. † 2a. Quāuis magnanimus tendat ad maxima: non tamen excedit medium virtutis: quia sectatur maxima secundum rationem. 3a. Cōnexio virtutum non est intelligenda secūdum actus, s. vt cuilibet competat actus omnium virtutum: & sic actus magnanimitatis non competit omni virtuoso. Sunt autem connexæ ratione principiorū, quæ sunt prudentia, & gratia secundum habitum simul in anima existētes, vel in actu, vel in proxima dispositione. 4a. Corporales motus diuersificantur secundum animæ apprehensiones; & ideo magnanimus habet motum tardum; quia intendit solum ad magna, quæ pauca sunt, & indigent magna attentione. Habet etiam vocem grauem, & locutionem stabilē; quia non loquitur, nisi de magnis. 5a. Magnanimitas facit vt homo se dignificet magnis, secundum considerationem donorum, quæ possidet ex Deo: humilitas vero vt homo seipsum paruipendat secundum considerationem proprij defectus. Contemnit magnanimitas alios, prout deficiunt à donis Dei: humilitas alios honorat, & superiores existimat, prout in eis aliquid inspicit de donis Dei: vnde patet non esse contraria. 6a. Magnanimus non habet memoriam eorum, à quibus beneficia recipit, quia non est ei delectabile, quod ab alijs recipiat, quin maiora recompenset: dicitur ociosus, & tardus, non quod deficiat ab operādo quæ sibi conueniunt, sed quia nō se ingerit quibuscunq; operibus: vtitur ironia, non vt opponitur veritati, sed quia non totam magnitudinem suam ostendit. Quare hæ proprietates, vt ad magnanimum pertinent, non sunt culpabiles.

1a Conc. 2. Mach. cap. 14.

Arist. 4. Eth. c. 3.

Arist. 4. Eth. c. 3.

Arist.

An

Artic. 4. Vtrum magnanimitas sit specialis virtus.

1a Concl. 4. Eth. c. 7. Magnanimitas secundum se considerata est specialis virtus. 1. Arist. distinguit eã contra alias virtutes; ergo. 2. Quæ ponit modum rationis in aliqua determinata materia est specialis virtus: sed magnanimitas est huiusmodi; quia ponit modum rationis circa honorem, quod est quoddã speciale bonum, ergo. 2a. Magnanimitas ex consequenti ratione suæ materiæ respicit omnes virtutes: quia honor est cuiuslibet virtutis præmium. † 3a. Magnanimus in qualibet virtute intẽdit magna operari, quia tendit ad ea, quæ sunt digna magno honore, & ita non est circa quoscunque honores. 4a. Magnanimus promptum se exhibet ad actus aliarum virtutũ, qui ei attribuuntur, non vt sunt huiusmodi, sed vt habent rationem cuiusdam excellentiæ: defectus etiam ea ratione vitat, vt sunt contrarij excellentiæ. 5a Quælibet virtus habet quendam decorem ex sua specie: tamen superadditur alius ornatus ex magnitudine operis virtuosi per magnanimitatem; ideo dicitur ornatus omnium virtutum. (Arist. 4. Eth. c. 3. — Arist. 4. Eth. c. 3.)

Artic. 5. Vtrum magnanimitas sit pars fortitudinis.

1a. Concl. Lib. 1 in som. Scip. Magnanimitas ponitur pars fortitudinis, vt adiungitur ei, sicut secundaria principali. 1. Ex Macrob. & Andronico, qui hoc affirmant. 2. Illa virtus, quæ aliquo modo cum alia conuenit, & à perfectã eius ratione deficit, adiungitur ei, vt secũdaria principali: sed magnanimitas ita se habet ad fortitudinem, quia conuenit cũ ea inquantum firmat animũ circa aliquid magnũ, quod pertinet ad principalem virtutẽ, sed deficit, quia fortitudo firmat animum circa pericula mortis, magnanimitas autem circa ea, facilius est firmitatem seruare circa quæ id est circa magna bona speranda, vel adipiscenda, ergo. † 2a. Magnanimitas est quodammodo idem cum fortitudine, inquantum non superari à periculis mortis, accipitur pro eo quod est attingere ad magnum bonũ: sed cum alia sit ratio difficultatis in vtraque, ideo proprie ponuntur distinctæ virtutes. 3a. Magnanimus nõ est amator periculi, quia non indifferenter se periculis exponit, sed pro his tãtum, quæ vere sunt magna. 4a. Magis repugnat firmitati animi arduum in malis, quã in bonis: quia malum est pro se fugiendũ & per accidens ei resistendum est bonum autem per se est prosequendum: & quantum ad hoc principalius est malum, quã bonum, &c. (Arist. 4. Eth. c. 3.)

Art. 6. Vtrum fiducia pertineat ad magnanimitatem.

Fiducia ad magnanimitatem pertinet. 1. Concl. 1. Ex Tullio, qui videtur ponere fiduciam loco magnanimitatis. 2. Fiducia importat quoddam robur spei proueniens ex aliqua consideratione, quæ facit vehementem opinionẽ de bono assequendo, nam nomine fiduciæ hic principaliter significatur, quod quis spem concipiat ex hoc, quod credit verbis alicuius auxilium promittẽtis: vel quod quis spem alicuius rei concipiat ex aliquo considerato, vel in alijs, vel in se ipso: sed vt est dictum, magnanimitas proprie est circa spem alicuius ardui, ergo. † 2a. Ad magnanimum pertinet habere fiduciam prout indiget alijs: quia omnis homo primum indiget diuino auxilio, deinde etiam humano: quod ad excellentiam hominis pertinet, vt habeat alios in promptu, qui eum iuuare possint. 3a Fiducia magis proprie pertinet ad magnanimitatem, quam ad fortitudinem: quia fortitudo proprie firmat hominem circa mala: magnanimitas circa prosecutionẽ bonorum: & quia spes causat audaciam, quę pertinet ad fortitudinẽ, ideo fiducia, quæ quoddam robur spei importat, ex consequenti pertinet ad fortitudinem. 4a. fiducia proprie loquendo non nominat aliquam virtutem, sed cõditionem virtutis, propter quod numeratur inter partes fortitudinis, quia importat modũ spei; qui ad hibitus alicui affectioni põt pertinere ad commendationem ipsius actus, vt ex hoc sit meritorius; non tamen ex hoc determinatur ad speciem virtutis, sed ex materia. Est ergo fiducia spes roborata ex aliqua firma opinione. (Iob. 11.)

Artic. 7. Vtrum securitas ad magnanimitatem pertineat.

Securitas immediate pertinet ad fortitudi- 1a. Concl.

titudinē. 1 Ex Tullio, Magnanimus nulli rei debet succumbere: sed in hoc consistit securitas, ergo. 2. Securitas importat quādam quietem perfectam animi à timore, sicut fiducia est quoddam robur spei: nam securitas dicitur per remotionem curæ, quam timor ingerit: vnde vt spes directe pertinet ad magnanimitatem, ita timor directe pertinet ad fortitudinem; ergo sicut fiducia immediate pertinet ad magnanimitatem, ita securitas immediate pertinet ad fortitudinem. 2a. Securitas ex consequenti pertinet ad magnanimitatem: quia sicut spes est causa audaciæ, ita timor est causa desperationis; ergo sicut fiducia ex consequenti pertinet ad fortitudinem, vt vtitur audacia, ita securitas ex consequenti pertinet ad magnanimitatem, prout repellit desperationem. † 3a. Fortitudo non laudatur præcipue ex hoc, quod non timeat, quod pertinet ad securitatem: & ideo securitas non est idem quod fortitudo, sed eius conditio. 4a. Non quælibet securitas est laudabilis: sed ea per quam quis deponit curam, prout debet, & in quibus timere non oportet, quæ est conditio fortitudinis. 5a. Nihil prohibet securitatem quandam esse conditionem alicuius virtutis: quanuis perfecta securitas ad præmium virtutis pertineat.

Art. 8. Vtrum bona fortunæ conferant ad magnanimitatem.

1. Concl. 2. Eth. c. 3. Bona fortunæ conferunt ad magnanimitatem. 1. Ex Arist. qui hoc affirmat. 2. Magnanimitas ad duo respicit, s. ad honorē, vt ad materiam, & ad aliquid magnum operandū, vt ad finē: sed ad vtrunque horum bona fortunæ cooperantur; quia honor virtuosis, non solum à sapientibus exhibetur, sed etiam à multitudine, quæ magnifacit bona fortunæ: & ideo maior honor exhibetur his, qui hæc bona possident: tum etiam, quod ad actus virtutem organice deseruiunt, ergo. † 2a. Virtus sibi sufficiens esse dicitur, quia sine his exterioribus bonis esse potest: his tamen indiget, vt expeditius operetur. 3a. Magnanimus exteriora bona contemnit, prout nō reputat ea magna bona, pro quibus aliquid indecens facere debeat, non quod non reputet ea vtilia ad opus virtutis exequendum. 4a. Vnde etiam non multum extollitur si adsint, nec in eorum amissione multum deijcitur.

Quæstio 130. De præsumptione.

Artic. 1. Vtrum præsumptio sit peccatum.

Præsumptio est peccatum. 1. Eccles. 37. O præsumptio nequissima, vnde creata es: dicit glos. ex mala voluntate creaturæ, ergo. 2. Quidquid secundum rationē humanam fit, quod est contra ordinē communiter in naturalibus rebus inuentum, est vitiosum, & peccatum; quia quæ sunt secundum naturam, sunt ordinata ratione diuina, quam humana debet imitari: sed communiter in rebus naturalibus inuenitur, quod quælibet actio commensuratur virtuti agentis, & nullum agens naturale nititur in id; quod excedit suam facultatem, ergo vitiosum est, quod quis assumat ad agendū ea, quæ præferuntur suæ virtuti, quod pertinet ad rationem præsumptionis. † 2a. Nihil prohibet aliquid esse supra potentiam actiuam alicuius rei naturalis, quod non est supra potentiam passiuam eiusdem. Vnde esset præsumptuosum, si qui nondum in virtute profecit, tentaret ea, quæ sunt perfectæ virtutis. Sed si ad hoc tendat, vt proficiat, non est vitiosum: & sic Paul. ad profectum hortabatur 3a. Non est præsumptionis si homo se tradat ad diuina; quia habet potentiam intellectus, & voluntatis, per quas potest coniungi immortalibus, & diuinis. 4a. Quod per alios possumus aliqualiter, & per nos possumus: vnde, quia, cogitare, & facere bonum possumus cum auxilio diuino, hoc non totaliter excedit nostram facultatem; ideo ad hoc intendere non est præsumptuosum. 1. Concl. Eccl. 37.

Art. 2. Vtrum præsumptio opponatur magnanimitati per excessum.

Præsumptio opponitur magnanimitati per excessum. 1. Magnanimo, ait Arist. opponitur per excessum chaymus, i. ventosus, quē nos dicimus præsumptuosum. Quanuis magnanimus secundum quantitatem eius, in quod tendit, tendat in maximum: tamen constituitur in medio secundum proportionem ad propriam facultatem, 1. Concl. 2. Eth. c. 7.

anstitatem, cum non tendat in maiora, quã sibi conueniat: sed præsumptuosus transcendit proportionem suæ facultatis, ergo. † 2a. Non quælibet præsumptio ponitur peccatum in Spiritum sanctum, sed illa, qua quis iustitiam diuinam contemnit, ex inordinata confidentia diuinæ misericordiæ, quæ opponitur caritati: sed vt contemptus excedit proportionem propriæ facultatis potest opponi magnanimitati. 3a. Præsumptio quæ aliquo modico proprias vires transcendit, non opponitur magnanimitati, sed virtuti, quæ est circa mediocres honores. 4a. Quanuis id, ad quod aliquis tendit supra vires suas, quandoque secundum rei veritatem sit magnum simpliciter: tamen quandoque est solum magnum secundum stultorum opinionem, vt preciosis vestibus indui, despicere, & iniuriari alijs, vt pertineat ad excessum magnanimitatis, non secundũ rei veritatem, sed secundum apparẽtiam. Vnde patet quomodo præsumptuosus secundum rei veritatem, quandoq; deficit à magnanimo: sed secundum apparentiam in excessu se habet.

Quæstio 131. De ambitione.

Art. 1 Vtrum ambitio sit peccatum.

1. Concl. 1. Cor. 13. Ambitio semper est peccatũ. 1. Quia repugnat caritati, quæ non est ambitiosa. 2. Quoniam importat inordinatum appetitum honoris: nam honor qui fit in testimonium excellentiæ datæ à Deo, ad hoc hoc vt hõ alijs prosit, intantum debet homini placere, inquantũ paratur via, vt alijs prosit: vnde eius appetitus tunc est inordinatus, quando vel aliquis appetit testimonium excellentiæ, quam non habet, quod est honorem appetere supra suã proportionem, cum honorem non refert, vel in Deum, vel in vtilitatem aliorum, sed in ipso quiescit. † 2a. Licet honor sit bonum quoddam: tamen appetitus boni debet regulari secundum rationem, cuius regulã si transcendat, erit vitiosus, & talis est ambitio. 3a. Honor dicitur præmium virtutis, non quoad ipsum virtuosum, qui beatitudinis præmium expetit; sed quoad alios, qui non habent aliquod maius, quod ei tribuant. 4a. Sicut per appetitum ad honorem, quando debito modo appetitur, aliqui prouocantur ad bonum, & reuocãtur à malo; ita si inordinate appetatur, potest esse occasio ad multa mala. Verum, qui propter honorem tantum agunt, ex Arist. non sunt virtuosi. 3. Eth c. 8.

Art. 2. Vtrum ambitio opponatur magnanimitati per excessum.

Ambitio opponitur magnanimitati, sicut inordinatum ordinato. 1. Vt quisque ait Tullius, magnitudine animi excellit, ita maxime vult omnium princeps esse solus. 2. Ambitio importat appetitum inordinatum honoris: sed magnanimitas est circa honores, & vtitur eis vt oportet, ergo. † 2a. Magnanimitati opponitur præsumptio, ratione finis, ambitio autem ratione materiæ: & ambo secundum excessum, quod non inconuenit, cum sit ratione diuersorum. 3a. Inordinatus appetitus dignitatum pertinet ad ambitionem, prout illis qui sunt constituti in dignitate propter quandã excellentiam status, debetur honor. 4a. Ambitio nõ est circa exteriorẽ cultũ, ob quẽ homines honorari solẽt, nisi secundum quod pertinet ad honorẽ. 1. Concl. li. 1. de off.

Quæstio 132. De inani gloria.

Artic. 1. Vtrum appetitus gloriæ sit peccatum.

Appetitus gloriæ, de se, non nominat aliquid vitiosum. Quia nomẽ gloriæ proprie importat manifestationem alicuius de hoc, quod apud homines decorum videtur; siue illud sit bonum corporale, siue spirituale, id est, vt deueniat in multorum notitiam, & approbationem: sed si largius nomen gloriæ sumatur, consistit etiam in cognitione paucorum, vel etiam vnius, vel sui solius, dum aliquis proprium bonum considerat: sed quod aliquis bonum suum cognoscat, & appetat, non est peccatum, ex Paulo. Similiter nec est peccatum, quod quis velit opera sua bona ab alijs approbari, cum Dominus velit ea lucere coram alijs, ergo. 2a. Appetitus inanis, vel vanæ gloriæ vitium importat. 1. Sanius videt, ait Aug. qui amorem laudis vitium esse cognoscit. 2. Quia quodlibet vanum appetere vitiosum est, vt ex Psal. 4. colligitur, ergo. 3a. Gloria potest dici 1. Concl. 1. Cor. 2. Matt. 5. lib. 5. de ciu. c. 13.

vana, vel quando quæritur de eo quod nõ est, vel non est gloria dignum: vel ex parte eius, à quo gloria quæritur, si eius iudicium non sit firmum: vel ex parte appetentis, qui suum appetitum non dirigit in debitum finem, scilicet ad honorem Dei, & proximi vtilitatẽ. † 4a. Deus gloriã suã non quærit propter se, sed propter nos: sic etiam homo laudabiliter potest ad aliorum vtilitatem gloriam suam appetere. 5a. Licet prouocentur aliqui ad virtutem ex appetitu gloriæ: non tamen est vere virtuosus, qui propter humanam gloriam operatur. Gloria vero, quæ virtuti promittitur in scriptura, est gloria vera, quæ habetur à Deo. 6a. Ad perfectionem hominis pertinet, vt ipse cognoscat, non autem quod cognoscatur: & ideo id, ex se, non est expetendum, nisi pro Dei gloria, & proximi vtilitate. Ideo habenda est cura de bono nomine. *Eccle. 24.*

Artic. 2. Vtrum inanis gloria magnanimitati opponatur.

1. Concl. Inordinatus appetitus gloriæ directe magnanimitati opponitur. 1. Cauenda, ait Tul. est gloriæ cupiditas: Eripit. n. animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. *lib. 1. offi.* 2 Cum gloria sit effectus honoris, & laudis, & magnanimitas sit circa honores, consequens est, vt sit circa gloriam, hoc est vt sicut aliquis moderate vtitur honore, ita moderate vtatur gloria, ergo. † 2a. Nihil prohibet ea, quę alijs virtutibus opponuntur, opponi etiam magnanimitati secundum quod habentur pro magnis, quæ parua sunt: quia hoc ipsum magnitudini animi repugnat, quod quis res modicas tanti faciat, vt de eis glorietur. 3a. Inanis gloriæ cupidus, secundum rei veritatem deficit à magnanimo; sed secundum æstimationẽ ei opponitur per excessum, quia gloriam, quam appetit, reputat aliquid magnum. 4a. Oppositio vitiorum non attenditur secundum affectum, & tamen, hoc ipsum magnitudini animi opponitur, quod aliquis contentionem intendat; quia de magnanimo dicitur non esse contentiosum; quia nihil æstimat magnum. *Arist. 4. Eth. c. 3.*

Artic. 3. Vtrum inanis gloria sit peccatum mortale.

1. Conc. Inanis gloria est peccatũ mortale, quãdo contrariatur caritati, quantũ ad dilectionem Dei: quod potest accidere dupliciter. 1. Ratione materiæ, vt cum quis glorіatur de aliquo falso contrario diuinæ reuerentiæ: vt si quis dicat, Deus ego sum, Ezech. 28. Vel etiam cum quis bonũ temporale, de quo gloriatur, præfert Deo: vt si glorietur sapiens in sapientia sua: vel cũ quis præfert testimonium hominum, testimonio Dei. *Ierem. 9.* *Ioan. 12.* 2. Ex parte gloriantis, qui intentionem suam refert ad gloriam, tanquam ad vltimum finem, pro quo non prætermittit facere etiam, quæ sunt cõtra Deum. *Ioan. 5.* 2a. Si amor humanæ gloriæ, quanuis inanis non repugnet caritati, nec quãtum ad materiam, nec quantum ad intentionem gloriam quærentis, non est peccatum mortale, sed veniale. 1. Quia solum peccatum mortale est, quod repugnat caritati. 2. Ex Chrysost. qui ait, quod inanis gloria etiam locum habet in seruis Christi. † 3a. Quando quis simpliciter per inanẽ gloriam amittit vitã æternam, tunc est peccatum mortale: sed ex eo, quod non lucratur vitam æternam potest esse tantum veniale. 4a. Inanis gloriæ cupidus non surripit sibi, quod est proprium Dei; quia non appetit honorem, qui debetur Deo, sed qui debetur homini virtuoso. 5a. Peccatum inanis gloriæ dicitur periculosum, non tantum propter grauitatem sui, sed etiam quia est dispositio ad alia peccata.

Artic. 4. Vtrum inanis gloria sit vitium capitale.

1. Concl. Inanis gloria est vitium capitale. 1. Ex Greg. qui eam numerat inter vitia capitalia. *lib. 31. Mor. cap. 31.* 2 Gloria propter propinquitatẽ ad excellentiam est maxime appetibilis, & ex eius inordinato appetitu multa vitia oriuntur, ergo. 2a. Superbia potius debet dici regina omnium vitiorum, secundũ Greg. quam vnum de vitijs capitalibus: quia importat inordinatum appetitum excellentiæ, quam ex omni bono, quod quis appetit, consequitur: vnde fines omnium vitiorum ordinatur ad finem superbię: & sic patet quod habet quandam generalẽ causalitatem super omnia vitia. † 3a. Non repugnat inani gloriæ, quin sit vitium capitale,

tate, quod oriatur ex superbia, cum sit mater omnium vitiorum. 4a Gloria comparatur ad honorem, & laudem sicut finis: quia propter hoc aliquis amat honorari, vt gloriam consequatur: vnde inanis gloria est capitale vitium, licet non illa. 5a. Inanis gloria habet principalem rationē appetibilis, ratione dicta: idque sufficit, vt sit vitium capitale : nec requiritur vt sit mortale peccatum, cum ex veniali dispositiue mortali oriri possit.

Art. 3. Vtrum conuenienter dicantur filiæ inanis gloriæ esse inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, & nouitatum præsumptio.

1. Concl. Conuenienter ista vitia dicuntur filiæ inanis gloriæ. 1. Ex Greg. qui has assignat. Lib 31. Mor. cap. 31. 2 Illa vitia, quę de se nata sunt ordinari ad finem alicuius vitij capitalis dicuntur filiæ eius: huiusmodi sunt prædicta respectu inanis gloriæ, ergo. Nam ad finem inanis gloriæ, qui est manifestatio propriæ excellentiæ, homo potest tendere dupliciter, s. directe, siue per verba, vnde iactantia: siue per facta, quæ si habent aliquam admirationem, est præsumptio nouitatū: si per falsa, hypocrisis. 2. Indirecte ostēdēdo se non esse alijs minorem, & hoc, primo quantum ad intellectum, vnde pertinacia: deinde quantum ad voluntatem, vnde discordia: postea quantum ad locutionem, vnde contentio: postremo quantum ad factum, vnde inobedientia. † 2a. Iactantia ponitur species superbiæ, quantum ad interiorem causam, quæ est arrogantia: sed iactantia exterior frequentius ad gloriam, & honorem ordinatur: & sic oritur ex inani gloria. 3a. Ira non causat discordiam, & contentionem, nisi ex adiunctione inanis glorię. 4a. Inanis gloria vituperatur circa eleemosynam propter defectum caritatis, non quod facere eleemosynam sit præsumptio nouitatum.

Quæstio 133. De pusillanimitate.

Art. 1. Vtrum pusillanimitas sit peccatum.

1a Concl. Pusillanimitas est peccatum. 1. In moribus hominum non est vitandum, nisi peccatum: sed pusillanimitas ex Paul est vitanda, ergo. Coloss. 3. 2. Quod contrariatur naturali inclinationi est peccatum: sed vnicuique rei inest naturalis inclinatio ad exequendum actionem commēsuratam suæ potentiæ, & sicut per præsumptionem excedit aliquis, dum nititur ad maiora, quā possit, ita pusillanimus deficit, dum recusat tendere in id, quod est suæ potentiæ consentaneum : ergo vt præsumptio est peccatum, ita pusillanimitas. Ideo damnatur seruus, qui acceptam pecuniā fodit in terram. Mat. 25. † 2a. Pusillanimus dicitur non esse malus, prout nulli est nocumento, nisi per accidens, vt cessat ab operibus, quibus posset prodesse: non tamen sequitur quin pusillanimitas sit peccatum. 4. eth. c. 3. 3a. Pusillanimus est dignus magnis, secundum habilitatem ad virtutem, quæ inest ei à natura, vel ex scientia, vel ex exteriori fortuna: quibus dum recusat vti ad virtutem, pusillanimus redditur; neque enim repugnat virtuosum posse leuiter peccare. 4a. Greg in past par 1. c. 5. 4 eth. c. 3. Etiam pusillanimitas aliquo modo ex superbia potest oriri : dum aliquis proprio sensu innititur, quo reputat se insufficientem ad ea, quorum sufficientiam habet: potest enim quis quantum ad aliqua se deijcere, & quantum ad alia se extollere. 5a. Moyses, & Ierem. erant digni officio ad quod eligebantur, ex diuina gratia; sed recusabant considerantes propriæ infirmitatis insufficientiam, & ideo non erant pusillanimes.

Artic. 2. Vtrum pusillanimitas opponatur magnanimitati.

1a. Concl. Pusillanimitas directe, & secundum se magnanimitati opponitur. Nam pusillanimitas, & magnanimitas differunt secūdum magnitudinem, & paruitatem animi, vt patet ex ipsis nominibus: & vt magnanimus ex animi magnitudine tendit in magna; ita pusillanimus ex animi paruitate, contrahit se à magnis; sed magnū, & paruū sunt opposita, ergo. 2a. Si pusillanimitas consideretur ex parte suæ causæ, quæ ex parte intellectus est ignorantia propriæ conditionis, ex parte appetitus, timor deficiendi in his, quæ falso æstimat excedere suam facultatem, vel etiam

ex parte effectus, qui est retrahere se à magnis, non opponitur directe magnanimitati: quia oppositio vitij ad virtutem attẽditur secundum speciem, non secundum causam, vel effectum. † 3a. Nec etiam ex parte causæ, quæ est ignorantia, potest dici pusillanimitatem opponi prudentiæ, quia tunc ignorantia non procedit ex insipientia, sed magis ex pigritia, considerãdi suam facultatem. 4a. Pusillanimitas ex parte effectus, qui est pigritia, opponitur solicitudini. 5a. Nec etiam ex parte causæ, quæ est timor, oportet, quod opponatur fortitudini: quia non semper timor est periculorum mortis. Ira autem inducit ad pusillanimitatem non ex se, sed ratione causarum suarum, s. iniuriæ illatæ, &c. 6a. Pusillanimitas secundum propriam speciem est grauius peccatum, quam sit præsumptio: quia per ipsam recedit homo à bonis, quod est pessimum: at præsumptio dicitur nequissima ratione superbiæ, ex qua procedit. *Eccl. 27.*

Quæstio 134. De magnificentia.

Artic. 1. Vtrum magnificentia sit virtus.

14 Concl. Magnificentia est virtus. 1. Virtus humana est participatio quædam virtutis diuinæ: sed magnificentia pertinet ad virtutẽ diuinam, ergo. 2. Operari aliquid magnũ, ex quo sumitur nomen magnificentiæ ptinet ad rationem virtutis; quia virtus dicitur per comparationem ad vltimum potentiæ non ex parte defectus, sed excessus, cuius ratio consistit in magnitudine, ergo. † 2a. Quod non omnis liberalis sit magnificus, intellige quantum ad actum: non autem quod non habeat habitũ magnificentiæ, vel actu, vel in propinqua dispositione. 3a. Quamuis magnificentia cõsistat in extremo, considerata quantitate eius, quod facit: est tamen in medio considerata regula rationis. 4a. Magnificus non intendit principaliter sumptus facere in his, quæ pertinent ad personam propriam; non quia bonum suum non quærat; sed quia hoc non est magnum. Si quid tamen in his, quæ ad ipsum pertinent, magnitudinem habeat, hoc ipsum magnifice prosequitur. 5a. Licet magnificentia sit circa factibilia, non ideo est ars. Oportet autem ex Arist. artis esse quandam virtutem moralem, per quam appetitus inclinetur recte ad vtendum ratione artis: & hoc ad magnificentiam pertinet. *Psal. 67.* *Arist. lib. 1. de cæl. t. 116* *Arist. 4. Eth. c. 2.* *Arist. lib. 6. eth. c. 4.*

Art. 2. Vtrum magnificentia sit specialis virtus.

Si magnificentia accipiatur, prout factionem alicuius magni importat, prout facere proprie dicitur operari aliquid in exteriori materia, est specialis virtus. 1. Ex Arist. qui connumerat eam alijs virtutibus specialibus. 2. Quamuis opus factibile producatur ab arte; tamen in eius vsu potest attendi vna specialis ratio bonitatis, s. quod ipsum opus sit magnum in quantitate, pretiositate, & dignitate, quod facit magnificentia, ergo. 2a. Si nomen magnificentiæ sumatur ab eo, quod est facere magnum, secundum quod facere communiter sumitur, magnificentia non est specialis virtus: quia facere hoc modo accipitur pro quacunque actione, siue transeat in exteriorem materiam, siue non † 3a. Ad quamlibet virtutem pertinet facere magnum in suo genere, sed non secundũ quod facere sumitur proprie. 4a. Est distincta à magnanimitate, quod hæc intendit magnum in omni materia: magnificẽtia autem in aliquo opere factibili 5a. Magnificentia coniungitur sanctitati; quia præcipue eius effectus ad religionem, tanquam ad sublimiorem finem ordinatur. *14. concl.* *2. eth. c. 7.* *Arist. 4. Eth. c. 2.*

Artic. 3 Vtrum materia magnificentiæ sint sumptus magni.

Materia magnificentiæ possunt dici, & ipsi sumptus, quibus vtitur magnificus ad opus magnum faciẽdum, & ipsa pecunia, qua vtitur ad huiusmodi sumptus, & amor pecuniæ, quem magnificus moderatur, ne sumptus magni impediantur. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Ad magnificentiã pertinet intẽdere ad aliquod magnum opus faciendum: sed magna non possunt fieri, nisi magnis expensis, ergo ad magnificentiam pertinet magnos sumptus facere, vt ait Arist. sed sumptus est quædam pecuniæ emissio, à qua quis prohiberi potest per superfluum amorem pecuniæ, ergo. † 2a. Liberalitas respicit communiter vsum pecuniæ: magnificentia vero magnum *14. Conc.* *4. eth. c. 2.*

gnum pecuniæ vsum: nec repugnat circa idem, diuersa tamen ratione, duas esse virtutes. 3a. Vsus debitus pecuniæ, cuius impedimentum tollit moderatio amoris pecuniæ pertinet ad liberalitatem, s. ad dona, & sumptus: ad magnificum vero in ordine ad aliquod magnum opus: & talis vsus non potest esse sine sumptu. 4a. Etiã magnificus dat dona, vel xenia, non sub ratione doni, sed sumptus ordinati ad aliquod bonum faciendum. 5a. Principalis actus virtutis est interior electio, quam virtus potest habere sine exteriore fortuna: & sic etiã pauper potest esse magnificus.

Arist. 4. Eth c. 2.

Art. 4. Vtrum magnificentia sit pars fortitudinis.

1a. Concl. Magnificentia ponitur pars fortitudinis, vt ei adiungitur, sicut secũdaria principali. 1. Ex Tullio, Macrobio, & Andronico. 2. Ad hoc, vt aliqua virtus adiungatur alteri, vt principali, oportet, vt in aliquo cum ea conueniat, & in aliquo ab ea deficiat: sed magnificẽtia conuenit cum fortitudine, vt tendit in arduum, & ita videtur esse in irascibili, vt est fortitudo: deficit autem, quia arduum in quod tendit fortitudo, habet difficultatem propter periculum, quod imminet personæ: magnificentia vero propter dispendium rerum, quod est minus, ergo. 2a. Magnificentia, vt est specialis virtus, non est pars subiectiua fortitudinis: quia nõ conuenit cum ea in materia. † 3a. Magnificentia & liberalitas conueniunt in materia, diuersa ratione: liberalitas respicit sumptus per cõparationem ad concupiscentiam pecuniarum: magnificentia vero per comparationem ad spem attingendo ad aliquid arduum, non simpliciter, vt magnanimitas, sed in determinata materia. 4a. Magnificentia non conuenit cum fortitudine in materia, s. in timore; sed in conditione materiæ, s. in aliquo arduo. 5a. Magnificus scienti assimilatur, quia ad eum pertinet bene vti ratione in attendenda proportione sumptus ad opus faciendum.

Arist. 4. Eth c. 2.

Quæstio 135. De paruificentia.

Art. 1. Vtrum paruificentia sit vitium.

1. Concl. Paruificentia est vitium. 1. Ex Aristot. qui eam ponit speciale vitium magnificẽtiæ oppositum. 2. Paruificus deficit à proportione, quæ debet esse secundum rationem inter sumptus & opus: sed defectus ab eo, quod est secundum rationem causat rationem vitij, ergo. Paruificus enim intendit aliquid paruum facere in comparatione ad genus operis; magnificus autem principaliter intendit magnitudinem operis, secundario magnitudinem sumptus, quam non vitat, vt faciat magnum opus; paruificus vero cõtra: quo fit, vt bonum magnifici operis amittat, ergo. † 2a. Non dicitur paruificus, qui parua moderatur; sed qui in moderando magna vel parua, deficit à regula rationis, quod habet rationem vitij. 3a. Timor facit consiliatiuos, & ideo paruificus diligenter ratiocinijs intendit: quia inordinate timet bonorum suorum consumptionem, etiam in minimis, quod vitiosum est. 4a. Paruificus conuenit cum illiberali, siue auaro, quia cum tristitia, & tarditate expensas facit: sed differt, quia illiberalitas attenditur circa communes sumptus, paruificentia circa magnos, quos difficilius est facere: vnde minus vitium est, quam illiberalitas.

Arist. 4. Eth. c. 2.

Art. 2. Vtrum paruificentiæ aliquod vitium opponatur.

1a. Concl. Paruificentiæ opponitur vitium, quo quis proportionem expensarum excedit, vt s. plus expendat, quam sit operi proportionatum, quod Græce banausia, à furno dicta, quod omnia consumat, & Latine dici potest consumptio. 1. Ex Arist, qui ponit magnificentiam in medio duorum oppositorum vitiorum. 2. Sicut contingit sumptum esse paruum in comparatione ad opus, quod efficit paruificentia: ita contingit sumptum esse magnum in comparatione ad opus, vt excedat proportionem secundum regulam rationis; quod efficit cõsumptio: sed paruo opponitur magnũ, ergo. † 2a. Magnificentia dicitur magna, quia facit magnum opus; non quod in

2. Eth. c. 7.

corrupta præualet inclinatio concupiscentiæ: quo fit, vt homo sit pronior ad sustinenda mala, quibus concupiscentia delectatur præsentialiter, quam mala propter bona futura, quod non potest fieri sine gratia. 3a. Bonum politicæ virtutis commensuratum est naturæ humanæ: ideo absque auxilio gratiæ gratum facientis potest voluntas humana in illud tendere; non sic in bonum gratiæ, quod est supernaturale. 4a. Tollerãtia malorum propter corporis sanitatem procedit ex amore, quo quis naturaliter amat carnem suã: secus dicendum est de patientia, de qua hic est sermo.

Art. 4. Vtrum patientia sit pars fortitudinis.

1a Concl. Lib 2. de inuen. Grego. hom. 35. in euang. Patientia, est pars fortitudinis quasi potentialis. 1 Ex Tullio, qui eam ponit partem fortitudinis. 2 Quia ei adiungitur tanquam secundaria virtus principali: ad patientiam enim pertinet æquanimiter perpeti: sed in malis, quæ ab alijs inferuntur, præcipua sunt, & difficillima ad sustinendum ea quæ pertinent ad pericula mortis, circa quæ est fortitudo, ergo. † 2a. Ad fortitudinem non pertinet qualiacunque sustinere, sicut ad patientiam, sed solum quod est summe difficile in sustinẽdo: vnde fortitudo non est idem quod patientia. 3a. Actus fortitudinis non solum consistit in hoc, quod aliquis in bono consistat cõtra timores futurorum periculorum, sed etiã vt non deficiat propter præsentem tristitiam, in quo patientia habet affinitatem cum fortitudine, quæ principaliter est circa timores; sicut patientia principaliter circa tristitias, & licet fortitudo proprie sit in irascibili, & patientia in concupiscibili, non ideo tollitur quin sit eius pars: quia adiunctio virtutis ad virtutem non attenditur ex parte subiecti. 4a. Non est contra rationem sapientiæ, quod aliquis quãdo opus fuerit, insiliat in eum, qui mala facit: vnde Chrys. in iniurijs proprijs patientem esse laudabile est: iniurias autẽ Dei patienter sustinere, nimis est impium. Hom. 5. in Matt.

Artic. 5. Vtrum patientia sit idem quod longanimitas.

Longanimitas magis conuenit cũ magnanimitate, quam cum patientia. Quia sicut magnanimitas dicitur per quam aliquis habet animum tendendi in magna, ita longanimitas dicitur per quam quis habet animum tendendi in aliquid, quod in longinquum distat: & sicut magnanimitas magis respicit spem tendentem in bonum, quam audaciam, vel timorem, siue tristitiam, ita etiam longanimitas. 2a. Longanimitas potest conuenire cum patientia propter duo: primum quoniam sustinet aliqua mala propter bonum: quod tanto difficilius est, quanto bonum lõginquius expectatur: deinde quia hoc ipsum, quod est bonum speratum differri, ex se natum est causare tristitiam: nam spes, quę differtur, aggrauat animam: & sic circa illud potest esse patientia: quæ est rerum arduarum causa honestatis, ac vtilitatis voluntaria, ac diuturna perpessio. Vnde patet ad duo arg. † 3a. Quod est longinquũ loco, licet sit à nobis remotum; non tamen est simpliciter remotum à natura, vt id quod est longinquum tempore: ideo ex parte loci non ponitur aliqua virtus; cum non sit difficultas, nisi ratione temporis. 1a. Concl. Prou. 13. Tullius.

Quæstio 137. De perseuerantia.

Artic. 1. Vtrum perseuerantia sit virtus.

Perseuerantia est quædam specialis virtus, ad quam pertinet in virtuosis operibus diuturnitatem sustinere, prout necesse est. 1. quia nos bene ordinat in ijs in quibus persistendum, aut non persistendum sit. 2. cum virtus sit circa difficile, & bonum, vbi occurrit specialis ratio difficultatis, vel boni, ibi est specialis virtus: sed opus virtutis habet etiam bonitatem & difficultatem ex diuturnitate temporis ergo. Nam hoc ipsum, quod est diu insistere alicui difficili specialem difficultatẽ habet: ergo diu persistere in aliquo bono vsque ad consummationẽ pertinet ad specialem virtutem, & hæc est perseuerantia. † 2a. Quia non est difficile diu sustinere bona, sed mala, circa quę aliquis tristatur; ideo tunc perseuerãtia potest esse virtus, quando accipitur secundum quod aliquis 1. Concl.

in quocunque bono difficili diu persistit, quod autem persistere, sit alicui minus difficile, potest esse ex perfecta virtute: cuius perfectio magis attenditur secundum rationem boni, quam difficilis. Quod si Arist. ait, continentiam quæ non est virtus, esse potiorem perseuerantia, loquitur de perseuerantia secundum, quod aliquis perseuerat, in quibus difficillimum est diu sustinere. 3a. Ad perseuerantiam per se pertinet, vt aliquis perseueret vsque ad finem virtuosi actus; non autem vsque ad finẽ vitæ: quod sufficit ad rationem virtutis. Aug. dicens neminem posse habere perseuerantiam quandiu viuit, nisi perseueret vsque ad mortem, loquitur quantum ad actum consummatũ. 4a. Virtuti aliquid conuenit, vel ex propria intentione finis, & sic diu persistere vsque ad finem in bono, pertinet ad specialẽ virtutẽ s. ad perseuerantiam: vel ex comparatione habitus ad subiectum: & sic immobiliter persistere consequitur quamlibet virtutem.

7. Eth. c. 7.

Art. 2. Vtrum perseuerantia sit pars fortitudinis.

1. Concl. lib. 2. de inuen.

Perseuerãtia adiungitur fortitudini, sicut virtus secundaria, principali, 1. ex Tullio, qui eam ponit partem fortitudinis. 2. Cum fortitudo firmitatem seruet in his, in quibus difficillimum est firmiter persistere, est principalis virtus, & necesse est, vt ei adiungatur, vt principali omnis virtus, cuius laus consistit in sustinendo firmiter aliquod difficile: sed sustinere difficultatem, quæ prouenit ex diuturnitate boni operis dat laudem perseuerãtiæ, nec hoc est ita difficile, sicut sustinere pericula mortis, ergo. † 2a. Licet perseuerantia magis videatur conuenire in materia cũ temperantia, quam cum fortitudine: tamen in modo magis conuenit cum fortitudine, inquantum difficultatem diuturnitatis seruat. 3a. Perseuerantia, quæ ponitur virtus, moderatur aliquas passiones, scilicet timorem fatigationis, aut defectus propter diuturnitatem, & est in irascibili. 4a. August. dicens perseuerantiam non posse amitti, loquitur de ea, non vt nominat habitum virtutis, sed vt dicit actum virtutis continuatum vsque in finem: vnde esset contra rationem perseuerantiæ sic acceptæ, si amitteretur: quia iam non duraret vsque in finem.

lib. de perseuer. c. 1.

Art. 3. Vtrum constantia pertineat ad perseuerantiam.

Constantia pertinet ad perseuerantiã. Quia cõstans dicitur aliquis ex eo, quod in aliquo stat: sed immanere aliquibus pertinet ad perseuerantiam, ergo. 2a. Perseuerantia, & constantia conueniunt in fine: quia ad vtranque pertinet firmiter persistere in aliquo bono: sed differunt secundum ea, quæ difficultatem afferunt ad persistendum in bono. Nam perseuerantia proprie facit persistere in bono contra difficultatem, quæ prouenit ex diuturnitate actus: constantia autem contra difficultatem quæ prouenit ex quibuscunque alijs exterioribus impedimentis. Vnde principalior pars fortitudinis est perseuerantia, quam constantia: quia difficultas quæ est ex diuturnitate actus est essentialior actui virtutis, quam quæ est ex alijs impedimentis. † 3a. Constantia secundum materiam conuenit cum patientia: sed secundum finem, qui potior est, conuenit cum perseuerantia. 4a. In paruis, & mediocribus operibus diu persistere habet difficultatẽ, si non ex magnitudine actus, quam respicit magnificentia, saltem ex ipsa diuturnitate, quam respicit perseuerantia: & sic constantia potest ad vtrunque pertinere. 5a. Constantia non est idem quod perseuerantia: quia licet, in aliquo conueniat: tamen in alijs differunt.

1a. Concl.

Art. 4. Vtrum perseuerantia indigeat auxilio gratiæ.

Si perseuerantia accipiatur pro ipso habitu, vt est virtus, indiget dono habitualis gratiæ, vt cæteræ virtutes infusæ: si autem accipiatur pro actu perseuerantiæ durante vsque ad mortem, nõ solum indiget habituali gratia, sed etiam gratuito Dei auxilio conseruante hominem in bono vsque ad finem vitæ. 1. Ex Aug. qui ait perseuerantiam esse donum Dei, 2. Cum liberum

1a. Concl.

lib. de perseuer. c. 4.

berum arbitrium de se sit vertibile, & hoc ei non tollatur per habitualem gratiã præsentis vitæ, nõ subest potestati liberi arb. etiam per gratiam recuperati, vt se immobiliter in bono statuat: licet non sit in eius potestate electio: plerunq; enim est in nostra potestate electio, sed non executio. †2a. Et si virtus perseuerantiæ ex se inclinet ad perseuerandum: non tamen est necessarium, quod habens habitum virtutis vtatur eo immobiliter vsque ad mortem.
lib. de lib. arb. c. 11. 3a. Ex Aug. primo homini datum est, non vt perseuararet, sed vt perseuerare posset. Sed prædestinatis per gratiam Christi nõ solum datur, vt perseuerare possint, sed vt perseuerent. 4a. Homo per se põt cadere à peccato, à quo per se non potest resurgere sine auxilio gratiæ: vnde per se põt perseuerare in malo, non autem in bono.

Quæstio 138. De vitijs oppositis perseuerantiæ.

Art. 1. Vtrum mollities opponatur perseuerantiæ.

1. Concl. 7. eth. c. 4. Mollities directe videtur opponi perseuerantiæ. 1. Molli opponitur perseuerātiuus: ait Arist. 2. Laus perseuerātiæ in hoc consistit, quod aliquis non recedat à bono propter diuturnam tollerantiam difficillimorum, & laboriosorum: cui directe videtur opponi, quod aliquis de facili recedat à bono, propter aliqua difficilia, quæ sustinere non potest: sed hoc pertinet ad rationem mollitiei, quia molle dicitur, quod facile cedit tangenti, ergo. 2a. Non reputatur aliquis mollis, si cedat grauiter impellentibus. Nam, vt ait Arist. si quis à fortibus delectationibus, vel tristitijs vincatur est condonabile. † 3a. Alij sunt molles ex consuetudine, quia solent voluptatibus frui, à quibus difficile abstinẽt: alij ex qualitate complexionis, ob quam sunt animo inconstanti, vt sunt mulieres; & hi dicuntur muliebria pati, quasi muliebres effecti.
Arist. 7. eth. c. 7. 4a. Quãuis delitia mollities quædã sit: tamen propriè est, cũ quis nõ potest sustinere labores, & id, quod voluptatẽ minuat: mollities autẽ propriè respicit defectũ delectationũ. Vnde licet delitia opponatur temperantiæ, nõ tamen mollities. 5a. Si in ludo consideretur delectatio, inordinate lusiuus opponitur eutrapeliæ: si autẽ consideretur quædam remissio, siue quies, quæ opponitur labori, inordinate, hoc appetere, pertinet ad mollitiem.

Art. 2. Vtrum pertinacia opponatur perseuerantiæ.

Pertinacia opponitur perseuerantiæ. 1. Ita se habet pertinacia ad perseuerantiã, siue superstitio ad religionem, sed hæc opponitur religioni, ergo. 2. Pertinax ex Isid. dicitur aliquis, qui est imprudenter tenax, quasi omnia tenens: & ex Arist. quia perseuerat in propria sententia plus quam oportet: mollis autẽ minus quã oportet, & perseuerans secundum quod oportet, ergo pertinacia per excessum opponitur perseuerātiæ: quæ est in medio, sicut mollities opponitur per defectum. † 2a. Pertinacia oritur ex inani gloria: sed oppositio vitiorũ non attenditur ex causa, sed ex propria specie. 3a. Pertinax excedit in hoc, quod inordinate persistit in aliquo contra multas difficultates: & licet habeat aliquã delectationem in fine, vt fortis: tamen est vitiosa, quia nimis appetit eam. 4a. Et si aliæ virtutes persistant contra impetus passionum: tamen earum laus non propriè est ex persistendo, sicut laus perseuerantiæ, & ideo pertinacia propriè opponitur perseuerātiæ. 14. Concl. lib. 10. Ety. c. 15. lib. 7. eth. c. 9.

Quæstio 139. De dono fortitudinis.

Art. 1 Vtrum fortitudo sit donum.

Fortitudo per quam homo non deficit à bono propter difficultatem alicuius ardui operis implendi, vel alicuius mali perferendi, est specialis, vel generalis virtus. Nam fortitudo importat quandam animi firmitatem, quæ requiritur in bonis faciẽdis, & in malis perferendis, præcipue arduis: sed quia hanc firmitatem in vtroq; homo, secundum proprium & connaturalem sibi modum potest habere, nõ est donũ, sed specialis virtus, vt supra est dictũ: vnde soluitur primum. 2a. Fortitudo est donum Spiritus sancti, quo homo peruenit ad finẽ inchoati operis, & euadit quæcunque pericula. 1. Ex Isa. qui numerat eã cum alijs donis. 2. Quia altius mouetur à Spiritu sanc. animus hominis ad hoc, vt perueniat ad finem cuiuslibet operis inchoati, & euadat quæcun que pericula, 14. Concl.

quod quidem excedit naturam humanã: quia quandoque non est in potestate hominis, vt consequatur finem operis, & euadat mala, cum interdum opprimatur ab eis: quod tamen operatur Spiritus S. in homine infundens quandam fiduciam mẽti, ergo. † 3a. Actus fortitudinis in patria, est perfrui plena securitate à laboribus, & malis: vnde nõ est idem cum eo, qui est in via. 4a. Donum fortitudinis respicit virtutem fortitudinis, non solum secundum q̃ consistit in sustinendo pericula; sed etiam in quocunque arduo opere faciendo.

Art. 2. Vtrum quarta beatitudo s. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, respondeat dono fortitudinis.

1. Concl. Quarta beatitudo, s. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, respondet dono fortitudinis 1. Fortitudo, ait Aug. conuenit esurientibus, &c. 2. Aug. attribuit beatitudines donis secundum ordinem enumerationis: vnde quarta beatitudo quarto dono, s. fortitudini respondebit; cum quo habet aliquam conuenientiam. Nam fortitudo in arduis consistit: sed valde arduum est, quod quis non solum opera virtuosa faciat, quæ communiter dicuntur opera iustitiæ, sed quod faciat cum insatiabili quodam desiderio, quod potest significari per famem, & sitim iustitiæ. † 2a. Iustitia hic potest accipi non solum, vt est virtus particularis, sed etiam vt est vniuersalis, quæ se habet ad omnium virtutum opera: in quibus, fortitudo, quæ est donum, arduum intendit. 3a. Non inconuenit, vt quidquid pertinet ad fortitudinem, pertineat etiam ad caritatem, quæ est radix omnium donorum, & virtutum. 4a. Inter fructus ponuntur duo, quæ sufficienter correspondent dono fortitudinis, scilicet patientia, & longanimitas.

Lib. 1 de ser. domini c. 9.

Quæstio 140. De præceptis fortitudinis.

Artic. 1. Vtrum conuenienter in lege diuina, præcepta fortitudinis tradantur.

1. Concl. Conuenienter in lege diuina, præcepta fortitudinis traduntur. 1. Ex traditione sacræ scripturæ. 2. Cum præcepta legis ordinentur ad intentionem legislatoris, necesse est, vt secundum diuersos fines, quos legislator intendit diuersimode, præcepta instituantur: sed finis legis diuinæ est, vt homo hæreat Deo; ergo præcepta legis diuinæ de omnibus virtutibus dantur, secũdum quod conuenit ordini mentis in Deum. Deut. 20. Ne formidetis eos, &c. 2a. Leges humanæ ordinantur ad aliqua mũdana bona, secundum quorum conditionem præcepta fortitudinis in legibus humanis inueniuntur. † 3a. Cum vetus testamentum habeat temporalia, nouum vero spiritualia, & æterna: ideo, vt ibi fuit necessarium instruere populum in pugna corporali, ita hic in pugna spirituali, vt ad vitam æternam perueniret: vnde debuerunt dari præcepta fortitudinis. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. 4a. Præcepta fortitudinis magis dantur negatiue, quam affirmatiue: quia quæ sunt agenda in periculis, nõ possunt ad aliquod commune bonum reduci. 5a. Præcepta decalogi debuerunt esse principaliter de actibus iustitiæ, in quibus manifeste apparet ratio debiti: non autem de actibus fortitudinis, in quibus non ita manifestum videtur esse debitum, quod aliquis pericula mortis non reformidet. Mat. 10.

Artic. 2. Vtrum conuenienter tradantur præcepta in lege diuina, de partibus fortitudinis.

1. Concl. In lege diuina, sicut dantur conuenientia præcepta de actibus virtutum principalium: ita etiam dantur conuenientia præcepta de actibus virtutum secundarum, & adiunctarum. 1. Ex traditione sacræ scripturæ. 2. Lex diuina perfecte informat hominem in his, quæ sunt necessaria ad recte viuendum; sed homo ad recte viuendum non solum indiget virtutibus principalibus, sed etiam secundarijs adiunctis: ergo 2a. Magnificentia, & magnanimitas non pertinent ad genus fortitudinis, nisi secundum quandam magnitudinis excellentiam: vnde magis cadunt sub consilijs perfectionis, quam sub præceptis necessitatis: sicut patientia, & perseuerantia. 3a. Præcepta affirmatiua, quæ de patiẽtia dantur, sunt accipienda secundũ præparationem animi, vt homo sit paratus ea adim-

adimplere cum opus fuerit. 4a. Fortitudo vt distinguitur à pœnitentia & perseuerãtia, est circa maxima pericula, in quibus non potest determinari quid in particula agendum sit, ideo, de ea præceptum est negatiuum: at patientia, & perseuerantia sunt circa minores afflictiones, ideo de his potuit magis determinari sine periculo quid agendum sit.

Quæstio 141. De Temperantia.

Art. 1. Vtrum temperantia sit virtus.

1a. Conc. lib. 6 musicæ c. 15. Temperantia est virtus. 1. Ex Aug. qui eam virtutem nominat. 2. Ea est virtus, quæ inclinat hominem ad id, quod est secundum rationem: sed hoc maxime præstat temperantia, quia eius nomine importatur quædam moderatio, quam ratio facit, ergo. † 2a. Homo naturaliter appetit delectationes, sed sibi conuenientes, cuiusmodi sunt, quæ sunt secundum rationem, à quibus non retrahit temperantia, sed ab his quę sunt contra rationem: ideo non contrariatur naturali inclinationi.

Ibid. 1st. 3a. Temperãtia secundum quod perfecte habet rationem virtutis, non est sine prudentia: vnde vitiosi non habent temperãtiam, quæ est virtus; sed operantur actus eius ex naturali inclinatione. 4a. Temperantiæ respondet donum timoris, quo aliquis refrenatur à delectationibus carnis.

Artic. 2. Vtrum temperantia sit specialis virtus.

1a Concl. 2. eth. c. 7. Temperantia vt refrænat appetitum ab his quæ maxime alliciunt homines, est specialis virtus, vt quæ habet specialẽ materiam, vt fortitudo: patet ex Arist. qui ponit eam inter speciales virtutes. 2a Si temperantiæ nomen accipiatur secundum communitatem suæ significationis, non est specialis, sed generalis virtus: quia significat quandam temperiem, & moderationem, quam ratio ponit in operationibus & passionibus, quod est commune in omni virtute morali. 3a. Temperantia differt à fortitudine, etiam secundum quod vtraque est virtus communis: quia temperantia retrahit ab his, quæ appetitum cõtra rationem alliciunt: fortitudo impellit ad ea sustinenda, vel aggredienda propter quæ homo refugit bonum rationis. †4a. Integrum & incorruptum se seruare, quod Aug. tribuit temperantiæ, conuenit ei communiter, vel excellenter, &c. 5a. Licet tranquillitas animi communiter conueniat omnibus virtutibus: tamen per quandam excellentiam attribuitur temperantiæ: quia ea circa quæ est temperantia maxime possunt animum inquietare. *Tob. lib. 1. de off.* 6a. Et si pulchritudo conueniat omni virtuti, tamen excellenter attribuitur temperantiæ: tum quia ei cõuenit quædam moderata & conueniens proportio, in qua consistit ratio pulchritudinis: tum etiam quod præcipuæ turpitudinem tollit.

Art. 3. Vtrum temperantia sit solum circa concupiscentias, & delectationes.

1. Concl. Temperantia, quæ importat moderationem quandam, pręcipue consistit circa passiones tendentes in bona sensibilia, scilicet circa concupiscentiam, delectationem, & ex consequenti circa tristitiã, quæ adueniat ex absentia talium delectationum. 1. Temperantia ait Isid. est, qua libido concupiscentiaque refrænatur. *lib. etym.* 2. Ad virtutem moralem pertinet conseruatio boni rationis contra passiones rationi repugnantes; quarum passionum motus vel est ex eo quod appetitus sensitiuus prosequitur sensibilia bona repugnando rationi per immoderantiam, prout in ea tẽdit præter modum rationis, vel est secundũ quod appetitus refugit mala sensibilia, & his contrariatur rationi, maxime secundum suum effectum, prout quis refugiendo mala sensibilia, quæ concomitantur bonum rationis, consequenter discedit à bono rationis: ergo sicut virtus fortitudinis, quæ firmitatem præstat, præcipue consistit circa passionem pertinentem ad fugam corporalium malorum: ita temperantia circa passiones tendentes, &c. †2a. Temperantia directe modificat passiones concupiscibilis tendentes in bonum, sed consequenter omnes alias passiones, inquantum ad moderantiam priorum, sequitur moderantia posteriorum. 3a. Concupiscentia importat impetum quẽdam appetitus in delectabile, qui indiget

diget fræno temperantiæ: sed timor importat retractionē quandā animi ab aliquibus malis, contra quā opus est animi firmitate: quā præbet virtus fortitudinis. 4a. Moderatio exteriorum actuum depēdet ex moderatione interiorū passionum, circa quas principaliter est temperantia.

Artic. 4. Vtrum temperantia sit solum circa concupiscentias & delectationes tactus.

1a Concl. Temperantia est circa delectationes tactus. 1. Ex Arist. qui dicit esse circa has delectationes. li. 3, eth. c. 3. 2. Ita est temperantia circa cōcupiscentias & delectationes, vt fortitudo circa timores, & audacias: sed fortitudo est circa hæc respectu maximorum malorum, ergo similiter temperantia erit circa concupiscentias maximarum delectationum: cuiusmodi sunt delectationes ciborum, & venereorum; quia maxime consequuntur operationes naturales, quibus conseruatur natura indiuidui, & speciei: sed huiusmodi delectationes consequuntur sensum tactus, ergo. † 2a. Cum Aug. li. de morib. eccle. c. 19. ait, temperantiam esse in coercendis his, quæ nos auertunt à lege Dei, loquitur de temperantia, vt est generalis virtus: vel dic temperantiam principaliter moderari concupiscentias delectationum tactus; secundario alias. 3a. Cum Arist. ait, li. 4. Eth. cap. 3. qui est paruis dignus, & his dignificat seipsum est temperatus, non accipit nomen temperantiæ, vt designat moderationem exteriorum rerum. 4a. Temperantia est etiā circa delectationes aliorum sensuum, nō principaliter, sed ex consequenti. 5a. Delectationes spirituales per se loquendo sunt secundum rationem: ideo non sunt frænandæ, nisi per accidens; prout vna retrahit ab alia potiori, & magis debita. 6a. Tēperantia est solum circa delectationes tactus, quæ sunt ordinatæ ad naturæ conseruationem, non circa alias.

Art. 5. Vtrum circa proprias delectationes gustus sit temperantia.

2a. Concl. Temperantia principaliter est circa delectationes tactus, quæ consequuntur vsum necessariarum rerum, secundario circa alios sensus; & magis circa gustū, quia est propinquior tactui. 1. Ex Arist. in 3. Ethic. 2. Temperantia est circa præcipuas delectationes, quę pertinent ad conseruationem humanæ vitæ, vel in specie, vel in indiuiduo, in quibus consideratur aliquid principaliter; vt vsus ipse necessariorum, puta, fœminę ad conseruationem speciei, & cibi, & potus ad conseruationem indiuidui: consideratur aliquid secundario, s. id quod facit ad hoc, vt vsus sit magis delectabilis, ut pulchritudo, & ornatus fœminæ, sapor delectabilis in cibis, odor, &c. ergo. † 2a. Vsus ciborum, & delectatio essentialiter ipsum consequens, ad tactum pertinent: quia tactus est sensus alimenti: ad gustum autem discretio saporum. 3a. Delectatio saporis est quasi superueniens, Arist. 2. de anima. delectatio vero tactus per se consequitur vsum cibi, & potus. 4a. Delicię principaliter consistunt in ipsa substantia alimenti, secundario autem in exquisito sapore, & præparatione ciborum.

Art. 6. Vtrum regula temperantiæ sit sumenda secundum necessitatem præsentis vitæ.

Temperantia accipit necessitatem huius vitæ, sicut regulam delectabilium, s. vt tantum eis vtatur, quantum necessitas huius vitæ requirit. 1. Ex Aug. qui hanc regulam tradit. 2. Virtus moralis præcipue cōsistit in ordine rationis, qui est, vt ordinet aliquid in finem; bonum enim habet rationem finis, & finis est regula eorum, quæ sunt ad finem: sed omnia delectabilia, quę in vsum hominum veniunt ordinantur in aliquam huus vitæ necessitatem, sicut ad finem, ergo. † 2a. Temperantiæ finis & regula, est beatitudo; sed eius rei qua vtitur, finis & regula, est necessitas huius vitæ; alius enim est finis operantis, alius operis. 3a. Temperantia non solum respicit necessarium sine quo res non potest esse, qua ratione cibus est necessarius animali; sed etiam necessarium sine quo res nō potest conuenienter esse. Quæ autem ad hoc non sunt necessaria, vel sunt impedimenta sanitatis, & his temperatus non vtitur: vel nō sunt impedimēta, & his moderate pro loco, & tempore vtitur. 4a. Temperantia respicit necessitatem, quantum ad conuenientiam vitæ; quæ attenditur, &

1. Concl. li. de morib. eccle. c. 21.

quantum

quantum ad conuenientiam corporis, ac etiam exteriorum rerum; vt diuitiarum, officiorum, & multo magis secundum conuenientiam honestatis, ex Arist. 3. Eth. c. 11.

Art. 7. Vtrum temperantia sit virtus cardinalis.

1. Concl. Temperantia ponitur virtus principalis, seu cardinalis. 1. Ex Greg. qui hoc docet. 2. Virtus principalis dicitur, quæ principalius laudatur ex aliquo eorum, quæ communiter requiruntur ad rationẽ virtutis: sed moderatio quæ in omni virtute requiritur, præcipue laudabilis est in delectationibus tactus, circa quæ est temperãtia; tum quia tales delectationes sunt nobis magis naturales; tum etiam, quod earum obiecta magis sunt necessaria præsenti vitæ, ergo. † 2a. Ex hoc ipso ostenditur maior virtus rationis, quod potest etiam concupiscẽtias, & delectationes maxime distantes moderari; ideo hoc pertinet ad principalitatem temperantiæ. 3a. Impetus iræ causatur ex aliquo accidente, s. ex aliqua læsione contristante: vnde cito transit, quamuis magnum impetum faciat: sed impetus concupiscentiæ delectabilium tactus procedit ex causa naturali, vnde est diuturnior, & communior: ideo principali virtute est frænandus. 4a. Similiter ea, quorum est concupiscentia vehementius mouent appetitum, ratione dicta, quam ea quorum est spes, licet sint altiora: vnde temperantia, & non humilitas est virtus principalis. (lib. 2. mor. cap. 36.)

Art. 8. Vtrum temperantia sit maxima virtutum.

1. Concl. Iustitia & fortitudo, sunt excellentiores virtutes, quam temperantia. 1. Maxime virtutes sunt, quæ alijs maxime sunt vtiles, ait Arist. & propter hoc fortes, & iustos maxime honoramus. 2. Quanto aliqua virtus magis pertinet ad bonum multitudinis, tanto melior est; quia bonum multitudinis diuinius est, quam bonum vnius: sed iustitia, & fortitudo magis pertinent ad bonum multitudinis, quam temperantia; quia iustitia consistit in cõmunicationibus, quæ sunt ad alterum; & fortitudo in periculis bellorum, quæ sustinentur pro salute communi; temperantia autem temperat concupiscentias vnius hominis, ergo. 2a. Prudentia, & virtus theologicæ sunt potiores iustitia, & fortitudine. † 3a. Honestas & decor tribuuntur temperantiæ, non propter principalitatem proprij boni, sed propter turpitudinem contrarij mali, à quo retrahit. 4a. Dignitas virtutis magis attenditur secundum rationem boni, in quo excedit iustitia, quam secundum rationem difficilis, in quo excedit temperantia. 5a. Communitas, qua aliquid pertinet ad multitudinem hominum, magis facit ad excellentiam bonitatis, quam quæ consideratur, secundum quod aliquid frequenter occurrit: in prima excedit fortitudo, in secunda temperantia. (li. 1. Rhe. c. 9; Cic. 1. de offic.)

Quæstio 142. De vitijs, quæ aduersantur temperantiæ.

Artic. 1. Vtrum insensibilitas sit vitium.

1a. Concl. Insensibilitas est vitium. 1. Quia opponitur virtuti temperantiæ; ex Arist. 2. Quidquid contrariatur ordini naturali est vitiosum: hic autem ordo requirit, vt homo intantum delectationibus vtatur, quas natura apposuit operationibus necessarijs; quantum necessarium est ad salutem humanam, vel ad conseruationem indiuidui, & speciei: vnde si quis intantum delectationem refugeret, vt prætermitteret necessaria ad conseruationem naturę, peccaret, quasi ordini naturali repugnãs: & hoc ad insensibilitatem pertinet, ergo. 2a. Abstinere ab his delectationibus, quãdoque laudabile, vel etiam necessarium est ob aliquem finem: vt ob sanitatem animæ, vel corporis, & ad executionem alicuius officij, &c. † 3a. Daniel vtebatur abstinentia ab his delectationibus, non quasi abhorrens delectationes, sed propter aliquem finem laudabilem s. ob contemplationem. 4a. Homines, qui contemplationis officium sumpserunt, vt bonum spirituale spirituali propagatione in alios transmittant, à multis delectationibus laudabili- (7. Eth. c. 7.; Dan. 1.)

dabiliter abstinent; à quibus, qui ex officio carnali generationi vacare debent, laudabiliter non abstinent. 5a. Delectatio est fugienda ad fugiēdum peccatum; verum nō totaliter, sed solum, ne plus quæratur, quam necessitas requirit.

Artic. 2. Vtrum intemperantia sit puerile peccatum.

1a Concl. Intemperantia dicitur puerile peccatum, nō quod conueniat puero, sed quia est peccatum superfluæ concupiscentiæ, quæ assimilatur puero. 1. Quia sicut puer appetit aliquid turpe, sic etiam concupiscentia: vt enim puer non attendit ordinē rationis, sic nec concupiscentia audit rationem. 2. Vt puer si suæ voluntati dimittatur, crescit in propria voluntate, ita concupiscentia si ei satisfiat, maius robur accipit. 3. Puer emendatur per hoc, quod coercetur; similiter dum concupiscentiæ resistitur, reducitur ad debitum honestatis modum. † 2a. Primum procedit secundū modum, quo aliquid dicitur puerile, quia est in puero; sed hoc peccatum dicitur puerile secundum similitudinem. 3a. Concupiscentia, dicitur naturalis, vel secundum genus suum; & sic temperantia, & intemperantia sunt circa concupiscentias naturales, s. circa eas, quæ ordinantur ad conseruationem naturæ; vel quantum ad speciem eius, quod natura ad sui conseruationem requirit, & sic non multum contingit peccare circa naturales concupiscentias, cum natura solum id requirat, quo subuenitur necessitati. 4a. In pueris quod pertinet ad naturam est augmentandum, ad quod pertinet ad defectum rationis, non est fouendum, sed emendandum.

(Eccle 30. Aug. Prou. 25. Aug. lib 7. Musicæ. c. 11. Arist. 3. Eth. c. vlt.)

Art. 3. Vtrum timiditas sit maius vitium, quam intemperantia.

1a Conc. Intemperantia est simpliciter maius peccatum, quam timiditas. 1. Quia ex Arist. magis assimilatur voluntario, quam timiditas. 2. Ex parte materiæ: timiditas refugit pericula mortis, ad quæ vitanda inducit maxima necessitas conseruandæ vitæ: intemperantia vero est circa delectationes, quarum appetitus non est ita necessarius ad vitæ cōseruationem: sed quāto illud quod cōmouet ad peccandū, est magis necessarium, tanto peccatum est leuius, ergo. 3. Ex parte hominis peccantis: primo, quo is qui peccat est magis compos mentis, eo grauius peccat: sed timores graues, maxime in periculis mortis stupefaciunt mentem, quod non faciunt delectationes, quæ mouent ad intemperantiam, ergo: secundo tēperantia plus habet de volūtario; quia quæ per timorem fiūt, habent principium ab exteriore impellente, at intemperantia est simpliciter voluntaria, ergo: tertio intemperantiæ potest facilius remedium adhiberi, quam timiditati: quia circa delectationes, quæ per totam vitam occurrunt, potest homo sine periculo exercitari; non sic circa pericula mortis, quæ raro occurrunt. † 2a. Ex parte finis, timiditas excellit temperantiam, inquantum per timiditatem aliqui desistunt à defensione boni communis; sed ex parte difficultatis contra: quia minoris virtutis est à fortiori vinci, maioris vero à debiliori superari. 3a. Amor conseruationis vitæ propter quem vitantur pericula mortis, est magis connaturalis, quam delectationes ciborum, & venereorum, quæ ad conseruationem vitæ ordinantur, ideo maius est vincere timorem periculorum mortis, quam concupiscentiam delectationum. 4a. In timiditate est magis voluntarium secundum quid, scilicet in vniuersali, minus in particulari, sed non simpliciter: in intemperantia contra.

(lib 3. Eth. cap. 12.)

Art. 4. Vtrum peccatum intemperantiæ sit maxime exprobrabile.

1a. Concl. Intemperantia est maxime exprobrabilis. 1. Ex Arist. qui hoc docet. 2. Exprobratio opponitur honori, qui excellentiæ debetur, & gloriæ, quæ claritatem importat: sed intemperantia maxime repugnat excellentiæ hominis; quia est circa delectationes communes nobis, & brutis, ergo. 3. Intemperantia maxime repugnat claritati, prout in delectationibus, circa quas est intemperantia, minus apparet de lumine rationis, in qua est tota claritas, & pulchritudo virtutis. † 2a Vitia carnalia, quæ sub

(3. eth. c. 12. Psal. 48.)

sub intemperantia continentur, & si sint minoris culpæ, sunt tamen maioris infamiæ, quæ respicit turpitudinem, quæ attenditur secundum indecentiam peccati. 3a. Consuetudo peccandi diminuit turpitudinem, & infamiam peccati secundum opinionem hominum, nō secundum naturam ipsorum vitiorum. 4a. Cum dicitur, intemperantiam esse maxime exprobrabilem, intellige inter vitia, quæ attenduntur secundum passiones humanæ naturæ aliqualiter conformes. Quæ vero excedunt modum naturæ, sunt magis exprobrabilia: quæ tamen possunt reduci ad genus intemperantiæ per excessum.

Quæstio 143. De partibus temperantiæ in generali.

Artic. 1. Vtrum Tullius conuenienter assignet partes intemperantiæ, continentiam, clementiam, & modestiam.

1a. Concl. Temperantia habet quasdam partes integrales, quasdam subiectiuas, & quasdā potentiales. 2a. Partes integrales sunt cōditiones ad actum ipsius necessariæ, quæ sunt verecundia, per quam homo refugit turpitudinem, & honestas, per quā amat temperantiæ pulchritudinem. 3a. Partes subiectiuę sunt species ipsius: quę diuersificantur secundum materiā, i. secundum delectationes tactus, quarum aliæ ad nutrimentum, aliç ad generationem & ad actus eam circunstantes ordinantur: quæ partes sunt, abstinentia quantum ad cibū, sobrietas quantum ad potū, castitas quantum ad delectationem in actu cōcubitus, & pudicitia quantum ad delectationes circumstantes, in osculis, tactibus, & amplexibus. 4a. Partes potentiales sunt virtutes ei adiunctæ, tanquam principali; quæ seruant modum principalis virtutis in quibusdam alijs materijs, in quibus non est ita difficile. Cum ergo temperantia versetur circa delectationes tactus, quas difficile est frænare, virtutes, quæ appetitum in aliquid tendentem frænant, erunt ei adiunctæ. 5a. Id contingit tripliciter; vel in motibus animi, qui sunt tres, s. motus voluntatis ex impetu passionis, quem frænat continentia: motus in aliquid tendēs, vt motus spei, & audaciæ, quem moderatur humilitas; & motus iræ tendentis in vindictam, quem moderatur mansuetudo, seu clemētia. Vel in motibus exterioribus corporis, & hos moderatur modestia: quam Andron. diuidit in bonam ordinationem, quæ docet, quo ordine aliquid sit agendum, & ornatum, qui docet decentiā seruandam in agendo, & austeritatem, quæ est necessaria in colloquijs amicorū, & quibuscunque alijs. Vel tertio in rebus exterioribus, in quibus est duplex modus: alter ne superflua quærantur, & quantum ad hoc Macrob. parcitatem, Andron. sufficientiam ponit: alter ne nimis exquisita requirantur, & quantum ad hoc, ille moderationem, hic simplicitatem ponit. † 6a Continentia differt à virtute, vt imperfectum à perfecto: sed conuenit cum temperantia in materia, quia est circa delectationes tactus: & in modo, quia inquantū in refrænatione consistit. 7a. Clementia, siue mansuetudo non ponitur pars temperantiæ propter conuenientiam materiæ, sed modi. 8a. Modestia circa exteriores actus non attendit quod debitum est alteri, sed moderationem quandam; ideo est pars temperantiæ, & non iustitiæ. 9a. Tullius sufficienter has partes numerat: quia sub modestia comprehendit omnia, quæ pertinent ad moderationem exteriorum actuum, & corporalium motuum, &c.

Quæstio 144. De partibus temperantiæ in speciali.

Artic. 1. Vtrum verecundia sit virtus.

Verecundia proprie loquendo non est virtus. 1. Ex Arist. in Ethic. 2. Cum virtus sit perfectio quædam, quidquid repugnat perfectioni, etiam si sit bonum, deficit à ratione virtutis: at verecundia est huiusmodi; quia ex Dāmas. est timor de turpi actu: sed qui est perfectus secundum habitum virtutis, non facit aliquid vnde opprobrium timeat, ergo. 2a. Quandoq; cōmuniter dicitur virtus omne quod est bonum & laudabile in humanis actibus, & sic verecundia vocatur virtus, cum sit laudabilis quædam passio. † 3a. Esse in medio

1 Concl. 2. Eth c. 9. Arist 7. phys. tex. 17 Lib. 2. c. 15.

non sufficit ad rationem virtutis; sed requiritur, vt sit habitus electiuus, cuiusmodi non est verecundia; cuius motus est ex impetu quodam passionis. 4a. Verecundia potius pertinet ad temperantiam, quam ad aliam virtutẽ ratione motiui, quod est turpe: non autem secundum speciem passionis, quæ est timor. 5a. Verecũdia fouet honestatem remouendo honestati cõtraria, non quod est pars honesti. 6a. Non est necesse, vt id cui directe opponitur vitiũ, sit virtus; quia quilibet defectus causat vitium, non autem quodlibet bonum facit virtutem: licet ergo verecundiæ opponantur vitia, non ideo est virtus. 7a. Ex multoties verecundari causatur habitus virtutis acquisitæ, per quam aliquis turpia vitet, de quibus est verecundia non autem, vt vlterius verecundetur.

Art. 2. Vtrum verecundia sit de turpi actu.

2a. Concl. Verecũdia: quæ est timor turpitudinis primo, & principaliter respicit vituperiũ, seu opprobrium. Nam quod in moralibus nominat timorem turpitudinis, id principaliter respicit vituperiũ; quia timor proprie est de malo arduo, quod est difficile vitare: sed verecundia est huiusmodi; quia vituperium est turpitudo quædam pœnalis ab alio illata, & habet rationem mali, vt honor rationem boni, ergo. 2. Verecũdia ex consequenti respicit turpitudinem vitiosam: quia vituperium proprie debetur vitio. 3a. Verecundia respicit culpam, vno modo, vt aliquis desinat vitiosa agere propter timorem vituperij: alio modo, vt homo in turpibus, quæ agit, vitet publicos conspectus propter timorem, vitupe-
Lib. 2. c. 15. rij: quorum primum ex Greg. Nys. pertinet ad erubescentiam: alterum ad verecũdiam. Quia ex eo quod quis verecundatur, occultat se in his, quæ agit: & qui erubescit, timet incidere in inglotiationẽ. † 4a. Verecundia respicit proprie inglori-
Arist. 2. Rhet. c. 9. ationem secundum quod debetur culpæ, quæ est defectus voluntarius: opprobria illata propter virtutem, virtuosus contẽnit; ex imperfectione enim virtutis est, quod aliquis verecundetur de opprobrijs illatis ob virtutem. 5a. Quamuis vituperium proprie debeatur soli culpæ: tamen ex opinione humana respicit quemcumque defectum: ideo de seruitute, ignobilitate, &c. homo verecundatur. 6a. Per accidens aliquis de operibus virtuosis verecundatur, prout habentur vt vitiosa ex opinione hominum: vel vt in illis quis refugit notam præsumptionis, vel simulationis. 7a. Aliqua grauiora peccata sunt minus verecundabilia: vel quia habent minus turpitudinis, vt peccata spiritualia respectu carnelium: vel quia in quodam excessu temporalis boni se habent: vt si quis magis verecundetur de timiditate, quam de audacia, & de furto, quam de rapina.

Artic. 3 Vtrum homo magis verecundetur à personis magis coniunctis.

Homines multum verecundantur à personis virtuosis & sapientibus, & ab illis, qui obesse, & prodesse possunt, & magis à coniunctis. Ab ijs homines magis verecundantur, quorum testimonium reputant maius: quia opprobrium, cuius timor est verecundia, importat testimonium de defectu alicuius, & præcipue secundum aliquam culpam: sed dictorum hominum testimonium est huiusmodi, quamuis diuerso respectu, ergo. Nam virtuosorum, & sapientis iudicium reputatur maius propter iudicij certitudinem; vnde à pueris nemo verecundatur: illorum etiam qui obesse, vel prodesse possunt propter effectum vtilitatis, vel nocumenti: magis autem coniunctorum, quia facta nostra magis considerant, & quia cum eis semper versamur; quasi nobis hoc perpetuũ proueniat nocumentum. Vnde Arist. dixit, eos qui semper adsunt, homines magis erubescere. † 2a. Similis ratio est propter quam verecundamur de melioribus, & de magis coniunctis, s. propter cognitionẽ, quam habent de rebus, &c. 3a. Testimonium eorum, qui sunt nobis coniuncti in similitudine peccati, non formidamus: quia non existimamus eos defectum nostrum apprehensuros vt aliquid turpe. 4a. A propalantibus verecundamur propter nocumentum inde proueniens, quod est infamia: similiter ab illis apud quos bonã opinio-

[Right margin: 1a. concl. — beside first line of Art. 3; 2 li. Rhe. cap. 6. — beside "os qui semper adsunt"]

opinionem habemus, vel à quibus aliquid petimus, vel quorum amicitiam desideramus, timore amittendi famam, implendæ petitionis, & amicitiæ finiendæ.

Art. 4 Vtrum etiam in virtuosis hominibus possit esse verecundia.

1. Concl. Senes & virtuosi verecundia carent. 1. Ex Arist. in Ethic. 2. Quia non apprehendunt verecundiam, vt possibilem sibi, vel quasi non facile vitabilem: sunt tamen dispositi, quod si in eis esset aliquid turpe, verecundarentur. 2a. Homines in peccatis profundati, qui de peccatis gloriantur, carent verecundia: quia ea quæ sunt erubescibilia non apprehendunt, vt turpia. † 3a. Defectus verecundiæ contingit in pessimis, & in optimis viris ex diuersis causis: inuenitur etiam in illis qui medio modo se habent, prout in eis est aliquid de amore boni, & non sunt totaliter immunes à malo. 4a. Ad virtuosum non solum pertinet vitare vitia, sed etiã xe Paul. & Arist. quæ habent vitij speciem. Vnd e in eis non habet locum verecundia. 5a. Virtuosus diffamationes contemnit: vnde de eis nõ verecundatur, nisi secundũ aliquem motũ verecundiæ præuenientẽ rationẽ. 6a. Verecundia non est pars essentialis temperantiæ, sed ad eam disponit.

4. Eth. c. vl. 1 Thes. 5 4 Eth. c. vl.

Quæstio 145. De honestate.

Art. 1. Vtrum honestum sit idem virtuti.

1a Concl. Honestum proprie loquendo in idem refertur cum virtute. 1 Ex Tullio, qui diuidit honestum in quatuor virtutes, in quas diuiditur virtus, ergo. 2a. Cum ex Isid. honestas dicatur quasi honoris status, ex hoc. n. videtur aliquid dici honestũ, quod est honore dignum: sed honor debetur excellentiæ, ergo: excellentia enim hominis maxime consideratur secundum virtutem, quæ ex Arist. est dispositio perfecti. † 2a. Quamuis virtutes appetãtur propter aliud inquantum perducunt nos in aliquod bonum perfectius: tamen sunt etiam propter se appetendæ, vt habent in seipsis aliquam rationem bonitatis, etiam si nihil aliud boni per eas nobis accideret, & hoc sufficit ad rationẽ honesti. 3a. Quæ sunt infra virtutem honorantur, prout coadiuuant ad opera virtutis; sicut nobilitas, diuitiæ, &c. & hoc tantum à quibusdam: quia secundum veritatem solus bonus est honorandus: bonus autem est aliquis secundum virtutem: vnde virtuti debetur laus, vt est appetibilis propter aliud, & honor, vt est appetibilis propter seipsũ. 4a. Exterior cõuersatio habet rationẽ honesti secũdum q est demõstratiua interioris rectitudinis: vnde honestas radicaliter consistit in interiori electione: significatiue autem in exteriori conuersatione. 5a. Nomen honestatis ad exteriorem prosperitatem transfertur, prout ex vulgari opinione excellentia diuitiarum facit hominem dignum honore.

Lib. 1. off. li. 2. etym. c. 13 Libr. 7. Phys. tex. 15

Art. 2. Vtrum honestum sit idem quod decorum.

1a Concl. Honestum est idem spirituali decori: Nam ex Diony. ad rationem pulchri, siue decori concurrunt claritas, & debita proportio: vnde Deus dicitur pulcher, sicut vniuersorum cõsonantiæ & claritatis causa: & homo quo ad corpus, quia habet mẽbra bene proportionata, cum quadam debita corporis claritate: similiter pulchritudo spiritualis in hoc consistit, vt conuersatio hominis, siue eius actio sit bene proportionata secundum spiritualem rationis claritatem, sed hoc pertinet ad rationem honesti, quod diximus idem esse virtuti, quæ secundum rationem moderatur, omnes res humanas, ergo. Vnde Apost. honesta autem nostra nullius egent ex Aug honestum voco intelligibilem pulchritudinem, &c. † 2a Etiam ipsum honestum vt habet spiritualem decorem appetibile redditur: quia obiectum mouens appetitum est bonũ apprehensum: quod autem in ipsa apprehensione apparet decorum, accipitur vt conueniens, & bonum. 3a. Gloria est effectus honoris: vnde sicut idem est honorificum, & gloriosum, ita etiam idem est honestum, & decorũ. 4a. Illud, habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es, intelligitur de pulchritudine corporis: dici et potest ob pulchritudinem spiritualem aliquem spiritualiter fornicari, put de ipsa honestate superbit.

Cap. 4 de diu. nom. 1. Cor. 12. Lib. 83 q. 30 Dion. c. 4. de diu nom. Ezech 16 Ezech. 38

Artic. 3 Vtrum honestum differat ab vtili, & delectabili.

12 Concl. Arist. 1. Ethic. 8. Honestum est naturaliter homini delectabile. Nam quodlibet naturaliter delectatur in suo conuenienti: sed honestum est homini conueniens, quia dicit quendam decorē ex ordinatione rationis, quæ ordinatio est naturaliter homini conueniens, vt de operatione virtutis probat Arist. ergo. 2a. Non omne delectabile est honestum: quia potest esse aliquid conueniens secundum sensum, & non secundū rationem: quod est præter hominis rationem, qua homo perficitur. 3a. Honestum concurrit in idem subiecto cum vtili, & delectabili: quia virtus quæ ex se est honesta, refertur ad felicitatem: vnde erit etiā vtilis & delectabilis. 4a. Honestum ratione differt ab vtili & delectabili, cum quibus idem est subiecto. Nam honestum dicitur prout aliquid habet excellentiam quandam honore dignam ob spiritualem pulchritudinem: delectabile, vt quietat appetitum: vtile, vt refertur ad aliud: vnde August. honestum est propter se expetendum, vtile propter aliud. 5a. In pluribus est delectabile, quam vtile & honestum: quia omne vtile & honestum est aliqualiter delectabile, sed non conuertitur. †6a. Honestum dicitur, quod per se appetitur appetitu rationis; delectabile autem non appetitur ꝓpter se, nisi appetitu sensitiuo, & ideo non sunt idem. 7a. Diuitiæ vocantur nomine honestatis opinione multorum, qui diuitias honorant: vel prout ordinantur organice ad actus virtutū. Tul. & Ambr. dicunt simpliciter & vere nihil posse esse vtile, quod repugnet honestati; sed secundum quid, nihil prohibet.

Libr. 83. q q. 30.

Arist. 2. Eth. c. 3.

li. 2. off. c. 6

Art. 4. Vtrum honestas debeat poni pars temperantiæ.

12 Conc. Honestas prout speciali quadā ratione temperātiæ attribuitur, ponitur pars eius; non quidem subiectiua, vel ti ut virtus adiuncta, sed vt integralis, sicut quædam eius conditio. 1. Ex Macrob. & Ambr. qui hoc affirmant. 2. Honestas est quædam spiritualis pulchritudo, quæ opponitur turpitudini: opposita autem maxime se inuicem manifestant, ergo ad temperantiam specialiter honestas pertinere videtur, quæ quod est homini turpissimum, & indecētissimum repellit: scilicet brutales voluptates: vnde & in ipso nomine boni quoddam rationis intelligitur, scilicet tēperare concupiscentias. †2a. Temperantia à Tullio ponitur pars subiectiua honesti, vt sumitur in sua communitate: quomodo non ponitur temperantiæ pars. 3a. Vinum in ebrijs facit præcordia honesta, Esdræ. 13. Non secundum rei veritatem, sed secūdum eorum existimationem. 4a. Iustitiæ & fortitudini debetur maior honor, quam temperantiæ, propter maioris boni excellentiam: sed temperantiæ debetur maior honor propter cohibitionem vitiorum magis exprobrabilium.

Lib. 1. in som Scip li. 1. off. c. 43.

Quæstio 146. De abstinentia.

Artic. 1. Vtrum abstinentia sit virtus.

Abstinentia vt est ratione regulata, significat, vel habitum virtutis, vel actum: vt patet. 2. Pet. 1. vbi numeratur inter alias virtutes. 2a. Abstinentia, vt absolute ciborum subtractionem designat, nec est virtus, nec actus virtutis, sed quoddam indifferens. †3a. Vsus ciborum, & eorum abstinentia secundum se considerata, non pertinent ad regnum Dei, sed prout quis rationabiliter ex fide, & dilectione Dei, abstinet. 4a. Moderatio ciborum secundum quantitatem, & qualitatem pertinet ad artem medicinæ; sed secundum interiores affectiones in comparatione ad bonum rationis pertinet ad abstinentiā. 5a. Licet abstinētia denominetur à defectu. i. à subtractione; tamen consistit in medio, in quantum est secūdum rationem rectam. 6a. Abstinentia excludit interdum patiētiam, & humilitatem, quatenus non est secundum rationem rectam: quæ facit abstinere sicut oportet. i. cum hilaritate, & propter quod oportet. s. propter gloriam Dei.

12. Concl.

1. Cor. 1.

Greg. in past par. 3. c. 39.

Artic. 2. Vtrum abstinentia sit specialis virtus.

Abstinentia est specialis virtus. 1. Ex Macrobio, qui eam ponit specialem partē temperantiæ. 2. Cum virtus moralis conseruet bonum rationis contra impetus passionum, oportet, vt vbi inuenitur specialis ratio, quæ passio abstrahit à bono rationis,

12. Concl. lib 1 in som. Scip.

tionis, ibi sit specialis virtus; sed delectationes ciborum natæ sunt abstrahere hominem à bono rationis propter ipsarum magnitudinem, & ciborum necessitatem, ergo. † 2a. Virtus abstinentiæ commendatur ex alijs virtutibus, quia virtutes sunt connexæ, & vna adiuuatur, & commendatur ex altera. 3a. Per abstinentiam corpus castigatur, non solum contra illecebras luxuriæ, sed etiam gulæ; nec ideo non est specialis virtus, quia ad castitatem valet; quia vna virtus aliam iuuat. 4a. Vsus ciborum est introductus à natura, & ideo magis circa eorum moderationem debet esse virtus specialis, quam circa moderationem vestimentorum.

Greg. lat. ci.

Quæstio 147. De ieiunio.

Art. 1. Vtrum ieiunium sit actus virtutis.

1a Conc. Ieiunium est actus virtutis. 1. Quia à Paulo cōnumeratur alijs virtutū actibus. 2. Ex hoc aliquis actus est virtuosus, quod per rationem ordinatur ad aliquod bonū honestum: sed hoc conuenit ieiunio, ergo. Ieiunium enim assumitur principaliter propter tria; primo ad concupiscentias carnis reprimendas: secundo ad hoc, vt mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanda: ideo Daniel post ieiunium accepit reuelationes. Tertio ad satisfaciendum pro peccatis. Vnde Aug. ieiunium purgat animam, mentem sublevat, propriam carnem spiritui subijcit, cor facit contritum, & humiliatum. † 2a. Contingit actum ex genere suo virtuosum propter aliquas circūstantias reddi vitiosum; ideo non laudatur ieiunium, cui sunt contentiones annexæ. 3a. Ieiunium non recedit à medio virtutis: quia ipsa ratio recta indicat, vt aliquis ad spiritualia mala vitanda, & bona prosequenda, minus cibi sumat, quam sibi competeret, secundum statum communem; non tamen ita de cibo debet subtrahi vt natura conseruari nequeat; aut homo reddatur impotens ad debita opera. 4a. Ieiunium naturæ, quo quis dicitur ieiunus antequam comedat, consistit in pura negatione; vnde non est actus virtutis; sed solum illud quo quis ex rationabili proposito à cibis aliqualiter abstinet.

2. Cor. 6. Hier. lib. 2. cont. Iouin. Dan. 10. Ioel. 2. ser. 130. Isa. 48. De cons. d. 5. can. non mediocriter

Art. 2. Vtrum ieiunium sit actus abstinentiæ.

Ieiunium est actus abstinentiæ. 1. Quia, vt Isid. ait, est parsimonia victus, abstinentiaque ciborum. 2. Cū eadem sit materia habitus & actus, omnis actus virtuosus, qui est circa aliquam materiam, pertinet ad illam virtutem, quæ medium in illa materia constituit: sed ieiunium attenditur in cibis, in quibus medium adinuenit abstinentia, ergo † 2a. Ieiunium proprie dictum consistit in abstinendo à cibis: quod vero consistit in abstinendo à quibuscunque nociuis, dicitur ieiunium metaphorice. 3a. Nihil prohibet ieiunium pertinere ad religionem, vel castitatem, &c. quia actus vnius virtutis potest pertinere ad aliam virtutem, vt ordinatur ad eius finem. 4a. sufferre molestias, quæ sunt ex defectu delectabilium tactus, pertinet, non ad fortitudinem, sed ad temperantiam, & eius partes, & tales sunt molestiæ ieiunij. 1a Concl.

Art. 3. Vtrum ieiunium sit in præcepto.

Ieiunium in communi cadit sub præcepto legis naturæ. Quia quisque tenetur ex naturali ratione, tantum ieiunijs vti, quantum sibi necessarium est, ad prædictas ieiunij necessitates. 2a. Determinatio temporis, & modi ieiunandi secundum conuenientiam, & vtilitatem populi Christiani, cadit sub præcepto iuris positiui, quod est à prælatis ecclesiæ institutum: & hoc est ieiunium ecclesiæ, illud vero naturæ. 1. Ex Hieron. epist. ad Lucilium. 2. Sicut ad principes seculares pertinet præcepta iuris naturalis determinatiua tradere ex his, quæ pertinent ad vtilitatem communem in corporalibus rebus; ita ad prælatos ecclesiæ pertinet ea statutis præcipere, quæ ad vtilitatem communem fidelium spectant in spiritualibus bonis: cuiusmodi est ieiunium, ergo. † 3a. Ieiunium, secundum se consideratum, non nominat aliquod elegibile, sed quid pœnale: vnde absolute cōsideratū nō est de necessitate pcepti, nisi vnicuiq; tali remedio indigenti: 1. Concl.

Et quia homines plurimum indigent tali remedio; ideo conueniens fuit statuere ieiunia ab omnibus communiter obseruanda. 4a. Præcepta, quæ per modum cõmunis statuti proponuntur non eodem modo obligãt omnes, sed secundũ quod requiritur ad finem, quem legislator intẽdit: cuius auctoritatem, si quis transgrediendo statutum contemnat, ita vt finis intentus impediatur, transgressor peccat mortaliter: sed si quis non seruet, in eo casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, non peccat mortaliter. Et inde est, quod non omnes, qui non seruant ieiunia peccant mortaliter. 5a. Ieiunia, quæ sunt in præcepto, sunt in concilijs Episcoporum statuta, & consuetudine vniuersalis ecclesiæ roborata: nec sunt contra libertatem fidelium, cum sint vtilia ad impediendam seruitutem peccati: & sic intellige Aug.

Epist. 119. lib. de vera relig. c. 17.

Artic. 4. Vtrum omnes ad ieiunia ecclesiæ teneantur.

1a. Concl. Ad ieiunia ab ecclesia statuta omnes communiter obligantur, nisi in eis fuerit aliquod speciale impedimẽtum. Quia statuta communia proponuntur secundum quod multitudini conueniunt: & ideo legislator in eis statuendis attendit, quod communiter habetur, & in pluribus accidit: sed quid ex speciali causa in aliquo inueniatur, quod obseruantiæ statuti repugnet, non intendit legislator eum obligare. 2a. Quãdo causa est euidẽs, homo ꝑ se licite potest obseruantiam præterire; præsertim consuetudine interueniente, & si non possit de facili recursus ad superiorẽ haberi 3a. Quando causa est dubia, quisq; recurrere debet ad superiorem, qui habet potestatem in talibus dispensandi. † 4a. Præcepta Dei sunt præcepta iuris naturalis, quæ secundum se sunt de necessitate salutis: at ecclesiæ præcepta non sunt huiusmodi: ideo ex causa non obligant. 5a. Quia pueri indigent frequenti, ac multo cibo ob debilitatem naturæ, & necessitatẽ augmenti, ideo quandiu crescunt, quod est, vt in pluribus, vsque ad finem tertij septennij, non tenentur ieiunare: sed magna tribulatione imminente etiam pueris ieiunia indicuntur. 6a. Peregrini & operarij quando peregrinatio, & operis labor cõmode differri potest, aut diminui absq; detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conseruationẽ corporalis, vel spiritualis vitæ, non debẽt ieiunia prætermittere: sed si immineat necessitas peregrinandi, vel multum laborandi propter conseruationem corporis, vel spiritualis vitæ, & simul ieiunia obseruari non possint, tunc non tenentur ieiunare. Videtur tamen recurrendum ad superioris dispensationem, nisi esset consuetudo. 7a. Pauperes qui habere possunt, quod eis sufficiat ad vnam comestionem, non excusantur propter paupertatem à ieiunijs ecclesiæ: à quibus excusari videntur qui frustratim eleemosynas mendicant 8a. Illud, non possunt filij sponsi ieiunare, &c intelligitur de ieiunio veterũ obseruantiarum: quia Apostoli non erant in veteribus obseruantijs detinendi, quos oportebat gratiæ nouitate perfundi, ita Hieron. alij aliter.

Luc. 5. Hier. Chrys. Aug.

Art. 5. Vtrum conuenienter determinentur tempora ieiunij ecclesiæ.

Conuenienter determinata sunt tempora ieiunij ecclesiæ, scilicet quadragesima, quatuor tempora, & sanctorum vigiliæ. 1. Ex communi consuetudine. 2. Cum ieiunium ordinetur ad deletionem peccati, & ad eleuationem mentis in Deum, illis temporibus erant præsertim indicenda ieiunia, quibus potissimum actibus pœnitentiæ, & deuotionis nos occupari oportet: sed hoc est ante solemnitatem paschalem, in qua Christus æternitatis gloriam resurgendo inchoauit, & in præcipuis quoque festiuitatibus sanctorum, & quatuor temporibus, antequam sacri ordines dentur, ergo. 2. Ratio numeri quãtum ad quadragesimale ieiunium, secundum Greg. est, quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus per cuius voluntatẽ præceptis dominicis cõtrahimus, quæ per decalogum sunt accepta: vnde dignum est, quod eandem carnem quaterdecies affligamus: vel quia ita

1a. concl.

offerre

offerre contendimus Deo decimas dierũ: nam dum per trecentos & sexaginta dies annus diuiditur, nos per triginta sex dies ieiunabiles affligimur in quadragesima, qui sunt ieiunabiles in sex septimanis quadragesimæ, quasi anni nostri decimas Deo dantes: assignantur etiam aliæ rationes, & ab eodẽ, & ab Aug. ieiunia autem quatuor temporũ trib. dieb. continentur, vel propter numerum mensium, vel propter tres ordines sacros, qui in his temporibus conferuntur. † 3a. Christus baptismo non indiguit propter seipsum, sed vt nobis baptismum commendaret: vnde ei non competebat vt ante baptismum suũ ieiunaret, sed post, vt nos inuitaret ad ieiunandum ante nostrum baptismum. 4a. Ecclesia non obseruat ieiunia quatuor temporum, nec omnino eisdem temporibus quibus Iudæi, nec ob causas easdem 5a. Ieiunium exultationis procedit ex instinctu spiritus sancti; ideo sub præcepto cadere non debet: at ieiunia ecclesiæ, sunt ieiunia afflictionis, ideo non debent fieri tempore paschali, & diebus dominicis: quia esset contra consuetudinem, quę pro lege habenda est, & esset error.

li. 2. de doc. christ. c. 16.

Art. 6. Vtrum requiratur ad ieiunium quod homo tantum semel comedat.

1a Concl. Ecclesiæ moderatione statutum est, vt semel in die à ieiunantibus comedatur. 1. ex communi consuetudine populi Christiani. 2. Ieiunium institutum est ad concupiscentiam frænandam, ita tamen, vt natura conseruetur: sed ad hoc sufficere videtur vnica comestio, per quam homo, & naturæ satisfacit, & concupiscentijs aliquid detrahit, ergo † 2a. Quantitas cibi non potuit taxari propter diuersas corporum complexiones, non sic numerus comestionum. 3a. Ieiunium est duplex, alterum naturæ, quod requiritur ad communionem, & hoc frangitur per quemlibet potum, post quem non licet Eucharistiã sumere: alterum est ieiunantis, & hoc nõ frangitur per potum, qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Vnde ieiunantibus licet pluries bibere, sed si quis immoderate biberet, posset peccare, & meritum perdere: sicut, etiamsi immoderate cibum in vna comestione sumat. Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen assumuntur principaliter, nisi ad digestionem ciborum: vnde non soluunt ieiunium: sicut nec aliarum medicinarũ assumptio: nisi quis in fraudem electuaria in magna quantitate sumeret per modum cibi.

Art. 7. Vtrum hora nona conuenienter taxetur ad comedendum, his qui ieiunant.

Conueniens hora comedendi taxatur ieiunantibus, circa horam nonam. 1 Ex Concil. Calcedon. 2. Cum ieiunium sit ordinatum ad deletionem, & cohibitionẽ culpæ, oportet, vt aliquid addat supra cõmunem consuetudinem; ita tamen vt nõ multum natura grauetur: sed hoc optime fit, si hora nona comedatur; quia sexta hora est naturę conueniens ad refectionem, quia tunc est completa digestio, & iterum natura indiget per potum iuuari contra exteriorem aeris temperiem, seu calorem, ne humores interius adurantur: & vt sit moderata subtractio; deputatur hora nona, ergo. 3 Quia Christus hora nona expirauit, cuius passioni se ieiunans conformat, dum carnem suam affligit. † 2a. In veteri testamento ieiunabant vsque ad noctem, quia status illius comparabatur nocti; non sic in nouo, cuius status comparatur diei. 3a. Ad ieiunium requiritur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, vnde sat est, vt sit circa nonam, quod tempus facile cognosci potest. 4a. Taxatio huius temporis nõ potest multum cuipiam nocere, cuiuscunque conditionis sit, nisi fortasse aliquibus ob infirmitatem, vel ætatem, &c. cum quibus esset dispensandum, vt horam aliquantulum præuenirent.

1a. Concl. De consec. dist. 1. ca solent.

Gal. 5.

Artic. 8 Vtrum conuenienter ieiunantibus interdicatur abstinentia à carnibus, ouis, & lacticinijs.

Conuenienter ab his cibis præcipue ec-clesia

1. Concl.

clesia statuit iejunātibus esse abstinendū. 1. Ex communi fidelium consuetudine. 2. Cum iciuniū sit institutum ad reprimendas concupiscentias carnis, quæ sunt delectabilium secundū tactū, quæ consistunt in cibis, & venereis, ideo illos cibos ecclesia interdicit, quæ maxime delectationem habent, & ad venerea prouocant: sed huiusmodi sunt carnes animaliū in terra nascentiū, & respirantiū, & oua, nec non lacticinia, quæ ex eis prouenniunt, ergo. † 2a. Magis interdicitur vsus carnis, quæ maxime subministrat humorē ad actum generationis, quam vini subministrantis calorem, cuius alteratio cito transit. 3a Ecclesia instituendo ieiuniū intendit ad id, quod cōmunius accidit, ideo prohibuit vsus carnium, quia communiter est magis delectabilis, quam piscium: licet in aliquibus contrarium accidat. 4a. Quia quadragesimale ieiunium est alijs solennius, ideo in eo interdicuntur vniuersaliter, oua, & lacticinia: circa quorum abstinentiam in alijs ieiunijs diuersæ consuetudines existūt; quas quisque obseruare debet secundum morem loci, vbi versatur. *Hier epist. ad Lucilii.*

Quæstio 148. De gula.

Artic. 1. Vtrum gula sit peccatum.

1. Concl. Gula est peccatum. 1. Ex Greg. qui gulam vocat hostem interiorem. *lib. 30. Moral. c. 26.* 2 Gula nominat appetitum edendi, & bibendi inordinatum; qui dicitur inordinatus ex eo, quod recedit ab ordine rationis, in quo bonum virtutis moralis consistit: sed ex hoc aliquid est peccatum; quia virtuti cōtrariatur, ergo. † 2a. Illud, non quod intrat in os, &c. non coinquinare hominē, *Mat. 15.* dicitur contra Iudæos existimantes aliquos cibos sua natura immundos facere: vnde non colligitur quin inordinata ciborum concupiscentia sit peccatum. 3a. Solum pertinet ad gulam, quod quis ob cōcupiscentiam cibi scienter excedat mensuram in edendo: si quis excedat in quantitate, non propter cibi concupiscentiam, sed æstimans id sibi necessarium, nō pertinet ad gulam, sed ad aliquam impertinētiam. 4a. Primus motus gulæ, vt importat inordinationem in appetitu sensitiuo, non est sine peccato; secus, vt est in appetitu naturali, qui pertinet ad vires animæ vegetatiuæ.

Artic. 2. Vtrum gula sit peccatum mortale.

Si inordinatio concupiscentiæ accipiatur in gula, secundum auersionem à fine vltimo, gula erit peccatum mortale. *1a Concl.* 1. Dominante gulæ vitio, ait Greg. omne quod homines fortiter egerunt, perdunt, & c. *lib 30 Moral. c. 26.* 2. Quia sic tollitur ordo rationis, quantū ad finem debitum, cum homo inhæret delectationi, vt fini, cum sit paratus contra Dei præcepta agere, & huiusmodi delectationes assequatur. 2a. Si in vitio gulæ, intelligatur inordinatio tantum secundum ea, quæ sunt ad finem, s. quia homo nimis concupiscit delectationes ciborum, non tamen ita vt aliquid faceret contra legem Dei, est peccatum veniale: & sic intelligitur Aug. qui inter minuta peccata reponit: vnde soluitur tertium. *Ser 4 de die animarum.* † 3a. Gula vt est peccatum mortale, reductiue opponitur præcepto de sanctificatione sabbathi, in quo præcipitur quies in fine vltimo. 4a. Contrariatur etiam dilectioni Dei, qui est super omnia, vt vltimus finis diligendus: vnde patet ad secundum. Quando autem Greg. ait, gulam virtutes auferre, non tam propter ipsam, quam propter vitia, quæ ex ea oriuntur, id dicit.

Art. 3. Vtrum gula sit maximum peccatorum.

1a. Concl. Grauitas peccati primo & principaliter consideratur ex tribus. 1. Ex parte materiæ, in qua peccatur: & sic vitium gulæ non est maximum, cum sit in his quę pertinent ad sustentationē corporis. 2. Ex parte peccantis, & sic potius peccatum gulæ alleuiatur, quam aggrauetur; tum ob necessitatem sumendi cibos, tum ob difficultatem discernendi, & moderandi id, quod in talibus conuenit. 3. Ex parte effectus, & sic vitium gulæ habet quandam magnitudinem prout ex ea occasionantur diuersa peccata. † 2a. Grauissimæ pœnæ, quæ videntur inflictæ, ob vitium gulæ, magis referuntur ad vitia, quæ sunt consecuta ex gula, & ad gulæ radicem: quam ad ipsam gulam. *Chry ho 13.* Adam eiectus fuit à paradiso ob superbiam, ex qua processit ad peccatum gulæ,

gulæ. Et diluuium ac pœna Sodomorum sunt inducta propter luxuriam ex gula occasionatam. 3a. Licet gula sit causa aliorum peccatorum, non ideo est potior, cũ sit causa per accidens, & occasio. 4a. Gulosus non intendit corpori suo nocere, sed in cibo delectari. Vnde ex hoc non debet sumi grauitas gulæ.

Artic. 4. Vtrum conuenienter species gulæ distinguantur secundum has quinque conditiones, præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

1 Concl. cap. 27. Conuenienter species gulæ distinguũtur secundum dictas conditiones. 1. Auctoritate Greg. 30. Moralium. 2. inordinatio concupiscentiæ potest attendi, vel quantum ad ipsum cibum, qui sumitur; & sic quantum ad substantiam quærit aliquis cibos lautos: quantum ad qualitatem, cibos nimis accurate. i. studiose preparatos: quantum ad quantitatem excedit in edendo. Vel quantum ad sumptionem, aut præueniendo tempus comedendi, quod est præpropere, aut non seruando modum in edendo, quod est ardẽter. † 2a. Corruptio diuersarum circunstantiarum facit diuersas species gulæ, ob diuersa motiua, ex quibus moralium species diuersificantur. 3a. In loco & alijs circunstantijs non inuenitur aliud differens motiuum, pertinẽs ad vsum cibi, quod faciat aliam speciem gulæ. 4a. In quibuscunque vitijs diuersæ circunstantiæ habent diuersa motiua, oportet accipi diuersas species vitiorum, sed hoc non contingit in omnibus.

Artic. 5. Vtrum gula sit vitium capitale.

1a Concl. Vitium gulæ, quod est circa delectationes tactus, quæ sunt præcipue inter alias, conuenienter ponitur inter vitia capitalia. 1 Ex Greg. 31. Moral. 2. Vitium capitale dicitur illud ex quo alia oriuntur secundum rationem causæ finalis, vt habet finẽ multũ appetibilem, ex quo homines prouocantur multipliciter ad peccandum: huiusmodi est gula cum sit circa delectationes tactus, ergo: ex eo enim aliquis finis est appetibilis, quod habet aliqua ex conditionibus fælicitatis: at huiusmodi est delectatio, ergo. † 2a. Cibus ordinatur ad conseruationem vitæ, vt ad finem: sed quia hic finis est maxime appetibilis, & sine cibo haberi non potest, inde est quod cibus est maxime appetibilis: & ad hoc fere totus labor naturæ humanæ ordinatur; & sic gula est vitium capitale 3a. Non oportet vitium capitale, quod habet finẽ maxime appetibilem, habere maximam grauitatẽ: quia finis in peccato accipitur ex parte cõuersionis; grauitas vero ex parte auersionis. 4a. In vtilibus non ponitur nisi vnum vitium capitale, s. auaritia, quia in eis nõ videtur esse nisi vna ratio appetibilitatis, non sic in delectabilibus, in quibus ponuntur duo capitalia vitia. s. gula. & luxuria.

(cap. 31. — Arist. 1. Eth. c. 8.)

Art. 6. Vtrum conuenienter aßignentur gulæ quinque filiæ, s. inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, & hebetudo mentis circa intelligentiam.

Conuenienter assignantur gulæ quinq; filiæ prædictæ. 1. ex Greg. lib. 31. Moral. 2. Cum gula proprie consistat circa immoderatam delectationem cibi, & potus, illa vitia inter filias gulæ cõputantur, quæ ex ista delectatione cõsequuntur: sed huiusmodi sunt prædicta, ergo. Nam vel accipiuntur ex parte animæ, & hæc quatuor modis 1. quantũ ad rationem, cuius acies hebetatur ex multo cibo & potu, & sic ponitur hebetudo sensus circa intelligentiã; quæ oritur ex fumositatibus ciborum perturbantibus caput. 2. quantum ad appetitum qui per hanc immoderantiam deordinatur; & sic inepta lætitia. 3. quantum ad inordinatum verbum, & sic multiloquiũ. 4. quantum ad inordinatum actũm, & sic scurrilitas. Vel ex parte corporis, & sic ponitur immunditia, quę attenditur secundũm inordinatam emissionem quarũcunque superfluitatum, & maxime seminis. † 2a. Lætitia, quæ est de actu, vel fine peccati, consequitur omne peccatum: sed lætitia inepta oritur ex gula: similiter hebetudo sensus, quantum ad eligibilia communiter inuenitur in omni peccato: sed hebetudo sensus circa speculabilia oritur maxime ex gula. 3a. Licet vomitus sit vtilis post superfluã comestionem: tamen vitiosum

(14. Concl. cap. 31. — Greg. in Past. p. 3. c. 20.)

tiosum est quod aliquis huic necessitati se subdat per immoderantiam cibi, vel potus. 4a Scurrilitas procedit ex actu gulæ, & ex voluntate luxuriæ; & ideo ad vtrunque potest pertinere.

Quæstio 149. De sobrietate.

Artic. 1. Vtrum materia sobrietatis sit potus.

1. Concl. Specialiter sobrietas attenditur circa potum, non quemcunque, sed circa eum, qui sua fumositate natus est caput conturbare. 1. Eccl. Aequa vita hominis vinũ in sobrietate potatum. Cap. 1. 2. Virtutes, quæ ab aliqua generali conditionem virtutis nominantur, illa materiam sibi specialiter vendicant, in qua difficillimum, & optimum est conditionē eius obseruare: sed sobrietas est huiusmodi, cum eius nomen à mensura sumatur; ergo illam materiam sibi specialiter adscribit, in qua maxime laudabile est medium seruare: huiusmodi est potus inebriare valens, cum eius vsus immoderatus impediat vsum rationis, ergo. Eccle. 31. 2a. Si nomen sobrietatis cõmuniter accipiatur, potest esse in qualibet materia. Psal. 22. †3a. Ebrietas circa contemplationē sapiẽtiæ, dicitur metaphorice in scriptura. 4a. Nomine sobrietatis, tẽperantia significatur, prout in omnibus necessariarum est adhibere mensuram, quod pertinet ad sobrietatem: sed quia modicus excessus in potu plus nocet, quam in alijs, ideo sobrietas specialiter est circa potum. 5a. Licet mensura in omnibus requiratur: non tamen sobrietas proprie in omnibus dicitur, sed in ijs in quibus mensura est maxime necessaria.

Art. 2. Vtrum sobrietas sit per se virtus specialis.

1. Concl. Sobrietas est virtus specialis. 1. Ex Macrobio, qui eam ponit specialem partem temperantiæ. lib. 1 in som. Scipionis. 2. Vbi inuenitur speciale impedimentum rationis, vbi est specialis virtus ad illud remouendum: sed potus inebrians habet specialem rationem impediendi vsum rationis, prout conturbat cerebrum sua fumositate; ergo ad hoc remouendum requiritur specialis virtus, & hæc est sobrietas. † 2a. Cibus, & potus cõmuniter impedire possunt bonum rationis ꝑ immoderatam delectationem, & sic circa vtrunque communiter est abstinẽtia: sed potus inebriare valens impedit speciali ratione; ideo requirit specialem virtutem. 3a. Abstinentia non est circa cibos, & potus, vt sunt nutritiua, sed vt impediunt rationem, & ideo non attenditur specialis virtus, secundum rationem nutritionis. 4a. Potuum diuersitas per accidens se habet ad virtutem, ideo propter hoc virtutes non diuersificantur.

Art. 3. Vtrum vsus vini totaliter sit illicitus.

Vsus vini secundum se loquendo; non est illicitus. 1a. Concl. 1. Ex Apost qui Timotheo ait, sed modico vino vtere. 1. ad Tim. 5. 2. Nullus cibus, vel potus ex se est illicitus dicente Domino, Eccl 31. Non quod intrat per os, &c. ergo. Mat. 15. 2a. Per accidens vsus vini est illicitus: vel ex conditione bibentis, qui à vino facile læditur: vel ex voto quo quis obligatur ad non bibendum vinum: vel ex parte modi, quia mensura exceditur: vel quia ex hoc aliqui scandalizantur. †3a. Ad sapientiam acquirendam secundum modum communem, Sap 5. non requiritur, vt aliquis à vino omnino abstineat; sed quod moderate vtatur. 4a. Apost non dixit simpliciter bonũ esse abstinere à vino, sed cum frater scandalizatur. Rom 14. 5a. Christus retrahit aliquos à vino ꝑpter studium perfectionis, sicut à diuitijs, non quod vsus vini sit ex se illicitus. Hier. lib. 1. cõtra Iouin.

Artic. 4. Vtrum sobrietas magis requiratur in maioribus personis.

Sobrietas, sicut & aliæ virtutes, cõparari põt, vel ad vitia, & concupiscentias, quas refrænat, & sic magis est necessaria iuuenibus: quia in illis est maior concupiscentia propter feruorẽ ætatis, & in mulierib. in quibus est debilitas rõnis, & concupiscentijs non resistunt: vel potest comparari ad finem, in quem perducit, & sic requiritur in aliquibus ad propriam operationẽ ipsorum: quomodo specialiter indicitur senibus, in quibus ratio debet vigere ad aliorum instructionem, & Episcopis, & omnibus ecclesiæ ministris, qui mente deuota debent spiritualb. insistere: & regibus ob gubernationem subditorum. Vnde patet ad obiecta. 1a. Concl. 1. Tim. 3. ad Tit. 2. Prou 31.

Quæstio

Quæstio 150. De ebrietate.

Art. 1. *Vtrum ebrietas sit peccatum.*

1. Concl. Ebrietas, vt significat ipsum defectum hominis, qui accidit ex multo vino potato, ex quo fit, vt homo non sit compos rationis, non nominat culpam, sed defectum pœnalem pendentem ex culpa. 2ª. Vt autem nominat actum, quo quis incidit in hūc defectum, si actus causet ebrietatem ex nimia vini fortitudine præter opinionem bibentis, non erit peccatum, præsertim si non ex negligentia contingat: & sic creditur Noe inebriatum fuisse. *Genes. 9.* 3ª Si autem ebrietatem causet ex inordinata concupiscentia, est peccatum, & continetur sub gula, tanquam sub genere: & hanc prohibet Apost. *Rom. 13.* † 4ª. Insensibilitas, & eius species, quæ temperantiæ & eius speciebus opponuntur, raro contingunt, & sunt innominatæ; & ita vitium quod opponitur ebrietati innominatum est: sed si quis scienter ita à vino abstineret, vt naturam multum grauaret, peccaret. 5ª. Qui inuitat aliquem ad bibendum excusatur à peccato, si ignoret fore, vt ex hoc potu inebrietur: si nō adsit ignorantia neuter excusatur. 6ª. Correctio ebrietatis est intermittenda, ex Greg. nō quod non sit peccatum, sed cum timetur ne peccator deterior fiat. *Aug. epi. 63.*

Art. 2. *Vtrum ebrietas sit peccatum mortale.*

1ª. Concl. Ebrietas per se loquendo est peccatum mortale. 1. Pœnæ, ei statuta peccato mortali infliguntur, ergo. *In canon. Apost. cano. 42.* 2. Ebrius proprie dicitur, qui aduertens potum esse immoderatum, & inebriare potentem, & tamen magis eligit ebrietatem incurrere, quam à potu abstinere: sed hoc est peccatum mortale; quia sic homo volens, & sciens priuat se vsu rationis, quo bene operatur, & peccata vitat, vnde committit se periculo peccandi, quod est peccatum mortale, ergo. Vitandam dicimus, ait Ambros. ebrietatem per quam vitia cauere non possumus. *libr. 1. de Abraham, cap. 6.* † 2ª Assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter solam iterationem actus: sed quia non potest esse, si homo assidue inebrietur, quin sciens & volens ebrietatem incurrat. 3ª Plus cibi, & potus sumere, quam necesse sit, pertinet quidem ad gulam, quæ non semper est peccatum mortale: sed plus potus scienter vsque ad ebrietatem sumere est peccatum mortale. 4ª. Ad vomitum prouocandum non requiritur superfluus potus inebrians; quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum causat: vnde hæc causa non excusat ab ebrietate.

Art. 3. *Vtrum ebrietas sit grauissimum peccatum.*

1. Concl. Ebrietas non est maximum peccatum. 1. Ex Gregor. vitia spiritualia sunt maiora, quam carnalia, cuiusmodi est ebrietas, ergo. *libr 33. Mor. c 15.* 2. Dicitur aliquid esse malum, quia priuat bono: & quanto maius est bonum quod tollitur per malum, tanto malum grauius est: sed bonum diuinum est maius, quam bonum humanum, ergo peccata, quæ sunt immediate cōtra Deum sunt grauiora, ebrietate, quæ est directe opposita bono rationis. † 2ª Peccata ebrietatis, & lasciuiæ sunt maxime amica diabolo, non quia grauiora, sed quia frequentiora. *Chrys homil. 17 ad populum.* 3ª. Ebrietas impedit bonum rationis, quia impedit vsum rationis: nec ideo est maximum peccatum, cum grauiora sint, quæ impediunt bonum rationis per id, quod est contrarium rationi. 4ª. Seruitus non fuit directe pœna ebrietatis, sed inde occasionaliter est consecuta, inquantum Cham maledictionem seruitutis accepit, quod irrisit patrem inebriatum. *Ambros lib. de Elia, c. 5.*

Art. 4. *Vtrum ebrietas excusat à peccato.*

1ª. Concl. Ebrietas ex parte defectus consequentis in quo ligatur vsus rationis, habet excusare à peccato, prout causat inuoluntarium per ignorantiam. 2ª. Ex parte, actus præcedentis, si ex illo actu subsecuta est ebrietas sine peccato, tunc peccatum sequens, totaliter excusatur à culpa, sicut forte accidit in Lot: si actus præcedens fuit culpabilis, non totaliter excusat à peccato sequenti, quod est voluntarium ex voluntate præcedentis actus: diminuitur tamen, sicut minuitur ratio voluntarij. *Aug lib 22. contra Faust. c. 44.* † 3ª. Arist dixit ebrium mereri duplices maledictiones, ex sententia Pitaci: vel propter duplex peccatum. *3 eth. c 5.* *2 Polit. in fine.* 4ª. Ebrietas excusat peccatum, non qua par-

te est peccatū, sed ex parte defectus consequentis. 5ª. Concupiscentia non totaliter ligat rationem, vt ebrietas: & tamen etiam ipsa minuit peccatum: quia leuius est ex infirmitate peccare.

Quæstio 151. *De castitate.*

Art. 1. *Vtrum castitas sit virtus.*

1ª Concl. *lib. de decem cordis.* Castitas est virtus. 1. Ex Aug. qui eam virtutem appellat. 2. Nomen castitatis sumitur ex hoc, quod per rationem concupiscentia castigatur, quæ ad modum pueri est frænanda: sed in hoc ratio virtutis humanæ consistit, vt sit aliquid secūdum rationem modificatum, ergo. †2ª. Castitas est in anima, vt in subiecto; sed materiam habet in corpore: quia ad eam pertinet, vt pro iudicio ratiōis moderate quisque vtatur corporis membris. 3ª. Castitas est habitus voluntarius, vt aliæ virtutes: nec per violentiam aufertur; quia proposito animi sanctificatur corpus, cuius sanctitatem perseuerantia continentiæ conseruat. 4ª. *lib. 1. de ciu. cap. 18.* In infidelibus, nec castitas, nec alia vera virtus est: quia nō referuntur ad debitum finem: finibus enim, & non actibus à vitijs discernuntur virtutes. 5ª. Castitas, vt operatur secundum rationem, habet rationem virtutis: sed, vt habet delectationem in suo actu, connumeratur inter fructus.

Art. 2. *Vtrum castitas sit virtus generalis.*

1ª. Concl. *lib. 1. in som. Scip.* Si castitas propriè accipiatur, est specialis virtus. 1 Macrobius ponit eam partem temperantiæ. 2. Habet specialem materiā, scilicet concupiscentiam delectabilium, quæ sunt in venereis: cui opponitur luxuria, ergo. 2ª. Si castitas accipiatur metaphoricè est generalis virtus: & dicitur spiritualis castitas. Sic dicitur quando mens hominis delectatur in spirituali coniunctione cum Deo, & abstinet se ne delectabiliter alijs coniungatur contra debitum diuini ordinis: iuxta illud, Despondi vos *2. Cor. 11.* vni viro virginē castā exhibere Christo. Vnde soluitur primū. Si autē delectabiliter mens coniungatur quibuscunque alijs *Ierem. 3.* rebus contra diuinū ordinem, dicetur fornicatio spiritualis. Vnde patet ad tertiū. †3ª. Castigatio cuiuslibet motus appetitiuæ partis antonomaticè dicitur castitas: sed propriè est circa materiā supradictam.

Artic. 3. *Vtrum castitas sit virtus distincta ab abstinentia.*

Castitas, quę est circa delectationes venereorum, est virtus distincta ab abstinētia, quæ est circa delectationes ciborum. *1ª. Concl.* 1. Paul. connumerat castitatem ieiunijs, quæ ad abstinentiam pertinent, ergo. 2. *2. Cor. 6.* Temperantia est proprie circa concupiscentias delectationum tactus; vnde oportet; vt vbi sunt diuersæ rationes delectationis, ibi sint diuersæ virtutes sub temperantia compræhensæ: sed alia est ratio delectationis in abstinentia, alia in castitate; delectationes enim proportionantur operationibus, quarum sunt perfectiones: sed alterius generis sunt operationes *Arist 9. Eth. c. 6.* pertinentes ad vsum ciborum, quibus indiuiduum conseruatur, & operationes venereorum, quibus conseruatur species, ergo. †2ª. Circa delectationes tactus, quantum ad iudicium sensus de tāgibilibus, est vnica virtus, scilicet temperantiæ: sed quantū ad vsum tangibilium, quia alia est ratio vtendi cibis, & potibus, & venereis, debent esse diuersæ virtutes. 3ª. Delectationes venereæ sunt vehementiores, & magis opprimunt rationem, quam delectationes ciborū: vnde magis indigent castigatione, quod ad castitatem pertinet. 4ª. Et si delectationes ciborum aliqualiter ordinentur ad delectationes venereorum: per se tamen ordinantur ad vitam cōseruādam: ideo habent specialem virtutem: quāuis illa virtus, quæ abstinētia dicitur, ordinet actum suum ad finem castitatis.

Art. 4. *Vtrum pudicitia pertineat specialiter ad castitatem.*

Pudicitia ad castitatem ordinatur, non quasi virtus ab ipsa distincta, sed vt exprimens castitatis circunstantiam quādam, *1ª. Concl.* & interdum vna pro alia ponitur. 1. Prædicāda, ait Aug. etiam pudicitia, vt ab eo *Li. de perseu. cap. 20.* qui audit nihil genitalibus membris illicitum perpetretur: sed vsus genitaliū mēbrorū pertinet ad castitatem, ergo. 2. Nomen pudicitiæ à pudore sumitur, in quo verecundia significatur: vnde oportet, vt pudicitia proprie sit circa ea de quibus homines maximè verecundantur, scilicet de actibus venereis; de quibus intantū homo verecundatur, vt nec concubitus cōiugali

iugali

Libr. 14. de ciu. c. 18. Arist. libr. 2. Rhet c. 6. lib. 1. de ciu. cap. 18.

iugali verecundia careat. In actibus autē venereis reprehenduntur magis signa exteriora, vt aspectus impudici, oscula, tactus &c. & circa hæc magis est pudicitia; castitas vero magis circa ipsam cōmistionem, ergo. †2ª. August. nominans pudicitiam virtutem, accipit eā pro castitate. 3ª. Quamuis omnia vitia habeant turpitudinem: magis tamē vitia intemperantiæ: ideo pudicitia potius pertinet ad castitatem. 4ª. Inter quæ maximè sunt exprobrabilia peccata venerea: quod ratio ab his maximè absorbeatur.

Quæstio 152. *De virginitate.*

Art. 1. *Vtrum virginitas consistat in integritate carnis.*

1ª concl.

Virginitas à virore dicta esse videtur: & vt id dicitur virens, quod in suo virore persistat, & est ab adustione caloris immune; ita virginitas importat, vt persona cui inest, sit immunis à concupiscentiæ adustione, quæ esse videtur in delectatione venereorū. 2ª. In delectatione venereorum tria considerantur. ex parte corporis violatio signaculi virginalis: resolutio seminis, quæ delectationem sensibilem causat, in quo id quod est animæ coniūgitur cum corpore: & propositum perueniendi ad talem delectationem; quod solum se habet ex parte animæ. 3ª. Primum per accidens se habet ad actum moralem, qui non consideratur per se nisi secūdum ea, quæ sunt animæ: secundum materialiter, quia sensibiles passiones sunt materia moralium actuum: tertium formaliter, & cōpletiue: quia ratio moralium in eo quod est rationis, completur. 4ª. Virginitas formaliter & completiue consistit in proposito abstinendi à delectatione venereorum: immunitas à delectatione ex effusione seminis, se habet ad eam materialiter; integritas vero membri corporalis per accidens. †5ª. Cum Aug. ait, virginitas est in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio, tangit in recto quod est formale: quia per meditationem intelligitur propositum, & dicitur perpetua, quia in proposito perseuerare debet: materiale significatur in obliquo, cum dicitur incorruptionis, &c. quod additur propter

Li. de virgin. cap. 13.

difficultatem virginitatis. 6ª. Vt pudicitia essentialiter est in anima, materialiter in corpore, ita etiam virginitas, 7ª. Si contingat, vt membri integritas corrumpatur, saluo proposito voluntatis, nō magis præiudicat virginitati, quam si corrumpatur manus, vel pes. 8ª. Si delectatio, ex seminis resolutione, procedat ex mentis proposito, tollit virginitatem, siue fiat per concubitum siue non: sed si præter mentis propositum accidat, vt in dormientibus; vel per violentiam, non perditur virginitas.

Art. 2. *Vtrum virginitas sit illicita.*

1ª concl. 1. Cor. 7.

Virginitas non est aliquid vitiosum & illicitum, sed potius laudabile. 1. Quia cadit sub consilio, ex Paulo. 2. Quidquid pertinet ad rectitudinem rationis est laudabile, quia vitiosum dicitur, quod est contra rectam rationem: sed virginitas est huiusmodi; quia recta ratio postulat, vt homo vtatur medijs secundum rationem finis, sed sicut bona exteriora referuntur ad bona corporis, sic ista ad bona animæ, inter quæ potior est vita cōtemplatiua: ideò vt est laudabile abstinere ab externis bonis ob contemplationem, ita ob eandem causam laudabile erit abstinere à delectationibus corporis, quod præcipue præstat virginitas, quæ ab omni delectatione venerea abstinet, ergo. †2ª. Debitum præcepti, vel est vt impleatur ab vno, & hoc sine peccato præteriri nō potest: vt est præceptum legis naturæ de comestione: vel est debitum implendum à multitudine: & ad hoc non tenetur quiuis de multitudine, in qua necesse est quod dum vnus vnū, alius aliud faciat: tale est præceptum de generatione: crescite, &c. quod respicit multitudinem, cui necessarium est, non solum vt multiplicetur corporaliter, sed etiam vt spiritualiter proficiat. 3ª. Virgo nō abstinet ab omni delectatione, sed à venerea, & hoc secundum rectam rationem: ideo non excedit medium virtutis. 4ª. Apud antiquos puniebantur, qui cælibem vitam ducebant, quia apud eos rari erant qui amore veritatis contemplādæ ab omni delectatione venerea abstinerent.

Luc. 10. 1. Corin. 7. Genes.

Art. 3. *Vtrum virginitas sit virtus.*

1ª concl. Li. de virginibus.

Virginitas est quædam specialis virtus, habens se ad castitatem, sicut magnificentia ad

tia ad liberalitatem 1. Ex Ambr. qui eam vocat principalem virtutē 2. Vbi est specialis materia boni habens specialem excellentiam, ibi inuenitur specialis virtus, vt patet in magnificentia respectu liberalitatis: sed conseruare se immunem ab experimento venereæ delectationis, quod pertinet ad virginitatem, habet quandam excellentiam laudis supra hoc, quod est conseruare se immunem ab inordinatione venereæ voluptatis, ergo. †2ª. Homines à natiuitate habent materiale virginitatis, id est integritatem carnis; sed non formale, id est propositum seruandi virginitatem propter Deum, &c. 3ª. Alicui virtuoso potest suppetere materia vnius virtutis, & non alterius: & sic habēti aliàs virtutes, potest deesse materia virginitatis, vt coniugato: potest tamen habere id quod est formale in virginitate. s. præparationem animi: quia connexio virtutum accipitur secundum formale, is cui deest materia virginitatis potest eam habere in proposito animi 4ª. Virtus recuperatur per pœnitentiam quantum ad formale, non quantum ad materiale, quo modo etiam virginitas reparatur, recuperando propositum. 5ª. Virginitas vt est virtus importat propositum voto firmatum integritatis perpetuo seruandę ex August. & sic non amittitur nisi per peccatum. 6ª. Castitas coniugalis & viduitas non habēt aliquam excellentiam supra communem castitatem, vt virginitas, ideo hæc sola ponitur virtus specialis.

Aug. libr. de virg c.10.

Libr. de virgin c.8.

Art. 4. *Vtrum virginitas sit excellentior matrimonio.*

1ª Concl. *Lib de virgin. c.19.*

Virginitas præferenda est continētiæ coniugali. 1. Ex August. qui hoc docet. 2. Exemplo Christi, qui matrem virginem elegit, & ipse virginitatem seruauit: & ex Apost. qui eam consuluit tanquam maius bonum. 3. Bonum diuinum est potius humano, & bonum animæ præfertur bono corporis, & bonum vitæ contemplatiuæ bono actiuæ: sed virginitas ordinatur ad bonum animę secundum vitam contemplatiuam, cuius est cogitare quæ sunt Dei; coniugium vero ordinatur ad bonū corporis, id est ad multiplicationem generis humani, & pertinet ad vitam actiuam, ergo. Vnde errauit Iouinianus qui contra sensit. †2ª. Meritum non solum pensatur ex actu, sed magis ex animo: vnde meritum continentiæ coniugalis in Abraham æquatur meritò continentiæ virginalis in Ioanne, quia Abraham habebat animū sic dispositum, vt esset paratus virginitatē seruare, si tempori cōgruum fuisset, quod intellige respectu præmij accidentalis. 3ª. Virginitas simpliciter melior est, quam continentia coniugalis: in aliquibus tamen potest melior esse coniugatus, quam virgo: vt si coniunctus habeat magis animum paratum ad virginitatem seruandā, si oporteret, quam qui actu est virgo. 4ª. Bonum commune est potius bono priuato, si sit eiusdem generis: sed ex suo genere priuatum potest esse melius: & sic virginitas Deo dicata præfertur fœcunditati carnali.

1.Corin.7.

Hier. libr 1. contra Iouin.

Augu. de bono coniug. cap.21.

Art. 5. *Vtrum virginitas sit maxima virtutum.*

1ª. Concl. *Li. de virgin.c.6.*

Virginitas non est simpliciter maxima virtutum. 1. Ex August. qui vitam monasticam, & martirium virginitati præfert. 2. Finis excellit id, quod est ad finem, & quanto aliquid ordinatur efficacius ad finem, tanto melius est: sed finis, ex quo virginitas laudatur est vacare rebus diuinis, ergo ipsæ virtutes theologicæ, & virtus religionis, quarum actus sunt circa diuina præferuntur virginitati 3. Vehementius ad hoc operantur, vt inhæreant Deo, martires, qui ad hoc postponūt propriam vitam, & viuentes in monasterio, qui postponunt propriam voluntatem, & omnia bona, quam virgines, quæ tātum postponunt veneream voluptatem, ergo. 2ª. In genere castitatis virginitas est excellentissima: quia transcendit castitatem coniugalem & vidualem: vt patet ex Ambros †3ª. Virgines sūt illustrior portio gregis Christi, & earum est sublimior gloria in comparatione ad viduas, & coniugatas. ita intellige Cyprian. 4ª. Fructus centesimus attribuitur virginitati propter excellentiam, quam habet ad viduitatem, cui sexagesimus, & ad matrimonium, cui trigesimus, tribuitur: vnde patet tantum in suo genere esse maximam virtutum. 5ª Virgines sequuntur agnum, quia imitantur Christum

Li. de virgi.

Li. de virgi. ex Hier.

Apoc.14.

Christum non solum in integritate mentis, sed etiam carnis: sed non magis in propinquo, quia aliæ virtutes faciunt propinquius inhærere Deo.

Quæstio 153. *De vitio luxuriæ.*

Artic. 1. *Vtrum materia luxuriæ sint solum concupiscentiæ, & delectationes venereæ.*

1ª. Concl. Circa voluptates venereas maximè luxuria consideratur 1. Ex Aug. lib. de vera relig qui seminat in carne, &c. 2. Ex Isid. luxuriosus dicitur, quasi solutus in voluptates: sed maximè voluptates venereæ animum hominis soluunt, ergo † 2ª. Luxuria principaliter est in voluptatibus venereis, quæ maximè, animum resoluunt: secundario in quibuscunque alijs ad excessum pertinentibus: & sic intellige Augu. 3ª. Vinum dicitur luxuriosum, prout superfluus eius vsus incentiuum voluptati venereæ præbet. 4ª. Libidinosa voluptas & si in alijs materijs dicatur; tamen propriè delectat ones venereæ, sic nominantur.

Cap. 3. lib. 10. etym. c. 11. *Li. 2. conf. cap. 6.* *Prouer. 20.*

Artic. 2. *Vtrum nullus actus venereus possit esse sine peccato.*

1ª Concl. Vsus venereorum potest esse absq; omni peccato, si fiat debito modo & ordine, secundum quod est conueniens ad finem generationis humanæ. 1. Ex Aug. qui hoc docet impugnando contrarium tanquam errorem. 2. Non est peccatum, si quis per rationem vtatur rebus aliquibus ad finem, ad quem sunt, modo & ordine conuenienti, modo finis sit aliquid vere bonum, peccatum enim est contra rationem: sed sicut est vere bonum, quod conseruetur natura vnius indiuidui, ita est quoddam bonum excellens, quod conseruetur natura speciei: ergo, vt vsus ciborum potest esse absque peccato, si adsit modus & ordo; ita vsus venereorum, quæ ordinantur ad conseruationem speciei, vt cibus ad conseruationem indiuidui, ex Augu. † 2ª. Virtus quantum ad communem statum virtutis, non impeditur nisi per peccatum: sed quātum ad perfectum potest impediri per id quod nō sit peccatum. Vsus enim fœminæ deijcit animum, non à virtute, sed ab eius perfectione: sic intellige Aug. 3ª. Abundantia delectationis, actus venerei secundum rationem ordinati, non contrariatur medio virtutis, quod non attenditur secundum quantitatem, sed secundum quod conuenit rationi rectæ, & ad virtutem nō pertinet quantum sensus exterior delectetur, sed quantum sensus interior afficiatur. 4ª. Ex eo quod ex concupiscentia carnis proles nascitur in originali peccato, non sequitur quod actus ille sit peccatum; sed quod est in eo aliquid pœnale à primo peccato deriuatum.

Libr. de bono coniu. c. 2. *Li. de bono coniu. c. 16.* *Lib. 1 soli loqui. c. 10.*

Artic. 3 *Vtrum luxuria quæ est circa actus venereos possit esse peccatum.*

1ª. Concl. Luxuria absque dubio est peccatum. 1. Vinum prohibitum est propter luxuriā, ergo luxuria est prohibita, ergo est peccatum. 2. Quia Paulus eam connumerat inter opera carnis. 3. Cum vsus venereorum sit valde necessarius ad bonum commune idest ad conseruationem humani generis; ideo circa hoc magis attendi debet ordo rationis, contra quem si quid fiat magis vitiosum erit; sed ad rationem luxuriæ pertinet, vt ordinem & modum excedas circa venerea, ergo. † 2ª. Licet semen sit superfluum alimenti, id est, residuum virtutis nutritiuæ: tamē eo indiget virtus generatiua: vnde taliter debet fieri seminis emissio, vt conueniat fini ad quem eo est opus: quod non accidit in alijs superfluitatibus. 3. In actu luxuriæ, homo non vtitur eo, quod suum est: quia principalis dominus nostri corporis est Deus, cui eo actu fit iniuria. 4ª. Oppositum vitium luxuriæ cōtinetur sub insensibilitate: quod vitium in eo est, qui ita detestatur mulierum vsum, quod etiam vxori debitum non reddit.

Ephes. 5. *Gal. 5.* *1. Corin. 6.*

Artic. 4. *Vtrum luxuria sit vitium capitale.*

1ª. Concl. Luxuria est vitium capitale 1. Ex Gregor. qui eam numerat inter vitia capitalia. 2. Vitium capitale est, quod habet finem maxime appetibilem, ita quod eius appetitu homo procedat ad multa peccata, quæ ex illo vitio; tanquam ex principali oriri dicuntur: sed finis luxuriæ est delectatio venereorum, quæ est maxima, & ideo

Lib. 31. Moral. c. 31.

& ideo maxime appetibilis appetitu sensitiuo, tum propter delectationem, tū propter connaturalitatem concupiscentiæ, ergo. †2ª. Immunditia luxuriæ causatur ex gula materialiter, prout gula ministrat materiam luxuriæ: sed non secundum rationem causæ finalis, secundum quam potissimum attenditur origo vitiorum ex capitalibus. 3ª. Non inconuenit, vitium capitale oriri ex superbia, quæ est communis mater omnium malorum. 4ª. Desperatio causat luxuriam, tanquam remouēs prohibens, s. spem æterni prœmij, qua quis abstinet à luxuria.

Art. 5. *Vtrum conuenienter dicantur esse filiæ luxuriæ cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, & horror futuri.*

1ª. Concl. Conuenienter dicuntur esse filiæ luxuriæ vitia enumerata. 1. Ex Greg. in Moral. qui has enumerat. 2. Vt appetitus concupiscibilis per luxuriam, maximè afficitur ad suum obiectum, ita maxime impedit actum rationis, & voluntatis: sunt autem in agendis quatuor actus rationis. 1. Simplex intelligentia, qua aliquid apprehenditur, vt finis, & bonum, & hunc impedit cæcitas mentis. 2. Consilium, & hunc impedit præcipitatio. 3. Actus iudicij, quem impedit inconsideratio. 4. Rationis præceptum in agendis, quod impedit inconstantia. Ex parte voluntatis consurgit, duplex inordinatio ex luxuria. Prima ratione appetitus finis, ob amorem sui ex delectatione, quam inordinate appetit: & per oppositum odium Dei, vt delectationem prohibet: secunda ratione appetitus eorum, quæ sunt ad finem, & quantum ad hoc ponitur affectus præsentis sæculi; & per oppositum horror futuri. †2ª. Vitia opposita prudentiæ, maxime oriuntur ex luxuria: quia luxuria est præcipua pars intemperantiæ, quæ maximè corrumpit prudentiam. 3ª. Constantia in arduis ponitur pars fortitudinis: sed constantiam habere in abstinendo, pertinet ad continentiam, quæ est pars temperantiæ: & sic ponitur inconstantia filia luxuriæ. 4ª. Amor sui, quantum ad quæcunque bona, quæ quis appetit, est commune principium peccatorum: sed quantum ad hoc quod quis appetit delectabilia carnis ponitur filia luxuriæ. 5ª. Turpiloquia, scurrilia, ludicra, & stultiloquia, sunt quidam inordinati actus exteriores, ad locutionem pertinentes: in qua est aliquid inordinatum, vel ex materia, & sic turpiloquia: vel ex causa, & sic scurrilia: vel ex fine, & sic ludicra: vel ex sententia verborum, & sic stultiloquia. Isidor.

Quæstio 154. *De luxuriæ partibus.*

Art. 1. *Vtrum conuenienter assignentur sex luxuriæ species, fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & vitium contra naturam.*

Conuenienter assignantur prædictæ species luxuriæ. 1. Sic habetur in Decretis. 1ª. Concl. 36 q. 1. c. lex præteritorū. 2. Species peccati mortalis non sumitur ex circunstantia, vt huiusmodi, sed ex obiecto, quod est materia: quæ potest non conuenire rationi, primo quia habet repugnantiam ad finem venerei actus, quo impeditur generatio, est vitium cōtra naturam; quod est in omni actu venereo ex quo non potest sequi generatio: deinde vt impeditur debita educatio prolis, & est fornicatio simplex. Alio modo per comparationem ad alios homines: & hoc, vel ex parte fœminæ cui commiscetur, quia ei debitus honor non seruatur, & sic est incestus; qui consistit in abusu mulierum consanguinitate, vel affinitate iunctarum: vel ex parte eius, in cuius potestate est fœmina; si est in potestate viri, est adulterium; si patris, stuprum; si inferatur violentia, raptus. Diuersificantur istæ species, magis ex parte fœminæ; quia ipsa se habet, vt patiens, & vt materia; à qua debet sumi distinctio. †2ª. Diuersitas materiæ ex se non diuersificat species, sed vt habet annexam diuersitatem formalem obiecti, vt in proposito: quæ sumitur secundum diuersos modos repugnantiæ ad rationem. 3ª. Nihil prohibet in eodem actu, diuersorum vitiorum difformitates concurrere: & sic adulterium continetur sub luxuria, & sub iniustitia. 4ª. Sacrilegiū in violatione mulieris, quæ vouit continentiam Deo, est quoddam adulterium spirituale: Similiter alij modi sacrilegij reducuntur ad alias species luxuriæ. 5ª.

Pecca-

Peccatum coniugati cum sua vxore, non est secundum indebitam materiam, sed secundum alias circunstantias, quæ ex se nō constituunt speciem moralis actus. 6ª. Per immunditiam Apost. intelligit luxuriam contra naturam: & impudicitia pertinet ad quosdam actus venereorum, vt oscula, tactus, &c. 6ª. Luxuria, de qua fit mentio ad Galat 5 accipitur pro quacunque superfluitate; vt Glos. ibi dicit.

2.Cor.12.

Glos. ibi.

Artic. 2. *Vtrum fornicatio simplex, sit peccatum mortale.*

1ª. Concl. Fornicatio simplex, est peccatum mortale. 1 Præter vxorem tuam, nunquam patieris crimen scire, dixit Thobias, & cæt. 2. Nihil excludit à regno cœlorum, nisi peccatum mortale: sed hoc efficit fornicatio, vt docet Paul. ergo. 3. Ex Decret 22. q. 5. can necesse. 4. Omne id, quod est contra vitam hominis directe, est peccatum mortale: sed simplex fornicatio vergit in detrimentum eius, qui inde est nasciturus, ergo. Nam ad hominis educationem nō solum requiritur cura matris, sed etiam patris, à quo filius est instruendus, defendēdus, & in bonis promouendus; vnde videmus parentes naturaliter solicitos esse de cura filiorum: & ideo cōtra naturam est, quod homo nascatur ex vago concubitu, qui debet esse cum determinata fœmina, cum qua per totam vitam permaneat: & hæc determinatio certæ fœminæ est matrimonium, quod dicitur esse de iure naturali. Et cum sit ordinatum ad commune bonum, necesse est, vt sit aliqua lege determinatum. Cum ergo fornicatio sit concubitus vagus præter rationem matrimonij in damnum prolis educandæ, erit peccatum mortale. †2ª. Non sat est, si quis fornicando sufficienter prouideat proli: quia id, quod sub legis determinatione cadit iudicatur, secundum quod communiter accidit: accidit autem, vt eis qui ex fornicatione nascuntur, communiter non prouideatur. 3ª. Connumerat Paul fornicationem alijs, quæ non sunt peccata mort. ex se, non quod non sit grauis culpa, sed quia erat de numero eorū, ex quibus poterat nasci dissidium inter Iudæos, & gentiles, qui putabant non esse peccatum, vt Iudæi. 4ª. Oseas non peccauit fornicando ex præcepto diuino, nec talis cōcubitas fornicatio debet dici, quanuis fornicatio nominetur, referendo ad cursum communem rationis. 5ª. Abraham, & Iacob ad ancillas accesserunt, non quasi fornicario concubitu: Iudam non opus est excusare à peccato, qui etiam auctor fuit vēditionis Ioseph. 6ª. Fornicatio simplex contrariatur dilectioni proximi, vt repugnat bono prolis. 7ª. Per opera pietatis liberatur quis à lubrico carnis, & ideo à perditione æterna, prout per ea disponitur ad gratiam, per quam pœniteat. 8ª. Non sequitur, quod si aliquis inordinatus cibus non est peccatum mortale, neque concubitus: quia ex vno concubitu potest homo generari; ideo cum possit impedire bonū prolis ex se est peccatum mortale: sed ex vna inordinata comestione, non impeditur bonum totius vitæ hominis.

Gal.5.

Actor.15.

Osę.1.

Genes.16. 30. & 38.

Gloss.

Ambros. in 1.Tim.4.

Art. 3. *Vtrum fornicatio sit grauissimum peccatum.*

1ª. Concl. Fornicatio non est grauissimum peccatum. 1. Quia peccata carnalia ex Gregor. sunt minoris culpæ, quam spiritualia. 2. Grauitas peccati attenditur ratione suæ speciei, quæ consideratur secundum bonum, cui peccatum opponitur: sed fornicatio est contra bonum hominis nascituri, ergo erit quidem grauius illis, quæ sunt contra Deum, & vitam hominis iam nati. †2ª. Libido, quæ aggrauat peccatum, consistit in inclinatione voluntatis: sed quæ consistit in appetitu sensitiuo, minuit peccatum; talis est libido fornicationis. 3ª. Qui fornicatur dicitur peccare in corpus suum; non solum, quia hoc peccatum consummatur in carne: sed quia contra bonum sui corporis agit, prout illud indebite resoluit, & alteri commiscet: nec ideo sequitur esse grauissimum peccatum. 4ª. Fornicatio non est contra bonum speciei humanæ, nisi prout impedit generationē huius hominis nascituri, & ideo grauiora sunt, quæ actu sunt contra speciem humanam, & alia bona perfectiora.

lib. 33. Moral. c.11.

2.Corin. 6.

Art. 4 *Vtrum in tactibus & osculis consistat peccatum mortale.*

1ª. Concl. Oscula, amplexus, vel tactus secundum suam rationem non nominant peccatum mortale

mortale. Possunt enim hæc absque libidine fieri vel propter consuetudinem patriæ vel propter aliquam necessitatem, aut rationabilem causam. 2ª. Si aliquid dicatur peccatum mortale ex causa, vt cum quis dat eleemosynam, vt aliquem inducat in hæresim: sic oscula, & amplexus, si fiant propter delectationem peccati luxuriæ dicuntur libidinosa, & sunt peccata mortalia. 1. Minus est aspectus libidinosus, quam tactus, &c. sed aspectus libidinosus, Mat. 5. est peccatum mortale, ergo, &c. 2. Ex Cypr. ad Pomponium de virginit. colligitur hominem per prædicta fieri reum criminis. i. peccati mortalis. 3. Consensus in delectatione peccati mortalis, est peccatum mortale, vt alias est dictum, ergo cum fornicatio sit peccatum mortale, & multo magis aliæ species, consequens est, vt consensus in delectationem talis peccati sit peccatum mortale, ergo si oscula, &c. propter huiusmodi delectationem fiant, erunt peccata mortalia. † 3ª. Et si oscula, & tactus secundum se non impediant bonum prolis, procedunt tamen ex libidine, quæ est radix huiusmodi impedimenti. 4ª. Quod oscula, & tactus possint bene fieri, & quod non numerentur à Paulo inter peccata, probat tantum non esse peccata ex sua specie: vnde soluitur etiam tertium.

Lib. 1. ep. 11.

Art. 5 *Vtrum pollutio nocturna sit peccatum.*

Nocturna pollutio ex se nunquam est peccatum. 1. Ex Aug. ipsa phantasia, quæ fit in cogitatione, &c. 2. Quia ex se non dependet ex iudicio rationis, nam quod agit homo dormiens, cum non habeat liberum iudicium rationis, non imputatur ei ad culpam; sicut nec furioso, &c. 2ª. Nocturna pollutio comparata ad suam causam quandoque est sequela præcedentis peccati. Potest. n. considerari secundũ causam, cuius qualitatem sequitur: sed causa quandoque est peccatum, quandoq; non, ergo. Nam eius causa potest esse, vel corporalis consistens in superfluitate humorum, ex qua causantur in dormiente phantasmata ad talium humorum expulsionem spectantia, & tunc, si causa sit ex vitio præcedenti, puta ex immoderantia cibi, pollutio est culpabilis ex sua causa, si secus, non ita: vel est causa animalis interior, vt cum ex cogitatione præcedenti contingit aliquem pollui; & tunc, si cogitatio præcedens sit pure speculatiua, vt cum quis de actibus carnis gratia disputationis cogitat, pollutio non est culpabilis: sed si sit cum affectione quadam concupiscentiæ, vel erroris, erit culpabilis: vel est causa spiritualis, & extrinseca, scilicet dæmonis operatio, quæ interdum reddit pollutionem culpabilem, prout vigilans non se præparauit contra illusiones diaboli: sed si sit ex sola malignitate diaboli, est sine hominis peccato. † 3ª. Salomon dormiens non impetrauit sapientiam à Deo, sed fuit signum præcedentis desiderij, propter quod dicitur talem petitionẽ Deo placuisse. 4ª. Somnus impedit vires interiores magis vel minus, vsum verò rationis ita impedit, vt non possit esse liberum iudicium, ideò non imputatur ad culpam, quod tunc fit. 4. Apprahensio rationis non impeditur à somno sicut eius iudicium, quod perficitur per conuersionem ad sensibilia; vnde potest homo secundum rationem apprahendere aliquid de nouo dormiendo, reuelatione diuina, &c.

1ª. Concl. Ephe. 5. super Genes. ad lit. lib. 12. cap. 15.

3. Reg. 3.

Artic. 6. *Vtrum stuprum debeat poni vna species luxuriæ.*

Stuprum est determinata luxuriæ species. 1. Stuprum consistit in actu venereo, quo virgo defloratur, ergo cum luxuria sit circa venerea, stuprum erit species luxuriæ. 2. Vbi circa materiam alicuius vitij occurrit specialis deformitas, ibi debet poni determinata species illius vitij, sed stuprum ponit in materia luxuriæ specialem deformitatem, tum ex parte puellæ, quæ violatur sine pactione coniugali præcedente, quia impeditur à legitimo matrimonio, & ponitur in via meretricandi: tum ex parte patris, qui de eius custodia solicitudinem gerit, ergo 2ª. Stuprum, importat illicitam virginum deflorationem, sub cura parentum existentium. 3ª. Licet virgo sit soluta à vinculo matrimonij: non tamen est soluta à patris potestate: ideò stuprum non est simplex fornicatio. 4ª. Ambr. dicens, omne stuprum adulterium est, loquitur de stupro communiter, prout

1ª. Concl.

Eccl. 42.

li. 1 de Abraham. c. 4.

prout accipitur pro omni concubitu viri coniugati, cum quacunque alia muliere, præter vxorem. 5ª. Nihil prohibet vnum peccatum ex adiunctione alterius defor-
Exod. 22. mius fieri, vt accidit in stupro propter duplicem iniuriam, vnam ex parte virginis, quam subducit, licet non vi corrum-
Deut. 22. pat, & sic tenetur ei satisfacere; alteram ex parte patris, cui etiam tenetur satisfacere.

Artic. 7. *Vtrum raptus sit species luxuriæ distincta à stupro.*

1ª Concl. Raptus, prout nunc de eo loquimur, est
lib. 5 etymo. species luxuriæ 1. Nam raptus ex Isidoro
cap. 26. est illicitus coitus: sed hoc pertinet ad speciem luxuriæ, ergo. 2ª. Raptus quandoque in idem concurrit cum stupro. Vt cum quis violentiam infert ad virginem deflorandam: quæ violentia interdum infertur virgini, & patri, interdum patri tantum, vt cum virgo consentit, vt per vim abducatur. Rursus raptus, & violentia differunt, quia quandoque puella violenter abducitur & corrumpitur; quandoque etiam si violenter abducatur, non violenter corrumpitur, siue fornicario, siue maritali concubitu: qualitercunque enim violentia adsit, saluatur ratio raptus, vt si quis
36 q. 2. can. viduam, vel corruptam puellam rapiat. 3ª.
Raptores. Stuprum sine raptu committitur, cum quis sine violentia virginem illicite deflorat. †4ª. Et si violentia per accidens se habeat ad luxuriam; tamen quia illatio violentiæ videtur procedere ex magnitudine cõcupiscentiæ, ideo raptus est determinata species. 5ª. Raptæ puellę, si sint desponsatę, sunt restituendæ sponsis: si non, suis patribus, ex quorum voluntate possunt in matrimonium accipi: alias matrimoniũ esset illicitum: rapta enim sunt prius restituenda. Raptus non dirimit matrimonium contractum, licet impediat contrahendum: & quod habetur in conc. Melden. est abrogatum. 6ª. Sponsus auferens vi è domo patris sponsam, peccat violentiam inferendo, sed non crimine raptus; quia ex desponsatione habet aliquod ius in sponsam.

Artic. 8. *Vtrum adulterium sit determinata species luxuriæ ab alijs distincta.*

1ª. Concl. Adulterium, quod sonat accessum ad alienum torum, est determinata species luxuriæ. 1. Ex Leone; qui ait adulterium esse, quo contra pactum coniugale concũbitur: at hoc importat specialem deformitatem, ergo. 2. Quia in adulterio dupliciter peccatur contra castitatem, & humanæ generationis bonum: primum quia homo accedit ad mulierem non sibi matrimonio copulatam, quod requiritur ad bonũ propriæ prolis educandæ: deinde, quia accedit ad mulierem alteri matrimonio copulatam, & sic impedit bonum prolis alienæ: quæ omnia specialiter pertinent ad deformitatem adulterij: & quod dictũ est de viro, idem intelligendum est de muliere coniugata, quæ per adulterium corrumpitur, vt habetur Eccl. 23. Omnis mulier, &c. †2ª. Ex parte eius, qui accedit, si vxorem habet semper est adulterium, quia contra fidem matrimonij agit: at ex parte eius quam cognoscit potest esse adulterium, stuprum, fornicatio, &c. 3ª. Adulterium proprie matrimonio contrariatur, vt violat matrimonij fidem, ad quam coniuges tenentur. Et qui facit contra bonum matrimonij inhoneste eo vtens, licet fidem non violet, aliqualiter tamen potest adulter nominari. 4ª. In stupro etiam adulterio violatur mulier, quod his modis contingit. 1. si absque omni concubitu ob delectationem procuretur pollutio quæ immunditia, & mollitia dicitur. 2. Si fiat cum concubitu ad rem non eiusdem speciei, quæ vocatur bestialitas. 3. Si fiat per concubitum ad non debitum sexum, s. masculi ad masculum, & fœminæ ad fœminam; quod dicitur sodomiticum vitium. 4. Si non seruetur naturalis modus concumbendi, vel quantum ad instrumentum non debitum, vel quantum ad alios monstruosos, & bestiales concum-
bendi modos. †2ª. Supra enumerantur tã- Art. 1.
tum species luxuriæ quæ non repugnant huius q.
naturæ humanæ, & ideo prætermissum fuit vitium contra naturam. 3ª Bestialitas differt à malitia, quæ humanæ virtuti opponitur per quandam excessum circa eandem naturam; ideo ad idem genus reduci potest. 4ª. Luxuriosus non intendit generationem humanam; sed delectationem veneream, quæ quæritur etiam in vitio contra naturam.

Art. 11 *Vtrum vitium contra naturam sit maximum peccatum inter species luxuriæ.*

1ª Concl. lib de adult. Coniug. Inter species luxuriæ grauissimum est peccatum contra naturam, 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. In quolibet genere pessima est, principij corruptio, ex quo alia pendent: sed hoc accidit in vitijs contra naturam, quia principia rationis sunt ea, quæ sunt secundum naturam: sed in vitijs, quæ sunt contra naturam homo trãsgreditur id, quod est secundum naturam determinatum circa vsum venereum, ergo, 2ª. post vitium contra naturam est incestus, qui est contra naturalẽ propinquorum reuerentiam: deinde adulteriũ quod est grauius, quam stuprum: quia maior iniuria est si quis abutatur muliere alterius potestati subiecta ad vsum generationis, quam ad solam custodiam: & vtrunque aggrauatur per violentiam; vnde raptus virginis grauius est, quam stuprum, & raptus vxoris quam adulterium & hæc omnia aggrauantur secundum rationem sacrilegij. †3ª. In peccatis contra naturam, in quibus ipse ordo naturæ violatur, fit iniuria ipsi Deo ordinatori naturæ. Aug. lib. 3. conf. c. 8. 4ª. Peccata contra naturam tanto sunt grauiora, quam sacrilegium, quanto ordo naturæ humanæ inditus est prior & stabilior, quam quis alius ordo additus. 5ª. Grauius est vitium contra naturam, quam incestus: quia vnicuique indiuiduo magis est coniuncta natura speciei, quam quodcunque aliud indiuiduum: ideo vitia contra naturam speciei sunt grauiora. 6ª. In vitijs, contra naturam infimum locum tenet peccatum immunditiæ, quod consistit in sola omissione concubitus: grauissimum est peccatum bestialitatis: quia non seruatur debita species: deinde sodomiticum; postea peccatum, cum non seruatur debitus modus concumbendi: magis autem, si non sit debitum vas, quam si sit in ordinario. Grauitas enim magis attenditur ex abusu rei, quam ex omissione debiti vsus.

* * *

Quæstio 155. De partibus potentialibus temperantiæ.

Art. 1. *Vtrum continentia sit virtus.*

Si continentia dicatur esse ea per quam aliquis abstinet ab omni delectatione venerea, principalis & perfecta continentia est virginitas, secundaria vero viduitas: & secundum hoc eadem est ratio de continentia & virginitate. 1ª. Concl. Galat. 5. 2ª. Si continentia dicatur esse per quam aliquis resistit concupiscentijs prauis, quæ in eo vehementes existunt, habet aliquid de ratione virtutis, quatenus ratio est firmata contra passiones: vnde Andron. ait esse habitum inuictum à delectatione. Arist. lib. 7. eth. 3ª. continentia hoc modo sumpta, non attingit perfectam rationem virtutis moralis secundum quod etiam appetitus sensitiuus subditur rationi. Quia in continente insurgunt vehementes passiones; ideo Aristot. ait habere aliquid de virtute & ab ea deficere; vnde patet ad primum. 4ª. Si virtus largius sumatur pro quolibet principio laudabiliũ operum, continentia potest dici virtus. 4. eth c. vlt. †5ª. Proprie & vere continens est, qui persistit in ratione recta, abstinens à concupiscentijs prauis, non autem qui persistit in ratione peruersa abstinens à concupiscentijs bonis. 6ª. Glos. quæ ait, aliquem per concupiscentiam abstinere etiam à licitis, intelligitur, de licitis minus bonis, vt totaliter intendatur perfectioribus bonis.

Art. 2. *Vtrum materia continentiæ sint concupiscentiæ delectationum, tactus.*

1ª. Concl. lib 7. eth. cap. 4. Continentia, & incontinentia proprie dicuntur circa concupiscentiam delectabilium tactus. 1. Quia sunt circa ea, circa quæ sunt temperantia & intemperantia, ex Arist. sed hæc sunt circa concupiscentias delectabilium tactus, ergo. 2. Nomen continẽtiæ refrænationem quandam importat, inquantum tenet se aliquis ne passionem sequatur; ideo proprie dicitur circa eas passiones, quæ impellunt ad aliquid prosequendum, in quibus laudabile est, vt ratio retrahat hominem à prosequendo: sed huiusmodi maximè sunt passiones delectabilium tactus: quia tanto passiones vehementius impellunt ad aliquid

quid prosequendum, quanto magis sequuntur inclinationem naturæ, quæ præcipue inclinat ad ea, quæ sunt necessaria, vel ad conseruationem indiuidui, vt est cibus & potus, vel speciei, vt sunt actus venerei, quorum delectationes ad tactum pertinent, ergo. †2ª. Continentia proprie dicitur in materia, in qua optimum & difficillimum est contineri s. in concupiscentijs delectationum tactus: at secundum, quid potest dici in quacunque alia materia; & sic accipitur ab Ambr. 3ª. Circa iram dicitur quis continens secundum quid: quia impetus iræ magis sequitur apprehensionem animalem, quam inclinationem naturalem. Similiter circa exteriora bona, vt circa lucrum, & honores, non dicitur quis continens simpliciter: vnde soluitur secũdum. 4ª. Dicitur etiam proprie circa cibos, sed magis circa delectationes venereas; quia sunt vehemẽtiores. 5ª. Cum concupiscentia sit bonum rationis humanæ, attenditur solum circa passiones, quæ possunt esse homini connaturales: cuiusmodi non sunt esus humanarum carnium, abusus puerorum, &c.

li.1.offi.c.46

Art. 3. *Vtrum subiectum continentiæ sit vis concupiscibilis.*

1ª. Concl. *Arist. 7. Eth. c. 9.* Continentia non est in concupiscibili, sicut in subiecto, 1. Omnis virtus aufert malum actum potentiæ, in qua existit: sed continentia non aufert malum actũ concupiscibilis, quia continens habet concupiscentias prauas, ergo. 2. Virtus, quæ est in aliquo subiecto, facit illud differre à dispositione, quam habet dum subijcitur opposito vitio: sed concupiscibilis eodem modo se habet in eo, qui est continens, & in eo, qui non est continens; quia in vtroque prorumpit in concupiscentias prauas & vehementes, ergo. 2ª. Continentia sicut in subiecto est in illa vi animæ, cuius actus est electio. i. in voluntate. Quia continẽs, sicuti, & incontinens habet rationem rectam, & vterq; extra passiões eligit in proposito concupiscentias illicitas nõ sequi: sed differunt in electione. quia continens quanuis patiatur vehementes concupiscẽtias, tamen eligit non sequi eas: incontinens eligit eas sequi non obstante repugnantia rationis. †3ª. Continentia habet materiam concupiscẽtias delectationum tactus, non quod eas moderetur, vt temperantia, quæ est in concupiscibili: sed est circa eas, quasi eis resistens, & ideo nõ potest esse in concupiscibili. 4ª. Continentia potest attribui rationi, sicut primo mouẽti, & incontinentia concupiscibili, quanuis vtraq; immediate pertineat ad voluntatem, vt ad proprium subiectum. 5ª. Licet passiones non sint in voluntate, vt in subiecto: est tamen in potestate voluntatis eis resistere.

Art. 4. *Vtrum continentia sit melior, quam temperantia.*

Si continentia accipiatur, vt importat resistentiam rationis ad concupiscentias prauas, comparatur ad temperantiam, sicut imperfectum ad perfectum. 1. Ex Tullio, & Andron. qui ponunt continentiam adiunctam temperantiæ, vt principali virtuti. 2. Bonum virtutis laudabile est ex eo, quod est secundum rationem: sed plus viget hoc bonũ in eo, qui est temperatus, in quo etiam ipse appetitus sensitiuus est subiectus rationi, quam in eo, qui est continens; in quo idem appetitus vehemẽs resistit rationi, ergo. 2ª. Continentia vt importat cessationem in omnibus delectationibus venereis, est potior temperantia simpliciter dicta. Patet ex his quæ dicta sunt de præeminentia virginitatis ad castitatem simpliciter dictam. †3ª. Illud, Omnis ponderatio non est digna continẽtis animæ, vel intelligitur in genere castitatis, prout continentia abstinet ab omnib. venereis, vel prout nomen continentiæ sumitur communiter pro omni abstinentia à rebus illicitis 4ª. Quando magnitudo, vel debilitas concupiscentiæ oriuntur ex causa corporali, vel ob naturalem complexionem, vel ob opportunitates delectationum augent, vel minuunt meritum quando ex causa spirituali. s. ex vehementia caritatis, vel fortitudine rationis, tunc debilitas auget meritum ratione suæ causæ, magnitudo vero minuit. 5ª. Et si continentia sit in voluntate, & temperantia in concupiscibili, non ideo continentia est præstantior: quia bonum rationis cõtingit etiam vsque ad concupiscibilem.

1ª. Concl. *Eccl. 26.*

Quæstio 156. *De incontinentia.*

Artic. 1. *Vtrum incontinentia pertinet ad animam, an ad corpus.*

1ª. concl. Arist lib 7. Ethic. 3. Incontinētia principaliter ad animam pertinet. 1. Homo differt à bestijs secundum animam: differt autem secundum continentiam & incontinentiam, ergo. 2. Vnumquodque attribuitur magis ei, quod est causa per se, quam ei quod solam occasionem præstat: sed anima est causa per se incontinentiæ; corpus autem solam occasionem præbet; quia licet ex dispositione corporis passiones oriantur in appetitu sensitiuo, non tamen est sufficiens causa, nisi anima, vel passionibus cedat antequam ratio consilietur, quæ vocatur irrefrænata continentia, vel præuolatio, vel cum homo non permanet in his, quæ consiliata sunt, & hæc incontinentia vocatur debilitas. Arist. lib. 7. eth. c. 5. 2ª. Si passiones adeo insurgant, vt totaliter auferant vsum rationis, non remanet ratio continentiæ, vel incontinentiæ: quia non saluatur iudicium rationis, quod continens seruat, & incontinens deserit. li. 7. eth. c 7. †3ª. Mulieres propter debilitatem complexionis, vt in pluribus debiliter rebus inhærent, ideo Arist. loquitur de illis, quasi non habentibus iudicium rationis firmum, licet in aliquibus contrarium accidat: Ideo nō dicimus esse continentes, cum non habeant solidam rationem, sed facile passiones sequantur. Arist. li. 7. eth. c 7. 4ª. Aliquis statim passionem sequitur ante consilium, ex impetu passionis, qui, vel est ex velocitate, vt in colericis, vel ex vehementia, vt in melanchonicis: hoc autem accidit, prout ex complexione corporis datur incontinentiæ occasio, non autem causa sufficiens. 5ª. Concupiscentia carnis in eo qui est incontinens superat spiritum, non necessario, sed ex negligentia spiritus non resistentis fortiter.

Articul. 2. *Vtrum incontinentia sit peccatum.*

1ª Concl. 2 ad Tim 3. Incontinentia, vt propriè, & principaliter attenditur circa concupiscentias delectationum tactus, est peccatum. 1. Paulus eam connumerat alijs peccatis, ergo. 2. Incontinens recedit ab eo, quod est secūdum rationem, ergo. 3. Immergit se quibusdam turpibus delectationibus ergo. Arist. li 7. eth. c. 8. 2ª. Incontinentia aliquando est peccatum, nō quod quis ingerat se prauis concupiscentijs, sed quod non seruet modum rationis in concupiscentia etiam rerum per se expetendarum. 3ª. Incontinentia, circa concupiscentiam virtutum, quibus non possumus abuti, non est peccatum, sed pertinet ad perfectionem virtutis. † 4ª. Licet homo egeat Dei auxilio, vt sit continens, non ideo incontinentia non est peccatum, quia quæ per amicos possumus, aliqualiter per nos possumus. 3. Eth c. 3. 5ª. In incontinente vincitur iudicium rationis, sed ex negligentia, non ex necessitate, ideo peccat.

Artic. 3. *Vtrum incontinens plus peccet, quam intemperatus.*

1ª. Concl. lib 7. eth. c. 8. Intemperatus est multo peior, quam incontinens. 1. Impænitentia aggrauat omne peccatum: sed intemperatus nō est pœnitiuus, incontinens vtique ex Arist. ergo, 2ª. Vbi est maior inclinatio voluntatis ad peccatum, ibi est grauius peccatum, quia peccatum in voluntate consistit: sed maior inclinatio voluntatis est in intemperato, quam in incontinēte, in illo enim voluntas ex habitu inclinatur ad peccandum, in hoc ex passione, quæ transit, habitus vero manet, ergo intemperatus, &c. †2ª. Ignorantia rationis quandoque præcedit inclinationem appetitus, & causat eam, & tunc quo est maior ignorantia, eo magis peccatum diminuit, vel omnino excusat: quandoque sequitur talem inclinationem, & tunc, quo est maior, eo peccatum est grauius, & hæc est maior in intemperato, ideo magis peccat. 3ª. Ijsdem medijs vterque sanari potest, sed intemperatus difficilius, quia habet rationem corruptam circa finē, & est magis inclinatus propter habitum. 4ª. Libido voluntatis, quæ auget peccatum, maior est in intemperato, quam in incontinente: at libido concupiscētiæ appetitus sensitiui quandoque maior est in continente, sed hæc non facit peccatum grauius.

Art. 4. *Vtrum incontinens iræ sit peior, quam incontinens concupiscentiæ.*

1ª. Concl. Ex parte passionis, ex qua ratio superatur, in-

tur, incontinentia concupiscentiæ turpior est, quam incontinentia iræ. 1 Ita docet Arist. in Eth. 2. Motus concupiscentiæ habet maiorem deordinationem, quam motus iræ, ergo. Hoc probatur. 1 Motus iræ participat aliquo modo de ratione vt tendit in vindictam iniuriæ, licet non debito modo: sed motus concupiscentiæ nō est secundum rationem 2. Motus iræ magis sequitur corporis complexionem ob velocitatem motus coleræ, ideò est magis venia dignus. 3. Ira quærit manifestè operari, concupiscentia verò occultè. 4. Concupiscens delectabiliter operatur, iratus quadam tristitia præcedente coactus. 2ª. Ratione mali in quod quis incidit, incontinentia iræ est, vt in plurimum grauior; quia inducit in proximi nocumētum. †3ª. Difficilius est assidue pugnare contra concupiscentiam, quæ est magis continua, quam contra iram, sed ad horam difficilius est resistere iræ, propter eius impetum. 4ª. Concupiscentia dicitur esse sine ratione, non quod eam omninò auferat, sed quia in nullo procedit secundum rationē, ac proinde est turpior. Tertium procedit ex parte eorum in quæ incontinens deducitur.

lib. 7. c. 6.

Quæstio 157. *De clementia, & mansuetudine.*

Art. 1. *Vtrum clementia, & mansuetudo sint penitus idem.*

1ª. Concl. Mansuetudo, vt refrænat impetum iræ concurrit in eundem effectum cum clementia. Nam cum virtus moralis sit circa passiones & actiones, & passiones interiores sint exteriorum actionum principia, ideò virtutes quæ moderantur passiones quodammodo concurrunt in eundem effectum cum virtutibus, quæ moderantur actiones, licet specie differant: sed mansuetudo moderatur passionem iræ, & clementia actionem, ergo. 2ª Clementia & modestia differunt, prout illa moderatur exteriorem punitionem, hæc propriè dimittit passionem iræ. Rursus ex Seneca clementia est lenitas superioris aduersus inferiorem, sed mansuetudo est cuiuslibet ad quemlibet. †3ª. Clementia immediatè respicit pœnas, at mansuetudo immediate appetitum vindictæ: vnde non sunt omnino idem. 4ª. Animus concitatus in odium retinetur per clementiam, ne scilicet acriorem pœnam inferat, non quod clementia sit directè odij moderatiua. 5ª. Mansuetudo propriè opponitur iracundiæ, non crudelitas: quia illa importat excessum iræ, hæc excessum pœnarum, non ergo circa idem.

lib. 2 de Clemen.

Tul. lib. 2. de inuen.

Art. 2. *Vtrum tam clementia, quam mansuetudo sit virtus.*

1ª Concl. Tam clementia, quam mansuetudo est virtus. 1. Vtraque, vt ait Seneca, boni viri præstant, ergo vtraque erit virtus, quæ ad bonos viros pertinet. 2. Ratio virtutis humanæ in hoc est sita, vt appetitus rationi subdatur: sed hoc in vtraque seruatur: nā clementia in diminuendo pœnas respicit ad rationem, & mansuetudo secundum rationem moderatur iras, ergo. †2ª. Neutra directè opponitur seueritati, quæ est circa inflictionem pœnarum: Quia ambæ sunt vt recta ratio requirit. 3ª. Vtraque consistit in medio: denominatur autem à diminutione, quia habitus qui medium tenet in ira, est innominatus, & est propinquior diminutioni, quam superabundantiæ. Clementia est diminutiua pœnarum, non quidem respectu rectæ rationis, sed communis legis. 4ª. Nihil prohibet mansuetudinem poni virtutem, beatitudinem, & fructum: quia beatitudines sunt actus virtutum, & fructus earum, delectationes.

lib. 2. de Clem.

Art. 3. *Vtrum prædictæ virtutes sint partes temperantiæ.*

1ª. Concl. Tam clementia, quam mansuetudo ponuntur partes temperantiæ, prout ei adiunguntur, vt principali virtuti. 1. Ex Tullio, & Seneca. 2. Partes assignantur virtutibus principalibus, prout imitantur ipsas in aliquibus materijs secundarijs quantum ad modum, ex quo primo dependet virtutis laus: sed istæ virtutes sic imitantur temperantiam, quia refrænat concupiscētias tactus, & istæ in quadam refrænatione consistunt, ergo. †2ª. Diminutio pœnarum secundum intentionem legislatoris, pertinet ad epijciam: sed si sit quædam moderatio effectus in pœnis, vt homo nō vtatur sua potestate in inflictione pœnarum,

li. 2. de inu. lib. 2. de Clem. c. 3.

Sen lib. 2. de clem.

rum, pertinet ad clementiam. 3ª. Vtraque conuenit cum temperantia in modo, licet non conueniant in materia. 4ª. Quod aliquis delectetur pœnis dicitur insania, nō quatenus insania excludit vsum rationis, & opponitur prudentiæ, sed quatenus homo videtur priuatus affectu humano, quem sequitur clementia.

Sen. loc. cit.

Art. 4. *Vtrum clementia, & mansuetudo sint potissimæ virtutes.*

1ª. *Concl.* Impossibile est quod clementia, & mãsuetudo sint potissimæ virtutes simpliciter. 1. Alteri adiungũtur, vt principali, ergo. 2. Laus earum attenditur in hoc, quod retrahunt à malo, vt diminuant iram vel pœnam: sed perfectius est consequi bonũ, quam cessare à malo, ergo quę simpliciter ordinantur ad bonum, vt fides, prudentia, &c. sunt simpliciter maiores. 2ª. Secundũ quid, nihil prohibet clementiam, & mãsuetudinem habere quandam excellentiam inter virtutes, quæ resistunt affectionibus prauis. Quia mansuetudo mitigando iram quæ impedit hominem, ne videat veritatem, facit hominem maximè cõpotem sui: clementia minuendo pœnas videtur accedere ad caritatem, quę est maxima virtutum. †3ª. Mansuetudo præparat hominem ad Dei cognitionem, remouẽdo prohibens, & quia facit hominem cõpotem sui, & ne contradicat veritati, ex commotione iræ: vnde non sequitur, quod sit potissima virtus. 4ª. Reddunt hæ virtutes hominem Deo & hominibus acceptum, vt concurrunt in eundem effectũ cum caritate, quæ est maxima virtutum. 5ª. Misericordia & pietas conueniunt, cum his duabus, prout concurrunt in eundem effectum, qui est prohibere mala proximorum, sed differunt quantum ad motiuum diuersum.

Quæstio 158. *De ira.*

Art. 1. *Vtrum irasci sit licitum.*

1ª. *Concl.* Ira, quæ est appetitus vindictæ ex ipsa specie passionis quæ attenditur ex parte obiecti, non est illicita: quia potest bene, & male appeti: & irasci recta ratione laudabile est. 2ª. Ira secundũ excessum & defectum passionis potest esse mala: quando quis irascitur plus, aut minus, quam ratio recta requirit. Qui sine causa irascitur, aït Chrys. reus erit: qui verò cum causa, non erit reus, &c. † 3ª. Hiero. ait, iram penitus esse prohibitam vel secundum stoicorum opinionem, vel loquitur de ira, qua quis malum intendit proximo. 4ª. Si ira antecedat rationem, & eam à rectitudine retrahat, habet rationem mali: si consequatur, ita vt moueatur contra vitia ex ordine rationis, est bona; licet aliquo modo in executione actus, iudicium rationis impediat. 5ª. Appetere vindictã propter malum eius, qui puniendus est, non licet: si propter vitiorum correctionem, & ad bonum iustitiæ conseruandum, laudabile est. 6ª. Deo possumus, & debemus assimilari in appetitu boni, sed modo non possumus: quia in eo non est appetitus sensitiuus, vt in nobis; ideo irascimur.

Hom. 11. in Matth.
In Matt. c. 5.

Artic. 2. *Vtrum ira sit peccatum.*

1ª. *Concl.* Ira quandoque est peccatum, quandoque non. Quia passio appetitus sensitiui in tantum est bona, prout ratione regulatur, & mala si ordinem rationis excludat: qui ordo in ira potest attendi, primo quãtum ad vindictam, in quam tendit, & tũc appetere, vt cum ratione fiat, laudabile est & dicitur ira per zelum: sed eam appetere contra ordinem rationis, vitiosum est, & vocatur ira per vitium: deinde quantum ad modum irascendi, ne immoderatè interius, vel exterius ferueścat, qui si prætermittatur, non erit absque peccato, etiam si iusta appetatur vindicta. †2ª. Ira vt passio absolute considerata, non importat rationem meriti, vel demeriti: sed vt est, vel non est regulata ratione. 3ª. Iratus appetit malum alterius propter vindictã, in quod fertur eius appetitus, vt in commutabile bonum. 4ª. Motus præuenientes rationis iudicium, non sunt in potestate hominis in generali: sed potest quemlibet singulariter impedire, cum per rationẽ sit dominus suorum actuum: ideò cum aliquo modo sint in eius potestate, possunt habere rationem peccati, si sint inordinati. 5ª. Actus irascibilis in tantum est naturalis, in quantum est secundum rationem, cuius ordinem si prætermittat, erit contra naturam, cum irascibilis in homine naturaliter rationi subsit.

Art.

Artic. 3. Vtrum omnis ira sit peccatum mortale.

1. Concl. Non omnis ira est peccatum mortale. 1. Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare, vbi Glos. venialis est ira &c. 2. Ira potest esse inordinata, primum ex parte appetibilis, vt si appetatur iniusta vindicta, & sic ex genere suo, est peccatum mortale: quia est contraria caritati, & iustitię: potest tamen esse veniale ob actus imperfectionē: quæ vel attenditur ex parte appetentis, vt cum ira prævenit rationem, vel ex parte appetibilis, vt cum quis appetit in modico se vindicare: secundo quantum ad modum irascendi, vt si nimis ardenter irascatur interius, vel si nimia exterius manifestet signa iræ: & sic ex suo genere non est mortale: potest tamen esse, si ex vehementia iræ quis excedat à dilectione Dei, vel proximi. † 2ª. Dicitur iram interficere stultū, (Iob. 5.) non quod semper sit peccatum mortale, sed quod stultus eam non refrænando in peccatum mort. labitur. 3ª. Qui irascitur fratri, est reus iudicio, cū appetit proximi occisionem, vel grauē læsionem. 4ª. In casu, in quo ira contrariatur caritati est peccatum mortale, quod non semper accidit.

Art. 4. Vtrum ira sit grauissimum peccatum.

1ª. Concl. (Augu. in reg. cap. 3.) Ira quantum ad appetibile, quod iratus appetit, videtur esse minimum peccatorum: & grauius est odium, quam inuidia, cum quibus ira ex parte appetibilis conuenit. Quia odium appetit absolutè malum alterius, inquantum huiusmodi inuidus appetit propter propriam gloriam, iratus verò sub ratione boni, scilicet iustæ vindictæ: sed peius est appetere malum vt malum, quam, vt bonum, & sub ratione boni exterioris, quam sub ratione iustitię, ergo. 2ª. Ex parte boni, sub cuius ratione iratus appetit, ira conuenit cum concupiscentia, & est minus peccatum, quanto melius est bonum iustitiæ quod appetit iratus, quam bonum delectabile vel vtile, quod appetit concupiscens. Ideò incontinens concupiscentiæ ex Arist. est turpior, quam incontinens iræ. (li. 7. eth. c. 6.) 3ª. Ira quantum ad inordinationem modi irascendi, habet quandam excellentiam propter vehementiam sui motus: ideò Pro. 27. dicitur, non habere misericordiam: lege Grego. 5. Mora. (Cap. 31.) † 4ª. Nihil est deformius visu furentis, ait Chryso. quantum ad gestus exteriores, qui proueniunt ex impetu iræ: vnde patet etiam ad secūdum. (Hom 29 ad popul. An.) 5ª. Homicidium non minus prouenit ex odio, vel inuidia, quam ex ira, quæ leuior est, ratione dicta.

Art. 5 Vtrum philosophus conuenienter determinet species iracundiæ, dicens, quod iracundorum, quidam sunt acuti, quidam amari, quidam difficiles.

1ª. concl. Conuenienter philoso. determinat dictas species iracundiæ. (Arist. li. 4. eth. c. 5.) Quia inordinatio iræ primum potest attēdi ex origine iræ: & hoc pertinet ad acutos, qui cito irascūtur ex qualibet leui causa: deinde ex duratione iræ: & hoc, vel quia causa iræ, id est iniuria illata diu memoriæ hæret, vnde homo diutinam tristitiam concipit; & est sibiipsi grauis, & amarus: vel ex parte ipsius vindictæ, quam obstinato appetitu quærit; & hoc pertinet ad difficiles. Idem docet Gregor. Nys. qui ponit iram (li. 4. de viribus animæ cap. 13.) felleam, quæ pertinet ad acutos; insaniam, quæ amaris, & furorem qui difficilibus attribuitur. † 2ª. In his speciebus non attenditur principaliter circunstantia temporis, sed facilitas hominis ad irā, & firmitas in ea; vnde non sumuntur aliæ species secundum alias circunstantias. 3ª. Amari, & difficiles habent iram diuturnam, sed amari ob permanētiam tristitię, difficiles vero ob iustitiæ vehemens desiderium vindictæ: vnde illi per tempus quiescunt, isti per solam punitionem. 4ª. Gradus iræ, quos dominus ponit, nō pertinent ad diuersas iræ species sed accipiūtur secundum processum humani actus: (Matth. 5.) in quibus primo aliquid concipitur: deinde per signa manifestatur, postea ad effectum perducitur Ideo dixit, qui irascitur fratri, qui dixerit, racha, & qui dixerit, fatue.

Art. 6. Vtrum ira debeat poni inter vitia capitalia.

1ª Concl. Ira est vitium capitale. 1. Ex Grego. qui inter ista enumerat: (31. Mor. c. 31.) 2. Illud est vitium capitale, ex quo multa vitia oriri possunt: huiusmodi est ira, tum quia habet obiectum summe appetibile, quia vindicta appetitur

ponitur sub ratione iusti, vel honesti: tum ex suo impetu, quo mentem præcipitat ad illicita quæcunque agenda, ergo. †2ª. Tristitia ex qua oritur ira, non est acediæ vitium, sed passio tristitiæ, quæ consequitur ex iniuria illata 3ª. Magis est vitium capitale ira, quàm odium, non quod sit grauius peccatum, sed quia habet finem magis appetibilem, 4ª. Ira dicitur ianua vitiorum per accidens, vt impedit vsum rationis, sed directè & per se, est causa aliquorum, quæ eius filiæ dicuntur.

Art. 7. *Vtrum conuenienter assignentur sex iræ res. rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blasphemia.*

1 *Concl.* Conuenienter assignantur dictæ sex filiæ iræ. 1. ex Greg. qui has assignat 2. Ira
3ª. *Mor. c.3ª.* consideratur tripliciter, primo vt est in corde, & sic ex parte ira scientis ponitur indignatio prout reputat se indignum eo quod sibi illatum est, & tumor mentis, prout excogitat diuersas vias vindictæ; secundo in ore, & tunc vel inordinatio est in modo loquendi, quo ira ostenditur, & sic ponitur clamor, per quem intelligitur inordinata & confusa locutio; vel est prout aliquis prorumpit in verba iniuriosa, quæ si sint contra Deum est blasphemia, si contra proximum, contumelia: tertio, vt procedit vsque ad factum; & sic oriuntur rixæ, per quas intelliguntur omnia nocumenta, quæ proximo inferuntur facto. †2ª. Blasphemia in quam aliquis prorumpit ex deliberata mente, procedit ex superbia: sed ea, quæ oritur ex commotione animi, procedit ex ira. 3. Odium magis oritur ex acedia, quàm ex ira, licet aliquando etiam ex ira: quia causa ex qua directius oritur, id est tristitia, pertinet ad acediam. 4ª. Tumor mentis non accipitur hic pro superbia, sed pro quodam conatu hominis intendentis vindictam.

Art. 8. *Vtrum sit aliquod vitium oppositum iracundiæ proueniens ex defectu iræ.*

1ª. *Concl.* Si ira accipiatur, vt est simplex motus voluntatis, quo aliquis non ex passione, sed ex iudicio rationis pœnam infligit, defectus iræ est peccatum. Iracundia, ait Chrys. quæ cum causa est, non est iracundia, sed iudicium: nam iracundia proprie est commotio passionis, ergo qui ex causa irascitur, & non ex passione, iudicare dicitur, & non irasci. Ideo alio loco dixit: qui cum causa non irascitur, peccat. 2ª. Defectus iræ, si ira accipiatur pro motu appetitus sensitiui, qui est cum passione corporali, est vitiosus; Quia iste motus consequitur ad simplicem motum voluntatis, cum appetitus inferior naturaliter sequatur motũ appetitus superioris. Vnde iste motus non potest totaliter deficere, nisi per subtractionem, aut debilitatem motus voluntarij. †3ª. Qui totaliter non irascitur cum debet, imitatur Deum quãtum ad carentiam passionis, sed non quãtum ad hoc, quod Deus ex iudicio punit. 4ª. Passio iræ est vtilis vt alij motus appetitus sensitiui, vt homo promptius exsequatur, quod ratio dictat. 5ª Remotio iræ est signum remotionis iudicij rationis, à quo moderate est ira; quia remotio effectus, est signum remotionis causæ.

Hom. 11. in Mat. oper. imperf.

Quæstio 159. *De crudelitate.*

Art. 1. *Vtrum crudelitas opponatur clementiæ.*

Crudelitas opponitur clementiæ. 1. ex Seneca, qui hoc dicit 2. Nomen crudelitatis à cruditate sumptum videtur: nam sicut quæ cocta, & digesta sunt habent suauem saporem, ita, quæ sunt cruda asperũ: sed clementia importat animi lenitatem, siue dulcedinem, qua quis est diminutiuus pœnarum, ergo. †2ª. Super excessus pœnarum, in actu exteriore pertinet ad iniustitiam; sed quantum ad animi austeritatem per quam aliquis fit promptus ad pœnas augendas, pertinet ad crudelitatẽ. 3ª. Clementia & misericordia conueniũt in hoc, quod vtraque refugit miseriam alienam: sed misericordia subuenit per beneficij collationem, clementia per pœnarum subtractionem: ideo crudelitas directius opponitur clementiæ, quam misericordiæ. 4ª Cum dicitur, qui crudelis est, etiam propinquos abijcit, accipitur crudelitas pro misericordia, quæ non est benefica: dici etiam potest, ipsam beneficij subtractionem pœnam quandam esse.

1. Concl. libr. 2. de clem. c. 4.

Art. 2.

Artic. 2. *Vtrum crudelitas à sæuitia, siue à feritate differat.*

1ª Concl. lib. 2. de clem. c. 4. Crudelitas differt à sæuitia, siue feritate, vt malitia humana à bestialitate. 1. qui non læsus, ait Seneca irascitur, non crudelis, sed ferus, vel sæuus dicitur. 2. Proprie loquendo feritas, seu sæuitia dicitur secūdum quam aliquis in pœnis inferendis nō considerat culpam eius, qui punitur, sed solam delectationem, quæ non est humana, sed bestialis, ex more ferarum, quæ hominibus nocent, vt eorum corporibus vescantur; at crudelitas attendit culpam in eo qui punitur, sed excedit modum, ergo 2ª. Clementia est virtus humana, ideo directe ei opponitur crudelitas, quæ est malitia humana: at sæuitia continetur sub bestialitate, & ideo directius opponitur excellentiori virtuti s. heroicę, vel diuinæ, seu dono spiritus sancti, quod pietas dicitur. 3ª. Seuerus non dicitur simpliciter sæuus, sed solum secundum quandam similitudinem sæuitiæ, quæ non est diminutiua pœnarum. 4ª. Remissio punitionis directe opponitur crudelitati, non autem sæuitiæ, quia remissio in puniendo non est vitium nisi prout prætermittitur ordo iustitiæ, quem sæuitia non attendit.

Quæstio 160. *De modestia.*

Artic. 1. *Vtrum modestia sit pars temperantiæ.*

1ª Concl. lib. 2. de inuent. Modestia adiungitur temperantię tanquam principali. 1. ex Tullio, qui eam ponit partem temperantiæ. 2. Temperantia moderationem adhibet in his in quibus difficillimum est moderari. s. in concupiscentijs delectationum tactus: sed vbi est aliqua virtus specialiter circa aliquod maximum oportet esse aliam virtutem circa ea, quæ mediocriter se habent, vt in omnibus hominis vita sit regulata, ergo necesse est esse aliam virtutem moderatiuam in alijs mediocribus, sed hæc est modestia, ergo. † 2ª. Modus qui communiter obseruatur in omnibus virtutibus appropriatur speciali virtuti, quæ in minimis modum præbet. s. modestiæ. 3ª. Temperantia, & modestia eandem habent materiam: sed illa est circa passiones vehementes, hæc circa mediocres. 4ª. Cum dicitur seruum Dei debere esse mansuetum ad omnes, cum modestia, &cæt. accipitur modestia late, prout requiritur in omnibus virtutibus. 2. Tim. 2.

Art. 3. *Vtrum modestia sit solum circa exteriores actiones.*

Modestia est moderatiua eorum, quæ non est difficilitate frænare: vnde vbi est specialis ratio boni, & difficilis in moderando ibi est alia virtus à modestia, quæ est solum circa minora: ideo à temperantia & clementia distinguitur. 2ª. Quæ modestiæ moderanda relinquuntur, videntur esse quatuor. Primum motus animi ad aliquam excellentiam, quem moderatur humilitas: secundum, desiderium eorum, quæ pertinēt ad cognitionem quod moderatur studiositas; tertium, quod pertinet ad corporales motus, & actiones, vt s. decenter & honeste fiant, & in his quæ serio, & in his quæ ioco agūtur: quartum quod pertinet ad exteriorem apparatum, vt in vestibus, &c. sed circa quædam eorum alij, vt Andron. ponunt mansuetudinem, &cæt. vt supra est dictum. Arist. circa ludum posuit eutrapeliam: sed omnia comprehenduntur sub nomine modestiæ vt à Tullio sumitur. 3ª. Modestia se habet non solum circa exteriores actiones, sed etiam circa interiores. Quia in omnibus his oportet obseruare modum, à quo modestia dicitur † 4ª Quod Paulus ait modestiam debere esse notam omnibus, non tollit, quin etiam sit circa interiora; quia etiam interiorum moderatio potest manifestari per exteriora signa 5ª Nihil prohibet modestiam esse circa ea, quæ requirūt diuersas virtutes: quia sub modestiam continentur diuersæ virtutes: vnde patet ad tertium. 1ª. Concl. q. 143. art. 4. Vnde in. 2. Phil. 4.

Quæstio 161. *De speciebus modestiæ.*

Art. 1. *Vtrum humilitas sit virtus.*

Humilitas est quædam virtus. 1. Humilitas, ait Orig. proprie in scripturis vna de virtutibus prædicatur, &cæt. 2. Circa motus appetitiuos, qui se habent per modum impulsionis, oportet esse virtutem, quæ eos moderetur: & circa illos, qui se habent 1ª. Concl. Hom. 8. in Luc.

 habent

bent per modum retractionis & resilitionis ex parte appetitus oportet esse virtutem impellentem: sed bonum arduum habet aliquid, quod attrahit.s.ipsam rationem boni, & aliquid retrahens.s. difficultatem adipiscendi, ergo oportet vt circa eius appetitus sit vna virtus quæ refrænet animum, ne immoderate tendat in excelsa, & hæc est humilitas: altera quæ impellat animum ad prosecutionem magnorum, secundum rationem rectam, & hæc est magnanimitas, ergo. †2ª. Si humilitas sit ex principio extrinseco, vt cum quis ab alio deijcitur, est pœna: si ex principio intrinseco, & bene fiat, vt cum quis considerans suum defectum, tenet se in infimis secundum suum modum, est virtus: si fiat male, vt cum homo honorem suum non intelligens comparat se iumentis, &c. non est virtus 3ª. Humilitas, secundum signa exteriora tantum, est falsa: sed quæ est secundum interiorem motum animæ, est virtus. 4ª. Magnanimitas non opponitur humilitati: quia humilitas reprimit appetitum, ne tēdat in magna præter rationem: magnanimitas ad magna impellit secundum rationem rectam. 5ª. solus Deus simpliciter est perfectus, cui non competit humilitas nisi secundum naturam assumptam: at perfecto secūdum quid vt, est homo virtuosus, cuius perfectio respectu Dei est diminuta, conuenit humilitas. 6ª. Arist. enumerat virtutes vt ordinantur ad vitam ciuilem; ideo non numerauit humilitatem, quæ, vt est specialis virtus, respicit subiectionem hominis ad Deum. — *Eccl. 19.*

Artic. 2. *Vtrum humilitas consistat circa appetitum*

1. Concl. li de pœn. med. c. 1. Humilitas propriè est moderatiua, & directiua motus appetitus. 1. Humilis est, qui eligit habitare in domo domini &c. ait August. sed electio pertinet ad appetitum, ergo. 2. Ad humilitatem pertinet, vt aliquis reprimat seipsum, ne feratur in ea quæ sunt supra se: sed ad hoc est necessarium, vt aliquis cognoscat id in quo deficit à proportione eius, quod suam virtutem excedit: ergo cognitio proprij defectus pertinet ad voluntatem, sicut regula directiua appetitus, in quo essentialiter consistit. †2ª. extollētia oculorum est quoddam signum superbiæ, vt excludit reuerentiam, & timorem: nec inde sequitur, vt humilitas ei contraria in cognitione, cui inseruiunt oculi, essentialiter consistat 3ª. Qui non ex confidentia suarū virium, sed diuini auxilij in maiora tēdit, non facit cōtra humilitatem: aliud.n. est leuare se ad Deum, aliud cōtra Deum, ex Aug. 4. Quamuis eadem sit virtus, quæ refrenat superfluum motum appetitus, & firmat animum contra superfluam retractionem: tamen humilitas quæ comprimit appetitum magnorum, nō est eadem cum magnanimitate, quę firmat animum contra difficultates, quæ accidunt in prosecutione magnorum; quia alia est vtriusque ratio: nam ratio firmandi animum contra desperationem, est adeptio proprij boni, sed in reprimendo præsumptionem spei ratio præcipue sumitur ex reuerentia diuina. Vnde humilitas præcipue videtur importare subiectionem hominis ad Deum. 5ª. Humilitas secundario consistit in exterioribus prout reprimit superabundantiam in exterioribus sumptibus, quæ ad quandam iactantiam spectat. — *Psal. 130.* — *lib de pœnit. med. c. 1.*

Art. 3. *Vtrum homo debeat se omnibus per humilitatem subijcere.*

Quilibet homo secundum id, quod suum est, debet se cuilibet proximo subijcere, quantum ad id, quod est Dei, in ipso. — *1ª. Concl.*
1. In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ait Paul. 2. quidquid pertinet ad defectum in homine, hominis est, Dei vero quidquid pertinet ad salutem, & perfectionem: sed humilitas proprie respicit reuerentiam, qua homo Deo subijcitur, ergo. 2ª. Humilitas non requirit, vt aliquis id quod est Dei in seipso, subijciat ei, quod apparet esse Dei in altero. Vt cognoscamus, ait Paul. Quæ à Deo dona sint nobis 3ª. Nec etiam requirit vt aliquis quod est suum in seipso, subijciat ei, quod est hominis in proximo; quia oporteret vt quilibet existimaret se magis peccatorem quolibet alio; tamen Paul. ait, Non natura Iudæos, & non ex gentibus peccatores; &c. 4ª. Potest tamen homo reputare aliquid boni esse in proximo quod in se non habet, & aliquid mali esse in se, quod non — *Phil. 2.* — *Ose. 13.* — *Colos. 2.* — *Gal. 2.*

non sit in proximo. †5ª. Homo per humilitatem se homini subjiciendo, non exhibet homini quod debetur Deo, quia alia est reuerentia, qua Deum veneramur; alia qua homini nos subijcimus propter Deum venerantes Deum in homine. 6ª. semper humilitas collocatur in parte veritatis, quando præfertur id, quod est Dei in proximo ei, quod est propriũ in nobis. 7ª Humilitas, vt cæteræ, virtutes, præcipuè interius in anima consistit: vnde potest homo secundũ interiorem actum animæ alteri se subijcere, sine hoc, quod occasionem habeat alicuius, quod pertineat ad detrimentum suæ salutis. Quod si quis ex eo, quod alius se humiliat occasionem peccandi sumat, non est ei, qui quod debet facit, imputandum, cum ex se non scandalizet. Aug. in 3. regul.

Art. 4. *Vtrum humilitas sit pars modestiæ, vel temperantiæ.*

1ª Concl. Hom 8 in Luc. Sicut mansuetudo est pars temperantiæ, ita & humilitas, 1. ex Orig. qui ait eandem esse humilitatem, cum moderatione, quæ pertinet ad modestiam. 2. Omnes virtutes refrenantes impetus aliquarum actionum, vel actiones moderantes ponuntur partes temperantiæ, quia in assignando partes virtutibus, præcipuè attenditur similitudo quantum ad modum virtutis; modus autem temperantiæ est moderatio impetus alicuius passionis, & sicut mansuetudo reprimit motum iræ, ita humilitas motum spei in magna tendentis, ergo. 2ª. Humilitas inter alias partes temperantiæ cõtinetur sub modestia, ratione superius dicta, inquantum ipsa nihil est aliud, quam quædam moderatio spiritus. †3ª. Licet humilitas causetur ex reuerentia Dei: non tamen tollitur, quin sit pars modestiæ, vel temperantiæ: quia virtutes theologicæ sunt causæ omnium aliarum virtutum. 4ª. Humilitas ponitur pars modestiæ & temperãtiæ propter modum: vnde nihil prohibet si non conueniant in subiecto, vel materia 5ª. quo fit vt magnanimitas & humilitas quæ in materia conueniũt, non sint eiusdem virtutis partes, cum in modo differant. Tul libr. 2. de inu. Prou. 3.

Art. 5. *Vtrum humilitas sit potissima virtutum.*

1ª. Concl. Post virtutes theologicas, & virtutes intellectuales, quæ respiciunt ipsam rationem; & post iustitiam præsertim legalem, potior cæteris, est humilitas. Nam bonum humanæ virtutis in ordine rationis consistit, qui principaliter attenditur respectu finis, ideo virtutes theologicæ, quæ habent vltimum finem pro obiecto, sunt potissimæ: secundariæ attenduntur prout secundum rationem finis ordinantur ea, quæ sunt ad finem, & hæc ordinatio essentialiter est in ipsa ratione ordinante; participatiue in appetitu per rationem ordinato, & hanc ordinationem facit iustitia præsertim legalis; sed humilitas facit hominẽ huic ordinationi esse subiectum quantum ad omnia, & aliæ virtutes quantum ad materiam specialem, ergo. †2ª. Ex eo, quod Chrys. ait, si mista delictis humilitas tam facile currit, vt iustitiam superbiæ coniunctã transeat, &c. non sequitur humilitatem præferri iustitiæ: quia iustitia superbiæ coniuncta desinit esse virtus. 3ª. Virtutes infunduntur à Deo, vnde primum in acquisitione virtutum potest accipi, vel per modum remouentis prohibens, & sic humilitas primũ locum tenet, & vocatur fundamentum spiritualis ædificij: quia expellit superbiã, cui Deus resistit: vel dicitur primum id, per quod directè ad Deum acceditur: & sic fides ex Paulo, est prima. 4ª. Humilitati promittitur spiritualis exaltatio, non quod sola mereatur ipsam, sed quia eius est proprium contemnere sublimitatem terrenam. 5ª Christus præcipuè humilitatem commẽdauit, quia per eam maximè remouetur impedimentum humanæ salutis, & est quædam dispositio ad liberum accessum hominis ad diuina bona: sed potentiores sunt virtutes quibus homo directè mouetur in Deum. Luc. 4. Hebr. 11. Luc. 14.

Artic. 6. *Vtrum conuenienter distinguantur secundum B. Benedictum duodecim gradus humilitatis.*

1ª. concl. In regul. c. 7. Conuenienter distinguuntur secũdum B. Benedictum duodecim gradus humilitatis. 1. est corde, & corpore semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus. 2. pauca verba, & rationabilia loqui non clamosa voce. 3. vt quis non sit

facilis ad risum, 4. taciturnitas vsque ad interrogationem tenere. 5. tenere quod habet communis monachorum regula. 6. credere, & pronunciare se omnibus viliorem 7. ad omnia indignum, & inutilem, se confiteri, & credere. 8. confessio peccatorum 9. per obedientiam in duris, & asperis patientiam amplecti. x. vt cum obedientia se subdat maiori. 11. vt voluntatem propriam non delectetur implere. 12. vt Deum timeat, & memor sit omnium, quę præcipit. Quia humilitas essentialiter cōsistit in appetitu, vt refrænat impetum animi, ne inordinate tendat in magna, & ne quis se existimet supra id quod est: & vtriusque radix, est reuerentia, quam quis habet ad Deum: vnde in prædictis gradibus, ponitur aliquid pertinens ad humilitatis radicem, quod spectat ad gradum, 12. Deinde aliquid pertinens ad appetitum; &. 1. vt homo non sequatur suam voluntatem. 2. vt eam regulet secundum superioris arbitriū. 3. ne ab hoc desinat propter dura, & aspera, quæ ordinatim à 12. ad 9. pertinent gradum. Deinde ponuntur aliqua pertinētia ad existimationem hominis recognoscentis suum defectum 1. vt eum recognoscat, & confiteatur. 2. vt ex eius consideratione se existimet indignum ad maiora. 3 vt quantum ad hoc alios sibi præferat: à nono, ad. 6. ponuntur denique, quæ pertinent ad exteriora signa. 1. in factis, vt homo non recedat in illis à via communi, ad 5. alia duo in verbis, ne præcipiat tempus loquendi, ad 4. nec excedat modum loquendi ad 2. alia consistunt in exterioribus gestibus, ad 1. & 3 † 2ª Quæ ad alias virtutes pertinent, humilitati ascribuntur, quia, vt vnum vitium oritur ex alio, ita actus vnius virtutis ex actu alterius. 3ª. Ad humilitatem præcipue peruenitur per gratiam, & sic interiora præcedūt exteriora: deinde humano studio, & sic homo, prius exteriora cohibet: & secundum sui ordinem assignantur hi humiliatis gradus. 4ª. Gradus quos ponit Anselmus. s. contemptibilem se cognoscere, &c. reducuntur ad gradus supradictos. 5. Tres illi, quos assignat Glos. non accipiuntur ex natura humilitatis, sed ex gradibus hominum, qui sunt vel maiores, vel minores, vel æquales: subdere se æquali & non se præferre minori; & subesse minori; in quo est omnis iniustitia.

Lib. de simili-tud. c. 1.

Math 3.

Aug lib de virg c 51.

Quæstio 162. *De superbia.*

Artic. 1. *Vtrum superbia sit peccatum.*

Superbia est peccatum. 1. Superbiam, ait Tob. nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. 2. Superbia importat aliquid, quod aduersatur rectæ rationi, quæ facit, vt voluntas feratur in id, quod est sibi proportionatum; at superbia facit, vt quis per voluntatem tendat in id, quod est supra se, vnde superbus ex Isidor. dicitur, quia super vult videri, sed hoc habet rationem peccati, cum sit præter rationem, ergo. †2ª. Superbia, vel accipitur ex eo, quod supergreditur regulam rationis, & sic est peccatum: vel accipitur simpliciter, vt denominatur ex superexcessu, & sic omne superexcedens potest dici superbia: & hac ratione superbia promittitur à Deo, quasi quidam superexcessus bonorum 3ª. Appetere excellentiam, ex se, non est peccatum; sed eam appetere in excessu ad rectā rationem, quod facit superbia, quæ peruerse imitatur Deum, vt ait Aug. est peccatum. 4ª. Vitium quod opponitur superbiæ in defectum vergens propriequum est vitio pusillanimitatis, quæ si importet defectum à persecutione magnorum, proprie opponitur magnanimitati per modum defectus, si applicationem animi ad viliora, quam hominem deceant, opponitur humilitati secundum defectum.

1ª. Concl.
Cap. 4.
Li. 10. etym. cap. 18.
Isa. c. 60.
Lib. 19. de ciu. c. 12.

Art. 2. *Vtrum superbia sit speciale peccatum.*

Superbia secundum propriam speciem, quam habet ex ratione proprij obiecti, est speciale peccatum. 1. Ex August. qui ait esse peccatum valde distinctum ab alijs. 2. Quia habet speciale obiectum, cum sit appetitus inordinatus propriæ excellentiæ. 2ª. Si superbia consideretur secundum redundantiam in alia peccata, habet quandam generalitatem, inquantum ex ipsa possunt oriri omnia peccata: vel per se, prout

1ª. concl.
Lib. de nat. & gra. c. 29.

prout alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia: vel indirecte, remouendo prohibens prout per superbiam homo contemnit diuinam legem, per quam prohibetur à peccando, & ex hac generalitate, fit vt omnia vitia interdum ex superbia oriri possint: non quod semper ex ea oriãtur: cũ interdum, ex ignorantia & infirmitate non seruẽtur
Ierem.2. diuina præcepta 3ᵃ. Cum Aug. ait sine superbiæ appellatione nullum esse peccatum, intellige quantum ad exteriorem actum, qui est transgressio, non quantum ad interiorem, qui est contemptus præcepti. 4ᵃ. Transgredi præceptum Dei secundum effectum, & non secundum affectũ, vt ignoranter occidere patrem, est superbire contra Deum secundum effectũ, non autem secundum affectum. 5ᵃ. Superbia directe solum corrumpit humilitatem; sed prout abutitur virtute, corrumpit omnes, quatenus ex omnibus sumit occasionem superbiendi. 6ᵃ. Superbia attendit specialem rationem obiecti, quæ inueniri potest in diuersis materijs: est enim amor propriæ excellentiæ, quę in diuersis rebus inuenitur.

Lib. de nat. & gra. c. 29.

Art. 3. *Vtrum superbia sit in irascibili, sicut in subiecto.*

1ᵃ. Concl. Subiectum superbiæ est irascibilis: non solum vt est pars appetitus sensitiui, sed etiam vt inuenitur in appetitu intellectiuo. 1. Ex Greg. qui ponit contra superbiam
li. 2. mo. c. 36. donum timoris: at timor pertinet ad irascibilem, ergo 2. Subiectum cuiuslibet virtutis oportet inquirere ex proprio obiecto; quia non potest esse aliquod obiectum habitus vel actus, nisi quod est obiectum potentiæ, quæ vtriq; subijcitur: sed proprium obiectum superbiæ est arduum, ergo necesse est superbiam ad potentiam irascibilem pertinere, quæ propriè est pars appetitus sensitiui, licet large pertineat etiam ad appetitum intellectiuum, qua ratione non est potentia distincta à concupiscibili: vnde si arduum, quod est obiectum superbiæ, esset solum aliquid sensibile, superbia esset in irascibili sensitiua: sed quia inuenitur communiter in sensibilibus, & in spiritualibus rebus, ideo &c. † 2ᵃ. Cognitio veritatis alia est pure speculatiua, & hanc superbiam indirectè impedit subtrahendo causam: superbus enim neque Deo intellectum subijcit, vt ab eo veritatis cognitionem percipiat, neque ab hominibus addiscere dignatur: alia est affectiua, & hanc directè impedit superbia. 3ᵃ. Ex hoc quod quis ex consideratione defectus alterius inducatur ad superbiam, non sequitur, superbiam esse in ratione, sed quod aliqua eius causa sit in ratione. 4ᵃ. Amor ex August. causat omnes alias animi passiones: vnde potest poni pro qualibet, & sic superbia dicitur amor propriæ excellentiæ, inquantum ex amore causatur inordinata præsumptio superandi alios. Lib. 14. de ciu. c. 7.

Art. 4. *Vtrũ conuenienter à Greg. assignentur 4 Superbiæ species, scilicet existimare bonum à seipsis habere, sibi datum desuper credere pro suis accepisse meritis, iactare se habere quod non habent, & despectis cæteris, singulariter videri appetunt habere quod habent.*

Conuenienter à Greg. assignantur quatuor species superbiæ enumeratæ. Quia superbia importat immoderatum appetitum excellentiæ, quæ consequitur aliquod bonum habitum, vel primo secundum se, & quo est maius bonũ, quod quis habet, eo maiorem excellentiam consequitur: vnde cũ quis attribuit sibi maius bonum, quam habeat, eius appetitus tendit in excellentiam propriam vltra modũ sibi conuenientem; & hoc pertinet ad tertiam speciem: vel secundo ex parte causæ prout excellentius est, vt bonum insit alicui à seipso, quàm ab alio, vt si quis existimet bonum quod habet ab alio, ac si haberet à seipso: causa autem sui boni potest esse aliquis, vel efficienter vel meritorie: & secundum hoc sumuntur duæ primæ superbiæ species: vel tertio ex parte modi habendi prout excellentior aliquis redditur ex hoc, quod bonum excellentius alijs possidet, & hoc pertinet ad quartam speciem. † 2ᵃ. Dicere in vniuersali aliquod bonum esse, quod non sit à Deo, & gratiam hominibus pro meritis dari, pertinet ad infidelitatem: sed quod aliquis de bonis suis ita glorietur, ac si ea ex se, vel 1ᵃ. Concl.

ex meritis propriis haberet, pertinet ad superbiam. 3ª. Iactantia ponitur species mendacij quātum ad exteriorem actum, sed quantum ad interiorem, ponitur species superbiæ. 4ª. Ad ingratitudinem pertinēt duæ primæ species: excusatio peccati pertinet ad tertiam: & præsumptio se tendere in id, quod supra se est, ad quartam: vnde est sufficiens enumeratio. 5ª. Ansel. dicit superbiam esse vel in voluntate, vel in ore, vel in opere secundum progressum peccati, quod in his esse dicitur: Bernard. ponit 12. gradus, qui sunt curiositas mentis, leuitas, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas, peccādi consuetudo: qui gradus sumuntur per oppositum ad 12. gradus humilitatis.

Art. 5. *Vtrum superbia sit peccatum mortale.*

1ª Concl. Superbia secundum genus suum, est peccatum mortale. 1. Ex Greg. qui eā vocat euidentissimum reproborum signum. (Lib 34. mor. cap. 22.) 2. Sicut humilitas propriè respicit subiectionem hominis ad Deum, ita superbia, quæ ei opponitur, directè respicit defectū huius subiectionis, secundum quod aliquis se extollat supra id, quod est sibi præfixum ex diuina regula, vel mensura: sed hoc habet rationem peccati mortalis, quia est auerti à Deo, ergo. (Eccl. 10.) 2ª. Sicuti in aliis peccatis, quæ ex genere suo sunt mortalia, sunt aliqui motus, qui sunt peccata venialia propter eorum imperfectionem; ita accidit in superbia. † 3ª. Superbia, ex se, non est vniuersale peccatū, sed per quādam redundantiam: vnde non sequitur, quod omnia alia sint mortalia, sed quando oriuntur ex superbia completa; quæ est peccatum mortale. 4ª. Superbus contrariatur dilectioni diuinæ, prout non subijcit se diuinæ regulæ, vt oportet: & quandoque dilectioni proximi, vt ei se inordinate præfert. 5ª. Superbia oritur ex virtutibus, non sicut ex causa per se, sed per accidens, prout quis ex virtutibus occasionem sumit superbiæ: nihil autem prohibet vnum contrarium esse causam alterius per accidens.

Art. 6 *Vtrum superbia sit grauissimum peccatorum*

Superbia ex parte conuersionis, quæ materialiter se habet in peccato, non habet quod sit maximum peccatorum: quia celsitudo, quam superbia inordinate appetit, ex se, non habet maximam repugnātiam ad bonum virtutis. (1ª. Concl.) 2ª. Superbia ex parte auersionis, quæ est formalis, & completiua ratio peccati, habet maximam grauitatem 1. Ex Glos. quæ maximum peccatum appellat. 2. Quia auertit à Deo, & eius præceptis, quod est quasi consequens in aliis peccatis, & id per se ad superbiam pertinet, cuius actus est contemptus Dei, (In Psal. 18.) & vt ait Boet. alia. n. vitia fugiunt à Deo, & sola superbia se Deo opponit: & ideò Deus specialiter superbis resistit: nam in aliis peccatis homo auertitur à Deo, vel ob ignorantiam, vel ob infirmitatem, vel desiderium cuiuscunque boni, ergo cum id quod est per se, sit potius eo, quod per aliud, sequitur superbiam ex suo genere esse grauissimum peccatorum, cum in auersione, quæ formaliter se habet in peccato, excedat. (Iac. 4.) †3ª. Peccatum difficile cauetur, vel ob vehementiam impugnationis, vt ira, & concupiscentia ob suam connaturalitatem, & hæc difficultas grauitatem minuit; vel ob eius latentiam, & sic difficile est vitare superbiam, quæ etiam ipsis bonis operibus insidiatur. Vnde motus superbiæ occulte subrepens, & antequam per iudicium deprehendatur, non habet maximam grauitatem: cum autem est deprehensus facile vitatur, vel ex consideratione humanæ miseriæ, vel magnitudinis diuinæ. 4ª. Oppositio vitij ad virtutem attenditur secundum obiectum, (Isa. 40.) quod consideratur ex parte auersionis; & sic superbia non habet quod sit maximū peccatorum: quia nec humilitas est maxima virtutum. 5ª. Deus aliquando ad conuincendam hominum superbiam, punit aliquos permittendo eos ruere in peccata carnalia; non quod sint maiora; sed quia manifestiorem turpitudinem continent: vt per ea humiliati, à confusione consurgant: ex quo apparet grauitas superbiæ.

Art. 7.

Art. 7. *Vtrum superbia sit primum omnium peccatorum.*

1ª Concl. q. 84. art. 2. Superbia habet rationem primi, & est principium omnium peccatorum. 1. Eccles. 10. Initium omnis peccati superbia. 2. Illud quod est per se, est primum in quolibet genere: sed auersio à Deo, quæ formaliter complet rationem peccati pertinet ad superbiam per se, ad alia peccata ex consequenti, & est etiam principium omnium peccatorum, vt est dictum, ergo. † 2ª. Superbia dicitur esse omnis peccati initium, non quod quodlibet peccatum ex ipsa oriatur; sed quia quodlibet genus peccati potest ex ea oriri. Eccl. 10. 3ª. Apostatare à Deo, dicitur esse superbiæ humanæ initium, non quasi aliquod aliud peccatum à superbia existēs, sed quia est prima superbiæ pars. 4ª. Non oportet eundem esse ordinem virtutum, & vitiorum: vnde quod humilitas non sit prima virtutum, non tollit quin superbia sit primum vitiorum: nam fides est prima virtus, & tamen infidelitas est vltimum peccatorum. 5ª. Superbia dicitur esse grauissimum peccatorū ex eo quod per se competit principio, ex quo attenditur grauitas in quolibet peccato: & dicitur primum inter grauiora peccata, ex quo non tollitur quod ante superbiam non sint aliqua peccata leuiora ex ignorantia, &c. Lib. 3. Eth. c. 8. 6ª. Aristot. ponit superbiam circa fictionem fortitudinis, non quia solum in hoc consistat, sed quia per hoc maximè homo reputat se posse excellentiam consequi.

Art. 8. *Vtrum superbia debeat poni vitium capitale.*

2ª. Concl. Isidorus, & Cassianus considerantes superbiam, vt est speciale peccatum, connumerauerunt eam aliis vitiis capitalibus: vnde patet ad primum: Gregor. vero considerans eam vt habet quandam influentiam in omnia peccata, non connumerauit, sed dixit esse reginam & matrem omnium vitiorum; 31 Mor. cap. 31. Vnde ait, ipsa vitiorum regina superbia cum deuictum plene cor cœperit, mox illud septem principalibus vitiis, &c. † 2ª Superbia non est idem inani gloriæ, sed eius causa superbia enim inordinate excellentiam appetit, inanis verò gloria excellentiæ manifestationem. 3ª Ex eo quod inuidia quæ oritur ex superbia, est vitium capitale, non sequitur quod etiam superbia sit vitium capitale, sed est principium illius.

Quæstio 163. *De peccato primi hominis.*

Art. 1. *Vtrum primi hominis peccatum fuerit superbia.*

Peccatum primi hominis fuit superbia. 1ª. Concl. 1. Eccles. 10. Initium omnis peccati superbia: sed peccatū primi hominis fuit initium omnis peccati, ergo. 2. Ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis: sed hoc in statu innocentiæ non potuit esse ex eo, quod homo appetierit aliquod sensibile bonum; quia ibi nulla erat rebellio carnis ad spiritum, sed tantum; quia spirituale bonum inordinate appetijt, quod non fuisset, si appetijsset secundum mensuram à diuina regula præstitutum quare peccauit appetendo quoddam spirituale bonum supra suam mensuram, quod pertinet ad superbiam, ergo: maior patet, quia inter motus concurrentes ad peccatum, ille habet rationem primi peccati, in quo prius inordinatio inuenitur, quæ prius est in motu interiori animæ; & inter motus interiores prius mouetur appetitus in finem, quam ad ea, quæ sunt ad finem, ergo. † 2ª. Inobedientia in primo homine fuit causata à superbia: quia non fuit ab eo volita per se: nec hoc poterat accidere, nisi præsupposita inordinatione voluntatis. Gen. 3. 3ª. Gula habuit locum in primo peccato, verum non fuit primū motiuum ad peccandum, sed potius suasio serpentis. 4ª. Appetitus scientiæ fuit causatum in primis parentibus ex inordinato appetitu excellentiæ: vnde prius serpens dixit, Eritis sicut Dij: postea, sciētes, &c. 5ª. Ex Aug. Mulier verbis serpentis non credidisset à bona, atque vtili re Lib. 11 super Gen. c. 30. diuinitus se fuisse prohibitos, nisi iam fuisset in mente amor propriæ potestatis, &

tis, & quædam de se inordinata præsumptio: non quod superbia præcessisset suasionem serpentis, sed statim est subsecuta, ex qua factum est, vt crederet verum esse, quod dæmon dicebat.

Art. 2. *Vtrum superbia primi hominis fuerit in hoc, quod appetierit diuinam similitudinem.*

1ª. Concl. Superbia primi hominis fuit in hoc, quod appetijt diuinam similitudinem, nō æquiparantiæ, sed imitationis. 1. Adam & Eua, ait August. rapere voluerunt diuinitatem, & amiserunt felicitatem. 2 Bonum creaturæ est participata similitudo primi boni, ideò ex hoc, quod homo appetiit aliquod spirituale bonum supra suā mensuram, sequitur quod appetierit diuinam similitudinem inordinate: sed huiusmodi fuit superbia primi hominis appetentis bonum spirituale supra suam mensuram, vt s. per virtutem propriæ naturæ determinaret sibi quid esset bonū, & quid malum ad agendum, vel etiam, vt per seipsum præcognosceret, quid esset boni, aut mali sibi futurum, ergo. 2ª. Bonum spirituale, secundum quod creatura rationalis diuinam participat naturā, potest secundum tria attendi. 1. Quo ad esse naturæ, & hæc similitudo fuit homini, & Angelo impressa à creationis principio. 2. Quantum ad cognitionem, & hāc Angelus in sui creatione accepit actu, homo autem potentia. 3. Quantum ad potestatem operandi, & hanc, nec Angelus, nec homo actu accepit; quia vtrique restabat aliquid agendum, quo ad beatitudinem perueniret. Primus homo peccauit principaliter appetendo diuinam similitudinem quantum ad scientiam boni & mali; secundario quantum ad propriam potestatem operandi: Diabolus autem appetendo diuinam similitudinem, quantum ad potestatem. Primum procedit de similitudine naturæ, ex cuius appetitu homo non peccauit. †3ª. Licet appetitus scientiæ sit homini connaturalis: tamen scientiam appetere supra mensuram suam, est peccatum. 4ª. Homo appetendo similitudinem Dei, non elegit id, quod erat impossibile; quia nōn appetiit similitudinem æquiparantiæ, sed imitationis.

In Psal. 68.

Aug lib. de vera relig. c. 13.

Art. 3. *Vtrum peccatum primorum parentum fuerit cæteris grauius.*

Peccatum primi hominis non fuit grauius omnibus aliis peccatis humanis secundum speciem suam. 1. Qui sunt in summo & perfecto gradu, paulatim decidunt, ex Orig. sed primi parentes in summo perfectoque gradu erant, ergo. 2. Licet superbia secundum genus suum habeat quandam excellētiam inter alia peccata: tamen maior est superbia, qua quis Deum negat, vel blasphemat, quam superbia, qua quis inordinate diuinam similitudinem appetit; vt fuit illa primorū parentum, ergo. 2ª. Peccatum primorum parentum fuit grauissimum, secundum quid, prout grauitas attenditur secūdum aliquam circumstātiam, & hoc propter conditionem personarum, & perfectionem status ipsorum. Vnde patet ad primum †3. Magnitudo pœnæ, quæ consecuta est primum peccatum, non correspondet ei secundum quantitatem propriæ speciei, sed inquantum fuit primum, ex quo subtracta est innocentia, vnde deordinata est tota natura. 4ª. In his quæ sunt per se ordinata, oportet primum esse maximum: sed talis ordo non attenditur in peccatis, in quibus vnum per accidens sequitur ex alio: vnde non sequitur, quod primum sit maximum, quantum ad speciem superbiæ.

1ª. Concl.

lib. 1. Periar. c. 3.

Art. 4. *Vtrum peccatum Adæ fuerit grauius quam peccatum Euæ.*

Peccatum Adæ ex conditione personę, fuit grauius, quam peccatum mulieris: quia erat perfectior muliere: vnde patet ad primum, quod probat, fuisse grauius, secundum quid. 2ª. Quantum ad genus ipsius peccati, vtriusque peccatum dicitur æquale: quia vtriusque peccatum dicitur superbia. Ita Aug. in Gen. ad lit. 3ª. Quantum ad speciem superbiæ, grauius peccauit mulier, quam vir. 1. Maior elatio fuit in muliere, quia credidit verum esse, quod serpens suasit, s. quod Deus prohibuerit lignum esum, ne ad eius similitudinem perueniret

1ª. Concl.

lib. 11. c. 35.

uenirent, & ita per esum ligni Dei similitudinem, contra eius voluntatem consequi voluit: at vir non credidit, & ita noluit similitudinem Dei contra eius voluntatem obtinere; sed peccauit dum per seipsum eam consequi voluit. 2. Mulier peccauit, & induxit ad peccandum, & ita offendit Deum & proximum. 3. Peccatum viri diminutum est ex hoc, quod amicabili quadam beneuolentia in peccatum consensit. Vnde grau us etiam mulier punita fuit † 4ª. Seductio mulieris ex Gen. 3.
pręcedenti elatione subsecuta est: vnde talis ignorantia non excusat peccatum, sed aggrauat, prout in maiorem elationem, ex hoc, se erexit. 5ª. Vir non cogitauit de diuina misericordia vsq; ad contemptum diuinæ iustitiæ, quod facit peccatum in Spiritum sanctum. Inexpertus, ait Aug. diuinæ securitatis, credidit illud peccatum esse veniale.

Quæstio 164. *De pœnis peccati primi hominis.*

Artic. 1. *Vtrum mors sit pœna peccati primorum parentum.*

1. Concl. Sicut rebellio carnalis appetitus ad spiritum, est pœna peccati primorum parētum; ita & mors, & omnes corporales defectus. 1. Per vnum hominem, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ait Paul. 2. Si quis ob culpam
Rom. 5. priuetur beneficio sibi dato, carentia illius beneficij est pœna culpæ illius: sed homo per peccatum primorum parentum fuit priuatus beneficio, quo inferiores vires subijciebantur rationi, & corpus animæ, ex cuius priuatione orta est rebellio carnalis appetitus ad rationem, & factum est ne corpus totaliter subijciatur animæ, ex quo mors, & alij defectus corporales oriuntur, ergo. † 2ª. Mors est naturalis propter conditionem materiæ, pœnalis propter amissionem doni pręseruantis à morte. 3ª. Illud, vnus est interitus hominis, & Eccl 3.
iumentorum, intelligitur respectu conditionis materiæ; cum ânima hominis sit immortalis 4ª. Primi parentes fuerunt à Deo instituti, vt quædam principia humanæ naturæ ab eis ad posteros deriuandę cum dono pręseruationis à morte, ideò tota natura per eorum peccatum tali dono destituta, mortem incurrit. 5ª. Si defectus consequatur peccatum, per modum pœnæ taxatæ à iudice, debet esse æqualis, in his, ad quos æqualiter pertinet peccatum: si consequatur per accidens, vt quod quis sua culpa excæcatus cadat in via, non proportionatur: huiusmodi sunt mors, & aliæ corporis pœnalitates, ex peccato primorum parentum natæ. Nam pœna taxata primo peccato, fuit subtractio beneficij, quo rectitudo, & integritas humanæ vitæ conseruabatur, quam subtractionem sequitur mors, &c. 6ª. Mors, vt est quoddam malum humanæ naturæ, est à Deo, non vt defectus ex culpa humana: sed vt quædam iusta pœna, quæ habet rationem boni. 7ª. Licet mors sit pœna: tamen quia sancti ea bene vtuntur, fit eis meritoria: vt enim mali malè vtuntur bonis; ita boni benè vtuntur malis. 8ª. Si mors accipiatur pro priuatione vitæ, & pro instanti, quo quis priuatur vita: non est pœna sensus, cum sit priuatio sensus, sed pœna damni: si cum alteratione præcedenti, est pœna afflictiua. 9ª. Quamuis primi parentes diu Aug. li 15. de
vixerint, illo tamen die mori cœperunt, ciuit. c. 21.
quo mortis legem, qua in sensum veterascerent, acceperunt.

Art. 2. *Vtrum conuenienter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in scriptura.*

Conuenienter pœnæ primorum parētum determinantur in scriptura. 1. Sunt 1ª. Concl.
à Deo, qui omnia facit in numero, pondere & mensura. 2. Primi parentes propter suum peccatum priuati sunt benefi- Sap. 11.
cio, quo naturæ integritas conseruabatur per cuius subtractionem in defectus pœnales incidit. 1. Priuati sunt loco, qui naturæ integræ erat conueniens, & ne illuc redirent, positus est Angelus custos. 2. Attributa sunt eis, quæ naturæ conueniunt tali beneficio destitutæ: quantum ad animam & corpus: quantum ad corpus mulieri, prout coniungitur viro ratione prolis, attributa est pœna in ferenda, & parturienda prole, ratione conuersatio-

 nis,

nis, facta est subiecta viro. Viro cui competit prouidere necessariis, imponitur pœna per terræ sterilitatem, laboris anxietatem, & per impedimenta, quæ ex terra nascuntur. Ex parte animæ, confusio ob rebellionem rationis ad spiritum, increpatio propriæ culpæ, & commemoratio futuræ mortis, tunicis etiam pelliceis designatæ. † 2ª. Ex Aug. in statu innocentiæ non doloris gemitus ad parturiendum, sed maturitatis impulsus fœminea viscera relaxaret; sicut ad concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturam vtriusque coniungeret. Subiectio mulieris ad virum nō est in pœnam, quantum ad regimen, quod fuisset etiam ibi, sed quia nunc mulier contra propriam voluntatem necessariò debet viro parere; terra spinas etiam, & tribulos germinasset in cibum animalium, non in pœnam hominum. 3ª. Multitudo conceptuum inducitur in pœnam mulieris, nō propter procreationem prolis; sed propter multitudinem afflictionum, quas mulier patitur. 4ª. Illæ pœnæ aliqualiter omnibus conueniunt; quia si quæ mulier non concipit, neque parit, patitur sterilitatis defectum, qui præponderat prædictis pœnis: & qui agriculturam non exercent in aliis laboribus occupantur. 5ª. Et si paradisus terrestris non seruiat homini ad vsum, seruit tamen ad documentum, dum cognoscit propter peccatum talem locum amisisse. 6ª. Locus paradisi videtur esse inaccessibilis propter vehementiam æstus, ex propinquitate Solis, quod significatur per gladium igneum, qui sic dicitur propter proprietatem motus circularis huiusmodi æstum causantis: adiungitur conuenienter cherubin; quia motus corporalis creaturæ disponitur ministerio Angelorum. 7ª Si homo post peccatū comedisset de ligno vitæ, non euasisset immortalis; sed solum longius vitam produxisset: & ita, æternum, Gen. 3. sumitur pro diuturno. 8ª. Verba illa, Ecce Adam quasi, &c. non tam sunt primis parentibus insultantis, quàm cæteros, ne ita superbiant deterrentis. 9ª. Vestitus est necessarius homini in hac vita propter nocumentum extrinsece illatum, & ad tegendam turpitudinem propter rebellionem carnis ad spiritum: quæ non erant in statu innocentiæ: ideò dicitur, Erat vterque nudus, & non erubescebant. 10ª. Dicitur, aperti sunt oculi, non quod essent clausi, sed quia intellexerunt aliquid, quod prius non intelligebant.

Lib. 14. de ciuit. c. 26.

Quæstio 165. *De tentatione primorum parentum.*

Art. 1. *Vtrum fuerit conueniens, vt homo à diabolo tentaretur.*

Conueniens fuit, vt Deus hominem in statu innocentiæ, & tentari permitteret per malos Angelos, & iuuari eum faceret per bonos. 1. Eccl. 34. Qui tentatus non est, qualia scit? 2. Diuina sapientia disposuit omnia suauiter, prout singulis attribuit, quæ eis competunt secundum suam naturam: sed humanæ naturæ conuenit, vt ab aliis creaturis iuuari, & impediri possit, ergo: confirmatur, quia ex speciali gratia hoc erat ei collatum, vt nulla creatura exterior posset ei nocere contra propriam voluntatem, per quam tentationi dæmonis resistere poterat. † 2ª. Tētare inducendo ad malum, est eius, qui est deprauatus per culpam; vnde conueniens fuit, vt homo tentaretur à diabolo: non autem quod Angelus tentaretur: quia non habebat naturam supra se, in qua esset malum culpæ. 3ª. Vt Deus sciebat hominem lapsurum, ita sciebat per voluntatem posse tentationi resistere, & conuenire eius naturæ, vt suæ voluntati relinqueretur. 4ª. Impugnatio cui cum difficultate resistitur, pœnalis est, sed non in statu innocentiæ, vbi sine difficultate homo tentationi resistere poterat.

1ª. Concl. *Sap. 8.*

Artic. 2. *Vtrum fuerit conueniens modus, & ordo primæ tentationis.*

Congruus fuit ordo primæ tentationis. 1. Id quod est primum in aliquo genere, debet esse proportionatum his, quæ in eodem genere consequuntur: sed in quolibet genere peccati inuenitur ordo primæ ten-

1ª. Concl. *Lib. 12. de Trin. c. 12.*

tentationis, ex August. ergo. 2. Vt homo constat natura sensitiua, & intellectiua, ita diabolus vsus est incitamento ad peccandum, ex parte intellectus, dum promisit diuinitatis similitudinem per scientiã, quam homo naturaliter desiderat; ex parte sensus, vsus est sensibilibus rebus, quæ maximam habent affinitatem ad hominem, partim in eadem specie, tentans virum per mulierem: partim in eodem genere, tentans mulierem per serpentem, partim ex genere propinquo proponens pomum ligni vetiti ad edendum, ergo. † 2ª. In actu tentationis diabolus erat, vt principale agens, mulier quasi instrumẽtum, ad deijciendum virum: vnde non incõuenit si mulier erat imperfectior, cum principale agens esset potentius. 3ª. Diabolus minimum potestatis habebat in hominem ante peccatum, vnde non potuit cum interiore, sed tantum exteriore suggestione tentare: quia suggestio interior ostendit maiorem dæmonis potestatem. 4ª. Diabolus non elegit serpentem, per quem tentaret, sed cum esset decipiendi cupidus, per illud animal potuit, per quod posse permissus est. 5ª. Serpens dictus est sapiens, vel callidus, propter astutiam diaboli, qui in illo agebat: sicut dicitur prudens, vel astuta lingua, quam prudens, vel astutus mouet: & quod serpenti dicitur, refertur ad eum, qui per serpentem operatus est: & illud, pectore, & ventre repes, in quo dominatur impetus animi, significatur superbia, per ventrem, carnale desiderium: quia hæc pars mollior sentitur in corpore: quibus rebus serpit ad eos, quos vult decipere. Illud, terram comedes, id est, ij ad te pertinebunt, quos terrena cupiditate deceperis. Inimicitias ponam, &c. quia semen diaboli est peruersa suggestio: semen mulieris, fructus boni operis, quod peruersæ suggestioni resistit. serpens obseruat plantam mulieris, vt si quando in illicita labitur, delectatio illam capiat: mulier obseruat serpentis caput, vt eum initio malæ suasionis excludat.

Aug. 11. super Gen. ad lit. capit. 3.

Aug. 11. super Gen. ad lit. c. 29.

* * *

Quæstio 166. De studiositate.

Art. 1. *Vtrum materia studiositatis sit propriè cognitio.*

Studiositas, propriè dicitur circa cognitionem. 1 Prou. 27. stude sapientiæ fili mi, &c. Studium prius respicit cognitionem, posterius quæcunque alia ad quæ operanda directione cognitionis indigemus; studiũ enim præcipue importat maximam applicationem mẽtis ad aliquid, quæ non applicatur nisi cognoscendo illud, vnde prius applicatur ad cognitionẽ: sed virtutes propriè illam sibi attribuunt materiam, circa quam primo & principaliter sunt, ergo. † 2ª. Cuicunque materiæ studium adhibeatur, studiositas respicit prius cognitionem: quia nihil potest recte fieri nisi secundum quod est præordinatum per rationem cognoscentem. 3ª. Curiositas, quæ studiositati opponitur, ponitur circa ea quæ ad carnem pertinent, ratione eorum quæ pertinent ad cognitionem; cum hominis cognitio sit etiam circa ea, quibus caro fouetur. 4ª. Studium attribuitur his, quæ ad auaritiam spectant, prout in his est maxime necessaria quædam peritia terrenarum rerum. 1ª. Concl.

Art. 2. *Vtrum studiositas sit pars temperantiæ.*

Studiositas est pars potentialis temperantiæ, sicut virtus secundaria ei adiuncta, vt principali: & comprehenditur sub modestia ratione superius dicta. 1. Curiosi esse prohibemur, ait Aug quod magnæ temperantiæ munus est: sed curiositas prohibetur per studiositatem moderatam, ergo. 2. Ad temperantiam pertinet moderari motus appetitus, ne superflue tendat in id, quod naturaliter concupiscitur: sed sicut homo naturaliter concupiscit delectationes ciborum, &c. ita secundum animam naturaliter desiderat cognoscere aliquid: moderatio autem huius appetitus pertinet ad virtutem studiositatis, ergo. † 2ª. Nomen studiositatis, quæ propriè est circa cognitionem, ad omnes virtutes deriuatur, inquantum cognitio pru-

1ª. Concl.

q. 160. art. 2. lib. de morib. eccle. c. 21.

Arist. 1 Met. c. 1.

dentiæ ad easdem pertinet. 3ª. Bonum, quod est in cognitione, quantum ad actū cognoscendi pertinet ad virtutes intellectuales: quantum verò ad appetitum rectum, in applicatione virtutis cognoscitiuæ pertinet ad studiositatem: ideò ponitur inter virtutes morales. 4ª Ex parte animæ inclinatur homo ad cognitionem considerandam, cuius desiderium debet laudabiliter refrænari: at ex parte corporis laborem in acquirenda scientia refugit. Ratione primi studiositas in refrænatione consistit: & sic ponitur pars temperantiæ: quia ei assimilatur, quantum ad modum. Ratione secundi huius virtutis laus consistit in quadam vehementia intentionis ad scientiam.

Quæstio 167. De curiositate.

Art. 1. Vtrum circa cognitionem intellectiuam posſit esse curiositas.

1ª. Concl, In epist. ad Eph. c. 5. Circa intellectiuas scientias potest esse curiositas vitiosa. 1. Ex Hieron. qui ait eos in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui nimis in dialectica torquentur, &c. 2. Vbi potest dari appetitus inordinatus cognitionis, potest dari curiositas: sed in cognitione intellectiua potest dari talis appetitus, ergo. Nam si loquamur de ipsa veritate, licet ex se sit bona, potest tamen esse mala, prout quis ex ea superbit, vel ea vritur ad peccandum si de studio acquirendæ veritatis potest esse malum per accidens, vt si fiat propter superbiam, vel propter peccatum. Item ex ipsa inordinatione appetitus, & studij. 1. Ex hoc quod per studium minus vtile retrahitur quis à studio, quod ei ex necessitate incumbit. 2. Prout studet addiscere ab eo, à quo non licet, vt qui futura à dæmonibus perquirit. 3. Quando homo cognitionem veritatis ad debitum finem non refert. 4. Quando quis veritati studet supra proprij ingenij facultatem. Eccl. 3. Altiora tene, &c. †2ª. Summum bonum hominis non consistit in qualibet cognitione veri, sed in cognitione perfecta summæ veritatis: ideò potest esse vitium in cognitione aliorum verorum, cum appetitus non est debitè ordinatus. 3ª. Cognitio veritatis est bona ex se, sed non ideò excluditur, quia aliquis ea possit abuti. 4ª. Studium philosophiæ secundum se est laudabile: sed quia al qui eo abutuntur ad fidei impugnationem, ideò Apost. inquit, Videte ne quis vos decipiat per philosophiam. Coloss. 2. Dio epist. ad Polycar.

(Aug. lib. de moribus Eccles. c. 21.)

Artic. 2. Vtrum vitium curiositatis sit circa sensitiuam cognitionem.

1ª. Concl. Cognitioni sensibilium intendere ordinatè propter necessitatem naturæ sustentandæ, vel propter studium intelligendæ veritatis, est virtuosa studiositas. Quia cognitio sensitiua tam in hominibus, quam in alijs animalibus ordinatur ad vitæ sustentationem: per ea enim nociua vitantur, & necessaria perquiruntur: & in homine speciatim ordinatur ad cognitionem intellectiuam, ergo. 2ª. Apponere studium circa sensibilia cognoscenda potest esse vitiosum dupliciter. 1. Prout non ordinatur ad aliquid vtile, sed potius auertit hominem ab vtili consideratione. 2. In quantum ordinatur ad aliquid noxium, vt aspectus mulieris ad concupiscendum, ergo. Ita docent Augustin. & Beda. †3ª. Luxuria, & gula, sunt circa delectationes rerum tangibilium: sed circa delectationem cognitionis omnium sensuum, est curiositas; quæ vocatur concupiscentia oculorum; quia oculi sunt ad cognoscendum in sensibus principales. 4ª. Inspectio ludorum redditur vitiosa, prout per hoc homo fit pronus ad vitia, vel lasciuiæ, vel crudelitatis, per ea, quæ ibi repræsentantur. 5ª. Inquirere facta aliena bono animo ad vtilitatem propriam, est laudabile, ex Paul. sed inquirere vitia proximi ad despiciendum, vel detrahendum, est vitiosum. Aug. lib de vera relig. cap. 38. Bed. in 1. Ioan. 2. Heb. 10.

(?)

Quæstio

Quæstio 168. De modestia secundum quod consistit in exterioribus motibus corporis.

Art. 1. Vtrum in exterioribus motibus corporis sit aliqua virtus.

1. Concl. Circa exteriorem motuum corporis ordinationem consistit virtus moralis. 1. Decor honestatis pertinet ad virtutem: sed compositio exteriorum motuum pertinet ad decorem honestatis, ergo. 2. Virtus moralis consistit circa ea, quæ sunt in homine ordinabilia per rationem: sed huiusmodi sunt exteriores motus hominis; quia ad imperium rationis exteriora membra mouentur, ergo. 2ª. Circa prædicta, Andronicus ponit ornatum, qui respicit conuenientiam personæ, & bonam ordinationem, quæ respicit conuenientiam ad diuersa negocia, & ad ea, quæ circumstant: quia iuxta hæc attenditur ordinatio horum motuum. †3ª. Motus exteriores sunt quædam signa interioris dispositionis: ideo circa eos potest esse virtus. 4ª. Licet homo ex naturali dispositione habeat aptitudinem ad hanc, vel illam dispositionem exteriorum motuum: tamen in eo, in quo deficit natura, potest suppleri industria, quod facit virtus. 5ª. Moderatio exteriorum motuum, prout ordinamus nos per eos, ad alios, pertinet ad amicitiam, & affabilitatem: sed vt sunt signa interioris dispositionis, eorum moderatio pertinet ad virtutem veritatis; secundum quam talem se exhibet aliquis in verbis, & factis, qualis est interius. 6ª. Studium in exterioribus motibus non vituperatur, si quod in eis inordinatum est, corrigatur.

Ambros. libr. 1. offic. c. 19.

Ambros. loc. cit. Eccl. 19.

Ambr. li. 1. de offic. c. 18.

Art. 2. Vtrum in ludis possit esse aliqua virtus.

1ª. Concl. Circa ludos potest esse aliqua virtus. 1. Volo tandem tibi parcas, ait August. nam sapientem decet interdum remittere aciē rebus agendis intentam: sed talis remissio fit per ludicra verba, vel facta, ergo. 2. Vt homo indiget corporali quiete ad corpus refocillandum, ita ex parte animæ, cuius virtus est finita, & ad determinatas operationes proportionata, indiget quiete: sed quies animæ est delectatio animalis, in dictis, vel factis, quia intermittitur intentio ad insistendum studio rationis, quæ vocatur ludicra, vel iocosa, ergo, &cæt. Confirmatur exemplo D. Ioann. vt in collat. patrum legitur. 2ª. Sed circa hæc tria sunt cauenda. 1. Vt delectatio: nō quæratur in operationibus, & verbis turpibus, vel nociuis. 2. Vt congruat personæ, tempori, & alijs circunstantijs. 3. Ne totaliter grauitas animæ resoluatur: quod erit secūdum regulam rationis, quod pertinet ad virtutem moralem. Potest ergo circa ludos esse aliqua virtus, quem Eutropeliam, id est, affabilitatem, Arist. vocat, quæ conuertit aliqua dicta, vel facta in solatium. †3ª. Cum Ambr. dicit, omnes iocos declinandos, non excludit vniuersaliter iocos à conuersatione humana, sed à doctrina sacra: vt patet ex antecedentibus. 4ª. Cum Chrysostom. ait. Non dat Deus ludere, sed diabolus, intelligitur de inordinatis ludis. 5ª. Licet operationes ludi secundum suam speciem non ordinentur ad aliquem finem: tamen delectatio, quæ in talibus actibus habetur, ordinatur ad aliquam animæ recreationem, & quietem, quod sufficit ad virtutem.

lib. 2. de musi. c. vlt.

Collat. 24.

4. eth. c. 8.

libr. 1. offi. cap. 23.

Homil. 6. in Matt.

Art. 3. Vtrum in superfluitate ludi possit esse peccatum.

1ª. Concl. In superfluitate ludi potest esse peccatum, vel mortale, vel veniale. 1. Prouer. 14. Risus dolori miscebitur, & extrema gaudia luctus occupat. luctus perpetuus, ait Gloss. sed in superfluitate ludi est inordinatus risus, & inordinatum gaudium, ergo. 2 In omni eo, quod est ratione dirigibile, superfluum dicitur quod regulam rationis excedit, in quo consistit ratio peccati: sed ludicra verba, vel facta, sunt ratione dirigibilia, ergo superfluum in ludis attenditur, prout excedit regulam rationis: quod accidit, vel ex ipsa specie actionum, vt cum quis vtitur verbis, vel factis turpibus; vel his, quæ proximo nocent: & talis excessus est peccatum mortale; vel ex defectu debitarum circumstātiarum, vt temporis, loci, personæ, & hoc

potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cuius delectationem quis praeponit dilectioni Dei, & proximi: potest etiam esse peccatum veniale, si non sit ita affectus ad ludum, vt velit aliquid agere contra Deum, vel proximum †2ª. Quae per solam intentionem sunt peccata, vt quae fiunt in iniuriam alicuius, excusantur per ludum: sed non illa, quae sua natura sunt peccata: immo ex his ludus redditur flagitiosus. 3ª. Superfluitas in ludo pertinet ad ineptam laetitiam, quam Greg. ponit filiam gulae. 4ª. Officium histrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est ex se illicitum, nec ipsi sunt in statu peccati, modo moderate ludo vtantur. Quia ad ea, quae sunt vtilia conuersationi humanae deputari possunt aliqua licita officia.

Lib.31. Moral. c.31.

Art. 4 *Vtrum in defectu ludi sit aliquod peccatum.*

1ª Concl. Defectus in ludo est vitiosus. 5. Ex Arist. in Ethic. 2. Omne quod est contra rationem, in rebus humanis vitiosum est: sed est contra rationem, vt quis se alijs onerosum exhibeat, quod accidit, cum nihil delectabile exhibet, vel etiam aliorum moderatas delectationes impedit, ergo. 2ª. Est minus vitiosus defectus, quam excessus. Quia delectatio, & quies non propter se quaeruntur, sed propter operationem. Vnde Arist. pauci amici sunt habendi propter delectationem, &c. †3ª. Ex Aug. poenitentibus ludus interdicitur, nō quod sit malus: sed quia eis luctus indicitur pro peccatis. 4ª. Cum Iere dicit; Non sedi in consilio ludentium, loquitur secūdum congruentiam temporis: quia eius status magis luctum requirebat. Illud Tob. Nunquam cum ludentibus miscui me, intelligitur de ludo superfluo. 5ª. Austeritas, vt est virtus, non excludit omnem delectationem, sed tantum superfluam, & inordinatam.

lib.4. c.8. Arist. 4. Eth. cap. 8. 9. Ethic c.10 libr. de vera & falsa poenit. 15. Cap. 3.

Quaestio 169 De modestia.

Art. 1. *Vtrum circa exteriorem ornatum possit esse virtus, & vitium.*

1ª. Concl. Circa exteriorem ornatum potest esse virtus, & vitium. 1. Quia honestas ad virtutem pertinet: sed in exteriori cultu consideratur quaedam honestas, ergo. Decor corporis non sit affectatus, sed naturalis, simplex, &c. ait Ambros. 2. In rebus exterioribus, quibus homo vtitur, non est aliquod vitium, nisi ex parte hominis, qui immoderate eis vtitur, quod potest accidere, vel per comparationem ad consuetudinem hominum, cum quibus viuit: quia ex August. turpis est omnis pars vniuerso suo non congruens: vel ex inordinato affectu vtentis: quod potest contingere, vel quantum ad superabundantiam, vt cum quis ex superfluo vsu vestium, gloriam quaerit: vel prout quaerit delicias secūdum quod vestes ordinantur ad corporis fomentum: vel ex nimia solicitudine, quam apponit circa talium cultum. Ideo quidam circa haec ponuntur tres virtutes, s. humilitatem, quae excludit intentionem gloriae: per se sufficientiam, quae excludit intentionem deliciarum: & simplicitatem, quae excludit superfluam solicitudinem. Vel denique ex parte defectus, vel ex negligentia hominis, qui in illis non adhibet studium, vt oportet: vel ex eo quod ipsum defectū exterioris cultus ordinat ad gloriam. †2ª. Quamuis cultus exterior nō sit à natura: tamen ad naturalem rationem pertinet, vt hunc cultum moderetur. 3ª. In dignitatibus constituti, & ministri altaris praetiosissimis vestibus induuntur, nō propter gloriam, sed ad significādam excellentiam sui ministerij, vel cultus diuini. Similiter defectus in his non est peccatum, nisi fiat propter iactantiam vel superbiam: sed vel ad macerationem carnis, vel humiliationem spiritus. 4ª. Cultus exterior est quoddam iudicium conditionis humanae: vnde excessus, & defectus reduci possunt ad virtutem veritatis, quam Arist. ponit circa facta, & dicta.

lib.1. offic. cap.16. lib.3. confess. cap.8. Aug. libr de doctr. chr. cap.12 Greg. homil.40. in euang. Aug. lib.2. de ser. domini, c.19.

Art. 2 *Vtrum ornatus mulierum sit sine peccato.*

1ª Concl. Mulier coniugata, si ad hoc se ornet, vt viro suo placeat, potest hoc facere sine peccato. Quia mulier potest licite operam

operam dare ad hoc, vt viro suo placeat, ne per eius contemptum in adulterium labatur. Mulier, quæ nupta est, cogitat, quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, ait Paulus, ergo 2ª. Mulieres, quæ viros non habent, nec volunt habere; & sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum: quia hoc est dare eis incentiuum peccandi: & si hac intentione se ornent, vt prouocent ad concupiscendum, mortaliter peccant: si autem ex leuitate, vel vanitate propter iactantiam quandam, non semper est mortale, sed quandoque veniale. Et eadem est ratio, quantum ad hoc de viris. 3ª. Ab aliquo tamen ornamento possent aliquæ excusari, quando fieret solum propter consuetudinem, quanuis non laudabilem. 4ª. Communiter circa ornamenta mulierum attendenda sunt, quæ dicta sunt art. præcedenti. †5ª. Per auctoritates scripturæ non prohibetur mulieribus moderatus ornatus: sed superfluus, inuerecundus, & impudicus. 6ª. Fucatio mulierum est quædam species fictionis, quæ non est sine peccato, ex August. non tamen semper est cum peccato mortali; sed solum quando fit propter lasciuiam, vel in Dei contemptum: & in his casibus intellige Cyprian. Nota aliud esse fingere pulchritudinem non habitam, aliud occultare turpitudinem ex aliqua causa prouenientem; quod ex Paulo est licitum. 7ª. Quod mulier vtatur veste virili, & contra, ex se vitiosum est: quia cultus debet competere conditioni personæ: sed propter aliquam necessitatem potest fieri sine peccato. 8ª. Artifices peccant, quando per artem ea faciunt, quibus homines vti non possunt absque peccato: sed artes, quarum operibus possunt homines bene, vel male vti, non sunt illicitæ: vt est ars ornamentorum mulierum: verum proprie artes vocantur, quę sunt necessariorum: in quibus, si quid est, quo plurimi abutantur, debet per principem prohiberi.

1. Corin. 7. *Aug. ep. 73.* *1. Pet. 3.* *Epist. 73.* *li. de hab. virg.* *1. Cor. 11.* *Deuter. 22.*

Quæstio 170. *De præceptis temperantiæ.*

Artic. 1. *Vtrum præcepta temperantiæ conuenienter in scriptura tradantur.*

1ª. Concl. Conuenienter in sacra scriptura traduntur præcepta temperantiæ, dum prohibetur adulterium. 1. Ex auctoritate scripturæ. 2. Illa pręcepta in decalogo ponuntur, quæ directius ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi: quia finis præcepti est caritas, ad quam per hanc dilectionem inducimur: sed inter vitia temperantiæ opposita, maximè dilectioni proximi videtur opponi adulterium, per quod abutitur homo vxore proximi, & hoc prohibetur nō solū, vt opere completur, sed etiam vt corde concupiscitur, ergo. †2ª. Inter vitia opposita fortitudini nullū est, quod ita contrarietur dilectioni proximi, vt adulteriū, quod est temperantię contrarium, & ideo hoc prohibetur, & non illa. 3ª. Idem dicas de alijs speciebus luxuriæ, & gulæ, quę nō ita opponūtur dilectioni proximi. 4ª. Præcepta decalogi debent esse communia: de temperantia non dantur præcepta cōmunia affirmatiua, sed negatiua; quia vsus eius variatur secundum diuersa tempora.

Art. 2. *Vtrum conuenienter tradantur in diuina lege præcepta, de virtutibus annexis temperantiæ.*

1ª. concl. Conuenienter traduntur in diuina lege præcepta de virtutib. annexis tēperantiæ. 1. Ex auctoritate scripturę 2. Si partes tēperantiæ considerentur, quātum ad effectus suos, possunt respicere dilectionē Dei, & proximi, ergo conuenienter in decalogo ponuntur aliqua præcepta pertinentia ad prohibendum effectus vitiorum oppositorum temperantiæ partibus; quia ex ira procedit interdum aliquis in homicidium, vel ad subtrahendum debitum honorem parentibus, &cæt. 2ª. Virtutes temperantiæ annexæ, secundum se, non habent directam habitudinem ad dilectionē Dei, & proximi, sed magis respiciunt quandam moderationem eorum, quę pertinēt ad ipsum hominē. †3ª. Superbia est quidē initium peccati, sed latēs in corde: cuius inordinatio nō perpenditur cōmuniter

muniter ab omnibus; ideo non debuit prohiberi in decalogo, vbi sunt principia per se nota. 4ª. Præcepta, quæ inducunt ex se ad obseruantiam legis, supponunt iam legem: vnde non possunt poni inter prima legis p æcepta. 5ª. Inordinatio exteriorum motuum non pertinet ad offensam proximi ex sua natura, vt adulterium, homicidium, &c.

Quæstio 171. *De prophetia.*

Art. 1. *Vtrum prophetia pertineat ad cognitionem.*

1ª. Concl. Prophetia, primo & principaliter consistit in cognitione. 1. Qui hodie dicitur
1. Reg. 9. propheta, olim vocabatur videns: sed visio pertinet ad cognitionem, ergo. 2. Propheta videt ea, quæ sunt procul, & remota à cognitione hominum, vnde sic dicitur à pro, quod est procul, & phanos, quod est apparitio; quod ei quæ sunt procul appareant: propter quod videntes, & vates à vi mentis, vocabantur. 2ª. Prophetia secundario consistit in locutio
1. Cor. 12. ne. Quia manifestatio spiritus datur ad
c. 21. lib. 7. vtilitatem, & ad ædificationem eccle-
Etymol. c. 8. siæ: & Isai. quæ audiuit, nunciauit. Vnde ab Isidor. prophetæ dicuntur, quasi profatores, eo quod porro fantur. 3ª. Ad prophetiam pertinet operatio miraculorum, quasi confirmatio quædam propheticæ annunciationis. Quia quæ supra humanam cognitionem diuinitus reuelantur, non possunt confirmari ratione humana, quam excedunt; sed oportet,
Mar. vlt. vt diuinitus confirmentur. † 4ª. Quod
Eccl. 48. corpus Elisei, & ossa Ioseph, prophetauerint; intelligitur, vt prophetiæ argumentum: vnde non tollitur quin prophetia consistat in cognitione. 5ª. Qui dicuntur prophetæ stulti, & insani, non
Iere 23. sunt veri prophetæ, sed falsi. 7ª. In pro-
Ezech. 13. phetia requiritur inspiratio, quantum ad mentis eleuationem ad percipienda di-
Iob. 32. uina: reuelatio autem, quantum ad ipsam perceptionem diuinorum, in quo perficitur prophetia.

Artic. 2. *Vtrum prophetia sit habitus.*

Prophetia proprie loquendo non est habitus. 1. Habitus est quo quis agit cum voluerit: sed prophetia non potest quis vti cum voluerit, vt patet de Eliseo, ergo. 2. Cum prophetia pertineat ad cognitionem, quæ supra rationem existit, necesse est, vt ad eam requiratur quoddam lumen intellectuale excedens lumen rationis; omne enim quod manifestat lumen est, & manifestatio debet esse proportionata lumini, sicut effectus suæ causæ: sed lumen propheticum non potest inesse intellectui prophetę per modum formę permanentis, vt est habitus; quia oporteret quod semper prophetæ adesset facultas prophetandi, quod est falsum, ergo. Rursus lumen intellectuale in aliquo existens per modum formæ perfectæ, perficit intellectum ad cognoscendum principaliter principium illorum, quæ per illud lumen manifestantur: sed principium eorum, quæ ad supernaturalem cognitionem pertinent, & quæ per prophetiam manifestantur est Deus, qui per essentiam à prophetis non videtur, vt à beatis, in quibus lumen est per modum habitus, ergo. 2ª. Lumen propheticum inest animę prophetæ per modum cuiusdam passionis, vel impressionis transeuntis, Exod. 33. Cum transibit gloria mea, &c. 3. Reg. 19. Et ecce Dominus transit, &c. Sicut ergo aer indiget noua illuminatione, ita mens prophetæ indiget noua reuelatione. † 3ª. Illa diuisio, quod tria sint in anima, potentia, passio, & habitus, non comprehendit omnia absolute, quæ sunt in anima, sed ea tantum, quæ possunt esse principia moralium actuum: diceres etiã prophetiam posse reduci ad passionem, si passio pro qualibet receptione accipiatur. 4ª. In intellectu prophetæ cessante actuali illustratione remanet quædam habilitas, vt facilius iterato illustretur: & ab hac denominatur propheta, etiam dormiens: vel dicitur quis propheta cessante actuali prophetica illustratione, ex deputatione diuina. 5ª. Donum gratię eleuat hominem ad aliquid supra naturã humanam, vel quantum ad substãtiam actus, vt miracula facere, cognoscere occulta, &c. &

Margin notes (right column): 1ª. Concl. — 4. Reg. 3. — Ephes. — Arist. lib. 2. eth. 15.

& ad hos actus non datur habituale donū gratiæ: vel quantum ad modum actus, vt diligere Deum: & ad hoc datur gratiæ donum habituale.

Art. 3. Vtrum prophetia sit solum futurorum contingentium.

14. concl. Ad prophetiam propriissimè pertinet reuelatio euentuum futurorum; vnde nomen prophetiæ sumi videtur. Quia cùm prophetia sit de his quæ procul à nostra cognitione sunt, tanto aliqua magis propriè ad prophetiam pertinent, quanto longius ab humana cognitione existunt: sed huiusmodi sunt futurorum euentus, ergo. 2a. Quæ sunt procul, sunt in triplici gradu. 1 Eorum quę sunt procul à cognitione huius hominis, vel secundum sensum, quo pacto Elisæus propheticè cognouit quæ eius discipulus in absentia fecerat: vel secundum intellectum, vt cùm cogitationes cordis vnius alteri manifestantur. 2. eorum quæ vniuersaliter excedunt cognitionem humanam, non quia non sint ex se cognoscibilia, sed propter defectum cognitionis humanæ, vt mysterium Trinitatis, &c. 3. eorum quæ in se non sunt cognoscibilia: vt contingentia futura. 3a. Secundario ad prophetiam pertinent præterita & præsentia. 1. ex scrip. in qua reperiūtur tales prophetiæ: quomodo Moyses scripsit creationem mundi. & aliqui vident cogitationes cordis præsentes. Grego. ho. 1. in Ezech. 2. Manifestatio, quæ fit per aliquod lumen ad omnia illa se extendere potest, quæ illi lumini subiiciuntur: sed cognitio prophetica est per lumen diuinum, quo possunt omnia cognosci, ergo. †4a. Cassiodorus dicens, quod prophetia est inspiratio, vel reuelatio diuina, rerum euentus immobili veritate denuncians, definit eam secundum id, quod propriè significatur nomine prophetiæ; & secūdum hoc prophetia diuiditur contra alias gratias gratis datas: Vnde patet ad secundum. sed dici etiam potest ab eis distingui, quia omnia quæ sub prophetia cadunt, conueniunt in hac ratione, quod non sunt ab homine cognoscibilia, nisi per reuelationem diuinam, non sic quæ sunt sub aliis gratiis gratis datis. 5a. Licet sint diuersa, quæ per diuinum lumen propheticè manifestantur; tamen prophetia habet vnitatem speciei ab vnitate luminis diuini, quod est formale in prophetica cognitione.

Gen. 1. 1. Cor. 14. In prolo. in psal. c. 1.

Art. 4. Vtrum propheta per diuinam reuelationem cognoscat omnia quæ possunt prophetice cognosci.

Non oportet quod propheta per diuinam reuelationem cognoscat omnia prophetabilia; sed quilibet cognoscit ex his aliqua secundum specialem reuelationem huius vel illius rei. 1. Aliquando, ait Greg. spiritus prophetiæ tangit ex præsenti animum prophetantis, & ex futuro nequaquam. 2. Diuersa non est necess. esse simul: nisi propter aliquod vnum, in quo connectuntur, & à quo dependent: sed quę prophetice diuino lumine cognoscuntur sunt diuersa, & eorum principium est ipsa prima veritas, ergo non oportet vt simul cognoscantur, nisi cognito eorum principio: nam solum qui perfectè cognoscit principium secundum totam virtutem suam, simul cognoscit omnia quæ per illud principium cognoscunt: sed prophetæ non vident primam veritatem in seipsa, ergo: ignorato enim communi principio, vel communiter apprehenso, nulla necessitas est simul omnia cognoscendi, vel vnumquodque per se oportet manifestari: sed aliqua possunt cognosci, alia non ita. †2a. Licet Deus omnia quę sunt necessaria ad instructionem populi fidelis reuelet prophetis, non tamen omnia omnibus: sed quædam vni, quædam alij. 3a. Prophetia in genere diuinæ reuelationis est quiddam imperfectum, cuius perfectio erit in patria, vt Apost. ait: vnde non oportet quod propheticæ reuelationi nihil desit. 4a. Qui habet aliquam scientiam cognoscit principia illius; ideo cognoscit omnia quæ in illa continentur: sed per prophetiam non cognoscitur in seipso principium prophetalium cognitionum, &c.

14. concl. Ho. 1. in Ez. 2. Cor. 13.

Art. 5. Vtrum propheta discernat semper quid dicat per spiritum proprium, & quid per spiritum prophetiæ.

14. concl. Mens prophetæ dupliciter instruitur: vno modo per expressam reuelationem; altero modo per quendam instinctum, quem interdum etiam nescientes huma-

næ

næ mentes patiuntur. 2a. Propheta de his quæ per spiritum prophetiæ expresse cognoscit, maximam certitudinem habet, & pro certo habet quod hæc sint sibi diuinitus reuelata. Vnde Ierem. In veritate misit me dominus ad vos: & Abraham admonitus prophetica visione se præparauit ad filium suum immolandum. 3a. Propheta ad ea quę cognoscit per instinctum, aliquando se habet, vt non plenè discernere possit, an hæc cogitauerit aliquo diuino instinctu, vel per spiritum propriũ. 1. Ex Greg. qui hoc affirmat. 2. qui talis instinctus est quiddam imperfectum in genere prophetiæ. & hoc modo intelligẽdum est illud Gregor. sed ne error ab hoc possit accidere, per spiritum sanctum citius correpti ab eo quæ vera sunt audiunt, & semetipsos, quia falsa dixerint, reprehẽdunt. Obiecta procedunt, quantum ad ea, quæ prophetico spiritu reuelantur. *Hom. 1. in Ezech.*

Art. 6. Vtrum ea, quæ prophetice cognoscuntur, vel annunciantur, possint esse falsa.

14. concl. Prophetiæ non est subesse falsum. 1. Prophetia ex Cassiodor. est inspiratio, vel reuelatio diuina, rerum euẽtus immobili veritate denuncians, ergo. 2. Cognitioni diuinæ non potest subesse falsum: sed eadem est veritas propheticæ cognitionis, & cognitionis diuinæ, quia prophetia est quædam cognitio intellectui prophetæ impressa ex reuelatione diuina per modum cuiusdam doctrinæ: sed veritas cognitionis est eadem in discipulo, & in docente, quia cognitio addiscentis est similitudo cognitionis docentis, ergo. †2a. Certitudo diuinæ præscientiæ non excludit contingentiam singularium futurorũ, quia fertur in ea, vt sunt præsentia, & iam determinata: vnde nec prophetia, quæ est diuinæ præscientiæ similitudo, sua immobili veritate futurorum contingentiam excludit. 3a. Quando reuelatio prophetica est expressa quædam similitudo diuinæ præscientiæ, prout respicit futura contingentia in seipsis, talia sic eueniunt, vt prophetantur: quando verò prophetica reuelatio est expressa similitudo diuinę præscientiæ, prout s. cognoscit ordinem causarum ad effectus, tunc quandoque aliter euenit, quàm prophetatur: nec tamen prophetiæ subest falsum, quia sensus prophetiæ est, quod inferiorum causarum dispositio hoc habet, vt talis effectus eueniat, & sic intelligitur illud, Morieris & non viues. i. dispositio corporis tui ad mortem ordinatur. & illud, Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. i. hoc merita eius exigunt, vt subuertatur. 4a. Huius conditionis, si quid prophetatum erit, consequens est necessarium, non secundum quod est futurum respectu nostri, sed vt consideratur in suo præsenti, prout subditur præscientiæ diuinæ. *Isa 7.* *Isa. 38.* *Ion. 3.*

Quæstio 172. De causa prophetiæ.

Art. 1. Vtrum prophetia possit esse naturalis.

14. concl. Prophetia simpliciter dicta non potest esse à natura, sed solum ex reuelatione diuina. 1. Non enim voluntate humana, ait Petr. allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines. 2. Præcognitio futurorum secũdum quod sunt in seipsis, quorum est simpliciter prophetia, non potest esse à natura; sed solum ex reuelatione diuina; nã sic præcognoscere futura est proprium diuini intellectus, cuius æternitati sunt omnia præsentia: sed huiusmodi cognitio propriè pertinet ad prophetiam, quæ est eorum, quæ naturaliter excedunt humanam cognitionem; ergo. 2a. Præcognitio futurorum in suis causis, quæ in homine esse potest, non habetur à natura. Quia, vt ait August. homo non semper habet hanc vim diuinandi, cùm vult, quam haberet, si esset à natura. 3a. Hæc cognitio potest haberi ab homine per experientiam, in qua iuuatur per naturalem dispositionem. 4a. Hæc præcognitio differt ab illa, quæ habetur ex reuelatione diuina in duobus. primum quia hæc est quorumcunque euentuum, & illa quorundam tantum: deinde illa est infallibilis, huic potest subesse falsum. †5a. Illud, August. quod animæ secundum quod à sensibus abstrahitur, competit futura præuidere, non est intelligendum ex sua natura, sed ex reuelatione angelica, quia alias quandocunque vellet hoc posset, quod est falsum. 6a. Cogni- *2. Pet. 1.* *lib. 12. super Gen. ad lit. c. 13.*

tio

tio futurorum, quæ fit in somnis, aut est ex reuelatione spiritualium substantiarum, aut ex causa corporali: quorum vtrunque melius potest fieri in dormientibus, quàm in vigilantibus, qui sunt occupati circa sensibilia: quamuis perfectio iudicij plus vigeat in vigilante. 7a. Bruta habent præcognitionem futurorum, prout præcognoscuntur in suis causis, quibus eorum phantasiæ mouentur magis, quàm hominum, quorum phantasiæ magis disponuntur secundum rationem, quàm secundum impressionem naturalium causarum: in qua cognitione, licet abundantius sit in homine, non consistit prophetia. 8a. Prophetia est necessaria ad populi gubernationem, quia propheticum lumē se extendit etiam ad directionem humanorum actuum: & præcipue in ordine ad cultum diuinum, ad quem natura non sufficit, sed requiritur gratia.

Art. 2. Vtrum prophetica reuelatio fiat per Angelos.

1a. concl. Prophetica reuelatio fit per Angelos. 1. Cap. 4. cœl. hier. Diuinas reuelationes, ait Dion. patres nostri adepti sunt per cœlestes virtutes. 2. Rom. 13. Quæ sunt à Deo ordinata sunt; & ordo diuinus habet, vt infima per media disponat; ergo cùm Angeli sunt medij inter Deum, & homines, illuminationes & reuelationes diuinæ à Deo per Angelos ad homines deferuntur: sed prophetica cognitio fit per illuminationes & reuelationes diuinas; ergo. †2a. Homo fit amicus Dei immediatè, quia caritas, per quam Dei amicitiam consequitur, est perfectio voluntatis, in quam solus Deus imprimere potest, sed prophetia est perfectio intellectus in quem etiam Angeli possunt imprimere. 3a Gratiæ gratis datæ attribuuntur spiritui sancto, vt primo principio, nec ex hoc tollitur quin dentur mediantibus Angelis. 4a Prophetica reuelatio, quę fit per Angelos, dicitur diuina, quia operatio instrumenti attribuitur principali agenti.

Art. 3. Vtrum ad prophetiam requiratur dispositio naturalis.

1a. concl. Homil. 3. in Euang. 1. Cor. 12. Ad prophetiam non requiritur dispositio naturalis. 1. Ex Greg. qui ait, Spiritum sanctum, pastorem armentorum, & sycomoros vacillantem prophetam facere. 2. Prophetia verè, & simpliciter dicta est ex inspiratione diuina: sed sicu Deus, qui est causa vniuersalis in agendo, non præexigit materiam, nec materiæ dispositionem in corporalibus effectibus, sed simul potest & materiam, & dispositionem, & formam inducere; ita in spiritualibus effectibus non præexigit aliquam dispositionē, ergo. †2a. Licet prophetia recipiatur in propheta per modum recipientis: non ideo præsupponit dispositionem naturalē; quia Deus disponit remouendo, si quid est prophetiæ contrarium. Quantum autē ad explicationem, indifferens est ad prophetiam quibuscunque similitudinibus res prophetica exprimatur. 3a. Speculatio scientiæ præsupponit naturalem dispositionem; quia fit à causa naturali, quæ non potest operari nisi præsupposita dispositione: non sic prophetia, quæ est à Deo. 4a. Naturalis indispositio posset impedire prophetalem reuelationem, sicuti quælibet vehemens passio, & concupiscentia: sed talem indispositionem remouet virtus diuina, quæ est prophetiæ causa.

Art. 4. Vtrum bonitas morum requiratur ad prophetiam.

Prophetia potest esse sine bonitate morum, quantum ad propriam radicem huius bonitatis quæ est gratia gratum faciēs. 1. concl.
1. Quia his qui dixerant, Domine in nomine tuo prophetauimus, respondetur, Nunquam noui vos, ergo, &c. 2. Gratia gratū faciens ad hoc principaliter datur, vt anima hominis Deo per caritatem coniungatur: vnde quidquid potest esse sine caritate, potest esse sine gratia gratum faciēte & per consequens sine bonitate morū: sed prophetia potest esse sine caritate: quia pertinet ad intellectum, cuius actus pręcedit actum volūtatis, quem perficit caritas, ac etiam quia prophetia datur in vtilitatē Ecclesiæ, sicut aliæ gratiæ gratis datæ; caritas verò, vt hominis affectus ordinetur in Deum, ergo. 2a. Si consideretur bonitas morum secundum passiones animæ, & actiones exteriores, sic impeditur aliquis à prophetia per morum malitiam. Quia ad prophetiam requiritur maxima Matth. 5. 1. Cor. 12.

mentis eleuatio ad spiritualium contemplationem, quæ impeditur per vehementiam passionum, & inordinatam occupationem rerum exteriorum, à quibus filij
4. Reg. 4. prophetarum olim abstinebant. †3a. Prophetia aliquando datur, non solum ob vtilitatem aliorum, sed etiam ob propriæ mentis illustrationem; & tunc non est si-
Hieron. in ne gratia gratum faciente; aliquando ad
Math. c. 7. vtilitatem aliorum tantum, & sic potest
Ioan. 15 esse sine tali gratia. 4a. Dominus omnibus
Greg. hom. discipulis nota fecerat, quia terrenis desi-
27. in euan. deriis immutati, amoris summi facibus ardebant; & ideo eos amicos vocat: sed nō reuelantur semper hoc modo secreta diui-
Math. 7. na. 5a. Non omnes prophetæ mali sunt lupi rapaces; sed tantum falsi prophetæ, qui alijs nocent: idem dicas de alijs hominibus. 6a. Diuina dona non semper dantur optimis simpliciter; sed quandoque aliis, qui sunt optimi, quantum ad doni perceptionem.

Art. 5. Vtrum aliqua prophetia sit à dæmonibus.

14. concl. Prophetia propriè, & simpliciter dicta, fit per solam diuinam reuelationem: & de hac procedit auctoritas Cassiod. in primo argu. 2a. Etiam reuelatio, quæ fit per dæmones, potest, secundum quid, dici prophetia. Quia prophetia importat cognitionem, procul existentem à cognitione humana; & intellectus superioris ordinis aliqua cognoscere potest, quæ sunt remota à cognitione intelllectus inferioris: sed supra intellectum humanum non solum est intellectus diuinus, sed etiam intellectus Angelorum bonorum, & malorum, secundum ordinem naturæ: ergo quędam naturaliter cognoscunt dæmones, quæ sunt remota ab hominum cognitione, ergo, &c. Sed cùm simpliciter, & maximè remota sint, quæ solus Deus cognoscit in scriptura, dęmonum prophetæ non sim-
3. Reg. 11. pliciter appellantur, sed cum aliqua additione: vt prophetæ falsi, prophetæ idolorum, &c. †2a. Dæmones manifestant, quæ sciunt, non per illuminationem intellectus, sed per aliquam imaginariam visionem, vel sensibiliter loquendo; in quo deficit ista manifestatio à vera prophetia. 3a. Aliquibus etiam signis exterioribus discerni potest prophetia dæmonū à prophetia diuina, vt ait Chrys. quia diabo- Hom. 18. in
lus aliquando falsum dicit, Spiritus san- Math.
ctus nunquam.

Art. 6. Vtrum prophetæ dæmonum aliquando prædicent verum.

Etiam prophetę dæmonum aliquando 14. concl.
vera prænunciant. 1. Balaam ex Gloss. fuit Num. 24.
propheta dęmonum: sed multa futura vera prænunciauit: vt illud, orietur stella ex Iacob, ergo. 2. Vt se habet bonū in rebus, ita verum in cognitione: sed impossibile est inueniri aliquid in rebus, quod totaliter bono priuetur, ergo etiam impossibile esse aliquam cognitionem, quæ totaliter sit falsa absque admixtione alicuius veri-
tatis. Vnde Chrys. concessum est diabolo Hom. 19. in
interdum vera dicere, vt mēdacium suum Math.
rara veritate commendet. †2a. Prophetæ dæmonum non semper loquuntur ex dæmonum reuelatione, sed interdum ex inspiratione diuina; vt legitur de Balaam:
quia Deus vtitur malis ad vtilitatem bo- Num. 22.
norum. Immo etiam, quæ verè dicunt reuelatione dæmonum, sunt ex Spiritu sancto, quia vel dæmones hoc faciunt ex vi propriæ naturæ, cuius auctor est Spiritus sanctus, vel ex reuelatione bonorum Angelorum. 3a. Propheta falsitatis non semper instruitur à spiritu falsitatis, sed quandoque à spiritu veritatis, & spiritus falsitatis aliquando enunciat vera, vt dictum est. 4a. Propria dæmonum dicuntur esse illa, quæ habent à seipsis, scilicet mendacia, & peccata: quæ autem pertinent ad propriā naturam non habent ex se, sed à Deo, & sic possunt vera quandoque prædicare.

Quæstio 173. De modo propheticæ cognitionis.

Art. 1. Vtrum prophetæ videant ipsam Dei essentiam.

Visio prophetica non est visio ipsius di- 1. concl.
uinæ essentiæ: neque in ipsa diuina essentia prophetæ vident ea, quæ vident, sed in quibusdam similitudinibus secundum illustrationem diuini luminis. 1. Visio diui-
næ essentiæ non euacuatur in patria, pro- 1. Cor. 3.
phetia autem ex Paul. euacuatur, ergo. 2. Dion. ca. 4.
Cognitio prophetica alia est à cognitio- cæl. hier.
ne, quæ

ne, quæ erit in patria, à qua distinguitur, vt perfectum ab imperfecto; quia prophetia importat cognitionem diuinam, vt procul existentem; vnde de prophetis dicitur, quòd erant à longe aspicientes; illi autem, qui sunt in patria, non vident à remotis: sed cognitio perfecta in patria est per essentiam, ergo. 2a. Aliqui dixerunt prophetas videre essentiam Dei, quam vocant speculum trinitatis; non tamen secũdum quod est obiectum beatorum; sed prout in ea sunt rationes futurorum euentuum, quod est impossibile. Quia impossibile est, quod aliquis videat rationes creaturarum in essentia diuina, ita, vt essentiã non videat, secundum quam Deus est obiectum nostræ beatitudinis: tum quia diuina essentia est ratio omnium, quæ fiunt, & ratio idealis non addit supra diuinam essentiam, nisi respectum ad creaturam: tũ etiam, quia prius est cognoscere aliquid in se, quod est cognoscere Deum, vt obiectũ beatitudinis, quam cognoscere per comparationem ad alterum, quod est cognoscere Deum, secundum rationes creaturarum, in ipso existentes. †3a. Prophetæ dicũtur inspicere in libro præscientiæ Dei, in quantum ex ipsa Dei præscientia resultat veritas in mentem prophetæ. 4a. In prima veritate homo dicitur propriam formam, qua existit, prout primæ veritatis similitudo refulget in mente humana, ex qua anima habet, quod se ipsam cognoscat. 5a. Præcognoscere futura contingentia immobili veritate, potest propheta ex diuina reuelatione absque eo quod essentiam videat.

Hebr. 11.

Glo. Isa. 38.

Aug. 9 de Trinit. c. 7.

Art. 2. Vtrum in prophetica reuelatione imprimantur diuinitus menti prophetæ nouæ rerum species, vel solum nouum lumen.

1a. concl. Prophetia maxime pertinet ad mẽtem, circa cuius cognitionem duo considerantur, scilicet acceptio rerum, & iudicium de rebus repræsentatis, quæ repræsentantur per aliquas species, secundum naturæ ordinem, primo sensui, postea imaginationi, postremo intellectui possibili, qui immutatur à speciebus secundum lumen intellectus agentis. In imaginatione autem non solum sunt formæ rerum sensibiliũ, vt accipiuntur à sensu, sed transmutantur diuersimodè, vel ob transmutationem corporalem, vt accidit in dormientibus, & furiosis, vel imperio rationis disponuntur in ordine ad id, quod est intelligẽdum: vt patet diuersa literarum ordinatione, vnde accipiuntur varij intellectus: at iudicium humanæ mentis fit secundum vim intellectualis luminis. 2a. Per donum prophetiæ confertur aliquid supra naturalem facultatem, & quantum ad iudicium per influxum luminis intellectualis, & quantum ad acceptionem rerum, quæ fit per speciem: & quantum ad hoc prophetia est similis disciplinæ, qua discipulo repræsentantur res locutione, & signis: non autem quãtum ad illuminationem, quæ est principalior in prophetia, quia iudicium est completiuum cognitionis. 3a. Non est censendus propheta is, cui fit repræsentatio rerum per similitudines imaginarias rerum, vel etiam corporales, vt Pharaoni, nisi illuminetur mens ad iudicandum: vnde talis apparitio est quid imperfectum in genere prophetiæ. 4a. Censendus est propheta is, cui illuminatur mens ad iudicandum, etiam quæ ab aliis imaginariè visa sunt; vt Ioseph: sed maximè propheta est, qui in vtroque excellit. 5a. Repræsentatur aliquid diuinitus prophetæ, mediante sensu per formas sensibiles: quandoque per formas imaginarias, siue diuinitus impressas, vel diuinitus ordinatas, ex his quæ sensibus sunt acceptæ: & per species intelligibiles, vt patet in his, qui diuinitus scientiã accipiunt. 6a. Lumen diuinum quandoq; infunditur ad iudicandum, quæ ab aliis visa sunt, quod pertinet ad interpretationẽ sermonum, vel ad iudicandum secundum diuinam veritatem, quæ naturaliter homo apprehendit, vel quę agenda sunt. Isa. 63. Spiritus Domini, &c. 7a Prophetica ergo reuelatio quandoque fit per solam luminis influentiam, quandoque per species de nouo impressas, vel aliter ordinatas. Oseæ c. 12. †8a. Quando in prophetica reuelatione diuinitus ordinantur species imaginariæ præacceptæ à sensu; præcedens similitudo rerum, in quibus aliquis est versatus aliquid operatur ad ipsas similitudines: non autem quando totaliter ab extrinsecus

Aug. li. 12. super Gene. ad lit. ca. 9. Dan. c. 5. Iere. c. 1.

,rinseco exprimuntur. 9a. Etsi visio intellectualis non fiat per similitudines corporales, fit tamen per aliquam similitudinẽ ex Augu. quæ in reuelatione prophetica, vel immediatè à Deo imprimitur, vel à formis imaginatis resultat secundum adiutorium prophetici luminis. 10a Homo potest quidem formare quascunque formas imaginatas naturaliter: non tamen, vt sint ordinatæ ad repræsentandas intelligibiles veritates, quæ hominis intellectum excedunt.

Art. 3. Vtrum visio prophetica semper fiat cum abstractione à sensibus.

11 concl. Visio prophetica non semper fit cum abstractione à sensibus. Quia, vt dictum est, fit vel secundum influxum intelligibilis luminis, vel immissionem intelligibilium specierum, vel impressionem, aut ordinationem imaginabilium formarum, vel expressionem formarum sensibilium: sed non potest fieri abstractio à sensibus, quando aliquid repræsentatur per species sensibiles; siue diuinitus formatas, vt rubus ostensus Moysi, & scriptura ostensa Danieli; siue per alias causas productas, diuinitus tamen ad aliquid propheticè significandum ordinatas, vt Arca Noe: similiter non est necesse, vt fiat alienatio à sensibus exterioribus per hoc quòd mens prophetæ illustratur intelligibili lumine, aut formatur intelligibilibus speciebus; quia in nobis perfectum iudicium intellectus habetur per conuersionem ad sensibilia, ergo. 2a. Quando prophetica reuelatio fit secundum formas imaginarias, necesse est fieri abstractionem à sensibus: quæ quandoque est perfecta, scilicet vt nihil homo sensibus percipiat; quandoque imperfecta, vt scilicet aliquid percipiat, sed non planè discernat, quæ exterius percipit ab his, quæ imaginabiliter videt. 3a. Talis alienatio non fit in prophetis cum inordinatione naturæ, vt in furiosis: sed per aliquam causam ordinatam, vel naturalem, vt per somnum: vel spiritualem, vt per vehementiam contemplationis: vel virtute diuina rapiente. Ezech. c. 1. (Act. 10.) †4a. Cum mẽs intẽditur suo actu circa absentia, quæ sunt à sensibus remota, tunc propter vehementiam intentionis, sequitur alienatio à sensibus; sed cùm intenditur circa dispositionem, vel iudicium sensibilium, non oportet, quod à sensibus abstrahatur. 5a. Non semper quando mens prophetę inclinatur à superiori influxu ad aliquid iudicandũ, fit alienatio à sensibus; sed solum, cùm eleuatur ad contemplandum aliqua sublimiora. 6a. Spiritus prophetarum dicuntur esse subiecti prophetis, quantum ad propheticam enunciationem: sed in ipsa reuelatione, potius ipsi subijciuntur spiritui prophetiæ. (1. Cor. 14.)

Artic. 4. Vtrum prophetæ semper cognoscant ea, quæ prophetant.

Prophetæ, etiam veri, non omnia semper cognoscunt, quæ in eorum visis, aut verbis, aut factis Spiritus sanctus intendit. (12. concl.) Quia in reuelatione prophetica, mouetur mens à Spiritu sancto, vt instrumentum deficiens, respectu principalis agentis, nõ solum ad aliquid apprehendendum, sed etiam loquendum, vel faciendum, & quãdoque ad omnia tria simul, quandoque ad duo, quandoque ad vnum tantum: sed quodlibet horum contingit esse cum aliquo cognitionis defectu: quia cùm mens prophetæ mouetur ad aliquid ęstimandũ, vel apprehendendum, quandoque inducitur, vt solum apprehendat: quandoque vt etiam cognoscat, illud sibi esse diuinitus reuelatum: similiter aliquando ita mouetur ad aliquid loquendum, vt intelligat id, quod per illa verba Spiritus sanctus intendit, vt patet de Dauide: quandoque non intelligit, vt patet de Caipha: similiter in agendo vel ita mouetur, vt intelligat quod agit, vt patet de Ierem. vel, vt non intelligat, vt milites diuidentes vestimenta Christi, ergo. (2. Reg. 22.) (Cap. 13.) 2a. Propriè ad prophetiam pertinet quod aliquis cognoscat se moueri à Spiritu sancto ad aliquid æstimandum, vel significandum verbo, vel facto. Ex Augu. (12. super Ge. ad lit. ca. 9.) & 2. Petr. 1. Habemus propheticum sermonem, &c. & hoc probant obiecta.

Quæstio 174. De diuisione prophetiæ.

Art. 1. Vtrum conuenienter diuidatur prophetia in prophetiam prædestinationis Dei, præscientiæ, & comminationis.

Conuenienter sic diuiditur prophetia. 14. concl.
1. Ex auctoritate Hieronym. qui sic distinguit. In Matt. ca. 1. in gl. ord. 2. Prophetia debet distingui secundum differentias obiecti, vnde species habituum, & actuum distinguuntur: sed huiusmodi est diuisio allata, ergo. Nam obiectum prophetiæ est id, quod est in cognitione diuina supra humanam facultatem: futurum autem est in diuina cognitione dupliciter, primo, prout est in sua causa; & sic accipitur prophetia comminationis, quæ non semper impletur; sed per eam pronunciatur ordo causæ ad effectum: secundo in seipsis, vt fienda ab ipso; & horũ est prophetia prædestinationis: vel vt fienda per liberum arbitrium hominis; & horum est prophetia præscientiæ, quæ potest esse bonorum, & malorum: at illa prædestinationis tantum bonorum, ergo. †2a. Præscientia, vt dicitur respectus futurorum euentuum, siue in seipsis, siue in suis causis communiter se habet ad omnem speciem prophetiæ: sed vt propriè dicitur præcognitio futurorum euentuum, vt in ipsis sunt, est species prophetiæ. 3a. Prophetia promissionis comprehenditur sub prophetia comminationis: quia eadem est ratio veritatis in vtraque. 4a. Isidor. li. 2. Etym. ca. 8. distinguit prophetiam secundum modum prophetandi, qui potest distingui, vel secundum potentias cognoscitiuas; vel secundum differentiam prophetici influxus: ideo secundum eum sunt septem genera, ecstasis, visio, somnium, per nubem, vox de cœlis, accepta parabola, & repletio Spiritus sancti.

(∴)

Art. 2. Vtrum excellentior sit prophetia, quæ habet visionem intellectualem, & imaginariam, quàm ea, quæ habet visionem intellectualem tantum.

Prophetia, per quam aliqua supernaturalis veritas conspicitur secundum intellectualem veritatem est dignior illa, in qua veritas spernaturalis manifestatur per similitudinem corporalium rerum, secundum imaginariam visionem. 14. concl. 1. Ex Glos. in principio psalterij, quæ hoc docet. 2. Cùm finis prophetiæ sit manifestatio alicuius veritatis, quæ supra hominem existit, quanto huiusmodi manifestatio est potior, tanto prophetia est dignior, quia dignitas eorum, quæ sunt ad finem, præcipuè consideratur ex fine: sed manifestatio diuinæ veritatis, quæ fit per nudam contemplationem ipsius, potior est illa, quæ fit sub similitudine corporalium rerum, cùm magis appropinquet ad visionem patriæ, secundum quam veritas in essentia Dei videtur, ergo. 2a. Ex hoc etiam ostenditur mens prophetæ sublimior: sicuti patet in discipulo, qui veritatem nudè propositam capere potest. †3a. Quando supernaturalis veritas reuelanda est per similitudines corporales, tunc magis est propheta, qui vtrunque habet, scilicet lumen intellectuale, & imaginariam visionem, & sic intelligitur Augustin. non quod illa prophetia, in qua reuelatur nudè intelligibilis veritas, non sit omnibus potior. 4a. Visio imaginaria in cognitione prophetica non requiritur propter se, sed propter manifestationem intelligibilis veritatis: vnde tanto potior est prophetia, quanto minus ea indiget: quia in his, quæ propter se quæruntur, tanto virtus agentis potior est, quanto ad plura, & ad remotiora se extendit, sed in his, quæ quæruntur tamen propter aliud, quanto agens potest ex paucioribus & propinquioribus ad suum intentum prouenire, tanto videtur esse maioris virtutis. 5a. Nihil prohibet aliquid esse simpliciter melius, quod tamen minus propriè respicit alicuius prædicationem: & sic magis propriè dicuntur prophetæ qui videns

,rinseco exprimuntur. 9a. Etsi visio intellectualis non fiat per similitudines corporales, fit tamen per aliquam similitudinē ex Augu. quæ in reuelatione prophetica, vel immediatè à Deo imprimitur, vel à formis imaginatis resultat secundum adiutorium prophetici luminis. 10a Homo potest quidem formare quascunque formas imaginatas naturaliter: non tamen, vt sint ordinatæ ad repræsentandas intelligibiles veritates, quæ hominis intellectum excedunt.

Art. 3. Vtrum visio prophetica semper fiat cum abstractione à sensibus.

1a concl. Visio prophetica non semper fit cum abstractione à sensibus. Quia, vt dictum est, fit vel secundum influxum intelligibilis luminis, vel immissionem intelligibilium specierum, vel impressionem, aut ordinationem imaginabilium formarum, vel expressionem formarum sensibilium: sed non potest fieri abstractio à sensibus, quando aliquid repræsentatur per species sensibiles; siue diuinitus formatas, vt rubus ostensus Moysi, & scriptura ostensa Danieli; siue per alias causas productas, diuinitus tamen ad aliquid propheticè significandum ordinatas, vt Arca Noe: similiter non est necesse, vt fiat alienatio à sensibus exterioribus per hoc quòd mens prophetæ illustratur intelligibili lumine, aut formatur intelligibilibus speciebus; quia in nobis perfectum iudicium intellectus habetur per conuersionem ad sensibilia, ergo. 2a. Quando prophetica reuelatio fit secundum formas imaginarias, necesse est fieri abstractionem à sensibus: quæ quandoque est perfecta, scilicet vt nihil homo sensibus percipiat; quandoque imperfecta, vt scilicet aliquid percipiat, sed non planè discernat, quæ exterius percipit ab his, quæ imaginabiliter videt. 3a. Talis alienatio non fit in prophetis cum inordinatione naturæ, vt in furiosis: sed per aliquam causam ordinatam, vel naturalem, vt per somnum: vel spiritualem, vt per vehementiam contemplationis: vel virtute Act. 10. diuina rapiente. Ezech. c. 1. †4a. Cum mēs intēditur suo actu circa absentia, quæ sunt à sensibus remota, tunc propter vehementiam intentionis, sequitur alienatio à sensibus; sed cùm intenditur circa dispositionem, vel iudicium sensibilium, non oportet, quod à sensibus abstrahatur. 5a. Non semper quando mens prophetę inclinatur à superiori influxu ad aliquid iudicandū, fit alienatio à sensibus; sed solum, cùm eleuatur ad contemplandum aliqua sublimiora. 6a. Spiritus prophetarum dicuntur esse subiecti prophetis, quantum ad propheticam enunciationem: sed in ipsa reuelatione, potius ipsi subijciuntur spiritui prophetiæ. 1. Cor. 14.

Artic. 4. Vtrum prophetæ semper cognoscant ea, quæ prophetant.

Prophetæ, etiam veri, non omnia semper cognoscunt, quæ in eorum visis, aut verbis, aut factis Spiritus sanctus intendit. 1a concl. Quia in reuelatione prophetica, mouetur mens à Spiritu sancto, vt instrumentum deficiens, respectu principalis agentis, nō solum ad aliquid apprehendendum, sed etiam loquendum, vel faciendum, & quādoque ad omnia tria simul, quandoque ad duo, quandoque ad vnum tantum: sed quodlibet horum contingit esse cum aliquo cognitionis defectu: quia cùm mens prophetæ mouetur ad aliquid ęstimandū, vel apprehendendum, quandoque inducitur, vt solum apprehendat: quandoque vt etiam cognoscat, illud sibi esse diuinitus reuelatum: similiter aliquando ita mouetur ad aliquid loquendum, vt intelligat id, quod per illa verba Spiritus sanctus intendit, vt patet de Dauide: quandoque non in- 2. Reg. 22. telligit, vt patet de Caipha: similiter in agendo vel ita mouetur, vt intelligat quod agit, vt patet de Ierem. vel, vt non intelli- Cap. 13. gat, vt milites diuidentes vestimenta Christi, ergo. 2a. Propriè ad prophetiam pertinet quod aliquis cognoscat se moueri à Spiritu sancto ad aliquid æstimandum, vel significandum verbo, vel facto. Ex Augu. 12. super Ge. ad lit. ca. 9. & 2. Pet. 1. Habemus propheticum sermonem, &c. & hoc probant obiecta.

Quæstio 174. De diuisione prophetiæ.

Art. 1. Vtrum conuenienter diuidatur prophetia in prophetiam prædestinationis Dei, præscientiæ, & comminationis.

1a. concl. In Matt. ca. 1, ingl. ord. Conuenienter sic diuiditur prophetia. 1. Ex auctoritate Hieronym. qui sic distinguit. 2. Prophetia debet distingui secundum differentias obiecti, vnde species habituum, & actuum distinguuntur: sed huiusmodi est diuisio allata, ergo. Nam obiectum prophetiæ est id, quod est in cognitione diuina supra humanam facultatem: futurum autem est in diuina cognitione dupliciter, primo, prout est in sua causa; & sic accipitur prophetia comminationis, quæ non semper impletur; sed per eam pronunciatur ordo causæ ad effectum: secundo in seipsis, vt fienda ab ipso; & horũ est prophetia prædestinationis: vel vt fienda per liberum arbitrium hominis; & horum est prophetia præscientiæ, quæ potest esse bonorum, & malorum: at illa prædestinationis tantum bonorum, ergo. †2a. Præscientia, vt dicitur respectus futurorum euentuum, siue in seipsis, siue in suis causis communiter se habet ad omnem speciem prophetiæ: sed vt propriè dicitur præcognitio futurorum euentuum, vt in ipsis sunt, est species prophetiæ. 3a. Prophetia promissionis comprehenditur sub prophetia comminationis: quia eadem est ratio veritatis in vtraque. 4a. Isidor. li. 7. Etym. ca. 8. distinguit prophetiam secundum modum prophetandi, qui potest distingui, vel secundum potentias cognoscitiuas; vel secundum differentiam prophetici influxus: ideo secundum eum sunt septem genera, ecstasis, visio, somnium, per nubem, vox de cœlis, accepta parabola, & repletio Spiritus sancti.]

(∴)

Art. 2. Vtrum excellentior sit prophetia, quæ habet visionem intellectualem, & imaginariam, quàm ea, quæ habet visionem intellectualem tantum.

Prophetia, per quam aliqua supernaturalis veritas conspicitur secundum intellectualem veritatem est dignior illa, in qua veritas spernaturalis manifestatur per similitudinem corporalium rerum, secundum imaginariam visionem. 1a. concl. 1. Ex Glos. in principio psalterij, quæ hoc docet. 2. Cùm finis prophetiæ sit manifestatio alicuius veritatis, quæ supra hominem existit, quanto huiusmodi manifestatio est potior, tanto prophetia est dignior, quia dignitas eorum, quæ sunt ad finem, præcipuè consideratur ex fine: sed manifestatio diuinæ veritatis, quæ fit per nudam contemplationem ipsius, potior est illa, quæ fit sub similitudine corporalium rerum, cùm magis appropinquet ad visionem patriæ, secundum quam veritas in essentia Dei videtur, ergo. 2a. Ex hoc etiam ostenditur mens prophetæ sublimior: sicuti patet in discipulo, qui veritatem nudè propositam capere potest. †3a. Quando supernaturalis veritas reuelanda est per similitudines corporales, tunc magis est propheta, qui vtrunque habet, scilicet lumen intellectuale, & imaginariam visionem, & sic intelligitur Augustin. non quod illa prophetia, in qua reuelatur nudè intelligibilis veritas, non sit omnibus potior. 4a. Visio imaginaria in cognitione prophetica non requiritur propter se, sed propter manifestationem intelligibilis veritatis: vnde tanto potior est prophetia, quanto minus ea indiget: quia in his, quæ propter se quæruntur, tanto virtus agentis potior est, quanto ad plura, & ad remotiora se extendit, sed in his, quæ quæruntur tamen propter aliud, quanto agens potest ex paucioribus & propinquioribus ad suum intentum prouenire, tanto videtur esse maioris virtutis. 5a. Nihil prohibet aliquid esse simpliciter melius, quod tamen minus propriè respicit alicuius prædicationem: & sic magis propriè dicuntur prophetæ qui vi-

dent

dent per imaginariam visionem, quamuis illa prophetia sit nobilior, quæ est per intellectualem visionem, dummodo sit eadem veritas vtrobique reuelata, & lumen intellectuale infundatur ad cognoscendũ supernaturalia, alias contra accideret. 6a. Illustratio diuini radij in præsenti vita, nõ fit sine velaminibus aliquorum phantasmatum: quia homo non intelligit sine phantasmate; sed aliquando sufficiunt phantasmata, quæ communi modo à sensibus abstrahuntur, nec exigitur aliqua visio imaginaria; & sic, reuelatio prophetica dicitur fieri sine imaginaria visione.

Art. 3. Vtrum gradus prophetiæ poßint distingui secundum visionem imaginariam.

14.concl. Gradus prophetiæ propriè dictæ distinguuntur secundum imaginariam visionẽ. Medium enim diuersificat gradus cognitionis, vt patet in scientia, quia, & propter quid: sed visio imaginaria in cognitione prophetica, est quoddã medium; ergo. 2a. Prophetia in qua per lumẽ intellectuale reuelatur aliqua veritas per imaginariã visionem, medium gradum tenet inter illam, in qua reuelatur supernaturalis veritas sine imaginaria visione, & illam in qua per lumen intelligibile dirigitur homo ad ea cognoscenda, vel agenda, quæ pertinent ad humanam conuersationem. & quia ad prophetam magis spectat cognitio quàm operatio, infimus gradus prophetiæ est,
Iudic. 5. cùm quis exteriori instinctu mouetur ad aliquid faciendum, sicut de Samsone scribitur, irruisse super eum spiritum domini, &c. Secundus gradus est cùm quis exteriori lumine illuminatur ad cognoscendũ ea, quæ naturalem rationem non excedũt, & hi duo gradus non attingunt ad veram prophetiæ rationem, cùm non attingant supernaturalem veritatem. 3a. Prophetia quæ fit per imaginariam visionem, sic diuersificatur. 1. quia aliqua fit in somno, aliqua in vigilia: & hæc est maior & altior. nam maior ostenditur virtus luminis, quæ animam circa sensibilia occupatam rapit ad spiritualium contemplationem, quam quæ animam ab illis abstractam in dormiente illustrat. 2. ex parte signorum imaginabilium, inter quæ verba primum locum sortiuntur; vnde prophetia illa est altior, in qua propheta audit sibi loquentem, siue in vigilia, siue in somno, quam cùm videt res aliquid significantes 3. Ostẽditur altior esse gradus prophetiæ, quando propheta non solum videt signa verborum, vel factorum, sed videt etiam in vigilando, siue in dormiendo aliquem sibi colloquentem, vel aliquid demonstrãtem: quia per hoc magis appropinquatur ad causam reuelantem. Quarto ex parte eius, qui videtur: nam quo ille est maior, eo prophetia est altior: & maior est si ille, qui loquitur, videtur in specie Angeli, quàm si in specie hominis: & adhuc altior si videatur in specie Dei. 4a. Sed super omnes Isa. 6.
hos gradus est tertium genus prophetiæ, in quo intelligibilis veritas, & supernaturalis absque imaginaria visione ostenditur, quæ tamen excedit rationem prophetiæ propriè dictæ. †5a. Licet lumen intellectuale prôpter se requiratur in prophetia: tamen quia discretio illius non potest à nobis cognosci, nisi per aliqua signa imaginaria & sensibilia, ideo ex diuersitate imaginum perpẽditur diuersitas luminis. 6a. Non est inconueniens, quod vni, & eidem prophetæ fiat reuelatio diuersis vicibus, & secundum diuersos gradus: quia prophetia non est per modum habitus immanentis, sed per modum passionis transeuntis. 7a. Dicta, & facta non pertinent ad reuelationem propriè, sed ad denunciationem, quæ consequenter se habet ad prophetiam: vnde secundum illa, non debet sumi distinctio.

Art. 4. Vtrum Moyses fuerit excellentior omnibus prophetis.

Simpliciter Moyses fuit omnibus aliis 14.concl.
prophetis maior. 1. Deut. vlt. Non surrexit propheta vltra in Israel, sicut Moyses. 2. Quantum ad visionem intellectualem, quia vidit Dei essentiam, sicut Paulus, in raptu, vt Aug. inquit: Vnde dicitur Num. 12. quod palam, non per ænigmata vidit. 3. Quantum ad imaginariam visionem, quam, quasi ad nutum habebat, non solum audiens verba, sed etiam videns loquentem in specie Dei: non solum dormiẽdo, sed etiam vigilando: vnde dicitur, loquebatur ei facie ad faciem. 4. Quantum ad de-

Mal. 3. ad denunciationem: quia loquebatur toti populo ex persona Dei, quasi de nouo legē proponens: alij verò loquebantur quasi inducentes ad obseruantiam legis Moysis. 5. Quantum ad operationem miraculorum, quæ fecit toti populo infidelium. †2a. Prophetia Dauid attingit ex propinquo visionem Moysis, quantum ad visionem intellectualem, sed visio Moysis fuit excellentior, quantum ad cognitionem diuinitatis: Dauid verò clarius cognouit, & expressit mysteria incarnationis Christi. 3a. Miracula Iosue, qui fecit stare solem, &
Iosu. 10. Isa. qui fecit illum retrocedere, & suscita
Isa. 38. tio mortuorum, sunt maiora secundum
Eccl. 48. substantiam facti, sed miracula Moysis
2. Cor. 3. sunt maiora secundum modum faciendi, quia sunt facta toti populo. 4a Ioan Bapt. pertinet ad nouum testamentum, cuius ministri etiam ipsi Moysi præferuntur.

Art. 5. Vtrum aliquis gradus prophetiæ sit etiam in beatis.

14. concl. Beati non possunt dici prophetæ. 1. quia sermo prophetæ comparatur lucernæ lucenti in caliginoso loco: sed in beatis nulla est caligo, ergo. 2. prophetia importat visionem quandam alicuius supernaturalis veritatis, vt procul existentis, quod contingit, vel ex parte cognitionis, quia veritas supernaturalis non cognoscitur in seipsa, sed in aliquibus suis effectibus, vel per figuras corporalium rerum: vel ex parte videntis, quia non est totaliter in vltimam perfectionem adductus: sed neutro modo beati sunt procul, ergo. †2a. Visio Moysis, qua Dei essentiam vidit, fuit raptim per modum passionis, non autem permanens per modum beatitudinis, vt in beatis: ideo illa non totaliter amittit nomen prophetiæ. 3a. Reuelatio quæ fit Angelis, non habet nomen prophetiæ: quia fit eis non vt procul existentibus, sed vt Deo totaliter coniunctis. 4a. Christo nō competit prophetia, vt est comprehensor, sed vt viator. 5a. Quod legitur de Samuele, exaltauit vocem eius de terra in prophetia delere, &c. pertinet ad
Eccl. 46. rationem prophetiæ: quia Samuel nōdum peruenerat ad statum beatitudinis: vel dicendum est non fuisse animam Samuelis, sed Dæmonem sub eius persona loquentem.

Artic. 6. Vtrum gradus prophetiæ varientur secundum temporum processum.

Prophetica reuelatio qua in fide instruimur secundum temporum successum, est 14. concl.
variata, & creuit. Quia fides in duobus principaliter consistit, scilicet in vera Dei cognitione, & mysterij incarnationis Christi: iuxta primum prophetia creuit secundum tres temporum distinctiones, s. ante legem, sub lege, & sub gratia: nam ante legem Abraham, & alij patres prophetice instructi sunt de his quæ pertinebant ad fidem diuinitatis, præsertim de omnipotentia: sub lege vlterius de diuina simplicitate. vnde Moysi dictum est, ego dominus, qui apparui Abraham, Isaac & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum
Adonai non indicaui eis. Tempore gratiæ Exod. 6.
reuelatum est à Christo mysterium Trinitatis; cùm Apostolis dixit: Baptizantes eos in nomine Patris, &c. Et in singulis statibus prima reuelatio, vt reuelatio Abrahæ, Moysi, & Apostolis facta fuit excellētior alijs reuelationibus factis alijs in eodem statu: quia super illis primis fundatæ sunt reliquæ, vt reuelatio Iacob super illa Abrahæ, & reuelatio prophetarum super illa Moysis, & super reuelatione Apostolorum de fide vnitatis & trinitatis, fundata est tota Ecclesia. Quantum ad fidem incar
nationis, certum est, quod quanto fuerunt Matth. vlt.
Christo propinquiores, siue ante, siue post, vt plurimum plenius de hoc mysterio instructi fuere. Et de hoc intelligo Gregor. in primo arg. 2a quantum ad directionem humanorum actuum, prophetica reuelatio variata est secundum corporis processum, secundum conditionem negotiorum, quia quolibet tempore homines instructi sunt diuinitus de agendis prout expediebat ad electorum salutem. †3a. Tempore regum debuerunt prophetæ magis in populo Hebræo abundare, quia tunc non opprimebantur ab alienigenis: & ita oportebat per prophetas in agendis illum populum quasi liberum instrui. 4a. Illud, lex & prophetæ vsque ad Ioan. non ita intelligitur, quod post Ioan. non fuerint alij pro-

prophetæ, cùm multi post Christum prophetauerint, sed quod prophetæ pronunciantes Christi aduentum non potuerunt durare, nisi vsque ad Ioan. qui digito Christum demonstrauit.

Quæstio 175. De raptu.

Art. 1. Vtrum anima hominis rapiatur ad diuina.

14. concl. Arist. lib. 3. Eth. cap. 1. Raptus violentiam quandam importat, & violentum dicitur cuius principium est extra, nihil conferente eo, quod vim patitur: confert autem id quod in aliud tendit secundum suam inclinationem, vel voluntariam, vel naturalem, vnde qui rapitur, rapitur in id, quod est diuersum ab eo, in quod eius inclinatio tendit. 2a. Quæ diuersitas attenditur, vel quantum ad finē inclinationis, vt si lapis proijciatur sursum, aut anima rapiatur ad pœnas: vel quātum ad modū tendendi, vt si lapis citius deorsum proijciatur, quā sit eius motus naturalis, & anima abstraheretur à sensibilium apprehēsione, etiam si eleuaretur ad ea ad quæ naturaliter ordinatur: vt accidit in somno, qui est secundum naturam; sed non est propriè raptus. 3a. Abstractio à sensibilium apprehensione ad quæcum fiat, potest ex triplici caussa contingere. 1. Ex causa corporali, vt patet in ijs, qui ob aliquam infirmitatem alienationem patiūtur. 2. virtute dæmonum, vt in arreptitijs. 3. virtute diuina, & hoc modo hic de raptu loquimur. 4a. Anima hominis aliquando rapitur ad diuina. 1. Scio, ait Paul. hominem in Christo raptum, i. contra naturam eleuatum, ait Gloss. 2. Quandoque eleuatur à spiritu diuino ad aliqua supernaturalia cum abstractione à sensibus, secundum illud Ezech. Spiritus eleuauit me, & ita patitur violentiam, non ex parte termini, sed modi, quia eius naturalis processus est per sensibilia, ergo. 5a. Dicitur etiam aliquis rapi per alienationem ab his, quibus intendebat; vt cùm patitur euagationem mentis, præter propositum, sed impropriè. †6a. Est naturale homini, vt in diuina tendat, per sensibilium apprehensionē: at modus quo aliquis ad diuina rapitur per abstractionem à sensibus, non est naturalis. 7a. Quod mens eleuetur à Deo per raptum, non est contra naturam, sed supra facultatem naturæ: quia ad modum & dignitatem hominis pertinet, vt ad diuina tendat ex hoc, quod factus est ad imaginē Dei. 8a. Raptus potest dici coactio, si attēdatur modus operationis: non autem si attendatur terminus operationis, in quem natura hominis, & eius intentio ordinantur.

Psa. 49.

2. Cor. 12.

Cap. 8.

Art. 2. Vtrum raptus magis pertineat ad vim cognoscitiuam, quàm ad vim appetitiuam.

Raptus quantum ad id in quod quis rapitur, propriè loquendo, non potest pertinere ad vim appetitiuam, sed solum ad cognoscitiuam. 1. Ecstasis est, vt ait Gloss. cū quis aliqua reuelatione sursum assumitur: sed reuelatio pertinet ad vim intellectiuam, ergo. 2. Raptus est præter propriam inclinationem eius, quod rapitur: sed motus appetitiuæ virtutis est quædam inclinatio ad bonum appetibile, ergo ex hoc quod homo appetit aliquid, non rapitur, sed per se mouetur. 2a. Si raptus consideretur quantum ad suam causam, potest habere causam ex parte appetitiuæ virtutis: quia ex hoc ipso quod appetitus ad aliquid vehementer afficitur, potest contingere, vt ex violentia affectus homo ab omnibus alijs alienetur. 3a. Raptus habet etiam effectum in appetitiua virtute, vt cū quis delectatur in his ad quæ rapitur: vnde Apost. non solum dicit se esse raptum ad tertium cœlum, quod pertinet ad contemplationem intellectus, sed etiam in paradisum, quod pertinet ad affectum. †4a. Ecstasis potest ad vim appetitiuam pertinere, vt cùm alicuius appetitus tendit in ea, quæ extra ipsum sunt: & secundum hoc Dionys. inquit, diuinum amorem facere ecstasim: non sic raptus, qui supra ecstasim addit violentiam quandam: & si intelligatur de raptu, probat amorem esse causam raptus. 8a. Dupliciter homo secundum appetitum potest ferri extra seipsum: vel cùm appetitus intellectiuus totaliter in diuina tendit prætermissis his, ad quæ inclinat appetitus sensitiuus: vnde Paul.

14. concl. Gloss. Aug. in Psal. 115.

Cap. 4. de diu. nomin.

Paul viuo ego,&c.vel quando prætermisso appetitu superiori homo totaliter fertur in ea, quę pertinent ad appetitum inferiorem: & sic ille qui porcos pauit, sub semetipso cecidit.&iste excessus, vel ecstasis plus appropinquat ad rationē raptus, quā primus; quia appetitus superior est magis homini proprius: sed tamē quia ibi nō est violentia; quia voluntas potest resistere passioni, deficit à vera ratione raptus, nisi sit tam vehemens passio, quæ vsum rationis totaliter tollat. 6a. Non inconuenit, vt sicut ex amore, ita ex timore possit causari excessus: quia vt amor est motus appetitus respectu boni, ita timor est motus appetitus respectu mali.

Greg. li. 2. Dia. 6. c. 3.

Art. 3. Vtrum Paulus in raptu viderit Dei essentiam.

14. concl. Epi. 112. ca. 13 & 12. super Gen. Conueniētius dicitur, quod Paulus Deū per essentiam viderit. 1. Ex Aug. episto. ad Paulinam, vbi hoc docet. 2. Ex ipsis verbis Pauli, qui dicit se audijsse ineffabilia verba, quę non licet homini loqui: sed huiusmodi videntur ea, quæ pertinent ad visionem beatorum: quæ excedit statum viæ, secundum illud, oculus non vidit, &c. ergo. †2a. Mens humana diuinitus rapitur ad contemplandam primam veritatem, vel vt contempletur eam per similitudines quasdam imaginarias, & talis fuit excessus mentis, qui cecidit supra Petrum, vel vt contempletur diuinam veritatem per intelligibiles effectus, & sic fuit excessus Dauid: vel vt contempletur eam, in sua essentia, & talis fuit raptus Pauli, & Moysis: & id satis congruenter: quia vt Moyses fuit primus doctor Iudæorum, ita Paulus gentium. 3a. Paulus in tali raptu non fuit simpliciter beatus: quia lumen gloriæ, quod requiritur ad videndum Dei essentiam, non fuit meo per modum formæ permanentis, vt est in beatis. 4a. Paulus in raptu non habuit fidem actu, sed habitu: quia tantum habuit actum beatorum, sed non fuit beatus habitualiter. 5a. Nomine tertij cœli intelligitur aliquid corporeum: & sic tertium cœlum dicitur empyreum, respectu cœli siderei, & chrystallini. Vel per tertium cœlum intelligitur aliqua visio supermundana; quæ potest dici tertium cœlum, vel secundum ordinem potentiarum, scilicet sensus, imaginationis, & intellectus: vel secūdum ordinem cognoscibilium, vt cœlestium corporum, cœlestium spirituum, & Dei; vel secundum gradus cognitionis, qua Deus videtur ab Angelis, infimæ, mediæ, & supremæ hierarchiæ; & quia visio Dei non potest esse sine delectatione, ideo non solum dixit se esse raptum, vsque ad tertium cœlum ratione contemplationis; sed etiā in paradisum ratione delectationis consequentis.

1. Cor. 12. Isa. 64. Act. 10. Psal. 115.

Art. 4. Vtrum Paulus in raptu fuerit alienatus à sensibus.

Impossibile est, quod homo in statu viæ videat Deum per essentiam, sine abstractione à sensibus. Nisi ab hac vita, ait August. quisque quodammodo moriatur, siue omnino exiens à corpore, siue alienatus à corporis sensibus in illam non vehitur visionem. 2. Cùm intellectus humanus non conuertatur ad intelligibilia, nisi mediantibus phantasmatibus, quæ per species intelligentes à sensibus accipit, necesse est, quod in omni operatione in qua abstrahitur à phantasmatibus, quod abstrahatur à sensibus: intellectus autem hominis in statu vitæ necesse est, quod à phantasmatibus abstrahatur, si videas Dei essentiam, quæ nec per aliquod phantasma, nec per species intelligibiles repræsentari potest, & ita oportet, cùm eleuetur ad altissimam Dei visionem, vt totaliter in Deum feratur, & nihil aliud intelligat ex phantasmatibus, ergo. †2a. In beatis, diuinam essentiam videntibus non fiet abstractio à sensibilibus, quia in eis erit redundantia ab intellectu ad inferiores vires, vsque ad corpus, nō sic in via. 3a Christus dū erat viator, videbat diuinā essentiam, absque abstractione à sensibus, quia erat glorificatus per habituale lumen gloriæ; non sic cęteri viatores. 4a. Paulus post visionem diuinæ essentiæ eorum quæ viderat, essentiæ memor fuit per aliquas species intelligibiles habitualiter in eius intellectu relictas.

1. concl. lib. 12. super Gen. ad lit. c. 26.

Art. 5. Vtrum anima Pauli in statu illo fuerit omnino à corpore separata.

12. concl. Epist. 112. Quia in raptu eleuatur homo ab eo, quod est secundum naturam, ad id quod est supra naturam, oportet in eo conside rare, quid sit homini secundum naturam, & quid in eo fiat diuina virtute supra natu ram. 2a. Ex hoc quod anima corpori tanquam naturalis forma vnitur, habet habitudinem naturalem, vt intelligat per conuersionem ad phantasmata; quod non au fertur diuina virtute in raptu: nec ita anima separatur à corpore, vt non vniatur quasi forma, quia per raptum non mutatur hominis status. 3. In raptu Pauli fuit ne cessarium intellectum eius abstrahi à phātasmatibus, & sensibilium perceptione. Quare manente hominis statu, remouetur actualis contrauersio ad phantasmata, ne impediatur conuersio ad id, quod omnia phantasmata excedit. †4a. Paulus in illo raptu peregrinabatur ad dominum, quantum ad statum: quia adhuc erat in statu viatoris; sed non quantum ad actum, quo videbat Deum. 5a Potentia animæ nō eleuatur virtute naturali supra modū conuenientem eius essentiæ, sed virtute diuina potest altius eleuari. 4 a. Non requiritur ad raptū abstractio à viribus animæ vegetabilis, quia hæ vires non operantur ex intentione animæ, vt vires sensitiuæ.

Artic 6. Vtrum Paulus ignorauerit, an anima eius fuerit à corpore separata.

1a. concl. 2. Cor. 12. Paulus in raptu ignorauit an anima ipsius fuerit à corpore separata. 1. siue in corpore, an ipse, siue extra corpus nescio, Deus scit. 2 Ex August. qui longam disputationem concludit, Restat ergo fortasse, vt hoc ipsum eum ignorasse intelligamus, &c. Sed veritatem huius quæstionis oportet sumere ex verbis Apost. qui dicit se aliquid scire. s. se raptum esse vsque ad tertiū cœlum, & aliquid ignorare. s. an in corpore, an extra corpus: quod dupliciter potest intelligi. primo, vt quod dicitur, siue in corpore, non referatur ad ipsum esse hominis rapti, quasi ignorauerit an anima eius esset in corpore; sed ad modum raptus, vt s. ignorauerit an corpus eius fuerit simul raptum cum anima quem sensū reijcit August. ex hoc, quod Apost. dicit, se esse raptum ad tertium cœlum. Secundo, quod Apost. sciuerit se esse raptum secundum animam, & non secundum corpus; nesciuerit tamen qualiter se haberet anima ad corpus: circa hoc aliqui dicūt, quod sciuit animam suam esse corpori vnitam, tanquam formam, sed quod nesciuit an passus esset alienationem à sensibus, vel ab operibus animæ vegetabilis: sed hoc est falsum; quia hęc non potuit ignorare, ex quo sciuit se esse raptū vnde relinquitur, quod nesciuerit an anima eius esset corpori vnita vt forma: & hoc sequitur Aug. †2a. Cū Apost. dicit, scio hominem, &c. accipit hominem pro parte hominis, per synecdochem; quo modo præcipuè accipitur anima, quæ est præstantior 3a. Apostolus sciuit, vel illud cœlum esse aliquid corporeum, vel aliquid incorporeum à se visum in illo cœlo; cùm id potuerit fieri per intellectum eius, etiamsi anima non esset à corpore separata. 4a. Visio Pauli in illo raptu, fuit similis visioni beatorum, quantum ad id quod videbatur: sed dissimilis quantum ad modum videndi: quia non ita perfectè vidit sicut sancti vident.

Lib. 12 super Gen. ad lit. c. 2.

Loc. cit.

Aug. super Gen. ad lit. li. 12. c pen.

Quæstio 176. De gratijs datis, quæ pertinent ad locutionem.

Artic. 1. Vtrum illi qui consequebantur donum linguarum loquerentur omnibus linguis.

1. concl. Apostoli per donum linguarum loquebantur omnibus linguis. 1. Spiritus sanctus, ait Gregor. super discipulos in igneis linguis apparuit, & eis omnium linguarū scientiam dedit. 2. Primi discipuli Christi ad hoc fuerunt electi, vt per vniuersum orbem discurrentes fidem eius vbique prædicarent: sed non erat cōueniens, vt qui mittebantur ad alios docendos, indigerent ab alijs instrui qualiter loquerentur, vel quæ alij loquerentur, intelligerent, præsertim cùm ad infideles mitterentur, & essent pauperes, & impotentes, nec reperijssent, qui eorum verba alijs fideliter interpretarentur, ergo. †2a. Manifestatio spiritus datur ad vtilitatem: vnde sufficienter Paulus, & alij

Rom. 30. in Euang.

Act. 2.

Matth. vlt

alij Apostoli fuerunt instructi in linguis, quantum requirebatur ad fidei doctrinā: sed quantum ad ea quæ superadduntur humana arte ad ornatum, Apostolus instructus erat in propria lingua, non autem in aliena. 3a. Quamuis fieri potuisset, quod per vnam linguam loquentes Apostoli ab omnibus intelligerentur: tamen conuenientius fuit, quod ipsi omnibus linguis loquerentur: quia id pertinebat ad perfectionem scientiæ ipsorum, per quam non solum loqui, sed etiam intelligere poterant, quæ ab alijs dicebantur. 4a. Christus non est locutus linguis omnium, licet linguarū haberet scientiam, quia vni soli genti prædicaturus erat.

Art. 2. Vtrum donum linguarum sit excellentius quàm gratia prophetiæ.

1a. concl. 1. Cor. 14. Donum prophetiæ excedit donum linguarum. 1 Ex Apost. maior est, qui prophetat, quàm qui loquitur variis linguis. 2. Donum linguarum refertur ad diuersas voces proferendas, qui sunt signa alicuius intelligibilis veritatis: sed donum prophetiæ consistit in ipsa illuminatione mentis ad cognoscendam intelligibilem veritatem, ergo. Donum prophetiæ pertinet ad rerum cognitionem, quæ est nobilior, quàm cognitio vocum, ad quam pertinet donum linguarum. 4. Donum prophetiæ est vtilius primum ad Ecclesiæ ædificationem: deinde, quantum ad ipsum loquentem, quia si loqueretur diuersis linguis, sine rerum intelligentia mens eius non ædificaretur: rursus per donum linguarum loquentes reputantur quandoque insani, sed prophetæ infideles conuincunt. Act. 2. †2a. Donum linguarum pertinet quidem ad perfectionem operationis Spiritus sancti donū prophetiæ, nec inde fit, vt sit excellentius, prophetia, licet pertineat ad nouum testamentum, in quo fuit etiam reuelatio: quia 1. Cor 4. etiam visio imaginaria pertinet ad excellētiam prophetiæ, & tamen non est excellētior lumine intelligibili. 3a. Per donum prophetiæ ordinatur homo ad Deum secundum mētem, quod est nobilius, quàm ordinari secundum vocem, quod fit dono linguarum. 4a. Quod prophetia in statu imperfectionis huius vitæ non possit haberi per modum habitus perfectè, vt donū linguarum, contingit ex eius perfectione: quia se extendit ad omnia supernaturalia cognoscenda. 5a. Licet interpretatio sermonum postponatur dono linguarum: tamen est illo perfectior: quia potest reduci ad prophetiam, prout mens illuminatur ad intelligenda, & exponenda quæ sunt in sermonibus obscura.

Quæstio 177. De gratia gratis data, quæ consistit in sermone.

Art. 1. Vtrum in sermone consistat aliqua gratia gratis data.

1a. conc. Etiam in sermone consistit aliqua gratia gratis data. 1. Eccl. 6. lingua gratiosa in bono homine abundabit: sed bonitas est ex gratia, ergo 2. Gratiæ gratis datæ dantur in vtilitatem aliorum: sed cognitio, quam quis à Deo accipit in vtilitatem alterius conuerti non posset, nisi mediante locutione, ergo cùm Spiritus sanctus non deficiat in aliquo quod pertinet ad Ecclesiæ vtilitatem, prouidet membris ecclesiæ etiam in locutione; non solum, vt quis sic loquatur, vt à diuersis possit intelligi, quod pertinet ad donum linguarum; sed etiam quod efficaciter loquatur, quod pertinet ad gratiam sermonis: & hoc. 1. ad instruendum intellectum, quod fit dum quis sic loquitur, vt doceat. 2. ad mouendum affectū, vt scilicet libenter homines audiant verbum Dei. 3. ad hoc vt homo amet ea quæ verbis significantur, & velit ea implere, scilicet cùm quis sic loquitur, vt auditorem flectat. †2a. Rhetorica perficit sermonem modo naturali: sed Spiritus sanctus excellentius operatur per gratiam sermonis id quod potest ars operari inferiori modo. 1. Cor. 4. 3a. Cùm Paul. ait, non in sermone est regnum Dei, loquitur de sermone, qui innititur humanæ eloquentiæ absque virtute Spiritus sancti. 4a. Gratia sermonis datur alicui ad vtilitatem aliorum: vnde quandoque subtrahitur propter auditoris culpam, quandoque propter culpam loquentis: non tamen bona opera vtriusque merentur directè hāc gratiam, sed solum tollunt huius gratiæ impedimenta. 5a Non oportuit ponere sermonem fidei, sed sufficit

ficit ponere sermonem scientiæ, vel sapientiæ, per quam fit manifestatio.

Art. 2. Vtrum gratia sermonis sapientiæ, & scientiæ pertineat etiam ad mulieres.

14. concl. 1. Cor. 14. 1. Timot. 2. Vti sermone publicè alloquendo totam Ecclesiam, mulieri non permittitur. 1. Mulieres in Ecclesia taceant, ait Paul. 2. ex conditione fœminei sexus, qui debet esse subditus viro. 3. ne animi hominum alliciantur ad libidinem. 4. quia communiter mulieres non sunt in sapientia perfectę, vt eis possit conuenienter publica doctrina committi. 2a. Vti sermone priuatè ad vnum, vel paucos familiariter colloquendo, potest competere mulieribus, & sic eis conceditur gratia sermonis Prou. 4. vnigenitus fui coram matre mea, & docebat me. vnde patet ad primum. 3a. Gratia prophetiæ cõceditur mulieribus, quia attenditur secundum mentem illuminatam à Deo. ex qua parte non est sexuum differentia: sed gratia sermonis pertinet ad instructionem hominũ, inter quos differentia sexus inuenitur. 4a. Mulieres, si gratiam sapientiæ aut scientiæ habeant, possunt eam administrare secundum priuatam doctrinam, non autem publicam.

Quæstio 178. De gratia miraculorum.

Art. 1. Vtrum sit aliqua gratia gratis data ad miracula facienda.

1a. concl. 1. Cor. 12. Operatio miraculorum pertinet ad gratiam gratis datam 1. Paul. cõnumerat eam alijs gratijs gratis datis, ergo. 2. Vt oportet notitiam, quàm quis diuinitus accipit, in notitiam aliorum deduci, & per donum linguarum, & per gratiam sermonis; ita necesse est, vt sermo prolatus confirmetur, vt credibilis fiat, quod fit operatione miraculorum: quia naturale est homini, vt veritatem intelligibilem per sensibiles effectus comprehendat, & Spiritus S. sufficienter prouidet Ecclesiæ in his, quæ sunt vtilia ad salutem, ad quod ordinãtur gratiæ gratis datæ, ergo vt ductu naturalis rationis homo peruenit ad aliquam Dei notitiam per effectus naturales: ita per supernaturales effectus, qui miracula dicuntur, in aliquam supernaturalẽ cognitionẽ credendorum inducetur. †2a. Impossibile est, quod principium operandi miracula sit aliqua qualitas habitualiter manens in anima: quia operatio virtutum se extendit ad omnia, quæ supernaturaliter fieri possunt: quorum causa est diuina omnipotentia, quæ non potest homini communicari. Contingit autem miracula facere, vel præcedente oratione, vel Deo ad nutũ hominis operante, in quibus omnibus Deus principaliter operatur. 3a. Quæ fiunt à spiritu immundo, licet quandoque fint vera miracula, vt cùm Magi Pharaonis fecerunt veras ranas: tamen non habent veram rationem miraculi, quia fiunt virtute naturalium causarum. 4a. In miraculis attenditur & id, quod fit, secundum quod miracula dicuntur virtutes, & illud propter quod fiunt, scilicet, ad manifestãdum aliquid supernaturale, & secundum hoc dicuntur signa. 5a. Gratia sanitatum commemoratur seorsum; quia per eam confertur homini aliquod beneficium præter beneficium commune, quod exhibetur in omnibus miraculis, vt scilicet homines adducantur in Dei notitiam. 6a. Operatio miraculorum attribuitur fidei, quia ordinantur ad fidei manifestationem; & quia procedit ex omnipotentia Dei, cui innititur fides, est tamen necessaria præter fidẽ operatio miraculorum ad fidei manifestationem. Art. 9. Greg. lib. 2. dial. cd. 30.

Art. 2. Vtrum mali possint miracula facere.

Miraculorum aliqua sunt non vera, sed fantastica facta, quibus scilicet ludificatur homo, vt videatur ei aliquid, quod nõ est. 1a. concl. 2a. Aliqua sunt vera facta, sed non habent verè rationem miraculi, cùm fiant virtute naturalium causarum, & hæc possunt fieri à dæmone. 3a. Vera miracula sola virtute diuina fiunt ad hominum vtilitatem, quod contingit dupliciter. 1. Ad veritatis prędicatæ confirmationem, & sic possunt miracula fieri per quemcunque qui veram

fidem

Matth. 7. fidem prædicat, & nomen Christi inuocat, etiamsi sit malus: Vnde Apost. si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, caritatem autem non habuero, &c. idem docet Hieron. super illud, Nonne tu nomine tuo prophetauimus, &c. 2. Ad demonstrationem sanctitatis alicuius, quam Deus alijs vult proponere in exemplum virtutis, & hęc non fiunt nisi à sanctis, vel in vita, vel post mortem, siue per eos, siue per alios etiam malos quia nihil prohibet per aliquem peccatorem miracula fieri ad inuocationem alicuius sancti. †4a. Quia oratio in impetrando non innititur merito, sed diuinæ misericordię, quæ etiam malos se extendit, ideo & mali possunt miracula facere: & per orationem ea
Isa. 2. impetrare. 5a. Fides sine operibus dicitur mortua, quantum ad credentem, qui per eam non viuit vita gratiæ: nihil tamen prohibet quin Deus possit agere per fidem hominis peccatoris instrumentaliter. 6a.
Aug. libr. 84. q. q. 79 Magi faciunt miracula per priuatos contractus cum dæmonibus, boni Christiani per publicam iustitiam: mali per signa publicæ iustitiæ, nunquam tamen mali in testimonium sanctitatis, quam non habent, nec ad confirmationem falsæ doctrinæ, quam docent. 7. Ad miracula facienda, non semper requiritur gratia gratum faciens; vnde non inconuenit malos miracula facere, quæ non possunt boni, qui sunt Deo coniunctiores.

Quæstio 172 De vita actiua, & contemplatiua.

Art. 1. Vtrum vita conuenienter diuidatur per actiuam, & contemplatiuam.

1a. concl. Vita hominis conuenienter diuiditur per actiuam & contemplatiuam. 1. Duę ait
Hom. 14. in Ezech. Greg. sunt vitæ, in quibus nos Deus, &c. 2. Vita vniuscuiusque hominis videtur esse id, in quo maximè delectatur, & cui maximè intendit; quia vnumquodque viuens ostēditur viuere ex operatione sibi maximè propria, ad quam maximè inclinatur: sed quidam homines præcipuè intēdunt contemplationi veritatis, quidam exterioribus actionibus, ergo. †2a. Viuere viuentibus Arist. li. 2. de an. tex. 37. est esse, ex eo quod viuentia per hoc, quod habent esse, per suam formam tali modo operantur. nam propria forma vniuscuiusque faciens ipsum esse in actu, est principium operationis propriæ ipsius. 3 Allata diuisio non est vitæ vniuersaliter sumptæ, quæ non diuiditur primo per differētias posteriores: sed est vitæ hominis, qui speciem sortitur ex hoc, quod habet intellectum, vnde eadem est diuisio intellectus & vitæ humanæ. 4a. Contemplatio habet quietem ab exterioribus motibus: nihilominus etiam ipsum contemplari est quidam motus intellectus, prout quælibet operatio est motus, & motus est actus perfecti: vnde nihil prohibet quod vita, quę importat motum, diuidatur modo dicto.

Art. 2. Vtrum vita sufficienter diuidatur per actiuam, & contemplatiuam.

Vita sufficienter diuiditur per actiuam 1a. concl. & contemplatiuam. Istæ duæ vitæ significantur per duas vxores Iacob, s. per Liam Greg. lib. 6. Mor. c. 28. & Rachelem, & per Martham & Mariam: sed non esset cōgrua significatio, si essent plures, ergo. 2 Hæc diuisio datur de vita humana, quæ attenditur secundum intellectum: sed intellectus diuiditur per actiuum & contemplatiuum; quia finis intellectiuæ cognitionis, vel est ipsa cognitio veritatis: quod pertinet ad intellectum speculatiuum, vel aliqua actio, quod pertinet ad intellectum actiuum, ergo. †2a. Vita voluptuosa ponit finem in delectatione corporali. quæ cùm sit communis nobis, & brutis, dicitur vita bestialis, & ideo non ponuntur in prædicta diuisione. 3a. Illud tertium genus vitæ, quod August. addit ex vtroque compositum, comprehenditur sub eisdem. 4a Omnia humana studia si sint in cognitione veritatis, pertinent ad vitam contemplatiuam: si in actione, ad vitam actiuam: præter ea, quæ ad vitam voluptuosam, ratione dicta.

(. .)

Quæstio 180. De vita contemplatiua.

Art. 1. Vtrum contemplatiua nihil habeat in affectu, sed totum in intellectu.

14. concl. Vita contemplatiua quantum ad essentiam actionis pertinet ad intellectum; sed quantum ad id, quod mouet ad exercendũ huiusmodi actum, pertinet ad voluntatẽ. Vita enim contemplatiua dicitur esse eorum, qui principaliter intendunt contemplationi veritatis: sed intentio est actus voluntatis, cùm sit de fine, qui est voluntatis obiectum; ergo contemplatiua essentialiter pertinet ad intellectum, motiuæ verò ad affectum. 2a. Pertinet etiam ad voluntatem terminatiuè. Nam voluntas mouet ad aliquid inspiciendum, vel propter amorẽ rei visæ; vbi enim est thesaurus ibi & cor, vel propter amorem ipsius cognitionis; Hom. 14. in Ezech. vnde Gregor. ponit contemplatiuam etiã in caritate: sed quisque delectatur cùm adeptus fuerit, quod amat, ergo vita contemplatiua terminatur in delectationem, quæ est in affectu. †3a. Ex hoc quod veritas est finis contemplationis, habet rationem boni appetibilis, & amabilis, propter quod Greg. hom. 14. in Ezec. pertinet ad affectum. 4a. Ad visionem Dei, quæ pertinet ad contemplatiuam, incitat amor ipsius, quod pertinet ad voluntatem. 5a. Vis appetitiua, non solum mouet corporalia membra ad exteriores actiones, sed etiam intellectum ad operationem contemplationis. Itaque non consistit in solo intellectu.

Artic. 2. Vtrum virtutes morales pertineant ad vitam contemplatiuam.

14. concl. Virtutes morales non pertinent essentialiter ad vitam contemplatiuam. 1. Virtutes morales ordinantur ad exteriores 6. moral. c. 28. actiones: sed contemplatiua ex Greg quiescit ab exteriori actione, ergo. 2. Finis cõtemplatiuæ est consideratio veritatis: sed lib. 10. Eth. c. 7. virtutes morales pertinẽt ad fœlicitatem actiuam ex Arist. ergo. 2a. Dispositiuæ virtutes morales pertinent ad vitam contemplatiuam, quia actus contemplationis impeditur per vehementiam passionum, & per tumultus exteriores: sed virtutes morales impediunt vehementiam passionum, & sedant tumultus exteriores, ergo. †3a. Vita contemplatiua habet motiuum ex parte affectus, & secundum hoc Grego. ait dilectionem Dei & proximi requiri ad contẽplatiuam: non tamen essentialiter 4a. Ex eo, quod pax & cordis munditia, ducant ad visionem Dei, solùm sequitur, virtutes morales dispositiuè pertinere ad contemplationem. 5a Pulchritudo per se & essentialiter inuenitur in vita contemplatiua, quæ consistit in actu rationis: in virtutibus moralibus non est nisi participatiuè: quia pulchritudo consistit in quadam claritate, & debita proportione, quæ radicaliter est in ratione.

Art. 3. Vtrum ad vitam contemplatiuam pertineant diuersi actus.

Contemplatiua vita vnum habet actũ, in quo finaliter perficitur, s. contemplationem veritatis, à quo vnitatem habet. 1. concl. 1. Vita hic dicitur operatio: ergo si plures essent operationes, essent plures vitæ contemplatiuæ, quod est falsum. 2 Licet habeat diuersos actus antecedentes, qui vel pertinent ad acceptionem principiorum, vel ad deductionem principiorum in veritatem eius, cuius cognitio quæritur: quia homo non simplici apprehensione veritatem intuetur, vt Angelus, sed quodam processu ex multis: tamen vltimus, & completiuus actus huius vitæ est vnus, scilicet contemplatio veritatis, ergo. †2a. Cogitatio pertinet ad multorum inspectionem, ex quibus aliquis colligere intendit vnam simplicem veritatem: meditatio autem ad processum rationis ex principijs aliquibus pertingentibus ad veritatis alicuius contemplationẽ: at contemplatio pertinet ad ipsum simplicem intuitum veritatis. Vnde cogitatio, & meditatio quæ à contemplatione distinguuntur, ad eam Rich. de contempl. c. 4. pertinent, vt actus antecedentes. 3a. Speculatio ad meditationem reducitur: quia dici-

dicitur à speculo: videre autem aliquid per speculum est videre causam per effectum, in quo eius similitudo relucet. 4a. Admiratio consequitur contemplationem primæ veritatis; ideo Bern. ait, quod prima, & maxima contemplatio est admiratio maiestatis: non quod ipsa contemplatio sit plures actus. 5a. Homo ad cognitionem veritatis pertingit, vel per ea quæ ab alio accipit, & tūc, si à Deo, est necessaria oratio, si ab homine, auditus, vel locutio, vel per propriū studium, & sic requiritur meditatio: vnde hæc non pertinent ad actum contemplationis, sed ad hoc, vt ad contemplationem deueniatur.

Artic. 4. Vtrum vita contemplatiua solum cōsistat in contemplatione Dei, an etiam in consideratione cuiuscunque veritatis.

14. concl. lib. 6. mor. ca. 28. lib. 1. de Trin. c. 8. Principaliter ad vitam contemplatiuā pertinet contemplatio diuinæ veritatis. 1. In contemplatione, ait Greg. principium quod est Deus, quęritur. 2. Huiusmodi contemplatio est finis totius humanæ vitæ: vnde August. Contemplatio Dei promittitur nobis actionum omnium finis, &c. verùm in hac vita ista contemplatio competit nobis imperfectè per speculum in ænigmate. 2a. Contemplatio diuinorum effectuum, secundario ad vitam contemplatiuam pertinet. Quia per eos in Dei contēplationem manuducimur, secūdum illud, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, &c. Idem docet August. Vnde quatuor ad contemplatiuam vitam pertinent, scilicet virtutes morales: alij præter contemplationem: contemplatio diuinorum effectuum & contemplatio diuinæ veritatis. †3a. David quærebat cognitionem operum Dei, Psalm. 138. vt ex hoc manu duceretur ad Deum; non vt principaliter hæc contemplaretur. 4a. Sex assignantur gradus, quibus per creaturas in Dei contemplationem ascenditur, scilicet perceptio sensibilium: progressus à sensibilibus ad intelligibilia: dijudicatio sensibilium secundum intelligibilia: absoluta consideratio intelligibilium in quæ per sensibilia deuenitur: contemplatio intelligibilium, quæ tantum ratione capi possunt: & contemplatio intelligibilium quæ nec ratio percipere potest: quæ pertinet ad sublimem contemplationem primæ veritatis, in qua finaliter contemplatio perficitur, & secundum hęc Richardus sex enumerat contemplationum species. 5a. Vltima perfectio intellectus est veritas diuina, propter quam aliæ veritates perficiunt intellectum.

Artic. 5. Vtrum vita contemplatiua secundum statum præsentis vitæ posit pertingere ad visionem diuinæ essentiæ.

Contemplatio præsentis vitæ nullo modo potest pertingere ad videndam Dei essentiam: si homo consideretur in vita prout actualiter sensibus corporis viuit. Ita docet Grego. qui ait neminem posse ita contemplatione proficere, vt possit oculos mentis in radios diuini luminis infigere. & Augu. nemo videns Deum, viuit ista vita, qua mortaliter viuimus in istis sensibus corporis, &c. 2a. Posset contemplatio huius vitæ pertingere ad diuinam essentiam quando quis esset in hac vita potentialiter tantum, & non secundum actum, prout eius anima esset corpori coniuncta, vt forma, ita tamen quod non vteretur corporis sensibus, neque imaginatione, vt accidit in raptu in visione Pauli. & hic est supremus gradus contemplationis præsentis vitæ †3a. Quod Iacob dicit, vidi Deum facie ad faciem, intellige vidisse formam imaginariam per quam Deus ei locutus est. 4a. Contemplatio humana in hac vita non potest esse sine phantasmatibus, quia hoc est naturale homini, tamen intellectualis cognitio non sistit in phantasmatibus; sed in eis contemplatur puritatem intelligibilis veritatis, etiam in ijs, quæ per reuelationem cognoscimus: & sic viri contemplatiui ex Greg. non trahunt secum rerum corporalium vmbras: quia in eis non sistunt. 5a. Cùm Greg. ait animæ videnti creatorem, &c. non vult significare, quod B. Benedictus Dei essentiā viderit, sed quod per illustrationem diuini luminis de facili possunt quæcunque videri.

[Right margin notes: 14. concl. Hom 18. in Ezec. li. 12. super Gen ad lit. c. 27. — Gen. 32. — lib. 6. mor. c 26. lib. 2. dial. c. 34.]

Art. 6. Vtrum operatio contemplationis conuenienter distinguatur per tres motus circularem, rectum, & obliquum.

12. conc. Conuenienter operatio contemplationis distinguitur per tres motus, scilicet circularem, rectum, & obliquum 1. ex Dion. 4. ca. de diuin. nom. 2 Cum per sensibilia in cognitionem intelligibilium deueniamus, & & operationes sensibiles sine motu non fiant, inde est, quod operationes intelligibiles, quasi motus quidam describuntur: & secundum similitudinem diuersorum motuum, earum differentia assignatur: sed in motibus corporalibus tres potissimum differentiæ assignantur, nam alius est circularis, secundum quem aliquid mouetur vniformiter circa idem centrum: alius rectus, secundum quem aliquid procedit ab vno ad aliud: tertius obliquus quasi compositus ex vtroque: ideo in operationibus intelligibilibus, quod simpliciter habet vniformitatem attribuitur motui circulari; & secundum, quo proceditur ab vno in aliud, motui recto; at operatio quæ habet aliquid vniformitatis simul cum processu ad diuersa, motui obliquo, ergo † 2a. Motus intelligibilium operationum non opponuntur quieti, sed ad ipsam quietem contemplationis pertinent 3a. Homo conuenit intellectu cum Angelis in genere, sed vis intellectiua multo altior est in illis, quam in homine, & ideo hi motus alio modo assignantur in hominibus, alio in Angelis, vt declarat Dionys. 4a. Omnes illæ diuersitates motuum quæ accipiuntur secundum differentiam eius, quod est sursum, deorsum, dextrorsum &c. quas assignat Richardus, continentur sub motu recto, vel obliquo: nam per eas designatur discursus rationis.

Art. 7. Vtrum contemplatio delectationem habeat.

12. concl. Contemplatio redditur delectabilis dupliciter, primo ratione operationis, quia vnicuique delectabilis est operatio sibi conueniens secundum propriam naturam, vel habitum: sed contemplatio veritatis competit homini secundum suam naturam, vt rõnalis est, & adhuc magis fit hoc delectabile habenti habitum sapientiæ, vel scientiæ, quo fit vt homo sine difficultate contempletur, ergo. 2. ex parte obiecti, prout aliquis rem amatam contemplatur. 2a. In vita contemplatiua non solũ est delectatio ratione cõtemplationis, sed etiam ratione amoris diuini, & quantum ad vtrũque eius delectatio omnem humanam delectationem excedit: quia vita cõtemplatiua præcipue consistit in contemplatione Dei, ad quam mouet caritas; quæ omnem amorẽ superat. † 3a. Et si vita contemplatiua essentialiter consistat in intellectu: tamen habet principium in affectu, & quia finis respondet principio, inde est quod finis, & terminus vitę contemplatiuę sunt in affectu, in quo consistit delectatio. 4a. In contemplatione est contẽtio, & certamen, non ex contrarietate veritatis, quã contemplamur, vnde impediretur delectatio; sed ex defectu nostri intellectus, & corporis, quod animam aggrauat, & ad inferiora trahit: vnde solum tollitur delectatio perfecta, quę erit in patria, & licet in hac vita sit imperfecta, est tamẽ lõge maior omni alia delectatione quantũuis perfecta, ob excellentiam rei contemplatæ. 5a. Iacob post contemplationem vno pede claudicabat: quia necesse est, vt debilitato amore seculi, qui significatur per vnum pedem, conualescat aliquis ad amorem Dei, qui per alterum pedem significatur. Hom. 4 in Ezech. Sap. 9. Arist. li. 1. de par. ani c. 5. Greg. homi. 14. in Ezech

Art. 8 Vtrũ vita contemplatiua sit diuturna.

12. concl. Vita contẽplatiua secundum se diuturna est. 1 Mariam optimã partẽ elegit, quę non auferetur ab ea. 2. quia versatur circa incorruptibilia, & immobilia. 3. quia non habet contrarietatem, eã delectationi, quę est in considerando nihil contrariatur. 2a. Est etiam diuturna quoad nos 1 Quia cõpetit nobis secundum actionem incorruptibilis partis. s. animæ 2 quia in operibus contemplatiuæ corporaliter non laboramus; vnde magis continue in illis persistere possumus. † 3a. Licet modus contemplandi non sit idem hic, & in patria: tamen vita cõtemplatiua dicitur manere ratione caritatis, in qua habet principium, & finẽ. 4a. Et si contemplatio quantum ad sui sũmũ diu durare nõ possit: tamẽ quãtũ ad alios, contẽplationis actus diu durare potest. 5a. Arist. ait vitam cõtemplatiuã esse supra homi- Luc. 8. Aristo. 1. Topic. c. 19.

hominem, non quod non sit ei conna u ralis; sed quia competit ei secundum illud quod habet diuinum, scilicet secundum intellectum incorruptibilem, & æternum.

Quæstio 181. De vita actiua.

Art 1. Vtrum omnes actus virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam.

12. concl. lib. 3 de sum bono cap. 15. Virtutes mortales pertinent essentiali ter ad vitam actiuam. 1. In vita actiua prius per exercitium boni operis cuncta exhaurienda sunt vitia, ex Isid. vitia non tolluntur nisi per actus virtutum moralium, ergo. 2. Virtutes morales ordinantur ad operandum: sed operatio est finis vitæ actiuæ, ergo. nam genera vitæ sumũtur secundum diuersa studia ad diuersos fines † 2a. Vita actiua describitur per ea, quæ ad alterum sunt, quia in his principalius consistit, non quod includat tantum iustitiam, & non alias virtutes. 3a. Idem 10 eth. c. 7. decet ar. st. Hom. 14. in Ezech. Per actus omnium virtutum moralium potest homo proximos suos dirigere ad bonum, quod Greg. attribuit vitæ contemplatiuæ. 4a. Virtutes morales, si quis illis vtatur, vt disponunt ad contemplatiuam; comprehenduntur sub contemplatiua: sed si vtatur tanquam secundum se bonis, pertinent ad actiuam.

Art. 2. Vtrum prudentia pertineat ad vitam actiuam.

12. concl. libro 10. eth. c. 2. Cognitio prudentiæ proprie sumptæ quæ de se ordinatur ad operationes virtutum moralium, directe pertinet ad vitam actiuam. 1. Ex Arist. qui inquit prudentiam proprie pertinere ad felicitatem actiuam: cum ait, recta ratio agibilium. 2. Quod ordinatur ad aliud vt ad finem, præcipue in moralibus, trahitur ad speciem eius, ad quod ordinatur: sed cognitio prudentiæ ordinatur, vt ad finem, ad operationes virtutum moralium, quæ pertinent ad vitam actiuam, ergo 2a. Si prudentia communius sumatur, vt comprehendit omnem humanam cognitionem, sic quantum ad aliquam sui partem pertinet ad vitam contemplatiuam: vnde lib. 1. offi. Tullius, qui acutissime, & celerrime potest videre verum, is prudentissimus est. † 3a. Licet prudentia magis pertineat ad vim cognoscitiuam: tamen quia habet finem in actu appetitiuæ virtutis, pertinet ad vitam actiuam; cum actiones morales specificentur à fine. 4a. Occupatio circa exteriores actiones facit hominem minus videre in rebus separatis à sensibilib. facit tamen magis clare videre in iudicio agibilium, quod pertinet ad prudẽtiam. 5a. Prudentia dicitur media inter intellectuales, & morales virtutes, quia in subiecto conuenit cum intellectualibus, in materia cũ moralibus. Tertium genus vitæ, quod ponit Aug. est illius, qui quandoque in contẽplatione veritatis, quandoque circa exteriora occupatur. libro 19. de ciuit cap. 2.

Art. 3. Vtrum docere sit actus vitæ actiuæ, an contemplatiuæ.

Actus doctrinę habet duplex obiectum: 12. concl. alterum, quod est materia interioris locutionis: alterum ex parte sermonis audibilis, scilicet audiẽtem: nam doctrina fit per locutionem, quæ est signum audibile interioris conceptus. 2a. Si obiectum sumatur primo modo, quandoque doctrina pertinet ad vitam actiuam, cum homo interius concipit veritatem, per quam in exteriori actu dirigatur: aliquando ad contemplatiuam, vt cum concipit veritatem intelligibilem, in cuius consideratione amore delectatur. Ita Aug qui ait manifeste ad contemplatiuam pertinere. 3a. Si obiectũ doctrinæ sumatur altero modo, omnis doctrina pertinet ad vitam actiuam, ad quam pertinent exteriores actiones. Vnde Greg. actiua vita est panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere. li. de ser. domini. Hom. 14 in Ezech. Hom. 5. in eundem. Huc facit auctoritas eiusdem, allata in argumento primo. † 4a. Actus & habitus, & per consequens sapientia, & doctrina pertinent ad idem genus vitæ ex parte interioris cõceptionis: quia habitus, & actus cõmunicant in obiecto. 5a. Qui orat pro alio nihil agit erga illum pro quo orat, sed erga Deum. at qui docet aliquid, agit erga eum, qui discit: vnde non est par ratio

Art. 5. Vtrum vita actiua maneat post hanc vitam.

Vita actiua non manet post hanc vitam 12. concl. 1. Cum præsenti sæculo, ait Greg. vita aufertur actiua. 2. Vita actiua habet finem Hom. 14. in Ezech. in

in exterioribus actibus, sed in futura vita beatorum, cessabit occupatio exteriorum actuum, & si qui actus exteriores sint referentur ad finem contemplationis, ergo. Vnde Augu. Ibi vacabimus, & videbimus; videbimus, & amabimus; amabimus & laudabimus. †2a. Virtutes morales manebunt post hanc vitam, non secundum actus circa ea, quæ sunt ad finem, in quibus consistit vita actiua; sed secundum actus circa finem. 3a. De his quę pertinent ad cōtemplationem Dei nullus angelus vel beatus docet alium, quia omnes videbimus sicuti est: sed de his quæ pertinent ad dispensationē ministeriorum Dei, & secūdum hoc habent aliquid de vita actiua, quandiu mundus durat: dum administrationi inferioris creaturæ intendunt: sed sine priuatione diuinæ contemplationis. Nobis non promittitur similitudo Angelorum in administratione, sed in contemplatione. 4a. Durabilitas vitæ actiuæ in statu præsenti, excedit durabilitatem contemplatiuæ, non ex proprietate vtriusque vitæ, sed ex defectu nostri.

lib. 22. de ciuit. c. vlt.

Quæstio 182. De comparatione vitæ actiuæ ad contemplatiuam.

Art. 1. Vtrum vita actiua sit potior, quàm contemplatiua.

1a. concl. Luc. 10.

Vita contemplatiua simpliciter melior est, quàm actiua. 1. Maria, per quam significatur contemplatiua, optimam partem elegit, ergo. 2. Contemplatiua conuenit homini secundum id, quod est optimum in seipso, scilicet secundum intellectum, & respectu propriorum obiectorum, id est, intelligibilium. 3. contemplatiua potest esse magis continua, quamuis non quantum ad summum contemplationis: vnde Maria describitur secus pedes Domini assiduè sedens. 4. maior delectatio est in contemplatiua, quàm in actiua; ideo de Martha dicitur, quod turbabatur. 5. in contemplatiua homo est magis sibi sufficiens, cùm hæc vita paucioribus sit contenta. 6. Contemplatiua propter se diligitur, actiua ad aliud ordinatur. 7. Contemplatiua consistit in quadam vacatione, & quiete. 8. contemplatiua est secundum diuina, actiua verò secundum humana. 9. quia est secundum id quod est magis proprium homini, scilicet secundum intellectum, in actiua communicant etiam inferiores vires. 2a. Secundum quid tamen, & in casu est magis eligenda vita actiua propter necessitatem præsentis vitæ: quia ex Arist. philosophari est melius quàm ditari; sed necessitatem patienti, est melius ditari. †3a. Ad prælatos non solum pertinet actiua, sed etiam debent excellere in contemplatiua. 4a. Quamuis præcipere pertineat ad artem potiorem; non ideo actiua est præstantior; quia non directè præcipit contemplatiuæ: cùm tantum præcipiat quædam opera vitæ actiuæ, quæ disponūt ad contemplatiuam, & in hoc magis seruit, quàm dominatur. 5a. Cùm aliquis à contemplatiua ad actiuam vocatur, id non fit per modum subtractionis, sed additionis, propter aliquam necessitatem præsentis vitæ.

lib. 3. Top. c. 2.

Art. 2. Vtrum vita actiua sit maioris meriti, quàm contemplatiua.

1. concl. lib. 6. mor. c. 28.

Ex suo genere contemplatiua vita est maioris meriti, quàm actiua. 1. Magna, ait Greg. sunt actiuæ vitæ merita, sed contemplatiuæ potiora. 2. Cùm radix merendi sit caritas, quæ consistit in dilectione Dei, & proximi, & cùm diligere Deum, ex se, sit magis meritorium, quàm diligere proximum; ideo quod directius pertinet ad dilectionem Dei magis est meritorium, ex suo genere, quàm quod directè pertinet ad dilectionem proximi propter Deum: sed vita contemplatiua directè & immediatè pertinet ad dilectionem Dei, & actiua directius ad dilectionem proximi, ergo. 2a. Potest cōtingere, quod aliquis in operib. vitę actiuæ plus moueatur, quàm alius in operibus contemplatiuæ; vt si ex abundantia diuini amoris ad Dei gloriam, vellet ad tēpus à dulcedine diuinæ contemplationis separari, & sic intelligitur illud: Optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis. †3a. Augmentum meriti respectu præmij essentialis consistit principaliter in caritate, cuius quoddam signum est labor exterior toleratus per Christum: sed multo ex-

Greg. hom. 30. in Luc.

Rom. 9.

to expressius eius signum est, quod aliquis prætermissis omnibus, soli diuinæ contemplationi vacare delectetur. 4a. Status felicitatis futuræ est perfectus: & ideo ibi non est locus merendi: sed contemplatio huius vitæ est cum quadam imperfectione; & ideo non tollit rationem merendi, sed facit augmentum meriti ob maius exercitium caritatis. 5a. Cùm dicitur, nullum sacrificium est Deo magis acceptum, quam zelus animarum; non præfertur meritum actiuæ merito contemplatiuæ, sed datur intelligi, quod hoc offerre Deo est gratius, quàm bona exteriora.

Greg. hom. 12. in Ezec.

Art. 3. Vtrum vita contemplatiua impediatur per vitam actiuam.

14. concl. Vita actiua, vt interiores animæ passiones componit & ordinat, non impedit, sed adiuuat ad contemplationem. Vnde Greg. qui contemplationis arcem desiderant, prius se in campo per exercitium operis probent. & ratio est, quia vita actiua quietat interiores passiones, ex quibus phantasmata proueniunt, per quæ contemplatio impeditur, 2a. Quantum ad ipsum studium, & exercitium exteriorum actionū, vita actiua impedit contemplatiuam, quia impossibile est, quod simul aliquis occupetur circa exteriores actiones, & diuinæ cōtemplationi vacet. Vnde patet ad obiecta, quia procedunt quantum ad occupationē circa exteriores actus, non quantum ad effectum, qui est sedare passiones.

li. 6. mor. c. 27.

Art. 4. Vtrum vita actiua sit prior quàm contemplatiua.

14. conc. Vita actiua in via generationis est prior, quàm contemplatiua. Quia disponit ad contemplatiuam: nam ex bono opere tendimus in contemplationem: sed dispositio in via generationis præcedit formam, quæ simpliciter & secundum naturam est prior, ergo. Idem docet Greg. ho. 3. in Ezech. 2a. Simpliciter & sua natura vita contemplatiua est prior actiua. Quia prioribus & melioribus insistit: vnde actiuam vitam mouet, & dirigit; nam ratio superior quæ contemplationi deputatur, cōparatur ad inferiorem, quæ assignatur actioni, sicut vir ad mulierem. †3a. Licet cōtemplatiua pertineat ad dilectionem Dei, quæ est prior: tamen actiua eam præcedit, sicut quod est commune omnium præcedit quod est proprium perfectorum: contemplatiua enim pertinet tantum ad dilectionem Dei perfectam, & sine ea homo saluari potest, si negligat operari bona, quæ potest. 4a. Ordine generationis proceditur à vita actiua ad contemplatiuam: sed postea à contemplatiua reditur ad actiuam per viam directionis. 5a. Licet aliqui sint magis apti ad vitam actiuam propter impetum passionum, ad quas sunt proni, & aliqui sint magis apti ad contemplationem: tamen non tollitur, quin illi per exercitium actiuæ possint se ad contemplationem præparare, & isti exercitia vitæ actiuæ subire.

homil. 3. in Ezech.

Aug. li. de Trin. c. 1.

Quæstio 183. De officijs & statibus hominum.

Artic. 1. Vtrum status in sui ratione importet conditionem libertatis vel seruitutis.

Status pertinet propriè ad libertatem, vel seruitutem, siue in spiritualibus, siue in ciuilibus. 1. ex can Si quando. 2. q. 5. vbi status appellatur pertinens ad libertatem vel seruitutem. 2. Cùm status, propriè loquendo, significet quandam positionis differentiam secundum modum suæ naturæ, quasi in quadam immobilitate, vt patet, cùm quis pedes in terram figit, & in actionibus humanis dicitur negotium habere statum, secundum ordinem propriæ dispositionis cum quadam immobilitate, id solum videtur ad statum hominis pertinere, quod respicit obligationem personæ hominis, prout scicet aliquis est sui iuris, vel alterius, non ex leui causa & de facile commutabili, vnde quod aliquis sit pauper, vel diues, non dicitur esse in statu: sed ex aliquo permanente; sed hoc est quod pertinet ad rationem libertatis, vel seruitutis, ergo. 2a. Rectitudo, inquantum huiusmodi, non pertinet ad rationem status, sed solum prout est connaturalis homini, addita quadam quiete, nec enim homo dicitur stare, nisi quiescat. 3a. Nec etiam immobilitas sufficit ad rationem status: & ideo non consistit in qualibet actione virtuosa, 14. concl.

tuosi, quamuis virtus faciat immobiliter operari. 4a. Ad statum requiritur immobilitas in eo, quod pertinet ad conditionē personę. officium autem dicitur per comparationem ad actum, & gradus respectu superioris & inferioris, ideo secundum hæc non diuersificantur status.

Art. 2. Vtrum in Ecclesia debeat esse diuersitas officiorum, seu statuum.

1a. concl. Diuersitas graduum, & officiorum in Ecclesia, ad tria pertinet. 1. ad perfectionē ipsius Ecclesiæ: quia sicut in rerum naturalium ordine perfectio, quæ in Deo simpliciter, & vniformiter inuenitur, in diuersitate creaturarum inueniri non poterit nisi difformiter, & multipliciter: ita plenitudo gratiæ quæ est in Christo vt in capite, ad membra eius diuersimodè redundat, ad hoc, vt corpus Ecclesiæ sit perfectum. Vnde dedit quosdam Apostolos, quosdam prophetas, &c. ideo dicitur circumamicta varietate. 2. ad necessitatem actionum, quæ sunt in Ecclesia necessariæ: ad quas oportet diuersos homines deputari, vt expeditius, & sine confusione omnia peragantur. Vnde Apost. sicut in vno corpore plura membra, &c. 3. ad Ecclesiæ dignitatem & pulchritudinem, quæ in quodam ordine consistit. Vnde Apost. In magna domo non solum sunt vasa aurea, & argentea &c. †2a. Diuersitas statuum & officiorum non impedit Ecclesiæ vnitatē, quæ perficitur per vnitatem fidei, caritatis, & mutuæ subministrationis. 3a. Vt natura non facit per multa quod potest facere per vnum, ita non coarctat in vnum id, ad quod multa requiruntur; & sic etiam gratia. 4a. Vt membra diuersa in corpore naturali continentur in vnitate virtute spiritus viuificantis; ita in corpore Ecclesiæ conseruatur pax diuersorum membrorum, virtute Spiritus sancti, qui corpus Ecclesiæ viuificat, à qua vnitate recedit, qui quærit, quæ sunt sibi propria.

Ephes. 4. Psal. 44. Rom. 12.

Art. 3. Vtrum officia distinguantur per actus.

1a. concl. lib. 6. Ety. c. 1. Officia distinguuntur per actus. 2. Officium ex Isid. dicitur ab efficiendo, sed efficere pertinet ad actionem: ergo. 2. quia dicuntur ad diuersa officia esse, qui sunt ad diuersas actiones deputati. 2a. Triplex distinctio diuersitatis fidelium accipi potest; quia diuersitas in membris Ecclesiæ ad tria ordinatur. 1. ad perfectionem, & secūdum hoc accipitur differentia statuum, prout quidam sunt alijs perfectiores. 2. ad actionem, & hæc est distinctio officiorū. 3. ad ordinem pulchritudinis ecclesiasticę, & sic accipitur distinctio secundum quod vnus est superior altero. †3a. Officia non distinguuntur secundum materialem diuersitatem humanorum actuum, quæ est infinita, sed secundum formalem, quæ accipitur secūdum diuersas species actuum. 4a. Officia distinguuntur propriè secundum actus, qui referuntur ad alios: diuersitas autem vitarum, accipitur quidem secundum diuersos actus, sed indifferenter secundum quod conueniunt homini secundum seipsum. 5a. Diuersitas statuum, officiorum, & graduum sumitur secundū diuersa: contingit tamen, quod ista tria in eundem concurrant, vt cùm quis deputatur ad aliquem altiorem actum, & simul habet officium & gradum, & quendam perfectionis statum: vt patet in episcopo.

Art. 4. Vtrum differentia statuum attendatur secundum incipientes, proficientes, & perfectos.

Status respicit libertatem vel seruitutē, & vtraque in spiritualibus est duplex. vna peccati, altera iustitiæ. 2a. Seruitus peccati, vel iustitiæ est, cùm quis ex habitu inclinatur ad peccatum, vel ad bonum: & libertas à peccato, cùm quis ab inclinatione peccati non superatur: & à iustitia, cùm quis per amorem iustitiæ non retardatur à malo. 3a. Libertas à peccato est vera libertas, quæ coniungitur libertati iustitiæ, Quia per vtrunque homo tendit in id, quod est sibi conueniens, cùm naturaliter inclinetur ad iustitiam, & peccatum sit contra naturalem rationem. 4a. Vera seruitus, est seruitus peccati, cui iungitur libertas à iustitia; quia per hoc homo impeditur ab eo, quod est sibi proprium. 5a. Status spiritualis seruitutis & libertatis, secundum tria distinguitur. 1. secundum principium, ad quod pertinet status incipientium; secundum medium, ad quod per-

1. concl. Rom. 6.

pertinet status proficientium, & secūdum terminum, ad quem pertinet status perfectorum. 1. Tres, ait Gregor. sunt modi conuersorum, inchoatio, medietas, atque perfectio. 2 quod homo efficiatur seruus iustitiæ, vel peccati contingit per humanum studium, ex Paul. sed in omni humano stu-
Rom. 6. dio, est principium, medium, & terminus, ergo. †6a. Eadem est diuisio caritatis, & statuum pertinentium ad spiritualem libertatem: quia libertas à peccato fit per caritatem. 7a Prædicta differentia non respicit seruitutem, & libertatem simpliciter; sed seruitutem, & libertatem spiritualem. 8a. Nihil prohibet in idem concurrere statum & gradum; quia etiam in humanis liberi sunt altioris status, quàm serui.

Quæstio 184. De his quæ pertinent ad statum perfectionis in communi.

Artic. 1. Vtrum perfectio Christianæ vitæ attendatur specialiter secundum caritatem.

1a. concl. Colos. 3. Perfectio Christianæ vitæ attenditur specialiter secundum caritatem, 1. Super omnia ait Paul. caritatem habete, quæ est vinculum perfectionis. 2. Vnumquodque dicitur esse perfectum, in quantum attingit proprium finem, qui est vltima rei perfectio: sed caritas est, quæ vnit nos Deo, qui est vltimus finis humanę mentis, nam qui manet in caritate, in Deo manet, &c.
1. Cor. 14. ergo. †2a. Dicitur, Malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti, quia perfectio humanorum sensuum in hoc præcipuè consistere videtur, vt in vnitatem veritatis conueniant, quod efficit caritas. 3a. Etiam secundum alias virtutes attenditur perfectio humanæ vitæ, sed secundum quid: simpliciter autem secundum caritatem: quia qui non diligit, manet in morte. 4a. Patientia dicitur habere opus perfectum
1. Ioann. 3. Iacob. 1. in ordine ad caritatem, prout ex abundātia caritatis prouenit, vt quis patienter toleret aduersa.

Artic. 2. Vtrum aliquis in hac vita possit esse perfectus.

1a. concl. Perfectio absoluta, quæ attenditur non solum secundum totalitatem ex parte diligentis, sed etiam ex parte diligibilis, prout Deus tantum diligitur, quantum diligibilis est, non est possibilis alicui creaturæ, sed competit soli Deo 2a. Perfectio, quę attenditur secundum totalitatem ex parte diligētis, vt eius affectus secundum totum suum posse actu tēdat in Deū, non est pos- 1. Cor. 13. sibilis in via; sed erit in patria: & de hac procedit primum arg. 3a. Perfectio quæ neque attenditur secundum totalitatem ex parte diligibilis, neq; secundum totalitatem ex parte diligentis, vt actu semper feratur in Deo, potest in hac vita haberi dupliciter. 1. vt ab affectu hominis excluditur omne illud, quod cōtrariatur caritati, s. peccatum mortale, & talis perfectio est de necessitate salutis. Huc pertinet illud, estote perfe- Matt. 5. cti, sicut & pater vester, &c. 2. vt ab affectū Iac. 3. hominis non solum excluditur peccatum mortale, sed omne illud quod impedit, ne affectus mentis totaliter dirigatur ad Deū, & sine hac caritas esse nō potest, vt incipientibus & proficientib. 4a. Qui sunt in hac vita perfecti, in multis dicuntur offendere secundum peccata venialia, quæ consequūtur ex infirmitate præsentis vitæ, & quantum ad hoc, habent aliquid imperfecti respectu patriæ. 5a. In dilectione proximi est duplex perfectio, vna sine qua caritas haberi non potest, s. vt homo nihil habeat in affectu contrarium dilectioni proximi: altera sine qua caritas esse nō potest, quę vel attēditur secundum extensionem, vt quis non solum diligat amicos & notos, sed extraneos & inimicos: vel secundū intentionē, vt cōtemnat propter proximū non solum bona exteriora, sed etiam afflictiones Ioan. 15. corporales, & mortem: vel quantu ad effectum dilectionis, vt homo pro proximis impendat non solum beneficia tempora- 2. Cor. 12. lia, & spiritualia, sed etiam seipsum.

Art. 3. Vtrum perfectio consistat in præceptis, an in consilijs.

Perfectio est in aliquo, vel per se, & essentialiter, vel secundario, & accidētaliter. 2a. 1a. concl. Perfectio vitæ Christianæ per se, & essen- Matth. 22. tialiter cōsistit principaliter in dilectione Dei: secundario in dilectione proximi, de quib. dātur præcepta principalia diuinæ legis. 3a. Dilectio Dei & proximi nō cadit sub pręcepto secūdū aliquā mensurā, ita quod id, quod est plus sub cōsilio remaneat. Patet ex forma præcepti: quia dicitur, diligo

Deum

Deum ex toto corde; & proximum sicut teipsum quisque enim se maxime diligit. Ratio autem cur detur præceptum sub hac forma est, quia caritas est finis præcepti, ex Paulo, & in fine non est mensura, ex Arist. 4a. Perfectio essentialiter consistit in præceptis, colligitur in dictis, & ex Aug. Et in his duobus mandatis de caritate pendet lex & prophetæ. 5a. Secundario & instrumentaliter perfectio consistit in consilijs, & in alijs præceptis à præceptis caritatis distinctis, quæ omnia ordinantur ad caritatem, sed diuerso modo: alia præcepta ad remouendum, quæ sunt caritati contraria, cum quibus caritas esse non potest: consilia ad remouendum impedimēta actus caritatis, quæ caritati non contrariantur, vt est matrimoniū, occupatio negotiorum sæculariū, &c. Ita Aug. in Encb. & in collat. patrum: vbi dicitur exercitationes religionis assumi, vt instrumenta perfectionis. † 6a. In verbis Domini, Matt. 19. aliquid ponitur quasi via ad perfectionem, vt, Vade, & vende omnia, quæ &c. & aliud subditur, in quo perfectio consistit; cùm dicitur, & sequere me, scilicet mentis affectu, quod fit caritate. 7a. Licet perfectio consistat in præceptis, quorum ob seruatio est de necessitate salutis; non tamen quæcunque perfecta obseruatio est de necessitate salutis: quia id quod cadit sub præcepto, potest diuersimodè adimpleri, quare satis est, quod caritatis præceptum quocunque modo impleatur. 8a. Etsi caritas habeat ex se quandam perfectionem, secundum speciem suam, nihil prohibet, quòd sit alia caritas perfectior, ad quam aliquis per aliquod spirituale augmentum peruenit.

1. Timot. 1. 1. Polit. c. 6. li. de perf. inst. cap. 21. Coll. 1. c. 7.

Artic. 4 Vtrum quicunque est perfectus, sit in statu perfectionis.

14. concl. Spiritualis libertas, vel seruitus, ex quarum conditione attenditur status, potest attendi, vel secundum id quod interius, vel exterius agitur. 2a. Conditio spiritualis status in homine per comparationem ad diuinum iudicium, attenditur secundū dispositionem interiorem: quia Deus intuetur cor. 3a. Status, prout de eo hic loquimur accipitur per comparationem ad Ecclesiam, & secundum ea, quæ exterius aguntur. 4a. Quantum ad homines, vt quis adipiscatur statum libertatis, vel seruitutis, requiritur primo aliqua obligatio, quia non dicitur seruus, qui libere seruit, nec qui desinit seruire, vt seruus fugitiuus, dicitur liber: deinde, vt obligatio prædicta fiat, cum aliqua solemnitate: vt patet in alijs, quæ apud homines habent perpetuam firmitatem. 5a. Dicitur esse aliquis in statu perfectionis, non quia habet actum perfectæ dilectionis, sed quia perpetuo se obligat cum solemnitate ad ea quæ sunt perfectionis. 6a. Nihil prohibet aliquos esse perfectos, qui non sunt in statu perfectionis, & aliquos esse in statu perfectionis, qui non sunt perfecti. Quia aliqui se obligant, qui non seruant, & aliqui implent, qui non se obligant, vt patet Matth. 21. de duobus filijs. &c. & de religioso malo, & de sæculari bono. † 7a Sicut per augmentum corporale quis adipiscitur statum naturæ, ita per augmentum spirituale interius adipiscitur statum perfectionis, quantum ad diuinum iudicium; sed non quantum ad distinctionem Ecclesiasticorum statuum, qui non attenduntur. nisi per augmentum in his, quæ exterius aguntur. 8a. Cùm quis transmutatur de peccato ad gratiam, dicitur mutare statum, quantum ad statum interiorem, non autem quantum ad statum perfectionis, de quo loquimur. 9a. Et quamuis caritas variet conditionem spiritualis seruitutis, & libertatis: non tamen id efficit caritatis augmentum.

1. Reg. 16. Gal. 5.

Art. 5. Vtrum religiosi & prælati sint in statu perfectionis.

Religiosi & Episcopi sunt in statu perfectionis. 1. Ex Dionys. qui hoc affirmat. 2. Ad statum perfectionis requiritur obligatio perpetua ad ea, quæ sunt perfectionis, cum aliqua solemnitate; sed vtrumq; horum competit religiosis, & Episcopis, ergo: nam religiosi se voto astringunt ad hoc, quod à rebus sæcularibus se abstineant, quibus licitè vti poterant, vt Deo liberius vacent: in quo consistit perfectio præsentis vitæ; & horum obligatio fit per quandam solemnitatem professionis, & benedictionis: similiter Episcopi obligant se ad

1a. concl. Cap. 6. eccl. hier.

& ad ea quæ sunt perfectionis, pastorale assumentes officium, ad quod pertinet animam ponere pro ouibus suis, & hoc per solemnitatem consecrationis, vt Dionys. docet. †2a Non determinantur homines ad statum incipientium, vel proficientiũ; quia inchoatio & augmentum non quæruntur propter se, sed propter perfectionem: vnde solum ad statum perfectionis assumuntur homines per solemnem obligationem. 3a. Non committit aliquis mendacium, vel simulationem, si non est perfectus, cùm statum perfectionis assumit; quia homines hunc statum assumunt, non quasi profitentes se perfectos esse; sed sed intendentes ad perfectionem tendere: vnde Apost. non quod non comprehenderim, aut iam perfectus sim, &c. 4a Actus perfectionis non sufficit ad statum perfectionis: vnde martyrium non ponit in statu perfectionis, quanuis consistat in perfectissimo actu caritatis.

cap 6. eccl. hier.

Phil. 3.

Art. 6. Vtrum omnes prælati ecclesiastici sint in statu perfectionis.

in conc.

Non omnes prælati sunt in statu perfectionis, sed solum Episcopi. 1. Ex Dionys. Pontificum ordo consummatiuus est & perfectiuus: sacerdotum autem illuminatiuus, &c. ergo. 2. In presbyteris & diaconis duo possunt considerari, scilicet, ordo, & cura animarum, sed propter neutrum sunt in statu perfectionis; quia ex hoc quod suscipiunt ordines, accipiunt potestatem quandam ad quosdam sacros actus perficiendos: sed non obligantur ex hoc ad ea, quæ sunt perfectionis, nisi quatenus in susceptione sacri ordinis apud occidentalem Ecclesiam emittitur continentiæ votum. Nec respectu curæ; quia ad eam nõ obligantur vinculo perpetui voti, cùm possint eam deserere; vt in decretis dicitur: quod non possent, si essent in statu perfectionis; vt patet de Episcopis, qui non possunt, nisi auctoritate summi Pontificis episcopalem curam deserere, ergo. †2a. De episcopo & presbytero loqui possumus dupliciter, primo quantum ad nomen, & sic olim non distinguebatur, ideo Apost. vtitur communiter nomine presbyterorum ad vtrosque significandos: secundo quantum ad rem, & sic semper fuit inter eos distinctio: sed postea ad schisma vitandum etiam nomina distincta sunt; vt maiores dicerentur Episcopi, minores presbyteri. 3a. Quanuis etiam presbyteri consecrentur: tamen non fit simplici iniunctione: ut cura Episcopalis non committitur nisi cum solemnitate consecrationis. 4a. Plebani, & archidiaconi non habent principaliter curam, sed administrationem quandam, secundum quod eis ab Episcopo committitur: vnde ad eos non pertinet principaliter pastorale officium, nec obligatio ponendi animam pro ouibus suis; sed solum prout participant de cura.

18. q. 2.

Hier. in ep. ad Tit. c. 1.

1. Timot. 5.

19. q. 1. can. cunctis.

Art. 7. Vtrum status religiosorum sit perfectior, quàm status prælatorum.

Status perfectionis potior est in episcopis, quàm in religiosis. 1 Nulli licet à maiori statu ad minorem transire: sed potest aliquis à statu religionis transire ad statũ episcopalem, ergo. 2. Semper agens est perfectius patiente: sed in genere perfectionis, ex Dionys. Episcopi se habent vt perfectores, religiosi autem vt perfecti, quorum vnum pertinet ad actionem, alterum ad passionem, ergo. †2a. Abrenunciatio propriarum facultatum, vt est actu, non est essentialiter perfectio; sed vt est in præparatione animi: & hoc modo eam haberent etiam Episcopi, qui ad hoc maximè tenentur, quod omnia sua pro honore Dei, & salute sui gregis contemnant, vel pauperibus largiendo, &c. 3a. Perfectio principaliùs consistit in dilectione Dei, sed tamen quod Episcopi intendant his, quæ pertinent ad dilectionem proximi prouenit ex abundantia amoris Dei. Vnde Dominus à Petro quæsiuit an eum diligeret; & postea ei sui gregis curam commisit. 4a. Licet status Episcoporum ordinetur etiam ad vitam actiuam: tamen contemplatiua magis ei conuenit, quàm religiosis: quia ad episcopos pertinet contemplari, non solum propter seipsos, sed etiam ad instructionem aliorum.

in conc.

1. q. 1. can. statutum.

Art. 8. Vtrum presbyteri, curati, & archidiaconi, sint maioris perfectionis, quàm religiosi.

Comparatio præeminentiæ non habet locum

in conc.

locum inter aliquos qua parte conueniunt, sed qua differunt 2a. In presbyteris curatis, & archidiaconis, consideratur status, quod sint sæculares: ordo, quod sint sacerdotes vel diaconi: & officium, quod habeant curam animarum: quæ etiam possunt esse in aliquo religioso, vt in canonicis regularibus, & aliis monachis curam animarum habentibus; & in his possunt excedere, vel esse pares, sed ratione status religiosus antecedit. 3a. Vt consideretur, quæ preeminentia potior sit, status, scilicet vel officij, duo attendenda sunt, videlicet bonitas, & difficultas. 4a Si fiat comparatio secundum bonitatem status religionis officio presbyteri, curati, vel archidiaconi antecellit: quia religiosus se perpetuo obligat ad perfectionis studium, illi verò non obligant se per totam vitam ad curam animarum, vt episcopus; & possunt religionem ingredi. Vnde status religionis ad istorum officium se habet, vt holocaustum ad sacrificium. Huc facit, quod dicitur 19. q. 2. can. duæ, & 19. q. 1. can. clerici. Verùm hæc comparatio est intelligēda secundum genus operis, non secundum caritatem operantis: quia opus minus excellens, fit magis meritorium ex maiori caritate, &c. Si attendatur difficultas bene conuersandi in religione, & in officio curam animarum habente, difficilius est bene conuersari cum cura animarum, propter exteriora pericula: sed conuersatio religionis est difficilior quoad genus operis, ob altitudinem obseruantiæ regularis. 6a. Si religiosus etiam ordine careat, præeminentia ordinis excellit, quantum ad dignitatem: quia per sacrum ordinem deputatur aliquis ad dignissima ministeria, quibus ipsi Christo seruitur in sacramento altaris, ad quod requiritur maior sanctitas interior, quàm ad statum religionis: & ideo magis peccat clericus in sacris ordinibus constitutus, si quid contrarium sanctitati agat, quàm religiosus non habens ordinem sacrum. †7a. Chryso. præferens sacerdotes curatos religioso, loquitur de Episcopis: quod patet, quia intentio eius erat consolari se, & Basilium de hoc, quod erant in episcopos electi: vel loquitur, quantum ad difficultatem; & sic tantum probatur periculosiorem esse statum habentis curam animarum: & in maiori periculo innocentem se seruare esse maioris virtutis indicium: quo etiam modo intellige Augu. vnde patet, ad secundum. 8a. Qui à statu religionis assumuntur ad curam animarum, cùm prius essent in sacris ordinibus constituti, assequuntur aliquid quod prius non habebant, scilicet officium curæ: sed non deponunt, quod prius habebant, scilicet religionis statum: si autem non habeāt ordines, promouentur in melius, cùm assumantur ad clericatum. 9a Presbyteri, curati, & archidiaconi sunt similiores episcopis, quantum ad curam animarum: sed quantum ad perpetuam obligationem religiosi sunt eis similiores. 10a. In statu religionis est maior difficultas ex arduitate operis: & hæc addit ad perfectionem virtutis; sed in his, qui in sæculo viuunt, qualitercunque est maior ex exterioribus impedimentis virtutis, quæ quandoque etiam diminuit perfectionem virtutis.

Dion. c. 6. eccl. hier. — *lib. 2. de sacerd.* — *epist. 184.* — *Hier. ep. ad Rust.*

Quæstio 185. De his, quæ pertinent ad statum Episcoporum.

Art. 1. Vtrum liceat Episcopatum appetere.

In episcopatu tria possunt considerari: vnum quod est principale & finale, s. Episcopalis operatio, nimirum pascere; alterū altitudo gradus; tertium reuerentia, & honor, & sufficientia bonorum temporalium. 2a. Appetere episcopatū ratione huiusmodi circumstantium bonorum, illicitum est, & pertinet ad cupiditatem, & ambitionem. Vnde contra Pharisæos ait Dominus: amant primos accubitus. 3a. Appetere episcopatum ratione gradus, est præsumptuosum: ideo Dominus arguit discipulos de primatu contendentes. 4a. Quantum ad primum, quanuis appetere alijs prodesse sit ex se laudabile; tamen, quia episcopalis actus habet annexam gradus celsitudinem, præsumptuosum videtur, quod quis præesse appetat, vt alijs prosit, nisi manifesta necessitate imminēte. 5a. Potest tamen quilibet absque præsumptione appetere talia opera facere, & contin-

12. eccl. — *Ioan. vlt.* — *Matth. 25.* — *1. Tim. 3.* — *Matt. 23.* — *Matth. 20.* — *Greg. in past. p. 1. c. 8.* — *Greg. loc. cit. c. 7.*

contingeret eum esse in tali officio, vel etiam se esse dignum ad talia opera exequenda: ita quod opus bonum cadat sub desiderio, non autem primatus dignitatis. †6a. Paulus dixit: qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, eo tempore, quo ille, qui plebibus præerat, primus ad martyrij tormenta ducebatur; vnde nihil aliud erat, quod in episcopatu appeti posset, nisi bonum opus. Laudans, ait Gregorius, desiderium boni operis, in pauorem vertit protinus, quod laudauit, cùm subiungit; Oportet Episcopum irreprehensibilem esse; quasi dicat, laudo quod quæritis, sed discite quid quæritis 7a. Non est eadem ratio de statu religionis, & de statu episcopali. 1. Ad statum episcopalem præexigitur vitæ perfectio; quia debet alios ad perfectionem adducere; sed ad statum religionis, non ita, cùm sit magis via ad perfectionem; vnde præsumptuosum est, perfectum se reputare, non autem ad perfectionem tendere. 2. Qui religionem ingreditur, se alijs subijcit ad spiritualia capienda, quod cuilibet licet. sed qui transit ad statum episcopalem, sublimatur ad hoc, vt alijs prouideat; quod nullus debet sibi assumere, nisi vocatus à Deo. Vnde Chrysost. quis hoc audet, nisi fortè qui non timet Dei iudicium? &c. 8a. Non abscondit frumenta spiritualia, is cui non competit ex officio, nec ei à superiori iniungitur, si ab aliorum gubernatione desistat; sed is, qui dispensationem negligit, cùm ei ex officio incumbit; & qui iniunctum pertinaciter recusat; nam dispensatio spiritualium non est facienda ex arbitrio cuiuslibet, sed principaliter ex dispositione Dei, & secundario arbitrio superiorum prælatorum. 9a. Isai. se obtulit ad officium prædicationis, & voluit mitti; quia sciebat se purgatum esse per altaris calculum. Sed tamen quia valdè difficilè est, quod quilibet se purgatum cognoscat, tutius prædicationis officium declinatur,

Chryso. ho. 35. in Matt. *1 Tim. 3.* *Heb. 5.* *Prou. 11.* *cap. 6.*

Art. 2. Vtrum liceat Episcopatum iniunctum omnino recusare.

Non licet Episcopatum iniunctum, omnino recusare. 1. Si qua opera vestra, ait Aug. mater Ecclesia desiderauit, &c. neque otium vestrum necessitatibus Ecclesiæ præponatis. 2. Cùm homini, quantum ad propriam voluntatem conueniat, vt principaliter insistat propriæ saluti, quod autem aliorum saluti intendat, conueniat ei ex dispositione alterius potestatem habentis; ideo sicut ad inordinationem voluntatis pertinet, quod aliquis proprio motu aliorum gubernationi præficiatur; ita etiam ad inordinationem voluntatis pertinet, quod omnino contra superioris iniunctionem prædictum gubernationis officium finaliter recuset: tum quia repugnat caritati proximorum, quorum vtilitati debet homo se exponere pro loco & tempore: tum quia repugnat humilitati, per quam aliquis superiorum mandatis se subijcit. Vnde Gregor. tunc ante Dei oculos vera est humilitas, &c. †2a. Quanuis simpliciter loquendo vita contemplatiua sit potior, quàm actiua, & amor Dei, quàm dilectio proximi: tamen ex alia parte bonum multitudinis præferendum est bono vnius: nec ita prælati transferuntur ad vitam actiuam, vt contemplatiuam deserant. 3a. Tunc solum aliquis non tenetur obedire ad suscipiendum episcopatum, quando sentit se habere aliquod impedimentum, quod nec per seipsum, nec per eum qui iniungit, potest remoueri. 4a. Beatus Marcus digitum sibi amputando, vt sacerdotio reprobus haberetur; non fecit contra præceptum; quia posuit obstaculum ante præceptum: sed credibile est ex instinctu Spiritus sancti fecisse, sine quo non licet sibi manum inijcere. Qui votum emittit de non suscipiendo Episcopatum, si intendat se obligare, vt nec per obedientiam superioris prælati accipiat, illicitè vouet.

14. conc. Epist. 81. *In past. 1. par. c. 6.*

Art. 3. Vtrum oporteat eum, qui ad Episcopatum assumitur esse cæteris meliorem.

Ad episcopatum non oportet eligere sim- *14. euel.*

simpliciter meliorem; sed meliorem quoad regimen Ecclesiæ, qui possit Ecclesiam instruere & defendere, & pacificè gubernare. 1. Quia vt dicitur in Decret. sufficit eligere bonum. 2. Quia ex parte eius, qui assumit, requiritur tantum, vt talem eligat, qui fideliter diuina mysteria dispenset: quæ dispensari debent in vtilitatem ecclesiæ: nec enim diuina mysteria hominibus committuntur ad eorum remunerationem, quam debent expectare in futuro: Electio autem ita fieri debet, vt non interfit personarum acceptio, vt August. & Hier. docent. 2. Ex parte eius, qui assumitur non requiritur, vt reputet se alijs meliorem, vt quod superbum & præsumptuosum esset; sed sufficit, vt nihil inueniat, per quod ei illicitum reddatur, assumere prælationis officium. Vnde Petrus interrogatus, an plus cæteris diligeret, non se prætulit cæteris; sed simpliciter respondit, se Christum amare. †3a. Christus Petrum de ampliori dilectione examinauit, vt ostenderet, quod vbi alias inuenitur homo idoneus ad Ecclesiæ regimen, præcipuè attendi debet in ipso eminentia diuinæ dilectionis. 4a. Quod Symmachus ait, Vilissimus computandus est, nisi scientia, & sanctitate præcellat, qui est dignitate præstantior, intelligendum est, quantum ad studium illius, qui in dignitate constitutus est, qui hoc debet præstare, vt scientia, &c. alios antecellat. 5a. Nihil prohibet aliquem esse agis idoneum ad officium regiminis, qui tamen non excellit in gratia sanctitatis, quia diuisiones gratiarum, & ministrationum, & operationum sunt.

li. 1. tit. 6 c cũ in cũct 4.
1. Cor. 14.
Epist. 29.
1. q. 1. cano. vilissimi.
1. Corin. 12.

Artic. 4. Vtrum Episcopus licitè possit curam Episcopalem deserere, vt ad religionem se transferat.

14. concl. Episcopus quandiu potest subditis sibi commissis proficere ad salutem, non potest curam Episcopalem relinquere, sed cùm proficere nequit, potest cum dispensatione summi Pontificis. Quia perfectio episcopalis status in hoc consistit, quod aliquis ex dilectione se obliget ad hoc, quod saluti proximorum insistat, ideo tandiu obligatur ad curam episcopalem retinendam, quandiu potest subditis sibi commissis proficere ad salutem; quam nõ debet negligere, nec propter diuinæ contemplationis quietem, nec propter quæcunque aduersa vitanda, vel lucra acquirenda: sed quandoque contingit, quod Episcopus impeditur procurare subditorum salutem, vel propter defectum proprium, vt si sit homicida, simoniacus, senex, infirmus, ignarus, & irregularis, vel si sit bigamus: vel propter defectum subditorum, in quibus non potest proficere: vel ex parte aliorum, cùm de prælatione alicuius graue scandalum oritur, nisi sit ex malitia eorum qui scandalizantur, ergo. Verùm, vt aliquis curam regiminis assumit per prouidentiam superioris prælati; ita etiam per eius auctoritatem deserat susceptam. Idem patet ex cap. nihil, & cap. quidam d...renunt. †2a Tunc Episcopus deserens curam retrocederet, ingrediendo religionem, cùm esset vtilis proximorum saluti: sed si salutem aliorum procurare non possit, conueniens est, vt suæ intendat. 3a. Ob nullum impedimentum debet quis prætermittere studium suæ salutis: potest tamen esse aliquod impedimentum procurandæ salutis alienæ: vnde monachus potest ad statum episcopatus assumi, in quo etiam suæ salutis curam habere potest: & Episcopus, si impedimentum alienæ salutis procurandæ interueniat, potest ad religionem transire: quo cessante potest iterum ad episcopatum assumi, nisi propter culpam sit depositus. 4a. Non est inconueniens, si propter impedimentum potentia episcopalis remaneat sine actu, quia id etiam in rebus naturalibus accidit.

Tit. eit. c. nisi.
7. q. 1 cano. doc.

Art. 5. Vtrum liceat Episcopo propter aliquam persecutionem corporalem deserere gregem sibi commissum.

14. concl. Non licet Episcopo propter aliquam persecutionem corporalem deserere corporaliter gregem sibi commissum. Quia Episcopi obligant se ad exequendum pastorale officium propter subditorum salutem, ergo vbi subditorum salus, quæ est suscepti muneris finis, exigit personæ pastoris præsentiam, non debet pastor personaliter suum gregem deserere: nec propter commodum temporale, nec propter tem-

temporale periculum: quia pastor bonus tenetur animam suam ponere pro ouibus suis: & si perniciosum est nautam in tranquillitate nauem deserere, quanto magis in fluctibus. 2a. Si subditorum saluti possit sufficienter in absentia pastoris per alium prouideri, licet propter aliquod commodum Ecclesiæ, vel personæ periculum, corporaliter gregem deserere. Huc facit illud: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam; idem docet Augu. ad Honoratum. 3a. Qui ob vitandum periculum recedit absque detrimento gregis, non fugit tanquam mercenarius: sed ille, de quo Greg. inquit: stare in periculo ouium non potest, qui in eo quod ouibus præest, non oues diligit, sed lucrum terrenum quærit: & ideo opponere se contra periculum trepidat, ne id, quod diligit, amittat. 4a. Qui spondet pro alio, si per se implere non possit, sufficit, vt per alium impleat: & sic prælatus suæ sponsioni satisfacit, &c. 5a. Episcopus est in statu perfectionis secundum aliquod perfectionis genus, ideo si impediatur in suo munere, non tenetur religionem ingredi: sed animum retineat intendendi proximorum saluti, si opportunitas adsit, & necessitas requirat.

Matth. 10.
Epist. 18.
Hom. 14. in Euang.

Artic. 6. Vtrum liceat episcopo aliquid proprium habere.

Non tenentur episcopi ad hoc vt sine proprio viuant. 1. episcopus de rebus proprijs, vel acquisitis, &c. hæredibus per can. relinquere potest, ergo. 2. Ad ea quæ sunt supererogationis nullus tenetur, nisi specialiter ad illud voto se adstringat: sed viuere absque proprio supererogationis est, & episcopi in sua consecratione ad hoc non se obligant, nec id requiritur ex necessitate officii, quod sumunt, ergo. †2a. Voluntaria paupertas instrumentaliter operatur ad perfectionem vitæ: vnde perfectio vitæ Christianæ non consistit in ea essentialiter; immo potest esse summa perfectio cum summa opulentia, vt in Abraham. 3a. Illud, Nolite possidere aurum, &c. debet intelligi dictum fuisse discipulis, quantum ad illam missionem, qua mittebantur ad prædicandum Iudæis, vt per hoc excitarentur ad confitendum oc virtute ipsius, qui eis absque sumptibus prouideret; ex quo tamen nec ipsi obligabantur ad euangelium prædicandum absque proprijs sumptibus. 4a. Licet Episcopi habeant proprium, non ideo habent alias partes cum Deo: quia is alias partes habet cum Deo, cuius studium diminuitur circa ea, quæ sunt Dei, dum intendit his, quæ sunt mundi: & sic nec Episcopi, nec clerici debent proprium possidere.

1. concl. 10. q. 1. can. epis. Ang. epis. 45.
Gen. 17.
Chrysost. in ep. ad Rom.
Hier. ad Nepot.

Art. 7. Vtrum episcopi mortaliter peccent, si bona ecclesiastica, quæ procurant, pauperibus non largiantur.

Episcopi non peccant mortaliter si bona ecclesiastica, quæ procurant, pauperib. non largiantur. Quia quæ supersunt, possunt laudabiliter expendere ad redditus ecclesiæ ampliandos, dummodo non adsit necessitas pauperum. 2a. Quando distincta sunt bona, quę debent in vsum episcopi cedere, ab ijs quæ sunt pauperibus & ministris, & cultui ecclesiæ eroganda, si quid notabiliter de his quæ sunt pauperibus eroganda, vel etiam in vsum ministrorum, aut in cultum diuinum expendenda episcopus sibi retinuerit, non est dubium, quid contra fidem dispensationis agat; & mortaliter peccet: & ideo tenetur ad restitutionem. Quia episcopus est solum dispensator & procurator bonorum ecclesiæ. quorum ex decr. vna portio episcopo, duæ ecclesiasticis fabricis, & erogationi pauperum, vna clericis pro singulorum meriti[illegible] debetur, ergo. 3a. De his quæ tanquam propria possidet, & de parte ecclesiasticorum bonorum sibi debita potest episcopus disponere, vel sibi retinendo, vel alijs largiendo, vt ei libet, quia huiusmodi res sunt eius dominio deputatæ tamen in eorum dispensatione peccare, vel propter inordinationem affectus; vel si alijs non subueniat, vt requirit debitum caritatis. †4a. Illud Ambros. neque minus est criminis habenti tollere, quàm cùm possis & abundas denegare indigentibus refertur non solum ad dispensationem ecclesiasticarum rerum, sed etiam quorumcunque bonorum, quibus tenetur aliquis prouidere necessitatem patientibus: Determinatio autem, quando sit talis ne-

14. co. 1.
12. q. 2. can. De reditibus.
Aug. ep. 50
12. q. 2. can. De reditibus.
Sermon. 81.

cendam per quædam exercitia, quibus tolluntur impedimēta perfectæ caritatis, quod fit per pœnalitates; ideo status religionis est cōuenientissimus pœnitētiæ locus.

Art. 2. Vtrum quilibet religiosus teneatur ad omnia consilia.

14. concl. Religiosi non obligantur ad omnia, quæ sunt de consilio; sed tantum ad ea, quæ taxata sunt eis secundum regulam, quam professi sunt. 1 Ad ea, quæ sunt supererogationis nemo tenetur, nisi ex propria obligatione. sed non quilibet religiosus obligat se ad omnia, ergo. 2. Pro quo nota, aliquid pertinere ad perfectionem, vel essentialiter, sicuti perfecta obseruantia præceptorum caritatis: vel consequenter, vt quæ consequuntur ex perfectione caritatis; puta si quis maledicenti benedicat, &c. quæ, etsi sunt in præcepto, quoad præparationem animi, vt impleantur cùm necessitas requirit, tamen ex superabundantia caritatis est, quod præter necessitatem impleantur: vel denique instrumentaliter & dispositiuè, vt paupertas, continentia, &c. Tunc perfectio caritatis est finis status religionis, qui est quædam disciplina, vel exercitium perueniendi ad perfectionem, ad quam aliqui peruenire nituntur diuersis exercitiis: sed ei, qui operatur ad finem, non ex necessitate conuenit, vt iam assecutus sit finem; sed tantum vt tendat in finem, ergo qui statum religionis assumit, non tenetur habere perfectam caritatem, sed ad eam tendere: quod si non tenetur habere perfectam caritatem, ergo nec etiam tenetur ea implere, quæ ad perfectionem caritatis consequuntur, nisi intentione: similiter non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem perueniuntur, ergo. †2a. Qui ingreditur religionem solum profitetur se adhibere studium ad perfectionem consequendam: vnde non est transgressor professionis si non sit perfectus; sed solum si contemnat ad perfectionem tendere. 3a. Non solum religiosi tenentur facere quicquid boni possunt, quia omnibus communiter dicitur, Eccl. 9. quodcunque potest manus tua, instanter operare: sed tamen est aliquis modus implendi hoc præceptum, quo peccatum vitatur, si homo faciat quod potest secundum quod requirit conditio sui status; dummodo non adsit contemptus agendi meliora. Religiosi tenentur ad ea consilia, quæ si prætermitterentur, tota vita hominis implicaretur negotiis sæcularibus: vt si quis haberet propriam vxorem, sed ad alia consilia de melioribus quibusdam actibus, eos obligari non est necesse.

Artic. 3. Vtrum paupertas requiratur ad perfectionem religionis.

Ad perfectionem caritatis acquirendam, & ad perfectionem religionis, primum fundamentum est voluntaria paupertas, vt quisque sine proprio viuat. 1. Ex Gregor. qui ait eos, qui ad culmen perfectionis se accingunt, quod religiosis maximè cōuenit, cūcta exteriora relinquere. 2. Status religionis est quoddam exercitiū & disciplina per quam peruenitur ad perfectionem caritatis: ad quod necessarium est, vt homo affectum suum totaliter abstrahat à rebus mundanis, vnde Augu. minus te amat, qui tecū amat: sed ad hoc requiritur voluntaria paupertas; quia ex eo quod aliquis res mundanas possidet, ad earum amorem trahitur, ex Aug. & Chrysost. ergo. †2a. Ex Paul. & ex Gloss. non colligitur non licere omnia temporalia, abiicere, sed quod non ex necessitate requiritur. 3a Qui omnia sua dimittit propter Christum non exponit se periculo spirituali, quia tunc ex paupertate periculum spirituale incurritur, cùm non est voluntaria: nec temporali, quia diuinæ prouidentiæ se committit. 4a. Medium virtutis ex Aristot. accipitur secundum rationem rectam, non secundum quantitatem rei: at recta ratio dictat, vt homo abiiciat diuitias, quod etiam aliqui philosophi fecerunt, vt contemplationi vacarent. Vnde multo magis est secundum rationem rectā, vt homo omnia sua relinquat ad hoc, vt Christū perfectè sequatur: non ergo per paupertatem exceditur virtutis medium. 5a. Cùm dicitur, Beatus diues, qui inuentus est sine macula, non dicitur simpliciter; sed qui inuentus est sine macula, & post aurum non abiit: quibus verbis ostenditur

14. concl. | lib. 2. mor. c. 27. | li. 10. c. 29. li. 84 q. 36. Epist. 43. Homil. 64. in Matth. | lib. 2. Eth. c. 6. | Eccl. 13.

ditur rem esse difficilem: vnde subd[...]ur, quis est hic & laudabimus eum, fecit enim mirabilia in vita sua, scilicet vt inter diuitias positus diuitias non amaret, quæ ex se natæ sunt perfect onem caritatis impedire. 6a. Ab episcopis, qui profitētur gubernationem gregis Christi administrando non solum spiritualia, sed etiam temporalia non exigitur, vt proprio careant, quod ex perfectione dispensant: sed à religiosis, qui profitentur disciplinam perfectionis accipiendæ. 7a Bonum est facultates pauperibus erogare: sed melius est pro intentione sequendi dominum omnia simul donare, & absolutum in solitudine egere cum Christo, ex Hieron.

Contra Vigilantium.

Art. 3. Vtrum perpetua continentia requiratur ad perfectionem religionis.

14. concl.

2. Cor. 7. & 1. Cor. 7.

Continentia perpetua requiritur ad perfectionem religionis, sicut & voluntaria paupertas. 1. Ex Apostol. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus. Sed munditia carnis & spiritus conseruantur per continentiam, ergo. 2. Ad statum religionis requiritur abstractio eorum, per quæ homo impeditur, ne feratur totaliter in Dei seruitium: sed vsus carnalis copulæ ab hoc maximè animum retrahit, tum ob vehementiam delectationis, ex cuius frequenti experientia augetur concupiscentia, & Arist. & ex Aug. nihil est, quod magis ex arce deijciat animū virilem, quàm blandimēta fœminæ: tum propter solicitudinem, quam ingerit homini de gubernatione vxoris, & filiorum, rerum temporalium, &c. Vnde Apost. qui sine vxore est, sollicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, &c ergo. †2a. De Petro legitur habuisse vxorem: sed quia perfectio continentiæ introducta est per Christum, qui ne alicui [...] perueniendi ad perfectionem tolleret[...], assumpsit ad perfectionis statum etiā [...] quos inuenit matrimonio iunctos, [...] poterat fieri absque iniuria, vt [...] relinquerent. Ideo non separauit [...] vxore, sed Ioannem volē[...]tem nubere à nuptijs reuocauit. 4a. Et si Abraham perfectionis exemplar, & alij patres, cūm diuitijs & matrimonio perfecti fuere, qui si suisset tempus continentiæ & paupertatis seruandæ, studiosius fecissent; non propterea infirmiores non debent præsumere se tantæ esse virtutis, vt cum diuitijs & matrimonio possint ad perfectionem peruenire: sicut nec aliquis præsumit hostes inermis inuadere: quod Samson mandibula asini multos hostes peremerit. 4a. Illi modi viuendi quorundam religiosorum, qui matrimonio vtuntur, non sunt religiones simpliciter, sed secundum quid, prout participant aliquid, quod ad religionem pertinet.

[...] Aug. [...]

Art. 4. Vtrum obedientia pertineat ad perfectionem religionis.

14. concl. Phil. 2.

Obedientia requiritur ad perfectionem religionis. 1. Perfectio religionis maximè consistit in imitatione Christi: sed in Christo maximè obedientia commendatur; factus est enim obediens vsque ad mortem, ergo. 2a. Status religionis est quædam disciplina, vel exercitium tendēdi in perfectionem: sed quicunque instruuntur, vel exercitantur, vt perueniant ad aliquem finem, oportet, quod directionem alicuius sequantur, ergo oportet, quod religiosi in his, quæ pertinent ad religiosam vitam, alicuius instructioni & imperio subdantur: sed imperio, & instructioni alterius subditur homo per obedientiam, ergo. †2a. Obedire prelatis in his, quę pertinent ad necessitatem virtutis, non est supererogationis, sed omnibus commune: sed obedire in his quæ pertinent ad exercitium perfectionis pertinet propriè ad religiosos. 3a. Qui non sunt perfectionem adepti, maximè sunt prompti ad obediendum; non quasi indigentes dirigi ad perfectionem, sed quasi ex hoc se conseruantes in eo, quod ad perfectionem pertinet. 4a. Subiectio religiosorum principaliter attenditur ad episcopos, ad quos se habent, vt ad perfectos ex Dion. à qua nec eremitæ, nec prælati religionum excusantur: vel si sunt ab eis ex parte, aut totaliter exempti, saltem obligantur ad obediendum ratione

summo Pontifici, etiã in his, quæ specialiter pertinent ad disciplinã religionis. 5a. Votũ obedientię se extendit ad dispositionem totius humanæ vitæ, & hac ratione habet quandam vniuersalitatem: licet non se extendat ad omnes particulares actus, quorum quidam ad religionem non pertinent, quidam ei contrariantur. 6a. Necessitas coactionis excludit rationem laudis, & meriti, cum causet inuoluntarium; sed necessitas cõsequens obedientiam est liberæ voluntatis, inquantum homo vult obedire, licet forte non vellet id quod mandatur, secundum se consideratum, implere, & hæc non tollit, sed auget meritum.

Art. 6. Vtrum requiratur ad perfectionem religionis, quod paupertas, continentia, & obedientia, cadant sub voto.

1a. concl. Num. 6. Religionis status requirit, vt ad hæc tria aliquis voto obligetur. 1. In veteri lege Nazaræi cum voto sanctificabantur: sed per eos significantur, qui ad perfectionis summam pertingunt, vt religiosi, ergo. 2. Ad religiosos pertinet vt sint in statu perfectionis, ad quam paupertas, Continentia, & obedientia pertinent, ex Greg. sed ad statum perfectionis requiritur obligatio ad ea quæ sunt perfectionis, quæ obligatio fit Deo per votum, ergo. Hom. 10 in Ezec. † 2a. Dominus dixit ad vitæ prefectionem pertinere, vt aliquis eum sequatur, non qualitercunque: sed vt vlterius retro non abeat: quod pertinet ad obligationem voti: quia mittens manus ad aratrum, & respiciens retro, non est aptus regno Dei. Luc. 9. 3a. Licet perfectio religionis requirat, vt aliquis totum quod vouit, Deo exhibeat: tamen non potest homo totam vitam suam Deo exhibere, cum non sit tota simul, sed successiua; ideo ad hoc requiritur voti obligatio. 4a. Cum quis propria sponte voto sibi adimit libertatem abstinendi ab his, quæ ad Dei seruitium nõ pertinẽt, hoc fit Deo acceptissimum. Epist. 41 Vnde Aug. non te vouisse pæniteat, immo gaude, iam tibi non licere quod cum tuo detrimento licuisset. Felix necessitas, quæ in meliora compellit.

Art. 7. Vtrum conuenienter dicatur in his talibus votis consistere religionis perfectionem.

Conuenienter his tribus votis status religionis integratur. 1a. concl. cap. cum ad mon. de stat. Monach. 1. custodia castitatis, & abdicatio proprietatis, sunt annexæ regulæ monachali, vt in decret. dicitur. 2. Status religionis potest considerari, primo quantum ad exercitium tendentis in perfectionem caritatis, & quantum ad hoc requiritur, vt aliquis à se remoueat quę possunt impedire ne totaliter affectus feratur in Deum, quæ sunt, cupiditas exteriorum bonorum, & hæc tollitur per votum paupertatis: concupiscentia sensibilium delectationum, inter quas excellunt venereæ, quæ excluditur per votum continentiæ: & inordinatio voluntatis humanæ, quæ excluditur per votum obedientiæ. secundo consideratur vt quietat animum ab exterioribus solicitudinibus, hæc solicitudo accidit vel ratione dispensationis exteriorum rerum, quæ tollitur per votum paupertatis; ratione gubernationis vxoris; &c. per votum continentiæ: & ratione dispositionis propriorum actuum, per votum obedientiæ. Tertio consideratur status religionis, vt est quoddam holocaustum quo quis totaliter se & sua offert Deo; bona exteriora per votum paupertatis, bonum proprij corporis per votum continentiæ, bonum animę per votum obedientiæ offertur.

† 2a. Interiores actus virtutum pertinent ad perfectionem ipsam caritatis, ideo non continentur sub voto religionis, quod ordinatur ad perfectionem, vt ad finem. 3a. Omnes aliæ religionum obseruantiæ, vt abstinentia, vigiliæ, &c. reducuntur ad prædicta tria principalia vota. 4a. Licet per obedienti-

am aliquis Deo offerat propriã voluntatem, cui subijciuntur omnia: tamen hoc solum votum non sufficit: quia passiones pertinent etiam ad appetitum sensitiuum; ideo sequitur votum continentiæ, &c. 5a. Honori qui debetur Deo, & sanctis suis propter virtutem, non conuenit religiosis abrenunciare, sed honori qui exhibetur exteriori excellentiæ abrenunciant ex hoc ipso quod sæcularem vitam derelinquunt: ideo ad hoc non requiritur speciale votum.

Artic. 8. Vtrum votum obedientiæ sit potissimum inter tria vota religionis.

1a. concl. Votum obedientiæ est præcipuum inter tria vota religionis. 1. obedientia, lib. ult. ait Greg. victimis iure præponitur: sed mor. c. 12. vota religionis sunt quædam holocausta, ergo. 2. per obedientiam homo aliquid maius offert Deo, scilicet ipsam voluntatem, quæ est potior quam corpus, & res exteriores, quæ offeruntur per alia vota. 3. hoc votum continet sub se alia vota, sed non è conuerso. 4. hoc votum propriè se extendit ad actus propinquos fini religionis: sed quo aliquid fini propinquius est, eo est melius, ergo: nam licet quis absque voto obedientiæ voluntariam paupertatẽ & continentiam etiam voto seruaret, non ideo pertineret ad statum religionis. †2a. Et si consilium obedientiæ expressè non sit datum à Christo: tamen includitur in ipsa Christi sequela, quia, qui obedit sequitur alterius voluntatem: ideo magis pertinet ad perfectionem. 3a. Per illud, omnis ponEccl. 26. deratio non est digna animæ continentis, non habetur quod continentia præferatur omnibus actibus virtutis, sed coniugali castitati, & exterioribus diuitijs. 4a. Pontifex in voto obedientiæ non potest sic cum religioso dispensare, vt qui vouit eam, nulli prælato teneatur obedire in his, quæ ad perfectionem vitæ pertinent: quia non potest eum à sua obedientia eximere, quamuis eximat quantum ad inferioris prælati subiectionem.

Art. 9. Vtrum religiosus semper peccet mortaliter transgrediendo ea, quæ sunt in regula.

In regula continetur aliquid dupliciter: primo, sicut finis regulæ; vt sunt quæ pertinent ad actus virtutum: & horum trangressio quantum ad ea quæ communiter cadunt sub præcepto obligat ad mortale: quantum ad alia quæ necessitatem præcepti excedunt, non, nisi propter contemptum: quia religiosus non tenetur esse perfectus, sed ad perfectionem tendere; secundo continetur aliquid pertinens ad exterius exercitium: & quantum ad hoc trangressio circa tria prædicta vota, ad quæ cætera ordinantur, obligat ad mortale, aliorum autem trangressio nequaquam, nisi propter contemptum regulæ; quia alias status religionis non esset securior, quam status secularis, vt ait Greg. sed periculosissimus propter multitudinem obseruantiarum, si quælibet earum transgressio obligaret ad peccatum mortale. †2a. qui profitentur regulam, non vouent seruare omnia, quæ sunt in regula, sed vitam regularem, quæ essentialiter consistit in tribus votis, horum transgressio est peccatum mortale: aliorum vero, veniale, quia alia sunt dispositio ad principalia vota. Vnde aliqui religiosi cautius profitentur, non regulam, sed viuere secundum regulam, cui contrariatur transgressio ex contemptu: alij profitentur obedientiam regularem, cui contrariatur id, quod est contra præceptum regulæ: at in religione prædicatorum transgressio obligat solum ad pœnam: quia hoc modo ad talia seruanda obligantur, sed ex negligentia, libidine, seu contemptu posset committi peccatum veniale, vel mortale. 3a. Omnia quæ sunt in lege traduntur per modum præcepti, ideo

Marginalia (right column): 1a. concl. (beside "In regula continetur…"); 8. 1. Mor. cap. 10. (beside "…obseruantiarum…")

eorum transgressio obligat ad mortale; sed non omnia quæ in religione proponuntur sunt huiusmodi, cum aliqua proponantur per modum ordinationis, vel statuti obligantis ad certam pœnam. 4a. Cum religiosus ex concupiscentia vel ira inducitur ad aliquid contra regulam, non peccat ex contemptu, sed tantum cum eius voluntas renuit subijci legi, vel regulæ, & propter hoc procedit ad faciendum aliquid contra regulam, vel legem.

Art. 10. Vtrum religiosus eodem genere peccati grauius peccet, quam seculares.

11. concl. Peccatum quod à religiosis committitur, potest esse grauius peccato secularium eiusdem speciei. 1. si sit contra votum religionis; vt si religiosus fornicetur, aut furetur. 2. Si ex contemptu peccet: quia videtur magis ingratus diuinis beneficijs 3. propter scandalum, Heb. 10. quia ad vitam eorum plures respiciunt, vt colligitur ex Iere. c. 24. Ierusalem vidi &c. 2a. Si religiosus non ex contemptu, sed ex infirmitate, vel ignorantia peccatum quod non est contra votum suæ professionis committat, absque scandalo, scilicet in occulto, leuius peccat, eodem genere peccati, quam secularis: quia eius peccatum, si sit leue, quasi absorbetur ex multis operibus bonis; si sit mortale, facilius ab eo resurgit; tum propter intentionem, quam habet rectam ad Deum: tum quia Hom. 4. in ps 36. iuuatur à socijs. Vnde Orig. Iniustus si peccauerit non pænitet, & peccatum suum emendare nescit :| iustus autem scit emendare, scit corrigere, & eccl. 4. si vnus ceciderit ab altero fulcietur. 3a. Iere. 2. Aug. ep. 137. Primum intelligitur de his, quæ per infirmitatem, vel ignorantiam committuntur. Similiter secundum, quia Iosaphat ex infirmitate peccauit. 4a. Iusti non facile peccant ex contemptu, sed quandoque ex ignorantia, vel infirmitate, & cito resurgunt: si autem perueniant ad hoc, vt ex contemptu peccent, efficiuntur pessimi, & maxime incorrigibiles.

Quæstio 187. De his, quæ competunt religiosis.

Art. 1. Vtrum religiosis liceat docere, prædicare, & alia huiusmodi facere.

14. concl. Dicitur non licere monachis, & alijs religiosis prædicare, docere, & alia huiusmodi facere: quia status religionis non dat eis potestatem huiusmodi faciendi. 2a. Sed tamen possunt ista facere, si ordinem recipiant, vel ordinariam iurisdictionem; aut si eis committantur ea, quæ sunt iurisdictionis. 1. Ex Greg. Qui dat eis facultatem docendi, & prædicandi, &c. 2. ex voto, & præcepto regulæ non obligantur ad hoc, vt ab eis abstineant. 3. Non redduntur ad hoc minus idonei propter aliquod peccatum commissum; sed potius sunt magis idonei ob exercitium sanctitatis, quod assumpserunt. Nam stultum est dicere, quod per hoc quod aliquis ad sanctitatem promouetur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia exercenda, vt nonnulli stulte senserunt. contra quos Bonif. Papa constitutionem fecit. †3a. Ex illo Constantinopol. synodi. Vita monachorum subiectionis habet verbum, non prædicandi, docendi, &c. colligitur tantum, quod monachi, ex hoc, quod sunt monachi non nanciscuntur potestatem talia faciendi: non autem quod habeant aliquid contrarium executioni talium actuum. 4a. Decretum Cõcil. Niceni præcipit, vt monachi non vsurpent sibi, ex hoc, quod sunt monachi, potestatem huiusmodi actus exercendi; sed non prohibet, quin ista possint eis committi. 5a. Licet non se compatiantur, quod aliquis ordinaria iura Ecclesiasticorum officiorum habeat, & regulã in monasterio seruet: tamen non tollitur,

Marginalia (right): 10. q. 1. Ex autoritate. — P. 49. — 16. q. 1. can. sunt nonnulli — 16 q. 1. can. Placuit.

lib. de oper. monach. Luc. 12. gitur Augustinus. 5a. Cùm Glos. ait eos, qui omnia spernunt propter Deum tenentur manibus operari, intelligitur quando alias non habent, vnde viuant. 6a. Quod Apostoli manibus laborauerint, quandoque fuit necessitatis; vt cùm aliunde victum non habebant, quando que erogationis, vt occasionem prædicandi auferrent illis, qui tantum propter bona temporalia prædicabant: & ne grauarentur illi, quibus prædicabant: & ad dandum exemplum operandi otiosis: in quo non tenentur religiosi, cùm Apostolos imitari non teneantur quo ad omnes supererogationes: nec omnes Apostoli manibus operabantur.

Art. 4. Vtrum religiosis liceat de eleemosynis viuere.

1a. concl. Religiosis licet de eleemosynis viuere. Quia vnicuique licet viuere de eo, quod suum est, vel sibi debitum: sed eleemosynæ fiunt religiosorum ex liberalitate donantis, & eis etiam debentur, ergo. Debentur autem primum propter necessitatem, quæ facit omnia communia: tum etiam propter corporis infirmitatem, ex qua non possunt laborare: Aug. lib. de oper. mon. c. 21. tum quia labor eis non sufficit; ac etiam propter pristinam conuersationem, quia non consueuerant manibus laborare: deinde ex eo quod aliis aliquid exhibent, siue sit spirituale, siue temporale, vt patet ex Paulo: & propter hoc quadrupliciter possunt religiosi de eleemosynis viuere. 1. Cor. 9. 1. Si prædicent auctoritate prælatorum. 2 Si sint ministri altaris; Aug. loc. cit. quia dominus ordinauit his, qui Euangelium annunciant de Euangelio viuere: & qui altari seruit, &c. 3 Si insistant studio S. Scripturæ ad communem vtilitatē. Hier. cont. Vigilant. 4. Si bona temporalia, quę habebāt monasterio largiuntur. Aug. lib. cit. c. 25. 2a. Vsus bonorum, quæ alterius liberalitate donantur, redditur religiosis illicitus, si ab actibus religiosis desistant: quia quantum est in se, defraudant eorum intentionem, qui talia beneficia conferunt, quæ fuit, vt liberius religionis actibus insisterent, quorum cupiunt se fore participes. 3a. Si qui sunt religiosi, qui absque necessitate, & vtilitate, quam offerant, velint otiosi de eleemosynis, quæ dantur pauperibus, viuere, id est, eis illicitum. Plerunque, ait August. ad professionem seruitutis Dei aliqui veniunt ex conditione seruili, vt ex vita rusticana, &c. De quibus dicit, si nolunt operari, ne emanducent. li. cit. c. 22. 4a. Actoritates, quæ afferuntur in primo argumento, intelligendæ sunt tempore necessitatis, quando scilicet non posset aliter pauperibus subueniri: tunc enim tenentur ab eleemosynis accipiendis desistere, & si quæ habent, debent pauperibus largiri. 5a. Prælatis competit prædicatio ex officio: religiosis potest competere ex commissione, & cùm laborent, possunt inde viuere. 6a. Cæteris paribus, dare, perfectius est, quam accipere; sed dare, vel relinquere omnia sua propter Christum, & modica accipere ad sustentationem vitæ melius, quàm dare particulariter aliquid pauperibus. 2. Tim. 2. 7a. Accipere munera ad diuitias augendas, vel accipere victum sibi non debitum, absque vtilitate, & necessitate, præstat occasionem peccati: sed non est sic in religiosis. 8a. Quando est manifesta necessitas, & vtilitas propter quam aliqui religiosi de eleemosynis viuant absque opere manuali, non scandalizantur infirmi, quod esset fugiendum, sed tantum malitiosi, de quorum scandalo non est curandum. Matth. 15.

Art. 5. Vtrum religiosis liceat mendicare.

1a. concl. Si mendicatio consideretur, vt habet aliquam abiectionem coniunctam, cùm ij videantur abiecti, qui ita egent, vt eis sit necesse ab aliis victum accipere: laudabiliter aliqui mendicant, quia quæ ad abiectionem pertinent, sunt efficacissima medicina contra superbiam, quam vel

De pen. c. si quis. vel in se, vel in alijs per exemplum extinguere volunt: vt dicitur in decre. sed oportet discrete mendicitatem ad humiliationem assumere, ne quis inde aliquam notam incurrat. 2a. Si mendicitas consideretur ex parte eius, quod quis mendicando acquirit, si quis ad mendicandum adducatur cupiditate habendi diuitias vel victus otiose, est illicita; vnde soluitur primum, quod procedit de cupiditate, & secundum, de ijs, qui quærunt vt ociose viuant. 3a. Si quis quærat ex necessitate, quia non potest aliunde viuere, vel ex vtilitate ad efficiendum aliquid vtile, quod non potest sine eleemosynis, vt ad reficiendam ecclesiam ad incumbendum studio sapientiæ, est licitum & secularibus, & religiosis, quia religiosis conuenit imitari Christum, qui mendicauit. & Hieron. caue ne Domino tuo mendicante alienas diuitias congeras. † 4a. Per illud, omnino indigens, & mendicus non erit inter vos, non prohibetur alicui mendicare, sed prohibetur diuitibus, ne tam tenaces sint: vt propter hoc aliqui egestate mendicare cogantur: & lex ciuilis imponit pœnam tantum illis, qui sine necessitate vel vtilitate mendicant. 5a. Turpitudo mendicitatis non pertinet ad culpam: sed potest ad humilitatem pertinere. 6a. Prædicantibus ex debito debetur victus ab ijs quibus prædicant: si tamen non quasi sibi debitum, sed gratis dandum mendicando petere velint, ad maiorem humilitatem pertinet.

Psal. 39. & 69.

Deut. 15.

Ibidem.

Artic. 6. Vtrum liceat religiosis vilioribus vestibus vti, quam cæteri.

1a. concl. eccl. 19. Ioel. 3. Habitus vilis & incultus, aliquando est signum tristitiæ, & ita, qui in mœrore sunt, vilibus vestibus vtuntur, ac etiam pœnitentes; aliquando est signum contemptus diuitiarum, & mundani fastus. Sordes vestium, candidæ mentis indicia, ait Hier. 2a. Secundum vtrunque horum vilitas vestium religiosis conuenit. Huc facit illud, circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis & cæ. Omnis, in decre. 3a. Quod quis vilibus vtatur vestibus potest contingere tripliciter. 1. ad sui humiliationem: vt enim ex vestiũ splendore animus eleuatur, ita ex earundem humilitate deprimitur. 2. propter exemplum aliorum: 3. ob inanem gloriam: nam, vt ait Aug. in ipsis sordibus lutosis potest esse iactantia: duobus primis modis est laudabile: tertio vero vitiosum, & sic intelligitur Hieron. in arg. secundo. 4a. Si habitus vilis & incultus procedat ex auaritia, vel negligentia, pertinet ad vitium negligentiæ. † 5a. Vilitas vestium de se non habet speciem mali, sed potius boni, scilicet contemptus mundanæ gloriæ, & inde est quod mali vilitate vestium suam malitiam occultant, nec ideo oues debent odisse vestimentum suum, quod plerunque illo se occultant lupi. 6a. Ex illo, cum ieiunatis, nolite fieri, &c. intelligitur, ne in operibus sanctitatis homines aliquid faciant propter apparentiam: vnde religiosi non prætermittunt præceptum, quia non ferunt habitum vilem ex ambitione, sed quasi signum suæ professionis, qua contemptum mundi profitentur.

Aug. li. 2. sermon. Dom. c. 38.

Quæstio 188. De differentia religionum.

Art. 1. Vtrum sit tantum vna religio.

Religio non est tantum vna. 1. quia ad ornatum reginæ. i. ecclesiæ, pertinet, quod sit circumamicta varietatibus. 2. Status religionis est quoddam exercitium, quo aliquis exercetur ad perfectionem caritatis; sed sunt diuersa caritatis opera, quibus homo potest vacare, ac etiam diuersi modi exercitiorum, ergo. 2a. Religiones possunt distingui, & secũdum diuersitatem corũ ad quæ ordinãtur, & secundum diuersitatẽ exercitiorum: sed quia finis est potissimum in vnoquoque, maior est religionum

1a. concl. Psal. 44.

onum diuersitas, quæ attenditur secundum diuersos fines. † 3a. Totaliter se præbere ad seruiendum Deo, est commune omni religioni, ex quo non sumitur diuersitas, sed secundum diuersa, in quibus homo Deo seruire potest, & ad hoc diuersimode se disponere. 4a. Communitas essentialium votorum compatitur diuersitatem religionis propter diuersas dispositiones ad illa vota seruanda, & propter diuersos fines. 5a. Rationabiliter est vnus Episcopalis status, religiones vero diuersæ: quia in in his quæ pertinent ad perfectionē, Episcopus se habet per modum agentis, quod quanto est superius, tanto est magis vnum: quæ vero patiuntur, sunt diuersa. 6a. Ex multitudine religionum tunc induceretur confusio, si ad idem, & diuerso modo diuersæ religiones essent absque necessitate, & vtilitate: quod ne accidat statutum est, ne noua religio absque auctoritate summi pontificis instituatur.

Art. 2. Vtrum aliqua religio institui debeat ad opera vitæ actiuæ.

1a. concl. Conuenienter religiones quædam ad opera vitæ actiuæ ordinantur. 1. Religio munda, & immaculata, ait Iac. apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, &c. quod pertinet ad actiuam. 2. Status religionis ordinatur ad perfectionem caritatis, ad quam pertinet dilectio Dei, ad quam directe ordinatur contemplatiua: & directio proximi, quam respicit actiua, & sicut ex caritate diligitur proximus propter Deum, ita etiam obsequium delatum in proxmum redundat in Deum. Ideo huiusmodi obsequia proximis exhibita, vt referuntur ad Deum, dicuntur esse sacrificia quædam: sed ad religionem proprie pertinet sacrificium Deo offerre, ergo. † 2a. Dei seruitium, & famulatus seruatur non solum in contemplatione, sed etiam in operibus vitæ actiuæ, quibus aliquis seruit proximo propter Deum, in quibus seruatur singularitas vitæ quantum ad hoc, quod homo singulariter his intendat, quæ ad diuinum obsequium spectant. 3a. Eadem est ratio de monachis, & alijs religiosis, quantum ad ea, quæ sunt communia in omni religione, scilicet quod totaliter se dedicent diuinis obsequijs, & quod essentialia vota obseruent: sed non oportet esse similitudinem quantum ad alia, quæ sunt propria monasticæ professionis pertinentia ad contemplationem. 4a. Quamuis religiosi, qui circa opera vitæ actiuæ occupantur sint in sæculo secundum præsentiam corporalem, non sunt tamen in seculo quantum ad mentis affectum: quia exercitantur in exterioribus solum propter diuinum obsequium, quod sufficit ad religionem.

Mat. 2. Heb. vlt.

Artic. 3. Vtrum aliqua religio possit ordinari ad militandum.

Conuenienter potest institui aliqua religio ad militandum, non propter aliquid mundanum, sed propter defensionem diuini cultus, & publicæ salutis: vel etiam pauperum, & oppressorum. 1a. concl. 1. Noli existimare, ait Aug. neminem Deo placere posse qui armis bellicis militat: in his. n. Dauid sanctus erat, &c. sed ad hoc institutæ sunt religiones, vt homines Deo placeant, ergo. Epist. 5. 2. Religio institui potest ad opera vitæ actiuæ, vt pertinent ad subuentionem proximorum, & obsequium Dei: sed officium militare potest ordinari ad subuentionem proximorum, Psal. 81. 1. Mac. 3. Mat. 5. & quantum ad priuatas personas, & quantum ad totius reipublicæ defensionem, ad diuini cultus conseruationem ergo. † 2a. Aliquis potest non resistere malo, vel condonando iniuriā, & hoc perfectionis est, quando ita fieri expedit ad salutē aliorum: vel tolerādo patiēter iniurias aliorū, & hoc ad imperfectionē pertinet: vel etiā ad vitiū, cū quis potest conue-

cognoui literaturā, &c. intelligitur de litera veteris legis: vnde non cognoscere literaturam, est non approbare literalem circuncisionem. 3a. Studium sine caritate inflat, & per consequens dissensiones facit: cuiusmodi non debet esse studium religiosorum: vnde Paul. Diuites facti estis in omni verbo, &c. & postea, Idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. 4a. Philosophi profitebantur studia literarum, quantum ad sæcularem doctrinam: religiosi autem principaliter intendunt studio literarum pertinentium ad doctrinam, quæ secundum pietatem est: alijs autem doctrinis non, nisi in quantum ordinātur ad sacram doctrinam.

1. Cor. 1.

Art. 6. Vtrum religio quæ vacat vitæ contemplatiuæ sit potior ea, quæ vacat operibus vitæ actiuæ.

...

Differentia vnius religionis ad alteram attenditur principaliter ex fine, vnde sumitur Comparatio absoluta, cùm finis per se quæratur: secundario ex parte exercitij, vnde sumitur comparatio respectiua, cùm non per se, sed propter finem quæratur. 2a. Illa religio alteri præfertur, quæ ordinatur ad finem absolutè potiorem, vel quia est maius bonum, vel quia ad plura bona ordinatur. 3a. Si finis sit idem cum secundario, attenditur præeminentia religionis, non ex quantitate exercitij, sed ex proportione eius ad finem intentum. Est autem opus actiuę vitæ duplex, alterum, quod ex plenitudine contemplationis oritur, vt doctrina, & prædicatio, vt ait Greg. quod præfertur simplici contemplationi, sicuti maius est illuminare, quàm solùm lucere: aliud, quod totaliter consistit in occupatione exteriori. 4a. Illæ religiones summum gradum tenent, quæ ordinantur ad prędicandum & docendum: & quę propinquissimæ sunt statui episcoporum: secundum, quæ ordinantur ad contemplationem tantum: tertium, quæ occupantur circa exteriores gradus. 5a. In singulis horum gradibus potest attendi præeminentia, prout vna ordinatur ad altiorem actum in eodem genere, & sic vna ordinetur ad plura, quam alia, vel si conuenientiora statuta habeat ad propositum finem. † 6a Præfertur sollicitudo contemplationi, vt dicitur extra de regula. si sit sermo de actiua, vt ordinatur ad salutem animarum. 7a. Religiones institutæ ad militiam potius ordinantur ad effundendum sanguinem hostium, quàm suum, quod propriè martyribus conuenit. Nihil tamen prohibet huiusmodi religiosos in aliquo casu meritum martyrij consequi, & in hoc præferri aliis religiosis. 8a. Religio non est potior ex hoc, quod ex maiori discrepatione sunt eius obseruantiæ ordinatæ ad finem religionis.

Hom. 5. in Ezech.

Artic. 7. Vtrum habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis.

Habere aliquid in communi, quod sufficiat ad victum simplicem, non minuit perfectionem religionis in communi. 1. satis ostenditur, ait Prosper, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis Ecclesiæ posse facultates communes possideri. 2. Perfectio non consistit essentialiter in paupertate, sed in Christi sequela: ideo Petrus dixit, reliquimus omnia, & quia hoc non sufficit, adiecit, & secuti sumus te. Paupertas autem est instrumentum perfectionis, prout per remotionem diuitiarum tolluntur quædam caritatis impedimenta, veluti sollicitudo, quam secum diuitiæ afferunt: diuitiarum amor, qui ex diuitiis possessis augetur: & inanis gloria vel elatio, & horum primum à diuitiis separari non potest totaliter, siue sint magnæ, siue paruæ: sed si res exteriores non quærantur, vel habeantur, nisi in modica quantitate, ad simplicem victum, solicitudo non multum impedit, nec repugnat perfectioni: quia à domino non

14. consil. 12. q. 1. Can. Expedit

tum ad affectum, vt scilicet noxiæ affectiones reprimantur exemplo, & correctione aliorum. † 3a. Melius sunt duo simul, vt ait Sapiens, propter auxilium, quod vnus habet ab alio vt subleuetur, vel foueatur, quo non indigent perfecti 4a. Vt Christus est in medio eorum, qui caritate sociantur, ita habitat in corde eius, qui diuinæ contemplationi insistit per dilectorem Dei. 5a. Actu obedire est tantum necessarium his, qui indigent directione aliorum ad perfectionem capiendam; qua non indigent perfecti, qui spiritu Dei aguntur. 6a Quod aliquis super candelabrum ponatur, non pertinet ad ipsum, sed ad suum superiorem: quæ sarcina si non ponatur, vt August. inquit, contẽplandæ veritati vacandum est adquamplurimũ valet solitudo. 7a. Si quis solitarie viueret, quasi societatem humanam propter animi sæuitiam ferre non posset, esset bestiale; sed solitarie viuere, vt quis totaliter diuinis rebus inhæreat, est supra hominem; ideo Arist. ait, aut est bestia, aut Deus, id est, diuinus vir.

Eccl. 4. Matt. 18. Luca 11. lib. 19 de ciu. c. 19. lib. 1. Polit. c. 2.

Quæstio 189. De religionis ingressu.

Art. 1. Vtrum illi, qui non sunt in præceptis exercitati, debeant ingredi religionem.

14. quodl. Religionem ingredi non solum expedit his, qui sunt exercitati in præceptis, vt ad maiorem perfectionem perueniant, sed etiam his, qui non sunt exercitati, vt facilius peccata fugiant, & perfectionem assequantur. 1. Dominus vocauit ad consiliorum obseruantiam Matthæum publicanum, qui in obseruantia præceptorũ exercitatus non erat. 2. Status religionis est quoddam spirituale exercitium ad consequendam caritatis perfectionem, quod fit inquantum per religionis obseruantiam auferuntur impedimenta perfectæ caritatis, quæ implicant affectum ad terrena, per quod interdum etiam ipsa caritas perditur; vnde religionis obseruantiæ, sicut tollunt impedimenta perfectæ caritatis, ita etiam tollunt occasiones peccandi per ieiunium, vigilias, &c. ergo ingredi religionem non solum, &c. † 1a. Circa adolescentem illum, qui Domino dixit, se à iuuentute præcepta seruasse, Hieronym. & Orig. dicunt mentitum fuisse: quod est intelligendum, quantum ad perfectam obseruantiam præceptorum, sed imperfecte, & communi modo, verum est eum obseruasse. Verum Dominus non solum hunc, qui seruauit mandata, sed etiam peccatores, ad consiliorum obseruationem vocauit 3a. Summum, & infimum tripliciter accipi possunt. 1. In eodem statu, & in eodem homine, & sic nemo repente fit summus. 2. Per comparationem ad diuersos status, & sic non oportet quod quicunque vult ad perfectionem venire à minori incipiat. 3. Quantum ad diuersas personas; & sic manifestum est, quod aliquis statim incipit ab altiori gradu sanctitatis, veluti à consiliorum obseruatione, ad quem alius peruenit per totam vitam suam. 4. Ordinandi debẽt esse exercitati in præceptis, quia ordo requirit sanctitatem: non ita qui assumũtur ad religionem, quæ est quoddam exercitium ad sanctitatem. 5a. Cum Glos. ait, hæreticos peruertere ordinem educationis spiritualis, quod se ante tempus à lacte spirituali separant, loquitur de ordine doctrinæ; qui requirit vt à facilioribus ad difficiliora procedatur: at qui intrant, aut alios intrare suadent ad perfectionem religionis, non peruertunt hunc ordinem. Et quod nuper baptizatis non indicatur ieiunium ante Pentecosten, ostendit non esse ex necessitate ad difficilia cogendos, antequam à diuino Spiritu instigentur. 6a. Præceptorum quædam sunt principalia quasi fines præceptorum, & In Psal. 130

consiliorum, scilicet præcepta caritatis, ad quæ consilia ordinantur, non ita vt sine consilijs non posint seruari, sed vt perfectius seruentur: alia sunt secundaria, quæ ad caritatem ordinantur, vt si ne quibus caritatis præcepta seruari nō possunt. Vnde perfecta obseruantia præceptorum caritatis præcedit intentione consilia, sed interdum tempore sequitur. Obseruantia verò præceptorum caritatis, secundùm communem modum, & similiter alia præcepta, comparantur ad consilia, vt commune ad proprium, quia illa potest esse sine consilijs, sed non conuertitur. Vnde obseruantia præceptorum communiter sumpta ordine naturæ, præcedit consilia, non tamen oportet, quod tempore præcedat. At obseruantia præceptorum sine consiliis, ordinatur ad obseruantiam præceptorum cum consiliis, vt species imperfecta ad perfectam: sed tamen non oportet, vt prius seruentur præcepta sine consiliis, & postea cum consiliis, sicuti non oportet, vt quis sit prius coniugatus, quàm virgo: & similiter vt præcepta prius seruentur in sæculo, quàm intretur in religionem, cùm conuersatio sæcularis non disponat ad perfectionem religionis, sed magis impediat.

Art. 2. Vtrùm debeat aliquis voto obligari ad religionis ingressum.

Obligari voto ad religionis ingressum, est secundùm se laudabile. 1a. Ex Glos quæ ait scripturam nos inuitare ad quædam vota, vt castitatis, &c. at non inuitat nisi ad melius, ergo. 2. Opus factum ex voto est laudabilius, quàm si fiat sine voto; tum quia vouere est actus religionis, quæ excellit inter alias virtutes; tum quia per votum volūtas firmatur in bono, ex quo laudabilius est, sicut peccatum est grauius, cùm procedit ex voluntate in malum obstinata, ergo obligari, &c. † 2a. Votum solemne quo

In. Cant. In Psal. 75. q. 88. art. 6

quis fit professus, supponit annos probationis: at votum simplex, quo quis non fit religiosus, non ita. 3. Necessitas quæ oritur ex voto, non est necessitas absoluta, sed ex fine: de qua August. felix est necessitas, quæ ad meliora trāsmittit: Gregorius loquitur de necessitate violentiæ. 4a. vouere de se non dat occasionem ruinæ, sed magis subtrahit cùm confirmet in bono: vnde si quis post votum grauius ruat, non derogat voto.

D. 45. Can. de Iudæis.

Artic. 3. Vtrùm ille qui obligatus est voto ad religionis ingressum, teneatur intrare religionem.

Qui obligat se voto ad religionis ingressum, tenetur religionem ingredi. 1. si vouisti Deo, ait Sapiens, ne moreris reddere. & Glos vouere voluntati consulitur, sed post voti promissionem redditio necessario exigitur. 2. Homo tenetur ad implendum, quod Deo promisit, modò illud ad Deum pertineat, sicut tenetur seruare, quod homini promisit, & multò magis ex August. sed ingressus religionis maximè ad Deum pertinet, quia per hoc homo se mancipat diuinis obsequiis, ergo. 2a. Tenetur autem prout se voto obligare intendat: si absolutè se obligauit, tenetur, quàm citius impedimento licito cessante: si autem ad certum tempus vel sub certa conditione, tenetur ingredi tempore adueniente, vel conditione existente. † 3a. Ille de quo in decreto fit mentio, non vouerat solemniter, & ita non erat monachus: sed tamen erat ei consulendum, vt religionem intraret: vt habetur de voto, & voti redempt. 4a. Qui se obligauit ad certam religionem, debet, quantum in se est, facere, vt in ea recipiatur: si absolutè vouit, si in vna non recipitur, tenetur ire ad aliam: si specialiter ad vnam solùm, tenetur pro modo obligationis. 5a. Votum religionis, quia est perpetuum, est maius voto terræ sanctæ: vnde hoc non soluit illud; vt habetur tit. cit.

In. Eccles. 5. In Psal. 75. Epist. 50. 17. q. 2. Can. Consuluit. Cap. per. Cap. scripturæ. 33. q. 2.

Et ta-

Cān. admonere. hom. 20. in Ezech. Et rationabiliter dici potest aliquem per ingressum religionis omnium peccatorum remissionem consequi, vt ex decret. & ex Greg. colligitur.

Art. 4. Vtrùm ille, qui vouit religionem ingredi, teneatur perpetuò in religione permanere.

10. Concl. In tantum voti obligatio se extendit, in quantum se extendit voluntas, & intentio vouentis, quia obligatio oritur ex voluntate, cuius est vouere, vt Aug. ait. 2a. Si vouens intendit se obligare ad perpetuo remanendum, tenetur perpetuo remanere. 3a. Si intendit se obligare ad ingressum causa experiendi, cum libertate remanendi, vel non remanendi, non tenetur remanere. 4a. Si in vouendo simpliciter de ingressu religionis cogitauit, absque hoc, quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate, videtur obligari ad ingressum secundùm formam iuris communis: quæ est, vt ingredientibus detur annus probationis; Vnde ad perpetuo remanendum ad votum simplex, requiritur etiam votum solenne. † 5a. Melius est intrare animo probandi, quàm non intrare, quia homo disponitur ad perpetuo manẽdum; neque retro quis respicit, nisi cùm prætermittit id, ad quod se obligauit; alias, qui facit opus bonum, & postea dimittit, non esset aptus regno Dei, quod est falsum. 6a Qui egreditur ex causa, non generat scandalum, nisi forte passiuum; quia fecit quod ei expediebat facere, &c. 7a. Qui intrat, vt statim exeat, non satisfacit voto, quia vouendo non intendit hoc; vnde tenetur mutare propositum, vt saltem velit experiri, an ei expediat remanere; non autem vt perpetuo remaneat.

Art. 5. Vtrùm pueri recipiendi sint in religionem.

9. Concl. Votum simplex, quod cōsistit in promissione soli Deo facta interiori mentis deliberatione, habet vim ex iure diuino, impediri potest, vel defectu rationis, vt in furiosis, & pueris, vt frequentius circa 14. & in puellis, circa 12 annum, qui anni vocantur pubertatis, licet in quibusdam anticipetur rationis vsus, vel retardetur. vel quia qui vouit, nō est suæ potestatis, vt seruus, & pueri ac puellæ infra pubertatis annos, quia sunt in potestate parentum, quantum ad dispositionem vitæ. 2a. Pueri & puellæ, ante plenum vsum rationis, simplici voto non obligantur 3a. Si ante annos pubertatis habeant vsum rationis, obligātur voto, ex se: sed obligatio potest remoueri auctoritatē parentum. 4a. Si annos pubertatis excedant, non potest hoc votum reuocari: si tamen nondum habent plenum vsum rationis, non obligantur quo ad Deum. 5a. Professio per votum solenne ante annos pubertatis facta, etiā si quis habeat vsum rationis plenum, non habet vim, vt faciat profitentem religiosum, Quia hoc votum subditur ordinationi ecclesiæ, quæ ita statuit. 6a. Et si pueri ante annos pubertatis nō possint profiteri religionem; possunt tamen voluntate parẽtum in religionem recipi, vt ibi nutriantur: vt de Ioan. Baptista legitur, qui à puero fuit in deserto: & Romani B. Benedicto filios nutriendos tradebant: quia bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. † 7a. Legitima ætas, vt quis tondeatur in religione voto solenni, est tempus pubertatis: ad hoc autem, vt tondeatur in religione nutriendus, est etiam tempus ante annos pubertatis. 8a. Quia status religionis ordinatur principaliter ad perfectionem consequendam, conuenit pueris, qui de facili inducuntur: ex consequenti est status pœnitentiæ, prout per hunc statum occasiones peccatorum tolluntur. 8a. Vt pueri non coguntur ad iurandum, ita nec ad vouendum: quod si voueant, obligantur, si habeant vsum rationis, quo ad Deum, non quo ad ecclesiam, nisi post quatuordecim annos. 9a. Num. cap. 30 Non reprehenditur puella in puellari ætate constituta, si voueat absque consensu

Dist. 50. seruum. Num. 30. Luc. 2. Greg. lib. 2. Dial. Thom. 3. extr. de reg. c. Nullus.

 paren-

parentum, liceat eius votum possint irritare.

Art. 5. Vtrùm propter obsequium parentum debeant aliqui retrahi ab ingressu religionis.

12. Concl. Non licet alicui filios habenti religionem ingredi omninò prætermissa filiorum cura, i. non prouiso qualiter educari possint. Quia habent rationem principij, & ita per se eis conuenit filiorum cura. Vnde Paul. si quis suorum curam, &c. 2. Per accidens conuenit parentibus, vt à filijs adiuuentur, prout sunt in necessitate constituti: vnde si commodè non possit eis aliter subueniri, quàm per obsequium filiorum, non licet filiis hoc obsequio prætermisso, religionem ingredi. 3a. Si non sint in tali necessitate, vt filiorum obsequio multum indigeant, filij etiam contra parentum præceptum possunt religionem intrare, 1. Ioan. & Iacobus relictis parentibus secuti sunt dominum, qui reprehendit discipulũ nolentem eum sequi intuitu paternæ sepulturæ. 2. post annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet in his, quæ pertinent ad dispositionem status, & maximè in his, quę sunt diuini obsequij. † 4a. Præceptum de honoratione parẽtum non solum se extendit ad obsequia corporalia, sed etiam ad spiritualia, & ad reuerentiam exhibendam; secundùm quæ, qui ingrediuntur religionem possunt parentes honorare, orando pro eis, &c. 5a. Seruitus inducta est in pœnam peccati; ideò seruo adimitur, quod ei aliàs liceret, cùm sit domini: at filius non habet hoc impedimentum, licèt sit subiectus patri, ideo, &c. 6a. Qui est alicui obligatus ad aliquid certum, non potest illud prætermittere, facultate existente, & religionem ingredi: vt si debeat alicui rationem reponere: si pecuniam debeat, tenetur facere quod potest, scilicet vt cedat suis bonis creditori, & quia ob pecuniam secundùm iura ciuilia, non debetur persona, potest exhibitis rebus religionem ingredi.

1. Tim.

Hilar. in Matth. c. 3.

Hebr. 12.

Art. 7. Vtrùm presbyteri curati possint licitè religionem ingredi.

Archidiaconis, & presbyteris curatis licet ad religionem transire. 1 Ex. 17. q. 2. Can. Duæ sunt. 2. quia non obligantur voto perpetuo, & solemni ad curam animarum retinendam. 2. Episcopi nõ possunt ingredi religionem sine licentia Papæ. Quia voto solemni, & perpetuo ad curam obligantur: in quo voto solus Papa potest dispensare, c. licet, ext. de regular. 3a. Archidiaconi, & curati obligant se ad curam agendam subditorum, quamdiu archidiaconatum, & parochiam retinent, sed non perpetuo. 4a. Non propterea, quod his personis licet ad religionem transire, timendum est, ne desint, qui curam gerant, non secùs ac si quis timeret haurire aquam, ne flumẽ deficeret: rara enim est virtus, nec à pluribus appetitur. 5a. Et si istæ personę exerceant actus religionis, vt prædicare, & confessiones audire, non tamen tam facilè, nec tam perfectè: & cuique licet impedimenta perfectionis remouere. 12. Concl.

Lege Hieron. contra Vigilant.

Art. 8. Vtrùm liceat de vna religione transire ad aliam.

Transire de vna religione ad aliam, nisi propter magnam vtilitatem, vel necessitatem, non est laudabile: tum quia ex hoc plerunque scandalizantur, qui relinquuntur: tum etiã quod facilius proficit quis in ea, in qua consueuit, quàm in aliis: vt habetur in collat. Patrum. 2a. Potest aliquis laudabiliter transire de vna religione ad aliam, ex triplici causa. 1. zelo perfectioris religionis; vt colligitur ex 20. quæst. 4. Can. Virgines, 2. propter declinationem religionis à debita perfectione, vt si in arctiori religione, religiosi incipiant remissius viuere, potest quis etiam ad minorem transire, si melius obseruetur: vt colligitur ex collat. patrum, 3. ex debilitate & infirmitate, cum quis non potest arctioris religionis statuta seruare, sed latioris maximè. 4. In primo casu licentia est humiliter peten- 12. Concl.

collat. 19. c. 5.

petenda, quæ negari non potest, modò constet religionem esse arctiorem: si dubitetur, petatur in hoc superioris iudicium, quod etiam requiritur in secundo casu; in tertio necessaria est dispensatio † 4a. qui ad arctiorem transeunt, non faciunt hoc præsumptuosè, vt iusti videantur, sed deuote vt iustiores fiant. 5a. Vtraque religio monachorum, & canonicorum regularium ordinatur ad opera vitæ contemplatiuæ, inter quæ præcipua sunt, quæ aguntur in diuinis mysteriis, ad quæ directe ordinatur ordo Canonicorum regularium, quibus per se competit, si sint clerici religiosi, quod non per se cõuenit religioni monachorum. Vnde monachis laicis licet transire ad regulam canonicorum, non conuerso: sed monacho & clerico, non licet, cùm habeat id, quod habent Canonici cum maiori arctitudine. Vnde canonico regulari licet cum licentia trãsire ad ordinem monachorũ. 6a. Votum solemne, quo quis obligatur minori religioni, est fortius voto simplici, quo quis obligatur maiori. Vnde qui professus est in minori, non est obligatus voto simplici, quod emisit de intrando in maiorem.

De regul. c. licet.

16. q. 1. canonem o.

19. q. 1. can. statuimus.

Art. 9. Vtrùm aliquis debeat alios inducere ad religionem intrandum.

2a. concl.

Inducentes alios ad religionem, non solùm non peccant, sed magnum præmium merentur. 1. Exod. 20. cortina, cortinam trahat; id est vnus homo aliũ ad Dei obsequium, & Iac. vlt. qui conuerti fecerit peccatorem. &c. & Dan. 12. qui ad iustitiam erudiunt, &c. 2a. Circa huiusmodi inductionem potest contingere duplex inordinatio. 1. si violenter aliquis alium traheret, quod est prohibitum. 2. si simoniace traheret muneribus datis: quod etiam est prohibitũ: non tamen ad hoc pertinet, si quis pauperi necessaria det in sæculo, nutriens eum ad religionem: vel si sine pacto aliqua munuscula tribuantur ad familiaritatẽ captandam. 3. si mendacius alliciat: quia imminet introducto periculo, ne cum se deceptum viderit, retrocedat. † 3a. Non facilis datur ingressus illis, qui inducuntur; quia datur probationis annus, in quo difficilia religionis experiuntur. 4a. Trahere aliquem ad religionem non est vituperabile, sed quod ei qui conuertitur, detur malum exemplũ, vnde peior efficiatur. Et sic intelligitur illud, vt faciatis vnum proselytum, & cum factus fuerit, &c. 5a. qui est obligatus voto, vel iuramento ad ingressum minoris religionis potest induci ad maiorem, si nihil obstet: non autem econuerso, nisi ex euidenti causa, & cum dispensatione superioris.

20. q. 3. 2. q. 2. cum quam pio.

Mat. 23.

Art. 10. Vtrùm sit laudabile, quod aliquis religionem ingrediatur absq; multorum consilio, & diuturna deliberatione præcedenti.

2a. concl.

Diuturna deliberatio, & multorum consilia requiruntur in magnis dubijs, non autem in his, quæ sunt certa & determinata, ex Aristot. 2a. Si religionis ingressus ex se consideretur, certum est melius esse bonum, & qui de hoc dubitat, derogat Christo, qui hoc consiliũ dedit. 3a. Si ingressus religionis consideretur in comparatione ad vires eius qui est ingressurus, non est locus dubitãdi de ingressu; quia qui ingrediuntur, non sua virtute, sed Dei auxilio confidunt. Isa. 40. qui confidunt, &c. ambulabunt, & non deficient. 4a. Si tamen sit aliquod impedimentum, vt infirmitas corporis, vel onera debitorum, &c. in his requiritur deliberatio, & consilium, cum his de quibus speratur quod prosint, & non impediant, vt monet Sapiens. Rursus potest etiam esse consilium, quantum ad modum intrandi, & in quam religionem. † 5. Illud, probate spiritus, habet locum in rebus dubiis, at propositum ingrediendi religionem, non est dubium, quin sit à spiritu Dei, qui ducit hominem in viam rectam, & ex eo quod aliquis à religione retrocedit, non ostenditur, non esse ex

3. Ethic. c. 3.

Aug. serm. 7.

Eccl. 37.

1. Ioan. 4.

Deo.

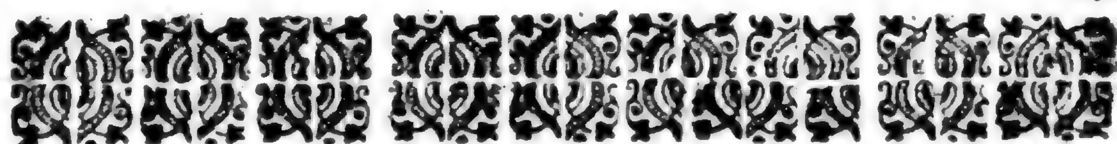

COMPENDIVM ABSOLVTISSIMVM TERTIAE PARTIS SVMMAE THEOLOGIAE D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI.

Quæstio Prima.

De conuenientia incarnationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conueniens fuerit Deum incarnari.

3. contl.

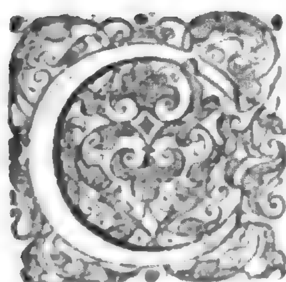

CONVENIENS fuit Deum incarnari. 1. Conueniens est Deo, vt per visibiles effectus ostendat sua inuisibilia attributa; ad hoc enim totus mundus factus est, ex Paul. sed per incarnationem ista cognoscuntur; quia ex Damasce. demonstrauit bonitatem, non despiciendo infirmitatem nostram: iustitiam: sapientiam, quia homine victo, per hominem vicit tyrannum: sapientiam, quia difficillimi pretij inuenit solutionẽ: & potentiam, quia nihil est maius, quam Deum fieri hominem, ergo. 2. Id est alicui conueniens, quod conuenit ei secundum suam naturam; sicuti homini conuenit ratiocinari, cum sit rationalis naturæ: sed communicare se conuenit Deo secundum suam naturam; quia de natura Dei est summa bonitas, de cuius ratione est se maximè communicare, quod maxime fit per incarnationem, quia ita se creaturæ communicat, vt vna persona fiat ex tribus, scilicet ex verbo, anima, & carne, vt ait Aug. ergo. †2a. Deus non est mutatus à suo statu per hoc, quod creaturæ se, vel potius eam sibi vniuit. est autem conueniens vt creatura, quæ ex se est mutabilis, vt cum prius non esset vnita Deo, ei vniatur. 3a. Vniri personæ diuinæ non fuit conueniens, carni humanæ: quia, hoc est supra eius dignitatem; sed Deo secundum infinitam bonitatem ipsius. 4a. Omnia sunt à Deo facta in suam gloriam, vt ostendat bonitatem suam, etiam malum pœnæ; ideo potuit assumere naturam hoc malo affectam: non autem affectam malo culpæ, quod est contra ipsum. 5a. Non ideo, quod Deus est incarnatus, non gubernat mundum, & non est vbique, quia non clauditur carne: vt patet exemplo Augustini epistola quinta, de verbo hominis, quod ab omnibus auditur totum, & ad omnes transit.

Rom. 1. lib. 3. c. 1.

Dion. c. 4. de diuin. nomi.

lib. 13. de Trinit. c. 17.

Art. 2. Vtrum necessarium fuerit ad reparationem generis humani Verbum Dei incarnari.

14. Concl. Non fuit necessarium simpliciter Deũ incarnari ad reparationem humanæ naturæ Nam Deus per suã omnipotentiã potuisset alijs modis eã reparare. 2a. Deum incarnari ad reparationẽ humanæ naturæ fuit necessariũ, secundũ quid, i. melius, & conuenientius. 1. Illud per quod humanũ genus liberatur, est necessarium hoc modo ad humanã salutẽ: sed mysterium incarnationis est huiusmodi, q̃a sic Deus dilexit mundũ, &c. 2. Ex Aug. qui ait, nõ defuisse alium modũ, sed non fuisse congruentiorẽ. 3. Fuit cõueniens ad promouendũ in bonũ: & primum quantum ad fidẽ, quæ certificatur, dum Deo loquenti, creditur; deinde quantũ ad spem, quæ maxime erigitur ex hoc, quod Deus se vniuit nostræ naturæ: rursus quantum ad caritatem, quæ maxime excitatur ex dilectione Dei in nos: item quantum ad rectam operationem in qua nobis exemplum dedit, vt homo haberet quem sequeretur: postremo ad plenã participationẽ diuinitatis factus est Deus homo, vt homo fieret Deus. 4. Conueniens fuit ad remouendũ malũ: & primũ instruitur homo, ne sibi diabolum preferat, qui fuit auctor peccati: deinde cognoscit quanta sit dignitas naturę, ne eã inquinet peccando: item vt tollatur præsumptio hominis, dũ cognoscit nullis meritis præcedẽtibus in homine Christo gratiã Dei in nobis commendari: item ad deprimendam superbiã hominis per tantam Dei humilitatem: vltimo vt homo redimeretur à pœna peccati. †2a. Prima ratio procedit de necessario sine quo finis haberi non potest. 3a. Purus homo non potuit satisfacere pro tota natura humana adæquate. 1. Tota natura erat corrupta, ergo bonum alicuius, vel plurium personarum non poterat recompensare. 2. Peccatum erat infinitũ ex parte maiestatis infinitæ, quam læserat. Potuit tamen satisfacere ex acceptatione: quia potuit aliquod bonũ facere, & Deus potuit illud acceptare. Nostra vero satisfactio, pro nostris peccatis habet vim ex satisfactione Christi: quoniam omne imperfectum reducitur ad perfectum in eo genere: at satisfactio Christi fuit plenissima, ergo. 4a Non minuitur Dei maiestas per carnis assumptionem, & consequenter nec reuerentia; immo augetur per augumentum cognitionis ipsius, quę aucta est, quia nobis appropinquauit.

Ioan. 3. lib. 13. de Tri. c. 10. Aug. lib. 11. de ciui. c. 2. lib. 13. de Tri. c. 10. de catechiz. rud. c. 4. ser. 9. de natiu. lib. 13 de Tri. c. 17. de ver. rel. c. 16. 13. de trinit. c. 13.

Art. 3 Vtrum si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

14. Concl. Si homo non peccasset, filius Dei non incarnasset. 1. Nulla causa, ait August. veniendi fuit Christo domino, nisi peccatores saluos facere: tolle morbos, tolle vulnera, & nulla est medicinæ causa. 2. Quæ ex sola Dei voluntate pendent, & superant omne debitum creaturæ, non sciuntur, nisi per scripturam, qua innotescit Dei voluntas: sed in scriptura vbique incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignatur, ergo 2a. Non existente peccato, Deus potuisset incarnare: quia eius potentia non est ad hoc limitata. †3a. Causæ, quæ assignantur incarnationis, sunt in remedium peccati, quod si non fuisset, Deus illuminasset hominem ad omnia agenda, & cognoscenda; sed quia carne peccauit, carne sanatus est. 4a. Infinita potentia Dei ostenditur in creatione; & ad perfectionem vniuersi sufficit, vt creaturæ naturaliter ordinentur in Deum, vt in finem: at creaturam vniri Deo est supra limites naturæ. 5a. Capacitatem naturalem semper Deus adimplet: at vero capacitatem creaturæ in ordine ad potentiam suam non semper: alias nõ posset in creatura facere, nisi quod facit. 6a. Deus permittit mala, vt inde maiora bona colligat: vnde, vbi abundauit delictum, &c. & ecclesia canit: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem. 7a Prædestinatio supponit cognitionem futurorum, & ita prædestinauit opus incarnationis in remediũ peccati. 8a. Potest alicui reuelari effectus, nõ reuelata causa: & ita Adæ reuelata fuit incarnatio, sed non incarnationis causa, id est, ipsius lapsus.

ser. 9. de verb. apost. Rom. 4. Gen.

Art. 4. Vtrum principalius Christi incarnatio facta fuerit ad tollendum peccatum originale, quam actuale.

14 concl. Christus venit ad delendũ nõ solũ peccatum

catum

catum originale, sed etiam omnia, quæ postmodũ supperaddita sunt. 2a. Quod omnia non deleantur est propter defectũ hominum, qui Christo non inhærent: cũ diligant magis tenebras, quam lucem. 3a. Christus exhibuit, quod erat sufficiens ad omnium peccatorum deletionem. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. 4a. Christus principalius venit ad tollendum peccatum originale, 1. Ioan. 1. Qui tollit peccatum mundi, i. vt ait Glos. peccatum orig. 2. Cum venerit ad delendum omne peccatum, ad illud delendum magis venit, quod est cæteris maius, sed maius est pec. orig. quantum ad extensionem, quia se extendit ad totũ genus humanum, cuius bonum est diuinus, licet actuale sit maius intensiue, quia habet plus de voluntario, quod tamen non se extendit nisi ad vnam personam, ergo. Vnde patet ad primum, quod procedit de magnitudine intensiua. † 5a. Licet peccato originali non debeatur pœna sensus in limbo: tamen pœnalitates, quas hic patimur, ex peccato originali non oriuntur, quas vt Christus, & vt plene illi peccato satisfaceret, in se sumere voluit. 6a. Peccatum orig. est ita purgatum in quolibet, ac si in vno solo esset purgatũ: & ita propter vnionem caritatis, quod est omnibus tributum, debet quisque sibi attribuere Dilexit me, & tradidit semetipsum propter me, ait Paul.

Ioan. 3. *Rom. 5.* *Arist. 1. Ethic. c. 2.* *Gal. 2.*

Art. 5. Vtrum conueniens fuerit Deum incarnari ab initio mundi.

10. Conc. Non fuit conueniens à principio humani generis ante peccatum Deum incarnari. Quia principaliter est incarnatus ad delendum peccatum, & non est opus medico bene valentibus. 2a. Non fuit conueniens Verbũ incarnari statim post peccatum. 1. Quia homo peccauerat per superbiam: vnde erat humiliandus, vt cognosceret se egere liberatione. 2. Ad promotionem in bonum; quia ab imperfecto ad perfectum proceditur. 3. Propter dignitatem Verbi incarnati: quia quanto maior iudex veniebat, tanto præconum series longior, præcedere debebat. 4. Ne feruor fidei temporis prolixitate tepesceret: iuxta illud, Putas inueniet fidem in terram? &c. † 3a. Caritas non differt beneficium; salua tamen opportunitate, & personarum conditione: & medicus si statim daret medicinam, minus iuuaret, vel obesset. 4a. Ex August. Incarnatus est eo tempore: quo plures præsciebat credituros: sed alibi aliter dicit. Vnde non est efficax ratio, ex pluralitate saluandorum, licet ad eos saluandos venerit. 5a. A toto genere, perfectum est prius tempore, quia debet perficere alia, sed in vno & eodem, imperfectum est prius tempore, & si sit posterius natura.

Mat. 9. *Glos. Gal. 3.* *2. Cor. 15.* *Glos. Gal. 4.* *Luc. 18.* *lib. de perseuer. c. 9.*

Artic. 6. Vtrum incarnatio differri debuerit ad finem mundi.

1 Concl. Non fuit conueniens incarnationem differri vsque in finem mundi. 1. Abacuc 3. in medio annorum notum facies, & cæt. 2. Ex parte vnionis vtriusque naturæ: vt enim in eo quod perficitur, prius præcedit imperfectum, & sic natura humana, quæ incarnatione perficitur, incarnationem præcessit, ita filij Dei incarnatio, quæ debebat esse causa efficiens, nostræ perfectionis, quæ consistit in gloria, ad quam natura humana est perducenda in fine mundi, non debuit differri in hoc tempus: quia perfectum in genere causæ efficientis præcedit. 3. Ex effectu humanæ salutis: quia in fine mundi esset abolita cognitio Dei, & honestas morum: venit ergo quando erat opus beneficio, & quãdo gratum fore sciuit. 4. Vt pluribus modis homines saluaret; scilicet per fidem futuri, præsentis, & præteriti. † 2a. Tempus incarnationis comparatur iuuentuti propter fidei feruorem; senectuti vero, quia in sexta ætate venit. 3a. Opus incarnationis non solum est, vt motus ab imperfecto ad perfectum; sed vt principium perfectionis in natura humana, vt est dictum: ideo misericordia non debuit differri vsque ad finem mundi. 4a. Duplex est aduentus: primus misericordiæ, secũdus iustitiæ: si primus non fuisset, ante finem mundi, omnes perijssent.

Ioan. 1.

Quæstio 2. De modo vnionis Verbi incarnati.

Art. 1. Vtrum vnio Verbi incarnati sit facta in natura.

1a. Conc. Natura dicta à nascendo, & ideo primum hoc nomen impositum fuit ad significandam generationem viuentium; vnde natura dicitur quasi nascitura: deinde ad significandum principium huius generationis: & quia hoc est intrinsecum, traducitur etiam ad quoddam intrinsecũ, significandum: & hoc principium, quod est natura, vel est materia, vel forma: & quia finis generationis est in eo, quod generatur, s. essentia speciei, hæc etiam dicitur natura; & hoc modo hic sumitur, s. vt significat essentiã. 2a. Tripliciter aliquid ex pluribus fit vnum; vel ex duobus integris, quod fit in his, quorum forma, est compositio, vel ordo, vel figura; vt patet in aceruo granorum, & in domo: vel ex perfectis, sed transmutatis, vt ex elementis: vel ex aliquibus non permixtis, vel permutatis, sed imperfectis, vt ex anima & corpore, homo. 3a. Vnio incarnationis non est facta primo modo, vt quidam dixere. 1. Quia ordo & figura sunt forma accidentalis: & ita esset vnio per accidẽs. 2. hoc modo non fit vnio, nisi secundum quid, cum componentia remaneant integra. 3. Quia forma talium, non est natura, sed ars, & sic non constitueretur vna natura in Christo, vt ipsi volunt. 4a Vnio incarnationis non est facta secundo modo. 1. Quia natura diuina est immutabilis. 2. Quod sic fit non est idem specie cũ miscibilibus, & ita Christus non esset eiusdem naturæ cum patre & matre. 3. Quę plurimum distant non possunt vniri in specie, vt gutta aquæ, cum amphora vini; quia alterum corrumpitur: & ita remanẽret sola natura diuina, cum sit infinita. 5a. Vnio incarnationis non est facta tertio modo. 1. Quia quælibet natura est secundum se perfecta in Christo. 2. Quia non possunt istæ duæ naturæ se habere, vt materia & forma, cum natura diuina non sit in potentia, neque informet. 3. Christus non esset diuinæ, neque humanæ naturę. Et Concil. Chalced. Confitemur in nouissimis diebus filium Dei vnigenitum in duabus naturis inconfuse immutabiliter, indiuise inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum propter vnionem, ergo vnio non est facta in natura. † 6a. Cum Cyrillus ait vnam naturam Verbi esse incarnatam, non intelligitur, quo ' . duobus sit facta vna, sed quod natura Verbi sibi vniuit carnem in persona. 7a. In homine fit duplex vnio, altera naturæ, altera personæ, qua est homo vnum subsistens in carne, & anima: & hęc est similis vnioni Christi. 8a. Dicitur natura incarnata, id est carni personaliter vnita non conuersa in carnem: sic etiam caro dicitur deificata.

Art. 2. Vtrum vnio Verbi incarnati sit facta in persona.

Vnio facta est in Verbi persona, non in natura. 1. Ex Conc. Chalced. non in duas personas partitum aut diuisum: sed vnum & eundem filium vnigenitum Deum Verbum dominum nostrum Iesum Christũ confitemur; ergo 2. Verbum vniuit sibi naturam humanam, quod est de fide; sed hæc vnio non est facta in natura, vt est probatum, ergo in persona: Nam, quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturam eius, siue nõ, vnitur ei in persona. ergo. 2a. Persona significat aliud, quam natura: quia natura significat essentiam speciei: persona vero totũ habens naturã sicut partem formalẽ, & perfectiuam sui: & ideo in compositis ex materia, & forma, natura non dicitur de supposito. 3a. In compositis ex materia, & forma natura secundum rem differt à supposito, non quasi omnino separata, sed quia in supposito præter naturam speciei, sunt alia extra rationem speciei: at in Deo idem sunt secundum rem: differunt tamẽ ratione, quia natura significatur, vt essentia quædam, suppositum vero vt subsistens; & hæc distinctio sufficit, vt dicamus vnionem esse factam in supposito, & non in natura: vnde patet ad primum. † 4a. Personalitas dicit perfectionem, prout dicit existentiam; & cum natura humana existat in aliquo digniore se, ideo perfectius existit in Verbo; sicuti sensitiuum in homine. 5a. Christus assumpsit naturam singularem in atomo: quæ licet esset

per singularis, non tamen erat suppositũ, quia in se non subsistebat: vnde non habet personam propriam.

Art. 3. Vtrum vnio Verbi incarnati facta sit in supposito vel hypostasi.

Vnio facta est in hypostasi, seu supposito diuino. 1. In Christo, ait Damas. duas naturas cognoscimus, vnam autẽ hypostasim. 2. quia falsa est opinio dicentiũ vnionem factam esse in persona, & non in hypostasi illi .n. distinguentes inter ista duo, vnam posuere personam, & duas hypostases; & ita secundum istos non erat facta in hypostasi, quod est falsum: primo, quia persona ad hypostasim non addit nisi determinatam naturam, scilicet rationalem. est enim, vt ait Boetius, naturæ indiuidua substantia: secundo quia si quid addit persona ad hypostasim, in quo facta sit vnio, id nihil est, nisi proprietas quædam pertinens ad dignitatem: & ita vnio facta esset in hac dignitate, contra syn. Ephes. & Cyril. Tertio hypostasi tribuuntur operationes, ergo si in Christo est alia hypostasis præter illam Verbi: quę sunt hominis, non verificabuntur de verbo; sed hoc est contra concil. Ephes. ergo. 2a. Christus dicitur aliud, & aliud; propter naturas; Quia vt vnio accidentalis facit alterum, ita essentialis facit aliud, vnde in Christo non dicimus alius & alius, vt in Trinitate. 3 1. Hypostasis significat subsistentiam particularem, non quomodocunque, sed in suo complemento: ita vt non veniat in complementum alterius, vt manus & natura humana in Christo. 4a. Christus est in specie humana nomine naturæ assumptæ: nec .n. res ponitur in specie ratione indiuiduationis, sed naturæ.

Art. 4. Vtrum persona vel hypostasis Christi post incarnationem sit composita.

Persona verbi potest considerari, vel in se, vt est quid diuinum, vel vt persona est, prout conuenit cum quacunque persona: si primo modo consideretur, nõ est composita: quia hoc modo est diuina, & summe simplex. 2a. Et si in Christo sit vnum subsistens, quia est vnicum suppositum: tamen est alia, & alia ratio subsistendi, inquantum duobus subsistit: & hoc modo persona Christi dicitur composita. Nam cum subsistat duabus naturis, duæ erunt rationes subsistendi, ergo persona erit composita. & Dam. vnam ait hypostasim ex vtraque compositam: vñ de soluitur primũ. † 3a. Compositio hæc non est per modum partium, sed per modum numeri, prout id, in quo duo conueniunt, potest dici compositum. 4a. Nõ est verum in omni compositione, quod illud, quod componitur sit homogeneum componentibus: sed in partibus continuis: & ideo licet vnio sit facta ex naturis, nõ sequitur personam esse naturam.

Art. 5. Vtrum sit facta aliqua vnio animæ & corporis in Christo.

In Christo fuit anima corpori vnita; & contrarium est hæreticum. 1. Corpus dicitur animatum ex vnione animæ, sed corpus Christi dicitur animatum, quia ecclesia canit, animatum corpus sumens, ergo. 2. Ad rationẽ speciei pertinet, quod anima vniatur corpori: quia forma non constituit speciem nisi informando: sed Christus fuit vniuoce homo cum aliis, vt patet ex Paulo, ergo. † 2a. Licet ex vnione animæ & corporis insurgat persona in puris hominibus: non tamen ita fuit in Christo: quia hoc compositum, & coniunctum aduenit personæ præexistenti; nec est minoris efficaciæ hæc vnio: quia coniunctio ad nobilius non adimit virtutem, seu dignitatem, sed auget. 3a. Christo non est communis species ex Dam. quia ex duabus naturis non est facta vna, quæ possit in alias multiplicari. 4 1. Verbum est principium omnis vitæ affectiuæ, sed non formaliter, & ita corpus non viuit per Verbum, sed per animam.

Art. 6. Vtrum humana natura fuerit vnita Verbo Dei accidentaliter.

Vnio Dei & hominis non est facta secundũ naturã, neq; secundum accidens, sed medio modo, secundum subsistentiã, seu hypostasim. 1. alias hæc propositio, Christus est homo, esset per accidens, quod est contra Alexandrum Papã, qui damnat dicẽtes, quod Christus secundũ quod est homo, nõ est quid. 2. Quia sexta synodus damnat vnionem accidentalẽ. 2a In hac re fuerunt hi errores. 1. Eutyc. & Diosc. qui

Marginalia: 1a. Concl. lib. 3. c. 1. — Can. 4. — 1a. Concl. — lib. 3. c. 2. — 1a. Concl. — Philip. 2. — lib. 3. c. 3. — 1. Concl. — Can. 4.

qui dixerunt ex duabus naturis esse factã vnam. 2 Nestorij, dicentis duas personas esse vnitas per inhabitationem, affectũ, operationem, dignitatem, & æquiuocationem; i. per communicationem idiomatum. 3. esse duas hypostases, & vnam personam dignitate & honore. 4. animam & corpus non esse vnita in se, sed in persona. Sed duo posteriores, sunt cum Nestorio, quia ponunt vnionem accidentalẽ: vnde sunt tres hæreses damnatæ. †3a. Illud habitu inuentus vt homo: assimulatur habitui. i. vestimento, non quoad vnionem, sed quia, vt homo videtur per vestem, ita Verbum per carnem: & vt vestimentum mutatur per formam eius, qui induit ipsum, nõ contra: sic natura est meliorata, & Verbum non est mutatum. 4a. Quod aduenit enti completo, vnitur illi per accidens, nisi trahatur ad esse hypostaticum: sicut corpus post resurrectionem ad esse vitale animæ; sed est differentia, quia assumitur ad esse naturę. 5a. Substantia dupliciter sumitur. s. pro essentia, & supposito; & ita si vnio fiat in supposito, erit substantialis. 6a. Vnio hæc non est vt vnio instrumenti cũ causa, vt Nest. voluit, licet natura humana sit instrumẽtum diuinitatis: quia facta est assumptio ad hypostasim, propter quam Christus dicitur homo, non tantum ferens hominẽ, vt Nest. dicebat.

Philip. 2. · Arist. 5. Meta.

Art. 7. Vtrum vnio naturæ diuinæ & humanæ sit aliquid creatum.

1a. Conc. Vnio ista est aliquid creatum realiter in creatura existens: in Deo autem secundum rationem tantum. 1. Omne quod incipit ex tempore, est creatum: sed ista vnio incipit, ergo. 2. Vnio ista est relatio quædam: quæ consideratur inter diuinam & humanam naturam, prout conueniũt in vna persona filij Dei: sed omnis relatio considerata inter Deum & creaturam, in creatura est realiter, per cuius mutationẽ talis relatio innascitur, in Deo secundum rationem tantum, quia non innascitur ex eius mutatione, ergo. †2a. Deus dicitur vnitus creaturæ ex hoc, quod creatura est realiter vnita Deo, absque eius mutatione: sic vnio in Deo sit tantum secundũ rationem. 3a. Ratio relationis dependet ex fine, vel ex termino; esse vero pendet à subiecto: ideo cum hæc vnio sit realiter in creatura est in ea vt in subiecto. 4a. Licet homo dicatur creator & Deus, propter vnionem, prout terminatur ad hypostasim diuinam: tamen nõ sequitur, quod ipsa vnio sit creator, vel Deus: quia vt aliquid dicatur creatum, magis respicit esse ipsius, quam rationem.

Art. 8. Vtrum vnio verbi incarnati sit idem quod assumptio

Vnio & assumptio non sunt idem. 1. Quia natura diuina dicitur vnita, non autem assumpta, ergo. 2. vnio importat relationem, assumptio vero actionem, vel passionem: item assumptio est vt in fieri, vnio vt in facto esse, & ideo vniens dicitur vnitum, non autem assumens assumptum: rursus, vnio cum sit relatio æquiparantiæ, æque denominat extrema. actio vero, & passio diuersimode se habẽt ad agens & patiens; & ideo varie denominãt terminum à quo, & ad quem: dicitur enim assumptio ab illo, ad se sumpto: at vnio nihil determinat: & ita indifferenter vtrunque extremum dicitur vnitum, non autem assumptum. †2a. In incarnatione præter relationes fuit opus aliqua actione: quia omnis relatio ex tempore oritur ex aliqua actione. 3a. Vniens & assumens non sunt omnino idem; nam omnis persona assumens & vniens, non tamen e conuerso, pater. n. vnit & non assumit: filius facit vtrunque: similiter non est idẽ vnitum, & assumptum: quia natura diuina est vnita & non assumpta. 4a. Assumptio dicit terminum ex parte assumentis, quasi ad se sumptio; incarnatio vero ex parte assumpti: & ita assumptio differt nomine ab ea. 1a. Conc.

Art. 9. Vtrum vnio duarum naturarum in Christo sit maxima vnionum.

Si vnio incarnationis sumatur ex parte eius in quo fit vnio, habet præeminentiam inter alias vniones. 1. ex August. qui ait, potius homo est in filio Dei, quam filius in Patre, in quo est per vnitatem essentiæ, & homo in filio per incarnatio- 1a. Concl.

nis

nis vnione. 2. Quia vnitas personæ diuinæ in qua vniuntur duæ naturæ est maxima. 2a. Ex parte eorum quæ vniũtur, iste vnio non habeat præeminentiam. Vnde auctoritas Aug. est intelligenda quãtum ad id in quo vniuntur, & non simpliciter; quia natura humana min⁹ est in filio, quã filius in Patre. Vnde vnitas diuinarum personarum in essentia est maxima vnionum simpliciter, licet secundum quid incarnationis sit maior: † 3a. Vnitas personæ diuinæ est maior, quam vnitas numeri: quia illa est increata, independens, nõ recepta, & completa, & non est pars, vt vnitas numeri. 4a. Secundum procedit ex parte coniunctorum, nõ personæ, in qua facta est vnio. 5a. Vnitas diuinæ personæ est maior quam vnitas personæ, & naturæ in nobis: ideo vnio incarnationis est maior, quam vnio animæ, & corporis in nobis.

Art. 10. Vtrum vnio duarum naturarum in Christo sit facta per gratiam.

12. Concl. lib. 2. de prædesti. sans. c. 15. Vnio facta est per gratiam, id est libera, & grata Dei voluntate. 1. Ex Aug. qui ait hominem factum esse Christum gratia, at factus est homo per vnionem, ergo. 2. Natura est eleuata super esse naturale, ergo est ex gratuita Dei voluntate. 3. a simili de sanctis, qui eleuantur ad videndum Deum ex gratia, ergo eodem modo, natura assumpta est ad esse Dei. 2a Si gratia sumatur pro habitu, vnio non est facta per gratiam, sicuti fit vnio sanctorum. Nam licet ad perfecte operandum requiratur perfectio potentiæ per habitum: tamen vt natura habeat esse in supposito suo, non est opus aliquo habitu. Vnde patet ad tertium, quia sancti vniuntur Deo secundũ personam. 3a. Si gratia sumatur pro gratuito Dei dono, hæc vnio ex maxima gratia, quia non est facta ex vllis præcedentibus meritis; sed gratuito Dei beneficio. † 4a. Gratia habitualis est participatio diuinæ similitudinis: at gratia vnionis est participatio esse diuini, quod maius, cum maius quid sit res ipsa, quam rei similitudo, & ideo non est facta per gratiã habitualem. 5a. Gratia habitualis est solum in anima; sed hoc donũ quod est vniri, q̃ gratia dicitur, est in toto cõposito. Vnde dicitur plenitudo diuinitatis Christo habitare: quia diuinitas est vnita toti: vel dicitur habitare corporaliter, id est nõ vmbratice. Vel quia tribus modis habitat, s. continenter, per gratiam, vel hypostasim, sicuti corpus habet tres dimẽsiones.

Art. 11. Vtrum vnionem verbi incarnati aliqua merita præcesserint.

Christus non meruit hanc vnionem. Quoniam meritum sequitur operationẽ, & operatio sequitur esse, ergo eius merita non præcesserunt vnionem. Neque enim prius fuit purus homo, & per meritũ obtinuit, vt esset filius Dei, vt voluit Photinus. 2a. Nullius alterius hominis opera potuerunt esse meretoria huius vnionis. 1. si quis, ait Aug. inueniret merita huius vnionis, inueniret etiam in nostra regeneratione: sed in hac non sunt merita ex Paulo ergo. 2. ista vnio personalis superat vnionem beatitudinis; & ideo non põt cadere sub merito. 3. Gratia non cadit sub merito, quia est merendi principium, ergo nec ista vnio, quæ est principium gratiæ. Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum. 4. incarnatio est reformatiua totius humanæ naturæ, ergo non cadit sub merito alicuius singularis hominis, cuius bonum non potest esse causa boni totius naturæ. 3a. De congruo sancti patres meruerunt incarnationem desiderãdo, & petendo: quia congruum fuit Dẽũ exaudire eos, qui ei obediebant. Vnde patet ad primũ. † 4a. Falsum est, quod omne illud cadat sub merito, sine quo præmiũ esse non potest. Vt est gratia, & incarnatio, &c. 5a Beata Virgo meruit ex gratia sibi data gradum puritatis, quo posset congrue esse mater Dei.

13. Concl. lib. de præd. c. 15. Tit. 3.

Art. 12. Vtrum gratia vnionis fuerit homini Christo naturalis.

14. Concl. Si naturale sumatur pro eo, quod fluit à principijs essentialibus rei, gratia Christi siue vnionis, siue habitualis non fuit naturalis Christo, quasi causata ex principijs naturæ humanæ in Christo: quamuis possit dici naturalis, quasi prouenieus in naturam humanã Christi causante natura diuina ipsius. 2a. Si sumatur naturalis prout dicitur esse à natiuitate, vtraque

gratia

Gratia dicitur naturalis Christo: quia ab initio conceptionis natura humana fuit vnita personæ diuinæ, & anima eius fuit gratia repleta.† 3a. Licet vnio non sit facta in natura: tamen est causata à natura diuina, & conuenit à principio natiuitatis. 4a. Gratia dicitur, vt nō est ex merito: naturalis dicitur, vt ex virtute diuina inest humanitati a natiuitate. 5a. Gratia vnionis non est naturalis Christo quasi fluens ex principijs humanæ naturæ, & ita non conuenit omnibus: potest tamen dici quodammodo naturalis ex hac parte propter proprietatem natiuitatis ipsius, prout conceptus est de spir. sanc. ad hoc, vt esset filius Dei, & hominis: at secundum naturam diuinam est ei naturalis, quatenus est principium actiuum huius gratiæ.

Quæstio 3. De modo vnionis ex parte personæ assumentis.

Art. 1. Vtrum naturæ diuinæ conueniat assumere naturam creatam.

1a Concl. lib. de fide ad Petrum c. 2.

Proprijssime conuenit personæ diuinæ assumere naturam creatam. 1. ex Aug. qui ait vnigenitum accepisse naturam; sed vnigenitus est persona, ergo personæ conuenit accipere naturam, quod est assumere. 2. persona diuina est principium, & terminus huius assumptionis; quia actiones sunt suppositorū & vnio facta est non in natura, sed in persona, ergo assumere proprijssime, &c. quia in hoc, quod est assumere, includitur principium, terminus & actus assumentis, quæ omnia personæ conueniunt.† 2a. Per assumptionem nihil addi est perfectionis diuinæ personæ, cum sit infinita, sed homo perficitur, vt patet etiam in vnione per gratiā, in qua Deus non perficitur. 3a. Persona dicitur incōmunicabilis, quatenus non potest de pluribus prædicari: tamen plura de illa possunt prædicari: imò in creatis personis plures naturæ concurrunt: est autē proprium diuinæ personæ pluribus substantialiter vniri propter eius infinitatē. 4a. Humana natura per vnionem cū verbo constituit personam diuinam, nō simpliciter, sed in esse humano: quia quid vnitur intrinsece, & per se denominat id, cui vnitur.

Art. 2. Vtrum diuinæ naturæ conueniat assumere.

Esse assumptionis principiū conuenit naturę diuinę secundū seipsam: quia eius virtute assumptio facta est. 2a. Proprijssime persona dicitur assumere, vt assumptio dicit terminū: quia esse terminū assumptionis primo, & per se competit personæ. 3a. Secundario dici potest, quod natura assumpsit naturam .s. ratione personæ: quo etiam modo dicitur incarnata, quia carnē assumpsit. Ita loquitur Aug. li. de fide cū ait, quod natura genita à patre nostram naturam suscepit; & Dam. Ath. & Cyrill.† 4a. Natura diuina non differt supposito à persona Verbi, ideo quatenus natura diuina sumit naturam humanam ad personam Verbi dicitur ad se sumere: vnde licet Pater etiam assumat, tamen cum sit suppositum distinctum à verbo, non dicitur ad se sumere. 5a. Quod cōuenit naturę diuinæ secundum se, conuenit omnibus personis: at vnire conuenit ei ratione personæ verbi; ideo non tribuitur omnibus personis. 6a. In Deo est idem quod est, & quo est, propterea est etiam idem, quod agit, & quo agit; & ita natura diuina est id, quo Deus agit, & est ipse Deus agens.

1a. Concl. lib. 3. de fide ca. 6. In Inconc. Chalc. act. 5.

Art. 3. Vtrum abstracta personalitate per intellectum natura possit assumere.

1a. Concl.

Si Intellectus se habeat ad Deum, ita vt cognoscat eum sicuti est, non potest aliquid ab eo abstrahere: quia totū quod est in Deo, est vnum salua distinctione personarum; quarū tamē vna ablata, tollitur alia: quia distinguuntur per relationē. 2a. Si intellectus se habeat ad Deum secundum modum suum, prout vnum intelligit, non cōsiderato altero, potest aliquid Deo abstrahere. 3a. Abstractis per intellectum personalitatibus possumus adhuc intelligere naturam assumentem. Quia his remotis, adhuc remanet Dei omnipotentia, qua facta est incarnatio, ergo.† 4a. Abstractis personalitatib. per intellectum remanebit natura, vt subsistens, & vt persona, & hac ratione intelligitur, quod assumat. Quoniam in Deo idem est, quod est, & quo est, ergo quidquid remanet in Deo facta abstractione, erit persona, cum sit in natura intellectuali. 5a. Facta

abs-

abstractione personarum remanebit in intellectu personalitas Dei, vt ponunt Iudæi.6. Abstracta personalitate à Deo, dicitur nihil remanere per modum resolutionis, quasi aliud sit in Deo relatio, & id, quod relationi subijcitur: quia quidquid est in Deo est subsistens: potest tamen aliquid, quod dicitur de Deo intelligi sine alio, modo dicto.

Artic. 4. Vtrum vna persona posit sine alia naturam creatam assumere.

14. Concl. Vna persona potest assumere naturam creatam sine alia, vt assumptio dicit terminũ. 1. Ex Dionys. qui hoc docet. 2. Ratio termini incarnationis est persona: sed id quod pertinet ad rationem termini, ita conuenit vni personæ, quod non alij, nam tres personæ fecerũt, vt natura vniretur personæ Filij, ergo. 2a. Assumptio, vt importat actum assumptionis, nõ potest esse ab vna tantum persona: quia est à diuina virtute, quæ communis est tribus personis. † 3a. Natura dicitur incarnata sicuti & assumens ratione personæ, ad quam est vnio. 4a Dicitur tota natura incarnata, non quia sit incarnata in omnibus personis; sed quia nihil deest perfectionis personæ incarnatæ. 5a. Assumptio, quæ fit per gratiæ adoptionem terminatur ad participationem diuinæ naturæ: vnde ista est communis ex parte principij & termini.

Cap. 2. de div. nom.

2. Pet. 1.

Art. 5. Vtrum quælibet persona diuina potuerit humanam naturam assumere.

15. Concl. Quælibet persona diuina potuit naturam humanam assumere, vt Filius asũpsit. 1. Quod potest vna, põt alia: alias nõ esset eadem triũ personarũ potentia: sed Filius potuit, ergo. 2. Asũptio importat actũ assumentis, cuius principium est diuina virtus, quæ indifferenter se hẽt ad oẽs personas, & terminus. s. persona, cuius rõ cõis est tribus personis, licet proprietates personales sint differentes, ergo vt virtus diuina potuit vnire naturã humanam personæ Filij, ita alijs personis: quia cum aliqua virtus est indifferẽs ad plura, põt ad quodlibet suam actionẽ terminare. † 2a. Filiatio temporalis, qua Christus dicitur filius hominis, non constituit eius personam, sed est quid consequens naturam, & temporalẽ. Vnde si hoc modo filiatio traduceretur ad patrem, & filiũ nihil esset inconueniens. 3a. Filiatio adoptiua, est participatio filiationis naturalis, quæ appropriatur Patri; quia est principiũ naturalis filiationis: appropriatur Spirituisancto, qui est amor patris, & filij, quia datur nobis per donum: vnde Patre incarnato, adhuc accepissemus adoptiuam filiationem, à patre, vt à principio naturalis filiationis. 4a. Patri conuenit esse innascibilem secundũ natiuitatem æternam, quod non excluderet temporalem. Incarnatio aũt non sufficit ad rationem missionis, sed opus est, vt qui mittitur, sit ab alio.

Art. 6. Vtrum plures personæ diuinæ possint vnam numero naturam assumere.

Non est impossibile diuinis personis, vt duæ, vel tres assumant vnam naturam humanam 1. Tres personæ diuinæ subsistant vni naturæ diuinæ, ergo possunt et vni naturæ humanæ subsistere. 2. In hoc mysterio facta est vnio sola potentia diuinæ personæ: sed personę ita se habent, vt non se excludant à communi potentia, sed solum à ratione personæ, ergo nõ est impossibile ex parte personæ, vt tres, vel duæ vnam naturam assumant, cũ vna non sit alia; tota enim ratio facti, est potentia facientis. 2a. Impossibile est, vt tres personæ assumant vnam personam humanam: ita Ans. qui ait, non posse assumere vnum & eundem hominem, scilicet in vnitatem personæ † 3a. Tali positione facta, tres personæ essent vnus homo, quia est vna natura; vt patet etiam in Trinitate: licet ly vnus non importaret vnitatem personæ, sed naturæ: Vnde esset vnus quantum ad aliquid: sicut plures, sunt vnus populus. 4a. In tali casu natura non esset assumpta in vnitatem vnius personæ, sed in vnitatem singularum; sicuti natura diuina habet vnitatem cum singulis personis. 5. In tali casu quæ sunt cuiuslibet personæ, conuenirent alteri, vt Pater est ingenitus, ergo homo est ingenitus, vt pro patre supponit: sed si diceres, filius est homo, ergo ingenitus, esset fallacia accidentis. 16 Concl.

lib. cur Deus homo.

Art. 5. Vtrum vna persona diuina possit assumere duas naturas humanas.

ja. Conc. Persona diuina præter naturam humanam quam assumpsit, potest aliā numero naturam humanam assumere. 1. Quod potest Pater, potest etiam filius: sed Pater facta incarnatione potest aliam naturam assumere, ergo etiam filius eandem posset assumere. 2. Quod potest in vnū, & non inamplius, habet potentiam limitatam ad vnum: at potentia diuinæ personæ, cum sit infinita, non potest limitari ad aliquid creatum; quia increatū à creato non comprehenditur, quod esset si persona non posset assumere aliam naturam, ergo & ex parte virtutis, quæ est principium vnionis, & ex parte personalitatis, quę est terminus, vna persona, &c. † 2a. In humanis natura multiplicatur secundum supposita, quia forma multiplicatur per supposita: at in incarnatione vnio materiæ, & formæ non multiplicat supposita, & ita possunt multiplicari naturæ sine suppositis, quæ naturæ præueniūtur. 3a. In tali casu nō dicerentur duo homines, sed vnus, quia nomen impositum ab aliqua forma, non dicitur pluraliter, nisi ob pluralitatem suppositionū. 4a. Natura diuina ad personam diuinam per prius comparatur, quam natura humana; quia illa est ab æterno, hæc in tempore: vnde vt natura humana assumatur à persona diuina, requiritur, vt tota natura diuina toti naturæ assumptæ vniatur, & secundum omnes partes. Duarum autem naturarum assumptarum, est vniformis habitudo ad personam diuinam, & ita vna non assumeret aliam, nec totaliter illi vniretur.

Art. 8. Vtrum fuerit magis conueniens, quod persona filij assumeret humanam naturam, quam alia persona.

ja. Concl. Lib. 3. 1. Conuenientissimum fuit personam Filij incarnari. 1. ex Dam. per incarnationem demonstrata est sapientia, & virtus Dei: sed ista appropriatur Filio, ergo. 2. Ex parte vnionis; & primum, quia similia congruenter vniuntur: at verbum est æternus conceptus omnium creaturarū, ergo, vt creaturę per participationem huius similitudinis sunt creatæ mobiliter, ita per vnionem Verbi debuerunt reparari immobiliter: artifex enim per eadem artem facit, & reficit aliquid. Deinde Verbum est conceptus æternæ sapientiæ, à qua omnis sapientia humana deriuatur, qua homo perficitur, vt est rationalis, quatenus participat verbum Dei, ergo ad consumandam perfectionem hominis, Verbum debuit ei vniri personaliter. 3. Ex fine vnionis, qui est impletio prędestinationis: hæc enim non debetur, nisi filijs, ex Paulo, ergo conueniens fuit, vt per naturalem filium homines participarent filiationes. 4. Ex parte peccati primi parētis, qui peccauit appetendo scientiam, ergo per veram sapientiam .i. per Filium debuit reuocari ad Deum. † 2a. Nihil est, quo humana sapientia non possit abuti, cum etiam bonitate Dei abutatur. Vnde etiam si Pater esset incarnatus, hinc suscepisset errandi occasionem. 3a. Sicut prima creatio est facta à potentia Dei Patris per Verbum, ita recreatio ab eadem potentia per Verbum. 4a. Spiritus sanctus est donum Patris, & Filij; & remissio peccati fit per Spiritum sanctum, vt donum Dei. Vnde conueniens fuit, vt Filius incarnaretur, cuius Spiritus sanctus est donum.

Ecclef. 19.

Rom. 8.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Quæstio 4. De modo vnionis ex parte naturæ humanæ assumptæ.

Art. 1. Vtrum natura humana fuerit magis assumptibilis à filio Dei, quam aliqua alia natura.

1a. Concl. Prou. 8. Assumptibile dicitur aliquid, quasi aptum assumi à diuina persona, non secūdum potentiam naturalem, quæ non se extendit ad id, quod excedit ordinem naturalem, sed secundum congruentiam. 2a. Sola natura humana est assumptibilis secundum congruentiam. 1. Delitiæ meæ, ait sapientia, esse cum filijs hominum; & ita videtur esse quædam congruentia vnionis filij Dei ad naturam humanam. 2. Congruentia vnionis attenditur Prou. secund

secundum dignitatem, & necessitatem: sed hæc duo soli naturæ humanæ conueniūt, ergo. Nam creatura irrationalis nō est digna, cum non possit aliquo modo attingere Verbum cognoscendo, & amādo ipsum, vt homo potest: natura angelica non indigebat; quia non erat subiecta peccato originali, vt natura humana, ergo. † 3a. Creatura dicitur ex eo, quod aliquid competit ei secundum proprias causas, non prout respicit potētiam Dei. Vnde dicitur aliqua inassumptibilis, non vt tollatur omnipotentia Dei, sed ad tollendam conditionem creaturæ, quæ aptitudinem non habet. 4a. Creatura rationalis est similis Deo secundum imaginē; quia potest Deum attingere, reliquæ secundum vestigium: vnde, cum non sint aptæ ad minus, i. ad videndum, neque erunt aptæ, vt vniantur, quod est maius: maior enim est vnio secundū esse, quam secundum operationem 5a. Non est verum, quod Angelus non sit assumptibilis, quia per creationem est in sua personalitate perfectus, cum non sit corruptibilis: quoniam Deus posset producere vnum Angelum, & sibi vnire, & sic non corrumperetur aliquid præexistens, i. personalitas præcedens. Vnde manet ratio assignata in corpore, quia peccatum eius est inemendabile. 6a. Perfectio vniuersi, non est profectio vnius Personæ, vel suppositi, sed quod sit vnum positione, vel ordine, cuius partes non sunt assumptibiles.

Art. 2. Vtrum filius Dei assumpserit personam humanam.

2a Conc. Nullo modo filius Dei assumpsit humanam personam. 1. Deus naturam hominis assumpsit, ait Aug. non personam. *li. 1. de fid. ad Pet. c. 2.* 2. Illud quod assumitur, debet præintelligi assumptioni; vt patet exemplo motus, quia quod mouetur præintelligitur motui: sed persona non præintelligitur assumptioni; quia, vel deberet corrumpi, quod esset frustra; vel essent duæ personæ, quod esset erroneum. † 2a. Natura humana assumpta est in atomo, i. in indiuiduo, quod non est aliud à supposito increato, quod est persona Filij. 3a. Naturæ humanæ non deest propria personalitas propter defectum alicuius, quod ad perfectionem naturæ pertineat; sed per additionem præstātioris personæ. Vnde impropriè dicitur, personam cōsumpsisse personam, quatenus eam impediuit.

Art. 3. Vtrum persona diuina assumpserit hominem.

Non est proprie dictum, quod persona assumpserit hominem. 1. Ex Felice Papa, qui ait, filium Dei non assumpsisse hominem. 2. Homo significat naturam, prout nata est esse in supposito, vt ait Damasc sicut Deus significat eum, qui habet deitatem, ergo: consequentia patet; quia quod assumitur nō est terminus assumptionis, sed præintelligitur illi: at indiuiduum in quo assumitur, est terminus assumptionis, s. diuina persona, ergo persona non assumitur supposito, quod est verum, in Christo esse vnam tantum hypostasim. 2a Secundum illos, qui ponūt duas hypostases, proprie diceretur assumpsisse hominem: sed illa opinio est erronea. † 3a. Dicere hominē esse assumptū, est eius opinionis, quæ ponit duas personas: vnde locutiones patrum sunt pie accipiendæ: quia cum dicunt, hominē fuisse assumptum, sumunt hominem pro natura. 4a. Homo significat naturam in cōcreto, & in supposito; ideo, vt non dicimus assumpsisse suppositum, ita nec assumpsisse hominem. 5a. Filius Dei non est homo, quem assumpsit homo, cuius naturam assumpsit. *16. Concl. Conc. Chalced. act. 1.*

Art. 4. Vtrum filius Dei debuerit assumere humanam naturam abstractam ab omnibus indiuiduis.

Si sumatur natura vniuersalis eo modo, quo Plato posuit ideas, quæ tamen dari non potest, cum natura sensibilis pertineat ad materiam sensibilem, non fuisset conueniens, vt à Verbo sumeretur. *1 Concl.* 1. Ista assumptio terminaretur ad personā, quia Plato ponit naturā per se subsistentē. 2. Quia tali naturæ non possunt attribui, nisi operationes communes, per quas homo non mereretur, nec demereretur. 3. Quia non fuisset sensibilis, sed intelligibilis tantum: at Filius assumpsit naturā,

vt in ea visibilis appareret; Baruch 3. ergo. 2a. Non potuit assumi natura humana, prout est intellectu diuino: quia hoc modo nihil aliud est, quam natura diuina; & sic ab æterno natura humana esset in filio Dei. 3a. Non conuenit dicere quod filius Dei assumpsit naturam humanam, prout est in intellectu humano. 1. Quoniã hoc nihil aliud esset, quam quod intelligeretur assumere naturam humanam; & sic, si non assumeret in rerum natura intellectus esset falsus. 2. Ex Damasc. qui ait non accepisse naturam, quæ nuda cõtemplatione consideratur; quia incarnatio esset quædam fictio. † 4a. Christus est communis saluator, non communitate generis, vel speciei, sed causæ; quia fuit causa vniuersalis salutis. 5a. Per se homo non reperitur in natura, nisi in indiuiduis. 6a. Licet natura humana non sit assumpta in cõcreto, vt suppositũ prę intelligatur assumptioni: sic tamẽ est assumpta in indiuiduo, vt sit in indiuiduo.

lib. 3. c. 11.

Art. 5. Vtrum filius Dei naturam humanam assumere debuerit in omnibus indiuiduis.

1a Concl. Non fuit conueniens, quod humana natura assumeretur in omnibus suis suppositis. 1. Ex Damas. qui ait, non assumpsisse omnes hypostases. 2. Tolleretur multitudo suppositorum naturæ humanæ, quæ est ei connaturalis; quia in natura assumpta nõ consideratur aliud suppositum, præter personam assumentem; & ita vnicum esset suppositum humanæ naturæ, scilicet personæ assumentis. 3. Christus non esset primogenitus in multis fratribus. 4. Quia, vt vnũ suppositum est incarnatum, ita vna natura debet assumi. † 2a. Naturæ humanæ cõuenit secundum se assumi, quia non conuenit ei [ra]tione personæ, sicut naturæ diuinæ cõuenit assumere ratione personę: vnde cũ hoc non competat per se .i. ex principijs essentialibus, non conuenit omnibus indiuiduis. 3a. Dei dilectio non solum ostẽditur ex assumptione naturæ; sed præcipue ex his, quæ in ea est passus pro singulis. 4a. Ad breuitatem viæ, quam sapiens intendit, pertinet vt sapiens non faciat

lib. 3. de fide, c. 11.

Rom. 5.

per multa, quod potest per vnum: & ita conueniens fuit, vt per vnum omnes saluarentur.

Art. 6. Vtrum conueniens fuerit, quod filius Dei, humanam naturam assumeret ex stirpe Adæ.

Conueniens fuit, vt Dei filius assumeret naturam ex semine Adæ. 1. Luc. 3. Generatio Domini reducitur vsq; ad Adã. 2. Hoc fuit conueniens, vt vinceret inimicum, qui ex genere esset victi, vt ait Aug. quod ad hominis dignitatem pertinet. 3. Propter iustitiam, vt is satisfaceret, qui peccauit. 4. Vt ostenderetur Dei potentia, dum de natura corrupta, & infirma assumpsit id, quod in tantam virtutem, & dignitatem est promotum. † 2a. Debuit Christus esse segregatus à peccatoribus, quoad culpam, quam debuit delere, non quantum ad naturam, quã debuit saluare, vt esset similis suis fratribus. 3a. Non debuit assumere naturam in ipso Adam: quia venerat tollere culpam; & ideo non debuit egere mundatione: quoniam primum mouens in aliquo genere, debet esse immotum secundum illũ motum. 4a. Licet gentiles fuerint magis peccatores, quam Hebræi: tamen nõ debuit ex illis nasci, à quibus segregatus erat, quoad culpam. Vt autem daretur indicium sanctitatis natus est ex quibusdã iustis: & ideo etiam instituit quædã sanctitatis signa, quæ cæperunt in Abrahã, cui primũ facta fuit incarnationis promissio.

1a Concl.

lib. 13. de Trinit. c. 18.

Quæstio 5. De modo vnionis ex parte partium humanæ naturæ.

Art. 1. Vtrum Dei filius debuerit assumere verum corpus.

Filius Dei debuit assumere verum corpus. 1. Si phantasma fuit Corpus Christi, ait Aug. fefellit, si fefellit, veritas nõ est. 2. Verum corpus pertinet ad veram naturam humanam, ergo, supposito ex dictis, quod debuerit naturam humanam assumere, debuit assumere verũ corpus. 3. Si non habuisset ver corpus, nihil vere egisset, nec vere mortuus esset; & proinde non esset vera salus hominis. 4. Ex persona

1a Concl.

l. 83. q. q. 14.

personæ sumentis, qui est ipsa veritas: ideo ipse sustulit hunc errorē, cum dixit, palpate, &c. † 2a. Cum dicitur, in similitudinem hominum factus sensus est, in vera natura humana, in qua omnes sunt similes: Vnde subditur: factus est obediens vsque ad mortem. 3a. Per hoc quod assumpsit corpus, non est diminuta eius dignitas: quia nō est factus corpus; quod diuinæ simplicitati repugnat. 4a. Figura debet respondere rei, quoad similitudinem, nō quoad veritatē: quia alias esset res ipsa. Vnde apparitiones fuerunt secū dum apparentiam: At apparitio Verbi Dei fuit secundum veritatem.

Luc. vlt. Philip. 2.

Art. 2. Vtrum filius debuerit assumere corpus terrenum.

1a. Concl. Corpus Christi nō debuit esse cæleste, sed carneum. 1. Luc. vlt. spiritus carnem & ossa non habet &c. 2. si sumpsisset corpus cæleste, vt voluit Valentinus, nō saluaretur veritas naturæ humanæ, quæ requirit carnem & ossa. 3. Derogaret veritati eorū, quę Christus gessit. 4. derogaret veritati diuinæ: quia fuisset falsa demōstratio, cum se hominem hominibus demonstrauerit. † 2a. Dicitur descendisse de cælo, ratione naturæ diuinæ: quia hic nouo modo apparuit: vel rōne corporis, ibidē. ꝙ virtute cœlesti est formatū. 3a. Cū dicitur caro & sanguis nō possidebūt regnum; &c. sumitur caro pro corruptione carnis, quoad culpam. 4a. Ad gloriā Christi pertinet, quod corpus tā vile ad tantam gloriam euexerit: vt si artifex ex luto infi . o quid præclarum formaret.

1. Cor. 15.

Art. 3. Vtrum filius Dei assumpserit animam.

1a. Concl. Falsum est quod filius Dei solum carnem assumpserit absque anima, & quod Verbum fuerit loco animæ, vt voluit Apollinaris. 1. ex Aug lib. de agone christiano, & lib contra Felicianum. 2. Mat. 26. tristis est anima mea; & Ioan. 20. potestatem habeo ponendi animam. Nec in his locis sumitur anima metaphorice: quia vt quę ibi hbētur demōstrant verū corpus: ita demōstrant verā animā 3. Iste error derogat vtilitati incarnationis, quæ est liberatio hominis: vt cōtra Felicianum ait Aug. quia si anima non fuisset assumpta, non fuisset sanata. 4. est etiam contra veritatem incarnationis: caro enim & partes hominis per animam speciem sortiuntur, sine qua æquivoce dicuntur. 5. sequitur enim ex isto errore in Christo non fuisse duas naturas † 2a. Cum dicitur, Verbum caro factum est, sumitur caro pro toto homine; nominauit autem carnem, quia minus assumptibilis, videbatur. 3a. Verbū est fons vitæ, tanquam prima causa, sed anima est principium vitæ tanquā forma; forma autem est effectus tanquam agentis: ex qua verbi præsentia magis cōcluditur, quod corpus sit animatum; vt ad præsentiā ignis, quod lignum sit calidum. 4a. In Christo fuit natura, quæ insurgit ex vnione animæ cum corpore: non tamen est communis speciei, quæ resultet ex vnione hypostatica. & hoc dicit Dam.

cap. 21. cap. 13. Ioan. 1. Psalm. 33. lib. 3. c. 3.

Artic. 4. Vtrum filius Dei assumere debuerit intellectum.

1a. Concl. li de fide cap. 14. Filius Dei assumpsit intellectum. 1. Intellectum quoque animæ, ait Aug. ostēdit se habere, dicens, discite à me, &c. Vnde damnātur Apollinaristæ dicētes, verbum fuisse loco animæ. 2. ista opinio aduersatur narrationi euangelicæ, quæ ait, Christū fuisse admiratū. 3. repugnat vtilitati incarnationis, quæ est iustificatio animæ à peccato, cuius anima nō est capax, sicuti nec gratię, nisi per mentem, quam si non assumpsit, non curauit. 4. Repugnat veritati incarnationis, quia non est vera anima sine mente, nec vera caro sine vera anima. Vnde, vt ait Aug. filius Dei fuisset quædam bellua in forma humana. † 2a. Cum præsentia rei requiritur imago eius, vt perficiatur ex rei præsentia, & ita ad præsentiam Verbi fuit necessaria eius imago, i. mens. 3a. Lux maior non euacuat minorem lucem, sed perficit lumen corporis illuminati, sicut lux solis aerem: sic presentia Verbi mens humana perficitur. 4a. Licet intellectus non sit actus corporis, tamen assumptus est; quia essentia animæ, quæ est forma corporis, requiritur quod sit nobilior, ad hoc quod habeat potentiam intelligendi: & ideo necesse est; vt corpus: melius dispositum ei respondeat.

Mat. 3. Dam l. 3. c. 6. li. 83. q. q. 80.

Quæstio 6. De modo assumptionis, quantum ad ordinem.

Art. 1. Vtrum filius Dei assumpserit carnem mediante anima.

1a. Concl. Medium dicitur respectu principij, & finis, & ordinem importat, sicuti & ista. 2a. Ordo est duplex, alter temporis, alter naturæ; qui attenditur, vel secundum gradum dignitatis, & sic Angeli dicuntur medij inter Deum, & homines, vel secũdum causalitatem, & sic causa media, est inter primam, & effectum vltimum. 3a. In assumptione non est mediũ temporis: quia verbum totam naturam simul sibi vniuit. 4. ordine naturæ secundum perfectionem, caro est assumpta mediante anima, id est, nisi caro fuisset animata, nõ fuisset assumpta. Ita Aug. qui ait per animam iuisse assumptum corpus. 5a. Ordine causalitatis anima est aliqualiter causa carnis vniendæ filio Dei. Non enim esset assumptibilis, nisi per ordinem ad animam rationalem, à qua habet, quod sit caro humana. † 6a. Inter Deum & creaturam est duplex ordo: alter essendi, & sic omnia immediate à Deo pendent, & est in omnibus: alter, quo reducitur in Deum; vt in finem, & sic reperitur medium inter Deum, & creaturam: quia per superiores reducuntur inferiores, & ad hunc ordinem pertinet assumptio. 7a. Si hypostasis constitueretur per humanam naturam, corpus esset ei vicinius, quia est principium indiuiduationis propter materiam: sed quia hypostasis verbi est prior & altior, quam natura humana, iõ quod est in ea perfectius, est ei propinquius. 8a. Separata anima à corpore, remanet corpus vnitum: quia, licet aliquid sit causa secundum congruentiam in fieri; tamen in facto esse potest ab eo non pendere.

Epist. 3. ad Volus.

Art. 2. Vtrum filius Dei assumpserit animam mediante spiritu, siue mente.

1a. Concl. lib. de Ago. Chrisl. 2. c. 18. Filius Dei assumpsit animam mediante spiritu, seu mente. 1. Per spiritum animam, & per animam corpus accepit, ait Aug. Hoc fuit conueniens propter dignitatem, quia anima non est assumptibilis secundum congruitatem, nisi quia est capax Dei, vt est eius imago, quod conuenit secundum mentem quæ spiritus dicitur. 2. ratione ordinis, quia intellectus inter alias partes animæ est superior, & dignior, & Deo similior, ex Dam. † 2a. Licet intellectus non sit ab anima secundum essentiam; tamen ab alijs partibus distinguitur secundum rationem, & secundum hoc competit ei ratio medij. 3a. Spiritui angelico deest congruentia assumptibilitatis propter irreparationẽ. 4a. Hoc loco anima non sumitur pro essentia animæ, quæ est omnibus potentijs communis, & est prior, sed pro potentijs inferioribus, quæ sunt omni animæ cõmunes. Ephes. 4. lib. 3. c. 6.

Art. 3. Vtrum anima à Dei filio prius fuerit assumpta, quam caro.

Inconueniens est animam Christi à principio fuisse creatam, & nõ statim vnitam verbo. Quia habuisset aliquando propriam subsistentiam, & ita cũ fuisset vnita, vel non fuisset facta vnio secundũ subsistentiam, vel subsistentia præexistẽs fuisset corrupta. 2a. Inconueniens est, si dicatur à principio fuisse verbo vnitam, & postea in vtero virginis incarnatam. Quoniam non videretur esse eiusdem naturæ cum nostris, quæ simul creantur, & corporibus infunduntur: cum tamen sit eiusdem naturę, vt ait Leo Papa. 3a. Anima non est assumpta prius, quam caro. 1. ex Damas. qui hoc docet. 2. quia animæ non sunt creatæ à principio, vt existimauit Orig. † 4a. Anima Christi dicitur esse medium ad vnionem verbi, sed nõ secũdum ordinem temporis. 5a. Anima Christi excellit nostram, non sublimitate generis, sed virtutis, & gratiæ: modus autẽ creationis respondet naturæ, vt talis est. 6a. De plenitudine Christi omnes accipimus secundum fidem, quã habemus in Christum, & quia vim hẽt iustificãdi secundum propositum gratiæ Dei, quod propositum est æternum, non implicat aliquem iustificari per fidem Christi, antequam anima eius sit plena gratiæ. 1a. Concl. epist. 12. lib. 4. c. 6. Ioan. 1. Rom. 4.

Art. 4. Vtrum caro Christi fuerit prius à Verbo assumpta, quam animæ vnita.

1a. Concl. Caro Christi non est prius assumpta à Verbo, quam animæ vnita. 1. Simul verbi ca-

bi caro, simul caro animata, ait Damasc. 2. Caro est assumptibilis secundum ordinem, quem habet ad animam rationalē, vt ad suam formam; sed hunc ordinem nō habet antequam animæ ei adueniat; simul enim materia fit propria alicuius formæ, & recipit illam; ideo in eodem instanti terminatur alteratio, in quo introducetur forma. Quare non debuit caro assumi, antequam esset caro humana, quod fit adueniente anima rationali. 3. Anima non est prius assumpta, quā vnita carni, ergo nec caro antequam esset vnita animæ. † 2a. Caro habet esse per animam, & ante animam est dispositio ad carnē: sed in Christo Spiritus sanctus vnico instanti materiam disposuit, & perfecit. 3a. Est cōtra rationem formæ, quod præexistat naturæ speciei: quia perficitur per vnionem ad materiam. Differentia inter originem nostram, & Christi est, quod caro nostra prius concipitur, quam animetur, non autem caro Christi. 4a. Verbum prius natura dicitur vnitū carni, quam animæ secundum modum cōmunem essendi in omnibus.

lib. 3. c. 2.

Art. 5. Vtrum tota humana natura sit assumpta mediantibus partibus.

Id. Concl. Cum dicitur aliquid mediū in assumptione incarnationis, non designatur ordo temporis: quia simul facta est assumptio totius, & omnium partium. 2a. Designatur autē ordo naturę, vt per id, quod est prius natura, assumatur posterius; qui ordo attenditur, vel ex parte agentis, vel ex parte materiæ, hæ enim causæ præexistunt rei. 3a. Ex parte agentis illud est simpliciter primum, quod prius est intentū; & secundum quid id, à quo incipit operatio: at ex parte materiæ, id est prius, quod in eius transmutatione est prius. 4a. Verbum Dei secundum ordinem intentionis assumpsit partes humanæ naturæ, mediante toto. 1 In Christo, ait Damasc. non partes partium intuemur, sed quæ proxime componūtur, i. deitatem, & humanitatem: at humanitatis est quoddam totum, ergo. 2. Ordine naturæ secundum intentionem agētis prius simpliciter est completum, quam incompletum, & secundum quid partes, vnde incipit operatio: sed in incarnatione oportet attendere ordinem ex parte agentis; quia, vt ait Aug. in talibus, tota ratio facti, est potētia facientis. 3. Ex proportione, assumpsit carnem propter ordinem ad animam, ergo & partes propter ordinem ad naturā, & totum † 5a. Assumptio partium est prior via executionis & operationis, nō tempore, sed intellectu: assumptio vero naturæ prior intentione. 6a. Deus ita est simplex, vt sit perfectissimus, & sic totum est magis simile Deo, quam partes. 7a. Vnio personalis est ad quam terminatur assumptio, non autem vnio naturæ, quæ resultat ex coniunctione partium.

lib. 3. c. 16.

Epist. ad Volus.

Aug. de agon. Christ. c. 18.

Artic. 6. Vtrum humana natura sit assumpta mediante gratia.

Id. concl. Gratia habitualis non potest intelligi, vt medium in assumptione humanæ naturæ. 1. Gratia hoc modo accepta, est quoddam accidens: sed vnio est facta secundum substantiam, ergo non est facta, mediante gratia. 2. Ista gratia est effectus consequens vnionem pertinēs ad sanctitatem illius hominis, qui erat plenus gratiæ, & veritatis. 2a. Gratia vnionis nō potest esse mediū in hac vnione. Quia hæc gratia est ipsum esse personale, quod gratis datur humanæ naturæ, & est terminus assumptionis. 3a. Si per gratiam intelligatur voluntas Dei, quæ gratis aliquid facit, vnio facta est per gratiam; non sicut per medium, sed vt per causam efficientem. † 4a. Vnio nostra ad Deū est per operationem, & propterea fit per gratiam, prout operatio est ab habitu: at hæc fit secundum esse, quod non pendet ab habitu. 5a. Gratia est perfectio accidentalis corporis; anima vero substantialis: & ideo gratia non ordinat animam ad vnionem personalem, quæ non est accidentalis. 6a. Verbum nostrum vnitur voci mediante spiritu, non vt medio formali, sed vt medio mouente: quia ex verbo concepto procedit spiritus, quo formatur vox; ita ex Verbo æterno procedit spiritus, quo formatur corpus Christi: non tamen inde fit, vt gratia Spiritus sancti, sit medium in hac vnione.

Ioan. 1.

Quæstio

Quæstio 7. De gratia Christi, prout est quidam singularis homo.

Art. 1. Vtrum anima Christi sit aliqua gratia habitualis.

14. Concl. Necesse est ponere in Christo gratiam habitualem. 1. Requiescet, ait Isai. super eum spiritus Domini, qui in homine est per gratiam habitualem. 2. Quo receptũ est propinquius causæ influẽti, eo magis participat eius influentiam; sed anima Christi erat vnita Verbo Dei, qui est auctor gratiæ, ergo. 3. Anima Christi debebat exercere operationes, quibus propinquissime attingeret Deum cognitione, & amore: at rationalis natura ad hoc eleuatur per gratiã, ergo. 4. Christus, vt homo, est mediator Dei & hominũ, ergo debuit habere gratiam in alios redundãtem, Ioan. 1. de plenitudine eius, &c. † 2a. Quia natura humana manet in suo esse, anima Christi non est diuina per essentiam; vnde debuit fieri diuina participatione. 3a. Christo, vt est filius Dei, debetur hæreditas æterna, i. fruitio patris, qua non est capax anima; & ita debuit frui Deo per actum creatum, qui non est sine gratia. 4a. Humanitas est instrumentum diuinitatis animatum, quod etiam agit, & ita egebat gratia, qua moueretur.

Isai. cap. 11. Psal. 83. 1. Tim. 2.

Art. 2. Vtrum in Christo fuerint virtutes.

14. Concl. Christus habuit omnes virtutes, 1. Ex Glos. quæ ait, Christũ fuisse plenũ omni bono: sed bona qualitas mẽtis est virtus, ergo. 2. Gratia Christi fuit perfectissima, ergo ex ipsa processerunt virtutes ad perficiendas omnes potentias animæ, quantũ ad oẽs actus, ergo: vt enim gratia respicit essentiam animæ, ita virtus eius potentiam, ergo, vt potentiæ deriuantur ab essentia, ita virtutes à gratia; quæ cum in Christo sit perfectissima, magis imprimet suos effectus. † 2a. Gratia sufficit ad omnia, quibus homo ad beatitudinem ordinatur, sed ex his quædã à gratia immediate proficiscuntur, vt facere gratum Deo, quædam mediantibus virtutibus, quæ à gratia fluunt. 3a. Habitus heroicus non differt ab habitu virtutis, nisi secundum perfectionem: ideo non sequitur, quod non habuerit virtutes, licet fuerint heroicæ. 4a. Liberalitas, & magnificẽtia versantur circa diuitias, quatenus nõ appretiantur: vnde, qui penitus contẽnit, ostendit summum illarum virtutum gradum: quas virtutes Christus exercuit dãdo pauperibus. 5a. Licet in Christo non fuerint concupiscentiæ, tamen habuit temperantiam, quę maior est, quo magis illis caret: & si sumatur, vt sumunt Philosophi, est quid minus virtute; & ita non fuit in Christo.

In Psal. 1.

Art. 3. Vtrum in Christo fuerit fides.

14. Concl. In Christo fides esse non potuit. 1. Fides, ex Paulo est argumentum non apparentium: sed in Christo nihil fuit apparens, quia Petrus ei dixit: Tu omnia nosti. 2. Obiectum fidei est res diuina non visa, ergo ablata hac ratione, non remanet fides, cum habitus virtutis specificetur ab obiecto: sed Christus ab instanti incarnationis plene vidit Deum per essentiam, vt postea dicetur, ergo. † 2a. Fides est nobilior virtutibus moralibus, propter materiam; sed circa eã importat aliquam imperfectionẽ. 3a. Christus habuit meritũ fidei, quod est, vt quis rebus fidei assentiat ex obedientia; quã perfecte habuit Christus. 4a. Fides impropriе dicitur de rebus visis, quantum ad certitudinem, & adhæsionẽ: sic accepit Glos.

Heb. 11. Ioan. vlt. Rom. 1. Phil. 2.

Art. 4. Vtrum in Christo fuerit spes.

14. Concl. Christus non habuit virtutem spei, vt est virtus theologica 1. Quod videt quis, ait Paul. quid sperat? & ita spes est de nõ visis, sicut & fides: sed in Christo nõ fuit fides, ergo nec spes 2. Spes est de Deo nõ habito, vt de obiecto, vt patet de fide, q̃ est de Deo non viso, & sic est virtus theologica; sed Christus à principio conceptionis plene habuit fruitionem diuinã, ergo. 2a. Christus habuit spem respectu aliquorum; quæ nondum erat adeptus, vt immortalitatis, &c. Nã licet spes pro obiecto habeat Deum, tamen ex consequenti, etiam alia nondum adepta sperantur: sicuti fide non solum credimus Deum, sed etiam alia reuelata: at nondũ erat adeptus omnem perfectionẽ, ergo. 3a. Quia

Rom. 8.

3a. Quia Christus plene videbat omnia, totaliter ab eo excludebatur fides: non autem totaliter spes, cum non haberet plene omnia. † 3a. Illud, In te speraui, nō intelligitur de spe, quæ est virtus Theologica; sed de ea, qua sperauit non habita. 4a. Gloria corporis pertinet ad beatitudinem per redundantiam, & hanc non respicit spes Theologica, quæ solum Deum respicit, qui per se pertinet ad beatitudinem. 5a. Aedificatio Ecclesiæ non pertinet per se ad perfectionem Christi, quia in se est perfectus, sed ad perfectionem, qua alios perfecit. At spes datur de eo, quod expectatur habendum in se, nō in alio.

Psal. 31.

Art. 5. Vtrum in Christo fuerint dona.

1a Concl. cap. 4. In Christo fuerunt excellentissime dona. 1. Apprehenderunt, ait Isa. septem mulieres, id est septem dona virum vnū. id est Christum, ait Glos. 2. Anima Christi perfectissime mouebatur à spiritu sancto, iuxta illud, Iesus autem plenus, & cæt. ergo in eo erant excellentissime dona; sunt enim perfectiones potentiarum animæ, vt sunt natæ moueri à spiritu sancto. † 2a. Quod est perfectum in sua natura indiget auxilio alterius naturæ altioris; ita virtutes, quæ in Christo erant perfectæ, indigent auxilio donorum, quę perficiunt potentias, vt mouentur à spiritu sancto. 3a. Christus alia ratione dat, alia ratione recipit: dat vt Deus, recipit, vt homo. Vnde Gregor. Spiritus sanctus ab humanitate Christi nunquam recedit, ex cuius diuinitate procedit. 4a. Christus fuit compræhensor & viator, & ita habuit cognitionem patriæ, & viæ: tum dona secundum aliquem modum maneant etiam in patria.

Luc. 4.

lib. 2. Moral. c. 41.

Art. 6. Vtrum in Christo fuerit donum timoris.

1a. Concl. Timor respicit duo obiecta, scilicet malum terribile, & eum qui potest malum inferre, cui propter suam eminentiam non potest resisti: & ita aliquis timetur ob eminentiam. 2a. In Christo non fuit timor, vt dicit malum separationis à Deo, vel malum punitionis, propter culpam. 3a. In Christo fuit donum timoris, prout timor respicit diuinam eminentiam, quam timor reueretur. 1. Isa. 11. repleuit eum spiritus timoris domini. 2. Anima Christi quodam affectu reuerentiæ mouebatur in Deum à Spiritu sancto: quia in omnibus exauditus est pro sua reuerentia, ergo: hunc autem effectum præ cæteris omnibus habuit Christus, ideo ei tribuitur plenitudo timoris. † 4a. Virtutes & dona respiciunt bonum ex se, malum ex consequenti: vnde de ratione timoris non est malum, sed excellentia boni, propter quod illud potest inferri: at spes auctorem boni, & ipsum bonum respicit. 5a. Secundum procedit de timore, vt respicit malum. 6a. Caritas pellit timorem seruilem, qui respicit pœnam per se.

Heb. 5.

Art. 7. Vtrum in Christo fuerint gratiæ gratis datæ.

In Christo excellentissime fuerūt omnes gratiæ gratis datæ; vt in primo & principali fidei auctore. 1. Ex Aug. vt in capite sunt omnes sensus, ita & in Christo fuerunt omnes gratiæ. 2. Gratiæ gratis datæ debent esse in eo, qui docet, cum dentur ad manifestationem spiritualis doctrinæ, quia alias doctrina esset inutilis: sed spiritualis doctrinæ & fidei primus & principalis doctor est Christus, iuxta illud, Cum initium accepisset, & cæt. ergo. † 2a. Tam gratia gratum faciens, quam gratis data in Christo fuit plenissima, quatenus eius anima erat vnita diuinitati: at sancti, quia mouentur à Deo, vt instrumenta separata recipiunt particularem gratiam ad hos actus, & ideo in illis diuiduntur, non in Christo. 3a. Christus est Dei virtus, vt Deus est, & sic non accipit dona gratis data. 4a. Christus venit, vt minister circumcisionis, ideo non opus fuit, vt loqueretur pluribus linguis: nouit tamen omnes linguas, qui nouit omnium corda, quorum voces sunt indicia: nec hoc donum

1a. Concl.

Epist. 57.

Heb. 2.

fuit frustra, sicut non est frustra habitus, quando quis non vtitur, si non est occasio.

Art. 8. Vtrum in Christo fuerit prophetia.

14. Concl. In Christo fuit prophetia. 1. Deut. 18. Propheta suscitabit &c. Io. 4. nō est propheta sine honore, &c. 2. quicunque viator cognoscens procul existentia à notitia aliorum, cum quib. existit, est propheta: propheta enim dicitur, quasi procul fans, & procul videns, quæ sunt procul ab hominū sensibus, & ideo angeli, qui nobiscum sunt, licet occulta videant, nō tamen sunt prophetæ; cum non attingāt nostrum statum: sed Christus ante passionem, non solum fuit comprehensor, sed etiam viator, & quæ procul erāt ab aliis, cognoscebat, ergo. † 2a. De ratione prophetiæ non est ænigmatica cognitio: verum Christus ratione imaginatiuæ quasdam similitudines potuit habere, quibus diuina contemplaretur. 3a. Prophetia est eorum, quæ procul sunt a communi sensu eorum, quibus cum propheta conuersatur: vnde prophetia non repugnat Christo, vt fides & spes. 4a. Angelus, cū sit comprehensor, est supra prophetam, qui est purus viator, non autem supra Christum, qui fuit simul viator & comprehensor.

Art. 9. Vtrum in Christo fuerit plenitudo gratiæ.

14. concl. In Christo fuit plenitudo gratiæ. Io. 1. Vidimus eum plenum gratiæ, & veritatis, ergo. 2a. Plene habetur, quod perfecte, & totaliter habetur: vel secundum quantitatem intensiuam, vt si albedo habeatur, quantam nata est haberi: vel secundum virtutem, idest secundum omnes effectus; quomodo vita est plene in homine, & non in bruto. 3a. In Christo fuit plenitudo gratiæ intēsiue, & in summo, vt haberi potest. 1. Eius anima fuit inter omnes creaturas propinquissima Deo, qui est causa influens gratiam, ergo debuit gratiam maxime recipere. 2. Sic recipiebat gratiam, vt ex ipso quodammodo transfunderetur in alios, ergo debuit habere maximam gratiam: sicut ignis, qui est causa caloris in aliis, debet esse maxime calidus. 4a. In Christo fuit plenitudo gratiæ quantum ad virtutem. Quia eā habuit ad omnes operationes, & effectus eius: quoniam ei conferebatur, vt vniuersali principio in genere habentium gratiam: ac vniuersale principium in aliquo genere se extendit ad omnes effectus illius generis; vt Sol, qui est vniuersalis causa generationis, sua virtute extenditur ad omnes generationes, 1a. Concl. ergo gratia Christi se extendet ad omnes effectus gratiæ, qui sunt, virtutes, dona, & cætera † 5a. Fides, & spes nominant effectus gratiæ cum defectu ex parte recipientis gratiam, vnde in Christo non fuerunt nisi secundum, quod perfectionē dicunt: sicut in igne non sunt omnes modi caloris ex defectu subiecti, sed quod pertinet ad perfectionem caloris. 6a. Facere iustum ex impio accidit gratiæ ex parte subiecti: vnde anima Christi in instanti facta est iusta. 7a. Plenitudo gratiæ attribuitur animæ Christi secundum capacitatem creaturæ, non in comparatione ad infinitatem bonitatis diuinæ.

Artic. 10. Vtrum plenitudo gratiæ sit propria Christo.

Plenitudo gratiæ attenditur, vel ex parte ipsius gratiæ, prout quis pertingit 1a. Concl. ad summum gratiæ quantum ad eius essentiam, & virtutem, i. intensiue, & extēsiue: alio modo ex parte subiecti, prout quis habet plene gratiam pro sua conditione, iuxta terminum præfixū ei à Deo secundum mensuram donationis Christi, siue secundum virtutem, prout habet gratiam pertinentem ad suum statum. Mihi enim, &c. ait Paul. 2a. Plenitudo Ephes. 4. gratiæ primo modo est propria Christo. Ephes. 3. 1. Christo tribuitur plenitudo gratiæ, vt Ioan. 1. est vnigenitus à patre: sed esse vnigenitū est proprium Christo, ergo. 2. Solus Christus habuit plenitudinem gratiæ, quantum

tum ad essentiam, & virtutem, vt est dictum, ergo. 3a. Plenitudo gratiæ secundo modo, non est proprium Christo, sed communicatur alijs per Christum. 4a. Beata Virgo, & sancti, dicuntur pleni gratiæ secundo modo ex parte subiecti secundum statum, ad quem Deus eos elegit; quæ plenitudo est maior, vel minor pro statuum varietate. 5a Illud, vt impleamini omni virtute Dei, intelligitur ex parte subiecti in comparatione ad id, ad quod homo à Deo est ordinatus, quod vel est aliquid commune, vt fruitio Dei, vel aliquid speciale, quod pertinet ad excellentiam aliquorum: 6a. Tam in patria, quam in via sunt quædam dona cõmunia, & de his intelligitur Gregor. cum ait, nihil possidere singulariter: sunt tamen in vtroque statu aliquorum prærogatiuæ.

Ephes. 3.

Hom. 34. in euang.

Art. 11. Vtrum Christi gratia sit infinita.

1a. Concl. Gratia vnionis in Christo, quæ est vnire personaliter Verbum, est infinita: quoniam persona, quæ communicatur est infinita. 2a. Gratia habitualis Christi, vt ens, est finita. 1. Quia est quid creatum in anima; sed omne creatum est finitum; quia omnia in pondere, & mensura sunt facta. 2. Gratia est in anima Christi, vt in subiecto: at anima Christi, habet capacitatem finitam, cum sit creata, ergo. 3a. Gratia habitualis Christi secundum propriam rationem gratiæ potest dici infinita. Quoniam gratia, quæ habet quidquid potest pertinere ad rationem gratiæ, & non datur secundum mensuram, in ratione gratiæ, potest dici infinita, sicuti si dicamus lucem Solis esse infinitam, quia habet, quidquid ad rationem lucis pertinet: at gratia Christi est huiusmodi; quia data est ei, vt vniuersali principio gratificationis in humana natura; Deus enim gratificauit nos in Christo, ergo. † 4a. Pater non dat filio, secundum mensuram, vel ratione diuinitatis, quam totaliter communicat, vel personæ, quæ est infinita, vel gratiæ secundum quod non est ei data, secundum certam latitudinem; sed ad omnes effectus. 5a. Gratia Christi habet infinitum effectum, tum propter vnionem, tum propter infinitatem dictam. 6a. Minus, potest venire ad quantitatem maioris in his, quæ sunt eiusdem generis: at gratia alterius hominis ad illam Christi se habet, vt virtus particularis ad vniuersalem; vt virtus ignis ad virtutem Solis: vnde non poterit eam adæquare, licet augeatur.

Sap. 11.

Ephes. 1.

Art. 12. Vtrum gratia Christi potuerit augeri.

Aliqua forma non potest augeri, vel ex parte subiecti, quod attingit vltimum gradum illius secundum modum suum, vt si aer haberet vltimum gradum caloris, qui potest esse in eius natura; vel ex parte formæ, cum subiectum attingit vltimam perfectionem, quam potest forma illa habere in natura, vt si dicas calorem ignis non posse augeri, quia non potest dari maior. Idem dicas de gratia, cum omnia facta sint in mensura. 2a. Mensura formæ præfigitur per comparationem ad suum finem: Finis autem gratiæ est vnio creaturæ rationalis cum Deo. 3a. Gratia Christi non potest augeri ex parte ipsius gratiæ. 1. Quia vidimus eum, quasi vnigenitum, & cæter. Sed nihil potest esse, aut intelligi maius, quam quod quis sit vnigenitus à Patre, ergo nec gratia maior illa Christi. 2. Quia nõ potest esse maior vnio creaturæ cum Deo, quam quæ est in persona, ergo gratia Christi venit ad summam mensuram. 4a. Gratia Christi non potest augeri ex parte subiecti. Nam ab instanti conceptionis fuit verus, & plenus comprehensor, ergo in eo non potest augeri gratia, sicuti nec in beatis, cum sint in termino. 5a. Gratia puri viatoris potest augeri ex parte formæ, quia non attingit summum gradum, & ex parte subiecti; quia non est in termino. † 6a.

1a. Concl.

Sap. 8.

Ioan. 1.

Quantitati mathematicæ poteſt fieri additio, non autem naturali, idque ex parte formæ, cui debetur certa quantitas: & ita magis debetur terminus formis: vnde gratiæ Christi non poteſt fieri additio, licet ſit finita ſecundum eſſentiam. 7a. Quamuis virtus diuina poſſit facere aliquid maius & melius, quam ſit habitualis gratia Christi: non tamen poteſt facere, quod ordinetur ad aliquid maius, quam ſit vnio perſonalis ad Filium vnigenitum à Patre: cui vnioni ſufficienter correſpondet talis menſura gratiæ ſecundum definitionem diuinæ ſapientiæ. 8a. In ſapientia & gratia aliquis poteſt proficere dupliciter; vno modo ſecundũ ipſos habitus ſapientiæ, & gratiæ augmentatos; & ſic in eis Christus non proficiebat: alio modo ſecundum effectus, prout quis ſapientiora & virtuoſiora opera facit, & ſic Christus proficiebat ſapientia & gratia, ſicuti & ætate: nam ſecundum proceſſum ætatis opera perfectiora faciebat, vt ſe verum hominem demonſtraret, & in his, quæ ſunt ad Deum, & in his, quæ ſunt ad homines.

Luc. 2.

Artic. 13. Qualiter gratia Christi habitualis ſe habeat ad vnionem.

1a. Concl. Gratia vnionis præcedit gratiam habitualem in Christo non ordine temporis, ſed naturæ, & intellectus. 1. Iſai. 42. Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum: & poſtea ſequitur, dedi ſpiritum meum, &c. 2. Principium gratiæ vnionis eſt Filius, qui dicitur miſſus, ſecundum naturam humanam: principium gratiæ habitualis eſt Spiritus ſanctus, qui dicitur mitti ſecundum gratiam, qua habitat in mente: at miſſio Filij ſecundum ordinem naturæ eſt prior miſſione Spiritus ſancti, qui à filio procedit, ergo. 3. Ex habitudine gratiæ ad ſuam cauſam: gratia enim cauſatur in homine ex præſentia diuinitatis, vt lumen ex præſentia Solis: Ezechiel. 34. Sed præſentia Dei in Christo eſt prius ſecundum vnionem ad quam ſequitur gratia habitualis, vt ad Solem ſequitur ſplendor, ergo 4. Ex fine gratiæ: gratia eſt ad bene agendum, actiones autem ſunt ſuppoſitorum, & ita actio & gratia ſupponunt hypoſtaſim operantem, quæ non ſupponitur in natura humana ante vnionem. † 2a Auguſtinus lib. de prædeſtinat. ſanct. cap. 15. vocat gratiam gratuitam Dei voluntatem, gratis beneficia largientem: & propter hoc, eadem gratia dicit hominem quemcunque fieri Christianum, qua gratia factus eſt homo Christus: quia vtrunque abſque meritis gratuita Dei voluntate factum eſt. 3a. Diſpoſitio, via generationis præcedit perfectionem, ad quam diſponit: ſed etiam perfectionem naturalem ſequitur, quam quis conſequutus eſt: vt calor ad formam, quam poſtea ſequitur. Sed quoniam vnio facta eſt ſine ſucceſſione, gratia non præceſſit, ſed ſecuta eſt, vt quædam proprietas naturalis. Vnde Christo, ex Auguſt. in Enchiridion, cap. 40. gratia eſt quodam modo naturalis. 4a. Commune eſt prius proprio, ſi vtrunque ſit vnius generis, ſed in his, quę ſunt diuerſorum generum, nihil prohibet proprium eſſe prius communi. Gratia autem vnionis non eſt in genere gratiæ habitualis, ſed eſt ſupra omne genus, ſicut & ipſa perſona. Itaque nihil prohibet proprium eſſe prius communi, cum nomen habet per additionem, ſed potius tanquã principium & origo eius, quod eſt commune; ſicuti gratia vnionis, ad habitualem, quæ ex illa fluit.

Quæſtio 8. De gratia Christi, ſecundum quod eſt caput Eccleſiæ.

Art. 1. Vtrum Christus ſit caput Eccleſiæ.

Christus conuenienter dicitur caput eccleſiæ ſecundum ſimilitudinem humani capitis. 1a. Concl. 1. Ipſum, ait Paulus, dedit caput ſupra omnem eccleſiam. Epheſ. 1. 2. tota eccleſia dicitur vnum corpus ſecundum ſimilitudinem corporis humani, vt docet Paulus, ergo Christus erit caput eccleſiæ.

modo

modo dicto. 3. In capite sunt tria. s. ordo, quia est prima pars; & ita omne principium dicitur caput: perfectio, quia in eo sunt omnes sensus interiores, & exteriores: virtus & motus, & sic rectores dicuntur caput; quia alios mouent: sed hæc tria côueniunt Christo spiritualiter, ergo. Est enim prior dignitate, & gratia, quia omnes alij acceperunt gratiam per respectũ ad gratiã ipsius, iuxta illud, quos præsciuit, &c. conuenit etiam ei perfectio propter plenitudinem omnium gratiarum; iuxta illud, vidimus eum plenum gratiæ, &c. Est etiam in eo virtus influendi gratiam in omnia membra, iuxta illud, de plenitudine eius omnes accepimus, &c. ergo. † 2a. Christus, vt homo, nõ dat gratiam per auctoritatem, sed meritorie, & efficienter instrumentaliter; cæteri dant ministerialiter. 3a. In corpore similitudinario, vna multitudo est ordinata ad alteram; & ita vnum caput, verbi gratia familiæ, potest habere alterum, videlicet ciuitatis, caput, & ita Christus habet Deum, cum tamẽ ipse sit caput ecclesiæ. 4a. Caput habet manifestam præeminentiã respectu membrorum, cor non ita, sed influentiam occultam; cui comparatur Spiritus sanctus, quo inuisibiliter viuificat ecclesiam: Christus secundum visibilem naturam comparatur capiti, secundum quam homo hominibus præfertur.

Rom. 8. Ioan. 1. Galat.

Artic. 2. Vtrum Christus sit caput hominum quantum ad corpora, vel solum quantum ad animas.

1. Concl. Philip. 3.

Tota Christi humanitas scilicet secundum animam & corpus influit in homines, & quantum ad animam & quantum ad corpus, sed principaliter quantum ad animam, secũdario quantum ad corpus. 1. Reformabit, ait Paulus, corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. 2. Humanitas Christi habet vim influendi, vt est coniuncta verbo, cui corpus vnitur per animam, & corpus humanum habet ordinem ad animam, & vt materia ad formam, & vt instrumentum ad motorem, ergo humanitas Christi agit in vtrunque, sed prius in vnum, secũdario in alterum. 2a. Agit in corpus, vt eius membra exhibentur arma iustitiæ, quæ est in anima à Christo, & vt gloria animæ redundat in corpus. † 3a. Sensus spiritualis animæ venit ad corpus secundario, & instrumentaliter. 4a. Licet corpore communicemus cum brutis: tamen nostrum corpus habet ordinem ad animam rationalem, non sic corpus brutorum quorum Christus non est caput. 5a. Licet Christus acceperit materiam corporis ab homine: vitam tamen immortalem nos accipiemus à Christo, in quo omnes viuificabuntur.

Rom. 6. Rom. 8. 1. Cor. 15.

Artic. 3. Vtrum Christus sit caput omnium hominum.

1a. Concl. 1. Tim. 4. 1. Ioan. 2.

Hæc est differentia inter corpus hominis naturale, & corpus mysticum ecclesiæ, quod illud habet omnia membra simul, hoc non habet omnia simul, nec quoad esse naturæ, neque quoad esse gratiæ, & ita conficitur ex omnibus hominibus à principio mundi vsq; ad finem, & ex membris etiam in potentia; quæ vel nunquam reducitur ad actum: vel reducta est ad actum; & hoc tripliciter, vel per fidem, vel per caritatem, vel per gloriam: vel aliquando reducetur. 2a. Christus generali quadam ratione est caput omnium hominum secundum totum tempus mundi, quia dicitur Saluator omnium, & propitiatio pro peccatis totius mundi: sed hæc conueniunt Christo, vt est caput, ergo. 3a. Christus est caput omnium secundum diuersos gradus, scilicet secundum quinque gradus, in actu credentium, diligentium, & fruentium: in potentia eorum, qui secundum diuinã prædestinationem, qua aliquando fient membra, & eorum, qui nunquam fie... membra, scilicet eorum, qui nõ sunt prædestinati, ergo erit omnium caput secundum diuersos gradus † 4a. Infideles sunt membra in potentia, quæ fundantur in merito Christi, & in libero arbitrio. 4a. Ecclesia sine ruga, & macula erit in patria: qui sunt membra vnita per carita-

tem:sunt membra actu, qui fide tantum sunt in potentia, vel sunt membra imperfecte, prout recipiunt à Christo actum vitæ, quod est credere. 6a. Patres veteres seruando legalia, ferebantur in Christum, prout Christus erat in illis, vt in imagine: quia ex Aristo. idem est motus in imaginem, & rem: ideo pertinebant ad corpus ecclesiæ.

lib 2. de memo. & rem. c. 2.

Artic. 4. Vtrum Christus sit caput Angelorum.

12. Concl. Colos. 2.

Christus non solum est caput hominum, sed etiam angelorũ. 1. quia dicitur caput omnis principatus, ergo 2. Angeli, & homines ordinantur ad vnum finem, id est ad fruitionem Dei, ergo corpus mysticum ecclesiæ cõstat ex Angelis, & hominibus: quia corpus secundum similitudinem dicitur quæcunq; vna multitudo ordinata in vnum, secundum diuersos actus, & officia; ergo tota hæc multitudo debet habere vnum caput, quia vnius corporis est vnũ caput: at hoc caput est Christus; quia est propinquior Deo, & perfectius participat dona, & influit etiam in angelos, ergo. Idem patet ex Paulo, qui ait Deum constituisse Christũ dominũ supra omnem potestatem, in hoc & futuro sæculo, &c. ideo Angeli ei ministrant. † 2a. Influentia Christi principaliter respicit animam, qua, saltem in genere, conueniunt homines cum Angelis, & Christus ita cum illis conuenit, & potest in eos influere. 3a. Quia Christus fuit viator, & comprehensor; ideo vtriusque status fuit caput, vt perfectus viator, & cõprehensor, quoad gratiam, & gloriam. 4a. Christi humanitas potest etiam in angelis aliquid causare, propter coniunctionem ad diuinitatem.

Ephes. 1. Mat. 4.

Art. 5. Vtrum gratia Christi, secundum quam est caput ecclesiæ, sit eadem cum gratia habituali eius secundum quod est quidam homo singularis.

14. Conc.

Eadem est secundum essentiam gratia personalis, qua anima Christi est iustificata, & gratia eius, secundum quam est caput ecclesiæ iustificans alios. 1. Christus est caput nostrũ, prout de eius plenitudine accepimus: sed hãc habuit, quatenus in eo fuit gratia personalis perfecte, vt est dictum, ergo istæ gratiæ re nõ differunt. 2. eadem est gratia, qua Christus est gratus Deo, & influit in alios, quia gratia, qua influit, est gratia capitis superabundans, & eminens: agens enim influens debet habere præeminentiam supra passum; ergo eadem erit gratia, qua est iustus, & qua influit; quoniam idem est, quo aliquid est actu, & quo agit: vt ignis, qui caliditate est calidus, & eadem agit. 2a. Istæ duæ gratiæ differũt ratione, quatenus eadem gratia animam sanctificat, & in alios influit. † 3a. Per peccatum Adæ persona corrupit naturam, qua peccatũ deriuatur in posteros, prout natura corrupta corrumpit personam, at gratia Christi non deriuatur mediante natura, sed mediante personali actione Christi: vnde in Christo non est assignanda duplex gratia, naturæ scilicet, & personæ. 4a. Diuersi actus, quorum vnus est ratio, & causa alterius, non diuersificant habitũ; ideo actus gratiæ sanctificantis habentem, est etiam ratio iustificationis aliorũ 5a. Gratia vnionis ordinatur ad esse, vnde non conuenit cum alijs gratijs, quæ sunt ad actum: licet gratia personalis prout facit congruitatem ad vnionem, possit dici gratia vnionis, & tunc vna per essentiam esset gratia vnionis capitis, & singularis personæ.

Art. 6. Vtrum esse caput ecclesiæ sit proprium Christo.

Caput influit in alia membra, vel influxu interiore, prout virtus motiua, & sensitiua à capite deriuat in alia mẽbra, vel quantum ad exteriorem gubernationem, & sic per visum & sensus, qui sunt in capite, dirigitur homo in exterioribus actibus. 2a. Esse caput secundum influxũ est proprium Christo 1. Colos. 2. caput ecclesiæ est, ex quo corpus per nexus, & c. quæ soli Christo conueniunt, ergo. 2. sola Christi humanitas habet vim iustificãdi, quia est cõiuncta verbo, ergo. 3a. Esse caput ecclesiæ secundum gubernationẽ exte- 14. Concl.

exteriorem est commune Christo cum alijs. Quia Amos 6. optimates capita vocantur: vnde patet ad primum † 4a. Esse caput hoc modo, differenter conuenit Christo, & alijs: Christus est caput omnium secundum omnem locum, & tempus, & statum: alij vero vel secundum locum, vel tempus, &c. 2. Christus est caput propria virtute, & authoritate; alij quia gerunt vicem Christi, cuius legatione funguntur 5a. Cum caput influant, intrinseco influxu, & secundum exteriorē gubernationem, homini non conuenit influere, nisi secūdo modo, exterius persuadendo, & monēdo. 5a. Vt plures sunt pastores, sed membra vnius pastoris; sic fundamēta, & cap ... vero solus Christus est ostium: quia per ipsum solum habemus accessum.

2 Cor. 12.

Art. 7. Vtrum diabolus sit caput omnium malorum.

16. Concl. Diabolus est caput omnium malorum secundum exteriorem gubernationem. 1. Ex Glos. Iob 18. & 41. Ipse est rex, &c. 2. Peccatores ducuntur à diabolo in suum finem, qui est auertere hominem à Deo, ergo sunt sub eius regimine, & ita est eorum caput: quoniam gubernatoris est dirigere aliquos ad suum finem: antecedēs patet, quia auersio habet rationem finis, sub ratione libertatis, quam appetit peccator, Iere. 2. Rupisti vincula, dixisti non seruiam, &c. † 2a. Diabolus nō est caput malorum, vt caput dicit influxum interiorem: non enim influit in mentem, sed exterius suggerit. 3a. Licet diabolus non omnia peccata suggerat: tamen quia omnibus, tanquam dux erexit vexillum peccati, quod sequimur imitando, vel sponte, vel ex suggestione, caput omniū malorum dicitur, Sap. 2. Inuidia diaboli, &c. 4a. Multitudo malorum habet vnum in quo vniuntur omnes, scilicet auersionē à Deo, licet conuersione differant.

1 Ioan. 3.

Art. 8. Vtrum Antichristus etiam possit dici caput omnium malorum.

1 Concl. Antichristus non est caput omnium malorum ratione ordinis. Quia eius peccatum nō præcessit tempore aliorū peccata. 2a. Neque est caput secundum influentiam, nisi aliquorum. Quoniam, qui eum præcesserunt, non sunt ab eo inducti ad peccandum, nec eius malitiā sunt imitati; sed aliqui suo tempore, quos ad malum conuertet, & sic erit aliquorum caput. 3a. Antichristus est caput omniū malorum perfectione, id est, propter suā perfectam malitiam. Ita Glos. Iob. 21 & 2. Thessal. 2. Quæ ait in eo plenitudinē malitiæ: non quia eius humanitas sit assumpta à diabolo, sed quod diabolus eminētius in eum influet malitiam suggerēdo. 4a. Omnes mali, qui Antichristum præcesserunt, sunt quædam figura eius. 2. Thessal. 2. Mysterium iam operatur iniquitatis, &c. † 5a. Diabolus, & Antichristus non sunt, nisi vnum caput, quatenus in Antichristo plenius ... malitia diaboli. Vnde ... per malitiæ effectum, non per communionem personæ, vel intrinsecam inhabitationē. 6a. Vt caput Christi est Deus, & tamen ipse est caput ecclesiæ, ita Antichristus est membrum diaboli, & caput malorum. 7a. Licet Antichristus non influat in omnes; tamen ob similitudinem perfectionis malitiæ dicitur caput; quatenus diabolus deducet in eo malitiam suam ad caput, id est, ad propositum suum.

Quæstio 9. De scientia Christi in communi.

Art. 1. Vtrum Christus habuerit aliquam scientiam, præter diuinam.

Oportet in Christo esse scientiā creatam. 1. Ex Ambros. qui ait, suscepisse sensum hominis: sed ad sensum hominis pertinet scientia creata, ergo. 2. Ex synodo 6. vbi damnatur error negantium duas naturas in Christo. 2. Ex eo, quod assumpsit naturam perfectam, id est animam rationalem, in qua debet esse scientia propter tria: primum ob perfectionem animæ, quæ est tanquam tabula rasa; quod autem est in potentia, est imperfectum: deinde, quia res est propter 10. Concl. Arist. 2. de cœl. tex. 17.

pter suam operationem, ergo debuit per animam intelligere, quod pertinet ad scientiam creatam: postremo, quia scientia, vt hic sumitur, id est, in communi cōprehendit cognitionem naturalem. † 2a. Christus cognouit omnia scientia increata, quæ est idem quod essentia diuina, & hic actus non potuit esse animæ humanæ; vnde alius debuit in ea dari, nec esset frustra. 3a. Si sint duo luminaria in eodem ordine, scilicet illuminantis, maius offuscat minus; at si alterum sit in genere illuminati, magis augetur, vt lumen aeris per lumen Solis; & sic clarescit lumen scientiæ humanæ in Christo per scientiam diuinam. 4a. Scientiæ in Christo ponuntur ex parte vnitorum, id est naturarū in supposito, non autem ex parte vnionis: Quoniam scientia non dicitur de supposito, nisi ratione naturæ alicuius.

Artic. 2. Vtrum Christus habuerit scientiam, quam habent beati, vel comprehensores.

14. Concl. In Christo fuit scientia beatorum. 1. Ista scientia consistit in cognitione Dei: sed ipse plene cognouit Deum, Ioan. 8. Scio eum, & cæt. ergo. 2. Quod reducit aliquid de potentia ad actum, debet esse in actu; vt patet de calido; quod calefacit: sed Christus reducit hominem, qui est in potentia ad istam scientiam ad actum; quia multos filios in gloriam adduxit, ergo. 2a. Ista scientia est in Christo excellentissime: quia in eo est tanquam in primo principio, & prima causa, quæ debet esse potentior causato. † 3a. Quia naturæ in Christo remanent distinctæ, eius cognitio debet esse per aliquod lumen participatum à natura diuina, vt videatur Deus per essentiam. 4a. Homo ille per vnionem est beatus beatitudine increata, sicuti per eandem est Deus: sed præter hanc beatitudinem debuit esse beatus beatitudine creata, qua eius anima constitueretur in suo fine. 5a. Visio beata est quodammodo supra naturam animæ rationalis, inquantum scilicet propria virtute ad eam peruenire nō potest: alio vero modo est secundum naturam ipsius, inquantum scilicet secundum suam naturam est capax eius, prout est ad imaginem Dei facta: sed scientia increata est omnibus modis supra naturam animæ humanæ.

Heb. 2.

Art. 3. Vtrum Christus habuerit scientiam inditam, vel infusam.

In Christo est scientia infusa, siue indita per quam cognoscit res in propria natura per species intelligibiles humanæ menti proportionatas. 14. Concl. 1. In eo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, ergo. 2. Natura assumpta non debuit esse imperfecta: at omne, quod est in potentia est imperfectum, ergo cū intellectus possibilis sit in potentia ad omnia intelligibilia, debuit reduci ad actum per species intelligibiles, quæ sunt eius formæ, ergo impressæ sunt ei species, secundum omnia intelligibilia. 3. In Angelis, ex Augustino libro secundo, super Genesi ad literam, capite octauo: sunt impressæ species per verbum, ergo similiter in Christo, præter scientiā increatam debuerunt imprimi species, quibus cognosceret res in propria specie; quæ cognitio dicitur infusa, seu indita: † 2a. Hæc cognitio non includit aliquid oppositum visioni beatæ, sicuti fides, vnde non est par vtriusque ratio. 3a. Dispositio se habet ad perfectionem, vel vt via, vel vt effectus ab ea procedens, quæ remanet adueniente forma; sed manet tanquam effectus formæ; similiter opinio ex syllogismo dialectico causata est via ad scientiam per demonstrationem, qua tamen acquisita potest manere cognitio per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam: quia qui cognoscit causam, potest magis cognoscere signa probabilia; sic in Christo manet scientia indita, cum scientia beatitudinis, non quasi via ad beatitudinem, sed vt effectus, & per beatitudinem confirmatam. 4a. Cognitio beata non fit per speciem, sed immediate

mediatè per hoc, quod essentia diuina vnitur, sicut intelligibile, intelligenti: vnde nihil prohibet, quin cum hac forma superexcedente simul insint rationali menti species intelligibiles proportionatæ suæ naturæ.

Art. 4. Vtrum Christus habuerit aliquam scientiam acquisitam.

In Christo fuit scientia acquisita, siue experimentalis. 1. Didicit enim ex his, quæ passus est, id est expertus est, ait glo. 2. Christus assumpsit omnia, quæ plantata sunt in natura humana, vt ait Damasc. sed inter ista est intellectus agens, cuius est facere res aptas vt cognoscantur, ne ergo talis potentia esset frustra, debuit facere species intelligibiles actu, ex quarũ receptione ab intellectu possibili producta est scientia, non solum ex parte recipientis, sed etiam agentis. 3. sicut in Christo ponitur scientia secundum lumẽ infusum, qui modus est proportionatus naturæ angelicæ; ita debet poni scientia secundum lumen connaturale intellectui agenti. † 2a. Habuit hanc scientiam per inuentionem, non per disciplinam: cũ hic modus sit præcipuus, vt dixit Hesiodus: & quia datus erat doctor, non debuit ab alijs doceri. 3a. Anima Christi, vt habet respectum ad superiora, fuit perfecta per sciẽtiam inditam: vt habet respectum ad inferiora & ad phantasmata, quæ sunt apta mouere mentem per virtutem intellectus agentis; debuit scientia acquisita impleri. Alia est ratio de habitu acquisito, & de habitu infuso: nam habitus scientię acquiritur per comparationem humanæ mentis ad phantasmata: vnde secundum eandem rationem, non potest alius habitus iterato acquiri: sed habitus scientiæ infusæ est alterius rationis, vtpote à superiori descendens in animam, non secundum proportionem phantasmatum: & ideo non est eadem ratio de vtroque habitu.

1a. Concl. *Heb. 5.* *2. de cel. tex. 17.*

(∴)

Quæstio 10. De scientia beatæ animæ Christi.

Art. 1. Vtrum anima Christi comprehenderit Verbum siue diuinam naturam.

Anima Christi nullo modo comprehendit diuinam essentiam. 1. ex August. quod se comprehendit, infinitum est sibi: sed essentia diuina non est finita in comparatione ad animã Christi, ergo. 2. Creatura non potest comprehendere Dei essẽtiam, quia finitum non comprehendit infinitum: sed anima Christi est creatura; quia licet sit Deo vnita, tamen mansit intra limites naturæ, vt ait Damasc. ergo. † 2a. Trinitas dicitur nota Christo, non ratione comprehensionis, sed per quandam excellentiam. 3a. Vt tota natura est vnita verbo; & tamen non tota persona est comprehensa; ita tota videtur essentia: non tamen totaliter, id est perfecte. 4a. Ratione identitatis suppositi potest dici homo comprehensor essentiæ, sed secundum diuinitatẽ, quo modo etiam potest dici creator.

1a. Concl. lib. 83. q. 9. 14. *Isid. li. 1. de summo bono c 3.*

Artic. 2. Vtrum anima Christi in verbo cognouerit omnia.

Si dictio, omnia, stet proprie, id est pro his, quæ sunt, fuerunt, vel erunt, & pro dictis, factis, & cogitatis, anima Christi in verbo cognouit omnia. 1. Quia debet cognoscere quæ ad eius statum pertinent, quod est commune omnibus beatis; sed ista pertinẽt ad statum Christi, quia omnia sunt ei subiecta, ergo. 2. Quia est iudex omnium, Ioan. 5. & quod cognosceret cogitationes hominum patet ex illo, sciebat quid esset in homine. 2a. Si dictio, omnia, stet large etiam pro his, quæ esse possunt, sed nunquam erunt respectu potentiæ Dei, non nouit omnia. Quoniam hoc esset comprehendere Dei virtutem; & cõsequenter essentiam; quia virtus cognoscitur per cognitionem omnium in quæ potest. 3a. Christus cognoscit omnia in Verbo, quæ sunt in potẽtia creaturæ; quia cognoscit omnis creaturæ essentiam, & consequẽter potentiam, & virtutem. † 4a

1a Concl.

Dicitur nescire diem: quatenus non facit scire: Pater dicitur scire, quia hanc cognitionem dat filio, quod autem sciat de die probat Chrys. quia si ei datum est, vt possit iudicare, ergo & vt diem sciat, quod est minus 5a. Anima Christi cognoscit omnia, quæ Deus, scientia visionis, sed nō scientia simplicis intelligentiæ. Vnde plura scit Deus in se, quam anima Christi. 6a. Quantitas scientiæ non modo secundum numerum scibilium, sed etiam secundum claritatem cognitionis attenditur. Vnde licet istæ duæ cognitiones Dei, & Christi sint æquales in numero quoad scientiam visionis; tamen diuina excedit in infinitū secundum claritatem; sed absolute etiam secundum scibilia propter scientiam simplicis intelligentiæ.

Artic. 3. Vtrum anima Christi in verbo cognouerit infinita.

1a. Concl. Anima Christi non cognoscit infinita in actu, quomodo proprie de re aliqua habetur scientia: non enim dantur infinita actu, etiam si accipiātur omnia, quæ sunt actu, sed certus est rerum numerus; quia status generationis & corruptionis non durat in infinitum. 2a. Anima Christi in Verbo cognoscit infinita, loquendo de rebus, vt sunt in potentia, quarum nō est proprie scientia, quæ est entis 1. cognoscit omnia, quæ sunt in potentia creaturę, sed ista sunt infinita, ergo: verùm cognitione quadam simplicis intelligentiæ, non autē visionis ista cognoscit. 2. cognoscit omnia, quæ pō: sed pōt mundare peccata in- 1. Ioan. 2. finitorum mundorum, ergo. † 3a. Infinitum ratione formæ est maxime cognoscibile propter perfectionē actus, cuiusmodi est Deus, & hoc infinitum cognoscit Christus, sed non comprehendit: at infinitum ratione materiæ, quod dicitur infinitum priuatiue, non potest cognosci: quia omnis cognitio est per formam, vel actum; & sicut materialia immaterialiter, & multa, vnite cognoscuntur per intellectum; ita infinita finite, & sic anima Christi cognoscit infinita, in aliquo vno, scilicet in aliqua creatura, in cuius potentia sunt infinita, & maxime in verbo; non tamen discurrendo per singula. 4a. Nec prohibet aliquid esse infinitū vno modo, & est alio modo finitum. v. g. quantitas infinitum secundum longitudinem, & non secundum latitudinem. Anima Christi potest videre infinitum, quod est in potētia creaturæ, quā cognoscit sub essentiæ ratione, qua parte infinitatem non habet. 5a. Quod est infinitum omnibus modis non potest esse nisi vnum; si autem esset vno modo tantum, nō prohibet esse plura: vt plures lineas infinitas in superficie finita. Cum autem infinitum sit accidens rebus, & multipliciter secundum subiecta, & eius proprietates multiplicabuntur secundum illa subiecta, vt conueniat cuique subiecto: inter illas autē est quod infinitum non sit aliquid maius, quod verum est de partibus illius subiecti, vel de alio infinito: tamen in alio infinito & tertio possunt esse plures partes, quam in primo: v. g. numeri paris, & imparis species sunt infinitæ: tamen plures sunt vtriusq; species, quam vtrius. Infinito simpliciter non est aliquid maius: at infinito secundum quid, & determinato licet non sit maius in illo ordine, potest tamen accipi aliquid maius extra illud: & quamuis in potentia creaturæ sint infinita; tamen plura sunt in potentia Dei, quam in potentia creaturæ. scit ergo anima Christi infinita scientia simplicis intelligētiæ; plura tamē secundū hunc modum sciendi scit Deus.

Art. 4. Vtrum anima Christi videat verbum siue diuinam essentiam clarius qualibet alia creatura.

Anima Christi perfectius videt Dei essētiam, quam alia creatura. 1. Quia Deus cō- 1a. Concl. stituit Christum in cælestibus, vt ait Paul. Super omnem principatum, &c. ergo. 2. Ephes. 1. Visio beatifica fit per lumen, quod à Verbo, vt à fonte dimanat, quia fons vitę verbum Dei in excelsis, ergo Christus magis Eccles. 1. videt Deum, quam quæuis alia creatura; quia quo quis est vicinior primæ causæ influenti magis participant in fluxum illius; vidimus enim gloriam eius quasi, Ioan. 1. &c. † 2a. perfectio cognitionis ex parte cogniti attenditur secundum medium; ex parte

parte cognoſcentis attenditur ſecundum potentiam, vel habitum. Vnde inter homines melius alter altero, per idem medium cognoſcit: & ita anima Chriſti, quæ eſt magis repleta lumine, magis videt. 3a. Viſio beatifica excedit naturalem potentiam, vnde eius gradus magis attenditur, ſecundum ordinem gratiæ, quam naturę, ſecundum quem Angeli præferuntur naturæ humanæ. 4a. Non poteſt dari maior gratia, quam illa Chriſti, propter reſpectũ ad vnionem verbi. Idem dicas de perfectione viſionis; licet abſolute loquendo aliquis ſublimior gradus dari poſſit ſecũdum Dei omnipotentiam.

Quæſtio 11. De ſcientia indita, vel infuſa animæ Chriſti.

Artic. 1. Vtrum ſecundum ſcientiam inditam vel infuſam Chriſtus omnia ſciat.

1a. Concl. Anima Chriſti per inditam ſcientiam nouit omnia, excepta diuina eſſentia. 1. Iſa. 11. repleuit eum ſpiritu ſapientiæ, qua omnia diuina; intellect⁹, quo omnia immaterialia: ſcientiæ, qua oẽs concluſiones: conſilij, quo omnia agibilia intelliguntur, ergo. 2. Anima Chriſti debuit eſſe perfecta ſecundum omnem potentiam paſſiuam, & naturalem, quæ reſpicit agẽs naturale, & obedientialem, quæ reſpicit primum agens, ergo cum ſecundum has omnes, ſit redacta ad actum, cognouit omnia. Nam per hanc ſcientiam inditam nouit omnia, quæ naturaliter ſciri poterant, & quæ per reuelationem diuinam quocunque modo innoteſcunt, vt per dona ſpiritus ſancti, & gratias gratis datas, & abundantius & perfectius cæteris, ergo. † 2a. Primum intelligitur ſecundum potentiam ad agens naturale, i. ad intellectũ agentem 3a. Anima humana, quia eſt alligata corpori, non poteſt intelligere intelligentias abſtractas: ſed poſtea poterit aliqualiter per ſeipſas cognoſcere: vnde cum Chriſtus fuerit comprehenſor, potuit illas cognoſcere. 4a. Cognitio ſingularium non pertinet ad perfectionẽ ſcientię ſpeculatiuæ, ſed practicæ, ideo Chriſtus cognoſcit omnia ſingularia præſentia, præterita, & futura: quoniam habuit ſummam prudentiam & conſilium.

Artic. 2. Vtrum Chriſtus hac ſcientia vti potuerit non conuertendo ſe ad phantaſmata.

Chriſtus ſecundum ſcientiam infuſam potuit cognoſcere abſque phantaſmate. 1a. Concl. 1. Quia ſecundum hanc cognouit, quæ per phantaſmata cognoſci non poſſunt, vt Angelos, ergo. 2. Cum eſſet comprehenſor, debuit habere modũ intelligendi cõprehenſoris, ſed iſte eſt ſine phantaſmate; ergo: quoniam conditio animæ comprehenſoris eſt, vt nullo modo ſubdatur corpori, nec ab eo pendeat, ſed illi dominetur, cum gloria animæ redundet in corpus: at anima viatoris contra, vnde habet vt à phantaſmate pendeat. † 2a. Finis potentiæ intellectiuæ eſt cognoſcere ſpecies intelligibiles, quas apprehendit à phantaſmate, & in phantaſmate ſecundum hũc ſtatum: ideo poteſt ſine phantaſmate intelligere, non tamen ſine ſpeciebus. 3a. Anima Chriſti fuit ſimilis noſtræ ſecundũ naturam, non tamen ſecundum ſtatum, quem nos habemus in ſpe. 4a. Anima Chriſti poterat etiam intelligere conuertendo ſe ad phantaſmata: ideo in Chriſto ſenſus non fuerunt fruſtra; qui fuerunt etiam neceſſarij ad vitam humanam.

Art. 3. Vtrum hæc ſcientia fuerit collatiua.

Scientia indita Chriſti quoad acquiſitionem non fuit collatiua: quoniam hæc ſcientia de qua loquimur, non fuit per inueſtigationem rationis acquiſita. 1a Concl. 2a. Potuit eſſe collatiua quoad vſum. Nam Chriſtus habuit animam rationalẽ, cuius propria operatio eſt conferre, & diſcurrẽre ab vno ad aliud. 2. quia de facto ita fuit; quoniam argumentatus eſt, Mat. 17. † 3a. A Chriſto excluditur conſilium, quod eſt per dubitationem, & electio: quæ tale cõſilium includit: non tamen conſilium ſimpliciter. 4a. Secundum procedit de collatione, quæ ordinatur ad ſcientiam ac-

quirendam. 5a. Angelis conformantur beati; quoad dona gratiarum: non tamen quoad dona naturæ, quæ remaneant.

Artic. 4 Vtrum hæc scientia in Christo fuerit maior scientia Angelorum.

1a. Concl. Scientia indita in Christo ex parte influentis i. ex parte Dei, fuit maior, quam in Angelis. 1. quia modico minoratus quam scilicet angeli secundum passionē, ergo in alijs excellebat. 2. lumen spiritualis gratiæ inditum animæ Christi est multo excellentius, quam lumen, quod pertinet ad naturam angelicam. ergo. 2a. Ista perfectio erat in hoc quod plura & certius cognoscebat. 3a. Ista scientia ex parte recipientis est infra sciētiam angelicam, quoad modum, s. quoad cōuersionem ad phantasmata & discursum, ex quibus soluuntur tria argumenta. Heb. 2.

Art. 5. Vtrum hæc scientia fuerit habitualis.

1a. Concl. Scientia indita Christi fuit habitualis. 1. fuit vniuoca scientiæ nostræ in genere: debuit. n. esse vniuoca, sicuti & anima quę est vnius speciei; sed nostra est habitualis, ergo. 2 Modus huius scientiæ fuit conueniens subiecto recipienti; receptum. n. est in recipiente per modum eius, ergo fuit habitualis, quia modus animæ est intelligere per habitum: nam cum modo sit in actu, modo in potentia, & inter puram potentiam & purum actum medius sit habitus, qui participat de extremis, si extrema sunt naturalia, medium etiam quid illa participat erit naturale, quare modus cōnaturalis animæ, est vt recipiat scientiam per modum habitus. † 2a. Cognitio, qua Christus videbat essentiam Dei, erat perfectissima simpliciter: & ita excedebat modum naturæ: at vero indita fuit perfectissima in genere humanę cognitionis, ideo illa sine habitu, & hæc per habitum. 3a. Habitus reducitur ad actum per imperiū voluntatis; quia habitus est, quo quis agit cum voluerit: & licet voluntas sit indeterminata ad infinita: non propterea est frustra, dummodo tendat ad id, quod loco & tempori congruit: ita dicas de habitu, qui dicitur reduci ad actum secundum cōgruentiam negotiorum, & temporum. 4a. Vt bonum & ens dicuntur, vel simpliciter, & sic bonum dicitur substantia, quæ in sua bonitate subsistit: vel secundū quid, & sic accidens dicitur bonum & ens, non quia habeat esse & bonitatem, sed quia eius subiectum est ens, & bonum; sic sciētia habitualis nō est simpliciter melior anima; sed secundum quid; cum tota bonitas habitualis scientię cedat in bonitatem subiecti.

Artic. 6. Vtrum hæc scientia fuerit distincta per diuersos habitus.

Scientia indita Christi fuit distincta per diuersos habitus. 1. Zach. 3 super vnum lapidem septem oculi. i. super Christum scientiæ. 2. habitus diuersificantur in nobis ex diuersitate scibilis, vt patet ex Arist. sed respectu scientiæ inditæ reperitur diuersitas scibiliū; quia est cōnaturale homini, vt singulas res naturales per singulas species in minori vniuersalitate intelligat, quā angeli, ita vt diuersas naturas specificas per diuersas species cognoscat: sed hæc sciētia est in Christo secūdum naturā hominis, ergo. † 2a. Licet scientia Christi superet scientiam Angelorum, ex parte influentis; non tamen ex parte subiecti, ad quod spectat, vt per diuersos habitus intelligat. 3a Fides nostra innititur primæ veritati, & Christus est auctor fidei nostræ secundum diuinam scientiam, quæ est simplicissima. 4a. Lumen diuinitatis infusum est ratio communis cognoscendi reuelata, sicut lumen intellectus agentis est ratio cognoscendi quæ naturaliter cognoscūtur; ideō opus fuit in anima Christi ponere proprias species singularum rerū, ad cognoscēdum propria cognitione quodlibet, ad quod opus fuere diuersi habitus. 1a. Concl. lib. 1 post. tex 43.

Quæstio 12. De scientia animæ Christi acquisita.

Art. 1. Vtrum secundum hanc scientiam Christus cognouerit omnia.

Anima Christi per hanc scientiam sciuit omnia, quæ possunt sciri virtute intellectus agentis. 1. In Christo non fuit aliquid imperfectum: at si non sciuisset omnia fuisset, quia imperfectum est cui potest fieri additio, ergo. 2. Vt anima Christi 1a. Concl.

debuit

debuit esse perfecta secundum intellectũ possibilem per scientiam infusam; ita debuit esse perfecta secundũ intellectũ agẽtem per acquisitam; vt enim illius est omnia fieri, ita huius omnia facere, ergo. † 2a Christus ex his, quæ expertus est, venit in omnium cognitionem. Vt enim homo per intellectum agentem potest intelligere effectus per causas, & contra, & similia per similia, & contraria per contraria; ita per res quarum habet experientiam alias, quarum non habet. 3a. Licet non fuerint omnia præsentia Christo: tamen propter excellentiam intellectus potuit venire in cognitionem incognitorum, vt per visionem corporum cælestium in cognitionẽ virtutis eorum, &c. 4a. Per hanc cognitionem non cognoscit substantias abstractas, nec singularia præterita, & futura. Quoniam ista non possunt cognosci per virtutem intellectus agentis; sed per scientiam inditam.

Arist. 3 de anima tex. 18.

Art. 2. Vtrum Christus in hac scientia profecerit.

1. Concl. Duplex est profectus scientiæ: alter secundum essentiam, cum habitus scientiæ augetur: alter secundum effectum, vt cum quis secundum vnum & eundem habitũ prius minora, postea maiora, & subtiliora demonstrat. 2a. Hoc secundo modo Christus profecit in scientia & gratia, sicut in ætate; quia secundum ætatis augmentum opera maiora faciebat, quæ demonstrabant maiorem scientiam. 3a. Quantũ ad augmentum in scientia infusa nõ profecit: quia à principio omnia plenarie sciuit; & multo minus quoad scientiam beatam, quæ augeri non potest. Vnde qui nõ ponunt aliam scientiam in Christo, ponũt solum augmentum quoad experientiam. 4a. Christus in scientia acquisita nõ solũ profecit quantum ad effectum, & experientiam, sed etiam quantum ad essentiam ipsius habitus. 1. Luc. 2. Iesus proficiebat sapientia, &c. quod Ambr. intelligit secũdum scientiam humanam, quæ habetur per lumen intellectus agentis, ergo. 2. Scientia humana augetur per hoc, quod intellectus agens semper abstrahit species à phantasmatibus: sed in anima Christi actio naturalis intellectus agentis non fuit ociosa, quia incõueniẽs est, vt aliqua actio naturalis ei desit, ergo intellect⁹ agẽs poterat alias, & alias species abstrahere, quibus augeretur hæc scientia. † 5a. Scientia infusa fuit effectus agentis infinitæ virtutis, acquisita vero effectus agentis finiti, ideo non est par vtriusque ratio. 6a. Hæc scientia fuit semper perfecta secundum tempus, non autem secundum naturam. 1. prout esse potuit, & ita potuit augeri. 7a. Quod ait Damasc. qui dicunt profecisse, non venerantur vnionem, quæ est secundum hypostasim, intellige de infusa, quæ causatur ex vnione ad verbum.

Artic. 3. Vtrum Christus aliquid ab homine didicerit.

Non fuit cõueniens vt Christus à quocunque homine doceretur. 1. Dedit, ait Isa. eum præceptorem gentibus, ergo non didicit, sed docuit. 2. Primum mouens non mouetur secundum illam speciem motus, quæ est in illo genere, vt patet in primo alterante: sed Christus est primus Doctor, in hoc natus, vt testimonium perhiberet veritati; ergo † 2a. Christus ex Orig. non interrogabat, vt edisceret, sed vt erudiret: nam ex eodem fonte manant interrogare, & respondere sapienter. 3a. Vt voces sunt signa notionum hominis, ita creaturæ sunt signa sapientiæ Dei: ideo vt dignius est doceri à Deo, quam ab homine; ita dignius accipere species per creaturas, quam per hominis doctrinam. 4a. Christus non accommodauit aures sermonibus, nisi eo tempore, quo poterat talem gradum scientiæ per experientiam attigisse: & sicuti requiritur opportuna ætas ad scientiam per inuentionem, ita ad scientiam per disciplinam.

14. Concl. Cap. 55. Ioan. 8.

Art. 4. Vtrum Christus aliquid acceperit ab Angelis.

Christus non accepit aliquid ab Angelis, vel secundum scientiam inditam, vel acquisitam. 1. Ex Dion. Qui ait angelos doceri à Christo, ergo ab eis nõ docetur. 2. Christi anima, neque quantum ad scientiam acquisitam, neque quantum ad inditã fuit perfecta lumine angelico: 3a ad

14. Concl. Cap. 7. cæl. hier.

ad illam satis fuit lumen intellectus agentis, quo intelligibilia in potetia fiunt intelligibilia in actu: alia vero fuit immediate à Deo, & sicut modus quo anima Christi erat Verbo vnita, erat supra omnē modū creaturæ; ita supra communem modum hominum fuit à Verbo immediate repleta scientia, non mediantibus angelis, ergo
Luc. 22. &c. †. 2a Confortatio angeli erga Christum non fuit per modum instructionis,
c. 4. cel. hier. sed ad demonstrandam eius humanitatē. 3a. Cum Dionys. ait Christum subiectum fuisse formationibus Dei per angelos, intellige, non ratione ipsius, sed eorū, quæ circa eius incarnationē agebātur. 4a Corpus Christi fuit subiectū impressionibus cælorū, quia assumpsit corpus passibile: sed anima nō fuit subiecta impressionib⁹ angelorū, quia assumpsit animā perfectā.

Quæstio 13. De potentia animæ Christi.

Art. 1. Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam simpliciter.

16. Concl. Impossibile est, quod anima Christi omnipotentiam habeat. 1. Quod est proprium Dei non potest creaturæ conuenire: sed esse omnipotentem est propriū Dei, iuxta illud, omnipotens nomen eius, ergo 2. Potentia actiua sequitur formā rei, quæ est principium agendi: ac etiam vel est ipsa natura rei, vt in simplicibus: vel naturam constituit, vt in compositis; ergo
Exo 15. cum ipsum esse Dei sit incircunscriptum omnipotentia sequitur naturam diuinā, quæ est respectu omnium, quæ habēt rationem entis: cum ergo ita sit facta vnio, vt vtraque natura retinuerit quod est sibi proprium, anima Christi, &c. 2a. Christus accepit omnipotentiam in tempore ratione vnius personæ, & communicationis idiomatum. 3a. Non est verum aliā 'esse rationem potentiæ & scientiæ; quod scientia sit accidens extrinsecum, & non cōsequens naturam, vti potentia: quia sicut quis cognoscit per similitudinem acceptam ab alio, ita potest agere per virtutem datam ab alio; ideo, vt scientia Christi, cum sit recepta, non adæquat diuinā, nec quoad modum, nec quoad numerū scitorum: ita nec virtus actiua Christi adæquat virtutem diuinam, quæ est infinita, cuius non est capax creatura, quæ non potest creare, & speciatim seipsam. 4a. Nō fuit necesse, vt omnium quorum habebat scientiam speculatiuam, haberet etiam practicam; quia ad illa requiritur sola cōformitas scientis ad rem scitam; ad hanc requiritur, quod formæ rerum sint factiuæ; & plus est habere formam, eamque imprimere, quam solum illam habere: sicuti plus est lucere, & illuminare, quam solum lucere. Anima Christi habuit scientiam speculatiuam creandi, nō autem practicam, & factiuam.

Art. 2. Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

Triplex est transmutatio: alia naturalis à proprio agente: alia miraculosa ab agente supernaturali super consuetum ordinem naturæ: alia, qua res potest redigi in nihil: Anima ēt Christi potest considerari, vel secundum se, vel vt est instrumētum Verbi. 2a. Anima Christi potest operari omnes effectus congruentes suæ naturæ, secundum virtutem naturalem & gratuitam: qui effectus ad tres reducūtur: puta gubernare corpus, dirigere actus humanos, infundere gratiam, quos potuit generare in omnes alias creaturas, quæ in his deficiebant. 3a. Anima Christi, vt instrumentum verbi, potuit efficere omnes operationes miraculose ordinabiles in finem incarnationis, qui finis est instaurare omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terris. 4a. Non potuit mutare creaturas redigendo in nihil. 1. Quia annihilare correspondet creationi: at non potuit creare, ergo. 2. Is potest annihilare, qui conseruat: sed solus Deus conseruat, vt ait Paul. portans omnia, &c. Vnde patet non habere omnipotentiam respectu mutationis creaturarum. † 5a. Christo data est omnis potestas ratione vnionis, qua factū est vt homo esset omnipotens, quod hominibus innotuit post resurrectionem. 6a. Licet omnis creatura sit mutabilis ab alia præter supremum angelum, qui potest illuminari ab anima Christi: tamen non

14. Concl. (beside "Triplex est transmutatio")
Heb. 1. (beside "uat: sed solus Deus conseruat")
Mat. vlt. (beside "nis creaturarum. † 5a.")

non omnis mutatio, quæ potest fieri in creatura, potest fieri à creatura, sed omnes, quæ possunt fieri à creatura, possunt fieri à Christo, non tamen secundũ propriam virtutem: quia dantur quædã, quæ non pertinent ad ordinẽ naturæ, neq; ad ordinem gratiæ. 7a. Gratia miraculorum excellentissime fuit in Christo, ita vt alijs eam communicare potuit. Mat. 10.

Art. 3. Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu proprij corporis.

12. Concl. Heb. 2. Anima Christi secundum propriã virtutem non habuit omnipotentiã in proprium corpus. 1. Debuit enim per omnia assimilari fratribus, maxime in his, quæ pertinent ad naturã: sed homo à natura non habet imperiũ voluntatis in actiones nutritionis, quia naturalia soli Deo subijciuntur, ergo. 2. Non poterat virtute propria mutare exteriora corpora, ergo nec suum; quia secundum propriam naturam habet determinatam proportionem ad suum corpus. 2a. Anima Christi, vt instrumentum verbi poterat immutare proprium corpus, & aliter disponere; sed cũ virtus actionis non tribuatur instrumento, talis omnipotentia non debetur animæ, sed verbo. † 3a. Omnia naturalia dicuntur Christo fuisse voluntaria à Dam secũdum voluntatem diuinam. 4a. Iustitia originalis non dabat vim transmutãdi corpus in omnem formam, sed vt posset conseruari ab omni nocumento: quam vim Christus noluit assumere, qui de omni statu aliquid accepit: de statu gloriæ comprehensionem: de statu innocentiæ, immunitatem à peccato: de statu culpæ pænalitates vitæ. 5a. Imaginationi si fortis fuerit, quoad aliqua, obedit corpus: potest enim esse principium motus localis, & alterationis; cum moueat passiones, à quibus mouetur cor, & per commotionẽ spirituum totum alteratur: at dispositiones non subiectæ imaginationi non alterantur ab illa, vt figura manus vel pedis, &c.

Artic. 4. Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu executionis suæ voluntatis.

12. Concl. Anima Christi quicquid voluit per se exequendum potuit propria virtute, vel naturali vel diuina. 1. Impossibile est, ait Augu. quod voluntas Saluatoris non impleatur. 2. quia repugnat sapientiæ eius, quod voluerit aliquid per se facere, quod propriæ virtuti non subiaceret. 2a. Quidquid voluit faciendum virtute diuina, potuit illud facere instrumentaliter, non autem virtute propria, vt facere miracula, resuscitare proprium corpus, &c. † 3a. Illud, quod non potuerit latere, est intelligendum de eo, quod erat faciendũ per alios, quod non subiacebat humanæ voluntati eius. Ita Agatho Papa. 4a. Illud præceptũ datũ eius discipulis, ne diffamaret, intelligitur quoad voluntatem humanã: vt exemplum daret fugiendæ famæ: volebat autem absolute, maxime secundum voluntatem diuinam, vt publicaretur ad aliorum vtilitatẽ. 5a. Orabat pro his quę pro virtute Dei facienda erant, & pro his etiam, quæ voluntate humana erat facturus: quia virtus, & operatio Christi pendebant à Deo, qui operatur omnia in omnibus.

lib. 9. noui. test. q. 77. Mat. 7. Mat. 9. Syn. 6. act. 4. Luc. 6.

Quæstio 14. De defectibus corporis assumptis à filio Dei.

Artic. 1. Vtrum filius Dei in humana natura assumere debuerit corporis defectus.

14. concl. Fuit conueniens, vt corpus assumptum à filio Dei defectibus subiaceret. 1. Hebr. 2. in eo quod passus est pōt tentatis auxiliari: sed venit, vt adiuuaret, ergo debuit assumere carnem passibilem. 2. Venit, vt satisfaceret; hoc autem fit, cum pœna ab alio debita suscipitur, ergo debuit pænalitates nostras suscipere, Isa. 53. vere languores nostros, &c. 3. Ad ostendendam fidem veræ incarnationis: quia demõstrauit se habere verum corpus: vnde Beatus Thomas conuersus est. 4. ad exemplum patientiæ, Heb. 12. sustinuit à peccatoribus, &c. † 2a. Satisfactio pro materia habet pœnas corporis; at pro principio habet habitum in animã, qui ad volendum satisfacere inclinat: quia non esset vera satisfactio nisi à caritate procederet; ideo Ioan. 20.

corpus

corpus debuit esse infirmũ, & anima perfecta. 3a. Anima Christi potuit influere gratiam in corpus naturaliter, sed quia subiacebat voluntati diuinæ ipsius, ideo non deriuauit in corpus. 4a. Culpa sequitur pœnam actualem, vel originalem, sed quandoque eius, qui punitur, quandoque alterius, pro quo qui patitur satisfacit. 5a. Infirmitas Christi non impediuit finem incarnationis, sed iuuit: & licet diuinitas esset abscondita: tamen manifestabatur humanitas, quæ erat via veniendi ad diuinitatem, Rom. 5. habemus accessum per
Esa. 15. Iesum ad Deum. Sancti patres desiderabãt in Christo non fortitudinem corporis, sed spiritus.

Art. 2. Vtrum Christus necessitatem his defectibus subiacendi assumpserit.

1a. Concl. Christi corpus secundum necessitatem naturalem, quæ consequitur principia naturalia, id est materiam, & formã, fuit subiectũ morti, & alijs necessitatibus. 1. Rom. 8. misit secundum similitudinem carnis peccati: sed cõditio talis carnis est, vt istis defectibus subijciatur, ergo. 2 Carni Christi permittebatur agere, & pati, quæ erant propria; sed istæ necessitates causabantur ex proprijs principijs humanæ naturæ, ergo. 2a. Christi corpus fuit subiectum defectibus necessitate coactionis, quæ repugnat naturæ: quia eius corpus fuit perforatum, laceratum, &c. 3a. Christus non fuit subiectus necessitati coactionis, quę fit ab extrinseco agente, quæ repugnaret voluntati diuinæ aut humanæ absolute id est, prout sequitur rationem deliberantẽ, sed secundum modum naturalem volũtatis: hoc est, naturaliter refugit mortem, &c. Vnde patet ad secundum ex Dam. † 4a.
Li. 3. c. 20. Dicitur oblatus, quia voluit, id est, huma-
Isai 53. na voluntate deliberata, & diuina; licet esset contra naturalem motum. 5a. Nihil fuit potentius anima Christi absolute; sed quantum ad aliquem effectum potuit aliquid esse potentius, vt clauus ad perforãdum, &c.

Art. 3. Vtrum Christus defectus corporales contraxerit.

1a. Concl. Christus non contraxit defectus cor-
Rom. 5. porales, sed voluntarie suscepit. 1. Quia defectus contrahũtur ex peccato, ex Paulo: sed in Christo non habuit locum peccatũ, ergo. 2. In verbo contrahendi, intelligitur ordo effectus ad causam, quia illud dicitur contrahi, quod simul cũ sua causa ex necessitate trahitur: sed Christus non habet ordinem ad causam istorum defectuum; quia hos defectus Christus non ex necessitate contraxit, id est ex debito peccati, ex Aug. Vnde patet voluntarie susce- Glos. ord.
pisse: quia sicut assumpsit naturam in puritate innocẽtiæ; ita potuisset assumere sine defectibus. † 2a. Quia caro Virginis cõcepta fuit in originali peccato, hos defectus contraxit, sed Christi caro assumpta est à Virgine absque culpa, & sic potuisset assumere absq; pœna; sed propter redemptionem assumpsit volendo, non contrahendo. 3a. Causa defectuum, altera est remota ex parte principiorum naturalium, quæ impediebantur per iustitiam originalem: altera proxima scilicet peccatũ, sine quo erat Christus: ideo nõ dicitur cõtraxisse hos defectus. 4a. In his defectibus Heb. 2.
Christus assimilatus est alijs hominibus, quoad qualitatẽ eorũ, non quoad causam. in Io. c. 3.

Art. 4. Vtrum Christus omnes defectus corporales hominum assumere debuerit.

Non fuit conueniens vt Christus assu- 1a. Concl.
meret omnes defectus, seu infirmitates humanas. 1. Quia sunt aliqui defectus omnino contrarij, & ex diuersis principijs causati, ergo non potuit omnes assumere. 2. Christus assumpsit defectus ad satisfaciẽdum pro humana natura, ad quid requirebatur perfectio scientiæ, & gratiæ in anima, ergo non debuit assumere defectus, qui contrariantur gratiæ, & sciẽtiæ, vt sunt ignorantia, pronitas ad malũ, & difficultas ad bonum, cum repugnet perfectioni redemptoris. 2a. Non assumpsit defectus, qui non ex corruptione naturæ, sed ex particularibus causis oriuntur; vt Lepra, morbus caducus &c. neque eos, qui ex inordinato victu, & ex defectu virtutis formatiuæ. 3a. Assumpsit omnes defectus, qui communiter reperiuntur in hominibus ex natura corrupta; vt sunt

mors,

mors, fames, sitis, &c. † 4. Venit ad curandos omnes defectus, quos curauit assumendo naturam passibilem, ad quam consequuntur alij defectus, ex causis particularibus. 5. Plenitudo gratiæ, & scientiæ debentur animæ Christi ex ipsa vnione; non autem defectus nostri, quos dispẽsatiue assumpsit: vnde satisfuit, vt eos assumeret, qui satis erant ad satisfaciendum. 6. Non omnes defectus promanarunt ex peccato Adæ, licet sint morte minores, sed etiam ex alijs causis: vnde non est par ratio.

Quæstio 15. De defectibus animæ à Christo assumptis.

Art. 1. Vtrum in Christo fuerit peccatum.

1. Concl. Christus nullo modo assumpsit defectum peccati nec originalis, nec actualis.
Ioan. 8. 1. Quis aiebat ipse ex vobis arguet me de
1. Pet 2. peccato? & Petrus, qui peccatum non fecit. 2. Defectus nostros sumpsit Christus ad satisfaciendum pro nobis, ad veritatẽ naturæ comprobandam, & ad virtutis exemplum: sed defectus peccati ad hæc tria non debuit assumere, quia peccatum non valet ad satisfactionem cum Deus dona
Eccles. 34. iniquorum non probet: nec demonstrat veritatem naturæ, cum sit magis contra naturam, & est contrarium virtuti, ergo.
Psal. 21. † 1. Illud, verba delictorum meorum, dixit Christus in persona membrorum scilicet in persona nostra. 3. Non eodem modo Christus fuit in Adam, vt nos secundum seminalem rationem, & corpulentam substantiam: sed tantum secundo modo, & ita materialiter accepit naturam ab Adam, à Spiritu sancto vero actiue:
Rom. 5. ideo non peccauit in Adã, in quo solum materialiter fuit. 4. Egebamus auxilio Christi contra peccatum, quod cum impediat, non debuit assumi, quia Christus debuisset satisfacere etiam pro sua culpa,
2. Cor. 12. 5. Deus fecit Christum peccatum pro nobis, id est hostiam pro peccato, vel habentem similitudinem peccati. 6. Pænitens dat exemplum, non quia voluntarie peccauit, sed quia voluntarie sustinet pænam: Vnde Christus dedit maximum exemplum sumendo pœnam pro alieno peccato.

Art. 2. Vtrum in Christo fuerit fomes peccati.

In Christo non fuit fomes peccati. 1. 1. Concl.
Mat. 1. quod in ea natum est de Spiritu sancto: sed Spiritus sanctus excludit peccatum, & eius inclinationem, quæ fomes dicitur, ergo 2. In eo, qui habet virtutem perfectissime, non potest esse fomes peccati; quia virtus moralis, quæ est in parte irrationali animæ facit eam subiectam rationi, & tanto magis, quo est perfectior: quo fit, vt tanto magis inclinatio sensualis appetitus in id, quod est contra rationem, quod pertinet ad rationem fomitis, debilitetur, quanto virtus est perfectior: sed in Christo fuit virtus secundum perfectissimum gradum; quia habuit gratiã, & virtutes omnes perfectissime, ergo. 3. Talis defectus non est ordinabilis ad satisfaciendum, sed potius est satisfactioni contrarius, ergo. † 1. Perfectio virtutis non excludit passibilitatem corporis, & mortalitatem: quia corpus secundum ista non est aptum obedire rationi; sicuti secundum vires appetitus sensitiui, in quibus est fomes. 3. Caro naturaliter concupiscit sibi delectabile, concupiscentia appetitus sensitiui, at caro hominis, qui est animal rationale, ideo concupiscit secundum ordinem rationis, quomodo Christus appetebat cibum, &c. Vnde non sequitur in eo fuisse fomitem, qui appetit præter rationem. 4. Fortitudo Spiritus ostenditur non solum repugnando concupiscentiæ, sed etiam, & multo magis, quando totaliter comprimitur, ne contra Spiritum concupiscat, vt in Christo; qui, & si nõ habuit interiorem pugnam, habuit tamen exteriorem cum fuerit tentatus à Dæmone & mundo.

Art. 3. Vtrum in Christo fuerit ignorantia.

In Christo non fuit ignorantia. 1. ignorantia non tollitur per ignorantiam; sed 1. Concl.
Christus venit, vt ignorantias nostras auferret, vt illuminaret illos, qui erant tenebris, ergo 2. vt in Christo fuit plenitudo gratiæ, & virtutis, ita plenitudo omnis scientiæ

entiæ, ergo vt illa plenitudo excludit fomitem peccati, ita hæc ignorantiam, quæ scientiæ opponitur. † 2. Si natura Christi consideretur secundum naturam speciei, potest dici cum Damas. fuisse ignorantē, & seruilem: si vero, vt vnita hypostasi diuinæ habet plenitudinem scientiæ & gratiæ, & sic nō est ignorans. 3 Dicitur Christum non nouisse peccatū, scilicet per experientiam; sciuit autem simplici notitia. 4. Illud, antequam sciat puer vocare patrem, &c. intelligitur, antequā ostendat se scire, vel antequam sciat, id est antequam fiat homo, scientiam humanam habens.

Ioan. 1.

Isa. 8.

Art. 4. Vtrum anima Christi fuerit passibilis.

1. Concl. Anima in corpore dupliciter patitur: vel passione corporali vel corporis læsionem: quia cum sit forma corporis, corpore aliqua passione perturbato, per accidens anima perturbatur, quātum ad esse, quod habet in corpore: vel passione animali secundūm operationem; quæ, vel est propria animæ, vel principalius est animæ, quam corporis, & licet secundum intelligere, & sentire dicatur pati, tamen proprissime secundum affectiones appetitus sensitiui, quæ fuerunt in Christo. 2. Anima Christi fuit passibilis passione corporali: quia corpus Christi fuit passibile, & mortale, vt est dictum, ergo. 3. Anima Christi fuit passibilis passione animali. 1. In persona Christi dicitur, Repleta est malis, id est doloribus anima mea, ergo. 2. Quia passiones animales pertinent ad veram naturam hominis, ergo. Idem docuit Aug 4. Istæ passiones, seu affectiones fuerunt aliter in Christo quam in nobis: 1. Quantum ad obiectum, quia nostræ sæpe in illicita feruntur. 2. ratione principij, quia in nobis præueniunt iudicium rationis. 3. in effectu, quia nostræ non sistunt in appetitu sensitiuo, sed trahunt rationem, quod non fuit in Christo. Vnde Hier. has Christi affectiones, propassiones appellat, & ideo, quando tristatus est, ratio præuenit tristitiā. † 5. Anima Christi poterat resistere passionibus, vt ei non superuenirent: sed propria voluntate se passionibus subiecit. 6. Cicero ait passiones esse ægritudines iuxta Stoicos dicentes solos inordinatos motus, esse passiones. 7. Passiones peccatorum sunt idem cum fomite, qui non fuit in Christo, sed non omnes simpliciter.

Psal 87.

Artic. 5. Vtrum in Christo fuerit dolor sensibilis.

In Christo fuit verus dolor. 1. Isa. 53. vere dolores nostros ipse tulit. 2. In eo, in quo est læsio corporis, & læsionis sensus est dolor sensibilis: sed in Christo fuit vtrunque; quia corpus Christi erat passibile, & anima eius habuit omnes potentias naturales, ergo. † 2. Cum Hilarius, ait, in Christo non esse dolorem, intellige non fuisse ex necessitate, & ex causa remota, scilicet ex peccato. 3. Caro in peccato cōcepta, nō solum ex necessitate reatus peccati subiacet doloribus, sed etiam ex naturali conditione principiorum; & sic caro Christi fuit passibilis. 4. Beatitudo animæ Christi dispensatiue non deriuabat ad corpus, sic etiam delectatio contēplationis retinebatur in mente, ne deriuaret ad vires sensitiuas, ne dolor sensibilis excluderetur.

1. Concl.

lib. 10. de Trin.

Art. 6. Vtrum in Christo fuerit vera tristitia.

Vt in Christo potuit esse verus dolor, ita & vera tristitia. 1. Mat. 26. tristis est anima mea, & cæt. idem docet Ambros. 2. Anima Christi potuit apprehendere aliquod nociuum, seu malum sibi, vel alijs per imaginationem, vel rationem, vt passionem suam, & peccatum Iudæorum, ergo potuit tristari; quia malum sic apprehensum est obiectum tristitiæ, sicut enim obiectum doloris, qui est in appetitu sensitiuo est læsio sensu tactus percepta, ita tristitia quæ est in eodem appetitu ex malo, potentia interiore appræhenso: & sicut delectatio contemplationis non impediebat dolorem, ita nec tristitiam. 2. Tristitia fuit in Christo aliter, quam in nobis secundum illa tria dicta in articulo quarto. † 3 Dicitur de Christo, non erit tristis, &c. secundum passionem perfectam, fuit tamen in eo initiata secundum propassionem: quia cœpit contristari, & mæstus esse: & aliud est contristari, & incipere con-

1 Concl. lib 2 de fide c. 2.

Isa. 42.

Prou.12. contriſtari. 4. Illud, Non contriſtabit iuſtum, &c. & quod Stoici triſtitiam putauerint ſemper eſſe malam: quia nihil putabant eſſe bonum, niſi honeſtum, & malum, niſi inhoneſtum, quod non cadit in iuſto; tamen ſunt alia ſecundaria bona, ratione quorum poteſt eſſe triſtitia, quæ non perturbet rationem, & ſic non contriſtatur iuſtus, quia eius ratio non perturbatur ob appræhenſionem malorum ſecundi generis. 5. Omnis triſtitia eſt malũ pœnæ, non tamen ſemper malum culpæ, niſi quando ex inordinato affectu procedit. 6. Poteſt aliquid eſſe contrarium voluntati ſecundum ſe; quod tamen eſt volitum ratione finis, vt patet de medicina: ſic paſſio Chriſti ex ſe fuit inuoluntaria cauſans triſtitiam, ex fine vero voluntaria.

Art. 7. Vtrum in Chriſto fuerit timor.

1. Concl. Vt triſtitia cauſatur ex appræhenſione mali præſentis, ita timor ex appræhenſione mali futuri, ſi non ſit omnimoda certitudo, quia tunc reputatur præſens, & potius cauſatur triſtitia. Vnde timor poteſt conſiderari, & quantum ad hoc, quod appetitus naturaliter refugit corporis læſionem, per triſtitiam, ſi ſit præſens, & per timorem, ſi ſit futura: & quantum ad incertitudinem futuri euentus. 2. Si timor conſideretur, quantum ad motum appetitus ſenſitiui, ex apprænhenſo malo futuro, fuit in Chriſto, ſicuti & triſtitia. 1. Mar. 14. Cœpit Ieſus pauere, & tædere. 2. Quia
lib. 3 c. 22. naturaliter appetitus refugit corporis læ-
Prou. 18. ſionem. 3 Si timor conſideretur ſecundum incertitudinem futuri euentus, non fuit in Chriſto. 1. Ex Damaſ. qui hoc docet. 2. Quia hic timor oritur ex ignorãtia, quæ non fuit in Chriſto. † 4. Iuſtus dicitur eſſe ſine terrore, qui importat perfectam paſſionem perturbantem rationem; quo modo non fuit in Chriſto. 5. Eo modo Hilar. excludit timorem à Chriſto, ſicuti & triſtitiam, vt eſt dictum. 6. Licet Chriſtus potuerit vitare mala futura virtute diuinitatis; erant tamen ineuitabilia, vel non facile vitabilia ſecundum infirmitatem carnis.

Artic. 8. Vtrum in Chriſto fuerit admiratio.

In Chriſto quantum ad ſcientiam diuinam, & ſcientiam beatam, vel etiam in- 1. Concl.
fuſam, non fuit admiratio. Quia admiratio eſt de aliquo inſolito, & nouo: at quãtum ad has ſcientias, nihil potuit ei eſſe nouum & inſolitum, ergo. 2. In Chriſto quantum ad ſcientiam experimentalem potuit eſſe admiratio. Matth. 8. Audiens Ieſus, admiratus eſt. 2. Quoniam ſecundum hanc ſcientiam poterant quotidie ei noua occurrere. 3. Chriſtus aſſumpſit hunc defectum, ad noſtram inſtructionẽ, vt doceret mirandum, quod etiam ipſe mirabatur. Ita docet Aug. ſuper Gen. con lib. 1 ...
tra Manichæos. † 4. Licet Chriſtus nihil ignoraret, tamen, modo dicto, poterat ei aliquid de nouo occurrere. 5. Admiratus eſt de fide Cẽturionis, quod eſſet magna, non quantum ad ipſum, ſed quantum ad alios. 6. Licet poſſet virtute diuina omnia facere ſecundum quam nõ admirabatur, potuit tamen ſecundum ſcientiam experimentalem, vt eſt dictum.

Art. 9. Vtrum in Chriſto fuerit ira.

Ira eſt effectus illatæ triſtitiæ, ex qua 1. Concl.
ſequitur appetitus in parte ſenſitiua ad remouendam iniuriam illatam ſibi, vel alijs: & ita eſt paſſio compoſita ex triſtitia, & appetitu vindictæ. 2. Ira, vt vitium deſignat, non fuit in Chriſto. Quia talis ira conſurgit ex appetitu vindictæ, abſq; ordine rationis. 3. Ira ſecundum ordinem iuſtitiæ, quæ dicitur ira per zelum, fuit in
Chriſto. 1. Ioan. 2. dicitur de eo fuiſſe im- Pſal. 68.
pletum illud: Zelus domus tuæ comedit me. 2. Talis appetitus eſt laudabilis cum ſit ſine peccato, & ſecundum ordinem rationis. 3 Ex Aug. hic zelum ſatagit emendare, & ſi non poſſit, tollerat, & gemit. † 4. Cum ira præuenit rationem, iuſtitiam Dei non operatur, & ei tribuitur operatio, vt primo agenti: at quando ſubſequitur rationem non ita, cum ſit veluti rationis inſtrumentum. 6. Ira quæ ordinem rationis tranſgreditur, opponitur manſuetudini: non autem ira, quæ eſt moderata. 7. In nobis potentiæ animæ mutuo

se impediunt; & ita etiam ita temperata impedit iudicium rationis: at in Christo, non ita, quia propter moderationem diuinæ virtutis vna operatio nō impediebat aliam, &c.

Artic. 10. Vtrum Christus fuerit viator & comprehensor.

Dicitur aliquis viator, quia tendit in
1.Conc. beatitudinem: comprehensor vero, quia
1.Cor. 9. beatitudinem obtinet, vt ex Paulo colli-
Philip. 3. gitur. 2. Perfecta hominis beatitudo con-
1.Cor. 15. sistit in anima, prout fruitur Deo, & in corpore prout est impassibile, &c. 3. Christus erat comprehensor & viator simul. 1. Ier. 14. Quare colonus futurus es in terra, &c. 2. Quia habebat beatitudinem propriam animæ, cum plene videret Deum, & ante resurrectionem, erat passibilis quantum ad animam, & quantum ad corpus, vt est dictum, ergo † 4. Impossibile est moueri ad finem, & quiescere in fine secundum idem, at secundum diuersa nō prohibet. 5. Beatitudo principaliter quidem consistit in anima, sed secundario, & quasi instrumentaliter ex Arist. ad eam
1.eth. c. 8. requiruntur corporis bona. 6. Non est eadem ratio de animabus sanctorum & de Christo, quia illæ non sunt passibiles, & illorum corpora nihil agunt, per quod ad beatitudinem tendant.

Quæstio 16. De consequentibus vnionem quantum ad ea, quæ conueniunt Christo secundum esse & fieri.

Artic. 1. Vtrum hæc sit vera, Deus est homo.

1.Concl. Hæc propositio, Deus est homo, & ve-
Phil. 2. ra & propria, non solum propter veritatē terminorum, quia Christus est verus De[us] & verus homo: sed etiam propter verit[ate]m prædicationis. 1. ex Paulo ille, qui est in forma Dei, factus est homo: sed qui est in forma Dei, est Deus, ergo est Deus homo. 2. Hoc nomen, Deus, ex modo suę significationis potest supponere pro persona filij Dei, quia nomen significans naturam communem, in concreto potest supponere pro quolibet sub natura communi contento, vt patet de hac voce, homo, ergo potest supponere pro supposito naturæ humanæ, & quia persona filij Dei est vere, & proprie huius naturæ suppositum; igitur de Deo potest prædicari homo, cum de quolibet supposito alicuius naturæ prædicetur vere & proprie nomē quod natura in concreto significat. 2. Manichæi concedunt hanc proportionem, sed secundum similitudinem, & improprie, similiter, qui dicunt in Christo animam & corpus non fuisse vnita: Photinus concedit esse veram ex parte hominis, sed non ex parte Dei, quia ait esse Deum participatiue. Nestorius concedit esse veram ex parte vtriusque termini, sed veritatem prædicationis non saluat; quia dicit hominem prædicari de Deo secundum coniunctionem dignitatis, vel inhabitationis, &c. In quem errorem etiam incidunt, qui ponunt duas hypostases: quia quæ sunt supposito distincta, non prædicantur inuicem. Vnde, supposito, quod supra est probatum, vere naturam diuinam esse vnitam cum humana in supposito, ista propositio est vera & propria. † 3. Quando formæ diuersæ non possunt conuenire in vnum suppositum, tunc propositio est in materia remota: quando vero conueniunt, vel est in materia naturali, vel contingenti; hæc autem est in materia per se, & naturali, non ratione formæ, sed ratione suppositi. 4. Cum in trinitate personę sint distinctæ, licet conueniant in natura, non prædicantur inuicem; at in hoc mysterio, quia naturæ sunt distinctæ, non prædicantur inuicem in abstracto, sed in concreto, cum conueniant in supposito. 5. Anima & caro abstractæ dicuntur vt diuinitas, & humanitas, animatum vero, & incarnatum concrete, & vtrobique abstractum non dicitur de abstracto, sed concretum de concreto. 5. Homo prædicatur de verbo ratione vnionis, quæ dicit relationē, & ideo non est prædicatio æterna.

Art. 2. Vtrum hæc sit vera, homo est Deus.

Hęc est vera & propria, homo est Deus, supposito mysterio incarnationis. 1. Ex 1.Concl.
quibus, ait Paul. est Christus secundum Rom. 9.
carnem, &c. Sed Christus secundum carnem est homo, ergo hæc est vera, homo est Deus, 2. Deus prædicatur vere, & proprie de persona filij Dei, ergo etiam vere

vere & proprie de homine: homo enim potest supponere pro persona filij Dei, cū possit supponere pro quauis hypostasi humanæ naturæ, sed quędam hypostasis humanæ naturæ est persona filij Dei, ergo. †3. Reprehenduntur Sap. 13. idololatræ, quod nomen Dei in communicabile tribuerint creaturæ, prout in sua natura considerantur: at nos attribuimus nomen diuinitatis homini, secundum suppositum æternum, quod est etiam per vnionem suppositum naturæ humanæ. 4 Nomen patris dicitur de Deo, vt supponit pro persona patris; ideo istud nomen nō necessario prædicatur de homine, homo, de quo prædicatur Deus. 4 Licet natura humana in Christo sit quiddam recens: tamē suppositum est æternum: & quia Deus non dicitur ratione humanæ naturæ, non sequitur nos ponere Deum recentem, vt qui ponunt duas hypostases.

Art. 3. Vtrum Christus posit dici homo dominicus.

1. Concl. Non potest vere & proprie dici quod homo ille. i. Christus, sit dominicus, sed quod sit dominus. 1. Non video, ait Aug. vtrum recte dicatur homo dominicus, cū sit vere dominus. 2. homo ille designat personam filij Dei, quia vnum est suppositum diuinæ & humanæ naturæ in Christo, ergo de illo prædicatur dominus essētialiter non autem denominatiue, sicuti prædicatur dominicus: quia derogaret veritati vnionis, ergo 3. Ista prædicatio, homo dominicus, est propria Nestorianis qui ponunt duo supposita, quatenus homo assumitur ad participationem honoris diuini. 2. Humana natura non dicitur essentialiter dea, sed deificata, non per conuersionem ipsius in naturā diuinam, sed per coniunctionem ad illam in hypostasi, vt patet ex Damasc. †3. Quod Aug. dixerat Christum esse hominem dominicum retractauit. 4. Dicitur, Deus humanatus, non quod illud suppositum assumpserit hominem, sed humanam naturam, & non ex conuerso, suppositum humanæ naturæ assumpsit diuinam naturam: ideo non potest dici homo deificatus, vel dominicus, 5. Dominicus, non dicitur de his, de quibus dicitur dominus; nō enim l. 83. q. 36.

qui est dominus dicitur dominicus, sed id quod qualitercunque est domini, vt oratio, passio, & caro dominica: cum ergo Christus sit dominus, non potest dici dominicus.

Artic. 4. Vtrum ea quæ conueniunt filio hominis possint prædicari de filio Dei, & econuerso.

Quæ dicuntur de Christo secundum diuinam & humanam naturam possunt dici tam de Deo, quam de homine. 1. Ex Damasc. qui ait Deum suscepisse ea, quæ sunt carnis idiomata. i. proprietates, & ex Cyril. qui ait voces quæ Christo tribuuntur non esse diuidendas, vt aliæ homini, aliæ soli Verbo deputentur. 2. Cum eadē sit hypostasis vtriusque naturæ eadē supponitur nominibus vtriusque naturæ; ergo, siue dicatur homo, siue Deus, cum supponatur pro hypostasi vtriusque naturę, de homine possunt dici quæ sunt diuinæ, & de Deo quæ sunt humanæ naturæ, tanquam de hypostasi humanæ naturæ. 2. Licet in Christo non sit distinguendū id, de quo diuina & humana prædicātur: tamen distinguenda est ratio subiecti, qua diuina, prædicantur, à ratione qua de eo humana dicuntur, quoniam in propositione non solum attenditur id, de quo aliquid dicitur, sed etiam id, secūdum quod dicitur: vnde August. distinguamus quid sonat secundum formam Dei, & quid secundum formam hominis: ex his confutatur Nestorius, qui quę sunt hominis nō attribuebat Deo, & contra. †3. Opposita prædicari de eodem secundum diuersa, nihil prohibet, vt accidit in hoc proposito. 4. Quæ dicunt defectum, attribuere Deo secundum naturam diuinam, esset blasphemia: si autem attribuantur secundum naturam assumpta, non ita. 5. Asserere non conuenit naturæ humanæ ratione suppositi, sed ratione suiipsius; & ideo non conuenit Deo. 1. Concl. li. 3 c. 6. li. 1. de Tri. c. 11.

Art. 5. Vtrum ea quæ conueniunt filio hominis, possint prædicari de diuina natura, & de humana ea quæ conueniunt filio Dei.

In Christo quæ sunt vnius naturæ non possūt prædicari de altera, vt in abstracto signi- 1. Concl.

vel inhabitationis: tunc pari ratione posset dici, quod homo factus est Deus, id est coniunctus est Deo, sicut, & quod Deus factus est homo, id est coniunctus est homini. † 3 Illud apostoli, qui factus est, &c. intelligitur ex parte subiecti, quod filius Dei factus est homo habens carnem ex semine Dauid. 4. Illud Aug. intelligendum est, secundum quod ex illa susceptione factum est, vt homo esset Deus, & cõtra, vt est dictum in secundo modo: similiter explicatur auctoritas Greg. Nazian. in tertio arg. 5. Terminus positus in subiecto, tenet materialiter in prædicato formaliter, & cum dico; Deus factus est homo, factio terminat naturam humanam, & est vera, sed hæc falsa, homo factus est Deus: si tamen ex parte subiecti poneretur aliquod nomen significans naturam in abstracto, esset vera, vt natura humana facta est filij Dei.

lib. 1. de Tri. c. 13.

epist. 1. ad Bliden.

Art. 8. Vtrum hæc sit vera, Deus est creatura.

1. concl. lib 2. de Trin c 7.

Non est absolute dicendum, Christus est creatura, vel minor Patre, sed cum determinatione scilicet secundum humanã naturam. 1. ex Ambros. nunquid dico factus est Christus, &c. quasi dicat nõ 2 Cũ hæreticis non debemus habere nomina cõmunia: quia ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis, ne eis fauere videamur, ergo debemus abstinere ab ista locutione, quia Ariani dicebant Christum creaturã simpliciter, & esse minorem patre. 2. Ea de quibus suspicari non potest, quod diuinæ personæ conueniant secundum seipsam, possunt simpliciter dici de Christo ratione humanæ naturæ, vt esse passum, &c. quia hæc non possunt conuenire ei, nisi secundum naturam humanã. † 3. si qui patres vsi sunt ista propositione causa breuitatis, intelligendi sunt cum determinatione. 4. Omnes proprietates vtriusque naturæ possunt aliqualiter dici de Christo, vt quod sit creabilis, & increabilis, &c. sed tamen quæ dubitationem habent circa alteram naturam, non sunt dicenda sine determinatione. 5. Quod cõueniat filio Dei natiuitas ex Virgine, non potest esse dubitatio sicuti de creatione. Vnde non est par ratio.

Artic. 9. Vtrum hæc sit vera, iste homo, demonstrato Christo, incæpit esse.

Non est dicendum, iste homo, demonstrato Christo, incæpit esse, si nihil addatur. 1. Iesus Christus heri, & hodie ipse, & in sæcula, ait Paulus. 2. Quia est propositio simpliciter falsa; quoniam demonstratur vnicum suppositum Christi, quod est æternum: quamuis incipere ei conueniat ratione humanæ naturæ; quia terminus positus in subiecto potius materialiter quam formaliter supponit. 3. quia etiam si esset vera, tamen sine determinatione non debemus vti propter Arrium, qui dicebat incepisse, & quod erat quando non erat. † 2. Cum Aug. ait, Christũ non fuisse ante mundum, intelligendus est cum determinatione. 3 Cum hoc verbo, incipit, non sequitur argumentum ab inferiore ad superius: quia incipere, importat nũc esse, quod est superius ad esse hominis, vnde non sequitur, Christus incæpit esse homo, ergo incæpit esse 4. si homo accipiatur pro Christo, significat naturam humanam, quæ incipit esse; tamen supponit suppositum æternum, & quia in subiecto tenetur pro supposito, & in prędicato refertur ad naturam, ideo hæc est falsa, homo Christus esse incipit: hæc vera, Christus incipit esse homo.

1. Concl.

Heb. vlt.

Tra. 105. in Ioan.

Artic. 10. Vtrum hæc sit vera Christus secundum quod est homo, est creatura.

1. Concl.

Cum dicitur Christus secundum quod homo, si reduplicatio resumatur ratione suppositi, hæc est falsa, Christus, vt homo est creatura; quia suppositum est æternũ. si vero resumatur rõne naturæ, sic est vera: quia secundum naturam humanam conuenit ei esse creaturam: hoc enim modo cum nõ sit creator, debet esse creatura. 2. Nomẽ sic resumptum magis proprie stat pro natura, quam pro supposito: qu... ∴ sumitur in vi prædicati, & supponit formaliter, & ideo ista propositio est magis cõtedenda, quã neganda: si tamẽ adderetur aliquid contrahens ad suppositum esset neganda, vt hic homo est creatura. † 3. Licet Christus non sit humana natura, est tamen habens eam, & nomen creaturæ non solum de abstractis, sed etiã de con-

cretis

cretis dicitur 4. Homo, in subiecto positus, magis respicit suppositum, vt ponitur in duplicatione, magis respicit naturam, & quia natura est creata, suppositum non ita, ideo conceditur Christus, vt homo est creatura; non autem, homo Christus est creatura. 5. Homini, qui est suppositum solius naturæ humanæ, competit non habere esse, nisi secundũ humanã naturã; sed quia Christus est suppositum etiam naturæ diuinæ secũdum quam habet esse increatum; ideo nõ sequitur, si vt homo est creatura, est simpliciter creatura

Art. 11. Vtrum hæc sit vera, Christus, secundum quod homo, est Deus.

1. Concl. Si homo in reduplicatione accipiatur pro natura, nõ est verum, Christus, vt homo, est Deus: quia natura humana est distincta à diuina: & rursus omnis homo esset Deus. 2. Si accipiatur ratione suppositi, erit propositio vera: quia suppositũ naturæ humanæ in Christo est persona filij Dei, cui conuenit esse Deum. 3. Sed quia terminus in reduplicatione positus magis stat pro natura, ideo ista propositio est magis neganda. † 4. Christo, quod sit Deus per gratiam vnionis, conuenit secundum humanam naturam, & ideo hæc est vera, vt homo habeat gratiam vnionis: at vero esse Deum conuenit ei secundum diuinã, & ideo non conceditur, vt homo est Deus: quia aliud est moueri ad aliquid, aliud esse illud. 5. Christus, vt homo, dimittit peccata, non per auctoritatem, quod cõuenit naturæ diuinæ, sed instrumentaliter. 6. Melius est dicere, Christus, secundũ quod iste homo, est Deus, quam Christus secundũ quod homo, est Deus; quia pronomen denotat suppositum.

Artic. 12. Vtrum hæc sit vera, Christus, secundum quod homo est hypostasis vel persona.

1. Concl. Homo, potest reduplicari vel ratione suppositi, vel naturæ, & hoc dupliciter, vel quòd naturæ competat persona aliqua, vel propria persona causata ex principijs naturæ. 2. Primo modo, Christus secundum quod homo est persona: quia suppositum humanæ naturæ nihil est aliud, quã persona filij Dei. 3. Si accipiatur ratione naturæ, & personæ in cõmuni Christus, vt homo, est persona; quia omne quod subsistit in natura humana & persona. 4. Si persona accipiatur proprie est falsa: quia natura humana non est per se subsistens seorsum à natura diuina, quod requirit ratio personæ: deinde sequeretur, quod in Christo essent duæ personæ. † 5. Est proprium Christo, vt persona subsistens in natura humana eius, non sit causata ex principijs naturæ, sed sit æterna. 6. substãtia indiuidua posita in definitione personæ, est completa substantia per se subsistẽs; alias pars, quę est indiuidua, esset persona, & sic se habet natura humana in Christo, quæ tamen põt dici indiuiduũ quoddam. 7. Sicut natura humana non est per se persona seorsum à persona filij Dei: ita non est per se hypostasis, vel suppositum, vel res naturæ. Vnde quo sensu negatur, Christus vt homo, est persona, ita negantur aliæ.

Quæstio 17. De pertinentibus ad vnitatem in Christo quantum ad esse.

Art. 1. Vtrum Christus sit vnum, vel duo.

Natura secundum se considerata significatur in abstracto, & non prædicatur de supposito, nisi in Deo, in quo idem est, quod est, & quo est: & ideo in Christo potest prædicari in cõcreto, & in abstracto: non sic humana natura, quæ solum in cõcreto prædicatur, prout est in supposito. 1. Concl. 2. Homo significat habentem humanitatem indistincte, sicuti nomen Deus, habentem deitatem: at Petrus, vel Iesus, & filius Dei significant habentem humanitatem, & deitatem distincte. 3. Dualitas in Christo ponitur circa naturas, quæ si ambę in abstracto de eo dicerentur, Christus esset duo: sed quia non prædicantur nisi vt significantur in supposito, oportet secundum rationem suppositi de Christo prædicari vnum, vel duo. 4. Quidam ponentes in Christo duo supposita, & vnam personam, quæ est veluti complementũ suppositi, dicebant Christum esse vnum masculinè, & duo neutraliter: neutrum, n. significat quid imperfectum, & masculinum, quid formatum, ac perfectum: At Nestoriani, quia ponebant duas personas, dicebant esse duo et masculine. 5. Quoniam

etiam nos ponimus solum vnam personam, & vnum suppositum, dicimus, quod non solum Christus est vnus masculine, sed etiam vnum neutraliter. Nam, vt ait Boet. omne quod est, in quantum est, vnum est: sed cōfitemur Christum esse, ergo Christus est vnum. 6 De Christo dicitur vtrunque, propter duo nomina significantia duas naturas in concreto, & tenet se ex parte subiecti, & non ex parte prædicati. 7. Cum de Christo dicitur, aliud, & alud, debet exponi, habens aliam, & aliam naturam: ita exposuit Aug. 8. Hæc est falsa, Christus est tantum hoc: quia non excludit aliud suppositum, sed aliam naturam: nam termini in prædicato positi, formaliter supponunt. 9. Cum dicitur, Christus est aliquid, quod est pater, aliquid, stat pro natura diuina, quæ etiam in abstracto prædicatur de Patre, & Filio: at cū dicitur, Christus est aliquid, quod nō est pater, aliquid stat pro natura significata in cōcreto, non secundum suppositum distinctū, sed indistinctum, prout substat naturæ, non assit proprietatibus indiuiduātibus: vnde nō sequitur, quod Christus sit aliud, & aliud, vel duo; quia suppositū humanæ naturæ, quod est persona filij non ponitur in numerum cū natura diuina, quæ prædicatur de Patre, & Filio. 10. Natura diuina prædicatur etiam in abstracto de tribus personis, ideo dicitur, quod tres sint vnum: at hic non prædicantur ambæ naturæ in abstracto, ideo non potest dici simpliciter quod sint duo. 11 Duo, dicitur, quasi habens dualitatem non in alio, sed in ipso, de quo prædicatur: & licet Christus habeat duas naturas; tamen propter suppositum vnum, non dicitur duo. 12. Alterum, dicit diuersitatem accidentis, aliud diuersitatem substantiæ, quæ non solū dicitur de natura, sed etiam de supposito: vt de diuersitas naturæ non facit aliud simpliciter, sed secundum quid, id est secundum naturam; sed non adsit diuersitas suppositi: at diuersitas accidentis simpliciter facit alterum.

Contra Fe lic. cap. 2.

Artic. 2. Vtrum in Christo sit tantum vnum esse.

3. Concl. In Christo, quæ ad naturam pertinent, sunt duo, quæ ad hypostasim sunt vnum: esse autem ad vtrunque pertinet: ad hypostasim, vt ad id, quod habet esse; ad naturā, vt ad id, quo aliquid habet esse; quia significatur per modum formæ, quæ dicitur ens, ex eo, quod ea aliquid habet esse. 2. Si est aliqua forma, vel natura, quæ non pertineat ad esse personale hypostasis subsistentis, illud esse non dicitur esse illius personæ simpliciter, sed secundum quid: vt esse album non est Sortis, prout est Sortes, sed inquantum est albus: & hoc esse non prohibet multiplicari in vna persona; vt esse album, & musicum in Sorte. 3. Esse quod per se pertinet ad personam, impossibile est, vt in vna persona multiplicetur: quia impossibile est, vt vnius rei non sit vnum esse. 4. Si natura humana adueniret filio Dei, non personaliter, sed accidentaliter, oporteret ponere in Christo duo esse, alterum, vt Deus, alterum, vt homo: vt in Sorte esse hominem, & esse album: at esse capitatum, corporeum, animatum, &c. pertinent ad vnam personam Sortis, & ideo ex omnibus fit vnum esse. Quod si personæ Sortis iam constitutæ aduenirent, manus, pedes, &c. non accresceretur Sorti aliud esse, sed solum relatio quædā ad ista. 5. Quoniam Christo humana natura aduenit personaliter, secundum hanc naturam non aduenit ei nouum esse personale, sed solum, noua habitudo esse personalis præexistentis ad naturam humanam, vt illa persona non solum naturæ diuinæ, sed etiā humanæ subsistere dicatur. Vnde in Christo, est tantum vnum esse simpliciter personale Patet ex dictis Deinde, secundū quod aliquid dicitur ens, dicitur vnum: quia illæ conuertuntur, ergo si in Christo essent duo esse, Christus non esset vnum. 6. Esse consequitur naturā, nō vt habentem esse, sed vt qua aliquid est: personam autem consequitur, vt habentem esse. Vnde magis retinetur vnitas ex vna persona, quam dualitas ex duabus naturis 7. Esse æternum filij Dei, quod est diuina natura, fit esse hominis, prout natura humana à Filio Dei assumitur. 8. Quia in diuinis non est aliud esse naturæ & personæ, ideo tres personæ non habent nisi vnum esse: haberent autem triplex, si aliud esset esse personæ, & naturæ. 9 Anima dat esse corpori, prout facit animatum, & com-

plementatum naturæ: totum autem compositum, prout significatur nomine humanitatis, siue hypostasi, non significatur vt id, quod est, sed vt, quo, aliquid est. Vnde esse est personæ relatæ ad talem naturam, cuius habitudinis causa est anima, prout perficit naturam humanam.

Quæstio 18. De pertinentibus ad vnitatem in Christo, quantum ad voluntatem.

Art. 1. Vtrum in Christo sint duæ voluntates.

1. Concl. lib. 2. de fide, c. 3. & in Luc. lib. 10. In Christo sunt duæ voluntates; s. diuina, & humana. 1. Ex Ambros. qui ponit duas has volūtates in Christo. 2. Ex synodo sexta, act. 4. vbi hoc determinatur. 3. Filius Dei assumpsit naturam humanam perfectam, ad cuius perfectionem pertinet voluntas, quæ est naturalis potentia, vt intellectus: & assumendo hanc naturam, nullam diminutionem passa est natura diuina, cui competit voluntatem habere, ergo in Christo erunt duæ voluntates. Vnde damnantur ponentes vnam voluntatem in Christo: Apollinaris, quia dicebat, Verbum esse loco animæ, & intellectus: Euthices, quia ponebat vnam naturam tantum: Nestorius, qui dixit vnionem factam secundum affectum, & qui ponentes duas naturas, dixerunt naturam humanam nunquam moueri proprio affectu, sed solum cum à diuinitate mouebatur. † 2. Licet Christus semper moueretur motu voluntatis diuinæ, non sequitur quod non habuerit propriam voluntatem, vt patet in sanctis, qui mouentur ad nutum Dei, qui operatur velle & perficere. 3. Instrumentum mouetur à principali agēte secundum naturam ipsius: inanimatum, per motum corporale animatum sensibile, per appetitus: rationale per voluntatem, vt seruus per imperium domini. 4. Multiplicatur in Christo quod pertinet ad naturam: sed quia actus voluntatis interdum est necessarius, vt circa finem, interdum liber, ex arbitrio rationis, quæ est potentia naturalis, ideo in Christo est ponenda voluntas, non solū vt potētia naturalis, sed etiā vt est motus rationalis, & liber. 5. Aliqualiter velle, seu determinatus modus volendi, pertinet quidem ad personam: sed cum volūtas pertineat ad naturam, etiam modus volendi pertinebit ad naturam, sed vt est in tali persona: vnde etiā voluntas humana Christi habuit determinatum modum volendi, scilicet semper moueretur secundum nutū voluntatis diuinæ.

Art. 2. Vtrum in Christo fuerit aliqua voluntas sensualitatis, præter rationis voluntatem.

In Christo fuit appetitus sensitiuus, qui sensualitas, & voluntas per participationem dicitur. 1. Mea, ait Ambros. est voluntas, quā suam dixit, quia vt homo suscepit tristitiam meam: ex quo datur intelligi, quod tristitia pertinet ad humanam voluntatem in Christo: sed tristitia pertinet ad sensualitatem, ergo. 2. Filius Dei assumpsit naturam cum omnibus perfectionibus, in quibus etiam natura animalis includitur, vt in specie, genus, ergo assumpsit, quæ pertinent ad perfectionem naturæ animalis, inter quæ est appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur, ergo: & quia sensualitas, vt est nata obedire rationi, dicitur rationalis participatione, ita cum voluntas sit in ratione, potest dici, quod sensualitas sit voluntas participatione. † 3. Volūtas essentialiter sumpta, dicitur esse in ratione, & sic procedit primū. 4. Sensualitas significatur per serpentē, non quantū ad naturā, quā Christus assumpsit, sed quantum ad corruptionē fomitis. 5. Vt in Christo est vna natura, ita & vna voluntas, quia sensualitas non dicitur voluntas, nisi in ordine ad volūtatem. Vbi autem vnum est propter aliud, vnum esse dicitur. 1. Concl. Luc. 22. lib. 2. de fide, c. 3.

Art. 3. Vtrum in Christo fuerint duæ voluntates, quantum ad rationem.

1 Concl. Si volūtas sumatur pro potentia, in Christo est vna sola voluntas humana essentialiter, & non participatiue dicta. Nam in quolibet ordine, est vnum primum mouens: talis est volūtas in genere humanorum actuum, ergo in vno homine est vna voluntas propriè dicta; at Christus est vnus homo, ergo. 2. Si volūtas sumatur pro actu in Christo, distinguitur duplex voluntas; altera, quæ est vt natura; altera quæ est, vt ratio. Nam voluntas est finis, & eorum quæ sunt ad

ad finem: sed in finem fertur absolute; vt in id, quod est ex se bonum: in media vero, vt habent bonitatem ex ordine ad aliud, ergo alterius rationis erit actus voluntatis in finem, & in id, quod ordinatur ad finem. 3. Hæc tamen diuersitas actus non diuersificat potentiam, quia vterque tendit in rationem communem obiecti, quod est boni: vnde patet ad primum. † 4. Vt intellectus & ratio non sunt potentiæ distinctæ; ita nec voluntas intellectualis & rationalis. 5. Voluntas pietatis, non est alia voluntas, quam voluntas vt natura, vt refugit alienum malum absolute consideratum.

Art. 4. Vtrum in Christo fuerit liberum arbitrium.

1. Concl. In Christo fuit liberum arbitrium. 1. Isa. 7 vt sciat reprobare malum, & eligere bonum, quod est liberi arbitrij. 2. In Christo est voluntas, vt ratio siue consiliatiua, quæ est idem quod electio: quia in eo non solum fuit actus voluntatis in finem, qui voluntas appellatur, sed etiam in ea, quæ sunt ad finem, quæ dicitur voluntas, vt ratio, ergo in Christo fuit liberum arbitrium, cuius actus est electio. † 2. Excluditur electio à Christo à Damasc. vt electio importat dubitationem, quæ accidit electioni, vt est in natura ignorante: & sic de alijs similibus actibus. 3. Ad electionem sufficit, vt aliquid iudicetur agendum; vnde, ex se, non pendet à dubitatione, & exquisitione, siue consilio, nisi in natura ignorante. 4. Licet voluntas Christi sit terminata ad bonū, non tamen ad hoc, vel illud bonum, ideo potuit eligere. [L.3.c.14.]

Artic. 5. Vtrum voluntas humana Christi, fuerit omnino conformis diuinæ voluntati in volito.

2. Concl. In Christo secundum naturam humanam est voluntas sensualitatis, & voluntas rationalis, & vt natura & vt ratio. 2. Christus voluntate sensualitatis, & voluntate, vt natura, poterat aliud velle, quam Deus 1. ex Aug. cont. Maximin. tractando illud, Non quod volo, sed quod tu, &c. 2. Quia voluntas sensualis refugit dolorem corporis, & voluntas, vt natura, quæ contrariantur naturæ, vt mortem, &c. licet quandoque per modum rationis eligere possit in ordine ad finem, vt vstionem propter sanitatem: at voluntas Dei erat, vt Christus dolores & mortem pateretur, non quod ista ex se vellet, sed in ordine ad finem, ergo Christus secundum istas voluntates poterat aliud velle, quam Deus 3. Christus secundum voluntatem, quæ est per modum rationis, i. eligendo, semper idem volebat, quod Deus: patet ex illo, Non sicut ego volo, sed sicut tu: volebat enim secundum rationem & voluntatem Dei impleri, licet dicat se velle aliud, secundum quandam aliam eius voluntatem. Ex quo probatur etiā secunda concl. † 4. Christus voluntate rationali voluit voluntatem Dei impleri; non voluntate sensualitatis, quæ non ex se extendit ad voluntatem Dei, nec voluntate, vt natura, quę fertur in obiecta absolute considerata, & non in ordine ad voluntatem Dei. 5. Conformitas voluntatis humanæ ad diuinam attenditur secundum voluntatem rationis, secundum quam etiam concordant voluntates amicorum. 6. Christus fuit simul comprehensor & viator, prout fruebatur Deo in carne passibili, & ratione carnis poterat in eo aliquid accidere repugnans naturali voluntati, & appetitui sensitiuo. [L.3.c.19.]

Artic. 6. Vtrum in Christo fuerit contrarietas voluntatum.

1. Concl. Ad contrarietatem voluntatum requiritur oppositio in eodem, & secundum idem: quia si diuersitas sit circa diuersa, vel non sit in eodem, & secundum eandem voluntatem, non erit oppositio; vnde si quis vellet aliquid secundum rationem, & non secundum appetitum, non esset contrarietas: similiter si duo vellent aliquid sub diuersis rationibus. 2. In Christo nulla fuit contrarietas voluntatum licet voluntas naturalis, & voluntas sensualitatis aliquid aliud voluerint, quam diuina, & voluntas rationis ipsius 1 Ex 6 Synodo, prædicamus duas voluntates naturales nō contrarias, &c. 2. Voluntas vt natura, & sensualitas non repudiabāt illam rationem, qua diuina voluntas, & voluntas humana vt ratio passionem volebant: nam voluntas absoluta in [Act.3.]

Christo, volebat salutem humani generis, sed eius non erat velle hoc in ordine ad aliud, ad quod motus sensualitatis se extenderet non valebat. Deinde nec voluntas diuina, nec voluntas rationis impediebatur per voluntatem naturalem, & appetitum sensitiuum. Similiter voluntas diuina, & voluntas ratio io, non retardabant motum voluntatis rationalis, & sensualitatis in Christo: sed placebat, vt iuxta ordinem suæ naturæ occurrentur, ergo nulla fuit voluntatum repugnantia in Christo. †3. Quod voluntas humana in Christo aliud vellet, quam diuina procedebat ex voluntate diuina, vt est d. a. n. 4. Concupiscentia carnis retardat concupiscentiam spiritus; quod in Christo non fuit; ideo in ipso non fuit contrarieta carnis & spiritus. 5. Agonia, non fuit in Christo quantum ad partem animæ rationalem, vt importat concertationem voluntatum, ex diuersitate rationum procedentē: quia hoc prouenit ex debilitate rationis nō videntis, quod est melius simpliciter, quod in Christo non est dicendum: sed fuit quantum ad partem sensitiuā, vt importat timorem infortunij imminentis, vt ait Damasc.

R. 3. 4. 1. 8.

Quæstio 19. De pertinentibus ad virtutem Christi, quantum ad operationem.

Artic. 1. Vtrum in Christo sit vna tantum operatio diuinitatis & humanitatis.

1 Concl. Actio eius quod mouetur ab altero, sit agit secundum suam formam, est altera ab actione mouentis: vt securis operatio secundum suam formam, est incisio; vt mouetur ab artifice, est facere scamnum: prima est propria instrumenti, nec pertinet ad mouentem, nisi quatenus vtitur tali re ad suam operationem: altera vero quæ est rei prout ut ab alio, non est alia, præter operationem mouentis ipsam: sicut facere scamnum, non est operatio securis diuersa ab operatione artificis, sed eam participat instrumentaliter: vnde vbi mouens & motum habent diuersas formas, seu virtutes operatiuas, ibi alia est operatio mouentis, alia moti, licet vtrunque agat cum communione alterius: vbi vero quod mouetur non habet propriam formam, vna est operatio. †2. In Christo duæ sunt operationes: diuinitatis, altera humanitatis; licet natura diuina vtatur operatione humana, vt instrumento, & humana natura participet operationem diuinæ naturæ, vt principalis agentis. 1. Ex Ambr. dicente, non posse esse vnam operationem, vbi est diuersa substātia, &c. 2. In Christo humana natura habet propriam formam, & virtutem per quā operatur, & similiter natura diuina, ergo. 3. Ex Leone ad Flauianum: agit vtraque forma, &c. & synodo 6. duas naturales operationes indiuisè, &c. 4. Si in Christo vna tantum esset operatio, vel natura humana non haberet operationem propriam, & ita in esset solum operatio diuina: vel ex diuina & humana virtute esset conflata vna virtus; & ita, vel Christus esset imperfectus, vel facta esset confusio naturarum. Ex his confutatur error eorum, qui ponebant vnam operationem in Christo; dicendo naturam humanam moueri à diuina, vnde aiebant eandem esse operationem ex parte diuinitatis operantis, diuersa tamen operata; quia aliud operabatur per naturam diuinam, aliud per humanam; sicuti animam in puro homine, aliud per manus, aliud per pedes operatur. Radix erroris fuit, quia nō distinxerūt inter operationem proprii instrumenti, & primi agentis. †3. Dionys. ponit in Christo operationem theandricam. 1. Dei virilem, non propter commixtionem, sed quia eius diuina operatio vtitur humana. 4. Operatio naturæ humanæ, vt est instrumentum diuinitatis; non est alia ab operatione diuinitatis; vnde, eadem est saluatio vtriusque naturæ: habet tamen humana natura operationem propriam, vt est dictum, & patet exemplo allato de artifice. 5. Operari est hypostasis, sed secundum formam, à qua operatio speciem recipit, & pro diuersitate formarum sunt diuersæ operationes specie: ab vnitate vero hypostasis, est vnitas secundum numerum; & sic in Christo sunt operationes specie differentes, sed vtraque est vna numero, semel facta; vt vna ambulatio, &c. 6. Esse & operari est personæ a natura, sed aliter & aliter: esse pertinet ad constitutionem personæ, & quoad hoc se habet

lib. 2 de fid. c. 4. par. 1.

Epist.

Cap. 2. de diu. nom.

Lege cum sit Epist. ad Caium.

fiet in ratione termini, & ita vnitas personæ requirit vnitatem ipsius esse completi: sed operatio est effectus personæ secundum aliquam formam: vnde pluralitas operationū non præiudicat vnitati personali. 7. Aliud est operatum vtriusque naturæ in Christo: vt sanatio leprosi est naturæ diuinæ, contactus autem humanæ: concurrunt tamen operationes in operato, prout vna agit cum communicatione alterius.

Art. 2. Vtrum in Christo sint plures operationes humanæ.

1. Concl. Illa operatio est simpliciter humana, quæ procedit à ratione per voluntatem, quæ est rationis appetitus: quæ autem non sic procedunt, conueniunt homini secundum aliquam partem humanæ naturæ, vel vegetatiuam, quæ non est apta obedire rationi, vel sensitiuam, quæ est apta obedire, vnde potentiæ sensitiuæ dicuntur aliqualiter rationales. 2. In puro homine alia est operatio corporis elemētaris, & animæ vegetatiuæ, ab operatione voluntatis, quæ est humana: & similiter operatio sensitiuæ quantum ad id quod non mouetur à ratione, quantum vero ad id, quod mouetur à ratione, vna est operatio, si attēditur principium operationis, i. ratio vel voluntas: quia cum agens inferius non agit nisi prout est motum a superiore, tunc vnica est vtriusque operatio, diuersificantur tamen tales operationes per respectum ad diuersa obiecta: quam diuersitatem quidam vocant, operatorum, magis quam operationum, iudicantes de vnitate operationis solum ex parte principij operatiui, vt nunc quærimus. 3. Ex parte principij operatiui in quolibet puro homine est tantum vna operatio, quæ proprie humana dicitur: licet sint aliæ operationes non humanæ. 4. In Christo erat vna operatio humana. 1. Operatio sequitur naturam: sed in Christo erat vna natura humana, ergo. 2. Patet ex secunda conclusione 5. In Christo multo magis erat vna operatio humana, quam in quocunque alio homine: quia in ipso nullus erat motus sensitiuæ partis non ordinatus à ratione: & similiter operationes naturales aliqualiter ad eius voluntatem pertinebat, prout voluntas eius erat, vt caro eius ageret & pateretur, quæ sunt sibi propria. † 6. Operatio sensitiuæ, & nutritiuæ non est proprie humana: & tamen in Christo istæ operationes fuerunt magis humanæ, vt est dictum. 7. Non excluditur hic diuersitas operationum ex parte obiectorum: nec etiam illa quæ est secundum aliud, & aliud instrumentum, sed solum illa quæ est secundum principium actiuum. Vnde patet etiam ad tertium, sumptum ex parte instrumentorum.

Art. 3. Vtrum actio humana Christi potuerit esse sibi meritoria.

Habere aliquid boni per seipsum, quod est nobilius, quam habere per aliud, est esse aliquo modo causam illius, vel primario, vel secūdario. 2. Nulla creatura habet aliquid boni per seipsam, tanquam causa, sed est à Deo: Huc facit illud: quid habes quod non accepisti? 3. Secundario potest aliquis esse causa sibi alicuius boni habendi, vt cooperatur Deo: & sic, qui per meritum proprium aliquid habet, aliquo modo per se illud habet. Vnde nobilius est quod habetur per meritum, quam quod habetur sine merito. 4. Christus habuit per meritum id, quod alij per meritum habent, nisi sit tale, cuius carentia magis ipsius perfectioni præiudicet, quam per meritum accrescat: vnde gratiā, scientiam, beatitudinem animæ, & diuinitatem non habuit per meritum, quia aliquādo his caruisset, quod magis dignitatem Christi minuit, quam augeat meritum. 5. Gloriam autem corporis, & quæ pertinent ad exteriorem eius excellentiam, vt ascensio, veneratio, &c. quæ minus sunt quam dignitas merendi, habuit per meritum. 1. Factus est obediens vsque ad mortem, propter quod, & Deus exaltauit illum, ergo obediendo meruit exaltationem. 2. Omnis perfectio est attribuenda Christo, nisi minuat eius dignitatem: at ista haberi per meritum, est huiusmodi, vt patet ex ... ergo. † 6. Christus meruit per caritatem, non vt comprehensor, sed vt viator: vnde nunc nō est in statu merēdi. 7. Christo, vt homini beato, debetur gloria, quam quantum ad aliqua à principio habuit, & sic non meruit, quantum ad alia non habuit, & sic meruit. 8. Redundantia gloriæ in corpus, est ex Dei ordina-

1. Concl. (right margin beside "Habere aliquid boni per seipsum")
1. Cor. 4. (right margin beside "quid habes quod non")
Phil. 2. (right margin beside "Factus est obediens")

ordinatione secundum congruentiam meritorum; & ita non solum gloria animæ, sed etiam corporis cadit sub merito. 9. Manifestatio Christi pertinet ad bonum eius secundum esse, quod habet in notitia aliorum, & ideo illam meruit, vt suum bonum.

Art. 4. Vtrum Christus alijs mereri potuerit.

1. Concl. Rom. 5. Meritum Christi se extendit ad alios, vt sunt eius membra. 1. Sicut per vnius delictū, &c. sic & per vnius iustitiam; sed demeritū Adæ deriuatur in cōdemnatione aliorum, ergo & meritum Christi: 2. In Christo fuit gratia, non solum vt in quodam singulari homine, sed vt in capite totius ecclesiæ, vt est dictum, ergo: ex omnibus enim membris constituitur vna mystica persona, cuius caput est Christus. Sicuti in vno homine actio capitis æqualiter pertinet ad omnia membra, cum & sibi, & omnibus membris sentiat. † 2. Anima quæ peccat morietur, & quæ bene agit meretur, vt est singularis persona: at Adam fuit principium totius naturæ, quæ per generationem traducitur, & Christus constitutus est caput omnium, quantum ad gratiam. 3. Qui accipiunt de plenitudine Christi non fontem, sed particularem gratiam accipiunt; ideo non possunt alijs mereri. 4. Meritum Christi deriuatur per generationem spiritualem, quæ fit in baptismo, quo incorporamur Christo; & hoc ipsum est gratiæ. Vnde salus nostra non debetur nobis ex iustitia; sed est ex gratia, licet Christus cā meruerit. (Ezech. 18.) (Gal. 3.)

Quæstio 20. De conuenientibus Christo, secundum quod Patri fuit subiectus.

Art. 1. Vtrum dicendum sit Christum subiectum Patri.

1. Concl. Christus secundum humanam naturam est subiectus Patri. 1. Ioan. 14. Pater maior me est. Et August. Christus dicitur æqualis Patri propter formam Dei, minor propter formam serui: at minor est subiectus maiori, ergo. 1. Quia naturæ humanæ conuenit esse subiectam Deo, ergo. 2. Christo, vt est homo, conuenit esse subiectū Patri secundum bonitatem, seruitutem, & obedientiam: quoniam natura humana ex sui conditione habet hanc triplicem subiectionem ad Deum. Nam Deus est essentia bonitatis, quam humana natura participat, quasi radijs illius bonitatis subiecta. Hanc confitetur Christus de se, cum ait: Vnus est bonus Deus. Subijcitur deinde omnis creatura potestati, & dispositioni diuinæ seruiendo: & Christus formam serui accepit, quia omnia, quæ in eius humanitate gesta sunt, diuina dispositione gesta sunt. Postremo humana natura subijcitur Deo, quantum ad proprium actum suum, prout sua voluntate obedit mandatis diuinis: & Christus de se dixit: Quæ placita sunt ei facio semper: & Paulus: Factus est obediens, & cætera. † 3. Non est simpliciter intelligendum Christum esse subiectum Patri, sed secundum humanam naturam, licet determinatio non apponatur, quæ conuenientius apponitur; sicuti nec simpliciter dicitur creatura. 4. Quælibet hypostasis secundum hanc, vel illam naturam potest dici domina, vel serua, licet non proprie natura dicatur domina, vel serua: cum relatio seruitutis, & dominij fundetur in actione, & passione, quod conuenit personæ. 5. Tunc dicitur plene subiectus Filius Patri, quando non solum ipse, sed etiam omnia ipsius membra, & per fidē, & per perfectam participationem diuinitatis erunt ei subiecta. Et tunc tradet regnum Deo Patri. (Lib. 1. de Trin. c. 7.) (Mat. 19.) (Sap. 18.) (Ioan. 8.) (Philip. 2.) (1. Cor. 15.)

Art. 2. Vtrum Christus sit subiectus sibi ipsi.

1. Concl. Esse dominum & seruum attribuuntur personæ secundum aliquam naturam: quæ duo possunt intelligi de Christo, vel ratione hypostasis, quod in eo duæ sint, vt putauit Nestorius damnatus in synodo Ephesina; vel ratione diuersarum naturarum in vna persona. 2. Christus non est subiectus sibi, vel dominus sibi ratione personæ. Ita intelligitur Synod. citata. c. 6. & Cyrillus in epistola recepta à synodo, & Damas. vnde patet ad primum. 3. Christus potest dici subiectus sibi, & sui dominus ratione naturarum. 1. ex August. qui ait filium esse maiorem seipso secundum humanam naturam, sicuti (epist. ad Nest.) (lib. 3. c. 21.) (lib. 1. de Trin. c. 7.)

Kcuti pater est maior filio secundum eandem. 2. Christus secundum humanam naturam est seruus Dei, Ioan. 20. ascendo ad Deum meum,&c. sed qui est seruus Patris, est etiam seruus filij;alias non omnia, quæ sunt Patris essent filij,ergo. 4. Quæ Christo per se & absolute conueniunt ratione personæ,ei simpliciter tribui possunt: quæ vero conueniunt secundum naturam humanam potius determinate,quia nomen Christus est nomen personæ. Vnde dicetur simpliciter maximus,dominus, &c. at seruus, secundum naturam humanam. † 5. Oportet quidem simpliciter alium esse dominũ, alium esse seruum : sed tamen secundum aliud,& aliud idem potest esse seruus, & dominus. 6. Relatio potest esse ad seipsum secundum diuersas partes: sicuti respectu partis superioris, & inferioris,ad seipsum dicitur esse iustitia. Vnde Cyril. & Dam. intelligendi sunt secundum diuersitatem suppositorum,& simpliciter Aug. secundum naturas & determinate. Arist. 5. eth.c.vlt.

Quæstio 21. De oratione Christi.

Art. 1. Vtrum Christo competat orare.

1.Concl. Psal 134. Christo,secundum quod homo, conuenit orare.1.Luc.6.&erat pernoctãs in oratione. 2 Oratio est explicatio propriæ volũtatis ad Deum,vt eam impleat ,ergo si in Christo esset sola voluntas diuina,nõ competeret ei orare;quia hæc voluntas est effectiua eorum, quæ vult,ergo Christo conuenit orare,vt homo est; quia in eo est etiã voluntas humana , quæ non est efficax ad implendum quod vult. † 2 Christus, vt homo,non potuit omnia adimplere , quia hac ratione non erat omnipotens : voluit etiam orare,vt ostenderet se esse à Patre , & ad nostrum exemplum.3. Inter alia futura, quæ Christus nouit,sciuit multa debere impleri sua oratione.4. Oratio est ascensus intellectus;ascensus autem est motus quidã, qui vel est actus imperfecti existentis in potentia,& sic non conuenit Christo,qui semper fuit vnitus Deo:vel est actus perfecti, & sic,intelligere, dicuntur motus,quo modo competit Christo. Ioan.11.

Art. 2. Vtrum Christo conueniat orare secundum suam sensualitatem.

1.Concl. Orare secundum sensualitatem dupliciter intelligi potest:vel quod oratio sit actus sensualitatis,vel quia orãdo proponitur, quod est in appetitu sensualitatis eius, qui orat. 2. Christus primo modo non orauit secundũ sensualitatem,1.Christus factus est homo sed homines non orant secundum sensualitatem,modo dicto,ergo,2. Motus sensualitatis non transit sensibilia , ergo non potest in Deum ascendere,& proinde nec orare. 3. Oratio importat desiderium quasi à Deo implendum;at id conuenit rationi, ergo.4. Christus secundo modo orauit secundum sensualitatem,id est,oratio eius exprimebat sensualitatis affectum,tanquam sensualitatis aduocata,& id vt nos de tribus instrueret.1. vt ostenderet se naturam humanam cum omnibus affectibus naturalibus accepisse.2. Vt ostenderet homini licere secundum affectum naturalem aliquid velle, quod Deus non vult. 3. Vt demonstraret hominem debere proprium affectum diuinæ voluntati subijcere. † 4. Caro dicitur exultare in Deum per redundantiam à corde:in carnem;vt appetitus sensitiuus sequitur motum appetitus rationalis. 5. Quod sensualitas velit,quod ratio petit,id, orando petere,non est sensualitatis,sed rationis. 6. Vnio in persona pertinet ad quamlibet partem naturæ humanæ,sed ascensio per orationem fit per actum , qui conuenit soli rationi : vnde non est par ratio de vnione personali cum carne,& de vnione per orationem. Psal. 83. Mat. 6.

Art. 3. Vtrum fuerit conueniens Christum orare pro se.

1.Concl. Christus orauit pro se. Ioan. 18.Clarifica Filium tuum,&c. 2. Christus orauit pro se, tum exprimendo affectum sensualitatis,vel etiam voluntatis simplicis, quæ consideratur vt natura,vt cũ petijt,calicem à se transferri;tum exprimẽdo actum voluntatis deliberatæ,quæ cõsideratur , vt ratio;vt cum petijt gloriam resurrectionis.Et vt nobis daret exemplum orandi,& vt ostenderet patrẽ esse suum auctorem, à quo ab æterno processit,& vt homo habuit,quidquid habuit.

Et

nis Deo perfecte vniatur, pro quo olim offerebatur holocaustum, quasi totũ incensum, quod maxime erit in gloria, quã nos per Christum sumus adepti, ad Heb. 10. Habemus fiduciam, &c. ergo. †2 Christus non se occidit, sed sponte se tradidit, & sub hac rõne dicitur obtulisse, nõ prout olim sacerdos hostiam occidebat. 3. Christi occisio relata ad occidẽtes, nõ fuit hostia, quia non obtulerunt eam Deo, sed relata ad voluntatem patientis dicitur hostia: in quo non conuenit cum sacrificijs gentium, quibus homines offerebantur. 4. Sanctitas Christi nõ impedit, q̃ n humana natura nouo modo sit sanctificata, vt hostia actualiter exhibita, & ita acquisiuit actualem sanctificationem ex antiqua gratia vnionis, &c.

Leuit. 1.

Artic. 3. Vtrum effectus sacerdotij Christi sit expiatio peccatorum.

1. Concl. Sacerdotium Christi hẽt plenam vim expiandi peccata. 1. quia emundauit nos ab operibus mortuis, Heb. 9. opera autem mortua sunt peccata, ergo. 2. Ad perfectã emũdationẽ peccati duo requirũtur. s. dare gratiam, & satisfacere; quia in peccato reperitur macula, quam tollit gratia, & reatus, quem tollit satisfactio: sed Christi sacerdotium efficit vtrunque, quia iusti ficamur per gratiam Christi, & dolores nostros ipse portauit, ergo. †2. Vnus & idẽ fuit sacerdos, & Deus, nõ prout humanitas operabatur virtute diuinitatis potuit peccata dimittere, & plene satisfacere: In sacrificio considerantur, cui, à quo, quid, & pro quibus offertur. 3. Licet quotidie oremus, dimitte nobis debita, &c. id non fit, quod per sacerdotium, & oblationem Christi insufficienter expientur peccata, vt olim per vetera sacrificia; sed fit ista commemoratio peccatorum, propter infideles, & eos qui facti participes sacrificij, postea peccaũt. Sacrificium autem, quod quotidie offertur, non est aliud ab illo, q̃ Christus obtulit, sed eius cõmemoratio. 4. In veteri lege offerebantur diuersa animalia pro pc̃tõ, sed tantum mane, & vesperi quotidie offerebantur agnus, cui cõparatus est Christus: quo indicatum est omnia sacrificia debere in eo cõsumari; qui agnus sustulit peccata mundi.

Rom 3. Isa 43.

Aug. lib. 4. de tri. c. 14.

Num. 28.

Artic. 4. Vtrum effectus sacerdotij Christi non solum ad alios pertinuerit, sed etiam ad ipsum.

Non conuenit Christo effectum sui sacerdotij recipere. 1 ex sexta synodo, vbi damnatur qui dixerit, Christũ pro se obtulisse; at in hoc consistit sacerdotis officium, ergo. 2. Is effectum sacerdotij participat, qui per se non põt accedere ad Deum, quia sacerdos est medius inter Deum & populum, & suscipere effectum sacerdotij, est suscipere effectũ medij: sed Christus per se accessit ad Deum, vt ait Paulus, ergo 3. Primum agens in quolibet genere ita influit, quod non recipit, vt patet de Sole illuminante: sed Christus est fons totius sacerdotij, quia sacerdos legalis erat figura Christi: nouus vero gerit eiusdem personam, vt patet ex Paulo, ergo. †2. Oratio qua Christus pro se orauit, licet esset actus sacerdotij, non tamen proprius, quia sacerdos debet etiam pro alijs orare: tamẽ quia affectus sacerdotij participatur sacerdotibus, non vt sacerdotes, sed vt peccatores sunt, ideo Christus, qui simpliciter loquẽdo, non peccauit, sed habuit similitudinẽ peccati in carne, non participauit simpliciter effectum sacerdotij, sed secundum passibilitatem carnis. 3. In oblatione est effectus sacrificij, & effectus sequens deuotionem offerentis; Christus consecutus est gloriã resurrectionis, non quasi ex vi sacrificij oblati per modum satisfactionis, sed ex ipsa deuotione, & caritate, qua sustinuit passionem. 4. Vetus sacerdos, qui erat figura Christi, non erat perfectus, ideo pro se indigebat, vt ait Paulus.

1. Concl.

Heb. 7.

2. Cor. 2.

Rom. 8.

Leu. 16.

Artic. 5. Vtrum sacerdotium Christi permaneat in æternum.

Sacerdotium Christi est æternum quantum ad consummationem, quæ in hoc consistit, vt illi pro quibus offertur sacrificium, sacrificij finem consequantur. 1. psal. 109. Tu es sacerdos in æternum. 2. consummatio sacerdotij Christi consistit in consecutione bonorum æternorũ, & est eorum assistens Pontifex æternorum bonorum, ergo 3. Ex figura legalis sacerdotis, qui semel intrabat in sancta: sic Christus

Leuit. 16.

intrauit in cœlum, & nobis viã parauit intrandi per sanguinem suum. † 2a. Sancti non egebunt expiatione, sed expiati indigebunt consummari per Christum, à quo eorum gloria pendet: quia lucerna in illa ciuitate est agnus. 3a. Licet passio Christi non sit iteranda: tamen virtus illius hostiæ permansit in æternum: vnde patet etiam ad tertium: quia licet in triduo non fuerit homo; tamen vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Heb. 10.

Artic. 6. Vtrum sacerdotium Christi fuerit secundum ordinem Melchisedech.

1. Concl. Sacerdotium Christi est secundum ordinem Melchisedech: 1. Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. 2 Licet sacerdotium legale fuerit figura sacerdotij Christi, nõ adæquans, quia non mundabat peccata, nec erat æternum, vt sacerdotium Christi: tamen excellentia sacerdotij Christi supra legale, figurata fuit in sacerdotio Melchisedech; quia ab Abraham decimas sumpsit, in cuius lumbis quodammodo decimatus est sacerdos legalis: & ideo sacerdotium Christi dicitur secundũ ordinem Melchisedech propter excellentiam veri sacerdotij ad figurale. † 2a. Christus non est secundum ordinẽ Melchisedech, quasi principalioris sacerdotis, sed quasi præfigurantis excellentiam, vt est dictum. 3a. Quantum ad oblationẽ expressius significabatur sacerdotium Christi per legale per sanguinis effusionem: sed quantum ad participationem huius sacrificij, & effectum, ex quo præcipue attenditur sacrificij excellentia, melius per sacerdotium Melchisedech, qui obtulit panem & vinũ, quæ vnitatem ecclesiæ significabant: & quia sacrificium Christi communicatur fidelibus sub specie panis & vini. 4a. Melchisedech dictus est sine patre, matre, & genealogia, quia ista in scriptura nõ narratur, in quo assimulatus est filio Dei, qui in cœlis sine matre, in terra sine patre fuit, cuius generationem nemo enarrabit. Isa. 53.

Quæstio 23. De adoptione Christi.

Artic. 1. Vtrum Deo conueniat filios adoptare.

1. Concl. Deo conuenit adoptare. 1. Ephes. 1. prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei; sed prædestinatio Dei nõ est irrita, ergo. 2. Homo dicitur aliquem adoptare per ut eum admittit ad participationem suæ hæreditatis: & etiam Deus ex sua bonitate creaturas ad participationem suorum bonorum admittit, & maxime rationales, quas fecit capaces beatitudinis, quia ipse est beatus, & diues fruitione suæ essentiæ, ergo. Nã hoc dicitur hæreditas alicuius, ex quo ipse est diues, & sic speciatim homines adoptat. 2a. Deus adoptando, sua gratia facit hominem idoneum hæreditate cęlesti: at homo quem adoptat, nõ facit idoneũ, sed eligit idoneũ. † 3a. Homo nõ est extraneus Deo secundũ bona naturalia, sed secundum supernaturalia, & secũdũ hæc adoptatur. 4a. Homo adoptat propter defectum filiationis, & ita ei conuenit operari ad supplendam suam indigentiam: at Deo cõuenit operari ad communicationem suæ perfectionis; & vt per creationem cõmunicatur bonitas diuina creaturis secundum quandam similitudinem, ita per adoptionem similitudo naturalis filiationis. 5a. Hæreditatem spiritualem omnes possũt simul, & ex integro participare, nõ sic corporalẽ, vnde nõ est opus vt ipse Deus decedat; nisi quatenus quod erat in fide, incipit eẽ per speciem. Rom. 8.

Art. 2. Vtrum adoptare conueniat toti trinitati.

1. Concl. Adoptare homines in filios Dei, conuenit toti trinitati, 1. Eius est adoptare in filios Dei, quem nos patrem possumus appellare; quia per spiritũ adoptionis clamamus Abba, pater: sed cũ Deo dicimus, Pater noster, pertinet ad totam trinitatẽ, vt nomina alia, quæ dicuntur relatiue ad creaturas, ergo. 2. Effectus qui fiunt erga creaturas tribuuntur toti trinitati: quia vt est vnica substantia & virtus trium personarum, ita vna ad extra operatio; ideo dicitur, quæ facit pater, etiam & filius: sed adoptare filios est huiusmodi, quia filius Dei naturalis, dicitur genitus & non factus, adoptiuus vero factus, dedit enim potestatem filios Dei fieri, ergo licet generare in diuinis sit proprium Patris, adoptare tamen est commune toti trinitati. † 2a. Adoptio conuenit ei, qui potest generare, in humanis; & ideo conuenit

Rom. 8. Ioan. 5. Ioan. 1.

sin-

singulis: quia non sunt omnes vna natura cui cõueniat vna operatio., vt in diuinis. 3a. Deus est pater Christi, cuius nos sumus fratres, & etiam nostri, sed alio modo; eius naturaliter, nostri voluntarie, Iac. 1. quod est commune omnibus personis. 4a. Adoptatio, licet sit communis: tamen appropriatur Patri, vt auctori, qui filium & spiritum misit, quo clamamus Abba: Filio vt exemplari Spiritui S. vt imprimenti in nobis similitudinem exemplaris.

Art. 3. Vtrum adoptari sit proprium rationalis creaturæ.

1. Concl. Adoptari conuenit soli creaturæ rationali, & non omni. 1 filij adoptati sunt hæredes Dei, ad Rom. 8. sed talis hæreditas conuenit soli rationali creaturæ; sed nõ omni, ergo. 2. Adoptionis filiatio est similitudo filiationis naturalis ad filium naturalẽ Dei, qui naturaliter procedit à patre, vt verbum intellectuale, & vnum cum eo existens: cui verbo est aliquid simile, vel per modum formæ, vt domus materialis ideæ, quæ est in mente artificis, vel ẽt secundum esse intellectuale, vt sciẽtia discipuli scientiæ præceptoris, & creatura rationalis Deo; vel secundum vnitatem, quam habet per patrem, quod fit per gratiam, & caritatẽ: vnde Dominus orauit; vt sint vnum in nobis, & Spiritus S. dicitur spiritus adoptionis: & in hoc perficitur rõ adoptionis, quia sic assimilatis debetur hæreditas; sed hoc solum cõuenit creaturæ rõnali, quæ est capax gratiæ, quæ cum non sit in omnibus, non conuenit omni. † 2a. Deus dicitur pater creaturę irrationalis non proprie, sed secundum primã participationem similitudinis. 3a. Angeli dicuntur filij per adoptionem, non quod ipsis primo conueniat, sed quia primo eam receperunt. 4a. Adoptio non est proprie consequens naturã, sed gratiã, cuius natura rationalis est capax: ideo non omni.

Rom. 17.

Rom. 13.

Art. 4. Vtrum Christus, secundum quod homo, sit filius Dei adoptiuus.

3. Concl. Christus nullo modo põt dici filius adoptiuus. 1. Ex Ambr. non dicimus adoptiuum, qui est natura filius: at Christus est talis. 1. Ioan. vlt. ergo. 2. Filiatio adoptionis est participata similitudo filiationis naturalis, sed Christo conuenit esse filiũ per participationem, quia filiatio tribuitur personæ, quæ in Christo est increata, cui conuenit esse filium naturaliter, ergo. 2a. Qui ponũt duo supposita in Christo, possent dicere, esse filiũ adoptiuũ, vt homo est. † 3a. Vt filiatio non proprie cõuenit naturæ, ita nec adoptio; vnde improprie humanitas dicitur adoptata, pro vnita. 4a. Gratia habitualis in Christo, nõ facit de nõ filio, filiũ, sed est quidã effectus filiationis in anima Christi. Cũ Aug. dicit ea gratia ille homo est Christus, qua quisque Christianus, intelligitur quantum ad principiũ. i. sine meritis; sed differunt quãtũ ad terminũ, q a Christus gratia vnionis est filius naturalis; hõ vero gratia habituali adoptiuus. 5a. Esse creaturã, & seruum non solum respicit personam, sed etiã naturam, quod non potest dici de filiatione. *lib. de prædest. san. c. 15.*

Quæstio 24. De prædestinatione Christi.

Artic. 1. Vtrum Christo conueniat prædestinatum esse.

Vnio naturarũ in persona Christi cadit sub prædestinatione Dei, ratiõe cuius, Christus dicitur prædestinatus 1. Rom. 1. Qui prædestinatus est &c. 2. Prædestinatio proprie est diuina ab æterno præordinatio; eorũ, quę per gratiam sunt fienda in tempore: sed Deum esse hominem, & cõtra, est factum in tempore per gratiam vnionis: & est præordinatum à Deo ab æterno, alias aliquid de nouo diuinæ mẽti accideret, ergo. † 2a. Cum Paulus ait, prędestinauit nos in adoptionẽ, &c. loquitur de prędestinatiõe nostra: & vt Christus singulari modo est filius, & etiam singulari modo prædestinatus. 3a Prædestinari nõ conuenit naturæ, quia dicimus suppositũ dirigi in salutem: & in Christo, vt naturæ non conuenit esse filium, ita nec prędestinari: conuenit ergo personæ Christi, non secundum se, vel vt subsistit in natura diuina, sed in humana: vnde licet illi personę ex se conueniat esse filium Dei, non tamẽ secundum naturam humanam, & hoc habetur ex gratia, 4a. Antecessio, quę importat participium, prædestinatus, refertur ad naturam humanam; quia licet persona sit 1. Concl. *Ephes. 1.*

æterna, non tamen semper fuit subsistens naturæ humanæ. Prædestinatus & factus in eo differunt, quod illud importat apprehensionem & rem absolute consideratam, hoc vero rem existentem. Vnde est magis vera, prædestinatus est filius Dei, quam factus.

Artic. 2. Vtrum hæc sit falsa, Christus secundum quod homo est prædestinatus esse filius Dei.

1. Concl. Christus secundum quod homo, est prędestinatus esse filius Dei. 1. In quorum, ait Aug. homo factus est Dei filius, prædestinatum esse dicimus. 2. Id conuenit Christo, vt homo, quod ei cōuenit ratione humanæ naturæ: sed cum esse prædestinatū in filium Dei, est huiusmodi; ergo. Nam prædestinatio importat antecessionem eius, quod cadit sub prædestinatione, & effectum temporalem .i. gratuitum donū, quæ duo conueniunt Christo solū rōne humanitatis: ita docet Aug. cap. 15. de prędest. sanct. † 2. In ista propositione, si participium supponat pro eo, quod materialiter cadit sub prædestinatione, est falsa: quia sensus est; Prædestinatū est, vt Christus secundū quod homo, sit filius Dei secundum quod homo: si vero referatur ad rationem actus prædestinationis .i. vt includit antecessionem & effectū gratuitū, est vera. 3. Dicitur hoc Christo conuenire rōne humanæ naturæ, nō effectiue, quod natura humana sit causa huius, sed in hoc sensu, natura humana est huius rei susceptiua: quia prædestinatio refertur ad exaltationem humanæ naturæ. 4. Hæ duæ propositiones filius Dei prædestinatus ē, esse hominē, & filius hominis prædestinatus est esse filiū Dei, sunt veræ, sed secūda verior, quia gratia facta est naturæ humanæ.

lib. de præd. sanc. c. 15.

5 Vtrum prædestinatio Christi sit nostræ prædestinationis exemplar.

1. Concl. Prædestinatio Christi ex parte actus prędestinantis, non est exemplar nostræ prædestinationis. Vno enim modo, & vno actu æterno Deus prædestinauit nos, & Christum. 2. Prædestinatio Christi est nostræ prædestinationis exemplar ex parte termini, & effectus. 1. Ex Aug. est præclarissimum lumen prædestinationis, & gratiæ ipse Saluator, &c. 2. Quia est exemplar quantum ad bonum ad quod nos prædestinamur; ipse enim est prædestinatus, vt esset filius Dei naturalis, nos vt simus filij adoptionis, quæ est participata filiatio. Rom. 8. Quos præuidit, &c. Est etiam exemplar quantum ad modum consequendi hoc bonum per gratiam; quia nullis meritis natura humana est vnita filio Dei, & de plenitudine eius accepimus omnes. † 3. Primum & secundum procedunt de prædestinatione ex parte actus, quia exemplar respectu Dei, non præexistit, nec eget exemplari. 4. Non est necesse, vt exemplatum exemplari respondeat in omnibus; cū nos in filios adoptionis Christus in filium Dei sit prædestinatus.

libro de prædest. sanc. c. 15. *Ioan. 1.*

Art. 4. Vtrum prædestinatio Christi sit causa nostræ prædestinationis.

1. Concl. Si prædestinatio consideretur secundū actum, prædestinatio Christi non est causa nostræ prædestinationis. Quia vnico actu Deus prædestinauit ipsum & nos. 2. Si prædestinatio sumatur secundum terminum, prædestinatio Christi est causa nostræ. 1. Ad Ephes. 1. prædestinauit nos, &c. per Christum. 2. Deus ab æterno prædestinauit, vt nostra salus compleretur per Christum; quoniam sub prædestinatione non solum cadit, quod est fiendum in tempore, sed etiam modus & ordo, quo implendum est in tpe. † 3 Primum & secundum procedunt de prædestinatione secundum actū, quo modo non hēt cām, & pendet à simplici voluntate Dei. 4. Si Christus non fuisset incarnandus, Deus præordinasset homines saluari per aliam cām: sed quia præordinauit incarnationem Christi, simul præordinauit vt esset cā nostræ salutis.

Quæstio 25. De adoratione Christi.

Artic. 1. Vtrum vna & eadem oratione sit adoranda diuinitas Christi, & eius humanitas.

1. Concl. In eo, qui honoratur consideratur, vel persona, cui proprie tanquam toti subsistenti debetur honor, nō enim manus hominis dicitur honorari, sed homo: & si manus, vel pars alia, & aliquid extrinsecum

eũ honorari dicitur, vt vestis, imago, & nuncius, id dicitur, quia in his totũ honorari existimatur: vel causa honoris, quæ est aliqua excellentia: quia honor est reuerentia alicui exhibita propter sui excellẽtiam: Et ideo si in vno sunt plures excellẽtiæ, sunt etiam plures honoris causæ. 2. Ex parte personæ quę adoratur, vna est Christi adoratio. 1. Ex 5. Synodo vbi damnantur duæ adorationes, & in prima Ephes. c. 8. vbi reprobantur plures adorationes cõtra ponentes plures personas in Christo. 2. Christo est vna tantum hypostasis, ergo vna tantum adoratio. 3a. Ex parte causæ possunt dici plures adorationes; vt alio honore afficiatur ob sapientiam increatam, alio propter sapientiam humanam. † 4a. Alio modo est vnus honor Trinitatis, alio modo vnus honor Christi: ibi ob vnam causam honoris, hic ob vnam hypostasim. 5a. Operatio non honoratur, est tamen honoris ratio: vnde duæ operationes duas causas, non duas adorationes in Christo designant. 6a. Si anima Christi non esset vnita Dei verbo, esset quid præcipuum in illo homine, & ideo ei deberetur honor: sed quia est vnita digniori personæ, ideo honor præcipue debetur ei, cui vnitur: nec quicquam animæ derogatur, cum eius dignitas augeatur.

Art. 2. Vtrum humanitas Christi adoranda sit adoratione latriæ.

5. Concil. Humanitas Christi, vt res adorata, adoranda est adoratione latriæ. 1. quia hoc modo adorare carnem Christi, nihil aliud est, quam adorare Verbum incarnatum: sicuti adorare vestem regis, nihil aliud est, quam adorare regem vestitum. 2. ex Damas. qui ait, non adorari propter seipsam, sed propter vnitum verbum, & cæt. & ex Aug. 2a. Humanitas Christi, vt ratio adorandi, non est adoranda adoratione latriæ, sed duliæ, propter perfectionem humanitatis. Vnde eadem persona Christi, propter diuinitatem latria, propter humanitatem dulia adoratur: sicuti Deo patri debetur latria propter deitatem, & honor duliæ propter dominium, quo creaturam gubernat. Glos. in Psal. 7. † 3a. Carni per se à diuinitate separatæ per intellectum debetur adoratio duliæ non quę communiter exhibetur creaturæ, sed alia excellentior, quam hyperduliam vocant. sed seorsim à diuinitate non adoratur. Et sic accipienda est Glos. in Psal. 98 Vnde soluitur secundum, & tertium: quia latria non debetur humanitati ex se, sed ratione diuinitatis cui vnitur.

(margin: li. 3. c. 4. — In Psal. 98.)

Art. 3. Vtrum imago Christi sit adoranda adoratione latriæ.

Duplex est motus animæ in imaginẽ; alter vt imago res quædã est, alter vt imago alterius est: primus, est alius à motu in rem repræsentatã: alter est vnus, & idem cum motu in rem repræsentatam. 2a. Imagini Christi, vt est res quędam, puta lignũ pictum, nulla debetur reuerentia: quoniã reuerentia non debetur nisi rationali creaturæ. 3a. Imago Christi, vt imago est, est adoranda latria. 1. ex Bas. Imaginis honor ad prototypum peruenit. i. ad exemplar: sed exemplar adoratur latria, ergo. 2. Motus in imaginem, vt imago, est idem cum motu in rem repræsentatam, vt est dictum; sed rei repræsentatæ. i. Christo debetur latria, ergo. † 4a. Non prohibuit Deus facere sculptile, sed ne fieret vt adoraretur, eo modo, quo gentes adorabant in venerationem Deorum. Ideo dicitur: non facies tibi Deos alienos. Et quia iam Deus factus est homo, in imagine corporali potest adorari. 5a. Prohibet Apostolus ne communicemus cum gentibus in operibus infructuosis, vt erat adoratio apud gẽtes: vel quia adorabant res ipsas, vel propter res repræsentatas: nos autem aliter adoramus. 6a. Anima, quæ est imago Dei non adoratur latria, quia posset esse occasio erroris, vt motus adorationis sisteret in homine, vt res quædam est, quod non põt dici de imagine Dei sculpta. & c. — postoli instinctu Spiritus sancti, quædam seruanda tradiderunt in obseruatione per successionem fidelium, in quibus est adoratio imaginum: & Beatus Lucas dicitur imaginem Christi pinxisse, quæ Romæ habetur.

(margin: 14. Concil. — Arist. lib. de mem. & rem. c. 2. — Damas. li. 4. c. 17. — Ephes. 5.)

Art. 4. Vtrum Crux Christi adoranda sit adoratione latriæ.

1 Concil. Honor & reuerentia per se debẽtur cre-

naturæ rationali, & ratione eius ēt creaturę insensibili, vel vt repræsentat rationalem naturam, vel vt ei coniungitur, & sic imaginem, & vestimentum regis homines venerari solent, eadem veneratione, qua regem. 2a. Crux in qua Christus crucifixus est, vtroque mō est adoranda latria, & vt repræsentat formā Christi in ea extensi, & vt ab ipso contacta, sanguine perfusa fuit. 1. Illi rei debetur adoratio latriæ, in qua spem salutis ponimus: sed in cruce Christi ponimus spem salutis; quia ecclesia canit: O crux aue, spes vnica, &c. 2. Quoniam eam alloquimur, & deprecamur quasi ipsum crucifixum. 3a. Crux, quę est ex alia materia, & repræsentat crucem Christi, est adoranda latria: quia sic veneramur crucem, vt imaginem Christi, quæ latria adorāda est, ergo. 4a. In cruce quā- *Sap. 2.* tum ad opinionem infidelium est opprobrium Christi; sed quantum ad effectum nostræ salutis consideratur virtus diuina, *1. Cor. 1.* quæ de hostibus triumphauit. 5a. Quāuis crux non fuerit vnita verbo ratione personæ: fuit tamen aliquo modo vnita per *Dam lib. 4. c. 12.* repræsentationem & contactum. 6a. Ratione contactus non solum crucem adoramus, sed etiam omnia, quæ sunt Christi, vt lanceam, clauos, &c.

Art. 5. Vtrum mater Christi sit adoranda adoratione latriæ.

1. Concl. Mater Christi non est adoranda latria. 1. Quia est pura creatura, ergo 2. Nulli rei secundum se venerabili, excepto Deo, debetur latria, & ita pura creatura, siue insensibilis, quæ non est adorationis capax, siue rationalis, quæ est capax, nō adoratur latria: at B. Virgo est pura creatura, ergo. 2a. B. Virgini debetur adoratio hyperduliæ. Nam, cum sit creatura rationalis, & cæteris eminentior, quatenus est mater maiore veneratione debet adorari, quæ dicitur hyperdulia. † 3a. Matri regis non debetur idem honor, qui regi, sed consimilis ratione cuiusdam excellentiæ: & sic intelliguntur auctores. 4a. Honor matris refertur ad filium; non tamen eo modo, quo honor imaginis ad exemplar. 5a. Crux non est capax adorationis in se considerata, sicuti Beata Virgo, ideo non est similis ratio.

Art. 6. Vtrum reliquiæ sanctorum sint adorandæ.

Qualescunq; sanctorū reliquias cōgruo honore in eorū memoriā venerari debemus, & pręcipue eorū corpora. 1. Ex lib. de *1. Concl.* ec. [illegible] c. 73. ec. dog. vbi contrariū damnatur. 2. Affectus alicuius erga aliquē, veneratur ēt illa, quæ de ipso post morte relinquūtur, vt vestes, &c. Ex Aug. sed sanctos Dei in *lib. 1. de ciu. c. 13.* veneratione habere debemus, tanquam mēbra Christi, Dei filios, amicos & intercessores nostros: & quia eorum corpora fuerunt templum Spiritus S. habitantis, & operantis, ac Christi corpori configuranda sunt, speciatim venerari debem', ergo. † 2a. Honorando sanctos nō damus occasionē erroris, nec incidimus in errorē gētiū, quia eos honoramus, vt honor redundet in dominū. 3a. Corpus insensibile non adoratur propter seipsum, sed propter animā, quæ ei fuit vnita, quæ nunc fruitur Deo. 4a. Corpus alicuius sancti non est idem numero, quod erat, dū viuebat, pp diuersitatem formæ, est tamen idem identitate materiæ, iterum formæ vniendæ.

Quæstio 26. De eo, quod Christus mediator Dei, & hominum dicitur.

Art. 1. Vtrum esse mediatorem Dei, & hominum sit proprium Christo.

Esse mediatorē inter Deū, & hominem simpliciter, & perfectiue, est propriū Christi. 1. Ex Paulo, Vnus est mediator, &c. 2. *1. Concl.* Vnire homines Deo perfectiue conuenit *1. Tim. 2.* soli Christo; quia, vt ait Paulus, per mortē mundū Deo recōciliauit, ergo: nā mediatoris munus est vnire inter se eos, inter *2. Cor. 5.* quos est mediator, extrema n. vniuntur in medio ergo. 3 Quoniā habuit immortalitatē cōmunem cū Deo, & mortalitatē cū homine: & ad hoc se interposuit medium, vt mortalitate sublata faceret immortales, &c 2a. Nihil prohibet aliquos alios secundum quid, & dispositiue, vel ministerialiter esse mediatores. † 3a. Hoc vltimo modo prophetæ, & sacerdotes veteris legis fuerunt mediatores prænunciando verum mediatorem: at in noua lege, *Deut. 5.* sunt ministri veri mediatoris. 4a. Angeli boni

boni ex August. non sunt mediatores: ex Dionys. autem possunt dici mediatores, cum sint infra Deum, & supra homines, & mediatoris officiũ exerceant 5a. Spiritus sanctus, cum sit per omnia æqualis Deo, non potest dici mediator: quod si dicitur interpellare pro nobis, exponitur, quod faciat interpellare.

lib. 14. de ciu. c. 15.
Cap. 4. de diu. nom.
Rom. 8.

Art. 2. Vtrum Christus secundum quod homo, sit mediator Dei & hominum.

1. Concl. Christus secundum quod homo verissime dicitur mediator Dei, & hominum. 1. Sed mediator est, ait Aug. loquens de Christo, secundum quod homo. 2. In mediatore consideratur ratio medij, secundum quam distat ab vtroque extremo, & officium, quod est coniungere deferẽdo, quæ vnius sunt ad alterum: sed vtrunque cõuenit Christo, vt est homo, quia distat à Deo in natura, & ab homine in dignitate, & præcepta ac dona Dei ad homines defert, & pro eis satisfacit, & interpellat; at vt est Deus, nec distat à diuinis personis, nec aliquid potest afferre, quod illarũ non sit, ergo. †1a. Si natura diuina à Christo subtrahatur, subtrahetur etiam plenitudo gratiarum, ex qua habet, vt sit super omnes homines constitutus, & ad Deum accedat. 3a. Licet vt Deus conueniat æqualiter cum alijs personis: tamen vt homo excedit omnes homines, & secundũ hoc potest esse mediator. 4a. Christo conuenit auferre peccatum auctoritatiue, vt Deus est; satisfacere vero, vt est homo; secundum quod dicitur mediator.

lib. 9. de ciu. c. 15.

Quæstio 27. De Beatæ Virginis Mariæ sanctificatione.

Art. 1. Vtrum B. Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero.

1. Concl. Rationabiliter dicitur, quod B. Virgo sanctificata fuerit, antequam ex vtero nasceretur. 1. Quia ecclesia celebrat natiuitatem eius: at festum non celebratur, nisi pro aliquo sancto, ergo in natiuitate fuit sanctificata. 2. Rationabiliter creditur maiora priuilegia Beatæ Virgini fuisse concessa, quam alijs sanctis; quia fuit mater vnigeniti, qui fuit plenus gratia; & quia Angelus dixit eam esse gratia plenam: at quidam homines sanctificati fuere in vtero, vt Ieremias & Ioannes Baptista, ergo. Adde, quod etiam creditur assumptã fuisse cum corpore in cœlum. †2a. In Beata etiam Virgine prius fuit quod est animale, quam quod spirituale: quia prius fuit secundum carnem concepta, postea sanctificata. 3a. Nemo regeneratur, nisi prius nascatur, secũdum communem legem: sed ex priuilegio Dei id fieri potest. 4a. Beata Virgo sanctificata fuit in vtero à peccato originali, quantum ad maculam personalem; non tamen fuit liberata à reatu, quo tota natura tenebatur: vnde si ante passionem Christi mortua esset, non intrasset in paradisum, cuius ostium est Christus. 5a. Peccatum originale, contrahitur cum natura humana communicatur: quod fit in conceptione, post quam proles sanctificari potest.

Iere. 1.
Luc. 1.
1. Cor. 15.
Aug. ep. ad Darda.

Artic. 2. Vtrum Beata Virgo fuerit sanctificata ante animationem.

1. Concl. Sanctificatio Beatæ Virginis fuit post eius animationem. 1. Beata Virgo est tabernaculum Dei, Psal. 18. In Sole posuit tabernaculum, &c. quod Deus sanctificauit, Psal. 45. Sed de tabernaculo, quod fuit figura Beatæ Virginis, legitur prius fuisse perfectum, tum repletum gloria Domini, ergo. 2. Sanctificatio est emundatio à peccato originali; sanctitas enim est perfecta mundities, ex Dionys. sed culpa non potest mundari, nisi per gratiam, cuius subiectum est anima rationalis, ergo. 3. Sola creatura rationalis est susceptiua culpæ, ergo ante infusionem animæ rationalis proles concepta non est culpæ obnoxia: Vnde si ante conceptionem fuisset sanctificata, non incurrisset culpam originalem, & ita non indiguisset redemptione, quæ est per Christum, quod est inconueniens. †2a. Deus nouit Ieremiam antequam formaretur, notitia prædestinationis. Et Ambros. ait, Ioan. fuisse sanctificatum, antequam in eo esset spiritus vitæ, i. antequam in lucẽ prodiret. 3a. Si anima Beatæ Virginis nunquam fuisset peccato originali inquinata, de-

Exo. vlt.
cap. 12. de diuin. nom.
Mat. 1.
Iere. 1.

ta, derogaret dignitati Christi, secundum quam est omnium saluator. Verum sub Christo, qui culpam originalem non cōtraxit, maxima fuit Beatæ Virginis puritas. 4a Licet ecclesia Romana conceptionem Beatæ Mariæ non celebret, tollerat tamen consuetudinem aliquarum ecclesiarum, quæ illum diem celebrant: vnde talis celebritas non est totaliter reprobanda. 5a. Nec ex hoc, quod conceptio celebratur, colligitur in cōceptione fuisse sanctificatam: sed quia ignoratur dies sanctificationis, potius in die conceptionis celebratur dies sanctificationis. 6a. Duplex est sanctificatio: altera totius naturæ, qua ab omni culpa & pœna liberabitur, & hæc erit in die iudicij: altera personalis, quæ nō transit in prolem carnaliter genitam: & hæc non respicit carnem, sed mentem: & ideo beata Virgo fuit in peccato originali concepta, licet ab eo eius parentes essent mundati.

Artic. 3. Vtrum per sanctificationem fuerit B. Virgini fomes totaliter sublatus.

1. Concl. Fomes est inordinata concupiscentia, habitualis, sensibilis appetitus, repugnans rationi, dum inclinat ad malum: vel facit difficultatem in bono, quæ sunt de ratione fomitis. 2a. Ponere quod remanserit fomes in beata Virgine non inclinans ad malum, &c. vt aliqui ponunt, est ponere duo opposita simul 3a Implicat etiam, quod aliqui dicunt, mansisse fomitem vt pertinet ad corruptionem naturæ, & non personæ. Quia fomes, vt corruptio naturæ, est libido transmittens peccatum in prolem: libido autem importat inordinatam concupiscentiam, quæ non totaliter subditur rationi, qua sublata à persona non remanet fomes quantum ad corruptionē naturæ 4a. Ante Christum, in quo nullū fuit peccatū, nullius caro fuit sine fomite, eo modo quo fuit caro in Adā, ante peccatum, & in Christo; ita vt vires inferiores nunquā mouerētur absq; libero arbitrio: quare in B. Virgine fomes non fuit totaliter ablatus. Quia hoc videtur derogare aliquo modo dignitati Christi, sine cuius virtute nemo à prima damnatione liberatur, in quo primum immunitas damnationis debuit apparere: vt ergo nemo ante

Aug. lib. de nup. c. 24.

immortalitatem Christi resurgentis adeptus est carnis immortalitatem, ita ante eiusdem carnem, nullius caro debuit esse absq; fomite. 5a. Per sanctificationē beatę Virginis, licet non sit sublatus fomes secundū essentiā, fuit tamen ligatus, nō per actum rationis suæ, quia hoc fuit speciale Christo; sed per abundantiā gratię, quam recepit, & per diuinam prouidentiā eius sensualitatē ab omni motu sensualitatis prohibentē. 6a. Post conceptionē carnis Christi, in qua primo debuit refulgere peccati immunitas, credendū est ex prole redundasse in matrem, totaliter fomite sublato: Vt apud Ezech. significari videtur. Ecce gloria, &c. Et huc facit illud, Tota pulchra es, &c. † 7a. Pœnalitates quæ nō inclinant ad peccatum, vt mors, &c. fuerunt in Christo, cui debuit esse conformis mater; at vero fomes inclinat ad peccatū. 8a. Quamuis fomes sit occasio virtutis perfectæ in sanctis viris; tamen in B. Virgine ponitur perfecta virtus ex abundantia gratię 9a. Purgatio spiritus sancti in B. virgine præparatoria ad conceptionem Christi, non fuit à culpa, vel à fomite, sed quatenus eius mentem in vnû collegit, à multitudine sustollens: purgatio vero in conceptione facta liberauit eam totaliter à fomite.

Cap. 43. Cant. 4.

Art. 4. Vtrum per sanctificationem fuerit consecuta, vt nunquam peccaret.

Simpliciter fatendū est, quod B. Virgo nullū actuale peccatū cōmisit, nec mortale, nec veniale. 1. Ex Aug. qui ait, ei datam fuisse gratiam ad vincendū omni ex parte peccatū 2 Eos quos Deus ad aliquid eligit, ita disponit, vt ad id, ad quod eliguntur, inueniantur idonei. 2. Cor. 3 Idoneos nos fecit, &c. at B. Virgo diuinitus electa fuit vt esset mater Dei, ergo nō est dubitādū quin eā ad hoc idoneā fecerit; atqui nō fuisset idonea, si aliquando peccasset, tum quia ignominia matris redundasset in filiū; tum quia singularē affinitatem habuit cū Christo: ac demū quia singulari modo in ea filius Dei habitauit in vtero: at in corpore peccato subiecto sapientia non habitat, ergo. Et sic impletū est illud. Tota pulchra es, &c. † 2a. Fomes qui remansit ligatus post sanctificationē in B. Virgine,

1. Concl. li. de n. & grat. c. 26.

Sap. 1. Cant.

non

non prorupit in motum inordinatum ra-
tionem præuenientem, ex diuina proui-
dentia. 3a. Per gladium qui pertransiuit a-
Luc. 2. nimam B. Virginis, quidam intelligunt
Basil. epi. ad dubitationem, non fidei, sed admiratio-
optimum. nis, & discussionis, dum videret eum pati
abiecta, & facere mirifica. 4a. Chrysosto-
mus super illud, vinum non habent, ex-
cessit aliquantulum, cum dixit, aliquid
humanũ passam fuisse: vel intellige quod
dominus in ea cohibuerit affectum glo-
riæ, qui posset ab alijs æstimari.

Art. 5. Vtrum beata Virgo per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.

1. Concl. Beata Virgo debuit præ cæteris maio-
rem gratiæ plenitudinem à Christo obti-
Luc. 1. nere. 1. Ex Hier. in illud, Aue gratia ple-
na, vbi ait alijs gratiam datam fuisse se-
cundum partem, Mariæ vero secundum
totam plenitudinẽ. 2 Quo magis aliquid
appropinquat principio in quolibet gene-
Cap. 4. cel. hier. re, tanto magis participat effectum illius
principij, ex Dionys. Sed B. Virgo magis
appropinquauit Christo, qui est gratiæ
Ioan. 1. principium, vt ait Ioan. quia ex ea hu-
manam naturam accepit, ergo † 2a. Habe-
re plenitudinem gratiæ ad diffundendum
in alios, est proprium Christi: B. vero Vir-
gini data est tanta plenitudo, vt esset pro-
pinquissima auctori gratiæ, vt eum patiẽ-
do quodam modo gratia ad omnes deri-
uaret. 3a. In naturalibus est triplex perfe-
ctio. s. dispositionis, formæ, & finis: simi-
liter in B. Virgine fuit triplex perfectio &
plenitudo gratiæ: prima dispositiua in san-
ctificatione, qua liberata fuit à culpa: secũ-
da ex præsentia Verbi in vtero, qua fuit
totaliter à fomite mundata: tertia per fru-
itionem omnis boni in patria per gratiam
consummatam. 4a. Habuit B. Virgo donũ
sapiẽtiæ, gratiã virtutũ, & prophetiæ, sed
non vsa est omnibus his donis. Miracula
in vita non fecit, vt oẽs Christo intende-
Luc. 1. rent: vsum prophetiæ habuit in Cantico.

Artic. 6. Vtrum sit sanctificari proprium fuerit beatæ Virginis.

1. Conci. Sanctificari in vtero non fuit proprium
B. Virginis. Quoniam Ieremias, & Ioan.
Iere. 1. Baptista in vtero sanctificati fuere: quam-
uis Aug. de hac re dubie loquatur. 1. cũ ex-
presse in scriptura id dicatur, censendum Epist. ad
est sanctificatos fuisse in vtero, etiam si in Dardan.
vtero vsum liberi arbitrij non habuerint,
sicut sanctificantur pueri ante vsum ratio-
nis per baptismum. 2. Quia conueniens
fuit hos duos sanctificari in vtero ad præ-
figurandam sanctificationem per Chri-
stum faciendam: nam Christus vt sancti- Heb. 13.
ficaret populum suum extra portam pas- Ierem. 1.
sus est, quod Ieremias & verbis, & sua pas-
sione expresse præfigurauit: & Ioan. suo 1. Cor. 6.
baptismo alios ad baptismum Christi, quo
sanctificamur præparauit 2a. Non est cre-
dẽdum alios sic sanctificatos fuisse. Quo-
niam priuilegio gratiæ ordinantur ad alio-
rum vtilitatem, quæ nulla esset, nisi san-
ctificatio innotesceret Ecclesiæ: at scriptu-
ra de alijs mentionẽ non facit, ergo. † 3a.
Maiorem sanctificationis gratiam habuit
B. Virgo quam Iere. & Ioan. s. quod non
potuerit etiam venialiter peccare: illi vero
tãtum nõ possent peccare mortaliter. 4a.
Alij sancti potuerunt esse coniunctiores
Christo, quantum ad alia; sed non quan-
tum ad expressam figuram sanctificatio-
nis ipsius, vt Ierem. & Ioan. 5a. Miseratio
quam Iob sibi cõnatam esse dixit, non fu- Cap. 31.
it infusa, sed inclinatio quædam ad actum
virtutis huius.

Quæstio 28. De virginitate B. Mariæ.

Artic. 1. Vtrum beata Maria fuerit virgo concipiendo.

Simpliciter confitendum est matrem 1. Concl.
Christi virginem concepisse: & contrariũ
pertinet ad hæresim Hebionitarum, &
Cerinthi. Isa. 7. Ecce virgo concipiet. 2.
Quoniam id fuit cõueniens propter qua-
tuor: primum, ob conseruationem digni-
tatis mittentis, cuius Christus est filius na-
turalis; ideo non debuit habere alium pa-
trem: secundo ex parte Verbi, missi qui
asque omni corruptione cordis concipi-
tur; immo ei repugnat corruptio; & ita ca-
ro assumẽda à Verbo debuit esse incorrup-
ta: tertio fuit conueniens dignitati huma-
nitatis Christi, in qua peccatum locum
habere non debuit, cum tollere deberet
peccatũ: quarto, ob finem incarnationis
quæ ad hoc fuit, vt homines renascerem-
tur in filios Dei, non ex voluntate carnis, Ioan. 1.

sed ex Deo.i.virtute Dei, cuius rei exemplar debuit apparere in cõceptione Christi.† 2a. Ioseph dictus est pater Iesu ad famã B. Virginis conseruandam: vel vocatus est pater Christi, eo modo, quo vir Mariæ, etiam si eam non cognouerit. 3a. Genealogia Christi deducitur ad Ioseph, quia mulieres in genealogia non nominabantur: & quia Ioseph, & Maria erant de eadem tribu; quam vt propinquam, ex lege, accipere tenebatur. 4a. Mulier non solum sumitur pro ea, quæ est à viro cognita, sed etiam pro fæmina ex vsu scripturæ. 5a Vt virtus Dei non est alligata ad vnum effectum, ita nec ad vnum modum: vnde licet Christus sit eiusdem speciei cũ homine ratione naturæ humanæ, potuit tamen alio produci modo. 6a. Semen maris est veluti agẽs in generatione: fæminæ vero, vt materia: vnde in generatiõe Christo non defuit materia: virtus aũt Dei potest transmutare materiã in omnẽ formã.

Beda. Aug. Galat.4.c. Arist. lib.1. de Ge.c.2.

Art. 2. Vtrum mater Dei fuerit virgo in partu.

1.Concl. Isa.c. Aug.

Absq; omni dubio asserendum est matrem Christi etiam in partu virginem fuisse. 1. Ex Concilio Ephes. vbi dicitur pariendo virginitatem non amisisse. & Isa. Virgo concipiet, & pariet. 2. Quia id conueniẽs fuit: primum ex parte Verbi, quod absque corruptione cordis profertur; & ideo debuit exire ex corpore incorrupto: deinde quia venit tollere corruptionem, ergo non debuit exire ex vtero eum corrumpendo: postremo, ne is minueret honorem matris, qui parentes præceperat honorandos.† 2a. Apertio vuluæ solum significat exitum prolis ex vtero. 3a. Et vt exit ex fẽmina ostendit se esse hominem ita prodeundo sine corruptione, ostendit se esse Deum. 4a. Non placet quod aliqui dicunt exisse per donum subtilitatis, quia non erat corporis beatificati, & Christus finebat carnem agere. Vnde hoc miraculũ, & alia similia fiebant virtute diuina.

Aug.tra.121 in Ioan.

Artic. 3. Vtrum mater Dei remanserit virgo post partum.

1.Concl. Aug.ser.14. de na.Dom.

Detestandus est error Heluidij, qui præsumpsit dicere, matrem Christi post partum à Ioseph esse carnaliter cognitam, & alios filios genu[...] 1. Ezech.44. Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam, &c. qui locus de B. Virgine intelligitur. 2. Quoniam id derogat Christo, qui vt est vnigenitus patris, ita debuit esse vnigenitus matris; derogat etiam spiritui S. cuius sacrarium fuit B. Virgo; præterea derogat honori matris, quæ tanto filio non fuisset contenta: & quod sponte perdidisset virginitatem miraculose seruatam: demum cederet in dedecus Iosephi, quod voluisset violare matrem Dei, quæ conceperat spiritu S.† 2a. Illud, antequam conuenirent, exponitur, dum non conuenisset, præuentus est à spiritu sancto, vnde particula illa, antequam, nõ semper indicat consequentia. 3a. B. Virgo vocatur coniux ex ipsa desponsationis fide, non autem propter concubitum. 4a. Et non cognouit eam donec, &c. aduerbium, donec aliquando tempus certum significat, aliquando infinitum: vt eo loco; Oculi ad dominum, donec misereatur, &c. Alij referunt hoc ad notitiam visus. 5a. In scriptura dicitur primogenitus, etiam is, post quem alij fratres non sequuntur. 6a. Fratres in scriptura quatuor modis dicuntur: natura, gente, cognatione, & affectu: at primo modo Christus non habuit fratres. Ioseph secundum Hieronymum virgo permansit. 7a. Maria quæ dicitur Iacobi & Ioseph mater, non est mater Domini: quæ solet vocari mater Iesu. Ista aũt fuit vxor Alphei, cuius filius fuit Iacob⁹ minor: qui dict⁹ est frater domini.

Matt.1. Psal.122.

Art. 4. Vtrum mater Dei virginitatem vouerit.

1 Concl. li.de sanc. virg.

Conueniens fuit, vt virginitas beatæ Virginis esset ex voto Deo consecrata. 1. Quia ex Aug. non dixisset angelo, quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, nisi prius se virginem voto vouisset. 2. Laudabilior est virginitas voto Deo dicata, vt alia perfectionis opera, ergo B. Virgo suam virginitatem Deo vouit: quia debuit inter alias pollere. 2a. Quoniam tempore legis oportebat generationi insistere, mater Dei, antequam desponsaretur, non absolute vouit virginitatem, sed in desiderio habuit. 3a Accepto sponso, simul cum eo virginitatis votum emisit, quare prius vouerat sub cõditione si Deo

Deut.7.

placeret: vbi autem hoc ei innotuit abso-lute vouit, antequam ab angelo annunti-aretur: Vnde patet ad primum. † 4a. Vt plenitudo gratiæ, quæ in Christo est per-fecte quodammodo inchoauit in matre, sic etiam obseruatio consiliorum, quæ perfecte in Christo cœpit. 5a. His qui ab-solute primum vouent damnabile est vel-le nubere secundum Paulum, non autem
1. Tim. 5. iis, qui primum sub conditione.

Quæstio 29. De matris Dei desponsa-tione.

Artic. 1. Vtrum Christus nasci debuerit de vir-gine desponsata.

1. Concl. Conueniens fuit Christum de despon-sata Virgine nasci. 1. Mat. 1. cum esset de-sponsata mater eius, &c. 2. Fuit conueni-ens propter Christum, primum, ne tan-quam illegitimus ab infidelibus abijcere-tur: deinde vt eius genus consueto modo per virum describeretur. rursus, vt à
Hieron. Ioseph nutriretur, & vt partus diabolo ce-laretur. Item fuit conueniens ex parte ma-tris; primum quia reddita est immunis à pœna adulteræ: deinde, liberata est ab in-famia: postremo vt ei ministerium exhi-
Ambro. beretur ab Iosepho. Amplius ex parte no-stra primum, quia testimonio Ioseph cō-probatum est Christum ex Virgine natū: deinde magis creduntur verba Virginis suam virginitatem asserentis: præterea, vt tolleretur excusatio virginibus, quæ ob suam incautelam non vitant infamiam: postremo per hoc significatur vniuersa ecclesia, quæ licet sit virgo; tamen despō-
Aug. sata est vni viro Christo. † 2a. Familiari instinctu Spiritus sancti B. Virgo despon-sari voluit, cōfidens diuino auxilio, quod nunquam ad carnalem copulam perue-
lib. 2 in Luc. niret. 3a. Maluit dominus, ait Ambro. ali-quos de suo ortu, quam de matris pudore dubitare. Miraculorum autē Dei, alia sunt occulta ad meritum fidei, alia manifesta ad fidei comprobationem 4a. Poterat di abolus ex se cognoscere an B. Virgo esset intacta, sed prohibebatur à Deo, ne modū diuini partus intelligeret: verum postea cognouit aliquo modo esse filium Dei, quia tempus erat vt Christus suam virtu tem ostenderet: Ideo dicitur fuisse despō-satam, vt celaretur diabolo. 6a. Iudicio adulterarum non solum nupta, sed etiam Deut. 22.
quæ nuptura erat condemnabatur; & sic In Mat. c. 1.
exponitur Hierony. quem aliqui interpre-tantur de lapidatione infamiæ.

Artic. 2. Vtrum inter Mariam & Ioseph fue-rit verum matrimonium.

Coniugium dicitur perfectum ex eo, 1. Concl.
quod attingit suam perfectionem, quæ vel est prima, quam præbet forma, vel se-cunda quæ cōsistit in operatione rei, qua attingitur finis: forma consistit in coniū-ctione animorum, per quam vnus coniu-gum indiuisibiliter alteri fidem seruare tenetur: finis vero est proles generanda & educanda. Ad primum peruenitur copu-la coniugali; ad alterum per opera viri, & vxoris, quibus se iuuant ad prolem nutri-endam. 2a. Si spectetur forma, inter bea-tam Virginem, & Ioseph fuit verum ma-trimonium: quia vterque vere cōsensit in copulam coniugalem, non autem expres-se in carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret. Vnde Angelus vocauit eam cō- Mat. 1.
iugem Ioseph: coniux autem dicitur ex lib. 1 de
dispensationis fide. Adde auctoritatem consen.
Aug. hoc docentis 3a. Quantum ad se Euan. c. 1.
cundam perfectionem, quæ est per actum matrimonij, si spectetur copula carnalis, lib. 2.
illud matrimonium non fuit cōsumma-tum. Ita Ambros. in Lucam. 4a. Habuit cap. 11.
hanc perfectionē quantum ad prolis edu cationem. Ita Aug lib. de nup † 5a. Vocat Hieron. Ioseph potius custodem, quā ma-ritum, quantum ad actum matrimonij cōsummati. 6a. Idē, vocat nuptias, nuptia lem concubitum. 7a Illud, & nollet eam Mat. 1.
traducere, non intelligitur, quod non ha-bitauerint simul, quia non fuisset consul-tum famæ Virginis, sed noluit traducere, id est eam in publicum diffamare. Vnde Angelus dixit, ne timeas accipere, id est, nuptias solenniter celebrare. Itaque erat iam desponsata, & pro veterum consue-tudine introducta in domum.

Quæstio 30. De Beatæ Mariæ Virginis annuntiatione.

Art. 1. Vtrum necessarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat gerendum.

1. Concl. Congruum fuit B. Virgini annuntiari, quod esset Christum conceptura. 1. Ex scriptura Luc. 1. Ecce concipies, &c. 2. Id fuit conueniens, in primis vt seruaretur ordo cōiunctionis filij Dei ad Virginem, vt eius mens prius de ipso instrueretur, quam carne eum cōciperet: deinde vt posset esse certior testis huius sacramenti, cū per hoc esset diutius instructa: item vt voluntaria sui obsequij munera Deo offerret: quod fecit, cum dixit, ecce ancilla: demum, vt ostenderetur esse quoddam spirituale matrimonium inter filium Dei & humanā naturā, & ita per annuntiationē expectabatur consensus. † 2a. Prophetia prædestinationis completur sine nostro arbitrio causante, nō tamen sine arbitrio consentiente. 3a. Habuit B. virgo expressam fidem incarnationis; sed cum esset humilis, non tam alta de se sapiebat, ideo instruenda fuit. 4a. Spiritualem conceptionem, quæ est per fidem, præcedit annunciatio, quæ est per fidei prædicationem: vnde hæc etiam conceptio annunciatur.

Aug. lib. de virg. c. 4.

Artic. 2. Vtrum annunciatio B. Virginis fieri debuerit per Angelum.

1. Concl. Conueniens fuit matri Dei annuntiari per Angelū diuinæ incarnationis mysterium: 1. Luc. 1. Missus est Angelus, &c. 2. Fuit autem conueniens primum, vt seruaretur diuina ordinatio secundum quā diuina ad homines perueniunt: deinde fuit conueniens reparationi humanæ futuræ per Christum; quia prima perditionis causa fuit cum serpens missus fuit à diabolo ad mulierem spiritu superbiæ capiendam: postremo conueniebat virginitati matris Dei; quia est semper angelis cognata virginitas. † 2a. Beata Virgo erat superior angelis, quātum ad dignitatem, ad quam eligebatur: sed inferior quātum [illegible] statum præsentis vitæ: quæ indigebat instrui, cum nondum Deum videret, vt Christus videbat. 3a. Non debuit beata virgo à viro de hoc mysterio instrui, quia non fuit sub viri potestate: vnde prius fuit instructa, quam Ioseph. 4a. Angeli norūt incarnationis mysterium: sed tamen ex Dionys. interrogabant perfectius scire cupientes à Christo huius mysterij rationes. 5a. Hic Angelus fuit summus in ordine Archangelorū, qui summa nuntiāt, nō autem de supremo ordine, & nomen officio congruit, quia Gabriel dicitur fortitudo Dei, quam Christus vincendo hostes demonstraturus erat.

Dion. c. 4. cel. hier.

Beda.

Aug.

Artic. 3. Vtrum Angelus annuntians debuerit B. Virgini visioni corporali apparere.

1. Concl. Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea visione, & hoc conueniens fuit. 1. Ex Aug. ser. 14. de natali domini, vbi hoc docet. 2. Fuit conueniens, in primis, quia nunciabat incarnationem inuisibilis Dei, ideo inuisibilis creatura sub visibili forma debuit apparere: deinde fuit congruum dignitati matris, quæ non solum mente, sed etiam vtero filium Dei erat receptura: vnde & mens, & oculi Angelica visione refouendi erant: postremo congruit certitudini eius quod nunciabatur: quia quæ sunt oculis subiecta certius apprehenduntur. † 2a. Licet visio corporalis non sit summum visionis genus, sed maior visio sit videre Angelum in essentia, visione intellectuali: tamen id non patitur status viatoris. 3a. Imaginatio est quidem altior potentia, quam sensus exterior, quia tamen est principium nostræ cognitionis, in eo consistit maxima certitudo. Ideo Ioseph cui Angelus in somnis apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, vt B. virgo 4a. Perturbatio B. virginis fuit conueniens verecundiæ virginali: nec obstat quod expauerit, cum debuisset potius de tali apparitione obstupescere: quia ne de apparitione dubitaret, ait ei Angelus, ne timeas. Alij dicunt fuisse assuetam apparitionibus, & ideo non timuisse, sed affectam fuisse admiratione, propter tam magnifica, quæ de se non sperabat. Vnde non in visione, sed in sermone dicitur turbata.

Chrys.

Art. 4. Vtrum annuntiatio conuenienti fuerit ordine perfecta.

1. Concl. Annuntiatio congruo ordine per Angelum est perfecta. 1. quæ à Deo sunt, ordinata sunt, vt ait Paul. at Angelus missus est à Deo, ergo 2. Tria intendebat Angelus circa virginem: primum, vt eam redderet attentam ad tanti mysterij considerationem, quod fecit salutando eam nona, &

Rom. 13. Luc. 1.

na,& insolita salutatione: deinde intendebat eam instruere de mysterio incarnationis;quod fecit prænunciando conceptum,& partũ,dicens,ecce concipies,&c. & ostendendo dignitatem prolis, dicens; hic erit magnus,&c &demonstrãdo modum conceptionis;dicens, Spiritus S. &c. Postremo intendebat inducere animum ad consensum, quod fecit afferendo exemplum Elisabeth. Itaque conuenienter facta fuit hæc annunciatio, cum omnia Angelus compleuerit,quæ intendebat.

† 2a. Animo humili nihil est admirabilius,quam auditus suæ excellentiæ: admiratio autem maximam attentionem facit,ideo Angelus eam prius laudat, quam ei prolis conceptum nuntiet. 3a. Dubitatio beatæ virginis non fuit incredulitatis, sed admirationis, & ideo angelus probationem inducit, ad remouendam ipsius admirationem. 4a. Exemplum Elisabeth sterilis,non adducitur quasi sufficiens argumentum, sed quasi quoddam figurale exemplum:quia maius est virginem parere,quam sterilem:vnde subditur argumẽtum efficax à potentia Dei sumptum.

Quæstio 31. De conceptione Saluatoris quoad materiam, de qua corpus eius conceptum est.

Artic. 1. Vtrum corpus Christi fuerit sumptum de Adam.

1.Concl. Conueniens fuit vt Christus carnem sumeret ex materia ab Adam deriuata. 1. Ad Hebr.2.sed semen Abrahæ apprehendit:hoc autem sumptum est ex Adam, ergo 2. Christus humanam naturam assumpsit, vt eam à corruptione purgaret: sed non eget purgatione nisi prout erat infecta per originem vitiatam; qua ex Adam descendebat, ergo debuit eam assumere, vt eam curaret.† 2a. Secundus homo dicitur esse de cælo, quantum ad virtutem formatiuam corporis eius;vel quantũ ad diuinitatem: a: secundum materiam corpus eius fuit terrenum.3a. Mysterium incarnationis fuit miraculosum, non sicut ordinatum ad confirmationem fidei, sed vt articulus fidei:ideo non est necesse, vt sit maius miraculum,sed quod sit diuinæ sapientiæ conueniens:vel dicas, non solũ attendi magnitudinem, ex materia conceptus,sed magis ex modo conceptionis, & partus.4a.Corpus Christi fuit in Adam secundum corpulentam materiam, non autem secundum seminales rationes,ideo non contraxit peccatum originale. (1.Cor.15.)

Art.2.Vtrum Caro Christi fuerit sumpta de Dauid.

Christus specialiter dicitur filius Abrahæ,&Dauid.1.Ex Paul.& ex Matt.1.Quoniam;in primis his duobus facta est spẽlis promissio de Christo,vt patet Gen.22. de Abraham, & de Dauide ps.132.& Mat.21. Deinde quia Christus futurus erat rex,propheta,& sacerdos, Abraham fuit sacerdos,& propheta: Dauid vere rex & propheta.Postremo in Abraham primum cępit circũcisio,& in Dauide maxime manifestata est Dei electio,iuxta illud,quęsiuit dominus sibi virum:ideo Christus vtriusque filius dicitur,vt ostendatur esse in salutem circumcisioni,& electioni gentiũ. (1. Concl. Rom.1. cap.1. Gen.15. 20. 1.Reg.13.)

† 2a. Et si Christus non sit natus ex Ioseph:tamen habuit ortum à Dauide,quia Maria fuit ex cognatione Dauid:ideo Ioseph cogebatur eam vt propinquã accipere,& cũ essent ex vna stirpe, vna in Bethleem censentur.3. Tribus sacerdotalis,& regia matrimonio iungebantur, q; Christus rex & Sacerdos futurus erat. Vnde B. virgo potuit esse cognata Elisabeth,quæ erat de tribu Leui,licet Dauid esset de tribu Iuda 4.De Iechonia scribitur,quod nemo de eius stirpe regnare deberet; & licet Christus,qui de eius semine natus est, regnauerit:tamen prophetia non mentitur, quia non regnauit seculari honore.

Art. 3. Vtrum conuenienter genealogia Christi ab Euangelistis texatur.

Conuenienti ordine genealogia Christi est ab Euangelistis scripta 1. ex auctoritate scripturæ. 2. scriptura est diuinitus inspirata,vt ait Paulus: sed, vt idem ait, quæ à Deo sunt,ordinata sunt, ergo, &c. (1a Co. 2.Tim.3. Rom.13.)

† 2a.Cum Isaias ait,generationem Christi esse inenarrabilem, intelligit de æterna filij generatione.3a. Ioseph dicitur filius Iacob,& Heli,qui sunt vnus, & idem, qui erat binominus:vel quia filius attribuebatur fratri demortuo. 4a.Quod vnus

Euangelista 42. generationes, alius 77. numeret: varie explicatur: de qua re lege Aug. li. 2. de cõs. Euãg. c. 4. sed inter alias rationes est hæc: quia Mat. regiã in Christo instituerat insinuare personam: Lucas vero sacerdotalem. Per vnam genealogiam peccatorum susceptionem, per aliam eorundem expiationem significatur. 5a. Mat. prætermisit tres in sua numeratione, quia isti immiscuerant se generi impijssimæ Iezabelis: quæ punita fuit vsque in tertiam generationem, quod si alij reges peccarunt, eorum iniquitas non fuit continua. 6a. Ponuntur in hac genealogia malæ fœminæ, & nulla sanctarum, vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens peccata deleret.

Art. 4 Vtrum decuerit Christum nasci de fœmina.

1. Concl. Licet filius Dei carnem humanam assumere potuerit de quacunque materia: tamen conuenientissimum fuit, vt de fœmina carnem acciperet. 1. Misit, ait Paulus Deus filium suum factum ex muliere. (Gal. 4.) 2. quoniam primum nobilitauit totã naturam humanam, & in vtroque sexu liberatio apparuit. Deinde, quia per hoc veritas incarnationis adstruitur, vt Ambros. (lib de incar. c. 6.) & Aug. epist. 3. ad Volus. docent. Postremo, quia hoc modo impletur omnis modus generationis: primus homo sine viro & fęmina factus est, cũ Deus creauit Adã: secundus, quo fit fęmina ex viro, cum facta est Eua: tertius, quo ex vtroque: quartus, quo vir ex sola fęmina, id est Christus ex Maria. † 2a. Quia masculinus sexus est nobilior, ideo hunc suscepit, & ne contemneret fęmininum, ex fęmina nasci voluit. (August. de Ag. c. 11.) 3a. Non quia filius Dei in vtero clauditur, cætera loca reliquit: cum Deus vbique sit totus, & nullo contineatur termino. 4a. In conceptione viri ex fęmina, nõ est aliquid immundũ prout est opus Dei: Est tamen aliqua immunditia ex peccato prouenientes, prout cum libidine quis concipitur. Et licet ibi esset aliqua immunditia Dei verbum non inquinaretur, sicuti radij solares non inquinantur sordibus, quas exsiccant.

Art 5 Vtrum corpus Christi de purissimis sanguinibus virginis formatum fuerit.

Corpus Christi fuit conceptum ex purissimo sanguine B. virginis ad ampliorẽ digestionem producto per virtutem eius generatiuam. (1 Concl.) 1. Damas. ait constituisse sibi carnem animatam ex purissimis sanguinibus, &c. (li. 3. c. 2.) 2. Cõceptio Christi fuit naturalis in hoc, quod natus est ex fæmina, supernaturalis, quod ex virgine: sed naturalis generatio habet, vt fæmina ministret materiam, & mas sit actiuum principiũ cum autem fæmina concipit ex mare, nõ est virgo, quare principium actiuum debuit esse supernaturale; materia vero debuit esse conformis materiæ, quam aliæ fæminæ subministrant, quæ, vt ait Arist. (lib. de gen. ani. cap. 18.) est sanguis productus ad quandam ampliorem digestionem per vim generatiuam matris, vt sit materia apta ad conceptum, & ex tali materia fuit corpus Christi, ergo. † 2a. Dicitur Christus sumpsisse carnem, quia sanguis in potentia est totum: non quod materia corporis eius fuerit actu caro. 3a. Quamuis prima mulier miraculose formata fuerit ex viro, in quo fuit aliquid non pertinens ad integritatem eius personalem: tamen Christus non debuit sic miraculose produci, quia in corpore virginis nihil tale erat, & ideo non debuit minui virginis corpus. 4a. Semen fæminæ non est aptum generationi, & ideo non est materia quæ necessario requiratur ad generationem, vt Arist. ait. Adde quod cum voluptate resoluitur, vnde non adfuit in conceptione Christi. Neq; est conceptus ex sanguine menstruo, quod est purgamentum puri sanguinis, qui digestione quadam præparatus, est materia conceptus; qui virtute Spiritus sancti adunatus, & formatus fuit in prolem.

Artic. 6. Vtrum corpus Christi in antiquis patribus fuerit secundum aliquid signatum.

Corpus Christi non fuit alio modo in patribus, quam corpus matris eius, quod non fuit in illis secundum aliquam materiam signatam. (1. Concl.) 1. ex Aug. qui ait fuisse in patribus, vt alij homines fuere: at isti non fuere secundum signatam materiam, ergo. 2. Quidquid fuit à B. Virgine acceptũ, fuit actu pars eius, ergo illud non fuit materia corporis Christi, quia materia cor- (lib 10 super Gen. ad lit. c. 19.)

poris

poris Christi non fuit caro, aut os, &c. sed sanguis: quare corpus Christi non fuit in Adam, vel alijs secundum aliquid signatum, quia eius corpus non habet relationem ad Adam & ad alios nisi mediante corpore matris. † 2a. Corpulentia Christi non fuit in Adam vt in principio materiali, sed vt in principio actiuo. 3a. Christus non fuit in Adam secundum materiam, vel seminalem rationem; sed solum mediante matre per motum originis. 4a. Christus habet affinitatem ad humanum genus secundum similitudinem speciei; & quia formatus est ex sanguine deriuato secundum originem ex Adam.

Artic. 7. Vtrum caro Christi in patribus fuerit peccato obnoxia.

1. Concl. Cum dicimus Christum secundum carnem eius fuisse in Adam, & in alijs patribus, comparamus ipsum, vel eius carnem ad illos 2a. Alia fuit conditio patrum, qui fuerunt subiecti peccato, & alia Christi, qui fuit omnino à peccato immunis. Vnde in hac comparatione dupliciter errari potest, vel attribuendo carni Christi, conditionem, quæ fuit in patribus; vt si dicas Christum in Adam peccasse: sed contra. Quia nõ ita fuit in Adam, vt eius peccatũ ad ipsum perueniret: quoniam non deriuatur ab eo secundum concupiscentiæ legem, siue secundum rationem seminalẽ: vel attribuendo conditionem Christi patribus, vel alicui parti ipsorum, quæ non fuerit subiecta peccato, ex qua Christus formatus fuerit: sed contra 1. Quia caro Christi, vt est dictum, non fuit in patribus secundum aliquid signatum, quasi purum ab impuro seiunctum. 2. Caro humana ex eo inficitur, quod per concupiscentiam concipitur, ergo vt tota per concupiscentiam concipitur, ita tota peccato inquinatur. 3a. Tota antiquorum caro fuit peccato obnoxia, nec fuit in eis aliquid à peccato immune, vnde Christi corpus formaretur. Nam corpus Christi non defertur ad Adam & alios patres nisi mediante corpore beatæ Virginis: sed corpus beatæ Virginis totum fuit in originali peccato conceptum, ergo. † 4a. Christus non af- q. 7.

sumpsit carnem humani generis subiectã peccato, & ideo in Dei sapientiã nihil inquinatum incurrit. 5a. Christus dicitur primitiæ nostræ carnis, quia assumpsit carnem puram, vt fuit in primo homine. Dam. lib. 3. ca. 6. 6a. In natura humana ante Christum erat vulnus. i. infectio originalis peccati in actu: medicina autem vulneris non erat ibi actu: sed solum secundum virtutem originis, prout ab illis patribus propaganda erat Christi caro.

Art. 8. Vtrum Christus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

Christus non fuit in lumbis Abrahæ decimatus. 3. Ex Aug. qui hoc affirmat: Adde auctoritatem Apostoli, Heb. 7. cap. 2. Si Christus decimatus fuisset in lumbis Abrahæ, eius sacerdotium non esset secũdũ ordinẽ Melchisedech, sed minus ipso, sicut sacerdotiũ Leuiticũ, quod ostẽdit se imperfectum dãdo decimas; quia qui dat decimas, quæ sunt signum perfectionis propter numerum perfectum, significat se imperfectum, cum retineat nouem. Imperfectio autem conuenit homini ob peccatum, quod indiget perfectione eius, qui à peccatis curat. Curare autem est solius Christi, cuius figuram gerebat Melchisedech. Per hoc ergo quod Abraham decimas dedit, præfigurauit se & omnes qui ab eo per rationem seminalem descenderent esse in peccato, & curatione egere, vnde omnes sunt in Adam decimati. i. præfigurati. Ergo cum Christus non fuerit in Abraham, nisi secundum corpulentam substantiam, non fuit in eo decimatus. Vnde patet ad primum. † 2a. Beata virgo fuit decimata in Abraham, quia fuit in eo secundum seminales rationes. 3a. Christi caro fuit obnoxia peccato in parentibus, secundum qualitatem quam habuit in ipsis; & hoc modo fuit decimatus, non [illegible] secundum qualitatem, quam habuit actu. 4a. Sacerdotium Melchisedech secundum carnis originem non fuit maius, sed vt gerebat figuram Christi, cuius sacerdotium non carnis originem, sed gratiam spiritualem sequitur.

1. Concl. lib. 10. sup. Gen. ad lit. c. 20.

Quæstio

Quæstio 32. De conceptione Christi quoad principium actiuum.

Art. 1. Vtrum Spirit. Sanct. fuerit principium actiuum conceptionis Christi.

1. Concl. Quamuis conceptio corporis Christi sit effectiue à tota Trinitate: tamen attribuitur Spiritui S. 1. Luc. 1. Spiritus S. superueniet in te. 2a. In primis, hoc congruit causæ incarnationis, ex parte Dei, quia Spiritus S. est amor patris & filij: quod aût filius Dei carnem assumere voluerit, ex maximo amore Dei prouenit: sic Deus dilexit mundum, &c. Deinde congruit causæ incarnationis ex parte naturæ assumptæ, quia per hoc indicatur non fuisse assumptam ex meritis, sed ex sola gratia, quæ Spiritui S. tribuitur. Præterea hoc cõuenit termino incarnationis, quæ ad hoc terminata est, vt homo ille, qui concipiebatur, esset sanctus, & filius Dei, & vtrunque tribuitur Spiritui S. vt patet ex Paulo. Et Angelus qui annunciauit, Spiritus sanctus superueniet, &c. † 2a. Secundum aliquem modum hoc mysterium tribuitur singulis personis: Patri tribuitur auctoritas respectu filij: Filio carnis assumptio: Spiritui sancto formatio. Spiritus igitur superuenit: virtus. i. filius: altissimi. i. patris, cuius virtus est filius, obũbrauit, &c. 3a. Et si missio & conceptio idem sint, sub iecto: tamen missio, tribuitur patri mittẽti, conceptio Spiritui sancto, & carnis assumptio, filio. 4a. Domus ædificata à sapiẽtia, vel est Ecclesia, quam Christus suo sanguine ædificauit: vel est corpus Christi, quod dicitur factum à filio, quia eadẽ est vtriusque personæ natura & voluntas.

(Margin: Ioan. 3. — Aug. in Ench. c. 40. — Gal. 4. — Rom. 1. — Luc. — Prou. 9.)

Artic. 2. Vtrum Christus debeat dici conceptus de Spiritu sancto.

1. Conuenienter dicere possumus non solum Christi corpus conceptum esse de Spiritu sancto, sed etiam ipsum Christum. 1. Matth. 1. Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto 2. Spiritus sanctus ad filium Dei, qui dicitur conceptus, habet habitudinem consubstantialitatis, & ad corpus habitudinem causæ efficientis, quia conceptio non solum corpori, sed etiam Christo tribuitur, ergo conuenienter potest dici conceptus de Spiritu sancto, quia propositio, de, vtranque denotat habitudinem, vt cum dicimus, hominem esse de suo patre. Efficientia ergo Spirit. sanct. refertur ad corpus assumptum: consubstantialitas ad personam assumentem. † 2a. Quia corpus Christi non est consubstantiale Spiritui sancto, magis dicitur, ex Spir. sanc. quam de: vt ly, ex, dicat potestatem. 3a. Quidam patres dicunt Spiritũ sanctum fuisse pro semine. i. loco virtutis actiuæ, vt Chryso. Damasc. at. Hierony. negat fuisse pro semine. i pro substantia corporali; Hæc enim duo in semine continẽtur virtus, & substantia illa. 4a. Christus dicitur natus de Maria corporaliter, & de Spiritu sancto effectiue.

Artic. 3 Vtrum Spir sanct. dici debeat pater Christi secundum carnem.

Nomina paternitatis & filiationis generationem propriam consequuntur, cuiusmodi est generatio viuentium, & maxime animalium: Vnde ignis genitus, nõ dicitur filius ignis. 2a. Neque omne quod generatur ex animali, vocatur filius, sed solum quod generatur in similitudinem generantis: quæ si sit perfecta, erit perfecta filiatio. Vnde homo & secundum creationem, & secundum gratiam est filius Dei, sed imperfecte. 3a. Cum aliquid dicitur de aliquo secundum perfectam rationem, non debet dici de eo secundum imperfectam. Vnde Sortes cui conuenit perfecte ratio hominis, non diceretur homo, eo modo, quo pictura hominis dicitur homo. 4a. Nullo modo Christus debet dici filius Spiritus sancti, vel totius Trinitatis 1. Natus, ait Aug. de Spirit. sanc. non sicut filius, &c. 2. Christus est filius Dei secundum perfectam rationem filiationis, ergo neque ratione creationis, neque ratione iustificationis, sed solum ratione generationis æternæ debet dici filius Dei. † 5a. Dicitur filius Virginis, quia virgo ministrauit materiam secundum similitudinem speciei. 6a. Homines dicuntur filij Dei, formati à Spir. sanc. sed secundum filiationem imperfectam. Vnde patet ad 3. Quoniam Deus dicitur pater noster, quia nos fecit, sed secundum perfectã rationem.

(Margin: 1 Concl. — In Ench. c. 38.)

Art.

Art. 4. Vtrum B. virgo aliquid actiue egerit in conceptione corporis Christi.

1. Concl. Falsum est, quod quidā dicunt, beatam Virginem operatam fuisse in conceptione naturali virtute, rōne materiæ, quā dicunt concurrere actiue, quia alias transmutatio non esset naturalis. 1. Quia ex philosopho dicitur aliquid naturale, non solum ob principium actiuum, sed etiam passiuum 2. Non est possibile materiam agere ad sui formationem, cum non sit actu. 3. Nec est possibile aliquid mouere seipsum, nisi diuidatur in partes, quod conuenit solis animatis. 2a. Falsum etiam est, operatam fuisse virtute supernaturali, q̄ Spiritus sanctus tribuerit ei virtutem actiuam, quam habent matres per semen resolutum, cuius resolutio non est facta in beata Virgine. Nam cū quæuis res sit propter suam operationem, ex Arist. natura non distingueret ad opus generationis sexum, nisi esset distincta operatio maris & fœminæ. Vnde tota virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Ideo in plantis vbi vtraque virtus commiscetur, non est sexus distinctio 3a. B. Virgo in ipsa cōceptione Christi nihil actiue operata est, sed solam materiam ministrauit. 1. Principium actiuum ex Aug. dicitur ratio seminalis, sed corpus Christi, non fuit formatum secundum aliquam rationem seminalem, ergo. 2. Beata Virgo non hoc accepit, vt esset pater Christi, sed mater, ergo nō habuit potentiā actiuā in hac cōceptione. 4a. Ante cōceptionē operata est aliq̄d actiue p̄parādo materiā aptā cōceptui. † 5a Hæc conceptio tria habuit priuilegia s. vt esset sine peccato, vt esset Dei hominis, & vt esset conceptio virginis. 6a. Vis generatiua in fœmina, respectū maris, est imperfecta: vnde illa præparat materiam, & mas formam inducit. 7a. Ad transmutationem naturalem sat est passiuum principium.

8. Phys. tex. 29.

2. de cal. tex. 27.

lib. 10 super Gen. ad lit. cap. 20.

Quæstio 33. De modo & ordine conceptionis Christi.

Artic. 1. Vtrum corpus Christi fuerit formatum in primo instanti conceptionis.

1. Concl. In conceptione corporis Christi considerantur tria. s. motus localis sanguinis ad locum generationis, formatio corporis ex tali materia, & augumentum, quo perducitur ad quantitatem perfectam: primum est præambulum ad conceptionem: tertium eam sequitur, vnde ipsa consistit in secundo. 2a. Primum & tertium rō possunt esse in instāti. Quia includunt rationem motus successiui, cui repugnat esse in instanti. 3a. Formatio corporis Christi, in qua principaliter consistit ratio conceptionis fuit in instanti. 1. Ex Greg. spiritu S. adueniente, mox Verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro. 2. Ex virtute infinita agentis, quia quo maior est eius virtus, eo citius materia disponitur: at virtus Spir. sancti, qui fuit agens, est infinita, ergo 3. Ex parte filij cuius corpus formabatur, quia non erat conueniens, vt assumeret corpus, nisi formatum: nam si ante formationem perfectam præcessisset tempus conceptionis non attribueretur filio tota conceptio, cum ei non attribuatur nisi ratione assumptionis: quare eodem instanti corpus fuit cōceptum & assumptū, propter quod filius Dei dicitur cōceptus. † 4a. Cum Aug. ait formatum fuisse cum tempore, intelligitur de formatione cum determinato augmento vsque ad tempus partus. 5a. Motus localis seminis, non continetur in conceptione, sed eam præcedit. 6a. Nō assignatur instans in quo materia illa fuit sanguis & caro, sed assignatur vltimum tempus continuatum, in quo caro illa fuit formata, & hoc fuit terminus motus localis sanguinis ad locū generationis. 7a. Augmentum corporis Christi factum fuit ab anima Christi, eo modo quo fit in nobis: at formatio fit potentia generantis.

li. 18. mo. cap. 5.

lib. de tri. c. 35.

Art. 2. Vtrum corpus Christi fuerit animatum in primo instanti suæ conceptionis.

1. Concl. Corpus Christi in primo instanti conceptionis fuit animatum anima rationali. 1. Ita docet Damas. lib. 3. c. 2. secundo. 2. filius Dei conceptus fuit ex Spir. sancto, vt patet ex symbolo: ergo dum conciperetur assumpsit corpus, quia alias non diceretur conceptus, vt demonstratum est, ergo assumpsit corpus animatum: quia

illud assumpsit mediante anima, & animā mediāte spiritu, i. intellectu, ergo. † 2a. Principium inspirationis animæ attenditur vel secundum dispositionem corporis, & sic formato corpore infunditur anima, vt fit in nobis: vel secundum tempus: & quia prius tempore formatum fuit perfecte Christi corpus, prius etiam tempore fuit animatum. 3a. Anima requirit debitam quantitatem in materia cui infunditur, quæ in maiori, & minori latitudine [illegible]. Quantitas vero in prima formatione proportionatur quantitati perfectæ, ad quam per augmentum peruenit, & illa autem parua quantitas in qua Christus fuit conceptus, tanta fuit; vt in ea ratio animati corporis potuerit seruari 4a. In generatione hominum est prius & posterius, vt esse viuum, & esse animal: at corpus Christi simul perfecte fuit dispositum, & perfectam recepit formam.

Art. 3. Vtrum corpus Christi in primo instanti suæ conceptionis fuerit a Verbo assumptum.

1. Concl. Contra fidem est dicere, quod caro Christi prius fuerit concepta, & postea assumpta à Verbo Dei. 1. Ex Aug. qui ait hoc esse firmissime tenendum. 2. quia proprie dicimus Deum factum esse hominem, non autem hominem factum esse Deum: qua locutione significatur hominem nō præextitisse assumptioni. 3. si prius fuisset caro Christi concepta, quam assumpta, aliquando habuisset propriā hypostasim, quod est contra rationem incarnationis: quia vel vnio non fuisset facta secundum hypostasim, vel hypostasis carnis fuisset destructa, quod est inconueniens. † 2a. Quia ponimus conceptionem in instanti fuisse perfectam, sequitur in illa carne, simul fuisse concipi, & esse conceptum, & ita assumptum fuit, quod erat. Vnde patet ad 2. quia simul dum illa caro concipitur concepta est, & animatur 3a. In hoc mysterio non consideratur aliquis ascensus alicuius præexistentis secundum perfectionem ad vnionis dignitatem, vt voluit Photinus; sed potius consideratur descensus prout perfectum Dei verbum imperfectionem naturæ assumpsit.

Lib. de fide ad Petrum, c. 18.

Ioan. 6.

Art. 4. Vtrum conceptio Christi fuerit naturalis, vel miraculosa.

Conceptio Christi simpliciter fuit miraculosa. 1. Ex Dion qui ait Virginem supernaturaliter concepisse. 2. Vnumquodque magis consideratur secundum formam, quam secundùm materiam, & similiter secundùm agens, quam secundùm patiens: sed secundùm causam agentem est tota miraculosa, ergo. 2a. Secundum quid, ratione materiæ conceptus, quam mater ministrauit, fuit naturalis. Vtraque conclusio patet ex Ambr. qui ait reperiri aliquid secundùm naturam, & aliquid vltra naturam. † 3a. Christus dicitur naturalis filius Hominis, quatenus habet veram naturam humanam, licet miraculose habuerit: vt cæcus illuminatus, & cæt. 4a. Conceptio attribuitur Virgini, vt principio passiuo, & prout in eius vtero est celebrata. 5a. Principium passiuum sufficit ad transmutationem naturalē, quando mouetur naturaliter à principio actiuo proprio, quod in hoc proposito nō habet locū.

1. Concl. Epist. ad Caium.

lib. de Incarn. c. 6.

Quæstio 34. De perfectione prolis conceptæ.

Artic. 1. Vtrum Christus in primo instanti suæ conceptionis fuerit sanctificatus per gratiam.

1. Concl. In primo instanti conceptionis Christus habuit plenitudinem gratiæ sanctificantis animam, & corpus eius. 1. Luc. 1. Quod nascetur ex te sanctum, &c. Ioan. 10. Quem pater sanctificauit, &c. 2. Abundantia gratiæ sanctificantis animā Christi deriuatur ex Verbi vnione, Ioan. 1. Vidimus eum, &c. ergo in primo instanti conceptionis habuit, & cæt. quia corpus Christi animatum, fuit assumptum in primo suæ conceptionis instanti. † 2a. Cum Apostolus ait, non prius spirituale, quam animale, intelligitur de his, qui per profectum ad spiritualem statū perueniunt: at in hoc mysterio magis consideratur descensus diuinæ plenitudinis in naturam humanam. 3a. Fit aliquid sanctum, non solum ex contrario, sed etiam ex negatiue & priuatiue opposito, & hoc modo Christus factus est sanctus: nos vero, pri-

1. Cor. 15.

1. Cor. 6.

mo modo 4a. Pater in incarnatione non operatur per filium vt per instrumentum; at per humanitatem maxime, quæ est sanctificans, & sanctificata.

Artic. 2. Vtrum Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij.

1. Concl. Christus in primo instanti suæ conceptionis habuit vsum liberi arbitrij 1. ex Aug. qui ait factum fuisse perfectum hominem: at homo perfectus habet arbitrij vsum, ergo. 2. Humanæ naturæ assumptæ à Christo conuenit spiritualis perfectio à principio, quia non profecit in perfectione spirituali, ergo habuit à principio illam operationem, quæ potest in instanti haberi, quia vltima perfectio non in potentia, vel habitu, sed in operatione consistit, vt Arist. ait, ergo habuit vsum liberi arbitrij, quia operatio intellectus & voluntatis in quibus consistit liberum arb. in instanti possunt haberi, vt patet de visu. † 2a. Esse est prius natura, quam agere, sed sunt simul tempore, nisi sit impediens: vt patet in illuminatione. 3a Deliberatio consilij non requiritur nisi propter inquisitionem incerti: at Christus statim omnia nouit, ideo non indigebat cõsilio. 4a. Christus per scientiam infusam poterat intelligere absque phantasmate: potuit etiam in primo instanti exercere operationem secundum sensus tactus, quia habuit animam rationalem in corpore organizato.

13. de tr. c. 9. & 10.

2. de an. tex. 5.

Artic. 3 Vtrum Christus in primo instanti suæ conceptionis mereri potuerit.

1. Concl. Christus in primo instanti suæ conceptionis meruit, 1. ex Aug. qui ait omnino non habuisse vnde potuisset proficere: at potuisset, si in primo instanti non meruisset, ergo 2 Christus in primo instanti suæ conceptionis fuit sanctificatus sanctificatione perfectissima, cuiusmodi nõ est illa, quæ non fit per proprium actum, vt est sanctificatio puerorum, sed quæ fit per proprium actum, cum actus sit hab tu perfectior; debuit enim sic sanctificari, quia futurus erat aliorum sanctificator, ergo secundum actum proprij arbitrij sanctificatus est: at iste actus est meritorius, ergo. † 2a. Liberum arbitrium ad bonum se habet per se naturaliter, ad malum vero præter naturam, & hoc est posterius, vnde in primo motu natura integra potest moueri ad bonum, merendo, non ad malum peccando. 3a. Non repugnat, quod Deus in creatione possit tribuere alicui creaturæ aliquod beneficium gratis, & hoc modo anima Christi consecuta est gratiam, quam potuisset mereri: & sic quadam ratione illi homini gratia dicitur naturalis. 4a. Idem potest esse alicuius ex diuersis causis; & sic gloria immortalitatis in Christo, quam meruit in primo instanti, & alijs actibus quibus nõ est facta magis debita, sed vt pluribus causis sibi deberetur.

de cæl. tex. 18.

Artic. 4 Vtrum Christus fuerit perfectus comprehensor in primo instanti suæ conceptionis.

1. Concl. Christus in primo instanti suæ conceptionis fuit actu comprehensor videndo Deum per essentiam clarius cæteris creaturis. 1. Psal. 64 Beatus quem elegisti & assumpsisti: & glos. Aug. ibi. 2. Non fuit conueniens Christum in sua conceptione accipere gratiam habitualem sine actu, quia non accepit eam secundum mensuram: gratia autem viatoris quæ est ad mensuram, est minor gratia comprehensoris, ergo Christus non solum accepit tantam gratiam, quantam comprehensores habent, sed maiorem omnibus comprehensoribus. & quia non fuit sine actu, ergo fuit actu comprehensor, &c. † 2a. Christus non meruit gloriam animæ, secundum quam dicitur comprehensor, sed gloriam corporis, ad quam per passionem peruenit. Vnde patet ad secundam, 2am dicitur oportuit Christum pati, &c. 3a. Luc. vlt.

Christus ex eo, quod erat Deus & homo, habuit aliquid præ cæteris creaturis, nimirum vt statim esset beatus.

Quæstio 35. De natiuitate Christi.

Artic. 1. Vtrum natiuitas sit naturæ, vel personæ.

1. Concl. Natiuitas potest alicui attribui, vel sicuti subiecto, vel sicuti termino. 2a. Natiuitas, vt subiecto, attribuitur ei, quod nascitur, scilicet hypostasi, vel personæ, non naturæ. 1. Natiuitas, ait Damas. hypostasis est, non naturæ. (lib. 3 c. 6.) 2. Et proprie conuenit nasci tanquam subiecto, cui proprie conuenit esse per natiuitatem, quia nasci est quoddam generari, generatur autem aliquid ad hoc, vt sit: sed hypostasis, vel persona est huiusmodi; quia esse proprie est rei subsistentis, quod significatur persona, ergo. 3a. Natiuitas attribuitur naturæ, vt termino. Nam terminus cuiuslibet generationis, & natiuitatis est forma; natura autem per motum formæ significatur; & ideo natiuitas dicitur via ad naturã † 4a. (Arist. 2. Phys. te. 14.) Propter identitatem naturæ, & hypostasis, quandoque natura ponitur pro persona, & ideo Aug. dixit, naturam diuinam conceptam, & natam. 5a. Nullus motus denominatur à subiecto, sed a termino; ideo natiuitas non à persona, sed à natura nominatur. 6a. Natura proprie non incipit esse, sed persona in aliqua natura, quæ significatur, vt quo aliquid est, persona vt quæ habet esse subsistens. (lib. de fide ad Pe. c. 40.)

Artic. 2. Vtrum attribuenda sit Christo aliqua natiuitas temporalis.

1 Concl. Necesse est attribuere Christo duas natiuitates; vna quæ æternaliter natus est à Patre, aliam qua temporaliter à matre. 1. Confitemur, ait Damas. duas Christi natiuitates & cæt. (lib. 3. c. 7.) 2. In Christo sunt duæ naturæ, quarum vnã ab æterno habet à patre, alteram temporaliter à matre, ergo ei attribuendæ sunt duæ natiuitates; cum natura se habeat ad natiuitatem, vt terminus ad motum, qui diuersificatur à termino, ex Aristo. cum ergo in Christo sint duæ naturæ erunt etiam duæ natiuitates. (4. Phys. tex. 41.) † 2a. Licet Christus ab æterno fuerit: tamen potuit nasci temporaliter secundum quod homo; eo modo quo animus dicitur nasci cum corpore, non quod vtriusque vna sit substantia; sed quia ex vtrisq; vna fit persona lege. Augu. lib. contra Felicianum. 3a. Filius Dei non indiguit natiuitate propter se, sed propter nos. (cap. 12.) Lege Cyril. epist. ad Nestor. in Conc. Chalcedon. 4a. Natiuitas est personæ vt subiecti, naturæ vt termini: vni autem subiecto possunt inesse plures transmutationes, quæ tamen secundum terminos variari debent: æterna vero natiuitas non est mutatio, licet per modum mutationis significetur. 5a. Christus potest dici bis natus secundum duas natiuitates: sicuti aliquis dicitur bis currere, si currat duobus temporibus.

Arti. 3. Vtrum secundum temporalem Christi natiuitatem beata virgo possit dici mater eius.

1. Conc. Beata virgo vere est mater Christi. 1. Mat. 1. vocatur mater Iesu. 2. Corpus Christi est de Virgine matre sumptum, & ex purissimis sanguinibus eius formatum, ergo B. virgo est vere mater Christi, nec enim aliud requiritur ad rationem matris, vt patet ex dictis, ergo. † 2a. Maternitas, & filiatio non inueniuntur in quacunq; generatione, sed in sola generatione viuentium, quæ proprie natiuitas dicitur; vnde lignum non est mater lecti, licet solum concurrat passiue. 3a. Quamuis Christus miraculose natus sit ex Spiritu S. naturaliter: tamen ex parte matris 4a. Resolutio seminis non requiritur necessario ad conceptum; & ideo nec ad hoc, vt aliqua sit mater.

Artic. 4. Vtrum beata Virgo debeat dici mater Dei.

1. Concl. Beata virgo vere dicitur mater Dei. Ex eo enim aliqua mulier dicitur mater, quia concepit & genuit: at B. virgo concepit & genuit Deum, igitur: minor patet, quia nomen significans aliquam naturam in concreto, potest supponere pro qualibet hypostasi illius naturæ; & quoniam vnio incarnationis facta est in hypostasi habente vtramque naturam, ideo attributa vtriusque naturæ illi hypostasi attribui potuit: & quia concipi, & nasci personæ attribuuntur secundum eam naturam, quæ concipitur, & nascitur; sequitur quod cũ natura humana ab instanti conceptionis

fuerit

fuerit assumpta à persona diuina, vere Deus dicetur conceptus & natus de virgine. 2a. Hæreticum est, negare beatam Virginem esse matrem Dei. Quia id negari posset, vel dicendo humanitatem illam prius fuisse conceptam, quam assumptam, vt Photinus, vel quod non fuerit assumpta à persona diuina, vt Nestorius, ergo, & † 3a. In scriptura reperitur Christum esse Deum, & Beatam Virginem esse eius matrē: vnde sequitur esse matrem Dei. 4a. Beata Virgo dicitur mater Dei, non quod sit mater diuinitatis, sed quia personæ habētis diuinitatem & humanitatem, est mater secundū humanitatem. 5a. Nomen, Deus, hic supponit pro persona filij: & ita non est mater aliarum personarum.

Art. 5. Vtrum in Christo sint duæ filiationes.

1. Concl. Quidam considerantes causam filiationis, quæ est natiuitas, duas in Christo ponunt filiationes, vt duas natiuitates. 2a. Alij attendentes subiectum .i. personam, vnam tantum ponunt, quia persona est vna: &, vt ait Damas. quæ sunt personæ non multiplicantur: at filiatio pertinet ad personam, ergo 3a. Vnitas relationis non attenditur secundum terminos, sed secundum causam, vel subiectum, quia si attenderetur secundum terminos, quilibet homo haberet duas filiationes, alteram ad patrem, alteram ad matrem, sed quia vna est causa, vna est relatio. Idem dicas de magistro habente plures discipulos. 4a. Si causæ sint specie differentes, relationes specie differunt: vnde plures relationes possunt eidem inesse. Vt si quis esset magister, aliquorum in logica, & aliquorum in grammatica, ob diuersas doctrinas. 5a. Cū quis habet plures relationes ad diuersos ob diuersas causas eiusdem speciei, vt patet in patre habente plures filios, impossibile est, quod sint plures relationes specie. v.g. plures paternitates in vno patre: quia plures formæ specie non possunt esse in eodem subiecto. secus autem si quis esset pater generatione, & adoptione. 6a. Si spectemus natiuitates, duæ sunt in Christo filiationes, altera æterna, altera temporalis: quia natiuitates non sunt vnius speciei. 6a. Si spectetur subiectum filiationis, quod non est natura, vel pars naturæ, sed persona, in Christo non est nisi vna filiatio, quę est æterna: siquidem in eo non est nisi persona æterna. 8a. Filiatio qua Christus refertur ad matrem, non est relatio realis, sed rationis: quoniam relatio, quæ aduenit Deo ex tempore, non ponit in Deo aliquid secundum rem. Quare in Christo non est realiter, nisi filiatio æterna. 9a. Filius dicitur relatiue ad matrem relatione, quæ cointelligitur reali relationi maternitatis ad Christum: sicut Deus dicitur Dominus relatione, quæ cointelligitur relationi, qua creatura subijcitur Deo. Dicitur tamen realiter filius ex reali relatione maternitatis ad ipsum. † 10a. Natiuitas temporalis in Christo, causaret realem filiationem temporalem, si ibi esset subiectum capax istius filiationis: sed quia suppositum est æternum, & natura humana non potest esse subiectum filiationis, quia non generatur, ideo, &c. 11a. Filiatio æterna non pendet à matre, cui filiationi cointelligitur respectus temporalis depēdens à matre, secundum quem Christus dicitur filius. 12a. Ex parte vnius extremi in relatiuis potest esse vna relatio, vt in filio respectu patris, & matris; quæ tamē est duplex secundum rationem; ex parte vero parentum duæ, alia paternitatis, alia maternitatis, quæ specie differunt, cū sint duo principia diuersæ rationis: quod si essent plura principia vnius rationis, vna esset relatio, vt cum plures trahunt nauim. Ita in Christo est vna relatio realis ad patrem, altera rationis, & temporalis ad matrem.

Art. 6. Vtrum Christus fuerit natus sine dolore matris.

Christus natus est sine dolore matris. 1a. Conc.
1. Ita Aug. ser. 14. de natiu. 2. Egressus est ex clauso vtero matris, ergo nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit, ergo sine vllo dolore; quia dolor patientis causatur ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. 2a. In illo partu fuit maxima iucunditas. 1. Quia homo Deus natus est in mūdo. 2. Ex Isa. c. 35. Germinās germinabit, &c. † 3a. Dolor partus consequitur in Cap. 4.

muliere commixtionem virilem; ex Aug. ser. de assump. quæ non fuit in B. Virgine. 4a. Christus passus est, vt nostros dolores tolleret: dolor autem parientis non, pertinebat ad Christum, ideo non oportuit vt mater pareret cum dolore. 5a. Liber de ortu saluatoris est apocryphus, & ita non est credendum adfuisse obstetrices, cum Luc. 2. nihil de hac re dicatur. Idem Hier. contra Heluidium.

Artic. 7. Vtrum Christus debuerit in Bethleem nasci.

1. Concl. Christus in Bethleem nasci voluit. 1. Mich. 5. Et tu Bethleem, &c. 2. quoniam factus est ex semine Dauid, Rom. 1. cui facta fuerat specialis promissio; & ideo Beth-

2. Reg. 32. leem in qua natus est Dauid nasci voluit, vt promissio impleta ostenderetur. Rursus Bethleem interpretatur, domus panis: at Christus est panis, qui de cælo descendit, igitur, &c. † 2a. Dauid natus est in Bethleem, sed eligitur rex in Ierusalem, vbi Christus pati voluit. Natus est ergo in ciuitate ignobili, & mortuus in nobili. 3a. Christus voluit florere secundũ virtuosã conuersationem, nõ secundum carnis originẽ, ideo Nazaret quod flos interpretatur, educari, & in Bethleem nasci in di-

In Conci. 8 phes. in quodam serm. uersorio voluit, vt mansiones nobis pararet. 4a. Si Romæ natus fuisset, mutatio mundi Romanorũ potẽtiæ fuisset attributa: si ex Imperatore, vtilitas potestati adscriberetur. Vt ergo cognosceretur diuinitatẽm mundũ trãsformasse, matrem & patrẽ elegit pauperẽ. Et in signũ perfectæ victoriæ, caput mũdi, voluit esse caput Ecclesiæ, vt inde fides propagaretur. Isa. 26.

Artic. 8. Vtrum Christus fuerit tempore congruo natus.

1. Concl. Conuenientissimo tempore Christus natus est. 1. Gala. 4. cum venit plenitudo temporis misit Deus, &c. 2. Alij homines nascuntur subiecti necessitati temporis, Christus autem tanquã dominus & conditor temporũ elegit sibi tẽpus sicuti matrẽ, & locũ in quo nasceretur, ergo cõue-

Rom. 13. nienti tempore natus est; quia quæ à Deo sunt ordinata sunt. † 2a. Natus est Christus vt nos liberaret à seruitute; ideo nasci voluit cũ mũdus describebatur & tempore pacis, quia est pax nostra; & cũ vnus dominabatur, quia venerat ad liberãdũ oẽs.

Chrys. 3a. Natus est, cum in Iudæa regnabat rex alienigena, vt adimpleretur prophetia Gen. penult. Nõ auferetur, &c. & vt desperatã infirmitatem curaret. 4a. Natus est cũ lux diei incipit apparere, vt ostẽderet homines debere crescere in lucem; & quia venit ad illuminandum: & tempore hyemis, vt ex tunc inciperet pro nobis pati.

Quæstio 36. De manifestatione Christi nati.

Artic. 1. Vtrum natiuitas Christi debuerit omnibus esse manifesta.

Natiuitas Christi non debuit omnibus esse cõmuniter manifesta. 1. Isa. 45. Vere tu Deus abscõditus; & c. 53. Quasi abscõditus, &c. 2. Quoniã fuisset impedita humana redẽptio; quia si dominũ gloriæ cognouissent, nunquã crucifixissent; rursus diminutũ fuisset meritũ fidei, per quã venerat homines iustificare; fides. n. est argumentũ nõ apparentiũ: Itẽ venisset in dubium veritas humanitatis ipsius, si omnia mirabiliter fecisset, vt ait Aug. † 2a Illud, Deus manifeste veniet, intelligitur de aduentu ad iudicandũ 3a. De gratia Saluatoris homines erudiẽdi erãt, nõ à principio natiuitatis, sed post passionẽ. 4a. Ad iudicandũ auctoritas iudicis debet esse nota: ideo secundus aduentus erit notus: primus vero fuit ad salutem, quæ est per fidem. 1. Conc. 1. Cor. 2. Rom. 3. Ad volu. epi. 3. Psal. 49. Mat. 24.

Art. 2. Vtrum natiuitas Christi debuerit aliquibus manifestari.

1. Concl. Natiuitas Christi debuit quibusdã manifestari, per quos ad alios perueniret. 1. Quia si omnibus fuisset occulta, nemini fuisset proficua, & ita frustra natus fuisset. 2. Ad ordinẽ diuinæ sapientiæ pertinet, vt Dei dona & secreta sapientiæ, veniãt immediate ad quosdam, & per illos ad alios, vt patet de mysterio resurrectionis, Act. 10. ergo in hoc ẽt mysterio id debuit seruari; quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt. † 2a. Eadem rõne tolleretur incarnationis vtilitas si vel omnibus, vel nulli manifestata fuisset. 3a. B. Virgo, & Ioseph prius instruendi erant, ob reuerentiam exhibẽdã proli: quorũ tamen testimoniũ fuisset suspectũ, ideo debuit nuntiari alijs. 4a. Turbatio facta in natiuitate, conuenit natiuitati

stultati Christi, quia manifestatur cælestis Christi dignitas: significatur iudiciaria potestas Christi venturi: & deiectio regni diaboli: Iudæi turbati sunt, quia impij non gaudent de aduentu iusti. Quod pueri fuerint occisi, cessit in eorū honorem, & dignitatem.

Art. 3. Vtrum sint conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata.

1. Concl. Conuenienter electi sunt illi, quibus natiuitas manifestata est. 1. Ioan 13. Ego scio quos elegerim: at quæ fiunt secundū Dei sapientiam, conuenienter fiunt, ergo: 2. Salus futura p̄ Christū ad oēm hominū diuersitatē pertinebat; quia in Christo nō est masculus, & fœmina, & hoc in natiuitate est præfiguratum, ergo Christus natus omnibus conditionibus hominum conuenienter est manifestatus, vt pastoribus Israelitis, & Magis gentilibus: illis, vt propinquis, his, vt distantibus: Magis vt sapientibus & potentibus, pastoribus, vt simplicibus, & vilibus: iustis, vt Simeoni, & Annæ: peccatoribus, vt Magis: denique fœminis & maribus. † 2a. Hæc manifestatio fuit signum futuræ, quæ sicut hęc primo fuit facta populo, tum gentibus, sic & illa post Christi mortem. 4a. Magi, vt quidam dicunt, non fuerunt malefici, & inimici Dei, sed sapientes astrologi: vel dicas eos vocasse tanquam peccatores, vt per stulta confunderet sapientiam. 5a. Venerunt ab Oriēte, quia inde dies nascitur, Zach. 6 Ecce Oriens nomen eius. Credendum etiā est in alijs mūdi partibus data fuisse indicia quædam natiuitatis: Romæ fluxit oleum. In Hispania apparuerūt tres soles in vnum coeuntes. 6a. Nuntiatur pastoribus, qui non erant corrupti, sicut scribæ: & quia vitam antiquorum patrum gerebant, & pastores Ecclesiæ præsignabant. 7a Non est reuelata pueris, licet paruulus natus esset, quia seniorum testimonia magis credibilia sunt.

Art. 4. Vtrum Christus per seipsum natiuitatem suam manifestare debuerit.

1. Concl. Christus non per seipsum, sed per quasdam alias creaturas debuit seipsum manifestare. 1. Quia natus est infans: infantes vero non manifestant seipsos, ergo. 2. Natiuitas Christi ordinabatur ad humanam salutem, quæ est per fidem, quæ humanitatem & diuinitatem Christi confitetur, ergo ita debuit manifestari, vt demonstratio diuinitatis eius, fidei humanitatis non præiudicaret: sed hoc factum est dum in seipso natiuitatē similem infirmitati humanæ exhibuit, & per Dei creaturas diuinitatis virtutem in se demonstrauit, ergo. † 2a Quia oportet per imperfecta ad perfecta peruenire, ideo prius per alias creaturas, tum per seipsum se manifestauit 3a. Licet sapientia abscondita, sit inutilis: tamen ad sapientiam pertinet, vt tempore congruo cum vtilitate se manifestet. 4a. Eccles. 20. Falsum est quod liber de infantia Christi Ioan. 2. ait, eum fecisse miracula in sua pueritia: quia initium miraculorum fuit conuersio aquæ in vinum.

Artic. 5. Vtrum natiuitas Christi debuerit per Angelos, & stellam manifestari.

Conuenienter natiuitas Christi manifestata est per angelos, stellam, & inspirationem, pastoribus, Iudæis, Magis, & iustis. s. Simeoni & Annæ. 1. Opera Dei sunt perfecta: sed hæc manifestatio fuit opus Dei, ergo. 2. Manifestatio debuit fieri per signa familiaria ijs, quibus fit; sicuti manifestatio syllogistica fit per ea, quæ sunt nota ei, cui aliquid manifestatur: Iustis autem est familiaris inspiratio diuina, & sic Simeoni & Annæ facta est: alijs vero rebus corporalibus deditis, diuina per sensibilia manifestantur: Idem gentilibus, & maxime Astrologis manifestatur per stellam; & pastoribus tanquam Iudæis, quibus apparitiones fieri solebant per angelorum apparitionē. Et quia natiuitas non erat pure terrena, adhibentur cœlestia signa. Item pastoribus fit per creaturam rationalem, tanquam ratione vtentibus: Magis per irrationalem, quod vti ratione nescirent. † 2a. Quia diuinitas in Christo erat abdita, ideo conuenienter manifestatā est p̄ angelos Dei ministros, & cū claritate: quod ille, qui natus erat, esset splendor paternæ gloriæ. 3a. Stella nō fuit occasio erroris pro eius motū & ortum: neque confirmatur error eorum, qui ex astrorum ordine volunt hominum sortē prædicere, &c. 4a. Magi habebant traditionē à Ba-

Margin notes (right): 1. Concl. (beside "Conuenienter natiuitas Christi mani-"); Deut. 32. (beside "stis. s. Simeoni & Annæ. 1. Opera Dei sunt"); Chrys. ho. 2. (beside "rum ordine volunt hominum sortē præ-"); 1. Mat. op. (beside "dicere, &c. 4a. Magi habebant traditionē").

in q. 2. nou. & vet. test. q. 39. à Balaam de stella, quæ apparere debebat, & duodecim exploratores habebant obseruantes stellæ huius ortum.

Art. 6. Vtrum natiuitas Christi ordine conuenienti fuerit manifestata.

1. Concl. Christi natiuitas ordine congruenti fuit manifestata: 1. Dan. 2. Ipse mutat tempora & ætates, &c. 2. Manifestata fuit pastoribus die natiuitatis, vt patet Luc. 2. Magis qui peruenerunt ad Christum. 13. die: quia si venissent reuoluto vno, vel duobus annis, non inuenissent puerum in Bethleem: quia parentes facta oblatione reuersi sunt in Galileam. *Luc. 2.* Manifestata est iustis die 40. à natiuitate. Per pastores significantur apostoli, & alij credentes ex Hebræis, quibus primo manifestata est fides: per Magos, præfigurata est fides Christi quæ peruenit ad plenitudinem gentium, quæ postea peruenit ad plenitudinē Iudæorum significatam per iustos. † 2a. Israel sectando iustitiam, in legem iustitiæ non peruenit; sed gentiles, qui non quærebant iustitiam, & communiter Iudæos in iustitia fidei peruenerunt: Ideo Simeon eorum figura, vltimo Christum natū cognouit, & eum præcesserunt Magi, & Pastores. 3a. Plenitudo gentium prius intrauit ad fidem: tamen primitiæ Iudæorū peruenerunt primitias gentium, ideo pastoribus prius est manifestata, quam Magis. 4a. Quidam dicunt stellam illam duos annos ante apparuisse, alij in ipsa natiuitate, alij ex proximis regionibus venisse. Herodes autem post duos annos pueros necauit, vel quia fuit accusatus Romæ, & ideo abfuit, vel quia primum putauit Magos à stella deceptos fuisse, & ideo ad se redire noluisse.

Art. 7. Vtrum Stella quæ Magis apparuit, fuerit vna de cælestibus stellis.

1. Concl. Stella quæ Magis apparuit nō fuit vna cœlestium stellarum. 1. ex illis erat stellis, ait Aug. quæ initio creaturæ, &c. 2. Quia nulla aliarum stellarum hac via incedit, à septentrione in meridiem. 3. A tempore, quia etiam de die apparebat. 4. Quandoque apparebat, & quandoque occultabatur, vt cum Magi intrarūt Ierosolymam. *contra Fau. cap. 5.* 5. Non habebat perpetuum motum, sed tunc mouebatur, cum Magi debebāt proficisci. 6. Quia deorsum descendens partū virginis demonstrauit. Viderunt autem Magi hanc stellam in oriente existentem, quæ præcessit vsque in Galileam. 2a. Probabilius est hanc stellam fuisse de nouo creatam in aere terræ vicino; quæ secundum diuinam voluntatem mouebatur. *Leo Ser. 1. Epiph.* † 3a. Cælum quandoque in scriptura sumitur pro aere, vt cum dicitur, volucres cœli, & cætera. 4a. Angeli ex officio habent, vt descendant, & nobis ministrent: non sic stellæ, quæ situm situm non mutant. 5a. Vt illa stella non est secuta motum stellarum cælestium, ita nec cometarum: quæ nec de die apparent, nec cursum mutant. Significabat tamen, scilicet quod regnum cæleste Christi comminuit, & consumit omnia regna terræ, &c.

Artic. 8. Vtrum Magi conuenienter ad adorandum Christum venerint.

1. Concl. Credendum est Magos à Spiritu S. inspiratos sapienter Christo reuerentiā exhibuisse. 1. Isa. 60. Ambulabant gentes in lumine tuo, & cætera: sed qui diuino lumine ducuntur, non errant, ergo 2. Magi sunt primitiæ gentium in Christum credentium, in quibus tanquam in quodam præsagio apparuit earum fides, & deuotio, ergo credendum est, &c. quia vt deuotio & fides gentium est sine errore, ita, & cætera. † 2a. Licet Magi non essent de regno Iudæorum: tamen sciebant hunc regem Iudæorum esse eum, à quo salutē recipere deberent. 3a. Magi petunt consiliū à Iudæis, vt eorū testimonio res comprobaretur, & vt ipsi stellæ miraculo excitarētur: qui tamen illis comparantur, qui fabricarunt arcam Noe, & cætera. 4a. Stellæ testimonio Magi hominē vident, sed Deum adorant, & aurum tāquam Deo, thus tanquam sacerdoti, myrrham tanquam homini pro omnium salute morituro offerunt.

Quæstio 37. De legalibus circa puerum Iesum obseruatis.

Art. 1. Vtrum Christus debuerit circumcidi.

Christus

Christus debuit circuncidi.1. Luc. 2. Postquam consummati sunt dies octo vt circumcideretur puer 2. In primis, circũcidi debuit, vt ostenderetur veritas carnis contra hæreticos, qui negarunt veram carnem Christi: deinde vt approbaret circũcisionem, quam olim Deus instituerat: Postea vt ostenderet se esse ex genere Abrahæ, qui circumcisionis mandatum accepit, in signum fidei, quam de ipso habuerat: item vt remoueret occasionem ad ipsum reijciendum tanquam incircumcisum: rursus vt suo exemplo, obediendi virtutem nobis commendaret: amplius, quia venerat in similitudinem peccati; & ideo non respuit remedium, quo peccatũ mundari cõsueuit: Postremo, vt legis onus sustinẽs, alios à legis onere liberaret.

Gal.4. † 2a. Circumcisio per remotionem pellis carnalis significabat remotionem vetustatis peccati per Christum factam; quæ non in natiuitate, sed in passione fuit cõpleta. 3a. Eo tempore circumcisus est, quo circumcisio erat in præcepto; & ideo eius actio in hoc est imitanda, vt nos nostro

Colos 2. tempore seruemus ea, quæ sunt in præcepto. 4a. Licet peccato originali careret, tamen circumcidi voluit, vt nos à legis iugo liberaret; & circumcisionem spiritualem in nobis efficeret.

Art. 2. Vtrum conuenienter fuerit Christo nomen impositum.

1. Concl. Nomina debent proprietatibus rerum respondere, vt patet in nominibus generum, & specierum: quia ratio, quam nomen significat, est definitio, quæ rei natu-

Luc 2. ram designat. 2a. Nomina singulorũ ho-

Gen.41. minum imponuntur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur: vel à tempore, vt cum quis nominatur nomine alicuius sancti, in cuius die festo nascitur: vel à cognatione: vel ab euentu, vt Manasses ab obliuione: vel à qualitate eius, qui nascitur; vt Esau, quia rufus erat. No-

Gen.17. mina vero diuinitus imposita, semper si-

Mat.16. gnificant donum diuinitus datum, vt Abraham, Petrus, &c. 2a. Conuenienter Christus vocatus est Iesus, id est Saluator. 1. Luc. 2. vocatum est nomen eius Iesus. 2. Quia Christo hoc gratiæ munus fuerat collatum, vt per ipsum omnes, saluarentur, & ideo angelo prænuntiante, ei hoc Isa.7.8.

nomen impositum est. † 3a. In alijs no- Zach.6.

minibus, quibus nominatur in scriptura, vt Emanuel, Accelera, Admirabilis, Oriens, &c. aliquo modo significatur hoc nomen Iesus, quod est significatiuũ salutis. 4a. Hoc nomen alijs impositum fuit ob aliquam salutẽ temporalem, & particularem; sed secundum specialem rationem conuenit Christo, ideo dicitur nomen no- Isa.62.

uum. 5a. Quamuis salus non sit facta per Christum hoc die; tamen imponitur hoc nomen, quia Abraham simul nomen & circumcisionis mandatum accepit, quasi ante circumcisionem non habeatur esse perfectum.

Art. 3. Vtrum Christus conuenienter fuerit in templo oblatus.

Christus conuenienter oblatus fuit in 1. Conc.

templo. 1. ex auctoritate scripturæ, quæ hoc narrat. 2. cum Christus voluerit fieri sub lege, vt eos, qui sub lege erant redime- Luc.2.

ret, & vt iustificatio legis in suis membris spiritualiter impleretur, seruauit omnia, quæ in lege de oblatione in templo statuta erant, ergo conuenienter, &c. Lex generatim præcipiebat, vt expletis diebus purificationis, mater offerret pro prole sacrificium in expiationem peccati, in quo erat concepta, & ad consecrationẽ quandam, & propter hoc mater Iesu dedit ho- Lev.2.

stiam, vt patet ex Luca. Rursus speciatim præcipiebat de primogenitis, qui Deo erant dicati in memoriam liberationis ex Aegypto, in quo figurabatur Christus pri- Exho.13.

mogenitus in multis fratribus, & hoc etiã seruatum fuit: vt sisterent eum domino. Luc.2.

† 2a. Illud præceptum. Exho. 12. singulariter conuenit Christo, qui ad aperuit vuluam modo iam dicto, quæ non fuerat antea reserata: qui fuit specialiter masculus, quia nihil de femineitate culpę portauit; & singulariter sanctus. 3a. Licet semper fuerit præsens & dicatus Deo: tamen offertur, vt discamus nos iam circumcisos Deo offerre. 4a. Voluit hostias legales ꝓ se offerri vt per veritatem figura legis approbaretur, cõtra impugnatores legis. 5a. Pauper factus est, vt offerens hostiã pau-

perum, nos diuites efficeret. Turtur prædicationem, & confessionem fidei, & castitatem, ac contemplationem; columba simplicitatem, & mansuetudinem, & quia est animal gregale actiuam vitam significat. Vtrunque gemit, & significat sanctorum luctus solitarios, & publicas orationes. Vtrunque geminatum, vt & animo & corpore simus sancti.

Art. 4. Vtrum mater Dei conuenienter ad templum purganda accesserit.

1. Concl. Christi mater conuenienter ad templū purganda accessit. 1. Ex auctoritate scripturæ hoc narrantis. 2. Vt plenitudo gratiæ à Christo deriuatur in matrem, ita decuit vt mater humilitati filij conformaretur, humilibus enim Deus dat gratiam; ergo vt Christus voluit legis onera subire ob causas supra positas, voluit etiam matrem suam ea subire, licet non esset eis obnoxia. † 2a. Non propter indigentiam, quia non erat immunda, sed ob legis præceptū, ne daret scandalum, voluit purgationis obseruantiam implere. 3a. Signāter Moyses locutus est, dicēdo, Mulier quæ suscepto semine, & cæt. vt exciperet Beatam Virginem, quæ non concepit ex semine. 4a. Legalia non mundabant ab immunditia culpæ, sed tam præfigurabant: purgabant tamē à quadam immunditia carnis, & irregularitatis, à qua Beata Virgo erat immunis.

Luc. 2.

Iac. 4.

Quæstio 38. De baptismo Ioannis.

Artic. 1. Vtrum fuerit conueniens Ioannem baptizare.

1. Concl. Conueniens fuit Ioannem baptizare. 1. Ex scriptura, quæ narrata Ioannis sanctitate, ait eum baptizasse. 2. Primum, fuit conueniens, quia debebat baptizare Christum, vt baptismum consecraret: deinde vt Christus manifestaretur, Ioan. 1. Vt manifestaretur, &c. quia venientibus ad baptismum nunciabat Christum: postea, vt assuefaceret homines ad baptismum Christi, vt ait Greg. Postremo, vt homines ad pœnitentiam induceret, & præpararet ad baptismum Christi, vt ait Beda † 2a. Baptismus Ioannis non erat sacramentū, sed quoddam sacramentale disponens ad baptismum Christi, & ita aliquo modo pertinebat ad legem nouam. 3a. Quia non solum fuit propheta, sed plusquam propheta, ideo verbo & opere debuit inducere homines ad legem Christi. 4a. Iudæorum baptismata erant inania, ordinata ad munditiam carnis: at hoc ordinabatur ad munditiam spiritualem, & pœnitentiam.

Mat. Aug. Chrys. Matt.

Art. 2. Vtrum baptismus Ioannis fuerit à Deo.

1. Concl. Baptismus Ioannis, quantum ad ritum baptizandi fuit à Deo, qui eum ad baptizandum misit, Ioan. 1. Qui misit me baptizare in aqua, &c. 2a. Effectus illius baptismi fuit ab homine. Quia nihil in illo baptismo fuit, quod homo facere non posset. † 3a. Baptismus fuit quidem à Deo: quod si accepit nomen à Ioanne, quia dicebatur baptismus Ioan. id factum est, quia mundabat solum corpus, non animam: & ita totum quod ibi fiebat, erat à Ioanne. 4a. Quæ faciebat Ioan. ordinabātur ad Christum, qui suam & Ioannis doctrinam argumentis confirmauit. Non fecit miracula, nè auerteret Iudæos à Christo. Confirmauit autem suum baptismum scriptura. 5a. Baptismus Ioan. non fuit commendatus præcepto, sed familiari reuelatione Spiritus sancti; quia ad Christum ordinabatur, & parum durare debebat.

Art. 3. Vtrum in baptismo Ioannis gratia daretur.

1. Concl. Baptismus Ioannis non conferebat gratiam. Matth. 3. Ego baptizo in aqua in pœnitentiam; non in spiritu, exponit Greg. at gratia est à Spiritu sancto, ergo. 2. Tota doctrina & operatio Ioannis erat præparatoria ad Christum, per quem cōferenda erat gratia, Ioan. 1. ergo baptismus Ioan. non conferebat gratiam, sed præparabat ad illam; ministri enim, & inferioris est præparare materiam ad formam, quam introducit superior artifex. 2a. Baptismus Ioan. præparabat ad gratiā tripliciter, s. per doctrinam, assuefaciendo homines ad baptismum Christi, & per pœnitentiam, præparando ad effectum baptismi Christi, † 3a Ioan. prædicabat baptis-

Homil 7. in euang.

Hieron.

baptiſmum pœnitentiæ,i. inducentem ad pœnitentiam;non quod ipſe hoc perficeret;ſed quia præparando homines ad hoc diſponebat:vnde hoc baptiſmo homines profitebantur ſe pœnitentiam acturos. 4a. Confeſſio peccatorum nō erat ad remiſſionem peccati per baptiſmum Ioan. ſed per pœnitentiam,quæ ordinabatur ad baptiſmum Chriſti, à quo erat remiſſio. 5a. Circuncifio remittebat peccatum originale ex inſtitutione,ad quod non erat inſtitutus baptiſmus Ioan. at ſacramenta ex vi inſtitutionis habent effectum.

Art. 4. Vtrum alij præter Chriſtum, baptiſmo Ioan. baptizari debuerint.

1. Concl. Alij præter Chriſtum debuerunt hoc baptiſmate baptizari. 1 Lucæ 3. Factum eſt cum baptizaretur omnis populus. 2. Quoniam,vt ait Auguſt. ſi ſolus Chriſtus eo baptizatus fuiſſet, exiſtimaſſent alij, digniorem baptiſmo Chriſti:adde, quod hoc baptiſmate præparandi erāt homines ad baptiſmum Chriſti. † 2a. Non fuit inſtitutus ad hoc tantum,vt Chriſtus eo baptizaretur, ſed ob alias cauſas, & ad euitandum inconueniens dictum. 3a. Accedentes ad baptiſmum Ioan. nihil ei conferebant, nec ab eo gratiam recipiebant, ſed ſolum pœnitentiæ ſignum. 4a. Pueri hoc baptiſmate non abluebantur, quia erat baptiſmus pœnitentiæ, quæ pueris nō conuenit.Conferre ſalutem gentibus relinquebatur Chriſto: ideo prohibuit,ne ante paſſionem euangelizarent gentibus.

Trac. 4. in Ioan.

Art. 5. Vtrum baptiſmus Ioan. debuerit ceſſare Chriſto baptizato.

1. Concl. Baptiſmus Ioannis non debuit ceſſare Chriſto baptizato.1.Ioan. 3. habetur baptizaſſe Chriſto baptizante, qui non baptizauit,niſi poſt baptiſmum. 2. Quia ſi ceſſaſſet,exiſtimatum fuiſſet, quod zelo, & ira id feciſſet:deinde diſcipulos ſuos in maiorem zelum immiſiſſet: poſtea perſiſtens in baptizando,ſuos ad Chriſtū mittebat:poſtremo,quia adhuc permanebat vmbra veteris legis, nec debuit præcurſor ceſſare,donec veritas appareret. † 2a. Nōdum Chriſtus erat plene manifeſtatus eo baptizato, ideo erat neceſſe, vt Ioannes adhuc baptizaret. 3a. Baptiſmus Ioan. ceſſauit Chriſto baptizato, non ſtatim, ſed eo incarcerato. 4a. Ioan. baptiſmus nō ſolum erat præparatorius ad hoc,vt Chriſtus baptizaretur,ſed etiam vt alij ad Chriſti baptiſmum accederent.

Chryſ. hom. 28. in Ioan.

Art. 6. Vtrum baptizati baptiſmo Ioan. eſſent poſtea baptiſmo Chriſti baptizandi.

Omnes baptizati à Ioanne, baptizandi erant baptiſmate Chriſti. 1. Ex Auguſt. qui hoc affirmat. 2. Baptiſmus Ioan. nec gratiam, nec characterem conferebat, ſed erat ſolum in aqua,vt ipſe dixit. 3 Cum in ſacramento omittitur,quod eſt de neceſſitate ſacramenti, non ſolum ſuppletur quod eſt omiſſum; ſed oportet totaliter innouari:at de neceſſitate baptiſmi eſt,vt fiat etiam in Spiritu ſancto, quia niſi quis renatus fuerit,&c. ergo. Vnde errauit Magiſter dicendo,eos qui non habuerunt fidem in tres perſonas fuiſſe baptizatos baptiſmate Chriſti, eos vero qui fidem & ſpem in Patrem, Filium, & Spirit. ſanct. habuerunt,fuiſſe receptos tantum manuum impoſitione. † 2a. Baptizati ab Apoſtolis baptiſmate Chriſti recipiebantur ab Apoſtolis per manus impoſitionem, dando eis ſacramentum cōfirmationis: non ita baptizati baptiſmo Ioannis, licet ipſe non fuerit minor Apoſtolis. 3a. Diſcipuli Chriſti fuerunt baptizati, ex Aug. vel baptiſmate Ioan. vel, quod magis eſt credibile,baptiſmate Chriſti, cum deberent alios baptizare:quare ſi qui fuerunt diſcipuli Ioan. baptizati ſunt etiam baptiſmate Chriſti. 4a. Ex illis verbis Mat. 3. Sine modo, colligitur Ioan baptizatum fuiſſe à Chriſto,quod Hier. affirmat,& in quibuſdam libris apocryphis legitur. 5a. Cur aliqui ſint baptizati,non tantum ex eo fuit,quod Spir. ſanct. non cognoſcerent,ſed quia non erant baptizati baptiſmate Chriſti. 6a Ex eo,quod Ioan. baptizauit in nomine venturi, datur intelligi, quod non dabat baptiſmum Chriſti, qui eſt ſacramentum nouæ legis, cuius ſacramenta ſunt ſigna præſentis gratiæ.

1. Concl. trac. 5. in Ioan.

Mat. 3.

Ioan. 3.

Quæstio 39. De Baptizatione Christi.

Art. 1. Vtrum fuerit conueniens Christum baptizari.

1. Concl. Conueniens fuit Christum baptizari. 1. Ex scriptura, Matt. 3 vbi hoc narratur. 2. Primum conueniens fuit, vt mundaret aquas, & vim sanctificandi eis præberet: Chrys. deinde licet non esset peccator: tamen naturam suscepit peccatricem, & similitudinem carnis peccati, vt totum veterem Adam immergeret: postremo voluit facere, quod faciendum omnibus imperauit. Aug. † 2a. Non fuit baptizatus vt ablueretur, sed vt ablueret. 3a. Nō solum Christus debuit implere, quæ erant veteris legis, sed etiam inchoare, quæ sunt nouæ, & ideo non solum circuncidi, sed etiam baptizari voluit. 4a. Christus est primus baptizās spiritualiter, & sic non est baptizatus, nisi in aqua.

Artic. 2. Vtrum Christus baptismo Ioan. debuerit baptizari.

2. Concl. Cum Christus baptizaret baptismate proprio, conueniens fuit, vt baptizaretur baptismate Ioannis. 1. Mat. 3. vbi hoc narratur. 2. Hoc conueniens fuit primum, quia Ioan. baptizauit aqua, non in spiritu, Chrys. quo Christus non egebat: deinde vt suo Beda. baptismate baptismum Ioan. comprobaret: itē, accessit ad baptismū Ioā. vt baptismū sanctificaret. † 2a. Voluit baptizari baptismate, quo non indigebat, vt nos excitaret ad baptismum, quo indigemus. 3a. Baptismus Iudæorum erat figuralis, at baptis. Ioan. erat aliquo modo realis, inducens ad abstinentiam à peccatis; Christi verò bapt. tollit peccata. Baptizatus est medio baptismate, quia ipse est veritas, & non indigebat Spiritu S. nec remissione peccatorū. 4a. Baptismus est spirituale remedium, & cum Christus esset perfectus non egebat baptismo perfectissimo.

Art. 3. Vtrum Christus conuenienti tempore fuerit baptizatus.

3. Concl. Christus conuenienter fuit in trigesimo anno baptizatus. 1. Luc. 3. Factum est, &c. 2. Primum quidem, quia baptizatur quasi tunc incipiens docere, & prædicare, ad quod requiritur perfecta ætas, qualis Gen. 41. est ista, in qua etiam alij de quibus fit mētio in script. cæperunt aliquid maius agere: 2. Reg. 5. Ezech. 1. deinde post baptismum Christi lex cessare debebat; & ideo hac ætate venit, quæ potest omnia peccata suscipere, vt lege impleta, nemo diceret, ideo eam soluere, quod seruare non posset: postremo hac ætate perfecta designatur baptismum efficere homines perfectos: Et proprietas Ephes. 4. numeri hoc indicat, quia trigenarius fit ex ductu ternarij in denarium: per ternarium designatur fides trinitatis, per denarium impletio mandatorum; in his enim duobus consistit perfectio Christianæ legis. † 2a. Baptizatus est vt nobis daret exemplum: sed quia non indigebat purgatione, neque erat periculū in dilatione, dilatus est baptismus ad hoc tempus. 3a. Non debuit Christus docere in infantia, ne eius doctrina reputaretur phantastica; manifestando eam ante tempus. Vnde id profuit nobis ad fidem: Profuit etiam ad humilitatem, ne quis ante perfectam ætatē prælationis gradū, & docendi munus sumat. Dan. 13. 4a. Licet in aliquibus sapientia diuinitus infusa in puerili ætate demōstrata fuerit: tamē quia Christus præponebatur omnibus in exemplum, ideo in eo debuit ostēdi, quod cōpetit omnibus, vt s. ætate perfecta doceret. 5a. Non debuit primus, vel vltimus à Ioan. baptizari, licet baptismus Ioan. ordinaretur ad baptismum Christi: quia approbare debuit, quod ipse faciebat: vnde alij postea debuerunt hoc baptismo baptizari.

Artic. 4. Vtrum Christus debuerit in Iordane baptizari.

Conueniens fuit, vt Christus in Iordane baptizaretur. 1 Ex scriptura, quæ ait 4. Concl. baptizatum fuisse in Iordane. 2. per hunc Mat. 3. fluuium populus intrauit in terram promissionis, & hoc habet baptismus speciale præ omnibus baptismatibus, vt introducat in regnum Dei, Ioan. 3. Nisi quis renatus, &c. Et Elias aquas Iordanis diuisit, quando erat in curru igneo rapiendus in cœlum, sic transeuntibus per aquam 4. Reg. 2. baptismi, per ignem Spiritus S. patet aditus in cælō. † 2a. Transitus maris rubri significauit baptismum, prout delet peccata, at transitus Iordanis, prout aperit cœli ianuam.

ianuam, qui est principalior effectus. 3a. Iordanis interpretatur descensus, & in baptismo fit ascensus per gratiæ profectum, qui requirit descensum per humilitatem; humilibus enim datur gratia. 4a. Vt antea Iordanis aquæ conuersæ retrorsum fuerant, ita modo Christo baptizato, peccata conuersa sunt: vel etiam significatur quod contra descensum aquarum benedictionum fluuius sursum ferebatur.

Iac. 4. Aug.

Art. 5. Vtrum Christo baptizato, cæli debuerint aperiri.

1. Concl. Luc. 3. Christo baptizato & orante, conuenienter aperti sunt cæli. 1. Ex scriptura, quæ hoc narrat 2. Christus baptizatus est, vt suo baptismo nostrum baptismum consecraret, ergo in eius baptismo demonstrari debuerunt, quæ pertinent ad efficaciam nostri baptismi: at hoc factum est in apertione cælorum, ergo. Nam in baptismo consideratur virtus, vnde habetur efficacia, quæ virtus est cælestis. Ad efficaciam baptismi operatur deinde fides ecclesiæ, & eius qui baptizatur, per quam fidem inspicimus cælestia, ad quod significandum aperti sunt cæli. Postremo per baptismum Christi specialiter aperitur introitus regni cælestis, qui primo homine clausus fuit. Post baptismũ necessaria est homini iugis oratio, vt cælum introeat, qua expugnandi sunt tres inimici, scilicet fomes, mundus, & caro, ideo eo baptizato & orante, apertum est cælum. Vel id factum est, vt denotetur cælum aperiri credentibus, vi orationis Christi. †2a. Secundum dispensationem humanam, secundum quam Christus est baptizatus, ei aperti sunt cæli; quia secundum diuinam semper erat in cęlis. 3a. Ista aperitio potest referri, vel ad visionem imaginariam, in imaginatione Christi, vel ad visionem intellectualem, quod intellexerit apertum esse cælum per baptismum, vel etiam ad corporalem visionem, quod tantus fulgor apparuerit, vt cæli aperti viderentur. Rom. 6. 4a. Aperitio communis cælorum, tanquã per causam fit per baptismum, quæ applicatur singulis per baptismum: ideo in baptismo fit mentio de cælorum aperitione: vel in baptismo soli Christo aperti sunt cæli, & per passionem victo diabolo omnibus aperiuntur.

Artic. 6. Vtrum conuenienter Spir. sanc. super Christum baptizatum descenderit in specie columbæ.

Conueniens fuit, vt super Christum baptizatum Spiritus sanctus descenderet. 1. Concl. 1. Ex scriptura, quæ hoc narrat. 2. Quod in baptismo Christi factum est, pertinet ad mysterium omnium, qui baptizandi erãt, Luc. 3. vt ait Chrys. sed omnes qui baptizantur, nisi ficte accedant, recipiunt Spiritum sanctum, Matt. 3. ergo conueniens fuit, &c. †2a. Cum Christus habuerit plenitudinem gratiæ à principio, in baptismo, corpus suum, id est ecclesiam, præfigurauit, in qua baptizati recipiunt Spiritum S. 3a. Quanuis Spiritus S. descendens, non sit incarnatus, tamen descendisse dicitur ratione gratiæ, quæ à Deo descendit; vel ratione columbæ significantis Spiritum S. 4a. Et si in nostro baptismo non fit aliqua missio sensibilis: tamen in baptismo Christi Spiritus S. visibiliter descendit, vt super baptizandos inuisibiliter, postea credatur descendere. 5a. Apparuit in specie columbæ, quia est animal simplex, & spiritus fugit fictum: & ad designandas septẽ proprietates Spiritus S. quæ sunt in colũba: quæ habitat iuxta fluenta, vt viso in aqua accipitre, fugiat, quod est sapientiæ: meliora grana eligit, quod est scientiæ: alienos pullos nutrit, quod est consilij: non lacerat rostro, quod est intellectus: caret felle, quod est pietatis: habitat in cauernis, quod est fortitudinis: gemit pro cantu, quod est timoris. Apparuit in hac specie ad significandum effectum baptismi, qui est remissio peccatorum, & reconciliatio cũ Deo; quia est animal mansuetum. Item ad designandum communem effectum baptismi, qui est constructio ecclesiasticæ vnitatis; quia est animal gregale, & sociabile. At vero super Apostolos descendit in specie ignis, ad ostendendum feruorem, quo eorum corda erant commouẽda: ne simplicitas demonstrata in columba frigida remaneret: & quia prius mãsuetudo erat necessaria ad ignoscendũ peccata, & postea iudiciũ, quod per ignẽ significatur. Cant. 5. Aug. Chrys.

Artic. 7. Vtrum illa columba in qua apparuit Spir. sanc. fuerit verum animal.

1. Concl. Columba illa fuit verum animal. 1. Ex Aug. qui asserit fuisse verum corpus. 2. Vt Filius, qui est veritas Patris accepit verum corpus; ita Spiritus sanctus, qui est spiritus veritatis, debuit veram columbam formare, in qua appareret, licet eam non assumpserit. Lege August. lib. de agone Christ. c. 22. vnde sumitur hæc doctrina. † 2a. Dicitur descendisse in specie, vel similitudine columbæ, non ad excludẽdam animalis veritatem, sed ad explicandum non apparuisse in specie suæ substantiæ. 3a. Non fuit superfluum verum animal formare, ad significandam in eo veritatem Spiritus sancti, & effectuum eius. 4a. Proprietates alicuius rei, non solum ducunt in cognitionem illius; sed etiam ostendunt effectus alterius rei.

Lib. de agone c. 22.

Artic. 8. Vtrum conuenienter Christo baptizato fuerit vox Patris audita, Filium protestantis.

1. Concl. Cõueniens fuit, vt in illo baptismo Pater declararetur in voce. 1. Matt. 3. Hic est filius meus, &c. 2. In baptismo Christi demonstrari debuit, quod in nostro perficitur; quia fuit exemplar nostri baptismi, ergo in eo debuit demonstrari mysteriũ trinitatis, quia baptismus noster consecratur in virtute trinitatis, ergo conueniens fuit, vt sicut filius demonstrabatur in natura humana, & Spiritus sanctus in colũba, ita vox Patris testimonium Filio perhibentis audiri debuit. † 2a. Missio visibilis addit supra apparitionem, auctoritatẽ mittẽtis: ideo Filius, & Spiritus S. qui sunt ab alio, visibiliter mittuntur: Pater autem, qui non est ab alio solum apparet. 3a. Pater conuenienter manifestatur in voce, licet [illegible] sit verbum, tanquam auctor vocis; & ita vox emissa filiationem Verbi protestatur: quam vocem formauit tota Trinitas; sed repræsentauit patrem, sicuti columba Spiritum S. 4a. Quanuis Christus non inceperit esse filius Dei in baptismo, vt quidam hæretici dixere: tamen vox Patris non debuit filij diuinitatem ostendere in natiuitate omnibus, sed in ea ætate, in qua miracula facere, docere, & alios ad se trahere debebat. In baptismo igitur datur testimonium, quia per hoc homines saluantur, & instituuntur filij adoptiui.

Quæstio 40. De modo conuersationis Christi.

Art. 1. Vtrum conueniens fuerit Christum inter homines conuersari.

1. Concl. Conueniens fuit, vt Christus inter homines conuersaretur. 1 Baruch. 3. Et cum hominibus conuersatus est. 2. Talem viuendi rationẽ Christus inire debuit, quæ conueniret fini incarnationis: sed talis finis requirebat vitam socialem, ergo: minor patet: primum, quia venit in mundũ ad manifestandam veritatem, Ioan. 18. ideo debuit publice prædicare. Deinde venit ad hoc vt homines à peccato liberaret; ideo tanquam medicus debuit cum infirmis conuersari. Postremo venit, vt per ipsum accessum haberemus ad Deũ; ideo cum hominibus conuersando fiduciam dare debuit accedendi ad se. † 2a. Per humanitatem voluit manifestare diuinitatem, quod fecit conuersando cum hominibus, prædicando, & miracula faciendo. 3a. Contemplatiua vita simpliciter est melior actiua: sed actiua, quæ contemplata alijs tradit est perfectior, quam vita, quæ solum contemplatur; quia illa supponit abundantiam contemplationis. 4a Vt daret exemplum prædicatoribus, vt non semper se darent in publicum, aliquando secessit à turbis: aliquando ob corporalem quietem; quandoque causa orationis: interdum vt doceret fauorem humanum esse vitandum. Mat. c. 5.

Luc. 4. 1. Tim. 1. Rom. 5. Mat. 9. 1. Concl. Luc. 6.

Art. 2. Vtrum Christus austeram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

1. Concl. Conuenientissimum fuit, vt Christus in cibo & potu communiter se sicut alij haberet. 1. Matt. 11. Venit filius hominis mãducans, & bibens. 2. Congruum erat incarnationis fini, vt Christus cum hominibus conuersaretur; ergo conuenientissimum fuit, &c. quia cum aliquis conuersatur cum alijs, conuenienter se eis in conuersatione conformat. 1. Cor. 9 Omnibus factus sum, &c. Adde auctoritatem Aug. con-

contra Faustum. † 2a. Dominus in sua conuersatione dedit exemplum in omnibus, quæ pertinent ad salutem, ad quam per se non pertinet abstinentia cibi, & potus 3a. Vt alij per abstinentiam consequũtur virtutem continendi ad quam abstinentia ordinatur, ita Christus in se, & suis discipulis per virtutem suæ diuinitatis carnem comprimebat. 4a. Non fuit incõueniens, quod aliquando relaxauerit arctam vitam, quam instituerat; quia ieiunabat ad nostrum exemplum, & ne videretur incredibilis carnis assumptio, cum etiam Moyses, & Elias sic ieiunassent; & vt contemplata ad commercium rediens alijs communicaret.

Lib. 16. c. 30.

Chrys. in Mat. homil. 13.

Art. 3. Vtrum Christus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

1. Concl. Decuit Christum in hoc mundo pauperem vitam ducere. 1. Matt. 8. Filius hominis non habet vbi caput reclinet. 2. Primum hoc erat congruum prædicationis officio, propter quod venerat, Mar. 1. prædicatores enim debent omnino vacare à rerum secularium cura, Matth. 10. Nolite possidere, &c. Deinde vt mortem assumpsit corporalem, vt nobis vitam spiritualem largiretur; ita corporalem paupertatem sustinuit, vt spirituales diuitias donaret, 2. Corin. 8. Scitis gratiam, &c. Postea, ne si diuitias haberet, eius prædicatio cupiditati adscriberetur. Postremo, vt tanto maior virtus diuinitatis eius ostenderetur, quãto per paupertatem videbatur abiectior. † 2a. Superabundantia, & mendicitas vitanda sunt à volentibus viuere secundùm virtutem, vt sunt occasiones peccati; at Christo qui non erat capax peccati, ista vitanda non erant: quare paupertas voluntaria, nec furatur, nec periurat, &c. 3a. Vitam cõmunẽ potest quis viuere nõ solum diuitias possidendo, sed etiam ab alijs necessaria accipiendi, vt Christus fecit. 4a. In eo, qui ex necessitate pauper est, humilitas non multum commendatur; sed in eo, qui voluntariè; quæ paupertas est maximum humilitatis indicium.

Luc. 8.

Art. 4. Vtrum Christus in hac vita secundum legem conuersatus fuerit.

Christus in omnibus secundum legis præcepta conuersatus est. 1. Mat. 5. Nolite putare quoniam veni soluere legem, &c. 2. Quia circuncidi voluit, quæ circuncisio est protestatio legis implendæ, Gal. 5. Testificor omni, &c. 3. Vt legem veterem approbaret, vt eam seruando in se consummaret, & terminaret, ostendens ad ipsum esse ordinatam: vt Iudæis calumniãdi occasionem subtraheret: & vt homines à seruitute legis liberaret, Gal. 5. Misit Deus, &c. † 2a. Quod operatus fuerit in sabbatho, non est transgressus legem, quia illud præceptum non interdicit opus diuinũ, Ioan. 5. Neque opera, quæ sunt de necessitate salutis corporalis, nec quæ pertinent ad Dei cultum. 3a. Cum dixit, quod intrat in os non coinquinat, & cæt. docuit hominem non reddi immundum secundum animam ex vsu ciborum, secundùm suam naturam, sed secundum quandam significationem, ob quam causam quidam cibi dicebantur immundi. 4a. Consentiendo discipulis spicas in sabbatho vellentibus, non est transgressus legem ob necessitatẽ.

1. Concl. *Luc. 13. & 14. Mat. 12.*

Quæstio 41. De tentatione Christi.

Artic. 1. Vtrum conueniens fuerit Christum tentari.

Christus tentari voluit. 1. Matt. 4. Ductus est Iesus à spiritu, &c. 2. Primum vt nobis contra tentationes auxilium ferret: sicuti mortem nostram sua morte superauit: deinde ob nostram cautelam, vt nullus quantumcunque sanctus se existimet securum, & immunem à tentatione: postea propter exemplum, vt nos instrueret, qualiter tentationes vinceremus: postremo, vt nobis fiduciam de sua misericordia largiretur, Heb. 4. Non habemus Pontificem: qui non possit compati, &c. † 2a. Christus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit per suæ virtutis effecta, ex quibus habebat coniecturam eũ esse filium Dei; sed quia in eo signa humanæ infirmitatis videbat, non pro certo cognoscebat, ideo cum tentare voluit. 3a. Vo-

1 Concl. Greg. homil. 16. in euãg. Hilar. in Mat. c. 3. *Luc. 4.*

3a. Venerat Christus dissoluere opera diaboli, non potestatiue agendo, sed magis ab eo, & eius membris patiendo; vt iustitia, & non potestate vinceret. Intelligitur autem à diabolo assumptus nō ex necessitate, sed quasi athleta sponte ad tentationem procedens. 4a. Christus tentari voluit ab hoste, quia talis tentatio potest esse sine peccato ad solam exercitationem: non est tentatus à carne, quia ista tentatio non est sine peccato.

Artic. 2. Vtrum Christus in deserto tentari debuerit.

1. Concl. Christus conuenienter in deserto tentatus est. 1. Marc. 1. Erat Iesus in deserto, &c. 2. Primum, quia diabolus magis tentat aliquem, cum est solitarius; & ita exiuit in desertum, quasi in campum certaminis, vt ibi tentaretur: deinde, vt Adam de exilio liberaret, qui de paradiso in desertum fuerat eiectus; demum, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere. † 2a. Vt tentatio Christi nobis esset exemplo, non oportuit, vt ab omnibus videretur, cum Christus proponatur nobis per fidem, quæ est per auditum. 3a. Tentationis occasio, vel est ex parte hominis, cum homo appropinquat peccato, & non fugit occasiones, & hæc est fugienda; vel ex parte diaboli, qui semper inuidet, ad meliora tendentibus, & hæc est amplectenda: & hoc modo se ingerere tentationi non est periculosum, quia est auxilium Spiritus sancti, qui operis perfecti est auctor. 4a. Non est necesse dicere, alias tentationes factas fuisse in deserto secundum imaginationem, vel Ierusalem fuisse desertam à Deo, cum Marcus non dicat, solum in deserto.

Eccles. 4.

Gen. 19.

Artic. 3. Vtrum Christi tentatio debuerit esse post ieiunium.

1a. Concl. Conuenienter Christus post ieiunium tentari voluit. 1. Postea esuriit, & tunc accessit ad eum tentator. 2. Primum, vt doceret contra tentationes oportere nos ieiunio armari; ideo ieiunium inter arma iustitiæ reponitur: deinde, vt ostenderet diabolum aggredi tentando etiam eos, qui bonis operibus vacāt: postremo, quia post ieiunium secuta erat esuries, quæ dedit audaciam aggrediendi. † 2a. Licet conuersatio Christi non debuerit esse austera: tamen hoc facto docere voluit neminem debere assumere prædicatoris officium, nisi purgatus & virtute perfectus: ideo post baptismum assumpsit austeritatem vitæ. 3a. Illud, 40. diebus, & 40. noctibus tentabatur, &c. intelligitur, post 40. dies, &c. vt alij euangelistæ notāt: vel secundum Bedam intelligitur de alijs tētationibus non visibilibus. 4a. Et illud, quod 40. noctibus ieiunabat, & tentabatur à diabolo, intelligitur, quod post ieiunium tentabatur, vt alij Euang. scribunt: vel cum Beda, intelligitur de tentationibus inuisibilibus. 4a. Illud, Luc. 4. quod diabolus recesserit ab illo vsque ad tempus, exponit Ambr. quia postea non tentaturus, sed aperte pugnaturus aduenit tēpore passionis.

2. Cor. 6. Chrys. homil. 13. in Mat.

Mat. 4.

Art. 4. Vtrum fuerit conueniens ordo, & modus tentationis Christi.

Tentatio quæ est ab hoste, fit per modū suggestionis, vt ait Greg. & non eodem modo aliquid omnibus suggerit, sed vnicuique prout est affectus. Vnde spirituales non statim tentat, de grauibus peccatis, sed de leuioribus, vt idem ait. Ita tentauit primum hominem, primo de ligni vetiti esu, tum de inani gloria: aperientur oculi, &c. tum de superbia: & eritis sicut Dij. 2a Hunc etiam ordinem seruauit in hac tentatione. Primum tentauit de eo, quod omnes homines appetunt, de sustentatione corporis: deinde processit ad id, in quo spirituales viri quandoq; deficiunt, vt aliquid ad ostentationem ob inanem gloriam, faciant: postremo perduxit ad id, in quo carnales peccant, vt diuitias, & gloriam mundi appeteret in cōtemptum Dei. Ideo in hac non dixit, si filius Dei es, vt in alijs. 3a. Christus resistit tentationibus legis testimonijs, non potestate virtutis, vt plus hominem honoraret, & aduersarium puniret, cum non quasi à Deo, sed ab homine vinceretur. Vnde patet ordinē tentationis fuisse conuenientem. † 4a. Quærere necessaria vitæ, non debito modo, est peccatum: & vbi quis potest aliquid habere humano modo, non est recurrendum ad miracula. 5a. Licet mittere se deorsum sit contra fastum superbiæ, tamen per humilitat

1. Concl. Hom. 16. in Euang. 31. Mor. c. 32.

militatem exteriorem sæpe inanis gloria captatur. 6a. Appetere diuitias & honores mundi, tunc est peccatum, cum inordinate appetuntur: & id apparet, cum fit aliquid contra honestatum statum rerum causa; ideo dixit, si cadens adoraueris, & cæt. & ita ex appetitu vni⁹ peccati, ad aliud inducit. 7a. Dicit scriptura consummata omni tentatione recessit, quia tentauit in his, quæ sunt materia omniũ delictorum; quæ sunt carnis oblectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiæ. 8a. Quanuis Euangelistæ non eodem ordine has tentationes narrent; tamen nihil tollitur de veritate historiæ, vt ait August. Et modo diuerso narrarunt, quia aliquando ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quandoque è cõuerso. 9a. Quando diabolus Dei honorem sibi vsurpauit, cum voluit adorari, eum increpauit; non autem cum dixit, si filius Dei es; vt nos discamus nobis illatas iniurias sustinere, Dei vero, minime. 10a. Diabolus ducebat Christum in pinnaculũ, vt ab omnibus videretur: sed ipse sic agebat, vt nesciente diabolo, à nullo videretur. Ostendit autem omnia regna, &c. non quod omnia viderit, sed diabolus regnorum statum verbis exponebat.

Quæstio 42. De doctrina Christi.

Art. 1. Vtrum conueniens fuerit Christum Iudæis, & non gentibus prædicare.

1. Concl. Conueniens fuit prædicationem Christi, tam per ipsum, quam apostolos à principio solis Iudæis exhiberi. 1. Mat. 15. Non sum missus, nisi ad oues, & cæt. 2. Primũ,
Rom. 15. vt ostenderet per suum aduentum impleri promissiones diuinitus factas Iudæis, & non gentibus. Deinde, vt eius aduentus
Rom. 13. ostenderetur esse à Deo, à quo, quæ sunt, ordinata sunt; ordo autem requirebat, vt Deo propinquioribus prius Christi doctrina proponeretur, & per eos transiret
Isa. vlt. ad gentes: postea vt auferetur Iudæis calumniandi materia; ideo eum reiecisse, quod ad alios suos misisset: ideo dixit apostolis, in viam gentium ne ieritis, &c.
Mat. 10. Postremo Christus per crucem meruit imperium omnium gentium: propterea an-
Phil. 2. te passionem voluit suam doctrinam gentibus prædicari. Ideo Ioan. 12. dixit, Nisi granum frumenti, &c. Granum mortificatum infidelitate Iudæorum, multiplicatum in fide populorum. † 2a. Christus fuit in lumen & salutem gentium per suos discipulos, quos misit ad gentes, Mat. vlt. 3a. Non est minoris potestatis, sed maioris facere aliquid per alios; & ideo maxima Christi potestas est indicata, quod suis discipulis tantam vim contulerit, vt ipsum gentes adduxerint, quæ nihil de Christo audiuerant. 4a. Vt Christus non debuit à principio indifferẽter gẽtes docere, ita non debuit eas omnino repellere; ideo quosdam particulariter admisit ob excellentiam fidei, & deuotionis.

Artic. 2. Vtrum Christus debuerit Iudæis sine eorum offensione prædicare.

Dominus non obstante Iudæorum offensione, publice veritatẽ docebat, quam illi odiebant, & eorum vitia arguebat. 1. 1. Conc. Isa. 8. dicitur lapis offensionis & petra scãdali. 2. Cum aliqui sua peruersitate multitudinis salutem impediunt, non est timẽda eorum offensio à prædicatore, vel doctore, vt multitudinis saluti prouideat; quia salus multitudinis est præferenda paci quorumcunque singulorum: sed scribæ, & pharisæi sua malitia plurimum impediebant populi salutem; tum quia repugnabant doctrinæ Christi; tum quia prauis moribus vitam populi corrumpebant, ergo. 3. Ex Mat. 15. Cum audisset eos scandalizari, dixit, sinite illos, cœci sunt, & cæt. † 2a. Cum de veritate scandalum oritur, magis est sustinẽdum scandalum, quam veritas relinquatur, ait Greg. 3a. Per Hom. 7. in hoc quod Christus publice scribas argue- Ezech. bat, magis suæ doctrinæ effectum promouit, quia min⁹ auertebatur populus à Christo, cum illorum vitam cognosceret. 4a. Seniores & Sacerdotes non sunt increpandi, si & ætate, & moribus sint senes: si 1. Tim. 5. vero senectutis auctoritatem in malum couertant, acriter sunt arguendi.

Art. 3. Vtrum Christus omnia publice docere debuerit.

Doctrina est in occulto, vel quantum 1. Concl. ad intentionem docentis, quia non vult manifestare multis ex inuidia, quod non

fuit in Christo, Sap. 7. sine inuidia cõmunico: vel ex inhonestate eorum quæ docentur, vt doctrina hæreticorum: at doctrina Christi nec errorem, nec immunditiam continebat. Mar. 4. Nunquid venit lucerna, id est honesta doctrina, vt sub modo ponatur: vel quia pacis proponitur, & sic nihil in occulto docuit. Ioan. 18. in occulto locutus sum nihil. Et totam suam doctrinam, vel toti turbæ proposuit, vel omnibus discipulis 2a. Christi doctrina quantum ad modum docendi, fuit in occulto, quia quædam loquebatur turbis vices parabolis nuntiando mysteria, ad quæ capienda non erant idoneæ vel dignæ. Et tamen melius erat vt sic traderentur, quam si hac doctrina turbæ priuarentur. 3a. Parabolarum apertam doctrinam tradidit Apostolis, per quos ad alios, qui essent idonei perueniret 2. Tim. 2. Quæ audisti, &c. Hoc signatum est Num. 4. in inuolutione vasorum, quæ Leuitæ portabant. † 4a. Illud, quod in aure audistis, intelligitur comparatiue, quia in paruo Iudææ loco prædicauerat respectu totius mundi, vbi eius doctrina erat prædicanda. 5a. Profunda sapiẽtiæ non manifestauit imperfectis, nec discipulis omnia aperuit, sed quæ erant necessaria, Ioan. 6. Adhuc multa habeo. 6a. Loquebatur in parabolis, quia nudam veritatem non poterant intelligere: vel quia non erant digni. Dicitur omnia dixisse in parabolis, id est fere in omni sermone parabolas inseruit.

Mat. 10.

Artic. 4. Vtrum Christus omnia publice docere debuerit.

m. Concl. Conueniens fuit Christum suam doctrinam non scripsisse. nulli libri habentur in canone scripturæ ab eo scripti, ergo. 2. Excellenti doctori conuenit excellens modus doctrinæ, qui est vt doctrina imprimatur auditorum cordibus, & ideo erat docens, vt potestatem habens: ad hoc enim vt ad finem ordinatur doctrina. Vnde Pythagoras, & Socrates excellentissimi doctores nihil scribere voluerunt. 3. ob excellentiam doctrinæ Christi, quæ litteris comprehẽdi non potest, Ioan. vlt. sunt & alia, &c. Et si suam doctrinam scripto mandasset, nihil altius de illa homines existimassent, quam quod scriptura contineret 4. vt ordine quodam doctrina ab ipso ad alios perueniret, quod non factum fuisset, si scripsisset. Vnde Prouer. 9. sapientiæ misit ancillas, &c Quidam gentiles existimarunt scripsisse quosdam libros magicos, de qua re lege Aug. † 2a. Quæ scripta sunt ab Apostolis, qui sunt membra, tribuuntur Christo, vt capiti; qui imperauit manibus vt scriberent. Et sic verba eius non transibunt. 3a. Lex vetus in sensibilibus figuris dabatur, ideo in sensibilibus signis est scripta: at lex noua est lex spiritus 4a. Qui scriptis Apostolorum non crediderunt, nec scriptis Christi credidissent, quem putarunt magicis artibus miracula fecisse.

Mat. 7.

lib. 1. de consen. Euan c. 9. & 10.

Luc. 21.

2. Cor. 3.

Quæstio 43. De miraculis à Christo factis in generali.

Artic. 1. Vtrum Christus debuerit facere miracula.

1. Concl. Conuenientissimum fuit, vt Christus miracula faceret. 1 Ioan. 11. Hic homo multa signa facit. 2 Miracula fiunt, vel ad confirmandam veritatem, quam aliquis docet; quia quæ sunt fidei cum non possint ratione humana probari argumento, diuinæ virtutis probãtur: sicut literæ, quæ annulo regis signantur: vel ad ostendendam præsentiam Dei in homine per gratiam Spiritus sancti: sed vtrunque circa Christum erat hominibus manifestandum, ergo. Vnde Ioan 5 opera quæ dedit mihi pater, vt faciam, ipsa sunt, quæ testimonium perhibent de me † 2a. Illud, non dabitur vobis nisi signum Ionæ, &c. intelligitur, quod non acceperint signum de cælo, quale ipsi volebant. 3a. Vt venit in infirmitate carnis, quod per passiones manifestabatur; ita venit in virtute Dei, quod miraculis erat manifestandum. 4a. Miracula in tantum minuunt meritum fidei, in quantum per hoc ostenditur duritia eorum, qui nolunt credere, quæ scripturis diuinis probantur. Et tamẽ melius est eis, vt vel per miracula ad fidem conuertãtur.

Mat. 6.

1. Cor. 14.

Art. 2. Vtrum Christus fecerit miracula diuina virtute.

1. Concl. Christus fecit miracula virtute diuina.

3. Ioan.

2. Ioan. 14. Pater in me manens ipse facit opera. 2. Vera miracula sola virtute diuina fieri possunt; quia solus Deus potest mutare naturæ ordinem, quod ratio miraculi requirit, ergo. Adde auctoritatem Leonis ad Flauianum. 2a Natura humana in
epist. 10.
Christo faciebat miracula, vt instrumentum diuinæ actionis virtute accepta, à na-
Mat. 6.
tura diuina. † 3a. Dicitur non potuisse facere miracula, quantum ad congruentiã, quia propter incredulitatem eorum non decebat, vt miracula faceret. 4a. Faciebat aliqua miracula minora mediante oratione: maiora vero ex auctoritate: vt cum peccata dimisit, & mortuos suscitauit: Et cum orabat, vel oculos eleuabat; nõ propter necessitatem, sed ad exemplum. 5a. Virtute dæmonum superiorum ita inferiores expelluntur, vt eorum dominium remaneat quantum ad animam, quia diabolus non agit contra regnum suum: at dominus à corpore, & ab anima expellebat; ideo non in beelzebub eijciebat: propterea Iudæorum blasphemiam reiecit.

Art. 3. Vtrum Christus inceperit facere miracula in nuptijs.

1. Concl. Christus incæpit miracula facere in nuptijs 1. Ioan. 2 Hoc fecit initium signorum Iesus. 2. Christus miracula fecit, vel ad confirmationem doctrinæ, vel ad ostendendam virtutem diuinam in se: sed ob vtranque causam in ætate perfecta debuit incipere facere miracula; quia non debuit incipere docere ante ætatem perfectam, & sic debuit diuinitatem ostendere, vt crederetur humanitas, ne videretur
Chr hom. 20. in Io.
phantasma, ergo † 2a. Christus in prima ætate manifestatus fuit à Ioanne: vnde falsũ est fecisse miracula in pueritia: quia non indiguisset manifestatione. 3a. Quãuis virtus diuina fuerit in Christo ab instanti incarnationis: tamen non fecit miracula, quia operabatur, vt erat necessarium ad salutem humanam, & ne fides de veritate carnis negaretur miracula non
Mat 4.
fecit. 4a. Ad laudem discipulorum pertinet, quod Christum secuti sint: cum nulla fecisset miracula: vel vocantur discipuli, qui futuri erant discipuli, quos cæpit congregare per baptismum.

Artic. 4. Vtrum miracula per Christum facta sufficienter diuinitatem ostenderint.

Miracula quæ Christus fecit, sufficientia erant ad manifestandam diuinitatem 1. Concl.
ipsius. 1. Ioan. 5. opera quæ dedit mihi pater, vt faciam, ipsa testimonium, & cæt. 2. Primum, quantum ad substãtiam operis, quia faciebat quæ transcendebant omnẽ virtutem creatam. Ioan. 9. A sæculo non est auditum, &c. 3. quantum ad modum, quia ex propria virtute, non autem orando, vt alij Luc. 6. Virtus de illo exibat. 4. multitudine. Ioan. 5. quæcunq; pater facit, hæc & filius, &c. 5. Ex doctrina, qua dicebat, se Deum esse, quæ nisi vera fuisset, miraculis virtute diuina factis cõfirmata non fuisset. Mar. 1. quæ nam doctrina, &c. † 2a. Licet quæ Christus fecit, fecerint & alij, tamen Christus fecit excellentius: fecit etiam quædam propria, vt nasci de virgine, resurgere à mortuis, ascendere in cœlum, &c. Item quæ alij fecerunt præfigurabant Christum: demum alij virtute Christi faciebant. 3a. Fecerunt
alij maiora, sed hi in ipsum crediderunt; Ioan. 14.
& ipso operante fecerunt. Et illud verbũ, maiora, potest referri ad illud, quod tunc faciebat. 4a. Quodlibet particulare opus proprium vnius agentis ostendit totam virtutem eius: & ita quodlibet miraculũ ostendebat Christum esse Deum, cum virtute propria faceret, quæ sunt Dei.

Quæstio 44. De singulis miraculorum speciebus.

Art. 1. Vtrum miracula facta per Christum circa spirituales substantias fuerint conuenientia.

Conueniens fuit, vt Christus inter alia 1. Concl.
miracula etiam obsessos à dæmonibus liberaret 1. ex prophetia Zachariæ spiritum immundum auferam de terra. 2. Miracula Christi sunt argumentum fidei, ergo: quia futurum erat, vt eius potestate dæmones à credẽtibus spiritualiter pellerentur, iuxta illud: nunc princeps mundi huius eijcietur foras. † 2a. Non fecit mira Ioan. 12.

 cula

cula circa angelos, vt circa dæmones, quia à dæmonibus homines erant liberandi, & cum Angelis sociādi, ad Colos. 1. quod ostensum fuit in natiuitate, & in ascensione. 3a. Tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit; & tantum voluit, quantum oportuit. Cognouerunt certe Christum fuisse promissum: Luc. 4. confitentur esse filium Dei ex quadam suspicione vt Chry. & Beda docent. Vnde faciendo in eos miracula, non est impedita passio. 4a. Miracula in dæmones, erant in vtilitatem hominum, vt ipsi Deum glorificarent, ob quam causam fiunt. Compescuit Christus eorum testimonium, & laudem; tum ad nostrum exemplum: tum quia erat officium apostolicum: & ne accenderet Iudæorum inuidiam. 5a. Miracula fiunt in vtilitatem hominum; sed cum immisit dæmones in porcos, ad hominum instructionem fecit; non persuasus, sed vt ostenderet eos nihil posse, & vt intelligeretur magnitudo nocumenti, quod afferunt, & ob eandem causam permisit quēdam diutius tentari.

Artic. 2. Vtrum conuenienter facta fuerint miracula per Christum circa cælestia corpora.

1. Concl. Conueniens fuit vt Christus miracula faceret circa corpora cœlestia 1. Luc. 23, tenebræ factæ sunt, &c. 2. Miracula Christi debebant esse talia, vt sufficienter ostenderent eum esse Deum; quod non ita euidenter ostēditur per miracula circa corpora inferiora, vt circa cœlestia, quia corpora inferiora transmutantur etiam per alias causas, cœlestia vero sola virtute diuina, vt ait Dion. ergo. † 2a. Tam naturale est cuilibet naturæ transmutari à Deo, quam mutari à causis naturaliter agentibus: quare non corrumpitur natura cœlestium corporum cum eorum cursus mutatur à Deo. 3a. Per illud miraculum non est peruersus ordo temporum: nam vel factæ sunt tenebræ, quia radij solares non peruenerunt in terram: vel est interposita nubes; vel ob interpositionem Lunæ non ordinariam. Lege quinque miracula quæ facta sunt hoc tempore apud D Thomam. 4a. In passione maxime fuit ostendenda diuinitas, cum maxime appa

epistol. ad. Polycar.

reret infirmitas, ob quam etiam causam stella in natiuitate apparuit.

Artic. 3. Vtrum conuenienter Christus circa homines miracula fecerit.

Christus conuenienter circa homines miracula fecit. 1. Mar. 7. Bene omnia fecit, & surdos fecit audire. 2. Quæ sunt ad finem, debent consonare fini: sed aduētus, miracula, & doctrina Christi, sunt ad salutem humanam, vt ad finem, vt patet Ioan. 3 sed vt saluetur mundus, &c. ergo conuenienter homines curando debuit ostendere se vniuersalem & spiritualem hominum Saluatorem. † 2a. Non fecit miracula circa animam, sicut circa corpus; quia iustificatio, cum debeat esse libera, non est miraculosa, sed est finis miraculorum. Dona etiam scientiarum quātum ad effectum exteriorem putabantur miraculosa, quo modo inter miracula visibilia numerantur. 3a. Quamuis virtus diuina in instanti faciat miracula: tamen interdum tali virtute humano modo vtebatur, imponendo manus faciendo lutum, &c. & hoc non sine significatione & mysterio. 4a. Licet ęgritudo corporalis non semper ex peccato oriatur: tamen quia opera Dei sunt perfecta, non conueniebat vt curaret, corpus non curando animam, ad quā ordinabatur salus corporis. 5a. Cum sanatis quibusdam præcepit, vt nemini dicerent, non id fecit, vt impediret finem miraculorum, qui est Dei laus; sed vt nos doceret prohibere eos, qui nos laudant propter nos. Chrys. hom. 33. in Mat.

14. Conc.

Luc. 20.

Deut. 32.

Artic. 4. Vtrum conuenienter Christus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

1. Concl. Conuenienter Christus fecit miracula circa creaturas irrationales. 1. Christus est Dei sapientia, quæ disponit omnia suauiter, ergo. 2. Miracula Christi ad hoc ordinabantur, vt virtus diuinitatis cognosceretur in ipso ad hominum salutem, sed ad virtutem diuinitatis pertinet, vt omnis creatura sit ei subiecta, igitur in omnium creaturarum generibus debuit miracula facere. † 2a. Circa bruta nō debuit miracula facere, quia sunt propinqua homini, & eodem die creata fuere: at pisces sunt magis remoti ab homine, & alio die creati

Sap. 8.

ideo

Deo in eis miracula fecit. Porci autem vi dæmonum præcipitati sunt. 3a. Ficulneam quæ est maxime humida siccauit, quod in ea fructum non inuenit, tanquã omnium dominus, ad homines docẽdos. 4a. Etiam in aere, & aqua miracula fecit, cum tempestates sedauit, & ventis imperauit, Mat. 8. Non debuit autem vel aerẽ, vel aquam perturbare, qui venerat statum pacis recuperare. In passione vero, terra commota, & petræ scissæ sunt ad ostendendum, quod lapidea hominum corda virtute passionis, deberent emolliri. 5a. Multiplicatio panis, non est facta per modum creationis, sed per additionem extraneæ materiæ in panes conuersæ, & ideo in operibus gubernationis non est vsus creatione.

Quæstio 45. De Transfiguratione Christi.

Art. 1. Vtrum fuerit conueniens Christum transfigurari.

1. Concl. Conueniens fuit Christum transfigurari. 1 Mat. 17. transfiguratus est, &c. 2. Ad hoc vt aliquis directa procedat in via debet aliqualiter finem præcognoscere, præsertim quando via est difficilis & aspera, & finis iucundus, vt patet in eo qui sagittam mittit in scopum. & Thomas dixit, (Ioan. 14.) domine nescimus quo vadis, & cæt. sed via discipulorum Christi, est passio, finis vero est gloria animæ & corporis, ad quã Christus, vt ait scriptura, venit per passionem, ergo conueniens fuit vt suis discipulis gloriam suæ claritatis ostẽderet, quod est transfigurari, cui suos configurabit, vt ait Paulus. (Philip. 3.) Idem docet Beda in Mat. (cap. 9.) † 2a. Nõ dicitur transfiguratus, quasi esset corpus phantasticum, & quasi mutatus, sed quia in eo gloria & splendor apparuerũt. 3a Figura alicuius rei in extremitate corporis consideratur, & quæ circa eã considerantur ad figuram quodammodo pertinere videntur: & ideo assumptio claritatis transfiguratio dicitur. 4a. Inter corporis beati dotes, color & claritas ad personam pertinent; aliæ vero ad aliquem actum. Agilitatem ostendit, cum ambulauit supra mare: subtilitatem cum ex vtero exiuit: impassibilitatem cum voluerunt eum lapidare: sed per hæc non dicitur transfiguratus.

Art. 2. Vtrum claritas Christi in transfiguratione fuerit claritas gloriosa.

Claritas quam assumpsit Christus in transfiguratione fuit claritas gloriæ, quãtum ad essentiam. 1. Ex Hieron. Qualis futurus est tempore iudicij, talis apostolis apparuit. Idẽ docet Chrys. 2. claritas gloriæ deriuatur ab anima in corpus, vt patet ex Augu. sed claritas corporis Christi in transfiguratione deriuata est à diuinitate, vt ait Damas. & ab anima eius, quia ex dispensatione factum est à principio ne redundaret in corpus, vt posset pati, non tamen adempta est ei potestas diffundendi gloriam animæ in corpus, ergo. 2a. Claritas illa quantum ad modum non fuit claritas gloriæ, id est non permanens, vt est qualitas gloriæ, sed per modum passionis transeuntis, sicut aer illuminatur à sole. Vnde non est dicendum, vt Hugo dixit assumpsisse quatuor dotes diuersis temporibus, quia dos denominat qualitatẽ permanentem in corpore: sed miraculose habuit ea, quæ ad dotes pertinent. simile habes de visione, qua Paulus Deum vidit, quæ fuit transiens. † 3a. Cum Beda ait assumpsisse claritatem similem futuræ, non quod non fuerit claritas gloriæ, sed quia non fuit corporis gloriosi: quia corpus Christi nondum erat immortale. 4a. Idẽ appellauit imaginariam repræsentationẽ, non quod non esset vera, sed quia fuit repræsentatiua claritatis corporis gloriosi. 5a. Claritas gloriæ solum est in corpore humano; sed quæ apparuit in vestibus significauit claritatem sanctorum, vt claritas corporis, claritatem propriam Christi. Nubes Spiritus sancti gloriam, vel virtutẽ patris, qua sanctos in gloria protegit, vel claritatem mundi innouati.

Marginalia: 1. Concl. / Mat. 7. / Mat. 16. / epist. ad Dioscor.

Art. 3. Vtrum tres testes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.

1. Concl. Conuenienter inducti sunt testes trãsfigurationis. 1. Ex scripturæ auctoritate. 2. Ad gloriam æternæ beatitudinis adducuntur homines per Christum, & non solum qui eum sequuti sunt, sed etiam, qui præ-

præcesserunt; & ideo turbæ, quæ præcedebant, & quæ sequebantur eum, Mat. 21. Clamabant, Hosanna; ergo conuenienter homines duo ex præcedentibus scilicet Moyses, & Elias, & tres ex sequentibus scilicet Petrus, Iacobus, & Ioannes adhibiti sunt transfigurationis testes. † 2a. Nõ sunt adhibiti angeli, quia ostendebat solum gloriam coporis, quæ pertinebat ad homines. 3a. Elias, apparuit in proprio corpore, Moyses in corpore assumpto, vt angeli apparere solent. 4a. Cur Moyses, & Elias potius fuerint adhibiti variæ sunt rationes, Moyses legem dedit, Elias fuit legis æmulator, & ad ostendendam potestatem, quam habebat mortis & vitæ. 5a. Alta mysteria non sunt omnibus manifestanda, sed per maiores ministros suo tẽpore. Assumptus est Petrus, quia fuit excellens in dilectione, & potestate data: Ioannes propter priuilegium amoris quo à Christo diligebatur, & propter virginitatem & doctrinam euangelicam, Iacobus propter prærogatiuam martyrij.

Art. 4. Vtrum conuenienter auditum fuerit testimonium paternæ vocis in transfiguratione.

1. Concl. Conueniens fuit manifestari naturalẽ Christi filiationem testimonio patris in transfiguratione, sicut & in baptismo. 1. Ex auctoritate scripturæ. 2. Adoptio filiorum Dei est per conformitatem imaginis ad filium Dei naturalem per gratiam viæ, quæ est imperfecta, & per gloriam patriæ, quæ erit perfecta 1. Ioan. 3 Hunc filij, &c. ergo conueniens fuit per baptismum, & in transfiguratione, audiri testimonium naturalis, &c. quia in illo datur gratia, & in hac ostenditur claritas futuræ gloriæ. † 2a. Illud Iob, semel Deus loquitur, refertur ad æternam Dei locutionem, qua verbum producit. 3a. Vt in baptismo operatio totius Trinitatis declarata est, ad declarandum mysterium primæ regenerationis; ita in transfiguratione, quod est sacramentum secundæ regenerationis, pater in voce, filius in homine, Spiritus sanctus in nube apparuit, quia dabit electis claritatem gloriæ, & refrigerium ab omni malo. 4a. Quia venerat ad dandum gratiam actualiter, & gloriam verbo promittere, ideo conuenienter in transfiguratione testes, & non in baptismo adhibentur. 5a. Cõuenienter præteriti sunt voce, quia gloria, quę demonstratur excedit omnem sensum, & humana fragilitas in conspectu diuinitatis non stat, à qua Christus liberat. Vnde ait, surgite, &c.

Quæstio 46. De passione Christi.

Artic. 1. Vtrum fuerit necessarium Christum pati pro liberatione humani generis.

Christum pati non fuit necessarium absolute, quo modo id dicitur necessarium, quod secundum suam naturam nõ potest aliter se habere. Quia tam ex parte Dei, quam ex parte hominis possibile fuit aliter se habere. 2a. Christum pati non fuit necessarium ex causa exteriore agente, necessitate coactionis: quia Deus qui definiuit Christum pati, non potest cogi, & Christus qui passus est, voluntarie se obtulit, ergo. 3a. Christum pati fuit necessarium ex suppositione, ex parte finis. 1. Concl. Ex parte nostri, qui per eius passionem liberati sumus, Ioan. 3. oportet exaltari filiũ hominis, &c. 2. Ex parte Christi, qui per humilitatem passionis meruit gloriam exaltationis. Luc. vlt. Nonne oportuit Christum pati, &c. 3. Ex parte Dei, cuius definitionem de morte Christi in scripturis prefiguratam impleri oportuit. Luc. 22. Filius hominis, & cæt. & Luc. vlt. Hęc verba, &c. † 4a. In Deum non cadit aliqua necessitas, scilicet coactionis. 5a. Christum passum esse propria voluntate, excludit necessitatem coactionis, non autem quãcunque necessitatem. 6a. Sunt quidem viæ Dei misericordia, sed fuit etiam conueniens, vt per iustitiam homo saluaretur, vt fieret satisfactio, Rom. 3. & hoc fuit ex abundantiore misericordia, quam si per solam misericordiam saluasset. Ephes. 2. Deus, qui diues, & cæt. 7a. Non est passus pro salute angelica: quia eius peccatum, non erat remediabile: vnde non est par ratio. Luc. vlt.

Art. 2. Vtrum fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quam per passionem Christi.

1. Concl. Absolute loquendo possibile fuit Deo alio modo hominem liberare, quam per passionem Christi. 1. Ex Aug. qui hanc doctrinam docet. 2 Quia non est impossibile apud Deum omne verbum, Luc. 1. ergo 2a. Supposita præscientia ex præordinatione Dei hominem debere liberari per passionem Christi, non erat simul possibile, Christum non pati, & hominem alio modo liberari. Quia impossibile est eius præscientiam & præordinationem falli. † 3a. Illud, nisi granum frumenti, cadens, &c. intelligitur supposita præscientia Dei. 4a. Eodem modo intelligitur illud, si non potest hic calix transire; quia ita Deus disposuerat, transire nō poterat. 5a. Si voluisset absque satisfactione saluare, non fecisset contra iustitiam: quia Deus condonasset culpam in se commissam; & ita nemini faceret iniuriam, cum non habeat superiorem iudicem. Vnde Dauid, Tibi soli peccaui, id est potes per misericordiam sine iniustitia mihi parcere. 6a. Fides antiquorum, qui credebant Christum passurum habuit necessitatem ex suppositione, ex præscientia, & voluntate diuina, &c.

lib. 13. de trin. c. 3.

Ioan. 12.

Art. 3. Vtrum fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis, quam per passionem Christi.

1. Concl. Conuenientius fuit, vt per passionem Christi liberaremur, quam per solam Dei voluntatem. 1. Sanandæ nostræ miseriæ, ait August. conuenientior alius modus non fuit 2. Tāto aliquis modus est cōgruentior ad assequendum finem, quanto per ipsum plura concurrunt, quæ sunt expedientia fini: sed per hunc modum multa concurrunt ad salutem hominis pertinentia, quæ non concurrerent, si per solam Dei voluntatem liberaremur, ergo. Primum per hunc modum homo cognoscit, quantum Deus ipsum diligat, & per hoc prouocatur ad ipsum amandū. Rom. 5. commendat autem, &c. Deinde per hoc dedit nobis exemplum obedientię, humilitatis, constantiæ, & iustitiæ & cæterarū virtutum in passione ostensarum, quæ sunt ad humanam salutem necessariæ. 1. Pet. 2. Christus passus est, &c. Postea Christus per passionem non solum liberauit à peccato, sed etiam gratiā & gloriam nobis meruit, vt dicetur. Item per hoc inducta est homini maior quædam necessitas abstinendi à peccato, dum cogitat se sanguine Christi redemptum. 1. Cor. 6. Empti estis, & cæt. Postremo hoc cessit in maiorem hominis dignitatem, vt sicut homo victus, & deceptus fuerat à diabolo, ita homo, diabolum moriendo, viueret, qui peccando mortem meruit. 1. Cor. 15. Qui dedit nobis victoriam, & cæt. 2a. Natura vt aliquid conuenientius faciat, plura ad vnum assumit, vt duos oculos ad videndum, sic etiam Deus. 3a. Non fuit inconueniens, quod mors Christi fuerit violenta: quia non venit suam mortem consumpturus, quam non habebat, sed aliorum, & ita morte ab alijs illata petijt. 4a. Iniuste quidem dæmon inuasit hominem, sed iuste à Deo sub eius seruitute est derelictus, & ideo per iustitiam debuit ab ea liberari Christo satisfaciente: tum etiam ad minuendam superbiam diaboli per passionem & humilitatē, qua illum vicit.

lib. 13 de trin. c. 10.

Art. 4. Vtrum Christus debuerit pati in Cruce.

1. Concl. Conuenientissimum fuit Christum pati mortem Crucis 1. Philip. 2. Factus est obediens, vsque, &c. 2 Ob exemplum virtutis, vt nullū mortis genus timeremus, cum inter alia genera hoc sit formidabilius. Nam ad rectam vitam pertinet, vt nō metuamus, quæ non sunt timenda. 3. Hoc genus mortis conueniens erat satisfactioni, pro peccato primi hominis, qui peccauit sumendo pomum ligni vetiti, & ita Christus, quæ non rapuit exsoluit. 4 Vt in ligno sublatus etiam aerem mūdaret, corpore, vt terram sanctificabat sanguine. 5. Ex eo, quod in alto moritur ascensum nobis parat ad cœlum. Ioan. 12. Si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum. 6. Hoc conuenit vniuersali Saluatori totius mundi, quia figura cru-

Aug. ps. 4. Chrys.

cis,

eis, repræsentat Dei prouidentiam in omnem partem diffusam: & vt ambabus manibus extensis veterem, & nouum populum traheret. 7 Hoc genere mortis diuersæ virtutes designantur: latitudo bona opera designat, ad quæ extenduntur manus: longitudo perseuerantiam, & longanimitatem; altitudo supernorum expectationem: lignum in terram defixum profunditatem gratuitæ gratiæ. 8. Postremo hoc lignum respondet multis figuris, vt virgæ Moysis, &c. † 2a Veritas debet respondere figuræ, non quantum ad omnia; hostiæ gladio, & igne necabantur, & loco ignis in hoc holocausto fuit Christi caritas. 3a. Cum Damasc. ait, non debuisse passiones detestabiles assumere, intelligitur de his, quæ pertinent ad gratiam, scientiam, & virtutem; non de his, quæ ad corpus. 4a. Christo dictum fuit, Benedictus qui venit, & cæt. assumpsit tamen maledictum, id est mortem, quæ dicitur maledicta ob peccatum, quia pro nostris peccatis pœnam passus est. 2. Corinth. 3.

Aug. tract. 119. in Ioan.

lib. 5 c. 20.

Artic. 5. Vtrum Christus omnes passiones sustinuerit.

1. Concl. Hoc loco solū est sermo de passionibus ab extrinseco illatis: quia passiones ab intrinseco causatas, vt ægritudines, &c. non debuit pati. 2a. Non oportuit Christum pati omnes passiones secūdum speciem. 1. Ioan. 19. Non sunt fracta ei crura. 2. Quia multæ passiones secundum speciem sibi contrariantur, ergo. 3 Secundum genus Christi passus est omnē passionē humanā. 1. Ex parte eorū, à quib⁹ homo patitur. Nam passus est à Iudæis, & gentilibus; masculis & fœminis, vt patet de ancillis accusantibus Petrum: à principibus, ministris, & popularibus, Psal. 2. à familiaribus & notis, vt à Iuda, & Petro. 2 Ex parte eorum, in quibus homo patitur: in amicis eum deserentibus: in fama, honore, & gloria per irrisiones, & per blasphemias; in rebus, quia fuit spoliatus vestibus; in anima per tristitiam; & in corpore per vulnera. 3. Quantum ad corporis membra. In capite, manibus, pedibus, facie, & toto corpore. Secundum omnem sensum, secundum tactum per flagella: secundum visum videndo matrem, & discipulum: secundum olfactum, quia in loco fetido: secundum gustum potando acetum: secundum auditum audiendo blasphemias. † 4 1. Hilarius intelligendus est, quoad omnia genera passionum, non quoad omnes species. 5a. Quamuis exaltatus fuerit, quod habuerit omnem gratiam, non tamen fuit necesse, vt omnes passiones speciatim ferret; sed satis est, quod quantum ad magnitudinē magis passus fuerit: ex quibus declaratur locus Isai. 52. Ecce intelliget, &c. 6a. Venit quidem liberare ab omni genere peccatorum; sed satis fuit, vt pateretur omnia genera passionum secundum conuenientiam: quia quæuis minima passio satis fuisset.

lib. 1. de Trin.

Artic. 6. Vtrum dolor passionis Christi fuerit maior omnibus doloribus.

1. Concl. Dolor Christi tam exterior, qui causatur ex corporali nociuo, quam interior, qui causatur ex apprehensione nocumenti, fuit maximus inter dolores præsentis vitæ. 1. Thren. 1. Attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus. 2. Ob causas doloris exterioris, ob læsionem corporis, quæ fuit acerbissima, ob generalitatem passionis, vt est dictum: ex genere passionis: quia cruci affixi patiuntur in partibus neruosis, & maxime sensibilibus ob pondus corporis pendentis, & doloris diuturnitatem. Doloris interioris causa fuerunt peccata omnia humani generis, pro quibus satisfaciebat. psal. 21. Verba delictorū, &c. Casus Iudæorum & aliorum in eius morte delinquentium, & discipulorum scandalum. Et amissio vitæ, quæ naturaliter est horribilis. 3 Consideratur magnitudo doloris ex parte patientis, secundum corpus, erat enim optimæ complexionis, quia fuit miraculose formatum, idō maxime in eo vigebant sensus. secundum animam, quia vires interiores maxime apprehendebant. 4. Attenditur dolor ex tristitiæ doloris puritate, quia in alijs hominibus mitigatur dolor ex aliqua consideratione rationis, quæ redundat ad inferiores vires: at Christus cuique virium permisit agere, quod est sibi proprium. 5. Postremo

Secundo consideratur dolor ex eo, quod passio à Christo voluntarie fuit assumpta propter hominum liberationem, & ideo tantam quantitatē doloris assumpsit, quāta esset proportionata magnitudini fructus, inde nascituri. †2a Quod aliqui martyres diutius passi fuerint, non probat magis passos fuisse, nisi secundum quid. 3a. Licet in Christo fuerit perfecta mentis virtus, quæ dolorem mitigat, tamen dolorē exteriorem non mitigat directe, quia talis dolor non obedit rōni; interiorem mitigat ex redūdātia in vires inferiores, quod non fuit in Christo. 4a. Animæ separatæ dolor est maior, cum pertineat ad aliam vitam, cum quo nō comparamus dolorē Christi. Et corpus Adam ante peccatum si fuisset passibile, minus passum esset, quam corpus Christi ob causas dictas. 5a. Non minus doluit, quod amiserit vitam statim recuperandam; quia non solum ob hanc causam tristatus est: & quia eius vita fuit tantæ dignitatis, vt magis deberet dolere de eius amissione ad horam, quam alij per quantumcūq; tempus. Dedi dilectam meam, &c. Studiosus enim diligit vitam suā, quo magis scit esse meliorem. 6a. Innocē-

Iere 12.

tia patientis minuit dolorem, quātum ad numerum, quia solum de pœna, non de culpa dolet: qui tamen dolor augetur ex innocentia; quia iniuste patitur; cui si alij non compatiuntur, sunt reprehensibiles. Isa. 57. Luctus, &c. 7a. Minimus quidē dolor sufficeisset, sed alij non sunt frustra, quia non solum potestate, sed etiam iustitia voluit nos redimere: vnde non solum attenditur quantitas ex vi naturæ diuinæ, sed etiam humanæ.

Aristo 3. Ethic. c. 9.

Artic. 7. Vtrum Christus passus fuerit secundum totam animam.

1a Conc.

Totum dicitur ratione partium: animæ vero partes sunt potentiæ. Quare animam totam pati potest intelligi, vel quantum ad totam essentiam, vel quantum ad omnes potentias: quæ vel patiuntur proprie, cum patiuntur à suo obiecto, vt visus à colore, vel ratione subiecti, in quo sunt, cum subiectum patitur. 2a. Tota anima Christi passa est ratione suæ essentiæ. Nam tota essentia animæ vnitur toti corpori; quia est tota in toto, & tota in qualibet parte, ergo corpore patiente & disposito ad separationē ab anima, tota anima patiebatur. 3a. Si intelligamus totam animam secundum omnes potentias inferiores, patiebatur passionibus proprijs illarum potentiarum. Quoniam in singulis viribus inferioribus, quæ circa temporalia versantur, inueniebatur aliquid, quod erat causa doloris, vt art. 5. dictum est. 4a. Rō superior ex parte sui obiecti, i. Dei in Christo non patiebatur. Quia Deus non erat animæ Christi causa doloris, sed delectationis & gaudij. 5a. Omnes potentiæ animæ Christi patiebantur ex parte subiecti. Quoniam omnes radicantur in eius essentia, quæ patiebatur; ad quam peruenit corporis passio, cum anima sit eius actus. Vnde psal. 87 ex persona Christi dicitur. Repleta est malis anima mea, id est doloribus, ait Glos. † 6 a Licet intellectus nō sit corporis actus, essentia tamen animæ, in qua radicantur potentiæ est actus corporis, & sic potest pati. 7a. Ad secundum patet ex 4. conclusione: procedit enim ex parte proprij obiecti. 8. Passio dicitur perfecta in nobis, cū dolor peruenit ad immutādam rationem à rectitudine actus sui: at hoc modo passio sensitiua non fuit in Christo, nisi ex parte subiecti, quia non venit ad rationem. 9. Intellectus speculatiuus non potest habere tristitiam ex parte obiecti, ex se considerati; potest tamen ad ipsum pertinere dolor, vel causa doloris, modo iam dicto.

Art. 8. Vtrum tota anima Christi in passione frueretur fruitione beata.

Tota anima Christi secundum essentiam in passione; fruebatur fruitione beata. 1. Concl.
1 Ex Damasc. qui ait permisisse carni pati, li. 3. c. 15.
quæ propria, ergo pari ratione cum proprium esset animæ Christi, prout erat beata, frui, passio eius fruitionem non impediebat. 2. Anima est subiectum superioris partis, cuius est frui, ergo vt passio tribuitur parti superiori ratione essentiæ: ita fruitio tribuitur essentiæ ratione partis superioris. 2a Tota anima Christi ratione, siue totalitate potentiarum non fruebatur. Non enim fruebatur directe, quia fruitio non potest esse actus cuiuslibet partis ani-

mæ; non per redundantiam gloriæ; quia dum Christus erat viator, non fiebat redũdantia gloriæ à parte superiore in inferiorem, nec ab anima in corpus. 3a. Superior pars animæ proprio actu fruebatur Christo patiente; quia non impediebatur à parte inferiore. † 4a. Gaudium fruitionis nõ contrariatur directe dolori passionis; quia non sunt de eodem: & fruitio pertinet ad partem superiorem secundum proprium actum, dolor vero passionis secundum subiectum. Ad essentiam animæ pertinet dolor ex parte corporis; cuius est forma: gaudium fruitionis ex parte potentiæ, cui subijcitur. 5a. Tristitia vehemens, ex Aristot. impedit quãcunque delectationem per redundantiam, sed hæc in Christo nõ fuit, vt est dictum. 6a. Quod non omnes vires animæ attingant Deum: vnde oritur delectatio: vnde probatur 2. conclus.

Art. 9. Vtrum fuerit conuenienti tempore passus.

1. Concl. Conuenienti tempore passio Christi celebrata est, 1. Ioan. 13. Sciens Iesus, quia venit hora eius, &c. 2. Passio Christi subiecta erat eius voluntati; ergo conuenienti, &c. quia voluntas eius regebatur à diuina sapientia, quæ omnia conuenienter dispo-
Sap. 7. nit. 3. Omnia proprijs locis, & temporibus, ait Aug. gessit Saluator. † 2a. Non est pas-
cap. 26. sus 14. die. Quia, vt ait Mat. prima die azi-
Mar. 14. morum erat paratum Pascha. Aliqui, vt
Luc. 22. saluent Ioan. dicunt Iudæos distulisse Pascha in crastinum, occupati in morte Christi: sed est contra Mar. qui ait, quando Pascha imolabant, ergo simul celebrauit, ne videretur transgressor. Quia vero solẽnitas incipiebat à vesperis 14. die, quando manducabatur agnus, Ioan. 13. appellat
cap. 18. ante festum Paschæ. Mat. primam azimorum. Quando Ioan. ait, quod non intrarũt comesturi Pascha, non sumitur pro agno, sed pro pane azimo, qui debebat comedi à mundis. 3a. Illud, de hora quasi sexta, & tertia; hora sexta passus est, sed hora tertia clamauerunt Iudæi, vt Christus crucifigeretur. Alij dicunt esse mendum scriptoris, qui posuit vnam numeri figuram, pro altera. 4a. In æquinoctio reparauit mundũ, in quo etiam mundum creauit: quãdo dies super noctem excrescit; quia per passionem à tenebris ad lucem itur: & hora sexta: quia tunc exaltatur Sol quolibet die. 5a. Passus est in iuuenili ætate, vt maiorem dilectionem ostenderet: & quia non conueniebat, vt in eo appareret naturæ diminutio: vt in hac ætate moriens, ætatem resurgentium demonstraret.

Art. 10. Vtrum Christus passus fuerit conuenienti loco passionis.

Christus conuenienti in loco passus est *1. Concl.*
1. Luc. 13. Non capit prophetam perire extra Ierusalem: sed Christus fuit propheta, ergo. 2. Omnia tempora & loca sunt in manu eius, ergo, vt conuenienti tempore passus est, ita & conuenienti loco, ex Aug. † 2a. Quamuis passus sit secundum carnem quæ concepta est in Bethleem: tamen con- *Lib. 9. ex 83.*
uenienter passus est in Ierusalem. 1. Quia *quæst. q. 55.*
erat locus ad sacrificia offerenda. 2. In medio terræ, ad cuius partes virtus Christi erat diffundenda, Psal. 73. Deus autem, &c. Hoc maxime conueniebat humilitati eius 4 Vt ostenderet totam iniquitatem occidentium ortam esse à principibus Iudæorum, Act. 4. 3a. Non in ciuitate, sed extra portam passus est. 1. Vt responderet figuræ vituli & hirci, quæ animalia in solenni sa- *Leuit. 16.*
crificio extra castra offerebantur. 2. Vt do- *Heb. 13.*
ceret exeundum esse à mundana conuersatione. 3 Vt ostenderet se, non pro illa tãtum gente obtulisse. 4a. In Caluariæ, id est decollatorum loco passus est, vt vbi fuerat ara damnatorum, ibi essent vexilla martyrij: & vt ostenderetur liberatio omnium peccatorum.

Art. 11. Vtrum conueniens fuerit, Christum cum latronibus crucifigi.

Secundum intentionem Iudæorũ Christus crucifixus est inter duos latrones, vt *1. Concl.*
eorum suspicionis fieret particeps sed non ita accidit, quia de illis nihil dicitur, *Chrys. ho. 88*
huius vero crux honoratur, & reges diade- *in Matt.*
mata ponentes, Christi crucem sumunt, *Cap. 53.*
& cæt. 2a. Secundum Dei ordinationem Christus conuenienter inter latrones crucifixus est. 1. Quia hoc fuit per Isaiam prophetatum. 2. Vt, sicut pro nobis factus est

male-

maledictum, ita quasi noxius, inter noxios pateretur. 3. Vt repræsentaretur iudicij forma, vbi alij saluabuntur, alij damnabuntur: Crux est veluti tribunal, & Christus index. 4. Vt ostenderet se omnes vocare, s. fideles, & infideles. 5. Vt significarentur ij, qui pro Christo, vel in agone, vel in arctiore vita pugnant, quorum alij propter gloriam æternam, alij propter mundanã, pugnant. † 3a. Iustitia cum iniquitate non participat, sed Christus voluit cum iniquis deputari, vt iniquitatem destrueret. 4a. Non fuit conueniens, vt alius cum Christo pateretur ob eandem causam, cum vnus pro omnibus peccatoribus deberet pati, & quia omnes alij erant peccatores. 5a. Cum Mat. ait, latrones improperabant ei, vsus est numero multitudinis, pro singulari.

Art. 12. Vtrum passio Christi sit eius diuinitati attribuenda.

1. Concl. Passio Christi attribuenda est supposito diuino, non ratione naturæ diuinæ, sed humanæ. 1. Ex Athan. Natura Deus manens verbum est impassibile, ergo 2. Vnio naturæ humanæ, & diuinæ facta est in persona, salua vtriusque naturæ proprietate, ergo, &c. 3. Ex Cyrillo in epist. synodali: si quis non confitetur Dei verbum passum in carne, &c. † 2a. Dominus gloriæ dicitur passus, non vt gloriæ Dominus, sed vt homo passibilis. 3a. Licet mors Christi ad diuinitatem non pertineat, tamen fuit fructifera propter vnionem naturæ humanæ ad personam diuinam. Et sic mors Christi facta est mors Dei. 4a. Iudæi puniti sunt grauissime tanquam homicidæ Dei; quia non purum hominem crucifixerunt: vt si quis cartham frangeret, in qua esset verbũ principis.

Epist. ad Epic.

Conc. Ephes. can. 12.

1. Cor. 2.

Ser. quodam in Conc. Ephes.

Quæstio 47. De causa efficiente passionis Christi.

Artic. 1. Vtrum Christus fuerit ab alio occisus, an à seipso.

1a. Concl. Christus non fuit causa suæ mortis directe, sed eius persecutores. 1. Luc. 18: Postquam flagellauerint, occiderint eum. 2. Quia persecutores ex intentione occidendi intulerunt causam sufficientem, ex qua subsequutus est effectus, ergo. 2a. Christus fuit causa suæ passionis, indirecte, nõ prohibendo, cum posset. Primum potuit impedire aduersarios reprimendo, ne vellent aut possent ipsum interficere: Deinde eius spiritus vim habebat conseruandi carnis naturam ab omni læsiuo, cum esset Deo coniuncta, vt ait Aug. † 3a. Cum dixit, nemo tollit animam meam, intellige, me inuito. 4a. Quod statim magna voce miserit spiritum, non probat occidisse seipsũ, quod qui occidũtur ab alijs paulatim moriantur, sed quod non moriebatur per violentiam; quod computatur inter alia miracula, quod s. tantum spiritum conseruare potuerit: ex quo Centurio induxit, eum esse Dei filium. Vnde quando voluit, cessit nocumento illato. 5a. Simul violentiã passus est, & voluntarie mortuus est: quæ violentia tantũ præualuit, quantũ voluit.

lib. 4. de trin. c. 13.

Ioan. 10.

Artic. 2. Vtrum Christus fuerit ex obedientia mortuus.

1. Concl. Conuenientissimum fuit, vt Christus ex obedientia pateretur. 1. Phil. 3. Factus obediens vsque ad mortem. 2. Primum cõuenit iustificationi humanæ; vt sicut per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituantur multi. Deinde reconciliationi Dei ad homines, Roman. 5: prout mors Christi fuit sacrificium acceptũ Deo Ephes. 5. tradidit seipsum, &c. Obedientia autem omnibus sacrificijs præfertur, ergo conueniens fuit, vt hoc sacrificium ex obedientia procederet. Demum eius victoriæ, qua de morte, & eius auctore triumphauit; miles enim non vincit, nisi duci pareat; & vir obediens loquitur victorias. † 2a. Non est verum, Christum nõ accepisse mandatum de morte, vt patet Ioan. 10. Et quia lex in morte Christi consummata est; patiendo, omnia legis præcepta seruauit Moralia, quæ in caritate fundantur; prout ex dilectione passus est. Cæremonialia offerendo se, ad cuius sacrificiũ antiqua ordinabãtur, Colos. 2: Nemo vos, &c. Iudicialia, quia satisfecit pro alijs, dũ quæ nõ rapuit, exsoluit. 3a. Quamuis obediẽtia importet necessitatẽ respectũ eius, qui præcipit; est tamen libera respectu impletionis,

Rom. 5.

1. Reg. 15.

Prou. 21.

Ioan. 14.

Gal. 2.

Psal. 68.

nis; Mat. 26. Si non potest transire, bibam. 4a. Passus etiam est ex caritate, quę virtus est excellentior, quia pręcepta caritatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione.

Art. 3. Vtrum Deus pater tradiderit Christum passioni.

1. Concl. Deus pater tradidit Christum passioni. Proprio filio suo non pepercit Deus, ait Paul. sed pro nobis omnibus tradidit illū. Rom. 8. 2a. Tradidit autem secundum tria. 1. Prout sua voluntate præordinauit Christi passionem ad humani generis liberationem; Dominus posuit in eo, &cæt. Isa 43. 2. Prout ei inspirauit voluntatem patiendi, dando ei caritatem. Oblatus enim est, quia ipse voluit. 3. Non protegendo eum à passione; sed exponendo persecutionibus, Matt. 27. Vt quid dereliquisti me, s. quia potestati persequentium eum exposuit. † 3a. Tradere innocentem contra eius voluntatem est impium; sed Deus tradidit Christum inspirando ei voluntatem patiendi: vnde simul seueritas, & misericordia Dei apparent. 4a. Christus, vt Deus tradidit se morti, ea voluntate qua pater; sed vt homo voluntate distincta: quare se tradidit, & traditus est ab alio, 5a. Vituperantur omnes, qui tradiderunt Christum, non autem Pater; quia eadem actio diuersimode iudicatur, prout à diuersa radice procedit. Pater tradidit Christum, & Christus se, ex caritate; alij, vel timore, vel inuidia, & cupiditate.

Art. 4. Vtrum fuerit conueniens Christum pati à Gentibus.

1. Concl. Conueniens fuit, vt Christus à Iudæis pati inciperet, & postea Iudæis tradētibus per manus Gentium, eius passio finiretur. 1. M[illegible] 10. tradent eum gentibus ad illudendu[illegible] &c. 2. Quoniam conuenienter effectus passionis, præfiguratus est in modo passionis: sed passio prius habuit effectum in Iudæis, Act. 2. & 4. deinde à Iudæis trāsiuit ad gentes, ergo. † 2a. Ex abundantia caritatis veniam persecutoribus postulauit: ideo vt huius petitionis fructus, ad vtrunque populum perueniret, voluit ab vtroque pati. 3a. Quamuis vetera sacrificia, quæ fuerunt figura huius, à solis Iudæis offerrentur: tamen passio Christi, vt erat à persecutoribus, non erat sacrificium, sed peccatum grauissimum. 4a. Et si Christus videretur facere contra legem Iudęorum, non proinde eis licebat eum punire; quia erant sub potestate Romanorum. Ideo dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam.

Artic. 5. Vtrum Christi persecutores eum cognouerint.

Maiores Iudæorum, qui dicebantur eorum principes, cognouerunt Christum esse Messiam in lege promissum, sicuti & dæmones. Quoniam omnia signa videbāt in eo, quæ prophetæ futura dixerunt. 1. Concl. 2a. Mysterium autem diuinitatis eius ignorabant. Nam, vt ait Apostolus, si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. 1. Cor. 2. 3a. Hæc ignorantia non excusauit eos à crimine. Quia fuit quodam modo affectata, cum viderent signa diuinitatis ipsius: quæ ex odio & inuidia peruertebāt. Vnde Ioan. 15. Si non venissem, &c. Et si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit. 4a. Minores, id est, populares, qui mysteria scripturæ non norant, non cognouerunt ipsum esse, vel filium Dei, vel Messiam: & licet aliqui in eum crediderint ob signorum multitudinem, multitudo tamen non credidit. Fuerunt autem per Principes eorum seducti, vt patet. Actor. 3. Scio quia per ignorantiam, &c. † 5a. Matt. 21. Agricolę, qui videntes filium dixerunt, H[illegible]c est hæres, sunt Principes Iudæorum, qui cognoscebant eum, 6a. Illud, Ioā. 15. vbi dicitur eos vidisse, ac propterea cognouisse, probat eos cognouisse, sed quia etiam oderunt, vt ibidem dicitur, ex odio cognoscere noluisse, tanquam filium Dei. 7a. Ignorantia affectata non excusat; ideo non solum peccarunt occidendo hominem, sed etiam filium Dei.

Arti. 6. Vtrum peccatum Christum crucifigentium fuerit grauissimum.

Peccatum Principum Iudæorum fuit grauissimum ex genere peccati, & ex malitia voluntatis: quia isti cognouerunt Christum, & si quæ fuit in eis ignorantia, 1. Concl.

fuit

fuit affectata. 2a. Minores Iudæi grauissime peccarunt ex genere peccati; sed eorum peccatum minuebatur ex ignorantia. Vnde Beda, Zelum habentes, sed non secundum scientiam. 3a. Peccatum gentilium fuit multo magis excusabile; quia legis scientiam non habebant. †4a. Excusatio Domini, cum dixit, quia nesciunt, &c. non refertur ad Principes, sed ad minores de populo. 5. Dixit Christus, maius esse peccatum tradentis, quam Pilati, qui eum crucifigendum tradidit, quia Pilatus ex timore, Iudas ex cupiditate tradidit: principes autem ex odio, & serui ex imperio. 6a. Christus voluit passionem, quatenus Deus eam volebat; sed non quatenus erat actio Iudæorum: ideo non excusantur ab iniustitia. Et qui occidit, non solum occiso, sed etiam reipub. iniuriam facit.

Luc. 23.

Ioan. 19.

Arist. 5. Ethic. c. vlt.

Quæstio 48. De modo passionis Christi, quantum ad effectum.

Art. 1. Vtrum passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

1 Concl. Christus per suam passionem, non solum sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem. 1. Ita docet Aug. in Ioan. Tract. 104. nem. 2. Christo data est gratia, non solum vt singulari personæ, sed vt est caput ecclesiæ, vt redundaret in alios, & ita eius opera tam ad se, quam ad sua membra se habent vt opera alterius hominis iusti ad seipsum, ergo Christus per suam, &c. quoniam quicunque est in gratia constitutus, propter iustitiam patitur, & sibi meretur, Matth. 5. Beati, qui persecutionem patiuntur. †2a. Passio, vt sic, non est meritoria, quia habet principium ab exteriore: vt autem quis voluntarie patitur, habet principium ab interiore, & sic est meritoria 3a. Christus à principio conceptionis meruit nobis salutem: sed ex parte nostra erant quędam impedimenta, quibus impediebamur consequi effectum præcedentium meritorum, ad quæ remouenda oportuit Christum pati. q. 46 art. 3 4a Passio habuit quosdā effectus, quos non habuerunt præcedentia merita, non propter maiorem caritatem, sed propter genus operis, quod erat conueniens tali effectui, propter rationes allatas de conuenientia passionis.

Art. 2. Vtrum passio Christi causauerit nostram salutem per modum satisfactionis.

Passio Christi non solū sufficiens, sed etiam superabundans, satisfactio fuit pro peccatis humani generis. 1. Psal. 68. in persona Christi dicitur: quæ non rapui, tunc exoluebam: at non exoluit qui non perfecte satisfacit, ergo. 2. Ille proprie satisfacit offenso, qui illi exhibet, id quod æque, vel magis diligit, quam oderit offensam: sed Christus patiendo Deo magis exhibuit, quam exigeret compensatio totius offensæ humani generis; tum ob magnitudinē caritatis, qua patiebatur: tum ob dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat, quæ erat vita hominis, & Dei; tum ob magnitudinem doloris, & generalitatem passionum, ergo. Ideo Ioan. dixit, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. †2a. Caput, & membra sunt vna persona mystice; vt duo homines, qui sunt vnum caritate: & cum satisfactio sit actus exterior, ad eam faciendam possunt assumi instrumenta, vt sunt amici: & sic satisfacit, qui non peccat. 3a. Quamuis maxima fuerit offensa in passione Christi; tamen maior fuit caritas patientis, quam iniquitas crucifigentium; & ideo plus satisfecit, quam illi offenderit: vnde etiam pro illis satisfecit. 4a. Passus est quidem secundum carnem, cuius dignitas ęstimanda est secundum personam assumentem: & quia erat caro Dei, potuit satisfacere offensæ factæ Deo.

1. Concl.

1. Ioan. 2.

Artic. 3 Vtrum passio Christi operata sit per modum sacrificij.

Passio Christi fuit verum sacrificium. 1. ad Ephes. 5. Tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiā, & cæt. 2. Quod Deo in honorem proprie sibi debitum offertur ad ipsum placandum, est sacrificiū, vt patet ex Aug. qui sacrificium vocat opus, quod agitur ex caritate, vt caritate inhæreamus Deo, &c. Sed passio Christi est huiusmodi; quia Christus se obtulit in passio-

1. Conc.

lib. 10 de ci. cap. 6.

passione pro nobis voluntarie, & ex caritate, quia fuit maxime accepta Deo, ergo. 2a. Hoc sacrificium fuit excellens sacrificium. 1. Quia varijs sacrificijs præfiguratũ fuit, ac si res vna multis verbis diceretur. 2. Quia in hoc sacrificio is cui offertur, à quo offertur, pro quo offertur; s. pro corpore mystico, & quod offertur in vnum cõueniunt, qui est ipse Christus. †3a. Quãuis in antiquis sacrificijs non offerretur caro humana: tamen quia figura non debet in omnibus esse similis, præsertim q̃d sacrificium Christi est perfectissimum, cõueniens figura fuit caro animalium: & cõuenienter caro humana pro homine offertur, & in sacramento sumitur. 4a. Passio Christi aliquid significauit, s. aliquid obseruandũ à nobis, vt patet 1. Pet. 4. Vos eadem cogitatione, &c. 5a. Ex parte occidentium fuit maleficium: at ex parte Christi, qui se obtulit, fuit sacrificium. Quare Christus obtulit sacrificium, non illi qui occiderunt.

Art. 4. Vtrum Christi operata sit nostram salutem per modum redemptionis.

1. Concl. Passio Christi est nostra redemptio, vel operata est salutem, per modum redemptionis. 1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, ait Petrus, &c. 2. Passio Christi fuit sufficiens, & superabundãs satisfactio pro peccato, & reatu pœnæ generis humani, his enim duobus modis homo obligatus erat, per peccatum: quia qui peccat seruus est peccati, & pœnæ reatum incurrit, ergo fuit quasi pretium quoddã, quo liberati sumus ab vtraque obligatione; satisfactio enim habet rationem pretij redemptiui, iuxta illud, Peccata tua eleemosynis redime. Christus autem satisfecit non dando pecuniã, sed seipsum, quod fuit q[uo]d maximum. †2a. Homo dicitur esse Dei dupliciter, vel vt subijcitur eius potestati, vel per vnionẽ caritatis, & hoc modo desinit esse Dei, per peccatum: & vt liberatur à peccato, dicitur redemptus. 3a. Homo propter peccatum, ratione culpæ, erat factus seruus diaboli, Deo permittente: ratione pœnæ, erat Deo obligatus, vt iudici. Licet ergo iniuste dæmon teneret hominem, quantum ad culpam, & pœnã fraudolose decipiens: tamen iustum erat, Deo permittente, quoad culpam, & ordinate quoad pœnam; ideo per respectum ad Deum iustitia requirebat, vt liberaretur. 4a. In hac redemptione nõ datum pretiũ dæmoni possidenti, sed Deo, cui Christus obtulit sanguinem; quia non iuste detinebat, nisi in ordine ad Deum.

1. Pet. 1.

Dan. 4.

Artic. 5. Vtrum esse redemptorem, sit proprium Christi.

Esse immediate redemptorem, proprium est Christi, inquantum est homo. 1. Galat. 3 Christus nos redemit de maledicto, factus pro nobis maledictum: sed solus ipse factus est maledictum, ergo. 2. Actus solutionis, & pretium solutum immediate pertinent ad Christum, vt est homo; quia pretium nostræ redemptionis, est vita corporalis Christi, quam ipse obtulit, ergo: ad hoc enim vt aliquis redimat requiritur vt ipse, & de suo soluat; alias enim vel non redimeret, vel magis alius, cuius esset pretium redimeret. 2a. Nostra redemptio potest attribui toti Trinitati, vt primæ causæ. Quia eius erat vita Christi, vt primi actoris, & Christo inspirauit, vt pro nobis pateretur. †3a Illud, Redemisti me Domine, probat 2. conclus. quod Deus remote redemerit. 4a. Sic etiam illud, Redemptionem misit; Christus immediate soluit, sed de mandato Patris. 5a. Sancti dicuntur per passiones adimplere, quæ desunt passionum Christi, non per modum redemptionis, sed exempli, & exhortationis. 1. Concl.

Psal. 30.

Psal. 110.

Colos. 1.

Art. 6 Vtrum passio Christi operata sit nostram salutem per modum efficientiæ.

Causa efficiens principalis nostræ salutis est Deus. 2. Passio Christi est causa efficiens instrumentalis nostræ salutis. 1 Verbum crucis, ex Paulo, his qui salui fiunt est virtus Dei: sed virtus Dei efficienter operatur nostram salutem, ergo & passio. 2. Christi humanitas est diuinitatis instrumentum, ergo omnes eius actiones, & passiones operantur instrumentaliter virtute deitatis ad salutem humanam. †3a. Christi passio relata ad carnem, congruit infirmitati assumptæ: relata vero ad diuinitatem consequitur ex ea infinitam virtutem, 1. Concl.

1. Cor. 1.

rantem. 1. Cor. 1. Quod infirmum est, &c. 4a. Agens corporale non agit, nisi per cõtactum, sed passio, quæ est corporalis, habet spiritualem virtutem ex diuinitate vnita; & ita per spiritualem contactum operatur, scilicet per fidem: & ideo potest se extendere ad omnes. 5a. Passio operatur per modum meriti, & efficientiæ, sed diuersa ratione: per efficientiam comparata ad diuinitatem, per meritum comparata ad voluntatem Christi: vt vero consideratur in carne Christi per modum satisfactionis, prout per eam liberamur à reatu pœnæ: per modum vero redemptionis, vt liberamur à seruitute culpæ: & per modum sacrificij, vt per eam reconciliamur Deo.

Quæstio 49. De effectibus passionis Christi.

Art. 1. Vtrum per passionem Christi simus liberati à peccato.

1. Concl. Passio Christi est propria causa remissionis peccatorum. 1. Et lauit nos, ait Ioan. à peccatis nostris in sanguine suo. Apoc. 1. 2. Quoniam tribus modis causauit nostram salutem; primum per modum prouocationis ad caritatem, Rom. 5 commendat Deus, &c. caritate autem consequimur veniam peccatorum, Luc. 7. Dimissa sunt, &c. ergo. Deinde per modum redemptionis: nã cum sit caput nostrum per passionem suam, quam ex caritate, & obedientia sustinuit, liberauit nos tanquam membra pretio suæ passionis: vt si homo per manus liberaret se à peccato à pedibus commisso. Postremo per modum efficientiæ, quatenus caro, secundum quam passus est, est instrumentum diuinitatis. † 1a. Licet non sit passus, vt Deus: tamen caro per virtutem diuinam habet vim dimittendi peccata. 2a. Quanuis passio sit corporalis, sortitur tamen quandam virtutem spiritualẽ ex diuinitate, secundum quam est causa remissionis peccatorum 4a. Christus liberauit nos sua passione causaliter, i. instituens causã nostræ salutis, qua liberari possumus à peccatis, etiam præteritis, & futuris, vt si medicus faciat medicinam, &c 5a Passio est causa vniuersalis nostræ salutis, quæ applicatur singulis per sacramenta; vnde non statim ea posita, sequitur effectus, nisi fiat applicatio. 6a. Etiam per fidẽ applicatur passio Christi; sed fides, qua liberamur à peccato, non est informis, & sic passio non solum quoad intellectum, sed etiam quoad affectum applicatur. Rom. 3.

Art. 2. Vtrum per passionem Christi simus liberati à potestate diaboli.

1. Concl. In potestate, quam diabolus ante Christi passionem in homines exercebat, consideratur primum ex parte hominis, quod suo peccato meruerit tradi in potestatem diaboli, cuius tẽtatione fuerat superatus: deinde ex parte Dei, qui offensus fuit ab homine, iuste eum reliquit potestati diaboli: postremo ex parte diaboli, qui sua peruersa voluntate hominem à consecutione salutis impediebat. 2 Quantum ad primum, passio nos liberauit à potestate diaboli, in quantum fuit causa remissionis peccatorum: quantum ad secundum etiam, prout nos reconciliauit Deo: quantum ad tertium etiam, prout diabolus in passione Christi excessit modum potestatis sibi traditæ à Deo machinando in mortem Christi, qui non habebat meritũ mortis, cum esset sine peccato. Iustum enim est, ait Aug. vt liberi dimittantur credentes in eum, quem sine vllo debito occidit. lib. 13. de trin. c. 14. Et Ioan. 12. Princeps huius mundi eijcietur foras: & cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, ergo. † 3a. Ante passionem non sic dicitur habuisse potestatem, vt posset nocere, non permittente Deo; sed quia Deus iuste permittebat nocere eis, quos tentando ad suum consensum duxit. 4a Etiam modo potest tentare, quoad animam; sed nunc sunt parata arma; antea vero per solam fidem passionis poterant homines resistere. Et quantũ ad aliquid non liberabantur, vt si non descenderent in infernum, à quo nunc possunt virtute passionis liberari. 5a Deus permittit diabolo posse decipere certis locis, & temporibus, & certas personas: semper tamen per passionem sunt parata remedia tuendi se; etiam tempore Antichristi, quando maxime suam potestatem exercebit.

Art.

Artic. 3 Vtrum per passionem Christi homines liberati sint à pœna peccati.

1.Concl. Per passionem Christi liberati sumus à reatu pœnæ 1. Isai. 53. Vere languores nostros ipse tulit, &c. 2. Quoniam dupliciter liberauit, primum directè, prout passio fuit sufficiens, & superabundans satisfactio; qua exhibita, tollitur reatus pœnæ: deinde indirectè, prout est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ. † 2a. Ideo damnati, qui erant in inferno, non sunt liberati à pœna, quia passio non potuit eis applicari per fidem, caritatem, & sacramenta 3a Liberatis à peccatis per pœnitentiam imponitur pœna, non autem baptizatis; quia vt sortiamur effectum passionis, debemus cõfigurari Christo, quod
Rom. 6. fit in baptismo, qui semel sumitur, quia se-
1. Pet. 3. mel Christus est mortuus; & ideo qui postea peccant, debent configurari aliquid patiendo. 4a. Post passionem remanet mors, quæ est pœna peccati, vt nos simus conformes Christo, qui prius accepit gratiam in anima, cum passibilitate corporis, per quam ad immortalitatem peruenit; ita nos prius percipimus in anima spiritum adoptionis, quo cudimus hæredes glo-
Rom. 8. riæ immortalitatis, adhuc corpus passibile habentes, vt configurati passionibus Christi ad immortalitatem perueniamus.

Art. 4. Vtrum per passionem Christi simus Deo reconciliati.

1 Concl. Passio Christi est causa nostræ reconciliationis ad Deum. 1. Reconciliati sumus Deo, ait Paul. per mortem filij eius. 2. Quoniam dupliciter nos reconciliat; primum quatenus remouet peccatum, quo homo fit inimicus Dei: altero modo vt est sacrificium acceptum Deo; est enim proprius sacrifi[cij] effectus, Deum placare: sicuti ho-
Rom. 6. mo o[ffen]sam acceptam remittit propter
Sap. 4. acce[ptum] obsequium. Tantum ergo bo-
Psal. 5 num fuit, quod Christus voluntarie passus est, vt propter hoc bonum in natura
1. Reg 26. humana inuentum, Deus placatus sit super omni offensa humani generis quantũ ad eos, qui Christo passo secundum modum dictum Deo coniunguntur † 2a. Diligit Deus omnes quantum ad naturam, quam fecit, odit autem quantum ad culpam, &c. 3a. Non dicitur ita nos per passionem Deo reconciliasse, quod de nouo Deus nos amare inceperit; sed quia per passionem sublata est odij causa: tum per ablutionem peccati, tum per recompensationem acceptabilem 4a. Maior fuit caritas Christi patientis, quam iniquitas occisorum; ideo magis valuit passio ad reconciliandum Deo totum humanum genus, quam ad prouocandum Deum ad iram.

Artic. 5 Vtrum Christus sua passione aperuerit nobis ianuam cæli.

Per passionem Christi aperta est ianua 14. concl.
regni cœlestis. 1. Habemus fiduciam, ait
Paulus, in introitum sanctorum, scilicet Heb. 10.
cœlestium in sanguine Christi. 2. Tollere peccata humana quoad culpam, & pœnã omnem, est aperire regni cælorum ianuam; quia clausio regni cælorum nihil aliud est, quam obstaculum peccati, quo impedimur à cælo, Isai 35, via illa &c. hoc autem peccatum vel est commune totius naturæ, à primo homine contractum, quo impediebatur ingressus cælorum, Gene. 3. vel proprium cuiuscunque personæ: at per passionẽ Christi liberati sumus à peccato communi quoad culpam, & pœnam ipso soluente pretium; & à proprijs communicando per fidem & spem eius passioni, ad Heb. 9. ergo. 3. ex figura, Num. 35 homicida manebit ibi donec sacerdos magnus moriatur, &c. † 2a. Patres per propriã
iustitiam non intrarunt in regnum cœle- Prou. 11.
ste, quod est iustitiæ merces; sed id meru- Heb. 11.
runt per fidem passionis Christi, qua à peccato mundantur quantum ad propriam personam; nemo tamen per suam iustitiã potuit remouere impedimentum totius
naturæ 3a. Elias subleuatus est in cælum a- 4. Reg 2.
ereum, & Enoch in paradisum terrestrem, non in empyreum. 4a. Licet sint aperti cæli in baptismo Christi, ad significandũ, quod aperitur baptizatis baptismate Christi, qui habet vim ex passione. 5a. Ascendit pandens iter ante eos, Mich. 2. non quod per ascensum aperuerit, sed quia per ascensionem nos quasi in possessionẽ cæli introduxit, sed passione meruerat, vt aperiretur.

Art.

Artic. 6. Vtrum Christus per suam passionem meruerit exaltari.

Concl. Christus per suam passionem meruit sibi suam exaltationem. 1. Philip. 3. Factus est obediens, &c. propter quod & Deus exaltauit illum. 2. Qui iusta voluntate se humiliat, ex hoc meretur exaltari, Luc. 14. qui enim de sua voluntate sibi subtrahit, quod debebat habere meretur, vt amplius sibi addatur, sicuti contra, iniqua voluntas meretur, vt sibi debita subtrahantur, vt qui furatur ouem reddat quatuor; *Rom. 4.* mereri enim importat quandam iustitiæ æqualitatem; at Christus in sua passione humiliauit se infra suam dignitatem, quantum ad mortem, cui non erat subiectus; & quantum ad locum, quia corpus in sepulchro fuit positum, & anima in inferno: & ad confusionem & opprobria; & quantũ ad hoc, quod traditus fuit humanæ potestati, ergo meruit exaltari secundum quatuor, primo per resurrectionem: secundo *Psal. 138.* per ascensionem: tertio per consensum ad *Ephes. 4.* paternam dexteram: quarto per iudiciariam *Isa. 52.* potestatem, Iob 36. causa tua, &c. †2a. Principium merendi est anima, corpus vero est instrumentum; ideo perfectio animæ Christi non debuit acquiri per meritum, vt perfectio corporis, quod fuit passionibus subiectum. 3a. Per priora merita Christus meruit exaltationem animæ, ex parte ipsius animæ: per passionem meruit exaltationem per quandam recompensationem ex parte corporis, quod passus est: & ita non meruit maiorem caritatem. 4a. Dispensatione quadam factum est, ne gloria animæ Christi redundaret in corpus, vt honorabilius eius gloriam obtineret merendo: at gloria animæ differri non debuit, quia immediate vniebatur Verbo, à quo debuit gloria repleri, non sic corpus.

Quæstio 50. De morte Christi.

Art. 1. Vtrum fuerit conueniens Christum mori.

Concl. Conueniens fuit Christum mori. 1. Ioan. 10. Expedit vt vnus homo moriatur; quod prophetice dixit Caiphas 2. Primum expediens fuit ad satisfaciendum pro humano genere morti adiudicato: deinde ad *1. Pet. 3.* ostendendam veritatem humanæ naturæ *Gen. 2.* assumptæ, quia si euanuisset, visus fuisset phantasma: postea, vt moriendo nos à timore mortis liberaret: rursus, vt corporaliter *Heb. vlt.* moriendo, daret nobis exemplũ moriendi spiritualiter peccato: postremo, vt *Rom. 6.* à mortuis resurgendo, & virtutem suam ostenderet, qua mortem superauit, & nobis spem resurgendi daret. 1. Cor. 15. Si Christus, &c. † 2a. Christus dicitur fons vitæ, *Psal. 35.* quatenus est Deus; & sic non est mortuus, sed secundum quod homo. 3a. Licet maior defectus sit mors, quam morbus, qui non fuit in Christo: tamen, quia non sustinuit mortem ex morbo proueniente, sed exterius illatam, cui se volũtarie obtulit, nihil est inconueniens. 4a. Vnum oppositum non perducit ad alterum, per se, sed per accidens: sic mors Christi perduxit nos ad vitam, mortem nostram destruendo: sicuti qui pro alio patitur, remouet ab eo pœnam.

Artic. 2. Vtrum in morte Christi fuit separata diuinitas à carne.

Caro Christi remansit vnita Verbo post *1a. concl.* mortem. 1. Quæ sunt humanæ naturæ, nõ dicuntur de Verbo, nisi per vnionem: sed de eo post mortem dicitur esse sepultum, quod ei conuenit ratione carnis, ergo. Donum *Rom. 12.* per gratiam Dei concessum, nunquã reuocatur sine culpa; quia dona Dei sunt sine pœnitentia: sed gratia vnionis, ex sui natura, est maius donum ac permanentius, quam gratia adoptionis, quia maius est esse Deum personaliter, quam esse sanctum, & illa non amittitur sine culpa, quæ nulla fuit in Christo, ergo vt ante mortẽ caro erat vnita Verbo, ita in morte. 3. Ex Damasc. †2a. Dicitur Christus à patre dere- *lib. 5. c. 27.* lictus; quia non protexit eum, sed passioni exposuit. 3a. Caro dicitur vnita mediante anima, non quod anima sit quasi n[illegible] ligans: habet etiam caro ab anima, v[illegible] rum sit vnibilis cum ea; vnde semper manet ordo vnionis. 4a. Diuinitas nõ habet vim iustificandi formaliter, sed effectiue, vt voluntarie: vnde remota anima non est viuificatio,

Artic. 3 Vtrum in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima.

1. Concl. In morte Christi non fuit separata diuinitas ab anima. 1. Damas. diuinitas inseparabilis ab vtrisque, i. à corpore & anima remansit. 2. Verbum Dei non est separatũ in morte à corpore, ergo multo minus ab anima: quia anima est vnita Verbo immediatius, quam corpus. 3. Ex symbolo in quo canitur descendisse ad inferos, quod ei conuenit ratione animæ. †2a. Caro dicitur ponere & assumere animam, non virtute sua, sed verbi in ea habitantis. 3a. Athan. dixit totum corpus fuisse reassumptum, quatenus eius partes iterum vnitæ sunt 4a. Vt per vnionem ad naturam humanam, Verbum non dicitur natura humana, sic per vnionem ad vtrunque, non dicitur anima, vel corpus, sed habens animam, vel corpus. 5a. In morte fuit vna hypostasis, quanuis corpus & anima sint separata: quia vtrunque remansit vnitum diuinæ personæ: vt ante.

Lib. 3 c. 27.

Rom. 10.

Artic. 4. Vtrum Christus in triduo mortis fuerit homo.

1. Concl. Dicere Christum in triduo mortis hominem fuisse, simpliciter, & absolute loquendo, erroneum est. 1. Christi corpus in triduo non erat viuum, ergo Christus nõ erat homo; quia remoto superiore, remouetur inferius. 2. Ad veritatem mortis hominis, vel animalis pertinet, quod per mortem desinat esse homo, vel animal; mors enim hominis, vel animalis prouenit ex separatione animæ, quæ complet esse hominis, vel animalis, ergo dicere Christum in triduo, &c. quia asserere, id, quo tollitur veritas mortis Christi sit articulus fidei: confirmatur ex epistola synodali Cyrilli. 2a. Potest dici, quod Christus in triduo fuit homo mortuus. Vnde quidã non bene dixerunt Christum in triduo fuisse hominem, existimando animam esse hominem, vel quod vnio animæ & corporis non sit de ratione hominis. †3a. Verbũ suscepit animam, & carnem vnitam, ideo illa susceptio, fecit eum hominem: & licet non cessauerit susceptio, cessauit tamen in morte partium vnio. 4a. Homo dicitur esse suus intellectus, non quod intellectus sit totus homo: sed quia est præcipua hominis pars, vt si rector dicatur tota ciuitas 5a. Esse sacerdotem conuenit homini ratione animæ, in qua est character ordinis: ideo per mortem homo non perdit ordinem sacerdotalem: vnde eo tẽpore Christus fuit sacerdos.

Conc. Ephes. c. 12.
Hugo Mag

Arist 9. Eth. c. 4.

Art. 5. Vtrum fuerit idem numero corpus Christi viuentis, & mortui.

1. Concl. Corpus Christi viuum & mortuum, fuit idem numero simpliciter, i. absolute, & nullo addito. 1. Ex Athan. dicente idẽ corpus fuisse crucifixum, & positum in sepulchro. 2. Illud corpus est idem numero simpliciter, quod est supposito idem: Christi corpus viuum, & mortuum, erat idem supposito, ergo. 2a. Corpus Christi viuum, & mortuum non fuit idem numero simpliciter, i. omnino, vel totaliter. 1. Quia vita est quid intrinsecum corpori viuentis, ergo remota vita, non remanet totaliter idem. 2. Si totaliter idem remansisset, non fuisset mortuum, quod est hæresis Gaianitarum. Adde auctoritatem Damasc. †3a. Corpus alterius hominis non remanet vnitum alicui hypostasi permanenti, ideo non est idem simpliciter, sed secundum quid, i. ratione materiæ. 4a Idem numero dicitur aliquid, secundum suppositum, idem spe. e secundum formam, & hoc modo non remansit vnum. 5a. Mors non cõpetit Christo ratione suppositi, secundum quod attenditur vnitas, sed ratione humanæ naturæ, cui vita, & mors competit.

Epist. ad Epict.

23. q. 2. cum quidam.

Lib. 3. c. 28.

Artic. 6. Vtrum mors Christi aliquid operata sit ad nostram salutem.

1. Concl. Mors Christi in fieri, quæ est cum per passionem tenditur in mortem, est eadem cum ipsius passione; & ideo hoc modo est causa nostræ salutis, sicuti & passio. 2a. Mors Christi in facto esse, i. facta iam separatione secundum quem modum de ea hic loquimur, non potest esse causa nostræ salutis per modum meriti, sed per modũ efficientiæ. Quoniam per mortem deitas non est separata à carne, ergo quidquid cõtigit circa carnem Christi, et anima separata, fuit nobis salutiferum, vi deitatis vnitæ 3a, Mors Christi operata est destructionem

nem vtriusque mortis nostræ, s. animæ, & corporis. Quoniam effectus alicuius causæ consideratur, secūdum similitudinem causæ; & quia mors Christi fuit priuatio propriæ vitæ, ideo eius effectus est remotio eorum, quæ contrariantur nostræ saluti, quæ sunt mors animæ, & corporis: propterea per eius mortem dicitur destructa mors animę, Rom. 4. Traditus est, &c. & mors corporis. 1. Corint. 15. absorta est mors, &c. Vna mors Saluatoris, ait Aug. scilicet corporalis duabus mortibus nostris, i. animæ, & corporis saluti fuit. †4a. Mors Christi non sola ratione mortis, quę est quædam priuatio, sed virtute diuinitatis vnitæ nostram salutem operata est. 5a. In facto esse operata est per modum efficientię, vt est dictum. 6a. Mors Christi corporalis potuit esse causa mortis spiritualis, vt erat instrumentum diuinitatis.

lib. 4. de trin. ca. 3.

Quæstio 51. De sepultura Christi.

Artic. 1. Vtrum fuerit conueniens Christum sepeliri.

1. Concl. ¶ Conueniens fuit Christum sepeliri. 1. Mat. 26. Opus bonum operata est, &c. ad sepeliendum. 2. Primum, fuit conueniens ad probandam viritatem mortis; quia nō ponitur aliquis in sepulchro, nisi de veritate mortis constet; deinde ex eo, quod ex sepulchro resurrexit, datur spes resurgendi ijs, qui sunt in sepulchro. Postremo, ad exemplum eorum, qui per Christi mortē spiritualiter moriuntur peccatis, qui absconduntur à perturbatione hominum, Col. 3. Mortui estis, &c. & ita baptizati quasi consepeliuntur Christo †2a. Christus sepultus inter mortuos se liberum esse fatetur, quod per inclusionem in sepulchro, non impeditus fuerit à resurrectione. 3a. Vt mors efficienter operata est nostram salutem, ita etiam eius sepultura: vnde Hiero. sepultura Christi resurgimus, profuit igitur nobis. 4a. Deo sepeliri non est incōueniens secundum carnem: & quæ saluant hominem, non faciunt iniuriam Deo.

Mat. 15. Ioan. 5. Rom. 6. Psal. 87.

Art. 2. Vtrum conueniem modo Christus fuerit sepultus.

1. Concl. Modus sepulturæ Christi fuit conueniens. 1. Isa. 11. Et erit sepulchrum eius gloriosum. 2. Tres sunt conuenientiæ; prima ad confirmandam fidem mortis, & resurrectionis ipsius: secunda ad commendandam pietatem eorum, qui sepelierunt: tertia, quantum ad mysterium, quo informātur, qui Christo consepeliuntur per mortem. †2a. Licet passus sit morte turpissima tamen in sepultura honorifica consideratur virtus morientis, qui contra intentionem occidentium honorifice sepelitur. 3a Quæ adhibita sunt in morte Christi, non fuerunt exemplum superfluitatis, quia admonemur, vt in his officijs morem gentis seruemus. Adde etiam quod aliquid significarunt; myrrha enim, & aloes propter sui amaritudinē pœnitentiā designant. 4a Quia Christus sepultus fuit, secundū consuetudinem illius populi, docemur morē sepeliēdi debere seruari. Myrrha, & aloes significant pęnitentiā, qua debemus Christum ab incorruptione seruare. Et adhibita sunt, vt Christi corpus cōseruaretur: vnde docemur licere vti pretiosis ad sanandū corpus: inuoluto in syndone honestatem designat, & simplicitatem in his rebus: vnde mos tegendi altaria panno lineo 5a. Omnia, quæ narrantur de sepultura Christi, habent aliquam mysticam significationē, &cæt.

Art. 3. Vtrum corpus Christi in sepulchro fuerit incineratum.

Non fuit conueniens corpus Christi putrefieri, aut quouis modo incinerari. 1. Psa. 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. 2. Putrefactio prouenit ex infirmitate illius corporis, quæ non potest amplius corpus continere in vnū, ergo Christus, ne mors eius infirmitati naturæ adscriberetur, non debuit velle vt suum corpus qualitercunq; corrūperetur, sed ad ostensionem virtutis voluit incorruptū permanere; quia eius mors non debuit esse ex infirmitate naturæ, sed voluntaria, ideo non morbo, sed passione voluntarie suscepta mori voluit. Confirmatur ex Chrys. demonstratione aduersus gentes †2a. Incineratio est pœna peccati, vt mors; sed eā pati noluit, quoniam fuisset in detrimentū salutis humanæ, quia nō crederetur in eo fuisse virtutē diuinam: vnde Ps. 29 quę 1. Concl.

vti litas in sanguine, id est, in passione, si descendero in corruptionem? 3a. Fuit quidem eiusdem cōditionis cum nostris corporibus, quantum ad naturam; sed non quantum ad meritum putrefactionis, & virtutem. 4a. Sepeliri voluit, vt daret spem resurgendi; ad quod non fuit necesse, vt in cineres resolueretur: quia qui potest ex sepulchro clauso, mortuus resurgere, etiam ex quibusuis pulueribus poterit.

Art. 4. Vtrum Christus fuerit in sepulchro solum vna die, & duabus noctibus.

1. Concl. Conueniens fuit, vt Christus vna die, & duabus noctibus esset in sepulchro. 1. Ex August. qui triginta sex horas in sepulchro fuisse ait. (Li. 4. de tri. cap. 5.) 2. Tempus, quo Christus fuit in sepulchro, effectum mortis eius repręsentat; qui effectus fuit liberatio à duplici morte, vt est dictum, quod significatur per duas noctes; & quia eius mors non fuit ex peccato, sed ex caritate, quę repræsentatur per vnum diem, ergo conueniens, &c. †2a Illud Matth. 12. Tribus diebus, & tribus noctibus, intelligitur more scripturæ, sumendo partem pro toto; nam primus, & tertius dies secundum partem accipiũtur, & nox sequens ad tertium pertinet diem. 3a. Greg. dixit, surrexisse media nocte, i. iā transacta. (Hom. 21. in Euang.) Surrexit enim in diluculo, in quo est aliquid lucis, & tenebrarum. 4a. In tantum lux in morte Christi præualuit, quæ significatur per vnam diem, quod tenebras duarum noctium, id est, duplicis mortis nostræ remouit.

Quæstio 52. De descensu Christi ad inferos.

Artic. 1. Vtrum fuerit conueniens Christum ad inferos descendere.

1. Concl. Conueniens fuit Christum ad inferos descendere. 1. Ex symbolo, & ad Ephes. 4. Ex glos. 2. Prima conuenientia, quia venerat portare nostras pœnas: (Isa. 53.) inter quas non solum mors, sed etiam descensus ad inferos; ergo, vt cōuenienter mortuus est; vt nos liberaret à morte; ita, &c. Vnde Ose. 13. ero morsus tuus inferne. Secunda, victo diabolo, debuit ab eo eripere victos, qui detinebantur in inferno, Ezech. 9. & ad Colos. expolians principatus, &c. Tertia, vt sicut in terra pīatē ostēdit viuendo, & moriendo, ita in inferno illum visitando, & illuminando. Psal. 22. Attollite portas, &c. exponente Glossa. †2a. Nomen inferorum sonat in malum pœnæ, non autem culpæ: vnde decuit Christum eo descendere, non vt reus culpæ, sed vt liberator pœnæ. 3a. Quamuis passione nos liberauerit à culpa, & pœna, non propterea descensus fuit vanus; quia passio Christi est causa nostræ salutis, quasi videlicet is, quę applicatur mortuis per descensum ad inferos, Zach. 9. Eduxit vinctos, &c. 4a. Anima Christi non descendit motu, quo corpora, sed quo Angeli mouentur.

Artic. 2. Vtrum Christus descenderit ad infernum damnatorum.

Christus secundum effectum in vnumquenque inferorum descendit: aliter tamē & aliter: eos qui erant in inferno damnatorum de sua incredulitate, & malitia confutauit: illis, qui in purgatorio detinebantur spem gloriæ consequendæ dedit: sanctis patribus, qui solo peccato originali in inferno detinebantur, lumen æternæ gloriæ infudit. 2a. Secundum essentiam anima Christi descendit solum ad locum, in quo iusti detinebantur. 1. Non debuit descendere ad alia loca, in quibus sunt tenebræ, & nullus est ordo, cũ ipse sit lux; quia nulla est conuentio inter tenebras, & lucem. (2. Cor. 6.) 2. Vt eos, quos per gratiam interius visitabat secundum diuinitatem, visitaret etiam secundum animam, & locum. 3. Vt in vna parte inferni existens, in omnes vim suam diffunderet, vt in vno terræ loco passus, totum mundum sua passione liberauit. †3a. Illud, Penetrabo omnes inferiores partes, &c. (Ecclesi. 24.) & illud Psal. 62. Introibunt inferiora: intelliguntur secundum effectum, quomodo penetrauit ad omnes modo dicto. 4a. Illud, Suscitauit solutis doloribus inferni, (Act. 2.) qui sunt vbi est pœna sensus, sic soluitur: Dolor est duplex alter de passione pœnæ, quam patimur; alter de dilatione speratæ gloriæ; (Psal. 17. Prou. 13.) vtrosque dolores Christus soluit descendendo ad infernum: primum præseruando à pœna; alterum gloriam præbendo. 5a. Cum dicitur (1. Pet. 3.) Chri-

Christum liberasse eos, qui detenti erant in carcere, hoc est, in corpore mortali, vt exponit August. licet Ath. de his, qui erãt in inferno intelligat. 6a. August. dixit venisse in sinum Abrahæ, & in locum dolorum, non quatenus hic locus est liber à pœna sensibili, sed quatenus ibi erat priuatio gloriæ; quo modo erat locus inferni & pœnæ: nunc autem sinus Abrahæ est gloria beatorum. 7a. Iob qui dixit in profundum inferni descendet anima mea, liberatus fuit à Christo, sed vt exponit Gregor. Superiora loca inferni profunda vocat: sicut aer respectu cœli, caliginosus infernus est

Iob. 17.

Arti. 3. Vtrum Christus fuerit totus in inferno.

1. Concl. Toto triduo mortis, totus Christus fuit in sepulchro, in inferno, & vbique. 1. Totus filius apud patrem, ait August. totus in terra, totus in inferno, &c. 2. In morte Christi, licet anima fuerit separata à corpore, neutrum tamen fuit separatum à persona filij Dei, ergo: nam masculinum genus refertur ad personam, vt neutrum ad naturam, persona autem erat vbique, ergo †2a. Corpus Christi non fuit in inferno, quia non est pars personæ increatæ, sed naturæ assumptæ: vnde non tollitur quin Christus fuerit in inferno, licet non totaliter. 3a. Dicitur Christus totus, solutis partibus humanæ naturæ, totalitate personæ quæ non constituitur ex illis. 4a. Cum dicitur aliquid esse totum in loco, quia nihil eius est extra, intelligitur de his, quæ sunt circumscriptiue in loco: at persona Christi est tota in quolibet loco, sed non totaliter, quia est vbique, & continet omnia loca.

lib. 3. de Sym. c. 7.

Artic. 4. Vtrum Christus aliquam moram traxerit in inferno.

1. Concl. Credendum est animam Christi fuisse in inferno, quandiu corpus eius fuit in sepulchro. 1. Act. 2. Quem Deus suscitauit, &cæt. iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, ergo videtur mansisse in inferno vsque ad horam resurrectionis. 2. Sicut Christus, vt nostras pœnas susciperet, voluit corpus suum in sepulchro poni, ita animam ad infernum descendere, ergo, vt corpus mansit per vnum diem, & duas noctes ad comprobandam veritatem mortis in sepulchro, sic anima in inferno, vt simul vtrunque egrederetur. †2a. Christus descendens, statim sanctos liberauit; non educendo, sed eos luce gloriæ illustrando 3a. Vectes inferni dicebantur impedimenta, quibus sancti impediebantur, ne de inferno exirent ob culpam primi parentis, quos statim Christus soluit: sed eos voluit ibi manere vsque ad diem resurrectionis. 4a. Illud, Hodie eris mecum in paradiso, intelligitur non de paradiso terrestri, sed spirituali, in quo sunt, qui diuina gloria perfruuntur. Vnde latro cum Christo in infernum descendit. Luc. 23.

Art. 5. Vtrum Christus descendens ad inferos, sanctos patres inde liberauerit.

1. Concl. Christus descendens ad inferos sanctos patres inde liberauit. 1. ex Aug. ser. 2. de resurrect. vbi hoc ait. 2. Per Christi passionẽ liberatum est genus humanum, & à peccato, & à reatu vtriusque pœnæ originalis, & actualis, ergo Christus descendens ad inferos absoluit sanctos à reatu, quo erant exclusi à gloria: quia descendens ad inferos operatus est in virtute passionis, & pœna vtriusque peccati erat exclusio à gloria; Gen. 2. & 9 ergo descendens ad inferos inde patres liberauit: quoniam propter hoc detinebantur ibi, quod eis ad vitam gloriæ, ob peccatum primi hominis, aditus gloriæ non pateret. 3 ex Zach. 2. Tu vero in sanguine, &c. & Col. 2. †2a. Dixit Augu. se non inuenisse quid Christus his patribus contulerit, quatenus non soluit eos à dolore sensibili, quem non patiebãtur: contulit tamen quantum ad adeptionem gloriæ, soluens dolorem, quem patiebantur ob eius expectationem 3a. Isti patres dum viuebant per fidem liberati fuerant à pœna, & à reatu peccati actua. non à reatu peccati originalis. 4a. Statim Christo mortem patiente anima eius descendit ad infernum, & suæ passionis fructum exhibuit: sed sancti, qui ibi erant detenti non exierunt Christo apud inferos commorante, cuius præsentia ad cumulũ gloriæ pertinet. Epist. 99.

Artic. 6. Vtrum Christus aliquos damnatos ab inferis liberauerit.

1. Concl. Christus descẽdens ad inferos nullum damnatū ab inferno liberauit, 1. Ex glos. quę ait improbos ibi reliquisse. 2. Christus descendens ad inferos operatus est virtute suę passionis, ergo passionis fructū solis illis contulit, qui fuerunt passioni coniuncti per fidem, & caritatem formatam; per hanc enim solam peccata tolluntur; ergo damnatis non contulit liberationis fructum: nam vel erant infideles, & fidem passionis non habuerant: vel nullam habebant conformitatem ad caritatem Christi patientis, ergo. †2a. Congregati in inferno, visitati sunt à Christo, sed ad eorū confusionem. 3a. Glossa ait liberasse eos, qui nulla misericordia refrigerabantur, quod intelligendum est, quantum ad refrigerium perfectæ liberationis per aduentum Christi. 4a. Quod illi non fuerint liberati non fuit ob Christi impotentiam, sed ob ipsorum conditionem.

Oseæ. 13.

Isa. 24.

Zach. 6.

Artic. 7. Vtrum qui cum originali decesserant, fuerint à Christo liberati.

1. Concl. Christus descendens ad inferos non liberauit pueros, qui cum peccato originali decesserant. 1. Christus est propitiator per fidem: sed isti nullo modo fuerunt participes fidei Christi, ergo. 2. In solis illis Christi descensus liberationis effectum habuit, qui per fidem & caritatem passioni Christi coniungebantur, in cuius virtute descensus erat liberatorius: sed qui cum originali decesserant, nullo modo fuerãt coniuncti passioni Christi, non per fidem propriam, quia non habuerunt vsum liberi arbitrij, non per fidem parẽtum vel per aliquod sacramentum, quia fuissent liberati à peccato, ergo. 3. liberatio ab inferno est admissio ad gloriam, vt patet in liberatione sanctorum patrum: sed pueri cum isto peccato non poterant ad gloriam admitti; quoniam nullus admittitur nisi per gratiam, Roman 6. quam isti non habuere, ergo †2a. Licet sancti adhuc reatu peccati originalis, vt respicit naturam, tenerentur: tamen erant liberati à culpa, & ideo erant capaces perfectæ liberationis. 3a. Cum Paulus ait plures saluatos esse per Christum, non intelligas comparatiue, sed absolute: ac si diceret, gratia Christi abundauit in multos, sicuti, & peccatū Adæ peruenit ad multos: & vt peccatum Adæ peruenit ad eos, qui per semen ab ipso deriuant; ita gratia Christi ad eos qui spirituali generatione eius membra facta sunt 4a. Descensus operatur per passionem sicuti & baptismus, qui cum fuerit exhibitus animabus post hanc vitam, vbi non sunt capaces transmutationis, ideo non habuit effectū in illis, vt habet baptismus in hac vita.

Rom. 3.

Rom. 5.

Art. 8. Vtrum Christus suo descensu liberauerit animas à purgatorio.

1. Concl. Illi qui fuerunt tales, quales nunc sunt qui in purgatorio detinentur, non fuerũt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos. 1. Ex Gre qui ait dñm nõ pati nos ire, vnde alios liberauit: sed patitur ire ad purgatorium, ergo. 2. Passio Christi non habet transitoriam virtutem, sed sempiternam, ad Heb. 10. ergò tunc maiorem efficaciam, quam nunc habet, ergo: nam descensus ad inferos operatur virtute passionis. 2a. Si qui inuenti sunt tales, quales etiam nunc virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, nihil prohibet per descensum Christi liberatos se. †3a Qui tunc pœnas persoluerant, liberati fuerunt: & illi qui deuotionem, & fidem habuerunt, dum viuerent, in mortem Christi, qui in vita meruerunt, vt Christo ad inferos descendente à temporali pœna liberarentur 4a. Sacramenta operantur per modum sanitatis, & expiationis: & Eucharistia liberat à purgatorio, vt sacrificium satisfactorium pro peccatis: Descensus vero non fuit satisfactorius, nisi ratione passionis, quæ in generali fuit satisfactoria; & ideo debet applicari. Vnde nõ fuit necesse, vt omnes per descensum liberarentur. 5a Cum Christus liberauit aliquem à defectu in vita totum hominem liberabat, vt ait Aug. quia talis liberatio erat personalis: at exclusio à gloria erat defectus totius naturæ; vnde non prohibet, quod existentes in purgatorio liberauerit ab exclusione gloriæ, & nõ à reatu penæ: qui reatus pertinet ad proprium defectum.

libro 13. Mor. c. 10.

Quæstio

Quæstio 53. De resurrectione Christi.

Art. 1. Vtrum fuerit necessarium Christum resurgere.

1a. conclus. Necessarium fuit Christum resurgere. 1. Lucæ vlt. oportuit Christum pati, & resurgere à mortuis. 2. Ob has causas: prima ad commendationem diuinę iustitiæ, cuius est exaltare eos, qui pro Deo se humiliant, Luc. 1. at Christus se humiliauerat, ergo. Psal. 138. Tu cognouisti, &cæt. id est probasti sessionem, id est humilitatem &c Secunda ad confirmandam fidem de diuinitate, 2 Cor. vlt. Et si crucifixus, &c. & psal. 29. quæ vtilitas, &c. Tertia ad sublemandam spem, quia surgente capite, sperāt membra. 1. Cor. 15. Iob 19. scio, quod, &c. Quarta, ad informationem vitę fidelium, Rom. 9 Quomodo Christus, &cæt. ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Quinta, ad complementum nostræ salutis. †2a Et si Christus non cecidit per peccatum; cecidit tamen per mortem, Mich. 7. quæ est casus à vita, qua morte facta est separatio animæ & corporis; ideo debuit surgere. 3a Surgens dicitur ad quid altius resurgere, quod conuenit carni Christi: quæ licet nō sit eleuata ad altiorem personam, eleuata tamen est ad altiorem statum naturæ. 4a, Passio operata est salutem proprie ad remotionem malorum; resurrectio vero ad inchoationem & exemplar bonorum.

Art. 2. Vtrum fuerit conueniens Christum tertia die resurgere.

1a. concl. Conueniens fuit Christum resurgere tertia die. 1. Mat. 10. & tertia die resurget. 2. ob has causas: prima, ad instructionem fidei, quæ est de diuinitate, ratione cuius debuit cito resurgere, & de humanitate, ob quam debuit intercedere aliqua mora, vt videretur mortuus: secunda, demonstrata est perfectio numeri ternarij, qui reperitur in omni re, vtpote habens principium medium & finem. Tertia, vna sua morte, quæ fuit lux, tenebras duplicis mortis animæ, & corporis dispulit: Quarta, quia tertium tempus incipiebat; primū fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia incœpit à Christi resurrectione. incœpit etiam tertius status sanctorum: primus fuit in figuris, secundus in veritate fidei, tertius erit in gloria, quam Christus inchoauit surgendo. †2a. Capiti conformantur membra in natura, non in virtute, sic sancti confirmantur Christo in resurrectione, sed non in modo: ideo eorum resurrectio differtur. 3a. Quamuis non potuerit detineri morte, quia fuit inter mortuos liber: tamen mansit in morte, non quasi detentus, sed voluntate ad instructionem, & vtilitatem nostram. 4a. Act. 2. Et si surrexerit ante solem; adhuc dicitur surrexisse tertia die, quia sumitur dies naturalis. Cum Mat. ait, Orto Sole, intellige quantum ad lucem, cum nondum esset supra orizontem. Ioan. dixit, Cum iam essent tenebræ, id est, nondum die omnino clara, cum tenebrę oriente Sole paulatim dispellantur. cap. vlt. cap. 20.

Art. 3 Vtrum Christus primo resurrexerit.

1a. conclu. Christus primo resurrexit, resurrectione perfecta, quæ est, cum quis ita surgit, vt amplius non possit mori. 1 Ex Paul. qui eū vocat primitias resurgentium. & Rom. 6. Resurgens à mortuis, iam non moritur. 2. Quia ipse primus venit ad quandam vitā immortalem. 2. Resurrectione imperfecta quæ est cum quis post mortem, qualitercunque incipit viuere, quidam alij surrexerunt ante Christum, ad demonstrandū quasi in quodam signo resurrectionem ipsius. Vnde patet ad primum, quia alij surrexerunt, iterum morituri. †3a. De his, qui surrexerunt in morte Christi, aliqui dicūt surrexisse non morituros; sed verius est, quod iterum mortui sint, vt sentit August. surrexerunt autem, vt ostenderent dominum resurgentem. 4a. Quæ præcesserunt Christum, fuerunt præparatoria ad ipsum, sicuti gratia ad gloriam: vnde quæ sunt gloriæ, quoad animam, & corpus, debuerunt esse primum in Christo, vt in auctore gratiæ, quæ debuit esse primo in his, qui ordinabantur ad Christum. 1. Cor. 15. Heb. 11. Mat. 27. Epist. ad Euodium.

Art.

Art. 4. Vtrum Christus fuerit causa suæ resurrectionis.

14.Conc. Tam anima, quam corpus Christi, ratione Deitatis causauit suam resurrectionem, & sic Christus propria virtute surrexit, 1. Ioan. 10. Sed ego pono, & iterum sumo eam. 2. Ex Paulo, 2. Corinth. vlti. Crucifixus est ex infirmitate nostra; sed viuit ex virtute Dei. 2a. Nec anima, nec caro Christi virtute suæ naturæ causauit resurrectionem; sed sic oportuit Christum suscitari à Deo. †3a. Cum eadem sit virtus Patris, & Filij, ideo suscitatus est, & à Patre, Psal.4. & à se ipso 4a. Orauit, & petijt, ac meruit resurrectionem, vt homo. 5a. Surrectio est quidem corporis, quod licet virtute creata non sit potentius anima; tamen secundum virtutem diuinam est potentius: sic etiam anima quæ ob eandem virtutem est potentius corpore: & ita virtute diuina mutuo se resumpserunt.

Quæstio 54. De qualitate Christi resurgentis.

Artic. 1. Vtrum Christus post resurrectionem habuerit verum corpus.

1 Conc. Corpus Christi post resurrectionem fuit verum corpus eiusdem naturæ, cuius fuerat prius. 1. Luc. vlti. Palpate, & videte, quia spiritus, & cæt. 2. Illud dicitur resurgere, ex Damasc. quod cecidit, ergo oportuit, vt idem corpus Christi eidem animæ Lib.4.c.28. vniretur; hoc enim est resurgere, ergo fuit verum corpus eiusdem naturæ; veritas enim naturę corporis est ex forma. 3. Quia si fuisset corpus phantasticum non fuisset vera resurrectio, sed apparens. †2a. Christus intrauit clausis ianuis non ex miraculo, neque ex natura corporis, sed ex virtute diuinitatis. 3a. Corpus gloriosum subditur [illegible] [illegible]ui, & omnis eius actio; & ita in p[illegible] eius est, quod agat, vel non agat, & quod appareat, vel non appareat. Vnde quod euanuerit, non probat non fuisse ve Luc. vlt. rum corpus. 4a. Corpus Christi, quoad figuram lineamentorum, non est mutatū, cum in eo nulla esset deformitas: accepit tamen claritatem, & in ptāte eius erat, vt videretur sub hac, vel illa forma.

Art. 2. Vtrum Christi corpus resurrexerit integrum.

Corpus Christi resurrexit integrum, scilicet cum carnibus, ossibus, & sanguine. 1. Luc. vlti. Spiritus, carnem, & ossa non habet, & cæt. 2. Corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturæ, alterius tamen gloriæ, ergo totum habuit, quod pertinet ad naturam corporis humani; quare omnia ista fuerunt in corpore Christi; quia ista omnia pertinent ad naturam humani corporis. 3. Quia aliter sentire, est error Euthycij, dicentis corpus nostrum in resurrectione dēre esse impalpabile, & corpus Christi, cum contactum fuit à discipulis, euasisse subtile, quod damnat Greg. Et grauius errauit Valentinus dicendo, assumpsit corpus alterius naturæ. 2. Omnia ista assumpsit integraliter, absque vlla diminutione. 1. Non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset reintegratum, quod per mortem ceciderat. 2. Luc. 21. Capillus de capite vestro nō peribit, ergo, &c †3a. Illud, caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, intelligitur metaphorice, pro culpa carnis, & cæt. vel pro istorum corruptione, & ita caro secundum corruptionem non possidebit, &c. 4a. Erunt ibi etiam alij humores sed purgati, & sine vlla labe, & ideo nullā causabunt corruptionem. 5a. Totus sanguis, & aliæ particulæ ad veritatem naturæ facientes surrexere. Sanguis, qui in quibusdam locis habetur, est sanguis, qui promanauit ex quadam imagine, qui conseruatus fuit, vt miraculosus.

1. Concl.

Hom.26.in euang.

1. Cor. 15.

Art. 3 Vtrum Christi corpus resurrexerit gloriosum.

1. Concl. Corpus Christi in resurrectione fuit gloriosum. 1. Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. 2. Quia eius corpus fuit exemplar, & causa efficiens nostræ resurrectionis. 1. Cor 15. at causa est potior causato, ergo. 3 Per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis, ergo debuit glorificari per resurrectionem: vnde dicebat, Pater clarifica, &c. 4. Anima Christi ab in-

ab instanti incarnationis fuit beata, & per dispensationem non redundauit gloria in corpus, vt mysterium passionis impleret, quo completo statim redundare debuit. † 2a. Claritas corporis gloriosi, ex Aug. est secundum colorem humano corpori naturalem: sicut vitrum diuersimode coloratum recipit illustrationem solis. Et quia est ab anima in corpus, ideo in eius potestate est, vt videatur, vel non; vt ipsum corpus 3a. Corpus palpabile est naturaliter corruptibile ob qualitates, quę faciunt tactum: sed à gloria redditur incorruptibile 4a. Corpus gloriosum dicitur spirituale à Paulo, non tamen sequitur quin sit vere animale, vt ait Aug. quod si post resurrectionem manducauit, id non fecit, quasi cibo egeret, sed vt veritatem resurrectionis astrueret, &c.

Epist. ad Dioss. — *1. Cor. 15.* — *lib. 13. de ciu. c. 21.*

Art. 4. Vtrum corpus Christi debuerit cum cicatricibus resurgere.

1. Concl. *Beda.* *Aug.*

Conueniens fuit animam Christi in resurrectione corpus cum cicatricibus resumere. 1. Ioan. 20. Infer digitum tuum huc, &c. 2 Ob has causas: primum, ob gloriam ipsius Christi, vt in perpetuum victoriæ suæ circumferat triumphum: deinde, ad confirmanda corda discipulorum circa veritatem suæ resurrectionis: postea, vt Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro nobis pertulerit ostendat: item, vt redemptis ostendat, quam misericorditer sint adiuti: Postremo, vt in iudicio ostendat quam iuste mali damnentur. † 2a. Cicatrices non pertinent ad corruptionem, vel defectum, sed ad maiorem gloriæ, vt virtutis signa: in quibus specialis color apparebit. 3a. Licet apertura vulnerum sit cũ quadam solutione continuitatis: tamen id compensatur per maiorem decorem gloriæ: vnde corpus non erit minus integrum, sed magis perfectum. Thomas autem non solum vidit, sed etiam vulnera tetigit 4a. Non solum voluit remanere cicatrices ad certificandos discipulos de resurrectione, vt ait Damas. sed etiam ob alias rationes, ob quas debuerunt remanere.

Aug. l. 2. de symo. c. 8. — *li. 4. c. 13.*

Quæstio 55. De manifestatione resurrectionis.

Artic. 1. Vtrum resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari.

Christi resurrectio non debuit omni populo manifestari, sed quibusdam, quorum testimonio in aliorum notitiam perueniret. 1. Act. 10. Manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis, &c. 2. Christus surrexit ad vitam gloriosam, igitur eius resurrectio non fuit omnibus immediate manifestanda: quoniam eorum, quæ cognoscuntur alia communi lege naturæ cognoscuntur, alia ex speciali munere gratiæ; vt quæ diuinitus reuelantur, quę vt ait Dionys. immediate superioribus, per quos alijs manifestantur. Cum ergo ea, quæ pertinent ad futuram gloriam, vt est Christi resurrectio sint huiusmodi, quia oculus non vidit, &c. Ideo Deus ea per suum spiritum reuelauit, & non omnibus. † 2a. Passio peracta est in corpore adhuc mortali, cuius natura est nota omnibus: at præmia futuræ gloriæ ostensa in resurrectione non ita; ideo non omnibus manifestantur, vt passio. 3a. Sicuti resurrectio est omnibus communis, ita ad omnes venit, sed conuenienti ordine. 4a. Apparuit primo mulieris quia mulier prima peccauit, & vt ostenderet non debere esse minorem conditionem mulierum in alia vita.

1a. concl. — *Cap. 4. cæl. hier.* — *Isa. 64.* — *1. Cor. 2.*

Artic. 2. Vtrum fuisset conueniens, quod discipuli viderent Christum resurgere.

Resurrectio Christi non debuit ab hominibus immediate videri, sed eis ab Angelis nuntiari. 1 Mar. vlt. apparuit primo Magdalenæ, quæ non vidit eum resurgere sed audiuit ab Angelis, surrexit, non est hic, ergo. 2. Ordo diuinitus institutus exigit, vt quæ supra homines sunt, per Angelos hominibus reuelentur, ex Dionysio sed resurrectio Christi est huiusmodi, quia resurrexit ad quandam vitam immortalem Deo conformem, Roman. 6. Quod viuit, &c. ergo. 3. Ex Hilar. Angelus fuit prior index resurrectionis, quasi famulus paternę voluntatis, vt resurrectio nũciaretur. † 2a.

1a. Conc. — *cap. 4. de cæl. hier.*

In Matt. c. vlt. Apostoli potuerunt testificari resurrectionem etiam de visu, & ita satis fuit vidisse Christum, quem resurrexisse, debuerũt prius credere per auditum. 3a. Ascensio quoad terminum, à quo, id est prout eleuabatur, non erat supra communem notitiam, ideo discipuli potuerunt eam videre; at resurrectio transcendebat communem notitiam, quantum ad vtrunque terminum, prout anima recedebat ab inferis, & surrexit ad gloriam. 4a. Lazarus suscitatus est, vt rediret ad vitam, quam prius habebat, quæ communem notitiam non transcendebat, ideo eum resurgentẽ discipuli videre potuerunt.

Artic. 3. Vtrum Christus post resurrectionem debuerit continue cum discipulis conuersari.

1. Concl. Christus post resurrectionem non debuit continue cum discipulis conuersari. 1. Ioan. 20. dicitur fuisse octo dies cum discipulis, ergo non semper. 2. Duo erant discipulis declaranda post Christi resurrectionem, s. veritas resurrectionis, & gloria resurgentis: sed primum non exigebat cõtinuam conuersationẽ, & satis fuit, quod aliquando apparuerit, & cum eis locutus fuerit; ad alterum non expediebat continue conuersari, ne videretur surrexisse ad talem vitam, quã prius habebat. Luc. vlt. Hæc sunt verba, &c. quæ Beda exponens, idem confirmat. † 2a. Ad certificandum discipulos de resurrectione, satis fuit quod pluries apparuerit. Eos etiam consolabatur, vt patet Ioan. 16. iterũ videbo vos. 3a. Quamuis post resurrectionem conuenienter potuerit esse ibi, vbi discipuli erant: tamen non semper fuit cum eis: quia sic eis expediebat: vbi autem fuerit, nescitur; cũ Scriptura non dicat, & in omni loco sit dominatio eius. 4a. Prima die pluries apparuit, quia fidem resurrectionis debuit confirmare. Toto tempore, decies apparuit, & quinquies prima die: verum scriptura nõ narrat omnes apparitiones, vt colligitur ex 1. Cor. 15. 5a. Dixerat se appariturum in Galilæa; & tamen prius apparuit Ierosolymis: verum semel apparuit Ierosolymis, & paucis; at pluries, & pluribus in Galilæa, & ita saluatur, quod prædixerat. Matt. 26.

Artic. 4. Vtrum Christus debuerit discipulis in alia effigie apparere.

Christus quibusdam ad credendum dispositis, conuenienter apparuit in sua effigie, alijs minus dispositis in aliena. 1. Conol. 1. Mar. vlti. Ostensus est alia effigie euntibus in villam. 2. Resurrectio Christi manifestanda erat hominibus per modum, quo eis diuina reuelantur: sed diuina innotescunt diuersimode hominibus, prout ipsi sunt affecti: quia habent mentem bene dispositam diuina secundum veritatem percipiunt: qui non habent bene affectam percipiunt, cum quadam confusione dubietatis, & erroris, quia animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei. 1. Cor. 2. Discipulorum autem quidam erant indispositi; vnde dicebant: Sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel, ergo. Adde auctoritatem Greg. idem dicentis. † 2a. Hom. 23. in euang. Quod fingimus, vt decipiamus, mendacium est: quod autem fingimus ad aliquid significandum, non ita; alias omnia figurate dicta essent mendacia. 3a. Quod aliquis appareat in alia effigie, quam est, non fit sine præstigio dæmonis: at dominus poterat transformare carnem suam, vt alia reuera esset effigies ab illa, qua solebat Luc. vlt. videri, quod autem oculi discipulorum tenerentur ne agnoscerent, diaboli opera factum fuisse dici potest. 4a. Non est infirmata fides per hoc, quod aliena effigie apparuerit; quia postea illis eisdem, quibus sic apparuit, se manifestauit. Et cognouerunt eum.

Artic. 5. Vtrum Christus veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare.

Si argumentum sumatur pro ratione, 1. Concl. quæ rei dubiæ fidem facit, Christus non probauit suam resurrectionem hoc genere argumenti. Quoniam talis argumentatio processisset ex quibusdam principijs, quæ si discipulis non erant nota, nihil per ea manifestasset; quoniam ex ignotis nihil probatur: si erant nota non transcenderent rationem humanam, & ita non fuissent efficacia ad probandam resurrectionem, quæ rationem humanam excedit: principia enim ex eodem genere debent assumi.

assumi. 2a. Christus probauit resurrectionem suam, per auctoritatem scripturæ, quæ est fidei fundamẽtum. Luc. vlt. oportet impleri omnia, &c. 3a. Si sumatur argumentum pro sensibili signo, quod inducit ad alicuius veritatis manifestationem. Christus multis argumentis suam resurrectionem declarauit, dando euidentia signa se resurrexisse. 1. Act. 1. apparuit in multis argumentis, græce tecmiriis, id est signis euidentibus ad probandum. 2. Quia hoc fuit conueniens. primum, quia corda eorum non erant disposita ad facile recipiendam fidem resurrectionis, Luc. vlt. ô stulti & tardi, & cæt. & Mar. vlt. exprobrauit illis incredulitatem: Deinde vt per huiusmodi signa efficacius eorum testimonium redderetur, iuxta illud, 1. Ioan. 1. quod vidimus, & audiuimus. † 4a Tollitur argumentum vbi fides quæritur, si sint argumenta humana, quæ sunt inualida ad probanda ea, quæ sunt fidei. 5a. Fides non habet meritum, si ratio facit euidenter videre, quod creditur, cuiusmodi est ratio demonstratiua: vnde meritum consistit in hoc, vt homo credat ex mandato Dei. 6a. Velle signa, est indicium defectus fidei, quæ signa non totaliter tollunt fidẽ, & meritum, & potest quis esse animo prõpto ad credendum, etiam si non haberet signa, vt credunt, qui signa non habent.

Art. 6. Vtrum argumenta quæ Christus induxit sufficienter manifestauerint resurrectionem eius.

1. Concl. Christus manifestauit suam resurrectionem, & testimonio, & argumento, & vtraque manifestatio in suo genere fuit sufficiens 1. Quia Christus est Dei sapientia, quæ conuenienter disponit omnia. 2. Quantum ad testimonium, vsus est testimonio angelorum, vt patet per omnes euangelistas: & testimonio scripturarum, Luc. vlt. & neutrum refelli potest, ergo. Quantum ad signa, ex parte corporis tria Luc. vlt. ostendit: primum quod non fuerit quid phantasticum, ostendendo esse palpabile: deinde quod esset corpus humanum, ostẽdendo eis veram effigiem; postea; quod esset idem numero, ostendendo vulnera, & cicatrices. Ex parte animæ, per opus vitæ nutritiuæ, manducando: per opera sensitiuæ, interrogando; respondendo, &c. per opera intellectiuæ, disserendo de scripturis Ostendit etiam se habere diuinam naturam, per miracula quę fecit, in captura pisciũ, & ascendendo in cælũ. Gloriam resurrectionis ostendit intrando ianuis clausis, & per hoc quod ab oculis euanuit. † 2a. Licet singula argumenta per se non sufficerent ad manifestandã resurrectionem perfecte: tamen omnia simul perfecte manifestant. Manducatio Christi fuit vera, quia erat verum corpus animatum: non tamen erat vera angelorum comestio. 3a. Quia faciebat ad ostendendam veritatem corporis, videntur contraria eis, Tob. 10. quæ faciebat ad ostendendam gloriam; sed non sunt, ob varias conditiones corporis beati. 4a. Dixit Magdalenę, noli me tangere, quia ipse figurabat gentes, quæ non debebant credere nisi prius ascendisset. Tetigit alias, quia erat in vita mortali, non sinit modo, se tangere, ne putaret eandem viuere vitam. 5a. Nõ demonstrauit se in claritate, vt in transfiguratione; quia tunc voluit ostendere veram gloriã, nunc veram carnem; & ne videretur eorum oculos perstringere, per alia indicia resurrectionem ostendit. 6a. Quod viderit angelos stantes secundum Ioannem, & sedentes secundum Mat. potest referri ad diuersos angelos, vel quod duo essent extra, duo intus, alio modo se habentes.

Quæstio 56. De resurrectionis Christi causalitate.

Artic. 1. Vtrum resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum.

Resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis. 1. qui ait Glos. est causa sufficiẽs nostræ resurrectionis. 2. Quod est primũ in quolibet genere, est causa omnium quæ sunt post, ex Arist. sed primũ in genere nostræ resurrectionis fuit resurrectio Christi, qui fuit primitiæ resurgentiũ, ergo. 3. Verbũ Dei est principium humanæ viuificationis; psal. 35. & Ioan. 5. ergo debuit prius in suum corpus causare vitam; & per illud operari resurrectionẽ in aliis; quoniam naturalis rerum ordo diuinitus institutus requirit, vt causa agat prius in propinquius, & per illud in remota. † 2a.

1. Concl.
1. Cor. 15.
2. Meta. tex. 3.
1. Cor. 15.

Quia corpus Christi operatur per voluntatem Verbi vniti, ideo non statim sequitur eius actio, sed secundum Dei ordinem, qui est, vt primum confirmemur Deo patienti, & ita non statim resurgimus ob Christi resurrectionem. 3a. Iustitia Dei est causa primaria resurrectionis; resurrectio vero Christi est instrumentum, & quia Deus decreuit vt nos hac via resurgeremus; ideo resurrectio Christi est vera nostræ resurrectionis causa. 4a. Resurrectio Christi non est causa meritoria nostræ resurrectionis, sed efficiens virtute diuina, cuius est mortuos suscitare, & exemplaris. Et licet non contingat tactu corporali, attingit tamen contactu virtuali, qui sufficit ad rationem causæ, cum diuina virtus præsentialiter omnia attingat. Vnde ex virtute diuina omnia quæ Christus fecit, vel passus est, sunt nobis salutaria. Et quia prima causa est iustitia Dei, ideo talis virtus pertinget etiam ad malos, & quatenus est causa exemplaris ad bonos. 5a. Ratione efficientiæ mors & resurrectio Christi sũt causa destructionis mortis nostræ, & reparationis vitæ: ratione exemplaritatis mors Christi per quam recessit à vita mortali est causa destructionis mortis nostræ: resurrectio vero per quam inchoauit vitã immortalem est causa reparationis vitæ nostræ.

Art. 2 Vtrum resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum.

1. Concl. Resurrectio Christi habet virtutem instrumentaliter actiuam respectu resurrectionis animarum. 1 Roma. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram, quæ nihil aliud est, quam resurrectio animarum. (Glos. in psal. 29.) 2. Resurrectio Christi agit in virtute diuinitatis, quæ se extendit non solum ad resurrectionem corporum, sed etiam animarum, ergo. 2a. Resurrectio Christi est causa exemplaris resurrectionis animarum. Quoniam debemus secundum animam esse conformes Christo resurgenti, Rom 6. Christus resurrexit, &c. ita & nos in nouitate vitæ. † 3a. Cum Aug. ait animas resurgere per substantiam Dei, intellige per participationem gratiæ, & bonitatis Dei, &c. 4a. Resurrectio pertinet quidem ad Christi corpus, quod tamen per virtutem diuinam potest pertingere vsque ad animam, & sic in eam agere. 5a. Corpus Christi est causa resurrectionis omnium corporum, ratione præmij, vel pœnæ, quod est eius, qui iudicat: at resurrectio animæ pertinet ad meritum, quod est iustificantis: vnde omnes resuscitant secundũ corpus, sed non secundum animam. 6a. In iustificatione animæ est remissio culpæ, & nouitas vitæ, per gratiam: quantum ad efficientiam, vtrunque causatur à passione, & resurrectione: at vero quantum ad rationem exemplaris, passio, & mors remissionem culpæ, resurrectio nouitatem vitæ. Rom. 4. Traditus, &c.

Quæstio 57. De Ascensione Christi.

Art. 1. Vtrum fuerit conueniens Christum ascendere.

Conueniens fuit Christum non remanere in terris, sed ascendere in cœlum ascendo ad patrem meum &c. 1. Concl. 1. Ioan. 20. 2. Locus debet esse proportionatus locato: at Christus post resurrectionem, vitam immortalem, & incorruptibilem inchoauit, hic autem locus in quo nos habitamus, est corruptionis locus; ergo. † 2a. Quæ sunt optima, dicuntur possidere bonum sine motu, quod conuenit soli Deo: ideo tribuere motum Christo, vt est creatura, non est incõueniens. (Arist. lib. 2. de cal. tex. 64.) 3a. Locus nihil addidit corpori Christi, nisi quandam decentiam; de qua habuit gaudium accidentale, quatenus nouo modo gauisus est. 4a. Non fuisset expediens quod nobiscum semper corporaliter mansisset; sed vtile fuit, quod ascenderit in cœlum: primum propter fidei augmentum, quæ est de non visis, Ioan. 6. Deinde ad eleuandam spem, Ioan. 14. si abiero, & parauero: postea ad erigendum affectum caritatis ad cœlestia, Ioan. 16. expedit vobis, &c.

Artic. 2. Vtrum conueniat Christo ascendere in cælum secundum diuinam naturam.

Si ly secundum, dicat conditionem ascendentis, ascendere non potest conuenire Chri- 1. Conc.

Christo secundum conditionem diuinæ naturæ.1.Quia nihil est diuinitate altius, quo possit ascendi. 2. quia ascensio est motus localis, qui non conuenit naturæ diuinæ immobili,& illocali.quare secundum hunc modum competit ei ascendere secundum naturam humanam.2a.Secundum hunc modum conuenit Christo ascẽdere secundum humanam naturam, quæ loco continetur & moueri potest.Ita Glos. quæ ait Christum secundum humanitatẽ descendere,& ascendere.3a Si ly secundũ dicat causam ascensionis, ascendere conuenit Christo,vt est Deus, non vt est homo.Ita August.ser.3.de Ascen.†4a.Ascẽdere,& descendere metaphorice de Deo dicuntur:& ratione carnis assumptæ. 5a. Idem est qui ascendit,&qui descendit:sed descensus tribuitur Deo homini, sicuti,& exinanitio quatenus naturam terrenam assumpsit, non quod cœlum deseruerit. Descensus vero ad inferos, qui est localis, conuenit Christo secundum naturam humanam.6.Ascendit ad Patrem quantum ad cõsessum paternæ dexteræ,quod Christo conuenit aliqualiter secundum diuinã naturam, aliqualiter secundum humanã, vt infra dicetur.

Ephes.4. *Psal.46.* *Deu.33.*

Art.3. Vtrum Christus ascenderit secundum propriam virtutem.

1.Concl. Christus non ascendit in cœlum propria virtute,quæ procedit ex principijs naturæ,vt manifestum est.2a. Christus ascẽdit in cœlum propria virtute:Primum quidem virtute diuina,& virtute animæ glorificatæ mouentis corpus prout vult.Vnde non ex virtute naturali humanæ naturæ,sed ex virtute animæ glorificatæ ascẽdit in cœlum. 1.Isa.63. Iste formosus in stola sua,&Greg hom.29.in Euan.2.Quia vt ait Aug.tanta erit obedientia corporis gloriosi ad animam,quod ibi erit, vbi spiritus volet,& quoniam decet corpus gloriosum esse in cęlo,ideo ex virtute animę volentis,corpus ascendit in cœlum. †3a. Licet propria virtute ascenderit; cum hoc tamen dicitur eleuatus à patre; quia eadẽ est vtriusque diuina virtus. 4a. Quod sit contra naturam corporis terreni ascendere,probat primam conclusionem: & licet sit contra naturam, secundum statum vitæ præsentis:tamen non est contra naturam corporis gloriosi, cuius tota natura est omnino spiritui obnoxia.5a.Quamuis virtute diuina sit eleuatus:tamen non est motus in instanti:quia effectus diuinæ virtutis recipitur secundum naturam patientis:at corpus non est capax, vt in instanti localiter moueatur,cum commensuretur spatio, ergo.

lib.22. de ciu.c.vlt. *Act.1.*

Artic. 4. Vtrum Christus ascenderit suprà omnes cœlos.

Conuenientissimum fuit corpori Christi,quod sit supra omnia corpora constitutum in alto.1.Ad Ephes.3. ascendit super omnes cęlos,&c.2. Quanto aliqua corpora perfectius participant bonitatem diuinam,tanto superiora sunt corporali ordine,vt ex Arist.constat: per formam. n.vnumquodque participat diuinum esse,sed corpus gloriosum perfectius participat de bonitate diuina,quam per formam suę naturæ,& inter cætera corpora gloriosa corpus Christi maiore refulget gloria, ergo. †2a.Sedes Dei dicitur esse in cœlo, nõ vt in continẽte,sed vt in contento,& ita nulla pars cœli est superior Deo, sed ipse est supra omnes cœlos.3a. Ideo corpora egẽt loco,quia egent continentia; qua non egent beata corpora. Extra cœlum autem non est locus,nec potentia susceptiua corporis,sed in Christo erat potentia perueniendi illuc.4a.Per miraculum,& virtutem Dei operantem duo corpora sunt simul: vt patet,cum Christus de vtero exiuit.5a. Nubes non suscepit Christum subleuando eum;sed apparuit in signum diuinitatis,vt gloria Dei apparebat in nube super tabernaculo.6a. Quod corpus gloriosum sursum ascendat, non habet ex sua natura,sed ab anima beata; & propterea non manet ibi perpetuo violenter.

1.Concl. *2. de cal. tex.30.* *1.Phys. tex.81.*

Artic. 5.Vtrum corpus Christi ascenderit super omnem creaturam spiritualem

CorporiChristi debetur locus altior vltra omnem creaturam etiam spiritualem. *1.Concl.* 1.Ad Ephes.1. constituit eum supra omnem principatum,&c.2. Tanto altior locus

cus alicui debetur, siue sit locus per modũ tactus corporalis, siue spiritualis, quo est superior, exinde enim substantijs spiritualibus debetur locus cælestis, quia sunt supremæ in ordine substantiarum: sed corpus Christi quamuis secundum naturam corpoream sit inferius spirituali substantia, tamen propter vnionem ad personam Dei est supra omnem substantiam spiritualem, ergo. 3. Ex Greg. qui fecerat omnia, super omnia virtute ferebatur. †2a. Licet alia ratione attribuatur locus corporali, & spirituali substantiæ tamen id est vtrique commune, vt digniori superior tribuatur locus. 3a. Omni corpori spiritus præfertur, ex Aug. si consideretur solum corpus: at corpus Christi habet, quod sit vnitum Deo. 4a. Secundum rationem locorum, nullus locus est tam altus, qui excedat dignitatem spiritualis substantiæ; at secundum dignitatem eorum, quibus tribuitur locus corpori Christi debetur locus supra omnes creaturas.

Hom. 29. in euang.

Lib. de vera relig. c. 55.

Artic. 6. Vtrum ascensio Christi sit causa nostræ salutis.

1a. conclu. Ascensio Christi est causa nostræ salutis 1. Ioan. expedit vobis, vt ego vadam, scilicet per ascensionem. 2. Quoniam dupliciter est causa nostræ salutis; primum ex parte nostra, prout mens nostra per eius ascensionem mouetur in ipsum, quia datur locus fidei, spei, caritati, vt est dictum, & reuerentiæ, dum non existimamus eum vt hominem terrenum, sed cælestem, 2. Cor. 5. Et si cognouimus secundum carnem, &c. Deinde ex parte sua ratione eorum, quæ pro nobis fecit ascendens. Primum præparauit viam ascendẽdi in cælum, Ioan. 14. Vado parare, &c. tãquam caput quod membra sequi debent, Ioan. 14. Vt vbi ego sum, &c. ps. 67. ascendens in altum, &c. Deinde, vt pontifex veteris testamenti intrabat in sancta, vt [illegible] ret Deo pro populo; ita Christus in cælum. Tertio vt in cælorum sede quasi Deus constitutus, inde dona hominibus mitteret; ascendit super omnes cælos, &c. †2a. Ascensio Christi est causa nostræ salutis non per modum meriti, sed efficientiæ, vt est dictum de resurrectione. 3a. Passio est causa nostræ ascensionis per [illegible] mo-

Mich. 5. Heb. 7.

Ephes. 4.

tionẽ, peccati prohibẽtis, & per modũ meriti: at ascensio est causa directe, quasi eã inchoãdo in capite nostro. 4a. Quod quibusdã apparuerit post ascensionẽ, vt Paulo, & quod sit venturus ad iudiciũ, nõ tollit quin salus per Christũ sit sempiterna; quia semel ascendẽdo adeptus est ius sibi & nobis ibi perpetuo manẽdi, & aliæ apparitiones confirmant veritatẽ ascensionis.

Act. 9. 1. Cor. 15.

Quæstio 58. De sessione Christi ad dexteram Patris.

Artic. 1. Vtrum Christo conueniat sedere ad dexteram Dei Patris.

1. Concl. Sessio aliquando significat quietem, aliquando iudiciariã potestatem, & vtroque modo Christo conuenit sedere ad dexteram Patris. 1. Mar. vlt. Ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Dei. 2. Quoniã quantum ad quietem manet æternaliter incorruptibilis in beatitudine patris, quæ eius dextera dicitur, psal. 15. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Aug. lib. 1. de Symb. similiter patri conregnat, & ab eo habet iudiciariam potestatem, sicuti qui considet regi ad dexteram, assidet in regnando, & iudicando. Augu. libr. 2. de Symb. †2a. Dextera, in Deo, non sumitur, vt dicit differentiam positionis, sed duobus modis dictis. 3a. Vnde neque pater dicitur sedere ad sinistram, cum sedere non intelligatur corporaliter; sed omnis est dextera, vbi nulla est miseria. 4a. Stephanus vidit Iesum stantem, quia hoc est adiuuantis, & pugnantis: Stabat ergo quasi adiuuans Stephanum pugnantem.

cap. 4. cap. 7.

Art. 2. Vtrum sedere ad dexteram patris conueniat Christo secundum quod Deus.

1. Concl. Christus secundum quod Deus sedet ad dexteram patris. 1. Dexteram patris, ait Damas. dicimus gloriam, & honorem diuinitatis, in qua filius Dei existit ante sæcula. 2. sedere ad dexteram patris nihil aliud est, quam simul cum patre, vel gloriã diuinitatis, vt ait Damas. vel beatitudinem patris, aut iudiciariã ptãtem, vt vult Aug. habere, & hoc immutabiliter & regaliter: sed hoc cõuenit Christo prout est Deus, ergo. 2a. Præpositio, ad, quæ transitiua est, solam distinctionem personalẽ, & originis ordinem importat, non autem gradum

gradum naturæ, vel dignitatis, qui nullus est in diuinis. † 3a. Filius dicitur dextera patris appropriate: sed dextera patris, tribus modis dictis, est quid commune tribus personis. 4a. Christus vt homo, assũptus est ad diuinum honorem qui per sessionem dictam designatur: sed ille diuinus honor conuenit Christo, vt Deus est, non per assumptionem, sed per æternam originem. 5a. Non potest dici patrẽ sedere ad dexteram filij, vel Spiritus sancti, quamuis sint æquales in diuinitate, quia pater non habet originem ab alijs personis, ob quam causam potest conuenire filio, & Spiritui sancto.

Art. 3. Vtrum sedere ad dexteram patris conueniat Christo secundum quod homo.

1. Concl. Præpositio, ad, designat quendã accessum ad dexteram, in quo designatur conuenientia cum distinctione: quod potest esse, vel vt sit conuenientia in natura, & distinctio in persona, vel secundum gratiam vnionis, quæ importat distinctionẽ naturæ, & vnitatem personæ: vel potest intelligi iste accessus secundum gratiam habitualem, quæ abundantior est in Christo præ omnibus alijs creaturis, quatenus natura humana in Christo est beatior cæteris creaturis, & supra omnes alias creaturas habens regiam & iudiciariam potestatem. 2a Si ly secundum quod, designet conditionem naturæ; Christus secundum quod Deus sedet ad dexteram patris, id est in æqualitate patris: quia gloria, beatitudo, & iudiciaria potestas conueniunt essentialiter filio, & patri. 3a. Si ly secundum quod designet vnitatem suppositi, Christus secundum quod homo sedet ad dexteram patris secundum æqualitatem honoris: quia eodem honore veneramur Deum & eius filium in natura assumpta. 4a. Christus secundum quod homo, secũdum accessum gratiæ, sedet ad dexteram patris, id est in bonis paternis potioribus præ cæteris creaturis, modo in tertio mẽbro dicto Aug. ser. de symb. † 5a. Humanitas Christi non hẽt honorem deitatis, &c. secundũ se, sed ratione personæ. 6a. Christus, vt homo, ratione naturæ, subiectus est patri, & secundum hoc non competit ei sedere ad dexteram ratione æqualitatis, sed vt est homo, id est secundum excellẽtiam. 7a. Esse in æqualitate patris conuenit personæ: esse in potioribus bonis Dei conuenit etiam ipsi naturæ.

Artic. 4. Vtrum sedere ad dexteram Patris sit proprium Christi.

Sedere ad dexteram Patris est propriũ Christi. 1. Ad Heb. 1. Ad quem angelorum dixit aliquando, sede à dextris, &c. cum ergo non conueniat angelis, qui sunt potiores creaturæ, erit proprium Christo, 2. Sedere ad dexteram Patris secundum diuinam naturam, est esse in æqualitate patris, secundum humanam est esse excellentissima possessione diuinorum bonorum: at vtrunque soli Christo conuenit, ergo. † 2a. Quia Christus est caput nostrum, propterea, quod ei conuenit, tribuitur etiam nobis: & ideo Paul. dixit Christum nos conresuscitasse, & fecisse nos sedere in cælestibus. 3a. Sedere ad dexterã Patris ex Aug. est habitare in eius beatitudine; at vero sedere significat plenitudinẽ cum potestate, quod soli Christo conuenit. Possumus autem dicere sanctos esse constitutos ad dexteram Dei, Mat. 25. Statuet oues à dextris, &c. 4a. Sedere in throno significat iudiciariam potestatem, quã Christus habet à patre: alij vero habent à Christo, Mat. 19. sedebitis, &c. 5a. Sedere ad dexteram dicitur paratum esse à patre etiam alijs: sed hoc loco dextra, nõ sumitur pro dextra patris, de qua loquimur, sed de præcipuo gradu, & de dextera apud Christũ: hoc enim petebat mulier illa. 14. concl. Ephes. 2. lib. 1. de symb. c. 4.

Quæstio 59. De iudiciaria potestate Christi.

Art. 1. Vtrum potestas iudiciaria sit specialiter Christo attribuenda.

Iudiciaria potestas proprie attribuitur filio Dei. 1. Act. 10. Hic est qui constit[illegible] est iudex, &c. 2. Ad iudiciũ requiritur p[illegible] mũ potestas ad coercẽdũ subditos, eccl. 7. deinde rectitudinis zelus, vt nõ ex odio, sed ex amore iudicium prodeat. Prou. 2. tertio, sapientia secundũ quã proprie assumitur forma iudicij, quia ratio iudicij est lex sapientiæ & veritatis: sed filius est 1. concl.

sapien-

sapientia genita, & veritas à patre procedens, & ipsum perfectè repræsentans, ergo
cap 31. 3. ex Aug. lib. de vera relig. sola ipsa veritas iudicat, & quæ pater iudicat, per ipsam iudicat; ideo dedit omne iudicium filio. † 2a. Iudiciaria potestas est communis toti
Rom. 4. Trinitati: sed appropriatur filio, sicuti & virtus. 3a. Auctoritas iudicandi tribuitur patri vt principio filij: at ratio iudicij tribuitur filio, qui est ars & sapientia patris: propterea Dan 7. dicitur, antiquus dierũ sedit, id est pater, & postea mentionem facit de filio. 4a. Spiritus sanctus arguet mũ
Ioan. 16. dum de peccato, quatenus tribuit affectũ iudicandi, quem homines habent, & secundum hunc modum tribuitur Spiritui sancto.

Artic. 2. Vtrum iudiciaria potestas conueniat Christo secundum quod est homo.

1. Concl. Christo etiam secundum humanã naturam, & vt est caput ecclesiæ, competit iudiciaria potestas. 1. Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. 2. Quoniam licet apud Deum remaneat primaria auctoritas iudicandi: hominibus tamen committitur à Deo ista potestas, ratione eorũ, qui iurisdictioni subijciuntur, Deut. 1. Quia Dei est iudicium, id est, cuius auctoritate iudicatis. Cum ergo Christo, vt est caput ecclesię, Deus subiecerit omnia, ad eum pertinebit secundum naturam humanam iudiciaria potestas. Adde Aug. in Ioan. 3. Ex triplici con-
Trac. 19. uenientia: prima propter affinitatem ipsius ad homines, vt sicut per causas propinquiores operatur, ita per hominem homines iudicaret, vt iudicium esset suauius: se-
Aug. cunda, in finali iudicio erit, vt ait August. resurrectio corporum mortuorum, quæ suscitat animas, inquantum est filius Dei: tertia, quia rectum erat, vt iudicandi viderent iudicem, cuius formam tam boni, quam mali viderent, cum Deum soli bo-
Ioan. 1. ni videre debeant. 2a. Hæc potestas nõ cõ-
Homil. 13. in Ioan. uenit Christo ex conditione naturę. Quia vt obijcit Chrys. qui contra sentit, conueniret omni homini. † 3a. Iudicium pertinet quidem ad veritatem, cui maxime vnita fuit anima Christi, & ideo ei maxime conuenit iudicium, cum sit veritate repleta, 4a. Ad iudicem pertinet quidem præmiare, & solius Dei est animas beatas facere: sed adducere homines ad beatitudinem conuenit Christo, vt capiti, & auctori salutis, Hebr. 2. 5a. Cognoscere occulta cordium, & iudicare, per se, est Dei; sed ex refluentia diuinitatis ad animam Christi, conuenit etiam Christo, Roman. 2.

Artic. 3. Vtrum Christus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam potestatem.

Iudiciaria potestas homini Christo cõpetit, non solum ob diuinam personam, & capitis dignitatem, atque plenitudinem gratiæ habitualis, sed etiam ex merito. 1. 1. Concl.
Iob 36 Causa tua quasi impij iudicata est, iudicium causamque recipies. & August. sedebit iudex qui stetit sub iudice. 2. Christus pro Dei iustitia pugnauit, & viuit, & iniuste iudicatus est, ergo secundum Dei iustitiam iudex constitutus est. Apocal. 3. Ego vici, & sedi, &cæt. 3. A simili de gloria corporis resurgentis, quæ fuit ei debita ex congruentia diuinitatis, ex gloria animæ, & etiã ex merito; nec .n. prohibet aliquid deberi alicui ob multas causas. † 2a. Prima ratio procedit quatenus ei debetur ex vnione verbi, ob quam habet regiam dignitatem, cuius est iudicare, quam non habuit ex merito. 3a. Secunda procedit ex parte gratiæ capitis, quam etiam non meruit. 4a. Spiritualis iudicat omnia per gratiam habitualem quæ animam perficit, nec habetur ex meritis; tamen iudiciaria potestas potest haberi ex merito, & alijs modis.
li. de ver. dom. ser. vlt.
1. Cor. 2.

Artic. 4. Vtrum Christo conueniat iudiciaria potestas quantum ad omnes res humanas.

Christo secundum diuinam naturam conuenit omne iudicium Patris. Quoniã vt Pater facit omnia suo Verbo; ita & omnia suo Verbo iudicat. 2a. Christo secundum naturam humanam conuenit vt omnes res humanæ subdãtur eius iudicio. 1. Ioan 5. Pater omne iudicium dedit filio. 2. Hoc conuenit ei propter tria primum propter habitudinem animæ eius ad 1. Concl.
Ioan. 1.

ad Verbum, à quo veritate repletur; & si spiritualis homo iudicat omnia, multo magis Christus. Deinde, ex merito mortis eius, quia, vt ait Paul. mortuus est, & resurrexit, vt viuorum & mortuorum dominaretur; & ideo super omnes habet iudicium. Postremo ex comparatione rerũ humanarum ad finem humanæ salutis, ad quam homines admittuntur, vel excluduntur iudicio Christi, Mat. 25. nam cui committitur principale, etiam accessorium. † 2a. Cum Christus dixit, quis me cõstituit iudicem, &c. solum probat Christum, qui constitutus fuerat rex à Deo, terrenum regnum & iudiciariã potestatem, dum esset in terris, non administrasse. 3a. Non sunt Christo adhuc omnia subiecta, non quantum ad potestatem, sed quantum ad executionem, quod erit in futuro. 4a. Quod boni, vel mali interdum vel affligantur, vel prosperentur pertinet ad iudicium Dei, quod etiam ante Christum fuit, sed hęc iudicia exercebãtur per Christum, quatenus Dei verbum est, cuius potestatis anima per incarnationem facta est particeps.

Rom. 14.
Luc. 12
Ioan. 18.
Heb. 12.

Artic. 5. Vtrum post iudicium, quod agitur in præsenti tempore, restet aliud iudicium.

1. Concl. Præter iudicium, quod in præsenti tẽpore in cuiuslibet morte agitur, erit quoddam iudicium in nouissimo die. 1. Ioan. 12. sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eũ in nouissimo die. 2 Iudicium de aliqua re mutabili dari perfecte non põt, antequam sit consummata; vt patet in iudicio alicuius actionis, quæ non potest iudicari, nisi peracta sit: similiter de homine aliquo, non potest dari perfectum iudicium in vita cum mutetur à bono in malum; sed vita hominis, licet sit per mortem terminata secundum se; remanet tamen secundum quid mutationi subiecta vsque ad finem mundi, pendens ex futuris, & quantum ad memoriam quam habet in posteris; & quantum ad filios, Eccl. 30. & quantum ad effectum suorum operum, & quantum ad corpus, quod aliquãdo in honore habetur, vel contra, & quãtum ad ea in quibus suũ affectum defixit, quarum alia breuius, alia diutius durant: quæ omnia subijciuntur iudicio diuino, ergo cum de his non possit haberi perfectum iudicium, quandiu temporis cursus durat, ideo debet dare finale iudicium. † 2a. In hoc tempore fit retributio præmiorum & pœnarum; & ideo falsum est animas nunc non videre Deum; quare, quantum ad earum præmium, non est expectandum iudicium, sed quoad alia dicta, quæ æstimari debent, expectandum est 3a. Non iudicat Deus idem bis; quia non iudicat secundum idem, sed secundum diuersa. 4a. Licet præmium, vel pœna corporis pendeant à præmio, & pœna animæ; tamen quia anima est immutabilis, statim à morte habet suum statum immutabilem; at corpus remanet mutationi obnoxium; ideo in fine mundi iudicabitur.

Heb. 9.

Artic. 6. Vtrum iudiciaria potestas Christi se extendat ad angelos.

Angeli subsunt iudiciariæ potestati Christi, ratione naturæ diuinæ & humanæ. 1. An nescitis, ait Paulus, quoniam angelos iudicabimus: sed sancti iudicant auctoritate Christi, ergo. 2. Tres sunt causæ ob quas subesse debent; prima ex proximitate naturæ assumptæ ad Deum; ob quam anima Christi est magis repleta virtute verbi; Vnde & angelos illuminat. secunda, ob humilitatẽ passionis, per quã humana natura in Christo meruit exaltari supra angelos, Phil. 2. Vt in nomine, &c. ideo habet iudiciariam potestatem in angelos bonos, & malos. Tertia, ratione eorum, quæ angeli circa homines operãtur, quorum Christus speciali modo est caput, Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, &c. 2a. Angeli subsunt iudicio Christi, & quantũ ad dispensationem eorum, quæ per ipsos aguntur, quæ etiam fit per hominem Christum, cui angeli ministrabant, & dæmones ab eo petebant, vt in porcos mitterentur: & quantum ad accidentalia præmia bonorum, vt est gaudium de salute hominum, & accidentales pœnas malorum, Mat. 1. ac postremo quantum ad præmiũ essentiale bonorum, & pœnam malorũ:

1. Concl.
1. Cor. 6.
Dion. c. 7. cal. hier.
Matt. 4. & 8.
Luc 15.

verum hoc factum est per Christum, vt est Verbum Dei à principio mundi: vnde soluitur primum, quod procedit de premio, & pœna essentiali, ab initio mundi. † 3a. Primum procedit de iudicio, quantum ad præmium essentiale, & pœnam principalem. 4a. Et si spirituales iudicent omnia, & angeli iudicaturi sint cum Christo: tamen etiam iudicabuntur ab ipsa veritate. Mat. 25. 5a. Christus habet iudicium super administrationem totius creaturæ, Hebr. 2. Nō enim angelis, &c. Nec obstat, quod id, sit proprium Dei; quia non constituit Deus alium super terram, cum idem sit Deus, & homo, Dominus Iesus: de cuius incarnationis mysterio dicta sufficiant.

Quæstio 60. De sacramentis.

Artic. 1. Vtrum sacramentum sit in genere signi.

1. conclu. lib. 10. de ciu. c. 5. Sacramentum ponitur in genere signi. 1. Ex Aug. qui ait sacramentum esse sacrū signum. 2. Quod refertur ad aliquid, potest denominari ab illo; vt à sanitate animalis, medicina, & vrina sana; illa vt causa, hæc vt signum: ergo pari ratione, quod ad sanctitatem occultam, à qua dicitur sacramentum, vel vt causa, vel vt signum, vel alia ratione refertur, dicetur sacramētum: sed hic sumitur, vt dicit rationem signi, ergo erit in genere signi. † 2a. Sanctitas, à qua denominatur sacramentum, nō significatur per modum causæ efficientis, vt medicamentum, quod est causa sanitatis, sed per modum causæ formalis, vel finalis: ideo non ponitur in genere actionis, vel causæ. 3a. Olim sacra, & sacramenta dicebantur, quæ violare non decebat: vt secretum Regis, quo dicitur sacramentum, quasi sacrum secretum; muri ciuitatis, &c. 4a. Iuramentum habet ordinem ad rem sacram, vt est contestatio per rem sacram, & ideo dicitur sacramentum: non tam, vt hic sumitur: sacramentum autem de re sacra, & de alijs, vt ad rem sacram referuntur, analogice dicitur.

Art. 2. Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.

Omne signum rei sacræ, inquātum est sanctificans hominem, est sacramentum. 1. Concl. 1. Definitio conuertitur cum definito: sed quidam definiunt sacramentum, quod est sacræ rei signum, & ex Aug. colligitur, ergo omne signum talis rei sacræ, i. gratiæ, qua homines sanctificantur, erit sacram. 2. Signa proprie dantur hominibus, qui per nota ad ignota perueniunt; & ideo proprie dicitur sacramentum, quod est signum alicuius rei sacræ ad homines pertinentis, vt proprie dicatur sacram. vt nūc de sacramentis loquimur, quod est signū rei sanctificantis hominem † 2a. Creaturæ significant aliquid sacrum; vt potentiam, & sapientiam Dei, &c. sed non, vt nos sanctificant: ideo non sunt sacramentum, vt hic sumitur. 3a. Quæ in lege veteri significabant sanctitatem Christi, vt per eam nos sanctificat, vt agni immolatio, immolationem Christi, qua nos sanctificamur, dicuntur proprie sacramenta: quæ vero significabant sanctitatem Christi, in se, non erant sacramenta. 4a. Quæ significant dispositionem ad sanctitatem, vt aspersio aquæ, & consecratio altaris, non sunt sacramenta: quia res denominatur à fine, id est à sanctitate ipsa, qua homo perficitur.

Art. 3. Vtrum sacramentum sit signum vnius rei tantum.

Sacramentum non est signum vnius tantum. 1. Concl. 1. Eucharistia significat corpus Christi verum, & mysticum, vt ait Aug. lib. sen. Prosperi. ergo. 2. Sacramentum significat nostram sanctificationem: sed in hac sunt plura, f. causa, quæ est passio Christi; forma, quæ est gratia; & finis, qui est gloria, ergo erit signum horum trium. 2a. Sacramentum ratione primi dicitur signum rememoratiuum: ratione secundi, demonstratiuum: ratione tertij, prognosticum. † 3a. Tunc signum fallit, cum significat multa sine ordine ad vnum: sacramentum autem significat multa: quatenus quodā ordine sunt vnum, & ita non fallit. 4a. Sacramentum significat rem sanctificantem, & effectum ipsum, qui intelligitur in causa sanctificante,

mente, prout sanctificat: & ideo licet causa sanctificationis sit vna, i. sanguis Christi: tamen sacramentum plura significat. 5a. Sacramentum non solum debet significare finem, qui est gloria, sed etiam perfectionem, quæ est forma, s. ipsa gratia.

Art. 4. Vtrum sacramentum sit semper aliqua res sensibilis.

1. Concl. Ad sacramenta requiruntur res sensibiles. 1. Accedit verbum ad elementum, ait Aug. & fit sacramentum; & loquitur de elemēto sensibili, quod est aqua, ergo. 2 Res sacræ, quæ per sacramenta significantur, sunt bona spiritualia, quibus homo sanctificatur, in quarū rerum cognitionem naturaliter homo venit per sensibile signum, per quod aliquis in cognitionem alterius deuenit, ergo sapientia diuina, quæ prouidet vnicuique secundum modum suum, cum disponat omnia suauiter, & vnicuique secundum propriam virtutem, debuit per res sensibiles sacramenti significationem implere: vt per similitudines rerum sensibilium in scriptura res spirituales describuntur. Confirmatur ex Dionys. c. 1 cœl. hier. †1a. Effectus sensibiles per se sunt signa, cum signum debeat esse sensibile: intelligibiles vero effectus sunt signa, vt manifestantur effectis sensibilibus. 3a. Res sensibilis non pertinet per se ad cultum Dei; sed vt est signum rei spiritualis, qua regnum Dei cōtinetur. 4a. Aug. dicit res sensibiles esse bona minima, sine quibus recte viuitur, intellige vt sensibiles sunt.

Trac. 80. in Ioan. Sap. 8. Mat 21. Rom. 14. lib. 3. de lib. arb. c. 19.

Artic. 5. Vtrum requirantur determinatæ res ad sacramenta.

1. Concl. *In vsu sacramentorum possunt considerari duo. s. cultus, qui pertinet ad hominem per comparationem ad Deū, & sanctificatio, quę pertinet ad Deum per comparationem ad hominē. 2a. In sacramētis nouæ legis oportet vti rebus diuina institutione determinatis. 1. Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. 2. Ad eū pertinet assumere res, quibus homo sanctificatur, cuiusmodi sunt sacramenta nouæ legis, iuxta illud, Abluti estis, sanctificati estis, in cuius potestate est sanctificatio, quia nemo determinat id, quod in potestate alterius, sed futurat sanctificatio hominis est in potestate Dei, non autem hominis, ergo non est hominis suo iudicio determinare res, quibus sanctificetur, sed Dei. †1a. Licet idem diuersis rebus determinate possit significari: tamen quo signo vtendum sit ad sanctificandum, pertinet ad Deum, qui per res sensibiles spiritualia significat. 4a. Corporis sanitas potest pluribus rebus eandem vim naturaliter habentibus procurari: at sanitas animæ, quæ datur per sacramenta, per Dei institutionem debet dari rebus à Deo terminatis. 5a. In lege naturæ, interiore instinctu determinabant res, quibus colerent Deum: in lege scripta, quia lex erat obtenebrata, & quia Christus debebat significari, à Deo determinatæ fuerunt: nec propterea arctatur via salutis; quia sunt res communes, & facile inueniuntur.

Artic. 6. Vtrum in significatione sacramentorum requirantur verba.

1. Concl. Conueniens fuit, vt sacramenta constarent verbis. 1. Ex Paulo, qui ait Christū mundasse ecclesiam lauacro aquæ in verbo vitæ: & Aug. accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. 2. Fuit conueniens ob has rationes; primum ex parte causæ sanctificantis, cum ipsa sint sanctificationis signa, quę causa est Verbum incarnatum, cui quodammodo sacramentum conformat, vt sicuti Verbum fuit carni sensibili vnitum, ita signo sensibili vniretur verbum: deinde ex parte hominis, qui sanctificatur, qui constat corpore, & anima; ita sacramenta debuerunt constare ex rebus, quas corpus tangit, & verbis, quæ anima credit; vt sacramētalis medicina ei eēt conformis: postremo ex parte significationis sacramentalis, quia verba magis significant quam res; ideo, vt significatio sacramentalis esset perfectior, debuerunt constare verbis; vt significatio rerū sensibilū, quibus sacramēta cōstant, cū res diuersas significare possint, vt aqua quæ ablutionē, & refrigerium designat, p verba determinaretur †1a. Licet res significent: tamē non frustra verba adduntur, cum determinēt rerum significationem.

Ephes. 5. Trac. 80. in Ioan.

3a. Res, & verba sunt vnum in ratione significandi, quæ maior est in verbis: & ideo ex illis fit quid vnum, quatenus significatio perficitur verbis: nomine rerum, etiam actus continentur, vt ablutio, confessio, & cæt. 4a. Sacramenta nostræ legis significant rem præsentem; propterea debuerunt constare verbis, vt Christum eorum auctorem, & eius similitudinem repræsentarent: vnde non est par ratio de veteri lege; in qua etiam verba quædam in sacramentis adhibebantur.

Art. 7. Vtrum requirantur determinata verba in sacramentis.

1. Concl. In sacramentis requiritur determinata forma verborum, & multo magis, quam determinatæ res. 1. Quia Christus in consecratione eucharistiæ protulit determinata verba, Hoc est corpus meum: & discipulis dixit, Baptizantes eos in nomine, &c. 2. In sacramentis requiruntur determinatæ res, quę se habent veluti materia, ergo multo magis determinata verba, quæ se habent tanquam forma; quoniam in compositis ex materia, & forma principium determinationis est à forma, quæ est veluti finis, & terminus materię, cuius determinatio requiritur propter formã. † 2a. Verbum operatur in sacramentis, non quia auditur, sed quia creditur: & licet sint voces diuersæ: tamen vnus est sensus apud omnes. 3a. Licet diuersis verbis idem significari possit: tamen aliqua principalius, & communius significant; & hæc assumi debent in sacramentis. 4a. Si quis industria corrumpat formam, nõ perficit sacramentum: quoniã non videtur facere, quod facit ecclesia: si lapsu linguæ, ita vt auferatur sensus, quod accidit maxime, si detrahatur à principio, non perficit: si nõ tollitur sensus, perficit; quod accidit maxime, si fiat corruptio in fine; semper tamen attendenda est quantitas corruptionis, quæ ex vtraq; parte põt esse parua; & tunc corruptio non tollit.

Artic. 8 Vtrum liceat aliquid addere verbis, in quibus consistit forma sacramentorum.

1. Concl. In formis sacramentorum duo põt attendi, s. intentio ex parte ministri, quæ requiritur ad sacramentum, & significatio ex parte verborum. 2a. Sacerdos si addendo, vel minuendo intendant introducere ritum ab ecclesia non receptum, non cõficit: quia nõ videtur facere, quod facit ecclesia. 3a. Diminutio ex parte significationis, si mutetur sensus, etiam si debita intentio adsit, tollit sacramentum: quia deest aliquid de substantia. 4a. Si remaneat sensus conficitur. Patet ex eo, quod Latini, & Græci diuersis verbis baptizant, & tamen omnes conficiunt. Potest tamen in tali mutatione esse peccatum per negligentiam, vel per contemptum. 5a. Idem dicendum de additione: vt si dicas, In nomine patris maioris; quia corrumpitur sensus, non conficitur: Si dicas Dei Patris, quia remanet sensus, perficitur. †. 6a. Scripturæ non licet apponere, quantum ad sensum; sed quantum ad expositionem licet: idem dic de formis sacramentorum; sed addita, non dicentur esse de integritate. 7a. Forma non tam in verbis, quam in sensu consistit: ideo sensus spectandus est, an mutetur. 8a. Interruptio, si non sit tanta, vt interrumpatur intentio dicentis, vt quando est parua, non tollit sacramentum. De transpositione idem dicendum est: quæ tamen non solet mutare sensum. Dem. 4.

Quæstio 61. De necessitate sacramentorum.

Artic. 1. Vtrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

Sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem. 1. Ex Aug. homines non aggregantur sine signo: sed ad salutem necessaria est aggregatio ad vnam religionem, ergo. 2. Ex triplici conuenientia: prima ex parte hominis, cui proprium est, vt intelligibilia cognoscat per corporalia; & ideo Deus debuit ei prouidere iuxta naturam ipsius: secunda ex statu hominis, qui peccauit subijciendo se sensibilibus; & ideo medicina rebus sensibilibus, quibus addictus est; danda fuit: tertia ex studio naturæ humanę, quæ ad corporalia se potissimum applicat; ne violenter abstraheretur à rebus corporeis, & vt hęret, in quo se exerceret. Vnde per hæc eruditur, humiliatur, & à noxijs actionibus per exercitia 1 Concl. lib. 19. cõtra Faust. c. 11.

ercitia salubria sacramentorum præferuntur. † 2a. Exercitatio mere corporalis non est multum vtilis, vt ait Paulus: at hæc sacramentorum exercitatio est etiam spiritualis. 3a. Gratia est sufficiens ex se ad salutem; sed quia datur secundum conditionem hominis, per signa; ideo ad eam consequendam sunt necessaria sacramenta. 4a. Passio est sufficiens causa salutis, si applicetur per sacramenta: quicunque baptizati sumus, &c. ait Paul.

Tim. 4.

Rom. 6.

Artic. 2. Vtrum ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta.

1. Conc. In statu innocentiæ, ante peccatum, sacramenta necessaria non fuerunt. 1. Medicina non est necessaria, nisi ægroto. Mat. 9. at sacramenta sunt spirituales medicinæ, ergo. 2. In illo statu qui erat rectus superiora inferioribus dominabantur, ergo ab eis nullo modo humana mens pendebat: quia vt mens erat subiecta Deo, ita inferiores vires animæ, & ipsi animæ corpus: at contra hunc ordinem factum fuisset, si quantum ad gratiam, & scientiam per corporalia homo suam perfectionem acquisiuisset, ergo nec ad remedium, nec ad perfectionem homo sacramentis, quę sunt corporalia, tunc indigebat. † 2a. Homo in eo statu egebat gratia, quam non à sensibilibus, sed inuisibiliter à Deo accipiebat. 3a. Licet sit eadem natura hominis ante, & post peccatum: tamen non est idē status: quia post peccatum anima, quantum ad sui perfectionem eget rebus corporalibus. 4a. Matrimonium fuit institutum in statu innocentiæ, non vt sacramētum, sed in officium naturæ, & significabat aliquid futurum circa Christum, & Ecclesiam.

Arti. 3. Vtrum post peccatum ante Christum sacramenta debuerint esse.

1. Concl. li. 13. contra Faust. c. 13. Ante Christi aduentum, post peccatū, necesse fuit quædam sacramenta institui. 1. Sacramenta veteris legis, ex Aug. prænuntia erant Christi venturi: sed necessarium erat ad humanam salutem, vt aduētus Christi prænuntiaretur, ergo necesse fuit ante Christum sacramenta quædam disponi. 2. Sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem, vt signa inuisibilium rerum, quibus homo sanctificatur: at post peccatum nemo potest sanctificari, nisi per Christum, quem Deus posuit propitiatorem per fidem in sanguinem ipsius, & cæt. & ideo ante Christi aduentum debuerunt esse quædam signa visibilia, quibus homo fidem suam protestaretur de futuro saluatoris aduentu: at huiusmodi signa dicuntur sacramenta, ergo. † 2a. Passio Christi est causa finalis sacramentorum veteris legis; quæ causa non præcedit tempore, sed intentione: & ideo potuerunt esse sacramenta ante passionem. 3a. Etiam in lege naturæ fuerunt vere sacramenta: sed imperfectiora, quam sacramenta legis scriptæ: quia, licet fuerit eadem fides in substantia, fuit tamen magis, ac magis explicata; & vt fuit varius progressus fidei, ita etiam sacramentorum. 4a. Sacramenta legis naturæ, & legis scriptæ, differunt sicut determinatum, & indeterminatum: & quia erat obscurata lex naturalis, & debebat esse clarior fidei significatio, ideo in lege scripta sacramēta terminata sunt. 5a. Sacramenta legis naturæ, quantum ad materiam, erant magis similia nostris, vt oblatio Melchisedech: at quantum ad rem significatam. i. quantum ad Christū, & passionem, sacramenta veteris legis erant magis similia: vt patet de agno paschali, &c.

Rom. 3.

Artic. 4. Vtrum post Christum debuerunt esse aliqua sacramenta.

1. Concl. Oportet quædam alia sacramenta esse in noua lege, quibus significentur ea, quæ præcesserunt in Christo, præter sacramēta veteris legis, quibus prænuntiabantur futura. 1. Sacramēta veteris legis, ait Aug. sunt ablata, quia impleta, & alia sunt instituta, virtute maiora, & cæt. 2. Sacramenta sunt signa protestantia fidem Christi, per quam homo fit iustus, & vt antiqui patres per fidem Christi venturi, ita nos per fidē Christi nati & passi, ergo in noua lege, quę credit in Christum præteritum, debent institui alia sacramenta, quibus significetur, &c. quia alia debent esse signa rei præteritæ, à signis rei futuræ. † 2a. Licet nos simus in statu veritatis: tamen, quia adhuc restat status gloriæ, ab eo non excluduntur

li. 10 contra Faust. c. 13.

Ioan. 17

duntur signa, per quæ veniamus ad cognitionem spiritualium. 3a. Sacramenta vetera dicebantur egena elementa; quia non continebant, nec causabant gratiam; nostra vero contra: vnde non est par eorum ratio. 4a. Vt non mutatur voluntas patris familias, dum pro diuersis temporibus diuersa dat præcepta, ita nec voluntas Dei, cum dat noua sacramenta.

Ioan. 1.

Quæstio 62. De principali effectu Sacramentorum, qui est gratia.

Art. 1. Vtrum Sacramenta sint causa gratiæ.

1. Concl. Necesse est dicere sacramenta nouæ legis aliquo modo gratiam causare. 1. Aqua corpus tangit, & cor abluit, ex Aug. sed cor non abluitur, nisi per gratiam, ergo aqua causat gratiam. 2. Sacramenta ex Paulo incorporant hominem Christo, & induunt Christo. Sed hoc efficitur per gratiam. 2a. Sacramenta non dicuntur causa gratiæ per hoc, quod Deus in illis operetur ex pacto, si quis ea adhibeat: quia hac ratione non transcendunt naturam signi: at ex sanctorum auctoritatibus constat sacramenta causare gratiam, ergo. 3a. Causa principalis gratiæ non sunt ipsa sacramenta, sed Deus: quia causa principalis est illa, cui assimilatur effectus: at gratia est similitudo diuinæ naturæ, vt ait Petrus, ergo. 4a. Sacramenta sunt causa instrumentalis gratiæ: quia non agunt virtute sua, sed vt mota à Deo, tanquam instrumenta. Saluos nos fecit, ait Paul. per lauacrum: & Aug. lib. 19. contra Faustum cap. 16. † 5a. Causa instrumentaria potest dici signum effectus, vt mouetur ab agente, si sit manifesta: non sic causa principalis, etiam si sit manifesta: & ideo sacramenta nostra habent perfectam rationem sacramenti, cũ non solum rem sacram significent, sed etiam efficiãt: vnde habent quod simul sint causa & signa. 6a. Sacramentum propria virtute efficit operationem propriam; at virtute diuina, à qua mouetur instrumentaliter, producit etiam gratiã: & hoc modo corporale potest agere in spirituale. 7a Deo est proprium producere gratiã ex se, sacramenta autẽ producũt virtute diuina.

In Ioan. tract. 80. Gal. 3. 2. Pet. 1. Tit. 3. Psal. 84.

Art. 2. Vtrum gratia sacramentalis addat supra gratiam virtutum, & donorum.

Gratia sacramentalis addit supra gratiam virtutum, & donorum. 1. Quia alias frustra darentur sacramenta habentibus dona, & virtutes: at Deus nihil frustra agit, ergo. 2 Virtutes & dona, quæ fluunt à gratia, quæ perficit essentiam animæ, prout participat similitudinem diuinæ essentiæ, sicut ab essentia animæ eius potentiæ, perficiunt potentias in ordine ad suos actus, & addunt super gratiam communiter dictam, perfectionem determinate ordinatam ad proprios actus potentiarum, ita gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam, & super virtutes, & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum sacramenti finem. † 2a. Gratia virtutum, & donorum perficit essentiam, & potentias animæ, quantum ad generalem ordinationem actuum animæ; non tamen quantum ad speciales effectus necessarios in vita Christiana. 3a. Per dona, & virtutes excluduntur peccata, quantum ad præsens, & futurum; non quantum ad præterita peccata, quę remanent reatu, & egent speciali remedio sacramentorum. 4a. Gratia sacramentalis ad gratiam communiter dictam se habet, vt species ad genus: & ita gratia communis, & sacramentalis non dicuntur æquiuoce.

1. Concl.

Artic. 3. Vtrum sacramenta nouæ legis contineant gratiam.

Gratia continetur in sacramentis nouę legis. Patet ex Hugone, quia ait sacramentum ex sanctificatione inuisibilem gratiam continere. 2a. Gratia nõ est in sacramento nouæ legis secundum similitudinem, vt effectus in causa vniuoca; neque secundum aliquam formam propriam & permanentem proportionatam ad talem effectum, vt sunt effectus in causis non vniuocis. 3a. Gratia est in sacramento nouæ legis, vt in causa instrumentali, secundum quandam virtutem instrumentalem, quæ est fluens, & incompleta in esse naturæ. 4a. Gratia non est in sacramento, vt in subiecto, vel vt in vase, nisi prout

1. Concl. li. de Sacra. par. 19. c. 2.

prout vas dicitur instrumentum faciendi aliquid. 5a. Licet gratia sit accidens: tamē potest transire à causa in subiectum, cum non eodem modo sit in vtrisque, sed secundum propriam rationem vtriusque. 6a. Spirituale existens perfecte in aliquo non continetur ab illo: sed cum gratia sit in sacramento, vt fluens, & incompleta, ideo dicitur in eo contineri.

Artic. 4. Vtrum in sacramentis sit aliqua virtus effectrix gratiæ.

1. Concl. Necesse est ponere in sacramentis virtutem instrumentalem ad producendum effectum sacramenti. 1. Ex Aug. dicente, (Tra. 80. in Ioan.) quæ est tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? &c. & Beda ait, Dominum tactu carnis dedisse vim aquis regenerandi. 2. Sacramentum est causa instrumentalis gratiæ, ergo eget aliqua virtute, qua operetur effectum: quam virtutem non ponunt, qui dicunt sacramenta non causare gratiam, sed produci à virtute diuina assistente sacramento: & ita non causant gratiam, nisi per quandam concomitantiam. 2a. Hæc virtus est imperfecta, & fluens: quia virtus instrumentalis se habet ad virtutem principalem, vt se habet instrumentum ad agens principale: sed instrumentum non agit, nisi motum ab agente principali, cuius virtus est permanens, ergo virtus instrumenti erit transiens, & incompleta, transiens ab vno in aliud, sicuti est motus, qui est actus imperfectus ab agente in patiens. † 3a. Virtus spiritualis non potest esse in corpore permanenter, sed imperfecte, quatenus corpus mouetur à substantia spirituali: sicuti in voce est vis ad excitandum intellectum, quatenus procedit à mente. 4a. Ista virtus reducitur ad genus virtutis perfectæ, & ad eandem speciem: vt patet in motu. 5a. Ista virtus non creatur, sed aduenit sacramento ex benedictione Christi, & ex applicatione ministri. 6a. Eadem vis est in rebus, & verbis, sicut virtus principalis agentis in pluribus instrumentis subordinatis.

Art. 5. Vtrum Sacramenta nouæ legis habeant virtutem à passione Christi.

Sacramentum est veluti instrumentū: instrumentum autem, vel est separatum, vt baculus, vel coniunctum vt manus; & per coniunctum mouetur separatum, vt per manum baculus. (1a. conclus.) 2a. Virtus salutifera à diuinitate Christi per eius humanitatem ad ipsa sacramenta deriuatur: quia principalis causa gratiæ est Deus, ad quem comparatur humanitas Christi, vt instrumentum coniunctum, & sacramenta, vt instrumentum separatum, ergo &c. 3a. Sacramenta Ecclesiæ specialiter habent virtutem ex passione Christi. 1. Quia vt Gl. ait, fluxerunt ex latere Christi. (Rom. 5.) 2. Sacramenta Ecclesiæ ordinata sunt præcipue ad tollendum peccatum, & ad ordinandum hominem ad cultum Dei; sed hæc duo habent à passione Christi; quia, & efficiēter, & meritorie per passionem nos saluauit; & inchoauit cultum, offerens se Deo, vt patet ad Ephes. 5: ergo. 3. A signo, quia ex latere Christi fluxit sanguis, & aqua, quæ significarunt baptismum, & Eucharistiā; quæ sunt potissima sacramenta. † 2a. Verbum diuinum viuificat animam, vt agens principale: at caro, & mysteria in ea facta instrumentaliter, & exemplariter. 3a. Virtus Christi copulatur nobis per fidem, & maxime passionis: & ideo virtus sacramētorum ordinata ad tollenda peccata præcipue est ex fide passionis. 4a. Iustificatio tribuitur resurrectioni, vt termino ad quem; quia est nouitas vitæ: passioni, vt termino à quo quantum ad dimissionem culpæ.

Artic. 6. Vtrum sacramenta veteris legis essent causa gratiæ.

Non potest dici, quod Sacramenta veteris legis conferent gratiam per seipsa, (1a. concl.) id est virtute propria. 1. Quia dicuntur infirma, & egena elementa à Paulo, ex eo quod non iustificabant perfecte, vt ait Glos. at gratia perfecte iustificat, ergo. 2. Quoniam alias non fuisset necessaria passio Christi, si ex lege esset iustitia, vt ait Paulus. (Gal. 2.) 2a. Nec dici potest, quod ex passione Christi, virtutem haberent conferendi gratiam iustificandi: quia virtus passionis

passionis copulatur nobis, vel per fidem, quod fit per actum animæ, vel per sacramenta, quod fit per vsum exteriorum rerum: sed quod nondum existit, non potest mouere, tanquam causa efficiens, ergo sacramenta vetera non habuerunt vim efficiendi à passione Christi, quæ nōdum erat, vt sacramenta nouæ legis, in quæ virtus sanctificatiua est deriuata; cum tanquam causa efficiens ea præcesserit. 3a. Sacramenta vetera erant signa, quibus antiqui patres protestabantur fidem, qua passio Christi apprehendebatur, & sic iustificabant ratione fidei, quia nihil prohibet, vt id quod est posterius tempore, antequā sit, mouere, vt præcedit in actu animæ: vt patet de fine apprehenso, & desiderato.

† 4a. Passio futura, vt erat in apprehensione animæ iustificabat in lege veteri: at in nostra lege, cum sit exhibita etiam secundum realem vsum iustificat. 5a. Sanctificatio in lege erat figuralis: quia antiqui dicebantur sanctificari quatenus applicabant se cultui diuino, quo significabatur passio Christi. 6a. Circuncisio, & cætera sacramenta veteris legis erant signa fidei iustificantis. Vnde errant, qui dicunt, solum remisisse peccatum; quod non tollitur sine gratia: & qui dixerunt, gratiam, quæ dabatur solum remouisse culpam, & non contulisse effectus suos positiuos: quia dabat facultatem perueniendi ad gloriam: & præterea effectus positiui sunt priores priuatiuis in ordine causæ formalis. Et minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & mereri gloriam. *Resp. 4.*

Quæstio 63. De effectu sacramentorum, qui est character.

Art. 1. Vtrum sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.

1. Concl. Fideles aliquo spirituali charactere per sacramenta insigniuntur. 1. Nam Paulus ait, Deum nos signasse, quod facit character, qui importat quandam consignationem. 2. Quod ad aliquid certum deputatur, solet consignari: vt patet in militia humana: sed per sacramenta fideles designantur ad cultum Dei, quia non solum ad tollendum peccatum, sed etiam ad cultum sunt instituta, ergo. 3. August. contra Parmen. idem docet. † 2a. Ad præmium gloriæ christiani deputantur signaculo prædestinationis: ad actus vero congruentes ecclesiæ christianæ charactere spirituali. 3a. Character in anima habet rationem signi, prout signo sensibili imprimitur: potest tamen dici signaculum, vt distinguit, & vt configurat alicui. 4a. Sacramenta veteris legis non imprimebant characterem: quia in se non habebat aliquam virtutem ad aliquem effectum spiritualem: sed satis fuit signaculum exterius circuncisionis ad distinguendum populum. *2 Cor. 1.* *lib 2. c. 13.* *2. Thi. 2.* *Heb. 9.*

Art. 2. Vtrum character sit spiritualis potestas.

Character importat quandam potentiam spiritualem ordinatam ad ea, quę sunt diuini cultus. 1. Cum sit in anima, vel erit passio. & hoc non, quia passio transit, character est indelebilis: vel habitus, & hoc non: quia charactere possumus bene, vel male vti, at habitu non ita, restat ergo, vt sit potentia, cum in anima non sit nisi passio, habitus, & potentia, vt Arist. docet. 2. Character datur ad deputandum hominem ad cultum Dei, vel vt recipiat, vel vt alijs ministret aliquid, vt ait Dionys. ergo erit potentia: quia ad vtrunque illorum requiritur potentia, vel actiua, vel passiua. 2a. Hæc spiritualis potentia est instrumentalis, sicut illa virtus, quam diximus esse in sacramentis: quia habere characterem conuenit ministris Dei: ministri autem ex Arist. se habent per modum instrumenti, ergo. 3a Character non est proprie in genere, vel in specie, sed reducitur ad secundam speciem qualitatis. † 4a. Character non ponitur in quarta specie qualitatis: quia figura metaphorice dicitur in spiritualibus. 5a Non est in tertia specie qualitatis: quia character non est aliquid sensibile, sicuti est lumen. 6a. Non est in genere relationis: quia habet entitatem propriam, ad quam sequitur relatio. 7a. Character habet rationem signi in ordine ad sacramentum sensibile: at secundum se habet rationem principij. *1a. concl.* *li. 2. eth. c. 5.* *c. 2 eccl. hier.* *li. 1. Pol. cap 3.*

Art.

Art. 3. Vtrum character sacramentalis sit character Christi.

1. Concl. Character est signaculum quo aliquid insignitur vt ordinatum ad aliquē finem. vt patet de denario. 2a. Homo fidelis ad duo deputatur: principaliter ad fruitionē gloriæ, & ad hoc insignitur signaculo gratiæ. Ezech. 9 Signa Thau super frontes, &c. & Apo. 7. Nolite nocere, &c. secundario ad recipiendum, vel tradendum alijs quæ pertinent ad cultum Dei, & ad hoc deputantur per characterem sacramentalem. 3a. Character sacramentalis est character Christi. 1. Ex cōi definitione: character est distinctio à charactere æterno impressa; sed talis est Christus, ex Paulo, ergo 2. character sacramentalis est ad dandum, & recipiendum, quæ sunt cultus Christiani, ergo erit specialiter character Christi; quia in Christo est plena potestas totius religionis, cuius sacerdotio configurantur fideles per characteres, qui sunt participationes sacerdotij Christi ab ipso deriuatæ. † 4a. Christianus insignitur ad gloriam per gratiam; quod pertinet ad spiritum sanctum: ad cultum vero per characterem sacramenti, & ita non tribuitur Spiritui sancto. 5a Character est res, & sacramentum: res, quia est effectus sacramenti: sacramentum, quia significat gratiam: at vero secundum rationem propriam est signum configurans Christo; & ideo dicitur esse Christi. 6a. Character, quo distinguūtur boni à malis, est gratia, cui opponitur character bestiæ, qui est obstinatio in peccato: at character Christi est ad cultum Dei in hac vita, cui opponitur professio mali cultus.

Artic. 4. Vtrum character sit in potentijs animæ sicut in subiecto.

1. Concl. Character non est subiectiue in anima, sed in eius potentia. 1. Quia dicitur esse impressum animæ, vt anima est imago Dei: sed imago attenditur in potentijs, ergo character erit in animæ potentijs. 2. character est signaculum, quo anima insignitur ad suscipiendum, vel tradendum quæ sunt diuini cultus, qui consistit in actu; at potentiæ sunt, quæ ordinantur ad actum, sicut essentia animæ ordinatur ad esse, ergo erit in potētia animæ. †2a. Character non disponit per se ad gratiam, sed proxime ad cultum Dei, & ideo non est in anima, sicuti est gratia. 3a. Essentia animę perficitur per gratiam, qua viuit spiritualiter: at potentia per characterem, qui ordinat ad actum. 4a. Character est in potētia intellectiua: quia datur ad cultum Dei, qui est quædam fidei protestatio, ergo erit in potentia cognitiua, in qua est fides.

Artic. 5. Vtrum character insit animæ indelebiliter.

Character indelebiliter manet in anima. 1 Ex Aug. qui ait, non minus hærere, quam hæreat character corporalis militiæ, qui non reperitur, sed agnitus approbatur 2. Character est participatio sacerdotij Christi: sed hoc est æternum; ps. 109. ergo, & character. 3. Vt omnis sanctificatio, quæ fit per sacerdotium eius, est perpetua, re consecrata manente, vt patet in consecratione altaris, &c. ita cum intellectus; in quo est character sit perpetuus, character erit indelebiliter in anima. † 2a. In Christo non fuit character: quia in ipso fuit plenitudo sacerdotij, non autem participata, vt in ministris. 3a. Gratia est in anima, vt forma in esse completo, & ita est in subiecto secundum conditionem ipsius, & cum subiectum sit liberum: ideo gratia potest mutari: at character, cum sit virtus instrumentalis, potius pendet ab agēte primo, à quo mouetur, & ideo non remouetur à subiecto propter virtutē principalis agentis. 4a. Licet post vitam non remaneat cultus exterior, manet tamen finis illius, & ita character in malis erit ad ignominiam, in bonis ad gloriam. 1a concl. lib. 2. contra Parmē. c. 13.

Artic. 6. Vtrum per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.

Et si per omnia sacramenta detur gratia: non tamen omnia imprimunt characterem. 1 Illa sacramenta imprimunt characterem, quæ non iterantur, cum character sit indelebilis: at quædam iterantur, ergo. 2. Sacramenta sunt instituta ad tollendum peccatum per gratiam, quod est omnibus sacramentis commune, & ad cultum 1a. Conc.

cultum, ad quem per se datur character: sed non omnia directe pertinent ad cultum, vt patet specialiter de pœnitentia, ergo licet per omnia sacramenta detur gratia, non tamen character. 2a. Character solum imprimitur per tria sacramẽta. s. per baptismum, cõfirmationem, & ordinem. Nam tripliciter aliquid pertinet ad cultum; vel per modum actionis, sicuti Eucharistia in qua principaliter consistit cultus, quæ cum sit consummatio, & finis sacramentorum, non requirit characterem: vel per modum agentis, sicuti ordo, quo deputatur homo ad tractanda diuina, & ideo eget potestate: vel per modum recipientis, vt in baptismo, in quo datur potestas ad recipienda alia sacramenta. Ad idẽ etiam ordinatur quodammodo confirmatio, vt postea dicetur, ergo tantum per tria sacramenta imprimitur. † 3a. Per omnia sacramenta homo participat effectum sacerdotij Christi, sed non per omnia deputatur ad agendum, vel recipiendũ aliquid. 4a. Per omnia sacramenta homo sanctificatur sanctificatione gratiæ, non tamen per omnia sanctificatione consecrationis, sed tantum per tria. 5a. Licet character sit res, & sacramentum, non tamen omne, quod est res & sacramentum, est character.

Quæstio 64. De causa sacramentorum.

Art. 1. Vtrum solus Deus operatur interius ad effectum sacramenti.

1. Concl. Solus Deus per modum agentis principalis operatur effectum interiorem sacramenti. 1. Deus est, qui iustificat, ait Paulus: sed iustificatio est effectus sacramẽti, ergo. 2. Solus Deus illabitur animæ, in qua est effectus sacramenti, ergo solus Deus in ea operatur: nihil enim operatur vbi nõ est. 3 Quia gratia est solus effectus Dei, vt alias est dictum. Idem dic de charactere, qui est effectus interior sacramenti. 2a. Homo instrumentaliter potest operari effectum interiorẽ sacramenti in quantum operatur per modum ministri. Nam eadem est ratio ministri, & instrumenti; vtriusque enim actio exterius adhibetur, sed sortitur effectum interiorem virtute agentis principalis, & hoc modo concurrunt. 3a. Purgatio & illuminatio, quæ tribuuntur ministris, non sunt à peccato: sed ministri dicuntur purgare, vel quia docẽt, vel quia ministrant sacramenta. 4a. Minister per orationes ecclesiæ non potest operari effectum sacramenti, qui datur ex merito Christi, potest tamen impetrare aliquid annexum, vt illud præbeatur à Deo: & ita non datur melior effectus per meliorem ministrum. 5a. Tam sacramenta, quam homo per modum ministerij possunt operari in animam, &c.

Rom. 8.

Art. 2. Vtrum sacramenta sint solum ex institutione diuina.

Solus Deus est sacramentorum institutor. 1. Ille instituit aliquid, qui dat ei robur, vt patet de institutore legum: sed solus Deus dat robur sacramentis, ergo. 2. Is est institutor sacramenti, qui dat sacramẽto virtutem principalem, quia cum sit instrumentum, debet habere vim à primo agente: sed solus Deus dat virtutem sacramentis, quia qui vtitur sacramento, non operatur, nisi per ministerium, & ita virtus sacramenti non potest esse ab eo, ergo agens principale. s. Deus erit institutor. 1. Concl.

† 2a. Quæ sunt de necessitate sacramenti, sunt à Christo instituta: & licet nõ omnia sint in scriptura; tamen habentur per traditionem. Quæ vero pertinent ad deuotionem, & solemnitatem, sunt ab homine. 3a. Res sensibiles habent aptitudinẽ ad res spirituales significandas: sed ista aptitudo terminatur institutione diuina. 4a. Apostoli, & successores sunt vicarij, quo ad regimẽ Ecclesiæ constitutæ per fidẽ & sacramenta: ideo nõ possunt facere sacramenta quibus ecclesia dicitur fabricata.

Art. 3. Vtrum Christus inquantum homo potestatem habuerit operandi interiorem effectum sacramenti.

Christus, vt Deus, per potestatem auctoritatis operatur effectiue interiorem effectum sacramenti. 1. Ex Aug. qui ait, diuinam virtutem in sacramentis operari, ergo Christus vt Deus, in sacramentis interiorem effectum operatur. 2. Probatur ex pri- 1. Concl. Trac. 62. in Ioan.

ex primo art. huius quæstionis. 2a. Christus, vt homo, operatur interiorem effectum sacramenti meritorie, & efficienter, sed instrumentaliter. Nam Christus vt homo per suam passionem est causa nostræ iustificationis, modo iam dicto, sed passus est, vt homo, ergo, vt homo erit eodē modo causa gratiæ. 3a. Christus, vt homo habet potestatem ministerij principalis, seu excellentiæ in sacramentis. Quia Christus vt homo est instrumentum cōiunctum, respectu instrumentorum, quæ sunt ministri Ecclesiæ. & ita habet quandam principalitatem & causalitatem respectu illorum. 4a. Ista excellentia consistit in quatuor. 1. Quia meritum eius operatur in sacramentis. 2. Meritum applicatur per fidem ipsius, cum in eius nomine sanctificentur. 3. Quia cum det virtutem sacramentis potuit ea instituere. 4. Sine sacramento potuit effectum sacramenti conferre. Vnde patet ad obiecta, quæ secundum aliquid sunt vera.

Art. 4. Vtrum Christus potestatem suam, quam habuit in sacramentis potuerit ministris communicare.

1. Concl. Christus potestatem auctoritatis nulli creaturæ potuit communicare: quia hanc habuit, vt Deus, & ita est incommunicabilis creaturæ; sicuti & essentia diuina. 2a. Potestatem excellentiæ, quam habuit, vt homo potuit ministris communicare secundum illa quatuor. 1. Ex August. qui ait Christum sibi retinuisse potestatem alijs communicabilem. 2. Quia instrumentum coniunctum, vt erat Christus, quanto est fortius, tanto magis virtutem suā instrumento separato communicat, vt manus baculo. Vnde potuit ministris dare tantā gratiam, vt operarentur ad effectum sacramenti, & vt eorum nomine sanctificaretur, & vt possent instituere, ac solo imperio dare gratiam. † 3a. Non ex inuidia, sed ob vtilitatem, non contulit hanc potestatem ministris: ne spes poneretur in homine, & ne dissensio oriretur in Ecclesia. 4a. Potestas iustificandi in Christo, vt Deus est, non potest cōmunicari, sicut nec potestas creandi; quamuis potestas excellentiæ possit dici potestas auctoritatis re- Tract. 5. in Ioan.

spectu aliorum instrumentorū. 5a. Si hanc potestatem communicasset, ipse fuisset caput principaliter: alij vero secundario.

Artic. 5. Vtrum per malos ministros sacramenta conferri possint.

Ministri Ecclesiæ possunt sacramenta conferre, etiam si sint mali. 1. Ex Aug. qui ait ministerium Christi transisse in bonos, & malos. 2. Sacerdotes sunt instrumēta, eadem enim est ratio ministri, & instrumenti, sed cum instrumentum non agat propria virtute, non refert qualemcunq; formam habeat, præter id, quod requiritur ad rationem instrumenti, vt patet de arte medica respectu medici sani, & ægroti, ergo, &c. † 2a. Effectus sacramenti non consequitur similitudinem ministri, sed configurationem ad Christū, qui per eos agit: & ideo immundus potest mundare. 3a. Christus operatur per bonos, tanquam per membra viuentia, per malos vero tanquam per instrumenta mortua, sibi tamen per quandam motionem coniuncta, vt baculus motori. 4a. Minister bonus requiritur in sacramento propter quandam decentiam, & sic est debitum vt ministri sacramenti sint boni; non autem tanquam quid necessarium ad necessitatem sacramenti. 1. Concl. Tract. 5. in Ioan. Eccle. 34.

Artic. 6. Vtrum mali ministrantes sacramenta peccent.

Mali exhibentes se ministros Dei, & Ecclesiæ, in dispensatione sacramentorū peccant. 1. Ex Dionys. qui hoc docet. 2. Quando quis non operatur secundum quod oportet ex Arist. peccat: sed sic operatur malus minister; quia minister debet esse conformis domino per iustitiam, iuxta illud, sancti eritis, quoniam ego sanctus sum; & illud, secundum iudicem populi, sic & ministri eius, ergo. 2a. Tale peccatum ex genere suo est mortale: quia cōtinet irreuerentiam Dei, & contaminationem sacramentorum, quæ ex se sunt incontaminabilia. † 3a. Opera sanctitatis non sunt sanctificata aliqua consecratione, vt sacramenta, & ideo illa possunt exerceri sine nouo peccato, non autem sacramenta. 4a. Qui accipit sacramen- 1. Concl. ca 1. cœl. hier. & epi-stola ad Demoph. l. 2. eth. c. 3. Leu. c. 3. Eccle. c. 10.

tum, vtitur ministro, tanquam persona Ecclesiæ, quousque ecclesia eum tolleret; & ideo non communicat in peccato, & si ille peccet. 5a. Qui est in peccato, si debeat administrare, non est perplexus; quia potest tristari de peccato, in casu vero necessitatis, in quo etiam laicus potest baptizare, non peccaret baptizando, cum non se exhibeat ministrum Ecclesiæ: secus in alijs sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis.

Art. 7. Vtrum Angeli possint sacramenta ministrare.

1. Concl. Ad homines pertinet dispensare sacramenta, & in eis ministrare, non autem ad angelos. 1. Omnis pontifex, ait Paulus, ex hominibus assumptus pro hominibus cõstituitur in his quæ sunt ad Deum .i. in sacramentis; at angeli boni, vel mali non sunt ex hominibus, ergo. 2. Tota virtus sacramentorum deriuatur à Christo patiẽte, ergo ad homines nõ ad angelos eorũ ministratio pertinet, quia Christo patienti homines sunt similes, & non angeli; à quibus potius secundum passionem Christus est diminutus. 2a. Christus posset conferre hanc potestatem angelis: quia, vt eius virtus non est alligata sacramentis, ita nec ministris. 3a. Si constaret sacramentum esse administratum ab angelis, habendum esset pro vero: quia sunt ministri veritatis, & aliquando dicuntur consecrasse templa. 4a. Si Dæmones aliquod sacramentale adhiberent, non deberet haberi ratum: quia sunt spiritus mendacij. † 5a. Quod faciunt homines per sensibilia inferiore modo faciunt angeli superiore modo inuisibiliter purgando, & illuminando. 6a. Sancti sunt similes angelis in gloria, non in natura, nec consequẽter in ministerio. 7a. Mali homines non habent ex diabolo quod ministrent: Vnde nõ sequitur, quod diabolus ministrare possit.

Heb. 9.

Art. 8. Vtrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

1. Concl. Intentio ministri requiritur ad perfectionem sacramenti. 1. Quæ fiunt sine intentione, fiunt casu; quod non est dicendum de operatione sacramentorum. 2. Quando aliquid se habet ad multa oportet, quod per aliquid determinetur ad vnum, si illud effici debeat: sed quæ aguntur in sacramentis se habent ad multa, vt patet de ablutione in baptismo, quæ potest ordinari ad multa, nisi intentione determinetur, ergo determinanda sunt ad vnum, i. ad effectum sacramentalem, per intentionem, quæ verbis exprimitur. † 2a. Instrumentum animatum, cum non modo agatur, sed etiam agat se, debet habere intentionem, qua se subijciat agenti primo, cum quo idem intendere debet. 3a. In adulto, si desit intentio ministri, per deuotionem sumentis suppletur effectus gratiæ à Christo: non autem alter effectus, qui est Character: quia hic effectus non datur nisi per sacramentum. 4a. Minister agit in persona ecclesiæ, cuius intentio verbis exprimitur: & hæc sufficit; nisi cõtrarium exterius exprimatur à ministro, vel à suscipiente. 5a. Sufficit intẽtio habitualis, quæ operatur virtute primę intentionis; sed curãdũ est, vt adsit actualis intẽtio.

Art. 9. Vtrum fides ministri sit de necessitate sacramenti.

1. Concl. Ad perfectionem sacramenti non requiritur fides ministri. 1. Ex Aug. qui hoc docet. 2. Minister in sacramentis non operatur propria, sed Christi virtute, ergo vt non requiritur eius caritas, ita nec fides; quia fides, sicuti, & caritas pertinet ad perfectionem instrumenti; vnde infidelis potest præbere verum sacramentum; modo adsint, quæ sunt de essentia. † 2a. Etiam si infidelitas sit circa sacramentum, adhuc conficitur, si adsit intentio faciendi, quod facit ecclesia. 3a. Qui non seruant formã, nihil conferunt: qui seruant, & sunt ministri præcisi, conferunt sacramentũ, sed nõ gratiam; quia accipiẽs cooperatur in peccato cum illis; vt cum excommunicato. 4a. Potestas conferendi sacram. est indelebilis; & ideo degradatus eam non amittit, licet peccet conferendo; sic etiam, qui accipit, nisi ignorantia excuset.

lib. 1. contra Petilian. c. 43.

Art. 10. Vtrum intentio recta sacramenti requiratur ad perfectionem sacramenti.

1. Concl. Intentio ministri potest peruerti, vel respectu sacramenti, vt cum quis non intendit conferre sacramentum, quantum ad id, quod sequitur sacramentum. 2a. In-

Intentio peruersa ministri, quantum ad id, quod sequitur sacramentum, non tollit sacramentum. 1. Quia talis intentio pertinet ad malitiam ministri, quæ non impedit sacramentum. 2. Quia prius non dependet à posteriori: vt si quis baptizando intenderet lucrum. 3a. Intentio peruersa respectu sacramenti, tollit veritatem sacramenti, præcipue cum suam intentionem exterius minister manifestat: patet ex dictis; qui autem peruerteret, peccaret grauiter. † 4a. Ecclesiæ intentio est semper perfecta, quantum ad sacramenta, & quantum ad bonum vsum sacramenti: si minister sit conformis primæ intentioni perficit, si vero non conformetur, quantum ad vsum, conficit, sed non meretur. 5a. Iocosa intentio tollit rectam intentionem, qua perficitur sacramentum: & ita non conficit: vt si quis ioco baptizaret. 6a. Peruersa intentio peruertit opus intendentis; non autem opus alterius: vt si seruus mala intentione daret eleemosynam domini.

Quæstio 65. De numero sacramentorum.

Artic. 1. Vtrum debeant esse septem sacramenta ecclesiæ.

1. Conc. Conuenienter ponuntur septem sacramenta ecclesiæ. Quia instituta sunt ad vitam spiritualem, quæ est conformis vitæ corporali, in qua sunt septem. 1 Est esse per generationem, quod in vita spirituali habetur in baptismo. 2. Augmentum, & perfectio, quæ habentur in confirmatione. 3. Nutritio, per eucharistiam. Et hæc ex se sufficerent: sed quia homo infirmatur, opus est medicina: cui respōdet pænitētia: & sicuti per exercitationem, & diætā tolluntur reliquiæ morbi, ita per extremam vnctionem reliquiæ peccatorum. Vt autem homo sit perfectus in vita, quoad alios, primum debet habere prātē exercendi actus publicos, cui respondet prās ordinis: deinde debet propagare sobolē, & ad hoc est matrimonium, quod est officium naturæ, & sacramentum. Rursus sacramenta sunt in remedium peccati: Baptismus est contra carentiam vitæ spiritualis: Confirmatio contra debilitatem, quę reperitur in nuper natis: eucharistia contra facilitatem ad peccandum: pœnitentia contra actuale peccatum: extrema vnctio contra reliquias: ordo contra dissolutionem multitudinis: matrimonium contra concupiscentiam sensualem, & corruptionem indiuiduorum. Item ex numero virtutum, & defectibus culparum, & pænalitatum: fidei respōdet baptismus, qui ordinatur contra peccatum originale: spei, extrema vnctio, contra culpam venialem: Charitati, Eucharistia, contra malitiam: Ordini prudentia, cōtra ignorantiam pænitentiæ, iustitia, contra peccatum mortale: matrimonio temperantia, contra concupiscentiam: confirmationi fortitudo contra infirmitatem. † 2a. Agens principale vtitur varijs instrumentis ad varios effectus secundum congruentiam operum. 3a. Culpa & pæna differunt, & varias habent species, secundum varios status, & habitudines; ideo debuerūt multiplicari sacramenta. 4a. Licet actiones Hierarchiæ sint tres scilicet purgatio, illuminatio, & perfectio; tamen purgatio, & illuminatio ad tria spectant, scilicet ad baptismum, & propter peccatum, ad pænitentiam, & extremam vnctionem. Perfectio vero quoad virtutem pertinet ad cōfirmationem; quoad consecutionem finis, ad Eucharistiam. Et quia debent esse agentes, & recipientes; ideo opus fuit ordine, quo ministri constituuntur, & matrimonio, quo recipientes generantur. Dionys. c. 2. cœl. hie.

5a. Debuit esse speciale sacramentum cōtra luxuriam: tum quia per hoc peccatum non solum persona, sed etiam natura vitiatur: tum etiam propter eius vehementiam, & quia absorbet rationem. 6a. Aqua benedicta, & aliæ consecrationes nō sunt sacramenta: quia non perducunt ad effectum sacramenti, sed disponunt remouēdo impedimenta, vel dando quandam idoneitatem ad Sacramenta. 7a. Oblationes, &c. fuerunt in lege naturæ, & in lege Moysis, non solum in alimentum sacerdotum, sed etiam in figuram, & ideo erāt sacramenta: quæ non remanserunt, vt figuræ, ideo non sunt sacramenta. 8a. Veniale peccatum tollitur sine infusione gratiæ; ideo in noua lege nullum est sacra-

mentum contra veniale, sed tollitur per sacramentalia.

Art. 2. Vtrum sacramenta secundum ordinem prædictum in priori parte præcedentis articuli conuenienter ordinentur.

1a conclu. Sacramenta conuenienter sic ordinantur: Baptismus, confirmatio, Eucharistia, pænitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium. 1. Quia sic communiter omnes ordinant. 2. Ordo, & matrimonium, cum ordinentur ad alios, debent esse posteriora illis sacramentis, quæ ordinatur ad se: & cum ordo plus participet spiritualis vitæ, debet præcedere matrimonium: inter ea, quæ ordinantur ad perfectionem propriam, prius est, quod requiritur per se, vt est baptismus, qui generat: & prior est confirmatio, quam eucharistia, cum illa det perfectionem virtutis, hæc perfectionem finis. Inter ea, quæ per accidens sunt necessaria, prior est pœnitentia, quæ inchoat sanitatem, quã extrema vnctio, quæ eam conseruat. † 2a. Matrimonium est prius, vt est officium naturæ, posterius vt est sacramẽtum: quia habet minus spiritualitatis. 3a. Agens debet esse prius perfectum in se, antequam agat in alios; & ideo, quæ perficiunt hominem in seipso, sunt priora. 4a. Nutrimentum præcedit augmentum, & subsequitur, vt cõseruans hominem: & ita eucharistia potest præmitti confirmationi. 5a. Confessio per accidens requiritur, vt præparatoria ad eucharistiam, posito peccato.

Artic. 3 Vtrum Sacramentum Eucharistiæ sit potissimum inter sacramenta.

1a. concl. Sacramentum Eucharistiæ simpliciter est potissimum inter omnia alia sacramẽta. 1 Ex Dionys. qui hoc docet. 2. Alia sacram. continent virtutem Christi; hoc vero Christum ipsum substantialiter. 3. Alia ordinantur ad hoc, qui ordo consecrat; baptismus est ianua, confirmatio dat robur ad accedendum, pænitentia, & extrema vnctio præparant ad sumendum: matrimonium significat vnionem Christi cum ecclesia, quæ in hoc Sacramento repræsentatur. 4. Ex victu sacramentorum; quia omnia fere in Eucharistia consummantur, vt ait Dion. 2a. Aliorum sacramentorum comparatio sic fieri potest. Via necessitatis, præcedit baptismus: via perfectionis ordo: confirmatio medio modo se habent: pænitentia, & extrema vnctio se habeat quasi per accidẽs ad alia extrema vnctio se habet ad pœnitẽtiam, vt confirmatio ad baptismum: quia hæc est magis necessaria, illa magis perfecta. †3a. Matrimonium ordinatur ad bonum corporale: Eucharistia ad spirituale bonum totius Ecclesiæ, propterea est perfectius sacram. 4a. Quia in ordine, & confirmatione homo ordinatur ad speciale officium: ideo ab episcopo, tanquam principali ministro dantur: Eucharistia autem est finis omnium officiorum. 5a. Nobilius est Sacramentũ, quod coniungit Christo, quam quod imprimit characterem Christi. 6a. Aliqua sacramenta secundum quid possunt esse nobiliora: vt baptismus ratione necessitatis, ordo, & confirmatio respectu ministri, matrimonium ratione significationis.

c. 3. cel. hie

c. 3. cel. hier.

Artic. 4. Vtrum omnia sacramenta sint de necessitate salutis.

Necessarium respectu finis, de quo hic est sermo, dicitur aliquid vel simpliciter, sine quo finis haberi non potest, vt cibus, ad vitam, vel ad melius esse, vt equus ad iter. 2a. Tria sacramẽta respectu finis sunt necessaria simpliciter, scilicet baptismus, pænitentia, & ordo; sed non eodem modo: baptismus, singulis absolute: pænitentia supposito peccato mortali post baptismum; ordo respectu ecclesiæ, quæ gubernatione eget. 3a. Reliqua sunt necessaria ad bene esse: nam confirmatio perficit baptismum, extrema vnctio pœnitentiã, matrimonium multitudinem in ecclesia conseruat, Eucharistia tanquam spiritualis alimonia virtutem spiritualem reficit. † 4a. Ad hoc vt aliquid non sit superfluũ sat est, vt sit necessarium vno, vel altero modo. 5a. Illud, Nisi quis manducauerit, &c. intelligitur de spirituali manducatione, non de sola sacramentali, vt Aug. exponit. 6a Licet contemptus sacramenti sit saluti contrarius: non tamen est contemptus, si quis non curet accipere illud, quod non est de necessitate salutis. 1a. conclus. Ioan 6. Tract. 26 in Ioan.

Quæstio

Quæstio 66. De pertinentibus ad sacramentum baptismi.

Artic. 1. Vtrum baptismus sit ipsa ablutio.

1. Concl. In sacramento baptismi consideratur id quod est sacram. tantum. Quod est aliquid visibile exterius existens, quod est res & sacramentum, & quod est res tantū. 2a Baptismus, vt sacramentum, non est aqua, sed ipsa ablutio. 1. Quia Eccl. 34. baptismus appellatur lauacrum. 2. Illud est sacramentum, quo perficitur sanctificatio; quia sacramenta nouæ legis efficiunt sanctificationem: sed hęc perficitur in ablutione, non autem in aqua, in qua est solum virtus fluens in hominem, qui est subiectum sanctificationis, ergo ablutio ipsa, non aqua dicetur sacramentum. 3. Ex Mag. qui sic definit, Baptismus est ablutio corporis exterior facta sub forma præscripta verborum. 3a. Res, & sacramentum in baptismo, est character: qui significatur ablutione, & gratiam significat. 4a. In baptismo res tantum, est ipsa interior sanctificatio: quia significatur, & non significat. † 5a. Baptismus dicitur manere ratione effectus, s. characteris, & gratiæ, qua ratione definitur à Damasc. 6a. Hugo dixit esse aquam, sed non bene: vel diceres, hanc locutionē esse causalem per causam materialem. 7a. Cū accedit verbū ad elementū, fit sacramentū; non in elemento, sed in homine, circa quem est vsus sacramenti.

Lib. 4. c. 10. Lib. 2. de sacramen. par. 6. c. 2.

Art. 2. Vtrum baptismus fuerit institutus post Christi passionem.

1. Concl. Baptismus, quatenus est sacramentum, fuit institutus quando Christus baptizatus est, quod fuit ante passionē. 1 Ex Aug. qui ait, ex eo aquam abluere peccata, ex quo Christus in aqua mergitur, quod fuit ante passionem. 2. Tunc instituitur sacramentum, quando habet vim dandi gratiā; quia ex institutione habet, vt det gratiam: sed hanc vim habuit baptismus, cū Christus est baptizatus, quod fuit ante passionem, ergo. 2a. Baptismus, quantum ad vsum fuit institutus post passionem. 1. Quia tunc cessarunt figuræ baptismi, quibus successit veritas. 2. Quia baptismo configuramur Christo, quatenus morimur peccato, & incipimus aliam vitam, ergo prius Christus debuit pati, & resurgere, quam indiceretur hominibus baptismus. † 3a. Baptismus ante passionem habebat vim ab ea, quia eam figurabat; nec erat tantū figura, cum haberet vim iustificandi. 4a. Ante passionem non fuit sub præcepto: sed ad exercitium vt assuescerent iudæi, apud quos erant omnia in figura: at post mortem omnes obligauit ex præcepto. 5a. Illud, Nisi quis renatus, &c. non præsens, sed futurum tempus respiciebat. Ioan. 3.

Art. 3. Vtrum aqua sit propria materia baptismi.

Aqua ex institutione diuina, est propria materia baptismi. 1. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. 2. Ex conuenientijs: primum baptismus est regeneratio spiritualis, quę conuenit aquæ: quia semina, quibus omnia gignuntur sunt humida: deinde ex effectis aquæ, quæ lauat immunda, temperat calorem, lumen suscipit: baptismus etiam abluit sordes, sedat concupiscentias, & mentem illuminat: postea quia repræsentat sepulturam Christi, dum in aquā immergimur: postremo baptismus propter necessitatem debuit constitui in materia communissima. † 2a. Illuminatio pertinet ad ignem actiue: at vero baptizatus illuminatur passiue per fidē, quæ est ex auditu, & aquæ cōuenit illuminari 3a. Illud, Baptizabit vos in igne, intelligitur de Spiritu sancto, vel de igne tribulationum. Vinum, & oleum communiter non lauant, neque communiter habentur, vt aqua. ideo potius aqua sumpta est. 5a. Vt aqua fluxit ex latere Christi ad abluendum, ita sanguis ad redimendum, & ideo sanguis competit Sacramento Eucharistiæ. 6a. Virtus Christi deriuata est ad omnem aquam, non propter cōtinuitatem loci, sed propter similitudinem speciei. 7a. Benedictio aquæ, quæ adhibetur in baptismo, est ad solennitatem, per quam excitatur deuotio, & impeditur astutia dæmonis, ne impediat Sacramenti effectum.

1. Concl. Chrys.

Art.

Artic. 4. Vtrum ad baptismum requiratur aqua simplex.

1. Concl. In qualibet aqua, dummodo nō dissoluatur species aquę, potest fieri baptismus. Nam aqua est propria materia baptismi: sed sola aqua simplex retinet speciem aquæ, ergo. 2a. In aqua per artem, siue cōmixtione, siue alteratione transmutata, si compositum non sit potius aliquid aliud, quam aqua, vt patet de luto, & vino lymphato pōt fieri baptismus. Quia ars non potest mutare speciem rei, nisi apponendo agens naturale ad materiam propriā. In aqua etiam alterata à natura, quæ potest speciem mutare, si species non mutatur, fieri potest: veluti in aqua turbida, & calida. Quare in quacunque aqua quomodocunque transmutata potest fieri, si species maneat. † 3a. Transmutatio in aqua maris, & alijs aquis, quæ apud nos sunt, non tollit speciem aquæ. 4a. Admistio chrismatis non tollit speciem aquæ, neq; aqua decocta in lixatione carnium amittit speciem aquæ, nisi plus habeat de aliena substantia: vnde si ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis, poterit esse materia. 5a. Aqua ex latere Christi, nō fuit humor, sed pura aqua miraculose egrediens ad ostendendum veritatem corporis, quod constaret ex quatuor elementis, & quatuor humoribus. 6a. In lixiuio, & aquis sulphureis potest fieri baptismus: quia sunt aquæ solum alteratæ. 7a. In aquis rosaceis, alchimicis non potest fieri baptismus, in aquis pluualibus maxime: quia generantur ex vaporum resolutione ex aquis, & non retinent proprietates corporis mixti.

Art. 5 Vtrum hæc sit forma conueniens baptismi: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

1. Concl. Hæc est conueniens forma; ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. 1 Mat. vlt. Baptizantes eos, in nomine, &c. 2. Baptismus per formam consecratur, vt patet ex Paulo, & ex Aug. ergo in forma debet exprimi causa efficiens baptismi; quia consecratio fit à causa efficienti: sed hæc forma continet, tum causam principalem, cum dicitur in nomine Patris, &c. tum instrumentalem scilicet ministrum, cum dicitur, ego, ergo. †2a. Quia actio tribuitur etiam instrumento, ideo conuenienter explicatur ministri persona. Causa vero prima significatur, vt in cuius virtute agitur: cum dicitur, in nomine, &c. Græci non exprimunt ministrum, ob errorem eorum, qui attribuebant virtutem ministris: sed exprimunt actum exercitum per ministrum, dicentes; Baptizetur, &c. 3a. Ego, non est de substantia formæ, sed ponitur ad maiorem expressionem intentionis. 4a. Ablutio ob multas causas fieri potest; ideo debet per verba determinari: alias non fieret sacramentum. 5a. Verba formæ, non solum pronunciantur causa significandi, sed etiam efficiendi: propterea dicuntur, etiam si à quibusdam non intelligantur. 6a. Plures simul non possunt vnum baptizare: quia actus multiplicantur secundum multitudinem agentium, si perfecte ab vnoquoque agatur. Vnde mutus, & obtruncatus manibus non possunt vnum baptizare, altero dicente, altero administrante: possunt tamen plures simul baptizari, si necessitas cogat: quia vnus non reciperet nisi vnum baptismum, sed opus est dicere, ego vos, &c. Nec mutatur forma; quia est, ac si diceretur te, & te. 7a. At nemo potest se baptizare: quia mutaretur forma, dicendo, me: ideo Christus ab alio voluit baptizari. 8a. Licet Christi passio sit causa prima respectu ministri; tamen est instrumentalis respectu Trinitatis: vnde potius Trinitas nominatur, quā passio 9a. Licet sint tria nomina personalia, tamen vnum est essentiale, & virtus, quæ operatur in baptismo ad essentiam pertinet, ideo dicitur in nomine, & non in nominibus, & assumuntur illa tria nomina, Patris, Filij, Spiritus sancti, quia sūt communiora.

Ephes. 5. lib. 6. de bap c. 25.

Art. 6. Vtrum in nomine Christi possit dari baptismus.

Quidquid deest ad plenam inuocationem Trinitatis tollit integritatem baptismi. 1. Ex Pelagio Papa & ex Didimo, qui dicunt nullam ex tribus personis esse prætermittendam, 2. Sacramenta habent effi- 1. Concl. De conse. d. 5. can. si reuera libr. de Spir. san.

caciam

faciam ab institutione Christi, ergo si prætermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit, circa aliquod Sacramentum, carebit efficacia, nisi intercedat specialis eius dispensatio: at Christus instituit dari cum inuocatione Trinitatis, ergo. Nec obstat, quod in nomine Patris intelligatur Filius, aut quod ille qui nominat vnā personam, habeat rectam fidem de alia; quia, vt in Sacramento requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis, & ita nō sat est fides trinitatis, nisi trinitas exprimatur verbis. 3. ex eo, quod in baptismo Christi trinitas sensibilibus signis demōstrata fuit: Pater in voce, Filius in humana natura, spiritus sanctus in columba. Vnde colligitur baptismum in nomine Christi tantum, nunc non valere. Ideo Pelag. mādat rebaptizari eos, qui in nomine Domini tantum erant baptizati. † 2a. Ex speciali dispensatione apostoli baptizarunt in nomine Christi, vt Christi nomen odiosum gentibus, & Iudæis redderetur honorabile; cum ad eius inuocationem spiritus sanctus daretur. 3a. Ambr. dicens, nomine Christi contineri tres personas assignat rationem cur conuenienter fuerit facta dispensatio: quia saltem integritate intelligibili seruatur forma à Christo data. 4a. Nicolaus Papa confirmauit suam opinionem ex dictis scripturæ, & Ambrosij; vnde patet ad eius auctoritatem ex responsione ad duo argumenta priora,

Act. 8.

li. 1. de Spir. san. c. 3.

De conf. d. 5. can. A quodam.

Artic. 7. Vtrum immersio in aqua sit de necessitate baptismi.

1. Concl. Quanuis tutius sit baptizare per modum immersionis, quia hoc habet communior vsus, potest tamen fieri baptismus per modum aspersionis, vel etiam effusionis. 1. Aspersi, ait Paulus, corda à cōscientia mala, & abluti corpus aqua munda: & apud Ezech. Effundam super vos aquam mundam. 2. Aqua assumitur in baptismo ad vsum ablutionis corporalis, vt significetur interior ablutio: at ablutio per aquam potest fieri non solum per immersionem, sed etiam alijs modis, ergo.

Heb. 10.

cap. 36.

2a Potest baptismus fieri sine immersione, præcipuæ ob necessitatem. 1. ob magnam multitudinem baptizandorum. 2. ob paucitatem aquæ si necessitas immineret. 3. ob debilitatem ministri quod nō posset sustentare baptizandum. 4. ob debilitatem baptizandi, cui posset imminere periculum mortis ex immersione. Ex his patet ad primum: quia licet ablutio sit per se necessaria: tamen modus est per accidens. † 3a. Ablutio, seu lotio est quidem de necessitate baptismi; at modus non ita: vnde talis diuersitas non tollit vnitatem baptismi. Siquidem ea, quæ sunt per accidens non variant substātiam rei. 4a. Modus immersionis magis repræsentat Christi mortem; vnde est communior, & laudabilior. In alijs etiam modis baptizandi repræsentatur aliquo modo mors Christi, licet non ita expresse: quia quomodocunque fiat ablutio, corpus vel aliqua pars eius aquæ supponitur, sicut corpus Christi sub terra positum fuit. 5a. Et si per peccatum originale totum corpus sit infectum, tamen satis est quod aliqua pars abluatur, & maxime caput, in quo vigent omnes sensus exteriores, & interiores.
Vnde si non potest ablui totum corpus, satis est perfundere caput, in quo manifestatur principium animalis vitæ. Et licet per membra, quæ generationi inseruiūt, traducatur peccatum originale: tamen non sunt potius illa membra aspergenda, quam caput: quia per baptismum non tollitur trāsmissio peccati originalis in prolem per actum generationis. In veteri lege remedium peccati originalis fuit in membro generationis; quia nondum natus erat Christus ex semine Abrahæ, cuius fidem circuncisio repræsentabat.

Art. 8. Vtrum trina immersio sit de necessitate baptismi.

Trina immersio non est de necessitate baptismi. 1. Ex Greg. ad Leonardum episcopum. 2. Ex præcedenti artic. quia ablutio est quidem semper necessaria ad baptismum; modus autem minime. 3. Quia, vt ait Gregor. sicut adhibetur trina immersio ad repræsentandam personarum trinitatem, ita vna ad repræsentandam naturæ diuinæ vnitatem 2a. Diuersis temporibus diuersus fuit vsus: primum propter eos, qui male sentiebāt de Trinitate, *1. Concl.* *li. 1. Epi. 4.* *De conf. d. 4. can. si quis. August.*

RR qui

Tract. 11. in Ioan. Conc. Tolet. 4. can. 5.

qui baptizabant vna immersione in commemorationem mortis Christi, fuerunt introductæ tres: postea propter rebaptizantes adhibita est vna. 3a. Cessante tali causa, communiter obseruatur trina immersio in baptismo. 4a. Si quis aliter baptizaret grauiter peccaret, quasi ritum Ecclesiæ non obseruans, esset tamen baptismus. † 5a. Similitudo venit ad effectum per formam, non per materiam. Ideo Trinitas, quæ est agens repræsentatur in forma, & non in materia: mors vero Christi, quæ potius repræsentanda est, quam triduum sepulturæ, vnica immersione repræsentatur. 6a Trina immersio est de mandato Christi secundum Pelagium in suo simili, scilicet in forma; sed tamen nō est similis ratio de forma, & de materia, vt dictum est. 7a. Ex intentione ministri trina immersio cum vna prolatione formæ facit vnum sacramentum: Vnde ait Hierony. licet ter baptizetur, id est immergatur, propter mysterium Trinitatis: tamen vnum baptisma reputatur: si vero intenderet ad quamlibet conferre sacramentum, & repeteret formam, essent plura.

De consf. d. 4. c. ā multa.

Art. 9. Vtrum Baptismus possit iterari.

1 Concl. Ephes. 4. Ioan. 3. Rom. Heb. 6.

Baptismus iterari non potest. 1. Vna fides, vnum baptisma, ait Paulus. 2. Ex natura baptismi, quia est quædam spiritualis regeneratio, Nisi quis renatus fuerit, & cæt. Sed vnius, non est nisi vna regeneratio, Ioan 3. Nunquid potest in ventrem matris, & c. ergo. 3. Baptismus est similitudo mortis Christi: sed Christus semel mortuus est, ergo: alias esset rursus crucifigere Christum, vt ait Paul. 4. Baptismus imprimit characterem indelebilem, ergo si effectus est indelebilis, causa imprimens iterari non debet. Confirmatur exemplo de charactere militari 5. Baptismus ordinatur principaliter ad tollendum peccatum originale, sed hoc non iteratur, ergo. † 2a. Peccata iterata tolluntur per pœnitentiam, quæ restituit effectum baptismi: rursus peccata sequentia non tollūt Christi passionem, ita neque baptismum, qui virtute passionis Christi operatur, & ideo non est iterandus: sed pœnitentia superueniēte tollitur peccatum, quod impediebat effectum baptismi. 3a. Baptismus Ioan. non dabat gratiam, nec characterem: ideo, qui isto baptismo erant baptizati rebaptizabantur. 4a Si baptismus Christi aliquādo repetitus fuit, factum est propter hæreticos, qui debita forma non vtebantur. 5a. Quando baptizatur aliquis, de quo erat dubium, an esset baptizatus; non est iterare: quia datur sub conditione. 6a. Diuersa ratione baptismus, & Eucharistia repræsentant Christum: In baptismo commemoratur mors Christi in quantum homo Christo commoritur, & in nouam vitam regeneratur: at in Eucharistiæ sacramentum prout Christus passus exhibetur nobis quasi paschale conuiuium; secundum illud. 1. Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur. Et quia homo semel nascitur, multoties autem cibatur, semel datur baptismus, multoties autem Eucharistia.

lib 2. contra Epist. Parmen c. 13. Rom. 5.

Art. 10. Vtrum ritus, quo Ecclesia in baptizando vtitur, sit conueniens.

In baptismo aliquid agitur quod est de necessitate sacramenti, vt est forma quæ designat causam principalem, & ministrum, & vsus materiæ, scilicet ablutio in aqua; quæ designat principalem effectum sacramenti. 2a. Cætera omnia, quæ in ritu baptizandi adhibentur, magis pertinēt ad quandam solemnitatem sacramenti. 3a. Isti ritus sunt conuenienter instituti. Quia Ecclesia, quæ eos constituit regitur à Spiritu sanct. qui nihil inordinatum operatur. 4a. Istæ solemnitates adhibentur sacramento propter tria. 1. ad excitandam deuotionem, & reuerentiam: quia alias baptismus existimaretur quædam communis ablutio. 2. ad instructionem rudium, qui per sensibilia excitantur ad quærendum de his, quæ fiunt per sensibilia. 3. quia per orationes, & benedictiones impenditur. † 5a. Licet Christus baptismus factus fuerit in die Epiphaniæ, tamen conuenienter datur in paschate, quo tempore, mors & resurrectio Christi celebrantur, quorum figura est baptismus, & inde veritatem habet, & est resurrectio quædam: ac etiam tempore Pentecostes quo celebratur aduentus spiritus sancti; qui datur

1. Concl.

dantur in baptismo. 6a. Vsus olei est ad solemnitatem: vngitur baptizandus in pectore, & scapulis, vt Christi athleta, vel ad abluendam ignorantiam, & ad excutiendam negligentiam: signatur in fronte chrismate, vt regni fiat particeps, & christianus vocetur, vel quia ibi est ratio, vt sit paratus reddere rationem fidei. 7a. Vestis alba traditur in signum resurrectionis, ad quam baptizatus surgit, & ad significandam puritatem vitæ, quam debet seruare. Vnde licet ista non sint ad necessitatem, tamen sunt ad bene esse, & ideo non sunt superflua.

Artic. 11. Vtrum conuenienter describantur tria baptismata.

1. Concl. Conuenienter describuntur tria baptismata, scilicet baptismus aquæ, sanguinis, & spiritus. 1. Ex Glos. quæ ista baptismata numerat. (Ad Heb. 10.) 2. Tot sunt baptismata, quot sūt modi, quibus conformatur quis passioni Christi, (à qua baptismus aquæ per quem passioni configuramur, vim habet) per spiritum sanctum, qui cum sit prima causa, potest producere effectum sine sacramento: sed præter baptismum aquæ conformamur Christo, vel pro ipsius gloria patiendo, & sanguinem fundendo, Apo. 7. Hi sunt, qui lauerunt stolas suas in sanguine, &c. vel per motionem spiritus credendo, & amando Deum, & peccatorum pœnitendo, Isa. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, &c. ergo cum hæc duo conforment nos Christo, & suppleāt per virtutem spiritus, vicem baptismi, dicentur baptismata 3 Ex Aug. (lib. 4. de baptis. contra Dona. c. 22.) qui ait baptismi vicem impleri per passionem, & ideo latroni non baptizato dictum fuit, Hodie eris mecum, &c. & ex Cypr. qui ait nō solum per passionem, sed etiam per fidem & confessionem cordis. (Ephes. 4.) † 2a. Baptismus pœnitentiæ, & sanguinis dicuntur baptismata, vt supplent vicem baptismi aquæ, & continentur in illo: vnde vnum est baptisma. 3a. Duo posteriora baptismata nō sunt sacramentum: quia licet conueniant in effectu cum baptismo aquæ, tamen non conueniunt in ratione signi, quod est sacramento intrinsecum. 4a. Enumerantur alia baptismata à Damas. quæ sunt figuralia vt diluuium, transitus maris rubri, & cæt. (Lib. 4. c. 10.)

Artic. 12. Vtrum baptismus sanguinis sit omnium potissimus.

1. Concl. Effusio sanguinis pro Christo, & operatio interior spiritus sanc. dicuntur baptismata, prout efficiunt effectum baptismi aquæ. 2a. Baptismus sanguinis est potissimum inter alia baptismata. 1. Ex August. (lib. de eccle. dog. c. 73.) qui conferens hæc baptismata præfert baptismum sanguinis. 2. Ille baptismus est aliorum potissimus, in quo excellentius operantur causæ efficientes, scilicet spiritus sanctus, & passio Christi; sed istæ causæ excellentius operantur in hoc; quia passio in baptismo aquæ operatur per quandam similitudinem; in baptismo pœnitentiæ per quandam affectionem; in baptismo sanguinis per operis imitationem; sic virtus spiritus sancti in aqua per virtutem latentem: in pœnitentia per cordis commotionem: in baptismo sanguinis per potissimum amoris effectum, Ioan. 5. Maiorem caritatem, &c. ergo. Vnde inferre licet baptismum flaminis ob eandem rationem esse potiorem baptismo aquæ. † 3a. Baptismus aquę est potior, vt est sacramentum, & vt imprimit characterem; non autem quantum ad sacramenti effectum secundum. 4a. Baptismus sanguinis non est baptismus, nisi includat baptismum flaminis: non e conuerso: & ex hoc ipso est perfectior. 5a. Præeminet etiam non solum ratione passionis à qua baptismus aquæ habet vim, sed etiam ex parte spiritus sancti, vt est dictum.

Quæstio 67. De ministris, per quos traditur baptismi sacramentum.

Artic. 1. Vtrum ad officium diaconi pertineat baptizare.

1. Concl. Baptizare ex proprio officio non pertinet ad diaconos. 1. Ex Gelas. d. 93 can. Diacones. vbi prohibentur diacones, ne baptizent, nisi in necessitate. 2. Ab etymologia: quia diaconus significat ministrum, ergo ad ipsum non pertinet præ-

bere aliquod sacramentum principaliter, sed assistere, & ministrare maioribus, sicuti enim cœlesti Hierarchia à nominibus cognoscuntur officia, & proprietates cœlestium ordinum, ita in Ecclesia. *Dion. c. 7. cœl. hier.* 2a. Ad Diaconum pertinet ex officio in collatione huius, & aliorum sacramentorum ministrare. Ita Isido. qui ait, ad diaconum pertinere ministrare sacramentis Christi. *dist. 35. can. perlectis.* † 3a. Exponere Euangelium per modum doctrinæ, & docentis, est episcopi: ad diaconum pertinet recitare euangelium, & prædicare ipsum per modum catechizantis: Vnde non sequitur ad diaconum pertinere munus baptizandi. 4a. Baptismus non solum purgat, sed etiam illuminat, ideo excedit officium diaconi, ad quem pertinet purgare. 5a Quia baptismus est sacramentum necessitatis, permittitur diaconibus necessitate vrgente in absentia maiorum baptizare: & hoc modo B. Laurentius existens diaconus baptizauit.

Artic. 2. Vtrum baptizare pertineat ad officium presbyterorum.

1. Concl Vt ad sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam, ita ad proprium eius officium pertinet baptizare. 1. Ex Isid. lib. de officijs. 2. Ad illum pertinet baptizare, ad quem pertinet conficere sacramentum vnitatis ecclesiæ, id est Eucharistiam, iuxta illud, Vnus panis, & vnum corpus sumus: *1. Cor. 10.* sed hoc pertinet ad sacerdotem: quia per se primo consecratur ad conficiendum corpus Christi, ergo: Prima propositio patet; quia per baptismum homo fit particeps vnitatis ecclesiæ, & recipit facultatem accedendi ad corpus Christi, ergo debet baptizari à sacerdote: quia eiusdem est efficere totum, & partem in toto disponere. † 2a. Officium docendi, & baptizandi dedit Christus Apostolis, quorum vicem gerunt Episcopi: sed non eodem modo: illud, vt per se facerent, hoc per alios: primum patet: quia est principalius, Act. ca. 6. & 1. Cor. 1. Non misit me baptizare: & quia in baptizando, nihil operatur meritum, & doctrina ministri: alterū probatur ex eo, quod Christus non baptizauit, sed discipulis commisit. Nec ideo excluduntur episcopi: quia potestas maior continet inferiorem; & Paulus quosdam baptizauit. 3a. In qualibet republica; quæ sunt minora pertinent ad minora officia, & maiora maioribus reseruantur, secundum illud Exo. 18. Quicunque maior fuerit, referat ad te, &c. Et quia per baptismū non acquiritur, nisi infimus gradus populo Christiano, ideo baptizare pertinet ad minores principes Ecclesiæ, i. ad presbyteros, qui tenent locū septuaginta duorum discipulorum Christi. 4a Baptismus est potissimus inter sacramenta, quoad necessitatem, non quoad perfectionem: quia dantur potiora episcopis reseruata.

Art. 3. Vtrum laicus possit baptizare.

Minister baptismi est quicunque, etiam non ordinatus. *1a. concl. locis cit.* 1. Ex Gelasio, & Isid. qui dicunt laicos posse in necessitate baptizare. 2. Remedium, quod est de necessitate salutis, debuit esse inuētu facile; quia pertinet ad misericordiam Dei non deesse in necessarijs: at baptismus inter alia sacramenta est maxime necessitatis, quia paruuli non possunt sine hoc saluari, & adulti non possunt consequi remissionem totius culpæ, ergo. Vnde sicut aqua, quæ est materia quę facile à quouis haberi potest, ita & minister, & cæt. † 2a. Ad ordinatos pertinet baptizare secundum conuenientiam, & solemnitatem, non autem de necessitate Sacramēti. 3a. Sacramentalia pertinent ad solemnitatem, & à solo Sacerdote adhiberi debent: quia solus solemniter baptizat. 4a. Pænitentia potest suppleri per contritionem sine absolutione, quę non liberat à tota pœna: vnde non est par ratio cum baptismo.

Artic. 4. Vtrum mulier possit baptizare.

Mulier in necessitate potest baptizare. *1a. Conc.* 1. Ex Vrbano Papa, qui hoc decernit. *30 q. 3 can. super quo.* 2. Christus est, qui principaliter baptizat, vt patet Ioan. 1. & in Christo, Colos. 3. non est masculus, nec fœmina, ergo si ille potest, hæc etiam poterit. 2a. Non debet mulier baptizare præsente viro: quia vir est caput mulieris: nec laicus præsente clerico; nec clericus præsente sacerdote; potest tamen sacerdos præsente episcopo. quia pertinet ad eius officium. † 3a. Licet fœmina

mina non doceat publice: potest tamē priuate instruere, & sic etiam baptizare, sed non solemniter. 4a. Quando quis est baptizandus solemniter, debet baptizari à suo presbytero, vel ab alio, qui de licentia possit: sed hoc in necessitate non requiritur. 5a. In generatione carnali, fœmina, & masculus operantur virtute propria, & opponuntur vt principium actiuum, & passiuum; hic autem virtute aliena. Vnde mulier baptizans extra necessitatem conficit, sed peccat; & etiam alij, qui ad hoc concurrūt, vel offerendo, vel suscipiēdo.

Artic. 5. Vtrum non baptizatus possit sacramentum baptismi conferre.

1.Conc. 1.q.1.can. Si quis. De conse. d.4.can. A quodam. Etiam non baptizatus in articulo necessitatis potest baptizare, & confert non solum sacramentum, sed etiam effectum sacramēti. Quia sic determinat Nicol. Papa, ac etiam Isid. Licet August. hoc indeterminatum reliquerit: & cum Greg. ait baptizatos à paganis rebaptizandos esse, intellige; cum non seruata est forma. 2. à simili de materia: potest hoc sacramentū ministrari in quacunque aqua, quę est materia, ergo etiam dari à quocunque ministro: vnde duo non baptizati possunt se mutuo baptizare. 2a. Si extra articulum necessitatis hoc fieret, vterque grauiter peccaret, scilicet baptizans, & baptizatus; & impediretur sacramenti effectus, sed non tolleretur sacramentum. †3a. Christus est, qui baptizat, & ideo potest vti quocunque ministro. 4a. Quamuis non baptizatus, non pertineat ad Ecclesiam re: potest tamen pertinere intentione, & similitudine actus, & prout operatur, vt minister Christi, qui nō est applicatus ministris, sicuti nec sacramentis 5a. Non baptizatus alia sacramenta non ministrat; quia non sunt tantæ necessitatis.

Art. 6. Vtrum plures possint simul vnum baptizare.

1.Concl. Non possunt plures, quasi in vnum cōuenientes, vnum baptizare, sub ista forma, nos te baptizamus. 1. Vnius agentis, vna est actio; ergo si plures baptizarent, plures essent baptismi, contra Paul. qui ait esse vnum. Ephes. 4. 2. Quæ ratio supponit baptismum habere virtutem præcipue à forma, quam verbum vitæ vocat Paulus; Ephes. 5. vnde sensus formæ, quo plures vterentur, est attendendus: tunc, ista forma, nos te, & cæt. continet aliquid contra rationem ministerij, & essentiam baptismi; quia denotat, quod plures concurrant ministri, cum tamen minister debeat esse vnus, sicuti causa prima, id est Christus, qui baptizat, est vnus: vnus enim Dominus, & vna fides, & vnum baptisma, Ephes. 4. ergo contraria intentio in hac forma videtur excludere naturam baptismi. Quare non est bona hæc ratio, quam aliqui assignant, ideo non valere; quia mutatur, te, in nos: quia maior fit mutatio in forma Gręcorum, & tamen valet. 2a. Si vterque concurreret propria intentione dicendo, Ego te, &c. quasi vterque per se baptizaret, esset baptismus. 3a. Quando vero contentiose vellent baptizare, qui prius proferret verba conficeret: & alter, vt rebaptizator, puniendus esset. 4a. Si ambo simul verba proferrent, & aspergerent, vterque quantum est in se, baptizaret, & vnum esset sacramentum, quod Christus per duos conferret: puniendi tamen essent, de inordinato modo baptizandi, non de iteratione †5a. Quando multi agunt propria virtute possunt concurrere ad vnum: nō tamen quādo agunt virtute vnius: quia Christus per vnum ministrum perficit 6a. In necessitate vnus posset plures baptizare, dicendo, Ego vos, &c. 1 Quia non mutatur forma, cum plurale sit singulare geminatū. Nec est simile de agente, & baptizato; quia Christus, qui baptizat est vnus, sed multi per baptismum efficiuntur vnum in Christo. 2 Quia Christus dixit, baptizantes eos. Mat. vlt. 7a. Si vnus immergeret, & alius diceret verba, non conficerent: quoniam baptismus consistit in integritate verborū, & vsu materię: ergo neuter baptizaret. Vt si duo scriberēt librum, vnus vnam, & alter aliam partem, non esset propria locutio si dicerent, Nos scripsimus librum, nisi per synecdochem.

Art. 7. Vtrum in baptismo requiratur aliquis, qui baptizatum leuet de sacro fonte.

1.Concl. In baptismo requiritur quod aliquis susci-

Cap. 2. ecl. hier. suscipiat baptizatum de sacro fonte, quasi in suam tutelam, & instructionem. 1. Ex Dion. qui loquens de baptizato, ait, tradunt eum susceptori, & duci. 2. In generatione carnali paruulus natus eget nutrice, & pedagogo, ergo, & in generatione spirituali: sicuti modo geniti infantes rationabiles, & sine dolo lac concupiscite, ait 1. Pet. 2. Petrus. Quare cum prælati non possint, & puer egeat speciali cura, debet tradi susceptori. 3 Ex traditione apostolica, quæ patet ex Dion. † 2a. Christus non eguit susceptore; quia non est baptizatus, vt regeneraretur, sed vt nos regeneraret. 3a. Licet ad generationem carnalem non requiratur, nisi pater, & mater, tamen ad facilem educationem requiritur nutrix, obstetrix, & pedagogus; ita in baptismo: vnde susceptor non est de necessitate sacramenti. 4a. Baptizatus non suscipitur de fonte ob imbecillitatem corporalē, sed ob spiritualē.

Art. 8. Vtrum ille, qui aliquem leuat de sacro fonte teneatur ad eius instructionem.

1. Concl. Tenentur susceptores ad instruendum eos, quos de sacro fonte leuant. 1. Ex Aug. qui ait, eos fuisse fideiussores apud Deum. De cons. d. 4. can. Vos autem. 2. Quilibet tenetur ad officium suum: sed susceptor sumit officium pedagogi, ergo. 2a. Tenentur pro tempore, & loco, quando necessitas adest: vt si viuerēt inter infideles, vel inter Christianos, quando parentes curam filiorum spernerent: alias excusantur præsumentes hoc munus suos Dion. c. 7. Ec. l. hier. parentes perficere. † 3a. Vbi immineret periculum, non essent admittendi, nisi docti ad hoc officium; at inter Christianos quilibet potest admitti quia omnes sciunt quæ ad Christianum pertinent: tamen nō baptizatus suscipere non potest. 4a. Pater spiritualis debet esse alius à carnali, nisi necessitas cogat: quia est alia doctrina, & alia generatio. 5a. Vnus debet esse principalis susceptor, & alij minus principales: quoniam alias esset confusio in docendo.

Quæstio 68. De suscipientibus baptismum.

Art. 1. Vtrum omnes teneantur ad susceptionem baptismi.

Omnes tenentur ad susceptionem baptismi, & sine eo non potest esse salus hominibus. 1. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & cæt. & lib. de eccles. dogmat. Baptismus vocatur iter salutis. 2. Ad id tenetur homo, sine quo non potest saluari: sed nemo potest saluari sine baptismo; quia non est salus, nisi per Christum, ex Paulo: sed per baptismum homo regeneratur Christo, & fit eius membrum, vt idem scribit, ergo † 2a. Etiam qui fuerunt ante Christum non saluabantur, nisi fierent Christi membra; non enim est aliud nomen in quo oporteat vos saluos fieri: sed ante circumcisionem per solam fidem, cum sacrificiorum oblatione: postea vero per circuncisionem: & post Christum etiam per fidem saluantur, sed fides alio signo exprimitur. Vnde fides cuius baptismus est sacramentum, semper fuit necessaria. 3a Filij baptizatorum cum peccato originali nascuntur. 1. quia baptismus renouat quidem spiritum, corpus tamen adhuc remanet subiectum vetustati. 2. quia vna generatio est carnalis secundum quam homo generat, alia vero spiritualis secundum quam regeneratur in baptismo. 3. Quia non baptizatur quicquid est in homine, ex August. 4a. Sanctificatus in vtero deberet baptizari, vt acciperet characterem, quo Christo, & alijs membris consignaretur. 1. Concl. Cap. 24. Rom. 5. Gal. 3. Act. 4. Rom. 4. Ephes. 4. lib. 6. cōtrà Iuli. cap. 6.

Art. 2. Vtrum sine baptismo aliquis possit saluari.

Absque baptismo in re, vel in voto, nemo adultus potest saluari. 1. Quia alias contemneretur Christi præceptum in re necessaria. 2. Non fieret incorporatio cū Christo, neque visibiliter, neque inuisibiliter. 2a. Quia habet baptismum in voto, nec contemnit habere in re, cum possit, saluatur. 1. Hoc votum ex fide nascitur, quæ ex dilectione operatur, per quam Deus qui non est alligatus sacramentis interius sanctificat. 2. Ex Ambr. lib. de obitu 1. Concl. Gal. 5.

Valen-

Valentini: & ex Aug. super Leuit. †3a. Qui
985. per votum desiderat baptizari, renatus est spiritualiter, licet non sit locus in corpore. 4a. Catechuminus, qui non baptizatus moritur, saluatur, sed remanet ei pœna soluenda, pro peccatis præteritis: at qui baptizatur, vel martyrium suscipit, liberatur ab omni pæna. 5a. Ideo dicitur baptismus de necessitate salutis: quia saltem eius voluntas est necessaria, quæ apud Deum reputatur pro facto.

Art. 3. Vtrum baptismus sit differendus.

1a conclu. Baptismus respectu puerorum non est
Eccle. 5. differendus. Ne tardes, ait sapiens, conuerti ad Dominum: sed perfecta conuersio fit in baptismo, ergo. 2. Quia in eis nō expectatur maior instructio, aut etiam plenior conuersio. 3. Propter periculum mortis, cum eis alio remedio non possit subueniri. 2a. Baptismus adultorum conuenienter differtur. 1. Propter cautelam
1. Ioan. 4. ecclesiæ, ne decipiatur dando sacramentum ficte accedenti, iuxta illud, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, &c. 2. Ex parte ipsorum, vt plene instruantur in fide. 3. Ex parte sacramenti ad reuerentiam, & ideo in maioribus festiuitatibus ministratur, vt in Pascate, & Pentecoste: quia deuotius sumitur. 3a. Dilatio ista aliquando prætermittēda est 1. Quando sunt plene dispositi, & instructi, vt patet Act. 8. in Eunucho. 2. Ob periculum mortis, & ex infirmitate; si tamen à morte, quis præueniatur, saluatur per baptismum ignis. 4a. Qui sine necessitate, & licentia superiorum differt baptismum vltra statuta tempora, peccat mortaliter: sed peccatum contritione subsequenti potest deleri, quæ supplet vicem baptismi. † 5a. Præcepta de certo tempore conseruando
De cons. d. 4. can duo tempora. Conc. Agat. c. 35. intelliguntur de adultis, & maxime de Iudæis: vnde patet ad duo argumenta. 6a. Baptismus non solum tollit peccata, sed etiam impedit ne fiant; quod est desiderandum: & ideo non est differendum, vt tollat peccata, quæ interim fient.

Art. 4. Vtrum peccatores sint baptizandi.

1a. conclus. Peccatoribus, qui sunt in proposito
Tract. 72. in Ioan. persistendi in peccato, mortali non debet dari baptismus. 1. Ex Aug. qui fecit te sine te, non iustificabit te sine te: sed talis peccator non cooperatur ad iustificationem, ergo frustra baptizatur. 2. Per baptismum homo incorporatur Christo ex Pau- Gal. 3.
lo: sed talis peccator, non potest induere 2. Cor. 6.
Christum, nulla enim est, participatio iustitiæ cum iniquitate, ergo. 3. In operibus Christi, & ecclesiæ nihil debet esse frustra; frustra autem est, quod ad finem non pertingit, vt is, qui vult peccare, & iustificari, ergo. 4. Quia sacramentum esset signum falsum: cum res significata per ablutionem scilicet dispositio ad interiorem ablutionem non respondeat ablutioni interiori. 2a. Qui est peccator ratione peccati præteriti, est baptizandus: Quia, vt ait Paul. ad hoc baptismus est institutus; ergo. † 3a. Illud, fons patens in ablutionem Ephes. 5.
peccatoris, &c. intelligitur de eo, qui vult Zach. 13.
desistere à peccato. 4a. Christus medetur interius disponendo voluntatem, & exterius per ministros dādo medicinam, perficiendo, quod interius est inchoatū, quæ danda non est, nisi dispositionis signum appareat. 4a. Baptismus est quidem sacramentum fidei, sed fidei formatæ, quam excludit voluntas peccandi. 5a. Quod si vellet adhuc peccare, daretur baptismus, infunderetur fides, & character, qui tamē non est dispositio ad gratiam, quandiu manet intentio peccati.

Artic. 5. Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

Ei qui baptizatur pro quibuscunque 1a. concl.
peccatis non est aliqua satisfactio iniungenda. 1. Gratia, ait Ambros. in baptismo In epist. ad Rom 11.
non requirit gemitum, ergo. 2. Baptismus Rom. 6.
est mors quædam, qua homo incorpora- 1. Ioan. 2.
tur morti Christi: sed mors Christi fuit sufficienter satisfactoria pro omnibus peccatis, vt ait Ioan. ergo. Vnde si imponeretur, fieret iniuria passioni Christi, quasi nō esset sufficiens ad plenariā satisfactionē. † 2a. Per baptismum homo fit membrum Christi, & vnum membrum potest pati pænam

pænam pro peccato alterius. Languores
cap. 53. nostros ipse tulit, ait. Isa. 3a. Baptizati exercitandi sunt ad iustitiam tanquam infantes pro opera facilia, vt colligitur ex
1. Pet. 2. Petro, & Christus discipulos suos excusa-
Mat. 6. uit à ieiunio. 4a. Baptizatus debet restituere, & satisfacere pro iniurijs: quia læsum non placare, est persistere in peccato.

Artic. 6. Vtrum peccatores ad baptismum accedentes, teneantur sua peccata confiteri.

1a. Concl. lib. de vera & falsa pen. c. 14. In epist. ad Rom. 11. Confessio peccatorum exterior, quæ fit sacerdoti, non requiritur ante baptismum. 1. Pænitentia ex Aug. requirit planctum: sed ex Ambr. gratia baptismi planctum non requirit, ergo. 2. ante baptismũ, qui est ianua sacramentorum non dantur alia sacramenta, ergo 3. exterior confessio absoluit à peccatis, & ligat ad satisfactionem: at baptismus non eget remissione peccatorum per claues ecclesiæ, neque ei est imponẽda satisfactio, ergo. 4 Quia talis confessio est pænosa propter verecundiam confitentis; at baptizando non est imponenda pæna, ergo. 2a. In baptizando requiritur confessio interior, quo baptizandus debet recogitare peccata, & dolere de illis, quæ est pænitentia virtus: non potest inchoare nouam vitam, nisi eum
lib. de me di pe. c 2. pæniteat de veteri, ex August. 3a. Qui ex deuotione vellent confiteri, possent audiri, non ad imponendam satisfactionem, sed vt informarentur in vita spirituali ad fugienda peccata consueta. † 4a. Baptismus Ioannis erat baptismus pænitentiæ, ideo accedentes ad illum conuenienter confitebantur peccata, vt pro qualitate peccatorum pænitentia imponeretur: at
Prou 28. baptismus Christi est sine exteriori pænitentia. 5a. Baptizandus non abscondit peccata, cum confiteatur interiore confessione facta Deo, ex generali confessione exteriore, & ita non requiritur specialis cõfessio. 6a. Confessio est pars pænitentiæ Sacramentalis, quæ nõ requiritur ante baptismum, sed pænitentia virtus.

Art 7. Vtrum ex parte baptizati requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi.

Ex parte baptizati adulti requiritur võluntas, seu intentio suscipiendi Sacramẽtum. 1. Ex vsu ecclesiæ, quo baptizandi profitentur se petere ab ecclesia baptismum. 2. Vt baptismus est mors quædam, ita est quædam vitæ, ex Paulo sed ad hoc, vt quis moriatur, requiritur ex August. detestatio veteris vitæ, ergo, & intentio nouæ; cuius principium est susceptio baptismi. † 2a. In iustificatione, quæ fit per baptismum, non est passio coacta, sed voluntaria: vnde requiritur intentio suscipiendi. 3a. Si in adulto defuit intentio, est rebaptizandus; si res sit dubia, sub dubio, dicendo, si non es, & cætera: at vero cum nõ est dubium, non est iterum petendus baptismus, nec de eo dubitandum. 4a. Baptismus non solum ordinatur contra originale peccatum; sed etiam contra actuale, quod per voluntatem, & intentionem causatur. 1. Concl. Rom. 6. lib. de medic. pæn.

Art. 8. Vtrum fides requiratur ex parte baptizati.

Recta fides baptizati non requiritur de necessitate ad baptismum, vt imprimatur character, sicuti nec fides dantis, dummodo adsint cætera necessaria. 1. Ex Greg qui docet de consuetudine ecclesiæ baptizatos in hæresi recipi in ecclesiam per manuum impositionem. 2. sacramentum nõ perficitur per iustitiam hominis dantis, vel suscipientis, sed per virtutem Dei, ergo. 2. Ad recipiendum gratiam in hoc sacramento, est necessaria fides recta: quoniam, vt ait, Paulus iustitia habetur per fidem Christi, ergo opus est recta fide; si quidem iustitia sine recta fide, haberi non potest. † 3a. Illud, qui crediderit, & baptizatus fuerit, & cætera, intelligitur iuxta secundam conclusionem. 4a. Quia ecclesia intendit mundare baptizatum à peccato, intendit etiam dare hoc Sacramentum habentibus fidem, & ita accedentes interrogat, & cætera. 5a Etiam si quis nõ habeat rectam fidem, de hoc Sacramento, adhuc suscipit Sacramentum: quoniam sufficit generalis intentio faciendi, quod ecclesia intendit. 6a. Licet infidelitas sit grauissimum peccatum; tamen non est dandum nolenti recedere, ab errore: sicuti non 1. Concl. lib. 9. regist. epist. 61. Rom. 3. Mar. vlt.

ei non est dandum ei, qui non vult ab alijs peccatis recedere: vterque tamen suscipit sacramentum, si ei conferatur, licet non ad salutem.

Artic. 9. Vtrum pueri sint baptizandi.

1. Conc. Pueri sunt baptizandi. 1. Ex Dionys. qui *cap. vlt. ec-* hoc docet. 2. Plus potest gratia per Chri- *cle. hier.* stum, quam peccatum per Adam, vt ait *Rom. 5.* Paulus: sed per peccatū Adæ omnes peccarunt, vt idem docet, ergo multo magis per Christum omnes possunt gratiam accipere: sed sine baptismo pueri non possunt saluari, quia nemo saluetur, nisi renatus ex aqua, &c. ergo. 3. Quoniā fuit con- *Ioan. 3.* ueniens, vt pueri in his, quæ sunt fidei nutrirentur, & propterea firmius perseuerarent, vt ait Dionys. † 2a. Vt pueri in vtero materno nati non à seipsis nutriuntur, sed à matre; ita in generatione spirituali per actum ecclesiæ, in cuius vtero quodā modo sunt, salutem suscipiunt: ideo di- *Aug. lib. de* cuntur fideles, pœnitentes, & intenden- *peccat. mer.* tes per actus eorum, à quibus gestantur, & *& remis. c.* suscipiuntur. 3a. Non tam credunt pue- *25.* ri per gestantes, quam per vniuersalem *Aug. ep. 23.* communionem ecclesiæ, quatenus quodammodo ab omnibus offerūtur, & quorum caritate ad communionem Spiritus sancti adiunguntur, per quem bona vnius alteri communicantur. 5a. Vt puer per alios credit, ita per alios interrogatur; & interrogati confitentur fidem ecclesiæ in persona pueri, qui huic fidei aggregatur per fidei sacramentum. Conscientiam autem bonam consequitur puer etiam in seipso non quidem actu, sed habitu per gratiam iustificantem.

Art. 10. Vtrum pueri Iudæorum, vel aliorum infidelium sint inuitis parentibus baptizandi.

1. Concl. Pueri infidelium, si non habent vsum *dist. 45. can.* rationis, non sunt baptizandi inuitis pa- *de Iudæis.* rentibus. 1. Ex Concil. Toletan. 4. can. 56. & ex consuetudine ecclesiæ. 2. Quia id esset contra ius naturale, cum sint in potestate parentum: sicuti, si quis adultus inuitus baptizaretur. 3. Ob periculum, ne propter affectum naturalem redirent ad parentes. 2a. Filij infidelium, si habent vsum rationis, licite moneri possunt, & induci ad suscipiendum baptismum: quoniam cum veniunt ad vsum rationis, quantum ad ius diuinum, & naturale, incipiunt esse sui iuris; licet non quoad ea, quæ sunt iuris ciuilis, ergo possunt etiam inuitis parentibus baptismum suscipere, sicuti, & matrimonium contrahere. † 3a. Vt nec à morte naturali est aliquis eripiendus, cōtra ius ciuile, sic nec contra ius naturale à morte peccati. 4a. Iudæi sunt serui Principum iure ciuili, quod non tollit ius naturale. 5a. Donec puer non habet vsum rationis, naturali ordine ordinatur in Deum per rationem parentum, quibus naturaliter est subiectus.

Artic. 11. Vtrum pueri in maternis vteris positi, sint baptizandi.

Infantes in maternis vteris existentes, *1. Concl.* nullo modo baptizari possunt. 1. Nemo renascitur ex Aug. Nisi prius nascatur: sed *Epist. 57.* baptismus est spiritualis regeneratio, ergo. 2. Ex baptismi definitione: baptismus est quædam ablutio, ergo corpus debet attingi aqua: sed corpus infantis non potest attingi, ergo. 3. Baptismus, quo tangi *Aug. lib. 6.* posset mater, nō resultat in prolē, cū habe- *contra Iu-* at corpus, & animam distincta, ergo. † 2a. *lian. c. 5.* Infantes existentes in vteris, possunt subijci actioni diuinæ, non autem actionibus humanis, ideo sanctificari possunt, sed non baptizari. 3a. Non est par ratio de aliquo membro interiori matris, & corpore pueri: quia illud est pars, hoc non ita. 4a. Non est occidenda mater, vt puer baptizetur: quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona: sed mortua matre extra- *Rom. 3.* hatur puer, & baptizetur. 5a. Quando puer nascitur, expectanda totalis egressio, nisi mors immineat: & quacunque parte emergente in illa baptizetur: sed propter dubium erit rebaptizandus, vt quibusdam videtur, sub conditione; nisi baptizatus fuerit in capite.

Art. 12. Vtrum furiosi, & amentes sint baptizandi.

Amentes à natura, qui non habent lu- *1a. Concl.* cida interualla, sunt baptizandi; cum de his sit eadem ratio, ac de paruulis, qui ba-

p[illegible]zantur in fide ecclesiæ. 2a. Quando facti sunt amentes post vsum rationis, iudicandi sunt secundum voluntatem, quam habuerunt, dum erant sanę mentis. Vnde si ante amentiam voluerunt baptizari, in amentia baptizandi sunt, etiam si contra sentiant: si vero nullam habuerunt volũtatem, non sunt baptizandi. 3a. Amentes, qui habeat lucida interualla, si prius baptizari voluerint, possunt baptizari etiam in amentia, si periculum mortis timeatur: alias melius est expectare tempus, in quo rationis sunt compotes. 4a. Qui non omnino sunt compotes rationis, tamen ratione vtuntur, & possunt de sua salute cognoscere, & intelligere virtutem sacramenti eodem modo sunt baptizandi, ac qui ratione polleat, id est volentes, & non inuiti. † 5a. Qui sunt omnino amentes baptizantur sicuti pueri ante vsum rationis ex intentione ecclesiæ, vt est dictum. 6a. Amentes, vel furiosi carent ratione per accidens, ex defectu organi corporalis; non autem propter defectum animæ rationalis. Vnde non est eadem ratio cum brutis. 7a. Dormientes non debent baptizari, nisi in periculo, & quando in eis præcessit voluntas suscipiendi, vt August. de quodam suo amico narrat, qui baptizatus est nesciens ob periculum mortis. *lib. 4. cõfes.*

Quæstio 69. De effectibus baptismi.

Artic. 1. Vtrum per baptismum tollantur omnia peccata.

1. Concl. Per baptismum omne peccatum tollitur. 1. Ezech. 36. Effundam super vos, &c. & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. 2. Per baptismum homo n[illegible]oritur vetustati peccati, & viuit vita Christi, ex Paulo; sed hoc non potest fieri, nisi tollatur omnia peccata; quia peccata pertinent ad primam vetustatem, ergo. † 2a. In baptismo non solum originale, quod contrahitur generatione carnali, sed etiã actuale peccatum tollitur: quia plus potest donum Christi, quam peccatum Adę. 3a. Motus voluntatis in pænitente, non sufficit, nisi adsit fides passionis Christi, & propositum participandi ipsam suscipiendo baptismum, vel subiiciendo se clauibus: vnde ante baptismum potest quis suscipere remissionem baptismi, sed perfectius recipit in reali susceptione. 4a. Licet varij morbi corporales requirant varias medicinas: tamen vna virtus passionis Christi est vniuersalis medicina, qua tolluntur omnia peccata.

Rom. 6.
Rom. 5.
Aug. li. 1. de peccat. merit. & remiss. c. 15.

Art. 2. Vtrum per baptismum liberetur homo ab omni reatu peccati.

Qui baptizatur, liberatur à reatu totius pænæ sibi debitæ pro peccatis, ac si ipse pro omnibus sufficienter satisfecisset. 1. Gratia, ait Ambr. in baptismo gratis omnia condonat. 2. Baptizato, cõmunicatur passio Christi, & mors, ac si ipse esset passus, & mortuus, vt patet ex Paulo: Sed hæc est sufficiens satisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum, ergo, & baptismus. † 2a. Pæna passionis Christi cõmunicatur baptizato, quatenus fit membrum Christi, ac si illam ipse sustinuisset: & ita peccata remanent ordinata per pænam Christi: & ita nihil, quod sit à Deo, inordinatum est. 3a. Aqua non solum lauat, sed etiam refrigerat; & sic significat subtractionem reatus pænæ, sicut lotio remotionem culpæ. 4a. In pænis humanis, non solum attenditur, vt satisfiat Deo, sed etiam hominibus: vnde baptizatus licet liberetur à reatu pænæ, quoad Deum; remanet tamen obligatus ad pænas ciuiles, & cæt. quæ tamen possunt à Principe condonari. *1a. concl.* *In epist. ad Rom. c. 11.* *Rom. 6.* *Rom 12.*

Art. 3. Vtrum per baptismum debeant auferri pænalitates præsentis vitæ.

Licet baptismus habeat vim auferendi pænalitates; tamen non aufert in hac vita, sed eius virtute auferetur à iustis in resurrectione, quando mortale hoc induet immortalitatem, & hoc conuenienter. 1. Per baptismum homo incorporatur Christo, ergo conueniens est, vt agatur in mẽbro, quod actũ est in capite: sed Christus, licet plenus esset gratia, tamen his pænalitatibus sub ectus fuit, igitur & nos. 2. Vt Christus resurrexit impassibilis, ita & nos resurgamus: vt si compatimur, & simul glorificemur. 3. Vt homo haberet spiritu- *1. Concl.* *1. Cor. 15.* *Rom. 8.*

ale

ale exercitium, & vt coronari posset: huc facit quod Deus reliquit gentes, in terra promissionis, vt erudiret Israelem, vt filij eorum discerent certare. 4. Ne homines accederent ad baptismum propter impassibilitatem huius vitæ, sed propter vitam æternam: ne sperantes in hac vita simus alijs miserabiliores. Eadem conc. probatur auct. Glos. in illud, Vt destruatur corpus peccati. † 2a. Vt victor capiens hostem, non statim eum interimit, vt maiorem dolorem patiatur; ita Christus prius pœnam alligauit, in futuro autem perimet. 3a. Deleuit autem omnem pœnam inferni, & non temporalem; sed minuit eius dominium: neque est par ratio de culpa, & pœna. 4a. Peccatum originale ita processit: primum, persona infecit naturam, & postea natura personam: Christus contra, prius reparauit, quod est personæ, postmodum simul in omnibus reparabit, quod est naturæ. Vnde pœnam originalis peccati, & carentiam visionis Dei tollit à persona, sed relinquit pœnalitates, quæ respiciunt naturam, quæ tollentur in reparatione naturæ.

Iud. 3. 1. Cor. 15. Rom. 6.

Art. 4. Vtrum per baptismum conferantur homini gratia, & virtutes.

Vna conclu. Per baptismum aliquis cōsequitur gratiam, & virtutes. 1. Saluos nos fecit, ait Paul. per lauacrum regenerationis, & renouationis Spir. sanct. quem effundit in nos abunde, i. ad remissionem peccatorū, & copiā virtutū, vt Glossa exponit. 2. Ad hoc homo baptizatur, vt Christo incorporetur, vt ait Aug. sed à Christo, tanquā à capite gratia, & virtutes deriuantur, Ioan. 1. ergo in baptismo, quo quis fit membrum Christi dantur ista. † 2a. Vt aqua per ablutionem significat mundationem culpæ, per refrigerium remissionem pœnæ, ita per claritatem, claritatem gratiæ, & virtutū. Baptizati baptismate flaminis per desiderium implicitum, vel explicitū, vt Cornelius, per baptismum in re, consequuntur maiorem abundantiam gratiæ, & virtutum. 4a. Difficultas ad bonum, & pronitas ad malum inueniuntur in baptizatis, non ob defectum virtutum, sed propter concupiscentiam, quæ non tollitur, sed minuitur: & ita ista duo minuuntur, & ab his homo superetur.

Tit. 3. Lib. 1. de baptis. paru. c. 26. Act. 10.

Artic. 5. Vtrum conuenienter attribuantur baptismo quidam actus virtutum.

Conuenienter baptismo tribuuntur hi effectus, s. incorporare nos Christo, illuminare intellectum veritatis agnitione, & fœcundare affectum fœcunditate bonorum operum per gratiam. 1. Ex Aug. qui baptismo primum effectum, & ex Dionys. qui secundum, & ex Glos. quæ tertiū tribuit. 2. Per baptismum aliquis regeneratur in vitam spiritualem, quæ est propria fidelium Christi, vt ait Paul. Vita autem non est, nisi membrorum capiti vnitorum, à quo sensum & motum recipiūt, ergo necesse est, vt per baptismum aliquis incorporetur Christo, quasi eius membrū; & vt à capite corporali deriuatur ad membra, sensus, & motus; ita à capite spirituali, quod est Christus, deriuatur ad eius mēbra sensus spiritualis, qui consistit in cognitione veritatis, & motus spiritualis, qui est per gratiæ instinctum: quia de plenitudine eius omnes accepimus, ergo cōsequens est, vt baptizati illuminentur à Christo circa cognitionem veritatis, & fœcundentur fœcunditate bonorum operum per gratiæ infusionem. † 2a. Adulti credentes, ante baptismum incorporātur Christo mentaliter, sed per baptismum quodammodo corporaliter, i. per visibile sacramētū, sine quo prima vnio nō tenet. 3a. Doctor illuminat exterius catechizando, sed Deus interius præparando corda ad recipiendam veritatem, Ioan. 6. Erunt omnes docibiles Dei. 4a. Baptismo competit fœcunditas bonorum operum, non autem illa, qua quis alios generat Christo per euangelium.

Vn. conclus. Li. de baptis. par. c. 26. In Psal. 22. Gal. 2. Ioan. 1. 1. Cor. 4.

Artic. 6. Vtrum pueri in baptismo consequantur gratiam, & virtutes.

Pueri in baptismo gratiam, & virtutes consequuntur. 1. Dat pueris, ait Aug. mori, & renasci, & nouitatem vitæ: sed vita est per virtutes, & gratiam, ergo. 2. Pueri sicuti & adulti per baptismum fiunt membra Christi, ergo ab eo accipiunt influxū gratiæ, &c. 3. Alias pueri decedentes, non salua-

1. Concl. In Enchirid. c. 52.

saluarentur: quia gratia Dei ex Paulo est vita æterna, ergo non profuisset illis baptismus, quod est absurdum. 2a Errant qui dicunt pueris dari solum characterem, & eius virtute, quando adolescunt eos consequi gratiam, & virtutes: quia isti non distinguunt inter actum, & habitum virtutis: vnde in pueris est quidem virtutum habitus, sed non actus propter impedimētum organorum. † 3a. Paruulus habet potentias per quas recipere possit habitum: sed per actum fidei, & caritatis aliorum. 4a. Paruuli non dicuntur volentes, vel reluctantes iustificari, cum careant rationis vsu, sed adulti, qui sine cooperatione non iustificātur. 5a Mater ecclesia, vt ait Aug.
Epist. 57. pedes, cor, & linguam paruulis accommodat, vt veniant, credant, & confiteātur. 6a. Carnalis intentio offerentium, vt pueri
Aug. ep. 23. ab aliquo languore per baptismum sanētur, non nocet paruulis, sicut nec culpa vnius alteri, si non consentiat.

Artic. 7. Vtrum effectus baptismi sit aperitio ianuæ regni cælestis.

1. Concl. Effectus baptismi est aperitio ianuæ regni cælestis. 1. Ex Glossa in illud, Apertū
Luc. 3. est cælum; vbi ait, virtus baptismi hic ostenditur. 2. Aperire regnum cæli, est remouere impedimentum introitus: sed hoc facit baptismus, quia impedimentum non est nisi culpa, & pœna, quæ omnino tollit baptismus; & etiam, quia incorporat Christo, & passionis virtutem, qua apertum est cælum, applicat, ergo. † 2a Baptismus Christi ante passionem aperuit regnum cæli, in spe certa, non in re: quoniam nondum passio erat in re, sed solum in fide credentium: & ita proportionaliter aperiebat, s. in spe. 3a. Baptizatus non est obnoxius pænalitatibus vitæ præsentis propter reatum personæ, sed propter statum naturæ: ideo non impeditur ab ingressu cælorum, quādo moritur; quia per mortem persoluit, quod naturæ debet.

Artic. 8. Vtrum baptismus habeat in omnibus æqualem effectum.

1. Concl. Effectus baptismi, est vel per se, vt regenerare; vel per accidens, vt sunt illi effectus, ad quos non est per se institutus: vt quod quis non seruiat amplius peccato, sanitas corporis, &c. qui effectus, vel in paruulis, vel in adultis considerari possunt 2a. Effectum per se, qui est regenerare æqualiter baptismus producit in æqualiter dispositis. Nam vniformis causæ, est vniformis effectus: at baptismus est hu- Ephes. 4.
iusmodi, cum sit vnicum baptisma; ergo. 3a. Hunc effectum per se æqualiter producit in paruulis; quia æquo modo sunt dispositi in fide ecclesiæ. 4a. In adultis effectus per se inæqualiter producitur: quia cum disponantur propria dispositione, quæ diuersa est, inde effectus diuersus sequitur: sicut effectus caloris respectu eius, quod magis vel minus appropinquat. 5a. Effectus non per se, inæqualiter participātur secundum prouidentiam Dei, etiam si ęqualiter homines disponantur. Glo. ad Rom. 6. † 6a. Gratia baptismi est sufficiens ad delenda omnia peccata; licet ex parte subiecti plura vel pauciora tollantur. 7a. Quod in baptizatis maior gratia appareat, vel est, quia maiorem receperūt, ob dispositionem; vel quia non æqualiter ea vtuntur. 8a. Diuersa capacitas mentis, non est ex parte animæ, quia animæ sunt eiusdem speciei, sed ex diuersitate corporum: secus se habet in Angelis, qui specie differunt 9a. Sanitas corporis non est effectus per se baptismi, sed opus prouidentiæ Dei.

Artic. 9. Vtrum fictio impediat effectum baptismi.

1. Concl. Fictio impedit effectum baptismi. 1. Spiritus sanctus ait Sapiens, effugiet fictum: Sap. 1.
sed effectus baptismi est à Spiritu sancto, ergo. 2. ad baptismum requiritur voluntas; quia, vt ait Damasc. ad iustitiam nemo lib. 2. c. 30.
cogitur: sed fictio remouet voluntatem: quia is dicitur fictus, qui contradicit baptismo, vel eius effectui, ergo. 2a. Quadrupliciter aliquis dicitur fictus: vel quia non credit, vel quia contemnit Sacramentum, vel quia aliter celebrat, quam ecclesia faciat, vel quia indeuote accedit. † 3a. Baptizari in Christo stat dupliciter: vel in Gal. 3.
Christi conformitate, & qui sic baptizatur, induit Christum: vel quatenus accipitur Christi Sacramentum; & sic omnes induunt

induunt Christum per characterem, non per conformitatem. 4a. Sacramentum hoc non facit de ficto, non fictum; sed vt non ficte accedens iustificetur. 5a. Quicũque vult peccato mortali inhærere, si ad baptismũ accedat, fictus accedit, quia indeuote accedit. Vnde fictio hic includit omne peccatum, præter veniale.

Artic. 10 Vtrum fictione recedente, baptismus suum effectum consequatur.

1.Concl. Remota fictione per pænitentiam, baptismus statim consequitur effectum suũ. 1. Tunc valere incipit, ait Aug. cum fictio confessione recesserit. 2. quando aliquid generatur recipit formam, & effectũ formæ, nisi aliquid impediat: quo remoto, sequitur ille effectus: vt patet cum generatur graue, quod ad locum tendit nisi impediatur: sed baptismus est quædam regeneratio, in qua imprimitur character veluti forma, ad quam consequitur gratia, vt effectus, nisi adsit impedimentum, ergo effectus sequetur remota fictione, quæ erat impedimentum † 2a. Sacramentum baptismi est opus Dei, non hominis, & ideo non est mortuum in ficto, qui sine charitate baptizatur. 3a. fictio non remouetur per baptismum, sed per pænitentiam: qua fictione remota baptismus aufert culpam & reatum omnium peccatorum precedentium baptismum, & existentium cum baptismo: vnde baptismus est causa per se effectus, pænitentia per accidens, vt est remouens prohibens. 4a. Peccata sequentia remittuntur per pœnitentiam: quia baptismus nõ tollit nisi antecedẽtia, & præsentia, & ideo illa non remittuntur, quoad totam pœnam.

lib.1.de bap. contra Don. cap.12.

Quæstio 70. De Circumcisione quæ præcessit baptismum.

Art. 1. Vtrum circuncisio fuerit præparatoria, & præfiguratiua baptismi.

1a.Conc. Circumcisio fuit præparatoria ad baptismum, & præfiguratiua ipsius. 1. Circuncisi estis, ait Paulus, circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis; sed circuncisione Christi consepulti ei in baptismo. 2. Baptismus dicitur Sacramentum fidei prout in eo fit protestatio fidei, & per eũ aggregatur homo congregationi fideliũ, & circũcisio erat protestatio fidei, quia, vt ait Paul. Abraham eam accepit in signaculum fidei, ac etiam per eam antiqui aggregabantur collegio fidelium, ergo cum eadem sit nostra, & illorum fides, quoniam, vt ait Paulus habemus eundem spiritum fidei, & illis omnia in figura contigerunt, circuncisio fuit præparatoria, &c. † 2a. Circuncisio habebat similitudinem cum baptismo, secundum spiritualem effectum; vt enim ibi auferebatur caro; ita hic carnalis conuersatio. 3a. Aqua maris rubri, & columna fuerunt figuræ baptismi, quatenus in baptismo renascimur aqua & spiritu sancto: sed ibi non erat protestatio fidei, vt in circuncisione: vnde illa duo erant tantum figura, sed non sacramenta, vt circuncisio; licet quoad exteriora minus significaret baptismum: ideo Apostolus de illis, non de circuncisione meminit. 4a. Baptismus Ioannis fuit præparatorius ad baptismum Christi, quoad exercitum actus; sed circũcisio quoad protestationem fidei, quæ requiritur in baptismo.

Colos 2. Rom. 4. 2.Cor. 4. 1.Cor. 10. 1.Cor. 10.

Artic. 2. Vtrum circuncisio fuerit conuenienter instituta.

1a.concl. Circuncisio conuenienter fuit instituta tẽpore Abrahæ & in Abraham. 1. Quia est opus Dei, cuius opera sunt perfecta, ergo. 2. circuncisio fuit instituta in signum fidei Christi, cuius fidem protestamur in baptismo, ad quem erat præparatoria, & vt discerneretur populus, vnde Christus erat nasciturus: sed vtrunque designatum fuit in Abraham; quia ei est facta promissio Christi, & ipse primus præcepto Dei à congregatione infidelium se segregauit, ergo † 2a. Post Adam adhuc fides & ratio naturalis vigebant, & ita non fuit opus aliquo signo determinato, sed quisqꝫ pro sua voluntate signo aliquo fidem protestabatur: temporibus Abrahæ diminuta erat fides, & cæpta idololatria; propterea tunc conuenienter fuit instituta circuncisio ad protestationem fidei, & ad remotionem concupiscentiæ. 3a. Lex non est dãda populo non congregato; ideo opus fuit dare prius signum, quo congregarentur:

Gen. 17. Gen. 22. Aug lib. 19. cõtra Faust. cap. 11.

tur: quo tempore patres suas familias instituebāt per doctrinam, vt patet ex scriptura, scio, &c. 4a. Baptismus cōtinet perfectionem salutis, ideo omnes obligat; circuncisio vero eam non continebat, sed tantum figurabat; ideo data est populo, vnde Christus erat nasciturus. 5a. Circuncisio est data in signum fidei Abrahæ, qui credidit se futurum patrem Christi: vnde solis maribus dabatur: tum quia peccatum originale, quod tollebat, non à matre, sed à patre deducitur: baptismus vero continet virtutem Christi, qui est causa vniuersalis salutis omnium; &c.

Art. 5. Vtrum ritus circuncisionis fuerit conueniens.

1. Concl. Ritus circuncisionis fuit conueniens. 1. ex Glos. quæ hoc docet. 2. circuncisio est signum fidei à Deo institutum, cuius sapientiæ non est numerus, sapientis autem est determinare conuenientia signa, ergo. † 2a. Circuncisio conuenienter fiebat in membro generationis, tum quia fuit signum fidei Abrahę credentis Christum ex se nasciturum: tum quia erat in remedium peccati originalis, quod per generationem traducitur: tandem quia ordinabatur ad diminutionem carnalis cōcupiscentiæ, quæ in venereis superabundat. 3a. Cultellus lapideus non est ex instituto Dei, nec necessarius; nec eo nunc vtuntur: sed aliquæ solemnes circuncisiones sunt factæ tali cultello, ad significandam circuncisionem spiritualem faciendam per Christum, qui est petra. 4a. Octauus dies fuit conuenienter institutus. 1. quia in octaua ætate, quæ erit vltima perficietur per Christum circuncisio spiritualis, auferendo omnem pœnalitatem. 2. propter teneritudinem pueri erat iste dies de necessitate præcepti; nec excipiebatur Sabbathus dies: non tamen erat de necessitate sacramenti, quia etiam postea poterant circuncidi: quidam dicunt, quod poterat præueniri hic dies ob periculū mortis: sed cum hoc, nec ex scriptura, nec consuetudine constet, melius cum Hugone, & Glos. dicendum est, quod nulla necessitate præueniebatur.

Rom. 4. — Exho 4. — Iosu. 5. — 1. Cor. 10. — Ioan 7. — Prou 4.

Artic. 4 Vtrum circuncisio conferebat gratiam iustificantem

1. Concl. Omnes dicunt, quod per circuncisionem peccatum orig. remittebatur: sed quidam dicunt, quod non conferebat gratiam, licet auferret pec. orig. sed hoc esse nō potest: quia peccatum non potest tolli sine gratia secundum illud: iustificati gratis per gratiam, &c. 2a Nec stare potest quod alij dicunt dedisse solum gratiam ad remotionem culpæ, non quantum ad effectus positiuos, ne videretur gratia ibi data sufficere ad implenda mandata legis. 1. Quoniam dabatur pueris facultas perueniendi ad gloriam, qui est vltimus effectus gratiæ. 2. Effectus positiui sunt priores in genere causæ formalis, licet secundum ordinem causæ materialis priuatiui sint priores; quia forma excludit priuationem informando. 3a. Alij dixerunt per circunc. dari gratiam etiam, quoad effectum positiuum perueniendi ad gloriam, sed non ad vincendam concupiscentiam, & ad seruanda mandata; quod alias se sensisse D. Thom. ait: sed hæc sententia non est vera. Nam minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & vitare quodlibet peccatum mortale: quia minima caritas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri. 4a. Circunc. conferebat gratiam ad omnes effectus, sed aliter, quā baptismus. Nam in baptismo datur gratia, prout baptismus est instrumentū passionis peractæ: ibi ex virtute fidei Christi: vnde Paul. vocat circuncisionem, signaculum iustitiæ fidei. 5a. Baptismus imprimit characterem, & dat abundantiorem gratiam: quoniam incorporat hominem Christo, dum facit eius membrū; & quia maior est effectus rei præsentis, quā spei; Circuncisio vero erat signū fidei. † 6a. Cū circuncisio daret gratiam ex vi passionis Christi, ideo Christus non est gratis mortuus. 7a. Vt ante circuncisionem ex fide iustificabantur, ita data circuncisione: sed ante non requirebatur signum: licet probabile sit parentes aliquod signum, vel preces pro paruulo obtulisse, sicuti adulti pro seipsis. 8a. Populus in deserto prætermittens circuncisionem excusabatur: tū quia

Rom. 4. — Rom. 4. — Rom. 4. — Gal. 6.

Dam. lib. 4. c. 26. quia non erat certum tempus, quo castra moueri debebant: tum quia non erat opus signo distinctionis. Licet Aug. dicat eos peccasse, quia ex contemptu prætermiserunt: quo tempore nemo mortuus est: vel tantum mortui sunt, qui erant circuncisi in Aegypto: vel si mortui sunt incircuncisi, erat eadem ratio, cum illis, qui ante octauum diem moriebantur. 9a. Circuncisione tollebatur peccatum originale ex parte personæ; sed remanebat impedimentum intrandi in cælum ex parte naturæ: quod fuit sublatum passione Christi, postquam, si circuncisio teneret, pateret aditus in cælum. 10a. Adulti circuncisi liberabantur ab omni peccato cum actuali, sed non à tota pœna, vt in baptismo.

Quæstio 71. De præparatorijs, quæ simul concurrunt cum baptismo.

Art. 1. Vtrum catechismus debeat præcedere baptismum.

1. Concl. Baptismum conuenienter præcedit catechismus. Lib. 1. c. 25. 1. Ex Rabano de institutione clericorum, vt accipiat fidei rudimentũ: & Dominus dixit, Euntes docete omnes, baptizantes eos, &c. 2. Baptismus est protestatio, & professio fidei: sed ad recipiendam fidem, requiritur institutio; nam, vt Rom. 10. ait Paulus, non potest credi sine auditu, nec audiri sine prædicante, ergo. † 2a. Vita gratiæ, qua homo regeneratur, supponit vitam naturæ rationalis, in qua homo potest esse particeps doctrinæ. 3a. Sicuti ecclesia accommodat pueris baptizandis aliorum pedes, vt veniant, & cor, vt credant; ita & aures, vt audiant, & intellectũ, vt instruantur, & cæt. 4a. Qui respondet pro puero, Credo, non prædicit puerum crediturum cum ad legitimos annos veniet; alioquin diceret, Credet: sed profitetur fidem ecclesiæ in persona pueri, cui communicatur, cuius sacramentum ei tribuitur, & ad quam obligatur per alium: nec est inconueniens, quod aliquis obligetur per alium in his, quæ sunt de necessitate salutis.

(∴)

Artic. 2. Vtrum exorcismus debeat præcedere baptismum.

1. Concl. Conuenienter ante baptismum exorcismi præcedunt, quibus dæmones expelluntur, ne salutem hominis impediant. 1. Ex Cælestino Papa, qui præcipit, ne paruuli prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus clericorum spiritus immundus ab eis abijciatur. (Epist. 5 ad Episc. Galliæ.) 2. Qui sapienter opus facere proponit, prius remouet impedimenta sui operis, Iere. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas: sed diabolus est hostis humanæ salutis, quæ habetur per baptismum, & habet aliquam potestatem in hominem, ex eo quod homo subijcitur peccato originali, vel actuali, ergo, &c. 2a. Exsufflatio significat hanc expulsionem: benedictio cum manus impositione præcludit viam, ne redire possit: sal in os immissum, & nariũ, & aurium sputo linitio, significant doctrinæ receptionem, & approbationẽ, quantum ad nares, & confessionem, quãtum ad os: olei inunctio aptitudinem hominis ad pugnandum contra dæmones. 3a. Energumeni dicuntur quasi interius laborantes intrinseca operatione dæmonis: & licet non omnes baptizandi corporaliter ab eo vexentur, omnes tamen eius potestati subijciuntur, saltem ob orig. peccati reatum. 4a. Per baptismum excluditur potestas dæmonis ab homine, quantum ad hoc, quod impedit à perceptione gloriæ: sed exorcismi excludunt eiusdem potestatem ne impediat hominem à perceptione sacramenti. 5a. Aqua benedicta datur contra impugnationes dæmonum, quæ sunt ab exteriore, sed exorcismus cõtra impugnationes, quæ sunt ab interiori: vel vt contra peccatũ in remediũ datur secundo pænitentia, cum baptismus non iteretur; ita contra impugnationem dæmonum datur secundo aqua benedicta, cum exorcismi baptismales nõ iterentur.

Artic. 3. Vtrum ea, quæ aguntur in exorcismis aliquid efficiant.

1. Concl. Falsum est ea, quæ in exorcismo aguntur solum significare, & nihil efficere. Quia ecclesia in exorcismis vtitur verbis

bis imperatiuis, ad expellandam potestatem dæmonis, vt cum ait, Exi ab eo, &c. ergo. 2a. Exorcismi aliquem effectum habent. 1. Paruuli, ait August. exsufflantur, & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decipit hominem: sed per ecclesiam nihil agitur frustra, ergo. 2. Idem patet ex ratione allata pro prima conclus. 3a. Exorcismus habet effectum differentem à baptismo. Nam per baptismum datur gratia ad plenam remissionẽ culparum: at per ea, quæ in exorcismo aguntur, excluditur duplex impedimentũ gratiæ percipiendæ: alterum extrinsecũ, prout dæmones hominis salutem impedire conantur, & hoc excluditur per exsufflationes, vt patet ex Aug. manet tamẽ potestas dæmonis in homine ob maculã peccati, & reatum pænæ, quousque peccatum tollatur, vt ait Cyprian. Aliud est intrinsecum, prout homo ex infectione orig. peccati habet sensus præclusos ad percipienda salutis mysteria, ideo per saliuã diuina virtus operatur, vt aperiantur nares, ad percipiendũ odorem notitiæ Dei, & aures ad percipienda mandata Dei, & vt sensus in intimo corde ad respondendum. † 4a. Per exorcismos non tollitur culpa, ob quam homo punitur post mortem, sed solum tolluntur impedimenta recipiendi remissionem culpę per sacram. Vnde exorcismus post mortem non valet sine baptismo. 5a. De ratione sacramẽti est, vt perficiat principalem effectum, qui est gratia, quod non fit per exorcismum, quo solum impedimenta tolluntur: ideo exorcismi non sunt sacramenta, sed sacramentalia. 6a. Dispositio sufficiens ad suscipiendam gratiam, est fides, & intentio, vel propria baptizandi, vel ecclesiæ: at quæ aguntur in exorcismo, ordinantur ad tollenda impedimenta; vnde sine eo potest quis consequi effectum baptismi: sed non est prætermittendus, nisi in necessitatis articulo; quo cessante, suppletur, nec frustra; quia vt potest effectus baptismi impediri antequam percipiatur, ita etiam vbi perceptus fuerit. 7a. Eorum quæ fiunt post baptismum circa baptizatum, est aliquid, quod non solum significat, sed etiã efficit: vt inunctio in vertice, quæ operatur conseruationem gratiæ baptismalis: aliquid solum significat, vt vestis candida, quæ nouitatem vitæ designat.

Lib. 1. de symb. c. 2.

Lib. 4. ep. 4.

Rab. lib. 1. de instit. cler. c. 27.

Artic. 4. Vtrum sit officium sacerdotis catechizare, & exorcizare baptizandum.

Officium catechizandi, & exorcizandi incumbit sacerdotibus, tanquam primis agentibus. Catechismi baptizandorum, ait Nicol. Papa, à sacerdotibus vniuscuiusque ecclesiæ fieri possunt: & Greg. ait, sacerdotes per exorcismi gratiam manum credentibus imponere. 2. Ministri, vt ipsum nomen designat, se habent ad sacerdotem, vt instrumentum ad agens principale: agens autem secundarium nihil agit sine principali, cum quo cooperatur, ergo eius non est agere, sed ministrare, & cæt. 2a. Ad diacones pertinet ministrare sacerdotibus in collatione sacramentorũ. 1. Ex Isidor. qui ait ad eos pertinere assistere sacerdotibus, in omnibus quæ aguntur in sacramentis. 2. Quo operatio potior, & agens indiget potioribus instrumẽtis: sed potior sacerdotis operatio est conferre sacramentum, quam cum præparat, quæ pertinent ad sacramentum, ergo in hoc ei inseruiunt supremi ministri, qui sunt diaconi. 3a. Inferiores ministri cooperantur sacerdotibus in his, quæ sunt præparatoria ad sacramentum: sicut lectores in cathechismo, & exorcista in exorcismo. † 4a Super immundos, ministri habent operationem ministerialem, & instrumentalẽ, sacerdotes vero principalem. 5a. Lectores, & exorcistę, habent officium catechizandi, & exorcizandi, vt ministrantes sacerdoti. 6a. Instructio est quadruplex. 1. conuersiua ad fidem, quæ potest cõpetere etiam cuilibet fideli. 2. Qua quis eruditur de fidei rudimentis, & qualiter quis se debeat habere in susceptione sacramentorum, quæ principaliter ad sacerdotem, secũdario ad ministros pertinet. 3. Instructio de conuersatione Christianæ vitæ, & hæc pertinet ad patrinos. 4. Instructio de profundis mysterijs, & perfectione Christiana, & hæc pertinet ad Episcopos.

1. Concil. de consec. d. 4. can. cæchismi.

Hom. 29. in euang.

de consec. d. 5. can. perlectis.

Dion. c. 2. cæl. hier.

Quæstio

Quæstio 72. De Sacramento Confirmationis.

Artic. 1. Vtrum Confirmatio sit sacramentum.

1 Concil. de consec. d. 5. can. de his. Manifestum est, quod Confirmatio est speciale sacramẽtum. 1 Ex Melchiade Papa, qui loquens de baptismo, & confirmatione, ait vtrunque magnum esse sacramentum 2. Sacramenta nouæ legis ordinantur ad speciales gratiæ effectus, ergo vbi occurrit specialis effectus gratiæ, ibi ordinatur speciale sacramentum: nàm cũ in vita corporali, ex qua deueniendum est ad cognoscendum, quæ in vita spirituali aguntur (sensibilia enim intelligibilium similitudinem gerunt) specialis quædam perfectio sit, quod homo ad perfectam ætatem perueniat, vt perfectas actiones agere possit, cum autem factus sum vir, ait
1. Cor. 13. Paul. euacuaui, quæ erant paruuli, inde est, vt præter motum generationis, quo incipit vita corporalis, sit etiam motus augmenti, quo quis perducitur ad perfectam ætatem: sic igitur homo vitam spiritualem accipit per baptismum, & in cõfirmatione accepit quandam perfectam ætatem spiritualis vitæ: vt ait Melchiedes
Epist. ad Hispaniarum Episco. Papa. † 2a. Falsum est institutum fuisse hoc sacramentum ab aliquo concilio, vel ab Apostolis: quia instituere sacramenta pertinet ad potestatem excellentiæ, quæ fuit in solo Christo. Vnde Christus instituit hoc sacram. nõ exhibendo, sed ꝑmittẽdo secundũ illud, Si nõ abiero, Paracle-
Ioan. 16. tus non veniet, &c. & iuxta illud, Nondu
Ioan. 7. erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. 3a. Quia confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ; non potuit habere aliquid respondens in veteri lege: quia nihil ad perfectum adduxit
Heb. 7. lex. 4a. Confirmatio est de necessitate, quantum ad perfectionem salutis, non quantum ad salutem simpliciter, dum tamen non prætermittatur ex contemptu;
Ioan. 1. 5a. Qui hoc sacramentum accipiũt Christo conformantur, prout ipse fuit plenus gratiæ ab instanti conceptionis: cui non conueniebat, vt plenitudinem gratiæ acciperet à sacramento.

Artic. 2. Vtrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.

Chrisma est conueniens materia huius sacramenti. 1. Presbyteri, ait Greg. in regist. lib. 3. cap. 9. baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non præsumant. 2 Chrisma, quod conficitur ex oleo, & balsamo, designat effectus huius sacramenti, qui est plenitudo Spiritus sancti ad robur spirituale, quod competit perfectæ ætati, in qua homo incipit suas actiones communicare ad alios, cum antea quasi sibi soli viuat: gratia autem Spir. sanct. designatur oleo, vnde de Christo dicitur, vnctus oleo lætitiæ: balsamo propter præcipuum odorem, & incorruptionem, designatur bonus odor, qui debet redundare ad alios, iuxta illud, Christi bonus odor sumus. & illud, quasi balsamum non mistum odor meus; ergo chrisma est conueniens materia huius sacramenti, cũ eius designet effectum. † 2a. Christus per potestatem excellentiæ contulit effectum huius sacramenti Apostolis sine sacramẽto, cum misit Spir. sanct. sensibiliter in specie ignis, & linguæ: ad eundem effectũ significandum: Verum ignis ob vim actiuam, & lingua ob communicationem propter locutionem, designabant abundantiam spiritus, quam acceperant Apostoli, vt alijs communicarent: vnde & ad eorum prædicationem, & manus impositionem descendebat super fideles visibiliter Spir. sanc. ideo non erat tunc necessaria materia sacramentalis, vbi visibilia signa miraculose exhibebantur: sed cum non intercedebãt signa, vtebantur Apostoli chrismate ad exhibendum hoc sacramentum, vt ait Dionys. 3a. Baptismus datur ad vitam spiritualem simpliciter consequendam; ideo habet simplicem materiam: at confirmatio datur ad plenitudinem Spir. sanct. cuius est multiformis operatio, recipiendam, ideo eius materia conuenienter est composita. 4a Olei proprietates, quibus significatur Spir. sanct. magis conueniunt oleo oliuarum, quam alijs oleis: quia oliua semper virens designat Spir. sanct. misericordiam: & hoc oleum ast maxime in vsu: & alij liquores

Marginalia (right column): 1. Concil. — Psal. 44. — 2. Cor. 2. — Eccle. 24. — Act. 10. — cap. 4. cal. hier. — Sap. 7.

vocantur oleum, ex similitudine ad hoc: ideo hoc solum assumitur in vsum huius sacramen. & quorũdam aliorum. 5a. Quia baptismus est sacramentum absolutæ necessitatis, ideo habet materiam, quæ vbique reperitur. Materia autem huius sacramenti, quod non est tantæ necessitatis potest ad omnia loca deferri.

Artic. 3. Vtrum sit de necessitate huius sacramenti, quod chrisma fuerit prius per episcopum consecratum.

In conclu. Tam chrisma, quam oleum sanctum infirmorum prius benedicuntur, quam adhibeantur ad vsum sacramenti. 1. Ex Innoc. Papa, qui ait baptizatos vngi chrismate ab Episcopo consecrato. 2. Cum tota sacramenti sanctificatio à Christo pendeat, materea corporea illorum sacramẽtorum, quibus Christus vsus est, vt baptismo, & eucharistia, ex ipso Christi vsu accepit aptitudinem ad perfectionem sacramenti: quia suo contactu sanctificauit aquam, & accipiens panem illum benedixit: vnde non est de necessitate istorum sacramentorum, vt materia prius benedicatur, cum satis sit benedictio Christi: & si quæ adhibetur, est ad solennitatem: at, cũ Christus non sit vsus vnctionibus, ne fieret iniuria inuisibili vnctioni, qua est vnctus præ cõsortibus suis, ideo, & cæt † 2a. Non benedicitur aqua in baptismo, ob rationem dictam. 3a. Materia sacramenti duplici sanctificatione indiget: altera qua fiat propria materia sacramenti: altera, qua applicatur ad effectum; & ita sanctificatur etiam hoc sacramentum per formã cum applicatur, &c. 4a. Materia corporalis non est capax gratiæ, quasi gratiæ subiectum, sed solum, vt gratiæ instrumentum; & ad hoc consecratur.

de conn. d. 4. case. presbyteris.

de conse. d. 4. cai. nunquam.

Luc. 22.

Art. 4. Vtrum hæc sit conueniens forma huius sacramenti, Consigno te signo crucis, & cæt.

In conclus. Hæc est conueniens forma huius sacramenti, Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. 1. Auctoritate ecclesiæ, quæ communiter hac forma vtitur. 2. Forma sacramenti debet continere quidquid pertinet ad speciem sacramenti; quoniam forma dat speciem rei: sed hæc forma est huiusmodi; quia in hoc sacramento datur Spir. sanct. robur spiritualis pugnæ, ad quod necessaria sunt tria, quæ in dicta forma continentur, ergo. Nam primum est causa conferens hãc plenitudinem, scilicet Trinitas, quæ exprimitur, cum dicitur; In nomine, & cætera: deinde est ipsum robur, quod confertur per materiam visibilem; quod tangitur, cum dicitur, Confirmo te, & cætera. postremo est signum, quod pugnatori datur, vt patet in pugna corporali; & quantum ad hoc dicitur, Consigno te signo crucis, in quo Rex noster triũphauit. † 2a. Cum Apostoli non dabant effectum huius sacramenti miraculose, vtebantur forma huius sacramenti, sicuti & materia ex mandato Christi: qui multa mandauit, quæ non scripto, sed traditione tenentur. 3a. Sanctitas est salutis causa: & ideo in idem redit, quod dicitur chrismate salutis, & sanctificationis. 4a. In forma baptismi non exprimitur, nisi vnus actus pertinens ad ipsum hominem sanctificandum, quia per hoc sacramentum solum homo viuit in seipso: ideo ibi non fit mentio de consignatione characteris, licet homo commoriatur Christo per baptismum: at per confirmationem non solum homo sanctificatur in seipso, sed etiam exponitur cuidam pugnæ exteriori; propterea non solum fit mentio de interiori sanctificatione, sed etiam cõsignatur exterius, quasi vexillo Crucis ad pugnam spiritualem. Neque hic exprimitur persona ministrãs, vt in baptismo, quia non est necessarium, cum exhibeatur ab excellenti ministro.

Coloss. 2.

Dion. c. 7. eccle hier.

Artic. 5. Vtrum sacramentum confirmationis imprimat characterem.

In sacramento confirmationis imprimitur character. 1. In sacramento, quod non iteratur, imprimitur character: sed hoc sacramentum ex Gregor. non iteratur, ergo. 2. Character est quædam spiritualis

1. Concl.

de conse d. 5. can. de homine.

missis potestas ad aliquas actiones sacras ordinata; & vt baptismus est quædam regeneratio in vitam Christianam, ita confirmatio est quoddam spirituale augmentum promouens hominem in spiritualem ætatem perfectam; cum ergo ex similitudine corporalis vitæ alia sit actio hominis statim nati, & alia hominis in ætate perfecta constituti, per confirmationem dabitur homini aliqua spiritualis potestas, ad quasdam actiones sacras, præter eas, ad quas datur ei potestas in baptismo: & vt in baptismo accipit potestatem ad agendum, quæ pertinet ad propriam salutem, prout in se viuit, ita in confirmatione accipit potestatem ad agendum ea, quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei: quod patet exemplo Apostolorum, qui ante quam plenitudinem Spiritus sanct. reciperent, erant in cœnaculo orantes, postea egressi, non verebantur publice fidem contra hostes fateri. † 2a. Pugnare contra hostes inuisibiles omnibus competit: at pugnare contra hostes visibiles, id est, cō[tra] impugnatores fidei, proprium est confirmatorum: qui perducti sunt spiritualiter ad virilem ætatem. Vnde character est signum distinctionis spiritualiter perfectorum, ab ijs, quæ dicuntur geniti infantes. 3a. Vt baptizatus accipit potestatem spiritualem ad protestādam fidem per susceptionem aliorum sacramentorum, cum in omni susceptione sacramenti sit protestatio fidei; ita cōfirmatus accipit potestatem publice profitendi fidem, quasi ex officio. 4a. Quia sacramenta vetera dicuntur iustitia carnis, cum nihil interius efficerent, ideo circumcisio imprimebat characterem solum in corpore: at in confirmatione cum charactere corporali, imprimitur etiam character spiritualis. *Act. 2.*

Artic. 6. Vtrum character confirmationis præsupponat charactem baptismi.

1. Concl. Character confirmationis ex necessitate præsupponit characterem baptismalem; ita vt, si quis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet: sed oporteret iterum post baptismum confirmari. 2. Nouissime, ait Raban. à summo sacerdote per impositionem manus, paracletus traditur baptizato, &c. 3. Vt se habet confirmatio ad baptismum, ita augmentum ad generationem: sed nemo potest promoueri ad ætatem perfectam, nisi primo fuerit natus, ergo similiter, nisi prius fuerit baptizatus, non potest hoc sacramentum accipere. † 2a. Quia virtus Dei non est alligata sacramentis, potest dare robur spirituale ad confitendam fidem sine confirmatione: sed nemo potest hunc effectū consequi sine confirmatione saltem in voto, quod potest haberi etiam ante baptismum, ante quem multi publice fidem sunt confessi. 3a. Ex illo, qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet; intelligimus Petrum, & alios Christi discipulos fuisse baptizatos; siue baptismo Ioannis, vt quidam arbitrantur; siue, quod magis est credibile, baptismo Christi: neque enim renuit ministerium baptizandi, vt haberet & baptizatos seruos, per quos cæteros baptizaret: vnde potuerunt postea confirmari. 4a. Audientes Petri prædicationem, acceperunt effectum huius sacramenti miraculose; non tamen confirmationis sacramentum: qui effectus potest dari ante baptismum, non autem ipsum sacramentum confirmationis: vt enim effectus cōfirmationis supponit effectum baptismi, qui est iustificatio, ita sacramentum confirmationis præsupponit sacramentum baptismi. *lib. 1. de inst. cler. c. 30.* *Ioan. 13.* *Aug. ep. 108.* *Act. 10.*

Artic. 7. Vtrum per sacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

1. Concl. Manifestum est, quod gratia gratum faciens confertur hoc sacramento. 1. In cōfirmatione, ait Melchiades Papa Spir. san. augmentum præstat ad gratiam. 2. In hoc sacramento datur Spiritus sanc. ad robur, sicut Apostolis datus est in die Pentecostes; & per manus impositionem dabatur baptizatis ab Apostolis: sed datio, seu missio Spir. sanc. vt alias est dictū, nō est nisi cum gratia gratū faciente, ergo. † 2a. Primus effectus gratiæ gratū facientis est remissio culpæ: habet tamen alios per quos *Epist. ad Hispaniarum Episc.* *Act. 2.* *Act. 1.* *1. p. q. 43. art. 3.*

2.Cor.12. promouet homines per omnes gradus ad vitam æternam: vnde illud, Gratia Dei vita æterna, & illud, Sufficit tibi gratia mea. Et ideo gratia gratũ faciens, nõ solũ datur ad remissionem culpæ, sed etiam ad augmentum, & firmamentum iustitiæ: & sic confertur in hoc sacramento. 3a. Hoc sacramentum, vt etiam ipsum nomen designat, datur ad confirmandum, quod prius inuenerit; ideo non debet dari ijs, qui non habent gratiam. Vnde, vt non datur

De conse. d. 5. can. Vt ieiunij. non baptizatis; ita non datur adultis peccatoribus. Et si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientiam non habeat, vel si etiam non perfecte contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento, consequetur remissionem peccatorum. 4a. Vt gratia sacramentorum addit, ad gratiam gratum facientem communiter sumptam, aliquid effectiuũ specialis effectus, ad quod ordinatur sacramentum; sic gratia in hoc sacramento collata, quantum ad id, quod est commune, non confert aliquam aliam gratiam, quã per baptismum, sed illam auget: quantum vero ad illud speciale, quod superadditur, non est eiusdem speciei cum ipsa.

Artic. 8. Vtrum hoc sacramentum sit omnibus exhibendum.

14. Conc. Hoc sacramentum debet omnibus exhiberi. 1. Act. 2. Spiritus sanctus adueniens repleuit totam domum, per quam significatur ecclesia, & postea subditur, repleti sunt omnes Spiritu sanct. sed ad hãc plenitudinem consequendam datur hoc sacramentum, ergo. 2. Vt est de intentione naturæ, vt homo corporaliter natus perueniat ad ætatem perfectam, nisi mors præueniatur: ita, & multo magis de intentione Dei est, omnia ad perfectionem perducere, ex cuius imitatione hoc natura participat, cum Dei opera sint perfecta:

Deut. 32. sed ad hanc perfectionem ætatis spiritualis homo promouetur per hoc sacramentum; & anima, quæ renata est spiritualiter, est immortalis, cui non præiudicant ætates corporales, potest consequi ætatem perfectam spiritualem, etiam in quauis ætate corporali, ergo. † 2a. Datur hoc sacramentum ad quandam excellentiam, non ad alium, sed ad seipsum: sicut vir perfectus excellit se puerum. 3a. Etiam puer potest esse perfectus ætate spirituali: quia senectus non computatur annorum numero: vnde multi pueri ob robur Spir. sanct. vsque ad sanguinem pro Christo certarunt. 4a. Pugnare spiritualiter conuenit etiam mulieribus, vt ait Chrys. vnde etiã illis hoc sacramentum est dandũ. 5a. Quia anima immortalis est, ideo etiam morituris, hoc sacramentum dandum est; vt in die resurrectionis perfecti appareant: & ideo Hugo ait, esse periculosum ne hoc sacramento è vita migrare, scilicet ob detrimentum perfectionis, & maioris gloriæ, quæ non haberetur sine hoc sacram. licet non sit necessarium morituris propter periculum pugnæ præsentis vitæ. Sap. 4. Hom. de Macab. Ephes. 4. Melchiades epis. cit.

Art. 9. Vtrum hoc sacramentum sit conferendum in fronte.

Conuenienter signatur homo chrismate signo crucis in fronte. 1. Signatur, ait Raban. baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per pontificem vero in fronte 2. Cum in hoc sacramento homini detur robur ad spirituale pugnam, vt fortiter fidem inter aduersarios Christi confiteatur, ergo conuenienter signo crucis in fronte signatur: primũ, quia insignitur signo crucis, sicuti miles signo ducis: quod quidem debet esse euidens, ideo linitur in fronte, quæ pars nunquam tegitur, vt in manifesto demonstret se esse Christianum; vt fecerunt Apostoli accepto Spiritu sancto. Deinde, aliquis impeditur à libera confessione, vel ob timorem, vel ob verecundiam, quorum signa maxime manifestantur in fronte, ob propinquitatem imaginationis, & ex eo quod spiritus à corde directe ad frontem ascendunt, ideo signatur in fronte, ne ob timorem, aut erubescentiam nomen Christi confiteri prætermittat. † 2a. Baptismo regeneratur homo ad vitam spiritualem, quæ ad totum hominem pertinet; sed in confirmatione roboratur ad pugnam, cuius signum gerendum est in eminenti loco. 3a. Principium fortitudinis est quidem 14. concl.

in corde

in corde; sed signum apparet in fronte: ideo sacramentum eucharistiæ, quo homo in seipso confirmatur, pertinet ad cor: panis enim cor hominis confirmat: sed ad hoc sacramentum requiritur signum fortitudinis ad alios. 4a. Hoc sacramentum datur ad libere confitendum, non ad confitendum simpliciter, quod fit etiam in baptismo; ideo non in ore, sed in fronte datur, vbi passionum signa apparent, quibus libera confessio impeditur.

Psal. 103.

Artic. 10. Vtrum ille qui confirmatur, debeat teneri ab alio.

1. Concl. Ille qui accedit ad hoc sacramentum, sustentatur ab alio, quasi in pugna spirituali erudiendus, & adhuc imbecillis, & puer. 1. Si quis, ait Innoc. Papa, ex coniugio filium, aut filiam, de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, &c. ergo vt requiritur aliquis, qui de sacro fonte leuet, ita debet aliquis ad hoc sacramentum tenere. 2. Hoc sacramentum exhibetur ad robur pugnæ spiritualis; & sicuti de nouo natus indiget instructore in his, quæ pertinent ad conuersationem vitæ; ita qui assumuntur ad pugnam, indigent eruditoribus, à quibus instruantur, in his quæ pertinent ad modum certaminis, vt patet in pugna materiali, ergo qui accipit hoc sacramentum debet ab alio teneri, quasi in pugna spirituali erudiendus: & quia datur perfectio spiritualis ætatis, debet sustentari, tanquam adhuc imbecillis † 2a. Licet, qui confirmatur sit adultus corporaliter; non tamen est adultus spiritualiter: & ita per se stare non potest. 3a. Baptizatus factus est membrum ecclesiæ; sed nondum est adscriptus militiæ Christianæ; ideo Episcopo, tanquam duci per alium iam militiæ adscriptum exhibetur: vnde non confirmatus non potest ad confirmationem tenere. 4a. Vt in Christo non est masculus, neque fœmina; ideo nihil refert, vtrum masculus, vel fœmina ad confirmationem teneat.

30. q. 4. c. si quis.

Galat. 3.

Artic. 11. Vtrum solus Episcopus hoc sacramentum conferre possit.

1. Concl. Collatio huius sacramenti Episcopis reseruatur. 1. Ex Eusebio Papa, qui ait non posse perfici nisi à summis sacerdotibus, & tempore Apostolorum ab ipsis tantum peractum fuisse idem docet Vrbanus Papa. 2. In omni opere vltima consummatio supremæ arti, aut virtuti reseruatur, & ita epistola scribitur à notario, & à domino Papa signatur; ergo cum fideles sint quoddam Dei opus, & quasi epistola spiritu Dei scripta, & confirmationis sacramentum, sit quasi vltima consummatio sacramenti baptismi, in quo homo ædificatur in domum spiritualem, & quasi epistola conscribitur; debet conferri ab episcopis, qui obtinent summam potestatem in ecclesia, vt domum ædificatam dedicent in templum Spir. sanct. & signent signo crucis, sicuti in primitiua ecclesia per impositionem manuum Apostoli, quorum vicem gerunt episcopi, plenitudinem Spir. sanct. dabant. † 2a. Papa ex plenitudine potestatis, quædam, quæ sunt superiorum ordinum, potest committere inferioribus; & sic Greg. concessit simplicib. sacerdotibus, vt possent hoc sacramentũ conferre, quamdiu scandalum tolleretur. 3a. Baptismus est efficacius sacram. prout dat esse spirituale. & remouet omne malum: at hoc est efficacius quantum ad promouendum ad perfectionem, ideo digniori ministro reseruatur. 4a. Sacerdos vngit caput in baptismo, vt significetur Spir. sanct. descensio ad habitationem Deo cõsecrandam: episcopus in hoc sacramento in fronte, vt denotetur Spir. sanct. cum omni plenitudine sanctitatis, gratiæ, & virtutis venire in hominem, qui est maior effectus, ideo episcopo reseruatur, quamuis pars inuncta sit ignobilior.

De conse. d. 5. can. Manus.
De cõse. d. 5. can omnes.
1. Cor. 3.
2. Cor. 3.
Act. 8.
lib. 3. ep. 26.

Artic. 12. Vtrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

1. Concl. Certum esse debet ritus, quos obseruat ecclesia in hoc, & alijs sacram. esse conuenientes. 1 quia gubernatur à Spiritu sancto. 2. quoniam dominus suis fidelibus promisit se futurum in medio eorum, qui in suo nomine congregantur: ergo firmiter credendum est, quod ordinationes ecclesiæ dirigantur secundum sapientiam Christi. † 2a. Quia, vt ait Melchiades Papa, baptismus, & confirmatio debent esse con-

Matt. 18.
Epist. 2.

coniuncta, ideo eadem tempora sunt vtrique præfixa: sed quia non semper episcopi sunt præsentes, sicuti presbyteri, ideo quantum ad communem vsum, confir.solet in alia tempora differri. 3a Ab illa prohibitione qua cauetur, vt non detur nisi ieiunis, excipiuntur infirmi, &c. & quia non potest dari nisi ab episcopo qui est vnus, & non posset sufficere ad tot homines confirmandos in magna diœcesi, non potest arctari tempus, vt solū à ieiunis sumatur, quod conuenientius est, vbi fieri potest. 4a. Quamuis plenitudo Spir. sanc. data sit in pentecoste: tamen chrisma conficitur in cæna domini, vt possit transmitti per diœcesim, ad baptismum solemniter celebrandū in vigilia paschæ, ad quod requiritur chrisma. est etiam dies conueniens ad consecrationes faciendas, cum in eo fuerit Eucharistiæ sacramentū institutum, ad quod alia sacram. ordinantur.

de consec. d 5 can. vt ieiuni.

Quæstio 73. De sacramento Eucharistiæ secundum se.

Art. 1. Vtrum Eucharistia sit Sacramentum.

1. Concl. Oportuit esse sacramentum Eucharistiæ, quod est spirituale alimentum. 1. Ex collecta, qua dicitur: Hoc tuum sacramentum. &c. 2. Sacramenta ordinantur ad subueniendum homini in vita spirituali, quæ corporali conformatur, ergo vt ad illam requiritur generatio, qua vita habetur, & alimentum, quo homo perducitur ad perfectionem, & alimentum quo conseruatur in vita; ita ad spiritualem vitam, vt oportuit esse baptismum, qui est spiritualis generatio, & confirmationem, quæ est spirituale augmentum: ita & Eucharistiam, quæ est spirituale alimentum. † 2a. Vt confirmatio respondet perfectioni intrinsecæ vitæ corporalis, quæ habetur per augmentū, ita perfectio Eucharistiæ perfectioni extrinsecæ, quæ habetur per cibum, & vestes: quia opus fuit etiam perfectione exteriore. 3a. Vt virtus diuina operatur per aquam in baptismo effectum sacramenti, ita species panis, & vini, gratiam efficiunt virtute corporis Christi. 4a. Quamuis alia sacramenta perficiantur in vsu materiæ: hoc tamen perficitur in consecratione materiæ. In alijs res & sacramentum sunt in suscipiente; at in hoc, res & sacramentum scilicet corpus Christi est sub speciebus; res vero, id est gratia est in suscipiente.

Chrysost. hom. 35 in Ioan.

Art. 2. Vtrum hoc sacramentum sit vnum, vel plura.

Eucharistia est vnum sacramentum, non vnitate indiuisionis, vel continuationis, sed perfectionis. 1. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus, ait Paul. ergo est sacramentum ecclesiasticæ vnitatis, ergo cum sacramentum similitudinem gerat eius quod est signum, Eucharistia erit vnum sacramentum. 2. vnū, ex Aristot. non solum dicitur, quod est indiuisibile, vel continuum, sed etiam quod est perfectum, sicut vna domus, quo modo est vnum, quod habet omnia, quæ requiruntur ad finem rei: sed hoc modo hoc sacramentum est vnum, quia ordinatur ad refectionem spiritualem, quæ requirit duo scilicet potum & cibum, sicuti refectio corporalis, Ioan. 6. caro mea, &c. ergo. 2a. Hoc sacramentum est multa materialiter prout continet multas res; sed vnum formaliter, & perfectiue. † 3a. In collecta dicitur primum, sacramentum, & postea sacramenta, ad ostendēdum, quodammodo esse plura, & simpliciter vnū. 4a. Panis & vinum formaliter; & perfectiue sunt vnū signū, prout ex eius vna fit refectio. 5a. Ex eo ꝙ duplex est consecratio materiæ, ostenditur esse multa materialiter.

1. Concl. *1. Cor. 10.* *lib. 5. Metatex 9.*

Artic. 3. Vtrum Eucharistia sit de necessitate salutis.

Eucharistia quantum ad rem significatam, id est, quantum ad vnitatem corporis Christi mystici, est necessaria ad salutem. Nemini enim extra ecclesiam patet salus; sicuti nec in diluuio extra arcam, quæ ecclesiam significabat. 2a. Res significata in hoc sacramento, scilicet gratia, potest haberi ex voto etiam si non sumatur in re. Vnde ex voto suscipiendi hoc sacramentum potest homo habere salutem. Ita

1. Concl. *1. Pet. 3.*

Li. 4. contra epist. Pelagij c. 22. Ita docet August. ad Bonifacium, & patet etiam in baptismo. 3a. Baptismus est inchoatio vitæ spiritualis, Eucharistia vero, quasi consummatio huius vitæ, & finis omnium sacramentorum, ideo illius perceptio est necessaria ad vitam habendam. Eucharistiæ vero ad vitam, sed ad consummationem, quæ potest haberi in voto, sicuti finis in desiderio. 4a. Quoniam per baptismum homo ordinatur ad Eucharistiam, vt ad finem, ideo pueri ex susceptione baptismi ex fide ecclesiæ ordinantur ad Eucharistiam, & ita suscipiunt rem ipsius. 5a. Sed quia pueri ad baptism. ũ non ordinantur per aliud sacramentum, ideo non habent baptismum in voto, neque rem, sine perceptione, vt adulti. 6a. Quare hoc sacramentum non est de necessitate salutis eo modo, quo baptismus. *Ioan 6. Tract. 26. in Ioan.* † 7a. Pueri censentur manducare carnem Christi, suscipiendo rem sacramenti per susceptionem baptismi, modo iam dicto, vt docet Aug. 8a. Augmentum corporale conuertitur in aliud: spirituale vero conuertit hominem in se, id est Christus conuertit in se hominem, quod fieri potest ex susceptione in voto: ideo non est par ratio. 9a. Baptismus est sacramentum mortis & passionis Christi, quatenus per hæc regeneramur in Christo: at Eucharistia est sacramentum passionis, prout homo perficitur in vnione ad Christum passum, & ideo dicitur sacramentum charitatis, quæ est vinculum perfectionis. *Colos. 3.*

Artic. 4 Vtrum conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

1. Concl. Conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominatur. 1. Patet ex vsu fidelium. 2. Hoc sacramentum habet vnam significationem respectu præteriti, vt est memoria passionis Christi, quæ fuit sacrificium; & ideo nominatur sacrificiũ: aliam respectu rei præsentis, scilicet ecclesiasticæ vnitatis, & secundum hanc nominatur communio, vel synaxis; quia per hoc sacramentum communicamus Christo, & participamus eius carne, & quia vnimur ad inuicem: Tertiam, rei futuræ, prout est præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria, & sic dicitur viaticum, quia præbet viam illuc perueniendi: ac etiam Eucharistia, i. bona gratia, quia gratia Dei vita æterna: vel quia cõtinet Christum, qui est plenus gratia. *Rom. 6.* Dicitur etiam græce metalepsis, i. assumptio, quia per hoc sacramentum filij deitatem sumimus. † 2a. Secundum diuersas proprietates idem pluribus nominibus nominari potest. 3a. Quod est commune alijs sacramentis, s. gratia, tribuitur huic sacram. per antonomasiam, propter ipsius excellentiam. 4a. Dicitur sacrificium, vt repræsentat passionem Christi, hostia vero vt continet ipsum Christum.

Art. 5. Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

1a. concl. Conuenienter hoc sacramentum institutum fuit in cæna, in qua vltimo Christus cum suis discipulis conuersatus est. 1. Quia est institutum à Christo, de quo dicitur, Bene omnia fecit. *Mar. 7.* 2. Ob has causas: prima, ratione Christi in eo contenti, qui discessurus in propria specie, seipsum reliquit sub sacramentali specie, sub qua coleretur, sicut imago imperatoris in sua absentia honoratur: secundò, quia sine fide Christi nunquam potuit esse salus, Rom. 3. ideo oportuit, vt omni tempore apud homines esset aliquid repræsentatiuum passionis Christi, sicuti eiusdem rei fuit præfiguratiuum sacramentum agni paschalis. *Euseb. emis. Hom. 4. in pas. 1. Cor. 5.* Tertia, quæ ab amicis recedentibus vltimo dicuntur, magis memoriæ commendantur, quia tunc magis inflammatur affectus; ideo vt in maiore veneratione haberetur Dominus, in vltimo discessu hoc sacramentum reliquit. † 2a. Illis rebus ex quibus sumus, etiam nutrimur; sed non eodem modo: ideo præter baptismum quo sumus per generationem, opus fuit Eucharistia, qua nutrimur per manducationẽ. *Arist. 2 de gener. tex. 50.* 3a. Non potuit institui ante incarnationem: tũ quia continet Christum realiter: tum quia erãt alia sacram. adhuc figuratiua: & non cõtinuisset Christum passum. 4a. Instituitur ante passionem, vt sit memoriale præteritorũ, quæ mox futura erant. Quotiescunque feceritis, &c. 5a. Cũ hoc sacramẽtum esset

esset prius in intẽtione, quam baptismus, ideo prius instituitur; vel dicas baptismũ fuisse aliqua ratione institutum ante passionem.

Art. 6. Vtrum agnus paschalis fuerit præcipua figura huius sacramenti.

1. Concl. In hoc sacramento consideratur sacramentum tantum. i. panis, & vinum: res & sacramentum. s. corpus Christi verum: & res tantum. s. effectus. 2a. Quantum ad primum, potissima figura fuit oblatio Melchisedech, qui obtulit panem, & vinũ. 3a. Quantum ad Christum passum, qui continetur: figuræ eius fuerunt omnia sacrificia veteris legis, & præcipue sacrificium expiationis, quod erat solemnissimũ. 4a. Quantum ad effectum præcipua figura fuit manna; quod habebat in se omnis saporis suauitatem, sicuti gratia huius sacramenti, quæ respicit mentem, quantum ad omnia. 5a. Agnus paschalis quantum ad hæc tria præfigurabat hoc sacram. quantum ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis: quantũ ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel. 14. Luna, quod fuit figura passionis Christi, qui innocenter passus est: quantum ad effectum, quia per sanguinem agni protecti sunt filij Israel ab angelo deuastante, & educti de seruitute. Quare cum omnia repræsentet, agnus paschalis præcipua ponitur figura. Vnde Paulus. Pascha nostrum immolatus est Christus, &c. Vnde patet ad obiecta.

Exo. 10.

1. Cor. 5.

Quæstio 74. De materia Eucharistiæ quantum ad speciem.

Artic. 1. Vtrum materia huius sacramenti sit panis & vinum.

1. Concl. Panis, & vinum sunt conueniens materia huius sacramenti. 1. Ex decreto Alexan. Papæ. epist. ad omnes epis. panis tantum, & vinum aqua permixtum 2. Ob has causas: prima quantum ad vsum huius sacramenti, qui est manducatio, vt sicut in baptismo assumitur aqua, qua communis fit ablutio ad ablutionem spiritualem, ita in hoc sacram. panis & vinum, quo homines communiter reficiuntur, ad vsum spiritualis refectionis: secunda quantum ad passionem Christi, in qua sanguis separatus est à corpore, ita in hoc sacramento panis, vt sacramentum corporis, seorsim sumitur à vino, quod est sacramentum sanguinis. Tertia quantum ad effectum consideratum in vnoquoque sumentium; quia valet ad tuitionem animæ, & corporis; ideo sub pane sumitur pro salute corporis, & sub vino pro salute animæ: quarta quantum ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diuersis fidelibus, vt panis conficitur ex diuersis granis, & vinum fluit ex diuersis vuis: vnde damnantur errores eorum, qui panem & caseum; vel puerorum sanguinẽ farina permixtum, vel solam aquam dicunt esse materiam, ex his quæ habentur Mat. 26. † 2a Quamuis olim carnes animalium occisorum expressius repræsentarent Christi passionem: tamen minus competunt ad communem vsum, huius sacramenti, & ad vnitatem ecclesiasticam significandam. 3a. Quamuis non in omnibus terris nascatur triticum & vinum; possunt tamen facile deferri ad vsum sacramenti. Nec ob defectum vnius alterum est consecrandum, quia non esset perfectum sacramentum. 4a. Vinum modice sumptum, non obest ægrotanti: & si timeatur nocumentum, non est necesse, vt omnes accipiant sanguinem. Auth.

Artic. 2. Vtrum requiratur determinata quantitas panis, & vini ad materiam huius sacramenti.

1a. Concl. Non potest dici, quod quantitas huius sacramenti sit determinata; a. 1. Multum opponitur pauco, & magnum paruo: sed nulla est ita parua quantitas, quæ non possit consecrari, ergo neque vlla est ita magna; quæ &c. 2. In omnibus habentibus materiam, ratio determinationis materiæ sumitur à fine, qui in hoc sacramento est vsus fidelium, ergo tanta est consecranda materia, quantus est fidelium numerus: qui non potest esse determinatus quantum ad præsentes, quia parochus habens paucos parochianos, non posset consecrare multas hostias; ergo materia determinanda erit ad vsum fidelium absolute: at hic

est indeterminatus, ergo. Quare male dixerunt quidam non posse consecrari immensam quandam quantitatem, puta totum panem qui est in foro, & vinũ quod est in dolio. † 2a. Rei naturalis materia sumit determinationem per comparationem ad formam determinatam: sed numerus fidelium, ad quorum vsus ordinatur hoc sacramentum, est interminatus, ideo, &c. 3a. Potestas ministri ad duo ordinatur, scilicet ad effectum proprium, & ad finem effectus; & hoc secundum non tollit primum: ideo intendẽs consecrare ob malum finem, conficit. 4a. Baptismus consistit in vsu materiæ, & ita non plus aquæ sanctificatur, quam quæ venit in vsum: at hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, ideo non est par ratio.

Art 3. Vtrum requiritur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triticeus.

1. Concl. Propria materia huius sacramenti est panis triticeus. 1. In hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumenti comparauit, Ioan. 12 ergo talis panis erit materia. 2 Ad vsum sacramentorum talis assumitur materia, quæ communius apud homines in talem vsum venit: sed panis triticeus est communis; quia alij panes introducti sunt in defectum huius, ideo creditur Christum in huius panis specie hoc sacramentum instituisse. 3. Quia hic panis magis confirmat homines, & ita conuenientius significat effectum huius sacramenti. † 2a. Panis ordeaceus sua duritie competit ad significandam duritiem veteris legis, licet vt est asperior significare possit Christi passionem. 3a. Si quæ frumenta ob defectum terræ nascentur ex tritico, vt seligo, panis ex tali frumento factus potest esse materia: quia non differt à tritico nisi secundum accidentia: quod non videtur habere locum in ordeo, spelta, & farre, quæ ratione figuræ sũt similia tritico, sed non rõne speciei: quare ex his, quæ non generantur ex tritico, nõ potest fieri materia. 4a. Modica permixtio farinæ, seu frumenti alterius generis, non tollit speciem: si vero sit magna permixtio, puta ex æquo, vel quasi, mutat speciem, & panis inde factus non esset materia. 5a. Quando est tanta corruptio panis, vt non restet species, & mutetur sapor, color, & cæt. non potest esse materia: si vero est aliqua tantũ mutatio facta, quæ sapor percipitur, potest esse materia: sed qui in hac conficeret, peccaret ob irreuerentiam. Vnde amidum non potest esse materia, cum sit ex tritico corrupto.

Artic. 4. Vtrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

Non est de necessitate sacramenti, vt panis triticeus, qui est materia necessaria, sit azymus, vel fermentatus. Quoniam in vtroque pane conficitur. 2a. Conueniens est, vt quisque seruet consuetudinem suæ ecclesiæ in celebratione sacramenti. Latinus in azymo, Græcus in fermentato: & qui aliter facit peccat, quasi ecclesiæ ritũ peruertens: Vnde punitur Latinus, qui in fermentato celebrat. De celebrat. mis. c. literas. 3a. Consuetudo celebrandi in pane azymo est rationabilior. 1. Ex institutione Christi, qui prima die azymorum hoc sacramentum instituit, vt ex tribus Euangelistis constat; quo die apud Hebræos erat solum panis fermentatus. 2. Quia panis est proprie sacramentũ corporis Christi, quod sine corruptione conceptum est, magis quam diuinitatis eius. 3. Magis cõpetit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad vsum huius sacramenti, 1. Cor. 5. Itaque epulemur, &c. Consuetudo autem Græcorum habet rationem in detestationem eorum, qui legalia seruari volunt. † 4a. Solemnitas paschalis incipiebat à vesperis 14. Lunæ; quæ dies à Ioa 1. dicitur præcedere solemnẽ diẽ, ab alijs prima azymorum nominatur. 5a. Conficientes in azymo, intendunt seruare institutionem Christi, non autem legis veteris cæremonias. 6a. Fermentum, significat caritatem, quia facit panem sapidiorem: at vero ratione suæ speciei corruptionem significat. Posset tamen tanta esse corruptio fermenti, vt in eo conficere non liceret.

1. Concl. (margin) — Mat. 26. Mar. 14. Luc 22. (margin)

(∴)

Artic. 5. Vtrum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

[illegible] sanctus. De solo vino vitis potest confici hoc sacramentum. 1. Vt se Dominus comparauit grano frumenti, ita viti, Ioan. 15. Sed solus panis de frumento est materia, ergo solum vinum de vite. 2. Ob has causas: prima ob institutionem Christi, qui in vino vitis instituit, vt patet Matth. 26. de hoc genimine vitis, &c. secunda, quia ad materiam sacramentorum sumitur id, quod proprie habet talem speciem: at proprie vinum dicitur, quod ex vite sumitur; alij vero liquores dicuntur vinum secundum quandam similitudinem ad vinum vitis, ergo tertia, quoniam magis significat effectum huius sacramenti, id est, spiritualem lætitiam. † 2a. Liquores mororum, malorũ granatorũ, &c. sunt vinum secundum similitudinem. Ad eas autem terras, vbi non est, facile ferri potest. 3a. Vinum fit acetum per co[illegible]ionem; ideo nõ potest confici in aceto, at in vino acescenti maxime; sicut etiam in pane, quia est in via ad corruptionem: sed esset peccatum. 4a. Agresta est in via generationis, mustum vero iam habet speciem vini. Sed nõ licet conficere in musto statim expresso, nisi in necessitate.

Art. 6. Vtrum aqua sit vino permiscenda.

Ia. concilii. Epist. ad omnes fideles. Vino quod offertur in sacramento debet aqua permisceri. 1. Ex Alex. Papa, qui ait, & vinum aqua permistum. 2. Ob has rationes: prima propter instructionem; probabile enim est, Dominum instituisse in vino aqua permisto, iuxta terræ consuetudinem, Prou. 9. secunda, quia conuenit repræsentationi dominicæ passionis; quoniam ex eius latere sanguinem, & aquam profluxisse legitur: tertia, ad significandũ effectum huius sacramenti, qui est vnio populi Christiani ad Christum: in aqua populus, in vino sanguis intelligitur. quarta id competit ad vltimum effectum huius sacramenti, qui est introitus in vitam æternam. Redundat aqua in calicem, ait Ambros. & salit in vitam æternam. † 2a. Vt hoc sacram. fuit significatum, per vinum Melchisedech, ita per aquam, quæ fluxit ex petra. Bibebant autem, &c. 3a. In baptismo sumitur aqua ad ablutionem, hic vero ad refectionem. Psal. 22. super aquam refectionis, & cæt. ideo non male adhibetur in vtroque sacramento. 4a. Licet pani, qui est materia, nihil addatur, quod panis ex aqua, & farina conficitur, non sic vinum. ideo cũ eo aqua miscetur.

Iulius Papa.

lib. 5. de sac. c. 1.

1. Cor. 10.

Artic. 7. Vtrum permistio aquæ sit de necessitate huius sacramenti.

Appositio aquæ non est de necessitate sacramenti. 1. Ex Cyprian. qui ait, quod si quis hoc non obseruauerit, potest simplicitati concedi. 2. Cum iudicium signi sumendum sit à re, quam significat, & aqua vino permista referatur ad significandam participationem huius sacramenti à fidelibus, ad quod etiam refertur fluxus aquę ex latere Christi, qua abluta sunt peccata, sequitur, quod cum hoc sacramentũ consistat in consecratione materiæ, non autẽ in vsu fidelium, qui consequitur sacramẽtum, quod aquæ appositio non sit de necessitate. † 2a. Cum Cypr. ait, esse nõ posse sine aqua, intelligendus est quantum ad conuenientiam. 3a. Effusio sanguinis Christi directe pertinebat ad passionem: sed effusio aquæ fuit ad ostendẽdum passionis effectum: vnde non offertur seorsim à vino, sed vino coniuncta. 4a. Cum nõ sit de necessitate, quælibet aqua etiam artificialis potest poni; quamuis quantũ ad cõgruentiam peccaret, qui apponeret; quia fuit vera aqua, quę fluxit ex latere. Et quia admistio aquæ cũ farina est de necessitate sacramenti, ideo debet esse vera aqua.

1. Concil. lib. 2. ep. 3.

loco citat.

Artic. 8. Vtrum aqua debeat in magna quantitate apponi.

Non est verum, aquam per se remanere, vino conuerso in sanguinem. Quoniam in sacramento altaris post consecrationem nihil est, nisi corpus Christi, ex Ambr. alias non adoraretur totum adoraretur adoratione latriæ, ergo. 2a. Nec est verum quod aqua conuertatur in aquam, quæ fluxit de latere, vt vinum conuertitur in sanguinem; quia secundum hoc, aqua seorsim consecraretur à vino, vt vinũ à pane. 3a. Aqua conuertitur in vinum, &

1. Concil.

li. de his qui init. c. 9.

Vinum

vinum in sanguinem: & quia hoc fieri nõ posset nisi modicum aquæ apponeretur, ideo tutius est parum apponere; maxime si vinum sit debile. Ita habetur de cele. mis. cap. Perniciosus. 4a. Si tanta apponatur aqua, vt soluatur species vini, non potest fieri sacramentum: vnde errabant qui lineum pannum musto intinctum seruabant, & tempore sacrificij partem lauabant, & offerebant † 5a. Satis est ad sacramenti significationem, vt sentiatur aqua cum apponitur vino, non autem vt sit sensibilis per mistionẽ 6a. Quod si non apponeretur, totaliter tolleretur significatio, & si in vinũ conuertitur, denotatur vnio populi cũ Christo. 7a. Vnde si aqua poneretur in dolio, nõ significaretur ista vnio: & ita in ipsa celebratione apponenda est.

De confe. d. 5. can. cum omne.

Quæstio 75. De conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

Artic. 1. Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

1. Concl. In hoc sacramento est verum corpus, & sanguis Christi; idque non sensu, sed sola fide quæ auctoritati diuinæ innititur, deprehendi potest 1. Ex Hilar. qui ait; de veritate carnis, & sanguinis Christi non est relictus ambigendi locus. & Ambr. sicut verus Dei filius, &c. Cyril. Non dubites, an hoc verum sit; sed potius suscipe verba saluatoris in fide. 2a. Conueniens fuit Christum secundum veritatem esse in hoc sacramento. 1. Ob perfectionẽ nouæ legis: quia vetera sacramenta continebant Christum in figura, ergo sacramenta nouæ legis à Christo instituta debuerunt aliquid amplius habere, vt scilicet realiter ipsum continerent. 2. Hoc competit caritati Christi, ex qua verum corpus nostræ naturæ pro nostra salute assumpsit: amicitiæ enim conuenit præbere præsentiam corporalem, quã Christus promisit. Mat. 24. vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ. Vnde in sua peregrinatione, nos sua præsentia reali non destituit, sed nos sibi in hoc sacramento coniunxit, qui manducat, &c. 3. competit perfectioni fidei, quæ vt est de eius diuinitate, ita de humanitate, & quia fides est inuisibilium, Christus in sacramento carnem suam inuisibiliter exhibet. 3a Hæreticum est dicere Christum contineri in hoc sacramento, vt in signo tantum. In quo primus errauit Berengarius, qui postea errorem reuocauit. † 4a. Cum Aug. exponit locum Ioan. non manducari corpus, quod Apostoli videbant, non negat veritatem corporis, sed modum manducandi in specie, qua videbatur: & cum dicit manducari spiritualiter, & inuisibiliter, non negat verã manducationem, sed modum manducandi, quem intelligebant Apostoli. 5a. Illud, Me non semper habebitis, intelligitur secundum species sensibiles proprias. 6a. Christus est in hoc sacramẽto modo quodam proprio, qui est proprius huic sacramento: ideo est in diuersis altaribus, non vt in diuersis locis, nec vt in signo, &c. 7a. Expediebat Apostolis, vt Christus abiret, quantum ad præsentiam corporalem, sed non quantum ad spiritualem.

lib. 8. de Trinit. lib. 6. de sac. c. 1. *Luc. 22.* *Heb. 10. Dion. c. 4. de cel. hier.* *Ioan. 6.* *De con. d. 2. can. ego. In psal. 98. c. 6.* *Mat. 26.* *Ioan. 16.*

Artic. 2. Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis, & vini post consecrationem.

1. concl. Post consecrationem nõ remanet substantia panis, & vini. 1. Quia tolleretur veritas sacramenti, ad quam pertinet, vt verum Corpus Christi in hoc sacramẽto existat: quoniam cum nõ sit ibi ante consecrationem, esse ibi non potest, nisi vel per motum localem, vel per conuersionem alterius in ipsum: primum esse non potest: in primis, quia quod mouetur localiter, deserit locum, in quo est, & ita Christus non esset in cœlo: deinde, quod mouetur localiter, transit omnia media, quod hic dici non potest: postremo motus eiusdem corporis localiter moti, non potest simul terminari ad diuersa loca 2. Forma huius sacramenti, manente substantia panis, non esset vera; quia ipsa non est corpus Christi; & potius dicendum esset, hic est corpus meum. 3. cõtrariatur venerationi huius sacramenti: quia substantia creata non adoratur latria. 4 contrariatur ritui ecclesiæ secundum quem post

corporalem cibum, non licet sumere corpus Christi, & tamen vna hostia sumitur post aliam consecratam, ergo 2a. Corpus Christi incipit esse de nouo in hoc sacramento per conuersionem substantiæ panis in ipsum. Vnde, cum quod conuertitur non maneat facta consecratione, non remanet substantia panis. Licet, ait Ambro. figura panis, & vini videatur; tamen nihil aliud quam caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt. † 3a. Coniugauit Deus diuinitatem suam, id est diuinam virtutem pani, & vino, non vt remanerent in sacramento, sed vt faciat inde corpus & sanguinem suum: & ita exponitur dictum Damas. 4a. In alijs sacramentis manet substantia materiæ, & non in isto, quia in illis nō est Christus realiter. 5a. Species quæ remanent, sufficiant ad significationem huius sacramenti; si quidem per accidentia cognoscitur ratio substantiæ.

lib. 4. de sac. c. 4. Dam. lib. 4. c. 14.

Artic. 3. Vtrum substantia panis vel vini post consecrationem huius sacramenti annihiletur.

1. Conc. Substantia panis & vini per consecrationem non resoluitur, vt quidam dixerunt, in præiacentem materiam, id est in quatuor elementa; neque enim resolutio potest fieri in materiam primam, cum sine forma nō existat. 2. oporteret dicere, q̄ elementa in quæ resoluta est substantia panis, & vini, per motum localem recederent, quod sensu perciperetur. 2a. Substantia panis & vini remanent per totum tempus consecrationis; & in vltimo instanti prolationis, iam est ibi corpus, & sanguis Christi, ergo nullū datur tempus, vel momentum, in quo sit illa præiacens materia, in quam fiat resolutio. Nec dicas paulatim recedere substantiam panis, & sub aliqua parte esse corpus Christi, quia hoc est contra prædicta: neque potest dici, id fieri ante consecrationem, quia daretur aliquod tempus, in quo pars hostiæ non esset sub substantia panis, vel sub corpore Christi. 2a. Substantia panis, & vini, non annihilantur. 1. Ex Aug qui ait, Deus non est causa tendendi in non esse: sed hoc sacramentum perficitur diuina virtute, ergo. 2. quoniam non reperitur alius modus, quo corpus & sanguis Christi fiat sub sacramento, nisi per conuersionem substantiæ panis in ipsum, quæ conuersio tollitur per annihilationem, & resolutionem. 3. effectus sacramenti significatur per eius formam: at forma non significat annihilationem, vel resolutionem, ergo. † 3a. Substantia panis, facta consecratione, neque est sub speciebus, nec alibi; non tamen est annihilata, cum conuertatur in corpus Christi. 4a. Quamuis forma, quæ est terminus à quo in naturali mutatione non remaneat, nisi in potentia materiæ: tamen hic substantia panis conuertitur in corpus Christi: vnde non sequitur ratio. 5a. Licet post consecrationem, hæc, sit falsa, substantia panis est aliquid: tamē id, in quod est conuersa, est aliquid: & ideo non est annihilata.

lib. 83. q. q. 21.

Artic. 4. Vtrum panis possit conuerti in corpus Christi.

Necesse est dicere quod corpus Christi incipiat esse sub sacramento per conuersionem substantiæ panis in ipsum. 1. Ex Greg. Emis. Nouum & impossibile esse non debet, quod in Christi substantiam terrena, & mortalia conuertantur. 2 Corpus Christi non incipit esse sub sacramento per motum localem, cum ibi non sit, vt in loco, ergo per conuersionem substantiæ. 2a. Hæc conuersio est similis conuersionibus naturalibus, sed supernaturalis sola Dei virtute effecta. 1. Auctoritate Ambrosij lib. de his, qui initiantur, & ex Chrys in Ioan. 2. Agens creatum, quia constituitur id certa specie, habet essentiam finitam, & proinde ad vnum actum & modum agēdi limitatur, vt patet de igne, qui solum ignem, & in materia aliquo modo dispositam producit, & ideo omnis conuersio naturalis est limitata: at Deus est actus infinitus, ergo eius actus extendit se ad totam naturam entis, ergo non solum potest efficere conuersionem formalem, id est, vt vna forma alteri succedat, sed etiam conuersionem totius entis, scilicet vt tota substantia vnius conuertatur in totam substantiam alterius; quod facit in hoc sacramento conuertendo totam

1. Concl. De conf. d. 3 can. quia. c. 9. Ho. 46

tam substantiam panis in corpus Christi, & totam substantiam vini in sanguinem. 3a. Hæc conuersio non est formalis, sed substantialis: nec continetur inter motus naturales, sed proprio nomine dicitur transsubstantiatio. † 4a. Trãsmutatio formalis requirit subiectum, cum proprium formæ sit esse in materia, at ista quæ est totius substantiæ, importat ordinem ad vtrasque substantias in quibus est, vt in subiecto, sicut ordo, & numerus. 5a. In transmutatione formali prius incipit esse forma in materia eius, in quod conuertitur, quia forma habet esse in materia: at in hac non ita; cuius non est accipere subiectum. 6a. Virtute agentis finiti, nec forma in formam, nec materia in materiam potest mutari, quod auctor entis, ob virtutem infinitam in totum ens, efficere potest.

Artic. 5 Vtrum in hoc sacramento remaneant accidentia panis, & vini.

1. Concl. lib. sent. Prof. Facta consecratione omnia accidentia panis & vini remanent. 1. N..., ait Aug. in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est carnem, & sanguinem honoramus. 2. Patet sensu 2a. Quod hæ species remaneant rationabiliter per diuinã prouidentiam fit. 1. Quia est horribile carnem humanam edere, & sanguinem bibere: ideo proponuntur sub speciebus, quæ in vsu hominum sunt. 2. Ne sacramẽtum irrideretur à fidelibus, si sub specie propria Dominum nostrum manducaremus. 3. Vt dum inuisibiliter dominum sumimus, proficiat ad meritum fidei. † 3a. Quia Deus est causa prima, à qua plura pendent, quam à secunda; sua vi potest efficere, vt remoto priore remaneat posterius. 4a. Nulla hic est deceptio secundum sensum, quia sunt vera accidentia: intellectus autem, cuius proprium obiectum est substantia, liberatur ab errore per fidem. 5a. Conuersio non habet proprie subiectum: sed tamen accidentia, quæ remanent, habent aliquam similitudinem subiecti. Arist. 3. de ani. c. 26.

Art. 6. Vtrum facta consecratione remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Facta consecratione, non remanet forma substantialis panis vna cum accidentibus, vt quidam voluere. 1. Forma substantialis panis est de eius substantia: sed hæc conuertitur in corpus Christi, ergo illa non manet. 2. Quoniam nihil conuerteretur in corpus Christi, nisi materia; & quidem non in totum, sed in materiam Christi, quod repugnat formæ, qua dicitur, Hoc est corpus. 3. Si remanet forma, aut in materia, & hoc non, quia remaneret tota substantia panis: neque potest remanere in alia materia, quia propria forma non est nisi in propria materia: aut à materia separata, & tunc esset intelligibilis in actu, & intelligens, quoniam omnes formæ separatæ à materia sũt tales. 4. Est contra rationem huius sacramenti: quia in eo remanent accidentia, vt sub eis videatur Christus, non autem substantia sub propria specie. Quare forma substantialis panis non remanet. † 2a. Manent accidentia, sed non forma panis, quæ non est accidentalis, licet panis fiat ab arte: si quidẽ ars potest per agentia naturalia producere aliquid substantiale, vt serpentes, & ranas: sic ignis formam panis. 3a. Anima, quæ est forma corporis dat ei totum esse perfectum corporeum, animatum, &c. forma autem panis conuertitur in formã Christi, prout dat esse corporeum non vt dat esse animatum. 4a. Operationes panis, aliæ conueniunt ei ratione accidentium, vt immutare sensus, aliæ ratione formæ, & materiæ, vt quod cor confirmet, quæ miraculose tribuuntur à Deo accidẽtibus, non ob formam, vel materiam. 1a. Concl.

Artic. 7. Vtrum ista conuersio fiat in instanti.

Hæc conuersio est instantanea. 1. Quia fit virtute diuina, cuius est operari in instanti. 2. Aliqua mutatio est instantanea, vel ex parte formæ; quę non successiue acquiritur sicuti forma substantialis, & quia hæc conuersio terminatur in substantiam corporis Christi, ideo erit instantanea: vel ex parte subiecti, quod est in vltima dispositione ad formam, & sic diaphanum in instanti illuminatur, & quia hic non est aliquod 1. Concl.

aliquod subiectum, quod successiue præparetur, erit mutatio in instanti; vel ex parte agentis, quod est infinitæ virtutis, &c. Quare tribus modis erit instantanea. †2a. Vltimum instans prolationis verborum, qua fit hęc conuersio, est primum instans, in quo corpus Christi est in sacramento: in toto autem tempore præcedente est ibi substantia panis; cuius temporis non datur vltimum instans, cum tempus non componatur ex instantibus; datur ergo vltimum tempus; & ita cum non sint ibi duo instantia inter quæ, contra aliquos dicendum est, esse tempus, non est conuersio successiua. 3a. In mutationibus instantaneis simul est fieri, & factum esse: fieri prout ante nō fuit, factū esse, secundū q iā est: Vnde falsū est, ista duo non esse simul. 4a Fit quidem hoc sacramētum sermone Christi, qui est successiuus, sed iam diximus fieri in vltimo instanti prolationis: tunc enim cōpletur verborū significatio, quæ est efficax in formis sacramentorū.

Artic. 8. Vtrum hæc sit falsa, ex pane fit corpus Christi.

1. Concl. * Huic conuersioni, transmutationi naturali, & creationi commune est ordo terminorum, id est, vt post hoc, sit hoc. & quod termini non sint simul. Conuersio & creatio conueniunt etiam, quia neutra habet commune subiectum vtriq; terminorum, quod est in mutatione naturali. Cum qua cōuenit hæc conuersio in duobus, licet non similiter. Primo, in vtraque vnum extremum transit in aliud, vt aer in ignem, &c. non autem non ens in ens.
Sed in hac conuersione tota substantia transit, non ita in naturali. secundo in vtraque remanet aliquid idem, quod non est in creatione: sed in naturali remanet materia vel subiectum, in hac accidentia. Ex his licet accipere modum loquendi in his transmutationibus. 2a In nulla istarū mutationum vnum extremum affirmatur de altero per verbum substantiuum præsentis temporis. Quia extrema, vt est dictum, non sunt simul. 3a In omnibus his conuersionibus possumus vti hac propositione, ex, dicendo, ex aere ignis, ex pane corpus Christi, &c. Patet primum ex Ambrosio. qui ita loquitur. Deinde qui in his cōuersionibus est ordo terminorum, qui exprimitur particula ista. 4a. In creatione non possumus vti nomine conuersionis, sicuti in hac conuersione, & naturali trāsmutatione. Non enim non ens conuertitur in ens, vt aer in ignem, &c. Quia in his vnum extremum transit in aliud, non autem in illa. 5a. In hac conuersione, & in creatione; quia nullum est subiectum, quę verificantur in conuersione naturali ratione subiecti, non sunt concedenda. Vnde dicimus albū potest esse nigrū; aer potest esse ignis, licet hæc non sit ita propria, vt illa; in qua subiectum est tota substantia albi, hic vero pars. Vnde non dicimus panis potest esse corpus Christi, vel de pane fit corpus Christi proprie loquendo: quia hi modi loquendi verificantur ratione subiecti, quod est in potentia ad opposita. 6a. Quia facta consecratione, manent accidentia panis, secundum quandam similitudinem, aliquæ harum locutionum cōcedi possunt: quod panis sit corpus, vel panis erit corpus, & de pane fit corpus: vt nomine panis nō intelligatur substantia panis, sed vniuerse, hoc quod sub speciebus panis continetur, sub quibus prius erat substantia panis, & postea corpus Christi. †7a. Licet sit verum dicere, ex pane fit corpus, non tamē, quod panis sit corpus, nisi vt est dictū; & nō est par ratio de albo, quod fit nigrum. 8a. Id ex quo fit aliquid, quandoq; erit illud; quod fit, ratione subiecti, quod non est in hac conuersione. 9a. In hac conuersione sunt plura difficilia, quam in creatione, vbi illud solum est difficile, quod aliquid fiat ex nihilo, quod est proprium primæ causæ: sed hic est difficile, quod totum in totum mutetur, & nihil illius maneat; quod accidentia maneant, corrupta substantia: & alia multa. Quare, licet in creatione non ens, non cōuertatur in ens; hic tamen corpus in corpus conuertitur, & ideo locutio est vera. 10a Non conceditur hæc, quod panis possit esse corpus Christi, quia potentia respicit subiectum: at hæc conuersio non fit potentia passiua creaturæ.

lib. 4. de Sac. c. 4.

Quæstio

Quæstio 76. De modo quo Christus existit in hoc sacramento.

Artic. 1. Vtrum totus Christus contineatur sub sacramento.

1. Concl. lib. de his qui myst. initi. c. 6. Omnino necesse est confiteri secundū fidem Catholicam, quod totus Christus sit in hoc sacramento, patet ex Ambr. qui ait, in illo sacramento Christus est. 2a. In hoc sacramento est aliquid Christi, vel ex vi sacramenti, vel ex naturali concomitātia: primo modo, id est sub speciebus, in quod conuertitur substantia panis & vini, vt corpus, & sanguis, prout significatur per verba formæ: quoniam verba sunt effectiua in hoc sacramento, vt in aliis. 3a. Ex naturali concomitantia, id est in hoc sacramento, quod est coniunctum ei, in quod terminatur conuersio Nam si duo sint realiter coniuncta, vbi est vnum, est etiam alterum; cum sola mentis ratione vnum sine alio consideretur. † 4a. Diuinitas vel anima Christi, non sunt in hoc sacramento nisi ex reali concomitantia: quia nunquam est separata à corpore assumpto: quare totus Christus est sub sacramento, licet conuersio non fiat in animam, vel diuinitatem. Quod si in triduo mortis fuisset hoc sacramentum celebratum, ibi non fuisset anima Christi, quia non potuisset esse per concomitantiam, cum esset separata. 5a. Ex vi sacramenti non solum est hic caro, & sanguis, sed totum corpus, scilicet ossa, neruі, &c. quia in forma dicitur, hoc est corpus; & caro pro Ioan. 6. toto corpore sumitur. 6a. Dimensiones panis non conuertuntur in dimensiones corporis Christi: quia manēt, vt patet: sed substantia, in substantiam: ideo Christus non est in hoc sacramento per modum quantitatis, sed substātiæ; quæ tota in parte, etiam minima, continetur.

Art. 2. Vtrum totus Christus contineatur sub vtraque specie huius sacramenti.

1. Concl. Certissime tenendum est quod sub vtraque specie sacramenti totus est Christus. 1. Cor. 11. Ita Glo. super illud. & calicem, &c. 2. In vtraque specie idem sumitur, ergo est sub vtraque totus. 2a. Sub speciebus panis est corpus ex vi sacramenti, sanguis vero ex reali concomitantia, & sub speciebus vini sanguis ex vi sacramenti, corpus autem ex concomitantia: quia sanguis non est nunc separatus à corpore, vt tempore passionis. 3a. Si tempore passionis fuisset hoc sacramentum celebratum, corpus fuisset sub speciebus panis sine sanguine; & sanguis sub speciebus vini sine corpore. † 4a. Non est frustra sub vtraque specie, cum sit ad repræsentandam passionem, ad vsum; vt detur in cibum & potum, & propter effectum, quia corpus, corpori, & sanguis animæ, est saluti. 5a. Quamuis sanguis sit vna pars corporis, sicut & aliæ; quia tamē in passione aliæ partes non fuerunt separatæ à corpore, sicuti sanguis, ideo aliæ par- Exo. 20. tes non separantur, vt sanguis. 6a. Et si corpus incipiat esse sub pane per eius consecrationem: tamen incipit etiā esse sub speciebus vini, non per se, sed concomitāter.

Artic. 3. Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis, vel vini.

Manifestum est quod totus Christus est 1. Concl. sub qualibet parte specierum panis, etiam hostia integra manente. 1. Ex August. qui De cons. d. 2. c. singuli. ait in singulis portionibus esse totum, nec per singulos minui, & integrum se prebere singulis. 2. In hoc sacramento substantia corporis Christi est ex vi sacramenti; quantitas vero ex concomitantia: vnde Christus est in sacramento, non per modum dimensionum, (sicuti quantitas dimensiua alicuius corporis est sub quantitate dimensiua loci) sed per modum substantiæ, cuius natura est tota sub qualibet parte dimensionum; vt tota natura aeris in toto aere, & in qualibet parte, etiam ante diuisionem aeris, ergo. Vnde errant, qui dicunt non esse totum in qualibet parte, nisi post fractionem specierum. Nec est simile de speculo integro, & fracto, in quo fit multiplicatio imaginum, propter varias reflexiōes ad diuersas partes: at hic vna est consecratio propter quam corpus Christi est in sacramento. † 2a. Quia numerus sequitur diuisionem, ideo quantitate indiuisa actu, substantia rei non est pluries sub dimensionibus; sed toties, in quot partes diuiditur. 3a. Distantia partium in corpore organico fundatur in quan-

quantitate dimensiua, quam, natura, præcedit substantia, & quia conuersio terminatur ad substantiam corporis Christi, secundum cuius modum est in sacramento; ideo, licet distantia partium sit in Christo; tamen secundum hanc non comparatur ad sacramentum. 4a. Diuersæ partes, diuersis partibus loci respondent, cum aliquid est in loco secundum quantitatem dimensiuam: & quoniam Christus non est hoc modo sub speciebus, ideo quantitas corporis ipsius, non correspondet singulis partibus quantitatis speciebus.

Artic. 4. Vtrum tota quantitas dimensiua corporis Christi sit in hoc sacramento.

1a. Conc. Tota quantitas dimensiua corporis Christi est in hoc sacramento. Nam quantitas non separatur secundum esse à substantia, sed in hoc sacramento est tota Christi substantia, ergo 2a. Hæc quantitas non est in hoc sacramento ex vi sacramenti: Quia illud ex vi sacramenti, in quod terminatur conuersio: sed conuersio directe terminatur in substantiam corporis Christi, non in dimensiones: quia dimensiones panis remanent facta consecratione, ergo 3a. Ex vi realis cõcomitantiæ tota quantitas dimensiua corporis Christi, & omnia accidentia eius sunt in hoc sacramento. Quoniam substantia corporis Christi non denudatur accidentibus † 4a. Modus essendi rei determinatur secundum id, quod est ei per se, non secundum id, quod est per accidens: vt corpus est in visu prout est albũ, & quia substantia corporis est ibi ex vi sacramenti, & quantitas quasi per accidens, ideo quantitas corporis Christi non est in hoc sacramento secundum modum proprium, sed per modum substantiæ, vt sit tota in toto, & cæt. † 5a. Duæ quantitates dimensiuæ non possunt simul naturaliter esse in eodem, ita vt vtraque sit secundum modum proprium, ideo quantitas panis est hic naturaliter secundum dimensionem, non autem quantitas Christi. 6a. Quantitas corporis Christi non extenditur vltra quantitatem specierum, quamuis sit sub speciebus: quia Christus non est in hoc sacramento per modum commensurationis, qui est proprius quantitati, ad quam pertinet, vt maior quantitas extendatur vltra minorem.

Artic. 5. Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco.

Nullo modo corpus Christi est in hoc sacramento localiter. 1. Locus est æqualis locato, ex Arist. sed locus vbi est Christus in hoc sacramento, est minor, ergo. 2. Omne locatum est in loco secundum modũ quantitatis dimensiuæ. quatenus cõmensuratur loco: sed corpus Christi, vt est dictum, non est hic secundum modum quãtitatis dimensiuæ, ergo. 3. Quoniam succedit substantiæ panis sub eisdem speciebus: sed hæc non erat ibi, vt in loco, sed per modum substantiæ, ergo. 2a. Corpus Christi non est commensuratiue in loco ratione specierum, sicuti erat substantia panis. Nam substantia non est in loco nisi ratione quantitatis: sed corpus Christi nõ est subiectum specierum, vt erat substantia panis, quæ ibi ratione specierum erat localiter, quia comparabatur ad locum mediantibus dimensionibus, ergo. † 3a. Corpus Christi non est in hoc sacramento definitiue, quia est etiam alibi, non localiter, quia non est per commensurationem propriæ quantitatis: & quod non sit extra speciem sacramenti solum probat, quod ibi incœpit esse per conuersionem, &c. 4a. Ille locus non est vacuus, neque proprie repletus substantia Christi, cum non sit ibi localiter, sed est repletus speciebus sacramentorum, quæ replent ob naturam dimensionum, vel saltem miraculose subsistunt per modum substantiæ. 5a. Locus est accidens extrinsecum, ideo non est necesse, vt concomitanter veniat cum Christo; sicuti alia accidentia: vnde non est necesse, vt hic sit, tanquam in loco.

1a. concl. 4. Phys. tex. 30.

Art. 6. Vtrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.

Christus non mouetur per se in sacramento secundum locum. Quoniam cum aliquid est vnum subiecto, & multiplex secundum esse, secundum aliquid potest mo- 1. Concl.

moueri, & secundum aliud esse immobile: sed Christo non est idem esse secundũ se, & esse sub hoc sacramento; quia prout dicitur esse in sacramẽto significatur quędam habitudo ad sacramentum, in quo non est localiter; ergo secundum hoc esse non mouetur per se secundum locum. 2a. Corpus Christi mouetur per accidens in hoc sacramento localiter ad motum specierum. 3a. Neque mouetur per se quacunque alia mutatione, vel inceptione, vel desitione, sed per accidens ad motum specierum. Nam quod est per se ingenerabile, incorruptibile, & indeficiens, sicuti Deus est immortalis, non incipit, nec desinit esse increatura, nisi quia creatura incipit, vel desinit esse: at corpus Christi hoc modo se habet, cum sit immortale, ergo incipit, &c. per cõuersionẽ panis, & desinit per specierũ desitionẽ. 4a. Christus, per se loquẽdo, immobiliter est in hoc sacramento: quoniam impossibile est idem esse motũ, & quietum; quia contradictoria dicerentur de eodem: sed corpus Christi in cælo est quietum, ergo. † 5a. Motis nobis, mouentur quæ in nobis sunt per accidens; maximę quę nõ sunt apta ex se moueri, vt corpus Christi in sacramento, in quo non est, vt in loco. 6a. Licet agnus qui fuit figura, nõ maneret vsq; mane; ob quam figuram dicunt aliqui non manere corpus Christi in crastinum: tamen isti, vt ait Cyrillus, insaniunt: manet ergo donec manent species consecratæ: neque enim figura debet omnino veritatem æquare. 7a. Non remanet cessantibus speciebus, quamuis ab eis non pendeat, quia tollitur habitudo ad illas, quo etiam modo Deus desinit esse Dominus creaturæ, ea corrupta.

Artic. 7. Vtrum corpus Christi prout est in hoc sacramento possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato.

1. Conc. A nullo oculo corporali corpus Christi potest videri, prout est in sacramento. 1. Nihil idem existens potest simul ab eodẽ diuersis speciebus videri: sed oculus glorificatus semper videt Christum, vt est in sua specie. Isa. 33. ergo non videt Christũ, vt est sub specie sacramenti. 2. Visibilis substantia per sua accidẽtia immutat medium: sed accidentia Christi sunt hic mediante substantia, nec habent habitudinẽ ad sacramentum, & ad corpora circunstãtia, ergo non possunt immutare medium, ergo nec videri. 3a. Christi corpus existit hic per modum substantiæ: at substãtia, vt sic, non est sensibilis corporali visu, nec imaginatione, sed solo intellectu ex Arist. ergo nec sensu nec imaginatione potest percipi, sed solum intellectu, verũ à diuersis diuersimode. 2a. Modus existendi corporis Christi in sacramento secundum se à supernaturali intellectu s. à diuino, & ab intellectu beato per visionem diuinæ essentiæ, videri potest. Nam obiectum quod est per se supernaturale à supernaturali intellectu percipitur: sed hic modus existendi est supernaturalis, ergo. 3a. Intellectus viatoris non potest nisi per fidem hunc modum intelligere nec angelicus secundum sua naturalia: vnde dæmones non vident per intellectum Christum in sacramento existentem, nisi per fidem cui non voluntarie assentiunt, sed per signa euidentia conuincuntur. † 4a. Non solum oculus noster impeditur per modum tegumenti specierum, sed etiam quia corpus Christi non habet habitudinem ad medium per propria accidentia. 5a. Oculus corporalis Christi videt se in sacramento existentem non tamen videt modum existendi, quod pertinet ad intellectum. 6a. Sancti sunt æquales angelis in resurrectione, qui non vident nisi oculo intellectuali; vnde non sequitur, vt illi videant oculo corporeo. li. 3. de an. text. 26.

Art. 8. Vtrum quando in hoc sacramento apparet miraculose caro, vel puer sit ibi vere corpus Christi.

1. Concl. Si miraculosa apparitio in hoc sacramento, fiat ex parte videntium, quia eorum oculi immutantur, & maxime cum à varijs sub varijs speciebus, vel ab vno sub diuersis videtur, vt sub speciebus carnis, pueri, &c. quæ non debet censeri præstigiosa, cum fiat à Deo ad aliquam veritatẽ figurandam, vt manifestetur veritas corporis Christi sub sacramento, sicuti non fuit præstigiosa apparitio Christi sub diuersis figuris post resurrectionem; manifestum est quod Christus non desinit esse

 sub

sub sacramento, tali apparitione facta. 2a. Si apparitio fiat per speciem realiter existentem, quæ mutat oculos videntium, quod accidit, cum diu ab omnibus eodē modo videtur, quod videtur, non est corpus Christi, siue totus videatur Christus, siue caro, nō est propria species Christi, vt aliqui voluerunt. 1. quia non potest in propria specie videri, nisi in vno loco vbi definitiue contineatur: vnde cum in propria specie videtur in cœlis, non videbitur in sacramento. 2. corpus gloriosum, quod apparet vt vult, post apparitionem cū voluerit, disparet: quod autem sub specie carnis apparet diu permanet, & quandoque conseruatur; quare manentibus dimensionibus, quæ prius fuerant miraculose fit immutatio, circa accidentia, vt videatur caro, vel sanguis, &c. neque est deceptio, vt est dictum. 3a. Manentibus dimensionibus, quæ sunt fundamenta aliorum accidentium remanet corpus Christi sub sacramento. Nam apparitione facta, eadem reuerētia exhibetur ei, quod apparet, quod nō fieret, si ibi nō esset vere Christus. † 4a. Facta apparitione, quandoq. species sacramētales totaliter manent, quandoq; id, quod est in eis, principale, vt est dictū. 5a. Quod cernitur, nō est propria Christi species, sed miraculosa, vno ex modis dictis. 6a. Dimēsiones panis, & vini mutatione facta circa alia accidentia manent, vt diximus.

Quæstio 77. De accidentibus remanentibus in hoc sacramento.

Artic. 1 Vtrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.

1. Concl. De conse. d. 2. can. species.

Accidentia panis & vini in hoc sacramento remanent sine subiecto id est, sine substantia. 1. Ex Greg. qui ait, species sacramentales esse vocabula rerum, quæ ante fuerunt, ergo non remanet substantia illarum rerum, sunt igitur sine subiecto. 2. Non sunt in substantia panis, & vini, quia non remanet: neque in forma substantiali, quæ non manet, & si maneret non posset esse subiectum, per Boetiū: nec in substantia corporis Christi, quæ cum sit impassibilis, non potest his accidentibus affici: neque, vt quidam dicunt, sunt in aere circumstante. 1. quia aer non est susceptiuus talium accidentium. 2. Quia non mouentur ad motum aeris, & ad motum eorum aer depellitur 3. quoniam accidentia non transeunt de subiecto in subiectum, cum numerum accipiant à subiecto. 4. Cum aer non spolietur suis accidentibus, simul haberet accidentia propria, & aliena. Nec potest dici hoc fieri virtute verborum consecrationis, quia hoc non significant, & non efficiunt nisi quod significant: Quare manent sine subiecto. 2a. Virtute diuina fieri potest, vt accidentia maneant sine subiecto. Quoniam cum effectus magis pendeat à causa prima, quam à secunda, Deus qui est causa prima accidentis, & substantiæ potest conseruare accidens in esse subtracta substantia, qua conseruatur in esse, vt à propria causa: vt etiam alios effectus naturales efficit sine causa secunda. † 3a. Nihil prohibet aliquid esse præter legem naturæ ob ordinem gratiæ; sicut aliquid fit præter bonū particulare, propter bonum commune; vt suscitare mortuos propter confirmationē fidei; sic quod accidens sit sine subiecto, &c. 4a Quia ens non est genus, hoc ipsum quod est esse, non est essentia substantiæ, vel accidentis: neque est definitio substantiæ, esse sine subiecto, vel accidentis esse in subiecto: sed habere esse non in subiecto; & habere in subiecto 5a Ista accidentia acquisiuerunt esse indiuiduum in substantia; quia conuersa, remanent in illo esse indiuiduato virtute diuina, & ita sunt singularia, & sensibilia 6a. Accidentia ista manente substantia, non habebant esse, sed subiecta habent esse per ea, vt nix esse album, per albedinem, sed post consecrationem habent esse, & ita sunt composita ex esse, & id quod est, & sic nō sunt simplicia: habent etiam compositionem partium quantitatiuarum.

Art. 2. Vtrum in hoc sacramento quantitas sit aliorum accidentium subiectum.

Necesse est dicere alia accidentia, quæ remanent in hoc sacramento, esse sicut in subiecto in quantitate dimensiua panis, vel vini, remanente. 1. Qualitates nō sunt diuisibiles nisi per accidens scilicet ratione subiecti: sed quæ remanent hic diuidū- 1. Concl.

tur

tur per diuisionem quantitatis, ergo. 2. patet per sensum aliquid quantum esse ibi coloratum. 3. Quia prima dispositio materiæ est quantitas dimensiua, & ideo Plato posuit primas differẽtias materiæ magnum & paruum, ergo omnia alia accidẽtia referuntur ad subiectum mediante quãtitate, ergo. 4. Cum subiectum sit principium indiuiduationis accidentium, quod est accidentium subiectum debet esse aliquo modo principium indiuiduationis, quod contingit, vel quia non est natum esse in aliquo, sicuti formæ separatæ à materia; vel quia forma substantialis vel accidentalis, non est nata esse in pluribus, vt hæc albedo, quę est in hoc corpore: ratione primi materia est principium indiuiduationis formis inhærentibus, quæ ex se sunt natæ esse in subiecto, & ex eo quod recipitur in materia, quæ non est in alio, nec forma potest esse in alio: ratione secundi est quantitas; ex hoc enim aliquid est natum esse in vno solo subiecto, quod illud est indiuisum in se, & diuisum ab alijs; diuisio autem accidit ratione quantitatis, & ideo quantitas est quoddam indiuiduationis principiũ homini formis, prout variæ formæ sunt in varijs partibus materiæ, quare potius quantitas erit subiectum aliorum accidentium, quam econtra, cum sit principium indiuiduationis eorum. † 2a. Accidens per se, non potest esse subiectum alterius accidentis, quia non est per se, sed vt est in alio, esse potest. Vnde quando accidenti datur diuinitus, vt per se sit, potest etiam per se esse alterius subiectum. 3a. Alia accidentia, etiam secundum quod erant in substantia, indiuiduabantur à quantitate; ideo potius quantitas dicitur illorum subiectum, quã econuerso, quare sunt in quantitate; vt in subiecto, cum ab ea indiuiduentur, quod pertinet ad rationem subiecti. 4a. Rara & densa dicuntur, quæ habent parum materiæ, vel multum sub dimensionibus, & vt remota substantia remanent accidentia quæ eam sequuntur; ita remota materia, remanet accidentia consequentia in materiam. 5a. Ista quantitas licet sit separata à subiecto, quia tamen non est mathematica, est sensibilis.

Arist. 1. Phy. tex. 15.

Artic. 3. Vtrum species quæ remanent; possint immutare aliquid extrinsecum.

Species quæ remanent in hoc sacramento, possunt immutare exteriora corpora. 1. quia alias non possent sentiri, cum sensatio fiat per hoc quod sensus immutatur à sensibili, ergo. 2. cum vnumquodque agat, vt est ens actu, fit, vt quodlibet ita se habeat ad agere, sicuti ad esse, cum ergo speciebus datum sit esse virtute diuina, vt maneant in esse, quod habebant, existente substantia panis, & vini, remanent etiam in suo agere, ergo quod aiebant existente substantia panis, possunt etiam modo agere. † 2a. Licet istæ species sint formæ existentes sine materia, retinent tamen idem esse, quod in materia habebant, ideo, &c. 3a. Actio formæ accidentalis ita pendet ab actione formæ substantialis, vt esse accidentis ab esse substantiæ; & vt diuina virtute datur esse sine substantia, ita & agere, à primo agente à quo omnis actio formæ dependet. 4a. Virtus accidentium conseruatur in ipsis, vt prius erat, & possunt aliquid facere vltra suam virtutem propter agens principale scilicet generare substantiam, & immutare exteriorem materiam instrumentaliter.

1a concl. Arist. 2. de ani. te. 51.

Artic. 4. Vtrum species sacramentales possint corrumpi.

Vt istæ species poterant corrumpi panis, & vini substantia existente, ita etiam corrumpi possunt substantia illa abeunte. 1. Sensu percipitur hostias corrumpi, & putrefieri. 2. Quoniam seruant idem esse, quod habebant in pane, ergo sicut prius poterant corrumpi, ita & modo. 2a. Possunt autem corrumpi, vel per se, sicuti per alteratione qualitatum, & per diuisionẽ, & additionem quantitatis: vel per accidens, per corruptionem subiecti, quia licet ibi non sit substantia, quæ est subiectum, habent tamen esse, quod habebant in subiecto, quod quidem est proprium, & conforme subiecto; quod esse potest corrumpi à contrario agente, sicuti corrumpitur substantia panis. 3a. Cum corpus Christi succedat in locum substantiæ panis & vini, si mutatio ex parte accidentium non sit talis, quæ non suffecisset ad

1. Concl.

 corru-

corruptionem panis, & vini; Christi corpus nō desinit esse sub speciebus siue mutatio fiat ex parte qualitatum, siue quantitatis per diuisionem, &c. si vero satis esset ad corruptionem, desineret esse: vt si species redigerentur in puluerem, &c. † 4a. Corruptio, per se tendit ad non esse rei: quæ si sit in materia, separat formam à materia: quod si non est in materia, est tamen simile ei, quod est in materia, & ita potest forma auferri etiam si non sit materia. 5a. Formæ sine subiecto sunt incorruptibiles; sed species sacramenti habent idem esse, quod habebant prius in subiecto, ideo corrumpūtur. 6a. Corruptio ista nō est miraculosa: supponit tamen miraculum factū: sicuti cæcus miraculose illuminatus; naturaliter videt.

Artic. 5 Vtrum ex speciebus sacramentalibus possit aliquid generari.

14. Conc. Necesse est, quod ex speciebus sacramentalibus aliquid generetur. 1. Patet experientia, quia vel cineres, si comburantur, vel vermes si corrumpantur ex illis producuntur. 2. Quoniam corruptio vnius est generatio alterius, ergo cum corrumpantur ex eis aliquid generabitur. 2a. Non generatur aliquid ex corpore, & sanguine Christi, cum sint incorruptibilia, & si maneret substantia panis, & vini, aut eorum materia, facile intelligeretur quomodo fieret ista generatio, ob quam causam aliqui dixerunt manere, quod est impugnatum. 3a. Talis generatio non fit ex aere circunstante, vt quidam volunt. 1. Quia generatio fit ex eo, quod prius alteratur: at in aere nulla apparet alteratio, vnde cineres, &c. generentur, ergo. 2. Natura aeris non est talis, vt ex ea talia generentur. 3. Possunt plures hostiæ comburi, vt fiat multum cineris, quæ non potest fieri ex aere nisi esset magna, & sensibilis aeris inspissatio. 4. Idem dicendum esset de alijs corporibus solidis, circunstantibus, vt de ferro, ligno, &c. quæ integra manent post dictorum generationem. 4a. Non est verum, quod substantia panis, & vini redeant in ipsa specierum corruptione. 1. Quia est conuersa in corpus Christi, & ita non posset redire, nisi vicissim corpus Christi in illam mutaretur, quod est impossibile: nisi dicas à Deo creari nouam substantiam loco primæ. 2. Quoniam non datur tempus in quo substantia panis redeat: quia manentibus speciebus manet corpus Christi, quæ non sunt simul cum substantia panis, & vini, vt est dictum. Nisi dicas in vltimo instanti corruptionis redire, non quidem substantiam panis, & vini, quia illud idem instans est, in quo primo habent esse substantiæ generatæ ex speciebus sed materia panis, & vini, quæ potius diceretur de nouo creata, quam rediens, proprie loquendo, & secundum hoc posset sustineri prædicta positio. 5a. Quia non videtur rationabiliter dici aliquid accidere miraculose in hoc sacramento, nisi ex ipsa consecratione, ex qua non est quod materia creetur, vel redeat, dicendum est in ipsa consecratione miraculose dari quātitati panis, & vini, quod sit primum subiectum subsequentium formarum, quod est proprium materiæ, & ita habent quod ad materiam pertinet: quare quod potest generari ex materia panis, potest etiam ex prædicta quantitate. † 6a. Quamuis ibi non sit materia ex qua aliquid generetur: tamen quantitas supplet vicem materiæ, vt est dictum. 7a. Species sunt quidem accidentia, habent tamen actum, & vim substantiæ. 8a. Quantitas specierum retinet quidem naturam propriam, sed accipit miraculose vim, proprietatemque substantiæ: ideo potest transire in substantiam, & accidens.

Artic. 6. Vtrum species sacramentales possunt nutrire.

Species sacramentales nutriunt. 1. Ex glos. quæ ait post sumptionem sacramenti communicantes inebriari, quod esse nō posset, ni species nutrirent. 2. Cibus ideo nutrit, quia conuertitur in substantiam nutriti: at species possunt conuerti in aliam substantiam, vt est dictum, ergo. 2. Falsum est non vere nutrire, sed solum reficere eo modo, quo odor recreat per sensus immutationem. Quia si homo multis speciebus vesceretur, diu conseruaretur, & quod est consumptum, recuperaret. 3a. Non potest dici quod nutriāt ratione for- 1. Concl. 1. Cor. 11. Arist. lib. 2. de ani. tex 45.

mæ re-

mæ remanentis; quia non remanet: & rursus nutrire est magis actus materiæ, quæ suscipit formam nutriti. † 4a. Facta consecratione, ob duas causas dicitur panis, vel propter species, quæ retinent nomen; vel quia Christus est panis mysticus, qui non conuertitur in corpus. 5a. Et si species non sint ea ex quibus corpus hominis cōstat f. substantiæ; tamen in ea conuertuntur, vt est dictum. 6a. Et quamuis non sint substantiæ, habent tamen substantiæ virtutem: siquidem nutrire est substantiæ.

Artic. 7. Vtrum species sacramentales frangantur in hoc sacramento.

1. Concl. Falsum est, quod in hoc sacramento sit fractio, non secūdum veritatem, sed tantum secundum apparentiam intuentium. Quoniam in sacramento veritatis sensus non decipitur circa ea, quæ ad ipsum pertinent, cuiusmodi est fractio, qua, ex vno, multa fiunt. 2a. Non est verum hic esse fractionem sine subiecto. Nam hoc sensui contradicit: quia apparet aliquid quantum & vnum, postea in multa partitum, quod est fractionis subiectum. 3a. Non potest dici, quod verum corpus Christi frangatur. 1. Quia est incorruptibile & impassibile. 2. Quoniam est totum in qualibet parte, quod est contra rationem frangibilis. 4a. Fractio, fit sicut in subiecto, in quantitate dimensiua panis. Nam fractio, fit per diuisionem quanti, sed nullum quantum ibi diuiditur, nisi quantitas specierum, ergo. 5a. Vt species sunt sacramentum corporis Christi veri; ita fractio est sacramentū dominicæ passionis, quæ fuit in corpore Christi. † 6a. In speciebus remanent rarum, & densum, ac porositas; vnde & frangibilitas. 7a. Et quia remanent densum & durities, consequenter etiam sonabilitas. 8a. Quod manducatur in sua specie, illud frangitur, & masticatur; corpus autem Christi non manducatur in sua
Ioan. 6. specie, sed in specie sacramentali. Vnde il-
Aug. lud, Caro mea non prodest, &c. intellige secundum illos, qui carnaliter intelligebant. Quare Christus non frangitur, nisi secundum species sacramentales, ad quas reducuntur fractio & attritio Christi.

Artic. 8. Vtrum aliquis liquor possit vino consecrato commisceri.

Vino consecrato, post consecrationē, 1. C.
alius liquor misceri potest, sicut ante consecrationē 1. Id patet per sensum. 2. Quia species post cōsecrationem accipiunt modum essendi substantiæ, & ita possunt agere ac pati, quidquid pateretur & ageret substantia, si ibi esset: at substantiæ vini permiscetur aliquid, ergo. Huius autem permistionis diuersus esset effectus, & secundum formam liquoris, & secundum quantitatem. 2a. Si liquor esset in tanta quantitate, vt diffunderetur per totum vinum, fieret ex duobus quodam tertium; & ita vinum prius existens non maneret. Quod si liquor esset alterius speciei, puta aqua, solueretur species vini, & esset liquor alterius rationis. 3a. Si esset liquor eiusdem speciei, remaneret species, sed nō esset idem numero; quod declaratur ex diuersitate accidentium; vt si esset vinum nigrum, vel album. 4a. Si esset parua quātitas, ita vt nō posset perfundi per totum, non fieret totum vinum permistum, sed aliqua pars, quæ non remaneret eadem numero ob admistionem extraneæ materiæ: remaneret tamen eadem specie, etiā si esset extraneus liquor, si paruus liquor infunderetur: quia transiret in substantiam vini. 5a. Si permistio pertingat ad totum vinum, & non sit idem numero, ibi non erit sanguis Christi; & contra si vero solum ad vnam partem perueniat, desinet esse in illa parte. † 6a. Alij liquores possūt recipere qualitates specierum, & sic accidens mutat subiectum; & ita cedit natura miraculo: quæ tamen mutatio fit per actionem. 7a. Liquor appositus vino consecrato non miscetur substantiæ sanguinis: miscetur tamen speciebus sacramentalibus, & permistione facta corrumpuntur species in toto, vel in parte. Neque est simile de aqua benedicta, quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substātiam aquæ; vt facit consecratio vini. 8a. Non quacunque extranei liquoris permistione substantia sanguinis Christi desinit esse sub toto: quia potest esse ita paruus liquor, vt non diffundatur in totum. Quare

errant, qui dicunt ex quacunque parua mistione non esse ibi sanguinem: paruum autem & magnum diuersificant quantitatem, quantum ad modum, non quantum ad substantiam.

Quæstio 78. De forma sacramenti Eucharistiæ.

Artic. 1. Vtrum hæc sit forma huius sacramenti, Hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei.

1. Concl. Hoc sacramentum differt ab alijs in duobus: primo, hoc perficitur in consecratione materiæ, alia in vsu materiæ consecratæ, deinde, in alijs consecratio materiæ consistit in quadam benedictione, ex qua materia spiritualem virtutem accipit, quæ per ministrum animatum, ad instrumenta inanimata potest procedere: at in hoc sacramento consecratio materiæ cõsistit in miraculosa conuersione substantiæ, quæ à solo Deo perfici potest: vnde minister hic non habet nisi solam prolationem verborum. 2a. Cum forma debeat esse conformis rei, hæc forma ab alijs differt in duobus: aliæ important vsum materię, hęc solam consecrationem materię, quæ in sola transubstantiatione consistit: aliæ proferuntur sub persona ministri, siue per modum exercentis actum, vel imperantis, vt in ordine: Accipe potestatem, &c. vel per modum deprecantis, vt in extrema vnctione: sed hæc profertur ex persona loquentis: vt significetur, quod minister in perfectione huius sacramenti nihil agit, nisi quod profert verba Christi. 3a. Forma huius sacramenti est hæc: Hoc est corpus meum, &, Hic est calix sanguinis mei. Nam consecratio fit sermonibus Christi, vt ait Ambr. lib. 4. de sacra. cap. 4. † 4a. Quidam dicunt Christum nullis verbis consecrasse, sed protulisse verba, quibus alij consecrarent, cum dixit, Hoc est, &c. Sed contra, quia prius benedixit; quæ benedictio non fuit sine verbis. Alij dicunt consecrasse verbis nobis ignotis: sed contra, quia nunc consecratio fit per recitationem eorum, quæ tunc acta sunt. Alij dicunt, quod per eadem, sed quod prius secrete protulit, tum aperte: verum cũ verba non habeant vim nisi ex prolatione Christi, manifesta prolatione consecrauit. Alij dicunt Euangelistas non semper narrare rẽs eo ordine, quo gestæ sunt, & ideo verba esse sic collocanda: Accipiens panem benedixit dicens, Hoc est, &c. Sed idem sensus habetur etiam verbis nõ mutatis: Est ergo sensus, dum benediceret, frangeret, & daret, hæc verba dixit: Accipite, &c. 5a. Eusebius Emis. dixit fieri per hæc verba. Accipite, &c. quia in his verbis intelligitur vsus materiæ, qui non est de necessitate sacramenti; vnde pertinent solum ad quandam perfectionem sacramenti, quæ est in vsu. 6a. Cur hic non exprimatur persona ministri patet ex 3. concl. in baptismo autem, exercet actum circa vsum sacramenti, qui est de essentia. 7a. His verbis prolatis, si adsit intentio cõficitur sacramentum: sed quia alia verba relinquit, peccat. Vnde errant, qui dicunt fieri non posse alijs verbis prætermissis. Nec est simile de baptismo, qui est sacramentum necessitatis, quantum ad omissionem aliorum verborum. De conse. d. 2. can. Quia

Art. 2. Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.

Hæc est conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meũ. 1. quia ea vsus est Christus. 2. Forma sacramenti debet significare id, quod efficit: sed id habet hæc forma, quia significat conuersionem panis in corpus Christi, in quo consistit hæc consecratio, ergo. Nam in hac conuersione sunt tria. s. terminus à quo, ad quem, & conuersio, quæ debuit significari non in fieri, sed in facto esse: tum quia non est successiua: tum quia istæ formæ se habent, vt formæ artificiales ad repræsentandum suum effectum: forma autem artificialis est similitudo vltimi effectus, in quem fertur intentio artificis. v. g. forma artis in mente ædificatoris, est forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis autem consequenter: vnde per hanc formam debuit exprimi conuersio, vt in facto esse, ad quod refertur intẽtio: ex quo 1a. concl.

fit vt etiam Extrema conuersionis debuerint exprimi in facto esse conuersionis. Tunc autem terminus ad quem habet propriam naturam suæ substantiæ, terminus vero à quo non manet, nisi secundũ sua accidentia, quibus sensibus subiacet. Vnde conuenienter terminus à quo conuersionis exprimitur per pronomen demonstratiuum relatum ad accidentia sensibilia: terminus ad quem per terminum significantem naturam eius, in quod fit conuersio, quod est totum corpus Christi, ergo est conueniens forma. † 2a. Fieri non est vltimus effectus huius conuersionis, sed factum esse, ideo hoc debuit exprimi per formam. 3a. Idem sermo operatus est in creatione & in hac conuersione, sed non eodem modo: hic non solum effectiue, sed etiam significatiue, ideo ibi per imperatiuum, hic per præsens. 4a. Terminus à quo in facto esse, non retinet suã naturã, vt terminus ad quem: vnde non est par ratio. 5a. Pronomen, meum, includit demõstrationem primæ personæ, & Christum demonstrat, & ita sufficienter persona demonstratur; nec est opus dicere, corpus Christi. 6a. Particula, enim, habetur per traditionem à beato Petro, & designat continuationem ad præcedentia.

Art. 3. Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis vini, Hic est calix sanguinis mei, &c.

1. Concil. Decc'eb. missar. Cap. cum Mart.

Inconueniens est dicere, formam calicis consistere in his solis verbis, Hic est calix sanguinis mei, & non in ijs etiam quæ sequuntur. 1. Quoniam Ecclesia ab Apostolis instructa omnibus vtitur, tanquam forma. 2. Quia adhibentur tanquam determinationes prædicati, i. sanguinis Christi, ergo pertinent ad integritatem eiusdem locutionis. 3. Sacerdos eodem ritu & modo, s. calicem tenendo cuncta profert, quasi per omnia consecrare intẽdens. 4. Quoniam Luc. 22. Illa verba, Hic est calix, &c. interponuntur. 2a Hæc est integra forma. Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. 3a. Per hæc verba, Hic est calix sanguinis mei, significatur conuersio vini in sanguinem, eo modo, quo est dictum in forma consecrationis panis: per subsequentia, virtus sanguinis effusi, qui operatur in hoc sacramento, quæ ad tria operatur. 1. Ad adipiscendam æternam hæreditatem, Heb. 10. Habemus fiduciam, &c. 2. Ad iustitiam gratiæ, quæ est per fidem, Rom. 3. vnde dicitur, mysterium fidei. 3. ad remouenda impedimenta prædictorum, s. peccata, Heb. 9. sanguis, &c. ideo dicitur, pro multis; &c. † 4a. Calix, sumitur per metonymiã, pro contentio. i. pro sanguine: vel per metaphoram intelligitur passio. i. hæc est passio, in qua sanguis est separatus. 5a. Quia sanguis separatur ad repræsentandam passionem; ideo in hac forma de eo fit mentio, & non in forma corporis. 6a. Nouum testamentum pertinet ad interiorem inspirationẽ, quæ fit ex vi sanguinis Christi, quatenus passione iustificamur, ideo dicitur, pro vobis effundetur. Nam testamentum, est dispositio hæreditatis æternę nobis promissæ per sanguinem Christi, Hebr. 9. Quod testamentum exhibitum fuit prius figura, Exo. 20. deinde veritate; vnde non male dicitur, noui testamenti. 7a. Hoc sacramentum est nouum ratione exhibitionis, æternum, ratione præordinationis, & hæreditatis. 8a. Dicitur mysterium non excludendam veritatem, sed ad ostendendam occultationem, quoniam sanguis Christi, occulto modo hic continetur, & occulte fuit significatus. 9a. Mysterium fidei, quasi fidei obiectum: quia quod hic sit sanguis Christi, sola fide tenetur. 10a. Hic fit mentio fructus passionis, quia sanguis separatus mortem Christi repræsentat. 11a. Hic sanguis non solum in Iudæis, sed etiam in gentibus vim habet; & non solum sacerdotibus offerentibus, & alijs sumentibus, prodest, sed etiam ijs pro quibus offertur, ideo dicitur, Pro vobis Iudæis, & multis gentibus: vel pro vobis sumentibus, & multis pro quibus offertur. 12a. Euangelistæ non intendebant formas sacramentorum tradere, quas expediebat in Ecclesia esse occul-

Cap. 7. cal. hier. occultas, vt ait Dion. sed historiam texere: tamen ex diuersis scripturæ locis accipi possunt, & ex traditione Ecclesiæ.

Art. 4. Vtrum prædictis verbis formarum insit aliqua vis creata, & effectiua consecrationis.

1. Concl. Non est dicendum in verbis formarum, vel etiam in ipsis sacramentis nullã esse virtutem creatam ad producendos sacramentorum effectus. Quoniam id repugnat dictis sanctorum, & dignitati sacramentorum nouæ legis derogat. 2a. In verbis formalibus huius sacramenti, est aliqua virtus creata ad conuersionem huius sacramenti faciendã, instrumentaliter tamẽ. 1. Si tanta est vis, ait Amb. in sermone Domini, &c. (Lib. 4. de sac. c. 4.) 2. In alijs est hæc virtus, ergo & in isto, cum sit dignius alijs 3. Cum hæc verba ex persona Christi proferantur, ex eius mandato consequuntur virtutem istam ab eo; sicut & cætera eius facta, vel dicta habent talem salutiferam virtutem. †3a. Cum dicitur sola virtute Spiritus sancti panem conuerti, non excluditur ista virtus, quæ sit in sacramentis: vt cum dicitur solus faber facit cultellum, non excluditur virtus mallei. 4a. Opera miraculosa nulla creatura potest facere, vt agẽs principale, sed vt instrumentum: quod nõ potuit fieri in conceptione corporis Christi: qua corpus Christi formabatur, vt aliquid à corpore Christi procedens, haberet instrumentalem virtutem ad ipsius corporis formationem, sicuti tactus Christi sanauit leprosum. In creatione etiam non fuit aliquod extremum in quod instrumentalis actio creaturę terminaretur: & ita non est simile. 5a. Hæc vis sequitur significationem, quæ perficitur in vltima prolatione cum ordine ad præcedentia: quæ virtus est simplex, licet in verbis exterius prolatis sit aliqua compositio.

Artic. 5. Vtrum prædictæ locutiones sint veræ.

2. Concl. Non est verum, quod verba in his formis materialiter & non significatiue proferantur: quod s. sacerdos solum recitet Christum dixisse, Hoc est, &c. 1. Quia hoc pacto nõ applicarentur ad materiam corporalem præsentem; & ita non perficeretur sacramentum, quia ex August. accedit verbum ad elementum; & fit sacramentum. 2. Non euitaretur difficultas: quia eędem rationes manerent, circa prolationẽ à Christo factam: quia tunc significatiue sumebantur. Nec inde sequitur, quod si non sumãtur materialiter, & quasi à Christo prolata, ea non habere vim: quia propter virtutem infinitam Christi ex contactu suo non solum virtus venit ad aquas, quas tetigit, sed ad omnes vbique terrarũ per omnia sæcula; ita verba ista, à quocunque sacerdote proferantur, vim habent ac si ea præsentialiter Christus proferret. 2a. Non est dicẽdum, dictionem, Hoc, in hac locutione, non facere demonstrationem ad sensum, sed ad intellectum: vt sit sensus, significatum per hoc, est corpus meũ: quoniam in sacramẽtis id efficitur, quod significatur, & ita non fieret, vt per hanc formam ibi esset corpus Christi secundũ veritatem, sed secundum signum, quod est hæreticum. 3a. Nec est dicendum facere demonstrationem ad sensum, & demõstrationem non esse intelligendam pro primo instanti prolationis, sed pro vltimo instanti locutionis: vt cum quis dicit, Nunc taceo, in qua locutione, nunc, sumitur pro instanti immediate sequenti: quoniam tunc faceret hunc sensum: Corpus meum, est corpus meum, quod hæc locutio non facit. 4a. Hæ locutiones cum non solum significent, sed etiam efficiãt, comparantur ad alias locutiones, vt conceptio intellectus practici, quę est factiua, conceptioni intellectus speculatiui, quæ est accepta à rebus: & vt illa non supponit rem conceptam, sed eam facit, ita veritas huius locutionis non supponit rem significatam, sed eam facit. 5a. Prædicta locutio intelligenda est secundum vltimum instans prolationis verborum: quoniam conuersio non fit successiue, sed in instanti: non tamen ita, vt supponatur ex parte subiecti, quod est terminus conuersionis, s. quod corpus Christi sit corpus Christi; neque illud, quod fuit ante conuersionẽ, s. panis, sed id, quod communiter se habet, quantum ad vtrunque, i. contentum generaliter sub istis speciebus: Ideo Dominus

minus non dixit, hic panis est corpus meum; neque, Hoc corpus est corpus meum, sed generatim, Hoc est, &c. nullo nomine appellato ex parte subiecti, sed solo pronomine, quod significat substantiam in communi sine qualitate, i. sine forma determinata. †6a Hoc significat substantiam, sed absque determinatione propriæ naturæ. 7a. Hoc, non demonstrat accidentia, sed substantiam, quæ prius fuerat panis, & nunc est corpus Christi. 8a. Significatio huius locutionis, Hoc est, &c quę est causa efficiens, quæ præcedit effectum, præintelligitur rei significatæ ordine naturę, non tempore, quia hæc causa habet simul suum effectum: & id sat est ad veritatem locutionis.

Artic 6. Vtrum forma consecrationis panis, consequatur suum effectum, antequam perficiatur forma consecrationis vini.

1a. Conc. Prima forma consecrationis, non expectat secundam in agendo, sed statim habet suum effectum. 1. Quoniam hostia proponitur adoranda ante consecrationem vini 2. Ista forma profertur per verbum præsentis temporis, ergo ad sui veritatem requirit, vt simul cum sua significatione sit res significata, nimirum conuersio: alias apponeretur verbum, futuri temporis: significatio autem perficitur completa locutione. Errarunt igitur, qui contra dixerunt. † 2a. Facta consecratione panis, est ibi corpus ex vi sacramenti; sed sanguis ex concomitantia: in consecratione vini fit e conuerso: vnde decepti sunt, putantes non posse esse sanguinem ante consecrationem vini. 3a. Hoc sacramentum est vnum perfectione, constitutum ex cibo, & potu; quorum vtrunque per se habet perfectionem. Nec est simile de tribus immersionibus in baptismo, quæ ad vnum tantum effectum ordinantur.

Quæstio 79. De effectibus sacramenti Eucharistiæ.

Art. 1. Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia.

Hoc sacramentum gratiam confert 1. Ioan. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: sed vita spiritualis habetur per gratiam, ergo. 2. In hoc sacramento continetur Christus, qui vt in mūdum visibiliter veniens, contulit gratiā, ita in hominem sacramentaliter veniens vitam gratiæ operatur, Ioan. 6. qui manducat, &c. 3. Per hoc sacramentum repræsentatur passio Christi, ideo effectum, quē passio fecit in mundo, debet facere hoc sacramentum in homine, Math. 26. Hic est sanguis, &c. 4. Ex modo, quo traditur hoc sacramentum, s. per modum cibi, & potus; & ita omnem effectum, quem facit cibus corporalis in vita corporali, facit hoc sacramentum, quantum ad vitam spiritualem, Ioan. 6. Vere cibus, & vere potus. 5. Ex speciebus sub quibus traditur; quia conficiuntur ex multis, ex quibus ad vnum rediguntur, in signum vnitatis, & caritatis: & quia Christus, & eius passio sunt causa gratiæ, & spiritualis refectio, & caritas sine gratia esse non potest, ideo, &c. † 2a. Quamuis hoc sacramentum sit sacramentum viuentium vitam gratiæ: tamen ex se confert gratiam: nec habet quis huius sacramenti gratiā ante perceptionem, nisi ex voto suo, vel ecclesiæ. Cum actu sumitur, augetur, & perficitur gratia, nō ad resistendum hosti, sed vt homo sit perfectus in se per coniunctionem cum Deo. 3a. Licet sit spiritualis refectio, quæ pertinere videtur ad vsum gratiæ; tamen confert etiam gratiam cum virtute caritatis. Vnde non solum confert habitum gratiæ, sed etiam excitat ad actum. Ideo Damas. comparat carboni igneo: & Cant. 5. bibite, & inebriamini. 4a. Quamuis offeratur pro salute corporis, quod & est capax gratiæ, & corpus & sanguis operentur in animam: tamen similitudine quadam, corpus pro salute corporis, & sanguis pro salute animæ offerri dicūtur, cum per redundantiam effectus quos ibi operantur, gratia iuuet etiam corpus.

1. Concl.
Ioan. 1.
Cyril.
Chrys.
Ambr.
Chrys.
Aug.
Isa. 6.

Art. 2. Vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriæ.

1. Concl. In hoc sacramento consideratur id, ex quo habet effectum, id est Christus, & passio eius repræsentata, & id per quod habet effectum, scilicet vsus sacramentalis, & species eius, & quantum ad vtrunque cōpetit ei, vt causet adeptionem vitæ æternæ. 1. Ioan. 6. si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum: at hæc est vita gloriæ, ergo. 2. quia Christus per passionem aperuit nobis aditum vitæ æternæ, secundum illud, Mediator noui testamenti, &c. (Hebr.) Ideo in forma calicis dicitur, noui & æterni testamenti. similiter refectio cibi spiritualis, & vnitas per species significata nō habetur hic nisi imperfecte, sed perfecte in gloria, ergo Aug. in illud Ioan. 6. caro mea, &c. † 2a Passio Christi est causa sufficiens gloriæ; non tamen vt statim introducamur, sed debemus compati Christo, & ita hoc sacramentū dat vim eo perueniendi: cuius figura fuit panis Eliæ, quo peruenit ad montem. (3. Reg. 19.) 3a. Causa sufficiens producit quidem effectum ex se, sed in bene dispositis: quare qui non conuenienter accedunt, non acquirunt effectum. 4a Licet accipere Christum in hoc sacramento, sit quid minus, quam consequi gloriā: tamen cum sumere pertineat ad rationē sacramenti, hoc minus, instrumentaliter potest producere maiorem effectum.

Art 3. Vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

1. Concl. Hoc sacramentum secundum se consideratum habet virtutem ad remittendum quodcunque peccatum: quia habet vim à passione Christi, quæ est causa remissionis peccatorum. 2a. In eo, qui habet conscientiam peccati mortalis, quia adest impedimentum non operatur remissionem peccati, sed magis aggrauatur peccatum. 1. Ex illo, qui manducauerit, & bibit indigne, &c. (1. Cor. 11.) 2. Hoc sacramentū datur in nutrimentum, quod solum viuentibus conpetit. quare qui accedit cum tali conscientia, in iudicium sumit: tum quia non vnitur membra non potest viuifi Christo, quod est huius sacramenti effectus. Adde Aug. de eccle. dog. vbi ait culpā aggrauari ex tali perceptione. 3a. Hoc sacramentum potest operari remissionem peccatorum dupliciter: vno modo per votum, vt cum quis iustificatur, aut per baptismum, aut per confirmationem; nam in illis includitur huius votum, cum sit sacramentorum finis: altero modo cum sumitur ab eo, qui conscientiam & affectū peccati non habet, qui si reuerenter accedat, consequetur gratiam, quæ contritionem perficiet, & remittet peccatum. † 4a. Petitur in celebratione huius sacramenti ablutio scelerum, non quod peccata mortalia, quorum est cōscientia, dimittat, sed eorum, quorum non est conscientia, vel quorum contritio non est perfecta, vt hoc sacramento perficiatur, ad remissionem peccati, vel vt detur robur ad scelera vitāda. 5a Baptismus est spiritualis generatio, qua, à non esse, ad esse transitur, & datur per modum ablutionis, ideo non inconuenienter accedit, qui habet conscientiam peccati: hoc autem datur per modum nutrimenti, quod vitam supponit. 6a Gratia est sufficiens causa remissionis peccati mortalis ex se, sed non remittit actu, nisi cum primo datur peccatori: quomodo non datur in hoc sacramento. (cap. 53.)

Artic. 4. Vtrum per hoc sacramentum remittantur peccata venialia.

1. Concl. Virtute huius sacramenti remittuntur peccata venialia. 1. Ex Innoc. qui ait, remittere venalia, & cauere mortalia. (Lib. 4 de sac. myst. altar. c. 44.) 2. Quatenus est sacramentum hoc habet, quia sumitur sub specie cibi nutrientis: nutrimentum autem id restaurat, quod quotidie deperditur, ex calore naturali: ita nutrimentum spirituale, quod deperditur ex calore concupiscentiæ per peccata venialia. (Ambr.) 3. Ex parte rei huius sacramenti, quæ est caritas, non solum quantum ad habitum, sed etiam quantum ad actum, qui excitatur in hoc sacramento, quo actu venialia tolluntur, ergo. † 2a. Venialia non contrariantur caritati quantum ad habitum, sed quantum ad feruorem, qui excitatur in hoc sacramento, ideo ea tollit. 3a. Illud, si dixerimus, quia peccatum non (1. Ioan. 1.)

non habemus, non intelligitur, quod nullo tempore homo sit sine peccato veniali, sed quod hanc vitam sancti non ducūt sine venialibus. 4a. Quanuis venialia nō impediant perceptionem, non sequitur, quod neq; perceptio tollat venialia: quia maior est virtus caritatis, cuius est hoc sacramentum, quam venialium. quare caritas tollit venialia per suum actum, quem venialia non possunt totaliter impedire.

Artic. 5. Vtrum per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur.

1. Concl. Hoc sacramentum, simul est sacramentum, ratione sumptionis, ac etiam sacrificium ratione oblationis. Vnde effectum sacramenti habet in sumente, sacrificij vero in offerente, & in ijs pro quibus offertur. 2a. Vt sacramentum producit effectum, vel directe, ex vi sacramenti, ad quē effectum producendum est institutum: vel indirecte per concomitantiam. 3a. Per se hoc sacramentum producit spirituale nutrimentum per vnionem ad Christum & membra eius; sicut nutrimentum vnitur nutrito. 4a. Indirecte, per hoc sacramentum quis consequitur remissionem pœnæ, non totius, sed secundum modum deuotionis, & feruoris: quoniam vnio illa fit per caritatem, qua non solum culpa, sed etiam pœna tollitur. 5a. Vt sacrificiū habet vim satisfaciendi; sed in satisfactione magis attenditur affectus offerentis, quam quantitas oblationis: ideo hæc oblatio ex sui quantitate sufficit ad satisfaciendum pro omni pœna: tamen fit satisfactoria pro quantitate deuotionis, & nō pro tota pœna. Alias enim non esset homini iniungenda alia pœna, vt fit in baptismo. † 6a. Baptismus ordinatur ad tollendam totam culpam & pœnam; quia in eo quasi commorimur Christo, vnde nō est par ratio. 7a. Alia sacrificia non operātur remissionem totius pœnæ, nec quoad quantitatem oblati, neque quantum ad deuotionem hominis, ex qua contingit, quod hic nō tollatur tota. 8a. Vnde quod non tota tollatur, non est ex defectu virtutis Christi, sed deuotionis humanæ. Luc 21.

Art. 6. Vtrum per hoc sacramentum homo præseruetur à peccatis futuris.

Peccatum est mors spiritualis animæ: vnde eo modo præseruatur quis à peccato futuro, quo corpus à futura morte: quod fit, vel quatenus interius natura roboratur per nutrimentum & medicinam contra corruptiua interiora; vel quatenus munitur cōtra exteriores impugnatores, per arma, &c. 2a. Vtroque modo hoc sacramentum à peccato præseruat. Nam per id quod Christo coniungit per gratiam, roborat vitam spiritualem tanquam cibus & medicina, Psal. 103. & vt est signū passionis Christi, qua victi sunt dæmones, repellit omnium dæmonum impugnationem. Vt leones flammam spirantes, ait Chrys. sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo Et Ioan. 6. dicitur, eum qui manducat hunc panem non mori; morte scilicet spirituali. † 3a. Licet ex se hoc sacramentum præseruet à peccato: non tamen aufert possibilitatem peccandi, cum recipiatur secundum hominis cōditionem. 4a. Idē dicas de caritate, quæ ex se præseruat, à peccato. Itaque falsum est caritatem non præseruare à futuris peccatis 5a. Et quanuis directe non ordinetur ad extinctionem fomitis, cum tamen ex quadam consequentia minuit, prout caritatem auget. directe autem confirmat hominē in bono, & iō præseruat à peccato. 1a. Concl. Aug. Io. 1. 2.

Artic. 7. Vtrum hoc sacramentum prosit alijs, quam sumentibus.

1. Concl. Eucharistia, vt est repræsentatio passionis Christi, in qua Christus se obtulit hostiam Deo, est sacrificium; quatenus vero est sensibilis species, sub qua datur gratia est sacramentum; & sub vtraq; ratione prodest sumentibus. Quia etiam pro his offertur, vt patet ex canone missæ, vbi dicitur, & sanguinem sumpserimus. 2a. Quatenus sacrificium prodest etiam non sumentibus, vt ijs pro quibus offertur. 1. Ex celebratione, in qua fit pro alijs deprecatio; & ex canone. 2 Quia Dominus vtrunq; modo proficiendi expressit, cum dixit; qui pro vobis, & pro mul- Mat. 6. Luc. 5.

tis, &c. Vnde patet ad primum: quia hoc ſacramentum habet aliquid particulare, i. quod ſit ſacrificium. † 3a. Hoc ſacrificiū, quantum ad ſufficientiam prodeſt omnibus, ſed effectum non habet, niſi in ijs, qui coniunguntur paſſioni Chriſti per fidem, & caritatem: in alijs pro eorum diſpoſitione. 4a. Sumptio pertinet ad rationem ſacramenti, oblatio vero ad rationem ſacrificij, vnde ex hoc, quod aliquis pluries ſumit, non accreſcit alijs iuuamentum: ſic etiam ex eo quod plures hoſtiæ ſemel in vna miſſa efficiuntur, non multiplicatur effectus ſacramenti; ſic etiam ſi quis ſumat multas hoſtias, quia vnus eſt Chriſtus in omnibus. At in pluribus miſſis multiplicatur oblatio, & conſequenter effectus ſacrificij, & ſacramenti.

Artic. 8. Vtrum per veniale peccatum impediatur effectus huius ſacramenti.

1. Concl. Peccata venialia, vt præterita, nullo modo impediunt effectum huius ſacramenti. Quia poſt iſta peccata poteſt quis deuote accedere, & plenarie huius ſacramenti conſequi effectum. 2a. Peccata venialia in actu, non impediunt ex toto effectum huius ſacramenti, ſed in parte. 1. Ex Damaſc. qui ait, hoc ſacramento nos igniti: ſed venialia impediunt feruorem caritatis, ergo. 2. Effectus huius ſacramenti non ſolum eſt adeptio habitualis gratiæ, vel caritatis; ſed etiam quædam refectio ſpiritualis dulcedinis, quæ impeditur ſi quis accedat mente diſtractus per peccata venialia. 3a. Per peccata venialia in actu non tollitur augmentum gratiæ habitualis. † 4a. Qui cum actu peccati venialis accedit habitu, ſpiritualiter manducat, ſed non actualiter: ideo habitualem effectum percipit. 5a. Baptiſmus non ita ordinatur ad actualem effectum, i. ad feruorem caritatis; quia ordinatur ad eſſe ſpirituale: at hoc ſacramentum ad manducationem, quæ habet actualem delectationem.

Li. 4. c. 14.

6a. Tertia ratio procedit de venialibus præteritis.

Quæſtio 80. De vſu, ſeu ſumptione huius ſacramenti, in communi.

Artic. 1. Vtrum diſtingui debeant duo modi manducandi corpus Chriſti.

Duo ſunt modi ſumendi hoc ſacramētum: alter imperfectus; quo ſumitur ſacramentum tantum ſine fructu: alter quo ſuſcipitur etiam res ſacramenti. 1. Ex Gl. quæ duos modos diſtinguit, alterum ſacramētalem, alterum ſpiritualem. 2. Duo eſt conſiderare in ſacramento, ſ. ipſum ſacramentum, & effectum; ſi vtrunque ſumatur eſt ſumptio perfecta ſpiritualis, ſi alterum imperfecta ſacramentalis. Quare, vt perfectum contra imperfectum diuiditur, ita iſtę duæ ſumptiones inter ſe diuiduntur. † 2a. Hæc diſtinctio habet etiam locum in ſumptione aliorum ſacramentorum: ſed magis in hoc ſacramento diſtinguitur vſus ſacramentalis à ſpirituali, quia conſiſtit in conſecratione materiæ; & ita vterque vſus conſequitur ſacramentum. 3a. Sacramentalis manducatio, quæ pertingit ad ſpiritualem, non diuiditur contra ſpiritualem, ſed includitur ab ea; ſed ſacramentalis contra ſpiritualem diuiditur. 4a. Effectus ſacramenti poteſt percipi in voto, & ſic manducant aliqui ſpiritualiter, antequam ſacramentaliter manducent: & hoc, vel per deſiderium ſumendi ipſum ſacramentum iam inſtitutum; vel per figuram, & ſic olim patres ſpiritualem eſcam manducarunt: Nec fruſtra eſt actualis manducatio, quia plenius inducit ſacramenti effectum.

1. Concl.

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

Art. 2. Vtrum ſolius hominis ſit ſacramentum ſpiritualiter ſumere.

Manducare ſpiritualiter Chriſtum, vt in propria ſpecie conſiſtit, conuenit etiā Angelis. Quoniam ei vniuntur fruitione caritatis perfectæ, & viſione manifeſta, non per fidem, vt nos; quem panem nos expectamus in patria. 2a. Manducare ſpiritualiter Chriſtum, prout eſt ſub ſpeciebus huius ſacramenti, quatenus quis credit in Chriſtum, cum deſiderio ſumendi hoc ſacramentum; quod non ſolum eſt ſpiritualiter manducare Chriſtum, ſed ēt ſpiritualiter manducare hoc ſacramentū, non 1a. concluſ.

non competit Angelis: vnde Angeli spiritualiter manducant Christum, sed non hoc sacramentum. † 3a. Homo dicitur

Psal. 77. manducare panem Angelorum, quia hic panis, principaliter est Angelorum, cum nostra manducatio ordinetur ad æternā visionem: rursus Angeli in propria specie manducant; nos sub aliena. 4a. Ad societatem corporis Christi pertinent, & homines, & Angeli, sed hi per visionem, homines per fidem, cui sacramenta proportionantur; ideo proprie loquendo, hominibus cōuenit manducare spiritualiter hoc sacramentum. 5a. Christus manet in hominibus secundum præsentem statum per fidem, in Angelis per manifestam visionem, vt est dictum, ideo non est par ratio.

Artic. 3. Vtrum solus homo possit Christum sacramentaliter manducare.

1. Conc. Peccator sacramentaliter corpus Christi manducare potest, & non solus iustus. 1. Iudicium sibi manducat, & bibit, ait Apost. quod non potest intelligi, nisi de peccatoribus, ergo peccatores manducāt: idem docet August. tract. 26. in Ioan. 2. Si corpus Christi desineret esse sub speciebus statim, atque à peccatoribus continguntur species, vt quidam dixerunt, derogaret veritati, qua dictum est, corpus manere, dum species manent; quæ manent quandiu ibi substantia panis manet: sed substantia panis sumpta à peccatoribus, manet quandiu per calorem digeratur,

lib. retra. c. 25. ergo. &c. † 2a. Illud Aug. Crede, & manducasti, intelligitur de spirituali manducatione, quæ non conuenit peccatoribus, cum non habeant fidem formatam. 3a. Si infidelis sumat hoc sacramentum, ex parte manducati, manducat sacramentaliter; non autem ex parte manducantis: quia vtitur sacramento tanquam cibo; nisi intenderet recipere, quod ecclesia confert: quare non est par omnino ratio de infideli, & peccatore. 4a. Quamuis peccator sit magis abominabilis Deo, quam irrationalis creatura: tamen si hoc sacram. à bruto sumeretur, non diceretur sacramentaliter sumi; vt à peccatore. Neque desineret ibi esse donec species manerent; nec etiam si esset in luto. Nec derogat dignitati Christi, quod à peccatoribus sumatur, à quibus voluit crucifigi.

Art. 4. Vtrum peccator sumens corpus Christi sacramentaliter, peccet.

Quicunque cum peccato mortali hoc *1. Concl.* sacramentum sumit, falsitatem sacramento committit, & ideo incurrit sacrilegiū, tanquam sacramēti violator, & ideo mortaliter peccat. 1. Qui manducat, & bibit in- *1. Cor. 11.* digne, ait Paul. iudicium, &c. & ibi Glos. 2. In hoc sacramento est sacramentum, i. signum, & res sacramenti, quæ est duplex, altera significata, & contenta, s. corpus Christi: altera significata, & non contenta, i. corpus mysticum, & sanctorum societas: sed qui accedit, significat se esse vnitum Christo, & membris eius, quod nō fit, nisi fide formata, quæ non est in peccatoribus, ergo quicunque &c. † 2a. Sinebat Christus se tangi à peccatoribus sine peccato in vita, sed non in signum vnionis: & quia adhuc erat in carne mortali. Vnde post resurrectionem noluit tangi à Magdalena, quia fidei formatæ defectum patiebatur. 3a. Non quælibet medicina conuenit secundum quemlibet statum infirmitatis: hæc autem est confortatiua, quæ non debet dari, nisi liberatis à pecca- to. 4a. Maximis bonis non abutimur ex *lib. 2. de lib.* Aug. tanquam principijs mali vsus, sed *arbit. c. 19.* tanquam obiectis mali vsus: vt qui de virtutibus superbit; ita hoc sacramentum nō est principium mali vsus, sed obiectum. 5a. Licet peccator peccet sumendo, non tamen videndo, quia videndo non sumit, & ideo à videndo non prohibetur, sicuti à sumptione, ad quam admittuntur, qui sunt Christo fide formata coniuncti. Non baptizati tamen ad visionem non admittuntur, ex Dionys. 6a. Potest quis accedere sine conscientia peccati; vel ex culpa, vel ex ignorantia culpabili, & tunc peccat: vel sine culpa, cum doluit de peccato, sed non sufficienter, & tunc non peccat, quia non potest scire, an sit contritus; sed satis est quod habeat signa contritionis; vt si doleat de præteritis, & propositum habeat non peccandi in futurum.

Artic. 5. Vtrum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauissimum omnium peccatorum.

1. Concl. Peccatum aliquod dicitur maius per se, ex parte obiecti, & tanto est maius, quanto id, contra quod peccatur, est maius; & ita peccatum contra diuinitatem Christi est maius, quam quod est contra eius humanitatem, & quæ contra humanitatem sunt maiora, quam quæ contra sacramenta, quæ ad humanitatem pertinent: & post hæc, quæ sunt contra puras creaturas. 2a. Peccatum dicitur etiam maius per accidens, ex parte peccantis; vt peccatum ex ignorantia, vel infirmitate; & ex scientia, vel contemptu: & secundum hoc qui cum actuali contemptu & scientia peccati accedunt ad sacramentum, magis peccant, quam qui ex timore ne deprehendantur in peccato. 3a. Hoc peccatum ex sua specie est multis peccatis grauius, sed non omnium grauissimum. Nam Ioan. 15 Illud, peccatum non haberent, intelligitur de peccato infidelitatis, quo tenentur omnia peccata, vt ait Aug. † 4a. Côparatur hoc peccatum peccato occidentium Christũ secundum similitudinem, non secundum quantitatem: illud est grauius, quia fuit in Christum sub propria specie, & ex intentione nocendi Christo. 5a. Fornicator etiam sumendo comparatur Iudæ secundũ similitudinem; quod conuenit etiam aliis peccatoribus: sed secundum quid magis fornicatori, quia redditur magis ineptus, cum spiritus magis carni subiaceat. Plus tamen pôderat impedimentum caritatis, quam feruoris eius, vnde & peccatum infidelitatis quod funditus separat ab vnione ecclesiæ magis ineptum reddit, & efficit, vt minime discernatur cibus. 6a. Proiiciens in lutum magis peccat, quia id facit intentione iniuriandi, & quia homo peccator sumens, est ex se capax gratiæ.

tract. 89. in Ioan.

Art. 6. Vtrum sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti.

1. Concl. Peccatoribus manifestis, vel per euidentiam facti, vel per sententiam iudicij, etiã petentibus, non debet dari sacra communio. Ita docet Cypria. lib. 1. epist. decima. 2a. Peccatoribus occultis petentibus, non potest sacra cômunio denegari. 1. Ex Aug. in illud, Manducauerunt omnes pingues terræ, vbi ait, Non prohibebat d. spensator pingues terræ, i. peccatores mensam Domini manducare. 2. Cum Christianus ex eo, quod est baptizatus, sit admissus ad dominicam mensam, non potest ei ius tolli, nisi ex causa manifesta, 1. Cor. 5. Si quis frater nominatur inter vos, &c. Tota hæc doctrina est Aug. lib. de medic. pœnit. 3a. Potest sacerdos cui peccator occultus innotuit, occulte admonere, vel publice, sed generatim, ne quis accedat, antequam eum pœniteat, & ecclesiæ reconcilietur. 4a. Post pœnitentiam & reconciliationẽ, etiam publicis peccatoribus non est denegãda communio, præcipue in articulo mortis. Ita concil. Carth. 3. can. 35. † 5a. Sanctum dicitur dari canibus, cum datur publicis peccatoribus: occultos autẽ Deus iudicat. 6a. Licet peius sit peccatori occulto, peccare mortaliter sumẽdo, quam infamari: tamen sacerdoti peius est, peccare mortaliter infamando occultum peccatorem: nec danda est hostia non consecrata, quia qui daret, faceret idololatrare. 7a. Decreta, quæ concedebant dari hoc sacramentum ad criminis manifestationẽ, dicendo, corpus Christi sit tibi ad probationem, &c. sunt contraria consuetudine abrogata.

cap 5. De consf. L. 2. scenici. Mat. 7. de conse. dist. 2. can. consuetudinem.

Artic. 7. Vtrum nocturna pollutio aliquem impediat à sumptione huius sacramenti.

1. Concl. Ex necessitate impeditur quis ab hoc sacramento ob peccatum mortale: & licet nocturna pollutio ex se non sit mortalis: tamen ratione causę habet annexum mortale. & ideo eius causa consideranda est. 2a. Prouenit pollutio, vel ex causa spirituali extrinseca, i. ex illusione dæmonis, qui potest phantasmata commouere, vel intrinseca, i. ex aliqua cogitatione præcedẽte: vel ex intrinseca corporali, vel ex superfluitate, vel debilitate naturæ, siue ex superfluitate cibi, & potus. 3a. Quælibet harum causarum potest esse cum peccato veniali, vel mortali, vel sine: si sit sine, vel cũ peccato veniali, ex necessitate non impedit sumptionem: si cum mortali ex necessitate impedit. Illusio cum dęmonum interdum

terdum prouenit ex negligentia præparationis ad deuotionem, quæ potest esse mortale, & veniale: interdum vero ex sola nequitia dæmonum volentium impedire à sumptione. Similiter præcedentes cogitationes lasciuæ possunt esse sine peccato, vt si quis ob lectionem deberet de his cogitare, quæ si sint sine delectatione, sunt honestæ: quandoque sunt ex concupiscentia, & delectatione, & si adsit consensus, est mortale; si non adsit, veniale. Similiter si ex causa intrinseca corporali, vt ex superfluitate, vel imbecillitate naturæ, non est peccatum; Si vero proueniat ex superfluitate cibi, vel potus, potest etiã esse veniale & mortale: sed frequentius accidit esse peccatum mortale ob turpes cogitationes, ob facilitatem consensus, quã ob sumptionem cibi, & potus. Vnde si ex illis proueniat, abstinendum est, non autem cum ex potu oritur, præsertim si necessitas adsit. 4a. Ex congruentia pollutio impedit sumptionem: primum, quia adest fœditas quædam corporalis, cum qua ob reuerentiam non decet accedere, nisi forte sit perpetua, vt est lepra: deinde adest euagatio mentis, quæ sequitur pollutionẽ nocturnam, præcipue cum contingit cum turpi imaginatione. Sed hoc impedimentum congruentiæ ob necessitatem aliquã potest postponi: vt si esset dies festus; vel sacerdos alius deesset, &c. Ex his patet ad primum: quia ex necessitate solũ ob mortale, ex congruentia etiam ob alias causas impedit. † 5a. Coitus coniugalis sine peccato, i. pro prole generanda, vel ad reddendum debitum, non impedit, nisi ex decentia, ob immunditiam corporalem, vel mẽtis distractionem. 6a. In veteri lege, vt ait Greg. aliqui dicebantur polluti figuraliter: vnde immunditiæ corporales, quæ cito transeunt, vt est pollutio, impediunt ex congruentia, Deut. 23. diuturnæ vero nõ impediunt. 7a. Per confessionem, & contritionem auferuntur peccata, sed non immunditia corporis, & mentis distractio. 8a. Somnium homicidij non polluit, nec tantam distractionem affert: Quod si oriretur ex causa, quæ esset peccatum mortale, impediret, ratione causæ.

Greg.

Epist. ad Aug. lib 12. regist. c. 10.

Artic. 8. Vtrum cibus, vel potus præassumptus impediat sumptionem huius sacramenti.

Impedit aliquid sumptionẽ sacramenti, vel ex se, & sic peccatum mortale, vel ex prohibitione ecclesiæ, & sic impeditur aliquis post cibum, vel potum assumptũ, ob has causas. 1. ob honorem sacramenti, vt intret in os, nondum cibo, vel potu infectum. 2. ob significationem, vt denotetur, quod Christus, qui est res huius sacramenti, & caritas eius, debet primo fundari in cordibus nostris, iuxta illud, Primum quærite, &c. 3. ob periculum vomitus & ebrietatis, quæ quandoque contingunt, vt Apostolus ait, Alius quidem ebrius est, &c. 2a. Ab hac generali regula excipiuntur infirmi, qui statim communicandi sunt, etiam post cibum; si de eorum periculo dubitetur, ne sine communione recedant: necessitas enim nõ habet legem. Idque de consecr. dist. 2. can. presbyter, præcipitur. † 3a. Christus prius cœnauit, quam communicaret, vt prius seruaret vetus, quam institueret nouum sacramentum, & vt vehementius memoriæ infigeretur mysterij altitudo. Nos autem seruamus ordinem, quem postea Apostoli tradiderunt. 4a. Illud Pauli, Si quis esurit, domi manducet, exponit Glos: Si quis est impatiens cibi, & non vult alios expectare, manducet domi suos cibos, i. terrenũ panem, nec postea eucharistiã sumat. 5a. Decretum Concil. Carth. intelligitur iuxta veterem cõsuetudinem, qua in memoriam cœnæ Christi, sumebant post cibum; sed consuetudo est abrogata. 6a. Requiritur ad sumptionem ieiunium naturæ; i. vt nihil sumatur per modum cibi, vel potus, siue nutriat, siue nõ: si reliquiæ cibi, vel saliua, vel aqua deglutiantur, dũ abluitur os, si non sit magna quantitas, non impediunt. 7a. Ecclesia diem à media nocte incipit: vnde qui post hoc tempus aliquid sumit, impeditur: nec refert dormierit postea necne. Quare non intelligitur simpliciter, quod cibum non sumpserit. 8a. Quia debet deuote, & cum attentione sumi, ideo potius ante requiritur ieiunium: & post sumptionem etiam debet aliqua morula intercedere; & ideo in

14. concil.

Aug. ep. 118.

Mat. 6.

1. Cor. 11.

Aug.

1. Cor. 11.

de conse. d. 5. can. sacramenta.

in missa dicuntur orationes post sumptionem. Olim ieiunabant vsque ad sextam, qui mane communicabant: qui tertia, vel quarta hora, vsque ad vesperam.

Art. 9. Vtrum non habentes vsum rationis debeant suscipere hoc sacramentum.

1. Concl. Illis qui dicuntur non habere vsum rationis, quia debilem habent, non est negandum hoc sacramentum: quia isti possunt aliquam deuotionem huius sacramẽti percipere. 2a. Illis, qui totaliter carent vsu rationis, & nunquam habuerunt, non est exhibendum hoc sacramentum: quia in his nullo modo præcessit deuotio huius sacramenti. 3a. Illis qui non semper caruerunt vsu rationis, si quando erant compotes rationis, apparuit in eis deuotio huius sacramenti, debet in articulo mortis sacramentum hoc exhiberi, nisi timeatur periculum vomitus, aut expuitionis. Patet ex conc. Carthus. 4. can. 76. & in Arausi. can. 3. quæ pietatis sunt, conferenda sunt amentibus, &c. † 4a Carentes vsu rationis possunt habere deuotionem, vel præsentem, vel præteritam, vt est dictum. 5a. De obsessis à diabolo est eadẽ ratio cum amentibus: & Dionys. loquitur de energumenis nondum baptizatis. Vide Cassian. ait, energumenis nunquam fuisse interdictam communionẽ. 6a. Eadem est ratio de pueris recenter natis, & de amentibus, qui nunquam habuerunt vsum rationis, licet quidam Græci contra faciant, non intelligentes Diony. qui loquitur de baptismo adultorum. Nec obstat illud Ioan. Nisi manducaueritis, &c. quia manducant in baptismo. Vbi vero ad vsum rationis venerunt, potest eis dari.

26. q. 2. is qui. 26. q. 4 qui recedunt. cap 3 cel. hier. cap 6.

Art. 10. Vtrum liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.

1. Concl. Quod ad virtutem huius sacramenti attinet, si eam spectemus, vtile est quotidie ipsum sumere: vt quotidie eius fructus percipiatur. Quoniam, vt ait Ambr. si quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere; qui semper pecco, debeo semper medicinam sumere. Iste panis, ait Aug. quotidianus est, accipe quotidie, vt quotidie tibi prosit. 2a. Quantum ad sumentem, & eius dispositionem, quæ requirit, vt cum magna deuotione, & reuerentia ad hoc sacramentum accedat, si quis quotidie ad hoc paratum se inueniat, laudabile est, quod quotidie sumat. vnde subdit Aug. sic viue, vt quotidie merearis acipere. 3a. Simpliciter loquendo non est vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc sacramentum accedere; sed quotiescunque homo ad illud se senserit paratum. vnde lib. de eccles. dogm. quotidie eucharistiam sumere, nec laudo nec vitupero. † 4a. In baptismo configuramur Christo per characterem, qui est indelebilis; in hoc vero sacramento non est character, sed cibus: neque etiam regeneramur, quod semel fit: vnde non est par ratio. 5a. Agnus fuit præcipua figura passionis, quæ repræsentatur hoc sacramento; vnde semel in anno sumebatur; & ecclesia semel memoriam facit: at hoc sacramentum est memoriale per modũ cibi, quod fuit significatum per manna. 6a. Reuerentia habet timorem amori coniunctum: vnum facit vt aliquando abstineamus; alterum vt sæpe accedamus: amor. n. præfertur timori. Vnde cũ Petrus dixit, Exi à me: et dixit Dominus Noli timere. 7a. Sat est si semel in die sumatur, quo repræsentatur vnitas passionis Christi. 8a. Iuxta varios ritus fuerunt varia præcepta sumendi; In prima Ecclesia quotidie: postea ter in anno, in Pentecoste, Natali, & Paschate, & addidit Soter Papa etiam in cœna: tandẽ Innoc. 3 vt saltem semel in anno: lib. tamen de eccles. dogm. consulitur, vt omnibus diebus dominicis.

lib. 4 de sacr. c 6. serm. 29. de verb. dom. Luc. 5.

Artic. 11. Vtrum liceat omnino à communione cessare.

1. Concl. Omnes tenentur saltem spiritualiter hoc sacramentum suscipere. 1. Ex illo, Nisi manducaueritis carnem, &c. 2. Quia per hoc sacramentum incorporamur Christo, vt est dictum. 2a. Non solum ex præcepto ecclesiæ, sed etiam ex mandato Domini homo tenetur sumere hoc sacramẽtum. 1. Luc. 22. Hoc facite in meam, &c. 2. Spiritualis manducatio includit votũ, sine quo non potest homo saluari: at votum

Ioan. 6.

tam frustra esset, nisi impleretur, cum opportunitas adesset, ergo. 3a. Ex ecclesiæ statuto sunt determinata tempora ad exequendum Christi mandatum. † 4a Non est vera humilitas, quæ ecclesiæ & Christi præceptum spernit, vnde non licet semper abstinere ex humilitate. 5a. Quantum ad adultos tam baptismus, quam eucharistia est de necessitate salutis, sed non respectu puerorum in re. 6a. Ex eo, quod peccatores repelluntur ab hoc sacramento non sunt melioris conditionis, & non excusantur à transgressione præcepti: at pœnitentes ex iudicio sacerdotis abstinent & excusantur.

Art. 12. Vtrum liceat corpus Christi sumere sine sanguine.

1. Concl. Circa vsum huius sacramenti considerantur duo; vnum ex parte sacramenti, ex qua parte conuenit, vt vtrunque sumatur; quia in vtroque, sacramenti perfectio cõsistit: alterum ex parte sumentium. 2a. Sacerdotes nullo modo debent corpus Christi sumere sine sanguine. Quoniam ad sacerdotem pertinet hoc sacramentum cõsecrare & perficere: sed hoc consistit in vtriusque sumptione, ergo 3a. Ex parte sumentium prouide in quibusdam ecclesijs obseruatur, vt populo sanguis sumendus non detur, sed vt solum à sacerdotibus sumatur. Nam id prouide circa hoc sacramentum obseruatur, quod pertinet ad reuerentiã, & cautelam, ne quid accidat, quod vergat in iniuriam tãti mysterij: sed quod non omnes sumant sanguinem, huc pertinet: quoniam in sanguinis sumptione facile potest accidere irreuerentia, ne effundatur in tanta multitudine populi, in qua sunt senes, pueri, & minus discreti; ergo. Confirmatur ex consuetudine multarum ecclesiarum, quę hoc seruant. † 4a. Gelasius intelligendus est quantum ad sacerdotes: & quale esset sacrificium, cuius sacrificans non esset particeps? 5a. Perfectio huius sacramenti non est in vsu fidelium, sed in consecratione materiæ; vnde nihil derogatur, ni populus totum sumat, modo sacerdos sumat. 6a. Repræsentatio passionis agitur in ipsa consecratione, in qua non debet corpus sine sanguine consecrari: potest tamen corpus à populo sine sanguine sumi, cum sacerdos in persona omnium offerat & sumat.

De conse. d. 2 c. comperimus.

Quæstio 81. De modo, quo Christus vsus est hoc sacramento.

Art. 1. Vtrum Christus sumpserit suum corpus, & sanguinem.

Christus in cœna primo corpus, & sanguinem suum sumpsit, & postea discipulis sumendum tradidit. 1. Ex Hiero. Ipse conuiua, conuiuium, comedens, & qui comeditur. 2. Quod Christus alijs faciendũ præcepit, ipse fecit, Act. 1. cœpit Iesus facere, &c. & ita prius baptizari voluit, ergo. 3 Ex gl. quæ idem affirmat: & quidam cecinit, Rex sedet in cœna, turba cinctus duodena, se tenet in manibus, se cibat ipse cibus. † 2a. Legitur in Euangelio Christum accepisse panem; sed non est intelligendum, quod tantum manibus acceperit; sed eo modo accepit, quo alijs tradidit. Accipite, & comedite. 3a. Potuit Christus esse in seipso ratione specierum ad quas habet ordinem, vt in est sacramento, & sic potest esse in ore, manibus, & vbi illæ sunt. 4a. Christus manducauit spiritualiter ob delectationem, quam habuit ex institutione. Luc. 22. Desiderio desideraui, &c. sacramentaliter etiam, quatenus suum corpus sub speciebus sumpsit, licet non acceperit gratiam habitualem.

1. Concl. ad Heb. q. 2. Rub. 3.

Art. 2. Vtrum Christus dederit Iudæ corpus suum.

Iudas cum alijs discipulis corpus, & sanguinem Domini suscepit. 1. Ex Chrys. & Dionys. qui hoc affirmant: licet Hilarius contra sentiat. 2 Quod non conueniebat, Christus non fecit; quia debuit esse exemplum iustitiæ, & magister: sed si Iudę non tradidisset hoc sacramentum, fuisset inconueniens; quia occultum peccatorẽ sine accusatore, & euidenti probatione, ab aliorum communione separasset; & dedisset exemplum prælatis idem faciendi, & Iudas exasperatus sumpsisset occasionẽ peccandi, ergo. † 2a. Non propterea quod Christus dixit se bibiturum vinum cum discipulis in futuro sæculo, cuius nõ erit particeps Iudas, sequitur eũ nõ sumpsisse

1. Concl. Hom. 46. in Ioan.

vinū, vt arguit Hilar. 3a. Christo erat nota iniquitas Iudę, vti Deo, non autem per eū modum, quo hominibus innotescit: ideo ad exemplum eum non repulit. 4a. Iudas sub pane intincto non sumpsit corpus Christi, sed iam sumpserat, sed per bucellam intinctam, & porrectam suū expressit proditorē: & tunc intrauit Satanas, &c.

Artic. 3. Vtrum Christus sumpserit, & suis discipulis dederit suum corpus impassibile.

1. Concl. Lib. 4 de sacr. myste. altaris. c. 2. Corpus Christi, quod in specie sacramētali dabatur, erat passibile. 1. Ex Innoc. tale corpus dedit, quale habuit: sed tunc habuit passibile, ergo. 2. Illud corpus Apostolis tunc dabatur, quod in propria specie videbatur: sed hac ratione non erat impassibile, sed passioni paratum, ergo. Vnde errauit Hugo, qui dixit suum corpus impassibile dedisse. 2a. Corpus Christi impassibili modo erat sub specie sacramenti, licet in se esset passibile: sicut ibi erat inuisibiliter, quod erat in se visibile. Nam corpus Christi non erat sub speciebus, nō comparabatur ad corpora exteriora, mediantibus dimensionibus, quibus fit contactus, ergo non erat ibi passibiliter; quia non fit actio à circunstanti, sine contactu: Glos. Luc. 2. † 3a. Dicitur non dedisse se mortalem, & passibilem, quia se dedit modo impassibili. 4a. Secundum soluitur ex secunda conclus. & ita per manducationem discipulorum non est passus. 5a. Nunc vi verborum est corpus Christi impassibile sub speciebus, quia hæc est vis formæ, vt ibi sit Christus secundum substantiam, quæcunque in eo sint accidentia, quæ sunt ibi ex concomitantia: vnde eadem est vis formæ nunc, quæ olim erat.

Artic. 4. Vtrum si hoc sacramentum tempore mortis Christi fuisset seruatum, vel consecratum ibi moreretur.

1. Concl. Quidquid conuenit Christo, vt in propria specie est, potest ei attribui, & in propria specie, & in sacramento existenti, vt viuere, mori, dolere, & cæt. Quia idem est secundum substantiam in sacramento, & propria specie, licet non eodem modo. 2a. Quæcūque conueniunt ei per comparationem ad corpora extrinseca, possunt ei attribui in propria specie existenti, non tamen prout est in sacramento: vt irrideri, conspui, &c. Vnde quidam cecinit. Pixide seruato poteris sociare dolorem Innatū, sed non illatus conuenit illi. Quare tempore passionis si fuisset in sacramento, mortuus fuisset. † 3a. Vt est in sacramento nō pōt pati ab agēte extrinseco, pōt tamē mori, vt est dictū. 4a. Tempore mortis nō fuisset sanguis sub speciebus panis, & cōtra. Vnde non est par ratio cum alio tempore; in quo ista duo sunt simul. 5a. Et licet vi consecrationis corpus Christi cum anima nunc sit sub speciebus per concomitantiam, tunc non fuisset anima, non defectu virtutis verborum, sed ob aliam dispositionem rei.

Quæstio 82. De ministro huius sacramenti.

Art. 1. Vtrum consecratio huius sacramenti sit propria sacerdotis.

Proprium est sacerdotum cōficere hoc sacramentum. 1. Ex Isidoro, qui ait ad presbyterum pertinere. 2. Is potest hoc sacramentū conficere, qui gerit personā Christi, & is cui Christus potestatē dedit; quia est tantæ dignitatis, vt non conficiatur nisi in persona Christi, & qui agit in persona alterius, debet ab illo facultatem habere: sed huiusmodi est sacerdos; quia cū ordinatur, conceditur ei potestas consecrandi in persona Christi, vt baptizato potestas sumendi; & per hoc ponitur in gradu eorum, quibus dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, ergo. 1. Concl. dist. 25. can. perlectis.
† 2a. Vis consecrandi non solum consistit in verbis, sed etiam in potestate tradita in consecratione; ideo dicit Episcopus, Accipe potestatem, &c. propterea si alius proferat verba, non conficiet. 3a. Laicus iustus est vnitus Christo fide, & caritate, sed non per sacramentalem potestatem; vnde solum habet potestatem offerendi spirituales hostias. 4a. Non potest laicus in necessitate conficere hoc sacramentū, sicut potest baptizare; quia non est tantæ necessitatis. 5a. Quamuis hoc sacramentū perficiatur in consecratione materiæ, & Episcopi sit alias materias consecrare: tamen Episcopo datur potestas, vt in perso- Psal. 50. 1 Pet. 2.

ra Christi agat super corpus mysticum ecclesiæ: & quæ ad hoc non pertinent, nõ reseruantur Episcopo; vt est huius sacramenti confectio.

Art. 2. Vtrum plures sacerdotes possint vnam & eandem hostiam consecrare.

1. Concl. Plures sacerdotes possunt vnũ sacramẽtũ perficere. 1. Ex consuetudine quarundã ecclesiarũ, quæ hẽt, vt sacerdotes, cũ ordinantur, concelebrent Epõ ordinãti. 2. Cũ sacerdos ordinatur, constituitur in gradu eorũ, qui à Domino acceperũt potestatem ordinandi; ideo sicuti Apostoli Christo cœnanti concœnauerunt, ita noui ordinati Epõ ordinanti concelebrant. 2a. Nõ iteratur sacramentũ super eandem hostiã; quia vt ait Innoc. omniũ intẽtio debet ferri ad idẽ instans cõsecrationis. † 3a. Nõ legitur Christum baptizasse simul cũ Apostolis, qñ dedit eis hoc officium: vnde nõ est par ratio. 4a Si plures celebrarẽt virtute propria, vno sufficiente, alij superfluerẽt: sed quia celebrant in persona Christi, in quo plures sunt vnum, consecratio potest fieri per plures, & per vnum: sed ecclesiæ ritus est seruandus. 5 Eucharistia est sacramẽtum vnitatis ecclesiæ, quæ attenditur, prout multi sunt vnum in Christo.

lib. 4. cit. c. 23.

Art. 3. Vtrum dispensatio huius sacramenti pertineat solum ad sacerdotem.

1. Conc. Ad sacerdotẽ pertinet dispensatio corporis Christi. 1. Ex can. peruenit, de consec. dist. 2. vbi interdicitur ne alij ministrent. 2. Conuenit hoc ei propter tria: primum, quia ipse consecrat in persona Christi; & vt Christus consecrauit, & alijs sumendũ dedit, ita sacerdos: deinde, sacerdos cõstituitur medius inter Deũ, & populũ; vnde, vt ad eum pertinet dona populi Deo offerre; ita ad eundem pertinet dona diuinitus sanctificata populo tradere: postremo ob reuerentiam sacramenti, quod non cõtingitur ab vlla re non consecrata, vt corporale, calice, & cæt. & ita nulli licet contingere, nisi caderet in terram, vel in alio casu necessitatis. † 2a. Diaconus, vt propinquus ordini sacerdotali, dispensat sanguinem: at corpus non nisi in necessitate iubente Episcopo, vel presbytero: præstat primum, quia sanguis continetur in vase; & quia significat vnionem gentium ad Christũ, & ipse est veluti medius. 3a. Eiusdem est hoc sacramentum consecrare, & ministrare ob rationem allatam. 4a. Diaconus participat illuminatiuam virtutem sacerdotis, vt dispensat sanguinem, & sacerdos profectiuam dispensationem Episcopi, vt dispensat hoc sacramentum: quibus homo perficitur per comparationem ad Christum: aliæ vero perfectiones, quibus homo perficitur per comparationem ad alios, Episcopo reseruantur.

Artic. 4. Vtrum sacerdos consecrans, teneatur sumere hoc sacramentum.

Necesse est quod sacerdos quotiescunque consecrat, sumat integre hoc sacramẽtum. 1. Ex Concil. Tolet. 5. can. 5. vbi hoc decernitur. 2. Eucharistia non solum est sacramentum, sed etiam sacrificium: sed qui sacrificium offert, debet fieri eius particeps; quia exterius sacrificium, quod offert, signum est interioris sacrificij, quo quis Deo se offert, vt ait Aug. & per hoc quod alijs dispensat, ostendit se esse dispẽsatorem diuinorum, quorum ipse primo debet esse particeps, vt ait Dionys. particeps autem fit sumptione 1 Cor. 10. ergo. † 2a. Consecratio chrismatis, & alterius materiæ non est sacrificium: vnde non est similis ratio. 3a. Baptismus perficitur in vsu materiæ, ideo non potest esse idem agens, & patiens: at minister in hoc sacramento non consecrat se, sed panem 4a. Si miraculose caro, vel sanguis in hostia appareret, non esset sumenda, ex Hier. nec peccat, quia lex non obligat ad ea, quæ miraculose fiunt. 1a. concl.

lib. 10 de ciu. c. 5.

cap 3 eccles hier.

de conse. d. 2 can. de hac.

Artic. 5. Vtrum malus sacerdos eucharistiam consecrare possit.

1 Concl. Sacerdotes etiam si non sint iusti, sed peccatores, possunt eucharistiam consecrare. 1. Ex Aug. qui de hac re loquẽs, ait: Nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote. 2. Sacerdos non consecrat virtute propria, sed sicut minister Christi, quod ministerium non amittit ex hoc, quod euadit malus; quia Dominus habet bonos, & malos ministros, siue seruos. Matt 24 & Paul. 1. Cor. 4. dicit se ministrum, & ait se non esse certum de sua iustitia, ergo. 3. Quia hoc pertinet ad excellentiam Christi, cui sicuti Deo, non solum

l. 4. 1 c. intra.

lum seruiunt bona, sed etiam mala, quæ per ipsius prouidentiam ordinatur in bona. † 2a. Hieronymus eorum sacerdotum errorem improbat, qui putabant se digne offerre, solo hoc, quod essent sacerdotes, etiam si sint peccatores. 3a. Gelasius etiã, vt ex antecedentibus colligitur, vult docere sacerdotem peccatorem non debere accedere; quia ex eius merito non potest aduenire spiritus; aduenit tamen ex virtute Christi, cuius personam gerit. 4a. Actio eadem, prout sit mala intentione ministri, potest esse mala; bona vero, vt est ex bona intentione Domini. Ita benedictio sacerdotis, potest esse simul ob diuersas rationes etiam maledictio, Malachias: Maledicam benedictionibus vestris.

Super Sophon.

c. q. 2.

Artic. 6. Vtrum missa mali sacerdotis minus valeat, quam missa sacerdotis boni.

1a. Conc. Quantum ad sacramentum, non minus valet missa sacerdotis mali, quam boni. Quia vtrobique conficitur sacramentum. 2a. Si cõsiderentur orationes, quæ in missa fiunt, vt habent efficaciam ex parte sacerdotis orantis, missa melioris sacerdotis, est magis fructuosa. Patet ex Decret. quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur. 3a. Si orationes cõsiderentur, vt proferuntur à sacerdote in persona totius ecclesię, cuius est minister, sunt fructuosę non solum in missa, sed etiam in alijs officijs ecclesiasticis, in quibus gerit personam ecclesiæ: etiam si sit malus. 4a. At priuatæ orationes non sunt fructuosæ: iuxta illud, qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis † 5a. Gregorius intelligendus est, quantum ad sanctitatem diuini sacramẽti. 6a. Non est par ratio de baptismo, & hoc sacramento; quia ibi non fiunt solemnes orationes pro omnibus fidelibus 7a Per virtutẽ Spiritus S. fit, vt bonũ priuatũ quod est in missa sacerdotis boni, sit fructuosum alijs; ob vnitatem caritatis: malũ autem priuatum non potest alteri nocere, nisi per consensum.

1. q. 1. c. ipsi.

Prou 28.
1. q. 1. c. multi.

Artic. 7. Vtrum hæretici, schismatici, & excommunicati, possint consecrare.

1. Concl. Qui intra ecclesiam constituti recepe runt potestatem consecrandi eucharistiã in ordinatione sacerdotij, recte quidem habent potestatem, sed non recte ea vtuntur, si postmodum per hæresim, aut schisma, vel excommunicationem, ab ecclesia separentur. 2a. Qui autem sic separati ordinantur, nec recte habent, nec recte ea vtuntur, si maneant præcisi. 3a. Vtrique veram potestatem habẽt. 1. Quia, vt ait Aug. sicut in his manet baptismus, ita & ordinatio. 2. Quoniam, vt idem dicit, cum redeunt ad vnitatem ecclesiæ non reordinãtur. 4a. Isti possunt quidem consecrare, & vere consecrant; sed consecrantes peccãt; & ideo fructum sacrificij non percipiunt, quod est sacrificium spirituale. † 5a. Quorundam patrum auctoritates intelligendę sunt, quantum ad hoc, quod non recte extra ecclesiam offertur sacrificiũ: & quod ibi non est verum sacrificium spirituale, quoad fructum. 6a Solus baptismus ab his ministratus ratus habetur, quia posſũt licite baptizare in articulo mortis: at in nullo casu possunt eucharistiam consecrare; & alia sacramenta conferre 7a. Orantes loquuntur in persona ecclesiæ, cõsecrant autem in persona Christi per ordinis potestatem: Vnde separati consecrant, sed orantes nihil iuuant; cum sint ab ecclesia præcisi.

lib 2 contra Parmẽ. c. 13.

1 q. 1. c. di- ter. In ecclesia.

Art. 8. Vtrum sacerdos degradatus posſit hoc sacramentum conficere.

Sacerdos degradatus potest conficere hoc sacramentum. 1. Ex Aug. qui ait apostatam ad fidem redeuntem non rebaptizari: sed etiam degradatus si reconcilietur non ordinatur iterum, ergo non amisit potestatem, ergo potest. 2. Potestas consecrandi pertinet ad characterem ordinis sacerdotalis: sed character est indelebilis, quia cum quadam consecratione datur; consecrationes autem sunt perpetuæ, ergo. Vnde non potest iterari, vt ait Aug. † 2a. Can. quidam 1 q. 1. qui videtur dicere non habere potestatem, nõ loquitur assertiue, sed inquisitiuæ, vt ex circunstantia literæ intelligi potest. 3a. Episcopus dat auctoritatem, vt minister Dei, cuius effectus per hominem non potest tolli, iuxta illud, quos Deus coniunxit, &c.

1. Concl.
lib. 2. contra Parmẽ. c. 13.

4 Ex-

4a. Excommunicatio est medicinalis, ideo excommunicatis non aufertur executio, quasi in perpetuum, vt degradatis, quasi in perpetuum condemnatis.

Artic. 9. Vtrum liceat ab excommunicatis, vel hæreticis, seu peccatoribus communionem recipere, & eorum missam audire.

1. Concl. Ab hæreticis, schismaticis, & excommunicatis non licet communionem recipere, neque eorum missam audire. 1. ex can. Nullus. d. 35. & ex Greg. lib. 3. dial. 2. Cap. 13. Peccanti communicare non licet. 2. Ioan. vlt. sed isti licet conferrent, tamen non recte sacramento vtuntur, ergo. 2a. A peccatoribus missam audire, vel communionem accipere, donec per sententiā ecclesiæ non sunt præcisi, licitum est: Siquidem, licet sint suspensi quantum ad sententiam diuinam, & ministrando peccent: tamen quoad alios non sunt priuati sententia ecclesiæ est doctrina. Aug. lib. de vtilit. pœnit. 3a. Istorum communionem fugientes potius sacramenta veneramur, quoniam culpam refugimus. 4a. Vnitas corporis mystici est in perceptione fructus corporis veri: qui autem indigne percipiunt, priuantur fructu, quare non est communicandum cum his, licet verum corpus conficiant. 5a. Sunt quidem aliqua peccata grauiora fornicatione: sed quia homines sunt ad hoc propensiores, ideo prohibetur speciatim ne audiamus missam notorij fornicarij est antē notorius, cum vel per sententiam iudicis est iudicatus, vel per confessionem factam in iudicio: vel cum non potest aliqua tergiuersatione celari.

Art. 10. Vtrum liceat sacerdoti omnino à consecratione eucharistiæ abstinere.

1. Concl. Sacerdoti, etiam si non habeat curam animarum, non licet omnino à celebratione cessare. In quo quidam errarunt, putantes esse omnino licite cessare, nisi obligetur ex cura sibi commissa. 1. ex Ambr. qui ait, graue esse accedere immundum; sed grauius, si etiam sacrificium non reddimus 2. quisque tenetur vti gratia sibi data, cum fuerit oportunum. 1. Cor. 6. opportunitas autem offerendi sacrificium, non solum attenditur per comparationem ad fideles, quibus sacramenta ministrantur, sed principaliter per comparationem ad Deum, cui consecratione huius sacramenti, sacrificium offertur, ergo. 2a. Saltem videtur quod celebrare teneatur in præcipuis festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Ideo damnātur quidam sacerdotes, in scriptura, quod sacrificia negligerent. 1. Mat. 4.
† 3a. Alia sacramenta perficiuntur in vsu fidelium, hoc vero in consecratione & oblatione, ad quod ex ordinatione sacerdos tenetur: At alia is ministrat, qui curam fidelium habet. 4a. Si sit excommunicatus & priuatus, hoc tempore excusatur: nec id cedit ei in bonum, quia priuatur magno fructu: si non est priuatus potestate, licet sit in peccato, tenetur; nec est perplexus, quia potest recedere à peccato. 5a. Infirmitas superueniens tollit executionem; vt si priuetur oculis, lingua, digitis, &c. impedit etiam executionem propter periculū, & abominationem, vt si quis laboraret morbo caduco, vel lepra: verum leprosus, posset occulte celebrare.

Quæstio 83. De ritu huius sacramenti.

Artic. 1. Vtrum in hoc sacramento Christus immoletur.

1a. conclus. Celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi. 1. semel, ait Aug. immolatus est in seipso Christus, & tamen quotidie immolatur in sacramento. 2. Ob has duas rationes: prima, quia vt ait Aug. De conse. d. 2. can semel res nominantur nominibus earum rerū, quarum sunt imagines: sed celebratio huius sacramenti est imago repræsentatiua passionis Christi, quæ est vera eius immolatio, ergo. Idem docet Amb. Secundo, ex Ad Simp'lic. q. 3 in c. 10. Epist. ad Hebr. effectu passionis Christi: quia per hoc sacramentum efficimur participes fructus dominicæ passionis. Vnde in quadam secreta dicitur: quoties huius hostiæ commemoratio celebratur, opus nostræ redemptionis exercetur. 2a. Quantum ad primam causam poterat dici Christum immolari etiam in figuris veteris testamēti, Apoc. 23 Qui occisus est, &c. quantum ad

ad secundam est proprium huius sacramenti. †3a. Vna est hostia, quam Christus obtulit, & sacerdos offert: & sicuti vnũ est corpus quod vbique offertur, ita vnum sacrificium. 4a. Vt celebratio est imago passionis: ita altare est repræsentatiuum crucis in qua in propria specie immolatus est. 5a. Ob eandem rationem sacerdos gerit imaginem Christi, cuius personam gerit, eiusque virtute verba profert: ideo quodammodo est eadem hostia, & idem sacerdos.

Art. 2. Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

1. Concl. Conuenienter determinatum est tempus celebrationis huius mysterij ab ecclesia. 1. Ex consuetudine, secundum canonũ statuta. 2. In celebratione huius sacrificij attenditur repræsentatio passionis, & participatio fructus eius: sed quantum ad vtrunque est conuenienter determinatum tempus, ergo. Nam, quia fructu passionis quotidie indigemus ob quotidianos defectus, quotidie in ecclesia regulariter offertur: ideo dicitur panis quotidianus: Luc. 11. quia vero dominica passio celebrata est à tertia vsque ad nonam, ideo regulariter in illa parte diei hoc sacramentum solenniter celebratur. †2a. Semel in anno recolitur memoria passionis Christi, prout in ipso fuit perfecta: at vero quotidie prout eius fructus ad fideles peruenit, ob iugem memoriam. 3a. Cur in parasceue totaliter intermittatur, & in natali pluries celebretur, hæc est causa; quod hoc sacramentum est figura illius veri, eo die oblati, ideo nõ celebratur. Et ne ecclesia sit sine fructu illo die sumit corpus reseruatum, & non sanguinem, qu[illegible] st specialis passionis repræsentatio. In natiuitate celebratur ter ob tres Christi natiuitates, quæ tribus celebrationibus repræsentantur. Prima æterna, & obscura, ideo in nocte: secunda in animis fidelium, in aurora, quia Christus oritur tanquam Lucifer in nobis: tertia corporalis ex matre, quæ fuit visibilis, iã clara luce. In alijs diebus, in quibus occurrunt plura beneficia recolenda, vel expetenda, dicuntur plures missæ; vt pro festo, pro ieiunio, pro mortuis, &c. 4a. Non celebratur hora serotina, vt Christus fecit, ob causas supra positas: vbi etiam dictum est, cur prius cœnauerit, & postea tradiderit. Ecclesia vero obseruat tempus, quo crucifixus fuit. Potest tardari celebratio, quando dantur ordines, & maxime in sabbatho sancto, & propter officij prolixitatem: Et in prima parte diei potest celebrari ob aliquam necessitatem. 5a. Licet dies dicatur incipere à media nocte tamen regulariter celebratur in die non in nocte, quia Christus, qui est lux, est præsens huic sacramento: & aurora apparente dicitur ortus Sol, vnde initium diei sumitur, quo tempore Christus resurrexit. 6a. Quamuis in quadam secreta petatur frequentatio huius sacramẽti: tamẽ sat est semel in die offerre, quia semel Christus passus est. Quidam vnam pro defunctis, alteram in die faciunt, si sit necesse. Qui pro pecunia, vel adulatione secularium pluries celebrant, excepto die natalis, incidunt in dãnationem. c. consulimus. extra de celebr. missarum.

2. Pet. 1. *De conse. d. 1. c. sufficit.*

Artic. 3. Vtrum oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris.

Conuenienter ab ecclesia statutum est, vt domi & in vasis consecratis celebretur. 1. Quæ ab ecclesia statuũtur, ab ipso Christo statuuntur, Matth. 18 Vbicunque fuerint, &c. ergo. 2. In hoc sacramento duo consideranda sunt, quorum alterum pertinet ad repræsentationem eorum, quæ circa Domini passionem sunt acta: alterum ad reuerentiam sacramenti, in quo Christus secundum veritatem cõtinetur, non in figura tantum: at hoc fit dum consecrationes adhibentur his rebus, quæ ad vsum huius sacramenti pertinent, quia excitant ad reuerentiam, & repræsentant effectum passionis prouenientem, secundum illud, Iesus vt sanctificaret sanguinem, &c. ergo. † 2a. Regulariter debet celebrari domi, per quam significatur ecclesia. Et quia passio Christi debebat colligere gentes ex vniuerso mundo, passus est sub dio. In itinere si desit ecclesia, potest sub dio, seu tentorio, si tabula cõsecrata, & cætera pertinentia adfuerint. 3a. Licet domus in qua Christus celebrauit, nõ fue-

1a. concl. *Hebr. vlt.* *1. Tim. 3.* *de conse. d. 1. c. altaria. c. nullus.*

sit consecrata: tamen conuenienter consecratur ad repræsentandam sanctificationem passionis Christi, quæ etiam requiritur in suscipientibus. Altare significat Christum: & eius consecratio Christi sanctitatem. Et quia pagani non sunt de ecclesia, loci, vbi sunt eorum corpora sepulta non consecratur in ecclesiam: vel si consecrantur, eorum corpora reijciuntur: tigna & parietes raduntur. potest etiam in alijs locis, sed de consensu episcopi; non tamen sine altare portatili consecrato: similiter in ecclesijs combustis: vnde ecclesia nunquam sine altare consecratur: sine ecclesia vero interdum consecratur altare cum reliquijs sanctorum, quorum vita abscondita est in Christo. 4a. Ecclesia, altare, &c. inanimata non frustra consecrantur, licet non sint capacia gratiæ; quia ex cōsecratione accipiunt quandam virtutem spiritualem, quia sunt apta cultui diuino, vt inde homines deuotionem suscipiant, & paratiores sint ad diuina. Vnde ante consecrationem emundantur & exorcizantur, vt inde virtus inimici expellatur. Ob eandem causam ecclesia sanguine & semine polluta reconciliatur, quia ob peccatum ibi commissum apparet aliqua operatio inimici. Vnde quidam dicunt per ingressum in ecclesiam & aspersionē aquę, remitti peccata venialia ob hanc virtutem ex consecratione prouenientem: consecratio non iteratur, nisi ecclesia sit sanguine, aut semine polluta, vel igne exusta. & si sit dubium de consecratione consecrantur: Ob quam consecrationem, ligna quæ sunt ecclesiæ dicata, non possunt adhiberi, nisi ad opus alterius ecclesiæ, vel igne comburuntur, vel in monasterio ad vsum fratrum, non autem laicorum. Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum vetustate consumpta comburuntur, & cineres in baptisterio reponuntur, vel in pariete, aut in fossis pauimentorum proijciuntur, ne conculcentur. 5a. Consecratio altaris repræsentat sanctitatem Christi, & consecratio domus sanctitatem ecclesiæ: ideo istæ consecrationes recoluntur, & non aliarum rerum: & per octo dies ad significandam beatam resurrectionem Christi, & membrorum ecclesiæ. Quæ consecratio non est opus solius hominis, cum habeat spirituale virtutē. 6a. Solū altaria lapidea chrismate consecrantur, quia significant Christum, qui erat petra; & quia lapis solidus est, & facile vbique reperitur; quod non erat necesse in veteri lege, vbi in vno loco fiebat altare: Ibi mandabatur, vt fieret de lapidibus infectis ad idololatriam remouendā. 7a. Olim vase ligneo vtebantur, deinde omnia ex argēto, vel auro: postea patina & calix ex auro, vel argento, vel stamno, sed non ex ęre; quia contrahit rubiginem, & vomitum prouocat. Non in ligno, quia porosum, vbi potest sanguis remanere: non in vitreo calice, quia fragile. Ob reuerentiam igitur, fiunt ex his materijs, licet repræsentent Christi sepulchrū lapideum. 8a. Licet calix fiat etiam ex auro, quod est præstantius: tamen palla nō debet esse ex serico, sed ex lino, quo corpus Christi fuit inuolutum: quia expressius repræsentat passionem sine periculo: adde quod est mundior, ad significandā munditiam: & maiore labore fit, ad significandam passionem. 9a. Dispensatio sacrorum pertinet ad ministrum; consecratio vero est ab ipso Deo: ideo licet non teneat dispensatio in rebus temporalibus, si fiat aliquid contra ecclesiæ statuta: tamen si quid omittatur in celebratione ex his, quæ ecclesia statuit fit sacramentum. Vnde sacerdos proferens verba super materia, sine loco, & alijs requisitis cōficit, sed grauiter peccat.

de ecclef. c. missarum. ca. concedimus. c. placuit.

2. Mat 8.

de conse. d. 1. c. ecclesia.

ca. diff. c. ecclesijs. ca. ligna. c. altaria.

can. solennitate. c. altaria.

c. consulto.

Art. 4. Vtrum conuenienter ordinentur ea, quæ circa hoc sacramentum dicuntur.

Conuenienter determinantur ea, quæ circa hoc sacramētum dicuntur. Patet auctoritate Iacobi, & Basilij, Cæsarien. qui ediderunt celebrationem missæ. 2a. Hoc mysterium debuit maiore cum solemnitate celebrari, quā alia; Quia totum mysterium nostræ salutis cōprehenditur in hoc sacramento. 3a. Quia ad dominū accedendum est cum præparatione, ideo primum præmittitur præparatio ad digne agenda, quæ sequuntur. Huius præparationis pars prima est laus diuina, quæ fit in introitu; propterea vt plurimum ex psalmis sumitur. Secunda cōtinet commemorationem præsentis miseriæ, dum misericordia petitur

1. Consl.

Psal. 49.

titur in Kirie, contra miseriam ignorantiæ, culpæ, & pœnæ. Tertia commemorat gloriam cœlestem, ad quam tendimus, post hanc miseriam, & hoc in gloria, quæ intermittitur in officijs luctuosis. Quarta continet orationem, quæ fit pro populo, vt dignus tantis mysterijs habeatur. 4a. Secundo præmittitur institutio fidei: quia est sacramentum fidei, quæ dispositiue fit per doctrinam prophetarum, & Apostolorum, quæ leguntur à lectoribus, & diaconis. Cantatur postea graduale, quod significat profectū vitæ: & alleluia, quod notat spiritualem exultationem: vel tractus in officijs luctuosis, qui significat spiritualem gemitum: hæc enim debent consequi in populo ex prædicta doctrina. Qui perfecte instruitur per doctrinā Christi in Euangelio, quod à diacono maiore ministro legitur. Cantatur symbolum, in quo populus ostendit se credere. 5a. Populo preparato acceditur ad mysteriū, quod offertur vt sacrificium; consecratur, & sumitur vt sacramentum. In oblatione, duo aguntur, laus populi in cantu offertorij, & oratio sacerdotis petentis, vt oblatio sit accepta. Circa consecrationem, quæ super naturali vi fit, primo excitatur populus ad deuotionem in præfatione: qua finita, laudat Christi diuinitatem cum Angelis, & humanitatem cum pueris. Deinde sacerdos commemorat. 1. Eos pro quibus offertur. 2. Sanctos, quorum patrocinia implorat. 3. Petitionem concludit. Accedit postea ad consecrationem, & 1. Petit consecrationis effectum 2. eam peragit 3. excusat præsumptionem, per obedientiam ad mandatum Christi 4. petit, vt sacrificium peractum, sit Deo gratum. 5 petit huius sacrificij & sacramenti effectum: quantum ad sumentes, ad mortuos, & ad ipsos sacerdotes offerentes. Agitur postea de perceptione sacramenti. Primum præparatur populus per orationem communē, postea per priuatam: & per pacem, quia est sacramentum pacis, & vnionis, quæ omittitur in missis defunctorum. Sequitur perceptio, prius sacerdos percipit, tum dat alijs. Vltimo tota celebratio in gratiarum actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterij, quod significat cantus post communionem. † 7a. Licet hoc sacramentum consecretur verbis Christi: alia tamen adduntur ad præparationem, vt est dictum. 8a. Quæ dicuntur circa consecrationem huius sacramenti, quæ in Euangelio non habentur, vt quod oculos leuauerit, & cæt. habentur ex Apostolorum traditione. 9a. Quia eucharistia est sacramentum vnitatis ecclesiasticæ, ideo potius in eo fit specialis mentio de omnibus pertinentibus ad salutem totius ecclesiæ, quam in alijs, licet alia etiam pertineant ad salutem. 10a. In baptismo fit instructio nouiter imbuendis: in hoc vero instruuntur qui communicant huic mysterio, à qua tamen instructione non repelluntur cathecumini. De consecrat. distinct. 1. can. Episcopus. 11a. Et si in omni sacramento requiratur deuotio, ad quā homines per laudes excitantur: in hoc tamen maior requiritur, & communior, cū hic contineatur totus Christus, qui pro toto populo offertur. 12a. Non dicuntur omnia à sacerdote, qui est minister, sed quædam a choro, quia dicuntur multa pertinentia ad totam ecclesiam. 13a. Quamuis virtute diuina hoc sacramentum perficiatur; non tamen frustra id petit sacerdos, qui specialiter orat, vt consecratio fiat fructuosa. 14a. Præfertur hoc sacrificiū omnibus antiquis sacrificijs ex se; sed quia illa fuerunt Deo acceptissima ex illorum deuotione; ideo petitur vt acceptetur sicut illa. 15a. Quamuis Christi corpus non desinat hic esse per loci mutationem: tamen non male petitur, vt perferatur per manus Angeli in sublimo altare, & cæt. quia non petitur, vt corpus perferatur, sed orationes: sublime altare, est ecclesia triūphans, vel Deus: per Angelum, id est, per Christum: vnde dicitur, Missa est: quia sacerdos preces, vel hostiam ad Deum per Angelum mittit.

Artic. 5. Vtrum ea, quæ in celebratione huius sacramenti aguntur, sint conuenientia.

Quæ in celebratione huius sacramenti aguntur, conuenienter aguntur. 1. Ex consuetudine ecclesiæ à Spiritu sancto instructæ. 2. Quæ in hoc sacramento fiunt, aut dicuntur, vel repræsentant Christi passionem, vel referuntur ad corporis mystici 1. Conclu.

stici dispositionem, vel ad istu sacramenti reuerentiam & deuotionem, ergo conuenienter adhibentur; quia in hoc sacramento fit memoria passionis, in vsum populi, in quo requiritur reuerentia & deuotio. †2a. Ablutiones adhibentur, quia prætiosa non tractantur, nisi manibus ablutis: & emundatio estremitatum, significat ablutionem etiam à minimis. Neque seruātur ex vi veteris legis, nec eodem modo. 3a. Etiam purificatione vtimur ex nouo præcepto ecclesiæ: & ad reuerentiam, vt mali odores repellantur: & representat effectum gratiæ, qua sumus bonus odor, quo Christus plenus fuit. 4a. Nec inconuenienter toties iterantur cruces, quibus Christi passio exprimitur, quæ per quosdam gradus peracta fuit, vt per traditionem, venditionemque Iudæ, &c. Itaque variæ cruces passionis circumstantias, & gradus repræsentant. 5a. Post consecrationem adhibentur cruces, non ad consecrandum & benedicendum, sed ad commemorandam virtutem crucis, & modum passionis. 6a. Gesticulationes variæ non frustra adhibentur: eleuatio brachiorum post consecrationem, significat extensione Christi in cruce: leuat etiam sacerdos manus orando, ad designandum, eius orationem pro populo dirigi ad Deum. Inclinatio humilitatem Christi, &c. 7a. Quinquies se vertit ad populum, ad significandum, quod quinquies post resurrectionē Christus se manifestauit, salutat etiam populum præter has quinque vices, bis non cōuertendo se, ad designandam septiformē gratiam spiritus sancti, vt cum dicit, Dominus vobiscum, & Pax vobis. 8a Fractio hostiæ significat diuisionē corporis Christi factam in passione: distinctionem corporis mistici, & distributionem gratiarum ex passione procedentium. 9a. Licet Christus acceperit quinque vulnera, non tamē frangitur in quinque partes, sed in tres. quæ mittitur in calicem significat Christum, Beatam virginem & alios beatos, si qui sunt cum corporibus in gloria. Comesta, eos qui adhuc ambulant super terram, qui sacramento vtuntur, & passionibus conteruntur: quæ in altari manet, corpora sanctorum, quæ erunt in sepulchro vsque ad finem mundi. sed hic ritus modo non seruatur, vt vna pars seruetur vsq; ad finem propter periculum: manet tamē eadem significatio partium. 10a. Licet totum corpus seorsim consecretur, conuenienter tamen vna pars sanguinis misceatur: quia si calix passionem repræsentet, pars ista designat eos, qui adhuc sunt participes passionis Christi: si vita n beatam, quæ in hoc sacramento figuratur, significat beatos: quæ pars non debet dari populo in supplementum communionis, quia panem intinctum Christus non dedit Iudæ. 11a. Vinum non consecratum post sumptionem consecrati sumitur, ne aliquæ reliquiæ remaneant, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. 12a. Quamuis nihil agni paschalis remaneret; conuenienter tamen seruantur hostiæ cōsecratæ, quia est sacramentum quotidie sumendū, & ita pro infirmis seruantur, & satis est ꝙ illæ sumantur, quibus sacerdos & populus communicant. 13a. Potest celebrari missa dicendo, Dominus vobiscum, & orate, etiam si solus minister adsit; quia agit personam totius populi, ex cuius persona etiam pluraliter respōdet. At in missis solemnibus plures debent adesse.

Dian. [margin]

1. Cor. 2. [margin]

De conse. d. 2 can. Triforme. [margin]

Cap ex parte de celeb. mis. [margin]

De conse. d. 2. c presbyter c. Tribus. [margin]

De cōse. d. 2 cap. Hoc quoque. [margin]

Art 6. Vtrum possit sufficienter occurri defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus statuta ecclesiæ obseruando.

Cunctis defectibus circa celebrationē huius sacramenti occurri potest, si ecclesiæ statuta seruentur. Quia, vt Deus non præcipit aliquid impossibile, ita nec ecclesia. 2a. Quatuor modis potest occurri, vel præueniendo, ne accidant, vel si acciderint, emendando, vel remedium adhibendo, vel per pœnitentiam dolendo. † 3a. Si morte, vel infirmitate ante consecrationē impediatur sacerdos, non oportet vt alius suppleat: si cœpta vel peracta, alius expleat. 4a. Si post consecrationem incæptam meminerit, se bibisse vel edisse, perficiat, & sumat. Si peccati recordetur, pœniteat, cum proposito confitendi. similiter si recordetur se esse excommunicatū: si ante consecrationem alicuius istoru n erit memor, tutius erit desinere, nisi graue scanda-

1. Concil. [margin]

7 q. 1. c. Nihil. [margin]

scandalum timeatur, maxime in casu mãducationis, & excommunicationis 5a. Si musca, vel aranea in calicem ceciderit, vel venenum ante consecrationem depræhendatur, effundatur vinum, & nouum mittatur: post consecrationem animal educatur, lauetur, & comburatur, & lotio cum cineribus in sacrarium mittantur: venenum vero non sumatur, sed in aliquo vasculo cum reliquijs servetur, vinum apponatur, & à consecratione sanguinis resumendo sacrificium perficiatur. 6a. Si ante consecrationem, aut postea, animaduertat vinum non esse in calice, vel esse aquã loco vini, apponat, & consecret, si post vini consecrationem, meminerit non infudisse aquam, pergat, quia non est de necessitate: sed puniatur is, cuius causa defectus accidit. Vnde nullo modo debet apponi aqua vino iam consecrato, ne qua parte fiat sacramenti corruptio. si post cõsecrationem animaduertat non esse vinũ, sed aquam, si est ante sumptionem corporis, ponat vinum, & reassumat à verbis cõsecrationis: si post sumptionem, iterum aliam hostiam simul cum sanguine consecret: & in fine vtrunq; sumat, etiã si prius sumpserit aquam, quia præceptum de perfectione sacramenti maius est, quam de ieiunio. 7a. Si non recolat se dixisse aliqua eorum, quæ dicere debuit, non perturbetur; quia sæpe non recordamur eorũ, quæ diximus: si tamen constet probabiliter se aliqua omisisse, si non sint de necessitate, nõ est necesse reassumere: si autem de necessitate, vt sunt formæ, reassumat, vt est dictum de defectu materiæ. 8a. Fractio hostiæ, & quod vna pars tantum mittatur in calicem, non est de perfectione sacrificij: & ita si omittantur, non erit opus iterare. 9a. Si aliquid sanguinis super tabulã ceciderit, lingua lambatur, & tabula radatur: si in terram, radatur, & igne comburatur, & cinis intra altare condatur: sacerdos. 40 diebus pæniteat. Si super altare calix stillauerit, sorbeat stillam, & tribus diebus pæniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenerit. 10. diebus; si ad tertium. 9. diebus, si ad quartum. 20 diebus. Linteamina, tribus vicibus lauentur, calice subtus posito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Potest etiam sumi in potum à ministro. Aliqui etiam linteamina comburunt, & cinerem seruant. Si quis ob ebrietatem vel voracitatem Eucharistiam euomat. 40. diebus pæniteat, si est laicus: clerici, monachi, diaconi, & presbyteri. 70. diebus, episcopus, 90. si infirmitatis causa. 7. Si quis non bene constituerit sacramentum, & aliquod animal illud comedat. 40 diebus pæniteat: si quis partẽ perdiderit, & non inueniat. 30. Eadem pænitentia dignus est is, cuius negligentia putrefit. Prædictis diebus pænitens debet ieiunare, & à communione abstinere. Pænæ minui possunt pensatis conditionibus. Vbicunque autem species integræ inueniuntur, conseruentur, vel sumantur. Ea in quibus inueniuntur cõburantur, & cineres in Sacrario ponantur.

Conc. Tolet. 7. c. 1. vel. 2

Quæstio 84. De sacramento pænitentiæ.

Artic. 1. Vtrum pænitentia sit sacramentum.

Manifestum est, quod pænitentia, quæ in ecclesia agitur, est sacramentum. 1. Quod adhibetur ad tollendum peccatum est sacramentum, vt patet de baptismo: pænitentia est talis, Act. 8. pænitentiam age, &c. ergo. 2. Vbi est aliqua res gesta, quæ significat aliquid, quod sancte est accipiendum, vt ait Grego. ibi est sacramentum; sed ita se habet in pænitentia; quia ex parte pænitentis interceduNt verba, & facta, quæ ostendunt animam purgatam à peccato; ex parte sacerdotis, quæ agit, & dicit, significant opus Dei remittentis peccata; ergo. † 2a. In sacramentis, in quibus datur gratia excellens, quæ superat humanos actus, materia est quid corporale: vt in baptismo, confirmatione, &c. Quia effectus pendet solum à voluntate Christi: at in illis, in quibus effectus respondet actibus humanis, materia, sunt actus humani, vt in pænitentia, & matrimonio, & ita nomine materiæ intelliguntur etiam actus sensibiles. 3a. In sacramentis, in quibus est materia corporalis, illa exhibetur à ministro; in quibus materia sunt actus humani, exhibetur per suscipientes intus mouente Deo; perficitur tamen à ministro. 4a. In hoc sacramento, sacramentum tantum

1. Conc. 1. q. 1 Cum multi.

tantum sunt actus sensibiles: res, & sacramentum pænitentia interior: res tantum, remissio peccati.

Art. 2. Vtrum peccata sint propria materia huius sacramenti.

1.Concl. Materia remota huius sacramenti sunt peccata, non acceptanda, sed detestanda, & destruenda. Non egerunt, ait Paul. pænitentiam super immunditia, & fornicatione, &c. 2a. Proxima vero materia sunt actus pænitentis: quia sunt actus sensibiles, quibus homo dolet de peccatis; confitetur peccata, & satisfacit pro peccatis. 2.Cor.12.

†3a. Materia proxima sacramenti sanctificatur per verba, non autem materia remota. 4a. Vetus vita, non est obiectum pænitētiæ ratione pænæ, quam importat, sed ratione culpæ annexæ: & ita pænalitates non sunt obiectum pænitentiæ. 5a. Pænitentia est de omni peccato, sed non eodem modo: de mortali est proprie; quia voluntate est commissum propria, & principaliter; quia ad hoc tollendum, est primo instituta: de veniali est proprie; quia est voluntarium, sed non principaliter; quia non est instituta contra hoc: de originali non est principaliter; quia tollitur per baptismum, nec proprie, nisi quatenus voluntas Adæ reputatur nostra. Pōt autē de originali esse pænitentia, si pænitentia sumatur pro detestatione rei præteritæ. Rom.5.

Artic. 3. Vtrum hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

1.Conc. Hęc est conuenientissima forma huius sacramenti, Ego te absoluo. 1. Vt Christus dixit, Ite baptizantes eos: ita dixit; quodcunque solueris, ergo sicuti dicimus, te baptizo, ita te absoluo. 2. Forma sacramēti debet significare id, quod agitur; quia sacramenta nostræ legis efficiunt, & figurant, & hoc secundum proportionem ad materiam, vt patet in alijs sacramentis, in quibus materia consistit in vsu, vt in baptismo, & in eucharistia, quæ consistit in consecratione materiæ: hoc autem, nec in vsu, nec in consecratione, sed in remotione materiæ consistit, ergo forma debuit esse conueniens huic materiæ, quæ perficitur à forma, quæ perfectio debuit esse à ministro, ex cuius parte se tenet forma, sicuti materia ex parte pænitentis: at ista forma est talis: quia cum peccata ligent, conuenienter dicitur, Te absoluo, quæ absolutio interiorem denotat absolutionē, ergo. †2a. Aliæ absolutiones publice factæ, vt illa. Misereatur vestri, &c. non sunt sacramentales, nec efficiunt, sed sunt deprecationes, vt res fiat; & ideo præmittūtur, ne impediatur effectus ex parte pænitentis, cuius actus sunt materia. 3a. Cū Leo dicit ad indulgentiam opus esse supplicationibus sacerdotis, intellige, quantum ad eam deprecationem, quę præmittitur. 4a. Solus Deus per auctoritatem peccata remittit, & à peccato absoluit: sacerdos verū que instrumentaliter: vnde conuenienter dicitur, Ego te absoluo: vt explicetur auctoritas data. Matth 16. Quodcunque solueris. Appositio inuocationis Trinitatis, vel Christi, conuenienter fit: quia exprimitur prima causa absolutionis, & cum non sit à Christo expressa, dicere possumus, vel in nomine trinitatis, vel Christi. 5a. Apostolis non est data potestas sanandi infirmos, sicuti absoluendi à peccatis: ideo sanantes vtebantur oratione deprecatiua, licet non semper. 6a. Ego te absoluo, non solum facit sensum significatiuum, idest absolutum ostendendo, sed effectiuum id est, sacramentum absolutionis impendo: quia sacramenta nostra ex natura sua efficiūt, licet eorum effectus possit impediri. Mat.16. Prou.5. Epist.89. Ioan.20.

Artic. 4. Vtrum impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

1a.concl. Ad hoc sacramentum non requiritur manuum impositio. 1 Quia Christus tradens potestatem remittendi peccata, nihil de manuum impositione dixit. 2. Impositio manuum importat copiosum effectum gratiæ; quia demonstrat continuationem quandam cum ministris, in quib' gratia excellens esse debet: & ideo impositio manus fit in sacramento confirmationis, & ordinis; ibi plenitudo Spiritus sancti; hic potestas in diuinis mysterijs datur: at in pænitentia non datur quędā excellens gratia; quia datur solum ad re-

motionem peccatorum, sicut etiam in baptismo, in quo licet detur plenior remissio, tamen non adhibetur manus impositio: quia dat solum gratiam ad remotionem peccati, ergo: ex quibus soluitur secundum argumentum, quoniam non quælibet acceptio Spiritus sancti requirit manus impositionem. † 2a. Illud, super ægros manus, &c. significat contactum per manum, quo Apostoli miracula faciebant, sicuti Christus per contactum sanabat 3a. In sacramentis, quæ consistunt in vsu materiæ, vt in baptismo, minister debet actum corporalem exercere; sed hic non est vsus materiæ exterius appositæ: vnde, vt in Eucharistia ex prolatione verborum perficitur sacramentum, ita & hic: si vero aliquis actus esset adhibendus, nō minus competeret crucis signatio, vt in Eucharistia, quam manus impositio: quia in virtute sanguis Christi tolluntur peccata: sed in neutro est necessaria crux. *Mar. vlt.*

Art. 5. Vtrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

1. Concl. Sacramentum pœnitentiæ non est absolute necessarium ad salutem. Quia pœnitentia non est imposita iustis. 2. Paralip. vlt. 2a. Hoc sacramentum est necessarium ex suppositione, non omnibus, sed peccato subiacentibus. 1. Luc. 13. Nisi pænitentiam egeritis, omnes simul peribitis. 2. Peccatum generat mortem, vt ait Iac. ergo, vt homo saluetur, debet remoueri ab eo: sed hoc non fit sine sacramento pænitentiæ, in quo operatur virtus passionis Christi per absolutionem ministri, cum cooperatione pænitentis ad destructionē peccati; quia, vt ait Aug. qui creauit te, sine te, non iustificabit te sine te, ergo. 3. A simili in morbo graui corporali, quod tollitur medicamento corporali. 3a. Pænitentiæ sacramentum est necessarium, vt medicatio corporis, postquam homo in periculosum morbum inciderit. † 4a. Bona voluntas, quæ tollitur per peccatum, non potest restitui sine tristitia de peccato præterito, quod pertinet ad pænitentiam: vnde non sat est bona voluntas ad salutē. 5a. Caritas, fides, & misericordia non liberant à peccato sine pænitentia: nā charitas requirit, vt satisfacias amico: fides, vt credas te iustificari sacramentis: misericordia, vt miseriaris animæ tuæ. 6a. Ad potestatem excellentiæ, quæ erat in Christo, pertinebat remittere peccatum sine pænitentia exteriore, non sine interiore. *Cap. 1.* *De verbis Apost. ser. 15.* *Prou. 10.*

Artic. 6. Vtrum pænitentia sit secunda tabula post naufragium.

1. Concl. Metaphorice pænitentia dicitur secunda tabula post naufragium. 1. Ex Hieron. qui sic eam appellat. 2. Quod est secundū remedium ad salutem, merito dicitur secunda tabula; vt patet in trāseuntibus mare, quibus pro primo remedio est nauis integra, qua fracta, pro altero est aliqua tabula, cui inhæreant, at pænitentiæ sacramentum est tale; quia primum remediū, & integritas habetur per sacramenta simpliciter necessaria, per baptismum vita, per eucharistiam, nutritio, per chrisma, confirmatio, quæ ex se sufficiunt: secundum vero posito peccato habetur per pænitentiam, ergo merito dicitur secunda tabula, cum quod est per accidēs sit posterius eo, quod est per se. † 2a. Peius est peccare publice, quam occulte; tum propter contemptum, tum propter scandalum, & iō quoddam remedium est in peccatis peccare occulte, quod Glos vocat secundam tabulā, sed abscondere in confessione est contra secundam tabulam. 3a. Pænitentia nō est fundamentum primum spiritualis ædificij simpliciter; sed in reædificatione, quæ fit per destructionem peccati. 4a. Tria priora sacramenta pertinent ad nauem integram, respectu quorum pęnitentia dicitur secunda tabula: licet omnia dicantur tabulæ, id est remedia. *Isa. c. 3.* *Heb. 6.*

Art. 7. Vtrum hoc sacramentum fuerit conuenienter in noua lege institutum.

1. Concl. Conuenienter hoc sacramentum est institutum in noua lege. 1. Luc. vlt. oportebat Christum resurgere, & prædicari in nomine eius pœnitentiam. 2. Illud sacramentum est conuenienter institutum in noua lege, cuius materia, forma, & effectus demonstrantur esse à Christo, & eius passione: at ista omnia Christus in noua lege instituit, ergo: minor patet: Materia sunt actus pœnitentis. quę materia, vt in alijs sacramentis, præexistit naturaliter, cū homi-

homines naturaliter peccatorum pæniteat, sed est instituta quantum ad modum pænitendi, cum dictum est: agite pænitẽtiam. Forma, quia perficit, pertinet ad ministrum, quæ instituitur, Mat. 16. Tibi dabo claues, &c. Virtus sacramenti, quæ pẽdet à passione, manifestata est, Luc. vlt. facta prius passionis mentione, cum dictum est, oportere prædicari pænitentiam, &c. Ex quibus patet hoc sacramentũ esse conuenienter institutum. † 2a. Licet dolere de peccato, doloremque signis demonstrare, sit de iure naturæ; tamen quod est de iure naturæ, determinatum est à Deo, vt etiam in alijs sacramentis fecit, & in veteri, & noua lege, licet vario modo. 3a. In veteri lege fuit determinata pænitentia, quoad actum internum: scindite corda vestra, &c. quantum ad remedium externum aliquo modo in generali per oblationes, per quas aliqua ratione peccata confitebãtur: sed nondum data erat potestas clauium, quæ habet virtutem à passione, cui se se subijcerent. 4a. Pænitentia fuit instituta post baptismum: quia quando Ioan. 3. dixit. Nisi quis renatus, &c. fuit ante incarnationem: Ioan. quod dixit de pænitẽtia. Matt. 4 fuit post: quod si prius induxit ad pænitentiam, fuit; quia est necessaria aliqua pęnitentia ante baptismum. 5a, Christus non est vsus passiue hoc sacramento: quia non egebat, sicuti nec vsus est baptismo à se instituto; neque vsus est actiue, vt ostenderet suam virtutem in dimittendis peccatis. Sumpsit tamen Eucharistiam, & dedit ad demonstrandam excellentiam sacramẽti: tum quia est memoria passionis, in qua est sacerdos, & hostia.

Iohel. 2.

Leu. 5.

Artic. 8. Vtrum pænitentia debeat durare vsque ad finem vitæ.

1. Concl. lib. de vera, & falsa pænit. c. 13.

Pænitentia interior debet durare vsque ad finem vitæ. 1. Ex Aug. vbi dolor finitur, deficit pænitentia, quæ si finitur, quid de relinquitur de venia? 2a. Quia semper debet displicere homini peccasse; quod si quandoque placeret, hoc ipso peccaret: sanctis vero post hanc vitam displicent peccata sine dolore † 2a. Vera pænitentia non solum remouet peccata, sed etiam præseruat: ideo sublato peccato adhuc debet perseuerare. 3a. Non est necesse, vt pænitentia exterior per signa doloris, & pænitentiæ sacramentum, duret ad finem vitæ, sed secundum mensuram peccati ad tempus: quia confessio, & satisfactio semel facta est incipientium, & resurgentium à peccato; sed interior est etiam perfectorũ. 5a. Olim præfigebantur tempora, quantũ ad actionem exterioris pænitentiæ, &c.

Artic. 9. Vtrum pænitentia possit esse continua.

1. Concl. lib. de vera & falsa pænit. c. 13.

Pænitentia secundum habitum id est, secundum propositum de non peccando, aut faciendo aliquid contra pænitentiam potest, & debet esse continua. Dolor in pænitentia continue custodiatur, ait Aug. 2a. Pænitentia secundum actum, impossibile est, vt sit continua: quia interpellatur saltem somno, & alijs quæ ad necessitatẽ corporis pertinent. † 3a. Ploratus, & lacrymæ debent cessare adepta remissione culpæ, & pænæ: non tamen excluditur continuitas supra dicta. 4a. Gaudium, & dolor, vt sunt passiones sensitiuę, nõ possunt esse simul de eodem, & in eodẽ, quia sunt contrariæ ex parte obiecti, vel saltem ex parte subiecti, idest cordis, in quo fiunt diuersi motus dilatationis, & restrictionis: at respectu voluntatis de diuersis, vel secundum diuersa possunt esse simul: quia non sunt contraria. Vnde Aug. semper doleat, & de dolore gaudeat. 5a. Tristitia quę est in appetitu sensitiuo consequitur ex displicẽtia voluntatis, & cum sit quædam passio, moderanda est: quia alias esset vitiosa; & virtus moderatur, & inuenit medium in passionibus, non tamen totaliter est remouenda.

Art. 10. Vtrum sacramentum pænitentiæ debeat iterari.

1a. conclus.

Manifestũ est, quod pænitentia est pluries iterabilis. 1. Homo in scriptura inducitur ad misericordiam, exemplo misericordiæ diuinæ, ergo Deus miseretur peccatoris: confirmatur, quia Deus nos docet orare, Dimitte nobis, &c. 2. Caritas potest amitti, ergo debet dari remedium, saltem semel, contra Nouat. 3. Quia non est peccatum tam magnum, quod misericordia diuina non superet contra alios, qui tã-

Luc. 6.
Matt. 18.
Psal. 50.

rum semel admittebant. † 2a. Baptismus iterari non potest, quia est sacramentum natiuitatis, & semel homo nascitur, & sic intelligitur Paul. Heb. 6. cum ait, illuminatos, id est baptizatos non posse renouari ad pœnitentiam, scilicet per baptismũ, qui est lauacrum renouationis. 3a. Ambr. intelligitur de pæn. solemni, quæ in ecclesia non iteratur. 4a. Licet non legatur, Christũ eundẽ sæpius miraculose sanasse: tamen plures ab eodẽ languore sanauit, ne quis desperet de peccato: & ideo se medicum vocauit. 5a. Peccatum posterius nõ tollit veritatem prioris pœnitentiæ, cuius est peccata deflere, & flenda non cõmittere. s. dum flet actu, vel proposito: vnde licet quis postea peccet, adhuc prima fuit vera. 6a. Non est par ratio de baptismo, & pænitentia: quia illo nascimur, hac sanamur, licet vtrunq; fiat passione Christi. 7a. Et si facilitas veniæ sit incentiuũ peccati: tamen constat Deo multũ displicere peccata, qui semper præsto est ea destruere, ne soluatur, quod creauit, & corrumpatur, quod amat, scilicet per desperationem.

lib. 2 de pæn. c. 10.

Aug lib de vera, & falsa pæn. c. 5.

Quæstio 85. De sacramento pænitentiæ secundum quod est virtus.

Art. 1. Vtrum pænitentia sit virtus.

1. Concl. Pœnitentia, de qua nunc loquimur, vel est virtus, vel actus virtutis. 1. Præcepta dãtur de actibus virtutis, vt ait Arist. sed de pænitentia est præceptum, Matth. 4a. pœnitentiam agite, ergo. 2. Dolor voluntatis de aliquo à se facto, si est ab electione recta, necessario est actus virtutis, ex Arist. sed ad rationem rectã pertinet, vt quis debito modo doleat de eo, de quo est dolendum, quod quidẽ fit in pænitentia, de qua loquimur, ergo. 2a. Pœnitentia prout dicit dolorem in parte sensitiua, nõ est virtus, sed passio. † 3a. Pœnitentiæ sacramentũ est etiam vi[r]tus, quod non contingit alijs sacramentis: quia in hoc sacramẽto actus humani sunt materia. 4a. Verecundia est de turpi facto præsenti, pro quo quis timet confundi, & hoc est contra rationem virtutis; & pœnitẽtia est de præterito, de quo dolendum est, vt quis ex vitioso fiat studiosus. 5a. Non est pænitentia de præterito, quasi velit non esse factum; sed est de preterito, vt tollat sequelam eius. s. offensam Dei, & reatum.

2. Ethi. c. 7.

2. Eth. c. 2.

Art. 2. Vtrum pænitentia sit specialis virtus.

1. Concl. Necesse est ponere, quod pœnitentia est specialis virtus. 1. Quia de ea datur speciale præceptum. 2. Vbi est specialis actus, & speciale obiectũ, ibi est specialis habitus: sed in pœnitentia reperitur specialis actus laudabilis, quia operari ad detestationem peccati, quatenus est offensa Dei, non est alterius virtutis, ergo. † 2a. A charitate est aliquis actus, vel elicitiue, vel imperatiue: displicentia peccati præteriti est à charitate primo modo; at intentio operandi ad deletionem peccati præteriti requirit specialem virtutẽ sub charitate. 3a. Pœnitentia habet generalem materiã, s. omnia peccata; sed tamen sub speciali ratione. s. quatenus sunt emendabilia per actus hominis cooperantis Deo. 4a. Omnis virtus specialis expellit formaliter oppositum habitum, sed pœnitentia expellit omne peccatum effectiue, vt cooperatur Deo ad destructionem peccati.

Art. 3. Vtrum virtus pænitentiæ sit species iustitiæ.

1a. concl. Pœnitentia secundum quod est virtus, est pars iustitiæ. 1. Ex Aug. pœnitentia est dolentis vindicta: sed vindictã facere pertinet ad iustitiam, vt docet Cicero, ergo. 2. Pœnitentia non solum est dolor de peccato; quia id est caritatis; sed etiam includit propositum emendationis, quæ nõ dicit solam cessationem à peccato, sed recõpensationem, & retributionem, quæ pertinent ad iustitiam, quia tam recompensatio, quæ est ex parte offendentis, quàm retributio, quæ est ex parte offensi, sunt cõmutationes quædam, ergo. † 2a. In pœnitentia non consideratur iustum simpliciter, seu politicum, sed iustũ secundũ quid, quale est inter seruum, & dominum, & inter filium, & patrem, & vxorem, & maritum, Luc. 15. Hier. 3. Ideo potest esse quędam æqualitas in pœnitentia. † 3a. Deus in pœnitentia non est materia, sed persona, ad quam est iustitia, sed actus sunt materia: vnde non est virtus Theologica. 4a.

lib. de vera & falsa pæn. c. 8.

Lib. 2 de inuent.

In quibusdam propter excellentiam alterius non potest esse perfecta æqualitas: & tunc qui deficit, vt filius respectu patris debet facere quod potest, & secundum hoc pænitentia dicitur consistere in quodam excessu, verum id non est sufficiens, nisi ex acceptatione. 5a. Vt est commutatio quędā in beneficijs, ita in offensis; cum quis, vel inuitus punitur, quod pertinet ad vindicatiuam, vel voluntarie recompensat, quod pertinet ad pænitentiam, quæ respicit personam peccatoris, vti vindicatiua personam iudicis: vnde vtraque est sub iustitia commutatiua. 6a. Quamuis pænitentia sit species iustitiæ: tamen quodam modo comprehendit ea, quę pertinent ad omnes virtutes, vt fidei prudentiæ, &c.

Art. 4. Vtrum voluntas sit proprie subiectum pænitentiæ.

1. Concl. Pænitentia secundum quod est virtus, est in voluntate, vt in subiecto. 1. Pænitentia est quoddam sacrificium, psal. 50. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus: Sed hoc est in voluntate. psal. 53. voluntarie sacrificabo tibi. 2. Pænitentia virtus est species iustitiæ: sed hæc est in voluntate; quia habet pro subiecto appetitum rationis. 2a. Actus proprius pænitentiæ est propositum emendandi id, quod contra Deum est commissum. †3a Pænitentia, vt est passio, est in appetitu concupiscibili: quia hoc modo est species tristitiæ. 4a. Vindictam appetere de alio ex passione, est appetitus irascibilis; de se vero, vel de alio, ex ratione, est voluntatis. 5a. Pænitentia non est in memoria, cum non sit apprehensiua; supponit tamen memoriam. 6a. Pænitentia, cum sit in voluntate, quę mouet omnes alias potentias, potest aliquid operari in omnibus potentijs, & excludere peccatum ab omnibus.

Artic. 5. Vtrum principium pænitentiæ sit ex timore.

1. Concl. Pænitentia, quantum ad habitum, immediate infunditur à Deo, sine nobis principaliter operantibus, non tamen sine nobis dispositiue cooperantibus per aliquos actus. 2a. Actus, quibus cum Deo cooperamur, sunt isti. 1. Operatio Dei præuenientis: conuerte nos, & conuertemur. 2. Motus fidei. 3. Motus timoris seruilis ob pænas. 4 Motus spei, quo speratur venia. 5. Motus charitatis, quo peccatum displicet propter se 6. Motus timoris filialis, quo quis propter reuerentiam Dei emendam ei offert. 3a. Actus pænitentiæ à timore seruili procedit, sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: quia primus non est noster, secundus est intellectu. Vnde. Isa. 26. à timore tuo domine concepimus; ergo pænitentia procedit à tali timore. 4a. Pænitentia oritur à timore filiali, vt ab immediato, & ꝓximo principio. †5a. Peccatum maxime peccatori incipit displicere ob pænam, quā respicit timor seruilis, non ob Dei offensam, quā respicit caritas. 6a. In acquirendo regno cælorum, non solū spectatur, qui præmiat, sed etiā, qui punit: Matth. 3. Quis demonstrauit vobis fugere, &c. 7a. Etiam actus timoris procedit ex actu Dei conuertentis cor, Deut. 5. Quis det nos talem habere mentem, &c. Thren. vlt.

Artic. 6. Vtrum pænitentia sit prima virtutum.

1. Concl. Ordo in virtutibus attenditur secundū naturam, non secundum tempus: quia cū sint omnes connexę, sunt simul tempore. 2a. Ordo naturæ desumendus est ex actibus; quod scilicet actus vnius supponat actum alterius. 3a. Actus fidei, spei informis, & actus timoris seruilis, etiam tēpore præcedunt actum, & habitum pænitentiæ. 4a. Actus, & habitus caritatis, & pęnitentiæ, & cū habitibus aliarū virtutū, sunt simul tempore. Quoniam in iustificatione est simul motus liberi arbitrij in Deū per caritatem, & liberi arbitrij in peccatū per pænitentiam. 5a. Inter hos duos actus, primus pręcedit secundum: quia motus in Deum est causa & ratio motus in peccatū: quia motus in peccatū est ex amore Dei. 6a. Pœnitentia non est prima virtutū, nec naturæ. 1. Quia theologicæ præcedunt. 2. Quia etiam aliæ morales videntur esse priores, quatenus quod est per se, est prius eo, quod est per accidens; sed pœnitentia est ex suppositione. s. posito peccato aliæ virtutes per se requiruntur ad bonum hominis, ergo. 7a. Pœnitentia quantum ad actum,

actum, qui prior occurrit in iustificatione, est prior tempore omnibus alijs, quo modo intelligitur. Glos. 8a. In successiuis, prius est tempore, recedere à termino, quã accedere ad terminum: similiter ex parte subiecti, & causæ materialis: sed secundũ causam agentem, & finalem contra: quia finis est prior in intentione; & hic ordo præcipue attenditur in actibus animæ. 9a. Simul tempore est motus in peccatum, est remissio culpæ, & infusio gratiæ, & virtutum: pænitentia autem dicitur aperire aditum virtutibus, quatenus expellit peccatum per virtutem fidei, spei & caritatis, quæ sunt naturaliter priores. ista tamen aperit vt simul intrent.

Quæstio 86. De pænitentia, quoad peccatorum mortalium remissionem.

Artic. 1. Vtrum per pænitentiam omnia peccata remoueantur.

1a. Conc. Duobus modis potest cõtingere, quod aliquod peccatum per pœnitentiam tolli non possit: vel quia aliquis de eo dolere non, vel quia pænitentia illud delere non possit. 2a. Primo modo peccata dæmonũ, & hominum damnatorum deleri non possunt: quia affectus eorum sunt confirmati in malo; ita vt eis non possit displicere peccatum inquantum est culpa, sed solum eis displicet pæna, quam patiuntur. Vnde agunt pænitentiam infructuosam. Sap. 5 pœnitentiam agentes, &c. 3a. dicere quod sit aliquod peccatum hominis viatoris in hac vita, de quo quis pænitere nõ possit, est erroneum. 1. Per hoc tolleretur libertas arbitrij 2. derogaretur virtuti gratiæ, per quam moueri potest cor ad pœnitentiam, quia cor est in manu Dei, & quocunque voluerit vertit illud 4a. Quod secundo modo non possit per veram pænitentiam aliquod peccatum remitti, est etiam erroneũ, quia repugnat misericordiæ diuinæ: iuxta illud Ioelis, benignus, & misericors est, & patiens, & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. alias enim vinceretur quodammodo Deus ab homine, si homo vellet peccatum deleri, quod Deus delere non vellet. 2. Hoc derogat virtuti passionis Christi, per quam pœnitentia operatur, vt alia sacramenta, cum de ea scriptum sit satisfecisse pro peccatis totius mundi. Huc facit etiam illud Ezech. omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor amplius † 5a. Esau, & Antiochum non vere pœnituit: nam ille dixit, occidam fratrem: hic ob temporalẽ infirmitatem doluit. 6a. Peccata quædam dicuntur irremissibilia i. non facile remittuntur: quomodo intelligitur auctoritas August. in secundo arg. & scripturæ in tertio.

[Margin: 1. Ioan. 2. — cap. 2. — 1. Ioan. 2. cap. 18. — Hebr 12. 2. Macha 9. — Lib 1 de ser. Dom. Mat. 12.]

Art. 2. Vtrum sine pænitentia peccatum remitti possit.

1. Concl. Impossibile est peccatum actuale mortale posse remitti sine pænitentia virtute. 1. Ierem. 18. Si pœnitentiam egerit; sic ego agam, ergo à contrario sensu, si homo non agat, nec Deus. 2. Peccatum est offensa Dei, ergo eo modo pœnitentia remittit peccatum, quo offensam, quæ opponitur gratiæ; ideo enim dicitur quis alteri offensus, quia est exclusus ab eius gratia: gratia autem Dei differt à gratia hominis: quia illa efficit in homine grato bonitatem, hęc illam supponit: vnde homo potest reconciliari sine mutatione voluntatis per pænitentiam, qua homo conuertatur in Deum: quia conuersio, & detestatio, & propositum emendæ pertinent ad pœnitentiam virtutem, ergo. 2a. Sine sacramẽto pænitentiæ potest remitti peccatum à Deo: quia Christus sic remisit mulieri adulteræ & peccatrici. 3a. Non tamen dimisit sine virtute pænitentiæ., vt ait Greg. † 4a. In pueris non est, nisi habitualis deordinatio; & ita in illis potest peccatum remitti per habitualem immutationem, per infusionem gratiæ, & virtutum: & in adulto etiã in baptismo requiritur actualis mutatio voluntatis. secundum procedit de pænitentia, vt est sacramentum. 5a. Misericordia Dei est maior, quam misericordia hominis in hoc, quod mutat voluntatem ad pænitentiam, quod non facit misericordia hominis.

[Margin: Ioan. 8. Luc. 7. — Hom. 35. in euang.]

Artic. 3. Vtrum possit per pænitentiam vnum peccatum sine alio remitti.

1. Concl. Impossibile est per pænitentiam vnum pecca-

lib. de vera & falsa pœn. c. 6. peccatum remitti sine alio. 1. Ex Aug. qui ait, nunquam nos nisi de omnibus sanari. 2. Peccatum remittitur per gratiam; sed quodlibet peccatũ mortale repugnat gratiæ, ergo. 3. Peccatum non potest tolli sine pœnitentia, ad quam pertinet dolere de peccato, vt est offensa Dei, quod est cõmune omni peccato, ergo: tenet consequentia, quia vbi est eadem ratio, debet esse idem effectus. 4. Hoc esset contra perfectionem misericordiæ Dei, cuius perfecta *Deut 32.* sunt opera. † 2a. Potest quis, ex auxilio di- *Aug loc. cit.* uino deserere vnum peccatum quoad a- *Hom 10. in Ezech.* ctum, manentibus alijs, sed nõ quoad culpam: & sic est accipiendus Greg. 3a. fides sumitur quandoque pro conscientia, quę si non sit de aliquo peccato, illud tollitur per pœnas, quas quis patitur: sic intelligẽdus est Ambr. 4a. Licet peccata non sint *In psal. 118. Ser. 18.* connexa quantum ad cõuersionem; sunt tamen quantum ad auersionem, ex cuius parte sumitur offensa, quæ est peccato tollenda. 5a. Debita exteriora non contrariãtur amicitiæ, vti interiora: vnde esset ridiculum petere remissionem vnius offensę, & nõ omnium. 6a. Dilectio naturalis, qua Deus diligit nos, non ordinat ad gloriã, *Rom. 6.* vt dilectio gratiæ, qua remittitur peccatũ mortale: ideo cum dilectione naturali potest esse peccatum mortale.

Artic. 4. Vtrum remissa culpa per pœnitentiam remaneat reatus pœnæ.

1. Concl. In peccato considerantur duo, s. auersio à Deo, quæ est veluti forma, & conuersio ad creaturam, quæ est veluti peccati materia. 2a. Ex parte auersionis peccatũ mortale consequitur reatum pœnæ æternæ: quia conueniens est, vt qui contra æternũ bonum peccauit, æterna puniatur pœna. 3a. Ex parte conuersionis inordinatæ cõsequitur peccatũ mortale, reatus alicuius pœnæ: quoniam inordinatio culpæ non reducitur ad iustitiam, nisi per pœnam. Apoc. 18. quantum glorificauit se, &c. iustum etenim vt qui plus suæ voluntati indulsit, quam debuit, aliquid contra voluntatem patiatur. 4a. Cõuersioni ad creaturam, ex se, non debetur pœna: quia obiectum est finitum, ergo. Vnde si mortale esset sine auersione, vt accidit in peccato veniali, ei deberetur pœna temporalis. 5a. Per pænitentiam, vna cum culpa, remittitur reatus æternus; & potest remanere reatus temporalis pœnæ. Patet ex 2. Reg. vbi habetur, Dauidi fuisse remissam culpã, *Cap. 12.* remanente pœna. † 6a. Remoto formali peccati. s. auersione per pœnitentiã, potest remanere materiale, id est inordinata conuersio, & consequenter eius pæna. 7a. Remissio culpæ, & reatus pœnæ æternæ pertinent ad gratiam operantem, remissio vero reatus pænæ temporalis ad gratiam cooperante, quatenus homo per Dei auxiliũ patiẽter pœnas tolerat: vnde primum est à gratia sola, alterum etiã à libero arbitrio; ideo possunt separari: vnde sublato vno, nõ necessario tollitur alterum. 8a. In baptismo homo totaliter participat passionẽ Christi, ideo liberatur ab omni pœna: at in pœnitentia participat etiam secundum actus suos; qui sunt materia pænitentiæ, quod si non sint completi, non omnino absoluitur.

Art. 5. Vtrum remissa culpa mortali, tollantur omnes reliquiæ peccati.

Nihil prohibet, quin remissa culpa re- *1. Concl.* maneant dispositiones ex præcedentibus actibus causatæ, quæ peccati reliquiæ dicuntur. 1. Mar. 8. Christus restituit visum cœco, qui primo videbat veluti arbores ambulantes, tum perfecte omnia: quæ illuminatio significat liberationem peccatoris. 2. Remota auersione, remanet conuersio, quæ dispositionem, vel habitum causat in anima, ergo remissa culpa potest remanere ista dispositio. 2a. Remissa culpa reliquiæ remanent debilitatæ, & diminutæ, ita vt homini non dominentur: & hoc magis per modum dispositionum, quam per modum habituum: vt etiam remanet fomes post baptismum. † 3a. Deus perfecte curat, sed quandoq; subito, quãdoque successiue: vt patet in exemplo illius cœci. 4a. Peccatum quandoque debilẽ dispositionem, quandoque fortẽ per multos actus inducit eodẽ & modo pænitentia eam remouet. 5a. Homo vno actu humano non tollit omnes reliquias, sed pluribus: quod tamen diuina gratia vno, vel pluribus actibus efficacius præstat.

Art. 6. Vtrum remissio culpæ sit effectus pœnitentiæ.

1. Concl. Remissio culpæ est effectus pœnitentiæ, secundum, quod est virtus. Nã actus humani, ex parte peccatoris causati à pœnitentia, sunt materia sacramenti pœnitentiæ: sed etiam materia concurrit ad tollendam culpam, vt patet in baptismo, in quo ablutio vnita formæ, agit, ergo. 2a. Remissio culpæ principalius est effectus pœnitentiæ, vt est sacramentum. 1. ad effectum magis concurrit forma sacramenti, quam materia: sed forma magis se tenet ex parte sacramẽti, ex virtute clauiũ, quas habeat ministri, ex quorũ parte accipitur id, quod est formale, ergo. 2. Quia pœnitẽtia virtus hẽt vim, vt aliqualiter ordinatur ad claues ecclesiæ. †3a Effectus gratię operantis est iustificatio, in qua non modo est gratiæ infusio, & remissio culpæ, sed etiã motus liberi arbitrij in Deũ, qui est actus fidei formatæ; & in peccatũ, qui est actus pœnitentiæ, qui actus sunt effectus gratię operantis producti cum remissione culpę. Vnde remissio culpæ non fit sine actu pœnitentiæ, quæ est virtus, licet sit actus gratiæ operantis 4a. Remissio culpæ non est effectus solius virtutis pœnitentiæ, sed principalius fidei, & caritatis, vt est dictũ. 5a. Actus pœnitentiæ ordinantur ad passionem Christi per fidem, & ordinem ad claues: & ideo vtroque modo causatur remissio culpæ virtute passionis. 6a. Actus pœnitentiæ habet, quod sine eo non possit fieri remissio culpæ, quatenus est effectus inseparabilis gratiæ, quę principaliter culpam remittit; quæ etiam in sacramẽtis operatur. Vnde sola pœnitẽtia virtus qua olim remittebantur peccata, nõ producit peccati remissionem, vt in argumento, sed contra; dicitur, sed vna cum gratia, quę est principalior causa remissionis culpę, quã sit pœnitentiæ sacramentum: adde quod
q. 8. ar. 4. con. 7. & in lege veteri & in lege naturæ erat aliqualiter sacramentum pœnitentiæ.

Quæstio 87. De remissione venialium peccatorum.

Artic. 1. Vtrum peccatum veniale possit remitti sine pœnitentia.

Separatio à Deo, quæ fit per culpã, perfecte reperitur in peccato mortali, in veniali autem imperfecte: quia per mortale aufertur caritas, quæ Deo vnit; per veniale vero retardatur affectus, ne prompte feratur in Deum. 2a. Vt mortale non remittitur sine pœnitentia, ita nec veniale. 1. Ex Aug. qui ait esse quandam pænitentiam pro venialibus in Ecclesia. 2. Quia per vtrunque deordinatur volũtas à Deo per immoderatam conuersionem ad bonum creatum, ergo, vt mortale nõ remittitur, voluntate adhęrente peccato, ita nec veniale: quia manente causa manet effectus. 3a. Ad remissionem peccati mortalis exigitur perfectior pœnitentia, vt. s. homo illud actualiter detestetur quantum in se est, vt diligentiam adhibeat ad rememorandum singula mortalia, vt singula detestetur. 4a. Hoc non requiritur ad remissionem venialium: nec tamen sufficit habitualis displicentia, quæ habetur per habitum caritatis, vel pænitentię virtutis: quia sic caritas non compateretur peccatum veniale, quod patet esse falsum. 5a. Vnde sequitur, quod requiratur quædam virtualis displicentia: puta cum aliquis hoc modo fertur secundum affectum in Deum, & res diuinas, vt sibi displiceret quidquid occurreret, quod ab hoc motu retardaret, & doleret se commisisse etiam si de illo non cogitaret. 6a. Hæc virtualis displicentia nõ sufficeret ad remissionem mortalis; nisi quoad peccata oblita post diligentem inquisitionem. †7a. Homo potest omnia, & singula peccata mortalia vitare, & venialia singula, sed nõ omnia: vnde in pænitentia dicit habere propositum abstinendi ab omnibus, & singulis mortalibus, non autem ab omnibus venialibus: dicit tamen habere propositum se præparandi ad minuenda venialia: quia impediunt profectum vitæ spiritualis. 8. Passio pro Christo suscepta obtinet vim baptismi, ideo liberat ab omnibus, nisi actualiter voluntas eis inhæreat. 9. Feruor caritatis virtualiter implicat displicentiam peccatorum venialium.

14. concl. lib. de medic. pæn. & lib. de vid. pæn. c. 1.

Art. 2. Vtrum ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiæ infusio.

Ad

2. Concl. Ad remissionem venialium nõ requiritur nouæ gratię infusio, sed sufficit motus eius, vel caritatis. 1. Non tollunt gratiam, nec minuunt, ergo ad eorũ remissionem non requiritur gratia. 2. Peccata venialia non contrariantur habituali gratiæ, vel caritati; sed retardant eius motum, ergo ad remissionem sufficit tantũ motus gratiæ. 2a. Quandocunque de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur: quoniam in adultis, in quibus solis potest esse peccatũ veniale, gratia nõ infunditur sine motu liberi arbitrij in Deum, ergo quando gratia infunditur, peccata venialia tolluntur. † 3a. Remissio peccatorum venialium est effectus gratiæ per actũ, nõ aũt per habitũ de nouo infusum. 4a. Peccata venialia non remittuntur sine aliquo actu pænitentiæ explicito, vel implicito: possunt tamen remitti sine sacramento pænitentiæ, in quo gratia infunditur, sed non in quolibet actu virtutis. 5a. Vt in corpore macula po est esse, vel per priuationem eius, quod requirit decorem, vel eius, quod additũ impedit decorem; ita in anima: primum fit per peccatum mortale, secundum per veniale, ad primũ tollendum requiritur gratia, ad secundũ actus gratiæ.

Artic. 3. Vtrum venialia peccata remittantur per aspersionem aquæ benedictæ, &c. huiusmodi.

1. Concl. Ad remissionem venialis, vt est dictũ, non est opus noua infusione gratiæ, sed sufficit aliquis actus ex gratia procedens, quo homo detestetur tale peccatum, vel explicite, vel implicite, vt cum quis feruenter fertur in Deum. 2a. Triplici ratione aliquid causat remissionem venialis: vel quia per illud infunditur gratia: & sic eucharistia, extrema vnctione, & omnia sacramenta: vel quia ei est annexus motus detestationis peccati, & sic confessio generalis, tunsio, & oratio dominica: vel prout intercedit motus reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas, & sic benedictio episcopalis, & aqua benedicta, & quælibet sacramentalis vnctio, oratio in ecclesia dedicata, & id genus alia remittunt venialia. Vnde Aug. pro leuibus peccatis pectora tundimus, & dicimus, Dimitte nobis, &c. & eadem est ratio de alijs. † 3a. Omnia ista causant remissionem venialium, prout inclinant animam ad motum pœnitentiæ, qui est detestatio actualis, vel virtualis peccati. 4a. Omnia ista ex se operantur ad remissionem omnium peccatorum venialium: sed potest impediri, quantum ad aliqua, quibus mens actualiter inhæret. 5a. Prædicta tollunt peccata venialia quoad culpam, tum virtute alicuius satisfactionis, tum propter motum caritatis per prædicta excitatum: non semper tamen totus tollitur reatus, sed secundum modum feruoris.

Lib. de me-dic. pen.

Art. 4. Vtrum veniale peccatum possit remitti sine mortali.

Ei qui est in peccato mortali, nullum peccatum veniale remittitur. 1. Matth. 5. Non exibis ex carcere scilicet peccati, donec reddas nouissimum quadrantem, id est peccatum veniale, ergo non sine mortali. 2 Quælibet remissio fit per virtutem gratiæ, ex Paulo: sed qui est in peccato mortali caret gratia, ergo. † 2a. Cũ Glos. ait, olim peccata venialia remissa fuisse per ceremonias, inde ligitur de immunditijs, & irregularitatibus illius legis. 3a. Ad remissionem venialium, licet non requiratur infusio gratiæ; tamen requiritur eius motus, qui non est in peccatore 4a. Peccatum veniale non excludit omnem actum gratiæ, per quem possunt omnia peccata venialia dimitti; sed mortale tollit totum habitum caritatis, sine quo nullum peccatum tollitur. 1. Concl. Rom. 4. Ioan. 8.

Quæstio 88. De reditu peccatorum per pænitentiam dimissorum.

Artic. 1. Vtrum peccata dimissa redeant persequens peccatum.

Supposito in peccato mortali esse duo, scilicet auersionem à Deo, & conuersionem ad bonum, ex parte cõuersionis, peccatum mortale sequens non facit redire peccata mortalia prius abolita: quia alias contrarium posset facere redire contrarium: prodigalitas enim reduceret habi- 1. Concl.

tum, vel dispositionem auaritiæ, quod est impossibile. 2a. Ex parte auersionis, per peccatum sequens redit id, quod erat in peccatis remissis, scilicet priuato gratiæ, & reatus mortis æternæ, iuxta illud, Qui offendit in vno, factus est omnium reus: quoniam vero cum auersiones considerate in ordine ad conuersiones ab ipsis quodammodo causentur, variantur etiam auersiones; ita vt sit alia, & alia auersio, & macula, & reatus: prout consurgit ex alio & alio actu: & hoc modo quæritur, an macula, & reatus redeant prout causabantur ex actibus peccatorũ dimissorũ. 3a. Macula, & reatus præcedentium peccatorum, prout ab illis procedebant, non redeunt: quoniam opus Dei ex Paulo per opus hominis non potest irritari: sed remissio est opus Dei, ergo. 4a. Falsum est: peccata remitti solum secundum præsentem iustitiam, & non secundum præscientiam Dei. s. quod Deus præsciuerit, se hæc peccata puniturum, si rursus peccatur. 1. Quia si cã absolute ponitur, ponitur etiam effectus absolute. 2. Quia remissio esset cõditionata, & sic sacraméta nõ essent sufficiens cã remissionis, quod est erroneum. 3. Dona Dei ex Paulo sunt sine pænitentia: sed peccata sunt dimissa per donum Dei, ergo quod Deus semel dimisit, non punit. 4. ex Aug. lib. respon. Prosperi. 5a. Contingit vt sequens peccatum virtualiter contineat reatum prioris peccati, prout quis secundo peccans, videtur grauius peccare, quam prius; iuxta illud: secundũ duritiam tuam, & cor tuum impœnitens thesaurizas tibi iram, &c. ex eo, quod cõtemnitur Dei bonitas, quæ ad pænitentiã expectat: & multo magis contẽnitur, quo maius fuit beneficium peccatum remittere, quam sustinere. 6a. Per peccatum sequens pænitentiam redit quodammodo reatus peccatorum dimissorum, non prout causabatur ex illis prius dimissis; sed prout causatur ex vltimo peccato, quod aggrauatur ex prioribus. 7a Hoc non est pctã dimissa redire simpliciter, sed secundum quid, vt virtualiter in peccato sequẽti continentur. 8a. Auctoritates citatæ in primo, & secundo argumento sunt intelligendæ quoad reatum in se, & in cõi & per reiterationẽ actus. 9a. Iustitiæ priores, inter quas est pænitentia per peccatum sequens, obliuioni traduntur, vt meritoriæ vitæ æternæ, non vt impeditiuę peccati. 10a. Gratia tollit maculam, & reatum, & tegit actus peccatorum præteritos, ne propter eos Deus priuet gratia, & reum habeat vitæ æternæ.

Iac. 2.

Rom. 3.

Rom. 11.

De pæni. d. 4. Can. qui recedit.

Rom. 2.

Aug. lib 1. de bap. con

tra Donat. c. 12.

Beda in Luc. c. 58.

Ezech. 18.

Art. 2. Vtrum peccata dimissa redeant per ingratitudinem, quæ specialiter est secundum odium fraternum, apostasim à fide, contemptum confessionis, & dolorem de pænitentia habita.

1. Concl.

Per quodcunq; peccatum redeunt peccata dimissa ratione ingratitudinis: quomodo in quocunque peccato virtualiter continetur ingratitudo: quia quodlibet peccatum est contra Dei beneficium. 2a. Spirituali quadam ratione ingratitudo propter quatuor peccata facit redire peccata prius dimissa; quia ingratus non mõ agit contra beneficium, vt fit in alijs etiã peccatis, sed etiam contra formam beneficij; quæ, si attendatur ex parte benefactoris, est remissio debitorũ; contra ꝙ facit, qui fratri petenti veniã nõ dimittit: vt ait Greg. vel ex parte pænitentis, & hoc, vel per motum liberi arbitrij in Deũ, vt qui apostata fide, vel per motum in peccatum, cuius primus actus est detestari peccata præterita, vt qui dolet, se pænituisse: secũdus vero, vt subijciat se claub. quõ est ingratus, qui non confitetur. †3a His peccatis hoc tribuitur, non quod sint alijs grauiora; sed quia directius opponuntur beneficio remissionis. 4a. Modo dicto nõ solũ redeunt pctã mort sed etiã venialia, & orig quoad contemptũ: sed per peccatũ veniale nemo incurrit ingratitudinẽ: quia non est. cõtra Deum. 5a. Innocentia rõne beneficij est maius donũ, quam pænitentia: sed ex parte recipientis, qui est indignus, est maius beneficium remissionis; vnde etiam maior ingratitudo ex hac parte.

Greg. lib. 4. dial. c. 60.

Art. 3 Vtrum per ingratitudinem peccati sequẽtis consurgat tantus reatus, quantus fuerat peccatorum prius dimissorum.

1. Concl.

Non est necesse, vt reatus peccati sequẽtis, sit ęqualis reatui peccatorũ dimissorũ. 1. Deut. 25 pro mensura peccati, erit & plagarũ modus. ex quo patet, ꝙ ex paruo peccato

cato nō cōsurgit magnus reatus: sed quādoque sequens est minus, ergo. 2. Reatus antecedens non redit quatenus sequebatur ex peccatis dimissis, vt est dictum, sed vt sequitur sequens peccatum, ergo. 2a. Oportet, vt quantitas reatus redeuntis sit secundum quantitatem peccati subsequentis. 3a. Potest contingere, vt grauitas peccati subsequentis adæquatur grauitati omnium peccatorum præcedentium, sed non semper, siue loquamur de grauitate quam habet ex spē peccati, siue de ea, quam hēt ex ingratitudine annexa. Non enim oportet vt ingratitudinis quantitas sit æqualis quantitati beneficij suscepti, cuius quantitas attenditur ex quantitate peccatorum prius dimissorū, quia contra idem beneficiū vnus est multum ingratus, vel ex grauitate culpæ contra benefactorem commissę, vel quia magis contemnit beneficium. 4a. Proportionaliter quantitas ingratitudinis adæquatur quantitati beneficij: supposito .n. æquali contemptu, & offensa, tanto grauior erit ingratitudo, quo beneficium fuit maius. 5a. Non est necesse vt propter ingratitudinem semper propter peccatū sequens redeat tantus reatus, quantus fuit præcedentium peccatorum, sed quod proportionaliter, quanto peccata dimissa fuerunt plura, & maiora, tanto redeat maior reatus, per qualecunque sequens mortale peccatum. † 6a. Beneficium remissionis recipit quantitatem absolutā à quantitate peccatorum dimissorum, non autē ingratitudo à quantitate beneficij, sed secundum quantitatem secundum contemptum, vel offensam. 7a. Manumissus non restituitur omnino ob peccatum in pristinam seruitutem, pro qualicunque ingratitudine, sed pro aliqua graui. 8a. Quantitas grauitatis peccatorum dimissorum redit in vniuersum debitum, prout proportionaliter reperitur in ingratitudine sequenti, non autem absolute.

Artic. 4. Vtrum ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum.

1. Concl. Ingratitudo peccantis quandoque est speciale peccatum. Nam cum peccatum, ex Arist. recipiat speciem ab intentione peccantis, si peccator in contemptum Dei, & suscepti beneficij peccet, peccatum trahitur ad speciem ingratitudinis, & hoc probant duæ priores rationes. s. ingratitudinem esse quādam speciem peccati; quia contrariatur iustitiæ, & gratitudini, quæ sunt speciales virtutes. 2a. Ingratitudo peccantis non est speciale peccatum, sed circunstantia generaliter sequens omne peccatum mortale, quod contra Deum committitur. 1. quod sequitur omnia peccata non est speciale peccatum: sed per quodcunq; peccatum mortale aliquis fit ingratus Deo, ergo. 2. Quia si aliquis intēderet peccatum, non vt Deum, aut beneficium acceptum contemneret, peccatum non traheretur ad speciem ingratitudinis. Vnde Aug. ait, non omne peccatum esse ex contemptu, licet in omni peccato Deus contēnatur; & hoc probat tertia rō, quia non hēt specialem effectū, cū faciat redire aliquo modo peccata prius dimissa.

Quæstio 89. De virtutum recuperatione per pœnitentiam.

Art. 1. Vtrum per penitentiam virtutes restituantur.

Per pœnitentiam omnes virtutes restituuntur. 1. Concl. 1. Luc. 15. Filio restituitur stola prima, i. amictus sapientiæ, quam omnes virtutes sequuntur, ex Amb. 2. Per pænitentiam remittuntur peccata, quæ non remittuntur, nisi per gratiam: ad gratiā aūt sequuntur omnes virtutes, ergo. † 2a. Pœnitentia eo modo reducit virtutes, quo causat gratiam; quam causat, vt est sacramentum, nō vt virtus: quia hoc modo est potius effectus, vt causatur cum alijs habitibus. 3a. Actus humani se habent in pænitentia, vt materia, sed virtus clauium effectiue causat gratiam, & virtutes: actus tamen primus pænitentiæ, scilicet contritio se habet vt vltima dispositio ad gratiam; alij sequentes procedunt ex gratia, & virtutibus. 4a. Et quia propter actus pręcedentes remanent reliquiæ, inde oritur difficultas ad operandum; sed quātum est ex ipsa inclinatione caritatis, & aliarū virtutum pœnitens delectabiliter operatur. exemplum est de virtuoso, qui ob somnū, vel aliud impedimētum cum difficultate primū operatur.

Art. 2. Vtrum post pœnitentiam resurgat homo in æquali virtute.

1. Conc. Secundum quod motus liberi arbitrij in pænitentia est intensior, vel remissior, pænitens surgit ad maiorem, vel minorem gratiam. Nam motus liberi arbitrij, in quo compræhenditur actus pœnitentiæ est vltima dispositio ad gratiam: sed formæ intenduntur, & remittuntur secundum dispositionem subiecti, ergo. 2a. Pænitens quandoque in minore, quandoque in maiori, quandoque in æquali gratia consurgit: quia motus liberi arbitrij potest esse maior vel minor, vel æqualis, &c. Idem dicas de virtutibus, quæ ex gratia consequũtur. 3a. Non omnibus diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & maxime casus; sed prædestinatis, qui finaliter resurgunt, & in diuturniori gratia: quia eo stabilior est homo, quo est cautior, & humilior. 4a. Pænitentia de se est apta reducere ad maiorem gradum; sed defectus est ex parte hominis, qui remissius se disponit: vt etiam accidit in adultorũ baptismo. 5a. Illud, vbi abundauit delictũ superabundauit gratia, intelligitur de gratia Christi, quæ superat omnia peccata: vel si de peccatore intelligas, sensus est, quod superabũdat, quia gratis maius beneficiũ cõfertur. 6a. Licet qui cadit surgat ad gratiã incipientẽ, quæ minor est proficiente, si sit vna, & eadẽ: vt dicitur in arg. sed contra: tamẽ in diuersis gratia incipiens potest esse maior, & sic soluitur argumentum, sed contra. Rom. 5.

Artic. 3. Vtrum per pœnitentiam restituatur homo in pristinam dignitatem.

[1]a. concl. Homo per peccatum amittit dignitatem, vel quantum ad ecclesiam, vel quantum ad Deum; apud quem duplicem dignitatem amittit, alteram principalem quod computetur inter eius filios: alterã secundariam, s. innocentiam. 2a. Per pœnitentiam homo recuperat dignitatem, vt sit filius Dei. Huc facit illud de filio prodigo, cui pater restituit stolam primam, & cæt. 3a. Dignitatem innocentiæ nõ potest recuperare: vt patet exemplo de virginitate, quæ amissa recuperari nequit: recuperant tamen aliquando aliquid maius: prima pars est nota: altera probatur: nam vt ait Greg. qui se errare sentit, damna præcedentia lucris sequentibus recompensat. 4a. Dignitatem ecclesiasticam recuperare prohibetur in quatuor casibus. 1. Quando est impœnitens. 2. Quando pœnitentiam negligenter facit. 3. Si commisit peccatum, habens irregularitatem annexam. can. si quis viduam 4. Propter scãdalum, vt cum sunt publice conuicti: alias non. † 5a. Amos auctoritas intelligitur de innocentia. 6a. Canones, qui videatur negare restitutionem graduum, sunt intelligendi de impœnitentibus, aut negligentibus. 7a. Aut de pœnitentibus publica pænitentia, aut quod sit difficile propter rigorem: vnde non amittunt potestatem semel acceptam per peccatum. Luc. 15. Hom. 13. in euang. Dist. 5. c. de mino. c. si quis. c. quæsitum de temp. ordin. Dist. 58. can. qui sanctitat.

Artic. 4. Vtrum opera virtutum in caritate facta, possint mortificari.

1a. concl. Opera in caritate facta, mortificari dicuntur per sequens peccatum mortale. 1. Ezech. 18 Si auerterit se iust⁹ à iustitia sua, omnes iustitiæ eius quas fecerat non recordabuntur. 2. Res viua per mortem perdit operationem vitæ, ergo per analogiã res dicitur mortificari, cum à propria operatione impeditur: sed effectus istorum operum est perducere ad gloriam, qui impeditur per peccatum mortale, ergo ista opera mortificantur. † 2a. Opera bona transeunt in actu, sed remanent, quantum ad meritũ in Dei acceptatione. 3a. Sine iniustitia potest merces subtrahi merenti, cum se indignum reddit per culpam. 4a. Non mortificantur ob fortitudinem peccati, sed ob libertatem, quæ potest à bono in malum flecti.

Art. 5. Vtrum opera mortificata per peccatum per pænitentiam reuiuiscant.

1. Concl. Opera mortificata, per pœnitentiã reuiuiscunt. 1. Ioel. 2 Reddam vobis annos: non patiar perire vbertatem, i. vt ait Glo. meritum bonorum operum. 2. Si quid impediret, esset, quod nõ remanent actu, ob quam causam aliqui dicunt non reuiuiscere: sed hoc non obstat, quia non habent vim perducendi ad vitam æternam, solum prout sunt actu; sed vt remanent in acceptatione diuina: sed hoc modo remanent etiam, vbi sunt mortificata, & sem-

per

per Deus illa opera acceptabit, prout facta fuere, & sancti semper de illis gaudebunt. Sed quod isti, qui ea fecit non sint efficacia, prouenit ex peccato superueniente, ergo sublato per pœnitentiam impedimento, recuperabunt efficaciam perducendi ad vitam æternam, quod est reuiuiscere. † 2a. Opera peccati abolentur à Deo: at opera bona non ita, sed manent in acceptatione: vnde sublato impedimento, Deus implet, quod opera merentur: quia non moriuntur secundum se, sed prout ponitur impedimentum. 3a. Nec valet simile de animali mortuo: quia opera in caritate facta non mortificantur secundum se, sed impediuntur, at animal secundum se moritur, quia priuatur principio vitæ. 4a Resurgens in minore caritate, habebit præmium essentiale secundum eam: tamen habebit maius gaudium de operibus in prima caritate factis, quam de operibus, factis in secunda, quod pertinet ad præmium accidentale, & sic consequetur aliquid ratione illorum.

Art. 6. Vtrum per pœnitentiam subsequentem etiam opera mortua viuificentur.

1. Concl. Opera mortua effectiue, id est, peccata mortalia, quæ efficiunt mortem, non viuificantur, sed abolentur per pœnitentiã. Patet ex Paulo ad Heb. 6. Non rursus iacentes fundamentum pœnitẽtiæ ab operibus mortuis. 2a. Opera mortua priuatiue, hoc est opera bona moraliter, facta absque caritate, impossibile est, vt fiant iterum viua per pœnitentiam. 1. Si distribuero, ait Paul. in cibos pauperũ, &cęt caritatem aũt non habuero, nihil mihi prodest. 2. Ista opera transeunt, & iterũ eadẽ numero redire, & à principio vitæ procedere nõ possunt, cũ transeant, ergo impossibile est, vt fiant viua per pęnitentiã. † 3a, Opera mortificata nõ dicũtur talia ex parte principij, i. ex parte caritatis; sed ex parte impedimenti: vnde nõ est par ratio. 4a. Bona opera ex genere suo dicũtur mortua ex parte principij; quia nõ fluxerunt à caritate, à qua, remoto peccato, non possunt amplius oriri. 5a. Deus recordatur istorũ bonorũ, non vt præmiet æterna, sed temporali mercede: vel quia minus patientur, qui ista opera faciunt, vt ait Aug.

Heb. 9.

1. Cor. 13.

lib. de pæ nit. c. 26.

Quæstio 90. De partibus pœnitentiæ in generali.

Art. 1. Vtrum pœnitentiæ debeant partes assignari.

Sacramentum pœnitentiæ habet partes. 1. Illud habet partes, quod integratur ex pluribus: ita se habet hoc sacramentũ, quia integratur contritione, confessione, & satisfactione, ergo. 2. Vbi inuenitur pluralitas ex parte materiæ, ibi est inuenire partes; quia vt ait Arist. partes sunt veluti materia, totum veluti forma: sed in pænitentia actus humani se habent, vt materia, vt est dictum, & sunt plures, c. 90. † 2a. Sacramentum simplicitatem habet ratione virtutis diuinæ, quæ in eo operatur, sed virtus diuina potest per vnum & multa operari, ratione quorum alicui sacramento partes possunt assignari. 3a. Licet pænitentia virtus non habeat partes, sed effectus: tamen pænitentia sacramentum habet, nempe actus humanos, qui non sunt in alijs sacramentis, in quibus materia est vna, vel simplex, vt aqua, vel composita, vt chrisma. 4a. Peccata sunt materia remota, prout sunt obiectum humanorum actuum, qui sunt materia pænitentiæ, vt est sacramentum. 1. Concl.

2. Phys. text. 31.

Art. 2. Vtrum conuenienter assignentur partes pænitentiæ, contritio, confessio, & satisfactio.

Pars duplex est, s. essentiæ, & quantitatis: essentiæ partes naturaliter sunt materia, & forma, logicæ genus, & differentia: quomodo quodlibet sacramen. habet partes: & quia quantitas se tenet ex parte materiæ partes quantitatis sunt partes materiæ. 2a. Et hoc modo conuenienter sacramento pænitentię specialiter assignantur partes, quantum ad actus pænitentis, qui sunt materia huius sacramen. s. contritio, confessio, & satisfactio. Quoniam alio modo fit recompensatio offensæ in pęnitentia, & in iustitia vindicatiua, in qua fit recompensatio secundum arbitrium iudicis; at pænitentia requirit recompensationem secundum voluntatem peccantis, & Dei, in quem peccatur: quia hic non quæritur sola integratio iustitiæ, sed magis reconciliatio amicitiæ, quæ pendet à volun- 1. Concl.

voluntate offensi: vnde requiritur voluntas offendentis per contritionem, & quod subijciat se confessor locum Dei tenentis, & recompensatio pro arbitrio ministri Dei per satisfactionem, ergo. &c. † 3a. Licet contritio sit in corde, pertinet tamẽ virtualiter ad exteriorem pænitentiam; vt implicat propositum confitendi, & satisfaciendi. 4a. Satisfactio, vt est in proposito, dat gratiam, quam deinde auget in executione. 5a. Satisfactio est pars pænitentiæ, vt est sacramentum: fructus autẽ pænitentiæ virtutis, qua fiunt fructus digni pænitentia. 6a. Plura requirũtur ad bonũ, quam ad malum, quia bonum est ex integra causa; ideo licet peccatum in consensu perficiatur, tamen plura ad perfectionẽ pœnitentiæ, s. tria dicta, requiruntur: Argum. sed contra, probat habere plures partes, si assignes etiam partes essentiales.

Luc. 3.

Dion. c. 4. de diuin. nom.

Artic. 3. Vtrum prædicta tria sint partes integrales pænitentiæ.

1. Concl. Contritio, confessio, & satisfactio non sunt partes subiectiuæ pœnitentiæ. Nam in singulis partibus subiectiuis inest tota natura totius, simul & æqualiter; vt patet in genere, quod est totum in singulis speciebus: sed pænitentia non est tota in singulis suis partibus, ergo. 2a. Non sunt partes potentiales: quia singulis partibus potentialibus adest totum secundum totam essentiam, vt tota essentia animæ cuilibet potentiæ: sed hoc non est in proposito, ergo. 3a. Ista tria sunt partes integrales pænitentiæ. 1. Illæ partes sunt tales, ex quibus totum integratur: sic se habent istæ, ergo. 2. Quia se habent ad modum partiũ integralium, cum totum non adsit singulis partibus, secundum totam virtutem, aut essentiam, sed omnibus simul. † 4a. Peccatum aliquando in corde, ore, & opere perficitur, & ideo ista tria sunt veluti partes integrales eius. 5a. Vna pars integralis potest virtute continere totum, vt fundamentũ, ædificium, & sic contritio, continet alias partes in proposito, seu voto. 6a. Omnes partes integrales habent ordinem ad se: sed quædam habent ordinẽ situs, siue consequenter se habeant, siue se tangant, siue colligentur: quædam habẽt etiam ordinem virtutis, vt partes animalis, cuius prima pars est cor, & aliæ: quædã ordinantur ordine temporis, vt partes tẽporis; & duos posteriores ordines habent: hæ pænitentiæ partes.

Art. 4. Vtrum conuenienter diuidatur pænitentia, in pænitentiam ante baptismum, pænitentiam mortalium, & pænitentiam venialium.

Ista diuisio in pęnitentiam ante baptismum, pænitentiam mortalium, & venialium, est diuisio pœnitentiæ, vt est virtus, & est conueniens. 1. Ex Aug. qui sic diuidit. 2. Virtus operatur secundum congruentiam temporis, & ideo hoc tempore debet operari secundum actus nouæ legis, ad quam pertinet propositum mutandæ vitæ, tanquam finis, à quo moralia speciẽ recipiunt, ergo secundum species immutationis, quas pænitens intendit, erunt species pœnitentiæ: sed triplex immutatio est à pænitente intenta, ergo. Prima per regenerationem in nouam vitam, quæ pertinet ad pœnitentiam ante baptismum: secunda per reformationem vitæ corruptæ, & hæc pertinet ad pœnitentiam mortalium post baptismum: tertia vero immutatio est in perfectiorem operationẽ vitæ, & hæc pertinet ad pœnitentiam venialium, quæ remittuntur per aliquem feruentem actum caritatis. † 2a. Pænitentia ante baptismum, non est sacramentũ, sed actus virtutis disponẽs ad sacramẽtũ, & ideo ponitur pars pænitentiæ. 3a. Pœnitentia, quæ delet mortalia, delet etiam venialia, sed non contra; & ita se habent, vt perfectum, & imperfectum. 4a. Ante baptismum non sunt venialia, sine mortalibus, & veniale sine mortali non dimittitur, ideo ante baptismum pænitentia mortalium, non est distincta à pœnitentia venialium.

1. Concl.

lib. de vtil. pænit. & medic. pæn.

FINIS TERTIAE PARTIS.

COMPEN-

COMPENDIVM ABSOLVTISSIMVM SVPPLEMENTI TERTIAE PARTIS SVMMAE THEOLOGIAE D. THOMAE AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI.

Quæstio I.

De partibus Pœnitentiæ in speciali, & primo de Contritione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum contritio sit dolor de peccatis assumptus, &c.

1. Concl. CTVS ille, quo peccatum dimittitur dicitur contritio per similitudinem. Nam initium omnis peccati est superbia, qua homo obdurescit in suo sensu: sed per pœnitentiam tollitur ista durities, dum homo affectum peccati conterendo frangit: fractio autē & contritio in eo differunt, quod illa in magnas, hæc in munitissimas partes diminuit, ergo per translationem dolor pœnitentiæ; quo illa durities omnino tollitur, dicetur contritio. 2a. In contritione considerantur, substantia actus, modus agendi, principium, & effectus, ideo varie diffinitur. 3a. Contritio, vt est actus virtutis, & pars sacramenti sic recte diffinitur. Est dolor pro peccatis assumptus, cū proposito confitendi, & satisfaciendi. Nam vt est actus virtutis assignatur eius genus, cum dicitur, dolor: obiectum, cum dicitur pro peccatis: & electio, quæ requiritur ad actum virtutis, cum dicitur assumptus. Vt autem est pars sacramenti, tangitur eius ordo ad alias partes pœnitentiæ, cum dicitur, cum proposito, &c. Vt est actus virtutis tantum sic diffinitur. Est dolor voluntarius pro peccato puniens in se, quod dolet commisisse. Item, est compunctio & humilitas mentis cum lacrymis veniens de recordatione peccati, & timore iudicij. Item, est dolor remittens peccatum. Item, est humilitas spiritus annihilans peccatum inter spem & timorem. † 4a. Cum peccata fiunt, sunt voluntaria: at cū de eis est contritio, non sunt voluntaria secundum voluntatem præsentem, ideo de illis potest esse dolor, qui est de his, quæ contra voluntatem accidūt. 5a. Contritio ratione formæ, id est caritatis, est à Deo; sed quoad substantiam actus, est à libero arbitrio. 6a. Licet per contritionem possit tota pœna tolli, adhuc tamen confessio, & satisfactio sunt necessaria ob preceptum confessionis, & quia non sumus certi de contritione perfecta.

Eccle. 10. Arist. 4. Meteor. sum. 3. 1. 2. Isid. Aug. Greg. Aug. 14. de ciuit. c. 6.

Artic. 2. Vtrum Contritio sit actus virtutis.

1. Concl. Contritio est actus virtutis pænitētiæ.
1 Nihil est meritorium, nisi actus virtutis: sed contritio est actus quidam meritorius, ergo. 2. Vt inflictio propriæ volunta-

tis ad malefaciendum importat malum ex genere, ita illius voluntatis comminutio de se importat bonum ex genere, quia hoc est detestari propriam voluntatem, qua peccatum est commissum: sed contritio non proprie, sed translate sumpta hoc importat. s. quandam rectitudinem voluntatis, ergo erit actus illius virtutis, cuius est destruere peccatum. s. pœnitentię. †2a. Dolor in parte sensitiua non est essentia, sed effectus contritionis: at dolor qui est in voluntate est contritio essentialis, & sic est actus virtutis: potest tamen sensibilis dolor pertinere ad rationem sacramenti 3a. Attritio in spiritualibus significat displicentiam imperfectam: at vero contritio displicentiam perfectam, & ita non est par vtriusque ratio.

Artic. 3. Vtrum attritio fieri possit contritio.

12. concl. Nullo modo attritio potest fieri contritio. 1. ea quorum principia sunt omnino diuersa, eorum vnum non potest fieri aliud: sed attritionis principium est timor seruilis, contritionis vero timor filialis, ergo. 2. Licet, vt contraria ait opinio, habitus informis transeat adueniente caritate: at attritio, & contritio non dicunt habitum, sed actum, & quidem eius virtutis infusæ, quæ voluntatem respicit, quę non potest esse informis, cum voluntatem sequatur, & ita ante caritatem non est habitus, à quo producatur actus, ergo. † 2a. Non est simile, vt est dictū, de fide & contritione, quo argumento vtuntur qui cōtra sentiunt. 3a. Dolor imperfectus formari non potest, adueniente caritate; quia nō manet. Et ita dolor se habet ad gratiam, vt materia ad formam: quia materia non habet originem à forma, vt actus ab habitu: & ita actus non potest oriri à principio, à quo prius non oriebatur.

Quæstio 2. De contritionis obiecto.

Artic. 1. Vtrum homo debeat conteri de pœnis, & non solum de culpa.

1. Concl. De malis pœnæ potest esse dolor, sed non contritio. 1. Nullus tenet id, de quo dolet: sed pænitens secundum suum nomen pœnam tenet, ergo non dolet de pęna, & sic contritio, quæ est dolor pœnitentialis, nō erit de pæna. 2. Contritio importat duri & integri diminutionem, quæ duritiei inuenitur in malo culpæ: quia volūtas, quæ est huius mali principium, in suis terminis stat, nec legis præcepto cedit: cuius mali displicentia contritio per similitudinem dicitur, quæ similitudo non potest aptari malo pænæ, quia pœna simpliciter dicit diminutionem, ergo de malo pęnæ potest esse dolor, sed non contritio. † 2a. Pœnitētia ex Aug debet esse de mortali vita, nō ratione mortalitatis, sed rōne peccatorū, quæ inde nascūtur. 3a. Dolor qui est de virtute amissa, nō est essentialiter cōtritio, sed eius principium, quia mouetur quis ad dolendum de aliquo, ob malum, quod inde consecutus est. *lib. de pæn. med. c.*

Art. 2. Vtrum contritio esse debeat pe peccato originali.

14. concl. De peccato originali, proprie loquendo, non potest esse contritio. 1. Medicina debet esse proportionata morbo: sed peccatum originale non est contractū nostra voluntate, ergo non est necesse vt peractū voluntatis; qui est contritio ab eo purgemur. 2. Contritio est dolor respiciens & comminuens voluntatis duritiam, ergo solum est de illis peccatis, quæ ex duritie proprie voluntatis proueniunt: sed originale non est inductum nostra voluntate, sed ex vitiatæ naturæ origine; ergo. 2a. De originali potest esse displicentia, vel dolor 3a. Contritio non est de peccato ratione, substantiæ actus tantum, nec ratione deformitatis tantum, quia deformitas, ex se non dicit rationem culpæ, cū interdum importet pœnam; est ergo de peccato vt importat deformitatem ex actu volūtatis prouenientem, quod non est in peccato originali. 4a Fuit quidem homo per peccatū originale auersus à Deo; sed contritio debetur auersioni propriæ voluntatis.

Artic. 3. Vtrum de omni actuali peccato debeamus conteri.

1 Concl. De omni actuali peccato debet esse cōtritio 1. eorum est contritio, quorum est pænitentia: Sed hæc est de omnibus, quia est medicina, quæ est contra omnia actualia peccata, ergo. 2. Nullum peccatum dimin-

mittitur, nisi quis iustificetur: Sed ad hanc requiritur contritio, vt est dictum, ergo. 2a. In omni peccato actuali commissionis, vel omissionis est quædam durities; quia omnis actualis culpa contingit ex hoc, quod voluntas nō cedit legi Dei. Sed hæc durities, quæ dicit potentiam ad non facile patiendum, non potest remitti nisi per contritionem comminuentem; ergo. 3a. quanuis quædam, peccata cōmittatur per tristitiam, vt peccatū acediæ; non tamen curantur contratio, sed tristitia; quia contritio opponitur peccato prout procedit ex voluntate non sequente imperium diuinæ legis, non autem ex parte eius, quod est materiale in peccato. Itaque contritio opponitur illis peccatis secundum rationem formalem, quatenus sunt volita per voluntatem duram. 3. De peccatis oblitis ita est sentiendum: aut obliuio est totalis, & tunc nulla potest esse eorum inquisitio: aut non est totalis, cum quis recordatur in genere, sed oblitus est in specie, & tunc debet cogitare ad inueniendum peccatum; quia de quolibet tenetur specitim confiteri: Si facta diligentia non recordetur, sufficit de eo conteri prout est in notitia: si omnino à memoria exciderit, ex impotentia excusatur à debito, & hæc est generalis contritio de omni eo, in quo Deum offendit: debet autem dolere de negligentia, qua contigit obliuio: Quod si postea in memoriam venerit, tenetur specialiter conteri. 4a. Ignorantia si omnino voluntarium tollat, excusat; cū non omnino tollit, non excusat à culpa: & ideo de peccato per ignorātiam commisso debent esse contritio, 5a. Post contritionē de mortali, potest remanere veniale; sed non contra, ideo de veniali debet esse cōtritio eo modo, quo pœnitentia.

Art. 4. Vtrum de peccatis futuris debeat aliquis conteri.

1. Concl. De peccato futuro proprie nō dicitur esse contritio. 1. Contritio est pars pœnitentiæ: Sed pænitentia semper respicit prę terita, ergo. 2a. Quælibet virtus moralis prius tendit in proprium obiectum, quam in obiectum alterius: Sed pœnitentia, cuius actus proprius est contritio, est virtus moralis, quia est pars iustitiæ, ergo prius tendet in suum obiectum: hoc autem est peccatum præteritum, ergo. 2a. Contritio ex consequenti respicit peccatū futurum, qua ratione est cautio quædam, quæ est pars prudentiæ contritione adiuncta: & ita qui conteritur, cauet de futuro. Nam quælibet causa inferior præter motū proprium habet de motu superioris agentis: at pœnitentia est inferior prudentia, cum ab ea reguletur, ergo habebit de motu prudentiæ, cuius est cauere in futurum 3a. Liberum arbitrium est quidem de futuris, tanquam de actibus, non autem tanquam de obiectis actuum. Obiectum autem cogitationis est etiam præteritum; 4a. Quāuis peccatum perpetratum aggrauetur secundum suum effectum ex illo consequētem, vt peccatum Arrij ex malis, quæ inde orta sunt: tamen consequens effectus præcessit in causa ex qua habuit totā culpæ quantitatem, cum factum fuit: vnde quoad culpæ rationem nihil crescit, quāuis crescat quoad pœnam accidentalem, quæ non dum terminata est.

Art. 5. Vtrum homo debeat conteri de peccato alieno.

De alienis peccatis non est contritio. 1. Contritio est actus pœnitentiæ virtutis: sed nullus pænitet, nisi de his quæ ipse fecit, ergo, 2. Illud conteritur, quod prius durum fuit, ergo contritio debet esse in eo in quo præcessit durities ergo erit de suis peccatis. 2a. Ab alienis peccatis propheta sibi parci petebat, quatenus solemus esse aliorum peccatorum participes aliquo modo. 3a. De alienis ex caritate dolere debemus; non tamen oportet vt conteramur; nec omnis dolor de peccato præterito est contritio. 1. Concl. Psal. 18.

Artic. 6. Vtrum de singulis peccatis mortalibus requiratur contritio.

Contritio potest considerari, & quantum ad principium, id est ad cogitationē, qua q.s cogitat & dolet de peccato, aliquo dolore; & quantum ad terminū. 2a. Quantum ad principium debet esse de singulis peccatis, quæ quis in memoria habet. 1. 1. Concl.

Diuersorum morborum diuersæ sunt medicinæ: sed contritio est medicina singularis circa vnum mortale, ergo. 2. Contritio explicatur per confessionem: sed oportet singula mortalia confiteri, ergo. 3a. Contritio quantum ad terminum, qui est, quando jam dolor ille gratia informatur, sufficit quod sit vna communis de omnibus: quia tunc ille motus agit vi omnium dispositionum præcedentium. Vnde patet ad primum, cum dicitur esse motū in instanti quo iustificamur † 4a. Quanuis omnia peccata conueniant in auersione ab vno Deo: differunt tamen in conuersione ex parte, cuius opus est diuersa contritione. 5a. Vnus baptismus delet originale, & actualia, quia agit virtute passionis Christi, & ideo vnus sufficit contra omnia: at in contritione cum merito Christi concurrit actus noster, qui habet vim finitam: Vel dicas baptismum esse generationem, pœnitentiam vero sanationem per modū alterationis: ibi statim accidentia contraria remouētur, hic non ita, sed vt ū tantū, quod est alterationi contrariū. Vnde baptismus delet omnia simul dando vitam, pœnitentia vero, nō nisi ea ad quæ fertur.

Quæstio 3. De quantitate contritionis.

Art. 1. Vtrum contritio sit maior dolor, qui esse posit in natura.

1. Concl. Dolor in voluntate, qui est essentialiter ipsa contritio, & nihil aliud est, quam displicentia præteriti peccati, excedit omnes alios dolores. 1 Omnis dolor, ex Aug. in amore fundatur: Sed contritionis dolor fundatur in caritate, quæ est amor maximus, ergo etiam dolor contritionis erit maximus. 2. Dolor est de malo, ergo de maiore malo debet esse maior dolor: sed culpa est maius malum, quam pœna, ergo dolor de culpa qui est contritio, excedet omnem alium dolorem. 3 Quāto aliquid placet, tanto cōtrarium eius displicet: sed finis vltimus super omnia placet, cum propter ipsum omnia desideremus, ergo peccatum quod ab eo auertit super omnia displicere debet. 2a. Dolor contritionis in

Lib 14. de ciuit. c. 7.

parte sensitiua, qui causatur ex primo dolore, vel ex necessitate naturæ, quatenus vires inferiores sequuntur motum superiorum, vel ex electione, prout pœnitens in seipso hunc dolorem excitat, vt de peccatis doleat, neutro modo oportet vt sit maximus: Non primo, quia vires inferiores mouentur vehementius ab obiectis proprijs, quā ex redundantia superiorum virium: & quo operatio superior est propinquior obiectis inferiorum, tanto magis sequuntur eorum motus: Vnde maior est dolor ex læsione sensibili, quam ex redūdantia rationis: & maior qui redundat de corporalibus consideranti, quam de spiritualibus. Non secundo; tum quia affectus inferior non obedit superiori ad nutum: tum quia passiones à ratione assumuntur in actibus virtutum secundum mensurā; quam dolor sine virtute aliquando non seruat. † 3a. Dolor est sensus læsionis, & sicut læsio corporalis sentitur sensu exteriore, ita læsio peccati percipitur esse maxima sensu rationis. 4a. Ex dolore sensibili citius defluunt lacrymæ, quam ex dolore spirituali; quia immutationes corporales immediate consequuntur passiones sensitiuæ partis, & eis mediantibus affectiones appetitiuæ superioris: ideo non ita emittit lacrymas contritus, vt qui est læsus corpore. 5a. Gaudium de pœnitentia non minuit tristitiam, quia non est ei contrarium; immo auget, quoniam quælibet operatio propria delectatione augetur: potest tamen hoc gaudium temperare dolorem sensitiuum. 6a. Homo magis debet dolere de peccato, vt est offensa Dei, quam vt est nociuum. Quoniam displicentia de aliqua re sumitur ex quantitate malitiæ ipsius, quę mensuratur ex eo, in quam peccatur, & ex nocumento: Sed magis homo debet diligere Deum, quam se, ergo quare nec pœnæ inferni, nec vlla alia pœna debet magis displicere cōtrito, quam peccatum, vt est offensa Dei. Inter pœnas autē maxima est separatio à Deo, quæ est nociuum ex peccato prouenienś, & sic magis debet displicere, quam culpa, prout infert hoc malum: quia minus oditur, quod propter aliud oditur: sed minus prout est offensa in Deum. Attenditur etiam

Arist. 10. Heb.

iam quædam malitia accidentalis ex parte temporis; & tunc quod est præteritum habet minus malitiæ, & bonitatis; vnde nulla passio datur circa præteritum, sicuti circa præsens, & futurum. Et quia effectus præcedentis culpæ non ita sentitur, vt effectus præcedentis pœnæ, quia culpa perfectius sanatur quam pœna, ideo homo, etiam bene dispositus, magis sentit in se effectum præcedentis pœnæ, quam culpę. Item in comparatione culpæ, & pœnæ considerandum est, quod quædam pœnæ habent annexam offensam Dei, & separationem à Deo, quædam etiam addunt perpetuitatem, vt pæna inferni: illa eodē modo cauenda est, sicut culpa: hæc est magis, quam culpa simpliciter fugienda: quod si ab eis separetur ratio offensæ, & considerentur tantum pænæ, minus habent de malitia, quam culpa, vt est offensa Dei, & ita minus debent displicere. Quamuis autem talis esse debeat contriti dispositio, non tamen tentandus est, quia homo nō facile potest mensurare suos affectus, & interdum minus displicet, quod magis displicere videtur: quia est propinquius nocumento sensibili, quod nobis est magis notum.

Artic. 2. Vtrum possit esse nimis magnus contritionis dolor.

1. Concl. Contritio ex parte doloris, qui est in ratione, id est ex parte displicentiæ, qua peccatum displicet, vt est offensa Dei, nō potest esse nimia. Nam dolor iste procedit ex amore caritatis, qui non pōt esse nimius, ergo: amore enim intenso, talis etiam displicentia intenditur. 2a. Contritio ratione doloris sensibilis, potest esse nimia, sicuti etiam exterior corporis afflictio. 1. Quia in his debet accipi pro mensura conseruatio subiecti, & bonæ habitudinis sufficientis ad ea, quæ agenda sunt: vt obsequium sit rationabile.

Rom. 12. 2. Omnis virtus moralis corrumpitur per abundantiam & defectum; sed cōtritio est actus virtutis moralis, id est pænitentiæ, quæ est pars iustitiæ, ergo iste dolor potest esse superfluus.

Ans. lib. med. Aug. † 3a. Cum patres dicunt, vt secundū hunc dolorem medullæ corporis exiccentur, oculi excæcentur, & cæt. intelligendi sunt spiritualiter, secundū operationes animę: secundum arg. probat primam conclus.

Art. 3. Vtrum debeat esse maior dolor de vno peccato, quam de alio.

Si loquamur de contritione prout sigillatim singulis peccatis respondet, & quantum ad dolorem superioris partis, maior debet esse de vno, quam de alio. 1. Concl. 1. Deut. 25. Pro mensura peccati erit, & plagarum modus: sed in contritione peccati plagæ commensurantur, quia contritio habet propositum satisfaciendi annexum, ergo & cæt. 2. De eo homo debet magis conteri, quod debuit magis vitare: sed magis debuit vitare vnum, quam alterum, ergo. 3° Quoniam ratio doloris, scilicet offensa Dei, est maior in vno, quam in alio; ex actu enim magis inordinato magis offenditur Deus. 2a. Dolor sensitiuus, vt voluntarie assumitur, maior debet esse de vno, quam de alio, quia pœna debet esse maior de maiore peccato: vt vero nascitur ex superioris partis impressione, attenditur quantitas, non secundum quantitatem peccati, sed secundum dispositionem partis inferioris ad recipiendam impressionē à superiore. 3a. Si accipiatur contritio, vt est de omnibus vna, vt in actu iustificationis, est maior de vno, quam de alio habitualiter, licet actus sit vnus, quatenus peccator, vel singula detestatus est, vel habet propositum detestandi. † 4a. Paulus non laudatur ab Hieronymo, quod de omnibus æqualiter doleret, sed quod ita doleret de paruis, ac alij de magis, per comparationem ad alios qui de peccatis dolent. 5a. Licet in motu instantaneo cōtritionis non sit actualiter distinctio intensionis respondens diuersis peccatis: tamen inuenitur virtualiter, vt est dictum, & vt peccata habent ordinem ad causam doloris, quæ est offensa Dei: Itaque implicite dolet diuersi mode. 6. Et si omne peccatum auertat à Deo: tamen vnum magis elongat, quam aliud, prout maiorem habet dissonantiam ex inordinatione ad ordinem diuinæ bonitatis.

Quæstio 4. De tempore contritionis.

Art. 1. Vtrum tota hæc vita sit contritionis tempus.

1. Concl. Oportet quod semper in vitæ huius tẽpore, status contritionis maneat, quantũ ad peccati detestationem. 1. Vbi dolor finitur, ait Aug. deficit pœnitentia, vbi deficit pœnitentia, nihil relinquitur de venia. Et eccle. 5. de propitiato peccato noli esse sine metu. 2a. Contritio, vt est dolor in voluntate semper detestatur impedimenta, quibus impeditur, vel retardatur à peruentione ad terminum, sed peccatum præteritum retardat, quia tempus illud deputatũ ad currendũ recuperari nõ potest, ergo toto vitæ tempore debet detestari peccatum. 2a. Similiter quantum ad sensibilem dolorem, qui vt pœna à voluntate assumitur: quia enim homo peccando pœnam æternam meruit, & contra Deum æternum peccauit, debet pœna æterna in temporalem mutata, saltem dolor in toto hominis æterno. i. in statu huius vitæ manere: Vnde Hugo ait, Deum liberãdo hominem ab æterna pœna, eum obligare vinculo perpetuæ detestationis peccati. † 3a. Dolor debet esse toto vitæ tempore; quia respicit peccatum inquantum habet nocumentum annexum: non autem erubescentia, cum respiciat illius turpitudinem, quæ demissa culpa recedit. 4a. Dolor cõtritionis non est timor seruilis, quem oras mittit caritas, immo à caritate proficiscitur. 5a. licet peccator redeat ad pristinam gratiam, nunquam tamen redit ad pristinam bonitatem innocentiæ: ideo semper remanet locus dolori 6a. non debet homo gaudere de peccatis, ex eo quod occasionaliter inde veniũt bona: quia peccata non sunt causa illorum, sed gratia, & prouidentia Dei. 7a. Taxatio pœnæ proportionatur culpæ ex parte conuersionis, quæ est finita, vnde satisfactio potest esse finita: at dolor contritionis respondet culpæ ratione auersionis, ex qua habet infinitatem: ideo contritio semper debet manere.

lib. de vera & fal. pæn. cap. 13.

Eccle. 5.

1. Ioan. 4.

Rom. 7.

Art. 2. Vtrum expedeat continue de peccato dolere.

1a. Conc. Expedit vt contritio quæ est in voluntate, sit continua, dummodo nõ impediat actum alterius virtutis magis necessariũ. 1. semper doleat, ait Aug. pænitens, & de dolore gaudeat. 2. Actus in quibus consistit beatitudo, expedit semper cõtinuare: at huiusmodi est dolor de peccatis, quia beati dicuntur, qui lugent, ergo. 3. Contritio est actus virtutis, in quo non potest esse superfluum, nec secundũ extensionem, nec secundum durationem, ergo expedit eam continuare. 2a. In contritione, vt est dolor sensitiuus, potest esse defectus quoad vtrunque: vnde talis dolor debet esse moderatus ratione. † 3a. Potest quis gaudere in Domino, & dolere de peccatis: quia tale gaudium non impeditur per contritionem, immo ex ea proficiscitur. 4a. Cũ tristitia dicitur mala, intelligitur de tristitia seculi: & Aristo. loquitur de tristitia, quæ est passio, sicut & Bern. qua moderate est vtendum, vt expedit ad finem: non autem sic de tristitia peccati, quæ est in voluntate: ex quo patet etiam ad vltimum.

Mat. 5.

Philip. 4.

7. Ethi. c. 14.

Art. 3. Vtrum etiam post hanc vitam animæ de peccatis conterantur.

1. Concl. In contritione considerantur tria, scilicet genus, quod est dolor: forma, quæ est actus virtutis gratia informatus, & efficacia, quæ est quod sit meritorius & sacramentalis, & quodammodo satisfactorius. 2a. Animæ quæ sunt in patria non possunt habere contritionẽ: quia carent dolore ob plenitudinem gaudij 3a. Quæ sunt in inferno carent contritione: quia etiã si dolorem habeant, carent tamen gratia, quæ dolorem informat. 4a. Quæ sunt in purgatorio habent dolorem gratia informatum, sed non habent rationem meriti; cũ non sint in statu merendi, nec sacramenti, cum sacramenta non maneant post hanc vitam: rursus si conteri possent, vi contritionis earum reatus pœnæ eis dimitti posset, & ita à pœna sensibili liberari, quod est falsum. 5a. In hac vita omnia tria dicta reperiri possunt. † 6a. Caritas causat tantum dolorem contritionis in ijs, qui capaces sunt; vt sunt homines in hac vita: quare licet post hanc vitam caritas remaneat, non ideo remanet contritio. 7a. Animæ in purgatorio dolent de peccatis; sed cum iste dolor non sit actus meritorius, non est contritio. 8a. Solutio pœnæ in purgatorio non est proprie satisfactio, nisi largo modo, quia satisfactio proprie requirit opus meritorium, & ita non oritur ex contritione.

Quæstio

Quæstio 5. De effectu contritionis.

Artic. 1. Vtrum peccati remissio sit contritionis effectus.

1. Concl. Contritio, & vt est pars sacramenti, & vt est actus virtutis est causa remissionis peccati. 1. Contritio cordis, ait Glos. est sacrificium, in quo peccata soluuntur. 2. Vitium, & virtus, ex Arist. eisdem causis generantur, & corrumpuntur: sed per inordinatum amorem cordis peccatum cõmittitur, ergo per dolorem ex amore caritatis inordinato causarum soluitur, & sic contritio delet peccatum. 2a. Contritio, vt est pars sacramenti, operatur remissionem peccati instrumentaliter: vt alia sacramẽta. 3a. Vt est actus virtutis, est quasi causa materialis peccati. Quia contritio est quasi dispõ necessaria ad iustificationem: sed dispositio reducitur ad causam materialem, vt disponit ad recipiendum, ergo. † 4a. Causa principalis remittendi peccata est Deus, at dispositiua, & instrumentalis potest esse ex nobis, cuiusmodi est contritio. 5a. Actus à virtute elicitus potest esse aliqua causa remissionis peccati, prout remissio sequitur infusionẽ gratiæ, & virtutum. 6a. Dispensatio eucharistiæ fit per ministros ecclesiæ, & ideo ante remissionem peccati per eos, nemo debet accedere ad tale sacramentum: licet culpa sit per contritionem remissa.

In Psal. 50. *2. Ethic. c.1. & 2.*

Art. 2. Vtrum contritio possit totaliter tollere reatum pœnæ.

Resp. Intensio doloris potest attendi, vel ex parte caritatis, quæ displicentiam causat, vel ex parte doloris sensibilis. 2a. Potest contingere, vt caritas tantum in actu intendatur, vt contritio inde sequens mereatur, non solum amotionem culpæ, sed etiam absolutionem ab omni pœna. 3a. Similiter dolor sensibilis, quem voluntas in contritione excitat, ita potest intendi, vt sufficiat ad deletionem culpæ, & pœnę, cum sit pœna quædam. Nam potest per actus exteriores quis absolui à pœna, ergo & per contritionem cordis, quam Deus magis respicit. Huc facit, quod Latroni dictum fuit, Hodie eris mecum in paradiso. † 4a. Quisque tenetur confiteri: quia nemo est certus de vera contritione, & quia extat præceptum: non, quod contritio non possit auferre etiam totam pœnã. 5a. Sicut gaudium exterius redundat ad omnes exteriores partes; ita dolor interior ad exteriora membra deriuatur: & ideo, sic vnaquælibet pars satisfacit. 6a. Licet dolor contritionis sit finitus, quantum ad extensionem, habet tamen virtutem infinitam ex caritate, qua informatur; & sic potest delere pœnam infinitam.

Art. 3. Vtrum parua contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum.

Dolor in voluntate, si sit ita paruus, vt non attingat rationem contritionis, sicut paruus amor non attingit rationem caritatis, non sufficit ad delendam omnem culpam. 2a. Quantumcunque paruus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet. Quia quælibet gratia gratum faciens delet omnem culpam mortalem: sed quælibet contritio est gratia gratum faciente informata, ergo. 3a. Prauitas doloris sensitiui non impedit rationem contritionis: quia per accidens ei adiungitur, & non est in potestate nostra. † 4a. Medicinæ spirituales habent efficaciam infinitã ex virtute infinita, quæ in eis operatur; & ideo, quæ sufficit ad remissionem parui peccati, sufficit ad deletionem magni: non sic medicinæ corporales. 5a. Ex necessitate quisque dolet magis de maiori peccato, quam de minori: tamen si vnus aliud tantum doloris haberet de maiori, quantum ipse de minori, sufficeret ad remissionem culpæ. 1. Concl.

Quæstio 6. De confessione quoad eius necessitatem.

Art. 1. Vtrum confessio sit necessaria ad salutem.

Confessio est de necessitatẽ salutis eius, qui in peccatum actuale, vel mortale cecidit. 1. Si operam medicantis expectas, ait Boet. oportet vt morbum detegas: sed medicina *1a. Concl.* *lib. de cons. prosa, 4.*

medicina de peccatis, est homini de necessitate salutis, ergo & cõfessio qua peccata manifestantur. 2. Peccator, cum sit reus, debet ab alio iudicari, cum in nullo judicio, idem sit iudex, & reus, ergo oportet, vt ei confiteatur. 3. Nullum peccatum originale, vel actuale tollitur sine sacramenti susceptione, quia ibi operatur passio Christi, ergo sacramenta ordinata ad tollendam culpam sunt necessaria, vel actu, vel voto, de necessitate salutis: quare vt baptismus, qui tollit, originale est necessarius, ita & pænitentia: quia, vt qui petit baptismum se subijcit ministris ecclesiæ, ita per hoc, quod quis confitetur, subijcit se sacerdoti, qui remedium adhibere non potest, nisi peccatum per confessionem cognoscat, ergo. † 2a. Ad deletionẽ peccati sufficit gratiæ infusio, quæ nõ habetur, nisi per susceptionem sacramentorum actu, vel proposito. Iuuat etiam confessio ad remissionem pœnæ temporalis propter erubescentiam, & vim clauium, & satisfactionem iniunctam: sed hac ratione non est de necessitate salutis. 3a. Ad remissionem peccati actualis debet peccator cooperari; quia illud à se ipso commisit: quod non accidit in originali: sed id non sufficit propter infinitatem peccati ex parte auersionis, ex qua debet ab alio habere medicinam. 4a. Et si non legimus Petrum, & Magdalenam confessos fuisse: tamen multa sunt facta, quæ non sunt scripta: deinde eis remissa sunt peccata à Christo, sine sacramento 5a. Satisfactio non sufficit ad expiandam pænam, nisi vt est pars sacramenti; quæ non à seipso, sed à sacramentorum dispensatoribus debet imponi.

Artic. 2. Vtrum confessio sit de iure naturali.

1. Concl. Confessio quæ necessitatem sacramentalem habet, non est de iure naturali, sed diuino. 1. Naturale ex Isidor. est, quod est idem apud omnes: at confessio non est talis, ergo. 2. Confessio fit habenti claues: at claues non sunt institutæ iure naturali, ergo. 3. Fides est supra cognitionem naturalem, ergo & sacramenta supra naturale rationis dictamen: quia sacramenta debent esse proportionata fidei; cum sint fidei protestationes. 4. Naturale ex Cic. est quod est innatum à natura: at sacramenta non sunt huiusmodi; quia non causantur ex principijs naturæ, cum sint à Deo instituta, ergo. Et idem patet de confessione, quæ necessitatem sacramentalem habet. † 2a. Confessio, quæ fit Deo per recognitionem peccati, est de iure naturali, sicut quæ fit coram iudice legitime interrogante: at quæ fit homini ad remissionem peccatorum consequendam à Deo, non ita. 3a. Confessio in lege veteri non erat eodem modo, vt est in noua: quia non confitebantur singula peccata, nec in specie, sed tantum signis se peccasse monstrabant. 4a. Iob. c. 31. loquitur de absconsione, quam facit deprehensus, peccatum negando, vel excusando, quæ est contra naturalem confessionem.

Lib. 3. Ety. c. 4. — lib. 2. de inuent.

Art. 3. Vtrum omnes ad confessionem teneantur.

1. Concl. De iure diuino ad confessionem non tenetur, nisi qui post baptismum in mortali peccato ceciderit. Quia hoc modo quilibet tenetur ad contritionem, & satisfactionem, ergo & ad confessionem, ex hoc ipso quod est medicina. 2a. De iure positiuo omnes tenentur ad confessionem ex institutione ecclesiæ. 1. Ex cap. vtriusque sexus. 2. Vt quisque se agnoscat peccatorem, quia omnes peccauerunt, & egent gratia Dei: & vt pastor cognoscat oues suas. † 3a. Licet in hac vita post baptismum, quis euadere possit peccatũ mortale, tamen remanet locus pænitentiæ, & confessionis respectu venialium. 4a. Nemo est, qui non hẽat iudicem Christum, cui debet confiteri per sacerdotem: qui tunc maior est confitente, in quantum iste est peccator, ille minister Christi. 5a. Venialia non pertinent ad confessionem ex vi sacramenti, sed ex institutione ecclesiæ: sed quia secundum alios ecclesia obligat tantum ad confessionem mortalium; ideo sufficit vt homo se præsentet sacerdoti, dicendo se non habere conscientiã peccati mortalis.

In Decr. lib. 5. tit. 38. c. 12.

Art. 5. Vtrum aliquis licite possit confiteri peccatum, quod non habet.

Vt confessio sit idonea id solum os accuset,

cuset, quod conscientia tenet. 1. Nemo in confessione mentiri debet, cum semper mendacium sit peccatum, ergo. 2. Testis in foro pœnitentię, est conscientia, ergo nemo debet confiteri, quæ non sunt in conscientia: 3. In confessione penitus debet se sacerdoti manifestare: at qui aliud de se sacerdoti loquitur, quam in sua conscientia habeat, non se manifestat, sed potius se occultat, ergo non est confessio idonea. † 2a. Agnoscere culpam, vbi culpa non est, quantum ad substantiam actus; est conscientiæ errantis: at quantum ad conditiones actus, bonæ mentis est, formidare corde, & ore accusare. 3a. Idem dicendum de vere humili, qui timet ne in his, quæ bene agere videtur, per superbiã grauius delinquat. 4a. Qui dubitat de peccato an sit mortale, vel veniale, non debet confiteri, vt mortale, sed sub dubio, expectando iudiciũ sacerdotis: quia qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale, peccat mortaliter. 5a. Qui satisfacit pro peccato, quod non commisit, non incurrit mendacium, vt qui confitetur peccatum, quod non credit se fecisse.

Greg. in Regist. Iob. 9.

Artic. 6. Vtrum quis teneatur statim confiteri.

1. Concl. Quia propositum confitendi annexũ est contritioni, tunc ad hoc propositum aliquis tenetur, cum ad contritionem tenetur, scilicet cum peccata memoriæ occurrunt, & præcipue in periculo mortis, & cum aliquid est faciendum, quod sine remissione peccati fieri non potest, absq; peccato. 2a. Ad actualiter confitendum obligatur aliquis, vel per accidens, vt cum tenetur facere, quod non potest sine peccato, nisi sit confessus: vt si debeat accedere ad eucharistiam, & adsit copia sacerdotis, & necessitas non vrgeat: vnde in paschate omnes tenentur confiteri, quia tenentur eucharistiam sumere: vel per se, & sic videtur esse eadem ratio confessionis, & baptismi: quia vtrunque est sacramentũ necessitatis. 3a. Ad baptismum nõ tenetur aliquis statim, postquam habuit propositum baptismi, ita vt mortaliter peccet, ni sumat, cum non sit aliquod tempus determinatum, vltra quod non liceat differre. 4a. Dilatio baptismi potest esse mortale peccatum; vel non, ex causa dilationis; & si causa exem. gr. esset contemptus, dilatio esset peccatum mortale. Idem dicas de cõfessione cum non sit maioris necessitatis, quam baptismus. 5a. Et quia quæ sunt de necessitate salutis, tenetur homo implere in hac vita, ideo in articulo mortis homo per se tenetur ad confessionem, & baptismum: Ideo Iac. simul dedit præceptum de confessione, & de extrema vnctione. 6a. Vnde probabilior videtur opinio, quod homo non tenetur ad statim confitendũ; quanuis periculosum sit differre. 1. Ex Innoc. qui dat tempus determinatum ad sumendam eucharistiam, & ad confitendũ, sed non peccat qui non percipit eucharistiam ante tempus, ergo, &c. 2. Alias multa peccata homo committeret, cum daretur copia sacerdotis, & non confiteretur quod videtur inconueniens. 3. A simili de contritione, & baptismo. 7a. Errant qui dicunt per Decretalem Innoc. non excusari, qui differunt à culpa in foro cõscientię, sed à pœna in foro exteriori: quia præcepta affirmatiua non obligant statim, sed suo tempore. Vnde quod quis non teneatur, non est ex indulgentia ecclesiæ, sed ex natura præcepti affirmatiui. 8a. Errant qui dicunt seculares non teneri ante tempus quadragesimale, quod sit eis pœnitentiæ tempus; religiosos vero teneri ad statim, quod totum tempus, sit eis pænitentiæ tẽpus: quia eodem modo tenentur vt cæteri ad ista, quæ non pertinent ad religionem. † 9a. Illud Hugonis, si necessitas non est, quæ prætendatur, contemptus non excusatur, intelligitur de discedentibus ex hac vita, sine sacramentis. 10a. Non semper cũ detrimento salutis corporalis, infirmus tardat requirere medicum, nisi cum necessitas curationis incumbit: similiter in morbo spirituali. 11a. Tenetur homo statim reddere alienum, quia de eo est præceptũ negatiuum quod obligat ad semper: secus de confessione, quæ est sub præcepto affirmatiuo.

Art. 7. Vtrum possit cum aliquo dispensari, ne confiteatur.

1. Concl. Sicut Papa non potest dispensare, vt aliquis sine baptismo saluetur, ita nec quod

saluetur sine confessione, vt obligat ex vi sacramenti. 1. Pænitentia cuius pars est cõfessio, est sacramentũ necessitatis, sicut & baptismus: sed in baptismo nullus potest dispensare, ergo. 2. In his non possunt dispensare ministri, in quibus ecclesia est fundata; quia instituuntur in ecclesia diuinitus fundata, & ita eorum operatio supponit ecclesiæ institutionem: sed ecclesia fundata est in fide, & sacramentis, ergo vt ministri nõ possunt nouos articulos fidei edere, ita nec noua sacramenta instituere, aut instituta remouere, quod est potestatis excellentiæ, quæ soloChristo debetur, qui est ecclesię fundamentum. 2a. Papa potest dispensare in confessione, prout obligat ex præcepto ecclesiæ; vt quis possit diutius eam differre, quã ecclesia statuit. † 3a. Confessio est quidem de iure positiuo, nõ humano, sed diuino. & ideo in ea non potest dispensari. 4a. Iacob. non instituit, sed promulgauit confessionẽ, quæ est instituta à Deo; licet expresse hoc nõ legatur: fuit tamen præfigurata, & in hoc, quod Ioanni confitebantur peccata sua, qui baptismo ipsius ad gratiam Christi præparabantur: & quomodo Christus leprosos misit ad sacerdotes.

Caps. 5.

Nu. 3.

Quæstio 7. De quidditate confessionis.

Artic. 1. Vtrum Aug. conuenienter definiat confessionem.

1a. Conc.

In actu confessionis considerantur plura. 1. Substantia actus, quod sit manifestatio quædam. 2. de quo sit, s. de peccato. 3. cui fiat, s. sacerdoti. 4. eius causa, s. absolutio à parte pœnæ, & obligatio ad aliã partem exsoluẽdam. 2a. In diffinitione Aug. quæ est, confessio est per quam morbus latens spe veniæ aperitur. tangitur substãtia actus, in apertione: id de quo fit, cum dicitur morbus latens: & causa, cum dicitur, spe veniæ. In alijs definitionibus, quæ assignantur tanguntur aliqua ex illis, quæ sunt in confessione. † 2a. Et si sacerdos, vt homo, sciat peccatum; tamen non scit, vt Christi vicarius: vel dic quod actus exterior potest cognosci, sed interior, qui est principium exterioris, est occultus, ideo debet manifestari. 3a. Confessio præsupponit caritatem, quam qui habet, magis mouetur spe, quam timore, ideo dicitur spe veniæ. 4a. Peccatum non ideo nõ aperitur, quia clauditur sigillo confessionis: quoniam non clauditur sacerdoti, sed alijs. 5a. Non est necesse in definitione omnia, quæ pertinent ad definitum aperire, & ideo ab alijs diuersa ratione confessio potuit definiri.

lib. de vera & falsa pænit. c. 10.

Greg. hom. 40. in euãg.

Art. 2. Vtrum confessio sit actus virtutis.

1. Concl.

Confessio est quid bonum ex genere, & actus virtutis. 1. Præcepta legis sunt, de actibus virtutũ: sed confessio est sub præcepto, ergo. 2. Quia est actus meritorius, quia cælum aperit, ergo. 3. Quod continet aliquam conditionem, quæ ad virtutem pertineat, est actus virtutis; sat enim est, vt aliquid dicatur virtus, vt habeat in se aliquam virtutis conditionẽ: talis est confessio, quia cũ ore confiteatur, quod tenet corde, os & cor in vnũ conueniunt, quod ad virtutem pertinet, ergo. 2a. Potest tamẽ male fieri, nisi adhibeantur debitę circũstantiæ. † 3a. Licet confessio quo ad determinationem circumstantiarum, quãdo, quomodo, &c. sit de iure diuino; est tamen de iure naturali, prout naturalis ratio in generali inclinat ad eam debito modo faciendam: & sic est actus virtutis. 4a. Repugnat innocentem habere actũ virtutis, qui est confessio; quia obiectum eius est peccatum commissum: habet tamen habitum. 5a. Gratia virtutum, & gratia sacramentorum non sunt contrariæ, sed disparatæ; ideo non inconuenit, vt idem sit actus virtutis, & sacramentum, vel pars sacramenti.

Artic. 3. Vtrum confessio sit actus pænitentiæ virtutis.

1 Concl.

Arist. 2. eth. c. 7.

Confessio elicitiue pertinet ad virtutẽ pænitentiæ. 1. Pænitentia ordinatur ad destructionem peccati; & ad idem ordinatur confessio, ergo est actus pænitentiæ. 2. Quando supra obiectum virtutis additur specialis ratio boni, & difficilis, requiritur specialis virtus: sed ad veritatem confitendam ad remissionem peccatorum est specialis ratio boni, & difficilis, ergo confessio non ad virtutem veritatis, sed ad specialem virtutem pertinebit, quæ non est nisi

Arist. 4. eth. c. 2.

missi pænitentia, ergo. 3. Vt confessio in iudicijs ad iustitiam, & confessio beneficiorum Dei, ad latriam, non ad veritatem referuntur; ita confessio peccatorum ad pænitentiam, & non ad virtutem veritatis elicitiue ptinebit. 2a. Cōfessio imperatiue potest pertinere ad multas virtutes, prout eius actus trahi potest in finem multarum virtutum. † 3a. Confessio est actus spei non elicitiue, sed imperatiue. 4a. Erubescentia operatur quidem in cōfessione, non vt causa confessionis, cum potius sit apta eam impedire; sed ad liberandum à pæna, cum ipsa pœna quædam sit. 5a. Nō ideo, quod partes pænitentiæ adaptantur aliquo modo attributis diuinis, vt contritio misericordiæ, vel bonitati, confessio sapientiæ, & satisfactio potentiæ; sequitur, quod confessio non sit actus pœnitētiæ. 6a. Ad pœnitentiam mouet articulus de iudicio, propter timorem, sed ratione contritionis tantum: & ideo confessio adhuc ad eam pertinet, licet innitatur articulo vitæ æternæ propter spem.

Quæstio 8. De ministro confessionis.

Art. 1. Vtrum necessarium sit confiteri sacerdoti.

1. Concl. Solus sacerdos minister est huius sacramenti. 1. Absolutio pœnitentis, propter quam fit confessio, non pertinet nisi ad sacerdotem, ergo. 2. Dominus solis discipulis præcepit, vt soluerent Lazarum, per quod figuratur confessio. 3. Solus ille est minister sacramentorum, qui habet ministerium in corpus Christi verū, cum gratia, quæ in illis habetur ex capite descendat in membra: at solus sacerdos potest consecrare Eucharistiam, ergo: & ideo ei soli est facienda sacramentalis confessio. † 1a. Illud, confitemini alterutrum, &c. intelligitur præsupposita institutione diuina, idest sacerdotibus. 2a. Baptismus est maioris necessitatis, cum nunquam possit prætermitti, etiam in paruulis, ideo pertinet etiam ad laicos: at confessio, cum ad adultos pertineat, non est ita necessaria, cum possint saluari contritione cum proposito confitendi. 4a. Et si taxatio pœnæ possit fieri ab alio: tamen, vt est pars sacramenti fit tantum à sacerdote. 5a. Cognoscere vultum pecoris, vt coordinetur gregi Christi, potest pertinere ad non sacerdotem: at ad procurandum conueniēs remedium salutis, solius sacerdotis est.

Ioan. 11.

Iac. 5. Cap. 5.

Art. 2. Vtrum in aliquo casu liceat alijs quam sacerdotibus confiteri.

In necessitate etiam laicus vicem sacerdotis supplet, vt ei confessio fieri possit. 1. Concl. Quia, vt baptismus est sacramentum necessitatis, ita & pœnitentia: at baptismus duplicem habet ministrum, alterum ex officio scilicet sacerdotem, alterum ex necessitate, cui dispensatio baptismi committitur, scilicet laicum, ergo & pænitentia vnum habebit, cui ex officio sit facienda, alterum in necessitate. † 2a. In pœnitentia est aliquid ex parte ministri, vt absolutio, & satisfactionis iniunctio; & aliquid ex parte suscipientis, vt contritio, & confessio: & sicuti satisfactio incipit esse à ministro, ita in pœnitente completur. Vnde ad plenitudinem sacramenti vtrunque debet concurrere quando est possibile: cum autem necessitas imminet, pœnitens debet facere, quod ex parte sua est, s. conteri & cōfiteri cui pōt, quia defectum ex parte sacerdotis summus sacerdos supplet: sed confessio laico facta non est sacramentum, cum ei desit, quod est ex parte sacerdotis, sed quodammodo sacramētalis. 3a. Licet laicus non sit absolute iudex confitentis: est tamen ratione necessitatis, inquantum ex defectu sacerdotis ei subijcitur. 4a. Confessio facta laico reiteratur, quia non fuit perfectum sacramentum: nec inde sequitur, quod sit facienda: baptismus autem non reiteratur, quia fuit verum sacramentum.

Art. 3. Vtrum non sacerdos in casu necessitatis possit confessionem venialium audire.

Non sacerdos in casu necessitatis potest confessionem venialium audire. 1. Concl. 1. Venialia non indigent noua gratia ad remissionem, neque reconciliatione ecclesiæ, cum nec à Deo, nec ab ecclesia separant, ergo neque necesse est, vt quis c...

confiteatur sacerdoti. 2 Confessio facta laico, cum sit quoddam sacramentale, ex caritate proueniens potest remittere venialia, sicut aspersio aquæ benedictæ, & tunsio pectoris; ergo. Adde auctoritatem apud Mag † 2a. Quia venialia non indigent sacramenti perceptione ad sui remissionem; sufficit ibi aliquid sacramentale; vt aqua benedicta, vel aliquid huiusmodi. 3a. Extrema vnctio non datur directe contra aliquod veniale, nec aliquod aliud sacramentum.

4. sent. d. 17

Art. 4. Vtrum sit necessarium, quod homo confiteatur proprio sacerdoti.

1. Concl. Sicut qui non est sacerdos non potest hoc sacramentum conferre, ita nec is, qui non habet iurisdictionem, & vt oportet sacerdoti, ita & proprio sacerdoti confessionem fieri. 1. Ex co...st it. Innoc. qui hoc determinat. 2. In hoc sacramento recipiens, non solum recipit, vt in alijs, sed etiã agit, cuius actus sunt necessarij tanquam de substantia sacramenti, cum sint eius partes; & cum actus nostri in nobis principium habeant, non possunt nobis ab alijs dispensari nisi per imperium, ergo dispensator huius sacramenti debet posse imperare aliquid agẽdum: sed imperium non competit alicui in alium, nisi habeat iurisdictionem super eum, ideo ad necessitatem huius sacramenti, non solum requiritur ordo in ministro, sed etiam iurisdictio, ergo. &c. Quia sacerdos non absoluit nisi obligando ad aliquid faciendum, & ita is potest absoluere, qui per imperiũ potest ligare. † 2a. Quod monachi possint à peccatis absoluere, intelligitur de illis, qui habent iurisdictionem; quibus alicuius parochiæ cura est commissa. 3a. Eucharistia potest accipi non à proprio, & erit verum sacramentum, & si nõ liceat, quia non requirit imperium. 4a Electio discreti sacerdotis non est nobis commissa, vt ex nostro arbitrio facienda, sed de licentia superioris, si proprius fuerit minus idoneus. Prælatis ad quos dispensatio sacramentorum pertinet, concessum est à iure, vt possint confessores eligere, qui vt sic, sunt eis superiores. 5a. In casu, in quo pænitens sibi, vel sacerdoti timet periculum ex confessione, debet petere licentiam à superiori confitendi alteri: si non obtineat, reputatur, ac si confessorem non haberet: & tunc magis debet confiteri laico: & propter legem naturæ qua quisque debet sibi cauere, nõ peccat contra præceptum, nec vlli iniuriam facit. 6a. In hoc non arctatur via salutis; sed sufficiens via statuitur: sacerdos autem peccat non præbendo licentiam ijs, qui alias non confitebũtur; & saltem, quia scandalum orietur.

li. 5 decret. tit. 28. c. 12.

1. q. 1. Can. ex auctoritate.

Artic. 5. Vtrum aliquis possit alteri, quam proprio sacerdoti ex mandato superioris confiteri.

Dupliciter potest sacerdos impediri ne alicuius confessionem audiat: vel ob defectum iurisdictionis: vel ob impedimentum executionis ordinis, vt excommunicatus, &c. 2a. Cum quæ sunt iurisdictionis possint committi, potest aliquis ex mandato, vel priuilegio superioris alteri confiteri, quam proprio sacerdoti cui iurisdictio committatur, vel per ipsum sacerdotem, vel per episcopum, siue per Papam. 1. Episcopus potest audire confessionẽ eius, qui est de parochia alicuius presbyteri, & potest casus sibi reseruare, ergo. 2. Quod potest inferior, potest superior: sed sacerdos potest suo parochiano dare licentiã, vt alteri confiteatur, ergo & superior. 3. sacerdos habet pt̃atem ab episcopo, vt possit audire, ergo & alius potest habere, si ei cui episcopus concedat. 3a. Cum non potest audiri confessio ob impedimentum executionis, potest concedi facultas audiendi, ab eo, qui potest impedimentum remouere. † 4a. Superior dando licentiam, vt quis non proprio sacerdoti cõfiteatur, non præiudicat proprio; cum facultas iurisdictionis non sit ei data in fauorem ipsius, sed in vtilitatem pœnitentis, & in gloriam Dei. 5a. Sacerdos debet cognoscere vultum pecoris sui, primo, quoad exteriorem conuersationem, & tunc non statim ei tenetur credere, sed inquirere facti certitudinem: secundo per confessionis manifestationem, & tunc non potest habere maiorem certitudinem, quam vt ei credat fuisse absolutum ab habẽte iurisdictionẽ. 6a Dari vni duos sacerdotes proprios & æqua-

1. Concl.

æquales inconuenit, at si sint inæquales, nequaquam: vt sunt inferior, & superior: pœnitens autem semper tenetur obedire magis superiori. 7a. Qui est confessus episcopo, vel eius pœnitentiario non tenetur confiteri proprio, quantumcunque hoc petat: sed ob statutum ecclesiæ eo modo tenetur, vt is, qui habet tantum venialia si tamen iterum confiteatur, non ideo est frustra prima confessio, quia quo pluries confitetur, magis de pœna remittitur, ex vi clauium, & ex erubescentia: nec fit iniuria sacramento cum sit iterabile.

Art. 6. Vtrum pænitens possit in fine vitæ à quolibet sacerdote absolui.

1. Concl. In mortis articulo, potest pænitens à quouis sacerdote, nō solum à peccatis absolui, sed etiam à qualibet excommunicatione à quocunque sit lata. 1. In necessitate corporali potest quis vti rebus alienis inuitis dominis, ergo etiam in necessitate spirituali, cum hæc sit maior, potest à non suo sacerdote absolui. 2. ex virtute clauiū quilibet sacerdos habet potestatem indifferentem in omnes, & quantum ad omnia peccata, sed quod non possit, est, quia ex ordinatione ecclesiæ habet iurisdictionem limitatam, vel nullam: sed cum necessitas non habeat legem, in articulo necessitatis per ecclesiæ ordinationem non impeditur, quin possit absoluere, ex quo habet claues: & etiam ab excommunicatione, cum hæc quoque ad iurisdictionē pertineat. † 2a. Licet sacerdos in articulo mortis non habeat iurisdictionem, habet tamen vsum iurisdictionis, quia ecclesia acceptat, quod in tali casu omnes possint absoluere. 3a. Qui est absolutus in tali casu, si euadat periculum, debet adire proprium, non vt confiteatur, sed, vt se absolutum ostendat: similiter, si sit absolutus ab excommunicatione, debet adire iudicem, non absolutionem petens, sed satisfactionem offerens. 4a. Baptismus ex sanctificatione materiæ habet efficaciam, pœnitentia ex satisfactione ministri, & ideo confitens laico tenetur reconfiteri, cum talis confessio non sit sacramentum: non sic baptizatus à laico.

Art. 7. Vtrum pœna temporalis taxetur secundum quantitatem culpæ.

Post dimissionem culpæ, pœna ad duo requiritur. s. ad debitum persoluendum, & ad remedium præstandum. 14. Concl. 2a. Quantum ad primum quantitas pænæ respondet radicaliter quantitati culpæ, & ita taxatur secundum æqualitatem ad pænam. 1. Isa. 27. In mensura contra mensuram cum obiecta fuerunt iudicabis eam, ergo quantitas iudicij punitionis est secundum quātitatem culpæ. 2. Homo reducitur ad æqualitatem iustitię per pœnam inflictam, ergo. &c. 3a. Quo per id, quod primo aptum est remittere pœnam, plus pænæ remittitur, vt per contritionem, tanto minus soluendum restat per confessionem. 4a. Quantum ad remedium, vel eius qui peccauit, vel aliorum, quandoque pro minori peccato iniungitur maior pœnitentia; vel quia peccato vnius minus potest resisti, quam peccato alterius; & sic pro fornicatione maior pœna imponitur iuueni, quam seni, vel quia in eo peccatum est periculosius, vt in sacerdote; vel quia multitudo est magis prona ad illud peccatum. 4a. Pæna in foro pœnitentiæ attenditur quantum ad vtrumque, & ideo non semper pro maiori peccato, maior pœna imponitur. 5a. Quia pœna purgatorij est solum ad soluendum debitum, quia non manet vlterius locus peccandi, taxatur solum secundum quantitatem peccati, considerata tamen contritionis quantitate, & confessione, & absolutione: quia per hæc omnia pœna dimittitur. Vnde ista ēt à sacerdote cum iniungit satisfactionem consideranda sunt. 6a. Apoc. 18. non dicitur quod pæna tantum detur secundum quantitatem delectationis, quæ potest esse minor de maiori peccato, sed etiam ratione elationis contra Deum, quæ semper est maior de maiori peccato. 7a. Pœna septē dierum in veteri lege non erat expiatiua à pœna debita peccato, sed ab irregularitate; vt cætera sacrificia legalia: in noua autem lege pæna maior est, quia soluit debitum peccati; & quia cæteris paribus plus peccat homo in noua propter sanctifica-

 tionem

sionem maiorem, & propter beneficia potiora accepta à Deo. 8a. Sacerdoti imponitur maior pœna pro peccato minori, quam laico pro maiori, non ad debitum, sed ad remedium: quia cum maiori periculo & suo, & aliorum peccat.

Quæstio 9. De qualitate confessionis.

Artic. 1. Vtrum confessio possit esse informis.

1. Concl. Confessio, vt pars sacramenti, quomodo ordinat confitentem ad claues, potest etiam in eo, qui non est contritus. 1. Semel confessus, etiam in mortali peccato existens, non tenetur vlterius eadem peccata confiteri; quia alias cum nullus sciat se caritatem habere, nemo sciret se confessum fuisse, ergo. 2. Non contritus, & fictus, qui confitetur sua peccata sacerdoti, & clauibus ecclesiæ se subijcit, licet non recipiat fructum absolutionis, quem recedente fictione percipit, non tenetur reiterare cōfessionem, sed tantum fictionem confiteri, ergo 2a. Confessio, vt actus virtutis nō valet sine caritate: quia debet esse actus meritorius, quod habet à caritate. † 3a. Illud, à mortuo, velut qui non est, perit cōfessio, intelligitur quoad fructum, qui nō habetur sine caritate. 4a. Contritio & satisfactio requirunt necessario caritatem, quia fiunt Deo; sed non confessio, cum fiat homini. 5a. Qui narrat sua peccata, vere loquitur, & os & cor concordant, quantum ad substantiam actus; licet non quoad finem. Eccle. 17.

Art. 2. Vtrum oporteat confessionem esse integram.

1. Conc. De necessitate confessionis est, quod homo omnia peccata confiteatur, quæ in memoria habet. 1. Hypocrisis est impedimentum pœnitentiæ; sed diuidere confessionem ad hypocrisim pertinet, vt ait Aug. ergo. 2. Confessio est pars pœnitentiæ; sed pœnitentia debet esse integra ex Magist. ergo. 3. Vt medicus debet non solum cognoscere vnū morbū contra quem medicinam dare debet, sed vniuersam habitudinem infirmi; quia vnus morbus ex coniunctione alterius aggrauatur, & medicina, quæ vni morbo competit, alteri nocet: ita in peccatis; quia vnū aggrauatur ex alio, medicus spiritualis debet cognoscere omnia peccata, ne medicina, quę vni prodest, noceat alij, cum sæpe vnus sit contrarijs infectus peccatis, vt ait Greg. † 2a. Erubescentia, quæ multiplicaretur confitendo varia peccata pluribus, est maior, cum omnia vni manifestantur: quia ex multitudine peccatorum maior apparet malitia. 3a. Pœna à varijs imposita non est sufficiens: quia varij non considerarent grauitatem, quam vnum peccatum habet ex altero; & remedium quod daretur ad vnum tollendum, posset in alterum impellere. 4a. Cum quis de oblito non pōt confiteri proprio sacerdoti, non tenetur alteri repetere iam confessa, sed sufficit dicere in generali, quod cum de alijs confiteretur, illius oblitus fuit. 5a. Pœnitens debet omnia peccata cōfiteri, licet sacerdos non possit ab omnibus absoluere, vt totius culpæ quantitatem intelligat, & vt ad superiorem eum mittat.

Artic. 3. Vtrum possit quis per alium, vel per scriptum confiteri.

Confessio vt pars sacramēti debet fieri per proprium verbum. 1. Ita homo tenetur ad confessionem peccatorum, vt ad confessionem fidei: sed hęc ore est facienda, ex Paulo, ergo. 2. Qui per seipsum peccauit, debet per seipsum pœnitere: sed cōfessio est pars pœnitentiæ, ergo. 3. Sicut alia sacramenta habent determinatam materiam, & in baptismo ad significandam interiorem ablutionem, assumitur elemētum, cuius est maximus vsus in abluēdo: ita in confessione ad manifestandum assumitur determinatus actus, quo consueuimus aliquid manifestare, quod est proprium verbum, ergo: alij autem modi introducti sunt in defectum istius. 2a. Confessio, vt est actus virtutis, potest quomodolibet fieri. † 3a. Non sufficit manifestatio peccati, sed oportet, quod per actum determinatum manifestentur: sicut in baptismo ablutio fit per determinatum elementum. 4a. Ab homine non exigitur nisi id, quod potest, & ideo mutus, & qui nō habet vsum linguæ, potest per scripturā, nutus, & interpretem confiteri. 5a. In absentia proprij sacerdotis confessio potest fieri 1. Concl. Rom. 10.

fieri laico;ideo nõ oportet, vt fiat per scripturam: quia actus plus est de necessitate confessionis,quam ille cui fit confessio.

Artic. 4. Vtrum sexdecim conditiones requirantur ad confessionem.

13. concl. Hæ sexdecim conditiones requirũtur ad confessionem. Sit simplex,humilis cõfessio,pura,fidelis:atque frequens, nuda, & discreta,libens,verecunda: integra, secreta,& lacrymabilis,accelerata:fortis & accusans,& sit parere parata. 1. Quia has statuunt Doctores. 2. Confessio,vt est actus virtutis in genere, debet esse sciens, & ideo dicitur discreta:volũtaria,vnde libens:vt in debitum finem operetur, vnde pura:vt immobiliter operetur,&ideo fortis. Vt autem est actus virtutis pœnitentiæ,propter turpitudinem peccati, debet esse verecunda,propter dolorẽ lacrymabilis,& vt terminatur in abiectionem sui, humilis. Confessio vt actus,dicit manifestationẽ,quæ potest impediri, vel per falsitatem,vnde debet esse fidelis:vel per obscuritatem verborum, ideo nuda: vel per multiplicationem verborum, ideo simplex:vel per subtractionem, ideo integra. Vt est pars sacramenti, ex parte confitentis debet esse accusans, & parere parata: ex parte sacerdotis secreta:& hæ sunt cõditiones necessariæ. At vero ad bene esse pertinet,quod sit frequens,& accelerata. † 2a. Conditio vnius virtutis potest esse in alia;vel quia ab ipsa imperatur;vel quia habent idem medium, vna principaliter, alia secundario 3a. Istæ duæ conditiones pura,& simplex,non ponuntur superflue: nam hæc excludit alieni admixtionem,illa intensionis peruersitatem: 4a. Confessio debet esse secreta, quia si fieret in publico, scandalizarentur quamplurimi; quod non accidit in satisfactione 5a. Conditio, lacrymabilis, referenda est ad lacrymas mentis,quæ sunt in potestate nostra.

Quæstio 10. De effectu confessionis.

Artic. 1. Vtrum confessio liberet à morte peccati.

1. Concl. Pœnitentia,vt sacramentum præcipue in confessione perficitur,quia per eam homo se subijcit ministris ecclesiæ, qui sacram. dispensant: contritio enim votum confessionis,& satisfactionis annexũ habet:vnde soluitur primum: quia cõtritio, non tollit culpam sine voto cõfessionis. 2a. Quia in sacram. pœnitentiæ datur gratia,qua fit remissio peccati,sicuti in baptismo;ideo confessio ex vi absolutionis cõiunctæ,remittit culpam,vt baptismus. 3a. Vt baptismus liberat à peccato non solũ, vt re suscipitur,sed etiam vt est in voto; & in ipsa collatione, nisi impedimentũ poneretur,remitterentur peccata, nisi prius remissa fuissent;idem dicendum est de cõfessione adiuncta absolutionis,s. quod in voto à culpa liberat,in re, gratiam auget, & vel dat de nouo, si contritio non fuit sufficiens. 4a. Vt baptismus dicitur liberare à morte:idem etiã de confessione dici potest. Quia est pars pœnitentiæ sacramẽti:at pœnitentia liberat à culpa,ergo. † 5a. Illud, per confessionem fit veniale, quod prius fuit mortale,intelligitur non de veniali ex genere, vt est verbum ociosum: neque ex causa,vt quod veniæ causam habet,vt peccatum ex fragilitate,sed ex euẽtu,vt illud quod veniam consequitur, & de pœna facile expiabili.

Art. 2. Vtrum confessio liberet aliquo modo à pœna.

14. concl. Confessio ex vi absolutionis actu, vel voto,vt liberat à culpa, ita à pœna æterna,& obligat ad temporalem, vt medicina purgans,& promouens:quæ licet restet soluenda in purgatorio: tamen virtute clauium ita minuitur, vt remaneat proportionata viribus pœnitentis, vt eã soluere in hac vita possit. 2a. Confessio etiã ex natura actus confitentis,liberat à pœna. Quia habet pœnam erubescentiæ annexam:at omnis pœna minuit pœnã peccati,ergo Vnde quanto aliquis pluries de peccatis confitetur,tanto magis de pœna minuitur:Et ex his patet ad primum. † 3a. Voluntas reputatur pro facto in his, quæ sunt omnino ab homine; & quantum ad præmium substantiale;non autem in his, quæ sunt ab alio,& quantum ad pœnę remotionem:vnde non tantum efficit confessio in voto,vt in actu.

Art.

Art. 3. Vtrum confessio aperiat paradisum.

1. Concl. Confessio aperit paradisum. 1. Confessio subijcit hominem clauibus ecclesiæ: sed per claues aperitur paradisus, ergo. 2. A paradisi introitu prohibetur aliquis per culpam, & reatum pœnæ: at hæc tollũtur per confessionem, ergo † 2a. Licet baptismus, & pænitentia sint diuersa sacramenta: tamen possunt producere vnicũ effectum; quia pendẽt ex virtute vnius passionis Christi, per quam paradisus est apertus. 3a. Paradisus non aperitur nisi per cõfessionem, saltem in voto: & post aperitionem non remouetur totaliter obstaculũ reatus, ante actualem confessionem, & satisfactionem.

Artic. 4. Vtrum confessio tribuat spem salutis.

1. Concl. Confessio tribuit spem salutis. 1 Per cõfessionem homo fit humilis, & mitis: sed per hoc accipit spem salutis, ergo 2. Per confessionem homo se subijcit clauibus ecclesiæ habentibus virtutem ex passione Christi remittendi peccata; sed ex hoc oritur spes salutis, ergo. † 2a. Dare spem salutis conuenit maxime confessioni, non solum, vt est actus meritorius, sed vt pars sacramenti: quia innititur gratiæ redemptoris. 3a. Tribulatio tribuit spem salutis propter experimentum propriæ virtutis, & purgationem à pœna: confessio vero modo dicto. Rom. 5.

Artic. 5. Vtrum confessio generalis sufficiat ad delenda mortalia oblita.

1a. Concl. Confessio operatur supposita contritione, quæ culpam delet; & sic confessio directe ordinatur ad dimissionem pœnæ, quod facit ex erubescentia, quam habet, & ex vi clauiũ, quibus se confitens subijcit. 2a. Cum per contritionem præcedentem peccatum deletum est, quoad culpam; siue in generali, si eius memoria non habetur, siue in speciali, & cõfitens oblitus est, generalis confessio sacramentalis operatur ad dimissionem pænæ ex vi clauium, nullo obstaculo posito: nõ autem ex parte erubescentiæ, cum specialiter de eo nõ erubuerit. 3a. Per generalem cõfessionem delentur peccata mortalia oblita. 1. Psal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur; sed qui confitetur omnia peccata quæ scit, accedit ad Deum, vt potest, ergo. 2. Qui confitetur veniam consequitur, si nõ sit fictus; sed iste non est fictus; quia patitur ignorãtiam facti, quæ à peccato excusat, ergo. 4a. Vnusquisque tenetur de peccatis oblitis confiteri, si illorum recordetur: non quod non fuerint per confessionem generalem præcedentem ablata; sed vt suppleatur, quod defuit ad sacramentalem confessionem. 5a. Qui non est conscius peccati, quia oblitus, post generalem confessionem nõ potest esse certus de gratia, cũ non sciat certe peccatum sibi esse remissum per talem confessionem, licet per cõiecturas id existimare possit. 6a. Oblitus non reportat commodum ex negligentia, cum non consequatur ita plenam remissionem, nec tantum mereatur. 7a. Generalis confessio delet peccata facta per ignorantiam facti, & ignorantiam particularis circunstantiæ, quæ excusat, non autem quæ committuntur ex ignorantia iuris, quia ipsa, peccatum est.

Quæstio 11. De sigillo confessionis.

Artic. 1. Vtrum in quolibet casu teneatur sacerdos celare peccata, quæ sigillo confessionis nouit.

De necessitate sacramenti est, quod quis confessionem celet: & tanquam violator sacramenti peccat, qui eam reuelat. 1. Concl. 1. Ex Decret. caueat sacerdos, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo aliquatenus prodat peccatum. li. 5. c. 12. 2. Sacerdos debet se Deo, cuius est minister conformare: sed Deus peccata, quæ in confessione pandũtur non reuelat, ergo. 3. Sacramenta sunt signa eorum, quæ interius geruntur; & ideo confessio exterior, qua homo se sacerdoti subijcit, est signum interioris subiectionis, quæ fit Deo: Deus autem peccatum eius, qui se subijcit tegit, ergo oportet, vt id in sacramento pænitentiæ significetur, igitur, &c. 2a. Hæc celatio est vtilis 1. Quia homines magis ad confessionẽ attrahuntur. 2. Quia peccata simplicius confitentur † 3a. Celatio confessionis nũquam est contra caritatem: quia caritas non poscit, vt apponatur remedium peccato,

cato, quod homo nescit; vt est illud quod sub confessione scitur, cum non sciat vt homo, sed vt Deus. 4a. Præceptum de cõfessione celanda, quia consequitur ipsum sacramentum, est de iure diuino, sicut cõfessio; ideo sacerdos à quocũque sibi præcipiatur, & sub quacunque pœna non debet aliquid reuelare. 5a. Confessor qui cognoscit aliquem indignũ prælatione propter peccata potest contradicere ex alia causa, vt ex defectu scientiæ, &c. dummodo suspicionem de crimine non inducat: & sic confessionem non reuelat.

Artic. 2. Vtrum sigillum confessionis se extendat ad alia, quam ad illa, quæ sunt de confessione.

1. Concl. Sigillum confessionis directe non se extendit, nisi ad ea, de quibus est sacramentalis confessio. Quia est annexum sacramentali confessioni, & quod est homini non se extendit vltra sacram. 2a. Indirecte id, quod non cadit sub sacramentali confessione etiam ad sigillum pertinet, vt ea per quæ vel peccatum, vel peccator posset deprehendi, quæ summo studio celanda sunt: tum propter scandalum: tum propter pronitatem, quæ ex consuetudine, accidere posset, & sic patet ad primum. † 3a. Qui aliquod secretum acciperet celandum sub sigillo confessionis, tenetur ex promissione eo modo celare, ac si in confessione haberet, quanuis non sit sigillum confessionis.

Artic. 3. Vtrum solus sacerdos habeat sigillum confessionis.

1. Concl. Sigillum competit sacerdoti, inquantum est minister huius sacramenti: quod nihil aliud est, quam debitum confessionem celandi. 1. Solus sacerdos est minister huius sacramenti: sed sigillum est annexũ sacramento, ergo. 2. Ideo aliquis tenetur celare, quæ audit in confessione, quia ea scit, vt Deus: sed solus sacerdos est minister Dei, ergo. 2a. Vt aliquis qui non est sacerdos in casu necessitatis, participat aliquid de actu clauis, dum confessionem audit; ita participat aliquid de actu sigilli confessionis, & ita tenetur celare. 3a. Sed proprie loquendo sigillum confessionis non habet. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 4. Vtrum de licentia confitentis possit sacerdos eius peccatum, quod habet sub sigillo confessionis, alteri prodere.

Qui de licentia confitentis reuelat peccatum, non frangit sigillum confessionis. 1. Concl. 1. Superior potest remittere peccatorem de voluntate ipsius, cum litteris ad inferiorem, ergo potest de voluntate confitentis peccatum manifestare. 2. Pænitens potest per se reuelare, ergo & per alium. 3. Ideo non potest reuelare, quia scit vt Deus: sed confessus dando licentiam efficit, vt etiam sciat vt homo, ergo. 2a. Debet tamen cauere scandalum, ne fractor sigilli reputetur: quia ob hanc etiam causam tenetur celare. † 3a. Pontifex non potest dare licentiam, vt sacerdos reuelet: quia non potest efficere, vt illud sciat vt homo, quod potest confessus. 4a. Per talem reuelationem bonum commune nõ tollitur, cum non frangatur sigillum. 5a. Per hanc licentiam non datur impunitas malis sacerdotibus, si prætendant sibi datam licẽtiam, quia si accusentur, debent probare ex licentia reuelasse. 6a. Qui reuelante sacerdote audit peccatum, tenetur eo modo celare, sicut interpres: cum participet aliquo modo de actu sacerdotis.

Artic. 5. Vtrum illud, quod quis scit per confessionem, & aliquo alio modo, possit alteri reuelare.

Sacerdos potest alteri reuelare id, quod scit per confessionem, si alio modo sciat: siue sciat ante, siue post confessionem. 1a. concl. 1. Nemo potest obligare ad id ad quod non erat obligatus, nisi per superiorem, ergo peccator non poterit obligare sacerdotẽ, cui confitetur vt ea taceat, quæ antea sciuit; cum non sit eius superior. 2. Ne impediatur, & vt seruetur iustitia: quia confessor non posset testimonium ferre: & ne peccator fiat pronior ad peccandum, coram eo cui confitetur. 3. Ea tantum tenetur celare, quæ scit vt Deus: sed ea scit vt homo, ergo: & ideo debet dicere scio, quia vidi, vel audiui. 2a. Propter scandalum vitandum non debet reuelare, nisi sit necessi-

cessitas. † 3a. Qui dicit se vidisse, quæ in confessione audiuit, per accidens reuelat confessionem, nec frangit sigillum per se: in nullo autem casu debet dicere se audiuisse in confessione. 4a. Et si scientia, qua sacerdos scit vt Deus, sit potentior: nō iō trahit ad se eam, qua scit, vt homo, cū nō sint oppositæ: ideo per illam potest reuelare. 5a. Veritas non est propter scandalū dimittenda: vnde quod quis audiuit in confessione, si aliter sciat, & immineat periculum iustitiæ, & veritatis debet reuelare; licet teneatur scandalum euitare.

Quæstio 12. De satisfactione quoad eius qualitatem.

Art. 1. Vtrum satisfactio sit virtus, vel actus virtutis.

1a. Conc. Aliquis actus dicitur virtutis, vel materialiter, quia non habet malitiā implicitam, vel defectum circūstantiæ, quod tali actu potest virtus vti in suum finē, vt loqui, ambulare, &c. vel formaliter, quia in se rationē virtutis implicitā habet, vt fortiter sustinere, &c. 2a. Formale cuiuslibet virtutis est ratio medij: & ita omnis actus, qui rationem medij importat est actus virtutis formaliter. 3a. Satisfactio est formaliter actus virtutis. 1. Quia pertinet ad pœnitentiam, quæ virtus est. 2. Quia operatur ad deletionem peccati, quod destruitur per suum contrarium. i. per virtutem. 3. Satisfactio importat proportionem æqualitatis ad aliquid: at æqualitas est mediū, ergo erit formaliter virtus. † 4a. Et si satis facere sit debitum: tamen prout voluntarie efficitur ex parte operantis accipit rationem gratuiti; & operans de necessitate virtutē facit: nec enim ratio meriti tollitur, cum voluntas necessitati assentitur. 5a. Actus virtutis requirit voluntariū in agente, non in patiente; & ita satisfactio potest esse actus virtutis cum sit voluntarius ex parte iudicis punientis, licet qui patitur inuite patiatur. 6a. Principale in virtute, in genere est electio; in speciali vero est id, ex quo actus interior recipit determinationem; & sic aliquando determinatur per actus exteriores, vt in satisfactione: vnde erit actus virtutis.

Art. 2. Vtrum satisfactio sit actus iustitiæ.

Satisfactio formaliter actus iustitię est. 1. Quia attendit rationem debiti, cū Deo debitum honorem impēdat ex Ansel. hoc autem est iustitiæ, ergo. 2. Per satisfactionem fit adæquatio rerum exteriorum, scilicet emendæ ad offensam: at adæquare pertinet ad iustitiam, ergo 3. Ex ipso nomine, quia aduerbium, satis, æqualitatem proportionis designat; at proportio ęqualitatis pertinet ad iustitiam per quam, ex Arist. medium accipitur secundum proportionem, qua fit æqualitas, ergo. 2a. Actus iustitiæ, ex eodem, vel est sui ad alterum, & tunc ęqualitas est in ipso faciente, vel alterius ad alterum, vt in iudice; & tūc æqualitas constituitur in iustum passo: & quoniam satisfactio æqualitatem in faciente exprimit; ideo proprie dicit actū sui ad alterum. 3a. Quia vsus rerum consistit in dando; facere æqualitatem in rebus exterioribus, proprie est reddere: at satisfacere, dicit æqualitatem in actionibus: licet sæpe confundantur. 4a. Et quia adæquatio est inæqualium, ideo satisfactio inæqualitatem actionum supponit, quæ offensam præcedentem constituit, quam satisfactio respicit; & quia sola iustitia vindicatiua quæ æqualitatem constituit in eo, qui in iustum patitur, siue quis puniat alium, vt facit iudex, siue seipsum, vt facit pænitens, qui pænam ex se tenet, fit vt pænitentia sit pars iustitiæ vindicatiuæ. 5a. Satisfactio quæ æqualitatem respectu offensæ præcedentis in faciente importat, est opus iustitiæ, quantum ad illam partē, quæ pœnitentia dicitur. † 6a. Satisfactio includit quidem reconciliationem, quæ est actus amoris; sed quia importat immediate recompensationem illatæ iniuriæ, ideo illicitur à iustitia, licet imperetur à caritate, ad cuius finem ordinatur. 7a. Iustitia est quidem principaliter circa operationes, sed consequenter est etiam circa passiones, quæ sunt operationum causæ, & sic satisfactio potest peccatorum causas excindere. 8a. Quæuis virtus moralis participat actum prudentiæ, quæ formaliter complet in eis rationem virtutis, vt ex Arist. patet: ideo ad satisfactionem pertinet cauere, &c.

1. Conc.

lib. 5. Ethic. 3. & 4.

Art.

Artic. 3. Vtrum definitio satisfactionis conuenienter in littera ponatur.

ₘ. concl. Iustitia non solum tendit in æqualitatem præcedentem puniendo culpam præteritam, sed etiam, vt in futurum æqualitatem custodiat, vt ait Arist. vnde satisfactio, quę est iustitiæ actus, est medicina curans peccata præterita, & præseruans à futuris. 2a. Vt præseruat, sic ab Aug. definitur. Satisfactio est peccatorum causas excindere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere. Nam licet morbus corporalis ex remotione causarum, non possit sequi, non ita morbus spiritualis, quia liberum arbitrium non cogitur: ideo in hac distinctione ponitur excisio causarum, vt morbus impediatur, & renitentia liberi arbitrij, ne aditus suggestionibus detur, vnde sequatur peccatum. 3a. Vt est medicina, hoc modo, satisfactio est illatæ iniuriæ recompensatio secundum iustitiæ æqualitatem. Et in idē redit definitio Ans. qui ait, satisfacere esse debitum honorem Deo impendere. † 4a. Per satisfactionem non tolluntur causæ remotæ peccati, vt est fomes, sed causæ proximæ, tam interiores, vt reliquiæ, quam exteriores, vt occasiones peccatorum. 5a. Facilius est causas peccati excedere, quam ipsum peccatum: quia causa est bonum deficiēs, quod facilius remouetur, quam constituatur bonum, quod malum remouet. 6a. Satisfactio primo respicit præteritum, & ex cōsequenti, vt est medicina præseruans, etiā futurum. 7a. Definitur, vt respicit futurū prout satisfactio fit ad Deum, qui maxime requirit emendationem in futuro, & ex cautela futurorum potest etiam cognosci recompensatio præteritorum. Ansel. aliter definiuit: cum idem secundum diuersa possit definiri. 8a. Innocens potest impendere honorem debitum Deo, sed non debitum ratione culpæ commissæ.

(lib. 2. eth. cap. 3.)

Quæstio 13. De satisfactionis possibilitate.

Artic. 1. Vtrum homo possit Deo satisfacere.

ₘ. concl. Homo debet Deo; & ratione beneficij accepti, quod debitum respicit gratiarum actio, vel latria, & ratione peccati commissi, quod respicit satisfactio. 2a. In his quæ sunt ad parentes, & ad Deum, ex Arist. cū sit impossibile reddere æquiualens secundum quantitatem, sat est reddere secūdum proportionem, vt scilicet se habet hoc, quod est Deo debitum, ad ipsum Deum; sic quod iste potest reddere ad ipsum Deum. 3a. Si ly, satis, æqualitatem quantitatis importet, homo non potest satisfacere Deo. 4a. Si importet æqualitatē proportionis, quod ad iustitiæ rationem sufficit, potest Deo satisfacere. 1. Quia hoc Deus præcipit homini, Luc. 3. at ex Hierony. non præcipit impossibilia, ergo. 2. Deus est magis misericors quam homo, sed homini homo satisfacit, ergo. 3. Satisfactio est, cum pæna æquatur culpæ: at contingit hominem, æqualem pœnam assumere delectationi, quæ fuit in peccato, ergo. † 4a. Satisfactio accipit quandam infinitatem ex infinitate diuinæ misericordiæ, prout est gratia informata, per quam acceptū redditur, quod homo reddere potest; & sic satisfacit offensæ infinitæ. 5a. Licet homo sit seruus Dei: tamen quia factus est ad eius imaginem, est dominus suorum actuum per lib. arb. per quod operando potest Deo satisfacere. 6a. Et quamuis omnia debeat Deo ratione creationis; non sequitur, quod non possit ei satisfacere secundum æquiualentiam: & cum oporteat eum esse solicitum circa multa, non est de necessitate salutis, vt totum, quod potest, agat, & totum posse suum in aliquod vnum expendat: sed est aliquid determinatum, quod ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorum Dei. 7a. Esto quod non possit præteritum recuperare: potest tamen in futurum recompensare, quod in præterito facere debuisset: quia non debuit debito præcepti totū, quod potuit. 8a. Originale peccatum habet minorem rationem peccati, quam actuale: tamen est grauius, quia est peccatum ipsius naturæ, & ideo non potuit expiari per hominem, sicut actuale.

(lib 8. eth. cap. vlt.)

Artic. 2. Vtrum satisfactoriam pænam possit vnus pro alio explere.

Satisfactoriam pænam potest vnus pro 1a. concl. alio

alio explere, quantum ad solutionem debiti, dummodo sit in caritate. 1. Alter alterius onera portate, ait Paul. 2. Caritas magis potest apud Deum, quam apud homines: sed vnus homo potest pro amore alterius debitum eius soluere, ergo. 2a. Satisfactio, vt medicina sequentis peccati, non potest fieri per alterum: quia ieiuniũ vnius non domat carnem alterius: nec ex actibus vnius, alius bene agere consueuit, nisi per accidens, prout aliquis per bona opera potest alteri mereri augmentum gratiæ. 3a. Non est necesse vt ei, qui satisfacit pro alio maior pœna imponatur, quam principali imponeretur; quia pæna magis satisfacit, non quia est propria, sed quia oritur ex caritate. Nec etiam requiritur, vt ille pro quo quis satisfacit sit impotens. 4a. Sed prout pœna est in remedium non est permittendum, vt vnus pro alio satisfaciat, nisi appareat aliquis defectus spiritualis, vel corporalis per quem sit impotens. † 5a. Præmium essentiale: quia datur secundum dispositionem hominis, nõ potest vnus alteri mereri, nisi meritum esset infinitum, vt illud Christi: at pæna temporalis non taxatur, iuxta dispositionem eius, cui debetur: vnde vnus pro alio satisfacit mediante caritate, qua quod est vnius, efficitur alterius. 6a. Cum contritio ad culpam ordinetur, pertinet ad dispositionem bonitatis, vel malitiæ hominis, & per confessionem homo subijcitur sacramentis, quæ dant gratiam recipienti: ideo nõ potest vnus pro alio hæc efficere. 7a. Qui pro alio satisfecit, aliquid sibi meretur; non ratione debiti, quod soluit, sed ratione caritatis, qua soluit: nec tunc etiam pro se satisfacit, cum quantitas non sufficit ad vtrũque peccatum tollendum. 8a. Qui moritur postquam tota pœna sibi debita ab alio suscepta est, tandiu pœnam patietur, quandiu ille satisfactionem pro eo fecerit; nec sequitur, quod vnum peccatum bis puniatur; quia vterque est debitor illius pænæ; vnus pro commisso, alter pro omisso.

Gal. 6.

Quæstio 14. De qualitate satisfactionis.

Artic. 1. Vtrum homo possit de vno peccato satisfacere sine alio.

Impossibile est; vt homo de vno peccato satisfaciat, alio retento. 1. Ieiunium cum contentione factum, licet sit opus satisfactorium, non placet Deo, vt patet per Isa. sed non fit satisfactio nisi per opus Deo acceptum, ergo 2. Satisfactio est medicina curans præterita, & præseruans à peccatis futuris: sed hoc non potest fieri sine gratia, quæ non stat cum peccato, ergo. 3. Satisfactio est offensæ ablatio, quæ est amicitiæ restitutio: sed non potest restitui amicitia Dei nisi tollatur omnis offensa, quæ in quolibet peccato consistit, ergo: sicuti non potest quis satisfacere homini pro alapa ei data, si aliam similem daret. † 2a. Et si peccata non habeant connexionem; tamen de vno non potest quis satisfacere, & non de alio: quia id, per quod omnia remittuntur, est vnum & idem: & sic remissiones connexæ sunt: 3a. In obligatione alicuius debiti, si sit tantum inæqualitas iustitiæ, potest reddi vnum sine alio: at in peccatis non solũ debet reddi æqualitas, sed etiam amicitia propter offensam Dei; vnde, &c. 4a. Non dicitur sufficienter causas peccatorum excindere, qui causam vnius remouet, & non alterius: quia vnum peccatum ad aliud trahit.

1. Concl. *Cap. 58.*

Artic. 2. Vtrum aliquis de illis peccatis, quæ sibi per contritionem dimissa fuerunt, possit satisfacere extra caritatem existens.

Opera facta sine caritate non sunt satisfactoria pro peccatis per contritionem dimissis. 1. Satisfactionis virtus est delere delicta: sed hæc operit caritas, Prou. 10. ergo. 2. Principium satisfactionis est eleemosyna: sed hæc non valet extra caritatem, ex Paulo, ergo. 3. In satisfactione oportet, vt amicitia restituta, restituatur æqualitas iustitiæ: sed hoc non potest fieri sine caritate; quia non fit per æqualitatẽ, cum ad Deum non sit æqualitas, sed per acceptationem ipsius Dei, qui non acceptat nisi mediãte caritate, ergo. † 2a. Illud, pecca-

1. Concl. *1. Cor. 13.* *Arist. 9. eth. c. 4.* *Dan. 4.*

peccata tua eleemosynis redime, intelligitur, quod prius cesset à peccatis, & postea cum pœniteat. 3a. Quia nemo pro certo scit, an habuerit caritatem in satisfaciẽdo, dicitur de propitiato peccato noli esse sine metu: nec per hoc debet quis reiterare satisfactionem, si non habeat conscientiam peccati mortalis, licet ei subijciatur: nam & si non redimat pœnas, non incurrit tamen reatum omissionis, ob neglectam satisfactionem. 4a. Intentio, quam habet quis à principio satisfactionis, non sufficit, si sit per peccatum interrupta: quia non potest dare vim operibus post peccatum factis. 5a. Sine caritate non potest fieri adæquatio sufficiens, nec secundum diuinam acceptationem, nec secundũ æquiualentiam. Eccle. 5.

Art. 3. Vtrum homini postquam caritatem habuerit, valere incipiat satisfactio præcedens.

1. Concl. Falsum est, quod per caritatem sequentem, opera extra caritatem facta viuificẽtur, quantum ad hoc, quod sint satisfactoria, & non quantum ad hoc, quod sint meritoria vitæ æternæ. 1. Quia vtrunque habent ex eadem ratione scilicet, vt sint grata Deo, ergo sicut non valent ad vnum, ita nec ad alterum. 2. Ideo prius non erant satisfactoria, quia erant mortua: sed per pænitentiam non viuificantur, ergo. 3. Opera nõ possunt esse Deo accepta nisi sint caritate formata, ergo, &c. † 2a. Illud, ꝙ fructus bonæ conuersationis debent imputari à tempore, quo quis peccauit, intelligitur, si statim habuit contritionem, & ante confessionem bene operatus est: vel dic debere computari, quoad pœnæ impositionem à sacerdote, vt minorem pœnam iniungat, in quantum inuenit pœnitentem melius dispositum. 3a. Baptismus imprimit characterem, ideo adueniente caritate, quæ fictionem tollit, habet effectum suum, non sic satisfactio: præsertim cum baptismus sit opus Dei, & satisfactio opus hominis. 4a. Satisfactiones, quæ aliquid relinquunt in satisfaciente, vt ieiunium macerationem carnis, & eleemosyna substantiæ diminutionem, non debent reiterari, si cum peccato fiant: quia quantum ad hoc, quod ex eis manet, per pœnitentiam Deo acceptæ sunt: sed illæ, quæ in satisfaciente nullum effectum relinquũt, post actum; vt orationes, &c. Glo Leu. cap 25.

Art. 4. Vtrum opera extra caritatem facta sint alicuius boni meritoria.

Meritum proprie est actio, qua efficitur, vt ei qui agit, sit iustum aliquid dari: iustitia autem, vel est propria, quæ respicit debitum ex parte recipientis, vel similitudinaria, quæ respicit debitum ex parte dantis, quia decet eũ dare, quod nõ est debitũ ex parte recipiẽtis. 3a. Similiter meritum, vel est meritum condigni, cum actus efficit, vt agenti aliquid sit debitum: vel congrui, cum per aliquem actum fit, vt in dante sit debitum dandi secundum decentiã ipsius. 3a. Cum in omnibus, quæ gratis dãtur, prima ratio dandi sit amor, impossibile est, quod aliquis proprie sibi debitum faciat, qui amicitia caret. Quare cum omnia bona dentur nobis ex diuina liberalitate, nemo potest acquirere debitum recipiendi aliquod illorum, nisi per caritatem ad Deum. 4a. Opera extra caritatem facta, non sunt meritoria de condigno apud Deum. 1 Ex Aug. peccator non est dignus pane quo vescitur, ergo. 2. Qui non est, nõ potest aliquid mereri: sed peccator, cum non habeat caritatem, ex Paulo, nihil est, ergo. 5a. Merito congrui potest quis mereri aliquid per opera extra caritatem facta: quia diuinam bonitatem decet, vt vbi dispositionem inuenit, perfectionem adijciat. 6a. Ista opera valent ad triplex bonũ, scilicet ad consecutionem temporalium: ad dispositionem ad gratiam, & ad assuefactionẽ ad bonum. 7a. Sed cum hoc proprie meritum dici non possit, magis concedendum est, non esse alicuius boni meritoria. † 8a. Et si opus malum ex quantitate suæ malitiæ secundum æquiualentiam pœnam mereatur: quia Deus nullum malum relinquit impunitum; tamẽ opus bonum non meretur, cum malum sit à nobis, & bonum à Deo: & vt per nullũ opus potest filius parentes obligare, cũ eis non possit reddere æquale, ita nec homo Deũ obligare potest. Quare nullum bonum opus ex se aliquid meretur, sed solum ex vi caritatis, quæ facit, vt quæ sunt amicorũ sint 1. Concl. 1. Cor. 13. Arist. 8. eth. c. vlt.

sint communia. secundum, & tertium probant de merito condigni: alia duo, sed cõtra, de merito congrui.

Art. 5. Vtrum opera prædicta valeant ad mitigationem pœnarum infernalium.

1. Concl. Diminuere pœnam infernalem potest intelligi dupliciter: vel quod quis liberetur, non absolutus à culpa, quæ est causa pœnæ: vel quod meritum pœnæ impediatur. 2a. Primo modo prædicta opera nõ minuunt per talem pœnam, quia effectus non minuitur nisi causa minuatur, vel tollatur. 3a. Dicta opera valent ad impediendum meritũ pœnæ; & sic pœnam inferni minuunt. 1. Quia homo euadit reatum omissionis, dum ista opera facit. 2. quia aliquo modo ad bonum disponunt, dũ faciunt, vt homo minori cõtemptu peccet, & ab alijs peccatis retrahatur. 3. Dimittere malum semper vitat pœnam, ergo multo magis facere bonum. Quibus, ait Aug. aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, vel vt tollerabilior fiat ipsa dãnatio. 4a. Hæc opera merentur diminutionem, vel dilationem pœnæ temporalis, eo modo, quo merentur bonorum temporalium consecutionem: Vt patet de Achab. 5a. Falsum est quod mereantur diminutionem pœnæ inferni fortificando subiectum, vt melius sustineat: quia fortificatio non est nisi ex oblatione passibilitatis. at ista est secundum mensuram culpæ, ergo. &c. 6a. Falsum est etiam quod minuant pœnam quantum ad vermem conscientię, & non quantum ad ignem: quia vt pœna ignis ęquatur culpæ, ita pœna remorsionis conscientiæ. Vnde patet ad obiecta. *In Euch. c. 110. 4. Regum.*

Quæstio 15. De his per quæ fit satisfactio.

Artic. 1. Vtrum oporteat fieri satisfactionem per opera pœnalia.

1 Concl. Satisfactio & vt est medicina præteritorum peccatorũ, & vt preseruat à futuris, debet fieri per opera pœnalia. 1. Ex Greg. qui hoc docet. 2. Peccatorum medicinæ sunt pœnæ, ex Arist. ergo. 3. Satisfactio cũ sit adæquatio, debet fieri per subtractionẽ vnius, & additionem alterius: at hoc non potest fieri, nisi per opera pœnalia, cum opus bonum, vt tale est, nihil subtrahat ab operante, sed potius eum perficiat: quare subtractio non potest fieri per opus bonũ, nisi sit pœnale. Nam licet Deo nihil auferri possit: tamen peccator, quantum in se est, aliquid Deo aufert: ergo vt introducatur æqualitas, oportet vt in satisfactione aliquid auferatur à peccatore, quod cedat in honorem Dei. 4. Prout præseruata futuris: Quia pœna efficit vt peccator nõ tã facile ad peccata redeat. † 2a. Deus nõ delectatur in pœnis, vt pœnæ sunt; sed vt sunt iustæ: & sic sunt satisfactoriæ. 3a. Diminutio pœnalitatis ex parte actus, diminuit satisfactionẽ, sed diminutio ex promptitudine voluntatis, quam efficit caritas, nõ diminuit vim satisfactionis; sed auget: ideo licet caritas pœnam non habeat, nõ sequitur opera quæ à caritate nascuntur, esse minus satisfactoria. 4a. Impendere debitum honorem Deo, quod est satisfacere de offensis præteritis, non potest fieri alijs operibus, quam pœnalibus, & de hoc loquitur Ansel. *Lib. 2. Mor. c. 21. 2 Ethi. c. 3. lib. 1. cur Deus homo, cap. 21.*

Art. 2. Vtrum flagella præsentis vitæ sint satisfactoria.

1. Concl. Flagella quæ infliguntur ab alio veluti à Deo, licet ex se habeant magis rationem vindictæ: tamen habent etiam rationem satisfactionis, sicut quæ à seipso suscipiũtur; prout fiunt aliquo modo ipsius patiẽtis, dum ea acceptat ad purgationem peccatorum, & patienter eis vtitur. 1. Tribulatio ait Paul. patientiam operatur, patientia autem probationem. i. à peccato purgationem, vt exponit Glosa. 2. si fides. i. peccati conscientia desit, pœna satisfacit, ait Ambr. 2a. Si non patienter ferantur, non habent rationem satisfactionis, sed vindicationis tantum: quia non fiunt aliquo modo sua. † 3a. Flagella non prout sunt ab alio satisfaciunt, sed vt sunt aliquo modo patientis in quantũ ea acceptat, vt est dictũ. 4a. Licet eisdem flagellis afficiantur boni, & mali; tamen satisfactio est tãtum bonorum: nec inconuenit, quia ex eodem igne, & aurum rutilat, & palea fumat. 5a. Flagella præsupponũt semper culpam, si non personæ, saltem naturæ, vt in Iob *Rom. 5. In psal. 118. ser. 18.*

Iob: & infliguntur ad meritum virtutis, & ad cautelam peccati sequentis.

Artic. 3. Vtrum conuenienter enumerentur opera satisfactoria.

1.Conc. Conuenienter enumerantur opera satisfactionis. s. eleemosyna, ieiunium, & oratio. 1. Satisfactio fit per subtractionem à satisfaciente: sed nos non habemus, nisi tria bona. s. fortunæ, quibus per eleemosynam: corporis, quibus per ieiunium subtrahitur, & bona animi, à quibus nihil est subtrahendum, cum per ea nos totaliter submittamus Deo, & hoc per orationem, ergo. 2. Quia tres sunt radices peccatorũ, scilicet concupiscentia carnis, contra quam est ieiunium: concupiscentia oculorum, contra quam est eleemosyna; & superbia vitæ, contra quam est oratio. 3. Omne peccatum, vel est in Deum, & contra hoc est oratio: vel in proximum, contra quod est eleemosyna: vel in seipsum, & contra hoc est ieiunium. † 2a. Oratio contemplatiua, secundum aliquos non est satisfactoria, cum sit totaliter delectabilis; sed illa, quæ gemitus fundit, cum pœnam habeat: verum licet omnis oratio habeat suauitatem spiritus, habet etiam afflictionem carnis, vt ait Greg. 3a. Per ieiunium non tollitur omne peccatum carnis, sed illud, quod in ipsa carnis delectatione perficitur, non autem illud, quod in his, quæ sunt ad carnem ordinatur, cum delectatione animæ: nam contra hoc ordinatur eleemosyna. 4a. Eleemosyna appropriatur omnibus peccatis, vt etiam alia singula possunt appropriari ob quandam conuenientiam: tamen quia congruum est, vt in eo homo puniatur, in quo peccauit, ideo ponuntur illa tria. 5a. Licet multæ sint peccatorũ species: tamen quia omnia peccata reducuntur ad tria genera dicta, ideo sufficiunt hæc tria opera. 6a. Peregrinatio, &c. ad ieiunium pertinent: vt omnia, quę in vtilitatem proximi sunt, ad eleemosynam: & quæcunque latria exhibeatur Deo, orationis, rationem accipit: vnde non sunt plura.

Homil. 14. in Ezech.

Luc. 11.

Quæstio 16. De suscipientibus sacramentum pœnitentiæ.

Art. 1. Vtrum Pœnitentia possit esse in innocentibus.

Habitus, supposita potentia, cum eam sequatur, potest esse in aliquo etiam remoto actu: quia actus est posterior, quo remoto, non tollitur prius: & quia actus est circa materiam; remota ab aliquo materia, adhuc remanet habitus circa illam: & ita in paupere potest esse habitus magnificentiæ. 2a. Innocens non habet peccata commissa, quæ sunt materiæ pœnitentiæ, sed potest habere, & cum in eo sit gratia, non est actus, sed habitus pœnitentiæ. 1. Quia pœnitentia est virtus, & virtutes omnes simul infunduntur in baptismo, ergo. 2. Qui nunquam fuit infirmus corpore dicitur sanabilis, ergo & qui nunquã fuit infirmus spiritualiter: & vt sanatio est per actum pœnitentiæ, ita sanabilitas per habitum, ergo. 3. Quia habet gratiam, quã sequuntur omnes virtutes. † 3a. Licet innocentes non commiserint peccata, possunt tamen committere; ideo eis competit habere habitum pœnitentiæ; qui cum tollatur per peccatum mortale, nõ potest exire in actum, nisi ob peccatum veniale. Nec ideo est frustra, cum sit perfectio potentiæ naturalis. 4a. In innocentibus datur habitus pœnitentiæ; non quod eis sit debita pœna actu, sed quia possibile est in eis esse aliquid, pro quo pœna debeatur. 5a. Et remanente potentia ad peccandum semper remanet locus vindicatiuæ iustitiæ secundum habitum. 1.Concl.

Art. 2. Vtrum sancti homines, qui sunt in gloria habeant pœnitentiam.

1.Concl. Beati in gloria habent pœnitentiam, quoad alium actum, qui est gratias agere Deo pro misericordia relaxante peccata. 1. Iustitia est perpetua, & immortalis, & remanebit in patria, ergo & pœnitẽtia, quæ est eius pars. 2. Legitur in vitis Patrum, quod etiam Abraham pœnitebit, quod non plura bona fecerit, ergo multo magis pænitebit hominem de malo commisso. 3. Virtutes cardinales remanent in patria secun-

secundum actum quem habuit in fine: at pœnitentia est pars iustitiæ, quæ est virtus cardinalis, ergo. †2a. Quod beati peccatorum recordentur, sicut nos sani dolorũ, sine dolore recordamur, intelligitur, ꝙ non habent eundem actum, quem hic habet pœnitentia. 3a. In Christo non est nec fuit pœnitentia, quia non potuit peccare, non sic sancti. 4a. Habitus pœnitentiæ in patria non erit frustra, quia habebit alium actum, vt est dictum.

lib. 4. Mor. ad finem.

Art. 3. Vtrum Angelus sit susceptiuus pœnitentiæ.

1. Concl. Angeli beati susceptiui pœnitentiæ esse non possunt. 1. Quia per pœnitentiam homo consequitur remissionem peccatorum: at hoc non competit Angelis, ergo. 2. Homo ex Dam. fungitur pœnitentia propter corporis infirmitatem: at Angeli sunt in corpore; ergo. 3. Pœnitentia præsupponit peccatũ, vel posse peccare, quod non est in Angelis. 2a. In dæmonibus est pœnitentia, non vt habitus, cũ in eis non sit materia exeundi in actum, cum eorum peccatum sit irremissibile, sed vt actus, & passio. 1. Quia hoc competit damnatis, vt patet ex scrip. ergo & dæmonibus: quia quod in homine est mors, in eis est casus. 2 pœnitentia, vt sic, est detestatio mali, quæ competit cuilibet, prout habet ordinem ad bonum: at talis ordo in nulla creatura totaliter, ergo. †3a. Dæmones credunt & contremiscunt, & generatur in eis ex timore aliquis pœnitentiæ motus, sed non qui sit virtus: idem dicendum est ad secundum 4a. Reuocari à malo, est quidem secundum naturam, sed non competit dæmonibus: quia motus virtutis & vitij sequũtur liberum arbitrium, quod in eis est in malo obstinatum. 5a. Non est eadem ratio de animabus damnatis & de dæmonibus: quia in eis præcessit peccatum remissibile, non sic in dæmonibus.

lib. 2. c. 4.

Sap. 5.

Iac. 2.

Quæstio 17. De entitate & quidditate clauium.

Art. 1. Vtrum claues in ecclesia esse debeant.

1a. Concl. Clauis in corporalibus est instrumentum, quo ostium aperitur: & metaphorice clauis dicitur potestas, qua remouetur obstaculum, s. peccatum; quo nobis clauditur cœlum, & quantum ad maculam, & quantum ad reatum pœnæ. 2a. Hæc potestas est in Trinitate per auctoritatem, quæ dicitur, clauis auctoritatis. 3a. Eadem potestas fuit in Christo homine per meritũ passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire: quæ vocatur clauis excellentiæ. 4a. Etiam ministris ecclesiæ, qui sunt sacramentorum dispensatores ad prædictum obstaculum remouendum, collata est potestas, non propria, sed diuina virtute, & passionis Christi, quæ dicitur clauis ministerij. 1. Quia, vt dictum est, in passione Christi est talis potestas: sed in ecclesia sunt sacramenta, quæ habent efficaciam passionis Christi: quia ex eius latere fluxerunt, ergo ministri sacramentorum habebunt aliquo modo talem facultatem. 2. Mat. 26. Tibi dabo claues regni cælorũ. 3. Omnis dispensator debet habere claues eorum, quæ dispensat: sed ministri ecclesiæ sunt dispensatores diuinorum mysteriorum, ergo. † 5a. Cælum, ex se, est apertum, sed dicitur clausum propter impedimentum peccati originalis, vel actualis; ad quod tollendum opus est clauibus. 6a. Illud solius Christi est, qui aperit &c. intelligitur de clauditione limbi, & apertione cœli, remoto impedimento naturæ. 7a. Et si ecclesiæ claues dicantur regni cælorum, sunt etiam inferni: quia ex hoc ipso quod vni aperitur vnum, clauditur alterum; Denominatio autem fit à digniori.

Apoc. 3.

Artic. 2. Vtrum clauis sit potestas ligandi, & soluendi, &c.

1. Concl. Clauis est potestas ligandi & soluendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno. Potentia, cuiusmodi est clauis, debet definiri per actus suos, & in actu exprimi debet obiectum, vnde accipit speciem, & vt ostendatur modus agendi, vt appareat potentia ordinata: ideo in tali definitione ponitur genus, s. potestas: actus s. excludere & recipere: obiectum, à regno: modus attenditur in ijs, in quibus actus exercentur, cum dicitur, dignos & indignos &c. ergo. 2a. Cum homo per characterem cõparo-

Arist. lib. 3. de ani. tex. 33.

paretur ad Deum, & per claues ad subditos, sequitur quod character, & clauis nō sint idem ratione, non autem quod non sint idem essentialiter: cum character nihil aliud sit, quam potestas exercendi illud, ad quod principaliter ordo sacerdotij ordinatur. 3a. Et si claues non exerceantur sine iurisdictione: tamen dantur cum ipso ordine: quia omnis potestas spiritualis cum aliqua consecratione confertur, & ideo in definitione de iudice ecclesiastico fit mentio. 4a. Potestas clauium non se extendit ad dignos, qui habēdi regnum ius habent; his iam apertum est Cœlum, sed ad dignos, in quibus inest aliqua congruitas, vt eis detur. 5a. Ecclesia aut sacerdos nō excludit indignos, quasi impedimentum ponens, sed non remouendo impedimentum: quia non potest, nisi prius Deus amouerit, & ideo Deum precatur, vt ipse prius absoluat. 6a. Admittere ad regnum, immediate pertinet ad Deum: sacerdos autem immediate agit circa sacramēta, & mediate circa regnum.

Art. 3. Vtrum sint duæ claues, vel tantum vna.

1. Concl. Claues sunt duæ; altera, scientiæ, altera iurisdictionis. Quia in omni actu, qui requirit idoneitatem in eo in quem exercetur, ex parte recipientis duo sunt necessaria, scilicet iudicium de idoneitate, & potestas exercendi actum: vt patet in actu iustitiæ, vbi requiritur in Iudice scientia, vt reddat cuique, vt dignus est; & vis coactiua, quæ prouenit ex vi imperatiua illius: sed actus, quem exercet sacerdos virtute clauium requirit idoneitatem in recipiente, quia debet recipere dignos, & indignos excludere, ergo duæ debent esse in eo claues; quarum vna pertinet ad iudicium de idoneitate eius, qui est absoluendus, alia ad ipsam absolutionem. 2a. Hæ duæ claues non distinguuntur in essentia auctoritatis: quia vtraque ad idem officium competit; sed ex comparatione ad actus, quorum vnus alium supponit. † 3a. Et si ad vnam seram aperiendam, id est ad vnū peccatum tollendum, vna clauis immediate ordinetur, tamen non est inconueniens, vt vna ordinetur ad actum alterius: vt clauis scientiæ, quæ ostendit vt aperienda sit sera. 4a. Clauis scientiæ est potestas exercendi actus scientiæ: quare non est, nisi in sacerdotibus, qui si non habeant scientiā, non possunt eā accipere sine peccato. 5a. Ad conficiendū corpus Christi verū requiritur vnica potestas: quia ibi est vnicus actus, sed ad conficiendum corpus mysticum requiruntur duæ: quia cū velle cuique sit liberum, non exigitur ad volendū auctoritas. 7a. Claues non debent esse tres ratione trinitatis: quia ita trinitas remittit peccata, sicut vna persona.

Quæstio 18. De effectu clauium.

Artic. 1. Vtrum potestas clauium se extendat ad remissionem culpæ.

Sacramenta ex sanctificatione gratiā continent: quæ sanctificatio aliquādo est de necessitate sacramenti, & in materia, & in ministro, vt in confirmatione, & tunc vis sacramentalis est in vtroque: aliquando ex parte materiæ tantum, vt in baptismo; & tunc tota vis est in materia: aliquādo ex parte ministri tantum, vt in pœnitētia; & tūc tota vis est in ministro. 1. Concl. 2a. Vt se habet virtus aquæ in baptismo, ita potestas clauium in sacerdote. quæ duo sacramenta conueniunt in eo, quod ambo ordinantur directe ad tollendam culpam: sed differunt, quod pœnitentia non potest dari, nisi adultis, in quibus requiritur præparatio, cum habeat eorum actus pro materia: at baptismus datur etiam ijs, qui vsu rationis carent, sine eorum præparatione; licet non adultis, in quibus requiritur præparatio, qua remouetur fictio: at aliquando ante baptismi susceptionem in re, sed non in voto: aliquando talis præparatio est simul cum susceptione, & tunc simul gratia cum susceptione confertur: at in pœnitentia nunquam datur gratia, nisi adsit, vel prius fuerit præparatio. 3a. Virtus clauium operatur ad culpæ remissionem, vel in voto existens, vel in actu se exercēs, vt aqua baptismi, non est agens principale, sed vt instrumentum, non pertingens ad ipsam gratiæ susceptionem, sed dispositiones ad gratiam, sicuti & baptismus; sed baptismus, vt instrumentum inanimatum,

tum, sacerdos, vt animatum, quibus Deus vtitur, qui per se solus culpam remittit: Vnde patet, quod potestas clauium aliquo modo ordinatur ad remissionem culpæ, non vt causans eam, sed vt disponēs. Quare si ante absolutionem aliquis non esset plene dispositus; per confessionem & absolutionem disponeretur, & gratiam obtineret, nisi poneret obicē. 5a. Si clauis ordinaretur tantum ad remissionem culpæ, vt quidam volunt, non requireretur votū suscipiendi effectum clauium ad culpæ remissionem: sed quod ordinetur contra pænam, patet, quia non habet effectum sine præparatione recipientis. † 6a. Sacramenta nouæ legis excedunt sacramenta veteris legis in virtute: quia illa vel tantū promittebant operationem Dei futuram, vel etiam præsentem indicabāt: at nostra non solum significant operationem Dei præsentem, sed ad ipsam aliquid dispositiue, & instrumentaliter operantur: & sic intelligitur illud, quorum remiseritis peccata &c. 7a. Licet sacerdos sit dispensator sacramenti pœnitentiæ in quo datur gratia ad remissionem peccati, non tamen concurrit, nisi dispositiue: Vnde patet etiam ad tertium Duo argumenta sunt contra, probant, non operari directe ad remissionem culpæ, quod conceditur.

Ioan. 20.

Art. 2. Vtrum sacerdos possit remittere peccatum, quoad culpam.

1a. Concl. Sacerdos potest remittere peccatū quo ad pœnam quam solueret quisque in purgatorio, si sine absolutione discederet. 1. Clauis est potestas ligandi, & soluendi: sed sacerdos potest iniungere pœnā temporalem, ergo etiam ab ea absoluere. 2. Non potest remittere quantum ad culpā, & pœnam æternam, vt est apud Mag. ergo quantum ad temporalem: alias enim non remitteret, quod est contra dicta euangelij 3. Idem efficit potestas clauium exercita in eo, in quo præcessit contritio, quod præstat baptismus, qui gratiam habenti dat: sed baptismus in re susceptus remittit pænam, ergo & sacerdos & virtute clauium: quia ambo habent efficaciam ex passione Christi. 2a. Sed in hoc discrepant, quod baptismus remittit totam pœnam. tum quia homo in baptismo regeneratus configuratur passioni Christi, eius in se totaliter suscipiens efficaciam, cum etiam quod per talem gratiam fit nouus homo: pœnitentia autem non totam, sed partem dimittit; quia non est regeneratio, sed sanatio quædam; 3a. Pœna quæ remittitur, non solum est illa, quam pœnitens hic habet confitendo, sed etiam ea, quam debet soluere in purgatorio, si ante absolutionem decedat. † 4a. Quod quis post absolutionem remaneat obligatus ad pænam, signum est ex vi clauium non remitti totam pœnam; non autem quod aliqua pars non remittatur. 5a. Non fit præiudicium diuinæ iustitiæ dum aliquid pænæ remittitur ex efficacia passionis Christi, quæ iustitiæ diuinæ satisfacit. 6a. Virtute clauis remittitur aliquid de pœna secundū proportionem; & cum non remittatur in minori peccato ea quantitas, quæ remittitur in maiori, non sequitur vt aliquando remittatur tota, sed proportionaliter. 7a. Non est inconueniens si per frequentem confessionem etiam tota pœna tollatur, vt peccatum omnino remaneat impunitum, pro quo pœna Christi satisfacit. Vnde falsum est quod iterata confessio tantum valeat ad instructionem & certitudinē, &c. quare semper aliquid pœnæ remittitur, & noua gratia infunditur, & minus manet de impuritate præcedētis peccati.

lib. 4. sent. dist. 18.

Artic. 3. Vtrum sacerdos per potestatem clauium possit ligare.

Sacerdos vi clauium, habet potestatem absoluendi directe à culpa, modo iam dicto, ligandi vero indirecte, prout non absoluit, sed ligatum ostendit. 1a. concl. 2a. Quantum ad pœnam, habet potestatē ligandi & absoluendi directe: soluit enim a pœna quā dimittit, & ligat quantum ad eam, quæ remanet. Nam in vsu clauium debet esse cōformis Deo cuius est minister: at Deus soluit culpam directe, & indirecte ligat, dum obdurat, & non dat gratiam; & culpam directe soluit, & ligat dum parcit & punit, ergo Hic facit illud, quodcunq; ligaueris, &c. Matt. 18. 2. Potestates rationales sunt ad opposita, sed talis est potestas clauium, cum habeat discretionem adiunctam, ergo, &c. 3a. Ligare quantum ad pœnam dupliciter dicitur: vel considerando quantitatem

tantum pœnæ in communi, & sic sacerdos non ligat, nisi prout non soluit: vel in particulari, determinando pœnam, & sic ligat imponendo eam † 4a. Illud residuum pœnæ, ad quod obligat non est aggrauatio morbi, sed medicina purgans peccati impuritatem. 5a. Obstaculum regni cælorũ, non est tantum peccatum, sed etiam pœna, quam potest imponere sacerdos, & sic ligare. 6a. Etiam passio Christi obligat nos ad aliquã pœnam, vt ei conformemur.

Artic. 4. Vtrum sacerdos possit ligare, & soluere secundum suum arbitrium.

1. Conc. Sacerdos non potest ligare, & soluere secundum suum arbitrium, 1. ex Greg. qui ait debere pro qualitate criminis imponi pœnam secundum patrum auctoritatem. 2. Ad actum clauium requiritur necessario discretio, quæ non esset si omnino esset in arbitrio sacerdotis. 3. Nullum instrumentum habet efficacem effectum, nisi prout mouetur à principale agente: sed sacerdos cooperatur in vsu clauium, vt instrumentum Dei, ergo tantum potest ligare, & soluere, vt motus à Deo, vt ait Dion. & colligitur ex eo, quia ante potestatem clauium Petro traditam fit mentio de reuelatione diuinitatis ei facta, & ante potestatem remissionis Apostolis datam, promittitur donum spiritus sancti. 2a. pœnæ à canonibus determinatæ sunt variandæ per sacerdotem diuino spiritu regulatum, ne aliquando infirmus ex magnitudine pœnæ desperet, & à pænitentia recedat, quoniam medicinæ communiter ordinatæ, non competunt omnibus, & ita pro conditione recipientium sunt variandæ. † 3a. Canones multa relinquunt in sacerdotis arbitrio, quod tamen debet esse regulatum instinctu diuino. 4a. Villicus iniquitatis laudatur, quod debitoribus domini sui multum remisit, quia prudenter fecit, & sic sacerdos laudabitur si prudenter faciet. 5a. Licet Christus multis pænitentiam non imposuerit, non ideo hoc potest sacerdos, cum non habeat potestatem excellentiæ.

De pen. d. 5. can. Falsas.

Cap. vlt. cel. hier.

Mat. 19. Ioan. 20.

Quæstio 19. De ministris clauium.

Artic. 1. Vtrum sacerdos legalis claues habuerit.

Sacerdotes legales non habuerunt claues, sed in eis figura clauium præcessit. 1. Quia non poterant aperire regnum ad quod ordinantur claues. 2. Quia non conferebant gratiam. 3. Quia potestas illorũ non se extendebat ad cœlestia; sed ad cælestium figuras. 4. Quia claues sunt à Christo, qui assistit Pontifex futurorum bonorum, &c. Vnde falsum est, quod ibi fuerint claues, quia poterant imponere pœnas, sed incomplete, vt quidam dicunt. † 2a. Clauis consequitur sacerdotium, sed illud, per quod in cœlestia homo introducitur, cuius modi non erat illud veteris legis. 3a. Et si sacerdotes veteris legis haberent potestatem discernendi, & iudicandi, non ideo habebant claues: quia homo iudicatus nõ admmittebatur ab eis ad cœlestia, sed ad eorum figuras. 4a. Sacerdotes illi non habebant spiritualem potestatem, quia non à culpa; sed tantum ab irregularitatibus purgabant, vt eis iam purgatis aditus pateret ad tabernaculum. 1. Concl. Hebr. 9.

Artic. 2. Vtrum Christus clauem habuerit.

In Christo oportet ponere clauem alteri modo, quam sit in eius ministris, & ideo dicitur habere clauem excellẽtiæ. 1. Apoc. 3. hæc dicit qui habet clauem Dauid, &c. 2. Potestas quæ est in instrumento ponitur nobiliori modo in agente per se, ergo clauis, quæ reponitur in sacerdote, vt in instrumento, in Christo qui est agens per se, erit nobiliori modo: & ideo in Christo vt est Deus, clauis dicit potestatem auctoritatis, vt est homo potestatem excellentiæ, † 2a. Potestas clauium necessario in nobis requirit characterem ordinis ad hoc vt conformemur Christo, sed non est idem dicendum in Christo. 3a. Christus non habebat clauem sacramentalem, sed eam quæ erat principium sacramentalis; ideo conferebat rem sacramenti, sine sacramento. 1. Concl.

Greg. in past. par. 1. c. 11. efficaciam: tamen illa quam facit vt minister ecclesiæ efficaciam habet: vtroque tamen modo debet intercessio sacerdotis subiecto populo prodesse.

Art. 6 Vtrum schismatici, hæretici, excommunicati, suspensi & degradati vsum clauium habeant.

1. Concl. Schismatici, Hæretici, excommunicati, suspensi & degradati vsum clauium nō habent. 1. Ecclesiæ claritas, ait Aug. (Tract. 121. in Ioan.) peccata dimittit: sed isti sunt extra ecclesiam, ergo non habent vsum clauium. 2. Peccat contra præceptum ecclesiæ, qui à prædictis absolutionem petit, ergo 3. Vsus clauium requirit prælationem in vtente, respectu illius, in quem vtitur, propria enim materia in quam talis vsus exercetur, est homo subditus: sed ecclesia omnes prædictos priuat prælatione, subtrahendo subditos, vel simpliciter, vel secundum quid, ergo non habent vsum clauiū. † 2a. Schismatici, &c. possunt conficere eucharistiā, non tamen exercere claues: quia ibi non tollitur illis materia: at hic tollitur. s. subditus. 3a. Omnis potestas spiritualis actiua in eo qui habet vsum liberi arbitrij, exit in actum quando vult, nisi desit materia, at prædictis deest. 4a. Per culpā non amittitur vsus clauiū: quia illa nō subtrahit materiā, vt facit pęna excōmunicationis, &c.

Quæstio 20. De his in quos vsus clauium exerceri potest.

Art. 1. Vtrum sacerdos possit vti claue quam habet in quemlibet hominem.

1a. concl. Qui in ecclesia distinctas potestates acceperunt, non possunt vti clauibus in omnes, sed in eos tantum, qui eis in sortem venerunt. 1. Ex decret. (16. q. 2. can. audiuimus.) vbi hoc decernitur. 2. Iudicium spirituale non debet esse ordinatius quam temporale: sed in hoc, non potest quilibet iudicare, &c. ergo. 3 quæ circa singularia operari oportet non eodem modo omnibus competunt, & ita vt in medicina præter præcepta vniuersalia, debent esse medici, qui ea singulis infirmis applicent, & in principatu præter eum qui vniuersales leges condit, sunt alij, qui eas singulis adaptent; & in Cœlesti Hierarchia sunt potestates quæ indistincte præsunt; principatus, qui singulis prouincijs, & Angeli qui singulis hominibus; ita in ecclesia militanti debet esse, qui indistincte habeat potestatem in omnes, & alij sub illo, qui super diuersos, diuersam, & distinctam habeant potestatem; ergo. 2a. Qui in ecclesia habet indistinctam potestatem, potest vti clauibus in omnes. 3a. In casu necessitatis quilibet sacerdos potest quemlibet absoluere, quia in tali casu iurisdictionem habere censetur. † 4a. Licet indeterminate dictum sit, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & cæt. Ioan. 20. Non ideo quilibet potest in quemlibet exercere claues: quia illa est tantum potestas ordinis, quæ licet ex se, se extendat ad omnia peccata & omnes homines: tamen propter vsum indiget iurisdictione, quæ tantum fuit data Petro singulariter. 5a. Matt. 16. Quamuis peccata omnia essent obstacula eiusdem rationis respectu introitus cæli, non ideo sacerdos posset vti claue in omnes, quia habet determinatam materiam per iurisdictionem. 6a. Sacerdotes veteris legis habebant potestatem in omnes indifferenter: quia erat vnus populus, & vnum tantum habebat templum; quare nō erant distinctæ iurisdictiones sacerdotū in illo populo, sicut sunt in ecclesia.

Artic. 2. Vtrum sacerdos possit semper suum subditum absoluere.

1a. Concl. Sacerdos, quantum est de potestate clauium, posset semper subditum suum absoluere. 1. Ei cui committitur principale, committitur etiam accessorium: sed sacerdotibus committitur, vt subditis suis Eucharistiam dispensent, ergo & vt semper eos absoluant. 2. Gratia licet parua, omne peccatum tollit: sed sacerdos administrat sacramenta, quibus datur gratia; ergo quantum est de potestate clauium, de omnibus peccatis potest absoluere. 3 Potestas ordinis, quantum est de se, se extendit ad omne peccatum, ergo. 2a. Quantum ad vsum clauium, sacerdos nō potest semper subditum suum absoluere: quia ad vsum requiritur iurisdictio, quæ à maioribus in inferiores descendit: & ita potest

superior aliqua sibi reseruare. 3a. Quinque sunt casus in quibus debet simplex sacerdos subditum ad superiorem remittere. 1. Quando est imponenda pœnitentia publica, quæ proprie pertinet ad Episcopum. 2. quando sit excommunicatus à superiori 3. quando est irregularis. 4. Si sit incendiarius. 5. Si habeat crimina enormia, quæ secundum consuetudinem reseruantur ab Episcopo propter terrorem. † 4a. Sacerdos ex Aug. non debet confiteri mulierem, cum qua rem habuit, sed dare licētiam, vt alteri confiteatur, sed intellige quoad congruitatem; quia si eam absoluat, erit absoluta 5a. Simplex sacerdos non absoluit ab excommunicatione, & irregularitate: quia pœnitentia est contra culpam, non contra pœnā: vnde etiā post pœnitentiā de homicidio remanet quis irregularis: excōmunicationis autē absolutio debet præcedere peccatorum remissionē. 6a. Illud, si quid natum fuerit, &c. intelligitur de ijs, quæ sibi superiores reseruant.

lib de vera & fal. pæn. cap. 20.

Exo. 24.

Art. 3. Vtrum aliquis possit vti clauibus in suum superiorem.

1. Concl. Sacerdos potest vti clauibus in suum superiorem, si se subiecerit. 1. Superior nō potest in seipsum vti clauibus, & eorum vsu indiget, ergo, &c. 2. Sacerdos potest ei dispensare Eucharistiam, si petat, ergo, & vti in eum claue, si ei se subijciat. 3. quod sacerdos hoc non possit in omnibus, est, quia habet limitatam potestatem à superiori; ergo si superior dederit ei facultatē in seipsum ei subijciendo, poterit in eum vti claue. † 2a Licet Episcopus, quem simplex sacerdos absoluit, sit superior simpliciter, est tamen eo inferior, vt ei se tanquā peccatorem subijcit. 3a. In Angelis non datur quod inferior exerceat potestatem in superiorem; quia in eis nō datur defectus, non sic in hominibus. 4a. Quamuis in iudicio exteriori, inferior, nec excommunicare, nec absoluere possit superiorem; tamen in iudicio confessiones vtique: quia est secundum Deum, apud quem aliquis redditur minor ex hoc, quod peccat.

Quæstio 21. De excommunicatione, definitione, & congruitate, & causa.

Artic. 1. Vtrum competens sit hæc definitio excommunicationis.

Excommunicatio sic definitur: est separatio à communione ecclesiæ, quoad fructum, & suffragia generalia. Nam qui suscipit baptismum ad duo in Ecclesia adscribitur, scilicet ad cętum fidelium, & ad participationem sacramentorum, quæ supponit primum: vnde dupliciter quis fit extra ecclesiam: vel si separetur tantum à participatione sacramentorum, & hæc est excommunicatio minor, vel ab vtroque; & hæc est maior, quæ hic definitur. 2a. Quia excommunicatio non solum separat à communione spirituali fidelium, vt dicitur in ista definitione, sed etiam à corporalibus actibus, vnde versus: Os, orare, vale, communio, mensa negatur, ideo conuenientius sic definitur: excommunicatio est à qualibet licita communione fidelium separatio. † 3a. Pro excommunicatis potest orari, vt eis detur spiritus pœnitentiæ, sicuti ecclesia orat pro infidelibus: sed non in orationibus, quæ pro membris Ecclesiæ fiunt. 4a. Suffragia alicui valent, prout ei continuantur; quod fit, vel ex vi caritatis, quæ omnes fideles connectit, & hoc non tollit excommunicatio, quę non est de culpa mortali: vel ex intentione suffragia facientis, & hoc aufertur, quia suffragia non fiunt ab Ecclesia, nisi pro fidelibus, à quibus excommunicatus est semotus: potest tamen particularis persona ad eorum conuersionem aliquod suffragium dirigere. 5a. Fructus spiritualis non solum est ex suffragijs ecclesiæ, sed etiam ex perceptione sacramentorum, & ex fructu fidelium, & ideo his omnibus per excommunicationem aliquis priuari potest. 6a. Definitio allata est maioris excommunicationis: ideo non competit totaliter minori, quę non habet perfectam rationem excōmunicationis. 1. Concl.

Artic. 2. Vtrum Ecclesia debeat aliquem excommunicare.

Ecclesia debet aliquem excommunicare, 1. Concl.

eare. 1. Paulus mandauit quendam excõmunicari, & Matt. 18. sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus. 2. Ecclesia debet esse conformis iudicio Dei: sed Deus peccatores punit, vel flagellis castigando, vt ad bonum trahat, vel sibi relinquendo, dum subtrahit auxilia, vt suam infirmitatem cognoscant, sic ecclesia excommunicationis sententia debet aliquem separare, vt erubescat, in quo imitatur Deum, dum per flagella castigat, & etiam suffragia subtrahere, imitando Deum, dum hominem sibi relinquit. † 2a. Non prohibetur à Paulo maledictio, quæ ordinatur in bonum eius, qui malediciturised illa in qua intentio maledicentis sistit. 3a. Michael Archangelus altercans cum Diabolo de Moysis corpore, non est ausus inferre spiritum blasphemiæ, quia Dæmon non est susceptiuus alicuius boni per excommunicationem, quod non accidit hominibus. 4a. Non est inconueniens, vt qui non est desperatus hosti detur, cum non detur tanquam damnandus, sed quasi corrigendus, cum in potestate ecclesiæ sit eum cum voluerit erigere, & ei restituere auxilium merendi, & custodiam virtutũ, & defensionem ab hoste, quæ tria commoda amittuntur per excommunicationem.

1. Cor. 13. — Rom. 12. — In epist. Iudæ. — Magist.

Artic. 3. Vtrum aliquis pro aliquo temporali damno debeat excommunicari.

1. Conc. Nullus excommunicari debet nisi ob peccatum mortale. Quia per excommunicationem homo excluditur quodammodo à regno Dei, à quo non debet excludi nisi indignus: at solum per peccatum mortale aliquis fit indignus; quia tollit caritatem, qua itur ad cœlum, ergo. 2a. Pro damno temporali illato, ecclesia potest aliquem excommunicare. 1. Quia Petrus pro defraudatione p̃tij sententia mortis damnauit Ananiam, & Sapphiram. 2. Quia aliquis damnificando in rebus his, potest peccare mortaliter. 3a. Quia excommunicatio est grauissima pœna, & pœnæ sunt medicinæ, & sapientis medici est à leuioribus medicinis incipere, non debet quis etiam pro peccato mortali excommunicari, nisi adsit contumacia: vel quia reus non venit ad iudicium: vel quia ante terminationem discessit: vel quia determinationi non paruit, & tunc monitus, si iudex nihil aliud possit contra ipsum facere, potest excommunicare. † 4a. Culpæ quantitas non mensuratur, ex nocumento, sed ex voluntate agentis contra caritatem: vnde licet excommunicationis pœna excedat nocumentum, non tamen qualitatem culpæ. 5a. Cum quis per pœnam aliquam corrigitur, non redditur ei malum pro malo, sed bonum, cum pœnæ sint medicinæ.

Act. 5.

Artic. 4. Vtrum excommunicatio iniuste lata habeat aliquem effectum.

1. Concl. Excommunicatio iniuste lata ex parte excommunicantis habet effectum suum. Quia ille iuste patitur, quamuis is iniuste faciat, puta si ex odio, vel ira. 2a. Quando est iniusta ex parte excommunicationis, vel quia causa est indebita, vel quia non seruatur ordo iuris; tunc si error annullat sententiam, non habet effectum suum: si error non annullat, est patienter ferenda, & erit ad meritum; & potest recurrere ad superiorem: si autem contemneret, peccaret mortaliter. 3a. Quando est debita ex parte excommunicantis, & indebita ex parte excommunicati, vt si quis pro falso crimine in iudicio probato excommunicaretur, tunc humilitatis meritũm recompensat excommunicationis damnum. Quare ex Greg. sententia Pastoris, siue iusta, siue iniusta timenda est. † 4a. Et si gratia Dei iniuste subtrahi nõ potest: possunt tamen per excommunicationem iniustam ea tolli, quæ ex parte nostra sunt, & ad Dei gratiam disponunt, & sic quodammodo excommunicatio dicitur gratiam tollere. 5a. Illud, erroneum esse existimare aliquem ligatum, aut absolutum, qui ligatur, & absoluitur iniuste, &c. intelligendum est quantum ad culpam, non quantum ad ad pœnam.

Hom. 26. in euang. — Hieron. in Mat. c. 16.

(.·.)

Quæstio

Quæstio 22. De his qui possunt excommunicare, & excommunicari.

Artic. 1. Vtrum quilibet sacerdos possit excommunicare.

1. Concl. Soli episcopi, & maiores prælati secundum communiorem opinionem, possunt excommunicare. 1. Quia ea in quibus iminet periculum maioribus sunt reseruanda: at pœna excommunicationis est huiusmodi, nisi cum moderamine fiat, ergo. 2. Homo per excommunicationem, quæ pertinet ad forum exteriorem, quia causa agitur inter homines, separatur à communione fidelium, ergo illi soli possunt excommunicare, qui habent iurisdictionem in foro exteriori, quam habent episcopi, &c. 2a. Presbyteri parochiales non possunt excommunicare, nisi ex commissione, vel in certis casibus, vt in furto & rapina, & cæt. In quibus est eis à iure concessum. † 3a. Potestas excommunicandi non est clauis directe, & licet possit dici clauis: tamen non est clauis ordinis, quā habent omnes sacerdotes, sed iurisdictionis in foro iudiciali, quam habent solum iudices exterioris fori. 4a. Etsi sacerdos possit absoluere, quod est maius, non ideo potest excōmunicare; quia ad hoc non habet potestatem, sicut ad absoluendum.

Artic. 2. Vtrum sacerdos excommunicare posit.

1a. Concl. Sacramenta in quibus confertur gratia dispensare ad solos sacerdotes pertinet: ideo ipsi soli absoluunt, & ligant in foro pœnitentiæ. 2a. Etiam non sacerdotes, dummodo iurisdictionem habeant in foro contentioso, possunt excommunicare. 1. Quia Archidiaconi, legati, & electi excommunicant, qui interdum non sunt sacerdotes. 2. Quia excommunicatio non respicit directe gratiam, sed indirecte prout priuat suffragijs, quibus homo ad gratiam disponitur, vel in eā conseruatur; vnde ad excommunicandum non requiritur, vt quis sit sacerdos. † 3a. Et si non sacerdos non habeat clauem ordinis; habet tamen clauem iurisdictionis. 4a. Absoluere in foro pœnitentiæ, & in foro exteriori, se habent, sicut excedentia, & excessa: ideo alicui competit vnū, & non aliud.

Artic. 3. Vtrum excommunicatus, vel suspensus posit alium excommunicare.

1. Concl. Excommunicatus non potest alios excommunicare. 1. Ligatus corporaliter nō potest alium ligare, ergo nec ligatus spiritualiter per excommunicationem, poterit alios excommunicare. 2. Excommunicare est vsus iurisdictionis ad alios: sed excommunicatus nō habet talem vsum, cum sit à communione fidelium separatus, ergo. 2a. Idem dicas de suspenso à iurisdictione. 3a. Suspensus à iurisdictione tantum, potest exercere ea quæ sunt ordinis: & suspensus ab ordine, ea quæ sunt iurisdictionis: qui ab vtroque est suspensus, neutrum. † 4a. Et si excommunicatus nō amittat iurisdictionem: tamen amittit eius vsum, quod sufficit. 5a. Excommunicatus, & si ei non liceat, potest cōficere corpus Christi, quia habet characterem, non tamen potest excommunicare, quia eius iurisdictio impeditur. 23. q. 4. Can. 36.

Artic. 4. Vtrum aliquis possit seipsum vel æqualem, vel superiorem excommunicare.

1. Concl. Nullus potest seipsum, vel æqualem, vel superiorem excommunicare. 1. Quia est actus iurisdictionis: at nullus habet iurisdictionem in superiorem, aut in æqualem, aut in seipsum, cum non possit simul esse iudex, & reus, ergo. 2. Quia ad hoc requiritur superioritas, quam nemo habet erga seipsum, & alios dictos. † 2a. Paulus excommunicat Angelum, supposito impossibili, quod peccet, & in tali casu esset inferior. Gal. 1. 3a. Si quis excommunicaret in generali pro furto, quod vel ipse, vel superior fecisset, tunc nullus excommunicaretur. 4a. In foro pœnitentiæ inferior potest absoluere superiorem modo iam dicto: quia per peccatum fit inferior: non sic in foro exteriori, cum per peccatum nemo amittat superioritatem.

Artic.

Art. 5. Vtrum in aliquam vniuersitatem sententia excommunicationis possit ferri.

1. Concl. Singuli in communitate excommunicari possunt, non autem ipsa communitas. 1. Ex Aug. in Mat. c. 13. vbi hoc docet. 2. Nemo debet excommunicari, nisi pro peccato mortali: sed hoc non est communitatis, sed singularum personarum; quia cōsistit in actu, ergo 3. Alias damnaretur iustus cum impio, contra iudicium Dei: quia licet multitudo faciat aliquod malum: tamen non est censendum singulos consentire: vnde patet ad primum, quare communitas non est excommunicanda, ne collectis zizanijs simul eradicetur, & triticum. † 2a. Suspensio non est tanta pœna, vt excommunicatio; quia suspensi non priuantur suffragijs ecclesiæ: ideo multitudo suspendi potest etiam pro peccato alterius. Epist. 57. Gen. 18.

Art. 6. Vtrum ille, qui est semel excommunicatus vlterius excommunicari possit.

1a. concl. Semel excommunicatus, potest vlterius excommunicari, vel per eiusdem excommunicationis reiterationem: vel ob alias causas: & tunc tot sunt principales excommunicationes, quot sunt causæ pro quibus infliguntur. Nam excommunicatio est quædam pœna, & medicina: sed hæc reiterantur prout causa exigit, ergo. † 2a. Cum Paulus inquit, quid enim mihi de ijs, qui foris sunt iudicare? loquitur de infidelibus, qui non habent characterem: at excommunicati propter characterem aliquo modo sunt in ecclesia, & eius iudicio subduntur. 3a. Et si priuatio non recipiat magis, & minus ex se, recipit tamen propter suam causam: ideo excommunicatio reiteratur, & magis est elongatus à suffragijs ecclesiæ, qui plures habet excommunicationes. 1. Cor. 5.

Quæstio 23. De participatione cum excommunicatis.

Art. 1. Vtrum liceat excommunicato communicare in pure corporalibus.

1. Concl. Excommunicato excommunicatione minori, quæ solum separat à participatione sacramentorum, licet communicare: sed non licet ei sacramenta conferre. 2a. Cum excommunicato excommunicatione maiore, quæ non solum hominem à Sacramentis, sed etiam à communione fidelium priuat, communicare non licet. Quia ex Paulo cum hmôi nec cibum sumere licet. 3a. Quia ecclesia non ad interitum, sed ad medelam excommunicat; ideo permittit licite communicare cum illis, in his quæ ad salutem pertinēt, & possunt alia verba interponitur, vt facilius quæ ad salutem pertinent recipiantur. 4a. Item excipiuntur personæ ad quas excōmunicati prouisio spectat: vt Vxor, filius non emancipatus, seruus, rusticus, & seruiens dummodo ante excommunicationem se ei subiecerint: Item superiores saltem in his in quibus sunt obligati inferioribus: ignorantes viatores in terra excommunicatorum, & alij in casu necessitatis. Vnde versus. Vtile, lex, humile, res ignorata necesse. Vtile refertur ad verba salutis: lex ad matrimonium, humile ad subiectionem, cætera patent. † 5a. Et si excōmunicatio sit actus spiritualis: tamen se extendit ad temporalia, prout ad spiritualia ordinantur. 6a. Ista prohibitio circa excōicatos non militat contra caritatē: quia licite potest quis communicare, cum ex præcepto caritatis tenetur, vt dictum est. 1. Cor. 5.

Artic. 2. Vtrum participans cum excommunicato sit excommunicatus.

Quando aliquis est ita excommunicatus, vt sit excommunicatus cū omnibus participantibus; tunc certum est omnes participantes esse excommunicatos maiori excommunicatione. 2a. Cum quis est excommunicatus simpliciter, si quis participat ei in crimine, dando consilium, auxilium, aut fauorem, est etiam excommunicatus maiori excommunicatione. 3a. Si autem in tali casu participet in alijs, vt in verbo, vel osculo, vel in mensa, est solum excommunicatus minori excommunicatione. Ratio autem cur communicans excōmunicetur est, quia excōicatus est positus extra communionem, ergo qui ei communicat, à communione recedit, & sic videtur quod sit excommuni- 1a Concl.

catus. † 4a. Ecclesia non ita intendit corrigere infideles, sicut fideles, propterea non excommunicat communicantes cũ infidelibus, vt communicantes cum excommunicatis, super quos habet potestatem. 5a. Participans cum participante, cum excommunicato, non est excommunicatus, quia licet communicare cum habente excommunicationem minorem; & sic non proceditur in infinitum.

Art. 3. Vtrum participare cum excommunicato in casibus non concessis, sit semper peccatum mortale.

1. Concl. Participare cum excommunicato, in casibus non concessis, non est peccatum mortale, nisi quis participet in crimine, aut in diuinis, aut in contemptum ecclesiæ. 1. A peccato mortali nemo potest absoluere, nisi super eum habeat iurisdictionem: sed à participatione cum excommunicato, quilibet sacerdos potest absoluere, ergo non est peccatum mortale. 2. Pœna quæ imponitur pro huiusmodi participatione, non est debita mortali, sed potius veniali peccato, ergo. 3. Videtur nimis graue, quod homo vno verbo, quo excõmunicatum alloquitur, mortaliter peccet. 4. excommunicantes multis laqueum dãnationis inijcerent, quod in ipsos retorqueretur. † 2a. Illud, quod nemo debet per metum mortis communicare excommunicato, intelligitur in diuinis, vel de peccato veniali: quia sicut quis potius debet subire mortem, quam peccare mortaliter, ita etiam quã peccare venialiter. 3a. Qui excommunicato communicat in diuinis, facit contra præceptum ecclesiæ, quod directe respicit spiritualia, & mortaliter peccat: qui vero in alijs, facit præter præceptum, & venialiter peccat. 4a. Interdum aliquis etiam sine sua culpa arcetur ab eucharistia; vt patet in suspẽsis, & in interdictis pro culpa alterius. 5a. Et si participare excommunicato, simpliciter sit peccatum veniale; tamen communicare pertinaciter, est mortale: & propter hoc potest excommunicari aliquis maiori excommunicatione.

De his quæ vi, metuve causa fiunt. c. 5.

11 q. 3 can. nemo.

Quæstio 24. De absolutione ab excommunicatione.

Artic. 1. Vtrum quilibet sacerdos possit subditum suum ab excommunicatione absoluere.

Non potest quilibet sacerdos subditũ suum ab excommunicatione absoluere. 1. Concl. Quia illius est soluere, cuius est ligare: sed non quilibet sacerdos suum subditum potest excommunicare, ergo. 2a. A minori quilibet potest absoluere, qui potest à peccato participationis absoluere. 3a. A maiori, si est ab homine, is qui tulit, & superior potest absoluere. 4a. Si sit à iure, tunc Episcopus, vel etiam sacerdos potest absoluere, exceptis his casibus, quos sibi iuris conditor Papa reseruauit. Si sit percussor clerici, vel religiosi: fractor ecclesiæ, & est denunciatus: Incensor ecclesiæ, & est denunciatus: communicans in diuinis cum excommunicato nominaliter à Papa: falsificator literarum Apostolicæ sedis: communicans in crimine cum excõmunicatis; qui debent absolui solum ab eo, qui excommunicauit, excepto casu, ob difficultatem accedẽdi ad ipsum, quia tunc potest Episcopus, vel sacerdos absoluere, data iuratoria cautione, quod parebit mandato iudicis, qui sententiam tulit. 5a. Circa percussores clericorum excipiuntur, qui sunt in articulo mortis: tunc enim à quolibet sacerdote possunt absolui: ostiarius alicuius potentis, si non ex odio, aut proposito percussit: Mulier, & seruus, quando dominus, qui non est in culpa, læditur ob eius absentiam: regularis, qui regularem non enormiter percutit: Impubes, senex, & valetudinarius: & qui habet inimicitias capitales. 6a. Percutiens clericos in his casibus non incurrit: si ratione disciplinæ: si iocosa leuitate: si inuenerit cum vxore, matre, & filia turpiter agentem: si statim vim vi repellat: si ignoret esse clericum: si inueniat eum in apostasia post tertiam admonitionem: si clericus se transtulerit ad actum penitus contrarium, vt si fiat miles. † 7a. Licet simpliciter maius sit vinculum peccati, quam excommunic. tamẽ secundum quid, maius est vinculum excommunicationis, quod obliget,

obligat, & quoad Deum, & quoad ecclesiã, Quare in eius absolutione requiritur iurisdictio in foro exteriori, ideo nõ quicunq; absoluit à peccato, potest absoluere ab excommunicatione. 8a Sacerdos neminē potest absoluere à peccato, nisi prius sit absolutus ab excõmunicatione, quę priuat participatione sacramentorum.

Artic. 2. Vtrum aliquis posit absolui inuitus.

1.Conc. Peccata non remittuntur aliquo inuito: quia de ratione culpæ est, vt sit volũtaria; & voluntarij principium est in nobis, ergo vt non committuntur sine voluntate, ita nec remittuntur. 2a. Potest aliquis inuitus ab excommunicatione absolui. 1. Potest excommunicatio contra voluntatem alicui inferri, ergo contra voluntatē amoueri 2. Qui est pœna quædam: at de ratione pœnæ est, vt non sit voluntaria, sed magis contra voluntatem, ergo, &c. † 3a. Cum dicitur spiritualia non conferri inuito, intellige de his, quæ sunt in potestate nostra, cuiusmodi non est absolutio ab excommunicatione. 4a. Licet inuolente absolutionem, maxime si sit contumacia: tamen adhuc potest absolui inuitus, si eius saluti expediat.

Artic. 3. Vtrum aliquis posit absolui ab vna excommunicatione, nisi absoluatur ab omnibus.

1a. concl. Possibile est, quod aliquis ab vna excõmunicatione absoluatur, & in altera remaneat. 1. Pœnæ huiusmodi sunt, vt vna possit remitti alia remanente: at excommunicatio, est pęna, ergo. 2. Quia excommunicationes non habent connexionem ad inuicem in aliquo. 2a. Excommunicatus pluribus excommunicationibus ab vnico iudice, si ab vna absoluatur censetur absolutus ab omnibus, nisi contrariũ exprimatur: vel si petat tantum absolutionē ab vno casu, cum pluribus excommunicatus sit. 3a. Quando est excommunicatus, à pluribus iudicibus, absolutus ab vna, nõ est absolutus ab alia, nisi omnes alij ad eius petitionem illam absolutionem confirmauerint; vel vni omnes absolutionem condonent. † 4a. Vnum peccatum nõ potest remitti sine alio, qui habet nexionem in auersione à Deo: non si communicationes: nec absolutio impeditur ob voluntatis contrarietatem. 5a. Licet absolutio excommunicationis fiat in ecclesia: tamen extra ecclesiam potest aliquis esse pluribus de causis, quarum vna remota, potest alia remanere.

Quæstio 25. De indulgentia secundum se.

Artic. 1. Vtrum per indulgentiam posit aliquid remitti de pœna satisfactoria.

Indulgentias aliquid valere ab omnibus conceditur. Quia impium esset dicere ecclesiam aliquid vane facere. 2a. Falsum est indulgentias tantum valere ad absoluendum ab obligatione, qua sacerdos obligauit pœnitentem ad pœnam, vel ad quam etiam ordinatur ex canonũ statutis. 1. Quia hoc est contra priuilegiũ Petro datum, cui dictum est, quod in terra remitteret, in cœlum remitteretur: valet ergo remissio etiam in foro Dei. 2. Ecclesia faciens indulgentias magis damnificaret; quia remitteret ad grauiores pœnas, scilicet ad pœnas purgatorij. 3a. Indulgentiæ valent, & quantum ad forum ecclesiæ, & quantum ad iudicium Dei, ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & absolutionem, & confessionem, siue sit iniuncta, siue non. 1. Nam & ego, quod donaui, ait Paul. si quid donaui propter vos in persona Christi, id est, ac si Christus donasset, ait Glos. sed Christus poterat relaxare absque omni satisfactione pœnam peccati, vt patet in adultera, ergo &c. 2. Ecclesia vniuersalis non potest errare: quia Christus rogauit pro Petro, ne eius fides deficeret: sed ecclesia vniuersalis indulgentias approbat, ergo. 4a. Ratio cur indulgentiæ valere possint, est vnitas corporis mystici, in qua multi operibus pœnitentiæ superrogauerunt ad mensuram suorum debitorum. Nam merita, quæ sunt in aliqua multitudine, tanquam in corpore mystico respiciunt indeterminate omnes, qui sunt in

(margin: 1.Concl.; 1.Cor.2.; Iosn.8.; Luc.22.)

multitudine, ideo si per eum, qui multitudini præest, applicentur aliquibus, valent ad prædicta; quia vnus potest satisfacere pro alio, vt est dictum, ergo & cõsequi remissionem, per satisfactionem alterius: sed huiusmodi sunt merita sanctorum, quæ superrogauerunt ad mensuram debitorum suorum: & præcipue meritum Christi, cuius efficacia ob [illegible] infinitatẽ excedit efficaciam sacramentorum, & hęc sunt indeterminate in ecclesia, ergo si applicentur, vt fit per indulgentias valebũt, &c. Quare sicuti vnus consequitur remissionem pœnæ, si alius pro ipso satisfaciat; ita si ei satisfactio alterius per eum, qui potest distribuatur. 5a. Remissio, quæ per indulgentias fit, non tollit quantitatem pœnæ ad culpam: quia pro culpa vnius, alius sponte pœnam sustinuit 6a. Qui indulgentias suscipit, non absoluitur, simpliciter loquendo à debito pœnæ; sed ei datur vnde debitum soluat. 7a. Per indulgentias non minuitur reatus pœnæ, vt per absolutionem sacramentalem, sed soluitur pœna ex bonis communibus ecclesię. 8a. Maius remedium est ad euitandũ peccatum gratia, ad quam disponunt indulgentiæ, quam opera nostra: & ideo indulgentiæ non dantur ad destructionem. Consulendum est autem accipientibus indulgentias, ne propter hoc ab operibus pœnitentiæ iniunctis abstineant, quia quandoque sunt magis debitores, quam credant.

Artic. 2. Vtrum indulgentiæ tantum valeant, quantum pronuntiantur.

1.Concl. Indulgentiæ tantum valent, quantum pronunciantur, dummodo ex parte dantis sit auctoritas, ex parte recipientis caritas, & ex parte causæ pietas. 1. Ecclesia eas prædicando non mentitur, ergo tantum valent, quantum pronunciantur. 2. alias omnes prædicantes indulgentias, peccarent mortaliter: quia mendacium in prædicatione, quantum in se est, fidem euacuat; quod tamen absurdum est. 3. Effectus consequitur quantitatem suæ causæ; causa autem remissionis pœnæ in indulgentijs non est, labor, neque deuotio recipientium, sed abundãtia meritorum ecclesiæ, quæ sufficit ad omnem pœnam expiandam: quare secundum quod erunt applicata ista merita valebunt, ergo indulgentiæ, &c. 2a. Errant, qui dicunt indulgentias tantum valere, quantum fides, & deuotio recipientis exigit: & ecclesiam ideo sic eas pronunciare, vt quadam pia fraude homines ad bene faciendum alliciat. Si in scriptura sacra, ait August. inueniatur aliquid falsitatis, iam eius auctoritatis [illegible] perit: idem dicas de ecclesiæ auctoritate, si quid falsum diceret. 3a. Errant etiam, qui dicunt indulgentias tantum valere, quantum pronunciantur; sed non secundum dantis, aut recipientis æstimationem, qui possent in æstimatione errare, sed secundum æstimationem bonorum virorum, pensata conditione personæ, vtilitate, & necessitate ecclesiæ. 1. Quia sic non valerent ad remissionem, sed ad commutationem quãdam. 2 Quia prædicatio ecclesiæ, cum est de indulgentijs, quæ excedunt æstimationem, nõ excusaretur à mendacio 4a. Errarunt etiam dicentes, quantitatem remissionis indulgentiæ mensurandam esse, non tantum secundum deuotionem suscipientis, nec secundum quantitatem eius, quod datur; sed secundum causam, qua dantur, ex qua reputatur quis dignus, vt talem indulgentiam consequatur. Quia ecclesia ob eandem causam interdum maiorem, interdũ minorem indulgentiam ponit. † 5a. Indulgentiæ sunt effectus clauis, non ordinis, quæ cum sit quoddam sacramentale, habet effectum determinatum à Deo; sed iurisdictiones, cuius effectus arbitrio hominis subiacent, qui est remittere pœnas per indulgentias: quod possunt facere etiam non sacerdotes. 6a. Quanuis indulgentiæ multum valeant ad remissionem pœnæ: tamen alia opera satisfactoria, sunt magis meritoria, respectu præmij essentialis, quod in infinitũ melius est: vnde nõ sunt relinquenda ista opera, vt acquirantur indulgentiæ. 7a. Quando dantur indeterminate, vt si dederit auxilium ad fabricam ecclesiæ, intelligitur, quod tale auxilium sit conueniens auxilianti, & prout accedit ad hoc plus, vel minus de indulgentia consequitur: & ita pauper dãs

vnum

Marginalia: 1.Cor.15. — Epist. 8. ad Hier.

vnum denarium, potest totam consequi, non autem diues, &c. 8a. Tantum lucratur indulgentiæ, qui à longe venit, quantum qui prope est: quia remissio non proportionatur labori, cum indulgentia vim habeat ex meritis ecclesiæ: sed qui plus laborat, habet plus meriti, quando indulgētiæ sunt indeterminatæ; sin minus, & sint ad certum tempus, vt qui visitat tali tempore, &c. intelligitur quod semel accedat: si indulgentia sit perennis, quoties quis accedit, toties consequitur. 9a. Non requiritur causa in indulgentijs, vt secundum eam mensurari debeat remissio pœnæ; sed vt intentio illorum, quorum merita communicantur ad sumentem peruenire possit. Nam dupliciter communicatur alteri bonum alterius; vel per caritatem, quo quis fit particeps, ex eo, quod est in caritate, sine indulgentijs: vel per intentionem facientis: & sic per indulgentias, si causa adsit legitima: potest enim intentio illius, qui in vtilitatem ecclesiæ operatus est, ad istum continuari.

Artic. 3. Vtrum pro temporali subsidio debeat indulgentia dari.

1. Concl. Pro temporalibus simpliciter non potest fieri indulgentia. 2a. Pro temporalibus ordinatis ad spiritualia, vt est repressio inimicorum ecclesiæ, ecclesiarum constructio, & pontium, & aliarum eleemosonarum. 1. Patet ex vsu ecclesiæ, quæ pro his indulgentias facit. 2a. Quia vtimur temporalibus propter spiritualia, ad quæ ordinantur. † 3a. In tali casu non fit simonia, quia non datur spirituale pro temporali, sed pro spirituali. 4a. Etiam pro pure spiritualibus potest fieri indulgentia: & ita Innoc. 3. dedit decem dies indulgentiæ orantibus pro Rege Franciæ.

Quæstio 26. De ijs, qui possunt indulgentias facere.

Art. 1. Vtrum quilibet sacerdos parochialis, possit indulgentias facere.

1. Concl. Indulgentiæ habent effectum, prout opera satisfactoria vnius alteri computantur, non solum ex vi caritatis, sed etiam ex intentione operantis aliquo modo directa ad ipsum. 2a. Intentio potest dirigi ad alterum, vel in singulari, cum quis pro alio determinate satisfacit; & sic quilibet potest sua opera communicare: vel in speciali; vt cum quis orat pro sua congregatione, pro suis familiaribus, &c. & sic qui congregationi præest, potest opera alij cōmunicare, applicando intentionem illorum, qui sunt de congregatione, ad hunc determinate: vel in generali, vt cum quis ordinat sua opera ad bonum ecclesiæ: & sic qui præest ecclesiæ generaliter, potest illa communicare applicando alijs. 3a. Qui præest ecclesiæ, potest communicare, quæ sunt congregationis, & huius hominis: & qui preest congregationi, ea quę sunt huius hominis, sed non conuertitur. Quia homo est pars congregationis, & congregatio est pars ecclesiæ, ideo in intentione priuati boni, includitur intentio boni congregationis, & totius ecclesiæ. 4a. Neque prima, neque secunda communicatio dicitur indulgētia, sed solum tertia, propter duo. 1. Quia licet per illas cōmunicationes homo soluatur à reatu pœnæ, quantum ad Deum: tamen non soluitur à debito faciendi satisfactionem iniūctam, ad quam est obligatus ex præcepto ecclesiæ: sed per tertiam maxime. 2. In vna persona, vel congregatione non est indeficientia meritorum, vt sibi & alijs valere possit: vnde iste non absoluitur à tota pœna, nisi tantum determinate pro eo fiat, quantum debetur: sed in ecclesia est indeficientia meritorū, & maxime Christi. 5a. Ideo solus ille, qui præficitur toti ecclesiæ, potest indulgentias facere. 6a. Cum ecclesia sit congregatio fidelium, quæ est duplex; alia œconomica, cui assimilatur conuentus vnius parochiæ in vna diœcesi: altera politica, cui assimilatur congregatio ecclesiæ: solus Episcopus proprie prælatus ecclesiæ dicitur, & ipse quasi sponsus annulum ecclesiæ recipit, & solus habet plenam potestatem in dispensatione sacramentorum, & iurisdictionem in foro ecclesiæ, quasi persona publica: alij vero, secundum quod ab eo eis committitur: & ita sacerdotes, qui plebibus præficiuntur, non sunt simpliciter prælati, sed coadiutores. 7a. Vnde sacer-

dotes parochiales, vel abbates, & alij huiusmodi prælati non possunt indulgentias facere: quoniam minus est excommunicare, quam facere indulgentias: sed illud non possunt, ergo, nec hoc. Ex his patet ad obiecta.

Art. 2. Vtrum diaconus, vel alius non sacerdos posit indulgentias facere.

1. Concl. Diaconus, vel alius non sacerdos, potest indulgentias facere. 1. Quia eidem confertur dispensatio thesauri ecclesiæ, cui committitur regimen ecclesiæ: sed diaconis, & non sacerdotibus committitur regimen ecclesiæ, ergo. 2. Potestas faciendi indulgentias, sequitur iurisdictionem: sed diaconus, & non sacerdos possunt habere iurisdictionem, vel commissam, vt Legati, vel ordinariam, vt electi, ergo. † 2a. Facere indulgentias est quidem actus clauis, non ordinis, sed iurisdictionis, quę in non sacerdotibus potest reperiri: vnde patet ad secundum.

Artic. 3. Vtrum Episcopus posit indulgentias facere.

1. Concl. Potestas faciendi indulgentias, plene residet in Papa: & potest eas facere vt vult; causa tamen existente legitima: Quia habet plenitudinem pontificalis potestatis, quasi Rex in regno. 2a. Episcopi facere possunt indulgentias. 1. Patet ex consuetudine ecclesiæ, secundum quam Episcopi indulgentias faciunt. 2. Quia assumuntur in partem solicitudinis Pontificis, quasi iudices singulis ciuitatibus præpositi: vnde eos vocat fratres, vt alios omnes filios. 3a. In Episcopis est potestas faciendi indulgentias secundum ordinationem Papæ: & ita faciunt, prout eis est taxatum, & non amplius. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 4. Vtrum ille qui est in peccato mortali, posit indulgentias facere.

1. Concl. Qui existit in peccato mortali; potest indulgentias facere. 1. Fiunt per potestatem ab ecclesia traditam, quæ non amittitur per peccatum, ergo. 2. Facere indulgentias pertinet ad iurisdictionem: sed iurisdictio nō amittitur per peccatum mortale, ergo, &c. 2a. Aeque valent, quæ fiunt à peccatore, ac si esset sanctissimus: quia non remittunt pœnam ex merito dantis, sed ex vi meritorum, quæ sunt in ecclesia. † 3a. Prælatus, qui existens in peccato mortali, facit indulgentiam, nihil profluit de suo, & ideo non requiritur, quod influxum recipiat à fonte, ad hoc, vt eius indulgentiæ valeant. 4a. Maius est facere indulgentias, quam recipere, quantum ad potestatem, sed non quantum ad propriā vtilitatem, ideo peccator potest eas facere, licet non possit recipere.

Quæstio 27. De his, quibus valent indulgentiæ.

Artic. 1. Vtrum indulgentiæ valeant existentibus in peccato mortali.

Indulgentiæ non valeat existenti in peccato mortali. 1. Membrum mortuum non recipit influentiam à membris viuis: at qui habet peccatum mortale, est membrum mortuum, ergo. 2. Indulgentiæ ordinantur tantum ad remissionem pœnæ, quæ non remittitur, nisi remissa culpa: vnde in eis fit mentio de vere contritis, & cō fessis. 2a. Errant dicentes indulgentias existenti in peccato valere ad acquirendam gratiam: nam licet hoc possent præstare, si ad hoc ordinarentur: tamen quia non dantur propter hoc, ideo nō valent, cum habeant vim ex intentione ordinantis. 3a. Si communicatio fieret hoc modo: Facio te participem meritorum totius ecclesiæ, vel congregationis, &c. tunc esset vera prædicta opinio, & sic procedit primum arg. † 4a. Qui est in peccato mortali, est magis indigens, indulgentia; sed tamen est minus capax, ideo, & cæt. 1a. Concl.

Artic. 2. Vtrum indulgentiæ valeant religiosis.

Tam secularibus, quam religiosis valent indulgentiæ, dummodo sint in caritate, & seruent ea, quæ per indulgentias indicuntur. 1. Alias ex religione, quæ est bona, religiosi reportarent damnū, quod est absurdum. 2. Non sunt minus adiuuabiles religiosi meritis aliorum, quam seculares, ergo. † 2a. Et si religiosus sit in statu perfectionis, vbi potest esse superabundantia: tamen non est inconueniens, quod 1. Concl.

quod aliquando indigeat, quia potest peccare, & indulgentijs egere. 3a. Propter indulgentias nō debet dissolui regularis obseruantia, in qua religiosus magis meretur, quantum ad præmium gloriæ, licet non quoad pœnæ remissionem: vnde indulgentiæ non liberant à pœnis iniunctis in capitulo, cū sit quasi forum quoddam iudiciale, magis quam pœnitentiale.

Artic. 3. Vtrum ei, qui non facit illud pro quo indulgentia datur, possit quandoque indulgentia dari.

Resp. Qui non facit id, pro quo indulgentia datur, indulgentiam non consequitur. 1. Quia remota causa, remouetur effectus. 2. Quia non stante conditione nemo consequitur id, quod sub conditione datur: at indulgentiæ dantur sub conditione, si quis faciat, &c. ergo. † 2a. Illud, cum quis non potest operari, voluntas pro facto reputatur, intelligitur quantum ad præmium essentiale, non quantum ad accidentale, vt est remissio pœnæ. 3a. Licet quisque possit opus proprium per intentionem suam applicare cuicunque voluerit; non tamen potest alteri lucrari indulgentias, quia nulli possunt applicari, nisi ex intentione eius, qui indulgentias dat, qui potest ita dare, vt vnus pro alio eas lucrari possit.

Cassiod. in Ps. 31.

Artic. 4. Vtrum indulgentiæ valeant ei, qui facit.

Concl. Indulgentiæ valent ei, qui illas facit: quia alias esset peioris conditionis, quam alij, si non posset vti thesauro ecclesiæ, quem alijs dispensat. 2a. Prælatus non potest facere indulgentias sibi tantum; sed vti ijs, quas pro alijs facit. Quia causa, qua dantur indulgentiæ, quæ est vt fideles ad aliquem actum excitentur, qui in vtilitatem ecclesiæ, & in honorem Dei vergat, non est in prælato, scilicet vt seipsum prouocet, sed in alijs, ergo. † 3a. Licet nemo exercere possit actum iurisdictionis in seipsum: tamen potest ijs vti, quæ per actum iurisdictionis alijs traduntur: secundum soluitur ex dictis. 4a. Excommunicationem nemo potest ferre in seipsum; quia datur per modum sententiæ, & nemo est iudex & reus: non sic de indulgentijs, quæ dantur per modum dispensationis.

Quæstio 28. De solemni ritu pœnitentiæ.

Art. 1. Vtrum aliqua pœnitentia debeat publicari, vel solennizari.

Aliqua pœnitentia debet esse publica, & solennis. 1. Quoniam in quolibet sacramento solennitas quædam adhibetur, ergo & in pœnitentia. 2. Peccatum interdum est publicum, ex quo multi scandalizantur, ergo etiam pœnitentia, quæ vt medicina debet esse morbo proportionata, debet esse publica, qua multi ædificentur. 3. Dignus est maxima confusione, etiam in mundo, qui grauissimum scelus commisit. 4. Vt sit alijs in terrorem, & in exemplū pœnitentiæ, ne desperent, cum in grauissimis peccatis incurrunt. † 2a. Sacerdos per pœnitentiam publicam non reuelat confessionem; licet oriatur suspicio de graui crimine: culpa enim nō potest pro certo sciri ex pœna: & peccatum, vt in plurimum, est publicum. 3a. Pœnitentia quo ad iniunctionem non exit forum occultum: quia, sicut occulte quis confitetur, ita occulte ei datur pœnitentia: quod autem executio fiat publice, non est inconueniens. 4a. Quanuis pœnitentia reuocet omnes defectus restituendo in pristinam gratiam: tamen non semper in pristinam dignitatem: ideo laicus non potest assumi ad clericatum, nec mulier velari, post pœnitentiam de fornicatione. 5a. Episcopus ordinans aliquē post talem pœnitentiam, priuatur auctoritate ordinandi; nisi id propter consuetudinem, & necessitatem ecclesiæ faciat: tunc enim potest ad minores tantum tales admittere, non ad sacros, ob dignitatem ordinum, & propter timorem recidendi, ac propter scandalum, & quia non posset alios sine rubore corrigere, qui talem pœnitentiam egisset. 1. Concl.

Artic.

Artic. 2. Vtrum solennis pœnitentia iterari possit.

2a.Concl. Solennis pœnitentia iterari non debet. 1. ne ex iteratione vilescat. 2. quia significat eiectionem primi hominis de paradiso, quæ semel tantum facta fuit. 3. quia solennizatio est quasi quædam professio cō seruandi perpetuo pœnitentiam. † 2a. Iteratio in alijs sacramentis, in quibus solennitas operatur, solennitati non repugnat, vt in pœnitentia, propter tertiam rationem: ideo non est simile. 3a. Licet alicui propter eadem crimina conueniret eadem pœnitentia: tamen solennitatis iteratio non competit ob dictas causas.

Art. 3. Vtrum solennis pœnitentia sit imponenda mulieribus, & clericis, & vtrum à quolibet sacerdote possit im imponi.

1.Concl. Omnis solennis pœnitentia est publica, sed non e conuerso. 2a. Solennis pœnitentia fit hoc modo; In capite quadragesimæ tales pœnitentes præsentant secum presbyteris suis, Episcopo ciuitatis ante fores ecclesiæ, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram dimissis, coma deposita: & eis in ecclesia introductis, Episcopus cum clero septem psalmos pœnitenciales dicit: postea eis manus imponit, aquam benedictam super eos aspergit, cinerem ponit in capitibus, cilicio colla operit, & eis lacrymabiliter inquit, quod sicut Adam eiectus est de paradiso, ita ipsi de ecclesia eijciuntur: postea iubet ministris, vt eos pellant, clero prosequente, cū responsorio. In sudore vultus tui, &c. In cœna autem Domini, quolibet anno, in ecclesiam à suis presbyteris reducuntur, & ibi sunt vsque ad octauam Paschæ, sed nec communicant, nec panem accipiunt: & sic fit quolibet anno, quousque aditus ecclesiæ illis interdicitur. 3a. Vltima recōciliatio pertinet ad Episcopum: ad quem solum etiam pertinet pœnitentiæ solennis impositio. 4a. Potest imponi viris, & mulieribus: sed non clericis propter scandalum. 5a. Non debet imponi, nisi propter peccatum, quod totam vrbem commouerit. 6a. Publica, & non solennis, est quæ fit in facie ecclesiæ, sed non cum solennitate prædicta: sicuti peregrinatio per mūdum, cum baculo cubitali: quę potest iterari; & à simplici sacerdote imponi. Verum quandoquē solennis accipitur pro publica; & secundum hoc aliquæ auctoritates varie loquuntur de solenni. † 7a. Mulier habet comam in signum subiectionis, & ideo in publica pœnitentia non conuenit, vt ei coma deponatur: non sic de viris. 8a. Licet in eodem genere peccati magis peccet clericus, quam laicus, tamen ei non iniungitur pœnitentia solennis, ne ordo veniat in contemptum. 9a. Quamuis simplex sacerdos habeat claues: tamē quia magna peccata, pro quibus tantum datur pęnitentia solennis, indigent magna cautela; ideo Episcopo reseruatur.

Dist. 10. can in capite.

Dist. 50. can. 66.

Quæstio 29. De sacramento extremæ vnctionis, quantum ad eius essentiam, & institutionem.

Artic. 1. Vtrum extrema vnctio sit sacramentum.

Extrema vnctio est sacramentum. 1. Quia sacramenta sufficienter subueniunt defectibus hominum secundum quemlibet statum: sed exeuntibus non subuenit aliud, quam extrema vnctio, ergo. 2. Sacramenta sunt quædam spirituales medicinæ: at extrema vnctio est talis, quia valet ad remissionem peccatorum, ergo. 3. Sacramentum est illa actio ecclesiæ, quæ attingit ad effectum principaliter intentum in administratione sacramentorum; in hoc enim differt ab ijs, quæ sacramentalia dicuntur, quæ effectum non attingunt, sed ad illā actionem ordinantur: at extrema vnctio est huiusmodi; quia curat à morbo peccati. Iacob. 5. qui est effectus sacramentorum, ergo. † 2a. Vnctio catechumini non remittit peccata, sed disponit ad baptismum: ideo non est sacramentum, vt extrema vnctio. 3a. Hoc sacramētum immediate hominem disponit ad gloriam: ideo exeūtibus à corpore datur: & quia in veteri lege non erat adhuc tempus perueniendi ad gloriam, propterea nō debuit ibi præfigurari, per aliquod sacramentum. 1.Concl.

mentum 4a. Dionysius tantum narrat sacramenta, quæ ei deseruiunt ad ecclesiasticæ hierarchiæ dispositionem: vnde nec de pœnitentia, nec de matrimonio, aliquid dicit.

Art. 2. Vtrum extrema vnctio sit vnum sacramentum.

1a Concl. Vnum numero, per se loquendo, dicitur, vel sicut indiuisibile, quod nec actu, nec potentia est plura: vel sicut continuũ, quod est actu vnum & potentia plura, vt linea: vel sicut perfectum, vt id, quod est multa quodammodo actu, sed illa multa conueniunt in aliquo vno. 2a. Hoc sacramento non est vnum sicut indiuisibile, neque vt continuum, sed sicut perfectum quod ex pluribus partibus constituitur: veluti domus 3a. Plures vnctiones sunt de perfectione huius sacramenti. 1. Plures immersiones faciunt vnum baptismum, ergo & plures vnctiones vnum sacramentum extremæ vnctionis. 2. Si non esset vnum modo dicto, facta prima vnctione, non opus esset secunda, quod est falsum. 3. Cum sacramentum causet significãdo, quando perfecta significatio non potest esse nisi per plures actiones, tunc plures actiones sunt de perfectione sacramenti; vt in eucharistia cuius refectio est per cibum, & potum: at huiusmodi est extrema vnctio; quia cum curatio interiorum vulnerum non possit perfecte significari; nisi per appositionem medicinæ ad diuersas vulnerum radices ideo plures vnctiones, &c. † 4a. Vnitas totius perfecti, non tollitur propter diuersitatem materiæ, & formæ in partibus totius: sicut non tollitur vnitas hominis propter diuersitatem formæ, & materiæ, ossis & sanguinis, &c. 5a. Licet sint plures vnctiones: tamen vniuntur in vna perfecta actione, quę est vnctio omnium exteriorum sensuũ, quibus morbus interior hauritur. 6a. Pluralitas ministrorum non tollit vnitatem huius sacramenti; quia tantum instrumentaliter operantur: vnde si post primam vnctionem sacerdos moriatur, & alius perficiat, non tollitur quin sit vnum sacramentum.

Artic. 3. Vtrum hoc sacramentum fuerit à Christo institutum.

Sacramentum extremæ vnctionis fuit à Christo institutum. 1. Omnia sacramenta veteris legis fuerunt instituta à Deo; ergo multo magis nostrę legis sacramenta, quæ sunt præstantiora, erunt instituta à Christo. 2. Eiusdem est instituere, & institutum remouere: sed ecclesia quæ habet eandem auctoritatem, quam habuerunt Apostoli, non potest auferre hoc sacramẽtum, ergo tantum Christus instituit, non autem Apostoli, vt quidam dicunt. 3. Sacramenta pertinent ad fundamentum legis; ergo ad legislatorem Christum tantum spectabunt. 4. Quia ex institutione efficaciam habent, quæ eis non nisi diuinitus inest 2a. Aliqui dixerunt Christum non instituisse hoc sacramentum, sed Apostolis instituẽdum tradidisse, vna cum sacramento confirmationis, quia propter plenitudinem gratiæ hæc non potuerunt institui ante plenissimam spiritus sancti missionem: verum hoc nihil est, quia, sicut promiserat spiritum sanctum; ita poterat instituere. Vnde melius sentiunt dicentes ista Sacramenta Christum quidem instituisse, & Apostolis promulganda reliquisse, & hoc ob rationes allatas. † 3a. Licet de huius sacramenti institutione non fiat mentio in euangelio: non ideo est dicendum Christum non instituisse, quia multa Dominus fecit, & dixit, quæ in euangelio non continentur: Rursus Apostoli oleo vngebant infirmos, quod ex institutione Christi fecisse credendum est. 4a. Magister dicit, Apostolos instituisse, quia eius institutionem promulgauerunt. 5a. Non omnia quæ Christus instituit, in se exhibuit: vt patet de pœnitentia, & de hoc sacramento, quia non habuit peccatum. Mar. 6.

Art. 4. Vtrum oleum oliuæ sit conueniens materia huius sacramenti.

1a Concl. Oleum oliuæ debet esse quod assumitur in materiam huius sacramenti. 1 Oleum determinatur materia huius sacramẽti, Iacob. 5. sed oleum proprie non dicitur, nisi oleum oliuæ: ergo. 2. Spiritualis sanatio per olei vnctionem significatur, Isa 1 ergo conueniens materia huius sacramenti est oleum. 3. Spiritualis sanatio, quæ in fine adhibetur, debet esse perfecta,

quia post eam alia non relinquitur; & etiam ... vt spes quæ exeuntibus est maxime necessaria, non frangatur, sed foueatur: ... oliuæ; ad cuius similitudinē aliqui liquores olei dicuntur, est lenitiuum, & penetratiuum vsque ad intima, nec nō diffusiuum, ergo &c. † 2a. Incorruptio gloriæ non est res cōtenta in hoc sacram, ideo non oportet balsamum esse materiā, quod propter odorem pertinet ad bonitatē famæ, qua propter se non indigent exeuntes, sed tantum nitore conscientiæ, qui per oleum significatur. 3a. Vinum sanat mordendo, oleum vero leniendo: vnde vinum potius pertinet ad sacramentum pœnitentiæ. 4a. Et si oleum oliuæ non reperiatur, vbique: potest tamen de facili ad quemlibet locum transferri: & hoc sacramentum non est de necessitate salutis.

Artic. 5. Vtrum oporteat oleum esse consecratum

1. Concl. Falsum est materiam huius sacramēti esse oleum simplex, & in ipsa sanctificatione olei, quæ fit per episcopum perfici hoc sacramentum, quia sola eucharistia est sacram. quod consistit in cōsecratione materiæ. 2a. Materia huius sacramenti est oleum sanctificatū, quoniā in omnibus alijs vnctionibus est materia cōsecrata prius: at hoc sacram. consistit in ipsa vnctione, vt baptismus in ablutione, ergo. 3a. Triplex potest assignari ratio cur in hoc sacramento, & in quibusdā alijs materiæ sanctificatio requiratur. 1. Omnis efficacia sacramentorum descendit à Christo; ideo illa quibus ipse est vsus habent efficaciam ex ipso vsu, vt patet in baptismo & eucharistia: sed quia non est vsus aliqua corporali vnctione, ideo in omnibus vnctionibus requiritur sanctificatio materiæ. 2. ob plenitudinem gratiæ, quæ confertur, non solum vt tollat peccati culpam, sed etiam reliquias, & infirmitatē corporis. 3. Quia eius effectus corporalis, scilicet sanatio corporis, non causatur à materia, naturali proprietate: ideo debuit sanctificari. † 4a Licet hoc sacramentū habeat sanctificationem in vsu per formam verborum, non ideo est superflua sanctificatio materiæ, quoniam etiam instrumenta efficaciam accipiunt ab artifice, & dum fiunt, & dū ad actum applicantur. 5a. Efficacia, quæ est ex institutione sacramenti, applicatur huic materiæ per sanctificationem. 6a. Non est par ratio de materia baptismi; & huius sacramenti, vt dictum est.

Artic. 6. Vtrum oporteat materiam huius sacramenti esse consecratam per episcopum.

Oportet materiam huius sacramenti esse consecratam per episcopum. 1. Quia in omnibus vnctionibus materia per episcopum consecratur; ergo & in hac. 2. Sacramenta non habent efficaciam, nisi à Christo, vt à primo agente, à ministris vero secundario; & efficacia Christi descendit ab eo ordinate scilicet in inferiores mediantibus superioribus, qui cōsecrant materiam, si consecratione egeant: & ideo omnis sanctificatio fit ab episcopo: vsus autem quandoque etiam ad sacerdotes spectat, quorum potestas deriuatur ab Episcopo, iuxta illud Psal. 132 Sicut vnguentum in capite. i. in Christo, quod prius descendit in barbam Aaron, &c. † 2a. Sacerdos potest facere consecrationem illam, quæ est in se sacramentum; vt patet in eucharistia non autem illam, quæ vt sacramentale quoddam, ordinatur ad sacramentum, quæ consistit in vsu fideliū: quia quantum ad corpus Christi verum, nullus ordo est supra sacerdotium, sed quantum ad corpus mysticum episcopalis ordo est supra sacerdotalem. 3a. In corporalibus dignior nō preparat materiā inferiori, sed in spiritualibus vtrique: quia qui materia vtitur, nihil sua, sed superiorū virtute agit: vnde à superiorib⁹ materia disponi debet.

Artic. 7. Vtrum hoc sacramentum habeat aliquam formam.

1. Concl. Dicere nullam formam esse de necessitate huius sacramenti, est derogare eius effectui, quia omne sacramentum efficit significando; significatio autem materiæ, non determinatur ad effectum, cum sit indifferens, nisi per formam verborum, ergo in omni sacramento nouæ legis oportet esse res, & verba. 2a. Hoc sacramētum habet aliquam formam determinatam, vt & alia sacramenta. 1. Quodlibet sacra-

sacramentum consistit in rebus & verbis: sed verba sũt forma sacram. ergo. 2. Ex ritu vniuersalis ecclesiæ, quæ aliquibus verbis vtitur in collatione huius sacramenti.
Iac. 5. 3. Quia Iacobus vim huius sacramẽti videtur constituere in oratione. † 3a. Et si huius sacramenti forma non habeatur in scriptura, quia eius cognitio non est de necessitate salutis; habetur tamen per traditionem Apostolorum, qui à Domino
1. Cor. 11. multa acceperunt. 4a. Verba, quæ sunt de essentia formæ ab omnibus dicuntur, vt oratio deprecatiua: quæ sunt ad bene esse, non refert an dicantur. 5a. Licet materia sit sanctificata; requiritur tamen in vsu sanctificatio per formam, per quam actu sanctificet.

Art. 8. Vtrum forma huius sacramenti debeat proferri per orationem indicatiuam, & non deprecatiuam.

1. Conc. Forma huius sacramenti est oratio deprecatiua. 1. Ita habet consuetudo omniũ ecclesiarum, s. per istam sanctam vnctionem, & pijssimam suam misericordiam, indulgeat tibi dominus, &c. 2. Quia Iacobus ait, oratio fidei saluabit infirmos, ergo forma à qua sacram. habet efficaciam, erit deprecatiua. 2a. Multiplex ratio assignari potest, cur hæc forma debeat esse deprecatiua. 1. Quia suscipiens hoc sacramentum est viribus proprijs destitutus, ergo indiget orationibus subleuari. 2. Quia datur exeuntibus de foro ecclesiæ, qui in solius Dei manu requiescunt, cui per orationem committuntur. 3. Quia hoc sacramentum nõ habet aliquem effectum, qui semper ex operatione ministri consequatur, etiam omnibus rite peractis, vt in alijs sacram. & ideo non potest habere formã indicatiui modi; vt cætera sacramenta.
† 3a. Licet hoc sacramentum habeat certitudinem ex se, vt alia sacramenta: tamen quia ex fictione recipientis potest impediri, vt nullum effectum consequatur, quod non accidit in alijs sacramentis, in quibus semper aliquem effectum recipiens consequitur: ideo eius forma debet esse oratio deprecatiua. 4a. Et quanuis forma nõ sit oratio indicatiua: tamen exprimitur intentio ministri, cum dicitur, per istam sanctam vnctionem; &c. 5a. Verba illa, quibus vtuntur nonnullæ ecclesiæ, s. Vngo hos oculos, In nomine Patris, &c. nõ sunt forma; sed dispositio ad eam, inquantum intentio ministri determinatur ad illum actum per illa verba.

Artic. 9. Vtrum prædicta oratio sit competens forma huius sacramenti.

Prædicta oratio est competens forma huius sacramenti. Quia & tangit sacramentum, cum dicitur, per istam sanctam vnctionem; & quod operatur, s. diuinam misericordiam, & effectum, s. remissionẽ peccatorum. † 2a. In forma sacramenti cõfirmationis fit mẽtio de materia, quia nõ potest intelligi per actum vnctionis, sicuti in hoc sacramento. 3a. Licet misericordia diuina operetur in omnibus sacramentis: tamen hic de ea speciatim fit mẽtio, quia hoc sacramentum datur in statu miseriæ, s. infirmitatis, quam proprie respicit misericordia. 4a. Et si corporalis sanitas sit quandoque effectus huius sacramenti: tamen de ea non fit mentio in forma, quia sufficit vt exprimatur effectus principalis, qui est remissio peccatorum. 1. Concl.

Quæstio 30. De effectu huius sacramenti.

Artic. 1. Vtrum extrema vnctio valeat ad remissionem peccatorum.

Extrema vnctio valet ad remissionem peccatorũ. 1. Iacob. 5. Si in peccatis sit, dimittentur ei. 2. Omne sacramentũ nouæ legis confert gratiam; qua fit remissio peccatorũ, ergo. 3. Quodlibet sacramentũ, vt principalem effectum, efficit quod significat: sed hoc sacram. datur per modũ medicationis, quæ significat ablationem morbi; medicina. n. est ad pellendã infirmitatẽ, ergo principaliter hoc sacram. est institutũ ad tollendã infirmitatẽ peccati: Vt sicut baptismus est spũalis regeneratio, pnĩa spũalis suscitatio; ita extrema vnctio sit spiritualis sanatio: 2a. Sicut corporalis medicatio præsupponit corporalem vitam in medicato, ita spiritualis, spiritualem, vnde hoc sacramentum non datur contra peccatum originale, aut mortale, 1. Concl.

quæ vitam tollunt; sed contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectum vigorem ad actus vitæ, gratiæ, & gloriæ, quæ ineptitudo relinquitur in nobis ex peccato originali, vel actuali, & vt cantur reliquiæ cōtra quas homo roboratur per hoc sacram. 3a. Et quia gratia, quæ secum non compatitur peccatum dat hoc robur, ideo ex cōsequenti, si inuenit aliquod peccatum, vel mortale, vel veniale, illud quoad culpam tollit, dummodo recipiens nō ponat obicem. 4a. Falsum est, quod hoc sacramentum principaliter sit cōtra venialia, quod cum perfecte non possit curari in hac vita, ideo exeuntibus [illegible] quia sufficienter pœn[illegible] delet [illegible] quo ad culpam in hac vita [illegible]cipalis effectus huius sacramenti est remissio peccatorū quo ad reliquias peccati, & ex consequenti etiam quoad culpam, si eam inueniat. † 6a. Non inconuenit, vt effectus principalis vnius sacramēti habeatur per aliud sacramentum ex consequenti, non tamen haberi potest sine proposito illius: vnde cum pœnitentia principaliter instituta sit contra actualem culpam, sacramentum quod actualem culpam ex consequenti delet, non excludit necessitatem pœnitentiæ. 7a. Hoc etiam sacramentum remittit peccatum, quoad scilicet quoad maculam & reatum: nam, licet macula non tollatur sine contritione; tamen hoc sacramentum facit vt motus liberi arbitrij in peccatum sit contritio: & reatum dimittit ex consequenti debilitatem tollens, licet remaneat satisfactio iniuncta: reliquias etiam tollit, quæ sunt debilitas quædam in ipsa mēte, qua debilitate sublata non ita mens inclinari potest ad peccatum. 8a. Licet vnctiones sint plures: tamen in vltima vnctione gratia infunditur: quia cum sunt multæ actiones ordinatæ ad vnum effectū, vltima est formalis respectu omniū: quare potest ibi fieri remissio peccatorum, quæ fit in instanti.

Artic. 2. Vtrum sanitas corporalis sit effectus huius sacramenti.

1.Concl. Sanitas corporalis est effectus huius sacramenti. 1. Quia operatio ecclesiæ habet maiorē efficaciā post Christi passionē, quā ante: sed antea oleo inuncti per Apostolos sanabantur, ergo tanto magis nunc 2. sacramenta significando efficiunt, ergo sicut baptismus per corporalem ablutionē significat interiorē, & spiritualem; ita hoc sacramentum per exteriorem sanitatem, quam significat efficit, & causat spiritualē interiorem. 2a. Hoc sacram. non semper efficit sanitatem corporalem: quia, cum non faciat hanc sanitatem ex proprietate naturali, vt baptismus emundationē corporalem, sed ex virtute diuina, quæ nō inducit secundariū effectū, nisi prout expedit ad principalē; ideo tunc tantū hoc sacramentū efficit sanitatē corporalē, quando expedit ad spiritualē: & tunc semper eā inducit, modo non sit impedimentum ex parte recipientis. 3a. Et si spiritualis medicina ad spiritualē sanitatem ordinetur: tamen non inconuenit quod secundario ēt corporalem inducat: secundum soluitur ex dictis. 4a. Iacobus attribuit sanitatem corporalem orationi, quę est forma huius sacramenti, ex qua habet efficaciam: cur autem non semper sequatur, dictum est.

Art. 3. Vtrum hoc sacramentum characterem imprimat.

Hoc sacramentū nō imprimit characterē, 1. Quia reiteratur. 2 Character datur ad distinctionē eorū, qui sunt in ecclesia: at hoc sacram. datur exeuntibus ab ecclesia, ergo. 3. Character tantū imprimitur in illis sacramentis, quibus homo ad aliquod sacram. deputatur; at hoc sacram. est tantū in remediū, ergo. † 2a. Character facit distinctionē statuum, quantum ad ea, quę in ecclesia peragenda sunt, quā distinctionē nemo habet ex eo quod est inunctus. 3a Vnctio in ordine, & confirmatione, est quædam consecratio, qua homo deputatur ad aliquod sacram. & ideo ista sacram. imprimunt characterem: non sic vnctio extrema. 4a Res, & sacram. in hoc sacramēto nō est character; sed quædam interior deuotio, quæ est spiritualis vnctio. 1.Concl.

Quæstio 31. De ministro huius sacramenti.

Art. 1. Vtrum laicus possit hoc sacramentum conferre.

Laicus non potest hoc sacramētū conferre. 1a.Concl.

ferre. 1. Quia in eo fit remissio peccatorũ, quod non cõpetit laicis. 2. Quidã, ait Dion. actiones hierarchiacas exercẽt, & quidam solum recipiũt, vt laici, ergo ex officio nulla sacramenti dispensatio laico competit quod autem in casu necessitatis possit baptizare, id diuina dispensatione factum est, vt nulli regenerationis facultas desit. † 2a. Oratio in hoc sacramento fit à sacerdote in persona totius ecclesiæ, & tanquam à persona publica: & semper exauditur quod non conuenit laico cum sit persona priuata. 3a. Vnctiones illę, quibus sancti, & sanctæ olim sanabant infirmos, non erant sacramentales; sed operabantur sanitatem, vel ex deuotione recipiẽtium, vel ex meritis vngentium, vel eorum qui oleum mittebant. Cap. 5. eccl. hier.

Artic. 2. Vtrum diaconi possint hoc sacramentum conferre.

14. Concl. Diaconus non potest hoc sacramentũ conferre. 1. Inducat, ait Iacob presbyteros ecclesiæ. 2. Diaconus habet vim purgatiuam, & non illuminatiuam; vnde non potest ea conferre ex officio, in quibus datur gratia, vt sunt sacramenta. † 2a. purgat quidem hoc sacramentum; sed quia hoc facit illuminando per gratiæ infusionẽ, ideo diaconus illud conferre non potest. 3a. Quamuis diaconi baptizent; non tamen ex officio, sed ex dispensatione: at dispensatio non committitur in hoc sacramento, cum non sit sacramentum necessitatis, vt baptismus. Cap. 5.

Artic. 3 Vtrum solus episcopus possit hoc sacramentum conferre.

1. Concl. Hoc sacramentum non solum per episcopum, sed etiam per simplices sacerdotes administrari potest. 1. Quia episcopus non posset accedere ad omnes infirmos suæ diœcesis. 2. Tantum illa sacramenta ad solos episcopos spectant, quæ constituunt hominem in aliquo statu perfectionis super alios: at extrema vnctio non est huiusmodi; ergo. † 2a. Confirmatio cõstituit hominem in statu perfectionis, & imprimit characterem, ideo ad solum episcopum pertinet: non sic hoc sacramentum. 3a Licet in genere causæ finalis potior sit vsus materiæ sanctificatæ, quã sanctificatio materiæ: tamen in genere causæ efficientis potior est ipsa sanctificatio, & ideo requirit maiorem virtutem quam vsus, & pertinet ad solos episcopos.

Quæstio 32. Quibus hoc sacramentum conferri debeat, & in qua parte corporis.

Artic. 1. Vtrum sanis debeat conferri hoc sacramentum.

Hoc sacramentum solis infirmis competit. 1. Iacob. 5. Infirmatur quis in nobis &c. 2. Quia est quædam spiritualis curatio, quæ per quendam corporalis curationis modum significatur: sed sanis corporalis curatio no cõpetit, ergo nõ debet cõferri sanis. † 2a. Licet principalis effectus sit sanatio mentis: tamen quia ista sanatio per modũ sanationis corporalis debet significari; ideo hoc sacramentum solum infirmis conceditur: quemadmodũ baptismus nõ datur nisi iis, qui sunt participes ablutionis corporalis. 3a. hoc sacramentũ non est omnium exeuntium, sed tantum illorum, quibus corporalis curatio competit; & ita non datur decapitandis. 14. Concl.

Art. 2. Vtrum hoc sacramentum dari debeat in qualibet infirmitate.

Hoc sacramentum non debet dari in qualibet infirmitate 1. Hoc sacramentum dicitur extrema vnctio: sed non quælibet infirmitas ad extremum vitæ inducit, ergo. 2. Quia hoc est vltimũ remediũ quod ecclesia possit conferre, & immediate disponit ad gloriam; ergo tantũ illis debet dari, qui sunt in statu exeuntium; propter hoc, quod ægritudo nata est inducere mortem. † 2a. Quamuis Iacobus nõ determinet infirmitatem, non ideo debet dari in qualibet, nisi habita ratione, & modi, & status infirmitatis. 3a. medicina corporalis potest dari in qualibet infirmitate, quia habet pro principali effectu sanitatem corporalem: non sic hoc sacramentum, cuius effectus principalis est tantum necessario exeuntibus, & ad gloriam iter habẽtibus. 14. Concl.

Artic. 3. Vtrum hoc sacramentum debeat dari furiosis & amentibus.

Illis qui non possunt cum deuotione suscipere hoc sacramentum, dari non debet, & præcipue furiosis, & amentibus. 1. 14. Concl.

Quia tantum debet dari recognoscentibus ipsum, cuiusmodi nō sunt isti. 2. Quoniam ad eius effectum consequendū plurimum valet deuotio suscipientium, sicuti meritum personale conferentium, & generale totius ecclesiæ: ergo prædictis, qui non recognoscunt, & non habent deuotionem, non debet conferri. 3. Posset etiam irreuerentiam sacramento facere per aliquam immunditiā. †2a. Licet isti sint in periculo mortis: tamen ex defectu propriæ deuotionis non potest eis applicari hoc sacramentū. 3a. Baptismus prædictis datur, quia non requirit motus liberi arbitrij, sicuti hoc sacramentum.

Artic. 4. Vtrum hoc sacramentum debeat dari pueris.

32. Conc. Hoc sacramentum non debet dari pueris. 1. Pueris non competit eius forma, cū nec per visum, nec per auditum, &c. peccauerint, ergo. 2. Exigit actualem deuotionem in suscipiente, quæ non potest esse in pueris, vnde non debet eis dari, sicuti nec eucharistia. †2a. Infirmitates in pueris nō sunt ex actuali peccato causatæ, vt in adultis, ideo adultis, & non pueris hoc sacramentum conferri debet. 3a. Et si pueri habeant reliquias peccati originalis: tamen hoc sacramentum non est contra illas, nisi prout sunt per actualia peccata quodam modo confortatæ, quomodo non sunt in pueris.

Artic. 5. Vtrum in hoc sacramento totum corpus inungi debeat.

33. concl. In hoc sacramento non debet inungi totum corpus. 1 Ita habet vniuersalis ecclesiæ ritus, vt inungantur determinatæ partes. 2. Curatio corporalis nō oportet, vt fiat per medicinam toti corpori appositam, sed illis partibus, vbi est radix morbi, ergo hæc sacramentalis vnctio debet tantum fieri in partibus, in quibus est radix spiritualis infirmitatis, cum per modum curationis fiat. † 2a. Licet anima sit tota in toto corpore secūdum essentiam, non tamen secundum potentias, quę sunt radices actuū peccati; ideo sufficit, vt vnctio in determinatis partibus fiat. 3a. Medicina nō apponitur semper vbi est morbus; sed vbi est radix morbi. 4a. Non est simile de ablutione baptismi, quæ non purgat ab aliqua certa macula; & de vnctione ista sacramentali.

Artic. 6. Vtrum conuenienter determinentur partes vngendæ.

Conuenienter determinātur partes vngendæ. Quia principia peccandi sunt eadem, quæ principia agendi, quæ sunt tria: Primum dirigens, s. vis cognoscitiua: secundum appetens, s. vis appetitiua: tertiū exequens, s. vis motiua; omnis autem cognitio ortum habet ex sensu; vnde ibi est prima origo peccati; & ideo prius inunguntur quinque sensus: propter appetitiuam, inunguntur renes: propter motiuam, pedes, tanquam principalius instrumentū quo mouemur. 2a. Vnctio quinque sensuum ab omnibus quasi de necessitate sacramenti obseruatur; quia principium primū operationis humanæ, est vis cognoscitiua. Sed quidam non seruant alias: quidam vero illā seruant, quæ fit ad pedes, & non eam, quæ ad renes. †3a. Licet ex corde exeant cogitationes malæ: tamen cor non est prima radix illarum; sed phantasia, quę est motus sensuum: ideo sufficit vt inungantur sensus. 4a. Intrantes in ecclesiam debent acquirere puritatem mentis, ideo in baptismo inunguntur in vertice: at exeuntes debent eam purgare, propterea debent inungi in illis partibus, quibus contingit mentis puritatem inquinari. 5a. Quia vis concupiscibilis maxime regnat in renibus; ideo multi inungunt renes alij non inungunt, quia non est prima radix. 6a. Si non vnguntur aliæ partes corporis, quibus peccatur, sicuti inunguntur pedes, &c. fit propter immunditiam illarum, & propter honestatem sacramenti. 1. Concl.

Artic. 7. Vtrum mutilati debeant inungi in illis dictis partibus.

Mutilati debent inungi in illis dictis partibus. Nam defectus corporis non impediunt alia sacramenta, ergo nec hoc: sed de necessitate huius sacramēti est quęlibet vnctionum, ergo. 2a. Mutilati debēt inungi quanto propinquius fieri potest, ad illas partes, in quibus vnctio fieri debuerat: quia licet non habeant membra, habent tamen potentias animæ, quæ illis mem- 34. concl.

membris debentur, saltem in radice, & interius per illas peccare possunt. Ex quibus patet ad obiecta.

Quæstio 33. De iteratione huius sacramenti.

Artic. 1. Vtrum hoc sacramentum debeat iterari.

1. Concl. Hoc sacramentum sine sui iniuria potest iterari. 1. Quia est spiritualis curatio per modum corporalis curationis: at hæc iteratur, ergo. 2. Sacramentum quod non habet effectum perpetuum, potest sine iniuria reiterari, vt effectus deperditus reiterato recuperetur: at sanitas corporis, & mentis, quæ est effectus huius sacramenti potest amitti, ergo sacramentum poterit iterari. † 2a. Vnctio lapidis fit ad consecrationem, & ideo est perpetua, & non iteratur: at hæc non fit ad hominis consecrationem, ideo iteratur. 3a. Et quamuis dicatur extrema vnctio, tamen, quia aliquod est extremum secundum hominũ æstimationem, quod non sic est secundum rei veritatem, ideo potest reiterari.

Art. 2. Vtrum in eadem infirmitate debeat reiterari.

1. Concl. Etiam in eadem infirmitate debet reiterari. Quia hoc sacramentum datur cõtra reliquias peccatorum: sed aliquando post perceptionem sacramenti, quando morbus durat, iterum reliquiæ contrahuntur, ergo debet iterari. 2a. Quia hoc sacramentum non solum respicit infirmitatem, sed infirmitatis statum: propterea non debet dari, nisi infirmis, qui secundum æstimationem humanam morti videntur appropinquare: & ita si in infirmitate non diutina, homo non recedat ab illo statu, nisi infirmitate curata, non debet iterum inungi: sed si recidiuum patiatur, erit alia infirmitas, & poterit iterari: in diuturnis vero, nõ debet dari, nisi cum venitur ad periculum mortis: & si hũc mortis articulum euadat, in eadem iterum poterit inungi, licet non sit alia infirmitas simpliciter. Vnde patet ad obiecta.

Quæstio 34. De sacramento ordinis, quoad eius essentiam, & eius partes.

Artic. 1. Vtrum ordo in ecclesia esse debeat.

Ordo in ecclesia esse debet. 1. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt ex Paulo: sed ecclesia est à Deo, ergo. 2. Status ecclesiæ est medius inter statum naturæ, & gloriæ: sed in natura, & in gloria inuenitur ordo, ergo. 3. Deus hanc legem naturalem imposuit omnibus, vt vltima per media reducerentur, & perficerentur, & media per prima, vt Dionys. ait: quia non solum voluit cognosci secundum quod est in se; sed etiam secundum quod influit aliis, & ita sua opera in suam similitudinem producit, propterea ne ista pulchritudo deesset ecclesiæ, posuit in ea ordinem. † 2a. Subiectio repugnat libertati, quando quis dominatur in suam vtilitatem: at non sic est ordo ecclesiæ, in qua qui præest non propriam, sed subditorum salutem quærere debet. 3a. Quisque debet se reputare inferiorem merito, non autem officio. 4a. Ordo in ecclesia non attenditur secundum dona naturalia: quia homines in natura sunt vnum: neque secundum gratiam gratum facientem, sed secundum potestatem dispensandi sacramenta, cum ordo respiciat sacramẽtorum communicationem; & sacramenta, quodammodo gratiã præcedant: at vero in Angelis ordo, per se attenditur secundum distinctionem gratiæ, & per accidens secundum distinctionem naturæ.

1a. Concl. Rom. 13. cap. 5. cæl. hier. Philip. 2.

Artic. 2. Vtrum conuenienter ordo definiatur.

1. Concl. Ordo sic conuenienter definitur: Ordo est signaculũ quoddam ecclesiæ, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Ita definit Mag. quæ definitio conuenit ordini, vt est ecclesiæ sacramentum, Et ideo duo ponit, scilicet signum exterius, cum ait, esse signaculum; & effectum interiorem, cum ait, quo spir. pot. &c. † 2a. Signaculum hic non accipitur pro charactere, sed pro eo quod exterius geritur, quod est signum, & causa interioris potestatis.

4. sent. dist. 24.

tis. Nec esset inconueniens si acciperetur pro charactere: qui proprie non est pars; sed essentialiter & principaliter ipsum sacramentū ordinis. 3a. Character in baptismo non est effectus principalis; sed ablutio interior; in ordine autē contra, ideo in eius definitione ponitur, & non in baptismi definitione. 4a. Potestas proprie nominat potentiam actiuam, quæ est in ordine: vnde allata definitio ordini competit, non autē baptismo, in quo potestas est quodammodo passiua. 5a. Nomē ordinis dupliciter accipitur: primo pro ipsa relatione, & sic est etiā in inferiori: secūdo pro ipso gradu, quem ordo primo modo acceptus facit, & hic gradus eminens per potestatem spiritualem, ordo nominatur.

Art. 3. Vtrum ordo sit sacramentum.

1.Concl. Ordo est sacramentum. 1. Quia ab omnibus inter septem sacramenta enumeratur. 2. Propter ordinem fit homo dispensator sacramentorum: ergo ordo est sacramentum. 3. Sacramentum nihil aliud est, nisi sanctificatio homini exhibita per aliquod signum visibile: huiusmodi est ordo, ergo. † 2a. Et si ordo in suo nomine non exprimat aliquod materiale elementum; tamen non confertur sine illo. 3a. Ordo, qui est in Angelis, non est sacramentum: quia non adhibetur illis cum aliquibus signis sensibilibus; sicut hominibus. 4a. Non omnes benedictiones, & consecrationes, quæ hominibus adhibentur sunt ordines; sed tantum illæ, per quas ordinantur aliqui ad dispensationem diuinorum sacramentorum, cuiusmodi nō est inunctio Regum, &c.

Art. 4. Vtrum forma huius sacramenti conuenienter exprimatur.

2a.Concl. Conuenienter forma huius sacramenti exprimitur. Quia hoc sacramentū principaliter consistit in potestate tradita: at potestas à potestate traducitur per actus, sicuti simile ex simili: ideo conuenienter in forma ordinis, exprimitur vsus ordinis per actum, qui imperatur, & exprimitur traductio potestatis per imperatiuum modū. † 2a. In alijs sacramentis fit mentio de virtute diuina; quia non ordinantur ad effectus similes potestati, vt hoc sacramentum, in quo est quasi communicatio quædam vniuoca. 3a. Vsus in definitione ordinis nō ponitur, vt est effectus potestatis in genere causæ efficientis, sed vt est quodāmodo causa in genere causę finalis

Art. 5. Vtrum hoc sacramentum habeat materiam.

Hoc sacramentum habet materiam, & sunt res, quæ in illo adhibentur. 1. Quia quodlibet sacramentum consistit in rebus, & verbis: at res sunt materia, ergo. 2. Baptismus, in quo datur potestas ad suscipienda sacramenta indiget materia, ergo & ordo, in quo datur potestas dispensandi sacramenta. 2a. Huic sacramento compe tit habere materiam diuersimode ab alijs sacramentis. Quoniam quod confertur in alijs sacramentis deriuatur tantū à Deo, non à ministro: at quod in hoc sacramento traditur, id est spiritualis potestas, deriuatur etiam ab eo, qui sacramentum dat, sicut potentia imperfecta à perfecta. Et ideo efficacia aliorum sacramentorum principaliter consistit in materia, quæ adhibetur ad significandam virtutem in sacramentis agentem, quam continent ex sanctificatione per ministrum adhibita: at efficacia huius sacramenti principaliter residet penes eum, qui sacramentum dispensat: materia autem magis adhibetur ad determinandam potestatem, quæ traditur particulariter; quam ad potestatem causandam: quod patet ex eo, quod materia competit vsui potestatis: vnde soluitur primum. † 3a. Materias aliorum sacramētorum oportet sanctificari propter virtutem, quam continent; sed non est ita in proposito. 4a. Porrectio materiæ est magis de essentia sacramenti, quam tactus, quia potestas non à materia, sed à ministro accipitur; verum verba formæ videntur ostendere, quod etiam tactus materiæ sit de essentia sacramenti: quia dicitur, accipe hoc, vel illud. 1.Concl.

Quæstio 35. De effectu huius sacramenti.

Art. 1. Vtrum in sacramento ordinis conferatur gratia gratum faciens.

In

1. Concl. In sacramento ordinis confertur gratia gratum faciens. 1. Sacramenta nouę legis efficiunt, quod significant: sed ordo per numerum septenarium, significat septem dona Spiritus sancti, ergo in eo dantur hæc dona, quæ non possunt esse sine gratia gratum faciente. 2. Ex definitione sacramenti nouæ legis, in qua ponitur q̄ sint causa gratiæ. 3. Ei cui datur aliqua potentia diuinitus, dantur etiam ea, per quæ executio illius potentię possit congrue fieri, vt patet in naturalibus, nisi sit defectus ex parte materiæ: at in ordine datur quædam diuina potestas ad dispensandum sacramenta; ergo & gratia gratum faciens, quæ sicuti est necessaria ad eorū dignam receptionem; ita ad dignam illorum dispensationē. Vnde sicuti in baptismo per quem quis fit aptus ad receptionem sacramentorum datur gratia gratum faciens; ita in ordine per quem aliquis fit aptus ad eorum dispensationem. † 2a. Ordo non datur contra ignorantiam suscipiētis, sed vt suscipiens perficiatur ad expellendam ignorantiam à plebe: quia non confertur in remedium vnius personæ, sed totius ecclesiæ. 3a. Licet ordo dicat distinctionem, quæ non est nisi per dona gratis data: tamen, quia hæc non possunt digne recipi sine gratia gratum faciente: ideo ista gratia confertur per ordinem. 4a. Requiritur quidem gratia gratum faciens ante ad digne recipiendum; sed in ipsa susceptione cōfertur amplius gratiæ munus, per quod ad maiora reddantur ordinati idonei: cū ad ordinis executionem requiratur bonitas excellens.

Mag. 4. sen. d. 1.

Artic. 2. Vtrum in sacramento ordinis imprimatur character, quantum ad omnes ordines.

1a. Concl. Non est verum, quod character imprimatur in solo ordine sacerdotali: quia diaconi actum nullus potest licite exercere, nisi diaconus, ergo habet aliquam potestatem in dispensatione sacramētorum, quam alij non habent. 2a. Neque verū est solum imprimi in sacris ordinibus, & nō in minoribus: quia per quemlibet ordinē aliquis constituitur super plebē in aliquo gradu potestatis ordinatæ ad dispensationem sacramentorū. 3a. Oportet quod character in omnibus ordinibus imprimatur. 1. Nullus ordo est iterabilis, ergo in quolibet imprimitur character. 2. Character est signum distinctiuum: sed in quolibet ordine est aliqua distinctio, ergo. † 4a. Etiā in ostiarijs, & alijs requiritur spiritualis potestas, prout habet actum, licet materialē, admittendi homines ad sacramentorum dispensationem, ex quo patet ad tertium. 4a. Licet clericus ad laicatum se transferat: tamen semper manet character, nam si rediret ad clericatum, suscepti ordines non iterarentur.

Artic. 3 Vtrum character ordinis præsupponat characterem baptismalem.

1. Concl. Character ordinis præsupponit characterem baptismalem. 1. Quia baptismus est ianua sacramentorum. 2. Nemo potest id recipere, cuius non habeat receptiuam potentiam: sed potentia receptiua sacramentorum recipitur per characterem baptismalem, quem qui non habet, nullum sacramentum, potest recipere, ergo. † 2a. Potentia quam quis habet à seipso, non præsupponit passiuam; sed actiua, quæ habetur ab alio, præsupponit necessario passiuam in recipiente, cuiusmodi est potentia ordinis. 3a. Non baptizatus, si promoueatur ad sacerdotium, non potest conficere, neque absoluere: sed debet baptizari, & reiterari ordo: & si esset episcopus, ij quos ordinaret, non essent ordinati: sed Christus non permittet hoc accedere in ecclesia.

Art. 4. Vtrum character ordinis præsupponat de necessitate characterem confirmationis.

1a. Concl. Ordo non præsupponit necessario characterem confirmationis. Nam Apostoli ante ascensionem habuerunt ordines, & tamen post ascensionem fuerunt confirmati, ergo 2a. De congruitate character ordinis, characterem confirmationis pręsupponit. Quia de congruitate requiritur omnis perfectio, per quam aliquis reddatur idoneus ad executionem ordinis, ergo requiritur confirmatio, quæ est perfectio. Confirmatio præsupponit necessario baptismum, quia per eum quisque redditur

idoneus ad susceptionem sacramentorũ; sed ordo non necessario præsupponit cõfirmationem, cum non faciat hominem susceptiuum ordinis. 4a. Qui alios confirmant debent esse firmi de congruitate, nõ autem de necessitate.

Artic. 5. Vtrum character vnius ordinis de necessitate præsupponat characterem alterius ordinis.

1. Concl. Non est de necessitate superiorum ordinũ, quod aliquis minores ordines prius habeat. 1. si esset de necessitate, ille, qui accepit secundum omisso primo, reordinaretur; at hoc est falsum; quia tantum ei cõfertur, quod deerat, secundum canonum statuta, ergo. 2. Quia ordinum potestates sunt distinctæ, & vna necessario non requirit aliam. Vnde in primitiua ecclesia ordinabantur aliqui in presbyteros, qui inferiores ordines non susceperant, & tamen omnia poterant, quæ sunt aliorum ordinum: quia inferior potestas comprehenditur in superiori virtute, vt sensus in intellectu, &c. 2a Ecclesia determinauit, vt nemo ad maiores ordines se ingerat, qui prius in minoribus officijs se non humiliauit. † 3a. Secũdum similitudinem speciei magis conueniunt ordines ad inuicẽ, quam ordo cum baptismo: sed secundum proportionem potentiæ ad actum magis conuenit baptismus cum ordine, quia per ordinem inferiorem non datur potentia passiua ad recipiendum superiorem, vt in baptismo ad recipiendos ordines: ideo, &c. 4a. Ordines non sunt gradus concurrentes in vnica actione, aut motu, ita vt ad vltimum per primũ opus sit deuenire; sed sunt sicut gradus in diuersis rebus cõstituti: vt homo, & Angelus: caput, & pes.

Dist 5. In dec. c. 25. ex Tua.

Quæstio 36. De qualitate suscipientium hoc Sacramentum.

Artic. 1. Vtrum in suscipientibus ordines requiratur bonitas vitæ.

1. Concl. In suscipientibus ordines requiritur bonitas vitæ. 1. Leuit. 21. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam nõ offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius, ergo. 2. Huc facit illud, Hieron. qui ait: valde Ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos, quã clericos: & Dion. nõ est audendum alijs ducem fieri, nisi secundum omnem habitum factus sit deiformissimus, & Deo simillimus, &c. 2a. Sanctitas vitæ in suscipientibus ordines non requiritur ex necessitate sacramenti; ideo si homo malus ordinetur, ordinem habet; 3a. Hæc sanctitas requiritur de necessitate præcepti, & ita, qui cum conscientia mortalis peccati accedit mortaliter peccat. 4a. Sacramenta possunt quidem dispensari bonis & malis; sed mali indigne recipiunt, & peccant. 5a. In executione corporalis obsequij licite peccatores Christi ministri esse poterant; vt patet de Magdalena, &c. sed in spirituali nequaquam: quia ordinati efficiuntur medij inter Deum, & plebem: quare debent bona conscientia nitere, quo ad Deum, & bona fama, quoad homines 6a Ordo non est sacramentum in remedium peccati, vt baptismus, & pœnitentia, sed ad conferendam perfectiorẽ gratiam: quare supponit gratiam: propterea non digne datur peccatoribus.

In Epist. ad Titum Cap. 3. eccl. hier.

Art. 2. Vtrum requiratur scientia totius sacræ scripturæ.

1. Concl. Ad hoc quod homo ordinis officium exequatur, tantum debet habere de scientia, quod sufficiat ad hoc, quod dirigatur in actu ordinis illius: quia in quolibet actu, si debet esse ordinatus, debet adesse scientia rationis. 2a. Talis scientia requiritur etiam in eo, qui debet ad ordines promoueri, & non quod vniuersaliter sit in tota scriptura instructus. 1. quia multi promouentur ad sacros ordines, qui penitus de talibus nihil sciunt, etiam in religionibus multis. 2. In vitis patrum legitur simplices monachos ad sacerdotiũ promotos, qui erant sanctissimæ vitæ. 3a. Quilibet debet plus, vel minus scire, prout eius officium ad plura se extendit: vt. s. qui curæ animarum proponuntur sciant, quæ ad doctrinam fidei, & morum pertinent: alij quæ ad executionem sui ordinis spectant. 4a. Sacerdotes duos habent actus: alterum principalem supra corpus Christi verum; & qui ad hunc tantum ordinantur, vt qui non habent curam animarum, sufficit, vt tantam scientiam habeant,

quanta

quanta est necessaria ad sacramentum rite perficiendum: quia ex talium ore lex non requiritur: alterum secundarium supra Christi corpus mysticum, qui actus dependet à primo, sed non contra; & qui ad hunc actum promouentur debent legis scientiam habere: quia lex ex eorum ore requiritur, quoad ea, quæ populum credere oportet. Difficiles quæstiones legis, & quæ in lege difficultatem facere possunt ad episcopos pertinet scire. 5a. Ad hoc autem vt de fide & spe rationem reddant, satis est vt sciant in communi fidei & spei probabilitatem ostendere, ad quod non requiritur multum magna scientia. 6a. Ad lectorem non pertinet tradere populo intellectum sacræ scripturæ; sed scire recte legere, & pronunciare: quæ scientia de facili acquiritur.

Malach. 2.

1. Pet. 3.

Art. 3. Vtrum ex merito vitæ aliquis gradus ordinis consequatur.

1. Concl. Ex merito vitæ, nemo gradus ordinis consequitur. 1. sanctitas semel habita potest amitti: at ordo semel habitus non potest amitti, ergo. 2. In ministris ecclesiæ, quorum non est dare gratiam, sed gratiæ sacramenta non constituitur gradus ordinis ex hoc quod gratiam habeant, sed ex hoc quod participant aliquod gratiæ sacramentum, per quod sunt conformes Christo, tanquam causæ, in qua est omnis gratiæ plenitudo. † 2a. Cum Chryst. ait, omnis sanctus sacerdos est, non accipit nomen sacerdotis proprie, pro eo qui sacra dat, in sacramentorum dispensatione; sed communiter, pro eo, qui sacra docet, vel sacra merita alicui in auxilium dat. 3a. ministri Ecclesiæ non proponuntur alijs, vt ex propria sanctitatis virtute eis aliquid tribuant; sed vt sint instrumēta Dei, quod non nisi ex sacramenti gratia euenit, non autem ex propria sanctitate: nec est simile de rebus naturalibus, quæ agūt per propriam formam.

Hom. 34. in Mat oper. imperf.

Artic. 4. Vtrum promouens indignos ad ordines peccet.

1. Concl. Quicunque indignum promouet, crimen mortale committit, quasi summo Domino infidelis. 2. Peius est promouere indignos ad sacra mysteria, quam promotos non corrigere: sed Heli non corrigendo mortaliter peccauit, ergo. 2. exponens periculo res temporales Ecclesiæ, peccat mortaliter; ergo, & qui ordinat indignos, cum exponat periculo res spirituales. 3. qui dat diuina supra mensuram peccat, quia infidelitatis est reus, nam fidelis seruus dat tritici mensuram: at qui promouet indignum dat diuina supra mensurā, ergo peccat; & eo magis quod hoc vergit in detrimentum Ecclesię, & honoris Dei. † 2a. Nunquam Deus deserit Ecclesiam suam, quin inueniantur idonei ministri ad necessitatem plebis; & si tot non possent inueniri, melius esset paucos ministros, & bonos, quam multos, & malos habere. 3a. Omne incommodum deberet negligi, omne lucrum sperni ad spirituale bonum promouendum: licet Ecclesia egeat ministris ad gubernationem temporalium: cum hæc non quærantur, nisi ob spiritualia. 4a. ad minus requiritur, vt ordinans nesciat contrarium sanctitatis in ordinando à se: verum secundum mensuram ordinis, & officij diligenter cura apponatur, vt habeatur certitudo de qualitate promouendorum, vt 1. Tim. 5. manus cito nemini imposueris.

1. Reg. 4.

Greg. hom. 12. in Euang. Luc. 12.

Artic 5. Vtrum aliquis in peccato existens, sine peccato ordine suscepto vti possit.

1. Concl. Nemo in peccato existens, sine peccato mortali, ordine suscepto vti potest. 1. ex Dionys. epist. ad Demophilum, qui aperte hoc docet. 2. mortaliter peccat, qui cū mortali ad ordines accedit, ergo multo magis, qui ordine vtitur: quia sanctitas in recipiente requiritur ad executionem ordinum 3 quicunque cum peccato mortali aliquid sacrum pertractat, sine dubio indigne facit: at qui indigne facit ea, quæ ex ordine ei competunt, quæ iusta sunt iniuste agit, quod est peccatum mortale: quia est contra Dei præceptum, ergo. † 2a. Licet qui peccatum habet ex officio teneatur exercere ordinem, non ideo in peccatum cogitur: quia potest peccatum relinquere, vel officium resignare. 3a. In hoc non cadit dispensatio: quia est de iu-

Deut. 16.

re naturali, vt quisq; sanctè sancta pertractet. 4a Quamdiu qui est in peccato mortali sustinetur ab Ecclesia, subditus potest sacraméta ab eo accipere; quia ille ad hoc obligatur: sed extra necessitatis articulum non esset tutum id facere, si quis de eo talem conscientiam habeat. 5a. quandocũque homo exhibet se in aliquo actu, vt ministrum Ecclesiæ, in mortali peccato existens, mortaliter peccat toties, quoties illum actum exercet: secus in casu necessitatis, in quo etiam laicis liceret: vt si baptizaret, vel corpus Christi in terram projectum colligeret.

Quæstio 37. De distinctione ordinum & eorum actibus & characteris impressione.

Artic. 1. Vtrum debeant plures ordines distingui.

1a. Concl. In ecclesia debent esse plures ordines distincti. 1. quia est corpus Christi mysticum, ex Paulo simile naturali: sed in naturali sunt plura membrorum officia; ergo & in Ecclesia plures ordines. 2 in veteri testamento non solum sacerdotes, sed etiam eorum ministri Leuitæ sanctificabantur, ergo etiam in nouo cum dignius sit, non solum sacerdotes, sed etiã ministri debent consecrari per ordinis sacramentum: & sic erunt plures ordines. 2a. Multitudo ordinum est inducta in ecclesiam propter tria. 1. ad commemorandam Dei sapientiam, quæ in distinctione rerũ naturalium & spiritualium cernitur. 2. ad subueniendum humanæ infirmitati, quia per vnum non poterant omnia expleri. 3. vt via proficiendi hominibus amplior daretur; dum plures Dei cooperatores essẽt, quo nihil dignius est ex Dionys. †3a. Alia sacramenta dantur ad effectus aliquos percipiendos; hoc vero ad actus agendos: vnde iuxta actuũ diuersitatẽ, distinguuntur ordines 4a. Distinctio hæc est totius potẽtialis, quod secundum perfectam rationẽ est in vno, in alijs, est eius participatio. Nã tota plenitudo est in sacerdotio, in alijs autem est participatio quædã ordinis: quod significatũ fuit in Num. & ita omnes sunt vnum sacramentum. 5a. Et si in regno tota potestatis plenitudo resideat in Rege: nõ tamen excluduntur ministrorum potestates, quæ sunt participationes Regiæ potestatis.

Ephes. 2. Coloss. 1. 1. Cor. 12. Num. 11. Cap. 1. cæl. hier. Cap. 11.

Art. 2. Vtrum sint septem ordines.

1a. Concl. Ordines sunt septem; quorum sufficientia sumitur ex ordine, quem habent ad Eucharistiam, quod est sacramentum sacramentorum. Vnde, vel ordo est ad eius consecrationem, & sic ordo sacerdotis, qui accipit calicem cum vino, & patenam cum pane, cum ordinatur; vel ad cooperationem, & hoc, vel respectu sacramẽti, vel præparationis suscipientium: si primum, aut quoad dispensationem, & sic Diaconi, quorum est ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis, qui sanguinem dispensant: vel ad materiam ordinandam in sacris vasis; & sic subdiaconi, qui in ordinatione calicem vacuum accipiunt; vel ad materiam præsentandam, & sic acolyti in ordinatione vrceolos accipiunt, vt vinum, & aquam præparent. Si secundum, aut erunt infideles credere nolentes, & hi sunt arcendi ab ecclesia, vnde ostiarij: aut credere volentes, sed non instructi, vt catechumini, vnde Lectores: aut instructi, sed impediti à Dæmone, vt energumeni, vnde Exorcistæ. 2a Sufficientia ordinum non sumitur ex gratijs gratis datis, vt aliqui fecerunt. 1. Quia hæ non dãtur eidem sicuti dantur ordines. 2. Quia ponunt aliquos gradus, qui non sunt ordines. 3a Nec distinguuntur secundam proportionem ad cœlestem hierarchiam. 1. Quia non distinguuntur secundam purgationem, illuminationem, & perfectionem, cum quodlibet ex his cuilibet ordini competat. 2. Quia solis Episcopis conuenit perficere. 4a. Nec distinguuntur secundũ septem dona spiritus sancti: quia in quolibet ordine septiformis gratia datur. † 5a. Dionysius diuidit ordinem, nõ vt sacramentum; sed secundum actiones hierarchicas, quæ sunt, purgare, illuminare, & perficere: omnes conueniunt episcopo, duæ sacerdoti, vna, quæ est purgare, diacono, sub quo inferiores continentur: & in primitiua ecclesia omnia inferiora munera illi committebantur, quos ordines

Dion. c. 3. cæl. hier. 1. Cor. 12. Cap. 5. cæl. hier.

nes postea ecclesia distinxit. 6a. In primitiua ecclesia non erant expl[i]cite tot distinctiones ordinum propter paucitatem ministrorum: erant tamen omnes inferiores ordines implicite in diacono. 7a. ordo principaliter distinguitur, vt ordinatur ad Eucharistiam; & ad alia sacramenta ex consequenti: quia in Eucharistia continetur, is qui alia ordinauit. 8a. non est par ratio de cœlesti, & Ecclesiastica hierarchia: quoniam in Angelis, cum specie distinguantur, possunt esse variæ hierarchiæ propter varios modos recipiendi diuina; non ita in hominibus: rursus in illis in ordine ad actiones non ad res sensibiles distinguuntur. 9a. Psalmistatus est actus ordini adiunctus: Cantor non est ordo, quia toti choro competit, & non refertur specialiter ad Eucharistiam.

Artic. 3. Vtrum ordines debeant distingui per sacros, & non sacros.

1. Concl. Omnes ordines secundum se sunt sacri: quia omnes sunt sacramenta quędam. 2a. secundum materiam circa quam habent actum, recte distinguuntur per sacros, & non sacros: nam hoc modo tantum illi sunt sacri, qui actum habent circa rem aliquam consecratam, & sic tantum sunt tres ordines sacri. s. sacerdotium, & diaconatus, qui habent actum circa corpus Christi, & sanguinem consecratum, & subdiaconatus, qui habet actum circa vasa consecrata: & ideo eis indicitur continentia; vt sancti sint, qui sancta tractant: vnde impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum: Vnde patet ad obiecta.

Art. 4. Vtrum actus ordinum conuenienter in litera assignentur.

1a. Concl. Magist. 4. sen. d. 24. Actus ordinum conuenienter in litera assignantur. Quia ille est actus principalis cuiusque ordinis secundum quem magis proxime ordinatur ad Eucharistiæ sacramentum, cum ad hoc consecratio quæ fit in sacramento ordinis, ordinetur: & secũdum hoc etiam vnus ordo est alio eminẽtior; quia magis de proximo ad prædictũ sacramentum ordinatur. 2a. Cum sacramentum Eucharistiæ dignissimum sit, & multa ad eum ordinentur, ideo non est inconueniens vt vnus ordo, præter principalem, habeat alios actus, & eo plures, quo est eminentior; quia virtus superior ad plura se extendit. †3a. duplex est præparatio sacramentorum: alia remota, & hæc fit per ministros: alia proxima, quæ fit per sacerdotem: & omnium sacramentorum quæ sunt instituta ad purgationem principaliter, proprius minister est sacerdos: quare non inconuenit vt præparatio secundum diuersam rationem ad diuersos pertineat. 4a. actus ordinantur ad Deum vel ex persona tantum, vt orationes singulares, & vota; & hi omnibus baptizatis competunt: vel ex persona totius Ecclesiæ, & hoc modo per solos sacerdotes, qui repræsentant personam ecclesiæ. 5a nõ inconuenit actus inferioris ordinis exercere a superiori: quia quod potest inferior, potest etiam superior: vt Diaconus epistolam legere, &c. 6a Licet lector legat vetus testamentum, non propterea nouum legere debet; quia est nobilius, & magis de proximo præparat ad sacramentum Eucharistiæ. 7a. Noui testamenti doctrina perfectior est, quam manifestauo ipsius per Apostolos, & ideo Euangelium committitur diaconis, non autem subdiaconis; licet eis Apostolorum doctrina committatur enunciando. 8a. Acolytus habet actum super vrceolos tantum, subdiaconus autẽ super ea quæ sunt in eis: sicut diaconus, & subdiaconus habet actum super calicem; non autem super ea, quæ in calice continentur, sed sacerdos. 9a. Ordo acolyti est superior exorcistæ ordine, licet eius actus sit circa aliquid corporale, quia talis actus immediatius ordinatur ad actum sacrorũ ordinum. s. ad tractanda vasa sacra in quibus sacramentum continetur. 10a. Acolytus est propinquior subdiacono, qui legit nouum testamentum, quam lector; quia clarius figurat Euangeliũ lumẽ portans, quã lector, legẽdo veteris legis figuras. 11a ad principalem actum sacerdotis, qui est consecrare cooperantur ei tres maiores ordines; sed ad secundarium qui est absoluere, & ligare cooperantur omnes. 12a. licet claudere & aperire ostium quilibet homo possit: tamen non quilibet hoc efficit ex officio, vt ostiarius; & idem dicẽ-

dum est de aliis minoribus ordinibus.

Artic. 5 Vtrum sacerdoti character imprimatur in ipsa calicis porrectione.

Cum eiusdem sit formam inducere & materiam de proximo præparare, episcopus in collatione ordinum disponit, & ordinis potestatem tradit: præparat autem instruendo de proprio officio, & aliquid operando, vt ordinandi idonei reddãtur ad potestatem accipiendam. 2a. Hæc præparatio consistit in benedictione per quã diuinis obsequiis mancipentur, & ita omnibus datur: in manus impositione, qua gratiæ plenitudo denotatur, per quam ad magna officia fiunt idonei; & ideo hæc sacerdotibus & diaconibus adhibetur: & in vnctione, qua ad aliquod sacramentũ tractandum aliquis consecratur, & ideo solis sacerdotibus fit, qui propriis manibus corpus Christi tangunt: calix & patena, coniunguntur, quia corpus & sanguinem continent: & postea fit collatio, 3a. In ipsa datione calicis sub forma verborum determinata character sacerdotalis imprimitur. 1. Principalis actus sacerdotis est cõsecrare corpus Christi: sed ad hoc datur sibi potestas in calicis porrectione, ergo. 2. Tunc imprimitur character cum traditur potestas: at potestatis collatio fit, cum datur aliquid, quod ad proprium actum pertinet, ergo. 4a. non est simile de confirmatione, in qua non datur officium operandi super aliquam materiam, ideo ibi character non datur in exhibitione alicuius materiæ. 5a. Non dedit dominus sacerdotalem potestatem discipulis, cum dixit, accipite spiritum sanctum, quantum ad primum actum, sed in cæna, cum dixit, Accipite & manducate, &c. hoc facite in meã commemorationem, sed quantum ad actum secundum, qui est ligare, & soluere: & ideo non imprimitur character per manus impositionem. 6a. Non est simile de vestibus, & de ordinatis; quia ad illas consecrandas sufficit sola benedictio. 7a. Vestis sacerdotalis non significat potestatẽ, sed idoneitatem exercendi potestatem: propterea, nec in eis per benedictionẽ imprimitur character, nec in eorum datione. 8a. Diaconi actus principalis est portare corpus Christi in patena, & administrare sanguinem: cuius potestas, cum sit medius inter sacerdotem qui habet potestatem in corpus, & subdiaconum, qui habet potestatem in vsu, non potuit exprimi per actum principalem, sed exprimitur per secundarium, cũ ei datur liber Euangeliorum 9a. Licet acolytus denominetur à lumine, quod fert, tamen eius actus principalis est ministrare in vrceolo, in cuius porrectione imprimitur character, virtute verborum ab Episcopo prolatorum.

Margin notes (left column): 2a. Conc. ; Ioan 20.

Quæstio 38. De conferentibus hoc sacramentum.

Artic. 1. Vtrum tantum Episcopus ordinis sacramentum conferat.

Tantum Episcopus ordinis sacramentum confert, 1. tantum ipse vasa cõsecrat, ergo multo magis, &c. 2. sacramentũ cõfirmationis solus confert Episcopus; ergo tanto magis sacramentum ordinis, quod est nobilius. 3. quia solius Episcopi est benedicere virgines, ergo multo magis eiusdem est aliquos ordinare. 4. potestas Episcopi se habet vt politica respectu inferiorum, quæ imperat quantum, & qualiter quis debeat exercere, ex Arist. quare Episcopi est in diuinis misteriis alios collocare: sicuti officia secularia distribuuntur ab eo, qui habet excellentiorem potestatem, veluti à rege; ideo ipse solus confirmat, virgines benedicit, & ordinandos cõsecrat, & vasa sua consecratione determinat. † 2a. In impositione manuum non imprimitur character; sed datur gratia, qua quia maxime egent sacerdotes, ideo in eorum ordinatione cum episcopo; cæteri sacerdotes, manus eius imponunt. 3a. Quanuis Archidiaconus; quia est princeps ministerii det subdiacono vrceolum, cum manutergio, & acolyto cereum; tamẽ nõ imprimit characterem, quia subdiacono imprimitur in porrectione calicis ab episcopo: & Acolitus characterem recipit ex verbis episcopi. 4a. Pontifex propter plenitudinem potestatis potest committere, quæ ad episcopum pertinent sacerdoti nõ episcopo, ea, quæ non habent immediatã relationem in corpus Christi verum. s. vt possit dare ordines minores, non autem maio-

Margin notes (right column): 1. Conc. ; Lib 1. Eth. cap 2.

maiores. 5a. Eucharistia neminem constituit in aliquo officio; licet sit maximum sacramentum, sicuti sacramentum ordinis: ideo, non ex eo, quod quis conficit Eucharistiã, potest ordinare. 6a. Ad hoc, vt quis constituatur in aliquo gradu, non sufficit proquinquitas; sed est necessaria plena potestas: vnde sacerdos non potest Diaconum ordinare, licet episcopus episcopum consecrare possit.

Art. 2. Vtrum hæretici, & ab ecclesia præcisi possint ordines conferre.

1. Conc. Hæretici, & ab Ecclesia præcisi possunt ordines conferre. 1. Episcopus per hęresim non amittit potestatẽ conferendi: quia si reconcilietur, nõ consecratur de nouo. 2. per hæresim non amittitur potestas ordinis, ergo nec potestas cõferendi ordines. 3. potest baptizare, ergo & ordines conferre. 4. Potestas, quæ habetur cum cõsecratione, nunquam amittitur: talis est potestas episcopi, ergo. 2a. Ordinati ab istis habent veram potestatem, sed nõ recipiunt gratiã, nisi forte in baptismo in casu necessitatis; & hoc nõ propter inefficaciã ipsius sacramenti, sed propter peccatũ recipientium ab eis sacramenta contra prohibitionẽ ecclesiæ. † 3a. Hæreticus non potest absoluere, quia nõ habet iurisdictionem: quam non requirit potestas ordinãdi. 4a. Licet potestas, quam in consecratione recipit Episcopus, nõ dicatur character, per quem homo directe ordinatur ad corpus Christi verum tamen perpetuo manet, sicut character, quia cum consecratione datur. 5a. Qui ordinantur ab hæreticis, quia sunt extra ecclesiam non recipiunt executionem, vt licite vti ordine possint; sunt tamen vere ordinati. 6a. Per fidem ecclesiæ continuatur passio Christi secundum formam ecclesiæ, quam pręcisus minister seruat. 7a. Benedictio pertinet ad vltimũ effectum sacramenti, quem prædicti non præbent ob rationem dictam.

Quæstio 39. De impedimentis huius sacramenti.

Art. 1. Vtrum sexus fœmineus impediat ordinis susceptionem.

Sexus fœmineus impedit ordinis susceptionem. 1. mulierem, ait Paulus, in ecclesia docere non permitto, nec dominari in virum. 2. In ordinandis præexigitur corona, vel censura, quamuis non de necessitate sacramenti, sed tonsura, ex Paulo non conuenit mulieribus, ergo. 2a. Sexus fœmineus impedit ordinis susceptionẽ, non solum de necessitate præcepti, sed etiam sacramenti: quia in sacramento necessario requiritur res, & significatio rei, quæ in hoc sacramento est præeminentia quędam: sed in muliere non potest esse talis significatio, cum ipsa sit subiecta viro, ergo. 3a. Sexus virilis est de necessitate huius sacramenti. 4a. Olim diaconissa dicebatur, quæ exercebat aliquem actum diaconi; vt quæ priuatim instruebat, &c. & presbytera quæ erat vidua & senior. † 5a. Et si mulier possit prophetiam recipere, quia est quoddam Dei donum, quod non requirit significationem, non tamen ordinẽ ob causas dictas. 6a. Abbatissæ non habẽt ordinariam prælationem, sed ex commissione propter periculum cohabitationis virorum ad mulieres. 1. Concl. 1. Tim. 2. 1. Cor. 11.

Artic. 2. Vtrum pueri, & carentes vsu rationis ordines possint suscipere.

Sacramenta, quę actum suscipientis requirunt, non competunt iis, qui carent vsu rationis: vt matrimonium, & pœnitentia. 2a. Pueri possunt suscipere omnia sacramenta, quæ de necessitate sacramenti non requirunt vsum rationis; in quibus aliqua spiritualis potestas diuinitus datur. 3a. In minoribus ordinibus requiritur discretionis tempus de honestate, ob dignitatem sacramenti, non de necessitate sacramenti, vel præcepti. Vnde aliqui ob spẽ profectus ante annos discretionis ad minores promouẽtur. 4a. Ad maiores requiritur vsus rationis de necessitate pręcepti, ob votum continentiæ annexũ, & quia sacramenta tractanda cõmittuntur, 5a. ad episcopatũ, vbi etiam traditur potestas in corpus mysticũ, requiritur actus suscipientis curam animarum: vnde est de necessitate consecrationis episcopalis, vt vsum rationis habeat. 6a. qui dicunt ad omnes ordi- 1. Concl.

ordines recipiendos requiri vsum rationi, nec ratione, nec auctoritate nituntur. † 7a. Et si canones certum ætatis tempus ad ordines suscipiendos requirant: tamen vt est dictum, non omne quod est de necessitate præcepti, est de necessitate sacramenti. 8a. neque est simile de matrimonio, quia in hoc requiritur necessario suscipientis actus. 1. consensus. 9a. Actus ordinis requirit quidem vsum rationis, non autem potestas ordinis, quæ tempore præcedit actum.

Art. 3 Vtrum seruitus impediat aliquem ab ordinis susceptione.

14.concl. Seruitus impedit ordinis susceptionem de necessitate præcepti. 1. ordinatus tenetur in ordine ministrare: sed non potest simul domino carnali, & spirituali seruire, ergo. 2. Per ordinem homo diuinis officijs mancipatur: & quia nullus potest alteri dare, quod non est suum, ideo seruus, qui non habet sui potestatem non potest ad ordines promoueri. 2a. Si seruus promoueatur, ordinem suscipit: quia libertas nō est de necessitate sacramenti, cum nō impediat potestatem, sed actum tantum. Nec est simile de muliere, quod ipsa sit minus subiecta, cum habeat subiectionem naturalem, quam non habet seruus. 3a. quod est dictū de seruo, dicendum est de omnibus personis, quæ alijs sunt obligatę. † 4a. In ordine non solum datur spiritualis potestas, sed etiam recipitur obligatio ad aliqua opera agenda, quæ subiectionem nō patiuntur. 5a. seruitus non impedit subiectionem ex eo, quod est causa humilitatis, sed propter obligationem, vt est dictū. 6a. Non potest licite clericus vendi in seruum, quamuis legatur beatum Paulinum diuino spiritu motum id fecisse. 7a. Seruus promotus sciente domino, & non reclamante, ex hoc fit indēnis: si nesciente Episcopo, & qui præsentauit, tenentur domino in duplum, si norunt, esse seruum: alias si seruus habeat peculiū, debet se redimere; alioquin reduceretur in seruitutem, non obstante quod ordinem exequi non possit.

Artic. 4. Vtrum propter homicidium debeat aliquis ab ordinibus prohiberi.

De necessitate præcepti est, quod non sit homicida, qui ad ordines promouetur, licet non sit de necessitate sacramenti. 1. ex canonum statutis, & Ecclesiæ consuetudine. 2. ordines referuntur ad Eucharistiā, quæ est sacramentum pacis, factæ per effusionem sanguinis Christi cui debent cōformari ordinati: at homicida magis occidentibus Christum, quam Christo conformatur, ergo conuenienter huiusmodi homines ab ordine prohibentur. † 2a. Leuitæ consecrarunt manus suas in sanguinis effusione fratrum suorum, quia lex illa pœnam sanguinis inferebat: at non sic lex noua. 3a. irregularitas incurritur principaliter propter ineptitudinem personæ ad sacramentum Eucharistiæ ministrandum, licet actus sit virtuosus: & sic iudex, & qui cum eo participant in effusione sanguinis sunt irregulares: quia hoc non decet ministros dicti sacramenti. 4a. qui ignorans hominem occidit, nisi operam dederit illicite rei, vel omiserit debitam diligentiam, non incurrit irregularitatem: & hoc, non quia careat culpa: quia qui ad sui defensionem occidit, caret culpa, & tamen irregularitatem incurrit.

1 Concl.
In decret. lib. 5. tit. 12.
Exod. 32.

Art 5. Vtrum illegitime nati debeant ab ordinibus suscipiendis impediri.

Ex illegitimo thoro nati à susceptione ordinum repelluntur. 1. Hi olim prohibebantur ne in ecclesiam domini ingrederentur, ergo multo magis ab ordinibus suscipiendis prohibendi sunt. 2. ordinati in quadam dignitate præ alijs constituuntur, & ita ex quadam honestate in eis claritas quædam requiritur, vt sint bonæ famæ, bonis moribus ornati, &c. 2a. quod ordinandus debeat esse legitime natus, non est de necessitate sacramenti, sed pręcepti dispensari, sed tanto difficilius, quanto origo est turpior. † 4a. irregularitas non est pœna iniquitati debita: & ideo filius non portat iniquitatem patris in tali casu 5a. Ea quæ per actum proprium cōmittuntur, possunt per pœnitentiam aboleri, non autem ea quæ ex natura sunt qua-

14 Concl.
Deut. 23.

quare nõ est simile de actu proprio vitioso & de vitiosa origine.

Artic. 6. Vtrum propter defectum membrorum debeat aliquis impediri.

14. Concl. Patientes defectum in membris, impediũtur à susceptione ordinis, si sit talis defectus, qui maculam notabilem inferat, propter quam obscuretur personæ claritas, vt abscissio nasi; vel periculum in executione facere possit. 1. Quia tales prohibebantur à ministerio veteris legis, ergo &c. 2. Quia vt est dictum, fit aliquis ineptus ad ordines ob istas duas causas .s. ob impedimentum claritatis, & executionis actus. 2a. Hæc integritas exigitur de necessitate præcepti, non sacramenti. Vnde patet ad obiecta.

Quæstio 40. De his, quæ sunt annexa sacramento ordinis.

Artic. 1. Vtrum ordinati debeant tonsuram ferre.

9. Concl. Eis qui ad diuina mysteria applicantur conuenit rasura, & tonsura: in modum coronæ. 1. Ex Greg. seruire Deo regnare est, sed corona est signum regni, ergo 2. Capilli dati sunt ad velamen ex Paulo: at ministri debent habere mentem reuelatam, ergo. 3 Qui mysterijs diuinis applicantur adipiscuntur regiam dignitatem, & perfecti virtute esse debent: at corona est signũ regni & perfectionis, cum sit circularis; ergo. 2a. Competit etiam eis ratione subtractionis capillorum: ex parte superiori per rasuram, ne mens temporalibus à contemplatione diuinorum retardetur: & ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus corporalibus obuoluatur. † 3a. Illud, disperdam eos qui sunt attonsi in comam, intellige de illis, qui hoc ad cultum dæmonum faciebant. 4a. Quæ pertinent ad ministros noui testamenti non solum significabantur per officia Leuitarum, sed etiam per omnes illos qui aliquam perfectionem profitebantur: vnde cum Nazaræi per abiectionem comæ profiterentur contemptum temporalium, ideo ad nouæ legis ministros qui debent esse perfecti, rasura & tonsura pertinent. 5a. Ministri non debent totaliter caput radere: quia

1. Cor. 11. | Deut. 32.

præter abiectionem temporalium, debet in eis significari regularis dignitas per formam coronæ.

Art. 2. Vtrum corona sit ordo.

Corona non est ordo, sed præambulum ad ordinem. 1. Corona datur sine officio missæ: ordo autem nequaquam, ergo 2. In collatione coronæ non fit mentio de aliqua potestate, vt in collatione ordinis, ergo. 3 Ad ea, quæ non sunt exercenda per potentias determinatas, sed communiter à toto ministrorum collegio fiunt, non requirit potestas ordinis; sed solum deputatio quædam ad tale officium: huiusmodi sunt ea ad quæ deputatur quis per coronam, ergo. † 2a. Corona respondet aliquid interius, sed quia non est spiritualis potestas, ideo non est ordo. 3a. Corona datur ab Episcopo, non quod imprimatur per eam character, sed quia deputatur quis ad diuinum cultum, quod per eum fieri debet. 4a. Per coronã habet aliquis altiorem statum, quam laicus, non tamen ampliorem potestatem, quod ad ordinem spectat. 14. concl.

Artic. 3. Vtrum per acceptionem coronæ aliquis renunciet temporalibus bonis.

Clerici in hoc, quod coronam accipiunt, non renunciant patrimonio, & alijs temporalibus bonis. 1. Quia Ieremias fuit de ordine sacerdotali, & habuit possessionem hereditatis. 2. Alias non esset differẽtia inter religiosos, & seculares Clericos. 3. Terrenorum possessio, non contrariatur diuino cultui, ad quem clerici deputãtur, sed tantum nimia eorum solicitudo. † 2a. Dominus non dedignatur pars eorũ fieri, qui res mundi ita possident, vt per eas à cultu ipsius non retrahantur. 3a. Leuitæ, non quod non haberent ius in hæreditate paterna, non acceperunt partem, sed quia erant distribuendi per alias tribus: & ita determinatam partem accipere non poterant. 4a. Illud Hugonis quod clericus debet de stipendijs ecclesiæ sustẽtari, intellige de illis, qui non habent vnde sustententur.

14. Concl. | Ca 1. & 32. | Hier epist. ad Nepo. | Deut 10. | li 3. de sacr. p. 3. c. 1.

Artic. 4. Vtrum supra sacerdotalem ordinem debeat esse aliqua potestas Episcopalis.

1. Concl. Supra sacerdotalem ordinem debet esse aliqua potestas episcopalis. 1. sacerdotalis potestas se extendit ad purgandum, & illuminandum tantum; & episcopalis, etiam ad perficiendum, ergo. 2. In humanis rebus ordo exigit vt in quolibet officio vnus præponatur, qui sit princeps illius officij, ergo etiam in spiritualibus supra officium sacerdotis erit episcopalis potestas. 2a. sacerdos habet duos actus, vnum principalem. s. consecrare corpus Christi: alteram secundarium. s. præparare populum ad susceptionem huius sacramenti: & quantum ad primum non pendet à superiori potestate, nisi à diuina. vnde patet ad secundum. 3a. quantum ad secundum pendet ab alia superiore potestate. s. ab humana. 1a. Quia omnis potestas, quæ non potest exire ad actum, nisi suppositis quibusdam ordinationibus pendet ab illa potestate, quæ illas ordinationes facit: at sacerdos non potest absoluere & ligare nisi supposita prælationis iurisdictione, ergo. 4a. Ex quadam congruitate primus actus sacerdotis supponit actus episcopalis potestatis, quo vestes, altare &c. consecrantur. † 5a. Aaron non solum fuit sacerdos, sed etiam sacerdotum princeps. s. pontifex: sacerdotes habuerunt originem ab Aaron vt erat sacerdos tantum, & ideo supra sacerdotalem potestatem est pontificalis potestas. 6a. Christus fuit exemplar omnium officiorum ecclesiasticorum; vnde non solum sacerdos; sed quilibet minister gerit typum Christi: & ille est superior, qui maiorem perfectionē Christi repræsentat: episcopus autem repræsentat Christum, prout alios ministros instituit, & ecclesiam fundauit, vnde ipse emācipat cultui diuino, & specialiter sponsus dicitur, sicut & Christus, & ideo est superior sacerdotibus.

Artic. 5. Vtrum episcopatus sit ordo.

1. Concl. Episcopatus non est ordo. 1. vnus ordo non dependet ab alio de necessitate sacramenti: at episcopatus pendet à sacerdotali, ergo. 2. maiores ordines non conferantur nisi in sabbatis: at episcopatus potest tradi in dominicis, ergo. 3. omnis ordo, vt sacramentum, habet ordinem ad Eucharistiam: sed circa corpus Christi verum episcopus non habet maiorem potestatem, quam sacerdos: ergo. 2a. si ordo sumatur vt dicit officium quoddam respectu quarundam actionum suarum, respectu corporis mystici, episcopatus est quidam ordo, quia episcopus habet auctoritatem in actionibus hierarchicis supra sacerdotem: vnde soluitur primum, quia aliquorum auctoritates sunt hoc modo accipiendæ. † 3a. episcopo datur aliqua spiritualis potestas circa sacramenta: tamen non imprimitur ei character, & ideo episcopatus non est ordo, vt est sacramentū. 4a. Potestas spiritualis non est tantum iurisdictionis, sed etiam ordinis, vt ordo cōmuniter sumitur. Dionys. c. 5. Eccle. hier.

Artic. 6. Vtrum supra episcopos possit esse aliquis superior in Ecclesia.

Cum ecclesia sit vnum corpus oportet, vt si ista vnitas debeat conseruari, quod sit aliqua potestas regitiua respectu totius Ecclesiæ supra potestatem episcopalem, qua vnaquęque specialis ecclesia regitur, & hæc est potestas Papæ. 1. Ex Concil. constant, quod veneratur episcopum Romanum, tanquam primum, & maximum episcoporum, &c. 2. Ex Cyril. qui eundem pontificem appellat caput, &c. 3. vbi sunt multa regimina ordinata in vnum, oportet esse aliquod vniuersale regimen supra particularia regimina, quia in omnibus virtutibus & actibus, vt ait Arist. bonum commune est diuinis bono speciali, & ita supra potestatem, quæ spectat bonum speciale, debet esse potestas rigitiua vniuersalis respectu boni communis, aliàs non posset esse colligatio in vnum, ergo cum ecclesia sit vnum corpus, si, &c. Vnde qui negant hanc potestatem schismatici dicuntur, quasi diuersores vnitatis ecclesiæ. 2a. Inter episcopum simplicem & Papam sunt alij gradus dignitatum; correspondentes gradibus vnionis secundum quos vna communitas includit aliam: vt communitas prouinciæ, communitatem ciuitatis, & illam communitas regni, & hanc communitas totius mundi. † 3a. Etsi potestas 1. Concl. Dist. 22. can. Definimus. Lib. 1. eth. cap. 2. Ioan. 21.

testas ligandi, & soluendi data sit omnibus Apostolis: tamen vt ordo seruaretur data est primo soli Petro, & illi specialiter dicitur, confirma fratres tuos, Pasce oues meas. 4a. Hoc non erat apud Iudæos, quia erat tantum vna gens, & vnum regnum, vnde non fuit opus ista distinctione: ideo Ecclesia in hoc non debet conformari ritui Iudæorum, quia nunc plures sunt nationes, & regna in ecclesia. 5a. Vnus episcopus potest alium consecrare, quia quantum ad ea, quæ sunt Episcopalis ordinis, omnes sunt æquales: & exceduntur à Papa tanquam à potestate eiusdem generis, & ideo etiam ipsum consecrant. Potestas autem Episcopi excedit sacerdotalem tanquam potestas alterius generis.

Matt. 16.

Artic. 7. Vtrum vestes ministrorum conuenienter sint in ecclesia instituta.

Concl. Vestes ministrorum cõuenienter sunt in Ecclesia institutæ. Quia cõuenienter designant idoneitatem, quæ in eis requiritur ad tractanda diuina: nam harum, quæ sunt communes, vt amictus tegens humeros significat fortitudinem ad diuina exequenda: alba puritatem vitæ. Cingulum repressionem carnis. Subdiaconus vlterius habet manipulum in sinistra, qui significat extensiorem minimarum macularum; quasi sudariolum: tunicam strictam, quæ significat doctrinã Christi, ad quam primo administrandam admittitur Diaconus, vlterius stolam habet in sinistro humero, quia applicatur ad ministerium sacramentorum: Dalmaticam, quia ipse est primus dispensator sacramẽtorum cum sanguinem dispenset. Sacerdos habet stolam in vtroque humero; quia habet plenam potestatem dispensandi sacramenta: habet casulam, quæ significat caritatem, quia caritatis cõficit sacramentum. s. Eucharistiam. Episcopo adduntur nouem ornamenta. s. caligæ sandalia, succinctorium, tunica, dalmatica, mitra, chirotecæ, annulus, & baculus: quia nouem supra sacerdotes potest. s. ordinare clericos, benedicere virgines, basilicas dedicare, clericos deponere, synodos celebrare, Chrisma conficere, vestes, & vasa consecrare. Vel per caligas significatur rectitudo gressus: per sandalia contemptus terrenorum: per succinctorium amor honestatis: per tunicam descendentem ad talos, perseuerantia, & extremitas vitæ: per dalmaticam largitas in operibus misericordiæ: per chirotecas, cautela in opere: per mitram scientia vtriusque testamenti: per baculum cura pastoralis, qua colligat vagos, sustentet infirmos, & pungat lentos: per annulum sacramenta fidei, qua Ecclesia desponsatur Christo, cuius locum episcopi tenent. Archiepiscopi vlterius habent pallium in signum priuilegiatæ potestatis, significat enim torquem auream, quam solebant legitime certantes accipere. † 2a. Sacerdotibus veteris legis indicebatur continentia tantum tempore sacrificij: vnde tunc femoralibus vtebantur; nostris ãt perpetua indicta est; & ideo illis non vtuntur. 3a. In veteri lege mitra non erat signum alicuius dignitatis, sed vt quoddam galerum; & ideo omnes sacerdotes ea vtebantur; non sic in noua lege. 4a. Episcopus vestibus ministrorum vtitur, non autem sacerdos; quia ministri sunt in ipso tanquam in origine, non autem in sacerdote. 5a. Pontifex loco superhumeralis vtitur stola, quæ est ad idem significandum. s. onus euangelij. 6a Pontifex noster pro illa lamina, qua vtebatur Pontifex in veteri lege, habet crucem, pro fœminalibus; sandalia: pro linea, albam; pro baltheo, cingulum: pro podere tunicam: pro ephod, amictum: pro rationali, pallium: & pro cidari, mitram. 7a. Licet Archiepiscopus habeat eiusdem generis potestatem, quam habet episcopus, tamen habet ampliorem, & ideo ei datur pallium. 8a. Papa non vtitur baculo: quia Petrus misit eum ad suscitandum discipulum suum mortuum, qui postea factus est Episcopus Treuerensis, & ibi remansit: Vnde solum in illa diœcesi Papa baculum portat: vel in signum, quod non habet coarctatam potestatem.

Quæstio 41. De sacramento matrimonij inquantum est in officium naturæ.

Artic. 1. Vtrum matrimonium sit de iure naturali.

14. Concl. Matrimonium est de iure naturali. 1. Ex digest. vbi dicitur quod ius naturale est maris, & fœminæ coniunctio. 2 Ex Arist. qui ait, quod homo est magis naturaliter coniugale animal, quam politicū 2a. Aliquid dicitur naturale, vel quod necessario oritur ex principijs naturæ, vt moueri sursum igni, & sic non competit matrimonio: vel id, ad quod natura inclinat, sed completur per liberum arbitrium: & sic matrimoniū est naturale. 1. propter finem principalem s. propter bonum prolis: quia natura non solum intendit generationem, sed etiam promotionem vsque ad perfectum statū; quod non accideret, si proles non haberet determinatos parētes, quod fit per matrimonium. 2. propter mutuum obsequium sibi à coniugibus in rebus domesticis impensum. Quia cum vnus non sufficiat sibi in omnibus, quæ ad vitam pertinent; & horum quædam sint opera competentia viris, quædā mulieribus; ideo natura quadam hominis, & mulieris associationem docet, quæ matrimoniū dicitur. † 3a. Matrimonium non est naturale secundū genus; quia sic competeret omnibus animalibus, sed secundum naturam differentię, qua species humana abundat à genere; & ideo est in solis hominibus: & licet natura etiam generis inclinet omnia animalia ad prolis procreationem; tamen non eodem modo; sed vt eorum naturæ competit. 4a. Illud Ciceronis, quod à principio homines nesciebāt proprios liberos, falsum est, quia habemus ex scriptura à principio fuisse connubia. 5a. Matrimonium non esse apud omnes eodem modo, significat naturam humanam non esse immobilem: non quod matrimonium nō sit naturale. 6a. Natura non solum intendit generationem, sed etiam perfectum esse prolis, ad quod exigitur matrimonium.

Lib. 1 tit. 1. Li. 8 Ethic. c. 12. Arist. lib. 8. eth. c. 12. Lib. 1 de inuent.

Art. 2 Vtrum matrimoniū cadat sub præcepto.

14. concl. Inclinatio naturalis ad id, quod est necessarium ad perfectionem vnius, quemlibet obligat. Quia talis perfectio est omnibus communis. 2a. Inclinatio naturalis ad ea, quæ sunt necessaria ad perfectionē multitudinis, non obligat vnumquemq; per modum præcepti 1. quia multa sunt huiusmodi, quorum vnum impedit aliud. 2. alias omnes deberēt esse agricolæ. &c. 3a. Huic inclinationi satis fit, cum per diuersos, diuersa complentur. 4a. Inclinatio naturæ ad matrimonium non obligat per modum præcepti. 1. quia Paulus suadet, tanquam melius, non nubere. 2. virginibus debetur speciale præmium, quod non esset, &c. 3. necesse est ad perfectionē humanæ multitudinis aliquos contēplationi incumbere, quæ impeditur per matrimonium. Quare etiam secundum Philosophos non est tale præceptum: Ideo Theophrastus dixit sapienti non expedire nubere. † 5a. Etsi præceptum de nubendo, nō sit reuocatum, non tamē obligat oēs: vt olim obligabat propter paucitatem hominum, quæ causa nunc non vrget. 6a. Ius naturale non obligat semper vt dictū est: vnde patet ad tertium. 7a. natura communiter inclinat ad diuersa officia, & actus: & quia est diuersimode in diuersis; ideo magis vnus inclinatur ad vnum, quam ad aliud, vna cum diuina prouidentia, quæ omnia ordinat: vnde non est periculum ne humanum genus cesset.

1. Cor. 7.

Artic. 3. Vtrum actus matrimonij sit licitus.

14. Concl. Supposito quod natura corporalis sit à Deo bona instituta, impossibile est, quod actus, quo procreatur proles, sit vniuersaliter illicitus, vt in eo medium virtutis inueniri non possit. 1 si nupserit virgo, ait Paul. non peccauerit. 2 quia huiusmodi actus est in præcepto: vxori, ait Paulus, vir debitum reddat. 3. Ea, ad quæ natura inclinat, non sunt vniuersaliter mala, quia natura est instituta bona à Deo: at procreatio prolis est secundum inclinationē naturæ, ergo actus matrimonij non est illicitus. † 2a. Cum Paulus ait, sint tanquam non nubentes; non prohibet actum, sed actus immoderationē. 3a Licet actus matrimonialis diuidat hominem à Deo, non ideo est peccatum, cum non separet secundum habitum gratię, sed tantū secundum contemplationis, & amoris actum, propter

1. Cor. 7. 1. Tim. 5. 1. Cor. 7.

pter licitam occupationem circa res inferiores. 4a. turpitudo concupiscentiæ, quæ actum matrimonij concomitatur, non est turpitudo culpæ, quæ est mala, sed pœnæ ex primo peccato prouenieñs 5a. Actus iste excusatur per bona matrimon ij; non quod sit malus, sed quia habet similitudinem actus inordinati. 6a. Actus matrimonij, & adulterij sunt idem specie naturæ; sed specie moris differunt: ideo non est idem iudicium de vtoque. 7a. intensio delectationis in actu matrimonij nō corrūpit virtutē, quia nō est cōtra rationem.

Art. 4. Vtrum actus matrimonij sit meritorius.

1. Concl. Cum nullus actus à deliberata ratione procedens sit indifferens, actus matrimonialis in eo, qui habet gratiam, vel est meritorius, vel peccatum 2a. Si ad hunc actū inducat, vel iustitia ad reddendum debitum, vel religio, vt proles ad cultum Dei procreetur, est actus meritorius. 1. Quia omnis talis actus, in gratia factus est meritorius. 2. quia impletur præceptum de reddendo debito. 3a. si ad hunc actum moueat libido sistens intra bona matrimonij, vt. s. vir nollet aliam cognoscere, est peccatum veniale: si autem extra extendatur, vt. s. cum quacunque muliere vellet idem facere, esset mortale. † 4a. Illud Chrys. quod matrimonium vtentibus se, mercedē non præstet, intelligendum est quantū ad difficultatem actus, ex qua accipitur præmiū accidētale, nō aūt quantū ad radicē merēdi, quæ est charitas. 5a. Qui relinquit matrimoniū propter virginitatem laudatur; non quod reliquerit actum malū, sed quia maius bonum amplectitur. 6a. Actus matrimonij motus à virtute non indiget indulgentia; licet vt motus à libidine egeat indulgentia, prout est de minoribus bonis, quæ idem est, quod concessio. 7a. Et si actus non habeat difficultatem, sed delectationem: tamen cum sit delectatio ordinata, non excludit meritum.

Ho. 1. oper. imperfec.

Quæstio 42. De Matrimonio, vt est sacramentum.

Art. 1. Vtrum matrimonium sit sacramentum.

1a Concl. Matrimonium inter sacramenta cōputatur. 1. sacramentū hoc magnū, ait Paul. &c. 2. est sacræ rei signum, ergo 3. Illud est sacramentum, quod est remedium sanctitatis hominis contra peccatū, per sensibilia signa exhibitū, huiusmodi est matrimonium, ergo † 2a. Verba, quibus consensus exprimitur, sunt forma huius sacramenti; non autem benedictio sacerdotis. 3a. Sacram. non est semper materiale elementū, sed etiam aliquid loco illius. s. actus percipientis, vt in hoc sacram. & in pœna. 4a. Et si per matrimonium homo non cōformetur passioni Christi, quantū ad pœnā, conformatur tamen quantum ad charitatē, qua passus est. 5a. Vnio Christi ad ecclesiā est significata in hoc sacram. sed nō contenta, & ideo illam nō efficit: quia sacram. efficit, id, quod significat, & continet. 6a. Etiam in hoc sacram. sunt illa tria, s. effectus seu res, sacram. tantū & res & sacram. i. coniunctio Christi cū Ecclesia,

Ephes. 5.

Artic. 2. Vtrum matrimonium debuerit institui ante peccatum.

1. Concl. Natura inclinans ad matrimonium, intendit bonum, quod variatur secundū diuersos status: & ideo secundū illud bonū diuersimode in diuersis statibus hominū institui debuit. 2a. Vt ordinatur ad procreationem prolis, fuit institutum ante peccatum. 1. Mat. 19. qui fecit homines ab initio, masculum & fœminā creauit. 2. Quia ante peccatum erat homini necessaria procreatio prolis. 3a. Secundum quod remedium præbet contra vulnus peccati, fuit institutū post peccatū in lege naturæ. 4a. Secundū determinationē personarū fuit institutum in lege Moysis. 5a. Vt repræsentat mysteriū coniunctionis Christi & Ecclesiæ, institutionem habuit in noua lege, & secundum hoc est sacramentum nouæ legis. 6a. Quātū ad alias vtilitates, quæ ex eo cōsequuntur, vt est amicitia, obsequiū mutuum &c. habet institutionem in lege ciuili. 7a. Quantū ad primā institutionem habet, quod sit officium naturæ quantum ad vltimum, quod sit officium ciuile: quātum ad alias competit ei ratio sacramenti, de cuius ratione est, quod sit signū & remedium. † 8a. Et si matrimoniū sit de lege naturæ: tamē quia est in cōi, indiget determinatione iuxta tēpora, &c. 9a. Quia nō est tantū in remediū peccati, sed etiam in officiū naturæ, ideo ēt ante peccatū fuit institutum, 10a. Non est inconueniens, quod

secundū diuersa, quæ oportet in matrimonium determinari, quod diuersas habuerit institutiones. 11a. Fuit institutū à Deo, cū fecit mulierē, & dixit, Crescite & multiplicamini: quia hac ratione homini implendū erat. Quod aūt protulit Adā à Deo inspiratus, fuit ad intelligētiā institutionis matrimonij à Deo factæ. 12a. Vt est sacram. nouę legis, nō fuit institutū ante Christū.

Art. 3. Vtrum matrimonium conferat gratiam.

1. Concl. Matrimoniū confert gratiam. 1. In definitione sacramenti, ponitur causalitas gratiæ, ergo cū sit sacram. &c. 2. quia est in remedium ad reprimendū cōcupiscentiā, quod non fit sine gratia. 2a. Matrimoniū vt in fide Christi contrahitur, hēt, vt conferat gratiā ad illa operanda, quæ in matrimonio requiruntur. Quia vbicunq; datur diuinitus homini aliqua facultas, dantur etiam auxilia, quibus cōuenienter vti possit facultate illa, sicuti à natura ad potentias animæ exercendas, dantur corporis organa: at in matrimonio datur diuinitus facultas ad vtendum vxore ad procreationē prolis, ergo datur gratia sine qua, &c. quæ est vltima res contenta in hoc sacram. 3a. Errāt dicentes nō cōferre gratiam, sed solū esse gratiæ signum: quoniā in nullo abundaret à sacramentis veteris legis, nec connumeraretur inter sacram. nouæ. 4a Errant etiam qui dicunt cōferre gratiā in ordine ad recessum à malo, quia excusat actum à peccato, qui sine matrimonio esset peccatū: & etiā quia præbet remediū satisfaciendo concupiscentiæ. nam eadem gratia tollit peccatū, & inclinat ad bonū: sicut idem ignis aufert frigus & calefacit. †5a. Quamuis matrimonium non conferat gratiā ex aliqua sanctificatione, id tamen efficit, ex eo, quod Christus sua passione illud repræsentauit. 6a. Actus matrimonij & consensus. s. materia, & forma non efficiunt gratiā, sed nexum quendam, qui est sacram. & huiusmodi nexus ex virtute diuinæ institutionis dispositiue operatur ad gratiā. 7a. Nō propterea quod matrimoniū dat remediū cōtra concupiscentiā, debet ab omnibus contrahi; quia sunt alia remedia. 8a. Cōtra concupiscentiā est remediū, 1. ex parte ipsius vt reprimatur in sua radice, & ad hoc datur gratia in matrimonio. 2. Ex parte actus, vel vt actus turpitudine careat, quod fit per bona matrimonij, quæ honestant carnalem concupiscentiā: vel vt actus turpitudo impediatur, quia dum cōcupiscentiæ licite quis satisfacit, ad corruptelas nō incitatur.

Artic. 4. Vtrum carnalis commistio sit de integritate matrimonij.

Duplex est integritas: altera quæ attenditur secundum perfectionem primā, quę consistit in ipso esse rei: altera secundū perfectionem secūdam, quæ consistit in operatione. 1. Concl. 2a. Carnalis commistio nō est de integritate matrimonij primo modo. 1. In paradiso fuit matrimoniū, sed nō carnalis copula, ergo. 2. Sacramentum suo nomine sanctificationem importat, sed matrimonium sanctius est sine copula, ergo. 3a. Carnalis cōmistio est de secunda integritate matrimonij, quia est quædā operatio, ad quam datur facultas per matrimoniū. †4. Illud, erūt duo in carne vna, intelligitur quo ad vtranq; perfectionē. Gen. 2. 5a. Significatio rei contentæ in sacramento est quidem de eius integritate: at huiusmodi nō est carnalis cōmixtio. 6a Ex eo quod finis matrimonij non potest haberi sine carnali commistione, solū sequitur quod sit de secunda perfectione. 7a. Non solum cōcupiscentia reprimitur ex actu matrimonij, sed etiam ex gratia, quæ in eo datur.

Quæstio 43. De matrimonio quantum ad sponsalia.

Artic. 1. Vtrum sponsalia sint futurarum nuptiarum promissio.

Sponsalia sunt futurarum nuptiarū promissio, quia sponsalia sunt cōsensus in copulam coniugalem de futuro: at cōsensus de futuro non efficit matrimoniū de præsenti, ergo erūt promissio futurarū nuptiarum. 1. Concl. 2a. Ista promissio dupliciter fieri potest, vel sub conditione, vel absolute, & sic quatuor modis fit. 1. Nuda promissione: accipiam te in meam, & contra. 2. Datis arrhis spōsalibus. 3. Annulli subarrhatione 4. Interueniente iuramento: Si fiat sub conditione, si cōditio est honesta, stante conditione, obligat, nō stante, nequaquam: si inhonesta, aut est cōtra bona matrimonij, & hęc non valet: aut non est cō-

ita bona matrimonij, tunc stat promissio, sed conditio remoueri debet. † 3a. Spōsus proprie dicitur qui spōdet, & spōsores dat, sed minus principaliter etiam qui promittit. 4a. Qui non soluit promissum de matrimonio contrahendo, peccat mortaliter, nisi sit legitime impeditus: Ecclesia aūt in foro contentioso ad seruandū promissum non cogit, quia huiusmodi matrimonia cōsueuerunt malos exitus habere. 5a. Quæ adduntur promissioni, sunt ad confirmationem, nō de necessitate. 6a. Conditiones quæ apponuntur in sponsalibus, non tollunt libertatem matrimonij: sicut tamen apponeretur pœna, nō esset exigenda, nec valet, quia matrimonia debēt esse libera. 7a. Iacobus nō damnat promissiones de futuro simpliciter, sed quæ fiunt cū fiducia suæ vitæ; quare docet hanc conditionem, si Deus voluerit, debere apponi. 8a. In matrimonio est cōiunctio matrimonialis, & actus eius: & à sponsione primi dicitur quis sponsus à sponsalibus contractis per verba de futuro: à sponsione secūdi, dicitur etiā aliquis sponsus qui est contractū matrimoniū p. verba de præsenti: sed à prima sponsione dicuntur sponsalia proprie; quæ sunt veluti sacramentalia matrimonij, vt exorcismus in baptismo.

Op. 4.

Art. 2. Vtrum tempus septennij sit conuenienter assignatum sponsalibus contrahendis.

Septennium rationabiliter determinatum est à iure sponsalibus contrahendis, quia cum sint quædam promissiones futurorum, debent esse eorum, qui possunt promittere, quod non est nisi eorum, qui habent aliquam prudentiam de futuris, quæ vsum rationis requirit; respectu cuius triplex gradus notatur ex Philosopho 1. cum quis nec per se intelligit, nec ab alio capere potest. 2. cum ab alio capere potest, sed per se non sufficit ad considerandum. 3. cum potest etiam per seipsum considerare, & quia ratio paulatim conualescit prout quietatur motus, & fluxibilitas humorum, ideo primum statum rationis homo obtinet ante primum septennium. Ad secundum statum incipit peruenire ad finem primi septennij: ad tertiū in fine secundi, quantum ad ea, quæ ad personam, sed quantum ad ea, quæ extra ipsum sunt in fine tertij, Vnde ante primum nulli contractui est aptus: in fine primi incipit esse aptus ad promittenda aliqua de futuro, maxime ea, ad quæ naturalis ratio inclinat, non autem ad obligandum se perpetuo, cū nondum ratio sit firma; ideo potest cō trahere sponsalia: in fine secundi pōt se obligare de his, quæ pertinent ad personam ipsius, vel ad religionem, vel ad coniugium: post tertium, etiā de alijs secundū leges, quo rūe de suis rebus potest disponere. † 1a. si ante annos pubertatis fiat contractus sponsaliū per aliū, ambo, vel alter reclamare potest; & ita nullius est roboris; sed adueniēte ætate, si sponsi nō reclamant, per tacitū consensum contractus incipit obligare. 2a. etsi puer ante septenniū possit peccare, non ideo potest efficere sponsalia, quæ sunt promissio de futuro: cum maior discretio rationis requiratur ad prouidendum in futurū, quam ad consentiendum in actum præsentem. 4a. In matrimonio contrahendo non assignatur vnum tempus puellæ, & puero; quia habetur ratio aptitudinis ad generationem: in sponsalibus autem est vnum tempus, quia habetur ratio rationis, quæ simul est in vtrisque. 5a. complacentia, quæ est in pueris ante septennium nō procedit ex perfecto vsu rationis, sed ex quodam motu naturæ; ideo non sufficit ad sponsalia. 6a. spondentes ante septēnium, & postea contrahentes, non faciūt nouum matrimonium, sed ostendunt se habere ratam priorē promissionem, quæ ex secundo contractu accipit firmitatem. 7a. Non est simile de trahentibus nauem, qui se habent per modum vnius causæ, & de his qui sponsalia faciunt, qui se habent vt duæ causæ; quare requiritur idoneitas ex vtraque parte. 8a. quando prope est septenniū valent sponsalia, quia quod parum distat nihil distare videtur, sed consideranda est conditio contrahentium.

Greg. lib. 4. dial. c. 18.

In Conc.

Lib. 1. Eth. cap. 3.

Art. 3 Vtrum sponsalia dirimi possint.

Sponsalia in duobus casibus ipso iure dirimuntur: primo si alter ingrediatur religionem: secundo si cum alter contrahit matrimonium per verba de præsenti. 2a. In alijs autem casibus, debent dirimi secundum iudicium Ecclesiæ, † 3a. soluitur promissio sponsalium per ingressum religionis

1. Conc.

gionis; quia hic ingressus est quædã mors spiritualis. 4a. quando alter abest & statuto tempore non comparet ad perficiendũ matrimonium, alter potest sine peccato cum alia persona cõtrahere: ille vero per quem stetit, debet agere pœnitentiam de peccato factæ promissionis, & cũ alia contrahere iudicio Ecclesiæ. 5a. Infirmitas, quæ deformitatem, vel debilitatem, &c. contra bona matrimonij inducit, dissoluit sponsalia: nec ideo infirmus pœnã pro pęna reportat, sed pro pœna damnum, quod non inconuenit. 6a. si sponsus cognoscat consanguineam sponsæ, & cõtra dirimũtur sponsalia: ad quod sufficit fama, vt vitetur scandalum; nec ideo punitur sponsa. 7a. nõ semper leuitatis est retractare, cum sint incertæ prouidentiæ nostræ: vnde spõdentes possunt se inuicem absoluere. 8a. soluuntur etiam per fornicationem alterius, licet adhuc non dederit potestatem corporis; quia ex hoc redduntur suspecti de non seruanda fide in futurum. 9a contrahere cum alia per verba de præsenti, dissoluit sponsalia, quia hic contractus est fortior, quam primus. 10a. Licet ante tempus debitum non sint vera sponsalia: tamen est modus quidam sponsalium: vnde ne videantur ea approbare cum ad ætatem venerint, possunt dissoluere iudicio Ecclesiæ propter bonum exemplum.

Quæstio 44. De matrimonij definitione.

Art. 1 Vtrum matrimonium sit in genere coniunctionis.

9a. concl. In matrimonio est aliqua coniunctio secundum quam dicitur maritus & vxor, & talis coniunctio ex hoc, quod ordinatur ad vnum est matrimonium. 1. secundum matrimonium aliqua ad inuicem referũtur, vt maritus & vxor; vnde ibi est aliqua relatio, quæ nihil aliud est, quã cõiunctio. 2. vnio duorum ad aliquid vnum non fit nisi secundum coniunctionem, hoc autẽ fit per matrimoniũ, Gen 2. erũt duo in carne vna, ergo. 3 cõiunctio adunatione importat, & vbi est adunatio, est coniunctio: & quæ ordinantur ad vnum, dicuntur in ordine ad illud adunari, vt multi homines ad militiam, ex qua commilitones dicuntur: cum ergo per matrimonium ordinentur aliqui ad vnam generationem & educationem prolis, & ad vnam vitam domesticam, erit hic aliqua coniunctio, quę matrimonium dicitur. 2a. Cõiunctio animorum & corporum ad matrimonium sequitur. † 3a. Matrimonium est vinculum, quo ligantur aliqua non effectiue, sed formaliter: & ideo non est aliud à coniunctione ipsa. 4a. Etsi coniunctio non sit sensibilis sufficit, quod eius causæ. i. verba, quibus exprimitur consensus, sint sensibiles. 5a. Licet matrimonium sit coniunctio, quæ dicit relationem æqualitatis, quæ non est vna numero, sed specie inter duo extrema: tamen non sequitur, quod inter duos coniuges non sit vnum matrimoniũ; quia licet ex parte subiecti sint plures relationes significatæ his nominibus, vxor, & maritus; tamen est vna relatio ex parte eius, ad quod talis vnio ordinatur. s. ex parte generationis, quæ relatio hoc nomine matrimonium significatur.

Artic. 2. Vtrum matrimonium conuenienter nominetur.

Matrimonium conuenienter nominatur. Patet ex communi vsu loquẽtium. 2a. 1 Concl.
In matrimonio tria sunt. 1. essentia ipsius, quæ est coniunctio, & sic dicitur coniugium. 2. causa quæ est desponsatio, & sic nuptiæ à nubendo, quia in desponsatione capita nubentium velãtur. 3. effectus, qui est proles; & sic matrimonium, dicitur matrimonium, quod mulier non debeat ob aliud nubere, vt ait Aug. nisi vt sit mater: vel sic dicitur, quasi matris munium. i. officium educandæ prolis: vel quasi matrẽ muniens; quia iam habet virum, quo muniatur: vel quasi matrem monens, ne virum relinquat: vel quasi materia vnius, quia in eo fit cõiunctio ad vnam prolem materialiter educandam: vel à matre & nato, quia, per matrimonium aliqua fit mater nati. † 3a. licet pater dignior sit, quam mater, tamen, quia ipsa est magis officiosa circa prolẽ, & quia propter hoc facta est, ideo ab ipsa dicitur matrimoniũ. 4a. Accidentia conferunt ad cognitionẽ rei, & ideo matrimonium accidentaliter potest dici nuptiæ. 5a. Species quando nihil addit supra genus, quod ad perfectionẽ faciat, potest recte denominari nomine generis: quare, licet cõiũctio sit genus, recte

Amb. lib. 1. de Abrahã cap. 9.
Lib. 19. contra Faust. cap. 26.
Isid.

recte matrimonium dicitur coniugium.

Artic. 3. Vtrum matrimonium conuenienter definiatur in littera.

114. Concl. In matrimonio considerantur tria .s. causa, essentia, & effectus, secundum quæ tres definitiones assignantur. Hugo definiuit per causam, dicens esse consensum: alij per effectum, dum dicunt ordinari ad vitam communem in rebus domesticis. 2a. Per essentiam, sic conuenienter definitur. Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis, indiuiduam, perpetuamque vitæ consuetudinem retinens. Tangitur essentia, cum dicitur coniunctio: additur subiectum, cum dicitur, viri & mulieris, quæ sunt personæ legitimæ: ponitur differentia contrahens, cum dicitur, maritalis: quia talis coniunctio in speciem trahitur per illud, ad quod matrimoniũ ordinatur, & hoc est id, quod ad maritum pertinet: ponitur virtus huiuis coniũctionis, quæ indissolubilis est, cum dicitur, indiuiduam, &c. † 3a. dicitur coniunctio maritalis. i. ad ea, quæ mariti officiũ requirit, non quod maritus necessario ponatur in definitione huius sacramenti. 4a. dicitur maritalis à viro, quia differentia, tangit finem cõiunctionis, qui est vir: mulier enim est propter virum: 5a. etsi cõiugati interdum non conueniant, & circa actus singulares sint discordes, tamen circa ea quæ ad coniugalem vitam pertinẽt, in eis est consuetudo indiuidua.

Magist. 4. sen. d. 27.

Quæstio 45. De consensu matrimonij secundum se.

Art. 1. Vtrum consensus sit causa efficiens matrimonij.

1. Concl. Oportet vt matrimonialis coniunctio fiat per mutuum consensum. 1. matrimonium, ait Chrys. Non facit coitus, sed voluntas, ergo. 2. Nemo accipit potestatem in eo, quod est libere alterius, nisi per cõsensum: at in matrimonio accipitur huiusmodi facultas ex Paulo, ergo per consensum, ergo est causa efficiẽs. 3. In matrimonio est coniunctio spiritualis, quæ est sacram. ergo debet esse etiã coniunctio corporalis: Quia in quolibet sacram. est aliqua operatio spiritualis, mediante materiali, quæ eam significat: at corporalis cõiunctio non fit, nisi effectiue per consensum, vt patet in omnibus cõtractibus materialibus, ergo. † 2a. Diuina virtus est causa prima matrimonij, consensus vero contrahentium causa secunda, quæ ex diuina institutione efficac a n habet. 3a. Matrimoniũ non est ipse consensus, sed quędam vnio ordinatorum ad vnum, quæ fit per consensum. 4a. Consensus est quidẽ multiplex ex parte consentientium: sed vnus respectu eius, in quo consentiunt: & sic est tantum vna causa.

Hom. 32. in Mat. oper. imperfec.

1. Cor. 7.

Art. 2. Vtrum oporteat consensum per verba de præsenti exprimi.

Oportet vt consensus, qui facit matrimonium verbis exprimatur, vt expressio verborum se habeat, sicut ablutio exterior in baptismo. 1. Matrimonium est sacramentum, sed in omni sacramento requiritur sensibile signum, ergo debent intercedere verba exprimentia consensum sensibiliter. 2. Coniunctio matrimonialis fit ad modum obligationis in contractibus materialibus, quia non possunt fieri nisi contrahentes voluntatem verbis exprimant, ergo oportet, &c. † 2a. In voto non est sacramentalis obligatio, sed tantũ spiritualis, ideo non est necesse vt exprimatur voluntas: secus in proposito. 3a. In mutis sufficit expressio consensus per nutus, qui pro verbis cõputãtur. 4a. Si puella sit verecunda, sufficit vt nõ cõtradicat, & verba parentũ sunt loco verborum illius. 14. concl.

Artic. 3. Vtrum consensus expressus per verba de futuro faciat matrimonium.

Consensus expressus per verba de futuro non facit matrimoniũ, sed eius sponsionẽ, quæ sponsalia nominantur. 1. Quia si postea cõtrahatur cũ alia p verba de præsenti, ista secundum iura est vxor, ergo. 2. Vt qui promittit se aliquid facturum, nõdum facit illud, ita qui promittit se contracturum matrimonium, nondũ contrahit. 3. Causæ sacramentales efficiunt qđ significãt, sed per verba de futuro nemo significat se facere matrimoniũ, sed facturum, ergo talis cõsensus nõ efficit matrimonium, sed &c. † 2a. Cũ consensus exprimitur per verba de præsenti, & verba, & consensus præsentes sunt: at cũ intercedunt verba de futuro, verba sunt quidẽ præsentia, 14. Concl.

lib. 4. decr. tit. 1. c. 22.

sed consensus est de futuro. 3a. In ciuilibus etiam contractibus est necessarius consensus per verba de præsenti, alias no trāsfertur dominium, vt si dicatur, tibi dabo, &c. 4a. In voto professionis, per actus illius spiritualis matrimonij per verba de futuro exprimitur obedientia, vel obseruantia regulæ; non ipsum matrimonium.

Artic. 4. Vtrum consensus etiam per verba de præsenti expressus, si desit interior consensus faciat matrimonium.

1. Concl. Lib. 4. Decret. tit. 1. cap. 6. Consensus etiam per verba de præsenti expressus, si desit interior consensus, nō facit matrimonium. 1. Sine consensu; ait Innoc. nequeunt cætera fœdus perficere coniugale. 2. In quolibet sacramento requiritur intentio, quam non habet, qui corde non consentit. 3. ita se habet expressio verborum in hoc sacramento, sicut ablutio exterior in baptismo: at qui exteriorem ablutionem reciperet, non intendens recipere sacramentum, sed ludum & dolū facere, non esset baptizatus, ergo etiam expressio verborum sine consensu non efficit matrimonium. † 2a. Et qui non consentit; non patrocinatur fraus, & dolus, quia in foro ecclesiæ, quæ iudicat secundum allegata, & probata, ei non creditur, quod non consenserit, & in foro conscientiæ etiam punitur. 3a. Quamuis si desit cōsensus ex parte vnius, ex neutra parte sit matrimonium: tamen quia probabiliter credendum est dolum non adesse, nisi sint euidentia signa; quia vnusquisque censendus est bonus, nisi probetur contrarium; ideo ille ex cuius parte non est dolus, excusatur à peccato. 4a. Cum probatur aliquem consensisse in vnam per verba de præsenti, & non adfuerit consensus, si postea cum alia contrahat consentiendo, cōpellitur ab ecclesia per excommunicationem ad manendum cum prima, quia ecclesia iudicat, quę foris apparent nec decipitur in iustitia; sed in facto: ille autem potius excommunicationem sustinere debet, aut fugere in remotas religiones, quā ad primam vxorem redire.

Artic 5. Vtrum consensus in occulto factus per verba de præsenti faciat matrimonium.

1. Concl. Consensus in occulto factus per verba de præsenti facit matrimoniū. 1. Quia consensus est causa sufficiens matrimonij, ergo. 2. Ibi est debita materia, scilicet legitimæ personæ, debita forma, s. cōsensus per verba de præsenti, ergo est verum matrimonium. 3. Adhibitis ijs, quæ sunt de essentia sacramenti, etiam si cætera alia omittantur, conficitur sacramentum: at de essentia matrimonij sunt tantum legitimę personæ, & consensus expressus per verba de præsenti, alia omnia ad solennitatem, ergo. 2a. Qui sic contrahunt, nisi legitima causa excusentur, peccant. † 3a. Puella non est in potestate patris, vt ancilla, sed vt filia ad educandum, quæ tamen corporis sui potestatem habet, & ita si contrahat occulte sine consensu parentum, matrimonium tenet: sicuti etiam sine consensu parentum potest ingredi religionem. 4a. In pœnitentia actus nostri non sunt causa sufficiens, sicuti in matrimonio, ad inducendum proximum effectum sacramenti, qui est obligatio: vnde illic requiritur minister necessario; hic autem non ita. 5a. Prohibentur clandestina matrimonia propter pericula, quæ inde euenire solent: quia vel adest fraus, vel ad alia coniugia coniuges se transferunt: & quia sunt contra essentialia matrimonij: non autem quod non teneant.

Quæstio 46. De consensu cui aduenit iuramentum, vel copula carnalis.

Art 1. Vtrum iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro expresso faciat matrimonium.

Iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro expresso, non facit matrimonium. 1. Quod futurum est, nondum est, & iuramentum adiunctum, non facit quin verba de futuro non significent consensum de futuro, ergo. 2. Post tale iuramentum requiritur alius consensus, qui faciat matrimonium, ergo & cæt. 3. Quia verba de futuro, sua significatione, matrimonium non faciunt: at iuramentum tātum confirmat, quod in dictis significatur, ergo additum verbis de futuro, &c. † 2a. Seruare iuramentum licitum, est de iure diuino, non autem seruare illicitum: 1. Concl.

obliga-

obligatio autem, qua quis per verba de præsenti sui corporis potestatem alicui tradit, facit illicitum illud iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro prius alteri expresso: vnde non derogatur iuri diuino. 3a. Et si veritas diuina ex se sit efficacissima, non tamen iuramentum facit validam promissionē de futuro; quod faciunt verba de præsenti: vnde patet etiā ad tertium. 4a. Iuramentum non inducit nouam obligationem, sed tantum factam confirmat, & efficit vt grauius peccet, qui transgreditur: obligatio autem illa potest dissolui, vt est dictum.

Artic. 2. Vtrum carnalis copula post verba de futuro consensum exprimentia, faciat matrimonium.

1. Concl. Carnalis copula post verba de futuro consensum exprimentia in foro conscientiæ non facit matrimonium, si consensus interior desit. 1. Si consensus in nuptijs defuerit, cætera etiam, ait Innoc. cum ipso coitu celebrata frustrantur. 2. Carnalis copula est effectus matrimonij, ergo nō potest facere ipsum matrimonium. 3. Quia nec per verba de præsenti efficitur matrimonium, si desit interior consensus. 2a. Secundum iudicium ecclesiæ huiusmodi consensus cum carnali copula verum matrimonium facit, nisi aliqua signa expressa doli, vel fraudis appareant. Quia ecclesia iudicat secundum ea, quæ exterius sunt: & quia nihil expressius significare consensum potest, quam carnalis copula, ideo, &c. † 3a. Qui carnaliter commiscetur, facto consentit in carnalem copulam ex rei veritate: at in matrimonium non consentit ex hoc ipso, nisi secundum interpretationem iuris. 4a. Interpretatio de vero consensu per copulam, non mutat rei veritatem, sed iudicium, quod fit de rebus externis. 5a. Sponsa, sponsum admittens, credens eum velle matrimonium cōsummare, excusatur à peccato, nisi sint signa expressa fraudis: sponsus autem peccat, & est puniendus. 6a. Qui aliquam defloraúit sub specie matrimonij, tenetur eam ducere, si sit æqualis conditionis, aut sponsa melioris: sed si aliam duxerit, iam factus est impotens ad soluendum quod debebat: & tunc sufficit si de nuptijs pro-

Lib. 4. Decret. tit. 4. c. 5.

uideat, ad quod etiam non tenetur; si fuerunt expressa signa fraudis.

Quæstio 47. De consensu coacto, & conditionato.

Artic. 1. Vtrum aliquis consensus possit esse coactus.

Coactio, alia est quæ facit necessitatem absolutam, & violentum simpliciter; vt cum quis impellit aliquem corporaliter ad metum: alia facit necessitatem conditionatam, quæ dicitur violentum mixtum, vt cum quis proijcit merces. 2a. Quod sic fit, est voluntarium simpliciter, & inuoluntarium secundum quid: quia actus cōsideratur secundum circunstantias: at iste hic, & nunc vult proijcere, ergo: vnde hæc coactio potest esse in consensu, qui est actus voluntatis, nō autem prima. 3a. Quia hæc coactio fit ex eo, quod periculum timetur, ideo idem est quod metus, qui voluntatem aliquo modo cogit: at prima cadit in actibus corporalibus. 4a. Legislator, per vim, intelligit coactionem simpliciter: quia magis considerat ius exteriores, & ita diuidit vim contra metum. 5a. At quia hic agitur de consensu interiori, quantū ad propositum, idem est coactio, & metus. 6a. Metus secundum iurisperitos, est instantis, vel futuri periculi causa mentis perturbatio. Vnde patet ad obiecta: quatuor prima procedunt de coactione prima: alia duo, de secunda. 1. Concl.

Art. 2. Vtrum aliqua coactio cadat in constantem virum.

Metus potest cadere in constantem virum. 1. Abraham, & Isaac constantes fuerunt, & tamen in eis cecidit timor, ob quem dixerunt vxores esse sorores, ergo. Quia etiam vir constans, si sit in mari, merces proijceret tempore naufragij: & hoc est violentum mistum, seu metus. 3. Metum cadere in aliquem, est eum metu cogi: cogitur autem quis cum aliquid facit, quod alias non vellet, ad euitandum id, quod timet: at hoc accidere potest constanti viro, ergo 2a. Constans ab inconstanti differt. 1. Quantum ad qualitatem periculi, quia sequitur rationem rectam, qua scit, quid, pro quo sit timendum; &

1. Concl. lib. 4. Decret. tit. 1. c. 4.

minus malum, & maius bonum semper eligenda: inconstans contra cogitur ad maius malum, vt vitet minus, & ad peccatum, vt vitet pœnam temporalem: qui autem non cogitur ad minus malum, vt vitet maius, pertinax est. 2. Differunt quoad æstimationem periculi: constans enim nō nisi ex forti æstimatione cogitur, inconstans vero etiam ex leui. † 3a. De ratione constantis est, non quod sit intrepidus, & omnino non timeat; sed quod tunc non timeat, quando non oportet, & vbi, &c. 4a. Peccata sunt maxima malorum; vnde ab illa nunquam constans cogitur; sed ad quædam damna temporalia, quæ sunt minora alijs, vt vitet maiora. 5a Et si infamia sit maius damnum, quam damnum corporale: tamen quia de facili reparari potest, ideo eius metus non reputatur cadere in constantem virum. 6a. Constans non cogitur ad mentiendum, cū ex metu promittit; quia vult dare: sed tamen vult postea petere restitutionem, vel saltem iudici vim illatam denunciare: nec potest cogi, ne faciat, quia est contra iustitiam.

Artic. 3. Vtrum consensus coactus tollat matrimonium.

1a.concl. Talis coactio, quæ cadit in constantem virum, tollit matrimonium, & non alia. 1. Ita decernitur in Decret. 2. Matrimonium significat coniunctionem Christi ad ecclesiam, quæ fit secundum libertatem amoris, ergo. 3. Contractus matrimonij debet esse perpetuus: at metus cadens in constantem virum, tollit perpetuitatem contractus; quia constans potest petere restitutionem in integrum, ergo. 2a. Non est verū, quod si adsit consensus, licet coactus, sit matrimonium quoad Deum, sed non quo ad ecclesiam, quæ præsupponit ibi non fuisse consensum propter metum. Quia ecclesia non præsumit peccatum quousq; non probatur: & ita non iudicat illum nō consensisse, sed quod cōsensus ille ex metus, non est sufficiens ad matrimoniū. 3a. Constans vir iudicatur virtuosus, qui ex Arist. est mensura in omnibus operibus humanis. 4a. Intentio non est causa sufficiens sacramenti baptismi; ideo licet sit coacta, non tollit baptismū: at consensus est sufficiens causa matrimonij. 5a. Et si

lib. 4. tit. 1. c. cum locū

lib 3. Eth. cap. 4.

violentum mistum habeat aliquid de voluntario: tamen non sufficit ad matrimonium, quod requirit completum consensum. 6a. Quamuis fugere debeamus speciē mali, quam habet non seruare promissum ex coactione: tamen non semper consulendum est cuiq;, vt in matrimonio stet, in tali casu, & maxime cum esset periculum de dissolutione.

Artic. 4. Vtrum consensus coactus ex parte cogentis faciat matrimonium.

Consensus coactus non facit matrimonium ex parte cogentis. 1. Matrimonium est relatio æquiparātiæ: sed hæc est æqualiter in vtroque, ergo si est impedimentū ex vna parte, non erit matrimonium ex altera. 2. Cum matrimon. sit relatio, quæ non innascitur in vno extremo, sine hoc, quod fiat in alio, ideo, quod impedit ipsum in vno, etiam in alio: quia non potest esse, vt quis sit vir, non vxoris, & contra: vt non potest esse mater, sine filio: vnde dicitur, matrimoniū non claudicat. † 2a. Licet actus amantis possit transire in non amātem; tamē vnio inter ipsos non potest esse, nisi sit mutua amatio; idē dic in proposito. 3a. Ex consensu libero illius, qui primo coactus fuit, nō fit matrimoniū, si postea consentiant, nisi prout consensus præcedēs in altero, adhuc manet in sua vi: alias si dissentiret, nō fieret matrimoniū. 1 Concl.

Artic. 5 Vtrum per consensum conditionatum fiat matrimonium.

Matrimonium potest fieri per consensum conditionatum: quia est quidam cōtractus: at alij contractus valent, si fiant sub conditione, ergo 2a. Conditio appellata, aut est de præsenti, & non contraria matrimonio, & tunc siue honesta, siue inhonesta sit, stat matrimonium stante conditione; & ea non stante, non stat: si cō traria matrimonio nihil efficit: aut est de futuro, & necessaria, & tunc matrimonium est: aut contingens, & tunc idem est iudicium, ac si esset consensus per verba de futuro. Ex quo patet ad obiecta, quæ probant, quod vltimo loco est dictum. 1. Concl.

Art 6 Vtrum aliquis præcepto patris posit impelli ad matrimonium contrahendum.

Pater non potest cogere filium ad matrimonium per præceptum. 1. Patre imperante 1a. Concl.

rante matrimonium, filius potest religionem ingredi, ergo. 2. Si teneretur obedire, sponsalia per parentes contracta, absque filiorum consensu essent firma, quod est contra iura. 3. Filius est liberæ conditionis: at in matrimonio est seruitus quædam, ergo &c. 2a. Pater ex rationabili causa potest filium ad matrimonium inducere. 3a. Et tunc, vt se habet filius ad causam illam, ita se habet ad præceptum patris: vt s. si causa cogat de necessitate, vel de honestate, & præceptum patris similiter, alias non. † 4a. Illud Pauli, Filij obedite parentibus, non intelligitur in his, in quibus est libertas filij, vt est in matrimonio. 4a. Iacob tenebatur ad seruandum præceptũ patris de non ducenda vxore de filiabus Chanaam, ob necessarias causas. 5a. Parentes promittunt, & iurant pro filijs; sed tamen semper subintelligitur conditio, si eis placuerit. 6a. Non est simile de matrimonio spirituali, id est, de regimine alicuius ecclesiæ, ad quod suscipiendum Papa potest aliquem cogere, & de corporali: quia ibi non est corporalis quædam seruitus, vt in isto.

Coloss. 3. *Gen. 26.*

Quæstio 48. De obiecto consensus.

Artic. 1. Vtrum consensus qui facit matrimonium, sit consensus in carnalem copulam.

1. Concl. Cõsensus, qui matrimonium facit, est consensus in matrimonium, id est, in associationem viri, & mulieris, quæ coniugalis copula dicitur, in ordine ad copulã carnalem, & ad alia quæ ad virum, & vxorem pertinent, secundum quod eis datur potestas in inuicem respectu carnalis copulæ: quia effectus proprius voluntatis est ipsum volitum. Vnde, vt copula carnalis se habet ad matrimonium, ita consensus, qui matrimonium causat, est in copulam carnalem. 2a. Consensus qui facit matrimonium non est in carnalem copulã explicite. 1. Ioan Euang. post nuptialem consensum fuit virgo mente, & corpore: at non fuisset, si cõsensus, qui facit matrim. esset explicite in copulam carnalem. 2. Consensus est causa matrimonij, de cuius essentia non est carnalis copula; quia hæc se habet consequenter ad matrimonium, ergo. 3a. Consentire in matrimonium, est consentire in carnalem copulam implicite: quia potestas, in quam consentitur, est causa carnalis copulæ; sicut potestas vtendi re sua, est causa vsus: vnde in illa cõtinetur, vt effectus in causa. † 4a. Consensus matrimonij ideo est damnabilis post votum virginitatis; quia datur potestas ad id, quod non licet, non quod necessario includat carnalem copulam. 5a. Inter fratrem, & sororem non potest esse consensus matrimonij: non quod necessario includat carnalem copulam, sed quia inter eos non potest esse potestas ad carnalem copulam, sicut nec ipsa copula: non sic in alijs. 6a. Illa conditio, Consentio in te, dummodo non cognoscas me, contrariatur matrimonio, quia non solũ excludit actum, sed etiam potestatem. 7a. Matrimonium initiatum respondet consummato, sicut habitus, & potestas actui, qui est operatio.

Artic. 2. Vtrum matrimonium possit esse ex consensu alicuius in aliquam propter causam inhonestam.

Causa finalis ad quam per se ordinatur matrimonium, semper est bona, scilicet procreatio filiorum, & vitatio fornicationis. 2a. Causæ per accidens, quas ipsi cõtrahentes intendunt, possunt esse infinitæ, & honestæ, & inhonestæ. 3a. Consensus in matrimonium ob causam inhonestam non tollit matrimonium. 1. A simili de baptismo, vbi intentio mala, puta, lucrandi, non tollit sacramentum. 2. Ex multis exemplis, & auctoritatibus, quas affert Magister. 3. Quod ex matrimonio intenditur, sequitur matrimonium, & priora nõ vitiantur à posterioribus, sed contra, ergo. † 4a. Matrimonium non debet fieri nisi propter causam, ad quam à Deo ordinatum est, principaliter: sed secundario fieri propter alias causas, non inconuenit. 5a. Coniunctio potest accipi, vel pro ipsa relatione, quæ est matrimonium, & hæc est à Deo, & est semper bona: vel pro actu eorum, qui coniunguntur, & sic potest esse mala, quo modo non est à Deo. 6a. Intentio ecclesiæ, qua intendit sacramentum, est necessaria; sed illa, qua intendit vtilitatem sacramenti, est tantum ad bene esse; qua non seruata, adhuc est sacramẽtum. 7a. Finis iste malus non est matri-

1. Concl. *4. sen. d. 28.*

monij, sed contrahentium: vnde non est malum matrimonium. 8a. Vnio est signũ coniunctionis Christi ad ecclesiam, quæ nunquam est mala, licet operatio vnitorum sit mala.

Quæstio 49. De bonis matrimonij.

Artic. 1. Vtrum haberi debeant aliqua bona ad excusandum matrimonium.

1. Conc. Matrimonium debet habere aliqua bona, quæ ipsum excusent, & honestum reddant. 1. Vbi est indulgentia, ibi debet esse excusationis ratio: at matrimoniũ conceditur in statu infirmitatis secundũ indulgentiã ex Paulo, ergo. 2. Concubitus fornicarius, & matrimonialis sunt eiusdem speciei, saltem secundum speciem naturæ: sed ille est malus, hic bonus, ergo propter aliquam honestatem, ergo &c. 3. Electio alicuius, quod aliquam iacturam habet annexam, indiget alicuius boni adiũctione, per cuius recompensationem ordinetur, & honestetur; quia Sapiens nõ facit iacturam boni, nisi propter recompensam æqualis, aut maioris boni: at in hac coniũctione est rationis iactura; tum propter delectationẽ, qua ratio absorbetur: tum propter tribulationem carnis ex sollicitudine temporaliũ, ergo est ordinata per compẽsationem aliquorum, quibus honestetur, quæ sunt bona matrimonij. † 2a. Ad excusandum actum nutritiuæ virtutis, in quã non est tam vehemens delectatio, quæ rationem absorbeat, nõ est opus aliquo bono, vt ad excusandum hunc actum generatiuæ, cũ vis generatiua sit corrupta per peccatum orig. & ad illum actum nõ fuit opus maxima delectatione cum pertineat ad conseruationem indiuidui, & quia sufficit sensus ipsius defectus; sicut ad actum generatiuæ, qua subuenitur speciei. 3a. Bona, quæ matrimonium honestant, non sunt extrinseca, sed de ratione matrimonij, quæ secundum se ei cõpetunt. 4a. Matrimonium ex eo, quod est in officium, & remedium, non indiget excusatione: quia sic habet rationem vtilis, & honesti, & hoc quia huiusmodi bona habet, vt scilicet sit in officium, & remedium concupiscentiæ. 5a. Matrimonium honestatur virtute, sed tanquã principio electiuo: his vero bonis tanquam formalibus principijs: ita enim se habent bona ad matrimonium, vt circunstantiæ ad actus virtutis.

1. Cor. 7.

Arist. 7. Eth. c. 11. 1. Cor. 7.

Artic. 2. Vtrum bona matrimonij sufficienter assignentur.

Sufficienter assignantur bona matrimonij, scilicet, Fides, proles, & sacramentum. Nam, aut consideratur, vt officium naturæ; & sic duobus ordinatur, vt quilibet actus virtutis: altero ex parte agentis, scilicet intentione finis debiti; vnde proles: altero ex parte actus, qui est bonus, quia cadit in bonam materiam; vnde fides, qua homo ad suam accedit: aut consideratur vt sacramentum: & sic habet aliã bonitatem significatam hoc nomine, sacramentum. † 2a. Sub bono prolis, intelligitur etiam educatio, & tota communicatio operum, quæ est inter virum, & vxorem, vt sunt tales. 3a. Fides, non sumitur hic vt est virtus theologica, sed vt pars iustitiæ, quã stamus promissis, quo implicatur redditio debiti, & vt neuter ad alium thorum accedat. 4a. Vnitas, quam requirit matrimonium propter significationẽ, continetur sub fide: indiuisio autem sub sacramento. 5a. Fides hoc lo[c]o, non est tota quędam virtus, sed conditio virtutis, quæ pars iustitiæ dicitur, & ideo non sufficit sola. 6a. Matrimonium non quia vtile est, ideo honestum: sed sicut debitus vsus boni vtilis, accipit rationem honesti, ex ratione, quæ rectum vsum facit; sic ordinatio in bonum vtile potest facere bonitatem honestatis ex vi rationis debitam ordinationem facientis: vnde matrimonium, prout ad prolem ordinatur, est vtile, ho[n]estum vero vt debite ordinatur. 7a. Sacramentum hic non sumitur pro ipso matrimonio, sed pro indissolubilitate ipsius: vnde non sequitur quod sacramentũ ponatur inter proprietates suiipsius.

1. Concl.

Aug. de Genes. ad lit. lib. 9. c. 7.

Artic. 3. Vtrum sacramentum sit principalius inter bona matrimonij.

1. Concl. Sacramentum, est principalius ratione dignitatis inter bona matrimonij. 1. Indiuisio, quæ pertinet ad sacramentum, ponitur in definitione matrimonij, nõ autem fides, & proles, ergo. 2. Sacramentum pertinet ad matrimonium, vt est ex institutione diuina, fides autem, & proles, vt est officium

officium naturæ, ergo. 2a. Si illud dicatur principalius, quod est essentialius: tunc si fides & proles considerentur in seipsis, prout pertinent ad vsum matrimonij, & sæpe matrimoniũ inuenitur sine his, adhuc sacramentum erit principalius, cum dicat inseparabilitatem sine qua nunquam matrimonium inuenitur. 3a. Si fides, & proles considerentur, vt sunt in suis principijs; vt pro prole accipiatur intentio prolis, & pro fide, debitum seruandi fidem, quę sunt de essentia matrimonij, sic proles est essentialissimum in matrimonio, secundo fides, & tertio sacramẽtum: sicut homini essentialius est esse naturæ, quam gratiæ, licet hoc sit dignius † 4a. Licet finis sit principalius in intentione; est tamen vltimum in re: & ideo proles secundum quid, est præstantius 5a. Sacramentum non solum ratione sui generis cõuenit matrimonio, quod est sacramenti species, sed etiam ratione differentiæ, vt est tertium bonum matrimonij ex significatione huius rei sacræ determinatæ, quam matrimonium significat. 6a. Et si consensus qui est causa matrimonij sæpe mutetur, non tamen sequitur vt matrimonium, quod est eius effectus, sit dissolubile; quia in hac vita separari non potest: sed per mortem, siue corporalem, post carnalem coniunctionem, siue spiritualem, post spiritualem tãtum. 7a. Quamuis consensus, qui est causa matrimonij non sit semper materialiter; est tamen semper formaliter: quia eius obiectum est inseparabile; 8a. Non quod matrim. non habeat effectum perpetuum, nõ imprimit characterem, sed quia in eo non datur potestas ad actus spirituales, sed corporales.

27. q. 2. num. 45.

Aug. lib. de bono cõiug. cap. 24.

Artic. 4. Vtrum actus matrimonij excusetur per bona prædicta.

1. Concl. Aliquis actus dupliciter excusatur: primo ex parte facientis, ita vt ei non imputetur ad culpam, etiam si sit malus, vel saltem, non in tantam culpam, & sic per ignorantiam: secundo ex parte sui, ita scilicet vt non sit malus: & hoc modo prædicta bona excusant actum matrimonij. Ex eodem enim habet actus, quod non sit malus in genere moris, & quod sit bonus: cum non detur actus indifferens 2a. Dicitur aliquis actus humanus bonus, vel bonitate virtutis, & id habet ex his, quæ ipsum in medio ponunt, & hoc faciunt in actu matrimonij, fides, & proles: vel bonitate sacramenti, secundum quod non solum actus est bonus, sed etiam sanctus dicitur; & hanc bonitatem actus matrimonij habet ex indiuisibilitate coniunctionis secundum quam significat vnionem Christi ad ecclesiam 3a. Dicta bona excusant sufficienter actum matrimonij. 1. Patet ex dictis. 2. Quia concubitus coniugalis non differt à fornicario, nisi per hæc bona 3. Ista bona se habent, vt est dictum ad actum matrimonij, vt circunstantiæ debitæ, ergo possunt illum excusare. † 4a. Per matrimonij actum non incurrit homo damnum rationis, quantum ad habitum, sed quantum ad actum, quod nõ est inconueniens, & cæt. 5a. Malum quod inseparabiliter concomitatur concubitum, non est malum culpæ, sed pœnæ; ideo potest per circunstantias bonas effici bonũ. 6a. Superabundantia passionis, quæ facit vitium, non attenditur secundum quantitatem ipsius ad intensionem, sed secundũ proportionem ad rationem: delectatio autem, quæ est in actu matrimonij non excedit limites rationis 7a. Erubescentia, quæ est in actu matrimonij, non est turpitudo, quæ sit culpa, sed pœna.

Artic. 5. Vtrum actus matrimonialis excusari possit sine bonis matrimonij.

Actus matrimonialis excusari non potest sine bonis matrimonij. 1. Huiusmodi bona sunt causa honestatis ipsius: at remota causa, remouetur effectus, ergo. 2. Quia ablatis his bonis non differt iste actus ab actu fornicario. 3. Sicuti hæc bona, prout sunt in habitu, faciunt matrimonium honestum, & sanctum; ita prout sunt in actuali intentione, faciunt actum matrimonij honestum, ergo sine his non poterit excusari 2a. Tertium bonum matrimonij facit ipsum matrimonium honestum, non autem ipsius actum: quia nõ pertinet ad vsum, sed ad essentiam ipsius: vnde non fit quod actus sit bonus, quia ad aliquid significandum coniuges conueniunt. 3a. Duobus modis coniuges sine peccato conueniunt, scilicet causa procreandæ 1. Concl.

creandæ

creandæ prolis, & debiti reddendi: alias semper peccant saltem venialiter. † 4a. Actus matrimonij, vt est motus naturæ tantum, est actus imperfectus: quia ipsa intendit tantum prolem, vt saluetur species; sed matrimonio, vt est sacramentum additur vltra, vt proles ordinetur in Deum: vnde bonum prolis debet per intentionem referri in bonum sacramenti: alias staretur in creatura, quod non est sine peccato. 5a. Si alter per actum intendit vitare fornicationem in cõiuge, nõ peccat; quia est quędam redditio debiti: si vitare in se, est peccatum veniale; quia ibi est aliqua infirmitas: nec matrimonium est ad hoc institutum, nisi propter indulgentiam, quæ est de venialibus. 6a. Est quidem vxor res viri, sed non quiuis res suæ vsus est bonus, nisi adsint omnes circunstantiæ. 7a. Et si intentio sanitatis ex se sit bona; efficitur tamen mala, cum quæritur per ea, quæ ad sanitatem non sunt ordinata, cuiusmodi est actus matrimonij: ideo ista intentio non excusat sine bonis matrimonij.

Artic. 6. Vtrum cognoscens vxorem, non intendens aliquod bonum matrimonij, sed tantum delectationem, mortaliter peccet.

14. Concl. Errant qui dicunt, delectationem in hoc actu quærere, esse peccatum mortale, & oblatam acceptare esse veniale, & eam odisse esse perfectionis. Quia ex Aristot. (lib 10. Eth. cap. 3.) idem est iudicium de delectatione, & operatione: nam delectatio operationis bonæ, est bona, & malæ, mala, ergo cũ actus matrimonij non sit ex se malus, delectationem in eo quærere nõ erit semper peccatum mortale. 2. Quia Aug. (Ser. de bono nuptiarum.) talem concubitum reponit inter peccata quotidiana, cuiusmodi non sunt mortalia. 3. Qui vtitur cibo ad delectationem tantum, nõ peccat mortaliter, ergo nec qui vxore, &c. 2a. Si delectatio quæratur vltra honestatem, s. cũ quis ita vtitur sua, vt paratus esset idem facere, si non esset sua, est peccatum mortale: Et is dicitur ardentior amator vxoris. 3a. Si delectatio quæratur intra limites matrimonij, s. vt non quæratur in alia, quam in coniuge, est peccatum veniale. (32. q. 4. can. liber.) † 5a. Voluptates, quæ de meretricibus capiuntur, damnantur in coniuge à Hieron. quando nihil aliud vir in vxore attendit, quam quod in meretrice. 6a. Cõsensus in delectationem concubitus, qui est peccatum mortale, est quidem mortale; sed non sic in hoc casu. 7a. Licet in tali casu homo actu non vtatur creatura propter Deum; sed propter se: tamen habitualiter vtitur propter Deum; & hoc sufficit, vt non sit fruitio. 8a. Quia ita vtitur coniuge arcetur ab introitu ęcclesiæ, non quod excommunicationem mereatur; sed quia est spiritualibus inhabilis, cum in illo actu efficiatur totus caro. (Ex Greg.)

Quæstio 50. De impedimentis matrimonij, in generali.

Artic. vnicus, Vtrum matrimonio conuenienter impedimenta assignentur.

Conuenienter matrimonio impedimẽta assignantur. (14. Concl.) Quorum quædam sunt ad solennitatem, quæ impediunt contrahendum: sed non dirimunt contractũ, & his etiam non adhibitis restat matrimonium: vnde versus: Ecclesiæ vetitum nec non tempus feriatum Impediunt fieri permittunt iuncta teneri. Quædam sunt contra ea, quæ sunt de essentia, quæ etiam diriment contractum, & sunt: Error, conditio, votum, cognatio, crimen: Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas: Si sit affinis, si forte coire nequibis: Hæc sociãda vetant connubia; facta retractãt. Nam matrimonium, vel consideratur ex parte contractus, in quo debet esse liber consensus, & tunc error est impedimento ex parte ignorantiæ, & coactio, siue vis: vel ex parte contrahentium, & tunc, vel simpliciter, vel respectu alicuius personæ: si primum, quia impeditur à matrimoniali actu, & hoc vel primo, quia omnino non potest, vnde impotentia coeundi: vel quia libere non potest, vnde seruitus: vel secundo, quia licite non potest, cum sit obligatus ad continentiam, & hoc, vel ex officio suscepto, vnde ordo, vel ex voto, vnde votum. Si secundum, vel quia est iam iunctus in matrimonium, vnde ligamen: vel quia deest proportio; & hoc, aut propter nimiam distantiam, vnde disparitas cultus: aut propter nimiam propinquitatem, vnde cognatitio, & si sit affinis, honestas:

vel

vel postremo ob indebitam coniunctionem ad ipsam primo factam, & sic adulterium. 2a. Etiam alia sacramenta possunt impediri, sed magis matrimoniũ. 1. Quia consistit inter duos. 2. Qui habet causam in nobis, & in Deo. 3. Quia de alijs est præceptum, vel consilium, de hoc autem indulgentia tanquam de minori bono, propterea tot assignantur impedimenta, vt detur occasio proficiẽdi in melius. 3a. Matrimonium pluribus impeditur, licet sit minus imperfectum: quia plura requirit. 4a. Et quanuis sit remedium contra concupiscentiam, quæ est in omnibus; non tamen conceditur omnibus, cum adsint plura remedia. 5a. Vt est officium naturæ, est de lege naturæ: vt est sacramentum de lege diuina: vt officium communitatis, de lege ciuili, ideo tot habet impedimenta, quia ex qualibet parte potest impediri. 6a. Inter legitimum, & illegitimum, cum non sint contraria negatiue, potest dari medium: quare dantur personæ mediæ. 7a. Quæ tantum impediunt contrahendum, non impediunt, vt fieri non possit, sed vt legitime non fiat, quod tamen si fiat, erit firmum. 8a. Quæ dirimunt contractum, sic dicuntur, non quod verum matrimonium possit dirimi, sed dirimunt illa, quæ non sunt de iure facta, sed contracta de facto. 9a. Impedimenta per accidens alicuius boni, possunt esse infinita: at hæc sunt impedimenta per se. 10a. Conditiones particularium in singulari sunt quidem infinitæ, sed in generali possunt reduci ad numerũ, vt patet in omnibus artibus.

Quæstio 51. De impedimento erroris.

Art. 1. Vtrum error conuenienter ponatur impedimentum matrimonij.

1a. Concl. Error de iure naturali habet, quod euacuet matrimonium. 1. In Digest. habetur, quod error est contrarius consensui, ergo. 2. Quia impedit voluntarium. 3. Quia impedit cognitionem, quæ necessario præcedit voluntatem à qua proficiscitur consensus, qui est causa matrimonij: at causa sublata tollitur effectus, ergo. † 2a. Ponitur error, & non ignorantia, tanquam causa proxima; quia quantum ad impediendũ voluntarium, non differũt: & etiam, quia ignorantia non impedit sine errore. 3a. Licet error secundum se non contrarietur matrimonio: contrariatur tamen quantum ad causam suam. 4a. Error in baptismo, cum quis baptizat vnũ pro alio, non impedit: quia character ibi non imprimitur ex intentione agentis: at consensus matrimonium efficit. 5a. Matrimoniũ inter Liam & Iacob, non fuit perfectum ex ipso concubitu, qui ex errore contigit; sed ex consensu qui postmodum accessit.

De iurisdic. omn. iudic. l. si per errorem. Arist. 3. Ethic. c. 1.

Art. 2. Vtrum omnis error matrimonium impediat.

1a. Concl. Vt error ex eo quod causat inuoluntarium, excusat à peccato, ita impedit matrimonium: nec omnis error excusat, nisi sit illius circunstantiæ, cuius appositio, vel remotio facit differentiam liciti, & illiciti in actu. Vnde error qui matrimonium impedit, debet esse alicuius eorũ, quę sunt de essentia matrimonij. 2a. Solum duo errores impediunt matrimon. s. error personæ, & conditionis. Quia matrimonium includit duo, s. personas contrahentes, & mutuam potestatem inter se, in qua matrimonium consistit: primum tollitur per errorem personæ, alterum per errorẽ conditionis: quia seruus non potest corporis potestatẽ libere alteri tradere. † 3a. Error non habet ex natura generis, vt matrimonium impediat, sed ex differentia adiuncta, vt dictum est 4a. Error infidelitatis de matrimonio, non impedit matrimonium, cum sit circa ea, quæ matrimonium consequuntur: vt an sit sacramentũ, an sit licitũ, & cæt. 5a Non quælibet ignorantia causat inuoluntarium, quod excusat peccatum: vnde sumitur falsum in argumento. 6a. Diuersitas qualitatis, & fortunæ non impedit matrimoniũ: quia nõ variat, quæ sunt de eius essentia, vt conditio seruitutis. 7a. Error nobilitatis, vel dignitatis, ex se, non impedit matrimoniũ; nisi cũ redundat in errorem personę. Quare, si consensus mulieris feratur in personam directe, nobilitas nihil impedit: at si feratur in filium; exem. gra. regis, si alia persona proponatur, est error personę. 8a. Alia impedimenta, vt disparitas cultus, & cæt. hic non numerantur; quia impediunt matrimonium, siue cum errore, siue absq;

errore adsint. 9a. Pecunia in contractibus accipitur pro mensura aliarum rerum, nõ quasi per se quæsita: vnde si detur pro auro argentum, dummodo sit æquiualens, non obstat; sed error in re quæsita impedit contractum: vt si pro boue asinus detur: sic in matrimonio 10a. Dum adest error, nunquam est matrimonium, etiam si quis diu vixerit cum aliqua, nisi de nouo consentire velit. 11a. Mulier si prius non consenserat in fratrem eius, quem per errorem accepit, potest cum retinere, nec potest ad fratrem redire, præcipue, si fit cognita carnaliter: sed si consenserat primum in fratrem per verba de præsenti, potest hunc relinquere, & ad fratrem redire, & ignorantia facti excusat: quia fraus alterius non debet ei præiudicare.

Quæstio LII. De impedimento conditionis.

Artic. 1. Vtrum conditio seruitutis impediat matrimonium.

1. Conc. Conditio seruitutis ignorata, impedit matrimonium; non autem seruitus scita. 1. Error conditionis, vt habetur in decret. impedit contrahendum, & dirimit contractum matrimonium. 2. quia sunt contraria, cum seruitus sit de fugiendis, & matrimonium, de se expetendis, vt honestatem habet. 3. sicuti impotentia coeundi ignorata impedit matrimonium, ita conditio seruitutis; cum in matrimonio, quilibet obligatur alteri ad reddendum debitum, quod libere non potest seruus. † 2a. seruitus contrariatur matrimonio quoad actum, & bonum prolis, quæ inferioris conditionis efficitur: & quia quilibet põt pati detrimentum in eo quod sibi debetur, si vult; ideo seruitus non ignorata, nõ impedit: & quia nemo potest ab alio plus requirere, quam possit reddere, ideo seruus contrahens cum ancilla, quam putat liberam, vere contrahit. 3a. seruitus quæ est pœna peccati, est quidem contra naturam, quantum ad primam intentionem ipsius, sed non quantum ad secundam; quę est, vt ex peccato quisque det pœnas: nec etiam est incõueniens, vt matrimonium quod est naturale, impediatur per impotentiam libere coeundi, quæ est contra naturam. 4a. Seruitus est quædam pœna, quæ à iure naturali proficiscitur; & à iure positiuo determinatur, ex quo etiam habet, vt ignorata, impediat matrimonium; ne quis sine culpa puniatur, cum sit pœna, vxorem habere virum seruum, & contra. 5a. Scientia, vel ignorantia, nihil facit in illis impedimentis, quæ faciunt matrimonium illicitum ex lege: vt votum, consanguinitas, &c. sed in illis quæ illud faciunt inefficax ad solutionem debiti. 6a. Libertas non impedit matrimonij actum: vnde etiam ignorata non impedit matrimonium, vt seruitus 7a. Lepra non ponitur impedimentum, vt seruitus: quia non impedit primum actũ matrimonij, cum leprosi possit reddere debitum.

Lib. 4. tit. 9 cap. 2. | Lib. 4. decr. tit. 8. c. 2.

Art. 2. Vtrum seruus matrimonium contrahere possit sine consensu domini.

1a Concl. Seruuus matrimonium contrahere potest, etiam domino nesciente, aut contra dicente. 1. Quia in Christo Iesu, non est seruus, neque liber. 2. Ius positiuũ, de quo iure est seruitus, non præiudicat iuri naturali, & diuino, de quo est matrimonium. 3. sicut appetitus naturæ est ad operationem indiuidui, ita ad conseruationem speciei per generationem; vnde sicuti seruus nõ subditur domino, quin libere possit comedere, & cætera necessaria ad sui conseruationem præstare; ita non subditur, quin possit matrimoniũ contrahere, quod ad cõseruationem speciei pertinet. † 2a. Seruus est res domini quantum ad ea tantum, quæ naturalibus superadduntur: vnde quantum ad ea, quę ad actus naturales pertinent potest sui corporis potestatem alteri per matrimonium præbere. 3a. Seruus domino præcipienti ne in matrimonium consentiat, nõ tenetur obedire, cum id licite præcipere non possit. 4a. Si seruus volente domino matrimoniũ contraxit, cum vxor petit debitum, & dominus aliquid præcipit, debet prius reddere debitum: si eo ignorante, aut contradicẽte, tenetur prius obedire; quando tamen periculum non immineat de vxoris castitate: sed in tali casu consideranda sunt particularia: vt quantum intersit tunc obedire, ex quorum consideratione videbitur quid potius faciendum sit. 5a. Dominus

Gal. 3. | Lib. 4 decr. tit. 9. c. 1. | 1. Concl.

cogendus est ne seruum ita vendat, quod faciat onera matrimonij grauiora, præsertim, cum non desit facultas aliter vendendi iusto prætio. 6a. Seruus non potest ingredi religionem sine consensu domini; quia religio obligat ad totum tempus, nō sic matrimonium.

Artic. 3. Vtrum seruitus matrimonio possit superuenire.

1. Conc. Seruitus matrimonio potest superueniri. 1. quia vir, cum sit liber, potest dare ius suum alteri. 2 potest seruus, nolente domino, vxorem ducere, ergo poterit qui est liber, se domino subijcere nolente vxore. 3. quia vir subditur vxori tantum in his, quæ ad actum naturæ pertinent, ergo poterit se domino subijcere in his, quæ super addita sunt. 2a. Non tamen ex hoc dissoluitur matrimonium, quia nihil superueniens matrimonium dissoluere potest. † 3a. Vxori nihil præiudicatur, quia vir tenetur ad reddendum debitum petenti, & ad omnia, quæ matrimonium requirit: vnde si fiat seruus in fraudem matrimonij, fraus ei nocet, cum amittat libertatem. 4a. Prout seruitus matrimonio repugnat, matrimonium seruituti præiudicat: quia tunc seruus tenetur debitum reddere vxori, etiam nolente domino. 5a. Licet vir & mulier sunt pares in his quæ ad naturam spectant, tamen quantum ad dispensationem domus, & aliorum, vir est caput mulieris: quare vxor nolēte viro, nō potest se in ancillam dare. 6a. Etsi seruitus ignorata ante matrimonium impediat contrahendū, & dirimat contractum; tamen si post contractum adueniat, non dissoluit, quia, in perpetuis præcipue, multa possunt impedire, ne aliquid fiat, quæ tamen, si factum illud sit, nequeunt dissoluere.

Artic. 4. Vtrum filij debeant sequi conditionem patris.

1. Concl. Secundum leges ciuiles, partus sequitur ventrem, & hoc rationabiliter 1. qui seminat in terra aliena, fructus sunt illius cuius est terra: at huiusmodi est venter mulieris respectu seminis viri; ergo. 2. quia in alijs animalibus, quæ ex diuersis speciebus nascuntur, partus magis sequitur matrem, quam patrē: vnde muli qui nascūtur ex equa & asino, magis assimilantur equabus, 3. Seruitus est corporalis conditio: at corporalē substantiam partus habet à matre, à patre vero tantum formale, ergo debet sequi matrem in libertate. 4. receptum est in recipiente per modum recipientis, non per modum dantis, ergo receptum in muliere, s. proles, sequitur eius conditionem. 2a. Filij in his quæ pertinent ad dignitatem secundum quod est ex forma rei, sequūtur patrem: vt in honoribus, municipijs, hæreditate, & alijs huiusmodi: & huic legi concordant canones, & lex Moysis. † 3a. Denominatio matrimonij fit à matre, non quod sit principium dignius; sed quia partus ab ea habet substantiam corporalem. 4a. Quia esse rei magis depēdet à forma, ideo in formalibus conditionibus filius sequitur patrem, vt in materialibus matrem. 5a. Nō quia assimilatur patri, hoc enim est ratione formæ, ideo debet in omnibus sequi patrem; sed vt dictū est. 6a. In genealogijs filij sequuntur patrem, quia id pertinet ad honorem, non sic quoad corporalem seruitutem. Lib. 4. decr. tit 9 c. 3. Exo. 21.

Quæstio LIII. De impedimento voti, & ordinis.

Artic. 1. Vtrum per obligationem voti simplicis matrimonium contractum dirimi debeat.

Quanuis votum simplex impediat matrimonium contrahendum: tamen non dirimit contractum. 1. ex decret. vbi dicitur, votum simplex solum impedit contrahendum, & non dirimit contractum. 2. post simplicem promissionem, cum per eam non transferatur dominium, potest quilibet quod est promissū alteri tradere: at in voto simplici est sola promissio proprij corporis ad continentiam; ergo quisque post tale votum poterit suum corpus alteri tradere per matrimonium, quod ita dissolubile est, & ita solum impedit contrahendum, quia contrahentes peccant; sed quia contractus verus est, matrimonium non dirimitur. † 2a. Votum est maius vinculum, quantum ad id, cui, & ad quod obligat, quam sit matrimonium: at quoad modum ligandi matrimonium est fortius vinculum, quam votum simplex: quia in eo traditur actualis potestas; & 1. Concl. Lib. 4. tit. Quod clerici vouen. c. consulunt.

posior est conditio possidentis. 3a. Præceptum prohibens matrimonium inter cõsanguineos, non dirimito, prout est præceptum Dei, vel Ecclesiæ, sed quia facit, vt corpus non possit transire in potestatem consanguinei, quod non efficit præceptũ prohibens matrimonium post votum simplex. 4a Contrahens per verba de præsenti post votum simplex, non potest cognoscere vxorem sine peccato mortali; quia adhuc potest votum implere: non sic post consummationem, cum teneatur reddere debitum, voto non obstante. 5a. Etiã post consummatum matrimonium tenetur seruare votum quantum potest: vnde nõ potest petere, potest tamẽ reddere debitum, vxore vel expresse, vel interpretatiue exigente: qua mortua votum habet totam vim suam.

Artic. 2. Vtrum votum solenne dirimat matrimonium iam contractum.

1. Concl. Votum solenne dirimit matrimonium iam contractum. 1. vnum matrimonium materiale prius contractum dirimit alterum post contractum, ergo & votum solenne, quod est matrimonium spirituale, quod est multo dignius. 2 ex multis auctoritatibus, quæ habẽtur apud Mag. 2a. Hoc votum non dirimit matrimonium propter scandalum, quia etiam votum simplex habet quandoque scãdalum. 3a. Nec etiam propter statutum Ecclesię: quia posset statuere contrarium, quod est falsum. 4a. Hoc votum dirimit matrimonium ex sua natura, inquantum per tale votum homo sui corporis amittit potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradẽs: & ita non potest illud mulieri obligare: quia nulla esset obligatio; & ideo dicitur dirimere matrimonium contractum. † 5a. Quantum ad Deum, ęqualiter obligat simplex votum, & solenne, quia ambo transgredientes peccant, licet magis alter: tamen quoad matrimonium, non æqualiter; cum ad quædam obliget votum solenne, ad quæ non obligat votum simplex. 6a. Iuramentum additum voto simplici, non dirimit matrimonium contractum: quia tanto plus ligat ex parte promittentis: at votum solenne magis obligat ex modo obligandi, quia actualiter tradit, id quod promittitur, quod non habet votum simplex: vnde patet ad vltimum; quia solenne habet corporis exhibitionem.

4. Sent. d. 38.

Artic. 3. Vtrum ordo impediat matrimonium.

Ordo sacer de sui ratione ex quadam congruentia habet, quod matrimonium impedire debeat: quia in sacris ordinibus constituti sacra vasa, & sacramenta tractãt, ergo decens est, &c. 2a. Sacer ordo ex constitutione Ecclesiæ habet quod impediat matrimonium, 1. ex decret. vbi hoc decernitur. 2. qui vouet continentiam nõ potest matrim. contrahere: sed quidã ordines habent hoc votum annexum, ergo. 3a. Apud Græcos, ex sua vi tantum sacer ordo impedit; at apud Latinos etiam ex voto continentiæ annexo: quod emittitur ex sola susceptione ordinis, etiam si non intercedant verba. 4a. Apud Græcos non impeditur vsus matrimonij prius cõtracti, ad apud Latinos maxime, nisi quis ignorante, aut contradicente vxore ordinem sacrum suscipiat: quia non debet ex hoc ei præiudicium generari. † 5a. Etsi matrimonium non cõtrarietur ordini, vt est sacramentum; tamen habet quandam repugnantiam ratione actus sui, qui spirituales actus impedit. 6a. Illis, qui sunt sacris initiati non congruit significare coniunctionem Christi cum Ecclesia per matrimonium; quia significant Christum nobilioribus actibus. 7a. Minores ordines non impediunt matrimonium: quia non dant immediatum accessum ad sacra tractanda, vt maiores. 8a. Vt seruetur maior honestas in officijs Ecclesiæ, beneficia Ecclesiastica à coniugatis aufferuntur: quia quisque ex beneficio Ecclesiastico tenetur ad executionem ordinis: & ita non omnes ordinati gaudent priuilegio clericali: vnde patet ad vltimum.

1a. Concl.

lib. 3. tit. 3. c. 1.

Artic. 4. Vtrum ordo sacer matrimonio possit superuenire.

Matrimonium non impedit ordinis sacri susceptionem. 1 defuncta, vel consentiente vxore potest maritus ingredi religionem; ergo & ordinem suscipere. 2. post matrimonium potest quis fieri seruus hominum, ergo, & seruus Dei per susceptionem ordinis. 2a. Sacer ordo nunquam impeditur

1a Concl.

lib. 3 decr. tit. 3. c. 9.

pediturper matrimonium, sed si quis eum suscipit reclamante vxore habebit ordinem, sed non executionem; si autem consentiẽte, aut defuncta, habebit vtrunque. 3a. vinculum ordinis non soluit matrimonium, nisi ex parte actus: quia ordinatus non potest petere debitum: & si petat vxor non tenetur reddere: tenetur tamen ipse reddere, si ea reclamante ordinem suscepit. 4a. vxor non tenetur continentiam vouere, si ea nesciente vir ordinem sacrũ susceperit: si ea consentiente, tenetur perpetuam continentiam vouere, non tamẽ religionem intrare: nisi timeat periculum castitatis. 5a. Nec etiam Græci debent ad ordines accedere sine consensu vxorum: quia saltem tempore ministerij fraudarẽtur vxores debiti redditione. 6a. Mulier apud Græcos ex eo quod consentit, vt vir ordinem suscipiat, obligat se, vt in perpetuo alteri non nubat: quia alias significatio matrimonij non seruaretur, quæ in matrimonio sacerdotis præcipue requiritur: secus, si ea nesciente, aut reclamante.

7a. Matrimoniũ pro causa habet consensum nostrum: vnde potest impediri ex ordine præcepti, vt non sit verum matrimonium: ordo autem habet causam sacramentalem à Deo determinatam, & ideo impediri non potest, cum causa sit immutabilis.

Quæstio LIV. De impedimento consanguinitatis.

Artic. 1. Vtrum definitio consanguinitatis sit competens.

1a. concl. Conuenienter consanguinitas sic definitur. Consanguinitas est vinculum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Quia omnis amicitia in aliqua communicatione consistit, ideo sicut amicitia dicitur ligatio, seu vnio, ita communicatio quæ est amicitiæ causa, vinculum nominatur; quare ob cõmunicationem aliqui dicuntur inuicem ligati, vt conciues, commilitones, &c. & eodem modo qui conueniunt in communicatione naturali dicentur cõsanguinei, ideo in definitione ponitur consanguinitatis genus, vinculum: quasi subiectum, personæ descendentes ab vno stipite, qua- (Arist li. 8. Eth. c. 11.)

rum est huiusmodi vinculum: quasi principium, carnalis propagatio. † 2a. nõ ideo omnes sumus consanguinei quod ab vno Adam descendamus; quia virtus primi motoris in aliquo genere deducta per multa media tandem deficit: virtus ergo indiuidualis generantis, quod non solum monet ad id, quod est de ratione speciei, sed etiam ad id quod pertinet ad indiuiduam, ratione cuius filius assimilatur patri, perfectius est in patre, quam in filio, & minus in nepote, vnde paulatim deficit, & cum ea etiam consanguinitas. 3a. consanguinei, non solum conueniunt in specie, sed in illa virtute, vt dictum est, ideo, &c. 4a. quanuis propagatio fiat ex superfluo alimenti, quod habet maiorem conuenientiam cum rebus comestis: non tamen, quia non nascitur consanguinitas ad cibum commestum, sequitur non nasci ad eum, qui ex superfluo alimenti generatur; quoniam alimentum magis habet conuenientiam cum re, in quam est conuersum, quam cum cibo, quia conuenientia magis attenditur secundum formam, qua quis est in actu, quam secundũ materiã qua aliquid est in potẽtia. 5a. Cũ hoc vinculum ex propagatione carnali contrahatur, & quod proxime conuertitur in semen sit sanguis, ideo conuenientius dicitur consanguinitas, quam carnalitas: quod si consanguineus aliquando vocetur caro, ideo fit, quoniam sanguis est potentia caro. 6a consanguinitas non inuenitur in alijs animalibus, quia non coniunguntur ad amicitiæ vnitatem propter propagationem ex vno parente proximo, vt homines. Gen. 29.

Art. 2 Vtrum consanguinitas conuenienter distinguatur.

Consanguinitas conuenienter distinguitur. Nam cum sit quædam propinquitas in naturali communicatione fundata secundum actum generationis, qua natura propagatur, triplex ex Arist. est ista cõmunicatio 1. secũdum habitudinem principij ad principatum .i. patris ad filium; vnde linea descendentium. 2. principati ad principium, vt filij ad patrem; vnde linea ascendentium: & in his sumitur gradus, prout vna persona propagatur ex a- 1a. concl.

niæ: vnde quæ primo occurrunt, sunt in primo gradu, vt pater, & filius: quæ secundo occurrunt, in secundo: vt auus, & nepos. 3. Communicatio est inter eos, qui sunt ab vno principio, vt fratres inter se; vnde linea transuersalis, in qua gradus computantur per comparationem ad vnũ principium, à quo propagantur: aliter tamen secundum computationem legalẽ, quæ attendit descensum ex communi radice ex vtraque parte, aliter secundum cõputationem canonicam, quæ tantum ex altera parte; ex illa scilicet in qua maior numerus graduum inuenitur, & ita oportet gradus computare in maiorem distantiam: quare duo fratres sunt in primo gradu, quia tantum distant à communi principio, & filius vnius fratris est in secundo, cum altero fratre, quia duobus gradibus distat à communi stipite: at secundum legalem: duo fratres sunt in secundo, & filij duorum fratrum in quarto. 2a. Gradus propinquitatis non potest esse vbi non est propinquitas; quia gradus cuiuslibet rei, est aliqua pars illius rei: vnde nimia distantia excludit gradum consanguinitatis, sicuti & identitas; quia nulla persona per se ipsam facit gradũ. † 3a Cõsanguinitas nõ est collectio, sed relatio quædam personarum ad inuicem: vnde non sequitur, quod linea sit consanguinitas, licet sit collectio. 4a Descensus in communi, non constituit lineam descendentium, sed descensus talis à persona, cuius consanguinitas quæritur. 5a. Linea consanguinitatis non sumitur hic, prout est species quantitatis, sed pro his quæ linealiter disponuntur; & sic linea potest continere plures gradus. 6a. Non quælibet distantia consanguinitatem tollit, sed ea, quæ consanguinitatis propinquitatem excludit. 7a. Non inconuenit, quod in eodem gradu consanguinitatis sit consanguinitas magis intensiue respectu vnius, quam alterius: vt filius est in vno gradu respectu patris, & fratris, & tamen intensiue consanguinitas magis est respectu patris. 8a. Pater & patruus inter se sunt in eodem gradu: sed non respectu illius, cuius consanguinitas quæritur; quia pater erit in primo, patruus autem in secundo. 9a. Duæ personæ semper in æquali numero graduum distant ad se inuicem, quamuis non æquali numero graduum distent à communi principio, vt est dictum.

Art. 3 Vtrum consanguinitas de iure naturali impediat matrimonium.

In matrimonio est aliquid contra legẽ naturæ, propter hoc, quod matrimonium redditur incompetens respectu finis ad quem ordinatur: finis autem per se primarius est bonum prolis, secundarius, & per se, repressio concupiscentiæ: est etiam alius finis per accidens, scilicet confederatio, & amicitiæ multiplicatio. 1a. Licet cõsanguinitas inter parentes non impediat totaliter primum finem, quia pater & filia possent procreare, & educare prolem, impedit tamen ne conuenienti modo fiat. Quia matrimonium iungit vxorem in sociam; at filia per omnia debet esse patri subiecta. 3a. Magis repugnat, vt filius matrem, quam pater filiam in vxorem ducat: Quia vxor viro debet esse aliquo modo subiecta, quod repugnat reuerentiæ, quæ debetur matri. 4a. De lege naturæ est, vt pater, & mater à matrimonio repellantur. 1. Patet ex dictis. 2. Quia hoc habet natura humana à sua prima institutione. Gene. 2. Propter hoc relinquet homo patrem, &c. 3. Ex fine secundario, quia si quæuis consanguinea posset in matrimonium duci, magnus concupiscentiæ aditus præberetur, si inter personas, quæ vna conuersantur, non esset carnalis copula interdicta. Vnde lex diuina alias etiam personas coniunctas à matrimonio excludit. 5a. Propter finem accidentarium, ne impediatur amicitia, & cæt. per leges humanas alij gradus consanguinitatis à matrimonio separantur. Quare consanguinitas, quantum ad aliquas personas impedit de iure naturæ; quantum ad alias, de iure diuino; quantum ad alias, de iure humano. † 6a. Et si Eua prodierit ex Adam, non ideo fuit ipsius filia, cum non prodierit per modum, quo homo est natus generare sibi simile. 7a. Non quod non sit contra legẽ naturæ, sed ex concupiscentiæ ardore Barbari parentibus, carnaliter commiscẽtur. 8a. Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit. Sed non docuit omnia eodem 1. Concl.

eodem modo, sed secundum eorum conditionem: ideo licet bruta cognoscant carnaliter matrem, non sic de hominibus: item in illis ex propagatione carnis non contrahitur consanguinitas, vt in hominibus. 9a. Quartũ soluitur ex dictis: quia demonstratum est, quomodo consanguinitas bono matrimonij contrarietur. 10a. Non est inconueniens vnam vnionem alteram impedire, scilicet consanguinitatis vinculum, matrimonij cõiunctionem: sicuti vbi est identitas, non potest esse similitudo.

Artic. 4. Vtrum consanguinitatis gradus matrimonium impedientes potuerint taxari ab ecclesia.

1. Concl. Consanguinitatis gradus matrimoniũ impedientes, potuerunt ab ecclesia taxari. 1. Quia præceptum ecclesiæ habet firmitatem, sicut preceptum Dei, iuxta illud, Qui vos audit, me audit. 2. Quia olim hoc fiebat per leges ciuiles, ergo modo potest fieri præcepto ecclesiæ. 2a. A principio tantum pater, & mater repellebantur, propter paucitatem hominum. Postea multiplicato genere humano, per legẽ Moysis sunt exceptæ omnes personæ, quæ cohabitabant in vna familia, ne per matrimonium incentiuum libidini præstaretur: alios consanguinitatis gradus permisit: & quandoque præcepit, vt de cognatione sua vnusquisque vxorem acciperet. 3a. Licet postea conuenienter in noua lege, quæ est lex spiritus, & amoris, prohibitum sit ab ecclesia vsque ad septimum gradum matrimonium contrahere, tum quia vltra hunc gradum de facili non remanebat memoria communis radicis, tũ propter septem dona Spiritus sancti: tamen conuenientius postmodum ab eadẽ ecclesia restrictum est huiusmodi interdictum vsque ad quartum gradum: quoniã vltra prohibere erat inutile, quia ad remotos consanguineos non maior amicitia, quam ad extraneos habebatur: et etiam periculosum, quia frigescente caritate, homines non satis obseruabant numerosam consanguineorum multitudinem; & ita laqueus damnationis multis injiciebatur. 4a. Conuenienter ad quartum gradum, dicta prohibitio est restricta. 1. Quia vsque ad quartam generationem homines viuere consueuerant: & sic memoria consanguinitatis non potest aboleri. 2. Quia Deus vsque ad tertiam, & quartam generationem peccata parentum in filios se visitaturum comminatur. † 5a. Falsum est, quod Deus coniungat eos, qui contra præceptum ecclesiæ intra quartum gradum coniunguntur. 6a. Licet ecclesia nõ possit prohibere, vt accedens ad baptismũ characterem non recipiat: tamen non est simile de matrimonio, quod cum non solum sit sacramentum, sed etiam officium naturæ, magis subjicitur ordinationi ecclesiæ. 7a. Et si sanguinitatis vinculum sit naturale: tamen non est naturale, quod consanguinitas impediat carnalem copulam, nisi vt dictum est: & circa hoc ecclesia decernit. 8a. Causæ, quæ assignantur prohibitionis ecclesiæ, sunt per modum congruentiæ, non necessitatis, & hoc sufficit. 9a. Non est eadem causa gradus cõsanguinitatis prohibendi secundum diuersa tempora: vnde quod aliquo tempore vtiliter conceditur, alio tempore salubriter prohibetur. 10a. Statutũ non imponit modũ præteritis, sed futuris: vnde si modo prohiberetur quintus gradus, qui sunt in illo coniuncti, non essent separandi, & sic de alijs. 11a. Ratio prohibitionis in veteri lege, fuit cohabitatio: at vero in noua lege, fuit amor: ideo in illa vna persona in eodem gradu erat prohibita, id est soror patris, alia concessa, vt filia fratris, non sic in noua.

Aug. lib. 15. de ciui. Dei

Quæstio 55. De impedimento affinitatis.

Art. 1. Vtrum ex matrimonio consanguinei, affinitas causetur.

1. Concl. Ex matrimonio consanguinei efficitur quoddam genus vinculi, quod affinitas dicitur. 1. Quia vir & vxor efficiuntur vna caro, ergo sicut vir secundum carnẽ, omnibus suis consanguineis attinet, ita & eius vxor attinebit. 2. Ex authoritatibus allatis à Magist. 3. Cum naturalis communicatio, in qua fundatur amici- tia,

4. senten. dist. 41.

Arist. lib. 8. Eth. c. 12. tia, sit vel per carnis propagationem, vel per coniunctionem ad carnis propagationem ordinatam; sicut prima communicatio facit quoddam vinculum naturalis amicitiæ inter personas iunctas, ita copula carnalis: sed in hoc differunt, quod persona coniuncta prima communicatione fit particeps communis radicis, & sanguinis, quæ autem coniungitur per carnalem copulam non sic, sed ex ea efficitur aliud genus vinculi: vnde versus; Mutat nupta genus, sed generata gradum. † 2a. Coniunctio viri, & vxoris, est causa affinitatis, licet respectu ipsorum non vocetur affinitas, sed matrimonium. 3a. Consanguinei sunt aliquo modo separati, & aliquo modo coniuncti: vnde accidit eis quatenus sunt cõiuncti, vt persona, quę vni cõiungitur, omnibus alio modo coniungatur. 4a. Illa relatio affinitatis innascitur p mutationem alterius, s. consanguinei: ac etiam ex eo, quod affinis descendit per generationem ab eadem radice cum viro, prouenit affinitas in ipso ad vxorem sine aliqua noua mutatione ipsius.

Artic. 2. Vtrum affinitas maneat post mortem viri, aut vxoris.

1. Concl. Aliqua relatio desinit esse, vel ex corruptione subiecti, vel ex subtractione causæ, vt similitudo, cum alter similium moritur, vel qualitas subtrahitur. 2a. Quædã relationes hebent pro causa actionem, vel passionem, aut motum: quarum quædam causantur ex motu in actu, vt relatio mouentis, & moti; quædam vt habent aptitudinem ad motum, vt motiuum, & mobile; quædam ex hoc, quod aliquid prius motum est; vt pater, & filius ex eo, quod generatum est: aptitudo ad motum, & moueri transit, sed motum esse, est perpetuũ; quia quod est factum, non desinit esse factum. Vnde paternitas, & filiatio non tolluntur per remotionem causæ, sed subiecti per alterutrum extremorum. 3a. Affinitas non dirimitur manentibus personis, inter quas est contracta, quanuis moriatur persona, ratione cuius contracta fuit. 1. Affinitas ex consanguinitate causatur: at hæc est perpetuum vinculum quandiu personæ viuunt, inter quas est affinitas, ergo. 2. Quia

Arist. lib. 5. Met. c. 20.

se habet vt illa relatio, quæ consequitur factum esse: quia causatur ex hoc, quod aliqui coniuncti sunt, non ex hoc quod cõiungantur: vnde patet ad primum. † 4a. Et si consanguinitas cesset post mortem, non ideo cesset affinitas: quia consanguinitas non est proxima eius causa, sed coniunctio, quæ est, vel fuit.

Artic. 3. Vtrum illicitus concubitus affinitatem causet.

Etiam fornicarius concubitus affinitatem causat, inquantum habet aliquid de carnali coniunctione. 1. Ideo matrimoniũ causat affinitatem, quia accedens ad vxorem fit vnum corpus: at accedens ad meretricem fit vnum corpus, ex Paulo, ergo. 2. Carnalis copula est causa affinitatis, vt patet per eius definitionem, quæ est, Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens omni carens parentela, ergo. 3. Matrimonium, non prout est quædam societas, ad communem vitã qui est finis secundarius matrimonij, sed prout est quædam coniunctio viri & vxoris per carnalem copulam ad prolem producendam, qui est principalis finis, causat affinitatem: sed hoc, est etiam in illicito concubitu, ergo. † 2a. Affinitas non causatur ex illicito cõcubitu, prout habet turpitudinem, sed vt in eo est quid naturale, quod est commune, & fornicationi, & matrimonio. 3a. Non est inconueniens inter duas personas esse consanguinitatem, & affinitatem respectu diuersorum: non tamen potest quis esse sibi ipsi affinis; quia affinitas diuersitatem requirit. 4a. Ex cõcubitu contra naturam non causatur affinitas, quia ibi non est commistio seminis ad prolis procreationem. 1. Concl. 1. Cor. 6. Arist. 8. Eth. c. 12.

Artic. 4. Vtrum ex sponsalibus causetur affinitas.

Ex sponsalibus causatur aliquod impedimentum matrimonij. Quia Alex Papa prohibuit mulierem coniugi viro, cuius fratri fuerat desponsata, quod non esset nisi ex sponsalibus, &c. 2a. Impedimentum, quod causatur ex sponsalibus non dicitur proprie affinitas, sed iustitia publicæ honestatis, quæ eodem modo impedit, & secundum eosdem gradus, sicut affinitas: & sic 1a. Concl. Lib. 4. Decr. tit. 16. c. 1.

sic definitur. Est propinquitas ex sponsalibus prouenięns, robur trahens ex ecclesiæ institutione propter eius honestatem: vnde patet, quæ sit eius causa, & cur sic nominetur. † 3a. Quanuis sponsalia quandoque dissoluantur; quia tamen nunquam tollitur id, ad quod sunt ordinata, ideo nunquam tollitur publicæ honestatis iustitia. 4a. Vt in matrimonio, non solum ex carnali copula, sed etiam ex contractu de presenti ad coniugalem vitam, sequitur affinitas; ita in sponsalibus ex sola promissione sequitur, publicæ honestatis iustitia. 5a. Quando adsunt impedimenta, quæ sponsalia nulla reddant, vt impotentia coeundi, &c. tunc iustitia publicæ honestatis non contrahitur.

Artic. 5. Vtrum affinitas sit causa affinitatis.

4. Concl. Duplex est modus, quo aliquid producitur: vnus quo aliquid procedit secundũ similitudinem speciei, vt ex homine homo: alius secundum quem non procedit simile in specie, & hic processus semper est in inferiorem speciem; vt patet in agẽtibus æquiuocę. 2a. Cum primus modus iteratur semper manet eadem species: at cum iteratur secundus fit semper alia species: vt punctus motus, facit lineam, & linea superficiem, &c. 3a. In processu attinentiæ duo sunt modi, quibus hoc vinculum causatur: vnus per carnis propagationem, & hic semper facit eandem attinentiæ speciem: alius per matrimonialem cõiunctionem, & hic facit aliam speciem in principio: vnde iuncta matrimonialiter consanguineo, non fit consanguinea, sed affinis: & si hic modus iteretur, non erit affinitas, sed aliud attinentię genus, quod dicitur secundum: & si affini in secundo genere iũgatur, erit in tertio: vnde versus; Murat nupta genus, sed generata gradus. 4a. Hæc duo genera olim erant prohibita magis ob publicæ honestatis iustitiam, quam ob affinitatem: sed ista prohibitio cessauit, & solum manet primum genus affinitatis, in quo est vera affinitas: vnde soluitur primum ex decreto Iulij Papæ sumptum. 5a. Affinitas nunc causat affinitatẽ. Quia si quis cognouisset duas mulieres, nõ posset alteram ducere, quod est falsum. 2. Alias contrahens cum vxore defuncti fieret affinis omnibus consanguineis prioris viri, ad quos mulier haberet affinitatem, quod esse non potest. 3. Consanguinitas est fortius vinculum, quam affinitas: sed consanguinei vxoris non fiunt affines consanguinei viri, ergo. &c. Quæ rationes procedunt secundum præsentem ecclesiæ statum. † 6a. Licet consanguinitas sit causa affinitatis, non ideo affinitas, quia carnalis coniunctio licet cõiungat: non tamen eodem coniunctionis vinculo. 7a. Vxor viri efficitur eiusdem attinentiæ cum consanguineis viri secundum eundem gradum, sed non quantum ad eundem attinentiæ gradum.

Artic. 6. Vtrum affinitas, matrimonium impediat.

Affinitas impedit matrimonium. Leuit. 18. turpitudinem vxoris fratris tui nõ reuelabis: sed illa est affinis, ergo. 2a. Affinitas præcedens impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum eadem ratione, sicut consanguinitas. Quia sicut consanguineis, ita affinibus est quædam necessitas cohabitandi simul, & etiã quoddam amicitiæ vinculum. 3a. Affinitas superueniens matrimonio, ipsum nõ dirimit. † 4a. Affinitas non contrariatur matrimonio, ex quo causatur, sed illi matrimonio, quod cum affine contrahẽdum esset, prout impedit amicitiæ multiplicationem, & concupiscentiæ repressionem. 5a. Licet consanguinei succedant in rebus defuncti, non tamen in vxore: quia res non efficiuntur vna caro cum viro, sicut mulier. 5. Concl.

Art. 7. Vtrum affinitas habeat per se gradus.

Affinitas non habet per se gradus, sed ratione consanguinitatis. 1. Affinitas causatur ex consanguinitate, ergo etiam eius gradus. 2. Gradus attinentiæ per propagationẽ carnis distinguuntur: at hæc per se comparatur ad consanguinitatem, & ea mediante ad affinitatem; ergo affinitas non habebit ex se gradus, sed mediante consanguinitate. 2a. Vnde regula generalis est; quoto gradu consanguinitatis distat vir, toto gradu affinitatis distat mulier. 14. Concl.

mulier. † 3a. Non cuiuslibet propinquitatis sunt gradus per se, cum non computentur nisi secundum ascensum, & descensum propagationis, quæ non competit affinitati nisi per consanguinitatē. 4a. Quod frater in lege Moysis posset accipere vxorem fratris defuncti, fiebat cum sine prole decedebat: vnde suscipiebat quasi personam fratris, ob propagationem carnis: quod nunc non seruatur.

Deut. 25. Ruth. 4.

Artic 8 Vtrum gradus affinitatis extendantur secundum gradus consanguinitatis.

1a. Conc. Ex quo gradus affinitatis sumuntur iuxta gradus consanguinitatis, oportet vt tot sint gradus affinitatis, quot sunt consanguinitatis. Ex eo aliqua est mihi affinis, quia est meo consanguineo coniuncta, ergo eodē gradu affinitatis, quo vir est mihi consanguineus. 2a. Facilius dispensatur in remotis gradibus affinitatis, quam cōsanguinitatis: quia est minus vinculum † 3a. Quod sit minus forte vinculū attinentię, quā consanguinitatis, facit differentiā in genere affinitatis, nō in gradu. 4a. In veteri lege, quandoq; affinitas nō impediebat propter iustas causas, quæ iam cessarunt.

Artic. 9. Vtrum coniugium contractum inter affines & consanguineos semper sit dirimendum.

1. Concl. Coniugium contractum inter affines, & consanguineos semper est dirimendū. 1. Quia affinitas & consanguinitas impediunt contrahendum & dirimunt contractum. 2. Quia omnis concubitus vbi non est licitum matrimonium est peccatum mortale 2a Ad ecclesiam pertinet hæc coniugia prohibere, & separare. † 3a. Ecclesia quandoque de facto potest errare: & ideo Deus non facit, quod facit ecclesia, quando coniungit aliquos ignoratis impedimentis, qui tamen ex ignorantia facti excusantur à peccato: sed cognitis impedimentis, sunt separandi. 4a. Quæ sine peccato esse non possunt nulla præscriptione firmantur: diuturnitas enim temporis non minuit peccatum, sed auget. 5a. Si duo fratres habeant duas sorores in vxores, & alterum ecclesia repellat causa consanguinitatis, alterum autem nō, cum non accusetur, iste in foro conscientiæ non tenetur vxorem dimittere, quia sæpe tales accusationes fiunt falsæ: sed si habeat certam cognitionem de impedimento, non potest petere, neque reddere debitū: si opinionem tantum reddere potest: si neutrum, potest & petere, & reddere.

Artic. 10 Vtrum ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos sit procedendum, per viam accusationis.

Ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos potest procedi per viam accusationis. 1. Omne illicitum potest accusari, matrimonium tale est illicitum, ergo 2. Sicuti accusatio est instituta, ne quis sustineatur, quasi innocens, qui culpam habeat; ita etiam, ne quod factum reputetur licitum, quod sit illicitum. Vnde sicuti homo quandoque accusatur, ita & factum, veluti matrimonium poterit accusari; cum propter ignorantiam impedimenti æstimatur licitum quod non est. † 2a. Pœna talionis non habet locum in accusatione facti, vt est accusatio matrimonij, sed quando accusatur persona, vt puniatur. 3a Extranei repellūtur ab accusatione matrimonij quia si cōsanguinei taceant, habetur suspicio ne ille ex maleuolentia procedat; cum non possit scire consanguinitatem, nec probare, nisi per consanguineos. 4a. Quando sunt sponsalia tantum, non datur accusatio, cum matrimonium tunc non existat: potest tamen denunciari impedimentum, vt impediatur. 5a. Qui primo tacuit, auditur quandoque, si velit matrimonium accusare: quandoque autem repellitur.

1. Concl.

lib. 4 decr. tit. 18 c. cum in tua.

Artic 11. Vtrum ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos procedi debeat per testes.

1 Concl. Ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos debet procedi per testes. Quia in hac causa iudici facienda fides est, quæ fit per testes. 2a. In hac causa sunt multa specialia: nam idē potest esse accusator, & testis: non iuratur de calumnia: consanguinei admittuntur

ad

ad testificandum: non seruatur omnino ordo iudiciarius, quia contumax potest excõmunicari, lite nõ contestata: valet testimonium de auditu: post publicationẽ testium: testes possunt induci: & hoc totum, vt peccatum impediatur, quod ex tali coniunctione esse posset: vnde patet ad obiecta.

Quæstio 56. De impedimento cognationis spiritualis.

Art. 1. Vtrum spiritualis cognatio matrimonium impediat.

1a. Concl. Spiritualis cognatio matrimoniũ impedit. 1. corporale vinculum propinquitatis impedit, ergo tanto magis spirituale, quod est sanctius, & ideo magis custodiendum. 2. In matrimonio coniunctio animarum est principalior quam coniunctio corporum, ergo magis cognatio spiritualis impedit, quã carnalis. 3. Sicut vinculum, quod ex propagatione carnis contrahitur, est homini naturale, vt est quædam res naturæ, ita vinculum, quod contrahitur ex sacramentorum susceptione est quodammodo naturale alicui, vt est membrum ecclesiæ, vnde sicut carnalis cognatio impedit, ita & spiritualis. 2a. Si præcessit matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum: si subsequitur, non soluit matrimonium, sed impedit actum ex parte eius, qui cognationẽ contraxit, ne possit petere debitum, si extra casum necessitatis, & non adhibita debita diligentia id fecit, tenetur tamen reddere: at in casu necessitatis ex neutra parte impedit: vt si pater baptizaret filium in necessitate. † 3a. Spiritualis cognatio per se non impedit aliquod principale bonum matrimonij, impedit tamen secũdarium, quod est amicitię multiplicatio. 4a. Quãdo ista cognatio sequitur matrimonium potest esse cum eo, quia per impedimentum superueniens non dissoluitur: secus si præcedat. 5a. Matrimonium non solũ est corporale, sed etiam spirituale, & ideo per spiritualem cognationem impeditur. 6a. Non est inconueniens vt duo contraria ad inuicem contrarientur eidem, sicut magnũ, & paruum, æquali; & sic disparitas cultus & spiritualis cognatio matrimonio repugnant: quia in vno est nimia distantia, in alio nimia propinquitas.

Art. 2. Vtrum per solum baptismum spiritualis propinquitas contrahatur.

Non videtur conueniens quod spiritualis cognatio contrahatur nisi per aliquod Sacramentum: quia vt cognatio carnalis non contrahitur nisi per actum generationis completum, & affinitatis non nisi facta commistione seminum, ita cum generatio spiritualis non perficiatur nisi per sacramentum non potest, &c. 2a. Qui dicunt contrahi per catechismum, putantes esse sacramentum errant, cum solum sit quoddam sacramentale. 3a. Tantum per duo sacramenta contrahitur. i. Per baptismum, & confirmationem: & hæc est opinio cõmunior. † 4a. Sicut duplex est carnalis natiuitas, altera in vtero, altera ex vtero, ita & spiritualis, altera per baptismum, altera per confirmationem, vnde ex vtraque contrahitur spiritualis cognatio. 5a. Et si in ordine imprimatur character, tamen quia ibi non fit alia generatio, sed promotio, ideo non contrahitur ista cognatio. 6a. In Catechismo, cum sit professio futuri baptismi contrahitur quædam cognatio impediens contrahendum, vt quidam volunt, vt in sponsalibus, non autem in alijs sacramentis, nec sacramentalibus. 7a. Illud Apostoli, In Christo Iesu per euangelium vos genui, intellige per modum catechismi. 8a. In pœnitentia non contrahitur, quia non est per modum generationis, sed sanationis: licet inter mulierem confitentem & sacerdotem sit quoddam fedus, vt tantum peccet eam carnaliter cognoscens, ac si esset spiritualis filia: & hoc vt tollatur occasio peccandi. 9a. Confessor dicitur spiritualis pater, non propter spiritualem cognationem, sed propter similitudinem patris carnalis, quia filio dat esse nutrimentum, & instructionem. Alia argumenta soluuntur ex dictis.

1. Concl. (margin)

lib. 4 decr. tit. 11 c. 5. (margin)

1. Cor. 4. (margin)

Art. 3. Vtrum cognatio spiritualis contrahatur inter suscipientem sacramentum baptismi & leuantem de sacro fonte.

8. Concl. Cognatio spiritualis contrahitur inter baptizatum, & leuantem de sacro fonte, & inter confirmatum, & tenentem ad cōfirmationem. 1. Ex definitione ipsius cognationis spiritualis ex auctoritatib. citatis à Magist. 2. Vt in generatione carnali, ita in generatione spirituali, qui renascitur habet patrem, & matrem, scilicet Deū, & ecclesiam: at minister gerit personam Dei, cuius est instrumentum, & qui baptizatum suscipit, & confirmandum tenet, gerit vicem ecclesiæ, ergo in vtroque sacramento spiritualis cognatio contrahitur: vnde patet ad primum, ideo enim contrahitur cognatio, quia se habet vt mater cum gerat vicem ecclesiæ. † 2a. suscipiēs non contrahit spiritualem affinitatem ratione instructionis debitæ, sed ratione regenerationis. 3a. Qui leuat non baptizatum, non contrahit cognationem, quia nulla est ibi regeneratio.

4. sen. d. 42

Artic. 4. Vtrum cognatio spiritualis transeat à viro in vxorem.

10. Concl. Spiritualis cognatio transit à viro in vxorem, quoniam carnalis consanguinitas transit in affinitatem, ergo & spiritualis cognatio cum sit magis communicabilis. 2a. Aliquis potest fieri alterius compater, vel per actum proprium vel per actum alterius. 3a. Si cognatio spiritualis fiat per actum proprium, vt si leuet filiū alterius de sacro fonte, tunc transit in vxorem, si matrimonium est consummatum, secus non; quia non dum sunt facti vna caro. 4a. Si per actum alterius, qui baptizat, aut filium eius suscipit, tunc cognatio non transit ad vxorem, nisi sit filius vxoris: vnde versus: Quæ mihi, vel cuius natum mea fonte leuauit: Hæc mea commater, fieri mea non valet vxor: Si qua mea natum, non ex me fonte leuauit, Hanc post fata meæ non inde vetabor habere. † 5a. Ex eo quod vnio corporalis & spiritualis sunt diuersorum generum, fit quod vna non fit altera: non quod vna non possit esse causa alterius. 6a. Licet pater, & mater spirituales nullam inter se cognationem contrahant: tamen non est idem de vxore, & de viro, quia efficiuntur vna caro. 7a. Si vxor non sit baptizata, non contrahet spiritualem cognationem: quia nō est capax, non quod non possit traduci à viro in vxorem. 8a. Cum inter patrem & matrem spiritualem non contrahatur cognatio; nihil prohibet, quod vir & vxor aliquem leuent de sacro fonte, nec inconuenit, quod vxor diuersis causis dicatur bis mater, &c.

Art. 5. Vtrum cognatio spiritualis transeat ad filios carnales patris spiritualis.

Spiritualis cognatio transit ad filios carnales patris spiritualis. 1. Ex auctoritatibus alatis à Magist. 2. Quia filius est aliquid patris, & non e conuerso ex Arist. ergo cognatio spiritualis transibit à patre in filium, & non e conuerso. 2a. Tres sunt cognationes spirituales: spiritualis paternitas, quæ est inter patrem & filium spiritualem: compaternitas, quæ est inter patrem spiritualem & carnalem eiusdem: Spiritualis fraternitas, quæ est inter filium spiritualem, & filios carnales. 3a. Quę omnia impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum. † 4a. Licet filius spiritualis non attineat in eodem gradu filio carnali patris sui spiritualis, quo attinet ei pater eius, non ideo oportet quod spiritualis cognatio habeat gradus, quia est alterius generis à cognatione carnali. 5a. Vnus frater non est aliquid alterius fratris, sicut filius est aliquid patris: & ideo spiritualis cognatio non transit à fratre in fratrem.

11. Concl. 4 sen. d. 42 lib. 8 Eth. cap. 12.

Quæstio 57. De cognatione legali, quæ est per adoptionem.

Art. 1. Vtrum adoptio conuenienter definiatur.

1. Concl. Adoptio conuenienter sic definitur, est extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps, legitima assumptio. Quia cum ars imitetur naturam, & eius defectum suppleat, ideo vt aliquis per generationem filium producit, ita ex defectu filiorum, per artem æqui & boni poterit quis filium sibi adoptare ad similitudinem naturæ. In quo debet esse legitima assumptio, quæ est genus adoptionis: terminus à quo, personæ extraneæ; terminus ad quem, in filium, &c. qui termini sunt etiam

etiam in generatione naturali, ergo conuenienter definitur. † 2a. Adoptio est duplex: altera, quæ perfecte imitatur filiationem naturalem, qua transit persona in potestatem adoptantis, quæ dicitur, Arrogatio, & sic adoptatus succedit ab intestato, nec quarta parte priuari potest sine causa: qua adoptione non adoptatur nisi is, qui est sui iuris, & auctoritate principis altera imperfecta, qua adoptatus nō transit in potestatem etiam potest esse alterius iuris, & fit sine licentia principis, nec succedit ab intestato. Vnde patet ad secundum. 3a. Cum adoptio ordinetur ad hæreditatis successionem, his tantum cōpetit, qui habent potestatem disponendi de sua hæreditate: nec est simile de generatione naturali, quæ est ad conseruationem speciei. 4a. Qui habent perpetuum impedimentum generationis, non possunt adoptare; quia hæreditas debetur illis, qui ei succedunt iure propinquitatis. 5a & si in cognatione spirituali, minor possit fieri pater maioris, non ita in hac adoptione, ob successionem in hæreditatem, & ob quādam subiectionem. 6a. Adoptio est inducta ob defectum naturæ: vnde sicut desunt filij, ita possunt deesse nepotes: quare & extraneos in nepotes adoptare licet: quia non habetur ratio graduum. 7a. Si propinquus iure propinquitatis non succedat, potest adoptari: sed hoc ei non accidit, vt est propinquus, sed vt extraneus: & in hoc non sequitur obligatio charitatis ad propinquiores.

Artic. 2. Vtrum ex adoptione contrahatur aliquod vinculum impediens matrimonium.

13. concl. Ex adoptione contrahitur aliquod vinculum impediens matrimonium. 1. Quia ex ea causatur quædam legalis cognatio, quæ est proximitas prouenient ex adoptione, ergo ex adoptione causatur vinculū, quo matrimonium impeditur; quia cognatio impedit. 2. Ex auctoritatibus quæ a

4. sent. d. 42 Magist. citantur. 3. Legi diuinæ, quæ excludebat illas personas à matrimonio, quæ simul habitant vt sunt adoptiui, ne detur locus concupiscentiæ, additæ sunt leges humanæ, hoc prohibentes, quę sunt confirmatæ ab ecclesia, ergo. † 2a. In illis casibus, in quibus non introducitur talis cohabitatio, quæ possit fomentum concupiscentiæ præstare, non causatur vinculum, quod matrimonium impediat: vnde patet ad tria argumenta. 3a. Leges humanæ non sufficerent ad impediendum matrimonium, nisi auctoritate ecclesiæ essent confirmatæ. *lib. 4. decr. tit. 12.*

Artic. 3. Vtrum cognatio legalis contrahatur tantum inter adoptantem patrem & filium adoptatum.

Cognatio legalis non contrahitur tantum inter patrem adoptatum, & filium adoptautem, sed transit in aliam personā. 14. Concl. 1. Cognatio spiritualis transit in aliā personam, ergo & legalis, cum magis cōcordet cum coniunctione carnis. 2a. Cognatio legalis est triplex. 1. Descendentium quæ contrahitur inter patrem adoptantē, & filium adoptatum, & filium filij adoptiui, & nepotem, &c. 2. Inter adoptiuum & filium naturalem. 3. Per modum affinitatis inter patrem adoptantem & vxorem filij adoptiui, & filium adoptatum & vxorem patris adoptantis: prima & tertia perpetuo matrimonium impediunt: secunda vero solum patre adoptante viuente. † 3a. Per regenerationem spiritualem non trahitur filius extra potestatem patris, vt in adoptione, ideo non contrahitur hic aliqua propinquitas inter patrem adoptantem, & matrem vel patrem adoptati. 4a. Cognatio legalis inter filium adoptatum & naturalem, quantum obliget, dictum est. 5a. Baptizatus non contrahit cognationem spiritualem, quia non est capax: non sic mulier respectu legalis, cum etiā ipsa possit adoptare ex licentia principis. 6a. Cognatio spiritualis non transit ad nepotes: quia filius non ponitur in potestate patris spiritualis, sicut in adoptione.

Quæstio 58 De impedimento frigiditatis, maleficij, furiæ, amentiæ, incestus, & defectus ætatis.

Artic. 1. Vtrum frigiditas impediat matrimonium.

Frigiditas impedit matrimonium. † 1. Concl.

Quia frigidus non potest reddere debitũ, nec se obligare ad carnalem copulam. 2a. Frigiditas, si sit ex causa naturali, & sit tẽporalis, vt si esset ex maleficio, quę possit iuuari vel medicina, vel processu ætatis, non impedit. 3a. Si autem sit perpetua impedit, & dirimit, & alter potest nubere cui vult. 4a. Ad hoc cognoscendum ecclesia statuit triennium, in quo si matrimoniũ data opera non sit consummatum, illud dissoluit. 5a. Si autem ille in quo erat impedimentum inuenitur cum alia carnalẽ copulam confecisse, reintegrat primum, & dissoluit secundum. † 6a. Licet actus carnalis copulæ non sit de essentia matrimonij, tamen potentia ad actum, est de eius essentia; quia datur potestas in corpus. 7a. Magis ponitur impedimentum matrimonij frigiditas, quam caliditas, quia est communior, quod si etiam ipsa per triennium impediret copulam, tolleret matrimonium. 8a. Licet senes non habeant caliditatem sufficientem ad generandum, habent tamen sufficientem ad carnalem copulam, ideo eis matrimonium conceditur. 9a. Si mulier sciat virũ esse frigidũ, & cõtrahit, est verum matrimoniũ: quia non impedit actum matrimonij de iure, vt cõsanguinitas, sed de facto. 10a. Non potest esse naturale impedimentum vnius viri ad vnam, & non ad alias; si autem non potest cum virgine, sed cum corrupta, aliquo remedio claustra pudoris aperiantur. 11a. Frigiditas impedit ex parte viri; quia cum vir sit agens, debet calorem sufficientem habere: non autem ex parte mulieris; quia est patiens; sed tamen ex parte eius potest esse impedimentum alia causa, quæ dicitur arctatio: de qua idem dicendum est, quod de frigiditate viri.

Art. 2. Vtrum maleficium possit matrimonium impedire.

4. Sent. Dicere maleficium non esse in mundo, sed in sola æstimatione hominum, qui effectus naturales occultos tribuunt maleficis, est contra sanctos; quia dicũt dæmones habere potestates in corpora, & in imaginationem hominum, Deo permittẽte. Vnde per eos malefici aliqua signa facere possunt. 2a. Ista opinio procedit ex infidelitate: quia non credit dari dæmones, nisi in æstimatione vulgi, ad deterrẽdos homines. Nam fides docet aliquos angelos de cœlo cecidisse, & ob sublimitatem naturæ multa posse, quæ nos non possumus: & cum homo possit impotentiam coeundi inducere, multo magis poterit dæmon. 3a. Falsum est, quod per maleficium non possit induci impedimẽtum perpetuum, ac proinde non dirimere: quia hoc est contra experimentum, & contra iura. 4a. Si maleficium sit temporale non impedit: si sit perpetuum impedit, & dirimit, vt in decret. habetur: ad quod cognoscendum Ecclesia statuit triennium, vt dictum est de frigiditate. *33 q. 1. c. si per sortiarias.* 5a. Sed in hoc non differunt, quia quando ecclesia ob maleficium matrimonium dissoluit, dat vtrique licentiam, vt alteram copulam quærant: quoniam per maleficium homo potest esse impotens ad vnam, & non ad aliam. † 6a. Maleficij potestas magis conceditur dæmoni in actu generatiuæ, quam in alijs actibus; quia per illũ homo fuit factus seruus diaboli. 7a. Non quod diabolus sit fortior Deo, sed ipso permittente, diaboli opus potest impedire opus Dei. 8a. Non semper quod per vnum maleficium est factum, potest destrui: & licet possit, reputatur tamen perpetuum, quia non licet: nec semper expulso peccato tollitur maleficium; sed quandoque remanet in pœnam: nec exorcismi ecclesiæ semper contra omnes molestias corporales dæmonum valent; sed contra eas, contra quas sunt principaliter instituti. 9a. Et quãuis potentia generatiua vnius viri æqualiter se habeat ad omnes mulieres: tamen quia Dæmon non agit ex necessitate naturæ, sed voluntarie, ideo põt impedire quoad vnã, & non quoad aliã.

Art. 3. Vtrum furia impediat matrimonium.

in Concil. Furia impedit matrimonium. 1. magis tollit vsum rationis, quam error, qui impedit matrimonium, ergo. 2. quia furiosi cõ sunt idonei ad cõtractum faciendum. 2a. Furia si subsequitur matrimonium, non dirimit ipsum: si præcedit, & furiosus habeat lucida interualla, in quibus matrimonium contraxit, tenet: secus, nequaquam.

† 12.

†3a. Furiosi possunt baptizari, quia in baptismo non requiritur vsus rationis, tanquam causa, sicut in matrimonio. 4a. Et si furia non impediat ratione actus, vt frigiditas: impedit tamen ratione causæ, quę est consensus. 5a. Impedimentum quod causam matrimonij impedit. s. cōsensum, non est necesse, vt sit perpetuum, sicut illud, quod impedit actum. 6a. Furia reducitur ad impedimentum erroris, ideo non fuit superius inter impedimenta enumerata.

Artic. 4. Vtrum incestus quo cognoscit quis sororem vxoris suæ matrimonium dirimat.

1. Concl. ☧ Si quis cognoscat sororem, vel aliam consanguineam vxoris suæ, ante matrimonium contractum, etiam post sponsalia, debet matrimonium separari, ratione affinitatis contractæ. Nam qui peccat cōtra matrimonium, debet matrimonio priuari. 2a. Si cognoscat post contractum consummatum, non debet totaliter separari, sed vir amittit ius petendi debitum, nec potest sine peccato petere 3a. Mortua vxore, non potest alteri nubere, sine dispensatione. 4a. Si nubat, facit contra statutum Ecclesiæ, sed matrimoniū tenet. 5a. Hoc impedimentum reducitur ad affinitatem, ratione cuius impedit: vnde patet ad obiecta.

Artic. 4. Vtrum defectus ætatis impediat matrimonium.

1. Concl. lib. 4. tit. 15. c. 2. Defectus ætatis impedit matrimoniū: 1. Quia puer qui non potest reddere debitum nō est aptus matrimonio, ex decret. 2. Quia matrimonium habet determinatum tempus, cum sit quid naturale. 3. Cū matrimonium fiat per modum contractus subiacet ordinationi legis positiuæ: at secundum iura determinatum est, vt ante annum discretionis, quo vterque possit sufficienter de matrimonio deliberare, & debitum sibi reddere, matrimonia non cōtrahantur, & si secus facta fuerint, dirimantur, ergo. 2a. Tempus in masculis est in decimo quarto anno: in fœminis in duodecimo. 3a. Et quia leges statuunt vt in pluribus, ideo si qui ante statutum tempus habeant vigorem naturæ, & rationis, & matrimonium contrahant, & consument, erit verum matrimonium. †4a. In illis ad quæ natura inclinat, vt ad matrimonium, non exigitur in nomine tantus vsus rationis, vt in alijs rebus, ad quas peractandas indiget tutore vsque ad vigesimum quintum annum. idem dicendum de voto religionis, quia non est de his, ad quæ natura inclinet: ideo requirit longius tempus. 6a. Ideo mulieri datur breuius spatium, quia citius ad annum pubertatis peruenit, quam vir. 7a. Non solum propter impotentiam coeundi matrimonio ante statutum tempus contractum non valet, sed etiam ob defectum rationis. 8a. Non fuit superius enumeratum hoc impedimentum, quia reducitur ad errorem propter defectum rationis.

Quæstio 59. De disparitate cultus, qua matrimonium impedit.

Artic. 1. Vtrum fidelis possit contrahere cum infideli.

Disparitas cultus præcedens matrimonium impedit, ne contrahi possit, 1. Quæ ait Paul. conuentio lucis ad tenebras .i. nulla; at inter virum & vxorem est maxima conuentio, ergo fidelis, qui est in luce, &c & Iudas contaminauit sanctificationē domini, quoniam dilexit, & habuit filiam Dei alieni. 3. quia intentio eorum esset cōtraria primo bono matrimonij, quod est, vt proles procreetur ad verum cultū Dei. †2a. Licet in veteri lege cū aliquibus infidelibus, esset concessum cōnubia iungere, tamen modo in noua omnibus cōmuniter prohibitum est. 3a Lex illa Deut. 21. de captiua, intelligitur de illis nationibus, cum quibus licebat contrahere: quia prohibitio erat specialis, ne contraherent cum Chananeis: vel intelligitur cum captiua ad verum cultum conuerti volebat. 4a. Sponsalia possunt contrahi cum promissione futuræ conuersionis: quia illa quoque est promissio de futuro: at cū matrimonium de præsenti contrahatur, requirit vnitatē cultus de præsenti: Quartum soluitur ex tertia ratione. 5a. Matrimonio,

1. Concl. 2. Cor. 6. Malach. 2.

errore adsint. 9a. Pecunia in contractibus accipitur pro mensura aliarum rerum, nō quasi per se quæsita: vnde si detur pro auro argentum, dummodo sit æquiualens, non obstat; sed error in re quæsita impedit contractum: vt si pro boue asinus detur: sic in matrimonio 10a. Dum adest error, nunquam est matrimonium, etiam si quis diu vixerit cum aliqua, nisi de nouo consentire velit. 11a. Mulier si prius non consenserat in fratrem eius, quem per errorem accepit, potest eum retinere, nec potest ad fratrem redire, præcipue, si sit cognita carnaliter: sed si consenserat primum in fratrem per verba de præsenti, potest hunc relinquere, & ad fratrem redire, & ignorantia facti excusat: quia fraus alterius non debet ei præiudicare.

Quæstio LII. De impedimento conditionis.

Artic. 1. Vtrum conditio seruitutis impediat matrimonium.

1. Conc. Conditio seruitutis ignorata, impedit matrimonium; non autem seruitus scita. 1. Error conditionis, vt habetur in decret. impedit contrahendum, & dirimit contractum matrimonium. 2 quia sunt contraria, cum seruitus sit de fugiendis, & matrimonium, de se expetendis, vt honestatem habet. 3. sicuti impotentia coeundi ignorata impedit matrimonium, ita conditio seruitutis; cum in matrimonio, quilibet obligatur alteri ad reddendum debitum, quod libere non potest seruus. † 2a. seruitus contrariatur matrimonio quoad actum, & bonum prolis, quæ inferioris conditionis efficitur: & quia quilibet pōt pati detrimentum in eo quod sibi debetur, si vult; ideo seruitus non ignorata, nō impedit: & quia nemo potest ab alio plus requirere, quam possit reddere, ideo seruus contrahens cum ancilla, quam putat liberam, vere contrahit. 3a. seruitus quæ est pœna peccati, est quidem contra naturam, quantum ad primam intentionem ipsius, sed non quantum ad secundam, quę est, vt ex peccato quisque det pœnas: nec etiam est incōueniens, vt matrimonium quod est naturale, impediatur per impotentiam libere coeundi, quæ est contra naturam. 4a. Seruitus est quædam pœna, quæ à iure naturali proficiscitur, & à iure positiuo determinatur, ex quo etiam habet, vt ignorata, impediat matrimonium; ne quis sine culpa puniatur, cum sit pœna, vxorem habere virum seruum, & contra. 5a. Scientia, vel ignorantia, nihil facit in illis impedimentis, quæ faciunt matrimonium illicitum ex lege: vt votum, consanguinitas, &c. sed in illis quæ illud faciunt inefficax ad solutionem debiti. 6a. Libertas non impedit matrimonij actum: vnde etiam ignorata non impedit matrimonium, vt seruitus 7a. Lepra non ponitur impedimentum, vt seruitus: quia non impedit primum actū matrimonij, cum leprosi possit reddere debitum.

Lib. 4 tit. 9 cap 2.

Lib. 4. decr. tit. 8 c. 2.

Art 2. Vtrum seruus matrimonium contrahere possit sine consensu domini.

1a Concl. Seruus matrimonium contrahere potest, etiā domino nesciente, aut contradicente. 1. Quia in Christo Iesu, non est seruus, neque liber. 2. Ius positiuū, de quo iure est seruitus, non præiudicat iuri naturali, & diuino, de quo est matrimonium, 3. sicut appetitus naturæ est ad operationem indiuidui, ita ad conseruationem speciei per generationem; vnde sicuti seruus nō subditur domino, quin libere possit comedere, & cætera necessaria ad sui conseruationem præstare; ita nō subditur, quin possit matrimoniū contrahere, quod ad cōseruationem speciei pertinet. † 2a. Seruus est res domini quantum ad ea tantum, quæ naturalibus superadduntur: vnde quantum ad ea, quę ad actus naturales pertinent potest sui corporis potestatem alteri per matrimonium præbere. 3a. Seruus domino præcipienti ne in matrimonium consentiat, nō tenetur obedire, cum id licite præcipere non possit. 4a. Si seruus volente domino matrimoniū contraxit, cum vxor petit debitum, & dominus aliquid præcipit, debet prius reddere debitum: si eo ignorante, aut contradicēte, tenetur prius obedire: quando tamen periculum non immineat de vxoris castitate: sed in tali casu consideranda sunt particularia: vt quantum intersit tunc obedire, ex quorum consideratione videbitur quid potius faciendum sit. 5a. Dominus

Gal. 3.

Lib. 4 decr. tit. 9. c. 4.

1. Concl.

cogens

cogendus est ne seruum ita vendat, quod faciat onera matrimonij grauiora, præsertim, cum non desit facultas aliter vendendi iusto prætio. 6a. Seruus non potest ingredi religionem sine consensu domini; quia religio obligat ad totum tempus, nõ sic matrimonium.

Artic. 3. Vtrum seruitus matrimonio possit superuenire.

1. Conc. Seruitus matrimonio potest superuenire. 1. quia vir, cum sit liber, potest dare ius suum alteri. 2 potest seruus, nolente domino, vxorem ducere, ergo poterit qui est liber, se domino subijcere nolente vxore. 3. quia vir subditur vxori tantum in his, quæ ad actum naturæ pertinent, ergo poterit se domino subijcere in his, quæ super addita sunt. 2a. Non tamen ex hoc dissoluitur matrimonium, quia nihil superueniens matrimonium dissoluere potest. † 3a. Vxori nihil præiudicatur, quia vir tenetur ad reddendum debitum petenti, & ad omnia, quæ matrimonium requirit: vnde si fiat seruus in fraudem matrimonij, fraus ei nocet, cum amittat libertatem. 4a. Prout seruitus matrimonio repugnat, matrimonium seruituti præiudicat: quia tunc seruus tenetur debitum reddere vxori, etiam nolente domino. 5a. Licet vir & mulier sunt pares in his quæ ad naturam spectant, tamen quantum ad dispensationem domus, & aliorum, vir est caput mulieris: quare vxor nolẽte viro, nõ potest se in ancillam dare. 6a. Etsi seruitus ignorata ante matrimonium impediat contrahendũ, & dirimat contractum; tamen si post contractum adueniat, non dissoluit, quia, in perpetuis præcipue, multa possunt impedire, ne aliquid fiat, quæ tamen, si factum illud sit, nequeunt dissoluere.

Artic. 4. Vtrum filij debeant sequi conditionem patris.

1. Concl. Secundum leges ciuiles, partus sequitur ventrem, & hoc rationabiliter 1. qui seminat in terra aliena, fructus sunt illius cuius est terra: at huiusmodi est venter mulieris respectu seminis viri; ergo. 2. quia in alijs animalibus, quæ ex diuersis speciebus nascuntur, partus magis sequitur matrem, quam patrẽ: vnde muli qui nascũtur ex equa & asino, magis assimilantur equabus. 3. Seruitus est corporalis conditio: at corporalẽ substantiam partus habet à matre, à patre vero tantum formale, ergo debet sequi matrem in libertate. 4. receptum est in recipiente per modum recipientis, non per modum dantis, ergo receptum in muliere, s. proles, sequitur eius conditionem. 2a. Filij in his quæ pertinent ad dignitatem secundum quod est ex forma rei, sequũtur patrem: vt in honoribus, municipijs, hæreditate, & alijs huiusmodi: & huic legi concordant canones, & lex Moysis. † 3a. Denominatio matrimonij fit à matre, non quod sit principium dignius; sed quia partus ab ea habet substantiam corporalem. 4a. Quia esse rei magis depẽdet à forma, ideo in formalibus conditionibus filius sequitur patrem, vt in materialibus matrem. 5a. Nõ quia assimilatur patri, hoc enim est ratione formæ, ideo debet in omnibus sequi patrem; sed vt dictũ est, 6a. In genealogijs filij sequuntur patrem; quia id pertinet ad honorem, non sic quoad corporalem seruitutem. Lib. 4. decr. tit 9 c. 3. Exo. 21.

Quæstio LIII. De impedimento voti, & ordinis.

Artic. 1. Vtrum per obligationem voti simplicis matrimonium contractum dirimi debeat.

Quamuis votum simplex impediat matrimonium contrahendum: tamen non dirimit contractum. 1. ex decret. vbi dicitur, votum simplex solum impedit contrahendum, & non dirimit contractum. 2. post simplicem promissionem, cum per eam non transferatur dominium, potest quilibet quod est promissũ alteri tradere: at in voto simplici est sola promissio proprij corporis ad continentiam; ergo quisque post tale votũ poterit suum corpus alteri tradere per matrimonium, quod indissolubile est, & ita solum impedit contrahendum, quia contrahentes peccant; sed quia contractus verus est, matrimonium non dirimitur. † 2a. Votum est maius vinculum, quantum ad id, cui, & ad quod obligat, quam sit matrimonium: at quoad modum ligandi matrimonium est fortius vinculum, quam votum simplex: quia in eo traditur actualis potestas; & 1. Concl. Lib. 4. tit. Quod clerici vouen c. consulunt.

posior est conditio possidentis. 3a. Præceptum prohibens matrimonium inter cõsanguineos, non dirimito, prout est præceptum Dei, vel Ecclesiæ, sed quia facit, vt corpus non possit transire in potestatem consanguinei, quod non efficit præceptũ prohibens matrimonium post votum simplex. 4a Contrahens per verba de præsenti post votum simplex, non potest cognoscere vxorem sine peccato mortali; quia adhuc potest votum implere: non sic post consummationem, cum teneatur reddere debitum, voto non obstante. 5a. Etiã post consummatum matrimonium tenetur seruare votum quantum potest: vnde nõ potest petere, potest tamẽ reddere debitum, vxore vel expresse, vel interpretatiue exigente: qua mortua votum habet totam vim suam.

Artic. 2. Vtrum votum solenne dirimat matrimonium iam contractum.

1. Concl. Votum solenne dirimit matrimonium iam contractum. 1. vnum matrimonium materiale prius contractum dirimit alterum post contractum, ergo & votum solenne, quod est matrimonium spirituale, quod est multo dignius. 2 ex multis auctoritatibus, quæ habẽtur apud Mag. 2a. Hoc votum non dirimit matrimonium propter scandalum, quia etiam votum simplex habet quandoque scãdalum. 3a. Nec etiam propter statutum Ecclesię: quia posset statuere contrarium, quod est falsum. 4a. Hoc votum dirimit matrimonium ex sua natura, inquantum per tale votum homo sui corporis amittit potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradẽs: & ita non potest illud mulieri obligare: quia nulla esset obligatio; & ideo dicitur dirimere matrimonium contractum. † 5a. Quantum ad Deum, ęqualiter obligat simplex votum, & solenne, quia ambo transgredientes peccant, licet magis alter: tamen quoad matrimonium, non æqualiter; cum ad quædam obliget votum solenne, ad quæ non obligat votum simplex. 6a. Iuramentum additum voto simplici, non dirimit matrimonium contractum: quia tanto plus ligat ex parte promittentis: at votum solenne magis obligat ex modo obligandi, quia actualiter tradit, id quod promittitur, quod non habet votum simplex: vnde patet ad vltimum 1. quia solenne habet corporis exhibitionem.

4. Sent. d. 38.

Artic. 3. Vtrum ordo impediat matrimonium.

Ordo sacer de sui ratione ex quadam congruentia habet, quod matrimonium impedire debeat: quia in sacris ordinibus constituti sacra vasa, & sacramenta tractãt, ergo decens est, &c. 2a. Sacer ordo ex constitutione Ecclesiæ habet quod impediat matrimonium. 1. ex decret. vbi hoc decernitur. 2. qui vouet continentiam nõ potest matrim. contrahere: sed quidã ordines habent hoc votum annexum, ergo. 3a. Apud Græcos, ex sua vi tantum sacer ordo impedit; at apud Latinos etiam ex voto continentiæ annexo: quod emittitur ex sola susceptione ordinis, etiam si non intercedant verba. 4a. Apud Græcos non impeditur vsus matrimonij prius cõtracti, ad apud Latinos maxime, nisi quis ignorante, aut contradicente vxore ordinem sacrum suscipiat: quia non debet ex hoc ei præiudicium generari. † 5a. Etsi matrimonium non cõtrarietur ordini, vt est sacramentum; tamen habet quandam repugnantiam ratione actus sui, qui spirituales actus impedit. 6a. Illis, qui sunt sacris initiati non congruit significare coniunctionem Christi cum Ecclesia per matrimonium; quia significant Christum nobilioribus actibus. 7a. Minores ordines non impediunt matrimonium: quia non dant immediatum accessum ad sacra tractanda, vt maiores. 8a. Vt seruetur maior honestas in officijs Ecclesiæ, beneficia Ecclesiastica à coniugatis auferuntur: quia quisque ex beneficio Ecclesiastico tenetur ad executionem ordinis: & ita non omnes ordinati gaudent priuilegio clericali: vnde patet ad vltimum.

1a. Concl.

lib. 3. tit. 3. c. 1.

Artic. 4. Vtrum ordo sacer matrimonio possit superuenire.

Matrimonium non impedit ordinis sacri susceptionem. 1 defũcta, vel consentiente vxore potest maritus ingredi religionem; ergo & ordinem suscipere. 2. post matrimonium potest quis fieri seruus hominum, ergo, & seruus Dei per susceptionem ordinis. 2a. Sacer ordo nunquam impeditur

1a Concl.

lib. 3 decr. tit. 3. c. 9.

peditur per matrimonium, sed si quis eum suscipit reclamante vxore habebit ordinem, sed non executionem; si autem consentiẽte, aut defuncta, habebit vtrunque. 3a. vinculum ordinis non soluit matrimonium, nisi ex parte actus: quia ordinatus non potest petere debitum: & si petat vxor non tenetur reddere: tenetur tamen ipse reddere, si ea reclamante ordinem suscepit. 4a. vxor non tenetur continentiam vouere, si ea nesciente vir ordinem sacrũ susceperit: si ea consentiente, tenetur perpetuam continentiam vouere, non tamẽ religionem intrare: nisi timeat periculum castitatis. 5a. Nec etiam Græci debent ad ordines accedere sine consensu vxorum: quia saltem tempore ministerij fraudarẽtur vxores debiti redditione. 6a. Mulier apud Græcos ex eo quod consentit, vt vir ordinem suscipiat, obligat se, vt in perpetuo alteri non nubat: quia alias significatio matrimonij non seruaretur, quæ in matrimonio sacerdotis præcipue requiritur: secus, si ea nesciente, aut reclamante. 7a. Matrimoniũ pro causa habet consensum nostrum: vnde potest impediri ex ordine præcepti, vt non sit verum matrimonium: ordo autem habet causam sacramentalem à Deo determinatam, & ideo impediri non potest, cum causa sit immutabilis.

Quæstio LIV. De impedimento consanguinitatis.

Artic. 1. Vtrum definitio consanguinitatis sit competens.

1a. concl. Conuenienter consanguinitas sic definitur. Consanguinitas est vinculum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Quia omnis amicitia in aliqua communicatione consistit, ideo sicut amicitia dicitur ligatio, seu vnio, ita communicatio quæ est amicitiæ causa, vinculum nominatur; quare ob cõmunicationem aliqui dicuntur inuicem ligati, vt conciues, commilitones, &c. & eodem modo qui conueniunt in communicatione naturali dicentur cõsanguinei, ideo in definitione ponitur consanguinitatis genus, vinculum: quasi subiectum, personæ descendentes ab vno stipite, qua

Arist li. 8. Eth. c. 11.

rum est huiusmodi vinculum: quasi principium, carnalis propagatio. † 2a. nõ ideo omnes sumus consanguinei quod ab vno Adam descendamus: quia virtus primi motoris in aliquo genere deducta per multa media tandem deficit: virtus ergo indiuidualis generantis, quod non solum monet ad id, quod est de ratione speciei, sed etiam ad id quod pertinet ad indiuiduam, ratione cuius filius assimilatur patri, perfectius est in patre, quam in filio, & minus in nepote, vnde paulatim deficit, & cum ea etiam consanguinitas. 3a. consanguinei, non solum conueniunt in specie, sed in illa virtute, vt dictum est, ideo, &c. 4a. quamuis propagatio fiat ex superfluo alimenti, quod habet maiorem conuenientiam cum rebus comestis: non tamen, quia non nascitur consanguinitas ad cibum commestum, sequitur non nasci ad eum, qui ex superfluo alimenti generatur; quoniam alimentum magis habet conuenientiam cum re, in quam est conuersum, quam cum cibo, quia conuenientia magis attenditur secundum formam, qua quis est in actu, quam secundũ materiã qua aliquid est in potẽtia. 5a. Cũ hoc vinculum ex propagatione carnali contrahatur, & quod proxime conuertitur in semen sit sanguis, ideo conuenientius dicitur consanguinitas, quam carnalitas: quod si consanguineus aliquando vocetur caro, ideo fit, quoniam sanguis Gen. 29. est potentia caro. 6a consanguinitas non inuenitur in alijs animalibus, quia non coniunguntur ad amicitiæ vnitatem propter propagationem ex vno parente proximo, vt homines.

Art. 2 Vtrum consanguinitas conuenienter distinguatur.

Consanguinitas conuenienter distinguitur. Nam cum sit quædam propinquitas in naturali communicatione fundata secundum actum generationis, qua natura propagatur, triplex ex Arist. est ista cõmunicatio 1. secũdum habitudinem principij ad principatum .i. patris ad filium; vnde linea descendentium. 2. principati ad principium, vt filij ad patrem; vnde linea ascendentium: & in his sumitur gradus, prout vna persona propagatur ex a- 1a. Concl.

liæ vnde quæ primo occurrunt, sunt in primo gradu, vt pater, & filius: quæ secundo occurrunt, in secundo: vt auus, & nepos. 3. Communicatio est inter eos, qui sunt ab vno principio, vt fratres inter se; vnde linea transuersalis, in qua gradus computantur per comparationem ad vnũ principium, à quo propagantur: aliter tamen secundum computationem legalẽ, quæ attendit descensum ex communi radice ex vtraque parte, aliter secundum cõputationem canonicam, quæ tantum ex altera parte; ex illa scilicet in qua maior numerus graduum inuenitur, & ita oportet gradus computare in maiorem distantiam: quare duo fratres sunt in primo gradu, quia tantum distant à communi principio, & filius vnius fratris est in secundo, cum altero fratre, quia duobus gradibus distat à communi stipite; at secundum legalem: duo fratres sunt in secundo, & filij duorum fratrum in quarto. 2a. Gradus propinquitatis non potest esse vbi non est propinquitas; quia gradus cuiuslibet rei, est aliqua pars illius rei: vnde nimia distantia excludit gradum consanguinitatis, sicuti & identitas; quia nulla persona per se ipsam facit gradũ. † 3a Cõsanguinitas nõ est collectio, sed relatio quædam personarum ad inuicem: vnde non sequitur, quod linea sit consanguinitas, licet sit collectio. 4a Descensus in communi, non constituit lineam descendentium; sed descensus talis à persona, cuius consanguinitas quęritur. 5a. Linea consanguinitatis non sumitur hic, prout est species quantitatis, sed pro his quæ linealiter disponuntur; & sic linea potest continere plures gradus. 6a. Non quælibet distantia consanguinitatem tollit, sed ea, quæ consanguinitatis propinquitatem excludit. 7a. Non inconuenit, quod in eodem gradu consanguinitatis sit consanguinitas magis intensiue respectu vnius, quam alterius: vt filius est in vno gradu respectu patris, & fratris, & tamen intensiue consanguinitas magis est respectu patris. 8a. Pater & patruus inter se sunt in eodem gradu: sed non respectu illius, cuius consanguinitas quæritur; quia pater erit in primo, patruus autem in secundo. 9a. Duæ personæ semper in æquali numero graduum distant ad se inuicem, quamuis non æquali numero graduum distent à communi principio, vt est dictum.

Art. 3 Vtrum consanguinitas de iure naturali impediat matrimonium.

In matrimonio est aliquid contra legẽ naturæ, propter hoc, quod matrimonium redditur incompetens respectu finis ad quem ordinatur: finis autem per se primarius est bonum prolis, secundarius, & per se, repressio concupiscentiæ: est etiam alius finis per accidens, scilicet confederatio, & amicitiæ multiplicatio. 1a. Licet cõsanguinitas inter parentes non impediat totaliter primum finem, quia pater & filia possent procreare, & educare prolem, impedit tamen ne conuenienti modo fiat. Quia matrimonium iungit vxorem in sociam; at filia per omnia debet esse patri subiecta. 3a. Magis repugnat, vt filius matrem, quam pater filiam in vxorem ducat. Quia vxor viro debet esse aliquo modo subiecta, quod repugnat reuerentiæ, quæ debetur matri. 4a. De lege naturæ est, vt pater, & mater à matrimonio repellantur. 1. Patet ex dictis. 2. Quia hoc habet natura humana à sua prima institutione. Gene. 2. Propter hoc relinquet homo patrem, &c. 3. Ex fine secundario, quia si quæuis consanguinea posset in matrimonium duci, magnus concupiscentiæ aditus præberetur, si inter personas, quæ vna conuersantur, non esset carnalis copula interdicta. Vnde lex diuina alias etiam personas coniunctas à matrimonio excludit. 5a. Propter finem accidentarium, ne impediatur amicitia, & cæt. per leges humanas alij gradus consanguinitatis à matrimonio separantur. Quare consanguinitas, quantum ad aliquas personas impedit de iure naturæ; quantum ad alias, de iure diuino; quantum ad alias, de iure humano. † 6a. Et si Eua prodierit ex Adam, non ideo fuit ipsius filia, cum non prodierit per modum, quo homo est natus generare sibi simile. 7a. Non quod non sit contra legẽ naturæ, sed ex concupiscentiæ ardore Barbari parentibus, carnaliter commiscetur. 8a. Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit. Sed non docuit omnia eodem 1. Concl.

eodem modo, sed secundum eorum conditionem: ideo licet bruta cognoscant carnaliter matrem, non sic de hominibus: item in illis ex propagatione carnis non contrahitur consanguinitas, vt in hominibus. 9a. Quartū soluitur ex dictis: quia demonstratum est, quomodo consanguinitas bono matrimonij contrarietur. 10a. Non est inconueniens vnam vnionem alteram impedire, scilicet consanguinitatis vinculum, matrimonij cōiunctionem: sicuti vbi est identitas, non potest esse similitudo.

Artic. 4. Vtrum consanguinitatis gradus matrimonium impedientes potuerint taxari ab ecclesia.

1. Moysi. Consanguinitatis gradus matrimoniū impedientes, potuerunt ab ecclesia taxari. 1. Quia præceptum ecclesiæ habet firmitatem, sicut præceptum Dei, iuxta illud, Qui vos audit, me audit. 2. Quia olim hoc fiebat per leges ciuiles, ergo modo potest fieri præcepto ecclesiæ. 2a. A principio tantum pater, & mater repellebantur, propter paucitatem hominum. Postea multiplicato genere humano, per legē Moysis sunt exceptæ omnes personæ, quæ cohabitabant in vna familia, ne per matrimonium incentiuum libidini præstaretur: alios consanguinitatis gradus permisit: & quandoque præcepit, vt de cognatione sua vnusquisque vxorem acciperet. 3a. Licet postea conuenienter in noua lege, quæ est lex spiritus, & amoris, prohibitum sit ab ecclesia vsque ad septimum gradum matrimonium contrahere, tum quia vltra hunc gradum de facili non remanebat memoria communis radicis, tū propter septem dona Spiritus sancti: tamen conuenientius postmodum ab eadē ecclesia restrictum est huiusmodi interdictum vsque ad quartum gradum: quoniā vltra prohibere erat inutile, quia ad remotos consanguineos non maior amicitia, quam ad extraneos habebatur: & etiam periculosum, quia frigescente caritate, homines non satis obseruabant numerosam consanguineorum multitudinem; & ita laqueus damnationis multis iniiciebatur. 4a. Conuenienter ad quartum gradum, dicta prohibitio est restricta. 1. Quia vsque ad quartam generationem homines viuere consueuerant: & sic memoria consanguinitatis non potest aboleri. 2. Quia Deus vsque ad tertiam, & quartam generationem peccata parentum in filios se visitaturum comminatur. † 5a. Falsum est, quod Deus coniungat eos, qui contra præceptum ecclesiæ intra quartum gradum coniunguntur. 6a. Licet ecclesia nō possit prohibere, vt accedens ad baptismū characterem non recipiat: tamen non est simile de matrimonio, quod cum non solum sit sacramentum, sed etiam officium naturæ, magis subiicitur ordinationi ecclesiæ. 7a. Et si sanguinitatis vinculum sit naturale: tamen non est naturale, quod consanguinitas impediat carnalem copulam, nisi vt dictum est: & circa hoc ecclesia decernit. 8a. Causæ, quæ assignantur prohibitionis ecclesiæ, sunt per modum congruentiæ, non necessitatis, & hoc sufficit. 9a. Non est eadem causa gradus cōsanguinitatis prohibendi secundum diuersa tempora: vnde quod aliquo tempore vtiliter conceditur, alio tempore salubriter prohibetur. 10a. Statutū non imponit modū præteritis, sed futuris: vnde si modo prohiberetur quintus gradus, qui sunt in illo coniuncti, non essent separandi, & sic de alijs. 11a. Ratio prohibitionis in veteri lege, fuit cohabitatio: at vero in noua lege, fuit amor: ideo in illa vna persona in eodem gradu erat prohibita, id est soror patris, alia concessa, vt filia fratris, non sic in noua.

Aug. lib. 15. de ciui. Dei

Quæstio 55. De impedimento affinitatis.

Art. 1. Vtrum ex matrimonio consanguinei, affinitas causetur.

Ex matrimonio consanguinei efficitur quoddam genus vinculi, quod affinitas dicitur. 1. Quia vir & vxor efficiuntur vna caro, ergo sicut vir secundum carnē, omnibus suis consanguineis attinet, ita & eius vxor attinebit. 2. Ex authoritatibus allatis à Magist. 3. Cum naturalis communicatio, in qua fundatur amicitia, 1. Concil. 4. sentent. dist. 41.

tia, fit vel per carnis propagationem, vel per coniunctionem ad carnis propagationem ordinatam: sicut prima communicatio facit quoddam vinculum naturalis amicitiæ inter personas iunctas, ita copula carnalis: sed in hoc differunt, quod persona coniuncta prima communicatione fit particeps communis radicis, & sanguinis, quæ autem coniungitur per carnalem copulam non sic, sed ex ea efficitur aliud genus vinculi: vnde versus, Mutat nupta genus, sed generata gradum. † 2a. Coniunctio viri, & vxoris, est causa affinitatis, licet respectu ipsorum non vocetur affinitas, sed matrimonium. 3a. Consanguinei sunt aliquo modo separati, & aliquo modo coniuncti: vnde accidit eis quatenus sunt cõiuncti, vt persona, quę vni cõiungitur, omnibus alio modo coniungatur. 4a. Illa relatio affinitatis innascitur per mutationem alterius, s. consanguinei: ac etiam ex eo, quod affinis descendit per generationem ab eadem radice cum viro, prouenit affinitas in ipso ad vxorem sine aliqua noua mutatione ipsius.

Arist. lib. 8. Eth. c. 12.

Artic. 2. Vtrum affinitas maneat post mortem viri, aut vxoris.

1. Concl. Aliqua relatio desinit esse, vel ex corruptione subiecti, vel ex subtractione causæ, vt similitudo; cum alter similium moritur, vel qualitas subtrahitur. 2a. Quædã relationes hebent pro causa actionem, vel passionem, aut motum: quarum quædam causantur ex motu in actu, vt relatio mouentis, & moti: quædam vt habent aptitudinem ad motum, vt motiuum, & mobile; quædam ex hoc, quod aliquid prius motum est; vt pater & filius ex eo, quod generatum est: aptitudo ad motum, & moueri transit, sed motum esse, est perpetuũ; quia quod est factum, non desinit esse factum. Vnde paternitas, & filiatio non tolluntur per remotionem causæ, sed subiecti per alterutrum extremorum 3a. Affinitas non dirimitur manentibus personis, inter quas est contracta, quamuis moriatur persona, ratione cuius contracta fuit. 1. Affinitas ex consanguinitate causatur: at hæc est perpetuum vinculum quandiu personæ viuunt, inter quas est affinitas, ergo. 2. Quia se habet vt illa relatio, quæ consequitur factum esse: quia causatur ex hoc, quod aliqui coniuncti sunt, non ex hoc quod cõiungantur: vnde patet ad primum. † 4a. Et si consanguinitas cesset post mortem, non ideo cesset affinitas: quia consanguinitas non est proxima eius causa, sed coniunctio, quæ est, vel fuit.

Arist. lib. 5. Met. t. 20.

Artic. 3. Vtrum illicitus concubitus affinitatem causet.

1. Concl. Etiam fornicarius concubitus affinitatem causat, inquantum habet aliquid de carnali coniunctione. 1. Ideo matrimoniũ causat affinitatem, quia accedens ad vxorem fit vnum corpus: at accedens ad meretricem fit vnum corpus, ex Paulo, ergo. 2. Carnalis copula est causa affinitatis, vt patet per eius definitionem, quæ est, Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens omni carens parentela, ergo. 3. Matrimonium, non prout est quædam societas, ad communem vitã qui est finis secundarius matrimonij, sed prout est quædam coniunctio viri & vxoris per carnalem copulam ad prolem producendam, qui est principalis finis, causat affinitatem: sed hoc, est etiam in illicito concubitu, ergo. † 2a. Affinitas non causatur ex illicito cõcubitu, prout habet turpitudinem, sed vt in eo est quid naturale, quod est commune, & fornicationi, & matrimonio. 3a. Non est inconueniens inter duas personas esse consanguinitatem, & affinitatem respectu diuersorum: non tamen potest quis esse sibi ipsi affinis, quia affinitas diuersitatem requirit. 4a. Ex cõcubitu contra naturam non causatur affinitas, quia ibi non est commistio seminis ad prolis procreationem.

1. Cor. 6.

Arist. 8. Eth. c. 12.

Artic. 4. Vtrum ex sponsalibus causetur affinitas.

1a. Concl. Ex sponsalibus causatur aliquod impedimentum matrimonij. Quia Alex Papa prohibuit mulierem coniugi viro, cuius fratri fuerat desponsata; quod non esset nisi ex sponsalibus, &c. 2a. Impedimentum, quod causatur ex sponsalibus non dicitur proprie affinitas; sed iustitia publicæ honestatis, quæ eodem modo impedit, & secundum eosdem gradus, sicut affinitas: & sic

Lib. 4 Decr. tit. 16. c. 1.

sic definitur. Est propinquitas ex sponsalibus prouenieus, robur trahens ex ecclesiæ institutione propter eius honestatem: vnde patet, quæ sit eius causa, & cur sic nominetur. † 3a. Quanuis sponsalia quandoque dissoluantur; quia tamen nunquam tollitur id, ad quod sunt ordinata, ideo nũquam tollitur publicæ honestatis iustitia. 4a. Vt in matrimonio, non solum ex carnali copula, sed etiam ex contractu de præsenti ad coniugalem vitam, sequitur affinitas; ita in sponsalibus ex sola promissione sequitur, publicæ honestatis iustitia. 5a. Quando adsunt impedimenta, quæ sponsalia nulla reddant, vt impotentia coeundi, &c. tunc iustitia publicæ honestatis non contrahitur.

Artic. 5 Vtrum affinitas sit causa affinitatis.

4. Concl. Duplex est modus, quo aliquid producitur: vnus quo aliquid procedit secundũ similitudinem speciei, vt ex homine homo: alius secundum quem non procedit simile in specie, & hic processus semper est in inferiorem speciem; vt patet in agẽtibus æquiuoce. 2a. Cum primus modus iteratur semper manet eadem species: at cum iteratur secundus fit semper alia species: vt punctus motus, facit lineam, & linea superficiem, &c. 3a. In processu attinentiæ duo sunt modi, quibus hoc vinculum causatur: vnus per carnis propagationem, & hic semper facit eandem attinentiæ speciem: alius per matrimonialem cõiunctionem, & hic facit aliam speciem in principio: vnde iuncta matrimonialiter consanguineo, non fit consanguinea, sed affinis: & si hic modus iteretur, non erit affinitas, sed aliud attinentię genus, quod dicitur secundum: & si affini in secundo genere iũgatur, erit in tertio: vnde versus; Mutat nupta genus, sed generata gradus. 4a. Hæc duo genera olim erant prohibita magis ob publicæ honestatis iustitiam, quam ob affinitatem: sed ista prohibitio cessauit, & solum manet primum genus affinitatis, in quo est vera affinitas: vnde soluitur primum ex decreto Iulij Papæ sumptum. 5a. Affinitas nunc causat affinitatẽ. Quia si quis cognouisset duas mulieres, nõ posset alteram ducere, quod est falsum. 2. Alias contrahens cum vxore defuncti fieret affinis omnibus consanguineis prioris viri, ad quos mulier haberet affinitatem, quod esse non potest. 3. Consanguinitas est fortius vinculum, quam affinitas: sed consanguinei vxoris non fiunt affines consanguinei viri, ergo. &c. Quæ rationes procedunt secundum præsentem ecclesiæ statum. † 6a. Licet consanguinitas sit causa affinitatis, non ideo affinitas, quia carnalis coniunctio licet cõiungat: non tamen eodem coniunctionis vinculo. 7a. Vxor viri efficitur eiusdem attinentiæ cum consanguineis viri secundum eundem gradum, sed non quantum ad eundem attinentiæ gradum.

Artic. 6. Vtrum affinitas, matrimonium impediat.

Affinitas impedit matrimonium. Leuit. 18. turpitudinem vxoris fratris tui nõ reuelabis: sed illa est affinis, ergo. 2a. Affinitas præcedens impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum eadem ratione, sicut consanguinitas. Quia sicut consanguineis, ita affinibus est quædam necessitas cohabitandi simul, & etiã quoddam amicitiæ vinculum. 3a. Affinitas superueniens matrimonio, ipsum nõ dirimit. † 4a. Affinitas non contrariatur matrimonio, ex quo causatur, sed illi matrimonio, quod cum affine contrahẽdum esset, prout impedit amicitiæ multiplicationem, & concupiscentiæ repressionem. 5a. Licet consanguinei succedant in rebus defuncti, non tamen in vxore: quia res non efficiuntur vna caro cum viro, sicut mulier. 5. Concl.

Art. 7. Vtrum affinitas habeat per se gradus.

Affinitas non habet per se gradus, sed ratione consanguinitatis. 1. Affinitas causatur ex consanguinitate, ergo etiam eius gradus. 2. Gradus attinentiæ per propagationẽ carnis distinguuntur: at hæc per se comparatur ad consanguinitatem, & ea mediante ad affinitatem; ergo affinitas non habebit ex se gradus, sed mediante consanguinitate. 2a. Vnde regula generalis est; quoto gradu consanguinitatis distat vir, toto gradu affinitatis distat mulier. 6. Concl.

mulier. † 3a. Non cuiuslibet propinquitatis sunt gradus per se, cum non computentur nisi secundum ascensum, & descẽsum propagationis, quæ non competit affinitati nisi per consanguinitatẽ. 4a. Quod frater in lege Moysis posset accipere vxorem fratris defuncti, fiebat cum sine prole decedebat: vnde suscipiebat quasi personam fratris, ob propagationem carnis: quod nunc non seruatur.

Deut. 25. Ruth. 4.

Artic. 8. Vtrum gradus affinitatis extendantur secundum gradus consanguinitatis.

1a. Conc. Ex quo gradus affinitatis sumũtur iuxta gradus consanguinitatis, oportet vt tot sint gradus affinitatis, quot sunt consanguinitatis. Ex eo aliqua est mihi affinis, quia est meo consanguineo coniuncta, ergo eodẽ gradu affinitatis, quo vir est mihi consanguineus. 2a. Facilius dispensatur in remotis gradibus affinitatis, quam cõsanguinitatis: quia est minus vinculum † 3a. Quod sit minus forte vinculũ attinentię, quã consanguinitatis, facit differentiã in genere affinitatis, nõ in gradu. 4a. In veteri lege, quandoq; affinitas nõ impediebat propter iustas causas, quæ iam cessarunt.

Artic. 9. Vtrum coniugium contractum inter affines & consanguineos semper sit dirimendum.

1. Concl. Coniugium contractum inter affines, & consanguineos semper est dirimendũ. 1. Quia affinitas & consanguinitas impediunt contrahendum & dirimunt contractum. 2. Quia omnis concubitus vbi non est licitum matrimonium est peccatum mortale 2a. Ad ecclesiam pertinet hæc coniugia prohibere, & separare. † 3a. Ecclesia quandoque de facto potest errare: & ideo Deus non facit, quod facit ecclesia, quando coniungit aliquos ignoratis impedimentis, qui tamen ex ignorantia facti excusantur à peccato: sed cognitis impedimentis, sunt separandi. 4a. Quæ sine peccato esse non possunt nulla præscriptione firmantur: diuturnitas enim temporis non minuit peccatum, sed auget. 5a. Si duo fratres habeant duas sorores in vxores, & alterum ecclesia repellat causa consanguinitatis, alterum autem nõ, cum non accusetur, iste in foro conscientiæ non tenetur vxorem dimittere, quia sæpe tales accusationes fiunt falsæ: sed si habeat certam cognitionem de impedimento, non potest petere, neque reddere debitũ: si opinionem tantum reddere potest: si neutrum, potest & petere, & reddere.

Artic. 10. Vtrum ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos sit procedendum, per viam accusationis.

1. Concl. Ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos potest procedi per viam accusationis. 1. Omne illicitum potest accusari, matrimonium tale est illicitum, ergo 2. Sicuti accusatio est instituta, ne quis sustineatur, quasi innocens, qui culpam habeat; ita etiam, ne quod factum reputetur licitum, quod sit illicitum. Vnde sicuti homo quandoque accusatur, ita & factum, veluti matrimonium poterit accusari; cum propter ignorantiam impedimenti æstimatur licitum quod non est. † 2a. Pœna talionis non habet locum in accusatione facti, vt est accusatio matrimonij, sed quando accusatur persona, vt puniatur. 3a Extranei repellũtur ab accusatione matrimonij quia si cõsanguinei taceant, habetur suspicio ne ille ex maleuolentia procedat; cum non possit scire consanguinitatem, nec probare, nisi per consanguineos. 4a. Quando sunt sponsalia tantum, non datur accusatio, cum matrimonium tunc non existat: potest tamen denunciari impedimentum, vt impediatur. 5a. Qui primo tacuit, auditur quandoque, si velit matrimonium accusare: quandoque autem repellitur.

lib. 4. decr. tit. 18. c. cum in tua.

Artic. 11. Vtrum ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos procedi debeat per testes.

1. Concl. Ad separationem matrimonij contracti inter affines, & consanguineos debet procedi per testes. Quia in hac causa iudici facienda fides est, quæ fit per testes. 2a. In hac causa sunt multa specialia: nam idẽ potest esse accusator, & testis: non iuratur de calumnia: consanguinei admittuntur ad

ad testificandum: non seruatur omnino ordo iudiciarius, quia contumax potest excõmunicari, lite nõ contestata: valet testimonium de auditu: post publicationẽ testium: testes possunt induci: & hoc totum, vt peccatum impediatur, quod ex tali coniunctione esse posset: vnde patet ad obiecta.

Quæstio 56. De impedimento cognationis spiritualis.

Art. 1. Vtrum spiritualis cognatio matrimonium impediat.

1a. Concl. Spiritualis cognatio matrimoniũ impedit. 1. corporale vinculum propinquitatis impedit, ergo tanto magis spirituale, quod est sanctius, & ideo magis custodiendum. 2. In matrimonio coniunctio animarum est principalior quam coniunctio corporum, ergo magis cognatio spiritualis impedit, quã carnalis. 3. Sicut vinculum, quod ex propagatione carnis contrahitur, est homini naturale, vt est quædam res naturæ, ita vinculum, quod contrahitur ex sacramentorum susceptione est quodammodo naturale alicui, vt est membrum ecclesiæ, vnde sicut carnalis cognatio impedit, ita & spiritualis. 2a. Si præcessit matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum: si subsequitur, non soluit matrimonium, sed impedit actum ex parte eius, qui cognationẽ contraxit, ne possit petere debitum, si extra casum necessitatis, & non adhibita debita diligentia id fecit, tenetur tamen reddere: at in casu necessitatis ex neutra parte impedit: vt si pater baptizaret filium in necessitate. † 3a. Spiritualis cognatio per se non impedit aliquod principale bonum matrimonij, impedit tamen secũdarium, quod est amicitiç multiplicatio. 4a. Quãdo ista cognatio sequitur matrimonium potest esse cum eo, quia per impedimentum superueniens non dissoluitur: secus si præcedat. 5a. Matrimonium non solũ est corporale, sed etiam spirituale, & ideo per spiritualem cognationem impeditur. 6a. Non est inconueniens vt duo contraria ad inuicem contrarientur eidem, sicut magnũ, & paruum, æquali; & sic disparitas cultus & spiritualis cognatio matrimonio repugnant: quia in vno est nimia distantia, in alio nimia propinquitas.

Art. 2. Vtrum per solum baptismum spiritualis propinquitas contrahatur.

1. Concl. Non videtur conueniens quod spiritualis cognatio contrahatur nisi per aliquod Sacramentum: quia vt cognatio carnalis non contrahitur nisi per actum generationis completum, & affinitatis non nisi facta commistione seminum, ita cum generatio spiritualis non perficiatur nisi per sacramentum non potest, &c. 2a. Qui dicunt contrahi per catechismum, putantes esse sacramentum errant, cum solum sit quoddam sacramentale. 3a. Tantum per duo sacramenta contrahitur. i. Per baptismum, & confirmationem: & hæc est opinio cõmunior. † 4a. Sicut duplex est carnalis natiuitas, altera in vtero, altera ex vtero; ita & spiritualis, altera per baptismum, altera per confirmationem, vnde ex vtraque contrahitur spiritualis cognatio. 5a. Et si in ordine imprimatur character, tamen quia ibi non fit alia generatio, sed promotio, ideo non contrahitur ista cognatio. 6a. In Catechismo, cum sit professio futuri baptismi contrahitur quædam cognatio impediens contrahendum, vt quidam volunt, vt in sponsalibus, non autem in alijs sacramentis, nec sacramentalibus. 7a. Illud Apostoli, In Christo Iesu per euangelium vos genui, intellige per modum catechismi. 8a. In pœnitentia non contrahitur, quia non est per modum generationis, sed sanationis: licet inter mulierem confitentem & sacerdotem sit quoddam fedus, vt tantum peccet eam carnaliter cognoscens, ac si esset spiritualis filia: & hoc vt tollatur occasio peccandi. 9a. Confessor dicitur spiritualis pater, non propter spiritualem cognationem, sed propter similitudinem patris carnalis, quia filio dat esse nutrimentum, & instructionem. Alia argumenta soluuntur ex dictis.

lib. 4 decret. tit. 11 c. 5.

1. Cor. 4.

Art. 3. Vtrum cognatio spiritualis contrahatur inter suscipientem sacramentum baptismi & leuantem de sacro fonte.

9. Concl. Cognatio spiritualis contrahitur inter baptizatum, & leuantem de sacro fonte, & inter confirmatum, & tenentem ad cõfirmationem. 1. Ex definitione ipsius cognationis spiritualis ex auctoritatib. citatis à Magist. 4. sen. d. 42. 2. Vt in generatione carnali, ita in generatione spirituali, qui renascitur habet patrem, & matrem, scilicet Deũ, & ecclesiam: at minister gerit personam Dei, cuius est instrumentum, & qui baptizatum suscipit, & confirmandum tenet, gerit vicem ecclesiæ, ergo in vtroque sacramento spiritualis cognatio contrahitur: vnde patet ad primum, ideo enim contrahitur cognatio, quia se habet vt mater cum gerat vicem ecclesiæ. † 2a. suscipiẽs non contrahit spiritualem affinitatem ratione instructionis debitæ, sed ratione regenerationis. 3a. Qui leuat non baptizatum, non contrahit cognationem, quia nulla est ibi regeneratio.

Artic. 4. Vtrum cognatio spiritualis transeat à viro in vxorem.

11. Concl. Spiritualis cognatio transit à viro in vxorem, quoniam carnalis consanguinitas transit in affinitatem, ergo & spiritualis cognatio cum sit magis communicabilis. 2a. Aliquis potest fieri alterius compater, vel per actum proprium vel per actum alterius. 3a. Si cognatio spiritualis fiat per actum proprium, vt si leuet filiũ alterius de sacro fonte, tunc transit in vxorem, si matrimonium est consummatum, secus non; quia non dum sunt facti vna caro. 4a. Si per actum alterius, qui baptizat, aut filium eius suscipit, tunc cognatio non transit ad vxorem, nisi sit filius vxoris: vnde versus: Quæ mihi, vel cuius natum mea fonte leuauit: Hæc mea commater, fieri mea non valet vxor: Si qua mea natum, non ex me fonte leuauit, Hanc post fata meæ non inde vetabor habere. † 5a. Ex eo quod vnio corporalis & spiritualis sunt diuersorum generum, fit quod vna non fit altera: non quod vna non possit esse causa alterius. 6a. Licet pater, & mater spirituales nullam inter se cognationem contrahant: tamen non est idem de vxore, & de viro, quia efficiuntur vna caro. 7a. Si vxor non sit baptizata, non contrahet spiritualem cognationem: quia nõ est capax, non quod non possit traduci à viro in vxorem. 8a. Cum inter patrem & matrem spiritualem non contrahatur cognatio; nihil prohibet, quod vir & vxor aliquem leuent de sacro fonte, nec inconuenit, quod vxor diuersis causis dicatur bis mater, &c.

Art. 5. Vtrum cognatio spiritualis transeat ad filios carnales patris spiritualis.

Spiritualis cognatio transit ad filios carnales patris spiritualis. 1. Ex auctoritatibus allatis à Magist. 2. Quia filius est aliquid patris, & non e conuerso ex Arist. ergo cognatio spiritualis transibit à patre in filium, & non e conuerso. 2a. Tres sunt cognationes spirituales: spiritualis paternitas, quæ est inter patrem & filium spiritualem: compaternitas, quæ est inter patrem spiritualem & carnalem eiusdem: Spiritualis fraternitas, quæ est inter filium spiritualem, & filios carnales. 3a. Quę omnia impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum. † 4a. Licet filius spiritualis non attineat in eodem gradu filio carnali patris sui spiritualis, quo attinet ei pater eius, non ideo oportet quod spiritualis cognatio habeat gradus, quia est alterius generis à cognatione carnali. 5a. Vnus frater non est aliquid alterius fratris, sicut filius est aliquid patris: & ideo spiritualis cognatio non transit à fratre in fratrem.

12. Concl. 4. sen. d. 42. lib. 8. Eth. cap. 12.

Quæstio 57. De cognatione legali, quæ est per adoptionem.

Art. 1. Vtrum adoptio conuenienter definiatur.

1. Concl. Adoptio conuenienter sic definitur, est extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps, legitima assumptio. Quia cum ars imitetur naturam, & eius defectum suppleat, ideo vt aliquis per generationem filium producit, ita ex defectu filiorum, per artem æqui & boni poterit quis filium sibi adoptare ad similitudinem naturæ. In quo debet esse legitima assumptio, quæ est genus adoptionis: terminus à quo, personæ extraneæ; terminus ad quem, in filium, &c. qui termini sunt etiam

etiam in generatione naturali, ergo conuenienter definitur. † 2a. Adoptio est duplex: altera, quæ perfecte imitatur filiationem naturalem, qua transit persona in potestatem adoptantis, quæ dicitur, Arrogatio, & sic adoptatus succedit ab intestato, nec quarta parte priuari potest sine causa: qua adoptione non adoptatur nisi is, qui est sui iuris, & auctoritate principis altera imperfecta, qua adoptatus nō transit in potestatem etiam potest esse alterius iuris, & fit sine licentia principis, nec succedit ab intestato. Vnde patet ad secundum. 3a. Cum adoptio ordinetur ad hæreditatis successionem, his tantum cōpetit, qui habent potestatem disponendi de sua hæreditate: nec est simile de generatione naturali, quæ est ad conseruationem speciei. 4a. Qui habent perpetuum impedimentum generationis, non possunt adoptare; quia hæreditas debetur illis, qui ei succedunt iure propinquitatis: 5a & si in cognatione spirituali, minor possit fieri pater maioris, non ita in hac adoptione, ob successionem in hæreditatem, & ob quādam subiectionem. 6a. Adoptio est inducta ob defectum naturæ: vnde sicut desunt filij, ita possunt deesse nepotes: quare & extraneos in nepotes adoptare licet: quia non habetur ratio graduum. 7a. Si propinquus iure propinquitatis non succedat, potest adoptari: sed hoc ei non accidit, vt est propinquus, sed vt extraneus: & in hoc non sequitur obligatio charitatis ad propinquiores.

Artic. 2. Vtrum ex adoptione contrahatur aliquod vinculum impediens matrimonium.

14. concl. Ex adoptione contrahitur aliquod vinculum impediens matrimonium. 1. Quia ex ea causatur quædam legalis cognatio, quæ est proximitas prouenient ex adoptione, ergo ex adoptione causatur vinculū, quo matrimonium impeditur; quia cognatio impedit. 2. Ex auctoritatibus quæ a
4. sen. d. 42 Magist. citantur. 3. Legi diuinæ, quæ excludebat illas personas à matrimonio, quæ simul habitant vt sunt adoptiui, ne detur locus concupiscentiæ, additæ sunt leges humanæ, hoc prohibentes, quę sunt confirmatæ ab ecclesia, ergo. † 2a. In illis lib. 4. decr.
casibus, in quibus non introducitur talis tit. 12.
cohabitatio, quæ possit fomentum concupiscentiæ præstare, non causatur vinculum, quod matrimonium impediat: vnde patet ad tria argumenta. 3a. Leges humanæ non sufficerent ad impediendum matrimonium, nisi auctoritate ecclesiæ essent confirmatæ.

Artic. 3. Vtrum cognatio legalis contrahatur tantum inter adoptantem patrem & filium adoptatum.

Cognatio legalis non contrahitur tantum inter patrem adoptatum, & filium adoptantem, sed transit in aliam personā. 14. Concl.
1. Cognatio spiritualis transit in aliā personam, ergo & legalis, cum magis cōcordet cum coniunctione carnis. 2a. Cognatio legalis est triplex. 1. Descendentium quæ contrahitur inter patrem adoptantē, & filium adoptatum, & filium filij adoptiui, & nepotem, &c. 2. Inter adoptiuum & filium naturalem. 3. Per modum affinitatis inter patrem adoptantem & vxorem filij adoptiui, & filium adoptatum & vxorem patris adoptantis: prima & tertia perpetuo matrimonium impediunt: secunda vero solum patre adoptante viuente. † 3a. Per regenerationem spiritualem non trahitur filius extra potestātem patris, vt in adoptione, ideo non contrahitur hic aliqua propinquitas inter patrem adoptantem, & matrem vel patrem adoptati. 4a. Cognatio legalis inter filium adoptatum & naturalem, quantum obliget, dictum est. 5a. Baptizatus non contrahit cognationem spiritualem, quia non est capax: non sic mulier respectu legalis, cum etiā ipsa possit adoptare ex licentia principis. 6a. Cognatio spiritualis non transit ad nepotes: quia filius non ponitur in potestate patris spiritualis, sicut in adoptione.

Quæstio 58 De impedimento frigiditatis, maleficij, furiæ, amentiæ, incestus, & defectus ætatis.

Artic. 1. Vtrum frigiditas impediat matrimonium.

Frigiditas impedit matrimonium. 1. 1. Concl.

 Quia

Quia frigidus non potest reddere debitũ, nec se obligare ad carnalem copulam. 2a. Frigiditas, si sit ex causa naturali, & sit tẽporalis, vt si esset ex maleficio, quę possit iuuari vel medicina, vel processu ætatis, non impedit. 3a. Si autem sit perpetua impedit, & dirimit, & alter potest nubere cui vult. 4a. Ad hoc cognoscendum ecclesia statuit triennium, in quo si matrimoniũ data opera non sit consummatum, illud dissoluit. 5a. Si autem ille in quo erat impedimentum inuenitur cum alia carnalẽ copulam confecisse, reintegrat primum, & dissoluit secundum. † 6a. Licet actus carnalis copulæ non sit de essentia matrimonij, tamen potentia ad actum, est de eius essentia; quia datur potestas in corpus. 7a. Magis ponitur impedimentum matrimonij frigiditas, quam caliditas, quia est communior, quod si etiam ipsa per triennium impediret copulam, tolleret matrimonium. 8a. Licet senes non habeant caliditatem sufficientem ad generandum, habent tamen sufficientem ad carnalem copulam, ideo eis matrimonium conceditur. 9a. Si mulier sciat virũ esse frigidũ, & cõtrahit, est verum matrimoniũ: quia non impedit actum matrimonij de iure, vt cõsanguinitas, sed de facto. 10a. Non potest esse naturale impedimentum vnius viri ad vnam, & non ad alias; si autem non potest cum virgine, sed cum corrupta, aliquo remedio claustra pudoris aperiantur. 11a. Frigiditas impedit ex parte viri; quia cum vir sit agens, debet calorem sufficientem habere: non autem ex parte mulieris; quia est patiens; sed tamen ex parte eius potest esse impedimentum alia causa, quæ dicitur arctatio: de qua idem dicendum est, quod de frigiditate viri.

Art. 2. Vtrum maleficium possit matrimonium impedire.

1. Cant. Dicere maleficium non esse in mundo, sed in sola æstimatione hominum, qui effectus naturales occultos tribuunt maleficiis, est contra sanctos; quia dicũt dæmones habere potestates in corpora, & in imaginationem hominum, Deo permittẽte. Vnde per eos malefici aliqua signa facere possunt. 2a. Ista opinio procedit ex infidelitate: quia non credit dari dæmones, nisi in æstimatione vulgi, ad deterrẽdos homines. Nam fides docet aliquos angelos de cœlo cecidisse, & ob sublimitatem naturæ multa posse, quæ nos non possumus: & cum homo possit impotentiam coeundi inducere, multo magis poterit dæmon. 3a. Falsum est, quod per maleficium non possit induci impedimẽtum perpetuum, ac proinde non dirimere: quia hoc est contra experimentum, & contra iura. 4a. Si maleficium sit temporale non impedit: si sit perpetuum impedit, & dirimit, vt in decret. habetur: ad quod cognoscendum Ecclesia statuit triennium, vt dictum est de frigiditate. 5a. Sed in hoc non differunt, quia quando ecclesia ob maleficium matrimonium dissoluit, dat vtrique licentiam, vt alteram copulam quærant: quoniam per maleficium homo potest esse impotens ad vnam, & non ad aliam. † 6a. Maleficij potestas magis conceditur dæmoni in actu generatiuæ, quam in alijs actibus; quia per illũ homo fuit factus seruus diaboli. 7a. Non quod diabolus sit fortior Deo, sed ipso permittente, diaboli opus potest impedire opus Dei. 8a. Non semper quod per vnum maleficium est factum, potest destrui: & licet possit, reputatur tamen perpetuum, quia non licet: nec semper expulso peccato tollitur maleficium; sed quandoque remanet in pœnam: nec exorcismi ecclesiæ semper contra omnes molestias corporales dæmonum valent; sed contra eas, contra quas sunt principaliter instituti. 9a. Et quãuis potentia generatiua vnius viri æqualiter se habeat ad omnes mulieres: tamen quia Dæmon non agit ex necessitate naturæ, sed voluntarie, ideo põt impedire quoad vnã, & non quoad aliã.

33 q. 1. cau. per fortiarias.

Art. 3. Vtrum furia impediat matrimonium.

Furia impedit matrimonium. 1. magis tollit vsum rationis, quam error, qui impedit matrimonium, ergo. 2. quia furiosi nõ sunt idonei ad cõtractum faciendum. 2a. Furia si subsequitur matrimonium, non dirimit ipsum: si præcedit, & furiosus habeat lucida interualla, in quibus matrimonium contraxit, tenet: secus, nequaquam. † 12.

1a Concl.

†3a. Furiosi possunt baptizari, quia in baptismo non requiritur vsus rationis, tanquam causa, sicut in matrimonio. 4a. Et si furia non impediat ratione actus, vt frigiditas: impedit tamen ratione causæ, quę est consensus. 5a. Impedimentum quod causam matrimonij impedit. s. cōsensum, non est necesse; vt sit perpetuum, sicut illud, quod impedit actum. 6a. Furia reducitur ad impedimentum erroris, ideo non fuit superius inter impedimenta enumerata.

Artic. 4. Vtrum incestus quo cognoscit quis sororem vxoris suæ matrimonium dirimat.

1. Concl. ✠ Si quis cognoscat sororem, vel aliam consanguineam vxoris suæ, ante matrimonium contractum, etiam post sponsalia, debet matrimonium separari, ratione affinitatis contractæ. Nam qui peccat cōtra matrimonium, debet matrimonio priuari. 2a. Si cognoscat post contractum consummatum, non debet totaliter separari, sed vir amittit ius petendi debitum, nec potest sine peccato petere 3a. Mortua vxore, non potest alteri nubere, sine dispensatione. 4a. Si nubat, facit contra statutum Ecclesiæ, sed matrimoniū tenet. 5a. Hoc impedimentum reducitur ad affinitatem, ratione cuius impedit: vnde patet ad obiecta.

Artic. 4. Vtrum defectus ætatis impediat matrimonium.

1. Concl. lib. 4. tit. 15. c. 2. Defectus ætatis impedit matrimoniū: 1. Quia puer qui non potest reddere debitum nō est aptus matrimonio, ex decret. 2. Quia matrimonium habet determinatum tempus, cum sit quid naturale. 3. Cū matrimonium fiat per modum contractus subiacet ordinationi legis positiuæ: at secundum iura determinatum est, vt ante annum discretionis, quo vterque possit sufficienter de matrimonio deliberare, & debitum sibi reddere, matrimonia non cōtrahantur, & si secus facta fuerint, dirimantur ergo. 2a. Tempus in masculis est in decimo quarto anno: in fœminis in duodecimo. 3a. Et quia leges statuunt vt in pluribus, ideo si qui ante statutum tempus habeant vigorem naturæ, & rationis, & matrimonium contrahant, & consument, erit verum matrimonium. † 4a. In illis ad quæ natura inclinat, vt ad matrimonium, non exigitur in nomine tantus vsus rationis, vt in alijs rebus, ad quas pertractandas indiget tutore vsque ad vigesimum quintum annum. idem dicendum de voto religionis, quia non est de his, ad quæ natura inclinet: ideo requirit longius tempus. 6a. Ideo mulieri datur breuius spatium, quia citius ad annum pubertatis peruenit, quam vir. 7a. Non solum propter impotentiam coeundi matrimonio ante statutum tempus contractum non valet, sed etiam ob defectum rationis. 8a. Non fuit superius enumeratum hoc impedimentum, quia reducitur ad errorem propter defectum rationis.

Quæstio 50. De disparitate cultus, qua matrimonium impedit.

Artic. 1. Vtrum fidelis possit contrahere cum infideli.

Disparitas cultus præcedens matrimonium impedit, ne contrahi possit, 1. Quæ ait Paul. conuentio lucis ad tenebras .i. nulla; at inter virum & vxorem est maxima conuentio, ergo fidelis, qui est in luce, &c & Iudas contaminauit sanctificationē domini, quoniam dilexit, & habuit filiam Dei alieni. 3. quia intentio eorum esset cōtraria primo bono matrimonij, quod est, vt proles procreetur ad verum cultū Dei. 1. Concl. 2. Cor. 6. Malach. 2.

†2a. Licet in veteri lege cū aliquibus infidelibus, esset concessum cōnubia iungere tamen modo in noua omnibus cōmuniter prohibitum est. 3a. Lex illa Deut. 21. de captiua, intelligitur de illis nationibus, cum quibus licebat contrahere: quia prohibitio erat specialis, ne contraherent cum Chananeis: vel intelligitur cum captiua ad verum cultum conuerti volebat. 4a. Sponsalia possunt contrahi cum promissione futuræ conuersionis: quia illa quoque est promissio de futuro: at cū matrimonium de præsenti contrahatur, requirit vnitatē cultus de præsenti: Quartum soluitur ex tertia ratione. 5a. Matrimonio,

monio, vt sacramentum, sufficit vt habeat paritatem quantum ad sacramentum fidei, quod est baptismus: vnde contrahẽs cum hæretica, vere contrahit: licet peccet si scienter faciat; idem dic de excommunicata. e contrario catechuminus nondum baptizatus, licet habeat veram fidem si contrahit cum baptizata, nihil facit.

Artic. 2. Vtrum inter infideles possit esse matrimonium.

1. Concl. Matrimonium est institutum propter bonum prolis, non tantum generandæ quia id etiam sine matrimonio fieri potest, sed etiam promouendæ ad perfectum statum: quia quælibet res intendit effectũ suum naturaliter perducere ad perfectum. 2a. Prolis perfectio, altera est naturalis, non solum secundum corpus, sed etiam secundum animam, per ea, quæ sunt de lege naturæ. altera est perfectio gratiæ, ad quam prima se habet vt materialis & imperfecta, & est communis etiam infidelibus. 3a. Inter infideles est matrimonium, 1. Si quis frater, ait Paul. vxorem habet infidelem, &c. Sed vxor non dicitur nisi ꝓpter matrimonium, ergo 2. Quia matrimonium pertinet ad officium naturæ, quæ præcedit statum gratiæ, cuius principium est fides, ergo. &c. 4a. Matrimoniũ inter infideles est imperfectum: quia inter illos non potest perduci proles nisi ad perfectionem legis naturæ, quæ est imperfecta. 5a. Vnde solum inter fideles contrahitur matrimonium perfectum. † 6a. Matrimonium vt est sacramentum ecclesiæ non competit infidelibus, sed tantum vt est officium naturæ, vt dictum est. 7a. Matrimonium potest esse inter infideles, sed non inter vnum fidelem, & alterum infidelem, quia disparitas cultus impedit non ratione infidelitatis, sed ratione disparitatis in fide, & quia non habent vnã intentionem de prole. 8a. Disparitas cultus inter infideles non impedit, quia apud Deum nihil differt qualitercunque aliqui à fide deuient: & quia matrimonium est tantum in officium naturæ: Rursus quia ecclesia non habet de his, quæ foris sunt iudicare. 9a. Infidelis non habet veram pudicitiam cum vxore sua, i. non eã quæ

1. Cor. 7.

attingat finem veræ virtutis, qui est felicitas, sed quę sufficiat ad matrimonium, vt est officium naturæ. 10a. Illud Glos. omnis actio infidelium est peccatum, intellige, quod per id, quod agunt, non possunt à seruitute peccati liberari: non quod in omni actu, & præcipue in actu matrimonij si propter prolem fiat, peccent. Rom. 14.

Artic. 3. Vtrum coniux conuersus ad fidem possit commanere cum vxore nolente conuerti.

Coniux conuersus ad fidem potest cõmanere cum vxore nolente conuerti. 1. Quia Paulus consulit, quod commaneat. 2 Quia nullum impedimentum superueniens matrimonio, illud destruit, cum fides non tollat, sed perficiat matrimoniũ. 2a. In tali casu soluitur matrimonium, non quo ad vinculum, sed quo ad habitationem, & solutionem debiti, quando vxor obstinata nollet conuerti: si autem sit spes conuersionis, potest cum ea manere, & de hoc est consilium Apostoli, vel libere demittere. 3a. Idem dicas cum mulier est adultera, quia potest cum ea manere spe correctionis, & eam dimittere, cum est obstinata, ne videatur consentire peccato. † 4a. Facilius impeditur fiendum, quam dirimatur quod rite factum est: vnde multa impediunt matrimonium, si pręcedant, quæ non destruunt si sequantur. 5a. Decretum, hoc prohibet, quia infideles nunc sunt obstinati. 6a. Infideles qui contraxerunt inter gradus prohibitos de iure diuino, si conuertantur, non possunt simul manere: si autem secundum gradus prohibitos ab ecclesia, possunt. 7a. Si infidelis, qui plures habet vxores conuertatur, manebit cum prima: si autem non prima, sed aliqua alia conuertatur, potest cũ illa contrahere. 8a. Qui postquam vnam repudiauit, & alteram duxit, conuertitur, tenetur ad primam accedere, si conuerti voluerit. 14. concl. 1. Cor. 7. 28. q. 1. Cap. Iudæi.

Art. 4. Vtrum fidelis conuersus possit vxorem infidelem dimittere nolentem cohabitare sine contumelia creatoris.

Fidelis conuersus potest vxorem infidelem dimittere, nolentem cohabitare sine con- 14 Concl.

ne contumelia creatoris. 1. Ex Paulo qui
1.Cor.7. hoc docet. 2. Propter carnale adulterium
potest dimitti vxor, quantum ad cohabitationem, ergo multo magis propter infidelitatem, quæ est adulterium spirituale. 3. Qui moritur vni vitæ, non tenetur amplius ad illa, ad quæ in priori vita tenebatur; sicut qui in vita seculari existens, vouit aliqua, non tenetur ea perficere, si mūdo moriatur, religionem ingrediens; ergo similiter, qui priori vitæ per baptismum moritur, liberatur ab illa obligatione, qua tenebatur vxori reddere debitum, & ei cohabitare: licet in aliquo casu id facere possit, vt est dictum. † 2 1. Seruus conuersus non liberatur à seruitute domini; quia seruitus non repugnat perfectioni Christianæ: at vir conuersus liberatur ab obligatione coniugis infidelis: quia tale matrimonium repugnat perfectioni Christianæ. 3a. Vxor non habet ius in corpus viri, nisi quandiu in illa vita viuit: vnde qui ad baptismum accedit; quia corporaliter consepelitur Christo liberatur à tali obligatione. 4a. Non est simile de eo, qui scienter contrahit cum ancilla; quia seruitus non impedit, nisi cum est ignorata: at disparitas cultus simpliciter facit personam illegitimam. 5a. In tali casu, si proles est in perfecta ætate, poterit libere sequi, vel patrem fidelem, vel matrem infidelem: sin minus, non obstante, quod egeat matris obsequio, debet dari fideli. 6a. Adulter nō potest adulteram dimittere, licet pœnitentiam egerit: quia per pœnitentiam non trāsitur in aliā vitam, nō sic in proposito.

Art. 5. Vtrum fidelis discedens ab vxore infideli possit aliam ducere.

1a.Concl. Si alter coniugum infidelis vult cohabitare sine contumelia creatoris, id est sine hoc, quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis libere discedere; sed discedens, non potest alteri nubere. 2a. Si infidelis non velit cohabitare sine contumelia creatoris, nomen Christi audire nolens; & ad infidelitatem pertrahere nitatur, fidelis discedens potest alteri per matrimonium copulari. 1. Quia matrimoniū non est ratum sine sacramento baptismi: at quod non est ratum potest dissolui, ergo. 2. Quia vir non debet cohabitare nolenti cohabitare sine contumelia creatoris, ergo si nō liceret ei aliā ducere, cogeretur seruare perpetuam cōtinentiam: & ita ex conuersione incommodum reportaret. † 3a. Matrimonium infidelium non est omnino ratum, & firmum, sed ratificatur postea per fidem Christi, vel dissoluitur, si ei contrarietur, vt in casu dico. 4a. Matrimonium in hoc casu non dissoluitur propter peccatum mulieris, id est propter contumeliam saluatoris: quia si ab illo peccato resipisceret, redderetur ei vir suus; sed propter sequens matrimonium: quia fortius vinculum soluit minus firmum, quando ei contrariatur. 5a. Mulier infidelis postquam vir cum alia contraxit posset alteri nubere; sed hoc ei prohibitū est in pœnam peccati, cuius si pœniteret dispensatiue posset nubere. 6a. Si vir non habeat spem conuersionis vxoris, ea requisita, vt conuertatur, potest ad sacros ordines accedere, & religionē ingredi, & licet postea vxor conuertatur, non est ei reddendus vir, in pœnam tardæ conuersionis. 7a. Vinculum paternitatis non soluitur per disparem cultum, sicuti matrimonium; ideo si filius conuertatur redditur ei possessio amissæ hæreditatis, licet alius in possessionem intrauerit.

Artic. 6. Vtrum alia vitia soluant matrimonium.

1a.Concl. Fornicatio corporalis, & infidelitas habent vim specialem separandi matrimonia: quia habent specialem contrarietatem ad eius bona. 2a. Matrimonium quātum ad vinculum, vbi est ratificatum, nec per adulterium, nec per infidelitatem potest dissolui. 3a. Si non est ratificatum soluitur vinculum altero coniugum permanente in infidelitate, si conuersus ad aliud coniugium transeat. 4a. Non autem soluitur prædictum vinculum per adulteriū: alias enim infidelis libere dare posset libellum repudij vxori adulteræ, & ea dimissa aliam ducere, quod est falsum. 5a. Matrimonium quantum ad actum tam per infidelitatem, quam per fornicationē carnalem dissolui potest. 6a. Sed per alia peccata non potest dissolui, etiam quan-

tum ad actum, nisi forte ad tempus: vt si vir velit se à consortio retrahere ob castigationem vxoris. 1. Mat. 5. qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. 2 Quia alias quotidie fierent diuortia, cum raro inueniatur matrimonium in quo alter coniugum in peccatum non labatur. † 7a. Matrimonio vt est officium naturæ magis aduersatur infidelitas: vnde propter infidelitatem dirimitur aliquando vinculum, non autem propter adulterium. † 8a. Infidelitas tantum proprie dicitur fornicatio spiritualis, alia autem peccata nimis remote ita nominantur. 9a. Quando mulier maximam occasionem præbeat peccandi viro suo, & vir de periculo timeat, potest se ab eius cõuersatione subtrahere. 10a. Licet propter idololatriam, mulier possit dimitti, non tamen propter auaritiam quæ tantum per quandam similitudinem idololatria dicitur. 11a. Magister qui cõtrarium affirmat, vel loquitur de sponsalibus, quæ per alia vitia dirimi possunt, vel si loquitur de matrimonio, intelligendus est de separatione ad tempus.

Quæstio 60. De vxoricidio.

Artic. 1. Vtrum liceat vxorem interficere in actu adulterij comprehensam.

1. Concl. Potest vir per iudicium ciuile sine peccato interficere vxorem adulteram, si zelo iustitiæ faciat. 2a. Potest etiam in iudicio ciuili eandem criminaliter de adulterio accusare, vt pœna statuta puniatur. 3a. Id non licet in iudicio ecclesiastico: quia ecclesia non habet gladium materialem. 4a. Non licet viro vxorem in iudicio non conuictam, per seipsum occidere, quantũuis sciat esse adulteram, nec secundum leges ciuiles, nec secundum legem conscientiæ. 5a. Lex ciuilis quasi licitum putat, quod in ipso actu eam interficiat, nõ quasi præcipiens, vel prohibens, sed quasi pœnam non infligens: propter incitamentũ, quod vir habet in tali casu ad occidendũ: vnde patet ad secundum. 6a. Ecclesia non iudicat virum in tali casu indignum pœna æterna, vel temporali iudicio ecclesiastico infligenda. 1. Quia non constringitur legibus humanis; & ita nõ admittit talem legẽ. 2 Vir & vxor ad paria iudicãtur: sed vxori non licet occidere virũ in adulterio cõprehensum, ergo. 7a. In nullo casu licet occidere vxorem propria auctoritate. † 8a. Lex diuina præcipit adulterant & lapidari, nõ priuatis hominibus, sed publicis, s. iudicibus 9a. Vir percutiens Clericũ, quem cum vxore inuenit, non incurrit excommunicationem; sed ex hoc non sequitur, quod occisio vxoris sit licita, sed quod occidens nullã incurrit pœnam. 10a. Vir debet corrigere vxorem, non pœna mortis, quia hoc pertinet ad publicam personam, sed pœna emendationis, &c.

Artic. 2. Vtrum vxoricidium impediat matrimonium.

Vxoricidium ex statuto ecclesiæ matrimonium impedit. 1. Quia decret. interfectoribus vxorum penitus coniugium denegant. 2. In eo, in quo quis peccauit debet puniri: at isti peccant contra matrimonium, ergo matrimonio debent priuari. 2a. Aliquando vxoricidium impedit contrahendum, sed non dirimit contractum: vt si propter adulterium occiderit, aut etiam ex odio, cum quo ecclesia potest dispensare, vt licite contrahat, si timetur periculum de eius incõtinentia. 3a. Aliquando dirimit contractum: vt si occiderit, vt eam ducat, cum qua mœchatur. 4a. Si aũt aliã ducat, peccat cõtra statutum ecclesiæ, sed matrimoniũ tenet. † 5a. Quia vxoricidium est cõtra substantiam matrimonij, & adulterium est contra bonũ matrimonij, id est, contra fidem; ideo illud magis impedit, quam hoc. 6a. Licet occidere matrem maius sit peccatum, quia est magis contra naturam: tamen quia quisque est pronior ad vxoricidium, quam ad matricidium, ideo ecclesia illis matrimonium interdicit. 7a. Qui interficit alterius vxorem, non peccat contra matrimonium, vt is, qui propriam occidit. 8a. Non est necessarium vt remota culpa, remoueatur omnis pœna; ideo vxoricidij peccato per pœnitentiam ablato, adhuc restat impedimentum matrimonij.

1. Concl. 33. q. 2. cap. interfectores. 4. sent. d. 37.

Quæstio

Quæstio 61. De impedimento matrimonij quod est votum solenne.

Artic. 1. Vtrum alter coniugum post carnalem copulam, altero inuicto, possit religionem intrare.

1. Concl. Alter cõiugum, altero inuito, post carnalem copulam non potest religionem intrare. 1. Nec etiam, ait Paul. ad tempus vacent orationi coniuges sine mutuo cõsensu. 2. nemo licite potest facere quod est in præiudicium alterius, sine eius volũtate: at, &c. 3. Nemo potest facere oblationẽ Deo de alieno: sed post matrimonũ consummatum corpus viri est factum vxoris, ergo sine consensu non potest illud Deo offerre per ingressum religionis. † 2a Et si lex humana id permittat: tamen lex diuina prohibet, quia cõsiderat matrimoniũ, vt sacramentũ, quod habet indissolubilitatẽ. 3a. Non est inconueniens maius bonum, vt est religio, impediri per minus bonũ, quod est matrimonũ, cum contrahientur inter se. 4a. In religione quæ est quoddam matrimonium datur transitus ad strictiorem, quia seruatur eadem coniunctio cum persona Christi: nõ sic in trãsitu matrimonij carnalis, ad spirituale. 1. Cor. 7.

Artic. 2. Vtrum alter coniugum possit altero inuito ante carnalem copulam religionem intrare.

1. Concl. Alter coniugum potest altero inuito, ante carnalẽ copulã, religionẽ intrare. 1. Ex Hiero. Dominus vocauit Ioannem de nuptijs. 2. Vt per mortem carnalem soluitur carnale vinculum matrimonij, quod est post carnalem copulã inter coniuges; ita per ingressum religionis, qui est mors quædam spiritualis, qua homo moritur sæculo, & viuit Deo, soluetur vinculum spirituale matrimonij, quod est ante carnalem copulam. † 2a. Matrimonium ante carnalem copulam significat tantũ cõiunctionẽ Christi ad animam per gratiam, & hæc dissoluitur per peccatũ mortale: post carnalem copulam significat coniunctionẽ Christi ad ecclesiã; & hoc tantũmodo habet indissolubilitatẽ. 3a. Ante carnalẽ copulam nõ est omnino translata ptãs corporis, sed sub condõne; nisi ad meliorem vitæ frugem conuertatur: ideo vir nõ tenetur statim reddere debitum; sed datur tempus trium mensium. 1. Vt deliberet de transeundo ad religionem. 2. Vt præberet necessaria ad solennitatem nuptiarum. 3. Vt maritus vilem non habeat datam, quã non suspirauit diu. 4a. Matrimonialis cõiunctio ante carnalem copulam est quidem perfecta quantum ad actum primum, sed non quantum ad actũ secundũ, & assimilatur possessioni corporali: quare nõ habet omnimodam indissolubilitatẽ. Præfatione in euange. Ioan.

Artic 3. Vtrum mulier possit nubere alteri viro, ante carnalem copulam viro suo religionem ingresso.

Mulier potest nubere alteri viro ante carnalem copulam viro suo religionem ingresso. 1. Quia nullus potest alterum obligare ad ea quæ sunt perfectionis, vt est continentia, ergo mulier non arctatur continentiã ob ingressum, &c. 2. Quia sicuti post mortem corporalem viri potest mulier nubere cui vult, ex Paulo, ita post mortem spiritualem per ingressum religionis. † 2a. Cõiuges quando pari consensu ingrediuntur religionem, nõ abrenunciant coniugali vinculo, & ideo non soluitur: sed quando vnus tantum ingreditur, quantum in se est abrenunciat vinculo, & ideo soluitur. 3a. Vxor tenetur virum ingressum in religionem expectare vsq; ad professionẽ; quia tunc moritur mũdo. 4a. De eo, qui professionem fecit ante tps, si redeat ad vxorem, idem dicẽdũ est, quod de habente votum simplex, quantum ad petitionem, & redditionem debiti. 1. Concl. Decr. lib. 3. tit. 31. c. 16.

Quæstio 62 De impedimento quod superuenit matrimonio consummato, quod est fornicatio.

Artic. 1. Vtrum propter fornicationem liceat viro vxorem dimittere.

Dominus dimittere vxorem concessit propter fornicationem, in pœnam illius, qui fidem fregit, & in fauorem eius qui fidem seruauit; vt non sit adstrictus, ad reddendum debitum ei, qui non seruauit fidem. 1. Ita habetur apud Matth. 2. Quia ei qui fregit fidem non tenetur aliquis fidem seruare. 2a. In his casibus non licet viro vxorem dimittere fornicantem. 1. Si ipse vir similiter fornicatus fuerit 1. Concl. Cap. 5.

fuerit. 2. Si ipse vxorem prostituerit. 3. Si credens probabiliter virum suum mortuũ alteri nupserit. 4. Si latenter cognita est ab aliquo sub specie viri sui, lectum subintrante. 5. Si fuerit vi oppressa. 6. Si post adulterium vir carnaliter eam cognoscens, sibi reconciliauit. 7. Si in infidelitate matrimonio contracto, dederit libellum repudij, si postea conuertatur tenetur eam recipere. †3a. Qui mulierem fornicantem liuore vindictæ dimittit, peccat; non autẽ, si ad euitandam propriam infamiam, ad vitium vxoris corrigendum, & ad vitandam prolis incertitudinem. 4a. Diuortiũ non fit, nisi alter alterum accuset de crimine, quod fieri non potest, si vterque sit in eodem crimine, licet sit maius peccatum. 5a. Alia crimina, licet grauiora, non causant diuortium; quia non sunt contra bonum matrimonij tollendo certitudinẽ prolis, frangendo fidem, & significationem ipsius, vt facit fornicatio carnalis. 6a. Etiam propter vitium contra naturam potest procedi ad diuortium: de ipso autem non fit mentio, quia est passio innominabilis, & quia non causat incertitudinem prolis.

Artic. 2. Vtrum vir teneatur ex præcepto dimittere vxorem fornicantem.

14. concl. Si mulier fornicaria de peccato pœniteat, vir non tenetur eam dimittere 1. Ex Glos. quæ ait, vnum permisisse dimittere. 2. Quilibet potest alteri dimittere, quod in se peccauit, ergo, &c. 3. Dimissio introducta est tanquam pœna ad corrigendũ, ergo non est opus dimissione cum est correcta. 2a. Si non pœniteat tenetur eam dimittere: ne peccato eius consentire videatur. †3a. Vir tenetur semper corrigere vxorem, sed non semper pœna dimissionis: quia potest idem facere verbis, & verberibus. 4a. Vir non videtur consentire peccato mulieris cum emẽdatam retinet, sed cum perseuerantem in peccato fouet. 5a. Qui mulierem fornicantem cognoscit non coniungitur ei quasi meretrici, sed vt vxori, & sic non peccat. 6a. De dimittenda vxore non est præceptum, sicut est de non contrahendo cum consanguinea: ideo vir non peccat, eam post fornicationem cognoscendo.

1. Cor. 7.

Artic. 3. Vtrum vir proprio iudicio possit vxorem fornicantem dimittere.

Vir potest vxorem dimittere, vel quoad thorum tantum, vel etiam quoad habitationem, & hæc dimissio quantum ad vtrunque, dicitur diuortium. 2a. Quantũ ad thorum tantum, potest vir vxorem dimittere statim atque ei constat de adulterio proprio arbitrio. 3a. Nec tenetur debitum reddere, nisi per ecclesiam compellatur, & sic reddens, nihil sibi præiudicat: vnde patet ad tertium. 4a. Diuortium nõ potest celebrari sine iudicio ecclesiæ. 1. Nemo potest seipsum vindicare: sed si vir proprio iudicio vxorem fornicariam dimitteret, seipsum vindicaret, ergo. 2. Nemo in eadem causa potest esse iudex, & actor: at vir in hac causa est actor, ergo. 4a. Si alias à viro dimissa fuerit, vir potest cogi ad cohabitandum, nisi possit incontinenti fornicationem probare. †5a. Dominus non dedit sententiam de dimissione fornicariæ, sed ius promulgauit: nam sententia est applicatio iuris communis ad particulare factum, quod est iudicis, & non cuiuscunque. 6a. Ioseph non cogitauit occulte dimittere Mariam propter fornicationem, sed propter reuerentiam sanctitatis eius. 7a. Licet vxor non inueniatur in facto: tamen si inueniatur in locis, & horis suspectis, & solus cum sola, nudus cum nuda, & hoc probetur per testes, videtur fornicatio probata. 8a. In accusatione mulieris ad punitionem criminis in iudicio seculari debet præcedere inscriptio, qua vir ad pœnam talionis se obliget, si in probatione deficiat: quod non fit cum vir accusat ad thori separationem tantum, coram iudice spirituali, & ita non sequitur habere suum intentum, qualitercunque res eat; siue ipse vxorem, siue vxor ipsum dimitteret. 9a. Cum in crimine proceditur per denunciationem, debet præcedere fraterna correctio, iuxta præceptum Domini. non autem quando proceditur per accusationem, vt procedit vir.

14. Concl.

32. q. 2. can. 4.

Mat. 5.

Matt. 1.

Art. 4. Vtrum vir, & vxor in causa diuortij possint ad paria iudicari.

In causa diuortij vir & mulier ad paria iudi- 1. Concl.

Iudicatur, vt sit vni licitum, vel illicitum, quod alteri: & ita in vtroque est sufficiens causa. s. fidei fractio, ad quam æqualiter se habent, & ita æqualiter peccant cõtra hoc bonum matrimonij, in cuius peccati pœnam inductum est diuortium. 2a. Maior est causa diuortij in vxore, quam in viro, quia quantum ad bonum prolis, plus peccat adulterium vxoris, quam viri. 3a. Quare ad æqualia ex inæquali causa obligantur; non tamen iniuste: quia in vtroq; est causa sufficiens: vt cum duo damnantur ad eandem mortis pœnam, licet alter grauius peccauerit. Ex quibus patet ad secũdum, & tertium, quæ procedunt de inæquali causa ex parte prolis. † 4a Viro permittebatur per libellum repudij vxorem dimittere, & non econuerso: quia hoc fiebat ad euitandum homicidium, de quo erat maius periculum in viris, quam in mulieribus, ideo non erant pares in hoc. 5a. Quantum ad bonum prolis est quidem maior causa diuortij in muliere, vt dictum est; sed non propterea non iudicantur ad paria. 6a. Etsi vir sit quasi vxoris gubernator, non tamẽ est iudex: ideo in his, quæ ad iudicium pertinent, pariter iudicatur. 7a. In simplici fornicatione plus peccat vir quia plus habet de bono rationis; sed in adulterio plus peccat mulier propter causas dictas. 8a. Etsi vir sit caput mulieris, vnde eius aggrauatur crimen: tamen ex illa circunstantia quæ in aliam speciem trahit, magis aggrauatur peccatum. s. ex læsione matrimonij: trahit enim ad speciem iniustitię, in hoc quod aliena proles furtiue submittit; & sic magis peccat mulier.

Mat. 5.

1. Cor 11.

Artic. 5. Vtrum post diuortium vir alteri nubere possit.

1. Concl. Post diuortium altero viuente, non licet ad aliam copulam transire. 1. Pręcipio, ait Paulus, non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam. 2. quia nullus ex peccato debet reportare commodum; sed hoc esset, si adulterę liceret ad magis desiderabile coniugium accedere, ergo. 3 quia nullum impedimentum superueniens matrimonio potest illud dissoluere. Idem patet ex Aug. † 2a. Nemo per se obligari potest ad continentiam perpetuam, sed per accidens vtique: vt si vxor incurrat infirmitatem incurabilem quæ impediat carnalem copulam: sic etiam si ab adulterio nolit desistere. 3a. Confusio quam reportat vxor ex diuortio, debet eam cohibere à peccato, quod si nihilominus peccat, minus malum est, cum sola peccet, quam quod etiã vir peccati sit particeps. 4a. Etsi post diuortium nullus teneatur debitum reddere: tamen adhuc restat vinculum matrimonij: & in tali casu quisque potest vouere castitatem. Sed si ecclesia fuisset decepta per falsos testes debet vxor reddi viro suo etiam post professionem in religione; & tũc potest reddere debitum, sed nõ petere. 5a. Cum Dominus ait, quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationis causam, & aliam duxerit, mœchatur; exceptio illa refertur ad dimissionem vxoris: & ita etiam mœchatur qui aliam post dimissionem ducit.

1. Cor 7.

32 q. 7.

Lib. 1. de nup. & Conc. c. 7. 10. 15. & 21.

Artic. 6. Vtrum post diuortium vir, & vxor possint reconciliari.

1. Concl. Si vxor post diuortium emendata fuerit potest vir eam sibi reconciliare: quod si decesserit, ait Paulus, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. 2. quia vir poterat post fornicationem non dimittere; ergo poterit post diuortium reconciliare eam sibi. 2a. Si in peccato incorrigibilis maneat, non debet eam reassumere. † 3a. Sententia Ecclesiæ non fuit cogens ad separationem, sed licentiam præbens; & ideo potest fieri reconciliatio. 4a. Pœnitentia vxoris potest tantum inducere virum ne eam dimittat, non autem cogere, aut ab accusatione repellere: quia cessante culpa quoad actum, & maculam, remanet quoad reatum, & pœnam. 5a. Vxor pro fornicatione dimissa, postea reuocata tenetur ad virum redire, & ei reddere debitum: quia diuortium est in fauorem viri, qui non amittit ius petendi, & reuocandi. 6a. Mulier non potest petere reconciliationem, si post diuortium, vir adulterium commiserit: neque iudex potest virum de rigore ad hoc cogere, sed secũdum æquitatem, vt eius animæ consulat. 7a. Vir ad-

1. Cor. 7.

ulter peccat diuortium petens, & licet mulier non possit probare illius adulterium: tamen si petit debitum & reconciliationem, vir tenetur ad vtrunque.

Quæstio 63. De secundis nuptijs.

Art. 1. Vtrum secundæ nuptiæ sint licitæ.

1a. Concl. Gen. 25. 1. Tim. 5. Rom. 7.

Non solum secundæ, sed tertiæ, & sic deinceps sunt licitæ. 1. Legitur Abraham secundas nuptias contraxisse. 2. Volo ego, ait Paulus, iuniores (scilicet viduas) nubere, ergo &c. 3 Quia altero mortuo vinculum matrimoniale dissoluitur, vt patet ex Paulo, ergo. Nam nil præcedens matrimonium impedit. † 2a. Chrysost. ait, secundas nuptias esse malas, quando propter concupiscentiam contrahuntur. 3a. Secūdum matrimonium dicitur non bonum, non quod non sit licitum, sed quia caret illo honore significationis, qui est in primo, scilicet quod sit vna vnius, sicut Christus & ecclesia. 4a. Sacerdotes arcentur, ne intersint secundis nuptijs, non quod sint illicitæ, sed quia carent ea honestate, quæ erat in primis. 5a Irregularitas non semper inducitur propter culpam, sed etiam propter defectum sacramenti: vnde ratio, quæ affertur non est ad rem.

Hom. 12. in Matt oper. imperf. Ambr. in 7. cap 1. ad Cor.

Art. 2. Vtrum secundum matrimonium sit sacramentum.

1a. Conc. Etiam secundum matrimonium est sacramentum, sicut primum. 1. Quia coitus in secundis nuptijs excusatur à peccato; sed hoc non est nisi propter tria bona matrimonij, quæ sunt proles, fides, & sacramentum, ergo. 2 Ex secundis nuptijs contrahitur irregularitas, ergo sunt sacramētales. 3. In his inueniuntur omnia, quæ sunt necessaria ad sacramentum matrimonij, s. debita materia, quæ sunt personę legitimæ, & debita forma, id est, expressio consensus, ergo. † 2a. Ea tantum sacramēta, quæ imprimunt characterem non possunt reiterari sine eorum iniuria; cuiusmodi non est matrimonium 3a. Secundæ nuptiæ respectu primarum, habent aliquem defectum respectu significationis, si sint secundæ ex vtraque parte, & ideo illis subtrahitur benedictio: quod non fit cū sunt tantum secundæ ex parte viri. 4a. Etiam in secundo matrimonio reperitur perfecta significatio, licet respectu primi habeat aliquem defectum. 5a. Secundum matrimonium, impedit ordines ex defectu, quem habet vt est sacramenti: sed ex hoc non fit, vt non sit sacramentum.

Quæstio 64. De annexis matrimonio, & de debiti redditione.

Art. 1. Vtrum alter coniugum teneatur alteri ad redditionem debiti.

Alter coniugū tenetur alteri ad redditionem debiti ex necessitate præcepti. 1. Vt seruus est in potestate domini; ita vnus coniugum in potestate alterius ex Paulo: sed seruus tenetur præcepto domini parere, ex eodem, ergo &c. 2. Matrimonium est ordinatum ad fornicationem vitandā ex Paulo, quod non esset: si vnus non teneretur alteri debitum reddere. 2a. Vir tenetur vxori debitum reddere in his quæ ad generationem prolis spectant, salua tamen prius personæ incolumitate. 1 Matrimonium sequitur ordinem naturæ, cum sit officium naturæ: at natura prius nutrit indiuiduum, & postea dat superfluum ad generationem, ergo: neque enim vxor habet potestatem in virum, nisi in his, quæ ad generationem prolis pertinent. 2. Quia iste est ordo caritatis, vt sibi prius quisque prospiciat, deinde alijs. † 3a. Non implicat, quod aliquis adimplens aliquod præceptum reddatur inhabilis ad aliquid sacrum officium pertractandum: vt iudex iudicando in causa mortis, ob quam causam fit irregularis: sic vir debitum reddēs, &c. 4a. Qūdo est periculum infirmitatis non tenetur reddere: neque est iusta petitio, si vltra vxor petat. 5a. Quando vir redditur impotens ad reddendum debitū ex causa licita, mulier non debet exigere, & ille non tenetur reddere: sed si ex causa illicita; si ex hoc sequatur peccatum mulieris, aliquo modo viro imputatur. 6a. Lepra soluit sponsalia, sed non matrimonium: ideo vxor tenetur leproso debitum reddere, licet non teneatur cohabitare: quia ex cohabitatione facilius quis inficitur, quā ex coitu. Et licet proles generetur infirma, melius est male esse, quā omnino non esse.

1. Concl. 1. Cor. 7. Rom. 13.

Artic.

Artic. 2. Vtrum vir teneatur debitum reddere vxori non petenti.

1a. Concl. Petere debitum contingit dupliciter: vel expresse, vt cum verbis petitur: vel interpretatiue, vt cum vir per signa percipit, quod vxor vellet sibi debitum reddi, sed ob verecundiam tacet. 2a. Vir tenetur debitum reddere, etiam si verbis vxor non petat, quando in ea signa apparent voluntatis debiti reddendi. 1. In redditione debiti præstatur medicamentum contra vxoris concupiscentiam; ergo vt medicus, cui infirmus est commissus, tenetur eius morbo subuenire, ita vir, &c. 2. A simili de prælato, cuius est correctionis remedium contra peccata subditorum adhibere. † 3a. Tempus determinatum ad reddendum, non est solum quando petitur, sed etiam quando timetur periculum, nisi tunc reddatur. 4a. Vir potest præsumere vxorem velle continere, si cõtraria signa non videat: alias esset falsa præsumptio. 5a. Non est par ratio de domino, & de muliere; quia dominus non verecundatur petere debitum seruitutis, vti mulier petere debitum matrimonij. Et seruus etiam tenetur debitum implere, si periculũ immineat, etiã nõ exigente domino. 6a. Nõ debet vir vxorem auertere, ne debitum petat, nisi aliqua rationabili causa: nec etiã tunc debet maxima instantia eam auertere, ob imminentia pericula.

Art 3. Vtrum vir & mulier sint in actu matrimoniali æquales.

1. Con. Aequalitas est duplex; altera quantitatis, vt bicubiti ad tricubitum: altera proportionis, vt dupli ad duplum. 2a. Secundum primam quantitatem vir, & vxor nõ sunt æquales in matrimonio, neque quantum ad actũ coniugalem, in quo id, quod nobilius est, viro debetur; nec quantum ad dispensationem domus, in qua vxor regitur, & vir regit. 3a. Quantum ad secundam æqualitatem sunt æquales in vtroque. Quia vt vir tenetur vxori in actu coniugali, & in dispensatione domus, ad id, quod viri est; ita vxor viro ad id, quod vxoris est: vnde apud Magist. dicitur, quod sunt æquales in reddendo, & petendo debito. Huc facit, quod ait Paul. nec vi-

1. Cor. 7.

rum, nec vxorem sui corporis potestatem habere. Rursus in matrimonio est relatio æquiparantiæ, cum sit quædam coniunctio, ergo vir & vxor erunt æquales in matrimonio. † 4a. Licet agere sit nobilius, quam pati: tamen eadem est proportio agentis ad agendum, & patientis ad patiendum. 5a. Per accedens vir tenetur reddere debitum mulieri non petenti, & non contra, propter erubescẽtiã in. 6. Ex eo, quod mulier facta est propter virum, ostenditur quod non sunt æquales absolute; non autem quod non sint æquales secundum proportionem. 7a. Et si vir sit mulieris caput; tamen sicuti membra tenentur capiti in officio suo, ita & caput membris.

Artic. 4. Vtrum vir, & vxor possint votum emittere contra debitum matrimonij, sine mutuo consensu.

Coniuges non possunt sine mutuo cõsensu continentiam vouere. 1. Nolite, ait Paul. fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus. 2. Nemo potest facere votum de alieno: at vir non habet potestatem sui corporis, sed vxor, & contra, ergo. 3. Votum, vt ipsum nomen importat, voluntatis est, & ita solum est de illis, quæ nostræ voluntati subiacent, cuiusmodi non sunt ea, in quibus vnus tenetur alteri: at coniuges sibi inuicem tenentur in redditione debiti, ergo. 2a. Si voueant peccant, & nõ tenentur votum seruare, sed agere pœnitẽtiam. † 3a. Licet viro sine consensu vxoris accipere crucem in subsidium Terræ sanctæ: quia probabile est mulierem debere velle continere ad tempus; & potest virum sequi; quod non liceret vxori sine consensu viri: quia cum maiori periculo castitatis per terras discurreret, & cæt. 4a. Alter coniugum dissentiens voto continentiæ alterius, non peccat; quia hoc non facit, vt bonum illius impediat, sed ne sibi præiudicium generetur. 5a. Melior sentẽtia est, quod nec possint vouere de non petendo debito, sine consensu: quia matrimonium redderetur alteri nimis onerosum ob confusionem semper petendi. 6a. Vt vxor non potest petere debitum contra incolumitatem viri, ita nec ad impediendum ea, in quibus domino suo tenetur,

1a Concl.

1. Cor. 7.

teneatur, sed propter hoc non potest dominus prohibere quin debitum reddat.

Artic. 5. Vtrum in diebus sacris impediatur petitio debiti.

1. Concl. In diebus, in quibus præcipue spiritualibus est vacandum, non licet petere debitum 1. Vt aliqua loca sunt sacra, quia deputata sunt sacris: ita aliqua tempora: sed in loco sacro non licet debitum petere, ergo, &c. 2. Hoc tempore maxime est spiritualibus vacandum: sed actus matrimonij, licet culpa careat, tamen quia rationē deprimit ob carnalem delectationem, reddit hominem ineptum ad spiritualia, ergo † 2a. Si concupiscentia tempore sacro inualescat, potest deprimi alijs remedijs, vt oratione, &c. 3a. Licet in die festo non teneantur coniuges tota die orare: tamen tenētur se conseruare idoneos ad orandū.

Artic. 6. Vtrum petens debitum tempore sacro, peccet mortaliter.

1a. Concl. Non peccat mortaliter vxor, vel vir, si in die festo debitum petat. Quia hæc circunstantia non trahit in aliam speciem peccati; & ita nō potest in infinitū aggrauare. ergo. 2a. Grauius est peccatū, si sola delectationis causa petatur, quam si propter timorem, quo quis sibi cauens de lubrico carnis, debitum petat. † 3a. Mulier illa, cuius meminit Greg. non fuit à dæmonio arrepta, quod debitum reddidisset; sed quia postmodum diuinis se ingessit contra conscientiam. 4a. Ex eo, quod qui legem erant accepturi non deberent vxoribus appropinquare, non probatur quod sit peccatum petere debitum hoc tempore; sed quod est incongruū: vel multa exigebantur in veteri lege de necessitate præcepti; quæ non exiguntur in noua.

lib 1. Dial. cap. 9.

Exod. 19.

Art. 7. Vtrum vnus coniugum teneatur alteri debitum reddere tempore festiuo.

1a Concl. Vnus cōiugum tenetur alteri debitum reddere, quocunque tempore, & quacunque hora: salua tamen honestate, quæ in talibus exigitur. 1. Nolite fraudare, ait Paulus, inuicem, & cæt. ergo cum alter petit, alter tenetur reddere. 2. Quia, quantum ad actum generationis, vterque habet potestatē in corpus alterius, ergo. &c. † 2a. Qui tempore festiuo debitum reddit, quantum in se est, non consentit, quia inuitus dat quod ab ipso exigitur, ideo non peccat. 3a. Licet tunc temporis teneatur ad orandum; tamen non est aliqua determinata hora, quæ non possit recompensari in alijs horis.

1 Cor. 7.

Quæstio 65. De pluralitate vxorum.

Art. 1. Vtrum habere plures vxores sit contra legem naturæ.

Omnibus rebus naturalibus insunt principia, quibus non solum suas operationes efficiunt, sed etiam suo fini congruentes reddunt: siue sint operationes consequentes naturam generis, siue speciei. 2a. Vt in agentibus ex necessitate naturæ principia sunt ipsæ formæ; ita in his, quæ cognoscūt principia agēdi, sunt cognitio & appetitus: vnde oportet vt in vi cognoscitiua sit naturalis conceptio & in appetitiua naturalis inclinatio, quibus operatio reddatur fini congruens. 2a. Cum homo rationem finis, & proportionem operationis ad finem cognoscat, naturalis conceptio ei indita, qua ad operandum dirigitur, lex, siue ius naturale dicitur: at in alijs animantibus, æstimatio naturalis, cum potius impellantur ad agendum, quā quasi suo arbitrio regulentur 3a. Lex ergo naturalis, est conceptio homini naturaliter indita, qua dirigitur ad conuenienter agendum in actionibus proprijs, siue competat ei ex natura generis, vt comedere, generare, & cæt. siue speciei, vt ratiocinari, &c. 4a. Omne illud, quod actionem inconuenientem reddit fini, quem natura in opere intendit, contra legem naturæ dicitur, 5a. Quod aliqua actio sit incōueniens fini principali, vel secundario potest contingere, vel ex aliquo, quod omnino finem impedit, vt nimia comestio salutē corporis, quasi principalem finem, vel bonam habitudinem in negocijs, vt finem secundarium: vel ex aliquo, quod facit difficilem, aut minus conuenientem peruentionem ad vnum, vel alterum finem, vt comestio tempore indebito. 6a. Actio quæ est inconueniens fini primo modo, scilicet, quia omnino finem principalem directe impedit, prohibetur primis præceptis,

1a concl.

pijs legis naturæ, quæ sunt in operabilibus, vt communes animi conceptiones in speculabilibus. 7a. Si autem sit incompetens fini secundario quocunque modo, vel etiam principali, dum facit difficilem, vel minus congruam peruentionem, prohibetur secundis legis naturæ præceptis à primis deriuatis. 8a. Matrimonium habet pro fine principali prolis procreationem, & educationem, qui finis competit homini secundum naturam sui generis: pro secundario vero operum cōicationem; & in quantum est inter fideles habet etiam pro fine significationē Christi & Ecclesię. 9a. Primus finis respondet matrimonio hominis, vt est animal; secūdus vt est homo; tertius, vt est fidelis. 10a. Pluralitas vxorum nec totaliter tollit, nec aliqualiter impedit primum matrimonij finem: quia vnus sufficit pluribus vxoribus fœcundādis, &c. Vnde patet solutio ad tertium. 11a. Secundum, & si non totaliter tollat, tamen multum impedit: quia non facile potest esse pax in familia vbi vni viro plures vxores iunguntur, quibus omnibus non potest satisfacere ad votum: & quia communicatio plurium in vno officio causat lites. 12a. Tertium autem finem totaliter tollit: eo quod vt Christus est vnus, ita & Ecclesia vna. 13a. Quare pluralitas vxorū aliquo modo est contra legem naturæ, & quodāmodo nō: vt patet ex dictis. † 14a. Consuetudo secundum quam olim vnus plures habebat vxores, non præiudicat legi naturali quantum ad prima eius principia, sed quantum ad secunda, quæ consuetudine augentur, aut minuuntur; & tale est præceptum legis naturæ de vna vxore. 15a. Qui plures habuerunt vxores dicū tur non fecisse contra aliquod præceptū, ex Aug. quia quæ sunt de secundis præceptis legis naturæ, cum non sunt aliqua lege firmata, non habent vim coactiuam per modum præcepti: & cum pluralitas vxorum nondum esset prohibita, ideo, &c. 15a. Ius naturale dicitur, vel quod est insitum à natura, vt ait Tul. vel quod est à principio extrinseco superiori: & sic Isid. vocat ius naturale, quod est in lege, & Euangelio, cum sit diuinitus reuelatū: vel quod non solum est à principio, sed à natura, quia de rebus naturalibus est. Et quia natura contra rationem diuiditur à qua homo est homo, ideo si ius naturale stricte accipiatur solum, illa quæ ad hominem pertinent, non dicuntur de iure naturali, sed tantum quæ ratio naturalis dictat, de his quæ sunt homini & alijs cōmunia: & sic datur illa definitio, quod ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit, & licet pluralitas vxorum non sit contra ius naturale, hoc modo sumptum est tamen contra ius naturale secundo & primo modo acceptum: quia est contra ius diuinum, & quia natura dictat hoc cuilibet animali secundum modum suæ speciei. Vnde etiam animalia naturali instinctu sunt prolis educatione solicita, & aliqua coniunctionem ad vnum seruant, vt patet de columba & turture. 16a. Et si non sit contra naturam, quod vnum agens agat in plura patientia, quantum ad finem matrimonij primarium, est tamen contra alios fines, vt est dictum. Conclusiones sequentes colliguntur ex argumentis, sed contra, quæ videntur probare esse contra prima principia legis naturæ. 17a. Quia natura fuit instituta perfecta, ideo ei indita sunt etiam quæ faciunt ad consecutionem finis etiam secundarij sine difficultate; propterea dictum est, & erunt duo in carne vna. 18a. Contrahens cum vna vxore non se obligat, ad reddendum debitum quocunque tempore, quantum ad id, ad quod principaliter matrimonium est institutum .s. ad propagatio nē; sed prout est in remedium tantum qui est secundarius finis: vnde qui accipit plures vxores non obligat se ad impossibile, cōsiderato principali fine. 19a. Illud præceptum, quod tibi non vis, &c. intelligitur eadem proportione seruata: neque enim si prælatus non vult sibi resisti à subdito, ipse subdito resistere non debet: vnde ex vi huius præcepti non sequitur, quòd si vir non vult vt sua vxor habeat alium virum, ipse non debet velle habere aliam vxorē. Est autem contra legem naturę quod vna habeat plures viros: quia quantum ad aliquid & totaliter impeditur bonum prolis, & ratione procreationis, & educationis. Vnde nulla consuetudine est permissum

Arist. lib. 8. Ethic. c. 12.

Tullius lib. 2. de inu. li. 5. Etim c. 3.

Digest. vet. lib. 1. tit. 1.

Gen. 2.

Arist. lib. 7. de hist. an. c. 4. 33 q. 4.

fum vnam mulierem habere plures viros. 10a. Zelus qui non patitur consortium in amato, est quidem viri ad mulierem, & cõtra: sed cum naturalis inclinatio in vi appetitiua sequatur naturalem cõceptionẽ, & quia non est ita contra naturalem rationem, quod vir plures habeat vxores, sicuti quod vxor plures habeat viros, ideo appetitus vxoris non tantum refugit consortium in viro, sicut e conuerso: vnde tã in hominibus, quam in animalibus inuenitur maior Zelus maris ad fæminam quã e conuerso.

Art. 2. Vtrum aliquando licitum fuerit habere plures vxores.

M.T. vel. Pluralitas vxorum est contra secunda præcepta legis naturæ, quæ à primis ita procedunt, vt non semper efficaciam habeant, sed in maiori parte, cum actus humani pro varietate circunstantiarum variari possint. 2a. Et quia nõ est facile determinare tales varietates, ideo licentia prætermittendi legẽ in his casibus, est penes eum, qui legẽ statuit: quæ licentia dispẽsatio dicitur. 3a. Et quia lex de vnitate vxoris non est humana, sed diuinitus instituta, & cordi impressa, vt alia quæ ad legem naturæ qualitercunque pertinent, ideo in hoc à solo Deo per inspirationem dispensatio fieri potuit. 4a. Hæc dispensatio principaliter sanctis patribus facta fuit, & eorum exemplo ad alios deriuata est. 5a. Facta fuit eo tempore, quo oportebat naturæ præceptum prætermitti, ad multiplicationem prolis ad cultum Dei educandæ: quoniam principalior finis semper est magis conseruandus, cuiusmodi est bonum prolis, neglectis ad tempus incommodis, quæ ex pluralitate vxorum poterant oriri in secundarijs finibus. 6a. Quare ex dispensatione diuina aliquando licuit plures habere vxores. 1. Quia lex vetus facit mentionem de pluralitate vxorum sine aliqua prohibitione. 2. Quia sancti patres plures habuere, vt Iacob, Dauid, &c.

lib 25. Eth. cap 7. Decr lib. 4. tit. 19. c. Gaudemus. † 7a. Ius naturale secundum se, semper & vbique habet suam potentiam: per accidens tamen, propter aliquod impedimentum, quandoq; & alicubi potest variari, vt Philosophus ait. 8a. Dei dispensatio circa plures vxores, non est contra, sed præter naturæ ordinem. 9a. Quia ista dispensatio est legis naturæ, ideo non debuit dari scripta, sed per internã inspirationem, sicuti ipsa lex naturalis. 10a. Cultus Dei post Christum non per carnalem propagationem, vt in veteri lege, sed per spiritualem debet multiplicari, & conseruari: vnde nunc nõ est necessaria illa dispensatio. 11a. In hac dispensatione non prætermittitur maius bonum, quia proles includit etiam fidem erga Deum seruandam, & quia alia bona non penitus tollantur, remanet enim fides ad plures, & aliqua significatio sacramẽti, s. coniunctio Christi ad ecclesiam militantem & triumphantẽ.

Artic. 3. Vtrum habere concubinam sit contra legem naturæ.

Accedere ad mulierem non iunctam matrimonio, quæ concubina vocatur, est contra legem naturæ. 1. Quia filij ex tali concubitu nati sunt vituperabiles; quod non esset, si talis concubitus liceret. 2. Matrimonium est naturale, quod non esset, si aliter se mulieri coniungere, sine præiudicio legis naturæ liceret, ergo. 3. Illa actio est contra legem naturæ, quæ non est cõueniens fini debito, quem natura intendit, vel quia non ordinatur ad ipsum per actionem agentis, vel quia de se est improportionata illi fini: sed talis est concubitus cum non sua, ergo. Nam finis quem natura per concubitum intendit, est prolis procreatio, & educatio, ad quod refertur delectatio apposita in concubitu, ergo qui concubitum propter hunc finem non quærit, vt concubinarius, qui solam delectationem quærit, facit contra naturam. 2a. Etiam si quis per talem concubitum prolem intendat, adhuc est contra naturam, quia nõ est conueniens ad prolis bonum, s. ad educationem & institutionem, ad quæ parentes per longum tempus tenentur: ideo inter marem & fœminam debet esse mutua societas, & obligatio ad commanendum, quæ matrimonium facit. 3a. Vt matrimonij coniunctio à bono prolis, quod intendit, nomen accepit, ita concubinæ nomen illam coniunctionem exprimit, qua solus concubitus 1. Concl.

pro-

Art. 4. propter seipsum quæritur: res enim à fine nominari solent. † 4a. Fornicatio simplex fuit prohibita : b Apostolis, nō quod prius non esset contra naturam, sed quia gentiles, apud quos lex naturalis erat offuscata, non pu abant esse malum. 5a. Lex positiua, quæ sin phcen. fornicationem admittebat, orta erat ex prædicta obscuritate, quæ per christianam religionem ablata est. 6a. Et si ancilla sit res domini ad obsequium, non tamen est res sua ad concubitū ideo non potest ea vti vt vult. 7a. Mulier non habet potestatem ad omnia in corpus viri, sed tantum, quantū ad matrimonium, vnde non potest virum alteri tradere, puta concubinæ, &c.

Art. 4. Vtrum accedere ad concubinam sit peccatum mortale.

1a Concl. Simplex fornicatio de sui ratione est peccatum mortale, et si lex scripta non esset. 1. Quia excludit à regno Dei, vt ait Paulus. 2. fornicatio est crimen, ex Tobia, ergo erit peccatum 3. Ille actus ex suo genere est peccatum mortale, per quem fœdus amicitiæ hominis ad Deum, vel hominis ad hominem violatur: at huiusmodi est simplex fornicatio, quia tollit debitā ordinationem parentis ad prolem, quā natura ex concubitu intendit, ergo, &c.

1. Cor. 6. Cap. 4.

† 2a. Frequenter homo, qui non vitat peccatum mortale, vitat veniale, ad quod nō habet tantum incitamentum, quod fecit Iudas, qui vitauit mendacium, & tamen fornicatus est cum Thamar; sed hinc non sequitur, quod fornicatio non sit peccatū mortale 3a. Fornicatio non ideo non est peccatum mortale, quia nō punitur morte temporali, punitur tamen morte æterna. 4a. Non inconuenit, quod actus luxuriæ sit peccatum mortale, & actus superbiæ aliquando veniale: quia illud Greg. quod peccata carnalia sint minora spiritualibus, intelligitur quoad genus peccati, nō quoad ipsos actus. 5a. Fornicatio ex magnitudine incitamēti minuitur: sed ex materia circa quam est, habet grauitatem maiorem, quā inordinata comestio, &c.

Art. 5. Vtrum aliquando licitum fuerit concubinam habere.

2a Concl. Falsum est, quod fornicatio ante tempus legis nō fuerit peccatum, quod Rabbi Moses dixit. Nec necesse est excusare factum Iudæ, qui cum Thamar concubuit, cum filij Iacob alias grauiter peccauerint. Gen. 38. Gen. 37.

2a. Habere concubinam nō matrimonio iunctam nullo tempore secundum se, fuit licitum. 1. Quia quæ sunt contra præcepta decalogi nunquam licuere: at mœcha ri prohibitum est in decalogo, ergo. 2. Viro non licet, quod mulieri non licet, vt ait Ambr. sed nunquam licuit mulieri accedere ad alienum virū, ergo nec viro habere concubinam. 3a. Nunquam id fuit licitum, etiam ex dispensatione diuina. Quia est contra prima præcepta legis naturæ, quæ dispensationem non recipiunt. 4a. Cum in veteri testamento legitur aliquos habuisse concubinas, quos excusare sit necesse, oportet dicere, eas habuisse aliquid de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubinæ. Nam istę iungebantur matrimonio, quantum ad principalem finem, i. quantum ad bonum prolis, saltem diuturna coniunctione: sed non quantum ad secundum. i. societatem & communionē operum, in quo potuit esse dispensatio. lib. 1. de Abrahā. c. 4.

† 5a. Habere plures vxores non est contra prima principia naturæ, vt habere concubinam. 6a. Ancillæ ad quas accesserunt Abraham, Iacob, &c. erant vxores quantum ad primum finem matrimonij: licet non quantum ad secundarium, qui opponitur seruituti. 7a. Quod Abraham eiecerit Ancillam & filium eius, fuit in mysterium.

Quæstio 66. De bigama, & irregularitate ex ea contracta.

Artic. 1 Vtrum bigamiæ irregularitas sit annexa.

Bigamiæ est annexa irregularitas. 1. In bigamia est defectus sacramenti propter significationem, quæ est, vt sit vna vnius, & contra : at nullus qui defectum in sacramentis patitur, debet alijs sacramenta ministrare, ergo. 2. cum concupiscentia maxime spiritualibus repugnet, in ijs, qui sacramenta pertractare debent, nullum signum concupiscentiæ perma- 1. Concl.

nentis debet apparere:at in bigamis apparet,quia non fuerunt contenti vna vxore, ergo.2a.Quatuor sunt modi bigamiæ. 1. quando quis plures vxores successiue habet de iure. 2.cum simul habet plures, vnam de iure, alteram de facto. 3. cum plures habet successiue,aliam de iure, aliā de facto. 4. quando viduam ducit in vxorē, & omnibus est adiuncta irregularitas.† 3a Licet pluralitas vxorum successiue nō faciat multitudinem actuum: tollit tamen illam perfectionem sacramenti, quæ requiritur in sacramentorum dispensatoribus. 4a. Et si in fornicatione sit maius signum concupiscentiæ; tamen non est ibi defectus sacramenti,sicuti in bigamis, ideo,&c. 5a. Bigamia causat irregularitatē, inquantum tollit perfectā significationē sacramenti,quæ cōsistit,& in coniunctione animorum,& corporum, & ita solus cōsensus de præsenti causat irregularitatē.

Lib 4. decr. tit. 21. c. debitum.

Artic. 2. Vtrum irregularitas sit annexa bigamiæ, quæ contingit ex hoc quod homo habet duas vxores, vnam de iure, alteram de facto.

1a. concl. In duobus secundis modis bigamiæ contrahitur irregularitas: quia quāuis in altero,non sit sacramentum, est tamen quædam sacramenti similitudo. Vnde isti duo modi sunt secundarij,&primus est principalis in irregularitate causanda.† 2a Et si cum contrahitur de facto, ibi non sit sacram.est tamen similitudo sacramenti, quæ non reperitur in fornicatione, & adulterio. Vnde non est par ratio:ex quo patet etiam ad secundum. 3a. Qui non cognouit carnaliter eam, cum qua contraxit de iure,& contrahit cum alia de facto, & eam cognoscit carnaliter, non est bigamus,quia primum matrimoniū non habuit perfectam significationem suā: si autem ab ecclesia cogatur redire ad primā, &eam cognoscere,tunc erit bigamus.

Artic 3. Vtrum contrahatur irregularitas ex hoc quod aliquis ducit vxorem non virginem.

1. Concl. Ex eo, quod aliquis ducit in vxorem nō virginem,contrahitur irregularitas. 1. Ex Greg. qui hoc decernit. 2. In coniunctione Christi, & ecclesiæ vnitas ex vtraque parte inuenitur, ergo similiter indiuisio carnis debet esse ex parte vtriusq; coniugis,licet diuersimode. 2a. Ex parte viri nō requiritur,quod sit virgo,sed quōd aliam non habuerit vxorem. Nam corruptio carnis, quæ matrimonium præcessit nullum defectum facit in sacramento ex parte illius,in quo est corruptio; sed ex parte alterius:quia actus cōtrahentis matrimonium cadit supra alterum, & ideo ex termino specificatur:quia etiam respectu illius est quasi materia. Et ideo vir corruptus contrahens cum incorrupta, non incurrit irregularitatem,quam tamen incurreret mulier in tali casu, si esset ordinis susceptibilis: vnde patet ad primum. 3a. Non est verum, quod sponsus repræsentet ecclesiam,in qua sunt multæ corruptiones,& vxor repræsentet Christum, qui virgo fuit,ac proinde incorruptionem requiri ex parte vxoris,& non ex parte viri. Quia,vt patet ex Paulo,vir Christum, & vxor ecclesiam significat. 4a. Nec est verum quod quia sponsa repræsentat ecclesiam triumphantem, ideo debet esse immaculata, & quia sponsus repræsentet Christū,qui habuit synagogam,quasi cōcubinā,possit esse corruptus.Quia est vna fides,& vna ecclesia.5a. Probabile est, ꝙ qui defloraùit aliquam, quam postea ducit in vxorem,non sit irregularis,quia carnem suam non diuisit in plures. 6a. Non est necesse,quod irregularitas sit semper volūtaria:vnde qui ducit corruptam, quā putabat virginem,efficitur irregularis.7a. Vir ob fornicationem suæ vxoris, post matrimonium,non incurrit irregularitatem,nisi postea eam cognoscat:tūc enim fit irregularis etiam si ex conscientia, & iure cogatur reddere debitum.

Dist. 34. can. præcipimus.

Ephes. 5.

Art. 4. Vtrum bigamia soluatur per baptismum.

Bigamia non potest tolli per baptismū. 1.Ex Aug. qui hoc docet. 2. Quia fœmina ex eodem Aug. si catechumina,vel pagana vitiata est, non potest inter Dei virgines velari post baptismum,ergo 3. Quia baptismus soluit culpas,& non coniugia, ex quibus sequitur irregularitas. † 2a. Cōtraria opinio Hieron. non probatur, nisi loqua-

1a. Concl. lib de bono coniug. c. 18.

In epist ad Tit. c. 1.

loquatur ad dispensationem superioris. 3a. Baptismus tollit peccatum, quod est maius, & non irregularitatem, quæ est minus: quia adhoc non est ordinatus. 4a. Baptismus tollit omnem pœnam, quæ consequitur ex peccato actuali, cuiusmodi non est bigamia. 5a. Baptizatus conformatur Christo, quantum ad virtutem mẽtis, non autem quantum ad statum carnis: vnde &c. 6a. Sacramenta veteris legis tollebant irregularitates, quia erant ad hoc ordinata, non sic baptismus.

Artic. 5. Vtrum cum bigamo licet dispensare.

1a. Concl. dist. 34. ca lector. Licet cum bigamo dispensare, vt ordines suscipiat. 1. Ex Lucio Papa, qui cum bigamo dispensauit: idem patet ex Martino Papa. 2. Bigamiæ non est annexa irregularitas de iure naturali, aut diuino, nec est de essentialibus ordinis, quod aliquis non sit bigamus, quod patet ex hoc, quòd si bigamus ordinetur characterem recipit, ergo. 2a. Papa potest dispensare in tali irregularitate totaliter: episcopus quantum ad minores ordines: vel etiam secundum alios, quantum ad maiores in illis, qui volunt Deo in religione seruire ad vitandum religiosorum discursum. † 3a Extra de bigamis dicitur cum eis non licere dispensare, ad ostendendam difficultatẽ dispensandi, cum illis, qui de facto, cum pluribus contraxerunt, ac si de iure contraxissent. 4a. Non licet dispensare in in his, quæ sunt in canone scripturę, si sint de iure naturali, vel diuino, sed in alijs, quæ sunt de institutione apostolorum, vt est bigamia, de qua meminit Paulus. 5a. 1. Tim 5. Non quæuis significatio est de essentia sacramẽti, sed illa quæ pertinẽt ad officiũ sacramenti, quæ non tollitur per irregularitatem. 6a. Quod vniuersaliter est statutũ consideratis his, quæ in pluribus accidũt, potest etiam per dispensationem rationabiliter in aliquo casu remoueri.

Quæstio 67. De libello repudij.

Art. 1. Vtrum inseparabilitas vxoris sit de lege naturæ.

1a. Concl. Inseparabilitas matrimonij est de lege naturæ. 1. Hoc habuit naturã bene instituta à principio, ergo. 2. De lege naturæ est, quod homo non contrarietur Deo, quod Matt. 10. faceret, si separaret, quod ipse coniunxit. 3. Matrimonium ex intentione naturæ ordinatur ad educationem prolis per totam vitam prolis, vnde eiusdem legis naturæ est, quod parentes filijs thesaurizent, & filij sint hæredes: at proles est commune bonum viri, & vxoris, ergo eorum societas debet permanere indiuisa ex lege naturæ, vnde patet ad tertium: quia sunt aliæ causæ permanendi præter educationem filiorum, quæ est ad tempus. † 2a. In alijs legibus non fuit prohibitum vxores dimittere; quia non potuerunt reducere humanum genus ad statum nouitatis naturæ, auferendo totum, quod contra legem naturæ erat; sicut fecit lex Christi. 3a. Licet inseparabilitas principalius sit in matrimonio ratione significationis: tamen est etiam ratione prolis: quare est etiam inseparabile, vt est officium naturæ. 4a. Quamuis inseparabilitas matrimonij impediat bonum prolis in aliquo homine, qui ex vxore non suscipit prolem, quam susciperet ab alia, tamen restat adhuc finis secundarius, qui est bonũ personæ cõtrahentis scilicet remedium concupiscentię.

Artic. 2. Vtrum potuerit esse licitum per dispensationem vxorem dimittere.

Dispensatio in præceptis, quæ sunt aliquo modo legis naturæ, est sicut mutatio cursus naturalis rei: qui dupliciter mutari potest: primo à causa naturali, à qua impeditur à suo cursu, vt accidit in casualibus: per quem modum non variatur cursus rerum, quæ sunt semper, sed quæ sunt frequenter; secundo per causam penitus supernaturalem, vt accidit in miraculis, & hoc modo potest mutari etiam cursus naturalis eorũ, quæ sunt semper. 2a. Hæc ratio dispensationis in præceptis naturæ aliquando est in causis inferioribus, & sic dispensatio cadit super secunda præcepta legis naturæ, non autem super prima, quę sunt quasi semper existentia. 3a. Aliquando est tantum in causis superioribus, & tunc dispensatio potest esse diuinitus; etiã contra prima legis naturæ præcepta; ad aliquod mysterium significandum: vt patet in præcepto dato Abrahæ de occidendo filio: quæ dispensationes non fiunt communiter ad omnes, sed ad singulares 1. Concl.

personas. 4a Si inseparabilitas matrimonij inter prima præcepta legis naturæ cõtineatur, solum secundo modo cadit sub dispensatione, si inter secunda, etiam primo modo cadere potest. 5a. Videtur magis contineri inter secunda præcepta. Nã inseparabilitas non ordinatur ad bonum prolis, quod est principalis matrimonij finis; nisi vt per parentes prouideatur filijs per totam vitam, quod non est de prima intentione naturæ, secundum quam omnia sunt communia, ergo dimissio vxoris non videtur esse contra prima præcepta naturæ, & ita potest cadere sub dispensatione primo modo. Et quod in hoc fieri possit dispensatio, patet, quia Abraham dimisit Agar ex præcepto Dei, quæ ei affectu vxoris erat coniuncta. 6a. Bonum prolis, quod est de prima intentione naturæ, est procreatio, & nutritio vsque ad debitã ætatem: quod autem ei prouideatur in posterum per hæreditatis dimissionem, est de secunda intentione naturæ: quæ nõ est indispensabilis. 7a. Etiam habere concubinam fuit dispensabile, quantum ad secundam intentionem naturæ. 8a. Inseparabilitas in matrimonio, vt est sacramentum, est de prima intentione, vnde nunc non est dispensabilis, nisi à causa supernaturali: at vt est officium naturæ de secunda intentione, ideo, &c.

Artic. 3. Vtrum sub lege Moysis licitum fuerit vxorem dimittere.

1. Concl. Probabile est sub lege Moysis licitum fuisse vxorem dimittere. 1. Quia licet repudiare vxorem ex se sit malum, fit tamẽ licitum ex permissione diuina. 2. A peccato, ait Chrysost. abstulit culpam legislator, quando permisit repudium. 3. Quia si fuisset peccatum per leges, aut per prophetas eis nunciatum fuisset, iuxta illud, Nuncia populo meo scelera eorum. 2a. Tamen alij communius tenent, repudiũ non excusasse à peccato, sed à pœna infligenda per legem: & ponunt quatuor modos permissionis. 1. Per priuationem præceptionis, vt quando maius bonum non præcipitur, minus bonum videtur permitti. 2. Per priuationem prohibitionis, & sic venialia videntur permissa; quia nõ

Hom. 32. in Matt oper. imperf. Isa. 58.

sunt prohibita. 3. Per priuationem cohibitionis, & sic omnia peccata Deus permittit, quia non impedit. 4. Per priuationem punitionis, propter maius malum cohibendum, & hoc vltimo modo libellum repudij permissum esse dicunt: & cũ vtrunque sit probabile, rationes in vtranque partem soluentur. † 3a. Moyses libellum repudij non prohibuit, non quod repudium non esset malum, sed vt maius malum effugeret. 4a. Prophetæ non dixerunt vxores esse dimittẽdas, quasi ex præcepto, sed ex permisso, vt maiora mala non fierent. 5a. Illud Chrys. sicut Apostoli permiserunt secundas nuptias, ita Moyses repudium, similitudo non est intelligenda quantum ad omnia. Reliquæ conclusiones colliguntur ex argumentis, sed contra. 6a. Licet duritics cordis, ob quam permissum est repudium, non excuset à peccato; permissio tamen ex duritie facta excusat. 7a. Illud Chrysost. Moyses dando libellum repudij, non iustitiam Dei ministrauit, &c. intelligẽdum est propter inordinationem, quæ remanet in repudio, non autem quod ibi adsit culpa.

Hom. 32. in Matt oper. imperf.

Artic. 4. Vtrum liceat vxori repudiatæ, alium virum ducere.

Secundum vnam opinionem, post repudium vxor peccabat alium virum ducendo: quia primum matrimonium nondum erat solutum: & mulier, quanto tempore viuit, alligata est legi viri, ex Paulo: at non poterat plures viros habere, ergo. 2a. Secundum aliam opinionem, vt licebat viro ex dispensatione diuina, vxorem repudiare, ita vxori alium virum ducere: quia inseparabilitas ex dispensatione tollitur; quia inseparabilitate manente, intelligitur verbum Pauli. Vnde ad vtrasque rationes respondendum est, † 3a. Viro licebat post repudium aliam ducere, quia ex diuina dispensatione poterat simul plures vxores habere: at nunquam licuit mulieri plures viros habere. 4a. Quod repudiata alium virum duceret, non erat mos, qui ex actu honesto proficisceretur: & ideo non excusabat à peccato. 5a. Lex noua non est superabundans à veteri lege tantum circa ea, quæ erant licita, sed etiam circa

1. Concl.

Rom. 7.

circa ea, quæ erant illicita, & à pluribus licita putabantur; vt hoc, quod repudiata nuberet alteri viro. 6a. Illud, qui dimissam duxerit, mœchatur. intellige, in noua lege, in qua sublata est permissio, quæ erat in veteri. 7a. Illud, quod repudiata, si aliũ duceret, esset polluta, non intelligitur de immunditia culpę, sed cuiusdã irregularitatis, ob quã dicebatur etiã abominabilis.

Mat. 5.

Deut. 24.

Artic. 5. Vtrum liceat viro repudiatam à se accipere.

1. Concl. In lege de libello repudij duo erãt permissa, s. dimittere vxorem, & dimissam alteri iungi: & duo præcepta, scilicet scriptura libelli, & quod maritus repudians iterum non posset accipere dimissã. 2a. Hoc secundum eos, qui primam opinionem tenent, factum fuit in pœnam mulieris, quæ alteri nupsit, & in hoc peccato polluta est. 3a. Secundum alios factũ, est vt vir non de facili vxorem repudiaret, quam nullo modo posset recuperare: Vnde non licebat repudiatam à se recipere. Deut. 24. cap. † 4a. Diuinitus ordinatum hoc fuit ad illius mali punitionem, quod committebatur in repudio. 5a. Licet peccanti indulgere, quantum ad rancorem cordis, sed non quantum ad pœnam diuinitus taxatam. 6a. Licet repudiata alteri non nubat, adhuc est polluta: quia pollutio non intelligitur quantum ad culpam, vt dictum est.

Artic. 6. Vtrum causa repudij fuerit odium vxoris.

1. Concl. Odium fuit proxima causa repudij. Quia causa permissionis repudiandi vxorem fuit vitatio homicidij, vt sancti dicũt: at proxima causa homicidij est odium; ergo. 2a Sunt aliæ causæ remotę repudij, & præcipue, quæ bonum prolis impedire possunt: vt in corpore sterilitas, lepra, &c. huiusmodi: in anima mali mores. 3a. Alij has causas satis probabiliter, magis restringunt, scilicet ad aliquam culpam superuenientem matrimonio: non ob quancunque, sed ob eam solum, quæ proueniret ex moribus, quos filij possent imitari. Ex his soluuntur duo prima argumenta. † 4a. Sterilitas, & alia huiusmodi, sunt causa odij, & ita sunt causæ remotæ. 5a. Propter

Glos. Deut. 24.

virtutem non est aliquis odibilis: vnde vxor nunquam propter virtutem repudiabitur. 6a. Quod aliquis [illegible] aliquo casu non posset vnquam vxorem repudiare, erat in pœnam viri: nec inde sequitur, quod odium non sit sufficiens causa. Deut. 22.

Artic. 7 Vtrum causæ repudij, debeant in libello scribi.

Causæ repudij non scribebantur in libello in speciali, sed in generali. 1. Quia si fuissent sufficientes, præclusissent viã mulieri ad secundas nuptias: si insufficientes non securum fuisset repudium. 2a. Scribebantur autem, vel vt ostenderetur repudium esse iustum, vel, vt mulier ostendẽs libellum, alteri posset nubere: alias enim ei creditum non fuisset: vel vt mora interueniente, & consilio Scribarum dissuadente, vir à proposito repudiandi desisteret, vt ait Aug. 3a. Scriptura secundũ Iosephũ erat talis: Promitto tibi, quod nunquam tecum conueniam. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl.

lib. 19. cõtra Faustum, c. 26. lib. 4. antiquit. cap. 6.

Quæstio 68. De filijs illegitime natis.

Arti. 1. Vtrum filij qui nascuntur extra verum matrimonium, sint legitimi.

Quadruplex est filiorum status: quidã sunt naturales, & legitimi .i. qui ex vero, & legitimo matrimonio oriuntur: quidã naturales; & non legitimi, vt qui ex simplici fornicatione nascuntur: quidam legitimi, & non naturales, vt adoptiui: quidam nec naturales, nec legitimi, vt spurij, nati ex adulterio, & stupro, qui nascuntur contra legem positiuam, & naturalem. 1a. Concl.
2a Vnde patet esse aliquos filios illegitime natos: eos. s. qui contra legem nascũtur, vt sunt qui nascuntur extra matrimonium. † 3a. Licet qui ex illegitimo coitu nascuntur, nascantur secundum naturam, quæ est communis, & brutis; nascuntur tamen contra naturam propriam hominum; ideo illegitimi sunt. 4a. Qui conueniunt bona fide in facie ecclesiæ, licet adsit impedimentum, tamen, dum ignorant non peccant, nec filij sunt illegitimi: secus si in occulto contra hant; quia videtur ignorantia affectata.

Artic.

Artic. 2. Vtrum filij illegitimi debeant ex hoc aliquod damnum reportare.

1. Concl. Aliquis incurrit damnum, vel quia ei subtrahitur, quod erat debitum, vel quia subtrahitur quod alias nō erat debitum, sed esse poterat. 2a. Primo modo filius illegitimus nullum damnum incurrit, sed secundo modo. 3a. Hoc damnum est duplex: alterum quia non admittuntur ad actus legitimos, vt ad dignitates, & officia, quæ requirunt aliquam honestatem in illis, qui ea exercent: alterum, quia non succedit in hæreditate paterna: vnde Abraham dedit omnia sua bona filio Isaac: filijs vero concubinarum solum munera.

Artic. 3. Vtrum filius illegitimus possit legitimari.

1a. Concl. Filius illegitimus, potest legitimari; nō quod fiat de legitimo coitu natus; sed inquantum ei subtrahuntur per legis auctoritatem damna, quæ incurrerat: Quia illegitimitas est per legem positiuā inducta: ergo per eam potest tolli. 2a. Sex sunt, legitimandi modi: duo secundum canones, vt cum quis ducit in vxorem, eam ex qua filium habuit: & per specialem indulgentiam, & dispensationem Pontificis: Alij quatuor sunt secundum leges. 1. Quādo pater filium naturalem curiæ Imperatoris offert. 2. Si pater in testamento nominet eum legitimum hęredem, & postea eum Imperatori offerat. 3. Si nullus sit filius legitimus, & ipsemet filius se principi offerat. 4. Si pater in publico instrumento, vel cum trium testium inscriptione, eum legitimum nominet, nec adijciat naturalem. † 3a. Potest alicui sine iniustitia gratia fieri, sed nemo potest damnificari sine culpa: vnde aliquis ex illegitimo potest fieri legitimus, non contra, nisi respectu hæreditatis propter culpam. 4. Coitus illegitimus nō potest fieri legitimus: quia habet defectum intra se, quo legi opponitur, non sic filius.

Quæstio 69. De his, quæ spectant ad resurrectionem, & primo de loco animarum post mortem.

Artic. 1. Vtrum animabus post mortem receptacula assignentur.

1a. concl. Quamuis substantiæ spirituales secundum suum esse à corpore non pendeant: tamen per eas Deus corporalia gubernat: & ideo inter substantias corporeas & incorporeas est aliqua congruentia, prout dignioribus substantijs digniora aptantur corpora. 2a. Et licet animabus post mortem non assignentur aliqua corpora, quorum sint formæ, vel motores: tamen determinantur eis quędam loca corporea per quandam congruentiam secundum gradus dignitatis earum, in quibus sunt tanquam in loco, eo modo, quo incorporalia esse possunt, prout magis & minus accedunt ad primam substantiam, s. ad Deum, cui superior locus per congruentiam deputatur, scilicet cęlum. 3a. Animas quæ sunt in participatione perfecta Deitatis, in cœlo esse ponimus: Vnde cælū empyreum sanctis Angelis, vt ait Beda, est repletum: animas vero, quæ à tali participatione excluduntur loco contrario dici mus deputari. Ideo; ait Greg. animas post mortem ad varia loca esse deductas. † 4a. Animæ non sunt in loco modo corporali; sed eo modo, qui substantijs separatis conuenit, qui nobis non est plene cognitus. 5a. Similitudo, vel est per participationem eiusdem qualitatis, & sic animæ nō habent conuenientiam cum loco corporali: vel est per quandam proportionalitatem, & sic animæ spiritualiter illuminatæ conueniunt cum corporibus luminosis: animæ vero obtenebratæ cum locis tenebrosis. 5a. Animæ separatæ directe nihil recipiunt à locis corporalibus, sed prout cognoscunt se talibus locis deputari, suscipiunt gaudium, vel mœrorem, & sic locus cedit eis in pœnam, vel in præmium.

Aug li. 3. de Trin. c. 4. & 5.
Greg lib. 4. dial. c. 5.
Psal. 302.
Isa. 66.
Gen. 1.
Lib. 4. dial. cap. 25.

Artic. 2 Vtrum statim post mortem animæ deducantur ad cælum, vel ad infernum.

1. Concl. Statim post mortem animæ deducuntur, vel ad infernum, vel ad cælum, si quid nō impediat quod purgari oporteat. 1. Ex Paulo, qui ait terrestri domo dissoluta, nos habere domum non manufactā, &c. Idem cupiebat dissolui, & esse cum Christo: Et diues ille mortuus est, & sepultus in inferno: idem docet Grego. 2 Sicut in corporibus est grauitas, & leuitas, quibus statim vnumquodq; fertur in locū suum, nisi impediantur: ita in animabus est meritum,

2. Cor. 5.
Philip. 1.
Luc. 16.
Libro 4. dial. c. 25.

ritũ, vel demeritũ, quib. peruenit ad præmium, vel ad pœnã, quæ sunt finis actionum ipsarum statim soluto vinculo carnis, nisi aliquo impediatur, quod prius purgari oporteat. 3. Ex auctoritate canonum, & sanctorum patrum. 2a. Quare contrarium pro hæresi est habendum. † 3a. Illud Glos. Nondum eris vbi erunt sancti, &c. ipsa Glos. exponens ait, non habebis geminam stolã, quam habebunt sancti in resurrectione. 4a. Inter receptacula, in quibus Aug. ait, animos ante resurrectionem cõtineri, intelligitur etiam cœlum, & infernus. 5a. Non quod corpora non glorificentur ante diem iudicij, idem dicendũ est de animabus, quia esset maius detrimentũ: quoniam gloria animæ est essentialis 6a. Animæ beatæ in die iudicij iudicabuntur ad gloriam, & pœnam corporis.

Aug. lib. de eccles. dog. c. 25. 28. & 30. In Ps. 36 In Ench. c 109. Greg. loco citat.

Artic 3 Vtrum animæ in paradiso, vel in inferno ex[i]stentes egredi va[l]eant.

1a Concl.

Animæ simpliciter non possunt exire de inferno, vel paradiso, vbi finaliter sunt destinatæ, ita vt iam locus ipsarum nõ sit paradisus, vel infernus. 2a. Sed ad tempus exire possunt, non secundum naturæ cursum; sed secundum diuinæ prouidentiæ dispositionem, sicut de multis sanctis legimus, qui se conspectibus hominũ præsentauerunt: quod etiã damnatis permittitur ad eruditionem, & terrorem hominũ: & etiam ijs, qui in purgatorio sunt ad suffragia petenda 3a Beati possunt pro voluntate hominibus apparere: damnati autem non nisi ex permissione: & hanc potentiã habent beati ex lumine gloriæ. † 4a. Aug. lib. de cura pro mort. loquitur secundum cõem cursum naturæ: nec sequitur, quod si possent, velint hominibus apparere: quia omnino conformantur voluntati diuinæ; & secundum eius dispõnẽ feruntur 5a. Auctoritates scripturæ intelligendæ sunt; quod non exeant de inferno, vel paradiso simpliciter, non autem quod ad tempus exire non possint. 6a. Non minuitur præmium, neque pœna animabus etiam extra loca: quia, vt est dictum, nihil recipiunt à locis. Quæ sequuntur, colliguntur ex argumentis pro alia parte. 7a. Hieron. intelligitur de beatis, non secundum quod eis cõgruit ex debito naturæ, sed secundum quod habent ex potestate gloriæ, non quod simul sint in pluribus locis; sed quia possũt esse vbi volunt. 8a. Non est simile de dæmonibus, & Angelis, quibus ex officio cõpetit esse vbi volunt, vel ad tutelam, vel ad exercitium hominum, & de animabus damnatorum, & sanctorum, quibus tantum competit ex potestate gloriæ. 9a. Licet aliquando sancti, aut damnati præsentialiter appareant: tamen sæpe hoc etiam accidere potest, vel in dormiendo, vel in vigilando, ex operatione bonorum, vel malorum spirituum.

Aug lib. de cura pro mort. agen. c. 16. Greg. lib. 4. dial. c. 36.

Cap. 13.

Psal. 29. Iob. 7.

Contra Vigilant.

Artic 4 Vtrum limbus inferni sit idem quod sinus Abrahæ.

Requies illa, quæ hominibus post mortẽ datur, sinus Abrahæ dicitur. 1. Ex Aug. super Genes. ad literam. 2. Ad quietem nõ peruenitur, nisi merito fidei: sed primum exemplum credendi datum fuit hominibus in Abraham, qui primus se à cœtu infidelium segregauit, & signum fidei accepit, ergo &c. 2a. Animę post mortem non omni tempore eandem requiem habuerunt: quia post Christi mortẽ habent plenam quietem in fruitione diuinę essentię: ante verò habebant quietem desiderij per immunitatem pœnæ, sed non per consecutionem finis. 3a. Status sanctorum ante aduentum Christi, prout habebant quietem, dicitur sinus Abrahæ, prout vero eis aliquid deerat, dicitur limbus inferni. 4a. Limbus inferni, & sinus Abrahæ ante Christum fuerunt vnum per accidens, & non per se. 1. Lazarus mendicus ductus est post mortem in sinum Abrahę, qui locus à Glos. dicitur infernus, qui erat domus omnium viuentium ante Christum. 2. Iacob dixit se descensurum ad inferos; quo etiam Abraham translatus fuit. ergo sinus Abrahæ erat aliqua pars inferni, s. limbus. 5a. Post Christi aduentum nihil prohibet sinnum Abrahæ esse quid diuersum à limbo: quia quæ sunt vnum per accidẽs separari possunt. † 6a. Licet limbus non accipiatur in bonum, quia accipitur pro defectu, quem habebat status ille & sinus Abrahæ accipiatur in bonum, non inde sequitur quod non sint quodam modo vnum & idem. 7a. Post Christi aduentum vt est dictũ, nõ sunt idẽ, quia sinus Abra-

1. Concl.

Cap. 12.

Iob 30. Gen. 42.

hæc accipitur etiam pro statu beatorũ, qui vident Deum, ad quem orat ecclesia, vt fideles perducantur: vnde soluitur tertium.

Artic. 5. Vtrum limbus idem sit quod infernus damnatorum.

1. Concl. Limbus non est idẽ, quod infernus dãnatorũ secundum locorum qualitatem. 1. In inferno nulla est redemptio; sed ex limbo sancti fuerunt redempti, ergo. 2. Requies quam accepit Lazarus non est apud inferos ex Aug. sed anima eius descendit ad limbũ, ergo limbus nõ est idẽ, quod infernus. 3. Quia in inferno est pœna sensibilis, quæ non est in limbo: & quia in inferno ẽ pœna æterna, sed ibi patres tantum erant, tẽporaliter, ergo. 2a Limbus & infernus si cõliderentur, quantũ ad situm loci, probabile est, q̃ idem sit locus amborũ, & quasi cõtinuus: ita tamẽ, quod pars superior inferni limbus dicatur: quia existentes in inferno secundũ diuersitatẽ culpæ, diuersam sortiũtur pœnã: vnde sancti patres, in quibus minimũ erat de rõne culpæ, supremũ & minus tenebrosum locũ habuerũt. †3a. Dicitur, Christũ infernũ spoliasse, p̃ ut limbus & infernus sunt idẽ situ: vnde patet ẽt ad secundũ, cum dicitur descendisse ad inferos. 4a. Illud Iob, in profundissimũ infernum descendit anima mea: est magis verbum timentis, quam asserentis; vel loquebatur de limbo nõ respectu loci pænarũ, sed in comparatione ad alia loca.

Lib. 12. super Gen. ad lit. c. 33.

Aug. lib. 12. super Gen. ad lit. c. 33.

Art. 6. Vtrum limbus puerorum sit idem quod limbus Patrum.

1. Conc. Limbus patrũ, & puerorũ absq; dubio differunt secundũ qualitatẽ præmij, vel pœnæ. 1. Quia pueris in limbo nõ adest spes beatæ vitæ, quæ aderat patribus. 2. Infernus & purgatorium non sunt idem, ergo nec limbus patrũ, & puerorum: quia sicuti actuali pctõ debetur in inferno pæna æterna, & in purgatorio t̃palis, ita pctõ originali debebatur pæna t̃palis in limbo patrum, & æterna in limbo puerorum, ergo vt purgatorius, & infernus non sunt idem, &c. 2a. Quantũ ad situm probabiliter creditur vtrunque locum, idem fuisse: & fortasse superior pars erat patrum. †3a Patres, & pueri non eodem modo se habebant ad peccatum originale: quia in patribus erat expiatum, vt erat infectiuum personæ, remanebat tamen impedimentum ex parte naturæ, pro quã nondum erat satisfactũ: in pueris autem erat impedimentum ex vtraque parte. 4a. Aug. auctoritas intelligitur de pœnis, quæ debentur alicui rõne suæ personæ, inter quas mitissima est illa puerorum, qui cum solo originali discedunt: nec idem sequitur quod idem sit locus patribus, & pueris.

In Ench. c. 93.

Artic. 7. Vtrum debeant tot receptacula distingui.

1. Concl. Debẽt tot receptacula dinstingui. Quia receptacula distinguuntur secundũ diuersos animarum status; anima coniuncta mortali corpori habent statum merendi: exuta corpore, vel debet bonum, vel malum recipere, vel impeditur ne recipiat, si recipiat, ratione boni, est gloria, ratione peccati actualis, infernus: ratione originalis limbus puerorum: si impeditur ratione personæ, est purgatorium: ratione defectus naturæ limbus pãtrum. † 2a. Non inconueniẽt loca pœnarũ esse plura, licet locus præmij sit tantum vnus: quia bonum contingit vno mõ, malũ vero multifarie. 3a Et si status merendi sit vnus, nõ ideo status recipiendi aliquid pro meritis, debet esse vnus. 4a. Dantur plura loca pœnarum, quam sint genera culparũ, quia pro originali potest aliquis puniri dupliciter, vt est dictum. 5a Dæmonibus non deputatur aer iste caliginosus, quasi locus retributionis pro meritis, sed quasi competens offõ eorum, ad nostrum exercitium. 6a. Paradisus terrestris põtius pertinet ad statum viatoris, quam ad statũ recipiendi pro meritis. 7a. Qui cum originali, & veniali descenderet, puniretur in inferno in æternum: quia accidit veniali, quod in purgatorio temporaliter puniatur: vt ẽt simul cũ gratia; quando autẽ est sine gratia punitur in inferno æternaliter. 8a. Licet diuersi sint gradus meritorũ; nõ tamen tot debent esse receptacula: quia ista diuersitas graduum nõ facit diuersitatem in statu. 9a. Et si animę in loco, in quo habitamus aliquando puniãtur ad nostrã instructionẽ: tamẽ locus iste nõ est eis p̃prius. 10a. Qui ad beatitudinẽ, quę est summũ bonũ, fertur, dẽt carere omni malo,

idem

ideo dēt purgari prius, si omnino purgatus nō exeat: qui aūt ad infernū fertur, nō debēt præmiari prius, si bonū aliquid fecerint; quia possunt præmiari in inferno, ꝓut bona præterita valent ad mitigationē pœnæ. 11a. Carentia gloriæ animæ diuersificat statum; quia eius gloria est essentialis, non autem carentia gloriæ corporis, quod gloriam recipit ab anima.

Quæstio 70. De qualitate animæ exeuntis à corpore, & pœna ei inflicta ab igne corporeo.

Art. 1. Vtrum in anima separata remaneant potentiæ sensitiuæ.

1a Concl. Anima separata corpore nō trahit secū oēs potentias, vt quidā dicunt, putantes potentias esse in anima, vt color in corpore. Quia videmus quasdam operationes nō esse animæ, sed cōiuncti: at potētia est eius cuius est actio, ex Arist. *lib. de som. & vig.* Quare istæ sunt cōiuncti, vt subiecti, & animę vt principij influentis. 2a. Quędā sunt operationes animæ, quas exercet sine organo, vt velle, & intelligere: quarum potentiæ sunt animæ nō solū vt principij, sed ēt vt subiecti. 3a. Potentiæ, quæ nō vtuntur corpore manēt in anima separata: quia manente subiecto, manent potentię. 4a. Falsum est dari quasdā potentias sensitiuas, quæ sint actus corporis, & alias originales istarum, quæ sint in anima, & has illis corruptis post vitam remanere: quia anima immediate per suam essentiam est origo illarū, non mediantibus alijs potentijs, ex hoc ipso, quod materiam informat: alias daretur processus in infinitum. 5a. Potentiæ quæ vtuntur organo, vt sunt potentię sensitiuæ, & vegetatiuæ, corrumpuntur corrupto corpore. 1 Ex Aug. qui ait has potētias ad carnem pertinere: idem patet ex Arist. qui ait solum intellectum separari. 2. Quia sunt in corpore, vt in subiecto, ergo corrupto corpore non manent. † 6a. Illud Aug. quod anima omnes potentias secum trahat, & quod sensus habeat, intellige aliquas trahere actu, & aliquas radicaliter, vt sensitiuas. 7a. Potentiæ sensitiuæ non cōparantur ad animam sicut ad subiectum, sed vt ad originem: vnde nec essentialiter ei insunt, nec dicitur naturales eius proprietates. 8a. Anima non est totū integrale, quod aliquibus partibus ablatis tollitur, sed potentiale, quod perfecte in vna etiam parte saluatur: vnde licet sensitiuæ potentiæ non remaneant, sat est quod remaneant intellectiuæ. 9a. Corpus præmiatur, quia cooperatur animæ quasi pars essentialis: non sic potentiæ sensitiuæ, cū sint de genere accidentium: vnde non sequitur, quod omnes potentiæ debeant simul præmiari cum ipsa anima. 10a. In resurrectione erunt organa eadem numero, non autem potentiæ: quia non sunt actus eorum formales, sed tantum perficientes eorum operationes. 11a. Potentiæ prout sunt radicaliter in anima nec debilitatur, nec corrumpuntur propter corpus, & sic debet intelligi Arist. *lib. 1. de anim. c. 4.*

(Left margin: *lib. de eccle. dog. c. 19. lib. 12. Met. lib. de spiritu & anima c. 15. & lib. de eccles. dog. cap 16.*)

Artic. 2. Vtrum in anima separata remaneant actus sensitiuarum potentiarum.

1. Concl. Actus sensitiuarum potentiarum nullo modo remaneat in anima separata, nisi forte sicut in radice remota. 1. Quia sunt cōis animæ, & corpori, cū nō exerceātur nisi per organū corporale. 2. Ex Arist. qui ait, corrupto corpore, nos non reminisci. *lib. 1. de anima c. 4.* 2a. Quidā distinguunt actus in interiores, quos anima exercet per seipsam, & exteriores, quos exercet per corpus, & aiunt illos exercere etiā extra corpus: quæ opinio ortū hēt à Platone dicente animā esse substantiā perfectā, & in nullo pendere à corpore, nisi vt motor pendet à mobili: vnde dicebat duos esse animæ motus, alterum, quo moueret seipsam: alterū, quo moueret corpus: sed hanc positionem falsam esse ostendit Arist. *lib. 1. de anime 4.* † 3a. Illud quod habetur in libro de spiritu, & anima, quod anima afficiatur ex concupiscibili, &c. non est Aug. sed cuiusdam Cisterciensis: vel intellige, non quod anima separata eliciat illas affectiones, sed in corpore elicuiae meritum affectionum illarum. *lib 12. super Gen ad lit. c. 24. loco cit. c. 12.* 4a. Illud Aug. quod anima sentiat per corpus, intellige non quod actus sentiendi sit animæ, sed quod sit coniuncti rōne animæ. 5a. Quod idem ait, animam inspicere similitudines, &c. dicit inquirendo, nō asserendo: vel nō est par ratio de anima dormiētis, & de anima separata: q illa vtitur organo imaginationis, in qua corꝑales similitudines imprimun-

primuntur, non sic anima separata. 6a. Anima separata memoratur, sed memoria intellectiua, quæ præterita, præsentia, & futura respicit; non autem memoria sensitiua, quæ tantum respicit præterita. 7a. Gaudium, tristitia, & huiusmodi vel accipiuntur vt actus concupiscibilis, & irascibilis potentiæ, & sic non sunt in anima separata: vel vt sunt actus voluntatis. & sic sunt etiam in anima separata.

Artic. 3. Vtrum anima separata pati possit ab igne corporis.

1a. concl. Supposito, quod ignis inferni non sit metaphorice dictus, nec ignis imaginarius, sed verus, oportet dicere animam ab igne corporeo pati. 1. Quia Dominus ait hunc ignem esse paratum diabolo, & angelis eius. 2. Quia iustum est, vt sicuti per Mat. 25. culpam corpori se subiecit per prauam cõcupiscentiam, ita per pœnam rei corporeæ subijciatur per passionem. 3 Quia diuersitas naturæ spiritualis & corporalis non impedit, quando anima sit forma corporis; ergo nec, quod non possit à corpore pati. 2a. Non sufficit dicere, quod anima ex eo quod ignem videt, patiatur ab ea: quia quodlibet visum, ex eo quod videtur per se, est perfectio videntis. 3a. Nec est verum, quod licet ignis non possit exurere animam, ipsa tamen apprehendat ignem, vt nociuum, & proinde afficiatur dolore, & timore: vt impleatur illud, trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Psal. 13. Quia non esset passio ab igne secundum rei veritatem, sed secundum falsam imaginationem: quod non accideret dæmonib. pp subtilitatem ingenij. 4a. Nec est sufficiens dicere, quod anima patiatur realiter ab igne non prout ignis est corporeus, sed solum, vt est instrumentum diuinæ iustitiæ vindicantis: quia omne instrumentũ habet propriã actionem circa id, in quod operatur, secundũ quã agit in virtute principalis agentis: vnde oportet dare aliquã actionem igni, qua agat in animam, quæ sit ei connaturalis, ad hoc vt sit instrumẽtum diuinæ virtutis: vt patet in ablutione aquæ in baptismo, &c. 5a. Corpus in spiri- Seq. 9. tum naturaliter agere non potest, nec ei aliquo modo obesse, nisi prout aliquo modo spiritus vnitur corpori. Potest autem vniri, vel vt forma, vel vt mouens mobili, & vt locatũ loco. Vnde, licet naturaliter corpus non afficiat spiritum, tamen naturaliter illum detinet, vt alio nequeat diuertere, & ita locus efficitur ei pœnalis. 6a. Vnde coniungendo omnes prædictos modos, dicendum est. 61. Anima patitur ab igne corporeo, & ex natura sua, inquãtum habet, vt ei spiritus incorporeus coniungi possit, vt loco locatum, prout spiritualibus conuenit; & vt est instrumentum diuinæ iustitiæ vindicantis: quia hoc modo detinet spiritum, & efficitur ei pœnalis, retardans ab executione propriæ voluntatis, nec possit operari vbi vult, & secundũ quod vult. Hunc modum ponunt Greg & Aug. † 7a. Id à quo anima proxime affici- lib. 4. dial. cap. 18 tur est spirituale, scilicet ignis apprehensus: ignis autem corporeus est affligens re- lib. 12. de ciu. 10. motum, & hoc voluit Aug 8a. Ignis vt instrumentum diuinæ iustitiæ est nobilior lib. 12. super Gen. ad lit. cap. 24. anima, ideo potest in eam agere. 9a. Agẽs, & patiens tunc debent communicare in materia, quando patiens transmutatur in naturam agentis: nõ sic in proposito. 10a. Ignis non agit influendo, sed detinendo, & ideo non est in anima. 11a. Ignis non generat tristitiam tantum ex eo, quod videtur; sed quia apprehenditur, vt nociuum quoddam. 12a. Inter animam, & corpus est contactus spiritualis, qui sufficit ad actionem. 13a. Quamuis damnati aliquando dispensatione diuina sint extra infernum; semper tamen vident ignem inferni, sibi in pœnam paratum: & cum ab hac visione immediate afficiantur vbicunque fuerint affligi possunt.

Quæstio 71. De suffragijs mortuorum.

Artic. 1. Vtrum suffragia per vnum facta, alijs prodesse possint.

Actus noster ad duo valere potest: vel 1. Concl. ad statum acquirendum: vel ad aliquid consequens statum: & ad vtrũque, vel per viam meriti, vel per viam orationis. 2a. Opus vnius nullo modo potest alteri valere per viam meriti ad statum consequendum, ita vt per opus vnius, alter mereatur vitam æternam. Quia sors gloriæ redditur secundum mensuram accipientis; & vnusquisque ex actu suo disponitur, & nõ ex alio. 3a. Per viam orationis quantum ad sta-

Psal. 118. ad statum consequendum, opus vnius alteri valere potest. 1. Particeps, ait Dauid ego sum omnium timentium te. 2. Quia fideles per caritatem sunt vnum corpus: at vnum membrum iuuatur per alterum ergo. 3. Quia, cum impetratio orationis sit secundum liberalitatem Dei, qui oratur, ad omnia illa impetratio potest se extendere, quæ potestati diuinæ subsunt ordinate 4a. Quantum ad aliquid quod est cōsequens, vel accessorium ad statum, vt est præmium accidētale, dimissio pœnæ, &c. Opus vnius potest alteri valere, non solū per viam orationis, sed etiam per viā meriti: & hoc, vel propter communicationē in radice operis, quæ est caritas: vel ex intentione facientis. † 5a. Illud, quæ enim seminauerit homo, hæc, & metet, intelligitur de statu vitæ æternæ, & circa hoc nō prosunt suffragia alterius, vt dictum est. 6a. Qui sunt in caritate, sunt vnum: vnde & vnius opus potest dici alterius: quare nō est contra illud, reddes vnicuique secundum opera sua, quod opus vnius alteri prosit. 7a. Non est par ratio de opere meritorio, & laudabili, quod solum respicit actum proprium. 8a. Dare alicui, quod ei non debetur, non repugnat iustitiæ, sicut auferre, quod ei debetur: vnde non sequitur, quod sicut nullus punitur propter malum alterius, ita nec iuuetur per bonum.

Gal. 7.

Psal. 61.

Artic. 2. Vtrum mortui possint iuuari ex operibus viuorum.

1a. Concl. 2. Mac. 2. lib. de cura pro mor. c. 1. cap. vlt. de ecclesi. hier.

Mortui possunt iuuari ex operibus viuorum. 1. Salubris, ait scriptura est cogitatio, pro defunctis exorare, &c. 2. Ex Aug. & Dionys. qui hoc docent. 3. Quia caritas etiam ad mortuos se extendit, & intentio viuorum ad eos dirigi potest, cum etiam mortui in memorijs hominum viuant, ergo poterunt iuuari operibus viuorum. 2a. Huiusmodi suffragia non valent ad mutationem status, sed ad remissionem pœnæ. † 3a Licet post mortem nemo mereatur: tamen quisquodum viuit potest mereri, vt ei aliquid valeat post mortem. 4a. Cū dicitur, opera eorū sequuntur illos, nō excluditur opus alterius, quod est quodāmodo ejus, pro quo fit. 5a. Et si animę post mortem non sint simpliciter in statu viæ: sunt tamen secundū quid prout retardantur ab vltima retributione, ideo possunt iuuari. 6a. Quamuis inter mortuos, & viuos nō sit cōmunicatio ciuilis, est tamen communicatio secundum caritatem.

Apoc. 14.

Artic 3. Vtrum suffragia per peccatores facta, mortuis prosint.

In suffragijs, quæ per malos fiunt, duo possunt considerari, primum opus ipsum operatum, puta sacrificium: deinde operatio ipsius operantis, quæ vel consideratur prout est ipsius, vel prout est alterius: & rursus vel vt ipse gerit personam ecclesię: vel vt agit, vt instrumētū alterius hominis 2a Suffragia per malos facta ex parte operis operati, vt sunt sacramenta, prosunt defunctis. Quia habent vim absque opere operantis. 3a. Suffragia peccatoris ex opere operantis, prout peccator est, nec ei, nec alijs vllo modo prosunt. 4a. Suffragia peccatoris, vt gerit personā totius ecclesię valent pro mortuis, vt ait Dion: 5a. Suffragia peccatoris, vt est instrumentū alicuius in gratia existentis, prosunt defunctis: vnde discedens in gratia, præcipiens sibi suffragia fieri, vel si alius idem pręcipiat habens gratiam, valent, licet à peccatore fiant. Nam, vt ait Aug. propterea aliquis mortuus iuuatur suffragijs, quia viuens id meruit. 6a. Si autem fierent à iusto valerent ex opere operato, & operantis. Itaque dicendum est suffragia peccatoris valere. Quia alias, cum nemo sciat, an quis sit in gratia, multi retraherentur à suffragijs procurādis. † 7a. Quomodo Deus peccatores exaudiat dictum est: immo exaudit etiā dum pro se orant: quia non solum iustis, sed etiam peccatoribus Deus sua bona prouidet. 8a. Et si oratio peccatoris nō sit accepta ex parte sui; est tamen accepta ex parte illius, cuius vicem gerit, vel eius ex cuius imperio orat. 9a. Peccator non reportat commodū ex illo opere, quia non est capax. 10a. Duæ rationes, sed contra, non probant, quod non sit aliqua differentia inter suffragia bonorum, & malorū, sed quod aliquo modo valeāt.

1. Concl.

De eccle. hier. c. 7.

In Ench. c. 109.

Art. 4. Vtrum suffragia, quæ pro mortuis à viuis fiunt, facientibus prosint.

1a. Concl. Opus suffragij, quod pro altero fit, vt est expiatiuum pœnæ, per modū cuiusdā recōpensationis, quæ in satisfactione at-

tenditur, non prodest facienti. 1. Quia nemo pro alio debitũ soluens, à debito proprio absoluitur. 2. Quia alias vnica satisfactione pro multis satisfacere quisq; posset. 2a. Si opus suffragij consideretur, vt est meritoriũ vitæ æternæ, quod habet, prout ex caritate proficiscitur, non solum prodest ei pro quo fit, sed facienti magis. Huc pertinet illud, oratio mea in sinu meo cõuertetur & doctrina Damas. in sermone pro mortuis. Vnde patet ad obiecta. *Psal. 34.*

Artic. 5. Vtrum suffragia prosint existentibus in inferno.

1. Concl. Quidã dixerunt ecclesiæ suffragia iuuare solum eos damnatos, qui recesserũt cũ fide & sacramentis, & fecerunt aliqua bona de genere bonorũ, qui nõ fuerunt valde mali. Ex his, quidã, ne viderentur ponere pœnã finitã, dixerunt minui, ita vt reddi possint immunes; sed tamen die iudicij assumpto corpore, in pœnas inferni sine spe veniæ retrudentur. Sed contra, quia nõ potest tolli pœna si maneat culpa: at hæc manet, ergo. Alij dixerunt minui per partes proportionales, sicut fit diuisio cõtinui, & sic non venitur ad finem: sed cõtra. 1. Quia diuisio continui nõ potest aptari quantitati spirituali. 2. Nõ datur ratio cur sequẽs suffragiũ minus diminuat. 3. quia non minuitur pœna sine culpa. 4. In diuisione lineæ tandem deuenitur ad id, quod non est sensibile: vnde deueniretur ad pœnam insensibilem, quæ non esset pœna. Nec est verũ prodesse per modũ confortationis patientis vt facilius ferat: Quia cum quisque igne crucietur pro grauitate culpæ, vt ait Greg. non potest esse, vt quis leuius pœnam ferat. 2a. Vnde ista opinio est præsumptuosa, contra dicta sanctorum, vana, & irrationabilis. 1. Quia damnati sunt extra vinculum caritatis, secundum quam opera viuorum communicantur defunctis. 2. Quia iam totaliter ad terminũ peruenerũt recipientes vltimã pro meritis retributionem, vt sancti in patria. 3a. Nec est verũ suffragia viuorũ iuuare damnatos, quatenus, eis aliqua materia doloris subtrahitur, quæ eis esse posset, si tã obiectos viderent, quod de eis nulla cura haberetur: quia secundũ Aug. isti nõ vident, quæ hic aguntur secundum communem legem: & quod hoc remediũ diuinitus eis detur, est omnino incertũ. 4a. Vnde tutius est simpliciter dicere, eis nõ prodesse: nec pro eis ecclesia orare intendit: vt patet ex dictis. † 5a. Oblatio Iudæ, nõ fuit pro damnatis: nam illi pro quibus fiebat, vel peccauerunt tantum venialiter, vel si mortaliter, pœnituerunt. 6a. Illud Aug. quod prosunt, vt tollerabilior sit eorum damnatio, &c. intelligitur de existentibus in purgatorio: & damnatio largè sumitur, vt includit pœnam purgatorij. 7a. Oratur pro viuo existente in peccato mortali, quia potest transferri ex illo statu ad statũ gratiæ, non sic damnatus. 8a. Oratio Machariij, vt habetur in Vitis Patrum, non minuit pœnas eorum, pro quibus orauit, sed tãtum eo orante concessum est illis, vt mutuo se viderent, & recognoscerent, quod illis fuit quoddam solatium. 9a. De Traiano de quo scribitur fuisse liberatum à pœna inferni, dici potest, quod non erat finaliter in inferno deputatus: vel quod fuit ei sublata pœna ad tempus, sed quidquid sit, fuit priuilegium particulare. *lib. 6 Mor. cap. 47.* *lib. de cura pro mor. c. 13.* *lib. 4. ad Dulc. q. 2.* *Damas. ser. de defunct.* *Damas. loco cit.*

Artic. 6. Vtrum suffragia prosint existentibus in purgatorio.

1. Concl. Non est dubium quin suffragia per viuos facta existentibus in purgatorio prosint. 1 Ex Aug. suffragia prosunt his, qui sunt mediocriter boni, vel mali: at huiusmodi sunt, qui sunt in purgatorio, ergo. 2. Diuinus sacerdos ait Dionys. orat pro illis mortuis, qui sanctè vixerunt, & tamen aliquas maculas habuerunt ex infirmitate humana contractas: sed tales detinẽtur in purgatorio, ergo. 3. Opera vnius possunt alteri valere ad satisfactionem, siue sit viuus siue mortuus, ergo cum pœna purgatorij sit ad supplementũ satisfactionis poterit, &c. † 2a. Quod in inferno nulla sit redemptio, intelligitur de inferno damnatorum: non de parte illa, quæ purgatorium nominatur. 3a. Licet multiplicatis suffragijs pœna purgatorij annihiletur, non ideo peccatum remanet impunitum; quia pœna vnius pro altero suscepta, ei cõputatur. 4a. Purgatio animæ in purgatorio nihil aliud est quam expiatio reatus: qui potest expiari etiã per pœnã alterius. 5a. Qui moriens disponit aliqua suffragia sibi *In enchi. c. 20.* *Cap 7. Eccle. hier.* *Psal. 6.*

sui fieri, præmium suffragiorū plene cō sequitur etiā ante quam fiant, quantum ad efficaciam suffragij, quæ erat ex opere operante principalis agentis: sed quantum ad efficaciam, quæ est ex opere operato, vel ex opere operantis exequentis non cō sequitur fructum antequam opus fiat: & si prius contingat illum à pœna purgari: quantum ad hoc defraudabitur fructu suffragiorū: & quod quis fraudetur culpa alterius in temporali pœna, cuiusmodi est purgatorij pœna, non est inconueniens.

Art. 7 Vtrum suffragia valeant pueris in limbo existentibus.

1. Concl. Suffragia viuorum pueris in limbo existentibus prodesse non possunt. 1. Quia si ne fide operante per dilectionem huic excierunt, sine qua fide suffragia nō prosunt 2. ideo, pueri ibi detinentur, quia deficiunt à statu gratiæ: at per opera viuorum, mortuorum status mutari non potest, ergo. † 2a. Licet originale peccatum ex se posset iuuari, tamen non in pueris in limbo existentibus: quia post hanc vitam non est tempus acquirēdi gratiam. 3a. Illud Aug. quod suffragia prosint non valde malis, intellige de his qui baptizati sunt. Aug. 4. sen. dist. 45.

Artic. 8. Vtrum suffragia prosint sanctis existentibus in patria.

1. Concl. Suffragia non prosunt sanctis existentibus in patria. 1. Iniuria, ait Aug. est pro martire orare in ecclesia. 2. Suffragia de sui ratione important auxilium quod non competit ijs, qui defectum non patiuntur: at beati sunt ab omni indigentia immunes inebriati ab vbertate domus Dei, ergō. † 2a. Quod habetur in collecta, sicut sanctis tuis prosunt ad gloriā, &c. non est intelligendū quod sancti proficiāt in gloria, sed quod nobis, qui de eorū gloria solennia celebramus, proficiant. 3a. Non est necessarium quod sacramenta ponant effectum suum, & aliquid efficiant in omni eo quod significant, alias cum significent Christum aliquid efficerent in Christo, quod est falsum. idem dicas de tertia particula hostiæ missa in calice, quæ sanctos significat. 4a. Quod angeli, & beati de nostris bonis gaudeant, non sequitur eorum gaudium augeri ita vt intensius gaudeant, sed quod de pluribus gaudeant. 5a. Damas. nō De verb. a post. ser. 17.

est intelligendus, quod ex suffragijs fiat appositio mercedis beato, nisi, put adhuc viuens disposuit de suffragijs sibi faciēdis quod ei meritorium fuit. Serm. de dormien.

Artic. 9 Vtrum orationes ecclesiæ, sacrificium altaris, & eleemosynæ prosint defunctis.

Orationes ecclesiæ, sacrificium altaris, & eleemosyna præcipue, prosunt defunctis. Illa opera præcipue nata sunt mortuis suffragari, quæ maxime ad communicationem charitatis pertinent & ad directionem intentionis ad alterum, ex vinculo enim charitatis, & ex intentione agentis opera mortuis prosunt, vt est dictu n: at sacramentum eucharistiæ præcipue ad caritatem pertinet, cum sit sacramentum ecclesiasticæ vnionis, & charitatis origo, & vinculum & eleemosinę, quę sunt præcipuus effectus charitatis, & ex parte intentionis directe præcipue valet oratiō, cum non solum habeat respectum ad orantem, sed etiam directius ad illud pro quo oratur, ergo hæc præcipue opera defunctis prosunt. † 2a. Quia in eo, qui pro altero satisfacit, magis est considerandum hoc, quod effectus satisfactionis ad alterum proueniat, quam quod per modum medicinæ magis expiat satisfactionis reatum, ideo magis valent pro defunctis prædicta opera, quam ieiunium. 3a. Greg posuit ieiuniū inter suffragia, quia etiam ipsum iuuat, si cum caritate, & intentione fiat: sed ex se nihil continet, quod ad caritatem, aut intentionis directionem pertineat. 4a. Efficacia eucharistiæ, cum sit sacramentum vnionis, in alias potest transire, ex ipso opere operato, quod non competit alijs sacramentis: quæ tamen ex opere operante possunt aliquid alijs prodesse. 5a. Cum Apostolus ait, si mortui non resurgunt, vt quid etiā baptizantur pro illis? loquitur secundum errorem illorum, qui pro mortuis baptizabantur. 6a. Missa ex parte sacrificij æqualiter prodest defuncto, de quocunque dicatur, sed quantum ad orationis magis prodest illa defunctorum, in qua sunt orationes ad hoc determinatæ: sed tamen hic defectus potest recompensari, vel per maiorem deuotionem eius, qui missam dicit, 1. Concl. 1. Cor. 15.

dicit, aut iubet dici, vel per intercessionem sancti, cuius suffragiũ in missa imploratur 7a. Oblatio candelarũ, vel olei prosũt defunctis, vt sunt eleemosynæ quædam.

Artic. 10. Vtrum indulgentiæ ecclesiæ prosint mortuis.

10. concl. Indulgentiæ ecclesiæ principaliter & directe mortuis prodesse non possunt. 1. Quia mortui non possunt facere aliquid in vtilitatem ecclesiæ, & ea pro quibus indulgentiæ dantur. 2. Quia esset in potestate facientis indulgentias, defunctum omnino liberare à pœna, quod videtur incõueniẽs. 2a. Secũdario & indirecte possunt prodesse mortuis, pro quibus aliquis facit id, quod est indulgentiæ causa. 3a. Tũc prodesse possunt, quando indulgentię sub hac forma dantur: Quicunq; fecerit hoc, vel illud, ipse, & pater eius, vel alius ei adiunctus in purgatorio detetus tantum de indulgentia habebit: Quia non est aliqua ratio, qua ecclesia debeat transferre communia merita ad viuos, & non ad mortuos. Nec ex hoc sequitur, quod prælatus ecclesiæ possit pro arbitrio animas à purgatorio liberare: quia ad hoc vt indulgentię valeant, requiritur causa conueniens faciendi indulgentias. 4a. Indulgentiæ principaliter prosunt ijs, qui eas accipiunt, id est ijs, qui faciunt id, pro quo indulgentia datur. Vnde patet ad obiecta.

Art. 11. Vtrum cultus exequiarum defunctis prosint

11. Concl. Sepultura inuenta est propter viuos, ne mortuorum cadaueribus offendantur, & fœtoribus inficiantur; & ita iuuat quantũ ad corpus: & quantum ad animam, quatenus per hoc adstruitur resurrectionis fides. 2a. Mortuis prodest, quia reducit in memoriam defunctos, pro quibus viui orant: ideo dicitur monumentum, quod mentem moneat. 3a. In hoc errarunt Pagani putantes animas ibi quiescere; & quod non possent prius quietem inuenire, quã corpus sepulturæ daretur. 4a. Sepultura in loco sacro prodest, non ex opere operato, sed ex opere operãte, dum ipse defunctus, vel alius procurans talem locum, patrocinio alicuius sancti, vel eorum, qui loco sancto inseruiunt, & pro defunctis orant, animam committit. 5a. Quæ ad ornatum sepulturæ adhibentur, prosunt viuis, prout sunt eorũ solatia; ideo ait Greg. magis esse viuorum solatia, quã subsidia defunctorũ: & Aug. dicit non esse in præsidium vitæ æternæ, sed humanitatis officiũ. 6a. Possunt tamen prodesse defunctis; non quidem per se, sed per accidens, prout per ista homines excitantur ad compatiendũ, & consequenter ad orandũ: vel quatenus ex sumptibus sepulturæ, vel pauperes fructũ capiunt, vel ecclesia decoratur. † 7a. Oblatio candelarũ, vel olei, quomodo valeãt, dictũ est. 8a. Sancti Patres curauerũt de suis corporibus tumulandis ad fidem resurrectionis astruendã. 9a. Sepeliens aliquẽ videtur eleemosynã facere, prout satisfacit affectui defuncti, cui ipse satisfacere nõ potest, circa curã corporis. 10a. Non frustratur deuotio disponentiũ se sepeliri in locis religiosis; vt est dictum. 11a. Sepultura in loco sacro non nocet peccatori defuncto, nisi quatenus eam sibi indignã propter humanam gloriam procurauit.

Ang. lib. de cura pro mor. c. 4.

lib. 4. dial. cap. 50.

lib. de cura pro mor. c. vltimo.

Artic. 12. Vtrum suffragia quæ fiunt pro vno defuncto, magis proficiunt ei, pro quo fiunt, quam alijs.

12. Concl. Quæ fiunt pro vno defuncto ex intentione dirigentis, quantum ad remissionẽ pœnæ, soli ei prosunt. 1. Quia ita poscit iustitia humana, quæ est ad exemplar diuinæ. 2. Qui satisfacit pro viuo, pro eo solo satisfacit, ergo etiam qui satisfacit pro mortuo: quia hoc est quodamodo facere suffragia. 2a. Suffragia, quæ fiunt pro vno defuncto, non magis proficiunt ei, pro quo fiunt, quam alijs, ex virtute caritatis; immo magis ei, qui maiorem caritatem habet: Patet exemplo candelæ, quæ accenditur pro diuite, quæ non solum diuiti, lumẽ præbet, sed magis illis qui clariorem habent visum: & exemplo de lectione: quæ magis potest percipi ab ijs, pro quibus nõ fit, quam ab ijs, pro quibus fit. 4a. Sed hic valor suffragiorum attenditur magis secundum quandam interiorem consolationem, prout vnus in caritate existens, de bonis alterius delectatur. Ex his patet ad primum, prosunt enim per modum luminis, prout acceptantur ad consolationem, &c. at vt satisfaciunt, sunt similia solutioni. † 5a. Licet aliquis magis meruerit sibi fieri

Beati suffragia, quam is, pro quo fiunt, non ideo frustratur meritum eorum: quia per illud se habilitauit, vt fructum suffragiorum perciperet: & ea non meruit directe illud iuuamen. 6a. Nihil prohibet in aliquibus, vt ad dimissionem pœnæ, diuites melioris conditionis esse, quam pauperes, cum pro illis plura suffragia fiant.

Art. 13. Vtrum suffragia facta pro multis tantundem valeant singulis, ac si pro vnoquoque specialiter fierent.

1a. Concl. Si consideretur valor suffragiorum, vt suffragia sunt satisfactiones quædam per intentionem facientis translatæ ad mortuos, magis valet suffragium, quod singulariter fit, quam quod fit communiter, pro multis. 1 Quia alias ecclesia non instituisset, vt pro vno fieret missa, si magis vni suffragia non valerent, cum melius sit iuuare plures. 2. Quia suffragium habet finitam efficaciam, ergo distributum in multos minus prodest singulis, quam prodesset, si fieret tantum pro vno. 2a. Si valor suffragiorum consideretur, secundum quod valet ex virtute caritatis, suffragia pro multis facta, tantum singulis prosunt, ac si pro vno tantum fierent: quoniam caritas non minuitur si distribuatur affectus in multos, immo augetur; & gaudiū quo pluribus est commune, eo fit maius. † 3a. Cum suffragium valeat per modum solutionis debiti, non agit secundum dispositionem suscipientis, vt lectio, quæ est quędam actio: quare non est simile. 4a. Cum suffragia pro vno facta, etiam alijs aliquo modo prosint: ideo nō est inconueniens, vt cū missa pro vno dicitur, si fiant etiā orationes pro alijs: quia non dicuntur istæ orationes, vt satisfactio determinetur ad alios principaliter. 5a. Quia oratio consideratur, & ex parte orātis, & eius pro quo oratur, ideo diuina virtus magis absoluit vnū, quam aliū, cum talis oratio nō sit ita satisfactoria pro multis, vt est pro vno.

Art. 14. Vtrum tantum valeant suffragia communia illis, pro quibus specialia non fiunt; quantū illis pro quibus fiunt communia, & specialia simul.

1. Concl. Si suffragia specialiter facta, pro omnibus indifferenter valerent, tunc omnia essent communia: & ita æqualiter dignus, ita iuuaretur, si pro eo nō fierent, ac is, pro quo fierent. 2a. Quod si non indifferenter prosunt, certum est plus vni valere communia, & specialia, quam communia tantum. Quoniam duo bona sunt magis eligenda, quam vnum. Vnde is pro quo fiūt specialia citius consequitur absolutionē: sed non pleniorem, cum etiam alius ab omni pœna finaliter liberetur. † 3a. Magis valent ei pro quo fiunt, quanuis alius magis in vita meruerit, vt ei suffragaretur: quia non respiciunt meritum directe, sed intentionem facientis illa. 4a. Et si virtus Christi, qui continetur in eucharistiæ sacramento, sit infinita: tamen quia effectus ad quem sacramentū ordinatur est determinatus, non est necesse quod tota pœna eorum, qui sunt in purgatorio, vel etiam vnius per hoc sacram. expietur. 5a. Credibile est, quod per diuinam misericordiā, si quid de specialibus suffragijs supersit, his pro quibus fiunt, vel si nō indigeant, alijs dispensetur, pro quibus non fiunt.

Quæstio 72. De oratione respectu sanctorum, qui sunt in patria.

Art. 1. Vtrum sancti orationes nostras cognoscant.

1. Concl. Licet essentia diuina sit sufficiens medium videndi omnia, cum per eam Deus omnia videat: tamen non quicunque eam videt, omnia videt, sed qui eam comprehendit. Sicuti non est necesse, vt principio aliquo cognito, omnia cognoscātur, quæ ex eo consequuntur, nisi tota eis virtus comprehendatur. 2a. Cum animæ beatæ videntes diuinam essentiam eam non cōprehendant, non vident omnia, quæ per eam cognosci possunt: vnde Angeli inferiores quædam à superioribus docentur. 3a. Vnusquisque beatus tantum de alijs rebus, necessarium est, vt in Dei essentia videat, quantum perfectio suæ beatitudinis requirit: ad quā requiritur, vt habeat quidquid velit, nec aliquid inordinate velit: & id voluntas recta vult, vt quod ad ipsorū pertinet cognoscat. 4a. Sancti in verbo cognoscunt vota, deuotiones, & orationes hominum, qui ad eorum auxilium cōfugiūt. 1. Ex Greg. qui nō vno in loco hoc docet. 2. Quia si non cognoscerent, quæ lib. 12. Mor. c. 13.

circa nos aguntur, pro nobis non orarent, quod est error Vigilantij. 3a. Ea sancti in verbo cognoscunt, quæ ad ipsos pertinēt: sed hæc cognoscere ad eos pertinet; quia ad eorum gloriam pertinet, vt auxilium petentibus ad salutem, tanquam coadiutores Dei, prosint, ergo. †5a. Aug. loquitur de cognitione naturali, non de cognitione in verbo: illud Isa. de Abraham, tunc verū erat, quod nesciebat suos filios; quia nō erat adhuc in gloria. 6a. Idem dicas de Iosia, cuius anima nō statim fuit glorificata. Nec si fuisset glorificata affecta fuisset dolore videndo ea, quæ in hac vita ei molestiam afferebant, quia beati ita sunt repleti beatitudine, vt dolor in eis locū non habeat. Animæ autem non glorificatæ dolorem forte sic sentirent, si incommoda suorum perciperent. 7a. Quamuis sancti affectum caritatis ad proximum retineāt: tamen quia plenarie sunt conformes diuinæ voluntati, non aliter ei auxilium ferunt, quam videant secundum diuinam iustitiam esse dispositum. 8a Non quia beati non vident omnia in verbo, sequitur eos non videre nostres orationes, cū hoc ad eorum gloriam pertineat. 9a. Inspicere corda per seipsum, solius Dei est: aliorum autem, vt eis reuelatur.

li. 2. dial. c. 35.

lib. de cura pro mort. c. 15.

Cap. 63.

4. Reg. 22

Artic. 2. Vtrum debeamus sanctos interpellare ad orandum pro nobis.

1a. Concl. Debemus sanctos interpellare, vt Deū pro nobis orent. 1. Ioh. 5 Ad aliquē sanctorū conuertere, & c. 2. Hoc debemus petere à sanctis in via, ergo magis à sanctis in patria, cum sint gratiores Deo. 3. Ex consuetudine ecclesiæ in Litanijs. 4. Ita est ordo diuinitus institutus, vt per media reducantur vltima ad Deum, quod contingit, dū diuina bonitas per sanctos in nos suū effectum infundit, ergo cum sancti sint medij inter nos, & Dēū, eos interpellare debemus ad orandū pro nobis: quia reditus noster ad Deum respondere debet processui bonitatum ipsius in nos. Quare eos intercessores pro nobis ad Deum constituimus, & quasi mediatores, dum ab eis petimus, vt pro nobis orent. † 2a. Non est propter defectum misericordiæ Dei, quod oporteat eius clementiam per orationes sanctorum pulsare, sed vt ordo prefectus seruetur in rebus. 3a. Orare inferiores sanctos est vtile. 1. Ex eo quod aliquis habet maiorem deuotionem ad minorē, ex quā maxime pendet orationis effectus. 2. Vt tollatur fastidium in nobis: & vt varios orātes excitetur feruor deuotionis. 3. Quia quibusdam sanctis datum est in rebus specialibus iuuare. 4. Vt omnibus honor debitus exhibeatur. 5. Quia pluriam oratione impetratur, quod vnius oratione non obtinetur. 4a. Non dicimus, Christe ora pro nobis, sed audi nos, ad tollendum errorem Nestorij; qui distinxit in Christo duas personas, & hæresim Arrij, qui Filiū posuit minorem Patre. 5a. Sancti nō præsentāt preces nostras Deo, quasi ei incognita manifestent, sed quia eas exaudiri petunt: vel vt diuinam consulunt voluntatem de eis, quid secundum eius prouidentiam fieri debeat. 6a. Ex hoc ipso quisque efficitur dignus, vt aliquis sanctus pro eo oret, quod ad ipsum in sua necessitate cum pura deuotione recurrit: & ideo non est superfluum, quod sanctos oremus.

Dion. c. 5. eccl. hier.

Artic. 3. Vtrum orationes sanctorum pro nobis ad Deum effusæ semper exaudiantur.

Sancti dupliciter dicuntur pro nobis orare: primo oratione expressa, dum suis votis aliquid à Deo petunt: secundo oratione interpretatiua. s. per ipsorum merita, quæ in eius conspectu existentia non solū eis cedunt in gloriam, sed etiam sunt nobis quasi suffragia & orationes quædam sicut sanguis Christi pro nobis fusus dicitur veniam petere. 2a. Vtroque modó sanctorum orationes, quārum est in eis, sunt efficaces ad impetrandum, quod petunt. 1. Oratio Ieremiæ, vt patet ex scriptura, fuit exaudita. 2. Idem docet Hieron. contra Vigilant. 3. Ex consuetudine ecclesiæ, quæ frequenter petit, vt sanctorum orationibus adiuuetur. 3a. Ex parte nostra potest esse defectus, vt non consequamur fructum prout sancti dicuntur pro nobis orare, ex hoc, quod eorum merita nobis proficiūt. 4a. At prout suis votis pro nobis orant aliquid postulando semper exaudiuntur, quoniam non volunt, nisi quod Deus vult, nec petunt nisi quod volunt fieri: quod autem Deus vult semper fit; nisi loquamur de voluntate antecedente, quæ non

1. Conclu.

2. Mach. 15.

Apoc. 6. non semper impletur: vnde nec est mirum si quod sancti per hunc modum voluntatis volunt, non impleatur. † 5a. Per illud quod martyres petebant vindictam, &c. Iere. 15. nihil aliud designatur nisi desiderium maioris gaudij, & consortij sanctorum, & assensus in iustitiam Dei. 6a. Illud si steterint Moyses & Samuel, &c. intelligitur de Dan. 10. eis dum erant in hac vita 7a. Angeli prout dicuntur orare, quando merita alicuius Deo præsentant, nō semper exaudiuntur: at quando expresse petunt orantes; quia non petunt, quod obtinere non valent, semper exaudiuntur. 8a. Et si sancti in patria non sint in statu merendi sibi: possunt tamen iuuare alios ex meritis præcedentibus: meruerunt enim viuentes vt eorum oratio exaudiretur post mortem: vel etiā exaudiūtur, quia orationis impetratio pēdet à liberalitate eius, qui rogatur. 9a. Licet sancti nō petant, nisi quod Deus vult, non ideo est infructuosa oratio: quia fortasse prædestinatum est, vt sanctorum orationibus adimpleatur id, quod sancti vident Deum velle. 10a. Suffragia ecclesiæ pro defunctis sunt quasi quędam satisfactiones viuentium vice mortuorum: & quia sancti in patria non sunt in statu satisfaciendi, ideo nō est simile de eorū orationibus, & de suffragijs ecclesiæ.

Quæstio 73. De signis, quæ iudicium præcedent.

Art. 1. Vtrum aliqua signa præcedent aduentum domini ad iudicium.

1. Concl. Aliqua signa præcedent aduentum Domini ad iudicium 1. Luc. 21 Erunt signa in sole, &c. 2. Tunc Christus ad iudicandū veniens in forma gloriosa apparebit, propter auctoritatem, quæ iudici debetur: at ad dignitatem iudiciariæ potestatis pertinet habere quædam indicia, quæ ad reuerentiam & subiectionem inducant, ergo aduentum Christi multa signa præcedēt. Epist. 10. 2a. Quæ autem sint ista signa ex Aug. nō facile sciri potest. 1. Quia signa quæ tanguntur in euangelijs pertinent etiam ad tempus destructionis Ierusalem; & ad aduentum, quo Christus continue ecclesiam visitat. 2. Quia illa iam fuerūt à principio mundi: & licet tunc temporis magis inualescent, non tamen scitur secundum quā mensuram iudicij aduentum annuncient. 3a. quindecim signa quæ Hieron. ponit, asserit se in quibusdam annalibus hebræorum scripta reperisse, quæ parum verisimilitudinis habent. † 4a. Quod ante iudicium sit futura pax & securitas non tollit quin signa aliqua sint futura ante aduentum iudicis; sed solum demonstrat, quod ante illa impij in pace & securitate viuent: vel referas ad hoc, quod impij illa signa paruipendent, dicentes, pax, &c 5a. 1. Thes. 5. Dies Domini dicitur, vt fur venire, non quod signa non debeant præcedere, sed quia ignoratur determinatum tempus, quod per illa signa cognosci non poterit. 6a. Non oportuit signa præcedere in primo aduentu, sicut in secundo, in quo manifestius Christus veniet: & propter rationes allatas.

Artic. 2. Vtrum circa iudicium secundum rei veritatem sol, & luna obscurabuntur.

Sol & luna quantum ad ipsum momentum aduentus Christi non obscurabuntur sui luminis priuatione. 1. Quia adueniente Domino ex Isa. lux luminaribus augmentabitur. 2. quia tunc totus mundus innouabitur. 2a. Si loquamur de eis, & alijs cœli luminaribus secundum tempus propinquum ante iudicium sui luminis priuatione obscurabūtur, vel simul vel diuersis temporibus, diuina virtute ad hominum terrorem: & sic intelligitur Rabanus † 3a. Lux in corporibus cælestibus nō solum est ad generationem horum inferiorum, sed etiam ad eorum perfectionē, & decorem, ideo cessante generatione, non cessabit. 4a. Motus cęli cessabit, quia motus est actus imperfecti: quod non potest dici de luce: qualitates elementares, si tollentur, ideo fiet, quia agunt per modum contrarietatis, quod non potest dici de luce. 1. Concl. Cap. 13.

Art. 3. Vtrum virtutes cælorum veniente Domino commouebuntur.

Virtutes in angelis dicuntur, vel communiter, ita vt significent oēs spiritus cœlestes: vel sumū:ur pro certo ordine angelorum. 2a. Virtutes cœlestes in aduentu Christi commouebuntur. Columnæ cœli con- 1. Concl.

li contremiscunt, & pauent, ait Iob. vbi per columnas virtutes cœlorum intelliguntur: & apud Mat. virtutes cœlorum commouebuntur. 3a. Si virtutes cœlestes significent omnes angelos, dicuntur commoueri propter admirationem nouitatis, quæ in mundo erit. 4a. Si accipiantur pro certo ordine, tunc ordo ille dicitur præ cæteris commoueri, ratione effectus; quia huic ordini attribuitur miracula facere, quæ maxime circa illud tempus fient: vel secundum Dion. quia proprium virtutũ officiũ est corpora cœlestia mouere, quæ sunt causa horum inferiorum: & tunc cõmouebuntur, quia cessabunt à suo effectu; sicuti, & angeli ab hominum custodia. † 5a. Illa commotio non variat aliquid, quod ad statum virtutum cœlestiũ pertinet; sed refertur, vel ad eorũ effectus, qui variari possunt, vel ad nouam rerum considerationem, vt est dictum. 6a. Angeli admirabuntur diuinam virtutem facientem ea, quæ ipsorum excedunt cognitionem, & facultatẽ: nec inde sequitur quod in eis ponatur ignorantia; sed solum tollitur Dei comprehensio: Tertium soluitur ex dictis.

Dion. 11. cal. hier.

Greg. hom. 24. in Euan

Greg. loc. cit.

Quæstio 74. De igne vltimæ conflagrationis.

Artic. 1. Vtrum mundi purgatio sit futura.

1. Concl. Cum mundus propter hominẽ factus sit, oportet, vt quando homo secundum corpus glorificabitur, etiam alia mundi corpora in meliorem statum mutentur: vt sit locus conuenientior, & aspectu delectabilior. 2a. Vt homo corporis gloriam consequatur oportet, vt duo remoueantur, quæ gloriæ opponuntur. s. corruptio, & infectio culpæ. quia corruptio incorruptionem non continet: & à ciuitate gloriæ omnes immundi foris erunt. 3a. Similiter elementa mundi oportet mundari à contrarijs dispositionibus antequam in nouitatem gloriæ adducantur, proportionaliter, vt de homine est dictum. quia, licet non sint proprie subiectum culpæ: tamen ex hominum culpa quædam incongruitas in eis relinquitur: vnde loca in quibus crimina sunt commissa non reputantur idonea rebus sacris. Quare pars, mundi, quæ in vsum hominum cedit. ob eorũ peccata purgatione eget. Similiter circa medium locum sunt multæ generationes, alterationes, & corruptiones elemẽtorum, quæ purgari debent, vt nouitatem gloriæ recipiant. † 4a. Creaturæ Dei sunt mundæ, quia non habent in sua substantia alicuius malitiæ permistionem: verum possunt habere permistionem naturæ extraneæ; quæ licet in se bona sit, perfectioni tamen alterius creaturæ repugnat; & ita alicui creaturę potest accidere malum. 5a. Iam dictum est, quomodo elementa non ex sua, sed ex hominis culpa aliquam infectionem contrahant; vnde soluitur secundum. 6a. Quod elementis corporis simplicibus aliquid extrinsecum permisceatur, non pertinet ad ipsorum perfectionem: & licet mistum sit perfectius quantũ ad formam speciei, simplex tamen est perfectius duratione, cum non habeat in se principium corruptionis: & quia incorruptio est de perfectione gloriæ, ideo perfectio corporis simplicis magis perfectioni gloriæ conuenit, quam perfectio misti: properea illud purgari debet cum nobilius esse habea corpus simplex in scipso, quã in misto, in quo est tantũ in potentia.

Cor. 15. Apoc. vlt.

Art. 16.

Artic. 2. Vtrum mundi purgatio sit futura per ignem.

Mundi purgatio est futura per ignem. 1a. Concl. In conspectu eius exardebit ignis, inquit David: & Petrus cœli ardentes soluentur, &c. 2a. Quoniam illa purgatio remouebit à mundo infectionem ex culpa relictã, & impuritatem commistionis, & erit dispositio ad gloriæ perfectionem conuenienter fiet per ignem. 1. Quia est nobilissimum elementorum, & habet proprietates naturales similiores proprietatibus glorię. 2. Quia propter maximam suam actiuitatem non recipit commistionem extranei, sicut alia elementa. 3. Quia cum sit longe remotus à nobis non ita inficitur vt alia elementa. † 3a. Cum ignis non veniat in nostrum vsum in materia propria, sed in materia aliena, non indiget purgatione, nisi vt est in materia aliena, & sic purgabitur ab igne in sua puritate existente, & erit idem purgans & purgatum respectu diuersorum. 4a. Licet modo aliqua sint

Psal. 49. 2. Pet. vlt.

sint; quæ non possunt purgari per ignem, sed per aquam; vt panni, vasa lignea, &c. tamen ista non sunt amplius purganda, sed corrumpenda per ignem, ob causas dictas. 5a. Per opus distinctionis in creatione, diuersæ formæ sunt rebus collatæ, quibus ab inuicem distinguuntur, ideo debuit fieri per auctorem naturæ: sed per finalem purgationem res reducuntur ad puritatem in qua conditæ fuerunt, propterea in hoc poterit natura creata exhibere ministerium creatori.

Artic. 3 Vtrum ignis ille, quo mundus purgabitur sit eiusdem speciei cum igne elementari.

1a. Concl. Ignis quo mundus purgabitur non descendet à sua sphæra, ita vt multiplicatus omnia elementa purget. Quia ille ignis potius ascendet, vt patet ex scriptura, quæ ait, quod ascendet, vt aqua diluuij, ergo potius videtur esse circa locum medium. 2a. Hæc videtur conueniens, quod ille ignis generari debeat congregatione radiorum corporum cœlestium, sicut congregantur in speculo comburente, & quod nubes erunt loco speculi, ad quas fiet reuerberatio, & ei quia cum effectus corporum cœlestium sequatur determinatos situs & aspectus eorum, tempus illius purgationis, posset esse notum ex cõsiderationibus motuum astrorum: quod repugnat auctoritati scripturæ. 3a. Alij cum Aug. dicunt, quod sicut mundanarũ aquarum inundatione factum est diluuiũ, ita mundanorum ignium conflagratione figura huius mundi peribit. 4a Hæ opiniones diuersificantur quidem quantum ad causam efficientem huius ignis, sed non quantum ad speciem. Vnde simpliciter cõcedendum est; quod erit eiusdem speciei cum isto. 5a Mundi conflagratio nihil aliud est, quam congregatio omnium causarum inferiorum quæ ex natura sua habent virtutem igniendi: quæ quidem cõgregatio, non naturali cursu rerum, sed virtute diuina fiet; & ex omnibus causis sic congregatis generabitur ignis, qui faciem huius mundi extinguet. † 6a. Et si hic ignis sit eiusdem speciei, tamen quia non est idem numero, poterit alium ignem destruere: quia videmus ob diuersitatem materiæ ex his, quæ sub eadem specie numero differunt vnum destruere aliud. Cũ prima virtus ignis purgantis non oriatur ex principijs essentialibus illius, sed sit vel qualitas absoluta ei superaddita virtute diuina, vel eadem qualitas, sed magis intensa, non manifestat naturã ignis, sed principale agens, sicuti aqua calefacta demonstrat id quod calefecit: nec inde sequitur ignem elementarem, qui non habet eandem virtutem, non esse eiusdem speciei. 8a. Ignis ex propria natura non fertur, nisi sursum, sed vt sequitur materiam, quam requirit dum est extra suam sphæram, & vt est instrumentum diuinæ virtutis, non est inconueniens, quod feratur etiam deorsum: nec propterea mutat speciem.

2. Pet. 3.

lib. 20. de ciu. c. 26.

Artic. 4 Vtrum ignis ille purgabit etiam cælos superiores.

Ignis ille non purgabit cœlos superiores. 1. Quia non sunt receptiui peregrinæ impressionis. 2. ignis ille tantum ascendet, quantum ascendit aqua diluuij. ex Glos. ergo. 3 quia in cœlis superioribus non inuenitur dispositio contraria perfectioni gloriæ per aliquid substantiæ eorum inhærens, vt in corporibus inferioribus, quæ per mutuam mistionem decidũt à sua puritate, ob quam causam purgari debent, sed tantum inuenitur motus localis, qui est via ad perfectionem: vnde nulla purgatione indigent, nisi vt eorum motus quietentur: at quietatio motus localis non fit per actionem alicuius contrarij agentis, sed ex eo, quod motor desistit à mouendo. Quare cœlestia corpora per nullius creaturæ actionem purgabuntur, sed ipsa quietatio volũtate diuina eis accidens, erit loco purgationis. † 2a. Illud, opera manuum tuarum, sunt cæli ipsi peribunt, &c. intellige de cœlis aereis: vel de superioribus quantum ad motum. 3a. Illud Petri, cœli ardentes, &c. intelligitur vt ipsemet declarat, de cœlis aereis. 4a. Ex culpa dæmonum cœlum empyreum infectionem non contraxit: quia statim inde expulsi fuerunt: & seruitus, ac labor, quæ cælis attribuitur nihil aliud sunt, quã vicissitudo motus, cuius ratione tempo-

1. Concl.

In Epist. 2. ad Thes.

2. Pet. 3.

tis subjiciuntur, nec ideo debent purgari, vt dictum est.

Art. 5. Vtrum ignis ille alia elementa consumet.

1. Concl. Quidam dicunt, quod omnia elementa manebunt quantum ad materiam, & omnia mutabuntur quantum ad imperfectionem: & quod terra & aer remanebunt etiam secundum propriam substantiam: alia vero duo mutabuntur in formam cæli, & ita vocabuntur cœlum: quæ opinio est omnino absurda. 1. Quia secundum Philosophiam inferiora non habent potētiā ad superiora 2. Secundum theologiā, non conseruaretur perfectio vniuersi, duabus integris partibus sublatis. 2a. Nec videtur probabile, quod elementa solū maneant secundum substantiam, eorum sublatis qualitatibus, licet id Augustino consonare videatur. Quia qualitates elementorum sunt effectus formarum, ergo formis manentibus, ipsæ manebunt: nec possent mutari, nisi per violentiam, ad tempus. Deinde, quia sunt de secunda perfectione elementorum. 3a. Elementa manebunt & quantum ad substantiam & quantum ad qualitates. Quia illa purgatio respondebit primæ purgationi factæ per aquam: at per illam non sunt corrupta elementa, ergo. Et in illud Pauli, præterit figura huius mundi, dicitur, pulchritudo, & non substantia præteribit. 4a. Purgabuntur ergo quantum ad infectionem contractam ex peccato hominum, & ab impuritate, quæ per actionem mutuam eis accidit, quia cessante motu primi mobilis in inferioribus elementis non erit mutua actio, & passio: & hoc Aug vocat qualitates corruptibilium elementorum .s. innaturales eorum dispositiones. † 5a. Quod ait Beda, quod ignis ille elementa consumet, intellige prout purgabit. quod addit, duo ex toto cōsumet, non debet intelligi quantū ad substantiā, sed prout magis remouebūtur à proprietatibus quas nūc habent. 6a. Illud, mare nō remanebit, &c. nō est intelligendū quantū ad substantiā, sed quantum ad salsedinem, & commotionē fluctuum. 7a. Ignis ille aget in elementa, vt instrumentum diuinæ virtutis, non vsque ad consummationem, sed vsque ad purgationem. quare non oportet vt id, quod efficitur materia ignis, totaliter speciem amittat: vt patet de ferro ignito. 8a. Per illam purgationem elementa acquirent nobilissimum statum, sed in sua specie: vnde non erit in omnibus forma ignis, quia vniuersum esset imperfectius.

1. Cor. 7.

2. Pet. 3.

Ap. 21.

Art. 6. Vtrum omnia elementa per illum ignem purgabuntur.

1. Concl. Ignis ille non ascendet vsque ad summitatem spatij continentis quatuor elementa, vt quidam dicunt. 1. quia hoc videtur repugnare scripturæ, quæ ait, quod illi cæli repositi sunt igni, qui fuerunt aqua purgati: at aqua illa non ascendit ad illud spatium, sed ad quindecim cubitos super altitudinem montium. 2. ex Aug. qui ait, quod ille mundus, qui diluuio perijt, igni reseruatur. 3 Quia vapores, fumus idololatriæ, & infectio peccati non possunt eo vsque peruenire, vt illi dicunt, cum non possint pertransire totam sphæram ignis. 4 Impuritates elementorum ex mutua actione & passione ortæ non ascendunt, nisi vsque ad medium aeris, ergo &c. 2a. Ignis vltimæ conflagrationis purgabit elementa vsq; ad medium aeris interstitiū. Quoniam eo vsque aquæ diluuij ascenderunt, vt ex altitudine montium probabiliter æstimari potest. Vnde conceditur primum 3a Licet aqua habeat vim purgationis in seipsa: tamen non habet talem, qualis competit futuro statui. 4a. Infernus non purgabitur: sed feces totius mundi ad ipsum deducentur: iuxta illud, Fex ejus nō est exinanita; bibent omnes peccatores terræ. 5a. Paradisus terrestris non purgabitur, quia purgatione non indiget, cum nō sit locus peccantium: & iō homo statim post peccatum inde fuit eiectus.

2. Pet. vlt.

Lib. 20. de ciu. c. 18.

Psal 74.

Art. 7 Vtrum ignis vltimæ conflagrationis iudicium debeat sequi.

1. Concl. Illa conflagratio secundum rei veritatem, quantum ad sui initium, iudicium præcedet. 1. Ignis, ait Dauid ante ipsum præcedet. 2. Resurrectio præcedit iudiciū, alias enim nō videret omnis oculus Christum iudicantem: & Paulus ait, quod qui dormiunt rapientur obuiam Christo, & simul erit resurrectio, & corporum sanctorum glorificatio: quoniam ex Paulo, corpora

Psal 69.

1. Thes. 4.

1. Cor. 12.

Rom. 8.

pora gloriosa resument, & cum corpora glorificabuntur, etiam mundus renouabitur, vt ex eodem colligitur: quare cum conflagratio sit dispositio ad dictam renouationem manifeste colligitur purgationem mundi præcedere iudicium. 2a. Hęc conflagratio quoad aliquem eff. ctũ. qui est inuoluere malos, subsequetur iudicium: vnde patet ad primũ. †3a. Aug. ponens mundi purgationem post iudicium non loquitur asserendo, sed opinando: nam postea ait, quo ordine hæc eueniant experientia docebit. 4a. Illud Pauli, Nos qui viuimus, qui residui sumus, &c. est intelligendum de illis, qui erunt viui in corpore vsque ad tempus conflagrationis, nõ quod ante iudiciũ nõ fuerint mortui.

lib. 20 de ciu. c. vlt.

Artic. 8. Vtrum ille ignis habiturus sit talem effectum in hominibus, qualis designatur.

1. Conc. Ignis finalis conflagrationis ex virtute naturali ipsius aget & in bonos & in malos, qui viui reperientur, vtrorumque corpora in cinerem resoluendo. 2a Vt instrumentum diuinæ iustitiæ diuersimode aget, nam mali ex ignis actione cruciabuntur, boni vero, in quibus nihil purgandum inuenietur, nullum dolorem sentiẽt, vt nec pueri in camino ignis senserunt; at illi in quibus aliquid purgandum erit, sentient cruciatum magis & minus pro meritorum diuersitate. 3a. Quantum ad actionem quem post iudicium exercebit solum aget in damnatos, quia corpora bonorum impassibilia sunt. †4a. Consumptio apud Mag. non accipitur pro annihilatione, sed pro resolutione in cinerem. 5a. Etiam bonorum corporum erit consumptio, sed sine dolore 6a. Aequaliter aget in bonos & malos ex natura sua, sed non vt instrumẽtum diuinę iustitiæ. 7a. Cito purgabuntur qui purgatione egebunt, quoniam erunt pauca purganda, propter terrores præteritos, & quia voluntarie pœnam sustinebunt: ac demum quia ignis intẽsius aget.

Dan 3.

lib. 4 sen. d. 47

Artic 9. Vtrum ignis ille inuoluet reprobos.

1. Concl. Ignis ille inuoluet reprobos. 1a. Inflammabit, ait Dauid, in circuitu inimicos eius. Idem docet Glos. in illud, fluuius igneus rapidus egrediebatur à facie eius. 3a. quædam purgatio generis humani est, quod separentur mali à bonis, quod fiet cum ignis inuoluet malos, vt colligitur ex illo, & purgabit aream suam, & igne purgabit, &c. 2a. Ignis secundum quod est calidus, combustiuus, & grossitiam aliquam habet inuoluet damnatos, & descendet in infernum ad eorum pœnam: at secundum quod est subtilis & lucidus remanebit superius ad gloriam electorũ. †3a. Hic ignis qui bonos purgabit, & malos cruciabit, est vnus & idem: possunt autem dici duo ignes, respectu officij, & aliquo modo quantum ad substantiam, quę non tota detrudetur in infernũ. 4a In hoc ille ignis remunerabitur, ex eo quod Deo obsequitur in hac purgatione, quia, quod grossum est in eo, separabitur, & in infernũ retrudetur 5a. Licet ignis inferni præparatus sit à constitutione mundi: tamen tunc augebitur ad maiorem pœnam damnatorum, sicut & gloria beatorum, quæ post iudicium erit maior. Quare quicquid est turpe in creaturis retrudetur in infernum ad augendam miseriam damnatorum.

Psal. 96.
Dan 7.
Luc 3.
Bas. in psal. 28.

Quæstio 75. De resurrectione.

Artic. 1. Vtrum corporũ resurrectio sit futura.

1. Concl. Secundum diuersas sentẽtias de vltimo hominis fine, quẽ naturaliter desiderat, sine quo nõ est perfectus, sunt variæ sentẽtiæ negantiũ, vel ponentiũ resurrectionẽ. 2a. Qui dixerunt hominẽ peruenire ad vltimum suum finem in hac vita resurrectionem negabant. Sed hanc opinionem facile excludit varietas fortunæ, infirmitas humani corporis, scientiæ, & virtutis imperfectio, & instabilitas, quibus omnibus beatitudo impeditur. 3a. Ideo alij posuerunt aliam vitam, secundum quam anima viuit post mortem, & eam sufficere ad implendum naturale desiderium hominis de beatitudine consequenda: & hi negarunt resurrectionem. 4a. Huius erroris varia fuerunt apud varios fundamenta, quidam hæretici dixerunt corporalia esse creato à malo principio, & spiritualia à bono: vnde anima non est perfecta, nisi à corpore separata. Quidam dixerunt totam essentiam hominis consistere in a-

nimæ

Li.2.de. an. nima:& ita homo ex sola animi beatitudine perficitur,sed hoc refellit Arist. qui docet animam esse corporis formam. 5a. Vnde patet,quod si homo non potest esse beatus in hac vita,necesse est resurrectionem ponere. 1. In nouissimo die, ait Iob, Cap.9. de terra surrecturus sum. 2. Donũ Christi est maius,quam peccatum Adæ, ex Paulo:sed mors per peccatum introducta est, Rom.4. ergo per Christi donum, &c.3. Membra debent esse capiti cõformia:sed Christus, qui est caput noster viuit corpore & anima Rom.6. in æternum,vt ait Paulus ergo. † 6a. Illud Iob, homo non resurget donec atteretur cælum,intelligitur non quantum ad cæli substantiam,sed quantum ad effectum eius,qui est motus, &c.7a. Dominus optime probauit resurrectionem ex illo:Ego sum Deus Abraham, &c. Quia proprie loquendo anima Abraham non est ipse Abraham, sed pars eius: vnde vita animæ Abraham non sufficiebat ad probandum, quod Deus Abraham esset Deus viuentis,cum exigatur vita totius coniuncti quod,etsi tunc non esset in actu, erat tamen in ordine vtriusque partis ad resurrectionem. 8a. Corpus non comparatur ad animam vt instrumentum,sed vt materia:& ita operationes sunt coniunctæ:ideo non sufficit, vt remuneretur anima tantum : & loco pœnarum,quas anima fine corpore sustinet in purgatorio, corpus patitur mortem,& incinerationem in sepulchro. 9a. Cæteris paribus perfectior est status animæ in corpore,quam extra: nã, licet tunc secũdum quid similior sit Deo: tamen simpliciter similior est, quando est in corpore habens omnia requisita ad cõditionem suæ naturæ.10a.Et quanuis post sententiam iudicis à morte spirituali homo non redeat in vitam;propter impænitentiam:tamen ex morte corporali redit: quia per mortem Christi ablatũ est peccatũ Adæ,per quod mors erat introducta.

Artic. 2. Vtrum resurrectio erit omnium generaliter.

1a. concl. Necesse est, sicut vnum, ita & omnes C.p.5. resurgere. 1. Omnes qui in monumentis 1.Cor 15. sunt, &c. ait Ioan. & Paul. Omnes quidẽ resurgemus. 2. Omnibus debetur pœna, vel præmium,aut pro merito proprio, vt adultis,aut pro alieno , vt paruulis , ergo. 3 Quia anima in vltima perfectione speciei humanæ esse non potest à corpore separata,vt probatum est,ergo erit resurrectio vniuersalis. † 2a. Illud, non resurgent impij in iudicio , intelligitur de spirituali resurrectione : vel de impijs, qui sunt animo infideles , qui non resurgunt, Psal. vt iudicentur;quia iam iudicati sunt.3a.Illud multi de his,qui dormierunt euigilabunt:multi.i.omnes , secundum August. Dan. est enim modus loquendi scripturæ. 4a. Etiam impij in hac vita conformantur Christo in his quæ ad rationem speciei pertinent,sed non quoad gratiam:ideo omnes ei conformabuntur in reparatione vitæ corporalis,non autem in similitudine gloriæ,sed tantum iusti. 5a. Non obstãte originali culpa poterunt omnes à morte resurgere, quia eam iam per mortem expiarunt. 6a. Qui in maternis vteris decedunt,quanuis non sint renati per gratiam,resurgent tamen propter conformitatem naturæ ad ipsum Christum.

Artic. 3 Vtrum resurrectio sit naturalis.

1.Concl. Motus,siue actio se habet tripliciter ad naturam.1 cum natura nec est principiũ, nec terminus illius; & talis motus aliquãdo est simpliciter supra naturam, vt glorificatio corporis;aliquando ab aliquo alio principio, vt in motu violento.2. Cũ principium, & terminus sunt à natura; vt in motu lapidis deorsum, 3. Cum terminus est naturalis, sed non principium , quod vel est supra naturam, vt in illuminatione cæci,vel aliquid aliud extra, vt in maturatione fructuum accelerata per artem. 2a. Quod principium sit à natura , & terminus non sit naturalis , id esse non potest: Quia natura est ad determinatos effectus.3a.Operatio,vel motus primo modo,non potest dici naturalis: sed, vel supra naturam,vel violenta:secundo modo est simpliciter naturalis:tertio modo non potest dici simpliciter naturalis,sed secundum quid,prout perducit ad id, quod est secundum naturam;sed dicetur, vel miraculosa,vel artificiosa,vel violenta. Naturale enim proprie dicitur,quod est secundum naturam, & secundum naturam dicitur habens naturã,& quod consequitur

naturæ

naturam. 4a Vnde motus non potest dici naturalis simpliciter nisi sit à natura. Natura enim dicit principium motus in eo, in quo est, vel actiuum, vel passiuum, i. potentiam naturalem, quæ respicit potentiā actiuam sibi respondentem in natura, siue respondeat respectu vltimæ perfectionis, s. formæ, siue respectu dispositionis, quæ est necessaria ad formam vltimam, vt patet in generatione hominis. 5a. Resurrectio simpliciter loquendo est miraculosa. 1. A priuatione ad habitum non fit regressio secūdum naturam: sed mors est priuatio vitæ, ergo. 2. Quæ sunt vnius speciei, habent vnum determinatum modum originis: sed naturalis modus quo homo oritur, est generatio ex simili in specie, quod non erit in resurrectione, ergo. 3. Non est naturalis, quantum ad principiū actiuum, quia nulla causa naturalis vnit animam cū corpore, nec passiuum, quia nullæ dispositiones naturales disponunt ad istam cōiunctionem, ergo. 6a. Resurrectio potest dici naturalis secundum quid: quatenus in corpore est aliqua inclinatio, & potentia ad vnionem cum anima: quæ tamen potentia non sufficit ad rationem motus

Lib. 3 c. 14. naturalis † 7a. Cum Damasc. ait, quod in omnibus inuenitur eē naturale; loquitur de eo quod oritur ex principijs naturali-

Li. 14. Mor. 1. Cor. 15. bus, cuiusmodi non est resurrectio. 8a. Exempla resurrectionis, quæ Gregor. & Apostolus adducunt ex rebus naturalibus, faciunt fidem probabilem resurrectionis, sed non probant eam esse naturalem. 9a. Quod est præter naturam, vt est violentum respectu termini, & respectu principij durat quidem paruo tempore, sed resurrectio non est huiusmodi. 10a Licet tota naturæ expectatio resurrectionem intendat; non tamen resurrectio est naturalis; cum ad eam peruenire non possit opere naturæ. 11a. Et si coniunctio animæ, & corporis sit naturalis; non ideo resurrectio est naturalis: quia potest esse quod motus non naturalis terminetur ad quietem naturalem.

Quæstio 76. De causa resurrectionis.

Art. 1. Vtrum Christi resurrectio sit causa nostræ resurrectionis.

1. Concl. Christus ratione humanæ naturæ est Dei & hominum mediator: & ita diuina dona in homines mediante Christi humanitate proueniunt: 2a. Vt à morte spirituali liberari non possumus, nisi per donum gratiæ diuinitus datū, ita nec à morte corporali, nisi per resurrectionem diuina virtute factam. 3a. Vt Christus accepit primitias gratiæ, & eius gratia est causa nostræ Ioan. 1.
gratiæ, quia ex eius plenitudine omnes accepimus; ita in Christo inchoata, est nostra resurrectio. 4a. Christi resurrectio est causa nostræ resurrectionis. 1. Quod est primum in aliquo genere, est causa eius quod est post, ex Arist. sed Christus in ra- Arist. 2. Met. t. 4.
tione suæ resurrectionis corporalis, dicitur primitiæ dormientium ex Paulo, ergo 1. Cor 15.
eius resurrectio, &c. 2. Resurrectio Christi magis conuenit cum nostra resurrectione corporali, quam cum spirituali, quæ fit per iustificationem: sed resurrectio Christi est causa nostræ iustificationis ex Paulo, Rom. 4.
ergo & resurrectionis corporalis. 3. Ex dictis in tertia conclusione. 5a. Christus vt Deus, est prima causa nostræ resurrectionis, quasi æquiuoca. vt Deus & homo resurgens, est causa proxima, & quasi vniuoca. 6a. Est & causa exemplaris respectu istius effectus. Quia causa vniuoca producit effectum similem suæ formæ. 7a Illud idem quod fuit causa resurrectionis Christi, qui est causa vniuoca nostræ resurrectionis, ad nostram resurrectionē agit, s. virtus diuinitatis ipsius, quæ sibi & patri est communis. Qui, ait Paul. suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra. 8a. Ipsa resurrectio Christi virtute diuinitatis est quasi instrumentalis causa resurrectionis nostræ: operationes enim diuinæ agebantur mediante carne Christi, quasi quodam organo: vt patet de tactu corporali, quo mundauit leprosum 9a Posita causa, s. resurrectionem Christi, non statim sequitur effectus, i. re- Damasc. li. ?
surrectio nostra: quia non est causa immediata, sed mediante principio suo, quæ est voluntas diuina: vnde tunc sequitur, quādo voluntas Dei ordinauit. 10a. Secundū ordinem, quem diuina prouidentia rebus præfixit resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis: si autem Deus aliter liberasset hominem, quam per Christi pas-

 sionem,

sionem, tunc esset alia causa. 11a. Et si humanitas Christi non sit causa suæ resurrectionis, cum causetur à diuinitate immediate: resurrectio tamen aliorum est mediante Christo homine resurgente propter propinquitatem humanitatis suæ ad diuinitatem. 12a Resurrectio omnium, etiam malorum habebit similitudinẽ cum resurrectione Christi, quantũ ad id, quod pertinet ad vitam naturæ: & sic effectus assimilabitur causæ.

Artic. 2. Vtrum vox tubæ sit causa nostræ resurrectionis.

1. Concl. Vox tubæ, quomodocunq; accipiatur, est causa nostræ resurrectionis. 1. Ipse Dominus, ait Paulus, in tuba Dei descendet, & cæt. & apud Ioan. Qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, &c. 2. Christus resurgens est causa vniuoca nostræ resurrectionis, ergo oportet vt in resurrectione corporum, aliquo signo corporali dato, resurrectionem operetur, siquidem mouens & motum debent esse simul, quod signum, vox dicitur. 2a. Hoc signum, vel erit vox Christi resurrectionem imperantis, sicut imperauit mari, & cessauit tempestas: vel ipsa repræsentatio filij Dei in mundo: quæ vox etiam dicitur, cui tota natura obediet ad reparationem corporũ humanorum: ideo dicitur in iussu venire. 3a. Hæc vox quandoque dicitur clamor, quasi præconis ad iudicium citantis: quandoque sonus tubæ, vel propter euidẽtiam, vel propter conueniẽtiam ad vsum tubæ, qui erat in veteri lege. Tuba congregabat ad concilium, commouebant ad prælium, & vocabat ad festum: ita resurgentes congregabuntur ad concilium iudicij, & ad prælium, quo orbis terrarum pugnabit contra insensatos, & ad festum æternæ solennitatis. † 4a Cum Damasc. ait, quod resurrectio nostra fiet nutu diuino; ponit aliquod signum ab ipso datum, cui tota natura obediet: & hoc signum idem est, quod vox tubæ. 5a. Illa vox, non erit frustra, quamuis fit ad mortuos, qui non audiunt: quia habebit efficaciam instrumentalem ad resuscitandum, non ex hoc quod sentietur, sed ex hoc quod profertur. 6a. Et si vox illa sit ens perfectum in natura: tamẽ quia aget virtute diuina,

1. Thes. 4.
Ioan. 5.
Matt. 8.
Thes. 4.
lib. 4. de c. vlt.

sicut formæ sacramentorum, ideo non sequitur quod resurrectio erit naturalis.

Art. 3. Vtrum ad resurrectionem Angeli operabuntur.

Ad resurrectionem Angeli operabuntur. 1. Dominus in voce Archangeli descẽdet de cœlo, ait Paulus. 2. Vt corpora inferiora per superiora gubernantur, ita omnia corpora ex August. & Greg. à Deo per spiritum vitæ rationalem reguntur: vnde in omnibus, quæ Deus corporaliter facit, vtitur ministerio Angelorum: at in resurrectione est aliquid ad transmutationem corporum pertinens; vt collectio, & præparatio cinerum, ergo. 2a. Anima immediate à Deo corpori iterato vnietur sine ministerio Angelorum: ac etiam ipsa, corpus, & animã immediate glorificabit. 3a. Istud ministeriũ Angelorũ dicitur vox secũdum aliquorum expositionem † 4a. Hoc ministerium non pertinebit principaliter ad virtutes, licet earum sit miracula facere; sed ad Archangelum Michaelẽ verum & Virtutes, & alij Angeli superiores, & inferiores, cooperabuntur.

1. Concl.
1. Thes. 4.
li. 3. de Tri. c. 4. lib. 4. dial. c. 5.

Quæstio 77. De tempore, & modo resurrectionis.

Art. 1. Vtrum tempus nostræ resurrectionis oporteat differri vsque ad finem mundi.

Humanorum corporum resurrectio vsque ad finem mundi differetur. 1. Homo non resurget, ait Iob, donec atteratur cœlum. idem probatur ex Glos. in illud Pauli. Hi omnes testimonium fidei, &c. 2. Tota materia corporum inferiorum subiacet variationi ex motu cœlestium corporum, quia ex ordine diuinæ prouidentiæ inferiora per superiora reguntur: quare inconueniens, & contra istum ordinem esset, quod corpora inferiora ad statum incorruptionis reducerentur manente motu cœli: at motus cœli erit vsque ad finem mundi, ergo. & nostra resurrectio vsque ad finem mundi differretur, cũ debeamus resurgere ad gloriam immortalem, & impassibilem, vt Christus surrexit. † 2a. Licet caput magis conueniat cum membris, quam membra adinuicem ratione proportionis propter influentiam: tamen habet

1. Concl.
Cap. 14.
Heb. 11.
Rom. 6.

bet caput quandam causalitatem in membra, qua membra carent, & differunt à capite, & conueniunt inter se, & secundum hoc resurrectio Christi cum sit causa, & exemplar nostræ resurrectionis debuit præcedere omnium resurrectionem: quæ simul erit in consummatione sæculi. 3a. Non propter maiorem conformitatem cum capite aliquorum membrorum resurrectio præcessit iudicium vniuersale, sed ex priuilegio particulari. 4a. Multi sancti patres vere resurrexerunt cum Christo secundum Hierony. ad fundamentū nostræ fidei, & ad gloriam Christi, quæ causa nunc nō requiritur in sanctis Noui Testamenti: quare horum resurrectio non debet esse ante consummationem sæculi. 5a. Illud Ioan. quod animæ regnabunt cum Christo mille annos, &c. non est intelligendum, quasi sit futura prius resurrectio multorum, & postea aliorum, secundum errorem Chiliastarum; sed quod prius erit resurrectio spiritualis, postea corporalis, vt ait Aug. (Apoc. 20.) (lib. 20. de ciu. c. 7.)

Artic. 2. Vtrum tempus resurrectionis nostræ sit occultum.

(in Concl.) Tempus resurrectionis nostræ est occultum. 1. De die illa, & hora, ait Dominus, nemo scit, nec Angeli cœlorum: & Apostolis dictum fuit, Non est vestrum nosse tempora, vel momenta. 2. Vltima ætas mundi, est sicut senectus, ex Aug. cuius non est determinatum tempus. 3. Futuri temporis numerus non potest sciri nisi, aut ratione naturali, aut reuelatione: at tempus resurrectionis non potest sciri ratione naturali; quæ ex motu accipit numerum eorū, quę determinato tempore futura præuidentur: quia motus cæli cessabit simul, ac erit resurrectio, & tamen naturaliter cum sit circularis, debet esse æternus: nec per reuelationem, quia nec Angelis, nec Apostolis reuelatum est, ergo. † 2a. Principio cognito, ignoratur finis, quando ignoratur mensura, vt accidit in proposito: quare cum mensura, durationis motus cœli sit diuina dispositio, quæ nobis est occulta, ideo huius motus finis nobis est incognitus. 3a. Per numerum, de quo fit mentio in Apocal. significatur totum tempus, quo ecclesia durabit, non autem determinatus numerus annorum, & similiter illud Dan. non debet referri ad aliquem numerum annorum; sed ad tempus prædicationis Antichristi. 4a. Licet status Noui Testamenti sit præfiguratus per statum Veteris Testamenti generaliter, non ideo oportet, vt singula respondeant singulis, præsertim cum omnes eius figuræ perfecte fuerint completæ in Christo: quare non est necesse dicere hos status futuros æquales secūdum duratione͂. (Mat. 24.) (Act. 1.) (lib. 83 q. q. 58.) (Aug. lib 15. de ciu. c. 53) (Cap. 12.) (Cap. 12.)

Artic. 3. Vtrum resurrectio futura sit noctis tempore.

(1. Concl.) Resurrectio futura est noctis tempore. 1. Resurrectio Christi, quæ est exemplar nostræ resurrectionis fuit in nocte, vt ait Greg. ergo. 2. Aduentus Christi in quo resurrectio fiet assimilatur aduentui furis in domū, qui est in nocte. 2a. Determinata hora resurrectionis pro certo sciri non potest: tamen à quibusdam probabiliter dicitur, quod erit quasi in crepusculo, Sole existente in Oriente, & Luna in Occidente: vt sic eorum circulatio compleatur per reditum ad idem punctum: quia in tali dispositione creduntur esse creatæ Vnde de Christo dicitur, quod tali hora resurrexit. † 3a. Dicitur resurrectio futura tali, vel tali hora, non quod amplius sit tempus, sed quia situs syderum erit secundum dispositionem, quam nunc habet in aliqua determinata hora. 4a. Optima dispositio temporis dicitur esse in meridie propter illuminationem; sed tunc ciuitas Dei nō egebit Sole nec Luna, quia claritas Dei illuminabit eam: vnde quantū ad hoc nihil refert, quod resurrectio fiat in die, vel in nocte. 5a. Tunc erit perfectissima manifestatio, quantum ad ea, quæ ibi gerentur, non autem quantum ad terminationem temporis. (Hom. 21. in Euang.) (Luc. 22.) (Mag. lib. 4. sent. d. 43.) (Apoc. 2.)

Art. 4. Vtrum resurrectio futura sit subito, vel successiue.

(1. Concl.) Illud, quod in resurrectione fiet ministerio Angelorum, fiet in instanti, si instans sumatur pro tempore imperceptibili, non autem si sumatur pro instanti indiuisibili. 2a. Illud autem, quod fiet vir- (1. Cor. 15.) (lib. 4.)

tute diuina fiet subito, id est, in termino temporis, quo Angelorum motus complebitur: quia virtus superior inferiorem ad perfectionem adducit. 1. Resurgemus, ait Paulus, in momento: in ictu oculi, &c. 2. Quia virtus infinita subito operatur: at resurrectio ex Damascen. fiet virtute Dei, quæ est infinita, ergo. †3a. Cum Ezechiel dixit, accesserunt ossa ad ossa, &c. loquebatur populo rudi, ideo multa distincta posuit in resurrectione, quæ tamen omnia sunt futura in instanti. 4a. Et si reformatio corporis, & infusio animæ, & cæt. sint consequentes ad inuicem natura: tamen possunt esse simul tempore. 5a. Et quanuis sonus tubæ sit in tempore: tamen habebit effectum suum in vltimo instanti, & ita resurrectio non erit successiua. 6a. Congregatio cinerum fiet ministerio Angelorum, ideo, &c.

1. Cor. 15.

Cap. 37.

Quæstio 78. De termino à quo resurrectionis.

Art. 1. Vtrum mors erit terminus resurrectionis in omnibus.

1a. concl. Omnes morientur, & à morte resurgent. 1. Quod seminas, ait Paulus, non viuificatur, nisi prius moriatur: & alibi, sicut in Adam omnes moriũtur, & cæt. 2. Quia quod corruptum, & vitiatum est, non potest ad nouitatem reduci, nisi mediante corruptione. 3. Quia resurrectio proprie non est, nisi eius, quod cecidit, & dissolutum est, vt ait Damasc. 4. Quia cum motus cœli sit vita omnibus existentibus, necesse est, vt eo cessante, quod omnes moriantur, qui post motum cœli quiescentẽ victuri sunt. † 2a. Illud iudicabit viuos, & mortuos, est accipiendum pro illo tempore immediato ante iudicium, in quo signa incipiunt apparere. 3a. Desiderium nolle spoliari, id est, vita priuari, non est inconueniens quod sit vanum, cum sit conditionatum, id est, si possibile esset. 4a. Et si ecclesia, cuius orationes exaudiuntur, petat vt debita dimittantur, inter quæ est debitum mortis ob peccatum primi parẽtis, tamen, nemo consequitur, vt ab hoc peccato liberetur, cum nemo, excepto Christo, possit concipi sine peccato originali, cum ista gratia nec parentibus, nec naturæ sit concessa: & quilibet personaliter redemptione egeat. & licet Deus concederet alicui, quod non moreretur, non inde sequeretur, non esse natum in peccato orig. quia potest liberare à morte eum, qui reatum mortis contraxit. 5a Licet esset compendiosior via quod homines, qui tunc viui reperientur, ad impassibilitatem resurrectionis transferrentur: tamen non esset æqualiter accommodata ad finem consequendum, vt patet ex dictis.

1. Cor. 15.

1. Cor. 14.

li. 4. c. 78.

Arist. 8. Physic. in prin.

In symbolo.

2. Cor. 5.

Artic. 2. Vtrum omnium resurrectio erit à cineribus.

1. Concl. Vt omnes à morte resurgent, ita omnes resurgent à cineribus in communi resurrectione: nisi alicui ex priuilegio sit indultum contrarium. 1. Quia omnibus in originali peccato natis dicitur, Terra es, & in terram reuerteris. 2. Multa sunt in corpore humano, quæ non sunt de veritate humanæ naturæ, quæ auferentur, ergo. 3. Rationibus, quibus probatum est omnes à morte resurgere debere. 4. Vt oportet omnes mori ad hoc, vt resurgant, ita oportet, quod omnium corpora dissoluantur ad hoc, vt reformari possint. 5. Tunc soluetur elementorum commistio, quæ causatur, & conseruatur à motu cœli, ergo omnia mista resoluentur in pura elementa. † 2a. Resurrectio Christi est exemplar nostræ resurrectionis; quoad terminum ad quem, non quantum ad terminum à quo: quare licet ipse non surrexerit ex cineribus, nos tamen resurgemus. 3a. Per cineres intelliguntur omnes reliquiæ, quæ remanent humano corpore soluto: vnde licet aliqua corpora non comburantur, adhuc tamẽ dicantur resolui in cineres. 4a. Qui viui reperientur ante iudicium immediate, resoluentur in cinerem ab igne purgante totum vniuersum. 5a. Motus accipit speciem à termino ad quem; penes quẽ sat est distingui resurrectionem bonorũ, & malorum.

Gen. 3.

Art. 3. Vtrum pulueres illi ex quibus humanum corpus reparabitur aliquam habeant inclinationem naturalem ad animam, quæ eis coniungetur.

1. Concl. Pulueres illi ex quibus humanum corpus reparabitur, nullam habent inclinationem naturalem ad animam, quæ eis coniunge-

iungetur. 1. Corpus humanum potest resolui, vel in ipsa elementa, vel in carnes animalium, &c. Sed in illis partibus elementorum, vel animalium non est aliqua inclinatio ad animam, ex Aug ergo. 2. Inclinationi naturali correspondet agens naturale: sed nō datur agens naturale, quod possit prædictos puluer es eidem animæ iterato coniungere, ergo. 2a. In illis cineribus est aliqua inclinatio ad resurrectionem, non naturalis, sed solum ex parte diuinæ prouidentiæ, quæ statuit illos cineres iterum animæ coniungi: Vnde sequitur, quod partes illę elementorum iterato coniungentur, & non aliæ: vnde patet ad primum. 3a. Falsum est, quod corpus humanum non resoluatur vsque ad elementa: quia vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur. 4a. Similiter falsum est, quod partes illæ elementorum, in quas conuersum est corpus humanum, sint lucidiores ex eo, quod fuerint animæ coniunctæ, & ita habere quandam inclinationem ad animam humanam. quia omnes partes elementorum, sunt eiusdem rationis, & æqualiter participant lucem & obscuritatem. † 5a. Anima habet inclinationem ad corpus, quia ipsa remanet in eadem natura, quam habebat; non sic corpus: vnde non est simile. 6a. Illud Iob, ossa implebuntur vitijs, &c. non debet intelligi, quod vitia remaneant actu in pulueribus, sed quod ex ordine diuinæ iustitiæ cineres sunt deputati ad reparationē corporis, quod pro peccatis cruciabitur in æternum.

Trench. c. 88.

Cap. 10.

Quæstio 79. De conditionibus resurgentium, & primo de eorum identitate.

Artic. 1. Vtrum anima idem corpus numero resumat in resurrectione.

1. Concl. Quidam posuerunt animas iterum corporibus coniungi per viam naturalem generationis, non ad idem corpus numero, sed aliquando ad idem specie, cum in corpore bene viuens, post mortem aliqua fęlicitate perfuncta, iterum post aliquot secula incipiebat velle ad corpus redire: aliquando ad diuersum, cum præter rationis ordinem in corpore existens, vitam duxerat. 2a. Tunc corpori illius animalis coniungitur, cui se viuendo conformauerat: vt corpori Leonis propter rapinam, & violentiam, & sic de alijs. 3a. Hæc opinio oritur primum ex falsa opinione, quod anima vniatur corpori, & motor mobili, & ita poterat dici, animam corpori præexistere: deinde, quod existimabant intellectum non distingui à sensu nisi accidentaliter, quatenus in homine sensus ob complexionem magis viget, quam in brutis, & ita poterant dicere hominis animam in brutum transire. Horum errorem refellit Arist. 4. Quidam hæretici, quorum meminit Greg. dixerunt iterum animas vniri corporibus cælestibus, vel in modum venti subtilibus. Sed isti præiudicant veritati resurrectionis, quam scriptura prædicat: non enim potest dici resurrectio, nisi anima ad idem corpus redeat, cum magis respiciat corpus, quam animam. 5a. Quare anima idem numero corpus in resurrectione reassumet. 1. In carne mea, ait Iob, videbo Deum, &c. & loquitur post resurrectionem. 2. Resurrectio ex Damas. est eius quod cecidit, iterata surrectio, eiusdem enim est surgere, cuius est cadere: at hoc corpus, quod nunc gerimus per mortem cadit, ergo. 3. Quia magis diceretur noui corporis assumptio. † 6a. Similitudo illa Pauli de grano non currit quoad omnia: quia granum quod nascitur, non est idem numero cum seminato: at corpus. resurget idem numero. 7a. Differentia animæ resurgentis, & animæ in corpore viuentis in hoc mundo; non est essentialis, sed accidentalis; & ideo non est necesse, vt aliud corpus assumat. 8a. Post separationem substantialis formæ à materia adhuc dimensiones remanent eædem: quare materia sub illis dimensionibus existens quamcunque formam recipiat, habet maiorem identitatem ad illud, quod ex ea generatum fuerat, quam aliqua alia pars materiæ sub quacunque alia forma existens: & ideo eadem materia ad corpus humanum reparandum reducetur, quæ prius eius materia fuit. 9a. Corpus humanum nullam aliam formam substantialem habet, quā animam rationalem, quæ cum remaneat,

Lib. 2. de anima. tex. 150.
Libr. 14. mor. c. 31.
Cap. 19.
Li. 4 c. 27.
1. Cor. 15.

nulla forma substantialis hominis, cum in eo vna sit tantum substantialis forma, cedit penitus in non ens, sed forma accidentalis, quarum variatio non tollit identitatem numeralem.

Artic. 2. Vtrumsit idem numero homo qui resurget.

1. Conc. Idem numero homo resurget. 1. Quem ait Iob, visurus sum ego ipse, &c. 2. Resurgere ex Aug. nihil aliud est, quam reuiuiscere, quod est eiusdem hominis, ergo. 3. Necessitas ponendi resurrectionem est ex hoc, vt homo finem vltimum propter quē factus est, consequatur; quod in hac vita fieri non pōt nec in vita animæ separatæ, alias esset vane constitutus; sed illud idem, numero ad finem debet peruenire, quod propter finem factum est, ergo oportet vt idem homo resurgat, vt ad beatitudinem perueniat. 2a. Contrarium est hæreticum derogans veritati scripturæ, quæ resurrectionē prædicat. † 3a. Arist. lib. 2. de gener. loquitur de reiteratione, quæ fit per motum, vel mutationem naturalem: per quam non fit resurrectio. 4a. Humanitas non est quædam alia forma superueniens formæ, & materiæ: quare, cum erit idem numero corpus, & eadem numero anima rationalis, erit de necessitate eadem humanitas, cuius identitas non tollitur ex reiteratione coniunctionis. 5a. Post mortem manet anima sensibilis; cū eadem anima hominis secundum substantiam sit rationalis & sensibilis: quod sufficit ad hoc, vt idem numero homo resurgat. nam potentiæ sensitiuæ quæ corrumpuntur, non possunt totaliter tollere identitatem animalis, cum sint accidentales proprietates. 6a. Statuta quæ ex eadē materia reparatur secundum substātiam, est eadem numero: non tamen est eadem secundum formam accidentalem, quia corrumpitur, non sic anima: quare homo erit idem numero ex vtraque parte.

Cap 19. Lib. 8. de Trin. c. 5.

Artic. 3. Vtrum pulueres humani corporis ad eam partem corporis, quæ in eis dissoluta est, per resurrectionem redire oporteat.

1a. Concl. In hac quæstione potest considerari, & id quod possit fieri sine identitatis præiudicio, & id, quo congruentia seruetur. 2a. In homine possunt accipi diuersæ partes, vel respectu totius homogenei, vt partes carnis, vel ossis: vel respectu totius eterogenei, vt os, & caro. 3a. Si pars materiæ redeat ad aliam partem eiusdem speciei, quia non fit variatio, nisi in situ partium, non variatetur species. 1. Situs in homogeneis se habet per accidens, ergo non variat speciem. 2. A simili in rebus artificiatis, in quibus idem reparatur, etiam si situs non seruetur: vnde patet ad secundū, quia reficitur ex eadem materia, etiam si partes non eodem loco ponantur. 4a. Si materia vnius partis ad partem alterius speciei transferatur, variaretur earum identitas, si tota materia, vel quod erat de veritate humanæ naturæ in vna, in aliam transferatur: non autem si transferretur id, quod erat superfluum: vnde soluitur primum, quod procedit de situ partium organicarum. 5a. Ablata identitate partium, aufertur identitas totius, si loquamur de partibus essentialibus, non autem de accidentalibus, vt sunt vngues, & capilli, ex quibus patet quomodo identitas tollatur, vel non. 6a. Secundum congruentiam probabile est, quod etiam situs partium seruabitur in resurrectione, præsertim quantū ad partes essentiales, & organicas: quamuis fortasse non quantum ad accidentales, vt sunt vngues, & cætera. Tertium sic soluitur: sicuti totum est quod operatur, ita ei debetur præmium, quod per operationes partium est acquisitum.

Quæstio 80. De integritate corporum resurgentium.

Artic. 1. Vtrum omnia membra humani corporis resurgent.

Oportet vt omnia membra, quæ nunc sunt in corpore hominis, in resurrectione reparentur. 1. Restituentur homini capilli, & vngues, ergo multo magis omnia membra, quæ pertinent ad veritatem humanæ naturæ. 2. Dei opera sunt perfecta: at resurrectio est opus Dei, ergo. 3. Homo debet perfecte resurgere, quia ad vltimam perfectionem consequendam reparatur, ergo resurget secundum omnes partes: quia corpus resurgens debet totaliter ani- 1. Concl.

mo

mae respondere, cum non resurgat, nisi secundum ordinem, quem habet ad animã rationalem: anima autem ad corpus non solum habet habitudinem formae, & finis, sed etiam causae efficientis, ex Arist. est enim comparatio animae ad corpus, vt artificis ad artificiatum; & quod in artificio explicite ostenditur, totum implicite, & originaliter est in arte; & similiter omnes corporis partes in anima, ergo sicuti opus artificiatum non esset perfectum, si quae pars deesset, ita nec homo, nisi in corpore exterius appareret, quod implicite in anima continetur. † 2a. Si membra comparentur ad animam, vt materia ad formam, eorum finis est, perfectum esse totius: si autem comparentur ad eam, ait instrumentum ad agens, finis est operatio: sed cessante operatione non ideo sunt frustra, quia ostendunt virtutem agentis. quare quomodocunque membra cõsiderentur, requiruntur post resurrectionem. 3a. Intestina resurgent plena nobilissimis humoribus. 4a. Actiones non sunt propriae membrorum, sed totius; ideo licet membrum, quod ante poenitentiam erat mutilatum, non cooperatum fuerit Homini in statu illo, quo gloria acquirebatur: tamen ipse homo meretur, vt ex toto premietur, cum ex toto quod habuit, Deo seruiuerit.

Lib. 2 de anim. tex. 9.

Artic. 2. Vtrum capilli, & vngues in homine resurgent.

1a. Concl. Quia homo resurget in perfectione suae naturae, oportet vt capilli, & vngues resurgant in ipsa. 1. Ex scriptura, quae ait, Capillus de capite vestro non peribit. 2. Haec sunt data in ornamentum: at corpora praecipue beatorum debent resurgere cum omni ornatu, ergo. 3. Anima se habet ad corpus, vt ars ad artificiatum: & ad partes eius, vt ars ad sua instrumenta: ergo sicut ars habet quaedam instrumenta ad operis executionem, quae sunt de prima artis intentione, & alia, quibus illa instrumenta conseruat, quae sunt de secunda intentione, sicuti vagina respectu gladij, quo ars militaris vtitur ad bellum; ita in partibus corporis quaedam sunt ad exequendas operationes, vt cor, hepar, &c. quaedam ad conseruationem aliarum partium, vt capilli, & vngues, quae sunt de secunda perfectione naturae, vt illa de prima, ergo, & caet. † 2a. Vrina & aliae similes superfluitates inutiles, expelluntur à natura, ideo non resurgent: secus superfluitates, ex quibus oriuntur capilli, & vngues, quas natura retinet ad conseruationem aliorum. 3a. Semen non resurget: quia non requiritur ad perfectionem indiuidui, vt capilli, &c. sed ad perfectionem speciei. 4a. Licet capilli sensus operationem non participent, non ideo non resurgent, quia etiam ossa resurgent, quae non sunt sensibilia.

Luc. 21.

Artic. 3. Vtrum humores in corpore resurgent.

1. Concl. Oportet vt illa humiditas corporis resurgat in homine, quae ad integritatem humanae naturae pertinet. 2a. In homine est triplex humiditas: alia est in recedendo à perfectione huius indiuidui, vel quia cum sit in via corruptionis à natura abijcitur, vt vrina, sudor, &c. vel quia à natura ordinatur ad conseruationem speciei, vel per actum generatiuae, vt semen, vel nutritiuae, vt lac: alia, quae nondum peruenit ad perfectionem, quam natura intendit in indiuiduo, & haec vel iam habet aliquam formam determinatam, & continetur inter corporis partes, vt sanguis, & alij tres humores; vel est in via transeũdi à forma, sc. ab humore ad formam membri; quae in principio transmutationis, est in foraminibus paruarum venarum, & dicitur humiditas: in progressu vero trãsmutationis, cum incipit dealbari, dicitur cambium: alia quae ad vltimam perfectionem, quam natura in indiuiduo intendit, peruenit, cum iam est dealbata, & incorporata membro, quae dicitur gluten. 3a. Humiditas primi generis non resurget: Quia non est de perfectione resurgentis. 4a. Humiditas secundi generis, quantũ ad humores, qui à natura ordinantur ad mẽbra, quae ex eis generantur, resurgent. 1. Quia pertinent ad constitutionem humani corporis. 2. Quia in Christo resurrexit sanguis, vt patet ex sacramẽto altaris, vbi vinum conuertitur in sanguinẽ, ergo, &c. cum nostra resurrectio sit conformis resurrectioni Christi. 5a. Quantum ad humores

mores qui sunt in principio, vel progressu, non resurget. 6a. Humiditas tertij generis resurget: quia est de substantia membrorum. Quare illi humores, qui sunt de constitutione corporis, surgent vna cum corpore. †7a. Illud, caro, & sanguis regnũ Dei non possidebunt; intelligitur de operibus carnis, & sanguinis, quæ sunt opera peccati; vel secundum Aug. de corruptione, quæ dominatur modo in carne, & sanguine. 8a. Humores tunc non erunt ad restaurationem deperditi, sed ad integritatem corporis. 9a. Licet humores non habeant tantam perfectionẽ, vt cæteræ corporis partes, habent tamen aliquam formam, sicut elementa, quæ sunt de perfectione vniuersi: & vt omnes partes vniuersi consequuntur perfectionem à Deo, licet non æqualiter, ita humores perficiuntur suo modo ab anima rationali.

Artic. 4. Vtrum totum quod fuit in corpore de veritate humanæ naturæ, resurget in ipso.

1a. Concl. Totum quod fuit in corpore de veritate humanę naturę resurget in ipso. 1. Quia totum hoc fuit perfectum, anima rationali: sed ex hoc corpus humanum habet ordinem ad resurrectionem, ergo. 2. Si quid tale tolleretur, corpus non esset perfectũ, quod non est dicendum in resurrectione. 2a. Illud est de veritate humanæ naturæ, quod pertinet ad esse ipsius; & huiusmodi est, quod participat formam hominis: de quo variæ sunt sententiæ. Alij dicentes individuum per multiplicationem peruenire ad perfectam quantitatem, negarunt aliquid in homine resurgere, quod per alimentum sit generatum: quia secundum istos nihil de nouo incipit esse de veritate humanæ naturæ. Alij dicunt id, quod ex alimento conuertitur in corpus humanũ respectu indiuidui pertinere quidem ad veritatem humanæ naturæ, sed secundario: ponunt enim, quod veritas humanæ naturæ primario consistat in humido radicali; & quod resurget tãtum illud quod ad eam pertinet primario. Alij dicunt illud quod est conuersum ex alimento in corpus humanum pertinere primario ad veritatem humanæ naturæ, & ideo totum resurgere, quod est sub forma ossis, & carnis, quantum ad id, quod habent de specie. Quia nõ potest distingui aliquod materiale signatum in homine, manens toto tempore vitæ, quod non pertineat primario ad veritatem humanæ naturæ. †3a. Caro bouis sumpta in cibum, & conuersa, in veritate naturæ humanæ resurgens, non dicitur caro bouis, sed hominis: quia res naturalis non est id, quod est ex sua materia, sed quod est ex sua forma. 4a. Costa in Adam non fuit ad perfectionem indiuidui, sed ad multiplicationem speciei; ideo non resurget in ipso, sed in Eua. 5a. Carnes humanæ comestæ resurgent in eo, in quo magis accesserunt ad perfectã participationem speciei: sed si æqualiter, resurgent in eo in quo primo fuerant: & si quid superfluerit resurget in secundo: & si quid tandem deerit in quolibet illorum ad perfectam quantitatem, supplebitur virtute diuina. 6a. Quod in semen conuersum est, resurget in eo, qui ex semine nascitur: quia quod de carnibus comestis in semen conuertitur, pertinet magis ad veritatem humanæ naturæ in eo, qui ex semine nascitur, quam in eo, ex cuius carnibus semen est generatum. 7a. Si quis vesceretur Embyrijs in quibus nihil videtur esse, quod non pertineat ad veritatem naturæ, & ex superfluo illius cibi generetur aliquis, illud, quod erit in substantia seminis resurget quidem in eo qui ex semine generatur; nisi in illo contineretur aliquid quod fuisset de substantia seminum in illis, ex quorum carnibus comestis semen generatum est: quia hoc resurget in primo, & non in secundo.

Artic. 5. Vtrum quidquid fuit materialiter in membris hominis totum resurget.

Non quidquid fuit materialiter in mẽbris humanis, totum resurget. 1. Si omnes partes secundum materiam, quæ non manent in corpore, sed fluunt & refluunt, resurgerent corpus resurgentis, vel essent densissimum, vel immoderatæ quantitatis. 2. Alias sequeretur, quod resurgeret in vno, quod est de veritate naturæ in alio: vt in eo qui vesceretur alterius carnibus. 3. Id quod est in homine materialiter nõ pertinet ad veritatem humanæ naturæ, & per consequens nec ad resurrectionem, 1. Concl. Arist. lib. 5. de gene tex. 35. & 36.

ionem, nisi considerata totalitate speciei, quæ attenditur secundum quantitatem, figuram, situm, & ordinem partium: non autem cõsiderata materiæ totalitate, quã habuit à principio vitæ vsque ad finem, quia excederet debitam quantitatem speciei: ergo non totum, &c. † 2a. Etiam capilli non resurgent considerata totalitate materiæ, sed speciei. 3a. Partes secundum materiam non perficiuntur ab anima nisi mediãtibus partibus secundum speciem, & ideo tantum secundum speciem respiciunt resurrectionem. 4a. Totalitas corporis attenditur secundum partes materiæ, sed tamen prout respicit speciem, quia quantitas cõpleta, & terminata aduenit materiæ post formam substantialẽ.

Quæstio 81. De Qualitate resurgentium.

Art. 1. Vtrum omnes resurgent in eadem ætate.

1. Concl. Omnes resurgent in eadem ætate iuuenili. 1. Donec occurramus, ait Paul, omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi: at Christus, surrexit in ætate iuuenili circa 30. annos ex Aug. ergo. 2. Homo in maxima perfectione naturæ resurget sine vllo defectu, sicut creatus fuerat: at natura humana deficit, vel quia vltimã perfectionem non est consecuta, vt in pueris, vel quia ab vltima perfectione recessit, vt in senibus, & ideo in vtrisque reducetur natura ad statum perfectionis per resurrectionem, qui est in iuuenili ætate, in qua terminatur motus augumenti, & incipit motus decrementi. † 2a. In electis remanebit senectutis reuerentia propter plenitudinem diuinæ sapientiæ, quæ in eis erit, sed non senectutis defectus. 3a. Resurgemus in statu iuuenili non quantum ad numerum annorum, sed quantum ad statum, qui in corpore humano ex annis relinquitur. 4a. Licet in pueris sit perfectior virtus speciei, quam in iuuenibus quantum ad efficaciam agendi conuersionem alimenti, aliquo modo, tamen in iuuenibus est perfectior, quantũ ad terminum complementi: ad quam perfectionem omnes deducentur. Ephes. 4.

Artic. 2. Vtrum omnes resurgent eiusdem staturæ.

Non resurgent omnes in eadem quantitate. 1. In resurrectione non variabi ut quantitas indiuidui, cum consequatur naturam ipsius: at quantitas non est omnibus eadem, ergo. 2. Non erit eadem quantitas pœnæ, & gloriæ; ergo nec naturæ. 3. In resurrectione reparatur humana natura nõ solum quantum ad idem specie, sed etiam quantum ad idem numero, ergo. 2a. Quilibet resurget in ea quantitate in qua fuisset in termino augumenti si natura non errasset, vel defecisset. 3a. Quod autem superest aut desiuijt in homine, resecabit, vel supplebit diuina potẽtia. † 4a. Dicuntur omnes resurgere in eadem ætate, non quod competat omnibus eadem quantitas durationis, sed quia idem status perfectionis erit in omnibus, qui potest saluari, & in magna, & in parua quantitate: propterea non est necesse, quod omnes sint eiusdem staturæ. 5a. Quantitas indiuidui non solum respondet formæ speciei, sed etiam naturæ indiuidui: quare licet species habeat determinatam quantitatem, habet tamen latitudinem in quantitate, ratione indiuidui. 6a. Quantitas resurgentis non proportionatur virtuti reparanti, cum illa non sit de natura corporis, sed naturæ, quam primo indiuiduum habebat; ideo, & cætera. 14. Concl. Arist. lib 2. de ani. t. 41.

Art. 3. Vtrum omnes resurgant in sexu virili.

Sicut resurgent homines in diuersis staturis, ita in diuersis sexibus. 1. Melius sapere videntur, ait Aug qui vtrumque sexum resurrecturum esse non dubitant. 2. Deus reparabit in homine, quod fecit in prima sui constitutione; sed fecit mulierem, ergo. 3. Sicuti considerata natura indiuidui debetur diuersa quantitas diuersis hominibus, ita eadem natura indiuidui considerata, diuersis diuersus debetur sexus: ac etiam, quia hæc diuersitas competit perfectioni speciei, cuius diuersi gradus complentur per diuersitatem sexus, vel quantitatis, ergo sicut resurgent in diuersis staturis, ita & cætera. 2a. Et si sit sicut resurgent in diuersis staturis, ita &c. 2a. Et si sit differentia sexus, non tamen 14. Concl. lib. 22. de ciu. c. Gen. 1.

erit ibi confusio mutuæ visionis, quia aberit libido incitans ad turpes actus, vnde oritur confusio. †3a. Illud, occurremus in virum perfectum, intellige propter virtutem animi, quę erit in viris, & mulieribus. 4a. Licet post resurrectionem sexus fæmineus remaneat; non tamen restat subiectio: quia tunc nulla differentia erit nisi ratione meritorum. 5a. Quamuis generatio fœminæ sit præter intentionem naturæ particularis, est tamen de intentione naturæ vniuersalis, &c. *Ephes. 4.*

Art. 4. Vtrum omnes resurgent in vita animali.

1a Concl. In resurrectione non erunt actiones animalis vitæ in homine, quæ pertinent ad primam hominis perfectionem, quæ consistit in integritate eorum, quæ ad naturā, vel causandam, vel conseruandā spectant. Quare cessabunt mutuæ actiones elementorum; & motus cœli: & quæ pertinent ad nutritiuam & generatiuam, vt est comedere, generare, dormire, &c. 1. Quoniam in resurrectione, neque nubent, neque nubentur. 2. Humanum genus, tunc habebit totam multitudinem indiuiduorū à Deo præfinitam, & homo resurget in debita quantitate; nec erit amplius mors, nec vlla fiet deperditio, ergo frustra essent actus generatiuę, & nutritiuę virtutis. 3. Resurrectio nō est necessaria homini ad cōsequendam primam perfectionem ipsius, quæ cōsistit in integritate eorum, quæ ad naturam spectant, sed ad consequendam vltimam perfectionem, quæ consistit in peruentione ad vltimum finem, ergo non resurget in vita animali. † 2a. Comestio Christi post resurrectionem non fuit necessitatis, quod cibo egeret, sed potestatis, vt ostenderet se veram naturam resumpsisse, quam prius habuerat. 3. Distinctio sexuum, & membrorum varietas erit ad naturæ humanæ perfectionem reintegrādam, & in specie, & in indiuiduo, non autem ad actus. 4a. Beatitudo corporis humani non consistit in illis operationibus, quæ non sunt hominis, vt homo est, sed in redundantia rationis, qua est homo. 5a. Delectationes corporales sunt medicinales, ex Arist. quæ adhibentur hominibus ad tollendum fastidium in illis actibus: nec sunt veræ delectationes: vnde non sunt de perfectione beatitudinis. *lib. 7. Eth. c. 14.*

Quæstio 82. De conditionibus corporum beatorum resurgentium.

Artic. 1. Vtrum corpora sanctorum post resurrectionem erunt impassibilia.

Si passio sumatur proprie, prout est motus præter naturam, non erit in corporibus sanctorum resurgentium potentialitas ad passionem, & ideo erunt impassibilia. 1. Seminatur, ait Paulus, in corruptione, surget in incorruptione. i. Sine passibilitate. 2. Fortius non patitur à debiliori: sed nullum corpus erit fortius corporibus sanctorum, quia surgent in virtute, ex Paulo, ergo. 2a. Impassibilitas non prouenit ex eo quod in corporibus beatorū sint elementa secundum substantiam sine qualitatibus actiuis, & passiuis: Qua huiusmodi qualitates sunt de perfectione elementorum. 3a. Nec etiam ex eo quod qualitates in illis non habeant proprias actiones diuina bonitate id faciente ad cōseruationem humani corporis. 1. Quoniam ad mistionem requiritur actio, & passio qualitatum, cum ex hoc mista efficiatur diuersæ complexionis, quod est necessarium ponere in corpore resurgentis. 2. Sequeretur, quod impassibilitas non esset dos, quia non poneret aliquam dispositionem in corpore impassibili; quod est falsum. 4a. Nec etiam oritur ex eo, quod in compositione corporum beatorum sit aliquid prohibens passionem. s. natura quinti corporis: quoniam cum non ingrediatur materialiter; non potest tollere naturam elementorum, in qua est passibilitas. 5a. Causa igitur huius impassibilitatis erit, quia quidquid in eis elementarium qualitatum erit, perfecte subijcietur animæ rationali: & ideo non poterit in eis esse aliqua mutatio contra dispositionem illam, qua perficiuntur ab anima. 6a. Corpora beatorum non dicuntur impassibilia pro vt passio communiter dicit omnem receptionem, siue illud quod recipitur sit conueniens recipienti, & perfectiuum ipsius, siue sit contrarium, & corruptiuum: quia nihil perfectionis ab eis auferetur. † 7a Mortale non ponitur in definitione homi- *1. Concl.* *1. Cor. 15.*

hominis quasi sit de essentia ipsius, sed propter causas, quas habet passibilitatis & mortalitatis secundum præsentem statum, quæ in futuro tolluntur propter victoriam animæ supra corpus. 8a. In illis corporibus manet eadẽ potentia ad aliam formam, quæ nunc inest, quantum ad substantiam potentiæ, sed erit ligata per victoriam animæ supra corpus, vt nunquã in actum passionis venire possit. 9a. Licet corpora sanctorum, sint ex contrarijs: tamen, quia illa contraria sunt instrumentum animæ, nullam passionem efficient; cum nulla actio procedat ab instrumento, nisi secundum dispositionem agentis, quod tunc erit perfectum. s. animæ. 10a. Diuina virtus auferet ab humoribus passibilitatem, & relinquet naturam, modo iã dicto 11a. Cicatrices vulnerum non erant in sanctis, nec in Christo fuerunt inquantum important aliquem defectum, sed vt sunt signa constantissimæ virtutis. *Aug. epist. 146.*

Artic. 2. Vtrum impassibilitas in omnibus erit æqualis.

3a. Concl. Impassibilitas secundum causam, quæ est dominium animæ, non omnibus erit æqualis. 1 Quia cum sit quoddam præmium, datur pro ratione meritorum. 2. Quia à Paulo diuiditur contra claritatem, quæ non est æqualis in omnibus. 3. Quia dominium animæ erit maius, & minus secundum maiorem, vel minorem fruitionem. 2a. Impassibilitas per se considerata, quia solum negationem vel priuationem importat, est omnibus æqualis: sic enim non suscipit magis, & minus: vnde patet ad primum. † 3a. Quamuis negationes & priuationes secundum se non intendãtur, intenduntur tamen ex suis causis: & locus est magis tenebrosus, cũ habet plura obstacula lucis. 4a. Et licet in nullo aliquid passibilitatis remaneat, non propterea est æqualis in omnibus: quia aliqua nõ solum intenduntur per recessum à cõtrario, sed etiam per accessum ad terminum, sicuti lux, &c. Aliæ rationes procedunt de impassibilitate secundum se. *1. Cor. 15.*

Artic. 3. Vtrum impassibilitas, sensum in actu, à corporibus gloriosis excludat.

4. Concl. Omnes ponunt in corporibus beatorum esse aliquem sensum in actu. 1. Apoc. 1. Videbit eum omnis oculus. 2. Quia animatum ab inanimato distinguitur sensu, & motu. 3. Alias sanctorum vita assimilaretur magis somno, quam vigiliæ, quod nõ competit perfectioni beatorum: quia in somno corpus sensibile non est in vltimo actu. 2. Modus sentiendi in beatis no fit per extra missionem. 1. Quia tunc sensus non esset eiusdem speciei, cum sensu, quam nunc est. 2. Quia potentia passiua nunquam fit actiua. 3a. Nec etiam fiet sensus in actu per effluxum à superioribus animæ viribus: quia nõ esset vere sentire, si fieret per imaginationem, & rationem, &c. cũ principium actiuum sensus exterioris sit res existens extra animam: vnde non dicimus phreneticos & mente captos vere sentire, cum ob vim imaginatiuæ, & defluxum specierum ad organa sentiendi actum sentiendi producunt. 4a. Fit ergo per receptionem sensibilium exteriorum, non secundum immutationem naturalem, qua organum disponitur eadem qualitate cum sensibili, & cum manus tangit calidum, & fit calida; sed immutatione spirituali, qua recipitur qualitas sensibilis, secundum esse spirituale i. cum recipitur species, & non ipsa qualitas: vt cum oculus videt albedinem, nec efficitur albus. † 5a. In his, in quibus naturaliter potest esse immutatio naturalis, & spiritualis, naturalis præcedit, sed non sequitur; quod vbi non est naturalis, non fit spiritualis. 6a. Illud Aug. quod ibi non erunt cogitationes volubiles, intelligitur de intellectiua parte: quare nihil prohibet, quod non sit ibi nouum iudicium sensus cõmunis, ex noua receptione speciei. 7a. In Sanctis erunt potentiæ perfectissimæ: vnde vna poterit intense operari sine impedimento actionis alterius: & cum vnum apprehenditur, vt ratio duorum, consideratio vnius non impedit cõsiderationem alterius, & quia à sanctis apprehendi ur Deus, vt ratio omnium, quæ ab eis aguntur, & cognoscuntur, ideo dum Deum contemplantur, poterunt alias operationes exercere: sicut cum medicus videt vrinam, potest artis regulas cognoscere. *lib. 15 de Trin c. 16.*

Artic. 4. Vtrum in beatis post resurrectionem sint omnes sensus in actu.

14. Concl. Non est verū quod aliqui dicunt, quod in beatis erunt tantum tactus & visus, nō ob defectum sensus, sed medij & obiecti. Quia medium in visu est aer, qui etiam est medium in auditu, & odoratu, ex Aristo. & gustus habet medium coniunctū, vt habet tactus. 2a Excepto gustu, qui nutritiuæ deseruit, cuius actus in beatitudine non erit, nisi forte per immutationem linguæ ab aliqua humiditate, erunt omnes sensus beatorum in actu. 1. Potentia coniuncta actui perfectior est: at natura humana in beatis erit in maxima perfectione, ergo. 2. Corpus præmiatur, vel punitur, ergo & omnes sensus, cum sint viciniores animæ. 3. Erit ibi obiectum odoratus, cum ecclesia cantet, quod odor suauissimus erunt corpora sanctorum: similiter erit vocalis laus iuxta illud, exultationes Dei in gutture eorum, vnde & auditus. † 3a. Licet immutatio naturalis à qualitatibus sensibilibus, non possit esse in beatis; non ideo excluditur actus sensus tactus: quia fiet per immutationē spiritualem: vt fuit in Adam. 4a. Gustus non erit in actu, vt est sensus alimēti, sed vt est iudicium saporum, & modo dicto 5a. Odor in corporibus gloriosis erit in sua vltima perfectione, nullo modo per humidum repressus, & in beatis oderatus nulla humiditate impedietur, & ita percipient minimas odorum differentias. Immutabit autem immutatione spirituali sine vlla euaporatione 6a Erit auditus in patria, non ad disciplinam, sed ad perfectionem sensus & ad delectationem. 7a. Claritas corporis gloriosi non affert diaphaneitatem à pupilla, quia gloria non tollit naturam: vnde magnitudo claritatis in pupilla magis facit ad acumen visus, quam ad eius defectum, siue impedimentum. 8a. Et si beatus videat sub aliquo angulo: tamen, quia eius visus est perfectissimus ex paruissima immutatione poterit videre: vnde sub angulo multo minore videre poterit, quam modo possit, & per consequens à multo magis remotis.

Quæstio 82. De subtilitate corporum beatorum.

Artic. 1. Vtrum subtilitas sit proprietas corporis gloriosi.

Subtilitas est proprietas corporis gloriosi adueniens propter completissimam corporis perfectionem, ex dominio animæ glorificatę super ipsum, ratione cuius corpus gloriosum spirituale dicitur, quasi omnino spiritui subiectum. 1. Seminatur, ait Paulus corpus animale, surget corpus spirituale. i. spiritu simile: sed subtilitas spiritus excedit omnem subtilitatem corporis, ergo. 2. Quanto corpora sunt subtiliora, tanto sunt nobiliora: at corpora beatorum erunt nobilissima, ergo. 3. Nomen subtilitatis dicitur à virtute penetrandi, quæ non solum illis corporibus accommodatur, quę habent paruam quātitatem, & materiam, sed etiam ab istis translatum est ad illa corpora, quæ optime substant formæ, & perficiuntur ab ea completissimo modo in esse, & in virtute speciei; quo modo dicimus aurum subtile, quod est perfectum in suo esse, & virtute, at huiusmodi sunt corpora beatorū, ergo. 2a. Transfertur etiam nomen subtilitatis ad res incorporeas quantitate & materia carentes, non solum ratione substantiæ, sed etiam ratione suæ virtutis; & sic intellectus subtilis dicitur, quando pertingit ad inspicienda principia intrinseca rerum. Item ad sensus; visus enim subtilis dicitur, cum ad aliquod minimum videndum potest pertingere. 3a. In beatis post resurrectionem non erit subtilitas ex eo quod corpus vertetur in spiritum, vt quidam hæretici dixere. 1. Quia corpus & spiritus non communicant in materia, ita, vt inuicem possint transmutari. 2. Quia non resurgeret homo. 3. Quia locus ille Paul. ex quo sumpserunt errandi occasionem, non est accipiendus, vt ipsi accipiunt. 4a. Errant etiam qui dicunt, quod subtilitas erit in eis per modum rarefactionis, quoniam corpora tunc erunt aerea, & vento similia; Nam corpus Domini, post resurrectionem erat palpabile, & carnem & ossa habebat, quæ prædictæ raritati repugnat. 5a. Nec est dicēdum quod in eis subtilitas perue-

(margin notes: 1. Concl. — 1. Cor. 15.)

perueniat ratione quintæ essentiæ, quæ in eis dominabitur. 1. Quia nihil de quinta essentia potest venire in compositionem corporis 2. Quia vel natura hominis non esset eiusdem staturæ, vel minueretur natura elementi, quod non est dicendum, argumenta quia procedunt de subtilitate, quæ est per rarefactionem soluuntur ex dictis.

Art. 2. Vtrum ratione huius subtilitatis competat corpori glorioso esse in eodem loco cum alio corpore non glorioso.

1. Concl. Non potest dici, quod corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis habeat, quod possit esse cum alio corpore in eodem loco; nisi per subtilitatē auferatur ab eo, id, per quod prohibetur nunc esse simul cū alio corpore in eodem loco. 2a. Quidam dicunt nunc prohiberi ob corpulentiam, per quam habet, quod repleat locum; quā dos subtilitatis tollet: sed hoc non potest stare. 1. Quod aliquod corpus sit repletiuū loci habet per illud, quod est de integritate naturæ, non per corpulentiam: quæ est defectus naturæ: id est inordinatio, quædam materiæ non perfectæ substantiis suę formę, quam dos subtilitatis auferet: atq; est de integritate naturæ resurget in corporibus beatorum, ergo sine corpulentia habebunt, quod repleant loca. 2. Illa corpora, non obstante subtilitate, erunt sensibilia: sed quod est huiusmodi, replet locum ex Arist. ergo non obstante subtilitate replent locum. 3. Quia eorum ratio nō valet; nam licet corpus beatū haberet per subtilitatem, quod non repleret locum; non ideo sequitur, quod posset esse cum alio in eodem loco: quia remoto eo quod minus est, nō propterea remouetur, quod maius est: quod autem non possit esse cū alio in eodem loco, ideo est, quia in eo requirit diuersum situm, quam diuersitatem corpus non habet ratione qualitatis, sed ratione quantitatis dimensiuę, cui per se conuenit situs 4. Subtilitas non aufert dimensiones, ergo nullo modo tollit prędictam necessitatem distinctionis situs ab alio corpore. 3a. Corpus gloriosum non habebit ratione suę subtilitatis, quod possit esse simul cum alio corpore. 4a. Corpus gloriosum ex operatione virtutis diuinæ habebit, quod possit esse cum alio corpore: sicuti corpus Petri, non ex aliqua qualitate indita, habuit quod sua vmbra sanaret infirmos, sed id fiebat virtute diuina. Vnde patet ad primum: quia corpus Christi hac eadem virtute vt esset simul cum alio corpore in eodem loco. † 5a. Falsum est, quod lumen sit corpus: ideo potest esse simul in eodem loco cum corpore. 6a. Corpus gloriosum transibit cælos non propter subtilitatem, sed diuina virtute. 7a. Beati non poterunt detineri, neque impediri ab aliquo: quia Deus ad nutum aderit in omnibus quæ volent. 8a. Puncta possunt esse simul, quia eis non competit locus nisi per accidens, prout corpus, cuius punctum est terminus, est in loco: sed corpora non sunt hoc modo in loco.

lib. 4. Phy. tex 57.

Art. 3. Vtrum per miraculum fieri posit quod duo corpora sint in eodem loco.

Per miraculum fieri potest quod duo corpora sint in eodem loco. 1. Quia in miraculoso partu Beatæ Virginis oportuit quod duo corpora essent in eodem loco: & etiam quando dominus ad discipulos intrauit ianuis clausis. 2. Quod duo corpora non possint esse in eodem loco prouenit ex diuersitate materiæ, quæ requirit distinctionem in situ: hoc autem, esse distinctum, dependet à principibus essentialibus rei sicut à causis proximis, & à Deo vt à causa prima: at causa prima potest cōseruare rem in esse cessantibus causis secundis, vt dicitur in libro de causis, ergo sola virtute diuina fieri potest, vt corpori remaneat esse distinctum ab alio corpore, quamuis eius materia non sit distincta in situ à materia alterius corporis: sicuti eadem virtute fit, vt accidens sit sine subiecto. † 2a. Loco non debentur aliæ dimensiones, nisi dimensiones locati; & ideo nullum inconueniēs sequitur, quod dimensiones duorum corporum sint dimensiones vnius loci, quia non propterea sunt eædem inter se. 3a. Posito duo corpora esse simul in eodem loco per miraculum, non sequitur aliquid contra communem animi conceptionem, aut contra definitionem lineæ, neq; contra conclusio- 1. Concl. Ioan. 2.

nes aliquas geometriæ, quia quantitas præ alijs accidentibus habet specialem rationem indiuiduationis, & distinctionis, ex situ partium præter eam, quæ habetur in materia subiecta: vnde vna linea potest intelligi diuersa ab alia, vel vt distincta subiecto, vel vt distincta situ: quare supposita distinctione subiecti sine distinctione situs per diuinum miraculum, intelliguntur diuersæ lineæ, quæ nõ distant situ propter diuersitatem subiecti. Itaque lineæ designatę in duobus corporibus, quę sunt in eodem loco, trahentur à diuersis punctis, &c 4a. Deus potest etiã facere, quod corpus non sit in loco: sed posito quod vnum corpus contineret alterum, non sequitur quod minus non haberet locũ cõmunẽ: quia maior est locus corporis minoris ratione illius superficiei, quæ signatur in contactu terminorũ corporis minoris. 5a Licet non possit fieri per miraculũ, quod vnum corpus localiter sit in diuersis locis, nã corpus Christi non est in altari localiter, cum repugnet indiuiduo rationæ eius, quod est esse indiuisum in se; potest tamen fieri per miraculum, vt duo corpora sint in eodem loco, cum id non includat contradictionem, vt est dictum.

Artic. 4. Vtrum vnum corpus gloriosum possit esse cum alio glorioso in eodem loco.

1. Concl. Vnum corpus gloriosum ratione suæ proprietatis nõ habet quod possit esse in eodẽ loco cũ alio corpore glorioso, sicut nec cum corpore non glorioso. 1. Duo spiritus non possunt esse simul in eodem loco, ergo nec duo corpora gloriosa. 2. Quia vnum ab alio penetraretur, quod est ignobilitatis. 3. quia in eis erit debitus ordo, qui distinctionem requirit. 4. quia vnum corpus gloriosum non se opponet alteri: & ideo nunquam duo corpora beata erunt simul. 2a. Diuina virtute fieri possit, vt duo corpora beata essent simul. 3a. Non competit corpori glorioso esse simul in eodem loco cum alio, ratione subtilitatis, licet in beatis sit maxima subtilitas 4a. Corpus cœli, & alia corpora æquiuoce dicuntur gloriosa, prout participabunt aliquid gloriæ, non autem quod sint habitura dotes corporum humanorũ glorificatorum.

Artic. 5. Vtrum ex sua subtilitate remoueatur à corpore glorioso necessitas existendi in æquali loco.

Corpus gloriosum semper erit in loco sibi æquali: & ita ex subtilitate non remouebitur necessitas existendi in loco æquali. 1. Concl. 1. Oẽ quod est in loco est in loco sibi æquali ex Arist. ergo. 2. cum eædem sint dimensiones loci, & locati ex Arist. idem esset maius seipso quod est inconueniens. lib. 4. Phys. tex. 30. 3 Corpus non camparatur ad locum, nisi per suas dimensiones, secundum quas corpus locatum circunscribitur à corpore locante, quod autem corpus sit in minori loco, quam sit sua quantitas, non potest esse, nisi quantitas, corpori propria, efficiatur minor seipsa, & hoc, vel ex variatione quantitatis circa eandem materiam; vt accidit in materia quæ primo subest magnę quantitati, postea subest paruę; & hoc non, quia nullus modus qui fit secundum aliquid intrinsecum rei potest esse sine passione abijciente à substantia, quia repugnat impassibilitati corporis gloriosi: vel fieret ex eo, quod quantitas corporis gloriosi efficeretur minor seipsa per variationem situs, ita vt partes corporis gloriosi subintrent seinuicem, & sic redegant ad quantumcunque paruam quantitatem, vt quidam dixerunt, quod esse non potest: tum quia corpus gloriosum non habebit vt possit esse cum alio ratione subtilitatis: tum quia repugnaret rectæ dispositioni corporis humani, quæ requirit determinatum situm, & distãtiam partium: vnde neque per miraculum hoc vnquam fiet. † 2a. Corpus Christi in altaris sacramento non est localiter. 3a. Arist. probatio procedit ex hoc; quod vna pars subintret in aliam, quod in corporibus gloriosis esse non potest, vt dictũ est. 4a. Potest quidem beatus quando vult, videri, & quãdo vult, non videri: quia hoc nihil variat in ipso corpore: non sic de esse in loco; cum non sit aliqua actio lib. 4. Phys.

Artic. 6. Vtrum corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis sit impalpabile.

Quod corpus sit tangibile habet à quatuor qualitatibus, quibus immutatur sensus tactus: sed palpabile vlterius habet quod resistat tangenti. Vnde quod caret qualitatibus 1. Concl. Luc. vlt. lib. 14. Mor.

tatibus actiuis non est tangibile, nec palpabile. 2a. Cum corpus gloriosum constet ex quatuor qualitatibus, & sit animæ subiectum, erit in potestate beati immutare, vel non immutare sensum tactus 3a. Corpus gloriosum, ex sua natura, est palpabile. 1. Corpus Christi fuit palpabile, ergo & corpora gloriosa. 2. Contraria sententia fuit error Euticij, vt Greg. refert. 3. Quia habet qualitates quibus immutet sensum, & potest alteri corpori resistere, ita vt non possit cum eo esse simul, ergo. Idem docet Greg. 4a. Ex virtute diuina corpori glorioso competit vt non palpetur a corpore non glorioso. † 5a. Illud Greg. omne palpabile est corruptibile, intelligitur secundum naturam componentium: at corpora gloriosa habent incorruptibilitatem aliunde. 6a. Licet aliquo modo possit fieri vt corpus gloriosum sit cum alio in eodem loco: tamen habet in eius potestate resistere tangenti cum voluerit, & sic palpari poterit. 7a. Qualitates tangibiles in corporibus beatorum non reducentur ad medium rei, sed proportionis, & ideo non tollitur eis tactus, sed redditur delectabilissimus.

Hom. 26 in Euang.

Hom. 26. in Euang.

Quæstio 84. De agilitate corporum beatorum.

Art. 1. Vtrum corpora gloriosa sint futura agilia.

1. Concl. Corpus gloriosum erit omnino subiectum animæ glorificatæ, non solum vt nihil resistat voluntati spiritus, quod etiam fuit in Adam, sed etiam vt in eo sit aliqua perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, per quam habile reddetur, ad dictam subiectionem: quæ perfectio dos glorificati corporis dicitur. 2a. Corpus beatum per dotem subtilitatis erit subiectum animæ. s. vt sit expeditum & habile ad obediendum spiritui omnibus motibus, & actionibus animæ. 1. ex Glos. in illud Pauli, seminatur in infirmitate, &c. 2. Tarditas maxime repugnat spiritui: sed corpora gloriosa erunt maxime spiritualia, ex Paulo, ergo & agilia 3. Anima vnitur corpori non solum vt forma, sed etiam vt motor, ergo vt per subtilitatem dicitur ei subiecta, vt est forma corporis

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

dans ei esse specificum, ita per dotem agilitatis subijcietur ei, vt est motor, vt sit expeditum, &c. 3a. Causa huius agilitatis non est attribuenda quintæ essentiæ, quæ non vnietur corporibus beatis, vt est dictum, sed animæ, à qua gloria in corpus emanat. † 4a. Quod corpora gloriosa feruntur ab Angelis in nubibus obuiam Christo, non ponit impotentiam, sed significat reuerentiam, quæ corporibus gloriosis, & ab Angelis, & à creaturis defertur. 5a. Quia tunc anima perfecte dominabitur corpori, in motu sanctorum, & propter propriam animæ virtutem, & ex habilitate corporis gloriosi, & ex redundantia gloriæ ab anima in ipsum, non erit aliquis labor: & sic dicuntur agilia. 6a. Per dotem agilitatis corpus gloriosum non solum redditur aptum ad motum, sed etiam ad sentiendum, & ad omnes alias operationes. 7a. Sanctorum corpora habebunt agilitatem, non in figura & quantitate, secundum quam naturalia à natura habent velocitatem, sed à Deo in proprietate gloriæ, quæ dicitur agilitas.

Glos. in 1. Thes. 4.

Artic. 2. Vtrum sancti agilitate sua vnquam vtentur, ita quod moueantur.

1. Concl. Necessarium est ponere, quod corpora gloriosa aliquando moueantur: quia ipsum corpus Christi motum est in ascensione: & corpora sanctorum de terra resurgent, & ad cœlum ascendent. 2a. Etiam postquam cœlos conscenderint, verisimile est, quod aliquando mouebuntur pro sua voluntate. 1. Vt illud quod habent in virtute, actu exercentes, diuinam sapientiam commendabiliorem ostendant. 2. Vt visus eorum reficiatur pulcritudine creaturarum diuersarum. 3. Quia per motum nihil deperibit eorum beatitudini cum consistat in visione Dei, quem vbique præsentem habebunt. Huc facit illud Isa. current, & non ambulabunt, &c. & Sap. 3. Tanquam scintillæ in arundineto discurrent. † 3a. Defectus, respectu loci, qui dicit tantum potentiam ad locum, non repugnat perfectioni gloriæ, & ideo quamuis motus sit actus imperfecti, nō ideo debet negari beatis. 4a. Et si motus sit propter indigentiam, adhuc reponitur in beatis, non propter indigentiam simpliciter,

Cap. 40.

citer, quia aliquis indiget alio, quod sine eo non potest conseruari in sua perfectione, sed propter indigentiam secundum quid, qua quis indiget eo, sine quo nō potest finem intentum habere, vel non ita bene, vel non tali modo: quia beati non poterunt manifestare virtutem motiuam in seipsis nisi moueantur. 5a. Illud quod perfectius sit participare diuinam bonitatem sine motu, quam cum motu, non probat quod corpora beatorum non debeant moueri, sed quod nobilior sit participatio diuinæ bonitatis, quæ est in anima sine motu, quam illa, quæ est ratione motus. 6a. Motus localis nihil diminuit de stabilitate ab anima stabilita in Deo. 7a. Nihil diminuitur præmij quando corpus gloriosum est extra locum suum: quia gaudium de tali loco manet, etiam si sit extra locum: cum locus nihil influat locato, pro vt actu continet, sed vt est debitus meritis.

Art. 3. Vtrum sancti moueantur in instanti.

1a. concl. Corpus gloriosum non mouetur in instanti, sed in tempore, quod tamen est imperceptibile propter sui breuitatem. 1. Medium per quod transit corpus gloriosum est diuisibile, ergo & motus & tempus: at instans non diuiditur, ergo. 2 Quod mouentur partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, ex Arist. & quod motum est, totum est in termino ad quē, ergo nihil potest simul moueri, & motū esse, quod accideret, si corpus moueretur in instanti. 3a. Falsum est quod pertranseat de loco ad locum, sine medio, sicuti voluntas, & propterea moueri in instanti. 1. Corpus gloriosum, nunquam perueniet ad dignitatem naturæ spiritualis: sicuti nū quam desinet esse corpus, ergo, &c. 2. Et licet voluntas dicatur moueri, quia dirigitur; non tamen transfertur essentialiter de loco ad locum. 3a. Quod aliqui dicunt corpus gloriosum ex natura sua habere quidem, quod pertranseat medium, & moueatur in tempore, sed tamen virtute gloriæ immunitatem quandam acquirere supra naturam, qua potest non pertransire medium, & sic moueri in instanti, esse nō potest. Nam implicat contradictionem, quod aliqua mutatio habens duos terminos contrarios, quorum vterque sit aliquid positiue, sit instantanea, cum necessarium sit transire ab vno termino ad alterum. Nec est simile de Angelis, quia de illis, & de corpore, dicitur æquiuoce, esse in loco. 4a. Quia tempus quantumcunque paruum, est in infinitum diuisibile; poterit vnum corpus gloriosum in minori tēpore pertransire, idem spatium, quam aliud transeat. 5a. Illud August. quod vbicunque voluerit voluntas, statim erit corpus; intellige per modicum tempus, non in instanti: quod nec etiam voluntas beati poterit velle, cum sit ordinata, & tantū velit possibilia. 6a. Licet medium non resistat corporibus gloriosis, nihilominus motus non erit in instanti: quia ipsum corpus mobile resistit virtuti mouētis ex hoc ipso, quod habet determinatum situm. 7a Quamuis virtus animæ glorificatæ excedat inæstimabiliter virtutem animæ non glorificatæ, non tamen excedit in infinitum, ita vt moueat in instanti, & esto haberet virtutem infinitam, non tamen moueret in instanti, ob repugnantiam dictam. 8a Par celeritas in verbis Aug. dicit imperceptibilitatem excessus motus ad propinquum, & distans: sed ex hoc non sequitur quod moueatur in instanti. 9a Et si post resurrectionem non sit futurum tempus, quod est numerus motus cœli, erit tamen tempus consurgens ex priori, & posteriori.

lib. 6. Phys. tex. 32. — lib. 22. de ciu. c. vlt. — Epist. 49.

Quæstio 85. De claritate corporum beatorum.

Art. 1. Vtrum corporibus gloriosis claritas conueniat.

Corpora sanctorum fore lucida post resurrectionem ponere oportet propter auctoritatem scripturę, quę hoc promittit. 1 Mat. 13. Iusti fulgebunt, vt sol, &c. & Sap. 3. Fulgebunt iusti, &c. 2. Seminatur, ait Paul. in ignobilitate, & surget in gloria, in claritate, vt patet ex sequentibus. 2a. Claritas illa causabitur ex redundantia gloriæ animæ in corpus; modo corpora-li: quia quod recipitur est in recipiente per modum ipsius. 3a. Vnde prout à minima erit maioris claritatis, secundum maius meri-

1. Concl. — 1. Cor. 15.

meritum, ita erit differentia claritatis in corpore: vt patet ex Paul. 4a. Vnde in corpore glorioso cognoscetur gloria animæ: sicuti cognoscitur color corporis, quod continetur in vase vitreo. † 5a. Corpus gloriosum non habebit claritatem ex natura componentium, quæ debent esse partes peruiæ, vt probat auctoritas adducta; sed ex merito virtutis. 6a. Cum claritas in corporibus gloriosis non proueniat ex partibus componentibus, erunt simul clara, & peruia: quia quod aliquod clarum non sit peruium, contingit ex hoc, quod claritas corporis causatur ex densitate partium componentium. 7a. Color qui erit in beatis secundum conuenientiam corporis ex natura suarum partium, non impediet claritatem, quæ superaddetur ex gloria animæ. 8a. Non est inconueniens, quod diuersæ partes corporis habeant diuersimode claritatem cum in corpore sit alio modo quam in anima; quoniam redundabit secundum modum cuiuslibet partis.

Artic. 2. Vtrum claritas corporis gloriosi possit videri à corpore non glorioso.

1a. concl. Claritas corporis gloriosi poterit naturaliter videri à corpore non glorioso. 1. quia assimilatur claritati Christi in transfiguratione, quam viderunt Apostoli, ergo. 2 Impij videbunt gloriam sanctorũ, & ex hoc torquebuntur in iudicio, ergo. 3. alias illa claritas diceretur æquiuoce: nam lux secundum id quod est, nata est mouere visum, & visus secundum id, quod est, natus est percipere lucem: quare errant, qui dicunt non posse videri, nisi forte per miraculum. † 2a. Claritas gloriæ & claritas naturæ, sunt alterius generis, quantum ad causam speciei: sed conueniunt in specie: quare vt vna potest videri, ita & altera. 3a. Claritas intensa, vt est illa beatorum, non offendit visum inquantum agit actione animæ, sed magis delectat: sed tunc offendit quando agit actione naturæ calefaciendo & dissoluendo organum: quare, & si claritas beati excedat claritatem Solis, non ideo offendit visum. 4a. Claritas corporis gloriosi est ex merito voluntatis, cui subditur, vt secundum eius imperium videatur.

Art. 3. Vtrum corpus gloriosum necessario videbitur à corpore non glorioso.

In potestate animæ beati erit, quod corpus suum videatur, & non videatur: sicuti & alia quælibet actio corporalis in animæ potestate erit. 1. Corpus Christi post resurrectionem, vt patet ex scriptura, non videbatur necessario, ergo. 2. Alias corpus gloriosum non esset instrumentum summe obediens principali agenti: at ibi erit summa obedientia, ergo. 2a. Corpus beatum poterit videri & non videri sine mutatione alicuius proprietatis, quæ sit de eius perfectione. Quia visibile videtur ex hoc quod agit in visum: ex hoc autem quod aliquid agit, vel non agit in aliquod extrinsecum, non est aliqua mutatio in ipso, ergo. † 3a. Et si lucidum ex se, se manifestet: tamen claritas in corpore glorioso erit obediens animæ, quæ poterit eam ostendere, & occultare. 4a. Color corporis non impedit peruietatem ipsius, nisi vt immutat visum, qui non potest immutari simul duobus coloribus, nisi perfecte vtrunque inspiciat: & quia color corporis gloriosi erit in potestate animæ, vt per ipsũ immutet visum, vel nõ: ideo erit in eius potestate occultare, vel nõ occultare corpus, quod post se est. 5a. Quantitas non potest immutari ad imperium voluntatis, quia hoc non esset sine mutatione intrinseca corporis gloriosi, quæ impassibilitati repugnat: vnde non est simile de quantitate, & visibilitate, cum actio qualitatis visibilis suspendi possit.

1. Concl.

Luc. vlt.

Philip. 3.

Eq. 5.

Quæstio 86. De conditionibus corporum damnatorum resurgentium.

Art. 1. Vtrum corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgent.

In corpore humano põt esse deformitas, vel ex defectu alicuius membri, cum aliqua pars deest, vel ex indebita partium dispositione, quantitate, qualitate, & situ. 2a. Corpora damnatorum resurgent sine deformitatibus, quæ consurgunt ex defectu membrorum. 1 Ex Glos. in illud, mortui resurgent incorrupti. 2 Quia defectus membrorum impediret, ne esset vniuersalis

1. Concl.

1. Cor 15.

falis dolor in corpore, quod est inconueniens in dānatis. 3a. Quod deformitates, quæ ex secundo modo proueniunt in dānatis remanere debeant ad eorum damnationem, qua ad summam miseriam deputantur, non videtur rationabile. 1. In reparatione corporis resurgentis magis attenditur naturæ perfectio, quam cōditio, quę prius fuit: quod patet, quia qui in puerili ætate decedunt, resurgent in iuuenili: quare & sine defectibus. 2. Resurgere cum his deformitatibus erit in pœnam, quæ debet æquari culpæ: at potest esse, vt qui minus peccauit habeat deformitates istas, quas non habet qui magis peccauit, ergo videretur modum pœnæ nō respondere quantitati culpæ; & ita videretur aliquis puniri pro pœnis, quas in hoc mundo passus esset, quod est absurdum. 3a. Defectus, qui ex naturalibus principijs in humano corpore naturaliter consequuntur, sicut ponderositas, possibilitas, &c. erunt in corporibus damnatorum. † 4a. Quamuis peccatū non sit remissum damnatis: nō tamen oportet, quod easdē pœnas ibi sustineant, quas in hoc mundo sunt passi; vt carent à membrorū propter mutilationē: quia diuina iustitia requirit, vt ibi pœnis grauioribus in æternū crucientur. 5a. Licet vltima felicitas beatorum excludat oē malū; non ideo vltima malorū miseria excludit oē bonum: sed oportet, vt eorum miseriæ substernatur bonum naturæ, quod est opus creatoris perfecti, qui ipsam naturam in perfectione speciei reparabit. 6a. Tarditas nō remouetur, quia ex illis defectibus, qui à principijs naturalibus oriuntur, non sit deformitas.

Artic. 2. Vtrum corpora damnatorum erunt incorruptibilia.

1a. Concl. Dupliciter contingere pōt, vt corpus, quod ex conditione suorū principiorum est corruptibile, incorruptibile reddatur: vel cum principium ad corruptionem mouens totaliter tollitur; vel quia principiū corruptionis impeditur. 2a. Corpora dānatorum erunt incorruptibilia primo modo. Quia cessabit motus cœli, quod est primum alterans per motum localem, in cuius virtute omnia alia agentia agunt quasi ab ipso mota: quare cessante motu cœli nullū erit. Huc facit illud Ioan. In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient. Apoc. 9. Matt. 24. 3a. Altero modo corpus Adæ fuit incorruptibile ex vi gratiæ innocentiæ, quæ qualitates contrarias continebat: & multo magis continebuntur in corpore glorioso, quod est omnino subiectum spiritui. Vnde vterque modus incorruptibilitatis erit in corporibus beatorum. † 4a. Contraria ex quibus corpora componuntur non sufficiunt ad corruptionem, sine primo agente, quod est motus cœli, quo cessante non erit amplius corruptio. 5a. Illa incorruptibilitas non erit per aliquod incorruptionis principium in corporibus damnatorum, sed ob defectum primi mouentis. 6a. Vt mors est maxima pœnarum; ita aliquando est pœnarum remedium, quia illas terminat: vnde subtractio mortis, est in augumentum pœnarum, quas perpetuas facit.

Artic. 3. Vtrum corpora damnatorum sint futura impassibilia.

Cum pati sit quoddam recipere, duplex est modus passionis; quia aliquid dupliciter recipi potest: vel secundum esse naturale materiale, sicut calor recipitur ab aere. Et hæc dicitur passio naturæ: vel secundum esse spirituale per modum intentionis cuiusdam, sicuti albedinis similitudo recipitur ab oculo, & hic modus passionis, dicitur passio animæ. 2a. Post resurrectionem nihil poterit pati passione naturali; quia cessabit motus cœli, à quo est omnis alteratio. 3a. Corpora damnatorum erunt impassibilia passione naturali, sicut & incorruptibilia. 4a. Corpora damnatorum erunt passibilia passione animę. Quia cessante motu cœli, adhuc Sol illuminabit aerem, qui deferet colorum species ad visum. 5a. In corpore damnato erit sensus pœnæ sine transmutatione naturalis dispositionis: & quia recipiet per modum læsiui, erit passibile. 1. Ex Glos. quæ hoc docet. 2. Quia vt anima punitur, ita & corpus debet puniri, ergo. 6a. Corpora gloriosa recipient aliquid quodammodo patiendo, non tamen erunt passibilia: quia nō recipient per modum læsiui. † 7a. Arist. auctoritas intelligenda est de illa passione per quā transmutatur patiens à sua naturali

1. Concl. 1. Cor. 15. 6. Eth.

naturali dispositione: at passio in damnatis non erit talis. 8a. Ignis assimilabit sibi corpora damnatorum, nõ vniuoce, sed æquiuoce: quia species, quæ materialiter est in igne, recipitur spiritualiter in corpore dãnato, nec tamen illud consumet. 9a. Licet corpora damnatorũ nõ lædantur ab igne per corruptionem, non tamen sequitur q non affligantur, quia sensibile non solum agit actione naturæ, sed etiam actione spirituali, qua delectare, vel affligere potest. 10a Dolor non separat animam à corpore secundum quod tantum manet in potentia animæ, sed etiam prout corpus ad passionem animæ mutatur à sua naturali dispositione, quod post resurrectionem corporibus nunquam accidet.

Quæstio 87. De cognitione, quam habebunt resuscitati in die iudicij respectu meritorum, & demeritorum.

Artic. 1. Vtrum post resurrectionem quilibet cognoscet peccata, quæ fecit.

1a Concl. Post resurrectionem omnium operum suorum quisq; notitiam habebit. 1. Quædam diuina vis, ait Aug. aderit animæ, qua cuncta peccata in memoriam reuocentur. 2. Vt iudicium humanum non potest esse perfectum sine testibus, ergo nec diuinũ, cum sit perfectissimum, ergo conscientia debet tenere omnia de quibus iudicandũ est, s. de omnibus bonis & malis operibus, ex Paul. qui etiam scripsit, conscientiam in illo die debere reddere testimonium vnicuique: & quod cogitationes erunt accusantes & defendentes, quod non potest fieri sine notitia. 2a. Singulorum conscientiæ erunt quasi quidam libri continentes res gestas, ex quibus iudicium procedet. Libri aperti sunt, ait Ioan. & alius liber apertus est, qui est vitę, & iudicati sunt mortui, &c. 3a. Vnus liber vitæ designat singulorum conscientiam: quia vna diuina virtute fiet, vt cunctis ad memoriã sua facta reuocentur: vel libri sunt singulorũ conscientiæ; & vnus liber est sententia iudicis eius prouidentia descripta. † 4a. Merita, & demerita, quæ à memoria exciderunt, manebunt aliquo modo, vel in præmio, vel in reatu pœnæ, quæ eis debetur: vnde in quolibet homine erit aliquid, ex quo possit sua peccata ad memoriã reuocare: vel, vt ait Aug. principaliter ad hoc diuina vis operabitur. 5a. Notæ quæ remanent in conscientijs singulorum de operibus à se factis non oportet, quod sint reatus tantum, qui in multis per pœnitentiã deletur. 6a. Et si caritas nunc sit causa dolendi de peccatis: tamen in sanctis, memoria peccatorum erit causa cur gaudeant de diuina misericordia, quæ eis peccata relaxauit. 7a. Mali resurgentes cognoscent bona, quæ fecerunt: nec ideo minuetur, sed augebitur dolor de amissione illorũ.

Lib. 20 de ciu. c. 14.

2. Cor. 5.

Apoc. 20.

lxx. ch.

Artic. 2. Vtrum quilibet poterit legere omnia, quæ sunt in conscientia alterius.

1. Concl. Sicut oportet vt iudex & assessor iudicis merita causę cognoscant, ad hoc, vt iustam sententiam proferant; ita oportet, ad hoc, vt iusta sententia appareat, quod omnibus sententiam cognoscentibus merita innotescant. Vnde quia cuilibet nota erit sua præmiatio, & sua damnatio, ita vt omnibus alijs innotescant, oportet quod sicuti quilibet sua merita vel demerita reducet ad memoriam, ita etiam & aliena suæ cognitioni subiaceant. 1. Bona & mala, ait Glos. tunc aperta erunt omnibus & nota. 2. Omnia bonorum præterita peccata æqualiter erunt abolita: sed quorundam sanctorum, veluti Petri, Dauid, & cæt. sciemus, ergo pari ratione omnium electorum. 3. Quia in vltimo, & communi iudicio oportet, vt diuina iustitia omnibus euidenter appareat, quæ nunc in plerisque latet: at sententia non potest esse iusta, nisi secundum merita, & demerita, ergo sicut, & cæt. 4. Ex communi & probabiliori sententia, licet Magister contra sentiat: &, si quæ sunt per pœnitentiam deleta non paterfierent, nec etiam pænitẽtia de illis perfecte cognosceretur, quod sanctorum gloriæ derogat. † 2a Merita, vel demerita videbuntur; quia facient aliquam quantitatem in gloria, vel miseria hominũ, & præsertim operante ad hoc diuina virtute. 3a. Poterũt ostendi, & in suis effectibus, vt dictum est, & in se ipsis per diuinam

1. Cor. 4.

lib. 4. sent. d. 43.

diuinam virtutem. 4a. Publicatio peccatorum ad ignominiam peccantis, est effectus negligentiæ, quæ committitur in omissione peccatorum: at publicatio peccatorum respectu sanctorum erit ad magnã gloriam propter pœnitentiam, quam egerunt. 5a. In hac vita peccatoris erubescentia minuitur, si cognoscat se habere plures socios in peccando; quia respicit æstimationem hominum: sed tunc confusio respiciet æstimationem rei, & sic non minuitur propter socios in peccatis.

Artic. 3. Vtrum omnia merita, vel demerita propria, & aliena vno intuitu ab aliquo videbuntur.

Concl. Quidam dicunt, quod omnia merita & demerita sua & aliena, simul aliquis videbit in instanti. Quod facile de beatis cõcedi potest, qui omnia vident in verbo, non sic de damnatis. 2a. Alij dicunt damnatos visuros in genere, tam sua, quam aliena: Sed hoc non est consonum August. qui ait, quod omnia mentis intuitu enumerabuntur: at quæ generatim videntur non possunt numerari. 3a. Potest eligi media via, quod singula considerabunt, non in instanti, sed in breuissimo tempore diuina virtute ad hoc adiuuante: & hoc asserit August. neque id est impossibile, quia in quolibet paruo tempore sunt infinita instantia in potentiã. Vnde patet ad obiecta in vtranque partem.

Lib 20. de ciu. c. 14.

Quæstio 88. De iudicio generali, tempore, & loco, in quo fiet.

Art. 1. Vtrum generale iudicium sit futurum.

1. Conc. Post resurrectionem necesse est dari generale iudicium. 1. Viri Niniuitæ surgent in iudicio, &c. & qui mala egerunt in resurrectionem iudicij, & cæt. 2. Cum duplex sit Dei operatio, vna qua res primo in esse produxit instituẽs naturam, & distinguens ea, quæ ad eius completionem pertinent: altera qua operatur in gubernatione creaturarum, iuxta illud, Pater meus vsque modo operatur, iudicium quoque duplex erit: vt enim operatio pertinet ad rerum principium, ita iudiciũ pertinet ad terminum: alterum iudicium correspondet operationi gubernationis, quo vnusquisque singulariter pro suis operibus iudicatur nõ solum, vt sibi competit, sed etiam prout competit gubernationi vniuersi, vnde differtur vnius præmiatio ob vtilitatem aliorum, vt ex Paulo patet, & pœnæ vnius ad profectum alterius cedunt; vnde opus est alio iudicio: alterum ergo erit vniuersale correspondens primæ productioni rerum in esse: vt quemadmodum omnia immediate processerunt à Deo, ita vltima completio mundo detur vnoquoque accipiente, quod sibi finaliter debetur: ex quo maxime apparebit diuina iustitia, quantum ad omnia, quæ nunc occultatur. Vnde etiam tunc erit vniuersalis separatio bonorum à malis, quia non erit amplius locus, vt boni per malos, & contra proficiant. † 2a. Quilibet homo præterquam quod est singularis persona, est etiam pars totius generis humani, ideo ei debetur iudicium particulare post mortẽ, & vniuersale post resurrectionem: nec Deus dicitur bis iudicare idipsum, quia non infert duas pœnas pro vno peccato, sed complet quæ inflicta non fuerant. 3a. Sententia iudicis tunc erit vniuersalis separatio bonorum à malis, quæ iudicium non præcedet: at etiam quantum ad præmium bonorum, quod maius erit, & propter gloriam corporum, & propter numerum sanctorum completum: idem dicas de damnatis. 4a. Licet vnusquisque ante iudicium sit certus de sua damnatione, vel præmio; non tamen omnibus hominum damnatio, vel præmium innotescit, ad quod est necessarium iudicium vniuersale.

Matt. 12. Ioan. 5. Gen. 1. Ioan. 5. Hebr. 11. Nahum. 1.

Artic. 2. Vtrum iudicium fiet per locutionem vocalem.

Concl. Quamuis in hac quæstione, quid sit verum pro certo definiri non possit: tamen probabilitas æstimatur, quod illud totũ iudicium, & quoad discussionem, & quoad accusationem malorum, & bonorum commendationem, & quoad sententiam de vtrisque mentaliter perficietur: vnde quæ apud Mat. leguntur non vocaliter, sed mentaliter intelligẽda sunt. 1. Ex Aug. mentis intuitu, mira celeritate omnia cernentur, vt accuset vel excuset cõscientia:

Cap. 25. lib 20 de ciu. c. 14.

et si vocaliter discuterentur singulorum merita, non possent omnes, & singuli nisi in maximo tempore iudicari. 2. Sententia debet proportionaliter testimonio respōdere: sed testimonium, accusatio, & excusatio erit mentalis, iuxta illud, testimonium reddente illis conscientia, &c. ergo: vnde, ait Aug. librum de quo Apoc. 20. scribitur, non esse carnaliter intelligendū. † 2a. Aug. ideo dicit, quod incertum est per quot dies hoc iudicium extendatur: quia non est determinatū, an mentaliter, an vocaliter perficietur. 3a. Illud Greg. Illi saltem vocem Iudicis audient, qui eius fidem saltem verbo tenuerunt, saluatur etiam in iudicio mentali; quia illi ex ipsis verbis specialiter iudicabuntur, iuxta illud, Quicunque in legem peccauerunt, per legem iudicabuntur. 4a. Christus corporaliter apparebit, vt ab omnibus corporaliter iudex cognoscatur, quod subito fieri poterit: at locutio requireret immensum tempus.

lib. 26 mor. cap. 20.

Rom. 2.

Art. 3. Vtrum tempus futuri iudicij sit ignotum.

1. Concl. Mat. 19. 1. Thes. 5.

Decenter cognitio finis mūdi soli Deo reseruatur. 1. Nam de illo die, & hora nemo sit: & dies Domini veniet sicut fur in nocte. 2. Sicut Deus aliqua operatur, in quibus nulla creatura cooperatur; ita aliqua cognoscit, quæ à pura creatura nō cognoscuntur, quod sibi reseruauit, cum dedit virtutem agendi, & cognoscendi alias res: hæc autem nulla alia magis esse debent, quam quæ soli diuinæ potestati subiacent, cuiusmodi est finis mundi, qui non fiet per aliquam creaturam, & hanc causam videtur Dominus Act. 1. assignare, cum ait, non est vestrum, &c. ergo tempus iudicij est incertum. † 2a. In primo aduentu, quia Christus venit occultus, oportuit tempus esse determinatum, vt à fidelibus posset cognosci: at in secundo, quia manifeste veniet, non est necessarium 3a. Signa, quæ sunt in Euangelijs, & epistolis ad vltimum aduentum spectantia, non possunt valere ad cognoscendum determinate iudicij tempus: quia corruptiones, persecutiones & pericula quæ pronunciantur nuntiantia vicinum Christi aduentum, etiam à tempore primitiuæ ecclesiæ fuerant: vnde & ipsi dies Apostolorum dicti sunt nouissimi, vt patet Act. 2. 4a. Per verba scripturæ, quibus dicitur nouissima hora est, & fines sæculorum iā deuenerunt, &c. non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri: quia non dicuntur ad significandum aliquid breue tempus, sed nouissimum statum mundi, & quasi nouissimam ætatem. 5a. Incertitudo iudicij causat maiorem diligentiā, & circa personam propriam cuiuscunque, & circa filios, familiam, & ciuitatem, &c.

Mat. 24. Luc. 21.

lege Aug. Epist. 80. 1. Ioan. 2. 1. Cor. 10.

Artic. 4. Vtrum iudicium fiet in valle Iosaphat.

Qualiter illud iudicium sit futurum, & quomodo homines conuenient, non potest certo sciri: tamen probabiliter potest colligi ex scripturis, quod circa locum montis Olìueti Dominus descendet, vnde ascendit. 1. Huc facit illud Ioelis, congregabo omnes gentes in valle Iosaphat, & disceptabo cum eis. 2 Et Act. 2. dicitur. Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, ita veniet: sed ascendit in monte Oliueti, qui præeminet valli Iosaphat, ergo circa loca illa ad iudicandum veniet: vt idem esse ostendatur, qui descendit, & ascendit. † 2a. Etiā magna multitudo in paruo spatio comprehendi potest: vel assignatur locus ille, quia inde videbitur Christus ab omnibus, qui in aere permanens summa claritate refulgebit. 3a. Licet Christus, prout iniuste iudicatus est, iuste iudiciariam potestatem meruerit: tamen, quia non iudicabit in forma infirmitatis, ideo magis ei competit ad iudicandum locus ascensionis, quam locus vbi condemnatus fuit. 4a. Nubes in quibus sancti erunt in die iudicij, non erunt euaporationes aliquæ, sed quædam densitates lucis resplendentes à corporibus sanctorum.

1. Concl.

Quæstio 89. De iudicantibus, & iudicatis in iudicio generali.

Artic. 1. Vtrum aliqui homines iudicabunt cum Christo.

Iudicare multipliciter dicitur. 1. Quasi causaliter, vt id, vnde apparet aliquis iudican- 14. [illegible]

dicandus: & hoc modo dicuntur aliqui iudicare comparatione, prout ex comparatione aliorum aliqui iudicandi ostenduntur. Mat. 12. Niniuitæ surgent in iudicio, &c. Qui modus est communis bonorum & malorum. 2. Interpretatiue, vt qui consentiunt iudici sententiam approbando: & sic iudicare erit omnium electorum. 3. Accessorie, & quasi per similitudinē, prout aliqui sedent in loco eminenti, sicut iudex, & sic assessores dicuntur iudicare: & Apoc. c. 10. secundum hunc modum dicunt aliqui, quod perfecti viri iudicabunt, quibus iudiciaria potestas conceditur: sed id non videtur sufficere ad implendam promissionem Christi, qua dicitur, sedebitis iudicantes &c. 4. Qui modus conuenit viris perfectis, prout in eis continentur decreta diuinæ iustitiæ, ex quibus homines iudicabuntur: quo modo liber, in quo lex continetur iudicare dicitur: & per hunc modum Richardus hanc iudicationē exponit 2a. Quia iudicare proprie actionem importat, is iudicare dicitur, qui sententiam in alium fert, vel auctoritate propria, vt is, qui habet in alios dominium; vel sententiam alterius auctoritate latam in aliorum notitiam inducit, quod est sententiam latam pronuntiare. 3a. Iudicare ex auctoritate propria, est solius Dei. 4a. Iudicare sententiam pronuntiando, cōuenit viris perfectis: quia alios ducent in cognitionem diuinæ iustitiæ, vt sciant quid iuste pro meritis eis debeatur: vt ipsa reuelatio iustitiæ dicatur iudicium. Ex quibus Cap. 10. patet, quod aliqui homines iudicabunt: quod Cap. 3. promissum fuit à Domino apud Mat. cū dixit, Sedebitis & vos super sedes &c. & apud Isa. Dominus veniet ad iudicium cū senioribus populi. † 5a. Illud, Pater oē iudicium dedit filio, intelligitur de iudicio auctoritatis, quod soli Christo conuenit: Ioan. 5. vnde patet ad secundum. 6a. Non est inconueniens aliquos sanctorum alijs quædam reuelare, vel per modum illuminationis, vel per modum locutionis.

Artic. 2. Vtrum iudiciaria potestas correspondeat voluntariæ paupertati.

5. Concl. Iudiciaria potestas correspondet volūntariæ paupertati. 1. Iudicium, ait Iob; Cap. 36. pauperibus tribuit: & Dominus, vos qui reliquistis omnia, &c. & Glos. ibi. 2a. Paupertati datur iudiciaria potestas specialiter propter tria. 1 Quia pauperes omnibus renuntiantes soli Christo adhærent, & à iustitia non deflectunt: ideo sunt idonei ad iudicandum. 2. Quia humilitati per modum meriti correspondet exaltatio: paupertas autē maxime humiliat. 3. Quia paupertas disponit ad prædictum modum iudicandi: habebunt enim pauperes cor edoctum omni diuina veritate, & ideo poterunt eam alijs manifestare, quod est iudicare. 3a Non omnibus pauperibus, etiā voluntarijs, promittitur dicta potestas; sed illis, qui relinquentes omnia sequuntur Christum secundum perfectionem vitæ †4a. Non solum Apostolis dictum fuit sedebitis, &c. sed omnibus eorū sequacibus: vel dicas per numerum duodenarium totam iudicantium multitudinem significari. 5a. Virginitas, & martyrium nō ita disponunt ad retinendum in corde diuina præcepta, sicuti paupertas; vñ huic, & non illis iudiciaria potestas correspondet. 6a. Doctrina est perfectio complens meritum iudiciariæ potestatis; sed ei solū correspōdet iudiciaria potestas, prout est cum dicta paupertate coniuncta: quare non sequitur quod doctoribus, & nō pauperibus conueniat, &c. 7a. Christus iniuste iudicatus humiliauit seipsum: oblatus est enim, quia ipse voluit: & ideo meruit iudiciariā exaltationem. Alij autem, qui persecutiones patiuntur, humiliantur ab alijs: vnde iudiciaria potestas magis debetur illis, qui humiliant se bona temporalia abijciendo. 8a. Licet inferior non possit iudicare superiorem auctoritate ppria; tamen potest id agere auctoritate superioris; quare non est inconueniens, quasi accidentale præmium pauperibus dari, vt alios etiam superiores merito, respectu præmij essentialis, iudicent.

Mat. 19. (margin, top right)
Mat. 19. (margin, right)

Art. 3 Vtrum angeli debeant iudicare.

Angelis non competit iudicare, nisi aliquo modo per sententiæ approbationē. 1. Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est; at Angeli non communicant in humana natura, ergo. 2. Quia erunt iudicis ministri, vt patet ex scriptura. 3. Oportet, vt assessores iudi-

sis

tis habeant humanam naturam, vt sint cõformes iudici. Filio hominis, qui secundum humanam naturam omnibus apparebit, & bonis, & malis; at hoc non competit Angelis; ergo. † 2a. Angeli non venient cum Christo, vt iudices, sed vt testes humanorum actuũ, sub quorum custodia homines bene, vel male egerunt. 3a. Nomen throni attribuitur Angelis ratione illius iudicij, quod Deus semper exercet omnia iustissime gubernando; cuius iudicij sunt quodammodo executores: non autem respectu iudicij, quod de hominibus per hominẽ Christum fiet. 4a. Hominibus promittitur æqualitas Angelorum respectu præmij essentialis; non tamen inconuenit aliquando præmium accidentale concedi hominibus, & non Angelis.

Artic. 4. Vtrum Dæmones exequentur sententiam iudicis in damnatos

1. Concl. Dæmones exequentur sententiam Iudicis in damnatos. 1. Quia iustũ est quod sicut illi se subiecerunt diabolo peccãdo; ita ei subijciãtur in pœnis, quasi ab eo puniendi. 2. Sicuti est ordo in beatis, vt alij alios illuminent, & Angeli sunt per quos Dei illuminationes deferuntur; ita in dãnatis Dæmones damnatos torquent, vt sint executores diuinæ iustitiæ, ne omnino diuinus ordo, quo angelos medios naturam humanam & diuinam, constituit, annulletur. nec propterea eis pœna minuetur: & hæc est probabilior opinio: quam Hieronymi confirmat auctoritas. † 2a. Illud Pauli, euacuabit oẽm principatũ, &c. 1. Cor. 5. Intelligitur de prælationibus, & principatu secundum statum huius mundi, prout abducunt à fine, vel ad illum conducunt: non aũt de illis, quæ bonos, vel malos in fine conseruant. 3a. Dæmones non ex merito, sed ex ordine naturæ præferũtur hominibus: quia dona naturalia in eis integra manent. 4a. Damnati principalẽ pœnã habent à Deo, quæ est pœna damni: ꝙ autem pœnæ sensus eis infligantur à Dæmonibus, nõ est inconueniens, sicuti beati principale præmium accipiunt immediate à Deo; & tamen per superiores inferiores Angeli, & homines illuminabuntur: Immo ob excellentiam meriti fiet, vt quidam angeli per aliquos homines illuminentur: sed in inferno, Dæmones non punientur ab hominibus.

Art 5. Vtrum homines in iudicio comparebunt.

Omnes homines in iudicio cõparebũt. 1. Concl. 1. Christus constitutus est iudex viuorum & mortuorum, vt scriptura docet; vt eum videbit omnis oculus, at id non esset, nisi omnes comparerent in iudicio, ergo. 2. Act. 10. Apoc. 1. Vt Christus in sua passione, per cuius humilitatem meruit iudiciariam potestatẽ, sanguinem pro omnibus fudit, quantum ad sufficientiam; ita congruum est, vt omnes homines in iudicio congregentur ad videndum eius exaltationem in humana natura, per quam constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorũ. † 2a. Per duodecim tribus, omnes aliæ gentes significatæ sunt: quia per Christum in sortem duodecim tribuum sunt vocatæ. 3a Non resurgent impij in iudicio i. vt iudicent: vel infideles non resurgent, vt iudicentur: quia iam iudicati sunt: sed omnes resurgent ad gloriam iudicis intuendam. 4a. Pueri ante perfectam ætatem decedentes, non resurgent vt iudicentur, sed vt videant gloriam iudicis. Mat. 19. Psal. 8.

Artic. 6. Vtrum boni in iudicio iudicabuntur.

Ad iudicium duo pertinent. s. discussio meritorum, & retributio præmiorum. 2a. Quantum ad retributionem præmiorum omnes iudicabuntur: & vnusquisque recipiet, diuina sententia, præmium merito respondens. 1. Omnes nos, ait Paul. manifestare oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque, &c. 2. Vniuersale omnia comprehendit: at illud iudicium est vniuersale, ergo. 3a. Iudicium quantum ad discussionẽ meritorũ non fiet, nisi vbi est quædam cõmistio meritorum bonorum cum malis. 4a. Quare illi, qui nullã admistionem notabilem alicuius mali meriti habent, saluabuntur, & non iudicabũtur: alij qui habent aliquam admistionem bonorum meritorum cum malis iudicabuntur, quantum ad discussionem meritorum; & tamen saluabuntur. † 5a. Qui credit in eum non iudicabitur, hoc est, non condemnabitur. 6a. Discussio meritorum in electis non erit ad tollendam certitudinem 1. Concl. 1. Cor. 5. Ioan 3.

dinem beatitudinis; sed vt omnibus manifeste appareat præeminentia bonorum meritorum ad mala, vt iustitia Dei comprobetur. 7a. Terror ille iniustis, de quo Greg. scribit, est referendus ad tempus immediate iudicium præcedens: loquitur ergo de iniustis adhuc in carne existētibus. li. 34. Mor. cap. 4.

Art. 7. Vtrum mali iudicabuntur.

11. Concl. Iudicium quod est pœnarum retributio, omnibus competit: quia omnibus infligetur pœna pro quantitate culpæ. 2a. Iudicium discussionis non habet locum in infidelibus: quia sublata fide, quæ est fundamentum, omnia opera perfecta rectitudine intentionis carent. Itaque tamquam hostes absque vlla discussione meritorum exterminabuntur. 3a. Hoc iudicium locum habet in fidelibus. Quia licet opus sine caritate factum non sit meritorium; tamen quantum est de se ordinatū est ad meritum; & ita iudicabuntur vt ciues, in quos sine discussione non fertur sententia. † 4a. Licet damnati sint certi de damnatione; sunt tamen iudicandi, quia cum habeant aliqua, quæ pertinent ad bene merendum, oportet vt ad manifestationem diuinæ iustitiæ, fiat eorū dicussio. 5a. Discussio non erit aspera fidelibus, sed sententia condemnationis erit terribilis, & fidelibus, & infidelibus: quare infideles non reportabunt commodum, licet cum eis non fiat discussio.

Artic. 8. Vtrum Angeli in futuro iudicio condemnabuntur.

12. Concl. Iudicium discussionis nullo modo habet locum, neque in bonis, neque in malis Angelis. 1. Deus non iudicat bis id ipsum: at Angeli tam boni, quam mali sunt iudicati, ergo. 2. Quidam homines tam boni, quam mali non iudicabuntur, vt dictum est, ergo nec Angeli in quibus perfectior est bonitas vel malitia. 2a. Directè, iudicium, neque ex parte iudicantium, neq; ex parte iudicandorum erit Angelorum, sed hominum. 3a. Indirectè autem respicit Angelos, in quantum actibus hominum fuerunt permisti: quia Angeli boni plus gaudebunt de salute eorum, quos ad meritum induxerunt; & mali amplius torquebuntur multiplicata malorum ruina, qui per eos ad mala sunt excitati. † 4a. Illud, nescitis quoniam Angelos iudicabimus, intelligitur de iudicio comparationis, prout aliqui homines euadent angelis superiores. 5a. Dæmones cunctis videntibus, tunc præcipitabuntur; quia in perpetuum in inferni carcere detrudentur, vt iā non sit eis liberum egredi extra. Vnde patet ad tertium. 1. Cor. 6.

Quæstio 90. De forma iudicis venientis ad iudicium.

Artic. 1. Vtrum Christus in forma humanitatis sit iudicaturus.

Conueniens est, vt Christus secundum humanam naturam, cuius beneficio ad regnum admittimur, iudicio præsideat. 1. Dedit, ait Ioan. ei potestatem iudicium facere, quia filius hominis est. 2. Quia in forma humanitatis fuit iudicatus. 3. quia secundum hanc formam legem, hoc est euangelium condidit, ergo & secundum eandem formam iudicabit. 4. Secundum illud competit Christo iudicare, secundū quod habet dominium super homines, quia iudicium ex Paulo, aliquod dominium in iudicando requirit: at Christus est dominus noster non solum ratione creationis, sed etiam ratione redemptionis, quod ei competit secundum humanam naturam, ex Paulo, quare cum ad præmium consequendum non sufficerent dona creationis propter lapsum primi parentis, opus fuit beneficio redemptionis, ergo cum iudicium ordinetur ad hoc, vt aliqui admittantur ad regnum, & aliqui ab eo excludantur, conueniens est, &c. 2a. Et quia per redemptionem non solum reparauit humanum genus, sed etiam vniuersaliter totam creaturam, secundum quod, reparato homine, tota creatura melioratur, iuxta illud, Pacificans per sanguinem crucis eius, siue, quæ in terris, siue quæ in cœlis, &c. ideo per suam passionem Christus in omnem creaturam dominium & potestatem iudiciariam promeruit: propterea dixit, data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. † 3a. In Christo secundum diuinam naturam est auctoritas dominij, ex iure creationis: & secundum naturam humanam, est auctoritas dominij ex iure redemptionis. 4a. Etiam in humana naturā

1. Concl. Cap. 5. Rom. 14. Rom. 14. Coloss. 1. Mat. vlt.

na natura Christi erat inuincibilis potestas, quæ requiritur in iudice, non ex vi naturæ, sed ex dono diuinitatis. 5a. Ex eo quod Christus iudiciariam potestatem habet, quam est consecutus ex mysterio incarnationis, ad quod non fuisset sufficiēs, si purus homo fuisset, cognoscitur honorandus vt pater, quia etiam in humana natura, cognoscitur vt Deus. 6a. Visio Danielis probat potestatem iudicandi tanquā in fonte esse in Deo, & specialius in patre, à quo est traducta in filium, nō solum ab æterno in persona diuina, sed etiam in tēpore, secundum naturam humanā, in qua iudicabit; vt etiam ibi habetur. 7a. Aug. attribuit diuinitati etiam quæ Christus faciebat in carne, quia caro eius erat instrumentum diuinitatis.

Cap. 7.

Tract. 19. in Ioan.

Art. 2. Vtrum Christus in iudicio apparebit in forma humanitatis gloriosa.

14. concl. Christus in iudicio apparebit in forma humanitatis gloriosa. 1. Veniet cum potestate magna, & maiestate, quæ pertinent ad gloriam. 2. Electi, qui iudicabuntur à Christo habebunt corpora gloriosa, ergo tanto magis iudex. 3. Vt iudicari est infirmitatis, ita iudicare, est auctoritatis & gloriæ, ergo vt in primo aduentu venit in infirmitate, vt iudicaretur, ita in secundo, cū iudicaturus veniat, veniet cum gloria. 4. Christus est Dei & hominum mediator, prout pro hominibus interpellat, & satisfacit, & ea quæ sunt Patris hominibus cōmunicat, & ideo cum vtroque extremorum debet communicare; cū hominibus, vt eorum vicem gerit, cum Patre, vt eius dona ad homines transmittit, ergo vt in primo aduentu venit, vt satisfaceret Patri in forma nostræ infirmitatis, ita in secundo, quia veniet ad exequendam iustitiam Patris, debet demonstrare gloriam, quæ ei inest ex communicatione ad Patrem. † 2a. Veniet quidem in eadē carne, in qua crucifixus est; sed non similiter se habente. 3a. Signum crucis non erit iudicium præsentis infirmitatis, sed præteritæ, vt iustior sit eorum condemnatio, qui tantam misericordiam neglexerunt: & sic cicatrices erūt indicia, sed maximæ virtutis. Mors etiam ostendetur, prout ex ijs, quæ apparebunt indicijs præteritæ passionis homines mortis acerbissimæ Christi recordabūtur. 4a. Christus in forma gloriosa poterit ab omnibus videri: quia hoc est in potestate corporis gloriosi. 5a. Gloriæ Christi visio, beatis erit in præmiū, & inimicis Christi in supplicium. 6a. Forma, cum dicitur, in illa forma iudicabit, in qua iudicatus est, accipitur pro natura humana, non pro qualitate naturæ.

Luc. 21.

Isa. 26.

Art. 3. Vtrum diuinitas sine gaudio videri posit.

Cum Deus essentialiter sit ipsa bonitas, non potest diuinitas sine gaudio videri. 1. In eius visione consistit beatitudo, hæc enim est vita æterna, ergo. 2. Essentia diuinitatis est essentia veritatis; sed vnicuique delectabile est videre verum, ergo. 3. Delectationi, quæ est in intelligendo, nō opponitur aliqua tristitia, vt Arist. ait, ergo. 4. In appetibili, vel delectabili considerari potest res, quæ delectat, & ratio delectabilitatis: vnde quod non est per se delectabile, potest habere aliquid permistum, propter quod non sit delectabile, vt sunt creaturæ, quæ participant rationem bonitatis, quæ est appetibilitatis ratio: at cum Deus sit per suam essentiam bonus, impossibile est, quod eius essentia apprehensa, non delectet. † 2a. Impij manifeste cognoscent Christum esse Deum, non quod diuinitatem videant, sed propter manifestissima diuinitatis indicia. 3a. Impij si viderent diuinitatem, non tristarentur propter diuinitatem, sed propter aliquos eius effectus. 4a. In hac vita intellectus cognoscit Deum per effectus, & non attingit ad ipsam essentiam bonitatis eius; ideo non oportet vt affectus intellectum sequatur, sicut sequeretur si essentiā eius videret. 5a. Tristitia damnatorum tolleretur, si Deum per essentiam viderent; quia omnis passio à contraria causa fortiori superueniente tollitur. 6a. Dispositio organi sensus, tollit proportionem ipsius organi ad obiectum; vnde delectatio impeditur: at dispositio quæ est in damnatis non tollit naturalem proportionem, qua sunt ordinati ad diuinam bonitatem.

1. Concl.

Ioan. 17.

Quæstio 91. De qualitate mundi, & resurgentium post Iudicium.

Artic. 1. Vtrum mundus innouabitur.

1. Concl. Omnia corporalia propter hominē facta esse creduntur: & ideo ei dicuntur subiecta. 2a. Seruiunt autem, & ad sustentationem vitæ corporalis, & ad perfectum cognitionis diuinæ, prout per ea, quæ facta sunt inuisibilia Dei conspicit. 3a. Homo glorificatus, non egebit creaturis, quantū ad primum vsum: neque quantum ad secundum, quia videbit Deum immmediate per essentiam. 4a. Simul mundus innouabitur, & homo glorificabitur. 1. Ecce ego creo cœlos nouos & terram nouam, ait scriptura. & alibi: vidi cœlum nouū & terram nouam. 2. Habitatio debet habitatori congruere: sed mundus factus est, vt sit habitatio hominis, ergo homine innouato, debet etiam mundus innouari 3 Oē simile appetit sibi simile, cum similitudo sit causa amoris: sed homo habet aliquā similitudinem cum vniuerso, vnde & minor mundus dicitur, ergo diligit vniuersum; & ita, vt hominis desiderio satisfiat, innouari debet. 4. Oculus carnis non pōt essentiam Dei videre, ergo vt ei congruēs solatium de visione diuinitatis tribuatur, debuit diuinitatem in suis effectibus inspicere, in quibus manifeste diuinitatis indicia apparent. Et primum in carne Christi: deinde in corporibus beatorū: postea in alijs omnibus, ergo oportebit vt alia corpora maiorem influentiam recipiant à diuina bonitate, quam nunc habent, nō variantem speciem, sed addentem cuiusdā gloriæ perfectionem. †5a. Cum Salomon ait nihil esse futurum, nisi quod prius fuit, &c. loquitur secundum cursum naturalē rerum; secundum quem non erit creaturarum innouatio. 6a. In alteratione naturali, cum agens agat ex necessitate naturę, non potest alio, & alio modo se habere, dum variam dispositionem inducit: at innouatio mundi pendet à libera voluntate Dei sine eius immutatione. 7a. Dicitur Deum die septima cessasse ab omni opere, quod de nouo esset facturus. s. ab illis operibus, quorum non præcessit aliqua similitudo: at de mundi innouatione præcessit similitudo quædam remota in gloria, & in gratia Angelorum. 8a. Illa dispositio nouitatis nec erit naturalis, nec cōtra naturā, sed supra naturam. 9a. Licet corpora insensibilia non meruerint illam gloriā proprie loquendo, homo tamen meruit, vt illa gloria toti vniuerso cōferretur.

Psal. 8.
Rom. 2.
Isa. 65.
Apoc. 21.
Eccle. 1.
Gen. 2.

Artic. 2. Vtrum motus corporum cœlestium cessabit.

Quidam philosophi dixerunt, quod motus cœli nunquam cessabit, sed hoc non est consonum fidei, quæ ponit certū numerum electorum, à Deo præfinitum: vnde generatio hominum non erit perpetua, nec alia, quæ ad generationem hominum ordinantur, vt motus cœli, &c. 2a. Alij dicunt, quod cessabit secundum naturam. Sed hoc est falsum: quia corpus, quod naturaliter quiescit, habet locum naturalem, in quo quiescat, à quo non recedit, nisi per violentiam: sed nullus talis locus potest assignari cœlo: cum non sit magis naturalis soli accessus ad orientem, quam recessus ab eo, ergo vel motus eius non esset naturalis totaliter, vel non terminaretur naturaliter ad quietem. 3a. Homine glorificato motus cœli cessabit. 2. Apoc. 10. dicitur, quod nō erit amplius tempus: at tempus oritur ex motu cœli, ergo, & Isa. 70. Non occidet vltra sol, &c 2. Motus cœli ex Arist. est propter generationem: sed tunc generatio cessabit completo numero electorum, ergo. 3. motus cœli inseruit homini ad sustētationem, quo ministerio non egebit post gloriæ consecutionem, ergo. 4a. Motus cœli non cessabit naturaliter, sed ex diuina voluntate. †5a. Quod terræ frigus, æstas, &c. & quod Lunæ cursus, &c. non deficient, intelligitur secundum statum præsentis vitæ, in quo non deficient, & ita soluuntur duo prima argumenta. 6a. Finis qui assignatur corporibus cœlestibus, Gen. 1. vt diuidant diem & noctem, est finis proximus, quo remoto non ideo sunt frustra; quia cedent per alium modum in ministerium hominis glorificati. 7a. Motus non est de perfectione substantiæ cœli, quæ remanebit: ideo eo cessante, nulla perfectio cœlo tolletur. 8a. Pars terræ, quæ cessante motu Solis ab illo non illuminabitur, non erit obscura.

1. Concl.
Genes. 8.
Hier. 31.

ſtura; quia corpora elementorum habebunt in ſeipſis quandam gloriæ claritatē. 9a. Labor qui ponitur in cœlo, ſignificat defectum ab eo, ad quod tendit: motus autem cœli ex diuina prouidentia intendit completum numerum electorum: vel ponitur labor propter deſiderium futuræ innouationis. 10a. In cœlo non eſt aliqua potentia, quæ perficiatur per locũ, vel quæ ſit facta, vt ſit in tali loco; & ideo vbicunque ponatur, non remanebit potentia incompleta, & fruſtra. 11a. Sol in illa nouitate habebit nobiliſſimum ſitũ reſpectu ad habitationem noſtram, vel ſecundũ alios ibi quieſcet, vbi cœpit moueri. 12a Illud nunc temporis, in quo tempus deficiet, deficiente motu cœli, non erit principiũ futuri: ideo non erit tempus poſt tempus. 13a. Motus cœli nõ dicitur naturalis, quaſi ſit pars naturæ, aut quod habeat principiũ actiuum in cœlo; ſed receptiuum tantum: quare eo ablato natura corporis cœleſtis non tolletur. Duæ rationes, quæ videntur probare, quod naturaliter debeat quieſcere, ſic ſoluuntur: Motus ceſſat habito eo, propter quod eſt, ſi illud ſequatur, & concomitetur ipſum: illud autem quod ſequitur motum cœleſtem ſecundum Philoſophos, eſt imitatio diuinæ bonitatis in cauſalitate, quam habet in hæc inferiora, ideo non eſt neceſſe, vt naturaliter ceſſet. Et quanuis immobilitas ſit ſimpliciter nobilior ipſo motu: tamen motus in eo, quod poteſt per motum conſequi aliquam perfectam participationē diuinæ bonitatis, eſt nobilior motus, quam quies, & cetera.

Art. 3. Vtrum in corporibus cœleſtibus claritas augebitur in illa innouatione.

1. Concl. Præcipue quantum ad claritatem corpora cœleſtia meliorabuntur. 1. Et erit, ait
Cap. 30. Iſai, Lux Lunæ ſicut lux Solis; & lux Solis ſeptempliciter. 2. Totus mundus mutabitur in melius, ergo & cœlum, cum ſit nobilior pars mundi: ſed hoc non poteſt eſſe
Rom. 8. niſi per claritatem maiorem, ergo 3. Omnis creatura ex Paulo expectat reuelationē gloriæ filiorum Dei, & ſpeciatim cœli, vt ait Gloſ. ſed non expectarent, niſi eis aliquid accreſceret, & maxime claritas, qua decorantur, ergo. 3. Innouatio mundi eo ordinatur, vt in eo manifeſtis indicijs, quaſi ſenſibiliter Deus ab homine videatur: id autem præcipue fit ſpecie, & decore, qui in corporibus cœleſtibus conſiſtit
in luce, ergo. 2a Quantitas autem & mo Sap. 5.
dus meliorationis, illi ſoli eſt cognitus, qui eſt meliorationis auctor. † 3a. Ignis purgans non cauſat innouationis formã, ſed diſponit ad eam: quare licet corpora cœleſtia non ſint igne purganda; erunt tamen diuinitus innouanda 4a. Motus ceſſante generatione, ceſſat; quia ex ſe eſt actus imperfecti: at lux non ceſſabit, quia eſt perfectio corporis lucentis. 5a Et ſi lux corporum cœleſtium non ſit per eſſentiã minorata ex lapſu hominis, non ideo ſequitur, quod realiter non ſit augenda in eius glorificatione: quia hominis glorificatio ſtatum totius creaturæ corporalis immutabit, licet non fuerit mutatus ob eius peccatum. 6a. Et ſi luna lucebit vt Sol, non propterea ſequitur quod ante peccatum luxerit, vt Sol, cum fuerit facta, vt luceret in nocte: nec propterea, quod eius lux non eſt diminuta, ſequitur quod non debeat augeri, cum innouatio non ſupponat diminutionem. Vnde, aucto Lunæ lumine, nullibi erit nox, niſi in centro terræ. De corporibus beatorum dicitur, quod ſepties magis lucebunt, quam Sol: quanuis non ſit auctoritate, vel ratione probatum. 7a. Claritas Solis etiam poſt reſurrectionem cedet in vſum hominum; non propter neceſſitatem: ſed ad maiorem perfectionem. 8a. Licet corpora cœleſtia maxime excedant corpus humanum: tamen multo plus excedit anima rationalis corpora cœleſtia, quam ipſa excedant corpus humanum: vnde non eſt inconueniens, quod ſint facta propter hominem.

Artic. 4. Vtrum elementa innouabuntur per receptionem alicuius claritatis.

Omnia elementa claritate quædam 1. Concl.
veſtientur, & ita innouabuntur. 1. Vidi, ait Ioan cœlum nouum, & terram nouam; Apoc 21.
ſed cœlum innouabitur maiori claritate, ergo & elementa. 2. Cœlum innouatur per claritatem, ergo & cætera elementa, cũ corpora inferiora ſint in vſum hominis, ſicuti ſuperiora. 3. Partes elementorũ quæ ſunt in corpore humano glorifica-

buntur:at eadem debet esse dispositio partis, & totius, ergo & ipsa elementa conuenit claritate dotari 4. Sicuti est ordo Angelorum ad homines, sic corporum cælestium ad corpora terrestria; sed tunc homines vt patet ex scriptura, participabunt proprietates Angelorum, ergo & corpora inferiora proprietatem cœlestium corporum: sed hoc non est nisi per receptionem alicuius claritatis, ergo. 2a Non æqualiter omnia elementa claritate vestientur, sed secundum modum suum: Terra, vt dicitur, erit in superficie exteriori peruia, sicut vitrum: aqua sicut chrystallus: aer vt cœlum: ignis, vt luminaria cœli. †3a. Innouatio fit, vt homo per sensus manifesta indicia diuinitatis habeat: inter sensus autē visus est præstantior: vnde oportet meliorari hæc corpora, non per qualitates quæ ad tactum pertinēt, sed per qualitates visibiles. 4a. Aer erit clarus sicut diaphanum illuminatum: cui non repugnat raritas: terra etiam virtute diuina in superficie gloria claritatis vestietur sine præiudicio densitatis ipsius 5a. Pars illa terræ, vbi est infernus, habebit loco claritatis gloriæ rationales spiritus hominum, & dæmonum: qui dignitate naturæ sunt qualibet corporali qualitate superiores. 6a. Illa claritas non causabit calorem, & corpora erunt inalterabilia. 7a. Remanebit eadem armonia, & idem ordo vniuersi, quia omnes partes meliorabuntur.

Art. 5. Vtrum plantæ, & animalia remanebunt in illa innouatione.

1a. Concl. Plantæ, & animalia post mundi innouationem non erunt. 1. Deberent adesse omnia, cum non sit maior ratio vnius, quā alterius, quod non posse fieri sine eorum resurrectione: ac cū forma eorum in nihilum cedat, non potest eadem numero reassumi, ergo. 2. In his perpetuitas speciei non conseruatur, nisi ex continuatione lib. 2. de gener. motus cœli, ex Arist. at motus cœli cessabit, ergo. 3. Hęc facta sunt ad animalē vitam hominis conseruandam, ergo remoto fine, hæc remouebuntur. 4. Illa debent innouari, quorum innouatio potest con- 1. Cor. 15. formari innouationi hominis, cum innouatio fiat propter hominem, ergo cum homo innouetur, vt ad incorruptionem transeat, & quiescat, solum illa debent innouari, quæ ordinem ad incorruptionem habent, cuiusmodi sunt corpora cœlestia, & elementa, cum illa sint incorruptibilia secundum totum, hæc saltem secundum partem; mista vero omnia corrumpuntur secundum totum, & secundum partem, cum eorum formæ non remaneant actu, sicuti forma hominis, quare cum nullo modo habeant ordinem ad incorruptionem, in illa innouatione non manebunt.† 2a. Plantæ, & animalia sunt tātum ad ornatum elementorum in statu actionis, & passionis, qui status tunc nō remanebit. 3a. Etiam si plantæ, & animalia ministrando homini, vt elementa, merentur aliquid, non ideo essent innouanda; quia non sunt capacia innouationis, cum non habeant ordinem ad incorruptibilitatem. 4a. Plantæ, & animalia sunt de perfectione vniuersi secundum statū huius mutabilitatis; non autem secundum statum futuræ innouations 5a. Licet plantæ, & animalia secundum aliquid sint nobiliora elemētis, tamē elementa sunt nobiliora, quantum ad ordinem incorruptionis. 6a. Appetitus ad perpetuitatē, qui in est animalibus, & plantis est accipiendus secundum ordinem ad motum cœli; vt scilicet in esse permaneant, & permanere velint, quantum motus cœli durabit; quia effectus non appetit permanere vltra causam suam.

Quæstio 92. De visione diuinæ essentiæ in comparatione ad beatos.

Artic. 1. Vtrum intellectus humanus possit peruenire ad videndum Deum per essentiam.

Vt secundum fidem ponimus hominis 1. Concl. finem in visione diuinæ essentiæ, ita Philosophi posuerunt in cognitione substantiarum à materia abstractarum. 2a Falsum est, quod intellectus humanus non possit venire ad cognitionem substantiæ abstractæ, & diuinæ essentiæ. 1. Quia repugnat auctoritati scripturæ, vt ait Aug. vt patet 2. Cor. 13. ex multis scripturæ locis, in quibus hoc 1 Ioan. 3. expresse dicitur 2. Sanctorum desiderium Ioan. 14. non potest frustrari: sed sancti desiderant Exod. 33. Deum videre, vt patet ex illo: Ostende mi Psal. 79. hi glo-

hi gloriam tuam: & ex illo: Ostende faciẽ tuam, & salui erimus: & ex illo ; ostende nobis patiem & salui erimus, ergo. 3. Auctoritate sanctorum, vt Gregorij, Aug. &c. 4. Homini est assignanda beatitudo secũdum propriam operationem, quæ est intelligere, & tunc erit beatus, cum perfecte intelliget: perfectio autem intelligentis est ipsum intelligibile, ergo si homo non peruenit ad videndam Dei essentiam, debet perfici ab aliquo alio, à quo beatificabitur, quod erit hominis principium, cum beatitudo in hoc sit sita, vt res suo principio vniatur; quod est, non solũ contra fidem, sed etiã contra philosophos ponentes animas ab ipso Deo emanare. 3a. Non est verum quod intellectus humanus per cognitionem aliarum quidditatũ: quidditatem substantiæ abstractę cognoscat. 1. Quia quidditas substantiæ materialis à qua fit abstractio non est eiusdem rationis cum quidditatibus substantiarum abstractarum, ergo per illam non põt has cognoscere & maxime diuinam. 2. Esto essent eiusdem rationis; tamen non potest proprie & perfecte per quidditatem materialem cognosci quidditas immaterialis, cum sit cognitio per effectum, & quasi in speculo. 4a. Falsum est, quod quidditas substantiarum abstractarum cognoscatur per species ab illis intellectui inditas. Quia forma recepta, est in recipiente per modũ ipsius: & ita nulla species potest esse eiusdem rationis cum substantia abstracta, & maxime cum diuina, ergo per nullam speciem creatam potest Deus perfecte videri. 5a. Cum ad intelligendum sit opus aliqua forma, qua res cognoscatur, ipsa essentia diuina est quæ coniungitur intellectui vt forma, vt ipsa sit, quæ intelligitur, & qua intelligimus: & quidquid sit de alijs substantijs separatis, per hunc modum videbitur Deus. Quia quacunque alia forma intellectus informaretur, non posset Deus videri. 6a. Hoc non debet ita intelligi, quasi essentia diuina sit vera forma intellectus, ita vt ex ea, & ex intellectu efficiatur vnum, sed secundum proportionem, quod. s. essentia se habeat ad intellectum, vt forma ad materiam. Quoniam cum sit subsistens & purus actus, ac in se nihil habeat, nisi quod est intelligibile, potest esse forma, qua intellectus intelliget. Ideo Magister ait, quod vnio animæ ad corpus est quoddam exemplum beatæ visionis, qua spiritus vnitur Deo. † 7a. Illud, Deum nemo vidit vnquam, dicitur ad excludendã visionem corporalem: At etiam intellectualem illorum qui secundum carnem viuunt: & ad excludendam compræhensionem ab intellectu creato. 8a. Ex parte eius, quod videtur, eadem est visio Dei, & visio nostra: quia vt ipse videt se per essentiam suam, ita & nos per eius essentiam videbimus: at ex parte cognoscentis est ea diuersitas, quæ est inter intellectum diuinum, & intellectum nostrum. 9a. Dion loquitur de visione Dei, quæ habetur in hac vita per aliquam formam creatam: sic enim intellectus coniungitur ei, vt ignoto. 10a. Ideo Dion dicit quod diuinæ tenebrę cooperiuntur omni lumine, quia essentia diuina, quam tenebras vocat, propter claritatis excessum, manet indeterminata per impressionem intellectus nostri, ex quo sequitur quod abscondatur omni cognitioni. 11a. Licet charitas Dei excedat omnem formam, qua nunc informatur intellectus; non tamen excedit ipsam essentiam diuinam, quæ erit quasi forma nostri intellectus in patria. 12a. Et si finiti ad infinitum nulla sit proportio, quia excessus infiniti supra finitum, non est determinatus: tamen potest esse proportionalitas, quæ est similitudo proportionũ. 13a. Plus distat Deus ab intellectu nostro, quam intelligibile creatum, à sensu, secundum conuenientiam in natura: at secundum proportionalitatem, e conuerso: quia sensus non est proportionatus ad cognoscendum immateriale, sicut intellectus. 14a. Diuina essentia erit quasi forma intellectus, qua intelligitur: nec oportet quod efficiatur vnum secundum esse simpliciter, sed inquantum pertinet ad actum intelligendi. 15a. Cognitio qua Deum per essentiam videbimus ex parte eius, quo videtur, non erit in genere accidentis, sed quantum ad actum intelligentis, qui non erit eius substantia 16a. In separatis à materia idem est intelligens, & id quod intelligitur: quando. s. substantia separata in-

Lib. 18. mor. c. 37. Hom. 34. in Ezec. Epist. 112.

Lib. 2. sent. dist. 1.

De Mystica the. c. 1.

telligit seipsam, & etiam alias res secundum quod forma intellecti, fit forma intellectus, pro vt est intellectus in actu 17a. Auctoritates, quod intellectus noster non possit cognoscere de Deo quid sit, loquũtur de cognitione in hac vita. 18a. Infinitũ priuatiue est quidem ignotum, cum sic dicatur propter remotionem complementi: at infinitum negatiue acceptum per remotionem materiæ terminantis non est ignotum, sed ex se maxime cognoscibile,
Epist. 112. & huiusmodi est Deus. 19a. Aug. loquitur de visione corporali, qua Deus nunquam videbitur. 20a. Deus videbitur à sanctis sicuti est, respectu modi ipsius visi, quoniã videbunt Deum habere illum modum, quem habet: respectu autem modi cognoscentis, non videbitur sicuti est: quia non erit tanta efficacia intellectus creati ad videndum, quanta est efficacia essentiæ diuinæ ad hoc, vt intelligatur. 21a. Lumen gloriæ non est medium in quo, neq; medium quo, sed medium sub quo, quod eleuabit intellectum ad hoc vt possit coniungi substantiæ increatæ: & hoc modo non dicitur cognitio mediata. 22a. Dicitur q videbimus Deum facie ad faciem propter illam immediatam cognitionem: non autem quod cognoscatur per similitudinem
[illegible] 13. sicuti res creatæ cognoscuntur.

Art. 3. Vtrum sancti post resurrectionem Deum corporalibus oculis videbunt.

In Concl. Oculo corporali aliquid sentitur dupliciter, vel per se vel per accidens: per se, vt id, quod sensui passionem corporalem infert; quam, vel infert sensui, vt sensus est, vel in quantum est hic sensus; & quod hoc secundo modo passionem infert, dicitur sensibile proprium, vt color respectu visus: & quia sensus vtitur organo corporali, non potest in eo recipi aliquid nisi corporaliter, cum receptum sit in recipiẽte per eius modum. Vnde omnia sensibilia inferunt passionem sensui, vt sensus est, secundum quod habent magnitudinem, & consequentia, vt sunt motus, quies, &c. quæ dicuntur sensibilia communia per se tantum. 2a. Per accidens illud sentitur, quod neutro modo infert passionem sensui; vt Socrates & filius Darij, & amicus; quæ cognoscuntur ab intellectu vniuersaliter, & ab æstimatiua particulariter. 3a. Huiusmodi tunc sensus exterior dicitur cognoscere, quamuis per accidẽs, quando ex eo, quod per se sentitur, vis apprehensiua, cuius est illud cognitum per se cognoscere statim, & sine dubitatione, & discursu illud apprehendit: vt quod aliquis viuat, ex locutione. 4a. Deus nullo modo potest videri visu corporali, aut aliquo alio sentiri sensu, sicut per se visibile, nec hic, nec in patria. 1. Ex auctoritate Ambrosij, Hieronymi, & Aug. qui hoc docẽt. In Luc.
2. Quoniã si à sensu remoueatur id, quod In Isa c.6.
est sensus, non est amplius sensus, similiter si à visu remoueatur, quod est visus, nõ Epist. 112.
remanet visus, sed sensus, sed vt talis percipit magnitudinem, & visus, vt visus colorem, ergo impossibile est, vt id videatur proprie, quod non sit quantum ad coloratum, ergo cum in patria sit futurus visus eiusdem rationis, non poterit videre Deũ per se. 5a. Beatus oculo corporeo videbit diuinam essentiam, vt visibile per accidẽs, dum tantam gloriam Dei inspiciet in corporibus, & maxime gloriosis, & speciatim Christi, & ex parte intellectus tam clare videbit Deum, quod in rebus corporalibus visis Deus percipietur; sicut in locutione alicuius percipitur eius vita: & hunc modum, quo Deus possit corporaliter videri, ponit Aug. lib. 22. de Ciu. c.
29. † 6a. Illud Iob, intelligitur de oculo Cap. 24.
spirituali: & illud, in carne mea videbo, Cap. 19.
probat, quod in carne existens videbit De- Lib. 2. de
um, non autem quod oculis carneis. 4. Ciu. c. 29.
Cum Aug. inquit, quod tunc oculi videbunt incorporalia, loquitur inquirendo, non asserendo, vt ex eodem loco patet. 7a. Oculus spiritualis cognoscit corporalia, quia non habet impedimentum cognitionis: at oculus corporeus non potest cognoscere spiritualia, quia ei deficit vis cognitiua secundum quod participat de materia. 8a. Et si mens facta carnalis nõ cogitet, nisi quod accipit à sensibus: tamẽ ea cogitat immaterialiter, quod non accidit in visu carnali, vt aliquando fiat spiritualis. 9a. Beatitudo hominis non consistit principaliter, nisi in actu animæ, in corpore autem tantum ex redundantia animæ

animæ

stiæ, & in visione Dei in sensibilibus creaturis. 10a. Et si Deus erit præsens sensibus, sicuti intellectui, non ideo sensus eum percipiet, cum non sit spiritualium perceptiuus.

Art. 5 Vtrum sancti Deum videntes omnia videant, quæ Deus videt.

in Concl. Deus videndo suam essentiam cognoscit omnia, quæ sunt, & erunt, & fuerunt: & hæc dicitur cognoscere scientia visionis: ad similitudinem visionis corporalis, quia hæc cognoscit quasi præsentia. 2a. Cognoscit etiam quæ potest facere, etiam si nunquam facturus sit, quia alias nō cognosceret perfecte suam potentiam, quæ non cognoscitur perfecte, nisi cognoscantur eius obiecta, & hæc vocatur scientia simplicis intelligentiæ. 3a. Impossibile est, quod aliquis intellectus creatus cognoscat omnia, quæ Deus potest facere, videndo diuinam essentiam, quia quo aliquod principium perfectius cognoscitur, plura in illo sciuntur: ergo si aliquis intellectus videret in diuina essentia, omnia, quæ Deus potest facere, eadem esset quantitas perfectionis in intelligendo, quæ est diuinæ potentiæ in producendo, & ita cōpræhenderet diuinam potentiam, quod est impossibile. 4a. Anima Christi videt omnia in verbo, quæ Deus cognoscit notitia visionis. 5a. Alij beati non cognoscunt omnia in essentia diuina, vt anima Christi. 1. Angeli inferiores illuminantur à superioribus. ex Dion. ergo. 2. Solus Christus non habet spiritum ad mensuram, vt Ioan. ait: sed Christo competit, quod omnia videat, modo .s. dicto, vt idem scribit, ergo. 3. quo principium perfectius cognoscitur, eo plures effectus cognoscūtur per ipsum: sed videntium Dei essentiam vnus perfectius videt alio, ergo. Vnde falsum est, quod omnes beati videant, quæ Christus videt, quod repugnat sanctorum dictis. 6a. Vnusquisque videntium diuinā essentiam tanto plura in ea videt, quo clarius eam intuetur, & sic vnus potest instruere alium vsque ad diem iudicij, in ijs, quæ pertinent ad scientiam, & præmium accidentale: quia tunc non proficient vlterius. 7a. In illo statu possibile est quod omnes omnia cognoscant, quæ Deus cognoscit scientia visionis. † 8a. Ex Isidoro probatur tantum, quod aliqui Angeli videant in verbo omnia, quæ Deus videt scientia visionis; non autem simplicis intelligentiæ. 9a. Quod Greg. ait, cum videre omnia, qui Deum videt, probat tantum sufficientiam ad omnia intuenda ex parte diuinæ essentiæ. 10a. Intellectus nō videt essentiam diuinam secundum modum ipsius essentiæ, sed secundum modum proprium, qui est finitus; ideo non videt omnia. 11a. Intellectus non videt omnia in essentia; quia non omnia ei coniunguntur: sicut visus non videt lapidem, quando species ipsius oculo non coniungitur. 12a. Et si intellectus sit in potentia ad omnia cognoscenda: tamen quando cognoscit Deum, licet aliqua alia non cognoscat, non propterea illa potentia dicitur frustra; quia est perfecta sua vltima perfectione, quæ est videre Deum. 13a. Diuina essentia est speculum voluntarium; & ideo ostendit tantum, quæ vult. 14a. Sanctorum desiderium, quod est omnia scire, complebitur in hoc, quod Deum videbunt. 15a. Illa ignorantia, quæ est in beatis non est ignorantia illa, quæ est pœnalitas in hac vita, cum non dicat nescientiam alicuius, quod sciri debeat, quæ est pœna quædam: sed dici potest ignorantia communiter accepta, vt dicit omnem nescientiam. 16a. Corpus nostrum conformabitur corpori Christi secundum similitudinem, non secundum æqualitatem; idem dicendum est de anima quoad cognitionem. 17a. Licet essentia sit ratio omnium cognoscibilium, non tamen cōiungetur omnibus, vt est ratio omnium. 18a. Essentia diuina non est forma proportionata intellectui nostro possibili, sicuti intellectus agens: ideo, &c. 19a. Est probabile, quod post diem iudicij omnes omnia videbūt in verbo, quæ Deus videt scientia visionis: non autem vt anima Christi, sed aliqui plura, aliqui pauciora secundum gradum suum.

cap. 6. eccle hier. cap. 3

li. 1. de summ. bon. c. 12.

lib. 4. Dial. c. 33.

Quæstio 93. De sanctorum beatitudine, & eorum mansionibus.

Artic. 1 Vtrum beatitudo sanctorum sit maior futura post iudicium quam ante.

1. Concl. Post resurrectionem beatitudo sanctorum augebitur extensiue. 1. ex Glos. in illud, Vidi subtus altare animas &c. 2. tunc miseria damnatorum erit maior, ergo & beatorum gloria, non solum gaudebit de bono proprio, sed etiam de bono corporis, ergo. 2a. Potest etiam dici, quod animæ beatitudo augebitur intensiue. Quia tunc anima est perfectior, quando est in suo esse naturali: cum est in toto, i. in homine coniunctio ex anima & corpore, quã cum pars est separata, quia omnis pars imperfecta est, & perficitur per totum, quod se habet ad partem, sicuti forma ad materiam, & omne imperfectum appetit suam perfectionẽ, ob quem appetitum retardatur motus intentionis: sed quãto quis perfectius est in esse, tanto perfectius potest operari; ergo operatio animæ erit perfectior in corpore, & sic beatitudo, quæ in operatione consistit, augebitur etiam intensiue: quæ non poterit, vt nunc impediri à corpore, quia remouebitur, quidquid potest operationi resistere, ergo. † 3a. Anima non est magis similis Deo cum est separata, sed quando est coniuncta corpori glorioso: quia habebit esse perfectius, & consequenter Deo similius. 4a. Licet absolute loquendo, virtus separata à materia sit potentior: tamen illa quæ ex natura sua habet, quod sit in materia magis potens est in materia, quam extra. 5a. Et si anima in actu intelligendi corpore non vtatur, tamen perfectio corporis quodammodo ad perfectionem operis intellectualis cooperatur, inquantum ex coniunctione corporis gloriosi, anima erit in sua natura perfectior, & per consequens in operatione efficacior. 6a. Et quamuis finitum additum infinito non faciat maius; facit tamen plus, quia sunt duo: quare anima gaudens ob bonum infinitum, gaudebit etiam plus ob gloriam corporis extensiue, & etiam intensiue, vt dictum est: quia ex Arist. quo operatio est perfectior, eo gaudium est maius. lib. 4.

Artic. 2. Vtrum beatitudinis gradus mansiones dici debeant.

Beatitudinis gradus mansiones dici debent. 1. Ioan. 14. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. 2. Quia in qualibet ciuitate est ordinata mãsionum distinctio, ergo & in cælesti patria, quæ ciuitati comparatur. 3. Cum motus localis sit prior aliis motibus, ab eo nomen motus, distantię, &c. ad alios motus deriuantur, & cum in quolibet motu ipsa quies in fine, dicatur collocatio, vel mansio; ideo cum nomen motus deriuentur, etiam vsque ad actum appetitus, & voluntatis, ipsa assecutio finis appetitiui motus, dicitur mansio, & diuersi modi consequendi finem vltimum, diuersæ mansiones dicuntur: ita vt vnitas domus respondeat vnitati beatitudinis ex parte obiecti, & pluralitas mansionum differentiæ, quæ in beatitudine inuenitur ex parte beatorum. Sicuti omnia leuia tendunt sursum, sed vnumquodque pro sua leuitate diuersas mansiones obtinet. † 2a. Mansio importat rationem præmii, prout importat rationem finis. 3a. Licet locus sit spiritualis; sunt tamen diuersi gradus approximandi ad locũ illum: vnde diuersæ mansiones. 4a. In limbo, vel in purgatorio nõ sunt diuersæ mãsiones: quia qui ibi sunt, non sunt consecuti suum finem.

1. Conc. Aug. tract. 97. in Ioan. Apoc. 21. Arist. lib. 3. phys. tex. 55. & 56.

Artic. 3 Vtrum diuersæ mansiones distinguantur penes diuersos gradus caritatis.

Principium distinctiuum mansionum, siue graduum beatitudinis est duplex: alterum propinquum, scilicet diuersa dispositio, quę erit in beatis, ex qua contingit diuersitas perfectionis apud eos in operatione beatitudinis: alterum remotum, scilicet meritum, quo consecuti sunt beatitudinem. 2a. Diuersæ mansiones distinguũtur secundum gradus caritatis. 1. Quo quis est Deo coniunctior, tanto est beatior: sed maior cõiunctio est ex maiori caritate, ergo. 2. Habere beatitudinem, sequitur ad habere caritatem, ergo & habere maiorem beatitudinem, sequetur ad maiorem caritatem. 3a. Propinquæ mansiones 1a. Concl.

nes

nes distinguuntur secundum caritatem patriæ: quæ quanto in aliquo est perfectior, tanto reddit capaciorem diuinæ claritatis, secundum cuius participationem, augebitur perfectio visionis. 4a. Remoræ distinguuntur, secundum caritatem viæ. Quia actus noster non habet quod sit meritorius ex substantia actus, sed ex habitu virtutis quo informatur: at vis merendi in virtutibus est ex caritate, quæ habet ipsũ finem pro obiecto: vnde tota diuersitas in merendo reuertitur ad diuersitatem caritatis; & sic caritas viæ distinguet mansiones per modum meriti. †5a. Cum dicitur, reddet vnicuique secundum propriam virtutem, non sumitur virtus pro capacitate naturali tantum, sed pro materiali dispositione ad mensuram gratiæ, & gloriæ suscipiendæ: at caritas formaliter cõplet gloriam ad meritum. 6a. Deus retribuet vnicuique secundum opera sua, sed caritate informata. 7a. Licet habitus caritatis non sit meritum, cui debeatur præmium: est tamen principium merendi: quia tota ratio merendi est in actu caritatis.

Mat. 25.
Psal. 61.

Quæstio 94. De modo quo sancti se habebunt erga damnatos.

Artic. 1. Vtrum beati qui erunt in patria videbunt pœnas damnatorum.

1a. concl. Datur beatis, vt pœnas damnatorum perfecte videant. 1 Ex Glos. in illud, egredientur, & videbunt cadauera, &c. 2. Beatis nihil debet subtrahi, quod ad perfectionem beatitudinis spectet: at visio damnatorum ad eorum beatitudinem spectat, vt in ea magis complaceant, & Deo vberiores gratias agant: quia vnum contrarium ex comparatione alterius perfectius cognoscitur, ergo. † Glos. in illud, Abraham nesciuit, loquitur de mortuis secundum possibilitatem naturæ: at sancti qui sunt in patria clare omnia cognoscunt, quæ apud viatorem, & apud damnatos fiũt. 3a. Quãuis pulchritudo visibilis faciat ad perfectionem visionis: tamen turpitudo visibilis potest esse sine imperfectione cognitionis: quia species, quæ sunt in anima, per quas contraria cognoscit, non sunt contrariæ.

Isa. vlt.
Isa. 63.
Arist. li. 10. Eth. ca. 4.

Artic. 2. Vtrum beati compatiantur miserijs damnatorum.

1. Concl. Misericordia vel compassio est in aliquo, vel per modum passionis, vel per modum electionis. 2a. In beatis non erit misericordia, nisi secundum electionem rationis: quia in eis non est passio in parte inferiori, nisi consequens electionem rationis. 3a. Misericordia nascitur ex electione, prout aliquis vult malum alterius repelli: vnde non habemus compassionẽ cum ex ratione nolumus malum repelli. 4a. Beatorum compassio ad peccatores dum sunt in hac vita, locum habet, prout eis compati dicuntur eorum salutem volendo: sicuti compatiuntur eis homines boni existentes in hac vita. Quia peccatores in hoc statu possunt ad beatitudinem transferri sine præiudicio iustitię diuinæ. 5a. Beati qui erunt in gloria nullam compassionem ad damnatos habebunt. 1. Qui alteri compatitur fit quodammodo eius miseriæ particeps: sed beati non possunt esse participes miseriæ; ergo. 2. Quia damnati non possunt transferri à sua miseria, ergo ad eos non est compassio secundum electionem rectam † 6a. Licet compassio sit ex caritate, non tamen erit in beatis erga damnatos, quia diuinæ iustitiæ repugnat. 7a. Et quãuis Deus dicatur misereri: tamen nõ dicitur misereri damnatorum, nisi fortasse puniendo citra condignum.

Artic. 3. Vtrum beati lætentur de pœnis impiorum.

1. Concl. Aliquid potest esse materia gaudij, vel per se prout quis gaudet de aliquo, vt tale est; vel per accidens ratione alicuius adiuncti. 2a. Beati non gaudebunt de pœnis damnatorum primo modo consideratis. 3a. Beati lætabuntur de pœnis impiorum secundo modo, considerando in eis diuinæ iustitiæ rectitudinem, & suam liberationem. Lætabitur iustus, ait Dauid, cum viderit vindictam: & Isa. Erunt vsque ad satietatem visionis omni carni, quæ satietas refectionem mentis designat. 4a. Beati per se lætabuntur de diuina iustitia, & sua liberatione. † 5a. Lætari de malo alterius, inquantum huiusmodi pertinet quidem ad odium; sed beati non sic lætantur. 6a.

ca. vlt.

Deus etiam non lætatur de pœnis per se: lætatur tamen, vt sunt per suam iustitiam ordinatæ. 7a. Etiam viatores possunt lætari de pœnis, non per se, sed vt habent aliquid boni annexum.

Quæstio 95. De dotibus beatorum.

Artic. 1. Vtrum sint ponendæ aliquæ dotes in hominibus beatis.

In concl. Absque dubio beatis, quando in gloriam transferuntur, aliqua dona diuinitus dantur ad eorum ornatum; qui ornatus dotes nominantur. 1. Matrimonium spirituale significatur per carnale, ex Paulo: sed in hoc dantur dotes, ergo & in illo. 2. Ornamenta sponsarum ad dotes pertinent: sed sancti traducuntur ornati in gloriam, vt dicitur Isa. 61. ergo. 3. Dotes in matrimonio corporali assignantur ad solatium: at spirituale matrimonium est delectabilius corporali, ergo 2a. Dos sic describitur. Est perpetuus animæ & corporis ornatus vitæ sufficiens, in æterna beatitudine iugiter permanẽs. 3a. Hæc descriptio sumitur per similitudinem ad dotem corporalem, per quam sponsa ornatur, & prouidetur viro, vnde possit sufficienter sponsam, & liberos nutrire: & tamen inamissibiliter dos sponsæ conseruatur, vt ad eam separato matrimonio reuertatur. 4a. Non est verum, quod hoc nomẽ non sumatur ex aliqua similitudine ad matrimonium, & quod sumatur pro quocunque ornatu. Quia cum nomen est impositũ ad aliquid primo significandum, non transfertur ad alia, nisi ob similitudinem, ergo cum hoc nomen primo ad carnale matrimonium pertineat, translatum est ad hæc dona significanda ob aliquam similitudinem. 5a. Nõ attenditur ista similitudo ex eo quod dos significet donũ à sponso datum sponsæ, cum eam in domum introducit: ita vt ornatus, qui datur sanctis à Christo cum cœlum ingrediuntur, dos dicatur: quia vt dicunt Iurisl. dos proprie est quædam datio ex parte mulieris facta his, qui sunt ex parte viri pro honore matrimonij. Quomodo autem hoc aptetur his dotis parebit ex responsionibus ad argumenta. †6a. Quamuis dos in carnali matrimonio assignetur sponso ad vsum: tamen proprietas & dominium est apud sponsam: sic in matrimonio spirituali ipsi ornatus, qui sponsæ dantur, scilicet ecclesiæ in membris suis, sunt quidem sponsi, inquantum ad eius gloriam & honorem cedunt, sed sponsæ inquantum per eos ornatur. 7a. Huiusmodi dotes in spirituali matrimonio, propriè loquendo, magis dantur à patre sponsæ, qui est tota Trinitas, quam à patre sponsi, qui est sola persona patris: vel potest dici quod idem sit pater sponsi, & sponsæ: quia personæ patris respectu creaturarum paternitas appropriatur. 8a. Dotes non dantur solum ad onera sustinenda, sed etiam ad matrimonij solatium, & iucũditatem; quæ in matrimonio spirituali maxima sunt. 9a. Dotes non assignantur, quando fit desponsatio, sed quando sponsa in domum sponsi traducitur: & ideo non dicitur in sanctis esse dotes quandiu sunt in hac vita, sed cum traducuntur in patriam. 10a. In spirituali matrimonio requiritur decor interior, vnde dicitur: Omnis gloria eius ab intus: at in carnali requiritur decor exterior, & ideo dotes in spirituali matrimonio non debent esse bona fortunæ, vt in carnali. Psal. 44.

Margin notes: Ephes. 5. Rom. 34. 3. Reg. 9.

Artic. 2. Vtrum dos sit idem, quod beatitudo

Dos & beatitudo realiter differunt. 1. Quia dos datur sine meritis: at beatitudo pro meritis, ergo. 2. Beatitudo est vna: at dotes sunt plures, ergo. 3. Dos etiã in corpore ponitur: at beatitudo est in anima secundum id, quod est potissimum in ea, ergo. 4. Beatitudo dicitur ipsa operatio perfecta, qua anima beata Deo coniungitur: dotes autem dicuntur habitus, aut dispositiones, vel quæcunque aliæ qualitates, quæ ad prædictam operationem ordinãtur, ergo. vnde falsa est opinio eorum, qui dicunt sola ratione differre. †2a. Beatitudo propriè loquendo non est ipse ornatus animæ, sed aliquid ex eo prouenieus, scilicet operatio quædam. 3a. Dotes sunt dona disponentia ad coniunctionem, at beatitudo est ipsa coniunctio. 4a. Visio est dos, non prout accipitur actualiter pro actu visionis; quia sic est beatitudo; sed vt accipitur habitualiter, id est, pro ipso habitu, 1. Concl.

hitu,

bitu, à quo talis operatio elicitur: hoc est pro gloriæ claritate. 5a. Beatitudo colligit omnia bona, ac etiam dotes, non quasi partes essentiæ beatitudinis, sed quasi ad beatitudinem aliquo modo ordinatas.

Art. 3. Vtrum competat Christo habere dotes.

Quidam in Christo ponunt tres vniones: vnam, qua vnitur Deo per amorem: aliam, qua natura humana vnitur cum diuina: tertiam, qua vnitur cum ecclesia; & quantum ad duas primas vniones dicunt Christo conuenire dotes sub ratione dotis: quantum ad tertiam conuenire quidem excellentissime, sed non sub ratione dotis. 2a. Ratione primæ coniunctionis, Christo non conuenit dos: quia secundũ illam non attenditur aliquod matrimonium, cum non sit ibi aliqua subiectio. 3a. Nec ratione secundæ vnionis Christo cõuenit ratio dotis. 1. Quia in matrimonio vt ibi est ratio dotis, requiritur conformitas inter sponsum & sponsam, & distinctio personarum, & demum dos datur quando sponsa traducitur in domũ sponsi, quæ hic non reperiuntur. 2. Non est eiusdem dare dotes & recipere: at Christus est qui dat dotes spirituales, ergo. 4a. Vnde secundum alios vel Christo omnino non conueniunt dotes, vel non ita proprie. 5a. Ea tamen quæ dotes dicuntur, excellentissime ei conueniunt. † 6a. Conformatio, qua sancti conformantur Christo, est intelligenda secundum id, quod est dos, & non secundum rationem dotis. 7a. Natura humana non proprie dicitur sponsa in illa coniunctione, qua coniungitur verbo, cum ibi non seruetur distinctio personarum. 8a. Christus aliquando dicitur sponsa, inquantum sibi assumit personam sponsæ suæ, id est, ecclesiæ: & sic potest dici ipsum habere dotes, inquantũ ecclesia dotes habet. 9a. Licet, si ecclesia accipiatur, vt nominat caput & membra coniuncta, Christus dicatur membrum ecclesiæ, & si non multum proprie: tamẽ quia nullo modo potest dici membrum sponsæ, ideo ratio dotis ei non conuenit. 10a. In Christo, fruitio & delectatio, non habet rationem dotis.

Art. 4. Vtrum Angeli habeant dotes.

Ea, quæ ad dotes pertinent, Angelis cõueniunt, sicut & hominibus. 2a. Sed secundum rationem dotis non ita proprie conueniunt Angelis, ac hominibus. 1. Dotes tantum debentur sponsæ: sed Angeli sunt sodales sponsæ, ex Orig. ergo. 2. Angeli pertinent ad ecclesiam, secundũ quod dicitur sponsa, ergo. 3. Non ita proprie cõuenit Angelis ratio sponsæ sicuti hominibus; cum inter sponsum & sponsam debeat esse naturæ conformitas, vt s. sint eiusdem speciei, quod competit hominibus propter naturã humanam assumptã à verbo; non autem Angelis; ideo eis nõ cõueniunt dotes secundum rationẽ dotis. 3a. Sed cum in his, quæ dicuntur secundũ metaphoram non requiratur omnimoda similitudo: ex rationibus allatis nõ cõcluditur simpliciter Angelis nõ cõuenire dotes, sed quod non ita proprie, vt hominibus. † 4a. Angeli pertinent quidẽ ad vnitatem ecclesiæ; sed tamen non sunt membra ecclesiæ, prout ecclesia sponsa dicitur. 5a. Dotes si large accipiantur, nihil prohibet reponi in Angelis. 6a. Licet Angeli sint Deo coniuncti, non tamen dicuntur desponsati, cum in specie naturæ non cõueniant. 7a. Conuenientia, quæ est inter Deum, & Angelos, magis sufficit ad rationem capitis, quam ad rationem sponsi.

Art. 5. Vtrum conuenienter ponantur tres animæ dotes.

Ab omnibus communiter tres ponuntur animæ dotes: visio, dilectio, & fruitio, vel vt alij, comprehensio. 2a. Earum numerus sic assignatur: Dos est aliquid animæ inhærens per quod ad operationem ordinatur, in qua consistit beatitudo: ad quam duo requirũtur, s. substantia operationis, quæ est visio, & eius perfectio, quæ est delectatio. Est aũt aliquid delectabile, vel ex parte obiecti, vel ex parte visionis; & cum beatitudo dẽat esse perfecta, & cõsequẽter ẽt eius delectatio, dẽt vtroq; modo eẽ delectabilis: vt sit delectabilis ex parte visionis, debet esse facta connaturalis videnti per aliquem habitum; ex parte visibilis, requiritur quod sit cõueniẽs, & cõiunctũ. Ex parte habitus, qui elicit visionem est

Marginalia: *Quidam, Opinio / Aliqui?* (beside Art. 3 opening); *1. Concl.* (beside Art. 4); *Prologo in Cant.* (beside Orig.); *1. Concl.* (beside Art. 5)

vna dos, quæ ab omnibus dicitur visio: ex parte visibilis duæ, s. ob conuenientiam, quæ est per affectum, ponitur dilectio, & à quibusdam fruitio, prout fruitio ad affectum pertinet: & ob coniunctionem, ponitur comprehensio, quæ nihil aliud est, quam Deum præsentem habere: vel secundum alios fruitio, prout est iam rei, vt est in patria. 3a. Tres dotes respondent tribus virtutibus theologicis, s. visio fidei: spei comprehensio, vel fruitio: caritati delectatio. 4a. Quidam attribuunt has dotes viribus animæ: visionem, vi rationali, delectationem concupiscibili, fruitionem irascibili. Sed hoc improprie dicitur, cum irascibilis & concupiscibilis non sint in parte intellectiua, vbi ponuntur dotes.

† 5a. Memoria, & intelligentia non habent nisi vnicam operationem, & ideo eis non respondet nisi vnica dos, s. visio. 6a. Fruitio nõ caritati, sed spei respondet, inquantum includit comprehensionem: nã spes in patria non remanebit, sed ei succedet comprehensio. 7a. Fruitio prout includit comprehensionem, distinguitur à visione, & dilectione: quia licet non importet alium habitum ab illis duobus; tamen importat remotionem impedimentorũ, quibus impediebatur mens, ne posset Deo præsentialiter coniungi. 8a. Quæ Ansel. enumerat non sunt dotes: quia nõ sunt principia immediata illius operationis, in qua perfecta beatitudo cõsistit: sed sunt, vel concomitantia, vel sequentia beatitudinem. 9a. Laus non est dispositio ad beatitudinem, sed potius sequitur beatitudinem, ideo non est dos. 10a. Illa, quæ enumerat Boet. sunt potius conditiones beatitudinis, quam dispositiones: vnde non sunt dotes.

lib. de simi-liud. c. 48.

li. 3. de consi. prosa. 10.

Quæstio 96. De aureolis.

Artic. 1. Vtrum aureola sit aliud à præmio essentiali, quod aurea dicitur.

1. Concl. Præmium essentiale hominis, quod eius beatitudo consistit in perfecta coniunctione animæ ad Deum, prout eo perfecte fruitur, vt viso, & amato perfecte. 2a. Hoc præmium metaphorice, corona, vel aurea dicitur: tum ex parte meriti, quod cum quadam pugna agitur: tum ex parte præmij, per quod homo fit quodammodo diuinitatis particeps, & per cõsequens regię potestatis, cuius signum est corona, quæ etiam præmio accidentali essentiali superadditio, accommodatur: & propter figuram perfectionem quandam designat. 3a. Et quia quod additur essentiali est eo minus, ideo præmium superadditum aureola nominatur. 4a. Præmio essentiali additur aliquid, vel ex conditione naturę eius, qui præmiatur; vt beatitudini animæ beatitudo corporis, quæ interdũ aureola nominatur, vel ratione operis meritorij, quod habet ex duobus, ex quibus habet etiã bonitatis rationem, s. ex radice caritatis, qua refertur in finem, & sic ei debetur præmium essentiale, s. peruentio ad finem, quæ ẽ aurea: & ex ipso genere actus, qui laudabilitatem quandam habet ex circunstantijs debitis, ex habitu eliciente, & proximo fine: & sic debetur ei quoddam præmiũ accidentale, quod aureola dicitur: & hoc modo hic de aureola est sermo 5a. Aureola dicit aliquid aureæ superadditum, i. quoddam gaudium de operibus à se factis, quæ habent rationem victoriæ excellẽtis: quod est aliud gaudium ab eo, quod de coniunctione ad Deum quis gaudet, quod gaudium dicitur aurea. 1. Ex Glos. in illud, facies & alteram coronam, &c. 2. Vbi est specialis ratio certaminis, ibi debet esse specialis corona spiritualis, quæ victoriæ debetur, & hæc aureola dicitur, ergo. 3. In ecclesia militanti habentibus specialia opera, redduntur specialia præmia; vt victoribus corona, currentibus brauium ergo similiter in ecclesia triumphanti, cũ illa ab hac descẽdant. 6a. Quidam dicunt præmium commune, quod aurea dicitur accipere nomen aureolæ prout virginibus, vel martyribus, vel doctoribus redditur, quatenus respondet meritis excellentioribus. Sed hoc est contra Glos. quæ ait, aureolam, aureæ superponi: & cũ merito respõdeat præmium excellentiæ meriti, quæ est ex modo agendi, debet respõdere excellentia in præmio, quæ aureola dicitur, ergo distinguuntur. † 7a. Et si beatitudo includat omnia bona, quæ ad beatitudinem perfectam sunt necessaria: tamen potest aliquid addi, non tanquam neces-

Exod. 25. *2. Tim. 2.* *Apoc. 21.* *loc. cit.*

Exod. 25. *2. Tim. 2.*

necessarium; sed ad bene esse, & ad quandam decentiã ipsius; & vt clarior beatitudo fiat. 8a. Non dicitur aureola ipsum essentiale præmium magis intensum, sed id, quod præmio essentiali supperadditur indifferenter; siue sit maius præmium essentiale habentis aureolam, siue minus. 9a. Caritas est quidem principium totius meriti, & ideo ei respondet aurea: tamen actus noster est quasi instrumentum, quo meremur: & ita merito ex parte operationis respondet aliquod accidentale præmium, id est aureola. 10a Non est simile de Angelis, qui omnes eodem genere actus suam beatitudinem meruerunt, & de hominibus, qui diuersis generibus actuum beatitudinem merentur. 11a. Aureola non est præmium essentiale: ideo non est perfectior, quam aurea.

Artic. 2. Vtrum aureola differat à fructu.

14. Concl. Cum fructus de rebus, quæ ex terra nascuntur proprie dicatur, secundum diuersas conditiones, quæ in fructibus corporalibus inueniuntur, diuersimode fructus spiritualiter dicitur: quæ conditiones sũt, quod sit dulcis, vnde habet quod reficiat, quod sit vltimus, & quod ex agricultura, & ex seminibus expectetur. 2a Fructus spiritualis, prout reficit, quasi vltimus finis, est perfecta fruitio Dei in patria, & imperfecta in via: at pro eo quod tantum reficit, licet non sit vltimus, sunt virtutes: quo modo aliquando accepit Paulus: vt autem fructus dicitur, quod ex labore percipitur, est omne præmium quod habebitur ex laboribus in alia vita; quo modo aliquando accepit Paulus: at vero hoc loco sumitur fructus, prout oritur ex seminibus, de quo fructu Dominus apud Matth loquitur 3a. Semen ex cuius humore & vi seminatiua hic fructus spiritualis nascitur, est verbum Dei: vnde quo magis aliquis in spiritualitatem conuertitur à carne recedens, tanto est in eo maior fructus: sicuti quo virtus seminis terreni est efficacior, & terra paratior, eo fructus est vberior. 4a. Fructus verbi Dei differt ab aurea; quia hæc consistit in gaudio, quod habetur de Deo: at fructus non ita, ergo. 5a. Fructus differt ab aureola. 1. Quia fructus, & aureola va-

Gal. 5.

Rom. 6.

Cap. 13.

ria ratione distinguuntur, ergo. 2. Alicui debetur aureola, & non debetur fructus, & contra, ergo non sunt idem. 3. Aureola consistit in gaudio, quod habetur de operum perfectione; fructus vero in gaudio quod habetur de ipsa dispositione operantis secundum gradum spiritualitatis, in quem profecit ex semine verbi Dei, ergo. 6a. Quidam sic distinguunt, quod aureola debetur pugnanti, fructus vero laboranti: alij sic, quod aurea sit præmium essentiale, aureola accidentale, vt respicit animã, fructus vero vt respicit corpus. Sed cum labor, & pugna sint in eodem secundum idem, & præmium corporis pendeat ex præmio animæ, non differrent nisi ratione tantum: quod non est verum, cum vni assignetur vnum, & non aliud. † 7a. Licet fructus, & aureola eidem merito debeantur, puta merito virginitatis: non ideo sequitur quod non differant: quia non est inconueniens quod vni secundum diuersa, quæ in eo sunt, diuersa respondeant. 8a. Cum Aug dicit, martyri, & virginibus deberi fructum centesimum, accipit fructũ communiter, prout dicit quamlibet remunerationem. 9a. Non omne præmium accidentale est aureola; sed illud tantum, quod est de operibus perfectionis: quare nõ est inconueniens, vt abstractioni à carnali vita, respondeat aliquod præmium accidentale, quod dicitur fructus. lib. de virg. c. 45.

Artic. 3. Vtrum fructus debeatur soli virtuti continentiæ.

Continentiæ magis respondet fructus, quam alij virtuti. 1. Ex Glos quæ assignat fructus virginitati, viduitati, & continentiæ coniugali, quæ sunt partes continentiæ. 2. Fructus est quoddam præmium, quod debetur homini ex hoc, quod à carnali vita in spiritualem transit, ergo respõdet illi virtuti, quæ hominem præcipue à subiectione carnis liberat: & hæc est continentia: quia per delectationes venereas maxime anima carni subijcitur, ergo. † 2a. Glos. in illud, alia claritas Solis, &c. accipit fructum large, prout dicit omnem remunerationem. 3a Fructus secundum illã similitudinem, qua nunc de fructu loquimur, non dicitur à fruitione. 4a. Fructus

1. Concl.
Matt. 25.

2. Cor. 15.

non aptantur fortitudini, quia per passiones fortitudinis homo non subditur carni, sicuti per passiones circa quas ē cōtinētia. 5a. Delectationes, quæ sunt in cibis, nō sunt ita vehementes, vt illæ, quæ sunt in venereis; vnde per eas anima non ita subditur carni. 6a. Fructus hic non sumitur secundum quod frui dicitur, is qui reficitur in fine.

Artic. 4. Vtrum conuenienter assignentur tres fructus tribus continentiæ partibus.

1a. Concl. Conuenienter assignantur tres fructus tribus continentiæ partibus. Quia per cōtinentiam cui respondent fructus, homo à carnalitate in quandam spiritualitatem adducitur: ideo secundum modos spiritualitatis quam continentia facit, diuersi distinguentur fructus. Spiritualitas ergo in quam homo per cōtinentiam inducitur, vel est necessaria ad hoc vt rectitudo spiritus ex delectatione carnis non peruertatur, quod fit, cum recta ratione aliquis rebus carnis vtitur; & hæc est spiritualitas coniugatorum: vel est superabundās, per quam homo ab his delectationibus carnis omnino se abstrahit: & hoc, vel respectu cuiuscunq; temporis præteriti, præsentis, & futuri, & hæc est spiritualitas virginum: vel secundum aliquod tempus, & hæc est spiritualitas viduarum. Seruantib. continentiam coniugalē datur fructus trigesimus, viduale sexagesimus, virginalem centesimus. Potest etiam reddi ratio huius assignationis ex ipsa horum triū numerorum perfectione. † 2a. Fructus de quibus Gal. 5. fit mentio, non accipiuntur prout de fructibus hic loquimur. 3a. Fructus non omnibus saluandis conueniunt, vt patet de his, quos in fine pœnitet, & incontinenter vixerunt: nec etiam esset inconueniens, vt aliquod accidentale præmium omnibus conueniret. 4a. Nō sicut excedit viduitas continentiam coniugalem, ita virginalis vidualem: quia coniugatus abstinet tantū à non sua: vidua vero à suo, & à non suo, & sic inuenitur ibi quędam ratio dupli, sicut sexagenarius est duplex ad tricenarium: virginitati autem assignatur centenarius, qui addit supra sexagenarium, quadragenarium, qui cum cōsurgat ex ductu quaternarij in denarium, & quaternitas sit primus numerus solidus, significat perpetuam incorruptionē supra perfectionem vidualem.

Artic. 5. Vtrum aureola debeatur virginitati.

Virginitati debetur aureola. 1. ex Gl. in illud, Facies & alteram coronam, &c. & in illud, Hæc dicit dominus eunuchis, & cap. 2. Vbi est præcellens ratio victoriæ, ibi debetur specialis aliqua corona; sed per virginitatem quisq; singularem quādam victoriā obtinet: de carne ergo virginitati debetur specialis aliqua corona, & hæc aureola dicitur. 2a. Aureola nō debetur illis, qui actu tantum virginitatem seruant: alias enim qui haberet voluntatem nubendi, & antequam nuberet, è vita discederet, haberet aureolam, quod est inconueniens. 3a. Nec etiam solum debetur illis virginibus, quæ in statu virginitatis seruandæ per votum se posuerunt: quia aliquis ex pari voluntate potest seruare virginitatem, non vouens. 4a. Illis tantū virginibus proprie aureola debetur, qui propositum habuerunt virginitatem perpetuo seruandi: siue hoc propositum voto firmauerint, siue non; quia omne meritum debetur actui virtutis à caritate imperato: virginitas autem secundum hoc ad genus virtutis pertinet, secundū quod perpetua incorruptio mentis, & corporis sub electione cadit, ergo. 5a. Et quamuis propositum aliquando fuerit interruptū, integritate tamen carnis manente, dummodo inueniatur in fine vitæ, non impeditur hoc præmium: quia virginitas mentis reparari potest: non ita virginitas carnis. 6a. Si aureola large sumatur pro quouis gaudio, quod haberi potest supra gaudium essentiale, etiam ei qui incorrupte vixit, sine proposito sic viuendi aureola respondebit: quia de hac corporis incorruptione gaudebit. † 7a. Quidquid sit de quantitate pugnæ, hoc certum est, quod perfectior est victoria virginum, quam viduarum: corona autem debetur victoriæ, de pugna, & non ipsi pugnæ. 8a B. Virgo proprie habet aureolam, vt in hoc membris ecclesiæ conformetur, in quibus virginitas reperitur: quia licet non habuerit pugnam per tentationem carnis, habuit tamen

14. Conc. Exod. 25. Isa. 56. Gal. 5.

tamen per tentationem hostis, qui nec Christum ueritus fuit. 9a. Et si tempore legis Moysis, quando cultus Dei erat per carnalem actum propagandus, virginitas non esset admodum laudabilis: tamē speciale decorum habet in lege gratiæ, & ideo ei speciale præmium redditur. 10a. Virgo per violentiam oppressa, nec virginitatem, nec aureolā amittit, dummodo propositum virginitatis perpetuo seruandæ inuiolabiliter seruet, & actui non consentiat: & licet ex hoc concipiat, meritū tamen virginitatis non amittit. 11a. Virginitas innascitur quantum ad materiale: at propositum perpetuæ incorruptionis seruandæ, à quo virginitas meritum habet, nō est innatū. 12a. Cuilibet viduæ debetur fructus sexagenarius, quæ propositum seruandæ viduitatis retinet, etiam si non voverit. 13a. Frigidi, & eunuchi si volūtatem habeant seruandi perpetuam incorruptionē, etiam si facultas adesset coeundi, virgines sunt dicendi, & aureolam merētur: faciunt enim de necessitate virtutem.

Art. 6 Vtrum martyribus aureola debeatur.

1. Concl. Martyrio aureola debetur sicuti & virginitati. 1. Nemo, ait Aug. ausus fuit præferre virginitatem martyrio: at virginitati debetur aureola, ergo & martyrio. 2. In martyrio est specialis difficultas pugnæ contra passiones exterius illatas, sicuti in virginitate contrą concupiscentias interiores, ergò erit ibi perfectissima victoria, quæ pendet ex duobus: primum ex magnitudine passionis, s. mortis; deindè ex causa iustissima, quia moritur pro Christo, martyrem enim non facit pœna, sed causa. 1a. Et si mori pro cōfessione fidei quāque sit necessitatis; non ideo aufertur aureola; quia martyrio debetur, vt habet quandam perfectionem, quam semper obtinet. 3a. Martyrio nihil debetur pro vt ab exteriori infligitur, sed prout voluntarie sustinetur. 4a. Aureola est præmium difficultatis, quæ est in actu martyrij: & ideo tāntū debetur illis qui nō solū habent voluntatem martyrij, sed etiam actu martyriū complent. 5a. Propter dolores interiores nemo dicitur martyr, nisi secundum quandam similitudinem: nec ex eo quod

Li. de sancta virg. c. 46.

eis non debetur aureola, ideo debet negari alijs. 6a. Nec etiam pœnitentia est proprie martyriū; proinde ei nō respōdet aureola. 7a. Licet manus sibi ipsi inijcere ex se nunquam licitum sit: tamen si quis id instinctu diuino faciat, vt illi fecerunt, quorū martyria ecclesia celebrat, martyrij præmium habebit. 8a. Qui propter fidē vulnus mortale accepit, & superuixit, non est dubium, quin aureolā mereatur: vt de beata Cecilia patet, & de multis martyribus, qui in carcere sunt defuncti: & etiam si mortale vulnus non accipiat, & inde mors sequatur, dummodo non ob culpabilem incuriam. 9a. Ob solam iniuriam, quæ irrogatur circa corpus proprium, ex qua nata est sequi mors debetur alicui aureola, non autem propter ablationem tēporalium. 10a. Causa sufficiens ad martyrium, non solum est confessio fidei, sed quæcunque alia virtus, quæ pro fine habet Christum, qui in nobis virtutes perficit: vnde omnibus debetur aureola, prout sunt causæ martyrij: & aliquæ virgines, vt beata Agnes, pro virginitate seruanda mortuæ sunt. 11a. Veritas fidei habet Christum pro fine & obiecto: ideo confessiō ipsius meretur aureolam, si addatur pęna, non solum ex parte finis, sed etiam materiæ: At confessio cuiuscunque alterius veritatis, non est causa sufficiens ad martyrium, nisi ratione finis; vt si quis potius vellet occidi pro Christo, quam mendacium dicendo contra ipsum peccare. 12a. Si quis mortem pro repub. tantum subiret, & non referret ad Deum, non mereretur aureolam; licet illud sit bonum cōmune: quia bonum increatum vt est mori pro Christo excedit quodcunque bonum creatum. 13a. Martyres actu, & non voluntate, vt innocentes, quia passi sunt pro Christo, habent aureolam, non secundum perfectam rationem, sed secundum quandam participationem.

Art. 7 Vtrum doctoribus aureola debeatur.

Prædicationi & doctrinæ aureola debetur sicut & virginitati, & martyrio. 1. Ex glos. in illud, vt sciatis quid sit superueniens, &c. & in illud, vinea mea coram me est. 2. Sicuti martyres, & virgines perfectissimam victoriam obtinent de car- 1. Concl.

Ephes. 1. Cant. 8.

nis

ne, & mundo; ita doctores per prædicationem, & doctrinam perfectissimam victoriam obtinent contra diabolum, cum eū expellant à se, & ab alijs, ergo sicuti illis debetur aureola, ita & doctoribus, ac omnibus, qui licite actum docendi, & prædicandi exercent. 2a. Falsum est quod quidam dicunt, solum deberi prælatis, & ijs, quibus, ex officio conuenit prædicare, & docere, nisi actu docuerint: q^a corona debetur actuali pugnæ, & non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. † 3a. Prædicare, & docere est actus virtutis. s. misericordiæ, & inter spirituales eleemosynas continentur. 4a. Facultas prædicandi &c. est quandoque à studio, sed vsus est à voluntate: & sic est actus meritorius, si sit caritate informatus. 5a. Exaltatio quæ est in docendo, &c. non tollit præmium alterius vitæ, nisi in tali exaltatione propria quæratur gloria.

Art. 8. Vtrum Christo aureola debeatur.

1a. Concl. Quamuis Christo cōpetat ratio aureæ, & coronæ: nō tamen ratio aureolæ. 1. Aureola est gaudiū de conformitate ad Christum: sed nemo sibijpsi conformatur, ergo. 2. Christus ab instanti suæ conceptionis nō habuit aureolam, & præmiū eius nunquam est augumentatum, ergo. 3. Cū aureola dicat diminutionem; illis tantum competit, in quibus est aliqua perfectionis victoriæ participatio, secundum imitationem eius, in quo perfectæ victoriæ ratio plena consistit: sed in Christo inue-
Ioan. 16. nitur plena victoriæ ratio; quia per ipsum
Apoc. 5. omnes alij vincunt; ipse nanque vicit mūdum, & de eo dicitur, ecce vicit leo de tribu Iuda; non autem per participationem; cum ab eo originem habeant omnes au-
Apoc. 3. reolæ: ideo dicit, Qui vicerit faciam eum sedere in throno meo, sicut ego, &c. ergo ei non debetur aureola. 2a. Id quod est in Christo, licet non habeat rationem aureolæ, est tamen perfectius & excellentius omni aureola. † 3a. Christus fuit quidem virgo, martyr, & doctor: sed in eo præmiū accidentale his respondens; non habet aliquam notabilem quantitatem in comparatione ad magnitudinem essentialis præmij, ideo non habet aureolam sub ratione aureolæ. 4a. Et si aureola debeatur operi perfecto, tamen, quia dicit participationem perfectionis, non debetur Christo in quo perfectio plenissime inuenitur. 5a quamuis virginitas habeat exemplar aliquo modo in Deo, vt ait Cypr. tamen *lib. de habitu virg.* nō est eiusdem rationis: quia incorruptio Dei, quam virginitas imitatur, non est eodem modo in Deo, & in virgine.

Art. 9. Vtrum Angelis aureola debeatur.

Angelis non debetur aureola. 1. in Angelis non est pugna: at non coronabitur, *1a. Concl.* nisi qui legitime certauerit, ergo. 2. aureola tantum debetur actui, qui per corpus *2. Tim. 2.* exercetur, nec enim datur amantibus martyriū, si exterius nō adsit actus: at angeli carent corpore, ergo. 3. Aureola respondet cuilibet perfectioni in merito: ea vero, quæ ad perfectionem meriti pertinent, angelis sunt connaturalia, vel spectant ad communem eorum statum, aut etiam ad præmium essentiale; & ideo ratione eorū qua hominibus aureola debetur, angeli non habent aureolam. † 2a. Virginitas dicitur esse in vita angelica, inquantum virgines per gratiam imitantur quod in Angelis est per naturam: in quibus non est virtutis quod abstineant à delectabilibus carnis, cum in eis esse non possint. 3a. Incorruptio spiritus, in Angelis meretur præmium essentiale. 4a. Actus per quos Angeli nos docent, pertinent ad gloriam, & communem statum eorum, & ideo nō merentur aureolam.

Artic. 10. Vtrum aureola etiam corpori debeatur.

Aureola propriè est in mente. 1. Animæ *1a. Concl.* beatæ habent modo aureolam, & nō corpora, ergo. 2. Omne meritum est ab anima, ergo totum præmium est in anima. 3. Quia est gaudium de operibus illis quibus aureola debetur; ergo. 2a. Aureola per quandam redundantiam refulget etiā in corpore Quia sicuti ex gaudio essentialis præmij redundat in corpus quidam decor, qui est gloria corporis; ita ex gaudio aureolæ resultat aliquid in corpus. 3a. Decor cicatricum, quæ in corpore martyrū apparebunt, non potest dici aureola: quia aliqui martyres aureolam habebunt, in

quibus

quibus cicatrices non erunt, vt qui sunt submersi, vel famis inedia interempti: vnde patet ad obiecta.

Artic. 11. Vtrum conuenienter assignentur tres aureolæ, virginum, martyrum & prædicatorum.

11. concl. Conuenienter assignantur tres aureolæ, virginum, martyrum & prædicatorũ. Quia tres sunt tantum priuilegiatæ victoriæ in tribus pugnis Aut enim est victoria contra delectationes venereas, & sic aureola, quæ debetur virginibus: vel contra mundum, cum quis sustinet persecutiones mundi vsque ad mortem, & sic aureola martyrium: vel est victoria contra diabolum, cum non solum à se, sed etiam à cordibus aliorum remouendo, & sic aureola quæ debetur doctoribus, & prædicatoribus. 2a. Alij distinguunt tres aureolas secundum tres animæ vires: rationali, cuius actus est veritatem fidei in alijs diffundere, accommodant aureolam doctoris: irascibili, cuius est mortem propter Christum superare, aureolam martyrum: concupiscibili, cuius actus est à delectabilibus carnis abstinere, aureolam virginum. 3a. Alij distinguunt secundũ ea, quibus Christo nobilissime conformamur. s. secundũ quod fuit doctor, virgo & martyr. † 4a. In actu iustitię non attenditur aliqua pugna, sicuti in actu continentiæ, & fortitudinis, &c. ideo ei non respondet aureola 5a Et si paupertas sit opus perfectionis; non tamẽ tenet aliquem supremum locũ in aliqua pugna: ideo ei non debetur aureola; sed iudiciaria potestas ratione humiliationis: vnde patet ad tertium, & quartum 6a. Etiam scribentibus sacram doctrinam debetur aureola: sed non distinguitur ab aureola doctorum.

Art. 12. Vtrum aureola virginum sit potissima inter alias.

1. Concl. Præeminentia aureolæ potest attendi, vel ex parte pugnæ, vt sit potior, quæ potiori pugnæ debetur, vel ex parte eorum de quibus est pugna: similiter comparatio potest fieri, vel simpliciter, vel secundum quid. 2a. Simpliciter loquẽdo aureola martyrum inter omnes est potior. 1. Aureola secundum propriã rationẽ respicit victoriam, & pugnã, ex qua parte sumitur præeminentia magis essentialis aureolæ: sed in martyrio est maior pugna, quia est fortior secundũ se, & magis affligens, ergo. 2. Ex glos. quæ hoc docet: & ecclesia in connumeratione sanctorũ martyres doctoribus, & virginibus præordinat. 3a. Secundum quid ratione pugnæ aureola virginum est potior: quatenus pugna est diuturnior, & magis imminet è vicino. 4a. Aureola doctorũ est potior quantũ ad ea, de quibus est pugna: quia versatur circa intelligibilia: aliæ vero pugnæ circa sensibiles passiones: vnde patet ad obiecta. In c. 5. Mat.

Art. 13. Vtrum vnus alio aureolam excellentius habeat.

Vnus habet aureolam excellẽtius alio. 1. Concl. 1. Aureola superponitur aureæ: at aurea est intensior in vno quam in alio, ergo & aureola. 2. Præmia diuersificatur secundũ quod diuersificantur merita: at meritum aureolæ potest esse maius & minus, ergo & aureola maior, & minor. 2a. Cum intẽsio meriti possit esse vel ex parte radicis, id est caritatis, vel parte operis: intensioni ex parte radicis respondeat aurea: intensioni vero ex genere actus respondeat aureola: vnde fieri potest, vt quis minus mereatur in martyrio quantum ad præmiũ essentiale, & magis quo ad aureolam. † 3a. Merita quibus debetur aureola non attingunt ad terminum perfectionis simpliciter, sed in specie, & ideo possunt extendi, & remitti. 4a. Vna virginitas dicitur maior alia, propter maiorem recessum à contrario, quia scilicet magis occasiones corruptionis vitat.

Quæstio 97. De pœna damnatorum.

Artic. 1. Vtrum damnati in inferno sola pœna ignis affligantur.

Damnati in inferno, non sola ignis pęna, sed multipliciter, & ex multis affligẽtur. 1. Concl. 1. Ignis, sulfur, & spiritus procellarum pars calicis eorũ, ait Dauid: & Iob ad nimiũ calorẽ transeat ab aquis niuiũ: In vltima mundi purgatione quicquid in elemẽtis erit purũ, & nobile remanebit superius ad gloriam beatorum: ex Bas. quicquid vero erit ignobile, & fæculentũ in infernũ proijcietur ad pœnam damnatorum, secundum illud, pugnabit cum illo orbis terræ, Psal. 10. Cap. 24. Sap. 5.

terræ, cōtra insensatos. 3. Cōuenit diuinæ iustitiæ, vt à Deo recedētes in multis reb' vanis finē suum constituerunt, multipliciter, & à multis puniantur. † 2a. Sub nomine ignis, apud Mat. Omnis afflictio includitur 3a. Pœna purgatorij non est ad affligendum, sed ad purgandum; ideo fit tantum per ignem, qui maxime purgatiuus est: non sic pœna damnatorum. 4. Damnati transibunt ex vehementissimo calore ad vehementissimum frigus, sine hoc, quod in eis sit aliquod refrigerium. *Cap. 25.*

Artic. 2. Vtrum vermis damnatorum sit corporalis.

1a Concl. Vermis damnatorum est spiritualis, s. conscientiæ remorsus: qui dicitur vermis, inquantū oritur ex putredine peccati, & animam affligit. 1. Ex Aug. qui ait, ignem proprie ad corpus, & vermem ad animam tropice referri. *Lib. 20. de ciuit.* 2. In die iudicij, mundo innouato, non remanebit aliquod animal, aut corpus mistū, nisi corpus humanū, quia alia corpora nō habēt ordinem ad incorruptionem, ergo vermis nō erit corporalis sed spiritualis. † 2a. Ipsæ animæ dānatorū dicuntur carnes; quia carni fuerunt subiectæ: & sic intelligitur illud, Dabit ignem, & vermes in carnes eorum: & illud, Vndicta carnis, &c. 3a. Aug. non asserit simpliciter vermem esse corporalem, sed loquitur secundum quandam comparationem ad alias sententias. *Iudith 16. Eccle. 6. Lib. 20. de ciuit. c. 6.*

Art. 3 Vtrum fletus, qui erit in damnatis sit corporalis.

1. Concl. Fletus corporalis, inquantū dicit quādam resolutionē lacrymarum, in damnatis esse non potest. 1 Cum nihil in eis per cibum restauretur, si perpetuo fieret ista resolutio lacrymarum, consumerentur, quod esse non potest. 2. Oporteret dari generationem illius humoris, qui per lacrymas distillaret: at post iudicij diem, quiescente motu primi mobilis, non potest esse generatio, neque corruptio, ergo. 2a. Corporalis fletus, prout est quædam commotio, & turbatio capitis, & oculorum esse poterit in damnatis. Quia non solum ab exteriori affligentur, sed etiam ab interiori, prout corpus immutatur ad passionem animæ: & hic fletus respondet delectationi culpæ. Vnde patet ad obiecta.

Artic. 4 Vtrum damnati sint in tenebris corporalibus.

Dispositio inferni dēt esse talis, quæ maxime miseriæ damnatorum competat: vnde ibi erūt lux & tenebræ, prout ad miseriā pertinēt. 2a. Visio secundū se ē delectabilis, sed per accidens est afflictiua, prout videntur nociua, & quæ voluntati repugnant. 3a. Locus inferni ita dēt eē dispositus secundū lucē & tenebras, vt nihil ibi perspicue videatur, sed sub quadā vmbrositate videantur ea, quæ afflictionem cordis ingerere pōt. 4a. Vnde simpliciter loquendo, locus est tenebrosus. 1. Si ignis ille lucē hēret, aū Greg. in tenebras exteriores, nequaquā mitti diceretur: & Bas. ait, quod claritas separabitur ab igne, & cedet in gaudiū beatorū. 5a. Sed ex diuina dispōne est ibi aliquid luminis, quantū sufficit ad videndū, quæ animā torquere possint. Et ad hoc satis est naturalis situs loci: quia in terræ medio, vbi infernus ponitur, nō pōt eē nisi ignis fæculētus, turbidus, & quasi fumosus. Quidā harū tenebrarū cām assignant ex commassatione corporū damnatorū, quæ præ multitudine ita replebūt inferni locum, quod nihil ibi de aere manebit: & sic non erit ibi subiectum lucis & tenebræ, nisi damnatorum oculi, qui erunt obtenebrati. Vnde patet ad obiecta. 1. Concl. Arist. 3. met. c. 1. lib. 9. mor. c. 46. In Psal. 28.

Art. 5. Vtrum ignis inferni sit corporalis.

Quidam negantes resurrectionem, solius animæ pœnas post mortē esse crediderūt, & quia incongruum putarunt animas puniri à corpore, quod dicitur de corporali animarū pœna, metaphorice dici putarunt: sicuti nec animarū bonarum delectatio corporalis erit. Dicunt ergo animas tristari, quod separabuntur à fine suo, cuius eis inest naturale desiderū. Sed cū pœna damnatorū nō solum consistat in pœna damni, quæ respondet auersioni, sed ēt in pœna sensus, quæ respondet conuersioni, hic modus punitionis non est sufficiens. 2a. Alij dixerunt pati nō per corpora, sed per corporum similitudines: sicut quis patitur in somnijs per similitudines in mente existentes. Sed hoc videtur incōueniens, quia imaginatio est potētia, quæ organo corporali vtitur. Nec est verum, quod Auic. ait eas vti quasi organo aliqua par- 1a. Con. Auicen.

te cor-

te corporis cœlestis: quia anima vtitur determinato organo corporali, sicut i ars determinatis instrumentis, & ita non potest trāsire de corpore in corpus. 3a. Quicquid sit de igne, qui cruciabit animas, ignis quo cruciabitur corpus erit corporeus. 1. Ex Greg. qui de hoc ait non esse ambigendū: idem patet ex Aug. 2. Quia, vt Sapiens ait, Totus mundus pugnabit contra insensatos, ergo et pœna corporali, &c. 3. Quia corpori non potest aptari nisi pœna corporalis. † 4a. Dam. non negat, quod ignis inferni non sit materialis, sed ait, quod non erit materialis qualis est ignis, qui est apud nos: quia quibusdam proprietatibus distinguuntur. 5a. Dictum Aug. quod nō existimet locum ad quem deferuntur animæ post mortem, esse corporalem, pō sic accipi, vt locus ideo non dicatur corporeus, quia ibi animæ corporaliter non existunt: vel loquitur opinando. 6a. Licet ignis secundū propriā virtutē nō hēat quod aliquos cruciet, secundū magis, & minus: habet tamen hoc vt est instrumentum diuinæ iustitiæ, & eius actus modificatur ex ordine diuinæ iustitiæ.

lib. 4. dial. cap 29.
Sap. 5.
lib 12. de Gen. ad lit. c. 32. lib. 4 de fide orth.
lib. 2 super Gen ad lit. cap. 23.

Art. 6. Vtrum ignis inferni sit eiusdem speciei cum igne nostro.

I. Concl. Quoniam ignis est maxime virtutis in agendo inter alia elementa, ideo habet alia corpora pro materia: & ita inuenitur, vel in propria, vel in aliena materia, siue terrestri, vt in carbone, siue aerea, vt in flāma. 2a. Vbicunque autem reperiatur, est eiusdem speciei, quantum ad naturam ignis: potest tamen esse diuersitas ex parte materiæ, vt flammæ, carbonis & ferri igniti: nec refert ex qua causa, siue naturalis siue violenta, &c. materia sit ignita. 3a. Vnde manifestum est, quod ignis inferni est eiusdem speciei cum igne, qui est apud nos: 1. Quia, vt ait Arist. Omnis aqua omni aquæ est idem specie, ergo & omnis ignis. 2. Per quæ quis peccat, punitur: sed homines peccant per res sensibiles, ergo. &c. 4a. In qua materia ignis ille sit futurus, est nobis ignotum, secundum quam potest dici differre à nostro; secundum quam habet aliquot proprietates differētes à nostro: vt quod successione non indigeat, nec lignis nutriatur: quæ proprietates non ostendunt diuersitatem speciei in specie quantum ad id quod pertinet ad naturam ignis. † 5a. Aug. loquitur quantum ad id quod est materiale, in igne illo, non autē quantū ad ignis naturam. 6a. Quod ignis ille, non indigeat lignis, vel quia in propria materia existit, vel in aliqua non per violentiam, sed per naturam à principio intrinseco, non sequitur quod sit alterius naturæ. 7a. Vt corpora damnatorum quando erunt incorruptibilia, erunt eiusdem speciei, cuius modo sunt, cum sint corruptibilia; similiter dicas de igne nostro, & de igne inferni. 8a. Quod ignis inferni non luceat; non est sufficiens argumentum, ad probandum non esse eiusdem speciei: quia etiā ignis qui apud nos est existens in materia opaca non lucet.

Lib. 1 Topic. c. 6.
Lib. 20. de ciu. c. 16.

Artic. 7. Vtrum ignis inferni sit sub terra.

Quidam putarunt infernum esse in quadam mundi parte: alij sub terra esse existimant; quorum sententia est congruentior his, quæ in scriptura de hoc loco dicuntur. 1. Huc facit illud; infernus subtus conturbatus est: & illud, nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram. i. In inferno. 2 Ex Glos. in illud, Proiecisti me in corde maris. i. in inferno: quia vt cor est in medio animalis, ita infernus in medio terræ. Et Greg. quid obstat, non video, quin infernus sub terra esse dicatur: & August. huius rei duas assignat rationes: prima, vt quemadmodum defunctorum animæ carnis amore peccauerunt, meruerunt vt hoc eis exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet exhiberi. i. vt sub terram retrudantur: secunda quia sicuti se habet grauitas in corporibus; ita tristitia in spiritibus, & lætitia sicuti leuitas; ergo sicuti conueniens locus gaudio est cœlum empyreum, ita conueniens locus tristitiæ damnatorum est locus infimus terræ. † 2a. Illud de orbe transferet eū Deus, intelligitur de orbe terrarum. 1. de hoc mūdo: non quod orbis ibi accipiatur pro toto vniuerso. 3a. Ignis erit in inferno

1. Concl.
Isa. 14.
Apoc. 5.
Ionæ. 2.
Lib. 4. dial. c. 42.
Iob. 18.

in æternum ex ordine diuinæ iustitiæ, nō ex natura sua. 4a. Non est incōueniēs, vt inter viscera terræ tanta concauitas conseruetur diuina virtute, quæ sufficiat ad omnia damnatorū corpora recipiēda. 5a. Illud, per quæ peccat quis, per ea punietur, intelligitur de principalioribus instrumētis peccandi, i. de anima, & corpore: non autem quod sicut mali peccauerunt super terram, ita super terram puniantur. Sap. 11.

Quæstio 98. De voluntate, & intellectu damnatorum.

Artic. 1. Vtrum omnis voluntas damnatorum sit mala.

1a. Concl. Voluntas deliberatiua nunquā in damnatis est bona. 1. Quia damnati homines erunt obstinati sicuti & dæmones. 2. Sicut se habet voluntas beatorum ad bonū, ita voluntas damnatorum ad malū: sed beati nunquam habent voluntatem malam; ergo nec damnati bonam. 3. Nulla voluntas pōt esse bona, nisi per ordinē ad vltimum finem: at dānati sunt perfecte auersi ab vltimo fine; ergo nequeunt bonam voluntatem habere. 2a. Voluntas naturalis poterit in damnatis esse bona: quia hanc nō habēt ex seipsis; sed ab auctore naturæ: quare, cū in ipsis remaneat natura secundū hoc in eis poterit esse bona voluntas: sed quia bonū ꝙ volunt, non bene volūt, iō eorum voluntas non potest dici bona. † 3a. Illud Dionys. quod Dæmones appetant bonū, & optimū, intelligendum est de voluntate naturali; quæ est inclinatio naturæ. 4a. Licet damnati appetant malū sub aliqua ratione boni, non ideo voluntas est bona: quia ex eorū malitia procedit vt id, quod est malū, existiment bonū. 5a. Habitus virtutum politicarum non remanent in anima separata: quia huiusmodi virtutes solum perficiunt in vita ciuili: vel si remanerent, nunquā exirent in actu ligati ab obstinatione mentis.

Artic. 2. Vtrum damnati pœniteant de malo, quod fecerunt.

1a. concl. Dupliciter aliquem pœnitet de peccato: vel per se, dum abominatur peccatum, vt peccatum: vel per accidens, ratione alicuius adiuncti, vtpote pœnæ. 2a. Damnati non pœnitebūt, per se loquēdo, de peccatis, quia volūtas malitiæ peccati in eis remanet. 3a. Pœnitebunt aūt per accidens, inquantum affligentur de pœna, quā pro peccatis sustinent. 1. Intra se pœnitentiam agentes, ait de eis sapiens. 2. Praui replentur pœnitentia, vt ait Arist. at dānati sunt maxime praui ergo † 4a. Damnati dicūtur pœnitere de iniquitate commissa, nō quod iniquitatem nolint, sed quod pœnā refugiant. 5a. Velle se non peccasse, est bona voluntas, si sit ꝑ ꝑ turpitudinem peccati: quo modo non est in damnatis. 6a. Pœnitere peccatorum respectu pœnæ, non tollit obstinationem damnatorum in malo. 7a. Etiam homines in hoc mundo, licet obstinati, pœnitent, saltem per accidēs de peccatis, si pro eis puniantur. Cap. 5. Lib. 9. Eth. cap. 4.

Art. 3. Vtrum damnati recta, & deliberatiua ratione vellent non esse.

1a. Concl. Si non esse, secundum se consideretur, nullo modo est appetibile: Quia non habet rationem boni, cum sit boni priuatio. 2a. Si non esse consideretur, vt ablatiuum pœnæ, suscipit rationem boni: quia carere malo, ex Arist. est, quoddam bonum. 3a. Damnati secundū deliberatā rōnē possūt præeligere potius non esse, quam esse. 1. Nam, vt dicitur in Apoc. desiderabūt mori, & mors fugiet ab eis: huc facit etiam illud; Bonum erat ei si natus nō fuisset, &c. Et Hiero. in Isaiam, Melius est non esse, quam male esse. 3. Ad euitandam miseriā huius mūdi appetibile est hominibus mori; ergo multo fortius damnatis appetibile erit non esse. † 4a. Aug. est intelligendus; quod non esse, per se non est elegibile: nihil tamen prohibet, quin sit elegibile per accidens, vt est miseriæ terminus: idē dicas ad secundum. 5a. Licet non esse sit maximum malum: tamē est valde bonum, prout priuat miseria. Lib. 5. Eth. Cap. 9. Mat. 26. Cap. 30.

Art. 4. Vtrum damnati in inferno, vellēt alios esse damnatos, qui non sunt damnati.

1. Conc. Damnati in inferno vellent omnes bonos esse damnatos. 1. ex Glos. quæ ait; solatiū est malorū socios habere pœnarum. 2. in eis maxime regnat inuidia, ergo. 3. sicuti in sanctis est perfectissima caritas, ita in damnatis perfectissimum odium, ergo sicuti beati de omnibus bonis gaudebunt, ita mali de omnibus bonis dolebunt; iuxta In Isai. 14 Isa. 26.

xta illud, videant & confundantur, &c. †2a. Diues ille petijt fratres suos à damnatione eripi, quia sciebat, quod aliqui eriperentur: idque fecit ne sua pœna augeretur: cum sit maior damnati pœna, si propinqui oẽs damnarentur, & alij saluarentur: tamen maluisset fratres suos, cum omnibus damnari. 3a. Damnati non seruabunt amicitiam ad eos quos inordinate dilexerunt: sed in hoc voluntas remanebit peruersa, quod causam inordinatæ dilectionis adhuc diligent. 4a. Licet ex multitudine damnandorum pœna singulis augeatur: tamen ex odio, & inuidia magis eligent torqueri cum multis, quam esse soli.

Art. 5. Vtrum damnati habeant Deum odio.

1a. Concl. Affectus mouetur ex bono, vel malo appræhenso: Si Deus apprehendatur in se, vt apprehenditur a beatis, qui eum per essentiam vident, non potest voluntati displicere: quia est ipsa bonitatis essentia. 2a. Si Deus apprehendatur secundum suos affectus, sicut à nobis & damnatis apprehenditur, quia eius effectus possunt volũtati displicere, potest ratione effectuum odio haberi: vnde damnati odio habẽt Deum ob effectum suæ iustitię, qui est pœna. Psal. 83. Huc facit illud psalmi. Superbia eorũ qui te oderunt ascendit semper. Vnde patet ad secundum. Dion. autem in primo arg. cum dicit Deum esse omnibus diligibilẽ, intelligitur de appetitu naturali: qui tamẽ in damnatis peruertitur.

Art. 6. Vtrum damnati mereantur.

1a. Concl. Omnes concedũt nullum fore meritũ, vel demeritum post diẽ iudicij 1. Pœna diuiditur contra culpam: at peruersa voluntas in damnatis ex obstinatione procedit, quæ est eorum pœna, ergo non est culpa. 2. Post terminũ non relinquitur motus: at post diem iudicij oẽs erunt in termino, ergo. 3. Meritũ & demeritum ordinantur ad aliquod bonum, vel malũ vlterius consequendum: at post diem iudicij erit vltima cõsummatio bonorum, & malorũ; ergo. Vnde in beatis bona voluntas erit præmium, & mala voluntas in damnatis erit pęna tantum. 2a. Non potest dici beatos ante diem iudicij mereri, & damnatos demereri respectu præmij essentialis & pœnæ principalis. 3a. Respectu præmij accidentalis, & pœnæ secundariæ, potest dici ante diem iudicij, & beatum mereri, & damnatum demereri: & hoc præcipue in Dæmonibus, quorum pœna crescit, & in angelis, quorum gaudium augetur. † 4a. Est summũ malũ id, ex quo contingit in damnatis, quod demereri non possint: & ideo nõ reportant commodum ex damnatione. 5a. Dæmones possunt demereri eo modo, quo dictum est: quia ad eorum officiũ pertinet alios ad damnationem trahere, quod nõ competit damnatis. 6a. Damnati excusantur à demerito; non quod necessitatem peccandi habeant; sed quia ad summum malorum peruenerunt.

Artic. 7. Vtrum damnati possint vti notitia, quam in hoc mundo habuerunt.

Damnati possunt vti notitia, quam in hoc mundo habuerunt, vt est materia tristitiæ, non autem vt delectationis causa. 1. Concl. 1. Huc facit illud, recordare fili, quoniam recepisti bona in vita tua. 2. Species intelligibiles remanent in anima separata: sed frustra remanerent si eis vti non posset, ergo. 3. Sicuti propter perfectam beatitudinem nihil est in beatis quod non sit materia gaudij, & lætitiæ: ita in damnatis, nihil erit, quod non sit materia, & causa tristitiæ, & nihil deerit, quod ad eorum tristitiam pertineant, vt eorum miseria sit consummata: at consideratio aliquorum põt esse tristitiæ rõ, & ex parte cognoscibiliũ, quæ sunt nata contristari, & ex parte cognitionis, prout eius imperfectio cõsideratur; ergo erit in damnatis: Quia considerabunt mala, quæ gesserunt, propter quæ damnati sunt, & bona delectabilia, quæ amiserunt. †2a. Consideratio scientiæ per se delectabilis: per accidens tamen potest esse tristitiæ causa, & sic est in damnatis. 3a. In nobis, ex afflictione corporis impeditur consideratio animæ, quia est coniũcta corpori corruptibili, non sic in damnatis, in quib. anima nõ trahetur à corpore. 4a. Tẽpus nõ est causa obliuionis, nisi inquantum motus est causa transmutationis: at anima separata ante iudicium non mutatur à sua dispositione per motũ cœli: & post iudicium non erit motus; vnde in animam nõ cadit obliuio post mortẽ.

Luc. 16.

Art. 8. Vtrum damnati aliquando cogitabunt de Deo.

1a Concl. Deus potest considerari, vel secundum se, & secundum id, quod est ei proprium, s. esse totius bonitatis principium; vel secundum aliquid quasi accidentale. i. in effectibus suis. 1. Damnati nullo modo de Deo secūdum se cogitare possunt. 2. Quia hæc est cogitatio perfectissima de Deo. sed damnati sunt in statu imperfectissimo, ergo, 3. quia secundum hanc rationē non potest cogitari sine delectatione. 3a. Secundo modo damnati de Deo cogitabunt: quia ista cogitatio est apta inducere tristitiam; vt cogitare Deum tanquam punitorem. † 4a. Licet damnati odio habeant Deum: tamen poterunt de eo cogitare, quia non cogitant de eo, nisi sub ea ratione, quæ odio haberi potest. 5a. Conscientia non remordet de peccato, nisi vt est diuino præcepto contraria: & sic in damnatis erit remorsus peccati, &c.

Art. 9. Vtrum damnati gloriam beatorum videant.

1a Concl. Damnati ante diem iudicij videbūt gloriam sanctorū: non quod cognoscant qualis sit, sed quia intelligent eos esse in gloria quadam inæstimabili, & ex hoc turbabuntur: tū propter inuidiam: tum propter hoc, quod ipsi talem gloriam amiserunt. Et hoc modo diues ille in inferno vidit Lazarum in sinu Abrahæ. Et sapiens ait, Videntes turbabuntur timore horribili. (Luc. 16. Sap. 5.) 2a. At post diem iudicij damnati omnino beatorum visione priuabuntur, & ex hoc pœna augebitur p̄p memoriam illius gloriæ: & quia videbunt se indignos reputari illius visionis, quā sancti merentur habere. † 3a. Ea quæ in hoc mundo aguntur, non ita affligerent damnatos si viderentur, sicuti gloria beatorū inspecta, & ideo ostenditur eis gloria sanctorum, & non ostenduntur quæ hic aguntur: nisi forte ea ex quibus tristitiā hēre possunt. 4a. Paulus inspexit vitā illā in qua beati viuunt, eam experiendo; non sic damnati: nec propterea quod Paulus ea ex priuilegio vidit, sequitur damnatos non videre. (2 Cor. 12.)

Quæstio 99. De misericordia Dei respectu damnatorum.

Art. 1. Vtrum ex diuinā iustitia inferatur peccatoribus pœna æterna.

1. Concl. Pœna duplicē habet quantitatem, secūdum intensionē acerbitatis, quæ respondet quantitati culpæ, iuxta illud, Quantū glorificauit, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentū, & luctum: & secundū durationem tpis. quæ nō respondet durationi culpæ, vt Aug. ait, sed respicit dispositionē peccantis. 2a. Damnati in æternū a societate sanctorū exclusi, æternæ pœnæ adijciuntur. 1. Matth. 25. Ibunt in suppliciū æternum. 2. Secundū diuinā iustitiā debetur merito temporali præmiū æternū, ergo & culpæ temporali, secundū eandē iustitiā debetur pœna æterna. 3. Quicunque mortaliter peccat, offendit Dei maiestatē infinitā, ergo dignus est infinita pœna. 4. Quantitas pœnæ respōdet quantitati culpæ secundum intensionem acerbitatis, vt magis puniatur, qui magis peccauit: non autem duratio pœnæ, durationi culpæ, ergo sicuti aliquis per leges humanas in perpetuum expellitur à societate ciuium, vel per mortem, vel per perpetuū exiliū propter aliquod delictum capitale, licet momentaneū, & per accidens est, quod pœna non sit æterna, cum homo moriatur, ergo pari ratione aliqui ob peccatū mortale ēt in momento factum per diuinā iustitiam excludetur in æternū à societate sanctorū. (Aug. lib. 21. de ciu. c. 11.) 3a. Aliæ præterea rationes à sanctis assignantur cur iuste homines pro mortali culpa æterna pœna puniantur. 1. Quia peccauerunt contra bonū æternū contēnentes vitā æternam. Factus est, ait Aug. malo dignus æterno, qui in se peremit bonū, quod esse posset æternum. (lib. 21. de ciu. c. 12.) 2. Quia in suo æterno peccauerūt. Ad magnā iustitiam, ait Greg. iudicantis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui in hac vita nūquam voluerunt carere peccato. (lib. 34. moral. c. 12.) Ex hoc ipso enim quod mortaliter quis peccat finem suum in creatura constituit, & quia ad finem vitæ tota vita ordinatur, ideo ex hoc ipso totā vitā suā ordinat ad illud peccatū. Et vellet in perpetuo in peccato manere, si sibi esset impune: idem Greg. dicit: Voluisset sine fine viuere, vt sine fine potuisset in suis iniquitatibus permanere. (lib. 4. dial. cap. 44.) 3. Culpa est infinita ex obiecto, ergo pœna debet

debet esse infinita: sed non potest esse per intensionem, quia ad hoc creatura nō est capax, ergo debet esse infinita duratione. 4. Quia culpa durat in æternum, ergo pœna quoque debet esse æterna. †4a. Pœna non debet æquari culpæ secundum quantitatem durationis, vt dictum est. 5a. Maiori peccato respōdebit maior pœna secūdū intensionē, nō secundū durationē. 6a. Non est necesse, vt semper pœnæ sint ad correctionē, quando infliguntur, sed quādo ad hoc ordinantur: & sic nō sunt pœnæ damnatorum: cum eis inferantur pœnæ, vt exterminentur. 7a. Etiam pœnæ dānatorum Deus vult propter aliquam vtilitatem, s. vt sua iustitia in eis conseruetur, quæ ei est accepta propter seipsam: & vt de his electi gaudeant, dum in eis diuinā iustitiam contemplabuntur, & cognoscent se eas diuino auxilio euasisse. 8a. Licet pœna per accidens respondeat animæ: tamē animæ infectæ respondet per se: & quia culpa erit æterna, ideo & pœna. 9a. Non potest esse debita pœna alicuius culpæ, priuatio ipsius esse: quia cum esse præsupponatur ad meritum, & demeritum; non tollitur, vel corrūpitur per inordinationē peccati. Vnde licet quis peccet contra Deum, qui est auctor essendi, & mereatur amittere ipsum esse: tamen considerata culpæ inordinatione; cui respondet pœna, non debetur ei amissio esse. Psal. 57.

Artic. 2. Vtrum per diuinam misericordiam omnis pœna terminetur, tam hominum, quam dæmonum.

In Concl. Per diuinam misericordiam non terminatur pœna tam hominum, quam dæmonum. 1. Matt. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. 2. Quia si miseria malorum angelorum aliquando fineretur, beatitudo etiam bonorum finem hēret; quia sicuti boni effecti sunt beati per conuersionem ad Deum: ita mali effecti sunt miseri per auersionem à Deo; quod est incōueniens. 3. Apoc. 20. Diabolus qui ducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris in sæcula sæculorū, hoc est in æternū: vnde contrariū asserere est error, vt ait Aug. †2a. Deus quantum in se est, miseretur omnibus: sed quia eius misericordia sapientiæ ordine regulatur, hinc est quod ad quosdam non se extendit, qui se misericordiæ fecerunt indignos: vt Dæmones & damnati: vel dicas quod eis miseretur, inquantum citra condignum eos punit. 3a. Illud, conclusit Deus omnia sub peccato, vt omnium misereatur, intelligendum est de hominibus secundum statum huius vitæ: quia. s. Iudæorum & Gentilium misertus est: & distributio intelligenda est pro generibus singulorum, non autem pro singulis generum. 4a. Illud Ans. non est iustum, vt Deus creaturam perire sinat, sic intelligitur, quod nō conuenit, vt tota creatura. i. omnes creaturæ pereant: vnde non omnes homines, nec omnes Angelos damnari conuenit: sed nihil prohibet vt aliqui ex hominibus, & ex Angelis in æternum pereant. lib. 21. de ciu. Sap. 11. Rom. 11. lib. cur Deus homo.

Artic. 3. Vtrum diuina misericordia patiatur homines in æternum puniri.

In Con. Diuina misericordia patietur homines in æternum puniri. 1. Mat. 25. Ibūt hi. s. reprobi, in supplicium æternum; iusti autē, in vitā æternā: sed est inconueniens, vt iustorum vita quandoque finiatur, ergo & reproborum. 2. Idē est hominibus mors, quod Angelis est casus, ex Damas. sed Angeli post casum irreparabiles fuerunt, ergo & homines post mortem. 3. Sicuti dæmones sunt obstinati in malitia, ita hominum animæ sine caritate decedētes, ergo sunt in æternum puniendi: & ita errant, qui dicunt homines quandoque liberandos esse à pœna, nō autem dęmones. †2a. Illud, non permanebit spiritus meus. s. indignatio, in homine, quia caro est, intelligitur de homine secundum genus suum: quia ab humano genere quandoque Dei indignatio est remota per Christi aduentum. 3a. Sancti in hac vita orant pro inimicis, vt conuertantur, cum adhuc conuerti possint, quod non accidit post mortem. 4a. Prophetia comminatoria pœnæ, tunc solum immutatur, quando variantur merita eius, in quem comminatio facta est: at merita damnatorum mutari nō possūt, ideo eorum pęna erit æterna. 5a. Illud, Nūquid in æternum proijciet Deus, &c. pertinet ad illos, qui se misericordiæ indignos lib. 2. c. 4. Gen. 6. Psal. 76.

non fecerũt: Vel intelligitur de misericordia aliquid relaxante. 6a. Glos. dicens, & si omnes animæ habebuat requiem, tu nunquam, loquens cũ diabolo, debet intelligi supposito impossibili, ad exaggerandam peccati dæmones magnitudinem.

In Isa. 66.14.

Artic. 4. Vtrum pœnæ Christianorum damnatorum per diuinam misericordiam terminentur.

1. Concl. *li. 21. de ciu. c. 20. & 21.* Quidam, vt Aug refert, solos Christianos à pœna absoluendos esse putarunt: qui in varias sententias abierunt. 2a. Ali qui dixerunt solum eos à pœna immunes fore, qui fidei sacramenta susceperunt: sed contra: quoniam aliqui fidei sacramẽta suscipiunt; & fidem, sine qua non est possibile placere Deo, nõ suscipiunt. 3. Aliqui, eos fore immunes, qui sacramenta susceperunt, & fidẽ tenuerunt; sed contra: quia aliqui fidem suscipiunt, & ab eo recedunt, qui sunt nõ minori pęna digni: & vt ait Petrus, melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, &c. 4a. Alij eos liberãdos esse, qui in fide catholica finaliter perseuerarunt: sed contra: quia fides sine operibus mortua est: & non omnis qui dicit, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit volũtatem Patris, &c & Paulus, ait quod iniqui regnum Dei non possidebunt: quare isti non erunt à pœnis immunes, nisi ab alijs criminibus inueniantur immunes. † 5a. Cũ Dominus inquit, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, loquitur de fide formata, in qua qui decesserit, saluus erit 6a. Cũ dicitur, Qui manducat meam carnem, &c. non intelligitur de manducantibus sacramentalier tantum, quia indigne sumentes iudicium sibi manducant, sed de illis qui spiritualiter manducant, qui per caritatem ei incorporantur. 7a. Fundamentum, in verbis Apostoli, intelligitur fides formata, super quam qui peccata venialia ædificauerit, detrimentum patietur, quia pro eis punietur à Deo: tamen ipse saluus erit finaliter post purgationem.

Heb. 11. *2. Pet 2.* *Mat. 7.* *1. Cor 6.* *Mar. vlt.* *Ioan. 6.*

Artic. 5. Vtrum omnes illi, qui operantur misericordiæ opera punientur in æternum.

Quidam, referente August. dixerunt non omnes qui catholicam fidem tenent esse liberandos, sed solum eos, qui operibus misericordię insistunt, quamuis etiam alijs criminibus sint subiecti. 2a. Quicunque cum peccato mortali decedunt, nec fides, nec opera misericordiæ eos liberabunt à pœna æterna, etiam post quantuncunque spatium temporis. 1. Adulteri, fornicarij, &c. regnum Dei non possidebunt, ex Paulo: at aliqui, qui se exercent in operibus misericordiæ sunt huiusmodi, ergo. 2. Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus, ex Iacobo, ergo qui seruat legẽ quoad opera misericordiæ, & alia opera negligit, incurret reatum trãsgressions legis, & in æternum punietur. 3. Quia huiusmodi opera sine caritate ex Paulo nihil prosunt, neque ad vitam æternam, neque ad immunitatem pœnæ æternæ † 3a. Illi misericordiam consequentur, qui misericordiam impendunt: at peccatores non ordinate misericordiam impendunt, dum in miserendo seipsos negligunt, & ideo isti misericordiam non consequentur. 7a. Ponitur disceptatio de operibus misericordię, quia illi ab æterna pœna liberabuntur post peccata, qui per opera misericordiæ sibi veniam impetrauerunt facientes sibi amicos de mammona iniquitatis. 5a. Illud, Dimitte nobis debita nostra, &c. Probat, quod illi per opera misericordiæ veniam consequentur, qui per pœnitentiam petunt debitum sibi relaxari. 6a. Cum Ambrosius ait eum, qui lubri cum carnis patitur, puniri quidem, sed non perire, si opera misericordiæ exerceat, intelligitur, de lubrico venialis culpæ; vel si de mortali culpa, intellige, quod in hac vita per ista opera disponitur; & sic non peribit. i. disponetur ad non pereundum, introducta gratia à Domino, qui est benedictus in sæcula.

1. Concl. *1. Cor. 6.* *Cap. 2.* *2 Cor. 13.* *Mat. 5.* *Matt. 25.* *Mat. 6.* *In 1. Tim. 4.*

FINIS SVPPLEMENTI TERTIAE PARTIS.

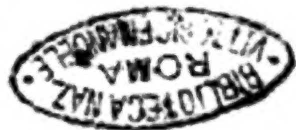

Digitized by Google